

කොමියුනිස්ට්වාදයේ කළු පොත

අපරාධ

භීෂණය

මැඩලීම



Stéphane Courtois

Nicolas Werth

Jean-Louis Panné

Andrzej Paczkowski

Karel Bartošek

Jean-Louis Margolin

Jonathan Murphy සහ Mark Kramer ඉදිරිපත් කළ ඉංග්‍රීසි පරිවර්තනය
සිංහල බසට හැරවීම අරුණු ශාපීරෝ වෙතින්.

Harvard University Press
Cambridge, Massachusetts
London, England 1999

අන්තර්ගතය

පෙරවදන: කෘතියේ ප්‍රයෝජන - මාටින් මාලියා

හැඳින්වීම: කොමියුනිස්ට්වාදයේ අපරාධ -ස්ටෙෆනි කුර්ට්වා

I කොටස ජනතාවට එරෙහි රජයක්: සෝවියට් යුනියනයේ ප්‍රචණ්ඩත්වය, මැඩලීම, සහ භීෂණය නිකලස් වර්ත්

- 1 ඔක්තෝබර් විප්ලවය වටා ඇති විරුද්ධාභාස සහ වැරදි වැටහීම්
- 2 නිර්ධන පංති ආඥාදායකත්වයේ යකඩ හස්තය
- 3 රතු භීෂණය
- 4 අධම යුද්ධය
- 5 ටැම්බොව් සිට මහා සාගතය දක්වා
- 6 සටන් විරාමයේ සිට මහා හැරවුම් ලක්ෂය දක්වා
- 7 බලහත්කාරයෙන් සමූහකරණය සහ කුලාක්හරණය
- 8 මහා සාගතය
- 9 සමාජමය පිටස්තර බලපෑම් සහ මැඩලීම් වක්‍ර
- 10 මහා භීෂණය (1936-1938)
- 11 රැඳවුම් කඳවුරුවල අධිරාජ්‍යය
- 12 ජයග්‍රහණයේ අනිත් පැත්ත
- 13 ගුලාග් ක්‍රමයේ උච්ච අවස්ථාව සහ අර්බුදය
- 14 අවසාන කුමන්ත්‍රණය
- 15 ස්ටාලින්වාදයෙන් නික්ම යාම

II කොටස ලෝක විප්ලවය, සිවිල් යුද්ධය, සහ භීෂණය

ස්ටෙෆනි කුර්ට්ටා, ශේන්-ලුවි පැන්නේ, සහ රෙමි කවුගර්

16 කොමන්ටරිස් ක්‍රියාකාරීත්වය

ස්ටෙෆනි කුර්ට්ටා සහ ශේන්-ලුවි පැන්නේ

17 ස්පාඤ්ඤ NKVD හි සෙවනැල්ල

ස්ටෙෆනි කුර්ට්ටා සහ ශේන්-ලුවි පැන්නේ

18 කොමියුනිස්ට්වාදය සහ භීෂණය

රෙමි කවුගර්

III කොටස අනෙක් යුරෝපය: කොමියුනිස්ට්වාදයේ වින්දනයන්

අන්ද්‍රසී පැවිකෝවිස්කි සහ කැරල් බාටොසෙක්

19 පෝලන්තය, “හතුරු දේශය”

අන්ද්‍රසී පැවිකෝවිස්කි

20 මධ්‍යම සහ ගිණිකොන දිග යුරෝපය

කැරල් බාටොසෙක්

IV කොටස ආසියාවේ කොමියුනිස්ට්වාදය: ප්‍රතිඅධ්‍යාපනය සහ සමූලඝාතනය අතරමැද

ශේන්-ලුවි මාර්ගොලින් සහ පියෙර් රිගුලොට්

හැඳින්වීම

21 චීනය: රාත්‍රියට ගිය දීර්ඝ පා ගමන

ශේන්-ලුවි මාර්ගොලින්

22 උතුරු කොරියාවේ අපරාධ, භීෂණය, සහ රහස්‍යතාවය

පියෙර් රිගුලොට්

23 වියට්නාමය සහ ලාඕස්: යුද කොමියුනිස්ට්වාදයේ හිරවීම

ශේන්-ලුවි මාර්ගොලින්

24 කාම්බෝජය: සිත් කළඹන අපරාධ සිද්ධි වූ රට

හේන්-ලුවි මාර්ගෝලින්

සමාජ්නිය

ආසියාව සඳහා තෝරාගත් ලේඛන නාමාවලිය

V කොටස තුන්වැනි ලෝකය

පැස්කල් ෆොන්ටේන්, සිවිස් සැන්ටාමරියා, සහ සිල්වේන් බුලුක්

25 ලතින් ඇමෙරිකාවේ කොමියුනිස්ට්වාදය

පැස්කල් ෆොන්ටේන්

26 අප්‍රිකානු කොමියුනිස්ට්වාදය: ඉතියෝපියාව, ඇන්ගෝලා, සහ

මොසැම්බික්

සිවිස් සැන්ටාමරියා

27 ඇතැන්තානියාවේ කොමියුනිස්ට්වාදය

සිල්වේන් බුලුක්

සමාජ්නිය: ඇයි?

ස්ටෙෆානි කුර්ටුවා

ලේඛකයන් ගැන

[The Black Book of Communism](#)

පෙරවදන: කොමියුනිස්ට්වලයේ ප්‍රයෝජන

මාටින් මාලියා

විසිවැනි සියවසේ ශ්‍රේෂ්ඨ කතන්දරය ලෙසින් පැවතියේ කොමියුනිස්ට්වාදයයි. පළමු ලෝක යුද්ධයේ කම්පනය මධ්‍යයේ යුරෝපයේ කිසිත් ලෙසකින් නොසිතූ කොනකින් ඉතිහාසයට කඩා වැදුණු එය, 1939-1945 පැවති මහා විපර්යාස පසුපස අවුත් බටහිර පැත්තෙන් ජර්මනිය මැද්දට දිගු පිම්මක් පැන, අනතුරුව ඊටත් වඩා මහා පිම්මක් නැගෙනහිර වීන මුහුදු දිහාට පැත්තේය. මේ වික්‍රමයෙන්, එහි උච්ච අවස්ථාවේ ලද වාසනාව සමඟින්, එය මිනිස් වර්ගයාගෙන් තුනෙන් එකක් පාලනයට සමත්ව, දින නියමයක් නැතිව ඉදිරියටම යෑමට සූදානම්ව සිටියේය. පුරා වසර හතක් එය ලෝක දේශපාලනය තුළ කැළඹීම් ඇති කරමින්, ඉතිහාසයේ සමාජවාදී අවසානය කියා දුටු අය යැයිද සහ එය ඉතිහාසයේ වඩාත්ම පරිපූර්ණ ආඥාදායකත්වය කියා දුටු අය යැයිද, මතවාදීව දෙපැත්තකට බෙදන්නට සමත් විය.

කොමියුනිස්ට්වාදයේ බලය මහත් කාලයක් පුරා එලෙස වැඩිවෙමින් පැවතීමත්, එය හිටිහැටියේ කඩි වලින් හදන ලද නිවසක් මෙන් කඩා වැටුණේ ඇයි යන්නත් පැහැදිලි කිරීම නූතන ඉතිහාසඥයන් ප්‍රමුඛත්වය දිය යුතු කාර්යයක් කියා අයෙක් අපේක්ෂා කරන්නට පුළුවනි. ඒත් පුදුමය, 1917 න් පසු වසර 80 කටත් වැඩි කාලයක් ඉක්ම යෑමෙන් පසුව, මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදී ප්‍රභවය ගැන වැදගත් ප්‍රශ්න විභාග කිරීම පටන් ගෙන නැතිකමයි. ප්‍රංශයේ සහ යුරෝපයේ බොහෝ පැතිවල ජනප්‍රිය වූ ‘කොමියුනිස්ට්වාදයේ කළුපොත’, මේ වෙනස ගෙනමින් එලදායි කම්පනය ඇති කරවයිද?

රෙජිමයේ අතිවාරය අයිඩියලොජිය මඟින් සෝවියට් රුසියාවේ ඉතිහාසය සම්බන්ධ වැදගත් ලේඛන සොයා බැලීම අවහිර කර තැබීම නිසා, කොමියුනිස්ට්වාදය ගැන ශාස්ත්‍රීය විමර්ශන මෑතක් වෙනතුරු අසමානුපාතිකව බටහිර අය වෙත පැටවී තිබුණි. ඔවුන්ගේ විෂයේ අයිඩියලොජි කාන්දම් වළල්ලෙන් සම්පූර්ණයෙන්ම ගැලවෙන්නට මේ බාහිර විමර්ශකයන්ට නොහැකි වුවද, දෙවැනි ලෝක යුද්ධයෙන් අඩ සියවසකට පසු කාලයේ දී ඔවුන් සැලකිය යුතු ප්‍රමාණයකින් එයට සමත් වූහ.¹

එසේ වුවද, මූලික ගැටළුවක් ඇත: ඒ බටහිර ආනුභූතික වෑයමේ ඇති සංකල්පීය වූ දිළිඳුකමයි. මේ දිළිඳුකම එන්නේ කොමියුනිස්ට්වාදය වටහාගත හැකියි යන ප්‍රස්තුතයෙනි, එය විෂබීජ නැති සහ අගැයුම්-රහිත ක්‍රමයක් යැයි සැලකීමෙනි, එය සමාජ ක්‍රියාවලියේ පිවිතුරු නිෂ්පාදයක් යැයි බාරගැනීම නිසයි. ඒ අනුකූලව යමින්, ඔක්තෝබර් විප්ලවය ශ්‍රමිකයන්ගේ කැරැල්ලක් මිසෙක එය පක්ෂය විසින් කරන ලද බලය අල්ලා ගැනීමේ කුමන්ත්‍රණයක් නොවේ යැයි පර්යේෂකයන් නොනවත්වාම තරයේ කියා සිටිති. ඒත් පැහැදිලිවම පෙනී යන්නේ දෙවැන්න පළමුවැන්නේ පිට මතින් කල එළි බසින ලද බවයි. ඒ හැරෙන්නට කොමියුනිස්ට් ඉතිහාසයේ මූලික වාද විෂය වනුයේ පක්ෂයේ අල්පකාලික ශ්‍රමික “පදනම” නොවේ. ඔක්තෝබර් ජය ලැබූ විද්වතුන් අනතුරුව ඔවුන්ගේ ස්ථීරකාලීන වූ කුමන්ත්‍රණයෙන් ඊට පසුව කළ කී දෑ යනු එම කොමියුනිස්ට් ඉතිහාසයේ මූලික වාද විෂය වෙයි. ඉතින් මේ දක්වා එය විමර්ශනය වීමක් හරියාකාරව සිද්ධ වී නැත.

¹ For the development of American historical writing on Russia and the Soviet Union see Martin Malia, “Clio in Tauris: American Historiography on Russia,” in *Contemporary Historiography in America*, ed. Gordon Wood and Anthony Mohlo (Princeton: Princeton University Press, 1998). For recent American scholarship on Soviet history see Stephen Kotkin, “1991 and the Russian Revolution: Sources, Conceptual Categories, Analytical Frameworks,” *Journal of Modern History*, 70, no. 2 (June 1998).

තවත් නිශ්චිත ලෙසකින් කියනවා නම්, මේ ගැන විමර්ශනය අපහැදිලිව තිබෙන්නේ බොල්ෂෙවික්වාදීන් සැබැවින්ම ගොඩනැගුවාට වඩා හොඳ සෝවියට් සමාජවාදයක පොරොන්දුවක් වූ උන්ටසි දෙකක් බලාපොරොත්තුවෙන් තවමත් සිටීමය. එයින් පළමුවැන්න නම්, ස්ටාලින් වෙනුවට “බුක්හරින් විකල්පය”, මේ ප්‍රස්තුතය පිරිනමන්නේ ප්‍රචණ්ඩත්වයෙන් තොර, සමාජවාදය කරා වෙළඳපොල මාර්ගයකින් යා හැකි බවකි. එනම්, මාක්ස්ගේ ‘අනුකලන’ සමාජවාදයයි. පෞද්ගලික දේපල, ලාබ, සහ වෙළඳපොල මුළුමනින්ම යටපත් කිරීම ඊට අවශ්‍ය වූවකි.² දෙවැනි උන්ටසිය කියා සිටින්නේ ස්ටාලින්ගේ 1929-1933 තුළ වූ “ඉහළින් ගෙනෙන ලද විප්ලවය” පසුපස වූ ප්‍රගාමකය සොයාගත යුතුයි කියයි. එය කළ හැකිවනුයේ ඊට පක්ෂ ක්‍රියාකරුවන් සහ ශ්‍රමිකයන් එකතුව බුක්හරින්ට පැදිවූ විශේෂඥ “බුර්ජුවාසියට” එරෙහිව යටත් ගෙනෙන “සංස්කෘතික විප්ලවයක්” තුළිනි. එයින් කම්හල් බංකුව මතින් පටන් ගෙන දැවැන්ත උඩත් සංවලභාවයකින් යුතු නිමාවකට විප්ලවය ගමන් කරවී යැයි අපේක්ෂා කෙරේ.³

මෙවැනි උපහැරණ දැන් වැටෙන්නේ ට්‍රොට්ස්කි විසින් “ඉතිහාසයේ අළු ගොඩ” හැටියට හඳුන්වන ලද්දටයි. සමහර විට සමාජයීය වෙනුවට ආචාර ධාර්මික ප්‍රවේශයකින් කොමියුනිස්ට් ප්‍රභවය සලකන්නේ නම් එයින් වැඩියෙන් නිවැරදි වැටහීමක් ලැබෙනු ඇත. සෝවියට් සමාජයීය ක්‍රියාවලිය කොතරම් ගවේෂණය කරනු ලැබුවත්, එහි දකින්නට ලැබුණු මහා විශාල ව්‍යසනයේ තරමට විද්වත් කුතුහලයක් කිසිසේත්ම ඇතිවී නැත. 1917 රුසියාවෙන් පටන්ගෙන 1989 ඇෆ්ගනිස්ථානය දක්වා පැතිර ගිය ලෙහිත්වාදයේ “අපරාධ, හීෂණය, සහ මැඩලිම්” ක්‍රමානුකූලව විස්තර කරමින්, මුළුමනින්ම සිද්ධ වූ සැබෑ වැදගත්කම තීරණය කරන්නට පළමු වැයමක් ‘කොමියුනිස්ට්වාදයේ කළු පොත’ අපට පිරිනමයි.

මේ පරිසිද්ධිමය ප්‍රවේශය විසින් කොමියුනිස්ට්වාදය දමන්නේ, එහි ප්‍රාථමික මානුෂීය දෘශ්ටිකෝණයටයි. (ප්‍රංශ ප්‍රකාශකයා හඳුන්වන ලද පරිදි) එය සැබැවින්ම “ග්‍රහලෝක පිරිවිතරයේ බේදවාචකයකි”, මෙම වෙළුමට දායකත්වය සපයන ලද අය විසින් විවිධාකාරයෙන් ඇස්තමේන්තු කර ඇත්තේ එහි වින්දිතයන් සංඛ්‍යාවේ සම්පූර්ණ එකතුව මිලියන 85- මිලියන 100 ත් අතර යැයි කියයි. දෙකෙන් කුමක් වුවද, කොමියුනිස්ට් වාර්තාව පිළිගන්නේ ඉතිහාසයේ වඩාත්ම අතිවිශාල වූ දේශපාලන මනුෂ්‍ය සංහාරයයි. මෙම පරිසිද්ධිය ප්‍රංශ ජනතාවට වැටහී යද්දී, තීරස අධ්‍යාපනික කටයුත්තක් හැටියට පෙනෙන ලද්දේ මහජනතාවගේ ප්‍රසාදය දිනාගන්නට සමත්විය. එය සංවේදී දේශපාලන සහ විද්වත් වාද විවාදයේ අවධානයට ලක්විය.

කෙසේ වුවද, විසිවැනි සියවසේ ඉතිහාසය නිසි පරිදි හදාරන ශිෂ්‍යයෙකුට, අඩු වශයෙන් විවිධ ලෙහිත්වාදී රෙජිමයන් ඒ ඒ වශයෙන් සලකා බලද්දී, කොමියුනිස්ට් බේදවාචකයේ කම්පනය ගෙනෙන පිරිවිතරයන් කිසිත් ලෙසකින් අලුත් ප්‍රවෘත්ති නොවේ. සැබෑ ප්‍රවෘත්තිය නම් මේ පසු කාලයේ දී පවා ඒ සත්‍යය සාමාන්‍ය මහජනතාවට පුදුමයක් වීමයි. බේදවාචකයේ සෑම ප්‍රධාන අදියරක දී ම, ස්ටාලින්ගේ ‘ගුලාග්’, මාම් සේතුවේ ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම’ සහ ඔහුගේ ‘සංස්කෘතික විප්ලවය’, පොල් පොට්ගේ ‘බමර් රූප්’, - ඒ අවස්ථාවේ දී අපකීර්තිමත් මොහොතක් අත් කරගනී. නමුත් ඒ බීහත්සයයන් ඉක්මණින් “ඉතිහාසයට” දියාරු වී ගියේය. කිසිවෙක් ඒ සියල්ලේ සමස්තය එකතු කර මහජනතාව හමුවේ තබන්නට කරදර වූයේ නැත. මේ මුළු එකතුවේ පුදුම සහගත ප්‍රමාණය, මේ වෙළුම ඇති කරන ලද කම්පනය වූයේ ඉතින් එයයි.

කම්පනයෙන් ඇතිකරන පරිපූර්ණ ගැස්ම, කෙසේ වුවද, ප්‍රදානය කෙරෙන්නේ ඒ එකතුව හා මඟහැරිය නොහැකි ලෙසකින් බැඳී පවතින නාට්‍යවාදයේ එකතුව හා සංසන්දනය කරද්දීය. නාට්‍යවාදයේ ඇස්තමේන්තුවේ මිලියන 25 යන්න කොමියුනිස්ට්වාදයට වඩා ඉතා අඩු ඝාතන මට්ටමකින් වූ බව පැහැදිලි වෙයි. වෙළුමේ කර්තෘ ස්ටෙෆානි කුර්ටුවා විසින් මේ සංඛ්‍යා වලට කතා කරන්නට ඉඩ දෙනවා වෙනුවට ඒ සංසන්දනය ඉදිරිපත් කිරීම නිසා, මෙම වෙළුම දැවෙන ගිනිපතුරක් වැනි අවියකට පත්විය. සමහර නුරෙන්බර්ග් නීතිමිමසා ප්‍රංශ නීතියට අනුගත කරගෙන ඇත. (විවිධ පරිස්ථානීය නිලධාරියෙක් ලෙස සේවය කරද්දී යුදෙව්වන් පිටමං කිරීමට හවුල් වූවා යැයි ගිස්කාඩ් ඩ’එස්ටේන්ග් (Giscard d’Estaing) රජයේ ඇමතිවරයෙක්වූ මොරිස් පැපොන් (Maurice Papon) ට එරෙහි පැවති 1997-98 නඩු විභාගයේ දී ප්‍රංශයේ එසේ නීති වෙනස් කරන ලදී.) කුර්ටුවා විසින් පැහැදිලිවම කොමියුනිස්ට්වාදයේ “පංති මිනිස් සංහාරය” සමඟ නාට්‍යවාදයේ “වාර්ගික මිනිස් සංහාරය” සමාන කරයි. ඔහු ඒ

² Stephen F. Cohen, *Bukharin and the Bolshevik Revolution: A Political Biography, 1888-1938* (New York: Alfred A. Knopf, 1973); and Moshe Lewin, *The Political Undercurrents of Soviet Economic Debates: From Bukharin to Modern Reformers* (Princeton: Princeton University Press, 1974).

³ Sheila Fitzpatrick, ed., *Cultural Revolution in Russia, 1928-1931* (Bloomington: Indiana University Press, 1988), especially the editor’s introduction, and her *Russian Revolution 1917-1932*, rev.ed. (New York: Oxford University Press, 1994).

දෙකම වර්ග කරන්නේ “මනුෂ්‍යත්වයට එරෙහි අපරාධ” හැටියටයි. එපමණක් නොව ඔහු තවත් ප්‍රශ්නයක් ගෙනෙයි. ස්ටාලින්, මාම්, හෝ වි මින්ස්, ෆිඩෙල් කැස්ට්‍රෝ, සහ අනිවාර්යෙන්ම පොල් පොට්, යනාදීන් කරන ලද කොමියුනිස්ට් අපරාධ දැනගත් පසුව බටහිර ක්ෂමාලාපකයන් “ඔවුන් අතීතයේ වැද පිදු අය අත්හැර දැමුවත්, එය නිහඬව සහ රහසෙන් කිරීම” යනු “හවුල්වීමක්” නොවේදැයි විමසයි.

මේ වාද විෂයයන්ට ප්‍රංශයේ විශේෂ අනුනාදයක් අත්වෙයි. 1930 ගණන් පටන්, බලයට පත් වන්නට වම සමන්වී ඇත්තේ (ලියොන් බ්ලම් (Léon Blum) වේවා ග්‍රැන්සුවා මිතරොන් (François Mitterrand) වේවා) සමාජවාදී සහ කොමියුනිස්ට් එකතුවේ ජනප්‍රිය පෙරමුණක් හැටියට පමණයි. ඒ ද්විත්ව හවුල නිසා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පාර්ශවය හැමවිටම ඔවුන්ගේ මිත්‍රපාර්ශවය විසින් ඒකාධිකාර මොස්කව් වෙත දක්වන ලද අවනතභාවය හේතුවෙන් අමාරුවේ වැටිණ. අනෙක් පැත්තෙන්, 1940 ගණන් සිට විචි (Vichy) හි නාට්‍යවාදී සබඳතා (පැපොන් සම්බන්ධය) නිසා අවමානය ලබා සිටියහ. එවැනි ඓතිහාසික පසුපලයක, “U.S.S.R. ගැන සත්‍ය දැනගැනීම” කිසිත් විටෙක අධ්‍යයන කටයුත්තක් වූයේ නැත.

තව දුරටත්, මෙම වෙළුම මුලින්ම කල එළි බහිද්දී එවිට සමාජවාදී අගමැතිවරයා වූ ලයනල් ජොස්පින් (Lionel Jospin) ට පාර්ලිමේන්තු බහුතරය ලබාගැනීම සඳහා කොමියුනිස්ට් ඡන්ද අවශ්‍ය වූ අවස්ථාවක් විය. දක්ෂිණාංශ කථාකරුවන්, එවිට ‘කළු පොත’ සඳහන් කරමින් ජාතික සභාවේ නැඟී සිටියේ ඔහුගේ ආණ්ඩුව විසින් “අපරාධ පසුබිමක්” ඇති ඒවාට සමාව අයදා නැති මිත්‍ර පාර්ශවිකයන්ට ආරක්ෂා කරනවා කියමිනි. එයට ප්‍රතිචාර දක්වමින් ජොස්පින් කියා සිටියේ එය ගෝලිස්ට්වාදීන් (Gaullists) සහ කොමියුනිස්ට්වාදීන් නිදහස් කරගැනීමේ එකමුතුව වැන්නක් යැයි කියමිනි (එය වාද කළ හැකි වූවකි). ඔවුන්ට ආණ්ඩු කරන්නටත් තමන් “ආඩම්බර” වේයැයි ඔහු කීවේය (එය අනාගතීම්), මන්ද ‘නිදහස්කරගත්’ අවස්ථාවේ දී ගුලාග් ගැන අනාවරණය වී නොතිබිණ. එසේම මෙය හදිසියේ කියන ලද වචන සමූහයක් නොවීය. ඔහු මූලිකත්වය දුන් වම දුටු පරිදි, කොමියුනිස්ට්වාදීන්, ඔවුන්ගේ අතීත වැරදි තිබුණද, අයිති වූයේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ප්‍රගති කඳවුරටයි. ඔවුනට අනුව, ජෝන්-මරී ල පෙන් (Jean-Marie Le Pen) වැනි “ෆැෂිස්ට්වාදීන්” සිටින ජාතික පෙරමුණ දිනා මාදුවට බලන දක්ෂිණාංශය සැකයට පාත්‍ර වූවක් හැටියට සැලකුණි. (කොන්සර්වේටිව් දැක්මෙන් යුතු අය අතීතයේ දවසක විවිධයට කන් ඇදී අය වූහ.) මේ සිද්ධිය අවසන් වූයේ ගෝලිස්ට්වාදීන් අපහසුවෙන් රැඳී සිටිය දී, ගෝලිස්ට්වාදී නොවන අය සභාවෙන් එළියට යෑමෙනි. මෙම තත්වය සමඟ විවාදය රූපවාහිනිය සහ පුවත්පත් කරා පැතිර ගියේය.

ඇත්ත වශයෙන්ම, මේ විවාදය මේ පොතේ කර්තව්‍යවරුන්වද දෙපැත්තකට බෙදන්නට සමත්වෙයි. සියල්ලන්ම ‘කොමියුනිස්ට්වාදයේ සමාජීය විද්‍යාව සහ ඉතිහාස අධ්‍යයනය සඳහා වූ කේන්ද්‍රය’ (Centre d’Etude d’Histoire et de Sociologie du Communisme) හා ‘කොමියුනිස්මේ’ (Communisme) නමින් වූ එහි පර්යේෂණ සඟරාව සමඟ කටයුතු කරන පර්යේෂකයන් වෙති. අභාවප්‍රාප්ත ඇනී ක්‍රීගල් (Annie Kriegel) නමැති කොමියුනිස්ට් අධ්‍යයන ගැන පුරෝගාමී නිර්මාතෘවරයාට අනුව මෙම කේන්ද්‍රයේ අරමුණ වූයේ ප්‍රථම වරට සෝවියට් ලේඛනාගාර ඇතුළත යන්නට ලැබුණු අවස්ථාවෙන් කටයුතු කළ තරුණ රුසියන් ඉතිහාසඥයන්ගේ සොයා ගැනීම් වලින් නිසි ප්‍රයෝජන ගැනීමයි. එසේම පෙන්වා දිය යුත්තක් නම්, මේ පර්යේෂකයන් කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට සිටින ලද අය හෝ ඒ අයට සම්පයෙන් ආශ්‍රය කළ ඒ පාරේම ගිය අය බවයි. ඉතින් ඔවුන් බෙදී යන්නේ ඔවුන්ගේම පොදු අතීතය ගැන ඔවුන් තක්සේරු කරන අන්දමටයි. ඒ නිසා, ‘කළු පොත’ නිසා ඇතිවන දේශපාලන කුණාටුව ගැන හෝඩුවාව දැනෙද්දී, කුර්ටුවාගේ ප්‍රධාන හවුල්කරුවන් දෙදෙනා, රුසියාව වෙනුවෙන් සිටින නිකලස් වර්ත්, සහ චීනය වෙනුවෙන් සිටින ජෝන්-ලුවි මාර්ගොලින්, කුර්ටුවාගේ නිර්භීත නිගමන වලින් ප්‍රසිද්ධියේම වෙන් වූහ.

ඉතින් අපි විවාදයෙන් පටන් ගනිමු. මෙය ප්‍රංශයට පමණක් විශේෂිත නොවූවකි. අපේ සියවසේ ආඥාදායක ද්විත්වයේ ආචාර ධාර්මික සමානාත්මතාවය ගැන ප්‍රශ්න කරන සෑම අවස්ථාවක දී ම මෙය වැදගත් වේ. ඇත්ත වශයෙන්ම, “ආඥාදායකත්වය” යන සංකල්පය ගෙනෙන සෑම අවස්ථාවක දී ම මෙය වැදගත් වේ. මන්ද, නාට්‍යවාදය “පරම දුෂ්ටත්වය” හැටියට සුවිශේෂී තත්වයක් දැරීම කොතරම් තහවුරුව ඇත්දැයි කියතොත් ඒ හා සැසඳෙන ඕනෑම දැයක් පහසුවෙන් සැකයට පාත්‍රය වෙයි.

නාට්‍යවාදය ගැන කෙරෙන මේ තක්සේරුවේ විවිධ හේතූන් අතර, වැඩියෙන්ම පැහැදිලිව පෙනී යන්න මෙයයි: බටහිර ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන් දෙවැනි ලෝක යුද්ධයට ගියේ “ෆැෂිස්ට්වාදයට” එරෙහි ගෝලිය “ජනප්‍රිය පෙරමුණක්” හැටියටයි. තව දුරටත් කියතොත්, නාට්‍යවාදීන් බහුතර යුරෝපය තම අධිවාසය කරගත්තද, සීතල යුද්ධය තුළ දී කොමියුනිස්ට්වාදීන් ඔවුනට තර්ජනයක් වූයේ දුරින් සිටයි. ඉතින්, කළින් සිටි උණුසුම් පූර්වාගාමීන් තරම්ම ඉහළ මට්ටමකින් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සඳහා වූ පරදුව පැවතිය ද, ඊට ඔට්ටු ඇල්ලීමේ පීඩනය සැලකිය යුතු අඩු

ප්‍රමාණයකින් පැවතිණ. එසේම එය අවසන් වූයේ “දුෂ්ට අධිරාජ්‍යයේ” අවසාන මහා ලේකම් වූ මිකායෙල් ගොරබ්චොව්, සිතල යුද්ධයෙන් පරම සටන්කාමියා වූ ජනාධිපති රොනල්ඩ් රේගන්ව සහෝදරත්වයෙන් වැළඳගැනීමෙනි. කොමියුනිස්ට්වාදයේ කඩා වැටීම සිද්ධ විය. ඒ නිසා, නුරෙම්බර්ග් වැනි නඩුවක් කැඳවූයේ නැත. එසේම ශිෂ්ටාචාරයෙන් එතෙරට ලෙනින්වාදය පිටමං කරනු පිණිස සමූහායත්තවාදයෙන් අයිත්වන විධිවත් ප්‍රතිපත්ති සැකසුනේ නැත. ඉතින් ඒ නිසාම තවමත් ජාත්‍යන්තරව පිළිගැනෙන තත්වයකින් කොමියුනිස්ට්වාදී ආණ්ඩු පවතී.

මෙසේ දෙයාකාර වූ දෘශ්ටියකින් අපි මෙය දැකීමට තවත් හේතුවක් වනුයේ නාට්‍යවාදය එහි ඉහළම අසාධාරණත්වයේ පැවතෙද්දී යුද පරාජය නිසා එය ඇද වැටීමත් එහි දී එහි සම්පූර්ණ සෝර බව ලෝකයාගේ මතකයේ සදහටම සටහන් වීමයි. ඊට පටහැනිව, කොමියුනිස්ට්වාදය, එහි ඉහළම අසාධාරණත්වයේ පැවතෙද්දී, විජයග්‍රහණයකින් පිදුම් ලබන ලදී. ඉතින් ඒ නිසා එහි ජවය පහව යන්නට තවත් අඩ සියවසක් කල් ලබාගන්නා ලදී. ස්ටාලින් ගැන බාගෙට සමාව අයදීන්තටත්, සමහර අවස්ථාවල දී, සමහර අසාර්ථක නායකයන් -1968 දී චෙකොස්ලෝවැකියාවේ ඇලෙක්සැන්ඩර් ඩුබ්චෙක් (Alexander Dubček) වැනි-, තමන් පවත්වාගත් ක්‍රමයට “මානුෂීය මුහුණුවරක්” දෙන්නට පවා වෑයම් ගත්හ. මේ අඥාදායකත්වයන් දෙකෙහි එකිනෙකට පරස්පර වූ අවසානයන් හේතුවෙන් නාට්‍යීන්ගේ සියළුම රහස් වසර 50 කට පෙර ලොවට හෙළිකරන ලද්දේය. නමුත් සෝවියට් ලේඛනාගාර විමර්ශනය කිරීම අප පටන් ගන්නේ දැනුයි. නැගෙනහිර ආසියාවේ සහ කියුබාවේ තොරතුරු තව දුරටත් සීල් තබා ඇත.

මේ අසමාන ලෙසකින් තොරතුරු ලබාගැනීමට හැකියාව පැවතීමෙන් විෂයමූලික සලකා බැලීම් තවත් විශාල කර දක්වයි. ලූතර්, කාන්ට්, ගර්තෙ, බිතෝවන්, සහ එමෙන්ම මාක්ස් ගේ ද උපන්බිම් පිහිටි ශිෂ්ට යුරෝපයේ හදවතින් නැග ඒම නිසා නාට්‍යවාදය දැඩි රකුසෙක් හැටියට බටහිර වැසියන්ට පෙනී යයි. අනෙක් පැත්තට, කොමියුනිස්ට්වාදය යනු යුරෝපයේ මායිම්බඩ වූ රුසියාවේ හටගත් ඓතිහාසික විකෘතියක් හැටියට ඔවුන් දකිති. එය -ආසියාව- තරම් අතක සිද්ධ වූවක් යැයි ද, ටොල්ස්ටෝයි සහ ඩොස්ටොයිවෙස්කි සිහි වූවත්, ශිෂ්ටාචාරය ගැඹුරට මුල් ඇදගත්තේ නැති තැනක හටගත්තක් හැටියට සලකති.

නාට්‍යවාදය වෙනස් යැයි කියා දක්වන පරම ලක්ෂණය හොලෝකෝස්ට් යැයි හැඳින්වෙන ජන සංහාරයයි. එය සම්පූර්ණ වාර්ගිකයක් සහමුලින් තුරන්කර දැමීම අරඹයා කරන ලද සුවිශේෂී ඓතිහාසික අපරාධයකි. නුරෙම්බර්ග් කාලයේ දී ඒ අපරාධයට ‘ජාති ඝාතනය’ (genocide) යන පදවහර එකතු විණ. එයින් යුදෙව් ජනතාවට ලෝකයාගේ හෘදය සාක්ෂිය හමුවේ ඔවුන්ගේ මෘතවීරයන්ගේ මතකය පවත්වාගෙන යන්නට ගම්හීර වූ වගකීමක් පැටවුණි. ‘අවසන් විසඳුම’ ගැන මහජන දැනුමක් ඇතිවූයේ ඉතා සෙමින්. 1970 සහ 1980 ගණන් අතරේ දී, එනම් කොමියුනිස්ට්වාදයේ ජවය ක්‍රමයෙන් අඩුවී යන වසර වල දී ම ඒ තොරතුරු කලඑළි බැස්සේය. ඉතින් මේ පරස්පර සිද්ධීන් අතරමැද්දේ, කොමියුනිස්ට්වාදයේ කඩා වැටීම දකින්නට ලැබෙද්දී ලිබරල් ලෝකය, ඒ අවසාන එදිරිකාරයන් දෙදෙනාව ද්විත්ව ප්‍රමිතියකින් සලකා බලන තත්වයට පිවිස සිටියහ.

ඒ අනුව, බටහිර මුද්‍රණ ලෝකයේ සහ බටහිර රූපවාහිනිය තුළ හිටිලර් සහ නාට්‍යවාදය වර්තමානයේ නිතර දකින්නට ලැබෙන්නකි. ඒත් ස්ටාලින් සහ කොමියුනිස්ට්වාදය දකින්නට ලැබෙන්නේ ඉඳහිටක පමණි. හිටපු-කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ තත්වය හා බැඳී ඇති අපකීර්තියක් නැත. අනෙක් අතට කොතරම් දුරස්තර වුවද, කොතරම් යාන්තමකට ගැවී තිබුණ ද, පසුතැවිල්ලක් ප්‍රකාශ නොකරන්නේ නම් නාට්‍යවාදය හා ඇති ඕනෑම අතීත සම්බන්ධයක් අනිවාර්යෙන්ම නොමැකෙන කැළලක් ඇති කරයි. ඉතින්, මාටින් හෙයිඩෙගර් සහ පෝල් ඩ මාන් (Paul de Man) යන දෙදෙනාගේ වින්තනයේ හරය කුමක්දැයි දිගින් දිගටම හෙළිවෙමින් සදහටම කිළිටි වී ගියේය. ඊට සහමුලින් පටහැනි ආකාරයෙන්, ස්ටාලින් යටතේ වසර ගණනාවක් සිටි ප්‍රංශ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ සාහිත්‍ය සගරාවේ කතුවරයා වූ ලුවිස් ආර්ගොන් (Louis Aragon) 1996 දී ප්ලේයිඩේ (Pléiade) සම්භව්‍ය සාහිත්‍ය අතර ප්‍රකාශනය ලබා ගනිද්දී පුවත්පත්කලාවේදීන් වෙතින් ඔහුගේ කලා දක්ෂතාවයන් ගැන මහත් ප්‍රශංසාවට පාත්‍ර වූයේය. සියල්ලන්ම ඔහුගේ දේශපාලනය ගැන නිහඬව සිටියහ. (‘කොමියුනිස්ට්වාදයේ කළු පොත’ KGB යේ පූර්වගාමියා වූ GPU ට ලියන ලද කවියක් නැවත ඉදිරිපත් කරයි.) එමෙන්ම, ස්ටාලින්වාදී කවියෙක් වූ, නොබෙල් තෑග්ගකින් පිදුම් ලැබූ, පාබ්ලෝ නෙරුඩා (Pablo Neruda), ඒ වසරේ දී ම ඔහු පෙනී සිටි දැක්ම වෙනුවෙන්, // *postino* නම් සිතමා කෘතියෙන් පිදුම් ලැබීය. ස්පාඤ්ඤයේ විසූ විලේ රටේ තානාපතිවරයෙක් හැටියට ඔහු 1939 දී කොමින්ටර්න් හි සැබැවටම හිටපු ඒජන්තවරයෙක් වූවා යන්න, සහ 1953 දී ස්ටාලින්ගේ මරණය හමුවේ අත්‍යධික ප්‍රශංසා කාව්‍ය පද රචනයක් ලියූ බව, සියල්ලන් විසින් නොතකා හැරියහ. මෙවැනි නාට්‍යී හා කොමියුනිස්ට් අතර වෙනස් ලෙසින් සැලකුණ ජීවිත ගණනාවක් ගැන ඉමක් කොනක් නැති ලැයිස්තුවක් ගෙන ආ හැකියි.

ඊටත් වඩා බෙහෙවින් කුරුවල් වූ තත්වයක් නැගෙනහිර ලෝකයේ පවතියි. සිරකරුවන් සිහිකරන්නට එහි පැවති ගුලාග් කඳවුරු කොතුකාගාර වලට හරවා නැත. කාශ්වෙව්ගේ ස්ථාලිත්භරණ යුගයේ දී ඒවා සියල්ල බිමට සමතලා කර දැමුණි. ස්ථාලිත්ගේ උපහටයන් සිහිකරනු පිණිස, සොලොවිකි (Solovki) නමැති උත්තරදූවයේ කඳවුරකින් මොස්කව් වෙත ගෙනෙන ලද කිසිත් විශේෂයක් නැති ගලක්, ලුබියාන්කා වතුරග්‍රයේ (Lubyanka Square) කෙළවරක පවතින සේ පැත්තකට දැමූ ස්මාරකයක් හැටියට තැන්පත් විය. එතැන තවමත් KGB හි මුල් කාලයේ පිහිටුවන ලද මූලස්ථානය පවතියි. මේ පාලු සිහිවටනයට නිතිපතා එන අයළුවන් නැත. දැඩි මාර්ග තදබදයක් හරහා ඇවිත් එයට පිවිසිය යුතුයි. එසේම, එහි ඉඳහිටක දකින්නට ලැබෙන පරවෙව්ව මල් පොකුරක් හැරෙන්නට වෙනත් සැමරුමක් ද නොමැත. ඊට වෙනස් ලෙසකින්, තවමත් බොහෝ නගර මැද්දේ ලෙනින්ගේ ප්‍රතිමා දකින්නට ලැබේ. ඔහුගේ මමිය ඒ සඳහා වූ සොහොන්ගෙයි ගෞරවනීය ලෙසින් නිදා සිටියි.

එපමණක් නොව නික්ම ගිය කොමියුනිස්ට් ලෝකයේ හැම තැනකම පාහේ, ඊට වගකිව යුතු නිලධාරීන් කිසිවෙක්ව නඩු මඟට ගෙන යෑම හෝ දඬුවම් දීමක් සිදුවූයේ නැත. ඇත්තෙන්ම, හැම තැනකම, කොමියුනිස්ට් පක්ෂ, බොහෝ විට අලුත් නම් වලින්, දේශපාලන පිටියේ තරඟ කරති.

මෙයාකාරයෙන්, කාලයක් ජනරාල් ජරුසෙල්ක්සි (Jaruzelski) ආණ්ඩුවේ සාමාජිකයෙක් වූ ඇලෙක්සැන්ඩර් ක්වාස්නිවෙස්කි (Aleksander Kwasniewski), 1996 දී පෝලන්තයේ ජනාධිපති තරඟයෙන් ජයගත්තේය. එහි දී පරාජය වූයේ (මැතිවරණ ප්‍රචාරණයට එතරම් දක්ෂතාවයක් නොදැක්වූ) කොමියුනිස්ට්වාදයට සංකේතමය විරෝධය දක්වමින් තරඟ කළ ලෙච් වලීෂා (Lech Wałęsa) ය. හංගේරියාවේ 1994 සිට 1998 දක්වා අගමැතිව සිටි ගුල්යා හෝර්න් (Gulya Horn) එම රටේ අවසන් කොමියුනිස්ට් ආණ්ඩුවේ සාමාජිකයෙකි. ඔහු සෝවියට් හමුදාව සමඟ එකතුව එරට නැග ආ විරෝධතාවය මර්ධනයට 1956 දී කටයුතු කළ මිලීෂා සාමාජිකයෙකි. එහෙත් ඊට බෙහෙවින් පටහැනි ලෙසින්, යාබද ඔස්ට්‍රියාවේ හිටපු ජනාධිපති කර්ට් වෝල්හයිම් (Kurt Waldheim) ගේ නාටිසි ඉතිහාසය හෙළිවීමත් සමඟ සමස්ත ලෝකයම ඔහුව සමාජයෙන් නෙරපන ලදී. කොමියුනිස්ට් සාමාජික කාඩ්පත් රැගත් බටහිර සාහිත්‍යධරයන් සහ පසුකාලීන නැගෙනහිර සාමාජිකත්වය දැරූ අයවළුන් කිසිවිටෙක ස්ථාලිත් වෙනුවෙන් අළුගෝසුවන් හැටියට කටයුතු නොකළ බව සැබෑවකි. එසේ වුවත්, ඔවුන්ගේ අතීතය ගැන වර්තමාන නිහඬතාවය කියා පාන්නේ කොමියුනිස්ට්වාදය නාටිසිවාදයට වඩා දුෂ්ටත්වයෙන් අඩු යැයි කියාද?

'කොමියුනිස්ට්වාදයේ කළු පොත' තුලින් ඇතිවන විවාදය මීට පිළිතුරක් සොයා ගැනීමට උපකාර වෙයි. එක පැත්තකින්, ලිබරල් 'ල මෝන්ඩ්' (Le Monde) හි අදහස් දක්වන අය වාද කරනුයේ නොමි පෙන් සිට පැරීසිය දක්වා එක කොමියුනිස්ට් මෙහෙයුමක් ගැන කතා කිරීම නීත්‍යානුකූල නොවනවා කියායි. බමර් රූපී විසින් කරන ලද ජනවාර්ගික සමුලඝාතන හරියට තුන්වැනි ලෝකයේ රුවන්ඩාවේ සිද්ධ වූවක් හා සමාන යැයි කියායි. නැත්නම් ආසියාවේ "ගම්බද" කොමියුනිස්ට්වාදය යුරෝපයේ "නාගරික" කොමියුනිස්ට්වාදයෙන් පැහැදිලිවම වෙනස් වූවක් කියායි. එසේත් නැත්නම්, ආසියානු කොමියුනිස්ට්වාදය යනු අධිරාජ්‍යවිරෝධී ජාතිකවාදයක් යැයි පමණක් කියායි. මෙයාකාරයෙන් දක්වන යුරෝපීය කේන්ද්‍රීය කරගත් අකැමත්ත තුල සැඟව ඇත්තේ කොමියුනිස්ට්වාදයට එරෙහිව මිනිස් ඝාතන සංඛ්‍යාව වැඩි කරනු සඳහා වූ ගුණ්ඩුවක් යැයි කියා, එය සියලුම වාමාංශිකයන්ට එරෙහි වූවක් හැටියට පෙන්වීමටයි. අනෙක් පැත්තෙන් අදහස් දක්වන, කොන්සර්වේටිව්වාදී ල ෆිගාරෝ (Le Figaro) හි අයවළුන්, උණකරන සමාජවිද්‍යාව යනු කොමියුනිස්ට්වාදය නිර්දෝෂ කරන්නට යොදාගත්තක් හැටියට පාවිච්චිකර පැත්තකට දමති. ඔවුන් පිළිතුරු දෙන්නේ මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදී ආණ්ඩු යනු ලෝකයේ හැම තැනම එකම අයිඩියොලොජියෙන් සහ සංවිධානාත්මක සැලැසුමෙන් හැදූන ලද්දක් කියායි. ඉතින් ඒ අත්හැර දැමිය නොහැකි කරුණට ද යටත් පවතින උපදේශක අදහසක් ඇත. අතීතය වාමාංශික පැත්තෙන් හොල්මන් කරමින් නිතර සිටින අයව ප්‍රතික්ෂේප කරන්නට සමාජවාදීන් කියාගන්නා ඕනෑම රූපයකින් පෙනී සිටින අයට නොහැකියි. (ජනප්‍රිය පෙරමුණ යනු කිසිත් ලෙසකින් හටගත් අහම්බකාරයක් නොවේ.)

මේ විවාදය සමඵයකට පත් කරන්නට 'කළු පොත' සඳහා ලිපි සපයන දෙපැත්තේම අයට ඉඩ දුන්නොත්, යම් කාලයක දී "සහෝදරත්වයේ" පක්ෂයක් වූයේ ද, ඒවා සියල්ල සඳහා ලෙනින්වාදී අවිච්චි භාවිතා වූ බව ගැන කිසිදු අසම්මතියක් අපට හමු නොවන බව කිව හැකියි. පැහැදිලිව දැන ගැනීම සඳහා, ආකෘතිය විවිධ සංස්කෘතික පැතිකඩ වලට විවිධාකාරයෙන් යොදා ගෙන ඇත. මාර්ගෝලික් පෙන්වා දෙන අයුරෙන්, රුසියාවේ ජන පීඩනයේ ප්‍රධාන ඒජන්තවරයා වූයේ ඒ සඳහා විශේෂයෙන් පිහිටුවන ලද දේශපාලන පොලීසියයි, එනම් වෙකා-GPU-NKVD-KGB, ඒනයේ එය මහජනතාවගේ නිදහස් හමුදාව වූ අතර, කාම්බෝජයේ එය තුවක්කු කර බැඳගත් පිටිසරබද ගැටවරයන් වූහ. ඒ අනුව ජනප්‍රිය අයිඩියොලොජියෙන් ක්‍රියාත්මක වීම රුසියාවට වඩා ගැඹුරකින් ආසියාවේ දකින්නට ලැබිණ. එනමුත්, හැම පැත්තක දී ම, අරමුණ වූයේ, ඉතා මුල් කාලයේ දී ලෙනින් කියූ ලෙසින් "හානි පමුණුවන

කෘතීන් වැනි” - “ජනතාවගේ හතුරන්”, මර්ධනය කිරීමයි. තව දුරටත් කියතොත්, ස්ථාලීන් සිට මාමි දක්වා, හෝ වි මින් දක්වා, කිමි ඉල් සුන් දක්වා, පොල් පොටි දක්වා, මේ වහර දිව යන බව ඉතා පැහැදිලියි. ඒ සෑම අලුත් නායකයෙක් වෙතම භෞතික ආධාර සහ ඔහුට කළින් සිටි අයගේ අයිඩියලොජිමය පිබිදීම යන දෙකම ලැබුණ බව පෙනී යයි. ඉතින් සම්පූර්ණ වක්‍රයක් පරිපූර්ණ වීමට, පොල් පොටි මුලින්ම ඔහුගේ මාක්ස්වාදය ඉගෙන ගත්තේ 1952 දී පැරිසියේ දී ය. (හේන්-පෝල් සානු සහ මොරිස් මර්ලෝ-පොන්ට් යන දාර්ශනිකයන් දෙදෙනා “මානුෂීයවාදයේ” වින්දනාව වන්නට භීෂණයට හැකි යැයි පෙන්වුම් කරද්දීය.)⁴ ඉතින් කෘතවේදයේ සංඛ්‍යාත්මක මට්ටම ගැන විවාදය පවතින්නේ නම්, ද්විත්ව ප්‍රමිතිය බිඳ වැටේ. කොමියුනිස්ට්වාදය යනු දැඩි ලෙසින් සාපරාධී ආඥාදායකත්වයක් බව පෙනී යයි.

ඒත්, විවාදය අපරාධයේ ගුණාත්මක පැත්තට මාරු කරන්නේ නම්, මේ ප්‍රතිඵලය පහසුවෙන් අනෙක් පැත්තට හැරවිය හැකියි. මෙහි දී නැවතත් තීරණාත්මක සාධකය වෙන්නේ, නාටිසිවාදයේ සුවිශේෂී දුෂ්ට ස්වභාවය හැටියට වාර්ගික සංහාරය තහවුරු කිරීමත් සමඟයි. සැබැවින්ම මේ ප්‍රමිතිය අනෙකුත් හිංසාවට හා පීඩනයට ලක්වූ සියළු කණ්ඩායම් ගැනත් විශ්ව ලෙසින් යොදා ගැනේ. ආර්මේනියානුවන් සිට ඇමෙරිකා මහාද්වීප දෙකේම ස්වදේශීන් දක්වා (විවිධ මට්ටම් අනුව සිද්ධ වූවා යැයි සැලකෙන) ඔවුන්ගේ අත්දැකීම් වර්ගීකරණයට ‘ජාති ඝාතනය’ යන පදය යොදා ගැනෙයි. පුදුමයක් නොවන ලෙසින්, මෙසේ වාර්ගික සංහාරය වැනි යැයි අහඹුපගමනය කරන ලද සමානතා බොහොමයක් නීත්‍යානුකූල නැතැයි කියාත්, අපවාදාත්මක යැයි කියාත්, ප්‍රතික්ෂේප වී ඇත. එසේම, ‘ල මෝන්ඩ්’ හි පළ වූ ගෞරවයට පාත්‍ර වූ පර්යේෂකයෙකුගේ එක් අතිසැකෙබු (overexcited) මත දැක්මක්, කුර්ට්වාගේ හැදින්වීම සෙමැටික් විරෝධී යැයි කියා ප්‍රසිද්ධියේ ප්‍රතික්ෂේප කරන ලදී.

එහෙත්, නාටිසි භීෂණයේ විශේෂත්වය සඳහා වෙනම වැදගත්කමක් පටවන තවත්, ආවේගශීලීත්වයෙන් අඩු වාද ඇත. සෑම තැනකම පවතින අපරාධ නීති, අභිප්‍රාය අනුව, යොදා ගන්නා ලද කෘතවේදය අනුව, යනාදී වශයෙන් ඝාතනයේ විවිධ මට්ටම් ගැන පැහැදිලි කරයි. ඒ අනුව, ඉතා ඈත කාලයක දී රේමන්ඩ් ආරොන් (Raymond Aron) සහ මෑත කාලයක දී ෆ්‍රැන්සුවා ෆුරේ (Francois Furet) යන දෙදෙනාම කොමියුනිස්ට්වාදයේ දුෂ්ටත්වය ගැන ඒකමතික වූවත්, දේශපාලන අරමුණක් කරා යෑමට සමූලඝාතනය යොදා ගැනීම සහ කොතරම් විකෘති වූවත්, ජනවර්ගයක් මුලිනුපුටා දමන්නට සමූලඝාතනය යොදා ගැනීම ගැන අතර වෙනසක් ඇතැයි පෙන්වා දුන්හ.⁵ ඉතින් මෙයාකාරයෙන් බලද්දී, නාටිසිවාදයට වඩා අඩු දුෂ්ටත්වයකින් කොමියුනිස්ට්වාදය ඇතැයි නැවතත් පෙනී යයි.

එසේ වුවද, එසේ යැයි විශ්වාස කළ හැකි වූ විශේෂත්වය ඉතා පහසුවෙන් එහි ශීර්ෂය මතින් අනෙක් පැත්තට හැරවිය හැකියි. උදාර පරමාදර්ශයක නාමයෙන් මහා ජන ඝාතනයක් කිරීම පහත් අරමුණක නාමයෙන් එවැන්නක් කරනවාට වඩා ඉතා මහත් ලෙසින් විකෘති වූවක් යැයි, විශේෂයෙන්ම, නැගෙනහිර යුරෝපීය විමතිකයන් තර්ක කර ඇත.⁶ නාටිසින් කිසි විටෙකත් තමන් සද්ගුණවත් යැයි බොරුවට කියා පාන්නට වෑයමක් නොගත්හ. කොමියුනිස්ට්වාදීන් ඊට භාත්පසින්ම වෙනස් ආකාරයකින්, ඔවුන්ගේ මානුෂීයවාදය ගැන අණබෙර ගැසූහ. ලෝකය වටා මිලියන ගණනක් දශක ගණනාවක් තිස්සේ රචනා තැබූහ. මහා විශාල මට්ටමකින් කළ මිනිස් ඝාතන වලින් අපවාද නොලබා ගැලවුනහ. නාටිසින් විසින් අයිඩියලොජිමය උත්සවාකාරයක් නොමැතිව ඔවුන්ගේ වින්දිතයන්ව මරා දැමූහ. ඒත් ඊට වෙනස් වූ කොමියුනිස්ට්වාදීන් ඔවුන් බිල්ලට ගත් අය ලවා “වරදකාරීත්වය” පිළිගන්නා ලද පාපෝවිචාරණයන්ට අත්සන් ලබාගත්හ. එමඟින් වින්දිතයන්ට පක්ෂයේ දේශපාලන දැක්මේ “නිවැරදිකාවය” පිළිගන්නට සිද්ධ වූහ. නාටිසිවාදය අවසානයේ සුවිශේෂී වූවකි. (මුසොලිනිගේ ෆැසිස්ට්වාදය කිසිත් ලෙසකින් තරඟකාරී නොවූවකි). ඊට ලෝකයෙන් ගැනුම්කරුවන් එකතු වූයේ නැත. ඊට විරුද්ධ ලෙසින්, කොමියුනිස්ට්වාදයේ විශ්වීය බව එය මහත් ලෙසින් ලොව පුරා පැතිර යන්නට අවසර දුන්නේය.

ඇලේන් බෙසැන්සොන් තදින් කියා පාන පරිද්දෙන්, අවසානයේ කියන්නට ඇත්තේ කුමන අයිඩියලොජියෙන් අභිප්‍රේය ලද්දත් ඝාතනය යනු ඝාතනය කියායි. මෙය නාටිසිවාදයෙන් සහ කොමියුනිස්ට්වාදයෙන්⁷ යන දෙකෙන්ම මිය (Hannah Arendt) ගේ “ආඥාදායකත්වයේ මූලාරම්භ” (Origins of Totalitarianism) යන්නේ ගෙන හැර පා ඇත.

⁴ Maurice Merleau-Ponty, *Humanism and Terror*, trans. John O’Neil (Boston: Beacon Press, 1969).
⁵ Raymond Aron, *Democracy and Totalitarianism*, trans. Valence Ionescu (London: Weidenfeld & Nicolson, 1968); and François Furet, *The Passing of an Illusion: The Idea of Communism in the Twentieth Century* (Chicago: University of Chicago Press, 1999).
⁶ For example, Aleksander Wat, *My Century: The Odyssey of a Polish Intellectual*, ed. and trans. Richard Lourie, with a foreword by Czeslaw Milosz (Berkeley: University of California Press, 1988); and Vasily Grossman, *Life and Fate*, trans. Robert Chandler (New York: Harper and Row, 1985).
⁷ Alain Besançon, *Le malheur du siècle: Sur le communisme, le nazisme, et l’unicité de la Shoah* (Paris: Fayard, 1998).

පද්ධති දෙකම තම වින්දිතයන්ව අමු අමුවේ ඝාතනය කරන ලද්දේ ඔවුන් කළ දෙයක් නිසා නොවේ. (එනම් රෙජිමයට විරෝධය පෑ නිසා නොවේ.) නමුත් ඔවුන් ඔවුන් වූ නිසාය. යුදෙව් වූ නැත්නම් කුලාක් වූ නිසයි. මේ දැක්මෙන් බලද්දී, පහළ මධ්‍යම පංතියේ “කුලාක්” යන වචන රිසි සේ යොදා ගත හැකි වුවකි. එය “යුදෙව්” මෙන් ජීවවිද්‍යාත්මක වුවක් නොවූ නිසා අඩු වශයෙන් මාරක වූයේ යැයි කියන්න නිශේධනය වී යයි. සමාජයීය සහ ජනවාර්ගික යන වර්ග කිරීම් දෙකම එක හා සමාන ලෙසින් අවිද්‍යාත්මක ක්‍රමවේද වූහ.

ඒත්, අනුභූතිකව සම්මත කරගත් උපහටයන් සංඛ්‍යාව වගේ නොව මේ ප්‍රමාණාත්මක තර්කයන් කිසිවක් “අල්ලාගන්නට” නොහැකියි. දේශපාලන “දුෂ්ටත්වයේ” ප්‍රමාණයන් ගැන එකඟතාවයක් ඇතිකර ගැනීමට නොහැකි බැවින්, සියළු අගයුම් පිළිබඳ වූ විනිශ්චයන් ඒවායේ කර්තෘවරුන්ගේ අයිඩියලොජියන්හි කැමැත්ත පෙන්වනවා පමණක් යැයි සමහර පර්යේෂකයන් කියති.

එවැනි “ප්‍රත්‍යක්ෂවාදී” සමාජවිද්‍යාඥයන්, ඒ නිසා, කියා සිටිනුයේ අතීතය වටහා ගැනීම සඳහා ආචාර ධාර්මික ප්‍රශ්න අදාළ නැති බවයි. නූතන යුරෝපයේ දේශපාලනික වූ ප්‍රතික්ෂේපයන් මහත් හඬකින් සිද්ධ වීම ඊට උදාහරණයකි.⁸ හැඳින්වීම අපූරු පරිසිද්ධි ගණනාවක් පෙන්වයි: 1939 දී ගෙස්තා පෝ විසින් මිනිසුන් 7,500 ක් රැකියාවට බඳවා ගැනීම සැසඳිය යුතු වනුයේ NKVD විසින් 366,000 ක් (ගුලාග් සේවකයන්ද ඇතුළුව) රැකියාවට බඳවා ගැනීම සමඟයි; කොමියුනිස්ට් පක්ෂය ප්‍රතික්ෂේපය වගකීමක් හැටියට සැලකූහ. ඒත් නාට්‍ය පක්ෂය එය එසේ සැලකුවේ නැත. එනමුත් මේ පරස්පරයන් ගැන කිසිදු නිගමන කරා එළඹීමක් සිදුවූයේ නැත. ඒ වෙනුවට අපිට කියන්නේ ඒ රෙජිමයන් දෙකේම යටතේ ජනතාවට ප්‍රතික්ෂේපය ‘එදිනෙදා ජීවිතයේ හැදියාවක්’ හැටියට පැවරුණා බවකි. එය සිද්ධ වූයේ අයිඩියලොජිමය හේතු වලට වඩා සිය තත්වය යහපත් කරගැනීමේ අභිප්‍රායෙන් කියායි. තව දුරටත් අපිට කියනුයේ විප්ලවයට පෙර ගම්බද රුසියාවේ ප්‍රතික්ෂේපය හැම අත පැතිර තිබුණාය කියාත්, එය ප්‍රංශ ජැකෝබියන්, ඉංග්‍රීසි පියුරිටන්, ස්පාඤ්ඤ සවික්සුම සහ ඇමෙරිකන් මැකාතිසම් යටතේ තව සීඝ්‍රයෙන් පැතිර යන ලද බවත්ය. ඉතින් ඒ “මායමිකාරියන් අල්ලන පිස්සු” ගැන පැහැදිලි කෙරෙන හඳුන්වාදීම තුළ එක හා සමාන වූ ගතිලක්ෂණ තිබිය යුතුයි.

ඒත්, එසේ දැකීම යනු හැම අත වූ දේශපාලනයන් සහ අයිඩියලොජියන් මානවවේදයක් දක්වා අඩුකරලීමක් යැයි එයින් පෙන්වුම් කිරීමට යෑමක් සිද්ධ වේ. එය ඉටුකරමින්, කතෘවරුන් තීරස ලෙසින් අපිට තහවුරු කරන්නේ, හැනාස් අරෙන්ඩ්ට්ට පරස්පර ලෙසකින්, “නාට්‍ය/සෝවියට් සමානතා” යනු “විශේෂ ලෙසකින් ‘එකාධිකාරී’ වූ ප්‍රපංචය” ප්‍රතික්ෂේපයට ප්‍රමාණවත් නැතැයි කියායි. ඊටත් වැඩියෙන් යමක් මෙතැන ඇත. නාට්‍ය/කොමියුනිස්ට් ක්‍රම සහ බටහිර ක්‍රම අතර වෙනස “ප්‍රමාණාත්මක වුවක් මිසෙක ගුණාත්මක වුවක් ගැන නොවේ.” එක හා සමාන යැයි ඇඟවීමට කොමියුනිස්ට් සහ නාට්‍ය භීෂණය උල්පහ දැක්වීම ඒ නිසා සීතල යුද්ධයේ පරිභවයන් වූ අතර -යටින් දිවෙන අයිඩියලොජිය වූයේ වසර විසිපහක් පුරා පැවති සමාජ-උනන්දුකරණවාදී (social-reductionist) සෝවියට්වාදයයි.

එසේ බලද්දී, මේ පරිසිද්ධියක් තුළින් පරිසිද්ධියක් දිහා බලන ක්‍රමවේදය යෝජනා කරන්නේ කොමියුනිස්ට් භීෂණය ගැන කිසිදු විශේෂ කොමියුනිස්ට් බවක් නැත යන්නයි. එසේම නාට්‍ය භීෂණය ගැනද විශේෂයෙන් නාට්‍ය බවක් ගැබ්ව නැත. ඉතින් ඒ නිසා ලේ හැඳු සෝවියට් පර්යේෂණය හිස් බවකින් යුතු මහා විශාල අළු පැහැති මානවවේදී අඳුරු පැල්ලමක් බවට පත්වෙයි. එසේම සෝවියට් යුනියනය, වෙනත් රෙජිමයකට අඩු වැඩි නොවන ලෙසින් නරක නොවූ තවත් යුගයක තිබූ තවත් රටක් පමණක් බවට පත්වෙයි. නමුත් මෙය පැහැදිලිවම විකාර වූ කියමනකි. ඉතින් ඒ නිසා අප නැවතත් ආචාර ධාර්මික විනිශ්චය පිළිබඳ ගැටළුවට පිවිසෙමු. එය අතීතය ගැන වටහා ගැනීමේ දී අයින් කර දැමිය නොහැකිය. ඇත්තෙන්ම මිනිසා වෙතින් අයින් කර දැමිය නොහැකි වුවකි.

විසිවැනි සියවස යනු, කෙසේ වුවද, ආචාර ධර්ම විභාගයන් මූලික වශයෙන් සදාතනික වර්ග හෝ ලෝකෝත්තර සංකල්පයන් ගැන නොවීය. එය ප්‍රධාන වශයෙන් දේශපාලන පක්ෂපාතීත්වය ගැන වූහ. එනම්, දකුණ සහ වම යන දේශපාලනික මතවාදයන් වූහ. සානුකම්පික සමානාත්මතාවාදයට එක පැත්තක් මුල් තැන දුන් අතර අනෙක් පැත්ත නුවණක්කාර අනුක්‍රමයට මුල් තැන දෙන ලදී. ඒත් ඉතින් සමාජය විනාශ නොකර මේ එක පැත්තකින් හෝ එන මුල ධර්ම පරම ලෙසින් අනුවිත කළ නොහැකියාව නිසා, නූතන ලෝකය සමානාත්මතාවය සොයන ජීවිතයේ සහ වැඩකරන ධුරාවලියක අවශ්‍යතාවය අතර නිති ගැටුමක හිරවී සිටියි.

⁸ Sheila Fitzpatrick and Robert Gellately, eds., *Accusatory Practices: Denunciation in Modern European History, 1789-1989* (Chicago: University of Chicago Press, 1997).

ඔවුන්ගේ ප්‍රමාණාත්මක භීෂණ අගැයුම් කරද්දී නාවිසිවාදයට වඩා ස්ථිර ගුණාත්මක වාසියක් කොමියුනිස්ට්වාදයට ලැබෙන්නේ මේ සංඛාවය (syndrome) නිසායි. කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපෘතිය ආරම්භයේ දී, සමස්ත ලෙසකින් සාමාන්‍යාත්මක ඉලක්ක සඳහා කැපවීමක් තිබුණි. අනෙක් අතට නාවිසි ව්‍යාපෘතියෙන් පිරිනැමුණේ ජාතිකවාදී මමාසනයයි (egoism). ඉතින් ඔවුන්ගේ ක්‍රියා කටයුතු එක හා සමාන වීම සුළු කරුණකි. ඔවුන්ගේ ආචාර ධාර්මික බ්‍යාමප්‍රභාවයන් අසමජාතී වූහ. ඒත් බටහිර රටවල දේශපාලනයේ වැදගත් ලෙසින් දැක්වෙන්නේ ඒ දෙවැන්නයි. ඉතින් අපි විවාදයේ උපස්ථම්භය වෙත පිවිසෙමු: ආචාර ධාර්මික මිනිසෙකුට “වමේ හතුරෙක් සිටිය නොහැකියි,” කොමියුනිස්ට් අපරාධ ගැන සොයා බැලිය යුතු යැයි කියා ඉල්ලා සිටීම එවිට “දකුණේ අවශ්‍යතාවයට අවනතවීමක්” බවට පත්වේ. ඉතින් ඒ නිසා කොමියුනිස්ට් විරෝධී වීම ලිබරල්වාදී විරෝධයේ මුහුණු ආවරණයක් පමණක් යැයි සැලකේ.

නාවිසින් සහ කොමියුනිස්ට්වාදය සමාන කිරීමෙන් “අතිශය දක්ෂිණාංශය පිළිගැනීමට පත්වෙන අවසන් බාධක අයින් කළා” යැයි කියමින් ‘ල මෝන්ඩ්’ හි කතෘවරුන් මේ ‘කොමියුනිස්ට්වාදයේ කළු පොත’ අවස්ථාවාදී වූවක් ලෙසට සැලකූහ. ඔවුන් සඳහන් කළේ ‘ල පෙන්’ (Le Pen) පක්ෂයයි. ‘ල පෙන්’ පක්ෂය සහ තවත් යුරෝපීය මෙහෙයුම් විසින් ඵලෙසින්ම ද්වේෂය පතුරුවන, විදේශිකයන් නොරැස්සන අදහස් ගෙන ඒම දකින්නට ලැබීම සෑම ලිබරල් ඩෙමොක්‍රැටික්වාදියෙක්වම සැලකිල්ලට ගත යුත්තකි. ඒත් ඒ නිසා කියා කොමියුනිස්ට්වාදයේ අපරාධමය අතීතය නොසලකා හැරීම හෝ අවනතයේරු කිරීම කළ නොයුත්තකි. එවැනි තර්කයක් විචල්‍යයක් පමණකි. අලුත් ඓතිහාසික අවස්ථාවක දී, සාහු විසින් උත්කර්ෂණීය ලෙසින් ගෙනෙන ලද විතර්ණ්ඩවාදය අනුව සෝවියට් කඳවුරු ගැන අයෙක් නිහඬ විය යුත්තේ නැත්නම් බලන්කුටි හි රථ වාහන හදන සේවකයන් දොම්නසට ඇද දැමීමක් සිද්ධ වේ යැයි කියන වැනි තර්කයකිනි. එයට ඔහුගේ සමකාලීන විද්‍යාර්ථියෙක් වූ ඇල්බට් කැමු ඉතා ඇතක දී දුන් පිළිතුරකින් පිළිතුරු සැපයිය හැකියි. එනම් සත්‍යය යනු සත්‍යයයි, එය ප්‍රතික්ෂේප කිරීම යනු මනුෂ්‍යත්වයේ මෙන්ම ආචාර ධාර්මිකත්වයේ ද පරමාර්ථ භාසයට ලක් කිරීමයි.⁹

එවැනි විතර්ණ්ඩවාදී තර්ක නිසාම ‘කළු පොත’ කාලීන වූවකි. ඉතින් එහි විවාදයට මුලපුරන පිටුවල අඩංගු වනුයේ මොනවාද? ප්‍රභාවී බවක් මවා පාන්නේ නැතිව, එය ඉදිරිපත් කරන්නේ කොමියුනිස්ට්වාදයේ මානුෂීය වැය ගැන අපේ වර්තමාන දැනුමේ ශේෂ පත්‍රයයි. ලේඛනගතව ඇති තොරතුරු මත පදනම්ව, එසේ නොහැකි අවස්ථාවලදී පවතින වඩාත්ම සුදුසු ද්විතියික සාක්ෂ්‍ය අනුව ඒ ප්‍රමාණාත්මක දුර්වලතා සඳහා අවශ්‍ය ඉඩකඩ තබමින් ගෙනෙන ඉදිරිපත් කිරීමකි. මෙම තොරතුරු ඇතුළත් ලේඛනයේ සංසුන්භාවයම නිසාම එයට බලයක් ලැබේ. අපිව රටෙන් රටට, භීෂණයෙන් භීෂණයට ගෙන යද්දී, එහි එකතුවෙන සට්ටනය කොතරම් ලෙසකින් දරාගත නොහැකි තරම්දැයි පෙනී යයි.

ඒ අවස්ථාවේ දී ම, මෙම පොත වැදගත් විශ්ලේෂණාත්මක කරුණු කිහිපයක් ගෙනහැර පායි. එහි පළමුවැන්න නම්, කොමියුනිස්ට් රෙජිම (සාමාන්‍ය රජය සමහර විටෙක කරන අන්දමට) අපරාධ ක්‍රියා කළා පමණක් නොවේ; ඒවා මුළුමනින්ම අපරාධ ව්‍යාපාර වූහ: ප්‍රතිපත්ති ලෙසින්, එයාකාරයෙන් කියද්දී, ඔවුන් සියල්ලන්ම පාලනය කළේ නීතිවිරෝධීවයි. ප්‍රවණ්ඩත්වයෙනි. මිනිස් ජීවිතයට කිසිත් සැලකිල්ලක් නොදක්වමිනි. සෝවියට් යුනියනය ගැන වර්ත් (Worth) ලියන කොටසේ සිරස්තලය වනුයේ “එහි ජනතාවට එරෙහි රජය” කියායි. එය, 1917 ශ්‍රේෂ්ඨ ඔක්තෝබරයේ සිට 1953 ස්ටාලින්ගේ මරණය දක්වා, ක්‍රමානුකූලව භීෂණයේ වක්‍රය නැවත නැවතත් දිග හැරෙන ආකාරය දක්වයි. සංසන්දනය සඳහා 1825 සිට 1917 ට්සාර්වාදය පැවතියදී දේශපාලන වෙඩිතබා මරා දැමීම් 6,321 ක් (එයින් වැඩි ප්‍රමාණය සිදු වූයේ 1905-1907 විප්ලවය තුළ දී) යැයිද, එම සංඛ්‍යාව සැසඳිය යුතු වනුයේ 1918 හේමන්තයේ, නිල “රතු භීෂණය” පැවති මාස දෙක තුළ දී බොල්ෂෙවික්වාදයෙන් දේශපාලන වෙඩිතබීම් වූ 15,000 සමඟ යැයිද ඔහු සටහන් කරයි. එයාකාරයෙන්, ශතකයෙන් තුනෙන් එකක් පුරා; උදාහරණයක් වශයෙන් 1932-33 සාමූහිකරණයෙන් ඇති වූ සාගතයෙන් මිලියන 6 ක් මිය යෑම, මහා ශුද්ධකිරීම (Great Purge) දී 720,000 කට වෙඩිතබා මරා දැමීම, 1934-1941 අතර ගුලාග් (විශාල මිනිස් සංඛ්‍යාවක් එහි දී මියගිය) වෙත පිටත්කර යවද්දී මිලියන 7 ක් මිය යෑම, සහ එහි 2,750,000 ක් ස්ටාලින්ගේ මරණයේ දී සිටීම යනාදිය ගෙනහැර පායි. ඔව්, මේ එකතුවත් රජයේ ප්‍රවණ්ඩත්වයේ විවිධ ආකාර පෙන්වන බව සැබෑයි. ඒ සියල්ල ඉක්මණින් මරණය කැඳවූයේ නැත. නමුත් ඒ සියල්ල රජයේ සාමාන්‍ය ක්‍රියාපටිපාටිය හරහා බෙදා හරින ලද භීෂණ වූහ.

⁹ For the ideological delusions of the time see Tony Judt, *Past Imperfect: French Intellectuals, 1944-1956* (Berkeley: University of California Press, 1992); and Oliver Todd, *Albert Camus: A Life*, trans. Benjamin Ivry (New York: Alfred A. Knopf, 1997). The great classic of political philosophy to emerge from this debate is Raymond Aron, *The Opium Intellectuals*, trans. Terence Kilmartin (Garden City, N.Y.: Doubleday, 1957, first published in French, 1995).

එසේම, මාගොලින් (Margolin) චීනය ගැන ලියන පරිච්ඡේදයේ ඇති “රාත්‍රිය කරා යන දීර්ඝ පාගමන” ගෙනෙන එතරම් හුරු නැති සංඛ්‍යා භිතාගත නොහැකි තරම් විශාල වෙති. අඩුම වශයෙන් “සෘජු වින්දිතයන්” මිලියන 10 ක්; චීනයේ “රහසිගත ගුලාග්” වෙත යැවූ මහත් පිරිස් වලින් අනුමාන වශයෙන් මිලියන 20 ක මරණ; ලෝගායි (laogai); 1959-1961 දී “ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම” ඇති කළ “දේශපාලන සාගතයෙන්” (ලෝක ඉතිහාසයේ විශාලතම සාගතය) නිසා මිය ගිය මිලියන 20 කට වැඩි පිරිස ගැන කියැවේ. අනතුරුව මාඕගේ ශ්‍රේෂ්ඨ පිම්ම අනුකරණය කළ පොල් පොටි නිසා කාමිබෝජයේ සෑම මිනිස් ජීවිත 7 කින්ම එක් අයෙකු මිය යාම, ජනගහණයට සමානුපාතිකව වැඩියෙන්ම මරණ සිද්ධ වූ කොමියුනිස්ට් රට ගැන දැනගන්නට ලැබේ.

මෙම පොත දක්වන දෙවැනි කරුණ නම්, කොමියුනිස්ට්වාදය දකින්නට ලැබෙන කිසිදු මුල් අවස්ථාවක කිසිදු දයාත්විත තත්වයක් නොතිබුණු බවයි. එය “වැරදි මගක” යවන්නට හේතු වූ මිථ්‍යාවක් වූයේ නැත. ආරම්භයේ දී ම, ලෙනින් අපේක්ෂා කළේ, ඇත්තෙන්ම ඔහුට අවශ්‍ය වූයේ සියළු “පංති හතුරන්” පාගා දමන සිවිල් යුද්ධයයි. එම යුද්ධය, ප්‍රධාන වශයෙන් ගම්බද ජනතාවට එරෙහි වූවකි. එය වරින් වර ටික කලකට නැවතෙමින් 1953 දක්වා ඇදී ගියේය. “හොඳ ලෙනින්/නරක ස්ටාලින්” කොතරම් ප්‍රබල පුරාවෘත්තයක්දැයි ඉන් පෙනෙයි. (කවරෙක් හෝ මේ ගැන කතා කිරීම තවමත් කළ යුත්තක්දැයි කියා සැක කරනවා නම්, එයට පිළිතුර සොයාගන්නට ලැබෙන්නේ බ්‍රිටානිකා විශ්වකෝෂයේ වර්තමාන සංස්කරණයෙන් දකින්නට ලැබෙන වෙරිමනින් වූවෙක් දුක් සහගත ලෙසකින් ලියන ලද “ලෙනින්” සටහන කියැවීමෙනි.) එසේම තවත් කරුණක් ඇත. එය “තාක්ෂණික” ස්වභාවයකින් වූවකි: රෙජිමයේ ආර්ථික “සැලසුම්” ගැන විරෝධය පෑ ගම්බද ජනතාවගේ ඔද තෙද බිඳින්නට සාගතය භාවිතා කිරීමයි. සොල්ස්හෙනීටිසියන් සිට, එවැනි “පාරෝ වැනි” ක්‍රමවේද තාක්ෂණයෙන් ඉදිරියෙන් සිටි නාටිසි ගෑස් කුටි හා වෙනස් වූ ලෙසකින් පැවති බවක් පෙන්වනු ලැබිණ.

ඊට වඩා මූලික කාරණයක් වනුයේ, විප්ලවයට පෙර පැවති දේශපාලන සංස්කෘතියේ දිගුවක් ලෙසට රතු භීෂණය පැහැදිලි කරන්නට නොහැකියාවයි. කොමියුනිස්ට් අය ගෙනා මැඩලීම් ඉහත කියූ දෙයින්, සාම්ප්‍රදායික ඒකාධිපතිවාදය තුළින් ආරම්භ වූවක් නොවේ. එසේම එය යටින් ආ ගැමි ජනතාවගේ ප්‍රචණ්ඩත්වයෙන් පැන නැඟුණක් ද නොවේ. රුසියාවේ ගම්බද ජනතාවගේ ආරාජිකවාදය තුළින් හෝ, චීනයේ දහසකුත් පිරිසක් එකතුව ගෙනෙන ලද වකුකාර විප්ලව තුළින් හෝ, කාමිබෝජයේ කුපිත කරන ලද දේශප්‍රේමීත්වය නිසා හෝ සිද්ධ වූවක් ද නොවේ. ඒත් ඒවා සියල්ලක්ම නව රෙජිමය විසින් ප්‍රයෝජනයට ගන්නා ලදී. එසේම කොමියුනිස්ට් හැදියාවන්ගේ ප්‍රභවය ලෝක යුද්ධ දෙක නිසා ඇතිවූ ප්‍රචණ්ඩත්වය (එම දරුණු හැඩගැසීම වැදගත් වූවත්) තුළ පවතින්නක් ද නොවේ. ඒ වෙනුවට අපට පෙනී යන්නේ, ඒ සෑම අවස්ථාවක දී ම, ජනගහණයට එරෙහිව ගෙනෙන ලද මහා ප්‍රචණ්ඩත්වය නම් භිතමතා ක්‍රියාත්මක කළ නව විප්ලවීය ක්‍රමයේ ප්‍රතිපත්තියක් බවයි. එහි අමානුෂිකත්වය සහ යොදා ගැනීම ඒ ඒ රටවල්වල ඉතිහාසයකින් දකින්නට තිබුණාට වඩා ඉතා වැඩි මට්ටමකින් සිද්ධ වූ බවයි.

අවසාන කරුණ, කුර්ටුවා විසින් කියන්නට අවශ්‍යම යැයි කියන්න, සහ ඔහුට සහාය වෙන විද්‍යාර්ථීන් විසින් දක්වන කරුණු වලින් ද පැහැදිලි වෙයි. එය, මාක්ස්ගේ ජනප්‍රිය රූපකය වූ කොමියුනිස්ට්වාදයේ උපාය මාර්ගය හැටියට “ස්ථීරකාලීන සිවිල් යුද්ධ” යොදා ගැනීම “විද්‍යාත්මක” මාක්ස්වාදී විශ්වාසයක් හැටියට ගත් “ඉතිහාසයේ ප්‍රචණ්ඩ වින්දනු” කියමින් පංති අරගලය යොදා ගැනීමයි. එයාකාරයෙන්ම, කුර්ටුවා එකතු කරන්නේ, නාටිසි ප්‍රචණ්ඩත්වයද, පදනම් වූයේ වර්ගවාදී අරගලයකින් ජාතික යළි පිබිදීමක් ගෙනෙන විද්‍යාත්මක සමාජයීය ඩාවින්වාදයක් පොරොන්දු වෙමිනි.

කොමියුනිස්ට් මහා මනුෂ්‍ය ඝාතන සඳහා උල්පතක් වූ අයිඩියලොජිය එය බව දැක්වීම මාර්ගොලින් දක්වන රැඩිකල්වාදී ලෙසින් අරගලය නැගෙනහිර දක්වා පැතිර යාමේ දී එහි උච්ච අවස්ථාවට මුහුණ දෙයි. ස්ටාලින් ඒ වර්ධනය පටන් ගෙන තිබුණි. ඔහු තමාට හඳුන්වාගත්තේ “අද ඉන්න ලෙනින්” සහ ඔහුගේ පළමු පස් අවුරුදු සැලැස්ම දෙවැනි ඔක්තෝබරයක් කියයි. අනතුරුව, 1953 දී මාඕ බලයට පැමිණ වසර 4 ක් යද්දී, ඔහුගේ උරුමක්කාරයන් ජනතා භීෂණය නවත්වා දැමූහ: ඒ වෙද්දී මහා මැරවර රෙජිමයට එය දරාගත නොහැකි වැයක් විය. කෙසේ වෙතත්, චීන සහෝදරයන්ට නම්, ආසියාවේ ලෝක විප්ලවය පැතිර යන්නට පටන් ගත් සැණින්, මොස්කව් පෙන්වන්නට ගත් ඒ මැදපිළිවෙත “පාච්චිමක්” වූයේය. ඒ නිසා, 1959-1961 තුළ මාඕ අවුස්සන ලද්දේ මොස්කව් විලාසිතාවට එහා යන, සෝවියට් උපදේශකයන් පසුකර යන ලෙසකින් සාමාන්‍ය සමාජවාදයට එහා යමින් “ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්මක්” අවශ්‍ය යැයි කියයි. ඒ “කොමියුනිස්ට් ප්‍රඥප්තියේ” සහ “ගෝතා වැඩ පිළිවෙලට විවේචනයක්” හි සම්පූර්ණ කොමියුනිස්ට්වාදයක් ගෙන ඒමට මාක්ස් පරිකල්පනය කළ පරිද්දෙනි. ඉතින් 1966-1976 කාලයේ දී, තමන්ගේම පක්ෂයට එරෙහිව සංස්කෘතික විප්ලවයක් ගෙනෙන මාඕ, ඔහුගේ පක්ෂය ශුද්ධ කිරීමට,

1937-1939 දී ස්වෘතීය කළ මහා ශුද්ධයට වඩා වැඩියෙන් කටයුතු කළේය. ඒත් මේ සම්ප්‍රදායේ මහා විශර්ච දකින්නට ලැබෙන්නේ 1975-1979 පොල් පොට් ගෙන ගිය බමර් රූපී ව්‍යසනයයි. එය නාගරික, “බුර්ජුවාසි” සංස්කෘතියට එරෙහිව ගෙන යන ලද්දකි. මාමි කළාට වඩා වැඩියෙන් “සාර්ථකත්වය” අත්කර ගන්නට විප්ලවීය ලෝකයේ පළමු තැනට එන්නට ප්‍රචි කාමිබෝජය ගත් වැයමයි.

ඒත් එවැනි “ප්‍රගතියක” දීර්ඝ කාලීන අකාර්යක්ෂමතා වලට මුහුණ දෙන්නට අවසානයේ මා මිගේ උරුමක්කාරයන්ට සිදුවිණ. මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදය “පාවා දෙමින්” ඔවුන්ට වෙළඳපොල බාගෙට විවෘත කරමින් මහා හිඟණ නවත්වන්නට සිද්ධ විණ. ඒ අනුව, 1979 පසුව ධන්ග් ක්ෂියෝපින්ග් (Deng Xiaoping) විසින් ඒ 1917 ඔක්තෝබරයේ දී ලෝකය පුරා හැම අත පතුරුවන ලද ප්‍රොමිතීනීසවාදය (Prometheanism) නතර කළේය. ඉතින් පෙට්‍රොග්‍රෑඩ් සිට වීන මුහුදු දක්වා ‘කළු පොත’ පෙන්වන කොමියුනිස්ට් පරාවක්‍රයේ සලකුණු, අනවරතයෙන්ම කියාපාන්නේ ඒ ව්‍යාපාරයේ සීඝ්‍රගාමී නැගීමට හේතු වූයේ ඒ අයිඩියලොජිය මිසෙක සමාජ ක්‍රියාවලිය නොවන බවයි. ඒ අයිඩියලොජියේ ප්‍රායෝගික අසාර්ථක භාවය එහි කඩාවැටීමට හේතු වූවා කියයි.

කොමියුනිස්ට් ඉතිහාසයෙන් පැන නැගෙන දැවැන්ත ප්‍රශ්නය සඳහා පිළිතුරු දෙන්නට මේ විවිධ ජාතීන් අතරින් එන දැක්ම සහාය වෙයි. එනම්, කාර්මික සමාජවල සිටින ශ්‍රමිකයන්ගේ විප්ලවයක් මුල්කරගත් ධර්මයක් බලයට ආවේ කෘෂිකර්මයෙන් ප්‍රමුඛ වූ සමාජවලින් ‘පමණක්’ වූයේ මන්දැයි යන ප්‍රශ්නයයි. ඒත් මාක්ස්ගේ සමාජවාදී විප්ලවය යනු ආර්ථික සංවර්ධනයක් පමණක් වූයේ නැත. එහි පතුලේ වූයේ පරම රමණීය වූ “අවශ්‍යතාවයේ රාජ්‍යයෙන් පිනුමක් ගසා නිදහසේ රාජ්‍යයට” ළඟාවීමයි. ඉතින් එවැනි ආශ්චර්යාත්මක මවාපෑම් විපර්යාසයන් වැඩියෙන්ම ආකර්ශණය කරගන්නේ වැඩියෙන්ම ජීවිතය ජයගන්නට දිගු පිම්මක් අවශ්‍ය අයවයි. ඉතින් මාක්ස්වාදී වින්තනයෙන් ආසියාව ආර්ථිකව සහ දේශපාලනිකව තවත් ආපස්සට ඇද දැමීමට හේතුවීම පුදුමයක් නොවේ. මේ නැගෙනහිර පැත්තට වැඩියෙන් ඇදුණු, එන්න එන්නම වැඩියෙන් ගැසූ “පිනුම්” රැල්ලේ විරුද්ධාභාසයන් සැලකීමෙන් පමණක් අපට ඒ විසිවැනි සියවසේ කොමියුනිස්ට්වාදය නැමති ඒ විසිවැනි සියවසේ සැබෑ ඓතිහාසික මහා කතාව ලියන්නට හැකියාව ලැබේ.

ඉතින් ‘කළු පොතෙන්’ ස්ටෙෆානි කුර්ටුවා මතු කරන ඒ නොරිස්සුම් සහගත —සහ නොරිස්සුම් ඇති කරවන— ප්‍රශ්නයට මෙහි දී අපිව නැවත ගෙන එයි: කොමියුනිස්ට්වාදයේ සහ නාට්සිවාදයේ ඇති ආචාර ධාර්මික සමානකම කුමක්ද? වසර පනහක වාද විවාදයෙන් පසුව, පෙනී යන්නේ කුමන දැඩි පරිසිද්ධි තිබුණද, වර්තමාන දේශපාලනයේ කොන්දේසි මෙන්ම අතීත යථාර්ථයන්හි කොන්දේසි ද අනුව ඒකාධිපතිවාදයේ දුෂ්ට මට්ටම් මැනෙන බවයි. වමක් සහ දකුණක් ලෙසින් පවතින තාක් කල් අපිට සෑම විටෙකම ද්විත්ව ප්‍රමිතියකට මුහුණ දෙන්නට සිද්ධවේ. එය ඉතා දීර්ඝ කාලයක් පවතිනු ඇත. කොමියුනිස්ට් අසාර්ථකත්වය කොතරම් පරිපූර්ණ ලෙසකින් වාර්තා වූවත්, (සහ අලුත් පර්යේෂණ එහි කුරිරුබව තවත් වැඩියෙන් පෙන්වන්නට සමත් වූවත්), අපිට හැම විටම දැනෙන ප්‍රතිවාරය වනුයේ ද ප්‍රධාන බටහිර පුවත්පතකට ලියන ඒ මොස්කව් වාර්තාකරුවාට දැනෙන දැයමයි. එනම්, ක්‍රමය කඩා වැටුණද, රුසියන් ජනතාවට “උත්සාහ කළාට ස්තූතියි!” කියා පෞද්ගලිකව ආචාර කිරීමේ හැකියාවයි. එසේම අපි හා එකඟ වෙන අයත්, ප්‍රාග් අනුභූත ව, “දක්ෂිණාංශ පක්ෂපාතී කොමියුනිස්ට් විරෝධී වාගලංකාරය” කියා ‘කළු පොත’ නොසලකා හරිනු ඇත. කෙසේවුවද, වැඩියෙන් ලොකික නිරීක්ෂකයන්ට, අපේ වර්තමාන ගුණාත්මක විනිශ්චයන් කියවද්දී ඒවා සියවසේ සත්‍ය දේශපාලන අපරාධවල සංඛ්‍යාත වලට වඩා දැඩියේ වෙනස්ව පවතින බවේ පැහැදිලිතාවයක් මෙය අවසානයේ ලැබෙයි.

ඉතින් මේ අසම්මතයම සමහර විට අපිව හැරවුම් ලක්ෂකයට ගෙනෙනු ඇත. දශකයට පෙර, ‘කළු පොතේ’ කර්තෘවරුන් ඔවුන් අද ලියන්න විශ්වාස කිරීම ප්‍රතික්ෂේප කරන්නට ඉඩ තිබුණි. ඉතින්, සෝවියට් ලේඛනාගාර ගැන තවත් සොයා බලද්දී -එසේම නැගෙනහිර ආසියාවේ ද සෙවීමේ කෙරෙද්දී- සමබරතාවය ගැන කතාකිරීම දිගටම සිද්ධ වෙනු ඇත. එසේම මෙම පොත බිහිවෙන්නේ, ඓතිහාසික රචනය එන්න එන්නම වරද නිවරද කරන ක්‍රියාකාරීත්වයට වැඩියෙන් පිවිසෙද්දීය, අතීතයේ පීඩනයට පත්වූ සියල්ලන් වෙනුවෙන් “සිහිකිරීමේ අපේ වගකීම” ඉෂ්ට කරන්නටය, ඇත්තෙන්ම, ආණ්ඩු සහ පල්ලි ඔවුන්ගේ ඓතිහාසික පව් සඳහා නිල වශයෙන් සමාව ඉල්ලද්දීය. ඉතින් ඇත්තෙන්ම එහෙතම මනුෂ්‍යත්වයේ පක්ෂයට පුළුවනි මෙපමණ කාලයක් ඔවුන්ගේම මෙතරම් සංඛ්‍යාවකට දැක්වූ අමානුෂිකත්වය පිළිබඳව දයාව ධිංගක් දක්වන්නට.

එසේ වුවත්, පසුගිය දේට බලපාන යුක්තිය සාධාරණීය කිරීමේ දී මුහුණ දිය නොහැකි එක බාධාවක් එවැනි වැයමක දී හැම විටම හමුවේ. කොමියුනිස්ට් අපරාධයේ යථාර්ථවාදී වාර්තා කිරීම, උතෝපියාවේ දොර කාර්යක්ෂම

ලෙසකින් වසා දමනු ඇත. මේ අයුක්ති සහගත ලෝකයේ සිටින හොඳ හිතැති බොහෝ දෙනෙකුට ඒ අසමානාක නැවැත්විය හැකි විසඳුමේ බලාපොරොත්තුව සඳහාම අත්හැර දමන්නට නොහැකි වනු ඇත. (ඉතින් එතරම් හිත හොඳ නැති පිරිසක් සෑම විටම ඔවුන්ට එය සමනය කරන “තාර්කනික” රහස් බෙහෙත් ඉදිරිපත් කරනු ඇත.) එසේ හෙයින්, කොමියුනිස්ට්වාදයට ඔවුන්ගේ පරම දුෂ්ටත්වයේ සුදුසු කොටස පැවරෙන්නට පෙරතුව, ඓතිහාසික සත්‍යය සොයා යන සෑම සහෝදර-ගවේෂකයාම ඉතා දීර්ඝ පා ගමනක් සඳහා ශක්තිමත්ව සූදානම් විය යුතුයි.

හැඳින්වීම: කොමියුනිස්ට්වාදයේ අපරාධ

ජීවිතයට මරණය ජයගන්නට නොහැකිය, ඒත් මතකය විසින් ගුණාත්මයට එරෙහි අරගලය ජයගනිමින් පවතියි.

-ටිස්ටොන් ටොඩෝරොෆ්, මතකය අපයෝජනය (Tzvetan Todorov, Les abus de la mémoire)

“ඉතිහාසය යනු මිනිසාගේ අවාසනාව පිළිබඳ විද්‍යාව” යැයි ලියැවී ඇත.¹⁰ අපේ ලේ පැල්ලම් ඇති ප්‍රවණත්වයේ සියවස මේ වාක්‍යය තහවුරු කරයි. මෙයට පෙර ශතක වල දී මහා ප්‍රවණත්වයන් ඇතිවෙද්දී සුළු පිරිසක් සහ රටවල් කිහිපයක් ඊට හසු නොවීය. ප්‍රධාන යුරෝපීය බලවතුන් අප්‍රිකාවේ වහල් වෙළඳාමේ යෙදී සිටියහ. ප්‍රංශ ජනරජය යටත්විජිත පිහිටුවීමේ නියැලුණහ, එයින් වූ යම් හොඳක් වේ නම් එය කෙළසී ගියේ මෑතක් වෙත තුරු පැවති යම් යම් ගුප්ත ජනක සිද්ධීන් හේතුවෙනි. එක්සත් ජනපදය තවමත් පවතින්නේ කළු ඇමෙරිකන් වහල් සේවය සහ ස්වදේශී ඇමෙරිකන් වඳකර දැමීම යන එහි ඉතිහාසයේ ප්‍රධාන ඓතිහාසික බේදාන්ත දෙක මතින් බලපෑම් ඇති වූ ප්‍රවණත්ව සංස්කෘතියේය.

ඒත් ඇත්ත තත්වය නම් අපේ සියවස එයට කළින් වූ සියවස් වලට වඩා ලේ හැලීමේ ආශාව ප්‍රගුණ කර ඇති බවයි. ඉතිහාසය දිනා කෙටි බැල්මක් හෙලද්දී, එක අවාසනාවන්ත නිගමනයකට එන්නට සිද්ධ වේ. එනම්, අපේ සියවස -ලෝක යුද්ධ දෙකකින් සහ නාට්‍යවාදයෙන් යුතු, ආර්මේනියාව, බියාග්‍රා (Biafra), සහ රුවන්ඩා හි පැවති පරිස්ථානීය ශෝකාන්ත ගැන කිසිවක් නොකිව්වද- මිනිස් බේදවාදකයකි. ඔටෝමාන් අධිරාජ්‍යය කිසිත් සැකයක් නැතිව ආර්මේනියන් මිනිස් සංහාරයේ යෙදුනහ. ජර්මනිය, යුදෙව්වන් සහ අහිගුණ්ඩීකයන් සමූලඝාතනයේ යෙදුනහ. මුසොලිනි යටතේ ඉතාලිය ඉතියෝපියානුවන් ඝාතනය කළහ. චෙක් වැසියන් පිළිගන්නට අකමැති වුවත්, ඔවුන් 1945 සහ 1946 වසර වල දී සුඩීටන් (Sudeten) ජර්මානුවන්ට කළ හදිය කිසිත් ලෙසකින් හෝ ආදර්ශවත් වූයේ නැත. ස්විට්ස්සර්ලන්තය පවා නාට්‍ය විසින් යුදෙව්වන් ඝාතනය කරද්දී ඔවුන්ගෙන් හොරා ගත් රත්තරන් පාලනයේ ගත් භූමිකාව ගැන ලෝකාපවාදයට පත්වෙයි. ඒත් එරට වර්යාව මිනිස් සමූලඝාතන හා සමාන කළ නොහැකියි.

ඉතිහාසය දිග හැරෙද්දී කොමියුනිස්ට්වාදයට ලැබෙන තැන ශෝකාන්ත වලින් පිරී ඉතිරි යන්නකි. ඇත්තෙන්ම එයට ලැබෙන්නේ වඩාත්ම ප්‍රවණත්ව සහ වඩාත්ම වැදගත් තැනයි. “කෙටි විසිවැනි සියවස” හඳුනා ගැනෙන ප්‍රධාන ලක්ෂණය වූ කොමියුනිස්ට්වාදය, එම වේදිකාවේ ප්‍රධාන තැන ගෙන, 1914 දී සරයේවෝ (Sarajevo) වෙතින් ආරම්භ වී 1991 දී මොස්කව් වලින් අවසන් විය. ෆැසිස්ට්වාදයට සහ නාට්‍යවාදයට කළින් පටන් ගෙන, එය ඒ දෙකටම වඩා කාලයක් පැවතිණ. එහි සටහන් මහාද්වීප හතරක තබන්නට සමත් විය.

“කොමියුනිස්ට්වාදය” කියද්දී අපි අදහස් කරන්නේ කුමක්ද? අපි කොමියුනිස්ට්වාදයේ ධර්මය සහ එහි භාවිතාව අතර වෙනස පැහැදිලි කළ යුතුයි. දේශපාලන දර්ශනයක් හැටියට කොමියුනිස්ට්වාදය ශතක ගණනාවක්, සමහර විට සහග්‍රයක් වුවත්, පැවතියකි. ප්ලේටෝ ඔහුගේ ‘ජනරජයෙන්’, මුදල් හෝ බලයෙන් දූෂණය නොවන ජනතාවක් සිටින, ප්‍රඥාව, විචාරය, සහ යුක්තිය රජයන, පරමාදර්ශී නගරයක සංකල්පය හඳුන්වා දෙමින් එය කීවේ නැද්ද? ඉතින් සලකා බලන්න, 1530 දී එංගලන්තයේ රාජ්‍ය නායකයා (වෘත්සලර්) වූ සර් තෝමස් මෝ (Thomas More) නැමති විද්‍යාර්ථියා සහ රාජ්‍යතන්ත්‍රී කයා, උතෝපියා ලියූ ලේඛකයා, අටවැනි හෙන්රි දුන් නියෝගයෙන් ගහලයාගේ කඩුවෙන් මිය ගිය ඔහුද පරමාදර්ශී සමාජයක් විස්තර කළේය. සමාජයක් අගැයුම් කරන

¹⁰ Raymond Queneau, *One histoire modèle* (Paris: Gallimard, 1979), p. 9.

ක්‍රමවේදයක් හැටියට උතෝපීය දර්ශනයකට තැනක් තිබිය හැකියි. එයට පෝෂණය ලැබෙන්නේ අදහස් වලින්, ලෝකයේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ ජීවනාලයෙන්. ඒත් අපි සලකා බලන කොමියුනිස්ට්වාදය මේ අදහස් ලෝකයේ පවතින්නක් නොවේ. මේ කොමියුනිස්ට්වාදය අතිශයෙන් සැබෑ වූවකි; එය ඉතිහාසයේ වැදගත් අවස්ථාවල දකින්නට තිබුණාකි, සමහර රටවල එයට පණ ලැබුනේ එහි සුප්‍රසිද්ධ නායකත්වයෙනි -විලැඩ්මිර් ඉලිච් ලෙනින්, හෝසර් ස්ටාලින්, මාඕ සේතුං, හෝ වි මින්, ෆිඩෙල් කැස්ත්‍රෝ, සහ ප්‍රංශයේ දී මොරිස් තොරෙස් (Maurice Thorez), ජාක් ඩුක්ලො (Jacques Duclos), සහ ජොර්ජ්ස් මාචේස් (Georges Marchais) යනාදීන් වෙතින්.

සැබෑ කොමියුනිස්ට්වාදය භාවිතයට, එනම් 1917 ට පෙර කොමියුනිස්ට් න්‍යායික ධර්මයේ භූමිකාව කුමක් වූවාද යන්නෙන් බැහැරව, -අපි එයට පසුව පිටිසෙමු- හැම අත පැතිරෙන ලෙසින් පීඩනය පැතිර වූයේ සහ රාජ්‍ය දායකත්වයෙන් භීෂණයෙන් උච්චස්ථානයකට පැමිණියේ ලෙසින් මසින් හැදුනු කොමියුනිස්ට්වාදයයි. අයිඩියොලොජිය එයට වරදකරු වෙන්නාද? ඇත්ත කොමියුනිස්ට්වාදය ඒ න්‍යායික කොමියුනිස්ට්වාදය සමඟ කිසිත් සමානකමක් නැතැයි කියන සුළු වැරදි සොයන පිරිසක් සැමදා සිටිනු ඇත. ජේසු ක්‍රිස්තුට කලින් ද, පුනරුදය සමයේ ද, 19 වැනි සියවසේ පවා තිබේ ධර්ම, විසිවැනි සියවසේ සිද්ධීන්ට වගකිව යුතු වූවා යැයි කීම ඉතින් ඇත්තෙන්ම විහිලුවක් යැයි කියන්නට සිද්ධ වේ. කෙසේ වුවත්, ඉග්නාසියෝ සිලොනේ (Ignazio Silone) ලියා ඇති අන්දමට, “විප්ලවයත්, ගස් මෙන්, හඳුනාගත හැක්කේ ඒවායේ දරන එල වලිනි.” ඉතිහාසය විසින් බොල්ෂෙවික්වාදීන් හැටියට දක්වන, රුසියාවේ සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන්, 1917 දෙසැම්බරයේ දී තමන්ව “කොමියුනිස්ට්වාදීන්” යැයි හඳුන්වා ගන්නට තීරණය කළේ හේතුවක් නැතිව නොවේ. ඔවුන්ට කළින් සිටි අය යැයි කියා, නම් වලින් කිව්වොත් තෝමස් මෝ සහ තොමාසෝ කැම්පනෙලා (Tommaso Campanella) වෙනුවෙන් ක්‍රෙම්ලනයේ ස්මාරකයක් ඉදිකරන්නට ඔවුන්ට හේතුවක් තිබිණ.

ඒකීය පුද්ගල අපරාධ සහ පුංචි පහේ හිටිවන ඝාතන පරයා යමින්, කොමියුනිස්ට් රෙජිමයන් ඔවුන්ගේ බලය එක්සත් කර තියාගන්නට, මහා සමූලඝාතන වලට බැස්සේ රජයේ යාන්ත්‍රණය උපරිමයෙන් භාවිතයට ගනිමිනි. විවිධ කාල වකවාණු ගෙවී යද්දී නැගෙනහිර යුරෝපයේ වසර කිහිපයක් සිට U.S.S.R. සහ චීනයේ දශක කිහිපයකින් පසුව, භීෂණය අඩුවී ගියේය. අනතුරුව ඒ රෙජිමයන් දිනපතා පාහේ පීඩාකාරී මෙහෙයුම් වලින් රට පාලනය කරන ක්‍රමවේදයට හැඩ ගැසුනහ. ජනමාධ්‍යයේ සියළු ආකාරයන් වාරණයට ලක් කළහ. මායිම් පාලනය කළහ. විරුද්ධ අදහස් දැක්වූවන් රටින් පිටමං කළහ. භීෂණයේ මතකයන් ඔවුන්ගේ පීඩනයේ තර්ජනයට අවශ්‍ය බලය කාර්යක්ෂමව ලබා දුනි. බටහිර රටවල ජනප්‍රියත්වය අල්ලා ගත් කිසිම කොමියුනිස්ට් රෙජිමයක් මේ හැදියාවෙන් වෙනස් වූවෙක් නොවේ. “ශ්‍රේෂ්ඨ සුක්කානම්ධරයා” වූ චීනය හෝ, කිම් ඉල් සුන්ගේ උතුරු කොරියාව හෝ, “හොඳ වයසක හො අන්කල්ගේ” වියට්නාමය වුවත්, නැත්නම් දැඩි ප්‍රතිපත්තියක සිටි වේ ගුවේරා සමඟ සිටගෙන හදවත් දිනාගන්නට සමත් වූ කියුබාවේ ෆිඩෙල් කැස්ත්‍රෝ වුවත් එයින් වෙනස් වූයේ නැත. එසේම අපිට මෙන්ගිස්ට්‍ර හයිලෙ මේරියම් යටතේ වූ ඉතියෝපියාව, අගොස්තීන්හො නෙටෝ යටතේ වූ ඇන්ගෝලාව, මොහම්මඩ් නාජ්බුල්ලා යටතේ පැවති ඇෆ්ගනිස්ථානය ද, අමතක කරන්නට නොහැක.

පුද්ගලයන් පුද්ගලය වනුයේ කොමියුනිස්ට්වාදයේ අපරාධ, ඓතිහාසික දැක්මකින් හෝ ආචාර ධාර්මික දැක්මකින්, තවමත් සාධාරණ සහ යුක්ති සහගත තක්සේරුවකට පත්ව නොමැති වීමයි. මේ පොත කොමියුනිස්ට්වාදය ගැන අපරාධ පැත්තෙන් බලන්නට ගන්නා පළමු ප්‍රයත්නයයි. එය කොමියුනිස්ට් පාලනය පැවති ප්‍රධාන පළාත් වෙත මෙන්ම එය ලෝකයේ කොතරම් අස්සකට මුල්ලකට පැතිර තිබුණාදැයි යන්නට අවධානය යොමු කරන්නයි. රෙජිමයේ නිල ආයතන වලින් බලාත්මක කරන නීති ක්‍රමයක් අනුව මේ අපරාධ සහ ක්‍රියාවන් සිද්ධ කරනු ලැබුවේ යැයි කියා සමහර අය කියනු ඇත. ඒ රාජ්‍යයන්හි මුල් පුටු හොබවන ලද්දන්ව ජාත්‍යන්තර වශයෙන් පිළිගැනීමට පත්ව දිගින් දිගටම ඔවුන්ව සාදරයෙන් පිළිගැනුණා යැයිද කියනු ඇත. ඒත් එය නාවිසිවාදය සම්බන්ධයෙන්ද සත්‍යයක් නොවන්නේද? අපි මෙහි දී හෙළිදරව් කරන අපරාධ විනිශ්චය කළ යුත්තේ කොමියුනිස්ට් රෙජිමයන්ගේ ප්‍රමිති වලින් නොවේ. ඒවා විනිශ්චය කළ යුත්තේ මනුෂ්‍යත්වය ගැන වූ ස්වභාවික නීති ගැන නොලියැවෙන උපදෙස් මාලාවෙනි.

කොමියුනිස්ට් රෙජිමයන් සහ පක්ෂ, ඒවායේ ප්‍රතිපත්ති, සහ ඒවා අතර ඔවුන්ගේ ජාතික සංගම් හා සබඳතාවන්, එසේම ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාව අතර සබඳතාවන් යනාදී සියල්ලේ ඉතිහාසය තනිකරම සාපරාධී වූ හැදියාවකින් එක හා සමාන නොවේ. එසේම භීෂණයන් සහ මර්ධනයන්ද එක හා සමාන නොවේ. U.S.S.R. හි සහ ස්ටාලින්ගේ මරණයෙන් පසුව ඇති වූ “ජනතාවගේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයන්” හි දී මෙන්ම, මාඕගෙන් පසුව චීනයේ, භීෂණය තිබුණාට වඩා අඩුවෙන් දකින්නට ලැබුණි. සමාජයන් පරණ පුරුදු විදියකට පිටිසෙන්නට පටන් ගත්හ. එසේම “සාමකාමී සහජීවනය” එනම් -“පංති අරගලය වෙනත් විදියකින් සොයා යෑම” යැයි සැලකීම- ජීවිතයේ

ඡාත්‍යන්තර පරිසිද්ධියක් විය. එසේ නමුදු, නූතන කොමියුනිස්ට්වාදයේ ප්‍රධාන අංගයක් හැටියට භීෂණය යොදා ගැනෙන බව බොහෝ ලේඛනගත සහ ඇසින් දුටු සාක්ෂි වලින් සැක නොමැතිව ඔප්පු වේ. ප්‍රාණ ඇපකරුවන් පෙළට තබා තුවක්කුවෙන් වෙඩි තබා මරා දැමීම, අරගල කරන ශ්‍රමිකයන් අමු අමුවේ මරා දැමීම, එක් විශේෂ රටක හෝ යුගයක පමණක් සිද්ධ වූ ගම්බදවැසියන් උවමනාවෙන් භාමතයේ තැබීම යනාදිය කෙටි කාලීන “හදිසි අනතුරු” යැයි කියාද, අපි තව දුරටත් සැලකීම බැහැර කරමු. අපේ ප්‍රවේශය සඳහා අපි සියළු භූගෝලීය ප්‍රදේශ ඇතුළත් කරගෙන, කොමියුනිස්ට් ක්‍රමයේ පැවැත්ම තුළ පැහැදිලිව පෙනෙන ලක්ෂණයක් හැටියට අපරාධය ගැන පමණක් සලකා බලමු.

ඉතින් එවිට අප විභාග කරන්නේ මොන අපරාධ ගැනද? කොමියුනිස්ට්වාදය අපරාධ සමූහයක් කර ඇත්තේ ඒකීය මිනිස් සත්වයන්ට එරෙහිව පමණක් නොව ලෝක ශිෂ්ටාචාරය සහ ජාතික සංස්කෘතියන්ටද එරෙහිවයි. ස්ටාලින් විසින් මොස්කව් හි පල්ලි දුසිම ගණනක් සමතලා කළේය; නිකොලායි චයිටෙස්කු (Nicolae Ceausescu) ඔහුගේ වෘංභනෝන්මාදයට (megalomania) ඉඩ සපයනු පිණිස බුකරෙස්ට් හි ඓතිහාසික හදවත විනාශ කළේය; පොල් පොට් විසින් නොමි පෙන් දේවස්ථානයේ ගල් එකින් එක ගලවා දැමුවා පමණක් නොව අංකෝර් වට් හි පන්සල් වැසී යන සේ කැළෑව වැවෙන්නට ඉඩ දුන්නේය; මාමි ගෙනා සංස්කෘතික විප්ලවයේ දී රතු මුරකරුවන් විසින් මිල කල නොහැකි තරම් අගනා වස්තුව කඩා බිඳ දමා ගිනි තැබුවේය. ඒවා අයිති වූ ජාතියට හෝ මුළු මිනිස් සංභතියට එයින් සිද්ධ වූ විනාශය අවසානයේ කොතරම්දැයි ඔප්පු වුවත්, පිරිමි, ගැහැණු සහ දරුවන් ඇතුළත්, මිනිස් ජීවිත සමූලඝාතන හා එය සසඳන්නට පුළුවන්ද?

භීෂණය යන ප්‍රපංචයේ සාරය හැටියට සිවිල් වැසියන්ට එරෙහිව කරන ලද අපරාධ පමණක් සැලකීමෙන්, ඒ නිසා අපි සීමාව ලකුණු කරමු. රෙජිමයන් අතර තත්වයන් විවිධ වුවත් මේ අපරාධ හඳුනාගත හැකි හැඩයකට ඇතුළු කරන්නට හැකියි. ඒ හැඩයට වැටෙන්නේ ජේළියට සිටුවා වෙඩිතබා මැරීම, එල්ලා මැරීම, දියේ ගිල්වා මැරීම, පහර දී මැරීම, සහ සමහර අවස්ථාවල දී ගෑස්, විසවිෂ, නැත්නම් “රිය අනතුරු”; භාමතයෙන් තබා ජනගහණයක් විනාශ කිරීම, මිනිසා විසින් ගෙනෙන සාගත, ආහාර නොදී සිටීම, නැතිනම් ඒ දෙකම එකවර මෙහෙයුම; පිටුවහල් කිරීම, එහි දී ගමනේ දී මිය යෑම සිද්ධ වීම (එක්කෝ ශාරීරික විඩාවෙන් හෙම්බත්වීම නැත්නම් හිරකරන ලද වැසි තිබුණු අවකාශයේ දී), තමන්ගේම වාසස්ථානයේ දී, නැත්නම් බලහත්කාරයෙන් ගත් ශ්‍රමයේ දී (විඩාවෙන් හෙම්බත්වීම, රෝගී වීම, කුසගින්න, සීතල) යනාදී විවිධාකාර ක්‍රමවේදයන් වෙති. “සිවිල් යුද්ධ” නමින් සඳහන් කරන කාලවකවාණු මීට වඩා සංකීර්ණ වූවකි. පාලකයන් සහ විප්ලවාදීන් අතර සටන් නිසා හටගත් සිද්ධීන් එකිනෙක පැහැදිලිව වෙනස් කරගත නොහැකි වීමත්, එසේම සිවිල් ජනගහණයේ ඝාතනය පමණක් කියා හරියටම සිද්ධියක් හඳුන්වාදීමට නොහැකියාවක්ද පවතී.

ඒවා එසේ වුවද, අපි කොහෙන් හරි පටන්ගත යුතුයි. පහත දක්වන දළ සංඛ්‍යාව, නිල නොවන ඇස්තමේන්තු මත පදනම්ව, අපිට මේ අපරාධ ගැන පරිමාණයක් සහ ගැඹුරක් ගැන යම් අදහසක් ඇති කරයි:

- U.S.S.R.: මරණ මිලියන 20
- චීනය: මරණ මිලියන 65
- වියට්නාමය: මරණ මිලියන 1
- උතුරු කොරියාව: මරණ මිලියන 2
- නැගෙනහිර යුරෝපය: මරණ මිලියන 1
- ලතින් ඇමෙරිකාව: මරණ 150,000
- අප්‍රිකාව: මිලියන මරණ 1.7
- ඇෆ්‍රිකානු ස්ථානය: මිලියන මරණ 1.5

ඡාත්‍යන්තර කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපාරය සහ බලයේ නොසිටි කොමියුනිස්ට් පක්ෂ නිසා: මරණ 10,000 (සිංහල පරිවර්තක සටහන: මෙයට ලංකාවේ ජවිපෙ 88/89 භීෂණ සමයේ මරණ 35,000-65,000 අතර සංඛ්‍යාව ඇතුළත් නැත.)

අහිමි වූ මිනිස් ජීවිත සමස්තය මිලියන 100 ක් පමණ වේ.

මේ මහා විශාල මරණ සංඛ්‍යාව වසන් කරන්නේ සංදර්භයේ පැතිර පවතින විවිධත්වයන් කිහිපයකි. බර ප්‍රමාණය අනුව මෙම ගණන් දිහා බලන්නේ නම් කිසිත් ප්‍රශ්නයක් නැතිව එහි පළමු ස්ථානය හිමිවෙන්නේ කාම්බෝජයටයි. වසර තුනහමාරක් තිස්සේ පොල් පොටි විසින් ඉතා දරුණු මිනිස් සංහාරයක යෙදී සිටියේය. ශාරීරික හිංසා සහ පැතිර පැවති සාගත තුලින් රටේ ජනගහණයෙන් හතරෙන් එකක් මිය ගියහ. කෙසේ වුවද, මාමි යටතේ වීන අත්දැකීම ඊට කළින් කිසිත් දිනෙක නොදැකි තරම් මහා ජනගහණයක් මරුමුවට පත්වීමයි. ලෙනින් සහ ස්ටාලින්ගේ සෝවියට් යුනියන ගනිද්දී, ලේ සිතල වෙයි. ඔවුන් තාර්කික ලෙසකින්, "දේශපාලන නිරවද්‍යතාවය" අනුව සැලසුම් කරමින් සමූලඝාතනයේ යෙදුනහ.

මේ යාන්තමින් කරන ප්‍රවේශය මෙහි අඩංගු බොහෝ සිද්ධීන් සඳහා නිසි සාධාරණය ඉෂ්ට නොකරයි. පරිනත ගවේෂණයක් සඳහා "අපරාධ" යන පදයට අර්ථවත් නිර්වචනයක් දී ඒ අනුව පදනම් වූ "ප්‍රමාණාත්මක" අධ්‍යයනයක් කළ යුතුයි. විෂය නිශ්‍රිත සහ නීතිමය නිර්ණායකයක්ද වැදගත් වේ. යම් රටක් කරන ලද අපරාධ සඳහා නීතිමය ඵලවිපාක මුල් වතාවට විමසන ලද්දේ 1945 දී පැවති නුරෙම්බර්ග් විනිශ්චය සභාවේ දී ය. එය නාටිකීන් විසින් කරන ලද දරුණු දුෂ්ටත්වයන් සලකා බලන්නට මිත්‍රරාජ්‍යයන් විසින් සංවිධානය කරන ලද්දේය. ජාත්‍යන්තර හමුදා පර්ෂදයේ ප්‍රචාරණ පත්‍රයේ (Charter of the International Military Tribunal) 6 වැනි වගන්තිය මේ අපරාධවල ස්වභාවය නිර්වචනය කරන ලදී. ඔවුන් ප්‍රධාන අපරාධ තුනක් හඳුන්වා දුන්හ: සාමයට එරෙහි අපරාධ, යුද අපරාධ, මනුෂ්‍යත්වයට එරෙහි අපරාධ. ලෙනින්/ස්ටාලින් රෙජිමය විසින් කරන ලද සියළු අපරාධ විමසීමෙන්, එසේම කොමියුනිස්ට් ලෝකය සමස්තයෙන් ගෙන බලද්දී, මේ වර්ග තුනට දැමිය හැකි අපරාධ පැහැදිලි වේ.

සාමයට එරෙහි අපරාධ, 6a වගන්තියෙන් කියැවෙන පරිදි, සැලකිල්ලට ගන්නේ "සැලසුම් කිරීමෙන්, සුදානම් වීමෙන්, දියත් කිරීමෙන්, නැතිනම් ප්‍රවණ්ඩත්වයේ යුද්ධ මෙහෙයවීමෙන්, නැත්නම් ඒවායෙන් කුමක් හෝ ඉටුකිරීම සඳහා පොදුවේ සැලසුම් කිරීම හෝ කුමන්ත්‍රණයයි." හිට්ලර් සමඟ රහසිගතව කේවල් කරන ලද ගිවිසුම් දෙකක් -1939 අගෝස්තු 23 සහ සැප්තැම්බර් 28 පෝලන්තය බෙදීමටත් සහ බාල්ටික් රාජ්‍යයන්, උතුරු බුකොවිනා, සහ බෙසාරාබියා U.S.S.R. සඳහා ඇදා ගැනීමටත්, යනාදී වශයෙන් ස්ටාලින් එවැනි අපරාධයක යෙදී තිබීම ප්‍රශ්න කළ නොහැකියි. 1939 අගෝස්තු 23 වැනිදා ගිවිසුමෙන් පර්මනිය දෙපැත්තක සටන් වැදීමෙන් නිදහස් කිරීම නිසා එය සෘජුවම දෙවැනි ලෝක යුද්ධය ඇති කරන්නට මඟ පෑදීය. 1939 නොවැම්බර් 30 වැනිදා ෆින්ලන්තයට පහර දීම මඟින් ස්ටාලින් තවත් සාමයට එරෙහි අපරාධයක් කළේය. ඒ හා සමාන වූ සාමයට එරෙහි අපරාධයක් වනුයේ 1950 ජූනි 25 වැනිදා උතුරු කොරියාව විසින් දකුණු කොරියාවට ඇතුල්වීමත් එහි දී වීන හමුදාව දැවැන්ත මැදිහත්වීමක් කිරීමත්ය. මොස්කව් වලින් යැපෙන ලද කොමියුනිස්ට් පක්ෂ ගෙන ගිය උපක්‍රමයෙන් නොමඟ යවන ක්‍රමවේදයන්ද සාමයට එරෙහි අපරාධ හැටියට වර්ග කිරීමට ලක්විය යුතුයි. මන්ද ඒවායෙන් යුද්ධ ඇති වූහ; ඇඟගනිස්ථානයේ රජය පෙරළන්නට ගිය කොමියුනිස්ට් කුමන්ත්‍රණය නිසා දැවැන්ත සෝවියට් හමුදා මැදිහත්වීමක් 1979 දෙසැම්බර් 27 වැනිදා සිද්ධ විය. එයින් ඇතිවූණ අර්බුදය අද දක්වා පැවතෙන්නයි.

එහි 6b වගන්තිය අනුව යුද අපරාධ මෙසේ නිර්වචනය වේ. "යුද්ධයේ වාරිතූ හෝ නීති උල්ලංඝණය කිරීම. එයට ඇතුළත් වනුයේ, ඒත් ඊට සීමිත නොවනුයේ, ඝාතනය, සිවිල් වැසියන්ට අයුතු ලෙසකින් සැලකීම හෝ සිවිල් වැසියන්ව අල්ලාගත් ප්‍රදේශයකට පිටමං කිරීම හෝ ඔවුන්ව වහල් ශ්‍රම කඳවුරු වලට දැමීම හෝ වෙන ඕනෑම අරමුණක් වෙනුවෙන් යුද සිරකරුවන්, මුහුදේ යන මිනිසුන්, ප්‍රාණාපජකරුවන් යනාදීන් ඝාතනය හෝ ඔවුන්ට අයුතු ලෙසකින් සැලකීම, මහජන හෝ පෞද්ගලික දේපල කොල්ලකෑම, නගර, ටවුන් හෝ ගම් හිතූමතයට විනාශකර දැමීම, සහ හමුදා අවශ්‍යතාවයක් යැයි යුක්ති සහගත නොවූ කිසිම විනාශයක් නොකිරීමයි." විවිධ සම්මුතිවල යුද නීති සහ වාරිතූ ලියා ඇත. විශේෂයෙන්ම 1907 හේග් සම්මුතියේ කියැවෙන්නේ, යුද්ධ කාලයේ දී "රටවැසියන් සහ රණාපත්තූ (belligerents) සිටින්නේ ඒ රටවල නීතියේ සම්මුති රීතියේ යටතේ ආරක්ෂාව ලබමිනි. ඒවා, ශිෂ්ට ජනතාව අතර පිහිටුවා ගන්නා ලද, භාවිතයෙන් සම්මත වූ ප්‍රතිඵලයන් වලින් ලැබුණ නීති වෙති. ඒවා මහජන සවිඥානය කෙසේ විය යුතුදැයි තීරණය කරන්නයි."

ස්ටාලින් විසින් යුද අපරාධ මහත් සම්භාරයක් සඳහා අනුමැතිය දුන්නේය. 1939 දී සිරබාරයට ගත් සියළු පෝලන්ත නිලධාරීන්ව අමු අමුවේ මරා දැමීම ඉන් එකකි. 4,500 ක් මිනිස් ජීවිත නැති කළ කතන් (Katyn) සංහාරය, එවැනි එක් අවස්ථාවකි, ඒත් එය ඉතාමත්ම කටුක ලෙසින් සිද්ධ වූවකි. කෙසේ වුවද, විශේෂයෙන්ම 1943 සිට 1945 දක්වා සිරබාරයට ගන්නා ලද පර්මන් සොල්දාදුවන් දස දහස් ගණනින් ගුලාග් කඳවුරුවලදී මිය යාමට

සැලැස්වීම සහ ඝාතනය කිරීම වැනි, ඊට වඩා විශාල වූ වෙනත් අපරාධ, නීතිපතා බැහැරකට දමනු ලැබේ. ජර්මනිය අල්ලා ගෙන සිටිය දී, රතු හමුදාවේ සොල්දාදුවන් විසින් ගණනය කළ නොහැකි සංඛ්‍යාවක ජර්මන් කාන්තාවන්ව ලිංගිකව දූෂණය කිරීම ද, රතු හමුදාව අධිවාසයේ සිටි රටවල කාර්මික උපකරණ කොල්ලකෑමද අපිට අමතක කර දැමිය නොහැක. එසේම කොමියුනිස්ට් පාලකයන්ට විරුද්ධව විවෘතව යුද කළ සංවිධානාත්මක ප්‍රතිරෝධී සටන්කාමීන්ව පේළියට තබා වෙඩි තබා මරා දැමීම්, නැත්නම් සිරබාරයට ගෙන පිටුවහල් කිරීම් 6b වගන්තිය යටතේ අපරාධ වෙති. නාටිසි-විරෝධී පෝලන්ත ප්‍රතිරෝධී සංවිධානයේ සොල්දාදුවන්, යුක්රේනයේ සහ බාල්ටික් හි අවිගත් පක්ෂ සංවිධාන, සහ ඇෆ්ගන් ප්‍රතිවිරෝධී සටන්කාමීන්, ඒ අපරාධ වලට උදාහරණ වෙති.

“මනුෂ්‍යත්වයට එරෙහි අපරාධ” යන වහර මුලින්ම දකින්නට ලැබුණේ 1915 මැයි 19 වැනි දිනයේය. තුර්කිය විසින් ආරම්භයානුවත් ඝාතනය කළහ. එය “ශිෂ්ටාචාරයට සහ මනුෂ්‍යත්වයට එරෙහිව තුර්කිය කළ නව අපරාධයක්” යැයි හෙළාදැකීමේ ප්‍රකාශයක් ප්‍රංශ, බ්‍රිතාන්‍ය, සහ රුසියන් එකතුවෙන් නිකුත් වූහ. නාටිසින් විසින් කළ කුරිරු ක්‍රියාවන් හමුවේ නුරෙම්බර්ග් විනිශ්චය සභාවට සංකල්පය අලුතෙන් නිර්වචනය කරන්නට සිද්ධ වූයේය. 6c වගන්තිය දක්වන පරිදි: “යුද්ධය පවතින කාලයේ දී හෝ ඊට පෙර කිසිදු සිවිල් ජනගහණයක් වෙත කරන ඝාතනය, මුලිනුපුටා දැමීම, වහල්බව, පිටමං කිරීම, සහ අනිකුත් අමනුස්ස ක්‍රියා; දේශපාලන පළිගැනීම්, වර්ගවාදී, හෝ ආගම නිසා ඝාතනය හෝ විනිශ්චය සභාවේ අධිකරණ බලය යටතේ පවතින වෙනත් අපරාධයක්, ඒ අපරාධය කරන ලද රටේ දේශීය නීතිය උල්ලංඝනය කරන ලද්දේ නැද්ද යන්න නැතිව සැලකිල්ලට පත්වේ.”

මේ අපරාධ ගැන ඇති අයිඩියලොජි දැක්මේ වැදගත්කම පිළිබඳව ෆ්‍රැන්සුවා ඩි මෙන්තොන් (François de Menthon), ප්‍රංශ අභිචෝදන ජනරාල්වරයා නුරෙම්බර්ග් හි දී මෙසේ තර්ක කළේය:

අද මම යෝජනා කරන්නේ, මේ විශාල අපරාධමය දිය ඇලි වලින් එන සහ සංවිධානාත්මක වූව, අධ්‍යාත්මයට එරෙහි අපරාධයක් යැයි කියා ඔබට ඔප්පු කරන්නට මට අවසර දෙන යැයි කියයි. මම කියන්නේ, ජාතීන් විසින් වසර සිය දහස් ගණනක් පුරා මිනිස් තත්වය දියුණු කරවන්නට වෑයම් කළ සියළු අධ්‍යාත්මික, විචාරාත්මක, හෝ ආචාර ධාර්මීය අගැයුම් ප්‍රතික්ෂේප වෙත ධර්මයක් ගැනයි. එය ඉලක්ක කරන්නේ මනුෂ්‍යත්වය නැවතත් මිලේච්චවාදයට ඇද දැමීමයි. ආදිකල්පික ජාතීන් අතර තිබෙන ස්වභාවික සහ ඕපපාතික මිලේච්චවාදයට නොවේ. ඊටත් වඩා සැහැසි වූ මිලේච්චවාදයකටයි. එය ඒ ගැන සවිඥානික වන අතර, මිනිසත්බව නැති කරන්නට වර්තමාන විද්‍යාවේ සියළු භෞතික ක්‍රම භාවිතයට ගනියි. මේ අධ්‍යාත්මයට එරෙහිව කරන පව, සියළු අපරාධ වලට මුල් වූ ඒ ජාතික සමාජවාදයේ මූලාරම්භ පාපයයි.

මේ වර්ගවාදයේ වියරු ධර්මය...

අපි මෙය සාමයට එරෙහි අපරාධයක්ද, නැත්නම් යුද අපරාධ හැටියට සලකනවාද, අපි මුහුණ දෙන්නේ, දිගු හැරෙන සිද්ධීන් යුක්ති සහගත නොකර පැහැදිලි කරන්නට හැකි හිටිහැටියේ ඇතිවුණ තත්වයකට හෝ ඉඳහිට දකින අපරාධමය තත්වයකට නොවේ. අපි මුහුණ දෙන්නේ, ජර්මනියේ ස්වාමිවරුන් විසින් ඉලක්ක කරගත් උවමනාවකින්ම යොදාගත් කුරිරු ධර්මයකින් පැවතෙන ක්‍රමානුකූලව සිදුකරන ලද අපරාධ වලටයි.

ජර්මන් යුද යාන්ත්‍රණයට අමතර ශ්‍රමය සපයන්නට ඒ පිටමං කිරීම් යොදාගත්තා යැයි ෆ්‍රැන්සුවා ඩි මෙන්තොන් එහි දී අවධාරණය කරයි. නාටිසින් විසින් ඔවුන්ගේ එදිරිවාදීන්ව මුලිනුපුටා දමන්නට ගත් වෑයම යනු හුදු “ජර්මන් ජාතියට සේවයක් නොකරන්නේ නම් මිනිසාට නෛසර්ගික වූ අගයක් නැතැයි කියන ජාතික සමාජවාදී ධර්මයේ ස්වභාවික ප්‍රතිඵලයයි.” නුරෙම්බර්ග් විනිශ්චය සභාව ඉදිරියේ කෙරුණු සියළු ප්‍රකාශයන් තුළින් මනුෂ්‍යත්වයට එරෙහි අපරාධ ගැන වූ එක ප්‍රධාන ගති ලක්ෂණයක් තරයේ පැහැදිලි කෙරිණ -අපරාධමය ප්‍රතිපත්ති ක්‍රියාත්මක කිරීම සහ භාවිතය පැවතුනේ රජය යටතේ වීමයි. කෙසේවුවද, නුරෙම්බර්ග් විනිශ්චය සභාවේ අධිකරණබලය සීමිත වූයේ දෙවැනි ලෝක යුද්ධයේ සිද්ධ වූ අපරාධ වලට පමණි. ඒ නිසා යුද්ධයෙන් එහාට යන පරිද්දෙන්, අපි යුද අපරාධ ගැන නීතිමය නිර්වචනය පුළුල් කළ යුතුයි. 1992 ජූලි 23 සම්මත කරගත් නව ප්‍රංශ අපරාධ නීතිය යුද අපරාධ නිර්වචනය කරන්නේ මෙසේය: “පිටමං කිරීම්, වහල්බවට යොදාගැනීම, සාමූහික වශයෙන් හෝ ක්‍රමානුකූලව සංකීර්ණ වෙඩිතබා මරා දැමීම්, අතුරුදහන්වීමෙන් පසුව පැහැරගෙන යාම, වදහිංසාව, “දේශපාලන, දාර්ශනික”, වාර්ගික, හෝ ආගමික හේතු මත අමානුෂික ක්‍රියා, සහ සිවිල් ජනතා කොට්ඨාශයකට එරෙහිව මෙහෙයවෙන සංවිධානාත්මක වෑයමක් දියත් කිරීම.” (ඒ වචන අවධාරණයෙන් දැක්වේ.)

මේ නිර්වචන සියල්ලම, විශේෂයෙන්ම මෑත කාලීන ප්‍රංශ නිර්වචනය, ලෙහින් කරන ලද අපරාධ වලින් ඕනෑම එකකටත්, ඊටත් වැඩියෙන් ස්වාලින් කළ ඒවාට මෙන්ම, අනතුරුව සියළු කොමියුනිස්ට් රටවල නායකයන්ටද, කියුබාව, නිකරගුවා හි සැන්ඩිනිස්ටා හැරෙන්නට (එසේ නොවේවා යැයි අපි පතමු) අදාළයි. කෙසේ වුවද, කොමියුනිස්ට් රෙජිම ක්‍රියා කරන ලද්දේ “රජයේ නාමයෙන් ගෙන ගිය අයිඩියලොජිකල් හෙපමනියේ ප්‍රතිපත්තිය” යන ප්‍රධාන නිගමනයෙන් පළා යන්නට නොහැකියි. ඉතින් අයිඩියලොජිකල් විශ්වාස ක්‍රමය නිසා මිලියන දස ගණනින් අහිංසක වින්දිතයන් ක්‍රමානුකූලව ඝාතනය කෙරිණ. ඉතින් මැද පංතිය වීම, නැත්නම් වංශවත් පවුලකට දාව උපත්තිය ලැබීම, කුලාක් වීම, යුක්රේනයන් වීම, එහෙමත් නැත්නම් ශ්‍රමිකයෙක් වීම හෝ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ සාමාජිකයෙක් වීමත්, අපරාධයක් නම්. කොමියුනිස්ට්වාදී ඇපේන්ඩාවේ ඉහළින්ම තිබුණේ ක්‍රියාශීලී විදියට සහජීවනය ප්‍රතික්ෂේපයයි. ශ්‍රමය (*Trud*) සඟරාවේ 1927 නොවැ මිබර් 13 වැනිදා කලාපයේ මිකායෙල් ටොම්ස්කි (Mikhail Tomsky) නමැති සෝවියට් වෘත්තීය සමිති නායකයා ලියුවේ මෙසේය: “අපි අතින් පක්ෂවලට ඉන්න ඉඩ දෙනවා. ඒත්, අපි සහ බටහිර වෙනස් යැයි කියා පාන මූලික ධර්මය මේකයි: එක පක්ෂයක් පාලනය කරනවා, අනිත් ඔක්කොම හිරේ!”¹¹

මනුෂ්‍යත්වයට එරෙහි අපරාධ යන සංකල්පය සංකීර්ණ වූවකි. එය මෙහි දී සැලකිල්ලට ගැනෙන අපරාධ සඳහා සෘජුවම උචිත වෙයි. එයින් වැඩියෙන්ම විශේෂිත වූව මිනිස් සංහාරයයි. නාටිසි විසින් යුදෙව්වන් සංහාරය කළ පසුව, නුරෙම්බර්ග් විනිශ්චය සභාවේ 6c වගන්තිය පැහැදිලි කිරීම පිණිස, 1948 දෙසැම්බර් 9 වැනිදා මිනිස් සංහාරයන් වැළැක්වීම සහ ඊට දඬුවම් සඳහා වූ එක්සත් ජාතීන්ගේ වැඩිමුළුව මනුෂ්‍යත්වයට එරෙහි අපරාධ මෙසේ නිර්වචනය කරන ලදී: “මිනිස් සංහාරය යනුවෙන් අදහස් වෙන්නේ මුළුමනින් හෝ කොටස් වශයෙන්, ජාතික, වාර්ගික, ජනවාර්ගික හෝ ආගමික කණ්ඩායමක් සඳහා පහත ඕනෑම ක්‍රියාවක් විනාශය සඳහා යොදා ගැනීමේදී, උදාහරණ ලෙසින්: (a) කණ්ඩායමක සාමාජිකයන් ඝාතනය; (b) කණ්ඩායමක සාමාජිකයන්ට දරුණු ශාරීරික හෝ මානසික විපත් කිරීම; (c) මුළුමනින් හෝ කොටස් වශයෙන් යම් කණ්ඩායමක් එහි භෞතික විනාශය ගෙනෙනවා යැයි අනුමාන කරන ලද ජීවිත කොන්දේසි වලට උවමනාවෙන්ම ලක් කිරීම; (d) යම් කණ්ඩායමක් තුළ උපත් වැළැක්වීමට කටයුතු සම්පාදනය කිරීම; (e) යම් කණ්ඩායමක සිටින දරුවන් වෙනත් කණ්ඩායමක් වෙත බලහත්කාරයෙන් යැවීම.”

නව ප්‍රංශ අපරාධ නීතිය මිනිස් සංහාරය තවත් පුළුල් ලෙසින් නිර්වචනය කරයි: “යම් ජාතියක්, ජනවාර්ගික (ethnic), වාර්ගික (racial) වශයෙන් හෝ ආගමික කණ්ඩායමක්, නැතහොත් “වෙනත් හිතූමතයට හදන ලද ක්‍රමවේදයක් පදනම් කරගෙන තීරණය කරන කණ්ඩායමක්” මුළුමනින් හෝ කොටසක් හැටියට විනාශ කිරීමට යන්න දරන “එක්ව ගන්නා උත්සාහයක් පෙන්වීම” (ඒ වචන අවධාරණයෙන් දැක්වේ.) මෙම නීතිමය නිර්වචනය අන්දේ ග්‍රොසාඩ් ගෙනෙන ලද දාර්ශනික ප්‍රවේශය සමඟ නොගැලපීමක් සිද්ධ වෙන්නේ නැත. “ඔහුගේ හෝ ඇයගේ උප්පත්තිය නිසා පමණින් යම් අයෙක්ව මරණයට පත් කිරීම යනු මනුෂ්‍යත්වයට එරෙහි අපරාධයක්”¹² යැයි ඔහු විශ්වාස කරයි. කෙටි එහෙත් මාහැඟි “සදා ගලා බසින” (*Forever Flowing*) නම් නවකතාවේ, වධක කඳවුරු වලින් ආපසු පැමිණි එහි වීරයා වූ ඉවාන් ග්‍රිගෝර්විච් (Ivan Grigorevich) ගැන වැසිලි ග්‍රොස්මන් මෙසේ කියයි: “ඔහු උපතේ පටන් සිටියා මෙන්ම වෙනස් නොවී සිටියේය: මිනිසන් බවෙන්.”¹³ එයයි, ඇත්තෙන්ම, ඒ සඳහා ඔහුව තෝරාගැනෙන්නට හේතු වූ කාරණය. මිනිස් සංහාරය විවිධ හැඩ වලින් සහ ප්‍රමාණ වලින් එන බව මතක් කරන්නට අපිට ප්‍රංශ නිර්වචනය උදව් කරයි. (යුදෙව්වන්ගේ දී මෙන්) එය වාර්ගික විය හැකියි. ඒත් එයට සමාජ කණ්ඩායම් ඉලක්ක කරගැනීමටද පුළුවනි. “රුසියාවේ රතු භීෂණය” (*The Red Terror in Russia*) පොත 1924 දී බර්ලින්යේ ප්‍රකාශනය විය. එහි රුසියානු ඉතිහාසඥයෙක් සහ සමාජවාදියෙක් වූ සර්ගෙ මෙල්ගුනෝ (Sergei Melgunov) විසින් වෙකා (සෝවියට් දේශපාලන පොලීසියේ) පළමු නායකයෙක් වූ මාටින් ලැට්සිස් (Martin Latsis) 1918 නොවැම්බර් 1 වැනිදා නිකුත් කළ ආඥාව මෙසේ උපුටා දක්වයි: “අපි කිසිම ජනතාවක් විශේෂයෙන් ඉලක්ක කරගෙන යුද්ධ ප්‍රකාශ කරන්නෙ නැහැ. අපි බුර්ජුවාසිය පංතියක් හැටියටයි මුලිනුපුටා දමන්නෙ. ඔබගේ විමර්ශන වල දී විත්තිකරු සෝවියට් අධිකාරියට එරෙහිව ක්‍රියාවෙන් හෝ වචනයෙන් කළේ කුමක්දැයි කියා, ලියකියැවිලි සහ සාක්ෂි කෑලි භොයන්න යන්න එපා. ඔබ ඔහු වෙතින් ඇසිය යුතු පළමු ප්‍රශ්නය තමයි ඔහු එන්නේ කුමන පංතියෙන්ද කියා. ඔහුගේ පරම්පරාව, ඔහුගේ අධ්‍යාපනය, ඔහුගේ පුහුණුව, සහ ඔහුගේ වෘත්තිය.”¹⁴

¹¹ Quoted in Kostas Papaionannou, *Marx et les marxistes*, rev. ed. (Paris: Flammarion, 1972).

¹² Andre Frossard, *Le crime contra l'humanité* (Paris: Robert Laffont, 1987).

¹³ Vasily Grossman, *Forever Flowing*, trans. Thomas P. Whitney (New York: Harper & Row, 1972), p. 247.

¹⁴ Quoted in Jacques Baynac, *La terreur sous Lénine* (Paris: Le Sagittaire, 1975), p. 75.

ලෙනින් සහ ඔහුගේ සහෝදරයන් හිතක් පපුවක් නැති “පංති යුද්ධයේ” මූලිකම පැවැත්ම. එහි දී දේශපාලන සහ අයිඩියොලොජි විරුද්ධකරුවන්ව, එසේම සාමාන්‍ය ජනතාව අතර සිටි දුර්දානත පුද්ගලයන්ව හතරන් යැයි හටවනු ගසා ඔවුන්ගේ විනාශය සඳහා සලකුණු කරන ලදී. බොල්ෂෙවික්වාදීන් ඔවුන්ගේ පරම බලය අනුව, විරෝධයක් හෝ අභියෝගයක් එල්ල වූයේ නම්, එය සාමකාමී විරෝධයක් වුවත්, ඔවුන්ව ඉවත් කරන්නට නීතිමය හෝ ශාරීරික ක්‍රමවේදයට පිවිසුනහ. මෙම උපාය ක්‍රියාත්මක කරන ලද්දේ දේශපාලනිකව විරුද්ධ අදහස් දැක්වූ කණ්ඩායම් වලට පමණක් නොවේ. වංශවත්, මැද පංතිය, විද්වත්, සහ ආගමික නායකයන්, යන සමාජ කණ්ඩායම් සහ හමුදා නිලධාරීන්, පොලීසිය වැනි වෘත්තීයයන් ද ඊට ගොදුරු වූහ. සමහර අවස්ථාවල දී බොල්ෂෙවික්වාදීන් මේ ජනතාව මිනිස් සංහාරයට ලක් කළහ. අපේ මිනිස් සංහාර නිර්වචනයට විශාල වශයෙන් සමාන වෙන්නේ 1920 දී පටන් ගත් “කොසැක්හරණය” (de-Cossackization) ප්‍රතිපත්තියයි: ඔවුන් නිශ්චිත ප්‍රදේශයක පදිංචිය තහවුරු කරගෙන සිටි ජන කණ්ඩායමකි. කොසැක්ස් සංහාරයේ දී පිරිමින්ට වෙඩි තබා මරා දැමිණ. ගැහැණුන් සහ දරුවන් සමඟ වයසක උදවියව පිටමං කෙරිණ. ගම්මාන පිටින් සමකලා කර ඒවා කොසැක් නොවූ පදිංචිකරුවන්ට පවරන ලදී. කොසැක් අය ප්‍රංශ විප්ලව කාලයේ සිටි වොන්ඩි (Vendée) අය හා සමාන කරමින් ඉතා කැමැත්තෙන් ඔවුන් උදෙසා ක්‍රියාත්මක කරන ලද්දේ, නූතන කොමියුනිස්ට්වාදය “සොයාගන්නා ලද්දා” වූ ග්‍රැවස් බාබන් විසින් 1795 දී “ජනඝාතනය” (populicide) යැයි හඳුන්වන ලද වැඩ පිළිවෙතයි.¹⁵

එම “කොසැක්හරණය” ප්‍රතිපත්තියම නැවත වතාවක් ක්‍රියාත්මක කෙරුණේ 1930-1932 දී “කුලාක්හරණය” වෙනුවෙනි. එහෙත් දෙවැන්න මහා දැවැන්ත ලෙසකින් දිග හැරුණු වැඩ පිළිවෙතකි. ඒ සඳහා නිකුත් කරන ලද නිල නියමය අනුව (සහ රෙජිමයේ ප්‍රාපගැන්ඩා අනුව) “කුලාක් අය පංතියක් හැටියට තුරන් කිරීම” එහි පළමු අරමුණ විය. සාමූහිකරණයට විරෝධය දැක්වූ කුලාක් අයව වෙඩි තබා මරා දැමිණ. අනෙක් අයව ඔවුන්ගේ භාර්යාවන්, දරුවන් සහ වයසක උදවිය සමඟ පිටමං කර හැරිණ. සියළුම කුලාක් අයව කෙළින්ම ඝාතනය කරනු ලැබුවේ නැත. බලාත්කාරයෙන් ශ්‍රම කඳවුරු වලටත්, සයිබීරියාවේ වනාන්තර වලටත් හෝ ජීවිත ගලවාගැනීමට පවා හැකියාව නොමැති ඇතක වූ උතුරු ප්‍රදේශ වලටත් පිටත්කර යැවුණි. දස දහස් ගණනින් මිය ගිය පිරිස් බොහොමයකි. ඒ වින්දිතයන්ගේ මුළු සංඛ්‍යාව හරිහැටියකට කියන්නට කිසිවෙක් නොදනිති. ඉතින් 1932-33 දී යුක්රේනයේ එන මහා සාගතය මේ ගම්බද ජනතාව සාමූහිකරණයට බලහත්කාරයෙන් යොමු කරවීමේ සෘජු ප්‍රතිඵලයකි. මාස කිහිපයක් ඇතුළත මිලියන 6 ක් මිය ගියහ.

මෙහි දී “පංතියක්” හැටියට මිනිස් සංහාරය යන්න “වාර්ගික” හැටියට මිනිස් සංහාරය හා සමාන යැයි දැක්වීමට පුළුවන. ස්ටාලින්ගේ රෙජිමයේ දී සාගතයේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට යුක්රේනයන් කුලාක් දරුවෙක් උවමනාවෙන්ම භාමතයේ තැබීම යනු නාටික රෙජිමයේ දී වෝසේවි ගෙටෝවක යුදෙව් දරුවෙක් භාමතයේ තැබීම “හා සමාන වේ”. ඉදිරියෙන් පැවති තාක්ෂණික සම්පත් භාවිතයට ගෙන ඔවුන්ගේ “කාර්මික ක්‍රියාවලියෙන්” ගැස් භාවිතයෙන් හා ආදාහනයෙන් “තුරන් කරන කම්හල්” ඉදි කළ අවුෂ්ට්ට්ස්හි පැවති ඒකීය ස්වභාවයට මේ තර්කයෙන් කිසිත් භානියක් සිද්ධ නොවේ. කෙසේ නමුත්, මේ තර්කය ගෙනහැර පාන්නේ බොහෝ කොමියුනිස්ට් රෙජිම අතර පැවති එක විශේෂ ලක්ෂණයකි -ඔවුන් ක්‍රමවත් ලෙසින් අවියක් හැටියට සාගත මෙහෙයවන ලද බවයි. රෙජිමය විසින් සමස්ත ආහාර සැපයුම පාලනය කිරීම ඉලක්ක කරගත්හ. අපූරු ක්‍රමවේද ගෙනැවිත්, පුද්ගලයා උපයාගත් “ගුණ” (merits) නැතහොත් “අගුණ” (demerits) අනුව පමණක්ම ආහාර බෙදාහැරීමේ නියැළුනහ. මහා විශාල ලෙසින් සාගතය නිර්මාණය කරන්නට මේ ප්‍රතිපත්තිය දායක විය. මෙවැනි සාගත වලට 1918 න් පසු කාලයේ දී මුහුණ දෙන්නේ කොමියුනිස්ට් රටවල් පමණක් බව සිහි කරන්න. එයින් දස දහස් ගණනක්, සමහර අවස්ථාවල දී මිලියන ගණනක් ජනතාව මිය ගියහ. එසේම නැවතත්, 1980 ගණන් වල දී, මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදී යැයි කියා ගත් අප්‍රිකානු රටවල් දෙකක්, ඉතියෝපියාව සහ මොසැම්බික් පමණක් එවැනි දරුණු සාගත අත්විඳින ලද රටවල් බවට පත් වූයේය.

කොමියුනිස්ට් රෙජිම විසින් කරන ලද අපරාධ ගැන මූලික විමසා බැලීමකින් එන තොරතුරු මෙසේය:

- දස දහස් ගණනක් ප්‍රාණ ඇපකරුවන් සහ සිරකරුවන් නඩු නොමැතිව වෙඩිතබා මරා දැමීම, සහ 1918 සිට 1922 දක්වා කාලයේ ශ්‍රමික අරගලකරුවන් සහ ගම්බද වැසියන් සිය දහස් ගණනක් මරා දැමීම
- මිලියන 5 ක ජනතාවකට මරු කැඳවූ 1922 සාගතය
- 1920 වසරේ ඩොන් කොසැක් ජනවාර්ගිකය වඳ කිරීම සහ පිටමං කිරීම

¹⁵ Gracchus Babeuf, *La guerre de Vendée et le système de dépopulation* (Paris: Tallandier, 1987).

- 1918 සිට 1930 කාලයේ වඳක කඳවුරු වල දී දස දහස් ගණනක් ඝාතනය
- 1937 සිට 38 දක්වා මහා ශුද්ධයේ දී 690,000 ජනතාවක් සමූලඝාතනය
- 1930-1932 කාලයේ දී කුලාක් (සහ කුලාක් යැයි කියැවුන අයත්) මිලියන 2 ක් පිටමං කිරීම
- 1932-33 සාගනය කාර්මික සහ ක්‍රමවත්ව පවත්වාගෙන යමින් යුක්රේන වැසියන් මිලියන 4 ක් සහ වෙනත් අය මිලියන 2 ක් විනාශයට පත් කිරීම
- පෝලන්ත වැසියන්, යුක්රේන වැසියන්, බාල්ටි වැසියන්, මොල්ඩෝවියන් වැසියන්, සහ බෙසාඅරාබියන් වැසියන් 1939 සිට 1941 දක්වා ද, නැවතත් 1944- 45 කාලයේ දී ත්, සිය දහස් ගණනින් පිටමං කර හැරීම
- 1941 දී වොල්ගා ජර්මන් අයව පිටමං කිරීම
- 1943 දී ක්‍රිමියාවේ ටාටාර් ජනවාර්ගිකය මුළුමනින්ම පිටමං කිරීම
- 1944 දී වෙවියානුවන් මුළුමනින්ම පිටමං කිරීම
- 1975 සිට 1978 කාලය දක්වා කාමිබෝජයේ නගරබද ජනගහණය පිටමං කිරීම සහ සමූලඝාතනය
- 1950 පටන් චීනය විසින් ටිබෙට් ජනතාව හිමිහිට විනාශ කර දැමීම

මාඕ සේතුං, කිම් ඉල් සුන්, සහ පොල් පොට් රෙජිම වලදී එවැනිම වූ අපරාධ ගැන සඳහන් නොකරන්නේ නම් එහි දී ලෙනින්වාදයේ සහ ස්ටාලින්වාදයේ නමින් කරන ලද අපරාධ ලැයිස්තුවක් සම්පූර්ණ වෙන්නේ නැත.

දුෂ්කර ඥානවිභාගී ප්‍රශ්නයක් තව දුරටත් පවතියි: ඉතිහාසඥයන් විසින් යොදාගත යුතු වනුයේ “මනුෂ්‍යත්වයට එරෙහි අපරාධ” සහ “මිනිස් සංහාරය” ගැන ප්‍රධාන වශයෙන් ඇති නීතිමය ප්‍රවර්ගයන් පමණක්ද? මේවා යම් කාලයකට සීමා වූ නුසුදුසු සංකල්ප වේද? නුරෙමිබර්ග් දී නාටිසිවාදය හෙළාදැකීම ඉලක්ක කරගත් සංකල්ප ඉතිහාසමය පර්යේෂණ සඳහා යොදාගැනීමේ දී යම් කාලයක් තිස්සේ පවතින අදාළ නිගමන කරා එළඹිය හැකිද? අනෙක් අතට, ඉතිහාසමය පර්යේෂණයේ අරමුණ වියවුල් කරන මේ සංකල්ප යම් තරමකට ප්‍රශ්න කළ යුතු වූ නරක පැල්ලම් ඇති “අගයුම්” වෙතවාද?

මුලින්ම සහ ප්‍රධාන වශයෙන්ම, රාජ්‍යයන් සහ දේශපාලන පක්ෂ වලින් මෙහෙයවුන දේශ විසින් නියැළුන සමූලඝාතන භාවිතයේ දී, නාටිසින්ට ඒකාධිකාරයක් තිබුණේ නැති බව විසිවැනි සියවසේ ඉතිහාසය අපිට පෙන්වයි. බොස්නියාවේ සහ රුවන්ඩාවේ මෑත කාලීන අත්දැකීම් කියාපාන්නේ එය සියවසේ කැපී පෙනෙන ලක්ෂණය බවයි.

දෙවැනියට, 19 වැනි සියවසේ ඉතිහාසමය ක්‍රමවේද, එනම් ඉතිහාසඥයන් පර්යේෂණයන්හි නියැළුනේ බහුතර වශයෙන් අර්බුදය හඳුනාගැනීමට නොව ප්‍රශ්නය ගැන විනිශ්චයන් දෙන්නට නිසා, ඒවා නැවත පණගැන්වීම සුදුසු නොමැති වුවද, සමහර දේශපාලන සහ අයිඩියොලොජි සංකල්ප නිසා සෘජුවම සිද්ධ වූ දැවැන්ත මිනිස් බේදවාචකයන් මඟහැර යන්නට කොහෙත්ම නොහැකි වෙයි. ඒ අපේ යුදෙව්-ක්‍රිස්තියානි ශිෂ්ටාචාරය සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සම්ප්‍රදායයන් වලින් ගමන් වෙන මනුෂ්‍යත්වය පිළිබඳ අදහස් නිසයි. උදාහරණයක් හැටියට, මිනිස් ජීවිතයට ගෞරව කිරීමේ අදහසයි. සුපතල ඉතිහාසඥයන් ගණනාවක්, නාටිසි අපරාධ හැඳින්වීම සඳහා “මනුෂ්‍යත්වයට එරෙහි අපරාධ” යන පදවහර නිදහසේ යොදා ගති. ශෝන්-පෙරෙ අසෙමා ඔහුගේ “අවුශ්චිට්ස්”¹⁶ නමින් ලියූ ලිපියේ සහ පියෙර් විඩාල්-නැකෙට්¹⁷ විසින් පෝල් ටුවියේ (Paul Touvier) නඩු විභාගයේ දී එසේ යොදාගත් ආකාරය දැක්විය හැකියි. ඉතින් ඒ නිසා, කොමියුනිස්ට් රෙජිම වලින් කළ අපරාධ වර්ග කරන්නටත් එවැනි පද සහ සංකල්ප යොදාගැනීම නුසුදුසු යැයි පෙනෙන්නේ නැත.

¹⁶ Jean-Pierre Azema, “Auschwitz,” in J.-P. Azema and F. Bédarida, *Dictionnaire des années de tourmente* (Paris: Flammarion, 1995), p.777.

¹⁷ Pierre Vidal-Naquet, *Réflexions our le génocide* (Paris: La Découverte, 1995), p. 268. Morevoer, Vidal-Naquet wrote, “There has been discussion of Katyń and the massacre in 1940 of Polish officers who were held as prisoners by the Soviets. Katyń dovetails perfectly with the definition of Nuremberg.”

මේ අපරාධ වලට බලයේ සිටි කොමියුනිස්ට්වාදීන් සෘජුවම වගකිව යුතුදැයි යන ප්‍රශ්නයට අමතරව, අපරාධයකට හවුල්වීම වරදක්ද යන්නත් මතු වේ. 1987 දී ප්‍රතිසංශෝධනය වූ කැනඩාවේ අපරාධ නීතියේ 7(3.77) වගන්තිය දක්වන්නේ, වෑයම්, කුමන්ත්‍රණ, උපදේශ, සහාය දීම, එසේම තත්වාකාරයෙන් 'හවුල්වීම' සඳහා 'සපයන දිරිගැන්වීම්ද', නීතිය කඩ කිරීම¹⁸ ලෙසයි. මනුෂ්‍යත්වයට එරෙහි අපරාධ වලට අඩංගු බවයි. එම නීතියේම 7(3.76) වගන්තියෙන් දැක්වෙන මනුෂ්‍යත්වයට එරෙහි අපරාධ නිර්වචනය සමඟ එය ඒකමතීය වෙයි: "ක්‍රියාවේ නියැලෙන්නට වෑයම හෝ කුමන්ත්‍රණය, ක්‍රියාව සඳහා ඕනෑම පුද්ගලයෙකුට උපදෙස් දීම, ඕනෑම පුද්ගලයෙකුට පවරන ලද්දට සහාය දීම හෝ අනුබල දීම, එසේත් නැත්නම් 'ක්‍රියාව සම්බන්ධයෙන් පශ්චාත් අවසහායකයෙක් වීම' (විශේෂ අවධානයක් යොමුකර ඇත'.) 1920 ගණන් සිට 1950 ගණන් දක්වා කාලය තුළ දී, "විප්ලවයේ ලෝක දේශපාලන පක්ෂයේ" වෙනුවෙන් කොමියුනිස්ට් ජාත්‍යන්තරයේ ශ්‍රේණිවල සහ පරිස්ථානීය අංශවල සිය දහස් ගණන් ජනතාව සේවය කරද්දී, ලෙනින්ගේ සහ අනතුරුව ස්ටාලින්ගේ ප්‍රතිපත්ති ගැන කොමියුනිස්ට්ලා සහ ඔවුන් හා ගමන් ගත් සෙසු අයගේ උණුසුම් කැමැත්ත ලැබීම පුදුම සහගත වූවකි. 1950 ගණන් සිට 1970 ගණන් දක්වා සිය දහස් ගණනින් ජනතාවක්, වින විප්ලවයේ 'ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්මේ' සහ සංස්කෘතික විප්ලවයේ සද්ගුණය ගැන ප්‍රශංසා කරමින් "ශ්‍රේෂ්ඨ නියමුවා" ගැන ප්‍රශංසි ගායනා කළහ. අපේ කාලයට ගොඩක් ළංවෙද්දී, පොල් පොට් බලයට පත්වීම ගැන ප්‍රථම ලෙසින් ප්‍රීති ප්‍රමෝදයන්ට පත්වී ඇතැයි දකින්නට ලැබිණ.¹⁹ බොහෝ දෙනෙක් තමන් "දැන සිටියේ නැතැයි" කියන්නට පුළුවනි. සැකයක් නැතිව, ඔව් අනිවාර්යෙන්ම, පරිසිද්ධි ගැන දැනගන්නට හෝ සත්‍යය සොයා ගැනීම නිතරම පහසු නැත. මන්ද, ඔවුන්ගේ සැබෑ කටයුතු සඟවා තබන්නට වාරණයේ කලාව ඔවුන්ගේ ප්‍රියතම ක්‍රමවේදය ලෙසින් පාවිච්චි කිරීම කොමියුනිස්ට් රෙජිම විසින් ප්‍රගුණ කර තිබෙන හෙයිනි. ඒත් බොහෝ විට මේ නොදැනුවත්කම යනු අයිඩියලොජියෙන් ප්‍රේරණය වීම නිසා තමන්ම තමන් රටටාගැනීමේ ප්‍රතිඵලයකි. 1940 ගණන් සහ 1950 ගණන්වල, මේ කුරිරු අපරාධ ගැන බොහෝ පරිසිද්ධි මහජනතාවට දැනගන්නට ලැබුණාය යන්න ප්‍රතික්ෂේප කළ නොහැකියි. බොහෝ ක්ෂමාලාපකයන් (apologists) ඔවුන්ගේ අතීත කාලයේ දෙව්වරුන් අයිත්තර දමා තිබුණද, ඔවුන් එසේ කරන ලද්දේ රහසිගතවය, නිහඬවය. මිනිස් භාදය සාක්ෂියේ සෑම සියළු අවසාන ශේෂ මාත්‍රයත් සොයා ඒවා මුලිනුපුටා දමන්නටත්, ඒ නිසා ඇතිවන ප්‍රතිඵලයන් නොතකා හරින්නටත්, නිදන්ගත ලෙසකින් නිරාවරවත් වූ ධර්මයක් ගැන අපි කෙසේ සිතන්නෙමුද?

කොමියුනිස්ට් භීෂණ අධ්‍යයනයේ යෙදුනු පුරෝගාමියෙක් වූ රොබට් කොන්කුවෙස්ට් 1968 දී මෙසේ ලිවීය: "බොහෝ ජනතාවක් [මහා භීෂණය - Great Terror] ඇම, තුංගුස් ලනුව සහ බරුව එක්කම 'ගිල දැමීම' නිසාම සමහර විට භීෂණය මෙතරම් හොඳින් සාර්ථක වූ හේතු අතරෙන් එකක් විය හැකියි. විශේෂයෙන්ම, විදේශීය 'ස්වාධීන' වාර්තාකරුවන්ගේ ආශීර්වාදය නොලැබුණා නම් ඔවුන්ගේ මුල් අත්හදා බැලීම් එතරම් වැදගත් නොවනු ඇත. ඒ පණ්ඩිතයන්ව ශුද්ධකිරීම් මඟින් වූ ලේ හලන දේශපාලනයේ වගකිව යුතු හවුල්කාරයන් යැයි සැලකීමට අවශ්‍යයයි. අඩුම ගානේ 1936 දී ප්‍රසිද්ධියේ පැවත්වූ ප්‍රථම බොරු නඩු විභාගයේ දී, සිනෝවිච් ගැන වූව, එයට නොසුදුසු වූ පිළිගැනීමක් පිරිනැමිණ."²⁰ ඒ මිනුම් තලයෙන් කොමියුනිස්ට් නොවූ සංඛ්‍යාවගේ විද්වත් සහ ආචාර ධාර්මික දුස්සහාය දැක්වෙන්නේ නම්, ඉතින් එවිට කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ දුස්සහාය ගැන කියන්නට ඇත්තේ කුමක්ද? එක් අයෙක්, එනම් ලුවි අරගොන් විසින් ප්‍රංශයේ කොමියුනිස්ට් දේශපාලන පොලිසිය නිර්මාණය කිරීම ගැන 1931 දී ලියූ ගද්‍යයකින් ප්‍රසිද්ධියේ කණගාටුව ප්‍රකාශ කළේය.²¹

ජෝසෆ් බර්ගර් හිටපු කොමිනිස්ට් නිලධාරියෙකි. ඔහුව "ශුද්ධ කිරීමට" ලක්ව කඳවුරු වෙත පිටුවහල් කරන ලදී. ගුලාග් වෙත පිටුවහල් කරන ලද, ඒත් එයින් ආපසු එන්නට අවස්ථාව ලැබුණ පසුවද තව දුරටත් පක්ෂ සාමාජිකාවක් ලෙසින් සිටි තැනැත්තියක් වෙතින් ලැබුණ ලිපියක් හේ මෙසේ උපුටා දක්වයි:

සෑම දිසාවකම සිටි මගේ පරම්පරාවේ කොමියුනිස්ට්වාදීන්, ස්ටාලින්වාදී ආකෘතියේ නායකත්වයක් පිළිගත්හ. අපි අපරාධ වලදී අකමැත්තෙන් වුවත් එකඟ වුනෙමි. එය සෝවියට් කොමියුනිස්ට්වාදීන් ගැන පමණක් සත්‍යයක් වුවක් නොවේ, ලෝකයේ සිටින සියළු කොමියුනිස්ට්වාදීන් ගැන සත්‍යයක් වුවකි. අපි, විශේෂයෙන්ම පක්ෂයේ ක්‍රියාකාරී සහ ඉදිරිපෙළ සිටි සාමාජිකයන්, ඒකීය පුද්ගල වශයෙන් සහ සාමූහික

¹⁸ Denis Szabo and Alain Joffé, "La répression des crimes contre l'humanité et des crimes de guerre au Canada," in Marcel Colin, *Le crime contre l'humanité* (Paris: Erès, 1996), p. 655.
¹⁹ See the analysis by Jean-Noël Darde, *Le ministère de la vérité: Histoire d'un génocide dans le journal* (Paris: L'Humanité, Le Seuil, 1984).
²⁰ Robert Conquest, *The Great Terror: Stalin's Purge of the Thirties*, rev. ed. (New York: Oxford University Press, 1990).
²¹ Louis Aragon, *Prélude au temps des cerises* (Paris: Minuit, 1944).

වශයෙන් අපේ හෘදය සාක්ෂියේ පැල්ලමක් කරපින්නාගත්තේ වෙමු. අපිට එය මකා දැමිය හැකි එකම විදිය නම් මෙවැන්නක් නැවත කිසිදුක සිද්ධ නොවීමට සහතික වීමෙනි. මේ සියල්ල කරන්නට හැකි වූයේ කෙසේද? අපි සියල්ලන්ටම පිස්සු හැදුනාද, එහෙම නැත්නම් අපි සියල්ලන්ම දැන් කොමියුනිස්ට්වාදයට ප්‍රේභී වී සිටිනවාද? සත්‍යය නම් අපි සියල්ලන්ම, ස්ටාලින් යටතේ සෘජුවම සිටි නායකයන්ද ඇතුළුව, අපරාධ දැක්කේ එවැන්නක අතින් පැත්ත ලෙසින්. එය සමාජවාදයේ ජයග්‍රහණයට අවශ්‍ය වැදගත් දායකත්වයක් යැයි අපි විශ්වාස කළෙමු. සෝවියට් යුනියනයේ මෙන්ම ලෝකයේද, කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ දේශපාලන බලය සඳහා ප්‍රවර්ධනය කළ සියල්ල සමාජවාදය සඳහා හොඳ යැයි අපි සිතුවෙමු. කොමියුනිස්ට් දේශපාලනය සහ කොමියුනිස්ට් ආචාර ධර්ම අතර අර්බුදයක් තිබිය හැකි යැයි ගැන අපි කිසිවිටෙක සැක නොකළෙමු.²²

කෙසේවුවද, බර්ගර් වෑයම් කරන්නේ දෙපැත්තම තියාගන්නටයි. “අනෙක් අතට, මට පෞද්ගලිකව දැනෙන්නේ ස්ටාලින්ගේ ප්‍රතිපත්තිය පිළිගත්ත නිසා (බොහෝ කොමියුනිස්ට්වාදීන් එසේ කළේ නැත) ජනතාව විවේචනය කිරීම සහ ඔහුගේ අපරාධ වැළැක්වූයේ නැති එකට ඔවුන්ට දෝෂාරෝපණය කිරීම අතර වෙනසක් තිබේ යැයි කියයි. මෙය ඕනෑම පුද්ගලයෙකුට, ඔහු කොතරම් වැදගත් වුවද, කළ හැකි වූ දෙයක් යැයි අපේක්ෂා කිරීම යනු ස්ටාලින්ගේ මහත් ලෙසින් පැතිර පැවති දරදඬු ප්‍රජාපීඩකත්වය වැරදියට වටහා ගැනීමයි.²³ ඉතින් එයාකාරයෙන් බර් U.S.S.R. හි සිටියේ යන්නට කමාවක් සොයාගෙන ඇත. ඒත් එසේ නැතිව, ජනතා කොමියුනිස්ට් අභ්‍යන්තර කටයුතු අංශයට (NKVD, රහස් පොලීසිය) විසින් සෘජුවම අත් අඩංගුවට නොගන්නා ලද, බටහිර යුරෝපීය කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ ස්වයං-රැවටීම කුමක් වූවාද? ඔවුන් ක්‍රමය සහ එහි නායකයා ගැන අන්ධ ලෙසින් කතා කළේ ඇයි? හැම ආරම්භයක දී ම අවදිකරන්නට ගැසූ හඬ ඔවුන්ට නෑසුනේ ඇයි? සෝවියට් ශෝකාන්තය (*The Soviet Tragedy*) නමින් ලියූ රුසියන් විප්ලවය පිළිබඳ ඔහුගේ අතර්ඝ කෘතියේ මාටින් මලියා “මේ විරුද්ධාභාසය ... එය .. මහා අපරාධයක් ගන්නට මහා පරමාදර්ශනයක් ගනියි,”²⁴ කියමින් තිරයේ කොනක් උස්ස යි. තවත් කොමියුනිස්ට්වාදයේ ප්‍රධාන සිසුවියක් වන ඇනී ක්‍රිගල් තරයේ කියන්නේ, කොමියුනිස්ට්වාදයේ මුහුණු දෙක අතර, දිවා රෑ සේ එකිනෙකා පසුපස දිවෙන හේතුවල සබඳතාවයක් ඇතැයි කියයි.

ස්වෙටන් ටොඩෝරොව් මේ විරුද්ධාභාසයට ප්‍රථම පිළිතුර සපයයි:

බටහිර ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ පුරවැසියා ආදරයෙන් පරිකල්පනය කරන්නේ ඒකාධිපතිවාදය පවතින්නේ සාමාන්‍ය මිනිස් ආශාවන්ට සිතාගත නොහැකි තරම් ඇත දුරස්ථ තැනක කියයි. ඒත් ඉතින්, එතරම් පිරිසක් එය තුලට ඇද නොගන්නා නම් එය පැවති තරම් කාලයක් පුරා ඒකාධිපතිවාදයට පවතින්නට කිසිසේත්ම නොහැකියි. තවත් යමක් ඇත -එය යටපත් කිරීම අසීරු වූ කාර්යක්ෂම යන්ත්‍රයකි. සමාජයට පරමාදර්ශී වූ ආකෘතියක් කොමියුනිස්ට් අයිඩියලොජිය ඉදිරිපත් කර අපි සියල්ලන්වම එය කරා යෑමට තදින් දිරිගන්වයි. පරමාදර්ශයේ නාමයෙන් ලෝකය වෙනස් කිරීමේ ආසාව, අවසානයේ මිනිස් අනන්‍යතාවයේ නෛසර්ගික ගුණාංගයකි... තව දුරටත් කිව්වොත්, කොමියුනිස්ට් සමාජය ඒකීය පුද්ගලයා වෙතින් ඔහුගේ වගකීම් ගලවා අයින් කරයි. හැම විටම තීරණ ගැනීම කරනුයේ “වෙන කෙනෙකු” විසිනි. මතක් කරන්න, ඒකීය පුද්ගල වගකීම යන්න පොඩි පට්ටම් කරන තරම් දැවැන්ත බරකි... බොහෝ දෙනෙකුට බලවත් සේ ඇල්මක් ඇති වූ, ඒකාධිපතිවාදීය ක්‍රමයේ ආකර්ෂණීය බවේ මූලය හැටියට පවතින්නේ නිදහස සහ වගකීම ගැන ඇති බියයි. මෙයින් ඒකාධිපතිවාදී රෙජිම ගැන ඇති ජනප්‍රියත්වය පැහැදිලි කරයි. (එය “නිදහසෙන් පළා යාම” (*Escape from Freedom*) නමින් වූ එරික් ග්‍රොම් ලියූ නිබන්ධනයයි.)

මේ කිසිවක් අලුත් දෙයක් නොවේ; “ස්වේච්ඡාවෙන් වහල්කම් කිරීම”²⁵ ගැන කතා කරද්දී බොතියස් (Boethius) තුළින් මෙහි හරි අදහස දකින්නට ලැබුණි.

ස්වේච්ඡාවෙන් වහල්කම් කිරීමට ඉතා ඉක්මණින් දුවන්නන් තුළ වූ දුස්සාහය පෙනී ගිය තරමට සෑම විටෙකම විදුක්ත හෝ න්‍යායික වූයේ නැත. සරල පිළිගැනීම සහ/හෝ ප්‍රොපගැන්ඩා පැතිර හැරීම හැඩගැස්වී

²² Quoted in Joseph Berger, *Shipwreck of a Generation: The Memoirs of Joseph Berger* (London: Harvill Press, 1971), p. 247.

²³ Ibid.

²⁴ Martin Malia, *The Soviet Tragedy: A History of Socialism in Russia, 1917-1991* (New York: Free Press, 1994), p. 4

²⁵ Tzvetan Todorov, *L'homme dépaycé* (Paris: Le Seuil, 1996), p. 36.

තිබුණේ සත්‍ය සඟවන්නටයි. එවැනි ක්‍රමයක් අනිවාර්යෙන්ම ක්‍රියාශීලී දුස්සභායේ ලක්ෂණයකි. එය හැම විටකම සාර්ථක වූයේ නැතත්, රුවන්ඩාවේ ශෝකාන්තයෙන් පෙනී ගිය ලෙසින්, තතු සොයන ඇස් වලට හසුනාවෙන සේ කරන, හොර රහසෙන් මහත් සමූහයක් වෙත සිදුවන අපරාධ වලටම දැඩි සේ එල්ල කරන ආලෝක ධාරාව පමණක්ම ඒවා ගැන කළ හැකි එකම කාර්යක්ෂම ප්‍රතිචාරය වේ.

බලයේ සිටින කොමියුනිස්ට්ලාගේ ගති ලක්ෂණ නිර්වචනය කරමින්, භීෂණය සහ ඒකාධිපතිවාදය ගැන විශ්ලේෂණය පහසු කර්තව්‍යයක් නොවේ. ස්ටාලින්වාදය යනු ශ්‍රීක ශෝකාන්තයකත් ප්‍රාචීන ආඥාදායකවාදයත් යන දෙකේම එකතුවක් යැයි ශෝන් එලෙන්ස්ටයින් (Jean Ellenstein) නිර්වචනය කරයි. එම නිර්වචනය සිත්ගන්නා සුලු වුවත්, එය කොමියුනිස්ට් අත්දැකීමේ පැතිර ඇති නූතනත්වය දැක්වීමටත්, ඊට කලින් තිබුණ ඒකාධිපතිවාදයන්ට වඩා වෙනස් ලෙසකින් බලපෑම් එල්ල කරන ආඥාදායකත්වය පෙන්වන්නටත් අසමත් වෙයි. සංසන්දනාත්මක සාරාංශයක් කිරීමෙන් එය නිසි සන්දර්භයට දමන්නට උපකාර වෙනු ඇත.

පළමුවෙන්ම, කොමියුනිස්ට්වාදයේ අපරාධ සඳහා වගකීම පැවරිය හැකියාව ලැබෙන, කෲර පාලනයට ඇති රුසියන් අභිරුචිය දක්වා දිවෙන හෝඩුවාවක් ඇත්දැයි අප සැලකිය යුතුයි. කෙසේ වුවද, බොල්ෂෙවික්ස් සටන් වලදී ටිසාර්වාදී රෙජිම විසින් කළ භීෂණය, බොල්ෂෙවික් බලයට පත්වූ පසු ඔවුන් කළ දරුණු අපරාධ සමඟ සංසන්දනය කරද්දී, දියාරු බවකින් යුතු වූයේ පෙනී යයි. දේශපාලන සිරකරුවන්ව තේරුමක් ඇති නීතිපද්ධතියක් හමුවට යවන්නට ටිසාර් ඉඩ දුන්නේය. විත්තිකරුවාගේ නීතිඥයාට ඔහුගේ සේවාර්ථියාව අධිවෝදනය දක්වාත්, එතැනින් එහාටත්, නියෝජනයට හැකියාව ලැබුණි. එසේම ඔහුට ජාතික සහ ජාත්‍යන්තර මහජන මතය ඉල්ලා සිටින්නටත් ඉඩ තිබුණි. එම තෝරාගැනීම කොමියුනිස්ට් රෙජිම තුළින් නොලැබුණි. සිරකරුවන් සහ දෝෂිතයන් සිරබන්ධනාගාර නියාමනය වෙත නීති කාණ්ඩයේ ප්‍රතිලාභීන් වූහ. සිරගතවීමේ සහ පිටුවහල් කිරීමේ පද්ධතිය පසුව එන කාලයට සාපේක්ෂව සැහැල්ලු විය. පිටුවහල් කරන ලද්දවුන්ට තමන්ගේ පවුල්ද රැගෙන යාමට අවසර ලැබුණි. ඔවුන්ට රිසි සේ ලිවීමට සහ කියවීමට ඉඩ ලැබුණි. දඩයමේ යන්නට සහ මාළු බාන්නට අවසර ලැබුණි. ඔවුන්ගේ හිතවතුන් සමඟ ඔවුන්ට අත්වූ “අවසානාව” ගැන කතා බහට අවසර තිබුණි. ලෙනින් සහ ස්ටාලින් දෙදෙනාටම මේ ගැන ඔවුන්ම ලබාගත් අත්දැකීම් වූහ. ෆියොදොර් ඩොස්ටොය්වෙස්කි සිය මළවුන්ගේ නිවසේ සිට ලියන පෞද්ගලික සටහන් (*Memoirs from the House of Dead*) හි විස්තර කරන සිද්ධීන් පවා එය ප්‍රකාශනය කරද්දී විශාල බලපෑමක් ඇති කළේය. ඒත් ඒවා කොමියුනිස්ට්වාදයේ දරුණු අපරාධ සමඟ සංසන්දනය කරද්දී ඉතා හික්මමකින් යුතු ඒවා යැයි පෙනී යයි. කැරලි සහ කලකෝලාහල පුරාණ රෙජිමය (*ancien régime*) විසින් මෘග ලෙසින් පාගා දැමූ බව සත්‍යයකි. ඒත්, 1825 සිට 1917 දක්වා කාලය තුළ රුසියාවේ දේශපාලන විශ්වාස හෝ ක්‍රියා නිසා මරණයට නියම වූ සමස්ත ජන සංඛ්‍යාව 6,360 කි. එයින් වෙඩිතබා මරා දමන ලද්දේ 3,932 ක් පමණි. මේ අංකය සිදුවීම් දිගහැරුණු පිළිවෙලට, 1825 සිට 1905 දක්වා කාලයේ 191 ක් කියාත්, 1906 සිට 1910 දක්වා කාලයේ 3,741 ක් කියාත් නැවත බෙදීමට පුළුවනි. මේ ගණන් 1918 මාර්තු මාසයේ දී, ඔවුන් බලයට පැමිණ මාස හතරක් පමණක් වෙද්දී, බොල්ෂෙවික්වාදීන් පසුකරගෙන ගියහ. කොමියුනිස්ට් සර්වාධිකාරය හා සමාන ලෙසකින් ටිසාර්වාදයේ ජීවිතය නොතිබුණ බව එයින් පෙනී යයි.

1920 ගණන් සිට 1940 ගණන් දක්වා කොමියුනිස්ට්වාදය ගෙන ගිය භීෂණයේ මට්ටම ෆැසිස්ට් රෙජිමයන්ට පෙරුම් පුරන්නට හැකි වූවක් පමණි. ඒ රෙජිම ගැන ඇස් යොමු කරද්දී පෙනී යන්නේ මුලින් පෙනෙන ලෙසින් සංසන්දයන් පැහැදිලි නැති බවයි. ඉතාලියේ ෆැසිස්ට්වාදය, එවැන්නක මුල්ම රෙජිමය, සහ විවෘතවම “ඒකාධිපතිවාදී” යැයි කියාගන්න, ඔවුන්ගේ දේශපාලන විරුද්ධවාදීන්ව සැකයක් නැතිව සිරගත කරමින් නීතිපතා වදහිංසා කළහ. සිරබන්ධනය නිසා මරණය කැඳවීම කලාතුරකින් සිද්ධ වුවත්, 1930 ගණන් වල දී ඉතාලියේ දේශපාලන සිරකරුවන් දෙතුන් සිය ගණනක්ද, රැඳවුම්කරුවන් (*confinati*) භාරසිය පන්සිය ගණනකින්ද රටේ වෙරළබඩ දූපත්වල නිවාස අඩස්සියේ තැබීම සිද්ධ විය. එයට අමතරව, ඇත්තෙන්ම, දේශපාලනය නිසා පිටුවහල් කරන ලද දස දහස් ගණනක්ද සිටියහ.

දෙවැනි ලෝක යුද්ධයට පෙර, නාටිසි භීෂණය කණ්ඩායම් කිහිපයක් ඉලක්ක කරගත්හ. ඒ නාටිසි රෙජිමයට විරෝධය පාන ලද්දවුන්ය. ඔවුන් බොහොමය කොමියුනිස්ට්වාදීන්, සමාජවාදීන්, ආරාජිකවාදීන්, සහ සේවක සංගම් ක්‍රියාකාරීන් වූහ. ඔවුන් සිරබාරයේ රඳවා තබා, අනතුරුව වධක කඳවුරු වෙතට යවන ලදහ. ඒවායේ දී ඔවුන් ඉතා අමානුෂික වධ හිංසනයන්ට ලක්වූහ. සියල්ල එකතු කර පවසද්දී, 1933 සිට 1939 දක්වා කඳවුරු සහ සිරගෙවල් හි දී නඩු විමසීමකින් පසුව හෝ නඩු විමසීමකින් තොරව, වාමාංශික සටන්කාමීන් 20,000 ක් පමණ මරා දමන ලදී. 1934 ජුනි මාසයේ සිද්ධ වූ “දිග පිහිවල රාත්‍රිය” (*The Night of the Long Knives*) වැනි නාටිසි විසින් පරණ කෝන්තර පියවා ගන්නට අනෙක් නාටිසි මරා දැමූ සංඛ්‍යාව මේ ගණන්වලට ඇතුළත් නැත. මරණයට නියම වූ

අනෙක් වින්දිත කොට්ඨාශය වූයේ “උස බ්ලොන්ඩ් ආර්යයන්” යන ජනවාර්ගිකයට සුදුසු නොවූ, මහළු හෝ මානසික ආබාධිත හෝ ශාරීරික අඩුපාඩු සහිත, ජර්මන් ජනතාවයි. යුද්ධයේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙසින්, හිට්ලර් විසින් මේ අයව මරා දමන වැඩ සටහනට පිවිසිය. 1939 වසරේ අග සිට, පල්ලි වලින් මේ වැඩ සටහන නවත්වා දමන්නට යැයි ඉල්ලන්නට පටන් ගත් 1941 වසරේ මුල දක්වා කාලය තුළ 70,000 ක ජර්මන් ජනතාවක් ගැස් වලින් මරා දැමිණ. ඒ ගැස් වලින් මරා දමන ක්‍රමවේද අනතුරුව තෙවැනි වින්දිතයන් කොට්ඨාශයකට යොදවන ලදී. ඔවුන් යුදෙව්වන් වූහ.

දෙවැනි ලෝක යුද්ධයට පෙර, යුදෙව්වන් අයින් කරන්නට පුදුල ලෙසින් කටයුතු කෙරිණ. එහි උච්චම අවධිය වූයේ බ්ලුණු පළිඟු රාත්‍රියයි (*Kristallnacht*). එහි දී සිය ගණනක මරණ සමඟ වධක කඳවුරු වෙත යවන්නට 35,000 ක පිරිසක් ගාල් කරන ලදී. මේ දත්ත යොදා ගැනෙන්නේ සෝවියට් යුතියනය ආක්‍රමණයට පෙර කාලයට පමණි. ඉන් පසුව නාටිසි භීෂණයේ සම්පූර්ණ කාරණාවය දිග හැරුණි. යටත් කරගත් රටවල මිලියන 15 ක සිවිල් වැසියන් මරා දැමුණි. යුදෙව්වන් මිලියන 6 ක් මරා දැමුණි. සෝවියට් යුද සිරකරුවන් මිලියන 3.3 ක් මරා දැමුණි. පිටුවහල් කරන ලද මිලියන 1.1 ක්, ඒ කඳවුරු වල දී මිය ගියහ. එසේම සිය දහස් ගණනක අභිගුණ්ඪිකයන් මරණයට පත්වූහ. බලහත්කාරයෙන් ශ්‍රමිකයන් කරගත් නිසා මිය ගිය තවත් මිලියන 8 ක් සහ ඒ වධක කඳවුරු වලින් නිදහස් කරගත් සිරකරුවන් තවත් මිලියන 1.6 ක් අපි එයට එකතු කළ යුතුයි.

නාටිසි භීෂණය හේතු තුනක් නිසා අවධානය ඇද ගන්නට සමත් වේ. පළමුවැන්න, යුරෝපීයයන්ගේ ජීවිත වලට එය ඉතා සම්පයෙන් සම්බන්ධ වීමයි. දෙවැන්න, නාටිසින්ව පරාජය කිරීමත් සහ ඔවුන්ගේ නායකයන්ව නුරෙම්බර්ග් නඩු විනිශ්චයන්ට ඉදිරිපත් කිරීමත්ය. ඔවුන්ගේ අපරාධ නිල වශයෙන් හෙළි කර, ඒවා අපරාධ හැටියට වර්ගීකරණය වුණි. අවසාන වශයෙන්, යුදෙව්වන්ට එරෙහිව කළ මිනිස් සංහාරය, එහි අහේතුකත්වය, ජනවාර්ගිකවාදය, පෙර නොවූ විරු ලේ පිපාසාව, යනාදිය නිසා මනුෂ්‍යත්වයේ හාදය සාක්ෂිය අවුලුවන ලදී.

අපේ අරමුණ මෙහි දී අංක ගණන් කිරීම සඳහා යම් ආකාරයක සෝර සංසන්දන පද්ධතියක් ගෙන ඒම නොවේ. කාරණාවය ගැන යම් ආකාරයක ධුරාවලියක් හෝ බියකරු අපරාධ දෙගුණ කරන මුළු එකතුව ගෙන හැර පෑම නොවේ. නමුත් නොනැමෙන පරිසිද්ධි කියාපාන්නේ නාටිසි විසින් දළ වශයෙන් මිලියන 25 ක ජනතාවක් වින්දිතයන් කරද්දී, කොමියුනිස්ට් රෙජිම විසින් දළ වශයෙන් මිලියන 100 ක ජනතාවක් වින්දිතයන් කරන ලද බවයි. මේ සියවසේ බියකරුම වූ කුරිරු රෙජිමය යැයි සැලකෙන නාටිසි රෙජිමය සමඟ ඇති සමානතා තක්සේරු කරන්නට, මේ පැහැදිලි වාර්තාව අඩුම වශයෙන් යම් පදනමක් හෝ ඉදිරිපත් කරනු ඇත. 1991 තරම් මෑත කාලයක් දක්වාම, අද වුවත්, කොමියුනිස්ට් ක්‍රමය එහි ජාත්‍යන්තර සුභාකරණය ආරක්ෂා කරගෙන සිටියි. එය තවමත් සමහර රටවල බලයේ සිටියි. එසේම ලෝකය පුරා සිටින එහි උදව්කරුවන්ව ආරක්ෂා කිරීම කරගෙන යයි. බොහෝ කොමියුනිස්ට් පක්ෂ අද කල් ඉක්ම ගිහින් වුවත් ස්ටාලින්වාදයේ අපරාධ පිළිගෙන ඇති වුවත්, බොහෝ අය ලෙහින්නේ මුලධර්ම අත්හැර දමා නැත. එසේම ත්‍රස්තවාදයේ ක්‍රියා සඳහා ඔවුන්ගේ සම්බන්ධය ගැන කිසිසේත්ම ප්‍රශ්න කරන්නේ ද නැත.

ලෙනින් විසින් දියත් කළ ක්‍රම සහ පසුව ලෙනින් සහ ඔහුගේ හෙවෙයිග් අතින් සුක්ෂම වුව, සිහිකරන්නේ නාටිසි විසින් යොදාගත් ක්‍රමවේදයන්ය. මන්ද, දෙවැනි පිරිස යොදාගත්තේ මුල් පිරිස දියුණු කළ තාක්ෂණයයි. මෙයට කදිම උදාහරණය රුඩොල්ෆ් හෙස් වෙයි. අවුට්ස්ට්‍රිස් කඳවුර සංවිධානය කිරීමටත් පසුව එහි කොමාන්ඩාන්ට් බවටත් ඔහු පත්විය: “රයික් ආරක්ෂක සේවයේ මූලස්ථානය සියළු කමාන්ඩාන්ට්ලා වෙත නිකුත් කළ ආඥාවේ වූයේ රුසියන් වධක කඳවුරු ගැන සම්පූර්ණ වාර්තා එකතු කරන්නටයි. පළා යන්නට සමත් වූ සිරකරුවන් වෙතින් ඒ කඳවුරුවල සංවිධානාත්මක කටයුතු ගැනත් ඒවායේ පැවති තත්වයන් ගැනත් සවිස්තර වාර්තා එකතු කරගන්නට ඔවුනට හැකියාව ලැබුණි. රුසියානුවන් බලාත්කාරයෙන් රස්සාවල් වලට යොදවන ලද ශ්‍රමිකයන් නිසා මහත් ජනතාවකගේ ජීවිත විනාශ වූ බවට විශාල වැදගත්කමක් එල්ල වූයේය.”²⁶ කෙසේ වුවද, කොමියුනිස්ට්වාදීන් වෙතින් සාමූහික ප්‍රවණ්ඩත්වය සඳහා තාක්ෂණය බිහි වූ බවත් ඔවුන් ඒවා දැඩි සේ යොදා ගත් බවත් අනතුරුව ඒවායෙන් නාටිසින් දිරිගැන්වුණා යන පරිසිද්ධිය නිසා, බොල්ෂෙවික් විප්ලවය සහ නාටිසින්ගේ නැඟීම අතර හේතුවල සබඳතාවයක් ඇතැයි කියා අපේ දැක්ම අනුව කියැවෙන්නේ නැත.

රාජ්‍ය දේශපාලන අධ්‍යක්ෂක මණ්ඩලය (GPU, වෙකා හි නව නාමය) 1920 ගණන් අග සිට, කෝටා ක්‍රමයක් හඳුන්වා දුන්නේය -සෑම පළාතක්ම සහ සෑම දිස්ත්‍රික්කයක්ම එහි ජනතාව අතරෙන් යම් ප්‍රතිශතයක සමාජ පංති

²⁶ Rudolf Hess, *Commandant of Auschwitz: The Autobiography of Rudolf Hess*, trans. Constantine FitzGibbon (Cleveland: World Publishing, 1959), p. 180.

“හතුරු” සාමාජිකයන් අත්අඩංගුවට ගැනීම, පිටුවහල් කිරීම හෝ වෙඩිතැබීම කළ යුතු විය. මෙම කෝටා මොනවාදැයි කියා පක්ෂයේ අධීක්ෂණය යටතේ මධ්‍යම ලෙසකින් නිර්වචනය විය. සැලසුම් කිරීමේ සහ දත්ත තබාගැනීමේ පිස්සුව ආර්ථිකයට පමණක් සීමා නොවීය: එය භීෂණය සඳහා යොදා ගැනුණ යුද අවි ගබඩාවේ වැදගත් අවයවයක් විය. 1920 ගණන් සිට, ක්‍රිමියාවේ සුදු හමුදාව පරාජය කළ රතු හමුදාවේ ජයග්‍රහණය හමුවේ, සංඛ්‍යාතමය සහ සමාජවිද්‍යාත්මක ක්‍රමවේද පෙනෙන්නට පටන් ගත්තේය. අනිවාර්යෙන්ම පිළිතුරු දිය යුතු වූ නිශ්චිත ක්‍රමවේදයකට හැදූ ප්‍රශ්නාවලි ඇසුරෙන් වින්දිතයන් තෝරා ගැනුණි. බාල්ටික් දේශ සහ 1939-1941 දක්වා අල්ලාගත් පෝලන්තය වෙත විශාල ලෙසින් ජනතාව පිටුවහල් කිරීමත් සහ ඔවුන් ඝාතනය කිරීමත් සංවිධානයට එම “සමාජවිද්‍යාත්මක” ක්‍රමවේදයන්ම සෝවියට් යුනියන විසින් යොදාගන්නා ලදී. නාටික කළා මෙන්ම, පිටුවහල් කරන ලද්දවුන් ප්‍රවාහනයට හරක් පෙට්ටි යොදා ගැනීම නිසා “සමාජය පිළිනොගත් විපරිත ක්‍රියා” ඇතිවන්නට පටන් ගැනුණි. 1943 සිට 1944 දක්වා, යුද්ධයේ මැද දී, ස්ටාලින් විසින් එහි පෙරමුණේ සිටි දහස් ගණනක ට්‍රැක් රථ සහ සිය දහස් ගණනක සොල්දාදුවන්ව ඔවුන් සේවය කළ විශේෂ NKVD බලකායන් ගෙන් ඉවත් කර කෙටි කාලීන මෙහෙයුම් වශයෙන් යොදවා ගත්තේ කෝකසස් හි ජීවත්වූ විවිධ ජාතීන් පිටුවහල් කරන්නටයි. මේ මිනිස් සංභාරයට උත්සුක වූ ආවේගය ඉලක්ක කරගෙන, “ජාතික, ජනවාර්ගික, වාර්ගික, හෝ ආගමික කණ්ඩායම් අනුව, හෝ යම්කිසි පදනමක් මත හිතුවතයේ එළඹෙන ලද ක්‍රමවේදයකට අනුව, සමස්ත හෝ කොටස් වශයෙන් විනාශ කිරීම,” කොමියුනිස්ට් පාලකයන් යොදාගත්තේ හතුරන් යැයි හංවඩු ගැසූ කණ්ඩායම් වලට සහ සමාජයේ සමහර කොටස් සම්පූර්ණයෙන්ම ඇතුළත් වන ලෙසිනි. එය පොල් පොටි සහ ඔහුගේ බමර් රූප් විසින් පරිපූර්ණ ලෙසින් යොදා ගන්නා ලදී.

ඔවුන් යොදාගත් ඒ ඒ මරණ ක්‍රමවේද අනුව පදනම් කරගනිමින් නාටිසිවාදය සහ කොමියුනිස්ට්වාදය අතර සමානතා දක්වන්නට ගත් වැයම් නිසා සමහර අයට තරඟ යන්නට පුළුවනි. කෙසේවුවත්, අපි දැන් සිහිකළ යුත්තේ බර්ඩ්චිව් (Berdychiv) ගෙටෝ හි දී නාටිසින් විසින් මව මරා දැමූ, ට්‍රෙබ්ලින්කා (Treblinka) ගැන මුල් කෘතිය ලියූ, සෝවියට් යුදෙව්වන් ඝාතනය ගැන ‘කළු පොතේ’ ලියන එක කර්තෘවරයෙක් වූ, වැසිලි ග්‍රොස්මන් ඔහුගේ ‘සදා ගලා බසින’ හි එන එක වර්තයක් මාර්ගයෙන් යුක්තයේ සාගතය විස්තර කිරීමයි: “ලේඛකයන් ලියමින් සිටියහ... ස්ටාලින්, ඔහු විසින්ම ද: කුලාක් අය පරපෝෂිතයන් වෙති; ඔවුන් ධාන්‍ය ගිනි තබති; ඔවුන් දරුවන් මරා දමති. එහි දී ප්‍රසිද්ධියේම කියැවුනේ “මහජනතාව තුල ඇති වියරුව සහ දැඩි කෝපය ඔවුන්ට එරෙහිව අවුලන්නට අවශ්‍යයයි, ඔවුන් පංතියක් හැටියට විනාශ කර දැමිය යුතුයි, මන්ද ඔවුන් ශාප ලත් නිසාය.”” ඔහු තවත් එකතු කරයි: “ඔවුන්ව සමූලඝාතනය කිරීම සඳහා ඔවුන් මිනිසුන් නොවන්නේය යැයි ප්‍රසිද්ධියේ ප්‍රකාශ කිරීම අත්‍යවශ්‍යයයි, ජර්මන් අය යුදෙව්වන් මිනිසුන් නොවන්නේ යැයි ප්‍රසිද්ධියේ ප්‍රකාශ කළා ලෙසින්ම. ඉතින් ලෙතින් සහ ස්ටාලින් පැවසූහ: කුලාක් අය මිනිසුන් නොවෙති.” අවසාන වශයෙන්, ග්‍රොස්මන් කුලාක් අයගේ දරුවන් ගැන මෙසේ කියයි: “නාටිසි විසින් යුදෙව් දරුවන්ව ගෑස් කාමරවලට දැමීමේ එයාකාරයෙන්මයි: ‘ඔබට ජීවත්වන්නට ඉඩ දීමට නොහැකියි, ඔබ සියල්ලන්ම යුදෙව්වන්!’”²⁷

නැවත නැවතත් භීෂණයේ ඉලක්ක වූයේ ජනතා කොට්ඨාශයන්ය, ඒකීය පුද්ගලයා වෙත අවධානය යොමු වූයේ අඩු වශයෙනි. හතුරා යැයි නිර්දේශිත කළ කණ්ඩායමක් මුලිනුපුටා දැමීම භීෂණයේ අරමුණ විය. එය සමාජයේ කුඩා කණ්ඩායමක් වුවත්, මේ මිනිස් සංභාර ආවේගය තෘප්තිමත් කරගන්නට ඔවුන් ඉවත්කර දැමිය යුතු විය. ඒ නිසා, “පංති මත පදනම් කරගත් සර්වාධිකාරය” සඳහා යොදාගත් ජනවර්ග වෙන්කර තැබීමේ සහ හුදකලා කිරීමේ තාක්ෂණය බෙහෙවින් “ජනවර්ග මත පදනම් කරගත් සර්වාධිකාරවාදය” හා සමාන විය. අනාගත නාටිසි සමාජය ගොඩනැගීම අදිටන් වූයේ “පිවිතරු ජනවර්ගය” පදනම් කරගෙනය. අනාගත කොමියුනිස්ට් සමාජය ගොඩනැගීම අදිටන් වූයේ බුර්ජුවාසියේ අවසාන රොඩු ඉවත් කළ පිවිතුරු ශ්‍රමික ජනතාවක් පදනම් කරගෙනය. කඩංගවටුව වෙනස් ලෙසින් සිද්ධ වුවත්, මෙම සමාජ දෙක නැවත සැකසීම එකම ආකාරයකින් මවා දැක්විණ. ඉතින් ඒ නිසා කොමියුනිස්ට්වාදය විශ්වවාදයක ආකෘතියක් හැටියට මවා පෙන්වීම මෝඩකමක් වෙයි. කොමියුනිස්ට්වාදයට ලෝක ව්‍යාප්ත අරමුණක් තිබුණා විය හැකියි. ඒත් නාටිසිවාදය වගේම එයද මිනිසුන් අතර කොටසක් ජීවත්වීමට වටිනාකමක් නැති අය යැයි සැලකූහ. කොමියුනිස්ට් ආකෘතිය පදනම් වූයේ පංති ක්‍රමයක් මත වෙද්දී, නාටිසි ආකෘතිය ජනවාර්ගික සහ ප්‍රාදේශීය පදනමක් මත වීම ඔවුන් අතර පැවති වෙනස්කම වූයේය. එයාකාරයෙන්, ලෙතින්වාදය, ස්ටාලින්වාදය, මාඕවාදය, සහ බමර් රූප් ද කළ නීති උල්ලංඝණ මනුෂ්‍යත්වයට නව අභියෝගයක් එල්ල කරයි. විශේෂයෙන්ම නීති විද්‍යාර්ථීන්ට සහ ඉතිහාසඥයන්ට: සුනිශ්චිතව, ඒකීය පුද්ගලයන් හෝ විරුද්ධවාදී කණ්ඩායම් පමණක් නොව සමාජයේ සම්පූර්ණ කොටස් තුරන් කරන්නට ඔවුන්ගේ දේශපාලන සහ අයිඩියොලොජි විශ්වාස වලින් මහා පරිමාණයෙන් සැලසුම් කළ අපරාධ ගැන අපි කොහොමද විස්තර කරන්නේ? මෙයට

²⁷ Grossman, *Forever Flowing*, pp. 142, and 155.

සම්පූර්ණයෙන් අලුත් භාෂාවක් උවමනා වේ. ඉංග්‍රීසි කතා කරන රටවල සමහර ලේඛකයන් “දේශපාලනඝාතනය” (politicide) යන පදය භාවිතා කරයි. එසේ නැත්නම්, වෙක් නීති විද්‍යාර්ථීන් යෝජනා කරන පරිදි “කොමියුනිස්ට් අපරාධ” යන පදය වැඩියෙන් සුදුසුද?

අපි මේ කොමියුනිස්ට්වාදයේ අපරාධ තක්සේරු කෙසේද? ඒවායෙන් අපි ඉගෙන ගන්න පාඩම් මොනවාද? මේ විෂය ඇකඩමියාවේ රේඩාර් ස්ක්‍රීනගේ දිස්වෙන්නට විසිවැනි සියවසේ අග තෙක් බලාගෙන සිටීමට අවශ්‍ය වූයේ ඇයි? නාටිසි අපරාධ අධ්‍යයනය හා සැසඳීමේ දී, ස්ටාලින්වාදයේ සහ කොමියුනිස්ට් භීෂණයේ අධ්‍යයනයට (නැගෙනහිර යුරෝපයේ එම පර්යේෂණ සඳහා ජනප්‍රියත්වයක් ඇතිවෙමින් පැවතියද) යන්නට තවත් මඟ දුරක් ඇත.

නාටිසි සහ කොමියුනිස්ට් අපරාධ අධ්‍යයන ගැන ඇති දැඩි විසංසන්දනය මඟ හැරිය නොහැකියි. 1945 වසරේ ජයග්‍රාහිකයන් විසින් නාටිසිවාදය හෙළාදැකීමේ ප්‍රධාන කේන්ද්‍රය කරගත්තේ නාටිසි අපරාධ -සහ විශේෂයෙන්ම යුදෙව් ජන සංහාරය- වූහ. ඒ කරුණු ගැන දශක ගණනාවක් තිස්සේ ලෝකයේ නන් දෙස විසු පර්යේෂක පිරිස් කටයුතු කළහ. දහස් ගණනින් පොත් සහ දුසිම් ගණනින් විනුපටි -විශේෂයෙන් සැලකිය යුතු ‘රාත්‍රිය සහ ධූමිකාව’ (Night and Fog), ‘ෂෝආ’ (Shoah), ‘සෝෆීගේ තෝරාගැනීම’ (Sophie’s Choice), සහ ‘ෂින්ඩ්ලර්ගේ ලැයිස්තුව’ (Schindler’s List)- යනාදිය විෂය වෙනුවෙන් ඇප කැප වූහ. එක උදාහරණයක් පමණක් නමින් සඳහන් කළොත්, රාවල් හිල්බර්ග් ඔහුගේ ප්‍රධාන කෘතියේ කේන්ද්‍රය හැටියට වෙන් කළේ තර්ඩ් රයික් (Third Reich) විසින් යුදෙව්වන් මරණයට පත්කරන්නට භාවිතා කළ ක්‍රමවේද ගැන සවිස්තර විස්තර කථනයන් සඳහාය.²⁸

ඒත් විද්‍යාර්ථීන් විසින් කොමියුනිස්ට්වාදීන් කළ අපරාධ නොසලකා හැර ඇත. හිම්ලර් (Himmler) සහ අයික්මන් (Eichmann) වැනි නාමයන් ලෝකයේ කොතැනක දී වුවද විසිවැනි සියවසේ මිලේච්ඡකම් හා ඇදහූ වදන් ලෙසින් හඳුනාගැනෙනවා වුවද, ෆීලික්ස් ජර්සින්ස්කි (Feliks Dzerzhinsky), ජේන්රික් යගෝඩා (Genrikh Yagoda), සහ නිකොලායි එසෝෆ් (Nikolai Ezhov) යන නම් අප්‍රකට බැවින් දුර්වල වී යති. ලෙනින්, මාම්, හෝ වී මින්, සහ ස්ටාලින් වුවද, ගත්තොත්, ඔවුන් හැම විටම පුදුම සහගත ගෞරවයක් භුක්ති විඳි බව පෙනේ. ප්‍රංශ රජයේ ආයතනයක්, ජාතික ලොකරැයිසිය, ඔවුන්ගේ වෙළඳ දැන්වීම් වැඩ සටහනක් සඳහා ස්ටාලින් සහ මාම් යොදා ගැනීමට තරම් සිහිවිකල් වූහ. හිට්ලර් හෝ ගොබ්ලේස් (Goebbels) තමන්ගේ වෙළඳ දැන්වීමක් සඳහා යොදාගන්නා අදහස ගැන කවුරු හෝ බියෙන් තොරව හිතාවිද?

හිට්ලර්ගේ අපරාධ වලට දැක්වූ අතිශය විශාල වූ අවධානය සහමුලින්ම යුක්ති සහගත වූවකි. එයින් ජීවිත ගලවාගත් සාක්ෂිකරුවන්ගේ පැතුම්වලට ගෞරවය දැක්වේ. මේ සිද්ධීන් වටහාගන්නට වැයමි කරන පර්යේෂණකරුවන්ගේ අවශ්‍යතා තෘප්තිමත් කෙරෙයි. නමුත් කොමියුනිස්ට් අපරාධ ගැන කෙරෙන හෙළිදරව් යාන්තමින් හෝ කැළඹීමක් සිද්ධ නොකරයි. ඇයි දේශපාලනඥයන් වෙතින් මේ තරම් පසුබාන සුළු නිහඬතාවයක්? මනුෂ්‍යත්වයේ තුනෙන් එකක් පමණ පිරිසකගේ ජීවිතවලට බලපාන ලද, මහාද්වීප හතරක් පුරා වසර අසූවක කාලයක් තිස්සේ පැවති කොමියුනිස්ට් බේදවාදකයා ගැන විද්‍යාධර ලෝකයෙන් මෙතරම් කන්බිහිරි කරවන නිහඬතාවක් පැවතෙන්නේ ඇයි? කොමියුනිස්ට්වාදය විශ්ලේෂණය කිරීම සඳහා ඇති ප්‍රධාන සාධකය වූ අපරාධ, — ජනතා අපරාධ, ක්‍රමානුකූල අපරාධ, මනුෂ්‍යත්වයට එරෙහි අපරාධ— වැනි තීරක සාධකයක් ගැන පුළුල්ව ව්‍යාප්ත වූ අකමැති බවක් ඇයි? එය ඇත්තෙන්ම මිනිස් අවබෝධයට ඔබ්බෙන් පවතින යමක් නිසා ද? නැත්නම් අපි ඒ ගැන කතා කරන්නට ප්‍රතික්ෂේප කරන්නේ එම විෂය වඩා හොඳින් විපරම් කර බැලුවොත් එහි සත්‍යය කුමක්දැයි ඉගෙන ගනීවි යැයි බියටද?

මේ මුනිවත රැකීමට හේතු බොහෝ සහ විවිධ වෙති. මුලින්ම, ඔවුන්ගේ අපරාධ මකා දැමීමටත්, සඟවන නොහැකි ක්‍රියා සාධාරණීය කිරීමත් යන ආඥාදායකයාගේ සාමාන්‍ය උත්ප්‍රායයි. කැශ්චෙව් (Khrushchev) 1956 දී කළ “රහසිගත කථාව” (Secret Speech) කොමියුනිස්ට් නායකයෙක් කොමියුනිස්ට් මහා අපරාධ ගැන කළ පළමු පිළිගැනීමයි. එම ප්‍රකාශය, භීෂණයේ උච්චතම අවස්ථාවේ දී යුක්රේන කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ ප්‍රධානියා හැටියට ඔහු සිටිය දී, එනම් කුරිරු පාලකයෙක් ඔහු විසින්ම කළ අපරාධ වසා ගන්නට ගත් වැයමයි. ඒ අපරාධ ඔහු ඉතා දක්ෂ ලෙස ස්ටාලින් පිට පැටවූයේ ඔහු ස්ටාලින්ගේ හෙංවයියෙක් ලෙසින් තමනට ලැබුණ අණ ක්‍රියාත්මක කළා පමණක් යැයි කියමිනි. කොමියුනිස්ට්වාදීන් කළ නීති උල්ලංඝණ බොහොමයක් වසා ගන්නට, කැශ්චෙව් කතා කළේ කොමියුනිස්ට් වින්දිතයන් ගැන පමණි. ඒත් ඒ අය අනෙක් සියළු කාණ්ඩ වලට වඩා අඩුවෙන් සිටි පිරිසයි. මේ

²⁸ Raul Hilberg, *The Destruction of the European Jews*, rev. ed. (Chicago: Quadrangle Books, 1967).

අපරාධ ඔහු නිර්වචනය කළේ වක්‍රෝක්තියෙනි. ඔහුගේ කතාව අවසානයේ ඒවා “ස්ථාලිත් යටතේ වූ අපරාධ” හැටියට විස්තර කරමිනි. ඒත් එයින් ඔහු සාධාරණීය කළේ එම මූලධර්ම, එම ආකෘතිය, සහ එම පිරිසම විසින් තව දුරටත් පවත්වා ගත් ක්‍රමයේ අඛණ්ඩත්වයයි.

තම “රහසිගත කථාව” සඳහා සැරසෙද්දී, විශේෂයෙන්ම ස්ථාලිත්ගේ හිතවතුන් වෙතින් ඔහු මුහුණ පෑ විරුද්ධත්වය, කාශ්වෙව් ඔහුගේ අද්විතිය වූ විලාසයෙන් පැහැදිලි කරයි: “[ලසාර්] කගානෝවිච් (Lazar Kaganovich) කොතරම් එහෙයි කියන්නෙක්දැයි කිව්වොත් ස්ථාලිත් ඇසක් ගසා, එය විප්ලවයේ නාමයෙන් කළ යුතු යැයි කිව්වොත් ඒ කියන්නේ -ස්ථාලිත්ගේ නාමයෙන්- ඔහු තමන්ගේ පියාගේ වුණත් ගෙල කපා දැව්... ඔහු මට එරෙහිව තර්ක කළේ ඔහුගේ ජීවිතය බේරාගන්නට උවමනා වූ ආත්මාර්ථකාමී බියෙන්. ඔහු අභිප්‍රේරණය වී සිටියේ සිද්ධ වූ දෙයින් වගකීමෙන් ගැලවෙන්නට ඇති උවමනාවෙන් පමණයි. අපරාධ සිද්ධ වෙලා තිබෙනවා නම්, කගානෝවිච්ට උවමනා වූනා ඔහුගේ පියමං සටහන් මකා දමන්නට.”²⁹ කොමියුනිස්ට් රටවල පුරාලේඛන සොයා බැලීම මුළුමනින් ප්‍රතික්ෂේපය, මුද්‍රිත සහ අනෙකුත් මාධ්‍ය මෙන්ම මායිම් හරහා යෑමත් සම්පූර්ණ ලෙසින් පාලනය වීම, රෙජිමේ “සාර්ථකත්වය” ගැන ප්‍රොපගන්ඩා හඬ නැඟීම, තොරතුරු අගුල් ලා තබාගැනීමේ පරිපූර්ණ සංකීර්ණ සංවිධානය, යනු මේ බේදනීය සත්‍යය කිසිදා හෙළි නොවන සේ තබාගැනීමට ගැසූ සැලසුම් වෙති.

ඔවුන්ගේ අපවාර සැඟවීමෙන් පමණක් තෘප්තිමත් නොවී, ඔවුන්ගේ අපරාධ හෙළිකරන්නට බිය නොවූ සියල්ලන්ටම ඒ ප්‍රජා පීඩකයන් ක්‍රමානුකූලව පහර දුන්න. දෙවැනි ලෝක යුද්ධයෙන් පසුව, මෙය සක්සුදක් සේ පැහැදිලි වූ අවස්ථා දෙකක් ප්‍රංශයෙන් දකින්නට ලැබේ. වික්ටර් ක්‍රැව්චෙන්කෝ (Viktor Kravchenko) ගැන වූ “නඩු විභාගය” 1949 ජනවාරි සිට අප්‍රේල් දක්වා පැවතිණ. “මම නිදහස තෝරා ගනිමි” (*I Chose Freedom*) යැයි, හිටපු උසස් නිලධාරියෙක් වූ හේ, ස්ථාලිත් යටතේ පැවති ආඥාදායකත්වය ගැන ලිවීය. නඩු විභාගය සිද්ධ වූයේ ‘ප්‍රංශ ලිපි’ (*Les lettres françaises*) නමැති කොමියුනිස්ට් සඟරාවෙහිය. එහි කළමනාකරු ලුවී අරගොන්, ක්‍රැව්චෙන්කෝව දැඩි සේ පරිහවයට ලක් කළේය. නැවතත් පැරීසියේම, ඒ ‘ප්‍රංශ ලිපි’ වලින් තවත් “නඩුවක්” විභාග විය. ඒ හිටපු ට්‍රොට්ස්කිවාදියෙක් වූ ද, විද්වතෙක් වූ ද, 1946 දී ඔහුගේ “වධක කඳවුරු ලෝකයක්” (*The World of Concentration Camps*) නමැති පොතට රෙනොඩෝ (Renaudot) තැග්ග හිමි වූ, නාටිසි විසින් ජර්මනියට පිටමං කරන ලද ඩේවිඩ් රූසෙට් (David Rousset) නැමැත්තා ගැනයි. නාටිසි කඳවුරු සඳහා පිටමං කර යවන ලද අයගෙන් ජීවිත බේරාගත්තුවන්ට, සෝවියට් කඳවුරු ක්‍රමය ගැන විමර්ශන කමිටුවක් පිහිටුවන්න යැයි රූසෙට් ඉල්ලා සිටියේය. එයට කොමියුනිස්ට් ප්‍රකාශකයන් වෙතින් දරුණු ප්‍රහාර එල්ල වූවා පමණක් නොව, ඔවුන් එවැනි කඳවුරු තිබුණේ නැතැයි කියා සිටියහ. රූසෙට්ගේ ඉල්ලීමෙන් පසුව, මාගරට් බුබර්-නිව්මන් (Margaret Buber-Neumann) තමන්ව දෙවතාවක් වධක කඳවුරු වෙත පිටමං කර යැවූ සැටි ගැන අත්දැකීම් ඉදිරිපත් කළාය. වරක් නාටිසි කඳවුරක් වෙත සහ අනික් වතාවේ සෝවියට් කඳවුරක් වෙත. ෆිගාරෝ ලිටේරෙයාර් (*Figaro littéraire*) පුවත්පතේ “සෝවියට් කඳවුරු ගැන විමර්ශනයක්: කවුද වැඩියෙන් නරක, හිට්ලර් ද බීසල්බබ්ද?” යන සිරස්තලයෙන්, 1950 පෙබරවාරි 25 වැනිදා ඇයගේ ලිපිය පළ විය.

ඒත් මිනිස් වර්ගයා දැනුවත් කරන්නට ගත් මේ වෑයම් තිබියද, ප්‍රජා පීඩකයන් දිගින් දිගටම ලෝකයේ කොයි අස්සක මුල්ලක හෝ සිට ඔවුන්ගේ මඟ හරස් කළ සියල්ලන්වම නිහඬ කරන්නට දැඩි ප්‍රහාර එල්ල කළහ. ඔවුන්ගේ ප්‍රතිවාදීන්ගේ බලය නැති කරන්නට, කීර්තිය කෙළසන්නට, සහ තර්ජනයෙන් බිය ගන්වන්නට කොමියුනිස්ට් කුලී ඝාතකයන් ඉදිරිපත් වූහ. ඇලෙක්සන්දර් සෝල්ස්හෙනිට්සියන් (Alexsandr Solzhenitsyn), විලැඩ්මයර් බුකොව්ස්කි (Vladimir Bukovsky), ඇලෙක්සන්දර් සිනොව්ව් (Alexcandr Zinoviev), සහ ලියොනිඩ් ප්ලූච් (Leonid Plyushch) යනාදීන්ව ඔවුන්ගේ රටවල් වලින් පිටුවහල් කෙරිණ. අන්ද්‍රේ සකරොව් (Andrei Sakharov) ගෝර්කි වෙත පිටුවහල් කෙරිණ. ජනරාල් පෙත්‍රො හිරිහොරෙන්නෝ (Petro Hryhorenko) මානසික රෝග සඳහා වූ රෝහලකට ඇද දැමුණි. ගියෝගි මාකොව් (Georgi Markov) ඝාතනය කරන ලද්දේ විෂ පුරවන ලද උණ්ඩ යොදාගත් කුඩයකින් වෙඩි තැබීමෙනි.

එවැනි නොකැඩී සිද්ධ වූ තර්ජන සහ වසා-ගැනීම් හමුවේ, වින්දිතයන් ප්‍රසිද්ධියේ කතා කරන්නට පසුවට වූහ. එයින් ඔවුන් වරදකරුවන් යැයි කියූ අය සහ වධකයන් නිතරම සිටි සාමාන්‍ය සමාජය වෙත නැවත පිවිසීමෙන්ද ඔවුන්ව වළක්වන්නට හැකියාව ලැබිණ. ඔවුන්ගේ බලාපොරොත්තු ශුන්‍ය තත්වය ගැන වැසිලි ග්‍රොස්මන් වතුර ලෙසින් පැහැදිලි කළේය.³⁰ ජාත්‍යන්තර යුදෙව් ප්‍රජා ව ඉතා ක්‍රියාශීලීව සමරන, යුදෙව්

²⁹ Nikita Khrushchev, *Khrushchev Remembers*, trans. and ed. Strobe Talbott (Boston: Little, Brown, 1970), pp. 345-348.

³⁰ Grossman, *Forever Flowing*.

හොලෝකෝස්ට් වෙතින් භාත්‍යසින්ම වෙනස් වෙන්නේ කොමියුනිස්ට්වාදයේ වින්දිතයන්ට සහ නීතිමය ලෙසින් ඔවුන් වෙනුවෙන් පෙනී සිටින අයට ඔවුන්ගේ බේදවාචකයේ මතකයන් පවත්වාගෙන යෑමට කිසිසේත්ම නොහැකි වීමයි. වන්දි ඉල්ලීම් සහ අනුස්මරණයට අවසර ඉල්ලීම් සිද්ධවෙන හැම අවස්ථාවකම ඒවා බැහැරකට විසිකර දැමේ.

ප්‍රජා පීඩකයන්ට තව දුරටත් ඇත්ත සඟවාගෙන සිටීමට නොහැකි වෙද්දී, -පෙළට තබා වෙඩි තියන කණ්ඩායම්, වධක කඳවුරු, සහ මිනිසා ගෙනෙන ලද සාගත- ඔවුන් ඒ මහා අපරාධ යුක්ති සහගත කරනු පිණිස පිටින් ඔප දමති. භීෂණය භාවිතා කළා යැයි පිළිගත් පසු, ඔවුන් එය විප්ලවයේ අත්‍යවශ්‍ය අංගයක් හැටියට දක්වන්නට “ඔබ වනාන්තරයක් කැපුවාම එහි අතු රිකිලි සුළඟට ගසාගෙන යනු ඇත” හෝ “බිත්තර නොකඩා ඔම්ලට් හදන්නට නොහැකියි” වැනි නිතර භාවිතා කරන වැකියක් ගෙනහැර පාති. කැඩුණු බිත්තර නම් දැක්කා, ඒත් තමන් දන්නා කිසිවෙක් හෝ ඔම්ලට් එකක රස බැලුවේ නැතැයි කියා විලැඩ්මියර් බුකොවිස්කි මුබරි ලෙසින් පිළිතුරු සැපයීය. මැජික් ක්‍රියාවක දී මෙන්, වධක කඳවුරු ක්‍රමය “නැවත ඉගැන්වීමේ ක්‍රමය” (reeducation system) යැයි නම් විය. ප්‍රජා පීඩකයන්, පරණ සමාජයේ ජනතාව “අලුත් ජනතාවක්” බවට හරවන්නට “උගන්වන අය” (educators) යැයි නම් වූහ. සෝවියට් වධක කඳවුරු වල සිටි සිරකරුවන් හඳුන්වන්නට යොදා ගැනුණ, zeks යන පදයෙන් නම් වූ අයව බලහත්කාරයෙන් ගෙන්වා ගැනුණේ ඔවුන්ව වහලුන් කළ ක්‍රමය ගැන ඔවුන්ගේ විශ්වාසය තියන්නටයි කියායි. වීනයේ, වධක කඳවුරුවල සිටි සිරකරුවා “ශිෂ්‍යයෙක්” යැයි හැඳින්විණ. ඔහුට ඔහුගේ වැරදි වින්තනය ප්‍රතිසංස්කරණය කරගැනීම සඳහා පක්ෂයේ නිවැරදි වින්තනය හදාරන්නට නියම විය.

නිශ්චිතවම කතා කරද්දී, බොරුව යන්න සත්‍යයේ විරුද්ධ පැත්ත නොවන බව සාමාන්‍යයෙන් පෙනී යන්නකි. බොරුවක යම් කුඩා සත්‍යයක් තිබෙන බව සාමාන්‍යයකි. වෙනස්කරන ලද වදන්, අවුල් සහගත ලෙසකින් ඇත්ත බොද කරන්නට පටලවා ඇත. අවිදුර දෘශ්ටිකත්වයකින් යුතු දේශපාලන සහ සමාජයීය දර්ශනයන් පමණක් අයෙකු ඉදිරියේ පවතී. කොමියුනිස්ට් ප්‍රොපගන්ඩාව තුළින් ගොතන ලද හැදියාවන් නිවැරදි කර ගැනීම පහසුයි. ඒත් බොරු අනාවැකි කියන අයට බුද්ධිමය සංහිඳියාවේ පිළිවෙත් ගැන ඉගැන්වීම අතිශයයෙන් දුෂ්කර කාර්යයකි. පළමු දර්ශනය බොහෝ කල් පවතින්නයි. ප්‍රධාන කරුණක් වැනි දෑ හි නියැලෙන නිරායුධ සටන්කාමීන් සේ ම, කොමියුනිස්ට්වාදීන් ද ඔවුන්ගේ අද්විතිය වූ පොප්‍රගන්ඩා ශක්තියට ස්තුති වෙන්න, පෙරළිකාරී භාෂාවේ කෙළ පැමිණියවුන් වෙති. එයින් ඔවුන් සිය ත්‍රස්තවාදී උපක්‍රම වෙත එල්ල වෙන විවේචන සාර්ථකව අනෙක් අතට හරවන්නට සමත් වෙති. ඔවුන්ගේ කොමියුනිස්ට්වාදී ක්‍රියා ගැන ශ්‍රද්ධාව නැවත ඇති කරගන්නට නිතරම සටන්කාමීන් සහ ඔවුනට කැමැත්ත දක්වන අය එක්සත් කරති. එයාකාරයෙන් ඔවුන් ඔවුන්ගේ අයිඩියොලොජි විශ්වාසයේ ප්‍රධාන මූලධර්මය තදින් අල්ලාගෙන සිටින්නට සමත් වෙති. ඔහුගේ යුගය ගැන ටර්ටුලියන් (Tertullian) මෙසේ කීවේය: “මම විශ්වාස කරමි, මන්ද එය අභූතයක් නිසයි.”

ප්‍රතිවිරුද්ධ පොප්‍රගන්ඩා මෙහෙයුම් සඳහා තමන්ව හුදු ගණිකාවන් ලෙසින් නතුකරගෙන ඇතැයි විද්වතුන්ට පෙනී ගියේය. මැක්සිම් ගෝර්කි 1928 දී සොලොවෙට්ස්කි දූපත් බලා යන “විනෝද ගමනක්” සඳහා ඇරයුමක් පිළිගත්තේය. එය ගුලාග් ක්‍රමය වෙත පිළිලයක් මෙන් පැතිර යමින් (සෝල්ස්හෙනිට්සියන්ගේ වදනින් කිව්වොත්) පැවති අත්හදා බැලීම් ලෙස පටන් ගත් වධක කඳවුරකි. ප්‍රංශ රචකයෙක් වූ, 1916 දී Prix Goncourt දිනාගත්, හෙන්රි බාබුස (Henri Barbusse) තමනට ගෙවන ගාස්තුව වෙනුවෙන් ස්ටාලින්ගේ රෙජිමය ගැන ප්‍රශංසා කරන්නට පසුබට නොවීය. ඔහු 1928 දී ලියූ “ජෝර්ජියාව” පොතේ, 1921 දී ස්ටාලින් සහ ඔහුගේ හෙංවයිසෙක් වූ සර්ගේ ඕඩිස්හොනිකිඩ්සෙ (Sergo Ordzhonikidze) විසින් එහි සිදු කළ සමූලඝාතනය ගැන කිසිදු සඳහනක් නොකළේය. එය NKVD ප්‍රධානියා වූ, මැකියාවේ ලී ආකාරයේ සංවේදීතාවයකින් සහ පරපීඩකාමයෙන් පිරි වූවෙක් හැටියට සුපතල වූ ලැව්රෙන්ට් බෙරියා (Lavrenti Beria) ද නොසලකා හැරීය. බාබුස විසින් 1935 දී ස්ටාලින්ගේ ප්‍රථම නිල චරිතපදානය ඉදිරිපත් කළේය. මෑතක දී මරියා ඇන්ටෝනියෙටා මවියෝවි (Maria Antonietta Macchiochi), මාමි සේතුං ගැන අතිශය වර්ණනාවෙන් කතා කළාය. ඊට වඩා මඳක් අඩුවෙන් ඇලේන් පෙරිට්ටි (Alain Peyrefitte) ඒ ප්‍රශංසා සහගත අදහස්ම දෝංකාරය කළේය. ඒ අතරතුර ෆිඩෙල් කැස්ත්‍රෝගේ කටයුතු ගැන ගුණ වැයුටේ ඩැනියෙල් මිටරන්ඩි (Danielle Mitterrand) විය. තණ්හාව, කොන්දක් නැතිකම, අහම්මානය, බලය ගැන වශී වී සිටීම, ප්‍රවණ්ඩත්වය, සහ විප්ලවීය උණ- යනාදී කුමන අභිප්‍රේරණයකින් වුවත්, ප්‍රජාපීඩක ඒකාධිපති රාජ්‍යයන් ඔවුනට අවශ්‍ය සෑම අවස්ථාවක දී ම, කිසිත් ලෙසකින් වෙනස්වීමට අකමැති ආධාරකරුවන් ඕනෑ තරම් සොයාගෙන තිබේ. මෙය කොමියුනිස්ට් මෙන්ම අනෙක් ඒකාධිපතිවාදයන් ගැන ද සැබෑ වූවකි.

කොමියුනිස්ට් ප්‍රොපගන්ඩා දිගින් දිගටම වැඩිවෙද්දී, එයට මුහුණ දෙන බටහිර රටවල් කාලයක් තිස්සේ අපූරු වූ ස්වයං-රැවටිල්ලකින් කටයුතු කළහ. සුවිශේෂී වංචනික ක්‍රමවේදයකට මුහුණ දෙන අත්දැකීම් අඩුකම එක

පැත්තකින්ද, සෝවියට් බලය ගැන වූ බිය, සහ දේශපාලනඥයන්ගේ සම්මතය අවදානාවට ලක් කරන හැදියාව යනාදිය හමුවේ එය තවත් පෝෂණය විය. යාල්ටාවේ පැවති රැස්වීමක දී ස්වයං-රැවටිල්ල දැකිය හැකි විය. ඒ ග්‍රෑන්ක්ලින් ඩෙලාතෝ රූසවෙල්ට් ජනාධිපතිවරයා විසින් හැකියාව ලැබුණ වහාම නිදහස් මැතිවරණයක් පවත්වන්නේය යන ගම්හීර ප්‍රතිඥාව මත නැගෙනහිර යුරෝපය ස්ථාලිතව දෙන්නට එකඟ වීමයි. යථාර්ථය සහ විද දරා සිටීම යන දෙකම ඉරණම සමඟ එකතු වූයේ 1944 දෙසැම්බර් මාසයේ මොස්කව් නගරයේ දී ය. කරකියා ගත නොහැකිව සිටි පෝලන්තය ජනරජ වාල්ස් ඩි ගෝල් (Charles de Gaulle) විසින් රකුසාට බාර දුන්නේ සමාජ හා දේශපාලන සාමය ආරක්ෂා කරන බවේ සහතිකය සමඟයි. ඔහු පැරීසියට පැමිණි විට මෝරීස් තෝරෙස් (Maurice Thorez) එය එසේ වේයැයි නිසි ලෙසින් තහවුරු කළේය.

මේ ස්වයං-රැවටිල්ල ප්‍රභවයක් වූයේ සැනසිල්ලක් ඇති කරන්නටයි. බටහිර රටවල බොහෝ කොමියුනිස්ට්වාදීන් (සහ බොහෝ වාමාංශිකයන්) අතර පුළුල්ව පැතිර තිබූ විශ්වාසය වූයේ ඒ රටවල් “සමාජවාදය ගොඩනඟද්දී” සහ කොමියුනිස්ට් “උතෝපියාව” ගෙනෙද්දී, ඒවා සමාජයීය සහ දේශපාලන අර්බුද සඳහා තෝරාගන්නා වේ යන්නයි. ඒත් එය ආරක්ෂිත තරම් ඇතක සිද්ධ වේවි යැයි සිතූ නිසා බැලූ බැල්මට පෙනෙන නීත්‍යානුකූල පිළිගැනීමක් ඊට ලැබුණි. කොමියුනිස්ට් මනාප රැල්ල ප්‍රතිමූර්තිමත් කරන ලද්දේ සීමෝන් වයිල් මෙසේ කියමිනි: “විප්ලවයේ ශ්‍රමිකයන් රජයේ සහාය ලැබීම ගැන ඉතා සතුටු වෙති- රජය විසින් ඔවුන්ට නිල තත්වයක් ලබා දීම, නීත්‍යානුකූල බවක් දීම, සහ රජයකට පමණක් කළ හැකි වූව, ඔවුන්ගේ ක්‍රියා සඳහා තර්කාතුවය ලබාදෙයි. ඒ අවස්ථාවේ දී ම, මෙය ඔවුන් වෙතින් භූගෝලීය ලෙසින් ප්‍රමාණවත් තරමකට ඇතකින් පැවතීම නිසා එය පීඩිත යැයි පෙනී යාමෙන් ගැලවිය හැකියි.”³¹ එය ප්‍රබුද්ධත්ව කාලයේ නියෝජිතයෙක් යැයි කියා ගැනුණද, සමාජ සහ මිනිස් විමුක්තියේ සම්ප්‍රදායයක් යැයි කියැවුණද, ගැටුප් බාබෝ විසින් එය “අවහාජ සමානාත්මතාවය,” සහ “සියල්ලන් ගේම සතුට වෙනුවෙන්” යැයි කියුවද, කොමියුනිස්ට්වාදය යනු එහි සැබෑ පාට පෙන්වමින් සිටියේය.

උවමනාවෙන්ම කළා හෝ නැතා, කොමියුනිස්ට්වාදයේ අපරාධමය අංශය සම්බන්ධව මෙවැනි මුග්ධත්වයක් සමඟ කටයුතු කරද්දී, අපේ සමකාලීනයන් ඔවුන්ගේ සෞඝ්‍ර මිනිස් වර්ගයා ගැන දක්වන උදාසීනත්වය කිසිදු අමතක කළ නොහැකියි. මේ පුද්ගලයන් ගල් හදවත් ඇති පුද්ගලයන් වූවා නොවේ. එයට භාත්පසින්ම වෙනස්ය. සමහර අවස්ථාවල දී ඔවුන්ට සහෝදරත්වය, මිත්‍රත්වය, සෙනෙහස, සමහර විට ආදරය සම්බන්ධයෙන්ද මෙතෙක් සොයා නොගැනුණු මහත් ඉල්ලුම් වලින් ධෛර්යය ලබාගන්නට හැකි අයයි. එනමුත්, ටිස්ට්ටන් ටොඩොරොව් පෙන්වන පරිදි, “අපේ විපත ගැන ඇති මතක සටහන්, අපිව අනෙකුත් අයගේ දුක හඳුනාගැනීමෙන් වළක්වයි.”³² ඉතින් ලෝක යුද්ධ දෙකම අවසානයේ, නොනවතින ශෝකය සහ තමන්ගේ තුවාල තමන්ට ලෙව කා ගන්නට සිද්ධ වීමෙන් අයිත්ව වැළකී ඉන්නට යුරෝපීය සහ ආසියානු දේශයන්ට අවස්ථාවක් නොලැබුණි. අධිවාස වර්ෂ ගැන ඒ අදරු ඉතිහාසයට මුහුණ දීමට ඇති ප්‍රශ්නයේ පැකිළීම ඒ ගැන කදිම උදාහරණයකි. අධිවාසයේ ඉතිහාසය, හරියට කිව්වොත් එහි ඉතිහාසය නොවූව, තව දුරටත් ප්‍රශ්න හාදය සාක්ෂියේ ඉස්මතුව පෙනෙන සෙවනැල්ලකි. යම් තරමකට අඩුවෙන් වූවත්, අපි එම ආකාරයටම යළි මුහුණ දෙන්නේ ජර්මනියේ “නාට්ස්” කාලයේ ඉතිහාසයත්, ඉතාලියේ “ෆැසිස්ට්වාදී” කාලයටත්, ස්පාඤ්ඤයේ “ග්‍රෑන්කෝ” යුගයටත්, සහ ග්‍රීසියේ සිවිල් යුද්ධ කාලයත්, යනාදී වශයෙනි. මේ ලේ සහ යකඩ සියවසේ දී අනුන්ගේ බේදවාචක ගැන කණගාටු වෙනවා වෙනුවට සියල්ලන්ම තමන්ගේ බේදවාචකයන් සහ කනස්සල්ලන් ගැන පමණට වඩා යොමුකරගන්නා ලද අවධානයෙන් යුතුව සිටියහ.

කෙසේවුවද, කොමියුනිස්ට්වාදයේ අපරාධ අංශය වසන් කිරීම සම්බන්ධයෙන් තවත් නිශ්චිත හේතු තුනක් ඇත. එයින් පළමුවැන්න වනුයේ විප්ලවය යන්නේ සම්පූර්ණ මතිය ගැන වූ විත්තාකර්ෂණයයි. දහනව වැනි සහ සියවැනි සියවස් තුළ දී සිහින දැකි පරිද්දෙන්ම, අද ලෝකයේ, “විප්ලවය” යන අදහස මත පසුවට තලා ගැනීම, අඩු වී නැත. විප්ලවයේ සංකේත -රතු කොඩිය, ජාත්‍යන්තරය, සහ මිටි මොළවාගත් අත- යනාදිය සෑම සමාජ මෙහෙයුමක් සමඟම තවත් විශාල පරිමාණයෙන් නැවත නැඟී සිටියි. වේ ගුවාරා නැවතත් රැල්ල වී ඇත. විප්ලවීය යැයි විවෘතවම කියාගත් කණ්ඩායම් ක්‍රියාශීලී ලෙසින් කටයුතු කරන අතර ඔවුන්ගේ දැක්ම කියාපෑමට ඇති නීතිමය අයිතියෙන්, ඔවුන්ට කළින් සිටි අයගේ අපරාධ ගැන යාන්තමින් හෝ විවේචනය කරන අය වෙත පරිහව එල්ල කරමින් සතුටින් කටයුතු කරති. එසේම, ඔවුන් ලෙහින්නේ, ට්‍රොට්ස්කියේ, නැන්නම් මාමිගේ “ජයග්‍රහණ” ගැන

³¹ Simone Weil, *The Need for Roots: Prelude to a Declaration of Duties toward Mankind*, trans. Arthur Wills (Boston: Beacon Press, 1952), p. 125.

³² Tzvetan Todorov, “La morale de l’historien,” paper presented at the colloquium “L’homme, la language, les camps,” Paris IV-Sorbonne, May 1997, p. 13.

ඇති සදාකනික තර්කය ගැන වමාරන්තට අති කැමැත්තෙන් ඉදිරිපත් වෙති. මෙම පොතට පර්යේෂණ අනුග්‍රහය දුන් බොහෝ දෙනෙක්ද කොමියුනිස්ට් ප්‍රොපගන්ඩා ගැන කළින් විශ්වාසයක් තිබූ අයයි.

දෙවැනි හේතුව වනුයේ, නාට්‍යවාදය පරාජයට සෝවියට් යුනියන සහභාගී වීමයි. එයින් බලය තමන් අතට ගැනීමේ අලුත්ම සැලසුම් සැලවීම පිණිස කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට උදව්වේ දේශප්‍රේමීයත්වය යොදා ගන්නට අවස්ථාවක් පැදිණ. 1941 ජුනි මාසයේ සිට සියළු අධිවාසී රටවල සිටි කොමියුනිස්ට්වාදීන් නාට්‍ය හෝ ඉතාලි අධිවාසී බල හමුදාවන්ට එරෙහිව අවිගත් ප්‍රතිරෝධක මෙහෙයුම් ක්‍රියාශීලී හා නීති ලෙසින් ඇරඹූහ. වෙනත් තැන්වල සිටි සෙසු ප්‍රතිරෝධක සටන්කාමීන් ලෙසින්ම ඔවුන්ද ඔවුන්ගේ වැයම් වල මිල ගෙවූහ. දහස් ගණනක් හිසට වෙඩි තබා මරණ කණ්ඩායම් ඉදිරියේ දී මරුමුවට, ඝාතනයට සහ පිටමං කිරීමට ලක් වූහ. කොමියුනිස්ට් පරමාර්ථය පූජනීය කිරීම සඳහාත් එයට ඇති සියළු විවේචන නිහඬ කිරීම සඳහාත් ඔවුන් “මෘතවීරයන්ගේ භූමිකාවේ නියැළෙනහ.” එයට අමතරව, ප්‍රතිරෝධක කාලය තුළ දී කොමියුනිස්ට් නොවූවන් බොහොමයක් එක්ව-අවිගත්-සහෝදරයන් බවට පත්වූහ. සාමග්‍රියේ බැඳීම් ඇති කරගත්තහ. ඔවුන්ගේ කොමියුනිස්ට් අනුගාමිකයන් අසලින් වැටී ලේ හැලූහ. ඒ අතීතය හේතුවෙන් මේ කොමියුනිස්ට් නොවූවන් සමහර දේවල් නොදැක්කා සේ සිටින්නට කැමැති වූවා විය හැකියි. ප්‍රංශයේ ගෝලිස්ට්වාදිය (Gaullist) හැදියාවට බෙහෙවින් බලපෑවේ මේ හවුලේ බෙදාගත් මතකයයි. එය ඇමෙරිකන් අයට එරෙහිව සෝවියට් යුනියනය යොදා ගන්නා සෙල්ලමේ නියැළෙන ජනරාල් වාල්ස් ඩි ගෝල් ගේ දේශපාලනය පිටුපස වූ අංගයක්ද විය.³³

යුද්ධයේ කොමියුනිස්ට් සහභාගීත්වය සහ නාට්‍යවාදය ජයගැනීම යන්නෙන් සංස්ථාගත කරන ලද්දේ වම යනු ශ්‍රද්ධාවන්ත ගැසිස්ට්විරෝධී යැයි කියැවෙන මතය හැටියටයි. කොමියුනිස්ට්වාදීන් තමන්ව පෙන්නුම් කරගත්තේ ඔවුන් මේ ගැසිස්ට්විරෝධියේ ආරක්ෂකයන් හැටියට සිටින හොඳම නියෝජිතයන් කියායි. කොමියුනිස්ට්වාදයට ඔවුන්ගේ විරුද්ධවාදීන්ගේ කටවල් සදහනටම වසා දමන්නට හැකි අනගි කාර්යක්ෂම ලේබලයක්, ගැසිස්ට්විරෝධිවාදය (antifascism) යන්නෙන් ලැබුණි. මේ මාතෘකාව ගැන පුැන්සුවා පුරේ අගනා ලිපි කිහිපයක් ලියා ඇත. පරාජය කළ නාට්‍යවාදය මිත්‍රපාර්ශ්වයන් විසින් “අතිශයින්ම දුෂ්ටත්වය” (Supreme Evil) යැයි ලේබල් කළහ. එයින් කොමියුනිස්ට්වාදය ඕපපාතිකවම හොඳ පැත්තට වැටුණි. නුරෙම්බර්ග් නඩු විනිශ්චයන් වල දී මෙය මනා ලෙසින් පැහැදිලි කරන ලදී. සෝවියට් පූරි සහිතයන් අතිවෝදකයන් සමඟ අසුන් ගත්හ. එයින්, 1939 ජර්මන්-සෝවියට් ගිවිසුම සහ කත්යන් (Katyn) සමූලඝාතනය වැනි ප්‍රජාතන්ත්‍ර විරෝධී වූ ද, ඔවුන්ව ලැජ්ජාවට පත් කරවන සිද්ධීන් මැකී යන ලෙසින් කඩතරුවක් වැටිණ. නාට්‍ය පරාජය කිරීමෙන් පෙන්නවන්නට බලාපොරොත්තු වූයේ කොමියුනිස්ට් ක්‍රමයේ උත්තරීත්වයයි. බ්‍රිතාන්‍යය සහ ඇමෙරිකාව විසින් නිදහස් කරගත් (අධිවාසයේ දොම්නස් අත්විඳින්නට සිද්ධ නොවූ) යුරෝපයේ මෙය සිද්ධ වූයේ රතු හමුදාව වෙනුවෙන් කෘතවේදීත්වයක් ඇති කරන, සහ U.S.S.R. ජනතාවගේ කැප කිරීම් ගැන යුරෝපීයයන් තුළ වරදකාරී හැඟීමක් ඇති කරන ප්‍රොපගන්ඩා අරමුණු සඳහාය. ඒ යුරෝපීය හැඟීම් අස්සේ කොමියුනිස්ට් පණිවිඩය බෙදා හරින්නට ද කොමියුනිස්ට්වාදීන් පසුබට වූයේ නැත.

එයාකාර වූ සාක්ෂි වලින්ම, එනම් ඉතිහාසඥයන් “නිදහස් කිරීම” ගැන දෙවිදියක තොරතුරු එකට දැමීම නිසා, එකක් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයන් නැවත ප්‍රතිශ්ඨාපනය කිරීම වෙත යද්දී, සහ අනෙක් ක්‍රමය ඒකාධිපතිවාදයන් ගෙනෙන්නට පාර කපද්දී, රතු හමුදාව විසින් නැගෙනහිර යුරෝපය “නිදහස් කරගත්” ආකාරය ගැන ද බටහිර රටවල් තුළ එතරම් දැනුවත්කමක් නැත. මධ්‍යම සහ නැගෙනහිර යුරෝපය තුළ පැවති දහස් වසරක රයික් (Thousand Year Reich) වලට අනතුරුව එන්නේ සෝවියට් ක්‍රමයයි. විටෝල්ඩ් ගොම්බ්‍රොවික්ස් (Witold Gombrowicz) ඒ ජනතාව මුහුණ දුන් බේදවාචකය ඉතා සුරුවම් ලෙසින් මෙසේ කැටිකර ඇත: “යුද්ධයේ අවසානය පෝලන්ත වැසියන්ට නිදහස ගෙනාවේ නැත. එයින් කියැවුණේ මධ්‍යම යුරෝපයේ සටන් බිම් තුළින්, හිටිලර්ගේ හංචයියන් වෙනුවට ස්ටාලින්ගේ, එනම් එක දුෂ්ටත්වයකින් තවත් දුෂ්ටත්වයකට මාරු වූ බව පමණකි. ‘වැඩවසම් ආධිපත්‍යයෙන් පෝලන්ත ජනතාව විමුක්තිය ලැබීම’ ගැන පන්දම්කාරයන් ප්‍රීති සේෂා නගමින් සතුටු වෙද්දී, ඒ පත්තු කළ සිගරැට්ටුවම පෝලන්තයේ අතින් අතට පාස් වූයේ දිගින් දිගටම ජනතාවගේ හම පුවිවමිනි.”³⁴ ඒ ආකාරයෙන් යුරෝපීය ජන මතකයන් දෙකක් අතරමැදි දෝෂ සහගත රේඛාව වැටී තිබුණි. කෙසේ වුවද, U.S.S.R.

³³ See Pierre Nora, “Gaullistes et Communistes,” in *Les lieux de mémoire*, vol. 2 (Paris: Gallimard, 1997).

³⁴ Witold Gombrowicz, *Testament: Entretiens avec Dominique de Roux* (Paris: Folio, 1996), p. 109.

විසින් පෝලන්ත, ජර්මන්, චෙක්, සහ ස්ලෝවැක් ජනතාව නාට්‍යවාදයෙන් “නිදහස්” කරගත්තේ කෙසේදැයි පෙන්වන්නට තිරය උස්සන ලද ප්‍රකාශන කිහිපයකි.³⁵

කොමියුනිස්ට්වාදයට මෘදු බවකින් සැලකීම ගැන ඇති අවසාන හේතුව සියුම් මෙන්ම එය පැහැදිලි කිරීමට යම් සුහුරු බවක් අවශ්‍යයයි. 1945 න් පසුව යුදෙව් මිනිස් සංහාරය යන්න නූතන මිලේට්‍රිස්තවය අර්ථවත් කෙරෙන පදයක් විය. එය විසිවැනි සියවසේ මහා භීෂණයේ සංකේතාත්මක මූර්තිය විය. නාට්‍ය විසින් යුදෙව්වන්ට වධ දීමේ සුවිශේෂී ස්වභාවය මුලින් මුලින් ප්‍රතික්ෂේප කළද, කොමියුනිස්ට්වාදීන් ඉතා ඉක්මණින් එහි වාසි හඳුනාගත්හ. ෆැසිස්ට්විරෝධවාදය නැවත අවුල්වන ක්‍රමයක් ලෙසින් ඔවුන් ක්‍රමානුකූලව පදනමකින් යුතුව හොලොකෝස්ට් අමරණීය කරන කර්තව්‍යයන්හි නියැළෙනහ. “ආමාශය නැවතත් සරු බවට හැරී ඇති ඒ ජරා මාගය” ගේ අවතාරය යැයි බර්ටොල්ට් බ්‍රෙෂ්ට් ගේ ඒ සුප්‍රසිද්ධ වාක්‍යය භාවිතයෙන් ඔවුන් එය යෙදූ ආකාරය දක්වන්නට පුළුවනි. එම අදහස් වැඩි වැඩියෙන් සහ නැවත නැවතත් යොදා ගැනුණි. මෑත කාලයක දී, යුදෙව් මිනිස් සංහාරය ගැන පමණක් අවධානය යොමු කරමින් හොලොකෝස්ට් සුවිශේෂී අපරාධයක් යැයි විස්තර කරන්නට යෑමේ වැයමක් කොමියුනිස්ට් ලෝකයේ ඒ හා සමාන විශාලත්වයෙන් යුතු අනෙකුත් අපරාධ තක්සේරු කිරීම වැළැක්වෙන ලදී. මිනිස් සංහාරයකට ගත් වැයමක් නවත්වන්නට සහාය දුන් ජයග්‍රාහකයන් විසින් ඒ ජනසංහාර ක්‍රමවේදයන්ම ප්‍රායෝගිකව යොදාගත්තේය යන්න පහසුවෙන් සිතාගත හැකි වුවක් නොවේ. මේ විරුද්ධභාසය හමුවේ ජනතාව සාමාන්‍යයෙන් කැමති වනුයේ ඔවුන්ගේ හිස වැල්ලේ සඟවා ගැනීමටයි.

නිල වශයෙන් කොමියුනිස්ට් අපරාධ ගැන දැන ගැනීමට ලැබෙන්නේ 1956 පෙබරවාරි 24 වැනිදා නිකිටා ක්‍රුෂ්චෙව්, පළමු ලේකම් විසින් සෝවියට් යුනියනයේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ (CPSU) විසිවැනි කොංග්‍රසයේ දී වේදිකාව ගත් අවස්ථාවේ දී ය. පිටස්තරයන්ට වැසුණු දොරවල් පිටුපස රැස්වීම පැවැත්විණ; කොංග්‍රස නියෝජිතයන්ට පමණක් රැස්ව සිටියහ. ඇහෙන දේවල් ගැන තක්බිරි වෙමින්, සහා ගර්භයේ පැතිර පැවතුණු දැඩි නිශ්ශබ්දතාවය මැද නියෝජිතයන් සියළු දෙනා, පක්ෂයේ පළමු ලේකම් විසින් “ජනතාවගේ කුඩා පියා” ලෝක කොමියුනිස්ට්වාදයේ වීරයා හැටියට වසර තිහක් සිටි “දිනියස් ස්ටාලින්” ගේ ප්‍රතිබිම්බය ක්‍රමානුකූලව ගලවන ආකාරය අසා සිටියහ. මෙම වාර්තාව, ක්‍රුෂ්චෙව්ගේ “රහසිගත කථාව” යැයි අමරණීය වූව, සමකාලීන කොමියුනිස්ට්වාදයේ පැවැත්ම ගැන වූ තීරණාත්මක ලක්ෂ්‍යයක් විය. එය අවස්ථාවාදී පියවරක් වූවත්, 1917 දී බලය අල්ලාගත් රෙජිමය අපරාධමය “හැදියාවක” නියැළෙන බව ගැන කොමියුනිස්ට් නායකත්වයේ ඉහළ නිලධාරියෙක් විසින් නිල වශයෙන් පිළිගැනීමේ ප්‍රථම වාරයයි.

සෝවියට් රෙජිමයේ දැඩි සේ තහනම් වූවක් එසේ හෙළි කිරීමට ක්‍රුෂ්චෙව්ට තිබූ හේතු බොහොමයකි. කොමියුනිස්ට්වාදයේ අපරාධ ස්ටාලින්ට පමණක් පැටවීම ඔහුගේ ප්‍රධාන අරමුණ විය. එයින් දුෂ්ටත්වය කොතැනකදැයි කියා, කොමියුනිස්ට් රෙජිමය බේරාගන්නට එය සදහටම තුරන් කර දැමීමේ වැයමක් ඇරඹීමයි. එසේම ඔහුට උවමනා වූයේ තමන්ගේ බලයට හරස්ව සිටින හිටපු ලොක්කාගේ ක්‍රම ගැන විශ්වාස තබාගෙන සිටි ස්ටාලින්ගේ කල්ලියට පහරක් එල්ල කිරීමත් ඔහුගේ තීරණයට එක ලෙසින් බලපෑවේය. මේ මිනිසුන්ව ක්‍රමානුකූලව ඔවුන්ගේ නිලතල වලින් ඉවත් කිරීම 1957 ජුනි මාසයේ සිට පටන් ගැනිණ. කෙසේ වුවද, 1934 සිට ඒ දක්වා කාලයේ ප්‍රථම වරට “දේශපාලනිකව මරණයට පත් කිරීම” සැබෑ මරණයකින් සිද්ධ වූයේ නැත. අන්ත ඒ වැදගත් කාරණය පෙන්නුම් කරන්නේ ක්‍රුෂ්චෙව්ගේ අරමුණු වඩා සංකීර්ණ වූ බවයි. යුක්රේනයේ කාලයක් තිස්සේ ලොක්කා වූ ඔහු, ඒ තනතුරේ සිටිය දී අහිංසක සිවිල් ජනතාව මහා විශාල ලෙසින් ඝාතනය කර එය වසන් කර දැමුවෙකි. ඉතින් සමහර විට ඔහු ඒ ලේ හැලීම් වලින් විඩාවට පත්ව සිටියා වෙන්නට ඇති. තමන්ගේ ගුණ වර්ණනා දැක්වෙන ආකාරයෙන් ලියන ලද ඔහුගේ මතක සටහන් වල ක්‍රුෂ්චෙව් සිය හැඟීම් සිහි කරයි: “කොංග්‍රසය නැවතේවි, නීති සම්මත වේවි, සාමාන්‍යයෙන් කෙරෙන පරිද්දෙන් ඒවා සිද්ධ වේවි. ඒත් ඊට පස්සෙ කුමක්ද? වෙඩි තබා මරා දමපු සිය ගණනක් දහස් ගණනක් මිනිස්සු අපේ හෘදය සාක්ෂියේ ඉතිරි වේවි.” එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ඔහු තමන් හා සෝවිය කළවුන්ට තරවටු කළේය:

ඒ අත්අඩංගුවට ගත්තත් සහ තුරන් කර දැමුවත් සියල්ලන්ම ගැන අපි කුමක් කළ යුතුද? ... ඒ පීඩන කාලයන් වල දී දුක් වින්ද ජනතාව අහිංසකයන් බව අපි දැන් දන්නවා. අපිට ඒ ගැන බිඳිය නොහැකි සාක්ෂි තියෙනව, ජනතාවගේ හතුරන් වීම වෙනුවට, ඔවුන් අවංක මිනිසුන් සහ ස්ත්‍රීන් වූවා, පක්ෂයට හිතවත්ව සිටි, විප්ලවයට වෙනුවෙන් ඇප කැප වී සිටි, ලෙහිත්වාදී අරමුණ වෙනුවෙන් සහ සෝවියට්

³⁵ See Piotr Pigorov, *J'ai quitté ma patrie* (Paris: La Jeune Parque, 1952); or Michel Koryakoff, *Je me mets hors la loi* (Paris: Editions du Monde Nouveau, 1947).

යුනියනයේ සමාජවාදය සහ කොමියුනිස්ට්වාදය ගොඩ නැගීම වෙනුවෙන් වගකිව යුතු ලෙසින් බැඳී සිටි අය... මම තවමත් හිතනවා සියල්ල වසන් කරන්නට කොහෙත්ම නොහැකි යැයි කියා. දැන් හෝ පසු කාලයක දී ජනතාව සිරගෙවල් වලින් කඳවුරු වලින් එළියට ඒවී, එවිට ඔවුන් තම ගම් බිම් බලා යාහි. ඔවුන් ඔවුන්ගේ ඥාතීන්ට, හිතවතුන්ට, සහෝදරයන්ට, සහ ගෙවල් පැත්තේ සිටින හැමෝටම කියා වි මොකක්ද වුනේ කියල.. මේ ප්‍රශ්න කරන අවුරුදු තුළ පක්ෂයේ නායකත්වය හැසිරුණ අන්දම ගැන අවංකව කතා කරන්නට අපිට වගකීමක් තියෙනව... සිද්ධ වුනේ මොකක්දැයි නොදන්න විදියට අපි ඉන්නේ කොහොමද? ජීවන පාලනයක් සහ හිතාමතක රීතියක් පක්ෂයේ තිබුණ කියල අපි දන්නව. අපි දන්න ටික අපි කොංග්‍රසයට කියන්න ඕන.. අපරාධයක් කරපු ඕනෑම කෙනෙකුගේ ජීවිතයේ, එනව එක අවස්ථාවක්, පාපෝච්චාරණය නිසා තෙරපා හැරීමක් නැත්නම් ඔහුට අඩු දඬුවමක් සහතික වෙන.”³⁶

ස්ථාලීන් යටතේ සිද්ධ වූ අපරාධ වලට යම් විදියකින් සහාය වී තිබූ මිනිසුන් අතර සමහර දෙනෙකුට, තමන්ට කළින් සිටි අයව තුරන් කර ඔවුන්ගේ උසස්වීම ලබාගත් අයට, යම් ආකාරයකින් පසුතැවිල්ලක් හටගෙන තිබිණ -එය ඉතා සුළු වෙන් පැවති පසුතැවිල්ලකි, තමන් ගැන වැඩි අවධානයක් දෙන පසුතැවිල්ලකි, දේශපාලනඥයෙකුගේ පසුතැවිල්ලකි, ඒත් එය පසුතැවිල්ලක්ම විය. අමු අමුවේ කළ මරා දැමීම් කවුරු හෝ විසින් නැවැත්වීම අවශ්‍ය වුණ. ඔහු 1956 දී බුඩාපෙස්ට් වෙත සෝවියට් ටැංකි යැවූවද, කාශ්වෙව්ට එයට දෛර්යය තිබිණ.

CPSU හි විසිදෙවැනි කොංග්‍රසයේ දී, 1961 දී, කාශ්වෙව් කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ වින්දිතයන්ව පමණක් නොව ස්ථාලීන්ගේ සියළු වින්දිතයන්වද සිහි කළේය. එපමණක් නොව ඔහු ඔවුන්ගේ මතකය වෙනුවෙන් ස්මාරකයක් ඉදිකරන්නට ද යෝජනා කළේය. ඒ අවස්ථාවේ දී කොමියුනිස්ට්වාදයේ පැවැත්මට අහියෝගය එල්ල වී තිබුණ එයට ඔබ්බෙන් වූ නොපෙනෙන මායිම කාශ්වෙව් විසින් පසුකළා විය හැකියි. නමින් කිව්වොත්, එය කොමියුනිස්ට් පක්ෂය විසින් තබාගත් පරම ඒකාධිකාරයේ බලයයි. ඔහු යෝජනා කළ ස්මාරකය කිසිදු ඉදි නොවීය. 1962 දී පළමු ලේකම් ඇලෙක්සාන්දර් සෝල්ස්හෙනිට්සියන් විසින් ලියූ “ඉවන් ඩෙනිසොව්ච්ගේ ජීවිතයේ එක දවසක්” (*One Day in the Life of Ivan Denisovich*) ප්‍රකාශනයට අවසර දුන්නේය. 1964 ඔක්තෝබර් 24 වැනිදා කාශ්වෙව්ට බලයෙන් පහ කරනු ලැබීය. ඒත් ඔහුගේ පණ බේරිණ. 1971 දී ඔහු අප්‍රකට ලෙසින් මිය ගියේය.

“රහසිගත කථාවේ” වැදගත්කම ගැන විද්‍යාධරයන් අතර සෑහෙන තරමක ඒකමතිකයක් පවතී. එය නියෝජනය කරන්නේ කොමියුනිස්ට්වාදයේ විසිවැනි සියවසේ පරාවක්‍රයේ ප්‍රධාන බිඳ වැටීමයි. 1954 දී ප්‍රංශ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයෙන් ඉල්ලා අස්වෙන්නට ඔන්න මෙන්න තිබිය දී, ඒ ගැන ග්‍රැන්සුවා ගුරේ මෙසේ ලිවීය:

දැන් හිටපුවාගේම 1956 පෙබරවාරියේ “රහසිගත කථාව” නිසා ලෝකය පුරා පැතිර පැවති කොමියුනිස්ට් අදහස තනි අතකින් කඩා බිඳ දමා ඇත. ස්ථාලීන්ගේ අපරාධ හෙළා දැකි කටහඬ ආවේ බටහිරෙන් නොව මොස්කව් වලින්, මොස්කව්වල “පූජනීය අතරෙන් ද පූජනීය වූ” ක්‍රෙම්ලියනයෙන්. වරප්‍රසාද අහිමි කළ කොමියුනිස්ට්වාදියෙක්ගේ කටහඬින් නොවේ එය ආවේ ලෝකයේ කොමියුනිස්ට් නායකත්වයේ කටහඬින්, සෝවියට් යුනියනයේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මූලිකයා වෙතින්. සාමාජිකත්වය අහිමි වූ කොමියුනිස්ට්වාදීන් කළ චෝදනා වලට නිතැතින්ම එල්ල වෙන සැකයෙන් අපවිත්‍ර වෙනවා වෙනුවට, කාශ්වෙව්ගේ කියමන් දීප්තිමත් බවක් අත්පත් කරගෙන එහි නායකයා වෙත කීර්තියේ සෙවනැල්ලක් පතිත කළේය... ඒ මනසෙන් පිට වූ “රහසිගත කථාවේ” අසාමාන්‍ය බලය කියන්නේ එයට කිසිත් විරුද්ධවාදියෙක් නොවීමයි.³⁷

මෙයාකාරයෙන් කටයුතු කිරීමේ නෛසර්ගික අවදානම් පිළිබඳව සමකාලීනයන් බොහෝ දෙනෙක් බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ අනතුරුවා අඟවා තිබීම තරම්ම මේ සිද්ධිය විශේෂයෙන්ම විරුද්ධාභාසයක් වූයේය. හදිසියේම බොල්ෂෙවික්වාදීන්ව තදින් විවේචනය කරන්නට පටන් ගත් “නැගෙනහිරින් පායන ශ්‍රේෂ්ඨ එළිය” ගැන විශ්වාසය තබා ගත් පිරිසද ඇතුළුව, සමාජවාදී මෙහෙයුම තුළින්ම 1917 සිට 1918 කාලය දක්වා අසන්තෘප්තයන් ඇතිවෙමින් පැවතිණ. මූලික වශයෙන් වියවුල් කේන්ද්‍රීය වූයේ ලෙනින් යොදා ගත් ක්‍රමවේද ගැනයි: ප්‍රචණ්ඩත්වය, අපරාධ, සහ භීෂණය. 1920 ගණන් සිට 1950 ගණන් දක්වා බොල්ෂෙවික්වාදයේ අඳුරු පැත්ත ගැන සාක්ෂිකරුවන්, වින්දිතයන්, සහ කුසලතා පිරි නිරීක්ෂකයන් (එසේම ගණන් කළ නොහැකි තරම්

³⁶ Khrushchev, *Khrushchev Remembers*, pp. 347-349.
³⁷ François Furet, *The Passing of an Illusion: The Idea of Communism in the Twentieth Century* (Chicago: University of Chicago Press, 1999), p. 501.

ලිපි සහ වෙනත් ප්‍රකාශන) වෙතින් හෙළිදරව් වෙද්දී, ඒවා කොමියුනිස්ට් පාලකයන් විසින්ම හඳුනාගන්නා තෙක් බලා සිටින්නට ජනතාවට සිද්ධ විය. එම කිසිත් සැකයක් නැතිව සිද්ධ වූ වැදගත් වර්ධනයේ විශේෂත්වය වැඩි වැඩියෙන් පැන නැඟී ආ මහජන මතය තුළින් කොමියුනිස්ට්වාදයේ දෝෂ හැටියට වැරදි ලෙසින් පරිවර්තනය විය. එය සැබැවින්ම වැරදි පරිවර්තනයකි. මන්ද, “රහසිගත කථාව” විභාග කළේ වින්දිතයන් වූ කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ ප්‍රශ්නය ගැන පමණක් නිසායි. ඒත් එය අඩුම වශයෙන් නිවැරදි දිසාවට පියවරක් තැබීම වූයේය. එය ඇසින් දුටු අයෙකුගේ ප්‍රථම වාචික සාක්ෂියයි. කොමියුනිස්ට්වාදය රුසියාවේ මහා බේදවාචකයන් නිර්මාණය කිරීම ගැන වගකිව යුතු දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ තිබුණ සැකය යැයි එයින් තහවුරු විය.

කාශ්වෙව් සමඟ එකතුවෙන්නට තරම් විශ්වාසයක් මුලින් මුලින් “සහෝදර පක්ෂ” නායකයන්ට තිබුණේ නැත. මඳ ප්‍රමාදයකින් පසුව, අනෙක් රටවල නායකයන් අල්පයක් කාශ්වෙව්ගේ නායකත්වය අනුගමනය කරමින් ඒ අමානුෂික ක්‍රියාවන් හෙළිදරව් කළහ. කෙසේ වුවද, මාමි ගේ ප්‍රතිපත්ති, 1957 තෙක් පැවති “ශ්‍රේෂ්ඨ කුසලතාවන්ට තැන දීම” සහ ඊට පසුව පැමිණි “ශ්‍රේෂ්ඨ වැරදීම” යනාදී වශයෙන් 1979 දී දෙකට බෙදීම දකින්නට ලැබිණ. පොල් පොට් විසින් කළ මිනිස් සංහාරය අතීතය ලෙසින් සඳහන් කිරීමෙන් වියට්නාම් වැසියන් තෘප්තිමත් වූහ. ඒත් කැස්නෝ ගැන කිව්වොත්, ඔහු යටතේ සිද්ධ වූ අපරාධ සියල්ල ප්‍රතික්ෂේප කර ඇත.

කාශ්වෙව්ගේ කථාවට පෙර, කොමියුනිස්ට්වාදීන් කළ අපරාධ හෙළා දැකීම සිද්ධ වූයේ ඔවුන්ගේ හතුරන් වෙතින් පමණි. නැත්නම් ආරාජිකවාදීන් හෝ ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් වෙතිනි. එසේම ඒ හෙළා දැකීම් එතරම් ඵලදායී නොවීය. අත්දුටු සාක්ෂි ගැන දන්වන්නට ඇති ආශාව, නාට්‍ය සාතන වලින් දිවි ගලවා ගත්තවුන් අතර සේ ම, කොමියුනිස්ට් සමූල සාතන වෙතින් දිවි ගලවා ගත් අය අතරද එසේම දැඩි ලෙසකින් දකින්නට තිබිණ. ඒත් ජීවිත බේරාගන්නට සමත් වූවන් හිටියේ අතරින් පතරින් කිහිප දෙනෙක් පමණි. විශේෂයෙන්ම ප්‍රංශයේ, සෝවියට් වධක කඳවුරු නිසා ලැබූ හිංසා පීඩා පිළිබඳව ප්‍රත්‍යක්ෂ අත්දැකීම් තිබුණේ, ඇල්සේස්-ලොරේන් හි සිටි “අපි නොහැරෙන්නට” (In Spite of Ourselves)³⁸ වැනි හුදකලා වූ කණ්ඩායම් කිහිපයකට පමණකි. කෙසේ නමුදු, බොහෝ විටෙක සිද්ධ වූයේ ඒ ගැන සාක්ෂිකරුවන්ගේ කියමන් සහ ස්වාධීන කමිටු වලින් අනාවරණය කරගෙන සොයාගත් තොරතුරු කොමියුනිස්ට් ප්‍රොපගන්ඩා විශාල ප්‍රමාණයක් බෙදා හරිමින්, එයට සහාය දුන් සහ ඒ ගැන තැකීමක් නොකළ සහ බියගුළු බැවින් නිහඬ වූවන්ගේ අනුබලය යටතේ යටපත් කර දැමීමයි. උදාහරණ හැටියට ඩේවිඩ් රූසෙට් ගේ ‘වධක කඳවුරු පද්ධතිය පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර කොමිසම’ සහ ‘ස්ටාලින්ගේ අපරාධ ගැන සත්‍යය සෙවීමේ කොමිසම’ දැක්විය හැකියි. මේ නිහඬතාවය සාමාන්‍ය තරමකට විටින් විට දකින්නට ලැබුණ ස්වයං-සම්ප්‍රජානනයක් (self-awareness) තුළින් නව විශ්ලේෂණාත්මක කෘති බිහිකරනු ලැබීය. සොලස්හෙනීට්සියන් ලියූ “ගුලාග් කොදෙව් රැස” (Gulag Archipelago), වාලම් ෂලමොව් (Varlam Shalamov) ලියූ කිසිත් ලෙසකින් නිශ්ප්‍රභා කළ නොහැකි ඇසින් දුටු අත්දැකීම් රැගත් “කොලිමා කතන්දර” (Kolyma Tales), සහ පින් යතේ (Pin Yathay) ලියූ “දිවිගලවාගෙන සිටින්න, මගේ පුතේ” (Stay Alive, My Son)³⁹ යනාදිය ඒවායේ උදාහරණ වෙති. කොමියුනිස්ට්වාදයේ ප්‍රභවය අන්වීක්ෂය යටට එද්දී, බටහිර සමාජයන් ඉතාම තදින් එය අල්ලාගත්ත විම කණගාටුවට කාරණයයි. අද දක්වා ඔවුන් කොමියුනිස්ට් ක්‍රමයේ සැබෑ තත්වයට මුහුණ දීම, එහි මූලික වශයෙන් තිබුණ අපරාධමය මුක්කු ගැන ඒ ඒ ප්‍රමාණයන් වලින් ප්‍රතික්ෂේප කළහ. මෙම තත්වය පිළිගැනීම ප්‍රතික්ෂේප කිරීමෙන්, ඔවුන්ද “බොරුවේ” අනුකූලත්වයකරුවන් වෙති. එය හොඳින්ම සාරාංශ කර පෙන්වූයේ සමහර විට ශ්‍රීඩිර්ක් නීට්ෂ විය හැකියි: “අතික් අයත් එයම සත්‍යය යැයි තදින්ම විශ්වාස කරමින් සිටින බව දකින තාක් කල්, මිනිස්සු ඕනෑම දෙයක් සත්‍යය යැයි විශ්වාස කරනු ඇත.”

මෙයට මුහුණ දීමට පුළුල් ලෙසින් පැතිර පැවති පසුබැස්මක් තිබියදී, නිරීක්ෂකයන් කිහිප දෙනෙක් අභියෝගයට ඉදිරිපත්ව සිටිති. 1920 ගණන් සිට 1950 ගණන් දක්වා, විශ්වාස කළ හැකි දත්ත හිඟවීම හමුවේ, (සෝවියට් රෙජිමය ඒවා අනලස්ව සඟවා තැබීම නිසා) පක්ෂයෙන් ඉවත් වූ අයගේ තොරතුරු මත පමණක් විශ්වාසය තබන්නට පර්යේෂකයන්ට සිද්ධ විය. එවැනි තෙස්තමේන්තුවක් ඉතිහාසඥයන් සලකන සාමාන්‍ය සැක සහිත බවට භාජනය වීම පමණක් නොව, කොමියුනිස්ට් ක්‍රමයේ හිතවාදීන් ඒවාට ක්‍රමානුකූලව අවමන් කළහ. පිලිගැනීමේ වේගතාවෙන් කටයුතු කරනවා යැයිද, කොමියුනිස්ට් විරෝධී බල යටතේ මෙවලම් බවට පත්ව ඇතැයි

³⁸ See Pierre Rigolout, *Les Français au goulag* (Paris: Fayard, 1984); and esp. Jacques Rossi, *Le Goulag de A à Z* (Paris: Le Cherche Midi, 1997).
³⁹ Varlam Shalamov, *Kolyma Tales*, trans. John Glad (New York: W. W. Norton, 1980); Pin Yathay with John Man, *Stay Alive, My son* (London: Bloomsbury, 1987).

කියාද, ඔවුන් පක්ෂය හැරදා ගියවුන්ට වෝදනා කළහ. හේල් බාටන්⁴⁰ සිය පොතේ ලියන පරිදි, 1959 දී පැත්ත අත්හැර දමා ගිය KGB ඉහළ නිලයක් දැරූ අයෙක් වෙතින් ගුලාග් ගැන ලියූ විස්තරයක් ලැබේවි යැයි කියා හිතුවේ කවුද? වෙකොස්ලෝවැකියාවෙන් පිටමං කරන ලද, සැබෑ නම ජීරි වෙල්ට්‍රාස්කි (Jiří Veltrusky) වූ, ප්‍රාග් හි 1945 දී නාටිසි විරෝධී කැරලි සංවිධානය කළ අය වූ ද, සහ 1949 දී රට හැර දමා යන්නට බලහත්කාරම් එල්ල වූ ද පුද්ගලයා, බාටන් වෙතින් උපදෙස් පතාවී යැයි කවුද හිතුවේ? එහෙත්, යම් අයෙක් මෑත කාලයක දී විවෘත කරන ලද රහසිගත පුරාලේඛන තුළ ඇති තොරතුරු වලට මුහුණ දෙන්නට කැමැති නම්, 1959 දී දුන් වගතුග සියල්ලක්ම සම්පූර්ණයෙන්ම නිරවද්‍ය බව එයාට සොයාගන්නට පුළුවන් වේවි.

1960 ගණන් සහ 1980 ගණන් වල දී, සෝල්ස්හෙනීටිසියන්ගේ ‘ගුලාග් කොදෙව් රැස්’ සහ පසුව පැමිණි රුසියන් විප්ලවයේ ‘රතු රෝද’ වක්‍රය නිෂ්පාදනය කළේ මහජන මතය ගැන අනපේක්ෂිත හැරවිල්ලකි. එය සාහිත්‍යය වූ නිසාම, එය ප්‍රචිත ශිල්පියෙකුගෙන් වූ නිසාම, ‘ගුලාග් කොදෙව් රැස්’ (*The Gulag Archipelago*) ඒ කතා කළ නොහැකි වූ ක්‍රමයේ සැබෑ ස්වභාවය හසු කරගන්නට සමත් විය. කෙසේ වුවද, සෝල්ස්හෙනීටිසියන්ට පවා කඩතුව හිල් කිරීම ගැටළු සහගත විය. ප්‍රංශයේ ප්‍රධාන දිනපතා පුවත්පතක පුවත්පත්කලාවේදියෙක් 1975 දී සෝල්ස්හෙනීටිසියන්ට සමාන කළේ “ගැලවුම්කරුවන් හැටියට නාටිසින්ව සාදරයෙන් පිළිගත්,”⁴¹ පියරේ ලවාල් (Pierre Laval), ජාක් ඩොරියෝ (Jacques Doriot), සහ මාසෙල් ඩියට් (Marcel Déat) යනාදීන්ට යි. එනමුත්, කාමිබෝජයේ මෘග අපරාධ පින් යනේ විසින් මුළුමනින් හෙළි කරන ලද ලෙසින්, සහ කොලීමා නැවත පණ ගැන්වූ ශලමොව් ලෙසින්ම, ඔහුගේ වාර්තාව ක්‍රමය හෙළිකරන්නට උපකාර විය. ඊටත් මෑත කාලීනව, ලියොනීඩ් බ්‍රෙෂ්නෙව් යටතේ සේවය කළ, සෝවියට් ක්‍රමය හා එකඟ නොවූ ප්‍රධාන තැනැත්තෙක් ද වූ, විලැඩ්මියර් බුකොවිස්කි කොමියුනිස්ට් රෙජිමයේ අපරාධ කටයුතු ගැන විනිශ්චය කරන්නට නව නුරෙම්බර්ග් විනිශ්චය සභාවක් පිහිටුවන්නට යැයි උද්යාවනය කළේය. හෙතෙම “මොස්කව් සමඟ ගනුදෙනු බේරීම” (*Reckoning with Moscow*) පොතෙන් සිය විරෝධතාවයේ හඬ නැගීය. ඔහුගේ කෘතියට බටහිර රටවල් වලින් සෑහෙන තරමක සාර්ථකත්වයක් හිමිවිය. ඒත් ඒ කාලයේ දී ම, කෙසේ නමුදු, ස්වාලින්ව නැවත ප්‍රතිසංස්කරණය කරන ප්‍රකාශන බිහිවීම පටන් ගැනුණි.⁴²

විසිවැනි සියවස අග වෙද්දී, මෙයාකාරයෙන් බේදාන්ත මඩ ගොහොරුවල වැටී සිටින, සංකූල, සහ මතභේද වලින් පිරුණු කාරණයක් ගැන විමර්ශනය කරන්නට අපිව පොළඹවන ලද අභිප්‍රේරණය කුමක්ද? අද, පුරාලේඛනගාර වලින් හමුවන දෑ, මේ ඉක්ම ගිය අවුරුදුවල විටින් විට දකින වාර්තා තහවුරු කරයි. එසේම ඒවා අපිට ඉදිරියට පියවරක් තබන්නටත් ඉඩක් සපයයි. පැවති සෝවියට් යුනියනයේ, සහ පැවති “ජනතාවගේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයන්” තුළ වූ, සහ කාමිබෝජයේ ද, පීඩාකාර ප්‍රතිපත්ති සඳහා සැකසුන විශේෂ සංවිධාන විසින් පවත්වාගත් අභ්‍යන්තර පුරාලේඛන වලින් භීෂණයේ දැවැන්ත සහ ක්‍රමානුකූල ස්වභාවයේ දරුණු සත්‍යය එළියට ගෙනෙයි. සැබෑ පරිසිද්ධි ගැන ලිඛිත වාර්තා සහ සාක්ෂි පිළිවෙලින් එකතු කරමින්, සහ අප ඉදිරියේ ඇති කාරණය බොද කරවන දේශපාලන සහ අයිඩියලොජි ගැටළු පැහැදිලි කරමින්, මේ විෂයය ගැන විද්‍යාර්ථී ප්‍රවේශයක් ගැනීමට කාලය පැමිණ ඇත. මේ නිරීක්ෂකයන් සියළු දෙනාම ගෙනෙන ලද ප්‍රධාන කාරණය මෙයයි: කොමියුනිස්ට් ක්‍රමය තුළ අපරාධයේ සැබෑ වැදගත්කම කුමක්ද?

මේ පර්යාලෝකයෙන්, අපිට විශ්වාසය තැබිය හැකි විද්‍යාර්ථීය සහාය කුමක්ද? මුලින්ම, අපේ ක්‍රම පෙන්නුම් කරන්නේ ඉතිහාසය ගැන ඇති අපේ වගකීම පිළිබඳ අවබෝධයයි. හොඳ ඉතිහාසඥයෙක් පෙරලා නොබැඳූ ගලක් ඉතිරි කරන්නේ නැත. දේශපාලනමය වුවද, අයිඩියලොජිමය වුවද, පෞද්ගලික වුවද, සහ කිසිදු වෙනත් සාධකයක් හෝ සැලකිල්ලට ගත යුත්තක් විසින් සිය දැනුම සොයා යන ගවේෂණයේ දී ඉතිහාසඥයාට බාධා කළ යුතු නොවේ. පරිසිද්ධි සොයා ගැනීම සහ ඒවා පරිවර්තනය, විශේෂයෙන්ම මේ පරිසිද්ධි දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ රාජ්‍ය ලේඛනාගාරවල අතිශයෙන් රහස්ගැන්වූ උවමනාවෙන්ම සඟවා ඇති විටෙක, සහ ජනතාවගේ හෘදය සාක්ෂිය කුමක්දැයි සොයා බැලීම කරද්දී, ඉතිහාසඥයා පසුබට විය යුතු නැත. මේ කොමියුනිස්ට් භීෂණයේ ඉතිහාසය යුරෝපයේ ඉතිහාසයේ ප්‍රධාන පරිච්ඡේදයක් වෙයි. එසේම එය ඒකාධිපතිවාදය ගැන අධ්‍යයනය කෙරෙන ඓතිහාසික ලියැවිලි වල පරමාර්ථ දෙකකට සෘජුවම සම්බන්ධ වේ. අපි සියල්ලන්ම දැනටමත් හිටිලර් ප්‍රතිරූපයේ ඒකාධිපතිවාදය ගැන දකිමු; ඒත් ලෙනින්වාදී සහ ස්වාලින්වාදී අනුවර්තනයක් ද තිබුණා යැයි අපි අමතක නොකළ

⁴⁰ Paul Barton (pseud.), *L'institution concentrationnaire en Russie, 1930-1957* (Paris: Plon, 1959).
⁴¹ Bernard Chapuis, *Le monde*, 3 July 1975.
⁴² See, e.g., Ludo Martens, *Un auto regard sur Staline* (Paris: EPO, 1994); and, in a less fawning style, Lilly Marcou, *Staline, vie privée* (Paris: Calmann-Lévy, 1996).

යුතුයි. ඒකාධිපතිවාදයේ කොමියුනිස්ට් ප්‍රතිරූපය නොසලකා හරිමින් ඉතිහාසය ගැන කොටසක් පමණක් ලිවීම තව දුරටත් ප්‍රමාණවත් නැත. කොමියුනිස්ට්වාදයේ ඉතිහාසය එහි ජාතික, සමාජයීය, සහ සංස්කෘතික පිරිවිතරයන්ට පමණක් සීමා කිරීමෙන් කාරණාව සැඟවීම සාක්ෂාත් කරන්නට කඩතුරාවකින් වැසීම තව දුරටත් ඒත්තු ගැන්විය නොහැක්කකි. මේ තර්කයේ සාධාරණත්වය ඇති තරම් තහවුරු වෙන්නේ ඒකාධිපතිවාදයේ ප්‍රභවය යුරෝපයට සහ සෝවියට් කාලයට පමණක් සීමා නොවීම යන පරිසිද්ධියෙනි. එයම මාමි ගේ චිතයටත්, උතුරු කොරියාවටත්, සහ පොලි පොට් ගේ කාමිබෝජයටත් අදාළයි. සෑම ජාතික කොමියුනිස්ට්වාදයක්ම සෝවියට් ගර්භාෂයට පෙකණ්වැලකින් යාවී ඇත. ලෝක ව්‍යාප්ත මෙහෙයුමේ විස්තාරණය එහි අභිප්‍රේතාර්ථයයි. අපි සාකච්ඡා කරන ඉතිහාසය යනු ලෝකය පුරා පැතිර පවතින ප්‍රභවයකි. ඒ නිසා එය මනුෂ්‍යත්වයේ සියල්ලන්ටම අදාළ වූවකි.

මෙම පොතේ දෙවැනි අරමුණ එය ස්මාරකයක් හැටියට පිළිගැන්වීමයි. ඔවුන්ගේ මතක පවා මකා දමන්නට ක්‍රමානුකූලව පිළිවෙත් හැඳූ යෝධ බලයකට හසු වූ අභිංසකයන් සහ නිර්නාමික චින්දිතය ගෞරවනීය ලෙසින් අනුස්මරණය කිරීමට අපිට ආචාර ධාර්මික වගකීමක් ඇත. බර්ලින් තාප්පය කඩා වැටීමෙන් පසුව, සහ කොමියුනිස්ට්වාදයේ බල මූලස්ථානය වූ මොස්කව් හි බලය ඇද වැටීමෙන් පසුව, විසිවැනි සියවසේ බොහෝ බේදාන්ත වලට සත්කාරකයා වූ මහාද්වීපය යුරෝපයයි. ජනප්‍රිය මතකය නැවත ප්‍රතිසංස්කරණය කාර්යයට එයට ද පැවරී ඇත. මේ පොත ඒ වැයම සඳහා පිරිනමන අපේ දායකත්වයයි. මේ පොතේ කර්තෘවරුන් ඒ මතකයන් ඔවුන්ම විසින් උසුලති. මෙයට දායකත්වය සපයන දෙදෙනෙක් මධ්‍යම යුරෝපයට විශේෂ බැඳියාවක් ඇති අය වෙති. අනික් අය 1968 විප්ලවයේ දී හෝ මෑත කාලීනව, න්‍යායික සහ ප්‍රායෝගික වූ ඔවුන් විසින්ම ලද අත්දැකීම් වලින් සම්බන්ධ වෙති.

මේ පොත ස්මාරකයක් මෙන්ම ඉතිහාසයක් ද ලෙසින් ඉතා විවිධ වූ තලයන් ආවරණය කරයි. කොමියුනිස්ට්වාදයේ ප්‍රායෝගික බලපෑමක් එල්ල වූවා යැයි කිව නොහැකි තරම් වූ රටවල් ගැන ද එය සුළුවෙන් සඳහන් කරයි. මහා බ්‍රිතාන්‍යය, ඔස්ට්‍රේලියාව, බෙල්ජියම්, සහ වෙනත් රටවල් සමාජයීය හෝ ආණ්ඩු බලයට එයින් බලපෑමක් සිද්ධ නොවුණි. අනෙක් පැතිවලට බිය ඇතිකරවන බලවත් ප්‍රභවයක් ලෙසින් -1946 න් පසු එක්සත් ජනපදය- නැත්නම් ශක්තිමත් ව්‍යාපාරයක් ලෙසින් (එය එහි බලය කිසිදා අල්ලාගත්තේ නැති වුවත්) ප්‍රංශය, ඉතාලිය, ස්පාඤ්ඤය, ග්‍රීසිය සහ පෘතුගාලය වැනි රටවල් වලට කොමියුනිස්ට්වාදය පිවිසිණි. තවත් රටවල් වල දී, - නැගෙනහිර යුරෝපය සහ රුසියාව වැනි- දශක ගණන් පුරා අල්ලා ගෙන සිටි බලය ගිලිහී යද්දී, කොමියුනිස්ට්වාදය නැවතත් ප්‍රතිනිර්ධාරණය වන්නට පටන් ගැනිණි. අවසානයේ, නිල වශයෙන් කොමියුනිස්ට්වාදය තවමත් පවතින - චීනය, උතුරු කොරියාව, කියුබාව, ලාඕස්, සහ වියට්නාමය වැනි රටවල එහි කුඩා ගිනි සළුව තවමත් වැනෙමින් පවතියි.

ඉතිහාසය සහ මතකය ගැන වූ කාරණා සම්බන්ධයෙන් අනෙක් අයට වෙනස් වූ පර්යායයන් තිබෙන්නට හැකියි. කොමියුනිස්ට්වාදයෙන් සුළු බලපෑමක් එල්ල වූ, නැත්නම් එය ගැන බියක් පමණක් තිබුණු රටවල, මේ කාරණා ගැන අවශ්‍ය වෙන්නේ සරල අධ්‍යයනයක් සහ වටහා ගැනීමකි. කොමියුනිස්ට් ක්‍රමය සැබැවින්ම අත්දැකී රටවල්, ජාතික සමාදානයේ මතභේදයට මුහුණ දීමත්, එසේම හිටපු කොමියුනිස්ට් පාලකයන්ට දඬුවම් කළ යුතුද යන්න තීරණය කළ යුතුයි. මේ සම්බන්ධයෙන්, නැවත එක් වූ ජර්මනිය වඩාත්ම පුදුම සහගත සහ “ආශ්චර්යාත්මක” උදාහරණය නියෝජනය කරයි. අයෙක් එය හා සැසඳීමට කල්පනා කළ යුත්තේ යුගෝස්ලාවි විනාශය ගැනයි. කෙසේ නමුදු, කළින් තිබී වොකොස්ලෝවැකියාව, -අද වෙක් ජනරජය සහ ස්ලෝවැකියා වූව- පෝලන්තය, සහ කාමිබෝජය එක හා සමාන ලෙසකින් ඔවුන්ගේ කොමියුනිස්ට් මතකයෙන් සහ ඉතිහාසයෙන් ඇති තරම් චිත්තවේගී කම්පනයට සහ දුකට මුහුණ දී ඇත. එවැනි ස්ථානවල සවිඥානිකව හෝ අවිඥානිකව දකින්නට ඇති විස්මානිය බිඳ වැටීම් යනු ප්‍රසාදිතව, මානසිකව, ආවේගාත්මකව, සහ පෞද්ගලිකව, ඒ අර්ධ ශතකයක් හෝ ඊට වැඩි කාලයක් පුරා පැතිර පැවති කොමියුනිස්ට්වාදයෙන් ලත් සාමූහික කුචල සුව කරන්නට සහාය වෙන නැතිවම බැරි අංගයක් ලෙස පෙනී යයි. කොමියුනිස්ට්වාදය තවමත් බලය අල්ලාගෙන සිටින තැන්, ඒවායේ ප්‍රජා පීඩකයන් සහ ඔවුන්ගේ අනුප්‍රාප්තිකයන් එක්කෝ චීනයේ සහ කියුබාවේ මෙන් ක්‍රමානුකූලව ඔවුන්ගේ ක්‍රියා වසන් කර ඇත, නැත්නම් උතුරු කොරියාවේ මෙන් ආණ්ඩුවක විලාසයෙන් භීෂණය ප්‍රවර්ධනය කිරීමේ දිගටම නියැලෙති.

ඉතිහාසය සහ මතකය සංරක්ෂිත කිරීමේ වගකීම සඳහා ආචාර ධාර්මික වූ පිරිවිතරයක් පැවතීම ගැන සැකයක් නැත. අපි වරදකරුවන් යැයි පෙන්වන අය මෙසේ පිළිතුරු දෙනු ඇත: “කුමක් හොඳද කුමක් නරකද යැයි කියන්නට කවුද ඔබට අධිකාරියක් දුන්නේ?”

මෙහි යෝජනා කරන නිර්ණායක අනුව, මේ කාරණය ගැන හොඳ අවධානයක් යොමු කර තිබුණේ පිළිවෙලින් නාට්‍යවිද්‍යාත් කොමියුනිස්ට්වාදයත් හෙළා දකිමින් කතෝලික පල්ලියේ පසස් XI පාප්තුමා විසින් 1937 මාර්තු 14 වැනිදා 'දැවෙන සංවේගයකින් යුතුව' (*Mit Brennender Sorge*) සහ 1937 මාර්තු 19 වැනිදා 'දිව්‍යමය ගැලවුම්කරුවා' (*Divini redemptoris*) යන සිරස්තල වලින් බිෂොප්වරු වෙත යවන පාප්තුමාගේ වක්‍රලේඛන වලයි. දෙවැන්න දන්වා සිටියේ දෙවියන් විසින් මනුෂ්‍ය වර්ගයාට සමහර අයිතීන් ප්‍රදානය කර ඇති බවයි, ඒ "ජීවිතයට අයිතිය, ශරීරයට ඇති ආර්ථවය (*integrity*), සහ පැවැත්මට අත්‍යවශ්‍ය විධි සඳහා; දෙවියන් විසින් ඉදිරිපත්කර ඇති මාර්ගයේ පරම ඉලක්කය සඳහා යෑමේ අයිතිය, සහ දේපල තබාගැනීමට සහ භාවිතයට ඇති අයිතියයි." කොටසකට පාඩු වෙද්දී තවත් පංතියක ජනතාවක් පමණට වඩා පොහොසත් කරනවා යන්නට එරෙහිව නිකුත්වෙන පල්ලියේ නිවේදන තුළ තරමක ප්‍රෝඩාවක් දකින්නට තිබුණත්, මිනිස් උදාරත්වයට ගෞරවය ඉල්ලා සිටින පාප්තුමාගේ ආයාචනයේ වැදගත්කම ප්‍රශ්න කරන්නට නොහැකියි.

1931 දී තරම් කලින්ම, පාප්තුමා විසින් බිෂොප්වරුන්ට යවන '40 වැනි වසරේ දී' (*Quadragesimo anno*) යන වක්‍රලේඛනයේ පසස් XI මෙසේ නිවේදනය කළේය: "කොමියුනිස්ට්වාදය උගන්වන්නේ සහ සොයන්නේ අරමුණු දෙකකි: ලිහිල් නොකරන පංති යුද්ධය සහ පෞද්ගලික ස්වාමිත්වය (*private ownership*) සහමුලින් මුලෝත්පාටනයයි. මෙය සඳහා රහසිගත හෝ සැඟවුණ ක්‍රම නැත, එය ප්‍රසිද්ධියේ, විවෘතව, සහ හැකි ඕනෑම විදියක්, වඩාත්ම ප්‍රවණ්ඩ වුව වුවත්, යොදාගෙන සාක්ෂාත් කරගත යුත්තකි. මේ අරමුණු මුදුන් පමුණුවා ගන්නට කළ යුතු කිසි දෙයක් ගැන එය බිය නොවේ, එයට ගෞරවනීය හෝ පූජනීය ලෙසින් සලකන කිසිවක් නැත. බලය ගැන වෙද්දී, කාරණවයෙන් සහ අමානුෂිකත්වයෙන් එය සාහසික වෙයි. ආසියාවේ සහ නැගෙනහිර යුරෝපයේ මහා විශාල ප්‍රදේශයන් කේර මිනිස් ඝාතන වලින් සහ විනාශයෙන් නාස්ති කර දැමීම මෙයට සාක්ෂි දරයි." මෙම වදන් පැමිණියේ සියවස් ගණනාවක් පුරා ක්‍රිස්තියානි නොවූ මිනිසුන්ව ක්‍රමානුකූලව මරා දැමීම, කතෝලික පරීක්ෂණ සභාව (*Inquisition*) පතුරුවා හැරීම, නිදහස් චින්තනය මැඩලීම, සහ ජනරාල් ෆ්‍රැන්සිස්කෝ ෆ්‍රැන්කෝ (*Francisco Franco*) සහ ඇන්ටෝනියෝ සලසාර් (*Antonio Salazar*) වැන්නවුන්ගේ ආඥාදායක රෙජිමයන්ට සහාය දීම යුක්ති සහගත කළ ආයතනයකින් පව අපි පිළිගනිමු.

කෙසේ වුවද, ආචාර ධර්මයේ භාරකාරයෙකු ලෙස පල්ලිය එසේ ක්‍රියාකරනවා වුවත්, කොමියුනිස්ට් පාක්ෂිකයන්ගේ "වීර" ආබ්‍යානයන් මුණගැහෙද්දී ඒ ගැන හෝ ඔවුන්ගේ චින්තනයන් ගැන ඇසෙන හදවත පැලී යන විස්තර ගැන, ඉතිහාසඥයෙක් හැටියට පිළිතුරු දෙන්නේ කෙසේද? ඔහුගේ 'සිහිවටන' (*Memoirs*) හි ෆ්‍රැන්සුවා-රෙනේ ඩි ෂටෝබ්‍රියන්ඩ් (*François-René de Chateaubriand*) මෙසේ ලියයි: "නිවහාවයේ නිහඬ බව පැවතෙද්දී, වහලාගේ යදම්වල හඬ සහ සුවකයාගේ (*informer*) කටහඬ හැරෙන්නට වෙන කිසිදු හඬක් ඇසෙන්නේ නැත; ප්‍රජා පීඩකයා ඉදිරියේ සියල්ලන්ම වෙවිලද්දී, ඔහුගේ ප්‍රසාදය දිනා ගැනීම මෙන්ම ඔහුගේ අප්‍රසාදයට බඳුන්වීමත් භයානක වෙද්දී, මහජනතාවගේ ආවේගයන් පවරන ලද ඉතිහාසඥයා මතුවෙයි. ටැසිටස් (*Tacitus*) අධිරාජ්‍යය තුළ ඒ වන විටත් උපත ලබා සිටිය බැවින් නිරෝ පුහුමාන්නයෙන් සශ්‍රීක වූයේය."⁴³ ඉතින් අපි මේ "ජනතාවගේ ආවේගයන් මතුවීම" යන ප්‍රභේලිකාත්මක සංකල්පය වෙනුවෙන් පෙනී සිටින්නට නොයමු. ඔහුගේ ජීවිතයේ අවසන් කාලයේ දී ෂටෝබ්‍රියන්ඩ් මේ සංකල්පය ගැන තව දුරටත් විශ්වාස නොකළේය. කෙසේ වුවද, යම් මධ්‍යස්ත මට්මකින්, එසේම ඔහුව නොසලකා හැරියද, භීෂණයේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙසට නිහඬ කරන ලද්දවුන්ගේ හඬ ගැන ඔවුන් වෙනුවෙන් කතා කිරීමට ඉතිහාසඥයෙකුට කළ හැකියි. මෙහි දී ඉතිහාසඥයාගේ කාර්ය භාරය වනුයේ ශාස්ත්‍රීය නිර්මාණයක් නිපදවීමයි. ඔහුගේ ප්‍රථම කාර්යය පරිසිද්ධි සහ දත්ත පිහිටුවීමයි. ඒවා අනතුරුව දැනුම බවට පත්වේ. තව දුරටත් කියතොත්, කොමියුනිස්ට්වාදයේ ඉතිහාසය ගැන ඉතිහාසඥයාගේ සම්බන්ධය අසාමාන්‍ය වූවකි: ඉතිහාසඥයන්ගේ යුතුකම වී ඇත්තේ ඉතිහාස ලේඛනයේ "බොරුව" ගැන දින වකවාණු අනුව සිදුවීම් පෙළගැස්වීමටයි. එසේම අදාළ මූලික තොරතුරු වලට ප්‍රවේශය පුරාලේඛනාගාර විවෘත වීම නිසා ලැබී තිබුණත්, මතභේදය අවුස්සන්නට යටිකුටිටු ලෙසින් කෙරෙන සැලසුම් ගැන, සංකීර්ණ සාධක බොහොමයකට මුහුණ දෙන්නට සිදුවන ඉතිහාසඥයා ඒවා ගැන සැබෑ තතු නොදන්නා සරල බැවින් ප්‍රවේශම් විය යුතුයි. කුමක් කෙසේ වුවත්, මෙයාකාර ඓතිහාසික දැනුම සමහර මූලික සිද්ධාන්ත වලින් හුදකලා කරමින් දැකිය නොහැකියි. එනම්, නියෝජිත ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයක රීති වලට ඇති ගෞරවය ඇතුළුව ජීවිතයට සහ මිනිස් උදාරත්වයට ඇති ගෞරවය සියල්ලටම ඉහළින් තිබිය යුතුයි. ඉතිහාස වේදිකාවේ ක්‍රියාකරුවන් "විනිශ්චය" කරන්නට ඉතිහාසඥයන් යොදාගන්නා මිනුම් දණ්ඩ එයයි.

මෙම සාමාන්‍ය හේතු නිසා, ඉතිහාසය ගැන කිසිදු නිර්මාණයකට හෝ මිනිස් සිහිවටනයකට යම් පෞද්ගලික වූ අභිප්‍රේරණයක් කිසිත් ලෙසකින් නොගැවී තිබෙන්නේ නැත. මෙම පොත සඳහා දායකත්වය සැපයූ සමහර අය

⁴³ François-René Chateaubriand, *Memoirs of Chateaubriand*, trans. and ed. Robert Baldick (New York: Alfred A. Knopf, 1961), p. 218.

කොමියුනිස්ට්වාදයේ පුද්ගල සහගත තත්වයන් පිළිබඳව සෑම විටම අමුත්තන් නොවූහ. සමහර අවස්ථාවල දී ඔවුන්ද (ඉතා සුළු වශයෙන් වුවත්) කොමියුනිස්ට් ක්‍රමයේ යම් කාර්ය භාරයක් දැරූ අයයි. එක්කෝ ලෙනින්වාදී-ස්ටාලින්වාදී පාසැල්වල සත්‍යලබ්ධිකයන් හෝ ඒ හා ආශ්‍රිතව යන ලද්දන් වූහ. නැත්නම් එහි විවිධාකාරයෙන් බෙදී ගිය (ට්‍රොට්ස්කිවාදීන්, මාම්වාදීන්) වූහ. ඉතින් ඔවුන් තවමත් වමට බොහෝ සෙයින් හවුල්වී සිටින්නේ නම්, -නැත්නම්, හරියටම කියද්දී, ඔවුන් තවමත් වමට හවුල් වී සිටින නිසාම- ඔවුන්ගේ ස්වයං-රචනා ගැනීමේ හේතු ගැන වඩාත් සුපරීක්ෂාකාරී බැල්මක් අවශ්‍යයයි. ඒ මානසික තත්වය ඔවුන් විද්වත් ගමනේ එක්තරා පාරක ගමන්කරවා ඇත. ඔවුන්ගේ විද්වත් ප්‍රකාශන වලින්, සහ 'අලුත් විකල්පය' (*La novella alternative*) සහ 'කොමියුනිස්මේ' (*Communisme*) වැනි ඔවුන් ප්‍රකාශනය කරන අධ්‍යාපන සඟරා වලින් ඔවුන් අධ්‍යයනය කරන්නට තෝරාගත් මාතෘකා අනුව එය හැඩ ගැසුණකි. මේ විශේෂ ආකාරයේ නැවත තක්සේරුවක් සඳහා ගාමක බලයක් සපයනවා හැරෙන්නට මෙම පොතට ඊට වැඩි යමක් කළ නොහැකියි. මේ වාමාංශිකයන්ට පැවරී ඇති කර්තව්‍යය හෘදය සාක්ෂියට අනුව සොයා බලන්නට ඔවුන් ඉදිරිපත් වුවහොත්, මේ කාරණය එන්න එන්න වැඩිවෙන බලගතු දැඩි දක්ෂිණාංශ අන්තවාදීන්ට පමණක් බාර නොකර, මේ ගැන කතා කිරීමට අයිතියක් ඔවුන්ටද ඇතැයි කියා ඔවුන් පෙන්වනු ඇත. කොමියුනිස්ට්වාදයේ අපරාධ විනිශ්චය කරන්නට අවශ්‍ය, අන්ත දේශප්‍රේමී හෝ ෆැසිස්ට් දර්ශන අනුව නොව, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී අගැයුම් ස්ථාවරයක සිටයි.

මේ ප්‍රවේශය කැඳවන්නේ රටවල් සියල්ල අතර විශ්ලේෂණයකි. ඊට චීනය සහ U.S.S.R., කියුබාව සහ වියෙට්නාමය ගැන සැසඳීම් ඇතුළත් විය යුතුයි. අහෝ, දැනට ඇති වාර්තා ප්‍රමාණයෙන් සහ ගුණයෙන් තීරණාත්මක ලෙසින් මිශ්‍ර වී පවතියි; සමහර තත්වයන් ගැන පුරාලේඛන තවම විවෘත කර නැත. කෙසේ වුවද, ඒවා නැති වුවත් අපිට අපේ මෙහෙය කරගෙන යා යුතු යැයි දැනුණි. අපි මනා සේ පැහැදිලි සහ ප්‍රශ්න කරන්නට නොහැකි පරිසිද්ධි පමණකට අපව සීමා කරගන්නෙමු. අපිට අවශ්‍ය මේ පොත පුරෝගාමී වූ කර්තව්‍යයක් කරන්නටයි. එයින් තව අධ්‍යයනය සහ අනිකුත් අයගේ සිතුවිලි වලට පුළුල් පදනමක් හදා දෙන්නටයි.

මේ පොතේ වචන බොහොමයකි, ඒත් පින්තූර අල්පයකි. පින්තූර හිඟකම කොමියුනිස්ට් අපරාධ සඟවා තැබීමේ පවතින වඩාත්ම සුමට වූ කාරණය අතරින් එකකි. මාධ්‍යයෙන් සංතෘප්ත වූ ගෝලීය සමාජයේ, ඡායාරූපකරණයෙන් සහ ටෙලිවිෂන් පින්තූර වලින් ලැබෙන්න "සත්‍යය" උල්පත බවට පත්ව ඇත. අහෝ, ගුලාග් සහ ලෝගායි (*laogai*) සම්බන්ධව අපිට ඇත්තේ දුර්ලභ පුරාලේඛන ඡායාරූප අතලොස්සක් පමණි. කුලාක්හරණයේ හෝ 'ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම' කාලයේ පැවති සාගතය ගැන හෝ කිසිදු ඡායාරූපයක් නැත. නුරෙම්බර්ග් හි ජයග්‍රාහික බලයන්ට බර්ජන්-බෙල්සන් (Bergen-Belsen) හි දී සොයා ගැනුණ දහස් ගණනක මළසිරුරු අඩුම වශයෙන් ඡායාරූපකරණයට සහ සිනමාකරණයට හැකියාව පෑදිණ. ඒ විමර්ශකයන් සොයාගත්තේ ප්‍රජාපීඩකයන් විසින්ම ගත් ඡායාරූප තිබුණ බවයි. උදාහරණයක් ලෙසින්, අතදරුවෙක් වඩාගත් කාන්තාවකට සෘජුවම වෙඩි තබන නාටිසි පින්තූරයක් ඒ අතර තිබිණ. කොමියුනිස්ට් ලෝකයේ පවතින අඳුර තුළ එවැනි සමානකම් දකින්නට ඉතිරි වී නැත. එහි භීෂණය සංවිධානය වූයේ අනිශ්චය රහසිගතවයි.

මෙයට එකතු කරන ලද ඡායාරූපමය වාර්තා ගැන පාඨකයා ඉතා සුළු ලෙසකින් පමණක් තෘප්තිමත් වෙනු ඇත. මිලියන ගණනක ජනතාවක් භාජනය කරන ලද බිහිසුණු අත්දැකීම පිළිබඳව පිටුවක් පිටුවක් පාසා කියවන්නට ඔවුන්ට කාලය අවශ්‍ය වෙනු ඇත. බේදවාචකයේ පරිමාණය ගැන උපකල්පනය කරන්නට ඔවුන්ට වෑයමක් ගන්නට සිද්ධ වෙයි. එසේම දශක ගණනාවක් යන තුරු ඉතිහාසයේ පැල්ලමක් එයින් ඉතිරි කරනුයේ කියා වටහාගන්නටත් එය ගැන සංවේදීත්වයක් ඇති කරගන්නටත් ඔවුන්ට වෑයමක් ගන්නට සිද්ධ වෙයි. පාඨකයන් විසින් ඔවුන්ගෙන් ඇසිය යුතු ප්‍රධාන ප්‍රශ්නය, "ඇයි?" කියයි. ඔවුන් විසින් "හතුරන්" යැයි හංවඩු ගැසූ සියල්ලන්වම තුරන්කර දැමීමේ අවශ්‍යතාවය ඇයි ලෙනින්, ට්‍රොට්ස්කි, ස්ටාලින්, සහ අනෙකුත් අය විශ්වාස කළේ? ශිෂ්ටාචාරයේ මූලික ධර්ම අතරින් එකක් වූ, "ඔබ විසින් ඝාතනය නොකළ යුතුයි" යන්න උල්ලංඝනය කරන්නට ඔවුන්ට හැකි යැයි ඔවුන් උපකල්පනය කළේ කුමන බලපෑමකින්ද? අපි මේ පොත පුරාම ඒ ප්‍රශ්නයට උත්තර දෙන්නට වෑයම් කරන්නෙමු.

ජනතාවට එරෙහි රාජ්‍යයක්: සෝවියට් රුසියාවේ ප්‍රචණ්ඩත්වය, මැඩලීම, සහ හිමිකරණය

නිකලස් වර්ත්

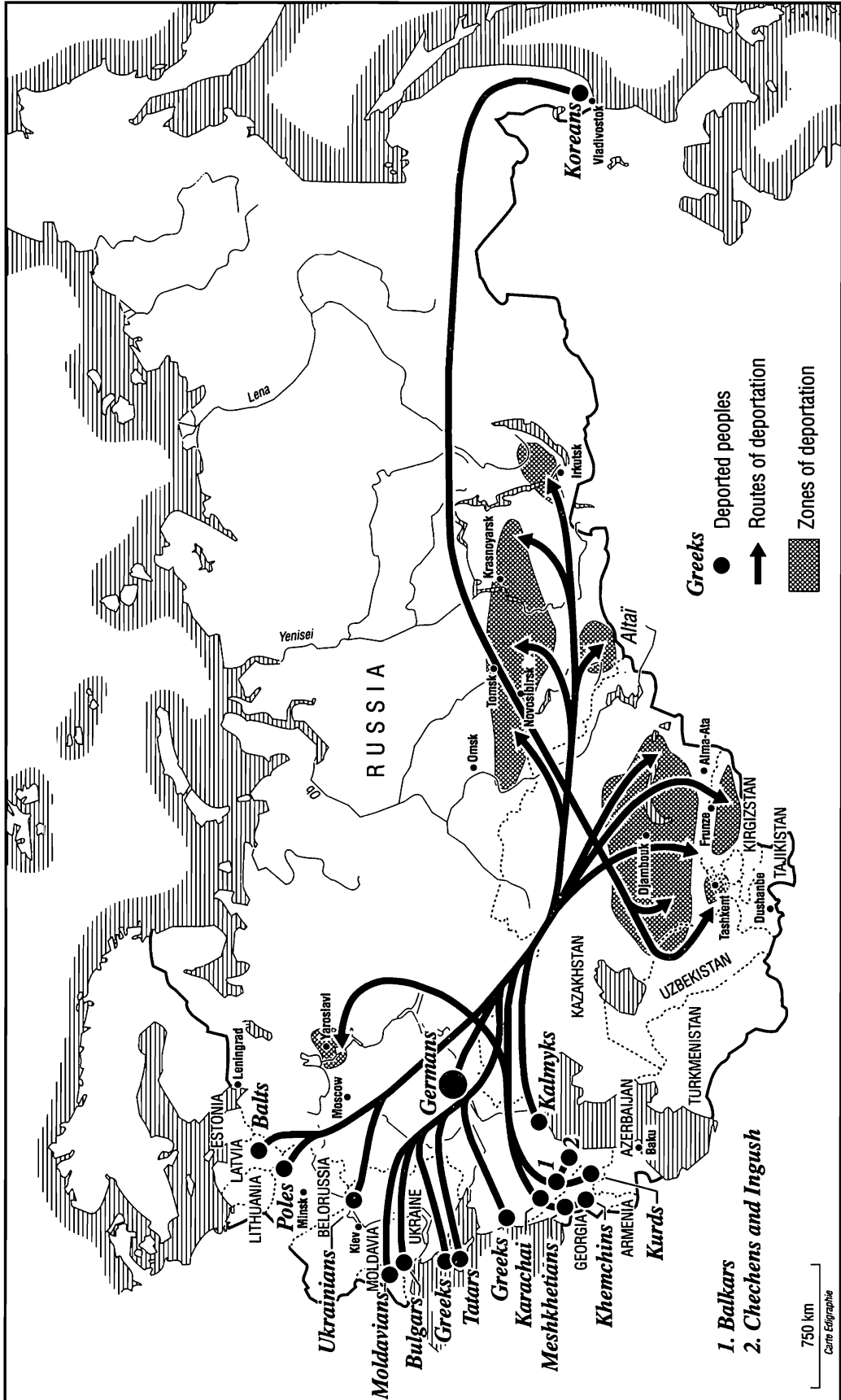
[ඉදිරි පිටු කිහිපයේ ඇති සිතියම් සඳහා පරිවර්තක සටහන්]

1994 සැප්තැම්බර් මස 'ඉතිහාසය' (L'histoire) නමැති සඟරාවේ පළ කරන ලද සිතියම පිටුවහල් කරන ලද්දවුන් යවන ලද ගමන් මාර්ග දක්වයි.

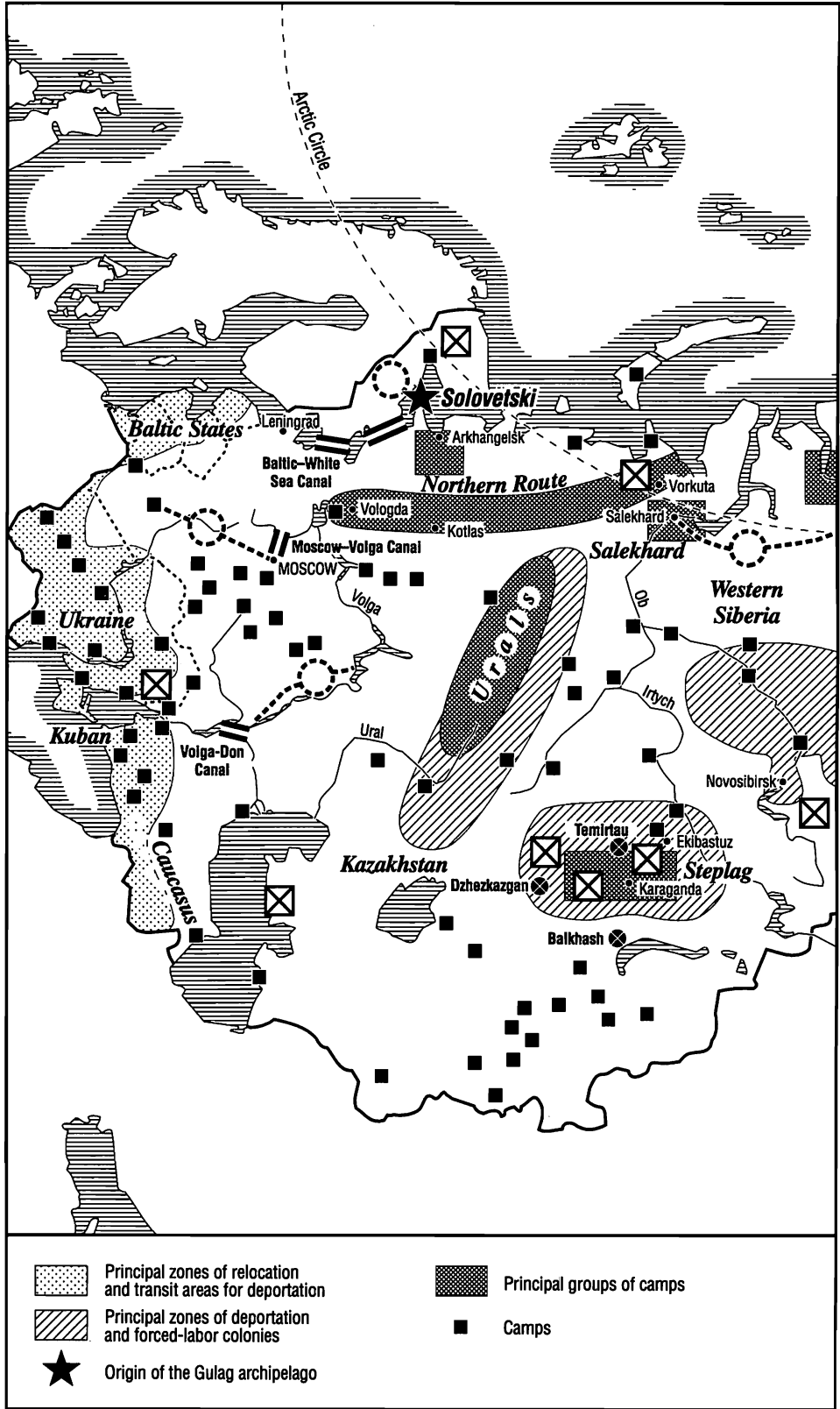
දෙවැනි සිතියම ගුලාග් කොදෙව් රැස පෙන්වයි. පිටුවහල් කළ අය පදිංචි කරවන ලද කලාප සහ ඔවුන් රඳවා තැබූ මාර්ගස්ථ (transit) තැන්, එසේම පිටුවහල් කර යැවූ ප්‍රධාන කලාප සහ නීති බලයෙන් වැඩගත් ජනපද, ප්‍රධාන කඳවුරු කණ්ඩායම් සහ එහි වූ කඳවුරු පිහිටි තැන් දක්වයි.

තෙවැනි සිතියම ප්‍රධාන දැව/දැව සඳහා ගස් කපන මාර්ග සහ දුම්රිය මාර්ග, සිරකරුවන් විසින් ඉදිකළ විශාල ඇල මාර්ග, සිරකරුවන් විසින් ඉදිකළ නගර, සහ පතල් කැනීම් ස්ථාන දක්වයි.

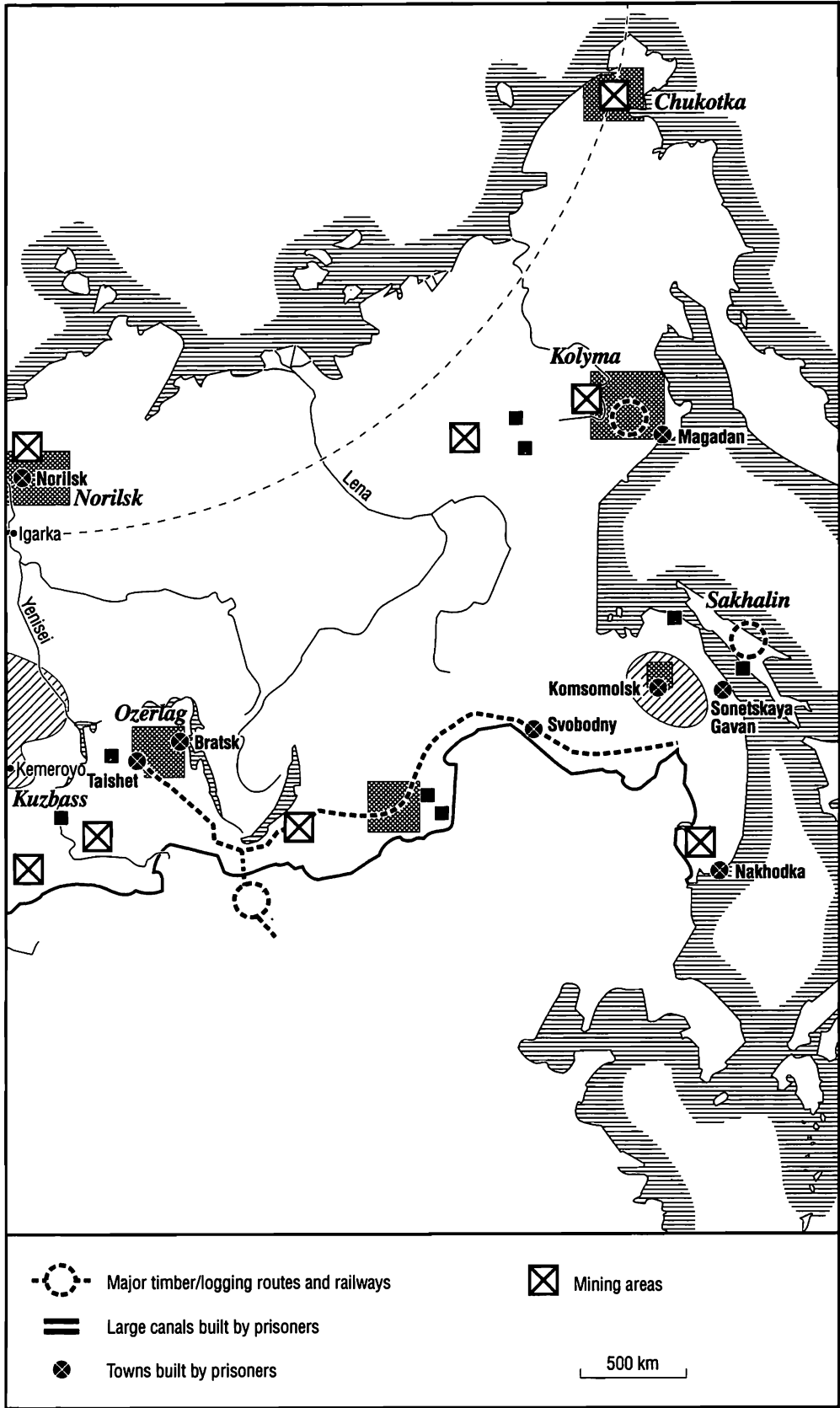
හතරවැනි සිතියම ඔසර්ලාග් කොදෙව් රැස (The Ozerlag archipelago) හි දේශපාලන සිරකරුවන් සඳහා වූ කඳවුරු, සාමාන්‍ය සිරකරුවන් සඳහා වූ කඳවුරු, පිරිමි සහ ගැහැණු වෙන්කර තැබූ මාර්ගස්ථ කඳවුරු, ජපන් සිරකරුවන් සඳහා කඳවුරු, ගොවිතැන් කඳවුරු, කාන්තා කඳවුරු, මව්වරුන් සඳහා කඳවුරු, සිරකරුවන් සඳහා රෝහල්, කඳවුරු සඳහා කනත්ත, ප්‍රධාන පාලක සහ පළාත් පාලක කාර්යාල දක්වයි. එහි මූලාශ්‍රය: Leonid Mourkhine, Ozerlag 1937-1964 (Paris: Edition Autrement, Coll. Mémoires, 1991).

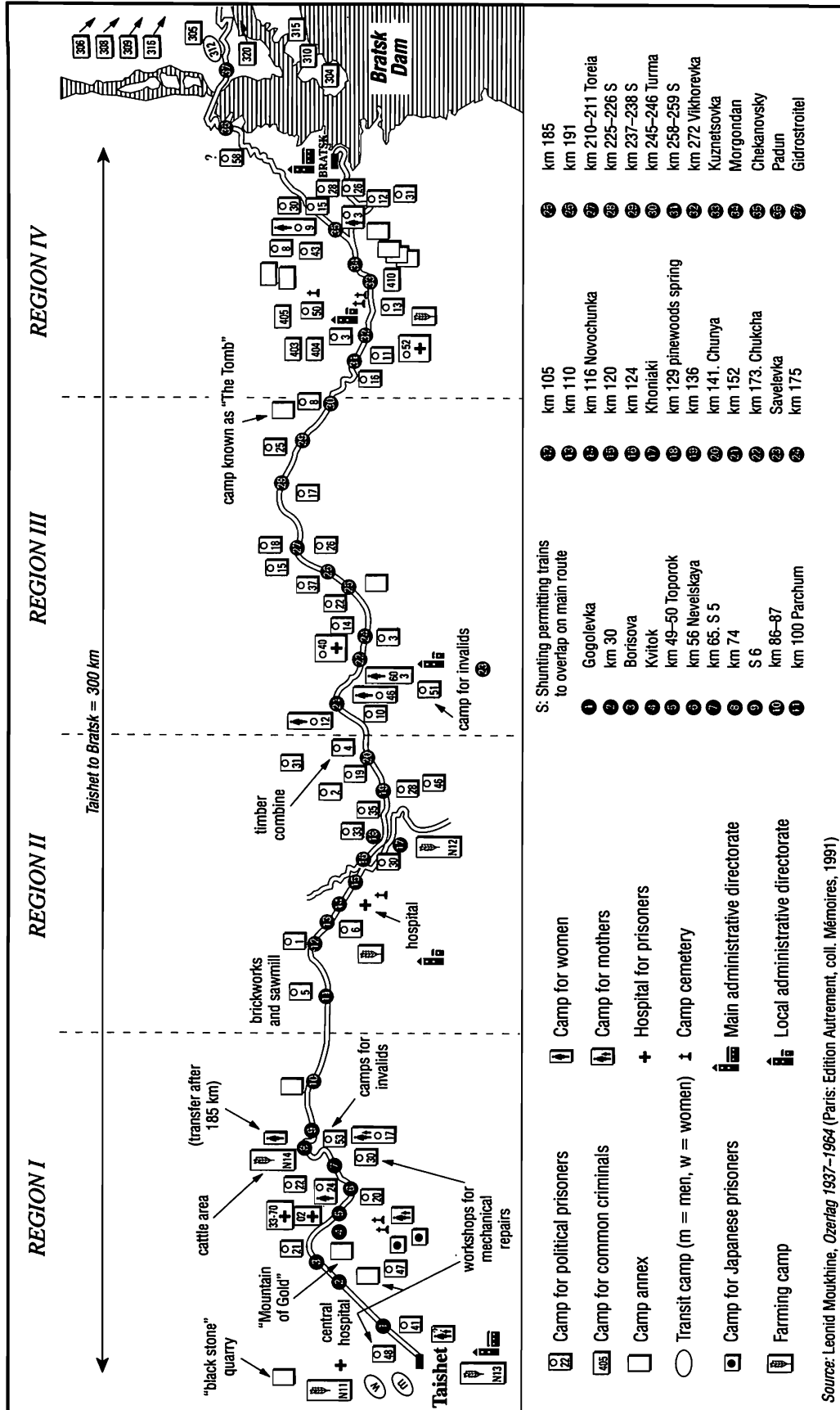


Deportation routes (based on a map in *L'histoire*, September 1994)



The Gulag archipelago





The Ozerlag archipelago

1 ඔක්තෝබර් විප්ලවය සම්බන්ධයෙන් ඇති විරුද්ධාභාස සහ වැරදි වැටහීම්

“ශ්‍රේෂ්ඨ සමාජවාදී ඔක්තෝබර් විප්ලවයේ’ පවතින ලද ‘ඓතිහාසික වශයෙන් නොවැළැක්විය හැකියාව’ (historically inevitable) නිරූපණය කිරීමේ අවශ්‍යතාවය, කොමියුනිස්ට්වාදයේ කඩා වැටීමත් සමඟ පසුබිමට විසැකි ගියේය. ඉතින් කල් ගියා වුවත් අවසානයේ දී 1917 යනු ‘සාමාන්‍ය’ ඓතිහාසික සිද්ධියක් බවට පත්විය. කණගාටුවට කාරණය, අප සමාජයේ අනෙක් සෑම අයෙක් සේ ම, ඉතිහාසඥයන් ද බිංදුවේ අවුරුද්ද (Year Zero), (එය රුසියන් ජනතාවගේ සතුව හෝ දොම්නස වුවද) ගැන පවතින මූලාරම්භ මිථ්‍යාවෙන් ගැලවෙන්නට අකමැති බවක් පෙන්වති.”

සමකාලීන රුසියානු ඉතිහාසඥයෙක් ලියන ලද ඉහත වදන්, නීති තේමාවක් බවට පත්වූ අදහසක් විස්තර කරන්නට සහාය වෙයි. සිද්ධියෙන් වසර 80 ක් ගෙවී ගිය පසුවද, 1917 වසරේ කතාව පාලනය කිරීමේ සටන, දිගින් දිගටම ඉතා ජනප්‍රියත්වයකින් පවතී.

එක් ඓතිහාසික පාසැලකට අනුව මේ ඔක්තෝබර් විප්ලවය යනු ඉවසා දරා සිටි සමාජයක් මතට පැටවූ රජය පෙරළා දමන දේශපාලන විප්ලවයක් හැරෙන්නට වෙන කිසිවක් නොවේ. ඔවුන් අතරට, ඒ සිද්ධීන් ගැන ගෙනෙන ලද ‘ලිබරල්’ සංස්කරණය යැයි අප සලකන්න වෙනුවෙන් පෙනී සිටින අය ද ඇතුළත් වෙති. මේ ඉතිහාසඥයන්ට අනුව, ඔක්තෝබර් යනු රටේ වෙනත් කොහෙත් තැනක සැබෑ සහායක් කිසිත් ලෙසකින් නොවූවා වූ ද, සම්මතය අවඥාවට ලක් කළා වූ ද, බුද්ධියෙන් සහ ධෛර්යෙන් සපිරි අන්තවාදීන් අතලොස්සක් විසින් ඉතා දක්ෂ ලෙසින් රජය පෙරළන්නට ගැසූ කුමන්ත්‍රණයේ ප්‍රතිඵලයයි. පශ්චාත්-කොමියුනිස්ට් රුසියාවේ සියළු ඉතිහාසඥයන්, එසේම ශිෂ්ට එළිටි අය සහ

නායකයන්ද වැඩියෙන් ප්‍රියකරන සංස්කරණය මෙයයි. එහි සියළු සමාජයීය සහ ඓතිහාසික බරෙන් අයින් වී, 1917 සිද්ධ වූ ඔක්තෝබර් විප්ලවය නැවත කියැවෙන්නේ ඉතිහාසය වෙනස් කරන ලද හදිසි අනතුරක් හැටියටයි. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය කරා ගමන් කළ සමෘද්ධිමත්, මහත් සේ වෙහෙස වූ ප්‍රාග් විප්ලවීය රුසියාව, ඔවුන් ස්වභාවයෙන් ගිය පාරෙන් වෙනස් අතකට හරවන ලද්දේය කියයි. මේ දැක්ම මහත් හඬකින්, තදින් ආරක්ෂා කරන්නයි. ඉතින් පශ්චාත්-සෝවියට් බල ව්‍යුහයේ විස්මය ජනක වූ අවිච්ඡින්නතාව පවතින තාක් කල්, (එහි සෑම සියළු නායකයෙක්ම හිටපු කොමියුනිස්ට් නිලධාරීන් වෙති), වර්තමාන රුසියන් සමාජය එහි “මෘග සෝවියට් වරහන්” වලින් ඇත් කර තැබීම පැහැදිලිවම වාසිදායකයි. එයින් පැහැදිලිවම පෙනී යන්නේ රුසියන් සමාජය කිසිම ආකාරයකින් ඇතිවෙන පසුතැවිල්ලේ බරෙන් නොපෙළා තබන්නට එය සමත් වෙන බවයි. ‘පෙරෙස්ට්‍රොයිකා’ වසරවල දී පැහැදිලිව පෙනුණ මහජන ක්‍රියාවලීන් එළිදරව් වූ, ස්ථාලිත්වාදය ගැන නැවත සොයාගත්ත දෑ වෙතින් හටගත් වේදනාවෙන් විරාමයක් ලැබීම එයින් සටහන් වේ. 1917 දී සිද්ධ වූ පාලන බලය අත්පත් කරගත් බොල්ෂෙවික් කුමන්ත්‍රණය හුදු හදිසි අනතුරකට වඩා වැඩි යමක් නොවූයේ නම්, එයින් කියැවෙන්නේ රුසියන් ජනතාව එම සිද්ධීන්වල සාමූහික වින්දිතයන් වූ බවයි.

විකල්ප ලෙසින්, 1917 ඔක්තෝබර් සිද්ධීන් යනු තාර්කික වූ ද, පෙරනිමිති පෙනුණා වූ ද, බොල්ෂෙවික්වාදය වෙත සවිඥානිකව එක්රොක් වූ සාමූහිකය විසින් ගෙන ගිය විමුක්තියේ ක්‍රියාවලියේ නොවැළැක්විය හැකි මුදුන් පැමිණීමක් යැයි කියන්නට සෝවියට් ඉතිහාස ලේඛන අධ්‍යයනය වෑයම් කර ඇත. එහි විවිධාකාර වලින්, මේ ව්‍යවහාරික ඉතිහාස ලේඛන අධ්‍යයනය විසින් 1917 කතාව ඇඳා ඇත්තේ සමස්ත සෝවියට් රෙජිමයේ නීත්‍යානුකූල භාවය යන කාරණයටයි. ශ්‍රේෂ්ඨ සමාජවාදී ඔක්තෝබර් විප්ලවය ඉතිහාසයේ වෙනස් කළ නොහැකි ගමනක ප්‍රථිපලයක් වූවා නම්, සහ එය විමුක්තියේ පණිවිඩය සමස්ත ලෝකයකට දන්වන ලද සිද්ධියක් වූවා නම්, එහෙනම් ඉතින්, සෝවියට් දේශපාලන ක්‍රමය සහ විප්ලවයේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙසින් හටගත් රාජ්‍ය ආයතන යනු, ස්ථාලිත් සමයේ වැරදි තිබුණද, ඒ සියල්ල නියතයෙන්ම නීත්‍යානුකූල වෙයි. සෝවියට් රෙජිමයේ කඩා වැටීම ස්වභාවිකම ගෙනෙන ලද්දේ එක පැත්තකින් ඔක්තෝබර් විප්ලවය සහමුලින් නීත්‍යානුකූල නොවනවා යැයි කියාද, අනෙක් පැත්තෙන් සාම්ප්‍රදායික මාක්ස්වාදී දැක්ම අතුරුහන් වූ බව නොහොත් ජනප්‍රිය බොල්ෂෙවික් සූත්‍රයකින් කිව්වොත්, “ඉතිහාසයේ කුණු කුඩයට” දැමීමා කියයි. කෙසේ වුවද, ස්ථාලිත්වාදයේ භීෂණයේ මතකය සේ ම, මාක්ස්වාදී සංස්කරණවල

සිද්ධීන් ගැන මතකය ද ජීවතුන් අතර සිටින්නේ සමහර විට පැවති U.S.S.R. ට වඩා වැඩි තියුණු බවකින් බටහිර රටවල් වල විය හැකියි.

ලිබරල් දැක්ම සහ මාක්ස්වාදී දෘශ්ටිය යන දෙකම ප්‍රතික්ෂේප කරද්දී, තෙවැනි ඉතිහාස ලේඛන අධ්‍යයන ප්‍රවණතාවයක් මෑත කාලයේ දී වෑයම් කර ඇත්තේ රුසියන් විප්ලවීය ඉතිහාසයෙන් සම්පූර්ණයෙන්ම අයිඩියලොජිය ඉවත් කරන්නටයි. මාක් ෆෙරෝ (Marc Ferro) ගේ වචන වලින් කිව්වොත්, “1917 ඔක්තෝබර් නැගිටීම එක්වරම සාමූහික මෙහෙයුමක් මෙන්ම ඉතා සුළු පිරිසක් සැබැවින්ම නියැළෙන සිද්ධියක් ද වේ” යැයි එය පැහැදිලි කරන්නට ගන්නා උත්සාහයකි. 1917 සිද්ධීන් වලින් මතු වෙන බොහෝ ප්‍රශ්න වල දී, පමණට වඩා සරල ලෙසින් ඉදිරිපත් කල ලිබරල් දැක්ම පිළිගැනීම ප්‍රතික්ෂේප කළ ඉතිහාසඥයන් විසින් ප්‍රධාන ගැටළු කිහිපයක් හඳුනාගෙන ඇත. ආර්ථිකය හමුදාකරණය කිරීමෙන් සහ පළමු ලෝක යුද්ධයට රුසියන් අධිරාජ්‍යය ගෙන යෑමෙන් හටගත් සමාජ කැළඹිල්ල තුළින් ගෙන ගිය භූමිකාව කුමක්ද? යම් විශේෂිත ප්‍රවණ්ඩත්වයක් මතු වී එය පොදුවේ සමාජයට එරෙහිව ක්‍රියාත්මක කළ දේශපාලන ප්‍රවණ්ඩත්වයට මග පෑදුවාද? සම්පූර්ණයෙන්ම ආඥාදයක විරෝධී වූ, රාජ්‍ය විරෝධී වූ, ප්‍රධාන වශයෙන් ජනප්‍රිය සහ පොදුජන පෙරමුණක් විසින් ඉතාමත්ම ඒකාධිපති වූ සහ ඉතාමත්ම රාජ්‍යවාදී වූ දේශපාලන කණ්ඩායමක් බලයට ගෙන ආවේ කෙසේද? අවසාන වශයෙන්, රුසියන් සමාජය 1917 වසර පුරාම ප්‍රතික්ෂේප කළ නොහැකි ලෙසින් රැඩිකල්වාදී වීම සහ බොල්ෂෙවික්වාදයේ සුවිශේෂ ප්‍රභවය අතර කුමන සම්බන්ධයක් පිහිටුවා ගන්නට පුළුවන්ද?

කාලයාගේ ඇවෑමෙන්, එසේම මෑතක දී, ප්‍රබෝධමත් සහ ප්‍රාණවත් ලෙසින් ඉතිහාසඥයන් අතර ඇති වූ වාදවිවාදයන්හි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන්, 1917 ඔක්තෝබර් විප්ලවය දැන් පෙනී යන්නේ ව්‍යාපාර දෙකක් මොහොතකට එක් තැනක දී එක්වූ අවස්ථාවක් හැටියටයි: එක අතෙකින්, ඉතා පරිස්සෙමින් සංවිධානය කළ පක්ෂයක් විසින් බලය උදුරා ගැනීම ප්‍රායෝගිකව දිග හැරුණේ රැඩිකල් විදියට වෙනස් වෙනස් ආකාරයන් අනුවයි. අනෙක් අතින්, එහි අයිඩියලොජිය, සහ එහි සංවිධානය, එහි විප්ලවීය ක්‍රියාවලිය සඳහා සහභාගී වූ අනෙක් සියල්ලන් වෙතින් විවිධ ආකාර ගත් මහා සමාජයීය විප්ලවයක් ඇතිවිණ. සමාජ විප්ලවය තුළ විවිධ පැතිකඩ දකින්නට ලැබුණි. ගම්බද ජනතාව අතර ඉමහත් බලයකින් සහ දැඩි සේ මුල් බැසගත් කැරලිකාර ව්‍යාපාරයක් ඇතුළත් විය. ඒ කැරලිකාර හැදියාවේ ප්‍රභවයන් රුසියාවේ ඉතිහාසයේ ඇතකට දිව යන්නකි. එය ඉඩම් හිමියන්ට තිබූ හුදු ද්වේශයෙන් පමණක් නොව සලකුණු වූයේ නගරය ගැනත් සහ පොදුවේ පිටස්තර ලෝකයා ගැනත් එකසේ පැවති දැඩි

අවිශ්වාසය සමඟයි. එය ප්‍රායෝගිකව, ඕනෑම රාජ්‍ය මැදිහත්වීමක් ගැන පැවති අවිශ්වාසයක් විය.

එයාකාරයෙන් බලද්දී, 1902 පටන් ගත් විප්ලවීය කටයුතු වක්‍ර වල මුදුන්ඵල ගැන්වීම 1917 ගිම්හානයේ සහ සිසිරයේ දකින්නට ලැබුණු බවක් පෙනී යයි. එහි පළමු සැබෑ ඵලවිපාක දැනෙන්නට පටන් ගත්තේ 1905 සිට 1907 දක්වා කාලයේය. ඒ අනුව 1917 වසර යනු ශ්‍රේෂ්ඨ කෘෂිකාර්මික විප්ලවයේ තීරණාත්මක අවධිය විය. ඉඩම් හිමිකම් පිළිබඳව මහා ඉඩම් හිමියන් සහ ගම්බද ජනතාව අතර ගැටුම් හටගැනීමයි. ගම්බද ජනතාවගේ ඇසින් බලද්දී, එය දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ පෙරුම් පිරූ “කළු-පොළව බෙදීම” (Black-Earth partition) ඉටුවීමයි. නැත්නම් පවුලේ කටවල් සංඛ්‍යාව අනුව ඉඩම් බෙදී යාමයි. එසේම එය ගම්බද ජනතාව සහ නගරය අතර වැදගත් ගැටුමක් ද වූයේය. ගම් පළාත් ගැන නගරයට ඇති සියළු පාලන බලය ගම්බද ජනතාව විසින් ප්‍රතික්ෂේප කළහ. ඒ දැක්ම අනුව බලද්දී, 1917 යනු 1918-1922 සහ 1929-1933 පුරා දිගින් දිගට ඇදී ආ ගැටුම් මාලාවක එක අවස්ථාවක් පමණි. බලාත්කාරයෙන් කළ සාමූහිකරණයේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට ගම් පළාත් වලට සම්පූර්ණ පරාජයක් අත්කර දී එය නිමා විය.

ගම්බද විප්ලවයන් 1917 වසර පුරා ඔවුන්ගේ ව්‍යාපාරයට යම් ජවයක් ලබාගන්නට සමත් වෙද්දී, ඒ අවස්ථාවේ දී ම, හමුදාව තුළ මූලිකවම කුණුවී යන ක්‍රියාවලියක් සිද්ධ වෙමින් පැවතිණි. ගම්බද සොල්දාදුවන් මිලියන 10 කට වඩා පිරිසක් තුළින් හමුදාව නිර්මාණය වී තිබුනත්, ඔවුන් සටන් වැදී යුද්ධයේ වැදගත්කම ඔවුන්ට වටහා ගන්නට නොහැකි වූහ. මේ ගම්බද සොල්දාදුවන් අතර දේශප්‍රේමීත්වයක් නැතිකම ගැන රුසියන් ජනරාල්වරු ඒකමතිකව හෙළා දැක්කහ. ඒ සොල්දාදුවන්ගේ සිවිල් වගකීම් සීමාවන් ඔවුන් විසූ ගම්බද පරිසර ඉක්මවා ගියේ ඉතාමත් කලාතුරකිනි.

තෙවැනි මූලික ව්‍යාපාරයක් ද පටන් ගැනුණි. ඒ දේශපාලනිකව ක්‍රියාශීලී වූ කාර්මික ශ්‍රමික පංතියෙනි. ඔවුන් බහුතරය විශාල නගරවල එකතුවී සිටියහ. ඒත් ඔවුන් ශ්‍රමික ජනගහණයෙන් අඩු තරමින් 3% ක් තරම්වත් නොවීය. එක පරම්පරාවක් තුළ දී පමණක් පැවති ආර්ථික නවීනකරණයේ ක්‍රියාවලියෙන් හටගත් සියළු සමාජ විසංවාද ආසවනය කළේ නාගරික සමාජ පරිසරයේ ජීවත් වූවන්ය. මේ පරිසරයෙන් උපත ලැබුවේ ශ්‍රමික අයිතීන් ආරක්ෂා කිරීම ඉලක්ක කරගත් ව්‍යාපාරයකි. “ශ්‍රමිකයන්ගේ බලය” සහ “සෝවියට් අයට බලය” යනාදී

වශයෙන් පැවති ප්‍රධාන දේශපාලන ආදර්ශ පාඨ කිහිපයකින් පමණක් ඒ ගැන ඔවුනට අවබෝධයක් තිබුණි.

මේ රුසියන් රාජකීය පාලනය යටතේ විෂම ජාතීන් සීඝ්‍රයෙන් විමුක්තිය ලබාදී, හතරවැනි සහ අවසන් ව්‍යාපාරය උපත ලැබීය. මේ ජාතීන් බොහොමයක් විසින් උද්යාවනය කළේ ස්වයං පාලනයට ඇති අයිතියයි. අනතුරුව ස්වාධීනත්වයයි.

ඒ ඒ සෑම ව්‍යාපාරයකම වේගය අනුව, ඔවුන්ගේ අභ්‍යන්තර බලෝත්පාදකය අනුව ඔවුන් ප්‍රගතිය කරා පිය මැන්නහ. ඒ ඒ අයට ඔවුන්ගේම වූ අභිලාෂයන් වූහ. ඒවා පැහැදිලිවම පක්ෂයේ දේශපාලන ක්‍රියාවලට හෝ බොල්ෂෙවික් ආදර්ශ පාඨ වලට සීමා කළ හැකි ඒවා නොවීය. නමුත් ඒ හැම එකක්ම සාම්ප්‍රදායික ආයතන විනාශ කරන සහ සියළු අධිකාරයන් සෝදා පාළු කරන උත්ප්‍රේරකයක් බවට හැරිණ. 1917 ඔක්තෝබරයේ එක් කෙටි ඒත් තීරණාත්මක මොහොතක දී, බොල්ෂෙවික් විප්ලවය -ප්‍රබල දේශපාලනික රික්තයක් තුළ සිද්ධ වූ දේශපාලන සුළුතරයකගේ ක්‍රියාව- ඔවුනොවුන්ගේ ක්‍රමවේද සහ ඔවුනොවුන්ගේ දීර්ඝ කාලීන අරමුණු විවිධාකාර වුවත්, මේ අනෙක් සියළු ව්‍යාපාරවල අභිලාෂයන් සමඟ සම්පාත විය. ඉතින් ඉතාමත් සුළු කාලයකට දේශපාලන බලය අල්ලා ගැනීමේ කුමන්ත්‍රණය සහ සමාජය විප්ලවය එකට එකතු විය. නැත්නම් ඊටත් වඩා පැහැදිලිව කියන්නේ නම්, අනතුරුව එන ආඥාදායකත්වයේ දශක වල දී ඔවුන්ව නැවතත් දෙපැත්තට වෙන් කරන්නට පෙර, එම කාලය විසින් ඔවුන් සම්පීඩනය කරන ලදී.

1917 සිසිරයේ දී පුපුරා ගිය සමාජ සහ ජාතික ව්‍යාපාර වර්ධනය වූයේ සුවිශේෂී තත්වයන් එකතුවීමෙනි. දරුණු ආර්ථික අර්බුදය, සමාජ සබඳතා කඩාකප්පල්කාරී වීම, රාජ්‍ය යාන්ත්‍රණයේ පොදු අසාර්ථක තත්වයන්, සහ සමහර විට වඩාත්ම වැදගත් කරුණ වූයේ පොදු ප්‍රවණ්ඩත්වය පවතින වාතාවරණයක් ඇති කිරීම සඳහා මඟ පාදන ලද සමස්ත යුද්ධයයි.

ටිසාර්වාදී රෙජිමය නැවත පණ ගැන්වීම වෙනුවට සහ සමාජයේ අසම්පූර්ණ සහජීවනය නැවත ප්‍රතිස්ථාපනය කිරීම වෙනුවට, පළමු ලෝක යුද්ධය විසින් කුරිරු ලෙසින් ඉස්මතු කර දැක්වූයේ 1905-06 විප්ලවයෙන් ඒ වන විටත් දෙදර තිබුණ, සහ ප්‍රමාණවත් නොවූ සහන සහ ප්‍රතිසංස්කරණවාදයට යළි මුරණ්ඩු ලෙසින් පිවිසුණ, ඒකාධිපති ක්‍රමය බිඳෙන දුර්වලතාවයයි. එසේම යුද්ධය විසින් පෙන්නවන ලද්දේ විදේශ ප්‍රාග්ධනය නිතරම ලැබීම මත යැපෙන්නට හුරු වූ

අසම්පූර්ණ ආර්ථික නවීකරණයේ දුර්වලතාවයයි. අවසාන වශයෙන්, යුද්ධය විසින් පාලන බලය සතු සහ කාර්මික වූ නාගරික රුසියාව අතර සහ විශාල වශයෙන් ස්වාධීන වූ සාම්ප්‍රදායික ජනසමාජ වූ ගම්බද රුසියාව අතර දැඩි බෙදීම යළි ස්ථාපනයට සමත් විය.

ගැටුමේ වූ අනෙක් සියළු සහභාගිකයන් ලෙසින්, ටිසාර්වාදී රජය ද විශ්වාස කලේ ඉක්මණින් අවසන් කළ හැකි යුද්ධයක් ලැබේවි කියයි. මුහුදට ප්‍රවේශයක් නොමැති රුසියාවට පැනවුණ ආර්ථික සම්බාධක හමුවේ ඔවුන්ගේ පැවැත්ම කොතරම් ප්‍රමාණයකට විදේශ සැපයුම්කරුවන් අතට බාරවී ඇත්දැයි දැනගන්නට ලැබුණි. ඔස්ට්‍රියන්-හංගේරියන් බල ඇණි ආක්‍රමණයත් සමඟ 1905 දී ඔවුන්ට බටහිර ප්‍රාන්තයන් අහිමි විය. එයින් පෝලන්තයේ ඉහළ සංවර්ධිත කාර්මික අංශයේ නිෂ්පාදන රුසියාවට නැතිවී ගියේය. දේශීය ආර්ථිකය යුද්ධයේ විභාගයට මුහුණ දෙන්නට සමත් නැති බව වැඩිකල් නොගොස් දැක්වීය. 1915 තරම් මුල් කාලයක දී ඔවුන්ගේ ප්‍රවාහන පද්ධතිය කඩා වැටුණේ වාහන අමතර කොටස් හිඟයක් හට ගැනීම නිසයි. රුසියන් කර්මාන්තශාලා යුධ වෑයම් සඳහා සම්පූර්ණ ලෙසින්ම වාගේ හැරවීම නිසා දේශීය පරිභෝජනයට අවශ්‍ය නිෂ්පාදනය කඩා වැටිණ. මාස කිහිපයක දී බඩු හිඟ දැකීම සාමාන්‍යයක් විය. දරිද්‍රතාවය හැම අත පැවතිණ. ගම්බද පළාත්හි පරිහානිය සීඝ්‍රයෙන් සිද්ධ විය. කෘෂිකාර්මික ණය හිටිහැටියේ නැවතිණ. ඉඩම් බෙදී දීම නැවතිණ. මහා පරිමාණයෙන් හමුදාවට පිරිමි බඳවා ගැනිණ. ගොවිපොළ සතුන් සහ ධාන්‍ය හමුදාවට පවරා ගැනිණ. නිෂ්පාදන භාණ්ඩ හිඟ වූහ. 1906 දී අගමැති පියතෝර් ස්ටොලිපින් (Pyotr Stolypin, ඔහුව 1911 දී ඝාතනය විය) විසින් ගෙ නන ලද කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිසංස්කරණ නිසා හටගත් ක්‍රියාවලියෙන් හුවමාරු සබඳතා විනාශ වී නගරය සහ ගම අතර හුවමාරුව සම්පූර්ණයෙන් නැවතිණ. වසර තුනක් පුරා අඛණ්ඩව ඇදී ගිය යුද්ධය තුළින් රජය යනු පිටස්තර සහ සතුරු බලයක් යන විශ්වාසය ගම්බද වැසියන් තුළ තවත් දැඩි විය. හමුදාවේ පැවති අඟහිඟකම් දිනපතා වැඩි වෙන්නට පටන් ගති. පුරවැසියන් ලෙස නොව දාසයන් හැටියට සොල්දාදුවන්ට සැලකෙන්නට පටන් ගැනීම නිසා හමුදාවේ නිලධාරීන් සහ ඔවුන් යටතේ වූ අය අතර නොඉවසුම් සහගත තත්වයන් උග්‍ර විය. රාජාධිකර රෙජිමයට ඉතිරි වූ තිබුණ සුළු නම්බුවත් පරාජයන් කිහිපයක් නිසා අහිමිවී යන ලදී. රුසියන් ගම්බද පළාත්වල ගැඹුරු ලෙසින් තහවුරුව පැවති ප්‍රවණ්ඩත්ව සම්ප්‍රදාය, 1902-1906 කාලයේ මහත් කැරලිකාර ලෙසින් පෙනී යන්නා ලද්ද, තවත් ශක්තිමත් ලෙසින් වර්ධනය වූයේය.

1915 අග වෙද්දී, නීතිය සහ විනය ගැන වූ බලය තව දුරටත් රට තුළ නොපවතින බව පැහැදිලිව පෙනිණ. රෙජිමයේ කරකියාගත නොහැකි තත්වය හමුවේ, රජය විසින් තව දුරටත් සපයන්නේ නැති සේවාවන්හි පාලනය අතට ගත් කමිටු සහ සංවිධාන හැම පැත්තකින්ම ඇතිවීමක් දකින්නට ලැබිණ. ලෙඩ්ඩු බලා කියා ගැනීමත්, නගරයට සහ හමුදාවට ආහාර ගෙන ඒමත් ඒවායේ මෙහෙවර වූහ. රුසියන් ජනතාව තමන්වම ආණ්ඩු කරගන්නට පටන් ගත්හ. එම මහා ව්‍යාපාරයේ හැඩය සහ ගැඹුර ගැන කිසිවෙකු අනාවැකි නොකියන ලද්දකි. ඒත් මේ මෙහෙයුම් කල් පවතින්නට නම් බලය වෙනත් සහාය සහ දිරිගැන්වීමක් ලබාගත යුතු විය. ඒත් ඒ බලය එක්වරම හැම පැත්තෙන්ම විසිරුවා හැරෙමින් පැවතිණ.

රජය සහ සිවිල් සමාජයේ වඩාත්ම දියුණු පද්ධති අතර සබඳතා ගොඩනගන්නට වැයම් කරනවා වෙනුවට දෙවැනි නිකලස් කලේ තම ආණ්ඩුවේ සහ ගම්බද ජනතාව අතර තමා හොඳ පීතෘ ගෘහ මූලික (paterfamilias) වූ ජනප්‍රිය රජෙක් යන ප්‍රතිරූපය තදින් අල්ලාගෙන සිටීමයි. ඔහු හමුදාවට අණදීම බාර ගත්තේය. ඒ රට පරාජයට මුහුණ දෙමින් සිටියදී තනි පුද්ගල පාලකයෙක් ලෙසින් සියදිවිනසා ගැනීමේ ක්‍රියාවකි. මොගිලෙව් (Mogilev) මූලස්ථානයේ සිය පෞද්ගලික දුම්රියේ හුදකලා වූ දෙවැනි නිකලස්, 1915 සිසිරයේ පටන් රට පාලනය නවත්වා දැමීය. එය බාර වූයේ ඇලෙක්සැන්ඩ්‍රා මහරැජිනටයි. ජර්මන් සම්භවයෙන් වූ නිසා ඇයට පොදු ජනතාව බෙහෙවින් අකමැති වූහ.

ඇත්තෙන්ම 1916 වසර පුරාම ආණ්ඩුව අතින් බලය ගිලිහී යමින් පැවතිණ. රුසියාවේ ප්‍රථම ජාතික වශයෙන් තෝරා පත් කරන්නා ලද වූ සම්මේලනය, ඩුමා (Duma) වසරකට එක්රැස් වූයේ සති කිහිපයකට පමණි. ආණ්ඩුවත් එහි ඇමතිවරුන්, සියල්ලන්ම එක හා සමාන ලෙසින් ජනප්‍රිය නොවීමත්, අසමත් වීමත් නිසා ඔවුන් සතු වූ බලය ඉතා ඉක්මණින් එක් අයෙකුගෙන් තව අයෙකුට මාරු වී ගියේය. ඇලෙක්සැන්ඩ්‍රා මහරැජිනත්, රස්පුටින් ඇතුළු ඇයගේ කුඩා කණ්ඩායමත්, හතුරු ආක්‍රමණයක් සඳහා රට විවෘත කරන කුමන්ත්‍රණයකට සැරසෙනවා යැයි කටකතා හැම අත පැතිර ගියේය. යුද්ධයට දිනන්නට රාජාධිකාරය සමත් නැතැයි පැහැදිලි විය. 1916 වසර අවසානය වෙද්දී එය තවදුරටත් ආණ්ඩු කළ හැකි රටක් නොවීය. දේශපාලන අර්බුදකාරී පරිසරයක, රට වැටී ඇතැයි දෙසැම්බර් 31 වැනිදා රස්පුටින් ඝාතනය වීමෙන් පෙනිණ. යුද්ධය පටන් ගනිද්දී ඉතා දුර්ලභ ලෙසින් දැකි වැඩ වර්ජන, දැන් වැඩි වැඩියෙන් දකින්නට ලැබිණ. කලබලකාරී තත්වයන් හමුදාව ඇතුළත් පැතිර ආවේය. ප්‍රවාහන පද්ධතියේ සම්පූර්ණ වියවුල්කාරී තත්වය නිසා යුද්ධෝපකරණ බෙදා හැරීම කඩා වැටිණ. මෙයාකාරයෙන් 1917

පෙබරවාරියේ දිනයන්හි දී දුර්වලව සහ සහමුලින්ම අපකීර්තියට පත්ව සිටි රෙජිමයක් අත්පත් කරගන්නට හැකියාව ලැබිණ.

මිනිසුන් පෙට්‍රොග්‍රැඩ් ගැරිසමයේ සිටි දහස් ගණනක් කැරලි ගැසුහ. ශ්‍රමික උද්ඝෝෂණ සිද්ධ විය. ඒවාට දවස් පහක් යඳ්දී ටිසාර්වාදී රෙජිමය කඩා වැටුණි. එයින් පෙන්වූයේ රෙජිමයේ දුර්වලතාවය පමණක් නොවේ. ජනප්‍රිය කැරැල්ලක් පාලනය කරගත නොහැකි වූ හමුදාව සී සී කඩව තිබුණ බවයි. එසේම පෙන්වූයේ විරුද්ධ පැත්ත, ව්‍යවස්ථානුකූල ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂයේ ලිබරල් අය සිට සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන් දක්වා, ඉතා දරුණු ලෙසින් බෙදී තිබීමෙන් කිසිදු පෙර සුදානමක් නොවූ බවයි.

විරුද්ධ පැත්තේ දේශපාලන බල විසින් මේ ඕපපාතික වූ ජනප්‍රිය අරගලය හැඩගස්වන්නට හෝ මාර්ගෝපදේශකයක් දෙන්නට කිසිත් විටෙක අත දුන්නේ නැත. එය වීදි වලින් හටගෙන, තොරීඩ් මාලිගාවේ (Tauride Palace) සුබෝපහෝගී කාමරවල, එනම් ඩුමා ආසනයේ දී නැවතිණ. ලිබරල්වාදීන් කළහකාරී රංචුවලට බිය වූහ. සමාජවාදීන් හමුදා ප්‍රතිචාර වලට බිය වූහ. සමාජ විප්ලවයක් කරා යන දිග ගමනේ පළමු පියවරක් හැටියට මේ “බුර්ජුවාසි” විප්ලවය දුටු ලිබරල් අය අතර කල් ඇදෙමින් දික් ගැස්සෙමින් ගිය ප්‍රමන්ත්‍රණවල ප්‍රතිඵලය වූයේ බලය බෙදා ගැනීම සම්බන්ධයෙන් අපහැදිලි අදහසකි. පාර්ලිමේන්තු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ සහ සමාජ විනයේ ලිබරල් අරමුණු ගැන තැකීමෙන් යුතු තාවකාලික ආණ්ඩුව, උත්සාහ කළේ ප්‍රංශ සහ බ්‍රිතාන්‍ය මිත්‍ර පාර්ශවයන් සමඟ නොවෙනස් ලෙසින් විශ්වාසය තබාගනිමින්, නූතන වූ ද, ධනවාදී වූ ද රුසියාවක් ගොඩනගන්නටයි. ඔවුන්ගේ පරම හතුරන් වූයේ පෙට්‍රොග්‍රැඩ් සෝවියට් පක්ෂයයි. “සාමූහිකයේ” විප්ලවීය කැමැත්ත කෙළින්ම නියෝජනය කරනු පිණිස 1905 දී සෙන්ට් පීටර්ස්බර්ග් ශ්‍රේෂ්ඨ සම්ප්‍රදායෙන් එය නිර්මාණය කරන ලද්දේ සමාජවාදී සටන්කාමීන් අතළොස්සක් විසිනි. නමුත් මේ සෝවියට් ද ඉතා සීඝ්‍රයෙන් වෙනස් වෙමින් පැවති ප්‍රපංචයකි. පුළුල් වීමත්, එහි විමධ්‍යගත ආකෘතියක් තිබීමත්, සහ ඔවුන් නියෝජනය කරනවා යැයි කියූ නිතර වෙනස්වෙන මහජන මතය නිසාත් එය එයටම හසුවී තිබිණ.

1917 මාර්තු 2 සිට ඔක්තෝබර් 25 දක්වා අනුයාතව රුසියාව පාලනය කළ තාවකාලික ආණ්ඩු තුනක් පුරාතන රෙජිමයෙන් දායාද වූ ගැටළු විසඳන්නට අසමත් යැයි ඔප්පු කළහ. ආර්ථික අර්බුදය, අසාර්ථක යුද වැයම, ශ්‍රමික පංති කළකෝලාහල, සහ කෘෂිකාර්මික ගැටළුව ඒවා වූහ. බලයේ සිටි නව මිනිසුන් වූයේ -ව්‍යවස්ථාදායක ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂයේ ලිබරල් පිරිස, පළමු ආණ්ඩු දෙකේ

බහුතරය, සහ තෙවැනි ආණ්ඩුවේ බහුතරය වූයේ මෙන්මෙවික්වාදීන් සහ සමාජ විප්ලවීයවාදීන් වූහ. බලය හිමි වූයේ නගරබද එලීටි යැයි හැදියාවන් වෙනස් කරගත් අයටයි. සිවිල් සමාජයේ දියුණු යැයි සැලකෙන හැදියාවන් තිබි, “ජනතාව” ගැන අන්ධ විශ්වාසයකින් සහ තමන්ව ගිලගන්නා නොවැටහෙන “අඳුරු සාමූහිකය” ගැන බියෙන් විසූ අයටයි. පරණ රෙජිමය කඩා වැටීමත් සමඟ බොහෝ වශයෙන් සිද්ධ වූයේ, විප්ලවයේ පළමු මාස කිහිපයේ දී පමණක් හෝ පැවති අපුරු සාමකාමී ස්වභාවය නිසා ඔවුන්ට ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීව කටයුතු කරන හැකි නිදහසක් පෑදී තිබීමයි. පළමු තාවකාලික ආණ්ඩු දෙකේ ප්‍රධානියා වූ ද, පරමාදර්ශවාදියෙක් වූ ප්‍රින්ස් ලුවොව් (Prince Lvov) වැන්නන් සිහින මැ විවේ රුසියාව “ලෝකයේ නිදහස්ම රට” කිරීමටයි. “රුසියන් ජනතාවගේ ජවය,” ඔහු සිය ප්‍රථම ප්‍රතිපත්ති ප්‍රකාශය ලියුවේය, “එහි ස්වභාවය පෙන්වා ඇත. එහි ඇති පැවැත්මෙන්ම එයට විශ්ව ලෙසකින් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ජවයක් බව පෙන්වයි. සර්ව ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයක් පතුරුවා හරින්නට සොයනවා පමණක් නොව ඒ ජවයට උවමනා කරන්නේ ප්‍රංශ විප්ලවයෙන් මුලින්ම පෙන්වා දුන් ඒ ‘නිදහස, සාමාන්‍යත්වය, සහ සහෝදරත්වය’ කරා යන ගමන් මාර්ගයේ ආඩම්බර ලෙසින් යන්නටයි.”

මෙවැනි විශ්වාස වෙතින් මාර්ගෝපදේශන ලබමින්, තාවකාලික ආණ්ඩුව එයට හැකි තරම් පිරිසක් වෙනුවෙන් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී මූලධර්ම ගෙන ගියහ. නව නිදහස් ගෙන ආහ. සර්වජන ඡන්දය පිහිටුවන ලදී. පංතිය, ජාතිය හෝ ආගම අනුව පැවති සියළු අසාධාරණකම් තහනම් කළහ. පෝලන්තය සහ ෆින්ලන්තයට ඔවුන්ගේ දේශ හැටියට ඒවා පාලනය කරන අයිතීන් හඳුනාගත්හ. තම දේශයේ සුළු ජාතීන්ට ස්වයං පාලනය පොරොන්දු වූහ. මේ සියළු වෑයම් සෑහෙන කාලයක් පුරා ප්‍රතිඵල ගෙන දේවි යැයි ද, දේශප්‍රේමීයත්වයේ නැඟීමක් ඇති වේ යැයි ද, සමාජ සංහිඳියාව තහවුරු කෙරේවි යැයි ද, මිත්‍ර පාක්ෂික බලවේග සමඟ හමුදා ජයග්‍රහණයන් සහතික වෙනු ඇතැයි ද, බටහිර ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී රටවල අලුත් රෙජිම සමඟ ශක්තිමත් බැඳීම් ඇති කර ගත හැකි යැයි ද, යනාදී වශයෙන් ආණ්ඩුව පරිකල්පනය කළේය. ඒත්, නීතිය රැකීමට උත්සුක වූ ඉතා සුපරීක්ෂාකාරී බවක් නිසා, එහි අනාගතය ආරක්ෂා කරන පියවර සම්මත කරගැනීම ආණ්ඩුව ප්‍රතික්ෂේප කළේය. එය තරයේ කියා සිටියේ “තාවකාලිකව” සිටිය යුතු බවයි. ඒ නිසාම වඩාත්ම ඉක්මන් තීරණ ගත යුතු කාරණා: එනම් යුද්ධයේ ගැටළුව සහ ඉඩම් ගැන ගැටළුව, උවමනාවෙන්ම විසඳන්නේ නැතිව සිටියහ. ඉතින් ඒ පාලනයේ සිටි මාස කිහිපය තුළ දී තාවකාලික ආණ්ඩුවද ඔප්පු කළේ ආර්ථික අර්බුද සමඟ ගැටෙන්නට ඔවුන්ට කළින් සිටි රජය මෙන්ම එයද අසමත් බවයි. ඒ

ආර්ථික අර්බුද යුද්ධය සමඟ ළඟින් ඇඳී පැවතියහ. සැපයුම් ගැටළු, දරිද්‍රතාවය, උද්ධමනය, ආර්ථික සම්බන්ධතා බිඳී පැවතීම, ව්‍යාපාර වැසී යාම, සහ විරැකියාව ඉතා මහත් ලෙසින් ඉහළ යාම යනාදී සියල්ලම සමාජයේ නොසන්සුන්තාවය තවත් වැඩි කරන්නට හේතු වූහ.

ආණ්ඩුවේ කරකියාගත නොහැකියාව හමුවේ, සමාජය ස්වාධීනව එය සංවිධානය කරගනිමින් පැවතිණ. සති කිහිපයක් තුළ දහස් ගණනක සෝවියට් පිරිසක්, අසල්වාසීන් සහ කම්හල් කමිටු වලින්, (රතු මුරකරුවන්) අවිගත් ශ්‍රමික කණ්ඩායම්, සහ සොල්දාදුවන්, ගම්බද ජනතාව, කොසැක්ස්, සහ ගෘහණියන් වෙතින් සැසෙන ලද කමිටු බිහිවෙන්නට පටන් ගැනිණ. මේවා රුසියාවේ දේශපාලන අදහස් කියා පෑමේ නව ආකාර වූහ. වන්දි ඉල්ලන්නට, නව වැයම් ගැන සහ වාදවිවාද වල දී මහජන මත දක්වන්නට එතෙක් නොවූ සංසද වලින් අවස්ථාව පෑදුණි. එය වචනයේ පරිසමාප්ත අර්ථයෙන්ම නිදහසේ උත්සවයක් විය. පෙබරවාරි විප්ලවයෙන් මුදා හරින ලද, මැඬපවත්වා ගත් ඉවිභංගත්වයන් සහ නොසතුට නිසා දිනෙන් දින ප්‍රවණ්ඩත්වය වැඩි වුණි. නව රෙජිමයේ දේශපාලනඥයන් අපේක්ෂා කළ පරිද්දට භාත්පසින්ම වෙනස් ආකාරයකින්, “අවසන් නොවන රැස්වීම්” (Mitingovanie) වලින් ප්‍රජා තන්ත්‍රවාදී පාර්ලිමේන්තු ක්‍රියාවලිය දිග හැරිණ. සමාජ මෙහෙයුම් රැකිල්ලවාදී වීම 1917 වසර පුරාම සිද්ධ විය.

පැය අටක් වැඩ කිරීම, දඩ සහ අනෙක් වෙනත් කරදරකාරී වූ රෙගුලාසි ඉවත් කරන්න යැයි ද, සමාජ රක්ෂණ, චේතන වැඩි කිරීම් යනාදී ආර්ථික උද්යාවන වලින් පටන් ගත් ශ්‍රමිකයන් අනතුරුව දේශපාලන උද්යාවන පටන් ගත්හ. එයින් සේවායෝජකයන් සහ සේවා නියුක්තියන් අතර පැවති සමාජ සබඳතා රැකිල්ල විදියෙන් වෙනස් අතකට හැරී ඇති බව කියැවුණි. කම්හල් ඇතුළේ ශ්‍රමිකයන් කමිටු ඇතුළත සංවිධානය වූහ. එහි දී ඔවුන්ගේ මූලික පරමාර්ථය වූයේ රැකියාවට බඳවා ගන්නා ක්‍රියාවලිය පාලනය කිරීම, කම්හල් වසා දැමීම නැවතීම, සමහර විට නිෂ්පාදන ක්‍රම පවා පාලනයටයි. එය පවත්වාගෙන යෑමට ශ්‍රමික පාලනය සඳහා ආණ්ඩුවේ සම්පූර්ණ අලුත් ආකාරයක්, “සෝවියට් බලය” අවශ්‍ය විය. එයට පමණක් රැකිල්ල ක්‍රමවේද ගෙනෙන හැකියාව පැවතිණ. විශේෂයෙන්ම ව්‍යාපාර උදුරා ඒවා ජනසතු කරන්නට. එවැනි අරමුණක් 1917 වසරේ දී හිතාගන්නට හෝ නුපුළුවන් වූවකි.

1917 විප්ලව තුළ ගම්බද-සොල්දාදුවන්ගේ භූමිකාව —මිලියන 10 ක් පමණ හමුදාවේ සවලීකරණයව සිටි පිරිමි— තීරණාත්මක වූහ. හමුදාව අත්හැර යාමත්,

සටන් වැදීමට අකමැති වීමත් නිසා රුසියන් හමුදාව ඉතා ඉක්මණින් විසුරුවා හැරීම හේතුවෙන් රාජ්‍ය ආයතන කඩා වැටීමට ද එයින් සිද්ධ විය. තාවකාලික රජයේ පළමු නීතිය නිකුත් කරන බලය මත පදනම්ව, —සුපතල “ඕඩර් නම්බර් වන්,” තුළින් අධිරාජ්‍යය හමුදාවේ සොල්දාදුවන් සඳහා වූ නරකම ශික්ෂණ රීති මුලෝත්පාටනය කරන ලදී— එහි දී සොල්දාදුවන් වෙතින් හැදූන කමිටු ඔවුන්ගේ බලයේ සීමාවන් මොනවාදැයි බලන්නට බලය වැඩි කරගැනීම පටන් ගත්හ. ඔවුන් නව නිලධාරීන් පත් කරගත්තා පමණක් නොව, හමුදා යුධෝපායයන් සහ උපක්‍රම සැලසුම් කිරීමේ ද යෙදුනහ. මේ “සොල්දාදු බලය” යන අදහස තුළින් පාර කැපුනේ, රුසියන් හමුදාවේ අණදෙන නිලධාරියා වූ ජනරාල් ඇලෙක්සෙයි බැසිලොව් (Aleksai Brusilov) ඉදිරිපත් කළ පදවහර හෙවත් “අගල්වල ඇති බොල්ෂෙවික්වාදයටයි.” ඔහු විස්තර කරයි: “කොමියුනිස්ට්වාදය, නිර්ධන පංතිය, හෝ ව්‍යවස්ථාවෙන් සැබැවින්ම කියවුනේ කුමක්දැයි ගැන යාන්තමින් හෝ අදහසක් සොල්දාදුවන්ට නොමැති වූහ. ඔවුන්ට ඕනෑ වූයේ සාමය, ඉඩම් සහ නීති නැතිව නිදහසේ ජීවත් වන්නටයි. නිලධාරීන් නැතිව, සහ ඉඩම් හිමියන් නැතිව. ඔවුන්ගේ බොල්ෂෙවික්වාදය වූයේ නිදහස ගැන වූ පරමාර්ථය අදහසකට ඇති ආශාවට වඩා යමක් එහි නොවීය -සැබැවින්ම එය ආරජිකවාදී වූවකි.”

අවසන් රුසියන් ප්‍රහාරය අසාර්ථක වූ පසු, 1917 ජූනි මාසයේ දී, හමුදාව කඩා වැටෙන්නට පටන් ගති. ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන් යැයි චෝදනා කරමින් සොල්දාදුවන් විසින් සිය ගණනක් නිලධාරීන්ව අත් අඩංගුවට ගෙන සමූලඝාතනය කර දැමූහ. හමුදාව අත්හැර පළා ගියවුන් සංඛ්‍යාව ඉහළ යන ලදී. අගෝස්තු සහ සැප්තැම්බර් මාස වෙද්දී දස දහස් ගණනින් හමුදාවෙන් දිනපතා පළා යන අය සිටියහ. ගම්බද-සොල්දාදුවාට තිබුණේ එක පරමාර්ථයකි. හැකි තරම් ඉක්මණින් තම නිවහන බලා යෑමටයි. ඒ ඉඩම් හිමියන්ට අයිති වූ ඉඩම් සහ පශු සම්පත් නැවත බෙදාහැරීමේ දී එයින් කොටසක් ලබාගැනීමේ අවස්ථාව අහිමි කර නොගැනීමටයි. 1917 ජූනි සිට ඔක්තෝබර් දක්වා කාලයේ සොල්දාදුවන් මිලියන 2 කට වඩා සංඛ්‍යාවක්, සටන් නිසා විඩාවෙන් ද, දරාගත නොහැකි තත්වයන් පිරි ගැරිසම් සහ අගල් තුළ දුක් විඳීම එපා වීමත් නිසා සීඝ්‍රයෙන් කඩා වැටෙන හමුදාව අත්හැර ගියහ. ඔවුන්ගේ පැමිණීම නිසා ගම්බද පළාත්වල පැවති නොසන්සුන් තත්වයන් නියත වශයෙන්ම ඉහළ ගියේය.

කෘෂිකාර්මික කලකෝලාහල 1917 ගිම්හානය දක්වා බොහෝ දුරට පැවතුනේ පළාතට සීමාවූ ලෙසකිනි. විශේෂයෙන්ම 1905-06 කාලයේ පැවති

කෘෂිකාර්මික විප්ලව සමඟ සසඳා බලන විට එය පැහැදිලියි. ටිසාර් රජකම අත්හැරියාය යන ප්‍රවෘත්තිය පැතිර ගිය විට, ගම්බද සම්මේලනයක් මුණගැසී ඔවුන්ගේ දුක් ගැනවිලි සහ උද්යාවන ඉදිරිපත් කරන පෙත්සමක් ලියන ලදී. ඉඩම් දිය යුත්තේ ඒවායේ වැඩ කරන අයටයි, ඉඩම් හිමියන්ට අයිති වූ අස්වැන්න කපාගත් පසුව යළි වගා කරන තෙක් හිස්ව ඇති ඉඩම් වහාම නැවත-බෙදාහැරිය යුතුයි, සහ සියළු කුලී වහාම අඩුකළ යුතුයි. කෙමෙන් ගම්බද වැසියන් තව තවත් සංවිධානය වූහ. ගුරුවරුන්, ශිෂ්‍යයන්, විද්‍යාඥයන්, වෛද්‍යවරුන්, සහ සත්‍යලබ්ධික පැවිද්දන් යනාදී ගම්බද උගතුන් ප්‍රමුඛත්වය ගනිමින් පරිස්ථානීය සහ පළාත් මට්ටමින් කෘෂිකාර්මික කමිටු පිහිටුවන්නට වූහ. ඒ සියල්ලන්ම සමාජවාදී විප්ලවවාදීන්ගේ අරමුණු පැත්තේ සිටියවුන් වූහ. මැයි සිට ජූනි දක්වා, බොහෝ කෘෂිකාර්මික කමිටු කළේ ඉඩම් හිමියන්ට අයිති වූ කෘෂිකාර්මික ද්‍රව්‍ය සහ පශු සම්පත්, වනරොදවල්, තණ බිම් සහ අස්වැන්න කපාගත් පසුව යළි වගා කරන තෙක් හිස්ව ඇති ඉඩම් අල්ලා ගැනීමයි. මේ ඉඩම් යුද්ධයේ දී පැහැදිලි වශයෙන් ප්‍රධාන වින්දිතයන් වූයේ විශාල ප්‍රමාණයක ඉඩම් අයිතියෙන් යුතු අයයි. ඒන් (ගම්බද වැසියන් අතර වැඩියෙන් යහපත් ආර්ථික මට්ටමක සිටි කුලාක් අයද, ස්ටොලිපින් ගෙනා ප්‍රතිසංස්කරණ වලින් වාසි ලබාගෙන ඔවුන්ගේ කුඩා ඉඩම් කැබලි පවත්වාගෙන ගිය හෙයින් ඔවුන්ද සමාජයේ වගකීම් වලින් නිදහස්ව සිටි නිසා) කණ්ඩායමක් හැටියට කරදර වලට මුහුණ පෑහ. ඔක්තෝබර් විප්ලවයට පෙර සිටම කුලාක් අය බොල්ෂෙවික් වහරට මෘදු ඉලක්ක ලෙසින් හසුව සිටියහ. ඒ සටන් පාඨ තුළ “මුදල් හොයන ගම්බද වැසියන්,” “ගම්බද බුර්ජුවාසිය,” සහ “ලේ උරා බොන කුලාක් අය” ආදී වශයෙන් ඔවුන්ව හැඳින්වුණි. ඒ වෙද්දී කළින් සිටි තරම් ඔවුන් වැදගත් බලයක් දැරුවේ නැත. මේ කාලය වෙද්දී ඔවුන් බොහොමයකට ඔවුන් සතු පශු සම්පත්, යන්ත්‍ර සහ ඉඩම් සමාජයට ආපසු පවරන්නට සිද්ධ වී තිබිණ. ඒවා නැවත-බෙදාහැරීම සිද්ධ විය. ඒ කටවල් කීයකට කන්න දිය යුතු යැයි ගණන් කරන පැරණි සාමාන්‍යත්මවාදී සිද්ධාන්තයක් අනුවයි.

හමුදාව අත්හැර ගියවුන් ආපසු ඒම නිසා අවුළුවන ලද කෘෂිකාර්මීය ගැටළු, ගිම්හානය වෙද්දී තව තවත් ප්‍රවණ්ඩ වූහ. අගෝස්තු මාසය අවසානයේ කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිසංස්කරණ පරක්කු කරනවා යැයි පෙනී යාම නිසා, ආණ්ඩුව දුන් පොරොන්දු කැඩුවා යැයි අතෘප්තිමත්ව, ගම්බද වැසියන් පහර දුන්නේ ඉඩම් හිමියන්ගේ නිවාස වලටයි. ඒවා ගිනිතබා දැමීමේ ඉඩම් හිමියන් යළි නොඑන්න ලෙසින් පළවා හරින බලාපොරොත්තුවෙනි. යුක්රේනයේ සහ රුසියාවේ මධ්‍යම ප්‍රාන්ත —ටැම්බොව් (Tambov), පෙන්සා (Penza), වොරොනෙස් (Voronezh),

සරටොව් (Saratov), ඔරෙල් (Orel), ටුලා (Tula), සහ රියාසාන් (Ryazan)— වල දහස් ගණනක නිවාස ගිනි තැබිණ. සිය ගණනක ඉඩම් හිමියන් මරා දැමිණ.

සමාජ විප්ලවය එසේ ව්‍යාප්ත වී යද්දී, පාලනයේ යෙදී සිටි එලිට් අය සහ දේශපාලන පක්ෂ — බොල්ෂෙවික්වාදීන් එහි නොවීම සඳහන් කළ යුතු ව්‍යතිරේකයකි— සියල්ලම යම් ආකාරයකින් ඒ මෙහෙයුම පාලනය කිරීමේ ආශාව අතරත් හමුදා කැරැල්ලක සරල විසඳුම අතරත්, එකක් තෝරාගත නොහැකිව කල් ගෙවූහ. ශ්‍රමික පංති වාසය කරන ලද ප්‍රදේශයන්හි ජනප්‍රියත්වයක් තිබී මෙන්ෂ්වික්වාදීන් සහ ගම්බදව ශක්තිමත් පදනමක් සතු වූ සමාජවාදී විප්ලවවාදීන් දෙගොල්ලන්ම මැයි මාසයේ රජයේ පදවි ලබාගත් පසුව එතෙක් කාලයක් ඔවුන් උද්යාවනයේ යෙදී සිටි ප්‍රතිසංස්කරණ ක්‍රියාවට නැංවීමට අසමත් වූහ. විශේෂයෙන්ම සමාජවාදී විප්ලවවාදීන් ඉඩම් ප්‍රතිසංස්කරණ ගෙන ඒමට අපොහොසත් වූහ. බොහෝ වශයෙන් මෙම අසාර්ථකත්වයට හේතු වූයේ ඔවුන් සමාජ විනය සහ නීති ගරුක හැදියාව ගැන විශේෂ වශයෙන් අවධානය යොමු කරන ලද ආණ්ඩුවක් සමඟ එක්ව කටයුතු කරන්නට සිද්ධවී තිබීමයි. ප්‍රධාන වශයෙන් බුර්ජුවාසී වූ රජයක, කළමනාකරුවන් සහ නායකයන් හැටියට පත්වීමෙන් මධ්‍යස්ථ සමාජවාදී පක්ෂ කළේ ප්‍රතිසංස්කරණ ගැන වැඩියෙන් රැකිකල් වීම බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට පැවරීමයි. එහි දී ඔවුන් ආණ්ඩුවේ සහභාගීත්වය නිසා කිසිදු වටිනා යහපතක් නෙළා ගන්නට අසමත් වූහ. ආණ්ඩුව වෙතින් ක්‍රමයෙන් රටේ දේශපාලන තථ්‍යතාවයන් ගිලිහී ගියේය.

මේ ක්‍රමයෙන් වැඩිවෙන අරාජිකත්වය හමුවේ, කර්මාන්තකරුවන්, ඉඩම් හිමියන්, සහ හමුදා නායකයන්, සහ වැඩි කළකිරීමට පත්ව සිටි සමහර ලිබරල්වාදීන් ද හමුදා කුමන්ත්‍රණයක් ගැන කල්පනා කරමින් සිටියහ. එම අදහස යෝජනා කරන ලද්දේ ජනරාල් ලැවාර් කර්නිලොව් (Lavr Kornilov) විසිනි. ඔවුන් අතරින් බොහෝ දෙනෙක් අදහස අත්හැර දැමූහ. මන්ද හමුදාව යොදා කරන රජය පෙරළීමක් නිසා නියතයෙන්ම ඇලෙක්සැන්ඩර් කෙරෙන්සි ප්‍රමුඛත්වය ගත් ජන්දයෙන් තේරී පත් වූ තාවකාලික ආණ්ඩුවේ සිවිල් බලය විනාශ වී යන නිසයි. ඒත් තාවකාලික ආණ්ඩුව අවසන් අර්බුදයකට ඇද දැමුවේ අගෝස්තු 24-27 දිනයන් හි දී ජනරාල් කර්නිලොව් ප්‍රමුඛව සිද්ධ වූ රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණය අසාර්ථක වීමෙනි. සිවිල් සහ හමුදා ආඥාදායකත්වය යන දෙපැත්ත වෙනුවෙන් පෙනී සිටියවුන් එකිනෙකා සමඟ එලදායී නොවූ වාද විවාදයේ යෙදී සිටිය දී, රටේ

ප්‍රධාන ආයතන -අධිකරණ පද්ධතිය, සිවිල් සේවය, සහ හමුදාව කැඩී බිඳී ගියේය.

ඒත් නා ගරික සහ ගම්බද ජනගහණයන් රැකිකල්කරණය කිරීම “බොල්ෂෙවික්කරණයේ” ක්‍රියාවලියක් වූවා යැයි හැඳින්වීම දෝෂ සහගත වෙයි. ඔවුන් -“ශ්‍රමික බලය” සහ සෝවියට් අයට බලය” යනාදී වශයෙන්- සටන් පාඨ බෙදාගත්ත ද, ඒවා සටන්කාමී ශ්‍රමිකයන්ට සහ බොල්ෂෙවික්වාදී නායකයන්ට වෙනස් අර්ථ ගෙන දුන්නකි. හමුදාව තුළ, “අගල්වල පැවති බොල්ෂෙවික්වාදය” යනු සියල්ලටම ඉහළින් සාමය සඳහා පැවති පොදු ප්‍රාර්ථනාවයි. එය, ලෝකය එතෙක් දැක තිබූ වැඩියෙන්ම ලේ හැලූ සහ හානියක් ඇති කරන ලද යුද්ධයේ, සියළු රටවල යුද වදිමින් සිටි අය එකසේ පෙනී සිටින ලද්දයි. ගම්බද වැසියන්ගේ විප්ලවය අඩු වැඩි වශයෙන් ඔපපාතික වූ ගමනක දිග හැරෙමින් පැවති අතර ඔවුන් වැඩියෙන් පාක්ෂික වූයේ සමාජවාදී විප්ලවයේ ව්‍යාපෘතිය සඳහාය. එය “කළු-පොළව බෙදා දීම” සඳහා කැමැත්ත දැක්විය. කෘෂිකාර්මික ප්‍රශ්නය වෙත බොල්ෂෙවික්වාදීන් පිවිසි අන්දම ගම්බද වැසියන්ගේ කැමැත්තට සහමුලින් විරුද්ධ වූවයි. බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට කැමැත්ත දැක්වූයේ සියළු ඉඩම් ජනසතු කරන්නටයි. අනතුරුව දැවැන්ත සාමූහික ගොවිපොළ මඟින් සම්පත් පරිහරණයටයි. ඒත් ගම්මානවල ඒ බොල්ෂෙවික්වාදීය අදහස් ගැන එතරම් දැනුමක් නොතිබිණ. ඔවුන්ට ලැබුණේ හමුදාව අත්හැර පළා ආ අය ගෙනෙන ලද අදහස් පටලවා අවුල් කරන ලද වාර්තා පමණකි. ඒවායෙන් ඔවුන් ලබාගත්තේ “ඉඩම්” සහ “සාමය” යන මෑස්ක් වචන දෙකින් සාරාංශ කළ පණිවිඩයයි. 1917 ඔක්තෝබර් මාසයේ ආරම්භය වෙද්දී බොල්ෂෙවික් ව්‍යාපාරයේ සාමාජිකත්වය දෙදහසකට වඩා වැඩි නොවීය. ඒත් කම්ටු ගණනාවකින්, සෝවියට්වාදීන්, සහ වෙනත් කුඩා කාණ්ඩ වලින් සමස්ත ආයතනික හිඩස් පුරවන්නට ගිය ඒ ගිම්හානයේ දී, මනා සේ සංවිධානය වූ කුඩා කාණ්ඩයකට සමානුපාතික නොවන මහත් බලයක් අත්පත් කරගන්නට කදිම වාතාවරණයක් හැදී තිබුණි. ඉතින් බොල්ෂෙවික් පක්ෂය කළේ අන්ත එයයි.

එහි 1903 නිර්මාණයෙන් පසුව, රුසියාවේ මෙන්ම යුරෝපයේ ද, බොල්ෂෙවික් පක්ෂය අනෙකුත් සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීය ප්‍රවේග වලින් පිටතින් සිටියේය. ප්‍රධාන වශයෙන් ඔවුන් එසේ සිටියේ එවක පැවති සමාජ සහ දේශපාලන ක්‍රමයෙන් රැකිකල් ලෙසින් අයිත්ව සිටීම සඳහාය. එසේම එහි ප්‍රාරම්භය ඉතාමත් දැඩි ආකෘතියකින් නිමව, ශික්ෂණ ප්‍රතිපත්ති ඇතිව, එලිට්වාදී නව රැල්ලට අයත් වෘත්තීයවේදී විප්ලවවාදීන් වෙතින් සමන්විත වූ නිසයි. ඒ නිසා, විශාල සාමාජිකත්ව තිබුණා වූ ද, පුළුල් ලෙසින් වෙනස් වූ විවිධ දැක්ම

තිබුණා වූ ද, මෙන්ම විකල්පවලින් සහ වෙනත් යුරෝපීය සමාජ-ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂ වලින් අතරෙන් සම්පූර්ණ විරුද්ධ පැත්තක බොල්ෂෙවික්වාදීන් සිටියහ.

ලෙනින්වාදී බොල්ෂෙවික්වාදය තවත් පෙරා හරින ලද්දේ පළමු ලෝක යුද්ධයයි. එවක පැවති අනික් සියළු සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ප්‍රවාහයන් සමඟ කටයුතු කිරීම ඔවුන් ප්‍රතික්ෂේප කළහ. “අධිරාජ්‍යවාදය, ධනවාදයේ ඉහළම වේදිකාව” (Imperialism, the Highest Stage of Capitalism) වැනි රචනා තුළින් දක්වන ලද න්‍යායාත්මක ස්ථාවරය නිසා ලෙනින් දැඩි සේ කොන් වී සිටියේය. විප්ලවය දිග හැරෙන්නට තීන්දුව ඇත්තේ ධනවාදය වැඩියෙන්ම දියුණුවට පත්ව සිටින රටවල නොවේ, නමුත් රුසියාව වැනි ආර්ථිකව සෑහෙන පමණ අඩුවෙන් දියුණු වූ රටවල් වල යැයිද, එය කළ හැක්කේ විප්ලවීය ව්‍යාපාරය මෙහෙයවන්නට ශික්ෂණයෙන් යුතු, අන්තයටම යන්නට සූදානම් වූ, නව රැල්ලේ විප්ලවවාදීන් සිටිනවා නම් පමණි යැයි කියමින් ඔහු තර්ක කරන්නට පටන් ගත්තේය. මේ සම්බන්ධයෙන් එයින් අර්ථවත් වූයේ නිර්ධන පංති ආඥාදායකත්වයක් නිර්මාණය කළ “අධිරාජ්‍යවාදී යුද්ධය” සිවිල් යුද්ධයකට හැරවීමයි.

ඇලෙක්සැන්ඩර් ශ්ලියාපිනිකොව් (Aleksandr Shlyapnikov) වෙත 1917 ඔක්තෝබර් 17 වැනි දිනය සහිත ලිපියේ ලෙනින් මෙසේ ලියයි:

කෙටි කාලීන වශයෙන් විය හැකි අඩුවෙන්ම නරක දෑය වනුයේ යුද්ධයේ දී ටිසාර්වාදය පරාජයයි... අපේ වැඩවල සාරය (එය දෘඪෝත්සාහී, ක්‍රමානුකූල, සමහර විට ඉතා දීර්ඝ කාලීන) වනුයේ යුද්ධය සිවිල් යුද්ධයකට පරිවර්තනය කර ගැනීමේ ඉලක්කයයි. එය කවදා සිද්ධ වේදැයි යන්න තවත් ප්‍රශ්නයකි, මන්ද එය තවම පැහැදිලි නැති බැවිනි. අපි ඒ එල පීදෙන මොහොත එනතුරු බලා සිටිය යුතුයි, ක්‍රමානුකූලව එය එල පීදෙන්නට බලාත්මක බලය යෙදවිය යුතුයි... අපිට සිවිල් යුද්ධයක් පොරොන්දු විය නොහැකියි. එසේම එය නියෝග කරන්නට ද නොහැකියි, නමුත් අපි ඒ වෙනුවෙන් අපිට හැකි තරම් කාලයක් කටයුතු කළ යුතුයි.

යුද්ධය පුරාම, හැකි සියළු ආකාරයකින්ම සිවිල් යුද්ධයක් දිරිගැන්වීමට බොල්ෂෙවික්වාදීන් සූදානම්ව සිටිය යුතුයි යන ඒ අදහසට ලෙනින් නැවත නැවතත් පිවිසියේය. “පංති යුද්ධය ගැන විශ්වාස කරන ඕනෑම කෙනෙක්,” ඔහු 1916 සැප්තැම්බරයේ දී ලිවීය, “සිවිල් යුද්ධය පිළිගත යුතුය, පංති පදනම් වූ

ඕනෑම සමාජයක, එය ස්වභාවික සන්නතියයි, වර්ධනයයි, පංති යුද්ධයේ ප්‍රතිඵලයයි.”

පෙබරවාරි විප්ලවය සිද්ධ වූයේ බොහෝ බොල්ෂෙවික්වාදීන් පිටරට හෝ පිටමංව කරන ලදව සිටිය දී ය. ඉන් පසුව ලෙනින්, (ඔහුගේ පක්ෂයේ බහුතර නායකත්වය මෙන් නොව) තාවකාලික ආණ්ඩුව විසින් නියැළෙන සාමකාමී ප්‍රතිපත්ති අසාර්ථක වේයැයි අනාවැකි කීවේය. ඔහු සූර්වි හි දී 1917 මාර්තු 20-15 අතර ලියූ ‘පිටරට සිට ලියන ලියුම්’ (Letters from Abroad) හතරෙන් ප්‍රාචීන නමැති බොල්ෂෙවික් දිනපතා පත්‍රය මුද්‍රණය කරන්නට එඩිතර වූයේ එකක් පමණි. (පෙට්‍රොග්‍රැඩ් බොල්ෂෙවික්වාදී නායකත්වයේ එවක පවැති දේශපාලන අදහස් වලින් එය ඉතා දුරස්ථ වූහ). ඔහු උද්යාවනය කළේ පෙට්‍රොග්‍රැඩ් සෝවියට් අතර සහ තාවකාලික ආණ්ඩුව අතර සබඳතා ක්ෂණිකව නැවත්වීමයි. එසේම ඊ ළඟට එන විප්ලවයේ “නිර්ධන පංතියේ” අදියර සඳහා ක්‍රියාකාරී සූදානමයි. ඔහු දුටු ආකාරයෙන්, සෝවියට්වාදීන් දකින්නට සිටීම යනු විප්ලවය දැනටමත් “බුර්ජුවාසි අදියර” පසුකර ඇත. විප්ලවීය ඒජන්තවරු දැන් බලාත්කාරයෙන් පාලන බලය අල්ලා ගෙන, එයින් සිවිල් යුද්ධයේ ආරම්භය දිග හැරීම සිද්ධ වූවත්, මේ අධිරාජ්‍යවාදී යුද්ධයකට තිතක් තැබිය යුතුයි.

1917 අප්‍රේල් 3 වැනිදා ඔහු නැවත රුසියාවට පැමිණි පසු, ලෙනින් මේ අන්තවාදී ස්ථාවර වෙනුවෙන් පෙනී සිටීම දිගටම කරගෙන ගියේය. ඔහුගේ සුප්‍රසිද්ධ ‘අප්‍රේල් නිබන්ධන’ (April Theses) තුළින් ඔහු පාර්ලිමේන්තු ජනරජයට සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ක්‍රියාවලියට දැක්වූ නොසන්සිඳෙන වෛරය නැවත නැවතත් ඉදිරිපත් කළේය. පෙට්‍රොග්‍රැඩයේ බොල්ෂෙවික්වාදී නායකත්වයේ බහුතරයට එය කිසිත් ලෙසකින් වටහා ගන්නට නොහැකි වීමත්, සහ සෘජුවම දැක්වූ ප්‍රතිපක්ෂ බවත් තිබුණත්, ලෙනින්ගේ අදහස් සඳහා කැමැත්තක් ඇති වෙන්නට පටන් ගැනිණ. ඒ විශේෂයෙන්ම පක්ෂයට අලුතින් බඳවා ගන්නා ලද අය වෙතිනි. ස්ටාලින් ඔවුන්ව හැඳින්වූයේ ‘ප්‍රායෝගිකයන්’ (praktiki) එනම් (න්‍යයාචාර්යවාදීන් නොවන අය) කියායි. මාස කිහිපයක් තුළ දී, සාමාන්‍ය ජනතාව අතරින් ආ අය, ගම්බද-සොල්දාදුවන් ද ඇතුළුව, පක්ෂයේ මූලික තැනක් දරන්නට සමත් විය. ඔවුන් නාගරික සහ විද්වත් අයට වඩා වැඩි වූහ. ඉතාමත් දුප්පත් තැන් වලින් නැගී ආ මේ සටන්කාමීන් ඔවුන් සමඟ ගෙනාවේ රුසියාවේ ගම්බද සංස්කෘතියේ යුද්ධයේ වසර තුන තිස්සේ කැළතී වැඩි වී තිබුණ ප්‍රවණ්ඩත්වයයි. දේශපාලනය ගැන දැනුම ඉතාමත් අවම පසුබිම් වලින් පැමිණි ඔවුන් බොල්ෂෙවික්වාදයේ මූල්‍ය ආකෘතිය සහ විද්වත් ආකාරය කිසිදු මාක්ස්වාදී දහමක සීමා වලට හසු නොවෙමින් වෙනස් කරන්නට ක්‍රමවේද සෙවූහ. විශේෂයෙන්ම, “බුර්ජුවාසි

තත්වය" යන්න සැබෑ සමාජවාදයකට පරිවර්තනය වෙද්දී අවශ්‍ය දැයි යන්න ප්‍රශ්න කරන්නට ඔවුන්ට කිසිත් උවමනාවක් නොවීය. සෘජුවම කරන ක්‍රියාවක් සහ බලය ගැන පමණක් ගැන විශ්වාස කරමින්, ඔවුන් සහාය දුන්නේ බොල්ෂෙවික්වාදයේ එක් ප්‍රවණතාවයකටයි. එනම් එන්න එන්නම න්‍යායවාදී වාදවිවාද අත්හැර වැඩියෙන්ම ඉක්මණින්ම අවශ්‍ය වූ බලය අල්ලා ගන්නේ කෙසේද යන්න ගැන අවධානය යොමු කරන්නටයි.

දෙපැත්තකින් එන ප්‍රවණතා දෙකක් මැදදේ ලෙහින් හිරවී සිටියේය. එක් පැත්තකින් වූයේ සාමාන්‍ය ජනතාව වෙතින් හැදූන, සටන අරඹන්නට නොඉවසුම් ලෙසින් බලා සිටින පිරිසයි. ඒ පෙට්‍රොග්‍රැඩ් අසල වූ ක්‍රොන්ස්ටාඩ් නාවුක කඳවුරේ නාවිකයන්, වයිබෝර්ග් හි රතු මුරකරුවන් කාණ්ඩ වලින් හැදූන ශ්‍රමික කණ්ඩායම්, සහ අගනුවර සමහර රෙජිමේන්තු වූහ. අනික් පැත්තේ වූයේ හදිසි වුවහොත් කැරැල්ල අසාර්ථක වේ යැයි බියෙන් යුතු නායකයන් කණ්ඩායමකි. බොල්ෂෙවික් පක්ෂය, එක පැත්තක අය පමණට වඩා වැඩි උද්යෝගයත් අනෙක් පැත්තේ අය බියෙන් සිටීමත් නිසා 1917 වසර පුරාම ඉතා දරුණු ලෙසින් දෙකට බෙදී තිබීම පොදු ඓතිහාසික මතයට පටහැනි වූවයි. මේ අවස්ථාව වෙද්දී ජනප්‍රිය පක්ෂ විනය යනු භක්තිය ගැන වූවක් මිසෙක යථාර්ථයක් නොවීය. නාවුක කඳවුර සහ රජයේ හමුදා අතර හටගත් ගැටුම් නිසා 1917 ජූලි මාසයේ 3-5 දිනයන් හි දී බොල්ෂෙවික් පක්ෂය සම්පූර්ණයෙන්ම විනාශ වී යන තැනට ආවේය. එයින් පසුව පෙට්‍රොග්‍රැඩයේ පැවති උද්යෝගය ව්‍යාපාර ලේ හැලීම් වලින් අවසන් වෙද්දී ලෙහින් ඇතුළු පිරිසක් රටෙන් පිටමං කරන ලදී.

ඒත් බොල්ෂෙවික් පක්ෂය 1917 අගෝස්තු මාසය අග දී අවිගත් මෙහෙයුමකින් බලය අල්ලා ගන්නට තරම් හොඳ තත්වයකින් නැවතත් මතුවිය. විශේෂයෙන්ම සාම්ප්‍රදායික ආයතන සහ අධිකාරියන් ගරා වැටෙද්දී, සමාජ ව්‍යාපාර වර්ධනය වෙද්දී, ජනරාල් කර්නිලොව්ගේ රජය පෙරළන හමුදා කුමන්ත්‍රණය අසාර්ථක වෙද්දී, ආණ්ඩුව මුහුණ පෑ මහත් ප්‍රශ්න රාශිය හමුවේ කරකියාගත නොහැකිව සිටින බව පැහැදිලිව පෙනුණි.

නැවතත් ලෙහින්ගේ පෞද්ගලික භූමිකාව, න්‍යායවාර්යවාදියා හැටියට සහ බලය අල්ලා ගැනීමේ මූලෝපායඥයා හැටියත්, තීරණාත්මක වූයේය. 1917 ඔක්තෝබර් 25 වැනිදා සිද්ධ වූ රජය පෙරළීමේ බොල්ෂෙවික් කුමන්ත්‍රණයට පෙර සති කිහිපය තුළ දී, හමුදාවට පාලනය පවරාගැනීම වෙනුවෙන් ඔහු පෞද්ගලිකවම කටයුතු සූදානම් කළේය. බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ "විප්ලවීය නීත්‍යානුකූල බව" ගැන ජූලි දින තුළ තදින් බැට කෑ අත්දැකීම් යුතු වූ ග්‍රිගෝරි

සිනොවීට් සහ ලෙව් කැමනෙව් (Lev Kamenev) වැනි අය විසින් සියළු සමාජවාදීන්ගේ සහ බහුතර සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන්ගේ සහායට වැඩි කැමැත්ත දැක්වීම ගැන, සහ කල් තියා නොදුටු මහත් ජනතාවක් එකතුවෙමින් පැවති උද්ඝෝෂණයෙන්ද ලෙහිත් පසුබැස්සේ නැත. ෆින්ලන්තයට පිටමං වී සිටි ලෙහිත්. එහි සිට බොල්ෂෙවික් පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුව වෙත විප්ලවයේ නැඟී සිටීම ආරම්භ කරන්න යැයි කියමින් රචනා සහ ලියුම් නොකඩවා යවන්නට පටන් ගත්තේය. “සාමය ගෙන ඒම සහ ඉඩම් බෙදීමට අවස්ථාව ක්ෂණයෙන් සපයන බව කියා, කාටවත් පැරදවිය නොහැකි බල අත්තිවාරමක් තැනීමට බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට පුළුවනි,” යැයි හේ ලියුවේය. “බොල්ෂෙවික් බහුතරයක් නිල වශයෙන් ඇතිවෙන තෙක් බලාගෙන සිටීමේ උවමනාවක් නැත; විප්ලවාදීන් එවැනි දේ සඳහා බලාගෙන ඉන්නේ නැත. අපි ක්ෂණිකව බලය අල්ලා නොගත්තොත් ඉතිහාසය අපිට කිසි දවසක සමාව නොදෙනු ඇත.”

එන්න එන්නම විප්ලවීය ලෙසින් දිග හැරෙන වාතාවරණය තුළ ලෙහිත් එසේ නොපමාව කටයුතු කරන්න යැයි කීම බොහෝ බොල්ෂෙවික් නායකයන් තුළ සැක ඇති විය. එයින් ඔවුන් වික්ෂිප්ත වූහ. ජනතාව පසුපස අඛණ්ඩව රැඳී සිට ඔවුන්ව ඕපපාතිකව දිගහැරෙන ප්‍රවණ්ඩත්වයන් සඳහා උසිගැන්වීම සහ ඔක්තෝබර් 20 වැනිදාට යෙදුන සමස්ත රුසියන් සෝවියට් දෙවැනි කොංග්‍රසය තෙක් එම ස්ථාවරයේ තදින් රැඳී සිටීම පමණක් ප්‍රමාණවත් යැයි ඔවුන් විශ්වාස කළහ. කොංග්‍රසයේ දී බොල්ෂෙවික් බහුතරයක් ලැබෙන බව ඉතා පැහැදිලිව පෙනෙමින් තිබුණි. ඒ, හමුදාවේ සහ මහත් සංඛ්‍යාවක නිර්ධන පංතියක් අතර වූ සෝවියට්වාදීන් වෙතින් පමණටත් වැඩියෙන් නියෝජනය වෙමින් පැවති නිසායි. එහෙත්, සෝවියට් කොංග්‍රසයේ ඡන්ද ප්‍රතිඵලයක් අනුව බලය පවරා ගැනීම සිද්ධ වුවහොත් එහි දී බලය හවුලේ බෙදා ගැනීමට සිද්ධ වේය යන්න ගැන ලෙහිත් දැඩි බියක් දැක්වූයේය. මාස ගණනාවක් තිස්සේ ඔහු උත්සුක වූයේ බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට පමණක් බලය පවරා ගැනීමටය. ඔහුට උවමනා වූයේ වැය කුමක් වුවත්, දෙවැනි කොංග්‍රසයේ රැස්වීම් ආරම්භයට පෙර හමුදා ක්‍රමන්ත්‍රණයකින් බොල්ෂෙවික්වාදීන් අතට බලය පවරා ගැනීමයි. එවැනි පියවරක් අනෙක් සමාජවාදී පක්ෂය විසින් එක සේ හෙළා දකිනු ඇතැයි ඔහු දැන සිටියේය. ඒ නිසා කාර්යක්ෂම ලෙසින් ඔවුන් සියල්ලන්වම විරුද්ධ පැත්තට තල්ලු කරන්නටත්, එයින් සියළු බලය බොල්ෂෙවික්වාදීන් අතට පත්වෙන මාර්ගය පාදන්නට හේ සමත්විය.

රහසිගතව පෙට්‍රොග්‍රෑ ධයට පැ මිණ සිටි ලෙහිත් ඔක්තෝබර් 10 වැනිදා, බොල්ෂෙවික් පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුවේ සාමාජිකයන් විසිඑක් දෙනාගෙන්

දොළොස් දෙනෙකු මුණ ගැසිණ. පැය දහයක ප්‍රමන්ත්‍රණ වලින් පසුව පක්ෂය විසින් ගන්නා ලද වඩාත්ම වැදගත් තීරණය වෙනුවෙන් බහුතර ඡන්දයක් ලබාගන්නට ඔහු සමත් විය. එය, අවිගත් කැරැල්ලක් ක්ෂණිකව පටන් ගැනීමේ කාර්යය බාර ගැනීමයි. ඒ තීරණයට දහ දෙනෙක් පක්ෂව ඡන්දය දුන්හ. සිනොවිටි සහ කමෙන්ටේ සෝවියට්වාදීන්ගේ දෙවැනි කොංග්‍රසය තෙක් බලා ඉන්නට කැමති වූ, එයට විරුද්ධව ඡන්දය දුන් දෙදෙනා වූහ. ඔක්තෝබර් 16 වැනිදා, මධ්‍යස්ථ සමාජවාදීන්ගේ විරුද්ධත්වය මැද වුවද, ට්‍රොට්ස්කි විසින් ‘පෙට්‍රොග්‍රාඩ් විප්ලවීය හමුදා කමිටුව’ (Petrograd Revolutionary Military Committee -PRMC) පිහිටුවන ලදී. එම හමුදා සංවිධානය න්‍යායික වශයෙන් පාලනය වූයේ පෙට්‍රොග්‍රාඩ් සෝවියට්වාදීන් යටතේ වුවත් එය ක්‍රියා කටයුතු සිද්ධ වූයේ බොල්ෂෙවික්වාදීන් අතිනි. ඔවුන්ගේ කටයුත්ත වූයේ අවිගත් කැරැල්ලක් හරහා බලය එම සංවිධානයේ අතට අල්ලා ගැනීමයි. එමඟින් ජනප්‍රිය අරාජික කැරැල්ලක් හටගෙන එයින් බොල්ෂෙවික් පක්ෂය පැත්තකට ඇද වැටීම වළක්වා ගැනීම සඳහායි.

ලෙනින්ගේ කැමැත්ත අනුව, ශ්‍රේෂ්ඨ සමාජවාදී ඔක්තෝබර් විප්ලවයේ සෘජු සහභාගිකයන් සංඛ්‍යාව ඉතාමත් සීමිත පිරිසක් —එනම් සොල්දාදුවන් දහස් ගණනක්, ක්‍රොන්ස්ටාඩ් වලින් නාවිකයන්, PRMC හි පරමාර්ථය වෙනුවෙන් එක් වූ රතු මුරකරුවන්, සහ කම්හල් කමිටුවලින් පැමිණි බොල්ෂෙවික් සටන්කාමීන් සිය ගණනක්— පමණි. මිය ගිය සංඛ්‍යාව ඉතා සුළු ප්‍රමාණයකින් පවත්වාගෙන, සමස්ත මෙහෙයුම ඉතා සුමට ලෙසින් කරගෙන යන්නට ඔවුන් සමත් වූයේ සුක්ෂම සුදානමක් සහ විරුද්ධ පැත්තක් නොසිටීමත් නිසායි. බලය අල්ලා ගැනීම PRMC නාමයෙන් සිද්ධ කිරීම වැදගත් වූවකි. එයින්, පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුවට පිටස්තරයෙන් වූ කිසිවෙක් සෝවියට් කොංග්‍රසය සමඟ බැඳී නොමැතිව, තම බලය එක සිද්ධියක් නිසා ලැබුණා යැයි කියන්නට හැකියාව ලැබුණි.

ලෙනින්ගේ උපායමාර්ගය සාර්ථක වූයේය. “සෝවියට්වාදීන්ට හොරෙන් උවමනාවෙන්ම සැලසුම් කළ හමුදාමය ක්‍රියාවක්” යැයි හෙළා දකින ලද මධ්‍යස්ථ සමාජවාදීන් මේ සාර්ථකත්වය හමුවේ දී කොංග්‍රසයෙන් ඉවත් වූහ. ඉතිරි වූයේ වාමාංශික නැඹුරුවක් තිබූ සමාජවාදී විප්ලවකරුවන්ගේ කුඩා කණ්ඩායමක් පමණි. ලෙනින් “සියළු බලය සෝවියට්වාදීන් යටතට” යැයි ලියා, කුමන්ත්‍රණය සම්මත කරගැනීම සඳහා යොදා ගැනෙද්දී, ඔවුන්ද බොල්ෂෙවික්වාදීන් සමඟ එකතු වූහ. මේ මූලික වශයෙන් නිල තත්වයක් ගත් නියමය බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට ඉඩක් ලබා දුන්නේ “සෝවියට් රාජ්‍යයේ” වාසය කරන ජනතාවගේ නාමයෙන් ඔවුන් රට පාලනය කරනවා යන ප්‍රබන්ධයෙන් මවිතව සිටි පරම්පරා ගණනාවක් ඊ ළඟ දශක කිහිපය පුරා රටට හැකියාවයි. පැය කිහිපයකට පසුව රැස්වීම

අවසන්තට පෙර, ලෙනින් සභාපති වූ 'ජනතා කොමිස්සාර්වරුන්ගේ සෝවියට් කවුන්සිලය' (Soviet Council of People's Commissars -SNK) කොංග්‍රසය අලුත් බොල්ෂෙවික් ආණ්ඩුව විසින් අනුමත කළහ. ඔවුන් සාමය සහ ඉඩම් ගැන ද නියෝග දෙකක් අනුමත කළහ.

සමාජ ව්‍යාපාර සහ අලුත් රෙජිමය අතර වැරදි වැටහීම් සහ ගැටුම් ඉතා ඉක්මණින් හට ගැනිණ. පරණ දේශපාලන, සමාජ සහ ආර්ථික ක්‍රමය විනාශ කර දැමීම සඳහා ඒවා එතෙක් කටයුතු කර තිබුණේ ස්වාධීනවයි. පළමු මතභේදය හටගත්තේ කෘෂිකාර්මික විප්ලවය සම්බන්ධයෙනි. සෑම අවස්ථාවක දී ම සියළු ඉඩම් ජනසතු කිරීම වෙනුවෙන් පෙනී සිටියා වුවද, දැන් අවාසි සහගත තත්වයන් කිහිපයක් එක්රාශී වීම හේතුවෙන් බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට සිද්ධ වූයේ සමාජවාදී විප්ලවීය වැඩසටහන පැහැරගෙන ගම්බද වැසියන් අතර ඉඩම් නැවත බෙදාහැරීම අනුමත කරන්නටයි. "ඉඩම් සම්බන්දයෙන් වූ සියළු අයිතීන් මෙහි දී කිසිදු වන්දිපූර්ණයක් නොමැතිව මූලෝත්පාටනය වෙයි, එමෙන්ම සියළු ඉඩම් නැවත බෙදාහැරීම සඳහා පරිස්ථානීය කෘෂිකාර්මික කමිටු යටතට බාරවෙයි" යැයි "ඉඩම් ගැන තීන්දු ප්‍රකාශය" කියා සිටියේය. ප්‍රායෝගිකව 1917 ගිම්හානයේ දී සිද්ධ වී තිබුණට නීත්‍යානුකූල බවක් ප්‍රදානයට වඩා වැඩි යමක් එයින් සිදු නොවීය. එනම්, ඉඩම් හිමියන් සහ කුලාක් වෙතින් රජය සතු කරගන්නා නාමයෙන් ගම්බද වැසියන් විසින් ඉඩම් අල්ලාගෙන තිබීමයි. ඒ ඕපපාතික වූ ගම්බද වැසියන්ගේ විප්ලවය සමඟ එක්වෙන්නට ඔවුන්ට සිද්ධ වූහ. මන්ද, එය ඔවුන්ගේ බලය අල්ලා ගැනීමට ඔවුන්ට ඉඩ පාදා දුන් හෙයිනි. තමන්ට අවශ්‍ය වූව කරන්නට බොල්ෂෙවික්වාදීන් තවත් දශකයක් බලා සිටියහ. සෝවියට් රෙජිමය සහ ගම්බද වැසියන් අතර දැඩිම වූ ගැටම හටගන්නේ ඒ බලාත්කාරයෙන් ගම්මාන සාමූහිකරණය කරන්නට යද්දීය. එය 1917 ගැටුමේ බේදනීය අධිෂ්ඨානයයි.

දෙවැනි ගැටුම ඇරඹුනේ බොල්ෂෙවික් පක්ෂය සහ අනෙකුත් ඕපපාතිකව හටගත් සියළු නව සමාජ නිමැවුම් අතරයි. එනම්, කම්හල් කමිටු, යුනියන්, සමාජවාදී පක්ෂ, අසල්වැසි සංවිධාන, රතු මුරකරුවන්, සහ ඒ සියල්ලන්ටම වැඩියෙන් සාම්ප්‍රදායික ආයතන බලය විනාශ කරන්නට සහාය වූ සෝවියට්වාදීන් යනාදීන් දැන් ඔවුන්ගේම පැවරුම් බලය වැඩිකර ගැනීම සඳහා සටන් වදින්නට පටන් ගත්හ. සති කිහිපයක් යද්දී ඔවුන් එක්කෝ බොල්ෂෙවික් පක්ෂය යටතට ගියහ, නැත්නම් සම්පූර්ණයෙන්ම යටපත් වූහ. සෝවියට්වාදීන්ට වැඩියෙන් බොල්ෂෙවික් පක්ෂය ඇතුළත පැවති බලය සඟවන කඩාය වූයේ "සියළු බලය සෝවියට්වාදීන් යටතට" යන ඒ ඇස්-බැන්දුම් කියමනයි. එය 1917 සමස්ත

රුසියාව පුරාම ජනප්‍රිය එකම සටන් පාඨය වූවා යැයි කිව හැකියි. බොල්ෂෙවික්වාදීන් පෙනී සිටින්නේ ශ්‍රමිකයන් වෙනුවෙන් යැයි කියැවුණි. ඒත් ඔවුන්ගේ ප්‍රධාන උද්යාවනයක් වූ “පාලනය ශ්‍රමිකයන් යටතට” යන්න ඉතා ඉක්මණින් පැත්තකට දැමුණි. ඒ වෙනුවට ශ්‍රමිකයන්ගේ නාමයෙන් ව්‍යාපාර සහ ශ්‍රමික බලය රජයේ පාලනයට පත්විය. විරුකියාව ගැන ඇස්ගහගෙන ඉන්නට සිද්ධ වීමත්, සැබෑ වේතන පහළ යෑමත්, සහ හැම තිස්සේම කුසගින්නේ ඉන්නට සිද්ධ වීමත් යනාදියෙන් පීඩා විඳි ශ්‍රමිකයන් සහ ආර්ථික කාර්යක්ෂමතාවයක් ගැන පමණක් සැලකිල්ල දැක්වූ රජය අතර එකිනෙකා වටහා ගන්නට නොහැකියාවක් හටගති. 1917 දෙසැම්බර් තරම් ඈතක දී සිට, නව රෙජිමයට ශ්‍රමිකයන් ගෙනෙන පැමිණිලි කන්දරාවකට සහ එන්න එන්නම වැඩිවෙන වැඩ වර්ජන වලට මුහුණ දෙන්නට සිද්ධ විණ. වසර පුරා ශ්‍රම බලය තුළ ඉතා සුපරීක්ෂාකාරීව වපුරා තිබී විශ්වාසනීයත්වයෙන් වැඩි ප්‍රමාණයක්, සති කිහිපයක දී බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට අහිමි වූහ.

තෙවැනි වැරදි වැටහීම වර්ධනය වූයේ බොල්ෂෙවික්වාදීන් සහ හිටපු ටිසාර් අධිරාජ්‍යයේ විසිරව පැවති අනෙකුත් ජාතීන් අතරයි. ඔවුන් පැතු ස්වෛරීත්වය සාක්ෂාත් කරගන්නට බොල්ෂෙවික් රජය පෙරළීමේ කුමන්ත්‍රණය නිසා හැකියාව වේගවත් වූණි. ඉතින් ඔවුන් සිතුවේ නව රෙජිමය ඔවුන්ගේ පරමාර්ථයට සහාය දෙනු ඇතැයි කියායි. පරණ අධිරාජ්‍යයේ විසූ ජනතාව වෙනුවෙන් සාමාන්‍යාත්මතාවය සහ ජනතාවගේ ස්වාධිපත්‍යය හඳුනාගැනීමට ලක්ව, වෙන්වී යෑමට සහ ස්වයං පාලනයට ඇති ඔවුන්ගේ අයිතියත් හඳුනාගැනීමට ලක්ව, බොල්ෂෙවික්වාදීන් මේ ජනතාවට මධ්‍යගත රුසියානු පාලනයෙන් කැඩී යන්නට ආරාධනා කළ ලෙසක් පෙනුණි. මාස කිහිපයකින් ෆින්ලන්ත, පෝලන්ත, බාල්ටික් ජනතාව, යුක්රේන, ජෝර්ජියන්, ආර්මේනියන්, සහ අස්ට්‍රාකන් ජනතාව ඔවුන්ගේ නිදහස ප්‍රකාශ කර සිටියහ. කරකියාගත නොහැකි වූ බොල්ෂෙවික්වාදීන් මේ ජාතීන්ට ඉදිරියෙන් ඔවුන්ගේ ආර්ථික අවශ්‍යතා පෙරමුණු කරගත්හ. වෙනත් ආකාරයකින් පිරිමසා ගන්නට නොහැකි දේ යැයි යුක්රේන තිරිඟු, කෝකසස් හි පැට්‍රෝලියම් සහ බනිජ් දූව්‍ය, සහ අනෙකුත් සියල්ල නැතිවම බැරි ආර්ථික වාසි ලෙසින් නව රජය දුටුවේය. පාලනය සම්බන්ධයෙන් ඔවුන් ඒ පළාත් වෙත දැක්වූ බලයෙන්, නව රජය ඔප්පු කළේ හිටපු තාවකාලික ආණ්ඩුවටත් වඩා අධිරාජ්‍යය හිමිවීමට තමන් සුදුසු හිමිකම්කරුවෙක් යැයි කියායි.

මේ ගැටුම් සහ වැරදි වැටහීම් කිසිදාක සැබෑ ලෙසින් විසඳුනේ නැත. ඒත් ඒවා ක්‍රමයෙන් වැඩි වර්ධනය වූහ. නව සෝවියට් රෙජිමය සහ සමස්ත සමාජය අතර පරතරය එන්න එන්නම වැඩි වෙන්නට එය හේතු විය. නව බාධක සහ

දළදා ලෙසින් පෙනුණ ජනගහණය හමුවේ, ඔවුන්ගේ බල ආයතන ශක්තිමත් කර එහි බලය රඳවා ගැනීම පිණිස බොල්ෂෙවික් රෙජිමය හැරුණේ භීෂණයට සහ ප්‍රචණ්ඩත්වයටයි.

2 නිර්ධන පංති ආඥාදායකත්වයේ යකඩ හස්තය

බොල්ෂෙවික්වාදයේ නව බල ආකෘතිය ඉතා සංකීර්ණ විය. එහි මහජන මුහුණ, “සෝවියට්වාදීන්ගේ බලය” නිල වශයෙන් නියෝජනය කරන ලද්දේ මධ්‍යම විධායක කමිටුව විසිනි. නීති හඳුනා රජයේ පද්ධතිය වූයේ, දේශීය වශයෙන් සහ ජාත්‍යන්තර වශයෙන් යම් මට්ටමක නීත්‍යානුකූල බවක් සහ පිළිගැනීමක් ලබාගැනීම පිණිස අරගලයක යෙදී සිටි ‘ජනතා කොමිස්සාර්වරුන්ගේ සෝවියට් කවුන්සිලය’ (SNK) යටතේය. ආණ්ඩුවට ද ඔවුන්ගේම වූ විප්ලවීය සංවිධානයක් විය. ඒ බලය සැබැවින්ම අල්ලා ගැනීමට ප්‍රධාන ලෙසින් කටයුතු කළ ‘පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ විප්ලවීය හමුදා කමිටුවයි’ (PRMC). “මොහොතක දැනුවත් කිරීමකින් ක්‍රියාවට නැංවිය හැකි, මෙය කිසිත් අධිකාරිමය මැදිහත්වීමක් නැති, සැහැල්ලු, නමැත්තීම් ආකෘතියක්. ප්‍රතිවාදියා පරාජයට නිර්ධන පංති ආඥාදායකත්වයේ යකඩ හස්තය යොදා ගන්නට කාලය පැමිණෙද්දී එයට කිසිදු සීමා පනවා තිබුණේ නැහැ,” යැයි එහි මුල් කාලයේ සිට කටයුතු කළ ෆීලික්ස් ජර්සින්ස්කි එය වර්ගීකරණය කළේය.

මෙම, “නිර්ධන පංති ආඥාදායකත්වයේ යකඩ හස්තය” (වෙකා නමැති බොල්ෂෙවික් රහස් පොලීසිය හඳුන්වන්නට පසු කාලයක දී යොදා ගැනුණ පද වහර) ප්‍රායෝගිකව යොදා ගැනුණේ කෙසේද? එහි සංවිධානය සරල සහ ඉතාමත් කාර්යක්ෂම විය. නිලධාරීන් හැටදෙනෙකු සමන්විත PMRC හි බොල්ෂෙවික්වාදීන් හතළිස් අටක් ද, බෙහෙවින් වමට බර වූ සමාජවාදී විප්ලවාදීන් කිහිප දෙනෙක්ද, ආරාජිකවාදීන් අතලොස්සක් ද වූහ. එය නිල වශයෙන් පැවතියේ සමාජවාදී විප්ලවකරුවෙක් වූ ඇලෙක්සන්ඩර් ලැසිමියර් (Aleksandr Lazimir) නමැති රූපික සභාපති යටතේ ය. ඔහුගේ සභායට ඇලෙක්සන්ඩර් ඇන්ටොනොව්-ඔව්සින්කෝ (Aleksandr Antonov-Ovseenko) සහ ජර්සින්ස්කි යන දෙදෙනා ඇතුළුව, හතර දෙනෙක් වූහ. සැබැවින්ම PMRC පැවති දින පනස් තුනේ දී විධාන 6,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක්, බහුතරය පරණ කුඩා කඩදාසි කැලිවල කුරුටු අකුරින් සභාපති හෝ

ලේකම් යැයි තමන්ව හඳුන්වාගත් විසි දෙනෙකු ඒ නියම තම තම නම් වලින් අත්සන් කළහ.

ඒ විධි විධාන සහ වෙඩි තබා මරා දැමීම් නියම බෙදා හරින්නටත් එවැනිම සරල ක්‍රමයක් පැවතිණ: දහසකට ආසන්න වූ “කොමිස්සාර්” නමින් නිලතල දැරූ ද්විතිය පද්ධතියක් තුළින් PRMC කටයුතු කළේය. ඔවුන් හමුදා කාණ්ඩ , සෝවියට්වාදීන් අතර, ප්‍රජා කමිටුවල, සහ පරිපාලනයේ නිලතල දැරූ යනාදී විවිධ ක්ෂේත්‍රවල සේවයේ යෙදී සිටියහ. මෙම කොමිස්සාර්වරුන් උත්තර දුන්නේ PRMC ට පමණි. ඒ නිසා ඔවුන්ගේ තීරණ බොහොමයක් ආණ්ඩුවෙන් බැහැරව මෙන්ම බොල්ෂෙවික් මධ්‍යම කමිටුවෙන් බැහැරව සිද්ධ වූහ. ඔක්තෝබර් 26 වැනිදා පටන් (නොවැම්බර් 8)¹, බොල්ෂෙවික් නායකයන් ආණ්ඩුව පිහිටුවන්නට ගොස් සිටිය දී, කිසිවෙකුත් නොදැන සිටි, නිර්නාමික කොමිස්සාර්වරු කිහිප දෙනෙක් “නිර්ධන පංති ආඥාදායකත්වය ශක්තිමත්” කරන්නට මෙසේ තීරණය කළහ: ප්‍රතිවිප්ලවීය කටයුතු සඳහා සංවිධානය වීමේ තහනම, අගනුවර පිහිටි ප්‍රධාන පුවත්පත් ආයතන හතම වසා දැමීම (බුර්ජුවාසි සහ මධ්‍යස්ථ සමාජවාදී), රේඩියෝ සහ ටෙලිග්‍රෆ් ස්ථාන තම පාලනයට ගැනීම, වාසස්ථාන සහ පෞද්ගලික හිමිකම් වලින් යුතු වාහන රජයට පවරා ගැනීමේ ව්‍යාපෘතිය පිහිටුවීම. පුවත්පත් ආයතන වසා දැමීම දින කිහිපයකට පසුව ආණ්ඩුවේ ප්‍රකාශයකින් නීත්‍යානුකූල කරනු ලැබිණ. තවත් සතියක් යද්දී, දැඩි රොස් පරොස් සහිත විවාද කිහිපයකින් පසුව, සෝවියට්වාදීන්ගේ මධ්‍යම විධායක කමිටුව සම්මත කරන ලදී.²

තමන්ගේ ශක්තිය කොතරම්දැයි ගැන සහතිකයක් නොවූයෙන්, සහ කළින් සාර්ථක වූ උපක්‍රමයම යොදා ගනිමින්, බොල්ෂෙවික් නායකයන් මුලින් “සාමූහිකයේ ඕපපාතික වූ විප්ලවීය ස්වභාවය” යැයි ඔවුන් හඳුන්වන ලද්ද ගැන දිරිමත් වූහ. ආරාජිකත්වය ඇතිවීමෙන් ගැලවෙන්නට කළ යුත්තේ මොනවාදැයි විමසන්නට ස්කොව් (Pskov) ප්‍රාන්තයේ සිට පැමිණි ගම්බද සෝවියට් නියෝජිත පිරිසකට පිළිතුරු දෙමින්, ජර්සින්ස්කි පැහැදිලි කළේ මෙහෙමයි:

¹ 1918 පෙබරවාරි 1 දා තෙක් රුසියාව ජූලියන් කැලන්ඩරය භාවිතා කරන ලදී. එය පවතින්නේ ජෝර්ජියන් ක්‍රමයෙන් දවස් 13 කට පසුවයි. ඒ අනුව රුසියාවට 1917 ඔක්තෝබර් 25 දිනය වෙද්දී සෙසු යුරෝපයට එය 1917 නොවැම්බර් 7 වැනිදා විය.

² A. Z. Okorokov, *Oktyabr' i krakh russkoi burzhuaznoi pressy* (October and the destruction of the Russian bourgeois press) (Moscow: Mysl', 1971); Vladimir N. Brovkin, *The Mensheviks after October: Socialist Opposition and the Rise of the Bolshevik Dictatorship* (Ithaca: Cornell University Press, 1987).

අප සතු කාර්යය පරණ ක්‍රමය කඩා බිඳ දැමීමයි. අපි, බොල්ෂෙවික්වාදීන්, මේ කාර්යය තනිවම කිරීමට තරම් සංඛ්‍යාවකින් යුතු නොවෙමු. ඔවුන්ගේ විමුක්තිය සඳහා සටන් වදින අය ගෙනෙන සාමූහිකයේ විප්ලවීය ඕපපාතික බවට අපි ඉඩ දිය යුතුයි. එයින් පසුව, සාමූහිකත්වය යා යුතු පාර කුමක්දැයි කියා බොල්ෂෙවික්වාදීන් වන අපි විසින් පෙන්වමු. PRMC තුළින් කතා කරන්නේ සාමූහිකත්වයයි. ඔවුන්ගේ පංති හතරන්ට එරෙහිව, ජනතාවගේ හතරන්ට එරෙහිව, ක්‍රියා කරන්නේ ඔවුන්. අපි මෙතැන ඉන්නේ පීඩිතයන් විසින් ඔවුන්ගේ පීඩිතයන්ට දක්වන ද්වේෂය සහ පළිගැනීමට ඇති නීත්‍යානුකූල ආශාව කිනම් මාර්ගයක යා යතුද කියා මඟ පෙන්වන්නට පමණයි.

දවස් කිහිපයකට පෙර, ඔක්තෝබර් 29 වැනිදා (නොවැම්බර් 11), PMRC රැස්වීමක දී, “ජනතාවගේ හතරන්” සමඟ මීට වඩා දැඩි සේ සටන් වැදිය යුතු යැයි කියූ හඳුනා නොගත් කිහිප දෙනෙක් සිටියහ. මේ පිළිවෙත ඊ ළඟට පැමිණි මාස, අවුරුදු, සහ දශක කිහිපයේ දී මහත් ලෙසින් සාර්ථක විය. නොවැම්බර් 13 (නොවැම්බර් 26) දාතම යෙදුණු PMRC නිවේදනයකින් එය නැවත සැලකිල්ලට යොමු විය: “බැංකු, භාණ්ඩාගාර, දුම්රිය මාර්ග, සහ තැපැල් සහ ටෙලිග්‍රාෆ් කාර්යාල යනාදී සියල්ලේ සිටින රාජ්‍ය පරිපාලනයේ ඉහළ තනතුරු දරන අය බොල්ෂෙවික් ආණ්ඩුවේ මෙහෙයුම් කඩාකප්පල් කරමින් සිටිති. මෙතැන් පටන් එවැනි අයවළුන්ව හැඳින්විය යුත්තේ “ජනතාවගේ හතරන්” හැටියටයි. ඔවුන්ගේ නම සෑම පුවත්පතකම ප්‍රකාශනය කරනු ඇත. ජනතාවගේ හතරන්ගේ නම් ලැයිස්තු සෑම මහජන ස්ථානයකම ප්‍රදර්ශනයට තැබෙනු ඇත.”³ මේ ලැයිස්තු ප්‍රකාශනය වී දවස් කිහිපයක් යඳ්දී, අලුත් නිවේදනයක් නිකුත් විය: “කඩාකප්පල්කාරී, සමපේක්ෂණයේ යෙදෙන සහ අවස්ථාවාදී ලෙසින් හැසිරෙන අයව දැන් ජනතාවගේ හතරන් ලෙසින් වහාම අත්අඩංගුවට ගෙන ක්‍රෝන්ස්ටාඩ් සිරබාරවලට පිටත්කර යැවිය හැකියි.”⁴ තවත් දවස් කිහිපයක් ඇතුළත දී, දීර්ඝ කාලීනව බලපෑම් ඇති කරන, අලුත් මති දෙකක් PMRC විසින් හඳුන්වා දුන්නේය: ඒ “ජනතාවගේ හතරන්” සහ “සැකකරුවෙක්” යන අදහස් දෙකයි.

³ A. G. Belov, *Iz istorii Vserossiiskoi Chrezvychainoi Komissii, 1917-1921: Sbornik dokumentov* (From history of the All-Russian Extraordinary Commission, 1917-1921: A collection of documents) (Moscow: Gos. izd-vo polit. lit-ry, 1958), p.66; George Leggett, *The Cheka: Lenin's Political Police* (New York: Oxford University Press, 1981), pp. 13-15.

⁴ Belov, *Iz isorii VChk*, pp. 54-55.

නොවැම්බර් 28 වැනිදා (දෙසැම්බර් 11) රජය විසින් “ජනතාවගේ හතුරන්” යන මතිය සංස්ථාගත කළේය. ලෙනින් අත්සන් කළ නියෝගයකින් කියැවුණේ “ජනතාවගේ හතුරන් පිරි සිටින පක්ෂයක් වූ ව්‍යවස්ථාදායක ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂයේ සෑම නායකයෙක්ම මේ අනුව නීතියට පටහැනිව කටයුතු කරන ලද්දවුන් හැටියට සැලකෙන අතර වහාම අත් අඩංගුවට පත්කර විප්ලවීය උසාවියට ඉදිරියට ගෙන ආ යුතුයි”⁵ කියැවිණ. එම උසාවි, “උසාවි පිළිබඳ නියම අංක 1” අනුව ඒ වෙද්දී පිහිටුවන ලද්දා පමණි. ගම්බඳ ආණ්ඩුව සහ ශ්‍රමිකයා අතර පරස්පරයක් ඇති නිසාත්, නැත්නම් සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී හෝ සමාජවාදී විප්ලවීය පක්ෂවල දේශපාලන වැඩසටහන් සමඟ පරස්පරයක් ඇතැයි” යන එම නියමයෙන් එතෙක් පැවති අනිකුත් සියළු නීති මුලෝත්පාටනය වූහ. නව නීති පනත් ගෙනෙන තෙක් “විප්ලවීය ක්‍රමයට සහ එහි නීතියට අනුකූලව” තීන්දු දිය යුතු යැයි ප්‍රකාශ කෙරිණ. එම මතිය කොතරම් අපැහැදිලි වූවාද කියතොත් එයින් විවිධාකාර ලෙසින් නීති කැඩීම් වැඩි විය. පරණ රෙජිමයේ උසාවි වහාම ක්‍රියාත්මක වන පරිද්දෙන් යටපත් කර දැමිණ. ඒ වෙනුවට “නිර්ධන පංතියේ රජයට එරෙහි අපරාධ,” “කඩාකප්පල් කිරීම,” “ඔත්තු සැපයීම,” “තම තත්වය දූෂිත කිරීම” යනාදී වශයෙන් “ප්‍රතිවිප්ලවීය අපරාධ” විනිශ්චයට සහ වැරදි ක්‍රියා කලාපයන්හි නියැළුණාදැයි සොයා බැලීම පිණිස ජනතාවගේ උසාවි සහ විප්ලවීය උසාවි ගෙනෙන ලදී. 1918 සිට 1918 දක්වා යුක්තිය සඳහා වූ ජනතාවගේ කොමිස්සාරි ලෙසින් කටයුතු කළ ඩිමිත්‍රි කුර්ස්කි (Dmitry Kursky) හඳුනාගත් පරිදි, විප්ලවීය උසාවි යනු කිසිම ලෙසකින් සාමාන්‍ය “බුර්ජුවාසි” පද වහරෙන් වුවක් නොවේ. ඒවා නිර්ධන පංතියේ ආඥාදායකත්වයෙන් යුතු උසාවි වූහ. ඒවා ප්‍රතිවිප්ලවය මර්ධනය කරන සටනේ අවි වූහ. ඒවායේ ප්‍රධාන අරමුණ වූයේ විනිශ්චය නොව මුලිනුප්‍රවා දැමීමයි.⁶ ඒ විප්ලවීය උසාවි අතර “විප්ලවීය මාධ්‍ය උසාවියක්” ද විය. මාධ්‍ය විසින් කරන ලද සියළු අපරාධ විනිශ්චය කිරීම සහ “උවමනාවෙන්ම වැරදි සහගත ප්‍රවෘත්ති මුද්‍රණය කරමින් ජනතාවගේ මනස තුල විසංවාදය වපුරන”⁷ ඕනෑම ප්‍රකාශනයක් නවත්වා දැමීම එහි භූමිකාව විය.

මේ නව සහ ඊට කළින් අසා නොතිබුණ වර්ග වලින් (“සැකකරුවන්,” “ජනතාවගේ හතුරන්”) පෙනෙන්නට පටන් ගනිද්දී සහ ඔවුන් ගැන කටයුතු

⁵ Ibid., p.67.

⁶ D. I. Kurskii, *Izbrannyye stat's rechi* (Selected articles and speeches) (Moscow: God. izd-v0 lurid. lit-ry, 1958), p.67.

⁷ E. A. Finn, “*Antisovetskaya pechat' na skam'e podsudimyykh*” (Anti-Soviet press in the dock of the accused), *Sovetskoe gosudarstvo i pravo*, no. 2 (1967), 71-72.

කරන්නට අලුත් ක්‍රම පටන් ගනිද්දී, 'පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ විප්ලවීය හමුදා කමිටුව' ඔවුන්ගේ ව්‍යුහය නැවත හැදීමේ ක්‍රියාවලියක නියැළී සිටියහ. පාංචිටි තොග කොතරම් අඩුව පැවති නගරයක්දැයි කියතොත්, වැඩිහිටියෙකු වෙනුවෙන් සලාක වූයේ පාන් රාත්තල් බාගයකට අඩුවෙනි. ආහාර සැපයුම ස්වභාවයෙන්ම දැඩි වැදගත්කමකින් යුතු විය.

නොවැම්බර් 4 (17) වැනිදා ආහාර කොමිසම පිහිටුවන ලදී. එහි පළමු නිවේදනයෙන් "අනුන්ගේ දොම්නස තුළින් ලාබ උපයන ධනවත් පංති" යැයි ද, "ධනවතුන්ගේ අතිරික්ත සහ ඔවුන්ගේ අනෙකුත් භාණ්ඩ සියල්ලම ද රජයට පවරා ගන්න කාලය පැමිණ ඇතැයි" ද කියා ගර්භාවට ලක් කෙරිණ. "පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ සහ පෙරමුණේ අවශ්‍යතා සඳහා ආහාර එකතුකිරීමට" සොල්දාදුවන්, නාවිකයන්, ශ්‍රමිකයන්, සහ රතු මුරකරුවන් ගේ විශේෂ බලකායන් ධාන්‍ය නිපදවන ප්‍රාන්ත වෙත පිටත් කර හරින්නට නොවැම්බර් 11 (24) දින ආහාර කොමිසම තීරණය කළේය.⁸ මේ තීරණය ගත්තේ PRMC කොමිසම වලින් එකකි. ඔවුන් කල් තියාම බලාත්කාරයෙන් පවරා ගන්නා ප්‍රතිපත්තිය හදාගෙන තිබුණි. ඔවුන් වසර තුනක් තිස්සේ ඒ "ආහාර හමුදා" යැවීමේ මෙහෙයුම් ක්‍රියාත්මක කළහ. නව රෙජිමය සහ ගම්බද වැසියන් අතර ගැටුම්වල ප්‍රධාන සාධකය සේ ම, එයින් ප්‍රවණ්ඩත්වය සහ භීෂණය අවුළුවන ලදී.

හමුදා විමර්ශන කොමිසම පිහිටුවන ලද්දේ නොවැම්බර් 10 (23) වැනිදාය. "ප්‍රතිවිප්ලවීය" නිලධාරීන් (බොහෝ විට ඔවුන්ව පාවාදෙනු ලැබුවේ ඔවුන්ගේම සොල්දාදුවන් විසිනි), "බුර්ජුවාසි" පක්ෂ සාමාජිකයන්, සහ "කඩාකප්පල්කාරී" කටයුතු ගැන වරදකරුවන් වූ නිලධාරීන් අත්අඩංගුවට ගැනීම එයට බාරව තිබිණ. ඉතා කෙටි කාලයක දී මේ කොමිසම විවිධ විෂම දෑ බොහොමයක් බාරව සිටියේය. භාමතයෙන් පෙළුන නගරයේ කරදරකාරී වාතාවරණයක, රතු මුරකරුවන් සහ හිටිවන පිහිටුවා ගත් මිලිෂියා කණ්ඩායම් වලට භාණ්ඩ සැපයීමට නියෝග පනවන්නට, විප්ලවයේ නාමයෙන් රජයට පවරා ගන්නට, සහ පැහැර ගැනීමට බලය ලැබුණි. ඒ බලය පවරන ලද අපහැදිලි නියෝග වලට අත්සන් තැබුවේ කවුරු හරි කොමිස්සාරි කෙනෙකි. කොල්ලකෑම, "සමපේක්ෂණය," "දැඩි සේ අත්‍යවශ්‍ය නිෂ්පාදන හොර රහසේ ගොඩගසා ගෙන සිටීම", "බීමත්කම," සහ "හතුරු පංතියක වීම"⁹ යනාදී අපරාධ යැයි කියාගත්

⁸ S. A. Pavlychenkov, *Krestyanskii Brest (The peasants' Brest)* (Moscow: Russkoe knigoizd. too., 1996), pp. 25-26.

⁹ Leggett, *The Cheka*, p. 7.

වැරදි නිසා සිය ගණනින් මිනිසුන් දිනපතාම මේ කොමිසමි ඉදිරියට ගෙනෙනු ලැබීය.

සාමූහිකත්වයේ විප්ලවීය ඕපපාතික බව සඳහා බොල්ෂෙවික් කළ ආරාධනය ප්‍රායෝගිකව භාවිතා කරන්නට දුෂ්කර වූ උපකරණයකි. පරණ පුද්ගලික කෝන්තර පිරිමසා ගැනීම, සහ ප්‍රවණ්ඩත්වය පුළුල්ව පැතිරී තිබුණි. අවිගත් හොරකම් මෙන්ම කඩ සාප්පු කොල්ල කෑම දකින්නට ලැබිණ. විශේෂයෙන්ම හසු වූයේ හේමන්ත මාලිගාවේ (Winter Palace) බිම්මහලේ පැවති තොග සහ මත්පැන් විකුණන කඩ සාප්පු වූහ. කාලයාගේ ඇවෑමෙන් ප්‍රපංචය කොතරම් පැතිර පැවතුනදැයි කිවහොත්, PRMC තුළ සිවිල් කලබල සහ බිමත්කම යටත් කරගන්නට කොමිසමක් පත්කළ යුතු යැයි ජර්සින්ස්කි යෝජනා කළේය. දෙසැම්බර් 6 (19) වැනිදා කොමිසම විසින් පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ හදිසි නීතියක් නිවේදනය කළේය.

ඉන්පසුව "විප්ලවකරුවන් ලෙසින් බොරුවට පෙනී සිටින අප්‍රසන්න කාරකයන් ගෙනෙන කරදර සහ කලබල නවත්වාලීම සඳහා"¹⁰ ඇදිරි නීතිය පැනවිණ.

මේ ඉඳහිට තැනින් තැන සිද්ධ වූ කලබල වලට වඩා විප්ලවීය ආණ්ඩුව බියවී සිටියේ රාජ්‍ය සේවකයන් විසින් ප්‍රථම වැඩ වර්ජනයක් ගෙනෙව් කියායි. එවැන්නක් ඔක්තෝබර් 25 (නොවැම්බර් 7) රජය පෙරළීමේ කුමන්ත්‍රණය නිමා වෙද්දී දකින්නට ලැබුණකි. 'ප්‍රතිවිප්ලව, සමපේක්ෂණ සහ කඩාකප්පල් ක්‍රියා මර්ධනය සඳහා වූ සමස්ත-රුසියන් කොමිසම' පිහිටුවීම එම බොරු තර්ජනයේ නාමයෙන් දෙසැම්බර් 7 (20) වැනිදා සිද්ධ විය. එය ඉතිහාසයට එකතු වෙන්නේ එහි මුල් අකුරු වලින්, Vserossiiskaya Chrezvychainaya Komissiya po bor'be s kontryrevolyutsiei, spekulyatsiei i sabotazhem -VChK, කෙටියෙන් එය වෙකා යැයි හැඳින්විණ.

වෙකා නිර්මාණයෙන් දවස් කිහිපයකට පසුව, යම් තරමක අවිනිශ්චිත බවකින් යුතුව, PRMC විසුරුවා හරින්නට ආණ්ඩුව තීරණය කළේය. බිම් මට්ටමින් මෙහෙයුම් අධ්‍යක්ෂණය කරනු පිණිස විප්ලවයට පෙර දින සන්ධ්‍යාවේ හැඳූ ඒ තාවකාලික මෙහෙයුම් ආකෘතිය දැන් එහි කර්තව්‍යය ඉටු කර තිබිණ. එය බලය අල්ලා ගැනීමට මාර්ගය පාදා දී, නව රෙජිමයට ඔවුන්ගේම වූ රාජ්‍ය යාන්ත්‍රණයක් නිර්මාණය කරගන්නා තෙක් එය ආරක්ෂාව සපයා තිබුණි. ඉතින් බල ව්‍යුහය

¹⁰ V. D. Bonch-Bruevich, *Na boevykh postakh fevral'skoi i oktyabrskoi revolyutsii* (At combat posts in the February and October Revolutions) (Moscow: "Federatsiia," 1930), p. 191.

ගැන පැටලිලි ඇතිවීම සහ වගකීම් පමණට වඩා පැතිර පැවතීමේ අවදානම් මඟ හරවා ගන්නටත්, කළින් තිබුණ සියළු බලය නීත්‍යානුකූල ආණ්ඩුවට, එනම් ජනතාවගේ කොමිස්සාරිවරුන්ගේ කවුන්සිලට, පවරන්නට තීරණය විය.

දැඩි තීරණාත්මක යැයි කියා ඔවුන්ගේ නායකයන් සලකන ලද මොහොතක, මේ “නිර්ධන පංති ආඥාදායකත්වයේ යකඩ හස්තය” නොමැතිව බොල්ෂෙවික්වාදීන් කටයුතු කරන්නේ කෙසේද? දෙසැම්බර් 6 (19) දා පැවති රැස්වීමක දී, ආණ්ඩුව විසින් “රාජ්‍ය සේවකයන්ගේ මහා වර්ජනය සහ කඩාකප්පල් ක්‍රියා විමර්ශනයටත්, ඇතිවෙන ගැටුම් මර්ධනයටත් සඳහා අවශ්‍ය විශේෂ කොමිසමක් පිහිටුවීමේ බලය ජර්සින්ස්කි සහෝදරයාට” පැවරීය. එය නිවැරදි ප්‍රතිචාරය බව පැහැදිලිව පෙනී ගිය බැවින් ඔහු ඉදිරිපත් කළේ කුමක්දැයි ගැන කිසිත් සාකච්ඡාවක් නොවීය. දින කිහිපයකට කළින්, ප්‍රංශ විප්ලවය සහ 1917 රුසියන් විප්ලවය අතර සමානතා දකින්නට සෑම විටම කැමති වූ ලෙනින් විසින් ඔහුගේ ලේකම් විලැඩිමියර් බොන්චි-බ්‍රූච්චි (Vladimir Bonch-Bruевич) හට රහස්‍ය කියා තිබුණේ “ප්‍රතිවිප්ලවීය අසංවර පිරිස මට්ටු කරන්නට අපිට අපේම වූ ෆුකියර්-ටින්විල් (Fouquier-Tinville)”¹¹ කෙනෙක් සොයා දෙන්නට යැයි කියායි. දෙසැම්බර් 6 වැනිදා ලෙනින්ගේ තේරීම වූ “ශක්තිමත් ශ්‍රමික ජැකෝබියන්” හැටියට ඒකමතිකව ජර්සින්ස්කි තෝරා පත් කරගන්නා ලදී. සති කිහිපයකට කළින් PRMC තුළින් ඔහු ජවයෙන් යුතුව කළ කටයුතු නිසා ආරක්ෂාව පිළිබඳ හේ මහා විශේෂඥයෙක්ව සිටියේය. “අපි සියළු දෙනා අතරින් ෆීලික්ස් තමයි වැඩියෙන්ම ටිසාර්වාදී සිරගෙවල්වල කාලය ගෙව්වේ, එයා තමයි ඔකාරානා (Okhrana) [ටිසාර් දේශපාලන පොලීසිය] එක්ක වැඩියෙන්ම කටයුතු කළේ. ඉතින් එයා දන්නව එයා මොකද කරන්නෙ කියලා!” යැයි ලෙනින් විසින් බොන්චි-බ්‍රූච්චිට පැහැදිලි කළේය.

දෙසැම්බර් 7 (20) ආණ්ඩුව රැස්වීමට පෙර ලෙනින්, ජර්සින්ස්කි වෙත පණිවිඩයක් යැවීය:

ඔබ අද සැපයූ වාර්තාව සම්බන්ධයෙනි. එහි පූර්විකාව මෙයාකාර විදියට ලියන්නට බැරිද: බුර්ජුවාසිය විසින් තවමත් නොනැවතී මහත් පුගුප්සාජනක අපරාධ කරමින් සහ කැරලි සංවිධානයට සමාජයේ අපුලම පහත් කොටස් එකතු කරමින් සිටිති. බුර්ජුවාසියේ හවුල්කරුවන්, ඉහළ තනතුරු දරන නිලධාරීන් සහ බැංකු සේවක සහෝදරයන්ද මේ කඩාකප්පල් ක්‍රියාවන් තුළ සහ වර්ජන සංවිධානයේ යෙදී සිටිමින්,

¹¹ Ibid., p. 197.

සමාජයේ සමාජවාදී පරිවර්තනය සඳහා වූ ආණ්ඩුවේ කටයුතුවලට හානි පමුණුවමින් සිටිති. බුර්ජුවාසිය ආහාර සැපයුම කඩාකප්පල් කරන්නට තරම් දුර දිග ගොස් සිටිති, එයින් ඔවුන් හාමතයෙන් තබා මිලියන ගණනක් මරණයට නියම කර ඇත. මේ කඩාකප්පල්කරුවන් සහ ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන් මර්ධනය සඳහා සුවිශේෂ ක්‍රමවේද ගන්නට සිදුවේ. ඒ වෙනුවෙන් ජනතාවගේ කොමිස්සාරිවරුන්ගේ සෝවියට් කවුන්සිලය ගෙනෙන්නේ¹²

දෙසැම්බර් 7 (20) වැනිදා සන්ධ්‍යාවේ ජර්සින්ස්කි තම ව්‍යාපෘතිය SNK වෙත ඉදිරිපත් කළේය. ඔහු තම මැදිහත්වීම ගැන කතාව පටන් ගත්තේ විප්ලවය මුහුණ දෙන “ඇතුළතින් එන” අවදානම් ගැන සඳහන් කරමිනි:

අපි මුහුණ දෙන ඉතාම කුරිරු වූ ද, ඉතාමත් අවදානම් සහිත වූ ද, මේ ගැටළුව වෙනුවෙන්, අපි අධිෂ්ඨානශීලී සහෝදරයන් වෙතින් ප්‍රයෝජනය ගත යුතුයි — ශක්තිමත්, අනුකම්පාව නැති දැඩි මිනිස්සු— විප්ලවය වෙනුවෙන් සියල්ල කැපකරන්නට සූදානම් අය. සහෝදරවරුනි, හිතන්න එපා මම සරල ලෙසින් විප්ලවීය ආකාරයක යුක්තියක් හොයනවා කියා. අපිට මේ පැයේ දී යුක්තියක් ගැන කිසිත් තැකීමක් නැහැ! අපි ඉන්නේ යුද්ධයක, හතුරා ඉදිරියට එන පෙරමුණේ, සටන මරණය දක්වාමයි. මම යෝජනා කරන්නේ, මම උද්යාවනය කරන්නේ, යාන්ත්‍රණයක් නිර්මාණයටයි, එය සත්‍යයෙන්ම විප්ලවීය වූ බොල්ෂෙවික් විලාසයේ වීම සුදුසුයි, එවිට සියළු ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන් සඳහටම තුරන් කර දමන්නට හැකියි!

ජර්සින්ස්කි අනතුරුව තම කතාවේ වැදගත් කොටසට පිවිසියේය, රැස්වීමේ සටහන් වල මෙසේ ලියැවී ඇත:

කොමිසමේ කාර්ය භාරය මෙසේය: (1) රුසියානු භූමියේ කොතැනක වුවත්, කුමන ප්‍රභවයකින් යුතු වුවත්, ප්‍රතිවිප්ලවීය හෝ කඩාකප්පල්කාරී ක්‍රියා හෝ එවැනි ක්‍රියාවකට තැත් කිරීම මර්ධනයට සහ මුලිනුපුටා දැමීම; (2) සියළු කඩාකප්පල්කාරීන් සහ ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන් විප්ලවීය උසාවිය ඉදිරියට ගෙන ඒම.

¹² Leggett, *The Cheka*, p. 16.

කොමිසම විසින් මූලික විමර්ශනයක් කරනු ඇත, ඒ එහි කාර්යය සඳහා එය නොකරම බැරි විටෙක පමණි.

කොමිසම අංශ තුනකට බෙදී පවතිනු ඇත: (1) තොරතුරු; (2) සංවිධානය; (3) මෙහෙයුම්.

පුවත්පත්, කඩකප්පල්කාරී ක්‍රියා, KDs එනම් ව්‍යවස්ථාදායක ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන්, දක්ෂිණාංශයේ සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන්, කඩකප්පල්කරුවන්, සහ වැඩ වර්ජකයන් යනාදීන් සම්බන්ධයෙන් කොමිසම විශේෂ අවධාරණයක් දක්වනු ඇත.

කොමිසමට පහත දැක්වෙන්නා වූ මර්ධනය සඳහා වූ පියවර ගත හැකියි: භාණ්ඩ රජයට පවරා ගැනීම, නිවහන් වලින් ජනතාව එළියට දැමීම, සලාක පත් අයිති කිරීම, ජනතාවගේ හතුරන්ගේ නම් ලැයිස්තු ප්‍රකාශනය, යනාදිය.

යෝජනාව: මේ කටු සටහන සම්මතයයි. 'ප්‍රතිවිප්ලවීය, සමපේක්ෂණ, සහ කඩකප්පල්කාරී ක්‍රියා මර්ධනය සඳහා වූ සියළු-රුසියානු අතිරේක කොමිසම' යැයි කොමිසම නම් කිරීමයි.

මේ යෝජනා ගැන මහජනතාව දැනුවත් කිරීම.¹³

සෝවියට් රහස් පොලීසියේ ආරම්භය ගැන සාකච්ඡා කරන එම ලියැවිල්ල, නිසැකයෙන්ම ප්‍රශ්න කිහිපයක් උපදවන්නකි. ඉතින් උදාහරණයක් හැටියට, ජර්සින්ස්කි ඉදිරිපත් කළ දැඩි ආවේගාත්මක කතාව සහ වෙකාට ලැබුණ සාපේක්ෂ වශයෙන් තරමක බලය අතර ඇති පරතරය ගැන අර්ථ දක්වන්නේ කෙසේද? බොල්ෂෙවික්වාදීන් සිටියේ වාමාංශික සමාජවාදී විප්ලවීයකරුවන් සමඟ එකඟතාවයකට එළඹෙන්නට ඔන්ත මෙන්ත කියායි. ඔවුන්ගේ නායකයන් හය දෙනෙක් දෙසැම්බර් 12 වැනිදා ආණ්ඩුවට ඇතුල් කරගෙන තිබිණ. නියෝජිත සම්මේලනයක් කැඳවිය යුතුයි යන ප්‍රශ්නයට මුහුණ පාන තීරණාත්මක මොහොතකට ඔවුන් පිටිස සිටියහ. ඒත් එහි දී ඔවුන් තවමත් සුලුතරය වූහ. බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ දේශපාලන හුදකලාවීම එකඟතාවයෙන් පසු නැවතේවී යැයි අපේක්ෂා විය. ඒ අනුව ඔවුන් තමන් ගැන වැඩි අවධානයක් යොමු නොවන

¹³ *Lenin i VChk: Sbornik dokumentov 1917-1922* (Lenin and the Cheka: A collection of documents, 1917-1922) (Moscow: Politizlat, 1975), pp.36-7; full text in the State Archives of Russian Federation, Moscow (hereafter GARF), 130/2/134/26-27.

ලෙසින් ඉන්නට තීරණය කර තිබුණි. දෙසැම්බර් 7 (20) අනුමත කරගත් යෝජනාවට පටහැනිව, වෙකා නිර්මාණය ගැන හෝ එහි කාර්ය භාරය ගැන හෝ ජනතාව දැනුවත් කරන නිවේදනයක් සැබැවින් ප්‍රකාශනය වූයේ නැත.

ඉතින් “අතිරේක කොමිසමක්” හැටියට වෙකා සමෘද්ධ වූයේය. යාන්තමි හෝ කියා පැවතෙන නීති පදනමක් නැතිව කටයුතු කළේය. ලෙනින් මෙන්ම තනි කැමැත්තට කටයුතු කිරීමේ නිදහස බලාපොරොත්තු වූ ජර්සින්ස්කි එය මෙවැනි අරුම පුදුම විලාසයකින් විස්තර කළේය: “වෙකා අනුගමනය කළ යුතු මාර්ගය පෙන්වන්නේ ජීවිතය විසින්මයි.” මේ අවස්ථාවේ දී ජීවිතය යනුවෙන් අදහස් වූයේ “සාමූහිකයේ විප්ලවීය භීෂණයයි,” විදි පුරා පැතිර තිබී ප්‍රචණ්ඩත්වය බොහෝ බොල්ෂෙවික් නායකයන් විසින් උණුසුම් ලෙසින් දිරිගැන්වූහ. ඒ මොහොතේ දී ඔවුනට ජනතාවගේ ඕපපාතික ක්‍රියා ගැන ඔවුන් තුළ තිබී දැඩි අවිශ්වාසය අමතකව ගොස් තිබිණ.

යුද්ධය පැවති කාලයේ දී ජනතාවගේ කොමිස්සාර්වරයෙක් වූ ට්‍රොට්ස්කි, දෙසැම්බර් 1 (14) වැනිදා සෝවියට්වාදීන්ගේ මධ්‍යම විධායක කමිටුවේ නියෝජිතයන් අමතද්දී, අනතුරුදායක අවදානම ප්‍රකාශ කළේ මෙසේය: “මාසයකට අඩු කාලයක දී, මේ භීෂණය ඉතාමත් අන්තවාදී ප්‍රචණ්ඩත්ව හැඩයක් ගන්නවා, ප්‍රංශ මහා විප්ලවය කාලයේ දී සිද්ධ වූවා ලෙසින්ම. අපේ හතුරන් එනකම් බලාගෙන ඉන්නෙ සිරගෙවල් විතරක් නෙමෙයි, මිනිසෙකුට සම්පූර්ණ ඔළුවකින් කොට මට්ටමකට බවට පත්කරවන්න පුළුවන් ප්‍රංශ විප්ලවයේ ඒ අපුරු නවෝත්පාදනය වූ ගිලිටිනයත්.”¹⁴

සති කිහිපයක් යද්දී, ශ්‍රමික රැස්වීමක දී කතා කළ ලෙනින් නැවතත් භීෂණය කැඳවීය, එය ඔහු සඳහන් කළේ විප්ලවීය පංති යුක්තිය හැටියටයි:

සෑම විප්ලවීය නිර්ධන පංතියක් ක්‍රියා කළ යුතු ලෙසින් සෝවියට් රෙජිමය ක්‍රියා කර ඇත; පීඩාකාර පංතියේ ආයුධයක් වූ බුර්ජුවාසී යුක්තිය වෙතින් පිරිසිදුව ලෙසකින් කැඩී ගොස් ඇත... සොල්දාදුවන් සහ ශ්‍රමිකයන් අවබෝධ කරගත යුත්තේ ඔවුන් ඔවුන්ට උදව් කරගත්තේ නැත්නම් වෙන කිසිවෙක් ඔවුනට උදව් නොකරන බවයි. සාමූහිකය ඕපපාතිකව නැඟී සිටියේ නැත්නම්, මේ කිසිවක් කිසිම වැදගත් වුවකට අපිව රැගෙන යන්නේ නැත... අපි සමපේක්ෂකයන්ට ඔවුන්ට ලැබිය යුතු

¹⁴ Delo naroda, 3 December 1917.

ලෙසින් —හිසට තියන වෙඩි උණ්ඩයකින්— සලකන්නට අසමත් වුවහොත් අපි කිසිම තැනකට නොයනු ඇත.¹⁵

භීෂණය සඳහා කළ මෙවැනි කැඳවීම් නිසා බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ බලයට පත්වීම හේතුවෙන් දැනටමත් පැතිර තිබුණ ප්‍රචණ්ඩත්වය තවත් දැඩි විය. 1917 සිසිරයේ සිට කුපිත වූ ගම්බද වැසියන් කණ්ඩායම් විසින් දහස් ගණනක කෘෂිකාර්මික දේපල වලට පහර දී, ප්‍රධාන ඉඩම් හිමිකරුවන් සිය ගණනින් ඝාතනය කර තිබිණ. 1917 ගිම්හානය යනු ප්‍රචණ්ඩත්වය හැම තැන නීති ලෙසකින් පැතිර තිබුණ කාලයයි. ඒ නිසා ප්‍රචණ්ඩත්වය කිසිත් ලෙසකින් නවක නොවීය. නමුත් අනතුරුව දිග හැරෙන වසර කිහිපයේ දී, විවිධ ආකාරයේ ප්‍රචණ්ඩත්ව ගණනාවකට ඉඩ ලැබිණ. පසුකාලය තුළ දී මතුවී පෙනෙන්න ඒ වෙද්දී සැඟවී, වර්ධනය වෙමින් පැවතිණ. එනම් කාර්මික සමාජයේ හදවතේ ධනවාදී සබඳතාවල මෘගත්වයට එරෙහි වූ නගරබද ප්‍රචණ්ඩත්වයක් ලෙසින්, සාම්ප්‍රදායික ගම්බද ප්‍රචණ්ඩත්වයක් ලෙසින්, සහ මිනිස් සබඳතා කුරිරු බවට සහ නොසිතූ පරිදි ආපස්සට යවන ලෙසින් නැවතත් හඳුන්වා දෙන ලද පළමු ලෝක යුද්ධයේ නූතන ප්‍රචණ්ඩත්වය ලෙසින් කැකෑරී අවුත් එය එක් තැනක දී එකතු විය. මේ ආකාර තුනේ ප්‍රචණ්ඩත්වයන් එකතු වූ කළ එය පුපුරා යන මිශ්‍රණයක් වූයේය. එහි ප්‍රතිඵලය රුසියානු විප්ලවයේ දී ඉතා විනාශකාරී වූයේය. දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ එකතු වෙමින් පැවති නොරිස්සුම් තත්වයන් සහ සමාජ ඉවිභංගත්වයන් තුළින් එය විනය සහ අධිකාරිය සඳහා වූ පාරම්පරික ආයතන පැහැදිලිවම අසාර්ථක යැයි පෙන්වීය. ජනප්‍රිය ප්‍රචණ්ඩත්වය දේශපාලනයේ ප්‍රයෝජනයට යොදා ගැනිණ. නගරබද වැසියන් සහ ගම්බද වැසියන් අතර එකිනෙකා ගැන තිබී සැකය සදා පැවතියකි. ගම්බද වැසියන්ට, වෙනදාටත් වඩා අද නගරය පෙනුනේ බලයේ සහ පීඩනයේ පුටුව හැටියටයි. නගරබද ඵලීටි සහ වෘත්තීය විප්ලවකරුවන්ට, එහි බහුතරය වූයේ උගතුන් වෙතින් හැදී පිරිසයි, අවශ්‍ය වූයේ ගෝර්කිගේ වදන් වලින් කියතොත්, “බාගයක් මිලේවිෂ ජනතාව වූ සාමූහිකයක්”, ඔවුන්ගේ “කුරිරු සහජ ආශයන්” සහ “සත්ව ඒකපුද්ගලභාවයන්” සඳහා ප්‍රසිද්ධියේ දඬුවම් කිරීම පිණිස “නගරයේ සංවිධානාත්මක විචාරය” වෙත ගෙන ඒමටයි. එම අවස්ථාවේ දී ම, තාවකාලික ආණ්ඩුව දෙදරා යැවූ උද්ඝෝෂණ හටගත්තේ ගම්බද වැසියන් නිසා යැයි ද, එයින් කුඩා සුලුතරය වූ බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට බලය සඳහා ඇති වූ හිඩැස පුරවන අවස්ථාව අල්ලා ගන්නට

¹⁵ V. I. Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii* (Complete collected works) (Moscow: Gos.izd-v0 poll. lit-ry, 1958-1966), 35:311.

හැකි වුවා යැයි ද, දේශපාලනඥයන් සහ විද්වතුන් සියල්ලන්ම හොඳින් දැන සිටියහ.

1917 අවසානයේ සහ 1918 ආරම්භයේ දී, නව රෙජිමයට වැදගත් යැයි කිවහැකි විරුද්ධ පක්ෂයකට මුහුණ දෙන්නට සිදුවූයේ නැත. බොල්ෂෙවික් රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණයෙන් මාසයක් යද්දී, එය උතුරු පළාත් බොහොමය සහ මධ්‍යම-වොල්ගා තරම් ඈතකට දිවෙන රුසියාවේ මධ්‍යම ප්‍රදේශ, එමෙන්ම කෝකසස් හි බාකු සහ මධ්‍යම ආසියාවේ ටැෂ්කෙන්ට් (Tashkent) වැනි තරමක් විශාල නගර පවා ඉතා කාර්යක්ෂමව පාලනය කරන්නට සමත් විය. යුක්රේනය සහ ෆින්ලන්තය කැඩී ගියත් ඔවුන් යුද්ධයට යන අරමුණක් පෙන්වූයේ නැත. බොල්ෂෙවික් හමුදා බලයට විරුද්ධව සංවිධානාත්මකව සිටියේ 3,000 ක් පමණ ස්වේච්ඡාවෙන් එකතු වූ කුඩා හමුදාවක් පමණි. එය අනාගතයක දී දකින්නට ලැබෙන “සුදු හමුදාවේ” නොවැඩුණු අවධියයි. එය දකුණු රුසියාවේ දී හැදෙමින් පැවතුනේ ජනරාල් මිකායෙල් ඇලෙක්සීව් (Mikhail Alekseev) සහ ජනරාල් කොර්නිලොව් (Kornilov) යන දෙදෙනා අතිනි. මෙම ටිසා ඊවාදී ජනරාල්වරු දෙදෙනා ඔවුන්ගේ සියළු බලාපොරොත්තු තැබුවේ ඩොන් (Don) සහ කුබන් (Kuban) කොසැක්වරුන් වෙතයි. කොසැක්වරුන් අනෙකුත් සියළු රුසියානු ගම්බද වැසියන් වෙතින් වෙනස් වූහ. පරණ රෙජිමයෙන් ඔවුනට ලැබී තිබුණ විශේෂ වරප්‍රසාදය වූයේ වයස අවුරුදු තිස්හය තෙක් හමුදාවේ සේවය කිරීම සඳහා හෙක්ටොයාර් 30 ක ඉඩම් කොටස් ලාභියෙක් වීමයි. තවත් ඉඩම් ලබාගැනීමට තරම් උනන්දුවක් නොවූයේ නම් ඔවුන් කළේ අඛණ්ඩ ප්‍රයත්නයකින් තමන්ට ලැබී තිබුණ ඉඩම් ආරක්ෂා කර ගැනීමයි. අනෙක් සියල්ලටම වැඩියෙන් ඔවුන් ආශා කළේ ඔවුන්ගේ තත්වය සහ ස්වාධීනත්වය පවත්වාගෙන යෑමටයි. කුලාක් හට හානි පමුණුවන ලද බොල්ෂෙවික් නිවේදන වලින් සිත් තැවුලට පත් කොසැක් ජනතාව 1918 වසන්තයේ දී බොල්ෂෙවික් විරෝධීන් බල සමඟ අත්වැල් බැඳ ගත්හ.

1917 හේමන්තයේ සහ 1918 වසන්තයේ දකුණු රුසියාව තුළ දකින්නට ලැබුණ පළමු සටන් විස්තර කරන්නට “සිවිල් යුද්ධය” යන වචනය වැඩියෙන්ම සුදුසු නොවන්න විය හැකියි. ස්වේච්ඡා හමුදාවේ දෙතුන් දහසක පිරිමි සහ 6,000 ක් තරම්වත් නොවූ පිරිමි සංඛ්‍යාවකින් ජනරාල් රුඩොල්ෆ් සිවර්ස් (Rudolf Sivers) යටතේ පැවති බොල්ෂෙවික් හට කණ්ඩායම් යුද්ධයේ සටන් වැදුණහ. මේ සාපේක්ෂව සුළු ප්‍රමාණයකින් යුතු හටයන් සංඛ්‍යාවක් නියැළෙන මේ සටන් ගැන ක්ෂණිකව කැපී පෙනෙන ලක්ෂණය නම් එහි දී අල්ලා ගත් සොල්දාදුවන් වෙත පමණක් නොව සිවිල් වැසියන් වෙත ද, බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් දැඩි මර්ධනීය

ප්‍රවණ්ඩත්වයක් යොදා ගැනීමයි. දකුණු රුසියාවේ හමුදා ප්‍රධාන අණදෙන නිලධාරියා වූ ජනරාල් ඇන්ටන් ඩෙනිකින් (Anton Denikin) විසින් 1919 ජුනි මාසයේ දී පිහිටුවන ලද බොල්ෂෙවික් අපරාධ විමර්ශනය කිරීමේ කමිටුව විසින් එය පැවති කෙටි මාස කිහිපයේ දී යුක්රේනයේ, කුබන්, සහ ඩොන් ප්‍රදේශයන්හි සහ ක්‍රිමියාවේ දී, බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් කරන ලද කුරිරු අපරාධ ගැන වාර්තා කරන්නට වැයම් කළහ. කොමිසම විසින් එකතු කරන ලද ප්‍රකාශ, 1926 දී පළවෙන සම්භව්‍ය කෘතියක් වූ සර්ජේ මෙල්ගුනොව් (Sergei Melgunov) ලියූ 'රුසියාවේ රතු භීෂණය, 1918-1924' යන පොතේ ප්‍රධාන මූලාශ්‍ර වෙති. ගණනය කළ නොහැකි කුරිරු අපරාධ 1918 ජනවාරි මාසයේ සිට සිද්ධ වූ බව එයින් පෙනී යයි. සිවර්ස්ගේ හමුදාවේ ටැගන්රොග් (Taganrog) හි සිටි හමුදා හටයන් මත්ද්‍රව්‍ය සඳහා ඇබ්බැහිවුවන් පනස් දෙනෙක්ද, අත පය බඳින ලද "සුදු" හමුදා නිලධාරීන්ද, කම්හල් ගිනි උදුනකට (blast furnace) විසිකරන ලදහ. ඉවැපටෝරියා (Evaporatoria) හි භාර පන්සියයක් පමණ නිලධාරීන් සහ "බුර්ජුවා සීන්" බැඳ තබමින්, ශාරීරික වධහිංසා වලට ලක් කර, අනතුරුව මුහුදට විසි කරන ලදහ. බොල්ෂෙවික්වාදීන් අධිවාසයේ සිටි සෙවැස්ටොපොල්, යාල්ටා, අලුෂ්ටා, සහ සිම්ෆරොපොල් වැනි ක්‍රිමියාවේ බොහෝ නගරවල එවැනි ප්‍රවණ්ඩත්ව සිද්ධ විය. ඒ හා සමාන කුරිරු ක්‍රියා 1918 අප්‍රේල් සිට මැයි දක්වා කාලයේ කැරලිකාර විශාල කොසැක් නගර වලින්ද වාර්තා වූහ. "අත් කපා දැමූ මළ සිරුරු, බිඳ දැමූ ඇටකටු සහිත, සිරුරෙන් හිස් ඉවත් කර දැමූ, හක්කා බිඳ දමන ලද්දා වූ, සහ පුරුෂ ලිංගික අවයවය ඉවත් කරන ලද" ¹⁶ යනාදී අපරාධ වාර්තා වූයේය.

ඒ ඩෙනිකින් කොමිසමේ වඩාත්ම නිරවද්‍ය ලිපිගොනු වලිනි.

මෙල්ගුනොව් දක්වන පරිදි, සංවිධානාත්මක භීෂණයේ ක්‍රමානුකූල භාවිතය සහ කිසිසේත්ම පාලනය කරගත නොහැකි වූ දරුණු තත්වයන් අතර වෙනස දැක්වීම ඉතාමත් දුෂ්කර වෙයි. 1918 අගෝස්තු සහ සැප්තැම්බර් තෙක්, (වෙකා පද්ධතිය තැනින් තැන විසිර පැවති නිසා) එවැනි සමූල ඝාතන මෙහෙය වූ පළාතේ වෙකා ගැන සඳහන් කිරීම ඉතා කලාතුරකින් සිද්ධ වූවකි. මේ සමූලඝාතන විසින් ඉලක්ක කරන ලද්දේ හතුරු සටන්කාමීන් පමණක් නොවේ. ඒවා සිවිල් "ජනතාවගේ හතුරන්" ඉලක්ක කරගන්නා ලදී. යාල්ටාවේ 1918 මාර්තු මස මුල දී ඝාතනය වූ 240 ක පිරිසට දේශපානඥයන්, නීතීඥයන්, පුවත්පත්කලාවේදීන්, සහ ගුරුවරුන් 70 ක් ද, තවත් නිලධාරීන් 165 ක් ද අයත් වූහ. ඒවා ක්‍රියාවට නංවන ලද්දේ "අවිගත් හමුදා කාණ්ඩ," "රතු මුරකරුවන්,"

¹⁶ GARF, "Prague Archives," files 1-195. For the period in question see files 1,2, and 27.

සහ වෙනත් කවුරුන්දැයි නොදන්නා “බොල්ෂෙවික් පාක්ෂිකයන්” වූහ. ජනතාවගේ හතුරන් වඳ කර දැමීම යනු දේශපාලනිකවත් සහ සමාජයීයවත් එන විප්ලවයේ තාර්කික දිගුව යැයි කියැවුණි. මෙයාකාරයෙන් ලෝකය දැකීම 1917 ඔක්තෝබර් මාසයට පසුව හදිසියේ පැන නැඟුණක් නොවේ. මෙහි දී පැහැදිලිවම විස්තර වෙන පරිදි, බොල්ෂෙවික්වාදීන් බලය අල්ලා ගැනීම පසුව එන මේ භීෂණ නීත්‍යානුකූල කිරීමට දායක විය.

විප්ලවය තක්සේරු කර එය තම රෙජිමේන්තුවට බලපාන ආකාරය ගැන තරුණ කැප්ටන්වරයෙක් 1917 මාර්තු මාසයේ දී තත්වය අවබෝධ කරගත් ලිපියක් ලිවීය: “සොල්දාදුවන් සහ අප අතර ඇති පරතරය පියවන්නට නොහැකියි. ඔවුන්ට අනුව අපි සියල්ලන්ම සදා කාලිකව ස්වාමි (barini) ලෙසින් සිටිමු. ඔවුන්ගේ චින්තනයට අනුව, සිද්ධ වූ දේ දේශපාලන විප්ලවයක් නොව සමාජ මෙහෙයුමකි. එයින් ඔවුන් දිනුම් ලැබුවන් වූ අතර අප පරාජය ලද්දවුන් වූහ. ඔවුන් අපිට මෙසේ කියති: ‘කළින් ඔබ ස්වාමි වූහ, ඒත් දැන් අපේ වාරයයි!’ මේ සියවස් ගණනාවක් කරන ලද වහල්කම්වලට ඔවුන් හිතන්නේ දැන් ඔවුන්ට ඔවුන්ගේ පළිගැනීම් ක්‍රියාත්මක කරන්නට හැකියි කියයි.”¹⁷

සාමූහිකය තුළ මේ “සමාජ පළිගැනීම්” රිසි වූවන්ට එහි නියැළීම බොල්ෂෙවික් නායකයන් විසින් දිරිගන්වන ලදී. ඔවුන් එය දුටුවේ භීෂණය ආචාර ධාර්මිකව නීත්‍යානුකූල කිරීමක් ලෙසිනි. “යුක්ති සහගත සිවිල් යුද්ධය” යැයි ලෙහින් එය හැඳින්වූයේය. සියළු සෝවියට්වාදීන්ට තම තමන්ගේ වෙකා සංවිධානය කරන්න යැයි කියමින් ජර්සින්ස්කි, 1917 දෙසැම්බර් 15 (28) වැනිදා ‘ප්‍රවාන්ති’ (Izvestiya) හි ආරාධනාවක් පළ කළේය. එයින් ඉතා ඉක්මණින් “කොමිසම්,” “හට කණ්ඩායම්,” සහ වෙනත් “අතිරේක සංවිධාන” ගණනාවක් බිහි වූහ. මාස ගණනකට පසුව, මධ්‍යම බලධාරීන් විසින් ඒවා මෙල්ල කරගන්නට නොහැකිව දැඩි ගැටළුවලට මුහුණ පෑම පටන් ගනිද්දී, ඔවුන් එවැනි “සාමූහික ප්‍රයත්නයන්” අවසන් කර මධ්‍යම ලෙසින් සංවිධාන වූ වෙකා ආකෘතිය ගෙනෙන ලදහ.¹⁸

1918 ජූලි පිහිට වූ වෙකා හි මුල් මාස හය ගැන කෙටියෙන් දක්වමින් ජර්සින්ස්කි මෙසේ ලියුවේය: “මේ කාලය දිගහැරෙන ආකාරය අනුව පිළිතුරු දුන්

¹⁷ Quoted in Orlando Figes, *A People’s Tragedy: The Russian Revolution, 1891-1924* (London: Jonathan Cape, 1996), p. 379.

¹⁸ “Polozhenie o ChK na mestakh” (The state of the Cheka in localities), 11 June 1918, B. I. Nikolaevsky Archives, Hoover Institution, Stanford, Calif.

සහ යමක් කරන්නට පැකිලෙන ලද ලද කාලයකි. ඒ කාලයේ දී අපේ සංවිධානය තත්වයේ සංකීර්ණ ස්වභාවය ගැන හැම විටම දැන සිටියේ නැත.”¹⁹ ඒත් ඒ දාතම අනුව වුවද, එය දැවැන්ත ලෙසින් ක්‍රියාකරන ලද පීඩන යාන්ත්‍රණයක් වූ බව වෙකා වාර්තා දක්වයි. එම සංවිධානයේ සේවය කරන ලද පිරිස 1917 දෙසැම්බර් මස වෙද්දී 100 කට වැඩි වූයේ නැත. ඊ ළඟ මාස හයේ දී පමණක් ඒ ගණන 12,000 ක් දක්වා වැඩි වූහ.

එහි ආරම්භය මධ්‍යස්ථ ප්‍රමාණයකින් වූවකි. ජර්සින්ස්කි 1918 ජනවාරි 11 (24) දින ලෙනින්ට ලියුමක් යැවීය: “අපි දැනටමත් සපයා ඇති වැදගත් සේවා වූවත්, දැනට ඇති තත්වය අපිට දැරිය නොහැකියි. අපිට කිසිත් ලෙසක මුදල් නැහැ. අපි දිවා රෑ වැඩ කරනව පාන්, සීනි, තේ, බටර්, හෝ චීස් නැතිව. එක්කෝ අප වෙනුවෙන් සරිලන සලාක සැපයීම අනුමත කරන්න, නැත්නම් අපට අවශ්‍ය දේ බුර්ජුවාසියෙන් ලබාගන්න හැකි බලය අපිට පවරන්න.”²⁰ ජර්සින්ස්කි විසින් පිරිමි 100 ක් පමණ බඳවාගෙන තිබුණි. බාල්ටික් දේශ වලින් ආ ජනතාව සහ පෝලන්ත ජනතාව එහි බහුතරය වූහ. ඔවුන් කළින් එක්ව-අවිගත් සහෝදරයන් මෙන්ම එහි සියල්ලන්ම පාහේ PRMC හි සේවය කරන ලද්දවුන්ද වූහ. මාටින් ලැට්සිස්, වියවෙස්ලාවි මෙන්හින්සිකි (Viacheslav Menzhinsky), ස්ටැනිස්ලාව් මෙසින් (Stanislav Messing), ග්‍රිගෝරි මොරෝස් (Grigory Moroz), ජැන් පීටර්ස් (Jan Peters), මියර් ට්‍රිලිසර් (Meir Trilisser), යෝසිෆ් උන්ෂ්ලික්ට් (Josif Unshlikht), සහ ජෙන්නර්ක් යගෝඩා යනාදීන් 1920 ගණන් වල දී GPU වෙතට ද, 1930 ගණන් වල දී NKVD වෙතටද ගිය, එදා එහි සේවය කළ අනාගත නායකයන් වූහ.

පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ රාජ්‍ය සේවකයන්ගේ වර්ජනයක් නැවැත්වීම රාජ්‍ය සේවකයන්ගේ ප්‍රථම ක්‍රියාව විය. ඔවුන් යෙදූ පිළිවෙත ඉක්මන් සහ කාර්යක්ෂම විය —එහි නායකයන් සියළු දෙනාම අත් අඩංගුවට ගැනිණ— ඔවුන් එය සාධාරණීය කළේ සරල ලෙසින්: “ජනතාව සමඟ වැඩ කරන්නට අකමැති කිසිවෙකුට තව දුරටත් ජනතාව අතර තැනක් නැහැ,” යැයි ජර්සින්ස්කි ප්‍රකාශ කළේය. ව්‍යවස්ථාදායක සභාවට තේරී පත්ව සිටි මෙන්ෂ්ටින්වාදී සහ සමාජවාදී විප්ලවීය උප නියෝජිතයන් ගණනාවක් ද හේ අත් අඩංගුවට ගත්තේය. අයිසැක් ස්ටැනින්බර්ග් විසින් මේ හිතුවමයේ කරන ලද ක්‍රියාව ඉතා ඉක්මණින් හෙළා දැක්කේය. ඔහු යුක්තිය සඳහා පත්ව සිටි ජනතාවගේ කොමිස්සාර්වරයාය. දින

¹⁹ Leggett, *The Cheka*, P. 29-40.

²⁰ M. I. Latsis, *Dva good borby na vnutrennom fronte* (Two years of struggle on the internal front) (Moscow: Gos.izd-vo, 1920), p. 6.

කිහිපයකට පෙර ඔහු තනතුර සඳහා තේරී පත්ව සිටි අතර ඔහු සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන් අත්හැර පැමිණියෙකි. වෙකා සහ අධිකරණය අතර හටගත් මේ ප්‍රථම ගැටුම, රහස් පොලීසියේ නීත්‍යානුකූල තත්වය කුමක්දැයි යන වැදගත් කාරණය ඉස්මතු කළේය.

“යුක්තිය පිණිස වූ ජනතාවගේ කොමිස්සාර් කාර්යාලය පැවතීමේ අරමුණ කුමක්ද?” යැයි ස්ටැන්බර්ග් ලෙහින් වෙතින් විමසීය. “ඊට වඩා අවංකයි සමාජය වඳ කර දැමීම සඳහා වූ ජනතාවගේ කොමිස්සාර් කාර්යාලයක් තිබීම. එතකොට මිනිස්සුන්ට ඒක වටහා ගැනීම වැඩියෙන් පහසු වේවි.”

“අනගි අදහසක්,” ලෙහින් පිළිතුරු දුන්නේය. “අන්න එහෙම තමයි මාත් දකින්නෙ. අවාසනාවට, ඒක එහෙම යැයි හඳුන්වන්න බැහැ.”²¹

ජර්සින්ස්කි සහ ස්ටැන්බර්ග් අතර ඇති ආරවුල සමථයකට පත් කරන්නට ලෙහින් මැදිහත් විය. ස්ටැන්බර්ග් තර්ක කළේ වෙකා දැඩි අධිකරණ ක්‍රියාවලියක් යටතේ පැවතිය යුතුයි කියායි. ජර්සින්ස්කි තර්ක කළේ ඊට එරෙහිවයි. “පරණ රෙජිමයේ පරණ පාසැලේ සුළු සුළු වැරදි හොයන නීතිවේදය” යැයි ජර්සින්ස්කි එය හැඳින්වීය. සිය ක්‍රියා කටයුතු සඳහා වෙකා වගකිව යුත්තේ ආණ්ඩුවටම පමණක් යන්න ජර්සින්ස්කි ගේ දැක්ම වූයේය.

බොල්ෂෙවික් ආඥාදායකත්ව සංස්ථාපනයේ වැදගත් දිනයක් වූයේ ජනවාරි හය (දහනම) වැනිදාය. 1917 නොවැම්බර්-දෙසැම්බර් හි දී තෝරා පත් වූ, ව්‍යවස්ථාදායක සභා රැස්වීම, බොල්ෂෙවික්වාදීන් සුලුතරයක් පමණක් වූව (ආසන 707 න් ඔවුන්ගේ නියෝජිතයන් වූයේ 175 ක් පමණි), පැවැත්වෙන්නට නියමිත වූ හිමිදිරියේ එය බලහත්කාරයෙන් නැවැත්වුණි. ඔවුන් එතෙක් රැස්ව සිටියේ එක දිනයක් පමණි. මේ හිතූමතයේ කරන ලද ක්‍රියාව ගැන රටේ වෙනත් කිසිත් තැනක විශේෂ ප්‍රතිචාරයක් දකින්නට නොලැබිණ. සභාව විසුරුවා හැරීම සම්බන්ධයෙන් පැවති උද්ඝෝෂණයක් හමුදාව විසින් නවත්වා දමන ලදී. එහි දී විසිදෙනෙක් මිය ගියහ. පැය ගණනක් පමණක් පැවති ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පාර්ලිමේන්තු අත්හදා බැලීමට එවැනි ඉහළ මිලක් ගෙවන්නට සිදුවිය.²²

²¹ Issac Steinberg, *In the Workshop of the Revolution* (New York: Rinehart, 1953), p. 155.

²² Leonard Schapiro, *The Origin of the Communist Autocracy: Political Opposition in the Soviet State, First Phase, 1917-1922* (London: London School of Economics and Political Science, 1955), pp. 84-86; Brovkin, *The Mensheviks after October*, pp. 46-47 and 59-63.

ව්‍යවස්ථාදායක සභාව විසුරුවා හැරිය පසු එළඹෙන දින සහ සති කිහිපයේ දී, පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ පැවති බොල්ෂෙවික් ආණ්ඩුවේ තත්වය එන්න එන්නම ව්‍යාකූල වූයේ ට්‍රොට්ස්කි, කමනෙවේ, ඇඩොල්ෆ් යොෆ් (Adolf Yoffe), සහ කාල් රඩෙක් (Karl Radek) යනාදීන් මධ්‍යම පළාත් බලය යුතු නියෝජිතවරු සමඟ බ්‍රෙස්ට් ලිටොව්ස්ක් (Bret Litovsk) හි දී සාම සාකච්ඡා පවත්වමින් සිටිය අවස්ථාවේ දී ම ය. සියළු රාජ්‍ය කටයුතු මොස්කව් වෙත ගෙන මාරු කිරීම ගැන පමණක් 1918 ජනවාරි 9 (22) වැනිදා ආණ්ඩුවේ කටයුතු සීමා වූහ.²³

බොල්ෂෙවික් නායකයන්ගේ සිත් කරදරයට පත් කළේ ජර්මන් තර්ජනය සම්බන්ධව නොවේ. දෙසැම්බර් 15 සිට තාවකාලික සටන් විරාම උල්ලංඝනය වී නොතිබුණි. ඒත් ඔවුන් කළබලවී සිටියේ ශ්‍රමිකයන්ගේ වැඩ වර්ජනයක් ඇති විය හැකි තත්වයක් ගොඩ නැගෙමින් තිබීම ගැනයි. වැඩ කරන පංතිය ජීවත් වූ පෙදෙස්වල, මාස දෙකකට පෙර ඔවුන් හා අත්වැල් බැඳ සිටියවුන් අතර රජය ගැන අසතුව සිසුයෙන් වර්ධනය වෙමින් පැවතිණ. හමුදාව විසුරුවා හැරීමත්, හමුදාවෙන් පැමිණි විශාල ඇණවුම් නැතිව යාමත් නිසා, ව්‍යාපාර දස දහස් ගණනින් ශ්‍රමිකයන් රස්සාවලින් ඉවත් කර දමමින් සිටියහ. සැපයුම් ගැන පැවති ගැටළු වැඩි වූ බැවින් එක දවසකට ලැබෙන පාන් සලාකය රාත්තල් කාලකට බැස තිබුණි. මේ තත්වය දියුණු කරන්නට කිසිවක් කරකියා ගත නොහැකිව, ලෙනින් බිල්ලට දුන් “දුලබ භාණ්ඩ සඳහා අධික මිලක් නියම කර අයුතු ලාබ සොයන අය” සහ “සමපේක්ෂණයේ” යෙදෙන අයට එරෙහිව කතා කරමින් පමණක් සිටියේය. 1918 ජනවාරි 22 (පෙබරවාරි 4) දින ඔහු මෙසේ ලිවීය: “සෑම කම්හලක්ම, සෑම කොම්පෑණියක්ම තම තමන්ගේ සැපයුම් ලබාගන්න හමුදාවක් හැදිය යුතුයි. පාන් හොයාගන්න සෑම කෙනෙක්වම සුදානම් කරවිය යුතුයි. ස්වේච්ඡාවෙන් ඉදිරිපත් වන අය පමණක් නෙමෙයි, නමුත් සහමුලින් සියල්ලන්ම. මේ සඳහා සහයෝගය දක්වන්නට යම් අයෙක් අසමත් වෙනවා නම් එයාගේ සලාක කාඩ් එක ක්ෂණිකව රජයට පවරා ගනු ඇත.”²⁴

1918 ජනවාරි 31 වැනිදා බ්‍රෙස්ට් ලිටොව්ස්ක් සිට ආපසු පැමිණි පසු, ආහාර සහ ප්‍රවාහන අතිරේක කොමිසමේ ප්‍රධානියා ලෙස ට්‍රොට්ස්කි පත්වීම, “ආහාර ගැන ආඥාදායකත්වය” දක්වන පළමු පියවර, “ආහාර දඩයම් කරන්නට” ආණ්ඩුවෙන් දෙන ලද තීරණාත්මක වැදගත්කම පැහැදිලි කරන ලකුණ විය.

²³ E. Berard, “Porquoi les bolcheviks ont-ils quitté Petrograd?” *Cahiers du monde ruses et soviétique*, 34 (October-December 1993), 507-528.

²⁴ Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, 35:311.

පෙබරවාරි මාසය මැද දී ලෙනින් මේ කොමිසම වෙත යවන ලද කටු සටහන් නියෝගයක් ප්‍රතික්ෂේප විය. ආහාර පිළිබඳ ජනතා කොමිස්සාරි ලෙසින් ට්‍රොට්ස්කි හැරෙන්නට ඇලෙක්සන්ඩර් ට්ස්යුරූපා (Aleksandr Tsyurupa) ද වූහ. ලෙනින් සකස් කළ කටු සටහන අනුව, සියළු ගම්බදවාසීන් සතු සියළු අතිරික්ත ආහාර ඔවුනට දෙන රිසිටි පත පිළිගෙන රජයට බාර දිය යුතුයි. නියමිත කාලය තුළ සැපයුම් බාර දීම පැහැර හරින සෑම අයෙක්ටම වෙඩි තබා මරා දමනු ලබයි. “මේ යෝජනාව කියවද්දී අපිට කියන්න වචන නැතිව ගියා,” යැයි ට්ස්යුරූපා සිය මතක සටහන් වල ලියයි. “මෙවැනි ව්‍යාපෘතියක් මෙහෙයවීම යනු මහා විශාල ප්‍රමාණයකින් ඝාතන ඇති කරවන්නක්. ලෙනින්ගේ ව්‍යාපෘතිය සරලවම කිව්වොත් අත්හැරල දැමුව.”²⁵

මේ සිද්ධිය ඉතා පැහැදිලිවම සත්‍යය තත්වය පෙන්නුම් කරන්නකි. 1918 උදාව සමඟ, ලෙනින් හසුව සිටියේ ඔහු විසින්ම ගෙනෙන ලද තත්වයකයි. මහා කාර්මික කේන්ද්‍ර තුළ දකින්නට ලැබුණ හානිකර සැපයුම් තත්වයන් ගැන ඔහු සිත් කරදරයෙන් පසුවිය. මහත් ගම්බද වැසියන්ගේ සාමූහිකය මැද්දේ ඒවා පෙනුණේ තනි වූ බොල්ෂෙවික් බලකොටු ලෙසකිනි. සිය ප්‍රතිපත්ති කිසිවක් වෙනස් නොකර, අවශ්‍ය ධාන්‍ය ලබාගන්නට ඔහු ඕනෑම දෙයක් කරන්නට සූදානම්ව සිටියේය. ගම්බද වැසියන්ට ඔවුන්ගේ වෙහෙසේ ඵලදාව ඔවුන් වෙනුවෙන් තබාගන්නටත්, පිටතින් එන ඇඟිලි ගැසීම් ප්‍රතික්ෂේපයටත්, උවමනා විය. නව රෙජිමයට අවශ්‍ය වූයේ අර්බුදයේ දී ඔවුන්ගේ සලකුණ තබන්නටයි. ඒත් ඔවුන් ආර්ථික සැපයුම හරියාකාරව සිද්ධ වෙන්නේ කෙසේදැයි යන්න වටහා ගැනීම ප්‍රතික්ෂේප කළහ. ඔවුනට උවමනා වූයේ එන්න එන්නම වර්ධනය වෙන ආරාජික තත්වයක් ලෙසින් ඔවුන් දුටු තත්වය පාලනය කරගන්නටයි. එහි දී මුහුණ දිය යුතු ගැටුම මඟ හරින්නට නොහැකි වූවකි.

බ්‍රෙස්ට් ලිටොව්ස්ක් සාකච්ඡා අසාර්ථක වීමෙන් 1918 පෙබරවාරි 21 වැනිදා ජර්මන් හමුදාව සුවිශාල බිම් ප්‍රමාණයක් අල්ලාගෙන ඉදිරියට එන්නට සමත් වූහ. සමාජවාදී පීතෘභූමිය අවදානමකට වැටී ඇතැයි ආණ්ඩුව නිවේදනය කළහ. ආක්‍රමණිකයන්ට එරෙහිව විප්ලවීය කටයුතු සඳහා වූ කැඳවීම සමඟ ආවේ මහා භීෂණයකට කැඳවීමකි: “සියළු හතුරු ඒජන්තවරු, සමපේක්ෂකයන්, රස්කියාදුකාරයන්, ප්‍රතිවිප්ලවීය උද්ඝෝෂකයන්, සහ ජර්මන් ඔත්තුකරුවන් දුටු

²⁵ Russian Center for the Conservation and Study of Historic Documents, Moscow (henceforth RTsKhIDNI), 158\1\1\10; Pavlyuchenkov, *Krestyanskii Brest*, p. 29.

තැන වෙඩි තබා මරා දමනු ලැබේ.”²⁶ මේ නිවේදනය සාර්ථක ලෙසින් සියළු හමුදා කලාපයන්හි පිහිටවනු ලැබීය. 1918 මාර්තු 3 වැනිදා, බ්‍රෙස්ට් ලිටොව්ස්ක් හි සාම එකඟතාවයෙන් වූ පසුව එහි නීත්‍යානුකූල බලය ප්‍රායෝගික වශයෙන් නැතිවී ගියේය. නීතිමය ලෙසකින් මරණ දඬුවම නැවත ප්‍රතිස්ථාපනය වනුයේ 1918 ජූනි 16 වැනිදාය. කෙසේ වුවද, 1918 පෙබරවාරි සිට වෙකා විසින් ලඝු වෙඩිතබා මරා දැමීම් ගණනාවක් කරන ලදී. ඒවා හමුදා කලාප වලින් පිටත දී ද සිද්ධ වූහ.

1918 මාර්තු 10 වැනිදා ආණ්ඩුව පෙට්‍රොග්‍රෑඩ් වලින්, නව අග නගරය වූ මොස්කව් වෙත ගෙන යන ලදී. ක්‍රෙම්ලින් අසල බොල්ෂායා ලුබියන්කා විදියේ, කළින් රක්ෂණ කොමිෂනාරියට අයිති වූ ගොඩනැගිල්ලක, වෙකා මූලස්ථානය පිහිටුවන ලදී. සෝවියට් රෙජිමයේ කඩා වැටීම තෙක් විවිධාකාර වූ නම් වලින් (GPU, OGPU, NKVD, MVD, සහ KGB යනාදී නම් ඇතුළුව) වෙකා සිය වාසස්ථානය කරගත්තේ මෙම ගොඩනැගිල්ලයි. මාර්තුවේ යාන්තම් 600 ක් පමණ වූ පිරිසක් වෙතින් පටන් ගත් වෙකා සේවකයන් 1918 ජූලි මාසයේ එහි මධ්‍යම මූලස්ථානය වෙතට යද්දී 2,000 ක් දක්වා වැඩි වී සිටියහ. එයට විශේෂ හමුදාවල සිටි සංඛ්‍යාව ඇතුළත් නැත. ඒ දිනයේ දී, රට පුරා විසිර සිටි පරිස්ථානීය සෝවියට්වාදීන් ගේ දැවැන්ත සංවිධානය අධ්‍යක්ෂණය කිරීමේ කාර්ය භාරය ලැබී තිබුණ ‘අභ්‍යන්තර කටයුතු සඳහා වූ ජනතාවගේ කොමිස්සාර්’ කාර්යාලයේ සේවක සංඛ්‍යාව 400 ක් පමණක් විය.

වෙකා විසින් ඔවුන්ගේ පළමු ප්‍රධාන මෙහෙයුම දියත් කරන ලද්දේ 1918 අප්‍රේල් 11-12 රාත්‍රියේ දී ය. ඔවුන්ගේ විශේෂ හමුදා කාණ්ඩ වලින් යොදාගත් 1,000 පිරිමි මොස්කව්වල අරාජිකවාදී බල ස්ථාන විස්සක් වෙත කඩා වැදුනහ. පැය කිහිපයක් පුරා දැඩිව සටන් වැදුණ ඔවුන්, ආරාජිකවාදීන් 520 ක් අත් අඩංගුවට ගත්හ. “මං පහරන්නන්” යැයි හඳුන්වා ලඝු වෙඩි තබා මැරීම් වලින් 25 ක් මරා දමන ලදී. ඒ පද වහර එතැන් සිට වර්ජනයේ යෙදී සිටින ශ්‍රමිකයන්, රජයේ යුද හමුදා සේවයෙන් පළා යන අය, සහ බලහත්කාරයෙන් ධාන්‍ය ගනිද්දී ප්‍රතිරෝධය දක්වන ගම්බදවාසීන්වද හඳුන්වන්නට යොදා ගැනිණ.²⁷

²⁶ *Dekrety sovetsoi vlasti* (Decrees of the Soviet regime) (Moscow: Gos. izd-vo polis. lit-ry, 1957-), 1:490-491.

²⁷ P. G. Sofinov, *Ocherki Istorii vserossiiskoi chrezvychainoi komissii* (Outline of the history of the All-Russian Extraordinary Commission) (Moscow: Gos. izd-vo polit. lit-ry, 1960), pp. 43-44; Leggett, *The Cheka*, p. 35.

මේ පළමු ජයග්‍රහණයෙන් පසුව, මොස්කව් සහ පෙට්‍රොග්‍රෑඩ් යන නගර දෙකේම වෙනත් “සාමකරණ” මෙහෙයුම් සිදුවිය. 1918 අප්‍රේල් 29 වැනිදා ජර්සින්ස්කි මධ්‍යම විධායක කමිටුව වෙත ලියුමක් යවමින් වෙකා සඳහා සම්පත් සෑහෙන ප්‍රමාණයකින් වැඩි කරන්න යැයි ඉල්ලා සිටියේය. “මේ විශේෂ කාලයේ දී,” යැයි හේ ලිවීය, “හැම පැත්තකින්ම එන ප්‍රතිවිප්ලවීය ක්‍රියා වැඩිවීම හමුවේ වෙකා කටයුතු අති මහත් ලෙසකින් වැඩිවෙන එක අනිවාර්යෙන්ම සිද්ධ වෙයි.”²⁸

ජර්සින්ස්කි සඳහන් කරන මේ “විශේෂ කාලය”, එන්න එන්නම වැඩි වෙන වෛරයක් බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට එල්ල වෙන ලද්දා වූ ද, ඒ ජනතාවට එරෙහිව ම ර්ධනය ශක්තිමත් වෙන ලද්දා වූ ද, දේශපාලන සහ ආර්ථික ආඥාදායකත්වයක් ස්ථාපිත කරන්නට පටන් ගත් ඒ කාලය, ඇත්ත වශයෙන්ම තීරණාත්මක යුගයක් සේ පෙනී යයි. 1917 ඔක්තෝබරයේ සිට බොල්ෂෙවික්වාදීන් සාමාන්‍ය ජනතාවගේ ජීවිතය දියුණු කරන්නට කිසිවක් කර නොතිබුණි. 1917 වසර පුරා එකතු වූ මූලික නිදහස් අයිතීන් රකින්නටත් කිසිවක් කර නොතිබුණි. ඔවුන් දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ පෙරුම් පුරන ලද ඉඩම් අල්ලා ගැනීමේ අවසරය ගම්බද වැසියන්ට දෙන්නට ඉදිරිපත් වූ එකම දේශපාලන බලය හැටියට සිටිය බොල්ෂෙවික්වාදීන්ව දැන් හැඳින්වෙන්නට ගැනුණේ, ගම්බද වැසියන්ගේ වෙහෙසේ එලදාව සොරකම් කරන්නට එන කොමියුනිස්ට්වාදීන් හැටියටයි. ගම්බද වැසියන් කල්පනා කළහ. ඔවුන්ට ඉඩම් ලබා දුන් බොල්ෂෙවික්වාදීන්, ඔවුන්ව නිදහස් කිරීමට කප්පම් ඉල්ලන බවක් පෙන්වන කොමියුනිස්ට්වාදීන්, ඔවුන්ගේ වතේ ඇති කම්සය පවා ඉල්ලන අය, මේ එකම ජනතාවක් විය හැකිද?

ජය පරාජය කුමන පැත්තකට හෝ අත්පත් විය හැකි ලෙසින් පැවති 1918 වසන්තය තීරණාත්මක කාලයකි. සෝවියට්වාදීන් මේ වෙද්දී තවමත් මුඛවාදි බැඳී රජයේ සරල මෙවලම් බවට හරවා නොතිබිණ. බොල්ෂෙවික්වාදීන් සහ මධ්‍යස්ථ සමාජවාදීන් අතර සැබෑ දේශපාලන විවාදය සඳහා සෝවියට්වාදීන්ගේ සංසදය විවෘතව තිබිණ. දිනපතා පාහේ බැට කැවද විරුද්ධවාදී පුවත්පත් පැවතිණ. ජනප්‍රිය සහයෝගය ලබාගැනීම පිණිස විවිධ ආයතන තරඟ කළ හෙයින් දේශපාලන ජීවිතය ඉතා සරු ලෙසින් වර්ධනය විය. ජීවන තත්වයන් පිරිහුණ මෙන්ම නගර සහ ගම අතර ආර්ථික සබඳතා සහමුලින් බිඳ වැටුණ වෙතින් සලකුණු වෙන මේ කාලය තුළ දී, සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන් සහ මෙන්ෂෙවික්වාදීන් ප්‍රතික්ෂේප කළ නොහැකි දේශපාලන ජයග්‍රහණ අත්පත් කරගත්හ. නව සෝවියට්වාදීන් සඳහා පැවැත්වුණ මැතිවරණ තුළ දී, වංචාකාරී

²⁸ Belov, *Iz istorii VChk*, pp. 112-113.

ඡන්ද සහ තර්ජනයෙන් බියගන්වීම් තරමක ප්‍රමාණයක් පැවතියද, ඡන්දය පැවති සහ ප්‍රතිඵල මහජනතාව වෙත දන්වන ලද ප්‍රධාන පළාත් සභා ආසන තිහක දී එයින් 19 ක් සඳහා ඔවුන් පැහැදිලි ජයග්‍රහණ ලබාගන්නට සමත් වූහ.²⁹

දේශපාලන සහ ආර්ථික යන පෙරමුණු දෙක තුළින්ම ආඥාදායකත්වය දැඩි කරමින් ආණ්ඩුව ප්‍රතිචාර දැක්වීය. අති විශාල ලෙසකින් සම්බන්ධීකරණ කඩා වැටී තිබීමේ ප්‍රතිඵලය වූයේ ආර්ථික බෙදා හැරීම් පද්ධති කඩා වැටීමයි. විශේෂයෙන්ම දුම්රිය මාර්ග සම්බන්ධයෙන්, ගොවියන් සතු වූ සියළු දිරිගන්වන දීමනාවන් නැතිව ගියේය. කාර්මික නිෂ්පාදන නොමැති වීම නිසා ඔවුන්ගේ නිෂ්පාදන විකිණීම සඳහා උදෙසාගයක් ගම්බද වැසියන් තුළ නොවීය. එහි දී මූලික ගැටළුව වූයේ හමුදාවට සහ නගර වලට, එනම් බල ආසනයට සහ වැඩ කරන ජනතාවට, ආහාර සැපයුම සහතික කරන්නේ කෙසේද කියායි. බොල්ෂෙවික් ආණ්ඩුවට තිබුණේ තෝරා ගැනීම් දෙකකි: එක්කෝ යම් විදියක වෙළඳපොල ආර්ථිකයක් නැවත පණගැන්වීම නැත්නම් අමතර සීමා කිරීම් පැනවීමයි. පරණ ක්‍රමය විනාශ කිරීමේ අරමුණෙන් ඒ සඳහා තවත් දුර දිග යා යුතු යැයි විශ්වාසයෙන්, ඔවුන් තෝරාගත්තේ දෙවැන්නයි.

සෝවියට්වාදීන්ගේ මධ්‍යම විධායක කමිටුව ඉදිරියේ කථා කරමින්, 1918 අප්‍රේල් 29 වැනිදා ලෙනින්, සෘජුවම කාරණයට බැස්සේය: “කුඩා ඉඩම් හිමියන්, ඉඩමකින් කොටසක් පමණක් අයිතිය තිබූ අය, ධනවාදීන් සහ ප්‍රධාන ඉඩම් හිමිකරුවන් පළවා හරින්නට කාලය උදා වුණාම නිර්ධන පංතිය එක්ක කරට කර සටන් වැදුණා. ඒත් දැන් අපි යන පාරවල් දෙකට බෙදිල. කුඩා ඉඩම් හිමියන් හැම විටම සිටියේ විනය සහ සංවිධානය ගැන තිබෙන බියකින්. දැන් උදාවෙලා තියෙන්නෙ ඔවුන්ට එරෙහිවන සහ කිසිදු සමාවක් නොපෙන්වන කාලයයි.”³⁰ ටික දිනකට පසුව ආහාර සඳහා වූ ජනතාවගේ කොමිස්සාර් විසින් එයම සභාවට කීවේය: “මම එය විවෘතව කියනවා; අපි දැන් ඉන්නේ යුද්ධයක, ඉතින් අපි අවශ්‍ය ධාන්‍ය අපිට ලැබෙන්නේ තුවක්කු වලින් පමණයි.” ට්‍රොට්ස්කි විසින් මෙය ද එකතු කළේය: “සිවිල් යුද්ධය පමණයි අපිට දැන් ඇති එකම තෝරා ගැනීම. පාන් සඳහා ඇති අරගලය සිවිල් යුද්ධයයි.... සිවිල් යුද්ධය දිගුකල් දිනේවා!”³¹

²⁹ Brovkin, *The Mensheviks after October*, p. 159.

³⁰ Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, 36:265.

³¹ *Protokoly zasedanii VSIK 4-sozyva, Stenograficheskii otchet* (Protocols of the sessions of the CEC in the fourth phase: Stenographic account) (Moscow, 1918), pp. 250, 389.

බොල්ෂෙවික්වාදී නායකයෙක් වූ කාල් රඩෙක් 1921 ලියූ සටහනකින් 1918 වසන්තයේ පැවති බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ ප්‍රතිපත්ති මොනවාදැයි පෙනී යයි. ඒ රතු හමුදා සහ සුදු හමුදා අතර වසර දෙකක අවිගත් සටන දිගහැරෙන්නට මාස කිහිපයකට පෙර ලියුවකි:

ගම්බදවාසීන්ට රජයෙන් ඉඩම් ලැබුණා පමණයි. ඒ අය හමුදා පෙරමුණු වලින් ආපසු ගම්බිම් බලා ආවා පමණයි. ඔවුන් තම තම තුවක්කු ළඟ තබාගෙන ඇත. ඉතින් රජය ගැන දක්වන ඔවුන්ගේ හැදියාව “කාටද ඒක ඕනෑ?” යන්නෙන් කෙටියෙන් සාරාංශ කරන හැකියි. එය ගැන ඔවුනට කිසිදු උවමනාවක් නැත. අපි යම් ආකාරයක ආහාර බද්දක් ගෙනවා නම්, එය සඵල නොවනු ඇත. මන්ද, කිසිදු රාජ්‍ය පද්ධතියක් ඉතිරි වී නැති නිසයි. පරණ ක්‍රමය අතුරුදහන්ව ඇත. බලහත්කාරය යොදා නොගත්තා නම් ගම්බදවැසියන් කිසිවක් අපිට බාර දෙන්නේ නැත. ඉතින් 1918 මුල් කාලයේ දී අපේ කර්තව්‍යය ඉතා සරල වූවකි: ගම්බද වැසියන්ට සරල කාරණා දෙකක් වටහා දෙන්නට අවශ්‍ය විය: ඔවුන් නිෂ්පාදනය කළ දැයට රජයට යම් අයිතියක් ඇති බවත්, සහ ඒ අයිතීන් මෙහෙයවන්නට එයට ක්‍රමවේද තිබෙන බවත්ය.”³²

බොල්ෂෙවික්වාදී ආණ්ඩුව විසින් 1918 මැයි සහ ජූනි මාස වල දී, සිවිල් යුද්ධ කාලයේ පුරමිභය සඳහා තීරණාත්මක පියවර දෙකක් ගන්නා ලදී. එය පසු කාලයේ දී හැඳින්වෙන්නේ “යුධ කොමියුනිස්ට්වාදය” යනුවෙනි. 1918 මාර්තු 13 වැනිදා ‘ආහාර සඳහා වූ ජනතා කොමිස්සාර්’ වෙතට අතිරේක බල පැවරිණ. ඒ “ආහාර හමුදාව” පිහිටුවීම සඳහා අවශ්‍ය සියළු ආහාර ද්‍රව්‍ය කැඳවීමේ බලතලයයි. ජූලි මාසය වෙද්දී 12,000 ක පමණ පිරිසක් “ආහාර බලඇණි” වල නියැළී සිටියහ. එහි උච්ච වර්ෂය වූ 1920 වසරේ දී 24,000 කට වැඩි පිරිමි, එයින් බාගයකට වැඩියන් අය පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ රැකියා අහිමිවීම නිසා, හොඳ පඩියක් සහ රජයට පවරාගත් ආහාරවලින් සමානුපාතික කොටසක් ලැබෙන පොරොන්දුව මත එකතු වූ ශ්‍රමිකයන් වූහ. දෙවැනි තීරණාත්මක පියවර වූයේ 1918 ජූනි 11 නියෝගයයි. එයින් ගම්බද දුප්පත් වැසියන්ගේ කම්ටු පිහිටුවන ලදී. ඔවුන්ට බාර වූයේ ආහාර බලඇණි සමඟ සම්පව කටයුතු කිරීමයි. අතිරික්ත ආහාර රජයට පවරා ගැනීමේ දී ඔවුනට ඒ ලාබයෙන් කොටසක්ද, ඔවුනට වැඩියෙන් යහපත් ආර්ථික ඇති ගම්බද වැසියන් වෙතින් ලබාගන්නා යම්කිසි කෘෂිකාර්මික අතිරික්ත ඔවුන්ට තබාගැනීමේ හැකියාවද පොරොන්දු විණ. ගම්බද විසූ සෝවියට්වාදීන්ව

³² Karl Radek, “Puti russkoi revoyiutsii” (The paths of the Russian Revolution), *Krasnaya*, no. 4 (November 1921), 188.

(සමාජවාදී විප්ලවීයවාදයේ අයිඩියලොජියෙන් කෙළසී ඇතැයි ද ඒ නිසා විශ්වාස කරන්නට නොහැකි අය යැයි ද රජය විසින් සලකන ලද අය), අයින් කරමින් ඔවුන්ට තිබී තත්වය මේ දුප්පත් ගම්වැසියන්ගේ කම්ටු විසින් අත්පත් කරගන්නා ලදී. අණ ලැබුණ ක්‍රියාවන් කරන්නට —එනම් අනෙකුත් අයගේ වෙහෙසේ ඵලදාව බලහත්කාරයෙන් අල්ලා ගැනීම— සහ එය දිරිමත් කරවීම සඳහා දෙන ලද අභිප්‍රේරණයන් (බලය, ධනවත් අය ගැන ද්වේෂය සහ ඉව්භාහංගත්ව ආවේගය, සහ එකතු කරගන්නට සමත් වූවෙන් කොටසක් තබාගත හැකි පොරොන්දුව), යනාදියෙන් ගම්මානවල දකින්නට ලැබුණු මේ ප්‍රථම බොල්ෂෙවික්වාදී නියෝජිතයන්ගේ බලය සැබැවින් කෙසේ වුවදැයි සිතාගත හැකියි. ඇන්ඩ්‍රියා ග්‍රාසියෝසි (Andrea Graziosi) තියුණු ලෙසින් සඳහන් කරන පරිදි: “මේ ජනතාවට, අපේක්ෂාව වෙනුවෙන් කැපවී සිටියවුන්ට —නැත්නම් නව රාජ්‍යයට— තමන්ගේ නොවේ යැයි කියන නොහැකි සංවිධානාත්මක ධාරිතා බලය අත්වැල් බැඳ ගත්තේ වඩාත් දුබල වෙමින් පැවති සමාජයීය සහ දේශපාලන සවිඥානය, ස්ව තත්වය දියුණු කරගැනීමේ ආශාව, සහ මත්පැනට ඇබ්බැහිය මෙන්ම පවුල් සංග්‍රහවාදය, තමනට වඩා පහළින් සිටියවුන්ට දක්වන කෘෂාරත්වය ඇතුළත් සම්ප්‍රදායික පන්නයේ හැදියාවන් සමඟයි... අපිට මෙතැන ඇත්තේ නව විප්ලවයට රිංගා ගත් සාමාන්‍ය ජනතාවගේ විප්ලවයේ ‘ජවය’ කුමන ආකාරයක් වුවදැයි දක්වන හොඳ උදාහරණයකි.”³³

මුල් ජයග්‍රහණයක් කිහිපයක් තිබුණද, ‘දුප්පතුන් සඳහා සංවිධාන’ කරන ලද කම්ටු මුල් බහින්නට බොහෝ කාලයක් ගත විය. ගම්බද වැසියන් අතර සිටි ඉතාමත්ම දුප්පත්ම කොටස භාවිතා කරන ලද අදහස තුළින් පෙනී යන්නේ බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට ගම්බද සමාජය ගැන කොතරම් දැඩි අවිශ්වාසයක් තිබුණාද යන්නයි. මේ සරල බවකින් දක්වන මාක්ස්වාදී මනෝරටාවට අනුව ඔවුන් පරිකල්පනය කළේ එය සටන් වදින පංති හැටියට බෙදන්නටයි. ඒත් විශේෂයෙන්ම නගරයෙන් පැමිණි නාඳුනන අමුත්තන් හමුවේ දී ඔවුන් අතරින් දිස්වූයේ දැඩි එකතුමුවක් ලෝකයට දැක්වීමයි. අතිරික්ත පවරාගැනීම ගැන ප්‍රශ්න ඇතිවෙද්දී, සෑම ගමකින්ම පාහේ සාමාන්‍යාත්මකවාදී සහ ප්‍රජාව ගැන තැකීම් උත්සාහයකින් තොරව පෙරට ඒම සිද්ධ වූහ. ඉතින් ධනවත් ගම්බද වැසියන් ටික දෙනෙක්ව හිංසා පීඩාවට ලක් කිරීම වෙනුවට, ජනතාවගේ අවශ්‍යතා වලට අනුව, රජයට පවරාගත් දැයින් වැඩි කොටස එම ගම්මානයේම නැවත බෙදා හැරීම සරලව සිද්ධ විය. මේ ප්‍රතිපත්තිය නිසා රටේ මැද පළාත්වල සිටි විශාල ගැමි

³³ Andrea Graziosi, *The Great Soviet Peasant War: Bolsheviks and Peasants, 1917-1933* (Cambridge, Mass.: Harvard University, Ukraine Research Institute, 1996), p. 18.

කොට්ඨාශය හුදකලා වූහ. එයින් අසතුව නැවතත් රජයන්තට පටන් ගති. විවිධ පළාත් වලින් ගැටුම් හටගති. ආහාර බල ඇණි වල කාරණාවය හමුවේ, ඒවාට සහාය ලැබුණේ හමුදාවෙන් හෝ වෙකා කණ්ඩායම් වලින්, 1918 ජුනි මාසයේ සිට සැබෑ ගරිල්ලා බලයක් ඇතිවෙමින් පැවතිණ. කුලාක් ප්‍රතිවිප්ලව යැයි බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් හඳුන්වනු ලැබූ ජූලි සහ අගෝස්තු මාස වල ඇති වූ ගම්බද කැරලි 110 ක් දිග හැරුණේ ඔවුන් පාලනය කරන ලද කලාප වලින්මයි. 1917 දී ඉඩම් අල්ලා ගැනීම ගැන විරුද්ධත්වයක් නොදක්වා ලබාගන්නා ලද විශ්වාසය බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට සති කිහිපයක දී වාෂ්ප වී යන ලෙසකින් ක්ෂයව ගියේය. වසර තුනකට වඩා කාලයක් තුළ මේ ආහාර කැඳවීමේ ප්‍රතිපත්තිය දහස් ගණනකින් කැරලි සහ අරගල ඇති කරන්නට සමත් විය. ඒවා සැබෑ ගම්බද වැසියන්ගේ යුද්ධ බවට හැරී සමනය කිරීම සඳහා භයානක ප්‍රවණ්ඩත්වය යොදා ගැනුණි.

1918 වසන්තයේ පැවති ආඥාදායකත්වයේ දැඩි බවෙන් ආ දේශපාලන ඵලවිභාකය වූයේ සියළු බොල්ෂෙවික්වාදී නොවන පුවත්පත් වසා දැමීම, සියළු බොල්ෂෙවික්වාදී නොවන සෝවියට් සංවිධාන බලහත්කාරයෙන් විසුරුවා හැරීම, විරුද්ධ පක්ෂයේ නායකයන්ව අත් අඩංගුවට ගැනීම, සහ බොහෝ වර්ජන කාර ලෙසින් මර්ධනය කිරීමයි. අවසානයේ දී විරුද්ධ පැත්තේ සමාජවාදී පුවත්පත් 205 ක් 1918 මැයි සහ ජුනි මාස වල දී වසා දැමුණි. මෙන්ෂවික්වාදී බොහොමයක් නැත්නම් ඔවුන් කලුගාවේ (Kaluga), ටිවර් (Tver), යරොස්ලා වල් (Yaroslavl) රියාසාන් (Ryazan), කොස්ට්‍රෝමා (Kostroma), කාසාන් (Kazan), සරටොව් (Saratov), පෙන්සා (Penza), ටම්බොව් (Tambov), වොරො නෙස් (Voronezh), ඕරෙල් (Orel), වොලොග්ඩා (Vologda) විසූ සමාජවාදී විප්ලවීය සෝවියට්වාදීන් බලය යොදවමින් වෙන් වෙන් කර දමන ලදී.³⁴ හැම තැනකින්ම දකින්නට ලැබුණේ එකම ආකාරයක් දිග හැරෙන විදියයි. විරුද්ධ පැත්ත විසින් ජයග්‍රහණය ලබා අනතුරුව නව සෝවියට් පක්ෂයක් පිහිටුවා දින කිහිපයක් යද්දී, හමුදා බලය කැඳවුණේ බොල්ෂෙවික්වාදී බල ඇණියක් වෙතිනි. එය බොහෝ විට වෙකා බල ඇණියක් විය. ඔවුන් මාෂල් නීතිය ප්‍රකාශ කර විරුද්ධ පැත්තේ නායකයන් අත් අඩංගුවට ගත්හ.

විරුද්ධ පක්ෂ විසින් මුලින් දිනාගන්නා ලද නගරවලට ඔහුගේ ප්‍රධාන ආධාරකරුවන් යැවූ ජර්සින්ස්කි, බලය භාවිතය ගැන නොබියව පෙනී සිටියෙකි.

³⁴ Brovkin, *The Mensheviks after October*, pp. 220-225.

එය, ඒ. වී. අයිඩුක් (A. V. Eiduk) වෙත 1918 මැයි 31 වැනිදා ටිවර් මෙහෙයුම ගැන පූර්ණ බලය පවරන මෙම නියමයෙන් පැහැදිලිව පෙනී යයි:

මෙන්ෂ්ට්වාදීන්ගේ, සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන්ගේ, සහ අනෙකුත් ප්‍රතිවිප්ලවීය අවජාතකයන්ගේ බලපෑමට හසුවී ශ්‍රමිකයන් සියල්ලන්ම වැඩ වර්ජනයට බැස සිටිති. ඔවුන් විවිධ සමාජවාදී පක්ෂ වලින් හැඳෙන ආණ්ඩුවක් ගැන ප්‍රසාදය දක්වති. සෑම ටවුමකම ලොකු හෝස්ටර් දමන්න. සෝවියට්වාදීන්ට එරෙහිව කුමන්ත්‍රණ කර හසු වුවහොත්, ඒ දාමරිකයන්ව, හොරුන්ව, සමපේක්ෂකයන්ව, හෝ ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්ව, වෙකා විසින් දුටු තැන වෙඩි තබා මරා දමන බව ඒවායෙන් කියන්න. සෑම බුර්ජුවාසී නාගරික වැසියෙක් වෙතට අතිරේක බද්දක් පනවන්න, සහ ඒ අයගේ නම් ලැයිස්තුවක් හදන්න. දේවල් වෙන්න පටන් ගනිද්දී එය ඉතා ප්‍රයෝජනවත් වේවි. ඔබ අහනවා කොහොමද පරිස්ථානීය වෙකා අංශයක් සංවිධානය කරන්නේ කියා: ඔබට හැකි පමණින් දැඩිම වූ සසල නොවන හදවත් ඇති සියළු දෙනාම රැස් කරවන්න, ජනතාවගේ කටවල් වහන්න ඔළුවට තියන වෙඩි උණ්ඩයක් තරම් කාර්යක්ෂම දෙයක් වෙන නැතැයි කියා වැටහෙන අයව. අත්දැකීම් වලින් මට පෙන්වන්නේ සම්පූර්ණ තත්වය කණපිට පෙරළන්නට ඔබට අවශ්‍ය මෙවැනි අය සුළු පිරිසක් පමණක් බවයි.³⁵

සෝවියට්වාදීන් නියෝජනය කළ විරුද්ධ පැත්ත විසුරුවා හැරීමත්, සහ 1918 ජූනි 14 වැනිදා සෝවියට්වාදීන්ගේ සමස්ත-රුසියන් මධ්‍යම විධායක කමිටුවෙන් සියළු මෙන්ෂ්ට්වාදීන් සම සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන් තෙරපා හැරීමත් නිසා නිර්ධන පංතිය විසූ බොහෝ නගරවල උද්ඝෝෂණ සහ වැඩ වර්ජන හට ගැනුණි. එසේම තත්වය තවත් බරපතල කරමින් ආහාර තත්වය තව දුරටත් දිගින් දිගටම පිරිහෙමින් පැවතිණි. පෙට්‍රොග්‍රෑඩය අසල පිහිටි කොල්පිනෝ (Kolpino) හි මාසික පාන් සලාකය රාත්තල් දෙකක් පමණකට පහළ බැසීම නිසා ශ්‍රමිකයන් විසින් සංවිධානය කරන ලද කුසගිනි දන්වන පාගමනක් වෙතට වෙඩි තබන්න කියා වෙකා අංශයක නායකයා සිය හට හමුදාවට අණ දුන්නේය. දහ දෙනෙක් මිය ගියහ. එදිනම, රතු හමුදා බල ඇණියක් විසින් එකතරින්බර්ග් (Ekaterinburg) අසල වූ බෙරෙසොවොස්කි (Berezovsky) කම්හලේ රැස්වීමකට සහභාගී වූ පහළොස් දෙනෙක් මරා දමන ලදී. ඔවුන් රැස්ව සිටියේ නගරයේ වැඩියෙන්ම අගයක් තිබූ දේපල රජයේ නාමයෙන් පවරාගෙන, බුර්ජුවාසිය

³⁵ RTsKhIDNI, 17\6\384\97-98.

වෙනුවෙන් පනවන ලද රුබල් 150 ක බද්ද ඔවුන් අතේ තබා ගත්, බොල්ෂෙවික් කොමිස්සාර්වරුන්ට එරෙහිව උද්ඝෝෂණයක් කිරීමටයි. ඊ ළඟ දවසේ පළාතේ නිලධාරීන් මාෂල් නීතිය ප්‍රකාශ කළහ. එහි දී පළාතේ වෙකා විසින් ක්ෂණිකව දාහතර දෙනෙක්ව වෙඩි තබා මරා දැමූහ. ඒත් ඒ ගැන ඔවුන් මොස්කව් මූලස්ථානයට වාර්තා නොකළහ.³⁶

1918 මැයි සහ ජූනි අග කාලයන් හි දී, සොර්මොවො (Sormovo), යරොස්ලාවල්, සහ ටුලා (Tula), එමෙන්ම කාර්මික නගර වූ උරල්ස්ක් (Uralsk), නිස්නි-ටගිල් (Nizhni-Tagil) බෙලොරෙට්ස්ක් (Beloretsk), ස්ලාටුස්ට් (Zlatoust) සහ එකතරින්බර්ග් හි නිර්ධන පංතියේ ජනතාව එක්වූ පෙළපාලි ගණනාවක් ලේ හැලීමෙන් නවතා දැමිණ. පළාත් මට්ටමින් සිටි වෙකා මේ මර්ධන සඳහා එන්න එන්නම මැදිහත්වන බව පෙන්වන සාක්ෂි ලැබෙන්නේ වැඩ කරන පංති පරිසරවල වැඩි වැඩියෙන් දකින්නට ලැබෙන සටන් පාඨ වලිනි. ට්සාර්වාදී රහස් පොලීසිය නොහොත් "නව ඕක්හ්රානා" (New Okhrana) වැඩ කරන්නේ ඔවුන් කියූ පරිදි "කොමිස්සාර්පතිවාදය"³⁷ (commissarocracy) වෙනුවෙනි.

1918 ජූනි 8 සිට 11 දක්වා පැවැත්වූ පළමු වෙකා සංවිධානයේ සමස්ත-රැසියන් සම්මන්ත්‍රණයේ සභාපති ලෙසින් කටයුතු කළේ ජර්සින්ස්කි විය. එහි රැකියාවේ නියුතු 12,000 ක පිරිමින්ට අමතරව පළාත් අංශ හතළිස් තුනකින් නියෝජිතයන් 100 ක් එයට සහභාගී වූහ. 1918 වසර අවසානය වෙද්දී මේ සංඛ්‍යාව 40,000 ක් දක්වා ඉහළ යන ලදී. 1921 වසර මුල් කාලය වෙද්දී 280,000 කට වැඩි පිරිසක් එහි සිටියහ. ඔවුන් කියා සිටියේ සෝවියට්වාදීන්ට ඉහළින් ඔවුන් සිටින බවයි. එසේම සමහර බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට අනුව, ඔවුන් පක්ෂයට ද ඉහළින් සිටි ඔවුන් සම්මන්ත්‍රණයේ දී ඔවුන්ගේ අරමුණ ප්‍රකාශ කළේ "සෝවියට් රැසියාවේ උත්තරීතර බලාත්මක බලය යොදවන්නා හැටියට ජනපදයේ හැම තැන ඇති ප්‍රතිවිප්ලවයට එරෙහි සටන සඳහා සම්පූර්ණ වගකීම ගන්නා බවයි." ඒ සම්මන්ත්‍රණය අවසානයේ දී ඔවුන් තමන් සඳහා නිවේදනය කරගත් භූමිකාව අනාවරණය කළේ ගිම්හානයේ දී සලකුණු කරන ප්‍රතිවිප්ලවීය දැවැන්ත රුල්ල එන්නටත් ප්‍රථමයෙන් දේශපාලන පොලීසිය විසින් ඒ වනවිටත් කරන ලද කටයුතු කොතරම් පුළුල්ව පැතිර තිබුණාදැයි කියයි. ලුබියන්කා මූලස්ථානයේ ආකෘතිය

³⁶ *Novaya zhizn'*, 1 Jun 1918, p. 4.

³⁷ N. Bernstam, *Ural i Prikamie, noyabr' 1917-yanvar' 1919* (The Ural and Kama regions, November 1917-January 1919) (Paris: YMCA Press, 1982).

පරිද්දෙන් සංවිධානය කරන ලද ඒ ඒ ප්‍රදේශීය වෙකා විසින් පහත අයුරින් තව දෙපාර්තමේන්තු සහ කාර්යාල පිහිටුවා ගත යුතු විය:

1. තොරතුරු දෙපාර්තමේන්තුව. කාර්යාල: රතු හමුදාව, රාජාණ්ඩු ක්‍රමයට සහයෝගය දක්වන අය, කැඩෙට්, දක්ෂිණාංශ සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන් සහ මෙන්ෂවික්වාදීන්, ආරාජිකවාදීන්, බුර්ජුවාසිය සහ පල්ලි යන ජනතාව, වෘත්තීය සමිති සහ ශ්‍රමික කමිටු, සහ විදේශිකයන්. ඒ ඒ නියමිත කාර්යාල විසින් ඉහත වර්ගීකරණ අනුව සැකකරුවන්ගේ ලැයිස්තු හැදිය යුතුයි.
2. ප්‍රතිවිප්ලවීය අරගලයට එරෙහි දෙපාර්තමේන්තුව. කාර්යාල: රතු හමුදාව, රාජාණ්ඩු ක්‍රමයට සහයෝගය දක්වන අය, කැඩෙට්, දක්ෂිණාංශ සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන් සහ මෙන්ෂවික්වාදීන්, ආරාජිකවාදීන්, වෘත්තීය සමිති, ජාතික සුලු ජනවර්ග, විදේශිකයන්, මත්පැන් වලට ඇබ්බැහිය, සංවිධානාත්මක ජනවාර්ගික සංහාරය සහ මහජන විනය, සහ මාධ්‍ය කටයුතු.
3. සමපේක්ෂණයට එරෙහි අරගලය සහ අධිකාරියේ දූෂණ ගැන වූ දෙපාර්තමේන්තුව.
4. ප්‍රවාහන, ජනමාධ්‍ය සහ වරාය සඳහා දෙපාර්තමේන්තුව
5. මෙහෙයුම් දෙපාර්තමේන්තුව, විශේෂ වෙකා අංශ ඇතුළත්.³⁸

වෙකාගේ සමස්ත-රුසියානු සම්මන්ත්‍රණය නිමාවී දින දෙකකට පසුව, ආණ්ඩුව විසින් 1917 පෙබරවාරි මාසයේ පැවති විප්ලවයෙන් පසුව මුලෝත්පාටනය කර දමා තිබුණ මරණ දඬුවම නැවතත් ස්ථාපනය කරන ලදී. 1917 ජූලි මාසයේ දී කෙරෙන්ස්කි හි දී නැවත එය නිල වශයෙන් ස්ථාපිත වුවත් එය යොදා ගෙන තිබුණේ හමුදා පාලනය යටතේ පැවති ප්‍රදේශවල යුද පෙරමුණේ දී පමණි. 1917 ඔක්තෝබර් 26 (නොවැම්බර් 8) දින පැවති සෝවියට්වාදීන්ගේ දෙවැනි කොංග්‍රසය ගන්නා ලද මුල් තීරණයක් වූයේ මරණ දඬුවම මුලෝත්පාටනය කිරීමයි. ඒ තීරණය ගැන ලෙනින් කෝපාවිෂ්ට වූයේය: “එය

³⁸ “Instruksii-Chrezvychainym Komissiyam” (Instructions to local Chekas), 1 December 1918, Nikolaevsky Archives, Hoover Institution, quoted in Leggett, *The Cheka*, pp. 39-40.

වැරද්දක්. සමාව දෙන්න බැරි දුර්වලතාවයක්, අහිංසාවාදී මුලාවක්!”³⁹ ලෙනින් සහ ජර්සින්ස්කි එය නැවත පිහිටුවා ගන්නට නිතරම උත්සාහ කරමින් සිටිය ද, කිසිදු “සුළු සුළු වැරදි සොයන නීති ගැනියාවක්” නොමැතිව, වෙකා වැනි නීතියෙන් පිටත සිටිමින් වැඩ කරන සංවිධාන තුළින් එය ප්‍රායෝගිකව කැමති විටෙක යොදා ගත හැකි බව හොඳින් දැන සිටියහ. විප්ලවීය උසාවියක් විසින් දෙන ප්‍රථම නීතිමය මරණ දඬුවම 1918 ජූනි 21 තීන්දු විය; “නීත්‍යානුකූලව” මරා දැමීමට නියම වූ ප්‍රථම “ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදියා” අද්මිරාල් ඒ. ෂෂ්ට්න්යි (A. Shchastnyi) විය.

බොල්ෂෙවික්වාදී නායකයෙක් වූ වී. වොලොඩාස්කි (V. Volodarsky) ට සමාජවාදී විප්ලවීයවාදී සටන්කාමියෙක් විසින් ජූනි 20 වැනිදා වෙඩි තබන ලදී. එය සිද්ධ වූයේ පරණ අගනගරයේ ඉතාමත් දැඩි නොසන්සුන්තාවයක් පැවති කාලයකයි. ඊට කළින් සති කිහිපයේ දී බොල්ෂෙවික්වාදීන් සහ ශ්‍රමිකයන් අතර සබඳතා කබලෙන් ලිපට වැටී තිබුණි. මැයි සහ ජූනි මාස වල දී පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ වෙකා අංශය, වැඩ වර්ජන, බොල්ෂෙවික් විරෝධී රැස්වීම්, පෙළපාලි යනාදී වශයෙන් “සිද්ධීන්” හැත්තෑවක් වාර්තා කළහ. 1917 තත්වයන් බිහි කළ කාලයේ බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට වැඩියෙන්ම සහාය දැක්වූ කම්හල් සේවයේ නියුතු යකඩ තලන්නන්ගේ බලය වැඩියෙන් පැවති තැන්වලින් එම සිද්ධීන් වලට මූලිකත්වය සැපයී තිබුණි. අධිකාරියන් විසින් වැඩ වර්ජන වලට ප්‍රතිචාර දැක්වූයේ රාජ්‍ය යටතේ වූ විශාල කම්හල් අගුල් දැමා වැසීමෙනි. ඊ ළඟට එන මාස කිහිපයේ දී ශ්‍රමික වැඩ වර්ජන නැවැත්වීම සඳහා එම ප්‍රතිපත්තිය වැඩි වැඩියෙන් යොදා ගැනිණ. වොලොඩාස්කිගේ ඝාතනයෙන් පසුව පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ නිර්ධන පංතීන් විසූ ප්‍රදේශ වලින් එතෙක් කිසිදා නොවූ ප්‍රමාණ වලින් ජනතාවක් අත් අඩංගුවට ගැනීම සිද්ධ වූහ. ශ්‍රමික නියෝජිතයන්ගේ සභාව, නිර්ධන පංතිය වෙනුවෙන් විරුද්ධ පක්ෂය සංවිධානය කළ ප්‍රධාන වශයෙන් මෙන්ෂවික් සිටි කණ්ඩායම සැබැවින්ම පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ සෝවියට්වාදීන්ට එරෙහිව සිටි සැබෑ බලය වූවයි. එය විසිරුවා හරිනු ලැබීය. දවස් දෙකක් ඇතුළත දී නායකයන් 800 දෙනෙකුට වැඩි සංඛ්‍යාවක් අත් අඩංගුවට ගනු ලැබීය. මේ දැවැන්ත අත් අඩංගුවට ගැනීමේ රැල්ලට ශ්‍රමිකයන් ප්‍රතිචාර දැක්වූයේ 1918 ජූලි 21 වැනිදා මහා වැඩ වර්ජනයක් කැඳවීමෙනි.⁴⁰

³⁹ L. Trotsky, *O Lenine* (On Lenin) (Moscow: 1924), p. 101.

⁴⁰ *Novaya zhizn'*, 16, 26, 27, 28 June 1918; Brovkin, *The Mensheviks after October*, pp. 243-249; S. Rosenberg, “Russian Labor and Bolshevik Power,” *Slavic Review* 44 (Summer 1985), 233 ff.

බොල්ෂෙවික් පක්ෂයේ පෙට්‍රොග්‍රෑඩ් කමිටුවේ සභාපති වූ ග්‍රිගෝරි සිනොවිච්ච් වෙත මොස්කව් සිටි ලෙනින් ලියුමක් එවීය. භීෂණය ගැන ලෙනින් දැක්වූ අදහස සහ ඔහුගේ අපූරු දේශපාලන මූලාව යන දෙකම ගැන දැඩි හෙළිදරව්වක් මේ ලියවිල්ල ඉදිරිපත් කරයි. ශ්‍රමිකයන් විසින් විරෝධය පාත්තේ වොලොඩාස්කිගේ මරණය ගැන යැයි කීමෙන් ලෙනින් මහත් දේශපාලන වැරද්දක් සිදු කළේය.

සිනොවිච්ච් සහෝදරයා! වොලොඩාස්කි සහෝදරයාගේ ඝාතනය ගැන පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ ශ්‍රමිකයන් මහා භීෂණයකින් ප්‍රතිචාර දක්වන්නට සූදානම් සහ එසේම ඔබ (පෞද්ගලිකව ඔබ නෙමෙයි, නමුත් පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ පක්ෂ කමිටුව) ඔවුන් නවත්වන්නට යන බව අපිට දැන් දැනගන්නට ලැබුණා: මට ඒ ගැන දැඩි සේ විරෝධය දක්වන්නට අවශ්‍යයයි. අපි අප ගැන මෙහි දී ලැජ්ජා වෙන්වන සිදුවන තොරතුරු හෙළිකරනවා; සෝවියට්වාදීන් අනුමත කළ සම්මුති ගැන අපි මහා භීෂණයක් කැඳවනවා, ඒත් ක්‍රියා කරන්නට කාලය එද්දී, අපි සාමූහිකයේ ස්වභාවික ප්‍රතිචාරයට බාධක පනවනවා. මෙය කළ නොහැකියි! ත්‍රස්තවාදීන් හිතා වි අපි දෙගිඩියාවෙන් සිටිනවා කියලා. මේ සත්‍යය පිළිබඳව උදාවී ඇති පැයයි: අපි මහා භීෂණයේ ජවය දිරිගන්වා එය තීරණාත්මක බවක් පෙන්වන, විශේෂයෙන්ම පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ සිටින ප්‍රතිවිප්ලවීයකරුවන් වෙතට යොමු කරවීම ඉතා වැදගත්. ශුභාසිංහන. ලෙනින්.⁴¹

⁴¹ Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, 50:106.

3 රතු භීෂණය

“බොල්ෂෙවික්වාදීන් විවෘතව කියන්නේ ඔවුන්ගේ කාලය පැමිණ ඇතැයි කියයි,” මොස්කව් සිටි ජර්මන් තානාපති කාල් හෙල්ෆරිච් (Karl Helfferich) ඔහුගේ රජයට 1918 අගෝස්තු 3 වැනිදා දැන්වී ය. “වචනයේ පරිසමාප්ත අර්ථයෙන්ම පැවසිය හැකි හදිසි බිය සහගත තත්වයක් මොස්කව් වැසී යන සේ පැතිර ඇත... සිතාගන්නට හැකි වැඩිම සිහිවිකල් බව පෙනෙන, ඒ “ද්‍රෝහීන්” යැයි කියැවෙන්නන් නගරයේ සැඟවී සිටිනවා යැයි කියන ඕපද්‍රව බහුල වී තිබේ.”

ඒ 1918 වසරේ දී මුහුණ දෙන ලද තරම් තර්ජනයකට බොල්ෂෙවික්වාදීන් කිසිවිටෙක පත් නොවූහ. ඔවුන් පාලනය කළ ප්‍රදේශය මුස්කොව් (Muscovy) හි සාම්ප්‍රදායික පළාතකට වඩා මඳක් වැඩි විය. ඒත් දැන් පෙරමුණු තුනකින් බොල්ෂෙවික් විරෝධයට ඔවුන් මුහුණ පා සිටියහ: ජනරාල් ඩෙනිකින්ගේ සුදු හමුදාවෙන් සහ ඇටමන් ක්‍රාස්නොව් (Ataman Krasnov) ගේ කොසැක් කණ්ඩායම් වලින් සමන්විත වූ ඩොන් ප්‍රදේශය එක පැත්තකින්ද; ජාතික යුක්රේන ආණ්ඩුව සහ ජර්මන් අය යටතේ පැවති රාඩා (Rada) යුක්රේනය දෙවැනි පැත්තෙන්ද; තෙවැනි පෙරමුණ ආවේ සයිබීරියාව හරහා වැටී තිබුණ දුම්රිය මාර්ග වලිනි. එහි බොහෝ විශාල නගර වෙස් හමුදා මහා සේනාංක අතට පත්ව තිබිණ. ඔවුන්ට සහාය ලැබී තිබුණේ සාමාරා (Samara) පිහිටි සමාජවාදී විප්ලවීය ආණ්ඩුවෙනි.

යම් තරමකට හෝ බොල්ෂෙවික් පාලනය යටතේ පැවති ප්‍රදේශ තුළ 1918 ගිම්හානයේ ප්‍රධාන කැරලි 140 කට ආසන්න සංඛ්‍යාවක් සහ තවත් උද්ඝෝෂණ ඇති විය. ඒවා බොහොමය ආහාර කැඳවීම් නියෝග, එමෙන්ම වෙළඳාම සහ හුවමාරුවට සීමා පැනවීම ගැන, ආහාර හමුදා විසින් ඉතා කෲර ලෙසින් හැසිරීමට විරෝධය පාන ලද ගම්බද ප්‍රජාව සම්බන්ධ ඒවා වූහ. රතු හමුදාවට අනිවාර්යෙන්ම බඳවා ගැනීම ගැනත් විරෝධතා¹ දැක්වුණි. සාමාන්‍යයෙන් සිද්ධ වූයේ කෝප වූ ගම්බද ජනතාව රොක්ක පිටින් ළඟම ඇති නගරයට කඩා වැදී සෝවියට්වාදීන් වැටලීමයි, සමහර විට එතැනට ගිනි තැබීමටද ඔවුන් තැත් කළහ. මෙවැනි සිද්ධීන් සාමාන්‍යයෙන් ප්‍රචණ්ඩත්වය දක්වා ඇදී ගියේ, එක්කෝ පළාතේ මිලිෂා විසින් වෙඩි තැබීම නිසා නැත්නම් බොහෝ වශයෙන් සිද්ධ වූයේ පළාතේ වෙකා විසින් උද්ඝෝෂණකරුවන් වෙතට වෙඩි තැබීම නිසයි. කාලයත් සමඟ එවැනි ගැටුම් වැඩි වැඩියෙන් දකින්නට ලැබෙද්දී, ඔවුන්ගේ රෙජිමය ඉලක්ක කරගත්, “සුදු හමුදාව ලෙසින් වෙස් වලාගත් කුලාක්” සිටින ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී කුමන්ත්‍රණයක් ඇරඹී ඇතැයි බොල්ෂෙවික්වාදී නායකයන් දුටුහ.

ගම්බද වැසියන් ආහාර කැඳවීම් ගැන උද්ඝෝෂණයක් පවත්වන බවට ලැබුණු වාර්තාවකට පිළිතුරු වශයෙන් “නිස්නි නොවිගොරොඩ් (Nizhni Novgorod) හි නැඟී සිටීම සඳහා සුදු හමුදාව සුදානම් වෙන බව ඉතා හොඳින් පැහැදිලියි,” යැයි 1918 අගෝස්තු 9 වැනිදා නිස්නි නොවිගොරොඩ් සෝවියට් විධායක කමිටුවේ සභාපති වෙත ටෙලිග්‍රෑමයක් යවමින් ලෙහින් දැන්වීය. මහා භීෂණය හඳුන්වාදීම සඳහා, සොල්දාදුවන්ව මත්පැනට හුරුකරවන සිය ගණනක ගණිකාවන්ට, සියළුම හිටපු නිලධාරීන්ට, යනාදීන්ට වෙඩි තැබීමට හෝ ඔවුන්ව පිටුවහල් කිරීමට, ආඥාදායක ට්‍රොයිකාවක් (එනම්, ඔබ, මාකින් (Markin), සහ තවත් එක් පුද්ගලයෙක් සිටින) පිහිටුවීම ඔබේ පළමු ප්‍රතිචාරය විය යුතුයි. මොහොතක් හෝ ප්‍රමාද කරන්න එපා; දැවැන්ත පළිගැනීම් සමඟ, ඔබ දැඩි ලෙසින් ක්‍රියා කළ යුතුයි. ගිනි අවි ළඟ තබාගන්නා ඕනෑම අයෙක්ව අල්ලා ගත්තොත් ක්ෂණිකව වෙඩිතබා මරා දැමිය යුතුයි. මෙන්ෂ්ට්වාදීන් සහ අනෙක් සැක කටයුතු පුද්ගලයන්ව විශාල කණ්ඩායම් වශයෙන් පිටුවහල් කර දැමිය යුතුයි.”² ඊ

¹ L. M. Spirin, *Klassy i Partii v grazhdanskoy voine v Rossii* (Classes and parties in the civil war in Russia) (Moscow: Mysl', 1968), pp. 180 ff.
² V. I. Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii* (Complete collected works) (Moscow: Gos. izd-vo polit. lit-ry, 1958-1966), 50:142.

සහෝදරයෙහි! ඔබගේ දිස්ත්‍රික්ක පහේ කුලාක් නැඟී සිටීම අනුකම්පාවකින් තොරව පාගා දැමිය යුතුයි. සමස්ත විප්ලවය වෙනුවෙන් එවැනි ක්‍රියා උද්යාවනය වෙයි, මන්ද දැන් කුලාක් අයගේ අවසන් අරගලය පටන් ගෙන ඇත. ඔබ මේ ජනතාව උදාහරණයක් ලෙසින් දැක්විය යුතුයි. (1) එල්ලා මරා දමන්න (එයින් මම අදහස් කරන්නේ ජනතාවට දැකිය හැකි පරිද්දෙන් මහජන එල්ලා මරා දැමීම), අඩුම වශයෙන් කුලාක් 100 ක් වත්, ධනවත් අවජාතකයන්, හැමෝම දන්න ලේ උරා බොන්නන්. (2) ඔවුන්ගේ නම් ප්‍රසිද්ධ කරන්න. (3) ඔවුන්ගේ ධාන්‍ය රජයට පවරා ගන්න. (4) ඊයේ එවන ලද ටෙලිග්‍රෑමයට අනුව ඒ ප්‍රාණ ඇපකරුවන් (සුරකු පුද්ගලයන්) තෝරා ගන්න. සැතපුම් ගණනාවක් අවට සිටින සියල්ලන්ටම පෙනෙන පරිද්දෙන්, වටහාගත හැකි පරිද්දෙන්, බියෙන් වෙවිලන පරිද්දෙන්, මේ සියල්ල කරද්දී, අපි ලේ උරා බොන්නට කැමති කුලාක් අයව මරනවා යැයි ද එය දිගටම කරගෙන යනවා යැයිද එහි දී ඔවුන් තමන්ටම කියා ගනිවි. මේ උපදෙස් ලැබුණා යැයි ද එය ක්‍රියාත්මක කරනවා යැයිද කියා පිළිතුරක් එවන්න. ඔබේ, ලෙහින්.

ප. ලී. වැඩි දාමරික මිනිස්සු හොයාගන්න.³

සැබැවින්ම 1918 ගිම්හානයේ කැරලි ගැන ඇති වෙකා වාර්තා හොඳින් කියවද්දී පෙනී යන්නේ කළින් සැලසුම් කරන ලද නැඟී සිටීම් තිබුණේ යාරොස්ලවල්, රිබින්ස්ක් (Rybinsk), සහ මුරොම් (Murom) හි පමණක් බවයි. ඒවා සංවිධානය වූයේ, බොරිස් සැවින්කොව් (Boris Savinkov) නැමති සමාජවාදී විප්ලවීයකරුවා විසින් නායකත්වය දුන් පීතෘභූමියේ ආරක්ෂාව සඳහා වූ වෘත්තීය සමිතියකින්, සහ මෙන්ෂවික්වාදීන්ගේ සහ පළාතේ වූ සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන්ගේ පෙළඹවීම මත එවිස්ක් (Evsk) නම් අවි කම්පලේ ශ්‍රමිකයන් විසින් බවයි. අනෙකුත් සියළු පෙරළිකාර සිද්ධීන් ඕපාපතිකව හටගත්හ. ඒවා ආහාර කැඳවීම් නැත්නම් හමුදාවට බැඳීම අනිවාර්ය වීම හමුවේ ගම්බද වැසියන් සෘජුව ප්‍රතිචාර දැක්වීමේ ප්‍රතිඵල වූහ. රතු හමුදා හෝ වෙකා වෙතින් හැඳුන විශ්වාසවන්ත කණ්ඩායම් වලට දින කිහිපයක් ඇතුළත දී එම නැඟී සිටීම් දැඩි රෝදන්වයකින් නවත්වා දමන්නට හැකිවිණ. බොල්ෂෙවික්වාදීන් බලයෙන් පහකරන්නට සමත් වූ සැවින්කොව්ගේ කණ්ඩායම් වලට යාරොස්ලවල් පමණක් සති කිහිපයක් තිස්සේ අල්ලාගෙන සිටීමට හැකියාව ලැබිණ. නගරය පරාජය වූ පසුව, ජර්සින්ස්කි “විශේෂ විමර්ශන කොමිෂමක්” එහි යවන ලදී. 1918 ජූලි 24 සිට 28 දක්වා, දින පහක් ඇතුළත 428 ජනතාවක් වෙඩිතබා මරා දැමිණ.⁴

සැප්තැම්බර් 3 වැනිදා රතු භීෂණ යුගය නිල වශයෙන් ඇරඹෙන්නට පෙර, 1918 අගෝස්තු මාසයේ දී, බොල්ෂෙවික්වාදී නායකයන්, විශේෂයෙන්ම ලෙහින් සහ ජර්සින්ස්කි විසින් ප්‍රාදේශීය වෙකා සහ පක්ෂ නායකයන් වෙත ටෙලිග්‍රෑම් මහත් රාශියක් යවන ලදහ. ඕනෑම විදියකින් ඇතිවිය හැකි කැරැල්ලක් යටපත් කරන්නට “රෝග නිවාරණ මෙහෙයුම්” ගන්න යැයි ඒවායෙන් දුන් උපදේශය විය. මේ මෙහෙයුම් අතර, “වඩාත්ම කාර්යක්ෂම වනුයේ බුර්ජුවාසියෙන් ප්‍රාණ ඇපකරුවන් ගැනීමයි, බුර්ජුවාසිය සඳහා පැනවූ අතිරේක බදු අනුව දැනටමත් හැඳු ලැයිස්තු පදනම් කරගෙන... අත් අඩංගුවට ගැනීම සහ සියළු ප්‍රාණ ඇපකරුවන් සහ සැකකරුවන්ව රැඳවුම් කඳවුරු වෙත යැවීම.”⁵ අගෝස්තු 8 වැනිදා ලෙහින්, ජනතාවගේ ආහාර කොමිස්සාරි වූ ට්ස්යුරූපා (Tsyurupa) ට කීවේ “සියළු ධාන්‍ය නිෂ්පාදනය කරන ප්‍රදේශ වලින් එහි ගම්වැසියන් අතර වැඩියෙන්ම හොඳ ආර්ථික තත්වයෙන් සිටින අය අතරින් තෝරාගැනෙන ප්‍රාණ ඇපකරුවන් විසිපස් දෙනෙක්, ආහාර කැඳවීම් මෙහෙයුම අසාර්ථක වුවහොත්, ඔවුන්ගේ ජීවිත වලින් වගකියනු ඇත. ප්‍රාණ ඇපකරුවන් ගැනීම සංවිධානය දුෂ්කර වැඩි යැයි හඟවමින් ට්ස්යුරූපා එය නොඇසුණ සේ සිටිය දී, ලෙහින් දෙවැනි, වැඩි පැහැදිලි කිරීමක් සහිත තුණ්ඩුවක් යැවීය: “මේ ප්‍රාණ ඇපකරුවන්ව සැබැවින්ම ගන්න කියා මම යෝජනා කරනවා නෙමෙයි, ඒත් ඒ ඒ උචිත පළාත් වලින් ඔවුන්ව නම් වලින් පැහැදිලිවම සඳහන් කරන්න ඕන. මෙහි අරමුණ, ඔවුන්ගේ කෝටා සැපයීමට වගකිව යුතු අය, ඔවුන්ගේ සමස්ත දිස්ත්‍රික්කයේ කැඳවීම් සැලසුම් ක්ෂණිකව සාක්ෂාත් කරන එක ගැන පිළිතුරු සැපයීමට, ඒ ධනවත් අයට, ඔවුන්ගේ ජීවිත වලින් සිද්ධ වීම.”⁶

³ RTsKhIDNI, 2/1/6/898.

⁴ GARF, 130/2/98a/26-32.

⁵ RTsKhIDNI, 76/3/22.

⁶ *Leninsky sbornik* (A Lenin collection), vol. 18 (1931), pp. 145-146, quoted in Dimtry Volkogonow, *Lenin, politicheskii portret: v dvukh knigakh* (Lenin, a political portrait) (Moscow: Novosti, 1994), p. 248.

මේ ප්‍රාණ ඇපකරුවන් ගැනීමේ නව ක්‍රමයට අමතරව, බොල්ෂෙවික්වාදී නායකයන් 1918 අගෝස්තු මාසයේ දී, යුද්ධය කාලයේ රුසියාවේ පැවති පීඩන මෙවලම අත්හදා බැලීමේ මුල් දසුන දිස්විය: ඒ රැඳවුම් කඳවුරුයි. පෙන්සා විධායක කමිටුවට අගෝස්තු 9 වැනිදා ටෙලිග්‍රෑමයක් යවන ලෙණින්, “කුලාක්, පැවිද්දන්, සුදු මුරකරුවන්, සහ අනෙකුත් සැක සහිත අයව රැඳවුම් කඳවුරු තුලට”⁷ යවන්න යැයි උපදෙස් දුන්නේය.

ඊට දින කිහිපයකට කළින් ට්‍රොට්ස්කි සහ ජර්සින්ස්කි දෙදෙනාම විසින් රැඳවුම් කඳවුරු වෙත ප්‍රාණ ඇපකරුවන් යවන්න යැයි ප්‍රකාශ කර තිබුණි. මේ රැඳවුම් කඳවුරු සරල වූහ. ඒවා සියළු අධිකරණ ක්‍රියාවලි වලින් ස්වාධීනව සරල තාවකාලික පරිපාලන මෙහෙයුම් යටතේ, “සැක කටයුතු පුද්ගලයන්” රඳවා ගැනීම පිණිසයි. ඒ කාලයේ අනෙක් සෑම රටක මෙන්ම, රුසියාවේ ද යුද සිරකරුවන් සඳහා රැඳවුම් කඳවුරු මහත් රාශියක් පැවතියේය.

තවමත් නිදහසේ සිටි විරුද්ධ පක්ෂ නායකයන්, පළමුවෙන්ම සහ වැඩියෙන්ම අත් අඩංගුවට ගත යුතු “සැක කටයුතු පුද්ගලයන්” කොට්ඨාශය වූහ. දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ නිහඬ කරවන ලද තිබූ පුවත්පත් භාරව සිටි සහ ඔවුන්ගේ නියෝජිතයන් පසු පස සෝවියට්වාදීන් ඉව අල්ලමින් සිටි, යුරි මාතොව් (Yuri Martov), ෆිඩොර් ඩැන් (Fedor Dan), ඇලෙක්සැන්ඩර් පොට්‍රෙසොව් (Alexandr Potresov), සහ මිකායෙල් ගෝල්ඩ්මන් (Mikhail Goldman) යන මෙන්ශවික්වාදී පක්ෂයේ ප්‍රධාන නායකයන්ව අත් අඩංගුවට ගැනීමේ ආඥාවට ලෙණින් සහ ජර්සින්ස්කි 1918 අගෝස්තු 15 වැනිදා සම අත්සන් තැබූහ.⁸

බොල්ෂෙවික්වාදී නායකයන් අතර විරුද්ධ පක්ෂය කෙසේ වෙත කොට හඳුනාගත යුතුදැයි කියා උවමනාවක් තව දුරටත් නොවීය. මන්ද, ඔවුන් පැහැදිලි කළේ සිවිල් යුද්ධයට එහිම වූ නීති ඇතැයි කියායි. “සිවිල් යුද්ධයට ලිඛිත නීති නැත,” යැයි ජර්සින්ස්කිගේ ප්‍රධාන හවුල්කරුවෙක් වූ මාටින් ලැට්සිස් 1918 අගෝස්තු 23 වැනිදා ‘ඉස්ටෙස්ටියා’ (Izvestiya) හි ලිවීය.

ධනවාදී යුද්ධවල ලිඛිත ව්‍යවස්ථා ඇත, ඒත් සිවිල් යුද්ධයක ඇත්තේ එහිම වූ නීති... හතුරාගේ ක්‍රියාකාරී බලය විනාශ කිරීම පමණක් නොව අයෙක් කළ යුත්තේ පංති යුද්ධයට එරෙහිව අතක් උස්සන ඕනෑම අයෙකු කඩුවෙන් මිය යන බව සියල්ලන්ටම පෙන්වීමයි. මේවා වැඩකරන ජනතාව පීඩිත කරන්නට බුර්ජුවාසිය විසින්ම සිවිල් යුද්ධ සඳහා ගෙනෙන ලද නීති... මේ නීති ප්‍රමාණවත් ලෙසින් අපි තවමත් අනුගත කරලා නැහැ. අපේම ජනතාව සිය දහස් ගණනින් ඝාතනය වෙමින් පවතිනවා. ඒත් අපි වෙඩි තබා මරන්නේ එකින් එක දීර්ඝ ලෙසින් උසාවියේ දී සහ කොමිසමේ දී විචාරණය කළාට පසුවයි. සිවිල් යුද්ධයක දී, හතුරා වෙනුවෙන් උසාවි තිබිය යුතු නැහැ. එය මරණය දක්වා සටනක්. ඔබ මැරුවේ නැත්නම් ඔබ මැරෙනවා. ඉතින් මරන්න, ඔබ මැරෙන්න කැමති නැත්නම්!⁹

ඔවුන්ගේ පැවැත්මට තර්ජනය එල්ල වූ සැබෑ කුමන්ත්‍රණයක් ඇතැයි බොල්ෂෙවික්වාදී නායකයන්ගේ අනුමානය තහවුරු කරමින්, අගෝස්තු 30 වැනිදා ඝාතන වෑයම් දෙකක් පැවති සේ පෙනී ගියේය. එකක් පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ වෙකා මූලිකයා වූ එම්. එස්. උරිට්ස්කි (M. S. Uritsky) මරා දමන්නටයි. අනෙක ලෙණින් මරා දමන්නටයි. ඒත් දැන් පෙනී යන්නේ ඒ සිද්ධීන් දෙක අතර සම්බන්ධයක් නොතිබූ බවයි. පළමුවැන්න, ටික දිනකට කළින් පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ වෙකා විසින් ඔහුගේ මිත්‍ර නිලධාරියෙක් මරා දැමීම ගැන තරුණ සිසුවෙක් විසින් ගන්නා ලද, ජනප්‍රිය විප්ලවීය භීෂණයේ මනා ලෙසින් ස්ථාපිත වූ සම්ප්‍රදාය අනුව පැමිණි පළිගැනීමේ ප්‍රයත්නයකි. දෙවැනි සිද්ධිය, ආරාජිකවාදීන් සහ සමාජවාදී විප්ලවීයවාදී නැඹුරුවක් තිබි ෆැනි කැප්ලාන් (Fanny Kaplan) නමැති සටන්කාමී සමාජවාදීනිය කළා යැයි දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ සැලකුණි. ඒත් දැන් පෙනී යන්නේ එය ඊට වඩා විශාල ලෙසින් ලෙණින්ට එරෙහිව දිග හැරෙන ලද කුමන්ත්‍රණයක් බවයි. ඒ කාලයේ දී විපරමට හසු නොවී ඉන්නට සමත් වූ වෙකා විසින්ම කරන ලද්දක් බවයි.¹⁰ බොල්ෂෙවික්වාදී රජය ක්ෂණිකව ඒ ඝාතන වෑයම් දෙකේම වරද පැටවූයේ “දක්ෂිණාංශ සමාජවාදී විප්ලවීයකරුවන්, ප්‍රංශ සහ ඉංග්‍රීසි අධිරාජ්‍යවාදයේ ගැත්තන්” පිට. ප්‍රතිචාරය ක්ෂණික විය:

⁷ Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, 50: 143.

⁸ RTskhidNI, 76/3/22/3.

⁹ *Izvestiya*, 23 August 1918; George Leggett, *The Cheka: Lenin's Political Police* (New York: Oxford University Press, 1981), p. 104.

¹⁰ S. L. Lyandres, “The 1918 Attempt on the Life of Lenin: A New Look at the Evidence,” *Slavic Review* 48 (1989), 432-448.

ඊ ළඟ දිනයේ පුවත්පත් සහ නිල නිවේදන තුළින් භීෂණ කැඳවීම සිද්ධ විය. “කම්කරුවෙහි,” අගෝස්තු 31 වැනිදා ප්‍රාවිඩා (ඇත්ත) පත්තරයේ පළ වූ ලිපියකින් කියා සිටියේය, “බුර්ජුවාසිය පාගා දමන්නට නැත්නම් එයින් පැහී යන්නට කාලය උදාවී ඇත. අපේ නගරයෙන් බුර්ජුවාසී දූෂණය වහාම ශුද්ධ කර දැමිය යුතුයි. සියළු සැලකිය යුතු පුද්ගලයන් ගැන ලිපිගොනු තබාගැනීම දැන් සිද්ධ වෙනු ඇත, විප්ලවයේ අරමුණට අවදානමක් ගෙනෙන පුද්ගලයන් වෙඩි තබා මරා දමනු ඇත.. කම්කරු පංතියේ බැති ගීතය ද්වේෂයේ සහ පළිගැනීමේ ගීතයක් වෙනු ඇත!”

ඒ දිනයේ ම, ජර්සින්ස්කි සහ ඔහුගේ සහායකයා වූ ජැන් පීටර්ස් විසින් “වැඩකරන පංති වෙතින් ඉල්ලීමක්” නමින් එයාකාරයෙන්ම වූ කටු සටහනක් සැකසූහ: “වැඩකරන පංති විසින් දැවැන්ත භීෂණයකින් ප්‍රතිවිප්ලවයේ හයිඩ්‍රා මැඩලිය යුතුයි! නීත්‍යානුකූල නොවන ගිනි අවි අතැති ඕනෑම කෙනෙක් හසු වුවහොත් වහාම වෙඩි තබා මරා දමන බවත්, සෝවියට් රෙජිමයට විරුද්ධව යාන්තමින් හෝ ඕපද්‍රව්‍යයක් පතුරුවන්නට හදන ඕනෑම අයෙක් අපි වහාම අත් අඩංගුවට ගෙන රැඳවුම් කඳවුරකට පිටත් කර යවන බවත්, වැඩකරන පංතියේ හතුරන්ට අපි දැන්විය යුතුයි!” මේ ඉල්ලීම සැප්තැම්බර් 3 වැනිදා ‘ඉස්වෙස්ටියා’ හි මුද්‍රණය කරන ලදී. ඊට පසු දිනයේ, අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ ජනතාවගේ කොමිස්සාරි වූ එන්. පෙට්‍රොව්ස්කි (Petrovsky) එවන ලද, සියළු සෝවියට්වාදීන් සඳහා උපදෙස් එහි පළ කරන ලදී. වැඩකරන සාමූහිකයාට එරෙහිව රජයේ හතුරන් විසින් සංවිධානය කරන ලද “මහත් මර්ධනයන්” තිබුණත්, කාර්යක්ෂම ලෙසින් කටයුතු කරන්නට “රතු භීෂණය” ප්‍රමාද වෙන්නේ යැයි එහි පෙට්‍රොව්ස්කි පැමිණිලි කළේය:

මේ සියළු අඩුපාඩු සහ සංවේදීත්වයන්ට තිත තියන්නට කාලය පැමිණ තිබේ. සියළු දක්ෂිණාංග සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන්ව වහාම අත් අඩංගුවට ගත යුතුයි. නිලධාරීන් සහ බුර්ජුවාසිය අතරින් මහත් සංඛ්‍යාවක ප්‍රාණ ඇපකරුවන් ගත යුතුයි. යාන්තමින් හෝ දක්වන විරෝධය පිළිගත යුත්තේ පුළුල් ලෙසින් වෙඩිතබා මරා දැමීමෙනි. ප්‍රාදේශීය විධායක කමිටු මෙහි දී මඟ පෙන්විය යුතුයි. වෙකා සහ අනෙකුත් සංවිධානාත්මක මිලීෂා විසින් සැක කරුවන් සොයාගෙන සහ අත්අඩංගුවට ගෙන, ප්‍රතිවිප්ලවීය කටයුතුවල නියැළෙන යැයි හඳුනාගත් සියල්ලන් වහාම වෙඩිතබා මරා දැමිය යුතුයි... පළාතේ සෝවියට්වාදීන් ගැන දකින යම් අඩුපාඩුවක් හෝ දෙගිඩියාවක් ඇත්නම් විධායක කමිටුවේ නායකයන් ඒ ගැන වහාම අභ්‍යන්තර කටයුතු ජනතා කොමිස්සාරියට රපෝර්තු කළ යුතුයි. මේ මහා භීෂණ කාලය තුළ දී කිසිදු අඩුපාඩුවක් හෝ දෙගිඩියාවක් ඉවසා සිටිනු නොලැබේ.¹¹

රතු භීෂණය නිල වශයෙන් මුළුමනින්ම පටන් ගන්නා ලදැයි දක්වන මේ ටෙලිග්‍රෑමය පසුකාලයක දී ජර්සින්ස්කි සහ පීටර්ස් විසින් මවා පාන ලද්දේ බොරුවක් යැයි පෙන්වයි. ඔවුන් කීවේ රතු භීෂණය “1918 අගෝස්තු 30 වැනිදා තැත් කළ ඝාතන ගැන කුපිත වූ සාමූහිකය තුළින් පොදුවේ හටගත් ඕපපාතික වූ ප්‍රතිචාරයක්, එයට මධ්‍යම සංවිධාන කිසිවකින් මූලිකත්වයක් ලැබුණේ නැහැ,” කියායි. සත්‍යය වූයේ, බොල්ෂෙවික්වාදී නායකයන් බහුතරය විසින් ඔවුන්ගේ “පීඩකයන්” ගැන වියුක්ත ලෙසකින් තිබුණ ද්වේෂය පිට කරන හරින ලද ස්වභාවික දොරටුව රතු භීෂණය වීමයි. ඔවුන්ට ඒ පීඩකයන්ව අතුගා දමන්නට උවමනා වූයේ ඒකීය පුද්ගලයන් වශයෙන් නොවේ, පංතියක් හැටියටයි. මෙන්ෂ්ට්වාදී නායක රෆායෙල් ඒබ්‍රමොවිච් (Rafael Abramovich) ඔහුගේ මතක සටහන් වලින් 1917 අගෝස්තුවේ දී, වෙකා හි අනාගත නායකයා වන ජර්සින්ස්කි සමඟ ඔහු පැවැත්වූ තතු නිරාවරණය කරන සාකච්ඡාවක් මෙසේ සටහන් කරයි:

“ඒබ්‍රමොවිච්, ඔබට මතකද ව්‍යවස්ථාවේ සාරය ගැන ලාසාල් (Lasalle) ගේ දේශනය?”

“සැබැවින්ම.”

“ඕනෑම ව්‍යවස්ථාවක් හැම විටම තීන්දු වෙන්නේ යම් රටක ඒ කාලයේ දී පවතින සමාජ බල අතර සබඳතා වලින් යැයි කියා ඔහු කියුව. මම අහන්නේ මේ දේශපාලන සහ සමාජයීය අතර සහසම්බන්ධය කුමන විදියකට වෙනස් කළ හැකිදැයි කියලා?”

¹¹ Izvestiya, 4 September 1918.

“ඉතින්, ඕනෑම වෙලාවක දේශපාලනය සහ අර්ථ ශාස්ත්‍රය යන ක්ෂේත්‍ර වල සිද්ධ වෙන කටයුතු වලින් විවිධාකාරව ක්‍රියාත්මක වෙන වෙනස්කම් වලින්, අලුතින් එන ආර්ථික වර්ධනයේ නව ආකාර වලින්, නැඟී එන විවිධ සමාජ පංති වලින්, ඔබ ඒ දේවල් ඔක්කොම ගැන දැනටමත් හොඳින් දන්නවා, ෆීලික්ස්...”

“ඔව්, ඒත් කෙනෙකුට බැරද ඊට වඩා රැඩිකල් විදියට දේවල් වෙනස් කරන්න? සමහර පංති බලාත්මක විදියට යටත් කර ගැනීමෙන්, නැත්නම් ඔවුන් සම්පූර්ණයෙන්ම වඳකර දැමීමෙන්?”¹²

මේ කර්කශ, උපායශීලී, සහ නරුම කාරුණිකය, බද්ධ වෛරයකින් යුතු පංති යුද්ධයක් එහි අන්තයටම තල්ලු කර දැමීමේ තාර්කික ප්‍රතිඵලය, බොහෝ බොල්ෂෙවික්වාදීන් පිළිගන්නා ලද්දයි. ප්‍රධාන නායකයෙක් වූ ග්‍රිගෝරී සිනොව්ව්, 1918 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී මෙසේ දැන්වීය: “අපේ හතුරන් ඉවත්කර දැමීම සඳහා අපිට අපේම වූ සමාජවාදී භීෂණයක් නිර්මාණය කරන්නට සිද්ධ වේ. මේ සඳහා අපිට සිද්ධ වෙනව රුසියානුවන් මිලියන 100 න් මිලියන 90 ක් පුහුණු කරල ඒ අය ඔක්කොම අපේ පැත්තට ගන්න. අනිත් මිලියන 10 ගැන අපිට කියන්න කිසිම දෙයක් නැහැ; අපිට ඒ අය ඉවත් කරලා දාන්න සිද්ධ වෙනව.”¹³

“රතු භීෂණය ගැන” නමින් වූ සුප්‍රසිද්ධ තීන්දුවෙන් සැප්තැම්බර් 5 වැනිදා සෝවියට් ආණ්ඩුව භීෂණය නීත්‍යානුකූල කළහ: “මේ මොහොතේ දී වෙකා නැවත ප්‍රතිශ්ඨාපනය කිරීම සාර්ථකත්වයට පරම වශයෙන් අත්‍යවශ්‍යයයි... සෝවියට් ජනරජය එහි පංති හතුරන් වෙතින් ආරක්ෂා කරගන්නට, ඔවුන් සියල්ලන්වම රැඳවුම් කඳවුරුවල අගුලේ දා තබන්නට අවශ්‍යයයි. සුදු මුරකරුවන්ගේ සංවිධාන සමඟ ඕනෑම ගණුදෙනුවක් කරපු, කුමන්ත්‍රණ, කැරලි, නැත්නම් කලකෝලාහල හා සම්බන්ධ අයෙක් සොයා ගැනුනොත්, ඔවුන්ව ලඝු නඩුවලින් වෙඩිතබා මරා දැමෙනව. ඒ සියළු දෙනාගේ නම, ඒ අය වෙඩි තබා මරා දැමීමට හේතුව සමඟ, මහජනතාව ඉදිරියේ දැනුම් දෙනව.”¹⁴ පසුව ජර්සින්ස්කි පිළිගත් ආකාරයට, “සැප්තැම්බර් 3 සහ 5 නිකුත් කළ වගන්ති අවසානයේ දී අපිට නීත්‍යානුකූලව අයිතිය ලබා දුන්නා. පක්ෂ සහෝදරයන් පවා ඒවාට —වෙන කාගේවත් අධිකාරියකට කිසිම ආකාරයකින් ඉදිරිපත් නොකර, ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී කළහකාරී රංචුව වහාම ඉවත්කර දැමීමේ අයිතිය— එරෙහිව ඒ වනතෙක් පෙනී සිටිය.”

“දැනට කළ යුතු සියළුම දෑ වහාම ඉවර කරන ක්‍රම ඉක්මන් කරන්න, ඒ කියන්නේ තුරන් කරලා දාන්න,”¹⁵ යැයි සැප්තැම්බර් 17 වැනි දරණ අභ්‍යන්තර චක්‍රලේඛයකින්, ජර්සින්ස්කි, සියළු පළාත් වෙකා සංවිධානවලට ආරාධනා කළේය. සැබැවින්ම ඒ තුරන්කර දැමීම් (liquidations) අගෝස්තු 31 තරම් කළින් පටන් ගෙන තිබුණි. පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ පළාත් වෙකා විසින් ප්‍රාණ ඇපකරුවන් 500 කට වඩා සංඛ්‍යාවක් කළින් දින කිහිපයේ දී ඝාතනය කරන ලදැයි සැප්තැම්බර් 3 වැනිදා ‘ඉස්වෙස්ටියා’ වාර්තා කළේය. වෙකා මූලාශ්‍ර අනුව, පෙට්‍රොග්‍රෑඩ් හි දී පමණක් 800 කට වැඩි පිරිසක් සැප්තැම්බර් මාසයේ දී ඝාතනය වූහ. ඇසින් දුටු සාක්ෂිකරුවෙක් මෙම පහත විස්තර කියයි: “පෙට්‍රොග්‍රෑඩය ගනිද්දී, අඩුම ඇස්තමේන්තුවක් කිව්වොත් වෙඩිතබා මැරීම් 1,300 ක් වෙනව... ක්‍රෝන්ස්ටාඩ් පළාත් අධිකාරියේ අණ අනුව සිය ගණනක නිලධාරීන් සහ සිවිල් වැසියන් ඝාතනය වුණා, ඔවුන්ගේ ‘සංඛ්‍යාතමය’ අනුව, බොල්ෂෙවික්වාදීන් ගණන් කළේ නැහැ. එක රැයක දී ක්‍රෝන්ස්ටාඩ් වල 400 ක වැඩි ජනතාවකට වෙඩි තබනු ලැබුව. මැද මිදුලේ මැද්දේ දැවැන්ත අගල් තුනක් කපලා, ඒවා ඉදිරියෙන් 400 ක් ජනතාව පේළි හැටියට හිටවල, එකා එකා බැගින් වෙඩි තබා මරා දැමුව.”¹⁶ ‘මොස්කව් උදය’ (*Utro Moskvy*) පුවත්පතට සම්මුඛ සාකච්ඡාවක් සපයමින්, 1918 නොවැම්බර් 3 වැනිදා, පීටර්ස් පිළිගත්තේ “පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ සිටින පමණට වඩා සංවේදීත්වයක් දක්වන වෙකා විසින් ඔවුන්ගේ ඔළු කුරුවල් කරගෙන ඕනෑවට වැඩිය දුර දිග ගියා. යුරිට්ස්කිගේ ඝාතනයට කළින් කිසිවෙක්ව ඝාතනය කළේ නැහැ —සහ මාව විශ්වාස කරන්න, ඔයාට කවුරු මොනවා කිව්වත්, ඒ අය කියන තරම් ලේ පිපාසිතයෙක් නොවේ මම— නමුත් එදා ඉඳල පමණට වැඩි පිරිසක් ඝාතන කරල තියෙනව, බොහෝ විට කිසිත් වග විභාග රහිතව. නමුත් අනික් පැත්තට, ලෙනින්ගේ ජීවිතය නැති කරන්න ගත්තු වෑයමට මොස්කව්

¹² Raphael Abramovich, *The Soviet Revolution, 1917-1939* (London: Allen & Unwin, 1962), p. 312.
¹³ *Severnaya Kommuna*, no. 109 (19 September 1918), 2, quoted in Leggett, *The Cheka*, p. 114.
¹⁴ *Izvestia*, 10 September 1918.
¹⁵ G. A. Belov, *Iz istorii Vserossiiskoi Chrezvychainoi Komissii, 1917-1921: Sbornik dokumentov* (From the history of the All-Russian Extraordinary Commission, 1917-1921: A collection of documents) (Moscow: Gos. izd-vo polit. lit-ry, 1958), pp. 197-198.
¹⁶ Leggett, *The Cheka*, p.111.

වලින් දුන්න එකම ප්‍රතිචාරය විසාර්ට්වාදී ඇමතිවරු කිහිප දෙනෙක් ඝාතනය පමණයිනේ.”¹⁷ ඉස්වෙස්ටියා පත්‍රයට අනුව නැවතත්, සැප්තැම්බර් 3 සහ 4 වැනිදා මොස්කව් වල රැඳවුම් කඳවුරුවල නිකම් රඳවා සිටි ප්‍රාණ ඇපකරුවන් 29 දෙනෙකු වෙඩි තබා මරා දැමිණි. මිය ගිය අය අතර දෙවැනි විසාර් නිකලස් රෙජීමයේ හිටපු ඇමතිවරු දෙදෙනෙක් වූහ, ඒ අභ්‍යන්තර කටයුතු බාරව සිටි එන්. කවොස්ටොව් (Khvostov) සහ (අධිකරණ) අයි. ශෙග්ලොවිටොව් (Shcheglovitov) යන දෙදෙනාය. කෙ සේවුවද, මොස්කව් සිරබන්ධනාගාර වල සිටි ප්‍රාණ ඇපකරුවන් සිය ගණනක් වෙඩි තබා මරා දමන ලද බව, ඇසින් දුටු සාක්ෂිකරුවන්ගේ අනේක වාර්තා වලින් තහවුරු වී ඇත.

මේ රතු භීෂණය කාලයේ දී ජර්සින්ස්කි විසින් අලුත් පුවත්පතක් ආරම්භ කරනු ලැබීය. ‘සතිපතා වෙකා’ (Ezhenedelnik VChK) නම් වූ එහි විවෘත අරමුණ වූයේ රහස් පොලීසියේ ගුණ වැයීම සහ “පළිගැනීම සඳහා සාමූහිකයේ ඇති යුක්ති සහගත ආශාව” දිරිගැන්වීමයි. එය සති හයක් තිස්සේ පැවතුන කාලයේ දී (බොල්ෂෙවික්වාදී නායකයන් කිහිප දෙනෙක් විසින් වෙකා පැවතීමේ උවමනාව ගැන ප්‍රශ්න කරන්නට පටන් ගනිද්දී එය මධ්‍යම කමිටුවේ නියෝගයක් අනුව වසා දැමුණි), පුවත්පත කිසිවක් නොසඟවමින් සහ ලැප්ඡාවකින් තොරව ප්‍රාණ ඇපකරුවන් අල්ලා ගැනීම, ඔවුන්ව රැඳවුම් කඳවුරුවල තැබීම, සහ ඔවුන්ව වෙඩි තබා මරා දැමීම ගැන විස්තර පළ කළේය. 1918 සැප්තැම්බර් සහ ඔක්තෝබර් මාස වල රතු භීෂණය ගැන නිල වශයෙන් අවම ප්‍රමාණයක් තොරතුරු සටහන් වූව හැටියට එය පවතියි. උදාහරණයක් හැටියට, නිස්නි නොවිගොරොඩ් නමැති මධ්‍යම ප්‍රමාණයකින් වූ නගරයේ නිකොලායි බුල්ගනින් (Nikolai Bulganin) (1954 සිට 1957 දක්වා සෝවියට් රජයේ පසුකාලීන ප්‍රධානියෙක් වූ) ගේ නායකත්වය යටතේ විශේෂ පක්ෂග්‍රාහීව පැවති පළාතේ වෙකා සංවිධානය, අගෝස්තු 31 වැනිදාට පසුව ප්‍රාණ ඇපකරුවන් 141 ක් වෙඩි තබා මරා දැමූ බවත්, හුදු දවස් තුනක් ඇතුළත ප්‍රාණ ඇපකරුවන් 700 කට වඩා සංඛ්‍යාවක් අල්ලා ගත් බවත් ගැන ඒ පුවත්පත වාර්තා කළේය. වියට්කා (Vyatka) හි පිහිටි උරුල් ප්‍රදේශය වෙනුවෙන් පිහිටුවාගත් වෙකා විසින් වාර්තා කළේ “හිටපු පොලීස් භටයන්” 23 දෙනෙක්, ‘ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්’ 154 ක්, ‘රාජාණ්ඩුවාදීන්’ 8 ක්, ‘ව්‍යවස්ථාදායක ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂයේ සාමාජිකයන්’ 28 ක්, ‘නිලධාරීන්’ 186 ක්, සහ මෙත්ෂවික්වාදීන් සහ දක්ෂිණාංශ සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන් 10 ක් යන සියල්ලන්වම එක සතියක් ඇතුළත වෙඩි තබා මරා දමන ලද බවයි. ඉවානොවො වොස්නෙන්ස්ක් (Ivanovo Voznesnsk) පිහිටි වෙකා වාර්තා කළේ ප්‍රාණ ඇපකරුවන් 181 ක් දෙනෙක් අත් අඩංගුවට ගැනීම, ‘ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්’ 25 දෙනෙක් වෙඩි තබා මරා දැමීම, සහ 1,000 ක පිරිසක් සඳහා ඉඩකඩ ඇති රැඳවුම් කඳවුරක් ඉදිකිරීම ගැනයි. සෙබෙස්ක් (Sebezhs) නමැති කුඩා නගරයේ පිහිටි වෙකා වාර්තා කළේ “කුරු ප්‍රජා පීඩක දෙවැනි නිකලස්” වෙනුවෙන් දේව මෙහෙයක් පැවැත්වූ කුලාක් 17 දෙනෙකුට සහ එක පැවිද්දෙකට” වෙඩි තැබූ බවයි. ටීවර් (Tver) වෙකා වාර්තා කළේ ප්‍රාණ ඇපකරුවන් 130 ක් අල්ලා ගැනීම සහ 39 කට වෙඩි තබා මරා දැමීම ගැනයි. වෙඩි තබා මරා දැමීම 50 ක් ගැන පර්ම් (Perm) වෙකා වාර්තා කළේය. එහි මේ සේර මරණ ලැයිස්තු ගැන දිගින් දිගටම කියැවේ. මේ ‘සතිපතා වෙකා’ හි කලාප හයෙන් ගන්නා ලද උපුටා දැක්වීම් සුළු ප්‍රමාණයක් පමණකි.¹⁸

අනෙකුත් ප්‍රාදේශීය සඟරා වල ද 1918 සිසිරයේ දහස් ගණනින් සිද්ධ වූ අත් අඩංගුවට ගැනීම් සහ වෙඩි තබා මැරීම් ගැන වාර්තා වූහ. ඒවායෙන් උදාහරණ දෙකක් පමණක් දක්වන්නේ නම්, ‘විසාර්ට්ට්සන් ප්‍රාදේශීය වෙකා ගැන ප්‍රවෘත්ති’ (Izvestiya Tsaritsynkoi Gubcheka) පළ කරන ලද එක සංස්කරණයක පමණක් සැප්තැම්බර් 3-10 සතියේ වෙඩි තබා මරන ලද 103 ක් ගැන වාර්තා විය. නොවැම්බර් 1 සිට 8 දක්වා පළාතේ වෙකා උසාවියට ඉදිරිපත් කරන ලද සංඛ්‍යාව 371 ක් විය, එයින් 50 කට මරණ දඬුවම නියම කෙරිණ, අනෙකුත් අයව “සෞඛ්‍ය මෙහෙයුමක් හැටියටත්, සහ සියළු ප්‍රතිවිප්ලවීය නැඟී සිටීම් සහමුලින් තුරන් කරන තුරු ප්‍රාණ ඇපකරුවන් හැටියටත් රැඳවුම් කඳවුරකට යැවීම” ගැන පළ කරන ලදී. “පෙන්සා ප්‍රාදේශීය වෙකා ගැන ප්‍රවෘත්ති” (Izvestiya Penzenskoi Gubcheka) නමින් පළ වූ එකම සංස්කරණයේ, “ආහාර හමුදා බල ඇණියේ මෙහෙයුමක යෙදී සිටිය දී පෙට්‍රොග්‍රැඩ් ශ්‍රමිකයෙක් වූ එගොරොව් (Egorov) සහෝදරයා ඝාතනයට පිළිතුරක් වශයෙන් සුදු මුරකරුවන් 150 ක් වෙකා විසින් වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. කම්කරුවන්ගේ යකඩ හස්තයට එරෙහිව අතක් උස්සන ඕනෑම කෙනෙකු ගැන, ඉදිරියේ දී, වෙනත්, දැඩි තීන්දු ගැනෙනු ඇත,” යැයි වෙනත් කිසිදු අටුවා ටීකා නොමැතිව වාර්තා වූයේය.

මොස්කව් වෙතට ප්‍රාදේශීය වෙකා සංවිධාන විසින් යවන ලද ස්වොඩ්කි (svodki) නොහොත් රහසිගත වාර්තා, මහජනතාවට කියවන්නට ලැබෙන්නේ මෑතක දී පමණි. ඒවා තහවුරු කරන්නේ ද, ගම්බදවාසී ප්‍රජාව සහ පළාත්

¹⁷ *Utro Moskvu*, no. 21, 4 November 1918.

¹⁸ *Ezhenedelnik VChK*, 22 September-27 October 1918.

අධිකාරිය අතර යාන්තමින් හෝ ඇති වූ සිද්ධියකට මෘග ලෙසින් ප්‍රතිචාර දක්වන ලද බවයි. මේ සිද්ධීන් තුළින් දකින්නට ලැබෙන්නේ ඒවා ආහාර කැඳවුම් ප්‍රතිපත්තිය සහ හමුදාවට අනිවාර්යෙන්ම බඳවා ගැනීම ප්‍රතික්ෂේපය නිසා අනිවාර්ය ලෙසකින් හටගන්නා ලද බවයි. එසේම ඒවා ලිපිගොනුවල ක්‍රමානුකූලව සටහන්ගත වී ඇත්තේ “ප්‍රතිවිප්ලවීය කුලාක් කැරලි” කියාත් ඒවා අනුකම්පාවකින් තොරව යටපත් කරන ලද බවත්ය.

රතු භීෂණයේ පළමු මහා රැල්ලට හසුව වින්දිතයන් බවට පත්වූ ජන සංඛ්‍යාව කොතරම් වුවදැයි නිශ්චිතව දැක්වීම කළ නොහැක්කකි. වෙකා හි ප්‍රධාන නායකයෙක් ලෙසින් කටයුතු කළ ලැට්සියස් කියන්නේ 1918 වසරේ දෙවන භාගය තුළ වෙකා විසින් 4,500 ක් ජනතාව ඝාතනය කළ බවයි: “වෙකා කළා යැයි කියන්නට හැකි යමක් වෙන්නද, ඒ වෙඩි තබා මැරීම් ගැන වැඩි උනන්දුවක් දැක්වීම නොව ඉහළම දඬුවම දිය යුතු අවස්ථාවල එය දෙන්නට අසමත් වීමයි. යකඩ හස්තය යන්නෙන් හැම විටම අදහස් වෙන්නේ දීර්ඝ කාලීනව වින්දිතයන් අඩු ප්‍රමාණයක් සිටීමයි,”¹⁹ යැයි ඔහු එයට යම් නරඹ බවකින් යුතුව එකතු කරයි. 1918 ඔක්තෝබර් අග දී, වෙකා අතින් සෘජුවම වින්දිතයන් බවට පත් වූවා යැයි මෙන්ෂෙවික් නායක යූරි මාටොව් ඇස්තමේන්තු කළ සංඛ්‍යාව “10,000 කට වැඩියෙන්”²⁰ වූහ.

ඒ සිසිරයේ වින්දිතයන් බවට පත්වූ නිවැරදි සංඛ්‍යාව කුමක් වුවද —නිල මාධ්‍ය වලින් පමණක් වාර්තා කරන ලද සම්පූර්ණ සංඛ්‍යාව අඩුම වශයෙන් පමණක් ගනිද්දී 10,000 සහ 15,000 අතර වෙද්දී— රතු භීෂණය සලකුණු කරන ලද්දේ, සැබෑ හෝ විය හැකි විපක්ෂය යනු සිවිල් යුද්ධ ක්‍රියාවක් හැටියට සලකන බොල්ෂෙවික්වාදී ප්‍රතිපත්තියේ ආරම්භය හැටියටයි. “සමාජ ප්‍රභවය අනුව” සලාක ක්‍රමය යොදා ගැනීම බොල්ෂෙවික් ප්‍රතිපත්තිය වෙද්දී ශ්‍රමිකයන් එයට විරෝධය දක්වනු පිණිස වැඩ වර්ජනය කරන්නට ගිය විට, සහ පළාතේ වෙකා විසින් බලය දුෂිත ලෙස යොදා ගනිද්දී, සහ මොටොවිලිකා (Motovilikha) අවි කම්හලේ දී, සමස්ත කම්හලම “නැඟී සිටින තත්වයක” පවතින්නේ යැයි අධිකාරීන් නිවේදනය කරද්දී, ලැට්සියස් කියූ පරිද්දෙන්, සිවිල් යුද්ධයකට “එහිම වූ නීති” තිබුණි. වෙකා එම වැඩ වර්ජකයන් සමඟ සාකච්ඡා පවත්වන්නට ගියේ නැත. ඒ වෙනුවට කම්හලට අගුල් ලා සේවකයන් සේවයෙන් පහ කර යවන ලදී. නායකයන් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. වර්ජනය කරන්නට මෙහෙයවන ලද සියළු “මෙන්ෂෙවික් ප්‍රතිවිප්ලවීය නායකයන්” හැම අත පිරා බලා අල්ලා ගත්හ.²¹ 1918 ගිම්හානයේ දී එවැනි ප්‍රතිපත්ති සාමාන්‍ය ඒවා වූහ. සිසිරය වෙද්දී වෙකා පළාත් සංවිධාන තිබුණාට වැඩියෙන් සංවිධානය වී සිටියහ. මොස්කව් වලින් ලේ හලන යටපත් කිරීම් ඉල්ලද්දී ඒවායෙන් අහිප්‍රේරණය වී සිටියහ. ඉතින් ඔවුන් තවත් දුර දිග යමින් කිසිදු නඩුවක් අසන්නේ නැතිව වර්ජකයන් 100 කට වැඩි පිරිසක් වෙඩි තබා මරා දැමූහ.

ඒ සංඛ්‍යාවල ප්‍රමාණය පමණක් —මාස දෙකක දී සිද්ධ වූ ලක්ෂ ඝාතන 10,000 න් 15,000 න් අතර තිබීම— සලකුණු කරන්නේ ටිසාර්වාදී රෙජිමයේ ප්‍රතිපත්ති වලින් බොල්ෂෙවික්වාදීන් රැඩිකල් ලෙස වෙනස්ව සිටීමයි. ටිසාර්වාදී උසාවි වලින් (යුද්ධාධිකරණ ද ඇතුළුව) 1825 සිට 1917 දක්වා, “දේශපාලන කටයුතු වලට සම්බන්ධව” දුන් මරණ දඬුවම් සංඛ්‍යාව 6,321 ක් වූයේය. එහි ඉහළම සංඛ්‍යාව වන 1,310 වාර්තා වූයේ 1906 දී ය. ඒ 1905 විප්ලවයට එරෙහිව ප්‍රතිචාරය හටගත් වසරයි. තව දුරටත් ඒ ගැන කියතොත්, ඒ දුන් මරණ දඬුවම් සියල්ලම ක්‍රියාත්මක වූයේ ද නැත; එයින් බොහෝ සංඛ්‍යාවක් බලාත් ශ්‍රමග්‍රහණය නොහොත් බලහත්කාරයෙන් වැඩ ගැනීම වූහ.²² සති කිහිපයක් ඇතුළත පමණක් වෙකා විසින් පමණක් වෙඩි තබා මරා දමන ලද සංඛ්‍යාව ඒ ටිසාර්වාදී රෙජිමය විසින් වසර අනුදෙකක් තිස්සේ මරණයට පත්වූවන ලද සමස්ත ජන සංඛ්‍යාවෙන් දෙතුන් ගුණයකට වැඩි වූහ.

මේ මිනුම් වෙනස්වීම දත්ත වලට වඩා ඔබ්බෙන් යන ලද්දකි. “සැකකරුවන්,” “ජනතාවගේ හතුරන්,” “ප්‍රාණ ඇපකරුවන්,” “රැඳවුම් කඳවුරු,” සහ “විප්ලවීය උසාවි,” යනාදී නව වර්ගීකරණයන්, සහ “රෝග නිවාරණ

¹⁹ M. I. Latsis, *Dva good borby na vnut rennom front* (Two years of struggle on the internal front) (Moscow: Goz. izd-vo, 1920), p. 25.
²⁰ Yu. Martov to A. Stein, 25 October 1918, quoted in V. I. Brovkin, *Behind the Front Lines of the Civil War* (Princeton: Princeton University Press, 1994), p. 283.
²¹ N. Bernastam, *Ural i Prikamie, noyabr' 1917-yanuar' 1919* (The Ural and Kama regions, November 1917- January 1919) (Paris: YMCA Press, 1982), p. 129.
²² M. N. Gernet, *Protiv smertnoi kazni* (Against the death penalty) (Moscow: Tip, I. D. Sufina, 1907), pp. 385-423; N. S. Tagantsev, *Smertnaya kazn* (The death penalty) (St. Petersburg: Gos. tip., 1913). Similar figures are arrived at by K. Liebnicht (5,735 condemned to death, 3,741 executed between 1906 and 1910; 625 condemned to death and 191 executed between 1825 and 1905), in Marc Ferro, *The Russian Revolution of February 1917* (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1972), p. 483.

මෙහෙයුම්," යනාදී මීට කළින් නොදැන සිටි ප්‍රතිපත්ති හඳුන්වා දීම, අධිකරණ ක්‍රියාවලියක් නොමැතිව සිය දහස් ගණනින් ජනතාව ලඝු වෙඩි තැබීම් වලට පත් කිරීම, නීතියට ඉහළින් සිටි නව ආකාරයේ දේශපාලන පොලීසියක් මඟින් අන් අඩංගුවට ගැනීම, යනාදී සියල්ල ගැන කිව හැක්කේ කොපර්නිකවාදී විප්ලවයක් එයින් හැදුනාය කියායි.

මේ වෙනස කොතරම් බලවත් වුවාදැයි කියතොත් එය සමහර බොල්ෂෙවික් නායකයන්ට පවා පුදුමයට පත් කළේය. වෙකා භූමිකාව ගැන 1918 ඔක්තෝබර් සිට දෙසැම්බර් දක්වා පක්ෂ දූරාවලිය තුළ වාද විවාද දිග හැරීමෙන් එය විනිශ්චය කරන හැකියි. මානසික සහ ශාරීරික සෞඛ්‍ය නැවත වර්ධනය කරගන්නට යැයි කියා මාසයක කාලයකට ස්විට්සර්ලන්තයට අප්‍රසිද්ධ වේශයෙන් ජර්සින්ස්කි යවා තිබුණ අතරතුරේ, ඔක්තෝබර් 25 වැනිදා බොල්ෂෙවික් පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුව විසින් වෙකා වෙත පැවරිය යුතු නව තත්වය ගැන සාකච්ඡා පැවැත්වූහ. "සෝවියට්වාදීන්ටත් ඉහළින් සහ පක්ෂයටත් වඩා ඉහළින් කටයුතු කරන ලෙසක් දක්වන සංවිධානයකට පවරා ඇති සම්පූර්ණ බලතල" විවේචනය කරමින්, නිකොලායි බුකරින් (Nikolai Bukharin) සහ ඇලෙක්සැන්ඩර් ඔල්මින්ස්කි (Aleksandr Olmsky), යන පක්ෂයේ පැරණිතම සාමාජිකයන් වූවන්ද, සහ අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ ජනතා කොමිස්සාරි වූ පෙට්‍රොවිස්කි, උද්යාවනය කළේ "අපරාධකරුවන්, පරපීඩකාමීන්, සහ ලුම්පන් කම්කරුවන්ගෙන් එන රස්තියාදුකාරයන් පිරි ඇති සංවිධානයක උවමනාවට වැඩි උදෙසා" මැඩලන්නට පියවර ගත යුතුයි කියායි. දේශපාලන පාලනය සඳහා කමිටුවක් පිහිටුවනු ලැබීය. එයට සහභාගී වූ ලෙව් කැමෙනෙව් (Lev Kamenev), වෙකා මූලෝත්පාටනය කරන්න යැයි යෝජනා කරන තරම් දුර දිගට ගියේය.²³

ඒත් මුරණ්ඩු ලෙසකින් වෙකා වෙනුවෙන් පෙනී සිටියවුන් වැඩිකල් නොගොස් වැඩි පාලන බලය දිනාගත්හ. ඔවුන් අතර, ජර්සින්ස්කි හැරෙන්නට, පක්ෂයේ ප්‍රධාන නම් තිබුණහ: යකොව් ස්වර්ඩ්ලොව් (Yakov Sverdlov), ස්ටාලින්, ප්‍රොට්ස්කි, සහ ලෙනින් ද සිටියහ. "හිඹුණයේ ගැටළුව පුළුල් දැක්මකින් සලකා බලන්නට හැකියාවක් නැති... යථාර්ථවාදී නොවන විද්වතුන් කිහිප දෙනෙක් විසින් අයුක්ති සහගත ලෙස චෝදනා කරන ලද"²⁴ ආයතනය යැයි කියමින් එය ආරක්ෂා කරගන්නට ලෙනින් දැඩි සේ කැප වූයේය. ලෙනින් මූලිකත්වය ගැනීමෙන්, 1918 දෙසැම්බර් 19 වැනිදා, මධ්‍යම කමිටුව නීතියක් සම්මත කළහ. ඒ, "ආයතන ගැන අපහාසාත්මක ලිපි, විශේෂයෙන්ම දුෂ්කර තත්වයන් යටතේ වැඩකරගෙන යන වෙකා ගැන," පළ කිරීම බොල්ෂෙවික් මුද්‍රණාලයට තහනම් කරන ලදී. වාදය එතැනින් නිමා විය. "කම්කරුවන්ගේ ආඥාදායකත්වයේ යකඩ භස්තය" එයාකාරයෙන් කිසිදු විදියකින් වැරදි නොවේ යන තත්වයෙන් පිදුම් ලදී. ලෙනින්ගේ වචන වලින් කිව්වොත්, "හොඳ කොමියුනිස්ට් කෙනෙක් යනු හොඳ වෙකිස්ට් අයෙකි."

1919 වසර මුල දී විශේෂ වෙකා අංශ පිහිටුවන්නට ජර්සින්ස්කි වෙත මධ්‍යම කමිටුවෙන් අවසර ලැබුණි. ඒවා අනතුරුව හමුදා ආරක්ෂාව සඳහා වගකිව යුතු වූහ. ඔහුව මාර්තු 16 වැනිදා අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ ජනතා කොමිස්සාරි බවට පත්විය. එතෙක් විවිධ පරිපාලන යටතේ පැවති සියළු මිලීෂියා, හමුදා බල ඇණි, හමුදා කාණ්ඩ සහ අතිරේක කාණ්ඩ සියල්ල වෙකා රැකවරණය යටතේ ප්‍රති සංවිධානය කරනු ලැබීය. මැයි මාසයේ දී මේ සියළු කාණ්ඩ —දුම්රිය මිලීෂා, ආහාර හමුදා, පුරෝගාමී මුරකරුවන්, සහ වෙකා සේනාංකයන්— සියල්ල කේවල සමුච්චියක් හැටියට එකතු කරනු ලැබීය. 'ජනරජයේ අභ්‍යන්තර ආරක්ෂාව සඳහා වූ හට කණ්ඩායම', 1921 දී 200,000 සංඛ්‍යාවක් විය. මේ හට කණ්ඩායමේ අනෙක වූ කාර්ය භාරයට කඳවුරු, පොලිස් ස්ථාන, සහ අනෙකුත් යුද්ධය සඳහා අවශ්‍ය වැදගත් ස්ථාන වල නීතිය ආරක්ෂා කිරීම; සහ වැඩියෙන්ම වැදගත් වූ අනෙකුත් කාර්ය භාරයන් වූයේ ගම්බද වැසියන්ගේ කැරලි, ශ්‍රමිකයන්ගේ කලකෝලාහල, සහ රතු හමුදාවේ කැරලි මර්ධනයයි. 'ජනරජයේ අභ්‍යන්තර ආරක්ෂාව සඳහා වූ හට කණ්ඩායම' පාලනය සහ පීඩනය වෙනුවෙන් නියෝජනය කළේ අතිශය බලවත් බලයකි. හැම විටම හමුදාව හැරදා යනවුන් සිටි, කිසිවිටෙක නිසි ලෙස පාලනය නොවූ, නමට බඳවා ගනු ලැබූ සංඛ්‍යාව මිලියන 3 ක් මිලියන 5 ක් අතර සිටියද හොඳින් සටන් කළ හැකි 500,000 කට වඩා වැඩි, අවි ආයුධ සහිත හටයන් එකතු කරගත නොහැකි වූ විසල් රතු හමුදාව ඇතුළත වූ එය පක්ෂපාතී හමුදාවකි.²⁵

²³ RTsKhIDNI, 5/1/2558.

²⁴ Lenin i VChK: Sbornik dokumentov 1917-1922 (Lenin and the Cheka: A collection of documents, 1917-1922) (Moscow: Politizlat, 1975), p. 122.

²⁵ Leggett, *The Cheka*, pp. 204-237.

අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ නව ජනතා කොමිස්සාරි පනවන ලද පළමු නීතියක් වූයේ 1918 ගිම්හානයේ සිට කිසිදු නීතිමය පදනමක් හෝ ක්‍රමවත් සංවිධානයක් නොමැතිව පවත්වාගෙන යන ලද රැඳවුම් කඳවුරු සම්බන්ධයෙනි. 1919 අප්‍රේල් 15 වැනි දින නීතිය “රැඳවුම් කඳවුරු” සහ “බලාත්කාරයෙන් වැඩ ගන්නා කඳවුරු” අතර වෙනසක් පැහැදිලි කළේය. බලාත්කාරයෙන් වැඩ ගන්නා කඳවුරුවල සියළු සිරකරුවන් උසාවිය මගින් වැරදිකරුවන් යැයි තීන්දු කරන ලද අය වූහ. රැඳවුම් කඳවුරුවල සිටින ජනතාව බොහෝ විට පරිපාලන ප්‍රතිපත්තියක් හේතුවෙන් ප්‍රාණ ඇපකරුවන් හැටියට රඳවා තිබුණහ. මේ වෙනස්කම ප්‍රායෝගිකව යෙදෙන විට යම් ආකාරයක කෘතීම බවක් ගන්නකි. එය පැහැදිලි වෙන්නේ 1919 මැයි 17 අතිරේක උපදෙස් වලින් සිරකරුවන් වර්ගීකරණ දාසයක් ලැයිස්තු කරමින් ඔවුන් රැඳවීම සඳහා “අවම ලෙසින් 300 ක් පිරිසකට ඉඩකඩ ඇති, සෑම ප්‍රාන්තයකම, අඩුම වශයෙන් එක කඳවුරක් හෝ,” ඉදිකළ යුතු යැයි නියම වීම නිසයි. “ඉහළ මධ්‍යම පංතියෙන් ගත් ප්‍රාණ ඇපකරුවන්,” “පරණ රෙජිමයේ නිලධාරීන්,” විද්‍යාලීය ආදායම් තක්සේරුකරුවන් තරම් නිලතල දරන ලද්දවුන්, ඇටර්නි බලය ලද්දවුන්, සහ ඔවුන්ගේ සහායකයන්, නගරාධිපතිවරුන් සහ නගරවල සහ දිස්ත්‍රික්ක අගනගර උප නගරාධිපතිවරුන් ද ඇතුළත්ව,” “සෝවියට් රෙජිමය යටතේ, කුමන හෝ අපරාධයකට කුමන හෝ පක්ෂපාතීත්වයකට, ගණිකා සේවයට, ආහාර ළඟ තබාගැනීමට, වැරදිකරුවන් වූ ජනතාව”; සහ “සාමාන්‍ය හමුදාව අත්හැර යන ලද්දවුන් (එය නැවතත් කරන ලද අය නොවේ) සහ සිවිල් යුද්ධයේ දී සිරගත වූ සොල්දාදුවන්” යනාදී වශයෙන් මේ වර්ගීකරණ විවිධ විෂම වූහ.²⁶

1919 මැයි මාසයේ 16,000 ක් වූ වැඩ කඳවුරු වල සහ රැඳවුම් කඳවුරු වල සිරගත වූවන් සංඛ්‍යාව 1921 සැප්තැම්බර් වෙද්දී 70,000 කට වඩා ඉහළ යන ලදී.²⁷ සෝවියට් බලයට එරෙහිව කැරලි ගැසූ ප්‍රදේශ තුළ පිහිටුවන ලද කඳවුරු ගණනාව මේ දත්ත වලට ඇතුළත් නොවේ. උදාහරණයක් හැටියට, ටැම්බොව් ප්‍රාන්තයේ 1921 ගිම්හානයේ දී අඩුම වශයෙන් 50,000 ක “මං පහරන්නන්” සහ “ප්‍රාණ ඇපකරුවන් හැටියට ගන්නා ලද මං පහරන්නන්ගේ පවුලේ සාමාජිකයන්” රැඳවුම් කඳවුරු හතක දමා තිබිණ. ඒවා අධිකාරිය විසින් ගම්බඳ කැරලි මර්ධනයට ගන්නා ලද පියවරක් ලෙසින් ආරම්භ කරන ලද කඳවුරු වූහ.²⁸

²⁶ GARF, 393/89/10a.

²⁷ *Vlast’ Sovetov*, now. 1-2 (1922), 41; L. D. Gerson, *The Secret Police in Lenin’s Russia* (Philadelphia: Temple University Press, 1976), pp. 149 ff; Leggett, *The Cheka*, p. 178; GARF, 393/89/182; 393/89/295.

²⁸ GARF, 393/89/182; 393/89/231; 393/89/295.

4 අධම යුද්ධය

රුසියාවේ සිවිල් යුද්ධය සාමාන්‍යයෙන් විශ්ලේෂණය වෙන්නේ රතු බොල්ෂෙවික්වාදීන් සහ සුදු රුජාණ්ඩුවාදීන් අතර ගැටුමක් ලෙසයි; නමුත් හමුදා ගැටුම් සලකුණු කරන ලද ඉරි පිටුපස හටගත් සිද්ධීන් සැබැවින්ම ඊට වඩා වැදගත් වෙති. මෙය සිවිල් යුද්ධයේ අභ්‍යන්තර පෙරමුණ විය. සියල්ලටම වඩා එහි ස්වභාවය පෙන්වන්නේ සෑම පැත්තක්ම නියැළෙන ලද අනේක ප්‍රකාර වූ පීඩන ක්‍රමවේද වලිනි. එය සටන්කාමී දේශපාලනඥයන්ට එරෙහිව, විරුද්ධ පක්ෂ හෝ විරුද්ධ කණ්ඩායම් වලට එරෙහිව, ඕනෑම දුක්ගැන්විල්ලක් ගැන වැඩ වර්ජනය කරන ශ්‍රමිකයන්ට එරෙහිව, හමුදාවට බඳවා ගැනීමට විරෝධය දක්වන්නට එරෙහිව හෝ හමුදාව අත්හැර පලා යනවුන්ට එරෙහිව, නැත්නම් ඉතාමත් සරල ලෙසින් කිව්වොත් “සැක කටයුතු” හෝ “එදිරිවාදී” යන සමාජ පංතියට අයිති ඕනෑම පුරවැසියෙකුට එරෙහිව, හතරන් අතට පත් වෙද්දී ඒ ටවුමේ වාසය කිරීම ඔවුන්ගේ එකම අපරාධය වෙද්දී, යනාදී වශයෙන් රතු පීඩනය පොදුවේ පැතිර තිබුණ සහ ක්‍රමානුකූල වූවයි. සිවිල් යුද්ධයේ අභ්‍යන්තර පෙරමුණේ අරගලයට සියළු ප්‍රතිවිප්ලවීය කටයුතු ඇතුළත් විය. මිලියන ගණනක ගම්බද වැසියන්, විප්ලවකරුවන්, සහ හමුදාවෙන් පලා යන අය, සහ ‘රතු’ සහ ‘සුදු’ දෙපාර්ශවය, සහ ‘කොළ’ යැයි හැඳින්වූ කණ්ඩායම, යනාදී වශයෙන් බොහෝ විට එක පැත්තක් හෝ අනෙක් පැත්තක් ඉදිරියට යනවාද නැත්නම් පසුබසිනවාද යන තීරණාත්මක භූමිකාව රඟපෑහ.

උදාහරණයක් හැටියට, 1919 දී, යුක්රේනයේ සහ මධ්‍යම-වොල්ගා පළාතේ බොල්ෂෙවික් බලයට එරෙහිව නැගී ආ දැවැන්ත ගම්බද වැසියන්ගේ කැරලි නිසා, අද්මිරාල් කොල්වැක් සහ ජනරාල් ඩෙනිකින් යන දෙදෙනාට බොල්ෂෙවික්වාදීන් සිටි පෙරමුණු පසුපසින් සැතපුම් සිය ගණනක් ඉදිරියට යා හැකියාව පෑදිණ. එයාකාරයෙන්ම, මාස කිහිපයකට පසුව, ඉඩම් හිමියන්ගේ පැරණි අයිතීන් නැවත පිහිටුවාලීම ගැන කෝපාවිෂ්ට වූ සයිබීරියන් ගම්බදවාසීන්ගේ කැරලි නිසා රතු හමුදාව ඉදිරියට එද්දී කොල්වැක්ගේ සුදු හමුදාවට පසු බසින්නට සිද්ධ විය.

වසරකට වැඩි කාලයක් සුදු සහ රතු හමුදා මෙහෙයුම් විශාල පරිමාණයකින් පැවතිය ද, 1918 අග දී පටන් 1920 මුල දක්වා, සාමාන්‍යයෙන් සිවිල් යුද්ධය යැයි සැලකෙන කාලයෙන් විශාල කොටස සැබැවින්ම අධම යුද්ධයක් විය. එය රතු, සුදු, සිවිල්, සහ හමුදා යන සියළු විවිධ අධිකාරියන් වලින්, අතින් අතට නිතර මාරු වූ කලාප වල සිටි සෑබෑ හෝ විභව විරුද්ධවාදීන් ඉවත් කරන්නට ගත් වෑයමකි. බොල්ෂෙවික්වාදීන් අල්ලා ගෙන සිටි ප්‍රදේශවල එය “රදළයන්ට”, බුර්ජුවාසියට, සහ සමාජයට නුසුදුසු අයට, විරුද්ධ පක්ෂ වල සිටි සියළු බොල්ෂෙවික්වාදී නොවන සටන්කාමී දඩයම් කරන්නට, සහ ශ්‍රමිකයන්ගේ වැඩ වර්ජන මර්දනයට, රතු හමුදාවේ සිටි අස්ථීර අය ගෙනෙන ලද කැරලි මර්දනයට සහ, ඕනෑම ආකාරයකින් එන ගම්බද වැසියන්ගේ කැරලි මර්දනයට එරෙහිව කරන ලද “පංති යුද්ධයක්” විය. සුදු අය විසින් අල්ලාගත් කලාප වල, එය “යුදෙව්-බොල්ෂෙවික්” පක්ෂපාතීත්වයක් ඇතැයි සැක කෙරෙන ඕනෑම කෙනෙක් මර්දනයට විවෘතව තිබුන කාලයකි.

භීෂණය සඳහා බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට ඒකාධිකාරයක් කිසි ලෙසකින් තිබුණේ නැත. සුදු භීෂණය ද එහි පැවතිණ. ඔවුන්ගේ නරකම වූ මොහොත වනුයේ යුක්රේනයේ 1919 ගිම්හානයේ සහ සිසිරයේ ඩෙනිකින්ගේ හමුදාවේ සයිමන් පෙට්ලියුරා (Simon Petlyura) ගේ බලඇණි විසින් ගෙන ගිය ජනවාර්ගික සංහාර රැල්ලයි. ඒවායේ වින්දිතයන් සංඛ්‍යාව 150,000 කට වඩා වැඩි වූහ. නමුත් රතු භීෂණයේ සහ සුදු භීෂණයේ ඉතිහාසඥයන් බහුතරය දැනටමත් පෙන්වා දී ඇති පරිදි, මේ භීෂණ වර්ග දෙක එකම තලයක නොවූයේය. බොල්ෂෙවික් ප්‍රතිපත්තියේ භීෂණය වඩා ක්‍රමානුකූල වූ ද, වැඩියෙන් සංවිධානාත්මක වූ ද, සමස්ත සමාජ පංතියක් ඉලක්ක කරගත්තකි. තව දුරටත් කියතොත්, සිවිල් යුද්ධය දිග හැරෙන්නට පෙර එය මනාව සිතා බලා සහ ප්‍රායෝගිකව යොදා ගන්නා ලද්දකි. සුදු භීෂණය කිසිවිටෙක එවැනි ක්‍රමානුකූල ලෙසකින් දිග හැරුණේ නැත. එය අනිවාර්යෙන්ම පාලනය කරගත නොහැකි හමුදා කාණ්ඩවල වැඩ බව පෙනී යයි. රජයක් ලෙස කටයුතු කරන්නට අසාර්ථක ලෙසින් වෑයම් කරන ලද හමුදා අණකින් නිල වශයෙන් නිකුත් කරන ලද මෙහෙයුම් නොවීය. ඒ ජනවාර්ගික සංහාර පැත්තකට දැමීමෙන්, ඩෙනිකින් විසින් ද හෙළා දකින ලද, එවිට සුදු භීෂණය යනු හමුදා රහස් බලකායක් ලෙසින් කටයුතු කරන පොලීසිය විසින් එකට එක කිරීම් ගණනාවක් යැයි පෙනී යයි. වෙකා සහ ‘ජනරජයේ ආරක්ෂාව සඳහා වූ

අභ්‍යන්තර හට කණ්ඩායම' නිමැවී තිබුණේ සම්පූර්ණයෙන්ම වෙනත් ආකාරයක මර්දනය සඳහා විය. එයට බොල්ෂෙවික් රෙජිමයේ ඉහළම මට්ටමෙන් සහාය ලැබී තිබුණි.

අනෙකුත් සියළු සිවිල් යුද්ධ මෙන්ම, සටන් වැදී දෙපැත්ත විසින් යොදා ගැනුණ සියළු හීෂණ ආකාර ගැන සම්පූර්ණ පින්තූරයක් ලබාගැනීම ඉතා දුෂ්කර වූවකි. බොල්ෂෙවික්වාදී හීෂණය, එහි පැහැදිලි ක්‍රමවේදය, එහි සුවිශේෂීත්වය, සහ එහි සුපරීක්ෂාකාරී ලෙසින් තෝරාගන්නා ලද ඉලක්ක, යනාදියෙන් සිවිල් යුද්ධයට පෙර පැවති බව කිව හැකියි. එය සම්පූර්ණ ලෙසකින් ගැටුම්කාරී බවට වර්ධනය වූයේ 1918 ගිම්හානයේ අග දී පමණි. පහත දැක්වෙන ලැයිස්තුව කාලානුක්‍රමයට අනුව රෙජිමයේ මුල් මාස පටන් එහි විවිධ ඉලක්ක කරා සහ විවිධ ආකාරයෙන් හීෂණය පරිණාමය වූ හැටි දක්වයි:

- බොල්ෂෙවික්වාදී-නොවන දේශපාලන සටන්කාමීන්, ආරාජිකයන් සිට රාජාණ්ඩුකාර පාක්ෂිකයන් දක්වා.
- පාන්, රැකියා සහ අවම නිදහස සහ උදාරත්වය ඇතුළුව, වඩාත්ම මූලික අයිතීන් සඳහා, සටන් වදින ශ්‍රමිකයන්.
- ගම්බදවාසීන් —බොහෝ විට හමුදාවෙන් පැන ගියවුන්— අනේක වූ ගම්බද විප්ලව සම්බන්ධයෙන් සැකකරුවන් බවට පත් වූ අය හෝ රතු හමුදාවේ කුමන්ත්‍රණයේ යෙදෙන ලද්දවුන්.
- කොසැක්, සෝවියට් රෙජිමයට විරුද්ධ යැයි සැලකීම මත සමාජයීය සහ ජනවාර්ගිකයක් හැටියට රොත්ත පිටින් පිටුවහල් කරනු ලද්දවුන්. “කොසැක්හරණය” යන සනිටුහන් වූයේ 1930 ගණන් වල දී “කුලාක්හරණය” (තවත් ජනවාර්ගික කණ්ඩායමක් පිටුවහල් කිරීම) දැවැන්ත පිටුවහල් කිරීම් වලට පෙරයි. ලෙනින්වාදී සහ ස්ටාලින්වාදී දේශපාලන පීඩක ප්‍රතිපත්ති අතර අඛණ්ඩතාවයක් තිබුණා යැයි එයින් පෙන්වයි.
- “සමාජයට නුසුදුසු කාරකයන්” සහ අනෙකුත් “ජනතාවගේ හතුරන්,” “සැක කටයුතු පුද්ගලයන්,” සහ “ප්‍රාණ ඇපකරුවන්,” “නිවාරක මෙහෙයුමක් ලෙස” තුරන්කර දැමීම, විශේෂයෙන්ම බොල්ෂෙවික්වාදීන් ගම්මාන වලින් ජනතාව ඉවත් කරද්දී නැත්නම් සුදු හමුදාව යටතේ පැවති ප්‍රදේශ හෝ ටවුන් ඔවුන් අතට ගනිද්දී එම පිළිවෙත අනුගමනය කළහ.

හොඳින්ම දන්නා මර්ධන ඵල ල වූයේ බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට විරුද්ධ වූ අනෙකුත් පක්ෂ වල දේශපාලන සටන්කාමීන් වෙතයි. සටන්කාමී ශ්‍රමිකයන්ට සහ ගම්බද වැසියන්ට නඩු නැතිව වෙඩි තැබීම හෝ වෙකා මෙහෙයුම් වලින් දඬුවම් ලෙසින් සමුලඝාතනය සිදු වූවත්, ප්‍රධාන විරුද්ධ පක්ෂවල නායකයන්ගේ ජීවිත බේරුන බවත් ඔවුන්ව බොහෝ විට සිරගත කිරීම නැත්නම් පිටුවහල් කරනු ලැබූවා පමණක් සිද්ධ වූවා යැයි ඔවුන් ලවා බොහෝ ප්‍රකාශයන් ඉදිරිපත් කෙරුණි.

1918 අප්‍රේල් 11 වැනිදා මොස්කව් ආරාජිකවාදීන්ට පහර දීම, ප්‍රථම හීෂණ සිද්ධියක් ලෙසින් දැක්වේ. දුසිම් ගණනක් වහාම වෙඩි තබා මරා දැමිණ. ඔවුන් අතරින් යම් කිසි ප්‍රමාණයක් බොල්ෂෙවික් පක්ෂයට පක්ෂපාතීත්වය මාරු කෙරුවත්, ඇලෙක්සැන්ඩර් ගෝල්ඩ්බර්ග්, මිකායෙල් බ්‍රෙනර් (Brenner) සහ ටිමෝෆි සමසොනොව් (Timofeo Samsonov) වැනි අය වෙකා හි ඉහළ තනතුරු හොබවන ලද නිලධාරීන් වෙන්නට සමත් වූවත්, අනතුරුව එන අවුරුදු කිහිපයේ දී ආරාජිකවාදීන්ට විරුද්ධ අරගලය තීව්‍ර වූයේය. පැරණි රෙජිමයටත් එසේම නව බොල්ෂෙවික් ආඥාදායකත්වයටත් එක සේ විරෝධය පෑ බොහෝ ආරාජිකවාදීන්ට මුහුණ දෙන්නට වූ උභතෝකෝටිකය මනාව පෙන්වුම් කරන්නේ නෙස්ටර් මැක්නො (Nestor Makhno) නමැති මහා ගම්බද ආරාජිකවාදියා කාලයක් තිස්සේ සුදු හමුදාවට එරෙහිව රතු හමුදාව සමඟ පාක්ෂික වී සිටීමත්, සහ අනතුරුව සුදු හමුදාවේ තර්ජනය අතු ගා දැමෙද්දී හේ බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට එරෙහි වීමත් තුළිනි. මැක්නෝ සහ ඔහුගේ පාක්ෂිකයන් වූ ගම්බද වැසියන්ට එරෙහිව දියත් වූ මර්දනයේ දී, මං පහරන්නන් යැයි කියමින් දහස් ගණනක නම් නොදන්නා වූ ආරාජිකවාදී සටන්කාමීන්ව වෙඩි තබා මරා දැමිණ. මේ ගම්බද වැසියන් අතර ආරාජිකවාදී වින්දිතයන්ගේ බහුතර ප්‍රමාණය සිටින ලදැයි, අඩුම වශයෙන් 1922 දී බර්ලින් වෙතට පිටුවහල්ව සිටි රුසියන් ආරාජිකවාදීන් දක්වන ලද දත්ත වලින් හෝ පෙනී යයි. මේ අසම්පූර්ණ සංඛ්‍යා පෙන්වුම් කරන්නේ 1919-1921 වසර තුළ දී සටන්කාමී ආරාජිකවාදීන් 138 ක් වෙඩිතබා මරා

දමන ලදැයි ද, 281 ක් පිටුවහල් කරන ලදැයි ද, 608 ක් 1922 ජනවාරි 1 වැනිදා තෙක් තවමත් සිරගෙවල්වල සිටින්නේ යැයි ද කියයි.¹

1918 ගිම්හානය දක්වා, බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ මිත්‍ර පාක්ෂිකයන් යැයි, සැලකෙන ලද වාමාංශික සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන්ට 1919 පෙබරවාරි දක්වා යම් තරමකට ලිහිල් බවකින් සලකන ලදී. මරියා ස්පිරිඩොනෝවා (Maria Spiridonova) ඔවුන්ගේ වඩාත්ම ප්‍රසිද්ධ නායිකාව පක්ෂ කොංග්‍රසයක සභාපති තනතුර ඉසිලීම 1918 දෙසැම්බර් දක්වා බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් ඉවසා දරා සිටියහ. කෙසේ නමුත්, ඇය 1919 පෙබරවාරි 10 වැනිදා, වෙකා විසින් දිනපතා කරගෙන යන හීෂණය හෙළා දැකීමෙන් පසුව, ඇයව තවත් සටන්කාමීන් 210 ක් සමඟ අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ඇයගේ "හිස්ටීරියාව සමනය කරන්නට සෞඛ්‍යගාරයක රඳවා තැබීම" විප්ලවීය උසාවියක් මගින් නිර්දේශ කෙරිණ. මෙම ක්‍රියාව සෝවියට් රෙජිමය විසින් දේශපාලන විරුද්ධකාරයෙක්ව මානසික රෝහලක රඳවන්නට පටන් ගන්නා පළමු උදාහරණයයි. ස්පිරිඩොනෝවා එතැනින් පැන යන්නට සමත් වූවාය. රහසිගතව ඇය එවකට සෝවියට් ආණ්ඩුව විසින් තහනම් කරන ලද වාමාංශික සමාජවාදී විප්ලවීය පක්ෂයට නායකත්වය දුන්නේය. වෙකා මූලාශ්‍ර දක්වන පරිදි, වාමාංශික සමාජවාදී විප්ලවීය සංවිධාන පනස් අටක් 1919 දී තහනම් කරන ලදී. 1920 දී තවත් හතළිස් පහක් තහනම් වූහ. ඒ වසර දෙකේ දී, ජර්සින්ස්කිගේ අණ පරිදි සටන්කාමීන් 1,875 ක් ප්‍රාණ ඇපකරුවන් හැටියට අත් අඩංගුවට ගැනිණ. 1919 මාර්තු 18 වැනිදා ඔහු නිවේදනය කළේ මෙයයි: "මෙතැන් පටන් වෙකා විසින් ක්‍රැස්නොව් (Krasnov) වර්ගයේ සුදු මුරකාය සහ සමාජවාදී කඳවුරේ සුදු මුරකාය අතර වෙනසක් සලකන්නේ නැත... අත් අඩංගුවට ගන්නා ලද සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන් සහ මෙන්ෂෙවික්වාදීන් ප්‍රාණ ඇපකරුවන් සේ සැලකෙති. එසේම ඔවුන්ගේ ඉරණම රඳා පවතින්නේ ඔවුන් අයත්වන පක්ෂ වල ඊ ළඟට දකින්නට ලැබෙන හැදියාව මතයි."²

දක්ෂිණාංශ සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන් වඩාත්ම අනතුරුදායක දේශපාලන විපක්ෂය හැටියට හැම විටම බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් සලකන ලදී. 1917 නොවැම්බර් සහ දෙසැම්බර් මාස වල දී නිදහස් සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රික වූ මැතිවරණ වල දී ඔවුන් විශාල බහුතරයක් දිනාගත් බව කිසිවෙකුටත් අමතක වී නොතිබිණ. ඔවුන් පැහැදිලිවම බහුතර ආසන උසුලන ලද ව්‍යවස්ථාදායක සභාව විසුරුවා හරින ලද පසුව, 'සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන්' සෝවියට්වාදීන්ගේ සහ 'සෝවියට්වාදීන්ගේ මධ්‍යම විධායක කමිටුවේ' සේවය කිරීම දිගටම කරගෙන ගියහ. 1918 ජූනි මාසයේ දී මෙන්ෂෙවික්වාදීන් සමඟ ඔවුන්ද නෙරපා හරින ලදී. එහි දී, මෙන්ෂෙවික්වාදීන් සහ ව්‍යවස්ථාදායක ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන් සමඟ, සමහර සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන් එකතුව කෙටි කාලයක් පමණක් පැවති සමාරා (Samara) සහ ඔම්ස්ක් (Omsk) ප්‍රදේශයන්හි තාවකාලික ආණ්ඩු පිහිටා ගත්හ. සුදු හමුදාවේ අද්මිරල් කොල්චැක් අතින් ඒවා පෙරළා දැමුණි. බොල්ෂෙවික්වාදීන් සහ සුදු හමුදාව අතර හිර වී සිටි සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන් සහ මෙන්ෂෙවික්වාදීන් බොල්ෂෙවික්වාදී රෙජිමයට විරෝධය දැක්විය හැකි වූ සංසන්ත ප්‍රතිපත්ති මාලාවක් නොමැතිකමින් දැඩි දුෂ්කරතා වලට මුහුණ දුන්හ. අනෙක් පැත්තට බොල්ෂෙවික්වාදීන් වෙතත් පක්ෂ ඇතුලට රිංගා ගන්නට, සංසිඳවීමට, සහ ස්ථාවරයක් නැති මධ්‍යස්ථ සමාජවාදී විරුද්ධ පක්ෂය එළිපිටම මර්දනය යොදන මෙහෙයුම් කරන්නට, දැන සිටි ඉතා දක්ෂ දේශපාලනඥයන් වූහ.

අද්මිරල් කොල්චැක්ගේ ප්‍රහාර එහි උච්චතම තත්වයේ පැවතිය දී, මාර්තු 20 සිට 30 දක්වා සමාජවාදී විප්ලවීයවාදී ප්‍රචන්පත වූ "ජනතාවගේ අභිප්‍රාය" (*Delo naroda*) යළි නිකුත් කරන්නට අවසර දීමෙන් පසුව, වෙකා විසින් ඔවුන්ට හැකි සියළුම සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන්ව සහ මෙන්ෂෙවික්වාදීන්ව 1919 මාර්තු 31 වැනිදා අල්ලා ගන්නා ලදී. ඒ අවස්ථාවේ දී ඒ පක්ෂ දෙකේම සාමාජිකත්වය තිබීම ගැන කිසිදු නීතිමය තහනමක් නොවීය. මොස්කව්, ටූලා (Tula), ස්මොලෙන්ස්ක් (Smolensk), වොරොනෙස් (Voronezh), පෙන්සා, සමාරා සහ කොස්ට්‍රෝමා (Kostroma)³ යනාදී නගරවල දී සටන්කාමීන් 1,900 ක් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන් සහ මෙන්ෂෙවික්වාදීන් විසින් සංවිධානය කරනු ලැබූ ගම්බද වැසියන්ගේ උද්ඝෝෂණ සහ වර්ජන වල දී කරන ලද ලඝු ඝාතන සංඛ්‍යාව කොපමණදැයි කිසිවෙකුටත් කිව නොහැකියි. සංඛ්‍යාතමය වාර්තා ඉතා අල්පයක් පමණක් පවතින නිසා, සහ අපි ඒ ඒ සිද්ධීන් වලින් වින්දිතයන් වූ අනුමාන සංඛ්‍යාවන් දැන සිටියද, ඒ ඝාතන වලට හසු වූ දේශපාලන ක්‍රියාකාරීන් සමානුපාතිකව කොපමණ සිටියාදැයි ගැන අපිට කිසිත් අදහසක් නොමැත.

¹ L. G. Gorelik, ed., *Goneniya na anarkhism v Sovietskoi Rossii* (The persecution of anarchism in Soviet Russia) (Berlin, 1922), pp. 27-63.
² *Izvestiya*, 18 March 1919; L. D. Gerson, *The Secret Police in Lenin's Russia* (Philadelphia: Temple University Press, 1976), pp. 151-152; G. Leggett, *The Cheka: Lenin's Political Police* (New York: Oxford University Press, 1981), pp. 311-316.
³ V. I. Brovkin, *Behind the Front Lines of the Civil War: Political Parties and Social Movements in Russia, 1918-1922* (Princeton: Princeton University Press, 1994), p. 54.

අත් අඩංගුවට ගැනීමේ දෙවැනි රැල්ල ඇති වූයේ ලෙනින් විසින් 'ප්‍රාවිඩා' හි 1919 අගෝස්තු 28 වැනිදා රචනාවක් පළ කිරීමත් සමඟයි. සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන් සහ මෙන්ෂෙවික්වාදීන් යනු "සුදු හමුදා පාක්ෂිකයන්, ඉඩම් හිමියන්, සහ ධනවාදීන්ගේ හවුල්කරුවන් සහ පාබල සේවකයන්," යැයි කියමින් ඔවුන්ට එයින් ඔහු නැවතත් චෝදනා කළේය. වෙකා වාර්තා වලට අනුව, 1919 අවසාන මාස හතර තුළ දී සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන් සහ මෙන්ෂෙවික්වාදීන් 2,380 ක් අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී.⁴ එංගලන්තයෙන් පැමිණි ශ්‍රමික නියෝජිතයන් කණ්ඩායමක් පිළිගැනීම පිණිස, 1920 මැයි 23 වැනිදා කැඳවන ලද 'අකුරු අමුණාන්තය'ගේ වෘත්තීය සමිති' රැස්වීමකින් පසුව සමාජවාදී ක්‍රියාකාරීත්ව මර්දනය කරන කටයුතු තවත් තීව්‍ර වූයේය. ඒ රැස්වීමේ දී, වෙනත් නමකින් පෙනී සිටි සහ වෙස් වලාගෙන සිටි, ව්‍යවස්ථාදායක සභාවේ සභාපතිවරයා ලෙසින් ද එය වලංගු වූ එකම දිනයේ පත්ව සිටියා වූ ද, රහස් පොලීසියෙන් සැඟවී සිටි, සමාජවාදී විප්ලවීයවාදී නායකයා වූ වික්ටර් චෙර්නොව් (Viktor Chernov) ප්‍රසිද්ධියේ වෙකා සහ ආණ්ඩුව භාස්‍යයට ලක් කළේය. චෙර්නොව්ගේ මුළු පවුලම ප්‍රාණ ඇපකරුවන් හැටියට අත් අඩංගුවට ගැනිණ. තවමත් නිදහසේ සිටි සියළු සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන්ව සිරගෙවල් වලට ඇද දැමුණි.⁵ 1920 ගිම්හානයේ දී සමාජවාදී විප්ලවීයවාදී සහ මෙන්ෂෙවික්වාදී ක්‍රියාකාරීන් 2,000 කට වැඩි පිරිසක් ලියා පදිංචි කරවා, අත් අඩංගුවට ගෙන, ප්‍රාණ ඇපකරුවන් හැටියට තබා ගැනිණ. විරුද්ධ පක්ෂවල සිටින සමාජවාදීන් ගැන කටයුතු කරන සැලසුම 1919 ජූලි 1 වැනිදා වෙකා අභ්‍යන්තර සටහනක් ඉතා දැඩි ආකාරයකින් දක්වයි:

මේ පක්ෂ නීති විරෝධී කරනවාට වඩා, එහි දී ඔවුන් පාතාලයට යන නිසා සහ එවිට ඔවුන් පාලනය තවත් අසීරු වෙන නිසා, යම් ආකාරයක අර්ධ-නීතිමය තත්වයක් ඔවුන්ට ලබා දීම වැඩියෙන් සුදුසු වෙයි. එයාකාරයෙන් අපිට ඔවුන්ව ළඟින් තබා ගැනීමට පුළුවන. අපිට උවමනා වූ ඕනෑම විටෙක අපිට කරදරකාරයන්, සහ ප්‍රේමීන් අයින් කරන්නට පුළුවන. එසේම අපට අවශ්‍ය ඔත්තුකරුවන් ද ලබාගත හැකියි... මේ සෝවියට්-විරෝධී පක්ෂ ගැන සලකාද්දී, අපි මේ යුද වාතාවරණය යොදාගෙන ඔවුන්ගේ සාමාජිකයන් වෙත, අපරාධ සඳහා, උදාහරණ හැටියට, "ප්‍රතිවිප්ලවීය කටයුතු," "රාජද්‍රෝහය," "පෙරමුණ පිටුපස සිට නීතිවිරෝධී කටයුතුවල නියැළීම," "මැදිහත්වෙන්නට එන විදේශීය බල වෙනුවෙන් ඔත්තු බැලීම," යනාදී වශයෙන් කියමින් වරද පැටවිය යුතුයි.⁶

සියළු මර්දනීය සිද්ධීන් වලින්, නව රෙජිමය විසින් ප්‍රවේසම්කාරීව වසන් කරගන්නක් වූයේ ශ්‍රමිකයන්ට එරෙහිව යොදාගන්නා ලද ප්‍රචණ්ඩත්වයයි. බොල්ෂෙවික්වාදීන් බලයට පත් වූයේ ඔවුන්ගේ නාමයෙනි. 1918 මුල දී පටන් ගත් මර්දන ඊ ළඟ වසර දෙකේ දී එන්න එන්නම වැඩි වූයේය. සියල්ලන්ම දන්නා 1921 දී සිදු වූ ක්‍රෝන්ස්ටාඩ් සිද්ධිය එහි උච්ච තත්වයයි. 1918 මුල සිටම පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ ශ්‍රමිකයන් ඔවුන්ගේ එඩිතර විරෝධය බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට දක්වමින් සිටියහ. 1918 ජූලි 2 වැනිදා මහා වැඩ වර්ජනය අසාර්ථක වූ පසුව, පෙට්‍රොග්‍රෑඩ් කම්හල් ඇතුළත ආදරයෙන් පිළිගැනීමට පාත්‍රව දැවැන්ත ජනප්‍රියත්වයක් ලබමින් ස්මරණීය වාරිකාවක් ඒ අවස්ථාවේ දී ම අවසන් කර තිබූ මරියා ස්පිරිඩොනෝවා ඇතුළුව, බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් සමාජවාදී විප්ලවීයවාදී නායකයන් ගණනාවක් අත් අඩංගුවට ගැනීමත් සමඟ ශ්‍රමිකයන් අතරින් විරෝධතා නැවතත් ඇතිවූයේ 1919 මාර්තු මාසයේ කළින් අගනගරය ලෙසින් පැවති ඒ නගරයේ දී ය. ඒ මොහොත අතිශය සංවේදී තත්වයක් වූයේ උග්‍ර ආහාර හිඟයක් පැවති නිසයි. අත් අඩංගුවට ගැනීම් නිසා වැඩ වර්ජන සහ විරෝධතා ව්‍යාපාර හැම අතර පැතිර ගියේය. මාර්තු 10 වැනිදා පුට්ලොව් කම්හලේ ශ්‍රමිකයන්ගේ ප්‍රධාන සභාව එහි සිය දහසකට වැඩි සමාජිකත්වය රැස්ව සිටිය දී, උදාර ලෙසින් බොල්ෂෙවික් ක්‍රියා හෙළා දකින ස්ථාවරයක් අනුමත කර ගත්හ: "මේ ආණ්ඩුව, වෙකාට සහ විප්ලවීය උසාවි වලට ස්තූති වෙන්නට පවත්වාගෙන යන කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ ප්‍රධාන කමිටුවේ ආඥාදායකත්වයට වඩා අඩු යමක් නොවේ."⁷

එම නිවේදනයෙන් බලය සෝවියට්වාදීන්ට බාර දෙන්නට කියා ප්‍රකාශ කරනු ලැබීය. සෝවියට්වාදීන්ට සහ කම්හල් කමිටු සඳහා නිදහස් මැතිවරණ, ගම්බද සිට නගරවලට ගෙන ආ හැකි ආහාර ප්‍රමාණ සඳහා පනවන ලද සීමා අවසන් කිරීම, (පුඩ් *pudy*, 1.5 ක් නොහොත් රාත්තල් 55 ක් පමණ), "අව්‍යාජ දේශපාලන පක්ෂ" වලින් ගත් දේශපාලන සිරකරුවන් නිදහස් කිරීම, සහ ඒ සියල්ලටම ඉහළින් ඉල්ලා සිටියේ මරියා ස්පිරිඩොනෝවා නිදහස්

⁴ G. A. Belov, *Iz istorii Vserossiiskoi Chrezvchainoi Komissii, 1917-1921: Sbornik dokumentov* (From the history of the All-Russian Extraordinary Commission, 1917-1921: A collection of documents) (Moscow: Gos. izd-v0 polis. lit-ry, 1958), p. 354; CRCEDHC 5/1/2615.
⁵ Brovkin, *Behind the Front Lines*, pp. 252-257.
⁶ *Tsirkulyarnoe pis'mo VChK* (Cheka circular), pp. 267-268, B. I. Nikolaevsky Archives, Hoover Institution, Stanford, Calif.
⁷ RTsKHIDNI, 17/84/43/2-4.

කිරීමයි. දවසෙන් දවස වැඩියෙන් බලවත් වෙමින් නැගී එන මේ රුල්ලට තිරිංගු තියන්නට, ලෙනින් 1919 මාර්තු 12 සහ 13 වැනිදා පෙට්‍රොග්‍රාඩයට පැමිණියේය. කම්හල්වල වැඩ වර්ජනයේ යෙදී සිටි ශ්‍රමිකයන් අමතා කතා කරන්නට යද්දී ඒත් ඔහුව හු කියමින් සහ “යුදෙව්වන් සහ කොමිස්සාර්වරු හංග කරනු!”⁸ යන සටන් පාඨයෙන් කෑ ගසමින්, ඔහුවත් සිනොවිව්වත් වේදිකාවෙන් එළවා දැමුණි. සෙමයිට්-විරෝධීවාදය මුල්බැස තිබිණ, එය හැම විටම මතුපිටට වැඩි ගැඹුරකින් නොවීය, එය, බොල්ෂෙවික්වාදීන් සහ යුදෙව්වන් එක ගොඩේ දැමූහ. එහි දී 1917 ඔක්තෝබර් විප්ලවයෙන් පසුව ලැබී තිබුණ විශ්වාස තත්වයෙන් බොහොම ප්‍රමාණයක් බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට ඉතා ඉක්මණින් අහිමි විය. වැඩියෙන්ම ප්‍රසිද්ධ බොල්ෂෙවික් නායකයන්, (ට්‍රොට්ස්කි, සිනොවිව්, කැමනෙව්, ඇලෙක්සි රිකොව් (Aleksei Rykov), කාල් රෙ ඩෙක්) යනාදීන් යුදෙව්වන් විම නිසා ඒ සාමූහික මනසේ මෙම “යුදෙව්” සහ “බොල්ෂෙවික්” යන ලේබල් දෙක එකට යෙදීම යුක්ති සහගත කළේය.

1919 මාර්තු 16 වැනිදා වෙකා කණ්ඩායම් ප්‍රට්ලොව් කම්හලට කඩා වැදුනහ. ඔවුන් හා සටන් වැදුනේ අවිගත් ශ්‍රමිකයන් වූහ. ශ්‍රමිකයන් 900 කට ආසන්න සංඛ්‍යාවක් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ඊ ළඟ දින කිහිපයේ දී, පෙට්‍රොග්‍රාඩ් වලින් සැතපුම් තිස්පහක් පමණ දුර පිහිටන ලද ශ්ලොයිසෙල්බර්ග් (Schlüsselburg) බලකොටුවේ දී නඩු ඇසීමක් නොමැතිව වැඩ වර්ජකයන් 200 කට වැඩි පිරිසක් වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. සේවය සඳහා නව සැලැස්මක් පටන් ගැනුනේ සියළු වැඩ වර්ජකයන් අස් කිරීමෙන් පසුව, ප්‍රතිවිප්ලවීය නායකයන් ඔවුන්ට රවටා “අපරාධ කරන්නට යොමු කරවන ලද්දේය”⁹ යැයි දක්වන ප්‍රකාශයකට අත්සන් කිරීමෙන් පසුවයි. එතැන් පටන් සියළු ශ්‍රමිකයන් ඉතා දැඩි විපරම් යටතට පත් වූහ. 1919 වසන්තයට පසුව, ශ්‍රමික මධ්‍යස්ථාන වල රහසිගත වෙකා දෙපාර්තමේන්තු පිහිටුවමින්, ඒ ඒ කම්හලේ “මානසික තත්වය” ගැන නීතිපතා යවන වාර්තා වලට ඔත්තු සොයන සහ තොරතුරු සපයන කණ්ඩායම් පටන් ගැනිණ. ශ්‍රමික පංතිය යනු පැහැදිලිවම අනතුරුදායක කොට්ඨාශයක් හැටියට සලකන ලදී.

1919 වසන්තය බොහෝ වැඩ වර්ජන වලින් සපිරි වූවකි. ඒවා දරුණු ලෙසින් මර්දනය කරනු ලැබීය. ටුලා, සොර්මොවො, ඔරෙල්, බ්‍රියන්ස්ක්, ටිවර්, ඉවානොවෝ, වොස්නෙසෙන්ස්ක් සහ ඇස්ට්‍රාඩාන්¹⁰ වැනි රුසියාවේ මහත් ශ්‍රමික පංති වැඩියෙන් ජීවත් වූ ප්‍රදේශ වල එසේම සිදු වූහ. ශ්‍රමිකයන්ගේ දුක් ගැනවිලි සෑම පැත්තකින්ම එක හා සමාන වූහ. දවසකට පාන් රාත්තල් බාගයක හෝ මිල පියවා ගන්නට බැරි සලාක පතක් ගන්නට යාන්තම් ප්‍රමාණවත් වූ චේතන වලින් ඔවුන් භාමත තත්වයට වැටී සිටියහ. වැඩ වර්ජකයන් මුලින් උත්සාහ කළේ රතු හමුදාවේ සොල්දාදුවන්ගේ සලාක පත් තරමට සලාක ලබාගැනීමටයි. නමුත් වඩාත්ම හදිසි උද්යාවන සියල්ල දේශපාලනික වූහ: කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ විශේෂ වරප්‍රසාද අහෝසිය, දේශපාලන සිරකරුවන් නිදහස් කිරීම, සෝවියට්වාදීන්ට සහ කම්හල් කමිටු වෙනුවෙන් නිදහස් මැතිවරණ, රතු හමුදාවට අනිවාර්යයෙන් බඳවා ගැනීම නැවැත්වීම, කැමැති අයෙක් ඇසුරට නිදහස, නිදහස් ප්‍රකාශයට අවසර, මාධ්‍යය නිදහස, යනාදී වශයෙන් ඒවා පෙරමුණට ගියේය.

මේ මෙහෙයුම් තවත් දැඩි අනතුරුදායක යැයි බොල්ෂෙවික් අධිකාරිය දැක්කේ, නගරයේ පිහිටුවා තිබුණ හමුදා කාණ්ඩ ඔවුන්ගේ පැත්තට හරවා ගන්නට ඒවා නීති සාර්ථක වීම නිසයි. ඔරෙල්, බ්‍රියන්ස්ක්, ගොමෙල්, සහ ඇස්ට්‍රාඩාන් හි දී කැරලිකාර සොල්දාදුවන් ශ්‍රමිකයන් සමඟ අත්වැල් බැඳගෙන, “යුදෙව්වන්ට මරණය! බොල්ෂෙවික් කොමිස්සාර් හංග කරනු!” යැයි හඬ නැගූහ. ඔවුන් නගරයේ පැත්තක් අල්ලා ගෙන කඩ මංකොල්ල කෑහ. දින කිහිපයක් තුළ සටන් කිරීමෙන් පසුව¹¹ පමණක් වෙකා කාණ්ඩ සහ රෙජිමයට පාක්ෂික වූ හමුදා කාණ්ඩ වලට නගරය යළි අත්පත් කරගත හැකිවිය. මෙවැනි වැඩ වර්ජන සහ පෙරළිකාර කුමන්ත්‍රණ සඳහා යොදා ගැනුණු ප්‍රතිවාරය වූයේ කම්හල් සම්පූර්ණයෙන්ම වසා තැබීමත්, සලාක පත් රාජ සන්නක කිරීමත් —බොල්ෂෙවික්වාදීන් සතු වඩාත්ම ප්‍රයෝජනවත් අවිය වූයේ කුසගින්න ගැන තර්ජනයයි— සහ වැඩ වර්ජකයන් සහ කැරලිකාර සොල්දාදුවන් සිය ගණනින් වෙඩි තබා මරා දැමීමත්ය.

වැඩියෙන්ම වැදගත් මර්දන මෙහෙයුම් පැවතියේ 1919 මාර්තු සහ අප්‍රේල් මාස වල දී ටුලා සහ ඇස්ට්‍රාඩාන් හි ය. 1919 අප්‍රේල් 3 වැනිදා රුසියන් හමුදාවේ ඓතිහාසික අග නගරය වන ටුලා වෙත ජර්සින්ස්කි පැමිණියේ කැරලිකාර කම්හල්වල වැඩ වර්ජනයේ යෙදී සිටි ශ්‍රමිකයන් මර්දනය කිරීම සඳහාය. 1918-19 හේමන්තයේ දී, මේ

⁸ Brovkin, *Behind the Front Lines*, p. 69; RTsKhIDNI, 17/84/43.
⁹ Leggett, *The Cheka*, p. 313; Brovkin, *Behind the Front Lines*, p. 71; *Petrogradskaya pravda*. 13 April 1919, p.3.
¹⁰ RTsKhIDNI, 17/66/68/2-5; 17/6/351.
¹¹ *Ibid.*, 17/6/197/105; 17/66/68.

කම්හල් වැඩ වර්ජන සහ කාර්මික ක්‍රියාකාරීත්වය අත්දැක සිටි තැන් වූහ. ඒ ස්ථාන රතු හමුදාවට නැතිවම බැරි තැන් වූයේ ඒවා රුසියාවේ රයිෆල් වලින් 80% ක් නිපදවන ස්ථානයන් වූ හෙයිනි. ඉතා නිපුණ ශ්‍රමික බලකායේ දේශපාලන ක්‍රියාකාරීන් අතර බහුතරය වූයේ මෙන්නේවාදීන් සහ සමාජ විප්ලවීයවාදීන්ය. 1919 මාර්තු මුල දී සමාජවාදී ක්‍රියාකාරීන් සිය ගණනක් අත් අඩංගුවට ගෙන තිබීම උද්ඝෝෂණ රැල්ලක් ආරම්භ කරන්නට හේතු වී තිබිණ. එහි උච්චස්ථානය වූයේ මාර්තු 27 වැනිදා දැවැන්ත “නිදහස සහ කුසගින්න උදෙසා පාගමන” සඳහා කාර්මික සහ දුම්රිය ශ්‍රමිකයන් දහස් ගණනක් ඒකරාශීව සිටීමයි. අප්‍රේල් 4 වැනිදා ජර්සින්ස්කි තවත් “නායකයන්” 800 ක් අත් අඩංගුවට ගත්තේය. අනතුරුව වැඩ වර්ජකයන් එතෙක් සති කිහිපයක් පුරා රැඳී සිටි සියළු කම්හල් බලහත්කාරයෙන් හිස් කරවන ලදී. පොදුවේ පිටමං කර තබා, නැවත බඳවාගන්නා කාඩ් පත ලබාගන්නට නම්, එයින් වැඩ කරන්නට හැකියාවත්, රාත්තල් බාගයක පාන් ලබාගැනීමේ අයිතියත් ලැබෙන්නේ, අනාගතයේ දී කිසිදු ආකාරයක වැඩ නැවත්වීමක් යනු අත්හැර දමා යන ලෙස සැලකෙනවා යැයි ද, එයට දඬුවම මරණය යැයි ද විශේෂයෙන්ම සඳහන් කරන රැකියා ඉල්ලුම්පතක් ඔවුන් අත්සන් කිරීමෙන් පමණි. අප්‍රේල් 10 වැනිදා නිෂ්පාදනය යළි ඇරඹුණි. ඊට පෙර දින රාත්‍රියේ “නායකයන්” 26 ක් වෙඩි තබා මරා දමන ලදී.¹²

වොල්ගා මෝය අසල පිහිටි ඇස්ට්‍රාබාන් ටවුම 1919 වසන්තයේ දී උපායමාර්ග වැදගත්කමකින් යුතු විය. නිරිත දිග ජනරාල් ඩෙනිකින්ගේ හමුදා සමඟ එකතුවෙන්නට යන අද්මිරාල් කොල්වැක්ගේ හමුදා කාණ්ඩ ඉදිරියට යෑම නවත්වන හැකියාව තිබූ අවසන් බොල්ෂෙවික් බලයෙන් යුතු ස්ථානය එය විය. මාර්තු මාසයේ මර්දනය කරනු ලැබූ ශ්‍රමික වැඩ වර්ජනය සඳහා යොදා ගැනුණු අති මහත් ප්‍රවණ්ඩත්වය එම කාරණයෙන් පමණක් සමහර විට පැහැදිලි වෙයි. ආර්ථික හේතු (සොව්වම් සලාක) සහ දේශපාලන හේතු (සමාජවාදී ක්‍රියාකාරීන් අත් අඩංගුවට ගැනීම) යන දෙකම නිසා පටන්ගෙන තිබුණු වැඩ වර්ජනය මාර්තු 10 වැනිදා වෙද්දී තීව්‍ර වී තිබුණි. නගරයේ මැදින් පාගමන් කළ ශ්‍රමිකයන්ට වෙඩි තැබීමට 45 වැනි රෙජිමේන්තුව ප්‍රතික්ෂේප කළහ. සොල්දාදුවන් වැඩ වර්ජකයන් හා එකතු වූහ. ඔවුන් බොල්ෂෙවික් පක්ෂ මූලස්ථානයට කඩා වැදී එහි සේවයේ යෙදී සිටි සාමාජිකයන් කිහිප දෙනෙක් මරා දැමූහ. “මේ සුදු මුරකායේ උතුණන් හැකි ඕනෑම ආකාරයකින් අනුකම්පා විරහිතව තුරන් කරන්න” යැයි ප්‍රාදේශීය විප්ලවීය හමුදා කමිටුවේ සභාපති සර්ගෙ කිරෝව් (Sergei Kirov) වහාම අණ නිකුත් කළේය. රෙජිමයට සහ වෙකාට පාක්ෂික වූ හට කණ්ඩායම් නගරයට ඇතුල්විය හැකි ස්ථාන සියල්ල වසා දමා ක්‍රමානුකූලව යළි අත්පත් කරගන්නට කටයුතු ඇරඹූහ. සිරගෙවල් පිරී යද්දී, සොල්දාදුවන් සහ වැඩ වර්ජකයන්ව පාරු වලට පුරවා ඔවුන්ගේ ගෙල වටා ගල් බැඳ සිය ගණනින් වොල්ගා නදියට තල්ලු කරන ලදී. මාර්තු 12 සිට 14 දක්වා කාලයේ දී 2,000 සහ 4,000 ක වැඩ වර්ජකයන් සංඛ්‍යාවක් වෙඩි තැබීමෙන් හෝ ගිල්වීමෙන් මරා දමන ලදී. මාර්තු 15 වැනිදාට පසුව මර්ධන මෙහෙයුම් ටවුමේ බුර්ජුවාසිය වෙත යොමු විය. ශ්‍රමිකයන් සහ සොල්දාදුවන් බිල්ලට දුන් මේ “සුදු මුරකරුවන්ගේ කුමන්ත්‍රණය” පිටුපස සිටියේ ඔවුන් යැයි බොරු කියැවිණ. දින දෙකක් පුරා සියළු ව්‍යාපාරිකයන්ගේ නිවාස ක්‍රමානුකූලව මංකොල්ලන ලදී. නිවාස හිමියන් අත් අඩංගුවට ගෙන වෙඩි තබා මරන ලදී. ඇස්ට්‍රාබාන් සමුලසාතනයේ බුර්ජුවාසි වින්දිතයන් සංඛ්‍යාව 600-1,000 ත් අතර යැයි සැලකේ. එක සතියක දී පමණක් 3,000 සහ 5,000 ත් අතර ජනතාවක් වෙඩි තබා හෝ ගිල්වීමෙන් මරා දමන ලදී. අනෙක් අතට, පැරිස් කොමියුන් (Paris Commune) සංවත්සරයේ දී මාර්තු 18 වැනිදා ඉතා උත්සවාකාරයෙන් මිහිදන් කරන ලද කොමියුන්ස්ට්වාදීන්ගේ සංඛ්‍යාව, අධිකාරිය ඉතා පෙරදැරිව පෙන්නවන ලද, හුදු 47 ක් පමණකි. සුදු මුරකාය සහ රතු හමුදාව අතර යුද්ධයේ සුළු සිද්ධියක් හැටියට දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ මෙය සිහිවෙමින් පැවතිණ. ඒත් මෑත කාලයේ දී ප්‍රකාශනය වූ පුරාලේඛන ලිපිගොණු¹³ වලට ස්තූති වෙන්නට දැන් ඇස්ට්‍රාබාන් හි ඝාතන ගැන සැබෑ පරිමාණය හෙළි වී ඇත. මේ ලිපිගොණු හෙළිදරව් කරන්නේ මෙය ක්‍රෝන්ස්ටාඩ් සිද්ධීන්ටත් කළින්, බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් කරන ලද විශාලතම ශ්‍රමික සමුලසාතනය බවයි.

1919 වසර අග දී සහ 1920 වසර පටන් ගනිද්දී, ව්‍යාපාර 2,000 ක් හමුදාකරණය කිරීමෙන් පසුව, බොල්ෂෙවික්වාදීන් සහ ශ්‍රමිකයන් අතර සබඳතා තවත් පරිහානියට පත්විය. වැඩකරන ස්ථානය හමුදාකරණය කිරීමේ ප්‍රධාන නිර්මාණ ශිල්පියෙක් හැටියට, ට්‍රොට්ස්කි ඒ ගැන තම අදහස් 1920 මාර්තු පැවති නව වැනි පක්ෂ කොංග්‍රසයේ දී ඉදිරිපත් කළේය. මිනිසුන් ස්වභාවයෙන්ම අලස යැයි ඔහු පැහැදිලි කළේය. ධනවාදය යටතේ, මිනිසුන්ට ජීවිතය ආරක්ෂා කරගැනීම සඳහා රැකියා සොයා ගැනීමට සිද්ධ වේ. ධනවාදී වෙළඳපොල මිනිසාට

¹² Ibid., 17/6/351; *Izvestiya TsKa RKP(b)* (News from the Central Committee of the Russian Communist Party), no. 3 (4 July 1919); RTsKhIDNI, 2/1/24095; GARF, 130/3/363.

¹³ Brovkin, *Behind the Front Lines*, pp. 82-85; S. P. Melgunov, *The Red Terror in Russia* (London: Dent, 1952), pp. 58-60); P. Silin, “Astrakhanskies rasstrely” (The shootings in Astrakhan), in *Cheka: Materialy po deyatelnosti Chrezvichainoi Komissii* (Cheka: Materials on the activities of the Extraordinary Commission), ed. V. Chernov (Berlin: Izd. TSentr. biuro Partii sotsialistov-revolutsionerov, 1922), pp. 248-255.

උත්තේජකයක් ලෙස කටයුතු කළේය. ඒත් සමාජවාදය යටතේ “වෙළඳපොල වෙනුවට රැකියා සම්පත් ප්‍රයෝජනයට ගැනීම” සිද්ධ වෙයි. ඒ නිසා අධ්‍යක්ෂණය, වැඩ පැවරීම, සහ ශ්‍රමිකයන් නිසි තැන්වලට පත් කිරීම, රජයේ කාර්යය වෙයි. සොල්දාදුවන් මෙන් රජයට කීකරු වෙත අය හමුදාවේ අණට ද කීකරු වෙති. මන්ද රජය වැඩකරන්නේ වැඩකරන ජනතාවගේ හිත සුව පිණිස නිසායි. ව්‍යාපාර හමුදාකරණය කිරීමේ පදනම එයාකාර විය. එය සුලුතර සම්මේලවාදීන් (syndicalists), වෘත්තීය සමිති නායකයන්, සහ බොල්ෂෙවික් අධ්‍යක්ෂකවරුන් වෙතින් දැඩි විවේචනයට පාත්‍ර විණි. ප්‍රායෝගිකව එයින් සිද්ධ වූයේ වැඩ වර්ජන තහනම් වීමයි. එය යුද්ධ කාලයේ දී හමුදාව හැර යාම සමඟ සංසන්දනය විය: සේවායෝජකයන්ට විනය ආරක්ෂා කිරීමේ බලය වැඩියෙන් ලැබිණ; නිෂ්පාදකයන්ගේ ප්‍රතිපත්ති සඳහා සහයෝගය දීම පමණක් භූමිකාව වූ සියළු වෘත්තීය සමිති සහ කම්හල් කමිටු සම්පූර්ණයෙන් එයට නතු වූහ; තනතුරු හැර දා යෑම ශ්‍රමිකයන්ට තහනම් වූහ; ආහාර සොයා ගැනීමට යන්නට සිද්ධ වූ බැවින් පුද්ගලව පැතිර තිබුණ සේවයට වාර්තා නොකිරීම සහ ප්‍රමාද වී පැමිණීම යන දෙකටම දඩුවම් ලැබිණ.

හමුදාකරණය නිසා රැකියා ස්ථානයන්හි හට ගැනී තිබුණ පොදු අසතුට තවත් දැඩි කරන ලද්දේ දිනපතා ජීවිතයේ අත්විඳින්නට සිද්ධ වූ කරදර හේතුවෙනි. 1919 දෙසැම්බර් 16 වැනිදා වෙකා විසින් රජයට යවන ලද වාර්තාවක මෙසේ සඳහන් විය:

මෑතක දී ආහාර අර්බුදය කබලෙන් ලිපට වැටී ඇත, සහ ශ්‍රමික සාමූහිකය භාමතයෙන් පෙළෙති. ඔවුන්ට තව දුරටත් රැකියාවේ නියැලෙන්නට ශාරීරික ශක්තිය නැත. එන්න එන්නම සේවයට නොපැමිණීම සරල වශයෙන් සීතල සහ කුසගින්න යන දෙකේ එකතුවෙන් බිහි වූ ප්‍රතිඵලයකි. මොස්කව් හි බොහෝ වානේ කොමිපැණිවල ශ්‍රමිකයන් අසරණ වී, මේ ගැටළු වලට කුමක් හෝ විසඳුමක් වහාම සොයාගන්නේ නැත්නම් —වැඩ වර්ජන, කැරලි, අරගල— වැනි ඕනෑම මෙහෙයුමක් ගැනීමට සූදානම්ව සිටිති.¹⁴

1920 මුල දී පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ ශ්‍රමිකයකුගේ මාසික වේතනය රුබල් 7,000 ත් 12,000 ත් අතර විය. නිදහස් වෙළඳපොලේ බටර් රාත්තලක් රුබල් 5,000 ක් ද, මස් රාත්තලක් 3,000 ක් ද, කිරි පයින්ටි එකක් 500 ක් ද විය. සෑම ශ්‍රමිකයෙකුටම ඔහුගේ පංති වර්ගීකරණය අනුව යම් ප්‍රමාණයක නිෂ්පාදන ලබාගැනීමේ අවසරය පැවතිණ. 1919 අග වෙද්දී, පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ ශාරීරික වෙහෙස වැඩියෙන් යොදවන කර්මාන්තයක සේවය කරන ශ්‍රමිකයෙකුට දිනකට පාන් රාත්තල් බාගයක් ද, මාසයකට සීනි රාත්තලක් ද, මේද රාත්තල් බාගයක් ද, සහ විනාකිරි තුළ බහාලූ හෙරින් මාළු රාත්තල් හතරක් ද ලබාගැනීමට අවසර තිබිණ.

න්‍යායිකව පුරවැසියන්ව “ආමාශය” අනුව වර්ගීකරණ පහකට බෙදා තිබිණ. දැඩි ශාරීරික වෙහෙස යොදවන කර්මාන්ත සේවකයන් සහ රතු හමුදාවේ සොල්දාදුවන් සිට “එකතැන” සිටින —ඕනෑම විද්වතෙක් ඇතුළත් විශේෂ කර්කශ වර්ගීකරණයක් ද සමඟ— ඒ අනුව සලාක බෙදා දුනි. විද්වතුන් සහ වංශවතුන් “එකතැන” සිටින නිසා ඔවුන්ට බෙදුනේ අවසානයේ දී ය. අන්තිම වෙද්දී කිසිවක් ඉතුරු නොවූ නිසා ඔවුන්ට බොහෝ විට කිසිත් නොලැබුණි. රෙජිමයේ පැවැත්මට අත්‍යවශ්‍ය වූ ක්ෂේත්‍රයන්හි “ශ්‍රමිකයන්” වර්ගීකරණ සංඛ්‍යාවකට බෙදා තිබුණි. 1919-20 හේමන්තයේ දී පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ සලාක කාඩ්පත් වර්ගීකරණ නිස්කුණක් විය. ඒවා වලංගු වූයේ මාසයක කාලයකට පමණි. බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් ස්ථාපිත කරගත් මධ්‍යගත ආහාර බෙදාහැරීමේ ක්‍රමය තුළ, පුරවැසි වර්ගීකරණ අනුව දඩුවම් කිරීමට නැතිනම් පාරිතෝෂික දීමනා සඳහා, ආහාර අවියක් කර ගැනිණ. 1920 පෙබරවාරි 1 වැනිදා ලෙනින් විසින් ට්‍රොට්ස්කිට යැවූ ලියුමක මෙසේ ලියැවුණි: “ප්‍රවාහන ක්ෂේත්‍රයේ වැඩ නොකරන සියල්ලන්ගේම පාන් සලාක අඩු කළ යුතුයි, දැන් එය දැඩි වැදගත්කමකින් යුතු ක්ෂේත්‍රයක් නිසා. එසේම මේ ක්ෂේත්‍රයේ වැඩ කරන ජනතාව සඳහා එය වැඩි කළ යුතුයි.” “දහස් ගණනක් එහි ප්‍රතිඵලයක් හැටියට මිය ගියොත්, එය එසේ සිද්ධ විය යුතුයි, මන්ද රට බේරාගත යුතු නිසා.”¹⁵

මෙම ප්‍රතිපත්තිය යොදා ගැනෙද්දී, ගම්බද සමඟ කුමන හෝ සම්බන්ධයක් තිබුණ සියල්ලන්ම, එනම් මහත් විශාල ජනතාවක්, ආහාර රැගෙන ඒම පිණිස තමන්ගේ ගම් පළාත් බලා නිතර යන්නට දැඩි සේ වෙහෙස දැරූහ.

කම්හල් තුළ “විනය ප්‍රතිශ්ඨාපනය” පිණිස ගෙනෙන ලද හමුදාකරණ ප්‍රතිපත්ති ඇති කළේ ඊට හාත්පසින්ම විරුද්ධ ප්‍රතිඵල වූහ. වැඩ නැවත්වීම, වැඩ වර්ජන, සහ අරගල බොහොමයක් පටන් ගැනිණ. ඒ සියල්ල කාෂාර

¹⁴ RTsKhIDNI, 2/1/11957.

¹⁵ *The Trotsky Papers, 1917-1922*, ed. Jan M. Meijer (The Hague: Mouton, 1964-1971), 2:22.

ලෙස මර්දනය කරන ලදී. “වැඩ වර්ජකයන්ට, ඒ භානිකර කහ පරපෝෂිතයන්ට, ලැබිය යුතු හොඳම තැන රැඳවුම් කඳවුරු වේ!” යැයි 1920 පෙබරවාරි 12 වැනි ප්‍රාවිඩා හි කියැවිණ. ශ්‍රමය සඳහා වූ ජනතා කොමිස්සාරි යටතේ ඇති වාර්තා වලින් පෙනී යන්නේ 1920 වසරේ මුල් බාගය තුළ දී වැඩ වර්ජන වලින් රුසියාවේ සියළු විශාල සහ මධ්‍යම ප්‍රමාණයේ කොම්පැණි වලින් 77 % කට බලපෑම් ඇති කරන ලද බවයි. හමුදාකරණය වැඩියෙන්ම ඉහළින් තිබූ ක්ෂේත්‍ර — වානේ, පතල්, සහ ප්‍රවාහන අංශය— වැඩියෙන්ම අයහපත් ඵලවිපාක අත්විඳින ලද ක්ෂේත්‍ර වීම වැදගත් කාරණයකි. රහසිගත වෙකා දෙපාර්තමේන්තු වලින් බොල්ෂෙවික් නායකයන් වෙත යවන ලද වාර්තා වලින් හමුදාකරණයට විරෝධය පෑ කම්හල් සහ ශ්‍රමිකයන් සඳහා යොදා ගැනුණු මාග මර්දන පියවර මොනවාදැයි හෙළි කරනු ලබයි. අත් අඩංගුවට ගැනීමෙන් පසුව, ඔවුන්ට සාමාන්‍යයෙන් “කඩාකප්පල්කාරී” සහ “අත්හැර දා යෑම” යන අපරාධ සඳහා විප්ලවීය උසාවියේ පෙනී සිටින්නට සිද්ධ වුණි. එක උදාහරණයක් පමණක් ගෙනහැර පෑවොත්, සිම්බිර්ස්ක (Simbirsk) (කළින් උල්යානොවිස්ක Ulyanovsk) හි අවි ආයුධ නිපදවන කම්හලකින් ශ්‍රමිකයන් දොළොස් දෙනෙක්ව 1920 අප්‍රේල් මාසයේ දී රැඳවුම් කඳවුරකට යවන ලද්දේ ඔවුන් “ඉතාලි විදියට වැඩ වර්ජනයෙන් කඩාකප්පල්කාරී කටයුතු කිරීම ... සෝවියට් විරෝධී ප්‍රොපගන්ඩා පැතිරවීම, ආගමික මිථ්‍යා විශ්වාස මත මිනිසුන් රැවටීම සහ සාමූහිකයේ දුර්වලතා ගැන දේශපාලන මත දැඩිව දැරීම... සහ වේතන පිළිබඳ සෝවියට් ප්‍රතිපත්ති ගැන දෝෂ සහගත තොරතුරු පැතිරවීම,”¹⁶ යනාදියට වරදකරුවන් කරවමිනි. මෙවැනි විසඳුම්කාරී භාෂාව යොදා ගැනීමේ දී ඊට බොහෝ විට පසුබිම් වූයේ ඔවුන්ගේ ඉහළ නිලධාරියෙක් අවසර නොදුන් විවේකයක් ගැනීම, ඉරිදා වැඩ කරන්නට සිද්ධ වුවා යැයි විරෝධය පෑම, කොමියුනිස්ට්වාදීන්ව විවේචනය, සහ ඔවුන්ගේ දුක්ඛිත වේතන ගැන මැසිවිලි කීම වැනි දේවල් මිස ඊට වඩා වැඩි යමක් නොවීය.

පක්ෂයේ ඉහළම නායකත්වය, ලෙනින්ද ඇතුළුව, වැඩ වර්ජකයන් වෙතින් සෙසු අයට පාඩමක් උගැන්විය යුතු යැයි කැඳවන ලදී. 1920 ජනවාරි 20 වැනිදා, උරාල් ප්‍රදේශයේ ශ්‍රමික නොසන්සුන්තාවය හමුවේ, පස්වැනි හමුදාවේ විප්ලවීය හමුදා කවුන්සිලයේ ප්‍රධානියා වූ විලැඩ්මිර් ස්මර්නොව්ට ලෙනින් ටෙලිග්‍රෑමයක් යැවීය: “පී. මට දන්වා තියෙනවා දුම්රිය ශ්‍රමිකයන් දැන් පැහැදිලිවම කඩාකප්පල්කාරී ක්‍රියාවල නියැළී සිටින බව... ඒකට ඉසෙව්ස්ක (Izhevsk) සිටින ශ්‍රමිකයන්ද එකතුයි කියලා මට කිව්ව. කඩාකප්පල්කාරී අපරාධය ගැන වැඩ වර්ජකයන් විශාල ප්‍රමාණයකට වහාම වෙඩි තබන්නේ නැතිව, මේ කාරණය සුළුවෙන් තැකීම ගැන මට ඔබ ගැන පුදුමයි.”¹⁷ 1920 දී බොහෝ වැඩ වර්ජන හටගත්තේ හමුදාකරණයේ සාප්‍ර ප්‍රතිඵලයක් ලෙසිනි. 1920 මාර්තු මාසයේ දී ඒකතරින්බර්ග් හි ශ්‍රමිකයන් 80 දෙනෙක් අත් අඩංගුවට ගෙන කඳවුරු වෙත යවන ලදී. 1920 අප්‍රේල් මාසයේ දී රියාසාන්-උරාල් දුම්රිය මාර්ගයේ දුම්රිය ශ්‍රමිකයන් 100 ක් සඳහා, 1920 මැයි මාසයේ මොස්කව්-කුර්ස් දුම්රිය මාර්ගයේ ශ්‍රමිකයන් 160 ක් සඳහා, 1920 ජූනි මාසයේ බ්‍රියාන්ස්කි වානේ කම්හලේ දී ශ්‍රමිකයන් 152 ක් සඳහා, එම දඬුවමම දෙනු ලැබීය. හමුදාකරණයට විරෝධය දක්වමින් ගෙන ගිය තවත් බොහෝ වැඩ වර්ජන එයාකාර මාග ලෙසින්ම මර්දනය කරනු ලැබීය.¹⁸

ටුලා හි අවි ආයුධ කම්හලක වඩාත්ම අපූර්ව වූ වැඩ වර්ජනය දකින්නට ලැබිණ. එය බොල්ෂෙවික් රෙජිමයට එරෙහිව දක්වන ලද විරෝධතා සන්ධිස්ථානයයි. 1919 අප්‍රේල් මාසයේ කළ ක්‍රියාවන් සඳහා ඔවුන් ඒ වෙද්දී දැඩි සේ දඬුවම් ලබා තිබුණහ. 1920 ජූනි 6 වැනි ඉරිදා, ප්‍රධානියා ඉල්ලා සිටි ලෙසින් අමතර පැය ගණනක් සේවය කරන්නට වානේ ශ්‍රමිකයන් ප්‍රතික්ෂේප කළහ. අනතුරුව ඒ ඉරිදා, සහ ඊ ළඟට පැමිණෙන ඉරිදා දිනයන් හි ද, එදාට පමණයි අසලබඩ ගම්මාන වෙත ගොස් ආහාර සොයාගන්නට නිවාඩුවක් ඇත්තේ යැයි කියමින් කාන්තා ශ්‍රමිකයන් ද වැඩ කිරීම ප්‍රතික්ෂේප කළහ. කම්හල් ප්‍රධානීන්ගේ පණිවුඩ අනුව වෙකා වෙතින් විශාල බලකායක් පැමිණ වැඩ වර්ජකයන් අත් අඩංගුවට ගත්හ. මාෂල් නීතිය පැනවීය. “පෝලන්ත ඔත්තුකරුවන් සහ කළු සියයන් (Black Hundreds) විසින් රතු හමුදා වෙ සටන් ශක්තිය දුර්වල කරවනු පිණිස නිර්මාණය කළ ප්‍රතිවිප්ලවීය කුමන්ත්‍රණයක්” යැයි එම වැඩ වර්ජනය හෙළා දකිනු පිණිස පක්ෂ නියෝජිතයන් සහ වෙකා නියෝජිතයන් අතින් ට්‍රොයිකාවක් පිහිටුවන ලදී.

වැඩ වර්ජනය පැතිර යමින් සහ “නායකයන්” අත් අඩංගුවට ගැනීම දෙගුණ තෙගුණ වෙද්දී, සාමාන්‍යයෙන් ඇතිවෙන වෙනස්කම් වෙනුවට අලුත් වෙනස්කමක් දකින්නට ලැබිණ. ඒ මුලින්ම සිය ගණනින් සහ අනතුරුව දහස් ගණනින් කාන්තා ශ්‍රමිකයන්, සරල ගෘහණියන් වෙකා වෙත පැමිණ තමන්ව අත් අඩංගුවට ගන්න යැයි ඉල්ලා

¹⁶ Brovkin, *Behind the Front Lines*, p. 289.

¹⁷ *Trotsky Papers*, 2:20.

¹⁸ Brovkin, *Behind the Front Lines*, pp. 297 ff.

සිටීමයි. ඒ මෙහෙයුම පැතිර ගියේය. පිරිමින්ද බුරුතු පිටින් පැමිණ තමන්ට අත් අඩංගුවට ගන්න යැයි ඉල්ලන්නට වූහ. පෝලන්ත කුමන්ත්‍රණයක් තිබුණාය යන අදහස දැඩි විහිළු සහගත යැයි පෙනෙන පරිද්දෙන් එය සිද්ධ විය. දින හතරක් යඳ්දී 10,000 කට වැඩි පිරිසක් වෙකා විසින් මුරකාවල් දැමූ විවෘත භූමියක රඳවා තිබිණ. කරකියාගත නොහැකි තරම් සංඛ්‍යාවක්, මේ තොරතුරු මොස්කව් වෙත යවන්නේ කෙසේද කියාත් ගැන පළාතේ පක්ෂ සංවිධානය සහ වෙකා නොදැන සිටියහ. අවසානයේ ඔවුන් මධ්‍යම අධිකාරියට දැන්වූයේ සැබැවින්ම දැවැන්ත කුමන්ත්‍රණයක් ඇතැයි කියායි. වරදකාරී කුමන්ත්‍රණකරුවන් සොයා ගැනීමේ බලාපොරොත්තුවෙන් 'ටුලා කුමන්ත්‍රණය අවසන් කිරීම සඳහා වූ කමිටුව' විසින් දහසක් සිරකරුවන්ව ප්‍රශ්න කරන ලදී. නිදහස් කර, නැවත සේවයට බවා ගැනීමට, සහ අලුත් සලාක පොතක් ලබාගැනීමට, අත් අඩංගුවට ගන්නා ලද සියළු ශ්‍රමිකයන් විසින් පහත ප්‍රකාශයට අත්සන් තැබිය යුතු වූහ: "මම, පහත අත්සන් තබන්නා, ජරා අපරාධ බල්ලෙකි, රතු හමුදාව සහ විප්ලවීය උසාවිය ඉදිරියේ සමාව අයදීම, මගේ පව් පාපෝච්චාරණය කරමි, සහ වගකිව යුතු ලෙසින් අනාගතයේ සේවය කරන බවට පොරොන්දු වෙමි."

අනෙකුත් විරෝධතා වැඩ වර්ජන වලට වෙනස් ලෙසකින් 1920 ගිම්හානයේ පැවති ටුලා ගැටුමට ප්‍රතිචාර දැක්වූයේ කළින් ප්‍රතිචාර වලට සාපේක්ෂව සැහැල්ලු දඬුවම් වලිනි: 28 දෙනෙක් පමණක් කඳවුරු වෙත යවා 200 ක් පිටමං කරන ලදී.¹⁹ ඉහළ නිපුණතා ඇති ශ්‍රම බලකාය යන්න සාපේක්ෂව දුලබ වූ කාලයක, බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට රටේ සිටි හොඳම අවි ආයුධ ශ්‍රමිකයන් නැතිව බැරි විය. ක්ෂේත්‍රයේ වැදගත්කම සහ රෙජිමයේ ඉහළ අපේක්ෂා මොනවාදැයි කියා ආහාර පිළිබඳව සේ ම, භීෂණය පිළිබඳවත් සලකන්නට ඔවුනට සිද්ධ විය.

උපායක්‍රමයක් වශයෙන් සහ සංකේතමය වශයෙන් ශ්‍රමිකයන්ගේ පෙරමුණ කොතරම් වැදගත් වුවත්, එය සිවිල් යුද්ධයේ පෙරමුණු ගණනාවේ එක පෙරමුණක් පමණක් වූයේය. 'කොළ' පාර්ශවයට එරෙහි අරගලය, ආහාර කැඳවීම් සහ හමුදාවට බඳවා ගැනීමට එරෙහිව සටන් වදින ගම්බදවාසීන්, යනාදිය බොහෝ විට වඩා වැදගත් වූහ. වෙකා දෙපාර්තමේන්තු සහ 'ජනරජයේ අභ්‍යන්තර ආරක්ෂාව සඳහා වූ හට කණ්ඩායම්' වල වාර්තා ප්‍රථම කියවන්නට දැන් ලැබී ඇත. ඒවායේ දැක්වෙන්නේ ඔවුන්ගේ කාර්ය භාරය වූයේ හමුදාව අත්හැර ගියවුන්ට දඬුවම් කිරීමත්, බලය පෙරළීමේ කුමන්ත්‍රණ සහ ගම්බද වැසියන්ගේ කරලි මැඩ පැවැත්වීමත්ය. මේ පිටින් පෙනුණ සුදු සහ රතු ගැටුමට එහා ගිය "අධම යුද්ධය" සඳහා යොදා ගැනුණු දරුණු ප්‍රවණ්ඩත්වයේ සම්පූර්ණ බියකුරු භාවය ඒවායෙන් හෙළිදරව් වෙති. භීෂණයේ ප්‍රතිපත්තිය ගොඩනැගුනේ සාමූහිකය ගැන ඉතා ඝාතාත්මකව බලන ලද මෙම බොල්ෂෙවික් බලය සහ ගම්බද වැසියන් අතර තීරණාත්මක සටන පදනම් වෙමිනි. "ඔවුන් ඉතා මුග්ධයි," යැයි ජර්සින්ස්කි ලිවිය, "ඔවුන් ඇත්තෙන්ම දන්නේ නැහැ ඔවුන්ගේ හොඳට කළ යුතු දේ කුමක්දැයි කියා." මාග සාමූහිකත්වය මෙල්ල කළ හැක්කේ බලය යොදා පමණක් යැයි සිතන ලදී. කළින් යුක්රේනය "ශුද්ධ කරන්නට" එහි වූ නෙස්ටර් මැක්නෝ (Nestor Makhno) සහ අනෙකුත් ගැමි ප්‍රධානීන් වැනි "මං පහරන කල්ලි" "අතු ගා දමන්නට" භාවිතා කළ අන්දමට, මේ සඳහාත් "යකඩ කොස්සක්" භාවිතා කළ යුතු යැයි ට්‍රොට්ස්කි සඳහන් කළේය.²⁰

1918 ගිම්හානයේ ගම්බද අරගල පටන් ගෙන තිබුණි. ඒවා 1919 සහ 1920 දී තව තවත් පැතිර ගිහින්, 1920-21 දී උච්චස්ථානය ගත්තේ බොල්ෂෙවික් හමුදා වලට යාන්තමකට පසු බසින්නට මොහොතක් ඉඩ දීමෙනි.

මෙම ගම්බද වැසියන්ගේ අරගල සඳහා පැහැදිලි හේතු දෙකක් විය: ආහාර කැඳවුම් නිතර පැවතීම සහ හමුදාවට බැඳීම අතිවාර්ය වීම. මුල් කාලයේ, එනම් 1918 ගිම්හානයේ පැවති අසංවිධානාත්මක වූ අතිරික්ත කෘෂිකාර්මික නිපැයුම් සොයා ගිය ක්‍රමයට වෙනස්ව 1919 ජනවාරි මාසයේ දී වැඩි අවධානයකින් සැලසුම් වූ කැඳවුම් ක්‍රමයක් දකින්නට ලැබිණ. අස්වැන්නේ ප්‍රමාණය ගැන කල් ඇතිව හදන ලද ඇස්තමේන්තුවක් අනුව සෑම ප්‍රාන්තයක්, දිස්ත්‍රික්කයක්, ප්‍රදේශයක් (volost) යනාදියේ වාසය කරන ගම් ප්‍රජාව විසින් රජයට කෝටාව දිය යුතු විය. ධාන්‍ය වලට අමතරව, මේ කෝටා වලට, අර්තාපල් අලු, මී පැණි, බිත්තර, බටර්, ආහාර පිසින තෙල්, මස්, ක්‍රීම් සහ කිරි යනාදී වශයෙන් විසි ගණනකට වැඩි නිෂ්පාදන ඇතුළත් වූහ. ප්‍රදේශවාසීන් ඒවා එකතු කිරීමේ වගකීම දැරූහ. සම්පූර්ණ ගම්මානය විසින්ම කෝටාව පුරවන ලද පසුව පමණක් අධිකාරිය විසින් එහි ජනතාවට නිම් භාණ්ඩ මිල දී ගත හැකි රිසිටිපත් බෙදා හැරියේය. එසේ වුවද, එම භාණ්ඩ අවශ්‍ය අයගෙන් ඒවා ලබාගත හැකියාව ලැබුණේ 15% කට පමණි. මේ අවධිය වෙද්දී කෘෂිකාර්මික අස්වැන්නකට කරන ගෙවීම අඩු වැඩි වශයෙන් සංකේතමය වශයෙන් පමණක් සිද්ධ වූවකි. යුද්ධයට කළින් පැවති රන් මිනුමෙන් වූ රුබලයේ අගයෙන්

¹⁹ Ibid., pp. 292-296.

²⁰ Andrea Graziosi, *The Great Soviet Peasant War: Bolsheviks and Peasants, 1917-1933* (Cambridge, Mass.: Harvard University, Ukrainian Research Institute, 1996).

සියයට 96 ක් 1920 අග බාගය වෙද්දී රුබලයට අහිමි වී තිබිණ. 1918 සිට 1920 දක්වා කාලය තුළ කෘෂිකාර්මික නිපැයුම් රජයට ලබාගැනීම (ආහාර කැඳවුම් යටතේ) තෙගුණයකින් ඉහළ ගියේය. හරියටම ගණනය කරන්නට දුෂ්කර වුවත්, ගම්බද වැසියන්ගේ කැරලි ද ඒ මට්ටමෙන්ම වාගේ ඉහළ ගියේය.²¹

වසර තුනක් තිස්සේ “අධිරාජ්‍යවාදීන්ගේ යුද්ධයට” ගොස් අගල් අස්සේ සිටීමෙන් පසුව, මෙවර හමුදාවට බැඳීම අනිවාර්ය වීම ගැන දැක්වූ විරෝධතාවය, ගම්බද වැසියන්ගේ කැරලි වලට මුල් වූ දෙවැනි හේතුවයි. එහි පුරෝගාමීන් වූයේ ‘කොළ’ පාර්ශවයයි. මෙම හේතුව නිසා කැළෑ අස්සේ සැඟවී සිටින කණ්ඩායම් ද දකින්නට ලැබුණි. 1919 සහ 1920 යන වසර දෙකේ හමුදාව අත්හැර ගිය සංඛ්‍යාව මිලියන 3 ක් වේ යන්න දැන් විශ්වාස කෙරේ. වෙකා සහ මෙවැනි අයව මැඩලීම සඳහා නිර්මාණය කරන ලද විශේෂ අංශ විසින් 1919 දී 500,000 කට ආසන්න සංඛ්‍යාවක් අත් අඩංගුවට ගත්හ. ඊ ළඟ වසරේ ඒ සංඛ්‍යාව 700,000 සහ 800,000 දක්වා වැඩි විය. එසේ වුවද, හමුදාව අත්හැර යන ලද්දවුන් මිලියන 1.5 ත් මිලියන 2 ත් අතර සංඛ්‍යාවක් සිටිය බවත්, අධිකාරියෙන් සැඟවී සිටින්නට වටහිටාවේ පරිසරය ඉතා හොඳින් දැන සිටි එසේ පැන ගිය ගම්බද වැසියන් බොහොමයක් සමත් වූහ.²²

අර්බුදයේ පරිමාණය හමුවේ රජය කළේ තවත් මර්දනකාරී පිළිවෙත් වලට යොමු වීමයි. දහස් ගණනින් හමුදාව අත්හැර ගියවුන්ට වෙඩිතබා මැරුවා පමණක් නොව, ඔවුන්ගේ පවුල් බොහෝ විට ප්‍රාණ ඇපකරුවන් ලෙසින් සැලකෙන ලදී. 1918 ගිම්හානයෙන් පසුව ප්‍රාණ ඇපකරු සිද්ධාන්තය වැඩි වැඩියෙන් සාමාන්‍ය තත්වයන්ට යොදා ගැනෙන ලදී. උදාහරණයක් හැටියට, 1919 පෙබරවාරි 15 වැනිදා ලෙනින් අත්සන් කරන ලද රජයේ නිවේදනයකින්, තෘප්තිකර ප්‍රමිතියකට දුම්රිය පිලි වල හිම අයින් කර නැතැයි කියා ඒ ප්‍රදේශ වාසී ගම්බද ජනතාව අතරින් ප්‍රාණ ඇපකරුවන් ගන්නට යැයි ප්‍රාදේශීය වෙකා දිරිගැන්වීය: “රේල් පිලි හරියට අතුගාලා නැත්නම්, ප්‍රාණ ඇපකරුවන් වෙඩි තබා මරා දමන්න.”²³ 1920 මැයි 12 වැනිදා ලෙනින් පහත උපදෙස් සියළු ප්‍රාන්ත කොමිසම් සහ හමුදාව අත්හැර යන්නවුන් සෙවීමේ වගකීම බාර වූ හට කණ්ඩායම් වෙත යැවීය: “හමුදාව අත්හැර ගියවුන්ට ආපහු ඉදිරිපත් වෙන්නට ඉඩදී ඇති දින හත ඉකුත් වී ගිය පසුව, මේ ජනතාවගේ නාමයෙන් හදන්න බැරි දෝහීන් සඳහා දඬුවම් වැඩි කළ යුතුයි. ඔවුන්ට කුමන හෝ ආකාරයකින් උදව් කරන පවුල් හෝ යම් අයෙක් සොයා ගැනෙද්දී, ඔවුන්ද ප්‍රාණ ඇපකරුවන් යැයි සලකා එයාකාරයෙන් සැලකිය යුතුයි.”²⁴ මේ නියෝගය ප්‍රායෝගිකව අලුත් යමක් කළේ නැත. එයින් සිද්ධ වූයේ එවිට ද සිද්ධ වෙමින් පැවති දැයට නීතිමය අවසරයක් ලැබීම පමණි. හමුදාව අත්හැර යන්නවුන්ගේ සුනාමිය කෙසේවුවද දිගින් දිගටම ගලා ගියේය. 1919 දී මෙන්ම, 1920 සහ 1921 දී ද, “කොළ” පාර්ශවිකයන් ඒ හමුදාව අත්හැර ගියවුන් අතර බහුතරය නියෝජනය කළහ. ඔවුන්ට එරෙහිව බොල්ෂෙවික්වාදීන් වසර තුනක්, (සමහර පළාත්වල වසර හතරක් හෝ සමහර විට පහක්) පුරා සිතාගත නොහැකි තරම් කෲර වූ අනුකම්පා විරහිත යුද්ධයක නියැළූහ.

ආහාර කැඳවුම් සහ හමුදාව අත්හැර යාම ගැන විරෝධය පෑමට අමතරව, ගම්බද වැසියන් විදේශ බලයක් යැයි සලකන ලද ඕනෑම මැදිහත්වීමක්, මෙහි දී නගරයෙන් පැමිණ කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට, පොදුවේ ප්‍රතික්ෂේප කළහ. බොහෝ ගම්බද වැසියන්ට මේ ආහාර කැඳවුම් කරන කොමියුනිස්ට්වාදීන් යනු ඔවුන්ට 1917 දී කෘෂිකාර්මික විප්ලවයේ යෙදෙන්නට දිරිගැන්වූ බොල්ෂෙවික්වාදීන්ම නොවූහ. රතු සහ සුදු අතර නීති බලය හුවමාරු වෙන පළාත්වල වික්ෂිප්තබව සහ ප්‍රවණ්ඩත්වය ඒවායේ ඉහළම මට්ටම් වලින් පැවතිණ.

කැරලි මර්දනය කිරීමේ වගකීම බාරව සිටි වෙකා හි විවිධ අංශ වලින් ලැබෙන වාර්තා අතිවිශිෂ්ට ලෙසින් හොඳ මූලාශ්‍ර වෙති. ඒවායෙන් අපිට මේ ගරිල්ලා යුද්ධයේ විවිධ පැතිකඩ දැකගන්නට අවස්ථාව පාදයි. ඒවායේ බොහෝ විට ගම්බද ව්‍යාපාර අතර වර්ග දෙකක් වෙන්කර දක්වයි. ඕපපාතික කැරලි සහ සීමිත පිරිසකගේ සහභාගීත්වයෙන් කෙටිව දිග හැරෙන ප්‍රවණ්ඩත්වය, සාමාන්‍යයෙන් විප්ලවකරුවන් දුසිම් කිහිපයක් හෝ සිය ගණනක් සිටින්නක්, (bunt) එහි එක කොට්ඨාශයකි. විශාල පරිමාණයෙන් දහස් ගණනින් නැත්නම් දස දහස් ගණනින් ඇදී එන ගම්බද වැසියන්, ටවුම් සහ නගර වලට කඩා වැදෙන්නට සමත් තර්ජන හමුදා හැටියට සංවිධානාත්මක වූ ද, යම් සංසක්ත දේශපාලන වැඩ සටහනක් අනුව එකතු වී සිටින, සාමාන්‍යයෙන් අරාජිකවාදී

²¹ S. A. Pavlyuchenkov, *Krestyanskii Brest* (The peasants' Brest Treaty) (Moscow: Russkoe knigoizd. tov., 1996), pp. 188-240.

²² Orlando Figes, “The Red Army and Mass Mobilization during the Russian Civil War, 1918-1920,” *Past and Present*, no. 129 (November 1990), 199-200.

²³ *Dekrety sovietskoi vlasti* (Decrees of the Soviet regime) (Moscow: Gos. izd-vo polit. lit-ry, 1957-), 4:167.

²⁴ Brovkin, *Behind the Front Lines*, p. 318.

හෝ සමාජවාදී විප්ලවීය ප්‍රවණතාවයෙන් යුතු වූ ද පිරිස (*vosstanie*) අනෙක් කොට්ඨාශයයි. ඒ වාර්තා වලින් උපුටා දක්වන කොටස් එවක සිද්ධ වූයේ මොනවාදැයි ගැන අදහස් දක්වයි:

1919 අප්‍රේල් 30. ටැම්බොව් ප්‍රාන්තය. අප්‍රේල් මාස මුල දී, ලෙබයාඩින්ස්කි දිස්ත්‍රික්කයේ කුලාක් සහ හමුදාව අත්හැර ගියවුන් අතරින් කෝලාහලයක් හටගති. ඔවුන් විරෝධය පෑවේ පිරිමි හමුදාවට බඳවා ගැනීම, අශ්වයන් හමුදාවට ගැනීම සහ ධාන්‍ය කැඳවීම ගැනයි. “කොමියුනිස්ට්වාදීන් හංග වේවා! සෝවියට්වාදීන් හංග වේවා!” යැයි හඬ නගමින් පෙදෙසේ පැවති විධායක කමිටු කිහිපයකට කඩා වැදුණ විප්ලවකරුවන් ඒවාට ගිනි තැබූහ. ඔවුන් පණ පිටින් සිටිය දී දෙකට කපා දමමින් මිලේවිෂ් ලෙසින් කොමියුනිස්ට්වාදීන් හත් දෙනෙක් මරා දැමූහ. කැඳවුම් බල ඇණියේ සාමාජිකයන් විසින් ගෙන්වන ලද වෙකා බැටෑලියන් අංක 212 පැමිණ කුලාක් කැරැල්ල මැඬ පැවැත්වීය. හැට දෙනෙක් අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී. පනස් දෙනෙකුට වහාම වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. කැරැල්ල ඇති වූ ගම බිමට සමතලා කර දමන ලදී.

වොරොනෙස් ප්‍රාන්තය, 1919 ජූනි 11, 16:15. ටෙලිග්‍රැම් පණිවිඩය. තත්වය දියුණු අතට හැරෙමින් පවතියි. නොවොකොපර්ස්කි ප්‍රාන්තයේ කැරැල්ල නිමාවෙමින් පවතී. අපේ ගුවන්යානා ට්‍රෙටියාකි (*Tretyaki*) නගරයට බෝම්බ හෙළා ගිනිබත් කරන ලදී. එය මං පහරන අයගේ ප්‍රබල ස්ථානයක් විය. පිරිසිදු කරන මෙහෙයුම් සිද්ධ වෙමින් පවතී.

යරෝස්ලව්‍යාල ප්‍රාන්තය, 1919 ජූනි 23. පෙට්‍රොපැව්ලොවිස්කායා *volost* හමුදාව අත්හැර යන ලද්දවුන්ගේ උද්ඝෝෂණය මර්දනය කරන ලදී. හමුදාව අත්හැර යන ලද්දවුන්ගේ පවුල් ප්‍රාණ ඇපකරුවන් ලෙසින් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. හැම පවුලෙන්ම එක් අයෙකුට අපි වෙඩි තියන්නට පටන් ගත් විට, “කොළ” පාර්ශවය කැලෑවෙන් එළියට අවුත් යටත් වෙන්නට පටන් ගත්හ. පාඩමක් ඉගැන්වීම පිණිස හමුදාව අත්හැර ගියවුන් තිස් හතරකට වෙඩි තබා මරා දමන ලදී.²⁵

හමුදාවට අනිවාර්යෙන් බඳවා ගැනීමට දක්වන විරෝධය නිසා හටගත්තද, ඒත් වාර්තාවල විස්තර වූයේ කුලාක් සහ මං පහරන අයගේ උද්ඝෝෂණ හැටියටයි.²⁶ සිවිල් සහ හමුදා අධිකාරිය සහ ගම්බද වැසියන්ගේ ගරිල්ලා කණ්ඩායම් අතර පැවති මේ යුද්ධයේ වූ මහා ප්‍රවණ්ඩත්වය ගැන මෙවැනි වාර්තා දහස් ගණනක් සාක්ෂි සපයයි. උඩින් දක්වන ලද උපුටා ගැනීම් තුන පෙන්වන්නේ අධිකාරිය විසින් වැඩි වශයෙන්ම යොදා ගන්නා ලද මර්දන පිළිවෙත් වෙති: අත් අඩංගුවට ගැනීම සහ හමුදා අත්හැර ගියවුන්ගේ පවුල් වලින් “මං පහරන්නන්” යැයි කියා ප්‍රාණ ඇපකරුවන් අත් අඩංගුවට ගෙන වෙඩි තබා මරාදැමීම, සහ ගම්මාන වලට බෝම්බ දැමීම සහ ඒවා ගිනි තැබීම යනාදියයි. මේ අන්ධ සහ සමානුපාතික නොවන දඬුවම් වල පදනම වූයේ සියළු ගම්බද ප්‍රජාවගේ සාමූහික වගකීම යන අදහසයි. සාමාන්‍යයෙන්, හමුදාව අත්හැර ගියවුන් සඳහා අධිකාරීන් විසින් සැඟවී සිටි තැන් වලින් එළියට අවුත් බාර විය හැකි අන්තිම දිනයක් කියා සිටියහ. ඒ දිනය ඉකුත් වූවාට පසු හමුදාව අත්හැර ගියවුන්ව “කැලෑ මං පහරන්නන්” යැයි සැලකිණ. ඔවුන්ව දුටු තැන වෙඩි තබා මරා දමනු හැකි විය. එසේම, “යම් ගමක වැසියන් කැලෑවේ සිටින මං පහරන්නන්ට කුමන හෝ ලෙසකින් සහාය දැක්වූයේ ද, එවිට මුළු ගම ගිනි තැබෙනු ඇත,” යන්න පැහැදිලි කිරීම සිවිල් අධිකාරියේ සහ හමුදාවේ ක්‍රියා පිළිවෙත විය.

වෙකා යවන ලද සමහර සාමාන්‍ය වාර්තා වලින් ගම්බද පැතිවල පැවති මෙම යුද්ධයේ පරිමාණය ගැන පැහැදිලි අදහසක් ලැබේ. 1918 ඔක්තෝබර් 15 සිට නොවැම්බර් 30 දක්වා කාලයේ දී රුසියාවේ ප්‍රාන්ත දොළහක පමණක්, *bunt* කැරලි 44 ක් විය. ඒවායේ දී 2,320 ක ජනතාවක් අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී. සටන් කරද්දී 620 ක් මිය ගියහ. අනතුරුව 982 ක් වෙඩි තබා මරා දමන ලද්දේය. මේ කලහකාරී සටන් වල දී සෝවියට් නිලධාරීන් 480 ක් ද, ආහාර කැඳවුම් හමුදාවේ, රතු හමුදාවේ, සහ වෙකා සේවයේ යෙදී සිටි පිරිමි 112 ක් ද, මරා දමන ලදී. 1919 සැප්තැම්බර් හි දී, වාර්තා පවතින ප්‍රාන්ත දහයේ, 1,826 ක් මරා දමන ලදී, 2,230 ක් වෙඩි තබා මරණ ලදී. සෝවියට් හමුදාවේ සහ නිලධාරී අතර 430 ක වින්දිතයන් සිටියහ. විශාල පරිමාණයේ ගම්බද වැසියන්ගේ අරගල නිසා අත්විඳින්නට සිද්ධ වූ විශාල ගණනින් වූ ජීවිත හානිය ගැන, මෙවැනි අසම්පූර්ණ වාර්තා වලට වැඩිමනක් එකතු වී නැත.

²⁵ Russian State Military Archives, Moscow, 33987/3/32.

²⁶ A collection of these reports, assembled by a team of Russian, French, and Italian historians, under the direction of V. P. Danilov, appeared in Russian at the end of 1997.

අරගල එහි දරුණු තත්වයන් අනුව කාලයන් කිහිපයකට වර්ග කිරීමට පුළුවන: 1919 මාර්තු සහ අප්‍රේල් යනු මධ්‍යම-වොල්ගා සහ යුක්රේන පළාත් හි පැවති; 1920 පෙබරවාරි-අගෝස්තු යනු සමාරා, උෆා (Ufa), කාසාන් (Kazan), ටැම්බොව්, සහ නැවතත්, සුදු පාර්ශවයෙන් බොල්ෂෙවික්වාදීන් නැවතත් අල්ලාගත්ත යුක්රේනය ඒ වෙද්දීන් ගම්බද ගරිල්ලා පාලනය යටතේ වීම. 1920 අග ගණන් සිට 1921 මුල බාගය දක්වා ගම්බද වැසියන්ගේ ව්‍යාපාරය යුක්රේනයේ, ඩොන්, සහ කුබන් පෙදෙස්වල තමන් ආරක්ෂා කරගන්නට පසුබැස සිටියහ. එම ප්‍රතිවිරෝධී ගැටුම් උච්ච ලෙසින් දකින්නට ලැබුනේ ටැම්බොව්, පෙන්සා, සාමාරා, සාරාටොව්, සිම්බර්ස්ක්, සහ ටිසාර්ට්සන්²⁷ යන ප්‍රාන්ත වල දී ය. ගම්බද යුද්ධයන්හි තීව්‍රතාවය අඩුකරන ලද එකම සාධකය වූයේ විසිවැනි සියවසේ දරුණුතම දුර්භික්ෂ පැමිණීම නිසයි.

සමස්ත රුසියාව සඳහා වූ ධාන්‍ය කැඳවුමෙන් පහෙන් එකක් සැපයීම අනිවාර්ය වී තිබුණේ 1919 සමාරා සහ සිම්බර්ස්ක් යන ධනවත් ප්‍රාන්ත දෙකටයි. ඒවායේ හටගත් ඕපපාතික ගම්බද වාසී කැරලි 1919 මාර්තු මාසයේ දී සැබෑ ප්‍රතිවිප්ලවීය මෙහෙයුම් බවට හැරිණ. ගම්බද වැසියන්ගේ ප්‍රතිවිප්ලවීය හමුදා විසින් නගර දුසිම් ගණනක් අල්ලාගෙන සිටියහ. ඒ වෙද්දී ඔවුන්ට අවිගත් සොල්දාදුවන් 30,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් සිටියහ. බොල්ෂෙවික්වාදී මධ්‍යම බලයට සමාරා හි සියළු පාලනය මාසයකට වැඩි කාලයකට අහිමි වී ගියේය. අද්මිරාල් කොල්චැක්ගේ සුදු හමුදාවේ හට කණ්ඩායම් සමඟ කැරලිකරුවන් වොල්ගා නදිය දෙසට ඉදිරි ගමන් කරමින් සිටියහ. වෙළඳාමට නිදහස, සෝවියට්වාදීන් සඳහා නිදහස් මැතිවරණ පැවැත්වීම, ආහාර කැඳවුම් නැවැත්වීම, සහ “බොල්ෂෙවික් කොමිස්සාරිආඥාදායකත්වය” (Bolshevik commissarocracy) නැවැත්වීමත් ඉල්ලා සිටිමින්, ඉතා හොඳින් සංවිධානය වී සිටින ගම්බද හමුදාව මැඩලන්නට දස දහස් ගණනින් පිරිමි එවන්නට බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට සිද්ධ විය. කැරැල්ලේ අවසානයේ දී, 1919 අප්‍රේල් තත්වය සාරාංශ කරමින්, සමාරා හි වෙකා ප්‍රධානියා සඳහන් කළේ අරගලකරුවන් 4,240 ක් සටන්වල දී මිය ගිය බවයි, 625 කට අනතුරුව වෙඩි තබා මරන ලද බවයි, සහ හමුදාව අත්හැර ගියවුන් සහ “මං පහරන්නන්” 6,210 ක් අත් අඩංගුවට ගත් බවයි.

සමාරා හි ගිනිදැල් නිවීමත් සමඟ එවෙලෙහිම යුක්රේනයේ දී කිසිත් ලෙසකින් සම කළ නොහැකි තරම් තීව්‍ර ලෙසකින් එය යළිත් බුරු බුරු ඇවිලෙන්නට පටන් ගත්තේය. 1918 වසර අග දී ජර්මන් සහ ඔස්ට්‍රියන්-හංගේරියන් හමුදා පිටව ගිය විට, බොල්ෂෙවික්වාදී ආණ්ඩුව යුක්රේනය නැවතත් අල්ලා ගන්නට තීරණය කළේය. පැරණි ටිසාර් අධිරාජ්‍යයේ ධාන්‍යාගාරය වූ යුක්රේනය දැන් මොස්කව් සහ පෙට්‍රොග්‍රැඩ් හි වාසය කරන වැඩකරන ජනතාවගේ කුස ගිනි නිවිය යුතු විය. සෝවියට් අධිරාජ්‍යයේ වෙනත් කොතැනක හෝ නොවූ තරම් ඉහළ කෝටා ඔවුන් වෙතින් කැඳවනු ලැබීය. ඒ කෝටා සපුරාලීම යනු ඒ වන විටත් ජර්මන් සහ ඔස්ට්‍රියන්-හංගේරියන් අධිවාස නිසා දැඩි සේ බැට කා සිටි දහස් ගණනින් ජනතාව සැබෑ ලෙසින්ම භාමනයට ඇද දැමීමයි. ඊට අමතරව 1917 වසර අග රුසියාවේ තිබූ ගම්බද ප්‍රජාව අතර ඉඩම් හවුලේ පරිහරණය කරන ප්‍රතිපත්තිය මෙන් නොව, යුක්රේනය සම්බන්ධයෙන් බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට අවශ්‍ය වූයේ සියළු මහා දේපල කෙළින්ම ජනසතු කිරීමයි. මෙම ප්‍රතිපත්තිය අරමුණු කළේ සිනි සහ ධාන්‍ය නිෂ්පාදනය කරන පළාත් දැවැන්ත සාමූහික ගොවිපොළවල් බවට හැරවීමයි. එහි දී ගම්බද වැසියන් අනිවාර්යෙන්ම කෘෂිකාර්මික කම්කරුවන් බවට පත්වෙති. එයින් ප්‍රතිවිප්ලවයක් නිසැක ලෙසම හට ගැනේ. ජර්මන් සහ ඔස්ට්‍රියන්-හංගේරියන් අධිවාසී හමුදා සමඟ සටන් වැදීම නිසා ගම්බද වාසීන් හමුදාමය ලෙසකට හැඩ ගැසී සිටියහ. 1919 වෙද්දී දස දහස් ගණනින් ගම්බද වැසියන් සේවයේ යෙදී සිටි සැබෑ හමුදා එහි පැවතිණ. සයිමන් පෙට්ලියුරා (Simon Petlyura), නෙස්ටර් මබානෝ, මයිකෝලා හිරහොරියිව් (Mykola Hryhoryiv) සහ සෙලෙනි (Zeleny) වැනි යුක්රේන දේශපාලනඥයන් සහ හමුදා ප්‍රධානීන් විසින් ඒවාට නායකත්වය දෙන ලදී. ගම්බද වැසියන්ගේ හමුදා ඔවුන්ගේම වූ කෘෂිකාර්මික විප්ලවයක් දියත් කරන්නට අධිෂ්ඨාන කරගෙන සිටියහ: ගම්බද වැසියන්ට ඉඩම්, වෙළඳාමට නිදහස, සෝවියට්වාදීන්ට නිදහස් මැතිවරණ, සහ “යුදෙව්වන් හෝ මුස්කොවයිට්ස්වාදීන් නැතිව.” බොහෝ යුක්රේන ගම්බද වැසියන් ඉපිද සිටියේ ගම්බද පළාත් සහ බහුතර රුසියන් සහ යුදෙව් නගර අතර එදිරිවාදිකම් දීර්ඝ කාලීනව පැවති පසුබිමකයි. ඒ නිසා මුස්කොවයිට්ස් = බොල්ෂෙවික්වාදීන් = යුදෙව්වන් යන සාමාන්‍යමතතාවය හැදීම ඔවුන්ට සරල ආකර්ශණයක් වූයේය.

යුක්රේනය පිළිබඳ මෙම විශේෂතා, බොල්ෂෙවික්වාදීන් සහ විශාල වශයෙන් යුක්රේන ගම්බද වැසියන් අතර මාග ලෙසින් සහ දිගින් දිගට පැවති ගැටුම් පැහැදිලි කරයි. තවත් පක්ෂයක පැවැත්ම, එනම් සුදු පාර්ශවය, එකවර බොල්ෂෙවික්වාදීන් වෙතින් සහ විවිධ ගම්බද යුක්රේන හමුදා වලින් ද පහර ලැබූහ. ඉඩම් හිමියන් නැවත

²⁷ M. S. Frenkin, *Tragedia Krestyanskikh vosstaniy v Rossii 1918-1921* (Tragedy of peasant uprisings in Russia, 1918-1921) (Jerusalem: Leksikon, 1987); Orlando Figes, *Peasant Russia, Civil War: The Volga Countryside in the Revolution* (New York: Oxford University Press, 1989); Brovkin, *Behind the Front Lines*.

ස්ථාපිතයට එරෙහි වූ යුක්රේන ගම්බද හමුදා ඒ නිසා සුදු මුරකායට එරෙහි වූහ. එයින් දේශපාලන සහ හමුදාමය තත්වය තවත් සංකීර්ණ විය. කියෙව් (Kyiv) වැනි සමහර නගර වසර දෙකක් තුළ අතින් අතට දාහතර වතාවක් මාරු විය.

බොල්ෂෙවික්වාදීන් සහ ඔවුන්ගේ ආහාර කැඳවුම් හට හමුදා වලට එරෙහි පළමු ශ්‍රේෂ්ඨ විප්ලවය ඇති වූයේ 1919 අප්‍රේල් මාසයේ දී ය. ඒ මාසයේ දී පමණක්, ගම්බදවාසීන්ගේ අරගල 93 ක්, කියෙව්, චෙර්නිහිව් (Chernihiv), පොල්ටාවා (Poltava), සහ ඔඩෙස්සා හි ඇති විය. 1919 ජූලි මාසයේ පළමු දින විස්ස තුළ දී වෙකාගේම සංඛ්‍යාත අනුව දැක්වෙන්නේ, අවිගත් සටන්කාමීන් 100,000 ක් සමඟ තවත් හාර පන්දහස් ගණනක ගම්වැසියන් එකතුවෙන් අරගල 210 ක් හටගත් බවයි. රතු හමුදාවේ කුමන්ත්‍රණයකින් වෙන් වූ කාණ්ඩ සමඟ එක්වූ හිරිහොරිව් හි ගම්බද හමුදා වල පිරිස 20,000 කට අධික වූහ. ඔවුනට කාල තුවක්කු 50 ක් ද, බර ස්වයංක්‍රීය තුවක්කු 700 ක් ද තිබුණි. 1919 අප්‍රේල් සහ මැයි මාස වල දී ඔවුන් වෙයර්කාසි (Cherkassy), කෙර්සන් (Kherson), නිකොලේව් (Nikolaev), සහ ඔඩෙස්සා ඇතුළුව දකුණු යුක්රේනයේ ටවුම් කිහිපයක් අල්ලා ගත්හ. ඔවුන් තාවකාලික ස්වාධීන ආණ්ඩුවක් පිහිටුවා ගත්හ. එහි සටන් පාඨය තුළින් ඔවුන්ගේ අරමුණු කුමක් වුවා දැයි හොඳින් පැහැදිලි වේ: "සියළු බලය යුක්රේන ජනතාවගේ සෝවියට්වාදීන්ටයි," "යුක්රේනය යුක්රේන වැසියන්ටයි, බොල්ෂෙවික්වාදීන් සහ යුදෙව්වන් හංග වේවා," "අපේ භූමිය සමසේ බෙදනු," "නිදහස් ව්‍යවසාය, නිදහස් වෙළඳාම."²⁸ සෙලෙනි පාර්ශවය, අවිගත් පිරිමි 20,000 ක් විසින් විශාල නගර කිහිපයක් හැර සෙසු කියෙව් ප්‍රාන්තයේ සෙසු භූමිය මුළුමනින්ම අල්ලා ගෙන සිටියහ. "සෝවියට් බලය දිගු කල් දිනේවා, බොල්ෂෙවික්වාදීන් සහ යුදෙව්වන් හංග වේවා!" යන සටන් පාඨය යටතේ ඔවුන් දුසිම් ගණනක යුදෙව් ප්‍රජාවට එරෙහිව කියෙව් සහ චෙර්නිහිව් නගර සහ ගම්මාන වල ලේ වගුරන වාර්ගික සංහාර සංවිධානය කළහ. අධ්‍යයන කිහිපයක් නිසා, ඒ අතර වැඩියෙන්ම දැනගන්නට ලැබී ඇත්තේ නෙස්ටර් මබානෝ කළ ක්‍රියාවන් වෙති. දස දහස් සංඛ්‍යාවක් සිටි ගම්බද හමුදාවක ප්‍රධානියෙක් වූ ඔහු ජාතිකවාදී සහ සමාජ ආරාජිකවාදී වැඩ සටහන් සඳහා එකවර පෙනී සිටියේය. 'ගම්බදවැසි නියෝජිතයන්ගේ කොංග්‍රසය', සහ 'මබානෝ කැරැල්ල' මධ්‍යයේ 1919 අප්‍රේල් මාසයේ දී, 'ගුල්යායි-පෝල් (Gulyai-Pole) හි වාසය කරන ශ්‍රමිකයන් සහ අරගලකරුවන්' යුතු වූ ගම්බද වැසියන්ගේ කොංග්‍රසයන් කිහිපයක දී ඒ අදහස් ගැන තව විස්තර වී තිබුණි. එහි දී රජය විසින් ගම්බද වැසියන්ගේ කටයුතු ගැන කුමන ආකාරයකින් හෝ මැදිහත්වීම මබානෝවාදීන් ප්‍රතික්ෂේප කළහ. නිදහස් මැතිවරණයකින් තොරා පත් වූ සෝවියට්වාදීන් පදනමක් අනුව ගම්බද වැසියන්ට ස්වයං ආණ්ඩුවකට ඇති කැමැත්ත ද එහි දී ප්‍රකාශ විය. ඒ මූලික උද්යාවන සමඟ තවත් වෙනත් ගම්බද ජනතාවගේ ව්‍යාපාර සමඟ ඉදිරිපත් වූ ඉල්ලීම් ද තිබුණි. ආහාර කැඳවුම් නතර කිරීම, බදු ඉවත් කිරීම, සමාජවාදී සහ ආරාජික පක්ෂ වලට නිදහස, ඉඩම් නැවත බෙදා හැරීම, "බොල්ෂෙවික් කොමිස්සාර්ආඥාදායකත්වය" නැවැත්වීම, සහ වෙකා විශේෂ හට හමුදා පිටුවහල් කිරීම, යනාදිය ඒවා අතර වූහ.²⁹

1919 ගිම්හානයේ දී රතු හමුදා පිටුපස සිට සිය ගණනින් දකින්නට ලැබෙන කැරලි ගම්බද වැසියන් විසින් පටන් ගනිද්දී, ඒවා ප්‍රධාන තැනක් ගත්හ. එයින් ජනරාල් ඩෙනිකින්ගේ හමුදා හටයන්ට කෙටි කාලීන ජයග්‍රහණ අත්පත් විය. 1919 මැයි 19 දී දකුණු යුක්රේනයෙන් ඉවත්ව සුදු හමුදාව ඉක්මණින් ඉදිරියට ගමන් කරන්නට වූහ. රතු හමුදාවට ඒ ගම්බද වැසියන් පටන් ගත් කැරලි මර්දනයේ නියැළී ඉන්නට සිද්ධ විය. ජුනි 12 වැනි දා ඛාකිව් (Kharkiv) සහ අගෝස්තු 28 වැනිදා කියෙව්, සහ සැප්තැම්බර් 30 වැනිදා වොරොනේස් අල්ලා ගන්නට ඩෙනිකින්ගේ හට හමුදා සමත් වූහ. පිටිසර ගම්මාන ගම්බද වැසියන්ගේ අතට පත් වූ බැවින්, නගරයේ පමණක් පාක්ෂික බලය රැඳී තිබුණ බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ පසුබැසීම නිසා මහත් විශාල ප්‍රමාණයක සිරකරුවන් සහ ප්‍රාණ ඇපකරුවන් වෙඩි තබා මරා දැමිණි. ගම්බද වැසියන්ගේ ගරිල්ලා කණ්ඩායම් අල්ලාගෙන සිටි ගම්මාන මැද්දෙන් ඉක්මණින් පලා යද්දී, රතු හමුදා කාණ්ඩ සහ වෙකා කිසිත් දයාවක් අනුකම්පාවක් නොදැක්වූහ. ඔවුන් සිය ගණනින් ගම්මාන පුළුස්සා දැමූහ. මං පහරන්නන්, හමුදාව ඇත්හැර ගියවුන්, සහ ප්‍රාණ ඇපකරුවන් මහත් සංඛ්‍යා වෙඩි තබා මරා දැමූහ. පසුබැසීමත්, සහ අනතුරුව 1919 අග දී සහ 1920 මුල දී යළිත් යුක්රේනය අල්ලා ගැනීම නිසා සිවිල් ජනගහණයකට එරෙහිව මහා ප්‍රචණ්ඩත්වයක් දිග හැරෙන වාතාවරණයක් ඇති විය. "රතු අශ්වාරෝහක බළ ඇණිය" (*The Red Cavalry*)³⁰ නමින් අයිසැක් බාබෙල් ලියන නිපුණ කෘතියෙන් එය විස්තර කෙරෙයි.

²⁸ Taros Hunczak, ed., *The Ukraine, 1917-1921: A Study in Revolution* (Cambridge, Mass.: Harvard Ukrainian Research Institute and Harvard University Press, 1977).
²⁹ Volin (V. M. Eikhenbaum), *The Unknown Revolution, 1917-1921*, trans. Holley Cantine (New York: Free Life Editions, 1974), pp. 509-626; Alexandre Skirda, *Les Cosaques de la liberté* (Paris: J. C. Lattes, 1985); Richard Pipes, *Russia under the Bolshevik Regime, 1919-1924* (London: HarperCollins, 1994), pp. 106-108.
³⁰ Pipes, *Russia under the Bolshevik Regime*, pp. 105-131.

ඩෙනිකින්ට පසුව අණදෙන නිලධාරියා වූ බැරන් පියතෝර් රැන්ගල් (Baron Pytor Wrangel) යටතේ, ක්‍රිමියාවේ සරණාගතව සිටි, කැඩී බිඳී ගිය හට කාණ්ඩ අතලොස්සක් හැරෙන්නට, 1920 මුල් කාලය වෙද්දී සුදු හමුදාව පරාජයට පත්වී තිබිණ. එහි දී ගම්බද වැසියන් සහ බොල්ෂෙවික්වාදීන් එකිනෙකාට මුහුණට මුහුණ ලා සටන් කරන්නට ඉතිරිව සිටියහ. එතැන් පටන් 1922 දක්වා බොල්ෂෙවික් අධිකාරිය සමඟ තිබී ගැටුම දැඩි ලේ හලන මර්දනයක් බවට පත්විය. 1920 පෙබරවාරි සහ මාර්තු මාසවල දී කාසන්, සිම්බර්ස්ක්, සහ උෆා ප්‍රදේශයන්හි වොල්ගාවේ සිට උරල් දක්වා පැතිර ගිය අලුත් දැවැන්ත කැරැල්ල හැඳින්වුණේ “රේක්ක කැරැල්ල” (Pitchfork Rebellion) කියායි. රුසියානු මෙන්ම ටාටාර් (Tatar) සහ බෂ්කීර් (Bashkir) යන අය බහුලව සිටින ලද ඒ පළාත් දැඩි ආහාර කැඳවුම් වලට ලක්වී තිබිණ. සති කිහිපයක දී ‘රේක්ක කැරැල්ල’ දිස්ත්‍රික්ක දොළොස් ගණනකට ආසන්න ප්‍රමාණයක මුල්බැස ගන්නට සමත් වූහ. ‘කළු රාජාලියා’ නමින් හැඳින්වෙන ලද ගම්බද වැසියන්ගේ හමුදාවේ එහි විශාලතම අවස්ථාවේ දී 50,000 කට වැඩි සොල්දාදුවන් සිටියහ. කාල තුවක්කු සහ ස්වයංක්‍රීය බර තුවක්කු අවි ගත් ‘ජනරජයේ අභ්‍යන්තර ආරක්ෂාව සඳහා වූ හට කණ්ඩායම’ ඒ රේක්ක සහ කැති පමණක් අතැති විප්ලවකාරීන්ට යටත් කරගන්නට සමත් වූහ. දවස් කිහිපයක දී විප්ලවකාරීන් දහස් ගණනක් සමුලඝාතනය කරන්නටත් ගම්මාන සිය ගණනින් පුළුස්සා දමනු ලැබීය.³¹

‘රේක්ක කැරැල්ල’ ඉතාමත් ඉක්මණින් පාගා දැමුවත් ගම්බද වැසියන්ගේ විප්ලව දිගින් දිගටම පැතිර ගියේය. ඊ ළඟට එය මධ්‍යම-වොල්ගා ප්‍රදේශයේ ප්‍රාන්ත වලන්, ටැම්බොව්, පෙන්සා, සමාරා, සරටොව්, සහ විසාරිට්ස්කන්, යනාදියටත් පැතිර ගියේය. ඒ සියල්ල ආහාර කැඳවුම් වලින් දැඩි සේ පීඩි විඳි සිටි පළාත් වූහ. ටැම්බොව් හි ගම්වැසි විප්ලවකරුවන්ට එරෙහිව මර්ධන පිළිවෙත් මෙහෙයවනු ලැබූ බොල්ෂෙවික් නායකයා වූ ඇන්ටොනොව්-ඔව්සින්කෝ (Antonov-Ovseenko) පසුව පිළිගත් පරිදි 1920 සහ 1921 ආහාර කැඳවුම් සැලසුම් ඒවායේ සඳහන් වූ උපදෙස් පරිද්දෙන් ක්‍රියාත්මක කළේ නම්, ගම්වැසියන් නියත වශයෙන්ම මිය ඇදෙනු ඇත. සාමාන්‍ය වශයෙන් ඔවුන්ට එක වසරකට එක පුද්ගලයෙකුට බැගින් ඉතිරි වූයේ ධාන්‍ය රාත්තල් 35 කි (එක පුඩියක් -pudy 1) සහ අර්තාපල් රාත්තල් 55 කි (පුඩි -pudy 1.5) පමණකි. ජීවිතය පවත්වාගන්නට අවශ්‍ය වූ අවම ප්‍රමාණයෙන් එය දහයකට එකකට ආසන්න ප්‍රමාණයක් පමණක් විය. ඒ නිසා 1920 ගිම්හානයේ දී මේ ප්‍රාන්තවල ගම්බද වැසියන් ජීවිතය ආරක්ෂා කරගැනීම සඳහා වූ අරගලයක සෘජුවම යෙදී සිටියහ. එය තවත් වසර දෙකක් පුරා පැවතිණ. අවසානයේ දී අරගලකරුවන් කුසගින්න නිසා පරාජයට පත් වූහ.

1920 වසරේ ගම්බද වැසියන් සහ බොල්ෂෙවික්වාදීන් අතර පැවති ගැටුම් වලට තෙවැනි හේතුව වූයේ යුක්රේනයමයි. 1919 දෙසැම්බර් සහ 1920 පෙබරවාරි වෙද්දී සුදු හමුදා වලින් නැවතත් බොහෝ පෙදෙස් යටත් කරගන්නට බොල්ෂෙවික්වාදීන් සමත් වී සිටියහ. ඒත් ගම්මාන තවමත් පැවතියේ නිදහස් ‘කොළ’ පාර්ශවය වෙත පක්ෂපාතී වූ සිය ගණනක හට කාණ්ඩ යටතේය. ඒවායෙන් බොහොමය මධ්‍යමයේ අණසක යටතේ වූහ. ‘කළු රාජාලියන්’ මෙන් නොව, යුක්රේන හමුදා කාණ්ඩ අත සෑහෙන පමණ අවි ආයුධ තිබිණ. ඒ ඔවුන් අතර හමුදාව අත්හැර ගියවුන් බහුතරයක් සිටි නිසායි. 1920 ගිම්හානයේ දී මධ්‍යමයේ හමුදාවේ පිරිමි 15,000 ක් සහ අශ්වාරෝහක බළ ඇණියේ 2,500 ක් සිටියහ. ඔවුන් සතුව බර ස්වයංක්‍රීය තුවක්කු 100 ක් පමණ ද, කාල තුවක්කු 20 ක් ද, වෙඩි නොවදින වාහන දෙකක් ද, තිබිණ. දොළොස් ගණනක් සිටි භාර පන්සියයක සංඛ්‍යාවක් සිටි සුළු කණ්ඩායම් සිය ගණනක් ද බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ පෙර ගමන් වලට දැඩි ප්‍රතිරෝධයක් දක්වන්නට සමත් වූහ. මේ ගම්බද ගරිල්ලා සමඟ සටන් වැදීම පිණිස ඔහුට “නිරිත දිග පසුපස පෙරමුණේ අණදෙන නිලධාරියා” යැයි හඳුන්වමින් ආණ්ඩුව 1920 මැයි මාසයේ දී ෆිලික්ස් ජර්සින්ස්කිගේ සේවය පැතුහ. ජර්සින්ස්කි මාස දෙකකට වැඩි කාලයක් ඛාර්කිව් (Kharkiv) හි රැඳී සිටියේය. ඔහු ‘ජනරජයේ අභ්‍යන්තර ආරක්ෂාව සඳහා වූ හට කණ්ඩායම’ වෙනුවෙන් විශේෂ බළ ඇණි විසිහතරක් පිහිටුවීය. ඒවා පසුබසින විප්ලවකරුවන් හඹා යන්නට පුහුණු කරන ලද විශේෂ අශ්වාරෝහක බළ ඇණි මෙන්ම මං පහරන්නන්ගේ බලය පැවති ස්ථානයන්ට ගුවන් යානා වලින් බෝම්බ දමන කාණ්ඩ ද වූහ. ඔවුන්ගේ කාර්යය වූයේ මාස තුනක් ඇතුළත දී සියළුම ගම්බදවාසී ගරිල්ලා කණ්ඩායම් මුලිනුපුටා දැමීමයි.³² ඒත් සැබැවින්ම ඒ මෙහෙයුමට, 1920 ගිම්හානයේ සිට 1922 සිසිරය දක්වා, වසර දෙකකට වැඩි කාලයක් ගතවිණ. එහි දී දස දහස් ගණනක ජීවිත අහිමි වූහ.

බොල්ෂෙවික් අධිකාරිය සහ ගම්බද වැසියන් අතර වූ ගැටුම් සම්බන්ධයෙන්, “කොසැක්හරණය” —ඩොන් ප්‍රදේශයේ කොසැක් සහ කුබන් යන අයව සමාජ කණ්ඩායම් හැටියට ක්‍රමානුකූලව තුරන් කර දැමීම— විශේෂ තැනක් ගනියි. සාමූහික වගකීම යන මූල ධර්මය යටතේ, ප්‍රථම වතාවට, නව රෙජිමය සමස්ත කලාපයක

³¹ Figes, *Peasant Russia, Civil War*, pp. 333 ff.; Brovkin, *Behind the Front Lines*, pp. 323-325.

³² RTsKhIDNI, 76/3/109.

ජනගහණයක් ඒ සඳහාම විශේෂයෙන් හැඳු සැලසුම් වලින් අයිති කරන්නට, වඳ කරන්නට, සහ පිටමං කරන්නට මෙහෙයුම් මාලාවක නියැළීනහ. සෝවියට් නායකයන් එය “සෝවියට් ගැනුම්කාරය” (Soviet Vendée)³³ කියා හඳුන්වන්නට පටන් ගෙන තිබුණි. මෙම මෙහෙයුම් පැහැදිලිවම උණුසුම් සටනෙන් පිටත ගලා යෑමකින් ඇති වූ ප්‍රතිඵල නොවීය. කල් ඇතිව, රාජ්‍ය අධිකාරියේ ඉහළම තැන් වලින් එන අණ අනුව, සාප්පු ලෙහිත්, සර්ගේ ඔර්ඩස්හොනිකිඩ්සෙ (Sergo Ordzhonikidze), සර්ගේ සිට්සොව් (Sergei Syrtsov), ග්‍රිගෝරි සොකොල්නිකොව් (Grigori Sokolnikov), සහ අයිසැක් රයින්ගෝල්ඩ් (Issac Reingold) යනාදීන්ගේ නම් ඇතුළත්ව ඉතා සුක්ෂ්ම සැලසුම් කරල ලද ඒවා වූහ. හමුදාමය ගැටළු නිසා 1919 වසන්තයේ දී මොහොතකට නැවතුණ ද, බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් ඩොන් සහ කුබන් ජයග්‍රහණයෙන් පසුව ‘කොසැක්හරණය’ දැඩි කාරකවයකින් නැවත පටන් ගැනිණ.

1917 දෙසැම්බර් මාසයේ සිට පරණ රෙජිමය යටතේ අත්විඳි සිටි සුබ තත්වය අහිමිව සිටි කොසැක් ජනකොට්ඨාශයට බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් “කුලාක්” සහ “පංති හතුරන්” යැයි වර්ගීකරණය කරන ලදී. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ඔවුන් 1918 වසන්තයේ දකුණු රුසියාවේ සුදු හමුදාව සමඟ ඇටමන් ක්‍රාස්නොව් (Ataman Krasnov) ධජය යටතේ එකතු වී සිටියහ. 1919 පෙබරවාරි මාසයේ දී, බොල්ෂෙවික්වාදීන් යුක්රේනයට සහ දකුණු රුසියාවට ඇතුල් වූ කළ, රතු හමුදාවේ පළමු හමුදා කාණ්ඩය ඩොන් ගඟ දිගේ පිහිටි කොසැක් භූමිය අල්ලා ගත්හ. මුලු පටන්ම බොල්ෂෙවික්වාදීන් වගබලා ගත්තේ කොසැක් ඔවුන්ගේම කණ්ඩායමක් කරන සියල්ල විනාශ කර දැමීමටයි. ඔවුන්ගේ ඉඩම් රාජ සන්නක කර ඒවා රුසියන් අධිවාසීන්ට නැත්නම් කොසැක් තත්වය නොමැති ගම්බද වැසියන් අතර නැවත බෙදන ලදී; වේදනාව හෝ මරණය අත්වේ යැයි කියමින් ඔවුන් සතු සියළු අවි ආයුධ රජයට බාර කරන ලෙස ඔවුන්ට නියම විය (ඓතිහාසිකව රුසියන් අධිරාජ්‍යයේ සාම්ප්‍රදායිකව පෙරමුණට ගිය සොල්දාදුවන් වූ නිසා සියළු කොසැක් අයට අවි ආයුධ ළඟ තබාගැනීමේ අයිතිය තිබිණ); සහ සියළු කොසැක් පරිපාලන සමිති වහාම විසුරුවා හැරිණ.

බොල්ෂෙවික් පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුව විසින් 1919 ජනවාරි 24 වැනිදා සම්මත කරගත් රහසිගත යෝජනාව අනුව කළින්ම පිහිටුවා ගන්නා ලද ‘කොසැක්හරණ’ සැලැස්ම මේ සියළු මෙහෙයුම්වල කොටසක් වූයේය: “කොසැක් අයට එරෙහිව සිවිල් යුද්ධයේ අත්දැකීම් අනුව, ධනවත් කොසැක් අයට එරෙහිව දැවැන්ත භීෂණයක් සහ අනුකම්පා විරහිත සටනක් කිරීම එකම දේශපාලනිකව නිවැරදි මෙහෙයුම බව අපි හඳුනාගත යුතුයි. ධනවත් කොසැක් අය වඳ කර දමමින් ශාරීරිකව අන්තිම මිනිසා දක්වා ඉවත් කර දැමිය යුතුයි.”³⁴

කොසැක් ප්‍රදේශ තුළ බොල්ෂෙවික් රීතිය ස්ථාපිත කිරීමේ වගකීම බාර වූ, ‘ඩොන් සඳහා වූ විප්ලවීය කමිටුවේ’ සභාපති වූ රයින්ගෝල්ඩ් විසින් පිළිගත් පරිද්දෙන්, ප්‍රායෝගිකව “කොසැක් අයට එරෙහිව ගත් ප්‍රතිපත්තිය අවිචාරවත් ලෙසින් කළ දැවැන්ත මුලිනුප්‍රවා දැමීමක්”³⁵ විය. 1919 පෙබරවාරි මාසයේ සිට මාර්තු මැද දක්වා, බොල්ෂෙවික්වාදී හට හමුදා කොසැක් 8,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් වෙඩි තබා මරා දැමූහ.³⁶ සෑම ස්ටැනිස්ටා (stanista) එනම් කොසැක් ගම්මානයකම, විප්ලවීය උසාවි මිනිත්තු කිහිපයකින් පසුව ලඝු විනිශ්චයන් සම්මත කරමින් සම්පූර්ණ ලැයිස්තුවේ වූ සැකකරුවන්ව මරණයට නියම කළහ. සාමාන්‍යයෙන් වරද වූයේ “ප්‍රතිවිප්ලවීය හැදියාවයි.” මේ නොකඩවා සිද්ධ වූ විනාශය හමුවේ කොසැක් අයට කැරලි කරනවා හැරෙන්නට වෙනත් තෝරා ගැනීමක් නොවීය.

වෙෂෙන්ස්කායා (Veshenskaya) දිස්ත්‍රික්කයේ කැරැල්ල ඇති වූයේ 1919 මාර්තු 11 වැනි දිනයේය. හොඳින් සංවිධානාත්මක වූ විප්ලවකරුවන් කියා සිටියේ දාසයේ සිට පනස්පහ දක්වා වයසැති සියළු පිරිමින්ට පොදුවේ සටන් සඳහා සූදානම් වෙන්නට කියයි. ඩොන් ප්‍රදේශයේ හැම අත සිටි, වොරොනේස් තරම් ඈතක වූ තැන් වෙතට ද ටෙලිග්‍රෑම් යවමින් සමස්ත ජනගහණයට බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට එරෙහිව නැඟිටින්න යැයි කියා සිටියහ.

“අපි, කොසැක්,” ඔවුන් පැහැදිලි කළහ, “සෝවියට් විරෝධී නොවෙමු. අපි නිදහස් මැතිවරණ සඳහා පාක්ෂික වෙමු. අපි කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට, සාමූහික ගොවිතැනට, සහ යුදෙව්වන්ට එරෙහි වෙමු. අපි ආහාර කැඳවුම් වලට,

³³ V. L. Genis, “Raskazachivanie v Sovietskoi Rossii” (The de-Cossackization in Soviet Russia), *Voprosy istorii* (Problems of history), no. 1 (1994), 42-55.
³⁴ *Izvestiya TsKPSS*, no. 6 (1989), 177-178.
³⁵ RTsKhIDNI, 5/2/106/7.
³⁶ Genis, “Raskazachivanie v Sovietskoi Rossii,” pp. 42-55.

හොරකමට, සහ වෙකා විසින් නිමක් නැතිව කරන වෙඩි තබා මරා දැමීම් වලට එරෙහි වෙමු.”³⁷ අප්‍රේල් මුල වෙද්දී කොසැක් විප්ලවකරුවන් අවි ආයුධ සන්නද්ධව, 30,000 කට ආසන්න පිරිසකින් යුතු වූ බලකායක් නියෝජනය කළහ. ඒ සියල්ලන්ම යුද්ධයෙන් අත්දැකීම් ලද්දවුන් වූහ. දකුණු කෙළවරේ ඩෙනිකින්ගේ හමුදා සමඟ සටන් වදින කුබන් කොසැක් මෙන් මේ රතු හමුදා පෙරමුණ පිටුපසින් සටන් වැදුන විප්ලවීය ඩෙන් සටන්කාමීන් ඔවුන්ගේ යුක්රේන සමානයන් මෙන් සුදු හමුදාවේ 1919 මැයි සහ ජූනි පෙරගමන් වලට සුළුපටු නොවූ සභායක් ලබා දුන්හ. ජූනි මස මුල දී ඩෙන් කොසැක් සහ කුබන් සුදු හමුදාවේ බහුතරය සමඟ එක් වූහ. සමස්ත “කොසැක් ගැනුම්කාරය” (Cossack Vendée) “මුස්කොවයිට්, යුදෙව්, සහ බොල්ෂෙවික්” බියකුරු බලයෙන් නිදහස් වූහ.

ඒත් 1920 පෙබරවාරි වෙද්දී බොල්ෂෙවික්වාදීන් නැවත පැමිණියහ. කොසැක් ඉඩම්වල සිද්ධ වූ දෙවැනි හමුදා අධිවාසය පළමුවැන්නටත් වඩා සාහසික විය. සම්පූර්ණ ඩෙන් කලාපයට පුඩි (*pudy*) මිලියන 36 ක ධාන්‍ය සහභාගයක් වගා කිරීමට බල කෙරිණ. එය ඒ පළාතේ සමස්ත වාර්ෂික නිෂ්පාදනයට වඩා ලෙහෙසියෙන්ම වැඩි වූ ප්‍රමාණයකි. එයින් සමස්ත ප්‍රාදේශීය ජනගහණය සතු වූ අල්ප ආහාර සහ බීජ තොගය කොල්ලකෑම සිද්ධ වූවා පමණක් නොව ඔවුන්ගේ සියළු භාණ්ඩ, “සපත්තු, ඇඳුම්, ඇඳ ඇතිරිලි, සහ සැමොවාර්,” යනාදී සියල්ල කොල්ල කෑම සිද්ධ වූවා යැයි වෙකා වාර්තාවක් කියයි.³⁸ සටන් කළ හැකි තරම් ශාරීරික ශක්තියකින් වූ සෑම පිරිමියෙක්ම මේ ආයතනිකගත කරන ලද කොල්ලකෑමට ප්‍රතිචාර දැක්වූයේ ‘කොළ’ පාර්ශවය විප්ලවකරුවන් හා එකතු වීමෙනි. 1920 ජූලි වෙද්දී, කුබන් සහ ඩෙන් කලාප වල ඒ සංඛ්‍යාව අඩුම වශයෙන් 35,000 ක් පමණ වූහ. පෙබරවාරි මාසයේ පටන් ක්‍රයිමියාවේ හිර වී සිටි ජනරාල් වුන්ගල් (Wrangel) බොල්ෂෙවික් ග්‍රහණයෙන් තමන්ව නිදහස් කරගන්නා අවසාන දැඩි වෑයමකින් කොසැක් සහ කුබන් ‘කොළ’ පාර්ශවය සමඟ එකතු වන්නට තීරණ කළේය. 1920 අගෝස්තු 17 වැනිදා නොවොරොසීස්ක් (Novorossiisk) අසලට මිනිස්සු 5,000 ක් සම්ප්‍රාප්ත වූහ. සුදු, කොසැක්, කොළ, යනාදී එකමුතුවෙන් යුතු හමුදාව හමුවේ බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට කුබන් කලාපයේ ප්‍රධාන නගරය වූ ඒකතරිනෝඩාර් (Ekaterinodar) අත්හැර දමන්නට සිද්ධ විය. අනතුරුව ඔවුන්ට එම කලාපයෙන් ද පසුබැස යන්නට සිද්ධ වූහ. වුන්ගල් විසින් යුක්රේනයේ දකුණු ප්‍රදේශවල ප්‍රගතියක් අත්පත් කරගෙන තිබියද, සුදු හමුදා ජයග්‍රහණය කෙටි කාලීන විය. බොල්ෂෙවික් හමුදාවල අතිමහත් සංඛ්‍යා හමුවේ සිවිල් වැසියන් විශාල සංඛ්‍යාවක්ද ඔවුන් හා ගමන් ගනිමින් සිටි නිසා වුන්ගල් ගේ හට කණ්ඩායම් කරදරකාරී තත්වයන්ට මුහුණ දුන්හ. ඔක්තෝබර් අවසානය වෙද්දී ඔවුන් ක්‍රයිමියාව දෙසට සම්පූර්ණ ලෙසින් සී සී කඩ වී ගියහ. බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් ක්‍රයිමියාව යළි අත්පත් කරගැනීම, රතු සහ සුදු හමුදා අතර අවසන් ගැටුම විය. එය සිවිල් යුද්ධයේ විශාලතම සමුලසාතනය ද වූයේය. අඩුම වශයෙන් සිවිල් වැසියන් 50,000 ක් පමණකවත් 1920 නොවැම්බර් සහ දෙසැම්බර් මාසයන් හි දී බොල්ෂෙවික්වාදීන් අතරින් මරුමුවට පත් වූවා යැයි සැලකේ.³⁹

නැවත වතාවක් පරදින පැත්තේ සිටි කොසැක් යළිත් රතු භීෂණයෙන් බැට කන ලදී. වෙකා හි ප්‍රධාන නායකයෙක් වූ, ලැට්වියන් ජාතික කාල් ලැන්ඩර් (Karl Lander) “උතුරු කෝකසස් සහ ඩෙන් හි පූර්ණ බලධාරියා” යැයි නම් කෙරිණ. ඔහුගේ පළමු ක්‍රියාවක් වූයේ ‘කොසැක්භරණය’ සඳහා විශේෂ කොමිසමක් ලෙසින් ට්‍රොයිකා (*troiki*) පිහිටුවීමයි. 1920 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී පමණක් මේ ට්‍රොයිකා වලින් 6,000 ක් ජනතාව මරණයට නියම කරන ලද අතර ඔවුන් සියල්ලන්වම වහාම වෙඩි තබා මරා දමන ලදී.⁴⁰ රෙජිමයට එරෙහිව අවිගත් කොළ පාර්ශවීයයන්, නැත්නම් කොසැක්වරුන්ගේ පවුල්වල අය, සමහර විට අසල්වැසියන් පවා, ප්‍රාණ ඇපකරුවන් හැටියට ක්‍රමානුකූලව අත් අඩංගුවට ගෙන රැඳවුම් කඳවුරුවලට දමන ලදී. ඒවා මරණීය කඳවුරු බව යුක්රේනයේ වෙකා ප්‍රධානියා වූ මාටින් ලැට්සිස් විසින් වාර්තාවක දී පිළිගෙන ඇත: “මයිකොප් අසල කඳවුරුක එකතුකර තබන ලද ප්‍රාණ ඇපකරුවන්, කාන්තාවන්, දරුවන්, සහ වයසක පිරිමි ජීවිතය ගලවාගෙන ඉන්නේ ඔක්තෝබර් මාසයේ සීතල සහ මඩ ඇති වඩාත්ම කටුක තත්වයන් යටතේය... ඔවුන් මැස්සන් මෙන් මිය යති. මරණයෙන් ගැලවෙන්නට කාන්තාවන් ඕනෑම දෙයක් කරනු ඇත. කඳවුර මුරකරන සොල්දාදුවන් එයින් වාසි ගෙන ඔවුන් ගණිකාවන් ලෙස සලකති.”⁴¹

³⁷ RTsKhIDNI, 17/6/83.

³⁸ Genis, “Raskazachivanie v Sovietskoi Rossii,” p. 50; RTsKhIDNI, 17/84/75.

³⁹ Melgunov, *The Red Terror in Russia*, p. 77; Brovkin, *Behind the Front Lines*, p. 346.

⁴⁰ RTsKhIDNI, 17/84/75/28.

⁴¹ Ibid., 17/84/75/28.

සියළු ප්‍රතිවිප්ලවයන්ට අනුකම්පා විරහිතව දඬුවම් ලැබිණ. “රතු හිමිණයේ දවසක්” සංවිධානය වූයේ, ලැන්ඩාර් කියුවාටත් වඩා දැඩි ලෙසකිනි. ඒ පියනිගෝස්ක් (Pyatigorsk) වෙත සංවිධානයේ ප්‍රධානියාව සැඟවී පහර දුන් කල්ලියකට හසුවීමෙන් පසුවයි. ලැන්ඩාර් රෙකමදාරු කර තිබුණේ “මේ ත්‍රස්තවාදී ක්‍රියාව අපේ වාසියට හරවා ගෙන ප්‍රාණ ඇපකරුවන් හැටියට වැදගත් අය ඔවුන්ට වෙඩි තබා මරා දැමීමේ අරමුණින් ගත යුතුයි, එසේම ‘සුදු’ ඔත්තුකරුවන් සහ ප්‍රතිවිප්ලවීයයන්ව පොදුවේ වෙඩි තබා මැරීම ඉක්මන් කරන හේතුවක් කරගත යුතුයි,” කියාය. ලැන්ඩාර් කියුවේ “පියනිගෝස්ක් වෙතා තීරණය කළේ කෙළින්ම එක දවසක දී මිනිස්සු 300 කට වෙඩි තබා මරා දැමීමටයි. ඔවුන් ටවුම විවිධ ප්‍රදේශ අනුව බෙදූහ. ඒ හැම ප්‍රදේශයකම සිටින ජනගහණයෙන් කෝටාවක් ගත්හ. වෙඩි තැබිය යුතු අයගේ නම් ලැයිස්තු හදන්නට යැයි පක්ෂයට නියෝග කළහ ... මේ එතරම් අතෘප්තිමත්කර ක්‍රමය ඇදී ගියේ පෞද්ගලික වූ පරණ කෝන්තර බහුතරයක් පිරිමසා ගන්නටයි... කිස්ලොවොඩ්ස්ක් (Kislovodsk) හි දී, වෙන හොඳ අදහසක් නොමැති වූ හෙයින්, රෝහලේ සිටිය ජනතාව මරා දමන්නට තීරණය විය.”⁴²

කොසැක්හරණයේ වඩාත්ම කාර්යක්ෂම ක්‍රමයක් වූයේ කොසැක් ටවුම් විනාශ කර දමා ඒවායේ ජීවිත ගලවා ගත්තවුන්ව පිටුවහල් කිරීමයි. එවක දී උතුරු කෝකසස් හි විප්ලවීය කම්ටුවේ සභාපති වූ සර්ගේ ඔර්ඩිසොනිකිඩිසෙ (Sergo Ordzhonikidze) ගේ ලිපිගොනු තුළ 1920 ඔක්තෝබර් මාසයේ අග සහ නොවැම්බර් මස මුල දී සිද්ධ වූ එවැනි මෙහෙයුමක් ගැන විස්තරාත්මක තොරතුරු අඩංගු වෙයි. ඔක්තෝබර් 23 වැනිදා ඔර්ඩිසොනිකිඩිසෙ මෙසේ අණ කළේය:

1. කාලිනොවිස්කායා (Kalinovskaya) ටවුම ගිනි තැබීමට
2. අර්මොලොවිස්කායා (Ermolovskaya), රොමානොවිස්කායා (Romanovskaya), සාමාචින්ස්කායා (Samachinskaya) සහ මිකායෙලොවිස්කායා (Mikahilovskaya) වැසියන් සියල්ලන්ම ඔවුන්ගේ නිවාස වලින් එළවා දමා, ඒ නිවාස සහ ඔවුන්ගේ ඉඩම් දුප්පත් ගම්වැසියන් අතර, සහ හැම විටම සෝවියට් බලයට දැඩි ගෞරවයක් දැක්වූ වෙවියන් (Chechens) අතර විශේෂයෙන්ම බෙදා හැරීම.
3. ඉහත සඳහන් ටවුම් වල සිටින වයස දහ අටත් පනස් පහත් අතර සියළු පිරිමි එකතු කර අවිගත් මුරකරුවන් යටතේ උතුරට පිටුවහල් කිරීම, එහි දී ඔවුන්ට දැඩි ශ්‍රමය වෙහෙසවිය යුතු කටයුතු වලට බලාත්කාරයෙන් දැමීම.
4. කාන්තාවන්, දරුවන්, සහ වයසක උදවිය ඔවුන්ගේ නිවහන් වලින් එළවා දැමීම, ඒත් ඔවුන්ට ඉතාමත් උතුරු ප්‍රදේශයන්වල නැවත පදිංචියට අවස්ථාව ලබා දීම.
5. ඉහත සඳහන් ටවුම් වල සියළු හරකාබාන සහ නිෂ්පාදන රජ සන්නක කිරීම.⁴³

සති තුනක් යද්දී ඔර්ඩිසොනිකිඩිසෙ වෙත මෙහෙයුමේ ප්‍රගතිය කටු සටහන් වාර්තාවක් ලැබිණ:

කාලිනොවිස්කායා: ටවුම බිමට සමතලා කර එහි මුළු ජනගහණය (4,220) කඳවුරුවලට පිටමං කිරීම හෝ පිටුවහල් කරන ලදී

අර්මොලොවිස්කායා: සියළු වැසියන් ඉවත් කරන ලදී (3,218)

රොමානොවිස්කායා: 1,600 කඳවුරු වලට පිටමං කරන ලදී, 1,661 කඳවුරු බලා පිටමං කරන තෙක් පසුවෙති

සාමාචින්ස්කායා: 1,018 කඳවුරු වලට පිටමං කරන ලදී, 1,900 කඳවුරු බලා පිටමං කරන තෙක් පසුවෙති

මිකායෙලොවිස්කායා: 600 කඳවුරු වලට පිටමං කරන ලදී, 2,200 ක් කඳවුරු බලා පිටමං කරන තෙක් පසුවෙති

⁴² Quoted in Brovkin, *Behind the Front Lines*, p. 353.

⁴³ RTsKhIDNI, 85/11/131/11.

එයට අමතරව, ආහාර ද්‍රව්‍ය පිරවූ කරත්ත 154 ක් ග්‍රොස්නි (Grozny) වෙත යවන ලදී. කඳවුරු බලා පිටමං කරන මෙහෙයුම අවසන් නොවූ ටවුම් තුනේ, පළමුවෙන්ම පිටමං කරන්නේ 'සුදු' සහ 'කොළ' පාර්ශවයේ පවුල්, සහ අන්තිම කැරැල්ලට සහභාගී වූ ඕනෑම අයෙකුවයි. මේ පිටමං කර යවන තෙක් පසුවන අය අතර සෝවියට් රෙජිමයට සහයෝගය දෙන ලදැයි හඳුනාගත් අයත්, රතු හමුදාවේ සොල්දාදුවන්ගේ පවුල්වල අයත්, සෝවියට් නිලධාරීන්, සහ කොමියුනිස්ට්වැද්දන් ද වෙති. ප්‍රමාදයට හේතුව දුම්රිය මැදිරි හිඟ වීමයි. සාමාන්‍යයෙන්, එක දිනකට එක කණ්ඩායමක් පමණක් මේ මෙහෙයුම් වල දී යැවීම සිද්ධ වේ. මෙහෙයුම හැකි ඉක්මණින් නිමා කරන්නට, අපිට ඉතා ඉක්මනින් අමතර දුම්රිය මැදිරි 306 ක් එවන මෙන් ඉල්ලා සිටීමු.⁴⁴

මෙවැනි "මෙහෙයුම්" නිමා වූයේ කෙසේද? අවසානාවකට, එයට පිළිතුරු දෙන වාර්තා නැත. ඒවා සෑහෙන කාලයක් තිස්සේ පැවති බව පැහැදිලියි. එසේම සෑම අවස්ථාවක දී ම පාහේ ඒ මෙහෙයුම් අවසන් වූයේ මහා උතුරු පළාත්වලට පිටමංකර යැවීමෙන් නොව, එසේ වීම පටන් ගැනෙන්නේ තවත් වසර බොහොමයකින් පසුවයි, ඒත් ඔවුන්ව යැවුනේ ළඟ පාතක පිහිටි ඩොනෙට්ස්ක් (Donetsk) පතල් වලටයි. 1920 ගණන්වල පැවති දුම්රිය මාර්ග තත්වය අනුව මෙහෙයුම් බොහොමයක් ව්‍යාකූලව පැවතුණි. කෙසේ නමුදු, ඔවුන්ගේ සාමාන්‍ය හැඩගැස්ම සහ අරමුණ අනුව 1920 දී කෙරෙන 'කොසැක්හරණ' මෙහෙයුම් තවත් වසර දහයකට පසුව මහා පරිමාණයෙන් එන 'කුලාක්හරණ' මෙහෙයුම් ගැන හෝඬුවාවක් දුන්නකි. සාමූහික වගකීමේ අදහස දෙකම තුළ බෙදා ගන්නකි. එක ලෙසින්ම රැකවල් අනුව පිටමං කරන කණ්ඩායම් ක්‍රියාවලිය සිද්ධ විය. එකම සංවිධාන ගැටළු සඳහා මුහුණ පාන ලදී. සිරකරුවන් ඔවුන්ගේ ගමනාන්ත වලට පැමිණෙද්දී කිසිත් සුදානමක් නොවූ තත්වයන්ට මුහුණ දීමත් දකින්නට ලැබුණි. එමෙන්ම, බලාත්කාරයෙන් බර වැඩ සඳහා පිටමං කරන ලද්දවුන්ව යොදා ගැනීමේ සිද්ධාන්තය ක්‍රියාවට නැංවුණි. බොල්ෂෙවික්වැද්දන්ට විරෝධය පෑම නිසා ඩොන් කොසැක් සහ කුබන් දැඩි වන්දියක් ගෙවූහ. වැඩියෙන්ම විශ්වාස කළ හැකි ඇස්තමේන්තු වලට අනුව මිලියන 3 කට වඩා වැඩි නොවූ ජනගහණයකින්, 1919 සහ 1920 වසර වල දී මරා දැමුණ හෝ පිටමං කරන ලද පිරිස 300,000 ත් 500,000 ත් අතර වේ.

මේ අපරාධ අතර ප්‍රමාණය කොතරම්දැයි කියා විමසීම වැඩියෙන්ම අපහසු වනුයේ "හතුරු පංතියකට අයිති නිසා" නැත්නම් "සමාජයට නුසුදුසු" නිසා සිරකරුවන් සහ ප්‍රාණ ඇපකරුවන් හැටියට ගත් අය සමූල ඝාතනයයි. 1918 දෙවැනි අග භාගයේ දී රතු භීෂණයේ තර්කානුකූල කොටසක් හැටියට මේ සමූල ඝාතන සිද්ධ වූයේ තවත් විශාල පරිමාණයෙනි. පංති පදනම අනුව ඝාතනය කිරීම නීති වශයෙන් සාධාරණීය කෙරුණේ එයින් අලුත් ලෝකයක් බිහිවෙනවා යන ප්‍රකාශය මතයි. කියෙව් වෙකා ප්‍රකාශනය කළ 'රතු කඩුව' (*Krasnyi mech*) පුවත්පතේ ප්‍රථම කලාපයේ කතෘ තීරුව පැහැදිලි කළ ආකාරය අනුව දුෂ්කර උපත්තියකට සහාය දීම සඳහා සියල්ලටම අවසර ලැබේ:

බුර්ජුවාසිය විසින් "පහළ පංති" පීඩිත කිරීම සහ සුරා කෑම සඳහා මවන ලද පරණ ක්‍රමයේ ආචාර ධර්ම සහ "මනුෂ්‍යත්වය" අපි ප්‍රතික්ෂේප කරමු. අපේ ආචාර ධර්මයට පූර්වාදර්ශයක් නැත, සහ අපේ මනුෂ්‍යත්වය පරම වේ, මන්ද එය පවතින්නේ නව පරමාදර්ශයක වීමෙනි. අපේ අරමුණ සියළු ආකාරයේ පීඩනය සහ ප්‍රචණ්ඩත්වය විනාශ කර දැමීමයි. වාර්ගික පීඩනයට සහ වහල් බවට ඇද දමන්නට නොව මනුෂ්‍යත්වය එහි යදම් වලින් ගලවන්නට ප්‍රථමයෙන්ම කඩු එසවූයේ අපි නිසා අපිට සියල්ලට අවසර ඇත... ලේ? ලේ වලට වතුර වගේ ගලන්නට ඉඩ දෙන්න! බුර්ජුවාසිය විසින් නංවා ඇති කළු මුහුදුකොල්ලකාරයාගේ කොඩියට සදා පැල්ලම් තබන්නට ලේ වලට ඉඩදෙන්න. අපේ කොඩිය සදා රතු ලේ පාටින් දිනේවා! පරණ ලෝකයේ මරණයෙන් පමණයි අපිට අපිව ඒ හිවලුන් ආපහු ඒමෙන් නිදහස් කරගත හැකියාව ලැබෙන්නේ!⁴⁵

එයාකාර සාහසික කතා වලට ප්‍රතිචාර දක්වන්නට බොහෝ දෙනෙක් සුදානම්ව සිටියහ. පළිගැනීමට උත්සුක සමාජ කාරකයන් වෙකා තනතුරුවල පිරී සිටියහ. බොල්ෂෙවික් නායකයන් විසින් පිළිගත් පරිදි, සමහර අවස්ථාවල දී ඔවුන්ම නිර්දේශ කළ පරිදි, "අපරාධකරුවන් සහ සමාජයේ පිරිහුණු පුද්ගලයන්" වෙතින් නිරතුරුව එයාකාරයෙන්ම බඳවා ගැනිණ. මාර්තු 22 වැනිදා ලෙනින්ට යැවූ ලිපියක, බොල්ෂෙවික් නායකයෙක් වූ සෙරාෆිනා ගොප්නර් (*Serafina Gopner*) විසින් ඒකතරිනොස්ලාවල් (*Ekaterinoslav*) වෙකා කටයුතු විස්තර කරයි: "මේ සංවිධානය මදය දක්වාම කුණු වී ඇත: අපරාධකාරීත්වයේ, ප්‍රචණ්ඩත්වයේ, සහ සියළු හිතූමතයේ තීරණ ගන්නා

⁴⁴ Ibid., 85/11/123/15.

⁴⁵ *Krasnyi mech* (Red Sword), no. 1 (18 August 1919), 1.

විදියක දිලීරයක්, සහ මෙය පිරි ඇත්තේ සමාජයේ රොවු සහ හුදු අපරාධකරුවන් වෙතින්, ඔවුන් අකමැති ඕනෑම කෙනෙක් මරා දමන මහත් ප්‍රමාණයක අවි ආයුධ වලින් සන්නද්ධ පිරිමින් ගෙන්. ඔවුන් සොරකම් කරති, කොල්ල කති, දූෂණය කරති, සහ ඕනෑම කෙනෙක් සිරගෙට ඇද දමති, හොරට ලේඛන සකස් කරති, තාසාද්ග්‍රහණය සහ කප්පම් ගැනීමේ නියැලෙති, සහ විශාල මුදල් ප්‍රමාණයකට ඕනෑම කෙනෙකුට යන්න ඉඩ දෙති.”⁴⁶

මධ්‍යම කමිටුවේ ලිපිගොනු, ෆීලික්ස් ජර්සින්ස්කිගේ ලිපිගොනු මෙන්ම, පක්ෂ නායකයන් නැත්නම් රහස් පොලිසියේ පරීක්ෂකයන් විසින් “ලේ සහ ප්‍රවණ්ඩත්වය නිසා වියරු වැටුණ” ප්‍රාදේශීය වෙකා විසින් කරන ලද “පහත් වැඩ” විස්තාරත්මකව ලියූ අනේක වාර්තා වලින් පිරී ඇත. නෛතික හෝ ආචාර විධියක් නොමැතිකමේ ප්‍රතිඵලය වූයේ ප්‍රාදේශීය වෙකා සම්පූර්ණ ස්වාධීනත්වයකින් වැඩ කිරීමයි. ඔවුන්ගේ ක්‍රියා කලාපය ගැන කිසිවෙකුට වගකියන්නට සිද්ධ නොවූයෙන්, ඔවුන් තවත් ලේ පිපාසිත සහ ප්‍රජා පීඩක රෙජිමයන් බවට පත් වූහ. ඔවුන්ට පාලනය නොවූහ. පාලනය කරන්නට නොහැකි වූහ. බොහෝ ලෙසින් එක හා සමාන වූ දුසිම් ගණනක වාර්තා අතරින් උපුටා ගැනීම් තුනක් රැගෙන මේ ආරාජික වැනි තත්වයට පත්වීම විස්තර කෙරෙයි.

පළමුවැන්න, ටැම්බොව් ප්‍රාන්තයේ සිසරාන් (Syzran) වල වෙකා පුහුණු උපදේශකයෙක් වූ ස්මිරනොව් 1919 මාර්තු 22 වැනිදා ජර්සින්ස්කි වෙත යවන වාර්තාවකි:

නොවො-මාත්‍රියෝස්කායා volost හටගත් කුලාක් කැරැල්ල වටේ පවතින සිද්ධීන් ගැන මම සොයා බැලුවෙමි. ප්‍රශ්න කිරීම් සිද්ධ වූයේ දැඩි ව්‍යාකූල විදියකටයි. හත්තෑපනස් දෙනෙකුට ශාරීරික වධහිංසා දෙන ලදී. ඒත් ලිඛිත වාර්තා වලින් කිසිවක් පැහැදිලි කරගත නොහැකියි.. පෙබරවාරි 16 වැනිදා පස් දෙනෙකුට වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. ඊට පසු දිනයේ දහතුන් දෙනෙකුට වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. මරණ නියම සහ වෙඩි තබා මැරීම් සඳහන් වාර්තාවේ දිනය පෙබරවාරි 28 යැයි සඳහන්. එය පැහැදිලි කරන්න යැයි මම ප්‍රාදේශීය වෙකා වෙතින් විමසද්දී, ඔහු පිළිතුරු දුන්නේ, “ඒ අවස්ථාවේ දී අපිට වේලාවක් තිබුණේ නැහැ වාර්තා ලියන්න. ඉතින් මොනා වුනත් එහි ඇති වැරද්ද මොකක්ද, අපි බුර්ජුවාසියන් සහ පංතියක් හැටියට කුලාක් තුරන් කරන්න වෑයම් කරද්දී?”⁴⁷

අනතුරුව, 1919 සැප්තැම්බර් 26 වැනි දිනයේ, යරෝස්ලවල් හි බොල්ෂෙවික් පක්ෂයේ කලාපීය සංවිධානයේ ලේකම්වරයාගේ වාර්තාවක් මෙසේ දක්වයි: “සෙවිල්ලක් බැලිල්ලක් නැතිව වෙකා මංකොල්ල කනවා සහ හැමෝම අත් අඩංගුවට ගන්නව. ඔවුන්ට දඬුවම් ලැබෙන්නේ නැහැයි කියල හොඳටම විශ්වාස නිසා. ඔවුන් වෙකා මූලස්ථානය දැවැන්ත ගණිකා නිවාසයක් විදියට හරවාගෙන, සියළු බුර්ජුවාසි කාන්තාවන් ඔවුන් එහි රැගෙන යනව. බීමතින් සිටීම සුලබ දර්ශනයක්. සුපවයිසර්ලා අතර කොකේන් භාවිතය හොඳින් පැතිර පවතිනව.”⁴⁸

අවසාන වශයෙන්, 1919 ඔක්තෝබර් 16 දිනය රැගත්, නායකත්වයේ විශේෂ දෙපාර්තමේන්තුවේ පරීක්ෂකයා වූ එන්. රොසෙන්ටාල් වෙතින් එන වාර්තාවකි:

එකොළොස්වැනි හමුදාවේ විශේෂ දෙපාර්තමේන්තුවේ ප්‍රධානියා, අටාර්බෙකොව් (Atarbekov) දැන් මූලස්ථානයේ අධිකාරය පිළිගැනීම ප්‍රතික්ෂේප කරයි. ජූලි 30 වැනිදා, [අන්ද්‍රේ] සකොවිස්කි සහෝදරයාට විශේෂ දෙපාර්තමේන්තුවල වැඩ කටයුතු විභාග කිරීම සඳහා මොස්කව් සිට එවන ලද පසුව, ඔහු [ග්‍රෙගරි] අටාර්බෙකොව් මුණ ගැහෙන්නට පැමිණියේය. අටාර්බෙකොව් එහි දී විවෘතව කියා සිටියේ, “කියන්න ජර්සින්ස්කිට මම එයාගේ පාලනය ප්‍රතික්ෂේප කරනවාය කියා,” ය. කිසිදු පරිපාලන සම්මතයක් ගැන මේ පුද්ගලයන් ගෞරව දක්වන්නේ නැත. මේ අය බොහොමය සැක සහිත පමණක් නොව ඔවුන්ගේ හැදියාව පැහැදිලිවම අපරාධකාරීයි. ‘සංකාර්ය දෙපාර්තමේන්තුව’ කිසිදු ආකාරයකින් වාර්තා කිසිවක් තබා නොගනියි. මරණ දණ්ඩන නියම සහ එවැනි නියම ඉටු කිරීමේ දී මට කිසිදු පුද්ගලයෙක් විසින් කළ විනිශ්චයක් සොයාගත නොහැකි විය. ඒවා ලැයිස්තු පමණක් වූහ. බොහෝ විට මරා දැමූ පිරිස ගැන අසම්පූර්ණ ලැයිස්තු. ඒවායේ සඳහන් වූයේ මෙසේය: “අටාර්බෙකොව් සහෝදරයාගේ නියමය පරිදි වෙඩි තැබිණ.” මාර්තු සිද්ධීන් ගැන කිව්වොත්, කාටද වෙඩි තැබුවේ සහ ඒ ඇයි කියා පැහැදිලි අදහසක් ගන්නට කිසිත් ලෙසකින් නුපුළුවන... කම්සුව උත්සව සහ බීමතින් සිටීම දිනපතා සිද්ධ වූවකි. වෙකා සේවයේ

⁴⁶ RTsKhIDNI, 5/1/2159/35-38.

⁴⁷ Ibid., 76/3/70/20.

⁴⁸ Ibid., 17/6/384/62.

යෙදෙන සියල්ලන්ම පාහේ කොකේන් භාවිත කරන අයයි. දිනපතා එතරම් මහත් ලෙසින් දකින ලේ සමඟ ඔට්ටු වෙන්න උදව් කරන්නේ එය බව ඔවුන් කියති. ලේ සහ ප්‍රචණ්ඩත්වයෙන් බිමත්ව, වෙකා ඔවුන්ගේ වගකීම ඉටු කරති, ඒත් එය හැදී ඇත්තේ පාලනය කළ නොහැකි කාරකයන් වෙතින් නිසා එයට සම්පව කරන විපරම් අවශ්‍යයයි.⁴⁹

1919 සහ 1920 වසර වල දී බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ හතුරන් විසින් එකතු කරන ලද විවිධ කියමන් වලින් බොල්ෂෙවික් පක්ෂයේ සහ වෙකා හි අභ්‍යන්තර වාර්තා වලින් ද තහවුරු කරනු ලැබිණ. විශේෂයෙන්ම ජනරාල් ඩෙනිකින් පිහිටුවන ලද ‘බොල්ෂෙවික් අපරාධ සඳහා විශේෂ විමර්ශනයේ කොමිසම’ එහි පුරාලේඛන එකතුව 1945 දී මොස්කව් වලින් ප්‍රාග් නගරය වෙත ගෙන ගිය පසුවද, දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ මහජනතාවට විවෘත නොවීය. දැන් එය මහජන අධීක්ෂණයට විවෘතව ඇත. 1926 දී රුසියාවේ සමාජවාදී විප්ලවයවාදී ඉතිහාසඥයා, සරේග මෙල්ගුනොව්, ඔහුගේ ‘රුසියාවේ රතු භීෂණය’ (*The Red Terror in Russia*) නමැති පොතේ බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් සාමූහික ලෙස, සහ සාමාන්‍යයෙන් පංති පදනම යටතේ, සිරකරුවන්, ප්‍රාණ ඇපකරුවන්, සහ සිවිල් ජනතාව සමූලඝාතනය කළ විස්තර අඩංගු කරන්නට වෑයම් කළේය. එය අසම්පූර්ණ වුවද, ඒ පළමුවෙන්ම කළ අධ්‍යයනයේ සඳහන් ප්‍රධාන සිද්ධීන් ඒ ගැන විමසා බලන ලද පැති දෙකකින් එන විවිධ වාර්තාමය මූලාශ්‍ර වලින් මුළුමනින් තහවුරු වී තිබේ. වෙකා ආධිපත්‍යයේ දී තිබී සංවිධානාත්මක ව්‍යාකූලතාවන් නිසා, තවමත් සමූලඝාතන වල දී නිශ්චිතවම මිය ගිය සංඛ්‍යා ගැන නිවැරදි තොරතුරු අතර පරතර පවතී. ඒ වුවද අපිට කොතරම් සමූල ඝාතන සිද්ධි වූවාදැයි යන්න ගැන ප්‍රමාණවත් සහතිකයක් ඇත. මේ විවිධ මූලාශ්‍ර භාවිතා කරමින්, අයෙකුට අඩු වශයෙන් ප්‍රමාණයට අනුව එහි ලැයිස්තුවක් හැදීමට උත්සාහ කළ හැකියි.

පළමු රතු භීෂණ රැල්ලේ දී, 1918 සැප්තැම්බර් මාසයේ පටන් ගැනුණ “සැකකරුවන්,” “ප්‍රාණ ඇපකරුවන්,” සහ අනෙකුත් “ජනතාවගේ හතුරන්” අත් අඩංගුවට ගැනීම නැන්නම් සිරගෙවල් වලට හෝ රැඳවුම් කඳවුරු වලට යැවීම සරල පරිපාලන ක්‍රමවේදයක් විය. මේ “සැකකරුවන්,” “ප්‍රාණ ඇපකරුවන්,” සහ “ජනතාවගේ හතුරන්,” යන වර්ගීකරණ පිහිටුවන ලද පසුව, එසේම රැඳවුම් කඳවුරු හැදූ පසුව, පීඩනයේ යාන්ත්‍රණය පහසුවෙන් ක්‍රියාවට නංවන්නට හැකියාව පැදිණ. මේ යුද්ධය පැතිර යාමට හේතු කාරකය වූයේ වෙත කිසිවක් නොව හතුරු විසින් එතෙක් කාලයක් අල්ලාගෙන සිටි ගම යටත් කරගැනීමයි. එයින් භූමිය නීතිපතා අතින් අතට ගොස් සෑම මාසයක දී ම යම් හමුදා ජයක් අත්පත් කරදෙන ලදී.

නගරවල බලාත්කාරයෙන් ස්ථාපිත කරනු ලැබූ “ජනතාවගේ ආඥාදායකත්වය” අල්ලා ගැනීමත් හෝ අහිමි වීමත් එයාකාර ලෙසින්ම අවධි හැටියට ගලා ගියේය: කළින් තේරී පත්වූ සම්මේලන විසුරුවා හැරීම, සියළු වෙළඳාමට තහනම —නිසැකයෙන්ම වහාම ආහාර මිල ගණන් ඉහළ යෑම, අනතුරුව පැමිණි ආහාර හිඟ— සියළු ව්‍යාපාර ජනසතු කිරීම, සහ ඊ ළඟට බුර්ජුවාසියට විශාල බද්දක් නියම කිරීම -1919 පෙබරවාරි මාසයේ බාර්කිව් හි රුබල් මිලියන 600 ක්, සහ 1919 අප්‍රේල් මාසයේ ඔඩෙස්සා හි මිලියන 500 ක්. මේවා ගෙවීම තහවුරු කරනු පිණිස සිය ගණනින් බුර්ජුවාසීන් ප්‍රාණ ඇපකරුවන් හැටියට අත් අඩංගුවට ගෙන ඔවුන්ව රැඳවුම් කඳවුරු වෙත යවන ලදී. සැබැවින්ම මේ ගෙවීම් අය කරගැනීම සිද්ධි වූයේ ආයතනික ලෙසින් කොල්ලකෑම, පවරාගැනීම, සහ තර්ජනයෙන් බියගැන්වීම තුළිනි. එය “බුර්ජුවාසිය සමාජ පංතියක් හැටියට” විනාශ කර දැමීමේ පළමු පියවර විය.

“මැයි 13 වැනිදා යනු, ‘ශ්‍රමික සෝවියට්’ යෝජනාව පරිදි ප්‍රකාශනය වෙත බුර්ජුවාසියේ දේපල පවරා ගැනීමේ දිනය,” යැයි 1919 මැයි 13 වැනිදා ඔඩෙස්සා හි ශ්‍රමික නියෝජිතයන්ගේ කවුන්සිලයේ ඉස්වෙස්ටියා පුවත්පත නිවේදනය කළේය. “දේපල අයිති පංති විසින් ඔවුන් සතු ආහාර, සපත්තු, ඇඳුම්, ආහරණ, බයිසිකල්, ඇඳ ඇතිරිලි, රෙදි, හැඳි ගෑරුප්පු, පිඟන්, සහ අනෙකුත් ශ්‍රමික ජනගහණයට නැතිවම බැරි ද්‍රව්‍ය සවිස්තරව ඇතුළත් කරමින් පෝරම පිරවිය යුතුයි... පවරා ගැනීමේ කොමිසම් වෙත මේ පූජනීය කටයුත්ත සඳහා සහාය ලබා දීම සියල්ලන්ගේම වගකීමයි ... පවරා ගැනීමේ කොමිසම් වෙත සහාය ලබා නොදෙන යම් කෙනෙක් වෙත් නම් ඔවුන් වහාම අත් අඩංගුවට ගැනේ. ප්‍රතිරෝධය දක්වන යම් අයෙක් වෙත් නම් පසුවට කල් නොතබා වෙඩි තබා දැමීම සිදුවේ.”

යුක්තියෙන්ම වෙකා ප්‍රධානියා වූ ලැට්සිස් ප්‍රාදේශීය වෙකා සංවිධාන වෙත යවන ලද වක්‍රලේඛනයක සඳහන් කළ පරිදි, මේ පවරා ගැනීම්වල එලදාව සෘජුවම වෙකාගේ පොකැට්ටු වෙත හෝ රතු හමුදාවේ ආහාර කඳවුම් සහ පවරාගැනීම් කාණ්ඩ අනෙක් රාශියක සිටි ප්‍රධානීන් අත රැඳිණ.

⁴⁹ Ibid., 17/66/66.

පවරා ගැනීමේ දෙවැනි අදියර වූයේ බුර්ජුවාසි වාසස්ථාන රාජ සන්නක කිරීමයි. මේ “පංති යුද්ධයේ” දී හතුරුව අවමානයට ලක් කිරීම ඉතා වැදගත් වූයේය. “අපි ඔවුන්ට සලකන්න ඕන ඔවුන්ට සුදුසු විදියට: බුර්ජුවාසිය ගොරව කරන්නේ දඬුවම් දෙන සහ මරණයට පමුණුවන අධිකාරියකට පමණයි,” යැයි ඉහත සඳහන් කළ ඔඩෙස්සා පුවත්පතේ වාර්තාවක් 1919 අප්‍රේල් 26 වැනිදා මෙසේ සඳහන් කළේය. “අපි මේ ලේ උරා බොන පල් මෝඩයන් දුසිම් ගණනක් වෙඩි තබා මරා දැමුවොත්, ඔවුන්ගේ තත්වය පාර අතුගාන අයගේ තත්වයට පහළ දැමීමෙන් සහ බලාත්කාරයෙන් ඔවුන්ගේ කාන්තාවන් යොදවා රතු හමුදා බැරැක්ක පිරිසිදු කෙරෙව්වොත් (එය ඔවුන්ට ගොරවයක් වේවි), අපේ බලය පවතින්නට ආපු එකක් යැයි යැයි ඔවුන්ට වැටහේවි. කිසිම කෙනෙක්, ඉංග්‍රීසි නෙමෙයි හොටන්ටොට්ස් (Hottentots) වත් ඔවුන්ට උදව් කරන්නට එන්නෙ නැති බව වැටහේවි.”⁵⁰

ඔඩෙස්සා, කියෙව්, බාකිව්, ඒකතරිනොස්ලාව්, මෙන්ම පර්මි, උරාල්, සහ නිස්නි නොව්ගොරොඩ් හි ද බොල්ෂෙවික්වාදී පුවත්පත් ලිපි බහුතරයක නැවත නැවතත් දැකිය හැකි වූ තේමාවක් වූයේ බුර්ජුවාසි කාන්තාවන් “අවමානයට” පත් කිරීමයි. වෙකා සහ රතු මුරකරුවන්ගේ බැරැක්ක වල ඔවුන් ලවා බලාත්කාරයෙන් වැසිකිළි පිරිසිදු කරවීම ගැනයි. නමුත් මෙය බර අඩු කර සහ දේශපාලන ලෙසින් පිළිගැන්විය හැකි මුහුණුවරකින් ඊට වඩා දැඩි මාග වූ ලිංගික දූෂණයේ යථාර්ථය විය. 1920 ක්‍රයිමියාවේ කොසැක් කලාප සහ විශේෂයෙන්ම යුක්රේනය දෙවැනි වතාවට අල්ලා ගනිද්දී, බොහෝ ප්‍රකාශ අනුව මෙම කටයුතු ගණනය කළ නොහැකි සංඛ්‍යාවකින් දැවැන්ත ලෙසින් පැතිර පැවතිණ.

“බුර්ජුවාසිය පංතියක් හැටියට හංග කර දැමීම,” සිරකරුවන්ට, සැකකරුවන්ට, සහ “පංතියකට අයිති වීම” යන පදනම යටතේ පමණක් ප්‍රාණ ඇපකරුවන්ට, වෙඩි තබා මරා දැමීමේ උචිත ස්ථානය බොල්ෂෙවික්වාදීන් අල්ලාගත් බොහෝ නගර වල වාර්තාගතයි. බාකිව් හි දී 1919 පෙබරවාරි මාසයේ 2,000 ත් 3,000 ත් අතර වෙඩි තබා මරා දැමීම, එම වසරේම දෙසැම්බර් මාසයේ දී යළිත් නගරය අල්ලා ගනිද්දී තවත් 1,000-2,000 ත් අතර ප්‍රමාණයක්; ඩොන් නදියේ රොස්ටොව් හි දී 1920 ජනවාරි මාසයේ ආසන්න වශයෙන් 1,000 ක්; ඔඩෙස්සා හි දී 1919 මැයි-අගෝස්තු තුළ 2,200 ක්, අනතුරුව 1920 පෙබරවාරි මාසයේ දී 1,500 - 3,000 ක්; ඒකරිනොඩාර් හි දී 1920 අගෝස්තු සහ 1921 පෙබරවාරි අතර කාලයේ අඩුම වශයෙන් 3,000 ක්; සහ කුබන් හි කුඩා ටවුමක් වූ ආර්මවීර් (Armavir) හි දී 1920 අගෝස්තු - ඔක්තෝබර් කාලය තුළ 2,000 ත් 3,000 ත් අතර පිරිසක්. මේ ලැයිස්තුව එයාකාරයෙන් දිගින් දිගට දැක්විය හැකියි.

සැබැවින්ම වෙනත් වෙඩි තබා මරා දැමීම් වෙනත් පැතිවල ද සිද්ධ වෙමින් පැවතිණ. ඒත් සිද්ධ වීමෙන් පසුව ඉක්මණින් ඒවා ගැන හොඳින් විමසා බැලීමකට භාජනය නොවූහ. ඒ නිසා යුක්රේනයේ සහ දකුණු රුසියාවේ සිද්ධ වූ හරිය ගැන කෝකසස් සහ මධ්‍යම ආසියාවේ සහ යුරාල් වී සිද්ධ වූ හරියට වඩා හොඳින් දැනගන්නට ලැබී ඇත. හතුරා එද්දී වෙඩි තබා මරා දැමීමේ වේගය ඉක්මන් කරන ලදී. එසේම බොල්ෂෙවික්වාදීන් ඔවුන්ගේ තනතුරු අත්හැර යද්දී හෝ නැත්නම් සිරගෙවල් “හිස්” කරද්දී ද එසේ වෙඩි තබා මරා දැමීම් ඉක්මණින් සිදු කළහ. අගෝස්තු 30 වැනිදා ‘සුදු’ පාර්ශවය විසින් යළි අල්ලා ගන්නට පෙර කියෙව් හි අගෝස්තු 22-28 දින ඇතුළත 1,800 කට වැඩි පිරිසක් වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. ඒකතරිනොඩාර් හි දී සිද්ධිය එයාකාරයෙන්ම දිග හැරිණ. කොසැක් කණ්ඩායම් ඉදිරියට එන්නට සමත් වෙද්දී, ප්‍රාදේශීය වෙකා ප්‍රධානියා වූ අටාර්බෙකොව් අගෝස්තු 17-19 දිනවල දී බුර්ජුවාසි 1,600 ක් මරා දැමීය. යුද්ධයට පෙර ඒ කුඩා පීට්සරබද් ගම්මානයේ වැසියන් වූයේ 30,000 ක් පමණකි.⁵¹

සුදු හමුදාවේ විමසුම් කොමිසම් වාර්තාවල, සමහර ඒවා පැමිණියේ වෙඩි තැබීම් වලින් දවස් කිහිපයකට නැත්නම් පැය කිහිපයකට පසුවයි, අඩංගු වූයේ මහත් රාශියකින් පැවති ප්‍රකාශ, දිවුරා කරන ලද ප්‍රකාශ, මරණ පරීක්ෂණ වාර්තා, සමූල ඝාතනවල ඡායාරූප සහ වින්දිතයන්ගේ අනන්‍යතාවය ගැන තොරතුරු වූහ. අන්තිම මෙහෙයේ වෙඩි තබා මරණ ලද අය, සාමාන්‍යයෙන් හිස පිටුපසට වෙඩි උණ්ඩයක් තැබීමෙන්, ශාරීරික වධ හිංසා සුළු තරමක් පමණක් පෙන්නුම් නොකළහ. ඒත් සමූහ මිනීවළුවල් වලින් එළියට ගත් අය වෙතින් පෙනී යන්නේ එය හැම විටම එසේ නොවුණු බවයි. මරණ පරීක්ෂණ වාර්තා, පරිවේෂණීය සාක්ෂි, සහ ඇසින් දුටු සාක්ෂි වලින් ප්‍රත්‍යක්ෂ වෙන්නේ ඉතාමත් බියකරු වධ හිංසා වර්ගයන් භාවිතා වූ බවයි. මේ වධ හිංසා ගැන විස්තරාත්මක

⁵⁰ Izvestiya Odesskogo Sovieta rabochikh deputatov, no. 36, p. 1, quoted in Brovkin, *Behind the Front Lines*, p. 121.
⁵¹ Melgunov, *The Red Terror in Russia*, pp. 61-77; Leggett, *The Cheka*, pp. 199-200; Brovkin, *Behind the Front Lines*, pp. 122-125; GARF, Denikin Commission files, nos. 134 (Kharkiv), 157 (Odessa), 194, 195 (Kyiv).

විස්තර සර්ගෙ මෙල්ගුනොව් ලියූ 'රුසියාවේ රතු භීෂණය' පොතේ සහ 1922 දී බර්ලින්හි ප්‍රකාශනය වූ වෙකා නමැති සමාජවාදී විප්ලවීය පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුවේ වාර්තාවකින් දැනගන්නට ලැබේ.⁵²

මේ සමූල ඝාතන දැඩි ලෙසකින් තීව්‍ර වූයේ ක්‍රයිමියාවේය, ඒ ඉදිරිගමන් කළ බොල්ෂෙවික්වාදීන් ඉවත්වී යන්නට පෙර සිවිල් ජනතාව පැන යද්දී සහ වෑන්ගල්ගේ 'සුදු' බළ ඇණි වල අන්තිම කාණ්ඩ පැන යද්දීය. 1920 නොවැම්බර් මැද සිට දෙසැම්බර් අග දක්වා 50,000 කට අධික ජනතාවක් එක්කෝ වෙඩි තබා නැත්නම් එල්ලා මරා දැමිණි.⁵³ වැඩිම වෙඩි තබා මරා දැමීමේ සංඛ්‍යාව දකින්නට ලැබෙන්නේ වෑන්ගල්ගේ බළ ඇණි පිටත්ව ගිය විගසයි. 'සුදු' පාර්ශවයට පිටත්වී යන්නට සහාය දුන්නා යැයි වරදකරුවන් වූ වරයේ බඩු පටවන ශ්‍රමිකයන් භාරසිය පන්සිය ගණනක් නොවැම්බර් 26 වැනිදා සෙවැස්ටොපොල් හි දී වෙඩි තබා මරා දැමිණි. නොවැම්බර් 28 සහ 30 වැනිදා සෙවැස්ටොපොල් විප්ලවීය කමිටුවේ 'ඉස්වෙස්ටියා' පුවත්පත වින්දිතයන්ගේ ලැයිස්තු දෙකක් පළ කළහ. පළමුවැන්නේ නම් 1,634 ක් විය, දෙවැන්නේ නම් 1,202 ක් විය. දෙසැම්බර් මුල දී, පළමු වෙඩි තැබීම් රැල්ල යම් තරමකට අඩුවෙද්දී, අධිකාරීන් විසින් ක්‍රයිමියාවේ ප්‍රධාන නගරවල සම්පූර්ණ ලැයිස්තු හදන්නට පටන් ගත්හ. ඒවායේ දස දහස් හෝ සිය දහස් ගණනින් බුර්ජුවාසින් සැඟවී සිටිනවා යැයි ඔවුන් විශ්වාස කළහ. දෙසැම්බර් 6 වැනිදා මොස්කව් රැස්වීමක් හමුවේ ක්‍රයිමියාවේ බුර්ජුවාසින් 300,000 සැඟවී සිටිනවා යැයි ලෙහින් පැවසීය. ඉතා නුදුරු අනාගතයක දී, "ධනවාදයේ ආරක්ෂාව සඳහා ඉදිරියට එන්නට සූදානම් ඔත්තුකරුවන් සහ රහස් ඒජන්තවරු සංවිතයක්" අඩංගු මේ "කාරකයන්" සියල්ලටම "දඬුවම්" කරනවා යැයි ඔහු සහතික විය.⁵⁴

පෙරෙකොප් (Perekop) දේශ සන්ධිය හමුදාව විසින් ජනතාව ඉවත්කර මුර වළල්ලකින් වසා දමද්දී, ගොඩබිමින් පළා යා හැකි එකම මාර්ගය ද වැසී ගියේය. ඒ උගුල හැදූ පසුව, අධිකාරීන් විසින් සියළු ගම්වාසීන්ට පළාතේ වෙකා වෙතට පැමිණ ප්‍රශ්න මාලාවකට පිළිතුරු සපයන්න යැයි නියම කළහ. එහි ඔවුන්ගේ සමාජ ප්‍රභවය, කළින් කළ කටයුතු, ආදායම, සහ විශේෂයෙන්ම 1920 නොවැම්බර් මාසයේ කොතැනක සිටියේ දැයි, සහ පෝලන්තය, වෑන්ගල්, සහ බොල්ෂෙවික්වාදීන් ගැන ඔවුන්ගේ අදහස් මොනවාදැයි යනාදිය ඇතුළත් ප්‍රශ්න පහහක් පමණ තිබුණි. මේ විමසුම් අනුව ජනගහණය කොටස් තුනකට බෙදන ලදී: වෙඩි තබා මරා දැමිය යුතු අය, රැඳවුම් කඳවුරු වෙත පිටත්කර යැවිය යුතු අය, සහ බේරාගත යුතු අය. ඒ ජීවිත බේරාගත්තවුන් අතරින් ලැබුණු ප්‍රකාශ ඊට පසු වසරේ සංක්‍රමණිකයන්ගේ පුවත්පතක පළවිය. ජීවිතය යටතේ වැඩියෙන්ම බැට කෑ නගරයක් වූ සෙවැස්ටොපොල් නගරය එම පුවත්පතේ "එල්ලා මරන ලද්දවුන්ගේ නගරය" යැයි හැඳින්විණි. "නාබ්මොව්ස්කි (Nakhimovsky) සිට බලන්නෙකුට පෙනුනේ නිලධාරීන්ගේ, සොල්දාදුවන්ගේ, සහ විදිවල දී අත් අඩංගුවට ගැනුණ සිවිල් වැසියන්ගේ එල්ලෙන මළ සිරුරු පමණකි. නගරය මිය ගොස් තිබිණ. ජීවිත බේරාගත්තවුන් අටල්ලක හෝ පොළව යට හදන ලද කාමරවල සැඟවී සිටියහ. 'දෝහින්ට මරණය' යැයි කැඳවන පෝස්ටර් වලින් සෑම බිත්තියක්ම, කඩ ඉදිරිපසක්ම, සහ ටෙලිග්‍රෆ් කුළුණක්ම වැසී තිබුණි. ඔවුන් හුදු සතුට පිණිස ජනතාව එල්ලා මරා දමන ලදී."⁵⁵

'සුදු' සහ 'රතු' අතර ගැටුමේ අවසාන සිද්ධිය භීෂණය නතර වෙන සිද්ධියක් නොවීය. සිවිල් යුද්ධයේ හමුදාමය පෙරමුණ තව දුරටත් නොපැවතිණි. ඒත් තවත් වසර දෙකක් පුරා හතුරන් තුරන්කර දැමීමේ යුද්ධය පැවතිණි.

⁵² Chernov, *Cheka: Materialy*.
⁵³ Estimates based on Melgunov, *The Red Terror in Russia*, p. 77; and on Socialist Revolutionary sources from Kharkiv in May 1921.
⁵⁴ V. I. Lenin, *Polne sobranie sochinenii* (Comfte collected works) (Moscow: Gos. izd-vo poly. lit-ry, 1958-1966), 42: 74.
⁵⁵ Melgunov, *The Red Terror in Russia*, p. 81.

5 වැම්බොවි සිට මහා සාගතය දක්වා

1920 වසර අවසානය වෙද්දී, බොල්ෂෙවික් රෙජිමය ජයග්‍රහණයට සූදානමින් සිටින බව පෙන්නුම් කරන ලදී. සුදු හමුදාවල ඉතිරි වී තිබුණ සුන්බුන් පරාජය කර දමා තිබුණහ. කොසැක් අයව පරාජය කර දමා තිබුණහ. මධ්‍යතනියේ බළ ඇණි පලා යමින් සිටියහ. සුදු හමුදා පාර්ශවයට එරෙහි යුද්ධය නියත ලෙසින් අවසන් වුවත්, නව රෙජිමය සහ ජනගහනයේ විශාල කොටස් අතර පැවති ගැටුම දැඩි ලෙසින් වර්ධනය වූයේය. ගම්බද වැසියන්ට එරෙහිව දියත් වූ යුද්ධය එහි උච්චස්ථානය කරා ළඟා වූයේ 1921 වසරේ මුල් මාසයන්හි දී ය. ඒ වෙද්දී සමස්ත ප්‍රාන්තයන් නියත වශයෙන්ම බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ බලයෙන් ගිලිහී තිබිණ. සමාරා, සරාටොව්, ට්සාරිට්සින්, සහ සිම්බිර්ස්ක් යනාදියත් ඇතුළත් වූ වොල්ගා ප්‍රාන්ත අතරට අයත් වූ වැම්බොවි ප්‍රාන්තයේ, බොල්ෂෙවික්වාදීන් අල්ලාගෙන සිටියේ වැම්බොවි නගරය පමණි. පිටිසරබද පෙදෙස් එක්කෝ සිය ගණනින් සිටි 'කොළ' කණ්ඩායම් වලින් එක් කණ්ඩායමක් අත, නැත්නම් ගම්බද වැසියන්ගේ හමුදාවක් අත පැවතිණ. පරිස්ථානීය රතු හමුදා ගැරිසම් තුළ දිනපතාම හමුදාව පෙරළන කුමන්ත්‍රණ හට ගත්හ. වැඩ වර්ජන, කැරලි, සහ ශ්‍රමිකයන්ගේ උද්ඝෝෂණ ව්‍යාපාර වැඩි වූයේ රට තුළ කර්මාන්තයක් තවමත් සුළු වෙන් හෝ පැවති -මොස්කව්, පෙට්‍රොග්‍රැඩ්, ඉවානොවො වොස්නෙසෙන්ස්ක් සහ ටුලා වැනි ස්ථානවල දී ය. 1921 පෙබරවාරි අග වෙද්දී, පෙට්‍රොග්‍රැඩිය අසල ක්‍රොන්ස්ටාඩ් කඳවුරේ නාවිකයන්, හමුදාව පෙරළන කුමන්ත්‍රණයක් සිදු කළහ. තත්වය පුපුරා යන්නට ළඟා වෙමින් පැවතිණ. රට එන්න එන්නම පාලනය කළ නොහැකි විය. රෙජිමය අතුරා හරින තරමට දැවැන්ත රැල්ලකින් එන සමාජ කැළඹිල්ල හමුවේ, බොල්ෂෙවික් නායකයන්ට පසුබැසීමට සිද්ධ වූහ. මහත් ලෙසින් පැතිර පැවති, අනතුරුදායක අසතුට මොහොතකට හෝ සංසුන් කරන්නට ගත හැකි වූ එකම පියවර වූයේ ආහාර කැඳවුම් නවත්වා දමන පොරොන්දුව දීමයි. එය වෙනුවට භාණ්ඩ වලින් බදු ගෙවන ක්‍රමයක් ගෙන ඒම යෝජනා විය. 1921 මාර්තු මාසයේ දී මේ සමාජය සහ රෙජිමයේ ගැටුම් වාතාවරණය යටතේ 'නව ආර්ථික ප්‍රතිපත්ති' (New Economic Policy - NEP) බිහි වූයේය.

පමණට වඩා දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ අත්‍යලංකාරයෙන් කියන ලද ප්‍රමුඛ පිරිනැමීම 1921 මාර්තු මාසයේ වෙනස් විය. එය අතීතයෙන් කැඩීම් සටහන් කරන ලද මාසයයි. බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ දහ වැනි පක්ෂ කොංග්‍රසයේ අවසාන දිනයේ හදිසියේ සම්මත කරගත් ආහාර කැඳවුම් වෙනුවට භාණ්ඩ වලින් බදු ගෙවීම යොදාගැනීම, ශ්‍රමික වැඩ වර්ජන නවත්වා දැමීමට හෝ භීෂණය අඩු කිරීමට හෝ උපකාර වූයේ නැත. 1921 වසරේ මේ නව රෙගුලාසි නිසා ඇති වූ සාමයක් නැතැයි අද සොයා බලන්නට විවෘතව ඇති පුරාලේඛන දක්වයි. සැබැවින්ම, 1922 ගිම්හානය දක්වා නොසන්සුන් තත්වයන් ඉතා ඉහළින් පැවතිණ. සමහර පළාත්වල එයටත් වැඩි කාලයක් ගතවිණ. ආහාර කැඳවුම් කාණ්ඩ දිගින් දිගටම ගම්බද පළාත් පීරා බැලීමේ නියැළින. වැඩ වර්ජන තවමත් මර්ධනය කළේ මාග ලෙසිනි. අවසාන සමාජවාදී සටන්කාමීන්ව අත්අඩංගුවට ගැනිණ. "මං පහරන්නන්ව කැළෑ වලින් වඳ කර දැමීම" තවමත් කුමන හෝ ක්‍රමයකින් ඉටු කිරීම සඳහා වෙහෙස ගැනුණි. ප්‍රාණ ඇපකරුවන් විශාල පරිමාණයෙන් මරා දැමීමටත්, ගම්මාන වලට විෂ වායු බෝම්බ දැමීමත් ඊට ඇතුළත් වූහ. අවසන් විශ්ලේෂණයේ දී, විප්ලවීය පිටිසරබද ගම්මාන පරාජය වූයේ 1921-22 දක්වා පැවති මහා සාගතයෙනි: ආහාර කැඳවුම් වලින් දැඩි ලෙසින්ම බැට කෑ ප්‍රදේශ විප්ලවකරුවන් සිටි ප්‍රදේශ වූහ. ඒවා සාගතයෙන් ද දැඩි ලෙසින්ම බැට කෑ ප්‍රදේශ වූහ. රෙජිමයේ "විෂයමූලික" මිත්‍ර පාර්ශවයක් හැටියට, කුසගින්න යනු සිතාගත හැකි වූ බලවත්ම අවිය වූයේය. එසේම, එය රෙජිමයට එරෙහිව නැඟී සිටි සත්‍යලබ්ධික පල්ලිය සහ විද්වතුන්ට දැඩි පහරක් ගැසිය හැකි ව්‍යාජ හේතුවක් හැටියට ද ප්‍රයෝජනවත් වූයේය.

1918 ගිම්හානයේ දී හඳුන්වා දුන් ආහාර කැඳවුම් සිට එළිපහළියට ආ කැරලි සියල්ල අතරින් ටැම්බොව් ගම්බද වැසියන්ගේ කැරැල්ල විශාලතම සහ වැඩියෙන්ම සංවිධානාත්මක වූව නිසා එය වැඩිම කාලයක් තිස්සේ ඇදී ගිය කැරැල්ල ද වූයේය. මොස්කව් වලට ගිනිකොණ දිගින් සැතපුම් 300 කට අඩුවෙන් පිහිටි ටැම්බොව් ප්‍රාන්තය සියවසේ මුල පටන් සමාජවාදී විප්ලවීයවාදී පක්ෂයේ අවසාන ආරක්ෂක ස්ථානය ලෙසින් පවතින ලද්දයි. 1918 සිට 1920 දක්වා, සම්බාධක මහත් සේ පැනවී තිබුණත්, පක්ෂයට සටන්කාමී ක්‍රියාකරුවන් බොහොමයක් සිටියහ. මොස්කව් ආසන්නයේ ඇති විශාලතම තිරිඟු නිෂ්පාදනය කරන ප්‍රදේශය වූයේ ද ටැම්බොව් ප්‍රාන්තයයි. ආහාර කැඳවුම් කාණ්ඩ 100 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් 1918 සිසිරයේ මේ ජනාකීර්ණ කෘෂිකාර්මික ප්‍රදේශයේ සෙවුම් කටයුතු වල නියැළී සිටියහ. 1919 දී බන්ට් buntty (කෙටි කාලීන කැරලි) හටගත් සෑහින් ඒවා යටපත් කරනු ලැබීය. 1920 දී ආහාර කැඳවුම් නියම, පුඩ් (pudy) මිලියන 18 සිට මිලියන 27 දක්වා වැඩි කරන ලදී. ඒ වෙද්දී ගම්බද වැසියන් ඔවුන් විසින් ආහාරයට නොගන්නා සියල්ල වහාම කැඳවුම් වලට ගන්නා බව දැන සිටියෙන්, ඔවුන් වපුරන ලද ප්‍රමාණය සෑහෙන පමණට අඩුකර තිබිණ.¹ ඒ නිසා කෝටා පිරවීම බලාත්කාරයෙන් කරවීම යනු ඔවුන්ට වහාමයෙන් මිය යාමට නියම කිරීමකි. ආහාර කැඳවුම් කාණ්ඩ විසින් සාමාන්‍යයෙන් මුහුණ දෙන ගැටුම් 1920 අගෝස්තු 19 වැනිදා ඛිට්‍රොවො (Khitrovo) ටවුමේ දී හිටිහැටියේම දරුණු අතට හැරිණ. පළාතේ අධිකාරීන් විසින්ම පසුව පිළිගත් පරිදි, “කැඳවුම් කාණ්ඩ දූෂණ ගණනාවක් සිදු කළහ. ඔවුන්ගේ ගමන් මාර්ගයේ තිබී සියල්ල, කුස්සියේ උපකරණ සහ කොටට පවා ඔවුන් කොල්ලකන ලදහ. ඔවුන් පැහැරගත් වස්තුව බෙදා ගත්හ. මහජනයා ඉදිරියේ දී ම හැත්තෑවක් වයසැති වයසක පිරිමින්ට ගුටි බැට දුන්හ. ඒ වයසක පිරිමින්ට දඬුවම් කළේ ඔවුන්ගේ පුතුන් පෙනී නොසිටීම ගැනයි. ඔවුන් හමුදාව අත්හැර දමා ගියවුන් වූ අතර ඔවුන් කැළෑවේ සැඟවී සිටියහ. එසේම ගම්බද වැසියන් උරණ වූයේ රාජ සන්නක කරන ලද ධාන්‍ය, කරත්ත පුරවා අසලබඩ දුම්ඊය නැවතුම්පොළකට ගෙන ගොස් එහි එළිමහනේ කුණු වී යන්නට දමා තිබීම ගැනයි.”²

ඛිට්‍රොවො සිට කැරැල්ල වේගයෙන් පැතිර ගියේය. 1920 අගෝස්තු අවසානය වෙද්දී, පිරිමි 14,000 ක්, එහි බහුතරය හමුදාව අත්හැර ගියවුන් වූහ, රයිගල් තුවක්කු, රේක්ක, සහ දෑකැති අතැතිව සෝවියට් රෙජිමයේ සියළු නියෝජිතයන්ට ටැම්බොව් ප්‍රාන්තයේ දිස්ත්‍රික්ක තුනකින් පළවා හැරීම හෝ ඝාතනය කිරීම සිදු කළහ. සති කිහිපයක දී, මේ ගම්බද වැසියන්ගේ කැරැල්ල, මුලින් එවැනි සිය ගණනින් වූ රුසියාවේ සහ යුක්රේනයේ ඊට පෙර වසර දෙක පුරා හැම අත පැවති අනෙක් ඒවායෙන් වෙනස්ව හඳුනාගන්නට නොහැකි වූව, හොඳින් සංවිධානය වූ නැඟී ඒමක් බවට හැරී තිබුණි. එහි ජවය ජනිත කළ නායකයා වූයේ ඇලෙක්සැන්ඩර් ස්ටෙපානොවිච් ඇන්ටොනොව් (Alexandr Stepanovich Antonov) නමැති පළමු-පංතියේ රණශූර නායකයායි.

ඇන්ටොනොව් 1906 සිට සමාජවාදී විප්ලවීය ක්‍රියාකරුවෙක් වූයේය. 1908 න් පසුව වසර ගණනාවක් සයිබීරියාවේ දේශපාලන පිටුවහලක් ලෙසින් කාලය ගෙවන ලද්දෙකි. ඔහු ආපසු පැමිණෙන ලද්දේ 1917 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී පමණි. බොහෝ වාමාංශික විප්ලවීයවාදීන් මෙන්, කාලයක් ඔහුත් බොල්ෂෙවික් අරමුණ වෙනුවෙන් පෙනී සිටියේය. ඔහුගේ ගම් පළාත වූ කිර්සනොව් (Kirsanov) හි පරිස්ථානීය මිලිෂාවේ ප්‍රධානියා හැටියට ද හේ කටයුතු කළේය. 1918 අගෝස්තුවේ දී ඔහු බොල්ෂෙවික්වාදීන් වෙතින් කැඩී ගොස් හමුදාව අත්හැර ගිය, පිටිසර පෙදෙස්වල සැරිසැරූ බොහෝ කණ්ඩායම් අතර වූ එක කණ්ඩායමක නායකත්වය අතට ගත්තේය. ආහාර කැඳවුම් කාණ්ඩ වලට එරෙහිව ඔවුන් යෙදුනේ ගරිල්ලා සටන් ක්‍රමයේය. දුෂ්කර ගම්මාන වෙත යන්නට බිය නොවූ සෝවියට් නිලධාරීන්ට පහර දීම ඔවුන්ගේ කාර්යය විණි. කිර්සනොව් හි 1920 අගෝස්තුවේ ගම්බද වැසියන්ගේ කැරැල්ල ඇදී යද්දී, ඇන්ටොනොව් විසින් ගම්බද වැසියන්ගේ කාර්යක්ෂම මිලිෂාවක් සංවිධානය කරන්නටත්, එසේම ටැම්බොව් වෙත ඇතුළතට පවා යන්නට සමත් වූ අතිශය අපූරු තොරතුරු සොයා ගන්නා මෙහෙයුම් පද්ධතියක් ගොඩ නගන්නට සමත් වූයේය. “බොල්ෂෙවික්වාදී කොමිස්සාර්ආඥාදායකත්වය” හෙළා දකින පාඨ සහ නිවේදන බෙදා හැරීම පිණිස ඔහු ප්‍රොපගන්ඩා සේවයක් ද සංවිධානය කළේය. වෙළඳාමට නිදහස, ආහාර කැඳවුම් නැවතීම, නිදහස් මැතිවරණ, බොල්ෂෙවික් කොමිස්සාර් කාර්යාල මුලෝත්පාටනය, සහ වෙතා විසුරුවා හැරීම, යනාදී ප්‍රධාන වශයෙන් ජනප්‍රිය උද්යාවන වෙනුවෙන් ගම්බද වැසියන් සවිලීකරණයට ඔහු සමත් විය.³

¹ V. Danilov and T. Shanin, *Krestyanskoe vosstanie v Tambovskoi gubernii v 1919-1921* (The peasant revolt in Tambov Province, 1919-1921) (Tambov: Intertsentr: Arkhivnyi ordeal administratsii Tambovskoi obl., 1994), pp. 38-40.
² RTsKhIDNI, 17/86/103/4; S. Singleton, “The Tambov Revolt,” *Slavic Review* 26 (1996), 498-512; Oliver Radkey, *The Unknown Civil War in Russia: A Study of the Green Movement in the Tambov Region* (Stanford, Calif.: Hoover Institution Press, Stanford University, 1976); Orlando Figes, *Peasant Russia, Civil War: The Volga Countryside in the Revolution* (New York: Oxford University Press, 1989).
³ Danilov and Shanin, *Krestyanskoe vosstanie*, pp. 63-64; Radkey, *The Unknown Civil War*, pp. 122-126.

ඊට සාමාන්තරව, පාතාලයේ සිටි 'සමාජවාදී විප්ලවීයවාදී පක්ෂ' සංවිධානය 'ශ්‍රමික ගම්බද වැසියන්ගේ වෘත්තීය සමිතිය' පිහිටුවන ලදී. එය අවට පෙදෙස්වල සිටි සටන්කාමී ගම්බද වැසියන්ගේ රහසිගත හවුලකි. ඇන්ටොනොව් සහ 'ශ්‍රමික ගම්බද වැසියන්ගේ වෘත්තීය සමිති' නායකයන් අතර අභිමහන් නොරිස්සුම් තත්වයන් පැවතියද, ටැම්බොව් පළාතේ ගම්බද වැසියන්ගේ ව්‍යාපාරයට ප්‍රධාන වශයෙන් හමුදා සංවිධානයක්, තොරතුරු ලබාගැනීමේ පද්ධතියක්, සහ ඔවුන්ට ශක්තිය සහ එකමුතුව සපයන ලද දේශපාලන වැඩ සටහනක් තිබුණි. සමහර විට මාකොනොවිස්ට් (Makhonovist) ව්‍යාපාරය හැරෙන්නට, ගම්බද වැසියන්ගේ වෙනත් කිසිදු ව්‍යාපාරයක් නොතිබුණා විය හැකියි.

1920 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී, බොල්ෂෙවික්වාදීන් ටැම්බොව් නගරය සහ පිටිසර පළාතේ වූ නාගරික මධ්‍යස්ථාන ස්වල්පයක් පමණක් පාලනය කළහ. හමුදාව අත්හැර ගියවුන් දහස් ගණනින් ඇන්ටොනොව්ගේ ගම්බද හමුදාවට එකතු වූහ. එහි උපරිමයේ දී 50,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් සිටියහ. තත්වයේ බරපතලකම අවසානයේ දී වටහා ගත් ලෙනින්, ජර්සින්ස්කිට ලියුවේය: "මේ ව්‍යාපාරය හැකි ඉක්මණින්, හොඳ පාඩමක් උගන්වන විදියෙන් පාගා දැමීම අත්‍යවශ්‍යයයි: අපි මීට වඩා ජවයෙන් යුතු වෙන්න ඕන!"⁴

නොවැම්බර් මාසය පටන් ගනිද්දී 'ජනරජයේ අභ්‍යන්තර ආරක්ෂාව සඳහා වූ හට කණ්ඩායම' සඳහා පළාතේ බොල්ෂෙවික්වාදීන් 5,000 කට වැඩි ප්‍රමාණයක් සිටියේ නැත. ක්‍රයිමියාවේ දී වූන්ගල් පරාජය වූ පසුව, ටැම්බොව් ප්‍රාන්තයට එවන ලද හට හමුදාව ඉතා ඉක්මණින් 100,000 ක් විය. එම සංඛ්‍යාවට රතු හමුදාවෙන් එවන ලද හමුදා කාණ්ඩ ද ඇතුළත් විය. ඒත් සාමාන්‍යයෙන් රතු හමුදා කාණ්ඩ ජනප්‍රිය කැරලි මර්ධනය සඳහා යොදා ගැනුනේ අවම වශයෙනි.

ජනවාරි 1 වැනිදාට පසුව ගම්බද වැසියන්ගේ කැරලි අනෙකුත් පළාත් කිහිපයක් වෙත, වොල්ගාවෙන් පහළ සියළු ප්‍රාන්ත (සමාරා, සරටොව්, ටිසාරිට්සින්, සහ ඇස්ට්‍රාබාන්) වෙත, සහ බටහිර සයිබීරියාව දක්වා පැතිර ගියේය. අවුරුදු කිහිපයක් පුරා පමණට වැඩියෙන් ඉහළ බදු පනවා තිබූ මේ ධනවත්, සරු පස් ඇති පළාත් සාගතයේ තර්ජනයට ලක්ව තිබීම නිසා දැඩි ලෙසකින් දරුණු වූයේය. සමාරා ප්‍රාන්තයේ වොල්ගා හමුදා දිස්ත්‍රික්කයේ අණදෙන නිලධාරියා 1921 පෙබරවාරි 12 වැනිදා මෙසේ වාර්තා කළේය: "හමුදාවට සහ නගරබද ප්‍රදේශ වෙනුවෙන් ආහාර කැඳවුම් කාණ්ඩ යටතේ ධාන්‍ය ගබඩා කර ඇති ධාන්‍යාගාර භාමතේ සිටින ගම්වැසියන් විසින් වටලන්නට පටන් ගෙන ඇත. තත්වය තවත් කිහිප වාරයකින් බරපතල වී ඇත. කුපිත වූ සෙනඟ වෙතට නැවත නැවතත් වෙඩි තියන්නට හමුදාවට සිද්ධ වී ඇත." පරිස්ථානීය බොල්ෂෙවික් නායකයන් සරටොව් සිට මොස්කව් වෙත මෙම ටෙලිග්‍රෑමය යවන ලදී: "මං පහරන අය විසින් මුළු ප්‍රාන්තයම කරකියාගත නොහැකි තත්වයකට පත්කර ඇත. ගම්බද වැසියන් සියළු තොග අල්ලාගෙන ඇත -පුඩ් pudy මිලියන 3- ක් රජයේ ධාන්‍ය ගබඩා වලින් අරගෙන. හමුදාව අත්හැර ගියවුන්ගේ රයිෆල්වලට ස්තූති වෙන්නට ඔවුන් දැඩි සේ ආයුධ සන්නද්ධව සිටිති. රතු හමුදාවේ සම්පූර්ණ බළ ඇණ සරලවම අතුරුදහන් වී ඇත."

ඒ අවස්ථාවේ දී ම, සැතපුම් 600 ක් නැගෙනහිරින්, අලුත් කරදරකාරී තැනක් හට ගනිමින් පැවතිණ. දකුණු රුසියාවේ සහ යුක්රේනයේ සමෘද්ධිමත් කෘෂිකාර්මික පළාත් වලින් හැකි සෑම සම්පතක්ම ඉවත් කරගත් බොල්ෂෙවික් ආණ්ඩුව 1919 සිසිරයේ දී බටහිර සයිබීරියාව වෙත හැරිණ. 1913 වසරේ තිරිඟ අපනයන වාර්තා පදනම් කරගෙන හිතූමතයේ කෝටා හැඳිණ. රන් මිනුම මත පැවති රුබල් වලින් ගෙවන ලද සහ අපනයනට නින්ද වූ පරණ අස්වැන්න සහ ආහාර කැඳවුම් සඳහා වෙන් කරන ලද ගම්බද වැසියන්ගේ දුක්ඛිත ලෙසින් අල්පයක් වූ සංචිත අතර වෙනස සලකා බලන්න කිසිම වෑයමක් කර නොතිබුණ බව පැහැදිලිව පෙනිණ. අනෙක් පළාත්වල මෙන්ම, සයිබීරියන් ගම්බද වැසියන් ද ප්‍රතිචාර දැක්වූයේ ඔවුන්ගේ ජීවිතය පවත්වා ගැනීමට සහ ඔවුන්ගේ ශ්‍රමයේ එලදාව ආරක්ෂා කරගන්නට නැඟී සිටීමෙනි. 1921 ජනවාරි සිට මාර්තු දක්වා බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට ට්‍යුමෙන් (Tyumen), ඔම්ස්ක් (Omsk), වෙල්යාබ්නිස්ක්, සහ ඒකතරින්බර්ග් යන ප්‍රාන්තයන්හි පාලනය අහිමි විය. එම භූමි ප්‍රදේශය ප්‍රංශයට වැඩියෙන් විශාල ප්‍රදේශයකි. බටහිර රුසියාව සහ සයිබීරියාව යන කරන එකම මාර්ගය වූ ට්‍රාන්ස්-සයිබීරියන් දුම්රිය මාර්ගය ද අවහිර කර දමන ලදී. පෙබරවාරි 21 වැනිදා රුසියානු ගම්බද හමුදාවක් ටොබොල්ස්ක් (Tobolsk) නගරය අල්ලා ගත්හ. මාර්තු 30 වැනිදා තෙක් එය යළි අත්පත් කරගන්නට රතු හමුදාව අසමත් වූහ.⁵

⁴ V. I. Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii* (Complete collected works) (Moscow: Gos. izd-vo polit. lit-ry, 1958-1966), 51:310.

⁵ M. Bogdanov, *Razgrom zapadno-sibirskogo kulachko-eserovskogo myatezha* (Destruction of the west Siberian kulak-SR rebellion) (Tyumen: Polit Tyum, 1961).

රටේ අනෙක් කෙළවරේ, පරණ අගනගරය වූ පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ සහ නව අගනගරය වූ මොස්කව් වල, 1921 මුල දී පැවති තත්වය එයාකාරයෙන්ම ගිනියම් වූවකි. ආර්ථිකය නැවතෙන්ම ඔන්ත මෙන් කියා තිබිණ. ප්‍රවාහන පද්ධතිය සම්පූර්ණයෙන් නැවතී තිබිණ. බහුතර කම්හල් වැසී තිබුණි. එසේ නැත්නම් ඉන්ධන නොමැතිකම නිසා බාගෙට වැඩ කරමින් පැවතිණ. නගරයට එන ආහාර සැපයුම් සහමුලින් නැවතෙන අවදානමකට වැටී තිබුණි. සියළු ශ්‍රමිකයන් විදිවලට බැස සිටියහ. නැත්නම් ඇහිඳගන්නට ආහාර සොයමින් අවට ගම්මානවල ඇවිදිමින් සිටියහ. එහෙමත් නැත්නම් බාගෙට හිස්වුණු කම්හල් තුල සිතලේ ගැහෙමින් එක්කෝ කතා කරමින් නැත්නම් නිකම් හිටගෙන සිටියහ. ඔවුන් බොහෝ දෙනෙකු අත ආහාර සඳහා හුවමාරු කරගන්නට කිසිවක් තිබුණේ නැත.

“අසතුව පුළුල් ලෙසින් පැතිර ඇත,” යැයි ජනවාරි 16 වැනිදා වෙකා තොරතුරු දෙපාර්තමේන්තුවේ වාර්තාවක් කීය. “ශ්‍රමිකයන් රෙජිමය නිතැතයෙන්ම අභාවයට පත්වෙන බව ගැන අනාවැකි කියනව. කිසිවෙක් වැඩ කරන්නේ නෑ, මොකද ඔක්කොම දැඩි බඩගින්නකින් ඉන්නේ. දැවැන්ත පරිමාණයකින් වැඩ වර්ජන අද හෙටම පටන් ගනීවි. මොස්කව් වල ගැරිසම එන්න එන්න විශ්වාසයක් තියා ගන්න බැරි තැන් බවට පත්වෙලා. ඒවා කුමන මොහොතක හෝ පාලනය කරගන්න බැරි තත්වයට එනව. මේවා වළක්වාගන්න හැකි මෙහෙයුම් අවශ්‍යයයි.”⁶

මොස්කව්, පෙට්‍රොග්‍රෑඩ්, ඉවානොවො වොස්නෙසෙන්ස්ක්, සහ ක්‍රොන්ස්ටාඩ් සඳහා නිකුත් කරන පාන් සලාක සියයට 30 කින් අඩු කරන්න යැයි නීතියක් ජනවාරි 21 වැනිදා ආණ්ඩුව නිවේදනය කළේය. මේ තත්වය හට ගැනෙන්නේ අන්තිම සුදු හමුදා පරාජය කර තිබිය දී නිසා රජයට තව දුරටත් ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන් මත වරද පටවන්නට නොහැකි විය. ඉතින් මේ නීතිය කැරලිලේ වෙඩි බෙහෙත් ගබඩාව අවුළුවාලන්නට ප්‍රමාණවත් විය. 1921 ජනවාරි අග සිට මාර්තු මැද දක්වා වැඩ වර්ජන, විරෝධතා රැස්වීම්, සාගත පාගමන්, උද්ඝෝෂණ, සහ කම්හල් වල වැඩ නොකිරීම යනාදිය දිනපතා සිද්ධ වුණි. මොස්කව් සහ පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ ඒවායේ ඉහළම අවධිය වූයේ පෙබරවාරි අග සිට මාර්තු මුල දක්වාය. මොස්කව් වල මාර්තු 22 සිට 24 දක්වා වෙකා කාණ්ඩ සහ සොල්දාදුවන්ට එක්වෙන්නට බැරැක්ක වලට බලහත්කාරයෙන් කඩා පතින්නට ආ උද්ඝෝෂණ කණ්ඩායම් අතර අතිමහත් ගැටුම් ඇති විය. බොහෝ ශ්‍රමිකයන්ට වෙඩි තැබිණ. සිය ගණනින් අත්අඩංගුවට ගැනිණ.⁷

පෙබරවාරි 22 දාට පසුව පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ කරදර තවත් පුළුල්ව පැතිර ගියේය. ප්‍රධාන කම්හල් කිහිපයක ශ්‍රමිකයන් එකතු වී බොහෝ සෙයින් මෙන්ෂ්ට්වාදී සහ සමාජවාදී විප්ලවීයවාදී ලක්ෂණ වලින් යුතු වූ අලුත් ‘ශ්‍රමිකයන්ගේ පූර්ණ බලධාරීත්ව සභාව’ (Plenipotentiary Workers’ Assembly) පත් කරගත්හ. එහි පළමු නීතිය හැටියට සභාව උද්යාවනය කළේ බොල්ෂෙවික් ආඥාදායකත්වය ඉවත් කරන්න, සෝවියට්වාදීන්ට නිදහස් මැතිවරණ දෙන්න, භාෂණයට නිදහස, රැස්වීමට සහ මාධ්‍යයට නිදහස, සහ සියළු දේශපාලන සිරකරුවන් නිදහස් කරන්න යැයි කියායි. මේ ඉලක්ක සාක්ෂාත් කරගැනීම පිණිස සභාව මහා වැඩ වර්ජනයක් කැඳවීය. වැඩ වර්ජකයන්ගේ සභායට යෝජනා සම්මත කරගත් රෙජිමේන්තු රැස්වීම් කිහිපයක් නැවැත්වීමට හමුදා නායකත්වය අසමත් වූහ. පෙබරවාරි 24 වැනිදා වෙකා කාණ්ඩ ශ්‍රමික උද්ඝෝෂණ වෙත වෙඩි තැබූහ. එහි දී පිරිමි දොළොස් දෙනෙක් මිය ගියහ. එදිනම, ශ්‍රමිකයන් 1,000 කට වැඩි පිරිසක් සහ සටන්කාමී සමාජවාදීන් අත්අඩංගුවට ගැනිණ.⁸ ඒත් වැඩ වර්ජනයට එකතුවෙන වැඩ වර්ජකයන් එන්න එන්නම වැඩි වූහ. ශ්‍රමිකයන් සමඟ අත්වැල් බැඳගන්නට දහස් ගණනින් සොල්දාදුවන් ඔවුන්ගේ හමුදා කාණ්ඩ අත්හැර ආහ. ට්‍රිසාර්වාදී රෙජිමය පෙරළා දැමූ පෙබරවාරි දවස් වලින් වසර හතරකට පසුව, සටන්කාමී ශ්‍රමිකයන් සහ හමුදාව පෙරළන සොල්දාදුවන් එකට එකතු වෙමින් ඉතිහාසය නැවතත් එසේම දිග හැරෙන ලෙසකින් පෙනී ගියේය. බියෙන් තැති ගත් පෙට්‍රොග්‍රෑඩ් හි බොල්ෂෙවික් පක්ෂ ප්‍රධානියා ග්‍රිගෝරි සිනොව්ව් පෙබරවාරි 26 වැනිදා ප.ව. 9:00 ට ලෙනින් වෙත ටෙලිග්‍රෑමයක් යැවීය: “ශ්‍රමිකයන් බැරැක්කවල සිටින සොල්දාදුවන් සමඟ එක්වී සිටිති... අපි තවමත් නොවොගොරොඩ් වලින් ඉල්ලූ ප්‍රතිසාධන හමුදා එනකෙක් බලා සිටින්නෙමු. ඔවුන් ඊ ළඟ පැය ස්වල්පයේ දී නොපැමිණියහොත්, අපිව බලයෙන් යටපත් කර ගැනෙනු ඇත.”

බොල්ෂෙවික් නායකයන් අනික් සියල්ලටම වැඩියෙන් බිය වූව දවස් දෙකකට පසුව සිද්ධ විය: ඒ පෙට්‍රොග්‍රෑඩ් අසල වූ ක්‍රොන්ස්ටාඩ් මූලස්ථානයේ යුද නැව් දෙකක නාවිකයන් හමුදාව පෙරළීමේ කුමන්ත්‍රණයක් පටන් ගැනීමයි. පෙබරවාරි 28 වැනිදා ප. ව. 11:00 ට සිනොව්ව් විසින් ලෙනින් වෙත නැවතත් ටෙලිග්‍රෑමයක් යවන ලදී:

⁶ RtsKHIDNI, 76/3/208/12.
⁷ Ibid., 76/3/166/3.

⁸ V. I. Brovkin, *Behind the Front Lines of the Civil War: Political Parties and Social Movements in Russia, 1918-1922* (Princeton: Princeton University Press, 1994), p. 392.

“ක්‍රෝන්ස්ටාඩ්: ප්‍රධාන නැව් දෙක, සෙවස්ටොපොල් (Sevastopol) සහ පෙට්‍රොපැව්ලොව්ස්ක් (Petropavlovsk) විසින් ‘සමාජවාදී විප්ලවීයවාදී’ සහ ‘කළු සියයේ’ යෝජනා සම්මත කරගෙන අපිට අන්තිම නිවේදනයකින් ප්‍රතිචාර දක්වන්නට පැය විසිහතරක් දී ඇත. ශ්‍රමිකයන් අතර ඇත්තේ ඉතා අස්ථායී තත්වයකි. සියළු ප්‍රධාන කර්මාන්තශාලා වැඩ වර්ජනයේ යෙදී සිටිති. සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන් විරෝධතා වැඩි කරන්නට යනවා යැයි අපි හිතනවා.”⁹

සිනොවීව් “සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන් සහ කළු සියය” යැයි ලේඛල් ඇලවූ උද්යාවන බොල්ෂෙවික් ආඥාදායකත්වයේ වසර තුනෙන් පසුව මහා බහුතර පුරවැසියන් විසින් ඉල්ලා සිටින දේවල්ම වූහ: නිදහස් සහ රහසිගත මැතිවරණ, භාෂණයට නිදහස, සහ මාධ්‍යයට නිදහස -අඩුම වශයෙන් “ශ්‍රමිකයන්ට, ගම්බද වැසියන්ට, ආරාජිකවාදීන්ට, සහ වාමාංශික සමාජවාදී පක්ෂවලට.” සියල්ලන්ටම එක හා සමාන සලාක බෙදන්න යැයි ද, සියළු දේශපාලන සිරකරුවන් නිදහස් කරන්න යැයි ද, රැඳවුම් කඳවුරුවල සිරගත කර ඇති නඩු නැවත විභාග කරන විශේෂ කොමිසමක් පත් කරන්න යැයි ද, විශේෂ වෙකා කාණ්ඩ මූලෝපාංගය කරන්න යැයි ද, ගම්බද වැසියන්ට “ඔවුන්ගේ ඉඩම්වල ඔවුන්ට කැමති දෙයක් කරගන්නට, සහ ඔවුන්ගේ පශු සම්පත් ඇතිදැඩි කරගන්නට, සහ ඒවා ඔවුන්ගේ සම්පත් වලින් කරගන්නා තාක් කල්”¹⁰ නිදහස දෙන්න යැයි ද, ඔවුන් ඉල්ලා සිටියහ.

ක්‍රෝන්ස්ටාඩ් හි සිද්ධීන් වලට ගැමිමක් එකතු වෙන්නට පටන් ගැනිණ. මාර්තු 1 වැනිදා මහා රැස්වීමකට 15,000 කට අධික පිරිසක්, එනම් නාවුක කඳවුරේ සිටි සමස්ත සිවිල් සහ හමුදා අයගෙන් කාලක්, එකතු වූහ. සෝවියට්වාදීන්ගේ මධ්‍යම විධායක කමිටුවේ සභාපති මිකායෙල් කලින් (Mikhail Kalinin) එතැනට පැමිණියේ තත්වය සමථයකට පත් කරන්නටයි. ඒත් රැස්වූවන් විසින් හු කීම නිසා ඔවුන් ඉදිරියේ කතා කරන්නට අවස්ථාව නොලැබී ගියේය. ඊට පසු දිනයේ දී විප්ලවකරුවන් සමඟ ක්‍රෝන්ස්ටාඩ් වලින් අඩුම වශයෙන් බොල්ෂෙවික්වාදීන් 2,000 ක් එකතු වූහ. ඔවුන් පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ සොල්දාදුවන් සහ වැඩ වර්ජකයන් සමඟ සම්බන්ධ වී තාවකාලික විප්ලවීය කමිටුවක් හදාගන්නට වෑයම් කළහ.

1921 මාර්තු පළමු සතියේ පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ තත්වය ගැන වෙකා විසින් දිනපතා සපයන ලද වාර්තා පෙන්නුම් කරන්නේ ක්‍රෝන්ස්ටාඩ් හි පැවති රජය පෙරළීමේ කුමන්ත්‍රණයට පුළුල් ලෙසින් ජනප්‍රිය සභායක් කිසිත් සැකයක් නැතිව පැවති බවයි. “පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ අද හෙටම පොදු උද්ඝෝෂණයක් ඇතිවෙන බව ක්‍රෝන්ස්ටාඩ් විප්ලවීය කමිටුව පැහැදිලිවම අපේක්ෂා කරනවා. ඔවුන් රජය පෙරළන්නට හදන කුමන්ත්‍රණකරුවන් සහ කම්හල් කිහිපයක් සමඟ සම්බන්ධ වෙලා තියනවා. අද, අවි ආයුධ කම්හලක රැස්වීමක දී, ශ්‍රමිකයන් ඡන්දය ප්‍රකාශ කළා පොදු කැරැල්ලට එකතුවීමේ යෝජනාවකට. තිදෙනෙකු වෙතින් හැදෙන නියෝජිත පිරිසක් —ආරාජිකයෙක්, මෙන්ෂ්ට්වාදියෙක්, සහ සමාජවාදී විප්ලවීයවාදියෙක් ඇතුළුව— තෝරාගෙන තියෙනවා ක්‍රෝන්ස්ටාඩ් සමඟ සම්බන්ධ වී සිටින්නට.”¹¹

මාර්තු 7 වැනිදා පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ වෙකා වෙතට නියෝගයක් ලැබිණ: “ශ්‍රමිකයන් ගැන තීරණාත්මක ක්‍රියා බාරගන්න.” පැය හතළිස් අටක් ඇතුළත දී 2,000 කට අධික ශ්‍රමිකයන්, සියල්ලන්ම සමාජවාදීන් නැත්නම් ආරාජිකවාදීන්ට පාක්ෂික හෝ ක්‍රියාකාරීන්, අත්අඩංගුවට ගැනිණ. රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණයේ යෙදෙන ලද්දුවන් මෙන් නොව ශ්‍රමිකයන් අත අවි නොවීය. ඒ නිසා ඔවුන්ට වෙකා කාණ්ඩ සමඟ හැප්පෙන්නට හැකියාවක් වූයේ නැත. කැරැල්ලට ඇති සහයෝගය එසේ කඩා දැමූ බොල්ෂෙවික්වාදීන් ක්‍රෝන්ස්ටාඩ් වෙත පහර දෙන්නට ප්‍රවේශමෙන් සූදානම් වූහ. කැරැල්ල මැඩලීමේ කාර්යය බාර වූයේ ජනරාල් මිකායෙල් ටුකාචෙව්ස්කි (Tukhachevsky) වෙතටයි. රැස්ව සිටි පිරිස වෙතට වෙඩි තැබීම අරඹන්නට, 1920 පෝලන්ත මෙහෙයුමේ ජයග්‍රාහීකයා, විප්ලවීය සම්ප්‍රදායක් නොමැති වූ හමුදා පාසැලට අලුතින් බඳවාගන්නා ලද තරුණයන් සහ වෙකා යොදා ගත්තේය. මෙහෙයුම පටන් ගත්තේ මාර්තු 8 වැනිදා ය. දින දහයකට පසුව ක්‍රෝන්ස්ටාඩ් පරාජය වූයේ දහස් ගණනක පිරිසකට ජීවිත අහිමි වූ පසුවයි. සිය ගණනක විප්ලවකරුවන් සිරකරුවන් හැටියට අත්අඩංගුවට ගෙන ඊ ළඟ දින කිහිපයේ දී වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. මෑතක දී ප්‍රථම වරට ප්‍රකාශනය කරන ලද, මේ සිද්ධිය ගැන වාර්තා පෙන්වන්නේ 1921 අප්‍රේල් සිට ජූනි දක්වා කාලයේ දී 2,103 ක් මරණයට නියම කරන ලද අතර 6,459 ක් සිරගෙදරට හෝ රැඳවුම් කඳවුරු වෙත යවන ලද බවයි.¹² ක්‍රෝන්ස්ටාඩ් වැටෙන්නට ඔන්න මෙන් නිබිය දී 8,000 කට ආසන්න පිරිසක් අයිස් මතින් ගින්නලන්නය බලා පළා යන්නට සමත් වූහ. එහි දී ඔවුන්ව ටෙරියෝකි (Terioki),

⁹ RTsKhIDNI, 76/3/167/23.

¹⁰ P. Avrich, *Kronstadt, 1921* (Princeton: Princeton University Press, 1970), pp. 153-183.

¹¹ RTsKhIDNI, 76/3/167.

¹² “Kronstadt, 1921” in *Dokumenty* (Moscow, 1997), p. 15.

වයිබෝග් (Vyborg) සහ ඉනෝ (Ino) යන තාවකාලික රැඳවුම් කඳවුරු වලට දමන ලදී. දේශපාලනික සමාවක් ගැන දුන් පොරොන්දුවෙන් රැවටීමට ලක් වූ ඔවුන් අතරින් පිරිසක් 1922 දී නැවතත් රුසියාවට පැමිණියහ. එහි දී ඔවුන්ට වහාම අන්අඩංගුවට ගෙන සොලොවෙට්ස්කි දූපත් (Solovetski Islands) සහ බොල්මොගෝරි (Kholmogory) හි පිහිටි දේශපාලන සිරකරුවන් සඳහා වූ රැඳවුම් කඳවුරු වලට යවන ලදී. ආර්ක්හෙල්ස්කි (Arkhangelsk) ළඟ වූ වඩාත්ම අයහපත් දේශපාලන සිරකරුවන් සඳහා පැවති රැඳවුම් කඳවුරු වූහ.¹³ එක ආරාඡ්කවාදී මූලාශ්‍රයක් අනුව, බොල්මොගෝරි වෙත යවන ලද ක්‍රෝන්ස්ටාඩ් සිරකරුවන් 5,000 න් 1922 වසන්තය වෙද්දී ජීවතුන් අතර සිටියේ 1,500 කට වඩා අඩු ප්‍රමාණයකි.¹⁴

ඩිවිනා (Dvina) නම් මහා ගංගාව අසල පිහිටි බොල්මොගෝරි දේශපාලන සිරකරුවන් සඳහා වූ රැඳවුම් කඳවුර බේදනීය ලෙසින් ප්‍රසිද්ධව තිබුණේ ඔවුන්ට මහත් සිරකරුවන් සංඛ්‍යාවක් ඉක්මණින් ඉවත් කරන්නට හැකියාව තිබීම ගැනයි. බොහෝ විට සිරකරුවන්ගේ ගෙල වටා ගල් ඵල්ලා, අතපය බැඳ දමා, පාරු මතට පටවා අනතුරුව ගඟට දමන ලදී. වෙකා හි ප්‍රධාන නායකයෙක් වූ, මිකායෙල් කෙඩ්‍රොව් (Kedrov), 1920 ජූනි මාසයේ දී මේ දැවැන්ත ගිල්වා මරා දැමීමේ මෙහෙයුම් පටන් ගන්නා ලද්දාය. ක්‍රෝන්ස්ටාඩ් කුමන්ත්‍රණකරුවන් විශාල සංඛ්‍යාවක් සමඟ බොල්මොගෝරි වෙත පිටමං කරන ලද කොසැක් සහ ටැම්බොව් ප්‍රාන්තයේ ගම්බදවාසීන්ද මෙයාකාරයෙන්ම ඩිවිනා ගඟේ ගිල්වා මරන ලදැයි ඇසින් දුටු සාක්ෂි සපයන ලද අය වාර්තා කළහ. ඒ වසරේ දී ම, විශේෂ පිටත්කර හැරීමේ කමිටුවක් විසින් ගත් තීරණයක් අනුව, ඔවුන් මේ සිද්ධීන් දිග හැරෙද්දී ටවුමේ වාසය කළාය යන පදනම මත පමණක්ම ක්‍රෝන්ස්ටාඩ් වෙතින් 2,514 ක පමණ සිවිල් ජනතාවක් සයිබීරියාවට පිටමං කරන ලදී.¹⁵

ක්‍රෝන්ස්ටාඩ් කැරලි මර්ධනය කළ පසුව, රෙජිමය එහි ජවය, සමාජවාදී ක්‍රියාකාරීත්වය, වැඩ වර්ජකයන්, සහ “ශ්‍රමිකයන්ගේ කම්මැලිකම” හඹා යෑම සඳහා යොදා ගත්හ. එසේම නිල වශයෙන් ආහාර කැඳවුම් නවතා දැමුවා යැයි කිව්වද, ඒවායේ යෙදීම නිසා ඇති වූ ගම්බද වැසියන්ගේ කැරලි මර්ධනයට ගියහ. එසේම පල්ලිය මර්දනයට ද පියවර පටන් ගත්හ.

1921 පෙබරවාරි 28 වැනිදා ජර්සින්ස්කි විසින් සියළු ප්‍රාන්ත වල පිහිටි වෙකා වෙතට නියෝගයක් යවනු ලැබීය: “(1) ආරාඡ්කවාදීන්, මෙන්ෂ්වික්, සහ සමාජ විප්ලවීයවාදී විද්වතුන් වහාම අන්අඩංගුවට ගැනීමට කටයුතු කරන්න. විශේෂයෙන්ම කෘෂිකර්ම සහ ආහාර පිළිබඳ ජනතා කොමිස්සාරි හි සේවය කරන නිලධාරීන්ව; සහ (2) කම්හල්වල සේවය කරන සහ වැඩ වර්ජන කරන අය සහ උද්ඝෝෂණ කැඳවිය හැකි යැයි සැක කරන සියළු මෙන්ෂ්වික්වාදීන්, ආරාඡ්කවාදීන්, සහ සමාජ විප්ලවීයවාදීන්ව අන්අඩංගුවට ගන්න.”¹⁶

මර්ධනකාරී ප්‍රතිපත්ති ලිහිල් කළා යැයි දක්වන ආරම්භයක් වෙනුවට NEP හඳුන්වා දීම සමඟ මධ්‍යස්ථ සමාජවාදී ක්‍රියාකාරීත්වය එරෙහි මර්දනය නැවතත් හට ගැනුණි. ඒ මර්දන සඳහා මූලික වූයේ ‘නව ආර්ථික ප්‍රතිපත්ති’ පිළිබඳව ඔවුන් දුටු අවදානමක් නොවේ. දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ ඒ සඳහා පෙනී සිටිය බැවින් දැන් එය ලැබීම තුළින් එම කණ්ඩායමේ දේශපාලනය ආගමනය යුක්ති සහගත කරගනු ඇතැයි කියායි. “ඔවුන්ගේ පක්ෂපාතීත්වය සැඟවුවා හෝ එය එළිපිට පෙන්වුවා හෝ වුවද, මෙන්ෂ්වික්වාදීන් සහ සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන්ට ඇති එකම ස්ථානය,” ලෙනින් 1921 දී ලිවිය, “එය සිරගෙදරයි.”

මාස කිහිපයකට පසුව, සමාජවාදීන් තවමත් කරදර වැඩියෙන් කරනවා යැයි විනිශ්චය කරමින්, හේ මෙසේ ලිවීය: “මෙන්ෂ්වික්වාදීන් හෝ සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන් යාන්තමින් එළියට ඇස් යොමු කළොත් හරි, එවිට ඔවුන් සියල්ලන්ටම අනුකම්පා විරහිතව වෙඩි තැබිය යුතුයි.” 1921 මාර්තු සහ ජූනි මාස අතරේ දී, මධ්‍යස්ථ සමාජවාදී ක්‍රියාකාරීන් සහ ඔවුන්ගේ හිතවාදීන් 2,000 ක් නැවතත් අන්අඩංගුවට ගැනිණ. මේ වෙද්දී මෙන්ෂ්වික් පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුවේ සියළු සාමාජිකයන් සිරබන්ධනාගාරයේ වූහ. 1921 ජනවාරියේ දී ඔවුන්ව සයිබීරියාවට පිටුවහල් කරනවා යැයි තර්ජනය කෙරුණෙන් ඔවුන් ඊට විරෝධය පෑමට උපවාසයක් පටන් ගත්හ. ෆෙඩොර් ඩැන් (Fedor Dan) සහ බොරිස් නිකොලායිවෙස්කි ඇතුළු නායකයන් දොළොස් දෙනෙක්ව පිටුවහල් කරන ලදුව ඔවුන් 1922 දී බර්ලින්ට පැමිණියහ.

¹³ George Leggett, *The Cheka: Lenin's Political Police* (New York: Oxford University Press, 1981), p. 328.

¹⁴ S. A. Malsagov, *An Island Hell: A Soviet Prison in the Far North*, trans. F. H. Lyon (London: A. M. Philpot, 1926), pp. 45-46.

¹⁵ “Kronstadt, 1921,” p. 367.

¹⁶ Brovkin, *Behind the Front Lines*, p. 400.

1921 වසරේ දී, රෙජිමයේ ප්‍රධාන ඉලක්ක අතුරෙන් එකක් වූයේ කාර්මික නිෂ්පාදනය නැවත පටන් ගැනීමයි. 1913 වසරට වඩා සියයට 10 කින් එය පහත වැටී තිබිණ. ශ්‍රමිකයන් මත පටවන ලද පීඩනය ලිහිල් කරනවා වෙනුවට, බොල්ෂෙවික්වාදීන් ඊට කලින් අවුරුදු වල පටන් ගෙන තිබුණු හමුදාකරණය පවත්වාගෙන යමින් සමහර අවස්ථාවල දී එය තවත් වැඩි කළේය. රටේ ගල් අඟුරු සහ යකඩ සියයට 80 කට වඩා ප්‍රමාණයක් නිෂ්පාදනය කළ ඩොන්බාස් (Donbass) යන මහා කාර්මික සහ පතල් ප්‍රදේශයේ දී, NEP සම්මතයෙන් පසුව ගෙන ගිය ප්‍රතිපත්ති වලින් විශේෂයෙන්ම හෙළිදරව් වෙන්නේ, ශ්‍රමිකයන් වෙතින් නැවත වැඩ ගැනීම පිණිස බොල්ෂෙවික්වාදීන් කුමන ආකාරයේ ආඥාදායක ක්‍රමවේද යොදා ගත්තද යන්නයි. 1920 වසර අග දී, ට්‍රොට්ස්කිට හා සමීපව සිටි ප්‍රධාන නායකයෙක් වූ ගියෝගි පියටකොව් (Georgy Pyatakov), ගල් අඟුරු කර්මාන්තයේ මධ්‍යම අධිකරණයේ ප්‍රධානියා බවට පත් කරන ලදී. වසරක් ඇතුළත දී ඔහු ගල් අඟුරු නිෂ්පාදනය පස් ගුණයකින් වැඩි කළේ ලිහිල් නොවන සුරාකෑම සහ තර්ජනයෙනි. පියටකොව් ඔහුගේ 120,000 ක් ශ්‍රමිකයන්ට කර්කශ විනය රීති පැනවූහ: රැකියාවට නොපැමිණීම සමාන වූයේ කඩාකප්පල් ක්‍රියාවකටයි. එයට දඬුවම රැඳවුම් කඳවුරකට පිටම කිරීම හෝ සමහර විට මරණය නියම වීමයි. 1921 දී පතල්කරුවන් 18 ක් "නීති පරපෝෂිතවාදය" වෙනුවෙන් වරදකරුවන් වීමෙන් වෙඩි තබා මරා දැමුණි. වැඩකරන පැය ගණන වැඩි කරන ලදී. විශේෂයෙන්ම ඉරිදා දිනයන්. සලාක කාඩ්පත් රාජ සන්නක කරනවා යැයි තර්ජනයෙන් පියටකොව් ශ්‍රමිකයන් වෙතින් වැඩ ගන්නට සමත් වූහ. මේ මෙහෙයුම් සිද්ධ වූයේ ජීවිතය පවත්වාගන්නට ප්‍රමාණවත් තරම් වූ පාන් සලාකයෙන් තුනෙන් එකක් සහ බාගයක් අතර ප්‍රමාණය පමණක් ශ්‍රමිකයන්ට ලැබුණ කාලයක දී ය. බොහෝ විට ඔවුන්ට වැඩ මුරය අවසානයේ දී ඊ ළඟට වැඩ බාරගන්නා සහෝදරයන්ට තම බුට් සපත්තු දෙන්නට සිද්ධ විය. ශ්‍රම බලකාය අතර නිතර නොපැමිණීම් සටහන් වීමට හේතුවක් වූයේ "ස්ථීරකාලීන කුසගින්න," සහ "ඇඳුම්, කලිසම්, සහ සපත්තු සම්පූර්ණ ලෙසින් නොමැතිවීම" යනාදී වසංගත නිසා යැයි අධිකරණ කාර්යාලය පිළිගත්හ. සාගතයේ තර්ජනය එහි උච්ච ස්ථානයට එද්දී, පුරවන කටවල් සංඛ්‍යාව අඩු කිරීම සඳහා, පතල් වල වැඩ නොකරන සියල්ලන්වම පතල් ගම්මාන වලින් පිටුවහල් කරන්න යැයි පියටකොව් 1921 ජූනි 24 වැනිදා නියම කළේය. පතල්කරුවන්ගේ පවුලේ සමාජිකයන්ගේ සලාක කාඩ්පත් රාජ සන්නක කරන ලදී. ඒ ඒ පතල්කරුවාගේ නිෂ්පාදනයට අනුව දැඩි ලෙසකින් සලාක ගණනය සිද්ධ වූයේය. එහි දී නිෂ්පාදනයට-අනුකූල වේතනයේ අංකුර ආකාරයක් හඳුන්වා දෙනු ලැබිණ.¹⁷

බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ වාදපද වලින් රැවටී සිටි, බොහෝ ශ්‍රමිකයන් තවමත් ඇල්මෙන් පෙනී සිටි සාමාන්‍යමත සැලකිලි අදහස් වලට එම වැඩ සටහන් සෘජුවම වෙනස් වූහ. මේ වැඩ සටහන් ඉතා අපුරු අන්දමකට, 1930 ගණන් වල දී නිර්දන පංතියට එරෙහිව ගන්නා ලද වැඩ සටහන් වලට කළින් සනිටුහන් වූවයි. නිර්දන පංති සාමූහිකය යනු rabsila -ශ්‍රම බලකාය- යන්නට වැඩි යමක් නොවීය. ඔවුන්ව හැකි වැඩිම කාර්යක්ෂම ලෙසින් සුරා කෑමට ලක් කළ යුතු විය. එය කිරීම යනු නීති අතින් පැත්තට හැරවීමක් වෘත්තීය සමිති යැදීමත් සම්බන්ධ කරගත යුත්තකි. කුමන භානියක් සිද්ධ වුවත්, කළමනාකාරීත්වයේ අණ සඳහා සහයෝගය දිය යුතු යැයි නියම වී, ඒවායේ කටයුතු සම්පූර්ණයෙන් අඩපණ කර තිබිණ. කුසගින්නේ සිටින, දරදඬු, සහ ඵලදායී නොවූ ශ්‍රමිකයන් වෙතින් වැඩගන්නට තිබුණ එකම සාර්ථක ක්‍රමය වූයේ ශ්‍රම බලකාය හමුදාකරණය කිරීමයි. මෙම න්‍යායිකව නිදහස් ශ්‍රම බලකාය සුරාකෑම සහ 1930 ගණන් මුල දී දණ්ඩන ජනපද වල දකින්නට ලැබෙන බලාත්කාර ශ්‍රමය අතර සමානාත්මතා එක හා සමාන බව පෙනී යයි. බොල්ෂෙවික්වාදය හැඳෙන අවුරුදු වල දී දකින්නට ලැබුණු බොහෝ සිද්ධීන් හා සමානව, 1921 දී ඩොන්බාස් සිද්ධීන් ද, පසුකාලයේ දී ස්ටාලින්වාදයේ හෘදයේ දකින්නට ලැබෙන මෙහෙයුම් වල මුල් කාලීන හැඩහුරුවයි. ඒවා කිසිවක් සිවිල් යුද්ධයක් ගැන සංදර්භයකින් පැහැදිලි කරනු නොහැකියි.

1921 වසරේ දී බොල්ෂෙවික් රෙජිමයේ ඉහළින්ම තැනක් දුන් වැඩ සටහන් අතර වූයේ ගම්බද වැසියන් අත වූ සියළු ප්‍රදේශයන්හි "සාමකරණයයි." 1921 අප්‍රේල් 27 වැනිදා "ටැම්බොව් ප්‍රාන්තයේ ඇන්ටොනොව් කාරකයන් තුරන් කිරීමේ මෙහෙයුම්" වල මූලිකත්වය ගැනීමට පොලිට්බියුරෝව විසින් ජනරාල් ටුකාචෙව්ස්කි (Tukhachevsky) පත් කරන ලදී. විශේෂ වෙකා කාණ්ඩ බොහොමයක් සමඟ ඔහු යටතේ පිරිමි 100,000 කට ආසන්නව සිටියහ. ගුවන් යානා සහ බර අවි වලින් සමන්විත වූ ටුකාචෙව්ස්කි ඇන්ටොනොව් කණ්ඩායම් සමඟ අතිශය ප්‍රවණ්ඩත්වයෙන් යුතු යුද්ධයක් ගෙන ගියේය. මධ්‍යම විධායක කමිටුවේ පූර්ණ බලධාරී කොමසමේ සභාපති වූ, ඇන්ටොනොව්-ඔව්සින්කෝ (Antonov-Ovseenko) සමඟින්, ප්‍රදේශයේ අධිවාසී හමුදාවක් පිහිටුවීමට ඔහු කටයුතු කළේය. ඔහු මහා විශාල පරිමාණයක ප්‍රාණ ඇපකරුවන් ගත්තේය. වෙඩි තබා මැරීම් කළේය. මරණ කඳවුරු

¹⁷ Andrea Graziosi, "At the Roots of Soviet Industrial Relations and Practices—Piatokov's Donbass in 1921," *Cahiers du monde russe* 36 (1995), 95-138.

පිහිටුවා ඒවායේ සිරකරුවන්ව ගැස් ගසා මරා දැමුවේය. ඊනියා මං පහරන්නන් හා හවුල්ව කටයුතු කරන නැත්නම් ඔවුන්ට සහාය දෙනවා යැයි සැක කරන ලද මුළු ගම්මාන පිටින් රැඳවුම් කඳවුරු වෙත පිටමං කර යැවීය.¹⁸

ටුබාවෙව්ස්කි සහ ඇන්ටොනොව්-ඔව්සින්කෝ යන දෙදෙනා විසින් අත්සන් කරන ලද 1921 ජූනි 11 වැනි දින දරණ ආඥා අංක 171, ටැම්බොව් ප්‍රාන්තයේ 'සමාදානය' සඳහා යොදා ගන්නා ලද ක්‍රමවේද මොනවාදැයි කියා පැහැදිලිව පෙන්වයි. ආඥාව කියා සිටියේ:

1. නම් ඉදිරිපත් කිරීම ප්‍රතික්ෂේප කරන ඕනෑම පුරවැසියෙකුට දුටු තැන වෙඩි තබන්න.
2. අවි සඟවා ගෙන සිටින ඕනෑම ගම්මානයකට දඬුවම් තීරණය කරන්නට මෙහි දී දිස්ත්‍රික්ක සහ ප්‍රාදේශීය දේශපාලන කොමිසම් වලට අවසර ලැබේ. එසේම ප්‍රාණ ඇපකරුවන් ගෙන, අවි ඇත්තේ කොහේදැයි කියා හෙළි නොකරන්නේ නම් ඔවුන්ට වෙඩි තබන්න.
3. අවි කොහේ හෝ තැනක දී සොයා ගැනුණොත්, වහාම ඒ පවුලේ වැඩිමහල් පුත්‍රයා වෙඩි තබා මරා දමන්න.
4. මං පහරන්නෙක් සඟවාගෙන සිටින ඕනෑම පවුලක් අත්අඩංගුවට ගෙන ප්‍රාන්තයෙන් පිටුවහල් කළ යුතුයි, ඔවුන්ගේ බඩු බාහිරාදිය පවරාගත යුතුයි, සහ වැඩිමහල් පුත්‍රයා වහාම වෙඩි තබා මරා දැමිය යුතුයි.
5. මං පහරන්නන්ට සහාය දුන් පවුලකට සහාය දුන් පවුලක් වේ නම්, ඔවුන්ටද එයාකාරයෙන්ම දඬුවම් කළ යුතුයි, සහ ඔවුන්ගේ වැඩිමහල් පුත්‍රයාට වෙඩි තබා මරා දැමිය යුතුයි.
6. මං පහරන්නන්ගේ පවුල් පළාගොස් ඇත්නම්, ඔවුන්ගේ බඩු බාහිරාදිය සෝවියට් රෙජිමයට හිතවාදී පාක්ෂික ගම්බද වැසියන් අතර නැවත බෙදාහැරිය යුතුයි, සහ ඔවුන්ගේ ගෙවල් ගිනි තබා දැමීම හෝ සමතලා කර දැමිය යුතුයි.
7. මේ ආඥා තදින් සහ කිසිත් අනුකම්පාවක් නැතිව ක්‍රියාත්මක කළ යුතුයි.¹⁹

ආඥා අංක 171 යවන ලද දිනයට පසු දිනයේ දී, ටුබාවෙව්ස්කි විසින් සියළු විප්ලවකරුවන්ව ගැස් දමා මරා දමන්න යැයි අණ කළේය. "පරාජිත විප්ලවීය කල්ලිවල ඉතිරි පිරිස් සහ හුදකලා මං පහරන්නන් තවමත් කැලෑවල සැඟවී සිටිති... මං පහරන්නන් සැඟවී සිටින කැළෑ විෂ වායුව භාවිතයෙන් එළිපහළි කළ යුතුයි. කැලෑව පුරා යන විෂ වායු තට්ටුව යොදමින් එහි සැඟවී සිටින සියල්ලන්වම මරා දැමීම පිණිස, මෙය ඉතා ප්‍රවේශමෙන් සොයා බලා කළ යුත්තකි. අවි බාර පරීක්ෂකවරයා විසින් මේ සඳහා අවශ්‍ය වායු ප්‍රමාණය වහාම සැපයිය යුතුයි, සහ මේ මෙහෙයුම සඳහා නිපුණ සේවකයන් සොයාගත යුතුයි."²⁰

1921 ජූලි 10 වැනිදා, ටැම්බොව් ප්‍රාන්තයේ "මං පහරන්නන්ට" එරෙහිව ගත් මෙහෙයුම් ගැන පස් දෙනෙකුගෙන් යුත් කමිටුවක ප්‍රධානියා මෙසේ වාර්තා කළේය:

කුඩ්‍රියුකොව්ස්කායා (Kudryukovskaya) volost හි පිරිසිදු කරන මෙහෙයුම් පටන් ගැනුනේ ජූනි 27 වැනිදා ඔසින්ොව්කි (Ossinovki) ගමේ දී ය. එය පෙර කලෙක මං පහරන්නන් සැඟවී සිටි තැනක් හැටියට ප්‍රසිද්ධ වූවකි. අපේ හට කාණ්ඩ ගැන ගම්බද වැසියන්ට දක්වන ආකල්පය සමහර විට හොඳින්ම විස්තර කළ හැකි වන්නේ අවිශ්වාසී එකක් කියායි. කැලෑවේ සිටින මං පහරන්නන් කවුදැයි කියා නම් කිරීම ඔවුන් ප්‍රතික්ෂේප කළහ. ප්‍රශ්න අසද්දී ඔවුන් පිළිතුරු දුන්නේ ඔවුන් කිසිවක් දන්නේ නැතැයි කියායි.

අපි ප්‍රාණ ඇපකරුවන් හතළිහක් ගත්තෙමු. ගම වටලා ඇතැයි නිවේදනය කළෙමු. මං පහරන්නන්ව සහ ඔවුන්ගේ අවි අප වෙතට බාර කිරීම සඳහා ගම්වැසියන්ට පැය දෙකක කාලයක් ඉඩ දුන්නෙමු. ගම්වැසියන් එවිට රැස්වීමක් කැඳවූහ. එහි දී ඔවුන් ප්‍රතිචාර දැක්විය යුත්තේ කෙසේදැයි ගැන අවිනිශ්චිතව සිටින බව පෙනුණි. අපට උදව් කරනවා වෙනුවට ඔවුන් මං පහරන්නන්ව සොයා යන්නට තීරණය කළහ. ප්‍රාණ

¹⁸ Danilov and Shanin, *Krestyanskoe vosstanie*, pp. 179-180.

¹⁹ *Ibid.*, pp. 178-179.

²⁰ *Ibid.*, pp. 226-227.

ඇපකරුවන්ට වෙඩි තබන බවට අප කළ තර්ජනය ඔවුන් විශ්වාස නොකළ බවට කිසිත් සැකයක් නැත. දුන් කාලය ඉක්ම ගිය පසුව, අපි ප්‍රාණ ඇපකරුවන්ගෙන් විසිඑක් දෙනෙක්ව ගම්සභාව ඉදිරියේ දී වෙඩි තබා මරා දැමුවෙමු. මේ මහජන වෙඩිතැබීම, අපේ සාමාන්‍ය ප්‍රතිපත්තිය අනුව යමින්, පූර්ණ බලධාරී කොමිසමේ සාමාජිකයන් පස්දෙනාම ඉදිරියේ ඒ ප්‍රාණ ඇපකරුවන් එක් එක්කොට බැගින් ගෙන කරන ලද්දේ, ගම්බද වැසියන්ට තරමක බලපෑමක් කරන ලදී.

කරීවිකා (Kareevka) ගම සම්බන්ධයෙන්, එහි භූගෝලීය පිහිටීම නිසාවෙන් එතැන මං පහරන්නන්ගේ ශක්තිමත් ස්ථානයක් වූ නිසා, කොමිසම එය සිතියමෙන් මකා දමන්නට තීරණය කළහ. ඔවුන්ගේ බඩු බාහිරාදිය රජය සතු කරන ලදී. සමස්ත ජනගහණයම පිටමං කරන ලදී. රතු හමුදාවේ සේවය කරන සොල්දාදුවන්ගේ පවුල් කුර්ඩියුකි (Kurdyuki) ටවුමට යවා එහි කළින් මං පහරන්නන් විසූ නිවාස වල නැවත පදිංචි කරවන ලදී. අගයක් ඇති භාණ්ඩ —ජනේල රාමු, වීදුරු, ලීයෙන් හැඳූ දේ, සහ එවැනි අනෙක් දේ— ඉවත් කළ පසුව ගමේ සියළුම නිවාස වලට ගිනි තබන ලදී.

ජූලි 3 වැනිදා අපි බොගොස්ලොවිකා (Bogoslovka) ටවුමේ මෙහෙයුම් පටන් ගත්තෙමු. මේ තරම් හිතුවක්කාර හෝ හොඳින් සංවිධානාත්මකව සිටි ගම්බද වැසියන් අපිට හමුවී ඇත්තේ කලාතුරකින්. අපි කතා කළේ කාට වුවත්, කුමන වයසේ අයෙකුට වුවත්, ඔවුන් නොවැරදීම පිළිතුරු දුන්නේ පුදුමයෙන් විස්මිත වූ ලෙසකින්ය, “මං පහරන්නන්? මේ පළාත්වල? නැහැ කවුරුත් නැහැ. අපි දැකලා ඇති කෙනෙක් දන්නෙක් මේ පැත්තෙන් යනව, ඒත් අපිට කියන්න බෑ ඒ අය මං පහරන්නන්ද නැද්ද කියල. අපි මෙහෙ නිසංසල්ලේ ජීවත්වෙන්නේ, අපේ වැඩක් බලාගෙන. අපි කිසිවක් දන්නෑ.”

අපි ඔසිනොවිස්කි වල දී කළ ලෙසින්ම මෙතැන දී ද කටයුතු කළෙමු. අපි ප්‍රාණ ඇපකරුවන් 58 ක් ගත්තෙමු. ජූලි 4 වැනිදා පළමු කණ්ඩායම වශයෙන් 21 ක් වෙඩි තබා මැරුවෙමු. ඊ ළඟ දිනයේ දී 15 ක්, සහ මං පහරන්නන්ගේ පවුල් 60 ක් පමණ ඉවත් කළෙමු. එහි මුළු පිරිස 200 ක් පමණ වූහ. අවසානයේ දී අපි අපේ ඉලක්කය සාක්ෂාත් කරගත්තෙමු. ගම්බද වැසියන්ට සැඟවූ අවි ආයුධ සහ මං පහරන්නන්ට සොයා යන්නට සිද්ධ වූහ.

ඉහත සඳහන් කළ ටවුම් සහ ගම්මානවල පිරිසිදු කිරීමේ මෙහෙයුම් අවසන් වූයේ ජූලි 6 වැනිදාය. මේ මෙහෙයුම ඉතා සාර්ථක වූවකි. අසල්වැසි කැන්ටන් වලටත් වඩා ඈතට එහි බලපෑම දැනිණ. මං පහරන්නන්ගේ කාරකයන් තවමත් යටත්වෙමින් සිටිති.

සාමාජිකයන් පස් දෙනාගේ පූර්ණ බලධාරී කමිටුවේ සභාපති, [එම්. ඩී.] උස්කොනින් (Uskonin),²¹

මෙම අන්තවාදී වූ “තුරන් කිරීමේ” ආකාරයට ඉතා ඉහළ මට්ටමෙන් විරෝධතාවයක් එල්ලවීමේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට ජූලි 9 වැනිදා ආඥා අංක 171 ශුන්‍ය කරන ලදී.

1921 ජූලි මාසය වෙද්දී හමුදා අධිකාරිය සහ වෙකා විසින් රැඳවුම් කඳවුරු හතක් පිහිටුවා තිබිණ. තවමත් අසම්පූර්ණ තොරතුරු වලට අනුව, ඒ කඳවුරු තුළ අඩුම වශයෙන් 50,000 ක පිරිසක් රඳවන ලදී. එහි වැඩි කොටස කාන්තාවන්, දරුවන්, සහ වයසක උදවිය වූහ. එසේම හමුදාව අත්හැර ගියවුන්ගේ පවුල්වල සාමාජිකයන් සහ ප්‍රාණ ඇපකරුවන් ද එහි රඳවා සිටියහ. මේ කඳවුරුවල පැවතියේ ඉවසා දරාගත නොහැකි තත්වයන්ය: ටයිෆය් උණ සහ කොළරාව එහි පැතිර පැවතිණ. එසේම බාගෙට නිර්වස්ත්‍රව සිටි සිරකරුවන්ට මූලික අවශ්‍යතා පවා නොලැබුණි. 1921 ගිම්හානයේ සාගතයක් පටන් ගැනිණ. සිසිරය වෙද්දී මරණයට පත්වන සංඛ්‍යාව මාසයකට සියයට 15-20 දක්වා ඉහළ ගියේය. පෙබරවාරි මාසයේ දී 40,000 කින් පමණ පැවති ගම්බද වැසියන්ගේ ව්‍යාපාරය සැප්තැම්බර් මාසය මුල වෙද්දී 1,000 දක්වා අඩුකරන ලදී. පිටිසරබද පැතිවල “සමාදානය කරවීම” පටන් ගැනීමෙන් දීර්ඝ කාලයකට පසුව, නොවැම්බර් මාසයේ පටන් ආබන්ගෙල්ස්ක් සහ බොල්මොගෝරි යන උතුරු රුසියාවේ රැඳවුම් කඳවුරු වෙත භාර පන්සිය දහස් ගණනකින් ශාරීරික ශක්තිමත්ව සිටි සිරකරුවන් පිටමං කර හරින ලදී.²²

බොල්ෂෙවික් නායකයන්ගේ සතිපතා වාර්තා වලින් සාක්ෂ්‍ය දක්වන පරිදි, පිටිසරබද පළාත්වල, යුක්රේනයේ බොහෝ ප්‍රදේශ, බටහිර සයිබීරියාව, සහ වොල්ගා ප්‍රාන්ත, සහ කෝකසස් යනාදියේ “සමාදානය කරවීම” අඩුම

²¹ Ibid., p. 218.

²² GARF, 393/89/182; 393/89/295.

වශයෙන් 1922 දෙවැනි භාගය දක්වා නොනැවතී සිද්ධ වීණ. කළින් අවුරුදු වල හැදියාව වෙනස් වූයේ ඉතා සෙමින්. ආහාර කැඳවුම් 1921 මාර්තු මාසයේ දී නිල වශයෙන් මූලෝත්පාටන කර තිබියද, ඉතාමත් මාග ලෙසින් භාණ්ඩ වලින් බදු ගෙවීම පැනවී තිබිණ. 1921 ව්‍යසනකාරී වූ කෘෂිකාර්මික තත්වය හමුවේ, කෝටා අතිමහත් ලෙසින් ඉහළ වූහ. එම නිසා පිටිසරබද පළාත් නිති නොසන්සුන් තත්වයක පැවතියේය. බොහෝ ගම්බද වැසියන් තවමත් අවි අතැති අය වූහ.

ටුලා, ඔරෙල්, සහ වොරොනෙස් වලට ගිය ගමන්වල දී සිහියේ රැඳී සටහන් විස්තර කරමින්, නිකොලායි ඔරින්ස්කි, කෘෂිකර්මය සඳහා වූ ජනතාවගේ කොමිස්සාර්, වාර්තා කළේ ආහාර කැඳවුම් නැවතත් සිසිරයේ දී පැනවෙනවා යැයි පරිස්ථානීය නිලධාරීන් විශ්වාස කරන බවයි. එයට අමතරව, “ගම්බදවැසියන් උපත්තියෙන්ම කඩාකප්පල්කාරීන් වෙනවාට වැඩි යමක් කරන්නට නොහැකි අය හැටියට,”²³ පරිස්ථානීය අධිකාරීන් සලකන බවයි.

සාගතයෙන් ප්‍රාන්ත විනාශයට පත්වීම ඇරඹෙද්දී වොල්ගා ප්‍රාන්ත වලින් තිරිඟු වැඩියෙන්ම සැපයේවී යැයි අපේක්ෂා විය. සයිබීරියාවේ බදු එකතු කිරීමට ඉඩ සැලසීම සඳහා අතිරේක පූර්ණ බලධාරියෙක් හැටියට 1921 දෙසැම්බර් මාසයේ ෆීලික්ස් ජර්සින්ස්කිව වොල්ගා ප්‍රාන්ත වෙත යැවිණ. ඔහු “පියාඹන විප්ලවීය උසාවි” පිහිටුවන ලදී. ඒවායේ අරමුණ වූයේ ගම්මාන හරහා ගමන් කරමින් බදු නොගෙවූ ගම්වැසියන්ට වහාම දඬුවම් නියම කිරීමයි. එක්කෝ සිරබන්ධනාගාරය නැත්නම් රැඳවුම් කඳවුරු වලට පිටමං කිරීම.²⁴ ආහාර කැඳවුම් කළ හට කාණ්ඩ මෙන්ම, මේ උසාවි ද, “ෆිස්කල් කාණ්ඩ” වලින් දිරිගන්වන ලද නිසා දූෂණ මහත් රැසකට වගකිව යුතු වූවා ද කියතොත් සුපිරි උසාවියේ සභාපති වූ නිකොලායි ක්‍රිලෙන්කෝ (Nikolai Krylenko) හටම ඒ ගැන විමර්ශනයක් ආරම්භ කරන්නට සිද්ධ විය. 1922 පෙබරවාරි 14 වැනිදා ඔම්ස්ක් සිට එක පර්යේෂකයෙක් මෙසේ ලිවීය:

ආහාර කැඳවුම් හට කණ්ඩායම් විසින් නිල තත්වයන් අපහරණය කරති. අවංකව කතා කළොත්, විශ්වාස කළ නොහැකි තත්වයන්ට එය පිවිස ඇත. ක්‍රමානුකූලව, මේ අත්අඩංගුවට ගන්නා ගම්බද වැසියන්ට උණුසුම් නොකරන ලද විශාල ධාන්‍ය ගබඩා තුළ අගුල් දමා රඳවා තිබේ; එහි දී ඔවුන්ට කස පහර ගසමින් වෙඩි තැබීමෙන් මරා දමනවා යැයි තර්ජනය කිරීම සිද්ධ වේ. ඔවුන්ගේ සම්පූර්ණ කෝටාව පුරවා නැති අයව බලාත්කාරයෙන් ගමේ ප්‍රධාන වීදියේ දිගටම නිර්වස්ත්‍රව දුවන්නට යවා අනතුරුව තවත් උණුසුම් නොකළ ධාන්‍යාගාරයක අගුල් ලා රඳවයි. කාන්තාවන් මහත් සංඛ්‍යාවකට සිහිය නැතිවෙන තුරු පහර දී ඊට පසුව ඔවුන්ව නිර්වස්ත්‍රව හිමි හැරූ වළවල් වලට විසිකර දැමෙයි...

සියළු ප්‍රාන්තවල තත්වය ඉතාමත් නොසන්සුන්ව පැවතිණ.

නව ආහාර ප්‍රතිපත්තිය (NEP) ස්ථාපිත වීමෙන් වසර එකහමාරක් ගෙවී ගිය පසුව, 1922 ඔක්තෝබර් මාසයේ රහස් පොලීසියේ වාර්තා වලින් මේ උපුටා දක්වන කොටස් වලින් මහත් රාශියක් අනාවරණය කරගත හැකිය:

ප්ස්කෝව් (Pskov) ප්‍රාන්තයේ භාණ්ඩ වලින් ගෙවිය යුතු බදු කෝටාවට අස්වැන්නෙන් තුනෙන් දෙකක් අයත් වීණ. දිස්ත්‍රික්ක හතරක් අවි වලින් සන්තද්ධව සිටිති... අසාමාන්‍ය ලෙසින් දුර්වල අස්වැන්නක් ලැබීම නිසා බදු වශයෙන් ගෙවිය යුතු කෝටාව සියයට 25 කින් අඩු කිරීම මෑතක දී අනුමත වූවත්, නොවොගොරොඩ් ප්‍රාන්තයේ කෝටා පිරවෙන්නේ නැත. රියසාන් සහ ටිවර් ප්‍රාන්තවල ඉලක්ක කළ බදු කෝටා 100 සියයක් ගෙවීම යනු ගම්බද වැසියන්ට භාමතයෙන් මිය යාමට නියම කිරීමයි... සාගතයේ තර්ජනයට මුහුණ පා සිටින නොවොනිකොලෙවිස්ක් [නොවොසිබර්ස්ක්] ප්‍රාන්තයේ ගම්බද වැසියන් දැනටමත් තණකොළ සහ ගස්වල මුල් කන තත්වයට පත්ව සිටිති... නමුත් කියෙව් වෙතින් අපිට ලැබෙන ඒවා සමඟ සංසන්දනය කරද්දී මේ තොරතුරු මුදු ලෙසකින් පෙනී යයි. එහි සියදිවිනසා ගැනීමේ මෙතරම් ඉහළ මට්ටමකින් කිසි විටෙක දකින්නට නොලැබුණි. බදු ගෙවන්නට හැකියාව නැතිකම සහ ඔවුන්ගේ අවි ආයුධ රජය සතු කරගත් බැවින් විප්ලව කරන්නට හැකියාව නැතිකම හමුවේ ගම්බද වැසියන් ඔවුන්වම මරණයට පත් කර ගනිති. වසරකට වැඩි කාලයක් තිස්සේ සාගතයේ බිය මේ ප්‍රදේශයේ පැතිර පවතී. ගම්බද වැසියන් ඒ නිසා අනාගතය ගැන දැඩි සේ සර්වඅශුභවාදී වෙති.²⁵

²³ RTsKhIDNI, 5/2/244/1.

²⁴ Ibid., 17/87/164; 76/3/237.

²⁵ Ibid., 17/87/296/35-36.

1922 සිසිරයෙන් පසු වැඩිම නරක කාලය ඉක්ම ගිය බවක් පෙනිණ. සාගත වසර දෙකෙන් පසුව, ජීවිත ගලවා ගන්නට සමත් වුවත්, සමස්තයටම බද්දක් පැනවූයේ නැත්නම්, ඔවුනට හේමන්තය අවසන් වෙත තෙක් ජීවත්වන්නට ප්‍රමාණවත් අස්වැන්නක් ගබඩා කරගන්නට සමත් වූහ. “මේ වසරේ ධාන්‍ය අස්වැන්න පසුගිය දශකයේම සාමාන්‍යයට වඩා අඩුවේවි,”: ඒ ‘ප්‍රාවිඩා’ හි 1921 ජූලි 2 වැනිදා අන්තිම පිටුවේ පළ වූ කෙටි ලිපියක දකින්නට තිබුණු ලුහුඬු වදන් වූහ. එම ලිපියේම “කෘෂිකාර්මික පෙරමුණේ ඇති ආහාර සැපයීමේ ගැටළුව” ගැන මුලින්ම සඳහන් විය. 1921 ජූලි 12 වැනිදා ප්‍රාවිඩා හි “සෝවියට් රුසියාවේ සියළු පුරවැසියන් වෙතින් කරන ඉල්ලීමක්” පළ කරන, සෝවියට්වාදීන්ගේ ප්‍රධාන විධායක කමිටුවේ සභාපති, මිකායෙල් කලිනින්, “මේ වසරේ පැවති ඉඩෝරය නිසා බොහෝ දිස්ත්‍රික්කවල අස්වැන්න විනාශ වී ඇතැයි,” පිළිගත්තේය.

“මේ ව්‍යසනය සම්පූර්ණයෙන්ම ඉඩෝරයේ ප්‍රතිඵලයක් නොවන්නේය,” යැයි ජූලි 21 දිනැති මධ්‍යම කමිටුවේ යෝජනාවකින් පැහැදිලි කෙරුණි.

එය අපේ ගෙවී ගිය ඉතිහාසයේ ප්‍රතිඵලයයි, අපේ කෘෂිකාර්මයේ නොදියුණු ස්වභාවය, සංවිධානාත්මක නොවීම, කෘෂි නිෂ්පාදන පිළිබඳ විද්‍යාව ගැන අප සතු අඩු දැනුම මට්ටම, අමුද්‍රව්‍ය නොමැතිකම, බෝග වගාව මාරු කරන යල් පැන ගිය ක්‍රමවේද යනාදියයි. මේ තත්වය තවත් දරුණු වූයේ යුද්ධයෙන් සහ ආර්ථික සම්බාධක නිසා, පසුබසින ඉඩම් හිමියන් එල්ල කළ ආරක්ෂක ප්‍රහාරය නිසා, ධනවාදීන්, සහ ඔවුන්ගේ සේවකයන්, සහ සෝවියට් රුසියාවට සහ එහි ශ්‍රමික ජනගහනයට විරුද්ධ සංවිධානවල නියම අනුව මං පහරන්නන් විසින් නීති ගෙන ගිය ක්‍රියාවන් නිසා.²⁶

තවමත් කිසිවෙක් එහි සැබෑ තත්වය සඳහන් කරන්නට බියව සිටි, මේ “ව්‍යසනයේ” හේතු හැටියට දක්වන ලද දීර්ඝ ලැයිස්තුවේ, එක ප්‍රධාන සාධකයන් සඳහන් නැත: එය පටන් ගනිද්දී පවා දුබලව පැවති කෘෂිකාර්මික පද්ධතියෙන් මහත් සම්පත් පිරිහී යාම සිද්ධ වූ, වසර ගණනාවක් තිස්සේ පැවති ආහාර කැඳවුම් ප්‍රතිපත්තිය. සාගතය දැනෙන්නට පටන් ගෙන තිබුණු සියළු ප්‍රාන්තවල නායකයන්ව 1921 ජූනි මාසයේ දී මොස්කව් වෙත කැඳවන ලදහ. එහි දී ඔවුන් ආණ්ඩුවේ වගකීම අවධාරණය කරමින් සහ සාමාර පළාතේ නියෝජිතයා වූ, මහා බලවත් ජනතා ආහාර කොමිස්සාරි කාර්යාලයේ අයි. එන්. වැවිලින් (Vavilin) ගේ සාමාන්‍ය වර්යාව විශේෂයෙන් පෙන්වා දෙමින්, ආහාර කැඳවුම් මුලින්ම හඳුන්වා දීමේ සිට ප්‍රාන්ත ආහාර කමිටුව නීති ලෙසකින් අස්වැන්නේ ඇස්තමේන්තු ඉහළ දමා පෙන්වූවා යැයි පැහැදිලි කළහ.

1920 වසරේ අසහපත් අස්වැන්න හමුවේ වුවද, ඒ වසරේ ප්‍රධි මිලියන 10 ක් කැඳවා තිබිණ. සියළු ධාන්‍ය තොග, අනාගතයේ වගා කිරීම සඳහා වූ බීජ සමඟින්, අල්ලා ගැනිණ. 1921 ජනවාරියේ සිට බොහෝ ගම්බද වැසියන්ට ආහාරයට කිසිත් දැයක් නැති වූහ. පෙබරවාරි වෙද්දී මරණ අනුපාතිකය හනිකට ඉහළ ගොස් තිබිණ. මාස දෙක තුනක කාලය ඇතුළත, සමාරා ප්‍රාන්තයේ රෙජිමයට එරෙහි කැරලි සහ විප්ලව සාර්ථක ලෙසින් නවත්වා දමා තිබිණ. “අද,” වැවිලින් පැහැදිලි කළේය, “තව කිසිදු විප්ලවයක් නැහැ. ඒ වෙනුවට අපි දකිනවා අලුත් ප්‍රපංචයක්: විධායක කමිටුව වටේ දහස් ගණනින් භාමතේ ඉන්න ජනතාව රැස්වී සිටිනවා, නැත්නම් සෝවියට් පක්ෂ මූලස්ථානයේ බලා සිටිනවා, දින ගණනාවක් පුරා, ඔවුනට අවශ්‍ය ආහාර ආශ්වර්යමත් ලෙසකින් දිස්වෙන තෙක්. මේ පිරිස් පළවා හැරීමට නොහැකි තරම් දුෂ්කරයි. හැමදාම ඔවුන්ගෙන් බොහොමයක් මිය යනවා. ඔවුන් මැස්සන් සේ ඇද වැටෙනවා... මේ ප්‍රාන්තයේ අඩුම වශයෙන් 900,000 ක් තරම් භාමතේ සිටින ජනතාවක් ඇතැයි කියා මම සිතනවා.”²⁷

සාගතය 1919 තරම් සිට ප්‍රදේශයට තර්ජනයක් වූවා යැයි වෙකා වාර්තා සහ හමුදා කෙටි නිල පුවත් පැහැදිලි කළහ. 1920 වසර පුරාම තත්වය තව තවත් පරිහානියට ගියේය. ඒ ගිම්හානයේ වෙකා ඉදිරිපත් කළ අභ්‍යන්තර වාර්තාවල දැක්වෙන්නේ කෘෂිකාර්මය සඳහා වූ ජනතාවගේ කොමිස්සාරි, ආහාර සඳහා වූ ජනතාවගේ කොමිස්සාරි මේ ඇතිවෙන තත්වයේ දරුණුකම ගැන සම්පූර්ණයෙන්ම දැනුවත්ව සිට, භාමතයේ සිටිනවා යැයි සලකන සහ නොවැරදීම අත්විඳින භාමතයේ තර්ජනය එල්ල වී ඇති දිස්ත්‍රික්ක සහ ප්‍රාන්ත ගැන ලැයිස්තු හැඳු බවයි. 1921 ජනවාරි වාර්තාවක් කියා සිටියේ ටැම්බොව් සාගතයේ හේතු අතර එකක් වූයේ 1920 දී ආහාර කැඳවුම් “අන්ත උත්සවය” ද වූ බවයි. දේශපාලන පොලීසිය විසින් කළ වාර්තා වලින් පැහැදිලි වන අන්දමට, “සෝවියට්

²⁶ Pravda, 21 July 1921; Mikhail Heller, “Premier avertissement: Un coup de fouet. L’histoire de l’expulsion des personnalités culturelles hors de l’Union soviétique en 1922,” *Cahiers du monde russe et soviétique*, 20 (April-June 1979), 131-172.

²⁷ GARF, 1064/1/1/33.

රෙජිමය එයට විරෝධය පාන සියළු ගම්බද වැසියන්ව භාමතයෙන් තුරන් කරන්නට හදනවා," යැයි සාමාන්‍ය වැසියන්ට හොඳින් පැහැදිලි වී තිබුණි. ආහාර කැඳවුම් ප්‍රතිපත්තිය නිසා අතිවාරයෙන්ම ඇතිවෙන ප්‍රතිඵලය ගැන හොඳින් දැන සිටිය ද, මේ අනාවැකි අනුව ඇතිවෙන්නට යන තත්වය ගැන සටන් කිරීම පිණිස ආණ්ඩුව කිසිත් පියවරක් නොගත්තේය. 1921 ජූලි 30 වැනිදා සාගතය එන්න එන්නම වැඩිවෙන පළාත් කිහිපයක් පුරා පැතිර යන්නට සමත් වෙද්දී, ලෙනින් සහ මොලොටොව් (Molotov) විසින් සියළු ප්‍රාදේශීය සහ ප්‍රාන්ත පක්ෂ කමිටු නායකයන් වෙත ටෙලිග්‍රෑමයක් යැවූහ. එයින් ඔවුන්ට උපදෙස් දුන්නේ මෙසේය, "ආහාර එකතු කිරීමේ යාන්ත්‍රණ ශක්තිමත් කරන්න... ග්‍රාමීය ජනතාව සඳහා කලට වේලාවට බදු ගෙවීමේ ආර්ථික සහ දේශපාලන වැදගත්කම පැහැදිලි කරන ප්‍රොපගන්ඩා තවත් වැඩි කරන්න... පක්ෂයේ සියළු ආකාර බලය බදු එකතු කරන ආයතන අතට දෙන්න, සහ රජය විසින් භාවිතා කරන සියළු විනය ප්‍රතිපත්ති භාවිතයට ඔවුන්ට අවසර දෙන්න."²⁸

කුමන වැයක් ගියා වුවත් ගම්බද වැසියන්ව භාමතයෙන් මරණයට පමුණුවන ප්‍රතිපත්තියක යෙදී සිටිනවා යැයි පෙනෙන, අධිකාරයේ මෙම හැදියාව හමුවේ, විද්වතුන් අතර වැඩියෙන් අවබෝධයක් තිබියවුන් ප්‍රතිචාර දක්වන්නට පටන් ගත්හ. 1921 ජූනි මාසයේ දී, කෘෂි නිෂ්පාදන පිළිබඳ විද්‍යාඥයන්, අර්ථ ශාස්ත්‍රඥයන්, සහ මොස්කව් කෘෂිකාර්මික සමාජයට අයිති වූ විශ්වවිද්‍යාල ආචාර්යවරු විසින් සාගතයට එරෙහි සමාජ කමිටුවක් පිහිටුවන ලදී. එහි පළමු සාමාජිකයන් හැටියට පිළිගත් අර්ථ ශාස්ත්‍රඥ නිකොලායි කොන්ඩ්‍රට්‍යෙව් (Nikolai Kondratyev) සහ තාවකාලික රජයේ ආහාර ඇමතිවරයා ලෙසින් සිටි සර්ගෙ ප්‍රොකොපොව්ච් (Sergei Prokopovich; මැක්සිම් ගෝර්කි ගේ සමීප හිතවතියක් වූ පුවත්පත්කලාවේදී ඒකතරිනා කුස්කොවා (Ekaterina Kuskova); විවිධ ලේඛකයන්, වෛද්‍යවරු, සහ කෘෂි නිෂ්පාදන පිළිබඳ විද්‍යාඥයන් වූහ. පක්ෂයේ නායකයන් අතර දැඩි සේ බලපෑම්පත්‍ර වූ ගෝර්කි ගේ සභායෙන්, ජූලි මැද වෙද්දී කමිටුවේ නියෝජිතයන්ට ලෙව් කැමෙනෙව් මුණ ගැහෙන්නට අවස්ථාවක් ලබාගත හැකි විය. ඒ ලෙනින් විසින් ඔවුන් මුණ ගැසීම ප්‍රතික්ෂේප කිරීමෙන් අනතුරුවයි. ඒ මුණ ගැසීමෙන් පසුව, බොල්ෂෙවික් සමහර වෙනත් බොල්ෂෙවික් නායකයන් පමණට වඩා ආවේගශීලීව හැසිරෙන්නේ යැයි විස්තර කරමින් ලෙනින් තව දුරටත් ඒ ගැන සැක කරමින් පොලිට්බියුරෝවේ සිටි තම හිතවතුන් වෙත පහත තුණ්ඩුව යැවීය: "මේ කුස්කෝවා කාන්තාව කිසිත් හානියක් නොකළ යුතුයි... අපි ඇයගේ නම සහ ඇයගේ අත්සන භාවිතා කරමු, සහ ඇය සමඟ හා ඇයගේ වැනි අය සමඟ පාක්ෂික වූ පිරිස වෙතින් විලාසයක් දෙකක් බාර ගනිමු. ඒත් එයට වඩා එහාට කිසිවක් නොකරමු."²⁹

අන්තිමේ දී කමිටු සාමාජිකයන් විසින් ඔවුන්ගේ ප්‍රයෝජනත්වය ගැන සමහර පක්ෂ නායකයන්ව හඟිස්සවන ලද්දෙන. ජාත්‍යන්තර පිළිගැනීමට පාත්‍ර වූ විද්‍යාඥයන් සහ රචකයන් ලෙසින්, ඔවුන් සියල්ලන් පිටරැටියන් විසින් ද හොඳින් දැන සිටි අයයි. එසේම ඒ අය අතර බොහෝ දෙනෙක් 1891 සාගතයේ දී වින්දිතයන් වෙතට ආධාර සපයන්නට ක්‍රියාශීලී කර්තව්‍යයක් ඉටු කරන ලද අයයි. තව දුරටත්, ලෝකය පුරා සිටි අනෙකුත් විද්වතුන් අතරත් ඔවුන්ට විවිධ සබඳතා තිබිණ. ඒ නිසා, ඉල්ලීම සාර්ථක වුවහොත් අපේක්ෂිත ගමනාන්තයට ආහාර යාවි කියා ඔවුන්ට සහතික කරන්නට පුළුවන් සේ පෙනිණ. 'කුසගින්නේ සිටින අයට ආධාර සපයන කමිටුව' සඳහා යම් ආකාරයක නිල තත්වයක් ලබා දෙන්නේ ද, එවිට ඔවුන්ගේ නම් භාවිතයට ඉඩ දීමට ඔවුන් සූදානම්ව සිටියහ.

1921 ජූලි 21 වැනිදා බොල්ෂෙවික් ආණ්ඩුව අකමැත්තෙන් කමිටුව නීත්‍යානුකූල කළහ. එය 'භාමතයෙන් සිටින අයට ආධාර සැපයීම සඳහා වූ සමස්ත-රුසියානු කමිටුව' යැයි නම් කළේය. එයට වහාම 'රතු කුරුස' ලාංඡනය දෙන ලදී. රුසියාවේ ඇතුළත සහ පිටරටින් ද ආහාර, බෙහෙත්, සහ සත්ව ආහාර එකතු කර අවශ්‍ය අය අතර බෙදා දෙන්නට එයට අවසර ලැබිණ. ආහාර බෙදීම සඳහා අවශ්‍ය ඕනෑම ප්‍රවාහන ක්‍රමයක් භාවිතයට, නොමිලේ ආහාර බෙදන ස්ථාන ඉදි කරගන්නට, සහ පරිස්ථානීය සහ ප්‍රාදේශීය වශයෙන් කමිටු පිහිටුවා ගන්නට, "නිර්දේශිත පිටරට සංවිධාන සමඟ නිදහසේ කතාබහ කරගැනීම සඳහා," සහ සමහර අවස්ථාවල දී "සාගතයට එරෙහි අරගලයේ දී එහි මතයට අනුව වැදගත් ප්‍රශ්න ගැන පරිස්ථානීය හෝ මධ්‍යම අධිකාරිය විසින් ගන්නා ලද මෙහෙයුම් ගැන සාකච්ඡා කරන්නටත්," එයට අවසර ලැබිණ.³⁰ සෝවියට් රෙජිමයේ ඉතිහාසය තුළ එවැනි වරප්‍රසාද පිරිනමන ලද වෙනත් කිසිදු සංවිධානයක් වෙනත් කිසිදු අවස්ථාවක දී දකින්නට නොලැබේ. රජය විසින් නිල වශයෙන් NEP (යම් තරමකට නිහඬ ලෙසකින්) හඳුන්වා දී මාස හතකරට පසුව මුළු රට විසින්ම මුහුණ දෙන්නට යන බේදවාචකයේ පරිමාණය අනුව රජය විසින් ඒ සහන ලබා දීම එහි දී සිද්ධ වූවයි.

²⁸ RTsKhIDNI, 2/1/26847.

²⁹ Heller, "Premier avertissement," p. 141.

³⁰ Ibid., p. 143.

කමිටුවේ පළමු ක්‍රියාවක් වූයේ සත්‍යලබ්ධික පල්ලියේ ප්‍රධානියා වූ ප්‍රධාන බිෂොප් ටිකොන් (Tikhon) සමඟ සම්බන්ධතාවයක් පිහිටුවා ගැනීමයි. ඔහු විසින් වහාම 'කුසගින්නේ සිටින අයට ආධාර සඳහා වූ සමස්ත-රුසියානු සාමාජික කමිටුව' All-Russian Ecclesiastical Committee for Aid to the Hungry) පිහිටුවන ලදී. 1921 ජූලි 7 වැනිදා බිෂොප්වරයා විසින් සියළු පල්ලි විසින් හඬගා කියවන ලද ලිපියක් යැවීය: "භාමතයෙන් සිටින ජනගහනයක් කුණු මස් වුවත් ආසාවෙන් අනුභව කරවී, ඒත් දැන් ඇත්තේ එය පවා කිසිත් ලෙසකින් සොයා ගැනීමට හැකියාවක් නැත. අයෙක් කොපේ හෝ ගියොත් ඇහෙන්නේ අදේනා සහ කෙදිරියන්. ජනතාවගේ මනස මිනීමස් කෑමේ සිතුවිලි වලටත් හැරීලා... ඔබේ සහෝදරයන්ට සහ සහෝදරියන්ට උදව් කරන්නට අත දෙන්න! ඔබේ ආගමික කණ්ඩායමේ සාමාජිකයන්ගේ අනුමැතිය ඇතිව, මුදු, මාල, වළලු, සහ ආගමික පිළිරු සරසන සැරසිලි, සහ අනෙක් වෙනත් පූජනීය අගයක් නැති පල්ලියේ වස්තුව ඔබට කුසගින්නේ සිටින අයට සහාය වීම සඳහා පාවිච්චියට ගත හැකියි."

පල්ලියේ සහාය ලබාගත් පසුව, 'භාමතයෙන් සිටින අයට ආධාර සැපයීම සඳහා වූ සමස්ත-රුසියානු කමිටුව' රතු කුරුස, ක්වේකර්ස් (Quakers) සහ හර්බට් හුවර් විසින් මුලසුන දැරූ 'ඇමෙරිකන් පිහිටාධාර සංවිධානය' (American Relief Association - ARA) යනාදී විවිධ ජාත්‍යන්තර සංවිධාන සම්බන්ධ කර ගත්හ. ඒවා සියල්ලම යහපත් ලෙසින් ප්‍රතිචාර දැක්වූහ. එසේ වුවද, කමිටුව සහ රෙජිමය අතර සහයෝගය පැවතියේ සති පහක් කාලයක් පමණ; ආණ්ඩුව විසින් ARA නියෝජිතයෙක් සමඟ එකඟතාවයක් අත්සන් කර දින හයකින් පසුව, එනම් 1921 අගෝස්තු 27 වැනිදා කමිටුව විසුරුවා හැරියහ. දැන් ඇමෙරිකන් අය ප්‍රථම ආහාර තොග එවද්දී, ලෙතින්ට අනුව කමිටුව විසින් එහි අරමුණ ඉටු කර තිබිණ: "කුස්කෝවාගේ නම සහ අත්සන" අවශ්‍ය වූ කාර්යය ඉටුකර ඇත, ඉතින් ඒ ප්‍රමාණවත්ය. මේ තීරණය දන්වමින් ලෙතින් මෙසේ ලිවීය:

කමිටුව වහාම විසුරුවා හරින්න යැයි මම යෝජනා කරමි... රජයට විරුද්ධ උද්ඝෝෂණ ක්‍රියාකාරී හැදියාවට වරදකරු ලෙසින් ප්‍රොකොපොවිච් අත්අඩංගුවට ගෙන මාස තුනක් සිරගෙදරට දැමිය යුතුයි... වහාම අතිකුත් කමිටු සාමාජිකයන් මොස්කව් වලින් පිටුවහල් කළ යුතුයි, විවිධ ප්‍රදේශවල ප්‍රධාන නගර වලට යවන්න, දුම්රිය මාර්ග පවා ඇතුළත් ඔවුන්ට සම්බන්ධතා පැවැත්වීමේ හැකියාවන් සම්පූර්ණයෙන් කපා හරින්න, ඔවුන්ව ඉතා සම්පයෙන් නිරීක්ෂණයේ තියාගන්න. හෙට අපි කෙටි ආණ්ඩු නිවේදනයක් නිකුත් කර එය වැඩ කිරීම ප්‍රතික්ෂේප කළ බැවින් විසුරුවා හරින ලදැයි ප්‍රකාශ කරමු. සියළු පුවත්පත්වලට මේ පිරිසට නින්දා කිරීම පටන් ගන්න යැයි උපදෙස් දෙන්න සහ 'සුදු මුරකරුවන්ට' සම්ප යැයි චෝදනා කර, සහ තමන්ගේ රටේ දී උදව් කරනවාට වඩා පිටරට සංචාරයට උනන්දුවක් දක්වන හොඳ කරන්නට කැමති බුර්ජුවාසින් යැයි කියා ඔවුන් පිට බොහෝ සෙයින් අපකීර්තිය පටවන්න. පොදුවේ, ඔවුන් පරිහාසයට සුදුසු අය හැටියට දක්වමින්, ඊ ළඟ මාස දෙක තුළ දී අඩුම වශයෙන් සතියකට වතාවක් හෝ ඔවුන්ව සරදමට ලක් කරන්න.³¹

මේ ලිපියේ උපදෙස් අකුරටම ක්‍රියාත්මක කරමින්, මාධ්‍ය විසින් ඒ කමිටුවේ සේවය කරන ලද සුප්‍රසිද්ධ විද්වතුන් හැට දෙනාට එරෙහිව බියකුරු ප්‍රභාරයක් දියත් කළේය. ඒ ලිපි සඳහා යොදාගත් සිරස්තල පමණකින් ඒ අපකීර්තියට පත් කරවන මෙහෙයුමේ වාග් කොශලය පෙන්වා දෙයි: "කුසගින්න එක්ක සෙල්ලම් කරන්න එපා," (ප්‍රාවිඩා, 1921 අගෝස්තු 30); "කුසගින්නේ සමපේක්ෂකයන්" (*Kommunisticheskii trud*, 1921 අගෝස්තු 31); "ප්‍රතිවිප්ලවීයයන්ට ... ආධාර සඳහා කමිටුව" (*Izvestiya*, 1921 අගෝස්තු 30). අත්අඩංගුවට ගෙන සහ පිටමං කරන කමිටුවේ සාමාජිකයන් වෙනුවෙන් මැදිහත් වෙන්නට යම් අයෙක් වෑයම් කරද්දී, ජර්සින්ස්කි යටතේ වෙකා හි සහාය නිලධාරියෙක් වූ ජෝසිෆ් උන්ශ්ලික්හ්ට් (Josif Unshlikht), මෙසේ ප්‍රකාශ කළේය: "ඔබ කියනවා කමිටුව කිසිත් වරදක් කර නැතැයි කියා. එසේ විය හැකියි. ඒත් එය සමාජයේ මිනිසුන් එකතු කරන කාරණාවක් වූවා, ඉතින් අපිට ඒකට ඉඩ දෙන්න බැහැ. ඔබ ජලයට බීජයක් දැමීමෙන්, ඒක ඉක්මණින් මුල් අදින්න පටන් ගන්නවා, සාමූහිකත්වය නොසලකා හරිමින්, ඉතින් කමිටුව සමාජය තුළ මුල් අදින්න පටන් ගත්තා... අපිට වෙන තෝරාගැනීමක් තිබුණේ නැහැ, එය මුල් වලින්ම ගලවා පාගා දමනවා හැරෙන්නට."³²

ඒ කමිටුව වෙනුවට, ආණ්ඩුව විසින් "කුසගින්නේ සිටින අයට උදව් කිරීම සඳහා වූ මධ්‍යම කොමිසම" පිහිටුවන ලදී. එය විවිධ ජනතා කොමිස්සාරි වල සිවිල් සේවකයන් වෙතින් නිමැවූ ඉතා සෙමෙන් කටයුතු කරන නිලධාරීවාදීය සංවිධානයක් විය. අකාර්යක්ෂම බව සහ දුෂණය එහි හැදියාව විය. 1922 ගිම්හානයේ දී සාගතය එහි දරුණු විපත්නිදායක තත්වයට පත්ව තිබිණ. මිලියන 30 කට ආසන්න ජනතාවක් භාමතයෙන් පෙළුනහ. මධ්‍යම කමිටුව විසින් මිලියන 3 ක් පමණ ජනතාවකට අක්‍රමවත් ලෙසින් සැපයුම් සහතික කරමින් සිටියහ. ඊට

³¹ Ibid., pp. 148-149.
³² Ibid., p. 151.

වෙනස් ලෙසකින් රතු කුරුස, ක්වේකර්ස්, සහ ARA විසින් දිනකට මිලියන 11 කට පමණ සපයන්නට සමත් වූහ. ඒ දැවැන්ත ජාත්‍යන්තර සහනාධාර වැයම තිබිය දී පවා, 1921 සහ 1922 යන වසරවල දී ඊට හසු වූ මිලියන 29 ක රුසියන් ජනතාවගෙන් අඩුම වශයෙන් මිලියන 5 ක් වත් කුසගින්න නිසා මිය ගියහ.³³

රුසියාව එතෙක් දැන සිටි අවසන් සාගතය පැවතියේ 1891 දී ය. එකල හානි සිද්ධ වූ පළාත් වලටම (මධ්‍යම-රුසියාව, පහළ වොල්ගා, සහ කසබස්තාන් හි කොටසකට) මෙවර ද බහුතර වශයෙන් හානි සිද්ධ වී තිබිණ. එයින් 400,000 සහ 500,000 අතර ජනතාවක් මිය ගියහ. ආණ්ඩුව සහ සමාජය යන දෙකම පොදුවේ ජීවිත බේරාගන්නට ඉතාමත් දැඩි ලෙසින් සටන් වැදුණි. විලැඩිමිර් ඉලිච් උල්යානොව් (Vladimir Ilych Ulyanov) නමැති තරුණ නීතීඥයා, එවක දී සාගතයෙන් වැඩියෙන්ම බැට කෑ එක් ප්‍රාදේශීය අගනගරයක් වූ සමාරා හි ජීවත් වූයේය. ඒ පැත්තේ එකම බුද්ධිමතා යැයි සැලකෙන ලද ඔහු කුසගින්නේ සිටින අය වෙනුවෙන් ආධාර සැපයීමට සහාය වීම ප්‍රතික්ෂේප කළා පමණක් නොව, එයට ප්‍රසිද්ධියේම විරුද්ධතාවය දැක්වීය. ඔහුගේ හිතවතෙක් පසුව සිහිකළ පරිදි, “සාගතයේ ධනාත්මක ප්‍රතිඵල බොහොමයක් ඇතැයි ප්‍රසිද්ධියේ විවෘතවම කියන්නට විලැඩිමිර් ඉලිච් උල්යානොව් නිර්භීත වූවා. බුර්ජුවාසිය අයින් කරලා දාලා එන, විශේෂයෙන්ම නව කාර්මික නිර්ධන පංතියක ආගමනය ගැන... සාගතය, ඔහු පැහැදිලි කළේ, විනාශ කරන්නේ යල්පැන ගිය ගම්බද වැසියන්ගේ ආර්ථිකයයි, එයින් ඊ ළඟ අදියර වැඩි ඉක්මණින් පැමිණේවි, එයින් ධනවාදයට පසුව අනිවාර්යෙන්ම එන, සමාජවාදය කැඳවාවි. සාගතය විසින් හක්විය විනාශ කර දමාවි, ටිසාර් ගැන විතරක් නෙමේ, දෙවියන් ගැනත්.”³⁴

වසර තිහකට පසුව, ඒ තරුණ නීතීඥයා බොල්ෂෙවික් රජයේ ප්‍රධානියාව සිටිය දී, ඔහුගේ අදහස් එලෙසින්ම වෙනස් නොවී පැවතිණ: සාගතයෙන් “හතුරාට මරණීය පහරක් එල්ල වෙයි,” සාගතය විසින් එය කළ යුත්තකි. මෙහි දී හතුරා වූයේ සත්‍යලබ්ධික පල්ලියයි. “දෙවියන් වෙනුවට විදුලිබලය ඒවි. ගම්බද වැසියන් එයට යාඥා කළ යුතුයි; ඉහළින් එන කිසිදු ඵලයක් දැනෙන්නට කළින් ඔවුන්ට එහි ඵලය දැනේවි,” යැයි 1918 වසරේ දී ලෙනින් විසින් ලියොනිඩ් ක්‍රේසින් (Leonid Krasin) සමඟ රුසියාවේ විදුලිබලය පිහිටුවීම ගැන සාකච්ඡා කරද්දී කීවේ ය. බොල්ෂෙවික් රෙජිමය බලයට පත් වූ වහාම සත්‍යලබ්ධික පල්ලිය සමඟ වූ සබඳතා පරිහානියට පත්විය. පල්ලිය සහ රජය අතර වෙන්වීම සහ පල්ලිය සහ පාසැල්, සවිඥානයට සහ වන්දනා මානයට නිදහස ප්‍රකාශය, සහ පල්ලිය සතු සියළු දේපල ජනසතු කිරීම ගැන 1918 පෙබරවාරි 5 වැනිදා රජය නිවේදනය කළේය. පල්ලියේ සාම්ප්‍රදායික භූමිකාවට පහර එල්ල කිරීම ගැන සිය අනුගාමිකයන්ට ලියන ලද නිල ලිපි හතරකින් ටිබෝන් බිෂොප්වරයා තරයේ සිය විරෝධය ප්‍රකාශ කළේය. බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ හැදියාව එන්න එන්නම ජනතාව තවත් කුපිත කරවන සුළු විය. සියළු පල්ලි පූජා භාණ්ඩ “අගැයුම්” කරන්නට ඔවුන් නියම කළහ. සාම්ප්‍රදායික උත්සව පැවැත්වෙන්නට නියමිත දිනයන් හි දී ම ආගමික විරෝධී වූ කානිවල් සංවිධානය කළහ. එසේම, රැඩිකලයේ හි සෙන්ටි සර්ජියස් ගේ නෂ්ටාවශේෂ තැන්පත් වූ මොස්කව් අසල පිහිටි ට්‍රිනිටි සහ සෙන්ටි සර්ජියස් මහා ආශ්‍රමය අදේවවාදයේ කෞතුකාගාරයක් බවට හරවන්නට යැයි නියෝග කළහ. ලෙනින්ගේ අණ මත කටයුතු කරමින්, බොල්ෂෙවික් නායකයන් විසින් භාමතය හේතුවක් හැටියට ඉදිරිපත් කරමින් පල්ලියට එරෙහිව විශාල පරිමාණයේ මෙහෙයුමක් ගෙන යද්දී පාදිලිවරුන් සහ බිෂොප්වරුන් අනෙක් සංඛ්‍යාවක් ඒ වෙද්දීද අත්අඩංගුවට ගෙන තිබුණි.

1922 පෙබරවාරි 26 වැනිදා රජයේ නියෝගයක් පුවත්පත්වල පළ කෙරිණ. එයින් දැනුම් දුන්නේ, “පල්ලියේ රන් හෝ රිදී වලින් ඇති සියළු වටිනා වස්තූන් සහ ආගමික වැදගත් කමක් නැති සියළු මැණික් ගල් වහාම රජයට පවරා ගැනේ. මේ දේවල් ‘මුදල් සඳහා වූ ජනතා කොමිස්සාරි කාර්යාලය’ වෙත යැවෙනු ඇත. එතැනින් ඒවා ‘කුසගින්න සඳහා උදව් කරන මධ්‍යම කමිටුව’ වෙත යවනු ලැබේ.” මාර්තු මුල දී රජයට පවරා ගැනීම් ඇරඹිණ. පල්ලියේ වස්තුව රජයට පවරාගන්නට පැමිණි කාණ්ඩ සහ පල්ලියේ අනුගාමිකයන් අතර බොහෝ ගැටුම් හට ගත්හ. දැඩි අවසනාවන්ත සිද්ධිය වූයේ ඉවානොවො ප්‍රාන්තයේ කුඩා කාර්මික ටවුමක් වූ චූයා (Chuya) හි 1922 මාර්තු 15 වැනි දිනයේ දී ය. හමුදා කාණ්ඩ රැස්ව සිටි පිරිසකට වෙඩි තබා අනුගාමිකයන් දොළොස් දෙනෙක් මරා දැමූහ. ඒ සමුලඝාතනය ව්‍යාජ ආකාරයෙන් පෙන්වමින්, ලෙනින් එය ආගමික විරෝධී මෙහෙයුම් වැඩි කිරීම සඳහා යොදා ගත්තේය.

³³ S. Adamets, “Catastrophes démographiques en Russie soviétique en 1918-1923” (Doctoral thesis, EHESS, December 1955), p. 191.

³⁴ A. Beliakov, *Yunost Vozhadya* (The adolescence of the leader) (Moscow: Molodaya gvardiia, 1958), pp. 80-82, quoted in Heller, “Premier avertissement,” p. 134.

1922 මාර්තු 19 වැනිදා, පොලිටිබ්ලිග්ටරේව අමතන ලියුමක ඔහු සුපුරුදු සම්මතය අවඥාවට ලක් කරන ආකාරය අනුව, සාගතය බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ වාසියට හරවාගෙන එය හතුරන්ට මාරාන්තික පහරක් එල්ල කරන ලෙසින් යොදාගන්නේ කෙසේදැයි කියා මෙසේ පැහැදිලි කළේය:

වූයා හි සිද්ධීන් ගැන, පොලිටිබ්ලිග්ටරේව ඒ ගැන කතා කරුව, මම හිතන්නේ මේ පෙරමුණේ පොදු මෙහෙයුමේ කොටසක් හැටියට, ස්ථීර තීරණයක් වහාම අනුමත කරගත යුතුයි... පල්ලියේ භාණ්ඩ රජයට පවරා ගනිද්දී පැවිද්දන් ඒ ගැන පෙන්වපු හැදියාව ගැන පුවත්පත් කියන්නේ මොනවාදැයි කියා අපි සලකන්නට හිතේ කියා ගත්තොත්, ඒ වගේම ටිබෙත් බිෂොප්වරයා පටන් ගෙන ඇති යටි කුට්ටු හැදියාව ගැනත් සලකා බැලුවොත්, 'කළු සියයේ' පැවිද්දන් තීරණාත්මක පහරක් අපිට එල්ල කරන්නට සැරසෙන සැලසුමක් ගොඩනගන බව පෙනී යනව... මම හිතනව අපේ හතුරන් සුවිසල් මූලෝපායික වැරද්දක් කරනව කියල. ඇත්තෙන්ම මේ මොහොත ඔවුනට වඩා වැඩියෙන් අපිට වාසිදායක තත්වයක් ගෙනැවිත්. අපිට සියයට 99 ක් තරම් විශ්වාසයි ඔවුනට එරෙහිව මාරාන්තික පහරක් දීලා අපිට තව දශක කිහිපයක් තිස්සේ අල්ලාගෙන ඉන්නට අවශ්‍ය වෙන ප්‍රධාන තැන අපට එයින් තහවුරු කරගන්නට පුළුවන් කියල. ඔවුනොවුන්ව කන්න පටන් ගන්න භාමනේ ඉන්න ජනතාවගේ ආධාරයෙන්, මිලියන ගණනින් මැරී යද්දී, රට පුරාම පාර දෙපස මළුමිනී වලින් අපවිත්‍ර වෙලා යද්දී, මේ දැන් සහ මේ වෙලාවේ පමණයි —ඒ නිසා අපි එය කළ යුතුයි— තවමත් අපිට එකතු කරගත හැකි අනුකම්පා විරහිත ජවය සම්පූර්ණයෙන් යොදවා, සියළු පල්ලි දේපල රජයට පවරා ගන්න ඕන. මේ තමයි සාමූහිකය අපිට වඩාත්ම උනන්දුවකින් අපිට සහාය දෙන මොහොත, සහ සුළු බුර්ජුවාසියේ එකට එකක් කරන යාන්ත්‍රණයට එරෙහිව සහ 'කළු සියයේ' ආගමික කුමන්ත්‍රණකරුවන්ට එරෙහිව අපි සමඟ නැඟී සිටිය හැකි මොහොත... ඒ නිසා අපි මිලියන සිය ගණනින් රන් රුබල් වස්තුව එකතු කරගන්න ඕන (හිතන්න සමහර ආශ්‍රම කොපමණ ධනවත් ද කියල!). ඒ පරිමාණයේ වස්තුව නැතිව, රාජ්‍ය ව්‍යාපෘති කරන්න බැහැ, ආර්ථික ව්‍යාපෘති කරන්න බැහැ, එසේම, අපේ වර්තමාන තත්වයෙන් නැඟිටීම කරන්න බැහැ. වැය කුමක් වුවත්, අපි ඒ මිලියන සිය ගණනක (බිලියන වුවද විය හැකියි) රුබල් අරගන්න ඕන. එය මේ මොහොතේ කරන්න පුළුවන්. සියළු සාක්ෂි පෙන්වන්නේ අපිට මෙය වෙනත් මොහොතක කරන්න බැහැ කියලයි. මන්ද, අපේ එකම බලාපොරොත්තුව රඳන්තේ සාගතය නිසා අනතුරුදායක තත්වයකට පත්ව ඇති සාමූහිකයේ බලාපොරොත්තු සුන්වීම මතයි. ඒ නිසා ඔවුන් අපි දිහා හොඳ එළියකින් බැල්ම හෙලාවී. නැත්නම් අඩුම ගානේ කිසිත් ගාණක් නැතිව බලා සිටීවි. ඒ නිසා මට ඒකාන්තයෙන්ම තහවුරු කරන්න පුළුවන් මේ තමයි 'කළු සියයේ' පැවිද්දන් හැකි තීරණාත්මක ලෙසින්, කිසිම සමාවක් නොදක්වන ලෙසින් කටයුතු කරමින්, ඔවුනට දශක ගණනාවක් යන තුරු මතකයේ සිටින මාග බවකින්, පාගා දැමිය යුතු මොහොත යැයි කියල. මම යෝජනා කරනවා අපේ සැලසුම් මේ ආකාරයෙන් ක්‍රියාත්මක කරන්නට කියල: කලිනින් සහෝදරයා පමණක් ප්‍රසිද්ධියේ කටයුතු කරයි. කුමක් සිද්ධ වුවත්, ට්‍රොට්ස්කි සහෝදරයා මාධ්‍යය ඉදිරියේ හෝ මහජනතාව ඉදිරියේ පෙනී සිටින්නේ නැහැ... මධ්‍යම විධායක කමිටුවේ වැඩියෙන්ම බුද්ධිමත් සහ ජවයෙන් පිරුණ සාමාජිකයෙක් වූයා වෙත යවන්න ඕන, පොලිටිබ්ලිග්ටරේවේ සාමාජිකයෙක් වෙතින් සපයන වාචික උපදෙස් සමඟ. මේ උපදෙස් කියාවී වූයා හි දී එයාගේ මෙහෙය වෙන්නේ පැවිද්දන් විශාල සංඛ්‍යාවක්, පල්ලියේ භාණ්ඩ රජයට පවරා ගැනීමේ නියෝගයට ප්‍රවණ්ඩත්ව ප්‍රතිවිප්ලවයක සෘජුව හෝ වක්‍රව සහභාගී වූවා යන චෝදනාවට වරදකරුවන් හැටියට, බුර්ජුවාසියෙන් සහ සුළු බුර්ජුවාසියෙන්, අඩුම ගාණේ දුසිම් කිහිපයක් වත් අත්අඩංගුවට ගැනීමයි. ඒ මෙහෙයුමෙන් ආපහු ආවම, ඒ දූතයා සමස්ත පොලිටිබ්ලිග්ටරේව වෙත සම්පූර්ණ වාර්තාවක් කරාවි. ඒ වාර්තාව මත, පොලිටිබ්ලිග්ටරේව, යළිත් වාචිකව, අධිකරණ අධිකාරීන් වෙත නිශ්චිත උපදෙස් නිකුත් කරාවි. එයින් කියැවෙන්නෙ හැකි ලෙසකින් වූයා හි විප්ලවකරුවන් ගැන නඩුව ඉක්මණින් විභාග කරන්න කියල. නඩුවේ ප්‍රතිඵලය විය යුත්තේ වෙඩි තබා මරා දැමීම. මහජනතාව ඉදිරියේ කරන වෙඩි තැබීමක්, වූයා හි 'කළු සියයේ' විශාල සංඛ්‍යාවක් එක්කම මොස්කව් සහ අනෙකුත් ප්‍රධාන ආගමික ස්ථාන වලින් හැකි තරම් පිරිසකට වෙඩි තැබීම...ප්‍රතිචාර දක්වන පැවිද්දන් හැකි තරම් ප්‍රමාණයකට සහ මුරණ්ඩු බුර්ජුවාසියෙන් හැකි තරම් ප්‍රමාණයකට අපි වෙඩි තබන්නේද, එයින් අපිට වාසි අත්වෙනු ඇත. අපි මේ ජනතාවට හැකි ඉක්මණින් පාඩමක් උගන්වන්න ඕන, දශක ගණනාවක් යනතෙක් විරෝධය පාන එක ගැන සිතුවිල්ලක් ඔවුනට ඇති නොවෙන තරමට.³⁵

රහස් පොලිසියේ සතිපතා වාර්තා දක්වන අන්දමට, පල්ලියේ භාණ්ඩ රජයට පවරා ගැනීමේ මෙහෙයුම එහි උච්චස්ථානයේ වූයේ 1922 මාර්තු, අප්‍රේල්, සහ මැයි යන මාස වල දී ය. සිද්ධීන් 1,414 ක් තුළ පැවතෙමින්,

³⁵ RTsKhIDNI, 2/1/22947/1-4.

පැවිද්දන්, කන්‍යා සොහොයුරියන්, සහ පූජකයන් දහස් ගණනක් අත්අඩංගුවට ගැනිණ. පල්ලියේ වාර්තා වලට අනුව, ඒ වසරේ දී, පැවිද්දන් 2,691 ක් ද, පූජකයන් 1,962 ක් ද, කන්‍යා සොහොයුරියන් 3,447 ක් ද ඝාතනය කරනු ලැබීය.³⁶ මොස්කව්, ඉවානොවෝ, චූයා, ස්මොලෙන්ස්ක්, සහ පෙට්‍රොග්‍රැඩ් හි පැවිද්දන් සඳහා විශාල බොරු නඩු ප්‍රමාණයක් රජය විසින් සංවිධානය කරන ලදී. චූලා හි සිද්ධීන්ට සතියකින් පසුව, ලෙනින්ගේ උපදෙස් වලට අනුව, පොලිට්බියුරෝව විසින් මෙහෙයුම් ගණනාවක් යෝජනා කළේය: “දේවගැති සභාව සහ බිෂොප්වරයාට අත්අඩංගුවට ගන්න, වහාම නෙමෙයි, තව සති දෙකකට පසුව සහ තව මාසයක් ඇතුළත දී. චූයා හි සිද්ධ වෙත දෑ ගැන මහජනතාව දැනුවත් කරන්න. සතියකින් පසුව චූයා වල පැවිද්දන් සියල්ලන්වම සහ ගිහි සාමාජිකයන්ව නඩු මඟට ගෙන්වන්න. සියළු විප්ලවීය නායකයන්ට වෙඩි තබන්න.”³⁷

පොලිට්බියුරෝ වෙත යවන තුණ්ඩුවකින්, ජර්සින්ස්කි මෙසේ දැක්වීය:

බිෂොප්වරයා සහ ඔහුගේ අනුගාමිකයන්... පල්ලියේ භාණ්ඩ රජයට පවරා ගැනීම ගැන විවෘතවම ප්‍රතිරෝධය දක්වති... ටිබොන් සහ දේව සභාවේ වැඩියෙන් ප්‍රතිවාර දක්වන සාමාජිකයන් අත්අඩංගුවට ගන්නට අපිට දැනටමත් ප්‍රමාණවත් තරමට සාක්ෂි ඇත. GPU (රාජ්‍ය දේශපාලන අධ්‍යක්ෂක මණ්ඩල පරිපාලනය) හි දැක්ම අනුව: (1) ටිබොන් සහ දේව සභාව අත්අඩංගුවට ගන්නට සුදුසු කාලය පැමිණ ඇත; (2) නව දේව සභාවක් තැනීම සඳහා අවසර දිය යුතු නොවේ; (3) පල්ලියේ භාණ්ඩ රජයට පවරා ගැනීමට ප්‍රතිරෝධය දක්වන සියළු පැවිද්දන් ජනතාවගේ හතුරන් යැයි නම් කර වොල්ගා ප්‍රදේශයන්හි සාගතයෙන් වඩාත්ම දැඩි සේ පෙළෙන තැනකට පිටුවහල් කර යැවිය යුතුයි.³⁸

පෙට්‍රොග්‍රැඩයේ පැවිද්දන් 77 ක් කඳවුරු වෙත යැවිණ; 4 දෙනෙක් මරණයට නියම වූහ. ඔවුන් අතර පෙට්‍රොග්‍රැඩයේ ප්‍රධාන බිෂොප්වරයා වූ බෙන්ජමින් ද විය. ඔහුව 1917 දී තෝරා පත් කරගනු ලැබුවේය. ඔහු අනුගාමිකයන් අතර ඉතා ජනප්‍රියත්වයක් අත්විඳි අයෙකි. එහි උත්ප්‍රාසය වූයේ, ඔහු පල්ලිය සහ රජය වෙන් කිරීම ගැන ඉතා තදින් කතා කළ අය අතර සිටිය ලද්දෙක්ද වීමයි. මොස්කව් වල පැවිද්දන් සහ ගිහියන් 148 ක් කඳවුරු වෙත යවන ලදී. 6 කට මරණය නියම වී ඒවා වහාම ක්‍රියාත්මක කරන ලදී. මොස්කව් වල ඩොනස්කොයි (Donskoi) ආශ්‍රමයේ ටිබොන් බිෂොප්වරයා දැඩි ආවේක්ෂණය යටතේ රඳවා තැබිණ.

මොස්කව් වල පැවත්වුණ මේ නීතිමය විහිළු අවසන් වී සති කිහිපයකට පසුව, 1922 ජූනි 6 වැනිදා, මහා මහජන නඩු විභාගයක් ඇරඹිණ. එය පෙබරවාරි මාසයේ අග දී සිට පුවත්පත් වලින් දැනුම් දෙමින් තිබෙන ලද්දකි: “සෝවියට් ආණ්ඩුවට එරෙහිව කරන ලද ප්‍රතිවිප්ලවීය සහ ත්‍රස්තවාදී කටයුතු ගැන,” සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන් තිස් හතර දෙනෙක්ට චෝදනා එල්ල වූහ. 1918 අගෝස්තු 31 වැනිදා ලෙනින්ව ඝාතනය කිරීමේ උත්සාහය ගැනත්, සහ ටැම්බොව් හි ගම්බද වැසියන්ගේ විප්ලව සඳහා සහභාගී වීම ගැනත් ඔවුන්ට එල්ල වූ චෝදනා වූහ. 1930 ගණන් වල දී යළි යළිත් දිග හැරෙන පරිදර්ශනයක් ලෙසින්, චෝදනා ලැබූ අයවළුන් අතර සැබෑ දේශපාලන නායකයන් ද සිටියහ. අවරහම් ගොට්ස් (Avraham Gots), සහ ඩිමිත්‍රි ඩොනස්කොයි (Dimitri Donskoi) ප්‍රමුඛ ‘සමාජවාදී විප්ලවීයවාදී පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුවේ’ සාමාජිකයන් දොළොස් දෙනා එහි වූහ. අනෙක් අයට එරෙහිව “ඔවුන්ගේ අපරාධ පාපෝච්චාරණයෙන්” සාක්ෂි සපයන්නට යැයි අපරාධ අනුකාරකයන් වෙතින් ඔවුන්ට උපදෙස් ලැබිණ. හෙලේන් කැරියේර් ඩා’න්කවුස (Hélène Carrère d’Encausse) පෙන්වා දී ඇති පරිදි, මෙම නඩු විභාගය තුළින්, “චෝදනා ක්‍රමයක් හැටියට ‘රුසියන් බෝනික්කා’ ක්‍රමය විභාග කර බලන්නට අධිකාරියට අවස්ථාවක් පෑදිණ. එහි දී අවශ්‍ය එක තද චෝදනාවක් පමණි, එය —1918 සිට සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන් බොල්ෂෙවික් පාලනයට විරුද්ධ වූවා යන සාධකය— දක්වමින් බොල්ෂෙවික් ප්‍රතිපත්ති වලට දක්වන ඕනෑම විරුද්ධත්වයක් යනු, අවසාන විග්‍රහයේ දී, ජාත්‍යන්තර බුර්ජුවාසිය සමඟ සහයෝගය දක්වන ක්‍රියාවක් වෙයි.”³⁹

මෙම යුක්තිය ගැන වූ පැරඩිය අවසානයේ දී, “ත්‍රස්තවාදීන්ට” මරණ දඬුවම නියම විය යුතු යැයි කියා අධිකාරිය විසින් හසුරුවන ලද දේශපාලනික ප්‍රදර්ශන තුළින් දැක්වීමෙන් පසුව, සමාජවාදී විප්ලවීයවාදී පක්ෂයේ

³⁶ *Russkaya Pravoslavnyaya tserkva i kommunisticheskoe gosudarstvo, 1917-1941* (The Russian Orthodox Church and the Communist state, 1917-1941) (Moscow: Terra, 1996), p. 69.

³⁷ Dmitry Volkogonov, *Lenin: toliticheskii portret: v dvukh knigakh* (Lenin: A political portrait) (Moscow: Novosti, 1994), p. 346.

³⁸ Ibid.

³⁹ Hélène Carrère d’Encausse, *The Russian Syndrome: One Thousand Years of Political Murder* (New York: Holmes & Meier, 1992), p. 400.

වෝදනාවට ලක් වූ නායකයන් දොළොස් දෙනාට මරණ දඬුවම නියම විය. විශාල වශයෙන් පිටුවහල්ව සිටි රුසියානු සමාජවාදීන් විසින් සංවිධානය කරන ලද, ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාව වෙතින් එල්ල වූ විරෝධතා දැක්වීම් හමුවේ, සහ ඒ සමඟම ගම්බද පැතිවල සමාජවාදී විප්ලවීයවාදී පාක්ෂික නැඟී එන දැඩි තර්ජනය හමුවේ, ඒ දඬුවම් එක කොන්දේසියක් යටතේ අත්හිටුවන ලදී. එනම්, "සමාජවාදී විප්ලවීය පක්ෂය සියළු කුමන්ත්‍රණකාරී, කැරලිකාරී, සහ තස්තුවාදී ක්‍රියා නවතා දමන්නේය" යන කොන්දේසිය මතයි. 1924 ජනවාරි මාසයේ දී මරණ දඬුවම්, වසර පහක් කඳවුරු තුළ රැඳවුම් කර තැබීම දක්වා අඩු කරන ලදී. සිරකරුවන්ව කිසිදා නිදහස් නොකරන ලද බව කියන්නට නුච්චනය. ජාත්‍යන්තර මතය සහ ගම්බද වැසියන්ගේ කැරලිලක් ගැන තර්ජනයක් බොල්ෂෙවික් නායකත්වයට නැති වී යද්දී, ඔවුන්ව 1930 ගණන් වල දී වෙඩි තබා මරා දැමිණ.

මෙම සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන්ට එරෙහිව සිද්ධ වූ නඩු විභාගය, 1922 ජූනි 1 වැනිදා බලාත්මක වූ නව දණ්ඩන නීති සංග්‍රහය විපරමට ලක් වූ ප්‍රථම අවස්ථාවක් වූයේය. ලෙනින් විසින් එය දිග හැරුණු ආකාරය ගැන සමීප ලෙසින් සොයා බැලීමක් සිදු කළේය. සිවිල් යුද්ධය අවසන් වී තිබිය දී, සහ "යුහුසුලු ලෙසින් තුරන්කර දැමීම" තව දුරටත් යුක්ති සහගත කරන්නට නොහැකි වෙද්දී, දේශපාලන හතුරන්ට එරෙහිව අවශ්‍ය සම්පූර්ණ ප්‍රවණ්ඩත්වය භාවිතා කිරීමට අවසරය ලබා දීම එම නීති සංග්‍රහයේ එක කාර්යයක් වූයේය. නීති සංග්‍රහයේ පළමු කටු සටහන 1922 මැයි 15 වැනිදා ලෙනින්ට පෙන්වන ලදී. අධිකරණය පිළිබඳ ජනතාවගේ කොමිස්සාර් වූ කුර්ස්කිට මෙසේ පිළිතුරු දෙන්නට එය කියැවූ ලෙනින් කුපිත වූයේය: "මගේ මතය අනුව මරණ දඬුවමකට ඉල්ලුම් කරන අවකාශය තව බොහෝ දුරකට විශාල කරන්න ඕන, සහ එයට මෙන්ම විකල්පවලින්, සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන්ගේ, සහ අනෙක් අයගේ සියළු කටයුතු ඇතුළත් කරන්න ඕන. පිටරටට පලවා හරින එක ඇතුළත් අලුත් දඬුවමක් නිර්මාණය කරන්න. ඒ වගේම මේ සියළු කටයුතු ජාත්‍යන්තර බුර්ජුවාසියට සම්බන්ධ කරන්න පුළුවන් යම් සමීකරණයක් සොයාගන්න."⁴⁰

දවස් දෙකකට පසුව ලෙනින් නැවතත් ලිවීය:

කුර්ස්කි සහෝදරයා, ඔබ මේ අනපූරක ඡේදය ගැන ලියූ කටු සටහන නීති සංග්‍රහයට ඇතුල් කරන්න ඕන... බොහෝ දුරට එය හොඳට පැහැදිලියි. අපි විවෘතව —පටු නෛතික පද වරහෙන් පමණක් නොව— දේශපාලනිකව යුක්ති සහගත සිද්ධාන්තයකට සහාය දෙන්න ඕන, එහි අවශ්‍යතාවය සහ සීමා පෙන්වීමෙන්, එය තමයි භීෂණයේ සාරය සහ අභිප්‍රේරණය වෙන්නේ. භීෂණය අවසන් කරන්න හෝ එය කුමන හෝ ආකාරයකින් යටපත් කරන්න උසාවි විසින් කිසිම විදියකින් කටයුතු කළ යුතු නැහැ. එසේ කිරීම යනු රැවටීමක්. ඔවුන් එය ස්ථිර පදනමක් ලබාදෙන්න ඕන. භීෂණයේ කුමන හෝ ආකාරයක් ගැන රැවටීමක් හෝ වංචාවක් නැතිව එහි සියළු සිද්ධාන්ත පැහැදිලිවම නීත්‍යානුකූල කරන්න ඕන. එය හැකි තරම් විවෘත ආකාරයකින් විධිමත්ව සකස් කරන්න ඕන: අපිට උවමනා අවශ්‍යවෙන ඕනම අවස්ථාවක දී යොදාගත හැකිවෙන විප්ලවීය නීතිමය සවිඥානයක් දිරිගැන්වීමයි.⁴¹

ලෙනින්ගේ උපදෙස් වලට අනුව, දණ්ඩ නීති සංග්‍රහය විසින් ප්‍රතිවිප්ලවීය කටයුතු යනු "විප්ලවීය නිර්ධන පංතිය විසින් සෝවියට් ශ්‍රමිකයන්ට සහ ගම්බද වැසියන්ට දුන් බලයට පහර දීම සඳහා හෝ එය අස්ථායී කරන අරමුණෙන්," ගන්නා ඕනෑම ක්‍රියාවක් හැටියට හැඳින්වුණි. එසේම, "කොමියුනිස්ට් ක්‍රමයේ වලංගු බව, සහ ධනවාදී ක්‍රමයේ ස්වභාවික අනුප්‍රාප්තිකයා ලෙසින් දේපල සාධාරණ ලෙසින් බෙදීම, හඳුනාගැනීමට අපොහොසත් වන ජාත්‍යන්තර බුර්ජුවාසියේ වාසිය සඳහා ගන්නා ඕනෑම ක්‍රියාවක්, සහ බලයෙන්, හමුදා මැදිහත්වීමෙන්, ආර්ථික සම්බාධක වලින්, ඔත්තු සේවයෙන්, පුවත්පත්වලට නීතිමය නොවන ලෙසින් මුල්‍ය සැපයීමෙන්, සහ වෙනත් අනෙක් ආකාර වලින් තත්වය වෙනස් කරන්නට ගන්නා ඕනෑම ක්‍රියාවක්," ප්‍රතිවිප්ලවීය කටයුතු යැයි සැලකිණ.

විප්ලවයක්, කැරැල්ලක්, කඩා කප්පල්කාරී ක්‍රියාවක් සහ ඔත්තු සේවය යනාදී වශයෙන් ප්‍රතිවිප්ලවීය ක්‍රියාවක් ලෙස වර්ගීකරණය වූ ඕනෑම වරදක් සඳහා වහාම ලැබෙන දඬුවම වූයේ මරණයයි. එසේම "ජාත්‍යන්තර බුර්ජුවාසියට සහාය සපයන හැකි" ඕනෑම සංවිධානයක සහභාගීත්වය හෝ එවැනිකට සහාය දීමත් එම ප්‍රතිවිප්ලවීය වරදක් හැටියට සැලකිණ. "ජාත්‍යන්තර බුර්ජුවාසියට ප්‍රයෝජනවත් විය හැකි ප්‍රොපගැන්ඩා" පවා වසර තුනකට නොඅඩු කාලයක් සිරගත විය හැකි නැත්නම් ජීවිත කාලයටම පිටුවහල් කරන හැකිවෙන ප්‍රතිවිප්ලවීය අපරාධයක් හැටියට සැලකිණ.

⁴⁰ Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, 54:189.

⁴¹ *Ibid.*, p. 198.

දේශපාලන ප්‍රවණතාවය නීත්‍යානුකූල කිරීමත් සමඟ ආවේ රහස් පොලිසිය ඇතුළත සිද්ධ වූ නාමික වෙනස්කම් කිහිපයකි. ඒවා 1922 මුල් කාලයේ දී සාකච්ඡා කරන ලද දෑ වූහ. 1922 පෙබරවාරි 6 වැනිදා නීතියකින් වෙකා මුලෝත්පාටනය විය. අභ්‍යන්තර කටයුතු සඳහා වූ ජනතාවගේ කොමිස්සාරි බාරයේ, එය වෙනුවට ඒ අවස්ථාවේ දී ම 'රාජ්‍ය දේශපාලන අධ්‍යක්ෂක මණ්ඩල පරිපාලනය' (Gosudastvennoe politicheskoe upravlenie; GPU) පිහිටවනු ලැබීය. නම වෙනස් කෙරුණත්, සේවක සහ පරිපාලන ව්‍යුහය එයාකාරයෙන්ම පැවතිණ. එයින් ආයතනය එලෙසින්ම පැවතීම තව දුරටත් ඉහළ මට්ටමකින් ආරක්ෂා විය. නමේ වෙනස උලුප්පා දැක්වූයේ වෙකා යන්න අතිරේක ආයතනයක් ලෙසින් පැවති බවයි. එනම් එය ප්‍රධාන වශයෙන් තාවකාලික වූවකි. නමුත් GPU යන්න ස්ථිර කාලීන විය. මෙහි දී දේශපාලන මැඩලිම් සහ පාලනය සඳහා එක විට සෑම තැනක දී ම දැක්වීමට හැකි යාන්ත්‍රණයක තත්වය එයට හිමිවිය. ජනතාව සහ රජය අතර සියළු ගැටුම් විසඳීම සඳහා භීෂණය ආයතනික ලෙසින් යොදා ගැනීම නීත්‍යානුකූල කිරීම, මේ නම වෙනස් කිරීම පිටුපස තිබුණි.

නව දණ්ඩ නීති සංග්‍රහයේ අලුත් දඬුවමක් වූයේ ජීවිත කාලයටම රටෙන් පිටුවහල් කර දැමීමයි. එහි දී ආයෝජ U.S.S.R. වෙත පැමිණිය හොත් පිළිගැනෙන්නේ ක්ෂණික මරණ දඬුවමෙහි. එය 1922 තරම් මුල් කාලයක දී භාවිතයට ගැනුණි. ඒ බොල්ෂෙවික්වාදයට විරුද්ධ වෙනවා යැයි සැක කළ සුප්‍රසිද්ධ විද්වතුන් 200 කට ආසන්න සංඛ්‍යාවක් දීර්ඝ කාලයකට පිටුවහල් කර තබන ලද මෙහෙයුමක් තුළිනි. ඔවුන් අතර සිටි කැපී පෙනෙන වර්ත වූයේ, ඒ වසරේ ජූලි 27 වැනිදා විසුරුවා හරින ලද්දා වූ 'සාගතයට එරෙහිව සටන් වැදී සමාජ කම්ටුවේ' සමඟ එක් වූ බොහෝ පුද්ගලයන් වූහ.

1922 මැයි 20 වැනිදා ජර්සින්ස්කි වෙත ලියන දීර්ඝ ලිපියක, ලෙනින් විසල් සැලසුමක් ඉදිරිපත් කළේය, "ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්ට සහාය දුන් සියළු ලේඛකයන් සහ ගුරුවරුන් පිටරටට පිටුවහල් කිරීම.. මේ මෙහෙයුම ඉතා ප්‍රවේශමෙන් සැලසුම් කළ යුත්තකි. ඒ සඳහා විශේෂ කොමිසමක් පත් කළ යුතුයි. පොලිට්බියුරෝවේ සියළුම සාමාජිකයන් සෑම සතියකටම පැය දෙක තුනක් පොත් සහ පුවත්පත් පිරා බලන්නට කාලය වැය කළ යුතුයි... දේශපාලන අතීතය, රැකියාව, සහ ගුරුවරුන්ගේ සහ ලේඛකයන්ගේ සාහිත්‍ය කටයුතු ගැන තොරතුරු ක්‍රමානුකූලව එකතු කළ යුතුයි."

ලෙනින් මාර්ගය පෙන්වූයේ උදාහරණයක් මාර්ගයෙන්:

උදාහරණයක් හැටියට, ආර්ථික විමසුම (Economist) සඟරාව සම්බන්ධව කිව්වොත් එය පැහැදිලිවම 'සුදු මුරකරුවන්ගේ' කටයුත්තකි. තෙවැනි කලාපයේ කවරයේ (හොඳින් හිතේ තබාගත යුතුයි.: ඒ තරම් ඇත කාලයක දී!) සියළු අපරාධී හවුල්කාරයන්ගේ නම් ලැයිස්තුවක් ඇත. ඔවුන් සියල්ලන්ම පිටුවහල් කිරීම සඳහා නීත්‍යානුකූල සුදුස්සන් හැටියට මම හිතනවා. ඔවුන් හැමෝම මිත්‍ර සන්ධානයේ අපරාධ සහායකයන් සහ ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන් කියා සෑම කෙනෙක්ම දන්නවා. එහි සේවක, ඔත්තු කරුවන්, සහ යොවනයේ අයව දුෂිත කරවන පද්ධතියකින් ඔවුන් හැදී සිටින්නේ. ඔවුන්ව සොයා ගිහින් අල්ලාගෙන, ක්‍රමානුකූලව සහ සංවිධානාත්මක විදියකට සිරගත කරලා, සහ පිටරටට පිටුවහල් කරන්න හැකිවන ආකාරයට සියල්ල සකස් කරන්න ඕන.⁴²

මැයි 22 වැනිදා පොලිට්බියුරෝව විසින් විශේෂ කොමිසමක් පිහිටුවන ලදී. කැමනෙව්, කුර්ස්කි, (ජර්සින්ස්කිගේ සහායකයන් දෙදෙනා වන) උන්ශ්ලික්ට්, සහ වැසිලි මැන්ට්සෙව් (Vasily Mantsev) යනාදීන්ව අත්අඩංගුවට ගත යුතු සහ රටින් පිටුවහල් කළ යුතු විද්වතුන් ගැන තොරතුරු එකතු කරන්නට පත් කළහ. එයාකාරයෙන් මුලින්ම පිටුවහල් කරන ලද දෙදෙනා වූයේ 'සාගතයට එරෙහිව සටන් වදින සමාජ කම්ටුවේ' ප්‍රධාන නායකයන් වූ සර්ගෙ ප්‍රොකොපොව් සහ ඒකතරිනා කුස්කොවා වූහ. අගෝස්තු 16 සහ 17 වැනි දිනයන් හි දී, සුප්‍රසිද්ධ විද්වතුන්, දාර්ශනිකයන්, ලේඛකයන්, ඉතිහාසඥයන්, සහ විශ්වවිද්‍යාල ආචාර්යවරු යනාදී වශයෙන් 160 දෙනෙක් අත්අඩංගුවට ගැනිණ. ඔවුන්ව සැප්තැම්බර් මාසයේ දී පිටුවහල් කෙරිණ. ලැයිස්තුවේ තිබේ සමහර නම් ජාත්‍යන්තර වශයෙන් ඒ වෙද්දී ද ප්‍රසිද්ධ වූ අතර සමහර අය ඉක්මණින් එම තත්වයට පත්වෙන අයයි: නිකොලායි බරඩියෙව් (Nikolai Berdyayev), සර්ගෙ බුල්ගකොව් (Sergei Bulgakov), සෙමියොන් ෆ්‍රැන්ක් (Semyon Frank), නිකොලායි ලොස්කි (Nikolai Loski), ලෙව් කාරසවින් (Lev Karsavin), ෆියොඩෝර් ස්ටෙපන් (Fyodor Stepun), සර්ගෙ ට්‍රබෙට්ස්කොයි (Trubetskoi), ඇලෙක්සැන්ඩර් ඉස්ගෝව් (Isgoev), මිකායෙල් ඔසෝර්ගින් (Ossorgin), ඇලෙක්සැන්ඩර් කියෙවෙට් (Kiesewetter). ආපසු U.S.S.R. බලා ආවොත් වහාම වෙඩි තබනවා යන්න තමන් දන්නේ

⁴² Ibid., pp. 265-266.

යැයි කියා ඔවුන්ට ලියැවිල්ලකට අත්සන් කරන්නට සිද්ධ විය. ශීත සෘතුවට අදින එක කඩයක්, ගිම්හානයට අදින එක කඩයක්, එක සුවි කට්ටලයක් සහ මාරු කරන්නට ඇඳුම් කට්ටලයක්, නින්දට අදින ෂර්ට් දෙකක්, මේස් කුට්ටම් දෙකක්, යට ඇඳුම් දෙකක්, සහ විදේශ මුදල් වලින් ඩොලර් විස්සක් පමණක් මේ අයට රැගෙන යා හැකි විය.

මෙම පිටුවහල් කිරීම් වලට සාමාන්තරව, සැක කටයුතු යැයි සිතන දෙවැනි පෙළේ විද්වතුන් සියල්ල ගැන තොරතුරු එකතු කිරීමේ ප්‍රතිපත්තියේ රහස් පොලීසිය යෙදී සිටියේය. 1922 අගෝස්තු 10 වැනිදා නිවේදනයෙන් සංග්‍රහ ගත වූ නීතිය අනුව ඔවුන්ට එක්කෝ පරිපාලන තනතුරු වලින් පහළ දැමීම හෝ නැත්නම් රටේ දුෂ්කර පළාත්වලට පිටමං කිරීමට නියමිත වූහ. සැප්තැම්බර් 5 වැනිදා ජර්සිස්කි සිය සභායක උන්ශ්ලික්ස්ට් වෙත මෙසේ ලියන ලදී:

උන්ශ්ලික්ස්ට් සහෝදරයා! විද්වතුන් ගැන තබාගන්නා ලිපිගොනු සම්බන්ධයෙන්, මේ ක්‍රමය කිසි සේත්ම ප්‍රමාණවත් තරමින් යුතු සුක්ෂ්ම බවකින් නැහැ. [යකොව්] අග්‍රොනෙව් (Yakov Agronov) ගිහින් නිසා, දැන් අපිට මෙය නියමාකාර ලෙසින් සංවිධානය කරගන්නට හැකියාව ඇති කිසිවෙක් නැති බවයි පෙනෙන්නේ. සරායිස්කි (Zaraysky) තවමත් තරුණ වැඩියි. මට පෙනේ අපි කිසියම් හෝ ප්‍රගතියක් ලබාගන්නට නම්, මෙන්සින්ස්කි (Menzhinsky) ට සිද්ධ වෙනවා මේ සම්බන්ධයෙන් කටයුතු ඔහුගේ අතට ගන්නට... නීතිපතා පුරවන්නට සහ යාවත්කාලීන කරන්නට හැකි පැහැදිලි සැලසුමක් තනා ගැනීම අත්‍යවශ්‍යයි. විද්වතුන්ට කණ්ඩායම් සහ උප කණ්ඩායම් හැටියට වර්ගීකරණය කළ යුතුයි:

1. පුවත්පත්කලාවේදීන් සහ දේශපාලනඥයන්
2. අර්ථ ශාස්ත්‍රඥයන්: මෙතැන දී උප කණ්ඩායම් ඉතා වැදගත්: (a) මූල්‍ය සපයන්නන්, (b) ඉන්ධන ක්ෂේත්‍රයේ සේවකයන්, (c) ප්‍රවාහන විශේෂඥයන්, (d) වෙළෙන්දන්, (e) සමූපාකාර ගැන අත්දැකීම් ඇති පුද්ගලයන්, යනාදී වශයෙන්
3. තාක්ෂණික විශේෂඥයන්: මෙතැන දී ද උප කණ්ඩායම් ඉතා වැදගත්: (a) ඉංජිනේරුවන්, (b) කෘෂි නිෂ්පාදන විශේෂඥයන්, (c) වෛද්‍යවරුන්, යනාදී වශයෙන්

1. ලේඛකයන්

4. විශ්වවිද්‍යාල කථිකාවාර්යවරුන් සහ ඔවුන්ගේ සභාකයන්, යනාදී වශයෙන්

මෙවැනි සියළු පුද්ගලයන් ගැන තොරතුරු විශේෂ දෙපාර්තමේන්තු වලට යැවිය යුතුයි. එහි දී 'විද්වතුන් ගැන වූ ප්‍රධාන දෙපාර්තමේන්තුව' විසින් ඒවා සමස්තයක් ලෙසින් ගැලපිය යුතුයි. සෑම විද්වතෙක් සඳහාම ඔහු ගැනම වූ ලිපිගොනුවක් තිබිය යුතුයි... මේ දෙපාර්තමේන්තුවේ අරමුණ සරලව ඒකීය පුද්ගලයන් පිටුවහල් කිරීම හෝ අත්අඩංගුවට ගැනීම නොව, නමුත් විද්වතුන් සම්බන්ධයෙන් පොදු දේශපාලන කටයුතු සහ ප්‍රතිපත්ති සඳහා දායකත්වය සැපයීම යැයි අපේ මනස තුළ පැහැදිලි විය යුතුයි. ඔවුන්ට පාලනය කළ යුතුයි, සමීප සෝදිසියෙන් සිටිය යුතුයි සහ ඔවුන්ට බෙදා වෙන්කර තැබිය යුතුයි. එසේම දැනටමත් සෝවියට් රෙජිමයට සභාය දක්වන්නට සූදානම් අය, එසේ යැයි ඔවුන්ගේ වදන් වලින් සහ ක්‍රියා කලාපයෙන් පෙන්වන අය, ඒ අයට තනතුරු වලින් ඉහළ දැමීම සඳහා කටයුතු කළ යුතුයි.⁴³

දවස් කිහිපයකට පසුව ලෙනින් විසින් ස්ටාලින් වෙත දීර්ඝ නීතිමය සටහනක් යැවීය. එහි රුසියාවේ සිටින සියළු සමාජවාදීන්, විද්වතුන්, සහ ලිබරල්වාදීන් "සහතික ලෙස ශුද්ධකරණය" කළ යුත්තේ කෙසේද යන ප්‍රශ්නයට වියරු ලෙසකින් නැවත නැවතත් සඳහන් කරන බොහෝ විස්තර ඇතුළත් විය.

මෙන්ෂ්ට්වාදීන්, ජනප්‍රියවාදී සමාජවාදීන්, කැඩෙට්, යනාදීන් පිටුවහල් කරන්නේ කෙසේද යන ගැටළුව ගැන මම මෙහි දී ප්‍රශ්න කිහිපයක් මතු කරන්නට කැමතියි. මෙම කාරණාව මතු වූයේ මම නොසිටි අවස්ථාවක, සහ එය තවමත් ප්‍රමාණවත් ලෙසින් සැලකිල්ලට ලක්වෙලා නැහැ. සියළුම ජනප්‍රිය සමාජවාදීන් මුලිනුපුටා දමන තීරණය දැනටමත් ගත්තාද? [අන්ද්‍රෙ] පෙචෙඛොනොව් (Andrei Pechekhonov), [ඇලෙක්සැන්ඩර්]

⁴³ RTsKhIDNI, 76/3/303.

මයකොටින්, [ඒ.ඒ.] ගෝර්න්ෆෙල්ඩ් (Gornfeld), [එන්.] පෙට්‍රිශ්චෙව් (Petrishchev), යනාදීන් වැනි අය? ඔවුන් වැනි අයව පිටුවහල් කරන්න කාලය පැමිණ ඇතැයි කියා මම සිතනවා. ඔවුන් කපටි නිසා ඔවුන් සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන්ට වඩා වැඩියෙන් අවදානම් අය. අපිට [ඇලෙක්සැන්ඩර්] පොට්‍රෙසොව් (Alexandr Potresov), [ඇලෙක්සැන්ඩර්] ඉස්ගොයෙව් (Isgoev), ආර්ථික විමසුම (*Ekonomist*) සඟරාවේ සිටින ඔසරොව් (Ozerov) සහ තවත් කිහිප දෙනෙක් ඇතුළුව එහි ඉතිරි කාර්ය මණ්ඩලය ගැන ද එසේම කිව හැකියි. එයටම ඇතුළත් විය යුත්තේ [වැසිලි] රොසානොව් (Vasily Rozanov) වගේ (විශ්වාස නොකළ යුතු, වෛද්‍යවරයා), විග්ඩොර්ෂික් (Vigdorshik) (මිගුලෝ (Migulo) හරි ඒ වගේ නමක් තියන), ලුසුබොව් නිකොලෙව්නා රැඩ්චෙන්කෝ (Lyubov Nikolaevna Radchenko) සහ ඇයගේ තරුණ දියණිය (ඒ කාන්තාවන් දෙදෙනා තමයි බොල්ෂෙවික්වාදයේ නරකම හතුරන් හැටියට පෙනෙන්නේ), සහ එන්. ඒ. රොස්කොව් (Rozhkov) (ඔහුව පිටුවහල් කළ යුතුයි, කිසිසේත්ම ඔහුව හදන්න බැහැ) මෙන්ෂ්ට්වාදීන්ව ... මැනට්සෙව්-මෙසින් (Mantsev-Messing) කොමිසම ලැයිස්තු හැදිය යුතුයි. මේ පිරිස සිය ගණනකින් වහාම පිටුවහල් කළ යුතුයි. රුසියාව පළමු හා අවසාන වතාවට පිරිසිදු කිරීම අපේ වගකීමයි... පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ “ලේඛකයන්ගේ නිවසේ” (House of Writers) සිටින සියළු කර්තෘවරුන්ද, පිට වී යා යුතුයි. උඩ සිට පහළට ඛාකිව් (Kharkiv) පිරික්සා බැලිය යුතුයි. වර්තමානයේ දී අපිට කිසිම අදහසක් නැහැ එහි සිද්ධ වෙන්නේ කුමක්දැයි කියා; ඒක හරියට වෙන රටක් වගේ. සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන්ගේ නඩු සමාජික වූ සෑහෙනිත්, හැකි තරම් ඉක්මණින් නගරය රැඩිකල් ශුද්ධකරණයට ලක් කළ යුතුයි. පෙට්‍රොග්‍රෑඩයේ සිටින සියළු ලේඛකයන් සහ රචකයන් ගැන (ඒ සියල්ලන්ගේම ලිපින ‘නව රුසියානු චින්තනය’ (New Russian Thought) අංක. 4, 1922, පිටු. 37 න් සොයා ගත හැකියි.) සහ කුඩා ප්‍රකාශන ආයතන වල සිටින සියළු කර්තෘවරුන් (ඔවුන්ගේ නම් සහ ලිපින ඇත්තේ 29 වැනි පිටුවේ) ගැනද කුමක් හෝ කරන්න. මේ සියල්ලම සුපිරි වැදගත්කමකින් යුතුයි.⁴⁴

⁴⁴ Ibid., 2/2/1338.

6 සටන් විරාමයේ සිට මහා හැරවුම් ලක්ෂය දක්වා

1923 වසර මුල දී පටන් 1927 වසර අග තෙක්, වසර පහකට ටිකක් අඩු කාලයක දී, නව රෙජිමය සහ සමාජය අතර ගැටුමේ පොඩි විරාමයක් දකින්නට ලැබුණි. 1924 ජනවාරි 24 වැනිදා ලෙනින් මිය ගොස් තිබිණ. 1923 මාර්තු මාසයේ ඔහු අත්විඳි තෙවැනි ආසානයෙන් පසුව ඔහුව දේශපාලනිකව පැත්තකට දමා තිබිණ. ඔහුගේ තනතුර අල්ලා ගැනීම සඳහා පක්ෂය ඇතුළතින් හටගත් ගැටුම් බොල්ෂෙවික් නායකයන්ගේ බහුතර දේශපාලන ක්‍රියාකාරීත්වය බවට පත්විය. ඒ අතර සමාජය සිය තුවාල ලෙවකමින් සිටියහ.

මේ දීර්ඝ සටන් විරාමයේ දී, ජනගහනයෙන් සියයට 85 ක් වූ ගම්බද වැසියන්, කෘෂිකර්මය නගා සිටුවන්නට, ඔවුන්ගේ නිෂ්පාදන සඳහා මිලක් කේවල් කරගන්නට, සහ ජීවත් වෙන්නට වැයම් කළහ. ඉතිහාසඥ මයිකල් කොන්ෆිනෝ (Michael Confino) ගේ වචන වලින් කිව්වොත්, “ගම්බද වැසියන්ගේ උතෝපියාව හරියටම සිද්ධ වී ඇති පරිද්දෙන්.” මේ “ගම්බද වැසියන්ගේ උතෝපියාව,” නැතහොත්, බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් හැඳින්වූ “සමාජ විප්ලවීයවාදී මානසිකත්වය” (eserovshchina), එයාකාරයෙන් ඊට සම්පතම පරිවර්තනය දිය හැකි වූව, පදනම් වූයේ ගම්බද වැඩසටහන් සියල්ල කේන්ද්‍රීයව දශක ගණනාවක් පැවති මූලධර්ම හතරක් මතයි: පළමුවැන්න, සාම්ප්‍රදායික විශාල වතුයායන් විනාශ කර දැමීම, එහි දී ඉඩම් බෙදා හැරීම ආහාර බුද්ධි කටවල් සංඛ්‍යාව අනුව තීරණය විය; දෙවැන්න, නිදහස් වෙළඳාමෙන් සියළු ලාබ ලබමින්, ඔවුන්ගේ වෙහෙසේ ඵලදාව රිසි ලෙසින් භුක්ති විඳීම; තෙවැන්න, ගම්බද වැසියන්ගේ ස්වයං-පාලනය, සාම්ප්‍රදායික ගම්බද ප්‍රජාව නියෝජනය වීම; සහ අවසාන වශයෙන්, බොල්ෂෙවික් ආණ්ඩුව එහි ඉතාම කුඩා තත්වයට පත් කිරීම, ගම්මාන කිහිපයක් සඳහා එක ග්‍රාමීය සෝවියට් කාර්යාලයක්, සහ සෑම ගම්මාන සියයකටම එක කොමියුනිස්ට් පක්ෂ දේශපාලන ආධයක් බැගින් පැවතීම.

1914 වසර සිට 1922 වසර දක්වා ක්‍රියාත්මක නොකරන ලද වෙළඳපොල යාන්ත්‍රණය යම් තරමකට බොල්ෂෙවික් අධිකාරීන් විසින් නැවත ස්ථාපිත කර තිබුණි. ගම්බද වැසියන්ගේ පසුගාමී හැදියාව හඳුනාගැනීමක් හැටියට එහි පැවැත්මට ඉඩක් ලැබුණි. පරණ රෙජිමයේ තිබී ලක්ෂණයක් වූ සෘතු අනුව ටවුම් වෙත සංක්‍රමණය වීම වහාම නැවත පටන් ගැනිණ. රජය විසින් මෙහෙයවන ලද කාර්මික අංශයෙන් පරිභෝජන භාණ්ඩ නිෂ්පාදනය අත්හැර දමා තිබුණ බැවින්, ගැමි කර්මාන්ත යළිත් හිස ඔසවන්නට වූහ. සාගත එන්න එන්නම දුලබ වූහ. යළිත් වරක් ගම්වැසියන්ට තමන්ට කැමති ප්‍රමාණයක ආහාර බුද්ධින්නට හැකියාව ලැබිණ.

වසර ගණනාවක් තුළ අත්විඳි ප්‍රවණ්ඩත්වය අමතකව නොගිය සමාජය සහ රෙජිමය අතර දිගින් දිගටම කැකැරෙමින් ගැඹුරු පත්ලේ තිබී නොසන්සුන් බව මේ වසරවල දී ද දකින්නට ලැබෙන ලද මතුපිටින් පෙනෙන ලද සංසුන් තත්වය විසින් සැඟවිය යුතු නොවේ. ගම්බද වැසියන්ගේ අසතුට සඳහා තවමත් හේතු රාශියක් පැවතිණ.¹ කෘෂිකාර්මික නිෂ්පාදන සඳහා ලැබුණු මිල ගණන් ඉතා අඩු වූහ. කාර්මික භාණ්ඩ දුලබ මෙන්ම ඒවායේ මිල ඉතාමත් අධික වූහ. බදු මට්ටම් දැඩි සේ ඉහළ ගිහින් තිබුණි. නගරයේ වාසය කරන වැසියන් හා සසඳන විට තමන් දෙවැනි පංතියේ පුරවැසියන් කියාත්, එසේම ඔවුන් විශේෂයෙන්ම නිර්ධන පංතියකට පත්ව සිටින බවක් ගම්බද වැසියන්ට දැනුණි. “යුද කොමියුනිස්ට්වාදයේ” සම්ප්‍රදාය ඇතුළත හැදී වැඩී, සෝවියට් රෙජිමයේ පළාත් නියෝජිතයන් බවට පත්ව සිටි අයවළුන් කරන ලද අනේක වූ බල අපහරණ ක්‍රියාවන් පිළිබඳව ගම්බද වැසියන් පැමිණිලි කළහ. ‘රතු හිෂ්ණයේ’ මෑත කාලීන ක්‍රමවේද තවමත් අනුගමනය කරමින් සිටින, පරම පරිස්ථානීය අධිකාරීන් හිතමතයේ ගත් තීරණ සඳහා බොහෝ විට භාජනය වූයේ ගම්බද වැසියන්ය. “අධිකරණ පද්ධතිය, රාජ්‍ය පරිපාලන පද්ධතිය, සහ පොලීසිය යන සියල්ලම සම්පූර්ණ ලෙසින්ම පුළුල්ව පැතිර පවතින මත්පැන් ඇබ්බැහියෙන් දූෂිත වී සිටිති. අල්ලස් සාමාන්‍යයක් බවට පත්ව ඇත, සෑම දෙයක්ම පමණට වැඩි නිලධාරීවාදයකින්

¹ A. Livshin, “Lettres de l’intérieur” à l’époque de la NEP: Les campagnes russet et l’autorité locale,” *Communisme*, nos. 42-44 (1995), 45-56; V. Izmozik, “Voices from the Twenties: Private Correspondence Intercepted by the OGPU,” *Russian Review* 55 (April 1996), 287-308.

හැඩ ගැසී ඇත, සහ ගම්බද සාමූහිකත්වය ගැන පොදුවේ අකැමැත්තක් පවතී," යැයි "පිටිසරබද සමාජවාදී නෛතික ක්‍රමයේ ස්ථාවරය" ගැන 1925 වසර අග දී රහස් පොලීසිය නිකුත් කරන දීර්ඝ වාර්තාවක කියැවෙයි.²

සෝවියට් නිලධාරීන් විසින් කරන ලදැයි වැඩියෙන්ම පැහැදිලිව පෙනී ගිය අපවාර හෙළා දැක්කද, බොල්ෂෙවික් නායකයන් තව දුරටත් පිටිසරබද යනු විසල් සහ අනතුරුදායක දේශයක් යැයි සැලකූහ. ට්‍රොට්ස්කියේ රහස් පොලීසියේ ප්‍රධානියා ලියන වාර්තාවකට අනුව, එය "හැම තැනම කුලාක් අය, සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන්, ආගමික නායකයන්, තවමත් තුරන් කර දමා නැති පරණ තාලේ ඉඩම් හිමියන්, යනාදීන් සිටින අප්‍රකට පරිසරයකි."³

සාමාන්‍ය ශ්‍රමිකයන්ද තවමත් සමීප සෝදිසිය යටතේ සිටින බව GPU හි තොරතුරු දෙපාර්තමේන්තුවේ බොහෝ වාර්තා සටහන් වලින් හෙළිදරව් විය. වසර ගණනාවක යුද්ධයෙන්, විප්ලවයෙන්, සහ සිවිල් යුද්ධයෙන් පසුව නැවත ගොඩනැගීමේ තවමත් යෙදී සිටින සමාජ කණ්ඩායමක් හැටියට, තවමත් ගම්බද ඵදිරිවාදී ලෝකය සමඟ සම්බන්ධතා පවත්වන්නේ යැයි කියා ශ්‍රමිකයන්ව නිතරම සැකයට පාත්‍ර වූහ. සෑම ආයතනයක් සඳහාම පත් කර තිබුණු තොරතුරු සපයන අය විසින්, සැක කටයුතු සංවාද ගැන, නුහුරු ක්‍රියා ගැන, සහ නිවාඩු දිනයන් හි ගම්බද පැතිවල වැඩ කරන්නට ගොස් ආපහු එන ශ්‍රමිකයන් විසින් ආපහු රැගෙන එන "ගම්බදවාසී හැදියාවන්" ගැන, රපෝර්තු කළහ. පොලීසියේ වාර්තා ශ්‍රමිකයන්ව, "හතුරු කාරකයන්," "පැහැදිලිවම ප්‍රතිවිප්ලවීය කණ්ඩායම්වල බලපෑමට හසුවී සිටින අය," සාමාන්‍යයෙන් පිටිසරබද පෙදෙස් වල පටන් ගන්නා ලද "දේශපාලනිකව පසුගාමී කණ්ඩායම්" සහ ලේබලයක් අලවන්නට තරම් නුසුදුසු වූ කාරකයන් ස්වල්පයක් "දේශපාලන අවදියෙන් යුතු" යනාදී වශයෙන් බෙදූහ. ඉහළ රැකියා නියුක්තියක් පැවති, ජීවන මට්ටම් කෙමෙන් දියුණු වෙමින් පැවති, මේ වසර වල දී කිසිදු වැඩ වර්ජනයක් හෝ වැඩ නතර කිරීමක් දැකීම ඉතා දුලබ වූයේය. ඒත් එවැන්නක් සිද්ධ වුවහොත් එය අති සවිස්තර ලෙසින් විශ්ලේෂණය කර, එහි මූලිකත්වය ගත් පුද්ගලයන්ව අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී.

වසර කිහිපයක් තුළ ඉතා සීඝ්‍ර ලෙසින් වර්ධනය වූ පසුව පොලීසි ආයතන සැබැවින්ම පහත වැටෙන්නට පටන් ගත් බව රහස් පොලීසියේ අභ්‍යන්තර වාර්තා සටහන් පෙන්වයි. එයට නිශ්චිතවම හේතු වූයේ සමාජය වෙනස් කරන්නට බොල්ෂෙවික්වාදීන් තුළ වූ ආශාව අඩු වී යාම නිසයි. එයින් කළ යුතු කටයුතු සඳහා GPU යනු පමණට වඩා විශාල යැයි සැලකූ පක්ෂයේ නායකයන් සමඟ 1924 සිට 1926 දක්වා කාලයේ දී දැඩි සේ සටන් කරන්නට ජර්සින්ස්කිට සිද්ධ විය. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන්, රහස් පොලීසිය නිර්මාණය කළ දිනයේ පටන් 1953 වසර දක්වාම දකින්නට ලැබෙන, සේවක සංඛ්‍යාව සෑහෙන ලෙසින් අඩුවන එකම අවස්ථාව අත්විඳින ලදී. 1921 වසරේ දී වෙකා සේවකයන් අතර දළ වශයෙන් සිවිල් වැසියන් 105,000 ක් ද, මායිම් ආරක්ෂා කරන භටයන්, දුම්රිය පොලීසිය, කඳවුරු නිලධාරීන් යනාදී විවිධ හමුදා කණ්ඩායම්වල 180,000 පිරිසක් ද, වූහ. 1925 වෙද්දී ඒ සංඛ්‍යා, සිවිල් වැසියන් 26,000 ක් සහ හමුදා භටයන් 63,000 ක් දක්වා, අඩු වී තිබිණ. මෙම සංඛ්‍යාවට තොරතුරු සපයන අය හැටියට 30,000 ක් ඇතුළත් විය යුතුයි; 1921 වසරේ දී ඔවුන්ගේ සංඛ්‍යාව කොපමණදැයි කියා එවක පැවති වාර්තා සටහන් වලින් සිතාගැනීමට නොහැකියි.⁴ 1924 දෙසැම්බර් මාසයේ දී ජර්සින්ස්කි වෙත නිකොලායි බුඛාරින් (Nikolai Bukharin) මෙසේ ලියා යැවීය: "දැන් අපි සෝවියට් බලයේ වැඩි ලිබරල් ආකාරයක් වෙත පියවර තැබිය යුතු බව මගේ විශ්වාසයයි: මර්දන අඩුවෙන්, නීතිමය බව වැඩියෙන්, විවෘත සංවාද වැඩියෙන්, (පක්ෂයේ ස්වභාවික තත්වය දක්වන නායකත්වය යටතේ) පරිස්ථානීය මට්ටම් වලින් වැඩි වගකීමෙන්, යනාදී වශයෙන්."⁵

තවත් මාස කිහිපයකට පසුව, 1925 මැයි 1 වැනිදා, විප්ලවීය උසාවියේ සභාපති වූ ද, සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන්ට එරෙහිව ව්‍යාජ නඩුව අභ්‍යන්තර මූලිකව සිටියා වූ ද, නිකොලායි ක්‍රියිලෙන්කෝ, පොලිටබියුරෝව වෙත දීර්ඝ තුණ්ඩුවක් ලියමින්, පමණට වැඩි යැයි කියමින් GPU ය විවේචනය කළේය. 1922 දී සහ 1923 දී ප්‍රඥාපනය කරන ලද නීති කිහිපයක් විසින් GPU යේ භූමිකාව, ඔත්තු සේවයට, මං පහරන්නන් ඇල්ලීමට, හොර සල්ලි අවිවු ගැසීම ඇල්ලීමට, සහ ප්‍රතිවිප්ලවීය කටයුතු ගැන සොයා බැලීම යනාදියට සීමා කර තිබිණ. ඒ ඕනෑම වර්ගීකරණයකට වැටෙන අපරාධ ගැන එකම විනිසුරුවා GPU විය. එහි විශේෂ උසාවි වලට පිටුවහල් කිරීමට, සහ

² Nicolas Werth and Gael Moulicc, *Rapports secrets soviétiques, 1921-1991: La société russe dans les documents confidentiels* (Paris: Gallimard, 1994), p. 36.
³ Ibid., p. 105.
⁴ RTsKHIDNI, 76/3/307/4-15.
⁵ *Voprosy istorii KPSS*, no. 11 (1988), 42-43.

වසර තුනකට නිවාස අඩස්සියට දැමීමට, රැඳවුම් කඳවුරු වෙත පිටමං කිරීමට, සහ මරණ දඬුවමට පවා තීන්දු කරන බලය ඔවුන් සතුවිය. 1924 දී GPU විසින් පටන් ගත් ඩොසියර 62,000 ගණනෙන්, 52,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් සාමාන්‍ය උසාවි වෙත යැවිණ. GPU විශේෂ කාණ්ඩ අතින් 9,000 කට වැඩි නඩු විභාග වූහ. ස්ථාවර දේශපාලන වාතාවරණයක් පැවත්වෙද්දී එය තරමක් ඉහළ සංඛ්‍යාවකි. ක්‍රියිලෙන්කෝ සිය තුණ්ඩුව අවසන් කළේ: “සයිබීරියාවේ අමතක වී ගිය කොතක සතයක් අතේ නැතිව ජීවත්වෙන්නට යැවූ ජනතාව මුහුණ දුන් තත්වයන් ඉතා බේදනීයයි. ඒ තැන් වලට යැවූ ජනතාව බොහෝ විට වයස දාහතක් හෝ දහඅටක අය, බොහෝ දෙනා අධ්‍යාපනයේ යෙදී සිටි අය, නැත්නම් වයස හැත්තෑවේ වයසක පිරිමි, පැවිද්දන්, සහ “අනතුරුදායක සමාජ පංතියකට” අයිති වෙන වයසක ගැහැණු.”

“ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්” යන පදය “බුර්ජුවාසියේ අදහස් නියෝජනය කරන දේශපාලන පක්ෂ” සඳහා පමණක් වෙන් කරන තබන්න යැයි ක්‍රියිලෙන්කෝ යෝජනා කළේය. මේ සීමිත බව තුළින්, ඔහු තර්ක කළේය, “GPU සේවා ගැන වැරදි අර්ථ කථනයක් ඇති වීම” වළක්වා ගන්නටත් පුළුවන්.⁶

ජර්සින්ස්කි සහ ඔහුගේ සහායකයන් ඒ විවේචනයට ක්ෂණයෙන් ප්‍රතිචාර දැක්වූයේ පක්ෂයේ ඉහළ තනතුරු දරන සාමාජිකයන්ට, විශේෂයෙන්ම ස්ටාලින් වෙත, නිකරුණේ බිය ඇති කරවන වාර්තා යවමිනි. ඒ වාර්තා තුළ, පෝලන්තය, බාල්ටික් දේශ, මහා බ්‍රිතාන්‍යය, ප්‍රංශය, සහ ජපානය යනාදීන් විසින් රුසියාව නොමඟ යවන උපක්‍රමයන්හි නියැලෙන බවත් ඇතුළුව දැඩි අහස්තර ගැටළු දිගින් දිගටම පැවතීම ගැනත් සඳහන් විය. GPU හි 1924 වසරේ වාර්ෂික වාර්තාව අනුව, රහස් පොලීසිය කරන ලද කටයුතු මෙසේ වූහ:

- මං පහරන්නන් 11,453 ක් අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී, එයින් 1,853 ක් වහාම වෙඩිතබා මරා දමන ලදී
- විදේශිකයන් 926 ක් (එයින් 357 ක් රුසියාවෙන් පිටුවහල් කරන ලද අයයි) සහ රහස් ඔත්තුකරුවන් 1,542 ක් අල්ලා ගන්නා ලදී
- ක්‍රියිමියාවේ ‘සුදු මුරකරුවන්’ පටන් ගත් විරෝධයක් වළක්වන ලදී (මේ මෙහෙයුමේ දී 132 ක පිරිසක් වෙඩි තබා මරා දමන ලදී
- ආරාජික කණ්ඩායම් වලට එරෙහිව මෙහෙයුම් 81 ක් පැවැත්විය, එහි දී 266 ක් අත් අඩංගුවට ගැනීම සිද්ධ විය
- මෙන්ෂෙවික් සංවිධාන 14 ක් තුරන් කරන ලදී (අත් අඩංගුවට ගත් සංඛ්‍යාව 540), දක්ෂිණාංශ ‘සමාජවාදී විප්ලවීයවාදී’ සංවිධාන 6 ක් (අත් අඩංගුවට ගත් සංඛ්‍යාව 152), වාමාංශික “සමාජවාදී විප්ලවීයවාදී” සංවිධාන 7 ක් (අත් අඩංගුවට ගත් සංඛ්‍යාව 52), “විවිධාකාර විද්වත් සංවිධාන” 117 ක් (අත් අඩංගුවට ගත් සංඛ්‍යාව 1,360 ක්), රාජාණ්ඩු ව්‍යාපාර 24 ක් (අත් අඩංගුවට ගත් සංඛ්‍යාව 1,245 ක්), පූජක සහ නිකාය සංවිධාන 85 ක් (අත් අඩංගුවට ගත් සංඛ්‍යාව 1,765 ක්), සහ “කුලාක් කල්ලි” 675 (අත් අඩංගුවට ගත් සංඛ්‍යාව 1,148 ක්)
- 1924 පෙබරවාරි සහ ජූලි මාස වල දී විශාල පරිමාණ මෙහෙයුම් දෙකකින් පිටුවහල් කිරීම, මොස්කව් සහ ලෙනින්ග්‍රෑඩ් වලින් “හොරුන්, නිතර නීති කඩන අය සහ නෙප්මෙන් (nepmen)” (ව්‍යවසායකයන් සහ කුඩා ව්‍යාපාරිකයන්) 4,500 කට ආසන්න සංඛ්‍යාවක්
- “සමාජයට අනතුරුදායක” ඒකීය පුද්ගලයන් 18,200 ක් නිවාස අඩස්සියේ තැබීම
- ලියුම් සහ අතිනක හුවමාරු වූ විවිධ තුණ්ඩු 5,078,174 ක් කියැවීම⁷

සියුම් කාරණා වෙත පවා අධික අවධානය යොමු කරන බවක් පෙන්නුම් හැදියාව නිසා ඔවුන්ගේ මෙම සංඛ්‍යාවන්හි නිරවද්‍යතාවය කොතරම් දුරට විශ්වාස කරන හැකිදැයි කියා අයෙක් කල්පනා කරනු ඇත. මේ දත්ත ඇතුළත් වූයේ 1925 වසරේ GPU ප්‍රක්ෂේපණ අයවැය ලේඛනයටයි. ඒ නිසා, පිටරට වලින් එන තර්ජනය හමුවේ රහස් පොලීසිය ඔවුන්ගේ ආරක්ෂණ මුහුණුවර පහත දමන්නේ නැතැයි කියාත්, ඒ නිසා එයට ලැබෙන අරමුදල්

⁶ RTsKhIDNI, 76/3/362/1-6.

⁷ Ibid., 76/3/306. In a letter to Mekhlis, Dzerzhinsky noted the execution of 650 people by his services in 1924 for the republic of Russia alone (ibid., 76/3/362/7-11).

වැඩි කිරීම සලකා බලන්න කියාත් පෙන්වීම එහි කාර්යය වුවා වෙන්වන පුළුවනි. කෙසේ වුවද, දිගින් දිගටම පිළිපදින ලද ක්‍රමවේද මොනවාදැයි හෙළිකරන බැවින්, විභව හතුරන් ගැන ඔවුන් සිත් තුළ අරා පැවති හැදියාව, සහ මොහොතකට ක්‍රියාකාරීත්වයෙන් අඩු වුවද ඒත් බොහෝ මෙහෙයුම් සහිත වූ පද්ධතියක දිග පළල දැන ගැනීම සඳහා මේ සංඛ්‍යාන ඉතිහාසඥයන්ට මිල කළ නොහැකි අගයකින් යුතු වෙයි.

අයවැය ලේඛනයේ කපා හැරීම් සිදු වූවත්, සහ පහළ නිලධාරීන්ගේ විවේචනයට පාත්‍ර වූවත්, එන්න එන්නම දැඩි මාර්ගයකට පිවිසි දණ්ඩන නීතිකරණයට ස්තුතිවෙන්න, GPU හි ක්‍රියාකාරකම් නැවතත් වැඩි වෙන්වන පටන් ගති. 1924 ඔක්තෝබර් 31 වැනිදා සම්මත කරගත් 'U.S.S.R. හි දණ්ඩන නීතිකරණයේ මූලික සිද්ධාන්ත' භ්‍රායෝගිකව ද, සහ 1926 දී සම්මත කරන ලද දණ්ඩ නීති සංග්‍රහය විසින් ද, ප්‍රතිවිප්ලවීය අපරාධය යන්නේ නිර්වචනය වැදගත් ලෙසින් පුළුල් කර, "සමාජයීය වශයෙන් අනතුරුදායක පුද්ගලයෙක්" යන මතියක් සංග්‍රහගත කරන ලදී. ප්‍රතිවිප්ලවීය අපරාධ අතර, සෝවියට් රෙජිමය සෘජුවම පෙරළා දමන්නට හෝ දුර්වල කරන්නට නොව, "විප්ලවීය නිර්ධන පංතියේ ඕනෑම දේශපාලන හෝ ආර්ථික ජයග්‍රහණයකට පහර එල්ල කරන" ඕනෑම ක්‍රියාවක් අපරාධයක් වෙතැයි යන්න නීතියට එකතු කරනු ලැබීය. එයාකාරයෙන්, නීතිය දඬුවම් දුන්නේ හිතා මතා කරන ලද වැරදි වලට පමණක් නොවේ, සිද්ධ විය හැකි හෝ උවමනාවෙන් නොකරන ලද ක්‍රියාවන් ද අවලේඛනය කරනු ලැබීය.

"සමාජයට අනතුරුදායක පුද්ගලයා" යනු "සමාජයට අනතුරුදායක වන ඕනෑම ක්‍රියාවක් කරන ලද ඕනෑම පුද්ගලයෙක්, අපරාධ කල්ලි සමඟ සබඳතා පවත්වන ලද අයෙක්, නැත්නම් යමෙකුගේ අතීතයේ කරන ලද ක්‍රියාවන් සමාජයට අනතුරුදායක යැයි සැලකෙන ලද්දේ නම්," යැයි නිර්වචනය විය. මෙම ඉතාමත් ප්‍රථමයේ වර්ගීකරණ ඉඩකඩ තුළට වැටෙන ඕනෑම කෙනෙකුට, වරදකාරීත්වයක් සම්පූර්ණයෙන්ම නොමැති අවස්ථාවක දී වුවද, දඬුවම් කරනු හැකි විය: "සමාජයට අනතුරුදායක යැයි වර්ගීකරණය වෙන ඕනෑම අයෙක්, එනම් එවැන්නෙක් සිද්ධ කරන ලද නිශ්චිත අපරාධයක් සඳහා, එසේ නැත්නම් යම් විශේෂ අපරාධයකින් අයෙක් නිදොස් වූවත්, ඒ පුද්ගලයා තව දුරටත් සමාජයට තර්ජනයක් යැයි සැලකෙන්නේ නම්, එවිට ද නඩු විභාගය සඳහා මේ සමාජ ආරක්ෂාව සඳහා වූ මිනුම් උසාවියට භාවිතා කළ හැකියි." දණ්ඩ නීති සංග්‍රහයේ අතිශය සුප්‍රසිද්ධ 58 වගන්තිය සමඟ, ප්‍රතිවිප්ලවීය කටයුතු ගැන නිර්වචන දාහතර සමඟින්, මේ ක්‍රමය බලාත්මක වෙන්නේ 1926 දී ය. එය භීෂණය සඳහා නීතිමය පදනමක් නැවත තහවුරු කරන ලදී.⁸ 1926 මැයි 4 වැනිදා ජර්සින්ස්කි සිය සභායකයෙක් වූ ජෙන්රිඩ් යාගෝඩා (Genrikh Yagoda) වෙත ලිපියක් යවමින් "සමපේක්ෂණයට එරෙහිව සටන" සඳහා විශාල වැඩ සටහනක් ඉදිරිපත් කළේය. එම ලිපියෙන් NEP හි ඇති සීමිත බව ගැන හෙළිදරව් වෙයි. එසේම ඉහළ තනතුරු දරන බොල්ෂෙවික් නිලධාරීන් අතර 'සිවිල් යුද්ධයේ ජවය' ස්ථීර කාලීන ලෙසින් පැවති බවත් හෙළිදරව් වෙයි.

"සමපේක්ෂණයට' එරෙහි සටන දැන් සුවිශේෂී ලෙසින් වැදගත් ... පරපෝෂිත සමපේක්ෂකයන් ගෙන් මොස්කව් පිරිසිදු කළ යුතුයි. මේ ගැටළුව සම්බන්ධයෙන් මොස්කව් වැසියන්ගේ ලිපිගොනු වලින් පවතින සියළු වාර්තා සටහන් එකතු කරන්න යැයි මම පෝකර් (Pauker) ට කිව්වා. ඒත් තවමත් මට ඔහුගෙන් කිසිවක් ලැබුණේ නැහැ. රජයට පවරා ගැනෙන මුදල් වලින් හදන විශේෂ අරමුදලකින් එය නඩත්තු කළ හැකි, විශේෂ දණ්ඩන ජනාවාස අංශයක් GPU විසින් පිහිටුවිය යුතුයි කියා ඔබ හිතන්නේ නැද්ද? අපිට පුළුවන් මේ පරපෝෂිතයන් සියල්ලන්වම කළින් හදන ආණ්ඩුවේ සැලසුමක් අනුව අපේ දුර බැහැර තියෙන හවිහරණයක් නැති ප්‍රදේශවල නැවත පදිංචි කරවන්න. එහෙම නොකළොත් මේ පරපෝෂිතයන් නිසා අපි නැතිවෙනවා. මොකද, ඒ අය නිසා ගම්බද වැසියන් සඳහා වෙන නිෂ්පාදන කිසිවක් ඇත්තේ නැහැ. ඒ අයගේ යාන්ත්‍රීකරණය නිසා මිල ගණන් නිතරම ඉහළ යනවා, රුබලයේ අගය පහළ වැටෙනවා. හැකි ඉක්මණින් මේ ගැටළුව GPU විසින් විසඳන්න පටන් ගන්න ඕන."

අපරාධ කටයුතු සම්බන්ධයෙන් නඩු විභාගය සඳහා සහමුලින් වෙනස් වූ පද්ධති දෙකක් තිබීම, සෝවියට් දණ්ඩන නීති ක්‍රමයේ තවත් විශේෂතාවයක් යැයි දැක්විය හැකියි. එකක් අධිකරණමය වූ අතර අනෙක පරිපාලනමය වූයේය. එසේම රඳවා තැබීමේ පද්ධති දෙකක් ද වූයේය. එකක් අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශයෙන් මෙහෙයවන ලද අතර අනෙක GPU විසින් මෙහෙයවන ලදී. සාමාන්‍ය සිරගෙවල්වල සිටියේ සාමාන්‍ය නීතිමය මාර්ග වලින් දඬුවම් ලැබූ අයයි. විශේෂ අධිකරණයන් යටතේ අපරාධ වලට දඬුවම් ලැබූ අය වෙනුවෙන් තිබුණ සම්පූර්ණ

⁸ *Istoriya sovetского gosundarstva i prava* (History of the Soviet state and law) (Moscow, 1968), 2: 580-590.

⁹ RTsKHIDNI, 76/3/390/3-4.

කඳවුරු පද්ධතිය මෙහෙයවන ලද්දේ GPU විසිනි. එවැනි අපරාධ වලට අයත් වූයේ ප්‍රතිවිප්ලවීය කටයුතු, මං පැහැරීම, හොර සල්ලි අවිවු ගැසීම, සහ දේශපාලන පොලීසිය විසින්ම කරන ලද අපරාධයන්ය.

1922 දී, ආබන්ගෙල්ස්කි (Arkhangelsk) අසල සුදු මුහුදේ පිහිටි සොලොවෙට්ස්කි කොදෙව් රැසේ (Solovetski archipelago) දූපත් පහක දැවැන්ත කඳවුරු පිහිටුවන්න කියා ආණ්ඩුව යෝජනා කළේය. එහි වූ ප්‍රධාන දූපත විශාලතම රුසියන් සත්‍යලබ්ධික ආශ්‍රමයේ නිවහන විය. එවෙත පැවිද්දන් පිටමං කර යවන GPU, එහි 'සොලොවෙට්ස්කි විශේෂ කඳවුරු' (SLON) යන පොදු නාමයෙන් රැඳවුම් සිරකඳවුරු මාලාවක් පිහිටුවන ලදී. එහි මුල්ම රැඳවියන්, බොල්මොගෝරි සහ පර්ටුගීන්ස්කි කඳවුරු වලින් 1923 ජූලි මාසය මුල දී පැමිණියහ. ඒ වසර අග වෙද්දී, 4,000 කට වැඩි සිරකරුවන් එහි සිටියහ. 1927 වසර වෙද්දී 15,000 ක් සහ 1928 වසර අග වෙද්දී 38,000 කට ආසන්න සිරකරුවන් සංඛ්‍යාවක් එහි සිටියහ.

සොලොවෙට්ස්කි කඳවුරේ වූ එක අසාමාන්‍යයක් වූයේ ඒවායේ සාපේක්ෂ වශයෙන් දකින්නට ලැබුණ ස්වාධිකාරයයි. අධ්‍යක්ෂකවරයා සහ සහායට වූ සේවකයන් අතලොස්ස හැරෙන්නට, කඳවුරේ සියළු තනතුරු පුරවන ලද්දේ සිරකරුවන් විසින්මයි. මෙම කඳවුරේ වූ බහුතරය රහස් පොලීසිය සමඟ හවුලේ කටයුතු කරන ලද අයයි. ඒත් ඔවුන් තම තනතුරු දැඩි සේ අපහරණය කිරීම නිසා දඬුවම් ලෙස කඳවුරු වෙත එවන ලැබුවන් වූහ. එවැනි ජනතාවක් අත ස්වාධිකාරය පැවතීම යනු ආරාජික තත්වයක් හටගන්නා පසුබිමක් සැකසීමයි.

NEP යටතේ, GPU පරිපාලනය විසින් සිරකරුවන් වර්ගීකරණ තුනක් නියම කර තිබිණ. එහි පළමුවැන්නට අයත් වූයේ දේශපාලනයේ නියැළෙන සියල්ලන්ම වූහ. එනම්, පැරණි මෙන්ෂෙවික්වාදී, සමාජවාදී විප්ලවීයවාදී, නැත්නම් ආරාජිකවාදී පක්ෂවල සාමාජිකයන්ව සිටි පිරිසයි. මේ අයට එතරම් බරපතල නොවන ඉරණමක් ලැබිය යුතු යැයි, 1921 දී ඔවුන් විසාර්වාදී රෙජිමයේ දේශපාලන සිරකරුවෙක්ව වසර දහයකට ආසන්න කාලයක් සිරබත් කා සිටි ජර්සින්ස්කිට ඒත්තු ගැන්වූහ. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ඔවුනට, දේශපාලන සලාක යැයි හැඳින්වෙන, ටිකක් වැඩි ප්‍රමාණයක ආහාර සලාක ලැබිණ. ඔවුනට පෞද්ගලික දේවල් සුළු ප්‍රමාණයක් ළඟ තියා ගැනීමට අවසර ලැබිණ. එසේම, පුවත්පත් සහ සඟරා ගෙන්වා ගැනීමටත් අවසර ලැබිණ. ඔවුන් සාමූහික ලෙස ජීවත් වූ අතර සියල්ලටම වැඩියෙන් විශේෂ වූයේ ඔවුන්ගෙන් බලාත්කාරයෙන් ශ්‍රමය නොගැනීමයි. ඔවුනට ලැබුණ මේ වරප්‍රසාදී තත්වය දශකය අවසානය තෙක් පැවතියේය.

දෙවැනි කණ්ඩායමට, එනම් සංඛ්‍යානමය වශයෙන් විශාලතම වූ කොට්ඨාශයට, සියළු ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන් අඩංගු වූහ: සමාජවාදී නොවන හෝ නව ආරාජිකවාදී දේශපාලන පක්ෂ සාමාජිකයන්, පැවිද්දන්, විසාර්වාදී හමුදාවල විශ්‍රාම ගිය හමුදා නිලධාරීන්, පරණ රෙජිමයේ සිවිල් සේවකයන්, කොසැක්, ක්‍රොන්ස්ටාඩ් සහ ටැම්බොව් විප්ලව වලට සහභාගී වූවන්, සහ දණ්ඩ නීති සංග්‍රහයේ 58 වැනි වගන්තිය යටතේ දඬුවම් ලැබූ අනෙක් සෑම සියළු අයෙක්ම.

තෙවැනි වර්ගීකරණයට GPU දණ්ඩන නියම වූ සියළුම සාමාන්‍ය අපරාධකාරයන් අයිති වූහ. එහි වූයේ (මං පහරන්නන්, හොර සල්ලි අවිවු ගසන අය) සහ වැරදි කුමන හෝ සංඛ්‍යාවකට වරදකරුවන් වූ කලින් වෙකා සාමාජිකයන්ව සිටි අයයි. කඳවුර තුළ සියළු නීති හැදෑ සාමාන්‍ය අපරාධකරුවන් සමඟ රඳවා තිබූ ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්, නිමක් නොමැති අඟහිඟකම් වලට මුහුණ දුන්හ. එසේම ඔවුන් භාමනයෙන් දුක් වින්දහ. හේමන්තයේ අධික සීතලෙන්, සහ ගිම්හානයේ දී මදුරුවන් ගෙන් පීඩා වින්දහ. නිතර දෙන ලද ශාරීරික වධ හිංසාවක් වූයේ මදුරුවන්ට දණ්ඩ කිරීම පිණිස සිරකරුවාට කැළෑවේ ගසක නිර්වස්ත්‍රව බැඳ තැබීමයි. ඒ උතුරු දූපත්වල මදුරුවන් විශේෂයෙන්ම ගහණ වූහ. තම අත්දෙක සිරුර පිටුපසට කර බැඳ තබන්න යැයි සිරකරුවන් සිතාමතා ඉල්ලා සිටි බව සොලොවෙට්ස්කි සිරකරුවන් අතර වැඩියෙන්ම ප්‍රසිද්ධ වූ, වාලම් ශලොමොව් (Varlam Shalamov) නැමති ලේඛකයා සිහි කළේය. එම පිළිවෙත රෙගුලාසි වල පැහැදිලිවම තිබෙන ලද්දකි. "සිරකරුවා 'පැන යන්නට තැන් කරද්දී මරා දමන ලදී' යැයි කියැවෙන ලුහුඬු දණ්ඩනයෙන් ගැලවෙන්නට සිරකරුවන්ට තිබුණ එකම ක්‍රමවේදය එය විය."¹⁰

වසර ගණනාවක සිවිල් යුද්ධය තුළ දී වැඩි දියුණු කරමින් පරිපූර්ණ කරන ලද බලාත්මක ශ්‍රමය යොදා ගැනෙන ක්‍රමයේ මහත් විසල් ව්‍යාප්තියක් 1929 න් පසුව මේ සොලොවෙට්ස්කි කඳවුරේ දී සිද්ධ විය. 1925 වසර

¹⁰ Aleksandr Solzhenitsyn, *The Gulag Archipelago*, trans. Thomas P. Whitney (New York: Harper and Row, 1974); Varlam Shalamov, *Grani*, no. 77 (1972), 42-44; A. Melnik et al., "Materialy k istoriko-geografic heskomu atlasu Solokov" (Documents for a historical-political atlas of the Solovetski), *Zvenya* 1 (1991), 301-330.

තෙක් සිරකරුවන්ව එතරම් ඵලදායී වැඩ නොමැතිව කඳවුරේ තබා ගැනිණ. නමුත් 1926 වසර මුල දී, රුජ් සංවිධාන කිහිපයක් සමඟ නිෂ්පාදන කොන්ත්‍රාත්තු පිහිටුවා ගන්නට කඳවුරු පරිපාලකයන් තීරණය කළහ. 1919 සහ 1920 හි දී පුරාමිහක අයිඩියලොජිය වූ හැදියාව නිවැරදි කිරීම සඳහා වූ වැඩ කඳවුරු වෙනුවට, එනම් මත වෙනස් කිරීමට උගන්වනවා වෙනුවට එය බලාත්මක ශ්‍රමයෙන් ලාබ ඉපැයීමේ පිළිවෙතක් බවට පත් වූයේය. ප්‍රතිසංවිධානයෙන් පසුව, 'උතුරු පළාත්වල විශේෂ කඳවුරු සඳහා වන අධ්‍යක්ෂක මණ්ඩලය' (USLON) යැයි නම වෙනස් කෙරිණ. මුලින්ම සුදු මුහුදේ වෙරළබඩ පටන් ගෙන අනතුරුව ඒ අවට පෙදෙස් පුරා පැතිරෙන සේ සොලොවෙට්ස්කි කඳවුරු ව්‍යාප්ත කරන ලදී. 1926 සහ 1927 වෙද්දී, පෙටෝරා ගඟේ මෝය අසල, කෙමි (Kem), සහ ගස්කොළන් පිරි තිබුණ ගඟ සහ මුහුදු ආශ්‍රිත අනෙකුත් හවිහරණයක් නැති පෙදෙස්වල නව කඳවුරු ඉදි කරන ලදී. සිරකරුවන් විසින් නිශ්චිත වැඩ සටහනක් අනුව නිෂ්පාදනයේ නියැළෙනහ. ඔවුන් ප්‍රධාන ලෙසින් ගස් කපා දමමින් ලී ඉරිමේ යෙදුනහ. නිෂ්පාදන වැඩ සටහන මහත් විශාල ලෙසින් වර්ධනය වීම නිසා ඔවුන්ට තවත් විශාල සංඛ්‍යා වලින් සිරකරුවන් අවශ්‍ය වූහ. ඒ නිසා 1929 ජූනි මාසයේ දී රඳවා ගැනීම් ක්‍රමයේ මහා වෙනස්කම් ගෙනෙන ලදී. වසර තුනකට වඩා වැඩි කාලයකට සිර දඬුවම් නියම වූවන් මේ වැඩ කඳවුරු වෙත යැවිණ. මේ ප්‍රතිපත්තිය නිසා වැඩ-කඳවුරු ක්‍රමයේ පැහැදිලිවම දැකිය හැකි ප්‍රසාරණයක් හට ගති. බලාත්කාරයෙන් වැඩ ගැනීම අත්හදා බලන විද්‍යාගාරයක් හැටියට, මේ සොලොවෙට්ස්කි කොදෙව් රැසේ වූ "විශේෂ කඳවුරු" පර්යේෂණ භූමියක් වූයේ ඊ ළඟට එන්නට නියමිත වූ දැවැන්ත ගුලාග් කොදෙව් රැස (Gulag archipelago) වෙනුවෙනි.

දහස් ගණනක ජනතාව නිවාස අඩස්සියට හෝ කඳවුරු වලට යැවීම ඇතුළත්ව කරන ලද GPU හි එදිනෙදා කටයුතු නිසා ඔවුන්ව ඊට වඩා ඉතා මහත් පරිමාණයෙන් යෙදෙන්නට අවශ්‍ය වූ රහස් පොලීසියේ විශේෂ මර්ධන මෙහෙයුම් වලින් වළක්වාලූයේ නැත. NEP පැවති සාමකාමී යැයි පෙනී යන අවුරුදු වල, එනම් 1923 සිට 1927 දක්වා, රුසියාවේ අත්‍යන්ත ජනරජ වල —ට්‍රාන්ස්කෝකසියා සහ මධ්‍යම ආසියාව— දැඩි ලේ වැගිරීම් සහ මහත් මර්ධන පැවති කාලයක් අත්වින්නදහ. මේ රටවල් බොහොමයක් දහනම වැනි සියවසේ රුසියානු ව්‍යාප්තිවාදයට දැඩි සේ විරෝධය පාන ලද රටවල් වූහ. ඔවුන්ව බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් මෑතක දී යළි අල්ලා ගැනෙන ලද්දා පමණක් නොව ඔවුන් සෝවියට්කරණයට ද දැඩි විරෝධයක් පාමින් සිටියහ. 1920 අප්‍රේල් මාසයේ දී අස්රාබ්ජාන්, 1920 දෙසැම්බර් මාසයේ දී ආර්මේනියා, 1921 පෙබරවාරි මාසයේ ජෝර්ජියා, 1921 වසර අග දී ඩාගෙස්තාන් (Dagestan), සහ 1920 සිසිරයේ දී බුඛාරා (Bukhara) ඇතුළුව ටර්කෙස්තාන් (Turkestan) ද යළි අල්ලා ගෙන තිබිණ. "අප යටතේ පවතින්නේ ප්‍රධාන නගරයන් වෙති, නැත්නම් හරියට කිව්වොත් ප්‍රධාන නගර මධ්‍යස්ථාන වෙති," යැයි වෙකා පූර්ණ බලධාරී නියෝජිතයෙක් වූ ජැන් පීටර්ස් 1923 ජනවාරි මාසයේ දී ලිවීය. 1918 සිට 1920 ගණන් අග දක්වා, සහ සමහර පළාත්වල 1935-36 තෙක්, ටවුන් හැරෙන්නට, මධ්‍යම ආසියාවේ විශාල කොටසක් තවමත් පල්හොරු අත පැවතියේය. පල්හොරු (*basmachis*) යන වහර රුසියානුවන් විසින්, ස්ථීර වාසස්ථාන ඇති නැති, උස්බෙක් (Uzbek), ටර්කමේනියන්, (Turkmenian) සහ කිර්ගිස් (Kirgiz) වැනි කණ්ඩායම්, අනෙක් විවිධ පළාත්වල විසූ අයගෙන් ස්වාධීනව හැසිරෙන ලද සියළු පාර්ශවයන්, හඳුන්වන්නට පොදුවේ යොදා ගන්නා ලද්දයි.

විප්ලවයේ දැඩි පරීක්ෂණයට භාජනය විය යුත්ත සිද්ධ වූයේ ෆර්ගානා (Fergana) මිටියාවතේ ය. 1920 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී රතු හමුදාවට බුඛාරා අත්පත් වූ පසුව, විප්ලවීය නැඟී ඒම පරණ බුඛාරා එමිරටයේ බටහිර සහ දකුණු පළාත් වලටත් සහ ටර්කමේනියන් ස්ටෙප් තණබිම් වල බටහිර පළාත් දක්වා පැතිර ගියේය. 1921 මුල් කාලයේ රතු හමුදා මූලස්ථානය විසින් ඇස්තමේන්තු කළ පරිදි අවිගත් පල්හොරු සංඛ්‍යාව 30,000 ක් පමණ වූහ. මේ ව්‍යාපාරයේ නායකත්වය අතිශයෙන් විෂම ජාතික වූ අතර, ගම් හෝ ගෝත්‍රික පරිස්ථානීය නායකයන්, සාම්ප්‍රදායික ආගමික නායකයන්, සහ 1922 දී වෙකා කාණ්ඩයක් අතර යුද්ධයක දී ඝාතනය වූ හිටපු තුර්කි ආරක්ෂක අමාත්‍ය එන්වර් පාෂා (Enver Pasha) වැනි විදේශයෙන් පැමිණි මුස්ලිම් ජාතිකවාදී නායකයන් වෙතින් එය හැදී තිබුණි.

පල්හොරු ව්‍යාපාරය, "මිථ්‍යාදාශ්ටිකයාට" (infidel) සහ "රුසියානු පීඩකයාට" (Russian oppressor) එරෙහිව ඕපපාතිකව නැඟී ආවකි. පරණ හතුරා අලුතින් කරන ලද වෙස්වළා ගැනීමකින් නැවත පැමිණ ඇත්තේ ඉඩම් හා හරකබාන අල්ලා ගන්නට පමණක් නොව මුස්ලිම් අධ්‍යාත්මික ලෝකය කෙළසන වැයමටයි. වසර දහකයට වැඩි කාලයක් තුළ පැවති මූලික වශයෙන් "සාමකරණයේ" යටත්විජිත යුද්ධයට රුසියන් හමුදාවේ විශාල අවිගත් කාණ්ඩ, සහ රහස් පොලීසියේ විශේෂ හමුදා කාණ්ඩ අවශ්‍ය වූහ. රහස් පොලීසියේ එක් ප්‍රධාන අංශයක් වූයේ

ප්‍රාචීන දෙපාර්තමේන්තුවයි (Oriental Department). මෙම යුද්ධයේ වින්දිතයන් සංඛ්‍යාව කොපමණ වූවාදැයි කියා තවමත් අනුමාන කරන්නට පවා නොහැකියි.¹¹

GPU හි ප්‍රාචීන දෙපාර්තමේන්තුවේ දෙවැනි ප්‍රධාන අංශය වූයේ ට්‍රාන්ස්කෝකසියාවයි. 1920 ගණන්වල මුල් කාලයේ දී ඩාගෙස්තාන්, ජෝර්ජියා, සහ වෙචනෂා යන ප්‍රදේශ මර්දන වලින් දැඩි සේ බැට කා තිබිණ. 1921 තෙක් සෝවියට් ආක්‍රමණයට ඉඩ නොදෙනට ඩාගෙස්තාන් සමත්වී සිටියහ. ඡේක් උසුන් හඩ්ජී (Sheikh Uzun Hadji) ගේ ප්‍රමුඛත්වයෙන් නක්ෂ්බන්ඩිස් (Nakshbandis) මුස්ලිම් සහෝදරත්වය විසින් කඳුකර ජනතාව අතර ප්‍රධාන විප්ලවයක් ගෙන ගියහ. රුසියන් ආක්‍රමණිකයන්ට එරෙහිව ගත් අරගලය ආගමික යුද්ධයක හැදියාවක් ගත්තේය. එය වසරකට වඩා කාලයක් පැවතිණ. සමහර පළාත් “සාමකාමී” කරන ලද්දේ මහත් සිවිල් ජනතාවක් සමූල ඝාතනය කිරීමෙන් සහ විශාල ප්‍රමාණ වලින් බෝම්බ හෙළීමෙන් අනතුරුව පමණි. ඒ යුද්ධය 1924 තෙක් පැවතිණ.¹²

මෙන්ෂෙවික් ආණ්ඩුව යටතේ වසර තුනක නිදහස් කාලයක් අත්විඳි පසුව, රතු හමුදාව විසින් 1921 පෙබරවාරි මාසයේ දී ජෝර්ජියාව ආක්‍රමණය කරන ලදී. ට්‍රාන්ස්කෝකසියාවේ බොල්ෂෙවික් පක්ෂ කමිටුවේ ලේකම් වූ ඇලෙක්සැන්ඩර් මයස්නිකොව් (Myasnikov) ගේ වදන් වලින් කිව්වොත් එය අල්ලා ගෙන සිටීම “පැහැදිලිවම වෙහෙසකර කටයුත්තක්,” වූයේය. සාමාජිකයන් යාන්තම 10,000 ක් වසර තුනක කාලයක් තිස්සේ බඳවා ගෙන සිටි පරිස්ථානීය පක්ෂය ඉතා ලුහුඬු බවකින් පැවතියේය. එයට විරෝධය ආවේ අතිශයෙන් උගත් සහ වංශවත් පංතියෙන් නියෝජනය වූ ජවයෙන් පිරි 100,000 ක පමණ සංඛ්‍යාවක් සිටි මෙන්ෂෙවික්වාදී ප්‍රතිවිප්ලවීය කණ්ඩායමකිනි. 1920 දී මෙන්ෂෙවික් පක්ෂයේ පරිස්ථානීය සාමාජිකයන් සංඛ්‍යාව 60,000 ක් තරම් වූහ. ජෝර්ජියාවේ භීෂණය මෙහෙයවන ලද්දේ සර්ව-බලසම්පන්න ජෝර්ජියානු වෙකා විසිනි. එය මොස්කව් වෙතින් ස්වාධීනව පැවති අතර, එහි ප්‍රධානියා වූයේ වෙකා ඇතුළත් ඉතා සීඝ්‍රයෙන් ඉහළට එන්න සමත් වූ විසිපස් විදහි ලැව්රෙන්ට් බෙරියා (Lavrenti Beria) ය. එසේ වුවද, 1922 අවසානය වෙද්දී, පිටුවහල් කර දැමූ මෙන්ෂෙවික්වාදී නායකයන්, ජෝර්ජියාවේ නිදහස උදෙසා නැගිටීම පිණිස සූදානම් වෙන්නට පිහිටුවා ගත් රහස් කමිටුව වෙතට සියළු බොල්ෂෙවික්-විරෝධී පක්ෂ සංවිධානය කරන්නට සමත් වූහ. විප්ලවය, එය බහුතර වශයෙන් ගම්බද වැසියන් ජීවත් වූ ගුරෙව් (Gurev) ප්‍රදේශයේ වියාටුරා (Chiatura) නමැති කුඩා වටුමෙන් පටන් ගෙන, දින කිහිපයක් ඇතුළත දී ජෝර්ජියාවේ ප්‍රදේශ විසිපහෙන් පහක් කරා පැතිර ගියේය. කෙසේ වුවද, බර අවි සහ ගුවන් බලයෙන් පිරිපුන් රුසියානු හමුදාවේ උත්තරීතර හමුදා බලය හමුවේ කැරැල්ල එක සතියක දී පාගා දැමිණ. “මෙන්ෂෙවික්වාදීන් සහ ජෝර්ජියන් වංශවතුන් පළමු සහ අවසාන වතාවට තුරන් කරන්නට” ට්‍රාන්ස්කෝකසියාවේ බොල්ෂෙවික් පක්ෂ කමිටුවේ පළමු ලේකම් වූ සර්ගො ඔර්ඩ්සොනිකිඩ්සෙ (Sergo Ordzhonikidze), සහ ලැව්රෙන්ට් බෙරියා විසින් මේ කැරැල්ල ව්‍යාප්ත වෙතත් කරගත්හ. මෑතක දී පළ කරන ලද දත්ත වලට අනුව, 1924 අගෝස්තු 29 සහ සැප්තැම්බර් 5 වැනිදා අතර 12,578 ක පිරිසක් වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. මර්දන කොතරම් පුළුල්ව පැතිර ගියා දැයි කියතොත් හෙලිවිධියරෝව පවා ප්‍රතිචාර දැක්වූහ. පක්ෂ නායකත්වය විසින් ඔර්ඩ්සොනිකිඩ්සෙ වෙත පණිවිඩයක් එවමින් මධ්‍යම කමිටුවේ පැහැදිලි අවසර දීමක් නොමැතිව එයාකාරයෙන් දේශපාලන හතුරන් තුරන් කිරීම හෝ සමානුපාතික නොවන ජන සංඛ්‍යාවක් වෙඩි තබා මරා නොදමන්න යැයි කියා සිටියහ. එසේ වුවද, ලඝු වෙඩි තබා ඝාතනය කිරීම් තවත් මාස කිහිපයක් පුරා පැවතිණ. 1924 ඔක්තෝබර් මාසයේ මොස්කව් හි දී මධ්‍යම කමිටු රැස්වීමක් ඉදිරියේ දී “සමහර විට අපි පමණට වැඩි දුරකට ගියා තමයි, ඒත් එහෙම නොකර අපිව පාලනය කරගන්නට අපිට බැරිවුණා,”¹³ යැයි හේ පිළිගත්තේය.

ජෝර්ජියානු කැරැල්ල යටපත් කර වසරකට පසුව, සෝවියට් බලය අරක් ගෙන නැති ලෙසකින් තම එදිනෙදා කටයුතු වල ජනතාව නිරතව සිටි වෙචනෂාවේ දී, රෙජිමය විසින් දැවැන්ත “සාමකරණ” මෙහෙයුමක් දියත් කළහ. 1925 අගෝස්තු 27 සිට සැප්තැම්බර් 15 කාලය තුළ රතු හමුදාවෙන් සාමාන්‍ය භටයන් 10,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක්, ජනරාල් ඉරොම් උබොරෙව්ච් (Ierome Ubovich) යටතේ, තවමත් පිටිසරබද පළාත් අල්ලාගෙන සිටි වෙචනෂන් ගරිල්ලා භටයන් අතැති අවි ඉවත් කරනු පිණිස මහා විශාල මෙහෙයුමක් පටන් ගැනිණ. දස දහස් ගණනින් අවි රජයට පවරා ගනු ලැබීය. 1,000 කට ආසන්න සංඛ්‍යාවක “මං පහරන්නන්” අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ප්‍රතිවිරෝධය කොතරම් දරුණු වූවාදැයි කියතොත්, “විප්ලවකරුවන්ගේ ප්‍රබල ස්ථාන වලට බර අවි සහ බෝම්බ ප්‍රහාර එල්ල කරන්නට අපට සිද්ධ වූවා,” යැයි GPU නායක උන්ෂ්ලිඩ්ට් වාර්තා කළේය. මේ නව “සාමකරණ” මෙහෙයුම

¹¹ Alexandre Bennigsen and Chantal Lermecier-Quellejey, *Les Musulmans oubliés. L'Islam en Union soviétique* (Paris: Maspéro, 1981), pp. 55-59.
¹² Ibid., pp. 53-54.
¹³ Markus Wehner, “Le soulèvement géorgien de 1924 et la réaction des Bolsheviki,” *Communisme*, nos. 42-44 (1995), 155-170.

අවසානයේ දී, GPU හි අනගිතම කාලය ලෙස හැඳින්විය හැකි වූ මේ කාලයේ දී, උන්මුලිබ්වි ඔහුගේ වාර්තාව මෙසේ නිම කළේය: “ටර්කෙස්තාන් හි ‘පල්හොරුන්ට’ එරෙහිව අපේ අරගලයේ අත්දැකීම් වලින් පෙනී ගිය පරිදි, හමුදාව කරන මර්දනයක් සාර්ථක වෙන්නේ එයට පසුව රටේ මදයට සිදුකරන දැඩි සෝවියටිකරණ ක්‍රියාවලියකින් පමණි.”¹⁴

1926 වසර අග දී ජර්සින්ස්කි මිය ගිය පසුව, එහි නිර්මාතෘවරයාගේ දකුණු අත වූ (පෝලන්ත සම්භවයෙන් යුතු,) ව්‍යචෙස්ලාව් රුඩොල්ෆොවිච් මෙන්සින්ස්කි (Vyacheslav Rudolfovich Menzhinsky) ගේ නායකත්වයට GPU බාර විය. ඒ වෙද්දී GPU ව වැඩියෙන් කැඳවන ලද්දේ, ට්‍රොට්ස්කි සහ බුබරින් යන දෙදෙනාට එරෙහිව දේශපාලන ප්‍රභාසකට සුදානම් වෙමින් සිටි ස්ටාලින් විසිනි. 1927 ජනවාරි මාසයේ දී GPU වෙතට, පිටිසරබද පෙදෙස්වල සිටින “සෝවියටි-විරෝධී සහ සමාජයට අනතුරුදායක කාරකයන්” වර්ගීකරණය කිරීම වේගවත් කරන්න යැයි නියමයක් ලැබිණ. එක වසරක දී එයාකාරයෙන් වර්ගීකරණය කරන ලද පිරිස 30,000 සිට 72,000 ක් කරා ඉහළ ගියේය. 1927 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී ප්‍රාන්ත කිහිපයක වාසය කරන කුලාක් සහ අනෙකුත් “සමාජයට අනතුරුදායක කාරකයන්” අත් අඩංගුවට ගන්න යැයි මෙහෙයුමක් GPU විසින් දියත් කළහ. ආපසු හැරී බලද්දී, මේ මෙහෙයුම් 1929-30 ගණන්වල හේමන්ත කාලයේ පැවති මහා “කුලාක්හරණ” මෙහෙයුම් සඳහා වූ සුදානම් වැඩ සටහන් යැයි පෙනී යයි.

විරුද්ධවාදී ප්‍රවණතා වලින් යුතු කොමියුනිස්ට්වාදීන් අල්ලා ගැනීම සඳහා 1926 සහ 1927 වසර වල දී GPU ඉතාමත් ක්‍රියාශීලී ලෙසින් කටයුතු කරන ලද බව පෙනේ. ඔවුන් එක්කෝ “සිනොවිව්වාදීන්” නැත්නම් “ට්‍රොට්ස්කිවාදීන්” හැටියට වර්ගීකරණය කරන ලදහ. වර්ගීකරණය කිරීමේ පිළිවෙත සහ විවිධාකාර කොමියුනිස්ට්වාදීන් ගැන විපරමින් සිටීම මුලින්ම දකින්නට ලැබුණේ 1921 දී ය. 1923 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී ජර්සින්ස්කි විසින් “පක්ෂයේ අයිඩියලොජි එකමුතුව තදින් බැඳීම සඳහා” පක්ෂ අභ්‍යන්තරයේ පවතින කැඩී යාම් සහ මතභේද ගැන කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් රහස් පොලිසියට දැන්විය යුතුයි යන යෝජනාව ගෙනැවිත් තිබුණි. ට්‍රොට්ස්කි ඇතුළුව, නායකයන් කිහිප දෙනෙක් වෙතින් එයට සෑහෙන විරෝධයක් එල්ල විය. එසේ වුවද, විරුද්ධකාරයන් ගැන විපරමිකාරීව සිටීමේ පිළිවෙත ඊට පසුව එන වසර වල දී එන්න එන්නම පුළුල් ලෙසින් ක්‍රියාත්මක විය. 1927 ජනවාරි සහ පෙබරවාරි මාස වල දී, සිනොවිව් යටතේ මෙහෙයවන ලද ලෙහිනිග්‍රෑඩ් හි කොමියුනිස්ට් සංවිධාන ශුද්ධකරණය සඳහා GPU ඉතා සමීපව කටයුතු කළහ. විරුද්ධ වූ අයට පක්ෂයෙන් නෙරපීම පමණක් සිද්ධ වූයේ නැත; භාර පන්සිය ගණනක් පිටිසරබද පැතිවල දුරස්තර ටවුන් වලට පිටුවහල් කරන ලදී. 1927 වසරේ ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් සොයා යෑම —රට පුරා සිටි සංඛ්‍යාව භාර පන්දහසක් පමණ වෙද්දී— තීව්‍ර වූයේ, එක මාසයක දී ඒ සඳහා GPU අංශ කිහිපයක් යොදා ගැනීම සිද්ධ වෙමිනි. සියළු විරුද්ධවාදීන් වර්ගීකරණය වූහ. සරල පරිපාලන මෙහෙයුමක් හැටියට සිය ගණනක සටන්කාමී ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් අත් අඩංගුවට ගෙන අනතුරුව ඔවුන්ව පිටුවහල් කර දැමිණ. 1927 නොවැම්බර් මාසයේ දී, ‘වාම විරුද්ධවාදීන්’ (Left Opposition) යැයි හඳුන්වන ලද, ට්‍රොට්ස්කි, සිනොවිව්, කැමෙනෙව්, රැඩෙක්, සහ රකොවිස්කි, ඇතුළු ප්‍රධාන නායකයන් සියල්ලන්වම බොල්ෂෙවික් පක්ෂයෙන් නෙරපා දමා අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ප්‍රසිද්ධ පාපෝව්වාරණයක් නොකළ අයෙක් සිටියේ නම් ඔවුන්ව පිටුවහල් කරන ලදී. 1928 ජනවාරි 19 වැනිදා ප්‍රාවිඩා දැනුම් දුන්නේ මොස්කව් වලින් ට්‍රොට්ස්කි ඇතුළු විරුද්ධවාදී නායකයන් තිස් දෙනෙක්ව අල්මා-අටා (Alma-Ata) වෙත පිටුවහල් කරන ලද බවයි. වසරක් ගෙවෙද්දී ට්‍රොට්ස්කිව U.S.S.R. වලින් මුළුමනින්ම තහනම් කර දැමුණි. බොල්ෂෙවික් භීෂණයේ ප්‍රධාන නිර්මාණ ශිල්පියෙක්ව එසේ “ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදියා” බවට හැරවීම, අලුත් යුගයක් උදා වී ඇති බව පැහැදිලි විය. ඒ සමඟින් නව ප්‍රබල නායකයෙක් පක්ෂයෙන් මතු වී ආවේය —ඒ ජෝසප් ස්ටාලින්.

1928 වසර මුල දී, ට්‍රොට්ස්කිවාදී විරුද්ධවාදීන් මුලිනුප්‍රවා දැමූ පසුව, සමාජය සමඟ පැවති සටන් විරාමය ඉවත් කිරීමට පොලිට්බියුරෝවේ ස්ටාලින්වාදී බහුතරය තීරණය කළහ. ඒ වෙද්දී බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් හැඩ ගැස්වූ මුල් මාර්ගයෙන් එය බොහෝ සෙයින් වෙනස් වෙනස් මාර්ග වල ගමන් කරමින් සිටියේය. වසර දහයකට පෙර මෙන්, දැන් සිටින හතුරා වූයේ ද, ගම්බද වැසියන් වූහ. ඔවුන්ව තවමත් සැලකුණේ එදිරිවාදී, පාලනය නොවන, සහ පාලනය කළ නොහැකි සාමූහිකයන් ලෙසිනි. මේ ගම්බද වැසියන්ට එරෙහි යුද්ධයේ දෙවැනි අදියර, ඉතිහාසඥ අන්ද්‍රියා ග්‍රැසියෝසි දක්වන පරිදි, “පළමුවැන්නෙන් ඉතා පැහැදිලිවම වෙනස් වූයේය. මෙවර ප්‍රධාන

¹⁴ “Dokumenty o sobytiakh v Chechnye, 1925” (Documents concerning the events in Chechnya, 1925), *Istochnik*, no. 1 (1995), 140-151.

වශයෙන්ම මූලිකත්වය ගන්නා ලද්දේ රජය විසිනි. ගම්බද වැසියන් කළේ, ඔවුන්ට එරෙහිව දියත් වූ ප්‍රහාර වලට එන්න එන්නම අඩුවෙන ශක්තියෙන් එයට ප්‍රතිචාර දැක්වීම පමණකි.”¹⁵

1918-1922 සිද්ධ වූ විනාශකාරී තත්වයන් ගෙන් පසුව කෘෂිකර්මාන්තයේ තත්වය දියුණු වී තිබුණ ද, දශකයේ අවසානය වෙද්දී “ගම්බද හතුරන්” තව දුරටත් දුර්වල තත්වයක සිටියහ. දශකයේ ආරම්භයට වඩා ඒ වෙද්දී රජය සෑහෙන ශක්තිමත් බවකින් සිටියේය. උදාහරණයක් හැටියට, ගම්මාන වල සැබැවින්ම සිද්ධ වෙන්නේ මොනවාදැයි ගැන සෑහෙන තරම් තොරතුරු ප්‍රමාණයක් අධිකාරිය සතුව තිබිණ. “සමාජයට අනතුරුදායක කාරකයන්” යන ලිපිගොනු වලට ස්තූති වෙන්නට, GPU ට පළමු කුලාක්භරණ කඩා පැනීම් ක්‍රියාවලිය පණ ගැන්වීමටත්, තව තවත් “මං පැහැරීම” තුරන් කරන්නටත්, ගම්බද වැසියන් වෙතින් අවි ආයුධ ඉවත් කරන්නටත්, සොල්දාදුවන් ලෙසින් බඳවා ගන්නා ගම්වැසියන් සමානුපාතිකව වැඩ කරන්නටත්, සෝවියට් අධ්‍යාපනය පතුරුවා හරින්නටත් හැකියාව ලැබිණ. පක්ෂ නායකත්වයේ සහ පක්ෂයේ ඉහළ තනතුරු දරන අය අතර සිද්ධ වූ කතාබහ ගැන ඇති වාර්තා වලින් පෙන්වන පරිදි, ස්ථාලින්නේ නායකත්වය, එහි විරුද්ධවාදීන් වූ බුබරින්, රියකොව්, සහ කැමෙනෙව් පරිදිම, ගම්බද වැසියන්ට දෙන මේ නව පහරදීම නිසා පරදුවට තැබෙන්නේ මොනවාද යන්න ගැන ඉතා හොඳින් දැන සිටියහ. “ගම්බද වැසියන්ගේ යුද්ධයක් ඒවි, 1918-19 කාලයේ දී වගේ,” යැයි බුබරින් අනතුරු ඇඟවීය. නමුත් ස්ථාලින්න සුදානමින් සිටියේය, මන්ද, වැය කුමක් වුවත්, රෙජිමය ජයග්‍රාහිකයා ලෙසින් මතු වේවි කියා ඔහු දැන සිටියේය.¹⁶

ඔහුට අවශ්‍යව තිබුන බොරු හේතුව, 1927 වසර අග දී හටගත් අස්වනු අර්බුදය විසින් ස්ථාලින්නට ලබා දුනි. නොවැම්බර් මාසය සලකුණු වූයේ රාජ්‍ය එකතු කිරීමේ මධ්‍යස්ථාන වලට ගෙනෙන කෘෂිකාර්මික නිෂ්පාදන ඉතා විශාල ප්‍රමාණ වලින් අඩු වී යෑමයි. දෙසැම්බර් වෙද්දී එය ව්‍යසනකාරී මට්ටම් වලට හැරෙන්නට පටන් ගැනිණ. 1928 ජනවාරි මාසයේ දී මුහුණ දෙන්නට සිද්ධ වූ පරිසිද්ධි මෙසේය: හොඳ අස්වැන්නක් වුවද, ගම්බද වැසියන් ගෙනෙන ලද්දේ ටොන් මිලියන 4.8 ක් පමණ, එය ඊට කළින් වසරට වඩා මිලියන 6.8 කින් අඩුව තිබිණ. නව අර්බුදයට, රජය විසින් නියම කළ මිල ගණන්, කාර්මික නිෂ්පාදන වල වැය සහ හිඟය, එකතු කරන ආයතනවල තිබුණ අංසවිධානාත්මක බව, යුද්ධයක් එන බව ගැන කටකතා, සහ පොදුවේ රෙජිමය ගැන ගම්බදවැසියන් තුළ පැවති අසතුට, ඇතුළු හේතු ගණනාවක් තිබිණ. ඒවා කුමක් වුවත්, ස්ථාලින්න හනිකට මෙයට ‘කුලාක් වැඩ වර්ජනය’ යැයි ලේබල් ගැසීය.

ආහාර කැඳවුම් යළි ඇරඹීම සහ ‘යුද කොමියුනිස්ට්වාදී’ කාලයේ පැවති මර්දන මෙහෙයුම් නැවත ගෙන ඒම සඳහා බොරු හේතුවක් හැටියට මේ අඩුවෙන් ගෙනෙන ලද නිෂ්පාදන සංඛ්‍යාව දැක්වීම ස්ථාලින්න පාර්ශවය වහාම ඔවුන්ගේ වාසිය සඳහා යොදා ගත්හ. ස්ථාලින්න තමා විසින්ම සයිබීරියාව බලන්නට ගියේය. අන්ද්‍රේ අන්ඩ්‍රීව් (Andreev), ඇනස්ටාස් මිකොයන් (Anastas Mikoyan), පවෙල් පොස්ට්ශෙව් (Pavel Postyshev), සහ ස්ටැනිස්ලාස් කොසියෝර් (Stanislas Kossior) ඇතුළු අනෙක් නායකයන් ද (දකුණු රුසියාවේ සරුසාර ප්‍රදේශ) ‘කළු පස්’ භූමි, යුක්රේනය, සහ උතුරු කෝකසස් යනාදී ධාන්‍ය නිපදවන මධ්‍යස්ථාන වෙත ගියහ. 1928 ජනවාරි 14 වැනිදා, පොලිට්බියුරෝව විසින් පරිස්ථානීය අධිකාරීන් වෙත වක්‍රලේඛනයක් යවමින්, “සමජේක්ෂකයන්, කුලාක්, සහ වෙළඳපොල හෝ මිල ප්‍රතිපත්ති වලට බාධා කරන ඕනෑම කෙනෙක් අත් අඩංගුවට ගන්න,” යැයි ඔවුන්ට නියම කළහ. “පූර්ණ අධිකාරී බලධාරීන්” (එම පද වහරම 1918-1921 කාලයේ තිබී ආහාර කැඳවුම් ප්‍රතිපත්ති වලට නැවත සිහි යොමුකිරීමකි) සහ සටන්කාමී කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ හමුදා කාණ්ඩ පිටිසරබද පැති වලට යවන ලද්දේ කුලාක් ගැන එතරම් දැඩි ලෙසකින් කටයුතු නොකරන පරිස්ථානීය අධිකාරීන්ව ඉවත් කර දැමීම පිණිසයි. සඟවා තිබූ ධාන්‍ය අතිරික්තයන් ඔවුන් සොයා ගන්නට කටයුතු කළහ. අවශ්‍ය අවස්ථාවල දී, ඔවුන් රජයට පවරා ගන්නා මුළු ධාන්‍ය තොගයෙන් කාලක් ඔවුන්ගේ සහාය පිණිස ගෙවන්නේ යැයි පොරොන්දු වෙමින් ඒ සඳහා දුප්පත් ගම්වැසියන් යොදා ගත්හ.

වෙළඳපොලේ මිල මට්ටමට වඩා යාන්තමි තුන් හෝ සමහර විට හතර පංගුවකටත් වඩා අඩු මිල ගණන් වලට තම කෘෂිකාර්මික නිෂ්පාදන බාර දෙන්නට අකමැති ගම්බද වැසියන්ට දඬුවම් කරනු පිණිස, සෝවියට් අධිකාරීන් විසින් මුලින් ඉල්ලා සිටි ප්‍රමාණයන් දෙගුණ, තෙගුණ සහ සමහර විට හතර ගුණයකින් පවා වැඩි කරන ලද්දහ. දණ්ඩ නීති සංග්‍රහයේ 107 වගන්තිය අනුව, මිල ගණන් ඉහළ යවන අන්දමින් ක්‍රියා කරන ඕනෑම අයෙකුට

¹⁵ Andrea Graziosi, *The Great Soviet Peasant War: Bolsheviks and Peasants, 1917-1933* (Cambridge, Mass.: Harvard University, Ukrainian Research Institute, 1996), p. 44.

¹⁶ Ibid., pp. 44-45.

නියම වූ වසර තුනක සිර දඬුවම බොහෝ සෙයින් ක්‍රියාත්මක කෙරිණ. වසර දෙකක් තුළ දී කුලාක් වෙත පැනවූ බදු දහ ගුණයකින් ඉහළ ගියේය. වෙළඳපොළවල් වසා දැමිණ. එයින් ධනවත් මෙන්ම දුප්පත් ගම්බද වැසියන්ට එක ලෙසින් දුෂ්කරතා වලට මුහුණ පාන්නට සිද්ධ වූහ. මේ සියළුම මෙහෙයුම් නිසා, සති කිහිපයක් තුළ දී, 1922-23 සිට රෙජිමය සහ ගම්බද වැසියන් අතර පැවති නොසන්සුන් යුද විරාමය පැහැදිලිවම නිෂ්ප්‍රභා විය. ආහාර කැඳවුම් සහ මර්දනකාරී මෙහෙයුම් නිසා පමණක්ම කෘෂිකාර්මික තත්වය තවත් අයහපත් අතට හැරිණ. කෙටි කාලීනව, බලය යෙදවීම නිසා අධිකාරීන්ට ඊට කළින් වසරේ ප්‍රමාණයන් වලින්ම අස්වැන්න ලබාගන්නට හැකියාව ලැබිණ. ඒත් දීර්ඝ කාලීනව, පසුව හටගත් ප්‍රතිඵල 'යුද කොමියුනිස්ට්වාදී' කාලය හා සමාන විය: ඊ ළඟ වසරේ දී සෑහෙන තරමකට අඩුවෙන් වගාබිම් වැපිරීමෙන් ගම්බද වැසියන් ප්‍රතිචාර දැක්වූහ.¹⁷

1927-28 හේමන්තයේ අස්වනු අර්බුදය ඊට පසුව හටගන්නා ලද සිද්ධීන් වල මූලික භූමිකාවක් ගත්තේය. විශේෂයෙන්ම, ස්ටාලින් විසින් මේ අර්බුදය ගැන විශාල නිගමන මාලාවක් ඉදිරිපත් කරන ලදී. එහි දී කුලාක් අය ප්‍රථම සහ අන්තිම වතාවට ඉවත් කර ඔවුන්ව "පංතියක් හැටියට මුලිනුප්‍රවා දමන්නට" පිටිසරබද ගම්මාන "සමාජවාදයේ බලකොටුවක්" කරමින් රජය විසින් මෙහෙයවන නියමු ගොවිපල —දැවැන්ත සොව්කෝසි (sovkhozy), හෝ සාමූහික ගොවිපල (kolkhozy)— පිහිටුවීමට තීරණය කළේය.

1928 වසරේ දී, රෙජිමය, තවත් සමාජ කණ්ඩායමක් සමඟ පවත්වා ගෙන ගිය යුද විරාමය කඩා දැමීය. පුරාතන රෙජිමයෙන් (ancien régime) ඉතිරි වී සිටි විද්වතුන්, ස්පෙට්සි (spetsy), එනම් "බුර්ජුවාසි විශේෂඥයන්" 1920 ගණන් අවසානයේ දී තවමත් කාර්මික සහ රාජ්‍ය පරිපාලන දෙපාර්තමේන්තුවල කළමනාකාර තනතුරු බොහොමයක් උසුලන ලදී. 1928 අප්‍රේල් මාසයේ පැවති මධ්‍යම කමිටු රැස්වීමක දී කාර්මික කඩාකප්පල්කාරී සැලසුමක් සොයාගත් බව දැනුම් දුනි. ඒ බොන්බාස් පතල් පෙදෙස් වලින් එකක් වූ ශබ්නි (Shakhty) ප්‍රදේශයේ "බුර්ජුවාසි විශේෂඥයන්" සේවයට බඳවාගන්නා බවට ප්‍රසිද්ධිය ලබා සිටි බොනුගෝල් (Donugol) කොම්පැණියේ සේවකයන් අතරයි. ඒ කොම්පැණිය බටහිර රටවල පිහිටින මූල්‍ය ආයතනය සමඟ සබඳතා පවත්වන බවටත් ප්‍රසිද්ධ වූවකි. සති කිහිපයකට පසුව, ඉංජිනේරුවන් බහුතරයක් සහ මධ්‍ය-කළමනාකාර සේවකයන් අතරින් 53 දෙනෙකුට චෝදනා එල්ල වූහ. අවසාන සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන්ට එරෙහිව විභාග වූ නඩුවට පසුව එන පළමු විවෘත දේශපාලනික නඩු විභාගය 1922 දී මහජනතාව හමුවේ දිග හැරිණ; එයින් 11 දෙනෙකුට මරණ දඬුවම නියම වූ අතර 5 දෙනෙක් වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. පුවත්පත් වලින් විස්තරාත්මක ලෙසින් වාර්තා කරන ලද මේ බොරු නඩුව යොදා ගැනුණේ ඔවුන් අත්නොහරින ලෙසින් හඹා යන "විදේශීය බල වලින් වේතන ලබමින් සිටින කඩාකප්පල්කාරීන්," ගැන උදාහරණයක් හැටියටයි. එම පද වහර GPU වෙතින් වේතන උපයන සියළු ක්‍රියාකාරීන් සහ තොරතුරු සපයන්නන් එක්රැස් කිරීම සඳහා යොදා ගැනිණ. සියළු අසාර්ථක ආර්ථික තත්වයන්ට වරදකරුවන් වූයේ "කඩාකප්පල්කාරීන්" වූහ. ඔවුන් ගැන කියමින් දහස් ගණනක සුදු-කරපටි ශ්‍රමිකයන් සිටින, ශරශ්කි (Sharashki) නමින් හැඳින්වූන, GPU හි නව විශේෂ කාර්යාල පිහිටුවීම සිද්ධ විය. කඩාකප්පල්කාරී ක්‍රියා සඳහා චෝදනා ලැබ, දහස් ගණනක ඉංජිනේරුවන් සහ තාක්ෂණිකයන් දඬුවම් පිණිස ඉදිකිරීම් ස්ථාන වලට සහ අවධානයට පාත්‍ර වූ සිවිල් ඉංජිනේරු ව්‍යාපෘති වෙත යවන ලදී. ශබ්නි නඩුවෙන් මාස කිහිපයකට පසුව, GPU හි ආර්ථික දෙපාර්තමේන්තුව ඒ හා සමාන වූ අනික් කටයුතු පිළිබඳව, විශේෂයෙන්ම යුක්රේනයේ හටගන්නා කියා, බොරු චෝදනා නැඟූහ. 1928 මැයි මාසයේ දී, නෙප්‍රොපෙට්‍රොව්ස්ක් (Dnepropetrovsk) හි යුගෝස්ටාල් (Yugostal) ලෝහ සංකීර්ණයේ සුදු-කරපටි සේවකයන් 112 ක් අත් අඩංගුවට ගැනිණ.¹⁸

1928 දී පටන් ගත් විශේෂඥ-විරෝධී දැවැන්ත මෙහෙයුම් වල දී ඉලක්ක වූයේ කාර්මික අංශයේ සුදු-කරපටි සේවකයන් පමණක් නොවේ. විවිධ විශ්වවිද්‍යාල ආචාර්යවරු සහ සිසු සිසුවියන්වද "සමාජයීය වශයෙන් නුසුදුසු" වූ පසුබිමකින් එන නිසා යැයි කියා ඉහළ අධ්‍යාපනය සඳහා වරම් නොලබන ලදී. නව රතු "නිර්ධන පංතියේ" විද්වතුන්ගේ වෘත්තීන් දියුණු කරලීම පිණිස විශ්වවිද්‍යාල තුළ ශුද්ධ කිරීම් මාලාවක් දියත් කෙරුණ.

නව මර්දන මෙහෙයුම් සහ NEP හි අවසාන කාලයේ වූ ආර්ථික දුෂ්කරතා සලකුණු කළේ විරැකියාව ඉහළ යෑම සහ අපරාධ කටයුතු වැඩිවීමට පටන් ගැනීම තුළිනි. එයින් 1926 වසරේ 578,000 ක් ද, 1927 දී 709,000 ක් ද, 1928 දී 909,000 ක් ද, 1929 දී 1,778,000 ක් ද වශයෙන් අපරාධකරුවන් සඳහා දෙන ලද දඬුවම් සංඛ්‍යාවේ මහත්

¹⁷ Moshe Lewin, *Russian Peasants and Soviet Power: A Study of Collectivization*, trans. Irene Love (Evanston: Northwestern University Press, 1968); E. H. Carr and R. W. Davies, *Foundations of a Planned Economy* (London: Pelican, 1974), 1:71-112.

¹⁸ Carr and Davies, *Foundations of a Planned Economy*, pp. 610-642.

වර්ධනයක් දකින්නට ලැබුණි.¹⁹ සීඝ්‍රයෙන් වැඩිවෙන සිරබන්ධනාගාර ජනගහනය අඩු කරගැනීම පිණිස, එනම් 1928 වසරේ එය 150,000 කට වඩා වැඩි විය නොයුතු යැයි අපේක්ෂා වෙද්දී, රජය විසින් වැදගත් තීරණ දෙකක් ගන්නා ලදී. පළමුවැන්න, 1928 මාර්තු 26 වැනිදා නිවේදනයයි. එයින් සුළු වරදවල් සඳහා ලැබෙන සියළු කෙටි කාලීන සිරදඬුවම් වෙනුවට වරදකාරී ගති ස්වභාවය වෙනස් කරන, කිසිත් වේතන නොමැතිව කළ යුතු වූ “කාර්මික, ඉදි කිරීම් ව්‍යාපෘති, හෝ කැළෑ වැඩ,” නියම කිරීම යෝජනා විය. දෙවැන්න, 1929 ජූනි 27 වැනිදා නිවේදනයයි. එයින් අති මහත් ඵලවිපාක දකින්නට ලැබුණි. වසර තුනකට වැඩි කාලයක් දඬුවම් නියම වූ සියළු සිරකරුවන්ට වැඩ කඳවුරු වෙත යැවීම එයින් නිර්දේශ විය. වැඩ කඳවුරු වල අරමුණ වශයෙන් දැක්වූයේ “රටේ උතුරු සහ නැගෙනහිර ප්‍රදේශවල ස්වභාවික සම්පත් සංවර්ධන කිරීමයි.” එය කාලයක් තිස්සේ කතාබහට ලක්වෙමින් තිබුණ අදහසකි. ඒ වෙද්දී GPU විසින් අපනයන වෙළඳපොල සඳහා ලී නිෂ්පාදන කිරීමේ මහා ව්‍යාපාරයක නියැලී සිටියහ. සිර දඬුවම් නියම කරන අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශයේ සංවිධාන වලින් ඔවුන් වෙත අමතර සේවකයන් එවන්න යැයි නැවත නැවත ඉල්ලමින් සිටින ලදී. 1928 දී විශේෂ සොලොවෙට්ස්කි කඳවුරුවල රඳවා සිටි GPU යේ ම සිරකරුවන් වූ 38,000 ක සංඛ්‍යාව, ඔවුන් රිසි වූ නිෂ්පාදන ඉලක්ක කර ගන්නට ප්‍රමාණවත් නොවීය.²⁰

පළමු ‘පස් අවුරුදු සැලැස්ම’ සැකසීමේ දී ඉස්මතු වෙන්නේ, ශ්‍රම විභජනය ගැන සහ ස්වභාවික සම්පත් බෙහෙවින් පැවති එහෙත් කිසිදු භවිභරණයක් නැති ප්‍රදේශ ප්‍රයෝජනයට ගැනීම ගැන ප්‍රශ්න වෙති. ඒ සම්බන්ධයෙන්, දණ්ඩන නීති ශ්‍රම බලකාය යනු මෙතෙක් කාලයක් උරගා නොබලන ලද මිනිස් බල උල්පතකි. එය අනාගතයේ වටිනාතම වත්කමක් — ආදායම්, බලපෑම්, සහ බලය සඳහා ප්‍රධාන ප්‍රභවයක්— විය හැකි යැයි සැලකිණි. GPU නායකයන්, විශේෂයෙන්ම මෙන්සින්ස්කි සහ ඔහුගේ සහායකයා වූ යගෝඩා යන ස්ථාලීන්ගේ ආශීර්වාදය ලැබ සිටි දෙදෙනා, මේ සිරකරුවන්ගේ අනාගත වැදගත්කම ගැන හොඳින් දැන සිටියහ. 1929 ගිම්හානයේ දී, බටහිර සයිබීරියාවේ වගුරුබිම් සහිත පයින් ගස් වැවෙන කැලෑවේ වර්ග සැතපුම් 225,000 ක් පුරා පැතිර ඇති නාර්මි (Narym) ප්‍රදේශය ජනාවාස කරන මහාහිලාෂී සැලසුමක් ඔවුන් දෙදෙනා එකතු වී හැඳුහ. මෙම සැලසුම 1929 ජූනි 27 වැනිදා නිවේදනයකින් දියත් කෙරිණ. මේ පසුබිම යටතේ කුලාක්හරණය පිළිබඳ අදහස හැඩ ගැසෙන්නට පටන් ගැනුණි. අදහස වූයේ, සමූහකරණයට පැහැදිලිවම විරුද්ධත්වයක් දක්වනවා යැයි නිල මණ්ඩල විසින් සලකන ලද්දා වූ ද, ගම්බද වැසියන් අතර හොඳ ආර්ථික තත්වයෙන් පසුවෙන අය හැටියට නිර්වචනය වූ ද, කුලාක් අයව එතැනට පිටමං කර යැවීමයි.²¹

කෙසේ වුවද, මේ බලාත්මක බලයෙන් කරන සමූහකරණය, කුලාක්හරණය, සහ කඩිනම් කාර්මිකරණය — ආර්ථිකය සහ සමාජය මාග ලෙසින් වෙනස් කරන වැඩ සටහනක තර්කාන්විත ප්‍රධාන අංග තුන— පිළිගැනීමට අනෙකුත් පක්ෂ නායකයන්ට කැමති කරවා ගැනීම සඳහා ස්ථාලීන්ට සහ ඔහුගේ අනුගාමිකයන්ට සම්පූර්ණ වසරක් වැය වූහ. සාම්ප්‍රදායික වෙළඳපොල ආර්ථිකය විසිරුවා හැරීම, සියළු ගම්බද ඉඩම් රජයට පවරා ගැනීම, සහ ගම්බද භවිභරණයක් නැති ප්‍රදේශයන්හි ස්වභාවික සම්පත් සංවර්ධනය කිරීම සඳහා “කුලාක්” සහ මේ “දෙවැනි විප්ලවයට” අවශ්‍ය ඉලක්ක වූ අනෙකුත් කණ්ඩායම්වල ශ්‍රමය බලාත්මක ලෙසින් යෙදවීම, යනාදී සියල්ල එකවර ඉටු කිරීම අවශ්‍ය යැයි සැලකිණ.

මේ අදහස් වලට “දක්ෂිණාංශ පක්ෂ” වලින් විරුද්ධත්වය පාන ලද්දේ ප්‍රධාන වශයෙන් රිකොව් සහ බුබරින් විසිනි. ගම්බද වැසියන්ට නව වැඩවසම් ක්‍රමයකින් සුරාකෑම, සිවිල් යුද්ධය කරා යෑම, භීෂණය වැඩිවීම, වියවුල් සහ සාගත වැඩිවීම පමණක් සමූහකරණයෙන් ලැබෙන ප්‍රතිඵල වෙනු ඇතැයි ඔවුන් සිතූහ. අවසානයේ, 1929 අප්‍රේල් මාසයේ දී ඒ බාධකය ඉවත් කර දමනු ලැබීය. 1929 ගිම්හානය පුරා සෝවියට් පුවත්පත් විසින් පෙර නොවූ විරු වෛරයකින් යුතුව, ධනවාදී කාරකයන් සමඟ හවුලේ වැඩ කරනවා යැයි ද ප්‍රොට්ස්කිවාදීන් සමඟ කුමන්ත්‍රණ කරනවා යැයි ද චෝදනා එල්ල කරමින් “දක්ෂිණාංශිකයන්ට” පහර දෙනු ලැබූහ. සම්පූර්ණයෙන්ම විශ්වාස හංග කරනු ලදුව, මේ විරුද්ධවාදීන්ට 1929 නොවැම්බර් මාසයේ දී මධ්‍යම කම්ටුවේ පූර්ණ සභාව ඉදිරියේ මහජන පාපෝච්චාරණ ඉදිරිපත් කරන්නට සිද්ධ විය.

¹⁹ Sovetskaya yustitsia, nos. 24-25 (1930), 2.
²⁰ Werth and Moullec, *Rapports secrets soviétiques*, p. 355.
²¹ O. Khlevnyuk, *Politburo: Mekhanizmy politicheskoi vlasti v 1930-e gody* (The Politburo: Mechanisms of political power in the 1930s) (Moscow: ROSSPEN, 1996), pp. 38-40.

මේ සිද්ධීන් පැවති කාලයේ, එයට පාක්ෂික වූ සහ විරුද්ධ වූ NEP අතර අරගලය නිසා රට ආර්ථික අර්බුදයේ තව තවත් පතුලට කිඳා බැස්සේය. 1928-29 වර්ෂ වල කෘෂිකාර්මික දත්ත ව්‍යසනකාරී වූහ. රජයට වගා බෝග විකිණීම ප්‍රතික්ෂේප කළ ඕනෑම කෙනෙකුට ලැබෙන ඉතා ඉහළ දඩ සහ සිරදඩුවම් වැනි ගම්බද වැසියන් වෙත ආණ්ඩුවේ බලය යොදවමින් ක්‍රමානුකූලව එල්ල කරන ලද මහත් විශාල මෙහෙයුම් ගණනාවක් පැවතියද, 1928-29 හේමන්තයේ දී රජය විසින් එකතු කරගත් ප්‍රමාණය කළින් වසරට වඩා සැලකිය යුතු තරමින් අඩු විය. ඒ නිසා වටහාගත හැකි ලෙසකින් පිටිසරබද පැතිවල අතිශය නොසන්සුන්තාවයක් නිර්මාණය විය. 1928 ජනවාරි සිට 1929 දෙසැම්බර් දක්වා කාලයේ දී —එනම් සමූහකරණය බලාත්මක කරන්නටත් පෙර— පිටිසරබද පෙදෙස්වල කැරලි සහ මහා උද්ඝෝෂණ 1,300 ක් GPU විසින් වාර්තා කළහ. ඒවායෙන් ගම්බද වැසියන් දස දහස් ගණනක් අත් අඩංගුවට පත් වූහ. එවක පිටිසරබද පැවති වාතාවරණය ගැන දක්වන තවත් හොඳ සංඛ්‍යාතියක්: 1929 දී සෝවියට් සිවිල් සේවකයන් 3,200 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් ත්‍රස්තවාදී පහර දීම් වල වින්දිතයන් වූහ. පෙබරවාරි මාසයේ දී, NEP හඳුන්වා දීමෙන් පසුව ප්‍රථම වරට ආහාර සලාක පටන් ගැනිණ. ධනවාදයට ආපසු යන්නට හදනවා යැයි කියමින් අධිකාරීන් විසින් කුඩා කොම්පැණි සහ ගම්බද වැසියන්ගේ කම්මල් බහුතරය වසා දැමීමෙන් පසුව දරිද්‍රතාවය නැවතත් හැම අත පැතිරෙන්නට පටන් ගති.

සෝවියට් රෙජිමය අවතක්සේරු කරන්නට ගන්නා කුලාක් සහ අනෙකුත් එදිරිවාදීන්ගේ වැඩ නිසා කෘෂිකර්මයේ අර්බුදය හටගත්තාය යන්න ස්ථාලිත්වයේ දැක්ම විය. පරදුවට තැබීම් හැටියට පිළිගැන්වෙන ලද්දේ, එක්කෝ ගම්බද ධනවාදය නැත්නම් සාමූහික ගොවිපොල (*kolkhozy*) අතරින් එකක් තෝරා ගැනීමයි. 1929 ජූනි මාසයේ දී ආණ්ඩුව අලුත් අවධියක ආරම්භය නිවේදනය කළේය. එනම්, “පොදු සමූහකරණයයි.” පළමු පස්-අවුරුදු-සැලැස්මේ ඉලක්ක, දාසය වැනි පක්ෂ කොංග්‍රසයෙන් අනුමත කරන ලද, ආපස්සට බල පවත්වන සේ ඉහළට සම්පූර්ණ කරන ලදී. පස්-අවුරුදු-සැලැස්ම අවසන් වීමට පෙර සියළු ගොවිපලවල් මිලියන 5 (නැත්නම් දළ වශයෙන් සියයට 20 ක්) පමණ සමූහකරණයට භාජනය කරනු ඇතැයි යන්න මුලින් සැලසුමේ තිබෙන ලද්දයි. ජූනි මාසය වෙද්දී, රජය නිවේදනය කළේ දැන් අරමුණ, 1930 වසරේ දී පමණක් ගොවිපලවල් මිලියන 8 ක් එයට භාජනය විය යුතු යැයි කියයි. සැප්තැම්බර් මාසය වෙද්දී ඒ දැක්වුණු සංඛ්‍යාව මිලියන 13 ක් දක්වා ඉහළ ගිහින් තිබිණ. ගිම්හානය පුරාම පරිස්ථානීය පක්ෂ නායකයන් සහ GPU නිලධාරීන් සමඟ අධිකාරීන් විසින් කොමියුනිස්ට්වාදීන්, වෘත්තීය සමිති සාමාජිකයන්, කොමියුනිස්ට් තරුණ සංවිධාන සාමාජිකයන් (කොමියොමොල්), කම්කරුවන්, සහ ශිෂ්‍යයන් දුෂ්කර ගම්මාන වෙත යවන ලදී. එකිනෙකා පරදවමින් සමූහකරණයේ වාර්තා බිඳ හෙලන්නට පරිස්ථානීය පක්ෂ සංවිධාන උත්සුක වූ හෙයින් ගම්බද වැසියන් පිට පීඩනයක් පැටවිණ. 1929 ඔක්තෝබර් 31 වැනිදා ‘ප්‍රාවිඩා’ ඉල්ලා සිටියේ “සමස්ත සමූහකරණයයි.” සතියකට පසුව, විප්ලවයේ දොළොස්වැනි සංවත්සරය දින, ස්ථාලිත් විසින් ඔහුගේ සුප්‍රසිද්ධ “මහා හැරවුම් ලක්ෂය,” නැමති ලිපිය පළ කළේය. “සාමාන්‍ය ගම්බද වැසියා සාමූහික ගොවිපලේ ආගමනය සාදරයෙන් පිළිගෙන ඇත,” යනුවෙන් එය මූලික වශයෙන් දෝෂ සහන අදහස මත පදනම්ව ලියැවී තිබුණි. NEP ස්ථිර ලෙසින්ම නිමා වී තිබුණි.

7 බලාත්කාරයේ සමූහකරණය සහ කුලාක්හරණය

අලුතෙන් ප්‍රවේශ විය හැකියාව ලද පුරුලේඛනාගාර තුළ දී කරන ලද මෑත කාලීන පර්යේෂණ විසින්, කුඩා ගොවිපල ජාතියකට බලහත්කාරයේ සමූහකරණය ගෙනැවිත් සෝවියට් දේශය විසින් පැහැදිලිවම ගම්බද පෙදෙස් වෙත යුද ප්‍රකාශ කරන ලද බව තහවුරු කර ඇත. මිලියන 2 කට වැඩි ගම්බද වැසියන් සංඛ්‍යාවක් (1930-31 දී පමණක් මිලියන 1-8 ක්), පිටමං කරන ලදහ, මිලියන 6 ක් භාමනයෙන් මිය ගියහ, සහ පිටමං කිරීමේ සෘජු ප්‍රතිඵලයක් හැටියට සිය දහස් ගණනක් මිය ගියහ. කෙසේ වුවද, එවැනි දත්ත මේ මිනිස් ව්‍යසනයේ ප්‍රමාණය ගැන යාන්තම ඉඟි දක්වනවා පමණි. 1929-30 සේමන්තයට පමණක් සීමා වීමක් නොවී, යුද්ධය 1930 ගණන් මැද කාලය තෙක් ඇදී ගියේය. එහි උච්චතම අවධිය වූයේ 1932 සහ 1933 කාලයයි. ප්‍රතිරෝධය බිඳ දැමීම පිණිස ගම්බද වැසියන්ව උවමනාවෙන්ම අවුස්සන වේතනාවෙන් අධිකාරිය විසින් ගෙනෙන ලද බිහිසුණු සාගනය සටහන් කරන ලද කාලයයි. මේ ගම්බද වැසියන්ට එරෙහිව යොදා ගත් ප්‍රචණ්ඩත්වය පසු කාලයක දී අනෙක් වෙනත් සමාජ කණ්ඩායම් සඳහා යොදා ගැනෙන ක්‍රමවේද අත්හදා බලන අවස්ථාව අධිකාරීන්ට පාදා දුනි. ඒ සම්බන්ධයෙන් එය ස්ථාලිත්වාදී භීෂණයේ වර්ධනයට ගත් තීරණාත්මක පියවර සටහන් තබයි.

1929 නොවැම්බර් මස පැවති මධ්‍යම කමිටු පූර්ණ සාමාජික රැස්වීමේ දී, ව්‍යවස්ථාපිත මොලොටොව් මෙසේ දැන්වීය: “සමූහකරණයේ වේගය, සැලසුමේ ඇති එතරම් ප්‍රශ්නයක් නෙමේ... අපිට තවමත් නොවැම්බර්, දෙසැම්බර්, ජනවාරි, පෙබරවාරි, සහ මාර්තු, මාස හතරක් සහ හමාරක් තියෙනව, අපිට අධිරාජ්‍යවාදීන් කෙළින්ම පහර දුන්නේ නැත්නම්, මේ කාලය තුළ දී අපිට ආර්ථිකයේ සහ සමූහකරණයේ තීරණාත්මක විදියට විශාල ඉදිරි පියවරක් තබන්න හැකිවේවි.” සමූහකරණයේ වේගය වැඩි කරන තීරණයට කමිටුව විසින් අනුමැතිය දෙන ලදී. 1930 ජනවාරි 5 වැනිදා එය නිල වශයෙන් ප්‍රකාශ කරන්නට පෙර, කමිටුව විසින් නව කාල සටහන කිහිප වතාවක් සුබදායක ලෙසින් ප්‍රතිසංස්කරණය කළහ. උතුරු කෝකසස් සහ වොල්ගා ප්‍රදේශයන්හි පහළ සහ මැද පළාත් 1930 සිසිරයේ දී සම්පූර්ණයෙන් සමූහකරණයට ලක් කිරීමත්, අනෙකුත් ධාන්‍ය නිෂ්පාදනය කරන ප්‍රදේශ ඉන් වසරකට පසුව සමූහකරණයට ලක් කිරීමටත් සැලසුම් වූහ.¹

1929 දෙසැම්බර් 27 වැනිදා “සියළු කුලාක් ප්‍රචණතා සහ පංතියක් හැටියට කුලාක් වද කරන්න දමන්න,” යැයි ඉල්ලා සිටියේය. මොලොටොව් ප්‍රධානත්වයෙන් පොලිට්බියුරෝවේ කොමිසමක් වෙතට මෙම ඉලක්කය සාක්ෂාත් කරගැනීමට අවශ්‍ය සියළු මෙහෙයුම් හඹා යන අවසරය පිරිනැමිණ. කොමිසම විසින් කුලාක් වර්ගීකරණ තුනක් ඉදිරිපත් කළේය: “ප්‍රතිවිප්ලවීය කටයුතු” වල නියැළී සිටින, අත් අඩංගුවට ගෙන GPU ශ්‍රම කඳවුරු වෙත යැවිය යුතු, නැතහොත් ඔවුන් කිසිදු ප්‍රතිවිරෝධයක් පාත්තේ ද වෙඩි තබා මරා දැමිය යුතු පිරිස. ඔවුන්ගේ පවුල්වල අය සහ ඔවුන්ගේ සියළු දේපල රජයට පවරා ගත යුතුයි. දෙවැනි වර්ගීකරණයේ කුලාක් යනු “විරුද්ධත්වය යම් උදාසීන බවකින් දක්වන අයයි, නමුත් රෙජිමයේ ස්ථාවරත්වයට හානිකළ හැකි වූ සහජ ප්‍රචණතාවයකින් යුතු ප්‍රබල සුරාකන්නන්,” අත් අඩංගුවට ගෙන ඔවුන්ගේ පවුල් සමඟ රටේ ඇත එපිට ප්‍රදේශ වලට පිටමං කළ යුතුයි. තෙවැනි වර්ගීකරණයේ සිටින අය, රෙජිමයට පක්ෂපාතී යැයි වර්ගීකරණය වූවන්ව, නිල වශයෙන් ඔවුන් ජීවත් වූ දිස්ත්‍රික්ක වල ඇති පර්යන්ත ප්‍රදේශ වෙත පිටමං කළ යුතුයි. එනම් “සමූහකරණ කලාප වලින් එපිටත, වැඩි දියුණු කළ යුතු ඉඩම් වල.” කුලාක්හරණ මෙහෙයුම් වල ප්‍රමාණය ගැන පොදු මාර්ගෝපදේශයක් හැටියට දක්වන ලද සංඛ්‍යාව සම්බන්ධයෙන්, “ඊ ළඟ මාස හතර තුළ තුරන් කර දැමිය යුතු කුලාක් ගොවිපල සංඛ්‍යාව ... සමස්ත ගොවිපල සංඛ්‍යාවෙන් සියයට 3 සහ සියයට 5 ක් අතර විය යුතුයි,” යැයි ද නිවේදනය කියා සිටියේය.²

¹ N. A. Ivnitskii, *Kollektivizatsiya i raskulachivanie* (Collectivization and dekulakization) (Moscow: Izd-vo Magistr, 1996), pp. 32-49.

² Ibid., pp. 49-69.

පරිස්ථානීය පක්ෂ කමිටුවේ පළමු ලේකම්, පරිස්ථානීය සෝවියට් විධායක කමිටුවේ සභාපති, සහ පරිස්ථානීය GPU ප්‍රධානියා ඇතුළත්ව හැඳෙන ට්‍රොයිකාවෙන් සම්බන්ධීකරණය සිද්ධ වෙන සෑම දිස්ත්‍රික්කයකම, බිම් මට්ටමින් මෙහෙයුම් කටයුතු සිද්ධ වූයේ විශේෂ කුලාක්හරණ කොමිසම් සහ බ්‍රිගේඩ් වලිනි. පොලිට්බියුරෝවේ මාර්ගෝපදේශනය අනුව, පළමු ලැයිස්තුවේ කුලාක් යැයි සැලකෙන ලද සංඛ්‍යාවට ගෘහ මූලිකයන් 60,000 ක් පමණ ඇතුළත් වූහ. ඔවුන්ගේ ලැයිස්තු හැදිය යුත්තේ රහස් පොලිසිය විසින්මයි. පරිස්ථානීය ගම් මට්ටමේ ක්‍රියාකාරීන් කරන නිර්දේශ අනුව අනෙකුත් වර්ගීකරණ දෙකේ කුලාක් ලැයිස්තු හැදීම එතැන දී ම සිදු කරන ලදී. ස්ටාලින්ගේ සම්පතම උපදේශකයෙක් වූ, සර්ගෝ ඕර්ඩිසෝන්කිව්සෙ, මේ “ක්‍රියාකරුවන්” සැබැවින්ම කවුරුන්දැයි පැහැදිලි කළේය: “ගම්මාන වල පක්ෂයේ ක්‍රියාකාරීන් කිසිවෙක් හෝ නැති නිසා, අපි සාමාන්‍යයෙන් කරන්නේ තරුණ කොමියුනිස්ට්වැදියෙක් ගමේ පදිංචි කරවා දුප්පත් ගම්බද වැසියන් දෙතුන් දෙනෙකුට ඔහු හා එකතු වෙන්න කියල බලාත්කාරය යෙදවීමයි. ඉතින් මේ “ක්‍රියාකාරීන්ගේ දේශපාලන කණ්ඩායම” (*aktiv*) තමයි සමූහකරණයේ සහ කුලාක්හරණයේ වැඩ කටයුතු තනියම කරගෙන යන්නේ.”³ ඔවුන්ට ලැබුණ උපදෙස් ඉතා පැහැදිලි වූහ: හැකි තරම් සංඛ්‍යාවක ගොවිපලවල් සමූහකරණය කිරීම, එයට විරෝධය පාන ඕනෑම අයෙකුට කුලාක් යැයි කියා හැඳින්වීම.

පරණ කෝන්තර පිරිමසා ගැනීමට සහ වෙනත් අනෙක වූ අපහරණයන් සිද්ධ වීමට මේ ප්‍රතිපත්ති නිසා ස්වභාවයෙන්ම මාර්ග පෑදිණ. කුලාක් වර්ගීකරණය පිළිබඳව දුෂ්කර ප්‍රශ්න ඉදිරිපත් කෙරුණි. අර්ථ ශාස්ත්‍රඥයන් සහ අයිඩියලොජ්වාදීන් වෙතින් ලද අනෙක වාර්තා සලකා බලා පක්ෂය විසින් 1930 ජනවාරි සහ පෙබරවාරි මාස වල දී පිහිටුවන ලද ක්‍රමවේදය කිසිසේත්ම යොදාගත තරම් නොහැකි වුවකි. මන්ද, ඒ වෙද්දී කළින් ධනවත්ව සිටි ගම්බද වැසියන් සියල්ලන්ම එන්න එන්නම වැඩි වූ බදු බර නිසා පරිහානියට පත්ව සිටියහ. ධනවත් යැයි කියා පිටතින් පෙනෙන්නට ඇති ලක්ෂණ කිසිවක් නොමැතිව හමුවේ, GPU විසින් සපයන ලද තොරතුරු අනුව දුෂ්කර පළාත්වල සෝවියට්වාදීන් තබාගත් යල්පැන ගිය සහ බොහෝ විට අසම්පූර්ණ වූ බදු ගෙවන ලද වාර්තා, සහ එයින් වාසියක් ලැබේ යැයි සිතා අසල්වැසියන් පාවා දීමට පෙළඹුන අයගේ ඔත්තු බාරගැනීමට කොමිසමට සිද්ධ විය. ඒත්, “සාමූහික ගොවිපල” (*kolkhoz*) සඳහා භාණ්ඩ පවරා ගැනීම පිණිස නිර්දේශ වූ සවිස්තරාත්මක සහ නිශ්චිත තොග ලේඛන හඳුනවා වෙනුවට, ප්‍රායෝගික ලෙසින් කුලාක්හරණ බ්‍රිගේඩ් නියැළීමේ “කන්න, බොන්න, සහ සතුටවෙන්න, මන්ද ඒ සියල්ල අපට අයිති නිසා,” යන උදෙසා පාඨය අනුවයි. ස්මොලෙන්ස්ක් ගේ GPU වාර්තාව අනුව, “ධනවත් ගම්බද වැසියන් වෙතින් ඔවුන් සීතල කාලයට අදින ඇඳුම්, ඔවුන් උණුසුම සඳහා යටට අදින වස්ත්‍ර, සහ සියල්ලටම වැඩියෙන් ඔවුන්ගේ සපත්තු, බ්‍රිගේඩ් විසින් ගන්නා ලදී. කුලාක්ට ඔවුන්ගේ යට ඇඳුම් වලින් හිටගෙන සිටින්නට හැර ඔවුන්ගේ සියල්ල ගත්හ, පරණ රබර් මේස් පවා, කාන්තාවන්ගේ ඇඳුම්, කොපෙක් පහකක් තරම් වත් වටිනාකමකින් නොවූ තේ, වතුර ගුරුලේත්තු, සහ උදුනේ දර එහා මෙහා කරන යකඩ කුරු... බ්‍රිගේඩ් විසින් සියල්ලම රජයට පවරා ගන්නා ලදී, අතදරුවන්ගේ හිස් යට තිබී කොට්ට පවා, සහ පවුලේ සාස්පානේ තිබී මස් ඉස්ටුව, එය ඔවුන් කඩා බිඳ දැමූ ආගමික සංකේතවල ඇතිල්ලුවා.”⁴ කුලාක්හරණයට ලක් වූ දේපල සරල ලෙසින් මංකොල්ලන ලදී. නැත්නම් ඒවා කුලාක්හරණ බ්‍රිගේඩ් විසින් ලියෙන් නිමැවූ ගෙවල් කොපෙක් හැටකට, එළඳෙනක් කොපෙක් පහහකට මිලකට යනාදී වශයෙන් අභූත මිල ගණන් වලට වෙන්දේසියේ විකුණන ලදී.

මෙවැනි තත්වයන් තුළ දී, කුලාක්හරණය ක්‍රියාවලියෙන් සියයට 80 ක් සහ සියයට 90 ක් වින්දිතයන් වූයේ මැද-ආදායම් ලැබූ ගම්බද වැසියන් (*serednyaki*) වීම පුද්ගලයක් නොවීය. බ්‍රිගේඩ් වලට නියමිත කෝටාව ඔවුන් සම්පූර්ණ කළ යුතු වූහ. හැකිනම් ඊට වැඩියෙන්. පොලේ දී ධාන්‍ය විකුණූ නිසා නැතිනම් 1925 හෝ 1926 යන ඉස්සර කාලයක දී අස්වැන්න නෙළාගන්නට සේවකයෙක් යොදාගත් නිසා, සැමෝවාර් දෙකක් තිබුණ නිසා, “සමාජවාදී පවරාගැනීම් වලින් ගැලවෙන අරමුණින් අනුභව කළ නිසා,” 1929 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී ඌරෙක් මැරූ නිසා, යනාදියට ගම්බද වැසියන් අත් අඩංගුවට ගෙන පිටමං කරන ලදී. ඔවුන් හැදූ දෙයක් විකුණන ලද අවස්ථාවක දී පමණක් වුවත්, ගම්බද වැසියන්ව “වානිජ්‍ය කටයුතුවල නියැළෙන ලදැයි” බොරුවට කියමින් අත් අඩංගුවට ගැනෙන ලදී. එක ගම්බද වැසියෙක් පිටමං කරන ලද්දේ ඔහුගේ මාමා ට්‍රියාර්වාදී නිලධාරියෙක් කියන බොරුව යටතේය. තවත් අයෙක්ව කුලාක් යැයි ලේබල් වූයේ ඔහු “අනවශ්‍ය තරම් වතාවක් පල්ලියට යන්නේය,” කියායි. නමුත් බොහෝ විට සමූහකරණයට ප්‍රතිවිරෝධය දැක්වූ පදනම මත පමණක්ම ඔවුන් කුලාක් යන පංතියට දැමෙන ලදී. සමහර අවස්ථාවල දී කුලාක්හරණ බ්‍රිගේඩ් තුළ දකින්නට ලැබුණු වික්ෂිප්ත තත්වය ඉතාමත් දැඩි

³ Andrea Graziosi, “At the Roots of Soviet Industrial Relations and Practices –Piatokov’s Donbass in 1921,” *Cahiers du monde russe* 36 (1955), 449.

⁴ M. Fainsod, *Smolensk under Soviet Rule* (Boston: Unwin Hyman, 1989), pp. 271-277; R. W. Davies, *The Socialist Offensive: The Collectivization of Soviet Agriculture* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1980), pp. 243-251.

විහිළුව සහගත විය: උදාහරණයක් ලෙසින් යුක්රේනයේ එක නගරයක, කුලාක්හරණයේ සාමාජිකයෙක්ව සිටි, මැද-ආදායම් ලැබූ ගම්බද වැසියෙක්ව නගරයේ අනෙක් පැත්තේ මෙහෙයුම් කටයුතු කළ වෙනත් බ්ලොක් එකක සාමාජිකයෙක් විසින් අත් අඩංගුවට ගැනිණ.

පරණ කෝන්තර පිරිමසා ගන්නට නැත්නම් සරල ලෙසින් කොල්ලකෑමේ යෙදෙන්නට ඉඩ ලැබුණු ඒ මුල් අවධියෙන් පසුව, ගම්බද ප්‍රජාව කුලාක්හරණය සහ සමූහකරණය ගැන මුරණ්ඩු ආකල්පයක් ඇති කරගන්නට පටන් ගත්හ. 1930 ජනවාරි මාසයේ කුලාක්හරණය සහ සමූහකරණයට එරෙහිව ගම්බද වැසියන් විසින් නියැළෙන විප්ලව 402 ක් GPU විසින් වාර්තා කරයි. පෙබරවාරි මාසයේ දී එම සංඛ්‍යාව 1,048 ක් ද, මාර්තු මාසයේ දී එම සංඛ්‍යාව 6,528 ක් ද වූහ.⁵

අනපේක්ෂිත සහ දැවැන්ත වූ ප්‍රතිවිරෝධය නිසා ආණ්ඩුවට කෙටි කාලයකට ඔවුන්ගේ සැලසුම් වෙනස් කරගන්නට සිද්ධ වූහ. 1930 මාර්තු 2 වැනිදා, සියළු සෝවියට් ප්‍රවන්පත් ස්ථාලීන් ලියූ “සාර්ථකත්වයෙන් බමන ගතිය” (Dizzy with Success) යන සුප්‍රසිද්ධ ලිපිය පළ කරන ලදී. “ස්වේච්ඡාවෙන් සිද්ධ විය යුතු සමූහකරණයේ සිද්ධාන්තය අනෙක් ලෙසින් අපහරණ වී තිබීම” එයින් ඔහු හෙළා දැක්කේය. එසේම, “සාර්ථකත්වය යන පානයෙන් මත් වී සිටින” පරිස්ථානීය ලොක්කන් පමණට වඩා සමූහකරණයට සහ කුලාක්හරණයට ගියා යැයි ඔහු දෝෂාරෝපණය කළේය. ලිපියෙන් ඇති වූ බලපෑම ඉක්මණින් දකින්නට ලැබුණි: මාර්තු මාසයේ දී පමණක් මිලියන 5 කට වැඩි ගම්බද වැසියන් සංඛ්‍යාවක් සාමූහික ගොවිපලවල් අත්හැර දමා ගියහ. මුල් අයිතිකරුවන් වෙතින් රජයට පවරා ගැනෙන උපකරණ සහ හරකාබාන හමුවේ සාමාන්‍යයෙන් දකින්නට ලැබෙන ප්‍රවණ්ඩත්වය හා ඇඳුනු කරදර සහ නොසන්සුන් තත්වයන් වහාම ඇවිලී ගියේය. මාර්තු මාසය පුරා GPU වෙතින් අධිකාරීන්ට එවන දිනපතා වාර්තා කියා සිටියේ බටහිර යුක්රේනයෙන්, මධ්‍යම ‘කළු පස්’ ප්‍රදේශයෙන්, උතුරු කෝකසස් වෙතින්, සහ කසකස්තානයෙන් දැවැන්ත උද්ඝෝෂණ දකින්නට ලැබෙන බවයි. ඒ තීරණාත්මක මාසයේ දී මහා පෙළපාලි 6,500 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් GPU විසින් ගණන් කරන ලදී. එයින් 800 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් ඔවුනට බලය යොදවා මර්දනය කරන්නට සිද්ධ විය. මේ සිද්ධීන් වල දී 1,500 කට වැඩි සිවිල් සේවකයන් මරා දැමුණහ, තුවාල ලැබූහ, නැත්නම් දරුණු ලෙසින් පහර කන ලදී. විප්ලවකරුවන් අතර වින්දිතයන් කොපමණ සංඛ්‍යාවක් සිටියා දැයි දැනගන්නට නොහැකි විවතු, පහසුවෙන්ම භාර පන්සියයක් සිටියා යැයි කියන්නට හැකියි.⁶

අප්‍රේල් මාසයේ මුල් කාලය තුළ දී අධිකාරීන්ට තවත් ලිහිල් කිරීම් වලට පිවිසෙන්නට සිද්ධ විණ. සමූහකරණය සෙමෙන් කරන්නට යැයි කියා පරිස්ථානීය අධිකාරීන් වෙත වක්‍රලේඛන කිහිපයක් යැවුණි. එහි දී “වචනයේ පරිසමාප්ත අර්ථයෙන්ම එන ගම්බද වැසියන්ගේ යුද්ධ සුනාමියක්” සහ ඒ නිසා “සියළු පරිස්ථානීය සෝවියට් සිවිල් සේවකයන් ගෙන් අඩුම වශයෙන් බාගයක් හෝ මිය යන,” සැබෑ අවදානමක් ඇතැයි පිළිගැනුණි. ඒ මාසයේ දී, එය ඉතාමත් ඉහළින්ම පැවතිය ද, විරෝධතා සහ ගම්බද වැසියන්ගේ පෙළපාලි සංඛ්‍යාව අඩුවෙන්නට පටන් ගැනිණ. අප්‍රේල් මාසය සඳහා විරෝධතා සංඛ්‍යාව 1,992 ක් යැයි GPU වාර්තා කළේය. ගිම්හානය ගෙවෙද්දී අඩු වී යාම වැඩියෙන් පෙනෙන්නට විය. ජූනි මාසයේ කැරලි 886 ක් ද, ජූලි මාසයේ දී 618 ක් ද, අගෝස්තුවේ දී 256 ක් ද විය. 1930 වසරේ දී ගම්බද වැසියන් මිලියන 2.5 ක් රෙජිමයට එරෙහිව විරෝධතා, කැරලි සහ මහා පෙළපාලි 14,000 කට සහභාගී වූහ. වැඩියෙන්ම බලපෑමට ලක් වූ ප්‍රදේශයන් වූයේ ‘කළු පස්’ ප්‍රදේශ, උතුරු කෝකසස්, සහ යුක්රේනය, විශේෂයෙන්ම බටහිර පැතිවල. පෝලන්තයට සහ රුමේනියාවට මායිම්බඩ පෙදෙස් තුළ සමස්ත දිස්ත්‍රික්ක පවා තාවකාලිකව සෝවියට් රෙජිමයේ පාලනයෙන් ගිලිහී ගියේය.⁷

මේ මෙහෙයුම්වල අමුතු ලක්ෂණයක් වූයේ ගම්බද කාන්තාවන් විසින් ගන්නා ලද ප්‍රධාන භූමිකාවයි. අල්ලා ගැනෙන පිරිමින්ට ලැබෙන වැනි වූ දැඩි ඉරණමකින් දුක් විඳින්නට සිද්ධ නොවේය යන බලාපොරොත්තුවෙන් ඔවුන්ව සමහර අවස්ථාවල දී පෙරමුණ ඉදිරියට යවන ලදී.⁸ කාන්තාවන් සහභාගී වූ පෙළපාලි බහුලව සිද්ධ වූයේ පල්ලි වසා දැමීම ගැනත් නැත්නම් කිරි ගොවිපල සමූහකරණය ගැනත් වුවද, කැති සහ රේක්ක වලින් සන්නද්ධ වූ ගම්බද කාන්තාවන් සහ GPU හට කාණ්ඩ අතර ලේ හැලෙන ගැටුම් ද දකින්නට ලැබුණි. සෝවියට් නිලධාරීන් සිය

⁵ V. P. Danilov and Alexis Berelovich, “Les documents de la VCK-OGPU-NKVD sur la campagne soviétique, 1918-1937,” *Cahiers du monde russe* 35 (1994), 671-676.
⁶ *Ibid.*, p. 674; Andrea Graziosi, “Collectivisation, révoltes paysannes, et politiques gouvernementales à travers les rapports du GPU d’Ukraine de février-mars 1930,” *Cahiers du monde russe* 35 (1994), 437-632.
⁷ Danilov and Berelovich, “Les documents,” pp. 674-676.
⁸ L. Viola, “Babii bunny” (Peasant women riots), *Russian Review* 45 (1986), 23-42.

ගණනකට පහර දෙමින් ඔවුන් ගමේ පරිපාලන කටයුතු පැය කිහිපයකට හෝ දින කිහිපයකට නැවත අල්ලා ගන්නට තැත් කළහ. රජයට පවරා ගත් උපකරණ සහ හරකා බාන ආපහු දෙන්න යැයි ද, සාමූහික ගොවිපල විසුරුවා හරින්න යැයි ද, වෙළඳාමට නිදහස නැවත පිහිටුවන්න යැයි ද, පල්ලි නැවත විවෘත කරන්න යැයි ද, කුලාක් වෙතට සියළු භාණ්ඩ යළි බාරදෙන්න යැයි ද, පිටමං කළ ගම්වැසියන් නැවත එවන්න යැයි ද, බොල්ෂෙවික් බලය අහෝසි කර දමන්න යැයි ද, අඩුම වශයෙන් යුක්රේනයේ හෝ පමණක් ජාතික ස්වාධීනත්වය පිහිටුවන්න යැයි ද කියමින් උද්යාවනය කළහ.⁹

මාර්තු සහ අප්‍රේල් මාස දෙකෙන් පමණක් සමූහකරණය කළ දමාගන්නට ගම්බද වැසියන් සමත් වූහ. නායකත්වයකින් සහ ප්‍රාදේශීය සංවිධාන වලින් යුතු ප්‍රධාන ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයක් ඔවුන්ගේ ක්‍රියාකාරීත්වය නිසා නිර්මාණය වූයේ නැත. කලින් දශකයේ අධිකාරීන් විසින් ක්‍රමවත් ලෙසකට වැඩි වැඩියෙන් රජයට පවරා ගැනීම නිසා ඔවුන් අත අවි ආයුධ ද තිබුණේ ඉතා අඩුවෙනි. එසේ වුවත්, කැරලි මර්ධනය දුෂ්කර විය.

මර්දනකාරී කටයුතු බියකුරු වූහ. 1930 මාර්තු මස අවසානය වෙද්දී, යුක්රේනයේ බටහිර මායිම්බඩ “ප්‍රතිවිප්ලවීය කාරකයන්ට එරෙහි පිරිසිදු කිරීම” තුලින් 15,000 කට වැඩි ජනතාවක් අත් අඩංගුවට ගෙන තිබුණි. පෙබරවාරි 1 වැනිදා සිට මාර්තු 15 දක්වා, දවස් හතළිහක් ඇතුළත, යුක්රේනයේ GPU විසින් 26,000 ක් ජනතාව අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදහ. එයින් 650 ක් වහාම වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. GPU වාර්තා වලටම අනුව, ඒ වසරේ දී උසාවිය හරහා පමණක් 20,200 ක ජනතාවක් මරණ දඬුවම් ලැබූහ.¹⁰

මේ “ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී කාරකයන්” මර්ධනය කිරීම ගෙන යද්දී, GPU විසින් යගෝඩා දුන් අංක 44/21 දරන නියෝගය යොදාගන්නට පටන් ගත්හ. එයින් කැඳවා තිබුණේ පළමු වර්ගීකරණයේ කුලාක් 60,000 ක් අත් අඩංගුවට ගත යුතු බවයි. ඔහුට යවන ලද දිනපතා වාර්තා විනිශ්චයෙන් පෙනී යන්නේ ඒ සැලස්ම කැඳවූ ආකාරයෙන්ම සිද්ධ වූ බවයි. පෙබරවාරි 6 වැනි දිනය සඳහන්, ප්‍රථම වාර්තාව, අත් අඩංගුවට ගත් සංඛ්‍යාව 15,985 ක් යැයි දක්වයි; පෙබරවාරි 9 වැනි දිනයේ දී GPU සඳහන් කරන්නේ කුලාක් 25,245 ක් “පැවතීමෙන් ඉවත් කර ඇතැයි,” කියයි. පෙබරවාරි 15 වැනි දිනය සඳහන්, රහස් වාර්තාවක් (spetssvodka) පහත විස්තර සපයයි: “තුරන් කරන ලද මුළු සංඛ්‍යාව දැන් 64,589 දක්වා පිවිස ඇත. මෙයින්, සුදානම් වෙත මෙහෙයුම් කාලය තුළ දී අත් අඩංගුවට ගන්නා ලද පළමු වර්ගීකරණයෙන් 52,166 ක් වෙති, වැඩි-පරිමාණයෙන් සිද්ධ වූ මෙහෙයුම් වල දී 12,423 ක් අත් අඩංගුවට ගැනිණ.” දවස් කිහිපයක් ඇතුළත ඉලක්ක කරගත් පළමු වර්ගීකරණයේ කුලාක් 60,000 ක සංඛ්‍යාව සම්පූර්ණ කර තිබිණ.¹¹

ඇත්ත වශයෙන් කුලාක් නියෝජනය කළේ “පැවතීමෙන් ඉවත් කර යුතු” ජනතාවගේ එක කණ්ඩායමක් පමණි. හැම අත සිටි පරිස්ථානීය GPU ඒජන්තවරු විසින්, ඒ අනුව ඔවුන්ගේ දිස්ත්‍රික්කයෙන් “සමාජයට අනතුරුදායක කාරකයන්” “පරණ රෙජිමයේ පොලිස් නිලධාරීන්,” “සුදු හමුදා නිලධාරීන්,” “පැවිද්දන්,” “කන්‍යා සහෝදරියන්,” “ග්‍රාමීය කලාකරුවන්,” සහ හිටපු “කඩ සාප්පු අයිතිකරුවන්,” “ග්‍රාමීය ප්‍රබුද්ධ ප්‍රජාවේ සාමාජිකයන්,” සහ “අනෙකුත් අයව,” ඉවත් කරන්නට මේ අවස්ථාව යොදා ගත්හ. 1930 පෙබරවාරි 15 වැනි දිනය සඳහන් වාර්තාවේ අන්තිමට, පළමු පංතියේ කුලාක් තුරන්කර දැමීමේ කොටසක් හැටියට අත් අඩංගුවට ගත යුතු ඒකීය පුද්ගලයන් වර්ගීකරණ විස්තර කරන තැනේ දී, යගෝඩා මෙලෙස ලිවීය: “ලෙනින්ග්‍රෑඩ් සහ ඊසාන දිග ප්‍රදේශ ආඥා අවබෝධ කරගෙන නැත, එසේ නැත්නම් ඔවුන් ඒවා වැටහුණේ නැති බවක් බොරුවට පෙන්වති. ඔවුන්ට මෙය අවබෝධ කරගැනීමට බල කළ යුතුයි. අපි ආගමික නායකයන්, කඩ සාප්පු අයිතිකරුවන්, සහ ‘අනෙකුත් අය’ වෙතින් භූමිය පිරිසිදු කරගන්නට වැයම් කරන්නේ නැත. ‘අනෙකුත් අය’ යැයි ඔවුන් ලියන්නේ නම්, එයින් තේරුම් වෙන්නේ ඔවුන් අත් අඩංගුවට ගන්නේ කාවදැයි කියා පවා ඔවුන් නොදන්නා බවයි. ආගමික නායකයන් සහ කඩ සාප්පු අයිතිකරුවන් අයිත්තර දමන්නට ඕනෑ තරම් කාලයක් තිබේ. අපි දැන් වැයම් කරන්නේ කුලාක් සහ කුලාක් ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන් ඉවත් කර, ගැටළුවේ හදවතට පහර දීමටයි.¹² අද වුවත් කෙසේවත් කියන්න හැකියාවක් නැහැ, “තුරන් කර දැමූ” “පළමු වර්ගීකරණයේ කුලාක්” වෙතින් කොතරම් සංඛ්‍යාවකට සැබැවින්ම වෙඩි තබා මරා දැමුවාද කියල. ඒ සඳහා කිසිදු දත්ත නැහැ.

⁹ Graziosi, “Soviet Industrial Relations.”
¹⁰ Ibid., p.462; V. P. Popov, “Gosudarstvennyi terror v Sovetskoj Rossii, 1923-1953” (State terror in Soviet Russia, 1923-1953), *Otechestvennye arkhiv*, no. 2 (1992), 28
¹¹ Ivnitskii, *Kollektivizatsiya i raskulachivanie*, p. 106.
¹² Danilov and Berelovich, “Les documents,” pp. 665-666.

කිසිදු සැකයක් නැතිව “පළමු වර්ගීකරණයේ කුලාක්” ශ්‍රම කඳවුරු වෙත යවන ලද පළමු සිරකරුවන්ගේ බහුතර කොටසක් වූහ. 1930 ගිම්හානය වෙද්දී, GPU විසින් එවැනි රැඳවුම් සිරකඳවුරු වලින් හැදෙන පුළුල් පද්ධතියක් ඒ වන විටත් පිහිටුවා තිබිණ. සොලොවෙට්ස්කි දූපත්වල පැවති පැරණිතම සිරගෙවල් රාශිය, කරේලියා (Karelia) සිට ආර්කන්ගෙල්ස්කි (Arkhangelsk) තෙක්, සුදු මුහුදේ වෙරළබඩ පෙදෙස් තුළ ව්‍යාප්ති කරලීම දිගින් දිගටම කරගෙන ගියහ. සිරකරුවන් 40,000 කට වැඩි පිරිසක් කෙම්-උඛ්තා (Kem-Ukhta) පාර ඉදි කළහ. එයින් ආර්කන්ගෙල්ස්කි වෙතින් අපනයනය කරන දැව සඳහා පහසුකම් සැලසිණ. 40,000 කට ආසන්න සිරකරුවන් සංඛ්‍යාවක් රඳවා තිබුණ, උතුරේ පිහිටි කඳවුරු රාශිය විසින් උස්ට් (Ust), සිසොල්ක් (Sysolk), සහ පින්යුග් (Pinyug) අතර සැතපුම් 200 ක දුම්රිය මාර්ගයක් ද, උස්ට්, සිසොල්ක් සහ උඛ්තා (Ukhta) අතර පාරක් ද, හදුන්නට සුදානම් වූහ. බොගුචාචින්ස්කි (Boguchachinsk) දුම්රිය මාර්ගය තැනීමට සඳහා නැගෙනහිර පැත්තේ වූ කඳවුරු වලින් සිරකරුවන් 15,000 ක් යොදා ගැනිණ. විචේරා (Vichera) හි පිහිටි සිරකරුවන් 20,000 ක් රඳවා තිබුණ ලද, හතරවැනි කඳවුරු රාශිය උරුල් හි බෙරෙස්නිකි (Berezniki) පිහිටි මහා රසායනික කම්හල ගොඩනඟන ශ්‍රම බලකාය වූයේය. අවසාන වශයෙන්, 80,000 ක ජනතාවක් රඳවා තිබුණ සයිබීරියාවේ කඳවුරු විසින් ටොම්ස්කි-එනිසෙයිස්කි (Tomsk-Eniseisk) දුම්රිය මාර්ගය සහ කුස්නෙට්ස්කි වානේ සංකීර්ණය සඳහා ශ්‍රමය සැපයූහ.¹³

1928 අග සිට 1930 ගිම්හානය දක්වා, වසර එකහමාරක දී, GPU කඳවුරු වල සිටි බලාත්කාරයෙන් වැඩගත් ශ්‍රමික සංඛ්‍යාව, 40,000 ක සිට දළ වශයෙන් 140,000 ක් දක්වා, එනම් තෙගුණයකට වඩා වැඩි විය. බලාත්මක ශ්‍රමයේ භාවිතාව සාර්ථක ලෙසින් සිද්ධ වූ නිසා එවැනි පරිමාණයෙන් තවත් ව්‍යාපෘති බාරගන්නට ආණ්ඩුව දිරිමත් විය. 1930 ජූනි මාසයේ දී සැතපුම් 150 ක් දිග ඇළ මාර්ගයක් ගොඩනඟන්නට ආණ්ඩුව තීරණය කළේය. බාල්ටික් මුහුද සුදු මුහුදට යා කරවන, එහි වැඩි කොටසක් වැටී තිබුණේ ග්‍රැනයිට් පාෂාණ හරහා විය. අවශ්‍ය තාක්ෂණය සහ යාන්ත්‍රණය නොමැති නිසා, ගල්කටු, බාල්දි, සහ අත් කරත්ත පමණක් යොදාගෙන මේ කර්තව්‍යය නිම කරන්නට 125,000 ක ශ්‍රම බලකායක් අවශ්‍ය යැයි ගණනය විය. එවැනි ශ්‍රම බලකායක් කිසිදා නොසිතූ ප්‍රමාණයකි; ඒත් 1930 ගිම්හානයේ දී, කුලාක්හරණය එහි උච්චතම ස්ථානයේ තිබිය දී, අධිකාරීන් සතුව හරියටම හරියන එයාකාර අමතර ශ්‍රම ධාරිතා බලයක් ඔවුන්ගේ පාවිච්චිය සඳහා තිබිණ.

කුලාක් හැටියට පිටමං කරන ලද ජන සංඛ්‍යාව කොතරම් විශාල වුවා දැයි සැබැවින්ම කියතොත්, 1930 වසර අග දී 700,000 කට වැඩි පිරිසක් ද, 1931 වසර අග වෙද්දී මිලියන 1.8 ක වැඩි පිරිසක් ද වූහ.¹⁴ එම ආකෘතිය නිමැවී තිබුණේ කිසිදු ආකාරයකින් පවත්වා ගත නොහැකි ක්‍රියාවලියක් පාලනය කරගැනීම සඳහාය. දෙවැනි සහ තෙවැනි වර්ගීකරණවල සිටි බොහෝ කුලාක් පිටමං කරන ලද මෙහෙයුම් මුදල් නැතිකමින් සම්පූර්ණ ලෙසින් වියවුල් වූහ. “පිටමං කරද්දී අත්හැර දැමීමේ,” නොසිතූ ප්‍රපංචය එයින් බොහෝ විට අත්දකින ලද ප්‍රතිඵලය විය. සැලසුම වූයේ මේ බලාත්මක ලෙසින් මෙහෙයවන ශ්‍රමය එහි උපරිම ධාරිතාව වෙනුවෙන් යොදාගෙන, ස්වභාවික සම්පත් පිරි තිබුණද, රටේ කිසිදු භවිතරණයක් නැති ප්‍රදේශ සංවර්ධනය කිරීම වුවත්, මෙයින් අධිකාරීන්ට කිසිදු ආර්ථික වාසියක් අත් නොවිණ.¹⁵

1930 පෙබරවාරි මාසයේ මුල් සති වල දී දෙවැනි වර්ගීකරණයේ කුලාක් පිටමං කිරීම ඇරඹිණ. පොලිට්බියුරෝව මඟින් අනුමත කරන ලද සැලසුමක් අනුව, පවුල් 60,000 ක් එහි පළමු අවධියේ කොටසක් හැටියට පිටමං කිරීම, අප්‍රේල් මාසය අවසානය දක්වා සිද්ධ විය. උතුරු ප්‍රදේශයන්ට යැවෙන සංඛ්‍යාව පවුල් 45,000 ක් වූයේය. උරුල් වෙත 15,000 කි. කෙසේ වුවද, පෙබරවාරි 16 තරම් මුල් කාලයක දී, ස්ටාලින් විසින් බටහිර සයිබීරියාවේ පිහිටි බොල්ෂෙවික් පක්ෂයේ ප්‍රාදේශීය කමිටුවේ පළමු ලේකම් වූ රොබට් අයිබෙ (Eikhe) වෙත ටෙලිග්‍රෑම් එකක් යවමින් මෙසේ දැන්වීය: “පිටමං කර එවන අයව බාරගන්නට සයිබීරියාව සහ කසකස්තාන් සුදානම් නැතැයි කියා සිටීම ගැන සමාව දිය නොහැකිසි! දැන් සිට අප්‍රේල් මාසය අග තෙක්, පවුල් 15,000 ක් බාරගැනීම සයිබීරියාව විසින් කළ යුත්තකි.” එයට පිළිතුරු වශයෙන් අයිබෙ විසින් ඒ සැලසුමට තිබෙන පිටමං කර එවන ජන සංඛ්‍යාව රැඳවීම සඳහා වැය ඇස්තමේන්තුක්, —රුබල් මිලියන 40 ක් යැයි ඔහු ගණන් හදා,— මොස්කව් වෙත යවන ලදී. ඔහුට ඒ මුදල් කිසිදා ලැබුණේ නැත.¹⁶

¹³ Oleg Khlevnyuk, *Politbyuro: Mekhanizmy politicheskoi vlasti v 1930-e gody* (The Politburo: Mechanisms of political power in the 1930s) (Moscow: ROSSPEN, 1996), p. 37.
¹⁴ V. N. Zemskov, “Kulatskaya ssylka v 30-ye gody” (The deportation of the kulaks in the 1930s), *Sotsiologicheskie issledovania*, no.10 (1991), 3-20.
¹⁵ Nicholas Werth, “Déplacés spéciaux’ et ‘colons du travail’ dans la société stalinienne,” *XXe siècle*, no. 54 (april-June 1997), 34-50.
¹⁶ Ivnitskii, *Kollektivizatsiya i raskulachivanie*, p. 124.

පිටමං කිරීමේ මෙහෙයුම් තුළ දැක්වීමට ලැබුණු මෙයාකාර ලක්ෂණය වූයේ පටන් ගන්නා තැනේ සහ ගමනාන්තය අතර කිසිත් ලෙසක සම්බන්ධීකරණයක් නොතිබීමයි. අත් අඩංගුවට ගන්නා ලද ගම්බද වැසියන් සමහර අවස්ථාවල දී සහි ගණනාවක් පරිහානියට පත් වූ සිරගෙවල් —බරැක්ක, පරිපාලන ගොඩනැගිලි, සහ දුම්රිය ස්ථානවල— මුර රැකවල් සහිතව රඳවා තිබුණි. ඒවායෙන් පලා යන්නට ද බොහෝ දෙනෙක් සමත් වූහ. පළමු අවධිය සඳහා GPU විසින් දුම්රිය පෙට්ටි 53 කින් යුතු කණ්ඩායම්ක් බැගින් යැවීමට දුම්රිය 240 ක් වෙන්කරන ලදී. ඒ හැම කණ්ඩායමක් හැටියට යන දුම්රියක් තුළ පිටමං කරන ලද්දවුන් 40 ක් බැගින් සිටින ගැට පෙට්ටි 44 ක් ද; උපකරණ, ආහාර සහ පිටමං කරන ලද්දවුන්ගේ පෞද්ගලික බඩු (පවුලකට කිලෝ 480 ක් සීමා වූහ) පටවාගෙන යන පෙට්ටි 8 ක් ද, සහ රැකවල් සපයන ප්‍රවාහන මුරකරුවන් සඳහා එක පෙට්ටියක් ද, වශයෙන් තිබිණ. GPU සහ 'ප්‍රවාහන සඳහා වූ ජනතා කොමිස්සාරි කාර්යාලය' අතර පැවති තියුණු සහ කටුක වූ ලිපි හුවමාරුව නිසා එවැනි කණ්ඩායම් සකස් කරගැනීම නිත්‍ය ලෙසින්ම දැඩි සේ හිමින් සිද්ධ වූ ක්‍රියාවලියක් වූයේය. වොලොග්ඩා, කොට්ලස්, රොස්ටෝ, ස්වර්ඩ්ලොව්ස්ක්, සහ ඔම්ස්ක් වැනි ප්‍රධාන ඩිපෝ වල දී මේ මිනිස් තොග වලින් පිරවුණු මුර රැකවල් සහිතව යන කණ්ඩායම් සහිත ගණනක් එකතුව සිටියහ. කාන්තාවන්, දරුවන්, සහ වයසක පිරිමි මහත් සංඛ්‍යාවලින් රැගෙන යන මේ කණ්ඩායම් ඒ ඒ පළාතේ ජනගහනයේ දැස් වලට හසු නොවී ගියේ නැත; "වොලොග්ඩා සාමූහිකයේ ශ්‍රමිකයන්ගේ සහ සේවාදායකයන්ගේ," නැත්නම් "කොට්ලස් හි දුම්රිය කම්කරුවන්," යනාදී පිරිසක් අත්සන් කරමින් මොස්කව් වෙත යවන ලද "අහිංසකයන් සමූල ඝාතනය" ගැන පැමිණිලි බොහොමයක් වූහ.¹⁷

1930 සහ 1931 වසර වල දී එසේ කණ්ඩායම් පිටින් යවද්දී සිද්ධ වූ මරණ අනුපාත ගැන සවිස්තර වාර්තා අල්පයක් පමණක් තබා ගැනුණි. ඒත්, සීතල, ආහාර හිඟය, සහ වේගයෙන් පැතිර ගිය බෝවෙන රෝග යනාදී පිළිකුල් තත්වයන් නිසා මහත් විශාල ජීවිත සංඛ්‍යාවක් නැති වූවා යැයි සිතිය හැකියි.

එවැනි දුම්රිය කණ්ඩායමක් අවසානයේ දී දුම්රිය ස්ථානයකට පැමිණි පසුව, බොහෝ විට එහි සිටි පිරිමින්ව ඔවුන්ගේ පවුල් වලින් වෙන් කර, එහෙත් මෙහෙත් අටවා ගත් කුටි වල තාවකාලිකව රඳවන ලදී. අනතුරුව නිල උපදෙස් අනුව, "කිසිත් සම්බන්ධීකරණ පහසුකම් නොමැති වූ දුරස්තර" නව ජනපද වෙත මුර රැකවල් ඇතිව කැඳවාගෙන යනු ලැබීය. එවැනි වෙහෙසකර දීර්ඝ ගමනක් සමහර අවස්ථාවල දී කිලෝමීටර් හාර පන්සියයක් තරම් දුරක් ඇදී ගියේය. පවුල් සමඟ හෝ නැතිව, සමහර විට හේමන්තයේ දී මුර රැකවල් ඇතිව ස්ලෙඩ් මතින් යන, ගිම්හානයේ දී ගැල් වලින් යන, හෝ සමහර විට පයින් ඇවිද යන්නට පවා ඔවුනට සිද්ධ වූහ. ප්‍රායෝගික ලක්ෂයකින් බලද්දී, දෙවැනි වර්ගීකරණයේ සිටි කුලාක් අයව යවන ලද ගමනේ අන්තිම අවධිය තෙවැනි වර්ගීකරණයේ සිටි කුලාක් අයව යැවූ ආකාරයෙන් වෙනස් කර හඳුනාගැනීම බොහෝ විට අපහසු වූවකි. තෙවැනි වර්ගීකරණයේ සිටි කුලාක් අයව නැවත පදිංචි කරන ලද්දේ, වර්ග සැතපුම් සිය දහස් ගණනක් පුරා පැතිර තිබූ සයිබීරියාවේ සහ උරාල් හි වැඩි දියුණු කළ යුතු වූ අත්‍යන්ත ප්‍රදේශයන් තුලයි. 1930 මාර්තු 7 වැනිදා, බටහිර සයිබීරියාවේ, ටොම්ස්ක් දිස්ත්‍රික්කයේ අධිකාරීන් වාර්තා කළ පරිදි:

තෙවැනි වර්ගීකරණයේ කුලාක් අයගේ පළමු රැකවල් ඇතිව එවන ලද කණ්ඩායම පයින් ඇවිදගෙන පැමිණෙන ලදී. අපිට අශ්වයන්, ස්ලේපයන්, හෝ සතුන් ඇදගෙන යන කරත්ත නැහැ... සාමාන්‍යයෙන් ඒ කණ්ඩායම් සඳහා යොදාගන්න අශ්වයන්, බොහෝ විට සැතපුම් 200 කට වැඩි දුරක් යන ගමනකට සම්පූර්ණයෙන් නුසුදුසුයි. මන්ද, මේ කණ්ඩායම් හඳුනා විට, මේ පිටමංකරුවන්ට අයිති හොඳ අශ්වයන් වෙනුවට ඉතා ඉක්මණින් පරණ අශ්වයන් දාව... මේ වර්තමාන තත්වය හමුවේ, කුලාක් අයට අරන් එන්නට අවසර දී ඇති මාස දෙකකට අවශ්‍ය බඩු ප්‍රවාහනය කිරීමට අපිට කොහෙත්ම හැකියාවක් නැහැ. මේ කණ්ඩායම් වල සියයට 50 ක් විතර ඉන්න දරුවන් සහ වයසක පිරිමි එක්ක කටයුතු කිරීමත් ඉතාමත් දුෂ්කරයි.¹⁸

මෙම තෙවැනි වර්ගීකරණයේ කුලාක් 4,902 ක් නොවොසිබර්ස්ක් (Novosibirsk) ප්‍රාන්තයේ දිස්ත්‍රික්ක දෙකක් වෙත පිටමං කිරීම සම්බන්ධව GPU හි උපදෙස් ක්‍රියාත්මක කරන්නට කිසිසේත්ම නොහැකියාව, බටහිර සයිබීරියාවේ මධ්‍යම විධායක කමිටුව වෙත යවන ලද මේ ආකාරයෙන්ම වූ වාර්තාවක් පෙන්වන ලදී: "දැඩි සේ පරිහානියට පත්ව ඇති සැතපුම් 225 ක මාර්ගය දිගේ, පිටමං කර යවන ලද්දවුන්ට 'ඔවුන්ගේ ගමනට සහ පදිංචිය

¹⁷ Nicholas Werth and Gael Moulelec, *Rapports secrets soviétiques, 1921-1991: La société russe dans les documents confidentiels* (Paris: Gallimard, 1994), p. 140.
¹⁸ V. P. Danilov and S. A. Krasilnikov, *Spetspereselentsy v Zapadnoi Sibiri* (Special deportees in western Siberia), 3 vols. (Novosibirsk: "EKOR," 1993, 1994), 1: 57-58.

ඇරඹීම සඳහා' ලැබිය යුතු ටොන් 8,560 ක ධාන්‍ය සහ සත්ව ආහාර තොගය ප්‍රවාහනය කිරීම සඳහා අශ්වයන් 28,909 ක් සහ අශ්වාරෝහකයන් 7,227 ක් (අශ්වයන් 4 කට 1 අශ්වාරෝහකයෙක් බැගින්) අවශ්‍යයයි." වාර්තාව අවසන් වූයේ, "මෙවැනි පරිමාණයක මෙහෙයුමක් ක්‍රියාත්මක කිරීම නිසා වසන්තයේ කළ යුතු වැපිරීම් වැඩ සටහන දැඩි ලෙසින් වියවුල් තත්වයකට ඇද දමයි. මන්ද, මෙහි ප්‍රතිඵලයක් හැටියට අශ්වයන් මහල් ලෙසින් වෙහෙස වී සිටිනු ඇත. උන්ට විඩාව හැරීම සඳහා සති කිහිපයක් අවශ්‍ය වේ... ඒ නිසා පිටමං කර යවන අයට ඔවුන් සමඟ රැගෙන එන්නට අවසර දෙන ජීවත්වීම සඳහා අවශ්‍ය බඩු තොගයේ ප්‍රමාණය සැහෙන ලෙසින් අඩු කිරීම සඳහා ප්‍රධාන වැදගත්කමක් දිය යුතුයි."¹⁹

ඉතින් මේ හේතුවෙන්, සිරකරුවන් ඔවුන්ගේ නව ජීවිත ආරම්භ කරන ලද්දේ ජීවත්වීම සඳහා අවශ්‍ය බඩුබාහිරාදිය සහ උපකරණ නොමැතිව, බොහෝ විට කිසිදු වාසස්ථානයක් ද නොමැතිවය. පිටමං කරන ලද්දුවන්ට පදිංචි කරවීම සඳහා සැලසුම් කරන ලද අපේක්ෂිත නිල නිවාස 1,641 සංඛ්‍යාවෙන් නිමා වූයේ 7 ක් පමණක් යැයි, 1930 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී ආබන්ගෙල්ස්ක් ප්‍රාන්තයෙන් එවන ලද එක් වාර්තාවක් පිළිගෙන තිබුණි. බොහෝ විට පිටමං කර යැවූ පිරිස "පදිංචි" වූයේ මහපොළවෙය, නැත්නම් ස්ටෙප් තණබිම් වල, නැත්නම් වගුරු බිම්වල පසින් ගස් පිරි කැලෑ මැද්දේය. ඔවුන් සමඟ උපකරණ කිහිපයක් ගෙන එන්නට සමත් වූ වාසනාවන්තයන් ප්‍රාථමික ආකාරයකින් සෙවනක් අටවා ගන්නට සමත් වූහ. එය බොහෝ විට සාම්ප්‍රදායික සෙම්ලියන්කා (zemlyanka), එනම් මහපොළවේ හැරූ වළක් උඩින් කොළ අතු වලින් වසා ගැනීම විය. සමහර අවස්ථාවල දී, විශාල ගොඩනැගිල්ලක් හෝ ඉදි වෙමින් පවතින කාර්මික සංකීර්ණයක් අසල දහස් ගණනකට ජීවත්වීමට සිද්ධ වෙද්දී, ඔවුන් ප්‍රාථමික හමුදා කඳවුරුවල ලැගුම් ගැන්වූහ. ඒවායේ එක මඩුවක හාර පන්සියයක ජනතාවක්, තට්ටු තුනක් ලෙසට එකක් මත එකක් හදා තිබූ ඇඳන් වල නිදා ගත්හ.

කුලාක්හරණයේ අංගයක් වශයෙන් 1930 සහ 1931 වර්ෂ වල දී නිල වශයෙන් පිටමං කරනු ලැබූවන් සංඛ්‍යාව 1,803,392 ක් වූහ. ඔවුන්ගේ "නව ජීවිතයේ" මුල් මාස කිහිපයේ දී පමණක් කොපමණ සංඛ්‍යාවක් සීතල සහ කුසගින්න නිසා මිය ගියාදැයි යන්න ගැන අයෙකුට කල්පනා කළ හැකියි. නොවොසිබර්ස්ක් පුරාලේඛනාගාර වල එක විශ්මය ජනක සටහනක් ඇත. එය 1933 මැයි මාසයේ දී, බටහිර සයිබීරියාවේ නර්මි හි බොල්ෂෙව්ස්ක් පක්ෂ කමිටුවේ පුහුණුකරුවෙක් විසින් ස්ටාලින් වෙත යවන වාර්තාවක් ලෙසින් පවතින සටහනකි. එයින් දැක්වෙන්නේ මොස්කව් සහ ලෙනින්ග්‍රෑඩ් සිට පිටමං කරන ලද 6,000 කට වැඩි ජනතාවක් වෙතින් හැඳෙන මුර රැකවල් ඇතිව යවන කණ්ඩායම් දෙකකට අත්වූ ඉරණම සම්බන්ධවයි. එය පසුකාලීන යුගයක්, සහ වෙනත් වර්ගීකරණයක වූ පිටමං කරන ලද්දුවන්, සම්බන්ධයෙන් වූවන්, —ගම්බද වැසියන් නොව, 1932 වසර අග දී නව සමාජවාදී ටවුමකින් නෙරපා හරින ලද "කල් ඉකුත්ව ගිය කාරකයන්" — සටහන විස්තර කරන්නේ එවක ඉතා සාමාන්‍ය ප්‍රපංචයක් වූ "පිටමං කිරීමේ දී සිදුවන අත්හැර දැමීම්" ගැනයි.

1933 අප්‍රේල් 29 සහ 30 වැනිදා, මුර රැකවල් ඇතිව යවන කණ්ඩායම් දෙකක් ලෙසින් "කල් ඉකුත්ව ගිය කාරකයන්" අප වෙත දුම්රියෙන් එවනු ලැබුවේ මොස්කව් සහ ලෙනින්ග්‍රෑඩ් වලින්. ඔවුන් ටොම්ස්ක් වෙත පැමිණි පසුව, පාරු වලට මාරු කරන ලදී. මැයි 18 සහ 26 වෙනි දිනවල ඔවුන්ට, ඔබ් (Ob) සහ නසිනා (Nazina) ගංගා මුණගැසෙන ස්ථානයේ පිහිටා ඇති නසිනෝ (Nazino) දූපතට බස්සන ලදී. පළමු කණ්ඩායමේ 5,070 ක පිරිසක් සිටියහ. දෙවැන්නේ 1,044 කි: ඒ අනුව මුළු පිරිස 6,114 කි. ප්‍රවාහන තත්වයන් දැඩි සේ පිළිකුල් වූහ: ඔවුන් සඳහා ඉතිරිව තිබුණ ආහාර ස්වල්පය කෑමට සුදුසු නොවීය, පිටමං කරන ලද්දුවන්ට වාතාශ්‍රය බෙහෙවින් හිඟ වූ ස්ථාන වල කිට්කිට්සේ තද කර තිබිණ... එහි ප්‍රතිඵලය වූයේ දිනපතා මරණ අනුපාතිකය 35-40 ක පිරිසක් වීමයි. නසිනෝ දූපතේ (එතැනින් ඔවුන්ට කණ්ඩායම් හැටියට, නසිනා ගඟේ තවත් ඉහළට ජනාවාස පටන් ගැනීම සඳහා ඔවුන්ගේ ගමනාන්තය වෙත පිටත් කර හැරීමට සැලසුම් කර තිබිණ), ඔවුන් වෙනුවෙන් සකස් කර තිබූ වාසස්ථාන පහසුකම් හා සසඳන විට මෙම තත්වය සුබෝපහෝගී මට්ටමකින් වූවකි. නසිනෝ දූපත මුළුමනින්ම කිසිවෙක් හෝ ජීවත් නොවූ තැනකි, එහි කිසිදු ජනාවාසයක් නොවීය... එහි කිසිදු උපකරණ, ධාන්‍ය, හෝ කිසිදු ආහාරයක් නොවීය. ඔවුන්ගේ නව ජීවිතය පටන් ගැනුනේ එයාකාරයෙනි. පළමු කණ්ඩායම එහි පිවිස දිනයට පසු දිනයේ දී, මැයි 19 වැනිදා, යළිත් හිම වැටෙන්නට පටන් ගති. එසේම සුළං වැඩිවෙන්නටත් පටන් ගති. කුසගින්නේ සිටිමින්, මාස ගණනක් පුරා ප්‍රමාණවත් ආහාර නොමැතිකම නිසා කාශ වී ගිය සිරුරු වලින්, සෙවනක් නොමැතිව, සහ උපකරණ නොමැතිව, ... ඔවුන් උගුලකට හසුවී සිටියහ. සීතලෙන් බේරෙන්නට ඔවුනට ගින්නක් අවුළුවා ගන්නට පවා නොහැකි වූහ. ඔවුන් වැඩි වැඩියෙන් මරණයට පත් වන්නට පටන් ගත්හ. පළමු වැනි දිනයේ 295 ක් ජනතාව වළලන ලදී. එම කණ්ඩායම දූපතට පැමිණ හතරවැනි හෝ පස්වැනි දිනයේ දී පමණයි අධිකාරීන් විසින්

¹⁹ Ibid., p. 167.

බෝට්ටුවකින් පාන්සිටි ඩිංගක් එවන ලද්දේ. එක පුද්ගලයෙකුට රාත්තල් දෙක තුනක් හැරෙන්නට එහි වෙන යමක් සැබැවින්ම තිබුණේ නැත. ඒ අල්ප සලාකය ලැබුණු පසුව ඔවුන් වතුර අද්දරට දුවගෙන ගියහ. ඔවුන්ගේ තොප්පි, ඔවුන්ගේ කලිසම්, නැත්නම් කබා ඇතුළේ දමාගෙන පාන්සිටි ටිකක් සහ වතුර කළවම් කරන්නට වෑයම් කළහ. බොහෝ දෙනෙක් එය කෙළින්ම කන්නට පටන් ගත්හ. සමහර දෙනෙක් ඒවා උගුරේ හිරවීම නිසා මිය ගියහ. ඔවුන් දූපතේ වාසය කළ සම්පූර්ණ කාලය තුළ දී ම ඔවුනට ලැබුණ එකම ආහාරය වූයේ මේ අල්ප ප්‍රමාණ වල පාන් සිටි පමණකි. ඔවුන් අතර වූ දක්ෂ අයෙක් යම් ප්‍රාථමික ලෙසකින් පෑන් කේක් වැනි දෑයක් හදාගන්නට සමත් වුවත්, ඒ හා මිශ්‍ර කරගන්නට දෙයක් නැති විය, එසේම එය උයාගන්නට භාජනයක් ද නැති විය... මිනීමස් කෑමේ පළමු අවස්ථා හටගන්නට වැඩි කල් ගියේ නැත.

ජුනි මාසය අග දී ඒ කියන ගම්මාන ජනාවාස වලට පිටමං කරන ලද්දුවන්ව යැවීම පටන් ගැනුණි. ඒ ස්ථාන සැතපුම් 150 ක් තරම් ගඟේ ඉහළ, කැළෑව මැද්දේ පිහිටන ලද ඒවා වූහ. ඒවා ගම්මාන නොව වල් මුකළාන වූහ. පිටමං කරන ලද්දුවන් අතරෙන් සමහර දෙනෙක්, ඔවුන්ට පාන් පුවිවා ගැනීම සඳහා, යම් ලෙසකින් ප්‍රාථමික උදුනක් හදන්නට සමත් වූහ. ඒත් අනෙක් අයගේ ජීවිතය කළින් දූපතේ තිබූ ආකාරයෙන් වැඩි වෙනසක් නොවිණ: අරමුණක් නැති හැඟීම, එවැනි ගිනි, එවැනි නිරුවත්කම. එකම වෙනස වූයේ සෑම දින කිහිපයකටම වතාවක් ලැබෙන ලද පාන් සලාක පමණි. මරණ අනුපාතිකය තවමත් ඉතා නරක ලෙසකින් පැවතිණ; උදාහරණයක් වශයෙන්, පස්වැනි ජනාවාස ගම වෙත දූපතෙන් පිටත් වූ හැත්තෑඅටක පිරිසෙන්, බෝට්ටුව පැමිණෙද්දී ජීවතුන් අතර සිටියේ දොළොස් දෙනෙක් පමණි. වැඩිකල් යන්නට පෙර අධිකාරීන්ට මේ ප්‍රදේශ සරලවම වාසස්ථානය සඳහා නුසුදුසු යැයි අවබෝධ වූහ. ඉතින් කණ්ඩායම් මුළු එකතුවම යළි වරක් ගඟ දිගේ පහළට යවන්නට පටන් ගැනිණ. පලා යන්නට ගත් වෑයම් එන්න එන්නම වැඩි වැඩියෙන් දකින්නට ලැබුණි.

දිවිගලවා ගත්තවුන් වෙත නව ස්ථානයේ දී අඩුම වශයෙන් උපකරණ ස්වල්පයක් ලබා දෙන ලදී. ඉතින් ජූලි මාසයේ දෙවන බාගයේ දී ඔවුන් අඩක් පොළව යටට කිඳා බසින ලද වාසස්ථාන ඉදිකරන්නට පටන් ගත්හ... මිනීමස් කන ලද අවස්ථා තවමත් වාර්තා වෙමින් පැවතිණ. කෙසේ වුවද, හෙමින් ජීවිත යම් තරමකට යථා පරිද්දකට එළඹෙන මාර්ගයකට ඔවුන් පිවිස සිටියහ. මිනිසුන් යළි වැඩ ආරම්භ කළහ. ඒත් කළින් මාසයේ සිදුවීම් වලින් ඔවුන් මහත් සේ විඩාවට පත්ව සිටියහ. දිනකට ලැබෙන සලාක පාන් රාත්තල් 1.5 සිට 2 ක් දක්වා වුවත්, ඔවුන් තවමත් රෝගී වී මිය ගියහ. පාසි, තණකොල, ගස්වල කොළ යනාදිය තවමත් අනුභව කරමින් සිටියහ. ටොම්ස්ක් වෙතින් එවන ලද 6,100 ක පිරිසෙන් (එයට තවත් 500-700 ක පිරිසක් ඒ අවට පළාත් වලින් ද පසුව එක් කරන ලදී), අගෝස්තු 20 වැනිදා වෙද්දී 2,200 ක් පමණක් ජීවතුන් අතර සිටීම එහි ප්‍රතිඵලය වූයේය.²⁰

පිටමං කිරීම් වල දී අත්හැර දමනු ලැබූ ඒ හා සමාන වූ කොතරම් සංඛ්‍යාවක් තිබුණදැයි කියා මැන බලන්නට කිසිසේත්ම නොහැකි වුවත්, සමහර නිල දත්ත වලින් ඒ අභිමිය ගැන යම් අදහසක් ලබාගත හැකියි. 1930 පෙබරවාරි සිට 1931 දෙසැම්බර් දක්වා කාලය තුළ මිලියන 1.8 කට වැඩි කුලාක් ජනතාවක් පිටමං කරන ලදී; ඒත් 1932 ජනවාරි 1 වැනිදා අධිකාරීන් විසින් කළ පොදු ජන සංගණනයෙන් පෙනී ගියේ කුලාක් පිටමං කිරීම් 1,317,022 ක් පමණක් වාර්තා කර තිබෙන බවයි. ඉතින් මිලියන බාගයක් පමණ සංඛ්‍යාවක් අහිමි වූ සංඛ්‍යාවයි, නැත්නම් එය පිටමං කරන ලද්දවුන් සියල්ලන්ම සියයට 30 කට ආසන්න ප්‍රමාණයකි.²¹ මේ අය අතරින් පලා යන්නට සමත් වූ සමානුපාතිකය නොවැදගත් සංඛ්‍යාවක් නොවූ බව ගැන කිසිදු සැකයක් නැත.²² 1932 වසරේ දී මේ “විශාල කණ්ඩායම්” වලට අත්වූ ඉරණම ගැන ප්‍රථම වතාවට ක්‍රමවත් අධ්‍යයනයක් GPU විසින් කළහ. 1931 ගිම්හානයෙන් පසුව ඒ “විශේෂයෙන් අතරමං වූවන්” යන පද වහරෙන් සැලකෙන ලද, එනම් පළමු පිටමං කිරීමේ සිට නව ගම්මාන ජනාවාස නිර්මාණය සහ පරිපාලනය දක්වා සියල්ලන්වම පිටමං කිරීමේ වගකීම GPU විසින් බාරගත්හ. ඒ පළමු අධ්‍යයනයට අනුව, පළා යන්නට සමත් වූවන් 210,000 කට වැඩි වූ අතර මරණ සංඛ්‍යාව ආසන්න වශයෙන් 90,000 ක් වූහ. 1933 දී, මහා සාගතය පැවති වසරේ දී, “විශේෂයෙන් අතරමං වූවන්” හැටියට සැලකෙන ලද 1,142,022 න් මිය ගිය සංඛ්‍යාව 151,061 ක් යැයි අධිකාරීන් විසින් වාර්තා කළහ. ඒ 1933 ජනවාරි 1 වැනිදා ජන සංගණනයට ඇතුළත්ව සිටි අයයි. වාර්ෂික මරණ මට්ටම ඒ අනුව 1932 දී සියයට 6.8 කුත් 1933 දී සියයට 13.3 කුත් වූහ. 1930 සහ 1931 වසර සඳහා ඇති දත්ත අසම්පූර්ණ වුවද, එය ඉතා පැහැදිලිව තත්වය

²⁰ Ibid., 3: 89-99.

²¹ Zemskov, “Kulatskaya ssylka,” pp. 4-5.

²² GARF, 9414/1/1943/56-61, in Werth and Moullec, *Rapports secrets soviétiques*, pp. 142-145.

කියා පායි: 1931 දී කසකස්තානය වෙත පිටමං කර යවන ලද්දවුන් අතර මරණ අනුපාතිකය මාසයකට සියයට 1.3 ක් වශයෙන් ද, බටහිර සයිබීරියාව වෙත යවන ලද්දවුන් අතර එය 0.8 ක් වශයෙන් ද වූයේය. ළදරු මරණ අනුපාතිකය මාසයකට සියයට 8 ක් සියයට 12 ක් අතර කැරකැවෙමින් තිබී, මැග්නිටොගෝර්ස්ක් (Magnitogorsk) හි දී එය මාසයකට සියයට 15 ක් දක්වා ඉහළට යන ලදී. 1931 ජූනි 1 වැනිදා සිට 1932 ජූනි දක්වා බටහිර සයිබීරියාවේ නර්මි ප්‍රදේශයේ සිටි පිටමං කරන ලද්දවුන් අතර මරණ අනුපාතිකය ඒ වසර තුළ දී සියයට 11.7 ක් විය. සමස්ත වශයෙන්, මේ කාලය තුළ මරණ අනුපාතිකය 1932 ට වඩා අඩු වුවා යැයි කියන්නට නොහැකියි. ඉතින් ඒ නිසා එය සියයට 10 ආසන්නව පැවතුනා යැයි කියන්නට හැකියි. මේ පිටමං කිරීමේ ක්‍රියාවලිය සිද්ධ වෙද්දී ඒ නිසා ආසන්න වශයෙන් පිටමං කරුවන් 300,000 ක් මිය ගියා යැයි අයෙකුට ඇස්තමේන්තු කළ හැකියි.²³

“විශේෂයෙන් පිටමං කරන අය” යැයි ඔවුන් හැඳින්වූ අය ගෙන්, සහ 1932 ට පසුව “ශ්‍රම ජනපද” වල සිටි සිරකරුවන්ගේ ශ්‍රමයෙන්, හැකි තරම් ලාබ උපයා ගන්නට නොඉවසිල්ලෙන් සිටි මධ්‍යම අධිකාරීන්ට, “හිටපු-කුලාක් වෙතින් ජනාවාස හැදීමේ අදහසට තවමත් හුරු වී නැති පරිස්ථානීය නායකයන්ගේ අපරාධ නොසැලකිල්ල සහ දේශපාලන දුර දිග බැලීමේ නොහැකියාව,” ගැන වරද පටවන්නට හැකි අන්තිම අවස්ථාව මෙය වුවා යැයි, ශ්‍රම-ජනාවාස සිරකරුවන් බාරව සිටි GPU නිලධාරීන් අතරෙන් එක් අයෙක් වූ එන්. පුසිට්ස්කි (Puzitsky) සටහන් කරයි.²⁴

1931 මාර්තු මාසයේ දී මේ “ශ්‍රම බලය පිටමං කිරීමේ කේර වියවුල” නැවැත්වීම සඳහා විශේෂ කමිටුවක් පිහිටුවන ලදී. කොමිසම සෘජුවම පොලිට්බියුරෝවට ඇඳෙන ලදී. එහි ප්‍රධානියා වී. අන්ද්‍රීව් (V. Andreev) වූ අතර ප්‍රධාන භූමිකාවක් යගෝඩා විසින් මෙහෙයවන ලදී. “බුද්ධිමත් සහ කාර්යක්ෂම ලෙස ශ්‍රම ජනාවාස පරිපාලනය කිරීම” එහි පළමු අරමුණ විය. කොමිසම විසින් කරන ලද මූලික විමර්ශන වලින් හෙළි වූයේ පිටමං කරන ලද ශ්‍රම බලකායේ නිෂ්පාදන ධාරිතාව බිංදුවක් තරම් බවයි. උදාහරණයක් වශයෙන් උරාල් හි ජනාවාස තුළ සිටි ශ්‍රමිකයන් 300,000 න් “දර කැපීම සහ අනෙකුත් නිෂ්පාදන කටයුතු” හුදු සියයට 8 ක් පමණකට පැවරී තිබුණි. අනෙකුත් සියළුම වැඩකරන හැකියාවෙන් යුතු පුද්ගලයන් “ඔවුන්ගේ වාසස්ථාන හැදීමේ නියැළී සිටියහ... සහ පොදුවේ දිවි ගලවා ගන්නට වෙහෙස වෙමින් සිටියහ.” කුලාක්හරණයේ දැවැන්ත වැඩ සටහන නිසා රජයට ඇත්තෙන්ම මුදල් අහිමි වූ බව තවත් වාර්තාවක් විසින් ගණනය කරන ලදී. 1930 දී කුලාක් වෙතින් රජයට පවරා ගත් බඩුබාහිරාදියේ සාමාන්‍ය අගය එක ගොවිපලකට රුබල් 564 ක් බැගින් විය, (සාමාන්‍ය කම්කරුවෙකුට මාස පහළොවක් සඳහා ගෙවන වේතන හා සමාන වූ) එනම් වැදගත්මකට නැති ගණනකි. කුලාක් ධනවතුන්ට අයත් වුවා යැයි කියන වස්තු සම්පත් ඇත්තෙන්ම කොතරම් අඩුවෙන් තිබුණාද කියා මෙම දත්ත පැහැදිලිවම පෙන්වයි. ඒ හා විසංසන්දය කරද්දී, කුලාක් පවුලක් පිටමං කරන වැය බොහෝ විට රුබල් 1,000 කට වැඩි විය.²⁵

“ශ්‍රම ජනාවාස” පරිපාලනය පවත්වාගෙන යා යුත්තක් යැයි පෙන්වීම සඳහා අන්ද්‍රීව් කොමිසමට, මුලින්ම සහ ප්‍රධාන වශයෙන්ම පිටමං කිරීම සඳහා යොදා ගැනෙන සියළු යාන්ත්‍රණ නැවත සංවිධානය කළ යුතුව තිබිණ. එතෙක් පරිස්ථානීය අධිකාරීන් යටතේ පැවති, සියළු අවතැන් ජනගහණ ගැන පරිපාලන කළමනාකරණයේ සම්පූර්ණ බලය 1931 ගිම්හානයේ දී GPU වෙතට පවරා තිබිණ. අණ දීමේ (komandatury) සම්පූර්ණ පද්ධතියක් නිර්මාණය වී තිබිණ. විශේෂයෙන් අවතැන් වූවන් පරිස්ථානීය ජනගහණයේ වැඩි කොටසක් වීම හේතුවෙන්, එය එදිරිවාදී රාජ්‍ය පරිපාලනයක් බවට පත්ව තිබීමෙන් GPU යටතේ විශාල ප්‍රදේශයක පාලනය සතු කරගන්නට හැකියාව පැදිණ. ජනපද ඇතුළත දැඩි පාලන නීති පැනවුණි. නිර්දේශිත පෙදෙස්වල පමණක් වාසයට සීමා වූ ශ්‍රමිකයන්ව පරිපාලනයෙන් යැවෙන ලද්දේ රජය විසින් මෙහෙයවන ලද කොමිපැණි වලට, “පරිස්ථානීය GPU අණදෙන නිලධාරියෙක් යටතේ සුපරීක්ෂාකාරීව පවතින විශේෂ තත්වයක් වූ කෘෂිකාර්මික හෝ නිපුණ ශිල්පී සමූහකාරයට [වලට],” හෝ ඉදි කිරීම් වැඩ, පාරවල් හැදීම, හෝ ඉඩම් පිරිසිදු කිරීම යනාදියටයි. නිදහස් ශ්‍රමිකයන්ට වැඩියෙන් සියයට 30-50 ක් නිෂ්පාදනය කිරීම ඔවුන් වෙතින් අපේක්ෂා කෙරුණි. එසේම ඔවුන්ගේ වේතනය (ඔවුන්ට යම් ගෙවීමක් සිද්ධ වූයේ නම්) එය සියයට 15 හෝ සියයට 25 කින් කපා දමන ලදී. ඉතිරිය GPU පරිපාලනය සඳහා ගන්නා ලදී.

²³ Danilov and Krasilnikov, *Spetspereselentsy v Zapadnoi Sibiri*, 2: 81-83; GARF, 9479/1/7/5-12; Werth and Moullec, *Rapports secrets soviétiques*, pp. 363-374.
²⁴ GARF, 9414/1/1943/52.
²⁵ GARF, 1235/2/776/83-86.

අන්ද්‍රීවී කොමිසමේ සටහන් තහවුරු කරන පරිදි, ජනපදවල ශ්‍රමිකයන් නැවත පදිංචි කරවන මෙහෙයුමේ වැය කඳවුරුවල සිටින සිරකරුවන්ට වඩා නව ගුණාසකින් අඩුවීම ගැන GPU ඉතා ආඩම්බර වූහ. 1933 ජූනි මාසයේ බටහිර සයිබීරියාවේ “විශේෂයන් අවතැන් වූවන්” 203,000 ක සංඛ්‍යාව අණ දීමේ (komandatury) කාර්යාල 93 ක් අතර බෙදා හරින ලදී. එය සෘජුවම පාලනය කරන ලද්දේ 971 ක් තරම් සුළු සේවක සංඛ්‍යාවක් විසිනි.²⁶ කාර්මික ව්‍යාපාර කිහිපයක් සඳහා, (වේතන වලින් සියයට ගණනකින් සහ මුල් වරට ලබාගන්නා ස්ථාවර මුදලක් ද එකතුවෙන් හැඳෙන) කොමිස් මුදලක් අය කරගෙන, ඔවුන්ගේම වූ ශ්‍රම බලකායක් සැපයීම GPU හි ඉලක්කය විය. මේ ව්‍යාපාර, —උරාල්ලෙස්ප්‍රොම් (Uralsprom) වන සංවර්ධනය, උරාලුගොල් (Uralugol), වොස්ටුගොල් (Vostugol) ගල් අඟුරු කැනීම, වොස්ටොක්ස්ටාල් (Vostokstal) යකඩ, ටිසට්ටිමෙට්සො ලොටො (Tsvetmetzoloto) යකඩ නොමැති අනෙකුත් පාෂාණ, සහ කුස්නෙට්ස්ට්‍රොයි (Kuznetstroi) (වානේ) — යනාදී විවිධ ස්වභාවික සම්පත් ප්‍රයෝජනයට ගත් උතුරු සහ නැගෙනහිර ප්‍රදේශවල පිහිටන ලදහ. කොමිසමේ විසින් ශ්‍රමිකයන්ට ජීවත්වීම සඳහා වාසස්ථාන, දරුවන්ට අධ්‍යාපනය, සහ සියල්ලන්ටම නීතිපතා ආහාර සැපයිය යුතු යැයි ද නීතියක් වශයෙන් කියැවිණ. ඒත් යථාර්ථය වූයේ කළමනාකරුවන් මේ ශ්‍රමිකයන්ව, ඔවුන්ගේ තත්වය සිරකරුවන් හා සමාන වූ නිසා, නොමිලේ ලැබෙන ලද ශ්‍රමයක් හැටියට සැලකීමයි. ජනපදවල සිටි ශ්‍රමිකයන්ට බොහෝ විට කිසිදු වේතනයක් ලැබුණේ නැත. ඔවුන් යම් කිසි මුදලක් උපයා ගත්තේ නම් එය පරිපාලනය විසින් ගොඩනැගිලි ඉදි කරන්නට, උපකරණ, සහ වෘත්තීය සමිති සඳහා ගෙවිය යුතු වූ කොටස් හැටියට, ආණ්ඩුවේ ණය, සහ වෙනත් කටයුතු සඳහා වෙන් කරන ලද මුදලට අඩු වූහ.

සලාක ධුරාවලියේ පහළම වර්ගීකරණය හැටියට, මේ ජනතාව පරයන් හැටියට සැලකිණ. බොහෝ විට ඔවුන්ව භාමක තත්වයන් වල තැබූහ. අනේක විධ අපහරණයන්ට සහ තර්ජනයන්ට පාත්‍ර වූහ. වාර්තාවල දකින්නට ලැබෙන ඉතාමත් නින්දිත අපහරණ අතර වූයේ කිසිසේත්ම ඉටු කළ නොහැකි වූ නිෂ්පාදන ඉලක්ක, වේතන නොගෙවීම, ශාරීරික පහර දීම, සහ උණුසුමක් නොවූ සිර කුටි වල හේමන්තයේ මැද්දේ බලෙන් රඳවා තැබීමයි. කාන්තා සිරකරුවන්ට GPU නිලධාරීන් විසින් හුවමාරු කරගත්තේ ආහාර වෙනුවෙනි. නැත්නම් පරිස්ථානීය නායකයන් වෙතට ඔවුන්ව “සියළු මෙහෙයන් සඳහා” මෙහෙකාරියන් හැටියට යවන ලදී. 1933 ගිම්හානයේ GPU වාර්තා තුළ උපුටා ගැනීමට සහ විවේචනයට ලක් වූ උරාල් හි වන සංවර්ධන කොමිසමේ අධ්‍යක්ෂකවරයෙක් විසින් ඔහු වැනි අනෙක් අධ්‍යක්ෂකවරුන් මේ වැඩි වැයක් නැතිව අහකට දැමිය හැකි මිනිස් සම්පත ගැන දැක්වූ ආකල්පය ඉතා හොඳින් සාරාංශ කර ඇත: “අපිට උවමනා වූයේ නම්, අපිට ඔබ සියල්ලන් තුරන් කර දැමිය හැකියි. අපි එය කරන ලද්දේ නම්, GPU විසින් අපිට ඔබ වැනිම වූ තවත් ලක්ෂයක් වහාම එවයි.”

කාලයාගේ ඇවෑමෙන් බලාත්කාරය යොදවා ගන්නා ලද ශ්‍රමය එයට වඩා යථාර්ථවාදී විලාසයකට යෙදීමට හැරෙන්නට පටන් ගැනිණ. ඒ වෙන හේතු නිසා නොව කාර්මික ඵලදායීත්වය ඉහළ නැංවීමට අවශ්‍ය වූ හෙයිනි. 1932 වසර තුළ දී වඩාත්ම හච්චරණයක් නොමැති ප්‍රදේශ, පිටමං කරන ලද්දවුන් වෙතින් ජනාවාස කිරීම අත්හැර දැමිණ. වැඩි වැඩියෙන් පිරිසක් යැවුනේ සිවිල් ඉංජිනේරු ව්‍යාපෘති, කාර්මික, සහ පතල් තිබෙන ප්‍රදේශ වෙතයි. සමහර ක්ෂේත්‍රවල සේවයේ යෙදී සිටි පිටමං කරන ලද්දවුන් සහ සමහර විට නිදහස් සේවකයන් සිටි තැන්වලම ඔවුන් හා එකට ජීවත් වූවන් ඉතා ඉහළ සංඛ්‍යාවක් වූහ. එසේම සමහර තැනවල පිටමං කරන ලද්දවුන් බහුතරය වූහ. 1933 වසර අග වෙද්දී, කුස්බාස් පතල් වල බලාත්කාරයෙන් වැඩ ගත් කම්කරුවන් 41,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාව පතල්කරුවන් ගෙන් සියයට 47 ක් වූහ. 1932 සැප්තැම්බර් මාසයේ ජන සංගණනය වාර්තා කළේ පිටමං කරන ලද්දවුන් 42,462 ක් මැග්නිටොගෝර්ස්ක් හි විසූ අතර ඔවුන් පළාතේ ජනගහනයෙන් තුනෙන් දෙකක් වූ බවයි.²⁷ ඉදි කිරීම් වැඩපළේ සිට සැතපුම් එකක් සහ හතරක් අතර විශේෂයෙන් නිර්දේශිත වාසස්ථාන වල ජීවත් වූ ඔවුන් නිදහස් ශ්‍රමිකයන් හා එකට සේවය කළහ. කල් ඉක්ම යද්දී ඔවුන් අතර වූ වෙනස්කම් කෙමෙන් නැතිවී ගියහ — එනම්, ආර්ථික අවශ්‍යතාවය නිසා— කුලාක්භරණයෙන් දුක්විඳින ලද අයව බලාත්කාරයෙන් වැඩ ගන්නා කම්කරුවන්ගේ තත්වයට ඉහළ දමන ලදහ. එහි දී ඔවුන් සෙමෙන් මර්ධනයේ සාමාන්‍ය බිය සලකුණු වූ සියල්ලන්ම විසින් අත්විඳි සමාජ තත්වයට නැවත පිවිසියහ. ඉතින් ඊ ළඟට අයින් වෙන්නේ කුමන පංතියක් වේදැයි කියා කිසිවෙක් දැන සිටියේ නැත.

²⁶ Danilov and Krasilnikov, *Spetspereselenitsy v Zapadnoi Sibiri*, 3: 244-245.

²⁷ GARF, 374/28s/4055/1-12.

8 මහා සාගතය

1932-33 වසර වල දී පැවති මහා සාගතය යනු සෝවියට් ඉතිහාසයේ අද්‍රැතම යුගයක් යැයි හැම විටම සැලකිණි. දැන් පවතින නිෂ්ප්‍රභා කළ නොහැකි සාක්ෂි වලට අනුව, එහි ප්‍රතිඵලයක් හැටියට මිලියන 6 කට වැඩි ජනතාවක් මිය ගියහ.¹ කෙසේ වුවද, එය ට්සාර්වරු යටතේ විටින් විට අක්‍රමවත් ලෙසින් රුසියාව මුහුණ පාන ලද සාගත මාලාවේම තවත් එකක් නොවීය. එය මේ සම්බන්ධයෙන් ස්ථාලිතව විරුද්ධ වූ බොල්ෂෙවික්වාදී නායක නිකොලායි බුබරින් විසින් ගම්බද වැසියන්ව “හමුදාමය සහ වැඩවසම් ලෙසින් සුරාකෑම” යන පද වහර යෙදූ මෙහෙයුමේ සෘජු ප්‍රතිඵලයකි. 1920 ගණන් අග දී බලහත්කාරයෙන් සමූහකරණය කිරීමේ ප්‍රහාරය සමඟ ගෙන ගිය බලවත් සමාජයීය ප්‍රතික්‍රමණය (ආපස්සට යෑම) සාගතය විසින් බේදනීය ලෙසකින් විදහා දක්වයි.

සෝවියට් අධිකාරීන් එය හටගෙන ඇතැයි පිළිගෙන, එයට ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාව වෙතින් සහාය ලබාගැනීම සඳහා ද කටයුතු කළ 1921-22 සාගතය ලෙස නොව, 1932-33 සාගතය කිසිත් ලෙසකින් සිද්ධ නොවූවා යැයි රෙජිමය විසින් සෑම විටෙකම කියා සිටියහ. ඒ ගැන අවධානය ලබාගන්නට තැත් කළ වැයම් අල්පය සෝවියට් ප්‍රොපගන්ඩා වලින් නිහඬ කරන ලදී. ඒ සඳහා, 1933 දී යුක්රේනය හරහා සංචාරය කළ ‘රැඩිකල් පක්ෂයේ’ නායකයා සහ ප්‍රංශ සෙනෙට් සභික ඉදුවාඩ් හැරියු (Edouard Herriot) වැනි අයගේ ප්‍රකාශන වලින් සෝවියට් අධිකාරීන්ට සහාය ලැබිණි. සංචාරයෙන් ආපසු එන ඔහු ලෝකයට කියන්නේ “අගය කළ හැකි ජලනල ක්‍රම වලින් සහ වගා බිම් වලින් සහ සාමූහික ගොවිපල වලින්” යුක්රේනය පිරි ඇතැයි සහ ඒ නිසා “මාහැඟි අස්වැන්නක්” ප්‍රතිඵලය වේයැයි කියයි. ඔහු මෙසේ සිය කතාව නිමා කරයි: “මම සමස්ත යුක්රේනය හරහා ගමන් කළා, ඉතින් මට ඔබට සහතික කරන්නට පුළුවන් මුළු රටම හරියට මල් පිපිලා තියෙන උද්‍යානයක් වගේ බව.”² GPU විසින් විදේශික අමුත්තන් වෙත පිළිගන්වන අපුරු දර්ශනයේ ප්‍රතිඵලය එවැනි ලෙසින් අන්ධ වූයේය. එම ගමන සඳහා ඇතුළත් කරන ලද්දේ සාමූහික ගොවිපල (kolkhozy) සහ ළමයින්ගේ ආකෘති උද්‍යාන පමණකි. ඒ අන්ධ බව සමහර විට දේශපාලන සලකා බැලීම් වලින් ද වෙර ගන්වන ලද්දා විය හැකියි. එනම්, ඇඩොල්ෆ් හිට්ලර් බලයෙන් නැඟී එන තර්ජනය හමුවේ ජර්මනිය ගැන එකමුතුව පියවරක් ගැනීමට හැකි අවස්ථාව අනතුරට නොදැමීම සඳහා ප්‍රංශ නායකයන්ට තිබූ කැමැත්ත විශේෂයෙන් දැක්විය හැකියි.

ඒ කෙසේ වුවත්, සෝවියට් යුනියනය මුහුණ දී සිටින ව්‍යසනයේ පරිමාණය ගැන ඉතා නිවැරදි තොරතුරු ජර්මනියේ සහ ඉතාලියේ ඉහළ තනතුරු දරන දේශපාලනඥයන් සංඛ්‍යාවක් සතුව තිබිණි. ඉතාලි ජාතික ඉතිහාසඥවරියක් වන අන්ද්‍රියා ග්‍රැසියෝසි මෑතක දී සොයා ගෙන ප්‍රකාශනය කළ අන්දමට, බාකිව්, ඔඩෙස්සා, සහ නොවොරොස්සික් යනාදියේ සෝවිය කළ ඉතාලි තානාපතිවරුන් එවන ලද වාර්තා මුසිලිනි විසින් ඉතා ප්‍රවේෂමත් කියවන ලද අතර ඒ ගැන හොඳින් දැන සිටියත් ඒවා ඔහුගේ කොමියුනිස්ට්-වරෝධී ප්‍රොපගන්ඩා සඳහා යොදාගත්තේ නැත.³ එයට පටහැනිව, 1933 ගිම්හානයේ සලකුණු වූයේ වැදගත් ඉතාලි-සෝවියට් වෙළඳ ගිවිසුමක් සහ මිත්‍රත්වයේ සහ ආක්‍රමණය නොකිරීමේ එකඟතාවයක් වෙනුවෙන් අත්සන් තැබීමෙනි. “රජයේ හේතු” නිසා අල්තාරය මත බිල්ලට දුන්, නැත්නම් අවස්ථාවක් නොදීම නිසා, මහා සාගතය ගැන සත්‍යය, යුක්රේන සංක්‍රමණික සංවිධාන වලින් මුද්‍රණය කරනු ලැබූ කුඩා පිටපත් ප්‍රමාණයකින් බෙදා හැරුණත්, 1980 ගණන් අග භාගයේ දී බටහිර ඉතිහාසඥයන් සහ කළින් පැවති සෝවියට් යුනියනයේ පර්යේෂකයන් කිහිප දෙනෙක් විසින් ඒ ගැන කෘති ගණනාවක් මුද්‍රණය කරන තෙක්, සිද්ධිය පුළුල් ලෙසින් වටහා ගනු නොලැබීය.

¹ A. Blum, *Naitre, vivre et mourir en URSS 1917-1991* (Paris: Plon, 1994), p. 99.
² Quoted in F. Kupferman, *Au pays des Soviets: Le voyage français en Union soviétique 1917-1939* (Paris: Gallimard, 1979), p. 88.
³ Andrea Graziosi, “Lettres de Kharkov: La famine en Ukraine et dans le Caucase du Nord à travers les rapports des diplomates italiens, 1932-1934,” *Cahiers du monde russe et soviétique* 30 (1989), 5-106.

1932-33 සාගතය තේරුම් ගැනීම සඳහා ගම්බද සමූහකරණයට බලාත්මක ලෙසින් යෙදවීමේ ප්‍රතිඵලය නිසා ගම්බද වැසියන් සහ සෝවියට් දේශය අතර පැවති සබඳතාවන්හි සංදර්භය අවබෝධය දැඩි සේ වැදගත් වෙයි. අලුතින් සමූහකරණය වූ පළාත්වල, සාමූහික ගොවිපල උසුලන ලද භූමිකාව උපායශීලී වූවකි. ඒ භූමිකාවේ එක කොටසක් වූයේ සාමූහික අස්වැන්නේ එන්න එන්නම වැඩි ප්‍රමාණයකින් ගෙන රජයට ස්ථාවර සැපයුමක් යැවීම සහතික කිරීමයි. සෑම සිසිරයක දී ම ආණ්ඩුවේ එකතු කිරීම් මෙහෙයුම් යම් ආකාරයක රාජ්‍ය සහ ගම්බද වැසියන් අතර බලය දක්වන ගැටුමක් විය. අස්වැන්නෙන් තම අවශ්‍යතා පිණිස අවශ්‍ය ප්‍රමාණය ළඟ තබා ගන්නට ගම්බද වැසියන් දැඩි සේ වැයම් කළහ. සරල ලෙසින්ම, ආහාර කැඳවුම් ගම්බද වැසියන්ගේ දිවි පවත්වාගැනීමට තර්ජනයක් වූයේය. ප්‍රදේශයක් වැඩියෙන් සරුසාර වෙද්දී, රජය උද්යාවනය කළ ප්‍රමාණයන් වැඩි විය. 1930 වසරේ දී යුක්රේනයේ කෘෂිකාර්මික නිෂ්පාදන වලින් සියයට 30 ක්, උතුරු කෝකසස් හි කුබන් හි සරු මිටියාවතෙන් සියයට 38 ක්, කසකස්තානයේ අස්වැන්නෙන් සියයට 33 ක්, රජයට පවරා ගත්තේය. 1931 දී අස්වැන්න සෑහෙන තරම් අඩු වූ විට, එම පළාත් වලින්ම ගන්නා ලද ප්‍රතිශත අනුපාතය පිළිවෙලින් 41.5, 47, සහ 39.5 ක් වූහ. එවැනි පරිමාණයකින් නිෂ්පාදන ඉවත් කිරීම නිසා නිෂ්පාදන වක්‍රය සම්පූර්ණ වියවුලකට ඇද දමන ලදී. නව ආර්ථික ප්‍රතිපත්ති (NEP) යටතේ, ගම්බද වැසියන් ඔවුන්ගේ සමස්ත නිෂ්පාදයෙන් සියයට 15 සහ 20 ක් අතර ප්‍රමාණයක් විකුණූහ. එයින් සියයට 12-15 ත් අතර ප්‍රමාණයක් බීජ හැටියට නැවත වගා කිරීම සඳහා තබාගත්හ. ඔවුන්ගේ ගවයන්ට ආහාර පිණිස සියයට 25-39 ත් අතර ප්‍රමාණයක් වෙන් කර අතර ඔවුන්ගේ පරිභෝජනය සඳහා වූයේ ඉතිරියයි. අස්වැන්නෙන් කොටසක් තබාගන්නට හැකි ඕනෑම ක්‍රමයක් යොදාගන්නට ගම්බද වැසියන් තීරණය කළහ. විශේෂයෙන්ම, 1932 වසර දී ආණ්ඩුව විසින් එකතු කිරීමේ ඉලක්කය ඊට කළින් වසරට වැඩියෙන් සියයට 32 කින් ඉහළ දැමීමෙන් පසුව, ඒ කිසිත් ලෙසකින් ඉටු කළ නොහැකි වූ සැලසුමේ වැය කුමක් වුවද එය කළ යුතු වීම පරිස්ථානීය අධිකාරීන්ට පැවරිණ. ඉතින් ඒ නිසා පරිස්ථානීය අධිකාරීන් සහ ගම්බද වැසියන් අතර ඇතිවන ගැටුම නොවැළැක්විය හැකි වූවකි.⁴

1932 දී ආහාර එකතු කිරීමේ මෙහෙයුම ඇරඹීමෙන් පසුව එය සිද්ධ වූයේ ඉතා සෙමින්. ගොයම් කොළ පෑගීම පටන් ගත් වහාම, සාමූහික ගොවියන් සෑම රාත්‍රියක දී ම අස්වැන්නෙන් කොටසක් සඟවන්නට හෝ භාරකම් කරන්නට පටන් ගත්හ. සාමූහික ගොවිපල ශ්‍රමිකයන්, ආහාර කැඳවුම් බ්‍රිගේඩ්ස්වරුන්, ගණකාධිකාරීන්, ගොවිපල කළමනාකරුවන් (ඔවුන් බොහොමයක් මෑතක දී ලන් උසස්වීමට පෙර ගම්බදවාසී ශ්‍රමිකයන් වූ අයයි), සහ බොල්ෂෙවික් පක්ෂයේ පළාතේ ලේකම්වරු පවා, එනම් එහි නියැළෙන සියල්ලන්ගේම නිහඬව සිද්ධ වූ එකඟතාවයෙන් ශක්තිමත් වී සාමකාමී ප්‍රතිරෝධයක් ගොඩනැගී ආවේය. ඔවුන්ට අවශ්‍ය ධාන්‍ය එකතු කරගැනීම සඳහා මධ්‍යම අධිකාරීන්ට කොමියුනිස්ට්වාදීන් සහ කොමිසොමොල් සාමාජිකයන් ජීවත් වූ ටවුම් වලින් බඳවාගත්, හදිසි ප්‍රහාරයට විශේෂ පුහුණුව ලත් හට කණ්ඩායම් අලුතින් එවන්නට සිද්ධ වීණ.

වොල්ගා නදිය පහළ ධාන්‍ය නිෂ්පාදනය කළ ප්‍රදේශ වල සිය මෙහෙයුම ගැන මධ්‍යම විධායක කමිටුවේ සිය ඉහළ නිලධාරීන්ට වාර්තාවක් ලියන උපදේශකවරයා වෙතින්, එවක පිටිසරබදව දැකිය හැකි වූ යුදමය ලෙසින් වූ වාතාවරණය ගැන අදහසක් ලබාගත හැකියි:

අත් අඩංගුවට ගැනීම් සහ සොයා බැලීම් වල සෑම කෙනෙක්ම පාහේ නියැළී සිටිති: දුෂ්කර පළාත් හි සෝවියට් සාමාජිකයන්, නගරයෙන් එවන ලද ඕනෑම කෙනෙක්, හදිසි ප්‍රහාරයට විශේෂ පුහුණුව ලත් හට කණ්ඩායම්, සහ කාලය සහ ජවය ඉතිරිව ඇති ඕනෑම කොමිසොමොල් සාමාජිකයෙක් විසින්. මේ වසරේ දී දැනටමත් ගොවියන් අතරින් සියයට 12 ක් විභාග කර ඇත. පිටමං කරන ලද කුලාක් හෝ දඩ පැනවූ ගම්බද වැසියන් යනාදීන් එයට අයත් නොවෙති. දිස්ත්‍රික්කයේ කළින් සිටි ආහාර කැඳවුම්කරුගේ ගණන් බැලීම් අනුව, පසුගිය අවුරුද්ද පුරා සියයට 15 ක සමස්ත වැඩිහිටි ජනගහනයක් යම් කිසි ආකාරයකින් සිද්ධ වූ මර්ධනයේ වින්දිතයෙක් බවට පත්විය. පසුගිය මාසයේ දී සාමූහික ගොවිපල වලින් පළවා හැරුණු ගොවියන් 800 ක් යන පරිසිද්ධිය එකතු කළ විට ඔබට මේ ආණ්ඩුවේ මර්දනයේ පරිමාණය ගැන යම්කිසි අදහසක් ලබාගන්නට පුළුවනි... සිද්ධ විය යුතුමැයි සැලකෙන මහා පරිමාණයේ මර්දන නොසලකා හැරියත්, යම් දොරකඩක් පසු කරන ලද විට, සියළු මර්දනීය මෙහෙයුම්වල කාර්යක්ෂමතාවය හීන වී යන බව අපි පිළිගත යුතුයි. මන්ද ඒවා ක්‍රියාත්මක කිරීම කොහෙත්ම කළ නොහැකි වන නිසා... සිරගෙවල් පිරී ඉතිරි පැලෙන්නට තරම්. එය නිර්මාණය කරද්දී රඳවන්නට හැදුණු සිරකරුවන් සංඛ්‍යාවට වඩා පස් ගුණයක ජනතාවක් බලවේවෝ (Balachevo) සිරගෙ දර රඳවා සිටිති. එලාන් (Elan) හි කුඩා දිස්ත්‍රික්ක සිරගෙදර තුළ 610 ක පිරිසක් කිට්කිටියේ තර කර දමා ඇත. පසුගිය මාසයේ බලවේවෝ සිරගෙදරින්

⁴ Moshe Lewin, *The Making of the Soviet System* (London: Methuen, 1985), pp. 206-237.

සිරකරුවන් 78 ක් එලාන් වෙත එවන ලදී. එයින් 48 ක් වයස අවුරුදු දහයට වඩා අඩු අයයි. විසිඑකක් වහාම නිදහස් කළහ. මේ ක්‍රමය කොතරම් වියරු දැයි කියතොත්— මා අදහස් කරන්නේ බලයෙන් නම්වා ගැනීම (පුරෝධනය), ඔවුන් භාවිතා කරන එකම ක්‍රමය— මම මෙහි සිටින, හොඳ ගොවියන් වෙන්නට පමණක් වැයම් කරන, ඒකීය පුද්ගල ගම්බද වැසියන් ගැන වචන කිහිපයක් කියන්නම්.

ගම්බද වැසියන් වින්දිතයන් කරවන හැටි ගැන එක උදාහරණයක්: මොර්ට්සි (Mortsy) හි ඔහුගේ කෝටාව සැබැවින්ම පුරවන ලද එක ගම්බද වැසියෙක්, දිස්ත්‍රික්ක විධායක කමිටුවේ සභාපති වූ ෆොමිචෙව් (Fomichev) සහෝදරයා හමුවීමට පැමිණියේය. ඔහු තමන්ව උතුරට පිටමං කර යවන්න යැයි ඉල්ලා සිටියේය. මන්ද, ඔහු පැහැදිලි කළේය, “මේ තත්වයන් යටතේ කිසිවෙකුට ජීවත් වෙන්නට බැහැ.” මෙවැනි තවත් සිද්ධීන් ගැන මම දනිමි. එක අවස්ථාවක ඇලෙක්සැන්ඩ්‍රොව් දුෂ්කර සෝවියට් ගම්මානයෙන් ගම්බද වැසියන් දාසයක් සියල්ලන් විසින්ම අත්සන් කළ පෙත්සමකින් ඔවුන්ව, ඔවුන්ගේ ප්‍රදේශයෙන් පිටමං කර හරින්නට යැයි ඉල්ලා සිටියහ... කෙටියෙන් කිව්වොත්, ප්‍රචණ්ඩත්වය තමයි දැනට සිතාගත හැකි එකම ක්‍රමය, සහ අපි හැම විටම හැම දෙයකටම “පහරදෙනවා”. අපි අස්වැන්නට, ණයට, යනාදී වශයෙන් “පහර දීම පටන් ගන්නවා.” හැම දෙයක්ම පහර දීමක්; අපි රාත්‍රියට “පහර දීම” සවස නවයට හෝ දහයට පටන් ගෙන අලුයම දක්වා කරගෙන යනවා. හැමෝම පහර දීමට ලක්වෙනවා: හදිසි ප්‍රහාරයට විශේෂ පුහුණුව ලත් හට කණ්ඩායම් යනව නියමිත කෝටා පුරවපු නැති සෑම කෙනෙක්ම සොයාගෙන, ගිහින් “තේරුම් කරනවා”, ඔබට සිතාගත හැකි සියළු ක්‍රමවේද යොදාගෙන. ඔවුන්ගේ ලැයිස්තුවේ සිටින සෑම කෙනෙක්ටම ඔවුන් පහර දෙනවා, ඉතින් එය රැයක් රැයක් පතා දිගටම සිද්ධ වෙනවා.⁵

විවිධාකාර වූ මර්දනීය නීති මහත් රැසක් අතර, 1932 අගෝස්තු 7 වැනිදා ප්‍රඥාපනය වූ එක සුප්‍රසිද්ධ නීතියක්, රෙජිමය සහ ගම්බද වැසියන් අතර යුද්ධයේ උච්චතම අවස්ථාවේදී තීරණාත්මක භූමිකාවක් ගත්තේය. “සමාජවාදී දේපලක් සොරකම හෝ හානි කිරීම” සඳහා වෙඩි තබා මරා දැමීම හෝ කඳවුරක වසර දහයක සිර දඬුවමක් දිය හැකියාවට එයින් ඉඩක් ලැබුණි. එය “ධාන්‍ය කරලේ නීතිය” යැයි ජනතාව අතර හැඳින්විණ. මන්ද නීතියෙන් චෝදනා ලැබුවත් සාමූහික ගොවිපලක වතුයායෙන් රයි හෝ ඉරිඟු හෝ කරල් කිහිපයක් පමණක් ගන්නවාට වැඩි අපරාධයක් කර නොතිබීම නිසයි. 1932 අගෝස්තු සිට 1933 දෙසැම්බර් දක්වා කාලයේ දී 125,000 කට වැඩි ජනතාවක් මේ ශෝචනීය නීතිය යටතේ දඬුවම් ලැබූහ. එසේම 5,400 ක් මරණ දඬුවම් ලැබූහ.⁶

මේ වෑකෝනියන් (ඉතා කෲර) ආකාරයේ මෙහෙයුම් තිබුණද, එකතු කරගත් ප්‍රමාණය තවමත් ප්‍රමාණවත් වූයේ නැත. 1932 ඔක්තෝබර් මැද දී ආණ්ඩුව විසින් රටේ ප්‍රධාන ධාන්‍ය නිෂ්පාදනය කරන ප්‍රදේශ වල ආහාර කැඳවුම් සැලසුමෙන් එකතු කරගන්නට සමත් වූයේ ඉලක්ක කරගත් සංඛ්‍යාවෙන් සියයට 15-20 ක් පමණි. ඔක්තෝබර් 22 වැනිදා, ආහාර කැඳවුම් ක්‍රියාවලිය වේගය වැඩි කරන වැයමක් හැටියට, යුක්රේනය සහ උතුරු කෝකසස් වෙත අතිරේක කොමිසම් දෙකක් පොලිට්බියුරෝව යවන ලදී. එකක ප්‍රධානියා ව්‍යවේස්ලාව් මොලොටොව් වූ අතර අනෙක මෙහෙයවන ලද්දේ ලැසාර් කැගනොව් විසිනි.⁷ නොවැම්බර් මස 2 වැනිදා, ගෙන්රිඩ් යාගෝඩා ද ඇතුළත් කැගනොව්ගේ කොමිසම රොස්ටොව්-ඔන්-ඩොන් (Rostov-on-Don) වෙත පැමිණියහ. ඔවුන් වහාම උතුරු කෝකසස් ප්‍රදේශයේ පක්ෂ දිස්ත්‍රික්ක ලේකම්වරු සියල්ලන්ගේම රැස්වීමක් කැඳවූහ. එහි දී පහත යෝජනා අනුමත කරගත්හ: “ධාන්‍ය එකතු කිරීමේ සැලසුමේ විශේෂයෙන්ම ලැප්පා සහගත අසාර්ථකත්වය නිසා, කුලාක් සහ ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්ගේ කඩාකප්පල්කාරී පද්ධති සියල්ලම වෙන්කර දැමීමේ වගකීම සියළු පරිස්ථානීය පක්ෂ සංවිධාන වෙත පැවරෙන අතර, මේ කඩාකප්පල් කිරීම් සඳහා පෙරමුණ ගෙන සිටින දුෂ්කර පළාත් වල සිටින කොමියුනිස්ට්වාදීන් සහ සාමූහික ගොවිපල සභාපතිවරුන් තුළ ඇති ප්‍රතිවිරෝධය ද පාගා දැමිය යුතුයි.” අප්‍රේබනයට (නිල පද වහරට අනුව) පත්වූ සමහර දිස්ත්‍රික්ක සඳහා පහත මෙහෙයුම් යොදා ගැනෙයි: වහාම කඩ සාප්පු වලින් සියළුම නිෂ්පාදන ඉවත් කිරීම, වෙළඳාමට සම්පූර්ණ තහනමක් පැනවීම, සියළු ණය වහාම ගෙවිය යුතු වීම, හදිසි අතිරේක බදු පැනවීම, සහ GPU සභායෙන් සියළු “කඩාකප්පල්කරුවන්,” “විදේශික කාරකයන්,” සහ “ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්,” ඉක්මණින් අත් අඩංගුවට ගැනීම. කඩාකප්පල්කරුවන් ඇතැයි සැක කරද්දී, දැවැන්ත පරිමාණයෙන් ජනගහනය පිටමං කර යවන ලදී.

⁵ GARF, 1235/2/1521/71-78; Nicholas Werth and Gael Moulelec, *Rapports secrets soviétiques, 1921-1991: La société russe dans les documents confidentiels* (Paris: Gallimard, 1994), pp. 152-155.

⁶ GARF, 3316/2/1254/4-7.

⁷ N. A. Ivnitskii, *Kollektivizatsiya i raskulachivanie* (Collectivization and dekulaliation) (Mosco: Izd-vo Magistr, 1996), pp. 192-193.

1932 නොවැම්බර් මාසය, කඩාකප්පල්කරුවන්ට එරෙහිව සටන් පටන් ගැනුණු පළමු මාසයයි. දුෂ්කර පළාත්වල සිටි කොමියුනිස්ට්වරුන් 5,000 ක්ව, ආහාර කැඳවුම් මෙහෙයුම් කඩාකප්පල්කාරීන් සම්බන්ධයෙන් “අපාරධමය ලෙසින් කිසිවක් ගණනට නොගෙන සිටීම” ගැන වරදකරුවන් යැයි විනිශ්චය කරන ලදී. උතුරු කෝකසස් ප්‍රදේශයේ සමූහකරණ ගොවිපල ශ්‍රමිකයන් 15,000 ක් ද අන් අඩංගුවට ගන්නා ලදී. මෙය කෘෂිකාර්මික නිෂ්පාදන සම්බන්ධයෙන් ඉහළ ක්‍රමෝපායයක් විය. දෙසැම්බර් මාසයේ දී සමස්ත ගම්මාන ලෙසින් විශාල පිටමං කිරීමේ මෙහෙයුම් ඇරඹුණි. එයාකාර මෙහෙයුම් මීට කළින් එනම් 1920 දී ද අත්විඳ සිටි කොසැක් හමුදා යැයි සැලකෙන ලද (stanisty) අයවද එයට අයත් වූහ.⁸ විශේෂ ශ්‍රමික ජනාවාස වෙත පිටමං කිරීම් සංඛ්‍යාව යළිත් වේගයෙන් ඉහළ ගියේය. 1932 දී ගුලාග් වාර්තා පෙත්වන්නේ පිටමං කරන ලද්දවුන් 71,236 ක් පැමිණි වගයි; ඊට පසු අවුරුද්දේ අලුතින් “විශේෂයෙන් අවතැන් වූවන්” සංඛ්‍යාව 268,091 දක්වා දැඩි ඉහළකට නැග්ගේය.⁹

යුක්රේනයේ දී මොලටොව් කොමිසම එයාකාරයෙන්ම මෙහෙයුම් පටන් ගත්හ. ඉහත විස්තර කරන ලද පරිද්දෙන් එලව්පාක අත්විඳින්නට සිද්ධවෙන ආකාරයෙන්, ආහාර කැඳවුම් ඉලක්කයන් පියවන්නට සමත් නොවූ දිස්ත්‍රික්ක සියල්ලම කොමිසම විසින් අපලේඛනය කළහ: පරිස්ථානීය පක්ෂ පරිපාලන ශුද්ධකරණයට ලක් කළහ, සාමූහික ගොවිපොළ ශ්‍රමිකයන් පමණක් නොව “නිෂ්පාදනය අඩු කරන” යැයි සැක කරන ලද කළමනාකරුවන්වද අන් අඩංගුවට ගත්හ. වැඩි කල් නොයා එවැනිම මෙහෙයුම් ධාන්‍ය නිෂ්පාදනයේ යෙදී සිටින අනෙකුත් ප්‍රදේශයන් වෙත ද යොදා ගැනීම පටන් ගැනිණ.

මෙම රජය විසින් යොදා ගත් මර්දනීය මෙහෙයුම් වලින් ගම්බද වැසියන්ට එරෙහි යුද්ධය ජයගත හැකිවිද? පැහැදිලිවම නැත, යැයි නොවොරොස්සික් හි ඉතාලි තානාපතිවරයා යවන එක පැහැදිලි වාර්තාව පෙන්වයි:

සෝවියට් දේශය බලවත්ය, අවි වලින් පිරී ඇත, ඒත් මෙවැනි යුද්ධයක් කරන්නට එයට නොහැකියි. ස්ටෙප් මිටියාවතේ යුද පෙරමුණු පෙළගස්වන හැකි සතුරෙක් නැත. හතුරු සෑම තැනකම සිටින්නෙකි. එසේම කුඩා මෙහෙයුම් වලින් පෙරමුණු බොහොමයක් තුළ සටන් වැදීම අවශ්‍යයයි: මෙන්න තියෙනවා උදලු ගාන්න අවශ්‍ය බිමක්, අතන තියෙනවා හොණ්ඩරයක් බැගින් ගැසූ ඉරිඟු ගොඩවල්; ට්‍රැක්ටරයක් මෙතැන කැඩීලා, තවත් එකක් අතන කඩාකප්පල් ක්‍රියාවකට හසුවෙලා; තුන් පංගුවක් සොයා ගන්නට නැහැ... ධාන්‍ය ගබඩාවකට කඩා වැදීලා, ගිණුම් පොත් ව්‍යාජයි, සාමූහික ගොවිපලේ අධ්‍යක්ෂකවරු නොහැකියාව නිසා ද නැත්නම් වංක බව නිසාද දන්නෑ අස්වැන්න ගැන කිසි විටෙක ඇත්ත කියන්නෙ නැහැ... හතුරු හැම නිවෙසකම, ගමෙන් ගමට. ඒක හරියට පෙන්නෙරයකින් වතුර අරන් යන්න හදනව වගේ වැඩක්.¹⁰

හතුරු පරාජය කිරීමට තිබුණේ එක විසඳුමක් පමණි: ඔහුව භාමනයේ තබා ඉවත් කිරීමයි.

1932-33 හේමන්තය සඳහා “අත්‍යවශ්‍ය ආහාර තත්වය” පිළිබඳ අවදානමක් ගැන පළමු වාර්තා මොස්කව් වෙත ළඟා වූයේ 1932 ගිම්හානයේ දී ය. “අස්වැන්න විශිෂ්ට ලෙසින් හොඳ වූ පැති වල පවා සාගතයක් ඇතිවීමේ සැබෑ අවදානමක්,” ඇතැයි කියා අගෝස්තු මාසයේ මොලටොව් විසින් හෙලිටිබියුරෝව වෙත වාර්තා කළේය. ඒත් වැය කුමක් වුවත්, තව දුරටත් කළින් සැලසුම් කළ ලෙසින්ම එකතු කිරීම කරගෙන යෑම ඔහුගේ අභිප්‍රාය විය. ඒ මාසයේ දී ම, කසකස්තානයේ ජනතා කොමිස්සාර්වරුන්ගේ කවුන්සිලයේ සභාපති වූ පියතෝර් ඉසයේව් එම ජනරජයේ සාගතයේ පරිමාණය ගැන ස්ථාලීන් දැනුවත් කළේය. එහි සාම්ප්‍රදායික ස්ථීර වාසස්ථාන නැති ආර්ථික රටාව නිසා පනවන ලද සමූහකරණ සහ බලාත්කරයෙන් නැවත පදිංචිකරවන වැඩ සටහන් මුළුමනින්ම අකර්මන්‍ය වී තිබිණ. උග්‍ර ස්ථාලීන්වරුන් වූ යුක්රේනයේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ පළමු ලේකම් ස්ටැනිස්ලාස් කොසියර් සහ නෙප්‍රොපෙට්‍රොවිස්ක් ප්‍රදේශයේ පළමු පක්ෂ ලේකම් වූ මිකායෙල් බටායෙව්ව් පවා එකතු කිරීමේ සැලසුම් අඩු කරමින් සැලසුම් වෙනස් කරන්න යැයි ඉල්ලූහ. “අනාගත නිෂ්පාදනය නිර්ධන පංති රාජ්‍යයේ අවශ්‍යතා අනුව ඉහළ යා හැකියාව සඳහා පමණක් වත්,” යැයි 1932 නොවැම්බර් මාසයේ දී බටායෙව්ව්, මොලොටොව් වෙත ලියා යැවීය, “සාමූහික ගොවියන්ගේ අවම අවශ්‍යතා අපි සැලකිල්ලට ගන්න ඕන, නැත්නම් ලබන අවුරුද්දේ අස්වැන්න ගන්න වපුරන්න කිසිම කෙනෙක් ඉතිරි වෙලා නොසිටීවි.”

⁸ Ibid., pp. 198-206.

⁹ V. N. Zemskov, “Kulatskaya ssylka v 30-ye gody” (The deportation of kulaks in the 1930's), *Sotsiologicheskie issledovaniya*, no. 10 (1991), 4-5.

¹⁰ Graziosi, “Lettres de Kharkov,” p. 51.

“ඔබේ ඉන්නේ බරපතල ලෙසින් වැරදි ස්ථාවරයක, සහ එය කිසිත් ලෙසකින් බොල්ෂෙවික්වාදී නෙමෙයි,” මොලොටොව් පිළිතුරු දුන්නේය. “බොල්ෂෙවික්වාදී අපිට රජයේ අවශ්‍යතා — පක්ෂයේ යෝජනා වලින් සුපරීක්ෂාකාරීව නිර්වචන කරන ලද අවශ්‍යතා— දෙවැනි තැනකට දැමීම ඔරොත්තු දෙන්නෙ නැහැ. ඒවා මුලින්ම කළ යුතු දේවල් හැටියට නොසලකා හරින්නට කොහෙත්ම බැහැ.”¹¹ දින කිහිපයකට පසුව, නියම කළ ප්‍රමාණ පුරවන්නට අසමත් වූ සාමූහික ගොවිපොළ සියල්ල සඳහා වැටලීම් නියම කරමින් පොලිටබියුරෝවෙන් එවූ ලිපියක් පරිස්ථානීය අධිකාරීන්ට ලැබිණ. මෙවර ඒවායේ තිබුණ සියළු දාහ්‍ය ඉවත් කරන්න යැයි — ඊ ළඟ වසරේ අස්වැන්න සඳහා වපුරන්නට නියමිත සංචිත ද ඇතුළුව— ඔවුන්ට අණ ලැබුණි.

තමන්ගේ අල්ප සංචිත බාර දෙන්නට යැයි බලාත්කාර තර්ජනය සහ සමහර විට වධ හිංසා ද අත් විඳින්නට සිද්ධ වෙද්දී, එසේම කැමට මිල දී ගැනීමේ හැකියාව සහ ඊට මුදල් පවා නැති වී යද්දී, මේ සරු කෘෂිකාර්මික ප්‍රදේශවල මිලියන ගණනක ගම්බද ජනතාවට නගර බලා ඇදෙනවා හැරෙන්නට වෙන කළ හැකි යමක් නොවීය. දෙසැම්බර් 27 වැනිදා, කෙසේ වුවද, ගම්බද වෙතින් ඇදෙන ජනතාව නවත්වන වැයම දකින්නට ලැබුණි. “සමාජයීය පරපෝෂිතයන් වද කිරීම,” සහ “ටවුම් වෙත කුලාක් රිංගා ගැනීම” හා සටන් වදින්නට ආණ්ඩුව, සියළු පුරවැසියන් අභිවාර්යෙන්ම ලියාපදිංචි විය යුතු වූ නව හැඳුනුම්පත් හඳුන්වා දුන්න. ජීවිත ගලවා ගැනීම සඳහා පළා යන ගම්බද වැසියන්ට මේ 1933 ජනවාරි 22 වැනිදා නීතිය නිසා භාමනයේ සිටි මිලියන ගණනාවකට මරණය තීන්දු කළේය. මොලොටොව් සහ ස්ටාලින් විසින් අත්සන් කළ නියමයෙන් පරිස්ථානීය අධිකාරීන්ට, සහ සියල්ලන්ටම ඉහළින් GPU වෙත, “ටවුම් බලා විශාල කණ්ඩායම් වලින් එන උතුරු කෝකසස් සහ යුක්රේනයෙන් එන ගම්බද වැසියන් හැකි ඕනෑම ක්‍රමයකින්” තහනම් කරන්න යැයි උපදෙස් ලැබිණ, “මේ ප්‍රතිවිප්ලවීය කාරයක් අත් අඩංගුවට ගත්තට පසුව, ඔවුන්ව ඔවුන් මුලින් ජීවත් වූ ස්ථානයට රැගෙන යා යුතුයි.” වක්‍රලේඛනය තත්වය මෙසේ පැහැදිලි කරන ලදී: “මේ දැවැන්ත ගම්බදවාසී ජන සමූහයේ නික්ම යාම සංවිධානය කර ඇත්තේ සෝවියට් රෙජිමයේ හතුරන්, ප්‍රතිවිප්ලවීයකරුවන්, සහ සමූහකරණ ක්‍රියාවලියට එරෙහිව විශේෂයෙන්ද, පොදුවේ සෝවියට් ආණ්ඩුවට එරෙහිව පෝලන්ත ඒජන්තවරු විසින් ගෙන යන ප්‍රොපගැන්ඩා කුමන්ත්‍රණයක් යැයි, පෙන්වන නිශ්චිත සාක්ෂි ප්‍රධාන කමිටුව සහ ආණ්ඩුව සතුට ඇත.”¹²

සාගතයෙන් බැට කන ලද සියළු ප්‍රදේශයන් තුළ දුම්රිය ප්‍රවේශපත් අලෙවිය වහාම නවත්වන ලදී. තම දිස්ත්‍රික්ක වලින් පිටත්වීමට නොහැකිවන පරිද්දෙන් GPU විසින් විශේෂ මාර්ග බාධක දමන ලදී. 1933 මාර්තු මස මුල දී රහස් පොලිසියේ වාර්තාවකින් පෙනී යන්නේ මේ නගරවලට ඇදී එන භාමනින් සිටින ගම්බද වැසියන් සීමා කරනු සඳහා ගත් මෙහෙයුමේ දී එක මාසයක දී පමණක් 219,460 ක ජනතාවක් නවත්වන ලද බවයි. ඔවුන් ජීවත් වූ තැන්වලට 186,588 ක් ආපසු රැගෙන යන ලද අතර ඉතිරිය අත් අඩංගුවට ගෙන දඬුවම් දෙන ලදී. නගර වලින් පිටුවහල් කරන ලද ජනතාවට අත් වූ ඉරණම ගැන කිසිත් සඳහනක් එහි නැත.

ඒ කාරණාව සම්බන්ධයෙන් තතු හෙළි කරන තෙස්තමේන්තුවක් ලැබෙන්නේ, සාගතයෙන් දැඩි සේ බැට කෑ තිබුණ ප්‍රදේශයක් වූ බාකිව් හි ඉතාලි තානාපතිවරයා වෙතිනි:

සතියකට පෙර, අත්හැර දමා ඇති දරුවන් ආරක්ෂා කිරීමේ වැයම වෙනුවෙන් විශේෂ සේවාවක් පිහිටුවන ලදී. පිටිසරබද පැතිවල දිවි ගලවා ගැනීමේ බලාපොරොත්තු සුන්වීම නිසා නගර වෙත රොත්ත පිටින් ඇදී යන ගම්බද වැසියන් සමඟ රැගෙන ආ දරුවන් සහ දෙමව්පියන් ආපසු ගම් බලා මිය ඇදෙන්නට යෑම නිසා අත්හැර දමා ගිය දරුවන් ද මෙහි සිටිති. ඔවුන්ගේ බලාපොරොත්තුව නගරයේ සිටින කවුරු හෝ ඔවුන්ගේ දරුවන් රැකබලා ගන්නට සමත් වේ යැයි කියාය... ඉතින් දැන් සතියක් තිස්සේ, නගරය, සුදු නිල ඇඳුම් ඇඳගත් ආවතේවකරුවන් (*dvorniki*) විසින් මුරකරමින් පවතී, ඔවුන් දරුවන් එකතු කර ළඟම ඇති පොලිස් ස්ථානයට ගෙනියති... මැදියම් රැයේ දී පමණ ඔවුන් සියල්ලන්වම ට්‍රක් රථ වලින් සෙවරොඩොනෙට්ස්ක් (*Severodonetsk*) බඩු ප්‍රවාහන නැවතුම්පොළට ගෙන යනු ලැබේ. සියළු දරුවන් සොයාගත හැක්කේ දුම්රිය ස්ථානවල සහ දුම්රිය ඇතුළේය, ගම්බද පවුල්, වයසක උදවිය, සහ දවස පුරා එකතු කරන ලද ගම්බද වැසියන් සියල්ලම... වෛද්‍ය කණ්ඩායමක් විසින් යම් ආකාරය තෝරාගැනීමේ ක්‍රියාවලියක් කරනු ලබයි... තවමත් ඉදිමි නොමැති සහ යම් තරමක දිවි ගලවා ගත හැකි තත්වයක පසුවෙන්නේ නම් එවැන්නෙක්ව බොලොඩ්නායා ගෝරා (*Kholodnaya Gora*) ගොඩනැගිලි වෙත යවනු ලබයි. එතැන 8,000 ක පමණ නිතර දැකිය හැකි පිරිසක් විශාල හැඟරයන්වල පිදුරු ඇඳත් මත මිය යමින්

¹¹ Ivnskii, *Kollektivizatsia i raskulachivanie*, pp. 198-199.

¹² *Ibid.*, p. 204.

සිටිති. ඔවුන් අතර බහුතරය දරුවන් වෙති. ඉදිමෙන්නට දැනටමත් පටන්ගෙන ඇති ජනතාව බඩු දුම්රිය වලින් ගෙන යනු ලබයි. ඔවුන් නගරයෙන් සැතපුම් හතළිහක් පමණ දුරකට ගෙන ගොස් අත්හැර දමනු ලබන්නේ එවිට ඔවුන්ට කාටවත් නොපෙනී මිය යා හැකි පරිද්දෙනි. ගමනාන්ත වෙත ඔවුන් පැමිණෙද්දී, දැවැන්ත අගල් භාරනු ලැබේ. මිය ගියවුන් මැදිරිවලින් එළියට උස්සාගෙන යති.¹³

1933 ගිම්හානයේ දී පිටිසරබද මරණ මට්ටම එහි උච්චතම අවස්ථාවේ තිබිණ. කුසගින්න මදිවාට, ටයිෆය් උණ ද ඉක්මණින් සාමාන්‍යයක් වන්නට පටන් ගැනිණ. භාර පන්දහසක් පමණ ජනගහනයකින් යුතු වූ නගරවල සමහර අවස්ථාවල දිවි ගලවා ගන්නට සමත් වූයේ දාහතර දෙනෙකුට අඩු සංඛ්‍යාවක් පමණි. මිනීමස් අනුභවය සම්බන්ධ සටහන් GPU වාර්තා වලින් මෙන්ම බාබිව් වෙතින් ලැබෙන ඉතාලි තානාපති නිවේදන වලද සඳහන් වූහ: “කුසගින්නේ හෝ ටයිෆය් උණ නිසා මිය ගිය 250 කට වැඩි පිරිසකගේ මෘතශරීර සෑම රාත්‍රියක දී ම එකතු කරගනු ලැබීය. මේ සිරුරු බොහොමයකගේ ආමාශය තුලින් විශාල දික් සිදුරක් කපා අක්මාව අයින් කරගෙන තිබුණි. පොලීසිය අවසානයේ දී මේ අබිරහස් ‘අභිචේදනය කරන්නන්ව’ සොයාගත්හ. පොලේ විකුණන මස් පයි සඳහා පිරවුමක් හැටියට ඒ මස් යොදාගන්නවා යැයි ඔවුන් පාපෝච්චාරණය කළහ.”¹⁴

1933 අප්‍රේල් මාසයේ මිකායෙල් ෂොලොකොව් (Mikhail Sholokhov) කුබන් නගරය පැත්තෙන් ගමනක යෙදෙමින් සිටියේය. ඔහු ස්ටාලින් වෙත ලිපියක් යවමින් පරිස්ථානීය අධිකාරීන් සාමූහික ගොවිපල ශ්‍රමිකයන් සියල්ලන්ටම ශාරීරික වධහිංසා දෙන බවත් ඔවුන්ගේ ඉතිරි වී ඇති සියළු ආහාර බලාත්කාරයෙන් පවරාගන්නා බවත් ගැන සවිස්තර ලෙසින් දැන්වීය. පළමු ලේකම් විසින් යම් ආකාරයක ආහාර සහනාධාරයක් එවිය යුතු යැයි ඔහු උද්යාවනය කළේය. මේ ඔහුගේ අප්‍රේල් 4 වැනිදා ලියුමේ සමහර කොටස්:

උතුරු කෝකසස් හි අනෙකුත් දිස්ත්‍රික්ක බොහොමයක් ලෙසින්ම, වෙචෙන්ස්කි (Vechenski) දිස්ත්‍රික්කය ද, මේ වසරේ ධාන්‍ය කෝටාව පුරවන්නට අසමත් වූයේ යම්කිසි “කුලාක් කඩාකප්පල්කාරී කමක්” නිසා නොවේ, පරිස්ථානීය පක්ෂ මූලස්ථානයේ ඇති නරක නායකත්වය නිසයි...

පසුගිය දෙසැම්බර් මාසයේ පක්ෂයේ ප්‍රාදේශීය කමිටුව, රජයේ එකතු කිරීම් මෙහෙයුම වේගවත් කිරීමේ අරමුණෙන්, ඔව්වින්නිකොව් පූර්ණ බලධාරියා එවන ලදී. ඔහු පහත වැඩසටහන් අනුගමනය කළේය: (1) ඔහු සියළු ධාන්‍ය කැඳවන ලදී, එයට මේ වසරේ වගාව සඳහා සාමූහික ගොවියන් අතින් වපුරන්නට නියමිත වූ සාමූහික ගොවිපල නායකයන් විසින් කළින් වෙන් කරන ලද කොටස් ද අයිති වූහ. (2) සාමූහික ගොවීන් විසින් රජයට ලබාදිය යුතු සමස්ත කෝටා ප්‍රමාණය අනුව ඔහු පවුල් බෙදා වෙන් කළේය. මෙහි ක්ෂණික ප්‍රතිඵලය වූයේ ආහාර කැඳවුම් පටන් ගනිද්දී, ගම්බද වැසියන් ධාන්‍ය සැඟවීම සහ වළ දැමීමයි. සොයාගත් මුළු සමස්තය හොණ්ඩර 5,930 ක් විය... ඉතින් මෙන්න ඒ ටොන් 593 සොයා ගන්නට යොදාගත් සමහර ක්‍රම, සමහර ප්‍රමාණ 1918 වසරේ සිට වළ දමා තිබෙන ලද ඒවායි:

“ශීතල” ක්‍රමය: ශ්‍රමිකයාගේ ඇඳුම් සියල්ල ඉවත් කර සීතලේ හැඟරයේ සම්පූර්ණයෙන් නිර්වස්ත්‍රව තැබීම. සමහර විට සමස්ත සාමූහික ශ්‍රමික කණ්ඩායම් වලට මෙයාකාරයෙන් සලකන ලදී.

“උණු” ක්‍රමය: ස්ත්‍රී ශ්‍රමිකයන්ගේ දෙපා සහ සායේ වාටිය පැටොල් වලින් පොඟවා අනතුරුව එයට ගිනි දල්වන ලදී. ගිනිදැල් නිවා දමා යළි යළිත් එයම කරන ලදී...

නපොලොව්ස්කි (Napolovski) සාමූහික ගොවිපලේ දිස්ත්‍රික්ක කමිටුවේ පූර්ණ බලධාරියා වූ ප්ලොට්කින් (Plotkin) නැමැත්තෙක් සාමූහික ශ්‍රමිකයන්ව බලාත්මක බලය යොදවමින් උදුන් මත තදින් රත් වෙන තෙක් දිග හැරෙන්නට සලස්වන ලදී; අනතුරුව ඔහු ඔවුන්ව සිසිල් කළේ හැඟරයේ නිර්වස්ත්‍රව තැබීමෙනි...

ලෙබ්‍යාසෙන්ස්කි (Lebtazhenski) සාමූහික ගොවිපලේ ශ්‍රමිකයන් සියල්ලන්වම තාප්පයක් අසල පේළියට සිටගන්නවා වෙඩි තබා මරණ ලෙසක් ඇඟවූයේය.

මට එවැනි උදාහරණ ගණනාවක් දිය හැකියි. මේවා ක්‍රමයේ “අපහරණ” නොවෙති; මේවා දැනට පවතින ධාන්‍ය එකතු කරන ක්‍රමයයි.

¹³ Graziosi, “Lettres de Kharkov,” pp. 59-60.

¹⁴ Ibid., p. 79. Robert Conquest, *Harvest of Sorrow* (New York: Oxford University Press, 1987), pp. 267-296.

මෙම ලිපිය මධ්‍යම කමිටුවේ අවධානයට යොමුවීම සුදුසු යැයි ඔබට පෙනී යනවා නම්, එහෙත්ම කරුණාකාර අපට සැබෑ කොමියුනිස්ට්වාදීන් කිහිපදෙනෙක් එවන්න, සාමූහික ගොවිපල ක්‍රමයට මරාන්තික පහරක් එල්ල කර ඇති මේ ජනතාවගේ වෙස් මුණු ගලවා දමන්න. අපේ එකම බලාපොරොත්තුව ඔබයි.¹⁵

මැයි 6 වැනිදා ඔහු එවන පිළිතුරේ, කරුණාවක් මවා පාන්නට ස්ථාලිත් කිසිදු වෑයමක් නොගත්තේය:

ආදරණීය ෂොලොඛොව් සහෝදරයා,

මට ඔබේ ලියුම් දෙකම ලැබුණා, එසේම ඔබ ඉල්ලා ඇති දේවල් සපයා ඇත. ඔබ සඳහන් කළ කාරණා විසඳන්නට ශ්කිරයතොව් (Shkiryatov) සහෝදරයා එවා ඇත. මම ඔබෙන් ඉල්ලනවා ඔහුට සහාය දෙන්න කියා. ඒත්, සහෝදරයා, මට කියන්න ඕනා එය පමණක් නොවේ. ඔබේ ලිපි දෙකෙන් නිරූපනය වෙන්නේ විෂයමූලික බවෙන් ඉතා දුරස්තර විනයක්, මම කැමතියි ඒ ගැන වචන කිහිපයක් කියන්නට.

මම දැනටමත් ඔබට මේ ලිපි ගැන ස්තූති කරල තියෙනව, එයින් පෙන්වන්නේ අපේ ක්‍රමයේ ඇති සුළු අඩුපාඩුවක්. ඒ ක්‍රමයෙන් අපි හොඳක් කරන්න යන්නේ, සහ අපේ හතුරන්ව පරාජයට. අපේ සමහර පක්ෂ නිලධාරීන් අපේ යාළුවන්ට පහර දෙනව. සමහර අවස්ථාවල මේ ගැන ඉතා පරපීඩකාමී විදියට හැසිරෙනව. ඒත් මේ අදහස් වලින් ඔබ වැරදියට හිතන්න එපා මම ඔබ කියන සියල්ල සමඟ එකඟවෙනව කියල. ඔබ සිද්ධ වෙන දේවල්වල එක පැත්තක් පමණක් දැකලා එය ඉතා බලවත් ලෙසින් විස්තර කරනව, ඒත් එය තවමත් සිද්ධවෙන දේවල්වල එක පැත්තක් පමණයි. දේශපාලනයේ දී වැරදීම් නොවෙන්න —එසේම ඔබේ ලිපි තුළින් ද, මේ අවස්ථාවේ දී, ඒවා සාහිත්‍ය නොවේ, ඒවා මුළුමනින්ම දේශපාලනයයි- අයෙක් යථාර්ථයේ තවත් පැත්තක් දකින්නත් ඕන —ඔබේ දිස්ත්‍රික්කයේ පමණක් නොවේ, ඒත් බොහෝ දිස්ත්‍රික්කවල— වැඩ වර්ජනවල යෙදුන, කඩාකප්පල්කාරී ක්‍රියා සිද්ධ කළා, සහ රතු හමුදාවේ ශ්‍රමිකයන්ව පාත් නැතිව තියන්න සූදානම් වුණා! මේ කඩාකප්පල්කාරී බව නිහඬ සහ ඉතා සාමකාමී ලෙසකින් පෙන්වීමේ සාධකය (කිසිත් ලේ හැලීමක් සිද්ධ වූයේ නෑ) කිසි වෙනසක් කරන්නේ නැහැ— මේ ජනතාව උවමනාවෙන්ම සෝවියට් රාජ්‍යය අවතක්සේරු කරන්නට වෑයම් කළා. ඉතින් එය මරණය දක්වා සටනක්, ෂොලොඛොව් සහෝදරයා!

ඉතින් ඇත්තටම අපේ සේවකයන් විසින් කරනු ලැබූ සියළු අපහරණ මෙයින් සාධාරණීය කරන්න බැහැ. වරදකාරී සුළු දෙනාට ඔවුන්ගේ ක්‍රියා ගැන පිළිතුරු සපයන්නට සිද්ධ වේවි. නමුත් ඔබේ ලියුම කියවන කවුරු හරි අයෙක් හිතන පරිද්දෙන්, අපේ ගෞරවනීය ශ්‍රමිකයන් යනු අහිංසක බැටළු පැටියන් ගෙන් ඉතාමත් වෙනස් බව වටහාගන්නට ඉතා පහසුයි.

මම බලාපොරොත්තු වෙනවා ඔබ හොඳින් සිටිනවා කියා, සහ මම උණුසුම් අතට අත දීමක් ඉදිරිපත් කරනවා. ඔබේ, ජේ. ස්ථාලිත්.¹⁶

1933 වසරේ දී, මේ මිලියන ගණනක ජනතාව කුසගින්නේ මිය යද්දී, සෝවියට් ආණ්ඩුව ධාන්‍ය අපනයනයේ තවදුරටත් නියැළී සිටියහ. ඔවුන් ධාන්‍ය හොණ්ඩර මිලියන 18 ක් පිටරට යැවීමේ “කාර්මිකරණය වෙනුවෙනි.”

ඉතා මෑත කාලයක් වෙන තෙක් රහසිගතව තබා ගැනෙන ලද 1937 සහ 1939 වර්ෂවල ජන විකාශන පුරුලේඛන සහ ජන සංගණනය භාවිතයෙන් 1933 සාගතයේ පරිමාණය අගැයුම් කිරීමට පුළුවන. භූගෝලීය වශයෙන් කුසගිනි කලාප සමස්ත යුක්රේනය පුරාම, ‘කළු පස්’ ප්‍රදේශයන් හි සමහර කොටස්වල, ඩොන් හි සරු මිටියාවත්, කුබන්, උතුරු කෝකසස්, සහ කසකස්තානයේ බොහෝ පැතිවල පැතිර තිබිණ. මිලියන 40 කට ආසන්න ජනතාවකට සාගතය සහ හිඟය බලපාන ලද්දේය. බාකිව් අවට ඇති දුෂ්කර කලාප වැනි වැඩියෙන්ම හානි සිද්ධ වූ ප්‍රදේශ සලකා බලද්දී, 1933 ජනවාරි සිට ජූනි දක්වා කාලයේ දී මරණ අනුපාතිකය සාමාන්‍යයට වඩා දහ ගුණයකින් ඉහළ ගොස් තිබිණ: 1932 ජූනි මාසයේ සිද්ධ වූ මරණ 9,000 හා සසඳන විට 1933 ජූනි මාසයේ මරණ 100,000 ක් දකින්නට ලැබී තිබිණ. බොහෝ මරණ වාර්තා නොවීය. නගර වලට වඩා පිටිසරබද පෙදෙස්වල මරණ අනුපාතිකය ඉහළින් තිබිණ. ඒත් නගර ද කිසිම ලෙසකින් ගැලවුනේ නැත: බාකිව් නගරයට වසරක දී

¹⁵ Presidential Archives of the Russian Federation, Moscow, 45/1/827/7-22.

¹⁶ Ibid., 3/61/549/194.

වැසියන් 120,000 ක්, ක්‍රැස්නොඩාර් (Krasnodar) නගරයට 40,000 ක් ද, ස්ටාවිරොපොල් (Stavropol) නගරයට 20,000 ක් ද අහිමි වූහ.

ඉහතපත ඇති කුසගිනි කලාප වලට පිටතින්, ආහාර හිඟය නිසා ජනතාව මිය යාම කිසිත් ලෙසකින් සැලකිය යුතු නොවන ප්‍රමාණ වලින් පැවතියේ නැත. මොස්කව් අසල නගරබද කලාප තුළ 1933 ජනවාරි මාසයේ සිට ජූනි මාසය දක්වා මරණ අනුපාතිකය සියයට 50 කින් ඉහළ ගියේය; උදාහරණයක් ලෙසින්, ඉවානොවො නගරයේ, 1932 දී කුසගිනි කැරලි මධ්‍යස්ථානයක්ව තිබෙන ලද්දේ, වසරේ මුල් බාගය තුළ දී මරණ මට්ටම සියයට 35 කින් ඉහළ ගියේය. 1933 වසර තුළ දී, මුළු රට පුරාම සාමාන්‍යයට වැඩියෙන් මිලියන 6 ක මුළු මරණ සංඛ්‍යාවක් දකින්නට ලැබේ. ඒ මරණ වලින් ඉතා මහත් සංඛ්‍යාවක් සෘජුවම කුසගින්න නිසා සිද්ධ වූවා යැයි සැලකෙන නිසා, මේ මුළු ව්‍යසනයේ මරණ සංඛ්‍යාව මිලියන 6 කට ආසන්න විය යුතුයි. යුක්රේනයේ ගම්බද වැසියන් වැඩියෙන්ම දුක්විඳි අයයි, මිලියන 4 කට ජීවිත අහිමි වූහ. කසකස්තානයේ මරණ මිලියනයක් සිද්ධ විය, එහි බහුතරය දකින්නට ලැබුණේ තැන තැන සැරිසරන ගෝත්‍රිකයන්ට ඔවුන්ගේ ගවයන් අහිමි වීමත් සමූහකරණය නිසා එක තැනක පදිංචි වෙන්නට සිද්ධ වීමත් නිසයි. උතුරු කෝකසස් හි සහ ‘කළු පස්’ ප්‍රදේශයේ තවත් මිලියනයකගේ මරණ සිද්ධ වූහ.¹⁷

උගත් ප්‍රජාවට පහර වැදෙන ‘මහා භීෂණය’ ඇතිවෙන්නට වසර පහකට පෙර, පක්ෂය ද ඇතුළුව, කාර්මික පරිපාලකයන් විසින් පංතියකට පසුව පංතියක් සහ සමාජ කණ්ඩායමකට පසුව සමාජ කණ්ඩායමක් බිලිගන්නා මර්දනකාරී ක්‍රමය නිර්මාණය කරන ලද තීරණාත්මක වකවාණුව වූයේ 1932-33 ‘මහා සාගතය’ බව පෙනී යයි. ප්‍රචණ්ඩත්වය, වධහිංසා, සහ සමස්ත ජනගහනයන් මරා දැමීම, තුළින් මහා සාගතය යනාදියෙන් දේශපාලනිකව සහ සමාජයීය ලෙසින් විශාල පියවරක් ආපස්සට තැබීමක් සිද්ධ විය. ප්‍රජා පීඩකයන් සහ පරිස්ථානීය ලෙසින් සිටි හිතුවක්කාර පාලකයන් බහුල ලෙසින් පැතිර ගියහ. ගම්බද වැසියන්ගේ නිෂ්පාදන සහ ඔවුන්ගේ අවසාන කෑම බීම පවා ඔවුන් ලවා අත්හැරවීම සඳහා බලාත්කාරය යොදවා ඕනෑම පියවරක් ගැනීමට ඔවුන් සූදානම්ව සිටියහ. මිලේච්ඡතාවය මතු විය. තාසාද්ග්‍රහණය එදිනෙදා පිළිවෙතක් වූයේය. දරුවන් අත්හැර දැමීම සිද්ධ විය. මිනීමස් කෑම නැවත සිද්ධ විය. බෝවෙන රෝග වසංගත සහ මං පැහැරීම හැම අත පැතිර ගියේය. මිය යන අය සඳහා නව කඳවුරු පිහිටුවන ලද අතර ගම්බද වැසියන්ව නව ආකාරයේ වහල් ක්‍රමයට මුහුණ දීම සඳහා බලාත්මකව යොදවන ලදී. පක්ෂ-රාජ්‍යයේ යකඩ රීතිය රජයන ලදී. සර්ගො ඔර්ඩසෙනිකිඩ්සෙ පැහැදිලිවම සර්ගෙයි කිරෝව්ට 1934 ජනවාරි මාසයේ දී කියූ පරිදි, “1932-33 තත්වය දුටු අපේ සාමාජිකයන් සහ එයට එරෙහිව නැඟී සිටිය අය දැන් වානේ මෙන් පන්නර වී සිටිති. ඉතින් මම හිතනවා ඒ වගේ අය එක්ක, අපිට ඉතිහාසය කිසිදා නොදුටු රාජ්‍යයක් ගොඩනගන්න හැකියි කියල.”

අයෙක් මේ සාගතය, අද යුක්රේන ඉතිහාසඥයන් සහ පර්යේෂකයන් පිරිසක් දක්වන ලෙසින්, “යුක්රේනීය ජනතාවගේ ජනසංහාරය,” හැටියට දැකිය යුතුද?¹⁸ 1932-33 සාගතයේ ප්‍රධාන වින්දිතයන් වූයේ යුක්රේනයේ ගම්බද වැසියන් කියාත්, එසේම මේ “ප්‍රහාරය” 1929 ට කළින් යුක්රේන ප්‍රබුද්ධ ප්‍රජාවට එරෙහිව සිද්ධ වූ පහර දීම් කිහිපයකින් පසුව ආ වගත්, ඔවුන්ට “ජාතිකවාදී අපගාමී” යැයි චෝදනා එල්ල වූ බවත්, සහ 1932 න් පසුව සමහර යුක්රේන කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට එරෙහිව පහර එල්ල වූ බවත් යනාදිය ප්‍රතික්ෂේප කළ නොහැකියි. අන්දේ සබරොව් පෙන්වූ පරිදි, ස්ටාලින් “යුක්රේනගෝබියාවකින්” පෙළුනේය යන්නත් එසේම ප්‍රතික්ෂේප කළ නොහැකියි. නමුත් සාමාන්‍යජාතිකව, සාගතය එලෙසින්ම කුබන් සහ ඩොන් යන කොසැක් ප්‍රදේශ වල ද, සහ කසකස්තාන් හි ද දරුණු විය. මේ අවසාන ජනරජයේ, 1930 සිට, බලාත්මක සමූහකරණය නිසා සහ බලාත්මකව ස්ථීර පදිංචි නැති ගෝත්‍රික ජනතාව පදිංචි කරවීම නිසා අයත් වූ ව්‍යසනකාරී ප්‍රතිඵල වූයේ, වසර දෙකක් ඇතුළත දී සියළු පශු සම්පත් තොගයෙන් සියයට 80 ක් මරා දැමීමයි. ඔවුන්ගේ නිෂ්පාදන අහිමි වී ඔවුන්ව සාගත තත්වයට ඇද දැමීමයි. කසාක් (Kazakh) මිලියන 2 ක් සංක්‍රමණය වූහ: මිලියන බාගයක් පමණ මධ්‍යම ආසියාවට ගියහ, මිලියන 1.5 ක් පමණ චීනයට ගියහ.

¹⁷ N. Aralovets, “Poteri naseleniya v 30-ye gody” (Demographic losses in the 1930s), *Otechestvennaya istoriya*, no. 1 (1995), 135-145; N. Osokina, “Zhertvy golof 1933—Skolko Sikh?” (The victims of the famine of 1933—How many were there?), *Otechestvennaya Istoria*, no. 5 (1995), 18-26; V. Tsaplin, “Statistika zhertv stalinizma” (Statistics of the victims of Stalinism), *Voprosy istorii*, no. 4 (1989), 175-181.

¹⁸ S. Merl, “Golod 1932-1933—Genotsid Ukrainitsev dlya osushchestvleniya politiki russifikatsii?” (The famine of 1932-1933: Genocide of the Ukrainians for the realization of the policy of Russification?), *Otechestvennaya istoriya*, no. 1 (1995), 49-61.

යුක්තය ඇතුළු බොහෝ ප්‍රදේශවල, කොසැක් පළාත්වල සහ විශේෂයෙන්ම 'කළු පස්' ප්‍රදේශයන්හි විශේෂිත ස්ථානවල, බොල්ෂෙවික් රාජ්‍යය සහ ගම්බද වැසියන් අතර 1918-1922 දී පටන් ගත් ගැටුමේ අවසාන කථාංගය වූයේ මේ සාගතයයි. 1918-1922 ආහාර කැඳවුම් වලට සහ 1920-30 සමූහකරණයට දැඩි ප්‍රතිවිරෝධයක් දැක් වූ පළාත් සහ සාගතයෙන් වැඩියෙන්ම පීඩා විඳි පළාත් අතර අපූරු අභ්‍රමවක් දකින්නට ඇත. 1930 දී GPU විසින් සටහන් කර ඇති පරිදි හටගත් ගම්බද වැසියන්ගේ කැරලි 14,000 න්, සියයට 85 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් සිද්ධ වී තිබුණේ 1932-33 සාගතයෙන් "දඬුවම්" ලැබූ කලාපයන් වූහ. සරු සහ වැඩියෙන්ම ක්‍රියාශීලී වූ කෘෂිකාර්මික ප්‍රදේශ, රජයට වැඩියෙන්ම යමක් දෙන්නට හැකි වූ, ඒත් බලාත්කාරයෙන් සමූහකරණය කිරීමේ තාසද්ග්‍රහණ පිළිවෙත නිසා වැඩියෙන්ම අහිමි කරගත්, ප්‍රදේශයන්ම 1932-33 මහා සාගතයෙන් වැඩියෙන්ම ව්‍යසනයට පත් වූ ප්‍රදේශයන් වූහ.

9 සමාජමය පිටස්තර බලපෑම් සහ මැඩලීම් වක්‍ර

ස්ථාලිතවාදී සමාජමය පරිවර්තනයේ දී සමස්තයක් හැටියට වැඩියෙන්ම පීඩා වින්දේ ගම්බද වැසියන් වූවන්, “නව සමාජවාදී සමාජය” තුළ “සමාජමය පිටස්තර කාරකයන්” අනෙක් සමාජයීය කණ්ඩායම් ද ගැරහුමට පාත්‍ර වූහ, ඔවුන්ට සිවිල් අයිතිවාසිකම් නැති වූහ, ඔවුන්ගේ රැකියා වලින් සහ නිවහන් වලින් ඵලියට දමන ලද්දා වූහ, සමාජ තරාතිරමේ තවත් පහළට තල්ලු කර දමන ලද වූහ, සහ ඔවුන්ව පිටුවහල් කරන ලද්දා වූහ. “බුර්ජුවාසි විශේෂඥයන්,” “වංශවතුන්,” පැවිද්දන්, සහ ලිබරල් වෘත්තීන්හි නියැලෙන ලද්දවුන්, ව්‍යවසායකයන්, කඩ සාප්පුකරුවන්, සහ හස්ත කර්මාන්තකරුවන්, යනාදී සියල්ලන්ම 1930 ගණන් මුල දියත් කරන ලද ධනවාදයට විරෝධී විප්ලවයේ වින්දිතයන් වූහ. එසේම “නිර්ධන පංතියේ ශ්‍රමිකයා සහ සමාජවාදය වර්ධනය කරන්නා” යන වර්ගීකරණයට ගැලපෙන්නට අසමත් වූ නගරයේ අනෙකුත් ජනතාව ද විවිධාකාර මර්දන මෙහෙයුම් අත්වින්දහ.

1921 දී රෙජිමය සහ “විශේෂඥයන්” අතර පටන් ගත් සාමයේ විරාමය පැහැදිලිවම සලකුණු කරන්නේ නින්දිත ශබ්ද නඩුවයි. පළමු පස්-අවුරුදු-සැලැස්ම දියත් කරන්නට පෙර එය පැමිණියේ නඩුවේ දේශපාලන පාඩම පැහැදිලි කරමිනි: බොල්ෂෙවික් පක්ෂයේ අරමුණු ගැන විවිධිච්ඡාව, අවිනිශ්චිතය, සහ උදාසීනත්වය දක්වන ඕනෑම දෙයක් ඔපපාතිකව “කඩාකප්පල්කාරී” යැයි ලේබල් ගැසෙන වගයි. සැකය යනු පාවා දීමයි. විශේෂඥයන්ට කරදර කිරීම (Spetsseedstvo) බොල්ෂෙවික්වාදී මානසිකත්වයේ ගැඹුරු පතුල දක්වා මුල්බැස තිබුණාකි. ශබ්ද නඩුවේ දී දෙන ලද දේශපාලනික සංඥාව බිම් මට්ටමේ සිටි අයට මහත් හඬින් සහ පැහැදිලිව ඇසුණි. ආර්ථික කඩා වැටීම සහ ජීවන මට්ටම් ඉතා තියුණු ලෙසින් පහළ යාම නිසා උපදවන ලද ඉවිභංගත්වයන් වල වරද පැටවුනේ රුසියන් විශේෂඥයන්ට (spetsy) යි. 1928 අග වෙද්දී, කළමනාකරුවන් සහ බුර්ජුවාසි ඉංජිනේරුවන් දහස් ගණනින් සේවයෙන් තෙරපා යවා තිබිණ. ඔවුන්ගේ ආහාර සලාක සහ වෛද්‍ය සේවා ලබාගැනීමේ අයිතිය ඉවත් කර තිබිණ; සමහර අවස්ථාවල දී ඔවුන්ව ඔවුන්ගේ නිවාස වලින් ද ඵලවා දමා තිබිණ. 1929 දී රාජ්‍ය සැලසුම් පරිපාලනයේ (ගොස්ප්ලන්), ආර්ථිකය සඳහා වූ සුපිරි ජාතික කවුන්සිලයේ, සහ මුල්‍ය, වාණිජ්‍ය සහ කෘෂිකර්මය සඳහා වූ ජනතා කොමිස්සාරි කාර්යාල වලින් දහස් ගණනක සිවිල් සේවකයන් ශුද්ධ කිරීම් වලට ලක් කරන ලද්දේ ඔවුන් “දක්ෂිණාංශ අපගමනය,” “කඩාකප්පල්කාරී,” නැතහොත් “සමාජමය පිටස්තර පංතියක සාමාජිකත්වය” දක්වන ලද අය නිසයි. මුල්‍ය කටයුතු සඳහා වූ ජනතා කොමිස්සාරි කාර්යාලයේ වැඩියෙන් ජ්‍යෙෂ්ඨ සිවිල් සේවකයන් අතර සියයට 80 ක් පරණ රෙජිමය යටතේ සේවය කරන ලද්දවුන් වීම සැලකිය යුත්තකි.¹

1930 ගිම්හානයේ දී, “විශේෂඥ කඩාකප්පල්කාරීන්” සමඟ රහසිගතව කුමන්ත්‍රණ කරනවා යැයි කියමින් ඇලෙක්සේ රිකොව් (Aleksai Rykov) වැනි “දක්ෂිණාංශිකයන්” සියල්ල ඉවත් කරන්නට ස්ථාලිත තීරණය කළ පසුව, පරිපාලනයේ සමහර ක්ෂේත්‍ර වල ශුද්ධකරණය තීව්‍ර විය. 1930 අගෝස්තු සහ සැප්තැම්බර් මාස වල දී, GPU විසින් ගොස්ප්ලන්, රජයේ බැංකුව (State Bank), සහ මුල්‍ය, වාණිජ්‍යය, සහ කෘෂිකර්මය සඳහා වූ ජනතා කොමිස්සාරි කාර්යාල තුළ සේවය කරන සුප්‍රසිද්ධ විශේෂඥයන් සියල්ල අත් අඩංගුවට ගැනීම යුහුසුළු කරන්නට පටන් ගත්හ. ඒ අත් අඩංගුවට ගැනීම වලට, සුප්‍රසිද්ධ “කොන්ඩ්‍රට්‍යෙව් වක්‍රය” හි නිර්මාතෘ, 1917 සිට තාවකාලික ආණ්ඩුවේ ආහාර සැපයුම් බාරව හිටපු උප ඇමති, සහ මුදල් අමාත්‍යාංශයේ ආර්ථික විද්‍යා අධ්‍යයන ඉන්ස්ටිටියුට් හි අධ්‍යක්ෂකවරයා ද වූ, මහාචාර්ය නිකොලායි කොන්ඩ්‍රට්‍යෙව් (Nikolai Kondratyev) ඇතුළත් වූයේය. කෘෂිකාර්මික අමාත්‍යාංශයේ වැදගත් නිලතල දැරූ මහාචාර්ය නිකොලායි මකරොව් (Makarov) සහ ඇලෙක්සැන්ඩර් චායානොව් (Chayanov); රජයේ බැංකුවේ අධ්‍යක්ෂක මණ්ඩලයේ සාමාජිකයෙක් වූ මහාචාර්ය අන්ද්‍රේ සඩිරින් (Sadyrin); සහ ගොස්ප්ලන් හි සුප්‍රසිද්ධ ආර්ථික සංඛ්‍යානඥයෙක් වූ විලැඩ්මිර් ග්‍රොමන් (Groman) ඒ අතරට වැටෙන අනික් අයයි.²

¹ Moshe Lewin, *The Making of the Soviet System* (London: Methuen, 1995), pp. 330-334.

² Oleg Khlevnyuk, *Politbyuro: Mekhanizmy politicheskoi vlasti v 1930-e gody* (The Politburo: Mechanisms of political power in the 1930's) (Moscow: ROSSPEN, 1996), pp. 40-50.

“බුර්ජුවාසි විශේෂඥයන්” හා සම්බන්ධ කටයුතු සියල්ල ගැන ඔහු සුපරීක්ෂාව සිටීම නිසා, මේ සියළුම දෙනා සම්බන්ධයෙන් පෞද්ගලිකව GPU වෙත උපදෙස් දෙන ලද්දේ ස්ටාලින් විසිනි. සෝවියට් විරෝධී සංවිධාන පද්ධතියක පැවතේය, ඒවා කොන්ට්‍රිවියෙව් ප්‍රධානියා යැයි කියැවෙන “ගම්බද ශ්‍රමිකයන්ගේ පක්ෂය” සහ ඇලෙක්සැන්ඩර් රම්සින් (Ramzin) ප්‍රධානියා යැයි කියැවෙන “කාර්මික පක්ෂය” විසින් සම්බන්ධීකරණය කරන්නේය යැයි පෙන්වන්නට GPU විසින් ඩොසියර හදන ලදී. විමර්ශකයන් විසින් අත් අඩංගුවට ගත් ඒ අය සමහර දෙනෙකු වෙතින් පාපෝච්චාරණ කිහිපයක් ලබාගත්හ. රිකොව්, බුබරින්, සහ සර්ගෙ සිරට්සොව් (Syrtsov) වැනි “දක්ෂිණාංශකයන්” සමඟ තමන්ට සබඳතා තිබුණා යැයි බොහෝ දෙනෙක් පිළිගත්හ. තවත් බොහෝ දෙනෙක්, සෝවියට් විරෝධී සංක්‍රමණය වී ගිය අය සහ පිරිවර රහස් සේවා සංවිධාන වලට සහාය වෙමින් ස්ටාලින් ඉවත් කරන සහ සෝවියට් රෙජිමය පෙරළන තනිකර බොරු කුමන්ත්‍රණ සඳහා තමන්ද හවුල් වුවා යැයි තහවුරු කළහ. මේ කාරණය ගැන තව දුරටත් සොයා බලමින්, GPU විසින් හමුදා ඇකඩමියේ පුහුණුකරුවන් දෙදෙනෙක් වෙතින්, රතු හමුදාවේ සාමාන්‍ය සේවකයන්ගේ ප්‍රධානියා වූ මිකායෙල් ටුචෙව්ස්කි (Tukhachevsky) විසින් මෙහෙයවන ලද්දේය යැයි පාපෝච්චාරණ ලබාගත්හ. සර්ගෙ මීර්ඩිසොනිකිඩිසෙ වෙත යවන ලිපියක ස්ටාලින් පැහැදිලි කරන්නේ ටුචෙව්ස්කිව තමන්ට පෙනී සිටිමින් අත් අඩංගුවට ගන්නා අවදානම ගත නොහැකි බවත්, ඒත් “විශේෂඥ කඩාකප්පල්කරුවන්” වැනි ඊට කුඩා ඉලක්ක වලට පහර දී විනාශ කිරීමෙන් පමණක් තමනට සතුටු විය හැකි යැයි කියයි.³ එයාකාරයෙන් ස්ටාලින්වාදී පක්ෂ මාර්ගයට විරුද්ධ වෙන ඕනෑම අයෙකුට “ත්‍රස්තවාදියෙක්” හැටියට අපරාධයකට හසුකරන බොරු සාක්ෂි නිර්මාණයේ ක්‍රමවේදය 1930 වෙද්දී ඉතා හොඳින් දියුණු කර තිබිණ. ඒත් ඒ කාලයේ දී, ස්ටාලින් විසින් තවමත් පැවති සුළු විරුද්ධ පක්ෂය අධෛර්යමත් කරන්නට සහ තවමත් තීරණයක් නොගත්ත අයට බියෙන් නම්වා ගැනීමට යොදා ගත්තේ සාපේක්ෂ වශයෙන් මධ්‍යස්ථ ක්‍රමවේද පමණකි.

1930 සැප්තැම්බර් 22 වැනිදා ප්‍රාචීන විසින් මූල්‍ය සහ වානිජ්‍ය සඳහා වූ ජනතා කොමිස්සාර් කාර්යාලයන් වල සිවිල් සේවකයන් හතළිස් අට දෙනෙකුගේ “පාපෝච්චාරණ” ප්‍රකාශනය කරන ලදී. ඒ සියල්ලන්ම, “වර්තමාන ආහාර සැපයුමේ අත්දකින දුෂ්කරතා, සහ රිදී කාසි හදිසියේම අතුරුදහන් වීම,” ගැන වගකීම බාරගත්හ. ඊට දින කිහිපයකට පෙර, ස්ටාලින් විසින් දැඩි උපදෙස් මාලාවක් මොලොටොව් වෙත ලියන ලද ලිපියකින් යැවීය: “මේවා කළ යුතුම වේ: (1) මූල්‍ය සඳහා වූ ජනතා කොමිස්සාර් කාර්යාලයේ සහ රජයේ බැංකුවේ සියල්ලන්ම සඳහා රැඩිකල් ශුද්ධකරණ පවත්වන්න, කොමියුනිස්ට් යැයි විශ්වාසය කළ නොහැකි පියටකොව් (Pyatakov) සහ [ඇලෙක්සැන්ඩර්] බ්‍රියුඛනොව් (Bryukhanov) වැනි අයගෙන් එන ඕනෑම විරුද්ධත්වයක් හමුවේ වුවද; (2) මේ සංවිධාන වලට ඇතුල් වෙන්නට සමත් වූ කඩාකප්පල්කාරීන් විස්සක් හෝ තිහකට වෙඩි තියන්න... (3) තවමත් සංසරණයේ පවතින රිදී කාසි සියල්ලම එකතු කරගන්නා වැයම සඳහා රට පුරාම GPU මෙහෙයුම් පිහිටුවන්න.” 1930 සැප්තැම්බර් 25 වැනිදා සිවිල් සේවකයන් හතළිස් අට දෙනෙකුට වෙඩි තබා මරාදැමුණි.⁴

ඊ ළඟ මාස වල දී එයාකාරයෙන්ම විමසූ බොරු නඩු කිහිපයක් දකින්නට ලැබිණ. ඉන් කිහිපයක් පැවැත්වූයේ රහස්ය (in camera), ඊට “ජාතික ආර්ථිකයේ සුපිරි කවුන්සිලයේ” සහ “ගම්බද ශ්‍රමිකයන්ගේ පක්ෂයේ” විශේෂඥයන්ගේ නඩු ද ඇතුළත් වූහ. අනෙක්වා මහජනතාව ඉදිරියේ පැවැත්විණ. “කාර්මික පක්ෂයේ” විශේෂඥයන් අට දෙනෙක් විසින් විදේශීය තානාපති කාර්යාලයන්ගේ පෙළඹවීම මත ආර්ථික පෙරළීම සඳහා කැප වූ විශේෂඥයන් 2,000 ක් සහිත විශාල පද්ධතියක් පිහිටුවන ලදැයි පාපෝච්චාරණය කිරීම, වැනි නඩු ඒවා අතර වූහ. ඒ සියළු නඩු වලින් කඩාකප්පල්කාරීත්වයේ මිථ්‍යාව පතුරවන ලදී. කුමන්ත්‍රණ මිථ්‍යාව මෙන්ම එය ද ඉතා ඉක්මණින් ස්ටාලින්වාදී අයිඩියොලොජියේ කේන්ද්‍රස්ථානයට පත්විය.

1928 සිට 1931 දක්වා, වසර හතරක දී, සිවිල් සේවකයන්ව කාර්යාල වලින් ඉවත් කරනු ලැබීය. එයින් 23,000 ක් “සෝවියට් බලයේ හතුරන්” යැයි වර්ගීකරණය කර ඔවුන්ගේ සිවිල් අයිතීන් ඉවත් කර දැමෙන ලදී.⁵ එලදායින්වය වැඩි කිරීමට තිබුණ පීඩනය අධික වූ නිසා හදිසි අනතුරු සංඛ්‍යාවේ වර්ධනයක් ද, නිෂ්පාදන වල ප්‍රමිතිය සැලකිය යුතු තරමකට පහත බැස තිබීමත්, නිතර නිතර යාන්ත්‍රික දෝෂ නිසා නිෂ්පාදනය ඇණ හිටිමත් දකින්නට ලැබුණ කර්මාන්ත ක්ෂේත්‍රයේ, මේ විශේෂඥයන් සොයා සමාජයට අහිතකර ප්‍රද්ගලයන් යැයි කියා ඔවුන්ට දඬුවම් කිරීම ඉතා මහත් ලෙසින් පැතිර ගියේය. 1930 ජනවාරි සිට 1931 ජූනි දක්වා කාලයේ දී, ඩොන්බාස් ප්‍රදේශයේ සියළු ඉංජිනේරුවන්ගෙන් සියයට 48 ක් එක්කෝ රස්සාවෙන් අයින් කිරීමට නැත්නම් අත්

³ Ibid., p. 49.
⁴ Pisma I. V. Stalina V. M. Molotovu (Letter from J. Stalin to V. Molotov) (Moscow: “Rossiia molodaia,” 1995), pp. 193-194.
⁵ S. Ikonnikov, Sozdanie i deyatelnost obēdinennykh organov TsKK-RKI v 1923-1934 (The creation and the activity of the bureaus of the CCC Worker and Peasant Inspectorate, 1923-1934) (Moscow: Nauka, 1971), pp. 212-214.

අඩංගුවට පත්විය. 1931 මුල් ඛාගයේ දී ප්‍රවාහන ක්ෂේත්‍රයේ පමණක් “විශේෂඥ කඩාකප්පල්කරුවන්” 4,500 කගේ “වෙස්මුණු ගලවන” ලදී. මේ විශේෂඥයන් දඩයම, අලුත් සහ කිසිත් ලෙසකින් පියවිය නොහැකි ලෙසින් අධිකාරීන් විසින් නියම කළ කාර්මික ඉලක්ක, සහ එන්න එන්නම වැඩි වූ වැඩපොළේ විනයක් නොමැතිකම නිසා සෝවියට් කාර්මාන්ත වලට දීර්ඝ කාලීන හානියක් සිද්ධ විය.

ගැටළුවේ පරිමාණය වැටහීමෙන් පසුව, වැරදි නිවැරදි කිරීමේ මෙහෙයුම් කිහිපයක් අනුමත කරගන්නට පක්ෂ නායකයන්ට සිද්ධ විය. 1931 ජූලි 10 වැනිදා පොලිටබියුරෝව විසින් විශේෂඥයන් අතර වින්දිතයන් සංඛ්‍යාව සීමා කරනු සඳහා පියවර ගනු ලැබිණ. පොලිටබියුරෝව විසින් වහාම භාර පන්සිය දහසක “වානේ සහ ගල් අඟුරු කාර්මාන්ත වල සේවය කරන සියල්ලන්ටම ඉහළින්,” ඉංජිනේරුවන් සහ තාක්ෂණවේදීන් නිදහස් කරනු ලැබීය. එසේම, “විශේෂඥයන්ගේ” දරුවන්ට ඉහළ අධ්‍යාපන ආයතනවලට ඇතුල්වීම සඳහා පනවා තිබූ තහනම් අවසන් කළහ. ඒ ඒ අමාත්‍යාංශයේ අවසරය කළින් ලබා නොගෙන “විශේෂඥයන්” අත් අඩංගුවට ගැනීම GPU හට තහනම් විය. මේ පිළිවෙත් දැනුම් දීම යන කාරණයෙන්ම පමණක් පීඩනය සහ අසාධාරණ ලෙසින් වෙනස්කම් කිරීම කොරතම් දුරටකට පැතිර තිබුණාද යන්න පෙනී යයි. ශබ්ද නඩු විභාගයෙන් පසුව, ඉංජිනේරුවන්, කෘෂිකාර්මික විද්‍යාඥයන්, තාක්ෂණවේදීන්, සහ පරිපාලකයන් සිය දහස් ගණනින් මේ ආකාරයේ හිෂ්ණායක වින්දිතයන්වී සිටියහ.⁶

“නව සමාජවාදී සමාජයේ” අවලේඛනය වී සිටි අනෙකුත් සමාජ වර්ගීකරණ අතර විශේෂයෙන්ම වැඩි හානියකට පත්වූයේ පැවිද්දන්ය. 1929 සහ 1930 යන වසර සලකුණු වූයේ සෝවියට් දේශය විසින් පල්ලියට එරෙහිව දියත් කළ දෙවැනි මහා ප්‍රහාරයෙනි. එය ආවේ 1918-1922 කාලයේ පහර දීම් වලින් පසුවයි. 1920 ගණන් අග දී, සෝවියට් රෙජිමයට හිතෙහි බව දක්වන ප්‍රතිඥාවට පැවිද්දන් කිහිප දෙනෙක් විරුද්ධත්වය දැක්වූහ. පල්ලියේ ප්‍රධාන බිෂොප් තනතුරට විධානට පසුව පත් වූ ‘මෙට්‍රොපොලිටන් සර්ගේ’ එය දන්වා සිටි තැනැත්තායි. එසේ වුවත්, සත්‍යලබ්ධික පල්ලිය සෝවියට් සමාජයේ වැදගත් බලයක් ලෙසින් පැවතිණ. 1914 දී ක්‍රියාශීලීව පැවති පල්ලි 54,692 න් 1929 මුල් කාලය වෙද්දී 39,000 ක් තවමත් වන්දනා සේවා පවත්වමින් සිටියහ.⁷ සමස්ත මිලියන 130 ක ජනගහණයෙන් සැබැවින්ම ආගමෙන් කැඩී සිටියේ මිලියන 10 කට අඩු සංඛ්‍යාවක් පමණක් යැයි 1925 දී ආරම්භ කරන ලද “දෙවියන් රහිත සටන්කාමී ලීගයේ” සභාපති එමෙල්යන් යරොස්ලාව්ස්කි (Emelyan Yaroslavsky) පිළිගත්තේය.

1929-30 ආගමික විරෝධී ප්‍රහාරය අදියර දෙකකින් හටගැනිණ. පළමුවැන්න පටන් ගත්තේ 1929 වසන්තයේ සහ ගිම්හනායේ දී ය. 1918 -1922 ආගමික විරෝධී නීතිය නැවත හඳුන්වාදීමෙන් සහ නැවත ක්‍රියාත්මක වීමෙන් එය සලකුණු විය. 1929 අප්‍රේල් 8 වැනිදා පල්ලි ජීවිතය පාලනය කිරීම සඳහා පරිස්ථානීය අධිකාරීන්ගේ බලය වැඩි කිරීම වෙනුවෙන් වැදගත් නීතියක් ප්‍රඥාපනය විය. එයින් සමාජයේ ආගමික ක්‍රියා කටයුතු සඳහා නව සීමා ගෙනෙන ලදී. එතැන් සිට ඕනෑම ක්‍රියාවක්, “සරල ආගමික අභිප්‍රායයන් තෘප්තිමත් කිරීමෙන් ඔබ්බට යනවා නම්,” එය එම නීතියට යටත් විය. ඒ ජනතාව බියට පත් කරන ලද දණ්ඩ නීති සංග්‍රහයේ 58 වැනි නියාමනයේ 10 වැනි වගන්තිය අනුව “සාමූහිකය වෙත දක්වන ඕනෑම ආගමික පූර්ව මත භාවිතයක් .. යනු රාජ්‍ය අස්ථාවර කිරීමකි,” එය “වසර තුනක අවම දඬුවමක සිට මරණ දඬුවම කරා යන ඕනෑම දඬුවමක් දිය හැකි” අපරාධයක් යැයි සම්ප්‍රතිඥා කළේය. 1929 අගෝස්තු 29 වැනිදා ආණ්ඩුව විසින් නව දවස් පහේ වැඩකරන සතිය —දවස් පහක් සේවය, එක නිවාඩු දවසක්- පිහිටුවන ලදී. එහි දී ඉරිදා දිනය නිවාඩු දිනයක් හැටියට ලබාගැනීම කිසිදු ආකාරයකින් කළ නොහැකි වූයේය. මේ පිළිවෙත උවමනාවෙන්ම හඳුන්වා දෙන ලද්දේ “ආගම තුරන් කර දමන අරගලයට පහසු කරවීමටය.”⁸

මේ නීතීන් පසු කාලයේ දැවැන්ත පියවර ලෙසින් එන ආගමික විරෝධී මෙහෙයුම් වලට පූර්වාවිකාවක් පමණකට වඩා වැඩි යමක් නොවීය. 1929 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී පල්ලිවල සියළු ගංචාර රජයට පවරා ගැනිණ. මන්ද, “නගර තුළ සහ පිටිසරබද සිටින ඉතා බහුතර අදේවවාදීන්ගේ නිහඬතාවයේ අයිතියට ගංචාර නාදය බාධා කරන නිසයි.” පල්ලිය සමඟ සම්පව ඇසුරු කරන ඕනෑම අයෙක්ව කුලාක් යැයි සලකා විශේෂ බදු ගෙවන්නට බලාත්මක කරන ලදී. 1928 සිට 1930 දක්වා පල්ලියේ නායකයන් විසින් ගෙවිය යුතු බදු දහ ගුණයකින් වැඩි විය.

⁶ Sheila Fitzpatrick, *Education and Social Mobility in the Soviet Union, 1921-1934* (New York: Cambridge University Press, 1979), pp. 213-217.

⁷ N. Timasheff, *Religion in Soviet Russia* (New York: Sheed & Ward, 1942), p. 64.

⁸ Nicolas Werth, “Le Pouvoir soviétique et l’Eglise orthodoxe de la collectivization à la Constitution de 1936,” *Revue d’études comparatives Est-Ouest* nos. 3-4 (1993), 41-49.

ඒ නායකයන්ගේ සිවිල් අයිතීන් ඉවත් කරන ලදී. එයින් සිද්ධ වූයේ ඔවුන්ට ආහාර සලාක අහිමි වීමත්, වෛද්‍ය සේවා සඳහා අයිතිය නැතිව යාමත්ය. බොහෝ දෙනෙක්ව අත් අඩංගුවට ගැනිණ, පිටුවහල් හෝ පිටමං කෙරිණ. අසම්පූර්ණ වාර්තා වලට අනුව 1930 වසරේ දී පැවිද්දන් 13,000 ක් “කුලාක්හරණයට” ලක් කරන ලදී. බොහෝ ගම් සහ නගරවල සමූහකරණ පිළිවෙත් පටන් ගත්තේ සංකේතමය වශයෙන් පල්ලි වසා දැමීමත් සමඟයි. කුලාක්හරණය පටන් ගත්තේ පරිස්ථානීය ආගමික නායකයන් ඉවත් කර දැමීමත් සමඟයි. 1930 ගම්බද වැසියන්ගේ විරෝධතා සහ කැරලි වලින් සියයට 14 කට ආසන්න ප්‍රමාණයක් හටගත්තේ පල්ලිය වසා දැමීමත් නැත්නම් එහි ගංචාර ඉවත් කිරීමත් සමඟ වීම විශේෂ වැදගත්කමක් ගනියි.⁹ 1929-30 හේමන්තය වෙද්දී ආගමික විරෝධී මෙහෙයුම එහි උච්චතම ස්ථානයේ තිබිණ; 1930 මැයි 1 වෙනිදා වෙද්දී පල්ලි 6,715 වසා දමා හෝ විනාශ කර දමා තිබිණ. 1930 මැයි 2 වැනිදා ස්ටාලින්ගේ සුප්‍රසිද්ධ “සාර්ථකත්වයෙන් බමන ගතිය” යන ලිපියෙන් පසුව, මධ්‍යම කමිටුව විසින් ගෙනෙන යෝජනාවකින්, “ආගමික පූර්ව මත භාවිතයට එරෙහි විප්ලවය විසින් පිළිගත නොහැකි අපගමනයන්, විශේෂයෙන්ම පරිස්ථානීය වැසියන් වෙතින් අනුමැතිය නොලබා පරිපාලනය විසින් පල්ලි වසා දැමීම” හෙළා දකින ලදී. ඒත් ඒ නිල හෙළා දැකීම නිසා කිසිත් ලෙසකින් ආගමික පදනම මත පිටමං කර යවන ජනතාවේ ඉරණම වෙනස් නොවීය.

ඊ ළඟ වසර කිහිපයේ දී මේ පල්ලිය වෙත එල්ල වූ මහා ප්‍රහාර වෙනුවට එය පැවිද්දන් සහ ආගමික සංවිධාන වෙතට දිනපතා පරිපාලනමය වශයෙන් එල්ල වෙන කරදර බවට හැරිණ. 1929 අප්‍රේල් 8 වැනිදා රජය පැනවූ නීතියේ වගන්ති හැට අට කැමති විදියෙන් නිර්වචනය කර ගනිමින්, පල්ලිය වසා දැමීමට එයින් ලැබුණ ඉඩකඩට වඩා සැලකිය යුතු තරමින් ඇතට යමින්, පරිස්ථානීය අධිකාරීන් විසින් සාධාරණීයකරණ මාලාවක් තුළින් ඔවුන්ගේ ගරිල්ලා යුද්ධය ගෙන ගියේය. සැලකිල්ල යොමු වූ ගොඩනැගිල්ලේ “අයහපත් සහිතාරක්ෂක තත්වය හෝ දැඩි සේ පැරණි වීම” නැත්නම් “රක්ෂණ නොගෙවීම,” හෝ බදු නොගෙවීම හෝ තවත් අනේක සංඛ්‍යාවක ආගමික ප්‍රජාව වෙත පනවන ලද ගෙවීම් පැහැර හැර තිබීම යනාදිය සාධාරණීයකරණයට හේතු වශයෙන් යොදා ගත්හ. සිවිල් අයිතීන් සහ ඉගැන්වීමට අයිතීන් ඉවත් කරලීම නිසා, සහ වෙනත් ගෙවන රැකියාවක් ලබාගැනීමේ කිසිදු ඉඩකඩක්ද නොමැති වීම නිසා, “උපයා නොගත් චේතන මත ජීවත්වන පරපෝෂිත කාරකයන්” යන වර්ගීකරණයට ලක්වෙමින්, පැවිද්දන්ට සිද්ධ වූයේ තැනින් තැන සැරිසරමින් සමාජයේ අයිතකට වී රහසිගතව ජීවත් වෙන්නටයි. එයාකාරයෙන්, ප්‍රධාන බිෂොප්වරයා වූ සර්ගේ විසින් සෝවියට් රෙජිමයට පක්ෂපාතීව දුන් ප්‍රතිඥාවෙන් පසුව පල්ලිය ඇතුළත හේද හට ගැනිණ, විශේෂයෙන්ම වොරොනෙස් සහ ටැම්බොව් ප්‍රාන්තවල.

රෙජිමය සහ පල්ලිය අතර කිසිදු ආකාරයකින් වෙන සමථයකට ස්ථිර ලෙසින් විරෝධය දැක්වීම නිසා 1929 දී අත් අඩංගුවට ගන්නා ලද වොරොනෙස් හි බිෂොප්වරයෙක් වූ ඇලෙක්සි බුයි (Aleksai Bui) ගේ අනුගාමිකයන් විසින් ඔවුන්ගේ ස්වාධිකාර පල්ලියක්, “සැබෑ සත්‍යලබ්ධික පල්ලිය,” නමින් පිහිටුවා ගත්හ. එහි බිෂොප්වරයාගේ පල්ලියෙන් පළවා හැර දැමූ තැන තැන සැරිසරමින් සිටි පැවිද්දන් එයට එකතු කරගත්හ. මේ “කාන්තාරයේ පල්ලියට” එයට අයත් වූ ගොඩනැගිලි තිබුණේ නැත. ඇදහීමකට වන්දනා කරන්නට විවිධ තැන් කිහිපයක දී බැතිමතුන් එකතු වූහ. සමහර විටෙක පෞද්ගලික නිවහන් වල, ආශ්‍රම, සහ සමහර අවස්ථාවල දී ගුහා වල දී ද ඔවුන් එකතු වී ආගමික වතාවත් කළහ.¹⁰ මේ “සැබෑ සත්‍යලබ්ධික ක්‍රිස්තියානුවන්ව” ඔවුන් තමන්ව හඳුන්වා ගත්තේ එහෙමයි, විශේෂ දරදඬු ලෙසකින් හඹා ගොස් අල්ලා දඬුවම් කරන ලද්දහ. භාර පත් දහසක අනුගාමිකයන්ව අත් අඩංගුවට ගෙන “විශේෂයෙන් අවතැන්” වූ අය හැටියට කඳවුරු වෙත පිටමං කර යවන ලදී. අධිකාරීන් වෙතින් නිති එල්ල වූ මේ පීඩනය හමුවේ සත්‍යලබ්ධික පල්ලියේ අනුගාමිකයන් සංඛ්‍යාව පැහැදිලිවම පහළ යන්නට පටන් ගැනිණ. ඒ 1937 ජන සංගණන දක්වන ලද අනුව වැඩිහිටියන්ගෙන් සියයට 70 ක් තවමත් තමන්ට ආගමික විශ්වාස ඇතැයි සිතූ කාලයේ දී ය. 1936 අප්‍රේල් 1 වැනිදා U.S.S.R. හි ක්‍රියාකාරී සත්‍යලබ්ධික පල්ලි 15,835 ක් පමණක් ඉතිරි වී තිබිණ. එනම් විප්ලවයට පෙර සමස්තයෙන් සියයට 28 කි. මුස්ලිම් පල්ලි 4,830 ක් විය. එනම් විප්ලවයට පෙර සංඛ්‍යාවෙන් සියයට 32 කි. දුසිම් කිහිපයක කතෝලික සහ ප්‍රොතෙස්තන්තු පල්ලි ද තිබිණ. ලියාපදිංචි වූ පැවිද්දන් සංඛ්‍යාව හුදු 17,857 ක් වූහ, එය 1914 දී 112,857 ක් ද, 1928 දී 70,000 ට ද වැඩියෙන් බෙහෙවින් වෙනස් සංඛ්‍යාවකි. පැවිද්දන්, නිල පද වහරට අනුව “මියැදෙන පංතියක සුන්බුන්” බවට පත්ව සිටියහ.¹¹

⁹ GARF, 374/28/145/13-26.

¹⁰ W. C. Fletcher, *The Russian Orthodox Church Underground, 1917-1970* (New York: Oxford University Press, 1971).

¹¹ Nicolas Werth and Gael Moulec, *Rapports secrets soviétiques 1921-1991: La société russe dans les documents confidentiels* (Paris: Gallimard, 1994), pp. 291-304.

1930 මුල් කාලයේ පැවති භීෂණයේ එකම වින්දිතයන් වූයේ කුලාක්, විශේෂඥයන් (spetsy), සහ පැවිද්දන් පමණක් නොවේ. 1930 ජනවාරි මාසයේ දී අධිකාරීන් විසින් දැවැන්ත මෙහෙයුමක් දියත් කළේ “සියළු ව්‍යවසායකයන් ඉවත් කරන්නටයි.” මේ මෙහෙයුම විශේෂයෙන්ම ඉලක්ක කරගත්තේ කඩ සාප්පුකරුවන්, හස්ත කර්මාන්තකරුවන්, සහ ලිබරල් වෘත්තීන්වල සාමාජිකයන් — ඒ සියල්ලන්ම මිලියන 1.5 කට ආසන්න, NEP යටතේ පැවති ඉතා කුඩා පෞද්ගලික අංශයේ සේවය කළ ජනතාවයි. ඔවුන්ගේ සාමාන්‍ය කාරක ප්‍රාග්ධනය රුබල් 1,000 කට වැඩි නොවීය. මේ කුඩා ව්‍යවසායකයන්ගේ සියයට 98 කට වෙත කිසි සේවා නියුක්තියක් සිටියේ නැත. ඔවුන්ගේ බදු දහ ගුණයකින් වැඩි කිරීමෙන් ඔවුන්ව වේගයෙන් ඉවත් කෙරිණ. ඔවුන්ගේ භාණ්ඩ රජයට පවරා ගැනිණ. “සමාජයීය වශයෙන් නුසුදුසු කාරකයන්,” “සමාජයීය වශයෙන් අනවශ්‍ය,” නැත්නම් “පිටස්තර කාරකයන්,” යැයි වර්ගීකරණයෙන් ඔවුන්ගේ අයිතීන් අයිත් කර දමන ලද්දේ “වංශවතුන්” සහ “තියන පංතියේ සාමාජිකයන්” සහ පරණ ටිසාර්වාදී රජයේ නිලධාරීන් යන විසදාශ එකතුවෙන් ඒ අයිතීන් අයිත් කරන ලද විදියටමයි. 1930 දෙසැම්බර් මස 12 වැනිදා නිවේදනයෙන් සිවිල් අයිතීන් අයිත් කරන ලද පුරවැසියන් (lishentsy) වර්ගීකරණ 30 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් ඉදිරිපත් කෙරිණ. “හිටපු ඉඩම් අයිතිකරුවන්,” “හිටපු කඩ සාප්පු අයිතිකරුවන්,” “හිටපු වංශවතුන්,” “හිටපු-පොලිස් නිලධාරීන්,” “හිටපු-ටිසාර්වාදී සිවිල් සේවකයන්,” “හිටපු කුලාක්,” “පෞද්ගලික කොමිෂනාරිවල හිටපු සේවා නියුක්තියන් හෝ ඒවායේ අයිතිකරුවන්,” හිටපු පැවිද්දන්, හිටපු ශ්‍රමණයන්, හිටපු කන්‍යා සහෝදරියන්, සහ “දේශපාලන පක්ෂවල හිටපු සාමාජිකයන්,” යනාදීන් එයට අයත් වූහ. මේ සිවිල් අයිතීන් අයිත් කරන ලද පුරවැසියන්ට එරෙහිව වෙනස්කම් මාලාවක් දියත් වූහ. 1932 දී ඒ අයගේ සංඛ්‍යාව, ඔවුන්ගේ පවුල් ද ඇතුළුව එකතුව මිලියන 7 ක පමණ ජනතාවක් වූහ. ඒ අයගේ ඡන්ද ප්‍රකාශ අයිතිය ඉවත් කෙරිණ. ඔවුන්ට නිවාස, සෞඛ්‍ය සේවා, සහ සලාක කාඩ්පත් අහිමි වූහ. 1933 දී සහ 1934 දී මේ මෙහෙයුම් තවත් දැඩි වූයේ “සමාජයට නුසුදුසු කාරකයන්,” නගර වලින් ඉවත් කිරීම පිණිස “පාස්පෝටිකරණය” පටන් ගැනීමත් සමගයි.¹²

සමාජ ආකෘති සහ සාම්ප්‍රදායික ගම්බද ජීවිත ක්‍රමය විනාශ කිරීමෙන්, පිටිසරබද බලාත්මකව සිද්ධ වූ සමූහකරණයන්, කාර්මීකරණය කඩිනම් කිරීමත් නිසා මහත් විශාල සංඛ්‍යා වලින් ගම්බද වැසියන් ටවුම් බලා ඇදුනහ. ගම්බද රුසියාව නන්නත්තාරේ යනවුන් (Rusbrodyashchaya) වෙතින් පිරි ගියේය. 1928 අග සිට 1932 අග දක්වා, සෝවියට් නගර ගම්බද සිට වැල නොකැඩී ඇදී ආ ජනතාව වෙතින් පිරි ඉතිරි ගියේය. සමූහකරණය සහ කුලාක්හරණය නිසා පළා යන සංඛ්‍යාවේ නිල ඇස්තමේන්තුව මිලියන 12 කි. මොස්කව් සහ ලෙනින්ග්‍රෑඩ් අසල පළාත්වල පමණක්ම මිලියන 3.5 කට වැඩි සංක්‍රමණික පිරිසක් සිටියහ. මේ සංඛ්‍යා අතර තම ගම්මාන වලින් පළා යෑම ගැන වැඩි කැමත්තක් තිබූ ව්‍යවසායක ගම්වැසියන් කිහිප දෙනෙක් සිටියහ. කුලාක් යැයි වර්ගීකරණයට හසු වූවන්, ඔවුන් සාමූහික ගොවිපලට වඩා මේ වැය ගෙවන්නට කැමති වූහ. 1930-31 වසර වල දී මහජන කටයුතු වැඩ සටහන් තුළට මේ ගම්බද වැසියන් කිසි කරදරයක් නැතිව යොදා ගැනිණ. ඒත් 1932 දී මේ නන්නත්තාරේ යන ජනගහනයේ ගමනාගමනය සහ දැවැන්ත ප්‍රමාණය පාලනය කර නොගැනීමට හැකියාව ගැන අධිකාරීන් ලත වෙන්නට පටන් ගත්හ. එසේම ඔවුන් නිසා නගරබද තැන් අස්ථිර වෙත තර්ජනයක් ද හට ගැනෙමින් පැවතිණ. 1929 සිට සැකසුම් කළ සලාක ක්‍රමයට හානි කරන තර්ජනය ද ඔවුන් වෙතින් ඇති වෙමින් පැවතිණ; සලාක පත් ලබාගත් සංඛ්‍යාව 1929 දී සිටියේ මිලියන 26 කි. 1932 අග වෙද්දී ඒ සංඛ්‍යාව මිලියන 40 දක්වා වැඩි වී තිබිණ. සංක්‍රමණිකයන් විසින් බොහෝ විට කම්හල් විශාල සරණාගත කඳවුරු බවට හරවන්නට අධිකාරීන්ට බල කළහ. ක්‍රමයෙන් මේ සංක්‍රමණිකයන් පිට සෘණාත්මක ප්‍රපංච ගණනාවක් වැඩි කිරීමේ වරද පැටවුණි. ඒවා නම් රැකියාවට නොපැමිණීම, රැකියාවේ දී විනය පැත්තකට දැමීම, රස්තියාදු බව, වැඩ බාල ලෙසින් කිරීම, මත්පැනට ඇබ්බැහිය, සහ අපරාධකාරී බව. ඒ සියල්ල කාර්මික නිෂ්පාදනය සඳහා දීර්ඝ-කාලීන් ලෙස අස්ථාවර ඵලවිපාක ලබාදෙති.¹³

මේ සමාජයට නුසුදුසු කාරකයන්ට (stikhia) විරුද්ධව සටන් වැදීමට — ස්වභාවික ව්‍යසන, ආරාජිකවාදය, සහ වෙනත් ඕනෑම අක්‍රමවත් දෙයක් හැඳින්වීමට යොදා ගැනෙන ලද පද වහර — අධිකාරීන් විසින් 1932 ඔක්තෝබර් මාසයේ සිට “සමාජමය පිටස්තර කාරකයන්” යනුවෙන් හඳුන්වන ලද අය ශුද්ධකරණය පිණිස කාර්මික නව සේවා නියුක්ති නීති ඇතුළු මර්ධන මෙහෙයුම් මාලාවක් පටන් ගත්හ. 1932 නොවැම්බර් 15 වැනිදා නීතිය විසින් රැකියාවට නොපැමිණීම සඳහා දැඩි සේ දඬුවම් කරන ලද්දේ වහාම රැකියාවෙන් ඉවත් කිරීමෙන්, සලාක පත් රජයට පවරා ගැනීමෙන්, සහ නිවාස වලින් ඉවත් කිරීමෙනි. එහි අරමුණ “බොරු ශ්‍රමිකයන්” ගේ වෙස් මුණු ගැලවීම යැයි තහවුරු කෙරිණ. 1932 දෙසැම්බර් 4 වැනිදා නීතිය මගින් සේවාදායකයන්ට සලාක පත් නිකුත් කරන

¹² A. I. Dobkin, “Lishentsy, 1918-1936” (Those deprived of their civil rights), *Zvenya*, 2 (1992), 600-620.
¹³ Lewin, *Making of the Soviet System*, pp. 311-317.
 183

වගකීම පැවරිණ. එයින් ඉලක්ක වූයේ ලිහිල්ව පාලනය වූ නගර සභාවල සලාක ලැයිස්තුවලට ඇතුළත්ව සිටි සියළු "මිය ගිය ප්‍රාණීන්" සහ "පරපෝෂිතයන්" ඉවත් කිරීමයි.

මේ නව නීතිවල කේන්ද්‍රීය මූලධර්මය වූයේ 1932 දෙසැම්බර් 27 වැනිදා අභ්‍යන්තර ගමන්බලපත්‍රයක් හඳුන්වාදීමයි. ජනගහනයේ "පාස්පෝටිකරණය" විසින් ප්‍රවේසමින් නිර්වචනය කරන ලද අරමුණු කිහිපයක් සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කෙරිණ. නීතියේ පෙරවදන පැහැදිලි කළේ එය "සියළු සමාජමය පරපෝෂිතයන් තුරන් කර දැමීම පිණිස," කුලාක් විසින් නගර සභා වෙළඳපොලට "රිංගා ගැනීම" වැළැක්වීම, සහ ගම්බද පෙදෙස් වලින් ජනතාව පිටත් වී යාම සීමා කිරීම, සහ නගර වල සමාජ පවිත්‍රතත්වය ආරක්ෂා කරගැනීම යනාදිය අරමුණු කරගන්නා බවයි. නගරයේ සිටින සියළු වයස දාසයට වැඩි දැනට අයිතීන් අහිමි නොවූ වැඩිහිටියන්, එනම් දුම්රිය සේවකයන්, සහ ඉදිකිරීම් ස්ථාන වල නියුක්ත ස්ථීර කම්කරුවන්, සහ රජයේ ගොවිපල ස්ථාන වල සේවය කරන කෘෂිකාර්මික කම්කරුවන් යනාදීන්ට පොලීසියෙන් ගමන්බලපත්‍රයක් නොවැරදීම ලැබේ. ගමන්බලපත්‍රය වලංගු වෙන්නේ එහි සඳහන් පුරවැසියාගේ නීත්‍යානුකූල වාසස්ථානය දක්වන පරිදි නිල මුද්‍රාවක් (*propiska*) ලැබුණාට පසුවයි. ඒකීය පුද්ගලයාගේ තරාතිරම රඳන්තේ ඔහු හෝ ඇයගේ නිල මුද්‍රාව මතයි. එය අනුව පුද්ගලයාට සලාක පතක්, සමාජ ආරක්ෂණ කාඩ්පතක්, නැත්නම් නිවහනකට අයිතියක් ලැබෙනවා ද යන්න තීරණය වෙයි. සෑම නගරයක්ම එක්කෝ "විවෘත" නැත්නම් "වසා ඇත" යැයි වර්ගීකරණය කළ යුතුයි. මේ වසා ඇති නගර, — පළමුවෙන්ම මොස්කව්, ලෙනින්ග්‍රෑඩ්, කියෙව්, ඔඩෙසා, මින්ස්ක්, බාකිව්, රොස්ටොව්-ඔන්-ඩොන්, සහ විලැඩ්වොස්ටොක්— යනාදිය වරප්‍රසාදිත තත්වයක් ප්‍රදානය කරනු ලැබූ සහ හොඳින් බඩු භාණ්ඩ සැපයුම් තිබුණ නගර වූහ. වැසුණු නගරයක වාසස්ථානයට අයිතිය ලබාගත හැකි වූයේ පවුල් සම්බන්ධකම්, විවාහය, නැත්නම් ඒ නිසාම ශ්‍රමිකයාට නිල මුද්‍රාවක් ලැබෙන විශේෂිත රැකියාවක් හරහා පමණක් විය. විවෘත නගරවල වාසස්ථානය සඳහා නිල මුද්‍රා ලබාගැනීම ඊට වඩා පහසු වූයේය.

මේ පාස්පෝටිකරණ මෙහෙයුම් පුරා වසරක් තුළ පැවතිණ. 1933 අග වෙද්දී ගමන්බලපත්‍ර මිලියන 27 ක් නිකුත් කර තිබිණ. එහි පළමු ඵලවිපාකය ලෙසින් පැවතියේ අධිකාරීන්ට නගර වලින් අහිතකර කාරකයන් ඉදිකරණයට හැකියාව පාදා දීමයි. 1933 ජනවාරි 5 වැනිදා පටන් ගෙන, පාස්පෝටිකරණයේ මුල් සතිය තුළ දී "හිටපු සුදු මුරකරුවන්, හිටපු කුලාක්, සහ අනෙකුත් අපරාධමය කාරකයන්," 3,450 ක් "සොයාගන්නා" ලදී. වැසුණු නගර සඳහා 385,000 ක ජනතාවකට ගමන්බලපත්‍ර ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද අතර ඔවුන්ට දින දහයක් ඇතුළත තම නිවහන් අත්හැර දමා යන්නට සිද්ධ වූහ. එපමණක් නොව ඔවුන්ට වෙනත් නගරයක පදිංචි වීම, විවෘත නගරයක පවා, තහනම් කරන ලදී. NKVD ගමන්බලපත්‍ර අංශයේ ප්‍රධානියා සිය 1934 අගෝස්තු 13 වාර්තාවෙන්, "ඒ සංඛ්‍යාවට එකතු කරන්න ඕන පාස්පෝටිකරණ මුලින්ම නිවේදනය කළ හැටියේ, ඔවුන්ට ගමන්බලපත්‍ර ප්‍රතික්ෂේප වෙන බව දන්න නිසා, නගරයෙන් ඔවුන් විසින් කැමැත්තෙන්ම පිටවෙලා ගිය අයවත්. උදාහරණයක් හැටියට, මැග්නිටොගොර්ස්ක් වලින් 35,000 කට ආසන්න පිරිසක් වහාම ටවුමෙන් පිටවුණා... මෙහෙයුම්වල පළමු මාස දෙක ඇතුළත මොස්කව් වල ජනගහනය 60,000 කින් අඩුවුණා. ලෙනින්ග්‍රෑඩ් වල එක මාසක දී 54,000 ක ජනතාවක් ආපසු පිටිසරබදට අතුරුදහන් වුණා," යැයි කියා සිටියේය. විවෘත නගර වලින් 420,000 ක ජනතාවක් පිටුවහල් කරන ලදී.¹⁴

පොලීසියෙන් කඩා පැනීම, සහ හිටවන බලපත්‍ර විමසීම් නිසා සිය දහස් ගණනක ජනතාවකගේ පිටුවහල්වීම සිද්ධ විය. 1933 දෙසැම්බර් මාසයේ දී, වැසුණු නගරවල ජෙනරාල් යගෝඩා දුම්රිය ස්ථාන සහ මාකට් සතිපතා "පිරිසිදු කරන්න" යැයි ඔහුගේ මිනිසුන්ට අණ කළේය. 1934 පළමු මාස අවේ දී 630,000 කට වැඩි ජනතාවක් ගමන්බලපත්‍ර නීති කඩකිරීම සම්බන්ධයෙන් නවත්වා තිබිණ. එයින් 65,661 ක් සිරගෙදරට යවා අනතුරුව සමාජයට නුසුදුසු කාරකයන් හැටියට "විශේෂයෙන් අවතැන් වූ" වර්ගීකරණයෙන් පිටමං කර යැවීම සාමාන්‍යයෙන් සිද්ධ වූවයි. උසාවියට ඉදිරිපත් කළ සංඛ්‍යාව 3,596 ක් වූහ. කිසිත් වර්ගීකරණයක් නොමැතිව පිටුවහල් කර යැවූ සංඛ්‍යාව 175,627 කි; අනෙක් අය දඩයක් ගෙවා ගැලවෙන්නට සමත් වූහ.¹⁵

වැඩිම විශේෂිත මෙහෙයුම් සිද්ධ වූයේ 1933 දී ය. ජූනි 28 සිට ජූලි 3 දක්වා කාලයේ දී මොස්කව් වෙතින් අහිගුණ්ඨික ජනතාව අත් අඩංගුවට ගෙන සයිබීරියාවේ "වැඩ ගම්මාන," වෙත පිටුවහල් කර යවන ලදී¹⁶; ජූලි 8 සිට 12 දක්වා "සමාජමය නුසුදුසු කාරකයන්" 4,750 ක් අත් අඩංගුවට ගෙන කියෙව් වෙතින් පිටමං කර යවන ලදී;

¹⁴ GARF, 1235/2/1650/27-54.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ GARF, 9479/1/19/7; Werth and Moullec, *Rapports secrets soviétiques*, pp. 43-44.

අප්‍රේල්, ජූනි, සහ ජූලි මාස වල දී මොස්කව් සහ ලෙනින්ග්‍රාඩ් හි පොලිස් කටයුතු වලින් 18,000 ක ජනතාවක් පිටමං කර යැවීම ප්‍රතිඵලයක් විය.¹⁷ එහි මුල්ම කණ්ඩායම නසිනෝ දූපතට යවන ලදී, කළින් සඳහන් කළ විස්තර පරිදිම එහි ප්‍රතිඵල ද දකින්නට ලැබුණි. ඒ පිටමං කර යැවූ අයගෙන් තුනෙන් දෙකකට වැඩි පිරිසක් මාසයක් ඇතුළත දී මිය ගියහ.

නර්මි හි පක්ෂ උපදේශකයෙක්, ඒ කලින් උපුටන ලද වාර්තාවේ දී, සරල පොලිස් කඩා පැනීමක් නිසා පිටමං කරන ලද “සමාජමය නුසුදුසු කාරකයන්” ගේ අනන්‍යතාවය ගැන මෙසේ කීවේය.

සම්පූර්ණයෙන් අයුක්ති සහගත ලෙසින් පිටමං කරන ලද තව උදාහරණ ගොඩක් තියෙනවා. අවාසනාවට, මේ සියළු ජනතාව, ඉන් සමහරු පක්ෂ සාමාජිකයන් නැත්නම් ශ්‍රමිකයන්, ඔවුන් දැන් මිය ගිහින. ඔවුන් තමයි මේ තත්වයට අඩුවෙන්ම හැඩගැසෙන්නට හැකි පුද්ගලයන්. උදාහරණයක් වශයෙන්, මොස්කව් වලින් එන විලැඩිමියර් නොවොසිලොව් (Novozhilov) මොස්කව් වල ස්ටීම් රෝලර් හඳුනා කම්හලක රියදුරෙක්, තුන් සැරයක් ප්‍රශංසාවට ලක් වූවෙක් සහ විවාහවෙලා දරුවෙක් ඉන්න කෙනෙක්. ඔහු තම බිරිඳ එක්ක සිනමාවට යන්න හැදුවා, ඇය යන්න ලැහැස්ති වෙද්දී ඔහු බලපත්‍රය නැතිව ගියා එළියට සිගරට් මිල දී ගන්නට. එහිදී පොලීසිය ඔහුව නවත්තලා විදියේ දී ම අල්ලාගෙන අරන් ගියා. තවත් උදාහරණයක් තමයි [කේ.] විනොග්‍රාඩෝවා (Vinogradova), ඇය සාමූහික ගොවිපලක ශ්‍රමික රැකියාවක් කළ තැනැත්තියක්. ඇය මොස්කව් වල අටවැනි කොට්ඨාශයේ පොලීසියේ ප්‍රධානියා වූ ඇයගේ සහෝදරයා බලන්න යමින් හිටියේ. ඇයව පොලීසිය අල්ලා ගත්තේ වැරදි දුම්රිය ස්ථානයකින් බැහැල ඉන්දැද්දී. එයාව පිටමං කළා. 1929 සිට කොම්සොමොල් සාමාජිකයෙක්ව සිටි නිකොලායි වැසිලිවිච් වොයිකින් (Vasilievich Voikin), සර්පුබොව් රතු රෙදිපිළි කම්හලේ තුන් වතාවක් ප්‍රශංසාවට පත් වූ ශ්‍රමිකයෙක්. එක ඉරිදා දවසක ඔහු පාපන්දු තරඟයකට යද්දී ඔහුට බලපත්‍රය අමතක වෙලා තිබුණි. ඔහුව අත් අඩංගුවට ගෙන පිටමං කළා. ඒ වගේම, අයි. එම්. මට්විච් (Matveev), ඔහු අං ක 9 නව බේකරියේ ඉදිකිරීම් ස්ථානයේ සේවය කළ ගොඩනැගිලි වැඩ කළ අයෙක්. 1933 දෙසැම්බර් දක්වා වලංගු ශ්‍රමික ගමන් බලපත්‍රයක් ඔහු සතුව තිබුණි. ඔහුව අල්ලා ගත්තේ ඒ බලපත්‍රයක් සමගයි. ඔහු වාර්තා කළේ කිසිවෙකුට ඔහුගේ බලපත්‍ර බලන්නවත් ඕනකමක් තිබුණේ නැහැ කියලයි.¹⁸

1933 දී නගර ශුද්ධකරණය සමඟ කර්මාන්ත සහ ආණ්ඩුව තුළ ද එවැනිව මෙහෙයුම් සිදු වූහ. අන්ද්‍රිව් සහ අනතුරුව කැගනොව් විසින් පාලනය කළ දුම්රිය, විශේෂ වැදගත්කමක් පැටවී තිබූ දුම්රිය අංශය තුළ 1933 වසන්තයේ දී සියළු සේවකයන්ගෙන් සියයට 8 ක් (20,000 කට ආසන්න ජනතාවක්) ඉවත් කර දමන ලදී. GPU හි ප්‍රවාහන දෙපාර්තමේන්තුවේ ප්‍රධානියා විසින් “සෝවියට් විරෝධී සහ ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී කාරකයන් දුම්රිය අංශයෙන් තුරන් කිරීම” නමින් ඉදිරිපත් කරන ලද වාර්තාවෙන් මේ මෙහෙයුම් සාමාන්‍යයෙන් කරගෙන ගියේ කෙසේද කියා දැක්වීම පහත උපුටා දැක්වීම ලැබේ:

GPU ප්‍රවාහන දෙපාර්තමේන්තුව යටතේ අටවැනි කොට්ඨාශයේ පැවැත්වූ ශුද්ධකරණ මෙහෙයුම්වල ප්‍රතිඵල මෙසේය: අවසානයට පෙර පැවති මෙහෙයුමේ දී 700 ක පිරිසක් අත් අඩංගුවට ගෙන උසාවියට පමුණුවන ලදී. ඒ සංඛ්‍යාවන් මෙසේය: 325 ක් පාර්සල් හොරකම් කරන ලද්දවන්, 221 ක් පුංචි පහේ රස්තියාදුකාරයන් සහ අපරාධකරුවන්, 27 ක් මං පහරන්නන්, සහ 127 ක් ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්. පාර්සල් හොරකම් කළ පිරිසෙන් 73 ක් පමණ සංඛ්‍යාවක් පැහැදිලිවම සංවිධානාත්මක පද්ධතියකට අයත් පිරිසක් වූ නිසා ඔවුන්ට අනතුරුව වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. අවසාන මෙහෙයුමේ දී, 200 ක් පමණ ජනතාව අත් අඩංගුවට ගැනිණ. මේ අය අතර බොහෝ දෙනෙක් කුලාක් වූහ. පරිපාලනය විසින් සැක කටයුතු සේවකයන් 300 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් සේවයෙන් නෙරපා තිබිණ. මින් කියැවෙන්නේ, පසුගිය මාස හතර ඇතුළත කුමන හෝ හේතුවක් නිසා මෙහි සේවයෙන් නෙරපා හරින ලද සමස්ත සංඛ්‍යාව 1,270 ක් වන බවයි. ශුද්ධකරණය දිගටම පැවැත්වෙයි.¹⁹

1934 වසන්තයේ දී ආණ්ඩුව විසින් තරුණ රස්තියාදුකාරයන් සහ බාල අපරාධකරුවන්ගේ සංඛ්‍යාව අඩු කරනු පිණිස තවත් මර්දන මෙහෙයුම් මාලාවක් පටන් ගත්තේය. කුලාක්හරණයේ ප්‍රතිඵල, සාගතය, සමාජ සබඳතා පොදුවේ කඩා වැටීම යනාදිය නගර වලට වැඩි වැඩියෙන් දැනෙන්නට පටන් ගෙන තිබිණ. 1935 අප්‍රේල් 7 වැනිදා

¹⁷ GARF, 9479/1/19/19.

¹⁸ V. Danilov and S. A. Krasilnikov, *Spetspereselentsy v Zapadnoi Sibiri*, vol. 3: 1933-1938 (Novosibirsk: “EKOR,” 1993), pp. 96-99.

¹⁹ RTsKhIDNI, 17/120/94/133-136.

පොලිට්බියුරෝව විසින් “වයස දොළහට වැඩි ඕනෑම යෞවනයෙක් ගෙවල් බිඳීමකට, පුවණ්ඩත්ව ක්‍රියාවකට, දැඩි ශාරීරික අනතුරු කිරීම, අංග ඡේදනය, හෝ මිනීමැරුම යනාදියට වරදකරු වුවහොත් නීතියේ පරිසමාප්ත බලයෙන් ඔවුන්ට දඬුවම් දී යුක්තිය ඉටු කරනු ඇත,” යැයි නීතියක් ප්‍රඥාපනය කළේය. දින කිහිපයකට පසුව උසාවි වෙත රජය රහසිගත උපදෙස් යවමින්, යෞවනයන්ට දෙන දණ්ඩන වලට “සැබැවින්ම සමාජයේ අවසාන ආරක්ෂාව සඳහා පවතින” මරණ දඬුවමද ඇතුළත් යැයි තහවුරු කළේය. ඊට කළින් තිබුණු දණ්ඩන නීති සංග්‍රහය බාලවයස් අයට මරණ දඬුවම තහනම් වීම එයින් අපලුප්ත කර දැමිණ.²⁰ බාලවයස් අපරාධකරුවන් රඳවා තැබීමේ මධ්‍යස්ථාන නැවත සංවිධානය කළ යුතු යැයි ද NKVD වෙතට උපදෙස් ලැබිණ. ඒවා එතෙක් කාලයක් පවත්වාගෙන යන ලද්දේ මූලික විමර්ශනය සඳහා වූ ජනතා කොමිස්සාරි කාර්යාලයේ නීති දෙපාර්තමේන්තුවේ අනුදැනුම යටතේය. එසේම බාල වයස්කරුවන් සඳහා “වැඩ ජනපද” පද්ධතියක් හැදිය යුතු යැයි ද NKVD වෙතට උපදෙස් ලැබිණ. කෙසේ වුවද, එන්න එන්නම වැඩිවෙන බාල වයස් අපරාධ සහ නිවාස නොමැතිව නන්තත්තාර වීම හමුවේ මේ මෙහෙයුම් වලින් සැලකිය යුතු තරම් ප්‍රතිඵලයක් දකින්නට ලැබුණේ නැත. “1935 ජූලි 1 වැනිදා සිට 1937 ඔක්තෝබර් 1 වැනිදා කාලය තුළ බාල වයස්කාර රස්තියාදුකාරයන් තුරන් කිරීම” නමින් ලියන වාර්තාවක් මෙසේ දැක්වූයේය:

සේවා නැවත සංවිධානය කළ ද, තත්වයේ දැකිය හැකි වෙනසක් නැති තරම්... 1937 පෙබරවාරි මාසයට පසුව පිටිසරබද සහ දුෂ්කර පළාත් වලින් විශාල රස්තියාදුකාර පිරිසක්, විශේෂයෙන්ම 1936 දරිද්‍ර අස්වැන්නට හසු වූ පළාත් වලින්, ගලා ආහ... පවුල් විසින් අත්විඳි භෞතික අඟහිඟතා නිසා විශාල වශයෙන් දරුවන් පිටිසරබද පැති වලින් ඉවත්වීම පැහැදිලි කරන හැකි වනුයේ සාමූහික ගොවිපල “දුප්පත් අරමුදල්” නරක විදියට සංවිධානයෙන් පමණක් නොවේ, සාමූහික ගොවිපල අධ්‍යක්ෂකවරුන්ද අපරාධමය පිළිවෙත්වල නියැළී සිටීමෙනි. ඔවුන් තරුණ හිඟන්නන් සහ රස්තියාදුකාරයන් ඉවත් කිරීම සඳහා “රස්තියාදුවේ සහ යාවක බවේ සහතිකය” දෙන ලද අතර ඔවුන්ව ඊ ළඟ නගරයට ගෙන යෑම සඳහා දුම්රිය ස්ථානය වෙත ගෙන යන ලදී... දුම්රිය පරිපාලනය සහ ප්‍රවාහන පොලීසිය තත්වය තවත් බරපතල කරමින් මේ බාල වයස් රස්තියාදුකාරයන්ව අත් අඩංගුවට ගෙන ඒ සඳහා ඉදි කර ඇති විශේෂ NKVD මධ්‍යස්ථාන වෙත යවනවා වෙනුවට, “ඔවුන්ගේ කොට්ඨාශය පිරිසිදු කිරීම සඳහා” ඔවුන් සියල්ලන්වම විශේෂ දුම්රිය වලට දමමින් විශාල නගර වෙතට පටවා හැරියේය.²¹

ගැටළුවේ විශාලත්වය ගැන අදහසක් සපයන දත්ත කිහිපයක් ඇත. 1936 වසරේ දී පමණක් 125,000 කට වැඩි බාල වයස්කාර රස්තියාදුකාරයන් විශේෂ NKVD මධ්‍යස්ථාන භරහා යවා ඇත. 1935 සිට 1939 දක්වා කාලයේ දී බාලයන් 155,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් NKVD වැඩ ජනපද වෙත යවන ලදී. 1936 සිට 1939 වසර දක්වා 92,000 ක වයස දොළහේ සිට දාසය දක්වා වූ දරුවන් උසාවියට පමුණුවන ලදී. 1939 අප්‍රේල් 1 වැනිදා ගුලාග් වල සිරබාරයේ සිටින දරුවන් සංඛ්‍යාව 10,000 ට වැඩි යැයි ගණන් බලා ඇත.²²

1930 ගණන් මුල බාගයේ දී, පක්ෂය සහ රජය විසින් සමාජයට එරෙහිව ගෙන යන මර්දනය එහි තීව්‍රතාවයෙන් විවිධාකාර වූයේය. ත්‍රස්තවාදී මෙහෙයුම් සහ දැවැන්ත ශුද්ධකරණ පුවණ්ඩත්වයෙන් සමාජය හා ගැටීමේ අවස්ථා මෙන්ම, යම් සමතුලිතතාවක් සොයා ගැනුණු අවස්ථාවක දී වියවුල නවත්වන ලද නිහඬ අවස්ථා ද ඇති වූහ.

1933 වසන්තය සලකුණු වූයේ කුලාක්භරණ වැඩ සටහන සමඟ 1929 දී දියත් කරන ලද භීෂණයේ මහා වක්‍රයේ ප්‍රථම කුට ප්‍රාප්තිය සමඟයි. මීට කළින් නොතිබූ ගැටළු ගණනාවක් අධිකාරීන් ඉදිරියේ පැවතිණ. උදාහරණයක් ලෙසින්, සාගතයෙන් මුළුමනින්ම වාගේ හිස් වී තිබෙන පළාත් වලින් ලබන අවුරුද්ද සඳහා අස්වැන්නක් සහතික කරන්නේ කෙසේද? “මේ සාමූහික ගොවියන්ගේ මූලික අවශ්‍යතා අපි සැලකිල්ලට ගත්තේ නැත්නම්,” අනතුරු ඇඟවූයේ ප්‍රාදේශීය ඉහළ පක්ෂ නිලතලයක් දැරූ නිලධාරියෙකි, “අස්වැන්න කපා ගන්න තියා වපුරන්න වත් කවුරුත් ඉතිරි වෙලා නොසිටීවි.”

²⁰ Khlevnyuk, *Politbyuro: Mekhanizmy*, pp. 154-156.

²¹ GARF, 1235/2/2032/15-29.

²² J. A. Getty, G. T. Rittersporn, and V. N. Zemskov, “Les Victimes de la répression pénale dans l'URSS d'avant-guerre,” *Revue des études slaves* 65 (1993), 641.

එයාකාරයෙන්ම, ඔවුන්ගේ ශ්‍රමය ප්‍රයෝජනයට ගන්න කඳවුරු පද්ධතිය තවමත් සුදානම්ව නොමැති කළ ඒ වෙද්දී සිරගෙවල් පුරවා සිටි සිය දහස් ගණනක් ගැන කුමක් කරන්නද? “පහුගිය මාසයේ දී අස්වැන්න කඩාකප්පල් කළා යැයි අල්ලාගෙන වසර දෙකක සිරදඬුවමකට තීන්දු කරපු අයව අධිකරණයේ යෝජනාව මත දැනටමත් නිදහස් කරලා තියෙද්දී,” 1933 මාර්තු මාසයේ දී තවත් පරිස්ථානීය පක්ෂ නිලධාරියෙක් කල්පනා කළේය “මේ දැඩි මර්ධනීය නීති වලින් ජනගහනයට ඇති ඵලවිපාකය කුමක්ද?”

1933 ගිම්හානයේ දී අධිකාරීන් විසින් එළඹෙන ලද විසඳුම් වලින් හෙළිවෙන්නේ 1936 සිසිරයේ මහා භීෂණය දක්වා යන වසර වල දී දෙපැත්තකින් ගන්නා ලද විවිධාකාර සමාජ ප්‍රතිපත්ති වෙති. පළමු ප්‍රශ්නය, සාගතයෙන් විනාශ වූ පෙදෙස් වල සෑහෙන තරමක අස්වැන්නක් සහතික කරන්නේ කෙසේද යන්නට පිළිතුර ලැබුනේ දරදඬු තර්කයකිනි: නගරබද ජනගහනයෙන් විශාල සංඛ්‍යාවක් එකතු කර දැඩි හමුදාමය විලාසයකින් ගොවිබිම් වලට යවන්න. 1933 ජූලි 30 වැනිදා බාකිව් හි ඉතාලි තානාපතිවරයා මේ ප්‍රපංචය පැහැදිලි කළේය: “නගරයෙන් සිරකරුවන් හැටියට එවන ජනතාව මහත් විශාල සංඛ්‍යාවල වෙන්නට පටන් ගෙන. මේ සතියේ පමණක්, අඩුම වශයෙන් 20,000 ක් ජනතාවක් සෑම දවසකම පිටිසරබදට එවනවා... පෙරේදා, පොල වෙත රොක්ව සිටි වැඩක් පලක් කළ හැකි සෑම පුද්ගලයෙක්ම —පිරිමි, ගැහැණු, තරුණ කොල්ලො සහ කෙල්ලො— GPU විසින් එකතු කරල දුම්රිය ස්ථානය වෙත රැකවල් ඇතිව එක්කගෙන ගිහින් ගොවිබිම් වෙත යැවිව.”²³

නගර වැසියන් භාමතේ සිටින පිටිසරබද වෙත විශාල ප්‍රමාණ වලින් ඇදෙන්නට පටන් ගැනීම නිසා එහි විශේෂ නොසන්සුන්තාවයන් ඇති වූහ. මේ “සිරකරුවන්” සඳහා වෙන් කර තිබුණා වාසස්ථාන වලට ගම්බද වැසියන් විසින් ගිනි තැබූහ. සිරකරුවන්ට අධිකාරීන් විසින් දැනුම් දී තිබුණේ ඒවා “මිනීමස් කන අයගෙන් පිරි ඇති නිසා,” ගම්මාන වෙතට යන්න එපා කියායි. මේ එකිනෙකා වෙත දක්වන ලද සතුරුකම් දකින්නට ලැබුණද, ඔක්තෝබර් මාසයේ දී එකතු කරන ලද 1932-33 අස්වැන්න, සෑහෙන තරම් වූයේය. ඒ වර්ධනය සාධක කිහිපයක් නිසා සිද්ධ වූවකි. එනම්, ඉතා යහපත් කාලගුණය, සිටි සෑම වැඩ කරන හැකි අයෙක්වම යොදවා ගැනීම, සහ තමන්ගේම ගම්මානවල හිර වී සිටි අයට තිබූ ජීවත්වීමේ ආසාව.

දෙවැනි ප්‍රශ්නය, මේ සිරකරුවන්ගේ ජනගහනය දැඩි සේ ඉහළ යෑම ගැන කුමක් කරන්නේද යන්නයි. එයට ද ප්‍රායෝගික ප්‍රතිවිපාක මත පමණක්ම සලකා පිළිතුරු ලැබුණා —හාර පන් ලක්ෂයක ජනතාවක් නිදහස් කිරීමයි. 1933 මැයි 8 වැනිදා මධ්‍යම කමිටුව එවන රහස්ගත චක්‍රලේඛනයකින්, “අත් අඩංගුවට ගැනීමේ රෙගුලාසිකරණය... දැනට ඕනෑම කෙනෙකුට වගේ කළ හැකියි,” “සිර කඳවුරුවල පමණට වඩා ඇති තදබදය අඩු කරලීම,” සහ “ඊළඟ මාස දෙක තුල දී කඳවුරු වල නොවෙන, 800,000 යෙන් 400,000 දක්වා සිරගෙවල්වල ජනගහනය අඩු කිරීම,” පිළිබඳ පැවති අවශ්‍යතාවය පිළිගන්නා ලදී.²⁴ මෙහෙයුම සඳහා වසරකට වැඩි කාලයක් ගතවුණා අතර අවසානයේ දී සිරකරුවන් 320,000 ක් නිදහස් කරනු ලැබීම එහි ප්‍රතිඵලය විය.

1934 වසර සලකුණු කරන ලද්දේ දේශපාලන මර්දනය යම් තරමකට ලිහිල් කිරීමෙනි. GPU විසින් දුන් තීන්දු 1932 දී 240,000 සිට 1933 වෙද්දී 79,000 දක්වා අඩු වී තිබිණ.²⁵ රහස් පොලීසිය ප්‍රති සංවිධානය කෙරිණ. 1934 ජූලි 10 වැනිදා රජයේ නීතියක ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් U.S.S.R. හැම අත පුරා අධිකාරිය පැතිර තිබුණා අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ නව ජනතා කොමිස්සාරි කාර්යාලයේ අංශයක් බවට GPU පත් විය. එතැන් සිට එහි නම ‘අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ ජනතා කොමිස්සාරි’ නමින්ම විය, නැතහොත් NKVD —Narodnyi komissariat vnutrennikh del— සහ එයට කළින් පැවති අධිකරණ බලයෙන් ස්වල්පයක් අඩු වී ගියේය. අලුත් තත්වයේ දී, මුලින් කළ විමසුම් වලින් පසුව, සියළු ලිපිගොනු “ඒ ඒ අධිකරණ අංශ වෙත” යවන්නට යැයි කියන ලදී. එසේම තව දුරටත් පොලීසියට ප්‍රථමයෙන් මධ්‍යම දේශපාලන අධිකාරීන් වෙතින් උපදෙස් නොගෙන මරණ දඬුවම් දෙන බලය එහි දී අහෝසි කෙරිණ. ඇපැල ක්‍රමවේදයක් පිහිටුවන ලදී. එසේම සියළු මරණ දඬුවම් දැන් පොලිට්බියුරෝවේ විශේෂ කොමිසමක් මගින් අනුමත කළ යුතු වූහ.

මේ වෙනස්කම්, “සමාජවාදයේ නීතිමය යාන්ත්‍රණය ප්‍රතික්ෂිප්තය” සඳහා මෙහෙයුම් යැයි ආඩම්බරයෙන් දක්වන්නට යොදා ගැනිණ. ඒත් ප්‍රායෝගිකව ඒවායෙන් ඇති වූයේ සීමිත ඵලයකි. අත් අඩංගුවට ගැනීමේ සංඛ්‍යාව

²³ Andrea Graziosi, “Lettres de Kharkov: La famine en Ukraine et dans le Caucase du Nord à travers les rapports des diplomates italiens, 1932-1934,” *Cahiers du monde russe et soviétique* 30 (1989), 77.
²⁴ RTsKhIDNI, 17/3/922/56-58.
²⁵ V. P. Popov, “Gosudarstvenniy terror v Sovetskoï Rossii, 1923-1953” (State terror in Soviet Russia, 1923-1953), *Otechestvennye arkhivy*, no. 2 (1992), 28.

සීමා කරන්නට ගෙනෙන ලද නව නීතිමය රෙගුලාසි වලින් කිසිදු වැඩක් සිද්ධ නොවීය. අන්දේ විමින්ස්කි (Vyshinsky) ප්‍රොකියුරේටර් ජනරාල්වරයා වූයේත් ඔහු සියළු මර්දනීය සංවිධාන වලට නිදහසේ කටයුතු කරන්නට ඉඩ දුන්නේය. 1934 සැප්තැම්බර් තරම් මුල් කාලයක දී පොලිට්බියුරෝව විසින් සියළු මරණ දඬුවම් තීන්දු කරලීමේ අවශ්‍යතාවය වූ ඔවුන්ගේම රීතිය කැඩුවේ විවිධ පෙදෙස්වල සිටි පරිස්ථානීය නායකයන්ට මොස්කව් වෙතින් උපදෙස් ගන්නට පෙර මරණ දඬුවම් දිය හැකියාවට අවසර දීමෙනි. ඉතින් ඒ නිසා සාමකාමී වාතාවරණය තිබුණේ ඉතා කෙටි කාලයකට පමණයි.

ලෙනින්ග්‍රෑඩ් පක්ෂ මූලස්ථානයට තුවක්කුවකුත් අතැතිව රිංගා ගන්නට සමත් වූ තරුණ කොමියුනිස්ට්වාදී ලියොනිඩ් නිකොලායෙව් විසින් 1934 දෙසැම්බර් 1 වැනිදා, පොලිට්බියුරෝවේ සාමාජිකයෙක් සහ ලෙනින්ග්‍රෑඩ් පක්ෂ සංවිධානයේ පළමු ලේකම් වූ සර්ගෙ කිරෝව් වෙඩි තබා මරා දැමීම නිසා අලුත් භීෂණ වක්‍රයක් ආරම්භ වූණි.

ස්ටාලින් ඒ ඔහුගේ ප්‍රධාන දේශපාලන විරුද්ධවාදියා වූ කිරෝව් ඝාතනයට යම් අනුබලයක් දුන්නා යන්න දශක ගණනාවක් තිස්සේ ප්‍රථම ලෙසින් පැවති විශ්වාසයයි. මේ විශ්වාසය ඇතිවීමට හේතුව නිකිතා කාශ්වෙව් විසින් 1956 පෙබරවාරි 24-25 රාත්‍රියේ දී විසිවැනි පක්ෂ කොංග්‍රසයේ සෝවියට් නියෝජිතයන් වෙත පිළිගන්නට ලද රහසිගත වාර්තාවයි. එම අදහස මෑතක දී විමර්ශනයට ලක් කරන ලද්දේ, විශේෂයෙන්ම මීට පෙර නොතිබුණු පුරාලේඛන මූලාශ්‍ර වලින් තොරතුරු ගෙනෙන ඇලා කිරිලිනා (Alla Kirilina) විසිනි.²⁶ කෙසේ වෙතත්, නිශ්ප්‍රභා කළ නොහැකි කාරණය නම් ස්ටාලින් විසින් එම ඝාතනය තුළින් කුමන්ත්‍රණයක අදහසක් නිශ්චිත කරන, සෑම විටෙකම ස්ටාලින්වාදී අතිශයෝක්තියේ ප්‍රධාන මුඛ්‍ය ලක්ෂණයක් වූ එය, ඔහුගේ දේශපාලන අරමුණ සාක්ෂාත් කරගැනීම සඳහා යොදාගත් බවයි. එයින් අර්බුදකාරී සහ නොසන්සුන් වාතාවරණයක් පවත්වා ගෙන යන්නටත් සහ රට, එහි නායකත්වය, සහ සමාජවාදයටත් එරෙහිව දැවැන්ත කුමන්ත්‍රණයක් පවතින බව “ඔප්පු කරන්නටත්” යොදා ගැනීමට ඔහුට හැකිවිණ. එය, ක්‍රමයේ අසාර්ථකත්වය පැහැදිලි කරන්නට වාසිදායක හේතුවක් පවා වූයේය: හැම දෙයක්ම නරක අතට හැරෙද්දී සහ ස්ටාලින්ගේ සුප්‍රසිද්ධ පද වහර අනුව ජීවිතය තව දුරටත් “සතුටු සහ ප්‍රීතිමත්,” නොවෙද්දී, එවිට එය “කිරෝව්ගේ ඝාතකයන්ගේ සම්පූර්ණ වැරද්ද,” විය.

ඝාතනය දැනුම් දී පැය කිහිපයක දී, ස්ටාලින් විසින් “දෙසැම්බර් 1 වැනිදා නීතිය” නමින් හැඳින්වෙන කටු සටහන හැඳීය. දවස් දෙකකට පසුව පොලිට්බියුරෝවෙන් අනුමත කරන මේ අතිරේක නීතියෙන්, සැකයට පත් ත්‍රස්තවාදියෙකු ප්‍රශ්න කරන කාලය දින දහයකට අඩු කරන ලදී, සැක කරුවන්ව නීතිමය නියෝජනයක් නොමැතිව උසාවියට පමුණුවන හැකියාව ලැබිණ, වහාම වෙඩි තබා මරණයට පත් කිරීමේ දඬුවම ක්‍රියාත්මක කරන බලය ලැබිණ. භීෂණය ලිහිල් කර මාස කිහිපයක් පමණක් ගෙවී යෑම සලකුණු කරන මේ නීතිය, මහා භීෂණය දියත් කරන පරම උපකරණය බවට පත්විය.²⁷

ඊ ළඟ සති කිහිපයේ දී පක්ෂය තුළ ස්ටාලින්ට එරෙහි වූවන් ත්‍රස්තවාදී ක්‍රියා සඳහා චෝදනා ලැබූහ. “පිළිකුල් සහගත අපරාධය” රහසිගත ත්‍රස්තවාදී කණ්ඩායමක් විසින් ඔවුන්ගේ “ලෙනින්ග්‍රෑඩ් කේන්ද්‍රයේ” සිට එල්ල කරන ලද්දක් යැයි ද, එහි නිකොලායි හැරෙන්ට්ට් තවත් හිටපු සිනෙට්ට්වාදීන් දහතුනක් සිටින්නේ යැයි ද, පුවත්පත් නිවේදන කළහ. දෙසැම්බර් 28 සහ 29 වැනි දිනයන් හි දී ඒ කණ්ඩායමේ සියළු සාමාජිකයන්ව රහසේ උසාවියෙන් විභාග කර, මරණ දඬුවම තීන්දු කර, වහාම වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. 1935 ජනවාරි 9 වැනිදා “ලෙනින්ග්‍රෑඩ් සිනෙට්ට්වාදී ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී කේන්ද්‍රයේ” නින්දිත නඩු විභාගය ආරම්භ විය. ස්ටාලින් වෙත යම් කිසි අවස්ථාවක දී විරුද්ධත්වයක් පාන ලද බොහෝ පක්ෂ සටන්කාමීන් ඇතුළු 77 ක පිරිසක් චෝදනා ලැබ සිර දඬුවම් ලැබූහ. “ලෙනින්ග්‍රෑඩ් කේන්ද්‍රය” හෙළි කරන කර්තව්‍යය අවසානයේ දී “මොස්කව් කේන්ද්‍රයක්” සොයා ගැනිණ. සෙනොව්ව් සහ කැමෙනෙව් ද ඇතුළුව 19 දෙනෙක් එහි සාමාජිකයන් හැටියට සැකයට පාත්‍ර වූහ. “මොස්කව් කේන්ද්‍රයේ” සාමාජිකයන් කිරෝව්ගේ ඝාතකයන් සමඟ “අයිඩියලොජිමය වශයෙන් අපරාධයට හවුල් වූවා” යැයි චෝදනා ලැබ 1935 ජනවාරි 16 වැනිදා නඩු විභාගයට මුහුණ දුන්හ. “පක්ෂය යන දිශාවට විරුද්ධත්වය දැක්වූ ඔවුන්ගේ කලින් ක්‍රියාකාරී දිනා විෂයමූලිකව බලද්දී, මේ අපරාධකරුවන්ගේ නරකම ආශයයන් කුද්දන්නට සහ උත්ප්‍රේරකයන් වන්නට නිසැකවම හේතු වූවා,” යැයි සිනෙට්ට්ව් සහ කැමෙනෙව් පිළිගත්හ. ඊට කලින් එසේ වගකීම බාර ගැනීම ප්‍රතික්ෂේපයත්, සහ ප්‍රසිද්ධියේ නොකළේය යන්න කියා සිටීමෙන් අනතුරුව මෙසේ ඉදිරිපත් මහජනතාව ඉදිරියේ ඉදිරිපත් කරන ඔවුන් “අයිඩියලොජිමය වශයෙන් අපරාධයට හවුල් වූවා” යන්න අපූරු පිළිගැනීම නිසා, ඔවුනට වසර පහක් සහ වසර දහයක් සිර දඬුවම් පිළිවෙලින් ලැබිණ. 1934 දෙසැම්බර් මාසයේ

²⁶ Alla Kirilina, *L'assassinat de Kirilov. Destin d'un stalinien 1888-1934* (Paris: Seuil, 1995).
²⁷ Robert Conquest, *The Great Terror: Stalin's Purge of the Thirties*, rev. ed. (New York: Oxford University Press, 1990), pp. 429-430.

සිට 1935 පෙබරවාරි මාසය දක්වා 6,500 ක් ජනතාවක් ත්‍රස්තවාදය මැඩලීම සඳහා ගෙනෙන නව පටිපාටිය අනුව සිර දඬුවම් ලැබූහ.²⁸

සිනොවිට් සහ කැමෙනෙව් වෙත සිර දඬුවම් තීන්දු වූ දිනයට පසු දිනයේ දී, මධ්‍යම කමිටුව සියළු පක්ෂ සංවිධාකයන් වෙත රහසිගත වක්‍රලේඛනයක් යැවීය. එහි සිරස්තලය: වූයේ “කිරෝව් සහෝදරයාට බියගුළු ලෙස ඝාතනය කිරීමෙන් උගත් පාඩමි.” එහි සඳහන් වූයේ “සිනොවිට්වාදීන් සෙල් දෙකක් විසින්... සුදු මුරකරුවන් සංවිධානවල පිටත මුහුණු ලෙසින් පැවති” මෙහෙයවන ලද කුමන්ත්‍රණයක් තහවුරු කිරීමයි. ට්‍රොට්ස්කිවාදීන්, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී මධ්‍යස්ථවාදීන්, සහ දක්ෂිණාංශ- සහ වාමාංශික නැඹුරුව ඇති කැඩී බිඳී ගිය කණ්ඩායම් යනාදී “පක්ෂ විරෝධී කණ්ඩායම්” වලට එරෙහිව ස්ථීර කාලීන අරගලය ගැන එයින් සියළු සාමාජිකයන්ට මතක් කරන ලදී. මීට කළින් ඕනෑම කරුණක් සම්බන්ධයෙන් ස්ථාලිතව එරෙහි වූ ඕනෑම අයෙක් සැකකරුවෙක් බවට පත්විය. හතුරන් සොයා යෑම තීව්‍ර වූයේය. 1935 ජනවාරියේ දී හිටපු සිනොවිට් පක්ෂපාතීන් 988 ක් ලෙහින්ග්‍රෑඩ් වෙතින් සයිබීරියා සහ යකුට්ස්ක් (Yakutsk) වෙත පිටුවහල් කරන ලදී. 1926-1928 කාලයේ දී තහනම් කරන ලද “ට්‍රොට්ස්කිවාදී සහ සිනොවිට්-ට්‍රොට්ස්කිවාදී කණ්ඩායම” ට අයත් සියළු කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ ලැයිස්තු හදුන්න යැයි සියළු පරිස්ථානීය පක්ෂ සංවිධාන වලට මධ්‍යම කමිටුව අණ කළේය. අනතුරුව ඒ ලැයිස්තු අනුව පමණක්ම අත් අඩංගුවට ගැනීම් සිද්ධ වූහ. 1935 මැයි මාසයේ දී සෑම කොමියුනිස්ට්වාදියෙක්ගේම පක්ෂ සාමාජික කාඩ්පත ගැන සුපරීක්ෂාකාරී විපරම් මෙහෙයවිය යුතු යැයි අණ කරමින්, ස්ථාලිත තවත් ලිපියක් සියළු පක්ෂ සංවිධාන වෙත යැවීය.

කිරෝව් ඝාතනයේ නිල ප්‍රකාශනය, ව්‍යාජ පක්ෂ සාමාජික කාඩ්පතක් භාවිතයෙන් ස්මොල්නි (Smolny) යට ඇතුල් වූ යම් කෙනෙක් විසින් කරන ලද්දැයි යන්න, ප්‍රයෝජනයට ගැනුණේ සියළු සාමාජික කාඩ්පත් සෝදිසියේ “ඉමහත් දේශපාලනික වැදගත්කම” පෙන්වන්නටයි. රහස් පොලීසියේ සම්පූර්ණ සහාය ඇතිව ඒ මෙහෙයුම මාස හයකට වැඩි කාලයක් තිස්සේ කරගෙන යනු ලැබීය. “සැක කටයුතු කොමියුනිස්ට්වාදීන්,” ගැන සියළු ලිපිගොනු NKVD විසින් සපයන ලදී. මෙහෙයුමේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට පක්ෂයෙන් තහනම් කරන ලද ජනතාව ගැන තොරතුරු පක්ෂ සංවිධානයෙන් NKVD වෙත සපයන ලදී. එම සම්පූර්ණ මෙහෙයුමෙන් පක්ෂ සාමාජිකයන් සියයට 9 ක්, නැත්නම් ආසන්න වශයෙන් 250,000 ක පිරිසක් නෙරපා හැරීම සිද්ධ විණ.²⁹ 1935 දෙසැම්බර් අග පැවති මධ්‍යම කමිටුවේ රැස්වීමක දී, මෙහෙයුම බාරව සිටි ප්‍රධාන දෙපාර්තමේන්තුවේ ප්‍රධානියා වූ නිකොලායි එසෙව් (Ezhov) විසින් පක්ෂයෙන් නෙරපන “හතුරන්” 15,218 කගේ අසම්පූර්ණ දත්ත ඉදිරිපත් කරමින් ඔවුන්ව මෙහෙයුම කාලයේ දී අත් අඩංගුවට ගැනුණා යැයි ද කීය. එසේ වුවද, ශුද්ධකරණය විශාල සාර්ථකත්වයක් නොවූ බවත්, “තවමත් අධ්‍යක්ෂක මණ්ඩලය තුල සිටින නිලධාරීවාදයේ කාරකයන්,” කිහිප දෙනෙක් විසින් දක්වන “නොමනාපය සහ කඩාකප්පල්කාරීත්වය” නිසාවෙන්, කළින් සැලසුම් කළාට වඩා තෙගුණයකින් කාලයක් ඊට වැය වූ බවත් හේ විශ්වාස කළේය. පක්ෂයේ ප්‍රධාන අරමුණු අතරින් එකක් වූයේ ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් සහ සිනොවිට්වාදීන්ව ඉවත් කර දමන්නට වුවත්, සැබැවින්ම ඒ වර්ගීකරණ දෙකට අයත් වූවන් වෙතින් ඉවත් කරන ලද්දේ සියයට 3 ක් පමණක් බවත් ඔහුගේ මතය විය. පරිස්ථානීය පක්ෂ නායකයන් බොහෝ විට “පරිපාලනමය තීරණයකට අනුව වහාම පිටුවහල් කරනු සඳහා ජනතාවගේ නම් ලැයිස්තු NKVD අමතා ඔවුන්ට බාර දෙන්නට,” මැලි වූහ. අධිකාරීන් හමුවේ එක්සත් පෙරමුණක් දක්වමින් පරිස්ථානීය පක්ෂ කාර්යාල සාමකාමී විරෝධයක් දැක්වූ බව මේ කාඩ්පත් සෝදිසි මෙහෙයුමෙන් හෙළිදරව් වූයේය යන්න එසෝව්ගේ මතය විය.³⁰

මෙය ස්ථාලිත හැම විටම මතකයේ තබාගත් වැදගත් පාඩමකි.

මේ කිරෝව් ඝාතනයෙන් පසුව වහාම දිග හැරෙන භීෂණයේ රැල්ල පක්ෂය ඇතුළත සිටි හිටපු ස්ථාලිත විරුද්ධවාදීන්ට පමණක් බලපාන ලද්දක් නොවේ. “සුදු මුරකරුවන්ගේ ත්‍රස්තවාදී කාරකයන් බටහිර සිට රටපුරා රිංගා ගෙන ඇත,” යන බොරු මතය අනුව 1934 දෙසැම්බර් 27 වැනිදා පොලිටබියුරෝව යුක්රේනයේ මායිම්බඩ දිස්ත්‍රික්කවල සිටි “සෝවියට් විරෝධී” පවුල් 2,000 ක් පිටමං කරන්නට අණ නිකුත් කළහ. 1935 මාර්තු 15 වැනිදා එවැනි මෙහෙයුම් වලින් “ලෙහින්ග්‍රෑඩ් ප්‍රදේශයේ මායිම්බඩ දිස්ත්‍රික්ක වලින් සහ කරෙලියා (Karelia) සිට කසකස්තාන් දක්වා සහ සයිබීරියාවේ බටහිර පෙදෙස්වල සිටින සැක කටයුතු කරකයන් සියල්ලන්වම,” පිටමං

²⁸ Khlevnyuk, *Politbyuro: Mekhanizmy*, pp. 150-154.
²⁹ *Ibid.*, p. 158.

³⁰ *Ibid.*, pp. 156-159. On this campaign see also J. A. Getty, *Origins of the Great Purges: The Soviet Communist Party Reconsidered, 1933-1938* (New York: Cambridge University Press, 1985); RTSKHIDNI, 17/120/240.

කිරීම සඳහා කටයුතු කෙරිණ. ප්‍රධාන වින්දිතයන් වූයේ 10,000 ක් පමණ ෆින් (Finns) වැසියන් වූහ. දෙවැනි ලෝක යුද්ධයේ දී ඔවුන්ගේ ඉහළම සංඛ්‍යාවන් දකින්නට ලැබෙන බොහෝ ජනවාර්ගික කණ්ඩායම් පිටමං කිරීම් වල දුක්විඳින්නට පටන් ගැනීම අරඹන ලද ප්‍රථම අවස්ථාව මෙය විය. 1936 වසරේ දී දෙවැනි සාමූහික පිටමං කිරීම හැටියට පවුල් 15,000 ක යැවීම සිද්ධ වූයේය. යුක්රේනයේ සිටි පෝලන්ත සහ ජර්මන් බහුතරය වූ එම මෙහෙයුමේ 50,000 ක පිරිසක් සිටියහ. ඔවුන්ව කසකස්තානයේ කරගන්ඩා (Karaganda) ප්‍රදේශයට පිටමං කර එහි සාමූහික ගොවිපොළක පදිංචි කරවන ලදී.³¹

ඊ ළඟ වසර දෙක තුළ දී මර්දන වක්‍රය තීව්‍ර වූයේය. 1935 දී 267,000 ක් ද, 1935 දී 274,000 ක් ද දඬුවම් NKVD විසින් නියම කරන ලදී. ඒ කාලයේ දී ම ජනගහනය සතුටු කරනු පිණිස මෙහෙයුම් කිහිපයක් ද ගෙන යනු ලැබීය. සිවිල් අයිතිවාසිකම් අහිමි වර්ගීකරණය (*lishentsy*) මූලෝත්පාටනය කර දැමිණ, සා මූහික ගොවිපල ශ්‍රමිකයන්ට පනවා තිබූ වසර පහකට අඩු සිර දඬුවම් ද නවත්වා දැමිණ, 1932 අගෝස්තු 27 වැනිදා නීතිය යටතේ සිර දඬුවම් නියම වී තිබුණ 37,000 ක පිරිසක් කළින් නිදහස් කරනු ලැබීය, “විශේෂයෙන් අවතැන් වූවන්” ගේ සිවිල් අයිතිවාසිකම් නැවත ස්ථාපනය කරන ලදී, සහ පිටමං කරන ලද්දවුන්ගේ දරුවන්ට ඉහළ අධ්‍යාපනයට අවසර නොලැබෙන සේ හැඳෙන ලද වෙනස්කම් ප්‍රතිපත්ති රැගත් නීතිය ද නැවැත්විණ. ඒවා තුළින් ප්‍රතිවිරුද්ධ ඵලවිපාක අත්විණ. උදාහරණයක් වශයෙන් පිටමං කරන ලද කුලාක්, පිටමං කිරීමෙන් වසර පහකට පසුව නැවතත් සිවිල් අයිතීන් ස්ථාපිත වූ අයට ඔවුන් නැවත පදිංචි වූ ප්‍රදේශයෙන් පිටවී යන්නට තහනම් කරන්නට අවසානයේ සිද්ධ විය. මන්ද, ඔවුන්ට අයිතීන් නැවත ලැබුණු ගමන් ඔවුන් ඔවුන්ගේ ගම්මාන බලා පිටත්ව යන්නට පටන් ගත් බැවිනි. ඒ නිසා විසඳන්නට නොහැකි ප්‍රශ්න ගණනාවක් හටගෙන තිබිණ: ඔවුන්ට සාමූහික ගොවිපොළට එකතු වෙන්නට අවසර දෙනවාද? ඔවුන්ගේ බඩු බාහිරාදිය සහ නිවාස රජයට පවරාගෙන නිසා දැන් ඔවුන් ජීවත්විය යුත්තේ කොතැනකද? පීඩනයේ තර්කය ඉඩ දුන්නේ ක්‍රියාවලියේ සුළු විරාමයකට පමණි: ආයත් ආපස්සට යා හැකියාවක් නොවීය.

ස්ටාකානොවයිට් (Stakhanovite) ව්‍යාපාරය පිළිගන්නට ආණ්ඩුව තීරණය කිරීම නිසා සමාජය සහ රෙජිමය අතර තොරිස්සුම් බව තවත් බෙහෙවින් වැඩි වූයේය. එය නම් වී තිබුණේ අන්දේ ස්ටාකානොව් නමැති, අපූරු සාමූහික ප්‍රයත්නය සහ නැවත සංවිධානය යුතු වූ ක්‍රියාවලියකින් ගල් අඟුරු නිෂ්පාදනය දාහතර ගුණයකින් වැඩි කරන්නට සමත් වූවා නමිනි. එලදායීත්වය ගැන දැවැන්ත මෙහෙයුමක් ඇරඹිණ. 1935 නොවැම්බර් මාසයේ දී මොස්කව් හි “පෙරටුගාමී ශ්‍රමිකයන්ගේ සම්මන්ත්‍රණය” පැවැත්විණ. “ඉංජිනේරුවන්ගේ, තාක්ෂණවේදීන්ගේ, සහ කළමනාකරුවන්ගේ හුරුපුරුදු වෙනස් නොවන හැදියාවෙන් ගැලවෙන්නට ව්‍යාපාරයේ දැඩි විප්ලවීය හැදියාව සමත් වී ඇත,” යැයි ස්ටාලින් විසින්ම උලුප්පා දක්වන ලදී. සැබැවින්ම, එවක පැවති සෝවියට් කාර්මික අංශයේ ස්වභාවය අනුව, මේ ස්ටාකානොව් දිනයන්, සතියන්, සමහර විට දශකයන් පවා, හඳුන්වාදීම නිෂ්පාදනයට දැඩි සෘණාත්මක ඵලවිපාකයක් අත් කර දුන්නේය. උපකරණ ඉතා ඉක්මණින් ගෙවී යන ලදී. වැඩපොළේ හදිසි අනතුරු විශාල වශයෙන් ඉහළ යන ලදී. නිෂ්පාදන වැඩි වූ හැම අවස්ථාවක දී ම පාහේ ඉන් පසුව නොවැළැක්විය හැකි ලෙසින් ආ නිෂ්පාදන පහළ බසින කාලයක්ද අත් වින්දේය. 1920 අග දී තිබුණ විශේෂඥ (*spetseedstvo*) තේමාවට ආපසු පිවිසෙන අධිකාරීන් නැවතත් ආර්ථික දුෂ්කරතා සඳහා වරද පටවන්නට සොයා ගත්තේ කළමනාකාර තනතුරු අතරට රිංගාගෙන සිටින, විශේෂයෙන්ම ඉංජිනේරුවන් සහ විශේෂඥයන් යන ඊනියා කඩාකප්පල්කාරීන්ටයි. නැවතත්, ස්ටාකානොවයිට්වාදීන් ගැන කිසිදු සැකයක් ඉදිරිපත් කළේ නම් හෝ නිෂ්පාදන රිද්මයේ කිසිදු කැඩීමක් සිද්ධ කළේ නම්, හෝ කිසිදු තාක්ෂණික දෝෂයක් නිසා වැඩ නැවතීමක් සිද්ධ වූයේ නම්, එය ප්‍රතිරෝධ ක්‍රියාවක් හැටියට සැලකිණ. 1936 වසරේ පළමු මාස හයේ දී කාර්මික ක්ෂේත්‍රයේ කළමනාකරුවන් 14,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් කඩාකප්පල්කාරීන් හැටියට අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ස්ටාලින් මේ ස්ටාකානොවයිට්වාදීන් මෙහෙයුම් භීෂණයේ නව රැල්ලක් දියත් කරන්නට යොදා ගත්තේය. එය සදහටම මහා භීෂණය නමින් සිහි කෙරෙනු ඇත.

³¹ RTsKhIDNI, 17/162/17; Khlevnyuk, *Politybuo: Mekhanizmy*, p. 154; Werth and Moullec, *Rapports secrets soviétiques*, pp. 376-377.

10 මහා භීෂණය (1936-1938)

මහා භීෂණය සම්බන්ධයෙන් මහත් රුශියක් ලියැවී ඇත. එය සෝවියට් යුනියනයේ “එසෝවිගේ රාජධිපත්‍යය සමය,” (*Ezhovshchina*) කියාද හැඳින්වුණි. නිකොලායි එසේව් (Nikolai Ezhov) NKVD බාරව සිටි කාලය (1936 සැප්තැම්බර් සිට 1938 නොවැම්බර් දක්වා), සෝවියට් සමාජයේ සෑම මට්ටමකින්ම, පොලිට්බියුරෝවේ සිට විදියේ දී අල්ලා ගැනෙන සරල පුරවැසියෙකු දක්වා සියල්ලන්ටම පීඩනයේ ඵලවිපාක දැනුණා යැයි කීම නිසැක සත්‍යයකි. දශක ගණනාවක් යන තුරු මහා භීෂණයේ ශෝකාන්තය නිහඬ බැවින් ගෙවී ගියේය. බටහිර දුටුවේ 1936 අගෝස්තු වේ, 1937 ජනවාරියේ, සහ 1938 මාර්තු වේ මොස්කව් හි පැවති විස්මිත මහජන නඩු තුනක් පමණි. ඒ ලෙනින්ගේ කීර්තිමත් හිතවතුන් (සිනොවිච්, කැමනෙව්, නිකොලායි ක්‍රෙස්ටින්ස්කි (Krestinsky), රිකොව්, පියටොකොව්, රැඩෙක්, සහ බුබරින් ඔවුන් අතර වූහ) යන පිළිගැනීමට පාත්‍ර වූවන්ට, ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් සහ සිනොවිච්වාදීන් යැයි ලෙනින් විසින් දක්ෂිණාංශ ට්‍රොට්ස්කි ප්‍රවණතා ඇති අය යැයි සලකන ලද අය සමඟ හවුලේ සෝවියට් ආණ්ඩුව පෙරලන්නට හෝ එහි නායකයන් ඝාතනයට, ධනවාදය නැවත ස්ථාපිතයට කුමන්ත්‍රණ, සහ කඩාකප්පල්කාරී ක්‍රියාවල නියැළීම, U.S.S.R. හි හමුදාවේ තත්වයට රහසිගතව හානි කිරීම, විදේශ බලයන් සහායෙන් යුක්තයේ, බෙලාරූස්, ජෝර්ජියා, ආර්මේනියා, සහ ඇත පෙරදිග සෝවියට් සහ සෝවියට් යුනියනය කඩන්නට උගුල් ඇටවීම සම්බන්ධ නඩු ගැනයි.

දැවැන්ත ලෙසින්, වේදිකාවක දිග හැරෙන මෙන් නිරූපනය කරමින් පැවත්වූ මොස්කව් වල නඩු විභාග යනු ඒ ගැන ඇස් ගසාගෙන සිටි විදේශ නිරීක්ෂකයන්ගේ ඇස් වෙතත් ප්‍රදේශ වල සිද්ධ වෙත කටයුතු වලින් වෙනතක යවන්නට ඉතා කාර්යක්ෂම ලෙසින් සමත් වූ ප්‍රයෝගයකි. මේ නිරීක්ෂකයන් ඒ වෙද්දී ද කුලාක්හරණය, සාගතය, කඳවුරු ක්‍රමය ගොඩනැගීම, සහ 1936-1938 තුළ ස්ටාලින් ඔහුගේ ප්‍රධාන විරුද්ධකරුවන්ට එරෙහිව ගෙන ගිය දේශපාලන සටනේ අවසාන ජවනිකාවට වඩා ලොකු දෙයක් නොවූ වසර දහයක් පමණ කාලයේ වූ සිද්ධීන් ගැනත් නිහඬව සිටි අයයි. මෙය ස්ටාලින්වාදයේ නඩු විභාගයක් නැතිව පැය 24 කින් මරා දැමිය හැකි “තර්ම්ඩෝර්” නිලධාරීවාදයේ සහ විප්ලවයේ පොරොන්දු වෙනුවෙන් හැමදා පෙනී සිටි ලෙනින්වාදී ආදිතමයන් අතර බල අරගලයේ අවසානය සටහන් කළේය.

1936 දී ප්‍රකාශනය වූ ට්‍රොට්ස්කිගේ “විප්ලවය පාවා දීම,” හි සඳහන් ප්‍රධාන අදහස් වලින් රැගෙන කතුවරයෙක් 1936 ජූලි 27 වැනිදා ප්‍රංශ දිනපතා පුවත්පතක් වූ *Le temps* හි ප්‍රධාන ලිපියකින් මෙසේ කියයි: “රුසියන් විප්ලවය දැන් එහි තර්ම්ඩෝර් යුගයකට පිවිස ඇත. පිවිතුරු මාක්ස්වාදී අයිඩියලොජියක ප්‍රායෝගිකත්වයක් නැතිකම ගැන සහ විශ්ව විප්ලවයක මිථ්‍යාව ස්ටාලින් හඳුනාගෙන තිබේ. හොඳ සමාජවාදියෙක් හැටියට, ඒත් ඒ සියල්ලටම වැඩියෙන් සැබෑ දේශප්‍රේමියෙක් හැටියට, අයිඩියලොජිය සහ මිථ්‍යාව යන දෙකෙන්ම රටට එල්ල වන අනතුරු ගැන ඔහු දැනුවත්ව සිටියි. ධනවාදයෙන් ඉතා ඇතක ඇති පීතෘතන්ත්‍රවාදයක් යම් ආකාරයක ප්‍රබුද්ධ ආඥාදායකත්වයක්, ඒත් ඒ හා සමාන ඇතකින් ඇති සමාජවාදයේ පරිකල්පන අද්භූතයක් ඔහුගේ සිහිනය විය හැකියි.”

එයාකාර අදහසක් 1937 ජනවාරි 30 වැනිදා *L'echo de Paris* පුවත්පතෙන් දැක්විණි. එය තරමක විචිත්‍ර සහ ගරුසරු නැති පදවහරෙන් විය: “අර නැහැදිවිට ජෝර්ජියානුවා, ‘බිහිසුණු අයිවන්’, ‘මහා පීටර්’, සහ ‘දෙවැනි කැතරින්,’ යන අයගේ මට්ටමට එයාටත් නොදැනුවත්වම එකතුවෙලා. ඔහු තුරන් කර දමන විප්ලවකරුවන් ඔවුන්ගේ අමාත්‍යමය අරමුණ වෙනුවෙන් දිගටම හිතවාදී වූ අයයි, දිගටම විනාශ කරන ආසාවකින් පිරිවිච් විසරු මිනිහෙක්.”¹

¹ Quoted in Nicolas Werth, *Les procès de Moscou 1936-1938* (Brussels: Complexe, 1987), p. 61.

“1936 සිට 1938 දක්වා පක්ෂ නායකයන් සහ සාමාජිකයන්ට එරෙහි සිද්ධ වූ බොහෝ නීත්‍යානුකූල නොවන ක්‍රියා,” ගැන කඩතුරාව අවසානයේ ඉවත් වෙන්නේ 1956 පෙබරවාරි 25 වැනිදා කාශ්වෙව් ඉදිරිපත් කළ “CPSU හි විසිවැනි කොංග්‍රසයට ඉදිරිපත් කරන රහසිගත වාර්තාව” තුළින් පමණි. ඊ ළඟ වසර කිහිපයේ දී, නායකයන් සංඛ්‍යාවක්, විශේෂයෙන්ම හමුදාවේ, පුනරුත්ථාපනය කරන ලදී. ඒත් සාමාන්‍ය වින්දිතයන් ගැන මුනිවත රැකීම දිගින් දිගටම සිද්ධ විය. 1961 ඔක්තෝබර් මාසයේ විසි දෙවැනි පක්ෂ කොංග්‍රසයේ දී, “මහා මර්දන... සරල අවංක සෝවියට් පුරවැසියන්ට ද බලපාන ලදැයි,” කියා කාශ්වෙව් ප්‍රසිද්ධියේ පිළිගත්තේය. ඒත් ඒ මර්දන වල පරිමානය ගැන, ඔහු සහ ඔහුගේ පරම්පරාවේ අනෙකුත් බොහෝ නායකයන් ඒවායේ පෞද්ගලිකවම නියැළී සිටීම ගැන මුනිවත රැකීය.

1960 ගණන් අග වෙද්දී, සංක්‍රමණිකයන් අතින් පළ වූ ප්‍රකාශන වල සහ කාශ්වෙව් ගෙන ගිය සන්නිදියා වසර වල දී සෝවියට් ප්‍රකාශනයන්හි පළ කරන ලද, බටහිරට පැමිණි සෝවියට් පුරවැසියන්ගේ ඇසින් දුටු සාක්ෂි මත ඉතිහාසඥ රොබට් කොන්කුවෙස්ට් විසින් මහා භීෂණයේ පොදු සැකිල්ලක් මුලින්ම ඉදිරිපත් කළේය. බල ව්‍යුහය ගැන සහ වින්දිතයන් සංඛ්‍යාව ගැන ඔහුගේ සමහර අනුමාන අනතුරුව නිශ්ප්‍රභා කර ඇත.²

කොන්කුවෙස්ට්ගේ කෘතිය නිසා භීෂණය කොතරම් කේන්ද්‍රීයගත ප්‍රභවයක් වෙන්නේ ද යන්න ගැන, එන්සෙව් සහ ස්ටාලින් ගත් භූමිකා මොනවාදැයි කියාත්, වින්දිතයන් සංඛ්‍යාව කොතරම්දැයි ගැනත්, මහා විවාදයක් හට ගැනිණ. සංශෝධනවාදී පාසැල් ඇමෙරිකන් ඉතිහාසඥයන් කිහිප දෙනෙක්ද 1936-1938 යුගයේ සිද්ධීන් ස්ටාලින් විසින් සුපරීක්ෂාකාරීව සැලසුම් කළේය යන්න ප්‍රශ්න කළහ. ඒ වෙනුවට මධ්‍යම අධිකාරීන් සහ එන්න එන්නම තවත් බලවත්ව සිටින පරිස්ථානීය අධිකාරීන් අතර වැඩිවෙන නොසන්සුන් වාතාවරණය ගැන වැඩියෙන් දක්වමින්, එසේම පමණට වැඩි උදෙසාගේ අවස්ථා වෙන් කර දක්වමින්, පරිස්ථානීය අධිකාරීන් භීෂණය පවත්වාගෙන යෑම සඳහා බිලිදෙන්නට අනේක වූවන් සොයාගත්තේ ඔවුන් වෙත භීෂණය එල්ල වීම වෙනතක හරවා යවන්න යැයි, 1936-1938 මර්දන වල සුවිශේෂී පරිමාණය පැහැදිලි කරන්නට ඔවුන් උත්සාහ කළහ. මෙයාකාරයෙන් පරිස්ථානීය නිලධාරීන් පොදු හතුරාට එරෙහි අරගලයේ දී තමන් නිති විපරම්භිලීව සහ දළදඬු ලෙසින් සිටිනවා යැයි මධ්‍යම අධිකාරීන්ට පෙන්වන්නට වෑයම් කළහ.³

තවත් විසංවාදයක් පැන නැගුනේ වින්දිතයන් සංඛ්‍යාව සම්බන්ධයෙනි. මන්ද, කොන්කුවෙස්ට් සහ ඔහුගේ අනුගාමිකයන්, මහා භීෂණය නිසා මිලියන 6 ක් අත් අඩංගුවට ගත්තා යැයි ද, මිලියන 3 ක් වෙඩි තබා මරා දමන ලද්දේය යැයි ද, මිලියන 2 ක් කඳවුරු තුළ දී මිය යන ලද්දේ යැයි ද කියා සිටියහ. සංශෝධනවාදී ඉතිහාසඥයන් මේ සංඛ්‍යා යම් තරමකට වැඩි කර පෙන්වා ඇතැයි සලකති.

සෝවියට් පුරාලේඛනාගාර යාන්තමකට හෝ විවෘත වීම නිසා මේ ඉතිහාසඥයන්ට අලුත් එළියකින් මහා භීෂණය දකින්නට ඉඩ පාදන ලදී. වෙනත් අධ්‍යයන විසින් සෝවියට් ඉතිහාසයේ දැඩිම ලේ හැලූ වසර දෙක ගැන වූ මේ අපූරු ලෙසකින් සංකීර්ණ සහ බේදනීය වූ කතාව ගැන දැනටමත් ආපසු පියවර තබා ඇත. මෙතැන අපේ අරමුණ වනුයේ වාදයෙන් මතු කරන ලද සමහර ප්‍රශ්න ගැන විමසා බැලීමයි. එනම් විශේෂයෙන්ම, භීෂණය කොතරම් දුරකට කේන්ද්‍රීයගත ප්‍රභවයක් වුවාද, සහ වින්දිතයන්ගේ වර්ගීකරණයන් සහ සංඛ්‍යාවන් ගැනයි.

භීෂණය කේන්ද්‍රීයගත කිරීම ගැන ප්‍රශ්නයේ දී, සාමූහික මර්දන පොලිට්බියුරෝවෙන්ම, පක්ෂයේ ඉතා ඉහළ මට්ටමෙන්ම ගත්, විශේෂයෙන්ම ස්ටාලින්⁴ විසින්ම ගත් මූලිකත්වයේ ප්‍රතිඵලය බව දැන් ලබා ගත හැකි පොලිට්බියුරෝවෙන් ලැබෙන සටහන් තහවුරු කරති. දැඩිම ලේ හැලූ මර්දනය, “කළින් කුලාක්ව සිටියවුන්, අපරාධකරුවන්, සහ අනෙකුත් සෝවියට් විරෝධීකාරකයන් තුරන් කිරීම සඳහා 1937 අගෝස්තු සිට 1938 මැයි

² Robert Conquest, *The Great Terror: Stalin's Purge of the Thirties*, rev. ed. (New York: Oxford University Press, 1990).
³ J. A. Getty, *Origins of the Great Purges: The Soviet Communist Party Reconsidered, 1933-1938* (New York: Cambridge University Press, 1985); G. Rittersporn, *Stalinist Simplifications and Soviet Complications: Social Tensions and Political Conflicts in the USSR, 1933-1953* (New York: Harwood Academic, 1991); J. A. Getty and R. T. Manning, eds., *Stalinist Terror: New Perspectives* (New York: Cambridge University Press, 1993).
⁴ *Stalinskoe Politburo v 30-ye gody* (The Stalinist Politburo in the 1930s), a collection of documents assembled by O. V. Khlevnyuk, A. V. Kvashonkin, L. P. Kosheleva, and L. A. Rogovaya (Moscow: AIRD, 1995); O. V. Khlevnyuk, L. P. Kosheleva, J. Howlett, and L. Rogovaya, “Les sources archivistiques des organes dirigeants du PC(b)R,” *Communisme*, nos. 42-44 (1995), 15-34.

දක්වා බල මෙහෙයුම සංවිධානය කිරීම සහ ක්‍රියාකරවීම මධ්‍යම සහ පරිස්ථානීය ඒජන්තවල ඒ ඒ භූමිකා ගැන මනා හෙළිදරව්වක් කරයි.⁵

1935-36 ආරම්භයේ දී, පිටමං කළ හිටපු-කුලාක් අයගේ අවසාන ඉරණම දැවෙන ප්‍රශ්නයක් වූයේය. ඔවුන්ට නිර්දේශිත කරන ලද තැන් වලින් ඉවත් කිරීම සඳහා නිතර නිතර නීති පැනවුනද, මේ “විශේෂයෙන් අවතැන්” වූ අය නිදහස් ශ්‍රමික සාමූහිකයන් වෙන්කර හඳුනා ගැනීම ක්‍රමයෙන් අපහසු වූහ. 1936 අගෝස්තු මාසය දක්වන වාර්තාවක ගුලාග් පරිපාලනයේ ප්‍රධානියා, රුඩොල්ෆ් බර්මන් (Rudolf Berman) මෙසේ ලියුවේය: “ඔවුන්ව මුර කර තැබෙන ඉතා ලිහිල් අන්දමෙන් වාසි ගෙන, ‘විශේෂයෙන් අවතැන්’ පුද්ගලයන් බොහොමයක් දැන් කාලයක සිට නිදහස් ශ්‍රමිකයන්ගේ කණ්ඩායම් වල ද සේවය කරමින් සිටි අයයි, දැන් ඔවුන්ගේ වාසස්ථාන අත්හැර දමා ගිහිත්. ඔවුන් තෝරා වෙන්කර හඳුනා ගැනීම එන්න එන්නම අපහසු වෙමින් පවතී. සැබැවින්ම ඔවුන් සමහර දෙනෙකුට විශේෂ කුසලතා ඇති බැවින් ඔවුන් කළමනාකරුවන් හැටියට වටිනාකමක් ඇති අයයි. එසේම ඔවුන් බොහෝ දෙනෙකුට ගමන්බලපත්‍ර ලබා ගැනීමේ හැකියාව ඇත. ඔවුන් බොහෝ දෙනෙක් නිදහස් ශ්‍රමිකයන් සමඟ විවාහ වී ද සිටිති, දැන් ඔවුන්ට නිවාස ද අයිතියි.”⁶

කාර්මික වැඩපොළ වල වාසස්ථානය නියම වී තිබුණද, මේ “විශේෂයෙන් අවතැන්” වූ අයගෙන් බොහොමයක් දැන් පරිස්ථානීය වැඩකරන ජනතාව සමඟ මිශ්‍ර වෙන්නට පටන් ගත්තද, අනෙක් අය ඇත පළාත් වෙත පළා ගියහ. මේ පැන-ගියවුන් හැටියට හැඳින්වෙන ලද බොහොමකට බලපත්‍ර නොවීය. ඔවුන්ට වාසස්ථාන නොවීය. ඔව්හු බොහෝ ප්‍රධාන නගර වලට නුදුරුව එන්න එන්නම වැඩයෙන් දකින්නට ලැබුණ, සමාජයෙන් පන්නා දැමූ කාරකයන් සිටි සහ සුළු අපරාධකරුවන් සිටි කල්ලි වලට එකතු වූහ. 1936 සිසිරයේ දී සමහර ආඥාදායකත්වයේ පැවති ස්ථාන (komandatury) ගැන පැවැත්වූ විපරම් වලින් අධිකාරීන්ගේ ඇස් වලට ප්‍රිය නොවූ තත්වයන් හෙළි වූහ. උදාහරණයක් වශයෙන් ආර්බන්ගෙල්ස්ක් ප්‍රදේශයේ ජනපදවාසීන් හැටියට පදිංචි කරවන ලද 89,700 න් එහි ඉතිරි වී සිටියේ හුදු 37,000 ක් පමණකි.

කුලාක් කඩාකප්පල්කාරයෙක් ව්‍යාපාරයකට රිංගා ගන්නට සමත් වීමත්, කුලාක් මං පහරන්නෙක් වීදිවල සැරිසරන්නට සමත් වීමත් යනාදී අදහස් වලින් පුරවාගත් වෛතසිකය තුළින් මේ “වර්ගීකරණ” යොදාගෙන ස්ටාලින් විසින් 1937 ජූලි මුල දී වචනික ලෙසින් සැලසුම් කළ මහා මර්දනීය මෙහෙයුමේ කේන්ද්‍රස්ථානය බවට පත්වීම පහදාගන්නට මඟ පාදා දෙයි.

1937 ජූලි 2 වැනිදා පොලිට්බියුරෝව විසින් පරිස්ථානීය අධිකාරීන් වෙත ටෙලිග්‍රෑමයක් යවමින් අණ කළ සිටියේ: සියළු කුලාක් සහ අපරාධකරුවන් වහාම අත් අඩංගුවට ගත යුතුයි... ට්‍රොයිකාවක [පළාතේ පක්ෂ මුල් ලේකම්, ඇටෝනි බලය ඇත්තා සහ පළාතේ NKVD ප්‍රධානියා, කොමසමේ සිටිය යුතුයි] නවු විභාගයකින් පසුව වැඩියෙන්ම ප්‍රතිපක්ෂ අයව වෙඩි තබා මරා දැමිය යුතුයි, සහ අඩුවෙන් ක්‍රියාශීලී ඒත් තව දුරටත් ප්‍රතිපක්ෂ කාරකයන් පිටමං කළ යුතුයි... ට්‍රොයිකියේ සිටියේ කවුද කියාත් සහ වෙඩි තැබූ සහ පිටමං කළ සංඛ්‍යාවන් ගැනත්, දින පහක් ඇතුළත විස්තර ලබාගැනීම මධ්‍යම කමිටුවේ අපේක්ෂාවයි.”

ඊ ළඟ සති කිහිපය ඇතුළත දී මධ්‍යම අධිකාරීන්ට පරිස්ථානීය අධිකාරීන් විසින් එවන ලද “සංඥක දත්ත” ලැබුණ. 1937 ජූලි 30 වැනි දින දරන මෙහෙයුම් ආඥා අංක 00447 අනුව එසෝවි විසින් සම්පාදනය කරන ලද පදනම මත, ඔහු එදිනම පොලිට්බියුරෝව වෙත අනුමතය සඳහා ඉදිරිපත් කර තිබුණ. මේ විශේෂ මෙහෙයුමේ දී 259,450 ක් ජනතාව අත් අඩංගුවට ගෙන, 72,950 කට වෙඩි තබා මරා දමන ලදී.⁷ බොහෝ පළාත් තවමත් ඔවුන්ගේ ගණන් බැලීම් මධ්‍යම අධිකාරීන්ට එවා නොතිබුණ බැවින් මේ සංඛ්‍යා නිශ්චිත නොවූහ. කුලාක්හරණ මෙහෙයුම් කාලයේ දී මෙන්ම, සියළු පළාත්වලට මේ වර්ගීකරණ දෙකෙන්ම, එනම් වෙඩි තැබිය යුතු සහ පිටමං කළ යුතු වශයෙන්, කෝටා ප්‍රමාණයන් දැනුම් දීම සිද්ධ විය.

මෙම මෙහෙයුමට ලක් වූ ගුප්ත සමාජ-දේශපාලන කණ්ඩායම කලින් ගණනයට කළාට වඩා ඉතා මහත් වර්ගීකරණ වලින් පැවති බව සැලකිය යුත්තකි. “හිටපු-කුලාක්” සහ “අපරාධී කාරකයන්,” තිබියදී, “සමාජමය අනතුරුදායක කාරකයන්,” “සෝවියට් විරෝධී පක්ෂවල සාමාජිකයන්,” “හිටපු ට්‍රොයිකා සිවිල් සේවකයන්,” සහ “රතු

⁵ Trud, 4 June 1992.

⁶ GARF, 9479/1/978/32.

⁷ Trud, 4 June 1992.

මුරකරුවන්," යනාදීන්ද ඇතුළත් වූහ. මෙම වර්ගීකරණයක් ඕනෑම සැකකරුවෙකුට, ඔහු පක්ෂ සාමාජිකයෙක් වුවත්, ප්‍රබුද්ධ සමාජයේ සාමාජිකයෙක් වුවත්, නැත්නම් සාමාන්‍ය ශ්‍රමිකයෙක් වුවත්, නිදහසේ යෙදා ගැනෙන ලදී. GPU සහ NKVD හි අදාළ කාර්යාල වලට සැකකරුවන්ගේ ලැයිස්තු හදාගන්නට සහ ඒවා කාලීනව පවත්වා ගන්නට වසර ගණනාවක් ලැබී තිබිණ.

1937 ජූලි 30 වැනිදා මෙහෙයුම් නියමය තුළින් පරිස්ථානීය නායකයන්ට මොස්කව් වෙතින් තුරන් කර දැමිය යුතු සැකකරුවන්ගේ තවත් ලැයිස්තු ඉල්ලා සිටින්නට අයිතිය ලැබිණ. කෝටා පිරවීම සඳහා කඳවුරු වෙතට පිටමං කිරීම හෝ මරණයට නියම කළ පුද්ගලයන්ගේ පවුල්වල අයවත් අත් අඩංගුවට ගැනීමට හැකියාව ලැබිණ.

අගෝස්තු මාසය අවසානයේ දී, කෝටා ඉහළ යවන්න යැයි තදින් දෙස පවරන ඉල්ලීම් ගණනාවක් පොලිට්බියුරෝවට ලැබිණ. 1937 අගෝස්තු 28 සිට දෙසැම්බර් 15 දක්වා ඒ අනුව විවිධාකාර වැඩි කරන යෝජනා අනුමත කරනු ලැබීය. තවත් 22,500 ක් වෙඩි තබා මරණ ලද අතර තවත් 16,800 ක් කඳවුරු වෙත යවන ලදහ. 1938 ජනවාරි 31 වැනිදා NKVD හි උසිගැන්වීම යටතේ තවත් 57,200 ක් දක්වා ඉහළ යැවීම අනුමත කරන ලදී. එයින් 48,000 ක් වෙඩි තබා මරා දැමීමට නියමිත වූහ. ඒ සියළු මෙහෙයුම් 1938 මාර්තු 15 වැනිදා වෙද්දී අවසන් කිරීමට නියමිතව තිබිණ. කළින් වසර වල දී ශුද්ධකරණයන්ට කිහිප වතාවක් ලක්ව සිටි පරිස්ථානීය අධිකාරීන් අතර ඔවුන්ගේ උදෙසා පෙන්වන්නට යුහුසුළු වූ එහි නව සේවකයන්, නැවත වතාවක් සංඛ්‍යාවන් ඉහළ යවන්නට යැයි උද්යාවනය කළහ. 1938 පෙබරවාරි 1 වැනිදා සිට අගෝස්තු 29 වැනිදා දක්වා, පොලිට්බියුරෝව විසින් මේ ඉල්ලීම් අනුමත කළහ. එයින් තවත් සැකකරුවන් 90,000 ක් තුරන් කර දමන්නට අවසරය ලැබුණි.

මේ ආකාරයෙන්, මාස හතරකට සැලසුම් මුලින් කළ මෙහෙයුම වසරකට වැඩි කාලයක් පුරා පැවතිණ. මුලින් සැලසුම් කළ කෝටාවට වඩා 200,000 ක් ජනතාවක් ඉන් එලව්පාක අත් වින්දහ.⁸ වැරදි සමාජ ප්‍රභවයක් ඇතැයි සැකයට පාත්‍ර වූ ඕනෑම ඒකීය පුද්ගලයෙක් වින්දිතයෙක් විය හැකි වූයේය. මායිම්බඩ කලාප වල ජීවත් වූ ජනතාව මෙන්ම පිටරට්ටියන් දැන හඳුනන අයත්, ඔවුන් කොතරම් දුරස්තර ලෙසින් දැන සිටියා වුවත්, විශේෂයෙන්ම ගොදුරු විය හැකි අවදානමට වැටුණහ. රේඩියෝ ට්‍රාන්ස්මිටරයක් අයිති අයෙක්, මුද්දර එකතු කළ අයෙක්, එස්පැරන්ටෝ කතා කළ අයෙක්, වැනි ජනතාව රහස් ඔත්තු සැපයීම ගැන වෝදනා එල්ල වීමට දැඩි අවදානම් තත්වයන්හි පසු වූහ. 1937 දෙසැම්බර් 21 සිට අගෝස්තු 6 දක්වා, මෙහෙයුම් ආඥා අංක 00447 න් පටන් ගත් ආකාරයට සමාන ලෙසකින් අඩුම වශයෙන් මෙහෙයුම් දහයක් පමණ දියත් කළහ. පොලිට්බියුරෝව සහ NKVD තුරන් කර දැමීමේ කණ්ඩායම් විසින් ඔත්තුකරුවන් නැත්නම් "රජය පෙරළා දැමීමට තැත් කරන්නන්" හැටියට ජාතියෙන් ජාතියට නම් කළහ: ජර්මන්, පෝලන්ත, ජපන්, රෝමේනියානුවන්, ෆින්ලන්ත, ලිතුවේනියන්, ලැට්වියන්, ග්‍රීක්, සහ තුර්කි. මාස පහළොවක කාලයක් පුරා, 1937 අගෝස්තු සිට 1938 නොවැම්බර් දක්වා මේ රහස් ඔත්තු සපයන විරෝධීන් මර්දනය කරන මෙහෙයුම් වලින් ලක්ෂ හතරක් පහක් පමණ ජනතාවක් අත් අඩංගුවට ගැනිණ.

තොරතුරු යම් ප්‍රමාණයක් සොයාගත හැකි මෙහෙයුම් අතරෙන් (එය තවමත් සම්පූර්ණ නොමැත; වඩාත්ම රහස් සටහන් තිබෙන සහ ඊටත් වැඩි රහස් සහ පර්යේෂකයන්ට වැසී පවතින, හිටපු KGB සහ රුසියන් ජනාධිපතිවරුන්ගේ පුරාලේඛනගාර වලින්) මේවා ඉදිරිපත් කළ හැකියි:

- 1937 ජූලි 20 දින "ජාතික ආරක්ෂාව හා සම්බන්ධ සියළු කාර්යවල සේවය කරන ජර්මන් ජාතිකයන් තුරන් කර දැමීම" මෙහෙයුම
- 1937 සැප්තැම්බර් 19 දින "ඛාබින් (Kharbin) වෙතින් මව්බ්ලානය කරන ලද ජපන් ජාතිකයන්ගේ පද්ධතියේ සියළු ත්‍රස්තවාදීන්, රජය පෙරළීමේ කුමන්ත්‍රණකරුවන්, රහස් ඔත්තු සපයන්නන්ගේ තුරන් කරන" මෙහෙයුම
- 1937 අගෝස්තු 4 වැනිදා දියත් කරන ලද "ජපන් කොසැක් සංවිධානයේ දක්ෂිණාංශමය හමුදාව තුරන් කිරීම," මෙහෙයුම, එයින් 1937 සැප්තැම්බර් සිට දෙසැම්බර් දක්වා 19,000 කට වැඩි ජනතාවක් මිය ගියහ.
- 1937 අගෝස්තු 15 දී NKVD ආඥා අංක 00486 න් පටන් ගත්, "ජනතා හතුරන්ගේ පවුල්වල අය මර්දනය," මෙහෙයුම

⁸ Oleg Khlevnyuk, *Politbyuro: Mekhanizmy politicheskoi vlasti v 1930-e gody* (The Politburo: Mechanisms of political power in the 1930s) (Moscow: ROSSPEN, 1996), pp. 208-210.

මේ ඉතා අසම්පූර්ණ ලැයිස්තුව පොලිටිබියුරෝව විසින් නීති පැනවීමෙන් සහ NKVD කාර්යාල විසින් ඉටු කරන ලද මෙහෙයුම්වල සුළු කොටසක ලැයිස්තුවක් පමණි. එයින් මධ්‍යගත ලෙසින් 1937 සහ 1938 වසරවල දී ගෙන ගිය මහා මර්දනයේ ස්වභාවය ඉස්මතු කර දක්වයි. මේ ක්‍රියාවන්, මධ්‍යම අධිකාරිය විසින් තීරණය කර පරිස්ථානීය අධිකාරීන් විසින් ක්‍රියාවට නංවන ලද, —කුලාක්හරණය, ටවුම් ශුද්ධකරණය, විශේෂඥයන් දඩයම— යනාදී අනෙක් සියළුම ක්‍රියා මෙන් සිද්ධ වූයේ පරිස්ථානීය ප්‍රචාව තුළ පමණට වැඩි බේදනීය ලෙසකිනි. මහා භීෂණයට පසුව, එසෝවියේ රාජධානිය සමය (*Ezhovshchina*) යටතේ පමණට වැඩි තරමින් සිද්ධ වූයේ කෙසේදැයි කියා තතු සොයා බලන්නට ටර්කමෙනිස්තාන් වෙතට කේවල කොමිසමක් යවන ලදී. මිලියන 1.3 ක් (සෝවියට් ජනගහනයෙන් සියයට 0.7 ක්) වාසය කළ මේ කුඩා ජනරජයේ NKVD ට්‍රොයිකි වලින් 1937 අගෝස්තු සිට 1938 සැප්තැම්බර් දක්වා “හිටපු කුලාක්, අපරාධකරුවන්, සහ වෙනත් සෝවියට් විරෝධී කාරකයන්, “තුරන් කර දැමීම” මෙහෙයුමේ කොටසක් හැටියට 13,259 ක් වරදකරුවන් හැටියට තීන්දු කරන ලදී. එයින් 4,037 ක් වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. මොස්කව් විසින් නියම කළ කෝටා 6,227 (සමස්ත තීන්දු සංඛ්‍යාව), සහ 3,225 (සමස්ත වෙඩි තබා මරා දැමීමේ සංඛ්‍යාව) වූහ.⁹ රටේ අනෙක් සෑම ප්‍රදේශයකම පාහේ මෙයාකාරයෙන්ම පමණට වැඩියෙන් මර්දනය සිද්ධ වූ ආකාරය ගැන අයෙකුට ඉතා පහසුවෙන් සිතා ගත හැකියි. මෙය කෝටා ක්‍රමයේ ස්වභාවික ප්‍රතිඵලය විය. මධ්‍යම අධිකාරියෙන් සහ නිලධාරීන්ට ප්‍රතිචාර වලින් එන සැලසුම් සහගත නියම වලට අනුව වැඩ කිරීමට සිවිල් සේවකයන්ව වසර ගණනාවක් තිස්සේ හොඳින් හැඩගසා තිබිණ. මොස්කව් වලින් එන අණ සහ තමන්ට ඉහළින් සිටින නිලධාරීන්ගේ කැමැත්තට වැඩියෙන් සහ එය කුමක්දැයි කියා හැඳින්වෙන සිටීමට පරිස්ථානීය නිලධාරීන් හුරුවී සිටියහ.

ස්ථාලීන් විසින් නිකුත් කළ, පොලිටිබියුරෝව විසින් අනුමත කළ, තවත් සටහන් මාලාවක් ද මේ සමූල ඝාතනයේ මධ්‍යගත ස්වභාවය විදහා දක්වයි. ඒ පොලිටිබියුරෝවේ අධිකරණ කටයුතු කොමිසම විසින් සකස් කරන ලද දඬුවම් නියම කළ යුතු ජනතාවගේ ලැයිස්තුවයි. සුපිරි උසාවියේ හමුදා උපදේශක මණ්ඩලය වෙතට, හමුදා උසාවි වෙතට, නැත්නම් NKVD හි විශේෂ මණ්ඩල වෙතට පමුණුවන ලද ජනතාවට දුන් දඬුවම් සියල්ල පොලිටිබියුරෝවේ අධිකරණ කටයුතු කොමිසම විසින් කළින් තීරණය කරන ලද පරිදි සිද්ධ වූහ. මේ කොමිසම, එසෝවි විසින්ම එහි සාමාජිකත්වය දරන ලද්දේ, අඩුම වශයෙන් ලැයිස්තු 383 ක් ස්ථාලීන්ගේ සහ පොලිටිබියුරෝවේ අත්සන් සඳහා බාර දී ඇත. මේ ලැයිස්තුවල පක්ෂ නායකයන්ගේ හෝ සාමාජිකයන්ගේ නම් මෙන්ම කර්මාන්ත ක්ෂේත්‍රයේ සහ හමුදාවේ සිටි ප්‍රසිද්ධ පුද්ගලයන්ගේ ද ඇතුළුව 44,000 කගේ නම් ඇතුළත්ය. එයින් අඩුම වශයෙන් 39,000 කට මරණ දඬුවම නියම වූහ. ස්ථාලීන්ගේ අත්සන ලැයිස්තු 362 ක යටින් දිස්වේ. මොලොටොව්ගේ අත්සන 373 ක ද, ක්ලිමෙන්ට් වොරොෂිලොව් (*Kliment Voroshilov*) ගේ අත්සන 195 ක ද, කගනොව්ව් ගේ අත්සන 191 ක ද, අනද්‍රේ සදානොව් (*Zhadanov*) ගේ අත්සන 177 ක ද, සහ මිකොයන්ගේ අත්සන 62 ක ද දැක්වීමට ලැබෙයි.¹⁰

1937 ගිම්හානයෙන් පසුව මේ නායකයන් සියල්ලන්ම පරිස්ථානීය පක්ෂ සංවිධාන වල දී ශුද්ධකරණ මෙහෙයුම් ඉටු කරන්නට පෞද්ගලිකවම ගියහ. ඩොන්බාස් ප්‍රදේශයේ වෙල්යාබින්ස්ක්, යරොස්ලව්ල්, ඉවානොවො, සහ ස්මොලෙන්ස්ක් ශුද්ධකරණයට කැගනොව්ව් යවන ලදී; ඔහුගේ ප්‍රදේශය වූ ලෙනින්ග්‍රෑඩ් ශුද්ධකරණයෙන් පසුව සදානොව් ගියේ ඔරෙන්බර්ග්, බෂ්කිරියා (*Bashkoria*), සහ ටාටාර්ස්තාන් (*Tatarstan*) වෙතටයි; අන්ජීව් ගියේ උතුරු කෝකසස්, උස්බෙකිස්තාන්, සහ ටාජිකිස්තාන් වෙතටයි; මිකොයන් ආර්මේනියාවට; සහ කාශ්වෙව් යුක්රේනයට ගියේය.

පොලිටිබියුරෝව විසින් අනුමත කරගත් අනෙකුත් සියළු යෝජනා මෙන්ම, මහා මර්දන ගැන බොහෝ උපදෙස් ස්ථාලීන් වෙතින් අනුමත වීම සාමාන්‍යයෙන් සිද්ධ වූවකි. මෑතක දී ලැබෙන පුරාලේඛන නිසා හෙළිදරව් වෙන අන්දමට, දැන් පෙනී යන්නේ ස්ථාලීන් මේ බොහෝ මර්දනීය මෙහෙයුම් වල කතුවරයා මෙන්ම ආරම්භකයා ද වූ බවයි. උදාහරණයක් වශයෙන්, 1937 අගෝස්තු 27 වැනිදා ප. ව. 5 ට, මධ්‍යම කමිටුව වෙතට බටහිර සයිබීරියාවේ ප්‍රදේශීය පක්ෂ කමිටුවේ පළමු ලේකම් මිකොයෙල් කොරොෂෙන්කෝ වෙතින්, කඩාකප්පල්කාරීන් හැටියට සැකයට ලක් වූ කෘෂිකාර්මික විද්‍යාඥයන් ගැන නඩුව ඇසීම පිළිබඳව පණිවිඩයක් ලැබුණ විට, ස්ථාලීන් විසින්ම මිනිත්තු දහයකට පසුව ටෙලිග්‍රෑමයක් යවන ලදී: “අන්ජීව්ගේ දිස්ත්‍රික්කයේ සියළු කඩාකප්පල්කරුවන්ව

⁹ Ibid., p. 212.

¹⁰ *Reabilitatsiya. Politicheskie protsessy 30-50 godov* (Rehabilitation: The political trials of the years 1930-1950) (Moscow: Navka, 1991), p. 39; *Istochnik*, no. 1 (1995), 117-130.

මරණ දඬුවම නියම කරන්න යැයි මම උපදෙස් දෙනවා, සහ ඔවුන්ගේ මරණ දණ්ඩය ක්‍රියාත්මක කිරීම ගැන මහජන නිවේදනයක් පළාතේ පුවත්පත්වල පළ කරන්න.”¹¹

එසේවිගේ සෑම ක්‍රියාවක්ම ඉතා සුපරීක්ෂාකාරී අන්දමට ස්ථාලිත විසින් මෙහෙයවන ලද ආකාරය පෙන්වන (පොලිටබියුරෝවේ සිරිත් විරිත්, ස්ථාලිතයේ දිනපොත, සහ ක්‍රෙම්ලනයේ දී ඔහු මුණ ගැසුණු අමුත්තන්ගේ ලැයිස්තු) සටහන් දැන් සොයාගෙන ඇත. ඔහු NKVD වෙත යවන උපදෙස්වල වැරදි නිවැරදි කරමින් සියළු විශාල ප්‍රසිද්ධ නඩු වල මහමොළකාරයා වූයේය. ඒවායේ තිරපත් පවා ලිවීය. “හමුදා කුමන්ත්‍රණයකට” සහභාගී වූවා යැයි මාෂල් ටුචෙච්ස්කි (Marshal Tukhachevsky) සහ අනෙකුත් රතු හමුදා නිලධාරීන්ට එරෙහි නඩු විභාගයට සුදානම් වෙද්දී, ස්ථාලිත දිනපතාම එසේවි මුණ ගැසෙන ලදී.¹² එසේවිගේ රාජ්‍යාධිපති සමයේ සෑම අදියරක දී ම, ස්ථාලිත විසින් සිද්ධීන්වල දේශපාලන බලය ඔහු සතුව තබා ගන්නා ලදී. අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ ජනතා කොමිස්සාරි හැටියට එසේවිගේ නාම යෝජනාව ඉදිරිපත් වූ විට එය තීරණය කරන ලද්දේ ඔහු විසිනි. 1936 සැප්තැම්බර් 25 වැනිදා සේවි සිට පොලිටබියුරෝව වෙත එවන ලද ප්‍රසිද්ධ ටෙලිග්‍රෑමය: “අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ ජනතා කොමිස්සාරි හැටියට එසේවි සහෝදරයාගේ නම යෝජනා කිරීම පරම අවශ්‍යතාවක් මෙන්ම ඉතාමත් හදිසි කාරණයකි. යාගෝඩා කිසිම ලෙසකින් ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් සහ සිනොවිට්වාදීන් හවුලේ වෙස්මුණු ගලවන කාර්යයට සුදුසු නැත. GPU මේ වැඩේ ඉවර කරන්නට වසර හතරකින් පසුවෙන් සිටියි.” “NKVD හි පමණට වැඩිය” ගැන තිතක් තබන්නට තීරණය කළේ ද ස්ථාලිත විසිනි. 1938 නොවැම්බර් 17 වැනිදා මධ්‍යම කමිටුව විසින් (තාවකාලික) නැවතුමක් “මහා-පරිමාණ අත් අඩංගුවට සහ පිටමං කිරීමේ මෙහෙයුම්” සංවිධානය වෙත පමුණුවන ලදී. සතියකට පසුව ජනතා කොමිස්සාරි තනතුරෙන් එසේවි ඉවත් කර ඒ තනතුරට බෙරියා පත් කරන ලදී. ස්ථාලිතගේ නියම අනුව මහා භීෂණය එය පටන් ගත් ලෙසින්ම එසේ අවසන් විය.

එසේවිගේ රාජ්‍යාධිපත්‍ය සමයේ (*Ezhovshchina*) වින්දිතයන් සංඛ්‍යාව සහ වර්ගීකරණය ගණන් හැදීමට, නීතිකා කෘශ්වෙව් සහ පක්ෂයේ ප්‍රධාන නායකයන් සඳහා ස්ථාලිතරණය තුළ දී සකස් කළ ඉතාමත් රහසිගත සටහන් කිහිපයක් දැන් අප සතුව ඇත. නිකොලායි ෂ්වර්නික් (Nikolai Shvernig) ප්‍රමුඛත්වය ගත් සේවියට් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ විසිදෙවැනි කොංග්‍රසයේ දී පිහිටුවා ගන්නා ලද කොමිසමක් විසින් “පෞරුෂයන් ඇදහීමේ යුගයක දී ගෙන ගිය මර්දනයන්,” නමින් වූ අධ්‍යයනය මේ අතර ප්‍රධාන මූලාශ්‍රයක් වෙයි.¹³ මේ දත්ත සමඟ ගුලාග් පරිපාලනයේ, අධිකරණය සඳහා වූ ජනතා කොමිස්සාරි, සහ දැන් ලැබී ඇති නීති වාර්තා යනාදී අනෙක් මූලාශ්‍ර සමඟ මේ සංඛ්‍යාතමය දත්ත සංසන්දනය කරන්නට පර්යේෂකයන්ට දැන් හැකියාව ලැබී ඇත.¹⁴

1937 සහ 1938 අතර කාලයේ NKVD විසින් 1,575,000 ක ජනතාවක් අත් අඩංගුවට ගත් බව දැන් පෙනී යයි: එයින් 1,345,000 (සියයට 85.4) කට යම් ආකාරයක නඩු තීන්දුවක් නියම වූහ. එයින් 681,692 (නඩු තීන්දු වලින් සියයට 51) ක්ව වෙඩි තබා මරා දමන ලදී.

අත් අඩංගුවට ගත් අයට නඩු තීන්දු ලැබුණේ විවිධාකාර ලෙසිනි. සුදු කරපටි ශ්‍රමිකයන්, දේශපාලනඥයන්, හමුදා නායකයන්, අර්ථ ශාස්ත්‍රඥයන්, සහ ප්‍රබුද්ධ ප්‍රජාවේ සමාජිකයන්—ඉහළම-වැදගත් වර්ගීකරණය— විනිශ්චය කරනු ලැබුවේ හමුදා පරිෂදයක් සහ NKVD හි විශේෂ මණ්ඩලයක් විසිනි. මේ මෙහෙයුම්වල පරිමාණය අනුව, 1937 අගෝස්තු අග දී ආණ්ඩුව විසින් පරිස්ථානීය මට්ටම් වලින් පරිස්ථානීය ප්‍රොකියුටර්, පරිස්ථානීය පොලිසියේ ප්‍රධාන සහ පරිස්ථානීය NKVD ශාඛාවේ ප්‍රධානියා සිටින ට්‍රොයිකි පිහිටුවන ලදී. ඔවුන්ගේ ප්‍රධාන අරමුණ වූයේ මධ්‍යම කාර්යාල වලින් එවන යෝජනා අනුව කෝටා පිරවීම නිසා මේ ට්‍රොයිකි විසින් කිසිදු ආකාරයක ආයාසයකින් තොරව කරන ආකෘතියකින් යුක්තිය පසඳලීමයි. බොහෝ විට ඔවුන්, පරණ ලැයිස්තු වලින් “යළි පණගන්වන ලද” ලැයිස්තු වලට අනුව තරමක කාලයක් තිස්සේ සෝදිසියට පත්ව සිටි සැකකරුවන් අල්ලා ගැනීමට වැඩි යමක් නොකළහ. නඩුව හැකි තරමින් සරල වූවකි: ට්‍රොයිකා විසින් එක දිනයක දී ලිපිගොනු සිය ගණනක් බලන ලද බව මෑතක ප්‍රකාශනය වූ ‘ලෙනින්ග්‍රෑඩයේ මෘතවීරයන්ගේ ලැයිස්තු’ (*Leningrad List of Martyrs*) වෙතින් ඔප්පු වෙයි. 1937

¹¹ *Izvestiya*, 10 June 1992, p. 2.
¹² Stalin’s work diary and the list of his visitors at the Kremlin for 1936 and 1937 were published in *Istoricheskii arkhiv*, no. 4 (1995), 15-73.
¹³ *Istochnik*, no. 1 (1995), 117-132; V. P. Popov, “Gosudarstvennyi terror v Sovetskoi Rossii, 1923-1953” (State terror in Soviet Russia 1923-1953), *Otechestvennye arkhivy*, no. 2 (1992), 20-31.
¹⁴ J. A. Getty, G. T. Rittersporn, and V. N. Zemskov, “Les victimes de la répression pénale dans l’URSS d’avant-guerre,” *Revue des études slaves* 65 (1993), 631-663.

අගෝස්තු මාසයේ මුල පටන් දණ්ඩ නීති සංග්‍රහයේ 58 වගන්තියේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට මරණ දඬුවම තීන්දු වූ අයගේ නගර සහ නම් මාසයෙන් මාසයට දැක්වීම එම නාමාවලිය පෙන්වයි. අත් අඩංගුවට ගැනීම සහ මරණ දඬුවම නියම වීමේ කාලය සහිත කිහිපයක් වීම එහි දකින සාමාන්‍යයකි. ඇපෑල නැති තීන්දුවෙන් පසුව දඬුවම දින කිහිපයක් ඇතුළත ක්‍රියාත්මක කරන ලදී. විශේෂ මෙහෙයුමක් සඳහා කෝටාව පුරවන්නට අත් අඩංගුවට පත්වීමේ සම්භාවිතාව ඒ කාලයේ ගෙන ගිය සියළු විශාල පරිමානයේ මෙහෙයුම් අතර අහඹු සිදුවීම් මාලාවක් මත පදනම් විය. එයට 1937 ජූලි 30 වැනිදා දියත් කළ කුලාක් තුරන් කිරීමත්, 1937 සැප්තැම්බර් 12 වැනිදා පටන් ගත් අපරාධී කාරකයන් තුරන් කිරීමත්, සහ “හතුරන්ගේ පවුල්වල අය මර්දනය කිරීම” යන්නත් ඇතුළත් වූහ. ලිපිගොනුවක ඇති නම් ලැයිස්තුව අවශ්‍ය තරමට දීර්ඝ නොවන්නේ නම්, පරිස්ථානීය අධිකාරීන් විසින් “පිහිටුවා ගත් සම්මතයට අවනත වීම” සඳහා හැකි කුමන ආකාරයක් භාවිතයෙන් වැඩිපුර නම් සොයා ගත්හ. එක උදාහරණයක් පමණක් දුන්නොත්, “කඩාකප්පල්කාරීන්” යන වර්ගීකරණය පුරවනු පිණිස, ටර්ක්මේනියාවේ NKVD විසින් කාර්මික ගින්නක් බොරුවට මවා පාමින් වැඩපොළේ සිටි සියල්ලන්වම අත් අඩංගුවට ගෙන ඔවුන් සියල්ලන්ටම ඔවුන්ගේ “හවුල්කාරයන්” ගේ නම් ඉදිරිපත් කරන්න යැයි බලාත්කාරය කළහ.¹⁵ වෙඩි තමා මරා දැමූ 681,692 ක් ජනතාව අතර සිටි කොමියුනිස්ට් කාඩර් සංඛ්‍යාව ඉතා කුඩා කොටසක් වූහ. ඉතා ඉහළ සහ හිතූමතයේ හදාගත් දේශපාලන හතුරන්ගේ වර්ගීකරණ වලින් දියත් වූ වැඩ සටහන් ගෙනෙන ලද භීෂණය, එහි නියම ස්වභාවයෙන්ම, ඇති කරන ලද්දේ ධුරාවලියේ පහළම මට්ටම් වලින් හැමවිටම ඉහළින්ම ඉස්මතු කර දක්වන ලද ප්‍රවණ්ඩත්ව සංස්කෘතියේ අතුරු ප්‍රතිඵල වූහ.

මේ දත්ත කිසිත් ලෙසකින් පරිපූර්ණ නොවේ. මේ වසර වල දී ගෙන ගිය පිටමං කිරීම් ගැන ඒවායේ ඇතුළත් නැත. උදාහරණයක් හැටියට 1937 මැයි සිට ඔක්තෝබර් දක්වා සෝවියට් ඈත පෙරදිග වෙතින් කසකස්තාන් සහ උස්බෙකිස්තාන් වෙත 172,000 කොරියන් ජනතාව පිටමං කර යැවීම ගැන සඳහන් නැත. එසේම එහි කඳවුරු වෙත යවන අතරමඟ දී ශාරීරික වධහිංසා වලට ලක්ව මිය ගිය ජන සංඛ්‍යාව (කිසිවෙක් නොදන්නා සංඛ්‍යාවක්) ගැන හෝ ඒ වසර වල දී කඳවුරු තුළ දී මිය ගිය සිරකරුවන් සංඛ්‍යාව ගැන සඳහන් නැත. ඒ සංඛ්‍යාව 1937 දී දළ වශයෙන් 25,000 ක් ද, 1938 දී 90,000 කට වැඩි වූහ.¹⁶ ජීවිත ගලවා ගන්නවුන් විසින් දෙන ලද ඇසින් දුටු සාක්ෂි වලින් අනුමානයෙන් සකස් කරගත්ත පහළ රවුම් සංඛ්‍යාවට අඩු කරන ලද පසුව ද ලැබෙන දත්ත, සිය දහස් ගණනක් විසින් සමස්ත සමාජයකට එරෙහිව ගෙන ගිය මේ මහා ඝාතන ප්‍රමාණය, පුදුමය දනවන සිහි කරවීමකි.

මේ මහා මරා දැමීම් වල වින්දිතයන් වූ වර්ගීකරණය ගැන තව දුරටත් විශ්ලේෂණය කිරීමට දැන් හැකියාව ලැබී ඇත. ඊ ළඟ පරිච්ඡේදයෙන් දීර්ඝ ලෙසින් සංවාදයට ගැනෙන, අපිට දැන් ලැබී ඇති සමහර සංඛ්‍යාත 1930 ගණන් අග දී ගුලාග් වල දී මිය ගිය සිරකරුවන් සංඛ්‍යාව ගැනයි. මේ තොරතුරු වලින් මහා භීෂණය තුළ දී අත් අඩංගුවට ගත් අය පමණක් නොව, ‘එසෝවි රාජාධිපති සමයේ’ කඳවුරු වලට තීන්දු කළ වින්දිතයන් වර්ගීකරණ මොනවාදැයි නොමැතිව, ඒත් සියළු සිරකරුවන් කණ්ඩායම් ගැන විස්තර සම්පූර්ණ කළ හැකියි. එසේ නමුදු, සමහර හැඩයන් හඳුනාගත හැකියි. යම් ආකාරයක ඉහළ අධ්‍යාපනයක් ලැබූ (1936 -1939 කාලයේ සියයට 70 කට වැඩි) වින්දිතයන් සංඛ්‍යාවේ දැඩි ලෙස ඉහළ යෑමක් දකින්නට ලැබීමෙන් දශකයේ අග තිබුණ භීෂණය විශේෂයෙන්ම එල්ල වූයේ ඔවුන් පක්ෂ සාමාජිකයන් වුවාද නැද්ද ගැන නොතකා, උගත් ඵලීටි පිරිස වෙත බවට පෙනී යයි.

විසිවැනි පක්ෂ කොංග්‍රසයේ දී ප්‍රසිද්ධ ලෙසින් හෙළා දකින ලද පළමු ස්ටාලින් යුගයේ සිද්ධිය පක්ෂ කාඩර් ශුද්ධකරණය ගැන වීම නිසා, එය මහා භීෂණයේ වැඩියෙන්ම හොදින් දන්නා පැතිකඩක් වෙයි. කොංග්‍රසයේ දී කරන ඔහුගේ “රහසිගත කථාව” තුළින් කෘශ්වෙව් මේ ප්‍රපංචය යම් දුරකට වාර්තා කළේය. පොලිට්බියුරෝවේ ස්ටාලිනිස්ටා පාක්ෂික (පොස්ට්ෂෙව්, ජැන් රුඩ්සුටැක්, අයිබෙ, කොසිර්, ඇනටෝලි වුබාර්) සාමාජිකයන් පස් දෙනෙකුට, මධ්‍යම කමිටුවේ සාමාජිකයන් 139 දෙනාගෙන් 98 කට, 1934 දහහත් වැනි පක්ෂ කොංග්‍රසයේ නියෝජිතයන් 1,996 න් 1,108 දෙනෙකුට, මෙය බලපාන ලදී. එසේම එයාකාර ලෙසින්ම එය කොමියුනොල් නායකත්වයට ද බලපාන ලදී: මධ්‍යම කමිටුවේ සාමාජිකයන් 93 න් 72 ක් අත් අඩංගුවට ගැනෙන ලදී, එසේම ප්‍රාදේශීය ලේකම් කාර්යාල 385 න් 319 ක් ද, දිස්ත්‍රික්ක ලේකම් කාර්යාල 2,750 න් 2,210 ක් ද අත් අඩංගුවට ගැනෙන ලදී. පොදුවේ පක්ෂයේ සහ කොමියුනොල් හි පරිස්ථානීය සහ දිස්ත්‍රික්ක මුලස්ථාන සියල්ල සඳහා නැවත සම්පූර්ණයෙන් අලුත් සේවකයන් බඳවා ගන්නට සිද්ධ වූවා යැයි කිව හැකියි. මොස්කව් වලින් බාර දුන් තීන්දු කඩාකප්පල් කරනවා සහ මධ්‍යගත පාලනයේ පරිස්ථානීය කටයුතු වලට විරුද්ධ වෙනවා යැයි ඒ සියල්ලන්වම

¹⁵ Ibid., p. 655.

¹⁶ V. N. Zemskov, “Gulag,” *Sotsiologicheskie issledovaniya*, no. 6 (1991), 14-15.

සැකයට පාත්‍ර වූහ. කිරෝවි ඝාතනය කළ සහ සිනෝවිවි විසින් පක්ෂයේ නායකත්වය දරන ලද ලෙනින්ග්‍රැඩ් හි දී සදානොවි සහ සකොවිස්කි (ප්‍රාදේශීය NKVD ප්‍රධානියා) පක්ෂ කාඩර් සියයට 90 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් අත් අඩංගුවට ගත්හ. මේ සංඛ්‍යා නියෝජනය කරන්නේ 1936 සිට 1939 දක්වා ලෙනින්ග්‍රැඩ්ගේ මර්දනය නිසා වින්දිතයන් වූ ජන කොටසේ ඉතා අල්පයක් පමණි.¹⁷ උපරිම කාර්යක්ෂමතාවය සහිතව ශුද්ධකරණ කටයුතු තහවුරු කිරීම සඳහා මධ්‍යම අධිකාරීන් වලින් නියෝජිතයන් සහ NKVD බලඇණි ප්‍රාන්ත වෙත පිටත් කර හරිනු ලැබීය. එවන්තක් ගැන 'ප්‍රවිඩා' විස්තර පළ කරනුයේ එය "ට්‍රොට්ස්කිවාදී-ෆැෂිස්ට්වාදීන්ගේ මකුණු පොදි වලට දුම් ගසා විනාශ කර දමන්නට" ගන්නා වැයමක් හැටියටයි.

සමහර පළාත් අනෙක් ඒවාට වැඩියෙන් හානි අත්පත් කරගත්හ. විශේෂයෙන්ම යුක්රේනය. 1938 දී පමණක්, යුක්රේනයේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ ප්‍රධානියා ලෙස කාශ්වෙව් පත් කරගන්නට පසුව, යුක්රේනයේ 106,000 කට වැඩි ජනතාවක් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. එයින් බහුතරය වෙඩි තබා මරා දැමුණි. යුක්රේනයේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුවේ සාමාජිකයන් 200 න් ජීවිත ගලවා ගත්තේ 3 ක් පමණි. එයාකාරයෙන්ම සියළු පරිස්ථානීය සහ ප්‍රදේශීය පක්ෂ මූලස්ථානවල තත්වයන් දිග හැරිණි. හිටපු කොමියුනිස්ට් නායකයන් වෙනුවෙන් දුසිම් ගණනක මහජන නඩු සංවිධානය වූහ.

මිනිත්තු කිහිපයක දී චෝදනා ලැබූ අයගේ ඉරණම තීන්දු කරන ලද ට්‍රොයිකි ගෙන ගිය විනිසුරුවන් පමණක් සහිත රහසිගත නඩු මෙන් නොව, නායකයන් සඳහා පැවැත්වූ ප්‍රසිද්ධ නඩු දැඩි ලෙසින් ජනප්‍රියවාදීය ස්වභාවයකින් වැදගත් ප්‍රොපගැන්ඩා භූමිකාවක් සම්පූර්ණ කිරීම සඳහා යොදා ගැනිණ. 1937 මාර්තු 3 වැනිදා ස්ටාලින් කියූ පරිදි, මේ පරිස්ථානීය නායකයන් හෙළා දැකීමේ අරමුණ, "ඒ අලුත් ස්වාමිවරු, පමණට වැඩි විශ්වාසයකින් පිරි සහ ඒ ගැන දැඩි ආධිමඛයෙන් සිටි... සහ ඔවුන්ගේ අමානුෂික හැදියාවෙන් අනිවාර්යෙන්ම දුක සහ නොසතුට නිර්මාණය කළ, අවසානයේ ට්‍රොට්ස්කිවාදීන්ගේ හමුදාවක් හදන්නට දිරිමත් කළවුන්," බව ජනතාවට දැන්වීමටයි. මේ මෙහෙයුම "සාමාන්‍ය ජනතාව, සහ යුක්තිය විශ්වාස කළ සරල සටන්කාමීන්," සහ නායකයා ද අතර සබඳතාවය ශක්තිමත් කරනු ඇතැයි විශ්වාසය කරනු ලැබීය. මොස්කව් හි පැවති මහා නඩු අනුකරණයෙන්, ඒත් මෙවර ඒවා පරිස්ථානීය සහ දිස්ත්‍රික්ක පරිමාණයෙන් පවත්වමින්, මේ ප්‍රසිද්ධ නඩු සාමාන්‍යයෙන් සවිස්තර ලෙසකින් අදාළ පරිස්ථානීය පුවත්පත් වලින් වාර්තා කරනු ලැබීය. ඒවා ජනප්‍රියවාදී ජනතාවක් එකතු කරන්නට සහ දැඩි අයිඩියලොජිවාදී සහ ජනප්‍රිය දැක්ම බවට පත්විය. මේ ප්‍රසිද්ධ නඩු කුමන්ත්‍රණ හෙළි කරන ලද විලාසිතාව නිසා, කොමියුනිස්ට් අයිඩියලොජිය ප්‍රධාන අවධානය බවට පත්විය. එසේම, ධනවත් සහ බලවත් අයව පහළට ඇද දමද්දී කානිවල් වාතාවරණයක් රජයන ලදී. ඇතී ක්‍රිගල් පවසන වදන් වලින් කිව්වොත්, "සමාජය ශුද්ධ කරන බලවත් යාන්ත්‍රණයක්" හැටියට දුප්පත් ජනතාව මේ නඩු උත්කර්ශවත් කළහ.

පරිස්ථානීය පක්ෂ නායකයන් වෙත එල්ල කළ මර්දනය ඒත් හිම තට්ටුවේ මුදුන් ඇඹිත්ත පමණක් විය. ඔරෙන්බර්ග් හි NKVD ප්‍රදේශීය අංශයේ සවිස්තර වාර්තාවක් එක උදාහරණයක් සපයයි; (ශුද්ධකරණ කඩිනම් කරන්නට සදානොවි ප්‍රාන්තයට පැමිණෙන්නට පෙර) "1937 අප්‍රේල් 1 වැනිදා සිට සැප්තැම්බර් 18 දක්වා කාලයේ දී ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් සහ බුබාරින්වාදීන් මෙන්ම තවත් අනෙක් ප්‍රතිවිප්ලවීය කණ්ඩායම් ද තුරන් කරන මෙහෙයුම් පැවැත්වීම."¹⁸ මෙම ප්‍රාන්තයේ පහත පක්ෂ සාමාජිකයන් අත් අඩංගුවට ගැනිණ:

- 420 "ට්‍රොට්ස්කිවාදීන්," සියල්ලන්ම පළමු පංතියේ දේශපාලනඥයන් සහ අර්ථ ශාස්ත්‍රඥයන් වූහ
- 120 "දක්ෂිණාංශයන්," සියල්ලන්ම යම් වැදගත්කමක් ඇති පරිස්ථාන නායකයන් වූහ

පරිස්ථානීය නිල තනතුරු වලින් සියයට 45 ක් මේ පක්ෂ කාඩර් 540 දෙනා නියෝජන කළහ. ඔරනීන්බර්ග් (Oranienburg) වෙත සදානොවි සංචාරය කළ පසුව, තවත් කාඩර් 598 ක් අත් අඩංගුවට ගෙන වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. 1937 සිසිරයට පෙර ප්‍රාන්තයේ සියළුම පක්ෂ නායකයන් පාහේ සහ සැලකිය යුතු අර්ථ ශාස්ත්‍රඥයන් සියල්ලම පාහේ තුරන් කර දමා තිබිණ. ඔවුන් වෙනුවට ස්ථාපිත කරන ලද්දේ පෙරමුණට සීඝ්‍ර ලෙසින් උසස් කරනු ලැබූ නව පරම්පරාවකිනි. එනම් බ්‍රොස්නෙව්, කොසිගින් (Kosygin), ඩිමිත්‍රි, උස්ට්නොව්, සහ ග්‍රොමිකෝ (Gromyko), ඉතින් කෙටියෙන් කිව්වොත්, 1970 ගණන් වල දී පොලිට්බියුරෝව හැඩගසන පරම්පරාවයි.

¹⁷ *Leningradsky martirolog 1937-1938* (List of Leningrad martyrs, 1937-1938) (St. Petersburg: Akademiya, 1995). For statistics on executions see pp. 3-50.
¹⁸ RTsKhIDNI, 17/120/285/24-37.

අත් අඩංගුවට ගන්නා ලද දහස් ගණනක පක්ෂ කාඩර් හැරෙන්නට, විශේෂයෙන්ම අවදානමට පත්ව සිටි සාමාන්‍ය පක්ෂ සාමාජිකයන් සහ හිටපු-කොමියුනිස්ට් සංඛ්‍යාවක් ද ඒ අතර වූහ. වසර ගණනාවක් තිස්සේ NKVD වල ලිපිගොනු වලට එක්ව සිටි මේ සරල පුරවැසියන්, මහා භීෂණයෙන් දුක් විඳින ලද වින්දිතයන්ගේ වැඩිම කොටසට අයත් වූ පිරිසයි. නැවතත් ඔරෙන්බර්ග් (Orenburg) NKVD වාර්තාව වෙත:

දක්ෂිණාංශයේ හමුදා ජපන් කොසැක් සංවිධානයේ සාමාජිකයන් 2,000 කට මඳක් වැඩි පිරිස [එයින් දළ වශයෙන් 1,500 ක් වෙඩි තබා මරා දමන ලදී]

1935 දී ලෙනින්ග්‍රෑඩ් වෙතින් ඔරනීන්බර්ග් වෙතට පිටුවහල් කරන ලද විසාර්වාදී සිවිල් සේවකයන් සහ නිලධාරීන් 1,500 කට වැඩි සංඛ්‍යාව [මොවුන් කිරෝව් ඝාතනයෙන් පසුව විවිධ ප්‍රදේශ වලට පිටුවහල් කරන ලද “සමාජමය පිටස්තර කාරකයන්”]

පෝලන්ත සිද්ධියේ කොටසක් හැටියට අත් අඩංගුවට ගත් 250 ක පිරිස

බාර්බින් (Kharbin) වෙතින් එන කාරකයන් සම්බන්ධ සිද්ධියේ කොටසක් හැටියට අත් අඩංගුවට ගත් 95 ක පිරිස

හිටපු-කුලාක් සියල්ලන්වම තුරන් කරන මෙහෙයුමේ කොටසක් හැටියට අත් අඩංගුවට ගත් 3,290 ක පිරිස

සියළු අපරාධී කාරකයන් තුරන් කර දැමීමේ මෙහෙයුම තුළ දී අත් අඩංගුවට ගන්නා ලද 1,399 ක පිරිස

කොමිසොමොල් වලින් 30 කට වැඩි පිරිස සහ පරිස්ථානීය හමුදා පුහුණු ඇකඩමියේ කැඩෙට් 50 ද ඇතුළත් කළ පසුව, මේ ප්‍රාන්තයේ පමණක් මාස පහක දී 7,500 කට වැඩි පිරිසක් NKVD විසින් අත් අඩංගුවට ගත් බව පෙනී යයි. නැවතත්, මේ අන්දමේ සදානොවි යටතේ මර්දන තීව්‍ර කරන්නට පෙර සිද්ධ වූ හරියයි. මේ කොටස විශේෂ ලෙසකින් පෙනී ගිය ද, අත් අඩංගුවට ගත් සියයට 90 දක්වන පරිස්ථානීය නාමලේඛනය (*nomenklatura*) විසින් නියෝජනය කරන්නේ මර්දනයේ වින්දිතයන්ගෙන් නොවැදගත් සමානුපාතිකයන් පමණි. එහි බහුතරය වැටුණේ පොලිටබියුරෝව විසින් විශේෂයෙන් නිර්වචනය කළ සහ ස්ථාලිත විසින්ම අනුමත කළ අනෙකුත් වර්ගීකරණයන්ටයි.

සමහර නිලධාරී වර්ගීකරණයන් විශේෂයෙන් තෝරා ගැනීම: උදාහරණයක් වශයෙන් විදේශ කටයුතු සඳහා වූ ජනතා කොමිස්සාරි කාර්යාලයේ සියළු සේවකයන්, ඔවුන්ට ස්වභාවයෙන්ම එල්ල වූ චෝදනාව වූයේ වරපුරුෂ සේවයේ යෙදීමයි. නැත්නම් බොහෝ විට කඩාකප්පල් කිරීම ගැන සැකයට ලක්වූ ආර්ථික කටයුතු අමාත්‍යාංශ වල සේවකයන් හෝ කම්හල් අධ්‍යක්ෂකවරුන්ය. අත් අඩංගුවට ගැනෙන ලද සහ අනතුරුව බොහෝ විට වෙඩි තබා මරා දමන ලද, ඉහළ තනතුරු හොබවන ලද තානාපති අතර පිළිවෙලින් බර්ලින්, ලන්ඩන්, බෙයිජින්, ටෝකියෝ, බුබරෙස්ට්, සහ මැඩ්රීඩ් යන නගරවලට පත්ව සිටි ක්‍රෙස්ටින්ස්කි (Krestinsky), ග්‍රිගෝරි සොකොල්නිකොව් (Grigory Sokolnikov), ඇලැක්සැන්ඩර් බොගොමොලොව් (Bogomolov), කොන්ස්ටන්ටින් යුරෙනෙව් (Konstantin Yurenev), නිකොලායි ඔස්ට්‍රොව්ස්කි (Ostrovsky), සහ ඇන්ටොනොව්-ඔව්සීන්කෝ (Antonov-Ovseenko), යනාදීන් වූහ.¹⁹

මර්දන මෙහෙයුම් වලින් සම්පූර්ණ අමාත්‍යාංශ වශයෙන් වින්දිතයන් බවට පත් වූහ. සාපේක්ෂව අප්‍රකට තත්වයකින් පැවති 'යාන්ත්‍රික උපකරණ සඳහා වූ ජනතා කොමිස්සාරි කාර්යාලයේ' සම්පූර්ණ අධ්‍යක්ෂක මණ්ඩලය නැවත පත්කරන ලදී. මේ අමාත්‍යාංශය යටතේ වූ කම්හල් වලින් කළමනාකරුවන් දෙදෙනෙක් හැරෙන්නට අනෙක් සියල්ලන්වම අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ඒ ඒවායේ වූ සියළුම ඉංජිනේරුවන් හා තාක්ෂණවේදීන් සමගයි. එලෙස තවත් කාර්මික ක්ෂේත්‍ර වල ද මෙහෙයුම් දිග හැරිණ; සැලකිය යුතු ලෙසකින් ගගනයාත්‍රික කර්මාන්තය, නාවුක ඉදිකිරීම්, වානේ, සහ ප්‍රවාහන, මේවා ගැන කැඩී බිඳී ගිය තොරතුරු පමණක් පවතියි. මහා භීෂණය අවසන, 1939 මාර්තු මාසයේ දී දහහත් වැනි කොංග්‍රසයේ දී කගානොවිච් ඒ ගැන ඔහු දුටු දැය ප්‍රකාශ කළේ මෙසේය: “1937 සහ 1938 දී සියළු බර කර්මාන්ත වල ප්‍රධාන සේවකයන් සියල්ලන්වම නැවත පත්කරනු ලැබුවා. කඩාකප්පල්කාර ලෙසින් වෙස් මුණු ගලවන ලද අයගේ තනතුරු වලට දහස් ගණනින් අලුත් අයව පත්කරනු ලැබුවා. කාර්මික ක්ෂේත්‍රයේ සමහර අංශවල කඩාකප්පල්කරුවන් සහ වර පුරුෂයන් තට්ටු ගණනාවක් හැටියට සිටියා... දැන් අපි

¹⁹ Conquest, *The Great Terror*, pp. 918-921.

ඔවුන් වෙනුවට ස්වාලින් සහෝදරයා ඔවුනට නිකුත් කරන ඕනෑම කාර්යයක් ඉටුකිරීම පිළිගන්න කාඩර් පත්කරලා තියෙනව."

'එසෝව් රාජධානිය සමයේ' (Ezhovshchina) වැඩියෙන්ම පහර වැදුන පක්ෂ කාඩර් අතර මොස්කව් හි ලක්ස් හෝටලයේ (Hotel Lux) ලැගුම්ගෙන සිටි විදේශ කොමියුනිස්ට් පක්ෂවල නායකයන් සහ කොමියුනිස්ට් ජාත්‍යන්තරයේ නායකයන් වූහ.²⁰ අන් අඩංගුවට ගත් ජර්මන් කොමියුනිස්ට් පක්ෂ නායකයන් අතර හයින්ස් නිවුමන් (Heinz Neumann), හර්මන් රෙමෙල් (Herman Remmel), ෆ්‍රිට්ස් ෂුල්ට් (Fritz Schulte), සහ හර්මන් ෂුබර්ට් (Hermann Schubert) යන ඒ සියල්ලන්ම පොලිට්බියුරෝවේ සාමාජිකයන් වූ අයයි; මධ්‍යම කමිටුවේ ලේකම්වරයෙක් වූ ලියෝ ෆ්ලයිග් (Leo Flieg) ද, 'රතු කොඩිය' (Rote Fahne) පුවත්පතේ කතුවරයන් දෙදෙනා වූ හයින්රික් සුස්කින්ඩ් (Heinrich Suskind) සහ වර්නර් හර්ෂ් (Werner Hirsch) ද, කොමියුනිස්ට් ජාත්‍යන්තරයේ මූලාරම්භ සම්මන්ත්‍රණයේ ජර්මන් පක්ෂ නියෝජිතයෙක් හැටියට සිටින ලද හියුගෝ එබර්ලින් (Hugo Eberlein) ද වූහ. ජර්මන්-සෝවියට් ගිවිසුම අත්සන් කර මාස කිහිපයකට පසුව, 1940 පෙබරවාරි මාසයේ දී මොස්කව් සිරගෙවල්වල තැප සිටි ජර්මන් කොමියුනිස්ට්වැදීන්ව බ්‍රෙස්ට් ලිටොව්ස්ක් (Brest Litovsk) මායිම්බඩ පාලමේ දී ගෙස්ටාපෝ වෙතට බාර දෙන ලදහ.

එයාකාර මිලේවිෂ් ශුද්ධකරණයන් හංගේරියන් ශ්‍රමිකයන්ගේ (කොමියුනිස්ට්) පක්ෂයේ අය අතරත් සිද්ධ වූහ. 1919 හංගේරියානු විප්ලවයේ මූලාරම්භකයා වූ බෙලා කුන් (Béla Kun) සමඟ මොස්කව්වල සරණාගතව සිටි බුඩාපෙස්ට් හි තාවකාලික කොමියුනිස්ට් රජයේ ජනතා කොමිස්සාරි දොළොස් දෙනෙකුවත්; ඉතාලි කොමියුනිස්ට්වැදීන් 200 කට ආසන්න පිරිසක්; (ඉතාලි කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ නායකයා වූ පැල්මිරෝ ටොග්ලියාට්ටි (Palmiro Togliatti) ගේ මස්සිනා වූ පාවුලෝ රොබොට්ටි (Paolo Robotti); සහ යුගෝස්ලාවී කොමියුනිස්ට්වැදීන් (පක්ෂයේ මහා ලේකම් වූ මිලාන් ගෝර්කිච් (Milan Gorkić) ඇතුළු 100 ක් පමණ; ජාත්‍යන්තර හමුදා සඳහා වූ සංවිධානයේ ලේකම් සහ අධ්‍යක්ෂක වූ විලැඩිමීර් කොපිච් (Copic); සහ මධ්‍යම කමිටුවේ හතරෙන් තුනක සාමාජිකයන්වද) අන් අඩංගුවට ගෙන වෙඩි තබා මරා දැමුණි.

මහා භීෂණයේ මහත් බහුතර වින්දිතයන් සංඛ්‍යාව නිර්නාමික වූහ. 1938 ඩොසියර අංක 24260 දරන "සාමාන්‍ය" ලිපිගොනුවේ උපුටා ගැනීම් කිහිපයක් පහත දැක්වේ²¹:

1. නම: සිඩොරොව්
2. මුල් නම: වැසිලි ක්ලෙමෙන්ටොව්ච්
3. ස්ථානය සහ උපන් දිනය: සෙවෙවෝ, මොස්කව් ප්‍රදේශය, 1893
4. ලිපිනය: සෙවෙවෝ, කොලොමෙන්ස්කි දිස්ත්‍රික්කය, මොස්කව් ප්‍රදේශය
5. වෘත්තිය: සමූපාකාර සේවක
6. වෘත්තීය සමිති සාමාජිකත්වය: සමූපාකාර සේවකයන්ගේ යුනියනය
7. අන් අඩංගුවට ගනිද්දී සතුව තිබූ දේවල් (සවිස්තරාත්මකව): 1 ලී ගෙයක්, මීටර් 8 සි 8 ක, යකඩ ෂීට් එකකින් වසන ලද, බාගෙට වැසුන මීටර් 20 සි 7 ක් සහිත මිදුලක්; 1 ගවයෙක්, බැටළුවන් 4, උරන් 2, කුකුලන්
8. 1929 දී සතු වූ දේපල: මේවාම, සහ 1 අශ්වයෙක්
9. 1917 දී සතු වූ දේපල: 1 ලී ගෙයක්, මීටර් 8 සි 8 ක, බාගෙට වැසුන මීටර් 30 සි 20 ක මැද මිදුලක්, ධාන්‍යගාර 2, හැඟර 2, අශ්වයන් 2, ගවයන් 2, බැටළුවන් 7
10. අන් අඩංගුවට ගනිද්දී පැවති සමාජ තත්වය: රැකියාවක නියුක්ත
11. ට්‍රැන්ස්පෝර්ට් හමුදාවේ සේවය: 1015-16 පාබල සොල්දාදුවෙක්, දෙවැනි පංතිය, ටර්කෙස්තාන් රෙජිමේන්තුවේ 6 වැනි පාබල හමුදාව
12. සුදු හමුදාවේ හමුදා සේවය: කිසිත් නැත
13. රතු හමුදාවේ හමුදා සේවය: කිසිත් නැත

²⁰ Ibid., pp. 886-912.

²¹ *Vollia*, nos. 2-3 (1994), 45-46.

14. සමාජ ප්‍රභවය: සාමාන්‍ය ගම්බද වැසියෙකුගේ පුතෙක් යැයි මම සලකමි
15. දේශපාලන ඉතිහාසය: කිසිදු පක්ෂ සාමාජිකත්වයක් නැත
16. ජාතිය සහ පුරවැසිභාවය: රුසියන්, U.S.S.R. පුරවැසි
17. කොමියුනිස්ට් පක්ෂ සාමාජිකත්වය: නැත
18. අධ්‍යාපනය: මූලික
19. වර්තමාන හමුදා තත්වය: අතිරේක හමුදා සංචිතයේ හටයෙක්
20. අපරාධී පසුබිම: නොමැත
21. සෞඛ්‍ය තත්වය: හර්නියා
22. පවුලේ තත්වය: විවාහකයි. භාර්යාව: ඇනස්ටාසියා ෆෙඩොරොවිනා, වයස අවුරුදු 43, සාමූහික ගොවිපොළ (kolkhoz) සේවිකාවක්; දුව: නීනා, වයස අවුරුදු 24

1938 පෙබරවාරි 13 වැනිදා දිස්ත්‍රික්ක NKVD නියමය අනුව අත් අඩංගුවට ගැනිණ.

අතුරු විමසුම් ක්‍රියාපටිපාටියෙන් උපුටනයක්:

ප්‍රශ්නය: ඔබේ සමාජ ප්‍රභවය, ඔබේ සමාජ තත්වය, සහ 1918 පෙර තිබී ඔබේ තත්වය පැහැදිලි කරන්න

පිළිතුර: මම පැවත එන්නේ කුඩා වෙළෙන්දන්ගේ පවුලකින්. 1904 වන තෙක් මගේ පියාට මොස්කව් වල සොලොටොරොස්කායා විදියේ කුඩා කඩ සාප්පුවක් තිබුණා, එහි දී, ඔහු මට කියූ විදියට, ඔහු ව්‍යාපාරයේ යෙදුනා ඒත් ඔහුට සේවකයන් හිටියේ නැහැ. 1904 න් ඔහුට නියමය පරිදි සාප්පුව වසා දමන්නට සිද්ධ වූ පසුව ලොකු සාප්පු සමඟ තරඟ කරන්නට බැරි වූවා. ඔහු ආපසු ගම බලා ආවා, සෙවෙවෝ වෙතට, එහි දී වගාකළ හැකි ඉඩම් හෙක්ටෙයාර් හයක් සහ තණ බිම් හෙක්ටෙයාර් දෙකක් කුලියට ගත්ත. ඔහුට එක සේවකයෙක් හිටිය. ගොර්යාචෙව් (Goryachev) කියල මිනිහෙක්, ඔහු පියා එක්ක බොහෝ කාලයක් සේවය කළා, 1916 වෙත තෙක්. 1917 න් පසුව අපි ගොවිපොළ තියා ගත්ත, ඒත් අපිට අශ්වයන් අහිමි වුණා. මම පියා එක්ක 1925 තෙක් වැඩ කළා; ඔහු මිය ගියාට පසුව, මමයි මගේ සහෝදරයායි ඉඩම අපි දෙන්නා අතරේ බෙදාගත්ත.

මම කිසිම දෙයකට වරදකරුවෙක් යැයි මම හිතන්නේ නැහැ.

එල්ල වූ චෝදනා වල උපුටනයක්:

සිඩොරොව්, හොදුවේ සෝවියට් රෙජිමයට සහ විශේෂයෙන් පක්ෂයට හතුරෙකි, සෝවියට් විරෝධී ප්‍රොපගන්ඩා ක්‍රමානුකූලව පැතිරීමේ යෙදෙන්නෙකි, "ස්ටාලින් සහ ඔහුගේ කල්ලිය බලය අත් හරින්නේ නැහැ. ස්ටාලින් විසින් විශාල ජනතාව සමූහයක් මරා දාලා, ඒත් ඔහුට යන්න උවමනාවක් නැහැ. බොල්ෂෙවික්වාදීන් බලය අල්ලාගෙන ඉඳිවී සහ අවංක ජනතාව අත් අඩංගුවට ගන්න එක කරගෙන යාව්, සහ ඒ ගැන කතා කරන්නවත් කෙනෙකුට බැහැ, එහෙම කළොත් කඳවුරකට වසර 25 කට වැටේවි."

චෝදිතයා වරද නොකළේ යැයි කමාව ඉල්ලා සිටියද සාක්ෂිකරුවන් කිහිප දෙනෙක් වෙතින් වෙස්මුණ ගැලවුණි. මේ කටයුත්ත ට්‍රොයිකාව වෙත විනිශ්චය සඳහා ඉදිරිපත් කෙරිණ.

අත්සන් කරන ලද්දේ: එස් සලකයෙව්, කොලොමෙන්ස්කායා දිස්ත්‍රික්කයේ පොලීසියේ දෙවැනි ලුතිනන්.

එකඟ වූයේ: ගැල්කින්, රාජ්‍ය ආරක්ෂක අංශයේ ලුතිනන්, සොලොමෙන්ස්කායා දිස්ත්‍රික්කයේ රාජ්‍ය ආරක්ෂක හට හමුදාවේ ප්‍රධානියා.

1938 ජූලි 16 වැනිදා ට්‍රොයිකා ක්‍රියාපටිපාටියේ තීන්දුවේ උපුටනයක්:

වී. කේ. සිඩරොව් සම්බන්ධයෙනි. හිටපු- කඩ සාප්පුකාරයෙකි, මීට කළින් තම පියා සමඟ කඩ සාප්පුවක් කරගෙන යන ලද්දෙකි. සාමූහික ගොවිපල (kolkhoz) අතර ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී අදහස් පැතිරවීම ගැන චෝදනා ලැබ සිටියෙකි. ඒවා පරාජිත කියමන් සමඟ කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට එරෙහිව තර්ජන ආණ්ඩුව ගැන සහ පක්ෂ ප්‍රතිපත්ති විවේචනයන් වූහ.

තීන්දුව: වෙඩි තබන්න සිඩරොව් වැසිලි ක්ලෙමෙන්ටොව්ච්; ඔහුගේ සියළු භාණ්ඩ රජයට පවරා ගන්න.

1938 අගෝස්තු 3 වැනිදා දඬුවම ක්‍රියාත්මක කරන ලදී.

1989 ජනවාරි 24 වැනිදා මරණින් පසුව නැතිවූ වරප්‍රසාදය ආපසු ලබාදෙන ලදී.

සියල්ලන්ටම වැඩියෙන් විශාල වැයක් ගෙවන ලද්දේ පෝලන්ත කොමියුනිස්ට් පක්ෂය විසිනි. පෝලන්ත කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ තත්වය තරමක් දුරට අසාමාන්‍යය වූහ. එනම්, ඔවුන්ගේ පක්ෂය මතු වූයේ පෝලන්ත සහ ලිතුවේනියා රාජ්‍යයන් හි සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂය තුළිනි. එය 1906 දී, ස්වාධීකාර පදනමක් මත රුසියාවේ සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ශ්‍රමිකයන්ගේ පක්ෂයට ඇතුල් කරගන්නා ලදී. රුසියන් පක්ෂය සහ පෝලන්ත පක්ෂය අතර සබඳතා හැමවිටම සමීප ලෙසකින් පැවතිණ. ටික දෙනෙක්ව නම් වලින් සඳහන් කරන්නේ නම් ජර්සින්ස්කි, මෙතිසින්ස්කි, උන්ශ්ලිබ්ට් (සියල්ලන්ම GPU හි අධ්‍යක්ෂකවරුන් වූවන්) සහ රැඩෙක් ඇතුළු සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පෝලන්ත බොහොමයක් බොල්ෂෙවික් පක්ෂයේ වෘත්තීන් වලින් ඉහළට යන්නට සමත් වූ අයයි.

1937-38 දී පෝලන්ත කොමියුනිස්ට් පක්ෂය සම්පූර්ණයෙන්ම තුරන් කර දමන ලදී. රුසියාවේ වාසය කළ මධ්‍යම කමිටුවේ පෝලන්ත සාමාජිකයන් දොළොස් දෙනා වෙඩි තබා මරා දැමීය. කොමියුනිස්ට් ජාත්‍යන්තරයේ විවිධ කාර්යාල තුළ සේවයේ යෙදී සිටි පෝලන්ත නියෝජිතයන්ටත් එයම සිද්ධ වූහ පෝලන්ත කොමියුනිස්ට් පක්ෂය “ශුද්ධ” කරන යෝජනාවක් 1937 නොවැම්බර් 28 වැනිදා ස්වාලින් අත්සන් කළේය. සාමාන්‍යයෙන් පක්ෂයක් ශුද්ධ කර දැමූ පසුව, එතැන් සිට එහි නායකත්වය හොඳවන්නට ස්වාලින් විසින් ඒ තුරන් කර දැමූ පක්ෂයේ විරුද්ධ පාර්ශවයක් වෙතින් නව තනතුරු තෝරන ලදී. පෝලන්ත කොමියුනිස්ට් පක්ෂය සම්බන්ධයෙන්, සියළු පාර්ශවයන් එක සේ, “පෝලන්ත රහස් සේවයේ ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී අණ පිළිපදන ලද,” යැයි චෝදනා ලැබ සිටියහ. 1938 අගෝස්තු 16 වැනිදා ජාත්‍යන්තරයේ විධායක කමිටුව පෝලන්ත කොමියුනිස්ට් පක්ෂය විසුරුවා හරින්නට වන්ද දුන්න. “පෝලන්ත ෆැෂිස්ට්වාදී ඒජන්තවරු පක්ෂයට රිංගාගෙන එහි සියළු ප්‍රධාන තනතුරු ලබාගෙන ඇත,” යැයි ඩිමිත්‍රි මැනුල්ස්කි (Manuilsky) පැහැදිලි කළේය.

ඔවුන් “හසු වීම” සහ “සෝදිසියෙන් නොසිටීම” යන චෝදනා මත, කොමියුනිස්ට් ජාත්‍යන්තරයේ සෝවියට් නිලධාරීන් ස්වභාවයෙන්ම ඊ ළඟ ශුද්ධකරණයේ වින්දිතයන් වූහ. ජාත්‍යන්තරයේ සිටි සියළුම කාඩර් පාහේ (ප්‍රධාන විධායක කමිටුවේ සාමාජිකයෙකු වූ විල්හෙල්ම් නොරින් (Wilhelm Knorin); විදේශ සබඳතා අංශයේ ප්‍රධානියා වූ වී. ඒ. මිරොව්-ඒබ්‍රමෝව් (Mirov-Abramov); කාඩර් අංශයේ ප්‍රධානියා වූ ගෙවෝර්ක් අලිබනොව් (Gevork Alikhanov) ඇතුළු සිය ගණනක් ඉවත් කරන ලදී. ජාත්‍යන්තරයේ සිද්ධ වූ ශුද්ධකරණයෙන් ඉතිරි වූයේ මැනුල්ස්කි සහ ඔටෝ කුසින් (Otto Kuusinen) වැනි සම්පූර්ණයෙන්ම ස්වාලින්ගේ බලයට නතු ව සිටි නායකයන් කිහිප දෙනෙක් පමණි.

1937 සහ 1938 දී තවත් දැඩි පහරක් වැදුණ අංශය හමුදාව බව ඉතා ප්‍රවේසමින් තබා ගැනුන වාර්තා සාක්ෂි සපයයි.²² 1937 ජූනි 11 වැනිදා පුවත්පත් දැනුම් දුන්නේ රහසිගතව පැවත්වෙන හමුදා උසාවියක් මාෂල් ටුබෙව්ස්කිව රාජ්‍යචෝදනා සහ වරප්‍රරූෂ සේවයට වරදකරු හැටියට මරණයට තීන්දු කළ බවයි. රතු හමුදාව නූතනකරණය කිරීමේ ප්‍රධාන නිර්මාණ ශිල්පියා හැටියටත් ආරක්ෂාව සඳහා වූ උප කොමිස්සාර් හැටියටත් පත්ව සිටියෙකි, ටුබෙව්ස්කි. 1920 පෝලන්ත මෙහෙයුමට පසුව නැවත නැවත ඇතිවූ පරස්පර නිසා ස්වාලින් සහ වොරොෂිලොව් දෙදෙනාට එරෙහිව ඔහුගේ විරුද්ධත්වය එන්න එන්න වැඩි වී තිබුණි. එසේම චෝදනා වලට ලක් වූයේ හමුදා ජෙනරාල් තනතුර දැරූ හත් දෙනෙකි: කියෙව් ප්‍රදේශයේ හමුදා ජෙනරාල් වූ යෝනාස් යකීර් (Jonas Yakir); බෙලාරූස් ප්‍රදේශයේ ජෙනරාල් වූ උබො රෙ විච් (Ubovich), සහ රොබට් අයිඩිමන්, ඇව්ගුස්ට් කෝර්ක් (Avgust Kork), විට්වොට් පටිනා (Vitvot Putna), ෆ්‍රෙඩ් ගෙල්ඩ්මන්, සහ විටාලි ප්‍රිමාකොව් (Vitali Primakov). ඊ ළඟ දින දහය තුළ දී ඉහළ තනතුරු හොඳවන ලද නිලධාරීන් 980 ක් අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී. එයට විශේෂ හමුදා බලකායේ ජෙනරාල් තනතුර දැරූ විසිඑක් දෙනෙක් ද, හමුදාංශ ජෙනරාල් තනතුරු දැරූ තිස්හතක් ද ඇතුළත් වූහ.

²² A. Cristiani and V. Mikhaleva, eds., *Le repressioni degli anni trenta nell'Armata rossa*, a collection of documents (Naples: Istituto universitario orientale, 1996).

ට්‍රැවෙල්ස්කි සහ ඔහුගේ හවුල්කාරයන් සම්බන්ධ කරන ලද “හමුදා කුමන්ත්‍රණ” සිද්ධිය මාස ගණනාවක් තිස්සේ සැලසුම් කරන ලද්දකි. චෝදනා ලැබුවත් 1937 මැයි මාසයේ දී අත් අඩංගුවට ගැනිණ. එසොව් විසින්ම මාග අතුරු විමසුම් වලට භාජනය කරන ලදී. වසර විස්සකට පසුව ට්‍රැවෙල්ස්කි පුනරුත්ථාපනය කරන ලද පසුව, කට උත්තර පිටු කිහිපයක් ලෙසින් පැල්ලම් ගැසී තිබූ බව හෙළි විය. නවු තීන්දුව දෙන්නට පෙර සියල්ලන්වම බලාත්කාරයෙන් පාපෝච්චාරණය කරවන ලදී. ස්ටාලින් පෙනී සිටිමින්ම සම්පූර්ණ සිද්ධිය අධීක්ෂණය කරන ලදී. ට්‍රැවෙල්ස්කි සහ ජර්මන් ඉහළ ආඥා මට්ටමේ සිටි සාමාජිකයන් අතර හුවමාරු වූවා යැයි කියැවෙන නාටිසි රහස් සේවය විසින් සකසන ලද බොරු ලිපි මැයි 15 පමණ දී ඔහුට ප්‍රාග් විසු සෝවියට් තානාපතිවරයා වෙතින් ලැබිණ. සැබැවින්ම ජර්මන් රහස් සේවය NKVD විසින් සිය වාසියට හරවාගෙන තිබිණ.

වසර දෙකක දී රතු හමුදාවේ ශුද්ධකරණයෙන් තුරන් කර දැමුවේ:

මාෂල්වරු 5 දෙනාගෙන් 3 දෙනෙක් (ට්‍රැවෙල්ස්කි, ඇලෙක්සැන්ඩර් එගොරොව් (Egorov), සහ වැසිලි බ්ලොයිචර් (Blücher), අන්තිම දෙදෙනාව පිළිවෙලින් 1937 පෙබරවාරි සහ ඔක්තෝබර් මාසවල දී වෙඩි තබා මරා දමන ලදී.

හමුදා ජෙනරාල්වරු 15 දෙනාගෙන් 13 ක්

අද්මිරාල්වරු 9 න් 8 ක්

විශේෂ හමුදා බලකායේ ජෙනරාල්වරු 57 න් 50 ක්

හමුදාංශ ජෙනරාල්වරු 186 න් 154 ක්

හමුදා කොමිස්සාර් 16 න් 16 ම

විශේෂ හමුදා බලකායේ කොමිස්සාර් 28 න් 25 ක්

1937 මැයි සිට 1938 සැප්තැම්බර් දක්වා නිලධාරීන්ව අත් අඩංගුවට ගැනීම හෝ හමුදාවෙන් නෙරපීම සිද්ධ විය. කොකරම් පිරිසක් වෙඩි තබා මරා දැමුවාද යන්න තවමත් අපහැදිලියි. 1939-1941 කාලයේ දී, කොන්ස්ටන්ටින් රොකොසොව්ස්කි (Konstantin Rokossovsky) සහ ඇලෙක්සැන්ඩර් ගොර්බටොව් (Gorbatov) ඇතුළුව 11,000 ක් පමණ නැවත කැඳවන ලදී. ඒත් 1938 සැප්තැම්බර් මාසයෙන් පසුව ශුද්ධකරණයේ නව රැල්ලක් ඇතිවිය. ඉතින් බොහෝ වගකීමැති ඇස්තමේන්තු වලට අනුව, මහා භීෂණය කාලයේ හමුදාවෙන් අත් අඩංගුවට ගත් මුළු සංඛ්‍යාව විය හැකි වූ 178,000 න් 30,000 ක් පමණ යැයි සැලකේ.²³ පොදුවේ පිළිගැනෙන ලද ප්‍රමාණයට වඩා සමානුපාතිකව අඩු වැදගත්කමකින් වුවත්, රතු හමුදාවේ ශුද්ධකරණය, විශේෂයෙන්ම ඉහළ තනතුරු මට්ටම් වලින් සිද්ධවීම, 1939-40 දී පැවති රුසියන්-ඊන්දියානු අර්බුදයට දැඩි බලපෑමක් ද, එසේම ජර්මනිය සමඟ යුද්ධයේ පළමු අදියරේ දී සෝවියට් හමුදාවේ කාර්යක්ෂමතාවයට බරපතල දුර්වලතාවයක් වූයේය.

නාටිසි ජර්මනියේ තර්ජනය ස්ටාලින් දුටුවේ අනෙකුත් බොල්ෂෙවික් නායකයන්ට, විශේෂයෙන්ම බුබරින් සහ 1939 අප්‍රේල් දක්වා විදේශ කටයුතු පිළිබඳ ජනතා කොමිස්සාර් වූ මැක්සිම් ලිට්විනොව් (Maksim Litvinov) යනාදීන්ට වඩා අඩු වැදගත්කමකි. රතු හමුදාවේ හොඳම නිලධාරීන් බහුතරය බිල්ලට දී ඒ වෙනුවට කිසිත් ලෙසකින් හැකියාවන් උරගා නොබලන ලද්දවුන් පත් කිරීමට ස්ටාලින් පසුබට නොවීය. ස්ටාලින්ට උවමනා වූයේ ඔහු හමුදා ප්‍රධානියෙක් ලෙසින් සහභාගී වූ සිවිල් යුද්ධයේ විවාදාත්මක සිද්ධීන් ස්මරණයේ නොමැති වුවත් වෙතින් ඔහුගේ හමුදාව පුරවන්නටයි. 1930 ගණන් අග දී ස්ටාලින් ගත් හමුදාමය සහ දේශපාලන තීරණ ගැන, සහ විශේෂයෙන්ම නාටිසි ජර්මනිය සමඟ පිහිටුවා ගත් ප්‍රතිසන්ධානය ගැන, සේනාධිපති ට්‍රැවෙල්ස්කිට කළ හැකි ලෙසින් ඔහු සමඟ තර්ක කරන්නට පෙළඹෙන්නේ නැති අයව හමුදාවේ තබා ගැනීමටයි.

ප්‍රබුද්ධ ප්‍රජාව, මහා භීෂණයේ වින්දිතයන් වූ තවත් සමාජ කණ්ඩායමක් වූහ. ඒ අය ගැන අති මහත් තොරතුරු රාශියක් පවතියි.²⁴ දහනම වැනි සියවස මැද පටන් එම සමාජ කණ්ඩායම හඳුනාගත හැකි වූ පිරිසකි. ප්‍රජාපීඩක පාලනය සහ විද්වත් වාරණ ගැන ප්‍රතිරෝධය දක්වන ලද කණ්ඩායම් මැද්දේ බොහෝ රුසියන් ප්‍රබුද්ධ

²³ Ibid., pp. 20 ff.

²⁴ Conquest, *The Great Terror*, pp. 749-772; Vitalii Shentalinskii, *The KGB's Literary Archive* (London: Harvill Press, 1995).

ප්‍රජාව සිටියහ. ඒ කාරණය ඔවුන්ව 1922 දී සහ 1928-1931 කාලයේ දී වින්දිතයන් බවට පත්වීමට ද හේතු වූහ. දැන්, 1937 මාර්තු සහ අප්‍රේල් මාසවල දී වේගයෙන් පැතිර ගිය පුවත්පත් මෙහෙයුමක් තුළින් අර්ථ ශාස්ත්‍රයේ, ඉතිහාසයේ සහ සාහිත්‍යයේ දැකීමට ලැබෙන “අපගමනවාදය” ට දෝෂාරෝපණ පැවරෙන්නට පටන් ගැනිණ. දැනුම සොයන සහ නිර්මාණශීලී ඕනෑම අංශයක් එය ඉලක්ක කරගනී. දේශපාලන සහ න්‍යායික බොරු මවා පෑම් බොහෝ විට පෞද්ගලික අරමුණු හෝ එදිරිවාදිකම් සඟවාගන්නට යොදා ගැනිණ. උදාහරණයක් හැටියට ඉතිහාස ක්ෂේත්‍රයේ, 1932 දී මිය ගිය මිකායෙල් පොක්රොව්ස්කි (Pokrovsky) ගේ සියළු අනුගාමිකයන් අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී. ගුරුවරු සහ කථිකාවාර්යවරු බොහෝ සෙයින් අවදානම් තත්ව වලට මුහුණ දුන්හ. මන්ද, ඔවුන්ගේ දේශන අතිශය උද්‍යෝගී ඔත්තු සපයන්නන්ට පහසුවෙන් එකතු විය හැකි ඒවා වූ නිසයි. විශ්වවිද්‍යාල, ඉන්ස්ටිටියුට්, සහ ඇකඩමියන් සියල්ල, විශේෂයෙන්ම බෙලොරුසියාවේ (විද්‍යාර්ථීන් 105 දෙනාගෙන් 87 ක් “පෝලන්ත වරපුරුෂයන්” හැටියට අත් අඩංගුවට ගැනීම) සහ යුක්රේනයේ ද, මහා පරිමාණයෙන් විනාශයට පත් කෙරිණ. ඒ වන විට යුක්රේනයේ “බුර්ජුවාසි ජාතිකවාදීන්” මුල් ශුද්ධකරණය 1933 දී සිද්ධ වී තිබිණ. එහි දී භාර පත් දහසක යුක්රේනීය විද්වතුන් අත් අඩංගුවට ගැනුණේ, “යුක්රේන විද්‍යා සඳහා ඇකඩමිය, ශෛවෙන්නෝ ඉන්ස්ටිටියුට්, කෘෂිකාර්මික ඇකඩමිය, යුක්රේනීය මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදී ඉන්ස්ටිටියුට්, සහ අධ්‍යාපනය, කෘෂිකර්මය, සහ අධිකරණය සඳහා වූ ජනතා කොමිස්සාරි යනාදිය බුර්ජුවාසියේ, ජාතිකවාදීන්ගේ, සහ ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්ගේ කෙම්බ්ලි වි” ඇතැයි කියමිනි. එම කථාව පවෙල් පොස්ට්ෂෙව් (Postyshev) විසින් 1933 ජූනි 22 වැනිදා කරන ලද්දකි. ඉතින් 1937-38 මහා භීෂණය විසින් ඊට වසර හතරකට කළින් සැබැවින්ම පටන් ගන්නා ලද්දක් අවසන් කර දැමීය.

සියළු විද්‍යාර්ථී ක්ෂේත්‍ර, යාන්තමකින් හෝ දේශපාලනයට, අයිඩියලොජියට, අර්ථ ශාස්ත්‍රයට, නැත්නම් ආරක්ෂාවට සම්බන්ධ වේද ඒවා ද ගොදුරු වූහ. ගගනයාත්‍රික කර්මාන්තයේ ප්‍රධාන වර්ත, විශේෂයෙන්ම කීර්තිමත් ගගනගාමී ඉංජිනේරුවා වූ අන්ද්‍රේ ටුපොලෙව් (Tupolev) සහ පළමු සෝවියට් අභ්‍යවකාශ වැඩ සටහනේ නිර්මාතෘවරු අතරින් අයෙක් වූ සර්ගෙ කොරොලෙව් (Korolev) අත් අඩංගුවට ගෙන NKVD පර්යේෂණ මධ්‍යස්ථාන වෙත යවන ලදී. ඒවා සොල්හිනිට්සියන් විසින් ඔහුගේ පළමු වක්‍රය (First Circle) පොතේ විස්තර කරන ස්ථාන වලට සමාන වූහ. ශ්‍රේෂ්ඨ පුල්කොවො ග්‍රහලෝකාගාරයේ (Pulkovo) සිටි තාරකා විද්‍යාඥයන් විසින්ම දෙනාගෙන් විසිහත් දෙනෙක්ව අත් අඩංගුවට ගැනිණ. 1937 ජනවාරි ජන සංගණනය අවසන් කළ පසුව ජාතික ආර්ථික මූලස්ථානයේ සියළුම සංඛ්‍යානඥයන් පාහේ අත් අඩංගුවට ගත්හ. අනතුරුව සංගණනය “විද්‍යාවේ සහ සංඛ්‍යානවේදයේ මූලික පිළිවෙත් දළ ලෙසින් කඩ කිරීම, සහ ආණ්ඩුවේ නියම උල්ලංඝනය කිරීම” නිසා අවලංගු කර දැමිණ. නිල වශයෙන් ස්ටාලින්ට සහාය දැක්වූ මාක්ස්වාදී වාග්වේදියෙක් වූ නිකොලායි මා (Marr) ගේ න්‍යායයන්ට එරෙහි බොහෝ වාග්වේදීන්ව අත් අඩංගුවට ගැනුණි. එසේම “නිල” ජීවවිද්‍යාඥයා වූ ට්‍රොෆිම් ලයිසෙන්කෝ (Trofim Lysenko) ගේ බක පණ්ඩිතවාදයට විරුද්ධ වූ භාර පන්සිය ගණනක ජීවවිද්‍යාඥයන්ව අත් අඩංගුවට පත් වූහ. වෛද්‍ය ජාන විද්‍යා ඉන්ස්ටිටියුට් හි අධ්‍යක්ෂක වූ මහාචාර්ය සොලොමොන් ලෙවිට් (Solomon Levit); ධාන්‍ය ඉන්ස්ටිටියුට් හි අධ්‍යක්ෂක වූ නිකොලායි ටුලායිකොව් (Tulaikov); උද්භිද විද්‍යාඥයෙක් වූ ඒ. යනාටා (Yanata); යනාදීන් ද වින්දිතයන් වූහ. කෘෂිකාර්මික විද්‍යාවන් සඳහා වූ ලෙනින් ඇකඩමියේ සභාපති වූ ශාස්ත්‍රධර නිකොලායි වැව්ලොව් (Vavilov) 1940 අගෝස්තු 6 වැනිදා අත් අඩංගුවට ගෙන 1943 ජනවාරි 26 වැනිදා සිරගෙදර දී මිය ගියේය.

එදිරිවාදී සහ විදේශික දැක්ම වෙනුවෙන් පෙනී සිටීම ගැන වරදකරුවන් වීමක් සහ සමාජවාදී යථාර්ථවාදයේ සීමා වලින් පිටතට යන්නේ යැයි චෝදනා එල්ල වීමත් නිසා ලේඛකයන්, ප්‍රකාශකයන්, නාට්‍ය අධ්‍යක්ෂකවරුන්, සහ පුවත්පත්කලාවේදීන් යන සියල්ලන්ම එසෝව් රාජධානිය සමයේ (Ezhovshchina) මහත් සේ පීඩා වින්ද හ. ලේඛකයන්ගේ යුනියනයේ සාමාජිකයන් 2,000 ක් පමණ අත් අඩංගුවට ගෙන, කඳවුරු වලට පිටමං කර යැවීම හෝ වෙඩි තබා මරා දැමීම සිද්ධ විය. සුප්‍රසිද්ධ අය අතර 1940 ජනවාරි 27 වැනිදා වෙඩි තබා මරා දැමූ, ‘රතු අශ්වාරෝහක බළ ඇණිය’ (The Red Cavalry) සහ ‘ඔඩෙසා කතන්දර’ (Odessa Tales) ලියූ අයිසැක් බබෙල්; බොරිස් පිල්නියැක් (Boris Pilnyak), යුරි ඔලෙෂා (Yuri Olesha), පැන්ටෙලෙයිමොන් රොමානොව් (Panteleimon Romanov); කවියන් අතර නිකොලායි ක්ලියෙව් (Klyuev), නිකොලායි සබොලොට්ස්කි (Zabolotsky), (පසුව සයිබීරියාවේ මාර්ගස්ථානයක දී මිය ගිය) ඔසිප් මැනඩෙල්ස්ටාම් (Osip Mandelstam), ගුර්ගෙන් මාරි (Gurgen Maari), සහ ටිට්සියන් ටබිඩ්සෙ (Titsian Tabidze) යනාදීන් සිටියහ. සංගීත රචක අන්ද්‍රේ සෙල්යෙව් (Zhelyaev) සහ සංගීත කණ්ඩායම් මෙහෙයවීම ගැන සුප්‍රසිද්ධ ඊ. මිකොලාඩ්සෙ (Mikoladze) යනාදී බොහෝ සංගීතඥයන්වද අත් අඩංගුවට ගැනිණ. එසේම නාට්‍ය සම්බන්ධයෙන් ඉතාමත් සුප්‍රසිද්ධ වූ අධ්‍යක්ෂකවරයෙක් වූ වසෙවොලොඩ් මයර්හොල්ඩ් (Vsevolod Meyerhold) ගේ නාට්‍ය ශාලාව 1938 වසර මුල දී, “සෝවියට් කලාවට ආගන්තුක වීම”

නිසා වසා දැමුණි. ප්‍රසිද්ධියේ ඒ ගැන පසුතැවෙන බව නොදැක්වීම නිසා මයර්හොල්ඩ්ව 1939 ජූනි මාසයේ අත් අඩංගුවට ගෙන, ශාරීරික වධහිංසා පමුණුවා, 1940 පෙබරවාරි 2 වැනිදා වෙඩි තබා මරා දැමීය.

මේ වසර තුළ දී අධිකාරීන් (ඔවුන්ගේම පද වහරෙන් කිව්වොත්) “සම්පූර්ණයෙන් තුරන් කරන්නට” ඉතිරි වී සිටි පැවිද්දන්ගේ සාමාජිකයන් සොයමින් සිටියහ. ඔවුන් මත පැටවූ පීඩනයන් පැවතියද, “ඔබ විශ්වාසයෙන් සිටින්නෙක්ද?” යැයි ඇසූ විට එසේ යැයි කියූ සංඛ්‍යාව දළ වශයෙන් සියයට 70 ක් වූ බව 1937 ජනවාරි මස ජන සංගණනය හෙළිකරන ලදී. එනිසා සෝවියට් නායකයන් පල්ලියට එරෙහි තෙවැනි සහ තීරණාත්මක ප්‍රහාරයකට පිවිසුනහ. 1937 අප්‍රේල් මාසයේ මලෙන්කොව් විසින් ස්ටාලින් වෙත යවන තුණ්ඩුවකින් කියා සිටිනුයේ ආගමික සංවිධාන සම්බන්ධයෙන් ඇති නීති යල්පැන ගිය ඒවා කියයි. එසේම 1929 අප්‍රේල් 8 වැනිදා නීතිය අපලෝපනය කරන්නට ඔහු යෝජනා කළේය. “මේ නීතිය,” ඔහු සටහන් කළේය, “සෝවියට් රෙජිමයට එරෙහි වඩාත්ම ක්‍රියාකාරී පල්ලියේ අංශ වලට සහ ජනප්‍රිය කණ්ඩායම් වල ඒකීය පුද්ගලයන්ට සම්පූර්ණයෙන් සංවිධානාත්මක පද්ධතියක් නිර්මාණයට නීතිමය පදනමක් ලබා දුන්නා.” ඔහු එය අවසන් කළේ මෙසේය: “සියළු පූජක සංවිධාන සහ ක්‍රිස්තියානි දේවස්ථාන පදවි අනුක්‍රමයන් පළමු සහ අවසන් වතාවට ඉවර කළ යුතු කාලය පැමිණ ඇත.”²⁵ දහස් ගණනක පූජකයන් සහ සහ සියළුම බිෂොප්වරු පාහේ කඳවුරු වෙත යැවිණ. එසේම මෙවර ඔවුන් අතර බහුතරය වෙඩි තබා මරා දමන ලදහ. 1936 දී තවමත් ක්‍රියාශීලීව තිබූ පල්ලි සහ මුස්ලිම් පල්ලි 20,000 න්, 1941 මුල් කාලය වෙද්දී දේව මෙහෙයන් සඳහා තවමත් විවෘතව තිබුණේ 1,000 කට අඩු සංඛ්‍යාවක් පමණි. සියළු ආගම් සඳහා ලියාපදිංචිව සිටි පැවිද්දන්ගේ නිල සංඛ්‍යාව 1936 දී 24,000 කට වැඩියෙන් සිටි අතර 1941 මුල් කාලය වෙද්දී 5,665 කට බැස තිබුණි. එයින් බාගයකට වැඩි පිරිස බාල්ටික් ප්‍රදේශයේ, පෝලන්තයේ, මොල්ඩෝවියාවේ, සහ බටහිර යුක්රේනයේ ද වූහ. ඒ සියල්ලන්වම 1939-1941 දී සමායතනය කරවා තිබුණි.²⁶

මහා භීෂණය දේශපාලන මෙහෙයුමක් හැටියට පටන් ගත් බවත් සහ එය මෙහෙයවන ලද්දේ ස්ටාලින්ගේ සුපිරි අධ්‍යක්ෂණය යටතේ, පක්ෂයේ ඉහළම තනතුරු දරන ලද පුද්ගලයන් විසින් බවත් මේ තොරතුරු වලින් පැහැදිලිවම නිගමනය කළ හැකියි.

තව දුරටත්, මහා භීෂණය විසින් එහි ප්‍රධාන අරමුණු දෙක සාක්ෂාත් කරගන්නා ලදී. පළමුවැන්න වූයේ 1930 ගණන්වල දැඩි ස්ටාලින්වාදී ජවයෙන් යුතුව ඇති දැඩි කරන ලද තරුණ කාඩර් වෙතින් හැදෙන සිවිල් සහ හමුදා නිලධාරීන්ගේ පිහිටීමයි. මේ නිලධාරීන්, කැගනොවිලි විසින් දහහත්වැනි පක්ෂ කොංග්‍රසයේ දී කියා සිටි පරිදි, “ස්ටාලින් සහෝදරයා විසින් ඔවුන්ට පවරන ඕනෑම කටයුත්තක් ප්‍රශ්න නොකර පිළිගන්නා අයයි.” 1930 ගණන් අගට පෙර විවිධ ආණ්ඩු පරිපාලකයන් වූයේ විෂම ජාතික මිශ්‍රණයකින් හැදුන පරණ රෙජිමයෙන් සහ බොල්ෂෙවික් කාඩර් යටතේ පුහුණුව ලැබූ “බුර්ජුවාසි විශේෂඥයන්” වූහ. ඔවුන් අතර බොහොමය සිවිල් යුද්ධය සමයේ රැකියාව තුළ දී පුහුණුව ලැබූ අයයි, ඒ නිසා ඔවුන් බොහෝ දුරට අදක්ෂයන් වූහ. සෑම ආයතනයක්ම යම් ලෙසකින් වූ වෘත්තීමය නිපුණතාවයක් සහ පරිපාලන තාර්කිකතාවයක් මෙන්ම, මධ්‍යම අධිකාරියෙන් එන ආඥා සහ අයිඩියලොජිමය ස්වේච්ඡා හැදියාව වෙතින් යම් තාක් දුරකට ස්වාධීනතාවයක් ද, ආරක්ෂා කරගන්නට උත්සාහ කර තිබිණ. පරිස්ථානීය කොමියුනිස්ට් නායකයන් සාමකාමී ප්‍රතිරෝධයක් දැක්වීම නිසා, 1935 දී සියළු පක්ෂ අනන්‍යතා කාඩ්පත් සත්‍යාපනය කරන මෙහෙයුමේ දී මෙය විශේෂයෙන් පැහැදිලි වූවකි. එසේම එය යළිත් පැහැදිලිවම ඔප්පු වෙන්නේ 1937 ජනවාරි ජන සංගණනයේ දී ස්ටාලින්ගේ කැමැත්ත අනුව ඒ දත්ත “දීප්තිමත් කරන්නට” සංඛ්‍යානවේදීන් ප්‍රතික්ෂේප කිරීම තුළිනි. කොමියුනිස්ට් වේ ද නොවේ ද, කාඩර් අතර සැලකිය යුතු ප්‍රමාණයක් මධ්‍යම අධිකාරියෙන් එන ආඥා අත්ධ ලෙසින් අනුගමනය කරන්නට සූදානම් නැතැයි ස්ටාලින්ට වැටහුණි. මේ නිලධාරීන් වෙනුවට ඔහුගේ කැමැත්ත ඉටු කරන්නට වැඩියෙන් කීකරු පිරිසක් පත් කිරීම ඔහුගේ ඉලක්කය විය.

මහා භීෂණයේ දෙවැනි අරමුණ වූයේ, සාමාජිකයන් එන්න එන්නම වර්ධනය වෙමින් පැවති “සමාජමය අනතුරුදායක කාරකයන්,” කණ්ඩායම සම්පූර්ණයෙන් තුරන් කර දැමීමයි. දණ්ඩ නීති සංග්‍රහය දක්වන ලද පරිදි, “සමාජයට එදිරිවාදී හෝ අනතුරුදායක ක්‍රියාවක් කරන ලද, නැත්නම් අපරාධී පරිසරයක හෝ අපරාධී වාර්තාවක් ඇති අයෙකු සමඟ සබඳතා පවත්වා ඇති,” ඕනෑම පුද්ගලයෙක් සමාජමය අනතුරුදායක කාරකයන් යන වර්ගීකරණයට උත්තර දිය යුතුයි කියයි. ඉතින් ඒ නිසා, ඕනෑම අයෙක් ඔහු සිටින සමාජ කණ්ඩායමට “හිටපු” යන පෙර ඇදීය වැටෙන්නේ නම්, එයා සමාජමය අනතුරුදායක පුද්ගලයෙක් බවට පත්වේ: හිටපු-කුලාක්, හිටපු-අපරාධකරුවන්, හිටපු-විසාර්වාදී සිවිල් සේවකයන්, හිටපු-මෙන්ෂෙවික් පක්ෂයේ සාමාජිකයන්, හිටපු-සමාජවාදී

²⁵ M. I. Odinson, *Na puti k svobode sovesti* (On the path to freedom of conscience) (Moscow: Progress, 1989), pp. 53-54.

²⁶ GARF, 3316/2/1615/116-149.

විප්ලවීයවාදීන්, යනාදී වශයෙන්. මේ සියළු වර්ගීකරණයන් මහා භීෂණය තුළ දී තුරන් කර දැමිය යුතුයි, මන්ද, ස්ටාලින් විසින් මධ්‍යම කමිටුවේ 1937 පෙබරවාරි-මාර්තු පූර්ණ සාමාජික රැස්වීමේ දී කියා සිටි පරිදි, “සමාජවාදයට පිටිසීම ළඟා වෙද්දී, බෙලහින සමාජ පංතිවල ඉතිරි වූ ශේෂයන් වැඩියෙන් ප්‍රතිප්‍රහාර එල්ල කරති.”

U.S.S.R. —සමාජවාදය ගොඩනැඟූ එකම රට— වටකර එදිරිවාදී හතුරු බල ඇතැයි යන අදහස මේ කථාවේ දී ස්ටාලින් ඉස්මතු කර දැක්වීය. ස්ටාලින්ට අනුව, U.S.S.R. වලට මායිම්බඩ රටවල්, —ඊන්ලන්තය, බාල්ටික් දේශ, පෝලන්තය, රුමේනියාව, තුර්කිය, ජපානය, සහ අනෙකුත් රටවල්, ප්‍රංශය සහ මහා බ්‍රිතාන්‍යයෙන් සහාය ඇතිව— සමාජවාදී ව්‍යාපෘතිය කඩා කප්පල කරන ඉලක්කයෙන් “වරපුරුෂ සහ පෙරළිකාරී හමුදාවන්” එවමින් සිටිති. සුවිශේෂී සහ පූජනීය දේශයක් හැටියට, නිති පවතින හතුරුට එරෙහි අරගලයේ දී පෙරමුණු වල දී නොකෙලෙසිය යුතු මායිම් U.S.S.R. ට ඇත. වරපුරුෂයන් දඩයම, මේ අනුව, (එනම්, පිටස්තර ලෝකය සමඟ සබඳකම් පවත්වන ඕනෑම අයෙක්, එය කොතරම් අල්ප ලෙසින් සිද්ධ වී තිබුණත්) ඉතා වැදගත්කමක් ගත්තේය. විය හැකි සහ මිථ්‍යාත්මක “පස්වැනි කුළුණුවාදීන්” තුරන් කර දැමීම මහා භීෂණයේ සැබෑ ස්වභාවය වූයේය.

ඉහතින් ලැයිස්තු කරන ලද වින්දිතයන්ගේ වර්ගීකරණ මහත් සංඛ්‍යාව —කාඩර් සහ විශේෂඥයන්, සමාජමය අනතුරුදායක කාරයක් සහ පිටස්තර කාරයකයන්, සහ වරපුරුෂයන්— සියල්ල පෙන්නුම් වන්නේ මහා භීෂණයේ දැවැන්ත ඝාතන වල තර්කයයි. මහා භීෂණය වසර දෙකක දී 700,000 කට ආසන්න මරණ ප්‍රමාණයකට වගකියන ලදී.

මහා භීෂණය, ඡායාරූප එකතුව



මොස්කව්, 1936. ස්ටාලින් වටකරගෙන සිටින්නේ (වමේ සිට දකුණට) යුක්රේනයේ මර්දන වලින් තමන්ට නමක් හදාගන්නට සමත් වූ එන්. කාශ්වෙව්, "කොස්මොපොලිටනිසම්වාදය" ට එරෙහිව පශ්චාත් යුද සමයේ මෙහෙයුමක් දියත් කළ අයිඩියලොජි නිලධාරියෙක් වූ ඒ. යඩනොව්; දුම්රිය කොමිස්සාරි වූ එල්. කැගැනොව්ව්; ආරක්ෂාව සඳහා වූ කොමිස්සාරි ලෙස සිටි කේ. වොරොශිලොව්; 1986 දී මිය ගිය ස්ටාලින්ගේ ප්‍රධාන සහායකයා වූ වී. මොලොටොව්; එම්. කලිනින්; සහ 1937 දී තුරන් කර දැමූ මාෂල් එම්. ට්‍රැබෙව්ස්කි. දෙවැනි පේළිය: ජී. මලෙන්කොව් (වමේ සිට දෙවැනියා), එන්. බුල්ගනින් (5 වැන්නා), සහ කොමින්ටර්න් ඇතුළත ස්ටාලින්ගේ දේශපාලනයට අනුමැතිය දුන් එලේනා ස්ටාසෝවා (8 වැන්නා). © Arch. busses de photographies, Krasnogorsk



ලිලික්ස් පර්සින්ස්කි, වෙකා නිර්මාතෘ සහ GPU (රහස් පොලීසියේ) ප්‍රධානියා 1926 දී ඔහු මිය යන තෙක් රෙජිමය තුළ සදාචාරික සලකුණක් ඉතිරි කළේය. © D. R.



එල්. බෙරියා, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයක් අනුකරණය කරමින් වන්දය දැමීම. වී. මෙන්සින්ස්කි, ජී. යගෝඩා, සහ එන්. එසෝව් යනාදීන්ට පසුව පත්වෙන බෙරියා රහස් පොලීසිය සහ මර්දන හමුදා පාලනය කළේ ඔහුගේ එදිරිවාදීන් වූ කාශ්වෙව්, මලෙන්කොව්, සහ මොලොටොව් විසින් 1953 ජූනි මාසයේ දී ඔහුව අත් අඩංගුවට ගැනෙන තෙක්. © Lapi-Viollet



බොල්ෂෙවික්වාදීන් සිවිල් යුද්ධය පටන් ගත් කළ ඔවුන් මුදා හැරිය ප්‍රවණ්ඩත්වයේ රැල්ල ලොව එතෙක් දුලබ ලෙසින් දැක තිබුණාකි. මේ 1918 දී ඔර්ෂා හි පෝලන්ත නිලධාරියෙක්ව අලුතින් පිහිටුවන ලද රතු හමුදාවේ සොල්දාදුවන් විසින් එල්ලා උල තබන ලද ආකාරයයි.

© L'illustration/Syigma



කියෙව්, 1918. රතු හමුදාව පසුබැසීමෙන් පසුව, 5, සඳෝවයා වීදියේ, වෙකා වින්දිතයන්ගේ මළ සිරුරු ගොඩගත් පසුව, (වෙකා විසින් ඔවුන්ව හඳුන්වාගත් පරිදි) “බොල්ෂෙවික් හිෂ්ණයේ උපකරණය” විසින් පවත්වාගෙන ගිය ඔවුන්ගේ එක ස්ථානයක දී. © Musée d'histoire cotermporaine-BDIC



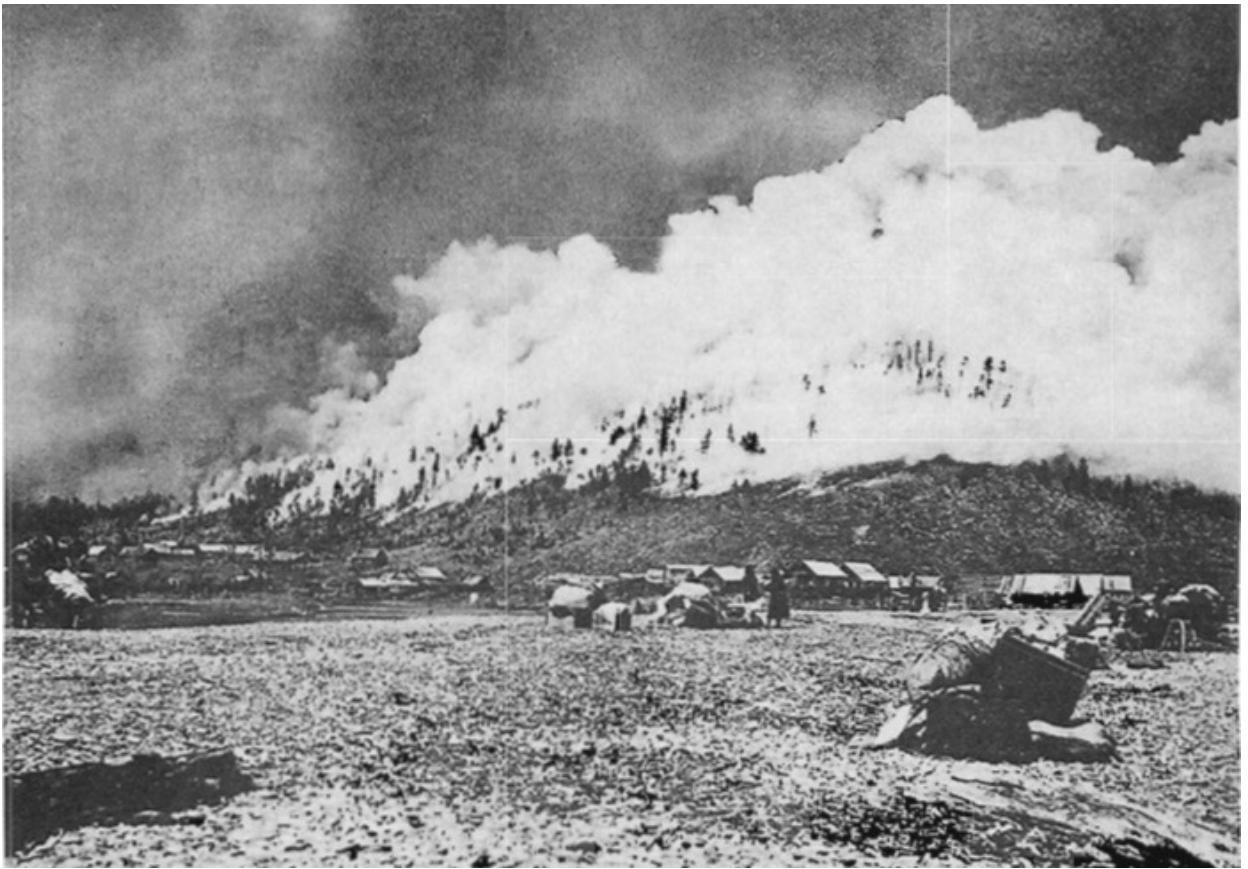
සිවිල් යුද්ධයේ සහ පිටිසරබද සඳහා ගෙනගිය බොල්ෂෙවික් ප්‍රතිපත්තිවල ප්‍රතිඵලයක් ලෙස වොල්ගා ප්‍රදේශය විනාශ කරමින් පැතිර ගිය බියකුරු සාගතය. 1921 සහ 1922 සාගතය නිසා මිලියන 5 ක පමණ ජනතාවක් මිය ගියහ; නිත්‍ය වශයෙන්ම පළමු වින්දිතයන් වූයේ දරුවන්ය.

© Musée de'histoire contemporaine-BDIC

පිටරටින් ආධාර පිළිගන්නට ලෙහිනට සිද්ධ විය, දුම්රිය පුරවාගත් යුද උපකරණ රතු කුරුස, නැන්සෙන් කමිටුව, සහ ඇමෙරිකන් පිහිටාධාර සංවිධානය වෙතින් පැමිණියහ. සහන ගෙන්වීමට සහාය දුන් රුසියන් විද්වතුන් අත් අඩංගුවට ගෙන අනතුරුව ලෙහින දුන් නියමය අනුව මරණයට තීන්දු කරන ලදී. එල්. නැන්සෙන් එයට මැදිහත් වෙද්දී, ඔවුන්ට ඒ වෙනුවට රුසියාවෙන් පිටුවහල් කරන ලදී.

© Musée de'histoire contemporaine-BDIC





1930-31. සමුහකරණයට ප්‍රතිරෝධය දක්වමින් අස්වැන්න අල්ලා ගන්නට පැමිණි රතු මුරකරුවන් හා සටන් වැද ගම්බද වැසියන් අනතුරුව කැළෑවේ සැඟවුනහ. GPU හට හමුදාවන් බොහෝවිට ගස්වලට ගිනිතඬුවේ කැළෑවේ සැඟවී සිටි ගම්බදවාසීන්ව එළියට ගන්නයි. © D. R.



BBK ඉදිකිරීම් වැඩ බිම, නොහොත් බෙලොමොර්කැනාල්, සුදු මුහුද සහ බාල්ටික් අතර ඇල මාර්ගය. මේ පාරේ ප්‍රමාණයේ ව්‍යාපෘතිය නිසා 1932-33 කාලයේ දී දස දහස් ගණනක සිරකරුවන්ගේ මරණ සිද්ධ වූහ. ස්ටාලින් සහ ඔහුගේ අනුගාමිකයන් විසින් මහත් උත්සවාකාරයෙන් එය විවෘත කරනු ලැබුවත් එය ප්‍රයෝජන රහිත බැව් ප්‍රත්‍යක්ෂ විය. © Coll. Tomasz Kizny/Vu

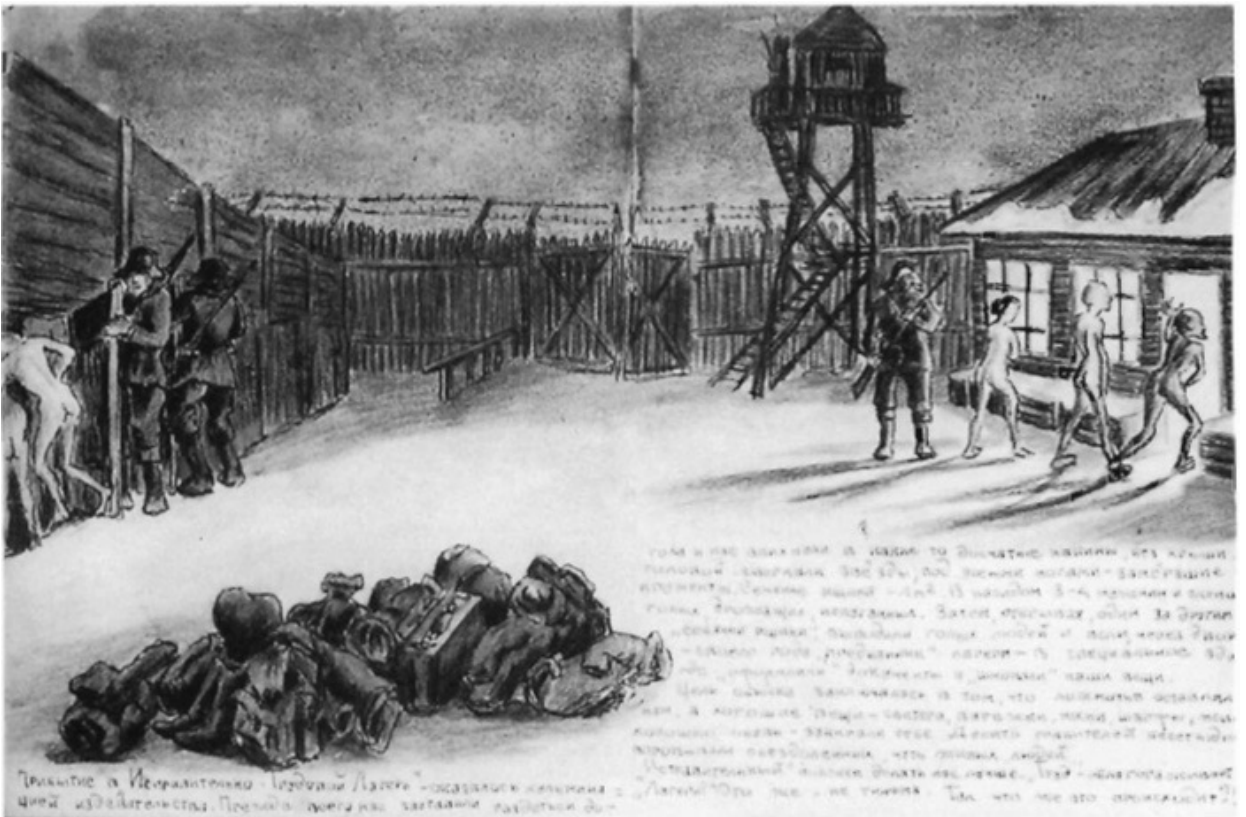


“ගම්බද වැසියන්ට දැඩි පහරක් එල්ල” කරන භූමිය සමූහකරණය තුළින්, ස්ථාලින් විසින් භාමනය අවියක්, විශේෂයෙන්ම යුක්රේනියානුවන්ට එරෙහිව, යොදා ගත්තේය. මේ ප්‍රතිපත්තිය නිසා දළ වශයෙන් මිලියන 6 කට ආසන්න මරණ, යුක්රේනයේ මිලියන 4 ක් ඇතුළුව, සිද්ධ වූහ. මෙහි 1933 බාකිව්, දිනපතා මිය යෑමේ ප්‍රපංචය සාමාන්‍යයක් හැටියට දකින්නට ගම්බද වැසියන් හුරු වූහ. මිනීමස් කෑම කොතරම් පුළුල ලෙසින් පැතිරුණාද කියතොත් ආණ්ඩුව මෙසේ මුද්‍රණය කළ පෝස්ටර් ගසා තිබුණහ: “ඔබේ දරුවන් අනුභවය මිලේච්ඡ ක්‍රියාවකි.” © D. R.





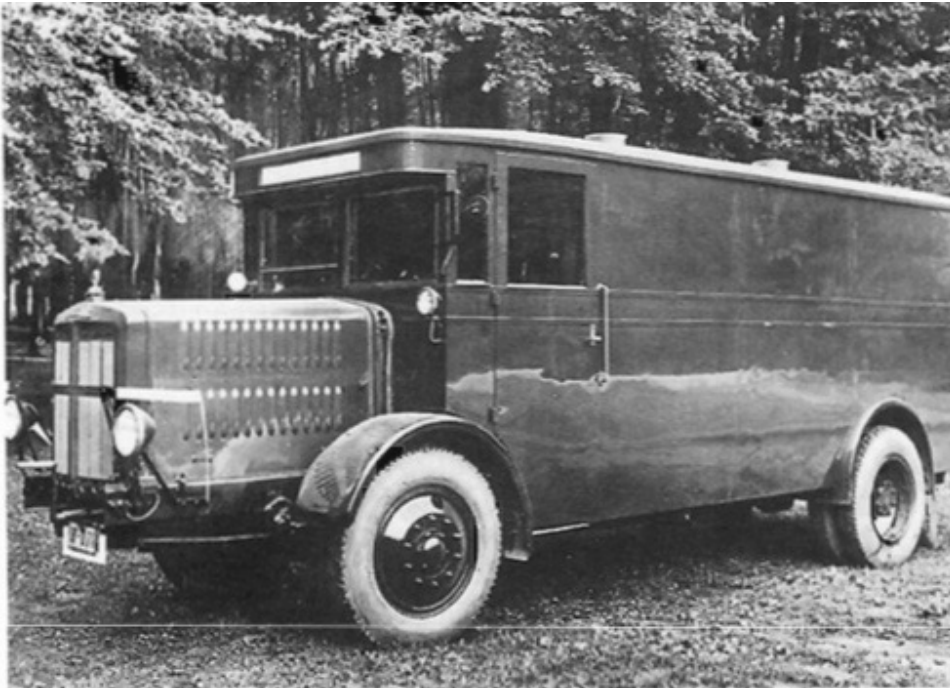
බෙලොමෝර්කානාල් සංගීත කණ්ඩායම. ඇල මාර්ගය ඉදි කිරීම, මේ අභ්‍යන්තර වෘත්ත රැඳවුම්කරුවන්ට “නැවත ඉගැන්වීමේ” කොටසක් යැයි අරමුණු විය. © D. R.



ප්‍රොපගන්ඩා ඡායාරූපයක පිටුපස බොහෝවිට යොදා ගැනුණේ රැඳවුම්කරුවන්ගේ අවධානය ඔවුන්ගේ අවසානාවන්ත තත්වයට යොමු කරවා සෝවියට් කඳවුරුවල ජීවිතය සහ මරණය පෙන්වුම් කරන්නටයි. මේ ඵලාරෝපිතා කර්තව්‍යයකායා විසින් අදිත ලද පින්තූරය දක්වන්නේ 1943 අප්‍රේල් මාසයේ සයිබීරියාවේ “නැවත ඉගැන්වෙන වැඩ කඳවුරකට පැමිණෙන ආකාරයයි. © Dessin de Kersnovskaia

පක්ෂයේ ශුද්ධකරණ සැසිවාරයක්. සටන්කාමී පක්ෂ සේවකයන්ව අයිඩියලොජීමය පාලන ක්‍රමයක් හැටියට මුලින් යොදා ගැනෙන ලද ශුද්ධකරණය (chistka) පසුව ඕනෑම කෙනෙක්ට ප්‍රසිද්ධියේ වේදනා කළ හැකි සිරිතක් බවට පත්විය. තමන් විසින්ම විවේචනය කර ගැනෙන සැසිවාර වැඩියෙන් තිබුණ අතර බොහෝ විට ඒවායෙන් දින කිහිපයකට හෝ සති කිහිපයකට පසුව අත් අඩංගුවට ගැනීම් සිද්ධ වූහ.

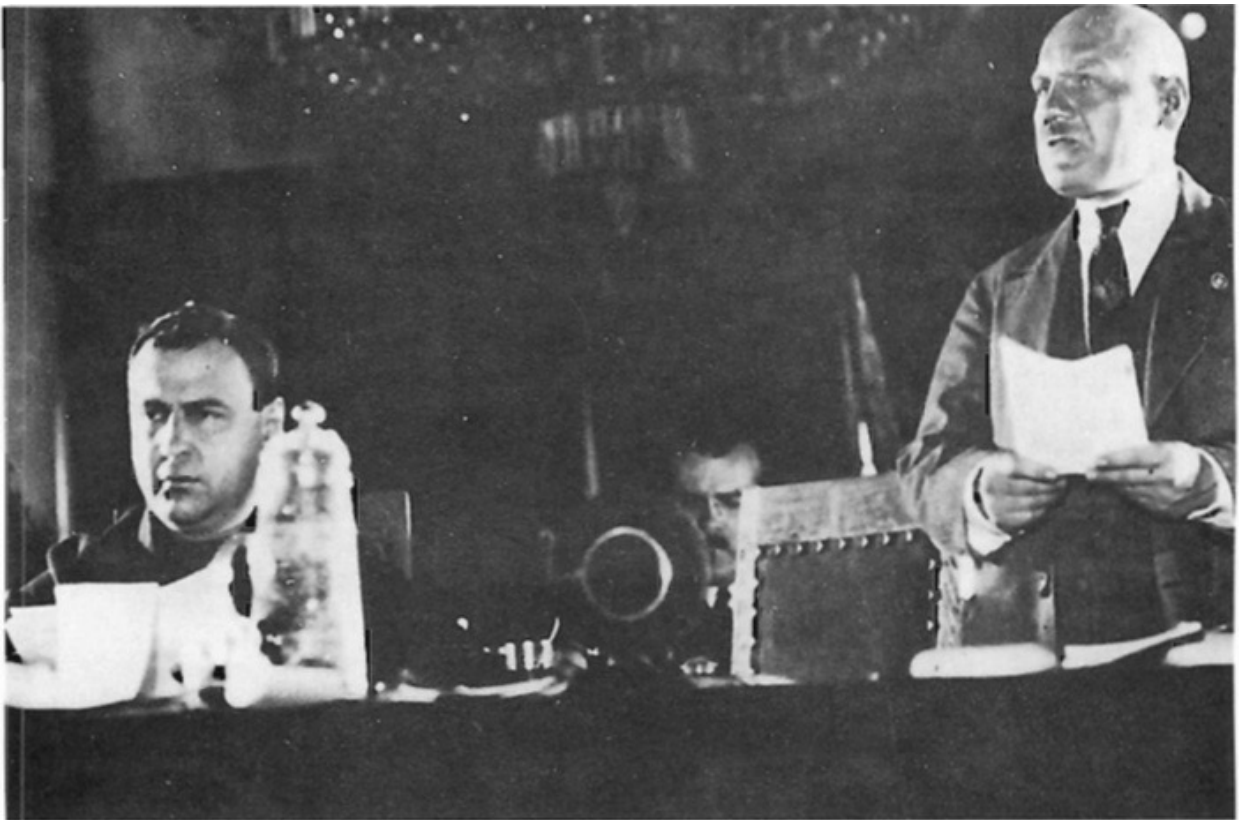
© Roger-Viollet



“අභිංසක රුසියාව වේදනාවෙන් ඇඹරුණහ/ ලේ නැහැවුණ බූටි සපත්තු යටින්/ සහ කළු මාරියාවල අඳුරු රෝද යටින්,” ඇයගේ සුප්‍රසිද්ධ “මළවුන්ගේ සිහිවටනය” හි කිවිදිය ඇතා අඛිමටෝවා ලියුවාය. ඇයගේ පුත්‍රයා ද සිරගත කර මරා දමන ලදී. මොස්කව් වැසියන් “කළු කපුටන්,” යැයි හැඳින්වූ මේ ට්‍රැක් රථ සිරකරුවන්ව ලුබියාන්කා සිට ලෙගොර්ටොවො සහ බූට් රිකා සිරගෙවල් වෙත ගෙන යන ලදී. ට්‍රැක් රථ සමහර අවස්ථාවල දී බේකර් ඩිලිවරි වෑන් ලෙසින් වෙස්වලා තිබුණි. © Roger-Viollet

ලුබියාන්කා, මොස්කව්, 1925 දී පමණ. GPU මූලස්ථානයේ බිම් මහලේ පිහිටි විශේෂ කාමර වල දී ගෙලට උණ්ඩයක් තබා රෙජිමයේ හතුරන් ඝාතනය කළහ. රෙජිමය භිතූමනයේ කළ කෲරත්වය පසුව ගොඩනැගිල්ලෙන් සංකේතවත් වූයේය. © D. R.





1928 දී ඩොන්බාස් හි පැවති ශබ්දික නඩු විභාගය රෙජිමයේ නව හතුරන් වර්ගීකරණයක් හඳුන්වා දුන්නේය: "විශේෂඥයන්," ඔවුන් ස්ථාලිත පළමු පස්-අවුරුදු-සැලස්ම දියත් කරද්දී කඩාකප්පල් කළේය යැයි චෝදනා ලැබුවේය. එහි අරමුණ වූයේ "දෙවැනි විප්ලවය" සඳහා ස්ථාලිතයේ මූලධර්ම කාර්මික ක්ෂේත්‍රයේ කාඩර් මත බලහත්කාරයෙන් පැවරීමයි. හිටගෙන ඉන්නේ, දකුණේ, ප්‍රොකියුටර් එන්. ක්‍රිලෝකෝ, ඔහුවද 1938 දී තුරන් කර දමන ලදී. © Roger-Viollet



මහා භීෂණය කාලයේ ස්ථාලිත විසින් දිනපතා අත්සන් තබන ලද විධායක ආඥා වලින් එකක්. මේ සටහන 6,600 ක ජනතාවකගේ—1917 බොල්ෂේවික් කුමන්ත්‍රණයට පෙර මුළු සියවසක් තුළ දී වෙඩි තබා මරා දැමූ සියළු දේශපාලන විරුද්ධකරුවන්ට වැඩි සංඛ්‍යාවක්— ගේ ඉරණම තීන්දු කරන ලදී.

© Coll. V. Boukovski



වෝර්ක්, එස්ටෝනියා, 1919. බොල්ෂෙවික්වාදීන් බලය අල්ලා ගැනීමට තැත් කරද්දී, ඔවුන් එලිටි තනතුරු දැරූ අය ප්‍රාණ ඇපකරුවන් හැටියට ගෙන වෙඩි තබා මරා දැමූහ. ඔවුන් ඉවත්ව යද්දී සිය ගණනක් මිය ගියවුන් ඉතිරි කර ගියහ. දේශපාලන ප්‍රතිවාදීන් සහ සම්පූර්ණ සමාජ කණ්ඩායම් තුරන් කිරීම සිවිල් යුද්ධයේ ජයග්‍රහණයට අත්‍යවශ්‍යය යැයි සලකන ලදී. මේ සමූල ඝාතන සිද්ධි වෙන්වේ පසු කාලයේ එන, එනම් 1940-41 දී එස්ටෝනියානුවන්, ලැට්වියන්, සහ ලිතුවේනියන් වැසියන් විශාල පරිමාණයෙන් පිටමං කිරීම් වලට පෙරයි. © D. R.



ජර්මනි, පෙන්ටකෝස්ට් 1927. රෝට් පෙරමුණේ (රතු පෙරමුණේ) රතු හමුදාවේ ගර්භාවස්ථාවක් ලෙසින් පැවතුණා යැයි සාමාන්‍යයෙන් සැලකෙන පැරාමිලිටරි සංවිධානයේ ජාතික රැස්වීමක්. රතු පෙරමුණේ ප්‍රභවය සිවිල් යුද්ධ සංස්කෘතියේ වීම ලුවි අරගොන් විසින් උත්කර්ශණය කරන ලදී: "නිර්ධන පංතිය, ඔබේ ශක්තිය දැනගන්න/ ඔබේ ශක්තිය දැනගෙන එය මුදා හරින්න/... සියල්ල දන්නවා යැයි කියාගන්නා සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන් වෙතට වෙඩි තියන්න/ වෙඩි තියන්න, වෙඩි තියන්න/... වෙඩිතියන්න, මම ඔබට කියනවා/ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මාර්ගෝපදේශනය යටතේ..." (Le Front rouge වෙතින්, 1931) © D. R.



ස්පාඤ්ඤය, 1937. ස්පාඤ්ඤ සිවිල් යුද්ධය තම වාසියට යොදවා ගැනීමේ අභිප්‍රායෙන් ස්ටාලින් දූතයන් සහ ඒජන්තවරු යැවීය. එහි ජාත්‍යන්තර උපායමාර්ගයට බාධා කරන ආරාජ්කවාදීන්, ප්‍රොට්ස්කිවාදීන්, මාක්ස්වාදී ශ්‍රමිකයන්ගේ එක්සත් පක්ෂයේ සටන්කාමීන් ඇතුළුව ඕනෑම කෙනෙක් තුරන් කර දමන්න යැයි NKVD (GPU යේ අනුප්‍රාප්තිකයාට) උපදෙස් ලැබුණි. මාක්ස්වාදී ශ්‍රමිකයන්ගේ එක්සත් පක්ෂ නායක, අන්ද්‍රේව් නින් (Andreu Nin) 1937 ජූනි මස දී පැහැරගෙන යන ලදුව ශාරීරික වධහිංසා දී මරා දමන ලදී. එය කරන ලද්දේ අරනෝ ග්‍රේරෝ (Ernö Gerö), අනාගත භංගේරියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂ නායකයා යටතේ සේවය කළ ඒජන්තවරු විසිනි. ඒ අතරතුරේ කොමියුනිස්ට් පුවත්පත් වලින් ජාත්‍යන්තර මෙහෙයුමක් ගෙන ගියේ එය කරන ලද්දේ ප්‍රැන්කෝ යටතේ සේවය කරන ඒජන්තවරු යැයි කියා ෆැෂිස්ට්වරෝධින් මත වරද පටවමිනි. © D.R.



1940 අගෝස්තු 20 වැනිදා, රමෝන් මෙයර්කාඩ්, NKVD විශේෂ බලකායේ ඒජන්තවරයා ලියොන් ප්‍රොට්ස්කි (දකුණේ) අයිස් කඩන යකඩ කටුවකින් පහර දුන්නේය. ඊ ළඟ දවසේ ප්‍රොට්ස්කි මිය ගියේය. අංශයේ ප්‍රධානියා වූ පවෙල් සුඩොප්ලැටොව් (වමේ, 1942 ඡායාරූපයකින්) ට ස්ටාලින් පෞද්ගලිකවම අණ දී තිබුණේ ඒ වෙද්දී හතරවැනි ජාත්‍යන්තරයේ ප්‍රධානියා ලෙස කටයුතු කළ ප්‍රොට්ස්කි තුරන් කරන්න කියයි. © D. R. (වමේ), © Roger-Viollet



කත්තන්, රුසියාව, 1943 අප්‍රේල්. එහි සමූහ මිනී සොහොන් තුළ වළ දැමූ පෝලන්ත නිලධාරීන් 4,500 කගේ මළසිරුරු ජර්මානුවන් විසින් සොයා ගන්නා ලදී. මේ සෝවියට් හට හමුදා විසින් 1940 වසන්තයේ දී, එනම් 25,000 ක් පමණ අතුරුදහන් වූ කාලයේ දී, මරා දමන ලද්දවුන් යැයි රතු කුරුස කොමිසමක් විසින් තීරණය කරන ලදී. සමූහ ඝාතන සහ නිල වශයෙන් බොරු කීම සංකේතවත් කරන්නක් බවට කත්තන් පත්විය. 1989 තෙක් පෝලන්තයේ කොමියුනිස්ට් ආණ්ඩුව සහ ලෝකය පුරා සිටි කොමියුනිස්ට්වාදීන් මේ සමූල ඝාතනය ජර්මානුවන් කළා යැයි කියා සිටියහ. © D. R.



වින්නිට්සා, යුක්රේනය, 1943 ජූනි. මෙහි දී 1937-38 කාලයේ අගල් විවෘත කර මාතෘගරීර් එළියට ගන්නා ලදී. අධිකාරීන් විසින් උද්‍යානයක් සහ ගිම්හාන නර්තනශාලාවක් එතැන ඉදිකර තිබුණි. මෙයාකාර අගල් සිටොමීර්, කැමෙනෙට්ස්-පොඩොල්ස්කි, සහ වෙනත් තැන් වලින් සොයා ගැනිණ. එවැනි සෝර සොයා ගැනීම් අදටත් සිද්ධ වේ. 1997 දී සෙන්ට් පීටර්ස්බර්ග් වල දී මාතෘගරීර් 1,100 ක් ගොඩගන්නා ලදී. එසේම තවත් 9,000 ක් කරේලියා කැළෑ වල තිබූ සමූහ සොහොන් වලින් හමුවිණ. © D. R.

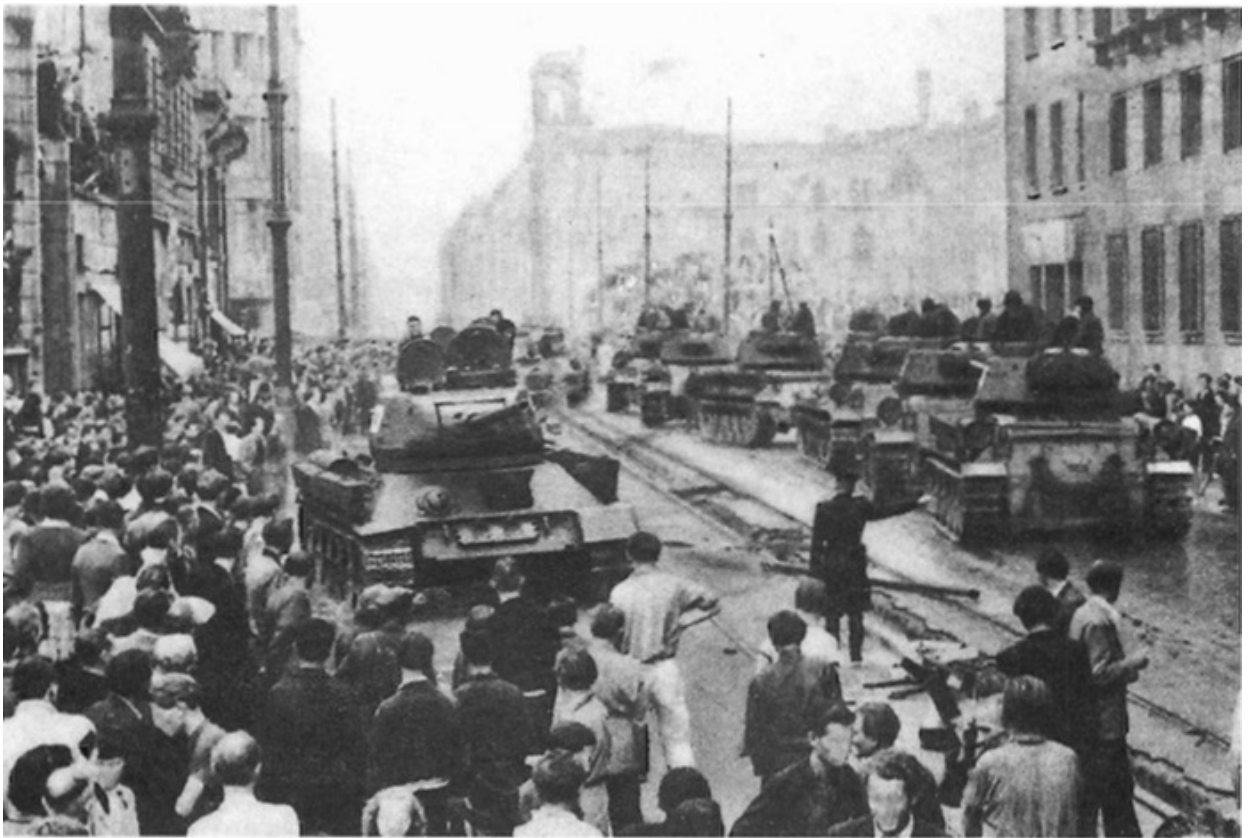


යුදෙව් සොහොනක්, වෝසෝව්. වික්ටර් ඇල්ටර් සහ හෙන්රික් අර්ලික් සිහිකරනු පිණිස 1987 දී රහස් ඉදිකරන ලද ස්මාරකයක්. යුදෙව් සමාජවාදී ශ්‍රමික පක්ෂයේ නායකයන් වූ ඒ දෙදෙනා නාටිසි පක්ෂය සමඟ සබඳතා තිබුණේ යැයි කියා මුලින්ම දඬුවම් ලැබූහ. දෙවැනි වතාවේ දී මරණ දඬුවම නියම වී එකලාව සිරකර තබන ලදී. 1942 මැයි 15 වැනිදා අර්ලික් සිරකුටියේ තමන් විසින්ම එල්ලාගෙන මරුමුව කැඳවා ගත්තේය; ස්ටාලින්ගාඩ් ජයග්‍රහණයෙන් දින කිහිපයකට පසුව 1943 පෙබරවාරි 17 වැනිදා ඇල්ටර් වෙඩි තබා මරා දැමිණ. © D.R.

විටෝල්ඩ් පිලෙකි, පෝලන්ත ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමියා, ජර්මන් හමුදාවට උවමනාවෙන්ම අසු වූයේ (උඩ) එවිට ඔහුට අවුෂ්විට්ස් හි ප්‍රතිරෝධ පද්ධතියක් පිහිටුවීම සඳහායි. එතැනින් පැන යාමට සමත් වූ හෙතෙම පසුව නාටිසි හා සටන් වැදීම දිගටම කරගෙන ගියේය. 1947 මැයි මාසයේ කොමියුනිස්ට් රහස් පොලීසිය (පහත) ඔහුව අත් අඩංගුවට ගෙන, ශාරීරික වධහිංසා දී, මරණයට නියම කර, වෙඩි තබා මරා දැමුවේය. 1990 දී ඔහුව පුනරුත්ථාපනය කෙරිණ. © D. R.



1996 දී වෝසෝව් හි ඉදිකරන ලද ස්මාරකයක් ගෞරවය දක්වන්නේ 1939-1941 සහ 1944-45 කාල වකවාණු වල දී අනෙ උතුර, සයිබීරියාව, කසකස්තානය, සහ වෙනත් දුරස්තර ප්‍රදේශ වෙත පිටමං කරන යවන ලද යුදෙව්වන් සහ කතෝලික පෝලන්ත ජාතිකයන් වෙතටයි.



නැගෙනහිර බර්ලින්, 1953 ජූනි 17. වේතන අඩු කිරීම ගැන උද්ඝෝෂණය, ජූනි 16 වැනිදා විදිවල පෙළපාලි යමින් ශ්‍රමිකයන් වැඩ වර්ජනයක් පටන් ගත්හ. සෝවියට් යුද ටැංකි එහි දී ස්ථානගත වූහ (මේ ලීප්සිගර්ස්ට්‍රාස හි දී). එයට සහභාගී වූ දාසයක් මරා දැමුණි, සිය ගණනකට තුවාල වූහ, දහස් ගණනකට දීර්ඝ සිරදඬුවම් නියම වූහ. නැගෙනහිර ජර්මනියේ නැඟී සිටීම "ජනතාවගේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ," ප්‍රථම විශාල හදිසි දැඩි පිපිරුම ඇතිවීමයි. © D. R.



බුඩාපෙස්ට්, 1956 ඔක්තෝබර්. ප්‍රථම ආඥාදායක විරෝධී විප්ලවය රහස් හොලිසියට සහ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයට එරෙහිව මුළු මහත් ජනතාවම එකතු කරවන ලදී. සෝවියට් මැදිහත්වීම පමා කරන්නට ප්‍රතිරෝධී සටන්කාමීන් සමත් වූහ.



බුඩාපෙස්ට්, 1956 නොවැම්බර්. සෝවියට් යුධ උංකි විදි වලට පැමිණියහ; ජනගහනය තුවක්කු වලින් ප්‍රතිරෝධය දැක්වූහ. රටේ එකම පක්ෂය වූ, හංගේරියානු ශ්‍රමිකයන්ගේ (කොමියුනිස්ට්) පක්ෂය නැවත බලයේ පිහිටුවන ලද්දේ ජීවිත 3,000 ක් පමණ බිලි දීමෙන් පසුවයි. 25,000 කට වැඩි පිරිසක් සිරගත කරනු ලැබීය. හංගේරියානුවන් දස දහස් ගණනින් රටින් පලා ගියහ. © D. R.

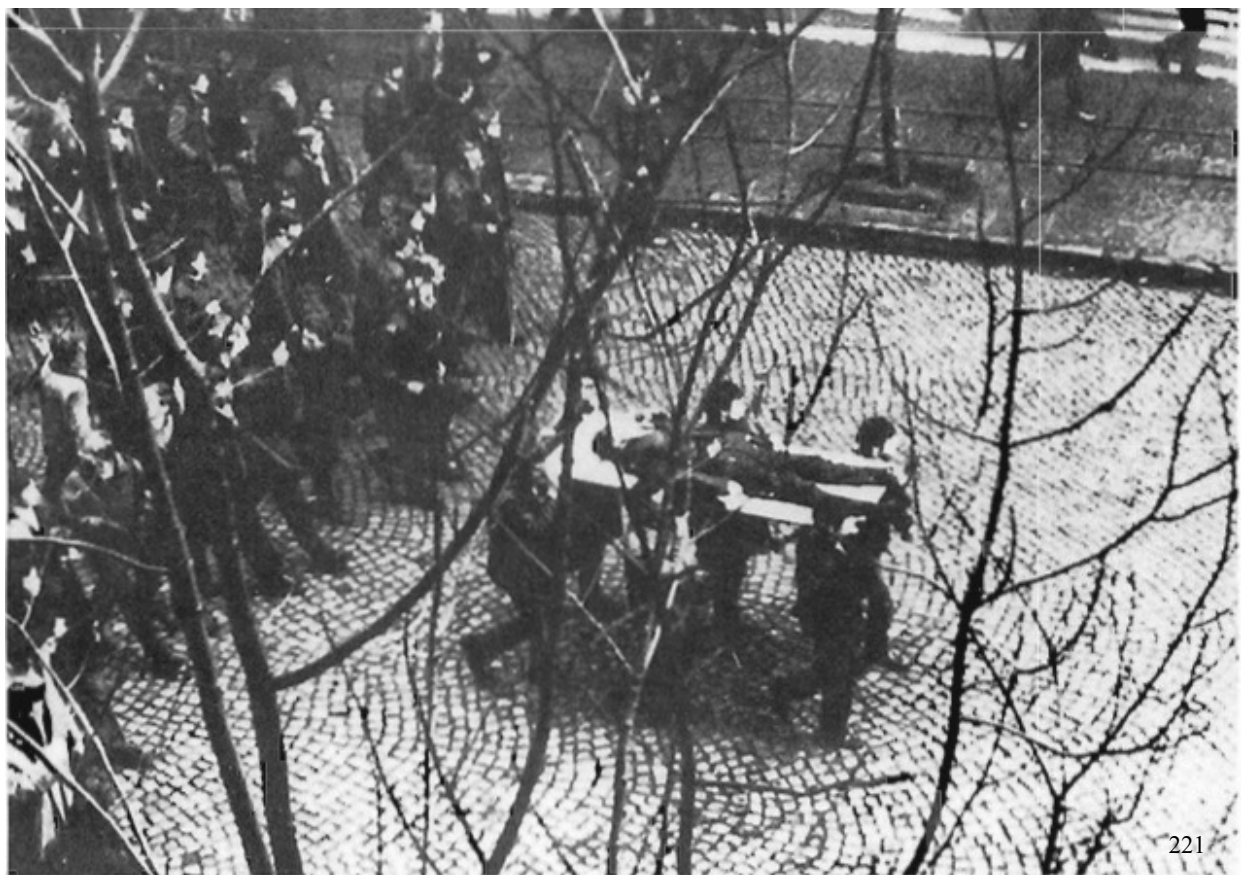
පොස්නාන්, පෝලන්තය, 1956 ජූනි 28. දුම්රිය කම්හලක ශ්‍රමිකයන් වැඩ වර්ජනයක යෙදුනහ, “පාන් සහ නිදහස” යැයි හඬ නඟමින් පෙළපාලි යන්නට පටන් ගත්හ. ඉන්පසුව කළ මර්දන මෙහෙයුම් වලින් දුසිම් ගණනක් මිය ගියහ. පෙළපාලි ගිය අය විසින් මෙහි දී ගියාටි කම්හල ඉදිරියේ ලේ වැකුණු පෝලන්ත කොඩියක් ලෙලවමින් සිටිති.

© U.S.I.S./ Archives T. Etiévé





ඩෑන්ස්ක්, දෙසැම්බර් 1970. ආහාර මිල ගණන් දැඩි සේ ඉහළ යෑම ගැන බාල්ටික් නැව්තොටුපොළ වැඩ වර්ජනයන් උද්ඝෝෂණ කළහ. උද්ඝෝෂකයන් සිය ගණනක්ව මරා දැමූහ, තුවාල කළහ. එක වින්දිතයෙක්ව දොරක් මත තබාගෙන (පහත) ඔසවාගෙන යෑම පැදියකින් අමරණීය කෙරුණි: “ග්‍රාබොවෙක් වලින් කොල්ලෙක්/ විලෝනියාවෙන් කොල්ලෙක්/ අද පොලීසිය වෙඩි තැබුවා/ ජැනෙක් විස්තියෙවිස්කි ඇද වැටුණා.” නිදහස් සාමුහිදේ වෘත්තීය සමිතිය උපත ලැබූ විට, සිංදුව 1980 අගෝස්තුවේ දී නැවත පණ ගැන්වුණි. © D. R.





නිකොලායි පෙට්කොව්, ෆැෂිස්ට්වාදීන්ට එරෙහිව ප්‍රතිරෝධයේ සටන් කළ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදියා, බුල්ගේරියාව නිදහස් වූ පසුව එහි ඒකාබද්ධ ආණ්ඩුවේ උප අගමැති විය. හීෂණයට විරෝධය දැක්වීම සඳහා තනතුරෙන් ඉල්ලා අස් වූ ඔහුව 1947 අගෝස්තු 16 බොරු නඩුවකින් පසු මරණයට තීන්දු විය. සැප්තැම්බර් 23 දා එල්ලා මරා දමන ලදී. © D. R.

ප්‍රාග් හි රජයේ උසාවියේ දී, මිලාඩා හොරකොවා (වමේ සිට දෙවැනියා) තවත් විත්තිකරුවන් තුන් දෙනෙක් සමඟ 1950 ජූනි 8 වැනිදා මරණයට තීන්දු වූවාය. 1950 ජූනි 27 වැනිදා ඔවුන්ව එල්ලා මරා දමන ලදී. © D. R.



ප්‍රාග්, 1968 අගෝස්තු. සෝවියට් ආක්‍රමණයේ දී නගරයේ වැසියන් ඉක්මණින් 1938 නාටිසි ආක්‍රමණය සමඟ සමානතා දක්වන්නට පටන් ගත්හ. මෙහි ඔවුන් සෝවියට් හටයන් වෙත සමච්චල් නාටිසි ආචාරයක් දක්වයි. © D. R.

11 රැඳවුම් කඳවුරුවල අධිරාජ්‍යය

එතෙක් නොවූ විරූ ලෙසකින් සමාජයට එරෙහි මර්දනයෙන් සලකුණු කරනු ලැබූ රැඳවුම් කඳවුරු පද්ධතියේ මහත් වර්ධනයක් 1930 ගණන් තුළ දී දකින්නට ලැබිණ. මේ ආයතන වල පරිණාමය ගැන දැන් භාවිතය සඳහා පවතින ගුලාග් පරිපාලනයේ පුරාලේඛන වලින් සමීප විමසා බැලීමකට අවස්ථාව පාදා ඇත. සංවිධානාත්මක ව්‍යුහයේ වෙනස්කම්, මහත් කටයුතු සිද්ධ වූ වකවාණු, සිරකරුවන් සංඛ්‍යාව, ඔවුන්ගේ ආර්ථික තත්වය, ඔවුන්ව සිරගත කරන්නට මූලික වූ අපරාධ ගැන, ඔවුන්ගේ වයස, ලිංගිකත්වය, ජාතිය සහ අධ්‍යාපන පසුබිම යනාදිය ඒවායෙන් හෙළිවෙති.¹ ඒත් බොහෝ අදුරු තැන් ද තවමත් පවතී. විශේෂයෙන්ම, රැඳවුම්කරුවන්ගේ සංඛ්‍යාව ගැන විධිමත් වාර්තා ගුලාග් නිලධාරීන් විසින් පවත්වා ගත්තද, ගමනාන්තය වෙත එන්නට අසමත් වූ අයගේ ඉරණම ගැන දැනගන්නට ඇත්තේ අල්පයකිනි; විවිධ ඒකීය පුද්ගලයන් ඇසින් දුටු සාක්ෂ්‍ය පැවතියද එය එසේ වෙයි.

GPU විසින් මෙහෙයවන ලද කඳවුරුවල දළ වශයෙන් සිරකරුවන් 140,000 ක් 1930 මැද ගණන් වෙද්දී සේවය කරමින් සිටියහ. සුදු මුහුදු සහ බාල්ටික් යා කරන දිය ඇල මාර්ගය කැපීමේ දැවැන්ත ව්‍යාපෘතිය පමණකට 120,000 කට වැඩි පිරිමි සංඛ්‍යාවක් අවශ්‍ය වුණි. ඒ නිසා සිරගෙවල් වලින් ඒ කඳවුරට දස දහස් ගණනක් මාරු කිරීම සිද්ධ වුණි. යම් ආකාරයක අත්හැර නඩු තීන්දුවක් ලැබෙන ජන සංඛ්‍යාව එන්න එන්නම වැඩි වෙන්නට පටන් ගැනිණ: 1929 දී GPU විසින් තීන්දු කරන ලද්දේ 56,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවකි, 1929 දී එය 208,000 ක් විය. (මෙය සැසඳිය යුත්තේ GPU නොවන ආයතන විසින් 1929 දී අභිචෝදනා කළ නඩු 1,178,000, සහ 1931 දී 1,238,000 සමඟයි.)² ඒ නිසා අයෙකුට 1932 මුල දී GPU ව්‍යාපෘතිවල ශ්‍රමය වෙහෙසන ලද සිරකරුවන් සංඛ්‍යාව 300,000 කට වැඩි යැයි ගණනය කරන හැකියි. එහි වාර්ෂික මරණ අනුපාතිකය බොහෝවිට සියයට 10 ක් කරා පිවිසුණි. බාල්ටික්-සුදු මුහුදු සම්බන්ධයෙන්ද එසේම දකින්නට ලැබුණි.

1934 ජූලි මාසයේ දී GPU ප්‍රතිසංවිධානය කර NKVD යැයි නම වෙනස් වෙද්දී, කුඩා දණ්ඩන ජනපද 780 ක් සහ අධිකරණ පිළිබඳ ජනතා කොමිස්සාරි විසින් අකාර්යක්ෂම ලෙසින් හෝ නරක විදියට පවත්වාගෙන යනවා යැයි තීරණය කළ කඳවුරු වලින් පැමිණි සිරකරුවන් 212,000 ක් ගුලාග් වලට අවශෝෂණය කරන ලදී. එලදායීතාව වැඩි කරනු පිණිස, සහ රටේ ඉතිරි පෙදෙස් තුළ දක්වන්නට වෑයම් කළ ඔවුන්ගේ ප්‍රතිරූපය හැඩගසා ගැනීම පිණිස, කඳවුරු එන්න එන්නම විශාල වී, වැඩියෙන් විශේෂිත ද වූයේය. ස්ටාලින්ගේ U.S.S.R. හි ආර්ථිකයේ ප්‍රධාන සාධකයක් විය යුතුව තිබුණේ සිය දහස් ගණනින් සිරකරුවන් බැගින් රඳවා ගෙන සිටින දැවැන්ත දණ්ඩන සංකීර්ණයන්ය. 1935 ජනවාරි 1 වැනිදා අලුතින් එක් වූ ගුලාග් පද්ධතිය තුළ සිරකරුවන් 965,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් සිටියහ —වැඩ කඳවුරු වල 725,000 ක් ද, සාමාන්‍යයෙන් වසර තුනකට අඩු කාලයකට එතරම් දැඩි නොවන සමාජමය අනතුරුදායක කාරකයන්ගේ කුඩා කණ්ඩායම් යවන ලද ශ්‍රම ජනපද වල 240,000 ක් ද සිටියහ.³

මෙයාකාරයෙන්, ඊ ළඟ දශක දෙක සඳහා ගුලාග් සිතියම් සාදන ලදී. සිරකරුවන් 45,000 ක් පමණ සිටි සොලොවෙට්ස්කි දූපත් සඳහා ඇති දණ්ඩන ජනපද, එනම් දැව කැපිය යුතු පෙදෙස් වල “නියමු රහිත කඳවුරු” හැටියට සලකමින්, කරේලියා හි සුදු මුහුදු වෙරළබඩ දිගේ, සහ වොලොග්ඩා ප්‍රදේශයේ වැඩි වැඩියෙන් පිහිටුවන ලදී. ලෙනින්ග්‍රෑඩ් ප්‍රදේශයට උණුසුම්ව තබා ගැනීම පිණිස දර සපයන කාර්යය බාරව සිටියේ සිරකරුවන් 43,000 ක්

¹ J. A. Getty, G. T. Rittersporn, and V. N. Zemskov, “Les victimes de la répression pénale dans l’URSS d’avant-guerre,” *Revue des études slaves* 65 (1993), 631-663; Nicholas Werth, “Goulag, les vrais chiffres”; Alec Nove, “Victimes of Stalinism, How Many?” in *Stalinist Terror: New Perspectives*, ed. J. A. Getty and R. T. Manning (New York: Cambridge University Press, 1993).
² See V. P. Popov, “Gosudarstvennyi terror v Sovetskoi Rossii, 1923-1953” (State terror in Soviet Russia, 1923-1953), *Otechestvennye arkhivy*, no. 2 (1992), 20-31.
³ V. N. Zemskov, “Gulag,” *Sotsiologicheskie issledovaniya*, no. 6 (1991), 11.

රඳවන ලද විශාල ස්වර්ලාග් (Svirlag) කඳවුරු කණ්ඩායමයි. ටෙමිනිකොවො (Temnikovo) හි කඳවුර ඉටු කළේ මොස්කව් ප්‍රදේශය වෙනුවෙන් එම කාර්යයමයි.

කොට්ලස් (Kotlas) වල මූල්‍යායික හතරමං හන්දියේ, “උතුරු මාවත” දිගට යන පරිද්දෙන්, ශ්‍රී කැපීම් සහ පතල් කැනීම සඳහා වෙස්ට් විම් (West Vym), උබ්කා, පෙවෝරා, සහ වොරකුටා (Vorkuta) වෙත යන දුම්රිය මාර්ගයක් හඳුනා ලැබීය. ඈත උතුරේ පිහිටි උබ්ට්පෙච්ලාග් (Ukhtpechlag), එහි සිරකරුවන් 51,000 ප්‍රයෝජනයට ගත්තේ පාරවල් හඳුන්වා ගත් අඟුරු කැනීමට, සහ පැට්‍රෝලියම් බණ්ඩනයටයි. තවත් ශාඛාවක් උරාල් පෙදෙසට ඇදී ගියහ. එසේම සොලිකාම්ස්ක් (Solikamsk) සහ බෙරෙස්නිකි (Berezniki) දක්වා ගියහ. බටහිර සයිබීරියාවේ ගිණිකොන දෙස පිහිටි සියළු කඳවුරු සහ එහි සිරකරුවන් 63,000 කුස්බාචුගොල් (Kuzbassugol) හි පිහිටි විශාල පතල් සංකීර්ණය සඳහා නොමිලේ ශ්‍රම බලය සපයන සිරකරුවන් සැපයූහ.

ඈත දකුණේ, එනම් කසකස්තානයේ කරගන්ඩා (Karaganda) ප්‍රදේශයේ ස්ටෙප්ලාග් (Steplag) හි “කෘෂිකාර්මික කඳවුරු” වල සිරකරුවන් 30,000 ක් පමණ ස්ටෙප් තණබිම් වගා කරන ව්‍යාපෘතියකට මුල පිරූහ. එහි 1930 ගණන් මැද දී සිරකරුවන් 196,000 ක් රඳවා සිටියහ. දැවැන්ත මිට්ලාග් (Dmitlag) සංකීර්ණයේ රෙජිමයට වඩා එතැන රෙජිමය කර්කශ බැවින් අඩු වූහ. බාල්ට්ක්-සුදු මුහුද ඇළ මාර්ගය නිමා කළ පසුව ඔවුන්ව මොස්කව් සිට වොල්ගා දක්වා ගලන දෙවැනි ශ්‍රේෂ්ඨ ස්ටාලින්වාදී ඇළ මාර්ගයක් නිම කිරීම සඳහා යොදවන්නට නියමිතව තිබුණි.

තවත් දැවැන්ත ඉදිකිරීම් ව්‍යාපෘතියක් වූයේ බයිකාල්-අමුර්-මැජිස්ට්‍රාල්, BAM, නමින් වූ ට්‍රාන්ස්-සයිබීරියා මාර්ගයට සමාන්තරව දුටන, බයිකාල් සහ අමුර් අතර දුම්රිය මාර්ගයයි. 1935 ගණන් මුල දී බම්ලාග් (Bamlag) රැඳවුම් කඳවුරු වලින් 150,000 ක සිරකරුවන් අංශ තිහකට සංවිධානය කරන ලදී. ඔවුන් දුම්රිය මාර්ගයේ පළමු කොටස ඉදිකරන්නට සේවය කළහ. 1939 දී බම්ලාග් එහි වූ 260,000 සිරකරුවන් සමඟ සෝවියට් රැඳවුම් කඳවුරු වලින් විශාලතම කඳවුර විය.

අවසාන වශයෙන්, 1932 ට පසුව උපායශීලී දැඩි වැදගත්කමකින් යුතු මධ්‍යස්ථානයක් සඳහා ඊසාන දිග පිහිටි කඳවුරු කණ්ඩායමක් වූ සෙව්වෝස්ට්ලාග් (Sevvostlag) හි ශ්‍රම බලය සැපයිණ. ඒ ඩැල්ස්ට්‍රොයි (Dalstroï) කාර්යය වූයේ කාර්මිකරණය සඳහා බටහිර වෙතින් උපකරණ මිල දී ගැනීමට මුල්‍ය සැපයීම පිණිස රත්තරන් නිෂ්පාදනයයි. සියළු රන් කබොළු පිහිටන ලද්දේ හව්හරණයක් නැති ප්‍රදේශයකයි, ඒ කොලිමා (Kolyma) හි ය. මුහුදෙන් පමණක් පිවිස විය හැකි කොලිමා වැඩියෙන්ම ගුලාග් සංකේතවත් කරන ප්‍රදේශය බවට පත්විය. අලුතෙන් එන සියල්ලන්වම ගොඩබස්වන නැවතොටුපොළ සහ අගනුවර පිහිටි මැගඩන් (Magadan) ඉදිකළ නිවුණේ සිරකරුවන් විසින්මයි. එහි එකම පාර, සිරකරුවන් විසින්ම ඉදි කරන ලද අත්‍යවශ්‍යම වූ ප්‍රධාන මාර්ගය මේ කඳවුරු එකිනෙකට යා කරන්නට තිබුණු එකම මාර්ගයයි. එහි දිවිගෙවන තත්වයන් විශේෂයෙන්ම අමානුෂික වූහ. ඒවා ගැන වර්ලම් ෂලමොව් විසින් ලියූ කෘති වලින් මනාව විස්තර කර ඇත. 1932 සිට 1939 දක්වා කාලයේ දී කොලිමා සිරකරුවන් විසින් භාරන්නට සමත් වූ රත්තරන් —1939 දී 138,000 ක සංඛ්‍යාවක්— කිලෝ 276 සිට මෙට්‍රික් ටොන් 48 ක් දක්වා ඉහළ ගියේය. එය ඒ වසරේ නිෂ්පාදනය කරන ලද සියළු සෝවියට් රන් වලින් සියයට 35 ක් යැයි ගණන් බලා ඇත.⁴

1935 ජුනි මාසයේ දී ආණ්ඩුව විසින් දණ්ඩන ශ්‍රමය පමණකින් කළ හැකි අලුත් දැවැන්ත ව්‍යාපෘතියක් දියත් කළේය. ඒ විශාල නිකල් (ලෝහ) නිෂ්පාදන මධ්‍යස්ථානයක් ආකට්ක් වෘත්තයේ උතුරේ පිහිටි නොරිල්ස්ක් (Norilsk) ඉදිකිරීමයි. ගුලාග් වර්ෂයන් ජයටම සිදුවන කාලයේ, එනම් 1950 ගණන් වල දී, නොරිල්ස්ක් රැඳවුම් කඳවුරුවල සිරකරුවන් සංඛ්‍යාව 70,000 ක් වූහ. “වැරදි හඳුනා කඳවුරක්” යැයි හැඳින්වෙන මෙම කඳවුර තුළ නිෂ්පාදනය ක්‍රියාවලිය පැහැදිලිවම පෙන්වන්නේ ගුලාග් අභ්‍යන්තර ව්‍යුහයයි. එහි මධ්‍යම සංවිධානය භූගෝලීය ලෙසකින් හෝ ක්‍රියාකාරී ලෙසකින් නොවීය. එය තනිකරම ආර්ථික විය. ජලවිදුලිබල නිෂ්පාදනය සඳහා මධ්‍යස්ථාන, දුම්රිය ඉදි කිරීම්, පාලම් සහ මහා මාර්ග ඉදි කිරීම්, යනාදී වශයෙන් කාර්යය එයට පැවරී තිබිණ. දණ්ඩන මධ්‍යස්ථාන වල පරිපාලනයට සහ කාර්මික අංශයේ ආණ්ඩු අමාත්‍යාංශ වලට කොන්ත්‍රාත්තු ක්‍රමයට වෙන් කර බෙදන භාණ්ඩ බවට පත්ව සිටියේ සිරකරුවන් සහ ජනපද ශ්‍රමිකයන්ය.⁵

⁴ Oleg Khlevnyuk, “Prinuditelny trud v ekonomike SSSR, 1929-1941” (Forced labor in the U.S.S.R. economy), *Svobodnaia mysl*, no. 13 (1992), 78-92.

⁵ Nicolas Werth and Gael Moulec, *Rapports secrets soviétiques, 1921-1991: La société russe dans les documents confidentiels* (Paris: Gallimard, 1994), pp. 345-379.

1930 ගණන් දෙවන බාගයේ දී ගුලාග් ජනගහනය දෙගුණයකින් වැඩිවිණ. 1935 මුල් කාලයේ දී සිටි 965,000 ක සිරකරුවන් සංඛ්‍යාව 1941 මුල් කාලය වෙද්දී 1,930,000 ක් දක්වා වැඩි වී තිබිණ. 1937 වසරේ දී පමණක් එම සංඛ්‍යාව 700,000 කින් වැඩිවිණ.⁶ මේ තරම් වැඩි අලුත් සිරකරුවන් සංඛ්‍යාවක් ඉක්මණින් පැමිණීම නිසා නිෂ්පාදනය අස්ථායී වී යාම නිසා එය කළින් වසරේ තිබුණු ප්‍රමාණයෙන් සියයට 13 කින් අඩුවිණ. 1938 දක්වා එය එන්න එන්නම එකතෑන ඇණහිටීම හේතුවෙන්, අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ නව ජනතා කොමිස්සාරි වූ ලැව්ටෙන්ට් බෙරියා (Lavrenti Beria) විසින් සිරකරුවන්ගේ ශ්‍රමය යථා ඊටවැදී කරන්නට ජවයෙන් පිරි මෙහෙයුම් පටන් ගත්තේය. 1939 අප්‍රේල් 10 වැනිදා පොලිට්බියුරෝව අමතන තුණ්ඩුවකින් බෙරියා තම ගුලාග් ප්‍රතිසංවිධාන වැඩ සටහන දන්වා සිටියේය. ඔහු කියා සිටියේ ඔහුට කළින් සිටි නිකොලායි එසෙව් විසින් නිසියාකාර ආර්ථික කළමනාකාරය වෙනුවට පංති හතරන් හමා යන්නට වැඩියෙන් ප්‍රධාන තැනක් දී තිබුණාය කියයි. දිනකට කැලරි සංඛ්‍යාව 1,400 බැගින් යනුවෙන් නියමිත කළ ආහාර දීමනාව ගණනය කර තිබුණේ සිර කුටියකට දවස පුරා කිසිත් නොකර හිඳගෙන ඉන්නා අයෙකුට අවශ්‍ය පරිද්දෙනි.⁷ එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් කළින් වසරවල දී ශ්‍රමය වෙහෙසිය හැකි පුද්ගලයන්ගේ සංඛ්‍යාව අඩු වී තිබිණ: 1939 මාර්තු 1 වැනිදා සිරකරුවන් 250,000 ක් වැඩ කරන්නට අසමත් වූහ. එසේම ඊට කළින් අවුරුද්දේ සියළු සිරකරුවන්ගෙන් සියයට 8 ක් මිය ගොස් තිබුණහ. NKVD විසින් නියම කළ නිෂ්පාදන ඉලක්ක ඉටු කිරීම සඳහා බෙරියා ආහාර සලාක ඉහළ යවන්න යැයි කැඳවන ලදී. එයට අමතරව, සිරකරුවන්ව නියමිත දිනයට කළින් නිදහස් කිරීම් නවත්වන්න යැයි කැඳවීය. එසේම “නිෂ්පාදනය අසංවිධිමත්” කරන අයව හෝ කම්මැලියන් සඳහා අනිත් අයට පාඩම් උගත හැකි පරිදි දඬුවම් දිය යුතු යැයි කියා සිටියේය. ඔහු දිනකට වැඩ කරන පැය ගණන පැය එකොළහක් දක්වා වැඩි කළ යුතු යැයි සහ “සියළු සිරකරුවන්ගේ සියළු ශාරීරික ධාරිතා බලය හැකි තරම් දුරකට ප්‍රයෝජන ගැනීම,” සඳහා මාසයකට දින තුනක් නිවාඩු ගැනීමට අවසර නිර්දේශ කළේය.

ජනප්‍රිය මතයට පටහැනිව, ගුලාග් පුරාලේඛන පෙන්වන්නේ සිරකරුවන් පැමිණීම සහ නිකුත් වී යාම ඉතා ඉහළ මට්ටමකින් වූ බවයි; සියයට 25-35 ක් සෑම වසරක දී ම නිදහස් කරනු ලැබීය. 1940 ගණන් මුල් කාලයේ දී නියම කරන ලද තීන්දු වලින් සියයට 57 කට ආසන්න ප්‍රමාණයක්, එනම් සාපේක්ෂව, තීන්දු ඉතාමත් ඉහළ සංඛ්‍යාවක්, වසර පහකට වඩා අඩුවීම තුළින් මේ මාරුවීම් පැහැදිලි කළ හැකියි. එත් කඳවුරු පරිපාලනයේ හිතූමතවාදී ස්වභාවය, විශේෂයෙන්ම 1937-38 දේශපාලන සිරකරුවන් සම්බන්ධයෙන්, දඬුවම් කාලය අරමු පුදුම ලෙසින් දීර්ඝ වීම බොහෝ විට සිද්ධ වූවයි. කඳවුරෙන් පිටවී යන්නට ලැබීම යන්නෙන් නිදහස අදහස් වූයේ නැත. එහි දී පිටුවහල් කිරීම නැත්නම් නිවාස අඩස්සිය වැනි තවත් මෙහෙයුම් මාලාවකට භාජනය විය හැකි වූහ.

එසේම ජනප්‍රිය මතයට පටහැනිව සිද්ධ වූ තවත් දෙයක් වූයේ, දණ්ඩ නීති සංග්‍රහයේ නින්දිත 58 වගන්තියේ නිර්වචන දාහතර අනුව “ප්‍රතිවිප්ලවීය කටයුතු” සඳහා පමණක් වරදකරුවන් යැයි තීන්දු වූ දේශපාලන සිරකරුවන් වෙතින් පමණක් ගුලාග් කඳවුරු පිරී නොතිබීමයි. ගුලාග් සිටි සියළු සිරකරුවන් අතරින් දේශපාලන කණ්ඩායම සෑම වසරක දී ම කාලක් සහ තුනෙන් එකක් අතර දෝලනය වූහ. අනෙක් සිරකරුවන් සාමාන්‍ය සිරකරුවන් නොවූහ. බොහෝ දෙනෙක් කඳවුරු වලට තීන්දු වූයේ පක්ෂය විසින් නිර්මාණය කරන ලද අපරාධ කළ නිසයි. ඒවා, “සෝවියට් දේපල විනාශ කිරීම,” සිට “ගමන්බලපත්‍ර නීතිය කඩ කිරීම,” “රස්තියාදුකාර හැදියාව,” “සමපේක්ෂණය,” “රැකියා තනතුර දමා යෑම,” “කඩාකප්පල් කිරීම,” සමහර විට සාමූහික ගොවිපොළක දී “වැඩ කළ යුතු අවම දින ගණන් අසම්පූර්ණ” නිසාද ගුලාග් වෙතට පිටමං කර යවන ලදී. ගුලාග් වල සිටි බොහෝ සිරකරුවන්, රැකියා ස්ථානයේ දී අත්විඳින ලද, සමාජ හැදියාව සම්බන්ධයෙන් එන්න එන්නම වැඩි වූ රෙගුලාසි අතර විශේෂ දරුණු නීතියක් නිසා වින්දිතයන් වූ සරල සාමාන්‍ය පුරවැසියන් වූහ. එන්න එන්නම වැඩියෙන් සමාජයේ කොටස් වලට බලපාන පරිද්දෙන් පක්ෂය විසින් දශකයක් තිස්සේ ගන්නා මර්දනීය මෙහෙයුම් වල ප්‍රතිඵලය ඔවුන් වූහ.⁸

භීෂණය ගැන කටු ලෙසින් සටහන් තබන අයවැය වාර්තාවක් මෙයාකාර විය හැකියි:

- මිලියන 6 ක් මිය යෑම 1932-33 සාගතයේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට, බලාත්කාරයෙන් සමූහකරණය කිරීමට සහ සාමූහික ගොවිපොළ අස්වැන්න අල්ලා ගැනීමට මධ්‍යම ආණ්ඩුව ගෙන යන ලද සුරාකන මෙහෙයවුම් මත විශාල වශයෙන් වරද පැටවිය හැකි ව්‍යසනය.

⁶ Zemskov, “Gulag,” pp. 11-15.

⁷ Khlevnyuk, “Prinuditelnyy trud,” pp. 88-89.

⁸ Getty, Rittersporn, and Zemskov, “Les victimes de la répression,” pp. 650-657.

- 720,000 වෙඩි තබා මරාදැමීම, එයින් 68,000 ක් සිද්ධ කරන ලද්දේ 1937-38, සාමාන්‍යයෙන් අධිකරණ ලෙසකින් හැඟවූ යම්කිසි විකෘතියක් තුළින් විශේෂ GPU විසින් හෝ NKVD උසාවි වලින්.
- 300,000 මරණ සිද්ධ වූයේ 1934- සිට 1940 දක්වා කඳවුරු තුළ දී ය. මේ දත්ත 1930-1933 වසර සඳහා අනුමානයෙන් සකස් කර ගැනීමෙන් (ඒ වසර ගැන ඇති වාර්තා ඉතා අඩුවීම නිසා) අපිට ඇස්තමේන්තු කළ හැකි දශකය තුළ දී 400,000 ගණනක් මිය ගිය බව. අත් අඩංගුවට ගැනුනු ලද පසුව සිට කඳවුරු වල ඔවුන්ව සිරකරුවන් හැටියට ලියාපදිංචි කළ කාලය දක්වා මිය ගිය සංඛ්‍යාවේ ගණනය කළ නොහැකි පිරිස එකතු නොකරයි ඒ සංඛ්‍යාව හැඳින්වේ.
- 600,000 ලියාපදිංචි මරණ සංඛ්‍යාව, පිටමං කරන ලද්දවුන් සහ සරණාගතයන්, සහ “විශේෂයෙන් අවතැන්” වූවන්.
- 2,200,000 ක් දළ වශයෙන් පිටමං කිරීම, බලාත්කාරයෙන් යැවීම, හෝ “විශේෂයෙන් අවතැන් වූ ජනතාව” හැටියට පිටුවහල් කිරීම.
- මිලියන 7 ක මුළු සංඛ්‍යාවක ජනතාවක් ගුලාග් කඳවුරු සහ ගුලාග් ජනපද වෙත 1934 සිට 1941 දක්වා කාලයේ දී ඇතුල් වීම (1930-1933 වර්ෂ සඳහා ඇති තොරතුරු අසම්පූර්ණ ලෙසින් පවතී).

1940 ජනවාරි 1 වැනිදා, සිරකරුවන් 1,670,000 ක සංඛ්‍යාවක් ශෝධක ශ්‍රම කඳවුරු වල කණ්ඩායම් 53 ක, සහ ශෝධක ශ්‍රම ජනපද 425 ක රඳවා සිටියහ. තව වසරක් ගෙවී යද්දී ඒ සංඛ්‍යාව 1,930,000 දක්වා ඉහළ ගිහින් තිබුණි. එයට අමතරව, කඳවුරු වෙත යවන තෙක් හෝ නඩු තීන්දුව ලැබෙන තෙක් සිරගෙවල්වල 200,000 ක ජනතාවක් රැඳවා සිටියහ. අවසාන වශයෙන් NKVD ආඥා (*komandatury*) වෙතට “විශේෂයෙන් අවතැන් ජනතාව” දළ වශයෙන් මිලියන 1.2 ක සංඛ්‍යාවක් බාරව සිටියහ.⁹ මේ දත්ත දැඩි ලෙසින් පහළ බිංදුවට අඩුවෙන සේ කළින් ඇස්තමේන්තු හැඳු ඉතිහාසඥයන් සහ ඇසින් දුටු සාක්ෂි සැපයුවත් සමඟ සරිලන්නට හැදුවත්, එහෙත් එවිට ගුලාග් වලට ඇතුල් වූ සංඛ්‍යාව සහ යම් දිනයක එහි ඒ වෙද්දී සිටි සංඛ්‍යාව අතර සංකුලතාවයක් ඇතිවේ. නමුත් දත්ත විසින් 1930 ගණන් වල දී සෝවියට් ජනතාවට එරෙහිව ගෙන ගිය මර්දනීය මෙහෙයුම්වල පරිමාණය ගැන හොඳ අදහසක් ලබා දෙන්නට සමත් වෙයි.

ස්ටාලින්ගේ U.S.S.R. සහ හිටිලර්ගේ ජර්මනිය අතර ආක්‍රමණය නොකිරීමේ එකඟතා ගිවිසුමක් ඊට කළින් දිනයේ අත්සන් කෙරුණ බව දැන ගැනීමෙන් 1939 අගෝස්තු 24 වැනිදා ලොව මවිත විය. ඒ ගිවිසුම නිවේදනයත් සමඟ ලෝකයේ බොහෝ පැතිවල කම්පන තරංග පැතිර ගියේ, ජාත්‍යන්තර සබඳතා උඩු යටිකුරු වීමක් (*volte-face*) මෙන් පෙනුනු පිළිගැනීමට මහජන මතය කිසිත් ලෙසකින් සුදානම්ව නොසිටීම නිසයි. එවක දී, එකිනෙකට විරුද්ධ අයිතියලෝචි කියාපාන ලෙසින් පෙනී සිටි රෙජිමයන් දෙකක් එකතු වූයේ කුමකින්ද යැයි සිතා ගැනීමට හැකි වූයේ ඉතා සුළු පිරිසකටයි.

මොස්කව් වෙත (අගෝස්තු 11 වැනිදා) පැමිණ සිටි ප්‍රංශ-බ්‍රිතාන්‍ය නියෝජිතයන් සමඟ පැවති සාකච්ඡා සෝවියට් රෙජිමය විසින් 1939 අගෝස්තු 21 වැනිදා නිමා කළහ. රටවල් තුනෙන් එකකට ජර්මනිය විසින් හතුරු ක්‍රියාවක් කරන සිද්ධියක දී රටවල් තුනම අනෙක්තරයට කටයුතු කරන ගිවිසුමක් නිමා කරන්නට නියෝජිතයන් බලාපොරොත්තුව සිටියහ. එම වසර මුල දී සිට, ව්‍යවස්ථාවේ මොලොටොව් විසින් ප්‍රධානත්වය ගත් සෝවියට් තානාපතිවරුන් ප්‍රංශය සහ බ්‍රිතාන්‍ය සමඟ එකඟතාවයකට එළඹීමේ අදහස වෙතින් තමන්ව ක්‍රමයෙන් දුරස්තර කරගෙන සිටියහ. එයින් ජර්මානුවන්ට නැගෙනහිර පැත්තේ නිදහස් ඉඩක් ලබා දෙමින්, පෝලන්තය බිල්ලට දෙන්නට අත්සන් කරන තවත් මියුනික් ගිවිසුමක් වේ යැයි මොස්කව් සැක කළේය. එක පැත්තකින් සෝවියට් යුනියන සමඟ සාකච්ඡා ද, අනෙක් පැත්තෙන් ප්‍රංශය සහ බ්‍රිතාන්‍යය ද සාකච්ඡා පවත්වද්දී ඇති වූයේ විසඳාගත නොහැකි ගැටළු වලින් ඔවුන් සියල්ලන්ම හිරවීමයි. විශේෂයෙන්ම, පෝලන්ත භූමියේ සෝවියට් හට හමුදාවන්ට යා හැකි අවසරය ගැන ගැටළුවේ දී, ජර්මන් සහ සෝවියට් නියෝජිතයන් අතර සබඳතා විවිධ මට්ටම් වලින් අලුත් පැත්තකට හැරුණි. අගෝස්තු 14 වැනිදා, ජර්මන් විදේශ ඇමති, වොන් රිබෙන්ට්‍රොප් (*von Ribbentrop*) සෝවියට් යුනියන සමඟ බාරදුර දේශපාලන එකඟතාවයක් නිමා කිරීම සඳහා මොස්කව් වෙත පැමිණෙන්නට හැකි යැයි දැන්වීය. ඊට පසු දිනයේ දී ස්ටාලින් ඒ ඉල්ලීම බාරගත්තේය.

⁹ These calculations are based principally on the works quoted above, notably Getty, Rittersporn, and Zemkov, “Les victimes de la répression”; Zemkov, “Gulag”; Werth, “Goulag, les vrais chiffres”; Popov, “Gosundarstvenniy terror”; Khlevnyuk, “Prinuditelnyy trud,” *Istochnik*, no. 1 (1995), 117-130; A. Blum, *Naitre, vivre, et mourir en URSS 1917-1991* (Paris: Plon, 1994).

1938 අග දී පටන් ගත් සාකච්ඡා මාලාවකට පසුව, අගෝස්තු 19 වැනිදා, ජර්මන් සහ සෝවියට් නියෝජිතයන් U.S.S.R. වෙත විශේෂ වාසි ලැබෙන සේ පෙනී ගිය වානිජ්‍ය ගිවිසුමක් අත්සන් කළහ. ඒ සන්ධ්‍යාවේ දී ම, මොස්කව් වල දී එකඟ වූ ඒ වෙද්දී බර්ලින්ට ස්වල්ප වශයෙන් වෙනස්වී ගිය ගිවිසුම මොස්කව් වල දී අත්සන් කරන්න යැයි ඉදිරිපත් කළ වෙන් රිබෙන්ට්‍රොප් ගේ ඉල්ලීම සෝවියට් යුනියනය පිළිගත්හ. ඒ අවස්ථාව සඳහා අතිරේක බලය ලැබී තිබුණ ජර්මන් ඇමතිවරයා මොස්කව් වෙත අගෝස්තු 23 වැනිදා සවස් කාලයේ දී ළඟා වූයේය. ආක්‍රමණය නොකිරීමේ එකඟතා ගිවිසුම රාත්‍රියේ දී අත්සන් කර ඊ ළඟ දිනයේ දී මහජනතාවට දැනුම් දුනි. වසර දහයක් පමණ පවතින්නට අදහස් කළ එය, වහාම ක්‍රියාත්මක වීමට නියමිතව තිබිණ. මේ ගිවිසුමේ වඩාත්ම වැදගත් කොටස්, නැගෙනහිර යුරෝපය ඇතුළත්ව ගැනීම් සහ බලපෑම් ඇති ප්‍රදේශ මොනවාදැයි සඳහන් වූ තැන්, පැහැදිලිවම රහසිගතව තබා ගැනිණ. සෝවියට් යුනියනය විසින් ඒ රහසිගත පිළිවෙතක් තිබුණා යන්න පිළිගැනීම 1989 දක්වා ප්‍රතික්ෂේප කළහ. රහස් එකඟතාවයට අනුව ලිතුවේනියාව ජර්මන් පාලනය යටතේ ද, සහ එස්ටෝනියා, ලැට්වියා, ඊත්ලන්තය, සහ බෙසාජැරේබියා සෝවියට් පාලනයට ලැබෙන්නට ද එකඟව සිටියහ. යම් ආකාරයක ස්වෛරී පෝලන්ත දේශයක් පවත්වා ගැනීම විසඳා නොගත්තක් හැටියට ඉතිරිව තිබිණ. ඒත්, ජර්මන් සහ සෝවියට් හමුදා පෝලන්තයට පිවිසි පසුව, U.S.S.R. විසින් යුක්රේනයේ සහ බෙලොරුසියන් දේශයන් සෝවියට් දේශයට 'රිගා ගිවිසුමෙන්' (Treaty of Riga) 1920 දී අහිමි වූ පෙ දෙස්, සහ ලුබ්ලින් සහ වෝ සොව් යන ප්‍රාන්ත සමඟ "ප්ලේනිහාසකවම සහ වාර්ගික ලෙසින් පෝලන්ත" වූ පෙදෙස් සමඟ නැවත ලබාගැනීමට හැකිවේ යැයි අදහස් වුණි.

ගිවිසුම අත්සන් කර දවස් අටකට පසුව, නාවිසි හමුදා පෝලන්තයට ඇතුළු වූහ. සතියකට පසුව, සියළු පෝලන්ත ප්‍රතිරෝධය යටපත් කර තිබිණ. ජර්මන් ඉල්ලීම මත සෝවියට් ආණ්ඩුව අගෝස්තු 23 දින රහස් ගිවිසුම අනුව ලැබෙන එහි භූමිය අධිවාසය සඳහා යැයි තම අභිමතාර්ථය සෝවියට් ආණ්ඩුව කියා සිටියහ. සැප්තැම්බර් 17 වැනිදා රතු හමුදාව පෝලන්තයට ඇතුළු වූහ. ඔවුන් බොරුවට කියා පාන ලද්දේ ඒ "පෝලන්ත දේශය විනාශය වී" යන අවදානමක ඔවුන් සිටින නිසා, ඔවුන්ගේ "යුක්රේන සහ බෙලොරුසියන් ලේ සහෝදරයන්," ගේ උදව්වට එනවා කියායි. පෝලන්ත හමුදාව මුළුමනින්ම වාගේ විනාශ කර තිබූ නිසා සෝවියට් මැදිහත්වීමට වැඩි ප්‍රතිරෝධයක් ඇති නොවීය. සෝවියට් යුනියනය විසින් පෝලන්ත නිලධාරීන් 15,000 ක් ඇතුළුව, යුද සිරකරුවන් 230,000 ක් අල්ලා ගත්තහ.¹⁰

යම් ආකාරයක රූකඩ පෝලන්ත රජයක් පිහිටුවීම ඉතා ඉක්මණින් අත්හැර දැමිණ. ජර්මනිය සහ U.S.S.R. මායිම පිහිටුවීම ගැන සාකච්ඡා පටන් ගැනිණ. සැප්තැම්බර් 22 වැනිදා වොසෝව් හි විස්ටුලා (Vistula) දිගේ එය ඇදිණ. ඒත් සැප්තැම්බර් 28 වැනිදා වෙන් රිබෙන්ට්‍රොප් මොස්කව් වෙත පැමිණි පසුව එය තවත් නැගෙනහිර පැත්තට, බග් (Bug) දක්වා ඇතකට දැමීමේය. මේ හුවමාරුවේ සුළු වාසියක් හැටියට ජර්මනිය විසින් ලිතුවේනියාව සෝවියට් පාලනය යටතට දෙන්නට එකඟ වූහ.

පෝලන්තය දෙකඩ කිරීමෙන්, මිලියන 12 ක ජනගහනයකින් වූ බෙලොරුසියන්, යුක්රේනියන්, සහ පෝලන්ත ජනතාව ද, වර්ග හතරක් කිලෝමීටර් 180,000 ක මහත් දේශයක් ඇතුළත්ව U.S.S.R. වෙතට ඉඩ පෑදිණ. නොවැම්බර් 1 වැනිදා සහ 2 වැනිදා, ප්‍රහසනාත්මක ජනමත විචාරයකින් පසුව මේ භූමි, යුක්රේනයේ සහ බෙලොරුසියාවේ සෝවියට් ජනරජ වලට ඇතුළත්ව ගන්නා ලදී.

මේ වෙද්දී NKVD විසින් ප්‍රදේශයන් "ශුද්ධකරණය" කිරීමට පටන් ගෙන තිබිණ. පළමු ඉලක්ක වූයේ පෝලන්ත වැසියන්ය, ඔවුන් මහත් සංඛ්‍යා වලින් අත් අඩංගුවට ගෙන "හතුරු කාරකයන්" හැටියට පිටමං කරනු ලැබීය. ඉඩම් හිමියන්, කර්මාන්තකරුවන්, කඩ සාප්පු අයිතිකරුවන්, සිවිල් සේවකයන්, පොලිස් නිලධාරීන්, සහ 1920 දී පැවති සෝවියට්-පෝලන්ත යුද්ධයේදී ඉඩම් කැබැල්ලක් ලැබුණ "හමුදා ජනපදවාසීන්" (osadnicy wojskowe) දැඩි අවදානමේ සිටි අයයි. ගුලාග් හි 'විශේෂ ජනපද අංශය' තුළ තිබී වාර්තා වලට අනුව, 1939 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී U.S.S.R. විසින් අල්ලාගත් භූමි ප්‍රදේශයේ සිටි පෝලන්ත සිවිල් වැසියන්ව 1940 පෙබරවාරි සිට 1941 ජූනි දක්වා කාලයේ දී, "විශේෂයෙන් අවතැන් වූ ජනතාව" හැටියට සයිබීරියාව, ආර්බන්ගෙල්ස්ක් ප්‍රදේශය, කසකස්තාන්, සහ U.S.S.R. හි අනෙකුත් ඇත දුෂ්කර පැති වලට පිටමං කරන ලදහ.¹¹ පෝලන්ත ඉතිහාසඥයන් විසින් ඉදිරිපත් කරන දත්ත මීට වඩා ඉතා ඉහළයි, පිටමං කරන ලද්දවුන්ගේ සංඛ්‍යාව දළ වශයෙන් මිලියනයක් යැයි ඔවුන් තර්ක

¹⁰ Keith Sword, *Deportation and Exile: Poles in the Soviet Union, 1939-1948* (Basingstoke: Macmillan Press in association with School of Slavonic and East European Studies, University of London; New York: St. Martin's Press, 1994), p. 7.

¹¹ V. N. Zemskov, "Massivnoe osvobozhdenie spetsposelentsev i ssylnykh" (The large-scale freeing of special displaced and exiled people), *Sotsiologicheskie issledovaniya*, no. 1 (1991), 5.

කරනි.¹² 1939 සැප්තැම්බර් සිට 1940 ජනවාරි දක්වා කාලයේ දී අත් අඩංගුවට ගත් සහ පිටමං කරන ලද සිවිල් වැසියන්ගේ සංඛ්‍යාව පිළිබඳ නිශ්චිත දත්ත නැත.

පසු කාලීන වකවාණු ගැන ඇති පුරාලේඛන වාර්තා තුළ අත් අඩංගුවට ගැනීමේ සහ පිටමං කිරීමේ මහා රැලි තුනක් ගැන සාක්ෂි ලැබේ: ඒ 1940 වසරේ පෙබරවාරි 9 සහ 10, අප්‍රේල් 12 සහ 13, සහ ජූනි 28 සහ 29.¹³ රැකවල් ඇතිව ගෙන යන කණ්ඩායම් පෝලන්තය මායිමේ සිට සයිබීරියාවට, කසකස්තානයට, නැත්නම් ආක්වික් ප්‍රදේශ වලට ගිහින් එන්නට මාස දෙකක් ගතවිණි. පෝලන්ත යුද සිරකරුවන් ගැන කිව්වොත්, 1941 ගිම්හානය වෙද්දී 230,000 න් තවමත් ජීවතුන් අතර සිටියේ 82,000 ක් පමණි. පිටමං කරන ලද්දුවන් අතර නැති වූ සංඛ්‍යාවද ඉතා ඉහළ මට්ටමකින් විය. 1941 අගෝස්තුවේ දී, රටෙන් පිටත තිබී පෝලන්ත ආණ්ඩුව සමඟ එකඟතාවයකට එළඹෙන සෝවියට් ආණ්ඩුව 1939 සැප්තැම්බර් මාසයේ සිට පිටමං කරන ලද, ඒත් “විශේෂයෙන් අවතැන්” වූ 381,000 න් 243,100 කට පමණක්, පොදු ක්ෂමාවක් ප්‍රදානය කළේය. පිටමං කරන ලද සිවිල් වැසියන් සහ රැඳවුම් කරන ලද සරණාගතයන් ලෙසින් පෝලන්ත යුධ සිරකරුවන් 388,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් මෙම පොදු ක්ෂමාව නිසා යහපත ලැබූහ. ඊට කළින් වසර දෙකේ දී ලක්ෂ හාර පන්සිය ගණනාවක් මිය ගිහින් තිබුණි. “සෝවියට් බලයට එරෙහි අධිෂ්ඨානශීලී හතුරන් සහ ඒ ගැන පසුතැවිලි නොවන අය” යැයි බොරුවෙන් විශාල සංඛ්‍යාවක් වෙඩි තබා මරා දමා තිබිණි.

ඒ අන්තිමට සඳහන් කළ කාණ්ඩය අතර නිලධාරීන් සහ පෝලන්ත සිවිල් වැසියන් 25,700 ක් වූහ, ඒ සියල්ලන්වම වෙඩි තබා මරා දමන්නට යෝජනා කළේ ස්ටාලින් වෙත 1940 මාර්තු 5 වැනිදා අතිශය රහසිගත ලියුමක් යවන බෙරියා විසිනි:

පෝලන්ත හමුදාවේ හිටපු නිලධාරීන් මහත් සංඛ්‍යාවක්, පෝලන්ත පොලීසියේ සහ තොරතුරු අංශයේ හිටපු නිලධාරීන්, ජාතිකවාදී ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී පක්ෂ වල සාමාජිකයන්, සිද්ධ විය යුතු ලෙසින් වෙස් මුණු ගලවන ලද විරුද්ධ පාක්ෂික ප්‍රතිවිප්ලවීය සංවිධාන සාමාජිකයන්, ද්‍රෝහීන්, සහ තවත් බොහොමයක්, සියල්ලන්ම සෝවියට් ක්‍රමයේ ජම්ම වෛරක්කාරයන්, දැන් U.S.S.R. තුළ NKVD විසින් පවත්වාගෙන යන යුද සිරකරුවන්ගේ කඳවුරුවල, සහ යුක්රේනයේ සහ බෙලොරුසියාවේ බටහිර ප්‍රදේශවල ඇති සිරගෙවල්වල රඳවා සිටිති.

සිරබාරයේ සිටින හමුදා නිලධාරීන් සහ පොලීස් නිලධාරීන් තවමත් ඔවුන්ගේ ප්‍රතිවිප්ලවීය කටයුතු කරන්නට වෑයම් කරමින් සිටිති. එසේම ඔවුන් සෝවියට් විරෝධී ක්‍රියා පොළඹවමින් සිටිති. ඔවුන් ඉතා ආශාවෙන් ඔවුන්ගේ නිදහස ලැබෙන තුරු බලා සිටිනුයේ එවිට ඔවුන්ට නැවත වතාවක් ක්‍රියාශීලීව සෝවියට් රෙජිමයට එරෙහිව විප්ලව කිරීම පිණිසයි.

යුක්රේනයේ සහ බෙලොරුසියාවේ බටහිර ප්‍රදේශයන්හි ඇති NKVD සංවිධාන විසින් කැරලිකාර ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී සංවිධාන ගණනාවක් සොයා ගන්නට සමත් විය. පෝලන්ත හිටපු හමුදා නිලධාරීන් සහ පොලීස් නිලධාරීන් මේ සංවිධාන තුළ මූලික මට්ටමකින් ක්‍රියාශීලී භූමිකා රඟ දක්වා ඇත.

ද්‍රෝහීන් අතර සහ රාජ්‍ය මායිම් උල්ලංඝණය කළවුන් අතර ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී වර පුරුෂ සහ ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාර වලට අයිති යැයි හැඳින්වූ බොහෝ පිරිසක් සිටිති.

යුද සිරකරුවන්ගේ කඳවුරුවල මේ අවස්ථාවේ දී, හිටපු නිලධාරීන්, නිලධාරීන්, ඉඩම් හිමියන්, පොලීස් නිලදාරීන්, සිරගෙවල් මුරකරුවන්, මායිම් පදිංචිකරුවන් (*osadniki*), සහ තොරතුරු ඒජන්තවරු (එයින් සියයට 97 ක් පෝලන්ත වැසියන් වෙති) 14,736 ක් සිටිති. මේ සංඛ්‍යාව පෞද්ගලික සොල්දාදුවන් හෝ අධිකාර නොලත් නිලධාරීන් ඇතුළත් නොවේ. ඒ අය අතර සිටිනුයේ:

295 ජනරාල්වරු, කර්නල්වරු, සහ ලුතිනන් කර්නල්වරු

2,080 අණදෙන නිලධාරීන් සහ කැප්ටන්වරු

¹² Z. S. Siemaszko, *W sowieckim osaczeniu* (In Soviet surroundings) (London: Polska Fundacja Kulturalna, 1991); Wladyslaw Wielhorski, *Los Polaków w Niewoli Sowietckiej* (The fate of Poles in Soviet captivity) (London, 1956).

¹³ Sword, *Deportation and Exile*, pp. 15-23.

6,049 ලුතිනන්වරු, දෙවැනි ලුතිනන්වරු, සහ පුහුණුව ලබන නිලධාරීන්

1,030 නිලධාරීන්, පොලීසියේ අධිකාර නොලත් නිලධාරීන්, මායිම් මුරකරුවන්, සහ අවි අතැති පොලීසි නිලධාරීන්

5,138 පොලීසි නිලධාරීන්, අවිගත් පොලීසි නිලධාරීන්, සිරගෙවල් මුරකරුවන්, සහ තොරතුරු බාර නිලධාරීන්

144 නිලධාරීන්, ඉඩම් හිමියන්, පැවිද්දන්, සහ මාසම්බව පදිංචිකරුවන්

ඉහත සඳහන් අයට අමතරව, යුක්රේනයේ සහ බෙලොරුසියාවේ බටහිර ප්‍රදේශවල ඇති සිරගෙවල් තුළ 18,632 ක් පිරිමි (එයින් 10,685 ක් පෝලන්ත වෙති) රඳවා ඇත. ඔවුන්ට අයිති වනුයේ:

1,207 හිටපු-නිලධාරීන්

5,141 හිටපු තොරතුරු බාර නිලධාරීන්, පොලීසිය, සහ අවිගත් පොලීසි නිලධාරීන්

347 වරපුරුෂයන් සහ කඩාකප්පල්කාරීන්

465 ක් හිටපු ඉඩම් හිමියන්, කම්හල් කළමනාකරුවන්, සහ නිලධාරීන්

5,345 ක් විවිධ ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී ප්‍රතිරෝධ මෙහෙයුම්වල සමාජිකයන් සහ විවිධාකාර අනෙක් කාරකයන්

6,127 ප්‍රේමීන්

ඉහත සඳහන් සියළු පුද්ගලයන් සෝවියට් රෙජිමයේ, U.S.S.R. හි ජම්ම සහ වෙනස් කළ නොහැකි හතරන් වෙති. ඒ නිසා කළ යුතු යැයි NKVD විශ්වාස කරන්නේ:

1. U.S.S.R. NKVD මාර්ගයෙන් විශේෂ උසාවි යටතේ විනිශ්චයන් දිය යුතු යන ආඥාව නිකුත් කිරීම:

a. 14,700 හිටපු-නිලධාරීන්, නිලධාරීන්, ඉඩම් හිමියන්, පොලීසි නිලධාරීන්, තොරතුරු බාර නිලධාරීන්, අවිගත් පොලීසි නිලධාරීන්, විශේෂ මායිම් මුරකරුවන්, සහ යුද සිරකඳවුරුවල සිටින සිරගෙවල් මුරකරුවන්

b. 11,000 විවිධ ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී වරපුරුෂ සහ කඩාකප්පල්කාරී සංවිධාන, හිටපු ඉඩම් හිමියන්, කම්හල් කළමනාකරුවන්, පෝලන්ත හමුදාවේ හිටපු නිලධාරීන්, නිලධාරීන්, සහ යුක්රේනයේ සහ බෙලොරුසියාවේ බටහිර ප්‍රදේශයන්හි සිරගෙවල්වල රඳවාගෙන සිටින අන් අඩංගුවට ගත් ප්‍රේමීන් සියල්ලන් වෙතම සුපිරිම දඬුවම දිය යුතුයි කියයි, එනම් පෙළ ගසා වෙඩි තබා මරා දැමීම.

2. වූදිතයන් නොමැති විට, විශේෂ චෝදනා පනවන්නේ නැතිව, ඒ පුද්ගලයන්ගේ ලිපිගොනු අධ්‍යයනය කිරීම සඳහා ආඥාව නිකුත් කිරීම. ඒ විමර්ශන වල නිගමන සහ අවසාන තීන්දුව මෙයාකාරයෙන් පිළිගැන්විය යුතුයි:

a. යුද සිරකඳවුරුවල රඳවා ඇති සියළු පුද්ගලයන් සඳහා U.S.S.R. හි NKVD යුද සිරකරුවන් පිළිබඳ කටයුතු මණ්ඩලයෙන් සහතිකයක් නිකුත් කිරීම.

b. අන් අඩංගුවට ගත් සියළු අනෙකුත් ජනතාව සඳහා NKVD යුක්රේන ශාඛාවෙන් සහ NKVD බෙලොරුසියන් ශාඛාවෙන් සහතික නිකුත් කිරීම.

3. ලිපිගොනු විමසා බැලීම සහ තීන්දු ප්‍රකාශය සඳහා තුන් දෙනෙකුගෙන් හැඳුන විනිශ්චය මණ්ඩලයකට පැවරිය යුතුයි —[සෙවොලොඩ්] මෙරකුලොව් (Vsevolod Merkulov) සහෝදරයා,

[බොග්ඩන්] කොබුලොව් (Bogdan Kobulov) සහෝදරයා, සහ [ඉවාන් එල්.] බෂ්ටකොව් (Ivan L. Bshstakov) සහෝදරයා යන නිදෙනාට.

1943 අප්‍රේල් මාසයේ දී ජර්මානුවන් විසින් කතෘන් කැලැවේ දී සොයා ගත් සමූල සොහොන් පිරි තිබුණේ ඒ වෙඩි තබා මරා දමන ලද්දවුන්ගේ මළසිරුරු වලිනි. මහත් සොහොන් ගණනාවක පෝලන්ත නිලධාරීන් 4,000 කගේ මළසිරුරුවල ඉතිරි කොටස් එහි තිබුණ බව සොයා ගැනිණ. සෝවියට් අධිකාරීන් මේ සමූල ඝාතනයේ වරද ජර්මානුවන් පිට පටවන්නට වෑයම් කළහ. 1992 දී බොරිස් යෙල්ට්සින්, වොසෝව් නගරයේ සංචාරයකට ගිය අවස්ථාවේ දී, රුසියන් ආණ්ඩුව මේ පෝලන්ත නිලධාරීන්ව 1940 දී සමූල ඝාතනය කළේ යැයි ඊට සෝවියට් පොලිට්බියුරෝව සම්පූර්ණයෙන් වරදකරු වෙන්නේ යැයි ද පිළිගත්තේය.

පෝලන්ත භූමිය ඇඳා ගත් වහාම, සෝවියට් ආණ්ඩුව විසින් එස්ටෝනියා, ලැට්වියා, සහ ලිතුවේනියාවේ ප්‍රධානීන්ව මොස්කව් වෙත කැඳවා ඔවුන් වෙත “අන්‍යෝන්‍ය සහනාධාර ගිවිසුම” බලහත්කාරයෙන් පනවන ලදී. එයින් ඔවුන්ගේ දේශ සීමාවන්වල U.S.S.R. හමුදා කඳවුරු පිහිටුවීම සඳහා “ආරාධනා” කරවා ගැනිණ. වහාම සෝවියට් සොල්දාදුවන් 25,000 ක් එස්ටෝනියාවට, 30,000 ක් ලැට්වියා වෙතට, සහ 20,000 ක් ලිතුවේනියා බලා පිටත් වූහ. න්‍යායික ලෙසින් ස්වාධීන රටවල් වූ ඒ ඒ රටවල තිබුණ හමුදා හට සංඛ්‍යාවන්ට වඩා මේ සෝවියට් හමුදා හට සංඛ්‍යාව අතිශයෙන් විශාල වූහ. 1939 ඔක්තෝබර් මාසයේ සෝවියට් හට හමුදාව ඇතුල්වීම බාල්ටික් රාජ්‍යයන් හි තිබී ස්වාධීනත්වයේ සැබෑ අවසානය සලකනු කළේය. මේ රටවල “සෝවියට් විරෝධී සහ සමාජවාදී විරෝධී කාරකයන් මකා දමන්නට” ඔක්තෝබර් 11 වැනිදා බෙරියා අණ නිකුත් කළේය. සෝවියට් හමුදා පොලීසිය එතැන් පටන් නිලධාරීන්, සිවිල් සේවකයන්, සහ විශ්වාස කළ නොහැකි යැයි සැලකූ විද්වතුන් අත් අඩංගුවට ගැනීම ඇරඹූහ.

1940 ජූනි මාසයේ දී, ජර්මනිය ප්‍රංශයේ සාර්ථක යුද මෙහෙයුමක් අවසන් කර ටික දිනකට පසුව, සෝවියට් ආණ්ඩුව 1939 අගෝස්තු 23 වැනි දින රහසිගත පිළිවෙත යටතේ වූ අන්තර්වාක්‍යයක් අනුව කටයුතු කිරීම ඇරඹීය. ජූනි 14 වැනිදා, “සෝවියට් ගැටිසම් වෙත එල්ල කරන ලද කුපිත කරවීමේ ක්‍රියාවක්” යැයි බොරුවට දක්වමින් සෝවියට් ආණ්ඩුව බාල්ටික් නායකයන් වෙත අවසාන නිවේදනයක් නිකුත් කළේය. එයින් “ආණ්ඩු විසින් අවංක විදියට ගිවිසුමේ පරිදි අන්‍යෝන්‍ය සහයෝගය සහතික කරන පියවර, සහ එවැනි ගිවිසුමකට විරුද්ධ වෙත සියල්ලන්ටම දඬුවම් දෙන පියවර” ගැනීම සඳහා ආඥා නිකුත් කළේය. ඉන්පසු දින කිහිපයේ දී, බාල්ටික් රාජ්‍යයන්ට තවත් භාර පත් දහසක සෝවියට් හට හමුදා ඇතුල් වූහ. ස්ටාලින් විසින් නියෝජිතයන්ව අගනගර වෙත යවන ලදී: රියා වෙත වයිශින්ස්කිස් (Vyshinsky), ටැලින් (Tallinn) වෙත සදානොව්, සහ කවුනාස් (Kaunas) වෙත U.S.S.R. හි විදේශ කටයුතු පිළිබඳ උප ඇමති සහ රහස් පොලීසියේ ප්‍රධානියා වූ විලැඩ්මිර් ඩෙකානොසොව් (Dekanozov). මේ ජනරජ තුන සෝවියට්කරණය කිරීම ඔවුන්ගේ කාර්යය වූහ. පාර්ලිමේන්තු සහ සියළු පරිස්ථානීය ආයතන විසුරුවා හැරීමත් සහ ඒවායේ සාමාජිකයන් අත් අඩංගුවට ගැනීමත් සිදුවිණ. 1940 ජූලි 14 සහ 15 වැනිදා පැවති මැතිවරණ සඳහා වන්ද අපේක්ෂකයන් ඉදිරිපත් කිරීමට අවසර ලැබුණේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයට පමණි.

ප්‍රහසනාත්මක මැතිවරණ වලින් පසුව ඇරඹෙන සති කිහිපයේ දී, ජනරාල් ඉවාන් සෙරොව් (Serov) නායකත්වය යටතේ NKVD විසින් “හතුරු කාරකයන්” 15,000 ක් 20,000 ක් අතර සංඛ්‍යාවක් අත් අඩංගුවට ගත්හ. ලැට්වියාවේ පමණක්, ජූලි මාසයේ මුල දී 1,480 ක පිරිසක් ලඝු ලෙසින් වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. අලුතින් “පත් වූ” පාර්ලිමේන්තු තම රටවල් U.S.S.R. වලට එකතු කරගන්න යැයි ඉල්ලා සිටියහ. ඒ ඉල්ලීම සුප්‍රීම් සෝවියට් විසින් අගෝස්තු මුල දී පිළිගන්නා ලදී. අනතුරුව අලුත් සෝවියට් සමාජවාදී ජනරජ තුනක උපත නිවේදනය කෙරිණ. “මෙතැන් සිට ශ්‍රේෂ්ඨ ස්ටාලින්වාදී ව්‍යවස්ථාවේ හිරු එහි සතුටු රැස් අලුත් දේශයන්ට සහ එහි ජනතාව වෙත දල්වනු ඇත,” යැයි ‘ග්‍රාවිඩා’ ලියද්දී, බාල්ටික් දේශවල ඇත්තෙන්ම පටන්ගෙන තිබුණේ අත් අඩංගුවට ගැනීම්, පිටමං කිරීම්, සහ වෙඩි තබා මැරීම් සිද්ධ වෙන දීර්ඝ කාලයයි.

ජනරාල් සෙරොව් දුන් ආඥා යටතේ මැයි 13-14 රාත්‍රීන් හි දී, බාල්ටික් ප්‍රදේශයේ, මොල්ඩේවියා, බෙලොරුසියා, සහ බටහිර යුක්රේනයේ “සමාජමය හතුරු” කාරකයන් මහත් විශාල ලෙසින් පිටමං කරවීම ගැන විස්තර සෝවියට් පුරාලේඛන වල ඇත. ඒ මෙහෙයුම සති කිහිපයකට පෙර සැලසුම් කර තිබෙන ලද්දකි. 1941 මැයි 16 වැනිදා බෙරියා විසින් ස්ටාලින් වෙත ඒ අලුත්ම මෙහෙයුම “U.S.S.R. වෙතට අලුතින්ම එකතු කරගත් ප්‍රදේශ ශුද්ධ කිරීම පිණිසත් සහ සියළු අපරාධමය, සමාජමය පිටස්තර, සහ සෝවියට් විරෝධී කාරකයන් ඉවත් කරනු පිණිසත්,” යැයි ලියා ඇත. 1941 ජූනි මාසයේ දී සමස්ත 85,716 ක පිරිසක් පිටමං කරන ලදී, එයට බාල්ටික් දේශ වලින් 25,711 ක් ද අයත් වූහ. NKVD හි අණ දෙන දෙවැනියා වූ සෙවොලොඩ් මෙරකුලොව් 1941 ජූලි 17 වැනි

දිනැති වාර්තාවකින්, බාල්ටික් මෙහෙයුම්වල ප්‍රතිඵල වක්‍රගත කළේය. ජූනි 13-14 රාත්‍රියේ දී, “බුර්ජුවාසි ජාතිකවාදී” පවුල්වල සාමාජිකයන් 11,038 ක්, හිටපු පොලිස් නිලධාරීන්ගේ පවුල්වල සාමාජිකයන් 3,240 ක්, ඉඩම් හිමියන්ගේ, කර්මාන්තරුවන්ගේ, සහ සිවිල් සේවකයන්ගේ පවුල්වල සාමාජිකයන් 7,124 ක් ද, හිටපු නිලධාරීන්ගේ පවුල්වල සාමාජිකයන් 1,649 ක් ද, සහ “වෙනත්” යැයි සැලකෙන ලද 2,907 ක් ද පිටමං කරන ලදී. මේ වාර්තා වලින් පැහැදිලි වෙන්නේ මේ පවුල්වල ප්‍රධානීන් ඒ වෙද්දී අත් අඩංගුවට ගෙන තිබුණා බවත්, සහ ඔවුන්ට ඒ වනවිට වෙඩි තබා මරා දමා තිබීමේ සම්භාවිතාවයද ඉහළ බවයි. ජූනි 13 වැනිදා කළ මෙහෙයුම “සමාජමය පිටස්තර” යැයි තීන්දු කළ අයගේ පවුල්වල ඉතිරි වූ සාමාජිකයන් සුවිශේෂයෙන් ඉලක්ක කරගත් බව පෙනී යයි.¹⁴

පිටමං කරන සෑම පවුලකටම කිලෝග්‍රෑම් 100 ක්, එනම් එක මාසයකට ප්‍රමාණවත් ආහාර යැයි සැලකෙන ලද, බඩු රැගෙන යාමට අවසර තිබිණ. මේ පිටමං කිරීමේ ගමනේ සම්පූර්ණ ක්‍රියාවලිය තුළ පිටමං කරන ලද අයට ආහාර සැපයීමේ වගකීමක් NKVD විසින් බාර නොගත්හ. බොහෝ දෙනෙක් නොවොසිබර්ස්ක් (Novosibirsk) සහ කසකස්තානය වෙත යන මුර රැකවල් ඇති කණ්ඩායම, ඔවුන්ගේ ගමනාන්තයට පිවිසුනේ 1941 ජූලි මාසයේ අග දී ය. අල්ටායි (Altai) ප්‍රදේශය ගමනාන්තය වූ සමහර දෙනෙකුට සැප්තැම්බර් මැද වෙනතෙක් එහි යන්නට නොහැකි වූහ. අතරමඟ දී මිය ගිය පිටමං කරන ලද්දවුන්ගේ සංඛ්‍යාව ගැන කිසිදු තොරතුරක් සොයාගැනීමට නැත. ඒත් ඒ සංඛ්‍යා ඉහළ වූවා යැයි සිතිය හැකියි. ගමනට සති හයක සිට සති දොළහක් දක්වා කාලයක් ගියේය. ඔවුන්ට පහස් දෙනෙකු බැගින් ගවයන් ප්‍රවාහනය කරන එක දුම්රිය පෙට්ටියකට, ඔවුන්ගේ ආහාර හා බඩු සමඟ පටවන ලදී. එවැනිම දැවැන්ත පරිමාණයෙන් මෙහෙයුමක් 1941 ජූනි 27-28 රාත්‍රියන් වල දී කරන්නට බෙරියා සැලසුම් කළේය. ඒ දිනය තෝරාගැනීමෙන් පෙනී යන්නේ සෝවියට් ඉහළ නිලධාරීන් ජූනි 22 වැනිදාට සැලසුම් වූ ජර්මන් ප්‍රහාරයට සූදානම්ව නොසිටි බවයි. බාබරෝසා මෙහෙයුම නිසා බාල්ටික් දේශයන්හි NKVD “ශුද්ධ කිරීම්” තවත් වසර ගණනාවක් පසුවට කල් තබන ලදී.

බාල්ටික් දේශ වල අධිවාසයෙන් දින කිහිපයකට පසුව, රුමේනියාවට අවසන් නිවේදනයක් යවන සෝවියට් ආණ්ඩුව බෙසාරාබියා (Bessarabia) සහ උතුරු බුකෝවිනා (Bukovina) වහාම ආපසු U.S.S.R. වෙතට බාර දෙන්න යැයි උද්යාවනය කළේය. එය 1939 අගෝස්තු 23 වැනිදා ජර්මන්-සෝවියට් රහස් පිළිවෙතේ තවත් කොන්දේසියක් වූයේය. ජර්මානුවන් විසින් අත් හරිනු ලැබ තිබුණු රුමේනියාව හනිකට යටත් වූහ. බුකෝවිනා සහ බෙසාරාබියාවේ කොටසක් යුක්රේනයට ඇතුල් කරගන්නා ලදී. බෙසාරාබියාවේ ඉතිරිය සෝවියට් සමාජවාදී මොල්ඩේවියා ජනරජය (Soviet Socialist Republic of Moldavia) යැයි 1940 අගෝස්තු 2 වැනිදා ප්‍රකාශ කෙරිණ. බෙරියාගේ සහායකයා වූ කොබුලොව් (Kobulov) එදිනම සෝවියට් සමාජවාදී මොල්ඩේවියා ජනරජයේ වාසය කළ “සෝවියට් විරෝධී කාරකයන්” 31,699 ක් පිටමං කරන ආඥාවට අත්සන් ගැසීය. එසේම යුක්රේනයට ඇතුළත් කරගත් රුමේනියාවේ ප්‍රදේශ වලින් තවත් 12,191 ක් ද පිටමං කිරීමත් එයටම ඇතුළත් විය. මාස කිහිපයක් ඇතුළත දී මේ සියළු “කාරකයන්” වර්ගීකරණය කරමින් ලිපිගොනු හදා තිබීම, ඒ වෙද්දී ඔවුන් හොඳින් අත්හදා බලා තිබුණා ලද්දකි. ඊට කළින් දින සන්ධ්‍යාවේ දී, එනම් 1940 අගෝස්තු 1 වැනිදා, මොලොටොව් විසින් සුප්‍රීම් සෝවියට් හමු වේ, U.S.S.R. වෙතට මිලියන 23 ක අලුත් වැසියන් ප්‍රදානය කරන ලද ජර්මන්-සෝවියට් ගිවිසුම ගැන ජයග්‍රාහී කථාවක් පවත්වා තිබුණි.

1940 යනු තවත් සංඛ්‍යාතමය වශයෙන් විශේෂයක් දක්වන ලද වසරකි. ගුලාග් සහ සෝවියට් සිරගෙවල්වල සිටි සිරකරුවන් සංඛ්‍යාවේ අතිශයයෙන්ම ඉහළ සංඛ්‍යාව දක්වන වසර එය විය. 1941 ජනවාරි 1 වැනිදා ගුලාග් වල 1,930,000 කට වැඩි පිරිසක් රඳවා තිබිණ. එය ඊට කළින් අවුරුද්දට වඩා 270,000 කින් වැඩි සංඛ්‍යාවකි. අලුතින් “සෝවියට්කරණය” කරන ලද භූමි ප්‍රදේශ වලින් 500,000 කට වැඩි පිරිසක් පිටමං කර තිබිණ. එයට අමතරව 1939 වසර අග දී “විශේෂයෙන් අවතැන් ජනතාව” යැයි ගණනය කරන ලද මිලියන 1.2 ක් ද පිටමං කර තිබුණහ. සෝවියට් සිරගෙවල්වල න්‍යායික සීමාව වූයේ රැඳවුම්කරුවන් 234,000 ක් පමණි, ඒත් ඒවායේ 462,000 ක පිරිසක් රඳවා තිබිණ.¹⁵ එසේම ඒ වසරේ දී නවු තීන්දු සංඛ්‍යාවේ විශාල ඉහළ යාමක් දකින්නට ලැබිණ. එනම් එක වසරක දී 700,000 සිට 2,300,000 දක්වා ඉහළ යෑමයි.¹⁶

මේ සුවිශේෂ ඉහළ යාම, විවිධාකාර සමාජ හැදියාවන් අපරාධ හැටියට වර්ගීකරණය කරන්නට, ඒ හා ඊට පෙර කිසිදු කාලයකට සමාන නොවූ ලෙසකින්, ගන්නා ලද වෑයමේ ප්‍රතිඵලයයි. එසේම වැඩ කරන ස්ථානවල 1940

¹⁴ GARF, 9401/1/4475.

¹⁵ Zemskov, “Gulag,” p. 19.

¹⁶ GARF, 9492/2/42/125.

ජූනි 26 වැනි දිනය මතකයේ සඳහටම රැඳෙන දිනයක් වනුයේ “දිනයක දී පැය අටක් වැඩ කරන කාලය වීම, සතියේ වැඩ කරන දවස් දින හතක් වීම, සහ තමන්ගේ කැමැත්තට අනුව රැකියා ස්ථානයෙන් බැහැරට යෑම තහනම් වීම,” යන නීතිය ප්‍රකාශන වූ දිනය වූ නිසයි. ඕනෑම යුක්ති සහගත නොවූ සේවයට වාර්තා නොකිරීමක්, එයට මිනිත්තු විස්සකට වැඩි කාලයක් ප්‍රමාද වීමත් එයට ඇතුළත් විය, එතැන් පටන් ඒවා සාපරාධී වරදක් හැටියට සැලකෙන ලදී. නීති කඩකරන අයව මාස හයක් නොකැඩී සිද්ධ වෙන “පුනරුත්ථාපන වැඩ,” සඳහා යොදා ගැනීමත්, ඔවුන්ගේ වේතනයෙන් සියයට 25 ක් අහිමි වීමත්, සහ මාස දෙකක් සහ මාස හතරක් අතර කාලයක සිර දඬුවමක් ලැබිය හැකිවීමත්, යනාදිය නීතියෙන් තීන්දු කෙරිණ.

අගෝස්තු 10 වැනිදා “රස්නියාදුකාර” ක්‍රියාවක් සඳහා ලැබෙන දඬුවම් ද තද කරන ලදී. ඒවාට සහ හරියට නිම නොකරන වැඩ, වැඩ කරන ස්ථානයෙන් සුළු දෙයක් සොරකම, යනාදියට වසර තුනක් පමණ කඳවුරු තුළ සිරදඬුවම් නියම වූහ. එවක සෝවියට් කර්මාන්ත වල පැවති තත්වය අනුව, ඕනෑම ශ්‍රමිකයෙකුට මේ දැඩි නව නීති යටතේ අභිචෝදනා එල්ල කළ හැකියාව පැවතිණ.

1956 වර්ෂය තෙක් ව්‍යවස්ථා පොත් තුළ පවතින මේ නීති, ශ්‍රම නීති සම්බන්ධයෙන් අපරාධීකරණයේ අලුත් අදියරක් සලකුණු කළහ. ඒවා ක්‍රියාත්මක කරන ලද මුල් මාස හය තුළ දී, මිලියන 1.5 කට වැඩි සංඛ්‍යාවකට දඬුවම් ලැබිණ. සැබැවින්ම මේ දඬුවම් වලින් 400,000 ක් අත්හැරකර තීන්දු වීම 1941 ගිම්හානයේ සිරගෙවල් සංඛ්‍යාවේ දැවැන්ත ඉහළ යෑමේ කොටසක් පැහැදිලි කරන්නකි. 1939 දී පැවති 108,000 සංඛ්‍යාවක “රස්නියාදුකාරයන්” කඳවුරුවලට තීන්දු කිරීම 1940 දී 200,000 දක්වා ඉහළ ගියේය.¹⁷

ඉතින් එයාකාරයෙන් මහා භීෂණයේ අවසානය සටහන් තබන ලද්දේ රටේ සාමාන්‍ය පුරවැසියන්, අලුත් කම්හල් හෝ සාමූහික ගොවිපල (*kolkhoz*) නීති වලට අනුව නැමීම ප්‍රතික්ෂේප කළ අය වෙත එල්ල කරන ලද නව ප්‍රහාරයකිනි. 1940 ගිම්හානයේ දරදඬු නීති වලට ප්‍රතිචාරයක් වශයෙන්, අයෙක් NKVD සිටි ඔත්තු සපයන ලද අයගේ වාර්තා වලින් විනිශ්චය කරන්නේ නම්, ශ්‍රමිකයන් ගණනාවක් “අයහපත් මානසික තත්වයක්” යැයි හඳුන්වන ලද්දකට ඇද වැටුනහ. විශේෂයෙන්ම එය දකින්නට ලැබුණේ නාට්‍ය ආක්‍රමණයේ පළමු සති කිහිපය ඇතුළත දී ය. “සියළු යුදෙව්වන් සහ කොමියුනිස්ට්වැදීන් තුරන් කර දමනු,” යැයි NKVD විසින් “කුප්පන කටකතා” යන පද වහර යැයි කියූ වදන් පතුරුවන්නට පටන් ගත්හ. උදාහරණයක් වශයෙන්, එක මොස්කව් ශ්‍රමිකයෙක් කියා සිටියේ මෙසේය: “හිට්ලර් අපේ ටවුම අල්ලාගත්තොත්, ඔහු පෝස්ටර් එකක් ගහයි, ‘මම ඔබේ ආණ්ඩුව වගේ ශ්‍රමිකයන්ට නඩු දාන්නේ නැහැ, රස්සාවට එන්න මිනිත්තු විසි-එකකින් ප්‍රමාද වෙව්ව පමණින්.’”¹⁸ හමුදා ප්‍රොකියුටර් ජනරාල් විසින් “1941 ජූනි 22 සිට සැප්තැම්බර් 1 වැනිදා දක්වා දුම්රිය පද්ධතිය තුළ සිද්ධ කරන ලද අපරාධ සහ වූලාපරාධ,” නමින් ලියන වාර්තාව දක්වන පරිදි, එවැනි ඕනෑම ප්‍රකාශයක් සඳහා අතිශය දරදඬු ලෙසින් දඬුවම් ලැබුණි. මේ වාර්තාව සටහන් කරන්නේ ඒකීය පුද්ගලයන් 2,254 කට එරෙහිව දුන් දඬුවම් ගැනයි. එයට මරණ දඬුවම් 204 ක් ඇතුළත් විය; “ප්‍රතිවිප්ලවීය කටකතා පැතිරවීම” ගැන 412 කට දඬුවම් ලැබිණ, ඒ අපරාධය සඳහා 110 ක දුම්රිය සේවකයන්ට මරණ දඬුවම හිමිවූහ.¹⁹

යුද්ධයේ පළමු මාස කිහිපය තුළ දී මොස්කව් ජනගහනයේ මනෝභාවය ගැන සවිස්තාරාත්මක සටහන් එකතුවක් මෑතක දී ප්‍රකාශනය විය. එයින් පැහැදිලිව ඉස්මතුව දැක්වෙන්නේ 1941 ගිම්හානයේ ජර්මන් හමුදා ඉදිරියට එද්දී ජනතාව සහමුලින් වික්ෂිප්තව සිටීමයි.²⁰ මොස්කව් ජනතාව වර්ගීකරණ තුනකින් එකකට වැටී සිටි බවක් පෙනී යයි: දේශප්‍රේමීන්, කටකතා වල එල්ල සිටි මිශ්‍ර හැඟීම් වලින් යුතු වූ විශාල කණ්ඩායම වූහ. පරාජිතවැදීන්, රට විනාශ කරන ලද “යුදෙව්වන් සහ බොල්ෂෙවික්වැදීන්” තුරන් කර කඩිනම් ජර්මන් ජයග්‍රහණයක් පැතු අය වූහ. 1941 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී, කම්හල් ගලවා රටේ ඇත නැගෙනහිර පෙදෙස් වලට යවද්දී, “සෝවියට් විරෝධී පෙරළියක්” ඉවතොවො දිස්ත්‍රික්කයේ රෙදිපිළි කර්මාන්තයේ ඇතිවිණ.²¹ 1940 දී පටන් එන්න එන්නම කර්කඳ වූ තත්වයන් යටතේ සිටි බහුතර ශ්‍රමබලකාය අත්විඳින ලද බලාපොරොත්තු සුන් වූ තත්වය ගැන ඒ ශ්‍රමිකයන් වෙතින් නැඟුන පරාජිතවැදී සටන් පාඨ මනාවට හෙළිකරයි.

¹⁷ GARF, 9492/2/42.

¹⁸ Werth and Moullec, *Rapports secrets soviétiques*, p. 229.

¹⁹ *Istochnik*, no. 3 (1994), 107-112.

²⁰ *Moskva voennaya: Memuary i arkhivnye dokumenty* (Moscow at war: Memoirs and archive documents) (Moscow: Izdatel'stvo ob'edineniya Mosgorarkhiv, 1995).

²¹ RTsKhIDNI, 17/88/45.

නාවසීන්ගේ මිලේවිඡන්වය නිසා සෝවියට් ආණ්ඩුව සහ ජනතාව අතර යම් තරමක සංහිඳියාවක් නිර්මාණය කළේය. එනම්, රුසියානුවන් යනු මිනිස් බැවින් පහත් වූ තුරන් කිරීමට හෝ වහල් බවට සුදුසු පංතියක් යැයි ජර්මානුවන් කියා සිටියහ. ජර්මන් ආක්‍රමණයෙන් පසුව කඩිනම් ලෙසකින් දේශප්‍රේමය නැවතත් හොඳ අතට හැරුණි. ස්ටාලින් ඉතා දක්ෂ ලෙසින් සාම්ප්‍රදායික දේශප්‍රේමී රුසියානු අගැයුම් යළි සහතික කරන්නට පටන් ගත්තේය. 1941 ජූලි 3 වැනිදා ජාතිය අමතන සුප්‍රසිද්ධ රේඩියෝ කථාවෙන් ඔහු නැවතත් සියවසකට වැඩි කාලයක් රුසියානුවන් එක්සත් කළ භාෂාව සහ රූප සංඥා භාවිතා කළේය: “සහෝදරයන් සහ සහෝදරියන් වෙත, අපේ භූමියට බරපතළ තර්ජනයක් එල්ල වී ඇත.” ශ්‍රේෂ්ඨ රුසියානු ජාතියේ සිටි ප්ලෙඛනොව් (Plekhanov), ලෙනින්, පුෂ්කින්, තොල්ස්තෝයි, වයිකොව්ස්කි, ලර්මොන්ටොෆ්, සුවොරොව් (Suvorov), සහ කුටුසොව් (Kutuzov) යනාදීන් සඳහන් කරමින් ආගමික යුද්ධයක් එනම්, “ශ්‍රේෂ්ඨ දේශප්‍රේමී යුද්ධයක්” හේ කැඳවා සිටියේය. 1941 නොවැම්බර් 7 වැනි දින සටන් පෙරමුණ වෙත පිටත් වී යන ස්වේච්ඡා හමුදා බළඇණි නිරීක්ෂණය කරමින්, “ඇලෙක්සැන්ඩර් නෙව්ස්කි (Nevsky) සහ ඩිමිත්‍රි ඩොන්ස්කොයි (Donskoi) යන අපේ පැරැන්නන්ගේ කීර්තිමත් උදාහරණ අනුව” කටයුතු කරන්න යැයි ස්ටාලින් ඔවුනට කීය. නෙව්ස්කි යනු රුසියාව 13 වැනි සියවසේ දී ටියුටනික් නයිට්වරුන්ගෙන් මුදවාගන්නා ලද්දායි. ඩොන්ස්කොයි යනු, එයින් සියවසකට පසුව අවසාන වශයෙන් ටාටාර් ආධිපත්‍යයෙන් ගැලවෙන්නට සමත් වූවායි.

12 ජයග්‍රහණයේ අනිත් පැත්ත

'මහා දේශප්‍රේමී යුද්ධය' සමයේ දී — "රජය පෙරළන උපාය මාර්ගයන්හි නියැලෙන ලද අය, වරපුරුෂ, සහ අධිවාසී නාටිසි හමුදා සමඟ හවුල් වූ අය," යනාදී සාමූහික ලෙසින් එල්ල කළ චෝදනා මත— සමස්ත ජනවාර්ගික කණ්ඩායම් රටෙන් පිටමං කරන ලද බව ඉතා දීර්ඝ කාලයක් යනතුරු සෝවියට් ඉතිහාසයේ ඉතාමත් හොඳින් සුරකින ලද රහස්‍යක් වූයේය. 1950 ගණන් අග දී "පමණට වැඩි සහ සාමාන්‍යකරණයන්" සිද්ධ වූවා යැයි අධිකාරීන් විසින් අවසානයේ දී පිළිගන්නා ලදී. හතුරන් සමඟ හවුල් වූවා යන වරදට සිතියමෙන් මකා දමා තිබූ ස්වායත්ත ජනරජ ගණනාවක නීතිමය පැවැත්ම 1960 ගණන් වල දී අවසාන වශයෙන් යළි ස්ථාපිත කරනු ලැබීය. තවමත් ජීවතුන් අතර සිටි, පිටමං කරන ලද්දවුන්ට ඔවුන්ගේ ජීවිතයේ ඉතිරි කොටස "ඔවුන්ගේ තැනක ජීවත්වන නිදහස් තෝරාගැනීම," සඳහා අවසාන වශයෙන් ඉඩ ලබාදෙන්නේ ඒත් 1972 දී පමණයි. එසේම, ක්‍රයිමියින් ටාටාර්වරු නැවත සම්පූර්ණයෙන් පුනරුත්ථාපනය වෙනුයේ 1989 දී පමණයි. මේ ජනතාව වෙත පනවා තිබූ සම්බාධක ක්‍රම ක්‍රමයෙන් ඉවත් කිරීම 1960 ගණන් මැද තෙක් තවමත් අතිශය රහසිගත විය. එසේම 1964 ට පෙර නිකුත් කළ නීති කිසිවක් කිසිම දවසක ප්‍රසිද්ධ නොකරන ලදී. 1989 නොවැම්බර් 14 වැනිදා "සුප්‍රීම් සෝවියට් පිළිබඳ ප්‍රසිද්ධ ප්‍රකාශනය" තුළින් පමණක්, "මහත් සමූහයක් ලෙසින් පිටමං කරන ලද ජනතාවට එරෙහිව ස්ථාලිත රෙජිමයේ සිදුකරන ලද මිලේච්ඡමය ක්‍රියා වල අපරාධමය නීතිවිරෝධී භාවය" සෝවියට් ආණ්ඩුව අන්තිමට පිළිගත්හ.

පළමුවෙන්ම සාමූහිකයක් හැටියට පිටමං කරන ලද මුල් ජනවාර්ගික කණ්ඩායම වූයේ ජර්මානුවන්ය. ඒ ජර්මන් හමුදාව U.S.S.R. ආක්‍රමණය කර සති කිහිපයකට පසුවයි. 1939 ජන සංගණනය අනුව, සෝවියට් යුනියනයේ එවක දී ජර්මන් සම්භවය ඇති 1,427,000 ක පිරිසක් පදිංචිව සිටියහ. ඔවුන් බොහොමය දකුණු රුසියාවේ හිස් අවකාශයන්හි පදිංචි වීමට දෙවැනි කැතරින් විසින් ආරාධනා කරනු ලැබූ ජර්මන් ජනපදවාසීන් වෙතින් පැවත එන අය වූහ. 1924 දී සෝවියට් ආණ්ඩුව විසින් ස්වායත්ත 'වොල්ගා ජර්මන් ජනපදය' නිර්මාණය කර තිබුණි. වොල්ගා ජර්මන් වැසියන් රුසියාව පුරා වාසය කළ ජර්මන් සංක්‍රමණික ජනගහණයෙන් කාලක් පමණක් වූ, 370,000 ක පමණ සංඛ්‍යාවකි. ඔවුන් ප්‍රධාන වශයෙන් වාසය කළේ සරටොව්, ස්ටාලින්ග්‍රෑඩ්, වොරොනෙස්, මොස්කව්, සහ ලෙනින්ග්‍රෑඩ් යන ප්‍රදේශ වලයි. යුක්රේනයේ 390,000 ක් වූහ. උතුරු කෝකසස් හි ප්‍රධාන වශයෙන් කැස්නොඩාර් (Krasnodar), ඔර්ඩිසොනිකිඩ්සෙ, සහ ස්ටැව්රොපොල් යන ප්‍රදේශ වලත්, සහ ක්‍රයිමියාවේ සහ ජෝර්ජියාවේ පවා ඔවුන් වාසය කළහ. 1941 අගෝස්තු 28 වැනිදා සුප්‍රීම් සෝවියට් හි විධායක මණ්ඩලය විසින් ස්වායත්ත වොල්ගා ජනරජයේ, සරටොව් ප්‍රදේශයේ, සහ ස්ටාලින්ග්‍රෑඩ් හි වාසය කරන සියළු ජර්මානුවන් කසකස්තාන් සහ සයිබීරියාව වෙත පිටමං කළ යුතු බවට නීතියක් නිකුත් කළහ. නීතිය පෙන්වා සිටියේ මෙය දැවැන්ත මානුෂීය මෙහෙයුමක් කියායි.

රතු හමුදාව සියළු සටන් පෙරමුණු වලින් පසුබසිද්දී, දස දහස් ගණනින් දිනපතා අහිමි වෙන, එක්කෝ සොල්දාදුවන් මිය යාම නැත්නම් සිරකරුවන් හැටියට ගැනීම සිද්ධ වෙද්දී, බෙරියා මේ මෙහෙයුම සඳහා NKVD පිරිමි 14,000 ක් යොදා ගන්නා ලදී. බාල්ටික් දේශ තුළ මෙවැනි ජනවාර්ගික ශුද්ධ කිරීම් මෙහෙයුම් වලින් තම කාර්යක්ෂමතාවය ඒ වෙද්දී මනාව පෙන්වා තිබූ අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ ජනතා කොමිස්සාරි වූ ජනරාල් ඉවාන් සෙරොව් (Ivan Serov) ට එම මෙහෙයුමේ නායකත්වය පැවරිණ. රතු හමුදාව අපේක්ෂා නොකළ පරාජයකට මුහුණ දීම සහ දිගු හැරෙන සුවිශේෂී තත්වයන් සැලකිල්ලට ගත්තද, මේ මෙහෙයුම් ගෙන ගිය කුරිරු ආකාරය විශ්මය ජනක වූවකි. 1941 සැප්තැම්බර් 3 සිට 5 වැනිදා දක්වා එක ට්‍රැක් රථයකට 50 ක සාමාන්‍ය පිරිසක් බැගින්, මුර රැකවල් ඇති කණ්ඩායම් 230 කින් ජර්මානුවන් 446,480 ක් පිටමං කරන ලදී. එයින් කියැවුනේ එක මුර රැකවල් ඇති කණ්ඩායමක 2,000 කට ආසන්න ජනතාවක් බැගින් සිටි බවත්, එක ට්‍රැක් රථයක පුද්ගලයන් 40 ක් බැගින් සිටි බවත්ය. පැයකට කිලෝමීටර් කිහිපයක් පමණ ගමන් කරමින්, මේ මුර රැකවල් ඇති කණ්ඩායම් ඔවුන්ගේ ගමනාන්ත වූ ඔම්ස්ක්, නොවොසිබර්ස්ක්, දකුණු සයිබීරියාවේ පිහිටි බානවුල් (Barnaul), සහ නැගෙනහිර

සයිබීරියාවේ ක්‍රාස්නොයාර්ස්ක් (Krasnoyarsk) ප්‍රදේශයට යන්නට සහිත හතරක් සහ සති අටක් අතර කාලයක් ගත්හ. කලින් බාල්ටික් දේශ වෙත පිටමං කර යවන ලද්දවුන් අතර සිද්ධ වූ ලෙසින්ම, අවතැන් වූ පුද්ගලයන්ට නිල උපදෙස් අනුව “මාසයක කාලයක් සඳහා ප්‍රමාණවත් ආහාර එකතු කරගන්නට යම් කාලයක් ලබා දෙන ලදී.”

1941 අගෝස්තු 28 වැනිදා නීතියේ උපුටන කිහිපයක් පහත දැක්වේ.

හමුදා අධිකාරීන් වෙත ලැබුණ විශ්වාස කළ හැකි තොරතුරු වලට අනුව වොල්ගා ප්‍රදේශයේ ජීවත්වන ජර්මන් ජනගහනය දස දහස් ගණනක කඩාකප්පල්කාරීන් සහ වරපුරුෂයන් සඟවා ගෙන සිටිති. ඔවුන් ජර්මනියෙන් ලැබෙන පළමු සංඥාවේ දී, ඔවුන් ජීවත්වන පළාතේ පෙරළිකාර කටයුතු වහාම සංවිධානය කරනු ඇත. මේ කඩාකප්පල්කාරීන් සහ වරපුරුෂයන් මෙහි සිටීම හෝ ඔවුන්ගේ සංඛ්‍යාව ගැන සෝවියට් අධිකාරීන් මීට පෙර දැනුවත්ව නොසිටියහ. වොල්ගා හි ජීවත්වන ජර්මන් ජනගහනය සෝවියට් බලයේ සහ ජනතාවගේ හතුරන්ව ඔවුන් තුරුල්ලේ ඇති දැඩි කරති...

ස්වායත්ත වොල්ගා ජනරජය තුළ නැත්නම් අසල්වැසි ප්‍රදේශ තුළ ජර්මන් ආඥා අනුව ජර්මන් කඩාකප්පල්කාරීන් සහ වර පුරුෂයන් කඩාකප්පල්කාරී ක්‍රියාවන් පටන් ගත්තොත්, එවිට ලේ හැලේවි. එවිට යුද කාලයේ සුදුසු පරිදි සෝවියට් ආණ්ඩුවට වොල්ගා හි සිටින ජර්මන් ජනගහනයට එරෙහිව දඬුවම් මෙහෙයුම් කරන්නට සිද්ධ වේවි. මේ සිදුවිය හැකි වුව වළක්වාගන්නට සහ දැඩි සේ ලේ හැලීම නවත්වන්නට, U.S.S.R. හි ‘සුප්‍රීම් සෝවියට් විධායක මණ්ඩලය’ විසින් වොල්ගා සිටින සම්පූර්ණ ජර්මන් ජනගහනය වෙතත් දෙසකට මාරු කරන තීරණය අනුමත කර ඇත. ඔවුනට රජයෙන් ඉඩම් සහ සහාය ලබා දෙමින් ඒ වෙතත් ප්‍රදේශ වල ඔවුනට නැවත පදිංචි වීමට හැකියාව සලසනු ඇත.

මේ වෙනුවෙන් ඉඩම් බහුලව ඇති, නොවොසිබර්ස්ක් සහ ඕම්ස්ක්, ඇල්ටායි, කසකස්තාන්, සහ ඒවා සමඟ පොදු මායිම්බඩ දිස්ත්‍රික්ක වෙන් කර ඇත.

ප්‍රධාන පිටමං කිරීම් පටන් ගෙන තිබියදී, හමුදා වාසනාව ඉහළ සහ පහළ යද්දී දෙවැනි මෙහෙයුම් ද සිද්ධ වූහ. 1941 අගෝස්තු 29 වැනිදා මොලොටොව්, මලෙනෙකොව්, සහ සදානොව් විසින් ලෙනින්ග්‍රෑඩ් නගරය සහ එය අවට ප්‍රදේශ වල වාසය කරන 96,000 ක ජර්මන් සහ ගිනිලන්ත සම්භවයෙන් යුතු ජනතාව ශුද්ධ කළ යුතු යැයි ස්ටාලින්ට යෝජනා කළහ. ඊ ළඟ දිනයේ දී, නේවා වෙත එන්නට ජර්මන් හට හමුදාව සමත් වූහ. එහි දී රටේ අනෙක් පැතිවලට ලෙනින්ග්‍රෑඩ් යා කරන දුම්රිය මාර්ගය අවහිර කරන්නට ඔවුන් සමත් වූහ. දිනයෙන් දිනය වටකරගන්නා අවදානම වැඩිවෙන බව පෙනුණි. අදාල නිලධාරීන් නගරයේ විසූ සිවිල් ජනගහනය ඉවත් කරන්නට හෝ යටත් කරගැනීම සඳහා වටලෑමක දී ආහාර තොග සුදානම් කර තැබීම ගැන කිසිදු පියවරක් ගෙන නොතිබුණි. කෙසේ නමුදු, ඒ දිනයේ දී ම, අගෝස්තු 30 වැනිදා, ලෙනින්ග්‍රෑඩ් ප්‍රදේශයෙන් 132,000 ක ජනතාවක් පිටමං කරන වක්‍රලේඛන ආඥාවක් නිකුත් කළේය: දුම්රියෙන් 96,000 ක් සහ ගඟ දිගේ 36,000 ක්. පිටමං කිරීම් තාවකාලිකව බලාත්කාරයෙන් නැවත්වීම කළ ජර්මන් හමුදා කාණ්ඩ එහි එන්නට පෙර සෝවියට් පුරවැසියන් අතර සිටි ජර්මන් සම්භවයෙන් යුතු 11,000 ක් පමණක් අත් අඩංගුවට ගෙන පිටමං කරන්නට NKVD ට කාලය තිබුණා යැයි ඒ අනුව පෙනී යයි.

ඊ ළඟ සති කිහිපය තුළ දී තවත් එවැනි මෙහෙයුම් පටන් ගැනිණ. සැප්තැම්බර් 15 වැනිදා මොස්කව් ප්‍රදේශයෙන් ජර්මන් සම්භවයෙන් යුතු 9,640 ක්; සැප්තැම්බර් 21 වැනිදා චුලා වෙතින් 2,700 ක්; සැප්තැම්බර් 14 වැනිදා ගෝර්කි (කලින් නිස්නි නොව්ගොරොඩ්) වෙතින් 3,162 ක්; සැප්තැම්බර් 10 සහ 20 අතර දී රොස්ටොව් වලින් 38,288 ක්; සැප්තැම්බර් 25 සහ ඔක්තෝබර් 10 අතර දී සැපොරිස්සියා (Zaporizhzhia) වෙතින් 31,320 ක්; සැප්තැම්බර් 15 වැනිදා ක්‍රැසනොඩාර් වලින් 38,136 ක්; සහ සැප්තැම්බර් 20 වැනිදා ඕර්සොනිකිඩ්සෙ වෙතින් 77,750 ක්; පිටමං කරනු ලදහ. 1941 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී ජෝර්ජියාවේ, ආර්මේනියාවේ, අස්ටරාචන්, උතුරු කෝසසස්, සහ ක්‍රයිමියාවේ වාසය කළ ජර්මානුවන් 100,000 ක් ද පිටමං කරන ලදහ. 1941 දෙසැම්බර් 25 වෙද්දී 894,600 ක් ජර්මානුවන් පිටමං කර තිබිණ. එයින් බහුතරය යවන ලද්දේ කසකස්තානය සහ සයිබීරියාව වෙතයි. 1942 වසරේ පිටමං කරන ලද ජර්මානුවන් සංඛ්‍යාව දළ වශයෙන් 1,209,430 ක් වසරකට අඩු කාලයක දී පිටමං කරනු ලැබ තිබිණ. එය 1939 ජන සංගණනයේ වාර්තා වූ ජර්මන් සංඛ්‍යාව වූ 1,427,000 සංඛ්‍යාවට ඉතා ආසන්න ප්‍රමාණයකි.

අහිංසක සෝවියට් පුරවැසියන් සිය දහස් ගණනින් පිටමං කරනවා වෙනුවට සියළු පොලීසියේ සහ හමුදාවේ බලය ආක්‍රමණය කරන සතුරා වෙතට යොමු වී තිබිය යුතු වූ අවස්ථාවක දී, සෝවියට් දේශයන්හි විසූ ජර්මන්

ජනගහනයෙන් සියයට 82 කට වැඩි පිරිසක් මෙසේ පිටමං කර තිබුණි. සැබැවින්ම මේ දත්ත පෙන්වනවාටත් වඩා අතිශය ඉහළ මට්ටමකින් ජර්මන් සම්භවයෙන් යුතු සෝවියට් පුරවැසියන් සමානුපාතිකයක් පිටමං කර තිබුණි. එනම්, රතු හමුදා කාණ්ඩ වලින් තෙරපා හැර “ශ්‍රම හමුදා” සේනාංක වෙත විනය පිහිටුවීම සඳහා වොර්කුටා (Vorkuta), කොට්ලස්, කෙමෙරොවෝ, සහ වෙල්යාබින්ස්ක් වෙත යවන ලද ජර්මන් සම්භවයෙන් යුතු සොල්දාදුවන් සහ නිලධාරීන් දස දහස් ගණනාවක් ද මෙයට ඇතුළු කරද්දී එය පැහැදිලි වෙයි. වෙල්යාබින්ස්ක් නගරයේ පමණක් ජර්මානුවන් 25,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් වානේ කම්භලේ සේවය කිරීම පටන් ගෙන තිබුණි. වැඩ කරන වාතාවරණය සහ දිවි ගලවා ගැනීමේ හැකියාව ගුලාග් වලට වැඩියෙන් ශ්‍රම කඳවුරු තුළ යහපත් වූහ.

මුර රැකවල් ඇතිව යවන ලද කණ්ඩායම් ගැන තොරතුරු එහෙත් මෙහෙත් අහුලා ගත් ලෙසකින් පවතින නිසා, නැවත පදිංචි කරවීම සඳහා යවන ලද මේ ජර්මානුවන් අතරින් කොපමණ සංඛ්‍යාවක් මිය ගියා ද යන්න අද කිසිසේත්ම ගණනය කළ නොහැකියි. එසේම 1941 සිසිරයේ දී රුසියාව ගිලගත් වියවුල් වාතාවරණය තුළ මේ මුර රැකවල් ඇති කණ්ඩායම් අතරින් කොපමණ සංඛ්‍යාවක් ඔවුන්ගේ ගමනාන්ත කරා යන්නට සමත් වූවාදැයි කියා ද අපැහැදිලියි. සැලසුමට අනුව නොවැම්බර් අග දී පිටමං කරන ලද ජර්මානුවන් 29,000 ක් කරගන්ඩා (Karaganda) ප්‍රදේශයට පැමිණීමට නියමිතව තිබිණ. ඒත් 1942 ජනවාරි 1 වැනිදා වෙද්දී සැබැවින්ම පැමිණෙන ලද්දේ 8,304 ක් පමණි. අරමුණ වූයේ ඒ ප්‍රදේශයේ 130,998 ක පුද්ගලයන් සංඛ්‍යාවක් පදිංචි කරවීමයි. ඒත් සැබැවින්ම එහි පැමිණෙන්නට සමත් වූයේ 116,612 කට නොඅඩු සංඛ්‍යාවක් පමණකි. අනෙක් අයට කුමක් සිද්ධ වූවාද? ඔවුන් අතරමඟ දී මිය ගියාද, නැත්නම් ඔවුන්ව වෙනතකට හරවා යැව්වාද? ඇල්ටායි ප්‍රදේශයට පිටමං කරන ලද්දවුන් 11,000 කගේ පැමිණීම නියමිතව තිබිණ. ඒත් ඔවුන්ට ලැබුණේ 94,799 ක් පමණි. මීටත් වඩා නරක තත්වය පෙන්වන්නේ පිටමං කරන ලද්දවුන්ගේ පැමිණීම පිළිබඳ වාර්තා විසිනි. ඔවුන් කිසිත් ලෙසකින් මේ සංඛ්‍යා පිළිගන්නට සූදානම් නොසිටි බව එයින් කිසිදු සැකයක් නැතිව පෙන්වයි.

එවක පැවති රහසිගත වාතාවරණය යටතේ, දස දහසක පිටමං කරන ලද්දවුන්ගේ පැමිණීම ගැන පරිස්ථානීය අධිකාරීන්ට දැනුම් දෙන ලද්දේ අන්තිම මිනිත්තුවේ දී පමණකි. ජීවත්වන ස්ථාන සූදානම්ව නොතිබුණි. ඒ නිසා පිටමං කරන ලද්දවුන්ව අශ්වභාල, බැරැක්ක, නැත්නම් ස්වභාව ධර්මයට මුහුණ දෙන්න එළිමහනේ තැබුනේ හේමන්තය ඉතා ඉක්මණින් පැමිණෙමින් තිබිය දී ය. එනමුදු, ඊට කළින් අවුරුදු වල මෙයාකාර කටයුතු ගැන අධිකාරීන් තරමක අත්දැකීම් ලබා තිබුණහ. 1930 ගණන් මුල දී කුලාක් පැමිණෙද්දී, ඔවුන්ව බොහෝවිට කැළෑවල අතරමං කර දැමීම සිද්ධ වූවාට වඩා කාර්යක්ෂම ලෙසින් අලුතින් පැමිණෙන ලද්දවුන්ව “ආර්ථික රෝපණයට” ඔවුන් සමත් වූහ. මාස කිහිපයක් පිටමං කරන ලද්දවුන්ගේ බහුතරය “විශේෂයෙන් අවතැන්” වූවන් ලෙසින් ජීවත් වූහ. එයින් කියැවෙන්නේ ඔවුන් ඉතා කර්කශ තත්වයන් යටතේ ජීවත් වූ බවයි. ඔවුන් NKVD ආඥා (komandatury) යටතේ වූ සාමූහික ගොවිපලවල, පර්යේෂණ ගොවිපලවල, නැත්නම් කර්මාන්ත සංකීර්ණ වල ජීවත් වූහ. ඒවායේ ආහාර අඩු වූහ, වැඩ බර වූහ.¹

ජර්මානුවන් පිටමං කිරීමෙන් පසුව දෙවැනි මහා පිටමං කිරීමේ රැල්ලක් ඇතිවිය. ඒ 1943 නොවැම්බර් සිට 1944 ජූනි දක්වායි. එහි දී චෙච්නා (Chechens), ඉන්ගුෂ් (Ingush), ක්‍රයිමියාන් ටාටාර්, කරචායි (Karachai), බල්කාර් (Balkars) සහ කල්මික්ස් (Kalmyks) යන ජනවාර්ගික කණ්ඩායම් වර්ග හයක් සයිබීරියාව, කසකස්තානය, උස්බෙකිස්තානය, සහ කිර්ගිස්තානය වෙත පිටමං කර යවන ලද්දේ ඔවුන් “නාටිසි අධිවාසීන් සමඟ මහත් සේ හවුල් වූවා,” යන බොරු වරදට භාජනය කරමිනි. මුල් පිටමං රැල්ලෙන් පසුව 1944 ජූලි සිට දෙසැම්බර් දක්වා තවත් මෙහෙයුම් පැවතිණ. විශ්වාස කළ නොහැකි යැයි විනිශ්චය කෙරුණු තවත් ජාතිකයන් ගණනාවක්: ශ්‍රීක්, බුල්ගාර් (Bulgars), ක්‍රයිමියාවේ ආර්මේනියන්, මෙස්බෙටියන් තුර්කි (Meskhetian Turks), කුර්දි (Kurds) සහ කෝකසස් හි කෙම්ෂින්ස් (Khemshtins) යනාදීන් වෙතින් ක්‍රයිමියාව සහ කෝකසස් ශුද්ධ කිරීම එහි අරමුණ වූයේය.²

කෝකසස්, කල්මික්ස්, හෝ ක්‍රයිමියන් ටාටාර් යන කඳුකර ජනතාව නාටිසීන් සමඟ ඒ වෝදනා එල්ල වූ හවුල් සබඳතා පවත්වන ලද බවට කිසිදු අලුත් එළියක් මෑතක දී ලැබෙන පුරාලේඛන සටහන් වලින් සොයා ගත

¹ N. F. Bugai, *L. Beria—I. Stalinu*, “Soglasno vashemu ukazaniu” (L. Beria to J. Stalin, “In accordance with your instructions”) (Moscow: AIRO XX, 1995), pp. 27-55; idem, *40-ye gody: Avtonomiu Nemtsev Povolzhe likvidirovat* (The 1940s: “Liquidate the Autonomous Territory of Volga Germans”), *Istoriya SSSR*, no. 2 (1991), 172-182; J.-J. Marie, *Les peuples déportés d’Union soviétique* (Brussels: Complexe, 1995), pp. 35-56.

² Bugai, *L. Beria—I. Stalinu*, pp. 56-220; V. N. Zemskov, “Gulag,” *Sotsiologicheskie issledovaniya*, no. 6 (1991), 8-17; M. Guboglo and A. Kunznetsov, eds., *Desportatsii narodov SSSR 1930ye-1950ye gody* (The deportation of the peoples of the U.S.S.R., 1930s-1950s) (Moscow: Rossiya molodaya, 1992); Marie, *Les peuples déportés*, pp. 57-128.

නොහැකිසි. ක්‍රයිමියාවේ, කල්මික්ස් වල, කරවායි දූපත්වල, සහ කබර්ඩිනෝ-බාල්කරියා (Kabardino-Balkaria) ප්‍රදේශ තුළ සුළු හවුල්කරුවන් සංඛ්‍යාවක් සිටි බවට සමහර පරිසිද්ධ පෙන්නුම් කළ ද, මේ ප්‍රදේශයන්හි ජනතාව සාමාන්‍ය ප්‍රතිපත්තියක් ලෙසින් හවුල් වුවා යැයි දක්වන සාක්ෂි කිසිවක් නැත. 1942 ජූලි මාසයේ දී රොස්ටොව්-ඔන්-ඩොන් හි රතු හමුදාව පරාජයට පත් වූ පසුව, 1942 ගිම්හානයේ සිට 1943 වසන්තය දක්වා කාලයේ කෝකසස් හි පැවති ජර්මන් අධිවාසයේ දී, වඩාත්ම විවාදාපත්ත හවුල්කාරී සිද්ධීන් හට ගැනිණ. සෝවියට් හමුදාවේ නික්ම යාමත් සහ ජර්මන් හමුදාව පැමිණීමත් අතර පැවති බල රික්තයේ දී, ස්වායත්ත කරවේටෝ-චෙර්කෙස් (Karachaevo-Cherkess) ප්‍රදේශයේ, මිකෝයන්-ෂකාර් (Mikoyan-Shakhar); නැල්වික්; කබර්ඩිනෝ-බාල්කරියා; එලිස්ටා (Elista); සහ ස්වායත්ත කල්මික්සා ජනරජය, යනාදියේ පරිස්ථානීය නායකයන් විසින් “ජාතික කමිටු” පිහිටුවා ගත්හ. ජර්මන් හමුදාව විසින් මේ පරිස්ථාන කමිටුවල අධිකාරය පිළිගත්හ. ඒ නිසා මාස කිහිපයක් පුරා ඒවායේ ආගමික, ආර්ථික සහ දේශපාලනික වශයෙන් ස්වයං පාලනයක් පැවතිණ. මේ කෝකසස් හි අත්හදා බැලීම තුළින් “මුස්ලිම් මිථ්‍යාව” (U.S.S.R. හි ඉස්ලාමික ප්‍රදේශ ප්‍රයෝජනයට ගත හැකි මතය) බර්ලින් වෙතින් තහවුරු වීම නිසා, සිම්ෆරොපොල් (Simferopol) මූලිකව විසූ ක්‍රයිමියන් ටාටාර් වෙතට ද ඔවුන්ගේ “මධ්‍යම මුස්ලිම් කමිටු” පිහිටුවා ගන්නට අවසර ප්‍රදානය වූහ.

එසේ නමුදු, 1920 ගණන් මැද දී රතු හමුදාව විසින් පාගා දැමූ සමස්ත-තුර්කි (Turkic) ව්‍යාපාරයක යළි පිබිදීමක් හට ගනිවි යැයි බිය වූ නාටිසින්, මාස කිහිපයක් පුරා කැල්මික්ස්, කරවායි සහ බල්කාර් හි පැවති ස්වායත්ත භාවය ක්‍රයිමියන් ටාටාර්වරු වෙතට නොදුන්න. ඒ ස්වල්ප වශයෙන් ලැබුණු ස්වායත්ත තත්වය වෙනුවෙන් මේ පරිස්ථානීය අධිකාරීන් ඒ වෙද්දී සෝවියට් රෙජිමයට පක්ෂපාතීව සිටි සුළු හමුදා බලයේ ප්‍රතිරෝධය බිඳින්නට හට කාණ්ඩ අල්පයක් සැපයූහ. සියල්ල එකතු කර බැලූ විට මේ කාණ්ඩ, එනම් ක්‍රයිමියාවේ ටාටාර් හමුදා බළ ඇණි හයක්, සහ කැල්මික් අශ්වාරෝක එක කණ්ඩායමක් තුළ දෙතුන් දහසකට වැඩි පිරිසක් නොවූහ.

ස්වායත්ත වෙච්නා-ඉන්ගුෂෙටියා (Chechnya-Ingushetia) ජනරජය දළ වශයෙන් සති දහයක් තිස්සේ නාටිසි හමුදා කාණ්ඩ යටතේ බාගෙට අධිවාසයට ලක්ව තිබුණි. ඒ 1942 සැප්තැම්බර් මුල සිට නොවැම්බර් මැද දක්වායි. යාන්තමකින් හෝ සතුරන් හා හවුල් වුවා යැයි කියන හැකි කිසිදු සාක්ෂියක් නැත. වෙච්නානා ජනතාව හැම විටම පෙරළිකාර ජනතාවක් වූහ. 1925 දී සෝවියට් අධිකාරීන් විසින් දඬුවම් කරන මෙහෙයුම් දියත් කරමින් එම ජනතාවගේ අවි ආයුධ රජයට පවරා ගන්න කටයුතු කර තිබිණ. එසේම නැවතත් 1930-1932 කාලයේ දී සමූහකරණයට විරුද්ධ වූ වෙච්නානානු සහ ඉන්ගුෂ් ප්‍රතිරෝධ බිඳ හෙලන්නටත් කටයුතු කර තිබිණ. 1930 මාර්තු සහ අප්‍රේල්, එසේම නැවතත් 1932 අප්‍රේල් සහ මැයි, “මං පහරන්නන්ට” එරෙහි අරගලයේ දී, NKVD විශේෂ බලකාය බර අවි සහ ගුවන් සහාය ඉල්ලා තිබිණ. මෙයින් හැම කාලයක දී ම මොස්කව් බලපෑම් වලට එරෙහිව අරගල කළ ජනතාවක් අතර ස්වාධීන වීමට ආශාවක් සහ මධ්‍යගත බලයට ප්‍රතිරෝධයක් දැඩි ලෙසින් ප්‍රබල මත රැල්ලක් නැඟී එනු ලැබිණ.

1943 නොවැම්බර් මාසය සහ 1944 මැයි මාසය අතර දී මහා පිටමං කිරීම් පහක්, සාමාන්‍ය ක්‍රමවේද අනුව මෙහෙයවන ලදී. ඒත් කළින් කුලාක් පිටමං කරන ලද ලෙසින් නොව, (බෙරියාගේ වදන් වලින් කිව්වොත්) “අතිශය කාර්යක්ෂම සංවිධානාත්මක” බවකින් මේ මෙහෙයුම් සැලකිල්ලට පාත්‍ර වූහ. කාර්ය සංවිධානයේ සවිස්තරාත්මක සැලසුම සති ගණනාවක් තිස්සේ ප්‍රවේසමින් සූදානම් කරන ලද්දකි. එසේම එය, විශේෂ වෙඩි නොවැදෙන දුම්රියකින් සංචාරය කළ බෙරියා සහ ඔහුගේ සහායකයන් වූ ඉවන් සෙරොව් සහ බොග්ඩන් කුබුලොව් විසින් පෞද්ගලිකවම සුපරීක්ෂා කරන ලදී. මෙහෙයුම සඳහා මුර රැකවල් සපයන මහා විශාල කණ්ඩායමක් අවශ්‍ය විය: 1943 දෙසැම්බර් 27-30 දක්වා වලින් පිටමං කරන ලද්දවුන් වෙනුවෙන් දුම්රිය පෙට්ටි 60 ක් බැගින් වූ මුර රැකවල් ඇති කණ්ඩායම් 46 ක් ද; 1944 පෙබරවාරි 23-28 වෙච්නානානු සහ ඉන්ගුෂ් වැසියන් 521,247 ක් පිටමං කිරීමට මුර රැකවල් ඇති කණ්ඩායම් 194 ක් ද දුම්රිය පෙට්ටි 64 ක් ද යොදා ගැනුණි. යුද්ධය එහි උච්චතම අවස්ථාවේ තිබිය දී මේ සුවිශේෂී මෙහෙයුම් සඳහා NKVD විසින් හට කාණ්ඩ 119,000 ක් යොදා ගන්නා ලදී.

අන්තිම මිනිත්තුව දක්වා හොඳින් සැලසුම් කරන ලද මේ මෙහෙයුම් පටන් ගත්තේ “අනතුරුදායක විය හැකි කාරකයන්” අත් අඩංගුවට ගැනීමෙන්. ඒ පිරිස ජනගහනයෙන් සියයට 1 සහ 2 ක් විය. එහි බහුතරය වූයේ කාන්තාවන්, දරුවන් සහ වයසක උදවියයි. වැඩිහිටි පිරිමි මහා බහුතරය රුසියානු කොඩිය යටතේ සටන් වැදෙමින් සිටියහ. මොස්කව් වෙත යවන වාර්තා අයෙක් විශ්වාස කරන්නේ නම්, මෙහෙයුම් ඉතාමත් කඩිනම්ව කරන ලදී. 1944 මැයි 18-20 දී ක්‍රයිමියන් ටාටාර් එක්කාසු කරන ලදී. පළමු දවසේ සන්ධ්‍යාවේ කොබුලොව් සහ සෙරොව්, මේ මෙහෙයුම් බාරව සිටි දෙදෙනා, බෙරියා වෙත ටෙලිග්‍රෑමයක් යැවූහ: “අද ප.ව. 8:00 ට, 90,000 ක පිරිසක් දුම්රිය ස්ථානයට ගෙනයන ලදී. මුර රැකවල් ඇති කණ්ඩායම් දහතක් දැනටමත් 48,400 ක ජනතාවක් ඔවුන්ගේ

ගමනාන්ත බලා රැගෙන ගොස් ඇත. මුර රැකවල් ඇති කණ්ඩායම් විසිපහක් දැනට පටවමින් සිටිති. මෙහෙයුම ඉතා සුමට ලෙසින් සිද්ධ වේ. එය දිගටම කරගෙන යනු ලැබේ.” මැයි 19 වැනිදා බෙරියා විසින් ස්ටාලින්ට දැනුම් දුන්නේ, දෙවැනි දිනයේ දී දුම්රිය ස්ථාන වෙතට 165,515 ක ජනතාවක් එකතු කරන ලද බවයි. එයින් 136,412 ක් මුර රැකවල් ඇතිව යන කණ්ඩායම් වලට පටවන ලද බවයි. මැයි 20 වැනිදා සෙරොව් සහ කොබුලොව් බෙරියා වෙත ටෙලිග්‍රෑමයක් යවමින් දැනුම් දුන්නේ, 173,287 ක සමස්ත ජනතාවක් ප්‍රවාහනයේ යෙදෙන බවත්, එදින සවස 4:30 ට මෙහෙයුම නිමා කළ බවත්ය. 6,727 ක් ලෙසින් ඉතිරි වී සිටින, මුර රැකවල් ඇතිව යවන අන්තිම කණ්ඩායම් හතර එදින සවස නික්ම යන්නට සූදානමින් සිටින බවයි.³

NKVD නිලධාරීන්ගේ වාර්තා අනුව, සිය දහස් ගණනක ජනතාව වෙත බලපාන මේ පිටමං කිරීමේ මෙහෙයුම් හුදු උපචාරයක් පමණක් වූ බවකි. සෑම මෙහෙයුමක්ම ඊට කළින් සිද්ධ වූවාට වැඩියෙන් “සාර්ථක,” “කාර්යක්ෂම,” නැත්නම් “පිරිමැසුම්දායීව” ඉටු කරන ලද බවකි. වෙච්ඡායානුවන්, ඉන්ගුෂ්, සහ බල්කාර් අයව පිටමං කළ පසුව සොලොමන් මිල්ස්ටයින් (Soloman Milstein) නැමති NKVD සිවිල් සේවකයා “කළින් ඒවා සමඟ සංසන්දනයේ මේ අන්තිම පිටමං කිරීම් වල දී ඉතිරි කරගන්නා ලද ට්‍රැක්, පලංක, බාල්දි, සහ සවල” ගැන දීර්ඝ වාර්තාවක් ඉදිරිපත් කළේය.

කරවායි සහ ප්‍රවාහනයෙන් ලද අත්දැකීම අපිට මුර රැකවල් සහිතව යවන කණ්ඩායම් සඳහා අවශ්‍ය අඩු කළ යුතු දේ මොනවාදැයි කියා, එසේම එයින් අවසානයේ අඩු කළ යුතු ගමන් සංඛ්‍යාව ගැන ද, තීරණ ගන්නට හැකියාව පාදා දුනි. කළින් 40 ක් දැමූ දුම්රියා ගව පෙට්ටි වලට දැන් අපි 45 දෙනෙක් දමමු. ජනතාව සහ ඔවුන්ගේ බඩු එකට දැමීමෙන් අපිට අවශ්‍ය පෙට්ටි ප්‍රමාණය ද අඩු කරගත හැකියි. එසේම පලංක මිටර් 37,548 ක්, බාල්දි 11,834 ක්, සහ උයන් 3,400 ක් ඉතිරි වේ.⁴

බියකුරු කාර්යක්ෂම බවකින් ගෙන ගිය NKVD මෙහෙයුමේ නිලධාරීන්ගේ සිහිනයට ඔබ්බෙන් පැවතියේ කුමන සේර යථාර්ථයක්ද? 1970 ගණන් අග දී දිවි ගලවා ගන්නට සමත් වූවන් කිහිප දෙනෙකු වෙතින් අත්දැකීම් එකතු කරගැනුණි. අයෙක් මෙසේ සිහි කළේය: “සමර්කන්ද් (Samarkand) ප්‍රදේශයේ පිහිටි සෙරාබුලක් (Zerabulak) ගමනාන්තය තෙක් ගිය ගමනට දවස් විසි හතරක් ගත විය. එතැනින් අපිව පාවිච්චා සාමූහික ගොවිපල වෙත යන ලදී. අපේ රස්සාව, අශ්ව කරත්ත අලුත්වැඩියා කිරීමයි... අපි ගොඩක් වෙහෙස වූවා, සහ අපි හැම විටම කුසගින්නේ හිටියේ. අප අතර බොහෝ දෙනෙකුට හිටගන්නත් අමාරුයි. අපේ ගමෙන් ඔවුන් පවුල් තිහක් පිටමං කරල තිබුණි. පවුල් පහකින් එක්කෙනෙක් හෝ දෙන්නෙක් දිවි ගලවා ගන්නට සමත් වුණා. අනික් හැමෝම කුසගින්න නිසා නැත්නම් වසංගත නිසා මිය ගියා.” තවත් දිවි ගලවා ගත්තෙක් මෙසේ සිහි කළේය.

කිටි කිටියේ වසා දමා තිබූ පෙට්ටිවල, බඩගින්න නිසා සහ ඔක්සිජන් නැති නිසා මැස්සෝ වගේ මිනිස්සු මැරුණි. අනෙක අපිට කන්න හෝ බොන්න කවුරුත් කිසිවක් දුන්නේ නැහැ. අපි ගම් හරහා යද්දී ඒ මිනිස්සුන්ව අපිට එරෙහිව උසිගන්නවා තිබුණි. අපි සියල්ලන්ම ප්‍රේහීන් කියල. ඉතින් නොනැවතී එන ගල් වරුසා අපේ පෙට්ටිවල පැත්තටත් දොරවල් වලටත් වැදුන. කසකස්තාන් ස්ටෙප් බිම් වල මැදදේ ඔවුන් අපේ දොරවල් අරිද්දී, අපිට හමුදා සලාක දුන්න කන්න, ඒත් බොන්න දෙයක් දුන්නේ නැහැ. එසේම අපිට කිව්ව මිය ගිය අයව රේල්පාර අසලට විසිකරන්න කියල, ඔවුන්ව වළදාන්නේ නැතිව. අපි ආයෙත් පිටවෙලා ගියා.⁵

කසකස්තානයේ, කිර්ගිස්තානයේ, උස්බෙකිස්තානයේ නැත්නම් සයිබීරියාවේ ඔවුන්ගේ ගමනාන්තයට පැමිණි පසුව පිටමං කරන ලද්දවුන්ව සාමූහික ගොවිපොළ වෙතට හෝ පළාතේ කර්මාන්තයට පවරන ලදී. ගුලාග් හි “විශේෂ ජනතාව” යන කොටසේ සවිස්තර ලෙසින් ඇති, පරිස්ථානීය NKVD විසින් මොස්කව් වෙත යවන ලද, සුරක්ෂිතව තබාගත් ලිපිගොනු වලින් පෙනී යන පරිදි වාසස්ථාන, වැඩ, සහ ජීවිතය පවත්වා ගැනීම ඔවුන් දිනපතා මුහුණ දුන් කරදර වූහ. 1944 සැප්තැම්බර් මාසයේ කිර්ගිස්තානයේ සිට එවන ලද එක් වාර්තාවක් සඳහන් කරන්නේ මෑතක දී 31,000 ක් පවුල් පිටමං කර එවන ලද බවයි. එයින් වාසස්ථාන ලැබී තිබුණේ 5,000 කට පමණි. “වාසස්ථාන” යන්න ඉතා ලිහිල් ලෙසින් යොදා ගැනෙන ලද පද වහරකි. කමෙනින්ස්කි (Kameninsky) දිස්ත්‍රික්කයේ පරිස්ථානීය අධිකාරීන් විසින් පවුල් 900 ක් එක රජයේ ගොවිපලක (sovkhoz) නිවාස දහ අටක පදිංචි කළා යැයි

³ Bugai, L. *Beria-I. Stalinu*, p. 153.
⁴ Maries, *Les peuples déportés*, pp. 81-82.
⁵ *Ibid.*, p. 103.

හෙළිදරව් කරයි. වෙනත් විදියකින් කිව්වොත්, හැම නිවාසයකම පවුල් 50 ක් වූහ. මේ පවුල්වල බොහොමයක දරුවන් විශාල සංඛ්‍යාවක් සිටියහ. ඔවුන් නිවාසයේ නිදා ගැනීම මාරුවෙන් මාරුවට කළා යැයි සිතිය හැකියි. අනෙක් අවස්ථාවල දී ඔවුන්ට කර්කශ හේමන්තය එද්දී එළිමහනේ නිදා ගන්නට සිද්ධ වූහ.

කැල්මික්ස් වෙතට පිටමං කර වසරකට වැඩි කාලයක් ගත වූ පසුව, 1944 නොවැම්බර් හි මිකෝයන්ට ලියන ලිපියකින්, “ඉතාමත් අසපහන් සෞඛ්‍ය පහසුකම් යුතු ඉතාමත් දුෂ්කර ජීවන තත්වයන් යටතේ ඔවුන්ව තැබුවා. ඔවුන් බොහෝ දෙනෙකුට යට ඇඳුම්, තිබුණේ නැහැ, සපත්තු තිබුණේ නැහැ, සහ ඇඳුම් තිබුණේ ඉතාමත් අල්පයක් පමණයි,” යැයි බෙරියා විසින් පිළිගත්තේය. වසර දෙකකට පසුව NKVD නායකයන් දෙදෙනෙක් මෙසේ වාර්තා කළහ: “වැඩ කරන්නට ශාරීරිකව සුදුසු කල්මික්ස් අයගෙන් සියයට 30 ක් වැඩ කරන්න අසමත් ඔවුනට සපත්තු නැති නිසා. ඔවුන් මේ දරුණු දේශගුණයට සහ නුහුරු තත්වයන්ට කිසිත් ලෙසකින් හැඩගැසෙන්න අසමත්ව සිටිනවා. එසේම ඔවුනට පරිස්ථානීය භාෂාව ගැන කිසිම දැනුමක් නැහැ. එයින් තවත් කරදර මාලාවකට ඔවුන් මුහුණ දී සිටිනවා.”⁶ ඔවුන්ගේ නිවාස වලින් මුලිනුපුටා දමන ලදුව, කුසගින්නේ, සහ ඉතා දුර්වල ලෙසින් කළමනාකරණය වූ සමූහ ගොවිපොළ වල වැඩ කරමින් සිටි ඔවුන්ට යාන්තමින් හෝ ආහාර සපයා ගැනීමට නොහැකියි. කම්හල්වලට දැමූ විට ඔවුනට කිසිදු පුහුණුවක් ලැබුණේ නැති නිසා මේ පිටමං කරන ලද්දවුන් බහුතරය ඉතා නුසුදුසු ශ්‍රමිකයන් වූහ. “සයිබීරියාවට පිටමං කරන ලද කල්මික්ස් ගේ තත්වය ඉතා බේදනීයයි,” කියා ස්වායත්ත කල්මිකියා ජනරජයේ හිටපු ජනාධිපති, ඩී. පී. පියුර්වීව් (Pyurveev) ස්ථාලිත් වෙත ලියා යැවීය.

ඔවුන්ට ඔවුන්ගේ ගවයන් සියල්ලම අහිමි වූවා. ඔවුන් සයිබීරියාවට පැමිණෙද්දී ඔවුන්ට කිසිවක් නැතිව ආවේ... ඔවුන්ව එවන ලද ප්‍රදේශයේ අලුත් ජීවන තත්වයන්ට ඔවුන් ඉතා දුර්වල ලෙසින් අනුගත වී සිටින්නේ... සාමූහික ගොවිපොළ තුළ සේවය කරන කල්මික්ස් අයට කිසිම දෙයක් ලැබෙන්නේ නැහැ, ගොවිපොළේ මුලින් සිටි ශ්‍රමිකයන්ට පවා කන්න දෙයක් නැතිව ඉන්නේ. කම්හල් වෙතට යවන ලද අයට මේ අලුත් පැවැත්මට හැඩ ගැසීම ඉතා දුෂ්කරයි. ඔවුන්ට නිසි වේතනයක් නොලැබෙන නිසා ඔවුන්ට සාමාන්‍ය ආහාර පවා මිල දී ගන්නට නොහැකියි.⁷

යන්ත්‍ර ඉදිරියේ නිකම් හිටගෙන සිටීම තීන්දු කරන ලද ජීවිතය නිසා, තැනින් තැන සැරිසරන කෘෂිකාර්මික ජනතාවක් වූ කල්මික්ස්, බොහෝ විට ඔවුන්ගේ අල්ප වේතනය දඩ වශයෙන් ආපසු ගැනීමට මුහුණ දුන්හ.

පිටමං කරන ලද්දවුන් අතර මරණ සංඛ්‍යාවේ පරිමාණය කෙසේ වුවාදැයි ගැන අදහසක් ලැබෙන දත්ත ස්වල්පයක් ඇත. 1946 ජනවාරි මාසයේ දී ‘විශේෂ නැවත පදිංචි කරවීමේ පරිපාලනය’ ගණනය කළේ ඊට වසර දෙකකට කළින් පිටමං කරන ලද 92,000 ක් කල්මික්ස් සංඛ්‍යාවෙන් 70,360 ක් පමණක් ජීවතුන් අතර සිටින බවයි. 1944 ජූලි 1 වැනිදා 151,424 ජනතාවක් නියෝජනය කරන ටාටාර් පවුල් 35,750 ක් උස්බෙකිස්තාන් වෙත පැමිණියහ. මාස හයකට පසුව එහි තවත් පවුල් 818 ක් වූවත්, පුද්ගලයන් සිටියේ 16,000 කින් අඩු වූ සංඛ්‍යාවකි. කෝකසස් වෙතින් පිටමං කරන ලද 608,749 ක ජනතාවෙන් 146,892 ක්, නොහොත් 4 න් 1 ක් ආසන්න සංඛ්‍යාවක්, 1948 ඔක්තෝබර් 1 වැනිදා වෙද්දී මිය ගොස් සිටියහ. ඒ කාලය තුළ දී උපන් සිද්ධ වූයේ 28,120 ක් පමණි. ක්‍රයිමියාවෙන් පිටමං කරන ලද 228,392 න්, වසර හතරක් ගෙවෙද්දී, 44,887 ක් මිය ගොස් සිටියහ. එහි දකින්නට තිබුණේ උපන් 6,564 ක් පමණි.⁸ මේ ඉහළ මරණ අනුපාතිකයන් තවත් කැපී පෙනෙන්නට පටන් ගන්නේ පිටමං කරන ලද්දවුන් ගෙන් සියයට 40 ත් සියයට 50 ත් අතර ප්‍රමාණයක් වයස අවුරුදු දාසයට අඩු වූවන් යන පරිසිද්ධිය සලකද්දීය. “ස්වභාවික හේතු නිසා මිය ගියා,” යන්න මෙහි දී සංඛ්‍යාත වල ඉතා කුඩා කොටසක් පමණි. දිවි ගලවා ගන්නට සමත් වූ දරුවන්ට එතරම් අනාගතයක් නොවීය: කසකස්තානය වෙත පිටමං කරන ලද 89,000 ක් දරුවන් ගෙන් 12,000 කට පමණක් වසර හතරක් ගෙවී යද්දී පාසැල් ලැබී තිබිණ. තව දුරටත්, නිල උපදෙස් තරයේ කියා සිටියේ “විශේෂයෙන් අවතැන් වූ ජනතාව”ගේ දරුවන් සඳහා ඇති සියළු පාසැල් පාඩම් තනිකරම රුසියානු භාෂාවෙන් පමණක් කළ යුතු යැයි කියයි.

යුද සමයේ දී කරන ලද නිල පිටමං කිරීම් මේවා පමණක් නොවීය. 1944 මැයි 29 වැනිදා ක්‍රයිමියාවෙන් ටාටාර්වරුන් පිටමං කරන මෙහෙයුම අවසන් වී දින කිහිපයකට පසුව බෙරියා ස්ථාලිත් වෙත මෙසේ ලිවීය: “ක්‍රයිමියාවෙන් බුල්ගාර්, ග්‍රීක්, සහ ආර්මේනියානුවන් පිටමං කර දැමීම යුක්ති සහගත යැයි NKVD ය ද සිතයි.”

⁶ Ibid., p. 66.
⁷ Ibid., pp. 64-65.
⁸ Zemskov, “Gulag,” p. 9

බුල්ගාර් වෙත එල්ල වූ චෝදනා වූයේ “ජර්මන් හමුදාව සඳහා පාන් සහ අනෙකුත් ආහාර භදන්තට ජර්මන් අයට ක්‍රියාශීලීව සහාය දීම” සහ “රතු හමුදාවේ සහ පක්ෂපාතීන්ගේ සොල්දාදුවන් සොයන්නට ජර්මන් හමුදා අධිකාරීන් සමඟ හවුලේ කටයුතු කිරීම” වූහ. “ආක්‍රමණික හමුදා පැමිණි පසු කුඩා කර්මාන්ත පිහිටුවීම; ජර්මන් අධිකාරීන් ග්‍රීක් අයට ව්‍යාපාර කරන්නට ප්‍රවාහන සංවිධානයෙන් සහාය දීම,” යනාදිය ග්‍රීක් අයට චෝදනා එල්ල වූහ. ආර්මේනියන් ජනතාව ඩ්‍රොමෙඩාර් (Dromedar) නැමති විරුද්ධ පැත්තට සහාය සපයන මධ්‍යස්ථානයක් සීමිතරොපොල් හි පිහිටුවාය යන්නට චෝදනා ලැබූහ. ඔවුන්ගේ අරමුණු “ආගමික හා දේශපාලනික පමණක් නොව, කුඩා කර්මාන්ත සහ පෞද්ගලික ව්‍යාපාර සංවර්ධනය,” කිරීම සඳහා ද වූවා යැයි කියැවිණ. බෙරියාගේ මතය අනුව, සංවිධානය විසින් “ආර්මේනියන් හමුදාවක් ස්ථාපිත කරන අදහසින් යුතුව සහ ජර්මන් හමුදා අවශ්‍යතා සඳහා යන දෙකටම අරමුදල් එකතු කරන ලදී.”⁹

දවස් හතරකට පසුව, එනම් 1944 ජූනි 2 වැනිදා, ආරක්ෂාව සඳහා වූ රාජ්‍ය කමිටුවෙන් එන නීතියකට ස්ථාලිත අත්සන් තැබිය. එයින් නියම වූයේ “ක්‍රයිමියන් ටාටාර්වරු පිටුවහල් කිරීම සමඟ බුල්ගාර්, ග්‍රීක්, සහ ආර්මේනියන් යන අනෙකුත් ජර්මන් හවුල්කාරයන් 37,000 ක් ද ඒ සමඟ එකතු විය යුතුයි,” කියායි. අනෙක් පිටමං කණ්ඩායම් සඳහා සංඛ්‍යා තීන්දු කරන ලද අවස්ථාවල දී මෙන්ම, මෙහි දී ද නිවේදනය තුළින් ඒ ඒ “පිළිගැනීමේ ප්‍රදේශය” සඳහා හිතුවමකගේ හැඳෙන කෝටා තීරණය කරන ලදී: කසකස්තානයේ ගුරෙව් (Gurev) ප්‍රදේශයට 7,000 ක්; ස්වරඩොලෙව්ස්ක් ප්‍රාන්තයට 10,000 ක්; උරාල් හි මොලොටොව් ප්‍රාන්තයට 10,000 ක්; කෙමෙරොවෝ ප්‍රාන්තයට 6,000 ක්; බෂිකිරියා (Bashikiria) වෙත 4,000 ක්. එසේම 1944 ජූනි 27 සහ 28 දින “මෙහෙයුම සාර්ථක ලෙසින් මෙහෙයවන ලදී” යැයි ප්‍රකාශ කෙරිණ. ඒ දවස් දෙක ඇතුළත, පිටමං කරන ලද ජනතාව 41,854 ක් විය, එනම්, වාර්තාව උලුප්පා දක්වන පරිදි, “සැලසුම් කළ සංඛ්‍යාවෙන් සියයට 111 ක් විය.”

ක්‍රයිමියාව ජර්මන්, ටාටාර්, බුල්ගාර්, ග්‍රීක්, සහ ආර්මේනියානුවන් වෙතින් ශුද්ධ කරනු ලැබූ පසුව කෝකසස් ප්‍රදේශයන් පිරිසිදු කර දමන්නට NKVD තීරණය කළහ. ජාතික මායිම් ශුද්ධ කරන එයාකාරම වූ පදනමක පූර්ව නියුක්තියෙන් යුතු පදනමකින් මේ මහා විශාල මෙහෙයුම්, 1937-38 වර්ෂ වල දී වරපුරුෂ විරෝධී මෙහෙයුම්වල ස්වභාවික දිගුවක්, වඩා ක්‍රමානුකූලව සිද්ධ වීමක් යැයි පෙනී යයි. 1944 ජූලි 21 වැනිදා, ආරක්ෂාව සඳහා වූ රාජ්‍ය කමිටුවෙන් එන ස්ථාලිත අත්සන් කළ නව නීතියක් නියම කළේ මෙබෙටියන් තුර්කි, කුර්දි, සහ ජෝර්ජියාවේ මායිම්බට ප්‍රදේශ වලින් බෙම්ෂින්ස් ඇතුළත් 86,000 ක පිරිසක් පිටමං කිරීමයි. භූමි ප්‍රදේශයේ කඳුකර ස්වභාවය සහ මේ බොහෝ ජනතාවකගේ තැනින් තැන සැරිසරන දිවි පෙවෙත නිසා, මෑත කාලයක් වෙත තුරු ඔටොමාන් අධිරාජ්‍යයේ කොටසක් හැටියට ඔවුන් සෝවියට් සහ තුර්කි භූමි අතර නිදහසේ ගමන් කරමින් සිටි නිසාත්, පිටමං කිරීමේ සුදානම් සඳහා විශේෂ වූ දීර්ඝ කාලයක් වැය වුණි. මෙහෙයුම් 1944 නොවැම්බර් 15 සිට 25 දක්වා පැවති අතර NKVD විශේෂ බලකායන් 14,000 ක් එය මෙහෙයවන ලදහ. ජර්මන් විරෝධී යුද වැයම සඳහා මිනු පාර්ශවය විසින් සපයන ලද විශාල වෙඩි උණ්ඩ තොග සැපයුමේ ණය-කුලී එකඟවීමේ කොටසක් අනුව ඇමෙරිකාව විසින් සපයන ලද ස්ටුඩබේකර් ට්‍රැක් රථ නව සියයක් මේ පිටමං කිරීම් සඳහා යොදා ගැනිණ.¹⁰

නොවැම්බර් 28 වැනිදා ස්ථාලිත වෙත යවන වාර්තාවකින්, බෙරියා ප්‍රකාශ කළේ දවස් දහයක් ඇතුළත, “විශේෂයෙන්ම දුෂ්කර වූ තත්වයන් යටතේ,” 91,095 ක ජනතාවක් පිටමං කළ බවයි. එයින් සියයට 49 ක්ම වයස දාසයට අඩු වුවත්, මේ සියල්ලන්ම තුර්කි වරපුරුෂයන් යැයි බෙරියාගේ මතය විය. “මේ ප්‍රදේශයේ ජනගහනයෙන් බහුතරයට තුර්කියේ මායිම්බඩ දිස්ත්‍රික්කවල වාසීන් සමඟ පවුල් සබඳතා තියෙනව. ඔවුන් බොහෝ දුරට හොර බඩු ප්‍රවාහනයේ යෙදෙන අය. සංක්‍රමණයට දැඩි නැඹුරුවක් දක්වනව. තුර්කි බුද්ධි අංශයට සහ මායිම් දිගේ සිටින මං පහරන කල්ලිවලට අලුතින් බඳවා ගන්න පුද්ගලයන් සපයනව.” ගුලාග් අංශයේ “ජනතා ප්‍රයාණය” සංඛ්‍යාත වලට අනුව, කසකස්තාන් සහ කිරිගිස්තාන් වෙතට 94,955 කට ආසන්න ජනතාවක් පිටමං කර ඇත. 1948 ජූලි මාසයේ සිට 1944 නොවැම්බර් මාසය දක්වා මෙස්බෙටියන්, කුර්දි, සහ බෙම්ෂින්ස් 19,540 ක් පිටමං කරන ලදී. දළ වශයෙන් එසේ පිටමං කරන ලද ජනතාවගෙන් සියයට 21 ක් පිටමං කිරීමේ හේතුව නිසාම මිය ගියහ. රෙජිමය විසින් දඬුවම් දෙන ලද එවැනි සියළු ජනතාව අතර ඒ වසර හතරේ දී දකින්නට ලැබෙන මරණ අනුපාතිකය සියයට 20-25 විය.¹¹

⁹ Quoted in Bugai, *L. Beria-I. Stalinu*, pp. 153-156.

¹⁰ Maries, *Les peuples déportés*, pp. 107-108.

¹¹ Zemskov, “Gulag,” p. 9.

ජනවාර්ගික නිර්ණායකය මත සිය දහස් ගණනින් පිටමං කරන ලද ජනතාව යුද සමය තුළ දී ඉහළ ගොස් “විශේෂයෙන් අවතැන්” වූ සංඛ්‍යාව දළ වශයෙන් මිලියන 1.2 ක් සිට මිලියන 2.5 ක් දක්වා වැඩි වූහ. යුද්ධයට පෙර මේ “විශේෂයෙන් අවතැන්” වූවන්ගේ වැඩි කොටස හැදුනේ කුලාක්හරණයේ වින්දිතයන් නිසයි. ඒත් යුද්ධය ඇරඹීමත් සමඟ දළ වශයෙන් 936,000 ක් වූ ඔවුන්ගේ සංඛ්‍යාව 1945 මැයි වෙද්දී 622,000 ක් දක්වා අඩු වූහ. සැබැවින්ම, වැඩිහිටි පිරිමි, පවුලේ ගෘහ මූලිකයන් නොවන සහ ඊට කළින් කුලාක් යැයි නිල වශයෙන් පවසා දැමෙන ලද අය, දස දහස් ගණනින් යුද සමයේ දී හමුදාවට බලයෙන් බඳවා ගැනිණ. ඔවුන්ගේ භාර්යාවන් සහ දරුවන් එවිට කළින් තිබූ සමාජ තත්වය යළි ලබාගෙන තව දුරටත් “විශේෂයෙන් අවතැන්” වූවන් යන පවසා නොව නිදහස් පුරවැසියන් ලෙසින් සිටිය හැකියාව ලදහ. එහෙත්, යුද්ධ කාලයේ පැවති තත්වයන් නිසා, අලුතින් නිදහස ලැබුවත්, ප්‍රායෝගිකව ඔවුන්ගේ සියළු බඩු බාහිරාදිය සහ ඔවුන්ගේ නිවාස පවා රජයට පවරාගෙන තිබුණ බැවින් ඒ වෙද්දී ඔවුන්ට නිර්දේශිතව තිබුණ වාසස්ථාන හැර දා යන්නට ලැබුනේ කලාතුරකිනි.¹²

ගුලාග් හි දිවි ගලවා ගැනීමේ තත්වයන් ඉතාමත් දුෂ්කර වූයේ 1941-1944 කාලයේ දී ය. සාගතය, වසංගත, පමණ ඉක්මවා රඳවා තිබීමෙන් ඇති වූ තදබඳය, සහ අමානුෂීය ලෙසින් ප්‍රයෝජනයට ගැනීම යනාදිය සේවියට ශ්‍රම කඳවුරු සිරකරුවන්ට (zeks) අමතර වශයෙන් මුහුණ දෙන්නට වූ ගැහැට වූහ. ඔවුන් කොහොමටත් අසාමාන්‍ය කර්කඟ තත්වයන් යටතේ ශ්‍රමය සැපයූ අයයි. එසේම “සිරකරුවන් අතර ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී සංවිධාන” හෙළිදරව් කරනු පිණිස යොදවා සිටි හමුදා ඔත්තු සපයන්නන්ගේ නීති සුපරීක්ෂාවට ලක්ව දිගින් දිගටම දුක් විඳිමින් සිටි අයයි.

ජර්මන් හමුදා සීඝ්‍ර ලෙසින් ඉදිරියට එන්න සමත්වීම නිසා යුද්ධයේ පළමු මාස කිහිපයේ දී NKVD යට සිරබන්ධනාගාර, ශ්‍රම ජනපද, සහ රැඳවුම් කඳවුරු ගණනාවක ජනතාව ඉවත් කරන්නට සිද්ධ විය. නැත්නම් ඒ අය හතරන්ගේ අතට පත්වන නිසයි. 1941 ජූලි මාසයේ සිට දෙසැම්බර් දක්වා ජනපද 210 ක්, සිරබන්ධනාගාර 135 ක්, රැඳවුම් කඳවුරු 27 ක්, ඒවායේ සිටි සිරකරුවන් 750,000 ක් සමඟ නැගෙනහිරට ගෙන යන ලදී. ගුලාග් ප්‍රධානියා වූ ඉවාන් නැසෙඩ්කින් (Ivan Nasedkin) “මහා දේශප්‍රේමී යුද්ධයේ ගුලාග් කටයුතු” සම්පිණ්ඩනය කරමින්, “මුළුමනින් ගත්තම, කඳවුරු වලින් ජනතාව ඉවත් කිරීමේ කටයුත්ත ඉතා හොඳින් සංවිධානය කර තිබුණ,” යැයි කියා සිටියේය. ඊට තවත් එකතු කරමින් ඔහු මෙසේ ද කීවේය, “ප්‍රවාහන පහසුකම් හිඟය නිසා, බොහෝ සිරකරුවන් ඉවත් කළේ පසින් ගමන් කරවන විදියෙන්, සමහර විට සැතපුම් 600 ක් ඉක්මවා යන දුරකට.”¹³ සිරකරුවන් ඔවුන්ගේ ගමනාන්ත කරා පිවිසියේ කුමන තත්වයකින්දැයි කියා අයෙකුට සිතාගත හැකියි. කඳවුරකින් සිරකරුවන් ඉවත් කරන්නට තරම් කාලයක් නැති වූ විටෙක දී, එවැනි තත්වයන් යුද්ධයේ මුල් සති කිහිපයේ දී පැවතිණ, සරලවම සිරකරුවන්ට වෙඩි තබා මරා දැමුණි. මෙය විශේෂයෙන්ම බටහිර යුක්රේනයේ පැවති තත්වයයි. 1941 ජූනි අග දී NKVD විසින් ලිව්ව් (Lviv) හි දී සිරකරුවන් 10,000 ක් සමුල ඝාතනය කළහ. ලට්ස්ක් සිරබන්ධනාගාරයේ 1,200 ක සිරකරුවන් ද, ස්ටැනිස්ලවොව් (Stanislwov) හි 1,500 ක් ද, ඩුබ්නො (Dubno) හි 500 ක් ද වශයෙන් එසේ සිරකරුවන් ඝාතනය කළහ. ජර්මානුවන් පැමිණෙද්දී ඔවුන් ලිව්ව්, සයිටොමීර් (Zhytomyr), සහ ව්නිට්සා (Vynnytsa) පළාත්වල සාමූහික මිනිවළවල් දුසිම් ගණනක් සොයා ගත්හ. “යුදෙව්-බොල්ෂෙ වික්” දුෂ්ටත්වයන් යන බොරුව යොදා ගනිමින් නාටිසි සොන්ඩකොමාන්ඩෝස් (Sonderkommandos) ඔවුන්ගේ වා රස පැමිණි කළ වහාම යුදෙව්වන් දස දහස් ගණනින් සමුල ඝාතනය කළහ.

1941-1944 වර්ෂ සඳහා පවතින ගුලාග් පරිපාලන වාර්තා සියල්ලේම දැක්වෙන්නේ යුද්ධය කාලයේ දී කඳවුරු වල ජීවන තත්වයන් කොතරම් භයානක ලෙසින් පරිහානියට පත් වූවාද යන්නයි.¹⁴ පමණට වැඩි සංඛ්‍යාවක් රැඳවීම නිසා ඇති වූ තදබඳය තිබී කඳවුරු තුළ සෑම සිරකරුවෙක් සඳහාම පැවති වර්ග මීටර් 1.5 ක ඉඩ ප්‍රමාණය 0.7 ක් වෙත පහළ වැටිණ. ඇඳත් යනු කඳවුරු තුළ විශේෂ තත්වයන් හිමි වූ ශ්‍රමිකයන්ට වෙන් කර තිබුණු සුබෝපහෝගීත්වයක් වූ බැවින්, සිරකරුවන් ලැලි මත වාරයෙන් වාරයට නිදා ගන්නා යැයි සිතන්නට පුළුවනි. සාමාන්‍ය දිනපතා කැලරි ප්‍රමාණය යුද්ධයට පෙර තිබූ මට්ටම් වලට වඩා සියයට 65 කින් පහත වැටිණ. සාගතය පුළුල්ව පැතිර ගියේය. 1942 දී ටයිෆය් උණ සහ කොළරාව කඳවුරු පුරා පැතිර ගියහ. නිල දත්ත වලට අනුව

¹² V. N. Zemskov, “Kulatskaya ssylka nakanune i v gody Velikoi Oteschestvennoi voiny” (The kulak deportations on the eve of and during Great Patriotic War), *Sotsiologichskie issledovaniya*, no. 2 (1992), 3-26.
¹³ GARF, 9414/1/330/56-62.
¹⁴ Nicolas Werth and Gael Moullec, *Rapports secrets soviétiques, 1921-1991; La société russe dans les documents confidentiels* (Paris: Gallimard, 1994), pp. 379-391; Edwin Bacon, *The Gulag at War: Stalin's Forced Labor System in the Light of the Archives* (Basingstoke: Macmillan in Association with the Centre for Russian and East European Studies, University of Birmingham, 1994).

19,000 ක සිරකරුවන් සෑම වසරක දී ම ඒ වසංගත නිසා මිය ගියහ. 1941 දී ශ්‍රම කඳවුරු තුළ පමණක් 101,000 කට ආසන්න මරණ සිදු වූහ. එයට බලාත්කාරයෙන් වැඩ ගත් ශ්‍රම ජනපද ඇතුළත් නැත. ඒ අනුව වාර්ෂික මරණ අනුපාතිකය සියයට 8 ක් වෙත ළඟාවෙමින් පැවතිණ. 1942 දී ගුලාග් පරිපාලනය විසින් මරණ 249,000 ක් (සියයට 18 ක මරණ මට්ටමක්), සහ 1943 දී මරණ 167,000 ක් (සියයට 17 ක මරණ මට්ටමක්), ලියාපදිංචි කර ඇත.¹⁵ මෙයට සිරකරුවන්ට වෙඩි තබා මරා දැමීම, සහ බලාත්කාරයෙන් වැඩ ගත් ශ්‍රම ජනපදවල සිදුවූ මරණ ඇතුළත් කළහොත්, එවිට 1941-43 අතර දී පමණක් ගුලාග් වල මරණ 600,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් සිද්ධ වූවා යැයි දළ වශයෙන් ගණනය කළ හැකියි. දිවි ගලවා ගන්නට සමත් වූවන්ද සිටියේ ඉතාමත් බේදනීය තත්වයකයි. පරිපාලනයේ දත්ත වලටම අනුව, සියළු සිරකරුවන්ගෙන් සියයට 19 ක් පමණක් බර ශාරීරික ශ්‍රමය සඳහා, සියයට 17 ක් මධ්‍යස්ථ ශාරීරික ශ්‍රමය සහා, සහ සියයට 64 ක් “සැහැල්ලු වැඩ” සඳහා —එනම් ඔවුන් රෝගීව සිටියහ— සුදුසු යැයි කියැවුණි.

1941 නොවැම්බර් 2 දිනය දරන, සිබීලැග් කඳවුරේ තත්වය ගැන ගුලාග් පරිපාලනයේ මෙහෙයුම් අංශයේ ප්‍රධාන සහකරුවා වෙතින් යැවෙන වාර්තාවකින් උපුටා ගත් කොටසක් පහතින් දැක්වේ.

නොවොසිබිර්ස්ක් NKVD හි මෙහෙයුම් අංශය වෙතින් ලැබුණු තොරතුරු වලට අනුව, සිබීලැග් හි අඛ්ලුර්ස්ක් (Akhkursk), කුස්නෙට්ස්ක්, සහ නොවොසිබිර්ස්ක් යන අංශ වල ඉතා තියුණු මරණ අනුපාතික ඉහළ යෑමක් සිද්ධ වී ඇත...

මේ ඉහළ යෑමට හේතු වශයෙන්, එසේම ඉහළ යමින් පවතින වාර්තා කර ඇති බෝවෙන රෝගීන්ගේ සංඛ්‍යාවට ද හේතුව, කිසිදු සැකයක් නැතිව, නීති ලෙසින් ආහාර නැතිවීම නිසා සහ කර්කශ වැඩකරන තත්වයන් නිසා, පුළුල්ව පැතිර ඇති ඌන පෝෂිත තත්වයෙන් හදවත දැඩි පීඩාවකට පත්කර තිබීමයි.

සිරකරුවන්ට වෛද්‍ය අවධානයක් නොලැබීම, ඔවුන් කරන වැඩවල දුෂ්කරත්වය, දීර්ඝ වැඩ දවස, ප්‍රමාණවත් පෝෂණයක් නොමැතිකම, යන සියල්ල දිනපතා මරණ මට්ටම් තියුණු ලෙසින් ඉහළ යාමට උදව් කරයි...

මන්දපෝෂණය, ඌන පෝෂණය, සහ පුළුල්ව පැතිර ඇති වසංගත නිසා විවිධ තෝරා බෙදා හරින මධ්‍යස්ථාන වලින් කඳවුර වෙත එවන ලද සිරකරුවන් අතරෙන් ද මරණ ගණනාවක් වාර්තා කෙරිණ. 1941 ඔක්තෝබර් 8 වැනිදා මැරින්ස්කොයි (Marinskoe) හි නොවොසිබිර්ස්ක් තෝරා බෙදා හරින මධ්‍යස්ථානයෙන් එවන ලද සිරකරුවන් 539 න් සියයට 30 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් ඉතාමත් දැඩි ලෙසකින් බරින් අඩු වූහ, සහ ඔවුන් උකුණන් ගෙන් පිරී සිටියහ. සිරකරුවන් සමඟ මළසිරුරු භයක් ද ගෙනෙන ලදී.¹⁶ ඔක්තෝබර් 8-9 රාත්‍රියේ තවත් පස් දෙනෙක් මිය ගියහ. තවත් මුර රැකවල් ඇතිව ගෙනෙන ලද කණ්ඩායමක් එම මැරින්ස්කොයි අංශයේම තෝරා බෙදා හරින මධ්‍යස්ථානයෙන් සැප්තැම්බර් 20 වැනිදා පැමිණියේය. සියළු සිරකරුවන් උකුණන්ගෙන් පිරී සිටියහ. ඔවුන් අතර සැලකිය යුතු ප්‍රමාණයකට යට ඇඳුම් නොතිබිණ...

මෑතක දී, සිබීලැග් කඳවුරේ, සිරකරුවන් වෙතින් හැදෑන වෛද්‍ය සේවකයන් අතර කඩාකප්පල්කාරී ක්‍රියා බොහොමයක් දකින්නට ලැබිණ. ටයිගින්ස්ක් (Taiginsk) අංශයේ සිටි ඇසර් (Azher) කඳවුරේ 58 වගන්තියේ 10 වැනි කොටස අනුව දඬුවම් ලැබී තිබුණු එක සහායකයෙක්,¹⁷ නිෂ්පාදනය කඩාකප්පල් කිරීම සඳහා සිරකරුවන් කණ්ඩායමක් සංවිධානය කර තිබුණි.¹⁸ රෝගී වූ ශ්‍රමිකයන්ව ශාරීරිකව වැඩිම බර දඬුවම් සහිත ශ්‍රම ස්ථාන වලට යවන ඒ කණ්ඩායමේ සාමාජිකයන්ට උවමනා වූයේ ඔවුන්ව නිරෝගී කිරීමට නොව මේ නිසා කඳවුරේ නිෂ්පාදනය අඩු වී යාමෙන් ඉලක්ක වලට ළඟාවීම වළක්වීමයි.

¹⁵ Zemskov, “Gulag,” pp. 14-15.

¹⁶ The passage is underlined in pencil, and in the margin is written: “Why were they also brought to the destination?”

¹⁷ Section 10 of Article 58, which punished all “counterrevolutionary crimes,” referred to “propaganda or incitement calling for destruction or the weakening of the Soviet regime.” In cases of “group propaganda,” which were extremely common, punishments ranged from three years’ imprisonment to the death sentence.

¹⁸ Another passage underlined in pencil, with a note in the margin: “These people must be tried again, or sent before the OS” (the NKVD Special Board, an extrajudicial body whose task was to deal with “counterrevolutionary crimes”).

ගුලාග් පරිපාලනයේ මෙහෙයුම් අංශයේ ප්‍රධාන සහකාර, ආරක්ෂක බලකායේ කැප්ටන්, කොගෙන්මන් (Kogenman).

මෙවැනි “සිරකරුවන් මුහුණ දෙන දැඩි සෞඛ්‍ය ගැටළු,” යන ගුලාග් වකුකාරියෙන්ම කියවෙන්නේ, ඒවා නිසා, බොහෝ විට ඔවුන් වෙහෙස වී ඇද වැටෙන තුරු, සිරකරුවන් වෙත තවත් වැඩි පීඩනයක් පැවරීමෙන් අධිකාරීන්ට වැළැක්වුණේ නැත. “1941 සිට 1944 දක්වා,” ගුලාග් ප්‍රධානියා ඔහුගේ වාර්තාවේ ලියූ පරිදි, “එක දවසක ශ්‍රමයේ සාමාන්‍ය අගය රුබල් 9.5 සිට රුබල් 21 දක්වා ඉහළ ගියේය.” හමුදාවට බලාත්කාරයෙන් බඳවා ගන්නා ලද ශ්‍රම බලය වෙනුවට යොදා ගැනීම සඳහා යුද අවි නිපදවන කම්හල් වෙත සිය දහස් ගණනින් සිරකරුවන් බලාත්කාරයෙන් යොදවන ලදී. යුද ආර්ථිකය තුළ ගුලාග් භූමිකාව ඉතාමත් වැදගත් ලෙසින් කැපී පෙනුණි. දණ්ඩන පරිපාලනයේ ඇස්තමේන්තු වලට අනුව, සිරකරුවන්ගේ ශ්‍රම බලය යනු විශේෂයෙන්ම වානේ සහ පතල් ඇතුළත්, යුද ආයුධ කර්මාන්තයේ සමහර ප්‍රධාන අංශයන්හි සියළු නිෂ්පාදනයෙන් කාලකට ආසන්න සංඛ්‍යාවක් නිෂ්පාදනය කළේ සිරකරුවන්ගේ ශ්‍රම බලයෙනි.¹⁹

“සමාජවාදී අරමුණ වෙනුවෙන් දැඩි සේ කැපව සිටි,” සියයට 95 ක සිරකරුවන්ගේ “දැඩි දේශප්‍රේමී හැදියාව,” තිබුණද, ඔවුන් වෙත එල්ල වූ පීඩනය, විශේෂයෙන්ම දේශපාලනික සිරකරුවන් වෙත, පෙර ලෙසින්ම තිබූ වූයේය. 1941 ජූනි 22 වැනිදා මධ්‍යම කමිටුවෙන් නිවේදනය කළ නීතියක ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන්, එකදු “58” ක් හෝ (දණ්ඩ නීති සංග්‍රහයේ 58 වගන්තියේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙසින් සිර දඬුවම් හිමි වූ) යුද්ධයේ අවසානයට පෙර නිදහස් කිරීම තහනම් විය. ඒ, ඒ පුද්ගලයා දැනටමත් ඔහුගේ මුළු සිර දඬුවම් කාලය සම්පූර්ණ කර ඇති වුවත්. දේශපාලන අපරාධ (ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී පක්ෂයකට අයිති වීම, නැත්නම් දක්ෂිණාංශ වීම හෝ ට්‍රොට්ස්කිවාදී සංවිධානයක වීම), එසේත් නැත්නම් වරපුරුෂ සේවය, දේශප්‍රේමය, හෝ ත්‍රස්තවාදය යනාදියට දඬුවම් ලද සිරකරුවන්ට රැඳවා තිබුණේ උත්තරධ්‍රැව සහ කොලිමා ප්‍රදේශය වැනි කාලගුණය වඩාත්ම දරුණු ප්‍රදේශවල පිහිටි දැඩි මුර ඇති විශේෂ කඳවුරු වලයි. එවැනි කඳවුරු වල වාර්ෂික මරණ අනුපාතිකය බොහෝ විට සියයට 30 දක්වා වැඩිවුණි. 1943 අප්‍රේල් 22 වැනිදා නීතියෙන් පසුව, විශේෂයෙන්ම දඬුවම් ලැබෙන කඳවුරු විවෘත කරන ලදී. සිරකරුවන් වෙතින් ප්‍රයෝජනය ගත් ආකාරය එහිදී ඔවුන්ගේ දිවි ගලවා ගැනීම ඉතාමත්ම අයහපත් විදියකින් සිද්ධ වෙන ලද ඒ තැන් අනතුරුව මරණය කඳවුරු බවට හැරිණ. කොලිමා සහ වොර්කුටා ප්‍රදේශයන්හි බහුතරව පිහිටුවා තිබුණ රන්, ගල් අඟුරු, ඊයම්, සහ රේඩියම් පතල් තුල විෂ පරිසර තත්වයන් යටතේ පැය 12 ක් සේවය කිරීම මරණ දඬුවමක් හා සමාන වූයේය.²⁰

1941 ජූලි සිට 1944 ජූලි දක්වා කඳවුරු තුළ වූ විශේෂ උසාවි සිරකරුවන් 148,000 ක් වෙත නව දඬුවම් පැනවූහ. එයින් 10,858 ක් වෙඩි තබා මරා දැමූහ: 208 ක් වරපුරුෂයන් යැයි ද, 4,307 ක් රජය පෙරළන සහ ත්‍රස්තවාදී කටයුතු කළ යැයි ද, සහ 6,016 ක් කඳවුරු තුළ උද්ඝෝෂණයක් හෝ කැරැල්ලක් සංවිධානය කළ යැයි ද, කියැවුණි. NKVD දත්ත වලට අනුව, යුද්ධය කාලයේ දී ගුලාග් තුළ “සිරකරුවන්ගේ සංවිධාන” 603 ක් තුරන් කර දමන ලදී.²¹ මේ දත්ත පෙන්වීම ඔවුන් නිසි පරිද්දෙන් සුපරීක්ෂාකාරීව සිටිය යැයි කියන්නට දක්වන ලද්දක් විය හැකි වුවත්, —කඳවුර මුර කරන ලද විශේෂ බලකායේ බොහෝ භටයන් වෙත පිටමං කිරීමේ කටයුතු යනාදී අනෙක් රාජකාරි ද පැවරී තිබුණි,— ප්‍රථම වරට සාමූහික ලෙසින් පැන යාමක් සහ ප්‍රථම වරට ඇතුළත මහා පරිමාණ කැරලි ඇතිවීමත්, යුද්ධය පැවති සමයේ කඳවුරු අත්දකින ලදැයි සැකයක් නැත.

සැබැවින්ම යුද කාලය තුළ දී කඳවුරු වල ජනගහනය මහත් ලෙසින් වෙනස් වූහ. 1941 ජූලි 12 වැනිදා නීතියෙන් පසුව, අධිකාරීන් විසින්ම පිළිගත් පරිදි, “අයුක්ති සහගත ලෙසින් සේවයට වාර්තා නොකිරීම, නැත්නම් සුළු හොරකම් වැනි නොවැදගත් අපරාධ” සඳහා දඬුවම් ලැබ සිටි සිරකරුවන් 577,000 කට වැඩි පිරිසක් නිදහස් කර වහාම රතු හමුදාවට එකතු කරන ලදී. යුද කාලයේ දී සිරකරුවන් 1,068,000 ක් ගුලාග් සිට යුද පෙරමුණට කෙළින්ම යවන ලදී. එයට මුළු සිර දඬුවම් කාලය සම්පූර්ණ කරන ලද අයද ඇතුළත් වෙති.²² 1941-1943 දී ගුලාග් තුළ මිය ගිය දළ වශයෙන් 600,000 සංඛ්‍යාවට ඇතුළත් වනුයේ කඳවුරු තුළ වූ කර්කශ තත්වයන්ට ඉතාමත් අඩුවෙන් හැඩගැසුණ දුර්වලම සිරකරුවන් වූහ. කඳවුරු සහ ජනපද වෙතින් සිරකරුවන් බොහොමයක් ඉවත්

¹⁹ Bacon, *The Gulag at War*
²⁰ J. Rossi, *Spravochnik po Gulag* (The Gulag handbook) (Moscow: “Prosvet,” 1991); see the articles on special camps and convict prisons.
²¹ GARF, 9414\1\68\1-61, quoted in *Istoricheskii arkhiv*, no. 3 (1994), 61-86.
²² GARF, 9414\1\330\56-62.

කරද්දී, සුළු වැරදි වලට සිර දඬුවම් නියම වූ අය, ශාරීරිකව ශක්තිමත් සහ මුරණ්ඩු මදාවියත්, ඔවුන් දේශපාලන සිරකරුවන් වුවා හෝ සාමාන්‍ය අපරාධකාරයන් වුවා හෝ එහි රැඳී සිටි ජීවිත ගලවා ගන්නට ද සමත් වූහ. 58 වගන්තියේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට දීර්ඝ කාලීන සිර දඬුවම් (වසර අටක් හෝ ඊට වැඩි) නියම වූ කොටස සියළු සිරකරුවන්ගෙන් සියයට 27 සිට 43 දක්වා ඉහළ ගියේය. මේ නිසා සිරගෙවල් ජනගහනයේ පෙනුමේ හටගත් වෙනස, ගුලාග් තවත් විශාල ලෙසින් වර්ධනය වෙද්දී, 1944 සහ 1945 වසර තුළ දී පැහැදිලි ලෙසින් කැපී පෙනෙන්නට පටන් ගති. 1944 ජනවාරි සිට 1945 ජනවාරි දක්වා කාලයේ ගුලාග් සිරගෙවල් තුළ ජනගහනය සියයට 45 කට වඩා වැඩි වූයේය.

U.S.S.R. හි 1945 වසර යනු විනාශයට පත් වූ ඒත් ජයග්‍රාහී රටක් හැටියට හොඳින් සිහි කරන්නයි. ග්‍රන්ඝුවා ගුරෙට්ටි වරක් ලියූ පරිදි: “1945 දී, U.S.S.R. මහා කීර්තීමත් දේශයක් හැටියට නව මිනිසාගේ ගැලවුම්කාර දැක්මට අසිරිමත් භෞතික බලයක් එකතු කළේය.” කිසිවෙකුටත් සිහි නොවන, නැතිනම් කිසිවෙකුත් විසින් සිහි කරන්නට අකමැති, අනෙක—හොඳින් සඟවන ලද්ද—කතන්දරයේ අනෙක් පැත්තයි. ගුලාග් පුරාලේඛන පෙන්වන පරිදි, ජයග්‍රහණයේ වසර, සෝවියට් වධහිංසා වලින් යුතු රැඳවුම් කඳවුරු ක්‍රමයේ උච්චතම අවස්ථාව ද වූයේය. සෙසු ලෝකයා සමඟ සාමය පිහිටුවා ගත් පසුව ඇතුළත අරගල නොනවැතී සිද්ධ වෙමින් පැවතිණ. වසර හතරක යුද්ධයෙන් බැට කෑ සමාජය වෙත එල්ල වූ රාජ්‍ය පාලනය එහි දී යාන්තමින් හෝ ලිහිල් වූයේ නැත. ඊට පටහැනිව, 1945 වසර, බටහිර වෙත ඉදිරියට යන්නට සමත් වූ සෝවියට් යුනියනය සහ රතු හමුදා විසින් ප්‍රදේශයන් නැවතත් අධිවාසයට පත් කරගත්, සහ ක්‍රමයෙන් පැන යන්නට සමත් වූ මිලියන ගණනක සෝවියට් වැසියන්ව නැවතත් සම්පූර්ණයෙන්ම යටත් කරගන්නට බලය යොදා ගත්තා වූ වසර වූයේය.

1939-40 කාලයේ ඇඳා ගත් භූමි ප්‍රදේශයන් —බාල්ටික් දේශ, බටහිර බොලොරුසියා, මොල්ඩේවියා, සහ බටහිර යුක්රේනය— යුද්ධ කාලයේ සෝවියට් පාලනයෙන් නිදහස්ව තිබූ භූමි ප්‍රදේශයන් සෝවියට්කරණයේ දෙවැනි ක්‍රියාවලිය තුළින් නතු කරගන්නා බලාත්කාරයට හසු වූහ. සෝවියට් දේශයට එරෙහිව විරෝධතා ජාතිකවාදී විරුද්ධ පක්ෂ ව්‍යාපාර වලින් තැන තැනින් හට ගැනිණ. එයින් අවිගත් අරගල, හිංසනය, සහ මර්දනය යනාදියේ අලුත් වක්‍රයක් ඇරඹිණ. බාල්ටික් දේශ සහ බටහිර යුක්රේනය තුළ ඇඳා ගැනීමට ප්‍රතිරෝධය දැක්වීම විශේෂයෙන්ම දරුණු ලෙසින් දිග හැරුණි.

1939 සැප්තැම්බර් සිට 1941 ජූනි දක්වා සිද්ධ බටහිර යුක්රේනයේ ප්‍රථම අධිවාසය නිසා හටගෙන තිබුණේ තරමකට බලවත් අවිගත් ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයකි. එය යුක්රේන ජාතිකවාදීන්ගේ සංවිධානය, OUN නමින් විය. මෙම සංවිධානයේ සාමාජිකයන් අනතුරුව කොමියුනිස්ට්වාදීන් සහ යුදෙව්වන් සමඟ සටන් වැදීම පිණිස SS විශේෂ බලකායන් හැටියට හමුදාවට ඇතුළු වූහ. 1944 ජූලි මාසයේ දී රතු හමුදාව පැමිණි විට, OUN විසින් ‘යුක්රේනයේ නිදහස උදෙසා වූ සුප්‍රීම් කවුන්සිලය’ පිහිටුවාගෙන තිබුණි. OUN හි ප්‍රධානියා වූයේ රෝමන් ශුකොවිච් (Roman Shukhovich) එවිට යුක්රේන විප්ලවීය හමුදාවේ, UPA හි අණ දෙනා බවට පත්විය. යුක්රේන මූලාශ්‍ර වලට අනුව, 1944 සිසිරයේ දී UPA හි සාමාජිකයන් 20,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් සිටියහ. OUN සහ UPA හි සොල්දාදුවන්ගේ පවුල්වල සියළු සාමාජිකයන් අත් අඩංගුවට ගෙන ක්‍රැස්නොයාර්ස්ක් (Krasnoyarsk) ප්‍රදේශයට පිටමං කරන්න යැයි නියම කරන ආඥාවක් 1944 මාර්තු 31 වැනිදා බෙරියා අත්සන් කරන ලදී. 1944 පෙබරවාරියේ සිට ඔක්තෝබර් දක්වා සිවිල් වැසියන් (බහුතර වශයෙන් කාන්තාවන්, දරුවන් හා වයසක පිරිමි) 100,300 ක් බෙරියාගේ නියමය යටතේ පිටමං කරන ලදී. ඒ කාලයේ දී සිරකරුවන් හැටියට ගත් සොල්දාදුවන් 37,000 ගැන කිව්වොත්, ඒ සියල්ලන්වම ගුලාග් වෙතට යැවිණ. 1944 නොවැම්බර් මාසයේ දී යුක්රේන යුනිට් පල්ලියේ (Uniate Church of Ukraine) ප්‍රධාන බිෂොප්වරයා වූ රදගුරු අන්ද්‍රේ ශ්චෙප්ට්ට්ස්කි (Shchepytysky) ගේ අභාවයෙන් පසුව සෝවියට් අධිකාරීන් ඒ ආගමික සමුච්චය සත්‍යලබ්ධික පල්ලිය (Orthodox Church) හා එකතු කරවීය.

සෝවියට්කරණයට එරෙහි සියල්ලන්වම මුලිනුපුටා දමන්නට NKVD විසින් ඉලක්ක කළේ පාසැල් අධ්‍යාපනයයි. බටහිර යුක්රේනය, “බුර්ජුවාසි” පෝලන්තයේ කොටසක්ව තිබිය දී පාසැල් ගිය සියළු දරුවන්ගේ පෙළපොත් පිරා බලා ඔවුන් නිරෝධායන මෙහෙයුමක් හැටියට අත් අඩංගුවට ගත යුතු ජනතාවගේ ලැයිස්තු හැඳුන. මේ ලැයිස්තුවල උඩින්ම තිබුණේ වඩාත්ම දක්ෂ වූ සිසු සිසුවියන්ගේ නම් වූහ. ඒ අය “සෝවියට් ක්‍රමයට හතුරන් විය හැකි,” අය යැයි ඔවුන් තීන්දු කර තිබිණ. බෙරියාගේ එක් සහායකයෙක් වන කොබුලොව් ඉදිරිපත් කරන වාර්තාවකට අනුව, 1944 සැප්තැම්බර් සිට 1945 මාර්තු දක්වා, බටහිර බෙලොරුසියාවේ, “සෝවියට් රෙජිමයට හතුරු කාරයක් පිරි ඇති,” යැයි සලකන ලද තවත් ප්‍රදේශයකින් “හමුදාවෙන් පැන ගිය,” සහ “හවුල්කාරයන්” යැයි හඳුන්වමින් 100,000 කට වැඩි පිරිසක් අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී. 1945 ජනවාරි 1 සිට මාර්තු 15 දක්වා කාලය තුළ ලිතුවේනියාවේ ජනවාර්ගික ශුද්ධ කිරීම් මෙහෙයුම් 2,257 ක් වූවා යැයි පවතින සුළු දත්ත ප්‍රමාණයේ දැක්වේ.

මේ මෙහෙයුම් ගැන තවත් සැලකිය යුතු මරණ සංඛ්‍යාවක් එන්නේ “මං පහරන්නන්” 6,000 ක් මරණයට පත් කිරීම සහ “මං පහරන්නන්, හමුදාවෙන් පැන ගියවුන්, සහ ජාතිකවාදී කණ්ඩායම්වල සාමාජිකයන්,” යනුවෙන් 75,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් අත් අඩංගුවට ගැනීමයි. 1945 දී “සමාජමය පිටස්තර කාරකයන්, මං පහරන්නන්, සහ ජාතිකවාදීන් යන පවුල්වල සාමාජිකයන්” 38,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් ලිතුවේනියාවෙන් පිටමං කර යවා ඇත. 1944- 1946 දී මේ ප්‍රදේශ වලින් සමානුපාතිකව සිරගත කරන ලද ජනතාව යුක්රේනයේ සියයට 140 ක් ද, සහ බාල්ටික් දේශ වල සියයට 420 ක් ලෙසින් ද වැඩි වූහ. 1946 අවසානය වෙද්දී, යුක්රේනියානුවන් සියයට 23 ක් ද, බාල්ටික් ජාතිකයන් සියයට 6 ක් ද කඳවුරුවල ජනගහනය අතර සිටියහ. ඉතින් ඔවුන් එහි සිටි සෙසු සෝවියට් ජනගහනයට වඩා වැඩියෙන් සිරකරුවන් අතර නියෝජනය වූහ.

1945 දී ගුලාග් වර්ධනය වීම, දහස් ගණනක් සිරකරුවන් “පාලන සහ පෙරවුම් කඳවුරු” වෙතින් පැහැදිලි කරන හැකියි. ගුලාග් ශ්‍රම කඳවුරු සමඟ සාමාන්තරව 1941 දී මේ කඳවුරු පිහිටුවා තිබුණි. හතුරු යුද සිරකරුවන්ගේ කඳවුරු වෙතින් පළා යන්නට සමත් වූ හෝ නැත්නම් සෝවියට් යුද සිරකරුවන් රඳවා තබන අරමුණින් ඒවා ඉදි කර තිබිණ. සෝවියට් ක්‍රමයට පිටතින් සිටීම නිසා ඔවුන් සියල්ලන්වම එක්කෝ වරපුරුෂයන් විය හැකි අය නැත්නම් අඩුම ගණනේ එයට පාත්‍ර විය හැකි අය හැටියට සැකයට ලක් වූහ. හතුරන් විසින් කළින් අධිවාසයේ සිටින ලද භූමි ප්‍රදේශ වලින් හමුදාවට බඳවාගත හැකි වයසේ පිරිමි, ජ්‍යෙෂ්ඨ නිලධාරීන් (*starosti*) ද, එසේම අධිවාසී කාලය තුළ දී කුමන හෝ නිල තනතුරක් දරන ලද —එය කොතරම් සුළු වුවත්— අනෙක් සියල්ලන්වම ද, කඳවුරු වල සිරගත කරන ලදහ. 1942 ජනවාරියේ සිට 1944 ඔක්තෝබර් දක්වා 421,000 ක වැඩි ජනතාවක්, නිල දත්ත අනුව, පාලන සහ පෙරවුම් කඳවුරු තුළින් එහා මෙහා යවන ලදහ.²³

බටහිර වෙත රතු හමුදාව ඉදිරිගමන් කළ පසු සහ ජර්මානුවන් යටතේ වසර දෙක තුනක් තිබී භූමි ප්‍රදේශයන් යළි අත්පත් කරගත් පසුව, සෝවියට් යුද සිරකරුවන් නිදහස් කිරීම, සහ ශ්‍රම කඳවුරු වල රඳවා සිටි අය, සහ හමුදා සහ සිවිල් සෝවියට් පුරවැසියන් දෙකොට්ටාශයම ආපසු ඔවුන්ගේ නිවහන් වෙත යැවීමත් හදිසි කටයුත්තක් විය. 1944 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී සෝවියට් රජය ‘ආපසු යවන කටයුතු සඳහා දෙපාර්තමේන්තුවක්’ පිහිටුවන ලදී. එහි ප්‍රධානියා වූයේ ජනරාල් ෆිලිප් ගොලිකොව් (*Filip Golikov*) නැමැත්තායි. 1944 නොවැම්බර් 11 වැනි දින පුවත්පත්වල පළ කරන ලද සම්මුඛ සාකච්ඡාවක් අනුව, “නාට්සි වහල් බවට ඇදගෙන ගිය දරුවන්ගේ ඉරණම ගැන සෝවියට් රෙජිමය ඉතා සැලකිල්ලක් දක්වයි. ඒ අයට පීතෘභූමියේ අවංක දරුවන් හැටියට ආපසු නිවහනට ගෞරවයෙන් බාරගනු ලබයි. නාට්සි ත්‍රස්ත තර්ජනය හමුවේ U.S.S.R. හි වාසියට එරෙහි කටයුතු කළ සෝවියට් පුරවැසියන්ට පවා, ඔවුන් ආපසු පැමිණි පසුව ඔවුන්ගේ එදිනෙදා වගකීම් කරගෙන යන්නට සූදානම් ඒ ක්‍රියාවන්ට වගකිව යුතු නැතැයි කියා සෝවියට් රජය විශ්වාස කරයි.” පුළුල් ලෙසින් බෙදා හරින ලද මෙම ප්‍රකාශය මිත්‍ර පාක්ෂිකයන් රටවන්නට සමත් විය. එසේ නොවූයේ නම්, යාල්ටා එකඟතාවයේ වැකිකඩ අනුව “නිජ භූමියේ මායිම්වලට පිටින් සිටින” සෝවියට් පුරවැසියන් සියල්ලන්වම ආපසු යැවීම සම්බන්ධයෙන් ඉතා යුහුසුළු ලෙසින් කරගෙන ගිය කටයුතු ගැන විස්තර කරන්නේ වෙන කුමන ආකාරයකින් ද? ජර්මන් නිල ඇඳුම් පැළඳගෙන සිටින ලද නැත්නම් හතුරා සමඟ ක්‍රියාශීලීව හවුල් වූ ජනතාව පමණක් බලාත්කාරයෙන් ආපසු යවනවා යැයි එකඟතාවය ඉතා පැහැදිලිව දක්වා සිටියත්, ප්‍රායෝගිකව සිද්ධ වූයේ රටේ මායිම් වලින් පිටත සිටි හසු වූ ඕනෑම සෝවියට් පුරවැසියන්ට ඔවුන්ට ආපසු යැවීම බාරව සිටි NKVD වෙතට පැවරීමයි.²⁴

සටන් නැවතී දින තුනකට පසුව, 1945 මැයි 11 වැනිදා, නව පාලන සහ පෙරවුම් කඳවුරු 100 ක්, ඒ සෑම එකකම 10,000 ක පිරිසක් රඳවන හැකි ලෙසින්, නිර්මාණය කරන්න යැයි සෝවියට් ආණ්ඩුව නියම කළේය. ආපසු යවන සෝවියට් යුද සිරකරුවන් බාර වූයේ ප්‍රතිඔත්තු සංවිධානය වූ SMERSH (‘වරපුරුෂයන්ට මරණය’) හි අධීක්ෂණය යටතටයි. සිවිල් වැසියන්ව අවස්ථාවෝචිත පදනමකින් NKVD තුළින් පෙරවුමට ලක් කරන ලදී. 1945 මැයි සිට 1946 පෙබරවාරි දක්වා මිලියන 4.2 කට වැඩි සෝවියට් පුරවැසියන්ට ආපසු යවන ලදී. ජර්මානුවන් විසින් අල්ලාගත් මිලියන 5 ක යුද සිරකරුවන්ගෙන් දිවි ගලවා ගන්නට සමත් වූ 1,545,000 ක්, සහ ශ්‍රමය සඳහා පිටමං කරන ලද්දවුන් ගෙන් සිවිල් වැසියන් 2,655,000 ක්, නැත්නම් සටන් ඇරඹෙන විට බටහිර වෙත පළා ගිය ජනතාව එම සංඛ්‍යාවට ඇතුළත් වෙති. පාලන සහ පෙරන කඳවුරු වල අනිවාර්යෙන් සිටිය යුතු කාලය අවසන් කළ පසුව මේ ආපසු යවන අයගෙන් සියයට 57.8 කට, බහුතරය කාන්තාවන් හා දරුවන්, ඔවුන්ගේ නිවාස වලට යන්නට අවසර ලැබුණි. එයින් සියයට 19.1 ක් ආපසු හමුදාවට බලයෙන් බඳවා ගන්නා ලදී. බොහෝ විට ඔවුන් වැටුණේ විනය හැඩගසන හමුදා බළ ඇණි වලටයි. එයින් සියයට 14.5 ක් “ප්‍රතිෂ්ඨාපන බළ ඇණි” වෙතට, සාමාන්‍යයෙන්

²³ Zemskov, “Gulag,” p. 4.

²⁴ *Sotsiologicheskie issledovaniya*, no. 7 (1991), 4-5.

අඩුම ගණනේ වසර දෙකක කාලයකට, යැවෙන ලදී. 360,000 ක් ජනතාව, නැත්නම් සියයට 8.6 ක් ගුලාග් වලට වසර දහයකට හෝ විස්සකට පැනවූ සිර දඬුවම් සඳහා පිටත් කරන ලදී. ඔවුන් බොහොමයක් “පීතෘභූමියට ප්‍රේමිවීම,” ගැන වරදකරුවන් වූහ. නැත්නම් ඔවුන්ව NKVD ආඥා පාලනයකට (*komandatura*) “විශේෂයෙන් අවතැන් පුද්ගලයන්” තත්වයෙන් යැවිණ.

සෝවියට් ජනරාල් අන්ද්‍රේ විලැසෝව් (Vlasov) යටතේ සටන් වැදුන සෝවියට් සොල්දාදුවන්ට විශේෂ ඉරණමක් විලැසෝව්ට්සි (*Vlasovtsy*) යටතේ තීන්දු විණ. විලැසෝව්, 1942 ජූලි මාසයේ දී ජර්මානුවන් විසින් සිරකරුවෙක් ලෙසින් අල්ලා ගත් දෙවැනි හමුදාවේ අණදෙන නිලධාරියෙකි. ඔහුගේ ස්ථාලීන් විරෝධී වූ දැඩි විශ්වාසයන් නිසා, නාටිසින් සමඟ හවුල් වී බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ ප්‍රජා පීඩනයෙන් සිය රට නිදහස් කරගන්නට ජනරාල් විලැසෝව් එකඟ වී සිටියේය. ජර්මන් අධිකාරීන්ගේ සහාය ඇතිව, විලැසෝව් 'රුසියන් ජාතික කමිටුව' පිහිටුවීය. “රුසියාව නිදහස් කරගැනීම සඳහා හමුදාව” යැයි සේනාංක දෙකක් පුහුණු කළේය. නාටිසි ජර්මනිය පරාජය වීමත් සමඟ මිත්‍ර පාර්ශවයන් විසින් ජනරාල් විලැසෝව් සහ ඔහුගේ නිලධාරීන්ව සෝවියට් යුතියනයට බාර දෙන ලදී. එහි දී ඔවුන්ව අප්‍රමාදව වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. 1945 නොවැම්බර් ක්ෂමා නීතිය අනුගමනය කරමින් විලැසෝව්ගේ හමුදාවේ සොල්දාදුවන්ව වසර හයකට සයිබීරියාව, කසකස්තානය සහ ඇත උතුරු පෙදෙස් වලට පිටමං කරන ලදහ. 1946 මුල දී විලැට්සෝව්ට්සි 148,079 ක්ව, ඔවුන් බොහෝ දෙනෙක් අධිකාර නොලත් නිලධාරීන් වූහ, දේශප්‍රේමී යැයි චෝදනා ලැබ ගුලාග් වෙතට යවන ලදී.²⁵

“විශේෂ නැවත පදිංචි කරන ස්ථාන,” ගුලාග්, බලාත්කාරයෙන් ශ්‍රමය යොදවා ගත් ජනපද, පාලන සහ පෙරවුම් කඳවුරු, සහ සෝවියට් සිරබන්ධනාගාර මෙයට පෙර කිසි දවසක, ඒ ඔවුන් ජයග්‍රහණය සැමරූ වසරේ තරම් සංඛ්‍යාවක සිරකරුවන් රඳවාගෙන නොසිටියහ. මිලියන 5.5 කට ආසන්න වූ මුළු සමස්තයක්. මෙම දත්තය ජයග්‍රහණයේ උත්සව සහ “ස්ථාලීන්ග්‍රෑඩ් ප්‍රතිඵලය” නිසා වැසී ගියේය. දෙවැනි ලෝක යුද්ධයේ අවසානය සෝවියට් ඉතිහාසයේ නව යුගයක් අරඹන ලදී. මෙය ලෝකය පුරා රටවල් වලින් මිලියන දස ගණනකින් ආශ්චර්යාත්මක බවකින් දුටු සෝවියට් ආකෘතියයි. එය දශකයකට ආසන්න කාලයක් පුරා පවතින්නට නියම වූවයි. නාටිසිවාදය පරාජය කරන්නට U.S.S.R. විසින් වැඩියෙන්ම විශාල වූ මනුෂ්‍ය ජීවිත සංඛ්‍යාව ගෙවන ලදැයි යන්න, —ඒ වැය මහත් වූයේ ස්ථාලීන්ගේම ප්‍රමාද දෝෂ සහ වැරදි තීරණයන් නිසාය යන්න— එනම් ස්ථාලීන්වාදී ආඥාදායකත්වයේ වර්ෂාව වසා ගන්නට ප්‍රයෝජනවත් විය. එයින් නාටිසි-සෝවියට් ගිවිසුම සහ මොස්කව් නඩු යුගයේ දී කළින් ඇති කළ සියළු සැක වලින් රෙජිමය නිදහස් කරන්නටත් සමත් විය.

²⁵ Guboglo and Kuznetsov, *Deportatsii narodov*, p. 162.

13 ගුලාග් ක්‍රමයේ උච්ච අවස්ථාව සහ අර්බුදය

ස්ථාලිත්වාදයේ අවසාන වර්ෂ සලකුණු වූයේ අලුත් මහා භීෂණයකින් හෝ තවත් වැඩි වෙන මහජනයා ඉදිරියේ පවත්වන බොරු නඩු විභාග වලින් නොවේ. යුද්ධයෙන් පසු රුසියාවේ ඉතා දැඩි සහ පීඩනකාරී වාතාවරණයක් පැවතිණ. විවිධාකාර වර්ගීකරණ වලින් සමාජ හැදියාව අපරාධකරණය කිරීම එහි උච්චතම අවස්ථාවට පත් විය. දීර්ඝ සහ සාහසික යුද්ධයකින් පසුව රෙජිමය එහි ග්‍රහණය ලිහිල් කරවී යැයි බලාපොරොත්තු වීම වැඩක් නැතැයි ඔප්පු විය. 1945 මැයි 9 වැනිදා ඉල්යා එරෙන්බර්ග් (Ilya Ehrenburg) සිය මතක සටහන් වල “මිනිසුන් පමණට වැඩියෙන් දුක්විඳ ඇත, අතීතය යළි නැවත සිද්ධ වේවි යන්න සිතාගත තරම් නොහැකියි,” යැයි ලිවීය; ඒත් ඔහු ඉක්මණින් මෙය ද එකතු කළේය: “ඒත් මම වික්ෂිප්තයෙන් සහ දැඩි සන්තාපයෙන් පිරී සිටිමි.” මේ අනතුරක් පිළිබඳ පූර්ව නිමිත්ත පමණටත් වැඩියෙන් පුරෝකථනාකාර වූයේය.

“භෞතික තත්වය ඉතා දුෂ්කර වූ ද, එසේම යමක් වෙනස් වෙනවාය යන බලාපොරොත්තුව ද, අතර ජනගහනය දොමිනසින් දෙපැත්තට ඇදෙමින් සිටිති.” විවිධ ප්‍රාන්ත තුළ සංචාරය කරමින් සිටි සෝවියට් මධ්‍යම කමිටුවේ උපදේශකයන් 1945 සැප්තැම්බර් මාසයේ සහ ඔක්තෝබර් මාසයේ දී මොස්කව් වෙත යැවූ වාර්තා කිහිපයක එසේ ලියැවුණි. රටේ බොහෝ පෙදෙස් තවමත් ව්‍යාකූල තත්වයන්වල පවතින බව වාර්තා කියා සිටියහ. 1941 සහ 1942 වසර වල දී නැගෙනහිර පැති වලට ඕපපාතිකව සහ මහත් සංඛ්‍යා වලින් ඉවත් කර යවන ලද ශ්‍රමිකයන් නිසා නිෂ්පාදනය ප්‍රමාද වූහ. උරාල් හි වානේ කර්මාන්තය නොවී විරූ තරමකින් පැවති වැඩ වර්ජන රැල්ලක් නිසා පැද්දෙමින් පැවතිණ. සාගත සහ දුක්ඛිත ජීවන තත්වයන් සාමාන්‍යයක් බවට හැරිණ. රටේ නිවාස නොමැතිව මිලියන 25 ක් පමණ පිරිසක් සිටියහ. බර වැඩ කරන කම්කරුවන්ගේ දවසක පාන් සලාකය රාත්තලකට වඩා අඩු විය. 1945 නොවැම්බර් අග දී තත්වය කොතරම් නරක වූවාදැයි කියතොත් ප්‍රාදේශීය පක්ෂ කමිටුවල ප්‍රධානීන් විසින් ඔක්තෝබර් විප්ලවය සමරන පෙළපාලියට සහභාගි වෙන්න එපා යැයි ශ්‍රමිකයන්ට යෝජනා කරන තරමට දුර දිග ගිහින් තිබිණ. එයට හේතුව වූයේ ජනගහනයේ බොහෝ දෙනෙකුට ඇඳුම් සහ සපත්තු නොතිබීමයි. එවැනි දොමිනස් තත්වයක් හමුවේ කටකතා වේගයෙන් පැතිරිණ. විශේෂයෙන්ම සාමූහික ගොවිපල ක්‍රමය ප්‍රභව දී ම අත්හැර දැමෙනවා කියායි. සාමූහික ගොවිපල (kolkhozy) තුළින් ගම්බද වැසියට ප්‍රමාණවත් ආහාර සපයන්නටත්, සහ මුළු කන්නය පුරා සේවයේ යෙදීම සඳහා හුවමාරු කරගන්නා තිරිඟු පුඩි (pudy) කිහිපයක් හෝ ලබා දෙන්නටත් නොහැකි බව නැවත වතාවක් ඔප්පු කර ලදී.¹

තත්වය වැඩියෙන්ම විනාශය අභිමුඛකයේ තිබුණේ කෘෂිකාර්මික පෙරමුණේය. ගම්බද ප්‍රදේශ යුද්ධය නිසාත් සහ දැඩි නියඟයක් නිසාත් විනාශයට පත්ව තිබුණි; එසේම යන්ත්‍ර සහ ශ්‍රම බලය යන දෙකම අනතුරුදායක මට්ටමේ හිඟ සැපයුමකින් පැවති නිසා 1946 සිසිරයේ අස්වැන්න මහා ව්‍යසනකාරී තත්වයක වූයේය. නැවත වතාවක් සලාක ක්‍රමය බලාත්මක කරන්නට රජයට සිද්ධ විය. ඒ 1946 පෙබරවාරි 9 වැනිදා කථාවකින් ස්ථාලිත් සලාක නවතන බවට දුන් පොරොන්දුව පසෙක තිබිය දී ය. කෘෂිකාර්මයේ ව්‍යසනයට හේතු මොනවාදැයි සොයා බැලීම ප්‍රතික්ෂේප කරමින්, සහ අසාර්ථකත්වයට හේතුව පෞද්ගලික ගොවීන් ටික දෙනෙකුගේ කෑදරකම යැයි වරද පටවමින්, ආණ්ඩුව තීරණය කළේ, “සාමූහික ගොවිපල තත්වයන් උල්ලංඝණය කරන සියල්ලන්වම තුරන් කිරීමට,” සහ “එකතු කිරීමේ ක්‍රියාවලිය කඩාකප්පල් කරන හතුරු සහ විදේශ කාරකයන්ව, හොරුන්ව, සහ අස්වැන්නෙන් ටිකෙන් ටික හොරකම් කර අසුවන ඕනෑම අයෙක්ව” අල්ලා ගැනීමටයි. 1946 සැප්තැම්බර් 19 වැනිදා සාමූහික ගොවිපල කටයුතු සඳහා කොමිසමක් (Commission for Kolkhoz Affairs) පිහිටුවන ලදී. එහි ප්‍රධානියා වූයේ අන්දේ අන්ද්‍රීව් නැමැත්තාය. එහි කර්තව්‍යය වූයේ යුද්ධ කාලයේ දී සාමූහික ගොවිපල ශ්‍රමිකයන් විසින් “නීති විරෝධී ලෙසින් අල්ලාගෙන සිටින” සියළු ඉඩම් රජයට පවරා ගැනීමයි. දිවි ගලවා ගැනීමේ වෑයම සඳහා ගම්බද වැසියන් හෙමිහිට අල්ලා ගෙන තිබූ ඉඩම් ප්‍රමාණයෙන් හෙක්ටොයාර් මිලියන 10 කට ආසන්න ප්‍රමාණයක් වසර දෙකක දී පාලනයට යළි පවරා ගන්නට සමත් වූහ.

¹Elena Zubkova, *Obshchestvo i reformy, 1945-1964* (Society and reforms, 1945-1964) (Moscow: Rossiya molodaya, 1993), pp. 16-44. 247

1946 ඔක්තෝබර් 25 වැනිදා, “රජයේ ධාන්‍ය සඳහා ආරක්ෂාව” යන සිරස්තලයෙන් වූ නීතියකින්, හොරකම් පිළිබඳ නඩු සියල්ල දින දහයක් ඇතුළත විසඳන්නට අධිකරණ අමාත්‍යාංශය වෙත බලය පැවරිණ. එසේම භාවිතයෙන් බැහැර ලා තිබුණ 1932 අගෝස්තු 7 වැනිදා නීතිය නැවතත් නීතියේ සම්පූර්ණ බලයෙන් යුතුව යොදවන්නට නියම කෙරිණ. 1946 නොවැම්බර් සහ දෙසැම්බර් මාස වල දී 53,300 කට වැඩි පිරිසක්, ඔවුන් බහුතරය සමූහ ගොවි ශ්‍රමිකයන් වූහ, වෙතට දඬුවම් දී ඔවුන්ට ධාන්‍ය හෝ පාන් හොරකම් කළ වරදට කඳවුරු වෙත යවන ලදී. “ගම්බඳ එකතු කිරීමේ මෙහෙයුම් කඩාකප්පල් කරන ලදී,” කියා සාමූහික ගොවිපල ප්‍රධානීන් දහස් ගණනින් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. මුලින් මුලින් එකතු කරන ලද ප්‍රමාණය වූයේ ඉලක්කයෙන් සියයට 33 ක් පමණි. ඒත් මේ මාස දෙකේ දී එය සියයට 77 ක් දක්වා ඉහළ ගියේය.² මේ ඉහළ යෑම වැයක් ඇතිව සිද්ධ වූවකි: “පිටිසරබඳ ඇති එකතු කිරීමේ ප්‍රමාදය” යන අම්හිරි ඇත්ත සඟවන ලද වක්‍රෝක්තිය පිටුපස අනතුරු අඟවමින් සිටියේ තවත් සාගතයක තිත්ත යථාර්ථයයි.

1946 ගිම්හානයේ දී පැවති නියඟයෙන් වැඩියෙන්ම පීඩා වින්ද ප්‍රදේශයන් 1946-47 සිසිරයේ සහ හේමන්තයේ ඇති වූ සාගතය පැතිර ගිය ප්‍රදේශයන්ට වූහ. එනම්, කුර්ස්ක් (Kursk), ටැම්බොව්, වොරොනෙස්, ඔරෙල්, සහ රොස්ටොව් යන ප්‍රදේශයන්ය. වින්දිතයන් සංඛ්‍යාව අඩුම වශයෙන් 500,000 කි. 1932 දී මෙන්ම, 1946-47 සාගතය ද සම්පූර්ණ නිහඬ බවකින් ගෙවී ගියේය. සමහර ප්‍රදේශවල නෙලාගත් අස්වැන්න හෙක්ටොයාර් එකකට කිලෝ 250 ක් තරම් වත් නොතිබියදී ඒත් ආහාර කැඳවුම් ඉලක්ක සඳහා ගෙවිය යුතුම වූ ප්‍රමාණ අඩු කිරීම ප්‍රතික්ෂේප කළ නිසා, හිඟය සාගතයක් බවට හැරිණ. භාමතයේ සිටි ශ්‍රමිකයන්ට දිවි ගලවා ගැනීම සඳහා සංවිත වලින් ටිකක් හොරගැනීම හැරෙන්නට කළ හැකි පිළියමක් නොවීය. එක අවුරුද්දක් ඇතුළත වාර්තා වූ හොරකම් සියයට 44 කින් ඉහළ ගියේය.³

1947 ජූනි 5 වැනිදා රජය ඊට කලින් දින නිකුත් කළ නීති දෙකක් ප්‍රකාශනය කරන ලදී. ඒ දෙකම 1932 අගෝස්තු 7 වැනිදා ගෙනෙන ලද සුප්‍රසිද්ධ නීතියේ අකුරටම සහ ස්වභාවයටම ඉතා සමාන වූවකි. ඕනෑම ලෙසකින් “රජයේ හෝ සාමූහික ගොවිපල (kolkhoz) දේපල වලට එල්ල කරන පහර,” සඳහා වසර පහක් සහ වසර විසිපහක් අතර කාලයක කඳවුරු සිර දඬුවමක් නියම විය හැකි යැයි ද, එය පළමු වතාවට කරන්න ලද්දක් ද නැත්නම් නැවත කරන ලද්දක් ද අනුව, එසේම එක පුද්ගලයෙක් විසින් ද නැත්නම් සමූහයක් කරන ලද අපරාධයක් ද අනුව, දඬුවම් ලැබෙන්නකි. හොරකමකට සුදානම් වෙත බවක් ගැන දැන සිටි අයෙක් වෙන්නම්, නැත්නම් එවැන්නක් ඇසින් දුටු අයෙක් ඒ ගැන පොලීසියට නොදැන්වීම නිසා වසර එකක සිට වසර තුනක් දක්වා දඬුවම් නියම වේ. මෙවැනි අපරාධ සඳහා දෙන ලද වැඩිම දඬුවම වූ වසරකට සිවිල් අයිතීන් අහිමිය දැන් මේ 1947 ජූනි 4 දින නව නීති වලට හැරවෙනවා යැයි රහසිගත වක්‍රලේඛනයක් උසාවි වලට දැනුම් දුනි.

එම වසරේ දෙවැනි භාගයේ දී, වයස දාසයට අඩු 21,000 ක් ද ඇතුළත්ව, 380,000 කට වැඩි ජනතාවක්, මේ නව ඩුර්කෝනියානු විලාසයේ නීතියේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට දඬුවම් ලැබූහ. රයි ධාන්‍ය කිලෝ ස්වල්පයකට නොඅඩු සොරකමක් නිසා අයෙක්ව වසර අටක සිට දහයක් දක්වා කඳවුරක සිර දඬුවමක් නියම විය. 1947 ඔක්තෝබර් 10 වැනි දිනය දරන, විලැඩ්මියර් ප්‍රාන්තයේ, සුස්ඩල් (Suzdal) දිස්ත්‍රික්කයේ ජනතා උසාවියක පහත නඩු තීන්දුව එක උදාහරණයකි: “සාමූහික ගොවිපලේ (kolkhoz) අශ්වයන් මුර කරමින් සිටි රාත්‍රියේ දී, එන්. ඒ. සහ බී. එස්., වයස පහළොවක් සහ දාසයක් වූ බාලවයස්කාරයන් දෙදෙනාට සාමූහික ගොවිපලේ පාත්තියෙන් පිපිඤ්ඤා කරල් තුනක් හොරකම් කරද්දී හසු වූහ... එන්. ඒ. සහ බී. එස්. ඒ නිසා සාමාන්‍ය ශ්‍රම ජනපදයක් බාරයේ වසර අටක් සඳහා දඬුවම් නියම කරන ලදී.”⁴ වසර හයක කාලයක දී, මේ ජූනි 4 දින නීතියේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් මිලියන 1.3 ක ජනතාවකට දඬුවම් ලැබිණ. එය කලින් වසර පහට වඩා සියයට 75 කින් ඉහළ විය. 1951 දී මේ දඬුවම් සංඛ්‍යාව, ගුලාග් වල සිටි සියළු සාමාන්‍ය අපරාධකාරයන් ගෙන් සියයට 53 ක් වූයේය, සහ සියළු සිරකරුවන්ගෙන් සියයට 40 ක් තරමට ආසන්නව තිබිණ.⁵ 1940 ගණන් අග වෙද්දී, පොදු උසාවි හරහා ජූනි 4 නීතිය අනුව දඬුවම් දීමේ

² V. F. Zima, “Poslevoennoe obshchestvo: Prestupnost i golod, 1946-1947” (Post-war society: Crime and famine, 1946-1947), *Otechestvennaya istoriya*, no. 5 (1995), 45-58.

³ V. P. Popov, “Golod i gosudarstvennaya politika, 1946-1947” (Famine and state policy, 1946-1947), *Otechestvennyye arkhivy*, no. 6 (1992), 36-60; Nicolas Werth and Gael Mouleuc, *Rapports secrets soviétiques, 1921-1991: La société russe dans les documents confidentiels* (Paris: Gallimard. 1994), pp. 162-165.

⁴ V. P. Popov, “Gosudarstvennyi terror v Sovetskoï Rossii, 1923-1953” (State terror in Soviet Russia, 1923-1953), *Otechestvennyye arkhivy*, no. 2 (1992), 27.

⁵ V. N. Zemskov, “Gulag,” *Sotsiologicheskie issledovania*, no. 6 (1991), 10-11.

මධ්‍යක කාලය සෑහෙන තරමකින් වැඩි වී ගියේය. 1940 දී වසර පහකට වැඩි දඬුවම් සංඛ්‍යාව සියයට 2 සිට 1949 වෙද්දී සියයට 29 දක්වා ඉහළ ගොස් තිබුණි. මේ ස්ථාලිතවාදයේ ඉහළම ලක්ෂයේ දී, මෙවැනි ජනතා උසාවි මඟින් නියම කරන “සාමාන්‍ය” ලද අවරෝධක දඬුවම්, 1930 ගණන් වල පැවති සාමාන්‍යයක් වූ NKVD අධිකරණ-බාහ්‍ය ස්ථානයට පත්වෙන ලදී.⁶

හොරකම සඳහා දඬුවම් ලැබූ ජනතාව අතර බොහෝ කාන්තාවන් සිටියහ, යුද්ධය නිසා වැන්දඹුවන් වූ අය, සහ ජීවිතය පවත්වා ගැනීම සඳහා හිඟාකන්නට සහ හොරකම් කරන්නට සිද්ධ වෙන තත්වයට ඇද වැටුණු කුඩා දරුවන් සිටි මව්වරු වූහ. 1948 අවසානය වෙද්දී, ගුලාග් වල 500,000 කට වැඩි සිරකරුවන් (1945 ට වඩා දෙගුණයක්) සිටියහ. කාන්තාවන්ගේ කඳවුරුවල පිහිටි “ළදරු නිවාස” වල වයස අවුරුදු හතරට අඩු දරුවන් 22,815 ක් රඳවා සිටියහ. 1953 මුල් කාලය වෙද්දී මේ සංඛ්‍යාව 35,000 කට වැඩි වෙමින් ඉහළ ගියේය.⁷ ගුලාග් ළදරු පාසැල් බවට පත්වීම වළක්වා ගැනීම සඳහා 1949 අප්‍රේල් මාසයේ දී ආණ්ඩුව පාර්ශවීය මුක්තියේ නීතියක් ගෙනෙමින් මව්වරුන් සහ දරුවන් 84,200 ක් නිදහස් කළේය. එසේ වුවද, ස්ථාවරව පැමිණෙන සිය දහස් ගණනින් වූ සුළු සොරකම් සඳහා දඬුවම් නියම අය වූයේන් එයින් සිද්ධ වූයේ 1953 තෙක් තවමත් සාපේක්ෂව ඉතා ඉහළ සංඛ්‍යාවකින් කාන්තාවන් ගුලාග් වල රඳවා සිටි බවයි. සාමාන්‍යයෙන් ඔවුන් සියළු සිරකරුවන්ගෙන් සියයට 25-30 ක් අතර වූහ.

1947 සහ 1948 නීතිවලට තවත් කිහිපයක් එකතු වීම නිසා, පාවිච්චියට ගත හැකි අවරෝධක නීති බහුල වීම එවක පැවති වාතාවරණය ගැන මනා හෙළිදරව්වක් ඉදිරිපත් කරයි: 1947 පෙබරවාරි මාසයේ දී සෝවියට් පුරවැසියන්ට විදේශිකයන් හා විවාහ වීම තහනම් කරන ලද නීතිය සහ 1947 ජූනි 9 වැනිදා “රාජ්‍ය රහස් හෙළි කිරීම සඳහා හෝ රාජ්‍ය රහස් ඇති වාර්තා නැති කරගැනීම සඳහා දඬුවම්,” යන නීතිය ද පැනවිණ. වැඩියෙන්ම සුපතල නීතිය නම් 1948 පෙබරවාරි 21 වැනිදා පනවන ලද නීතියයි. එයට අනුව “සියළු වරපුරුෂයන්, ට්‍රොට්ස්කිවාදීන්, කඩාකප්පල්කරුවන්, මෙන්ෂෙවික්වාදීන්, සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන්, අරාජිකවාදීන්, ජාතිකවාදීන්, සුදු හමුදා, සහ වෙනත් සෝවියට් විරෝධී කණ්ඩායම්, ඔවුන්ගේ කඳවුරු සිරදඬුවම් නිමා කළ පසුව, කොලිමා ප්‍රදේශයට, නොවොසිබර්ස්ක් සහ ක්‍රැස්නොයාර්ස්ක් ප්‍රාන්ත වෙත... සහ කසකස්තානයේ සමහර දුරස්තර ප්‍රදේශ වෙත පිටමං කරනු ලැබේ.” සැබැවින්ම සිද්ධ වූයේ, සිරබන්ධානාගාර පරිපාලනය මේ “සෝවියට් විරෝධී කාරකයන්” (බහුතර වශයෙන් 1937 සහ 1938 දී දඬුවම් ලද 58 වගන්තියේ දේශපාලන සිරකරුවන්ව) සමීප අධීක්ෂණයක් යටතේ තබා ගනිමින්, සහ ඔවුන්ගේ සිර දඬුවම් තවත් වසර දහයකින් හිතුවමගේ දීර්ඝ කිරීමයි.

1948 පෙබරවාරි 21 වැනිදා, සුප්‍රීම් සෝවියට් මණ්ඩලය තවත් නීතියක් අනුමත කළහ. ඒ “සාමූහික ගොවිපල (kolkhozy) තුළ පරපෝෂිතයන් මෙන් ජීවත්වෙන සහ අවම වැඩි දින ගණන සපුරන්නට ප්‍රතික්ෂේප කරන සියළු ඒකීය පුද්ගලයන්ව,” යුක්රේන S.S.R. වලින් පිටමං කර දැමීමයි. ජූනි 2 වැනිදා වෙද්දී මේ නීතිය රටේ සෙසු පළාත් වෙත ද බලපාන ලෙසට වෙනස් කරන ලදී. ගරා වැටුණ සමූහ ගොවිපොළ තුළ ශ්‍රමිකයන්ට යාන්තමින් හෝ වැටුප් දීම සහතික කළ හැකි තත්වයක නොතිබුණි. ඒ නිසා පරිපාලනය විසින් පිළිපැදිය යුතු යැයි නියම කළ අවම වැඩි දින ගණන පවා සපුරන්නට බොහෝ ශ්‍රමිකයන් නිතිපතා අසමත් වූහ. ඉතින් මේ නව නීතිය නිසා මිලියන ගණනක් මේ තර්ජනයට හදිසියේම මුහුණ දුන්හ. මේ නව නීතිය තදින් ක්‍රියාත්මක කළහොත්, නිෂ්පාදනය තවත් අඩාල වේයැයි වැටහීම නිසා පරිස්ථානීය අධිකාරීන් සාමාන්‍ය ලිහිල් අන්දමකින් මේ නීතිය ක්‍රියාත්මක කළහ. එසේ වුවත්, 1948 වසරේ දී පමණක් “පරපෝෂිතයන්” 38,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් NKVD ආඥා පාලනය යටතේ වාසස්ථාන සඳහා පිටමං කර යවන ලදී. සංකේතමය වශයෙන් (ටික කාලයක් පමණක් පැවති) 1947 මැයි 26 වැනිදා මරණ දඬුවම මුලෝත්පාටනය කරනු ලද වුවත්, මේ අවරෝධක මෙහෙයුම් නිසා එය සම්පූර්ණයෙන් මැකී ගියේය. 1950 ජනවාරි 12 වැනිදා, ඒ වසරේ “ලෙනින්ග්‍රෑඩ් පළහිලව්ව” සඳහා චෝදනා ලැබුවන්ගේ මරණ සඳහා අවසර දෙන්නට, මරණ දඬුවම නැවත ප්‍රතිශ්ඨාපනය කරන ලදී.⁸

1930 ගණන් වල දී පිටමං කරන ලද්දවුන්ට සහ “විශේෂයෙන් අවතැන් වූවන්” සඳහා දෙන ලද “ආපසු එන අයිතිය” නිසා සමහර පරස්පර සහ අසංස්ථිතික රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති නිර්මාණය වූහ. 1940 ගණන් අග දී ගැටළුව යම් රැඩිකල් විදියකින් විසඳන ලදී: 1941-1945 කාලයේ දී පිටමං කරන ලද සියල්ලන්ම “සඳහටම” පිටමං කරන ලදැයි තීරණය විය. පිටමං කළවුන්ගේ පූණු වයස එළඹෙන ලද දරුවන්ගේ ඉරණම නිසා හටගෙන තිබුණ ගැටළුව එයින්

⁶ Popov, “Gosudarstvennyi terror,” p. 27

⁷ Zemskov, “Gulag,” p. 11.

⁸ Zima, “Poslevoennoe obshchestvo,” pp. 45-58; Zubkova, *Obshchestvo i reformy*, pp. 63-69.

වහාම අතුරුදහන් වූයේය. ඔවුන් සහ ඔවුන්ගේ දරුවන්, “විශේෂයෙන් අවතැන්” වූවන් ලෙසින් සදාකාලිකව සිටිය යුතු වූහ.

1948-1953 කාලයේ දී “විශේෂයෙන් අවතැන්” වූවන් සංඛ්‍යාව වර්ධනය වෙමින් පැවතිණ. 1948 මුල් කාලයේ 2,342,000 සිට 1953 ජනවාරි වෙද්දී 2,753,000 දක්වා වැඩි වූහ. මේ වර්ධනය නව පිටමං කිරීමේ රැලි කිහිපයක ප්‍රතිඵලයයි. 1948 මැයි 22 සහ 23 වැනිදා NKVD විසින් දියත් කළේ තවමත් සමූහකරණයට ප්‍රතිරෝධ දක්වමින් සිටි ලිතුවේනියාවේ “වසන්ත මෙහෙයුම” නමින් විශාල එක්කාසුවකි. පැය හතළිස් අටක් ඇතුළත පිරිමි, ගැහැණු සහ දරුවන් 36,932 ක් අත් අඩංගුවට ගෙන මුර රැකවල් ඇති කණ්ඩායම් තිස් දෙකකින් පිටමං කරන ලදී. සියල්ලන්වම වර්ගීකරණය වූයේ “මං පහරන්නන්, ජාතිකවාදීන්, සහ ඒ දෙවර්ගයේ අයගේ පවුලේ සාමාජිකයන්” කියායි. සති හතරක් සහ පහක් තරම් කාලයක ගමනකින් පසුව ඔවුන්ව නැගෙනහිර සයිබීරියාවේ විවිධ NKVD ආඥා පාලන අතරේ බෙදා හරින ලදී. අනතුරුව විවිධ වන ගස් කැපීමේ මධ්‍යස්ථාන වල කර්කශ තත්වයන් අතර වැඩට යොදවන ලදී. එක NKVD තුණ්ඩුවක් මෙසේ නිරීක්ෂණය කළේය:

ශ්‍රම බලකාය ලෙසින් (ක්‍රැස්නොයාර්ස්කි භූමි ප්‍රදේශයේ පවතින) ඉගාරා (Igara) වන කළමනාකරණ මධ්‍යස්ථානය වෙත එවන ලද ලිතුවේනියානු පවුල් වර්තමානයේ ජීවත් වෙන්නේ පරිස්ථානීය දේශගුණයට කිසි සේත්ම නුසුදුසු තත්වයන් තුළයි: වහලෙන් වැහි වතුර බේරී ගලයි, ජනේලවල වීදුරු පියන් නැත, ගෘහ භාණ්ඩ නැත, ඇඳුන් නැත. පිටමං කරන ලද්දවුන් බිම නිදා ගනිති, වනස්ස හෝ පිදුර් මත. මේ පමණට වඩා රඳවා තැබීම නිසා ඇති තදබදය, සහ නිතරම කැඩෙන සෞඛ්‍ය පහසුකම් නිසා, ටයිෆය් උණ සහ අතීසාරය වැළඳීමට හේතු වෙති. සමහර විට ඒවා විශේෂයෙන් අවතැන් වූවන් අතර මාරාන්තික වෙයි.

1948 දී ලිතුවේනියානුවන් 50,000 ක් “විශේෂයෙන් අවතැන්” වූවන් හැටියට පිටමං කරන ලදහ. ගුලාග් වෙත 30,000 ක් යවන ලදහ. එයට අමතරව අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ අමාත්‍යාංශයේ දත්ත වලට අනුව, ලිතුවේනියානුවන් 21,259 ක් ඒ ජනරජයේ “සාමකරණ මෙහෙයුම්” වල දී මරා දමන ලදහ. 1948 අවසානයේ දී, අධිකාරීන්ගේ තවත් වැඩි වූ ජවයෙන් පිරි පීඩනයක් එල්ල වී තිබියදී, බාල්ටික් දේශයන් වලින් සමූහකරණයට ලක්ව තිබුණේ සියයට 4 කට වඩා අඩු භූමි ප්‍රමාණයකි.⁹

1949 මුල් කාලයේ දී බාල්ටික් රටවල් සෝවියටිකරණයේ ක්‍රියාවලිය කඩිනම් කරන්නට සහ “මං පැහැරීම සහ ජාතිකවාදය පළමු සහ අවසන් වතාවට වඳ කර දමන්නට” මේ ජනරජ දෙක අලුතින් ඇදාගත් සෝවියට් ආණ්ඩුව තීරණය කළේය. “ලිතුවේනියන්, ලැට්වියන්, සහ එස්ටෝනියන් යන සෝවියට් සමාජවාදී ජනරජ (SSR) තුළ සිටින සියළු කුලාක් සහ ඔවුන්ගේ පවුල්, වර්තමානයේ නීති විරෝධී තත්වයක සිටින මං පහරන්නන්ගේ සහ ජාතිකවාදීන් පවුල්, අවිගත් ගැටුම් වලදී මිය ගිය මං පහරන්නන්ගේ පවුල්, එදිරිවාදී මෙහෙයුම්වල තවමත් නියැලෙන නිදහස් හෝ අත් අඩංගුවේ සිටින ඕනෑම මං පහරන්නෙක්, සහ මං පහරන්නන්ට සහාය දුන් ඕනෑම පවුලක්, පිටුවහල් කිරීම සහ පිටමං කිරීම ගැන,” නමින් ජනවාරි 12 වැනිදා ‘ඇමතිවරුන්ගේ කවුන්සිලය’ (Council of Ministers) නීතියක් නිකුත් කළහ. 1949 මාර්තු සිට 1949 මැයි දක්වා සයිබීරියාවේ බාල්ටික් ජනරජ වලින් 95,000 කට ආසන්න පිරිසක් පිටමං කරන ලදහ. 1949 මැයි 18 වැනිදා සර්ගෙ කාග්ලොව් (Kruglov) විසින් ස්ටාලින් වෙත ලියන ලද වාර්තාවක් අනුව මේ “සෝවියට් රෙජිමයට එදිරිවාදී සහ අනතුරුදායක වෙත කාරකයන්,” අතරට වයස දාසයට අඩු 27,084 ක් ද, පවුල් නැති බාල දරුවන් 1,785 ක් ද, ආබාධිත පුද්ගලයන් 146 ක් ද, ඔබල වයෝවෘද්ධයන් 2,850 ක් ද ඇතුළත් වූහ.¹⁰ 1951 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී බාල්ටික් කුලාක් යැයි හැඳින්වෙන ලද තවත් 17,000 ක පිටමං කිරීමේ අලුත් මාලාවක් සිද්ධ වූහ. 1940-1953 වර්ෂ සඳහා බාල්ටික් වෙතින් පිටමං කරන ලද සංඛ්‍යාව 200,000 ක් යැයි ඇස්තමේන්තු කෙරෙයි. එයට ලිතුවේනියානුවන් 120,000 ක් ද, ලැට්වියන් 50,000 ක් ද, සහ එස්ටෝනියානුවන් 30,000 කට මඳක් වැඩි ප්‍රමාණයක් ද ඇතුළත් වෙති.¹¹ මේ සංඛ්‍යා වලට අයෙක් ඇතුළත් කළ යුත්තේ ගුලාග් වල සිරගත කරන ලද ජන සංඛ්‍යාවයි— 1953 දී මුළු එකතුව 75,000 ක් විය, අවල ප්‍රතිපත්තියකින් සිටි දේශපාලන සිරකරුවන් සඳහා වෙන් කළ විශේෂ කඳවුරු වල රඳවා සිටි 44,000 ද එයට ඇතුළත් වෙති. විශේෂ කඳවුරුවල, රැඳවුම්කරුවන්ගෙන් සියයට 20 ක් බාල්ටික් සම්භවයෙන් යුතු වූහ. එනම් මුළු

⁹ J.-J. Marie, *Les peuples déportés d'Union soviétique* (Brussels: Complexe, 1995), p. 124.

¹⁰ *Ibid.*, pp. 122-126.

¹¹ N. F. Bugai, *L. Beria - J. Stalini*, “Soglasno vashemu ukazaniu” (L. Beria to J. Stain, “In accordance with your instructions”) (Moscow: AIRO XX, 1995), p. 232.

එකතුව ගනිද්දී, සමස්ත බාල්ටික් වැඩිහිටි ජනගහනයෙන් සියයට 10 ක් එක්කෝ පිටමං කර යවා නැත්නම් කඳවුරු වලට දමා තිබුණි.

සෝවියට්කරණය සහ සමූහකරණය දැඩි සේ ප්‍රතිරෝධනය කළ තවත් U.S.S.R. හි අධිවාසයේ පැවති ජාතියක් වූයේ මොල්ඩේවියානුවන්ය. 1949 අග වෙද්දී අධිකාරීන් විසින් “සමාජමය පිටස්තර සහ එදිරිවාදී කාරකයන්” යැයි කියමින් ඔවුන්ව මහත් ප්‍රමාණ වලින් පිටමං කිරීමේ මෙහෙයුමක් ගෙන යන ලදී. මේ මෙහෙයුම අධීක්ෂණය කරන ලද්දේ මොල්ඩේවියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ පළමු ලේකම් වූ ලියොනිඩ් ඉලිච් බ්‍රෙෂ්නෙව් (Leonid Ilych Brezhnev) විසිනි. ඔහු පසුව U.S.S.R. හි කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මහ ලේකම් වූයේය. 1950 පෙබරවාරි 17 වැනිදා දිනැති කාග්ලොව් විසින් ස්ටාලින් වෙත යවන වාර්තාවකින් හෙළිදරව් වෙන්නේ “විශේෂයෙන් අවතැන්” වූවන් ලෙසින් “සදහටම” පිටමං කර යැවූ මෝල්ඩේවියන් සංඛ්‍යාව 94,792 ක් බවයි. අනෙකුත් පිටමං කිරීම් වල දී දකින්නට ලැබුණ මරණ අනුපාතික මෙහි දී ද දකින්නට ලැබෙන්නේ යැයි සලකන්නේ නම්, එයින් කියැවෙන්නේ දළ වශයෙන් 120,000 ක ජනතාවක්, එනම් ජනගහනයෙන් සියයට 7 කට ආසන්න ප්‍රමාණයක්, මොල්ඩේවියාවෙන් ඉවත් කළ බවයි. 1949 ජුනි මාසයේ දී ග්‍රීක්, ආර්මේනියන්, සහ කළු මුහුදේ වෙරළබඩ සිටි තුර්කි ඇතුළත් 57,680 ක පිරිසක්, කසකස්තාන් සහ ඇල්ටායි වෙත පිටමං කරන ලදී.¹²

1940 ගණන් දෙවැනි බාගය පුරාම යුක්රේනය අල්ලා ගත් OUN සහ UPA පාක්ෂිකයන් “විශේෂයෙන් අවතැන්” වූවන්ගේ විභාගනම කොටස නියෝජනය කළහ. 1944 ජූලි සිට 1949 දෙසැම්බර් දක්වා සෝවියට් අධිකාරීන් විසින් ඔවුන්ගේ අවි ආයුධ අත් හැරීම සඳහා ක්ෂමාව දෙන බවට පොරොන්දු වෙමින් ආයාචනා හතක් ඉදිරිපත් කළත් ඒවායෙන් කිසිදු සැලකිය යුතු ප්‍රතිඵලයක් ඇති නොවිණ. 1945-1947 කාලයේ දී බටහිර යුක්රේනයේ පිටිසරබද සෑහෙන දුරකට කැරලිකරුවන් අත පැවතිණ. ඔවුනට ඕනෑම ආකාරයකින් සිදුවෙන සමූහකරණයට එදිරි වූ ගම්බද වැසියන්ගෙන් සහාය ලැබුණි. කැරලිකරුවන් සිටියේ පෝලන්ත සහ වෙකොස්ලෝවැකියා මායිම් දිගේය. හඹා එද්දී ඔවුන් මායිම් හරහා පළා ගියහ. යුක්රේන කල්ලි වලට එරෙහි අරගලයේ දී පෝලන්තය සහ සහ වෙකොස්ලෝවැකියා සමඟ එය හසුරුවන්නට සෝවියට් ආණ්ඩුව අත්සන් කළ එකඟතාවයෙන් ඒ මායිම් හරහා ගිය කැරලිකරුවන් ප්‍රමාණය ගැන යම් අදහසක් ලබාගත හැකියි. එකඟතාවයේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට, යුක්රේනයට ඔවුන්ගේ කැරලිලේ පදනම අහිමි කරවනු පිණිස පෝලන්ත රජය විසින් ඔවුන්ගේ සමස්ත යුක්රේන ජනගහනය පෝලන්තයේ වසඹ දෙසට යවන ලදී.¹³

1946-47 සාගතයේ දී නැගෙනහිර යුක්රේනයේ සිට එතරම් බැට නොකෑ බටහිර පෙදෙසට සිය දහස් ගණනින් ගම්බද වැසියන් පලා යාම නිසා කැරලිකරුවන්ගේ සංඛ්‍යාවද ඉමහත් ලෙසින් වැඩි වූහ. 1949 දෙසැම්බර් 30 වැනිදා යුක්රේනයේ අභ්‍යන්තර කටයුතු ඇමති විසින් අත්සන් කරන ලද අවසන් ක්ෂමා යෝජනාව සලකා බලද්දී, කැරලිකාර කල්ලි තනිකරම ගම්බද වැසියන් වෙතින් හැදුනේ නැති බව පෙනී යයි. විවිධ මං පහරන වර්ගීකරණ අතර “කම්හල් වලින්, ඩොනෙට්ස්ක් පතල් වලින්, සහ කාර්මික පාසැල් වලින්, පැන ගිය තරණ ජනතාව,” ද ඒ වාර්තාවේ සඳහන් වෙයි. ඉඩම් බලාත්කාරයෙන් සමූහකරණය කළ පසුව, සමස්ත ගම්මාන අවතැන් කළ පසුව, සහ 300,000 කට වැඩි ජනතාවක් අත් අඩංගුවට ගෙන පිටමං කරන ලද පසුව, 1950 වසර අග දී බටහිර යුක්රේනය අවසානයේ දී “සංසුන් කරවන” ලදී. අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශයේ දත්ත වලට අනුව, OUN සහ UPA සාමාජිකයන් 172,000 කට ආසන්න සංඛ්‍යාවක් “විශේෂයෙන් අවතැන්” වූවන් හැටියට කසකස්තාන් සහ සයිබීරියාවට 1944-1952 කාලයේ දී ඔවුන්ගේ පවුල් සමඟ පිටමං කරවන ලදහ.¹⁴

අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශය විසින් “විවිධ විෂම කණ්ඩායම්” යැයි විස්තර කරන ලද පිටමං කිරීමේ මෙහෙයුම් ස්ටාලින්ගේ මරණය දක්වාම සිද්ධ වූහ. 1951 සහ 1952 දී, විවිධ වූ කුඩා පරිමාණ මෙහෙයුම්වල ප්‍රතිඵලයක් හැටියට පහත දක්වන අය පිටමං කරන ලදී: 11,685 ක මින්ග්‍රේලියානුවන් (Mingrelians) සහ ජෝර්ජියාවෙන් 4,707 ක ඉරානියානුවන්, 4,365 ක යෙහෝවා දෙවියන්ගේ සාක්ෂිකරුවන්, 4,431 ක බටහිර බෙලොරුසියාවේ “කුලාක්,” 1,445 ක බටහිර යුක්රේනයේ “කුලාක්,” 1,415 ක පෙස්කෝව් ප්‍රදේශයේ “කුලාක්,” 995 ක ජනතාවක් “සැබෑ සත්‍යලබ්ධික ක්‍රිස්තියානුවන්” යැයි ඔවුන්ම කියාගත් නිකායෙන්, 2,795 ක ටජිකිස්තානයේ

¹² V. I. Tsaranov, “O likvidatsii kulachestva v Moldavii letom 1949” (On the liquidation of kulaks in Moldavia in the summer of 1949), *Otechestvennaya istoriya*, no. 2 (1996), 71-79; Marie, *Les peuples déportés*, pp. 127-128.
¹³ Yaroslav Bilinsky, *The Second Soviet Republic: The Ukraine after World War II* (New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press, 1960), pp. 132-135.
¹⁴ O. L. Milova et al., eds., *Deportatsii narodov SSSR 1930ye-1950ye gody* (The deportation of the peoples of the U.S.S.R., 1930s-1950s) (Moscow: Rossiya molodaya, 1992), p. 160.

ප්‍රහාරකයන් (*basmachis*), සහ 591 ක “නන්තන්කාරේ යනවුන්.” මේ පිටමං කරන ලද්දවුන්ට වසර දහයක් සහ විස්සක් අතර යම් තරමකට අඩු දඬුවම් ලැබුණි.

මෑතක දී විවෘත කරන ලද ගුලාග් පුරාලේඛන දක්වන පරිදි, 1950 ගණන් මුල මේ මෙහෙයුම්වල වැඩියෙන්ම තීව්‍ර යුගය වූයේය; කඳවුරු, බලාත්කාර ශ්‍රම ජනපද, සහ දණ්ඩන ජනාවාස තුළ මේ තරම් ජනකායක් ඊට පෙර කිසිවිටෙක රඳවා නොතිබුණි. මේ යුගය පද්ධතිය තුළ එතෙක් නොවී විරූ අර්බුද හටගත් යුගය ද වූයේය:

- ශ්‍රම ජනපද 500 ක පමණ දළ වශයෙන් සිරගත කරන ලද්දවුන් අතරෙන්, සියළු ප්‍රදේශයන් තුළ දී හමුවෙන්නේ සාමාන්‍යයෙන් සිරකරුවන් 1,000 ක් සහ 3,000 ක් අතර සංඛ්‍යාවක් වසර පහකට අඩු කාලයක් සඳහා දඬුවම් විඳින සාමාන්‍ය අපරාධකරුවන් බවයි
- විශාල දණ්ඩන සංකීර්ණ 60 ක පමණ, නැත්නම් ශ්‍රම කඳවුරු වල, ප්‍රධාන වශයෙන් රටේ උතුරු සහ නැගෙනහිර පැතිවල පැවති, සිය දහස් ගණනක් බැගින් රඳවාගෙන සිටින, සිරගත කරන ලද්දවුන් අතරෙන්, සාමාන්‍ය අපරාධකරුවන්, සහ දේශපාලන සිරකරුවන් සියල්ලන්ම වසර දහයකට වැඩි සිර දඬුවම් ගෙවන බවයි
- දළ වශයෙන් රෙජිමයේ විශේෂ කඳවුරු 15 තුළ, 1948 පෙබරවාරි 7 වැනිදා අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශයේ රහසිගත උපදෙස් අනුව විශේෂයෙන්ම අනතුරුදායක යැයි සැලකෙන දේශපාලන සිරකරුවන් පමණක් රැඳවීම සඳහා පිහිටුවන ලද ඒවායේ දළ වශයෙන් 200,000 ක් පමණ මුළු සංඛ්‍යාවක් දඬුවම් ගෙවන බවයි¹⁵

මේ දැවැන්ත රැඳවුම් කඳවුරු විශ්වය එයාකාරයෙන් සිරකරුවන් 2,750,000 ක් රඳවාගෙන සිටියහ; තවත් “විශේෂයෙන් අවතැන් වූ ජනතාව” 2,750,000 ක් ගුලාග් පරිපාලනයේ වෙනත් කොටසකින් පාලනය වූහ. මේ සංඛ්‍යා පරිපාලනය සහ නියාමනයට, එමෙන්ම ආර්ථික ලාභදායක බවටත් දැඩි ගැටළු ඇති කරන්නකි. 1951 දී අභ්‍යන්තර කටයුතු සඳහා ඇමති, ජනරාල් කාග්ලොව්, දණ්ඩන ශ්‍රමිකයන්ගේ නිෂ්පාදන ඵලදායීත්වය අඩුවෙමින් පවතින හැටි ගැන සිත් තැවුල් ඇති කරගෙන සිටියේය. ගුලාග් වල තත්වයන් තක්සේරු කරන විශාල පරීක්ෂණ මෙහෙයුමක් ඔහු ඇරඹීය. කොමිසම් විසින් වාර්තා ආපසු එවදී පෙනී ගියේ තත්වයන් දැඩි සේ නොසන්සුන් බවයි.

පළමුවෙන්ම, රෙජිමයේ විශේෂ කඳවුරු වෙත “දේශපාලන” සිරකරුවන් (යුක්රේන ජනතාව, සහ පරාජය කළ ගරිල්ලා සංවිධාන වලින් එන බාල්ටික් “ඡාතිකවාදීන්, අලුතෙන් අනුගත කරන ලද ප්‍රදේශ වලින් “පිටස්තර කාරකයන්,” ඊනියා “හවුල්කාරයන්,” සහ අනෙකුත් “පිතෘභූමියේ ද්‍රෝහීන්,”) 1945 සිට පැමිණෙමින් සිටියහ. 1930 ගණන්වල සිටි “ජනතාවගේ හතුරන්,” හිටපු පක්ෂ කාඩර් වූ නිසා ඔවුන්ගේ සිරගත කිරීම බේදනීය වැරදි වැටහීමක ප්‍රතිඵලය යැයි හඟිස්වන්නට හැකි විය. ඒත් මෙවර පැමිණෙමින් සිටි අය දැඩි සේ තීරණාත්මකව සිටි අයයි. මේ නව ජනතාව, කළින් අයට භාත්පසින්ම වෙනස් ලෙසින්, කළින් නිදහස් කිරීමක් ගැන කිසිදු බලාපොරොත්තු රහිත වසර විස්සක් විසිපහක් තරම් කාලයකට සිරගත වූ අයයි. ඔවුන් තමන්ට නැතිවෙන්නට කිසිත් දෙයක් නැතැයි යන හැඟීමෙන් සිටි අයයි. තවදුරටත්, රෙජිමයේ විශේෂ කඳවුරු තුළ ඔවුන් හුදකලා කරවීම නිසා සාමාන්‍ය අපරාධකාරයන්ගේ බලපෑමෙන් ඔවුන්ව ඈත් කර තිබිණ. ඇලෙක්සැන්ඩර් සොල්ස්හිනිට්සියන් පෙන්වා දුන් පරිදි, සිරකරුවන් අතර සහයෝගීතාවයේ වාතාවරණයක් වළක්වන ලද එකම දැය ඔවුන් අතර සාමාන්‍ය අපරාධකරුවන් සිටීමම වූයේය. ඒ බාධකය ඉවත් කර දැමූ විට, විශේෂ කඳවුරු ඉතා ඉක්මණින් සෝවියට් රෙජිමයට එරෙහි ප්‍රතිරෝධ සහ විප්ලව සඳහා හිතකර පරිසර බවට පත් වූහ. ක්‍රමයට එරෙහිව කැරලි ක්‍රියාවන්හි විශේෂයෙන්ම ක්‍රියාශීලීව කටයුතු කළේ යුක්රේන සහ බාල්ටික් සිරකරුවන්ය. වැඩ වර්ජන, උපවාස, සමූහ වශයෙන් පළා යාම, සහ කැරලි යනාදී සියල්ලම එන්න එන්න සාමාන්‍යයක් වූයේය. දැනට ඇති පර්යේෂණ වලින් පෙනී යන්නේ විශාල පරිමාණයේ කැරලි සහ විප්ලව 1950-1952 තුළ දී දාසයක් තිබී බවයි, ඒ සෑම එකක්ම සිය ගණනකින් සිරකරුවන් සහභාගී වූ ඒවායි.¹⁶

1951 කාග්ලොව් කළ විමසුම් වලින් ද හෙළි වූයේ සාමාන්‍ය කඳවුරු තුළ ක්‍රමය පරිහානියට යන බවයි. ඒවායේ “වනය පිළිබඳ පොදු ලිහිල් බවක්” පැතිර තිබිණ. 1951 වසරේ දී වැඩ කරන දින මිලියනයක් සිරකරුවන්ගේ උද්ඝෝෂණ සහ වැඩ වර්ජන නිසා අහිමි විය. එසේම කඳවුරු තුළ අපරාධ මට්ටම් ද ඉහළ යමින්

¹⁵ GARF, 9414/1s/1391-1392.

¹⁶ M. Craveri and N. Formozov, “La résistance au Goulag. Grèves, révolts, évasions dans les camps de travail soviétiques de 1920 à 1956,” *Communisme*, nos. 42-44 (1995), 197-209.

පැවතිණ. සිරකරුවන් සහ මුරකරුවන් අතර ප්‍රවණ්ඩ වූ ගැටුම් ද ඉහළ ගියහ. දණ්ඩන ශ්‍රම බලකායේ නිෂ්පාදන ඵලදායීත්වය අඩු වෙමින් තිබිණ. අධිකාරීන්ට අනුව, එයට හේතු වූයේ සිරකරුවන් අතර එදිරිවාදී කල්ලියේ ගැටුම් නිසා හටගත් ප්‍රතිඵලයයි. එනම් එක කණ්ඩායමක් වැඩ කිරීම ප්‍රතික්ෂේප කරමින් වැඩ කරන අනෙක් කණ්ඩායම්, හවුල්කාරයන් යැයි ලේබල් කරමින් ගර්භාවෙන් සැලකූහ. කල්ලි අතර සටන් සහ සිරකරුවන් අතර සටන් නිසා විනය ක්ෂය කරන ප්‍රතිඵලය නිසා පොදු වියවුල් නිර්මාණය වූහ. කුසගින්න හෝ රෝගී බව නිසා මිය යෑම වෙනුවට පිහියෙන් ඇනීම නිසා මිය යෑම වැඩියෙන් දකින්නට ලැබෙන සාමාන්‍යය බවට පත්විය. “මේ විවිධ සිරකරුවන්ගේ කණ්ඩායම් අතර පවතින එදිරිවාදිකම් නිසා මෙතෙක් දුරට, යම් තරමක වාසියක් ලබාගන්නට හැකි වී සිටි, අධිකාරීන්, දැන් සිටින්නේ ඔවුන්ට තිබූ ග්‍රහණය ලිස්සා යන තත්වයකයි... සමහර තැන්වල, යම් යම් පාර්ශවයන් කඳවුර ඔවුන්ගේ කැමැත්ත අනුව පවත්වාගෙන යෑමත් පටන් ගෙන ඇත.” කණ්ඩායම් සහ පාර්ශව බිඳ දමන්නට, සිරකරුවන්ව කඳවුරු අතර වැඩි වැඩියෙන් මාරු කළ යුතු බව තීරණය කෙරිණ. එසේම විශාලතම සිරබන්ධනාගාර වල, බොහෝ විට 40,000 ත් 60,000 ත් අතර ජනතාවක් රඳවා සිටි තැන්වල, ස්ථීර කාලීන ලෙසින් විවිධ අංශ වලට නැවත සංවිධානය කරන මෙහෙයුමක් තිබිය යුතු යැයි තීරණය කෙරිණ.¹⁷

මේ 1951 සහ 1952 දී ලැබෙන බොහෝ වාර්තා වලට අනුව, විවිධ පාර්ශවයන් සිටීම නිසා ඇතිවෙන සෑහෙන ගැටළු සලකමින්, සිරගෙවල් සහ ඔවුන්ගේ නිෂ්පාදන ක්‍රම ගැන සම්පූර්ණ ප්‍රතිසංවිධානයක් අවශ්‍ය යැයි ද, සමස්ත පද්ධතියේ ප්‍රමාණය අඩු කළ යුතු යැයි ද පිළිගැනිණ.

1952 ජනවාරි මාසයේ දී, සිරකරුවන් 69,000 ක් රඳවා සිටි නොරිල්ස්ක් (Norilsk) හි රැඳවුම් කඳවුරේ අණදෙන නිලධාරියා වූ කර්නල් නිකොලායි ස්වෙරෙව් (Zverev) විසින් ගුලාග් ප්‍රධානියා වූ ජනරාල් ඉවාන් ඩොල්ගිඛ් (Dolgikh) වෙත පහත නිර්දේශ සමඟින් වාර්තාවක් යැවීය:

1. පාර්ශවයන් හුදකලා කරන්න. “නමුත්,” ස්වෙරෙව් මතක් කළේය, “එක විරුද්ධ පැත්තකට හෝ තවත් විරුද්ධ පැත්තකට අයිතිවෙන සිරකරුවන් මහත් සංඛ්‍යාවක් සිටීම නිසා, නායකයන්ව පමණක් හෝ සරල ලෙසින් හුදකලා කරගන්නට හැකිවුවොත් ඒක අපේ වාසනාවක්.”
2. එක පැත්තකට හෝ තව පැත්තකට අයිති සිය දහස් ගණනක සිරකරුවන් දැනට කිසිදු අධීක්ෂණයක් නොමැතිව සේවයේ යෙදෙන, දැවැන්ත නිෂ්පාදන කලාප අත්හැර දමන්න.
3. සිරකරුවන් ගැන වැඩියෙන් හොඳ සෝදිසියකින් සිටීම සඳහා කුඩා නිෂ්පාදන ඒකක පිහිටුවන්න.
4. මුරකරුවන් සංඛ්‍යාව වැඩි කරන්න. “නමුත්,” ස්වෙරෙව් එකතු කළේය, “මේ අවස්ථාවේ කොහොත්ම බැහැ අවශ්‍ය විදියකට මුරකරුවන් සංවිධානය කරගන්න, මන්ද මුරකරුවන් දෙගුණයකට වැඩි තරම් ගණනක් අවශ්‍යයයි.”
5. සියළු නිෂ්පාදන ස්ථාන වලින් නිදහස් ශ්‍රමිකයන් වෙතින් සිරකරුවන් වෙන් කරන්න. “නමුත් නොරිල්ස්ක් සංකීර්ණයේ විවිධ කොම්පැණි අතර ඇති තාක්ෂණික සබඳතාවය නිසා, නිෂ්පාදනය දිගටම කරගෙන යා යුතු නිසා, එයට එකතුවෙන දැඩි නිවාස හිඟය නිසා, මේ සියල්ලෙන්ම කියැවෙන්නේ දැනට සිරකරුවන් සහ නිදහස් ශ්‍රමිකයන් වෙන්කර තැබීම යම් කිසි සංඛ්‍යානමය ක්‍රමයකට කිරීම කිසිසේත්ම කළ නොහැකි බවයි... පොදුවේ කතා කළොත්, නිෂ්පාදන ඵලදායීතාවේ සහ නොනැවතී කළ යුතු නිෂ්පාදනයේ ගැටළුව විසඳන්න පුළුවන් සිරකරුවන් 15,000 ක් පමණ කළින් නිදහස් කළොත් විතරයි, ඒ අයව කොහොමටත් බලාත්කාරයෙන් ඒ ස්ථානයේම රඳවා තබන්නට පුළුවන්.”¹⁸

එවක පැවති මති වාතාවරණය සලකාදී, ස්වෙරෙව් ගේ අවසාන යෝජනාව තැනට නොගැළපෙන බැවින් අඩු වූවකි. 1951 ජනවාරි මාසයේ දී කෘග්ලොව් විසින් සිරකරුවන් 6,000 ක් කලින් නිදහස් කරන්න යැයි බෙරියා වෙතින් ඉල්ලා තිබුණි. ඔවුන්ව යැවුනේ ඒ වන විටද තවත් සිරකරුවන් 25,000 ක් කිසිත් කාර්යක්ෂම නොවූ ලෙසකින් වෙහෙස වෙමින් සිටි ස්ටාලින්ග්‍රෑඩ් හි දැවැන්ත ජල විදුලි බලාගාරයක් ඉදි කරමින් සිටි ස්ථානය වෙතටයි. කළින් නිදහස් කරන පිළිවෙත, විශේෂයෙන්ම තරමක හෝ සුදුසුකම් තිබුණ සිරකරුවන්ව නිදහස් කිරීම 1950

¹⁷ GARF, 9414/1s/513/185.

¹⁸ GARF, 9414/1s/642/60-91; Nicolas Werth, “L’ensemble concentrationnaire de Norilsk en 1951,” *XXe siècle*, no. 47 (July-September 1994), 88-100.

ගණන් මුල සිට නිතර පාහේ දකින්නට ලැබුණි. ඉන් රැඳවුම් කඳවුරු පද්ධතියේ යල් පැන ගිය ක්‍රමයේ ආර්ථික අගය ද ප්‍රශ්න කෙරුණි.

අතීතයේ සිටි සිරකරුවන්ට වඩා යටහත් පහත් බැවින් බෙහෙවින් අඩු වූ සිරකරුවන් එන්න එන්නම මහත් සේ වැඩිවෙද්දී, කටයුතු සම්පාදනයේ සහ විපරම්කාරීත්වයේ ගැටළු මහත් රාශියක් ඉදිරියේ (ගුලාග් සේවකයන් දැන් 208,000 ක් පමණ සංඛ්‍යාවක් වූහ), මහත් පරිපාලන යාන්ත්‍රණයට එහි සාර්ථකත්වයේ බොරු වාර්තාව (*tufta*) නිෂ්පාදනය කිරීම එන්න එන්නම තවත් දුෂ්කර වූයේය. මේ දිගින් දිගටම පැවතෙන ගැටළු විසඳාලීම සඳහා, අධිකාරීන් ඉදිරියේ තෝරාගත හැකි විසඳුම් දෙකක් වූහ: එක්කෝ, මනුෂ්‍ය ජීවිත අහිමිය ගැන කිසිත් තැකීමක් නොමැතිව සියළු ශ්‍රම බලය උපරිමයෙන් ප්‍රයෝජනයට ගැනීම, හෝ නැත්නම්, ගුලාග් හි පැවැත්ම තහවුරු කරනු පිණිස ශ්‍රම බලයට වැඩි සැලකිල්ලක් දැක්වීමයි. 1948 දක්වා වැඩියෙන් කැමතිව සිටියේ පළමු විසඳුමයි. ඒත් 1940 ගණන් අග වෙද්දී යුද්ධයෙන් දැඩි සේ වියැකී යෑමත් සහ ආර්ථිකයේ සෑම අංශයකම ශ්‍රම බලය හිඟ වීමත් නිසා, පක්ෂ නායකයන්ට වැටහී ගියේ වඩා අරපරිස්සම්කාරී විලාසයකින් සිරකරුවන්ගේ ශ්‍රම බලය ප්‍රයෝජනයට ගැනීම තර්කාන්විත යැයි කියායි. නිෂ්පාදන නඟාලන්නට බෝනස් සහ වේතන හඳුන්වා දෙන ලදී. ඔවුන්ගේ කෝටා ප්‍රමාණ සපුරන ලද සිරකරුවන්ගේ ආහාර සලාක වැඩි කරන ලදී. ප්‍රතිඵලයක් හැටියට, මරණ අනුපාතිකට වහාම සියයට 2-3 කට පහළ බැස්සේය. ඒත් රැඳවුම් කඳවුරු තුළ ඇති දරුණු යථාර්ථයන් අනුව ප්‍රතිසංස්කරණ ඉක්මණින් හරස් වූහ.

1950 ගණන් මුල දී, සාමාන්‍යයෙන් නිෂ්පාදන යටිතල පහසුකම් වසර විස්සකටත් වඩා පැරණි වූ අතර ඒවාට කිසිදු මෑත කාලීන ආයෝජන වාසියක් නොලැබී තිබුණි. දැවැන්ත සිරබන්ධනාගාර ඉදි වී තිබුණේ දස දහස් ගණනින් සිරකරුවන් වෙතින් එවක පැවති විශාල ව්‍යාපෘති සඳහා පුළුල් ශ්‍රම බලකායක් හැටියට යොදා ගැනීමටයි. 1949 සිට 1952 දක්වා ඒවා කුඩා නිෂ්පාදන ඒකක හැටියට කඩන්නට අනේක වෑයම් ගත්තද, ඒවා ප්‍රතිසංවිධානය කිරීම ඉතාමත් දුෂ්කර වූහ. සිරකරුවන්ට දුන් ඉතා සුළු වේතන, සාමාන්‍යයෙන් වසරකට රුබල් දෙකුත් සියයක් (නිදහස් ශ්‍රමිකයෙකුට වඩා පහළොවක් සහ විසි ගුණයකින් අඩු පඩියක්), නිෂ්පාදන ඵලදායීත්වය නංවාලීමට ප්‍රමාණවත් නොවීය. සේවය ප්‍රතික්ෂේප කරමින් තව තවත් සිරකරුවන් උපකරණ අත්හරින්නට වූහ. ඔවුන් සංවිධානාත්මක කණ්ඩායම් හැදූහ. එයට තවත් සම්ප විපරම් අවශ්‍ය වීණ. වැඩියෙන් පඩි ගෙව්වද, තවත් හොඳින් මුර කෙරුණද කියා නොසලකා, අධිකාරීන් සමඟ සහයෝගයෙන් කටයුතු කරනවා ද නැත්නම් වැඩ වර්ජකයන් සමඟ සහයෝගය දැක්වීමට වැඩියෙන් කැමැත්තේ ද යන්න නොසලකා, සියළු සිරකරුවන් සඳහා ගිය වැය ආර්ථික මට්ටම් අනුව ඉහළ ගියේය.

1951 සහ 1952 දී ඇති වාර්තා තුළ ඇති තොරතුරු සියල්ල විපරම් කිරීමෙන් එකම දිශාවක් පෙන්වයි: එනම් ගුලාග් යනු පාලනය කිරීම ඉතාමත් දුෂ්කර වූ යාන්ත්‍රණයක් බවට පත්ව ඇති බවයි. සියළු ස්ටාලින්වාදී මහා පරිමාණ ව්‍යාපෘති, ස්ටාලින්ග්‍රැඩ් හි සහ කුයිබ්ෂෙව් (Kuibyshev) ජල විදුලි බලාගාර, ටර්ක්මෙනිස්තාන් හි දිය ඇල මාර්ගය, වොල්ගා-ඩොන් දිය ඇල මාර්ගය යනාදී සියල්ල තැනෙමින් පැවතුනේ දණ්ඩකවාසී ශ්‍රම බලයෙනි. ඒවා නිම විය යුතු කාලයෙන් ඉතා පසුපසක වූහ. වැඩ කරන වේගය ඉක්මන් කරනු සඳහා අධිකාරීන්ට අමතර නිදහස් ශ්‍රමිකයන් මහත් සංඛ්‍යාවක් යොදවන්නටත්, එසේම අනෙක් අයට දිරිමත් කිරීමට යම් සිරකරුවන් සංඛ්‍යාවකට කළින් නිදහස ලබා දීමටත් සිදු වූහ.¹⁹

ස්ටාලින්ගේ මරණයෙන් යාන්තම් සති තුනක් ඉක්ම ගිය පසුව, 1953 මාර්තු 27 වැනිදා සිරකරුවන් මිලියන 1.2 කට බෙරියා ප්‍රදානය කළ ක්ෂමාව තුළින් ගුලාග් අර්බුදය නව ඵලියකින් දැක්වෙයි. අර්ධ ක්ෂමාවක් ප්‍රදානය සඳහා ස්ටාලින්ගේ අනුප්‍රාප්තිකයන්ට දේශපාලන හේතුවක් පමණකින් අභිප්‍රේරණය වූවා යැයි කිව නොහැකියි. අලාබදායක සහ තදබදයෙන් වැඩි ගුලාග් නියාමනය කිරීමේ දැඩි දුෂ්කරතාවය සියල්ලත් විසින්ම හඳුනාගෙන තිබුණි. ඒත්, සියළු දණ්ඩන අධිකාරීන් විසින් සිරකරුවන්ගේ සංඛ්‍යාව අඩු කරන්න යැයි ඉල්ලා සිටි මොහොතේ දී ම, ඔහුගේ මහළු වයසේ පීඩනෝත්පාදයෙන් වැඩි වැඩියෙන් පෙළෙමින් සිටි ස්ටාලින්, දෙවැනි මහා භීෂණයට සැරසෙමින් සිටියේය. ස්ටාලින්වාදී රෙජිමයේ අවසාන, වඩාත්ම ගැටළු සහගත වූ යුගයේ දී එවැනි පරස්පරයන් ඉතා බෙහෙවින් දකින්නට ලැබුණි.

¹⁹ M. Craveri and O. Khlevnyuk, "Kriziz ekonomiki MVD" (The economic crisis of the MVD), *Cahiers du monde russe* 36 (1995), 179-190.

14 අවසාන කුමන්ත්‍රණය

1953 ජනවාරි 13 වැනිදා “ත්‍රස්තවාදී වෛද්‍යවරුන්ගේ කණ්ඩායමක්” නියැලී සිටින කුමන්ත්‍රණයක් සොයා ගනු ලැබුවා යැයි ‘ග්‍රාවිඩා’ නිවේදනය කරනු ලැබීය. මුලින් එහි වෛද්‍යවරුන් නව දෙනෙක්ද පසුව සුප්‍රසිද්ධ වෛද්‍යවරුන් පහළොවක් ද, ඔවුන්ගෙන් බාගයකට වැඩි සංඛ්‍යාවක් යුදෙව්වන් ද වේ යැයි කියැවුණි. ක්‍රෙම්ලිනයේ ඉහළ තනතුරු දැරූ ඔවුන් සිය තත්වයන් අපහරණය කරන ලදැයි ද, එනම් (1948 දී මිය ගිය පොලිට්බියුරෝ සාමාජිකයෙක් වූ) අන්ද්‍රේ සදානොව් සහ (1950 දී මිය ගිය) ඇලෙක්සන්ඩර් ශ්චෙරබකොව් (Shcherbakov) දෙදෙනාගේ ජීවිත කෙටි කිරීමත්, සහ ඇමෙරිකන් බුද්ධි සේවාවේ සහ යුදෙව් පුණ්‍යායතනයක, ඇමෙරිකන් ඒකාබද්ධ බෙදාහැරීමේ කමිටුව යනාදියේ ඉල්ලීම යටතේ සෝවියට් හමුදා නිලධාරීන් කිහිප දෙනෙක් ඝාතනය කිරීමට තැත් කළා යැයි ද, ඔවුන්ට චෝදනා එල්ල වූහ. කුමන්ත්‍රණය හෙළි කරන ලද කාන්තාව වූ වෛද්‍ය ලීඩියා ටිමෂුක් (Lydia Timashuk) ගම්හීරව ලෙතින් සම්මානයෙන් (Order of Lenin) පිදුම් ලැබීය. චෝදනා එල්ල වූ අයව ප්‍රශ්න කරමින් “පාපෝච්චාරණය” කරන්නට බලාත්මක විය. 1936-1938 දී මෙන් රැස්වීම් දහස් ගණනින් පැවැත්වී වරදකරුවන්ට දඬුවම් දිය යුතු යැයි ද, තවත් විමර්ශන කළ යුතු යැයි ද, පරණ තාලේ බොල්ෂෙවික් සෝදිසියට ආපසු යා යුතු යැයි ද කියා සිටියේය. මේ “වෛද්‍යවරුන්ගේ කුමන්ත්‍රණය” සොයා ගැනීම වාර්තා කළ පසුව එන සති කිහිපයේ දී, “පක්ෂයේ තනතුරු අතර පවතින අපරාධ නොසැලකිල්ල නිශ්චිතවම ඉවත් කර දැමීම සඳහා සහ, සියළු කඩාකප්පල්කාරයන්ට දඬුවම් කිරීම සඳහා,” මහා භීෂණය කාලයේ පැවති වාතාවරණය යළි පිහිටුවන්න යැයි ප්‍රවෘත්තීන් විසින් දැවැන්ත මාධ්‍ය ව්‍යාපාරයක් ගෙන යන ලදී. විද්වතුන්, යුදෙව්වන්, සොල්දාදුවන්, කාර්මික කළමනාකරුවන්, ජ්‍යෙෂ්ඨ පක්ෂ නිලධාරීන්, සහ රුසියානු නොවන ජනරජයන්හි නියමු නියෝජිතයන් අතර දැවැන්ත කුමන්ත්‍රණයක් ඇතැයි යන්න ජනතාව අත විශ්වාසයක් බවට පත්වෙන්නට පටන් ගැනුනේ ‘එසොව් රාජාධිපත්‍ය සමය’ (Ezhovschina) සිහි කරවමිනි.

දැන් ප්‍රථම වතාවට ලැබී තිබෙන, මේ සිද්ධිය සම්බන්ධයෙන් ඇති වාර්තා පශ්චාත් යුද ස්ථාලිත්වාදී ඉතිහාසයේ වෛද්‍යවරුන්ගේ කුමන්ත්‍රණය තීරණාත්මක මොහොතක් වූවා යැයි තහවුරු කරයි.¹ 1949 දී පටන් ගත් “සර්වභෞමික විරෝධී” (එනම් සෙමැටික් විරෝධී) ව්‍යාපාරය සහ අලුත් පොදු ශුද්ධකරණයක ආරම්භය (එය නැවතුනේ කුමන්ත්‍රණයේ කතාව පැතිර ගොස් සති කිහිපයකට පසුව සිද්ධ වූ ස්ථාලිත්ගේ මරණයෙන් පමණි) විය. 1946 දී චෙන් කරන ලද, ඒත් දිගින් දිගටම ප්‍රතිසංවිධානයට පත් වෙමින් තිබුණ අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශය සහ රාජ්‍ය ආරක්ෂක අමාත්‍යාංශය පාර්ශවයන් අතර සිද්ධ වෙමින් පැවති බල අරගලය ද මෙහි වැදගත්කමක් ගත් තෙවැනි සාධකය වූයේය.² රහස් පොලීසිය ඇතුළත පැති අනුව බෙදී සිටීම, ස්ථාලිත්ගේ අනුප්‍රාප්තිකයන් වෙන්නට බලා සිටි අය නිතරම ඒ තත්වය අල්ලා ගන්නට වෑයම් කිරීම නිසා, ධුරාවලිය මුදුනේ පවා බල අරගලය පැවති බව පිළිබිඹු කරයි. මේ සිද්ධියේ ගැටළු සහගත පැතිකඩක් වෙනුවෙන්, නාටික මරණ කඳවුරුවල සේර කටයුතු ගැන මහජනයාට හෙළිදරව් වී වසර අටකට පසුව එයින් විසාර්වාදී කාලයේ පටන් මුල් බැස පැවති සෙමසිට් විරෝධය නැග එන්නට ඉඩ ලබා දීමයි. එය බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් උඩට මතු වීම වළක්වා තිබෙන ලද්දකි. එයින් පෙන්නුම් වන්නේ ස්ථාලිත්වාදියේ අවසන් වර්ෂ තුළ දී පැවති වියවුල් වාතාවරණයයි.

මෙම සිද්ධියේ සංකීර්ණතා, එසේ නැත්නම් විවිධ පැතිකඩ වලින් එක්වෙන සිද්ධීන්, මෙතැන අපගේ අවධානය යොමුවෙන තැන නොවේ. කුමන්ත්‍රණය ගැන ප්‍රධාන වැටී සටහන පමණක් මෙතැන දී ප්‍රමාණවත්ය. 1942 දී

¹ Gennadii Kostyrchenko and Shimon Redlikh, *Evreiskii Antifashistskii Komitet v SSSR: Sbornik dokumentov* (The Jewish Anti-Fascist Committee in the U.S.S.R.: A collection of documents) (Moscow: Mezhdunarodnye otnosheniya, 1996); Gennadii Kostyrchenko, *V plenu u krasnogo faraona* (Inside the prisons of the Red pharaohs) (Moscow, 1994); Amy Knight, *Beria, Stalin's First Lieutenant* (Princeton: Princeton University Press, 1993); J.-J. Marie, *Les derniers completes de Staline: L'affaire des Blouses blanches* (Brussels: Complexe, 1993).

² Kostyrchenko, *V plenu u krasnogo faraona*, pp. 45-47.

සෝවියට් ආණ්ඩුව, හැකි ඉක්මණින් ජර්මනියට එරෙහිව දෙවැනි පෙරමුණක් U.S. ආණ්ඩුව ලවා විවෘත කරවීමට ඇමෙරිකන් යුදෙව්වන් ලවා බලපෑමක් එල්ල කරවීම සඳහා සෝවියට් යුදෙව් ගැමිස්ට් විරෝධී කමිටුවක්, සොලොමන් මිකොසෙල්ස් (Solomon Mikhoels) නමැති මොස්කව් හි සුප්‍රසිද්ධ යිඩ්ඩිෂ් නර්තන දිස්ත්‍රික්කයේ අධ්‍යක්ෂකවරයා ප්‍රධානත්වයෙන් පිහිටුවීය. ඒ ව්‍යාපාරයේ සිය ගණනකින් යුදෙව් විද්වතුන් වහාම ක්‍රියාශීලී වූහ. ලේඛක ඉල්යා එරෙන්බර්ග් (Ilya Ehrenburg), කිවිඳන් වූ සැමුඵල් මර්චක් (Samuel Marchak) සහ පෙරෙට්ස් මාකිෂ් (Peretz Markish), රචක වැසිලි ග්‍රොස්මන්, සහ සෝවියට් පරමාණු බෝම්බයේ පියා වූ භෞතික විද්‍යාඥ පියතොර් කපිට්සා (Pytor Kapitza) යනාදීන් වූහ. එහි මුල් අරමුණ වූ ප්‍රොපගන්ඩා යාන්ත්‍රණයේ නිල තත්වයෙන් පිටතට යමින් කමිටුව ඉක්මණින් වර්ධනය වූයේ යුදෙව් එකමුතුවේ අව්‍යාජ මධ්‍යස්ථානයක් හැටියට සහ එසේම සෝවියට් යුදෙව් නියෝජනය කරන නියෝජිත සමූහයක් හැටියටයි. 1944 පෙබරවාරි මාසයේ දී කමිටුවේ නායකයන් — මිකොසෙල්ස්, අයිසැක් ෆෙෆර් (Issac Fefer), සහ ග්‍රිගෝරි එප්ස්ටයින් (Grigory Epstein)— ස්ථාලිත වෙත ලියුමක් යවමින් ක්‍රයිමියාවේ ස්වායත්ත යුදෙව් ජනරජයක් නිර්මාණය කර, එය 1930 ගණන් වල දී පිහිටුවන ලද අසාර්ථක බිරෝබිඩ්සාන් (Birobidzan) හි ජාතික යුදෙව් දේශය වෙනුවට ප්‍රතිස්ථාපනය කිරීමට යෝජනාවක් ඉදිරිපත් කළහ. ඉක්ම ගිය දශකයේ 40,000 කට අඩු යුදෙව්වන් එම වීන මායිමේ පිහිටි, ඇත නැගෙනහිර සයිබීරියාවේ කාන්තාර සහ වගුරු බිම් සහිත දුරස්ථ සහ අමතකව ගිය ප්‍රදේශයට පදිංචියට පැමිණ සිටියහ.³

නාටිසි විසින් ඝාතනය කළ යුදෙව්වන් ගැන සහ “යුදෙව්වන් ගැන වූ ඕනෑම අසාමාන්‍ය සිද්ධීන්” (එයින් කියැවුණේ ජනගහනය තුළ සෙමයිට් විරෝධී හැදියාව ගැන වක්‍රෝක්තියෙන් සඳහන් කිරීමයි) ගැන තොරතුරු එකතු කිරීමට ද කමිටුව කැප වී සිටියහ. එයාකාර “සිද්ධීන්” ඇති පමණින් තිබුණි. යුක්රේනයේ සහ රුසියාවේ තවත් සමහර බටහිර ප්‍රදේශයන්හි, එනම් රුසියන් අධිරාජ්‍යයේ පැරණි “ලා පැහැති ජනාවාස” ප්‍රදේශයන් තුළ ටිසාර්වාදී අධිකාරීන් විසින් යුදෙව්වන්ට පදිංචිවීමට අවසරය දී තිබුණ පෙදෙස් වල, සෙමයිට් විරෝධී සම්ප්‍රදායයන් තවමත් දැඩි සේ පැවතිණ. රතු හමුදාවේ මුල් පරාජයන් වලින් ජනගහනය තුළ කොතරම් පුළුල් ලෙසින් සෙමයිට් විරෝධය පැතිර තිබුණේද යන්න හෙළි විය. නාටිසි ප්‍රොපගන්ඩා වලින් ජර්මන් සටන් වදින්නේ කොමියුනිස්ට් සහ යුදෙව්වන් සමඟ පමණක් යැයි කියද්දී බොහෝ ජනතාවක් එයට ධනාත්මක ලෙසින් ප්‍රතිචාර දැක්වූ බව ජනගහනයේ හැදියාවන් ගැන ලියැවෙන NKVD වාර්තා වලින් හෙළි වුණි. ජර්මානුවන් අධිවාසයේ සිටි ප්‍රදේශ වල, විශේෂයෙන්ම යුක්රේනයේ, විවෘතවම යුදෙව්වන් සමූල ඝාතනය කිරීමේ දී පරිස්ථානීය ජනගහනයෙන් ආවේ සුළු ප්‍රතිරෝධයක් පමණකි. යුක්රේනයේ දී ජර්මානුවන් 80,000 කට වැඩි හටයන් සංඛ්‍යාවක් හමුදාවට බඳවා ගත්හ. එයින් සමහර දෙනෙක් නිශ්චිතවම මේ යුදෙව්වන් සමූල ඝාතනයට සහභාගී වූහ. නාටිසි ප්‍රොපගන්ඩා වලට ප්‍රතිපිළිතුරු දීමටත්, සමස්ත සෝවියට් ජනතාවගේ පැවැත්ම වෙනුවෙන් සටන් වැදීමේ තේමාව යටතේ සම්පූර්ණ රට එක්සත් කිරීම සඳහා බොල්ෂෙවික්වාදී අයිඩියොලොජිය මුලින් හොලොකෝස්ට් හි විශේෂිත ස්වභාවයට දැඩි විරෝධයක් පෑහ. ප්‍රථම සයෝනිසිම් විරෝධී (anti-Zionism) සහ අනතුරුව නිල වශයෙන් එන සෙමයිට් විරෝධය පැතිරෙන්නට පටන් ගැනෙන්නේ ඉතින් ඒ පසුබිම යටතේය. මධ්‍යම කමිටුවේ ඇජිට්ප්‍රොප් (Agitprop) අංශය (ජනතාව අවුස්සන්නට සහ දේශපාලන ප්‍රචාරයට) තුළ අතිශය ප්‍රබල අන්දමකින් සෙමයිට් විරෝධය පැවතිණ. 1942 අගෝස්තු තරම් ඉහතක දී ඔවුන් අභ්‍යන්තර පණිවිඩයකින් “යුදෙව්වන් විසින් කලා, සාහිත්‍ය, සහ පුවත්පත් කලාවේදී වතාවරණය තුළ ප්‍රධාන භූමිකාවක් ගෙන ඇත,” යැයි සඳහන් කර ඇත.

යුදෙව් ගැමිස්ට් විරෝධී කමිටුවේ ක්‍රියාකාරීත්වය, අධිකාරීන්ට සැලකිල්ලක් දක්වන්නට සිද්ධ වෙත හේතුවක් බවට ඉක්මණින් පත්විය. 1945 මුල දී යුදෙව් කවියෙක් වූ පෙරෙට්ස් මාකිෂ්ට ප්‍රකාශනය තහනම් විය. ‘කළු පොතේ’ එන යුදෙව්වන්ට එරෙහි නාටිසි අපරාධ එළිදැක්වීම අවලංගු කරන ලද්දේ “ජර්මානුවන් U.S.S.R. සමඟ යුද වැදුණේ යුදෙව්වන් මකා දමන්නට පමණක් යැයි යන අදහස මුළු පොතේ ප්‍රධාන තර්කය වීම නිසා,” යන බොරු හේතුව දක්වමිනි. 1946 ඔක්තෝබර් 12 වැනිදා රාජ්‍ය ආරක්ෂාව සඳහා වූ ඇමති වික්ටර් අබකුමොව් (Viktor Abakumov) “යුදෙව් ගැමිස්ට් විරෝධී කමිටුවේ ජාතිකවාදී ප්‍රවණතා,” ගැන මධ්‍යම කමිටුවට තුණ්ඩුවක් යැවීය.⁴ ස්ථාලිත විසින් ඊශ්‍රායෙල් හි යුදෙව් රාජ්‍යයක් පිහිටුවන විදේශ ප්‍රතිපත්තියට පක්ෂපාතී මාර්ගයක සිටි නිසා ඔහු වහාම ප්‍රතිචාරයක් නොදැක්වීය. 1947 නොවැම්බර් 29 වැනිදා, U.S.S.R. විසින් පලස්තීනය බෙදන්නට එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානයේ දී වන්දය ප්‍රකාශ කළ පසුව පමණක්, කමිටුව තුරන් කර දමන නිදහස් ඉඩකඩ අබකුමොව් වෙතට දුන්නේය.

³ Ibid.

⁴ Izvestiya KPSS, 12 (1989), 37.

1947 දෙසැම්බර් 19 වැනිදා කමිටුවේ සාමාජිකයන් කිහිප දෙනෙක්ව අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී. 1948 ජනවාරි 13 වැනිදා මින්ස්ක් (Minsk) හි දී ඝාතනය වූ සොලොමොන් මිකොයෙල්ස්ව සොයා ගැනිණ. සිද්ධියේ නිල වාර්තාවට අනුව ඔහු රිය අනතුරකට මුහුණ පාන ලදී. 1948 නොවැම්බර් 21 වැනිදා “සෝවියට් විරෝධී ප්‍රොපගන්ඩා මධ්‍යස්ථානයක්” බවට පත්ව ඇතැයි බොරුව උඩ යුදෙව් ෆැෂිස්ට් විරෝධී කමිටුව අත්හිටුවා, එහි විවිධ ප්‍රකාශන, සිඩ්ඩිස් බසින් ප්‍රකාශනය වූ ප්‍රසිද්ධ ‘එනිකායිට්’ (Einikait) යන පුවත්පත ද ඇතුළුව, තහනම් කරන ලදී.⁵ ඊ ළඟ සති කිහිපයේ දී කමිටුවේ ඉතිරි වී සිටි සෙසු සාමාජිකයන්වද අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී. එසේම 1949 පෙබරවාරියේ “සර්වභෞමික විරෝධී” පුළුල් ව්‍යාපාරයක් පුවත්පත් වලින් පටන් ගන්නා ලදී. රුසියන් ජාතික හැදියාව අවබෝධයට නොහැකි යැයි කියා යුදෙව් නර්තන විචාරකයන් හෙළා දකින ලදී: “රුසියානු සෝවියට් මිනිසාගේ ජාතික හැදියාව ගැන [ඒබ්‍රම] ගුර්විච් (Abram Gurvich) නැත්නම් [ජෝසිෆ්] යුසොවිස්කි (Josif Yuzovsky) වැන්නෙකුට කුමන දැක්මක් තියෙන්න පුළුවන්ද?” යැයි 1949 පෙබරවාරි 2 වැනිදා ‘ප්‍රාච්ඛා’ විමසීය. 1949 වසරේ මුල් මාස කිහිපයේ දී, විශේෂයෙන්ම මොස්කව් සහ ලෙනින්ග්‍රෑඩ් වල දී යුදෙව් විද්වතුන් සිය ගණනක් අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී.

මේ කාලයෙන් එන තතු හෙළිදරව් කරන වාර්තාවකින්, එනම් 1949 ජූලි 7 වැනි දින දරන, ලෙනින්ග්‍රෑඩ් උසාවියේ අධිකරණ උපදේශක මණ්ඩලයෙන් එන නීතියක්, සහ ‘නෙවා’ (Neva) සඟරාවේ මෑතක දී පළවූන ලද්ද, ඇව්ලි ග්‍රිගෝර්විච් ලෙනිටන් (Achille Grigorevich Leniton), ඉල්යා සෙයිල්කොව්ච් සර්මන් (Ilya Zeilkovich Serman), සහ රුල්ෆ් ඇලෙක්සැන්ඩ්‍රොව්නා සෙවිනා (Rulf Alexandrovna Zevina) දණ්ඩායනය කරමින් සැක කරන ලද අපරාධ කිහිපයක් සඳහා වසර දහයකට කඳවුරු වෙත යවන්න යැයි කියා සිටියේය. ඒ අපරාධ අතර විශේෂයෙන්ම වූයේ “සෝවියට් විරෝධී විදියකින් ‘ලෙනින්ග්‍රෑඩ්’ සහ ‘ස්වෙස්ඩා’ (Zvezda) යන සඟරා පිළිබඳව මධ්‍යම කමිටුව විසින් ඉදිරිපත් කරන ලද යෝජනා විවේචනය කිරීම... ජාත්‍යන්තර සබඳතා ගැන මාක්ස්ගේ මත ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී විදියකින් පරිවර්තනය කිරීම, සර්වභෞමික රචකයන් ගැන ප්‍රශංසා කිරීම... සහ ජාතිකත්වය ගැන ප්‍රශ්නය සම්බන්ධයෙන් සෝවියට් ආණ්ඩුවේ ප්‍රතිපත්ති ගැන බොරු පැතිරවීම.” ඇපැලකින් පසුව සුපිරි උසාවියේ අධිකරණ උපදේශක මණ්ඩලය විසින් දඬුවම වසර විසි පහකින් වැඩි කරන ලදී. ඔවුන් තම තීන්දුව යුක්ති සහගත කළේ මෙසේය: “ලෙනින්ග්‍රෑඩ් උසාවියෙන් නියම කළ දඬුවම කරන ලද වැරදි වල බරපතල තත්වය සැලකිල්ලට ගන්නට අසමත් වූහ... වූදිතයා සෝවියට් යුනියනයේ එක් ජාතියකට වඩා තවත් ජාතියක සුපිරි බව නිවේදනය කරන්නට ජාතිකවාදී පූර්වමතකයන් භාවිතා කරමින් ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී කටයුතු වල නියැළෙන ලදී.”⁶

එතැන් පටන් යුදෙව්වන්ව කලා සහ මාධ්‍ය, පුවත්පත් සහ ප්‍රකාශන, සහ වෛද්‍ය ක්ෂේත්‍රය ඇතුළු වෙනත් වෘත්තීන් තුළ සියළු අධිකාරී බලයෙන් යුතු තනතුරු වලින් ඉවත් කරන ලදී. සියළු ක්ෂේත්‍රයන් තුළ අත් අඩංගුවට ගැනීම් පැතිර යාම සාමාන්‍යයක් බවට හැරුණි. ස්ටාලින් (Stalino) හි වානේ සංකීර්ණයක සිටි “කඩාකප්පල්කාරී ඉංජිනේරුවන්” කණ්ඩායමක්, ඔවුන් සියල්ලන්ම යුදෙව්වන් වූහ, මරණ දණ්ඩනයට නියම කර 1952 අගෝස්තු 12 වැනිදා වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. රෙදිපිළි කර්මාන්තයේ ඉහළ කළමනාකාර තනතුරක් දැරූ මොලොටොව්ගේ යුදෙව් භාර්යාව වූ පෝලීනා සෙම්ලුසිනා (Paulina Zhemchuzhina) 1949 ජනවාරි 21 වැනිදා අත් අඩංගුවට ගත්තේ “රාජ්‍ය රහස් සහිත වාර්තා නැති කරගත්” නිසයි. ඇයව වසර පහකට කඳවුරකට යැවිණ. ස්ටාලින්ගේ පෞද්ගලික ලේකම් ඇලෙක්සැන්ඩර් පොස්ක්‍රෙබ්ෂෙව් (Poskrebyshev) ගේ භාර්යාව යුදෙව් වූවාය, වර පුරුෂ සේවයේ යෙදී සිටියාය යන චෝදනාවෙන් 1952 ජූලි මාසයේ ඇයව වෙඩි තබා මරා දමන ලදී.⁷

එයින් පසුව ඒත් මොලොටොව් සහ පොස්ක්‍රෙබ්ෂෙව් දෙදෙනා කිසිවක් සිදුවූයේ නැති ලෙසින් ස්ටාලින් යටතේ දිගටම සේවය කළහ.

මේ පුළුල් ලෙසින් පැතිර ගිය සෙමසිට් විරෝධය පැවතිය ද, යුදෙව් ෆැෂිස්ට් විරෝධී කමිටුවේ නඩුව දීර්ඝ කාලයක් පුරා ඇදී ගියේය. විනිසුරුවන් පමණක් සහිත නඩු විභාගය 1952 මැයි තෙක් පටන් ගැනුණේ නැත. ඒ, චෝදනා එල්ල වූවන්ව අත් අඩංගුවට ගෙන වසර දෙකහමාරකටත් වැඩි කාලයක් ඉක්ම ගිය පසුවයි. දැන් සොයා ගෙන ඇති අසම්පූර්ණ වාර්තා හෙළි කරනුයේ මේ මෙහෙයුමේ සුවිශේෂී ලෙසින් දීර්ඝ කාලයක් ගැනීමට හේතු විය හැකි කාරණා දෙකක් දැක්විය හැකියි. එක හේතුවක් නම්, ස්ටාලින් එවක දී “ලෙනින්ග්‍රෑඩ් පළහිලව්ව” (Leningrad Affair) ඉතාමත් රහසිගතව නිර්මාණය කරමින් සිටීමයි. යුදෙව් ෆැෂිස්ට් විරෝධී කමිටුව පිළිබඳ සිද්ධිය සමඟ

⁵ Kostyrchenko and Redlikh, *Evreiskii Antifashistkii Komitet*, pp. 326-384.

⁶ Marie, *Les derniers complots de Staline*, pp. 60-61.

⁷ Kostyrchenko, *V plenu u krasnogo faraona*, pp. 136-137.

අවසාන මහා ශුද්ධකරණය සඳහා මුල් ගලක් තැබීමට එය ද වැදගත් නඩුවක් වූයේය. අනෙක් හේතුව නම්, ස්ටාලින් විසින් මුළුමනින්ම ආරක්ෂක සේවා ප්‍රතිසංවිධානය කිරීමේ ද එකවර යෙදී සිටීමයි. 1951 ජූලි මාසයේ දී සිද්ධ වූ අඛකුමොව් අත් අඩංගුවට ගැනීම මේ ප්‍රතිසංවිධානයේ කේන්ද්‍රීය සිද්ධිය බව ඔප්පු කළේය. මේ ක්‍රියාව එල්ල කරන ලද්දේ දීර්ඝ කාලයක් පුරා රහස්‍ය පොලීසියේ ප්‍රධානියා වූ ද, පොලිට්බියුරෝවේ සාමාජිකයෙක් වූ ද, බලවත් ලැවරෙන්ට් බෙරියා (Lavrenti Beria) වෙතටයි. ඒ අනුව, යුදෙව් උෂ්ණත්ව විරෝධී කමිටුව බල අරගලයක හරි මැද්දේ තිබිණ. එසේම වෛද්‍යවරුන්ගේ කුමන්ත්‍රණය සහ දෙවැනි මහා භීෂණයකට යන පාර හඳුනා ප්‍රතිඵලය ගෙනෙන තර්ක මාලාවක මුල් ගල ද නිර්මාණය කරනු ලැබීය.

දැනට සඳහන් කළ සියළු කටයුතු වලට වැඩියෙන්, සෝවියට් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ දෙවැනියට පැවති වඩාත්ම වැදගත් ශාඛා සංවිධානයේ ප්‍රධාන නායකයන්ව වෙඩි තබා මරා දැමෙන, ‘ලෙනින්ග්‍රෑඩ් පළහිලව්ව’, තවමත් වැඩියෙන්ම ගුප්ත ලෙසින් පවතින්නයි. ස්ටාලින් ඒ නගරය ගැන හැම විටම සැකයෙන් සිටියේකි. 1949 පෙබරවාරි 15 වැනිදා පොලිට්බියුරෝව විසින් පක්ෂයේ ඉහළ තනතුරු දරන නිලධාරීන් තිදෙනෙක්ව, “පක්ෂ විරෝධී කටයුතු වල නියැළීම නිසා [නිකොලායි] කුස්නෙට්සොව්, [එම්. අයි.] රොඩිනොව් (Rodinov), සහ පියතොර් පොප්කොව්,” ගැන යෝජනාවක් අනුමත කළහ. තුන්දෙනාට වහාම ඉල්ලා අස්වෙන්නට යැයි බල කෙරිණ. එසේම රාජ්‍ය සැලසුම් දෙපාර්තමේන්තුව වූ ගොස්ප්ලන් (Gosplan) හි සභාපති ඉවාන් වොස්නෙසෙන්ස්කි (Ivan Voznesensky) ද, සහ ලෙනින්ග්‍රෑඩ් පක්ෂ සංවිධානයේ බහුතර සාමාජිකයන්ට ද එසේම ඉල්ලා අස්වෙන්නට යැයි බල කෙරිණ. 1949 අගෝස්තු සහ සැප්තැම්බර් යන මාස වල දී මේ සියළු නිලධාරීන්ව අත් අඩංගුවට ගැනෙන ලද්දේ ඇමෙරිකන් බුද්ධිමය සේවයේ සහයෝගය ඇතිව “පක්ෂ විරෝධී” කණ්ඩායමක් පිහිටුවීමට තැත් කරන ලද්දේය යන චෝදනාවෙනි. අඛකුමොව් විසින් එහි දී ලෙනින්ග්‍රෑඩ් හි පක්ෂයේ සාමාජිකත්වය තිබූ සෑම සාමාජිකයෙක්ම, දැන් වෙනත් නගරයකට හෝ ජනරජයකට මාරු වී ගිය අයව හඹා යන්නට වෑයමක් දියත් කළේය. ලෙනින්ග්‍රෑඩ් හි කොමියුනිස්ට්වාදීන් සිය ගණනින් අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී. පක්ෂයෙන් 2,000 ක් නෙරපා හැර ඔවුන්ට රැකියා අහිමි කරන ලදී. නගරයේ ඓතිහාසික පැවැත්මට පහර දෙමින් මර්දනය අමුතු හැරවුම් වලින් දකින්නට ලැබුණාකි. මහා දේශප්‍රේමී යුද්ධයේ දී නගරය වටලා තිබිය දී සිට වීරත්වයේ ස්මාරකයක් ලෙසින් පැවතෙන ‘ලෙනින්ග්‍රෑඩ් ආරක්ෂාව සඳහා වූ කෞතුකාගාරය’ වසා දමන්නට 1949 අගෝස්තුවේ දී අධිකාරීන් තීරණය කළහ. මාස කිහිපයකට පසුව අයිඩියලොජි කටයුතු සඳහා වගකීම පැවරී තිබුණු CPSU ඉහළ තනතුරක් දරන ලද නිලධාරියෙක් වූ මිකායෙල් සුස්ලොව් වෙත මධ්‍යම කමිටුවෙන් උපදෙස් ලැබුණේ කෞතුකාගාරය තුරන් කර දමන්නට කොමිසමක් හඳුන්වා කියායි. මේ කොමිසම 1953 පෙබරවාරි අග දක්වා ක්‍රියාකරමින් සිටියහ.⁸

“ලෙනින්ග්‍රෑඩ් පළහිලව්වට” චෝදනා ලැබූ අය —කුස්නෙට්සොව්, රොඩිනොව්, පොප්කොව්, වොස්නෙසෙන්ස්කි, යා. එෆ්. කපුස්ටින් (Ya. F. Kapustin), සහ පී. ජී. ලැසුටින් (Lazutin)— 1950 සැප්තැම්බර් 30 වැනිදා විනිසුරු මඩුල්ලක් ඉදිරියේ පමණක් නඩු විභාග කොට, තීන්දුව නිවේදනය කර පැයකට පසුව, ඊ ළඟ දිනයේ දී වෙඩි තබා මරා දැමිණ. සමස්ත කටයුත්ත ඉතාමත් රහසිගතව සිද්ධ විය; ඒ ගැන කාටවත් දැනුම් නොදෙන ලදී, එක් ප්‍රධාන සැකකරුවෙකුගේ දියණියට වත් ඒ ගැන නොකියන ලදී. ඇය පොලිට්බියුරෝවේ CPSU සාමාජිකයෙක් සහ එවක සෝවියට් වෙළඳ ඇමති වූ ඇනස්ටාස් මිකොස්නගේ ලේලිය වූවාය. 1950 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී තවත් යුක්තිය දුර්වලීරූපණය කරමින් ලෙනින්ග්‍රෑඩ් සංවිධානවල සිටි පක්ෂ නායකයන් දුසිම් ගණනකට මරණයට නියම කරන ලදී: ක්‍රයිමියන් ප්‍රාදේශීය කමිටුවේ ප්‍රධාන ලේකම් වූ කේ. සොලොව් (Soloviev); ලෙනින්ග්‍රෑඩ් ප්‍රාදේශීය කමිටුවේ දෙවැනි ලේකම් වූ ඇලෙක්සෙයි බාදෙව් (Aleksai Badaev); රුසියන් ඇමතිවරුන්ගේ කවුන්සිලයේ පළමු උප සභාපති වූ එම්. වී. බසොව් (Basov), ඇතුළු තවත් බොහෝ පිරිසකි.⁹

මේ ලෙනින්ග්‍රෑඩ් පක්ෂ සංවිධානයේ ශුද්ධකරණය සරල ලෙසින් පක්ෂ සංවිධානයේ නිලතල දැරූ පාර්ශවයන් අතර සිදු වූ සරල පරණ කෝන්තර පියවා ගැනීමක් ද, නැතිනම් එය යුදෙව් උෂ්ණත්ව විරෝධී කමිටුව තුරන් කිරීමේ සිට ‘වෛද්‍යවරුන්ගේ කුමන්ත්‍රණය’ දක්වා, සහ ජාතිකවාදී කුමන්ත්‍රණයේ නියැළුණා යැයි වරදකරුවන් වූ අඛකුමොව් සහ මින්ග්‍රෙලියන් (Mingrelian) අත් අඩංගුවට ගැනීමත් ඇතුළුව දිග හැරෙන සමස්ත දම්වැලේ තවත් එක පුරුකක් පමණක් වූයේ දැයි තවමත් පැහැදිලි නැත. මෙම දෙවැනි උපන්‍යාසය සමහර විට වැඩියෙන්ම නිවැරදි වූව විය හැකියි. මහා ශුද්ධකරණය සඳහා සුදානමේ කිසිදු සැකයක් නැතිව වැදගත් අදියරක් වූයේ ලෙනින්ග්‍රෑඩ් පළහිලව්වයි. ඒ සඳහා මහජනතාව වෙත දැනුම් දීමක් සලකුණු වෙන්නේ 1953 ජනවාරි 13 වැනි දී ය. ඉතා කැපී පෙනෙන විලාසයකින්, ඇද වැටුණු ලෙනින්ග්‍රෑඩ් නායකයන්ගේ අපරාධ දැක්වීම, 1936-1938 අඳුරු යුගය

⁸ V. I. Demidov and V. A. Kutuzov, *Leningradskoe Delo* (The Leningrad Affair) (Leningrad, 1990), pp. 38-90.
⁹ Ibid., pp. 139-151; Marie, *Les derniers complots de Staline*, pp. 77-99.

දැඩි සේ සිහිකරවන්නක් වූයේය. 1949 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී ලෙනින්ග්‍රෑඩ් පක්ෂ කාඩර් සඳහා පැවති පළමු පූර්ණ රැස්වීමේ දී, නව පළමු ලේකම් වූ අන්ද්‍රේ අන්ද්‍රියානෝව් (Andrianov) තිගැස්සී සිටි සභාවට දන්වා සිටියේ කළින් සිටි නායකයන් ට්‍රොට්ස්කිවාදී සහ සිනෝව්ව්වාදී ලියකියවිලි ප්‍රකාශනය කර අසූ වූ බවයි: “මේ අය ප්‍රකාශනය කළ සටහන් වලින් ඔවුන් හොර රහස් ජනතාවගේ දුෂ්ටතම හතුරන්, සිනෝව්ව්, කැමෙනෙව්, ට්‍රොට්ස්කි සහ තවත් කිහිප දෙනෙකුගේ අදහස් බෙදා හරිමින් සිටියහ.” මේ කැත චෝදනා වලින් ඔබ්බෙන්, පක්ෂ කාඩර් වෙත යැවූ පණිවිඩය ඉතා පැහැදිලි විය. නව 1937 ක් සැබැවින්ම පටන් ගැනෙයි.¹⁰

1950 ලෙනින්ග්‍රෑඩ් පළහිලව්වේ ප්‍රධාන සැකකරුවන් වෙඩි තබා මරා දැමීමෙන් පසුව, අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශයේ ආරක්ෂණ සේවා ඇතුළත එකිනෙකා තම තම වාසියට අනෙක් අයව හැසිරවීමත්, ප්‍රතිහැසිරවීමත් බොහෝ සෙයින් සිද්ධ වූහ. බෙරියා ගැන සැක ඇති කරගත් ස්ටාලින්, මින්ග්‍රේලියන් ජාතිකවාදී කුමන්ත්‍රණයක් බොරුවට මවා පෑවේය. එහි අරමුණ වූයේ බෙරියා මුලින්ම නමක් හදාගත් ජෝර්ජියා ප්‍රාන්තයේ වූ මින්ග්‍රේලියාව තුර්කිය සමඟ එකතු කිරීම සඳහාය. එයින් ජෝර්ජියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂය ඇතුළත ශුද්ධකරණ මෙහෙයුමේ නායකත්වය ගන්නට බෙරියාට සිද්ධ විය.¹¹ 1951 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී ස්ටාලින් විසින් බෙරියාට තවත් පහරක් එල්ල කළේ ආරක්ෂක සේවාවේ සහ අධිකරණයේ වූ වයෝවෘද්ධ යුදෙව් කාඩර් කණ්ඩායමක් අත් අඩංගුවට ගැනීමෙනි. බෙරියාගේ අණ යටතේ ට්‍රොට්ස්කිගේ ඝාතන සංවිධානය කළ ලුතිනන් කර්නල් නවුම් අයිටින්ගොන් (Naum Eitingon), මොස්කව් නඩු පැවැත්වීමේ කාර්යයට සහාය දුන් ජනරාල් ලියොනිඩ් රයිඛ්මන් (Raikhman), බැබෙල් සහ මයර්හෝල්ඩ් හි වධහිංසාකරුවා වූ කර්නල් ලෙව් ශ්වාර්ට්ස්මන් (Shvartzman), සහ 1936-1938 මොස්කව් බොරු නඩු කාලයේ දී වයිශින්ස්කිගේ දකුණ අත හැටියට නඩු විභාග කළ මහේස්ත්‍රාත් ලෙව් ශෙයිනින් (Sheinin), යනාදීන් ඒ අතර වූහ. දැවැන්ත යුදෙව් ජාතිකවාදී කුමන්ත්‍රණයක් සංවිධානය කළ යැයි ඔවුන්ට සියල්ලන්ටම එරෙහි චෝදනා එල්ල වූහ. බෙරියාගේ ප්‍රධාන සහකරුවා වූ ද රාජ්‍ය ආරක්ෂක ඇමති වූ ද, අබකුමොව්ගේ නායකත්වය යටතේ මෙය විමර්ශනය කිරීම පටන් ගන්නා ලදී.

1951 ජූලි 12 වැනිදා, එනම් මාස කිහිපයකට පෙර අබකුමොව්ව අත් අඩංගුවට ගෙන තිබිණ. 1950 නොවැම්බර් මාසයේ සුප්‍රසිද්ධ යුදෙව් වෛද්‍යවරයෙක් අත් අඩංගුවට ගැනීම, සහ අත් අඩංගුවේ සිටිය දී ටික දවසකින් මිය යාම, ඔහුට මුලින්ම එල්ල වූ චෝදනාවයි. ඔහුගේ දීර්ඝ සේවා කාලය තුළ දී සර්ගෙ කිරොව්, සර්ගෙ ඕර්ඩිසෙනිකිඩ්සෙ, මාෂල් ට්‍රබ්සෙව්ස්කි, පැල්මිරෝ ටොග්ලියාට්, ටිටෝ, සහ ජියෝර්ජි ඩිමිට්‍රොව් (Gorgi Dimitrov) යනාදීන්ගේ සෞඛ්‍ය සේවා සැපයූ අයිටින්ගර් “තුරන් කිරීමෙන්” අබකුමොව් විසින් “වෙස් මුණු ගලවන නොහැකි ලෙසකින් රාජ්‍ය ආරක්ෂක අමාත්‍යාංශයට රිංගා ගන්නට ජාතිකවාදී යුදෙව් අපරාධ කණ්ඩායමකට ඉඩ සැලසීම,” තහවුරු කළ යයි කියැවුණි. තව මාස කිහිපයක් ගෙවෙද්දී දැන ගන්නට ලැබෙන්නේ මේ මුළු ජාතිකවාදී යුදෙව් කුමන්ත්‍රණය පිටුපස සිටි මොළකාරයා වූයේ අබකුමොව් කියායි. ඒ නිසා 1951 ජූලි මාසයේ දී අබකුමොව් අත් අඩංගුවට ගෙන තිබීම මේ පුළුල් “යුදෙව්-සයෝනිස්ට් කුමන්ත්‍රණය” සම්පාදනය සඳහා නැතිවීම බැරි සම්බන්ධීකරණ පුරුකක් විය. එයින් ඒ වෙද්දී තවමත් රහසිගත තුරන්කර දැමීමක් හැටියට පැවති යුදෙව් ගැෂිස්ට් විරෝධී කමිටුව සිට වෛද්‍ය කුමන්ත්‍රණය වෙතට යෑම, එනම් නව ශුද්ධකරණයක ආරම්භය යැයි මහජනතාවට දැන්වීම සඳහා ප්‍රයෝජනවත් වූයේය. 1952 අග දී නොව, 1951 ගිම්හානයේ දී මේ තත්වයන් දිග හැරෙන්නට පටන් ගන්නා යැයි කියා ඉතින් අයෙකුට නිගමනය කළ හැකියි.¹²

1952 ජූලි 11 සිට 15 දක්වා යුදෙව් ගැෂිස්ට් විරෝධී කමිටුවේ සාමාජිකයන්ගේ රහසිගත නඩු විභාගයන් පැවැත්විණ. චෝදනා ලැබූවන් අතරින් දහතුන් දෙනෙකුට මරණය නියම වී ඔවුන්ව 1952 අගෝස්තු 12 වැනිදා, ස්ටාලින් වාහන කම්හලේ සියල්ලන්ම යුදෙව් වූ තවත් “ඉංජිනේරු කඩාකප්පල්කාරීන්,” දහ දෙනා සමඟ වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. යුදෙව් ගැෂිස්ට් විරෝධී කමිටුවේ සිද්ධියෙන් දඬුවම් 125 ක් නියම විය, වහාම ක්‍රියාත්මක වූ මරණ දඬුවම් 25 ක් ද, සහ වසර දහයක් විසිපහක් අතර රැඳවුම් කඳවුරු තීන්දු 100 ක් වූහ.¹³

¹⁰ Marie, *Les derniers complots de Staline*, pp. 90-91.

¹¹ Knight, *Beria*, pp. 239-247.

¹² Pavel Sudoplatov and Anatoly Sudoplatov, *Special Tasks: The Memoirs of an Unwanted Witness, A Soviet Spymaster* (Boston: Little, Brown, 1994) pp. 385-434; Kostyrchenko, *V plenu u krasnogo faraona*, pp. 289-314.

¹³ V. P. Naumov, ed., *Nepravednyi sud. Stenogramma sudebnogo protsesssa nad chlenami Evreiskogo Antifashistskogo Komiteta. Posledni stalinskii – rassret* (Court of Injustice: The final Stalinist execution—stenogram of the trial members of the Jewish Anti-Fascist Committee) (Moscow: “Nauka,” 1994).

1952 සැප්තැම්බර් වෙද්දී යුදෙව්-සියෝනිස්ට් කුමන්ත්‍රණයට අවශ්‍ය සියළු පසුබිම් සැකසී තිබුණි. ඒත් එය ක්‍රියාවට යොදවනුයේ (දහඅට වැනි කොංග්‍රසයෙන් වසර දහතුනාහමාරකින් පසුව) එනම් ඔක්තෝබරයේ දී පැවති දහ නම වැනි පක්ෂ කොංග්‍රසයේ දී ය. කොංග්‍රසය නිමා කළ විගස, වෛද්‍යවරුන්ගේ කුමන්ත්‍රණයේ චෝදනා ලැබීමට නියමිතව සිටි යුදෙව් වෛද්‍යවරුන් බොහොමය අත් අඩංගුවට ගෙන, සිරගත කර, වධහිංසාවලට ලක් කළහ. කාලයක් යනතුරු රහසිගතව තබා ගැනෙන මේ අත් අඩංගුවට ගැනීම් සිද්ධ වූයේ ප්‍රාග් හි 1952 නොවැම්බර් 22 වැනිදා ඇරඹූ චෙකොස්ලෝවැකියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ හිටපු මහා ලේකම් රුඩොල්ෆ් ස්ලාන්ස්කි (Rudolf Slánský) සමඟ තවත් චෙකොස්ලෝවැකියාවේ කොමියුනිස්ට් නායකයන් දහතුන් දෙනෙකු අත් අඩංගුවට ගැනීම හා සම්පාතිකවය. ඔවුන්ගෙන් එකළොස් දෙනෙක්ව මරණයට නියම කර එල්ලා මරණ ලදී. රහස් පොලීසියේ සෝවියට් උපදේශකවරුන් විසින් මුළුමනින්ම සංවිධානය කළ මේ මහා අපරාධයේ අමුතු ලක්ෂණයක් වූයේ එය විවෘත ලෙසකින් සෙමයිටි විරෝධී වීමයි. චෝදනා ලැබූ දාහතරෙන් එකොළොස් දෙනෙක් යුදෙව් වූ අතර චෝදනාව වූයේ ඔවුන් “ට්‍රොට්ස්කිවාදී-ට්‍රොට්ස්කි-සයෝනිස්ට්වාදී ත්‍රස්තවාදී කණ්ඩායම්” හදාගෙන සිටීමයි. නැගෙනහිර යුරෝපීය කොමියුනිස්ට් පක්ෂවල සිටින සියළු යුදෙව්වන් හඹා යෑමක් නඩු විභාග වලට සුදානම් වීම හැටියට සිද්ධ කෙරිණ.

ස්ලාන්ස්කි නඩුවේ චෝදනා ලැබූ එකළොස් දෙනා වෙඩි තබා මරා දැමූ දිනයෙන් පසු දිනයේ දී, “රාජ්‍ය ආරක්ෂක අමාත්‍යාංශයේ වර්තමාන තත්වය ගැන,” සිරස්තලයෙන් වූ යෝජනාවකින්, “රාජ්‍ය ආරක්ෂක නහර තුල විනය ශක්තිමත් කිරීම” නියම කරවන වන්දස CPSU මධ්‍යම කමිටුවේ මණ්ඩලය ලවා කරවීමට ස්ථාලිත බල කළේය. සමහර විට එය ලිහිල් ලෙසින් කටයුතු කළේය, නිසි විපරම්ශීලීව නොසිටියේය, සහ “කඩාකප්පල්කාරී වෛද්‍යවරුන්ට” කිසිත් දඬුවමක් නොකර ඔවුන්ගේ කටයුතු කරගෙන යන්නට ඉඩ දී තිබුණේය යනාදී වශයෙන් අමාත්‍යාංශයට දැඩි අවධානයක් එල්ල විය. තවත් දුර යන පියවරක් එසේ රැගෙන තිබිණ. පැහැදිලිවම ස්ථාලිතයේ අරමුණ වූයේ වෛද්‍යවරුන්ගේ කුමන්ත්‍රණය මේ ආරක්ෂක අමාත්‍යාංශයටත් සහ බෙරියටත් එකසේ හානිවෙන ලෙසින් යොදා ගැනීමටයි. එවැනි කටයුතුවල විශේෂඥයෙක් වූ බෙරියා ඔහුට පෙනී ගිය කටයුතු ගැන හොඳින් දැන සිටියා විය හැකියි.

ස්ථාලිතයේ මරණයට පෙර සති කිහිපය නිශ්චිතවම කෙසේ දිග හැරුණාද යන්න තවමත් හරිහැටියකට දැන ගැනීමට ඉඩක් ලැබී නැත. “බොල්ෂෙවික් විපරම්ශීලීත්වය නැවත ස්ථාපිත කරන්න,” “සියළු ආකාර වලින් සෑහීමට පත්වී සිටීමට එරෙහි අරගලය,” සහ “සර්වභෞමික දේශපාලන ඝාතකයන්,” සඳහා ආදර්ශවත් දඬුවම් දෙන යැයි නිල වශයෙන් ගෙන ගිය මෙහෙයුමට ජනතාව එකතු වෙද්දී, අත් අඩංගුවට ගත් වෛද්‍යවරුන්ගේ ප්‍රශ්න කිරීම් සහ නඩු විභාග සඳහා සුදානම පසුබිමෙන් සිද්ධ වූයේය. සෑම දිනෙකම වැඩිවෙන අත් අඩංගුවට ගැනීම් නිසා “කුමන්ත්‍රණයේ” තරම ද විශාල ලෙසින් දැක්විණ.

1953 පෙබරවාරි 19 වැනිදා මොලොටොව්ගේ ප්‍රධාන සභායකයෙක්, විදේශ කටයුතු පිළිබඳ උප ඇමතිවරයෙක්, සහ ලන්ඩනයේ සෝවියට් තානාපති ලෙස ද සිටින ලද ඉවන් මයිස්කි (Maisky) අත් අඩංගුවට ගැනිණ. අනුකම්පා රහිත ප්‍රශ්න කිරීම් වලින් පසුව ඔහුව ඇලෙක්සැන්ඩ්‍රා කොලොන්ටායි (Alexandra Kollontai) සමඟ චින්සන්ට් වර්විල් විසින් විසින් බ්‍රිතාන්‍ය වරපුරුෂ සේවයට බඳවා ගන්නා යැයි ඔහු “පාපෝච්චාරණය” කළේය. බොල්ෂෙවික් ඉතිහාසයේ සුවිශේෂී තැනක් උසුලන කොලොන්ටායි 1921 දී ශ්‍රමිකයන්ගේ විරුද්ධ පක්ෂයේ නායිකාවක් වූවා මෙන්ම දෙවැනි ලෝක යුද්ධය අවසානය තෙක් ස්ටොක්හෝම් සිටි සෝවියට් තානාපතිවරයා ද වූවාය.¹⁴

ජනවාරි 13 වැනිදා සිට, ස්ථාලිතයේ මරණය සිද්ධ වූ මාර්තු 5 වැනිදා දක්වා කුමන්ත්‍රණය “හෙළිකරන” කටයුතු වල හැඟීම් අවුස්සන ප්‍රගතියක් සිද්ධ වූවත්, 1936-1938 කාලයේ දී මෙන්, මේ වගවිභාගයේ සොයා බැලීම් සඳහා විවෘතව පෙනී සිටින්නට රෙජිමයේ වෙනත් කිසිදු නායකයෙක් මහජනතාව ඉදිරියට නොපැමිණීම මෙහි දී සැලකිය යුතු කාරණයකි. 1970 දී නිකොලායි බුල්ගනින් (Bulganin) දුන් තෙස්තමේන්තුව අනුව, වෛද්‍යවරුන්ගේ කුමන්ත්‍රණයේ ප්‍රධාන උත්පාදකයා සහ මෙහෙයවන්නා වූයේ ස්ථාලිතය. එසේම කුමක් වෙන්නේ දැයි කියා හරියටම දැන සිටියේ ඉහළින්ම සිටි නායකයන් අතර හතර දෙනෙක් පමණි: ග්‍රිගෝරි මලෙන්කොව්, මිකායෙල් සුස්ලොව්, මාර්ටමියම් රියුමින් (Martemyan Ryumin), සහ සර්ගෙ ඉග්නේට්ව් (Ignatiev). ඒ අනුව තමන් ද තර්ජනයට මුහුණ පා සිටින ලෙසකින් අනෙක් සියල්ලන්ටම දැනුණා විය හැකියි. බුල්ගනින් තව දුරටත් කියා සිටියේ යුදෙව් වෛද්‍යවරුන්ගේ නඩු විභාගය මාර්තු මැද පටන් ගැනීමට නියමිතව තිබුණා කියයි. එයින් පසුව බිරොඩ්ඩ්සාන්

¹⁴ Marie, *Les derniers complots de Staline*, p. 159; Sudoplatov and Sudoplatov, *Special Tasks*, pp. 424-426.

වෙන මහත් විශාල සංඛ්‍යා වලින් සෝවියට් යුදෙව්වන් පිටමං කරවන මෙහෙයුමක් අනුව එය නිමා වෙන්නට නියමිත තිබුණ බවයි.¹⁵ අද ඇති දැනුම සහ වඩාත්ම රහසිගත සහ සංවේදී ලිපිගොනු පවතින රුසියානු ජනාධිපති පුරුල්ඛනාගාරයට පිවිසීමේ හැකියාවට දිගින් දිගටම ඉඩ නොලැබෙන නිසා, 1953 මුල දී යුදෙව්වන් මහා පරිමාණයෙන් පිටමං කර යවන්නට සැබැවින්ම හැදූ සැලසුම් ගැන නිශ්චිතව කියන්නට කිසිදු හැකියාවක් නැත. ඒත් එක කරුණක් පමණක් සහතිකයි: ඒ ස්ටාලින්ගේ මරණය ඔහුගේ ආඥාදායකත්වය යටතේ පීඩා විඳින ලද මිලියන ගණනක වින්දිතයන් ලැයිස්තුව සමාජික කළ බවයි.

¹⁵ Yakov Rapoport, *Souvenirs du procès des Blouses blanches* (Paris: Alinéa, 1989), pp. 140-141.

15 ස්ථාලිත්වාදයෙන් නික්ම යෑම

දශක හතක් පුරා පැවති සෝවියට් යුනියනයේ මැද දී ස්ථාලිත්වයේ මරණය සිදුවීම, තීරණාත්මක අදියරයක් සලකුණු කරන ලදී. එය ක්‍රමයේ අවසානය නොවුවද, එය යුගයක අවසානය වූයේය. “නීතියේ යම් කොටසක් සමාජ සංවර්ධනය ගැන යැයි කියවෙන ක්‍රමයේ, ඒත් සැබැවින්ම සියල්ලම එක මිනිසෙක් මත තීරණය වූ, එය කොතරම් තදින් බලපැවැත්වූවා දැයි කියතොත් ඔහු මිය ගිය විට, ක්‍රමය දිගින් දිගට පවත්වා ගැනීම සඳහා අනිවාර්ය වූ අංගයක් අහිමි වූවා යැයි පෙනී යන ප්‍රතිවිරුද්ධතාසය,” සුප්‍රීම් නායකයාගේ මරණය හෙළි කරන ලද්දේ යැයි ෆැන්සුවා ෆුරේ (Furet) ලියුවේය. මේ “අනිවාර්ය යම් දෑය,” යන්නෙහි ප්‍රධාන කොටසක් වූයේ රජය විසින් ජනතාවට එරෙහිව විවිධ විෂම ආකාර වලින් ගෙන ගිය ඉහළ මට්ටමේ අමාත්‍යමය මර්දනයයි.

මලෙන්කොව්, මොලොටොව්, වොරොෂිලොව්, මිකොයන්, කැගනොව්, කාශ්වෙව්, බුල්ගනින්, සහ බෙරියා ඇතුළු ස්ථාලිත්වයේ ප්‍රධාන හවුල්කාරයන්ට, ස්ථාලිත්වයේ මරණයෙන් හට ගැනුණ දේශපාලන ගැටළුව ඉතා සංකීර්ණ වූයේය. ක්‍රමය දිගින් දිගට පවත්වාගෙන යාම සහතික කරන්නටත්, වගකීම් බෙදා ගන්නටත්, —කොතරම් හීන වෙමින් පැවතියද—ඒකීය පුද්ගල ප්‍රමුඛතාවය අතර යම් ආකාරයක සමතුලිතතාවක් සොයා ගැනීමටත්, ඔවුන් අතර සංඛ්‍යාවෙන් කවුරුත් හෝ එක් අයෙකු වෙතින් සහ සාමූහික පාලනයෙන් ඒ සඳහා ඔවුන් සියල්ලන්ගේම අභිලාෂයන් සහ කුසලතාවයන් සැලකිල්ලට ගැනීමත්, ඔවුන්ට සිද්ධ වූහ. එසේම ප්‍රධාන ලෙසින් වෙනස්කම් ඉතාමත් ඉක්මණින් හඳුන්වා දෙන්නටත් වූ අතර ඒ ගැන ඔවුන් අතර මහත් එකඟතාවයක් දකින්නට ලැබුණි.

මේ විෂම අරමුණු එකට එකතු කිරීමේ දුෂ්කරතාවය, ස්ථාලිත්වයේ මරණයෙන් පටන් ගෙන, 1953 ජූනි 26 වැනිදා බෙරියාව අත් අඩංගුවට ගෙන තර්ජනය ඉවත් කිරීමෙන් මුදුන් පැමිණෙන ක්‍රියාවලිය ඉතා සෙමෙන් සහ සංකීර්ණ ලෙසින් සිද්ධ වීමෙන් පැහැදිලි කරයි.

1953 මාර්තු 5 වැනිදා (ස්ථාලිත්වයේ මරණය සිද්ධ වූ දින) මධ්‍යම කමිටුවේ පූර්ණ බලධාරී කමිටුවේ සැසිවාර පිළිබඳව, සහ නැවතත් 1953 ජූලි 2 සිට 7 දක්වා (බෙරියා තුරන් කිරීමෙන් පසුව), දැන් අපට තිබෙන ලඝු ලේඛන, සෝවියට් නායකයන් මේ “ස්ථාලිත්වාදයෙන් නික්ම යාම” ඇරඹුවේ මන්දැයි කියාත්, නිකිටා කාශ්වෙව් “ස්ථාලිත්වමරණයකට” පරිවර්තනය වූයේ මන්දැයි කියාත් පැහැදිලි කරන්නට උපකාරී වේ.¹ 1956 පෙබරවාරි මාසයේ දී පැවැත්වෙන සෝවියට් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ විසිවැනි කොංග්‍රසය සහ 1961 ඔක්තෝබර් හි දී පැවැත්වෙන විසිදෙවැනි කොංග්‍රසය, මේ ක්‍රියාවලියේ උච්චතම අවස්ථා හැටියට දකින්නට ලැබේ.

ස්ථාලිත්වාදයෙන් ඉවත්වීමට ඉක්මන් වූ එක හේතුවක් වූයේ සරල වශයෙන් ආරක්ෂක ප්‍රතික්‍රියාවයි, එනම් පැවැත්ම ආරක්ෂා කරගැනීමේ සහජ ආශයයි. ස්ථාලිත්වයේ පාලනයේ අවසාන මාස කිහිපය තුළ දී, ඉහළින්ම ඉහළ මට්ටමක සිටි සියළු නායකයන්ට තමන් සැබැවින්ම කොතරම් පහසුවෙන් ගොදුරු විය හැකිදැයි වැටහී තිබුණි. විදේශීය බුද්ධි සේවා සඳහා ඒජන්තවරයෙක් වූවා යැයි චෝදනා ලැබ සිටි වොරොෂිලොව් හෝ; මධ්‍යම කමිටු පාලන මණ්ඩලයෙන් ඉවත් කරනු ලැබ සිටි මොලොටොව් සහ මිකොයන් හෝ; ස්ථාලිත්ව විසින්ම කරන ලද ආරක්ෂක සේවා මැද්දට එල්ල වූ විස්මිත තර්ජන වලට ලක්ව සිටි බෙරියා යනාදීන් සලකද්දී, කිසිත් කෙනෙකු ආරක්ෂිත නොවීය. බල ධුරාවලියේ තවත් පහළට යද්දී, යුද කාලයේ සිට නැවත කණ්ඩායම් ගැසෙමින් සිටි නිලධාරීන් අතර එලිට් පිරිස ද රෙජිමයේ තස්තුවාදී පැතිකඩට බිය වී එය ප්‍රතික්ෂේප කළහ. ස්ථාවර වෘත්තියක් විඳීමට ඔවුන්ට තිබී එකම බාධකය රහස් පොලීසියේ වූ සර්වබලධාරීත්වයයි. මාටින් මලියා දක්වන පරිදි, එක කේවල වර්තයකට ඔහුගේ සහයන් සහ දේශපාලන එදිරිවාදීන්ට වැඩියෙන් ඉහළට නොයෑම සහතික කරන්නට නම් ගලවා දමන්නට

¹ *Istochnik*, no. 1 (1994), 106-111; *Izvestiya TsK*, no. 1 (1991), 139-214; no. 2 (1991), 141-208.

අවශ්‍ය වූයේ “ස්ථාලීන් විසින් ඔහුගේ පෞද්ගලික භාවිතය සඳහා” පිහිටුවන ලද යාන්ත්‍රණයයි. ගෙනෙන්නට අවශ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණ ගැන විවිධ මත දැරීම වෙනුවට, බෙරියාට එරෙහි වෙන්වන ස්ථාලීන්ගේ උරුමකාරයන්ට පොළඹවන ලද්දේ තවත් ආඥාදායකයෙකු බලයට පැමිණෙව් යන හිතියයි. සමස්ත රාජ්‍ය ආරක්ෂක යාන්ත්‍රණය සහ අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ අමාත්‍යාංශය ද ඔහු කැමති පරිදි යොදා ගැනීමට බෙරියාට අවස්ථාව තිබුණ නිසා ඔහු වඩාත්ම බලවත් වර්තය හැටියට පෙනිණ. පාඩම කුමක්දැයි කියා එහි සිටි සියල්ලන්ටම මනා ලෙසින් පැහැදිලි වූහ: එනම් මර්දන යාන්ත්‍රණය නැවත කිසි විටෙක “පක්ෂයේ පාලනයෙන් ගිලිහී,” එක පුද්ගලයෙකුගේ අවියක් බවට හැරී එයින් දේශපාලන කතිපයාධිකාරයට තර්ජනයක් වීම සිද්ධ නොවීය යුතුයි.

කාශ්වෙව් සිට මලෙන්කොව් දක්වා, සියළු ප්‍රධාන නායකයන් එකා මෙත් වටහා ගන්න ලද, ආර්ථික සහ සමාජ ප්‍රතිසංස්කරණ දැන් දැඩි සේ අවශ්‍යයයි යන්න, වෙනස සඳහා දෙවැනි සහ වඩාත්ම වැදගත් හේතුව වූයේය. හුදු මර්දනයෙන් පමණක්ම ආර්ථිකය කළමනාකරණය කිරීම, විවිධ විෂම හැදියාවන් අපරාධකරණය, සහ වැහැරෙන ගුලාග් ක්‍රමය, යනාදිය දැඩි ආර්ථික අර්බුදයක් ඇතිකර තිබුණු අතර සමාජය එක තැන පල්වෙමින් ශ්‍රම ඵලදායීත්වයේ කිසිදු වැඩි වීමක් කළ නොහැකි තත්වයට ඇද වැටී තිබුණි. 1930 දී අති මහත් ජනතාවකගේ කැමැත්තට පිටුපා යමින් ස්ථාපිත කරන ලද ආර්ථික මොඩලය මේ ඉහත විස්තර කරන ලද ප්‍රතිඵල ලබා දී තිබුණි. දැන් එය යල් පැන ගිය එකක් යැයි සැලකිණ.

වෙනස ඇතිවීමේ තෙවැනි හේතුව නම් බල අරගලයම විය. ඒ නිසා දේශපාලකයන් අතර වැඩි වැඩියෙන් බලය අඩුකරන වෙනස්කම් ගැන අදහස් නිතර ඇති වූහ. මෙතැන විස්තර සඳහන් නොකරන හේතු අනුව නිකිටා කාශ්වෙව් ඔහුගේ සගයන්ට වඩා ඉදිරියකට යමින්, දේශපාලන වේදිකාවේ පමණක් නොව එදිනෙදා ජන ජීවිතයේ දී ද, හෙමින් සහ ක්‍රමානුකූලව ස්ථාලීන්හරණය ක්‍රියාවලිය ඉලක්ක කරන ලද්දේය. ඔහුගේම ස්ථාලීන්වාදී ඉතිහාසයට මුහුණ දෙන්නට සමත් වූ, ඒ ගැන අව්‍යාජ ශෝකයක් තිබුණා යැයි කියන හැකි, එසේම යහපත් අනාගතයක් ගැන සැබෑ විශ්වාසයක් තිබූ දක්ෂ දේශපාලකයෙක් සහ මහත් ලෙසින් ජනකාන්තවාදියෙක් වූ ද ඔහුට ඔහු විසින් නීත්‍යානුකූල සමාජවාදී ස්ථාවරයක් යැයි ඔහු සලකන ලද්දට ආපසු යන්නට උවමනාවක් තිබිණ.

මර්දන යාන්ත්‍රණය ගලවා දැමීම සඳහා මේ ව්‍යාපාරයේ ප්‍රධාන පියවර කුමක් වූවාදැවසර කිහිපයක් ඇතුළත දී සෝවියට් යුනියනය, ඉතාමත් ඉහළ මට්ටමකින් සිද්ධ වූ නීතිමය සහ නීති බාහ්‍ය මර්දනය යුතු රටකින් ආඥාදායක පොලිස් රාජ්‍යයක් බවට පත්ව සිටියේය. එහි එක පරම්පරාවකට වැඩියෙන් පිරිසකට පශ්චාත් ස්ථාලීන් ක්‍රමයේ වඩාත්ම කාර්යක්ෂම සහතිකයන් වූයේ හීෂණයේ මතකයයි.

ස්ථාලීන්ගේ මරණයෙන් සති දෙකකට වඩා අඩු කාලයක් ඇතුළත දී ගුලාග් ක්‍රමය සම්පූර්ණයෙන් ප්‍රතිසංවිධානය කර අධිකරණ අමාත්‍යාංශයේ අධිකාරය යටතට ගෙනෙනු ලැබීය. එහි ආර්ථික යටිතල පහසුකම් වහාම ඒ ඒ කාර්මික අමාත්‍යාංශ වලට පවරන ලදී. මේ සියළු පරිපාලන වෙනස්කම් වලට වඩා අතිශය සුවිශේෂී ලෙසකින්, වඩාත්ම බලවත් අමාත්‍යාංශයට හැටියට අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශය එයට හිමි වූ තැන අහිමි කරගනිමින් පවතින බව පැහැදිලිවම පෙන්වන ලද්ද වූයේ, 1953 මාර්තු 28 වැනිදා ‘ප්‍රාවිඩා’ හි පළ කරන ලද මහා ක්ෂමාව ගැන දැන්වීමයි. U.S.S.R. සුප්‍රීම් සෝවියට් මණ්ඩලය විසින් පෙර දින එහි සභාපති වොරොෂිලොව් අත්සන් කරන ලද, පහත ක්ෂමාව පිරිනැමීමේ නීතිය නිවේදනය කරන ලදී:

වසර පහකට අඩු සිර දඬුවමක් නියම වූ ඕනෑම අයෙක්
බොරු කීම, ආර්ථික අපරාධ, සහ බලය අපහරණය සඳහා සිර දඬුවමක් නියම වූ ඕනෑම අයෙක්
ගැබ්බර කාන්තාවන්, වයස අවුරුදු දහයට අඩු දරුවන් සිටින මව්වරු, බාලවයස්කරුවන්, වයස අවුරුදු පනස්පහට වැඩි පිරිමි, සහ වයස අවුරුදු පනහට වැඩි ගැහැණු

එයට අමතරව ක්ෂමාව වෙනින් ප්‍රතිරෝධ ක්‍රියා සඳහා, මහා සොරකම්, මං පැහැරීම, සහ පූර්වමර්ශන මිනීමැරුම් හැරෙන්නට සියළු අනෙක් දඬුවම් කාලය බාගයකින් අඩු කරන්නට අවස්ථාව ලබා දුනි.

සති කිහිපයක් ඇතුළත මිලියන 1.2 ක සිරකරුවන් —කඳවුරු සහ දණ්ඩන ජනපද වලට ජනගහනයෙන් බාගයක් පමණ— ගුලාග් වලින් නිදහස් කරනු ලැබීය. ඔවුන් බහුතරය කුඩා අපරාධ කරන ලදුව සුළු සොරකම් සඳහා දඬුවම් නියම වූ අයයි. එහෙත් තවත් බොහොමයක් වූයේ “රැකියා ස්ථානයෙන් පිටව යාම” සිට “අභ්‍යන්තර ගමන් බලපත්‍ර සම්බන්ධ නීති කඩ කිරීම” දක්වා වූ සියළු ආකාරයේ ක්‍රියාවන් ආණ්ඩු කළ, අනෙක වූ මර්දනීය නීති

කඩ කරන ලද සාමාන්‍ය ජනතාවයි. මේ අර්ධ ක්ෂමාව සැලකිය යුතු ලෙසකින් දේශපාලන සිරකරුවන්ව සහ විශේෂයෙන් පිටමං කරන ලද්දවුන් බැහැරලා තිබුණි. එහිම ඇති නොපැහැදිලිතාවයෙන් තවමත් නුසුදුසු ලෙසින් නිර්වචනය කරන ලද වෙනස්කම් පැවති බව පෙනී යයි. 1953 වසරේ දී, සංකීර්ණ ලෙසින් විචාරය පැවති කාලය යනු බල අරගලය තීව්‍ර වූ කාලය ද වූ අතර, අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ ඇමති සහ ඇමතිවරුන්ගේ කවුන්සිලයේ ප්‍රථම උප සභාපති ද වූ ලෙව් රෙන්ට්ටි බෙරියා ද මහා ප්‍රතිසංස්කරණවාදියෙක් බවට හැරෙන බවක් පෙන්නුම් කරන ලද කාලයයි.

එවැනි විශාල ක්ෂමාවක් ගෙනෙන්නට හේතු වූයේ කුමන සලකා බැලීම් ද? බෙරියාගේ වර්තමානය ලියූ ඒම් නයිට්ට් (Amy Knight) ට අනුව, 1953 මාර්තු 27 වැනිදා ක්ෂමාව, අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ අමාත්‍යාංශයේ ඉල්ලීම පරිදි ඔහු විසින්ම සම්මත කරන ලද්දේ, නව, ලිබරල් මාවතක යන බෙරියාගේ චින්තනය දක්වන දේශපාලන පියවර මාලාවක කොටසකි. අනෙක් අය සේ ඔහු ද ස්ටාලින්ගේ මරණයෙන් පසු බල අරගලයේ යෙදී සිටියේය. ඒ නිසා මෙසේ දේශපාලන අවදානම් ගැනීමේ ඉහළ යෑමට ඔහු ද සහභාගීව සිටියේය. ක්ෂමාව යුක්ති සහගත කිරීම පිණිස බෙරියා විසින් මධ්‍යම කමිටුවේ බල මණ්ඩලය වෙත මාර්තු 24 වැනිදා තුණ්ඩුවක් යැවීය. ගුලාග්වල සිටින 2,526,402 ක සිරකරුවන් වෙතින් “විශේෂයෙන්ම අනතුරුදායක අපරාධකාරයන්” සිටින්නේ 221,435 ක් පමණක් යැයි, සහ ඒ බහුතරය විශේෂ කඳවුරු තුළ රඳවා සිටින බව එයින් ඔහු පැහැදිලි කළේය. සිරකරුවන්ගේ මුළු මහත් බහුතරයෙන් රජයට කිසිදු තර්ජනයක් නැතැයි කියා දැඩි විශ්මිත ලෙසකින් වරද පිළිගෙන ඔහු කියා සිටියේය. පමණට වැඩි රැඳවුම්කරුවන් නිසා ඇති තදබදයෙන් සහ නෙසර්ගිකව ආම්බාම් කරගත නොහැකියාව යන සාධක දෙකම හේතුවෙන් දණ්ඩ පද්ධතිය නිදහස් කිරීම සඳහා විශාල ක්ෂමාවක් වැඩියෙන් ඵලදායක වේයැයි ඔහු කීය.²

ගුලාග් පරිපාලනය එන්න එන්නම දුෂ්කර වීමේ කාරණය ගැන 1950 ගණන් මුල නිතර සඳහන් කෙරිණ. ස්ටාලින්ගේ මරණයට පෙර පුළුල් ලෙසින් පිළිගෙන තිබුණ කඳවුරු වල අර්බුදය, මේ මාර්තු 27 ක්ෂමාව පිළිබඳව අලුත් එළියකින් පෙන්වයි. මේ විශාල ඒත් අර්ධ ක්ෂමාව නිවේදනය කිරීමට, ස්ටාලින්ගේ අනුප්‍රාප්තිකයන් විය හැකි වුවන්ට ආර්ථික මෙන්ම දේශපාලන හේතු ද තිබිණ. ගුලාග් තදබදය සහ සම්පූර්ණයෙන්ම අකාර්යක්ෂම යැයි ඔවුන් දැන සිටියහ.

වෙනත් අවස්ථාවල දී මෙන්ම මෙහි දී ද, ස්ටාලින් ජීවතුන් අතර සිටින තාක් කල් නව රැඩිකල් පියවර කිසිවක් ගත නොහැකි වීණ. ඉතිහාසඥ මෝෂී ලෙවින් (Moshe Lewin) තිතට ගැලපෙන ලෙසින් වරක් දැක් වූ පරිදි, ආඥාදායකත්වයේ අවසාන වසර කිහිපයේ දී සියල්ල “එම්බාම් කර කල් තබා ගත හැකි ලෙසකින් මම්කරණයව” තිබිණ.

ස්ටාලින්ගේ මරණයෙන් පසුව වුවද, සැබැවින්ම සියල්ල කළ හැකි වූයේ නැත. ක්‍රමයේ හිතූමත ස්වභාවයේ ප්‍රධාන වින්දිතයන් වූ—ප්‍රතිරෝධ කටයුතු වලට සිරගත කරන ලද දේශපාලන සිරකරුවන්— ක්ෂමාවෙන් වාසියක් ලබන්නට අසමත් වූහ. දේශපාලන සිරකරුවන්ව ක්ෂමාවෙන් ඉවත් කිරීම නිසා විශේෂ ගුලාග් කඳවුරු වූ රෙච්ලාග් (Rechlag) සහ ස්ටෙප්ලාග් හි සිරකරුවන් අතර කැරලි සහ උද්ඝෝෂණ කිහිපයක් සිද්ධ වූහ.³

වෛද්‍යවරුන්ගේ කුමන්ත්‍රණයේ දී යුක්තිය අවගමනය වීම නිසා ඒ කුමන්ත්‍රණකරුවන්ම වින්දිතයන් වී සිටින බවත්, සහ ඔවුන්ගේ පාපෝච්චාරණ “නීත්‍යානුකූල නොවන ප්‍රශ්න කිරීමේ ක්‍රමයකින්,” එනම් වධහිංසාවට ලක් කිරීමෙන් යැයි හැමෝම දැන සිටි ආකාරයෙන් ලබාගන්නා ලදැයි අප්‍රේල් 4 වැනිදා ‘ප්‍රාවිඩා’ හි නිවේදනය කෙරිණ. මේ පිළිගැනීමේ වැදගත්කම තවත් විසල් කර දක්වන ලද්දේ දවස් කිහිපයකට පසුව මධ්‍යම කමිටුව විසින් “රාජ්‍ය ආරක්ෂක සේවා විසින් උල්ලංඝනය කළ නීතීන්,” යන යෝජනාව සම්මතයෙනි. එයින් පැහැදිලිවම පෙනී ගියේ වෛද්‍යවරුන්ගේ කුමන්ත්‍රණය හුදකලා සිදුවීමක් නොවන බවයි. එසේම වසර ගණනාවක් තිස්සේ ආරක්ෂක සේවා විසින් ඔවුන්ගේ බලය අපහරණය කරමින් සිටි බවත් සහ නීත්‍යානුකූල නොවන කටයුතුවල නියැළී සිටි බවත්ය. මේ ක්‍රම දැන් ප්‍රතික්ෂේප කරන්නේ යැයි සහ පොලීසියේ පමණට වැඩි බලය අඩු කරන්නේ යැයි පක්ෂය කියා සිටියේය. මේ ප්‍රකාශ නිසා හටගත් බලාපොරොත්තුව වහාම ඉමහත් ප්‍රතිචාරයක් පතුරවන්නට සමත් වූයේය. පුනරුත්ථාපනය උද්යාවනය කරමින් සිය දහස් ගණනක් උසාවි වෙත එක්රොක් වෙන්නට පටන් ගත්හ. විශේෂයෙන්ම ඒ විශේෂ කඳවුරු තුළ සිටි සිරකරුවන්, මාර්තු 27 වැනි ක්ෂමාවේ සීමිත සහ වරණාත්මක වූ

² Amy Knight, *Beria, Stalin's First Lieutenant* (Princeton: Princeton University Press, 1993), p. 276.
³ M. Craveri and N. Formozov, “La résistance au Goulag,” *Communisme*, nos. 42-44 (1995), 197-209.

ස්වභාවය ගැන නොඉවසිලිමත්ව සිටියහ. මුරකරුවන් අතර පැවති කලබැගැනිය සහ පද්ධතිය පුරා පැති තිබුණ අර්බුදය ගැන ඔවුන් ඉතා හොඳින් දැන සිටියහ. ඒ නිසා මුරකරුවන් හා අණදෙන නිලධාරීන් වෙත සරලව හැරෙන ඔවුන් නියම පිළිපැදීම සහ වැඩ කිරීම ප්‍රතික්ෂේප කරන්නට වූහ. 1953 මැයි 14 වැනිදා සිරකරුවන් 14,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් නොරිල්ස්ක් සිරබන්ධනාගාර පද්ධතියේ විවිධ අංශ විසින් වැඩ වර්ජනයක් සංවිධානය කර, විවිධ ජාතික කණ්ඩායම් වලින් එන නියෝජිතයන් යුතු කමිටු හදා ගත්හ. ඒවායේ යුක්තේන් සහ බාල්ට්ක් දේශ වලින් ආ ජනතාව ප්‍රධාන භූමිකා රඟපාන ලදහ. වැඩ දිනයක් පැය නවයකට අඩු කිරීම, ඔවුන්ගේ ඇඳුම්වල දැක්වෙන ලේබල් ඉවත් කිරීම, ඔවුන්ගේ පවුලේ අයවචන් සමඟ සම්බන්ධීකරණයට තිබී තහනම ඉවත් කිරීම, සියළු තොරතුරු සපයන්නන්ව ඉවත් කිරීම, සහ දේශපාලන සිරකරුවන් වෙතට ද ක්ෂමාව ලබා දීම, යනාදිය සිරකරුවන්ගේ ප්‍රධාන උද්යාවන අතර වූහ.

ඉංග්‍රීසි වරපුරුෂයෙක් සහ ප්‍රසිද්ධියේ පිළිගැනෙන ජනතා හතුවෙක් යන චෝදනාවෙන් බෙරියා අත් අඩංගුවට ගත්තේය යන, 1953 ජූලි 10 වැනිදා නිල නිවේදනය, මොස්කව් තුළ යම් වෙනසක් සැබැවින්ම හටගෙන ඇතැයි යන සිරකරුවන්ගේ හැඟීම තහවුරු කරන ලද නිසා ඔවුන් තමන්ගේ උද්යාවන ගැන වඩාත් දැඩි ස්ථාවරයක් ගත්හ. වැඩ වර්ජනය තවත් වැඩියෙන් පැතිර යන්නට විය. ජූලි 14 වෙද්දී වෝර්කුටා (Vorkuta) සිරබන්ධනාගාර පද්ධතියේ සිරකරුවන් 12,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් වැඩ වර්ජනයේ නියැළී සිටියහ. තත්වය වෙනස් අතකට හැරී ඇතැයි සහතික කරන ලද සංඥාවක් වූයේ අධිකාරීන් නැවත නැවතත් පහර දීම කල් දමමින් සිරකරුවන් සමඟ කේවල් කරන්නට පටන් ගනිද්දීය.

1953 ගිම්හානයේ සිට 1956 පෙබරවාරි මාසයේ විසිවැනි පක්ෂ කොංග්‍රසය දක්වාම විශේෂ රැඳවුම් කඳවුරු තුළ වියවුල් සහගත තත්වයන් බහුල ලෙසින් පැතිර පැවතිණ. කසකස්තානයේ කරගන්ඩා අසල කෙන්ගිර් (Kengir) හි ස්ටේෂන් සිරකඳවුරේ තෙවැනි අංශය තුළ වඩාත්ම විශාල සහ දීර්ඝ කාලයක් පැවති කැරැල්ල 1954 මැයි මාසයේ පටන් ගැනිණ. එය දින හතළිහක් පුරා පැවතිණ. එය නවත්වන ලද්දේ අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශයේ විශේෂ බලකාය යුද ටැංකි සහිතව කඳවුර වටලූමෙන් පසුව පමණි. සිරකරුවන් 400 ක් පමණ අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ඔවුන්ට නැවත සිරදඬුවම් නියම වූහ. ප්‍රතිරෝධයේ නායකයන් වූ කොම්සමේ ඉතිරි සාමාජිකයන් හය දෙනා වෙඩි තබා මරා දමන ලදී.

ස්ටාලින්ගේ මරණය නිසා සැබැවින්ම තත්වයන් වෙනස් වී ඇතැයි දක්වන ලද අනෙකුත් සලකුණ වූයේ 1953 සහ 1954 වැඩ වර්ජන සිරකරුවන්ගේ උද්යාවන වලින් කිහිපයක් ඔවුන්ට ලැබීම තුළිනි; වැඩ දවසේ පැය ගණන නවයක් දක්වා අඩු කරන ලදී, සහ සිරකරුවන්ගේ ජීවන ගුණත්වය දියුණු කිරීම සඳහා වැදගත් පියවර ගැනිණ.

1954-55 තුළ දී, බෙරියා අත් අඩංගුවට ගැනීමෙන් පසුව සහමුලින් ප්‍රතිසංවිධානය වී තිබී රාජ්‍ය ආරක්ෂක හමුදාවල ඉමහත් බලය සැලකිය යුතු ලෙසකින් වෙනස් කරන මෙහෙයුම් ගණනාවක් රජය විසින් කරන ලදී. ට්‍රොයිකි (troiki) —රහස් පොලීසියේ සියළු නඩු විභාග විනිශ්චය කළ විශේෂ උසාවි— සම්පූර්ණයෙන් මුලෝත්පාටනය කරනු ලැබීය. රහස් පොලීසිය ස්වායත්ත ඒකකයක් හැටියට ප්‍රතිසංවිධානය කර, එය රාජ්‍ය ආරක්ෂාව සඳහා කමිටුව, නැත්නම් KGB (Komitet Gosudarstvennoi Bezopasnosti) යැයි නම් කරන ලදී. ස්ටාලින්ගේ මරණයට පෙර එතැන සේවය කළ පිරිසෙන් පහෙන් එකක් දක්වා ශුද්ධකරණය කර එය ජනරාල් ඉවාන් සෙරෝව් (Ivan Serov) ගේ අධිකාරිය යටතට පත්කරන ලදී. ඔහුගේ දක්ෂතා වලට ඇතුළත් වූයේ යුද සමයේ දී විවිධ ජනවාර්ගික කණ්ඩායම් පිටමං කිරීමේ මෙහෙයුම් අධීක්ෂණයයි. නිකිටා කැශ්චෙව්ගේ සගයෙක් වූ සෙරෝව් පෙන්නුම් කළේ තවමත් අධිකාරී බලතල දරන ලද හිටපු නායකයන් බොහොමයක් තවමත් බලයේ සිටින සංක්‍රාන්තික යුගයක පැවති නොපැහැදිලි තත්වයයි. රජය විසින් තවත් අර්ධ ක්ෂමා නිවේදනය කළේය. “හතරන් සමඟ හවුල් වූවා,” යන චෝදනාවෙන් සිරගතව සිටි සියල්ලන්වම සහ යුද්ධයේ ජර්මන් යුද සිරකරුවන් හැටියට ඉතිරිව සිටි සංඛ්‍යාව 1955 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී නිදහස් කිරීම එයින් වැඩියෙන්ම වැදගත් වූවයි. අවසාන වශයෙන් “විශේෂයෙන් අවතැන් වූවන්,” සඳහා වාසිදායක වූ මෙහෙයුම් ගණනාවක් ද ගෙනෙන ලදී. ඒ අයට වැඩි නිදහසකින් එහා මෙහා යෑමට හැකියාවක්, එතරම් නිති ලෙසකින් පරිස්ථානීය ආඥා පාලන කාර්යාල වල (Komandatury) ලියා පදිංචි වීමත්, එතැන් සිට අනිවාර්ය නොවීය. 1955 සැප්තැම්බර් මාසයේ තහනම් ලිහිල් කිරීමෙන් මුලින්ම යහපතක් අත්පත් කරගන්නට සමත් වූයේ ජර්මන් සම්භවයෙන් යුතු පිටමං කරන ලද්දවුන්ය. ඉහළ නිල මට්ටමකින් පැවති ජර්මන්-සෝවියට් සාකච්ඡා වලින් පසුව, විශේෂ ජනපද වල රඳවා තිබුණ (දළ වශයෙන් 2,750,000 කින් 1,000,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවකින් යුතු) සිරකරුවන් ගෙන් සියයට 40 ක් එයින් නිදහස් වූහ. කෙසේ වුවත්, අධිකරණ තහනම් ඉවත් කිරීම, සහ වෘත්තීමය තත්වයේ සහ වාසස්ථාන අනිවාර්ය වීමේ වෙනස්කම් සිද්ධ වූවත් එයින් “රජයට පවරා ගත් භාණ්ඩ ආපහු ලැබෙන්නේ නැතැයි සහ ‘විශේෂයෙන් අවතැන්

වූවන්' ඔවුන් කළින් සිටි ස්ථාන වලට නැවත යාමට අවසරයක් නැතැයි" කියන වදන් අලුත් නීතියේ යෙදවීම පැහැදිලි ලෙසින් දක්වන ලදී.⁴

ස්ථාලිත්භරණය යැයි පසුව හැඳින්වෙන අර්ධ සහ ක්‍රමානුකූල ක්‍රියාවලියේ වැදගත් කොටසක් මේ තහනම් වලින් දැක්වේ. ඒවා ක්‍රියාත්මක වූයේ ස්ථාලිත්වාදියෙක් වූ නිකිටා කාශ්වෙව් යටතේය. ඔහු, ඔහුගේ පරම්පරාවේ අනිකුත් නායකයන් සියල්ලන් ලෙසින්ම, මර්දනයේ ඉතාමත් දුෂ්ට ක්‍රියා වල, එනම් කුලාක්භරණය, ශුද්ධ කිරීම්, පිටමං කිරීම් සහ වෙඩි තබා මරා දැමීම් තුළ ප්‍රධාන භූමිකාවක් ගන්නා ලද්දෙකි. ඒ නිසා ස්ථාලිත්භරණයට හෙළා දකින්නට හැකි වූයේ "විශේෂ කණ්ඩායමකට අදාළව ජනප්‍රිය පෞරුෂයේ" සමහර පමණට වඩා වැඩි යැයි සලකන ලද කටයුතු පමණක් වූයේය. 1956 පෙබරවාරි 24 වැනිදා විසිවැනි පක්ෂ කොංග්‍රසයේ සෝවියට් නියෝජිතයන් ඉදිරියේ කළ ඔහුගේ "රහසිගත කථාවේ" දී කාශ්වෙව් ඔහුගේ ස්ථාලිත්වාදයේ හෙළා දැකීම් ඉතා සුවිශේෂී ලෙසකින් තෝරාගෙන තිබුණි. එසේම පක්ෂය විසින් 1917 සිට ගන්නා ලද බහුතර තීන්දු ඔහු ප්‍රශ්න කළේ නැත. ස්ථාලිත්වාදයෙන් "ව්‍යපගමනය" ගැන දින වකවානු අනුව සිද්ධි පෙළගැස්වීමේ දී ද මේ සුවිශේෂී ලෙසකින් තෝරාගැනීම පැහැදිලිව පෙනී යන්නකි. මන්ද, මේ ව්‍යපගමනය 1934 දී පටන් ගැනුණා යැයි කියැවෙයි, එය 1932-33 සාගතයේ සමූහකරණයේ අපරාධ අත්හැර දමා ඇත. මේ තෝරාගැනීම් තුළ වින්දිතයන් කවුරුන් වෙන්නේ ද යන්නද තෝරා ගැනීම සිද්ධ වී ඇත. වින්දිතයන් ලෙසින් සැලකුණේ ස්ථාලිත්වාදී මාර්ගය පොදුවේ අනුගමනය කළ සහ සියල්ලන්ම කොමියුනිස්ට් වූ අයව පමණකි. ඔවුන් කිසිවෙක් සාමාන්‍ය පුරවැසියන් නොවූහ. ස්ථාලිත්ගේ අතින් මර්දනයෙන් දුක් විඳින ලද වින්දිතයන්ගේ ලැයිස්තුව කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට පමණක් සීමා කර තිබීමෙන්, සහ කිරෝව් සාතනයෙන් පසු සිද්ධවෙන ඓතිහාසික සිද්ධීන් ගැන පමණක්ම අවධානය යොමු කර තිබීමෙන්, 1917 සිට සමාජය වෙත තිබිය යුතු පක්ෂයේ සාමූහික වගකීම ගැන ප්‍රධාන ප්‍රශ්නය 'රහසිගත කථාව' විසින් මඟ හැරවීය.

රහසිගත කථාවෙන් පසුව දැනටමත් ගෙන ඇති සීමිත පියවර සම්පූර්ණ කරන නිශ්චිත මෙහෙයුම් ගණනාවක් සිද්ධ වූහ. 1943-1945 කාලයේ දී නාටික ජර්මනිය හා හවුල් වූවාය යන බොරු චෝදනාවට දඬුවම් වශයෙන් පිටමං කරන ලද ජනවාර්ගික කණ්ඩායම් වලින් "විශේෂයෙන් අවතැන්" වූවන් සම්බන්ධයෙන් 1956 මාර්තු සහ අප්‍රේල් මාස වල දී අලුත් නීති නිකුත් කරන ලදී. නීති වලට අනුව, මේ ජනතාව "තව දුරටත් අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශයේ පරිපාලනමය සෝදිසිය යටතේ සිටීමට අවශ්‍ය නැත." එනමුත් ඔවුන් වෙතින් රජයට පවරා ගන්නා ලද බඩු බාහිරාදිය නැවත ලබා දීමක් හෝ ඔවුන්ගේ නිවහන් බලා යන්නට අවසරයක් ඔවුන්ට ලැබුණේ නැත. මේ අර්ධ මෙහෙයුම් ගැන ඔවුන් දැඩි සේ කෝප වූහ; සියළු වන්දි, ඔවුන්ගේ බඩු නැවත ලැබීම, සහ නිවහන් බලා යෑමට ගැන අයිතීන් අත්හරින්නේ යැයි ප්‍රකාශයන් සඳහා අනිවාර්ය අත්සන් තැබීම බොහෝ පිටමං කරන ලද්දවුන් විසින් ප්‍රතික්ෂේප කළහ. දේශපාලන වාතාවරණයේ සහ ජනතාව අතර ජනප්‍රිය මනෝභාවයේ අපූරු වෙනස්වීම හමුවේ, සෝවියට් ආණ්ඩුව අලුත් සහන ගෙන ආහ. 1957 ජනවාරි 9 වැනිදා, යුද්ධයෙන් පසු වහාම මුලෝත්පාටනය කරන ලද, පිටමං කරන ලද ජනතාවගේ ජනරජ සහ ස්වායත්ත ප්‍රදේශයන් යළි හඳුනාගැනීමට රජය නැවතත් පියවර ගනී. ක්‍රයිමියාවේ ටාටාර් ස්වායත්ත ජනපදය පමණක් යළි ස්ථාපිත නොකරන ලදී.

දශක තුනකට වැඩි කාලයක් තිස්සේ ක්‍රයිමියන් ටාටාර් විසින් තම නිවහන් බලා යෑමේ අයිතිය වෙනුවෙන් අරගල කරමින් සිටියහ. 1957 දී පටන් කරාවායි, කල්මික්ස්, බල්කාර්, වෙච්නා, සහ ඉන්ගුෂ් යන ජනවාර්ගිකයන් දස දහස් ගණනින් ආපසු එන්නට පටන් ගත්හ. අධිකාරීන් විසින් ඔවුන්ට කිසිවක් පහසු කළේ නැත. තම තමන්ගේ කළින් තිබී වාසස්ථාන වෙත පැමිණ ආපසු පදිංචි වෙන්නට වෑයම් කළ පිටමං කර ලද්දවුන් අතර සහ 1945 දී අසල්වැසි ප්‍රදේශ වලින් ගෙනැවිත් එහි පදිංචි කරවන ලද රුසියන් ජනපදවාසීන් අතර අනේක ගැටුම් හට ගැනිණ. යම් තැනක වාසය සඳහා අයිතියක් ලැබෙන (*propiski*) බලපත්‍රයක් පරිස්ථානීය පොලීසියෙන් නිකුත් නොවූ හෙයින් මෙසේ ආපසු එන පිටමං කරන ලද්දවුන් මුඩුක්කු පෙදෙස්, කඳවුරු ලෑම, සහ වෙනත් තාවකාලික නිවහන් අටවා ගැනීමෙන් ජීවත් වන්නට පටන් ගත්හ. එයින් ඔවුන්ට ගමන්බලපත්‍ර නීතිය යටතේ (වසර දෙකක සිරදඬුවමක් නියමිත වරදක්) දඬුවම් ලැබිය හැකි තර්ජනය යටතේ ස්ථීර කාලීනව වාසය කරන්නට සිද්ධ වූහ. 1958 ජූලි මාසයේ දී ග්‍රොස්නි (*Grosny*) නැමති වෙවනානු අගනගරය රුසියානුවන් සහ වෙච්නානුවන් අතර ලේ හලන ගැටුම් සිද්ධ වූ ස්ථානයයි. නොසන්සුන් සාමයක් පිහිටුවන ලද්දේ අධිකාරීන් විසින් හිටපු පිටමං කරන ලද්දවුන් සඳහා වාසස්ථාන ඉදිකරන්නට අරමුදල් වෙන් කරන ලද පසුවයි.⁵

⁴ V. N. Zemskov, "Massivnoe osvobozhdenie spetzposelentsev i ssylnykh" (The mass release of specially displaced and exiled people), *Sotsiologicheskie issledovaniya*, no. 1 (1991), 5-26.

⁵ J.-J. Marie, *Les derniers complots de Staline: L'affaire des Blouses blanches* (Brussels: Complexe, 1993), pp. 120 ff.

නිල වශයෙන් මේ “විශේෂයෙන් අවතැන්” යන වර්ගීකරණය 1960 ජනවාරි දක්වා පැවතිණ. මේ නිව සමාජ තත්වයෙන් අවසාන වශයෙන් නිදහස් කරන පිටමං කරන ලද්දවුන් වනුයේ යුක්රේනය ජනතාව සහ බාල්ටික් දේශ ජනතාවයි. ඔවුන්ගේ ආපසු පැමිණීම නිසා මුහුණ දෙන්නට සිද්ධ වෙත බාධක හමුවේ යුක්රේන සහ බාල්ටික් දේශ ජනතාවන් බාගයකට වැඩි පිරිසක් ඔවුන්ව පිටමං කර යැවූ ස්ථානවලට පදිංචි වූහ.

ගුලාග් වලින් 1954-55 දී “ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්” 90,000 ක් නිදහස් කරන ලදී; 1956-57 දී, විසිවැනි කොංග්‍රසයෙන් පසුව, 310,000 කට ආසන්න සංඛ්‍යාවක් නිදහස් වූහ. 1959 ජනවාරි 1 වැනිදා වෙද්දී කඳවුරු තුළ ඉතිරිව සිටියේ දේශපාලන සිරකරුවන් 11,000 ක් පමණි.⁶ මේ සිරකරුවන් නිදහස් කිරීමේ කටයුතු වේගවත් කිරීම සඳහා විශේෂ විමර්ශන කමිටු 200 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් කඳවුරු වෙත යවන ලද අතර ක්ෂමා ගණනාවක් ද නීතිගත කරනු ලැබීය. එසේ වුවද නිදහස් කිරීම යනු පුනරුත්ථාපනය සමඟ සමාන වූයේ නැත. 1956 සහ 1957 දී 60,000 කට අඩු ජනතාවක් පමණක් යම් කිසි ආකාරයක සමාවක් ලැබී සිටියහ. මහා බහුතරයට තවත් වසර ගණනාවක්, සමහර විට දශක ගණනාවක් පවා පුනරුත්ථාපන සහතිකය ලබාගැනීම සඳහා බලා සිටින්නට සිද්ධ වූහ. එසේ නමුදු, 1956 යන ‘වසර ආපසු පැමිණීමේ වසර’ හැටියට පොදු ජනතාවගේ මතකයේ ඇදී ගියේ, වැසිලි ග්‍රොස්මන් විසින් ඔහුගේ “සියල්ල ඉකුත්ව යනු ඇත,” (*All Things Pass*) නම් ඔහුගේ නවකතාවේ අගය කළ හැකි ලෙසින් විස්තර කිරීම නිසයි. ඔවුන්ගේ මහා ආපසු යෑම පිළිබඳව රාජ්‍ය නිවේදන සලකද්දී එය මුළුමනින්ම නිහඬ ලෙසකින් සිද්ධ වූවකි. එසේම ඒ සමඟ අත්වැල් බැඳෙන්නේ මිලියන ගණනකට කිසිදු දවසක ආපසු එන්නට නොහැකි යන අවබෝධයයි. එය මහත් ජනතාවක් දැඩි ව්‍යාකූලත්වයට පත් කරන ලද්දෙන් පුළුල් සමාජයේ සහ ආචාර ධාර්මීය චිත්තවේගී කම්පනයක් පටන් ගැනිණ. එය දෙපැත්තකට බෙදුන සමාජයක බේදනීය ගැටුමයි. ලීඩියා චුකොවිස්කායා (Lidia Chukovskaya) ලියූ පරිදි, “රුසියානුවන් දෙදෙනෙක් එකිනෙකාගේ ඇස් වලින් මුණ ගැසුණහ: අයෙක් සිරගත කළ අයයි, අනෙකා සිරගත වූ අයයි.” එවැනි තත්වයකට මුහුණ පා සිටිය දී, “විශේෂ කණ්ඩායමකට අදාළ ජනප්‍රිය පෞරුෂය” පැවති කාලයේ විමර්ශන සඳහා යොදාගත් නීත්‍යානුකූල නොවන ක්‍රමවේද භාවිතා කළ හෝ සමාජවාදී නීති කැඩූ නිලධාරීන් නඩු මඟට ගෙනෙන්න යැයි උද්ඝෝෂනය කරන ඒකීය පුද්ගලයන්ට හෝ කණ්ඩායම් වලට එකඟ නොවීම අධිකාරීන්ගේ මුල් ප්‍රතිචාරය වූයේය. පක්ෂයේ පාලනයෙන් යුතු කොමිසම් වලින් පමණක් එය ඉල්ලා සිටීම ඔවුන්ට හැකි එකම ක්‍රමය විය. දේශපාලන අධිකාරීන් විසින් මුල් තැන දිය යුත්තේ පක්ෂ සාමාජිකයන්ට සහ සොල්දාදුවන්ට යැයි පැහැදිලි කරමින් උසාවියට සමාව ගැන උපදෙස් යැවූහ. ශුද්ධ කිරීම් සිද්ධ වූයේ නැත.

දේශපාලන සිරකරුවන් නිදහස් කිරීමෙන් පසුව, පශ්චාත් ස්ටාලින් ගුලාග් තුළ රැඳවුම්කරුවන් අඩු වී ගියහ. එය නැවත ස්ථාවර වූයේ 1950 ගණන් අග සහ 1960 ගණන් මුල දී සිරකරුවන් 900,000 දෙනෙකු පමණ සංඛ්‍යාවකින්. මූලික වශයෙන් සාමාන්‍ය අපරාධකාරයන් 300,000 ක් ද, නැවත වරදට හසු වූ දීර්ඝ කාලීන සිර දඬුවම් විඳින 600,000 ක් වූ සුළු අපරාධකාරයන් ද කළ වරදට ඉතාමත් වැඩි ලෙසකින් පැනවෙන ලද සිර දඬුවම් විඳිමින් සිටියහ. ජනපදකරණය සහ ඇත උතුරේ සහ නැගෙනහිර පෙදෙස්වල ස්වාභාවික සහ බනිජ සම්පත් ප්‍රයෝජනයට ගන්නා මුලාරම්භක භූමිකාව ගුලාග් වලින් මැකී යන්නට පටන් ගැනිණ. දැවැන්ත ස්ටාලින්වාදී සිරබන්ධනාගාර හෙමිහිට කුඩා ඒකක බවට කඩා වෙන් කරන ලදී. ගුලාග්වල භූගෝලීය ලක්ෂණ ද වෙනස් වූහ. නැවතත් බොහෝ කඳවුරු U.S.S.R. හි යුරෝපීය පැත්තේ පිහිටුවීම පටන් ගැනිණ. අනෙක් සමාජවල දකින්නට ලැබෙන සාම්ප්‍රදායික අරමුණ ලෙසකින්ම පශ්චාත් ස්ටාලින් යුගයේ සිරගත කිරීම් සිද්ධ වූහ. එනමුත් සාමාන්‍ය නීති ක්‍රමයකින් වෙනස් වෙන ලක්ෂණ එහි තව දුරටත් තබා ගැනිණ. විටින් විට විවිධ කණ්ඩායම්, බලයේ සිටින අය විසින් ඒ කාලයේ මැඩලන්නට පෙනී සිටින කාරණා අනුව, මේ සාමාන්‍ය අපරාධ වර්ගීකරණයට ඇතුළත් කරන ලදී. 1960 දී ප්‍රඥාපනය කරන ලද නව දණ්ඩ නීති සංග්‍රහයේ වගන්ති 70 සහ 190 අනුව මත්පැන් ඇබ්බැහි, ද්වේෂ සහගතව දේපල විනාශය, සහ “පරපෝෂිත බව” සඳහා ස්වල්පයක් (සෑම වසරක දී ම හාර පන් සියයක්) සඳහා දඬුවම් නියම විණ.

දණ්ඩ නීති සම්පදනයේ ප්‍රධාන වෙනස්කම් කිහිපයකින් මේ න්‍යාදේශයන් සහ ක්ෂමාවන් සම්පූර්ණ කරන ලදී. පළමු ප්‍රතිසංස්කරණ අතර වූයේ 1956 අප්‍රේල් 25 වැනිදා නීතියයි. එයින් රුකියා ස්ථානයෙන් ඉවත්ව යෑම තහනම් වූ 1940 නීතිය මුලෝත්පාටනය විය. ශ්‍රම නීති අපරාධීමය නොවන ලෙසින් වෙනස් වීමේ මෙම පළමු පියවරෙන් පසුව, තවත් අර්ධ නිර්දේශ කිහිපයක් ගෙනෙන ලදී. 1958 දෙසැම්බර් 25 වැනිදා අනුමත කරගත් නව “දණ්ඩන නීතියේ පදනම” ඒවා ක්‍රමානුකූල කරන ලදී. “ජනතාවගේ හතුරන්” සහ ප්‍රතිවිප්ලවාදී අපරාධ” ඇතුළුව කළින් දණ්ඩ නීති සංග්‍රහයේ තිබූ ප්‍රධාන පද ගණනාවක් මේ අලුත් නීතියෙන් ඉවත් කරනු ලැබීය. නීතිමය වගකීම

⁶ Zemskov, “Massivnoe osvobozhdenie,” p. 14.

බාර ගන්නට සිද්ධ වෙන වයස අවුරුදු දාසයේ සිට දහනමය දක්වා ඉහළ දමන ලදී. පාපෝච්චාරණ ලබාගැනීම සඳහා වධහිංසා සහ ප්‍රචණ්ඩත්වය භාවිතය නීතිවිරෝධී කරන ලදී. අපරාධ චෝදනාවක් ලබන ජනතාව විමර්ශනයේ සෑම අදියරක දී ම පෙනී සිටිය යුතු වූ අතර, නඩුවේ විස්තර ගැන දත් නීතිඥයෙක් ලබාගැනීමේ අයිතියක් ද ලැබිණ. ව්‍යතිරේක අල්පයක් හැරෙන්නට සියළු නඩු මහජනතාව ඉදිරියේ විභාග වූහ. එසේ වුවත්, 1960 දණ්ඩ නීති සංග්‍රහය විසින් දේශපාලන සහ අයිඩියලොජිමය ව්‍යපගමනයේ ඕනෑම ආකාරයක් සඳහා දඬුවම් දෙන හැකියාවේ වගන්ති කිහිපයක් තබා ගැනිණ. 70 වැනි වගන්තිය යටතේ “රජයට නින්දා කරන ඕනෑම ආකාරයක අසත්‍ය කියමන්...සෝවියට් විරෝධී ප්‍රොපගන්ඩා පැතිරීමේ දී අල්ලා ගැනෙන” ඕනෑම අයෙකුට මාස හයක සිට වසර හතක් දක්වා කඳවුරු වල සිර දඬුවම් ද, එයට පසුව වසර දෙකක සිට පහක් දක්වා පිටුවහල් කිරීම ද තීන්දු වීමේ හැකියාව පැවතිණ. සෝවියට් විරෝධී හැදියාව හෙළා දැකීමට අසමත් වීම නිසා කඳවුරක වසර තුනක සිර දඬුවමක් හෝ සමාජ සේවා වැඩ කිරීමේ තීන්දුවක් දිය හැකි යැයි 190 වගන්තියෙන් කියා සිටියේය. 1960 ගණන් සහ 1970 ගණන් වල දී මේ වගන්ති දෙක යොදාගෙන පුළුල් ලෙසින් දේශපාලන සහ අයිඩියලොජිමය “ව්‍යපගමන” සඳහා දඬුවම් දීම සිද්ධ වූහ. “සෝවියට්වාදයට විරෝධී” යැයි සෑම වසරක දී ම දඬුවම් හිමි වූ හාර පන්සිය ගණනක ජනතාවෙන් සියයට අනුවක් මේ වගන්ති දෙක යටතේ වරදකරුවන් වූහ.

දේශපාලන තත්වය ලිහිල් වෙන ලද කාලයේ දී මර්දනයේ මතකයන් ශක්තිමත්ව තිබියදී, ජීවිතයේ ගුණත්වය පැහැදිලිවම ඉහළ යමින් පැවතියද, වාද විවාද සහ විරුද්ධත්වය දැක්වෙන ක්‍රියාශීලී කටයුතු ඉතා දුලබ වූහ. KGB වාර්තා දක්වන අන්දමින් 1961 දී “විරුද්ධවාදීන්” 1,300 ක්, 1962 දී 2,500 ක් ද, 1964 දී 4,500 ක් ද, 1965 දී 1,300 ක් ද, යනාදී වශයෙන් සිටියහ.⁷ 1960 ගණන් සහ 1970 ගණන් වල දී පුරවැසි වර්ගීකරණ තුනක් KGB හි විශේෂයෙන් සමීප සෝදිසියට පාත්‍ර වූහ: ආගමික සුළුතරයන් (කතෝලික, බැප්ටිස්ට්, පෙන්නකොස්තල් පල්ලියේ සාමාජිකයන්, සහ සෙවන්ත්-ඩේ ඇඩ්වෙන්ටිස්ට් යනාදීන්); ස්වාලින් මර්දන වල දී වැඩියෙන්ම බැට කෑ සුළු ජාතිකයන් (විශේෂයෙන් බාල්ටික් දේශ ජනතාව, ක්‍රයිමියාවේ ටාටාර්වරු, ජර්මන් සම්භවයෙන් යුතු වූවන්, සහ සෝවියට් විරෝධී ප්‍රතිරෝධය විශේෂයෙන්ම දැඩිව පැවති බටහිර යුක්රේනයේ යුක්රේන ජනතාව යනාදීන්); සහ 1960 ගණන් වල දී වර්ධනය වෙන නිර්මාණශීලී බුද්ධි ප්‍රජාවගේ විරෝධතා ව්‍යාපාරයයි.⁸

1957 දී අවසාන වතාවට ආගමික පැවිද්දන් වෙත එල්ල කරන ලද විරෝධී මෙහෙයුමෙන් පසුව, (එහි දී සිද්ධ වූයේ යුද්ධයෙන් පසුව යළි විවෘත කරන ලද පල්ලි කිහිපයක් වසා දැමීමයි) රජය සහ සත්‍යලබ්ධික පල්ලිය අතර ගැටුම නොසන්සුන් සහවාසයක් බවට අඩු වී ගියේය. පිටරටින් සහාය සහ ආධාර ලබාගන්නේ යැයි බොහෝ විට සැක කරන ලද ආගමික සුලුතරය වෙතට KGB විශේෂ සේවයේ අවධානය වැඩියෙන් යොමු විය. මෙය ආන්තික සැලකිලිමත් බවක් පමණක් වුවා යන්න පෙන්වන දත්ත කිහිපයක් ඇත: 1973 සිට 1975 දක්වා බැප්ටිස්ට් ආගමිකයන් 116 ක් අත් අඩංගුවට ගැනිණ; 1984 දී බැප්ටිස්ට් ආගමිකයන් 200 ක් එක්කෝ සිරගෙවල් වල නැත්නම් කඳවුරු වල සිර දඬුවම් ගෙවමින් සිටියහ. ඔවුන්ගේ සිර දඬුවම් කාලයේ සාමාන්‍යය වූයේ වසරක් පමණි.

සෝවියට්කරණයට වැඩියෙන්ම ප්‍රතිරෝධය දක්වන ලද එක් ප්‍රදේශයක් වූයේ බටහිර යුක්රේනයයි. 1961 සහ 1973 අතර කාලයේ දී ටර්නොපිල් (Ternopil), සපෝරිස්සියා (Zaporizhzhia), ඉවානෝ-ෆ්‍රැන්කිව්ස්ක් (Ivano-Frankivsk) සහ ලිවිව් යන ස්ථානයන් හි දී පැවති OUN සම්ප්‍රදායේ දුසිම් ගණනක් පමණ ජාතිකවාදී කණ්ඩායම් කඩා දමන ලදී. මේ කණ්ඩායම් වල සාමාජිකයන් වෙත පනවන ලද දඬුවම් සාමාන්‍යයෙන් වසර පහක සිට දහයක් දක්වා වූ සිර දඬුවම් වූහ. 1940 ගණන් වල දී මාග ලෙසින් නතු කරගන්නා ලද තවත් ප්‍රදේශයක් වූ ලිතුවේනියාවේ දී සොයා ගැනෙන පරිස්ථානීය මූලාශ්‍ර හෙළි කරන්නේ 1960 ගණන් සහ 1970 ගණන් වල දී සාපේක්ෂව අත් අඩංගුවට ගැනීම් ඉතා සුළු ප්‍රමාණයක් තිබුණ බවයි. 1981 දී සැකයට පාත්‍රව සිටි කතෝලික පුජකවරු තිදෙනෙක් ඝාතනය, KGB එහි අනුගතව සිටිය යැයි ඉතා පැහැදිලි ලෙසින් පෙනුනා වුවද එය දරා ගත නොහැකි තරම් ප්‍රමාණයකින් කුපිත කරවන ලද්දක් නිසා සිද්ධ වූ ක්‍රියාවක් ලෙසින් හැඟී ගියේය.

U.S.S.R. හි කැඩී යාම තෙක්, 1944 දී පිටමං කරන ලද, ඔවුන්ගේ ස්වායත්ත ජනරජය නැවත කිසිදා ස්ථාපිත නොකරන ලද ක්‍රයිමියන් ටාටාර්වරු යනු ස්වාලින්වාදී යුගයේ පීඩාකාරී උරුමයක් ලෙසින් දිගටම පැවතියේය. 1950 ගණන් අග දී, බොහොමයක් මධ්‍යම ආසියාවේ පදිංචි වී සිටින ලද ක්‍රයිමියන් ටාටාර්වරු විසින්

⁷ Nicolas Werth and Gael Moulelec, *Rapports secrets soviétiques, 1921-1991: La société russe dans les documents confidentiels* (Paris: Gallimard, 1994), pp. 501-503.

⁸ Liudmila Alexeeva, *Soviet Dissent: Contemporary Movements for National, Religious, and Human Rights* (Middletown, Conn.: Wesleyan University Press, 1985). This is the most complete synthesis of dissident movements, and the source of most of the data provided here.

(කාලය සැබැවින්ම වෙනස් වී ඇතැයි දක්වන තවත් ලක්ෂණයක්) ඔවුන්ට ආපසු මව්බිම බලා එන්නට අවසරය සහ සාමූහිකයක් හැටියට සියල්ලන්ටම පුනරුත්ථාපනය හිමි විය යුතු යැයි කියා පෙන්වීම ව්‍යාපාරයක් පටන් ගත්හ. 1966 දී 130,000 ක් අත්සන් සහිත පෙත්සම ටාටාර් නියෝජිත කණ්ඩායමක් විසින් විසි තුන්වැනි පක්ෂ කොංග්‍රසයට බාර දුන්හ. 1967 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී සුප්‍රීම් සෝවියට් මණ්ඩලයේ නීතියකින් “සාමූහික දෝෂීත්වය” යන වරද අහෝසි කර දමන ලදී. මාස තුනකට පසුව අලුත් නීතියකින්, ගමන්බලපත්‍ර නීතියට ගෞරව කරන්නේ නම් ඔවුන් කැමති තැනක වාසස්ථානය සඳහා ටාටාර් වෙත අවසර ලැබිණ. ගමන්බලපත්‍ර නීතියෙන් ඕනෑම තැනක වැඩ කිරීම සඳහා නීතිමය අවසරයක් අවශ්‍ය විය. 1967 සහ 1978 අතර කාලය තුළ දී 15,000 කට අඩු ජනතාවක් —ටාටාර් ජනගහනයෙන් සියයට 2 ක් පමණ— මේ ගමන්බලපත්‍ර නීතිය සපුරාලමින් ආපසු මව්බිම වෙත එන්නට සමත් වූහ. ක්‍රයිමියන් ටාටාර් ව්‍යාපාරයට සහාය දුන්නේ ජනරාල් පෙට්‍රො ග්‍රිගොරෙන්කෝ (Petro Grigorenko) විසිනි. ඔහුව 1967 මැයි මාසයේ දී අත් අඩංගුවට ගෙන මානසික රෝහලකට යැවෙන ලදී. 1970 ගණන් වල දී එවැනි සිරදඩුවම් තවත් දුසිම් ගණනක පිරිසක් සඳහා භාවිතා වූහ.

බොහෝ ඉතිහාසඥයන් විසින් විරෝධී ව්‍යාපාරයේ ආරම්භය හැටියට දක්වන දිනය පටන් ගැනෙන්නේ පශ්චාත් ස්ටාලින් යුගයේ දේශපාලන සිරකරුවන්ගේ පළමු මහා ප්‍රසිද්ධ නඩුව පැවති දිනයයි. 1966 පෙබරවාරි මාසයේ දී අන්ද්‍රේ සින්යාවස්කි (Sinyavsky) සහ යූරි ඩැනියෙල් යන ලේඛකයන් දෙදෙනාට සිරකඳවුරක අනුපිළිවෙලින් වසර හතක් සහ වසර පහක් වශයෙන් දඩුවම් හිමි වූහ. 1965 දෙසැම්බර් 5 වැනිදා, මේ ලේඛකයන් දෙදෙනා අත් අඩංගුවට ගෙන වැඩි කාලයක් නොයද්දී ඔවුන් දෙදෙනාට සහාය පළකරමින් පනස් දෙනෙකුගෙන් යුතු පිරිසක් මොස්කව් හි පුශ්කින් චතුරශ්‍රයේ උද්ඝෝෂණයක් පැවැත්වූහ. 1960 ගණන් හි දී දෙතුන් සියයක් විද්වතුන් වෙතින් හැදුන විරෝධතාවාදීන්, (තවත් දශකයක් ගෙවී යද්දී එම ව්‍යාපාරයේ උච්චතම අවස්ථාවේ සංඛ්‍යාව 1,000 ත් 2,000 ත් අතර වූ) රැඩිකල් ලෙසින් වෙනස් වූ ආකාරයකින් විරෝධතාවය දැක්වූහ. රෙජිමයේ නීත්‍යානුකූල භාවය ගැන තර්ක කරනවා වෙනුවට ඔවුන් සෝවියට් නීති වලට, ව්‍යවස්ථාවට, සහ U.S.S.R. විසින් අත්සන් කර ඇති ජාත්‍යන්තර එකඟතාවයන්ට දැඩි සේ ගෞරවයක් දැක්වීම ඉල්ලා සිටියහ. ඔවුන්ගේ විරෝධතා ක්‍රියාවන්ද එසේම සිද්ධ වූහ. එනම් පතාල කල්ලියක් හැටියට සැලකිල්ලට පාත්‍ර වීම ඔවුන් ප්‍රතික්ෂේප කළහ, ඔවුන්ගේ අකෘතිය සහ හැසිරෙන ආකාරය ගැන ඔවුන් ඉතා විවෘතව සිටියහ. ජාත්‍යන්තර මාධ්‍ය සමඟ සභායෙන් කටයුතු කරමින් ඔවුන්ගේ ක්‍රියා දැන්වීම් කරමින් මහජන අවධානයක් දිනාගන්නට සමත් වූහ.

සෝවියට් දේශයේ මහත් බලය සහ විරෝධතාවාදීන් දෙතුන් සියයකගේ අසමානුපාතික අරගලයේ දී ජාත්‍යන්තර මතයේ ගැමුම ඉතා වැදගත් විය. විශේෂයෙන්ම 1973 දී බටහිර දී ඇලෙක්සැන්ඩර් සොල්හිනිට්සියන්ගේ “ගුලාග් කොදෙව් රැස්” (Gulag Archipelago) ප්‍රකාශනය වීමෙන් පසුව ඔහුව හනිකට සෝවියට් දේශයෙන් පිටුවහල් කරන ලදී. ඉතාමත් කුඩා සුලුතරයකගේ ක්‍රියාකාරීත්වය නිසා වසර කිහිපයක් ඇතුළු

ත දී U.S.S.R. හි මානුෂීය අයිතීන් ප්‍රධාන ජාත්‍යන්තර සැලකිල්ලකට පාත්‍ර විය. එය යුරෝපයේ ආරක්ෂක සහ සහයෝගය පිළිබඳ සම්මන්ත්‍රණයේ ප්‍රධාන විෂයයක් ද වූයේය. එයින් 1975 හෙල්සින්කි සම්මුතියෙන් අවසන් විය. සම්මන්ත්‍රණයේ අවසාන වාර්තාව U.S.S.R. විසින් ද අත්සන් කරන ලද්දේ නිසා, විරෝධතාවාදීන්ගේ තත්වය ශක්තිමත් විය. හෙල්සින්කි සම්මුතිය ඔවුන් වාසය කරන නගර වල දී (මොස්කව්, ලෙනින්ග්‍රෑඩ්, කියෙව්, විල්නියස්, යනාදී) පිළිපැදීම තහවුරු කරගැනීම සහ මානුෂීය අයිතීන් උල්ලංඝණය ගැන ඕනෑම තොරතුරක් යැවීම සඳහා ඔවුන් කම්ටු පිහිටුවා ගත්හ. මේ තොරතුරු එකතු කර ගැනීම 1968 දී ඉතාමත් දුෂ්කර තත්වයන් යටතේ පටන් ගෙන තිබුණි. ඒ මාස කිහිපයකට සැරයක් ප්‍රකාශනය කරන ලද “කාලීන සිදුවීම් ගැන වාර්තාව” (Chronicle of Current Events) යන පාතාල සඟරාවක් මාර්ගයෙනි. එහි මානුෂීය අයිතීන් හෝ නිදහස කඩකරන ඕනෑම අවස්ථාවක් ගැන සටහන් විය. ඒ අනුව U.S.S.R. හි මානුෂීය අයිතීන් ඉතා ඉක්මණින් ජාත්‍යන්තර නිරීක්ෂණයට පාත්‍ර විය. එයින් රහස් පොලීසිය වගකිව යුතු ලෙසකින් පවත්වා ගැනිණ. රෙජිමයට එරෙහි වූවන් සුප්‍රසිද්ධ පුද්ගලයන් බවට පත්වෙද්දී ඔවුන් අත් අඩංගුවට ගැනීම කිසිවෙකුටත් නොදැනී කරගෙන යෑම නොහැකි විය. ඔවුන්ගේ ඉරණම ගැන තොරතුරු ඉතා වේගයෙන් පිටරට පැතිර යා හැකියාව පැවතිණ. වඩා වැදගත් ලෙසකින් සිද්ධ වූයේ, එහි දී පොලීසියේ හැදියාවේ රටාවන් ඉක්මණින් රජයේ නොසන්සුන් තත්වයන් සමනය කරගන්නට ඉදිරිපත් වූවන් සමඟ සම්බන්ධීකරණය වීමයි. 1973-1976 කාලයට වැඩියෙන් අත් අඩංගුවට ගැනීම් 1968-1972 කාලය සහ 1979-1982 කාලයේ දී දකින්නට ලැබේ. දේශපාලන හේතු නිසා 1960-1985 වර්ෂ වල දී අත් අඩංගුවට ගන්නා ලද ජන සංඛ්‍යාව ගණනය කිරීමට කිසිත් ලෙසකින් නොහැකියි. නරකම වර්ෂ හැටියට සැලකෙන කාලයන් හි දී සිය ගණනින් අත් අඩංගුවට ගත් අය ගැන ලැයිස්තු විරෝධතාවාදීන් විසින් සපයයි; 1970 දී “කාලීන සිදුවීම් ගැන වාර්තාව” දඩුවම් 106 ක් වාර්තා කළේය, “ආරක්ෂක මෙහෙයුමක් හැටියට” කියමින් මානසික රෝහල් වලට බලහත්කාරයෙන් ඇතුළත් කරන

සංඛ්‍යාව 21 ක් වූහ. 1971 දී “කාලීන සිදුවීම් ගැන වාර්තාව” දැක්වෙන්නේ අත් අඩංගුවට ගත් සංඛ්‍යාව 85 ක් සහ මානසික රෝහල් වලට යවන ලද සංඛ්‍යාව 24 ක් හැටියටයි. 1979-1981 කාලයේ දී, ජාත්‍යන්තර වශයෙන් මැදිහත්වීම් තිබිය දී, එවැනි චෝදනා යටතේ 500 ක් පමණ ජනතාව අත් අඩංගුවට ගෙන ඇත.

විරෝධතාවාදය යන ප්‍රභවය රැඩිකල් විරුද්ධත්වය දැක්වීමකි. එයින් දේශපාලනය ගැන මුළුමනින්ම වෙනස් අදහසක් කියා පෑමක් විය. එනම් සාමූහිකත්වය වෙනුවට ඒකීය පුද්ගලත්වය ඉදිරිපත් කිරීමයි. ඒත් හැම විටම නිදහස් භාෂණයට සෑම විටම විරුද්ධ වූ ආණ්ඩුවක් තිබුණා, විශේෂයෙන්ම ඔවුන්ගේ අදහසට වෙනස් මත දැක්වීමේ නිදහසක් නොවූ රටක, එවැනි ප්‍රභවයක් පොදුවේ සමාජය වෙත මහත් බලපෑමක් නොකරන්නකි. සැබෑ වෙනස හටගත්තේ වෙන තැනකයි. සංස්කෘතික සහ සමාජමය ලෙසින් විවිධ වූ ස්වයංත්ත පර්ෂදයන් තුළ 1960 සහ 1970 ගණන් වල දී වර්ධනය වී, 1980 ගණන් වෙද්දී තවත් වැඩි වර්ධනය වූයේ දේශපාලන එලිට්වැදීන් එක පාර්ශවයක් විසින් අවබෝධ කරගත්තේ 1950 ගණන් තරම් රැඩිකල් වූ වෙනස්කම් නැවත වතාවක් දැඩි වැදගත්කමකින් යුතු බවයි.

සමාජිකය

ඉහත පරිච්ඡේද වලින් U.S.S.R. හි රාජ්‍ය ප්‍රවණ්ඩත්වය ගැන අලුත් හෙළිදරව් කිරීම් කිසිවක් ඉදිරිපත් කළ බවක් හෝ සෝවියට් රෙජිමයේ මුල් බාගය තුළ දී ආණ්ඩුව විසින් ගෙන ගිය මර්දනීය කටයුතු කුමන ආකාරයෙන් වුවදැයි ඇඟවීමට වැයමක් කර නැත. භීෂණයේ තරම සහ වර්ධනය දැනගන්නට පුරුලේඛනාගාර විවෘත කරන තෙක් බලා සිටින්නට සිද්ධ නොවූ ඉතිහාසඥයන් විසින් යම් කාලයක සිට ඒවා ගැන සොයා බලා ඇත. අනෙක් අතට, පුරුලේඛනාගාර විවෘත කිරීම නිසා පැදෙන්නේ ප්‍රවණ්ඩත්වය ගැන කාල වකවාණු අනුව සිද්ධීන් දිගහැරෙන පිළිවෙලක් හැදීමට සහ එහි විවිධ ආකාරයන් සහ පරිමාණය ගැන විස්තරයක් සපයන්නටයි. ඒ අනුව, කළින් සඳහන් පරිච්ඡේද තුළින් ඉදිරිපත් කරන ලද කටු සටහන විසින් ප්‍රවණ්ඩත්වය යොදා ගැනීම, එය නැවත නැවතත් සිද්ධ වීම, සහ විවිධ පසුබිම් යටතේ එහි අර්ථය ගැන ඇසිය යුතු මහත් ප්‍රශ්න රාශිය හදාගැනීමට මුල් පියවරක් සපයයි.

එයාකාරයෙන්, මේ පර්යේෂණය යනු බටහිර සහ රුසියාවේ යන දෙකේම පටන් ගෙන දශකයක් පුරා පැවැත්වෙන විශාල ව්‍යාපාරයක කොටසකි. පුරුලේඛන අර්ධ ලෙසින් විවෘත වීමත් සමඟ, ඉතිහාස ලේඛන අධ්‍යයනයේ අසාමාන්‍ය තත්වයන් තුළ උපදින ලද එක් ආකාරයක් සමඟ, අලුතින් ලැබෙන දත්ත බාරගැනීම සඳහා ඉතිහාසඥයන් විසින් උත්සාහ කරමින් සිටිති. දැන් වසර කිහිපයක් තිස්සේ, ඉතිහාසඥයන් කිහිප දෙනෙක්, විශේෂයෙන්ම රුසියාව තුළ ප්‍රකාශනය කරමින් පවතින විස්තර නිසා ඒවායෙන් වෙනත් අධ්‍යයන සහ විශ්ලිව්දාල පාඨමාලා වලට පදනම් ලැබී ඇත. සමහර ක්ෂේත්‍ර තුළ විමර්ශන අනෙක් ඒවාට වැඩියෙන් හොඳින් සිදු වී ඇත. විශේෂයෙන්ම රුසියාවේ කඳවුරු, ආණ්ඩුව සහ ගම්බද වැසියන් අතර ගැටුම්, සහ ආණ්ඩුවේ ඉහළම නිල මට්ටම් අතර තීරණ ගැනෙන ලද ආකාරය ගැන. ටී. එන්. සෙමිස්කොව් (Zemskov) සහ එන්. බුගායි (Bugai) යනාදීන් ස්ටාලින්වාදී යුගයේ සිද්ධ වූ පිටමං කිරීම් සංඛ්‍යාව ගැන ගණනය කිරීමට උත්සාහ කර ඇත. රුසියාවේ ටී. පී. ඩැනිලොව් (Danilov) සහ ඉතාලියේ ඒ. ග්‍රාසියෝසි (Graziosi) විසින් ගම්බද වැසියන් සහ නව රෙජිමය අතර ගැටුම් දිගින් දිගටම පැවතීම ගැන ඉස්මතු කර දක්වා ඇත. මධ්‍යම කම්ටුවේ පුරුලේඛන විමසා බලමින් ඕ. ක්ලෙව්නියුක් (Khelvnyuk) විසින් ක්‍රෙම්ලින් තුළ “පළමු කවය” ඇතුළත ක්‍රියාකාරීත්වය ගැන වැදගත් එළියක් එල්ල කරන ලද්දේය.

එවැනි පර්යේෂණ මත පදනම් කරගනිමින්, මගේ වැයමෙන් උත්සාහ කරන්නේ 1917 වසරෙන් පසුව දිග හැරෙන කාලයේ U.S.S.R. හි ප්‍රවණ්ඩත්ව වක්‍ර සාමාන්‍යයක් බවට පත් වූ ආකාරය දැක්වීමටයි. තවමත් සටහන්ගත කළ යුතු ඉතිහාසයක් ලෙසින් පවතින සෝවියට් යුනියනයේ සමාජ ඉතිහාසයේ හදවත තුළ මේ ප්‍රවණ්ඩත්ව වක්‍ර පවතී. මේ ඉතිහාසයේ වඩාත්ම බේදනීය පැතිකඩ විමර්ශනය කිරීමට කළින් ගන්නා ලද වැයම් මත ගොඩනගමින්, ප්‍රවණ්ඩත්වයේ සහ මර්දනයේ විවිධ ආකාර, ප්‍රායෝගිකව සිද්ධ වූ දේවල්, සහ වින්දිතයන් වූ කණ්ඩායම් ගැන වැඩියෙන්ම පැහැදිලිව ගෙනහැර පාත්තට හැකි මූලාශ්‍ර මම යොදා ගත්තෙමි. “සියල්ලන්වම වෙඩි තබා මරා දැමිය යුතු” යැයි කියැවුණ ඒත් ඔවුන්ව බොහෝ විට සිරගත කිරීම පමණක් සිද්ධ වූ මෙන්මෙවක් එදිරිවාදීන් සම්බන්ධයෙන් ලෙහින්නවාදී සංවාද වල තිබී අන්තවාදී ප්‍රවණ්ඩත්වය; ආහාර කැඳවුම් කාණ්ඩ විසින් ගෙන ගිය අසාමාන්‍ය ප්‍රවණ්ඩත්වය, එනම් වසරකටත් වැඩි කාලයක් NEP ප්‍රතිපත්ති වචනාර්ථයෙන් පැවතිය දී පිටිසරබද පළාත් තවමත් ත්‍රස්ත ලෙසින් මෙහෙයවීම; එසේම පරස්පර ලෙසකින් එක පැත්තකින් විශාල වශයෙන් සාමූහික අත් අඩංගුවට ගැනීම් රැලි පැතිර යද්දී තවත් පැත්තකින් “සිරගෙවල් හිස් කිරීම” සඳහා විශාල පිරිසක් වෙත ක්ෂමාව ලබා දීමත් යනාදියේ පරස්පර විරෝධයන් සහ අසංස්ථිකතා මේ මූලාශ්‍ර වලින් හෙළි කරනු ලබයි. යොදා ගන්නා ලද ප්‍රවණ්ඩත්වයේ සහ මර්දනයේ ආකාර පිළිබඳ, ප්‍රායෝගිකව කරන ලද කටයුතු සහ එහි පරිමාණ ගැන විමර්ශනය පුළුල් කිරීමක්, සහ මහා භීෂණයේ අර්ථය ගැන තොග ලේඛනයක් මේ විවිධ විෂම වූ සිද්ධීන් තුළින් ලැබේ.

ස්ටාලින්ගේ මරණය දක්වා එවැනි ප්‍රතිපත්ති දිගින් දිගටම පැවතීම සහ U.S.S.R. හි සමාජ ඉතිහාසයට එයින් සිද්ධ වූ තීරණාත්මක බලපෑම, දේශපාලන ඉතිහාසය දෙවැනි තැනට ඇද දැමීම යුක්ති සහගත කරන සේයාවක්, එවැනි විමර්ශනයක පළමු අදියර වල දී පමණකින් පෙනී යයි. මෙවර නැවත ගොඩනැඟීමේ දී මම වැයම් කරන

ලද්දේ දීර්ඝ කාලීන ලෙසින් පිළිගන්නා ලද පරිසිද්ධි සමඟ නිතරම අලුත් ප්‍රශ්න මතුකරන මෑත කාලයේ ඉදිරිපත් කරන ලද වාර්තාගත සාක්ෂි, සංශ්ලේෂණය කිරීමටයි. සාගතය සම්බන්ධයෙන් සිවිල් සේවකයන් අතර පැවති ලිපි ගනුදෙනු, ටුලා හි වැඩ වර්ජන ගැන පරිස්ථානීය වෙකා වාර්තා, සහ රැඳවුම් කඳවුරු තුළ සිරකරුවන්ගේ තත්වය ගැන පරිපාලන වාර්තා වැනි බිම් මට්ටමින් එන බහුතර වාර්තා සියල්ලෙන්ම ඒ දැඩි ප්‍රවණ්ඩත්ව ලෝකයේ සහතිකවම පැවති යථාර්ථය හෙළිදරව් කරයි.

මේ අධ්‍යයනය මැද පවතින ප්‍රධාන ගැටළු වෙත අවධානය යොමු කරන්නට පෙර, මර්දනයේ සහ ප්‍රවණ්ඩත්වයේ විවිධ වක්‍ර නැවත සිහිකිරීම අවශ්‍යයයි.

පළමු වක්‍රය, 1917 අග සිට 1922 අග දක්වා පැවති, පටන් ගැනුනේ ලෙනින් විසින් බලය අල්ලා ගැනීමත් සමඟයි. එය ඔහු සිවිල් යුද්ධයේ අත්‍යවශ්‍ය අංගයක් හැටියට දුටුවේය. ඕපපාතිකව හටගත් සමාජ ප්‍රවණ්ඩත්වය නිල ව්‍යුහයන් වෙත හරවන ලද කෙටි කාලයකින් පසුව, එය අනතුරුව කටයුතු කළේ, පරණ ක්‍රමය කඩා බිඳ දමන උත්ප්‍රේරකයක් හැටියටයි. එය 1918 වසරේදී හැඩ ගැසුණේ ගම්බද වැසියන්ට එරෙහි උවමනාවෙන්ම එල්ල කරන ප්‍රහාරයක් විදියටයි. රතු සහ සුදු අතර පැවති හමුදා ගැටුම් වලටත් වැඩියෙන් මේ ප්‍රහාරය විසින් තවත් දශක ගණනාවක් තුළ පවතින භීෂණයට ආකෘතියක් සපයන ලදී. එයින් දේශපාලන යාන්ත්‍රණය ගැන පැවති ජනතාවගේ භක්තිය විනාශ කර දමන ලදී. කැපී පෙනෙන ලෙසකින් දකින්නට ලැබෙන්නේ, කොතරම් ඉහළ අනතුරුදායක තත්වයන් තිබියදී සාකච්ඡා තුළින් පිළියමක් සොයා ගැනීම නීති ලෙසකින් ප්‍රතික්ෂේප වීමත්, රෙජිමයේ බලය ඉතා අල්ප ලෙසින් පැවතීමත්, කියා සිටි ඉලක්ක වලින් වෙන මාර්ගයක යෑම නිතර සිද්ධ වීමත් යනාදියයි. විශේෂයෙන්ම බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ ස්වභාවික මිත්‍ර පාර්ශවය යැයි සිතිය හැකි කණ්ඩායම වූ වැඩ කරන පංති වලට එරෙහිව ගත් මර්දනීය මෙහෙයුම් එයට සාක්ෂි සපයයි. ඒ අනුව බලද්දී ක්‍රොන්ස්ටාඩ් කැරැල්ල යනු මඟ එන සිද්ධීන් ගැන පැහැදිලි සංඥාවකි. පළමු වක්‍රය සුදු හමුදාව පරාජය කිරීමෙන් හෝ NEP ගෙන ඒමෙන් පසුව නැවතුනේ නැත. ඒවා හැදූ අයම විසින් භීෂණය දීර්ඝ කරගත්හ. එය අවසන් වූයේ, ගම්බද වැසියන්ගේ අවසාන ප්‍රතිරෝධය කැඩීයාමෙන් පසුව, එනම් 1922 සාගතයෙන් පමණි.

1923 සිට 1927 දක්වා පැවති ප්‍රවණ්ඩත්ව වක්‍ර දෙක අතර දකින්නට හැකි වූ මේ කෙටි විරාමය ගැන අයෙකුට කුමක් සිතිය හැකිද? සිවිල් යුද්ධය අවසන් වූවාට පසුව රහස් පොලීසියේ ශ්‍රම බලකාය අඩු කරා වි යැයි යම් සංඥා දැකිය හැකි විය. ගම්බද වැසියන් සමඟ යම් සාම එකඟතාවයක් පිහිටුවා ගනිමින්, සහ නීති පද්ධතියේ ප්‍රතිසංස්කරණ ඇති වේවිද යැයි සිතිය හැකි වූයේය. ඒත් ඒ සහනයන් ලැබීමට හැකියාව තිබුණත්, රහස් පොලීසිය පැවතුණා පමණක් නොව ඔවුන්ගේ ප්‍රධාන කාර්යයන්, එනම් දිගින් දිගටම පාලනය, හොරෙන් ඇහුම්කන් දීම, සහ රහසින් තොරතුරු එකතු කරගැනීම යනාදිය ආරක්ෂා කරගන්නට සමත් විය. එහි කෙටි බව ගැන පමණක් නිසා විරාමය වැදගත් වෙයි.

පළමු ප්‍රවණ්ඩත්ව වක්‍රය සලකුණු වූයේ සෘජු සහ පොදුවේ ගෙන ගිය ගැටුම් අනුව වෙද්දී, දෙවැන්න පටන් ගැනුනේ ස්ටාලින්වාදී කණ්ඩායම විසින් ගම්බද වැසියන්ට එල්ල කරන ප්‍රහාරයෙනි. ඉහළ නිල මට්ටම් ඇතුළත පැවති දේශපාලන සටන් සන්දර්භයකිනි. දෙවැනි ප්‍රවණ්ඩත්ව වක්‍රය අදාළ සියළු පාර්ශවයන් සඳහා නව ආරම්භයක් හැටියට දකින ලද්දකි. දේශපාලකයන් විසින් කලින් වර්ෂ තුළ දී අත්හදා බලා සොයාගෙන තිබූ ක්‍රමවේද නැවතත් භාවිතා කළහ. ප්‍රවණ්ඩත්වය එදිනෙදා සිද්ධ වෙන්නක් බවට පත්විය. එය ජීවිතය ගෙවන ආකාරයක් බවට පත්වීම නිසා නව භීෂණය තවත් ශතක කාලක් පුරා දිග හැරිණ. පිටිසරබද වැසියන්ට එරෙහිව දියත් වූ දෙවැනි යුද්ධය ආණ්ඩුවේ කටයුතු කරගෙන යෑම සඳහා ප්‍රවණ්ඩත්වය ආයතනික කර තිබුණ බව තීරණාත්මකම දැක්වීය. මෙය විවිධ විෂම ආකාර වලින් පෙන්නන ලදී. කළින් සිට පවතින සමාජ පීඩන භාවිතයෙන් සමූහකරණය ගෙන ඒම නිසා සමාජයේ මතුපිට යටත් සැඟවී සිටි යල් පිහු ප්‍රවණ්ඩත්වය නැවත පුබුදුවන ලද්දේය. එය පටන් ගැනුණේ සමූහ වශයෙන් පිටමං කිරීමෙනි. එය නැඟී එන දේශපාලකයන්ට තමන්ගේ දක්ෂතා පෙන්විය හැකි වේදිකාවක් වූයේය. නිෂ්පාදන වක්‍රයට බාධා පමුණුවන විලෝපීය ක්‍රමයක් පිහිටුවීම මඟින්—බුකරින්ගේ වචන වලින් කිව්වොත්, “පිටිසරබද වැසියන්ව හමුදාමය සහ වැඩවසම් ලෙසකින් සුරාකන”—අලුත් ආකාරයක වහල් ක්‍රමයක් සොයා ගැනිණ. මෙයින් ස්ටාලින්වාදයේ වඩාත්ම දරුණු පර්යේෂණ සඳහා මාවතක් විවෘත කරන ලදී. එසේම ස්ටාලින් යටත් සිද්ධ වූ සමස්ත මරණ ප්‍රමාණය, ඉහළම සංඛ්‍යාවක් දක්වන ලද 1933 සාගතය ද සිදුවිණ. ඒ සීමාව කරා පැමිණ විට—ඊ ළඟ අස්වැන්න වපුරන්නට වෙනත් ගම්බද වැසියන් නොමැති වූ විට, සහ සිරබන්ධනාගාර පිරී ගිය විට—තවත් කෙටි, වර්ෂ දෙකක සාමයක් පිහිටුවන ලදී. එසේම ප්‍රථම වතාවට ක්ෂමාවක් තිබිණ. ඒත් ඒ මොහොතක් තරම් පැවති දුලබ ලිහිල් කිරීම් නිසා අලුත් නොසන්සුන් තත්වයක්

උත්පාදනය හැරෙන්නට වෙනකක් ඉටු නොවීය. උදාහරණයක් වශයෙන්, පිටමං කරන ලද කුලාක් අයගේ දරුවන්ගේ සිවිල් අයිතීන් නැවත ස්ථාපිත වූහ. ඒත් ඔවුන්ට ආපසු සිය නිවහන් බලා යන්නට අවසර නොලැබිණ.

ගම්බද වැසියන්ට එරෙහි යුද්ධයෙන් පසුව, 1930 ගණන් සහ 1940 ගණන් වල දී එහි ආකාර සහ තීව්‍රතාවය වෙනස් වෙමින් භීෂණය වෙනත් විධි වලින් ඇතිවෙන්නට පටන් ගැනිණ. 1930 වසර අග සිට 1938 දක්වා මහා භීෂණය කාලය තුළ දී, ස්ථාලිත්වාදී යුගයේ සිද්ධ වූ මුළු මරණ සංඛ්‍යාවෙන් සියයට 85 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් නැවත දකින්නට ලැබිණ. මේ වර්ෂ තුළ දී වින්දිතයන්ගේ සමාජ සම්භවයන් බොහෝ විට ඉතාමත් මිශ්‍රව පැවතිණ. බොහෝ කාඩර් අත් අඩංගුවට ගැනීම සහ වෙඩි තබා මරා දැමීම සිද්ධ වුවත්, භීෂණය විසින් සියළු සමාජයීය පසුබිම් වලින් එන වින්දිතයන් ගොදුරු කර ගැනිණ. කෝටා සම්පූර්ණ කිරීම අවශ්‍ය වූ විටෙක එයින් බොහොමයක් හිතූමතයේ තෝරා ගැනිණ. භීෂණය එහි උච්චතම අවස්ථාවේ පැවතිය දී සිද්ධ වූ මේ අන්ධ සහ මිලේච්ඡ මර්දන යනු ජයගත නොහැකි සමහර බාධක නිසා රජයට එහි කැමැත්ත යොදවන්නට වෙනත් මාර්ගයක් නොවූ බැවින් ඒ සඳහා තුරන් කිරීම යොදා ගත්තා යැයි පෙනී යයි.

මර්දන පිළිවෙත විමර්ශනය කරන තවත් ආකාරයක් වනුයේ එයින් බලපෑම් සිද්ධ වූ සමාජ කණ්ඩායම් දිහා බැලීමයි. දශක පුරාම විවිධ පැතිකඩ වලින් සමාජ සබඳතා එන්න එන්නම රෙගුලාසිකරණය වීමේ දී ප්‍රසිද්ධ නොවූ අපරාධ ගණනාවක් ඇතිවීම පැහැදිලි කරගත හැකිවේ. අවසානයේ සඳහන් කරන ලද්ද සඳහා විශේෂයෙන්ම ගොදුරු රටේ සාමාන්‍ය ජනතාවයි. 1938 දී වැඩි වශයෙන් ගෙනෙන ලද නීති මුළුමනින්ම පාහේ වැඩකරන පංතිය වෙත එල්ල වුණි.

1940 න් පසුව, “මහා දේශප්‍රේමී යුද්ධය” සහ අලුත් භූමි ප්‍රදේශය සෝවියට්කරණය නාමයෙන් ඇඳා ගැනීමේ දී මර්දන ගණනාවක් නැවත පටන් ගැනිණ. මේ අවස්ථාවේ දී අලුත් වින්දිත කණ්ඩායම් දකින්නට ලැබිණ —“ජාතිකවාදීන්” සහ “හතුරු ජනතාව” යන ඔවුන් අනතුරුව ක්‍රමානුකූලව පිටමං කිරීමට ලක් වූහ. මේ නව රැල්ලේ මුල් අවස්ථා 1936 සහ 1937 දී දකින්නට තිබුණි. විශේෂයෙන්ම මායිම්බඩ පෙදෙස් මර්දනය කරද්දී කොරියානුවන්ට පිටමං කිරීමෙන් එය පෙනී ගියේය.

නැගෙනහිර පෝලන්තය සහ 1939 දී බාල්ටික් දේශය ඇඳා ගැනීම අනතුරුව, 1941 වසරේ දී සිද්ධ වූයේ “ජාතිකවාදී බුර්ජුවාසීන්” තුරන් කර දැමීම සහ ඒ ඒ සුලුතර ජනවාර්ගික කොටස්, උදාහරණ හැටියට නැගෙනහිර ගැලීසියාවෙන් (Galicia) පෝලන්ත අයව පිටමං කිරීමයි. යුද්ධය කාලයේ දී මේ අවසාන ප්‍රතිපත්තිය තීව්‍ර වූයේ සම්පූර්ණයෙන් පරාජයක් අත්වන අවදානමෙන් රට ආරක්ෂා කරගත යුතු දැඩි අවශ්‍යතාවය තිබියදීය. එකින් එක සමස්ත ජනවාර්ගික කණ්ඩායම් ලෙසින් පිටමං කිරීම—ජර්මන්, වෙවනාන්, ටාටාර්, කැල්මික්ස් යනාදී— හෙළිදරව් කරන්නේ ද මේ මෙහෙයුම් සඳහා 1930 ගණන් වල දී වර්ධනය කරගත් විශේෂිත දැනුමයි. ප්‍රතිපත්ති ඒත් යුද අවුරුදු වලට පමණක් සීමා වූයේ නැත. 1940 ගණන් පුරා ඒවා වෙනත් ආකාර වලින් දිගින් දිගටම පැවතිණ. ඒ සෝවියට් අධිරාජ්‍යයට අලුතින් ඇඳගත් ප්‍රදේශයන්හි සෝවියට්කරණය සහ සාමකරණය යන දීර්ඝ ක්‍රියාවලියේ කොටසක් වශයෙනි. ඒ කාලයේ දී ම සෝවියට් ගුලාග් වෙතට ඇතුල් කෙරෙන මහත් ජාතිකවාදී කණ්ඩායම් නිසා රැඳවුම් කඳවුරු ලෝකයේ ව්‍යුහයට සහ සංයුතියට දැවැන්ත බලපෑමක් ඇති කළේය. “දඩුවම් දෙන ලද ජනතාව” නියෝජනය කළ පිරිස සහ ජාතිකවාදී ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමීන් ඉතා ඉක්මණින් සෝවියට් සිරකරුවන්ට වඩා වැඩි වූහ.

ඒ වර්ධනයට සාමාන්තරව, යුද්ධයෙන් පසු එන අවුරුදු වල දී දකින්නට ලැබුණේ අනේක විවිධ සිවිල් හැදියාවන් ගැන රජයේ ප්‍රතිපත්ති තවත් දැඩිවීමයි. එහි ප්‍රතිඵලය ගුලාග් ජනගහනය ක්‍රමයෙන් ඉහළ යාමයි. එම කාලයම සලකුණු වෙන්නේ ගුලාග් ජනගහනයේ සංඛ්‍යානමය වශයෙන් ඉහළම අවධිය දකින්නට ලැබීමත් ගුලාග් අර්බුද පටන් ගැනීමත්ය. එය යල් පැන ගිය ගුලාග් ක්‍රමය අභ්‍යන්තර නොසන්සුන් තත්ව ගණනාවකින් අඩාල වී තිබීම සහ ආර්ථික අකාර්යක්ෂමතාවයේ වැඩියෙන්ම බහුල ගැටළු දකින්නට ලැබෙන කාලයයි.

ස්ථාලිත්වාදී යුගයේ අවසාන අවුරුදු, අවිනිශ්චිත බැවින් විශාල වශයෙන් පැවති නිසා ආපස්සට යන සිද්ධි මාලාවක් දකින්නට ලැබිණ: සැඟවී තිබී සෙමයිට් විරෝධය නැවත නැඟී ඒම; කුමන්ත්‍රණ, එදිරිවාදිකම්, සහ හරි හැටියකට නිර්වචනය නොවූ පාර්ශව අතර ඇතුලත සටන්, යනාදී අදහස් නැවත පැමිණීම; සහ රහස් පොලීසියේ සහ ප්‍රාදේශීය පක්ෂ සංවිධාන වල එලිට්වාදී සහ කල්ලි ගැසුන හැදියාව. අවසාන මෙහෙයුමක්, නව මහා භීෂණයක්, සඳහා සැලසුම් හැදෙමින් තිබුණා ද, එහි ප්‍රධාන වින්දිතයන් වෙන්නට ගියේ සෝවියට් යුදෙව්වන්ද, යැයි සිතා බලන්නට ඉතිහාසඥයන්ව යොමු කරවන ලදී.

මේ කෙටි ලෙසින් දක්වන සෝවියට් ඉතිහාසයේ පළමු තිස්පස් වසර ගැන සමස්ත විග්‍රහය විදහා පාත්තේ සමාජයේ දේශපාලන පාලනය සඳහා ක්‍රමයක් හැටියට අන්තවාදී ප්‍රචණ්ඩත්වයක් දිගින් දිගටම පැවතුන බවයි.

මේ සන්දර්භයෙන් බොහෝ විට මතු කෙරෙන සම්භව්‍ය ප්‍රශ්නය, පළමු ලෙනින්වාදී චක්‍රය සහ දෙවැනි ස්ටාලින්වාදී චක්‍රය අතර අඛණ්ඩතාවය ගැනයි: දෙවැන්න සඳහා පළමුවැන්න කොතරම් ප්‍රමාණයකට සනිටුහන් වුවාද? අවස්ථා දෙකම සම්බන්ධයෙන් ඇති ඓතිහාසික හැඩහුරුව සැබැවින්ම කිසිසේත්ම සමාන කළ නොහැකියි. “රතු භීෂණය” ඇති වූයේ 1918 සිසිරයේ පුළුල්ව පැතිර පැවති ගැටුම් නිසායි. මර්දනයේ අන්තවාදී ස්වභාවය ඒ කාලයේ තිබේ රැඩිකල් හැදියාවට එල්ල කරන ලද ප්‍රතිචාරයේ කොටසකි. එනමුත් ගම්බද වැසියන්ට එරෙහිව යුද්ධය නැවත ඇරඹීම, දෙවැනි භීෂණ රැල්ලේ මූලික ලෙසින් පවතින ලද්දේ, සිද්ධ වූයේ සාමය පැවති කාලයක දී විය. එසේම එය සමාජයේ බහුතරය වෙත දීර්ඝ කාලීන ලෙසින් බලපාන පරිදි ගෙන යන ලද ප්‍රභාසක කොටසක් විය. සන්දර්භය තුළ ඇති මේ වැදගත් වෙනස්කම් වලට අමතරව, සිවිල් යුද්ධය පටන් ගන්නට පෙර සිට ලෙනින්වාදී දේශපාලන ව්‍යාපෘතියේ ප්‍රධාන උපකරණයක් හැටියට භීෂණය භාවිතා කිරීම කල් ඇතිව දකින ලද්දකි. එසේම අරමුණ වූයේ භීෂණය කෙටි කාලීන ලෙසින් යොදා ගැනීමයි. ඒ ලක්ෂයෙන් බලද්දී, NEP නිසා කැඳවන ලද කෙටි විරාමය සහ ඉදිරියට යා හැකි විවිධ මාර්ග පිළිබඳව බොල්ෂෙවික්වාදී නායකයන් අතර ඇති වූ සංකීර්ණ විවාද දක්වන්නේ බොල්ෂෙවික්වාදීන් සහ සමාජය අතර සාමාන්‍ය සබඳතා ඇතිවීමටත්, භීෂණය රජයේ ක්‍රමවේදයක් හැටියට යොදා ගැනීම අත්හැර දමන්නටත් තිබුණ හැකියාවයි. එහෙත් ප්‍රායෝගිකව, මේ කාලය තුළ දී ගම්බද ලෝකයා ජීවත්වූයේ පරාජිත ලෙසකිනි. ආණ්ඩුව සහ සමාජය අතර සම්බන්ධතාවය විශාල වශයෙන් එකිනෙකා ගැන මුඟ්ට බවක් දක්වන හැදියවකින් පැවතිණ.

ප්‍රචණ්ඩත්ව චක්‍ර දෙකේ බැඳී පෙල යා කරන්නේ ගම්බද වැසියන්ට එරෙහි යුද්ධයයි. 1918-1922 තුළ දී මතු වූ ප්‍රතිපත්ති දිගින් දිගටම පැවතිණ. යුගයන් දෙකේ දී ම, ආහාර කැඳවුම් ප්‍රතිපත්ති යොදා ගැනිණ. ගම්බද වැසියන් අතර සමාජ නොසන්සුන්තාවයන් දිරි ගැන්විණ. මෘග බැවින් යුතු යල් පැන ගිය ක්‍රම යොදා ගැනීම සාමාන්‍යයක් විය. වෙඩි තබා මරා දමන වධකයන් සහ වින්දිතයන් යන දෙකොට්ඨාශයටම ඔවුන් කලින් මුහුණ දෙන ලද තත්වයේම නැවත ජීවත්වෙන බව තහවුරු වූහ.

ආණ්ඩු කිරීම සහ සමාජ කළමනාකරණය සඳහා භීෂණය යොදා ගැනීම ගැන ස්ටාලින්වාදී යුගය සුවිශේෂිත සමාජ සන්දර්භයක් නියෝජනය කළත්, සෝවියට් ඉතිහාසයේ අනෙක් යුග හා සබැඳියාව සමඟ ප්‍රශ්න පවතී. උදාහරණයක් වශයෙන් පිටමං කිරීමේ ප්‍රතිපත්තිය ගත්තොත්, එයට 1919-20 දී සිද්ධ වූ කුලාක්භරණ මෙහෙයුම් වැදගත් පූර්ව සිද්ධීන් වූවා විය හැකියි. කොසැක් භූමි ප්‍රදේශ අල්ලා ගැනෙන මොහොතේ දී, ආණ්ඩුව පටන් ගත්තේ එයින් බලපෑම් එල්ල වූ සමස්ත ආදිවාසී ජනගහනය පිටමං කිරීමේ මෙහෙයුමයි. වැඩියෙන් යහපත් සමාජ තත්වයක සිටි කොසැක් ඉලක්ක කරන ලද පිටමං කිරීමේ මෙහෙයුමෙන් පසුව, පරිස්ථානීය ඒජන්තවරුන්ගේ පමණට වැඩි කාර්යශීලීත්වයට ස්තූතියෙන්, “මහා පරිමාන භෞතික තුරන් කිරීම්” වලින් මෙහෙයුම නිමා වෙයි. මේ සිද්ධීන් තවත් දශකයකට පසුව එන ප්‍රතිපත්ති කළින් හැඟවූවා යැයි කියන හැකියි. ඒත් ඒ සම්පූර්ණයෙන්ම වෙනත් පරිමාණයකිනි. මෙහෙයුම් දෙකටම ඇතුළත් වූයේ සමස්ත සමාජ කණ්ඩායමක් අවනම්වූවට පාත්‍ර කරමිනි. ගම් මට්ටමින් පමණට වැඩි ප්‍රතිචාර සිද්ධ වීමෙන්. සහ පිටමං කිරීම තුළින් ඔවුන් තුරන් කර දැමීමේ උත්සාහයයි. මේ සියළු පැතිකඩ වලින් පෙනී යන්නේ කුලාක්භරණයේ ප්‍රතිපත්ති සමඟ ගැටළු සහගත සමානකම් තිබුණ බවයි.

හතරු කණ්ඩායම් බැහැර කිරීම සහ හුදකලා කිරීම යන ප්‍රපංචයේ පුළුල් අර්ථය, සහ අනතුරුව සිවිල් යුද්ධය කාලයේ කඳවුරු පද්ධතියේ නිර්මාණයත්, අයෙක් විභාග කරන්නේ ද, මර්දනීය චක්‍ර දෙක තුළ සැබැවින්ම වැදගත් වෙනස්කම් ඇතැයි අයෙකුට පිළිගන්නට සිද්ධ වේ. 1920 ගණන් තුළ පැවති සිවිල් යුද්ධ කාලයේ දී ගොඩනැඟූ සහ භාවිතා කළ කඳවුරු, 1930 ගණන් වල ඒවාට ඉතා සුළු සමානකමක් පමණක් දක්වති. 1929 මහා ප්‍රතිසංස්කරණ සාමාන්‍ය රැඳවුම් ක්‍රමය අත්හැර දමන්නට සමත් වූවා පමණක් නොව, මුළුමනින්ම බලාත්කාර ශ්‍රමය යන අදහස මත පදනම් වූ අලුත් ක්‍රමයකට අත්තිවාරමක් ද දමන ලදී. ගුලාග් ක්‍රමය සංවර්ධනය කරනවා යන මවා පෑම, ජනගහනයේ සමහර කොටස් බැහැර කිරීම සඳහා මෙන්ම ආර්ථිකය සහ සමාජය මුළුමනින් වෙනස් කිරීමේ ව්‍යාපෘතියක් හැටියට ප්‍රධාන සැලසුමක් පැවතීම පෙන්වයි. එවැනි දැවැන්ත සැලසුමක පැවැත්ම පැහැදිලිවම පෙන්වන සාධක කිහිපයක් ඇත. එය වැදගත් අධ්‍යයන වල අරමුණ ද වූහ. මුලින්ම, භීෂණය කොතරම් හොඳින් සැලසුම් කර සහ හොඳින් ප්‍රදර්ශනය කරන ලද ප්‍රපංචයක් වුවාද යන්න. කුලාක්භරණයේ සිට මහා භීෂණය දක්වා පැතිර යන කෝටා ක්‍රමය, එවැනි සැලසුමක් පැවතියේ යැයි පරිවර්තනය කරන්නට සාධකයක් සපයයි. උඩ සිට පහළට යන තෙක් පරිපාලනය තුළ සංඛ්‍යාත සහ දත්ත ගැන ව්‍යාප්ත ලෙසින් පැවති විත්තභාරයක් තිබුණ බව පුරාලේඛන විසින් තහවුරු කරති. මර්දනීය ක්‍රියාවලියේ ගණිතමය පිරිවිතර ගැන වැඩි වශයෙන් විත්තරභාර ගැලී

සිව්මක් තිබුණා යැයි සාමාන්‍ය ඉතාමත් සමබර ලෙසින් දක්වන සංඛ්‍යාන සාක්ෂි සපයයි. එවැනි දත්ත සම්පූර්ණ ලෙසින් විශ්ලාස කිරීම කිසි විටෙකත් කළ නොහැකි වුවත්, ඒවා ඉතිහාසඥයන්ට ප්‍රභවයේ තීව්‍ර යුග නැවත සංස්කරණයට ඉඩක් ලබා දෙයි. විවිධ මර්දන රැලි දින වකවාණු අනුව දිග හැරුණු පිළිවෙල අද වඩා හොඳින් වටහා ගැනීමට හැකියි. එයින් මෙහෙයුම් මාලාවක් සඳහා අණ නිකුත් කරන ලදැයි යන න්‍යාය සනාථ වෙයි.

මර්දනීය ක්‍රියාවලියේ සමස්ත මාලාව නැවත සංස්කරණයෙන්, ආඥා නිකුත් කරන ලද අනුපිළිවෙලින්, දියත් කරන ලද ක්‍රමවේද යනාදියෙන්, කෙසේ වුවද, දීර්ඝ කාලීන ලෙසකින් ඉතා හොඳින් සකස් කරන ලද සැලසුමක් තිබුණේය, යන න්‍යායෙන් තරමක් දුරට පරස්පර වෙයි. මර්දන සැලසුම් කළ ආකාරය දිනා බලද්දී අයෙකුට පෙනී යන්නේ අහඹුව යන්න විශාල භූමිකාවක් ගන්නා ලද බවත් සහ මෙහෙයුම්වල සියළු අදියර වල දී දැඩි සිදුරු ඇති වූ බවත්ය. කුලාක් පිටමං කිරීම මේ ගැන උදාහරණයකි. ඔවුන්ව බොහෝ විට පිටමං කරන ලද්දේ කිසිදු ගමනාන්තයක් ගැන අදහසක් නොමැතිවය. ඉතින් ඔවුන්ව “පිටමං කිරීමේ දී අත්හැර දැමීම” ඒ ගැන ඇති වූ වියවුල ගැන පැහැදිලි දර්ශකයකි. එයාකාරයෙන්ම “කඳවුරු හිස් කිරීමේ” මෙහෙයුම ද කියන්නේ සැලසුමක් නොවූවා කියයි. ක්‍රියාත්මක කරන ආඥා පැවරීමේ දී, හමුදා කාණ්ඩ බොහෝ විට පමණට වැඩි දුරක් පමණට වැඩි ඉක්මණින් ගියහ. එසේම “පමණට වැඩි උදෙසා” නැත්නම් “පාරෙන් පිට පැනීම” ගැන බිම් මට්ටම් වලින් ඔවුන් වරදකරුවන් වූහ.

ගුලාග් හි භූමිකාව ද ඉතා සංකීර්ණයි. පර්යේෂණ තවත් වැඩි වෙද්දී එය තවත් දැඩි ලෙසින් පවතින බව පෙනී යයි. රෙජිමයේ සැඟවුණ ලද ඒත් සමස්තයෙන්ම රෙජිමය නියෝජනය කරන්නක් හැටියට ස්ටාලින් විසින් ගුලාග් නියම කිරීමේ දැක්මට පටහැනිව, අද ලැබෙන වාර්තා ඊට පරස්පර පරිවර්තනයක් පිළිගන්නවයි. ක්‍රමයේ කාර්යක්ෂමතාවය වෙනුවට එහි අසංවිධානාත්මක තත්වයන් වැඩි වූයේ මර්දනයට ලක් වූ එක කණ්ඩායමක් පස්සේ එන තවත් කණ්ඩායමක් බැගින් වූ හේතුව නිසා එය සිද්ධ වූ බවයි. රැඳවුම්කරුවන්ව දැඩි විස්තරාත්මක ලෙසකින් වර්ගීකරණය වුවත්, ඒ වර්ගීකරණ අතර සීමා දුර්වල ලෙසින් සහ බොහෝ විට රැවටිලි සහගත ලෙසින් පැවතිණ. තව දුරටත් කියතොත්, ක්‍රමයේ ආර්ථික ලාබදායකත්වය ගැන පිළිතුරක් තවමත් ලැබී නැත.

මේ පරස්පරතාවයන්, අනුයෝගීකරණයන්, සහ අතාර්කික වූ තත්වයන්, සමඟ තහවුරු කරගත හැකි සාක්ෂි ඉදිරිපත් කිරීම සඳහා, නිතර සිද්ධ වූ මහා මර්දන මෙහෙයුම් වලට ආපසු යෑමක් සහ ප්‍රවණ්ඩත්වය සහ භීෂණය විසින් ඒවායේම වූ තර්කයක් නිර්මාණය කළ අන්දම ගැන, උපන්‍යාස ගණනාවක් ඉදිරිපත් කර ඇත.

අනුයෝගීකරණය යන භූමිකාව ගැන, සහ ස්ටාලින්වාදී මර්දන වක්‍ර වල දී මුදා හරින ලද නූතනකරණයේ “විශිෂ්ට මොහොතක්” මෙහෙයවීම සඳහා කේන්ද්‍රීය වූ අවධානයක් පොදුවේ නොමැති වීම ගැන ඉතිහාසඥයන් වැඩියෙන් අවධානය යොමු කර ඇත. බොහෝ විට අධිකාරීන් විසින් භීෂණයේ තීව්‍රතාවය වැඩි කරන ලද්දේ මේ ප්‍රවණ්ඩකාරී වාතාවරණ තුළ දී ඔවුන් අත පාලනයක් තිබුණු බව ඔවුන්ටම කියා ගැනීම සඳහායි. සීඝ්‍රයෙන් ඉහළ ගිය ප්‍රවණ්ඩත්වයට හසුවෙන ඔවුන් ඒ හා සමඟම එය දිගින් දිගටම පවත්වා ගෙන යෑමට දායක වූහ. මේ ප්‍රභවයේ පරිමාණය සමකාලීන ඉතිහාසඥයන් වෙතින් ගිලිහී ගියේය. දැන් ඒ ගැන අවබෝධයක් ලැබීම ඇරඹී ඇත. මර්දන ක්‍රියාවලිය එලෙසින් සිද්ධ වීම, ගැටුම් සහ බාධක වලට අධිකාරීන් විසින් මුහුණ දීමේ දී දැක්විය යුතු එකම ප්‍රතිචාරය ලෙසට සැලකෙන ලද්දේ නිසා භීෂණයට පිදුරු දැමෙන පාලනය කරගත නොහැකි මෙහෙයුම් උත්පාදනය වූයේය.

U.S.S.R. හි දේශපාලනයේ සහ සමාජ ඉතිහාසයේ භීෂණය ගන්නා ප්‍රධාන තැන තුළින් අද එන්න එන්න වැඩිවෙන සංකීර්ණ ප්‍රශ්න ඇති කරයි. සෝවියට්වාදය අධ්‍යනය කරන්නවුන් විසින් කළින් එළඹෙන ලද නිගමන බොහොමයක් වර්තමාන පර්යේෂණ වලින් නිශ්ප්‍රභා වෙන ආකාරය පෙනී යයි. මුළු ප්‍රභවය ගැන පොදු සහ නිශ්චිත පැහැදිලි කිරීමක් ඉතිහාසඥයන් විසින් තව දුරටත් සොයමින් සිටියා වුවත් එය අවබෝධයට ඉතා අපහසු වූවකි. ප්‍රවණ්ඩත්වයේ යාන්ත්‍රණ සහ ගාමක බලය ගැන අවබෝධය පිණිස වැඩි ප්‍රගතියක් සිද්ධ වෙමින් පවතී.

බොහෝ අදුරු පැති තවමත් පවතී, විශේෂයෙන්ම ප්‍රවණ්ඩත්වය ජනතාව එදිනෙදා ජීවිතයේ දී කෙසේ මුහුණ දුන්නා දැයි ගැන. අලුගෝසුවන් කවුරුන් වූවා දැයි සොයාගන්නට අයෙකු කැමති නම්, —වින්දිතයන් පමණක් නොව, මේ සිද්ධීන් තුළ යම් කාර්ය භාරයක් ඉටු කළ සෑම අයෙක්වම— එවිට සමස්ත සමාජයම ප්‍රශ්න කළ යුතු වේ.

II ලෝක විප්ලවය, සිවිල් යුද්ධය, සහ හිමාණය

ස්ටෙෆානි කුර්ට්වා, ශෝන්-ලුවි පැන්තේ, සහ රෙමි කවුටර්

16 කොමිනිස්ට් ක්‍රියාකාරීත්වය

ස්ටෙෆානි කුර්ට්වා සහ ශෝන්-ලුවි පැන්තේ

යුරෝපය සහ සෙසු ලෝකය පුරා සමාජවාදී විප්ලවයක් ඇති කිරීමට, මුල පටන්ම ලෙහින් තීරණාත්මකව සිටියේය. මෙය, “ලෝකවාසී ශ්‍රමිකයෙහි, එක්වෙයවි!” යන 1948 දී බිහි වූ කොමියුනිස්ට් මැනිෆෙස්ටෝවේ එන සුප්‍රසිද්ධ සටන් පාඨය තාර්කිකව ඉටු කිරීමේ ඉලක්කයේ කොටසකි. වෙනත් දියුණු රටවල් වල විප්ලව ඇති නොවුවහොත් ඔවුන්ගේ සමාජවාදී විප්ලවය තුරන් වී යා හැකි යැයි ඔවුන් සිතීම නිසා බොල්ෂෙවික්වාදය පැතිරවීම ඉතා හදිසි කටයුත්තක් ලෙසින් 1917 රුසියානු විප්ලවයේ දී පටන් පැවතියේය. ඒ අනුව ජර්මනියේ පැවති අති මහත්, මනාව සංවිධානය කරන ලද නිර්ධන පංතිය සහ එහි බලවත් කාර්මික ධාරිතාව නිසා ලෙහින් හැරුණේ අනෙක් සියළු රටවල් වෙතට වඩා ජර්මනියටයි. මොහොතේ අවශ්‍යතාවයක් ලෙස සරල සහ ප්‍රථමයෙන් තිබෙන ලද්දේ අනතුරුව අංග සම්පූර්ණ ලෙසින් සිද්ධ වන දේශපාලන ව්‍යාපෘතියක් බවට පත්විය: එනම් ලෝක සමාජවාදී විප්ලවයයි.

ආරම්භයේ දී දකින්නට ලැබෙන සිද්ධීන් දිග හැරුණු ආකාරයෙන් සෝවියට් නායකයා නිවැරදි බවකින් පෙනී ගියේය. පළමු ලෝක යුද්ධයෙන් ජර්මන් සහ ඔස්ට්‍රෝ-හංගේරියන් අධිරාජ්‍යයන් කැඩී යාම නිසා යුරෝපයේ දේශපාලන වියවුල් ගණනාවක් ඇතිවිය. ඒවායේ බොහොමයක විප්ලවීය හැදියාවක් දකින්නට ලැබිණ. බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට වහාම තමන් විසින් ගත හැකි ක්‍රියා නැතිවූවත්, ඔවුන්ට තනිකරම ප්‍රොපගන්ඩා මත විශ්වාසය තබාගෙන පිටරට බලපෑම් ලබාගන්නට සිද්ධ වූහ. ජර්මන් සහ ඔස්ට්‍රෝ-හංගේරියන් පරාජය පසුපස එන විප්ලවය ඕප්පාතිකව තැන තැන පටන් ගැනුණි.

යුරෝපයේ විප්ලවය

විප්ලවීය උද්දීපනයේ මුල්ම ඵලවිපාක අත්විඳි පළමු රට ජර්මනියයි. යටත් වෙන්වනට පෙර, ඔවුන්ගේ නාවුක හමුදාව ඇතුළතින් හටගත් මහා පෙරළීමේ කුමන්ත්‍රණයකට මුහුණ දුනි. රයික් (Reich) පරාජය සහ අනතුරුව සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන්ගේ මූලිකත්වයෙන් යුතු වූ ජනරජයක් නැඟී ඒම නිසා යුද හමුදාවේ සහ පොලීසියේ ද, රුසියාවේ බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ ක්‍රියා අගයන ලද අත්තවාදී ජාතිකවාදීන් සහ විප්ලවීය කණ්ඩායම් අතර ද, දැඩි ගැටුම් ඇති වූහ.

රෝසා ලක්සම්බර්ග් (Rosa Luxemburg) සහ කාල් ලීබ්නෙක්ට් (Karl Liebknecht) විසින් 1918 දෙසැම්බර් මාසයේ දී බර්ලින්යේ දී ස්පාටකස් කණ්ඩායමේ වැඩ පිළිවෙත ප්‍රකාශනය කළහ. ඔවුන් ස්වාධීන සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී (Independent Social Democratic) පක්ෂයෙන් කැඩී යමින් තවත් කණ්ඩායම් අල්පයක් සමඟ දින කිහිපයකට පසුව ජර්මන් කොමියුනිස්ට් පක්ෂය (German Communist Party -KPD) පිහිටුවා ගත්හ. ලීබ්නෙක්ට්ගේ මූලිකත්වයෙන් යුතුව 1919 ජනවාරි මුල දී ස්පාටකස්ට්වාදීන්—ලක්සම්බර්ග්ට වඩා වැඩියෙන් රැඩිකල් විප්ලවීය

වූවත්, සහ ලෙනින් මෙන්, ව්‍යවස්ථාදායක සභාවක අදහස ප්‍රතික්ෂේප කළ අය— බර්ලින්යේ දී ආණ්ඩුවට එරෙහි කැරැල්ලක් පටන් ගන්නට උත්සාහ කළහ.¹ සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී රජයේ නියම අනුව හමුදාව විසින් ඉතා ඉක්මණින් කැරැල්ල මැඩලන්නට සමත් වූහ. කැරැල්ලේ නායකයන් දෙදෙනාට අත් අඩංගුවට ගෙන ජනවාරි 15 වැනිදා ඔවුන්ව වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. මේ රටාව බෙවේරියාවේ ද තෝරාගත් මාර්ගය වූයේය. ඒ KPD නායකයා වූ ඉයුජන් ලෙවිනෙ (Eugen Leviné) විසින් රිපබ්ලිකන් කවුන්සිලයේ නායකත්වය බාර ගැනීමෙන් අනතුරුව බැංකු ජනසතු කරමින් රතු හමුදාවක් හදන්නට ගත් වැයමයි. යුද හමුදාව විසින් අප්‍රේල් 30 වැනිදා මියුනික් සාමූහිකය (Munich Commune) සුනුවිසුණු කර දැමීය. මැයි 13 වැනිදා ලෙවිනෙ අත් අඩංගුවට ගෙන, යුද්ධාධිකරණයට පමුණුවා, මරණයට නියම කර, ජූනි 5 වැනිදා වෙඩි තබා මරා දැමිණ.

මේ විප්ලවීය ව්‍යාපාර වලින් වඩාත්ම ප්‍රසිද්ධ උදාහරණය එන්නේ හංගේරියාවෙන්. යුද්ධයේ ජයග්‍රාහකයන් විසින් කළ නීති නිවේදනයෙන් පසුව ට්‍රාන්සිල්වේනියාවේ (Transylvania) පරාජය බාරගැනීම හංගේරියාවට දරාගත නොහැකි තත්වයක් විය.² එය බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් ඔවුන්ගේ විප්ලවය අපනයනය කරන ලද මුල්ම අව්‍යාජ අවස්ථාව බවට පත්විය. “විදේශීය කොමියුනිස්ට් කණ්ඩායම්වල ඒකාබද්ධ සංගමය” (Federation of Foreign Communist Groups) යටතේ 1918 වසර මුල දී බොල්ෂෙවික් පක්ෂය විසින් සියළු රුසියානු-නොවන කොමියුනිස්ට් හිතවාදීන්ව එකතු කර තිබිණ. එහි ප්‍රතිඵලයක් හැටියට හංගේරියන් කණ්ඩායමක්, බහුතර වශයෙන් හිටපු යුද සිරකරුවන් වෙතින් හැදෙන ලද්දක්, මොස්කව් වල තිබිණ. 1918 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී මේ කණ්ඩායම ඔවුන්ගේ සාමාජිකයන් 20 ක් පමණ ආපසු හංගේරියාව වෙත යවන ලදී. බෙලා කුන් (Béla Kun) ගේ නායකත්වය යටතේ බුඩාපෙස්ට් හි නොවැම්බර් 4 වැනිදා හංගේරියානු ශ්‍රමිකයන්ගේ (කොමියුනිස්ට්) පක්ෂය (Hungarian Workers’ (Communist) Party -HCP) පිහිටුවන ලදී. යුද සිරකරුවෙක් ලෙසින් සිටි කුන් ඉතා ඉක්මණින් බොල්ෂෙවික් විප්ලවයේ හිතවාදියෙක් බවට හැරී, 1918 අප්‍රේල් මාසයේ දී ‘විදේශීය කොමියුනිස්ට් කණ්ඩායම්වල ඒකාබද්ධ සංගමයේ’ සභාපති බවට පත්ව සිටියේය. ක්‍රියාකරුවන් 80 දෙනෙක් සමඟ නොවැම්බර් මාසයේ දී හංගේරියාවට පැමිණි වහාම ඔහුව පක්ෂ නායකත්වයට තෝරා ගැනිණ. දේශපාලන විරෝධතා සඳහා මහජනතාව පොළඹවන අය සහ විප්ලවීයවාදීන් තවත් 250 සිට 300 ක සංඛ්‍යාවක් 1918 අග සහ 1919 මුල දී හංගේරියාවට පැමිණි බව ඇස්තමේන්තු වී ඇත. බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගෙන් ලැබෙන මූල්‍යාධාර සහායෙන්, හංගේරියානු කොමියුනිස්ට්වාදීන් ප්‍රොපගැන්ඩා පතුරුවන්නට පටන් ගත්හ. එහි දී ඔවුන්ගේ බලපෑම වැඩිවෙන්නට පටන් ගැනිණ.

බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට තරයේ විරුද්ධව සිටි සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන්ගේ නිල පුවත්පත, ‘ජනතා හඬ’ (Népszava) වෙත කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් මෙහෙයවන ලද රැකියා විරහිත ශ්‍රමිකයන් සහ සොල්දාදුවන්ගෙන් යුතු කණ්ඩායමක් විසින් 1919 පෙබරවාරි 18 වැනිදා පහර දුන්හ. ඔවුන්ගේ අරමුණ වූයේ මුද්‍රණාලය අල්ලා ගෙන එය විනාශ කර දැමීමටයි. පොලීසිය මැදිහත් වූහ. එහි දී හටගත් ගැටුමේ දී 8 දෙනෙක් මිය ගියහ. 100 ක් තුවාල ලැබූහ. එදින රාත්‍රියේ බෙලා කුන් සහ ඔහුගේ සහායකයන්ව අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ‘ජනතා හඬ’ වෙත පහර දීමේ දී ගැටුම සමනයට ගිය තම පොලිස් සහයන් මිය යාම ගැන පළිගන්නට පොලීසිය විසින් පොලිස් මූලස්ථානයේ දී සිරකරුවන්ට පහර දුන්හ. හංගේරියාවේ ජනාධිපති මිහේලි කැරොල්යි (Mihály Károlyi), කොමියුනිස්ට් නායකයාගේ සෞඛ්‍ය තත්වය ගැන සොයා බලන්නට තම ලේකම්වරයා යැවීය. පසුව අත් අඩංගුවට ගැනීම නිසා පසුගාමී වූ කටයුතු ඉතා ඉක්මණින් වෙනස් කරගන්නට, ජනාධිපතිවරයාගේ මැදිහත්වීමෙන් ලැබුණු ඉතාමත් ලිබරල් අත්හැර සීමාවන් ප්‍රදානය හේතු වූයේය. සිරගෙදර සිටිය දී ම, HCP සහ සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂය ඒකාබද්ධ කරන මහා ජයග්‍රහණයට හේ මාර්තු 21 වැනිදා සමත් විය. ඒ අවස්ථාවේ දී ම ජනාධිපති කැරොල්යිගේ ඉල්ලා අස්වීම නිසා, සියළු කොමියුනිස්ට්වාදීන් නිදහස් කරමින්, එසේම ‘සෝවියට් ජනතාවගේ කොමිස්සාර්’ අකෘතිය අනුව හැදුන ‘රාජ්‍ය විප්ලවීය කවුන්සිලය’ වැනි බොල්ෂෙවික් ආකෘතියෙන් වූ “සෝවියට්වාදීන්ගේ ජනරජයක්” පිහිටුවන්නට මඟ පෑදිණ. මේ ජනරජය 1919 මාර්තු 21 සිට අගෝස්තු 1 වැනිදා දක්වා දින 133 ක් පවතින ලදී.

කොමිස්සාර් පළමු රැස්වීමේ දී ඔවුන් ජනතාව අතරින් තෝරා ගැනෙන විනිසුරුවන් සිටින විප්ලවීය උසාවි පිහිටුවන්නට තීරණය කළහ. ලෝක නිර්ධන පංතියේ නායකයා හැටියට බෙලා කුන් විසින් පිළිගත් ලෙනින්, බුඩාපෙස්ට් නගරයේ පිහිටි සංවිධානය සමඟ මාර්තු 22 වැනිදාසිත් පසුව ටෙලිග්‍රෑම් මඟින් නීතිපතා සබඳතා

¹ In his last article in *Die Rote Fahne* (The Red flag) Liebknecht gave full vent to his lyrical revolutionary fervor: “To the thunder of the economic collapse that is coming, the still sleeping army of the proletariat will awake as though in answer to the trumpets of the Last Judgment and the bodies of the fallen will arise again...”

² Arthur Koestler saw in this one of the main reasons for the success of the Hungarian Commune, which according to him “was the direct consequence of the policies pursued by the West, when the great democracies turned their backs on their liberal allies.”; *La code raide* (Paris: Robert Laffront, 1994), p. 78.

පවත්වා ඇත. පණිවිඩ 218 ක් ඔවුන් අතර හුවමාරු වූහ. සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන්ව සහ “පහළ මධ්‍යම පාංතිකයන්ව” (petits-bourgeois) වෙඩි තබා මරා දැමිය යුතු යැයි ඔහු උපදෙස් දුන්නේය. 1919 මැයි 27 වැනිදා හංගේරියානු වැඩකරන ජනතාව වෙත එවන පණිවිඩයකින් ඔහු මේ භීෂණයට මාර්ගය යුක්ති සහගත කළේය: “සුරකන්නන්ගේ, ධනවාදීන්ගේ, ඉඩම් හිමියන්ගේ, සහ ඔවුන්ගේ හෙංවයියන්ගේ ප්‍රතිරෝධය පාගා දැමීම සඳහා අප්‍රමාද, අනුකම්පා විරහිත, සසල නොවෙන ප්‍රවණ්ඩත්වයක් යොදා ගැනීම නිර්ධන පංතියේ ආඥාදායකත්වය සඳහා අවශ්‍යයි. මෙය අවබෝධ කරගත නොහැකි කිසිවෙක් විප්ලවීයවාදියෙක් නොවේ.” වානිජ කොමිස්සාරි වූ මටියාස් රකොසි (Mátyás Rákosi), සහ ආර්ථික කටයුතු කොමිස්සාරි වූ ඉයුජන් වර්ගා (Eugen Varga), ඇතුළු අලුත් උසාවිවල සියළු ප්‍රධානීන් විසින් ව්‍යාපාරිකයන්, කර්මාන්ත සේවකයන්, සහ නීතිඥයන් යන සියල්ලන්වම අයිත්ත කර (පරාරෝපණය) දැමූහ. මොහොතේ මනෝභාවය තාප්පවල අලවා තිබුණ පෝස්ටර් වලින් නිවේදනය විය: “නිර්ධන පංති දේශයක, ජීවත්වන අවසරය ඇත්තේ ශ්‍රමිකයන්ට පමණකි!” වැඩ කිරීම අනිවාර්ය වූහ. එසේම සේවකයන් විසි දෙනෙකුට වැඩියෙන් සිටින සියළු ව්‍යාපාර ජනසතු කෙරිණ. අනතුරුව සේවකයන් දහයකට වැඩිය සිටින ව්‍යාපාර ජනසතු කෙරිණ. වැඩි කලක් යන්නට පෙර ඉතිරි සියල්ලන් ජනසතු කෙරිණ.

යුද හමුදාව සහ පොලීසිය විසුරුවා හැරිණ. ස්වේච්ඡාවෙන් එකතු වූ විප්ලවීයවාදීන් වෙතින් පමණක් වූ අලුත් හමුදාවක් නිර්මාණය කෙරිණ. ඉක්මණින්ම “ලෙනින්ගේ කොල්ලෝ” (Lenin’s Boys) නමින් හැඳින්වෙන, ‘රජයේ විප්ලවීයවාදී කවුන්සිලයේ ත්‍රස්තවාදී කණ්ඩායම’ (Terror Group of the Revolutionary Council of the Government) නිර්මාණය විය. ත්‍රස්තවාදී කණ්ඩායම විසින් දහ දෙනෙක් ඝාතනය කළහ. නාවුක හමුදාවේ පහළම ‘එන්සයින්’ තනතුරක් දැරූ ලඩිස්ලාස් ඩොබ්සා (Ladislás Dobsa), රජයේ හිටපු පළමු ලේකම්වරයෙක් සහ දුම්රිය ප්‍රධානියා වූ ඔහුගේ පුතා, සහ පොලිස් නිලධාරීන් තිදෙනෙක් ද ඒ ඝාතන වලට ලක් වූහ. ‘ලෙනින්ගේ කොල්ලෝ’ හි අණ දෙන්නා වූයේ යෝසෙෆ් සර්නි (József Czerny) නමැති විශ්‍රාම ලත් නැවියෙකි. රුසියන් විප්ලවයට සහභාගී වූ හිටපු යුද සිරකරුවන් අතරින් වඩාත්ම රැඩිකල්වාදී කොමියුනිස්ට්වාදීන්ව ඔහු එම කණ්ඩායමට බඳවා ගත්තේය. වරක් ‘ලෙනින්ගේ කොල්ලෝ’ විසුරුවා හරින්නට යෝජනා කළ බෙලා කුන්ට වැඩියෙන් සර්නි සමීප වූයේ වඩාත්ම රැඩිකල් කොමියුනිස්ට්වාදියා වූ ටිබෝර් සැමුළුලි (Tibor Szamuely) සමඟයි. විසුරුවා හරින යෝජනාවට ප්‍රතිචාර වශයෙන් සැමුළුලි ඔහුගේ බලකාය සමඟ ‘සෝවියට්වාදීන්ගේ නිවස’ (House of Soviets) වෙත පාගමන් කළේය. සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදියෙක්, සහ යුද පිළිබඳ ජනතා සම කොමිස්සාරි වූ ද, යෝසෙෆ් හවුබ්‍රිච් (Yósef Haubrich) ගේ සහාය කුන්ට ලැබිණ. අනතුරුව සාකච්ඡා පටන් ගැනිණ. සර්නිගේ පිරිස අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ ජනතා කොමිස්සාරි හි හමුදා සමඟ හෝ හමුදාවට බැඳීමට එකඟ වූහ. එය ඔවුන් බොහෝ දෙනෙක් ඉටු කළහ.

‘ලෙනින්ගේ කොල්ලෝ’ විස්සක් පමණ දෙනෙකුගෙන් යුතුව සැමුළුලි එවිට හංගේරියානු රතු හමුදාවෙන් අල්ලා ගෙන සිටි පළමු නගරය වන සොල්නොක් (Szolnok) වෙත ගියේය. එහි දී රුමේනියානුවන් සමඟ හවුලේ කටයුතු කළා යැයි චෝදනා ලැබ සිටි කිහිප දෙනෙක්ව ඔහු ඝාතනය කළේය. ට්‍රාන්සිල්වේනියා අල්ලා ගැනීම නිසා ඔවුන් ජාතියේ හතරන් යැයි සැලකුණි. ඔවුන්ගේ රෙජිමය බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට එරෙහි වූ නිසා ඔවුන් දේශපාලන හතරන් යැයි ද සැලකුණි. තමාගේ පියාගේ ජීවිතය බේරා ගැනීම සඳහා යාප්පු වූ එක පාසැල් යන වයසේ වූ යුදෙව් පිරිමි දරුවෙක් සැමුළුලිට “වල් සතෙක්” (wild beast) යැයි කීම නිසා ඔහුව මරා දැමුණි. සැමුළුලි තුළ වූ භීෂණයට ඇති රූවිය සීමා කරන්නට රතු හමුදාවේ ප්‍රධානියා අසාර්ථක උත්සාහයක් ගන්නා ලදී. තමන්ට දුම්රියක් ලබාගත් සැමුළුලි රට පුරා සංචාරය කරන්නට පටන් ගත්තේය. සමූහකරණයට විරුද්ධ වූ ඕනෑම ගම්බද වැසියෙක්ව ඔහු එල්ලා මරා දැමුවේය. 150 කට වැඩි පිරිසක් ඝාතනය කළා යැයි චෝදනා එල්ල වූ විට ඔහුගේ සහායක යෝසෙෆ් කෙරෙකෙස් (Yósef Kerekes), තම අතින් 5 දෙනෙකුට වෙඩි තබා මරා දැමුවා යැයි ද, තවත් 13 දෙනෙක් එල්ලා මරා දැමුවා යැයි ද පිළිගත්තේය. මරා දැමුවන් කොපමණක්දැයි කියා නිශ්චිත සංඛ්‍යාවක් කිසිදා ගණනය නොවූවත්, ආතර් කොස්ලර් (Arthur Koestler) එය සමහර විට 500 කට ටිකක් වැඩියෙන් යැයි ප්‍රකාශ කරමින්, තව දුරටත් මෙසේ සඳහන් කරයි: “හංගේරියාවේ කොමියුනිස්ට්වාදය එහි රුසියාවේ මොඩල් එකම අනුගමනය කරන්නට ගියාය යන්න ගැන, සහ ඉතා ඉක්මණින් ආඥාදායක පොලිස් රාජ්‍යයක් බවට පරිහානියට පත් වෙන්නට ගියාය යන්න ගැනත්, මට කිසිත් සැකයක් නැහැ. නමුත් ඒ නිශ්චිත විශ්වාසය ඇති වූයේ ගොඩක් කල් ගිහිනි. විප්ලවයේ කීර්තිමත් මුල් කාලය තුළ දී පැවති බලාපොරොත්තුව අඩු කරන්නට එයින් කිසිම බලපෑමක් සිද්ධ වූයේ නැහැ.”³ ඉතිහාසඥයන් විසින් “ලෙනින්ගේ කොල්ලෝ” ඝාතනය කළ මරණ 80 ගණනක සිට 129 ක් දක්වා ඇති වාර්තා වලට ගොනු කරති. එනමුත් සැබෑ සංඛ්‍යාව අවම වශයෙන් හෝ භාර පන්සියයක් තරම් වූ බව පහසුවෙන් කිව හැකියි.

³ Ibid.

රුමේනියානු බලකායේ තර්ජනය වැඩි වීම නිසාත් මුහුණ දෙන විරෝධය එන්න එන්නම වැඩි වීම නිසාත්, විප්ලවීය ආණ්ඩුව ජනප්‍රිය සෙමයිටි විරෝධයේ පිහිට පැතුහ. පෙරමුණේ සටන් වැදීම ප්‍රතික්ෂේප කළ යුදෙව්වන්ට එක පෝස්ටරයකින් හෙළා දකින ලදී: “නිර්ධන පංතියේ ආඥාදායකත්වයේ පූජනීය අපේක්ෂාවට ජීවිත පූජා කරන්නට ඔවුන් අකමැති නම්, ඔවුන්ව තුරන් කරන්න!” ආහාර සොයාගෙන පැමිණි පෝලන්ත යුදෙව්වන් 5,000 ක්ව බෙලා කුන් විසින් අත් අඩංගුවට ගැනීමට නියම කරන ලදී. අනතුරුව ඔහු ඔවුන්ගේ බඩු බාහිරාදිය රජයට පවරාගෙන ඔවුන්ව පිටුවහල් කළේය. HCP උද්යාවනය කළේ සැමුළු විසින් උද්ගතව ඇති තත්වය බාරගත යුතු යැයි කියායි. එසේම, හේතුව කුමක් වුවත්, ජනරජයේ කවුන්සිල් පරිහානියට යෑම නැවතිය හැකි එකම ක්‍රමය මෙය යැයි සිතමින් ඔවුන් “සෙන්ටි බතෝලම්වුගේ දිනයේ රතු ඝාතනය” කැඳවා සිටියහ. සර්නි විසින් “ලෙනින්ගේ කොල්ලෝ” ප්‍රතිසංවිධානය කරන්නට තැත් කළේය. ඒ අනුව පුලි මාසය මැද දී ‘ජනතා හඬ’ හි ආයාචනාවක් දකින්නට ලැබුණි: “ත්‍රස්තවාදී කණ්ඩායමේ හිටපු සියළු සාමාජිකයන්, කණ්ඩායම කැඩී පසු විසුරුවා හරින ලද සියල්ලන්, නැවත බඳවා ගැනීම පිණිස යෝසෙෆ් සර්නිගේ කාර්යලයට මෙයින් නැවත කැඳවනු ලබයි.” එයට පසු දිනයේ නිල වශයෙන් එය නොපිළිගැනෙන බවට ප්‍රකාශයක් මුද්‍රණය විය: “කිසිත් ලෙසකින් ‘ලෙනින්ගේ කොල්ලෝ’ කණ්ඩායම නැවත පිහිටුවන්නේ නැති බව මෙයින් දැනුම් දෙනු ලැබේ. නිර්ධන පංතියේ ගෞරවයට එරෙහි එවැනි මහා අපරාධ කරන ලද කණ්ඩායම, ජනරජයේ කවුන්සිල්වල සේවාවන්හි කිසිදු භූමිකාවට යොදා ගැනෙන්නේ නැත.”

බුඩාපෙස්ට් සාමූහිකයේ අවසන් සති කිහිපය මහත් වියවුල් සහිත වූයේය. ඔහුගේ නායකත්වය පෙරළා දමන කුමන්ත්‍රණයකට, සමහර විට එහි මූලිකයා වූයේ සැමුළු විසි හැකියි, බෙලා කුන් විසින් මුහුණ පෑවේය. 1919 අගෝස්තු 1 වැනිදා ඔහු ඉතාලි යුද හමුදාවේ ආරක්ෂාව යටතේ බුඩාපෙස්ට් වලින් පිටත්වී ගියේය. 1920 ගිම්හානයේ දී ඔහු U.S.S.R. හි සරණාගතයෙක් වූයේය. රතු හමුදාවේ දකුණු පෙරමුණේ දේශපාලන කොමිස්සාර් බවට ඔහු වහාම පත් වූයේය. එහි දී තම ජීවිත බේරා දෙනවා නම් යටත් වෙන්නට එකඟ වූ වුන්ගල්ගේ හමුදාවේ නිලධාරීන්ව ඝාතනය කිරීමෙන් ඔහු කැපී පෙනෙන්නට සමත් විය. සැමුළු ඔස්ට්‍රියාවට පලා යමට උත්සහ කළත් අගෝස්තු 2 වැනිදා ඔහුව අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී. ඔහු ටික දිනකින් පසුව සියදිවිනසා ගත්තේය.⁴

කොමිනිටර්න් සහ සිවිල් යුද්ධය

බෙලා කුන් සහ ඔහුගේ සගයන් විසින් දෙවැනි සෝවියට් දේශයක් හැදීමට වෑයම් කළ මොහොතේ දී ම, ලෙනින් විසින් ලෝකය පුරා විප්ලවය පැතිරවීම සඳහා ජාත්‍යන්තර සංවිධානයක් පිහිටුවන්නට තීරණය කළේය. කොමියුනිස්ට් ජාත්‍යන්තරය —කොමිනිටර්න් නොහොත් තෙවැනි ජාත්‍යන්තරය—1919 මාර්තු මාසයේ දී මොස්කව් වල දී නිර්මාණය කරන ලදී. එය වහාම 1889 දී පිහිටුවන ලද දෙවැනි ජාත්‍යන්තරය නොහොත් සමාජවාදී ශ්‍රමිකයන්ගේ ජාත්‍යන්තරය සමඟ දැඩි සේ තරඟ කරන්නට පටන් ගැනිණ. 1919 හි කොමිනිටර්න් කොංග්‍රසයට සැබෑ සංවිධානාත්මක ධාරිතාවක් නොවීය. යුරෝපය සොලවමින් සිටි ඕපපාතික විප්ලවීය ව්‍යාපාරවල අවධානය අල්ලා ගන්නට හනිකට අවශ්‍ය වූ කොමියුනිස්ට් ප්‍රොපගන්ඩා පැතිර වීමට වැඩියෙන් ප්‍රායෝගිකව දැයක් ඔවුන් නොකළහ. ඒ නිසා කොමිනිටර්න් හි සැබෑ පදනම වැටුණු දිනය හැටියට සැලකිය යුත්තේ 1920 ගිම්හානයේ එහි දෙවැනි කොංග්‍රසයේ දී පටන් ය. එදින ඒ සංවිධානය සමඟ සම්බන්ධ යැයි කියන්නට කැමති සියළු සමාජවාදීන් විසින් බාරගත යුතු කොන්දේසි විසි එකක් ඉදිරිපත් කරනු ලැබීය. එතැන් පටන් “ලෝක විප්ලවයේ මූලස්ථානය” හැටියට සංවිධානය ඉතාමත් මධ්‍යගතව, සහ සම්පූර්ණයෙන්ම බොල්ෂෙවික් පක්ෂ පාලනය යටතේ පැවතිණ. පක්ෂයෙන් එයට නම්බුව, අත්දැකීම්, සහ මුල්‍ය, හමුදා, සහ රාජ්‍යතාන්ත්‍රික මට්ටමෙන් සැබෑ දේශපාලන බලය ලබා ගැනීමට ඉඩ පෑදිණ.

ජාත්‍යන්තරය නම්වාගත හැකි උපකරණ බහුතරය අතරෙන් එකක් කොමිනිටර්න් වේ යැයි ලෙනින් මුල සිටම එය සලකන ලදී. රතු හමුදාව, රාජ්‍යපාය, සහ වරපුරුෂ සේවය අනෙක්වා වූහ. බොල්ෂෙවික්වාදයේ ප්‍රධාන අදහස වූ, කතා කිරීමේ කාලය නවතා අවිගත් විප්ලවයක් සඳහා කාලය පැමිණ ඇතැයි යන්න, එහි දේශපාලන ඇපේන්ඩාව හැටියට ඉතා සම්පයෙන් අනුගමනය කරන ලද්දයි. දෙවැනි කොංග්‍රසයේ දී සම්මත කරගත් එහි ප්‍රතිපත්ති ප්‍රකාශය ආඩම්බරයෙන් මෙසේ කියා සිටියේය: “කොමියුනිස්ට් ජාත්‍යන්තරය යනු නිර්ධන පංතියේ ආඥාදායකත්වය සහ කැරලි කෝලාහල සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර පක්ෂයයි.” ඒ අනුව, කොන්දේසි විසිඑකෙන් තුනෙන්

⁴ Miklós Molnar, *From Béla Kun to János Kádár: Seventy Years of Hungarian Communism* (New York: St. Martin's Press, 1990); Arpád Szepal, *Les 133 jours de Béla Kun* (Paris: Fayard, 1959).

එකක් කියා සිටියේ, “යුරෝපයේ සහ ඇමෙරිකාවේ සියළුම රටවල පාහේ, පංති අරගලය සිවිල් යුද්ධ යුගයකට පිවිසෙමින් පවතී. එවැනි තත්වයන් යටතේ දී කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට බුර්ජුවාසි නීති ගැන තව දුරටත් විශ්වාසයක් තබා ගැනීමට නොහැකියි. නීතිමය සංවිධානයට සාමාන්තරව යන ලෙසින්, සත්‍යය පිළිබඳ මොහොතේ දී විප්ලවයේ තීරණාත්මක සේවය සඳහා කැප විය හැකි පාතාල ව්‍යාපාරයක් හැම තැනකම පිහිටුවීම වගකීම වෙයි.” මේ වක්කුන්තියන් පැහැදිලි වූහ: “සත්‍යයේ මොහොත” යනු විප්ලවීය කැරලි කෝලාහල වල මොහොත විය. එසේම “තීරණාත්මක ක්‍රියාව” යනු සිවිල් යුද්ධයේ සහභාගීත්වයයි. එම ප්‍රතිපත්තිය ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී, ජනරජ, සහ ව්‍යවස්ථාදායක රාජ්‍යයන් වශයෙන් දේශපාලන රෙජිමය කුමක් වුවද, සියළු රටවල් වලට එකසේ ව්‍යවහාර වූයේය.

සිවිල් යුද්ධයට සූදානම් වීමෙන් හටගත් සංවිධානාත්මක අවශ්‍යතාවයක් වශයෙන් දොළොස්වැනි කොන්දේසිය ලියැවී තිබුණි: “දැඩි සේ සටන් වදින සිවිල් යුද්ධයේ මේ මොහොතේ දී, කොමියුනිස්ට් පක්ෂයට එහි භූමිකාව සපුරාලන්නට හැකි වෙනුවේ සම්පූර්ණ ලෙසින්ම මධ්‍යගත ආකාරයෙන් සංවිධානයව ඇත්තේ නම් පමණි. එසේම එහි මධ්‍යම සංවිධානයට සම්පූර්ණ බලතල පැවරෙන්නේ නම්, සහ කිසිවෙකුත් ප්‍රශ්න නොකරන අධිකාරී බලතල භාවිතයට නිදහස ඇත්නම්, එසේම එහි යකඩ හස්ත විනය ඕනෑම හමුදාවක තරම් දැඩි නම් ද, එසේම එහි සාමාජිකයන්ගේ ඒකමතික විශ්වාසය ලැබෙන්නේ නම් ද පමණකි.” දහතුන් වැනි කොන්දේසියෙන් කියැවුණේ සටන්කාමීන් අතර විරුද්ධ මත ඇති වූ විටෙක කළ යුත්ත කුමක්දැයි කියායි: “කොමියුනිස්ට් පක්ෂ...මධ්‍යම පාංතිකයන් හෝ වෙනත් යටි කුට්ටි අදහස් ඇති සාමාජිකයන් සියල්ල තුරන් කර දැමීම සඳහා කලින් කල ශුද්ධකරණ සිදු කළ යුතු වේ.”

මෑතක දී පිහිටුවන ලද කොමියුනිස්ට් පක්ෂ වල සහභාගීත්වයෙන් මොස්කව් හි 1921 ජුනි මාසයේ පැවති තුන්වැනි කොංග්‍රසයේ දී මේ නියම තව දුරටත් පැහැදිලි කරන ලදී. “ක්‍රමෝපායයන්හි නිබන්ධනය” මෙසේ දක්වන ලදී: “වාතාරවණය සතුටුදායක නම් ඕනෑම ආර්ථික හෝ දේශපාලන අරගලයක් සිවිල් යුද්ධයක් බවට හැරවිය හැකි යැයි යන අදහස වචනයෙන් සහ ක්‍රියාවෙන් නිර්ධන පංතියේ විශාල කොටස් වලට කියා දිය යුතු සහ කාවැද්දිය යුතුයි, එම ක්‍රියාවලියේ දී නිර්ධන පංතියේ වගකීම බලය අල්ලා ගැනීමයි.” එයට අමතරව, “ආකෘති, ක්‍රමවේද, සහ ක්‍රියාකාරීත්වයන් ගැන කොමියුනිස්ට් පක්ෂ නිබන්ධන” වලින් “විවෘතව කරන විප්ලවීය කැරලි” සහ “ප්‍රහාර සංවිධානය කිරීම” ගැන පරතෙරට විස්තර කරනු ලැබුවේ සෑම කොමියුනිස්ට් පක්ෂයක් විසින්ම කැළඹීම් ඇති කිරීම ඔවුන්ගේ වගකීම් හැටියට දක්වමිනි. “සම්මතානුකූල රතු හමුදාවක් පිහිටුවන්නට තාවකාලිකව කිසිසේත්ම නොහැකි” තාක් කාලයක් සූදානම් කටයුතු නැතිවම බැරි ඒවා යැයි මේ නිබන්ධන විසින් පැහැදිලි කරන ලදී.

න්‍යාය වෙතින් ප්‍රායෝගික බවට යන පියවර ගැනෙන ලද්දේ 1921 මාර්තු මාසයේ ජර්මනියේ දී ය. ඒ වෙද්දී කොමින්ටර්න් මණ්ඩලයේ සාමාජිකයෙක් හැටියට තේරී පත්ව සිටි බෙලා කුන්ගේ නායකත්වය යටතේ විශාල පරිමාණයක විප්ලවීය ක්‍රියා සිද්ධ වේ යැයි කොමින්ටර්න් අපේක්ෂා කළහ. බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් ක්‍රොන්ස්ටාඩ් කැරැල්ල මැඩලන අවස්ථාවේ දී ම දියත් කරන ලද සැක්සනි (Saxony) හි “මාර්තු සටන” යනු කැරැල්ලක් සඳහා ගත් අව්‍යාජ වෑයමකි. හැල (Halle) සිට ලිප්සිග් දක්වා දුටන සීඝ්‍රගාමී දුම්රියකට බයනමයිට් ප්‍රහාරයක් එල්ල කිරීමේ සිට ප්‍රවණ්ඩත්වය යොදවා ගත්ත ද කැරැල්ලේ වෑයම අසාර්ථක විය. කොමින්ටර්න් හි පළමු පෙල තනතුරු වල පළමු ශුද්ධකරණය මෙම අසාර්ථකත්වය නිසා වහාම සිද්ධ වූවකි. “වික්‍රමාන්තයන්” කරන්න ගියා යැයි පද වහර යොදා විවේචනය කළ යන වරදට KPD හි සභාපති සහ එහි නිර්මාතෘවරයෙක් ද වූ පෝල් ලීවයි (Paul Levi) පැත්තකට දමන ලදී. බොල්ෂෙවික් ආකෘතියට අනුව ඒ වෙද්දී ද බලපෑමට හසුව සිටි කොමියුනිස්ට් පක්ෂ, එනම් ආයතනික ලක්ෂයකින් බලද්දී ජාත්‍යන්තරයේ හුදු ජාතික කොටස් පමණක් වුව, ඉතා සීඝ්‍රයෙන් තව තවත් වැදගත් කමින් අඩු වී ගොස් කොමින්ටර්න් වෙතට සම්පූර්ණයෙන් යටත් වූහ. මේ යටත් වීම දේශපාලනික මෙන්ම සංවිධානාත්මක ද වූයේය. අවසානයේ දී කොමින්ටර්න් විසින් මේ පක්ෂ වල සියළු ප්‍රධාන තීරණ ගත්තා පමණක් නොව ඒවායේ සියළු ප්‍රතිපත්ති ගැටළු ද තීරණය කළේය. “කැරලි ගැසීමේ ප්‍රවණතාවය” සඳහා ග්‍රිගෝරි සිනොවිට් මූලික වූවත්, ලෙනින් විසින්ම එය විවේචනය කරන ලද්දේය. පෝල් ලීවයි සමඟ ලෙනින් මූලික වශයෙන් එකඟතාවයකින් සිටිය ද, ඔහු KPD පාලනය ලීවයිගේ එදිරිවාදීන්ට බාර දුන්නේ කොමින්ටර්න් තුළ තමන්ගේ පාලනය තර කර ගැනීම සඳහාය.

'වාසෙයි ගිවිසුමෙන්' (Treaty of Versailles) නියම කරන ලද පරිදි ජර්මනියෙන් වන්දි ලබා ගන්නට ප්‍රංශ සහ බෙල්ජියම් කණ්ඩායම් 1923 ජනවාරියේ රුඅර් (Ruhr) අධිවාසයේ සිටියහ. “ප්‍රංශ අධිරාජ්‍යවාදයට” එරෙහිව ඇති පොදු විරෝධය නිසා මේ පියවර ජාතිකවාදීන් සහ කොමියුනිස්ට්වාදීන් අතර අනුසන්ධානයක් ඇති කරන ලදී. නිශ්චිතව කිව්වොත්, හමුදා අධිවාසය නිසා ජනගහනය තුළින් සාමකාමී ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයක් පුබුදුවා තිබිණ. ඒ

ව්‍යාපාරයට ආණ්ඩුවෙන් සහාය ලැබුණි. ඒ වෙද්දීත් අස්ථායීව තිබුණ ආර්ථික තත්වය ඉතා ඉක්මණින් නරක අතට හැරුණි. මුදලේ අගය දැඩි ලෙසකින් පහතට වැටුණි. අගෝස්තු මාසය වෙද්දී එක ඇමෙරිකන් ඩොලරයක් මාක්ස් මිලියන 13 ක අගයකින් විය. වැඩ වර්ජන, පෙළපාලි, සහ කැරලි පුළුල් ලෙසින් පැතිර ගියේය. අගෝස්තු 13 වැනිදා විප්ලවයේ සුළං හමා යද්දී විල්හෙල්ම් කුනෝ (Wilhelm Cuno) ගේ රජය කඩා වැටුණි.

මොස්කව් හි සිටි කොමිනිටර්න් නායකයන් සිතුවේ නව ඔක්තෝබර් විප්ලවයක් තවමත් ගෙන ඒමට හැකි යැයි කියායි. නව විප්ලවයේ නායකත්වය ගත යුත්තේ කවුදැයි කියා ට්‍රොට්ස්කි, සිනෝවිච් සහ ස්ටාලින් අතර පැවති අරියාදු සමනය කළ පසුව කොමිනිටර්න් පිවිසියේ අවිගත් කැරලි කෝලාහල අරඹන වැදගත් කාර්යයටයි. විශේෂ නියෝජිතයන් හැටියට ඕගස්ට් ගුරල්ස්කි (August Guraltsky) සහ මටියාස් රකොසි සමඟ සිවිල් යුද්ධයේ විශේෂඥයන්, උදාහරණයක් හැටියට ගොරෙව් (Gorev) යන ආරුඪ නාමයෙන් හැඳින්වෙන ලද ජනරාල් ඇලෙක්සැන්ඩර් ස්ක්ලොබෙවෙස්කි (Aleksander Sklobewski) යවන ලද්දේය. පොදු ජනතාව වෙනුවෙන් අවි සැපයීම සඳහා වාමාංශික සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සහ කොමියුනිස්ට්වාදී ශ්‍රමිකයන්ගේ ආණ්ඩුවක් මත විශ්වාසය තබා ගැනීම ඔවුන්ගේ සැලසුම වූයේය. සැක්සනි හි දී රකොසි සැලසුම් කළේ ප්‍රාන්තය වෙකොස්ලෝවැකියාවට යා කරන දුම්රිය පාලමක් පුපුරවා දැමීමයි. එයින් වෙකොස්ලෝවැකියාව ද සම්බන්ධ වීමෙන් තව දුරටත් වියවුල් තත්වය වැඩි කිරීම ඔවුන්ගේ අරමුණ වූයේය.

මේ ක්‍රියා කටයුතු අරඹන්නට නියම වී තිබුණේ බොල්ෂෙවික් විප්ලවයේ සංවත්සර දිනයේ දී ය. මොස්කව් හි ප්‍රබෝධය වැඩි විය. ඔවුන් සිතුවේ ජයග්‍රහණය නිශ්චිත යැයි කියායි. රතු හමුදාව බටහිර පෙරමුණේ සුදානමින් සිටියේ කැරැල්ලේ සහයට එන්නටයි. ඔක්තෝබර් මැද දී, සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන් සියයට 25 කින් සහ කොමියුනිස්ට්වාදීන් සියයට 50 කින් හැදෙන, නිර්ධන පංතියේ භාර පත් දහසක මිලිමිතියා බලවත් කරන්නට කොමිනිටර්න් නායකයන්, සැක්සනි සහ තුරින්ජියා (Thuringia) ආණ්ඩු සමඟ එකතු වූහ. නමුත්, ඔක්තෝබර් 13 වැනිදා ගුස්ටාව් ස්ට්‍රෙසමාන් (Gustav Stresemann) සැක්සනියේ හදිසි තත්වයක් ප්‍රකාශ කර සිටියේය. ඔහු ප්‍රාන්තයේ සෘජු පාලනය සියතට ගත්තේ මායිම්බඩ ආරක්ෂක හමුදාව (Reichswehr) මැදිහත්වෙන්නට සුදානමිව සිටිය දී ය. තත්වය එලෙසින් දිග හැරුණත්, මොස්කව් විසින් ශ්‍රමිකයන්ට අවි ගන්න යැයි කැඳවීය. මොස්කව් සිට පැමිණි විගස හයින්රික් බ්‍රැන්ඩ්ලර් (Heinrich Brandler) ඔක්තෝබර් 21 වැනිදා චෙමිනිට්ස් (Chemnitz) හි ශ්‍රමික සම්මන්ත්‍රණයේ දී මහා වැඩ වර්ජනයක් කැඳවීය. කොමියුනිස්ට්වාදීන් ඊට පසුව වැඩ වර්ජනය අවලංගු කළා වුවත් මේ පණිවිඩය දෝෂ සහගත හුවමාරු නිසා හැම්බර්ග් වෙතට ආවේ නැත. ඔක්තෝබර් 23 වැනිදා උදෑසන, 200-300 අතර සංඛ්‍යාවක කොමියුනිස්ට්වාදී ප්‍රහාර කණ්ඩායම් විසින් විවිධ පොලිස් ස්ථාන වලට පහර දුන්හ. බලාපොරොත්තු නොවූ ලෙසකින් පහර දීම සිද්ධ වූවත් ඔවුන්ගේ අරමුණු සාක්ෂාත් නොවීය. මායිම්බඩ ආරක්ෂක හමුදාව සමඟින් පොලිසිය ප්‍රති ප්‍රහාරයක් එල්ල කළහ. පැය තිස් එකක් පුරා සටන් වැදීමෙන් පසුව හැම්බර්ග් කොමියුනිස්ට්වාදීන් මුළුමනින්ම හුදකලා වූහ. අනතුරුව ඔවුනට යටත් වෙන්නට සිද්ධ වුණි. බලාපොරොත්තු වූ “දෙවැනි ඔක්තෝබරය” සිද්ධ වූයේ නැත. එසේ නමුදු, “හමුදා යාන්ත්‍රණය” (M-Apparat) 1930 ගණන් දක්වා KPD හි වැදගත් අංශයක් හැටියට පැවතිණ. මෙය සවිස්තර ලෙසින් එහි නායකයෙක් වූ ජැන් වැල්ටින් (Jan Valtin), ඔහුගේ සැබෑ නම රිචඩ් ක්‍රෙබ්ස් (Richard Krebs) විසින් ඉදිරිපත් කර ඇත.⁵

ඊ ළඟ කැරැල්ලක් පතුරුවන්නට ගන්නා වැයම දකින්නට ලැබෙන්නේ එස්ටෝනියා ජනරජයෙනි. මෙය, ඒ කුඩා රටට කොමියුනිස්ට්වාදීන් එල්ල කරන දෙවැනි ප්‍රහාරයයි. 1917 ඔක්තෝබර් 27 වැනිදා සෝවියට්වාදීන්ගේ කවුන්සිලය විසින් ටැලින් (Tallinn) බලය අල්ලාගෙන, පාලන සභාව විසුරුවා හැර, කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට අවාසි වූ මැතිවරණ ප්‍රතිඵල අහෝසි කර දමා තිබිණ. කෙසේ වුවද, ජර්මන් විශේෂ හමුදාව ඉදිරියේ කොමියුනිස්ට්වාදීන් සියල්ලන්ම පසුගමන් කළහ. 1918 පෙබරවාරි 24 වැනිදා, ජර්මානුවන් එන්නට මඳකට පෙර, එස්ටෝනියානුවන් නිදහස ප්‍රකාශ කරන ලදී. ජර්මන් අධිවාසය 1918 නොවැම්බර් දක්වා පැවතිණ. කයිසර්ගේ පරාජයෙන් පසුව ජර්මන් හමුදා වලට පසුගමන් යන්නට සිද්ධ වූහ. නැවතත් කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් මූලිකත්වය ඔවුන් අතට ගන්නා ලදී. නොවැම්බර් 18 වැනිදා පෙට්‍රොග්‍රෑඩ් හි දී එස්ටෝනියාව වෙනුවෙන් කොමියුනිස්ට් ආණ්ඩුවක් පිහිටුවන ලදී. රතු හමුදාවේ යුද හමුදා සේනාංක දෙකක් ආක්‍රමණයට පිවිසියහ. මේ ප්‍රහාරයේ අරමුණ කුමක්දැයි යන්න “උතුරු සාමූහිකය” (Severnaya Kommuna) නමැති පුවත්පතෙන් පැහැදිලිව පෙන්වා දෙන ලදී: “රුසියානු සෝවියට්වාදීන් සහ ජර්මනි සහ ඔස්ට්‍රියාවේ නිර්ධන පංතිය යා කරන පාලමක් තැනීම අපගේ වගකීමයි...අපේ ජයග්‍රහණය බටහිර යුරෝපයේ විප්ලවීය හමුදා සමඟ රුසියාවේ ඒවා සම්බන්ධ කරනු ඇත. එයින් විශ්ව සමාජ

⁵ Jan Valtin, *Sans patria ni frontières* (Paris: Self, 1947). See also Eric Wollenberg, *Der Apparat. Stalins fünfte Kolonne* (Bonn: Bundesministerium für Gesamtdeutsche Fragen, 1951).

විප්ලවයට අත්හැරිය නොහැකි තරම් බලයක් සපයනු ඇත.”⁶ 1919 ජනවාරි මාසයේ දී අගනුවරින් සැතපුම් විස්සක් ඇතුළත දී එස්ටෝනියාවේ ප්‍රතිප්‍රහාරයක් නිසා සෝවියට් හමුදා සේනාංක නවත්වනු ලැබීය. ඒ දෙවැනි ප්‍රහාරය ද අසාර්ථක වූයේය. 1920 පෙබරවාරි 2 වැනිදා රුසියන් කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් එස්ටෝනියාවේ නිදහස ටාර්ටු (Tartu) සාම ගිවිසුමෙන් පිළිගත්හ . ඒ වෙද්දී ඔවුන් අල්ලා ගත් ප්‍රදේශ තුළ දී සමූල ඝාතන කිහිපයක් බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් කර තිබුණි. 1920 ජනවාරි 14 වැනිදා, ඔවුන් පසුගමන් ගිය දිනයේ දී, ටාර්ටු හි 250 ක පිරිසක් ද, රක්වෙයර් (Rakvere) දිස්ත්‍රික්කයේ 1,000 කට වැඩි පිරිසක් ද ඝාතනය කළහ. ජනවාරි 17 වැනිදා වෙසෙන්බර්ග් (Wesenburg) නිදහස ලබද්දී, මහා සොහොන් බිම් තුනකින් මළසිරුරු 86 ක් සොයා ගැනිණ. ටාර්ටු ආණ ඇපකරුවන්ව 1919 දෙසැම්බර් 26 වැනිදා වෙඩි තබන ලද්දේ ඔවුන්ගේ අත පය කඩා දමා සමහර අයගේ ඇස් ද උගුල්ලා දැමූ පසුවයි. ජනවාරි 14 වැනිදා, අගරදගුරු ප්ලේටෝ ද ඇතුළුව ඔවුන් ටාර්ටු හි සිරකරුවන් හැටියට අල්ලාගෙන සිටි 200 ක පිරිස අතරෙන්, බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට කාලය තිබුණේ 20 දෙනෙකු මරා දමන්නට පමණකි. වින්දිතයන්ව කැති වලින් සහ රයිෆලයේ පිටුපසින් ගසා මරා දමා තිබුණ හෙයින් ඔවුන්ව හඳුනාගැනීම ඉතාමත් දුෂ්කර වූයේය. ඔහුගේ පදවි ලාංඡනය ඔහුගේ සිරුරටම තබා ඇණ ගසන ලද එක නිලධාරියෙක්ව සොයා ගැනුණි.

මේ පරාජය සිද්ධ වුවත්, සෝවියට් යුනියනය විසින් ඔවුන්ගේ මායිම් අසල ශාඛා රාජ්‍ය පිහිටුවීමේ බලාපොරොත්තුව අත් හැරියේ නැත. සිනොවිට් සමඟ මොස්කව් හි 1924 අප්‍රේල් මාසයේ දී පැවැත්වූ රහස්ගත සාකච්ඡා වල දී, එස්ටෝනියානු කොමියුනිස්ට්වාදීන් අවිගත් කැරැල්ලකට සූදානම් වූහ. කොමිපැණි තුළ ප්‍රහාරක කණ්ඩායම් නිර්මාණය කළහ. සිසිරය වෙද්දී ඔවුන් 1,000 කට වැඩි මිනිසුන් සංඛ්‍යාවක් සංවිධානය කර තිබුණහ. අනතුරුව ඔවුන් හමුදාවේ දිරිබල සිඳින්නට කටයුතු පටන් ගත්හ. කැරැල්ල පටන් ගෙන අනතුරුව එය මහා වැඩි වර්ජනයකින් තහවුරු කිරීම ඔවුන්ගේ මුල් සැලසුම වූයේය. සාමාජිකයන් 3,000 කට ආසන්න සංඛ්‍යාවක් සිටි, දැඩි මර්දනයක් අත්විඳින ලද එස්ටෝනියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂය 1924 දෙසැම්බර් 1 වැනිදා ටැලින් හි බලය අල්ලා ගන්නට වැයම් කළේය. ඔවුන්ට අවශ්‍ය වූයේ එය සෝවියට් ජනරජයක් හැටියට ප්‍රකාශ කර වහාම රුසියන් සෝවියට් ජනරජය සමඟ අනුබද්ධ වීමට ඉල්ලා සිටීමයි. එයින් රතු හමුදාවේ පැමිණීම යුක්ති සහගත කිරීමට හැකියාව පාදා ගැනීමයි. රජය පෙරළීමේ කුමන්ත්‍රණය එක දිනයක් ඇතුළත අසාර්ථක විය. “ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්ට එරෙහි අරගලයේ දී කැරලිකරුවන් වෙත ක්‍රියාශීලීව සහාය දෙන්නට...ශ්‍රමික සාමූහිකය ඉදිරිපත් නොවීය. රෙවෙල් [ටැලින්] හි බහුතර වැඩකරන ජනතාව පැත්තක සිට වැඩි උවමනාවකින් තොරව බලා සිටින්නන් පමණක් වූහ.” එම මෙහෙයුම් අධ්‍යක්ෂණය කළ පැන් ඇන්වෙල්ට් (Jan Anvelt) U.S.S.R. වෙත පලා ගියේය. එහි දී කොමින්ටර්න් හි නිලධාරියෙක් හැටියට වසර ගණනාවක් සේවය කළ ඔහු ශුද්ධකරණයක දී මිය ගියේය.⁷

එස්ටෝනියාවෙන් පසුව කටයුතු ගෙන යන ලද්දේ බල්ගේරියාවටයි. 1923 දී රට දරුණු දුෂ්කරතා වලට මුහුණ දෙමින් තිබුණි. කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ සහ ඔහුගේම කෘෂිකර්ම පක්ෂයේ ඒකාබද්ධ පෙරමුණක නායකයා වූ ඇලෙක්සැන්ඩර් ස්ටැම්බොලිස්කි (Aleksandr Stamboliski) ජුනි මාසයේ ඝාතනය කරන ලදී. ඔහු වෙනුවට හමුදාව සහ පොලීසිය යන දෙකෙන්ම සහයෝගය ලැබී තිබුණ ඇලෙක්සැන්ඩර් ටිසැන්කොව් (Aleksandr Tsankov) ආණ්ඩුවේ ප්‍රධානියා හැටියට පත්කරන ලදී. සැප්තැම්බර් මාසයේ දී සතියක් පුරා පැවතෙන කැරැල්ලක් කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් දියත් කරන ලදී. එය තදින් මර්දනය විය. 1924 අප්‍රේල් වලින් පසුව ඔවුන් ක්‍රමෝපාය වෙනස් කළහ. ඍජු ප්‍රහාර සහ ඝාතන පටන් ගත්හ. 1925 පෙබරවාරි 8 වැනිදා ගොඩෙක් (Godech) පොලිස් ස්ථානයට දුන් ප්‍රහාරයක් නිසා මරණ හතරක් සිද්ධ වූහ. පෙබරවාරි 11 වැනිදා සොෆියා (Sofia) හි පාර්ලිමේන්තු නියෝජිතයෙක් වූ ද, ස්ලොවෙට් (Slovet) සඟරාවේ ප්‍රධානියා වූ ද, බල්ගේරියන් පුවත්පත් කලාවේදීන්ගේ වෘත්තීය සමිතියේ සභාපති වූ ද, නිකොලස් මිලෙව් (Nikolas Milev) ඝාතනය කරන ලදී. මාර්තු 24 වැනිදා බල්ගේරියන් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ (BKP) ප්‍රතිපත්ති ප්‍රකාශනයෙන් ටිසැන්කොව් නො වැරදීම නිලයෙන් පහ වෙනවා යැයි නිවේදනය කළේය. ඒත් සිද්ධ වෙන්නට කළින් පළ වූ ඒ ප්‍රකාශය නිසා ත්‍රස්තවාදී ක්‍රියාවල සහ කොමියුනිස්ට් දේශපාලන අරමුණු අතර සම්බන්ධය හෙළිදරව් විය. අප්‍රේල් මුල දී පළමු ඇලෙක්සැන්ඩර් රජු වෙත දුන් ප්‍රහාරයක් සාර්ථක වෙන්නට බෙහෙවින් ඉඩ තිබුණි. එසේම අප්‍රේල් 15 වැනිදා ජනරාල් කොස්ටා ජෝජීව් (Kosta Georgiev) සහ ඔහුගේ උපදේශකයෙක්ව මරා දැමුණි.

අනතුරුව දිග හැරුණේ බල්ගේරියාවේ මේ වසර වල දී දකින්නට ලැබෙන ප්‍රවණ්ඩත්වයේ ඉතාමත් ශෝචනීය සිද්ධීන් වූහ. අප්‍රේල් 17 වැනිදා, සොෆියා හි සාන්තුවරයන් හත් දෙනාගේ දේවස්ථානයේ දී පැවත්වෙන ජෝජීව්ගේ

⁶ Quoted in Henri de Chambon, *La République d'Estonie* (Paris: Editions de la Revue Parlementaire, 1936).
⁷ Joseph Berger, *Shipwreck of a Generation: The Memoirs of Joseph Berger* (London: Harvill Press, 1971).

අවමංගලයේ දී බිහිසුණු බෝම්බයක් පුපුරා යෑම නිසා එහි ගෝලාකාර මුදුන ඇතුළත කඩා වැටිණි. මිය ගියවුන් 140 දෙනා අතර ජනරාල්වරු 14 ක් ද, අණදෙන නිලධාරීන් 16 ක් ද, පාර්ලිමේන්තු නියෝජිතයන් 3 දෙනෙක් ද වූහ. වික්ටර් සර්ගේ (Viktor Serge) ට අනුව ප්‍රහාරය සංවිධානය කරන ලද්දේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ හමුදා අංශයයි. ප්‍රහාරයේ අපරාධකරුවන් හැටියට සැලකෙන ලද කොස්ටා යැන්කොව් (Kosta Yankov) සහ ඉවාන් මින්කොව් (Ivan Minkov) නම් සංවිධානයේ නායකයන් දෙදෙනාට, අත් අඩංගුවෙන් පැන යන්නට තැත් කරද්දී ඇති වූ තුවක්කු සටනේ දී, වෙඩි තබන ලදී.

දැඩි පළිගැනීම් යුක්ති සහගත කිරීම සඳහා මේ ත්‍රස්තවාදී ක්‍රියාව ප්‍රයෝජනයට ගැනෙන ලදී. කොමියුනිස්ට්වාදීන් 3,000 ක් අත් අඩංගුවට ගෙන 3 දෙනෙක් මහජනතාව ඉදිරියේ එල්ලා මරා දමන ලදී. කොමින්ටර්න් හි සමහර සාමාජිකයන් පසුව කියා සිටියේ බල්ගේරියානු කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ ප්‍රධානියා වූ, විසෙනා සිට රහසින් පක්ෂයේ නායකත්වය දැරූ ජෝර්ජී ඩිමිට්‍රොව් (Georgi Dimitrov) මේ ක්‍රියාවට වගකිව යුක්තා කියාය. 1948 දෙසැම්බර් හි දී බල්ගේරියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ පස්වැනි කොංග්‍රසයේ දී ඩිමිට්‍රොව් විසින් තමන් වෙනුවෙන් සහ හමුදා සංවිධානය වෙනුවෙන් ද එහි වගකීම බාරගත්තේය. අනෙකුත් මූලාශ්‍ර වලට අනුව, දේවස්ථානය ඩයිනමයිට් වලින් සුනුවිසුණු කරන ලද්දේ මෙයර් ට්‍රිලිස්සර් (Meir Trilisser), එනම් 1927 දී ඉටු කළ සේවා සඳහා රතු කොඩියේ සම්මාන ලාභී (Order of the Red Flag) සහ පසු කාලයක දී GPU හි උප ප්‍රධානියා වූ ද, වෙකා හි විදේශීය අංශයේ ප්‍රධානියා ද වූවා විසින් යැයි කියැවේ.⁸ ට්‍රිලිස්සර්, 1930 ගණන් වල දී NKVD විසින් කොමින්ටර්න් හි ස්ථීර කාලීන පාලනය බාරගත් පසුව සිටි ලේකම්වරු දහ දෙනාගෙන් එක් අයෙකි.

මේ යුරෝපයේ සිදු වූ අසාර්ථක සිද්ධි මාලාවෙන් පසුව ස්ටාලින්ගේ පෙළඹවීම අනුව කොමින්ටර්න් චීනය වෙත හැරුණි. අභ්‍යන්තර යුද්ධ සහ සමාජ ගැටුම් වලින් දෙකඩ වී ආරාජික තත්වයකට පත් ව සිටි, නමුත් ඒ අවස්ථාවේ දී ම දැවැන්ත ජාතිකවාදී රුලුක් අත්දකිමින් සිටි චීනය “අධිරාජ්‍ය-විරෝධී විප්ලවයක්” සඳහා සුදානම්ව සිටින ලෙසක් පෙනිණ. 1921 අප්‍රේල් හි දී පිහිටුවන ලද ‘නැගෙනහිර ශ්‍රමිකයන්ගේ කොමියුනිස්ට් විශ්වවිද්‍යාලය’ තුළ සිටි චීන සිසු සිසුවියන්ව, 1925 සිසිරයේ දී නව සන් යටි-සෙන් විශ්වවිද්‍යාලයට (Sun Yat-sen University) නැවත ප්‍රතිසංවිධානය කර තිබීම කාලයේ එක සලකුණක් වූයේය.

සෝවියට් ආණ්ඩුවේ සහ කොමින්ටර්න් හි නායකයන් වෙතින් නිසි අභාසය ලත්, ඒ වන විට මාඕ සේතුං නායකත්වයේ නොසිටි චීන කොමියුනිස්ට් පක්ෂය, 1925-26 දී, තරුණ වැන්ග් කායි-ශෙක් (Chiang Kai-shek) විසින් නායකත්වය දුන් ජාතිකවාදී පක්ෂය, එනම් ක්වොමින්ග්ටෑන්ග් (Kuomintang) සමඟ සමීප සන්ධානයක් සඳහා තල්ලු කරනු ලැබීය. කොමියුනිස්ට් පක්ෂය තෝරා ගත් උපාය මාර්ගය වූයේ විප්ලවයක් හොරෙන් ඇතුල් කිරීම සඳහා ට්‍රෝප්ස් අශ්වයෙක් යොදා ගන්නා සේ, සියළු බලාපොරොත්තු ක්වොමින්ග්ටෑන්ග් මත රැඳවීමයි. කොමින්ටර්න් නියෝජිත, මිකායෙල් බොරොඩින් (Mikhail Borodin) ක්වොමින්ග්ටෑන්ග් වෙත උපදේශකවරයෙක් ලෙසට පැමිණියේය. 1925 දී, සෝවියට් යුනියනය හා හවුලේ කටයුතු කිරීම ප්‍රිය කළ ජාතිකවාදී පක්ෂයේ වාමාංශික පැත්ත පක්ෂයේ පාලනය ඔවුන් අතට ගත්හ. එවිට කොමියුනිස්ට්වාදීන් ඔවුන්ගේ ප්‍රොපගැන්ඩා කටයුතු වැඩි කළහ. ඔවුන් සමාජ වියවුල් දිරිමත් කළහ. ක්වොමින්ග්ටෑන්ග් හි දෙවන කොංග්‍රසයේ පාලනය අල්ලා ගන්නා තෙක් ඔවුන්ගේ බලපෑම් වැඩි කළහ. ඒත් වැඩි කල් නොයා වැන්ග් කායි-ශෙක් වෙතින් එන බාධාවකට ඔවුන්ට මුහුණ දෙන්නට සිද්ධ වුණි. වැන්ග් කොමියුනිස්ට් බලපෑම් වැඩි වැඩියෙන් පැතිර යන ආකාරය ගැන සිත් කරදර ඇති කරගෙන සිටියේය. ඔහුව පැත්තකට දමන්නට කොමියුනිස්ට්වාදීන් උත්සාහ කරන බව ගැන, නිවැරදිව, ඔහු බිය වූයේය. මූලිකත්වය තම අතට ගනිමින් 1926 මාර්තු 12 වැනිදා ඔහු මාෂල් නීතිය ප්‍රකාශ කළේය. ක්වොමින්ග්ටෑන්ග් සිටි සියළුම කොමියුනිස්ට්වාදීන් සහ සෝවියට් හමුදා උපදේශකයන්ව ඔහු අත් අඩංගුවට ගත්තේය. සෝවියට් හමුදා උපදේශකයන්ව දින කිහිපයකට පසුව මුදා හැරිණ. එයින් පක්ෂයේ වාමාංශික පැත්තේ නායකයා ව නිහඬ කරවන ලදී. එසේම පක්ෂය තුළ සිටින කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ වරප්‍රසාද සහ කටයුතු සීමා කරන අරමුණෙන් ලක්ෂණ අටකින් යුතු සැලසුමක් ද පනවන ලදී. ඒ අනුව වැන්ග් ජාතිකවාදී හමුදාවේ අවිවාදිත නායකයා බවට පත්විය. බොරොඩින් අලුත් තත්වය පිළිගත්තේය.

සෝවියට්වාදීන් වෙතින් ලැබුණ සෑහෙන තරමක හමුදා සහායෙන් යුතුව 1926 ජූලි 7 වැනිදා වැන්ග් කායි-ශෙක්, රටේ උතුරු පැත්තේ ජාතිකවාදී ප්‍රහාරයක් දියත් කළේය. එය ඒ වෙද්දී පැවතියේ රණශූර බලවතුන්ගේ පාලනය යටතේය. ජූලි 29 වැනිදා ඔහු කැන්ටන් (Canton) හි මාෂල් නීතිය පැනවීය. හුනාන් (Hunan) සහ හුබෙයි

⁸ Viktor Serge, *Memoirs of a Revolutionary, 1901-1941*, trans. Peter Sedgewick (New York: Oxford University Press, 1967); Arkadi Vaksberg, *Hôtel Lux* (Paris: Fayard, 1993).

(Hubei) යන පිටිසරබද පෙදෙස් කෘෂිකාර්මික විප්ලවයකට පිවිස සිටියහ. එහි ගාමක බලය කොමියුනිස්ට්වාදීන් සහ ජාතිකවාදීන් අතර සන්ධානය ප්‍රශ්න කරන ලද්දක් වූයේය. මහා කාර්මික ප්‍රධාන නගරයක් වූ ඡන්හයි වෙතට හමුදාව එද්දී එහි වෘත්තීය සමිති විසින් මහා වැඩ වර්ජනයක් ඇරඹූහ. ඡු එන්ලායි (Zhou Enlai) ඇතුළු කොමියුනිස්ට්වාදීන් කැරැල්ලක් කැඳවා සිටියහ. ඔවුන් බලාපොරොත්තු වූයේ හමුදාව වහාම නගරයට ඇතුළු වේ යැයි කියායි. ඒත් එවැන්නක් සිදු නොවීය. 1927 පෙබරවාරි 22-24 උද්ඝෝෂණය අසාර්ථක විය. ජනරාල් ලී බාමිඡෑන්ග් (Li Baozhang) වැඩ වර්ජකයන්ට දරුණු ආකාරයෙන් දඬුවම් කළේය.

මාර්තු 21 වැනිදා අලුත්, ඊටත් වඩා විශාල මහා වැඩ වර්ජනයක් සිද්ධ විය. ඒ උද්ඝෝෂණයෙන් බලයේ සිටි අධිකාරීන් ඉවත් කෙරුණි. ජාතිකවාදී හමුදාවේ එක අංශයක, එහි නියැළීම සඳහා හඬස්සවන ලද ජනරාල්වරයෙක් ද සමඟින් ඡන්හයි වෙත ඇතුළු වී ඉක්මණින්ම වැන්ග් කායි-ශෙක් සමඟ එකතු වෙන ලදී. පාලනය සියතට ගන්නට වැන්ග් දැඩි සේ තීරණාත්මකව සිටියේය. වැන්ග් සහ ඔහුගේ හමුදාවේ ප්‍රතිපත්තිවල තිබූ “අධිරාජ්‍යවාදී-විරෝධී” පැතිකඩ නිසා රැවටීමට ලක්ව සිටි ස්ටාලින් විසින් ක්වොමින්ග්ටෑන්ග් සමඟ සාමය පවත්වා ගන්න යැයි ද ඔවුන් හා පෙනී සිටින්න යැයි ද කියා ආඥාවක් දී තිබීමෙන් වැන්ග් ගේ කාර්යය පහසු විය. ඡන්හයි වල ගෙන ගිය ක්‍රමවේදය වැන්ග් විසින් 1927 අප්‍රේල් 12 වැනිදා කැන්ටන් හි නැවත එලෙසින්ම සිදු කළේ කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට හඹා ගොස් ඔවුන්ට ගුටි බැට දෙන්නට යැයි නියම කරමිනි.

ස්ටාලින් ගෙන සිටි තීරණය ඉතාමත් නුසුදුසු මොහොතේ දී වෙනස් කරන ලදී. අගෝස්තු මාසයේ දී ඔහුගේ එදිරිවාදී විවේචකයන් ඉදිරියේ හැල්ලු වීමෙන් වැළකෙන්නට ඔහු යවන විශේෂ නියෝජිතයන් විසාරියන් ලොමිනඩිසි (Vissarion Lominadze) සහ හයින්ස් නිවීමන් (Heinz Neumann) දෙදෙනාගේ කාර්යය වූයේ, ක්වොමින්ග්ටෑන්ග් සමඟ සන්ධානය කඩා දැමීමෙන් පසුව කැරලිකාර පෙරමුණ නැවත දියත් කිරීමයි.⁹ ඔහුගේ නියෝජිතයන් දෙදෙනා විසින් මෙහෙයවන ලද “සිසිරයේ අස්වනු කැරැල්ල” අසාර්ථක වූවත්, ඔවුන් කැන්ටන් හි විප්ලවයක් ඇති කරන්නට දිගටම වෑයම් කරමින් සිටියහ. බොරිස් සුවාරින් (Boris Suvarin) දැක්වූ අන්දමින් පහළොස්වැනි බොල්ෂෙවික් පක්ෂ කොංග්‍රසය සඳහා “ජයග්‍රහණයේ ප්‍රචාරකී ඔවුන්ගේ ප්‍රධානියා වෙත ගෙනෙන්නට” වෑයම් කළහ. මේ පරිසිද්ධිය පෙන්වන්නේ ඔවුන්ට සහාය දක්වන අයගේ ජීවිත පවා ඇතුළුව, මනුෂ්‍ය ජීවිතය ගැන බොල්ෂෙවික්වාදීන් තුළ පැවති පිළිකුල කොතරම්දැයි කියායි. වසර කිහිපයකට පෙර බල්ගේරියාවේ නුස්තවාදී කටයුතු වල දී ජීවිත අහිමිය ගැන නොසැලකිලිමත් ලෙසින් ක්‍රියා කරන ලද අන්දමින්ම සිදුවෙන කැන්ටන් සාමූහික වාසස්ථානයේ කටයුතු තේරුමක් නැති වූ බව තහවුරු කරයි.

කැන්ටන් හි දී භාර පන්සිය දහසක් කැරලිකරුවන් හමුදාව සමඟ පැය හතළිස් අටක ගැටුමක නියැළුණහ. එක් කැරලිකරුවෙකුට පහක් හෝ හයක් බැගින් හමුදාවේ අය වැඩියෙන් සිටියහ. සාමූහික වාසස්ථානයේ කිසිත් සුදානමක් හරි හැටියකට සිදු වූ බවක් දකින්නට නොමැති විය; අවශ්‍ය පමණට අවි නොතිබුණි. එසේම එහි පැවතියේ කැන්ටනීසියානු ශ්‍රමිකයන් විසින් කැමති වූ ප්‍රතිපත්ති නොවේ. 1927 දෙසැම්බර් 10 වැනිදා රාත්‍රියේ දී සාමාන්‍යයෙන් රතු මුරකරුවන්ගේ පාවිච්චිය සඳහා වූ රැස්වීම් ශාලා වල කොමියුනිස්ට් හට හමුදාව අල්ලා ගත්හ. හැම්බර්ග් හි දී මෙන්, හදිසි ප්‍රහාරයෙන් කැරලිකරුවන් මුලින් වාසි ලැබූහ. නමුත් ඒ වාසිය ඉතා ඉක්මණින් අහිමි විය. “සෝවියට් ජනරජයක්” යන නිවේදනය දෙසැම්බර් 12 වැනිදා උදෑසන ප්‍රකාශ වෙද්දී පරිස්ථානීය ජනගහනයෙන් කිසිදු ප්‍රතිචාරයක් හට ගත්තේ නැත. ජාතිකවාදී බලකායන් එදින සන්ධානාවේ දී ප්‍රතිප්‍රහාර එල්ල කළහ. ඊ ළඟ දිනයේ දී පොලිස් මූලස්ථානය උඩින් ලෙළ දෙන ලද රතු කොඩිය ජයග්‍රාහික බලකාය විසින් ඉවත් කරන ලදී. පළිගැනීම් ඉතා මිලේවිෂ් ලෙසින් සිද්ධ වූයේය. දහස් ගණනක් මිය ගියහ.

මේ අත්දැකීමෙන් කොමින්ටර්න් විසින් පාඩම් උගත යුතු වූවත්, එය මතුවීමට යටත් පැවතුනා වූ ප්‍රශ්න හදාරන තත්වයක නොසිටියේය. නැවත වතාවක් සියළු ඉලක්ක සඳහා ප්‍රවණ්ඩත්වය යොදා ගැනීම සාධාරණීය කරන ලද්දේය. කොමියුනිස්ට් කාඩර් අතර සිවිල් යුද්ධයේ සංස්කෘතිය කොරතම් තදින් මුල් බැස ගෙන තිබුණාදැයි කියා එයින් පැහැදිලිව පෙනුණි. 1931 දී කොමින්ටර්න් විසින් ප්‍රකාශිත “අවිගත් නැඟිටීම” (*The Armed Uprising*) ඉතා ඉක්මණින් භාෂා කිහිපයකට පරිවර්තනය කෙරුණි. ඉතා පැහැදිලිව දක්වන නිගමන සහිතව එයින් පහත බියකුරු ස්වයං විවේචනය ඉදිරිපත් කරයි: “අපි ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්ව ඉවත් කරන්න තිබුණේ මීට වඩා ප්‍රවේසමින්. කැන්ටන් ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන් අත පැවති සමස්ත කාලයේ දී ම, **අපි මැරුවේ 100 ක පිරිසක් පමණකි.** ප්‍රතිගාමීන්ට එරෙහි

⁹ Margaret Buber-Neumann, *La révolution mondiale* (Paris: Casterman, 1971), chap. 17, “La soulèvement de Canton.”

සටන් කළ නිසා සිරකරුවන්ව මැරුවේ කොමිසම ඉදිරියේ සාමාන්‍ය නඩු විභාගයක් පැවැත්වීමෙන් පසුවයි. විප්ලවයක් මැද සිද්ධ වෙත ප්‍රහාරයක දී, මේ පිළිවෙත ලිහිල් බැවින් ඉතාමත් වැඩියි.”¹⁰ මේ පාඩම සදා මතකයේ ත

මේ අසාර්ථකත්වයෙන් පසුව කොමියුනිස්ට්වාදීන් ටවුන් වලින් පිටවී ගොස් ඇත පිටිසරබද දී නැවත කණ්ඩායම් ගැසුණි. 1931 න් පසුව ඔවුන් හුනාන් සහ කියන්ග්සි (Kiangsi) හි රතු හමුදාව විසින් ආරක්ෂා කරන නිදහස් කලාප පිහිටුවන ලදී. ඉතාමත් මුල් කාලයක දී සිටම චීනයේ කොමියුනිස්ට්වාදීන් අතර විප්ලවය යනු ප්‍රධාන වශයෙන් හමුදාමය කටයුත්තක් යන අදහස මුල්බැස ගන්නා ලද්දේ මෙයාකාරයෙනි. මේ විශ්වාසය හමුදාවේ දේශපාලන භූමිකාව ආයතනිකගත කරන ලද්දේය. එයින් ස්වභාවිකවම පැන නැඟුණේ, මාඕ විසින් ඉදිරිපත් කළ සුප්‍රසිද්ධ සමීකරණය වූ “බලය එන්නේ තුවක්කුවේ බැරල් එකෙන්,” වැනි මතයයි. පසුව දිග හැරුණ සියල්ල උවමනාවටත් වැඩියෙන් පැහැදිලිව දක්වන්නේ, බලය අල්ලා ගන්නේ සහ එය පවත්වා ගන්නේ කෙසේද කියා දැක්වීම කොමියුනිස්ට් දැක්මේ සැබෑ සාරය කියයි.

චීනයේ අසාර්ථකත්වය සහ 1920 ගණන් වල දී යුරෝපයේ දී සිද්ධ වූ අසාර්ථකත්වයන් හමුවේ වුවද, කොමිනිටර්න් තරයේ විශ්වාස කළේ ඔවුන් නිවැරදි මාර්ගයේ යන බවයි. සියළු කොමියුනිස්ට් පක්ෂ, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ජනරජය වල නීත්‍යානුකූලව පිහිටුවාගත් ඒවාද ඇතුළුව, ඉදි හිටක මහජනයා ඉදිරියේ දකින්නට ලැබෙන රහස් හමුදා අංශයක් තිබුණි. වැඩියෙන්ම අනුගමනය කළ ආකෘතිය වූයේ ජර්මනියේ KPD විසින් පවත්වා ගන්නා ලද්දයි. එහි පාලනය සෝවියට් හමුදා කාඩර් අතින් සිද්ධ වූ අතර විශාල හමුදා යාන්ත්‍රණයකින් යුතු විය. ඔවුන්ගේ කාර්යය වූයේ එදිරිවාදීන් තුරන් කිරීමයි. විශේෂයෙන්ම දක්ෂිණාංශ පැතිවලට අයිති වූවන් සහ පක්ෂයට රිංගා ගත් තොරතුරු සපයන අයව. එසේම භාර පන්දහස් ගණනක සාමාජිකයන් සිටි සුප්‍රසිද්ධ රතු පෙරමුණට ස්තූති වෙන්නට එය පුළුල් ලෙසකින් නීත්‍යානුකූල නොවන යුද බල ඇණියක් ලෙසින් කටයුතු කරන භූමිකාවේ ද නියැලෙන ලදී. වයිමා ජනරජයේ දේශපාලන ප්‍රවණ්ඩත්වය අමුත්තක් නොවීය. ඒත් කොමියුනිස්ට්වාදීන් ඔවුන්ගේ අවධානය අලුතින් හැඳු නාටිසි පක්ෂය වැනි දක්ෂිණාංශ අන්තවාදී ව්‍යාපාර වෙත පමණක් යොමු නොකළහ. “සමාජ්‍යෝගීන්” සහ “සමාජගැමිස්ට්වාදීන්” යැයි ඔවුන් හඳුන්වන ලද පුද්ගලයන් විසින් පැවැත්වූ සමාජවාදී රැස්වීම් ද කඩා දමන්නට ඔවුන් කටයුතු කළහ.¹¹ එසේම පොලීසියට පහර දෙන්නට ද ඔවුන් පසුබට වූයේ නැත. පොලීසිය ඔවුන් සැලකුවේ ප්‍රතිගාමී නැත්නම් සමහර විට ගැමිස්ට්වාදී රජයක නියෝජිතවරු ලෙසටයි. 1933 සිද්ධීන් සහ අනතුරුව දිග හැරෙන දේවල් පෙන්වුම් කරන්නේ සැබෑ ගැමිස්ට්වාදී හතරු වූයේ ජාතික සමාජවාදී පක්ෂය (National Socialist Party) කියයි. නාටිසිට එරෙහිව, “බුර්ජුවාසි ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය” ආරක්ෂා කිරීම සඳහා කටයුතු කළ අනෙකුත් සමාජවාදී පක්ෂ සමඟ සන්ධානයක් හැදීම වඩා සුදුසු ක්‍රියාපටිපාටිය වූවා යැයි කිව හැකියි. නමුත් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ගැන අදහස කොමියුනිස්ට්වාදීන් සම්පූර්ණයෙන්ම ප්‍රතික්ෂේප කළහ.

දේශපාලන වාතාවරණය සංසුන්ව පැවති ප්‍රංශයේ, ප්‍රංශ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයට (PCF) ඔවුන්ගේම අවිගත් අංශයක් තිබිණ. පක්ෂ ලේකම්වරයෙක් වූ ද, යුද්ධය කාලයේ දී කැප්ටන් තනතුරක සේවය කළ නිසා හමුදා අත්දැකීම් තිබුණු ඇල්බර්ට් ට්‍රින්ට්ට් (Albert Treint) එහි ප්‍රධානියා විය. 1924 ජනවාරි 11 වැනිදා ආරාජිකවාදී කණ්ඩායමක් කෑ ගසමින් කොමියුනිස්ට් රැස්වීමකට විරෝධය පාද්දී ඔවුන්ගේ ප්‍රථම මහජන දර්ශනය දිග හැරිණ: ට්‍රින්ට්ට් විසින් අණ නිකුත් කළේය, එවිට රිවොල්වර් අතැති පිරිමි දස දෙනෙක් නැගිට ආරාජිකවාදීන් වෙත මුහුණට මුහුණ ලා වෙඩි තැබූහ. එතන දී ම දෙදෙනෙක් මිය ගිය අතර කිහිප දෙනෙකු තුවාල ලැබූහ. සාක්ෂි නොමැති වූ නිසා ඒ ඝාතකයන් කිසිවෙක් කිසිම දිනෙක නඩු මඟට ගෙන ගියේ නැත. වසරකට පසුව, 1925 අප්‍රේල් 25 වැනිදා, නගර සභා මැතිවරණ වලට සහිත කිහිපයකට පෙර, දේශප්‍රේමී තරුණ කණ්ඩායම නැමති දක්ෂිණාංශ සංවිධානයේ පැරිසියේ රූ ඩැම්රෙමොන්ට්ට් (rue Damrémont) හි පැවති මැතිවරණ කොට්ඨාශ රැස්වීමක දී PCF ආරක්ෂක සේවා තවත් ප්‍රවණ්ඩ සිද්ධියක පැටළුනහ. සටන්කාමීන් කිහිප දෙනෙක් අත අවි තිබුණ අතර ඒ අවි යොදා ගැනීමට ඔවුන් පසුබට නොවූහ. දේශප්‍රේමී තරුණ කණ්ඩායමේ නිදෙනෙක්ව ක්ෂණයෙන් මරා දැමිණ. තවත් අයෙක් දින කිහිපයකට පසුව මිය ගියේය. දේශප්‍රේමී තරුණ කණ්ඩායමේ නායකයා වූ ජෝන් ටේට්ටින්ගර් (Jean Taittinger) අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී. පොලීසිය විසින් කොමියුනිස්ට්වාදී සටන්කාමීන්ගේ නිවාස කිහිපයක් ද හදිසි සෝදිසි වලට භාජනය කළහ.

කෙසේ නමුදු, පක්ෂය එයාකාරයෙන්ම කටයුතු කරගෙන ගියහ. සම්පූර්ණ පාර්ලිමේන්තු මුක්තිය ලබා සිටි, සහ අලුතින් පාර්ලිමේන්තු නියෝජිතයෙක් ලෙසින් පත්ව සිටි, ජාක් ඩුක්ලොස් (Jacques Duclos) වෙතට 1926 දී

¹⁰ Chao-luy, *La Commune de Canton* (Moscow: Politizdat, 1929).
¹¹ On this see Valtin, *Sans patrie* (heavily abridged by Babel in 1996), esp. chap. 17.

ෆැෂිස්ට්-විරෝධී ආරක්ෂක කණ්ඩායමක් බාර කරන ලදී. එහි පළමු ලෝක යුද්ධයේ හිටපු සොල්දාදුවන් සහ කොමියුනිස්ට් තරුණ කණ්ඩායම් වෙතින් බඳවා ගන්නා ලද තරුණ ෆැෂිස්ට්-විරෝධී මුරකරුවන්ද සිටියහ. ජර්මන් රතු පෙරමුණට සම්පාකාරයෙන් නිමවන ලද මේ පැරමිලිටරි හමුදා කණ්ඩායම් 1926 නොවැම්බර් 11 වැනිදා නිල ඇඳුම් වලින් සැරසී පාගමන් පැවැත්වූහ. ඒ අවස්ථාවේ දී හමුදා-විරෝධී ප්‍රොපගැන්ඩා බාරව සිටි ඩුක්ලොස්, සිවිල් යුද්ධයේ කලාව කියා දෙන, ඓතිහාසික විදී සටන් විස්තර හා විශ්ලේෂණය යනාදිය අඩංගු “රතු සටන්” (*Le combatant rouge*) නමින් විචාරයක් ප්‍රකාශනය කරමින් සිටියේය.

1920 සිට විවිධාකාර කැරලි ගැන විස්තර කරන “අවිගන් නැඟිටීම” 1934 මුල දී ප්‍රංශය තුළ නැවත ප්‍රකාශනය විය.¹² 1934 සිසිරයේ ප්‍රංශ ජනප්‍රිය පෙරමුණ (*French Popular Front*) මුහුණ දුන් අවසානාවන්ත දේශපාලන තත්වයන් නිසා පොතේ ජනප්‍රියත්වය අඩුවී ගියේය. ඒත් ඒ පහළ බැසීම කොමියුනිස්ට් භාවිතයේ ප්‍රවණ්ඩත්වය යන ප්‍රධාන භූමිකාවට එතරම් බලපෑමක් කළේ නැත. ප්‍රවණ්ඩත්වය සාධාරණීය කිරීම, පංති ද්වේෂය පැතිරවීමේ දිනපතා නියැළීම, සහ සිවිල් යුද්ධයේ න්‍යාය නැවතත් භාවිතයට ගැනිණ. ඒ 1936 ස්පාඤ්ඤයේ දී ය. කොමිනිටර්න් විසින් එහි යවන ලද ඔවුන්ගේ කාඩර් කිහිප දෙනා කොමියුනිස්ට් මර්දන වලින් තමන්ව කැපී පෙනෙන තත්වයට පත් කරගන්නට සමත් වූහ.

අනාගත අවිගන් නැඟිටීම් සඳහා එකතු වෙන කාඩර් තෝරා ගැනීම සහ පුහුණුව සිද්ධ වූයේ සෝවියට් රහස් සේවා සමඟ සමීප සම්බන්ධයෙන් යුතුවයි. විශේෂයෙන්ම එක සේවා අංශයක් වූ ප්‍රධාන බුද්ධි අංශය (*Glavnoe razvedyvatel'noe upravlenie -GRU*) සමඟයි. ට්‍රොට්ස්කි විසින් රතු හමුදාවේ හතරවැනි බියුරෝව හැටියට නිර්මාණය කරන ලද GRU කිසි විටෙක, තත්වයන් වෙනස් වී එහි කාර්ය භාරය ඉතාමත් කප්පාදුවට ලක් වුවත්, එහි මෙම ඉගැන්වීමේ භූමිකාව අත් හැර දැමුවේ නැත. 1970 ගණන් මුල් කාලයේ දී පවා ප්‍රංශ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ සමහර තරුණ කාඩර් U.S.S.R. හි පුහුණුවට ගියහ. ඔවුන් වෙඩි තබන්නට, විවිධ අවි ආයුධ කැලී කැලී වලට ගලවා නැවත නිසි ලෙස හදන්නට, බෝම්බ සහ රේඩියෝ ට්‍රාන්ස්මිටර් හදන්නට, සහ කඩාකප්පල්කාරී තාක්ෂණයන් භාවිතය ඉගෙන ගත්තේ ආරක්ෂක හමුදා පුහුණු කරන්නට යොදවා ගත් විශේෂ සෝවියට් හට කණ්ඩායම් වූ ස්පෙට්ස්නැස් (*Spetsnaz*) වෙතිනි. අවශ්‍ය විටෙක දී මිතුරු පක්ෂ වෙතට යැවිය හැකි හමුදා උපදේශකවරු කිහිප දෙනෙක් ද GRU හි සිටියහ. 1923 හැම්බර්ග් කැරලිල සඳහා KPD හි හමුදා යාන්ත්‍රණය වෙත යවන ලද ඔස්ට්‍රෝ-හංගේරියානු මැන්ෆ්‍රෙඩ් ස්ටර්න් (*Manfred Stern*), නැමැත්තා ස්පාඤ්ඤයේ ජාත්‍යන්තර හමුදා අතර “ජනරාල් ක්ලෙබර්” (*General Kleber*) නමින් සුප්‍රසිද්ධ වෙන්නට පෙර ඔහුව චීනයට සහ මැන්චූරියාවට යවන ලද්දේය.

මෙවැනි බොහෝ පාතාල හමුදා සංවිධාන මෙහෙයවන ලද්දේ අප්‍රසන්න පුද්ගලයන් විසිනි. ඒවායේ සාමාජිකයන් බොහෝ විට පලාතේ මං පහරන අයයි. ඔවුන්ගේම කියන කණ්ඩායම් විටින් විට හදාගන්නා ලද්දවුන්ය. මේ ගැන වැඩියෙන්ම කැපී පෙනෙන උදාහරණයක් ලැබෙන්නේ 1920 ගණන් දෙවන බාගයේ දී චීන කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ වූ “රතු මුරකරුවන්” නැත්නම් “රතු ස්ක්වොඩර්න්” වලිනි. ඔවුන් ක්‍රියාකාරී වූයේ ෂැන්හයි නගරයේය. එවක දී එම නගරය පක්ෂ මෙහෙයුම් සඳහා ප්‍රධාන මූලස්ථානය විය. ෂැන්හයි මාගියා පවුල් දෙකෙන් වඩාත්ම බලවත් වූ රහසිගත ‘කොළ පටියේ සමාජය’ (*Green Band society*) සමඟ කටයුතු කරන ලද මදාවියෙක් වූ ගු ෂුන්ෂැන්ග් (*Gu Shunzhang*) ප්‍රධානව ඔවුන් දිනපතා ගැටුම් ඇති කරගත්තේ ජාතිකවාදී එදිරිවාදීන් සමඟයි. විශේෂයෙන්ම ෆැෂිස්ට් අනුකරණයෙන් යුතුව සිටි ‘නිල් කමිස’ අය සමඟයි. භීෂණයට භීෂණය යොදවමින් මේ එදිරිවාදීන් දෙදෙනා ගැටුම් ගණනාවක නියැලෙන ලදී. සැඟවී සිට පහර දීම් දිනපතා සිද්ධ වූවකි. එසේම පළිගැනීම සඳහා මරා දැමීම ද සාමාන්‍යයක් විය. මේ සියළු කටයුතු සඳහා ෂැන්හයි සිටි සෝවියට් තානාපතිගේ සම්පූර්ණ සහයෝගය ලැබුණි. ඔහුට වී. ගොර්බට්සුක් (*Gorbatyuk*) වැනි ඔහුගේම වූ හමුදා විශේෂඥයන් සිටියහ. එසේම කැමති ලෙසින් යොදාගත හැකි ශ්‍රම බලකායක් ඔහුට තිබුණි.

1928 දී පොලීසිය විසින් නිදහස් කරන ලද සැකකරුවන් දෙදෙනෙක්ව ගු ෂුන්ෂැන්ග්ගේ මිනිසුන් විසින් තුරන් කරන ලදහ: නිදාගෙන සිටිය දී හි ජියාෂින්ග් (*He Jiaying*) සහ හි ජිහුවා (*He Jihua*) ගේ සිරුරු වෙඩි උණ්ඩ වලින් පිරී ගියහ. තුවක්කු හඬ පිටතට ඇසීම වසන් කරනු පිණිස එළියේ සිටි අනෙක් කුමන්ත්‍රණකරුවන් ගිනිකෙළි පත්තු කරන ලදී. පක්ෂය ඇතුළත හටගත් මතවාදී වෙනස්කම් නිරවුල් කරගැනීම සඳහා එයාකාරයෙන්ම වූ නොවරදින ක්‍රමවේද යොදා ගැනුණි. සමහර විටෙක සරල චෝදනාවක් ප්‍රමාණවත් සාක්ෂි හැටියට සැලකිණ. 1931 ජනවාරි 17

¹² In the book the Tallinn insurrection was analyzed by General Josif Unshlikht, the Hamburg uprisings by Hans Kippenberger, the Canton and Shanghai uprisings by General Vasily Blücher and Ho Chi Minh, who also wrote about peasant uprisings. There were also two chapters on military theory by Marshal Tukhachevsky.

වැනිදා, කොමින්ටර්න් නියෝජිතයෙක් වූ පවෙල් මිෆ් (Pavel Mif) විසින් සහ මොස්කව් නියම යටතේ කටයුතු කරන අනෙකුත් නායකයන් විසින් උපායශීලීව පරදවන්නට සමත් වූවා යැයි කෝපාවිෂ්ට වූ හි මෙන්කිෂියෝන්ග් (He Mengxiong) සහ ශ්‍රමිකයන්ගේ පාර්ශවයෙන් එන තවත් පක්ෂ සහෝදරයන් විස්සක් සමඟ ශුන්හයි හි ඔරියෙන්ටල් හෝටලයේ දී මුණ ගැසුණහ. ඔවුන්ගේ සාකච්ඡාව පටන් ගත් විගස ඩයෝවා ටොන්සි (Diaocha Tongzhi) (ක්වොමින්ට්ෂන්ග් හි මධ්‍යම විමර්ශන බියුරෝවේ) අවි රැගත් පොලිස් නිලධාරීන් සහ ඒජන්තවරුන් කාමරයට කඩා වැදී සියල්ලන්වම අත් අඩංගුවට ගත්හ. ජාතිකවාදීන්ට රැස්වීම ගැන නිර්නාමික ඔත්තුවක් ලැබී තිබුණි.

1931 අප්‍රේල් මාසයේ දී ගු ජුන්ෂූන්ග් අනෙක් පැත්තට මාරු වීමෙන් පසුව ඔහු වහාම 'කොළ පටි' සංවිධානයට එකතු විය. ඔහු කළින් දවසක 'නිල් කම්ප' පැත්තට ද මාරු වී සිටියෙකි. ඔහු ක්වොමින්ට්ෂන්ග් වෙතට නතු වූ පසු, කොමියුනිස්ට් කාඩර් පස් දෙනෙකුගෙන් සමන්විත විශේෂ කමිටුවක්—කැන්ග් ෂෙන්ග් (Kang Sheng), ගුවාන් හුයාන් (Guang Huian), පැන් හැනියන් (Pan Hannian), චෙන් යුන් (Chen Yun), සහ කී කින්ග්ෂි (Ke Quingshi) විසින් ශුන්හයි මෙහෙයුම් ඔවුන් අතට බාර ගත්හ. 1934 දී නගරබද CCP හමුදා යාන්ත්‍රණයක් සදහටම කැඩී යන්නට තිබිය දී, නගරයේ අවිගත් කණ්ඩායම් අතර අවසන් නායකයන් දෙදෙනා වූ ඩින් මොකුන් (Ding Mocun) සහ ලී ෂිකුන් (Li Shiqun) ක්වොමින්ට්ෂන්ග් අතට හසු වූහ. ඔවුන් ජපනුන්ට සේවය කරන්නට ගියහ. ඔවුන්ගේ අවසානයන් ශෝචනීය වූහ: ඩින් මොකුන්ව ජාතිකවාදීන් විසින් දේශද්‍රෝහී යැයි 1947 දී වෙඩි තබා මරා දමන ලද අතර ජපන් නිලධාරියෙක් ලී ෂිකුන්ට විෂ පොවන ලදී. කැන්ග් ෂෙන්ග් 1949 සිට ඔහුගේ මරණය සිද්ධ වූ 1975 දක්වා මාමි ගේ රහස් පොලිසියේ ප්‍රධානියාව සිටියේය. එසේ ඔහු කොමියුනිස්ට් රෙජිමය යටතේ චීනයේ ජනතාව ඝාතනය කළ ප්‍රධාන ඝාතකයෙක් විය.¹³

සමහර විට විදේශීය කොමියුනිස්ට්වාදී කණ්ඩායම්වල සාමාජිකයන්ව U.S.S.R. ඇතුළත රහස් පොලිස් මෙහෙයුම් සඳහා යොදා ගැනිණ. කුටෙපොව් පළහිලව්ව (Kutepov affair) මෙවැනි මෙහෙයුමක් යැයි පෙනී යයි. 1924 දී ග්‍රෑන්ඩ් ඩියුක් නිකලස් (Grand Duke Nicholas) විසින් සමස්ත හමුදා යුනියනයේ (ROVS) ප්‍රධානියා වශයෙන් පත්වෙන්නට ජනරාල් ඇලෙක්සැන්ඩර් කුටෙපොව්ව පැරීසියට එන්න කියා තිබුණි. 1928 දී GPU විසින් මේ සංවිධානය කඩා දමන්නට තීරණය කළේය. ජනරාල්වරයා ජනවාරි 26 වැනිදා අතුරුදහන් විය. කටකතා පැතිර යන්නට පටන් ගැනිණ. ඉන් සමහරක් සෝවියට් යුනියනය විසින්ම පටන් ගත් බවට කිසිත් සැකයක් නැත. ස්වාධීන විමර්ශන දෙකකින් පසුව පැහැරගෙන යාමට වගකිව යුත්තන් කවුදැයි පැහැදිලි විය. මුල් විමර්ශනය පැවැත්වූයේ විලැඩ්මිර් බර්ට්සෙව් (Burtsev) විසිනි. ඔහු සමාජවාදී විප්ලවයවාදී සංවිධානයට රිංගා ගත් ඕඩානා (ට්සාර්වාදී රහස් පොලිසියේ) ඒජන්තවරයෙක් වූ එව්නො අසෙව් (Evno Azev) ගේ වෙස්මුණ ගැලව්ව අය හැටියට සුප්‍රසිද්ධ වූ පුද්ගලයායි. අනෙක් විමර්ශනය පැවැත්වූ තැනැත්තා වූයේ 'පැරීසියේ දෝංකාරය' (Echo de Paris) හි පුවත්පත්කලාවේදියෙක් වූ ජොන් ඩිලාජ් (Jean Delage) ය. ජනරාල්ව හුල්ගේට් (Houlgate) වෙත ගෙන ගොස් පෙබරවාරි 19 වැනිදා ල හාවු (Le Havre) බලා පිටත් වූ ස්පාටක් (Spartak) නැමති සෝවියට් නැවට දැමීමා යැයි ඩිලාජ් ඔප්පු කළේය. ජනරාල්ව නැවත කිසි දිනෙක පණ පිටින් දකින්නට නොලැබුණි. 1965 සැප්තැම්බර් 22 වැනිදා සෝවියට් ජනරාල් එන් ෂිමනොව් (Shimanov) විසින් සෝවියට් හමුදාවේ ප්‍රධාන පුවත්පත වූ 'රතු තරුව' (Red Star) තුළින් ඒ මෙහෙයුමේ වගකීම තමන් අත වූවා යැයි කියා සිටියේය. එහි දී ඔහු සිද්ධියේ අපරාධය කරන ලද්දාගේ නම හෙළි කළේය: "සර්ගේ පුසිට්ස්කි (Sergei Puzitsky) මං පහරන්නෙක් වූ සැවින්කොව් අල්ලා ගැනීමට සහාය වූවා පමණක් නොව... ජනරාල් කුටෙපොව් සහ අනිකුත් සුදු මුරකරු ප්‍රධානීන්වත් විශිෂ්ට ලෙසින් අල්ලා ගන්නා මෙහෙයුමේ ද ප්‍රධානියා වූයේය."¹⁴ අද ඒ පැහැරගෙන යෑම හා සම්බන්ධ තොරතුරු ගැන විස්තර දැනගැනීමට ලැබී ඇත. ජනරාල්වරයාගේ විගාමික සංවිධානයට GPU රිංගා ගෙන තිබුණි. 1929 දී අද්මිරාල් කොල්වැක්ගේ සුදු ආණ්ඩුවේ හිටපු ඇමතිවරයෙක් වූ සර්ගේ නිකොලායිව් ට්‍රෙටියකොව් (Nikolaevich Tretyakov) රහස් සෝවියට් පැත්තට මාරු වී, ඉවනොව් අංක UJ\1 යන රහසිගත නාමය යටතේ තොරතුරු සපයමින් සිටියේය. ඔහුගේ සම්බන්ධීකරණ පුද්ගලයා වූ වෙචින්කින් (Vechinkin) වෙත ඔහු යවන ලද විස්තරාත්මක තොරතුරු වලට ස්තූති වෙන්න ජනරාල්වරයාගේ සෑම පියවරක් ගැනම මොස්කව් දැන සිටියේය. පොලිස් නිලධාරීන් මෙන් පෙනී සිටි කොමාන්ඩෝ කණ්ඩායමක් වීදියේ දී කුටෙපොව්ගේ වාහනය අල්ලා ගත්හ. පැරීසියේ නගරබද ගරාජ් එකක කාර්මික ශිල්පියෙක් වූ, සහ ප්‍රංශ ජාතිකයෙක් වූ චාල්ස් හොනෙල් (Charles Honel) නැමත්තා කුටෙපොව්ට තමන් පසුපසින් එන්නට යැයි කියා සිටියේය. හොනෙල්ගේ සහෝදරයා වූ මොරීස් ද මෙහෙයුමට සහාය දුන්නේ ඔහුට සෝවියට් රහස් සේවාව සමඟ සබඳතා පැවති නිසයි. පසුව ඔහු 1936 දී පාර්ලිමේන්තුවේ කොමියුනිස්ට්

¹³ Roger Flight and Rémi Kauffer, *The Chinese Secret Service*, trans. Christine Donougher (London: Headline, 1989).

¹⁴ See *Le contract social*, no. 4 (July-August 1966), 253.

සාමාජිකයෙක් හැටියට තේරී පත් වූයේය. කුට්ටිපොලී ඔවුන් සමඟ කටයුතු කිරීම ප්‍රතික්ෂේප කළේය. එහි දී ඔහුට පිහියෙන් ඇන මරා දමා හොනෙල්ගේ ගරාජයේ බිම් මහලේ මළසිරුර වළ දමන ලදී.¹⁵

කුට්ටිපොලීගේ අනුප්‍රාප්තිකයා, ජනරාල් ඊ. කේ. මිලර් (Miller) ඔහුගේ දෙවැනි අණ දෙන නිලධාරියා හැටියට පත්කරගත්තේ සැබැවින්ම සෝවියට් ඒජන්තවරයෙක් වූ නිකොලායි ස්කොබ්ලින් (Nikolai Skoblin) නැමැත්තා විය. ස්කොබ්ලින්, ඔහුගේ ගායිකාවක් වූ භාර්යාව නාඩියා ප්ලෙවිස්කායා (Nadya Plevistkaya) සමඟ ජනරාල් මිලර් පැහැර ගැනීම සංවිධානය කළේය. 1937 සැප්තැම්බර් 22 වැනිදා මිලර් අතුරුදහන් වූයේය. සැප්තැම්බර් 23 වැනිදා මරියා උලයානොවිනා (Maria Ulyanovna) නමැති සෝවියට් නැව ල භාවු බලා පිටත් විය. ඊට පසුව ජනරාල් ස්කොබ්ලින් ද අතුරුදහන් වූයේය. නැව ගැන තිබී සැකය වැඩි වුණි. ජනරාල් මිලර් නැවේ සිටියේය. ඒත් ප්‍රංශ ආණ්ඩුව නැව නවත්වන්නට කිසිදු පියවරක් නොගත්තේය. මොස්කව් වල දී මිලර්ව ප්‍රශ්න කිරීම් වලට සහ ශාරීරික වධ හිංසාවලට පමුණුවන ලදී.¹⁶

ආඥාදායකත්වය, එදිරිවාදීන්ව අපරාධකරුවන් කරවීම, සහ කොමින්ටර්න් ඇතුළත මර්දනය

මොස්කව් හි පෙළඹවීම මත කොමින්ටර්න් විසින් අවිගත් කණ්ඩායමක් සෑම කොමියුනිස්ට් පක්ෂයක් තුළම ස්ථාපිත කරනු ලැබුවේ විප්ලවයට සූදානම් වීමට සහ පාලන බලයට එරෙහි සිවිල් යුද්ධයට සූදානම් වීමටයි. U.S.S.R. හි යොදා ගැනුණු පොලිස් උපායක්‍රම ඔවුන්ගේ සාමාජිකයන්ට හඳුන්වා දෙන ලදී. 1921 මාර්තු 8 සිට 16 වැනිදා තෙක් පැවති බොල්ෂෙවික් පක්ෂයේ දහ වැනි කොංග්‍රසයේ දී, ක්‍රෝන්ස්ටාඩ් කැරැල්ල සිද්ධ වූ කාලය තුළ දී ම, පක්ෂය සඳහා වූ ආඥාදායක රෙජීමයේ පදනම ඉදිරිපත් කෙරිණ. කොංග්‍රසයට සූදානම් වෙමින් සිටිය දී, විවිධ වේදිකා දහඅටක් පමණ ගැන යෝජනා ඉදිරිපත් කර ඒවා සාකච්ඡා වලට බඳුන් වූහ. රුසියාව විසින් පිහිටුවා ගන්නට අරගල කරන ලද ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ අවසාන හෝඩුවාවන් මේ වාදවිවාදයන් වූහ. මේ භාෂණයේ නිදහස ඇතැයි යන්න පැවතියේ පක්ෂය ඇතුළත පමණකි, එසේම එහි දී ද එය පැවතියේ ඉතාමත් කෙටි කාලයක් පමණි. ලෙනින් විසින් දවස දිග හැරිය යුත්තේ කෙසේදැයි කියා තීරණය කළේය: “අපිට විරුද්ධ පැත්තක් අවශ්‍ය නැහැ, සහෝදරවරුනි; මෙය ඒ මොහොත නොවේ. මෙතැන ඉන්න, එහෙම නැත්නම් රයිෆල් එකක් අරන් ක්‍රෝන්ස්ටාඩ් වල ඉන්න: නමුත් විරුද්ධ පැත්තට එකතු වෙන්න එපා. මේක ගැන මාත් එක්ක තරහ වෙන්න එපා, ඒත් ඒකයි තත්වය. විරුද්ධ පැත්තට තිත තියන්න කාලය පැමිණ ඇත. මගේ මතය, කොංග්‍රසය විසින් විරුද්ධ පැති ඔක්කොටම තිත තියන්න වන්දය ප්‍රකාශ කළ යුතුයි කියායි, ඊට උඩින් කඩතුවක් දැමිය යුතු කියායි, දැනටමත් එය අපිට ඇතිවෙලා තියෙන්නේ.”¹⁷ වචනයේ සාමාන්‍ය අර්ථයෙන් අනුව කණ්ඩායමක් හදන්නේ නැතිව, කිසිවක් ප්‍රකාශනය නොකර, විරුද්ධ පැත්තේ වේදිකා දෙකක් වටා කෙසේ හෝ එක්සත් වූ ජනතාව ඔහුගේ ඉලක්කය වීණ. ඇලෙක්සැන්ඩර් ශ්ලායාපින්කොව් (Aleksandr Shylapinkov), ඇලෙක්සැන්ඩ්‍රා කොලොන්ටායි (Aleksandra Kollontai), සහ යූරි ලුටොවිනොව් (Yuri Lutovinov) යනාදීන් ඇතුළත් ශ්‍රමිකයන්ගේ විරුද්ධ පක්ෂය (Workers’ Opposition) යන්න පළමුවැන්න හැඳින්විණ. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී මධ්‍යමවාදීන් යැයි හැඳින්වූන දෙවැනි කණ්ඩායමේ සාමාජිකයන් අතරට ටිමොෆෙයි සප්‍රොනොව් (Timofei Saprnov) සහ ගැව්‍රිල් මියස්නිකොව් (Gavriil Myasnikov) අයත් වූහ.

ලෙනින් යෝජනා දෙකක් ඉදිරිපත් කරද්දී කොංග්‍රසය නිමා වෙන්නට ළංවී තිබිණ. පළමු යෝජනාව පක්ෂ එකමුතුව ගැන වූ අතර දෙවැන්න “පක්ෂය තුළ පවතින වෘත්තීය සමිති සහ ආරාජිකවාදී ව්‍යපගමනය” ගැනයි, එනම් දෙවැන්න ශ්‍රමිකයන්ගේ විරුද්ධ පක්ෂයට එල්ල කරන ලද පහරක් වූයේය. පළමු යෝජනාවෙන් ඉල්ලා සිටියේ යම් විශේෂ වේදිකාවක් මත එකතු වූ සියළු කණ්ඩායම් වහාම විසුරුවා හැර ඔවුන්ව පක්ෂයෙන් නෙරපා හැරීමයි. මේ යෝජනාව ගැන ප්‍රකාශනය නොවූන වගන්තියක්, 1923 ඔක්තෝබර් දක්වා රහසිගතව තබා ගැනෙන ලද්දෙන්, මධ්‍යම කමිටුවට එය ක්‍රියාත්මක කරන බලය පැවරිණ. ඒ අනුව දැන් ෆීලික්ස් ජර්සින්ස්කි (Feliks Dzerzhinsky) ගේ රහස් පොලීසිය නම මෙහෙයුම් ක්ෂේත්‍රය බාරව සිටියහ: පක්ෂයේ ඇතුළත සිටින ඕනෑම විරුද්ධ කණ්ඩායමක්

¹⁵ Roger Flight and Rémi Kauffer, *Histoire mondiale du renseignement*, vol. 1: 1870-1939 (Paris: Robert Laffont, 1993).
¹⁶ *Un crime soviétique devant la your d’assises de la Seine (5-14 décembre 1938): L’enlèvement du général Miller par le général Sklobline. Le procès de la Plevitzkaïa. Olaidoirie de Me Maurice Ribet* (Paris: Imprimerie du Palais, 1939); Marina Grey, *Le général metro à munuit* (Paris: Plon, 1981); Marina Gorboff, *La Russie fantôme: L’émigration russe de 1920 à 1950* (Paris: L’Age d’Homme, 1995); Pavel Sudoplatov and Anatoly Sudoplatov, *Special Tasks: The Memoirs of an Unwanted Witness, a Soviet Spymaster* (Boston: Little, Brown, 1994).
¹⁷ V. I. Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii* (Complete collected works) (Moscow: Politizdat, 1957), 17: 137-138.

විපරම් වලට භාජනය වූහ, අවශ්‍ය වුවහොත් පක්ෂයෙන් නෙරපා දැමීම දඬුවම විය, එය සැබෑ සටන්කාමීන් සඳහා ලැබෙන දේශපාලන මරණයක් වැන්නකි.

භාෂණයට ඇති නිදහස නවත්වන්නට ඔවුන් ගෙනෙන ලද යෝජනාව පක්ෂ ව්‍යවස්ථා වලට පටහැනි වුවත්, ඒ යෝජනා දෙකම ක්‍රියාත්මක වූහ. පළමුවැන්නට පූර්වදර්ශී ලෙසක් බොහෝ දුරට දක්වන සාධාරණීයකරණයක් රඩෙක් (Radek) විසින් දෙනු ලැබීය: “ඒක අපිට එරෙහිව යොදා ගැනෙන්නට පුළුවන් බව මට විශ්වාසයි, සහ ඒත් මම ඒකට වන්දය දෙනවා...අනතුරුදායක කාල වල දී, මධ්‍යම කමිටුව විසින් අවශ්‍ය යැයි සලකන දැඩි පියවර ගන්න ඕන, ඒවා හොඳම සහෝදරයන්ට එරෙහි වූවත්...සමහර විට මධ්‍යම කමිටුව වුනත් වැරදි කරවී, ඒත් ඒක හොඳයි දැන් අපි මේ මොහොතේ දකින පොදු වියවුල් තත්වයට වඩා.” විශේෂ තත්වයන් කිහිපයක ප්‍රතිඵලය වූ මේ තෝරාගැනීම, බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ වඩාත්ම බලවත් සහජ ආශයයන් සමඟ සම්පූර්ණ ලෙසින් ගැලපෙන ලද්දා වූවත්, සෝවියට් පක්ෂයේ අනාගතය සඳහා, සහ එයාකාරයෙන්ම, කොමිනිටර්න් සඳහා ද වැදගත් වූයේය.

දහ වැනි පක්ෂ කොංග්‍රසය විසින්, “පක්ෂය තුළ එකමුතුව සහ අධිකාරිය තහවුරු කිරීම,” උදෙසා යැයි එහි භූමිකාව නිර්වචනය කරමින් පක්ෂ පාලන කමිටුව (Party Control Committee) ප්‍රතිසංවිධානය කළේය. පක්ෂයේ ක්‍රියාකරුවන් සියල්ලන්ම පිළිබඳව පෞද්ගලික ඩොසියර පවත්වා ගැනීම කොමිසම විසින් එතැන් පටන් ඇරඹිණ. චෝදනා එල්ල කරන හැකි පදනමක් හැටියට, දේශපාලන පොලීසිය වෙත දක්වන හැදියාවේ විස්තර සැපයීමට, විරුද්ධ කණ්ඩායම් වල සහභාගීත්වය, යනාදී වශයෙන් මේ ඩොසියර යොදා ගැනිණ. කොංග්‍රසය අවසන් වූ වහාම ශ්‍රමිකයන්ගේ විරුද්ධ පක්ෂයේ සාමාජිකයන් හිරිහැරයට සහ තර්ජනයට ලක් කිරීම පටන් ගැනිණ. “අයිඩියලොජීමය මට්ටමෙන් අරගලය ගෙන ගියේ නැත, එය ඒ පුද්ගලයන්ව ඔවුන්ගේ තනතුරු වලින් ඉවත් කිරීමේ සරල ප්‍රශ්නයක් පමණක් බවට පත් විය, එක දිස්ත්‍රික්කයකින් තවකෙකට ඔවුන්ව මාරු කරමින්, නැත්නම් සමහර විට පක්ෂයෙන් පවා අයින් කරමින්,” යැයි පසුව ශ්ලායාපින්කොව් පැහැදිලි කළේය.

අලුත් සොයා බැලීම් මාලාවක් අගෝස්තුවේ පටන් ගෙන මාස කිහිපයක් පුරා පැවතිණ. පක්ෂ ක්‍රියාකරුවන්ගෙන් හතරෙන් එකක් ආසන්න සංඛ්‍යාවක් එළියට දමන ලදී. කාලයෙන් කාලයට නැවත ඇතිවෙන ශුද්ධකරණ (*chistka*) පක්ෂ ජීවිතයේ අඛණ්ඩ අංගයක් බවට පත්විය. මේ වක්‍රකාර පිළිවෙත ගැන අයිනෝ කුසින් (Aino Kuusinen) විස්තර කළේ මෙසේය:

ශුද්ධකරණ (*chistka*) රැස්වීම් මෙයාකාරයෙන් වූහ: චෝදනා එල්ල වූ අයගේ නම හඬ ගා කියවන ලද පසුව ඔහුගේ ස්ථාවරය ගන්න යැයි නියම කරන ලදී. ඊ ළඟට ශුද්ධකරණ කමිටුවේ සාමාජිකයන් විසින් ප්‍රශ්න නගන ලදී. සමහරු ඉතා පහසුවෙන් තම කටයුතු පැහැදිලි කරන්නට සමත් වූහ; අනෙක් අය මේ දැඩි විභාගය සඳහා තරමක කාලයක් ගත්හ: කෙසේ වුවත්, පක්ෂයෙන් නෙරපීම තීන්දු කරන හැකි වූයේ පාලන කොමිසමට පමණි. චෝදනා එල්ල වූවා පක්ෂයෙන් නෙරපන්නට සිද්ධ වෙන යමක් කරන ලද්දා වූ වරදකරුවෙක් නොවේ යැයි සොයා ගැනුණොත් වන්දයක් නොමැතිව ක්‍රියාවලිය නිමා විය. ඒත් තත්වය අතික් පැත්ත වූයේ නම්, චෝදනා එල්ල වූවා වෙනුවෙන් මැදිහත් වෙන්නට කිසිවෙක් ඉදිරිපත් වූයේ නැත. සරල ලෙසින් “කවුද විරුද්ධ වෙන්නේ? (Kto protiv?)” යැයි සභාපති විමසීය, ඉතින් කිසිවෙක් විරුද්ධත්වයක් පෙන්වන්නට නිර්භීත නොවූයෙන්, නඩු විභාගය ඒකමතිකව තීරණය වූවා යැයි සැලකිණ.¹⁸

දහවැනි කොංග්‍රසයේ ඵලවිපාක ඉතා ඉක්මණින් දැනෙන්නට විය: 1922 පෙබරවාරි මාසයේ දී, ලෙනින්ගේ නියම වලට පටහැනිව මාධ්‍ය නිදහස වෙනුවෙන් පෙනී සිටියා යැයි ගැවිරිල් මියස්නිකොව් පුරා වසරක අත්හිටුවීමකට මුහුණ දුන්නේය. බොල්ෂෙවික් පක්ෂය තුළින් කිසිදු සහයෝගයක් නොලැබුණ හෙයින්, ශ්‍රමිකයන්ගේ විරුද්ධ පක්ෂය කොමිනිටර්න් වෙත (22 ක් වෙතින් ප්‍රකාශයෙන්) අභියාචනා කළහ. ස්ටාලින්, ජර්සින්ස්කි, සහ සිනොව්ව් එවිට ඇලෙක්සැන්ඩර් ශ්ලායාපින්කොව්, ඇලෙක්සැන්ඩ්‍රා කොලොන්ටායි, සහ ජී. මෙඩ්වෙඩෙව් (Medvedev) නෙරපා හරින්නට යැයි කැඳවා සිටියහ. ඒත් එකළොස්වැනි කොංග්‍රසයෙන් ඒ නෙරපීම ප්‍රතික්ෂේප විය. සෝවියට් බලය වෙත ඉතාමත් වැඩියෙන් නතුව සිටි කොමිනිටර්න් ට ද, වැඩි කලක් නොයද්දී බොල්ෂෙවික් පක්ෂය හා සමාන වූ අභ්‍යන්තර රෙජීමයක් පවත්වාගෙන යන්නට සිද්ධ විණ. මෙය කළින් සඳහන් කළ සිද්ධීන් වල තර්කාන්විත ප්‍රතිඵලයයි, එය ඒ නිසා පුදුම සහගත නොවේ.

තමනට හමුවන ඕනෑම එදිරිවාදී කටයුත්තක් ගැන GPU වෙත දැන්වීම සියළු පක්ෂ සාමාජිකයන් විසින් කළ යුතුය යන පොලිටබියුරෝවේ නිල අභියෝජනාව 1923 දී ජර්සින්ස්කි උද්යාවනය කළේය. ජර්සින්ස්කිගේ යෝජනාව

¹⁸ Aino Kuusinen, *The Rings of Destiny: Inside Soviet Russia from Lenin to Brezhnev*, trans. Paul Stevenson (New York: Morrow, 1974).
289

බොල්ෂෙවික් පක්ෂයේ ඇතුළත නව අර්බුදයක් ඇති කරන ලදී. ඔක්තෝබර් 8 වැනිදා ට්‍රොට්ස්කි විසින් මධ්‍යම කමිටුව වෙත ලිපියක් යැවීය, ඔක්තෝබර් 15 වැනිදා “46 ක් වෙතින් ප්‍රකාශය” එයට අනතුරුව සිද්ධ විය. අනතුරුව ඇතිවෙන විවාදය කේන්ද්‍ර කරගත්තේ රුසියන් පක්ෂයේ “නව මාවත” ගැනයි. එසේම කොමිනිටර්න් හි සියළු අංශ අතර පාලනය අල්ලා ගැනීමට උග්‍ර තරඟයක් හට ගැනිණ.¹⁹

ඒ හා සමගම, 1923 වසර අග දී, සියළු කොමිනිටර්න් අංශ විසින් “බොල්ෂෙවිසකරණ” ක්‍රියාවලියට, එහි දී මොස්කව් වෙත පක්ෂපාතීත්වය නැවත තහවුරු කිරීමේ සහ ඔවුන්ගේ ව්‍යුහයන් තවත් දැඩි කිරීමේ ප්‍රතිසංවිධානය සඳහා භාජනය විය යුතු යැයි නීති නිවේදනයක් කරන ලදී. සෝවියට් රුසියාවේ බලය පරිණාමය සම්බන්ධයෙන් වාද විවාද පැවති පසුබිමක මේ මෙහෙයුම් වලට ප්‍රතිරෝධය දැක්වීම නිසා ජාත්‍යන්තරයේ “ශුද්ධ දූත මෙහෙවරයේ යෙදී සිටිනුවන්” ගේ බලය සෑහෙන ලෙසින් වැඩි වූයේය.

ප්‍රංශ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ නායකයෙක් වූ බොරිස් සුවාරින් (Suvarin=Souvarine) නව දැක්මට එරෙහිව සිටිමින්, කැමතෙව්, සිනොව්ව්, සහ ස්ටාලින් විසින් ඔවුන්ගේ ප්‍රතිවාදියා වූ ට්‍රොට්ස්කිට එරෙහිව යොදා ගත් පහත් උපායමාර්ග හෙළා දැකීය. 1924 ජූනි 12 වැනිදා සෝවියට් යුනියනයේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ දහතුන් වැනි කොංග්‍රසය ඉදිරියට තමන්ව පැහැදිලි කරන්න යැයි කියා ඔහුව කැඳවනු ලැබීය. සම්පූර්ණ පාපෝච්චාරණ බලාපොරොත්තු වූ රැස්වීම් තුළ දැකිය හැකි වූ ආකාරයෙන් රැස්වීම රොස් පරොස් බැවින් ඉක්මණින්ම වැඩි වී ගියේය. “සුවාරින් නඩුව” විභාග කිරීම සඳහා ලිහිලියේ කොමිසමක් පත් කරන ලදී. ඔහුව පක්ෂයෙන් අත්හිටුවන ලදී. අනෙකුත් ප්‍රංශ පක්ෂ නායකයන් විසින් දක්වන ලද ප්‍රතිචාර පැවති තත්වය මනාව පැහැදිලි කරයි. ජූලි 19 වැනිදා නිර්නාමික රචකයෙක් ‘මනුෂ්‍යත්වය’ (L’humanité) සඟරාවට මෙසේ ලිවීය: “සමාජ-ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ඉතිරි වූ ශේෂයන් ශුද්ධ කර දමන විප්ලවීය සටන තවමත් සම්පූර්ණ නොවූ අපේ පක්ෂය [PCF] තුළ, ඒකීය පුද්ගලයන් තවමත් පමණට වඩා විශාල භූමිකාවන් වල යෙදෙති... පහළ මධ්‍යම පංතියේ ඒකීය පුද්ගලවාදය පළමු සහ අවසන් වතාවට විනාශ කර දැමුවාට පසුව පමණයි ප්‍රංශ බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ නිර්නාමික යකඩ සෙබළුන්ට තැනක් ලැබෙන්නේ. අපි අයිති වෙන කොමියුනිස්ට් ජාත්‍යන්තරයට සුදුස්සේ වෙන්න නම්, කීර්තිමත් රුසියන් පක්ෂයේ පියවර අපි අනුගමනය කරනවා නම්, අපේ නීති අනුගමනය කරන්නට අසමත් වෙන සියල්ලන්ටම අනුකම්පාවක් නැතිව අපි දඬුවම් කරන්න ඕන!” මේ දැක්ම අනුව දශක කිහිපයක් පුරා PCF පාලනය වූයේය. වෙනස එක වචනයකින් සාරාංශ කර දක්වන ලද්දේ වෘත්තීය සමිති ක්‍රියාකරුවෙක් වූ පියෙර් මොනාට් (Pierre Monatte) විසිනි: “කෝපර්ලේකරණය”—එනම් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ සියල්ලන්වම පුංචි කෝපර්ලේවරුන් කරවීමයි.

1924 ගිම්හානයේ දී පැවැත්වෙන කොමිනිටර්න් හි පස්වැනි කොංග්‍රසයේ දී, සිනොව්ව් ඔහුගේ එදිරිවාදීන්ගේ “ඇටකටු කඩනවා” යැයි තර්ජනය කළේය. එයින් මෙවැනි හැදියාවන් කොමිනිටර්න් කණ්ඩායම් අතර සාමාන්‍යයක් වෙමින් පැවති බව පැහැදිලි වෙයි. අවාසනාවට, එය නැවත හැරී ආවේ ඔහු වෙතමයි: 1925 දී කොමිනිටර්න් සභාපති තනතුරෙන් ඔහුව ඉවත් කර ඔහුගේ ඇට කටු කඩා දැමුවේ ස්ටාලින් විසිනි. සිනොව්ව් වෙනුවට බුබරින් පත් කරනු ලැබීය. වැඩි කල් යන්නට පෙර ඔහුට ද එම ඉරණමම අත්විය. කොමිනිටර්න් හි හයවැනි කොංග්‍රසයට (ජූලි 17 සිට සැප්තැම්බර් 1 දක්වා) මඳකට පෙර 1928 ජූලි 11 වැනිදා කැමතෙව් විසින් බුබරින් සමඟ පැවැත්වූ රහස් රැස්වීමක දී ඔහු සටහන් ලියා ගත්තේය. පොලිස් රෙජිමයක තමන් වින්දනයක් වී ඇතැයි ද, ඔහුගේ දුරකතනයට රහසින් සවන් දෙන්නේ යැයි ද, GPU විසින් ඔහු යන යන තැන පසුපසින් යනවා යැයි ද, බුබරින් පැහැදිලි කළේය. ඔහුගේ බිය සැබැවින්ම අව්‍යාජ වූයේය, ඔහු මෙසේ කීවේය, “ඔහු අපේ ගෙල මිරිකා දමා වි...අපිට බැහැ පක්ෂය තුළට විභජනයක් ගෙනෙන්නට, මන්ද ඔහු අපේ ගෙල මිරිකා දමා වි.” මෙහි දී “ඔහු” යැයි හැඳින්වූනේ ස්ටාලින්වයි.

ස්ටාලින් විසින් “ගෙල මිරිකන්නට” පළමුවෙන්ම වෑයම් කරන ලද්දා ලියොන් ට්‍රොට්ස්කි වූයේය. 1927 දී දියත් කරන ලද ට්‍රොට්ස්කිවාදයට එරෙහි ප්‍රභාරය ඊට කළින් ට්‍රොට්ස්කි වෙතම එල්ල කරන ලද මෙහෙයුමේ දිගුවක් විය. මේ ගැන ඉඟි ලැබෙන ලද්දේ 1926 ඔක්තෝබර් මාසයේ පැවති බොල්ෂෙවික් පක්ෂ සම්මන්ත්‍රණයක දී ය. “1918 ජූලි මාසයේ දී මොස්කව් වල දී අපි වාම සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන්ට කළා සේ එක්කෝ අපි විදිවලට තුවක්කු ගෙන ගිහින් ප්‍රශ්නය විසඳන්න ඕන නැත්නම් විරුද්ධ පක්ෂය තෙරපා හැරීමෙන් සහ නීතිමය ලෙසකින් විනාශ කර දමන්න ඕන,” යැයි යූරි ලාරින් (Yuri Larin) ප්‍රවීඩා හි ලිවීය. වාම විරුද්ධ පැත්ත (Left Opposition), නිල වශයෙන් එසේ හැඳින්වූව, දිගින් දිගටම හුදකලා වෙමින් දුර්වල වී ගියේය. GPU විසින් එයට තර්ජනය කරන මෙහෙයුමක්

¹⁹ Leonard Schapiro, *The Origin of the Communist Autocracy: Political Opposition in the Soviet State* (Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1955); and Pierre Broué, *Le Parti bolchevique* (Paris: Editions de Minuit, 1977).

පටන් ගන්නා ලදී. විරුද්ධ පැත්තේ ලිපි මුද්‍රණය කරන රහස් මුද්‍රණාලයක් ඒ කණ්ඩායමට ඇතැයි කියමින් එය මෙහෙයවන්නේ චුන්ගල්ගේ හමුදාවේ හිටපු නිලධාරියෙක් (ඔහු සැබෑවින්ම GPU ඒජන්තවරයෙකි) විසින් යැයි කියන ලදී. 1917 ඔක්තෝබර් හි පැවති දහවැනි සංවත්සරයේ දී විරුද්ධ පැත්ත විසින් ඔවුන්ගේ ඇපේන්ඩාව පතුරුවා හරින්නට තීරණය කළහ. මෘග පොලිස් උපායක්‍රම වලින් මෙය වැළක්වෙන ලද්දේය. 1927 නොවැම්බර් 14 වැනිදා ට්‍රොට්ස්කි සහ සිනෝව්ව් යන දෙදෙනාවම බොල්ෂේවික් පක්ෂයෙන් නෙරපා හරින ලදී. ඊ ළඟ පියවර වූයේ මේ වඩාත්ම හොඳින් හඳුනාගැනෙන විරුද්ධ පැත්තේ ක්‍රියාකරුවන්ව සෝවියට් යුනියනයේ ඇත පිටිසර ප්‍රදේශ වෙතට පිටුවහල් කිරීමයි. ප්‍රංශයේ හිටපු සෝවියට් තානාපතිවරයා වූ ක්‍රිස්ටියන් රැකොවිස්කි (Christian Rakovsky) වොල්ගාවේ පිහිටි ඇස්ට්‍රාබාන් වෙත පිටුවහල් කරන ලදී. එතැනින් බාර්නවුල් (Barnaul) වෙතටත් අනතුරුව සයිබීරියාවටත් යැවිණ. 1933 දී උරුල් හි පිහිටි ඔරානීන්බර්ග් (Oranienburg) වෙත වික්ටර් සර්ගෙ යවනු ලැබීය. අනෙකුත් අයව සෝවියට් යුනියනයෙන් මුළුමනින්ම පිටුවහල් කරන ලදී. ට්‍රොට්ස්කිව මුලින්ම ගෙන ගියේ කසකස්තානයේ ඇල්මා-අටා වෙතටයි; වසරකට පසුව ඔහුව තුර්කියට පිටුවහල් කරනු ලැබීය, එයින් ඔහුගේ අනුගාමිකයන් බහුතරයක් වෙතට ලැබෙන්නට තිබුණ සිරදඬුවම වළක්වාගන්නට හැකියාව ලැබුණි. මේ අනුගාමිකයන් එන්න එන්නම වැඩි වෙමින් සිටියහ. ශ්‍රමිකයන්ගේ විරුද්ධ පක්ෂයේ සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී මධ්‍යම කණ්ඩායමේ ක්‍රියාකරුවන් මෙන්ම ඔවුන්වද අත් අඩංගුවට ගෙන “දේශපාලන රැඳවුම් මධ්‍යස්ථාන” හැටියට හැඳින්වෙන විශේෂ සිරබන්ධනාගාර වෙත යවන ලදී.

මේ කාලයේ පටන්, රුසියන් පක්ෂයේ ක්‍රියාකරුවන් ලෙසින්ම රුසියාවේ වාසය කළ කොමිනිටර්න් හි විදේශීය සාමාජිකයන් හෝ විදේශීය කොමියුනිස්ට්වාදීන්ව අත් අඩංගුවට ගෙන රැඳවුම් මධ්‍යස්ථාන වලට දැමීම සිද්ධ විය. ඕනෑම විදේශීය කොමියුනිස්ට්වාදියෙක් ඕනෑම කාලයක් තුළ රුසියාවේ සිටින්නේ නම් බොල්ෂේවික් පක්ෂයට බැඳීම සහ එහි විනය නීති වලට අනුකූල විය යුතු නිසා ඔවුන්ට ද රුසියානුවන්ට මෙන්ම සැලකෙන්නේ යැයි පිළිගැනිණ. ඇන්ටෙ ටිසිලියා (Ante Ciliga) නමැති යුගෝස්ලාවිය කොමියුනිස්ට්වාදියා ගැන එක සුපතල සිද්ධියක් මෙසේය. යුගෝස්ලාවිය පොලිටිබියුරෝවේ සාමාජිකයෙක් වූ ඔහුව 1926 දී කොමිනිටර්න් හි යුගෝස්ලාවි කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ (YCP) සාමාජිකයෙක් හැටියට මොස්කව් වෙත යවන ලදී. ඔහු ට්‍රොට්ස්කිගේ විරුද්ධ පාක්ෂික කණ්ඩායම සමඟ සම්බන්ධ විය. එසේම කිසිවිටෙක අදහස් ගැන සැබෑ වාදයක් නොමැති වූ ද, ඕනෑම විලාසයකින් එන විරුද්ධවාදී කටයුතු සඳහා තර්ජනාත්මක ක්‍රමවේද යොදා ගන්නට කිසිවිටෙක නොපසුබට වූ කොමිනිටර්න් වෙතින් එන්න එන්නම ඔහු දුරස්ථ වූයේය. ජාත්‍යන්තර කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපාරයේ ඒ හැඳියාව “හැකි තරමින් අවනත වීමේ ක්‍රමය” යැයි ටිසිලියා නම් කරන ලදී. 1929 පෙබරවාරි මාසයේ දී, මොස්කව් හි යුගෝස්ලාවි කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ මහා රැස්වීමක දී YCP ප්‍රතිපත්ති හෙළා දකිමින් අභියෝජනවාක් අනුමත කර ගැනිණ. මෙම අභියෝජනාව කොමිනිටර්න් වෙතින් එන හෙළා දැකීමක් හා සමාන වූයේය. නීති විරෝධී කණ්ඩායමක්—එවක පැවති රීති අනුව—එවිට සංවිධානය කරන ලද්දේ සෝවියට් නිල දැක්මට විරුද්ධව වූ අය විසිනි. ටිසිලියා ගැන විමර්ශනය කොමිසමක් විසින් පටන් ගැනිණ. අනතුරුව ඔහුට වසරක අත්හිටුවීමක් ලැබිණ. තම “නීති විරෝධී” කටයුතු අත්හැර දැමීම ප්‍රතික්ෂේප කරමින් ටිසිලියා ලෙනින්ග්‍රෑඩ්හි පදිංචි වූයේය. 1930 මැයි 1 වැනිදා ඔහු තම රුසියන්-යුගෝස්ලාවි කණ්ඩායමේ අනෙකුත් සාමාජිකයන් මුණ ගැසීම සඳහා මොස්කව් වෙත නැවත පැමිණියේය. ඒ කණ්ඩායම කාර්මීකරණය ගෙන යන විදිය ගැන දැඩි විවේචනාත්මක අදහස් කියා පාන ලද අලුත් පක්ෂයක් හදන්නට සොයමින් සිටි අයයි. මැයි 21 වැනිදා ඔහුව සහ ඔහුගේ සගයන්ව අත් අඩංගුවට ගෙන දණ්ඩන නීති සංග්‍රහයේ 59 වැනි වගන්තිය යටතේ වෙර්ඛිනෙ-උර්ලස්ක් (Verkhne-Uralsk) හි පිහිටා තිබුණ “දේශපාලන රැඳවුම් මධ්‍යස්ථානය” වෙත යවන ලදී. වසර තුනකට වැඩි කාලයක් පුරා ඔහු රුසියාව අත්හැර යන අයිතිය ඉල්ලා සිටියේය. සිරගෙයින් සිරගෙයට මාරු කරන අතරේ උපවාසය ගණනාවක යෙදෙමින් සහ විරෝධය දක්වන ලිපි නිතර ලියමින් සිටියේය. එක නිදහස් මොහොතක ඔහු සියදිවිනසා ගන්නට තැත් කළේය. GPU විසින් ඔහුට ඔහුගේ ඉතාලි පුරවැසිකම අත් හරින්නට යැයි කැමති කරවා ගන්නට උත්සාහ කළේය. තවත් කාලයක් සයිබීරියාවට පිටමං කර තිබූ ඔහුව අවසානයේ 1935 දෙසැම්බර් 3 වැනිදා රටින් පිටුවහල් කරන ලදී. එය ද සුවිශේෂී සිද්ධියක් වූයේය.²⁰

ටිසිලියාට ස්තූති වෙන්නට, දේශපාලන රැඳවුම් මධ්‍යස්ථාන තුළ ජීවිතය කෙබඳු වූයේද කියා අපිට හොඳ දැනුමක් ලැබේ. “සහෝදරවරුන් අපිට සිරගෙවල් තුළ ප්‍රකාශනය වූ පුවත්පත් එවූහ. කොතරම් මත පරාසයක් ද, ඒ ලිපි වලින් දැක්වෙන නිදහස් චින්තනය කොතරම් ද! විෂයමූලික සහ න්‍යායික නොවූ, දවසේ දැවෙන ප්‍රශ්න පිළිබඳව ඇති වූ සංවාදයේ භාවවේග සහ විවෘත බව කොතරම් ද! අපේ නිදහස එතැනින් නැවතුනේ ද නැත. අපේ දිනපතා ඇවිදීම් තුළ දී අපි කාමර ගණනාවක් පසුකරගෙන යන්නෙමු. ඒවායේ කොන් තුළ එක්රොක් වූ

²⁰ See Ante Ciliga, *Dix ans au pays du mensonge déconcertant* (Paris: Champ Libre, 1977); Philippe Bourrinet, *Ante Ciliga 1898-1992. Nationalisme e comunismo in Jugoslavia* (Genoa: Graphos, 1996).

රැඳවුම්කරුවන් සභාපති, ලේකම්, සහ සභාව විටින් විට ඇමතු දේශකයන් ද ඇතුළුව නියමාකාර රැස්වීම් පැවැත්වූහ.” ඔහු භෞතික තත්වයන් ද විස්තර කළේය:

අපේ ආහාර වේල සාම්ප්‍රදායික ගම්බද වැසියෙකුගේ (*muzhik*) මෙන් වූහ: පාන් සහ සුප්, දවල්ට මෙන්ම රෑටත්, මුළු අවුරුද්ද පුරාම...දවල් කෑමට තිබුණ සුප් එක නරක් වෙව්ව මාළු සහ පිළිණු වෙව්ව මස් එක්ක. රෑ කෑමට අපිට ඒ සුප් එකම ලැබුණ ඒත් මාළු සහ මස් නැතිව...දිනපතා පාන් සලාකය ග්‍රෑම් 700 ක්, මාසයකට සීනි සලාකය කිලෝ එකක්, අපිට දුම්කොළ සලාකයක්, සිගරට් ටිකක්, තේ, සහ සබන් ලැබුණ. ආහාර වේල එකම විදියකට හැමදාම ලැබුණේ, ඒ වගේම කවදාවත් ඇති පමණට ආහාර තිබුණේ නැහැ. අපිට නිතරම අපේ සලාක අඩු වෙන එක ගැන සටන් කරන්නට සිද්ධ වුණා: ඉතාමත් කුඩා ඇබ්බන්තකට පවා ඇති අපේ අයිතිය වෙනුවෙන් අපි සටන් කරපු හැටි ගැන විස්තර කරන්නට මට පටන් ගන්නවත් බැහැ. නමුත් සාමාන්‍ය සිරගෙවල් තුළ රැඳවුම්කරුවන් සිය දහස් ගණනින් ඔක්කොම එක ගොඩට දාලා තියන විදිය එක්ක, සහ විශේෂයෙන්ම ගුලාග්, මිලියන ගණනක් ජනතාව තෙරපිලා ඉන්න විදිය එක්ක අපේ රෙජිමයේ අය ජීවත් වූ හැටි සංසන්දනය කළොත්, අපේ රෙජිමයේ අය වරප්‍රසාද ලත් පිරිසක්.”²¹

එවැනි වරප්‍රසාද ඔක්කොම සාපේක්ෂ වූහ. 1931 වසරකදී සහ ගිම්හානයේ දී, සහ නැවතත් 1933 දෙසැම්බර් මාසයේ දී වෙයර්බිනෙ-උර්ලස්ක් හි සිරකරුවන් තුන් වතාවක් උපවාස කළේ ඔවුන්ගේ අයිතීන් වෙනුවෙන් සටන් කිරීමට සහ ඊටත් වැඩියෙන් ඔවුන්ගේ සිර දඬුවම් කාලය දීර්ඝ කිරීම ගැන විරෝධය දක්වන්නටයි. 1934 න් පසුව දේශපාලන සිරකරුවන්ට එවැනි විශේෂ පහසුකම් සැපයීම බොහෝ දුරට නැවතිණ. එනමුත් වෙයර්බිනෙ-උර්ලස්ක් හි තත්වය එසේම 1937 දක්වා පැවති අතර අනතුරුව ඉතා ඉක්මණින් නරක අතට හැරුණි. සමහර රැඳවුම්කරුවන් බැට කෑම නිසා මිය ගියහ. අනෙක් අයට වෙඩි තබා මරා දැමුණි. සමහර අය, 1933 දී සුස්ඩාල් (*Suzdal*) හි විලැඩ්මිර් ස්මිරනොව් මෙන් සහමුලින් අතුරුදහන් වූහ.

විවිධ කොමියුනිස්ට් පක්ෂ අතර සැබෑ හෝ මවාගත් එදිරිවාදීන්ව අපරාධකරුවන් කිරීම ඉතා ඉක්මණින් ඉහළ තනතුරු උසුලන අය වෙතට ද පැතිර ගියේය. 1932 සිසිරයේ දී හෝසේ බුයිසෙහොස් (*José Bullejos*) නමැති ස්පාඤ්ඤ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ නායකයා සහ ඔහුගේ සගයන් කිහිප දෙනෙක්ව මොස්කව් වෙත කැඳවා ඔවුන්ගේ ප්‍රතිපත්ති දැඩි ලෙසින් විවේචනය කරන ලදී. කොමිනිටර්න් හි නියම වලට අනුගත වීම ප්‍රතික්ෂේප කිරීම නිසා නොවැම්බර් 1 වැනිදා සියල්ලන්වම එකවර බොල්ෂෙවික් පක්ෂයෙන් නෙරපන ලදී. කොමිනිටර්න් සාමාජිකයන් විසූ ලක්ස් හෝටලයේ ඔවුන් නිවාස අඩස්සියේ පසුවූහ. ස්පාඤ්ඤයේ හිටපු කොමිනිටර්න් නියෝජිතයෙක් වූ ප්‍රංශ ජාතික ජාක් ඩුක්ලොස් ඔවුන්ගේ නෙරපා හැරීම ගැන පණිවිඩය ඔවුනට ගෙනෙන ලදී. එසේම ප්‍රතිරෝධයට ගන්න ඕනෑම වැයමක් “සෝවියට් නීතියේ පූර්ණ බලාත්මක බවෙන්” දඬුවම් කෙරෙනු ඇතැයි ඔවුනට දැන්වීය.²² බුයිසෙහොස් සහ ඔහුගේ සගයන්ට U.S.S.R. වලින් පිටත් වෙන්නට ඉතාමත් දුෂ්කර විය; ඔවුන්ගේ ගමන්බලපත්‍ර ඔවුනට ආපසු ලැබුණේ මාස දෙකක් පුරා පැවති නොසන්සුන් සාකච්ඡා අවසානයේ දී ය.

එම වසරේ දී ම, ප්‍රංශ කොමියුනිස්ට් පක්ෂය සම්බන්ධයෙන් හට ගැනෙන අසාමාන්‍ය සිද්ධීන් ගණනාවකින් පසුව එන සමාජ්තියක් දකින්නට ලැබිණ. 1931 මුල දී කොමිනිටර්න් විසින් PCF වෙත නියෝජිතයන් සහ උපදේශකයන් කිහිප දෙනෙක් යවා තිබුණේ තත්වය පාලනය කර ගැනීමට කියායි. ජූලි මාසයේ දී කොමිනිටර්න් හි ප්‍රධානියා වූ ඩිමිත්‍රි මැනුල්ස්කි (*Dmitry Manuilsky*) රහස්‍ය පැරීසියට පැමිණ පක්ෂයේ තනතුරු දරන්නන් අතර අසමගියක් පතුරුවන්නට කටයුතු කරන කණ්ඩායමක් ඔවුන් මැදදේ සිටිනවා යැයි ඒ ගැන පුදුමයට පත්ව සිටි පරිස්ථානීය පොලිට්බියුරෝවට හෙළි කර සිටියේය. සැබෑ මෙහෙය වූයේ පක්ෂය අතර අසමගියක් පැතිරවීමත් ඒ අනුව ප්‍රංශ පක්ෂයේ නායකයන් අතර ශක්තිය දුර්වල කරවා මොස්කව් වෙත ඇති ඔවුන්ගේ පරායත්තාව වැඩි කිරීමයි. මේ මවා පාන ලද කණ්ඩායමේ ප්‍රධානීන් අතර පියෙර් සෙලෝර් (*Pierre Celor*) නම් 1928 පටන් පක්ෂයේ ප්‍රධාන නායකයෙක් වූ තැනැත්තා සිටියේය. කොමිනිටර්න් හි PCF නියෝජිත තනතුරට ඔහුව තෝරා පත් කරනවාය යන බොරුව කියා ඔහුව මොස්කව් වෙත කැඳවා තිබිණ. ඔහු එහි ගිය වහාම ඔහු අපරාධ අනුකාරයෙක් (*agent provocateur*) සහ සමාජයෙන් පන්නා දමන ලද්දෙක් හැටියට සලකන ලදී. මුදල් නැතිකම නිසා සෙලෝර් හේමන්තය ගෙවා ගත්තේ ඔහුගේ භාර්යාවට ලැබුණ සලාක කාඩ් පතෙනි. ඇයට කොමිනිටර්න් හි තනතුර තවමත් තිබුණ අතර ඇය ඔහු සමඟ මොස්කව් වෙත පැමිණ සිටියාය. 1932 මාර්තු 8 වැනිදා ඔහුව රහස්‍ය පොලිස්

²¹ Ante Ciliga, *The Russian Enigma* (London: Routledge and Sons, 1940), pp. 167, 168.

²² José Bullejos, *La Comintern en España* (Mexico: Impresiones Modernas, 1972), p. 206.

විමර්ශනකරුවන් කිහිප දෙනෙකු යුතු රැස්වීමකට කැඳවන ලදී. පැය දොළහක් පුරා සිද්ධ වූ ප්‍රශ්න කිරීමේ දී ඔවුන් ඔහු “පක්ෂයට රිංගා ගත් පොලිස් ඒජන්තවරයෙක්” යැයි කියා පිළිගන්නා තත්වයට පමුණුවන්නට වූයේ කළහ. සෙලෝර් එවැන්නක් පිළිගැනීම තරයේ ප්‍රතික්ෂේප කළේය. තවත් මාස කිහිපයක් තිස්සේ විදි වදහිංසා වලින් පසුව ඔහු 1932 ඔක්තෝබර් 8 වැනිදා ආපසු ප්‍රංශය බලා ගියේය. ඒත් එහි දී ඔහු පොලිස් වරපුරුෂයෙක් යැයි ප්‍රසිද්ධියේ හෙළා දැකීමට ලක් වූයේය.

1931 දී ප්‍රංශ කොමියුනිස්ට්වාදියෙක් වූ ලුවි අරගොන් (Louis Aragon) විසින් “වෙරි කන්නයට පූර්විකාවක්” යන සිරස්තලයෙන් පහත කවිය ලියුවේය:

මම ගයනවා GPU හැඩය ඇතිවෙමින් පවතින්න ගැන
 ප්‍රංශය තුළ අද දවසේ
 මම ගයනවා GPU අපිට ප්‍රංශයේ අවශ්‍ය වූව ගැන
 මම ගයනවා GPU යන් සෑම තැනම සහ කිසිත් තැනක නැති ඒවා ගැන
 මම කැඳවනවා GPU ලෝකයේ අවසානය සුදානම් කරන්න කියා
 කැඳවනවා GPU ලෝකයේ අවසානය සුදානම් කරන්න කියා
 පාවා දුන් අය වෙනුවෙන් පෙනී සිටින්න කියා
 හැම විටම පාවා දුන් අය වෙනුවෙන් පෙනී සිටින්න කියා
 ඉල්ලන්න GPU එකක්, ඔබට ඔවුන් නමන සහ ඔවුන්ව ඔවුන් මරා දමන
 ඉල්ලන්න GPU එකක්
 ඔබට ඕනෑ GPU ය
 දිගු කල් දිනේවා GPU වීරත්වයේ දයලෙක්තික වර්තය
 සැබෑ වීරයන් මිසෙක අමත පල්මෝඩ නියමුවන් නොවේ
 ජනතාව ඔවුන් වීරයන් යැයි සිතති මන්ද ඔවුන්
 මිහිතලයේ මුහුණත මත පියාඹන නිසා
 දිගු කල් දිනේවා GPU, භෞතික අසිරියේ සැබෑ ප්‍රතිරූපය
 දිගු කල් දිනේවා GPU; චියාපේ (Chiappe) සහ මාර්සෙලේස (Marseillaise) හංගවේවා
 දිගු කල් දිනේවා GPU; පෝප් සහ තඩියන් හංගවේවා
 දිගු කල් දිනේවා GPU; මුදල් සහ බැංකු හංගවේවා
 දිගු කල් දිනේවා GPU; නැගෙනහිර වංචාව හංගවේවා
 දිගු කල් දිනේවා GPU; පවුල හංගවේවා
 දිගු කල් දිනේවා GPU; පිළිකුල් සහගත නීති හංගවේවා
 දිගු කල් දිනේවා GPU; සමාජවාදී ඝාතකයන් හංගවේවා
 කැබලේරෝ බොන්කුර් මැක්ඩොනල්ඩ් සොරජ්බෙල්
 (Caballero Boncour MacDonald Zoergibel)
 දිගු කල් දිනේවා GPU; නිර්ධන පංතියේ හතුරන් හංගවේවා
 දිගු කල් දිනේවා GPU.²³

1932 දී බොහෝ කොමියුනිස්ට් පක්ෂ තුළ බොල්ෂෙවික් පක්ෂයේ ආකෘතිය අනුව කාඩර් අංශ පිහිටුවනු ලැබීය. ඒ අංශ කොමිෂන්ටර්න් හි මධ්‍යම අංශයට යටත් වූහ. ඔවුන්ගේ කාර්යය වූයේ සියළු පක්ෂ ක්‍රියාකරුවන් ගැන සම්පූර්ණ වාර්තා තබා ගැනීම සහ සියළු නායකයන් ගැන ජීවන තොරතුරු සහ වර්තමාන තොරතුරු ප්‍රශ්නාවලි එකතු කිරීමයි. ප්‍රංශ පක්ෂයෙන් පමණක් යුද්ධයට පෙර එවැනි බොසියර 5,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් මොස්කව් වෙත යවා ඇත. ජීවන තොරතුරු ගැන ප්‍රශ්නාවලිය පුළුල් වශයෙන් කොටස් පහකට බෙදා තිබුණු අතර ප්‍රශ්න හැක්කෑවකට වැඩි සංඛ්‍යාවක් එහි විය: සම්භවය සහ වර්තමාන සමාජ තත්වය, පක්ෂයේ ඇති භූමිකාව, අධ්‍යාපන සහ විද්වත් කටයුතු ගැන, සමාජීය කටයුතු වල සහභාගීත්වය ගැන, අදාළ ඕනෑම නීති වාර්තාවක්. මේ දේවල් මොස්කව් හි නාමාවලියක් පවත්වා ගැනිණ. NKVD හි විදේශ අංශය සමඟ සම්බන්ධ වූ ද, කොමිෂන්ටර්න් හි කාඩර් අංශයේ පිළිවෙලින් ප්‍රධානීන් බවට පත් වූ ඇන්ටන් ක්‍රාජෙවිස්කි (Anton Krajewski), මොයිසි චෙරනොමොර්ඩික් (Moisei Chernomodik), සහ ගෙවොර්ක් අලිඛනොව් (Gevork Alikhanov) විසින් මේ වාර්තා තබාගන්නා ලදී. 1935 දී NKVD හි ඉහළම තනතුරක් දරන ලද ඒජන්තවරයෙක් වූ මෙයර් ට්‍රිලිස්සර් කොමිෂන්ටර්න්

²³ Quoted in Jean Malaquais, *Le nommé Aragon ou le patriote professionnel*, supplement to *Masses*, February 1947.

හි මධ්‍යම විධායක කමිටුවේ ලේකම් බවට පත් කර කාඩර් අංශය බාර කරන ලදී. මිකායෙල් මොස්ක්වින් (Mikhail Moskvina) යන අන්වර්ථ නාමයෙන් ඔහු තොරතුරු සහ ප්‍රසිද්ධ වෝදනා එකතු කළේය. එසේම තුරන් කිරීමේ පළමු පියවර වූ පරිභවයට ලක් කළ යුත්තේ කවුදැයි කියා තීරණය කළේය.²⁴ කොමියුනිස්ට්වාදයේ සහ U.S.S.R. හි හතුරන්ගේ අපලේඛන සකස් කිරීම සියළු කාඩර්වරුන්ගේ කාර්ය භාරය වූයේය.

ඉතා ඉක්මණින් විවිධ කොමන්ටර්ස් අංශ විසින් U.S.S.R. සඳහා බුද්ධි අංශ ඒජන්තවරු බඳවා ගැනීම පටන් ගත්හ. මේ නීතිවිරෝධී සහ රහසිගත කටයුතු බාරගන්නට එකඟ වූ පිරිසෙන් සමහර දෙනෙක් ඔවුන් GRU, වෙකා-GPU හි විදේශීය අංශය (Inostrannyi otdel'; INO), සහ NKVD යන සෝවියට් රහස් සේවා වලට තම සේවා සපයන බව නොදන්න. මේ සංවිධාන අතර සබඳතා ඉතාමත් දැඩි ලෙසකින් සංකීර්ණ වූයේය. තව දුරටත් කියතොත්, ඔවුන් අලුත් ඒජන්තවරු බඳවා ගැනීමට ඔවුනොවුන් අතර සටන් කළහ. බොහෝ විට අනෙක් සේවාවකින් ඒජන්තවරු තම පැත්තට කඳවා ගන්නටත් තැත් කළහ. එවැනි කටයුතු ගැන උදාහරණ ගණනාවක් තම මතක සටහන් වලින් එලිසවෙටා පොරෙට්ස්කායා (Elizaveta Poretskaya) විසින් ඉදිරිපත් කර ඇත.²⁵

1932 දී කොමන්ටර්ස් නියෝජිතවරුන් වෙතින් කාඩර් පාලනය වෙන්වන පටන් ගනිද්දී, PCF විසින් ද සැකකරුවන් හෝ අනතුරුදායක යැයි සලකන ලද සියල්ලන් ගැනම වාර්තා තබාගන්නට පටන් ගත්හ. කාඩර් අංශයේ නිල කාර්ය භාරය වූයේ හොඳම ක්‍රියාකරුවන් බඳවා ගැනීමයි; තවත් කාර්යයක් වූයේ යම්කිසි ලෙසකින් අඩුවා වූ සහිත වූ පුද්ගලයන් ගැන ලැයිස්තු හැදීමයි. PCF විසින් 1932 සිට 1939 ජූනි දක්වා “කළබල ඇති කරන අය, හොරු, වංචාකරුවන්, ට්‍රොට්ස්කිවාදීන්, සහ ප්‍රංශයේ ශ්‍රමික සංවිධාන වලින් ඉවත් කරන ලද ද්‍රෝහීන්” යනාදී සිරස්තල යටතේ වාර්තා දොළහක් පවත්වා ගත්හ. දෙවැනි ලෝක යුද්ධය ආරම්භයේ දී නම් 1,000 කට වැඩියෙන් අඩංගු වූ මේ ලැයිස්තු සාධාරණීය කිරීම පිණිස සරල දේශපාලන තර්කයක් යොදා ගැනිණ: “අපේ රටේ විප්ලවීය සංවිධාන සහ වැඩ කරන පංතියට එරෙහි බුර්ජුවාසී අරගලය තවත් දැඩි වෙමින් පවතී.”

සැකකරුවන්ගේ පෙනුම ගැන තොරතුරු සැපයීමට ද ක්‍රියාකරුවන්ට සිද්ධ වූයේය. (ලැයිස්තු අංක 10, 1938 අගෝස්තුවේ දී, “බර සහ සිරුරේ ස්වභාවය, කොණ්ඩය, ඇස් බැම්, නළල, නැහැය, කට, නිකට, මුහුණේ හැඩය, හමේ පාට, හඳුනාගත හැකි ලක්ෂණ”) සහ ඔවුන්ගේ ලිපිනය සහ වැඩ කරන ස්ථානය වැනි ඔවුන්ව “සොයා ගැනීමට උදව් කරන ඕනෑම තොරතුරක්.” සියළු ක්‍රියාකරුවන් එයාකාරයෙන් යම් දුරකට වෙකා සාමාජිකයන් මෙන් හැසිරිය යුතු යැයි අපේක්ෂා විය.

සැකයට පාත්‍ර වූ සමහර අය සැබැවින්ම කපටියන් වීම ගැන සැකයක් නැත; අනෙක් අය ඔවුන් පක්ෂයට අයිති වුවාද නැද්ද ගැන හේදයකින් තොරව, හුදු පක්ෂ මතයට විරුද්ධ වූවන්ය. 1930 ගණන් වල දී පළමු ඉලක්ක වූයේ ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් සහ සෙන්ටි-ඩෙනිස් හි (Saint-Denis) ඡාක් ඩොරියෝට් (Jacques Doriot) අනුගාමිකයන් වූහ. ඔවුන්ගේ සෝවියට් සමාජයන්ගේ තර්ක සරලම එසේම නැවත කියැවීම ප්‍රංශ කොමියුනිස්ට්වාදීන් අතින් සිද්ධ විය: ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් “අපරාධකරුවන් සහ ප්‍රතිපත්ති රහිත කඩාකප්පල්කාරීන්, යටිකුට්ටු වැඩ කරන ඒජන්තවරු, සහ විදේශික වරපුරුෂ සේවාවල අණ පිළිපදින ඝාතක කල්ලියක්” සිටින කණ්ඩායමක් හැටියට පත්ව සිටියහ.²⁶

යුද්ධය, ජර්මන්-සෝවියට් ගිවිසුමට සහාය දීම නිසා PCF තහනම් කිරීම, සහ ජර්මන් අධිවාසය යනාදිය පක්ෂයට තම රහස් පොලිස් කටයුතු තීව්‍ර කරන්නට හේතු විය. ජර්මන්-සෝවියට් ගිවිසුම පිළිගැනීම ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද සියළු PCF සාමාජිකයන්ව සහ ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයට එකතු වූවන් සමඟින්, හෙළා දැකිණ. ඔවුන් අතර වූයේ ඒඩ්‍රියන් ලැන්ගුමියර් (Adrien Langumier) නමැති ඡෝන් ලුවියේර් (Jean Luchaire) ගේ “නූතන සමය” (*Temps nouveaux*) හි කර්තෘ; සහ ඔයොනැක්ස් (Oyonnax) හි හිටපු කොමියුනිස්ට් පාර්ලිමේන්තු නියෝජිතයෙක් සහ ඔහුගේ හිටපු පක්ෂ සහෝදරයන් සමඟ සමීප සබඳතා තවමත් පවත්වාගත් රෙනෙ නිකොඩ් (René Nicod) යන අයයි. පක්ෂ පොලිසිය විසින් තුරන් කරන්නට ගත් වෑයම් අසාර්ථක වූ තවත් කොමියුනිස්ට්වාදියෙක් වූයේ ජූල්ස් ෆුරියේර් (Jules Fourier) විය: ෆුරියේර්, පේටේන් (Pétain) වෙනුවෙන් සම්පූර්ණ බලය පවරන්නට වන්දය ප්‍රකාශ කිරීමෙන් අනතුරුව, 1941 දී ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාර පද්ධතියක් හදා තිබිණ. අනතුරුව ඔහුව බුෂන්වෝල්ඩ් (Buchenwald) සහ මවුතෝසන් (Mauthausen) වෙතට පිටමං කරන ලදී.

²⁴ Guillaume Bourgeois, “Comment Stalin dirigeait le PC,” *Le nouvel observateur*, 5-11 August 1993; Vaksberg, *Hôtel Lux*, pp. 62-64; Annie Kriegel and Stéphane Courtois, *Eugen Fried. Le grand secret du PCF* (Paris: Seuil, 1997), chap. 13.

²⁵ Elizaveta Poretskaya, *Les nôtres*, 2nd ed. (Paris: Deneoël, 1995).

²⁶ Inventory no. 1 of blacklists 1-8, n.d.

අනිකුත් ඉලක්ක වූයේ 1941 දී ප්‍රංශ ශ්‍රමිකයන්ගේ සහ ගැමිබදවැසියන්ගේ පක්ෂයේ (French Workers' and Peasants' Party -POPF) කටයුතු වලට සහභාගී වෙන ලද්දවුන් වූහ. ඔවුන්ගේ එක නායකයෙක් වූ PCF පක්ෂේ හිටපු ලේකම් වූ ද, මාසෙල් ගිටොන් (Marcel Gitton) ව සැප්තැම්බර් මාසයේදී සටන්කාමී කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් වෙඩි තබා මරන ලදී. PCF විසින් මෙම කණ්ඩායම “පක්ෂයේ සහ ප්‍රංශයේ ද්‍රෝහීන්” යැයි ප්‍රකාශ කළහ. සමහර විට ඔවුන්ගේ චෝදනා කියමන් පසුපසින් ආවේ “සුදුසු විදියට දඬුවම් කරන ලදී” යන තුණ්ඩුව සමඟයි. එසේම ජෝර්ජ්ස් ඩෙසිරේ (Georges Déziré) වැනි සටන්කාමීන් පිළිබඳ කටයුතු ද ඇත, ඔහුව දේශද්‍රෝහියෙක් සැක කර ඝාතනය කරන ලදී, ඒත් යුද්ධයෙන් පසුව යළි පුනරුත්ථාපනය කෙරිණ.

යුදෙව්වන්ට වධහිංසා කිරීම් මධ්‍යයයේ, කොමියුනිස්ට් පක්ෂය විසින් ඔවුන්ගේ හතුරන් හෙළා දකින්නට අමුතු ක්‍රමවේද භාවිතා කළහ: “සී...රෙනේ (Renée), ටානියා නමින් ද සහ නැත්නම් තෙරේස් නමින් ද හැඳින්වෙන, පලාත් සභා පාලන () 14 හි සිටින, බෙසාඇරේබියන් යුදෙව්”; “ඩ බී...විදේශීය යුදෙව්, CP සහ U.S.S.R. වෙත පරිහව කරන කැරලිකරුවෙක්.” සියළු විදේශීය සටන්කාමී කොමියුනිස්ට්වාදීන් එකතු කරන ලද සංවිධානයක් වූ ‘සංක්‍රමණික ශ්‍රම බලකාය (Immigrant Manpower -MOI) එයාකාර භාෂාවක්ම යොදා ගන්නා ලදී: ආර්. ජුවි. (ඔහුගේ සැබෑ නම නොවේ). හතුරු යුදෙව් කණ්ඩායමක් සමඟ වැඩ කරන්නෙකි.” ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් ගැන ඇති ද්වේෂය තදින්ම පැවතිණ: “ඩී...යිවොන්. 1, ප්ලාස වූ ජෙනෙරාල් බුරෙට්, පැරිස් 8...ට්‍රොට්ස්කිවාදියෙක්, POUM සමඟ සම්බන්ධතා පවත්වනු ඇත. U.S.S.R. ගැන පරිහව කරන්නෙක්.” අන් අඩංගුවට ගැනීම් සිද්ධ වෙමින් පැවතිය දී මෙවැනි ලැයිස්තු විවි පොලිසියට සහ ගෙස්තාපෝ අතට වැටීම බොහෝ විට සිදු වූවා විය හැකියි. ඉතින් එහි දී මේ ලැයිස්තුවල සිටි පුද්ගලයන්ට කුමක් වූවාද?

1945 දී PCF තවත් දේශපාලන හතුරන් පිළිබඳ අපලේඛන මාලාවක් නිකුත් කළේය. එයින් සමහර දෙනෙක් ඝාතන වෑයම් වලින් වැළකෙන්නට ඒ වෙද්දී සමත්ව සිටි අය ද වූහ. වෙකා, GPU, සහ NKVD වැනි සෝවියට් ආරක්ෂක සේවා විසින් අපරාධකරුවන් විය හැකි වූ අයගේ ලැයිස්තු හැදීම, මේ අපලේඛන හැදීම ආයතනිකකරණයෙන් පැහැදිලිවම දෝංකාරය වූහ. එය රුසියාවේ සිවිල් යුද්ධයේ මුල් දිනවල පටන් පැවති කොමියුනිස්ට්වාදීන් අතර විශ්ව ප්‍රතිපත්තියක් විය. පෝලන්තයේ, යුද්ධය අවසන් වූ මොහොතේ, එවැනි ලැයිස්තු වලින් විපරමට ලක් වූ ජනතාවගේ වර්ගීකරණ හතළිස් අටක් තිබිණ.

විවිධ සේවා අතර ඇතුළත ගැටුම් නැවතුනේ කොමිනිටර්න් සහ රහස් සේවාවන් CPSU ප්‍රධානියාගේ පාලනය යටතට වැටෙන සරල වෙනස නිසයි. එයින් සෘජුවම ඔවුන්ගේ කටයුතු ස්ථාලීන් යටතේ කිරීමට ඔවුනට සිද්ධ වූහ. 1932 දී තමන්ගේම මිතුරන් අතර මර්දන කටයුතු දැඩි කැපවීමකින් සහ නොනවත්වාම කරමින් සිටි මිකායෙල් රියුටින් (Ryutin) හදිසියේම ස්ථාලීන්ට විරුද්ධව සිටින තැනකට පත්ව සිටියේය. “ස්ථාලීන් අද කොමිනිටර්න් තුළ පාප්තුමා වැනි වැරදි නොකරන තැනැත්තෙක් බවට පත්ව සිටියි. ඔහු සෘජුව සහ වක්‍රව සියළුම කොමිනිටර්න් නායක කාඩර්වරුන් පාලනය කරයි. මොස්කව් වල පමණක් නොවේ හැම තැනකම සිටින. මෙයයි දේශපාලන ප්‍රශ්න තුළ ඔහුගේ අනභිභවනීයත්වය තහවුරු කරන තීරණාත්මක තර්කය,”²⁷ යැයි ඔහු ප්‍රකාශයක් ලිවීය. 1920 ගණන් අවසානය වෙද්දී, කොමිනිටර්න් මූල්‍ය අවශ්‍යතා සඳහා සෝවියට් දේශයෙන් යැපෙමින් සිටි බැවින් එය ස්වාධීන යැයි පෙන්වීම සම්පූර්ණයෙන් නැතිවිණ. වැඩි කල් යන්නට පෙර මේ භෞතික පරායත්තාව, දේශපාලන පරායත්තාව සමඟ අත්වැල් බැඳගෙන, තවත් දුර්දාන්ත ලෙසින් රහස් පොලිසිය මත පරායත්තාව වර්ධනයට හේතු වූයේය.

එන්න එන්නම වැඩිවෙමින් පැවති පොලිස් පීඩනය නිසා කොමිනිටර්න් සාමාජිකයන් අතර නියත වශයෙන්ම ඇති වූ ප්‍රතිඵලය බිය සහ අවිශ්වාසයයි. ප්‍රසිද්ධියේ හෙළා දැකීමේ තර්ජනය පුළුල්ව පැතිර ගිය වහාම, සියල්ලන් අතරින්ම පොදුවේ විශ්වාසයක් නැතිවී යාම දකින්නට ලැබිණ. ප්‍රසිද්ධියේ හෙළා දැකීම දෙයාකාරයකින් සිද්ධ විය: එක්කෝ ස්වේච්ඡා ප්‍රකාශනයකින්, නැත්නම් මානසික හෝ ශාරීරික වධහිංසාවක ප්‍රතිඵලයක් හැටියට ජනතාව වෙතින් ගත් ප්‍රකාශනයකින්. සමහර විට බිය පමණක් ප්‍රමාණවත් වූයේය. තම සගයන්ව ප්‍රසිද්ධියේ හෙළා දකින්නට ආධිමිඛයෙන් ඉදිරිපත් වූ වෙනත් සටන්කාමීන් සිටියහ. ඒ කාලයේ පුළුල් ලෙස පැතිර තිබූ අනුන් තමන්ට හිංසා කරතැයි අනේතුකව සැක කිරීම, සහ ඔවුන් අතර වඩාත්ම විපරමිකාරීව සිටින කොමියුනිස්ට්වාදියා ලෙසින් පෙනී සිටීමට ගත් තේරුමක් නැති වෑයම, පෙන්වන සිද්ධියක් වූයේ ප්‍රංශ කොමියුනිස්ට්වාදී අන්ද්‍රේ මාට්ට් (André Marty) සම්බන්ධ යෙනි. “ඉතාමත් රහසිගතයි” යැයි සඳහන් කරන ලද, කොමිනිටර්න් හි මහා ලේකම් ජෝර්ජ් ඩිමිට්‍රොව් (Georgi Dimitrov) වෙත ලියන, 1927 ජූනි 23 වැනි දිනයැති ලියුමකින්, ඔහු ජාත්‍යන්තරයේ

²⁷ Quoted in Vaksberg, *Hôtel Lux*, p. 32. In a letter to the Russian Opposition in November 1927 Boris Suvarin had tried to draw attention to this phenomenon and its consequences. See Boris Souvarine, *A contre-courant: Ecrits, 1925-1939* (Paris: Denoël, 1984), pp. 138-147.

ප්‍රංශයේ සිටින නියෝජිතයා වූ ඉයුජින් ෆ්‍රයිඩ් (Eugen Fried) ගැන දීර්ඝ හෙළා දැකීමක් ඉදිරිපත් කළේය. ප්‍රංශ පොලීසිය විසින් තවමත් ෆ්‍රයිඩ්ට අත් අඩංගුවට ගෙන නැතිකම ගැන බොරුවට පුදුම වෙමින් ඒ ගැන ඇති දැඩි සැකය ගැන එහි ලියන ලදී.²⁸

භීෂණය සහ මහජනතාව ඉදිරියේ පැවැත්වූ නඩු විභාග ප්‍රපංචයට නියත ලෙසින්ම විදේශීය රටවල් වලින් වෙනස් ප්‍රතිචාර ලැබිණ. පැරීසියේ බොරිස් සුවාරින්, 1937 ජූලි 1 වැනිදා 'ෆිගරෝ සාහිත්‍ය' (Le Figaro littéraire) පුවත්පතෙහි පහත අදහස් දැක්වීය:

මොස්කව් නඩු විභාග තනිකරම රුසියන් ප්‍රපංචයක් යැයි කීම මහා අතිශයෝක්තියකි. ජාතික ලක්ෂණ කිහිපයක් එහි පැහැදිලිවම තිබිය දී, අයෙකුට තවත් බොහෝ පොදු සත්‍යයන් හඳුනාගැනීමට පුළුවනි.

පළමුවෙන්ම, රුසියානුවන්ට අවබෝධ කරගත හැකි දේවල් ප්‍රංශ වැසියන්ට අවබෝධ කරගැනීම කිසිසේත්ම නොහැකි යැයි යන අදහස අයෙක් අත්හැරිය යුතුයි. සැබැවින්ම පිළිගෙන ඇති ප්‍රකාශ ප්‍රංශ ජනතාවට මෙන්ම රුසියාවේ ජනතාවට ද ප්‍රභේලිකාවකි. බොල්ෂෙවික් අරමුණ ගැන යම් අන්තවාදී අදහසකින් යුතුව කටයුතු කරන අය මෙය ඉතා ස්වභාවික යැයි සිතන අය සමහර විට රුසියාවට වඩා විදේශයන්හි ඉතා වැඩියෙන් සිටිනවා විය හැකියි...

රුසියන් විප්ලවයේ මුල් අවුරුදු වල දී, සියල්ල 'ස්ලාවික් ආත්මය' යන අදහස යටතේ පැටවීම ඉතා පහසු විය; ඒත් තනිකරම ස්ලාවික් ප්‍රපංච යැයි සැලකෙන ලද සිද්ධීන් අනතුරුව ඉතාලියේ සහ ජර්මනියෙන් ද දකින්නට ලැබිණ. මිනිසා ඇතුළේ සිටින මාගයාගේ බැමි ඉවත් කරද්දී, එකම ප්‍රතිඵල සෑම පැත්තකින්ම දකින්නට ලැබේ. ප්‍රශ්න කෙරෙන මිනිසා ලතින් ද, ජර්මන් ද, ස්ලාවික් ද යන්න ගැන සැලකීමක් නැතිව සහ ඔහු මතුපිටින් කොතරම් වෙනස් ලෙසකින් පෙනෙනවාද යන්න ගැන වෙනසක් නැතිව.

එය කෙසේ වුවත්, ප්‍රංශයේ සහ අනෙක් හැම තැනකම මිලියන ගණනක ජනතාවක් ස්ටාලින්ගේ සාක්කුවේ සිටිති. බොරු ප්‍රංශයා සහ නිවට ලෙස ගැතිකම් දක්වන්නන් ගත් කළ 'මානුෂීයත්වය' (L'humanité) කර්තාවරුන් ප්‍රවිඩා හි මිනිසුන් හා එක සමාන වෙති. එසේම ඔවුන්ට ඒකාධිපති ආඥාදායකයෙක් තමන් හා ඉතා සම්පයෙන් ඇස් ගසාගෙන සිටිනවා යන සමාවට කාරණාව ද නැත. [ව්ලැඩ්මිර්] කොමරොව් (Vladimir Komarov) වැනි ශාස්ත්‍රාධරයෙක් රතු වතුරයේ නැවත වතාවක් තව ලේ ඉල්ලා තමන්ට අවමන් කරගනිද්දී, අයෙක් සිහියේ තබාගත යුත්තේ ඔහු එහෙම නොකළා නම් ඔහු සාර්ථක ලෙසින්ම සියදිවිනසා ගන්නා බවයි. ඉතින් එය මතකයේ තබාගෙන, බලාත්මක කුසගින්න හෝ වධහිංසාව නිසා එසේ කරන්නට සිද්ධ නොවෙන, එහි "සංස්කෘතිය" සහ "යුක්තිය" සහිත ඊනියා සෝවියට් රෙජිමය අගයන සහ එයට ක්‍රියාශීලීව සහාය දෙන රොමේන් රෝලන්ඩ් (Romain Rolland), [පෝල්] ලැන්ගෙවින් (Paul Langevin), සහ [අන්ද්‍රේ] මැල්රෝ (André Malraux) වැනි මිනිසුන් ගැන අපි කොහොම හිතන්නද?

මාට ලියන ලද විදියෙන්ම ලියුමක්, කොමින්ටර්න් හි විධායක කමිටුවේ කාඩර් අංශයේ අප්‍රකට සේවිකාවක් වූ බල්ගේරියානු ජාතික ස්ටෙලා බ්ලගෝවා (Stella Blagoeva) විසින් (U.S.S.R. හි අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ ජනතා කොමිස්සාර් වූ) "එල්. පී. බෙරියා සහෝදරයා" වෙත යවන ලදී:

සියළු සටන්කාමී පක්ෂ වලින් එන, පක්ෂ සහෝදරයන් ගණනාවක් විසින් එකතු කරන ලද තොරතුරු කොමියුනිස්ට් ජාත්‍යන්තරයේ විධායක කමිටුව සතුව ඇත, ඒවා අපි ඔබ වෙත එවිය යුතු යැයි සිතමු, මන්ද එවිට ඒ තොරතුරු ගැන ඔබට සොයා බලා ඒ අනුව ගත යුතු පියවර ගත හැකියි...හංගේරියන් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුවේ ලේකම්වරයෙක්, එනම් [ෆ්‍රිග්‍යෙස්] කරිකාස් (Frigyes Karikás) විසින්, ලෙතින් සහ ස්ටාලින්ගේ පක්ෂයට ප්‍රමාණවත් තරම් හක්තියක් නොදක්වන බවක් පෙනෙන කතාබහකට සහභාගී වී තිබේ...පක්ෂ සහෝදරයන් විසින් ඉතා වැදගත් ප්‍රශ්නයක් අසමින් සිටිති: කොහොමද 1932 දී හංගේරියානු උසාවිය ඔහු වසර තුනකට පමණක් සිරගෙදරට නියම කළේ, හංගේරියාවේ නිර්ධන පංතියේ ආඥාදායකත්වය තුළ දී කරිකාස් විසින් විප්ලවීය උසාවි වලින් තීන්දු කරන ලද මරණ දඬුවම් ක්‍රියාත්මක කර තිබෙන විට...ජර්මනියෙන්, ඔස්ට්‍රියාවෙන්, ලිතුවේනියාවෙන්,

²⁸ Kriegal and Courtois, *Eugen Fried*, p. 293.

පෝලන්තයෙන් සහ අනෙක් තැන් වලින් බොහෝ සෙයින් දැක්වෙන්නේ දේශපාලන සංක්‍රමණය කිළිටි ව්‍යාපාරයක් බවට පත්ව ඇති බවයි...මෙම ගැටළුව තීරණාත්මක ලෙසින් විසඳිය යුතුයි.²⁹

ප්‍රසිද්ධියේ කරන ලද හෙළා දැකීම් දුසිම් (සමහර විට සිය ගණනක්) කොමිනිටර්න් පුරාලේඛන වල ඇතැයි ආර්කාඩ් වැක්ස්බර්ග් සඳහන් කරයි. එය කොමිනිටර්න් ඇතුළත සහ සෝවියට් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ නිලධාරීන් අතර ආචාර ධාර්මීය පරිහානියක් පැවතියේය යන ප්‍රභවය තහවුරු කරන්නකි. “අමුලික බොරුව” යන පදනම යටතේ තමන්ගේ බලය පිහිටුවා ගන්නට සහාය දුන් බොල්ෂෙවික් සාමාජිකයන්ගේ “ආදිතමයන්ට” එරෙහිව පැවති මහා නඩු වල දී මේ පරිහානිය ඉතා හොඳින් කැපී පෙනුණි.

කොමිනිටර්න් වෙතට වැදෙන මහා භීෂණ පහර

කොමිනිටර්න් මෙන්ම රුසියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂය ඇතුළට දැඩි මර්දනයේ සිට සැබෑ භීෂණය ගෙනෙන්නට ස්ටාලින්ට භාවිතා කළ හැකි හොඳ බොරුවක් ලැබුනේ 1934 දෙසැම්බර් 1 වැනිදා සිද්ධ වූ සර්ගේ කිරෝව් (Sergei Kirov) ගේ ඝාතනයෙනි.³⁰ එතෙක් කාලයක් භීෂණය යොදා ගැනුනේ පොදු ජනතාවට එරෙහි අවියක් ලෙස පමණි. කිරෝව් ඝාතනයෙන් පසුව, එය පක්ෂය තුළ බලය ආයුධයක් කරගත් ජනතාව වෙතටම අනුකම්පා විරහිතව යොදා ගන්නට හැකියාව ලැබිණ.

දැනටමත් සිරබාරයේ සිටි රුසියාවේ විරුද්ධ පක්ෂවල සාමාජිකයන් එහි මුල් වින්දිතයන් වූහ. 1935 වසර අග දී පටන් සිරදඩුවම් කාලය නිමාවෙන ඕනෑම අයෙකුට ඕපපාතිකව නැවත සිරගත කෙරිණ. චෝර්කුටා ප්‍රදේශයේ සටන්කාමී ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් හාර පන් දහසක් එකට එකතු කර තිබිණ. පතල් තුළ 500 ගණනක් ද, උඩ්ටො-පෙවෝරා කඳවුරේ 1,000 ක් ද, පෙවෝරා ප්‍රදේශයේ හාර පන්දහසක් ද සිටියහ. 1936 ඔක්තෝබර් 26 වැනිදා කාන්තාවන් සහ දරුවන් ඇතුළු සිරකරුවන් 1,000 ක් දින තිස් දෙකක් පුරා පැවතෙන උපවාසයක් පටන් ගත්හ. සාමාන්‍ය අපරාධකරුවන් වෙතින් අයිතව සිටින්නට සහ ඔවුන්ගේ පවුල් සමඟ ජීවත්වන අයිතිය ඔවුන් උද්යාවනය කළහ. සිරකරුවන් අතර පළමු මරණය සති හතරකින් දකින්නට ලැබිණ. අධිකාරීන් ඔවුන්ගේ උද්යාවන වලට එකඟ වෙන්නට කළින් තවත් කිහිප දෙනෙකුටම එම ඉරණමම අත් වූහ. ඊ ළඟ සිසිරයේ දී, (අධික ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් වූ) සිරකරුවන් 1,200 ක් පැරණි ගඩොල් කම්හලක් අසල එකතු කර තිබුණහ. මාර්තු මස අවසානයේ දී කඳවුරු පරිපාලකයන් විසින් පාන් කිලෝවක් ලැබෙන සහ පිටත්ව යන්නට නියම කරන ලද සිරකරුවන් 25 දෙනෙකුගේ නම් ලැයිස්තුවක් එල්ලන ලදී. මිනිත්තු කිහිපයක් යද්දී වෙඩි හඬ ඇසුණි. සිතාගත හැකි නරකම සිදුවීම සත්‍යයක් වී ඇතැයි පෙනිණ. මුර රැකවල් ඇතිව ගිය කණ්ඩායම කඳවුර වෙත යළි පැමිණෙන ආකාරය අනෙකුත් සිරකරුවන් දුටුහ. දින දෙකකට පසුව අලුත් නම් ලැයිස්තුවක් සහ එවැනිම වෙඩි මුර ඇසිණ, ඉතින් එයාකාරයෙන් මැයි අග දක්වා එය පැවතිණ. මුරකරුවන් මෘතශරීර ඉවත් කළේ ඒවාට පැටුල් වත් කර ගිනි තැබීමෙනි. “ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී පෙළඹවීම්, කඩකප්පල්කාරී කටයුතු, මංපහරන කටයුතු, සහ වැඩ කිරීම ප්‍රතික්ෂේපය, සහ පැන යන්නට තැත් කිරීම,” නිසා ඔවුන්ව මරා දැමුවා යැයි වෙඩි තබන ලද්දවුන්ගේ නම් සහිතව NKVD විසින් රේඩියෝවෙන් ප්‍රකාශ කළහ. කාන්තාවන්ගේ දිවි ගැලවුනේ ද නැත. වෙඩි තබා මරණ ලද ඕනෑම ක්‍රියාකරුවෙකුගේ භාර්යාවටත් මරණ දඬුවම නියම වූ අතර, වයස අවුරුදු දොළහට වැඩි ඕනෑම දරුවෙකුටත් එයම නියම විය.”³¹

කොලිමා (Kolyma) හි අගනගරය වූ මැගඩාන් (Magadan) වල ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් 200 ක් පමණ උපවාසයක් පැවැත්වූයේ දේශපාලන සිරකරුවන්ගේ තත්වය ලැබේවි යැයි බලාපොරොත්තුවෙනි. ඔවුන්ගේ ප්‍රකාශයට “මදාවියන් මෙන් මරා දැමීම” ගැනත් සහ “ස්ටාලින්ගේ ගැමිස්ට්වාදය, හිට්ලර්ටත් වැඩියෙන් නරකයි” යනාදී හෙළා දැකීම් ද ඇතුළත් වූහ. 1937 ඔක්තෝබර් 11 වැනිදා ඔවුන්ට මරණ දඬුවම තීන්දු වූහ. ඔක්තෝබර් 26-27 සහ නොවැම්බර් 4 වැනිදා, ඔවුන් අතරෙන් 74 ක් මරා දැමිණ. එවැනි මරා දැමීම් 1937 පුරාම සහ 1938 පුරාම පැවතියේය.³²

²⁹ Quoted in Vaksberg, *Hôtel Lux*, pp. 46-47.

³⁰ Alla Kirilina, *L'assassinat de Kirov: Destin d'un stalinien, 1888-1934* (Paris: Seuil, 1995).

³¹ Berger, *Shipwreck*, pp. 97-98.

³² *Cahiers Léon Trotski*, no. 53 (April 1994).

සත්‍යලබ්ධික කොමියුනිස්ට්වාදී සොයා ගැනෙන ඕනෑම තැනක දී, ඔවුන් අතරේ සිටින ට්‍රොට්ස්කිවාදී සුලුතරය හා සටන් කරන්න යැයි ඔවුනට අණ ලැබුණි. ස්පාඤ්ඤයේ යුද්ධයෙන් පසුව, ස්ටාලින් විසින් හිට්ලර් සමඟ ගිවිසුමක් අත්සන් කරන්නට සූදානම් වෙමින් සිටිය දී පවා, ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් සහ නාට්ස්කිවාදය අතර සහමුලින් බොරු සබඳතා හෙළිකරමින් මෙහෙයුම අලුත් අතකට හැරුණි.

වැඩිකල් නොයා ස්ටාලින් විසින් දියත් කළ මහා භීෂණය කොමින්ටර්න් හි මධ්‍යම කමිටුව වෙත ද පැමිණියේය. බ්‍රැන්කෝ ලේසිච් (Branko Lazich) කොමින්ටර්න් සේවකයා තුරන් කිරීම ගැන 1965 සමීක්ෂණය මතකයන් අවදි කරවන “කොමින්ටර්න් හි දිවි පිදු අයගේ නාමාවලිය” (Martyrology of the Comintern)³³ යන සිරස්තලයෙන් චුයේය. ලේසිච්ගේ ලිපියෙන් පසුව ආ “දිවි පිදු අයගේ නාමාවලිය ගැන අටුවා ටීකා,” යන්නෙන් බොරිස් සුවාරින් මහා ශුද්ධකරණයේ නිර්නාමික වින්දිතයන් වූ කොමින්ටර්න් හි නිහතමානී හවුල්කරුවන් සම්බන්ධයෙන් වචනයක් ඇතුල් කළේය. සෝවියට් කොමියුනිස්ට්වාදී ඉතිහාසයේ මේ විශේෂ පරිච්ඡේදය දිහා බලද්දී එය මතකයේ තබා ගැනීම ප්‍රයෝජනවත්ය: “කොමින්ටර්න් හි දී සමූල ඝාතනයෙන් මිය ගිය සංඛ්‍යාව යනු මහා දැවැන්ත සමූල ඝාතනයේ ඉතාමත් ඇබිත්තන් කොටසට වැඩි නොවේ, නිර්ධන පංතියේ ලේබලයෙන් සඟවන ලද්දේ බියකුරු ප්‍රජාපීඩනයෙන් වාරයක් නැතිව බිල්ලට දෙනු ලැබූ මිලියන ගණනක ශ්‍රමිකයන් සහ ගම්බද වැසියන්වයි.”

සාමාන්‍ය පුරවැසියන් ලෙසින්ම මර්දනයේ යාන්ත්‍රණ වලින් මධ්‍යම සහ ජාතික තනතුරු දැරූ නිලධාරීන්ද ප්‍රතිඵල අත් වින්දහ. 1936-37 මහා ශුද්ධකරණය බිල්ලට ගත්තේ රෙජිමයට එදිරිවාදී වූවන් පමණක් නොව කොමින්ටර්න් යාන්ත්‍රණයේ පමණක් නොව ඒ හා සමාන අනෙකුත් සංවිධානවල නිලධාරීන්වත් වූහ: කොමියුනිස්ට් තරුණ ජාත්‍යන්තරය (Communist Youth International -KIM), රතු වෙළඳ වෘත්තීය සමිති ජාත්‍යන්තරය (Red Trade Union International -Profintern), රතු සහනාධාර (Red Aid -MOPR), ජාත්‍යන්තර ලෙනින් පාසැල, බටහිර ජාතික සුලුතරයන්ගේ කොමියුනිස්ට් විශ්වවිද්‍යාලය (Communist University of Western National Minorities -KUMNZ) සහ වෙනත් සංවිධාන. ලෙනින්ගේ පරණ ආදරවන්තියකගේ දියණිය වූ වොන්ඩා පැම්පුච්-බ්‍රොන්ස්කා (Wanda Pampuch-Bronska) 1936 දී අන්වර්ථ නාමයකින් වාර්තා කළේ KUMNZ කඩා වෙන් කර එහි මුළු කට්ටා වාර්ගය මඬුල්ල සහ සියළුම සිසු සිසුවියන් පාහේ අත් අඩංගුවට ගෙන ඇතැයි කියයි.³⁴

ඉතිහාසඥයෙක් වන මිකායෙල් පැන්ටෙලීව් (Mikahail Panteleev) විවිධ කොමින්ටර්න් අංශ වාර්තා විමර්ශනය කරමින්, සමස්ත 492 ක කාර්ය මණ්ඩලයෙන් වින්දිතයන් 133 ක් (එනම් සියයට 27 ක්) දැනට සොයා ගෙන ඇත.³⁵ 1937 ජනවාරි 1 සිට සැප්තැම්බර් 17 දක්වා කාලය තුළ දී මිකායෙල් කොස්ක්වින් (මෙයර් ට්‍රිලිස්සර්), විල්හෙල්ම් ෆ්ලොරින්, සහ ජැන් අන්වෙල්ට් සිටින විධායක කමිටුවේ ලේකම් කාර්යාල කොමිසම විසින්, සහ ජෝර්ජ් ඩිමිට්‍රොව්, මොස්ක්වින්, සහ ඩිමිත්‍රි මැනුල්ස්කි සහිත වූ 1937 මැයි මාසයේ දී නිර්මාණය කරන ලද විශේෂ පාලන කමිටුව විසින්, 256 දෙනෙක්ව සේවයෙන් නෙරපා හරින ලදී. නෙරපා හැරීම් පිටුපසින් පොදුවේ අත් අඩංගුවට ගැනීම් ද පැමිණියේය: 1938 ඔක්තෝබර් 16 වැනිදා ඩිමිට්‍රොව්ගේ ලේකම් කාර්යාලයෙන් නෙරපා හරින ලද එලේනා චෝල්ටර්ව දින දෙකකට පසුව අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී. එනමුත්, කොමින්ටර්න් හි මධ්‍යම විධායක කමිටුවෙන් ජූලි 17 වැනිදා නෙරපා දැමූ ජැන් බොරොවිස්කි (ලුඩ්විග් කොමොරොවිස්කි) ඔක්තෝබර් 7 වැනිදා තෙක් අත් අඩංගුවට ගැනුණේ නැත. 1937 දී, කොමින්ටර්න් සේවකයන් 88 දෙනෙකුත්, ඊ ළඟ වසරේ දී තවත් 19 දෙනෙක්වත් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ඇන්ටන් ක්‍රපෙවිස්කි (විලැඩිස්ලාව් ස්ටයින්), එව්ට ප්‍රොපගැන්ඩා බාරව සිටි මාධ්‍ය කටයුතු නිලධාරියා ඇතුළු තවත් කිහිප දෙනෙක්ව ඔවුන්ගේ කාර්යාල මේස අසල දී අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී. 1937 මැයි 27 වැනිදා ක්‍රපෙවිස්කි සිරගත කෙරිණ. බොහෝ දෙනෙක්ව අත් අඩංගුවට ගන්නා ලද්දේ ඔවුන් විදේශීය නිල සේවයෙන් ආපසු පැමිණි පසුවයි.

කොමින්ටර්න් හි සියළු අංශ, ලේකම් කාර්යාලයේ සිට එහි විවිධ කොමියුනිස්ට් පක්ෂ වල නියෝජිතයන් දක්වා, කුමන හෝ ආකාරයකින් බලපෑමට ලක් වූහ. 1937 සහ 1938 දී විධායක කමිටුවේ ලේකම් කාර්යාලයේ හතළිස් එක් දෙනෙක්ව අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ජාත්‍යන්තර සබඳතා දෙපාර්තමේන්තුවේ (Department for International Relations -OMS) හි තිස් හතරක් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. මොස්ක්වින් ද 1938 නොවැම්බර් 23 දා

³³ *Le contrast social*, no. 6 (November-December 1965).
³⁴ Alfred Burmeister, *Dissolution and Aftermath of the Comintern: Experiences and Observations, 1937-1947* (New York: NYU Press, 1995), pp. 4-8.
³⁵ Mikhail Panteleev, “La terreur stalinienne au Komintern en 1937-1938: Les chaffers et les causes,” *Communisme*, nos. 40-41 (1995).

වින්දිතයෙක් බවට පත්ව 1940 පෙබරවාරි 1 වැනිදා ඔහුට මරණ දඬුවම තීන්දු විය. ජන් අන්වෙල්ට් වධහිංසා ලබද්දී මිය ගියේය. ඩෙන්මාර්ක ජාතික ඒ. මන්ච්-පීටර්සන් (A. Munch-Peterson) නිදන්ගත ක්ෂය රෝගය නිසා සිරබන්ධනාගාර රෝහලේ දී මිය ගියේය. නිලධාරීන් පහස් දෙනෙකු, කාන්තාවන් නවයක් ද ඇතුළුව, වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. පැරීසියේ කොමින්ටර්න් පාතාල පද්ධතිය බාරව සිටි ස්විස් ජාතික ලීඩියා ඩොයිබ් (Lydia Dübi) ව 1937 අගෝස්තු මාසයේ දී මොස්කව් වෙත කැඳවනු ලැබීය. ඇය පැමිණි වහාම ඇයව අත් අඩංගුවට ගන්නා ලද්දේ ඇය හා සේවය කළ කාල් බ්‍රික්මන් (Karl Brichman) සහ අර්වින් වුල්ෆ් (Erwin Wolf) යන දෙදෙනා වත් සමඟයි. “සෝවියට්-විරෝධී ට්‍රොට්ස්කිවාදී සංගමයකට” බැඳී සිටියා යැයි සහ ජර්මනිය, ප්‍රංශය, ජපානය, සහ ස්විට්ස්සර්ලන්තය වෙනුවෙන් වර පුරුෂ සේවයේ යෙදුනා යැයි ඔවුන්ට එල්ල චෝදනා වූහ. නොවැම්බර් 3 වැනිදා U.S.S.R. හි සුප්‍රීම් උසාවියේ හමුදා පරිපාලන මණ්ඩලය විසින් ඇයට මරණ දඬුවම තීන්දු කරන ලදුව ටික දවසකට පසුව වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. ඇයගේ ස්විස් ජාතිකත්වය ඇයට කිසිදු ආරක්ෂාවක් ලබා නොදුනි. ප්‍රතිඵලය ඇයගේ පවුලේ අයට මාග ලෙසින් දැන්වුවද ඒ ගැන කිසිත් පැහැදිලි කිරීමක් සිදු නොවීය. පවුලේ වගකීම යන සිද්ධාන්තය, සාමාන්‍යයෙන් පොදු මහජනතාවට එරෙහිව භාවිතා කරන ලද්දේ, කොමින්ටර්න් හි සාමාජිකයන් වෙත ද යොදා ගැනිණ. පෝලන්ත ජාතික එල්. ජැන්කොවිස්කා (L. Jankowska) ට වසර අටක සිර දඬුවමක් නියම වූනේ ඇය “පීතෘභූමියට ද්‍රෝහියෙක් වූ පවුලක සාමාජිකයෙක් වීම” නිසායි. ඇයට ඒ තත්වය හිමි වූයේ ඇයගේ සැමියා, ස්ටැනිස්ලාව් ස්කුල්ස්කි (මර්ටෙන්ස්) (Stanislaw Skulski) (Mertens) ව 1937 අගෝස්තුවේ දී අත් අඩංගුවට ගැනීමත් අනතුරුව සැප්තැම්බර් 21 වැනිදා වෙඩි තබා මරා දැමීමත් නිසයි.

ඔසිප් පියටිනිට්ස්කි (ටාර්චිස්) (Osip Pyatnitsky) (Tarchis) කොමින්ටර්න් හි මැනුළුප්ස්කිගේ දෙවැනි අණ දෙන නිලධාරියා වශයෙන් විදේශ කොමියුනිස්ට්වාදී පක්ෂවල මූල්‍ය කටයුතු බාරව සහ ලෝකය පුරා කොමින්ටර්න් රහසිගත සබඳතා බාර ව සිටියේය. 1934 දී ඔහුව CPSU මධ්‍යම කමිටුවේ දේශපාලන සහ පරිපාලන අංශයේ ප්‍රධානියා බවට පත් කරන ලදී. 1937 ජූනි 24 වැනිදා මධ්‍යම කමිටුවේ පුර්ණ බලධාරී සැසිවාරයකට මැදිහත් වෙමින් NKVD ප්‍රධානියා වූ නිකොලායි එස්ටෝ වෙත විශේෂ බලතල ප්‍රදානය ගැන සහ මර්දන තීව්‍ර කිරීම ගැන විරෝධය දක්වා සිටියේය. ස්ටාලින් කෝපාවිෂ්ට වූයේ; සැසිවාරය නවත්වා දමන ඔහු පියටිනිට්ස්කිට පක්ෂ මතවාදයට හරවා ගන්නට දැඩි ජීවිතයක් යොදවන ලදී. ඒත් වෑයම අසාර්ථක විය: ඊ ළඟ දිනයේ දී සැසිවාරය පටන් ගත් විට, එසෝව් විසින් විසාර්වාදී පොලීසියේ හිටපු ඒජන්තවරයෙක් යැයි පියටිනිට්ස්කිට චෝදනා කළේය, එසේම ජූලි 7 වැනිදා ඔහුව අත් අඩංගුවට ගන්නට කටයුතු කළේය. එසෝව් එවිට පියටිනිට්ස්කිට එරෙහිව සාක්ෂි සපයන්නට බොරිස් මියුලර් (මෙල්නිකොව්) ට බලාත්මක කළේය. අනතුරුව 1938 ජූලි 29 වැනිදා මියුලර්ව වෙඩි තබා මරා දැමිණ. ජපානය වෙනුවෙන් වරපුරුෂ සේවයේ යෙදුනේය යන ගොතන ලද බොරු චෝදනාවට වරදකරු යැයි පිළිගැනීම ප්‍රතික්ෂේප කළ පියටිනිට්ස්කි වෙත සුප්‍රීම් උසාවියේ හමුදා පරිපාලන මණ්ඩලය විසින් දඬුවම් නියම කරන ලදී. ඔහුට මරණ දඬුවම නියම වී ජූලි 29-30 රාත්‍රියේ දී වෙඩි තබා මරා දැමිණ.

කොමින්ටර්න් හි වෙඩි තබා මරා දමන ලද කාර්ය මණ්ඩලයේ බොහෝ දෙනෙකුට එල්ල වූ චෝදනාව වූයේ “පියටිනිට්ස්කි, [විල්හෙල්ම් හියුගෝ] නොරින් [Wilhelm Hugo] (Knorin), සහ බෙලා කුන් විසින් මෙහෙයවන ලද කොමින්ටර්න්-විරෝධී සංවිධානයක” සිටියා යැයි කියායි. අනෙක් අයව සරල වශයෙන් ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් නැත්නම් ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන් හැටියට ලේබල් වූහ. මැනුළුප්ස්කිට එරෙහිව සිටගත් භංගේරියානු සාමූහිකයේ හිටපු ප්‍රධානියා වූ බෙලා කුන් වෙත (ස්ටාලින්ගේ නියම අනුව විය හැකියි) අනිත් පැත්තට මැනුළුප්ස්කි වෙතින් චෝදනා එල්ල විණ. බෙලා කුන් කියූ වදන් කොතරම් පටලවන ලද්දේ දැයි කිව්වොත් එය ස්ටාලින් වෙත එල්ල කරන සෘජු ප්‍රහාරයක් තරම් විය. කුන් තමන් අභිසංක යැයි කියමින් ඒවාට විරෝධය පාමින් තව දුරටත් මැනුළුප්ස්කි සහ මොස්ක්වින් යන දෙදෙනාට එරෙහි ඔහුගේ ප්‍රහාරයේ යෙදී සිටියේය. කොමින්ටර්න් අතර පොදුවේ දකින්නට ලැබෙන අකාර්යක්ෂමතාවයට සහ විදේශයන්හි CPSU ගැන හොඳ නම දුර්වල තත්වයක පැවතීම ගැන මොස්ක්වින් වගකිව යුතු යැයි කුන් කියා සිටියේය. පැල්මිරෝ ටොග්ලියාට්, ඔටෝ කුසින්, විල්හෙල්ම් පීක්, ක්ලෙමන්ට් ගොට්ටෝල්ඩ්, සහ ආර්ටෝ ට්‍රොට්ස්කිගේ ඇතුළු එතැන සිටි කිසිවෙක් ඔහු බේරාගන්නට නොගියහ. රැස්වීම අවසන් වූ පසුව, “කුන් පළහිලව්ව” විමර්ශනය කිරීම සඳහා විශේෂ කොමිසමක් අවශ්‍ය යැයි ජෝර්ජ් ඩිමිට්‍රොව් විසින් යෝජනාවක් ගෙනාවේය. කාමරයෙන් ඉවතට ගිය සැණින් කුන් අත් අඩංගුවට ගෙන ලුබියාන්කා ගොඩනැගිල්ලේ බිම් මහලේ දී කිසිවෙකුත් නොදන්නා දිනයෙක වෙඩි තබා මරා දමන ලදී.³⁶

³⁶ François Fejtö, “Comment Staline liquida Béla Kun,” *France Observateur*, 9 April 1959. Fejtö bases this account on the memoirs of Avro Tuominen, *The Bells of the Kremlin: An Experience in Communism* (Hanover, N.H.: University Press of New England, 1983).

මිකායෙල් පැන්ටලීව් (Mikahail Panteleev) කියන පරිදි, මේ ශුද්ධකරණයන් වල අවසන් අරමුණ වූයේ ස්ටාලින්වාදයට ඇති සියළු ප්‍රතිරෝධයන් සහමුලින් ඉවත් කර දැමීමයි.³⁷ අනික් පැත්තට බර මතවාදීන් සහ හඳුනාගත් ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් සමඟ කුමන හෝ ආකාරයක සබඳතාවයක් පැවැත්වූ අය මර්දනයේ ප්‍රධාන ඉලක්ක වූහ. අනෙක් වින්දිතයන් අතරට හයින්ස් නිවුමන් නායකත්වය දුන් පාර්ශවයට අයත් ජර්මන් සටන්කාමීන් අයත් වූහ. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී මධ්‍යමවාදී කණ්ඩායම (Democratic Centralist Group) තුළ හිටපු අනෙකුත් සටන්කාමීන් සමඟ නිවුමන්වද 1937 දී තුරන් කර දමන ලදී. එවක දී NKVD හි කොටසක් ලෙසින් පැවති, 'රාජ්‍ය ආරක්ෂාව සඳහා වූ ප්‍රධාන පරිපාලන කාර්යාලයේ රහස්‍යගත දේශපාලන අංශයේ පළමු දෙපාර්තමේන්තුවේ' (Glavnoe upravlenie gosudarstvennoi bezopasnosti; GUGB) සම ප්‍රධානියෙක් වූ යකොව් මට්‍රසොව් කියන පරිදි, රාජ්‍ය යාන්ත්‍රණයේ සියළු ඉහළ තනතුරු හොඳවන ලද නායකයන් ගැන, ඔවුන්ටත් නොදැනුවත්වම, ඔවුන්ට එරෙහිව ඕනෑම මොහොතක දී යොදා ගත හැකි, සාක්ෂි රැගත් ඩොසියර පැවතියේය. ක්ලිමෙන්ට් වොරොෂිලොව්, අන්ද්‍රේ විසෂින්ස්කි, ලසාර් කැගනොව්වි, මිකායෙල් කලිනින්, සහ නිකිටා කැශ්ටේව් යනාදී සියල්ලන් ගැන එවැනි ලිපිගොනු තිබිණ. ඉතින් එබැවින් කොමිනිටර්න් නායකයන්ගේ කටයුතු ගැන එයාකාර ලිපිගොනු තබා ගැනුණාය යන්න බොහෝ සෙයින් සිද්ධ විය හැකි වූවකි.

උසස්ම නිලතලයක් දරන ලද රුසියානු-නොවු කොමිනිටර්න් නායකයා ද මර්දනයේ ක්‍රියාශීලීව කටයුතු කරන ලද්දෙකි. කොමිනිටර්න් හි සිටි ලේකම්වරයෙක් වූ පැල්මරෝ ටොග්ලියාට්ව ස්ටාලින්ගේ මරණයෙන් පසුව ත්‍රස්තවාදී ක්‍රමවේදයට විවෘතවම විරුද්ධව වූ අයෙක් ලෙසින් ප්‍රශංසාවට ලක්වීම නිමිති කියා පාන එක අවස්ථාවක් වූයේය. ටොග්ලියාට් විසින් 'රතු ආධාර' හි නිලධාරියෙක් වූ හර්මන් ජුබර්ට් වෙත චෝදනා එල්ල කර තිබිණ. ජුබර්ට් අත් අඩංගුවට ගෙන ටික දවසකින් වෙඩි තබා මරන ලදී. 1933 න් පසුව U.S.S.R. වෙත පැමිණෙන ජර්මන් ජාතික කොමියුනිස්ට්වාදීන් වූ පීටර්මන් යුවල වෙත ටොග්ලියාට් විසින් රැස්වීමක දී ඔවුන් නාටිසි ඒජන්තවරුන් කියා චෝදනාවක් එල්ල කරන ලදී. ඒ ඔවුන් ජර්මනියේ සිටි තම පවුල් සමඟ සම්බන්ධතා පවත්වා සිටීම නිසයි. සති කිහිපයකට පසුව ඔවුන්ව අත් අඩංගුවට ගැනිණ. හැමෝම බෙලා කුන් ට විරුද්ධ වෙද්දී ටොග්ලියාට් එතැන සිටියේය. එසේම බෙලා කුන් මරණයට පත් කරන නියම අත්සන් කළේ ඔහු විසිනි. 1938 දී පෝලන්ත කොමියුනිස්ට්වාදියෙක් තුරන් කරන අවස්ථාවේ දී ද ඔහු එතැන සිටියේය. ඒ අවස්ථාවේ දී ඔහු මොස්කව් නඩු වෙනුවෙන් පෙනී සිටියේ මෙසේ කියමිනි: "බියගුල්ලන්ට, වරපුරුෂයන්ට, සහ ෆැෂිස්ට් ඒජන්තවරුන්ට මරණය! ඔක්තෝබර් විප්ලවය ජයග්‍රහණය කළ විපරම්පිලී මුරකරුවන්ගේ, සහ ලෝකයේ සෑම තැන විප්ලවයේ ජයග්‍රහණය සහතික කරන, ලෙනින්ගේ සහ ස්ටාලින්ගේ පක්ෂය දිගු කල් දිනේවා! ෆීලික්ස් ජර්සන්ස්කි, නිකොලායි එසේව් ගේ උරුමකරුයක් දිගු කල් දිනේවා!"³⁸

කොමියුනිස්ට් පක්ෂ අතර හිඟණය

කොමිනිටර්න් හි මධ්‍යම බියුරෝව ශුද්ධකරණය කරනු ලද පසුව, ස්ටාලින් එහි අනෙකුත් අංශ වලට පහර දීම පටන් ගත්තේය. මුලින්ම හසු වූයේ ජර්මන් අංශයයි. වොල්ගා ජර්මන් වෙතින් එන පරම්පරාවට අමතරව සෝවියට් රුසියාවේ ජර්මන් ප්‍රජාව අතරේ ජර්මන් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ (KPD) සටන්කාමීන් සහ වයිමා ජනරජය හැර දා සෝවියට් යුනියනයේ සමාජවාදය ගොඩනැගීමට පැමිණ සිටි ෆැෂිස්ට් විරෝධී සරණාගතයන් සහ ශ්‍රමිකයන් සිටියහ. ඒත් 1933 දී අත් අඩංගුවට ගැනීම් පටන් ගැනෙද්දී මේ ජනතාව අතරෙන් කිසිවෙක් විවර්ජනය වූයේ නැත. U.S.S.R. වාසස්ථානය කරගත් ෆැෂිස්ට් විරෝධී විවාසීන් අතරෙන් තුනෙන් දෙකක් මර්දනයෙන් බැට කෑහ.

මර්දනයේ වින්දිතයන් සහ කොමියුනිස්ට්වාදීන් නෙරපීමට හා ඔවුනට දඬුවම් කිරීම සඳහා විල්හෙල්ම් පීක්, විල්හෙල්ම් ෆ්ලොරින්, සහ හර්බට් වෙහ්නර් (Wehner) යන KPD නායකයන් යටතේ හදන ලද කාඩර් ලැයිස්තු (Kardnerlisten) වලට ස්තූති වෙන්නට සටන්කාමී ජර්මන් කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට අත් වූ ඉරණම ඉතා හොඳින් සටන්ගත විය. මුල්ම ලැයිස්තු දිනය 1936 සැප්තැම්බර් 3 වූ අතර, අවසාන ලැයිස්තු දිනය 1938 ජූනි 21 වැනිදා විය. සමාජවාදී සමගි පක්ෂයේ (Socialist Unity Party -SED), (එනම් දෙවැනි ලෝක යුද්ධයෙන් පසුව ප්‍රතිකණ්ඩායම් වූ ජර්මන් කොමියුනිස්ට් පක්ෂය භාවිතා කරන අලුත් නම) පාලන කොමිසම විසින් 1950 ගණන් අග දී ලියන ලද සටහනක් අනුව, ලැයිස්තු තුළ 1,136 කගේ නම් සඳහන් වෙයි. අත් අඩංගුවට ගැනීම් උපරිමය දිස්වෙන්නේ 619

³⁷ Panteleev, "La terreur stalinienne," p. 48.
³⁸ La correspondance internaionale, no. 15 (12 March 1938).

දෙනෙක් අත් අඩංගුවට ගැනෙන 1937 දී ස. 1941 දී 21 ක් ගන්නා තෙක් අත් අඩංගුවට ගැනීම් පැවතියේය. මේ 666 ක පිරිසගේ ඉරණම කුමක් වුවදැයි කිසිවෙක් නොදනිති. ඔවුන් සිරගතව සිටිය දී මිය ගිය බව ගැන වැඩි සැකයක් නැත. අවුම වශයෙන් 82 ක් වෙඩි තබා මරණ ලදී. සිර කඳවුරු තුළ 197 ක් මිය ගියහ. නාටිසීන් වෙත 132 ක් බාර දෙන ලදී. ආසන්න වශයෙන් 150 ක් දෙනෙක් ඔවුන්ගේ දීර්ඝ කාලීන දඬුවම් ගෙවා අවසානයේ U.S.S.R. හැරදා යන්නට සමත් වූහ. මේ සටන්කාමීන් අත් අඩංගුවට ගැනීම සාධාරණීය කරන්නට යොදා ගැනුණු එක අයිඩියලොජිමය හේතුවක් වූයේ ඔවුන් ඇඩොල්ෆ් හිට්ලර් බලයෙන් මුදුනට ඒම වළක්වන්නට අසාර්ථක වූවා යන්නයි. හරියට මොස්කව් ඒ නාටිසීන් බලය අල්ලා ගැනීම පිළිබඳව කිසිදු භූමිකාවක් රඟ පෑවේ නැති ලෙසකටයි.³⁹

වඩාත්ම ශෝචනීය සිද්ධිය නම්, ස්ටාලින් ඔහුගේ නරඹවාදය සම්පූර්ණයෙන් දිස්කරන අවස්ථාව වූ ඔහු ජර්මන් ෆැෂිස්ට් විරෝධීන්ව හිට්ලර්ට බාර දීමයි. සෝවියට් අධිකාරීන් විසින් U.S.S.R. වෙතින් ජර්මානුවන් පිටුවහල් කරද්දී මෙය 1937 දී සිද්ධ විය. පෙබරවාරි 16 වැනිදා දහ දෙනෙක් හෙළා දැක සෝවියට් විශේෂ සේවා වලින් ඔවුන්ව බාර දෙන ලදී. ඒ අය අතර සුප්‍රසිද්ධ නම් කිහිපයක් වූහ: 1921 සිට U.S.S.R. හි වාසය කළ තාක්ෂණවේදියෙකු වූ එමිල් ලාරිෂ් (Emil Larisch); හැම්බර්ග් වලින් පැමිණි කොමියුනිස්ට්වාදියෙක් වූ විල්හෙල්ම් ෆයිෆර් (Wilhelm Pferiffer); මාක්ස්-එංගල්ස් ඉන්ස්ටිටියුට් හි විශ්වවිද්‍යාල සේවකයෙකු වූ කර්ට් නික්ස්ඩෝෆ් (Kurt Nixdorf). ඔවුන් සියල්ලන්වම 1936 දී අත් අඩංගුවට ගෙන තිබුණේ “ෆැෂිස්ට් කටයුතු” වල යෙදුනා නැත්නම් ඔත්තු බැලුවා යන චෝදනා යටතේ ය. ජර්මන් තානාපතිවරයා වූ වර්නර් වොන් ඩ ෂූලන්බර්ග් (Werner von der Shulernberg) ඔවුන් වෙනුවෙන් මැදිහත් වෙන්නට විදේශ කටයුතු පිළිබඳ සෝවියට් ඇමති මැක්සිම් ලිට්විනොව් (Maksim Litvinov) සමඟ උත්සාහ කළේය. ආතර් තිලෝ (Arthur Thilo) චෝසෝව් හි සිටි බ්‍රිතාන්‍ය කොන්සල් එකතු කරගන්නට සමත් වුවත් බොහෝ දෙනෙක් එතරම් වාසනාවන්ත නොවූහ. ජර්මනියට ගියොත් තමාව වහාම අත් අඩංගුවට ගැනෙන බව දත් ෆයිෆර් තමන්ව එංගලන්තයට පිටුවහල් කරගන්නට වෑයම් කළේය. මාස දහ අටකට පසුව, 1938 අගෝස්තු 18 වැනිදා, ඔහුව පෝලන්ත මායිමට ගෙන යන ලද පසුව නැවතත් ඔහු ගැන කිසිවක් අහන්නට ලැබෙන්නේ නැත. 1908 වසරේ පටන් රුසියාවේ ජීවත්වෙන ලද ලෙනින්ග්‍රැඩ් හි ලිකෝග්‍රැෆ් ශිල්පියෙක් වූ ඔටෝ වෝල්තර් (Otto Walther), 1937 මාර්තු 4 වැනිදා බර්ලින් වෙත පිටිසියේය. අනතුරුව ඔහු ජීවත් වූ නිවසේ ජනේලයකින් එළියට පැන ඔහු සියදිවිනසා ගත්තේය.

1937 මැයි මස අග දී, වොන් ඩ ෂූලන්බර්ග් අත් අඩංගුවට ගත් ජර්මානුවන් ගැන නව ලැයිස්තු දෙකක් යැවීය, ඔවුන් පිටුවහල් කර දැමීම වඩා සුදුසු යැයි ඔහු තීරණය කළේය. කර්ට් නික්ස්ඩෝෆ් ඇතුළු ෆැෂිස්ට් විරෝධීන් කිහිප දෙනෙකු ඒ නම් 67 අතර සිටියහ. 1937 සිසිරයේ දී සාකච්ඡා අලුත් පැත්තකට හැරිණ, ඒ වෙද්දී සැබැවින් පිටුවහල් කළ සංඛ්‍යාව 30 ක් නිසා, ජර්මන් උද්යාවන වලට ප්‍රතිචාරයක් හැටියට පිටුවහල් කිරීම් වේගවත් කරන්නට සෝවියට් යුනියනය එකඟ විය. 1937 නොවැම්බර් සහ දෙසැම්බර් මාස වල දී තවත් ජර්මානුවන් 148 ක් පිටුවහල් කළහ. 1938 වෙද්දී සංඛ්‍යාව 445 ක් දක්වා ඉහළ ගියේය. සාමාන්‍ය වශයෙන් සිද්ධ වූයේ පිටුවහල් කරන ජනතාව (ඔස්ට්‍රියන් සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂයේ පැරාමිලිටරි භස්තය වූ ශුෂ්ට්ස්බුන්ඩ් (Schutzbund) හි සාමාජිකයන් කිහිප දෙනෙක් ද ඇතුළුව) පෝලන්තය, ලිතුවේනියාව, හෝ ෆින්ලන්තය මායිම් අසලට ගෙන ගොස් ක්ෂණිකව ඔවුන් ජර්මන් අධිකාරීන් විසින් ලියාපදිංචි සහ වර්ගීකරණය කිරීමයි. අනෙක් සමහර අවස්ථා වල දී, ඔස්ට්‍රියන් කොමියුනිස්ට්වාදියා වූ පෝල් මයිසල් (Paul Meisel) ඇතුළුව, 1938 මැයි අල්ලා ගත් වින්දිතයන්ව පෝලන්තය හරහා ඔස්ට්‍රියන් පෙරමුණ වෙත ගෙන ගොස් ගෙස්තාපෝ වෙතට බාර දීම සිද්ධ විය. යුදෙව්වෙක් වූ මයිසල් අනතුරුව අවුට්විශ්ට්ස් හි මිය ගියේය.

නාටිසි ජර්මනිය සහ සෝවියට් රුසියාව අතර තිබී මේ එකඟත්වය 1939 නාටිසි-සෝවියට් ගිවිසුමෙන් කලින් සනිටුහන් කරගැනෙන ලද්දකි. එනම්, ජෝර්ජ් සෙම්ප්‍රම් (Jorge Semprum) දක්වන ආකාරයෙන්, “සියළු ආඥාදායක පද්ධතියන් තුළ ඇති සැබෑ ඒකරාශී වන ස්වභාවය හෙළිදරව් විය.” ගිවිසුම අත්සන් කළ පසුව, පිටුවහල් කිරීම් ඉමහත් ලෙසකින් වැඩි වී ගියහ. ස්ටාලින් සහ හිට්ලර් විසින් පෝලන්තය පාහා දැමූ පසුව බලවත් රාජ්‍යයන් දෙකට පොදු මායිමක් ලැබුණි, වින්දිතයන්ව සෝවියට් සිරගෙදරක සිට කෙළින්ම ජර්මන් සිරගෙදරකට මාරු කරන හැකියාව උදා විය. 1939 සිට 1941 දක්වා, 1939 නොවැම්බර් 27 වැනිදා අත්සන් කළ එකඟතාවයේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ජර්මන් කොමියුනිස්ට්වාදීන් 200 ක් සහ 300 ක් අතර සංඛ්‍යාවක් ගෙස්තාපෝ වෙත බාර දෙන ලද්දේ නව මිත්‍රභාක්ෂිකයන් වෙත සෝවියට් අධිකාරීන් දක්වන හොඳ හිත පියවරක් හැටියටයි. 1939 නොවැම්බර් මාසයේ සිට 1941 මැයි දක්වා, ඔස්ට්‍රියානුවන් 85 ක් ද ඇතුළුව, 350 ක් පමණ ජනතාවක් පිටුවහල් කර දමන ලදී. රතු වෘත්තීය සමිති ජාත්‍යන්තරයේ (Red Trade Union International) හි නිලධාරියෙක් බවට පත්ව සිටි, ඔස්ට්‍රියන් කොමියුනිස්ට්

³⁹ In der fangen des NKWD. Deutscher Opfer des stalinistischen Terrors in des UdSSR (Berlin: Dietz Verlag, 1991).

පක්ෂයේ මූලාරම්භක සාමාජිකයෙක් වූ ෆ්‍රාන්ස් කොර්ටිස්කෝනර් (Franz Kortischoner) ද මේ අය අතර සිටියේය. ඇත උතුරට පිටමං කර යවන ඔහුව ලුබ්ලින් වල දී ගෙස්තාපෝ වෙත බාර කරන ලදුව, එතැනින් වියානා වෙත යවා, ශාරීරික වධහිංසා පමුණුවා, 1941 ජූනි 7 වැනිදා අවුස්ට්‍රියාවේ හි දී මරා දමන ලදී.

ජනතාව පිටුවහල් කරද්දී ඔවුන්ගේ යුදෙව් සම්භවය සැලකිල්ලට ගැනීම සෝවියට් අධිකාරීන් විසින් ප්‍රතික්ෂේප කළහ. උදාහරණයක් හැටියට, KPD සාමාජිකයෙක් මෙන්ම සංගීත රචකයෙක් සහ සංගීත නියමුවෙක් වූ, එසේම යුදෙව්වෙක් ද වූ, හාන්ස් චෝල්ටර් ඩේවිඩ් (Hans Walter David) ගෙස්තොපෝ වෙත බාර දෙන ලදුව 1942 දී මජ්දානෙක් (Majdanek) කඳවුරේ දී විෂ වායුවෙන් මරුමුවට පත් කරන ලදී. ඔහුගේ කතාව කියන්නට දිවි ගලවා ගත් භෞතික විද්‍යාඥයෙකු වූ ඇලෙක්සැන්ඩර් වයිස්බර්ග් (Alexander Weissberg) වැනි තවත් බොහෝ අය සිටියහ. KDP නායකත්වයෙන් තල්ලු කරන ලදුව U.S.S.R. වලට සංක්‍රමණය වී සිටි හාන්ස් නිවුමන්ගේ ආදරවන්තිය වූ මාග්‍රට් බුබර්-නිවුමන් (Margaret Buber-Neumann) ද සෝවියට් යුනියනය සහ නාටිකීන් අතර පැවති අපරාධයේ මහා හවුල ගැන ලියුවාය. 1937 දී අත් අඩංගුවට ගෙන සයිබීරියාවේ කරාගන්ඩා වෙත පිටමං කරන ලද ඇයව, තවත් එවැනි අවාසනාවන්තයන් සමඟ ගෙස්තාපෝ වෙත බාර කරන ලද පසුව රාවෙන්ස්බ්‍රෑක් (Ravensbrück) හි රඳවා තැබිණ.⁴⁰

වයිස්බර්ග් ජර්මානුවන්ට ඔහුව බාර කරන ලද ආකාරය සිහි කරයි:

1939 දෙසැම්බර් 31 වැනිදා අපිව උදේ හයට නැගිටිටවන ලදී...අපි ඇඳුම් පැළඳගෙන රැවුල් කපා ගත් පසුව විවේකාගාරයක පැය කිහිපයක් ගෙවනු ලැබීය. 1919 දී සාමූහිකය කඩා වැටුණ පසුව බ්ලොක් (Bloch) නැමති හංගේරියාවේ කොමියුනිස්ට් යුදෙව්වෙක් ජර්මනියට පලා ගොස් තිබිණ. ඔහු හොර බලපත්‍ර වලින් එහි ජීවත් වූ අතර රහසිගතව පක්ෂ ක්‍රියාකරුවෙක් හැටියට දිගටම සේවය කරන්නට සමත් විය. පසුව ඔහු ඒ බොරු බලපත්‍ර වලින්ම සංක්‍රමණය කළේය. ඔහුව අත් අඩංගුවට ගෙන ඇත. ඔහුගේ විරෝධය මධ්‍යයයේ ඔහුව ජර්මන් ගෙස්තාපෝ වෙත බාර දෙන ලදී...මැදියම් රැයට මඳකට පෙර බස් පැමිණියහ. අපිව දුම්රිය ස්ථානය වෙත ගෙන ගියහ...1939 දෙසැම්බර් 31 වැනිදා සිට 1940 ජනවාරි 1 වැනිදා උදාවෙන තෙක් ඒ රාත්‍රියේ දුම්රිය ගමන් කළේය. එය බැට කෑ පිරිමි හැත්තෑවක් ආපසු මව්බිම කරා ගෙනයමින් සිටියේය... බ්‍රෙස්ට් ලිටොව්ස්ක් දක්වා ව්‍යසනයට පත්ව සිටි පෝලන්ත පිටිසරබද හරහා දුම්රිය ගමන් කළේය. බග් ගඟ (Bug River) පාලම උඩ තවත් යුරෝපීය ඒකාධිපති රෙජිමයක්, ජර්මන් ගෙස්තාපෝ වේශයෙන්, අපි එතෙක් බලාගෙන සිටියහ.⁴¹

වයිස්බර්ග් නාටිසි සිරගෙවල් වලින් පැන යන්නට සමත්ව, පෝලන්ත කැරලිකරුවන් සමඟ එක්වී සටන් කළේය. යුද්ධය අවසානයේ දී ඔහු ස්වීඩනයට මාරු වී එතැනින් එංගලන්තය බලා ගියේය.

මාග්‍රට් බුබර්-නිවුමන් එම හුවමාරුවේම අවසාන අදියරයන් ගැන මෙසේ විස්තර කරයි:

පාලමෙන් එහා පැත්තට යෑම තුන් දෙනෙක් විසින් ප්‍රතික්ෂේප කරන ලදී: බ්ලොක් නැමති හංගේරියන් යුදෙව්වෙක් වූ නාටිසි විසින් දැනටමත් දඬුවම් කරන ලද කොමියුනිස්ට් ශ්‍රමිකයෙක්, සහ මට නම මතක නැති ජර්මන් ගුරුවරයෙක්. ඔවුන්ව බලහත්කාරයෙන් පාලම උඩින් එහා පැත්තට ඇදගෙන ගියා. SS විසින් යුදෙව්වා එතැනම මරා දැමුවා. අපිව ලුබ්ලින් ගෙන යන දුම්රියකට පැටවුවා...ලුබ්ලින් වල දී අපිව ගෙස්තාපෝ වෙත බාර දුන්නා. අපිව ගෙස්තාපෝ වෙත බාර දුන්නා පමණක් නොව NKVD විසින් අපේ සියළු වාර්තා සහ සටහන් ද SS වෙත යවා ඇති බව එතැන දී පැහැදිලි වූවා. මම නිවුමන්ගේ භාර්යාව බවත් සහ ඔහු නාටිසි ජර්මනියේ වඩාත්ම වෛරයට පාත්‍ර වූ ජර්මානුවන් අතරින් එක් කෙනෙක් බව එහි දී සඳහන් කරනු ලැබිණ.⁴²

1945 අප්‍රේල් මාසයේ දී රාවෙන්ස්බ්‍රෑක් රැඳවුම් කඳවුරු නිදහස කරගැනෙන තෙක් බුබර්-නිවුමන් එහි කාලය ගෙවීය.

⁴⁰ Margaret Buber-Neumann, *Under Two Dictators*, trans. Edward Fitzgerald (New York: Dodd, Mead, 1950).
⁴¹ Alexander Weissberg, *The Accused*, trans. Edward Fitzgerald (New York: Simon and Shuster, 1951).
⁴² Margaret Buber-Neumann, "Déposition au procès Kravchenko contre *Les lettres françaises* 14e audience, 23 fevrier 1949. Compte rendu sténographique," *La jeune parque*, 1949.

ජර්මන් කොමියුනිස්ට්වාදීන් දුක් විඳින ලද කාලයේ දී ම, පෝලන්තයට සංක්‍රමණය වී සිටි පලස්තීන කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ (PCP) කාඩර් ද භීෂණයට හසු වූහ. 1929 සිට 1931 දක්වා PCP ලේකම් වූ පෝසර් බර්ගර් (Joseph Berger) ව 1935 පෙබරවාරි 27 වැනිදා අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ඔහුට නිදහස් කෙරෙන්නේ 1956 දී විසිවැනි සෝවියට් පක්ෂ කොංග්‍රසයෙන් පසුව පමණි. ඔහු දිවි ගලවා ගැනීම ව්‍යතිරේකයකි. අනෙක් සටන්කාමීන් වෙඩි තබා මරා දැමිණ. තවත් බොහෝ දෙනෙක් කඳවුරු තුළ දී මිය ගියහ. රොස්ටොව්-ඔන්-ඩොන් හි ට්‍රැක්ටර් කම්හලක අධ්‍යක්ෂක වූ වොල්ෆ් ඇවර්බුක් (Wolf Averbuch) 1936 දී අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ඔහුව 1941 දී වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. U.S.S.R. වෙත පැමිණ සිටි සමාජවාදී සියෝනිස්ට් කණ්ඩායම්වල සාමාජිකයන් සහ PCP සාමාජිකයන්ව ක්‍රමානුකූලව තුරන් කිරීම සම්බන්ධ වූයේ බිරොබිඩ්සාන් (Birobidzhan) ස්වායත්ත යුදෙව් ප්‍රදේශයක් වශයෙන් පිහිටුවීමෙන් පසුව යුදෙව් සුලුතරය වෙත පොදුවේ දක්වන ලද සෝවියට් ප්‍රතිපත්තිය සමඟයි. එහි සියළුම යුදෙව් නායකයන්ව අත් අඩංගුවට ගැනිණ. බිරොබිඩ්සාන් හි විධායක කමිටුවේ සභාපති වූ මහාචාර්ය ඉයෝසිෆ් ලීබර්බර්ග් (Isosif Liberberg) “ජනතාවගේ හතුරෙක්” යැයි හෙළා දකින ලදී. එසේම ස්වායත්ත රාජ්‍යයේ පැවති රාජ්‍ය ආයතනවල අනෙකුත් සියළුම කාඩර් අතර ද ශුද්ධකරණය සිද්ධ විණ. බොරුවට මවා පාන ලද යුදෙව්-ෆැෂිසිස්ට් කේන්ද්‍රයට අයත් වූවා යැයි සැමුළුල් ඕගර්ස්කි (Samuel Augursky) ට චෝදනා එල්ල විය. රුසියානු පක්ෂයේ (Russian Party) සමස්ත යුදෙව් අංශය (Evreiskaya sektsiya) මුළුමනින්ම ඉවත් කර දැමීය. සියළු යුදෙව් ආයතන විනාශ කිරීමේ ඉලක්කය ක්‍රියාත්මක වූයේ සෝවියට් දේශය පිටරට වාසය කරන ප්‍රසිද්ධ යුදෙව්වන් වෙතින් සහාය සොයමින් සිටියදීය.⁴³

ශුද්ධකරණ වලින් දුක්විනිදේ කොපමණ සංඛ්‍යාවක්දැයි යන්න සලකද්දී පෝලන්ත කොමියුනිස්ට්වාදීන් දෙවැනි වෙන්වීමේ රුසියානුවන්ට පමණි. වෙනත් තැන්වල සිටින ඔවුන්ගේ අනිකුත් සගයන් මෙන් නොව, 1938 අගෝස්තු 16 වැනිදා කොමිනිටර්න් මධ්‍යම විධායක කමිටුවේ වන්දයකින් පසුව පෝලන්ත කොමියුනිස්ට් පක්ෂය (KPP) විසුරුවා හැරිණ. KPP පිරි ඇත්තේ ප්‍රතිගාමීන් වෙතින් යැයි සිතූ ස්ටාලින් හැම විටම KPP සැක කළේය. 1917 ට පෙර ලෙනින්ගේ සහ පිරිවර හැටියට සහභාගී වූ බොහෝ පෝලන්ත කොමියුනිස්ට්වාදීන් එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් U.S.S.R. තුළ විශේෂ ආරක්ෂාවක් ලබමින් සිටියහ. 1923 දී KPP විසින් ට්‍රොට්ස්කිට සහාය පළකරන ස්ථාවරයක් ගෙන සිටියහ. ලෙනින්ගේ මරණයෙන් පසුව ඔවුන් ට්‍රොට්ස්කි පාක්ෂික වූ විරුද්ධ පැත්තට වන්දය දුන්හ. KPP තුළ රෝසා ලක්සම්බර්ග් දක්වන බලපෑම ද විවේචනයට ලක් වුණි. 1924 ජුනි-ජූලි මාස වල දී කොමිනිටර්න් හි පස්වැනි කොංග්‍රසයේ දී KPP පක්ෂ නායකයන්ව සිටි පිරිස ස්ටාලින් විසින් පැත්තකට තල්ලු කරන ලද්දේය—ඇඩොල්ෆ් වෝර්ස්කි (Adolf Warsky), හෙන්රික් වොලෙස්කි (Henryk Walecki), සහ වෙරා කොස්ට්‍රෙස්වා (Wera Kostrzewa)—එය පැහැදිලිවම කොමිනිටර්න් විසින් KPP පාලනය අතට ගැනීම සඳහා තබන ලද මුල් පියවර යැයි පැහැදිලි විය. ට්‍රොට්ස්කිවාදයේ පැළ තවානක් යැයි කියා KPP හෙළා දැකීම සිද්ධ විය. එනමුත් මෙම ප්‍රකාශය පවා එහි සිද්ධ වූ රැඩිකල් ශුද්ධකරණය පහදන්නට ප්‍රමාණවත් නොවේ. එහි බහුතර සාමාජිකයන් යුදෙව්වන් වූහ. අනතුරුව 1933 දී පෝලන්ත හමුදා සංවිධාන (POW) පලහිලව්ව (19 වැනි පරිච්ඡේදයේ සාකච්ඡා කෙරෙන) සිද්ධ විය. වෙනත් සාධක ගැන ද සිහියේ තබාගත යුතුයි. උදාහරණයක් වශයෙන්, කොමිනිටර්න් විසින් ක්‍රමානුකූලව පෝලන්ත දේශය අඩපණ කරමින් තිබිණ. ඒ ජර්මනිය සහ U.S.S.R. මත ඔවුන් යැපීම වැඩි කරන්නටයි. KPP තුරන් කර දැමීමේ වඩාත්ම වැදගත් සාධකය වූයේ ජර්මන්-සෝවියට් එකඟතාවයට අත්සන් කිරීම සඳහා සුදානම් කරනු පිණිස යැයි කියැවෙන න්‍යායය වැදගත් කොට සැලකිය යුත්තකි. ස්ටාලින් එය ඉටු කරන්නට ගත් ක්‍රියා මාර්ගය ද මනා හෙළිදරව්වකි. සෑම වින්දිතයෙක්වම මොස්කව් වෙත ආපසු ගෙන ඒම ඔහු (කොමිනිටර්න් සභායෙන්) සහතික කළේ, පලා යා හැකි ප්‍රමාණය හැකි තරම් අඩු කරගන්නටයි. දිවි ගලවා ගන්නට සමත් වූ එකම පිරිස සිටියේ, විලැඩ්ස්ලෝ ගෝමුල්කා (Wladyslaw Gomulka) වැනි පෝලන්තයේ සිරගත කරන ලද්දවුන් පමණකි.

සතියකට දෙවරක් ප්‍රකාශනය කරන ලද කොමිනිටර්න් නිල පුවත්පත් නිවේදනය, ජාත්‍යන්තරයේ ලියුම් හුවමාරුව (*La correspondance internationale*), 1938 පෙබරවාරි මාසයේ දී, ජේ. ස්වෙයිසික්කි (J. Sweickicki) අත්සනින් යුතු ප්‍රභාසයක් KPP වෙත එල්ල කළේය. 1937 ජූනි මාසයේ දී සිද්ධ වූ ශුද්ධකරණයේ දී, මධ්‍යම කමිටුවේ සාමාජිකයන් දොළොස් දෙනෙක්, ධුරාවලියේ තරමක් පහළින් සිටි නායකයන් බොහෝ දෙනෙක්, සහ ජාත්‍යන්තර හමුදා වලට බැඳී සිටි පෝලන්ත ජාතිකයන් ඇතුළු සටන්කාමීන් භාර පන්සියයක්, තුරන් කර දමන ලදී. මහ ලේකම් වූ ජූලියන් ලෙන්ස්කි (Julian Lenski) මොස්කව් වෙත කැඳවන ලදුව ක්ෂණිකව අතුරුදහන් විය. මොස්කව් වෙත ආපසු පැමිණි පසු ඩොම්බ්‍රොවිස්කි හමුදාවේ (Dombrowski Brigades) දේශපාලන නායකයන් වූ කැසිමිර්

⁴³ Mario Kessler, “Der Stalinische Terror gene jüdische Kommunisten,” in *Kommunisten verfolgen Kommunisten: Stalinischer Terror und “Säuberungen” in den kommunistischen Parteien Europas seit des dreissiger Jahren* (Berlin: Akademie Verlag, 1993), pp. 87-102. For the full history of Birobidzhan, see Henri Slovēs, *L'état juif de l'Union soviétique* (Paris: Les Presses d'Aujourd'hui, 1982).

සිකොවිස්කි (Kazimierz Cichowski) සහ ගුස්ටාව් රයිකර් (Gustav Reicher) යන දෙදෙනාට අත් අඩංගුවට ගැනිණ. අලුතින් පෝලන්ත කොමියුනිස්ට් පක්ෂයක් පිහිටුවන්නට 1942 තෙක් ස්ටාලින් අවසර දුන්නේ නැත. ඒ නව පක්ෂය පෝලන්ත ශ්‍රමිකයන්ගේ පක්ෂය (PPR) නමින් විය. එය පිහිටුවන ලද්දේ ලන්ඩනයේ පිටුවහල්ව සිටි නිල ආණ්ඩුවට එදිරිව සිටින්නට හැකි නව ආණ්ඩුවක් හැදීම සඳහායි.

ස්ටාලින්ගේ භීෂණය යටතේ යුගෝස්ලාව් කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට දැඩි සේ දුක් වින්දහ. 1921 දී තහනම් කරන ලද පසුව, යුගෝස්ලාව් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයට විදේශයේ දී යළි කණ්ඩායම් ගැහෙන්නට සිද්ධ වී තිබිණ. 1921 සිට 1936 දක්වා වියානා හි ද, 1936 සිට 1939 දක්වා පැරීසියේ ද, නමුත් 1925 න් පසුව ඔවුන්ගේ ප්‍රධාන මධ්‍යස්ථානය මොස්කව් විය. යුගෝස්ලාව් විගාමිකයන් සුළු පිරිසක් වෙතින් මූලික ප්‍රධාන කණ්ඩායම පළමුවෙන්ම හැදුනේ 'බටහිර ජාතික සුලුතරයේ කොමියුනිස්ට් විශ්වවිද්‍යාලයේ' (KUMNZ), ස්වර්ඩ්ලොව් කොමියුනිස්ට් විශ්වවිද්‍යාලයේ, සහ ජාත්‍යන්තර ලෙනින්වාදී පාසැලේ, සිසු සිසුවියන් අතරෙනි. 1929 දී ඇලෙක්සැන්ඩර් රජු බලයට පත් වූ පසු එන විගාමික දෙවැනි රැල්ලකින් මේ කණ්ඩායම සැහෙන තරමකට ශක්තිමත් විය. 1930 ගණන් වල දී U.S.S.R. හි වාසය කළ 200 ක සිට 300 ක් පමණ වූ යුගෝස්ලාව් කොමියුනිස්ට්වාදීන් ජාත්‍යන්තර සංවිධාන වල, විශේෂයෙන්ම කොමින්ටර්න් සහ ජාත්‍යන්තර තරුණ සංවිධානයේ, තරමක් ඉහළ තනතුරු හොබවන ලදී. ඒ නිසා ඔවුන් බොහෝ විට CPSU සාමාජිකයන් ද වූහ.

YCP හි පාලන බලය අල්ලා ගන්නට විවිධ පාර්ශව අතර සිද්ධ වූ අරගල නිසා ඔවුන් වෙත අපකීර්තිය එල්ල වෙන්නට පටන් ගැනිණ. කොමින්ටර්න් මැදිහත්වීම් එන්න එන්නම නිතර සිද්ධ වීමත්, එයට බලාත්මක බලය යොදවා ගැනීමටත් සිද්ධ විය. 1925 වසර මැද දී KUMNZ හි පළමු ශුද්ධකරණය (*chistka*) සිද්ධ විය. යුගෝස්ලාව් සිසුන් විරුද්ධ පැත්තට පාක්ෂිකව වී, රෙක්ටර් තනතුර දැරූ මාරියා ජේ. ෆ්‍රැකිනා (Maria J. Frukina) ට විරුද්ධත්වය ප්‍රකාශ කළහ. සිසුන් සුළු සංඛ්‍යාවක් අවනම්බුවට පාත්‍ර කර තෙරපා කරන ලදී. ඒ අතරින් හතර දෙනෙකු (ඇන්ටෝ ටිසිලිගා, වී. ඩෙඩ්වි, ඒ. ඩ්‍රැජ්චි, සහ ජී. එබලින්) අත් අඩංගුවට ගෙන සයිබීරියාවට පිටුවහල් කරන ලදී. 1932 දී තවත් සටන්කාමීන් දහසය දෙනෙකුව වෙනත් ශුද්ධකරණයක දී තෙරපා හරින ලදී.

කිරෝව් ඝාතනයෙන් පසුව සියළුම දේශපාලනික විගාමිකයන් පිළිබඳ පාලනය යළි දැඩි කරන ලදී. එසේම භීෂණය පටන් ගන්නට පෙර 1936 සිසිරයේ දී සියළු YCP සටන්කාමීන්ව විමර්ශනය කෙරුණි. නිර්නාමික ශ්‍රමිකයන්ගේ ඉරණම කුමක් වුවාදැයි ගැන විස්තර කිසිත් නැති තරම් වුවත්, YCP මධ්‍යම කමිටුවේ ලේකම්වරු අට දෙනා, මධ්‍යම කමිටුවේ තවත් සාමාජිකයන් පහළොස් දෙනෙක්, පරිස්ථානීය සහ ප්‍රාදේශීය කාර්යාල වලින් ලේකම්වරු විසිඑක් දෙනෙක් අත් අඩංගුවට ගෙන සහ අතුරුදහන් වූ බව ගැන අපි දනිමු. විද්‍යා සඳහා වූ ඇකඩමියේ (Academy of Sciences) සේවය කරන ලද, U.S.S.R. වෙත පලා එන්නට සිද්ධ වූ සිමා මාකෙවිච් (Sima Markević) නමැති එක ලේකම්වරයෙක්ව 1939 ජූලි මාසයේ අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ඔහුට බර දඩුවම් සහිත වසර දහයක සිර දඩුවමක් නියම වූයේ පිටස්තර ලෝකය සමඟ කිසිදු සම්බන්ධයක් පවත්වා ගැනීමේ තහනම ද සමඟයි. ඔහු සිරඛාරයේ දී මිය ගියේය. YCP මධ්‍යම කමිටු සාමාජිකයෙක් වූ රැඩොමිර් (Radomir), සහ මධ්‍යම තරුණ කමිටුවේ සාමාජිකයෙක් වූ ග්‍රෙගෝර් (Gregor) යන වූයෝවිච් (Vujović) යන එක කුස උපන් සහෝදරයන්ද ඇතුළුව අනෙක් අයව වහාම වෙඩි තබා මරා දැමිණ. තවත් ඔවුන් හා එක කුස උපන් සහෝදරයෙක් වූ ද, කොමියුනිස්ට් තරුණ ජාත්‍යන්තරයේ ප්‍රධානියා හැටියට කටයුතු කරන ලද්දා වූ ද, ට්‍රොට්ස්කි හිතවාදියෙක් වූ ද, වෝයා (Voja) අතුරුදහන් විය. 1932 සිට 1937 දක්වා යුගෝස්ලාව් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුවේ ලේකම් වූ මිලාන් ගෝර්කිච් (Milan Gorkić) වෙත "ජාත්‍යන්තරය ඇතුළත සෝවියට්-විරෝධී සංවිධානයක්," පිහිටුවීම ගැනත්, "සහ නෝරින් (Knorin) සහ පියට්නිට්ස්කි විසින් නායකත්වය ගත් ත්‍රස්තවාදී කල්ලියක් කොමින්ටර්න් ඇතුළත මෙහෙයවීම" ගැනත් චෝදනා එල්ල විය.

1960 ගණන් මැද දී YCP විසින් මර්දනයේ වින්දිතයන් 100 ක් පමණ පුනරුත්ථාපනය කරන ලදී. ඒත් කිසිවිටෙක ක්‍රමානුකූල විමර්ශනයක් සිද්ධ වූයේ නැත. 1948 අසාමග්‍රියෙන් පසුව යුගෝස්ලාවියාවේ සිටි U.S.S.R. පාක්ෂිකයන් අතර කොතරම් සංඛ්‍යාවක් මර්දනයේ වින්දිතයන් වුවාදැයි අහන ප්‍රශ්නය එවැනි විපරමක් නිසා සිද්ධ වෙන්නට ඉඩක් තිබිණ. එසේම එවැන්නක් නිසා, විශේෂයෙන්ම 1938 දී සිද්ධ වූ ශුද්ධකරණ ලේ හැලීමෙන් පසුව පක්ෂයේ නායකත්වයට ටිටෝ (යෝසිප් බ්‍රොස්) (Yosip Broz) නැඟ ගන්නට සමත් වූයේ කෙසේදැයි කියා ඉතාමත් තහවුරු වෙන ලෙසකින් පෙන්වා දෙන්නට හැකියාව ලැබේ. ස්ටාලින්ට එරෙහිව ටිටෝ 1948 දී නැඟී සිටීම යන්නෙන් 1930 ගණන් වල දී ස්ටාලින් කරන ලද ශුද්ධකරණයන් ගැන වගකීම කිසි ලෙසකින් නැති වී නොයයි.

ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් දඩයම

U.S.S.R. ඇතුළත ජීවත් වූ නිලතල දරන විදේශීය කොමියුනිස්ට්වාදීන් අඩු කර දමන ස්ථාලින ඊ ළඟට ඔහුගේ අවධානය යොමු කළේ පිටරට වාසය කරන ඔහු හා එකඟ නොවන අය වෙතටයි. මෙයාකාරයෙන් ලෝකය පුරා සිය බලය පෙන්වන්නට අවස්ථාවක් NKVD අතට ලැබුණි.

වඩාත්ම ප්‍රසිද්ධ සිද්ධිය ඉග්නාස් රයිස් (Ignaz Reiss), ඔහුගේ සැබෑ නම නේතන් පො රෙට්ස්කි (Nathan Poretsky) සම්බන්ධයෙන් සිදු වූවයි. මහා යුද්ධයෙන් මතු වූ මධ්‍යම යුරෝපයේ තරුණ යුදෙව් විප්ලවකරුවෙක් වූ රයිස්, ඉතා ආශාවෙන් කොමිනිට්ට්ස් විසින් බඳවා ගත්ත බොහොමයක් අතර සිටියෙකි.⁴⁴ වෘත්තීමය ලෙසකින් කැරලි ඇවිස්සීම කරන ලද ඔහු ජාත්‍යන්තර පාතාල පද්ධතියක සේවය කළේය. කොතරම් කාර්යක්ෂම ලෙසකින් ඔහු සිය කටයුතු කළා ද යත්, 1928 දී ඔහුට රතු කොඩිය සම්මානය පිරිනැමෙන ලදී. 1935 න් පසුව ඔහුව NKVD විසින් “ආපසු ලබාගන්නා” ලදී. සියළු විදේශීය පද්ධතිවල පාලනය ලබා ගන්නා NKVD ඔහුව පර්මනියේ වරපුරුෂ සේවය බාර විය. මහා මොස්කව් නඩුවල පළමු රැල්ල රයිස්ව මහත් කම්පනයට පත් කළේය. ඒ නිසා ඔහු ස්ථාලින වෙතින් කැඩී යන්නට තීරණයක් ගති. ඇතුළත නීති ගැන ඉතාමත් හොඳින් දැන සිටීම නිසා ඔහු පැන යාමට මහත් සුපරීක්ෂාකාරී ලෙසකින් සූදානම් වූයේය. 1937 ජූලි 17 වැනිදා CPSU මධ්‍යම කමිටුව වෙත විවෘත ලියුමකින් ඔහු තමන්ගේ ස්ථාවරය පැහැදිලි කරමින් ස්ථාලින වෙත පහරක් එල්ල කළේ “අවස්ථාවාදයේ නරකම වර්ග වලින්, මුලධර්ම නැතිකමේ, ලේ පලන, සහ වංචාකාරී, යන සම්මිශ්‍රණයෙන් මුළු ලෝකයම විෂ කරමින් ශ්‍රමික ව්‍යාපාරයේ (Workers’ Movement) ඉතිරි වී සිටින හරිය මරා දමන්නට හදන” යැයි ස්ථාලිනවාදය නමින් සඳහන් කරමිනි. රයිස් විසින් තමන් ට්‍රොට්ස්කි කඳවුරට හැරෙන බවත් පැහැදිලි කළේය. එසේ කිරීම නිසා ඔහු නොදැනුවත්වම තම මරණ වරෙන්තුවට අත්සන් කළේය. NKVD විසින් ක්ෂණිකව ප්‍රංශයේ පද්ධතිය සම්බන්ධ කරගති. රයිස් ස්විට්ස්සර්ලන්තයේ සිටිනවා යැයි සෙයා ගැනිණ. හදිසියේ පැන එල්ල කරන ප්‍රහාරයක් ඔහු වෙනුවෙන් සූදානම් කරන ලදී. සැප්තැම්බර් 4 වැනිදා රාත්‍රියේ ලුසැන් (Lausanne) හි දී ඔහුගේ සිරුර පිරෙන්තට වෙඩි උණ්ඩ පහර එල්ල කරන ලද්දේ ප්‍රංශ කොමියුනිස්ට්වාදීන් දෙදෙනෙක් විසිනි. ඒ අතරතුරේ ඔහු භාර්යාව සහ දරුවාව විෂ දමන ලද වොක්ලට් වලින් මරන්නට වෑයමක් කාන්තා NKVD ඒජන්තවරියක් ගත්තාය. ප්‍රංශ සහ ස්විට්ස්සර්ලන්තය යන රටවල් දෙකේම පොලීසිය දීර්ඝ සෝදිසි මෙහෙයුමක් පැවැත්වූව ද ඝාතකයන් හෝ ඔවුන්ට සහාය දුන් අයව කිසි දිනෙක සොයා ගැනුනේ නැත. ට්‍රොට්ස්කි ක්ෂණයෙන් සැක කළේ PCF ලේකම්වරයෙක් වූ ඡාක් ඩුක්ලොස් ස්වයි. ඩුක්ලොස් සිය ලේකම් ඡාන් වැන් හේනුර්ට් (Jan van Heijenoort) ට කියා සිටියේ පහත ටෙලිග්‍රෑමය ප්‍රංශ ආණ්ඩුවේ ප්‍රධානියා වෙත යවන්නට යැයි කියයි: “ෂෝටෝම්ප් (Chautemps) ප්‍රංශ ආණ්ඩුවේ ප්‍රධානියා/ ඉග්නාස් රයිස් ඝාතනය පළභිලව්ව සම්බන්ධයෙන්/ අනිකුත් අපරාධ අතර මගේ ලිපිගොනු කවුදෝ හොරකම් කර ඇත/ හිටපු GPU ඒජන්ත මන්ත්‍රණ සහා නියෝජිතවරුන්ගේ උප සහාපති ඡාක් ඩුක්ලොස් අවම තරමින් ප්‍රශ්න කරන්න යැයි යෝජනා කරමි.”⁴⁵

1936 පටන් මන්ත්‍රණ සහා නියෝජිතවරුන්ගේ උප සහාපති හැටියට ඩුක්ලොස් සේවයේ යෙදී සිටියේය. මේ ටෙලිග්‍රෑමය ගැන කිසිවක් සිද්ධ නොවීය.

රයිස් ඝාතනයට මහත් ප්‍රසිද්ධියක් ලැබුණා වුවත් එය හැකි විදියකින් සෑම තැනකම සිටින ට්‍රොට්ස්කිවාදීන්ව තුරන් කරන වැඩියෙන් පුළුල් වූ මෙහෙයුමක කොටසක් පමණකි. ශුද්ධකරණ වල දී මිය ගිය අනෙකුත් සියල්ලන් සමඟම, U.S.S.R. හි ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් සමූල ඝාතනය ගැන එතරම් පුදුමයක් නැත. විදේශයන්හි සිටි ඔවුන්ගේ විරුද්ධවාදීන්ව, එසේම බොහෝ රටවල් තුළ ඇතිවෙමින් තිබුණ විවිධකාර ට්‍රොට්ස්කිවාදී කණ්ඩායම් ද, විනාශ කර දමන්නට රහස් සේවාවන් ගිය දුර යන්න වඩාත්ම පුදුම සහගත වූවයි. එවැනි කණ්ඩායම් සඳහා යොදාගන්නා ලද ප්‍රධාන ක්‍රමවේදය වූයේ ඉවසිලිවන්ත ලෙසකින් ඒවාට රහස් රිංගා ගැනීමයි.

1937 ජූලි මාසයේ දී ට්‍රොට්ස්කිවාදී විරුද්ධ පැත්තේ (Trotskyite Opposition) ජාත්‍යන්තර මහ ලේකම් කාර්යාලයේ නායකයා, රුඩොල්ෆ් ක්ලෙමන්ට් (Rudolf Klement) අතුරුදහන් විය. අගෝස්තු 26 වැනිදා හිසක් නැති, කකුල් නැති, සිරුරක් සේන් (Siene) ගඟෙන් ගොඩ ගෙන එය ඉක්මණින්ම ක්ලෙමන්ට්ගේ යැයි හඳුනා ගැනිණ. ලෙව් සෙඩොව් (Lev Sedov) නම් ට්‍රොට්ස්කිගේ පුතා පැරීසියේ වෛද්‍ය සැත්කමකින් අනතුරුව ඉතා ඉක්මණින් මිය යෑම නිසා ඔහුගේ පවුලේ අය එය සෝවියට් රහස් සේවා විසින් සංවිධානය කරන ලද ඝාතන වෑයමක් යැයි විශ්වාස

⁴⁴ On the Reiss affair, see the memoirs of his wife, Elizaveta Poretskaya, *Les nôtres*; and Peter Hubr and Daniel Kunzi, “L’assassinat d’Ignaz Reiss,” *Communisme*, nos. 26-27 (1990).

⁴⁵ Jan Van Heijenoort, *De Prinkipo à Coyoacan: Sept ans auprès de L. Trotski* (Paris: Maurice Nadeau, 1978), p. 172.

කළහ. පවෙල් සුඩොප්ලොටොව් (Pavel Sudoplatov) සිය මතක සටහන් තුළින් එය ප්‍රතික්ෂේප කරයි.⁴⁶ නමුත් කිසිදු සැකයක් නැතිව ලෙව් සෙඩොව් NKVD හි සමීප සේදීසි වලට ලක්ව සිටියේය. ඔහු ළඟින් ඇසුරු කළ හිතවතෙක් වූ මාක් ස්බොරොවිස්කි (Mark Zborowski) ට්‍රොට්ස්කිවාදී ව්‍යාපාරයට හොරෙන් රිංගා ගන්නා ලද ඒජන්තවරයෙක් යන්න සැබෑවකි.

එහෙත්, ට්‍රොට්ස්කිව් ඝාතනය කරන්න යැයි බෙරියා සහ ස්ටාලින් යන දෙදෙනා විසින් තමන්ට පෞද්ගලිකව නියම කළ බව සුඩොප්ලොටොව් 1939 මාර්තු මාසයේ දී පිළිගත්තේය. ස්ටාලින් ඔහුට මෙසේ කීවේය: මේ අවුරුද්දේ අපි ට්‍රොට්ස්කිව් යවන්න ඕන. සැකයක් නැතිව එන යුද්ධය පටන් ගන්නට පෙර.” ඔහු මෙසේ එකතු කළේය, “බෙරියාට හැරෙන්න, ඔබ වෙත කිසිවෙකුට මේ ගැන උත්තර දෙන්න යන්න අවශ්‍ය නැහැ, එසේම මෙහෙයුම සම්පූර්ණයෙන් ඔබ බාර ගන්න ඕන.”⁴⁷ මිනිස් දඩයම දියත් වුණි. පැරිසියෙන් පසු බ්‍රසල්ස් නගරයට, එහිත්ත එක්සත් ජනපදයට. හතරවැනි ජාත්‍යන්තරයේ නායකයා සොයා ගන්නේ මෙක්සිකෝවේ දී ය. මෙක්සිකෝවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ සභායෙන්, සුඩොප්ලොටොව්ගේ මිනිසුන් මැයි 24 වැනිදා ට්‍රොට්ස්කිගේ ජීවිතය තුරන් කරන පළමු වෑයමට සූදානම් වූහ, ඒත් ඔහු පුදුම සහගත ලෙසින් පලා ගියේය. අන්වර්ථ නාමයකින් ට්‍රොට්ස්කිගේ කණ්ඩායමට රිංගා ගන්නට සමත් වූ රමෝන් මර්කේඩර් (Ramón Mercader) විසින් ට්‍රොට්ස්කි තුරන් කිරීමේ ක්‍රමවේදය අන්තිමේ දී සුඩොප්ලොටොව්ට සපයන ලදී. ට්‍රොට්ස්කිගේ කණ්ඩායමේ වූ සාමාජිකාවකගේ විශ්වාසය දිනාගන්නට සමත් වූ මර්කේඩර් ට්‍රොට්ස්කි සමඟ සම්බන්ධ වූයේය. ඔහු හා මුණ ගැසී ට්‍රොට්ස්කිගේ නිර්දේශිතවය ගැන ලියූවා යැයි කියන ලද ලිපියක් විමසා බලන්නට ඉතා සැකමුසු බවකින් යුතුව ට්‍රොට්ස්කි එකඟ වූයේය. හමුවේ දී මර්කේඩර් ට්‍රොට්ස්කිගේ හිසට ශීතකරණයේ අයිස් කඩන උලෙන් ඇත්තේය. ට්‍රොට්ස්කි උදව් ඉල්ලා කෑ ගැසීය. ඔහුගේ භාර්යාව සහ මුරකරුවන් මර්කේඩර් මතට කඩා පතින ලදී. ට්‍රොට්ස්කි ඊ ළඟ දිනයේ මිය ගියේය.

විවිධ කොමියුනිස්ට්වාදී පක්ෂ අතර, කොමින්ටර්න් අංශ, සහ NKVD ද ට්‍රොට්ස්කි විසින් හෙළා දැක තිබුණි. කොමින්ටර්න් යනු GPU සහ NKVD වෙතින් පාලනය වෙන්නක් බව ඔහු හොඳින් දැන සිටින ලද්දකි. ඔහුගේ ජීවිතය තුරන් කරන්නට ගත් පළමු වෑයමෙන් දින තුනකට පසුව, 1940 මැයි 27 වැනි දින මෙක්සිකෝවේ ප්‍රොකියුරේටර ජනරාල් වෙත යවන ලියුමක ඔහු මෙසේ ලිවීය: “GPU සංවිධානයේ සම්ප්‍රදායයන් සහ ක්‍රමවේදයන් දැන් සෝවියට් යුනියනයෙන් පිටත හොඳින් පිහිටුවාගෙන ඇත. නීතිමය නැත්නම් අර්ධ නීතිමය කඩතුවක්, නව ඒජන්තවරු බඳවා ගැනීමට වාසිදායක පරිසරයක් GPU කටයුතු සඳහා ඔවුන්ට අවශ්‍යයයි, සහ ඒ අවශ්‍ය පරිසරය සහ තත්වයන් ඊනියා කොමියුනිස්ට් පක්ෂ තුළින් එය සොයාගෙන ඇත.”⁴⁸ මැයි 24 වැනිදා ඝාතන වෑයම ගැන ඔහුගේ අවසාන සටහනේ ජීවිතය අහිමි වන්නට ගිය සිද්ධිය ඔහු ඉතා සවිස්තරාත්මකව දක්වා ඇත. ඔහුට අනුව GPU (ට්‍රොට්ස්කි හැමදාම යොදාගත්තේ ඔහු එය හා සම්බන්ධව සිටි කාලයේ දී එනම් 1922 දී භාවිතා වූ කෙටි නාමයයි) යනු “බලය භාවිතය සඳහා වූ ස්ටාලින්ගේ ප්‍රධාන අවිය,” විය. එසේම “U.S.S.R. හි ඒකාධිපතිවාදයේ උපකරණය,” තුළින් “ශ්‍රමිකයන්ගේ ව්‍යාපාරයේ මැද්දටම විෂ පතුරුවන ලද කොමින්ටර්න් යනු වහල්කමේ සහ නරඹවාදයේ ජවය පතුරවන ලද්දයි.” මෙය සිද්ධියට බලපෑ ආකාරය තවත් දුරට ඔහු විස්තර කළේය: “සංවිධාන හැටියට, GPU සහ කොමින්ටර්න් අනන්‍ය නොවෙති. ඒත් ඒ දෙක විසුරුවා හැරිය නොහැකි ලෙසින් එකිනෙකට බැඳී පවතී. එකක් අනෙකට යටත් වෙයි, ඉතින් GPU වෙතට නියම පවරන්නේ කොමින්ටර්න් විසින් නොවේ, වෙනත් ඒකෙ අතින් පැත්තයි: කොමින්ටර්න් සම්පූර්ණයෙන් පාලනය කරන්නේ GPU විසිනි.”⁴⁹

උදාහරණ කිහිපයක් තුළින් සනාථ වෙන මේ විශ්ලේෂණය, සෝවියට් දේශය බිහිවෙද්දී එහි වූ නායකයෙක් හැටියටත්, එසේම ලෝකය පුරා ඔහු හඹා එමින් සිටි NKVD ඝාතකයන් වෙතින් පැන දුවන මිනිසෙක් හැටියටත්, ට්‍රොට්ස්කි ලත් පැති දෙකකින් යුත් අත්දැකීමේ ප්‍රතිඵලයයි. ඔහු හඹා ආ පුද්ගලයන්ගේ නම් මොනවාදැයි ගැන අද කිසිත් සැක නැත. 1936 දී නිකොලායි එසේව් විසින් පිහිටුවනු ලැබූ විශේෂ කටයුතු දෙපාර්තමේන්තුවේ අධ්‍යක්ෂක තනතුරට පිළිවෙලින් පත් වූ පුද්ගලයන්ය. සර්ගේ ශ්පිගෙල්ග්ලාස් (Sergei Spiegelglass) (අසාර්ථක වූ අය), පවෙල්

⁴⁶ See Pierre Broué, *Léon Sedov, fils de Trotski, victime de Staline* (Paris: Les Editions Ouvrières, 1993); and Sudoplatov and Sudoplatov, *Special Tasks*, pp. 115-116.
⁴⁷ Sudoplatov and Sudoplatov, *Special Tasks*, pp. 99-100.
⁴⁸ Leon Trotsky, *Oeuvres complètes*, vol. 24 (Paris: Institut Léon-Trotsky, 1987), pp. 79-82.
⁴⁹ Leon Trotsky, “L’attentat du 24 mai et le Parti communiste mexicain, le Komintern et le GPU,” *ibid.*, pp. 310-361.

සුඩොප්ලතොව් (1996 දී මිය ගිය අය), සහ නවුම් එටින්ගන් (Naum Etingon) (1981 දී මිය ගිය අය), බොහෝ හවුල්කරුවන්ට ස්තුති වෙන්නට අවසානයේ සාර්ථක වූ පුද්ගලයායි.⁵⁰

1940 අගෝස්තු 20 වැනිදා මෙක්සිකෝවේ සිද්ධ වූ ට්‍රොට්ස්කිගේ ඝාතනය ගැන බොහෝ විස්තර දැන ගන්නට ලැබෙන්නේ එතැන දී ම දිගින් දිගටම විමර්ශන පැවැත්වූ සහ පසුවත් විමර්ශන කරන ලද ජූලියන් ගෝර්කින් (Julian Gorkin) ට ස්තුති වන්නටයි.⁵¹ කෙසේ වුවත් ඝාතනය නියම කළ මිනිසා කවුදැයි ගැන කිසිත් සැකයක් නොවීය. එසේම ඊට සෘජුවම වගකිව යුතු පිරිස ද ඒ කවුරුන් කළ ඝාතනයක් දැයි දැන සිටියහ. මේ සියල්ලම පසුව තහවුරු කරන්නේ පවෙල් සුඩොප්ලතොව් විසිනි. දීර්ඝ කාලයක් පුරා සෝවියට් සේවාවන් තුළ සේවය කරන ලද සහ නවුම් එටින්ගන්ගේ අනියම් භාර්යාව ද වූ කැරිඩාඩ් මර්කේඩර් (Caridad Mercader) ගේ පුතා ජේ මි රමොන් මර්කේඩර් ඩෙල් රියෝ විය. මර්කේඩර් ට්‍රොට්ස්කි හමුවන්නට එන්නේ ජාක් මෝනාඩ් (Jacques Mornard) නම භාවිතා කරමිනි. ඒ නමින් පුද්ගලයෙක් සැබැවින්ම සිටියේය. ඔහු 1967 දී බෙල්ජියමේ දී මිය ගියේය. මෝනාඩ් ස්පාඤ්ඤයේ දී සටන් වැදී තිබුණි. සෝවියට් සේවා වලින් ලබාගෙන තිබුණේ ඔහුගේ ඒ ගමන් බලපත්‍රයයි. මර්කේඩර් තවත් බොරු ගමන් බලපත්‍රයක් ජැක්සන් (Jacson) භාවිතා කළේය. එය ජාත්‍යන්තර හමුදා තුළින් සටන් වදින ලද, පෙරමුණේ දී මිය යන ලද කැනේඩියානු ජාතිකයෙකුගේ ගමන් බලපත්‍රයයි. ෆිඩෙල් කැස්ක්‍රෝ විසින් ඔහුට අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ අමාත්‍යාංශයේ උපදේශකවරයෙක් ලෙසින් සේවය සඳහා ඔහුට ආරාධනා කරනු ලැබීය. රමොන් මර්කේඩර් 1978 දී හවානා හි මිය ගියේය. ලෙනින්ගේ සම්මානයෙන් ඔහුගේ අපරාධයට පිදුම් ලැබිණ. මොස්කව් වල දී ඔහුව රහසිගතව මිහිදන් කරන ලදී.

ස්ටාලින් සිය වඩාත්ම වැදගත් ප්‍රතිවාදියා ඉවත් කර දැමුවත්, ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් දඩයම දිගටම පැවතුණි. කුඩා ට්‍රොට්ස්කිවාදී සංවිධාන ගැන සටන්කාමී කොමියුනිස්ට්වාදීන් දැක්වූ ප්‍රතීක ප්‍රතිචාරය හෙළිකරන උදාහරණයක් ප්‍රංශයෙන් ලැබේ. ප්‍රංශය අධිවාසය යටතේ පැවති යුද කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් ට්‍රොට්ස්කිවාදීන්ව ප්‍රංශ සහ ජර්මන් පොලීසි වෙත ප්‍රසිද්ධ වෝදනා වලින් බාර දී ඇත.

විවි හි සිරගෙවල් සහ කඳවුරු තුළ ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් අනෙකුත් අයගෙන් වෙන් කර තැබීම ක්‍රමානුකූලව සිද්ධ විය. ඩොර්ඩොන් (Dordogne) හි නොන්ට්‍රෝන් වල දී, ඡේන් රිචඩ් බ්ලොක් (Jean Richard Bloch) නමැති ලේඛකයාගේ පුතා වූ මිෂෙල් බ්ලොක් (Michel Bloch) නායකත්වය දුන් කොමියුනිස්ට් සාමූහිකයන් විසින් ජෙරාඩ් බ්ලොක් (Gérard Bloch) නෙරපා තිබිණ. එලීසේ Elysee) සිරගෙදර සිරගත කරනු ලැබූ ජෙරාඩ් බ්ලොක්ව එදින රෑ ගෙල සිර කරමින් ඝාතනයට සිරගෙදර කොමියුනිස්ට් සාමූහිකය සුදානම් වෙතවා යැයි ඔහුට කතෝලික ගුරුවරයෙක් කියන අනතුරු අඟවන ලදී.⁵²

මෙම අන්ධ ද්වේෂ සහගත සන්දර්භය තුළ, ඉතාලි කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ නිර්මාතෘ පියෙට්‍රෝ ට්‍රෙසෝ ඇතුළුව, සහ ප්‍රංශ ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමීන් FTP (Francs-Tireurs et Partisans) අතරෙන්, සහ උට්-ලුවාර් (Haute-Loire) හි “වොල්ඩ්” (Woldi) මාකිස් (maquis) ගරිල්ලා සංවිධානයෙන් ද, ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් හතර දෙනෙක් අතුරුදහන් වීම වඩා වැදගත්කමින් යුතුයි. FTP යනු කොමියුනිස්ට්වාදීන් වැඩියෙන් සිටි ජාතික පෙරමුණ විසින් මෙහෙයවන ලද ස්ටාලින්වාදී සංවිධානයකි. පුයි-අන්-වැලේ (Puy-en-Velay) හි සිරගෙදරින් ඔවුන්ගේ කොමියුනිස්ට් සගයන් සමඟ පලා යන ට්‍රොට්ස්කිවාදී සටන්කාමීන් පස් දෙනෙක්ව කොමියුනිස්ට්වාදී මාකිස් විසින් “අල්ලා” ගනු ලදහ. ඔවුන් අතර සිටි ඇල්බර්ට් ඩෙමාසියෙර් (Albert Demazière) ඔහු සමඟ ගමන් ගත් සගයන් වෙතින් පලා යන්නට කෙසේ හෝ සමත් වූයේය. දිවි ගලවා ගන්නට සමත් වෙන්නේ ඔහු පමණකි. ට්‍රෙසෝ, පියෙර් සලිනි, ඡේන් රිච්ලේ, සහ ඒබ්‍රම් සඩෙක් ඔක්තෝබර් අග දී වෙඩි තබා මරා දමන ලද්දේ බොරු නඩුවකින් පසුවයි.⁵³ ඇසින් දුටු අය සහ එයට සහභාගී වූවන් (තවමත් ජීවත්ව ඇතර සිටිති) වාර්තා කළේ සටන්කාමීන් කඳවුරේ වතුර සැපයුමට විෂ දමන්නට සැලසුම් කරමින් සිටි බවයි. එය ට්‍රොට්ස්කිවාදීන්ට එරෙහිව සෙමසිටි විරෝධී ලක්ෂණ පෙන්වන, යල්පැන ගිය අදහස් වලින් යුතු වූ හේතු දැක්වීමකි. U.S.S.R. හි ට්‍රොට්ස්කිගේ පුතා වූ සර්ගෙයි ගැනත් සහ අඩුම වශයෙන් තවත් සිරකරුවෙක් වූ ඒබ්‍රහම් සඩෙක් ගැනත්, එයාකාරම වෝදනා එල්ල විය. කොමියුනිස්ට්වාදී ව්‍යාපාරය ද පෙන්වූයේ එය ද පහත්ම

⁵⁰ For the details of the operation, see Sudoplatov and Sudoplatov, *Special Tasks*, pp. 97-120.

⁵¹ Julian Gorkin and General Sanchez Salazar, *Ainsi fut assassiné Trotski* (Paris: Self, 1948).

⁵² René Dazy, *Fusillez les chiens enragés! Le génocide collectif des trotskistes* (Paris: Olivier Orban, 1981), p. 248.

⁵³ Recently Pierre Broué and Raymond Vacheron, *Meurtres au Maquis* (Paris: Grasset, 1997), put forward the somewhat dubious idea that Damazière;s involuntary escape was the main reason for the execution of his companions, thus excusing the behavior of the French Communists who were behind the killings.

සෙමසිටි විරෝධීය පාත්‍රයට සමත් යැයි කියයි. ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් හතර දෙනා මරා දමන්නට පෙර, ඔවුන්ගේ ජායාරූප ගන්නා ලද්දේය. ඒ සමහර විට PCF හි දී ඔවුන්ව හඳුනාගැනීම පිණිස විය හැකියි. එසේම ඔවුන්ට තමන්ගේ ජීවිතය ගැන සාරාංශයක් ලියන්නට යැයි ද බලාත්මක විය.

රැඳවුම් කඳවුරු තුළ දී පවා, කොමියුනිස්ට්වාදීන් ඔවුන්ගේ සම්පතම ප්‍රතිවාදීන් සදහාම තුරන් කර දමන්නට වෑයම් කළේ ඒවායේ පැවති ධුරාවලි වලින් වාසි ලබා ගනිමිනි. 1943 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී ජාත්‍යන්තර ශ්‍රමිකයන්ගේ පක්ෂයේ බ්‍රෙටන් (Breton) ප්‍රදේශීය අංශයේ නායකයා වූ මාසෙල් බෝග්‍රෙයර් (Marcel Beaufrère) අත් අඩංගුවට ගෙන 1944 ජනවාරි වෙද්දී බුහෙන්වොල්ඩ් (Buchenwald) වෙත පිටමං කරන ලදී. අන්තර් කොටස් භාරව සිටි ප්‍රධානියා (ඔහු ද කොමියුනිස්ට් වූයේය) බෝග්‍රෙයර් ට්‍රොට්ස්කිවාදියෙක් යැයි සැක කළේය. බෝග්‍රෙයර් පැමිණ දින දහසකට පසුව, හිතවතෙක් දැනුම් දුන්නේ කොටස් අංක 39 (ඔහුගේ කොටස) හි සිටින කොමියුනිස්ට් කණ්ඩායම ඔහුගේ මරණය තීන්දු කරන ලද බවයි. ටයිගස් උණ විදීමට අත්හදා බැලීම සඳහා ඔහුව යවන බවයි. බෝග්‍රෙයර්ව අන්තිම මිනිත්තුවේ දී බේරා ගැනෙන්නේ ජර්මන් සටන්කාමීන් මැදිහත්වීම නිසයි.⁵⁴ කොමියුනිස්ට්වාදීන් බොහෝ විට රැඳවුම් කඳවුරු ක්‍රමය දේශපාලන හතුරන් ඉවත් කරන්නට යොදා ගත්ත. ඔවුන් ද එම ගෙස්තාපෝ නිලධාරීන්ගේ වින්දිතයන් සහ එම SS අංශ වලම වින්දිතයන්ව සිටියද, උවමනාවෙන්ම හතුරන්ව දුෂ්කරම වූ කොටස් වෙතට යැවූහ. බුහෙන්වොල්ඩ් වෙත පිටමං කරන ලද මාසෙල් හික් (Marcel Hic) සහ රෝලන්ඩ් ෆිලියාත්‍ර (Roland Filiâtre) යවන ලද්දේ ඩෝරා නම් බිහිසුණු කඳවුරටයි. රොඩොල්ෆෙ ප්‍රේගර් (Rodolphe Prager) කියන පරිදි “කඳවුරේ ඉහළ පරිපාලන කටයුතු බාරව සිටි KDP කාඩර් අනුමැතිය අනුව.”⁵⁵ හික් එතැන දී මිය ගියේය; 1948 දී නැවතත් ඔහුගේ ජීවිතය තුරන් කරන්නට ගත් වෑයමකින් ගැලවෙන්න ෆිලියාත්‍ර සමත් විය.

මිත්‍ර පාක්ෂිකයන් විසින් නිදහස් කරගැනීම සිද්ධ වූ අතරතුරේ සටන්කාමී ට්‍රොට්ස්කිවාදීන්ව තුරන් කරන වෙනත් වෑයම් ද පැවතිණ. “පංති යුද්ධ” කණ්ඩායමෙන් එන තරුණ පැරිසියේ ශ්‍රමිකයෙකු වූ මැටියු බක්හොල්ට්ස් (Mathieu Buchholz) 1944 සැප්තැම්බර් 11 වැනිදා අතුරුදහන් විය. 1947 මැයි මාසයේ දී ඔහුගේ කණ්ඩායම එය ස්ටාලින්ගේ වැඩක් යැයි කියා සිටියහ.

ට්‍රොට්ස්කිවාදී ව්‍යාපාරය ග්‍රීසියේ ද යම් තරමක ගැමිමක් ඇති කටයුතු කරමින් සිටියහ. ග්‍රීක කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ (KKE) ලේකම්වරයෙක් වූ, ඉතාලි ජාතිකයන් විසින් වෙඩි තබන ලැබූ, පැන්ඩලිස් පොලියෝපොලොස් (Pandelis Poliopoulos) ව්‍යාපාරයට එකතු වී සිටියේ යුද්ධයට පෙරයි. යුද්ධයේ දී ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් එකතු වූයේ ජාතික නිදහස් පෙරමුණේ (EAM) අරමුණු උදෙසායි. එය කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් 1941 ජූනි මාසයේ ආරම්භ කර තිබුණකි. ජාතික නිදහස සඳහා වූ ජනතා හමුදාවේ (People’s Army for National Liberation -ELAS) නායකයා වූ අරිස් වෙලුචියෝටිස් (Ares Velouchiotes) ට්‍රොට්ස්කිවාදී නායකයන් විස්සක් පමණ මරා දමන්න යැයි නියම කළේය. නිදහසෙන් පසුවත් ට්‍රොට්ස්කිවාදීන්ට වධහිංසා කිරීම දිගින් දිගටම පැවතිණ. සගයන්ගේ නම් ඔවුන් ලවා හෙළිකරවා ගැනීම පිණිස ඔවුන් අතර බොහෝ දෙනෙක්ට ශාරීරික වධ හිංසා කරන ලදී. ජනප්‍රිය අරගලයේ ආරක්ෂාව සඳහා වූ සංවිධානය (Organization for the Protection of the Popular Struggle -OPLA) විසින් ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් 600 ක් ඝාතනය කරන ලද බව වැසිලිස් බාට්සියොටාස් (Vasilis Bartziotas) 1946 දී කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුව වෙත යවන වාර්තාවක සටහන් කළේය, ඒ වාර්තාවට ආරාජිකවාදීන් සහ වෙනත් ප්‍රතිගාමී සමාජවාදීන් ද ඇතුළත් වූවා විය හැකියි.⁵⁶ 1924 දී KKE වෙතින් කැඩී ගිය සටන්කාමීන් වූ ආකියෝ-මාක්ස්ව: වලට ලක්වූහ.⁵⁷

ඇල්බේනියානු කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ තත්වයේ ද වැඩි වෙනසක් වූයේ නැත. 1941 දී එක්සත් කිරීමෙන් පසුව ඇනස්ටාස්ටෙ ලූලා (Anastaste Lula) වටා රොක්වී සිටි වාම කණ්ඩායම් අතර වෙනස්කම් උද්ගත වෙන්නට පටන් ගැනිණ. විශේෂයෙන්ම ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් සහ යුගොස්ලාවියානුවන් වෙතින් උපදෙස් ලබමින් සිටි සත්‍යලබ්ධික පක්ෂ නායකයෙක් වූ එන්වර් හොක්සා (Enver Hoxha) සහ මෙහ්මෙට් ෂෙහු (Mehmet Shehu) අතර තත්වය එසේ විය. 1943 දී ලඝු නඩුවකින් පසුව ලූලාට වෙඩි තබා මරා දැමුණි. ඝාතන වෑයම් කිහිපයකින් පසුව ජනප්‍රිය ට්‍රොට්ස්කිවාදී නායකයෙක් වූ සඩික් ප්‍රෙම්ටායි (Sadik Premtaj) ප්‍රංශයට එන්නට සමත් වූයේය. ඒත් 1951 මැයි මාසයේ දී ඔහු

⁵⁴ Dazy, *Fusillez les chiens enragés!* pp. 238-244.
⁵⁵ Rodolphe Prager, “Les trotskistes de Buchenwald,” *Critique communiste*, no. 25 (November 1978).
⁵⁶ Dazy, *Fusillez les chiens enragés!* pp. 266-274.
⁵⁷ Panagiotis Noutsos, “‘Säuberungen’ innerhalb der griechischer KP (1931 bis 1956),” in *Kommunisten verfolgen Kommunisten*, pp. 487-494.

පැරිසියේ විසූ ඇල්බේනියානු ඒජන්තවරයෙක් සහ ජාත්‍යන්තර හමුදාවේ හිටපු සාමාජිකයෙක් වූ යෙමාල් චමි (Djemal Chami) අතින් සිදු වූ, තවත් සාතන වැයමක දී මරණයට පත් විය.

චෙන් ඩුෂියු (Chen Duxiu) නායකත්වය යටතේ 1928 දී චීනයේ නොමේරූ ව්‍යාපාරයක් පටන් ගැනී තිබුණි. චෙන් ඩුෂියු චීන කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ නිර්මාතෘන් අතරින් අයෙක් සහ එහි මුල් කාලීන නායකයෙක් ද විය. 1935 වෙද්දී තවමත් එහි සිටියේ දෙතුන් සියයක සාමාජිකයන් පමණකි. ජපානය සමඟ යුද්ධයේ දී ඔවුන් කිහිප දෙනෙකු ජනතාවගේ නිදහස් හමුදාවේ අටවැනි හමුදාවට (Eighth Army of the People's Liberation Army -PLA) රිංගා ගන්නට සමත් වූහ. එය කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ යුද හමුදාවයි. මාඕ සේතුං විසින් ඔවුන්ව වෙඩි තබා මරා දමා ඔවුන්ගේ සේනාංක තුරන් කර දැමීය. සිවිල් යුද්ධය අවසානයේ දී ඔවුන්ව ක්‍රමානුකූල ලෙසින් අල්ලා ගෙන මරා දමන ලදී. ඔවුන් බොහොමයකට අත් වූ ඉරණම කුමක්දැයි කියා තවමත් නොදනී.

කාලයක් යනතුරු ඉන්දු චීනයේ තත්වය ඉතා වෙනස් වූයේය. 1933 සිට අරගලයේ (Tranh Dau) සිටි ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් සහ කොමියුනිස්ට්වාදීන් එකට එකතුව පොදු පෙරමුණක ක්‍රියා කළහ. ට්‍රොට්ස්කිවාදීන්ගේ බලපෑම දැඩි ලෙසින්ම තිබුණේ අර්ධ ද්වීපයේ දකුණු ප්‍රදේශයේය. 1937 දී ඡාක් ඩුක්ලොස් වෙතින් එන නියමයක් අනුව ඉන්දු චීන කොමියුනිස්ට් පක්ෂයට අරගලයේ සටන්කාමීන් සමඟ සහයෝගයන් වැඩ කිරීම තහනම් කෙරිණ. ජපානුන් සමඟ ගැටුමෙන් මාස කිහිපයකට පසුව, ජාත්‍යන්තර කොමියුනිස්ට් ලීගය නම් වූ තවත් ට්‍රොට්ස්කිවාදී ශාඛාවක් නැගී ආවේ කොමියුනිස්ට් නායකත්වයේ සිත් නොසන්සුන් කරවමිනි. 1945 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී බ්‍රිතාන්‍ය හමුදා පැමිණියහ. ඔවුන්ව සාමකාමීව පිළිගන්නට හදා තිබුණු සැලසුම් වියටේ මින්ග් (Viet Minh) එනම් 'ස්වාධීනත්වය උදෙසා වූ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පෙරමුණ) විසින් සුනුවිසුණු කර දැමූහ. සැප්තැම්බර් 14 වැනිදා වියටේ මින්ග් විසින් ට්‍රොට්ස්කිවාදීන්ට එරෙහි දැවැන්ත මෙහෙයුමක් දියත් කළේය. අල්ලා ගත්තවුන් බොහෝ දෙනෙක්ව ඉතා ඉක්මණින් වෙඩි තබා මරා දැමුණි. බ්‍රිතාන්‍ය සහ ප්‍රංශ හමුදා සමඟ කුඹුරු යායන් වල දී සටන් වැදී තිබුණ ඔවුන්ව වියටේ මින්ග් හමුදාව පාගා දැමීය. මෙහෙයුමේ දෙවැනි කොටසේ දී වියටේ මින්ග් හැරුණේ ට්‍රාන් ඩාවු (Tranh Dau) සටන්කාමීන් වෙතටයි. බෙන් සුක් (Ben Suc) හි සිරගතව සිටි ඔවුන්වත් ප්‍රංශ හමුදා එද්දී මරා දැමුණි. ව්‍යාපාරයේ නායකයා වූ තා තු තවු (Ta Tu Thau) ව 1946 පෙබරවාරියේ දී වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. හෝ වි මින්ග් විසින් සියළු ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් යනු "ද්‍රෝහීන්, සහ පහත්ම මට්ටමේ වරපුරුෂයන්," යැයි ලිවීය.⁵⁸

වෙකොස්ලෝවැකියාවේ සැවිස් කලන්ඩ්‍රා (Zavis Kalandra) ට අත් වූ ඉරණම ඔහුගේ සියළු සගයන්ට අත් වූ ඉරණමම වූයේය. මොස්කව් නඩු හෙළා දකිමින් ප්‍රතිකාවක් ලිවීම ගැන 1936 දී වෙකොස්ලෝවැකියා කොමියුනිස්ට් පක්ෂයෙන් කලන්ඩ්‍රා නෙරපා හැර තිබුණි. පසුව හේ ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයේ සටන් කළේය. එහි දී ජර්මානුවන් විසින් ඔහුව මරනීන්බර්ග් වෙත පිටමං කරන ලදී. 1949 නොවැම්බර් මාසයේ දී අත් අඩංගුවට ගැනෙන ඔහුට එල්ල වූ චෝදනාව ජනරජයට එරෙහිව කුමන්ත්‍රණ කිරීමයි. ඔහුව ශාරීරික වධහිංසා වලට ලක්විණ. 1950 ජුනි මාසයේ නඩුව ආරම්භ විය; ඔහු "සම්පූර්ණ පාපෝච්චාරණයක්" කළේය. එහි දී ජුනි 8 වැනිදා ඔහුට මරණ දඬුවම නියම වීණ. ජුනි 14 වැනිදා අන්ද්‍රේ බ්‍රොටන් 'සටන' (Combat) ට ලියමින් ඔහු වෙනුවෙන් පෙනී සිටින්න යැයි පෝල් එලුවාඩ් (Paul Eluard) වෙතින් ඉල්ලීය; ඔවුන් දෙදෙනා යුද්ධයට පෙර සිට කලන්ඩ්‍රාව දැන හඳුනන අයයි. එලුවාඩ් පිළිතුරු දුනි: "තමන්ගේ අභිසංකතවය ගැන තරයේ කියා සිටින අභිංසක ජනතාව ගැන මම වැඩියෙන් වෙහෙසෙන නිසා මට වැරැද්දක් පිළිගත්ත වැරදිකරුවන් ගැන කරදර වෙන්නට වේලාවක් නැහැ."⁵⁹

ඔහුගේ සගයන් තිදෙනෙක් සමඟ ජුනි 27 වැනිදා කලන්ඩ්‍රාව මරා දැමුණි.

U.S.S.R. හි භීෂණයේ විදේශීය ෆැෂිස්ට්-විරෝධී සහ විප්ලවීයවාදී වින්දිතයන්

කොමිනට්ටර්න්, ට්‍රොට්ස්කිවාදීන්, සහ වෙනත් ප්‍රතිගාමීන් වෙත දැඩි ලෙසකින් කොමියුනිස්ට් භීෂණය පැතිර ගියේය. සෝවියට් සිහිනයෙන් ආකර්ශනය වූ ඒත් කොමියුනිස්ට්වාදීන් නොවූ බොහෝ විදේශිකයන් ද 1930 ගණන් වෙද්දී තවමත් U.S.S.R. හි වාසය කළහ. සෝවියට් රුසියාව ගැන ඇති දැඩි උදෙර්ගය වෙනුවෙන් ඔවුන් බොහෝ දෙනෙක් ඉහළම මිල ගෙවූහ.

⁵⁸ Ho Chi Minh, letter of 10 May 1939, *Cahiers Léon Trotsky*, no. 46 (July 1991).

⁵⁹ *Action*, 19-25 June 1950.

1930 ගණන් මුල දී, රුසියාවේ සහ ෆින්ලන්තයේ පුරෝගාමී ප්‍රදේශ වලින් ලැබෙන හැකියාවන් ගැනත්, සහ ඒවායේ “සමාජවාදය ගොඩනැගීමට” ඇති රත්මය අවස්ථා ගැනත්, කරෙලියා (Karelia) ප්‍රදේශය තුළ සෝවියට් යුනියනය විසින් ප්‍රොපගන්ධා ව්‍යාපාරයක් දියත් කළේය. කරෙලියාවේ ජීවත්වෙන්නට ෆින්ලන්තයෙන් පිටත් වූ 12,000 ක ජනතාවට එක්සත් ජනපදයෙන් එන තවත් ෆින්ලන්ත වැසියන් 5,000 ක් එකතු වූහ. ඒ 1929 කොටස් වෙළඳපොල කඩා වැටීම නිසා දැඩි ආර්ථික අහේනිය අත් දකිමින් සිටි, ඇමෙරිකාවෙන් ගිය ෆින්ලන්ත වැසියන් විසින් හදාගත් ‘ෆින්ලන්ත ශ්‍රමිකයන්ගේ ඇමෙරිකන් සංගමයේ’ (American Association of Finnish Workers) සාමාජිකයන් බහුතරයක් වූහ. සෝවියට් දැන්වීම් ආයතනය වූ ඇමිටෝර්ග් (Amtorg) ඒජන්තවරු ඔවුන්ට රැකියා, හොඳ වේතන, නිවාස, සහ නිව් යෝර්ක් සිට ලෙනින්ග්‍රෑඩ් දක්වා නොමිලේ එන්නට පුළුවන් යැයි ද පොරොන්දු වූහ. තමන්ගේ සියළු දේපල අරන් එන්න යැයි ද ඔවුන්ට දන්වන ලදී.

අයින් කුසින් (Aino Kuusinen) විසින් “උතෝපියාවට යන හදිස්සිය” යැයි සඳහන් කරන ලද්දේ ඉතා ඉක්මණින් බියකුරු සිහිනයක් බවට හැරිණ. ෆින්ලන්ත සම්භවයෙන් යුතු පිරිස රටට ගොඩවැදුන වහාම ඔවුන්ගේ යන්ත්‍ර, උපකරණ සහ තැන්පතු සියල්ල රජයට පවරා ගන්නා ලදී. ගමන් බලපත්‍ර ද බලයෙන් ඉවත් කරන ලදී. වැඩි කල් නොගිනිත් ඔවුන් කැළෑ පමණක් තිබී ඉතාමත් කර්කශ තත්වයන් වලින් යුතු සංවර්ධනය අඩු ප්‍රදේශවල සිරකරුවන් බවට පත් වූහ.⁶⁰ 1939 දක්වා කොමිනිට් රින් විධායක කමිටු පූර්ණ බලධාරී මණ්ඩලයේ වැදගත් තනතුරක් දරන ලද ආර්වො ටුවොමින් (Arvo Touminen) සඳහන් කළ පරිදි අඩුම වශයෙන් ෆින් සම්භවයෙන් යුතු වූවන් 20,000 ක් රැඳවුම් කඳවුරු වලට දමන ලදී. ටුවොමින්ට ද පසුව මරණය නියම වූ නමුත් එය වසර දහයක සිර දඬුවමක් බවට හරවන ලදී.⁶¹

දෙවැනි ලෝක යුද්ධයෙන් පසුව කිරෝවකන් (Kirovakan) හි ජීවත් වෙන්නට සිද්ධ වූ අයින් කුසින් දුටුවේ ආර්මේනියානු සෝවියට් ජනරජයේ ජීවත්වෙන්නට එවැනිම දක්ෂ ප්‍රොපගන්ධා වලට රැවටුණු තවත් වින්දිතයන් රැසක් වූ ආර්මේනියානුවන්ගේ පැමිණීමයි. රට නැවත ගොඩ නැගීම පිණිස මව්බිම බලා එන්න යැයි ස්ටාලින්ගේ ඉල්ලීමට ප්‍රතිචාර දක්වමින්, වැඩි වශයෙන් තුර්කියේ විගාමික ලෙසින් ජීවත්ව සිටි බොහෝ ආර්මේනියානුවන් එසේ පැමිණ සිටි අයයි. ඔවුන්ගේ මුතුන් මිත්තන්ගේ භූමිය යැයි ඔවුන් සලකන ලද්දේ තුළ ආර්මේනියානු ජනරජයක් ගොඩනගන්නට ඔවුන් පැමිණ සිටියහ. 1947 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී ඔවුන්ගේ භාර පන්දහසක පිරිස මාසෙයි හි දී එක්කාසු කර U.S.S.R. වෙත ඔවුන් රැගෙන එන රොසියා (Rossiya) නැවට 3,500 ක් පටවන ලදී. 1948 දී තවත් ආර්මේනියානුවන් 200 ක් ඇමෙරිකාවේ සිට පැමිණියහ. උත්සවාකාරයන්ට රැවටුණ ඔවුන්ටද එම ඉරණමම අත් වූහ: පැමිණි වහාම ඔවුන්ගේ ගමන් බලපත්‍ර රාජ සන්නක කරන ලදී. 1956 මැයි මාසයේ දී විදේශ ඇමති ක්‍රිස්ටියන් පිනු (Christian Pineau) එරෙවන් (Erevan) සංචාරයකට ගිය විට දී, ප්‍රංශයේ විසූ ආර්මේනියානු භාර පන්සියයක පිරිසක් උද්ඝෝෂයක් පැවැත් වූහ. මේ මර්දන කාලය තුළ දී U.S.S.R. හැරදා යන්නට සමත් වූයේ පවුල් 60 ක් පමණි.⁶² ඔවුන් සියල්ලන්ම පාහේ හැකියාව ලැබූ සැණින් පිටවී ගියහ.

හීෂණයෙන් බැට කැවේ U.S.S.R. වෙත කැමැත්තෙන් ආපසු පැමිණි අය පමණක් නොව වෙනත් ආඥාදායක රෙජිමවල ඒ වන විටත් දුක් විඳින ලද අයත් ඔවුන් අතර වූහ. 1936 සෝවියට් ව්‍යවස්ථාවේ 29 වැනි වගන්තිය අනුව, “ශ්‍රමිකයන්ගේ කැමැත්තක් සහ අයිතීන් ආරක්ෂා කිරීම නිසා, ඔවුන්ගේ විද්‍යාර්ථී වැඩ නිසා, නැත්නම් ජාතික නිදහසක් සාක්ෂාත් කරන අරගලයක නියැළෙන ලද නිසා වධහිංසා අත්වෙන සියළු විදේශීය පුරවැසියන්ට U.S.S.R. විසින් සරණාගතභාවය ප්‍රදානය කරනු ලැබේ.” ඔහුගේ ‘ජීවිතය සහ ඉරණම’ (Life and Fate) නම් නවකතාවේ වැසිලි ගොස්මන් විසින් SS සොල්දාදුවෙක් සහ හිටපු බොල්ෂෙවික් සටන්කාමියෙක් යුද බිමේ දී එකිනෙකා මුණගැසෙන අවස්ථාවක් විස්තර කරයි. දීර්ඝ ආත්ම භාෂණයකින් SS සොල්දාදුවා විසින් U.S.S.R. හි සරණ පතා පැමිණි ගැහැණු, පිරිමි, සහ දරුවන් දහස් ගණනකගේ ඉරණම සාරාංශය කරයි: “තව දුරටත් යුද සිරකරුවන් නැති වූ විට, සාම කාලයේ කඳවුරු වල ඉන්නේ කවුද? පක්ෂයේ හතුරන්, සහ ජනතාවගේ හතුරන්. ඒ ඔබ හොඳින් දන්නා ජනතාවයි, මන්ද ඔවුන් ඔබේ කඳවුරේ ද සිටිනවා. ඉතින් ඔබේ සිරකරුවන් අපේ SS කඳවුරට සාමකාලයේ දී පැමිණියහොත්, අපි ඔවුන්ට යන්නට ඉඩ දෙන්නේ නැහැ මන්ද ඔබේ සිරකරුවන් අපේ සිරකරුවන් ද වෙන නිසයි.”⁶³

⁶⁰ Kuusinen, *Rings of Destiny*, pp. 94-97.
⁶¹ Tuominen, *The Bells of Kremlin*, quoted in B. Lazich, “Le martyrologe du Komintern,” *Le contrast social*, no. 6 (November-December 1965).
⁶² Armand Maloumian, *Les fils du Goulag* (Paris: Presses de la Cité, 1976).
⁶³ Vasily Grossman, *Life and Fate* (London: Collins Harvill, 1985), p. 301.

ඔවුන් පිටරට සිට ආවේ තනිකරම සෝවියට් ප්‍රොපගන්ඩා නිසාද, ඔවුන් උපන් රටවල ඔවුන් බලාපොරොත්තු වූ සරණ හෝ ආරක්ෂාව නොලැබුණු නිසාද, නැත්නම් ඔවුන්ගේ දේශපාලන විශ්වාස නිසාද යනාදී වශයෙන් වුවත්, සියළු සංක්‍රමණිකයන් වරපුරුෂයන් විය හැකි පුද්ගලයන් හැටියට සැලකෙන ලදී. ඔවුන් අතරින් බහුතරය හෙළා දකින්නට යොදා ගත් සමාවට කාරණය එයයි.

1920 ගණන් මැද පැමිණි පළමු සංක්‍රමණික රැල්ලක් වූයේ ඉතාලි ජාතික ෆැෂිස්ට්-විරෝධීන් වූහ. සමාජවාදයේ සැබෑ නිවහන සහ ඔවුන්ගේ සිහින රාජ්‍යය අවසානයේ දී ලැබුණාය යන විශ්වාසයෙන් ඔවුන් අතර සංඛ්‍යාවක් කුරිරු ලෙසින් රටටා භීෂණයෙන් අදහා ගන්නට බැරි තම් දුක් වින්දහ. 1930 ගණන් මැද දී ඉතාලි කොමියුනිස්ට්වාදීන් සහ හිතවාදීන් U.S.S.R. හි 600 ක් පමණ සිටියහ. විගාමික දේශපාලන කාඩර් 250 ක් සහ දේශපාලන පාසැල්වල පුහුණුව ලබමින් සිටි තවත් 350 ක් ඒ අතර වූහ. තම ඉගෙනීම අවසන් කර බොහෝ සිසු සිසුවියන් U.S.S.R. වෙතින් නික්ම ගිය හෙයින්, සහ තවත් 100 ක් ක්‍රියාකරුවන් 1936-37 ස්පාඤ්ඤ යුද්ධයේ සටන් වදින්නට ගිය හෙයින්, මහා භීෂණයට ලක් වූයේ එහි රැඳී සිටි අය පමණකි. ඉතාලියානුවන් 200 ක් පමණ අත් අඩංගුවට ගැනිණ. බහුතරයට එල්ල වූ චෝදනාව ඔවුන් වරපුරුෂ සේවයේ යෙදී සිටීම කියයි. එයින් වෙඩි තබා මරා දමන ලද 40 දෙනාගෙන් 25 ක් කවුරුන් දැයි හඳුනාගෙන ඇත. ඉතිරි පිරිස ගුලාග් වෙතට යවනු ලැබීය, කොලිමා රන් පතල් නැත්නම් කසකස්තානයට. මේ හතළිහක් හෝ හැටක් පමණ වූ ක්‍රියාකරුවන් ආගිය තැන් සොයා ගැනෙන සහ ඔවුන්ගේ බේදනීය ඉරණම ගැන හද කම්පා කරවන අධ්‍යයනයක් රොමොලො කැක්කවාලේ (Romolo Caccavale) විසින් ප්‍රකාශනය කර ඇත.⁶⁴

1925 දී ඉතාලියෙන් පලා ගිය ෆැෂිස්ට් විරෝධියෙක් වූ නැසරිනෝ ස්කාරිලි (Nazareno Scarioli) සම්බන්ධ වූව එවැනි සිද්ධීන් අතර සාමාන්‍යයක් හැටියට දැක්විය හැකියි. බර්ලින් වෙත යන ඔහු අවසානයේ දී මොස්කව් වෙත පැමිණියේය. රතු කුරුස (Red Cross) සමාජයේ ඉතාලි අංශය විසින් පිළිගන්නා ලදුව ඔහු මොස්කව් අසල කෘෂිකාර්මික ජනපදයක වසරක කාලයක් සේවය කළේය. එතැනින් ඔහුව යාල්ටා හි දෙවැනි ජනපදයක් වෙතට යවනු ලැබීය. එතැන ටිටෝ ස්කාසෙලි (Tito Scarselli) ගේ අධ්‍යක්ෂණය යටතේ ඉතාලි ආරාජිකවාදීන් විසි ගණනක් වැඩ කරමින් සිටියහ. 1933 දී ජනපදය විසුරුවා හරිනු ලැබීය. ස්කාරිලි නැවතත් මොස්කව් බලා පැමිණියේය. ඔහු බිස්කව් කම්හලක රස්සාවක් සොයා ගත්තේය. එහි ඉතාලි ප්‍රජාව අතර ඔහු ක්‍රියාශීලී භූමිකාවක නියැළී.

එහි දී ආවේ මහා ශුද්ධකරණය සිද්ධ වූ අවුරුදු වූහ. ඉතාලි ප්‍රජාව දෙකඩ කරන ලද්දේ බිය සහ භීෂණයයි. හැම කෙනෙක්ම ඔවුන්ගේ හැම සහෝදරයෙක්ම සැක කරන්නට පටන් ගත්හ. ගුලා බෙයාරිම් කම්හලේ සේවය කළ “ජනතාවගේ හතුරන්” තිස්හයක් අත් අඩංගුවට ගන්නා බව ඉතාලි සමාජයට ඉතාලි කොමියුනිස්ට් නායකයා වූ පාවිලෝ රොබෝට්ටි (Paulo Robotti) විසින් දැනුම් දෙන ලදී. ඔහු පෞද්ගලිකව දැන සිටි සේවකයන්ව අත් අඩංගුවට ගැනීම අනුමත කරන්නට එතැන සිටි සෑම පුද්ගලයෙකුටම රොබෝට්ටි බලාත්කමව කියා සිටියේය. වන්දය ප්‍රකාශ කරන අවස්ථාව උදාවූ විට ස්කාරිලි අත එසැවීම ප්‍රතික්ෂේප කළේය. එදින රාත්‍රියේ ඔහුව අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ලුබියාන්කා ගොඩනැගිල්ලේ දී ශාරීරික වධහිංසා දීමෙන් අනතුරුව ඔහු පාපෝච්චාරණයක් අත්සන් කළේය. එතැනින් ඔහුව කොලිමා ප්‍රදේශයේ රන් පතලක වැඩ සඳහා බලාත්කමව යොදනු පිණිස පිටමං කරන ලදී. අතින් බොහෝ ඉතාලි ජාතිකයන්ටත් එවැනිම ඉරණමක් අත් වූහ. බොහෝ දෙනෙක් මිය ගියහ: ආර්නල්ඩෝ සිල්වා (Arnaldo Silva) නමැති මූර්ති ශිල්පියා; එල්. සෙර්කෙට්ටි (L. Cerquetti) නැමති ඉංජිනේරුවා; අනාගත කොමියුනිස්ට් දේශපාලනඥයෙක් වෙත එහිඩියෝ සුලොටෝ (Egidio Sulotto) සමඟ විවාහ වූ කාන්තාවගේ සහෝදරයා වන සහ කොමියුනිස්ට් නායකයෙක් වූ ඇල්ඩෝ ගොරෙලි (Aldo Gorelli); ඉතාලි කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ රෝම කමිටුවේ හිටපු ලේකම් වූ විසෙන්සෝ බකාලා (Vicenzo Baccala); මොස්කව් හි නාට්ටම් රැකියවක් කරන ලද ටස්කන් වලින් පැමිණ සිටි ඔතෙලෝ ගාගි (Otello Gaggi); මොස්කව් හි කම්කරුවෙක් ලෙසින් සේවය කරන ලද ලුයිජි කැලිගාරි (Luigi Calligaris); ඔඩෙස්සා වෘත්තීය සමිති සේවකයෙක් වූ වෙනීසියෙන් එන ලද කාලෝ කොස්තා (Carlos Costa); සහ සුරිච් (Zurich) හි දී ලෙනින්ගේ මිතුරෙක්ව සිටි එඩ්මන්ඩෝ පෙලුසෝ (Edmundo Peluso). 1950 දී සිරුරේ බර කිලෝ 36 ක් වූ ස්කාරිලි කොලිමා වලින් ඉවත්ව ගියේය. ඒත් ඔහුව සයිබීරියාවේ දිගින් දිගට වැඩ කිරීම සඳහා බලාත්කමව යොදා ගැනිණ. 1954 දී ඔහුට ක්ෂමාව ප්‍රදානය වීණ. අනතුරුව සම්පූර්ණ සමාවක් ද ලැබුණි. ඔහු ආපසු ඉතාලිය බලා ආපසු යෑමේ වීසා ලබා ගැනීම සඳහා තවත් වසර හයක් බලා සිටියේය.

සරණාගතයන් දකින්නට ලැබෙන්නේ ඉතාලි කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ සාමාජිකයන් හෝ කොමියුනිස්ට් හිතවාදීන් අතර පමණක් නොවේ. ඒ සමහර අය ඔවුන්ගේ මව්බිමේ දී ආරාජිකවාදීන් යැයි වධහිංසා වලට ලක්ව

⁶⁴ Romolo Caccavale, *Comunisti italiani in Unione sovietica: Proscritti da Mussolini soppressi da Stalin* (Rome: Mursia, 1995).

සෝවියට් යුනියනයේ පදිංචියට එන්නට තීරණය කරන ලද අයයි. එවැනි අය අතර වඩාත්ම සුප්‍රසිද්ධ සිද්ධිය අනන්තට ලැබෙන්නේ රතු වෘත්තීය සමිති ජාත්‍යන්තරයේ දී ඉතාලි වෘත්තීය සමිති නියෝජනය කරන්නට 1921 ජුනි මාසයේ දී රුසියාවට එන, සටන්කාමී වෘත්තීය සමිතිකරුවෙක් සහ නිදහස් සටන්කාමියෙක් වන ෆ්‍රැන්ටෙස්කෝ ගෙසි (Francesco Ghezzi) සම්බන්ධයෙනි. 1922 දී ඔහු ජර්මනියට ගිය විට එහි දී අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී. ඉතාලි ආණ්ඩුව ඔහු ත්‍රස්තවාදියෙකු යැයි චෝදනා කර ඔහුව ඉතාලි රජයට බාර දෙන්න (උදර්පණය) යැයි උද්ඝෝෂණය කළේය. ඉතාලියේ විසූ ඔහුගේ සගයන් කළ ජවයෙන් පිරි ව්‍යාපාරය නිසා ඔහුව ඉතාලි සිරගෙවල් වලින් බේරුණි. ඒත් ඔහුට නැවතත් U.S.S.R. වෙත යන්නට බලාත්මක විය. 1924 සිසිරයේ දී පියෙර් පැස්කල් සහ නිකලායි ලසාරෙවිච් සමඟ සම්පව සම්බන්ධ වී සිටි ගෙසි GPU හා ගැටෙන ප්‍රථම අවස්ථාව අත්දැකීය. 1929 දී ඔහුව නැවතත් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. වසර තුනකට සිරගත විය. ඔහුව රඳවා තබන ලද්දේ සුස්ඛාල් වලයි. ක්ෂය රෝගයෙන් පෙළෙමින් සිටි ඔහුට ඒ සාපරාධී තත්වයන් තුළ කල් ගෙවන්නට සිද්ධ විය. ප්‍රංශයේ සහ ස්විට්ස්සර්ලන්තයේ සහාය පළ කරන ව්‍යාපාර ඔහුගේ සගයන් විසින් සංවිධානය කරන ලදී. රොමෙන් රෝලන්ඩ් ඇතුළු තවත් පිරිසක් ඔහු වෙනුවෙන් පෙත්සම් අත්සන් කළහ. සෝවියට් අධිකාරීන් ඊ ළඟට කළේ ගෙසි රහස් උෂ්ණිකාවට ඒජන්තවරයෙක් යැයි කටකතාවක් පැතිරවීමයි. 1931 දී ඔහු නිදහස් කළ පසු ඔහු කම්හලක සේවයට ගියේය. 1937 දී ඔහුව නැවතත් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ඒත් මෙවර පිටරට සිටි ඔහුගේ හිතවතුන්ට ඔහු කොතැනක සිටිනවාදැයි කියා තොරතුරු කිසිවක් සොයාගත නොහැකි වූයේය. 1941 අගෝස්තු අග දී චෝර්කුවා වල දී ඔහු මිය ගිය බව වාර්තා විය.⁶⁵

1934 පෙබරවාරි 11 වැනිදා ලින්ස් හි, ඔස්ට්‍රියන් ෂුට්ස්බන්ඩ් (Austrian Schutzbund) නායකයන් විසින්, සමාජවාදී පක්ෂය තහනම් කරන්නට වෑයම් කළ දේශප්‍රේමී මුරකරුවන් (Heimwehren) වෙතින් එල්ල වෙන ප්‍රහාර ප්‍රතිරෝධනයට තීරණය කළ විට, ඔවුන්ට අයත් වන ඉරණම කුමක් වන්නේදැයි ගැන ඔවුන්ට කිසිත් ලෙසකින් හිතාගන්නට නොහැකි විය.

ලින්ස් හි දේශප්‍රේමී මුරකරුවන් එල්ල කළ ප්‍රහාරය නිසා සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන් විසින් වියානා හි මහා වැඩ වර්ජනයක් පටන් ගත්හ. ඒත් දවස් හතරක් සටන් වැදීමෙන් පසුව එන්ගල්බර්ට් ඩොල්ෆුස් (Englebert Dollfuss) ජයග්‍රහණය කළේය. සිර දඬුවම් වලින් සහ රැඳවුම් කඳවුරු වලින් පැන යන්නට සමත් වූ සටන්කාමී සමාජවාදීන් එක්කෝ තැන් තැන්වල සැඟවුනහ, නැත්නම් වෙකොස්ලෝවැකියාවට පැන ගියහ, තවත් පිරිසක් පසුව ස්පාඤ්ඤයේ සටන් කරන්නට ගියහ. එයින් සමහර දෙනෙක් සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී නායකත්වයට එරෙහිව දැඩි ප්‍රොපගැන්ඩා වලට ආකර්ශනය වී සෝවියට් යුනියනයට පලා ගියහ. 1934 අප්‍රේල් 23 වැනිදා මොස්කව් වෙතට 300 ක් පිරිසක් පැමිණියහ. ඊට කුඩා කණ්ඩායම් ලෙසින් ජනතාව දෙසැම්බර් දක්වා නොනැවතීම එන ලදී. ජර්මන් එම්බසිය ගණනය කරන ලද්දේ ෂුට්ස්බන්ඩ් සංක්‍රමණිකයන් 807 ක් පමණ U.S.S.R. හි සිටින බවයි.⁶⁶ ඔවුන්ගේ පවුල් ද එකතු කළොත් U.S.S.R. හි සරණාගත වූවන් පිරිස 1,400 ක් පමණ වූහ.

පළමුවෙන්ම මොස්කව් බලා පැමිණි කණ්ඩායම ඔස්ට්‍රියන් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ (KPO) නායකයන් විසින් ආචාර සමාවාරයෙන් පිළිගන්නා ලදී. සටන්කාමීන්ව වීදි තුළ පෙරහැරේ ගෙන ගියහ. වෘත්තීය සමිති වල මධ්‍යම කවුන්සිලය ඔවුන්ව බාර ගත්හ. මාර්ග බාධක වල දී මිය ගිය නැත්නම් මරණ දඬුවම නියම වූ පියවරුන්ගේ දරුවන් එකසිය විස්සක් එක්කාසු කර ක්‍රයිමියාවට ටික කලකට යවන ලදී. පසුව ඔවුන් සියල්ලන්වම, ඔවුන් සඳහාම ඉදි කරන ලද, මොස්කව් හි අංක 6 දරන ළමා නිවාසයේ රඳවා තැබූහ.⁶⁷

සති කිහිපයක් ගිමන් නිවීමෙන් පසුව ඔස්ට්‍රියන් ශ්‍රමිකයන්ව මොස්කව්, බාකිව්, ලෙනින්ග්‍රෑඩ්, ගෝරකි, සහ රොස්ටොව් හි කම්හල් වෙතට යවන ලදී. ඒවායේ වැඩ කරන තත්වයන් දැක ඉතා ඉක්මණින් ඔවුන් අසතුටට පත්වූහ. ඔස්ට්‍රියන් කොමියුනිස්ට් නායකයන්ට මැදිහත් වෙන්නට සිද්ධ වූණි. සෝවියට් අධිකාරීන් විසින් ඒ අයට සෝවියට් පුරවැසිකම ලබාගන්න යැයි පීඩනය කරමින් සිටියහ. 1938 වෙද්දී ඔවුන් අතරින් 300 ක් එසේ සෝවියට් පුරවැසියන් වූහ. ඒත් සැලකිය යුතු සංඛ්‍යාවක් ඔස්ට්‍රියන් තානාපති කාර්යාලය හා සම්බන්ධ වෙන්නට පටන් ගත්තේ ආපසු මව්බිමානය කරාට යන අපේක්ෂාව මතයි. 1936 දී හැන්තෑතුන්දෙනෙක් ඔස්ට්‍රියාවට ආපසු යන්නට

⁶⁵ Charles Jacquier, "L'affaire Francesco Ghezzi: La vie et la mort d'un anarcho-syndicaliste it alien en URSS," *La novella alternative*, no. 34 (June 1994). See also Emilio Guaraschelli, *One petite pierre. L'exil, la déportation et la mort d'un ouvrier communiste it alien in URSS 1933-1939* (Maspéro, 1979); Etienne Manach, *Emilio: Récit à void basse* (Paris: Plon, 1990).
⁶⁶ Hans Schafranek, *Zwischen NKVD und Gestapo: Die Auslieferung deutscher und österreichischer Antifaschisten aus der Sowjetunion an Nazideutschland 1937-1941* (Frankfurt am Main: ISP Verlag, 1990).
⁶⁷ *Les syndicate de l'Union soviétique* (Paris: Editions du Secours Ouvrier International, 1935).

සමත් වූහ. ඔස්ට්‍රියන් තානාපති කාර්යාලය දක්වන අන්දමට, 1938 වසන්තයට පෙර 400 ක් ආපසු ගොස් තිබිණ. (1938 මාර්තු වේ දී ඔස්ට්‍රියාව ජර්මනියට අඳා ගැනීමෙන් පසුව සියළු ඔස්ට්‍රියානුවන් ජර්මන් යටත්වැසියන් බවට පත් වූහ.) තවත් 160 ක් ස්වාඥාන බලා ගියේ එහි දී යුද්ධයේ සටන් වැදීම පිණිසයි.

ඒත් බොහෝ දෙනෙකුට U.S.S.R. හැර දා යන්නට අවස්ථාවක් ලැබුණේ නැත. 1934 සිට 1938 දක්වා කාලයේ දී ඔස්ට්‍රියානුවන් 278 ක් අත් අඩංගුවට ගැනෙන ලදී.⁶⁸ 1939 දී කාලෝ ස්ටැජනර් (Karlo Stajner) ට නොරිල්ස්කි හි දී විශානාවෙන් පැමිණි ෆ්‍රිට්ස් කොපෙස්ට්ට්සිනර් (Fritz Koppessteiner) හමු වුවත් පසුව ඔහු කොහේ ඉන්නවාදැයි දැනගන්නට නොහැකි විය.⁶⁹ ගුස්ල් ඩොයිච් (Gustl Deutch), ෆ්ලොරිඩ්ස්ඩෝර්ෆ් (Floridsdorf) දිස්ත්‍රික්කයෙන් පැමිණි හිටපු නායකයෙක් සහ “කාල් මාක්ස්” රෙජිමේන්තුවේ හිටපු අණදෙන නිලධාරියෙක් ද වූ, එසේම 1934 දී සෝවියට් යුනියන ප්‍රකාශනය කරන ලැබූ “ෆ්ලොරිඩ්ස්ඩෝර්ෆ් හි පෙබරවාරි සටන” (*February Combat in Floridsdorf*) යැයි ලියන ලද්දා වූවාද ඇතුළුව සමහර දෙනෙක්ව මරා දමන ලදී.

අංක 6 හි පැවති ළමා නිවාසය ද බේරුනේ නැත. 1936 ගිම්හානයේ දී එතැන ලැගුම් ගත් දෙමව්පියන්ව අත් අඩංගුවට ගැනීම පටන් ගැනිණ. දරුවන්ව NKVD අත්බාරයට ගෙන අනාථ නිවාස වලට යවන ලදී. 1936 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී අත් අඩංගුවට ගත්තාට පසුව වොල්ෆ්ගැන්ග් ලියොන්හාඩ් (Wolfgang Leonhard) ගේ මව අතුරුදහන් වූවාය. 1937 ගිම්හානයේ දී ඔහුට කෝමි ජනරජයෙන් තැපැල් පතක් ලැබුණේ ඔහුගේ මව “ට්‍රොට්ස්කිවාදී ප්‍රතිවිප්ලවවාදී කටයුතුවල නියැළීම” නිසා බලාත්මකව ශ්‍රමය ගන්නා කඳවුරක වසර පහක සිර දඬුවමක් නියම වූ බව දැන්වීමටයි.⁷⁰

සමාජවාදී ‘ශ්‍රමිකයන්ගේ සඟරාව’ (*Arbeiter Zeitung*) 1963 පෙබරවාරි 10 දිනැති කලාපයෙන් ස්ලඩෙක් (Sladek) පවුලේ කතාව කියයි. 1934 සැප්තැම්බර් මැද දී ස්ලඩෙක් මහත්මිය සහ ඇයගේ පුතුන් දෙදෙනා ඇයගේ සැමියා වූ ජෝසෆ් ස්ලඩෙක් සමඟ එක්වෙනු පිණිස බාකිව් වෙත ගියහ. ජෝසෆ් ස්ලඩෙක් ඔස්ට්‍රියන් පැරාමිලිටරි කණ්ඩායමක සටන්කාමියෙක්, එනම් ජුට්ස්බුන්ඩර් සටන්කාමියෙකි. සෙම්මරින් (Semmering) වල දුම්රිය මාර්ග වල සේවය කරන ලද ඔහු පසුව U.S.S.R. වෙත පලා ගොස් තිබිණ. 1937 දී NKVD විසින් බාකිව් විසූ ඔස්ට්‍රියන් ප්‍රජාව අතරින් අත් අඩංගුවට ගැනීම් පටන් ගත්හ. එය සිද්ධ වූයේ මොස්කව් සහ ලෙනින්ග්‍රැඩ් වලට තරමක් පසුවීය. ජෝසෆ් ස්ලඩෙක්ගේ වාරය එන්නේ 1938 පෙබරවාරි 15 වැනිදාය. 1941 දී ජර්මනිය පහර දෙන්නට පෙර, ස්ලඩෙක් මහත්මිය රටෙන් ඉවත්ව යන්න අවසර ඉල්ලා ගැනීම පිණිස ජර්මන් තානාපති කාර්යාලයට ගිහින් තිබුණි. ජූලි 26 වැනිදා NKVD විසින් ඇයගේ දාසය හැවරිදි පුතු ඇල්ෆ්‍රඩ් සහ අට හැවරිදි පුතු වික්ටර් අත් අඩංගුවට ගෙන NKVD අනාථ නිවාස වෙත යවන ලදී. ඇල්ෆ්‍රඩ් වෙතින් පාපෝච්චාරණයක් ලබා ගැනීමට තීරණය කරන ලද NKVD විසින් වැය කුමක් වුවත් කියා, ඔහුට තඩ්බාන ලදී. ඔහුගේ මවට ඔහුට වෙඩි තැබූවා යැයි කියන ලදී. ජර්මානුවන් ඉදිරියට එද්දී උන් හිටි තැන් වලින් ඉවත් කර වෙන තැන්වලට ගෙන යාම නිසා මව සහ පුතා උරාල් හි පිහිටි ඉව්ඩෙල් (Ivdel) කඳවුරේදී අහඹු ලෙසකින් මුණ ගැසුණහ. වරපුරුෂ සේවයේ යෙදෙනු වරදට ස්ලඩෙක් මහත්මිය වසර පහකට සිරගත කර තිබිණ. වරපුරුෂ සේවය සහ සෝවියට් විරෝධී කුලප්පු කිරීම් කළේ යැයි ඇල්ෆ්‍රඩ්ව වසර දහයකට සිරගත කර තිබිණ. සර්මා (Sarma) කඳවුරට යවන ලද පසුව ඔවුන්ට එහි දී ජෝසෆ් ස්ලඩෙක්ව සොයා ගන්නට ලැබුණි. ඔහුව බාකිව් වල දී වසර පහකට සිර දඬුවමක් හිමිව තිබිණ. ඔවුන් නැවතත් වෙන් කරන ලදහ. 1946 දී නිදහස් කරන ලදුව, ස්ලඩෙක් මහත්මියට උරාල් වල පිහිටි සොලිකාමස්ක් (Solikamsk) හි වාසය නියම විය. වසරට පසුව ඇයගේ සැමියා එහි ආවේය. ඒ වෙද්දී ජෝසෆ් ක්ෂය රෝගයෙන්, දුර්වල හදවතකින් පෙළෙමින් සහ වැඩ කිරීමට නොහැකිව සිටියේය. 1948 මැයි 31 වැනිදා ඔහු හිඟන්නෙක් ලෙසින් මිය යන ලදී. ඇල්ෆ්‍රඩ් නිදහස් කරන ලදුව ඔහුගේ මව සමඟ එක්වීය. 1954 දී මහත් කරදර රාශියක් අත්විඳි පසුව ඔවුන් ඔස්ට්‍රියාව බලා ගොස් නැවතත් සෙම්මරින් වෙත ආපසු පැමිණියහ. ඔවුන් වික්ටර්ව අන්තිම වතාවට දැක තිබුණේ ඊට වසර හතකට පෙරයි. ඔවුන්ට ඔහු ගැන කිසිත් තොරතුරක් යළි දැනගන්නට නොලැබුණි.

1917 රුසියාවේ යුගෝස්ලාවියානු ජාතිකයන් 2,600 ක් ජීවත් වූහ. 1924 වෙද්දී ඒ සංඛ්‍යාව 3,750 ක් දක්වා ඉහළ ගොස් තිබිණ. ඔවුන්ගේ සංඛ්‍යාවන් ඉහළ ගියේ ඇමෙරිකාවේ සහ කැනඩාවේ සිට කාර්මික ශ්‍රමිකයන් “සමාජවාදය ගොඩනඟන්නට” ඔවුන්ගේ සියළු බඩුමුට්ටු සමඟින් එහි යන ලද නිසයි. ඔවුන් ජනපදවාසීන් මෙන්, ලෙනින්ස්ක් (Leninsk) සිට මැග්නිටොගර්ස්ක් (Magnitogorsk) සහ සරාටොව් (Saratov) දක්වා රට පුරා ජීවත් වූහ.

⁶⁸ Schafranek, *Zwischen NKVD und Gestapo*.

⁶⁹ Karlo Štajner, *7,000 jours en Sibérie* (Paris: Gallimard, 1983).

⁷⁰ Wolfgang Leonhard, *Child of the Revolution*, trans. C. M. Woodhouse (Chicago: H. Regnery, 1958).

ඔවුන් අතරින් 50 ක් 100 ක් අතර පිරිසක් මොස්කව් උමං මාර්ගය ඉදි කරන්නට සහාය දුන්හ. අනෙකුත් ජාතිකයන් මෙන්ම, යුගෝස්ලාව් සංක්‍රමණය ද සීමා වූවකි. 1952 දී බොසිඩා මැසලරිච් (Božidar Maslarić) ප්‍රකාශ කරන ලද්දේ ඔවුන්ගේ ඉරණම වඩාත්ම බේදාන්ත වූවයි කියයි. ඔවුන් අතරින් “දැඩි බහුතරය 1937 සහ 1938 දී අත් අඩංගුවට ගැනීම සිද්ධ වූ අතර, ඒ අයගේ ඉරණම තවමත් කිසිවෙක් නොදනිති,”⁷¹ යැයි ඔහු එකතු කළේය. විගාමිකයන් භාර පන්සියයක් කිසිදු ආකාරයකින් සොයා ගැනීමට නොහැකි පරිදි අතුරුදහන් වීම යන සාධකය ඔහුගේ මතය තහවුරු කරයි. අද පවා U.S.S.R. හි සේවය කළ යුගෝස්ලාවියානුවන්ගේ ඉරණම කුමක් වූවාදැයි සොයාගත හැකි තොරතුරු නැත, විශේෂයෙන්ම ඒ උමං මාර්ගයේ සේවය කරන ලද, ඔවුන්ගේ වැඩකරන තත්වයන් ගැන විරෝධතා පාන ලද, සහ අනතුරුව නැවත කිසිදා දකින්නට නොලැබෙන සේ පැහැර ගෙන යන ලද්දවුන් ගැන නිශ්චිත තොරතුරු නැත.

1939 අගෝස්තු 23 වැනිදා රහසිගතව තීරණය කළ පරිදි, 1939 සැප්තැම්බර් මැද දී, නාටිසි ජර්මනිය සහ සෝවියට් යුනියනය අතර පෝලන්තය බෙදා ගැනීම බලාත්මක විය. ජනගහනය පාලනය කරන්නට ආක්‍රමණිකයන් දෙදෙනා ඔවුන්ගේ කටයුතු සම්බන්ධීකරණය කළහ. ගෙස්තාපෝ සහ NKVD එකට එකතුවී ක්‍රියා කළහ. මිලියන 3.3 ක යුදෙව් ප්‍රජාවෙන් මිලියන 2 ක් අධිවාසී ජර්මන් කලාපයට වැටුණි. වධහිංසා, සමූල ඝාතන, සහ සිනගෝග ගිනි තැබීමෙන් පසුව ගෙටෝ පිහිටුවීම පැමිණියේය. 1940 අප්‍රේල් 30 වැනිදා ලොඩ්ස් (Łódź), සහ ඊ ළඟට ඔක්තෝබර් මාසයේ දී වෝසොව්, දෙවැන්න නොවැම්බර් 15 වැනිදා වසා දැමිණි.

ජර්මන් හමුදාව පෙරගමන් එදී බොහෝ පෝලන්ත යුදෙව්වන් නැගෙනහිර පැත්තට පලා ගියහ. 1939-40 හේමන්තයේ දී මායිම් වලින් පැන යන ජනතාව ගැන ජර්මානුවන් එතරම් තැකීමක් කළේ නැත. ඒත් ඔවුන්ගේ වාසනාව උරගා බලන්නට ගිය බොහොමයකට අනපේක්ෂිත බාධාවක් මුණ ගැසිණි: “පොරොන්දු භූමිය කරා යන්නට ගිය, අතරමංවී තැන තැන සැරිසරන ජනතාව බොහෝ විට පිළිගත්තේ පොලිස් බලලන් සහ ස්වයංක්‍රීය තුවක්කු උණ්ඩ පතුරුවන, ඔවුන්ගේ බයිනේන්තු උලුක් කරගෙන සිටින, ඔවුන්ගේ දිගු ලොම් කබා වලින් සැරසුණ ‘පංති රහිත සමාජයේ’ සෝවියට් මුරකරුවන් වූහ.”⁷² 1939 දෙසැම්බර් සිට 1940 මාර්තු දක්වා, බුග් (Bug) නදියේ බටහිර ඉවුරේ, සැතපුමක් පළල ප්‍රතිවිරුද්ධ හමුදාවලට අතරමැදි වූ අර්බුදකාරී භූමියේ හිර වී සිටියහ. ඔවුනට තරු යට කඳවුරු බැඳගෙන ඉන්නට සිදුවිණි. ඔවුන් අතරින් බොහෝ දෙනෙක් ආපසු හැරී ජර්මන් කලාපයට ගියහ.

ජනරාල් ලැඩිස්ලාව් ඇන්ඩර්ස් (Ladislav Anders) යටතේ පෝලන්ත හමුදාවේ “අනන්‍යතා පත්‍ර අංක 15015” ඇති එල්. සී. නමින් හිටපු සොල්දාදුවෙක් පසුව තත්වය මෙසේ සාරාංශ කළේය:

භූමි ප්‍රදේශය මීටර් 600-700 ක් තරම් පලාතකි, එහි සති කිහිපයක් පුරා 800 ක් පමණ ජනතාවක් අතරමංවී සිටියහ. ඔවුන් අතරින් සියයට අනුවක් ජර්මානුවන් වෙතින් පලා යන යුදෙව්වන්ය. නොනැවතී කඩා හැළෙන සිසිර වැස්ස නිසා ඇති තෙතමනයෙන් අපි ව්‍යාධියෙන් පෙළෙමින් සිටියෙමු. අපි එකිනෙකා වටකරගෙන ගුලිවී සිටියේ රස්නය පිණිසයි. “මානුෂීය” සෝවියට් මායිම් මුරකරුවන් අපිට පාත් කටක් හෝ වතුර පොදක් නුදුන්හ. ඔවුන් අඩුම ගානේ අපේ ජීවිත රැකගැනීම සඳහා උදව්වට එන්න කැමති අවට පිටිසරබද පලාත්වල ගම්බදවැසියන්ට එන්නට පවා ඉඩ දුන්නේ නැත. අපි අතරින් බොහෝ දෙනෙක් ඒ හේතුවෙන් එහි දී මිය ගියහ...ආපසු ජර්මන් පැත්තට ඔවුන්ගේ නිවහන් බලා ගිය අය නිවැරදි දේ කළා යැයි මට තහවුරු කරන්න පුළුවන්, මොකද NKVD කිසිම විදියකින් ගෙස්තාපෝ වලට වැඩියෙන් හොඳ නැහැ. එකම වෙනස ගෙස්තාපෝ ඔබව වැඩි ඉක්මණින් මරා දමනව, NKVD කල් අරගෙන බියකුරු විදියට සහ හෙමිහිට වධහිංසා දීලා මරා දමනව. ඒ නිසා ඉතින් කවුරු හරි දිවිගලවා ගන්නට සමත් වුණා නම් ඔහු මේකෙන් එළියට එන්නෙ අසරණ මිනිසෙක් සහ ඔහුගේ ඉතිරි ජීවිත කාලයටම අබාධිත පුද්ගලයෙක් හැටියට.⁷³

සංකේතමය ලෙසකින්, U.S.S.R. වලින් පලා යන්නට සිද්ධ වූ “ජනතාවගේ හතුරෙක්” බවට පත් වූ ඔහුගේ කතානායකයා මේ ප්‍රතිවිරුද්ධ හමුදාවලට මැදි වූ අර්බුදකාරී භූමියේ දී මිය යෑමට ඊශ්‍රායෙල් ජොසුවා සින්ගර් (Israel Joshua Singer) විසින් සලස්වන ලදී.⁷⁴

⁷¹ Božidar Maslarić, *Moskva-Madrid-Moskva* (Zagreb: Tidens, 1952).
⁷² Gustaw Herling, *Un monde à part* (Paris: Denoël, 1985).
⁷³ Sylvestre Mora and Pierre Zwierniak, *La justice soviétique* (Rome: Magi-Spinetti, 1945), pp. 161-162.
⁷⁴ Israel Joshua Singer, *Comrade Nachman* (Paris: Stock, 1985).

1940 මාර්තු මාසයේ දී සරණාගතයන් ලක්ෂ පන් භයසියයක ගණනකට—සමහර ඉතිහාසඥයන් මේ සංඛ්‍යාව 600,000 ක් දක්වති—සෝවියට් ගමන් බලපත්‍ර බලාත්මකව දෙන ලදී. සෝවියට්-ජර්මන් ගිවිසුමට සරණාගතයන් හුවමාරුව ඇතුළත් විය. ඔවුන්ගේ පවුල් කඩා දමා තිබීමත් සහ දරිද්‍රතාවයත්, එසේම NKVD පීඩනය එන්න එන්නම දරාගත නොහැකි තරම් වැඩි වීමත් නිසා, සමහර අය ආපසු යුද්ධයට පෙර පෝලන්තයේ ජර්මන් පෙදෙසට ආපසු යන්නට වෑයම් කළහ. බටහිර යුක්රේනයේ ලව්ව් වෙත ගිහින් සිටි ජුල්ස් මාර්ගොලින් වාර්තා කළේ 1940 වසන්තයේ දී “සෝවියට් සමානාත්මතාවයට වඩා ජර්මන් ගෙටෝ යුදෙව්වන් වඩා ප්‍රිය කළ බවයි.”⁷⁵ සෝවියට් යුතියනය තුළින් පැන යාමට වෑයම් කරනවාට වඩා අධිවාසී කලාපය තුළින් නිර්පාකෂිත රටකට පැන යාමට වෑයම් කිරීම වැඩියෙන් හොඳ අදහසක් යැයි ඔවුනට පෙනී තිබුණි.

1940 මුල් කාලයේ දී පෝලන්ත පුරවැසියන්ට බලපාන පිටමං කිරීම් (විස්තර සඳහා 19 වැනි පරිච්ඡේදය බලන්න) ජුනි මාසය දක්වා පැවතිණ. සියළු ආගම් ඇදහූ පෝලන්ත වැසියන් දුම්රියෙන් ඇත උතුරු පෙදෙස් සහ කසකස්තානය වෙත ගෙන ගියහ. මාර්ගොලින් ගෙන ගිය මුර රැකවල් ඇති කණ්ඩායම මුර්මන්ස්ක් (Murmansk) වෙත පිවිසෙන්නට දින දහයක් ගෙවී ගියේය. රැඳවුම් කඳවුරු ජීවිතය ගැන විශිෂ්ට නිරීක්ෂකයෙක් වූ ඔහු මෙසේ ලිවීය:

සෝවියට් කඳවුරු සහ ලෝකයේ වෙනත් රැඳවුම් කඳවුරු අතර ඇති ප්‍රධාන වෙනස වනුයේ, ඒවායේ දැවැන්ත හිතගත නොහැකි තරම් ප්‍රමාණය හෝ ඒවායේ පවතින මරණය කැඳවන තත්වයන් නොව, ඊට හාත්පසින්ම වෙනස් වූවකි. ඔබේ ජීවිතය ගලවා ගන්නට නිමක් නොමැති බොරු ගණනාවක් කියන්නට සිද්ධවීමේ අවශ්‍යතාවයයි, දිනපතාම බොරු කියන්නට සිද්ධ වීම, අවුරුදු ගණනාවක් පුරා වෙස්මුණක් පැළඳ සිටිය යුතු වීම සහ කිසිදා ඔබ සැබැවින් සිතන්නේ කුමක්දැයි නොකියා සිටීම. සෝවියට් රුසියාවේ නිදහස් පුරවැසියන්ද එයම කළ යුතුයි. වේතනාවන් සැඟවීම සහ බොරු කීම තමයි ආරක්ෂාව සඳහා ඇති එකම ක්‍රමවේදය. මහජන රැස්වීම්, ව්‍යාපාරික රැස්වීම්, මහමග දී මුණ ගැසීම්, කතාබහ, සහ තාප්පයේ ඇති පෝස්ටර් පවා ඔතා ඇත්තේ එක ඇත්ත වචනයක් හෝ නොමැති නිල භාෂාවකින්. බටහිර සිටින ජනතාවට කොහෙත්ම වටහා ගන්න බැහැ අවුරුදු ගණන් තමන් හිතන දේ කියාගන්න බැරි අයිතිය නැතිවීම සහ ඔබට පහළ වෙත ඉතාමත් කුඩාම කුඩා “නීති විරෝධී” සිතුවිල්ල මර්දනය කරගන්නට සිද්ධ වෙත ආකාරය ඇත්තටම මොන වගේදැයි කියල. ඒ වගේ පීඩනයක් ජනතාවගේ ඇතුළත යමක් බිඳ දමනවා.”⁷⁶

පෝලන්ත සමාජවාදීන් දෙදෙනෙකුගේ ඉරණම ගැන හෙළිදරව්වක් 1922 ලිපියකින් දැක්වුණි.⁷⁷ වොසෝව් හි නගර සභාවේ මහේස්ත්‍රාත්වරයෙක් ලෙසින් සේවය කරන ලද (1890 දී උපත ලත්) වික්ටර් ඇල්ටර් (Viktor Alter), සමාජවාදී ශ්‍රමිකයන්ගේ ජාත්‍යන්තරයේ සාමාජිකයෙක් මෙන්ම යුදෙව් වෘත්තීය සමිති සම්මේලනයේ සභාපති ලෙසින් ද කටයුතු කරන ලද්දෙකි. හෙන්රික් අර්ලික් (Henryk Erlich) වොසෝව් හි සා මූහික කවුන්සිලයේ සාමාජිකයෙක් මෙන්ම “ජන ජීවිතය” (Folkstaytung) නමැති යුදෙව් දිනපතා පුවත්පතේ කර්තෘවරයා වූයේය. ඔවුන් දෙදෙනාම යුදෙව් සමාජවාදී ශ්‍රමිකයන්ගේ පක්ෂයේ, බුන්ඩ් හි සාමාජිකයන් ද වූහ. 1939 දී ඔවුන් සෝවියට් කලාපයේ සරණාගතයන් වීම තෝරා ගත්හ. සැප්තැම්බර් 26 වැනිදා කවුල් (Kowel) හි දී ඇල්ටර් අත් අඩංගුවට පත්විය, ඔක්තෝබර් 4 වැනිදා බ්‍රෙස්ට් ලිටොව්ස්ක් වල දී අර්ලික් අත් අඩංගුවට පත්විය. ලුබියන්කා වෙතට යවන ලද ඇල්ටර්ට 1940 ජූලි 20 වැනිදා සෝවියට්-විරෝධී කටයුතු වල නියැළී සිටීම ගැන (ඔහු පෝලන්ත පොලීසිය සමඟ හවුල්ව සිටියේය සහ නීති විරෝධී බුන්ඩ් කටයුතු බාරව සිටියේය යැයි කියැවුණි) මරණ දඬුවම නියම විය. U.S.S.R. හි සුළුම උසාවියේ හමුදා මණ්ඩලය විසින් පනවන ලද දඬුවම, වසර දහයක රැඳවුම් කඳවුරු සිර දඬුවමක් බවට අඩු කරන ලදී. 1940 අගෝස්තු 2 වැනිදා සරටොව් හි NKVD විසින් යුද්ධධිකරණයෙන් අර්ලික්ව මරණ දඬුවම තීන්දු කළහ. නමුත් ඔහුගේ දඬුවම ද වසර දහයක සිර දඬුවමක් බවට හැරවිණ. 1941 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී සිකොර්ස්කි-මයිස්කි (Sikorsky-Maisky) එකඟතාවය යටතේ, ඇල්ටර් සහ අර්ලික් දෙදෙනාම බෙරියා මුණ ගැහෙන්නට කැඳවන ලදී. ඔහු ඔවුන්ට යුදෙව් නාටිසි-විරෝධී කම්ටුවක් පිහිටුවන්න යැයි යෝජනා කළේය. ඔවුන් එයට එකඟ වූහ. ඔවුන්ව කුයිබ්ශෙව් (Kuibyshev) වෙත යවන ලදුව නැවතත් දෙසැම්බර් 4 වැනිදා අත් අඩංගුවට

⁷⁵ Jules Margoline, *La condition inhumaine: Cinq ans dans les camps de concentration soviétiques* (Paris: Calmann-Levy, 1949), pp. 42-43.

⁷⁶ *Ibid.*, pp. 149-150.

⁷⁷ Lukasz Hirszwicz, “NKVD Documents Shed New Light on Fate of Erlich and Alter,” *East European Jewish Daily Forward*, 30 June and 7 July 1946.

ගත්තේ නාවික සමඟ හවුලේ කටයුතු කළා යන වෝදනාවටයි. ඔවුන්ව හුදකලා සිරබන්ධනයේ තියන්නට යැයි බේරියා නියම කළේය. එතැනින් පසුව ඔවුන් හැඳින්වෙන්නට පටන් ගැනෙන්නේ අංක 41 සිරකරුවා (ඇල්ටර්) සහ අංක 42 සිරකරුවා (එල්රික්) වශයෙනි. ඒ ඔවුන්ගේ අනන්‍යතාවය කිසිවෙකුටත් හෙළි නොවන සේ තබාගැනීමටයි. 1941 දෙසැම්බර් මස 23 වැනිදා, දැන් සෝවියට් පුරවැසියන් යැයි සැලකෙන ලද ඔවුන් දෙදෙනාට 58 වගන්තියේ 1 කොටස යටතේ නැවතත් මරණ දඬුවම තීන්දු කෙරිණ. ඒ දේශද්‍රෝහීත්වයටයි. ඔවුන්ට නැවතත් මරණ දණ්ඩනය හිමි වුවා යැයි නොදැන සිටි නිසා විය හැකියි, ඔවුන් ඊ ළඟ සති කිහිපයේ දී අධිකාරීන් වෙත ඉල්ලීම් ගණනාවක් යවන ලදී. 1942 මැයි 15 වැනිදා ඔහුගේ සිරකුටියේ පරාල වල එල්ලීමෙන් හෙන්රික් එල්රික් සියදිවිනසා ගත්තේය. පුරාලේඛනාගාර විවෘත කරන තෙක් ඔහුව මරා දමන ලදැයි විශ්වාස කෙරිණ.

වික්ටර් ඇල්ටර් විසින් ද සියදිවිනසා ගැනීමට තර්ජනය කළේය. බේරියා ඔහු ගැන සමීප විපරමෙන් සිටින්නට නියම කළේය. ඔහුව 1943 පෙබරවාරි 17 වැනිදා මරා දැමිණ. 1941 දෙසැම්බර් 23 නිකුත් කළ තීන්දුව, ස්ටාලින් විසින් පෞද්ගලිකවම අනුමත කරන ලද්දකි. ස්ටාලින්ග්‍රෑඩ් හි ජයග්‍රහණයෙන් ඉතා කෙටි කලකට පසුව මරා දැමීම සිද්ධ වීම වැදගත්ය. සෝවියට් අධිකාරීන් විසින් මරා දැමීම ගැන තවත් මිථ්‍යා වෝදනාවක් එකතු කරන ලදී, ඒ නාවික ජර්මනිය සමඟ සාම ගිවිසුම අත්සන් කිරීමට පක්ෂපාතීව ප්‍රොපගන්ඩා පැතිරවීම ගැන ඇල්ටර් සහ එල්රික් වරදකරුවන් වුවා යන්නයි.

1945-46 හේමන්තයේ දී එක්සත් ජනපදයේ යුදෙව් ශ්‍රමිකයන්ගේ කමිටුවේ ලේකම් වූ ශල්‍ය වෛද්‍ය ජාක් පැට් (Jaques Pat) පෝලන්තයට ගියේ නාවික අපරාධ ගැන විමර්ශනයක් පවත්වන්නටයි. ආපසු පැමිණෙන ඔහු U.S.S.R. වෙත පලා ගිය යුදෙව්වන්ට අත් වූ ඉරණම ගැන “යුදෙව් දවසේ ඉදිරිගමන” (*Jewish Daily Forward*) පත්‍රයේ ලිපි දෙකක් පළ කළේය. ඔහුගේ ගණන් බැලීම් අනුව, සිය ගණන් සම්මුඛ සාකච්ඡා මත පදනම්ව, සිටමං කිරීම් වල දී, රැඳවුම් කඳවුරු තුළ දී, සහ බලාත්කාරයෙන් ශ්‍රමය ලබාගත් ජනපද තුළ දී පෝලන්ත යුදෙව්වන් 400,000 ක් මිය ගියහ. යුද්ධය අවසානයේ දී 150,000 ක් පෝලන්ත පුරවැසිකම යළි ලබාගන්නට තෝරාගත්තේ එවිට ඔවුන්ට U.S.S.R. අත්හැර යා හැකියාව ලැබෙන නිසයි. “අද සෝවියට්-පෝලන්ත මායිම පසුකරන 150,000 ක යුදෙව්වන්ට තව දුරටත් සෝවියට් යුතියනය ගැන, සමාජවාදී ජීනාවෘතිය ගැන, ආඥාදායකත්වය ගැන, හෝ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ගැන කතා කිරීමට කිසිදු උවමනාවක් නැත. ඔවුන්ට එවැනි සංවාද නිමා වී ඇති අතර ඔවුන්ගේ අවසාන වදන මේ සංක්‍රමණයයි.”⁷⁸

සෝවියට් සිරකරුවන් බලාත්කාරයෙන් ආපසු යැවීම

විදේශයක සිටින ජනතාව හා කිසිදු සම්බන්ධයක් ඇත්නම්, නැතහොත් විදේශිකයෙක් වූ පමණින් අයෙක් රෙජිමයේ සැකකරුවෙක් බවට පත්වීමත්, අනතුරුව යුද්ධය තුළ තමන්ගේ නිජ භූමියෙන් බැහැර ප්‍රදේශයක සිරකරුවෙක් හැටියට වසර හතරක් තබා ගැනීමත් පමණකින්, රුසියානු සොල්දාදුවෙක්ව දේශද්‍රෝහියෙක් හැටියට සැලකීම සඳහා සෝවියට් අධිකාරීන්ට ප්‍රමාණවත් විය. 1942 දී පනවන ලද අංක 270 නීතිය යටතේ, දණ්ඩන නීති සංග්‍රහයේ 193 වගන්තිය වෙනස් කරන ලද ආකාරය අනුව, හතුරන් විසින් අල්ලා ගැනෙන සොල්දාදුවෙක් ඒ නයිත්ම (*ipso facto*) ද්‍රෝහියෙක් බවට පත්වෙයි. අල්ලා ගැනීම සිද්ධ වූ පසුබිම කුමක්දැයි කියා හෝ ඒ අනුව සිරගත වූ කොන්දේසි මොනවා වූයේදැයි ගැන එතරම් වැදගත් නොවීය. රුසියානුවන් සම්බන්ධයෙන් ඒ කොන්දේසි ඉතා දරුණු වූහ. සියළු ස්ලාවික් ජනතාව මානවයන්ට වඩා පහත් යැයි සැලකූ හිටිලර් සමස්ත ලෙසින් සියල්ලන්වම ඉවත් කළ යුතු යැයි සැලකීය. රුසියානු යුද සිරකරුවන් මිලියන 5.7 න්, මිලියන 3.3 ක් කුසගින්න සහ දුක්ඛිත තත්වයන් නිසා මිය ගියහ.

වෙයර්මාක්ට් (*Wehrmacht*) හි රුසියානු සොල්දාදුවන් සිටිනවාය යන අදහස මිත්‍ර පාක්ෂික හමුදා පමණට වැඩියෙන් අල්ලාගෙන සිටීම නිසා, බටහිර කලාපයට වැටී සිටින සියළු රුසියානුවන් ආපසු ගෙන්වා ගැනීමට අවසර ඉල්ලා සිටිය යුතු යැයි ඉතා මුල් කාලයක දී ස්ටාලින් තීරණය කළේය. මේ අවසරය ඉතා ඉක්මණින් ලැබිණ. 1944 සිට 1945 ජනවාරි දක්වා 332,000 කට වැඩි රුසියානු සිරකරුවන් (සැන් ග්‍රැන්සිස්කෝ වලින් 1,179 ක් ද ඇතුළුව) ඔවුන්ගේ කැමැත්තට එරෙහිව සෝවියට් යුතියනය වෙත මාරුකර යවන ලදී. මේ හුවමාරුව ගැන බ්‍රිතාන්‍ය හෝ ඇමෙරිකාන් රාජ්‍ය තාන්ත්‍රිකයන් අතර සවිඥානික අර්බුදයක් ඇති නොකරන ලදී. ඒත්, ඇන්තනි ඒඩන් (*Anthony*

⁷⁸ Jacques Pat, *Jewish Daily Forward*, 30 June and 7 July 1946.

Eden) සේ, ඔවුන් සම්පූර්ණ කටයුත්ත නරුම වූවක් ලෙසින් දුටුවහ. මේ ප්‍රශ්නය බලය භාවිතයෙන් විසඳිය යුත්තක් හැටියට ඔවුන් දැන සිටියහ.

යාල්ටා සම්මන්ත්‍රණයේ දී (1945 පෙබරවාරි 5-12) සෝවියට්, බ්‍රිතාන්‍ය, සහ ඇමෙරිකන් යන මිත්‍ර පාර්ශව තිදෙනා සොල්දාදුවන්ට මෙන්ම අස්ථානගතව සිටින සිවිල් ජනතාව ද ඇතුළත් කරන රහස් එකඟතා අත්සන් කළහ. ජනරාල් අන්ද්‍රේ විලැසොව් (Andrei Vlasov) යටතේ වූ රුසියානු විමුක්ති හමුදාවේ (Russian Liberation Army) සටන් වදින ලද සිරකරුවන්ගේ ඉරණම තීරණය කිරීම ස්ථාලිතව පවරන අදහස වර්වල් සහ ඒඩන් විසින් පිළිගත්තේ හරියට ස්ථාලිත විසින් ඔවුන්ට යහපත් ලෙසකින් සලකනවා යැයි යම් විදියකට සහතික වූ ලෙසකිනි.

රතු හමුදාව අසංවිධානාත්මකව පැවතීම නිසා ප්‍රධාන වශයෙන් සමහර සෝවියට් සොල්දාදුවන් සිරකරුවන් හැටියට පත් වූවා යැයි ස්ථාලිත හොඳින් දැන සිටියේය. ඒ ගැන මූලික වශයෙන් ඔහු දෝෂාරෝපණයට ලක්විය යුතුයි. එසේම ඔහුද ඉන් එක් අයෙක් වූ ජනරාල්වරු අතර පුළුල්ව පැතිර පැවති හමුදා නුසුදුසු බවත් එයට හේතු වූහ. ඔවුන් ද්වේෂ කළ රෙජිමයක් වෙනුවෙන් සටන් වදින්නට බොහෝ සොල්දාදුවන්ට ආශාවක් නොතිබුණු බව ගැනත් අපිට සහතික කළ හැකියි. ලෙනින්ගේ ප්‍රකාශයකින් කියනවා නම්, සමහර විට ඔවුන් “තම කකුල් වලින් වන්දය ප්‍රකාශ කර තිබුණි.”

යාල්ටා ගිවිසුම් අත්සන් කළ පසුව, 1945 මැයි සිට ජූලි දක්වා රුසියානුවන් යැයි සැලකෙන, 1940 දී ඇතුළත් බාල්ටික් දේශ වලින් එන ජනතාව, සහ යුක්රේනියානුවන් ද ඇතුළු බටහිර අධිවාසී කලාප වල වාසය කරමින් සිටින ලද මිලියන 1.3 කට වැඩි ජනතාවක් මව්බිමානය කරන ලදී. ඒ රැකවල් ඇති කණ්ඩායම් සතිපතා බ්‍රිතාන්‍යයන් U.S.S.R. බලා නික්ම ගියහ. අගෝස්තු මාසය අවසානය වෙද්දී මේ “රුසියානුවන්” මිලියන 2 කට වැඩි පිරිසක් බාර කර තිබිණ. සමහර අවස්ථාවල දී ඔවුන්ව ඉතා දුක්ඛිත තත්වයන් යටතේ තැබිණ. ඒකීය පුද්ගලයන් මෙන්ම මුළු පවුල ලෙසින්ම සාමූහිකව සියදිවිනසා ගැනීම් නීති ලෙසකින් දකින්නට ලැබුණි. එසේම අංගචේදනයන් ද දකින්නට ලැබුණි. බොහෝ විට සිරකරුවන්ව සෝවියට් අධිකාරීන්ට බාර දෙන විට, ඔවුන් සාමකාමීව විරෝධය දක්වන්නට වෑයම් කළහ. ඒත් මොස්කව් ඉල්ලා සිටීම තෘප්තිමත් කරන්නට බලය යොදා ගැනීමට බ්‍රිතාන්‍ය-ඇමෙරිකානුවන් පසුබට වූයේ නැත. සිරකරුවන් U.S.S.R. වෙත පැමිණි පසුව ඔවුන්ව පොලීසිය බාරයේ තබන ලදී. අප්‍රේල් 18 වැනිදා, එනම් ඇලමන්සෝරා (Almanzora) නැව ඔඩෙස්සා වෙත පැමිණි දිනයේ ලඝු වෙඩි තබා මරා දැමීම් සිද්ධ වූහ. අධිරාජ්‍යය ආඩම්බරය (Empire Pride) කළු මුහුදේ නැව්තොටුපොළ වෙත පැමිණි විට ද එයම සිද්ධ වූයේය.

සෝවියට් යුනියනය විසින් ප්‍රංශ, බ්‍රිතාන්‍යය, හෝ ඇමෙරිකන් සිරකරුවන්ව ප්‍රාණ ඇපකරුවන් හැටියට තබා ගෙන ඔවුන්ව යම් විදියක මූල්‍ය හුවමාරුවක් සඳහා භාවිතා කරනු ඇතැයි බටහිර බිය විය. එය සියළු රුසියානුවන්, 1917 දී විප්ලවයෙන් පසුව පලා ගියවුන් පවා, මව්බිමානය කරන සෝවියට් නීති (diktats) ගැන පැවති ඔවුන්ගේ දැක්ම කුමක්දැයි පෙන්වන හැදියාවකි. මේ බටහිර මිත්‍ර පාර්ශවයන්ගේ සවිඥානික ප්‍රතිපත්තිය තුළින් ඔවුන්ගේ පුරවැසියන්ව ආපසු ලබා ගැනීමට ඉඩකඩක් කිසිසේත්ම පැදුනේ නැත. ඒත් එයින් සෝවියට් යුනියනයට මේ නීති වලට ප්‍රතිරෝධ දැක්වීමට වෑයම් ගත් ජනතාව දඩයම් කරන්නට විවිධාකාර නිලධාරී හමුදා පිටත් කර යවන්නට මඟක් පැදුණි. ඒ නිලධාරීන් බොහෝ විට කටයුතු කළේ පරිස්ථානීය නීති අතිමහත් ලෙසින් නොතකා හරිමිනි.

1945 ඔක්තෝබර් 1 වැනිදා ජර්මනියේ හමුදා පරිපාලනයේ වාර්තාව (Bulletin) කියා සිටියේ ප්‍රංශ අධිවාසී කලාපයෙන් “අවතැන් පුද්ගලයන්” 101,000 ක් ආපසු සෝවියට් යුනියනය වෙත යවන ලද බවයි. පිටත් කර හරින අයව රඳවා තබන කඳවුරු හැත්තෑවක් ප්‍රංශයේ ඉදි කිරීම, එය ප්‍රංශ නීතියෙන් යම් කිසි විදියකින් බැහැරවෙන ආකාරයකින් හැදීම, ප්‍රංශයේ අධිකාරීන් විසින් පවා පිළිගත්ත. මෙයින් එකක් වූයේ පැරීසියේ නගරාලය බෝරගාඩ් (Beaugard) හි ය. ප්‍රංශ පොළව තුළ ඔවුන් කරන හානිකර ක්‍රියාවලට ලැබෙන දඬුවම් වලින් මිදිය හැකි ආකාරයෙන් NKVD විසින් මෙහෙයවන ලද ඒ කඳවුරු තුළ සිද්ධ වෙන දේවල් ප්‍රංශයට පාලනය කරන නොහැකි විය. 1944 සැප්තැම්බර් තරම් මුල් කාලයක දී කොමියුනිස්ට් ප්‍රොපගන්ඩා සභායෙන් අරඹන ලද මේ මෙහෙයුම් සෝවියට් යුනියනය විසින් ප්‍රවේසමින් සැලසුම් කරන ලද ඒවා වූහ. බෝරගාඩ් කඳවුර 1947 නොවැම්බර් මාසයේ දී ප්‍රංශ ආරක්ෂක හමුදා වලින් වසා දමන තෙක් ක්‍රියාත්මකව තිබිණ. එය වසා දමන්නට පාදක වූයේ ආරවුල් ඇති කරගෙන සිටි දික්කසාද වූ දෙමව්පියන්ගේ දරුවන් පැහැරගෙන යාම සම්බන්ධ සිද්ධියකි. කඳවුර වසා දැමීම සිද්ධ වෙන්නේ රොජර් වයිබෝ (Roger Wybot) නැමැත්තාගේ ඉල්ලීම මතයි. ඔහු මෙසේ සඳහන් කළේය, “මා ළඟ ඇති තොරතුරු අනුව මේ කඳවුර මාර්ගස්ථ කඳවුරකට වැඩියෙන් හුදකලා කර තබන මධ්‍යස්ථානයක් හා සමාන

වෙයි.”⁷⁹ එවැනි ප්‍රතිපත්ති ගැන ඇති වූ විරෝධතා අල්ප වූහ, එසේම ඒවා කිසිත් ලෙසකින් ප්‍රයෝජනවත් නොවන සේ පැවතියේ කල් ඉක්ම ගිය පසුවයි. ‘සාමූහය’ (Masses) යන සමාජවාදී විචාරයේ 1947 ගිම්හානයේ දී එවැනිත්තක් දැකීමට ලැබුණි:

අයෙකුට ඉතා පහසුවෙන් ගෙන්ගිස් බාන් ගැන හිතීන් මවා ගන්නට පුළුවන්, ඔහුගේ බලවත් කාලයේ උච්චතම අවස්ථාවේ දී ඔහුගේ වහලුන් පැන යාම වළක්වන්නට මායිම් වසා දැමීම. එනමුත් ඔවුන්ව පිටරටක සිට උද්ඝෝෂය කරන්නට ඔහුට අයිතිය ප්‍රදානය වූවා යැයි කියා හිතා ගන්නට ඉතාමත් දුෂ්කරයි...මෙය අපේ පශ්චාත් යුධ ආචාර ධාර්මීය ගරා වැටීම දක්වන සැබෑ සංකේතයකි...ඔවුන් වහලුන් සේ සේවය කරන සහ ජීවත්වෙන රටක් වෙත ජනතාවක් යවන්නට යොදා ගත හැකි ආචාර ධාර්මික සහ දේශපාලන සංග්‍රහය කුමක් විය හැකිද? ගෙදර යනවාට වඩා සියදිවිනසා ගත් සියළු රුසියානු පුරවැසියන්ගේ අදෝනා ඇහෙන්නේ නැති ලෙසකින් සිටින ස්ටාලින් වෙතින් ලෝකය කුමන කෘතඥතාවයක් බලාපොරොත්තු වෙනවාද?

‘සාමූහයේ’ කර්තෘවරුන් මෑත කාලීන තෙරපා හැරීම් හෙළා දැකීමටත් ලියන ලදී:

සරණාගත අයිතිය උල්ලංඝනය කිරීම ගැන සාමූහයේ අපරාධීමය නොතකන ස්වභාවයෙන් අනුබලය ලත් ඉතාලියේ බ්‍රිතාන්‍ය හමුදා අධිකාරීන් මේ දැන් සාහසික අපරාධයක හවුල්කරුවන් වී සිටිති: මැයි 8 වැනිදා, රුසියානු (Ruccione) කඳවුරු අංක 7 න් රුසියානුවන් 175 ක් ද, (සියළු පවුල් රඳවා තියෙන) කඳවුරු අංක 6 න් තවත් 10 දෙනෙකු ව ද, ස්කොට්ලන්තය වෙත පිටත්කර යවනවා යැයි කියමින් රැගෙන ගොස් ඇත. කඳවුරෙන් යම් තරම් දුරකට මේ 185 ක පිරිස රැගෙන යෑමෙන් පසුව ඔවුන්ට ඔවුන්ගේ ජීවිත නැති කර ගැනීම සඳහා උපකාර වෙයැයි සිතන සියළුම දේවල් ඔවුන් වෙතින් ඉවත් කරන ලදී. එසේම ඔවුන්ගේ සැබෑ ගමනාන්තය ස්කොට්ලන්තය නොවේ එය රුසියාව යැයි ඔවුනට දැනුම් දෙනු ලැබූහ. පෙර පරෙස්සම සිද්ධ වුවත් ඔවුන් අතරින් කිහිප දෙනෙක් සිය දිවිනසා ගන්නට සමත් වූහ. එදිනම තවත් 80 ක පිරිසක්, ඔවුන් සියල්ලන්ම සම්භවයෙන් කොකේසියානුවන් වූහ, පීසා හි කඳවුරකින් ඉවත් කර ගැනිණ. බ්‍රිතාන්‍ය හමුදා විසින් මුර රැකවල් ඇතිව දුම්රිය පෙට්ටි වලින් ඔවුන් සියල්ලන්වම ඔස්ට්‍රියාවේ පැවති රුසියානු කලාපය වෙත ගෙන යන ලදී. කිහිප දෙනෙක් පැන යන්නට තැත් කළ අතර මුරකරුවන් විසින් ඔවුනට වෙඩි තැබූහ.⁸⁰

උද්ඝෝෂය කරන ලද සිරකරුවන්ව “පෙරන සහ පාලන කඳවුරු” (filtration and control camp) යැයි 1941 අග දී පිහිටුවා ගත් විශේෂ කඳවුරු වල රඳවන ලදී. ඒවා 1946 ජනවාරියේ ගුලාග් පරිපාලනය යටතේ නිල තත්වයෙන් පැවති බලාත්මක ශ්‍රම කඳවුරු වලට වඩා වැඩි වෙනසක් නොවීය. 1945 දී, සිරකරුවන් 214,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් ඒවා හරහා ගමන් කළහ.⁸¹ ගුලාග් ක්‍රමයේ උච්චතම අවස්ථාවේ දී එහි යවන ලද මේ සිරකරුවන්ට 58 වගන්තියේ 1(b) කොටස අනුව සාමාන්‍යයෙන් වසර හයක සිරදඬුවමක් අත් වූහ. ඔවුන් අතර SS වලට එරෙහිව සටන් වැදුන, ප්‍රාග් නිදහස් කර ගැනීම සඳහා සහභාගී වෙත ලද රුසියානු විමුක්ති හමුදාවේ හිටපු සාමාජිකයන් ද සිටියහ.

හතුරු සිරකරුවන්

යුද සිරකරුවන් පිළිබඳ 1929 ජීනීවා ප්‍රඥප්තිය සෝවියට් යුනියනය විසින් අපරානුමත කර නොතිබිණ. න්‍යායිකව, යම් රටක් අත්සන් කර නොතිබුණත් ඒ රටේ සියළු සිරකරුවන්ට ප්‍රඥප්තිය තුළින් ආරක්ෂාව ලැබුණි. ඒත් සෝවියට් ආණ්ඩුව එය ගණන් ගත්තේ නැත. ජයග්‍රහණයෙන් පසුව ඔවුන් තව දුරටත් මිලියන 3 ක් සිට මිලියන 4 ක් අතර ජර්මන් සිරකරුවන් තබාගත්හ. බටහිර හමුදා විසින් නිදහස් කරනු ලැබූ, ආපසු සෝවියට් කලාප වෙත එන ලදුව නැවතත් U.S.S.R. හි ඇත නැගෙනහිර ප්‍රදේශයට පිටමං කරන ලද සොල්දාදුවන් ඒ අතර වූහ.

⁷⁹ Quoted in Georges Coudry, *Les camps soviétiques en France: Les “Russes” livrés à Staline en 1945* (Paris: Albin Michel, 1997).

⁸⁰ “Nous réclamons le droit d’aisle pour les émigrés soviétiques,” *Masses*, nos. 9-10 (June-July 1947).

⁸¹ Nicholas Bethell, *The Last Secret: The Delivery to Stalin of Over Two Million Russians by Britain and the United States* (New York: Basic Books, 1974); Nikolai Tolstoy, *Victims of Yalta* (London: Hodder and Stoughton, 1977).

1947 මාර්තු මාසයේ දී වියවෙස්ලාවි මොලොටොව් විසින් ජර්මානුවන් මිලියනයක් උදර්පණය කරන ලදැයි (නිරවද්‍ය සංඛ්‍යාව 1,003,974 ක් විය) සහ තවත් 890,532 ක් විවිධ කඳවුරුවල රඳවා සිටින්නේ යැයි ප්‍රකාශ කළේය. ඒ දත්ත නිසා යම් මතභේදයක් ඇති විය. උදර්පණ ක්‍රියාවලිය සම්පූර්ණ කර ඇතැයි 1950 මාර්තු මාසයේ දී සෝවියට් යුනියනය ප්‍රකාශ කළේය. නමුත් මානුෂීය සංවිධාන කියා සිටියේ යුද සිරකරුවන් අවම වශයෙන් 300,000 ක් සහ පිටරට සිවිල් වැසියන් 100,000 ක් තවමත් U.S.S.R. හි සිටින බවයි. 1950 මැයි 8 වැනිදා ලක්සම්බර්ග් මේ උදර්පණ මෙහෙයුම් නැවත්වීම ගැන විරෝධය දැක්වූයේය. එහි එක හේතුවක් වූයේ ලක්සම්බර්ග් ජාතිකයන් අඩුම වශයෙන් 2,000 ක් පමණ තවමත් සෝවියට් දේශයේ හිරවී සිටීමයි. තොරතුරු ඉදිරිපත් නොකිරීම ඊට වඩා දුර්දාන්ත ඉරණමක් වසන් කිරීමක් ද? කඳවුරු තුළ පැවති දුෂ්ට තත්වයන් සලකද්දී එය බෙහෙවින් සිදුවිය හැකි වූවකි.

එක විශේෂ කොමිසමක් (Maschke commission) වූ මැෂ්කෙ කොමිසම විසින් ප්‍රකාශ කළ පරිදි ජර්මන් සිරකරුවන් මිලියනකට ආසන්න සංඛ්‍යාවක් සෝවියට් කඳවුරු වල දී මිය ගියහ. එවැනි අවස්ථාවක්, ස්ටාලින්ග්‍රෑඩ් හි රතු හමුදාව විසින් අල්ලාගනු ලැබූ ජර්මන් හමුදාවේ සිරකරුවන් 100,000 ක් සම්බන්ධයෙන් දැක්වේ. එයින් දිවි ගලවා ගත්තේ 6,000 ක් පමණකි. ජර්මානුවන් හැරෙන්නට 1947 පෙබරවාරි මාසයේ දී දිවි ගලවා ගන්නට සමත් වූ ඉතාලි ජාතිකයන් 60,000 ක් සිටියහ. (මේ සන්දර්භයේ දී ඒ සංඛ්‍යාව 80,000 ක් යැයි කියන දත්ත බොහෝ විට ඉදිරිපත් වෙයි). ඒ දිනය වෙද්දී ආපසු පැමිණ ඇත්තේ ඒ සොල්දාදුවන් වෙතින් 12,513 ක් පමණක් යැයි ඉතාලි ආණ්ඩුව ප්‍රකාශ කළේය. රොමේනියානු සහ හංගේරියානු සොල්දාදුවන් ද යුද්ධයට පසුව තමන්ද එම තත්වයට පත්ව ඇති බව දුටුහ. 1954 මාර්තු මස දී, ස්පාඤ්ඤ 'අසුල්' (Azul) ඒකකයෙන් ස්වේච්ඡා භටයන් 100 ක් අවසානයේ දී නිදහස් කරනු ලැබීය. මැන්ඩුරියාවේ දී සිරකරුවන් හැටියට ගන්නා ලද 900,000 ක ජපන් සොල්දාදුවන් ගැන සඳහන් නොකර මේ සමාලෝචනය සම්පූර්ණ කරන්නට නොහැකියි.

අකමැති අය

රැඳවුම්කරුවන්ගේ විවිධ විෂම වූ ජාතික සම්භවයන් ගැන සාරාංශ කරන කියමනයක් කඳවුරු තුළ පැවතියේය: "ගුලාග් වල යම් රටක් නියෝජනය වෙන්නේ නැත්නම්, ඒ රට සැබැවින්ම පවතින්නක් නොවේ." ප්‍රංශයේ වැසියන්ද ගුලාග් වල සිරකරුවන්ව සිටියහ. ප්‍රංශ රාජ්‍ය තාන්ත්‍රිකයන් ඔවුන්ගේ සහායට ඒම ඉතාමත් සෙමින් සිද්ධ වූයේය.

නාවිසි අධිවාසය යටතට පත්වෙද්දී, මොසෙල් (Moselle), බා-රන් (Bas-Rhin), සහ උට්-රන් (Haut-Rhin) යන ප්‍රංශ පෙදෙස් විශේෂ සැලකිල්ලට පත් වූහ: ඇල්සේස්-ලොරේන් (Alsace-Lorraine) ඇදා ගැනීම, ජර්මානුකරණය කෙරිණ, සහ නාවිසිකරණය පවා කෙරිණ. 1920-1924 අතර උපදින ලද්දවුන් බලාත්කාරයෙන් හමුදාවට බඳවා ගැනීමට 1942 දී ජර්මානුවන් තීරණය කළහ. ඇල්සේස් සහ මොසෙල් වල තරුණ පිරිස අතර බහුතරයක් හමුදා සේවයට බැඳීමෙන් වැළකී සිටින්නට හැකි පමණින් වැයම් කළහ. යුද්ධය අවසන් වෙද්දී, ඇල්සේස්වල හමුදා කණ්ඩායම් විසිඑකක් පැවතියේය. මොසෙල් වල තවත් දාහතරක් ද, සියල්ලේම පිරිස 130,000 ක් වූහ. "අපේම නොවන ලෙසින්" (In Spite of Ourselves = Malgré-nous) යැයි ප්‍රංශයේ හැඳින්වෙන ලද මෙම සොල්දාදුවන් අතරින් බොහෝ දෙනෙක්ව නැගෙනහිර පෙරමුණ වෙත යවන ලදී. එහි දී ඔවුන්ගෙන් 22,000 ක් මිය ගියහ. නිදහස් ප්‍රංශය (Free French) වෙතින් මේ අමුතු තත්වය ගැන සෝවියට් අධිකාරීන් දැනගත් විට, ඔවුන් ප්‍රංශ සොල්දාදුවන්ට ආරාධනා කළේ හමුදාව අත්හැර යන්නට කියායි. එවිට ඔවුන්ව නැවත නියම ප්‍රංශ හමුදාවට බඳවා ගන්නවා යැයි කියා පොරොන්දු වූහ. තත්වයන් මොනවා වුවද, ඇල්සේස්-ලොරේන් වෙතින් සිරකරුවන් හැටියට 23,000 ක පිරිසක් ගන්නා ලදී; 1995 දී ප්‍රංශ රජයට දෙන ලද ලිපිගොනු වල සඳහන් සංඛ්‍යාව වූයේ එයයි. මේ අය අතරින් බහුතරය ටැම්බොව් හි අංක 188 කඳවුරේ අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශයෙන් (Ministerstvo vnutrennikh del -MVD) කළින් NKVD නමින් පැවතෙන ලද්දේ යටතේ මුර රැකවල් ඇතිව තබා ගන්නා ලදී. තත්වයන් කටුක වූහ. ඔවුන් මන්දපෝෂණයෙන් පෙළුනහ. දිනකට කළු පාන් ග්‍රෑම් 600 ක් පමණක් ඔවුන්ට ලැබුණි. කැළෑ තුළ සේවය කරන්නට බලාත්මක කරන ලදී. ආදි කාලීන ලෙසින් වූ බාගෙට පොළවේ පිහිටි අතුපැළ වල වාසය කරන්නට ඔවුන්ට සිද්ධ වුණි. වෛද්‍ය පහසුකම් නොමැති විය. මේ මරණ කඳවුරු වලින් පැන යන්නට සමත් වූ ජනතාව ඇස්තමේන්තු කළේ 1944 සහ 1945 වසර වල දී අඩුම වශයෙන් ඔවුන්ගේ සගයන් 10,000 ක් වත් එහි දී මිය ගිය බවයි. පියරේ රිගුලොව් විසින් විවිධ කඳවුරු වල සිද්ධ වූ මරණ සංඛ්‍යාව 10,000 ක් යැයි ඉදිරිපත් කරයි, එයට ඔවුන්ව ගෙන

යද්දී සිද්ධ වූ මරණ සංඛ්‍යාවන් ඇතුළත් වෙයි.⁸² දීර්ඝ සාකච්ඡා වලට පසුව, 1944 ගිම්හානයේ දී සිරකරුවන් 1,500 ක් නිදහස් කර ඇල්ජීයර්ස් වෙතට උදර්පණය කරන ලදී. ඇල්ජීයර්ස්-ලොරේන් වලින් පැමිණි ජනතාවෙන් විශාලතම සංඛ්‍යාව රඳවන ලද්දේ ටැම්බොව් හි වුවත්, ප්‍රංශ සිරකරුවන් අඩස්සියේ තබන, යම් ආකාරයක විශේෂ උප කොදෙව් දූපත් රැසක් වැනි, වෙනත් ස්ථාන ද තිබිණ.

සිවිල් යුද්ධය සහ ජාතික විමුක්තිය

1939 සැප්තැම්බර් හි දී ජර්මන්-සෝවියට් ගිවිසුම අත්සන් කිරීම නිසා කොමියුනිස්ට් පක්ෂ සෑහෙන සංඛ්‍යාවක කඩා වැටීම සිද්ධ වුවත්, ස්ටාලින් විසින් ෆැෂිස්ට්-විරෝධී ප්‍රතිපත්තිය අත්හැර දැමීම පිළිගන්නට ඒවායේ සාමාජිකයන්ට නොහැකි විණ. 1941 ජූනි 22 වැනිදා ජර්මානුවන් විසින් සෝවියට් යුතියනයට පහර දීම වහාම ඒ ෆැෂිස්ට්-විරෝධී ප්‍රතිවාරය යළි ක්‍රියාත්මක කරන ලදී. ඊ ළඟ දිනයේ කොමින්ටර්න් විසින් රේඩියෝ සහ ටෙලිග්‍රෑම් මඟින් පණිවිඩයක් යැවීමේ සෝවියට් විප්ලවය තාවකාලිකව නවතා දමන්නට කාලය පැමිණ ඇතැයි කියයි. එසේම ඔවුන්ගේ සියළු ජවය ෆැෂිස්ට්වාදයට එරෙහි අරගලයට සහ ජාතික විමුක්තිය සඳහා වූ යුද්ධයට යොදවිය යුතු යැයි කියන ලදී. අධිවාසය යටතේ සිටින සියළුම රටවල කොමියුනිස්ට් පක්ෂ වහාම නැඟී සිටිය යුතු යැයි ද පණිවිඩයෙන් කියැවුණි. එයාකාරයෙන් යුද්ධය අලුත් ආකාරයක ක්‍රියාවක් අත්හදා බලන අවස්ථාවක් බවට පත්විය: එනම් අවිගත් අරගලය සහ හිට්ලර්ගේ යුද යාන්ත්‍රණය කඩාකප්පල් කිරීමයි. එහි දී අගයෙන් වැඩි ගරිල්ලා ක්‍රමවේද දියුණු කරගැනීමේ හැකියාව පොරොන්දු විය. අවිගත් කොමියුනිස්ට් කණ්ඩායම් වල කේන්ද්‍රය හදන්නට පැරමිලිටර් හමුදා සංවිධාන ශක්තිමත් කරන ලදී. තත්වයන් සහ භූගෝල පිහිටීම් වාසිදායක වූ අවස්ථාවල දී ඔවුන් සෑහෙන තරමකට කාර්යක්ෂම වූ ගරිල්ලා බලකායන් හැදූහ. විශේෂයෙන්ම 1942 න් පසු ග්‍රීසියේ සහ යුගෝස්ලෝවියාවේ, සහ 1943 න් පසුව ඇල්බේනියාවේ සහ උතුරු ඉතාලියේ. වඩාත්ම සාර්ථක අවස්ථා වල දී, කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට බලය අල්ලා ගන්නට මේ ගරිල්ලා ක්‍රියා නිසා ඉඩ පැදිණ. එසේම අවශ්‍ය වුවහොත් සිවිල් යුද්ධයක් වෙත යා හැකියාව ද තිබුණි.

මේ නව මාවත ගැන පැහැදිලි උදාහරණයක් ගෙනෙන්නේ යුගෝස්ලෝවියාවයි. 1941 වසන්තයේ දී ඔහුගේ ඉතාලි මිත්‍ර පාර්ශවය වූ බෙකීටෝ මුසොලිනිගේ සහායට එන්නට හිට්ලර්ට සිද්ධ විණ. මුසොලිනිගේ හමුදා ග්‍රීසියේ දී කුඩා ඒත් දැඩි සේ කැපවී සිටි හමුදාවක් විසින් එක්තැන් කරගෙන සිටින ලදී. අප්‍රේල් මාසයේ දී ජර්මානුවන්ට යුගෝස්ලෝවියාවට මැදිහත් වෙන්නට සිද්ධ විය. බ්‍රිතාන්‍ය පැත්තට නැඹුරු රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණයකින් නාට්කීන්ට සහාය දක්වන ලද ආණ්ඩුව පෙරළා තිබිණ. කුඩා ඒත් අත්දැකීම් බහුල කොමියුනිස්ට් පක්ෂ මේ රටවල් දෙකේම වසර ගණනාවක් තිස්සේ රහසිගතව පැවතුණි. මිලන් ස්ටෝඩිනුවිච් (Milan Stojadinović) සහ ඉයෝන් මෙටැක්සාස් (Ioannes Metaxes) යන දෙදෙනාගේ අඥාදායක රෙජිම වලින් ඒවා තහනම්ව පැවතිණ.

පොදු සටන් විරාමයෙන් පසුව, ඉතාලි, බුල්ගේරියානු සහ ජර්මානුවන් අතර යුගෝස්ලෝවියාව බෙදා හැරිණ. අන්ටෙ පැවෙලිච් (Ante Pavelić) විසින් මෙහෙයවන ලද දක්ෂිණාංශ අන්තවාදී උස්ටාෂා (Ustasha) කණ්ඩායම ක්‍රොඒෂියාවේ (Croatia) ස්වාධීන රාජ්‍යයක් පිහිටුවන්නට වෑයම් කරන ලදී. ඒත් එයින් සිද්ධ වූයේ අපාතීඩ වැනි රෙජිමයක් ස්ථාපිත වී සර්බ් වැසියන් ඊට යටත් කරගෙන යුදෙව්වන් සහ අහිකුණ්ඨිකයන් සමූල ඝාතනයයි. උස්ටාෂාට අවශ්‍ය වූයේ ඔවුන්ගේ සියළු විරුද්ධවාදීන්ව තුරන් කර දමන්නටයි. ඒ නිසා ක්‍රොඒෂියානුවන් බහුතරයක් ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයට බැඳුනහ.

1941 අප්‍රේල් 18 වැනිදා යුගෝස්ලාව් හමුදාව යටත් වූ පසුව, පළමුවෙන්ම ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයක් හැදවේ කර්නල් ඩ්‍රාසා මිහේලොවිච් (Draža Mihailović) වටා සිටි රාජාණ්ඩු පාක්ෂික නිලධාරීන් විසිනි. මිහේලොවිච් යුගෝස්ලාව් ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයේ අණ දෙන නිලධාරියා හැටියට පත්විය. අනතුරුව ලන්ඩනයේ සිට පවත්වාගෙන යන විවාසික ආණ්ඩුවේ යුද ඇමතිවරයා කෙරිණ. මිහේලොවිච් විසින් චෙට්නික්ස් (Chetniks) යැයි හැඳින්වෙන බහුතරය සර්බ් චෙට්නික් හැඳෙන සර්බියාවේ හමුදාව නිර්මාණය කළේය. “ෆැෂිස්ට්වාදයේ ආධිපත්‍යයෙන් රට නිදහස් කර ගැනීම සහ සමාජවාදී විප්ලවයක් ඇරඹීම සඳහා”⁸³ කියමින් ජාතික විමුක්තියේ අදහසට කොමියුනිස්ට්වාදීන් එකතු වෙන්නේ 1941 ජූනි 22 වෙනිදා ජර්මානුවන් ආක්‍රමණය කළ පසුව පමණි. U.S.S.R. හි බ්‍රිතාන්‍ය මිත්‍ර පාර්ශවය

⁸² Pierre Rigoulet, *La tragédie de Malgré-nous: Tambov le camp des Français* (Paris: Denoël, 1990).

⁸³ Vladimir Dedijer, *Tito* (New York: Simon and Schuster, 1953).

ඇත් නොවෙන තරම් දුරකට රාජාණ්ඩුවාදී ආණ්ඩුවට සහාය දෙන්නට මොස්කව් වලට උවමනා වුවත්, තමන්ට කැමති පාරක යන්නට හැකි යැයි ටිටෝ තුළ විශ්වාසයක් තිබිණ. ඒ නිසා ඔහු විවාසික රාජාණ්ඩුවාදී ආණ්ඩුවට පාක්ෂිකත්වය දැක්වීම ප්‍රතික්ෂේප කළේය. ඔවුන්ගේ ජනවාර්ගික පසුබිම කුමක් වුවත් සොල්දාදුවන් බඳවා ගනිමින්—ටිටෝ ද ක්‍රොඒෂියානුවෙක් විය—1942 දී බොස්නියාවේ ගරිල්ලා පදනමක් පිහිටුවන්නට කොමියුනිස්ට් පක්ෂපාතී නායකයා වැඩ පටන් ගත්තේය. කොමියුනිස්ට් තර්ජනය හමුවේ මිහේලොවිච් තෝරාගත්තේ ජර්මානුවන් සතුටු කිරීම සහ ඉතාලි ජාතිකයන් සමඟ සන්ධානයක් පිහිටුවා ගැනීමටයි. තත්වය වචනයේ පරිසමාප්ත අර්ථයෙන්ම අවුල් ජාලයක් බවට හැරිණ. ජනවාර්ගික සහ දේශපාලන එදිරිවාදිකම් වලින් ජාතික විමුක්තිය සඳහා යුද්ධය සහ සිවිල් යුද්ධය මිශ්‍රණය විය. විදේශ හමුදා විසින් අධිවාසයේ සිටින සන්දර්භයට ඒ සියල්ල ඇතුළත් විය. එදිරිවාදීන් තුරන් කර දමන්නට සහ ජනගහනය වෙත බලය පතුරුවන්නට දෙපාර්ශවයම වෑයම් කරද්දී දෙපැත්ත විසින්ම සමුල ඝාතන ගණනාවක් සහ දරුණු මිලේච්ඡ ක්‍රියාවන් සිද්ධ කරන ලදී.

ඉතිහාසඥයන් ඇස්තමේන්තු කරන්නේ මිලියන 16 ක සමස්ත ජනගහනයෙන් මිලියනයකට ටිකක් වැඩියෙන් මරණ සිද්ධ වූ බවයි. වංශ ලෙසින් බෙදී ප්‍රචණ්ඩත්වයන් දැක්වීමේ දීර්ඝ සම්ප්‍රදායක් පැවති සංස්කෘතිය තුළ නිමක් නොමැති නපුරු පළිගැනීම් වක්‍ර දකින්නට ලැබිණ. එසේම සිරකරුවන් සහ තුවාල ලත්වුන්ව මරා දැමීමත් වෙඩි තැබීමත් සිද්ධ විය. කෙසේ වුවද වෙටිනික් විසින් කළ සමුල ඝාතන සහ කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් කරන ලද සමුල ඝාතන අතර වෙනසක් දැකිය හැකියි. ඕනෑම මධ්‍යගත අධිකාරියක් ගැන වෛරයෙන් සිටි වෙටිනික්ස්—බොහෝ කණ්ඩායම් සිටියේ මිහේලොවිච්ගේ පාලනයෙන් පිටතයි—නියැළී සිටියේ දේශපාලනික පදනමක් මත නොව වැඩියෙන් ජනවාර්ගික වූ සමුල ඝාතනයේය. කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ අරමුණු පැහැදිලිවම හමුදාමය සහ දේශපාලනික වූහ. ටිටෝගේ සහායකයෙක් වූ මයිලෝවැන් ජිලාස් (Milovan Djilas) වසර ගණනාවකට පසුව මෙසේ කීය:

වෙටිනික්ස් හා එකතුවීම ගැන ගම්බදවැසියන් අපිට දන්න සමාවට කරුණු ගැන අපි බොහොම අසතුවෙන් සිටියේ: ඔවුන්ගේ ගෙවල් පුච්චලා දාව සහ වෙනත් පළිගැනීම් වලින් දුක් විඳින්න සිද්ධ වේ යැයි ඔවුන්ගේ බිය ප්‍රකාශ කළා. ටිටෝ හමු වූ අවස්ථාවක දී මේ ගැටළුව ඉදිරිපත් වුණා, ඔහු පහත තර්කය ඉදිරිපත් කළා: අපි මෙහි දී ගම්බද වැසියන්ට අවබෝධ කරවන්න ඕන ඔවුන් ආක්‍රමණිකයන් [නිරීක්ෂණය කරන්න මෙහි දී අවධානය ගන්නා විදියට වෙටිනික් යන වචනය වැරදීම (රාජකීය යුගෝස්ලාවී ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමියා) වෙනුවෙන් “ආක්‍රමණිකයා” යොදා ගැනීම] එක්ක එකතු වුනොත්, අපිත් ඔවුන්ගේ නිවාස පුච්චලා දානවා කියලා, එතකොට ඔවුන් ඔවුන්ගේ හිත් වෙනස් කර ගනිවි...මඳක් පසුබට වී ටිටෝ ඔහුගේ හිත හදා ගෙන මෙසේ කීවේය: “භා එහෙත්ම, අපිට පුළුවන් එහෙත් මෙහෙත් නිවසක් නැත්නම් ගමක් ඉඳ හිටලා පුච්චලා දාන්න.” පසුව ටිටෝ ඒ සඳහා නියමය නිකුත් කළේය, ඔහු දැඩි ස්ථාවරයක් ගත් නිසාවෙන්, එය ඉතාමත් සරල තීරණයක් ලෙසින් පෙනිණ.⁸⁴

1943 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී ඉතාලිය යටත් වූ පසු වර්චල් විසින් මිහේලොවිච්ට සහාය දෙනවාට වඩා ටිටෝට සහාය දීමේ තීරණය, සහ 1943 දෙසැම්බර් මාසයේ දී ටිටෝ විසින් ‘විමුක්තිය සඳහා යුගෝස්ලාවී ජාතික ගැමිස්ට්-විරෝධී කවුන්සිලය’ (AVNOJ) පිහිටුවීමත් නිසා ඔවුන්ගේ එදිරිවාදීන්ට වඩා පැහැදිලි දේශපාලන වාසියක් කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට ලැබිණ. 1944 අග සහ 1945 මුල දී කොමියුනිස්ට් පාර්ශව විසින් සම්පූර්ණ යුගෝස්ලෝවියාව අරක් ගෙන සිටියහ. ජර්මානුවන් යටත් වෙන්නට ළංවෙද්දී, පැවෙලිච් සහ ඔහුගේ හමුදාව, ඔවුන්ගේ සහායකයන්, සහ ඔවුන්ගේ පවුල් සමඟ—සියල්ල එකතු වූ විට දස දහස් සංඛ්‍යාවක ජනතාවක්—ඔස්ට්‍රියන් පෙරමුණ බලා ගියහ. බ්ලයිබර්ග් (Bleiburg) හි දී ඔවුන් සමඟ ස්ලොවේනියානු සුදු මුරකරුවන් සහ මොන්ටෙනේග්‍රෝ වෙතින් ආ වෙටිනික්ස් එකතු වූහ. එහි දී ඔවුන් සියල්ලන්ම බ්‍රිතාන්‍ය හමුදා වලට යටත් වූහ. බ්‍රිතාන්‍ය හමුදාව ඔවුන්ව ටිටෝ වෙතට බාර දුන්හ.

සියළු වර්ග වලින් යුතු සොල්දාදුවන්ට සහ පොලිස් නිලධාරීන්ට ඔවුන්ගේ මරණය කරා රට හරහා සැතපුම් සිය ගණන් ඇවිද යෑම බලාත්මක කෙරිණ. ස්ලොවේනියා වෙතට ආපසු ගෙන යන ලද ස්ලොවේනියානු සිරකරුවන්ව කොසවර්ජ් (Kočevje) අසල දී 30,000 ක් පමණ මරා දැමිණ.⁸⁵ පරාජය ලද වෙටිනික්ස්ට කිසිදු සිරකරුවන් නොගත් පක්ෂවාදීන්ගේ පළිගැනීම් වලින් වැළකෙන්නට නොහැකි වූහ. මෙහෙයුමේ අවසාන යුගයේ දී සිද්ධ වූ මරණ සහ තුවාල ගැන බියකුරු විස්තර කිසිවක් දක්වන්නේ නැතිව බොහෝ සර්බියානු සොල්දාදුවන්ගේ

⁸⁴ Milovan Djilas, *Wartime*, trans. Michael Petrovich (New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1977), p. 168.

⁸⁵ Paul Garde, *Vie et mort de la Yougoslavie* (Paris: Fayard, 1992).

අවසානය මයිලෝවැන් ජිලාස් මෙසේ විස්තර කළේය: ඩ්‍රාසා මිහේලොවිච්ගේ හමුදා කාණ්ඩ සම්පූර්ණයෙන්ම විනාශ කරන දැමුනේ ස්ලෝවේනියානුවන්ට එයම සිද්ධ වූ කාලයේ දී ම ය. මොන්ටෙනෙග්‍රෝ වෙත ආපසු යාගන්නට සමත් වූ වේටින්ස් කුඩා කණ්ඩායම් ඔවුන් දුටු බියකරු කතාව සම්පූර්ණයෙන් ගෙනාහ. විප්ලවීය ජවය ගැන ගොඩක් කතා කරන ජනතාවට වුවත්, එය මහා දරුණු සිහිනයක් වගේ, ඒ ගැන කිසිවෙක් නැවත කතා නොකළහ.”⁸⁶ අල්ලා ගත් පසුව ඩ්‍රාසා මිහේලොවිච්ව නඩු මඟට ගෙන යන ලදුව, මරණ දඬුවම තීන්දු වී 1946 ජූලි 17 වැනිදා වෙඩි තබා මරා දැමුණි. ඔහුගේ “නඩුවේ දී” මිත්‍ර පාර්ශවික හමුදා වලින් එවන ලද විවිධ නිලධාරීන් ඔහු වෙනුවෙන් ඇසින් දුටු සාක්ෂි ඉදිරිපත් කරන්නට ඉදිරිපත් වූවන් ඔවුන්ට අවස්ථාවක් ලබා නොදුනි.⁸⁷ යුද්ධයෙන් පසුව ස්ටාලින් ඔහුගේ දර්ශනය වරක් මිලෝවැන් ජිලාස් සමඟ බෙදාගත්තේය: “භූමි ප්‍රදේශයක් අධිවාසය කරගන්නා ඕනෑම අයෙක් හැම විටම ඔහුගේම වූ සමාජ ක්‍රමයක් එහි බලෙන් පනවයි.”

යුද්ධය අවසාන වූ විට, ග්‍රීක ප්‍රජාව ද පත්ව සිටියේ යුගෝස්ලාවියානුවන් වැටී සිටි තත්වය තරම්ම සමාන වූ තත්වයකටයි. 1940 නොවැම්බර් 2 වැනිදා, ඉතාලිය විසින් ග්‍රීසිය ආක්‍රමණය කර දින කිහිපයකට පසුව, 1936 දී සිට සිරගතව සිටි, ග්‍රීක කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ (KKE) ලේකම් වූ නිකෝස් සැකරියාඩිස් (Nikos Zachariadis), අවි ගන්න යැයි කැඳවීමක් නිකුත් කළේය: “ග්‍රීක දේශය දැන් නියැළී සිටින්නේ මුසොලිනිගේ ෆැෂිස්ට්වාදයෙන් ජාතික විමුක්තිය සඳහා කරන යුද්ධයකයි...හැමෝම තම තමන්ගේ තැන්වලට යා යුතුයි, සහ හැමෝම සටන් වැදිය යුතුයි.”⁸⁸ නමුත් දෙසැම්බර් 7 වැනිදා පාතාල මධ්‍යම කමිටුව විසින් මේ තීරණය ප්‍රශ්න කරන ලදී. ඒ අනුව කොමන්ටර්න් විසින් රෙකමෙන්දාරු කරන නිල මතයට , එනම් විප්ලවීය පරාජකවාදයට, KKE නැවත ගියහ. 1941 ජූනි 22 දා සුවිශේෂී ලෙසින් ආපසු හැරීම දකින්නට ලැබිණ: “සෝවියට් යුනියනයේ ආරක්ෂාව සඳහා සහ විදේශීය ෆැෂිස්ට් අධිරාජ්‍යවාදය පෙරළා දමන අරගලය” සඳහා සංවිධානය වෙන්න යැයි KKE ඔවුන්ගේ සටන්කාමීන්ට නියම කළහ.

කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට රහසිගත කටයුතු සම්බන්ධ අත්දැකීම් හැමවිටම තීරණාත්මකව පැවතියේය. 1941 ජූලි 16 වැනිදා, අනෙක් රටවල සිටින ඔවුන්ගේ සගයන් සේ ම, ග්‍රීක කොමියුනිස්ට්වාදීන් ‘විමුක්තිය සඳහා ජාතික ශ්‍රමිකයන්ගේ පෙරමුණ’ (Ergatiko Ethniko Apelevheriko Metopo -EEAM) පිහිටුවා ගත්හ. එය වෘත්තීය සමිති තුනක සම්බන්ධීකරණ සංවිධානය වූයේය. සැප්තැම්බර් 27 වැනිදා ඔවුන් පක්ෂයේ දේශපාලන භස්තය වන EAM (Ethniko Apelevheriko Metopo) පිහිටුවන ලදී. 1942 පෙබරවාරි 10 වැනිදා ‘ජාතික විමුක්තිය සඳහා වූ ජනතාවගේ හමුදාව’ (Ellinikos Laikos Apelevtherotikos -ELAS) නිර්මාණය කරන ලද බව දැනුම් දුන්හ. 1942 මැයි වෙද්දී පළමු ELAS පාක්ෂිකයන් අරීස් වෙලුචියෝටිස් (තනාසිස් ක්ලාරාස්) (Ares Velouchiotis) නමැති සිය නිදහස වෙනුවෙන් ප්‍රත්‍යාධානයක් අත්සන් කරන ලද අත්දැකීම් ඇති සටන්කාමියාගේ නායකත්වය යටතේ වැඩ කරමින් සිටියහ. එතැන් පටන් ELAS සංඛ්‍යාව වැඩි වර්ධනය වෙන්නට පටන් ගැනිණ.

එකම හමුදා ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරය ELAS පමණක් නොවීය. ජාතික ග්‍රීක ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී යුනියනය (Ethnikos Demokratikos Ellinikos Syndesmos -EDES) 1941 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී සොල්දාදුවන් සහ රිපබ්ලිකන් සිවිල් වැසියන් විසින් නිර්මාණය කර තිබිණ. තවත් ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමීන් කණ්ඩායමක් නැපෝලියන් සෙර්වාස් (Napoleon Zervas) නමැති විශ්‍රාම ලත් කර්නල්වරයා විසින් හදා තිබිණ. 1942 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී ජාතික සමාජ විමුක්ති ව්‍යාපාරය (Ethniki Kai Koiniki Apelevtherosis -EKKA) නමින් තෙවැනි සංවිධානයක් කර්නල් ඩිමිත්‍රි සරොස් (Dimitri Psarros) යටතේ පටන් ගැනිණ. මේ සියළු සංවිධාන හැම විටම එකිනෙකාගෙන් සටන්කාමීන් තම පැත්තට බඳවා ගන්නට වෑයම් කරමින් සිටියහ.

එනමුත් ELAS හි සාර්ථකත්වය සහ ශක්තිය නිසා කොමියුනිස්ට්වාදීන් ඔවුන්ගේ නායකත්වය අනෙකුත් සෑම අවිගත් ප්‍රතිරෝධ කණ්ඩායමක් මත පනවන අපේක්ෂාවෙන් යුතු වූහ. ඔවුන් EDES පාක්ෂිකයන්ට කිහිප සැරයක් පහර දුන්හ. එසේම EKKA වෙතට ද පහර දීමෙන් අනතුරුව ඔවුන්ට මෙහෙයුම් නවත්වා යළි කණ්ඩායම් හදාගන්නට සිද්ධ විය. 1942 අග දී පින්ඩස් (Pindus) කඳුවැටිය පාමුල වූ බටහිර තෙසැලි හි දී EAM විසින් අල්ලා ගන්නා ලද කලාපයක් මැද්දේ (EAM අත්හැර ගිය ලද) මේ ජර් ජී. කොස්ටොපුලොස් (Kostopoulos) සහ කර්නල් ස්ටෙෆානොස් සැරැෆිස් (Stefanos Sáráfis) විසින් ප්‍රතිරෝධ ඒකකයක් පිහිටුවන ලදී. ELAS ඔවුන්ව වටකර පලා

⁸⁶ Djilas, *Wartime*, pp. 452-453.

⁸⁷ Dobrica Ćosić's huge novel, *Le temps du mal*, 2 vols. (Paris: L'Age d'Homme, 1990), gives a good idea of the extraordinary complexity of the situation in Yugoslavia.

⁸⁸ Christophe Chiclet, *Les Communistes grecs dans la guerre. Histoire de Parti communiste de Grèce de 1941 à 1949* (Paris: L'Harmattan, 1987).

යන්නට අසමත් වූ සහ ඔවුන්ගේ පැත්තට එකතු නොවූ සියල්ලන්වම ඝාතනය කරන ලදී. සිරකරුවෙක් හැටියට ගැනෙන සැරැටිස් අවසානයේ දී ELAS ඒකකයේ නායකත්වයට බාර ගන්නට එකඟ විය.

ග්‍රීක ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයට සහාය දෙන්නට පැමිණ සිටි බ්‍රිතාන්‍ය නිලධාරීන් ELAS ප්‍රධානීන්ට සිත් කරදර ඇති කරන්නක් විය. ඔවුන් සිතුවේ බ්‍රිතාන්‍යයන් විසින් රාජ්‍යයට නැවත පිහිටුවන්නට තැත් කරා වි කියායි. ඒත් අරීස් වෙලුටියෝටිස් මෙහෙයවන හමුදා කාණ්ඩ සහ KKE අතර දැක්ම තුළ වෙනසක් පැවතිණ. ග්‍රියෝගිස් සාන්ටෝස් (Giorgis Santos) විසින් මෙහෙයවන ලද KKE ට උවමනා වූයේ මොස්කව් වලින් එන නිල මාලිකා වූ ෆැෂිස්ට්-විරෝධී පොදු සන්ධානයක් අනුගමනය කිරීමටයි. බ්‍රිතාන්‍යයන්ගේ ක්‍රියා මොහොතකට වාසිදායක වී තිබිණ. මන්ද, 1943 ජූලි මාසයේ ඔවුන්ගේ හමුදා නියෝජිතයන් විසින් ප්‍රධාන තරඟකරුවන් තුන්දෙනා ලවා ගිවිසුමක් අත්සන් කරවන්නට එකඟ කරවාගෙන තිබුණි. ඒ කාලයේ දී ELAS හි 18,000 ක් පුද්ගලයන් සිටියහ, EDES හි 5,000 ක් සහ EKKA හි 1,000 ක් පමණ සිටියහ.

1943 සැප්තැම්බර් 8 වැනිදා ඉතාලිය යටත්වීම නිසා තත්වය ක්ෂණිකව වෙනස් කරන ලදී. ජර්මානුවන් විසින් EDES වෙත ප්‍රවණ්ඩ ප්‍රහාරයක් දියත් කළ විට පක්ෂ සහෝදරත්වයේ ඝාතනයක් පටන් ගැනිණ. EDES සහමුලින් විනාශ කරන තර්ජනයක් ගෙනමින් පලා යන්නට සිද්ධ වූ ගරිල්ලා කණ්ඩායම විශාල ELAS සේනා වලට මුහුණ දුන්හ. EDES ට සහාය දීම අත් හරින්නට KKE නායකත්වය තීරණය කළේ එයින් බ්‍රිතාන්‍ය ප්‍රතිපත්තිය කුමක්වේදැයි කියා සොයා බලනු පිණිසයි. දින හතරක් පුරා පැවති සටන් වලින් අනතුරුව සෙර්වාස්ගේ නායකත්වය යටතේ වූ පක්ෂවාදීන් වටලෑමෙන් ගැලවී පලා යන්නට සමත් වූහ.

ප්‍රධාන යුද්ධය ඇතුළත පැවති සිවිල් යුද්ධය ජර්මානුවන්ට මහත් වාසියක් අත් කළේය. ඔවුන් ප්‍රතිරෝධ කාණ්ඩ එකින් එක යටත් කරගන්නට සමත් වූහ.⁸⁹ එහි දී මිත්‍ර පාර්ශවයන් සිවිල් යුද්ධය නවත්වන වෑයම පටන් ගත්හ. 1944 පෙබරවාරියේ දී ELAS සහ EDES අතර සටන් නැවතිණ. ඔවුන් ප්ලාකා (Plaka) වල දී එකඟතාවයක් අත්සන් කළහ. ඒ එකඟතාවය පැවතියේ ටික කලකට පමණි; සහි කිහිපයකට පසුව ELAS විසින් කර්නල් සරොස් ගේ EKKA හමුදාවට පහර දුන්හ. දවස් පහකට පසුව ඔහුට පරාජය කර සිරකරුවෙක් හැටියට අල්ලා ගැනෙන ලදී. ඔහුගේ නිලධාරීන් ඝාතන වූහ; සරොස්ගේ හිස ගසා දමන ලදී.

කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ ක්‍රියා ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයේ ජවය බිඳින්නට හේතු විය. එසේම EAM අවනම්බුවට පත් කෙරිණ. ප්‍රදේශ කිහිපයක EAM වෙත පැවති ද්වේෂය කොතරම් දැඩි වුවාදැයි කියතොත් ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමීන් කිහිප දෙනෙක් ජර්මානුවන් විසින් හදන ලද ආරක්ෂක සේනා වලට බැඳුණහ. කයිරෝ හි විවාසික ග්‍රීක රජය හා එකතුව කටයුතු කරන්නට ELAS එකඟ වෙන තෙක් සිවිල් යුද්ධය නිමා වූයේ නැත. 1944 සැප්තැම්බර් හි දී යෝරියෝස් පපාන්ඩ්‍රියෝ (Georges Papandreou) විසින් මුලසුන ගන්නා ජාතික එකමුතුවේ රජයට සාමාජිකයන් හැටියට EAM-ELAS සාමාජිකයන් හයදෙනෙක් එකතු වූහ. සැප්තැම්බර් 2 වැනිදා ජර්මානුවන් ග්‍රීසියෙන් ඉවත්ව යද්දී, ELAS ඔවුන්ගේ හමුදා කාණ්ඩ පෙලපනීසිය (Peloponnese) අල්ලා ගන්නට යවන ලදී. එහි ආරක්ෂක හමුදා කාණ්ඩ වලට ස්තූති වෙන්නට හැම විටම ඔවුන්ගේ පාලනයට නතු නොවී ඉන්නට එතෙක් කාලයක් සමත්ව තිබුණි. අල්ලා ගැනෙන සියළු නගර සහ ගම්මාන සඳහා “දඬුවම” දීම සිද්ධ වූහ. මෙලිගාලා (Meligala) හි පිරිමි, ගැහැණු, සහ දරුවන් 1,400 ක් සමඟ ආරක්ෂක හමුදා කාණ්ඩවල නිලධාරීන් සහ නිල නොලත් නිලධාරීන් 50 ක් පමණ ඝාතනය කරන ලදී.

දැන් EAM-ELAS හෙජමනියේ ගමනට බාධා කරන කිසිවක් නැති බවක් පෙනී ගියේය. ඒත්, ඔක්තෝබර් 12 වැනිදා ඇතැන්ස් නිදහස් කර ගැනිණ. පරීයස් (Piraeus) හි සිටි බ්‍රිතාන්‍ය හමුදා නිසා එය ගරිල්ලා පාලනයෙන් ගැලවුණහ. සන්ධාන ආණ්ඩුවේ තැනක් ලබාගත යුතුද යන්න ගැන නිශ්චිත නොවූ KKE නායකත්වය තම ශක්තිය පෙන්වන වෑයමක් එහි දී නොගෙන සිටියේය. ELAS විසින් ආණ්ඩුව ඉල්ලා සිටි පරිදි විසුරුවා හැරීම නොකළ හෙයින්, අයනිස් සෙග්වෝස් (Iannis Zegvos) නැමති කොමියුනිස්ට් කෘෂිකාර්මික ඇමතිවරයා ඉල්ලා සිටියේ සියළු රාජ්‍ය හමුදාවන් ද තහනම් කළ යුතුයි කියායි. දෙසැම්බර් 4 වැනිදා ELAS මුර කණ්ඩායමක් ඇතැන්ස් නගරයට ඇතුළු වී එහි රාජ්‍ය හමුදාව සමඟ සටන් කළේය. ඊ ළඟ දිනයේ දී, සම්පූර්ණ අගනුවර 20,000 කින් ශක්තිමත්ව සිටි ELAS හමුදාව යටතට වැටී සිටියහ. ඒත් බ්‍රිතාන්‍යයන් ස්ථිර ලෙසින්, අමතර හමුදා එනතුරු නොසැලී සිටියහ. දෙසැම්බර් 18 වැනිදා ELAS නැවතත් එපිරස් (Epirus) හි සිටි EDES වෙත පහර දුන්හ. එසේම ඒ අවස්ථාවේ දී ම රාජ්‍ය පාක්ෂික විරෝධී ලේ හලන ව්‍යාපාරයක් දියත් කළහ.

⁸⁹ The ELAS falsely accused the EDES of having signed an agreement with the Germans.

ප්‍රභාරය පැතිර යා නොයන ලෙසින් වළක්වා ගන්නට හැකිවිය. වාකිසා (Varkiza) හි දී පැවැත්වූ සාකච්ඡා වල දී කොමියුනිස්ට්වාදීන් අවි අත්හරින සාම ගිවිසුමක් සඳහා එකඟ වූහ. සාම ගිවිසුම බොරුවට මවා පාන ලද්දක් වූයේය. කෙසේ වුවද අවි සහ වෙඩි උණ්ඩ විශාල තොගයක් ප්‍රවේසමින් සඟවා තැබිණ. වාකිසා කොන්දේසි ප්‍රතික්ෂේප කළ ප්‍රධාන යුද නායකයන් අතරින් එක් අයෙක් වූ අරීස් වෙලෙවියෝටීස්, සියයක් පමණ පිරිසක් සමඟින් පාක්ෂිකයන් වෙත නැවත එකතු වූයේය. අවිගත් අරගලය එහි සිට දිගින් දිගටම ගෙන යෑමේ බලාපොරොත්තුවෙන් ඔවුන් ඇල්බේනියාවට මාරු වූහ. පසු දවසක දී EAM-ELAS පරාජයට හේතු මොනවාදැයි විමසද්දී වෙලෙවියෝටීස් අවංකව උත්තර දුන්නේය: “අපි අවශ්‍ය තරම් ප්‍රමාණයක් මිනිසුන් මැරුවේ නැහැ. ග්‍රීසිය කියන හතරමට හන්දිය ගැන ඉංග්‍රීසින් දැඩි අවධානයක් යොමු කරමින් සිටියේය. අපි ඔවුන්ගේ යහළුවන් ඔක්කොම මරා දැමුවා නම්, ඔවුන්ට ගොඩබහින්න විදියක් නැතිවෙලා යනව. හැමෝම මාව හදුන්වන්නේ ඝාතකයෙක් කියලා—අපේ හැටි එහෙමයි. විස්ලව සාර්ථක වෙන්නේ ගංගා ලේ වලින් රතු වෙලා ගලා යද්දී විතරයි. මනුෂ්‍ය වර්ගයාගේ සම්පූර්ණත්වය සඳහා වෑයම් කරද්දී ලේ හලන්නට සිද්ධ වෙනව.”⁹⁰ KKE වලින් තෙරපා දමා දින කිහිපයකට පසුව තෙසැලි හි දී 1945 ජූනි සිද්ධ වූ සටනක දී වෙලෙවියෝටීස් මිය ගියේය. EAM-ELAS පරාජය නිසා කොමියුනිස්ට්වාදීන් සහ ඔවුන්ගේ මිත්‍ර පාක්ෂිකයන් වෙත ද්වේෂය දක්වන නව රැල්ලක් පැවතිර ගියේය. පැරාමිලිටරි කණ්ඩායම් විසින් සටන්කාමී කණ්ඩායම් ඝාතනය කරන ලදී. එසේම තවත් බොහොමයක් සිරගත කරන ලදී. නායකයන් බහුතරයක්ව දූපත් වෙතට පිටමං කර යවන ලදී.

ඩකාවි (Dachau) වෙතට පිටමං කරන ලදුව සිටි KKE හි මහ ලේකම් වූ නීකෝස් සැකරියාඩිස් 1945 මැයි මාසයේ දී ජර්මනියෙන් ආපසු පැමිණ සිටියේය. ඔහුගේ පළමු ප්‍රකාශය KKE ප්‍රතිපත්තිය පැහැදිලිව නිවේදනය කරන ලදී: “එක්කෝ ජාතික විමුක්තිය සඳහා EAM අරගලයේ අවසාන ප්‍රතිඵලය වෙන්නේ ග්‍රී සියේ ජනතාවගේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයක් පිහිටුවීමෙන්, නැත්නම් තිබ්විව අන්තිම ෆැෂිස්ට්වාදි රාජ්‍යයේ ආඥාදායකත්වය වැනි ආකාර ඒත් ඊටත් වඩා දැඩි රෙජිමයකට අපි නැවත යාමි.” යුද්ධයෙන් විඩාවට පත්ව සිටි ග්‍රීසිය අවසානයේ දී සාමය භුක්ති විඳින්නට නොහැකි තත්වයක සිටිනවා යැයි පෙනී ගියේය. ඔක්තෝබර් මාසයේ දී හත්වැනි පක්ෂ කොංග්‍රසය සැකරියාඩිස්ගේ යෝජනාව සම්මත කළහ. පළමු අදියර වූයේ බ්‍රිතාන්‍ය හමුදා පිටත්කර ගැනීමයි. 1946 ජනවාරි මාසයේ දී U.S.S.R. විසින් ග්‍රීසිය ගැන උනන්දුවක් ඇති බව පෙන්වමින්, බ්‍රිතාන්‍යන් එහි සිටීම රටට තර්ජනයක් යැයි එක්සත් ජාතීන්ගේ ආරක්ෂක කවුන්සිලයේ රැස්වීමක දී කියා සිටියහ. 1946 පෙබරවාරි 12 වැනිදා ළඟ එන මැතිවරණයේ දී කොමියුනිස්ට්වාදීන් පරාජය වීම අනිවාර්යෙන්ම සිද්ධ වෙන ලෙසකින් පෙනී තිබුණි. වන්ද ප්‍රකාශ කිරීමෙන් වැළකී සිටින යැයි කියමින් KKE විසින් යුගෝස්ලාවියානු කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ සහාය ඇතිව කැරැල්ලක් සංවිධානය කළේය.

1945 දෙසැම්බර් මාසයේ දී KKE මධ්‍යම කමිටුවේ සාමාජිකයන් විවිධ බල්ගේරියානු සහ යුගෝස්ලාවියානු නිලධාරීන් හමුවී තිබිණ. ඇල්බේනියා, බල්ගේරියා, සහ යුගෝස්ලෝවියා යන රටවල් මධ්‍යස්ථාන හැටියට භාවිතා කරන හැකි යැයි ග්‍රීක කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට සහතික කරන ලදී. මේ රටවල් වලට ඔවුන්ගේ තුවාල ලද්දවුන් සමඟ පලා යමින්, සැපයුම් සහ වෙඩි උණ්ඩ තොග වර්ධනයටත් සහ යළි කණ්ඩායම් සකස් කරගන්නටත්, වසර තුනකට වැඩි කාලයක් ඔවුන්ගේ හමුදා කාණ්ඩ එසේ ඒ රටවල් යොදා ගන්නා ලදී. මේ සුදානම් කරන ලද්දේ මොස්කව් ප්‍රධානත්වයෙන් ලෝකය පුරා පැතිර පැවති කොමියුනිස්ට් පක්ෂ එකතු කරන කොමියුනිස්ට් තොරතුරු බියුරෝව (කොමින්ෆෝම්) නිර්මාණයෙන් මාස කිහිපයකට පසුවයි. ග්‍රීක කොමියුනිස්ට් නැඟී සිටීම සෝවියට් යුනියනයේ නව ප්‍රතිපත්ති සමඟ සම්පූර්ණයෙන් ගැලපෙන ලෙසින් සිදු වී තිබුණි. 1946 මාර්තු 30 වැනිදා KKE විසින් තෙවැනි සිවිල් යුද්ධයක් පටන් ගෙන ඇතැයි නිවේදනය කළේය. පළමු ප්‍රභාරය එන්නේ 1946 ඔක්තෝබර් 28 වැනිදා පිහිටුවන ලද ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී හමුදාවෙහි (Democratic Army -AD). එය මෙහෙයවන ලද්දේ ජනරාල් මාර්කෝස් වරියාඩිස් (Markos Vafiadis) විසිනි. එය දිග හැරුණේ ද කවදත් දිග හැරෙන විලාසයටමයි: පොලිස් ස්ථාන වලට පහර දෙන ලදී, ඒවායේ සිටියවුන් මරා දැමිණ, පලාතේ ප්‍රධාන පුද්ගලයන්ට වෙඩි තබන ලදී. KKE විසින් විවෘතවම එවැනි ක්‍රියාවන් තුළ 1946 වසර පුරා නියැළුනහ.

1947 වසරේ මුල් මාස කිහිපයේ දී ජනරාල් වරියාඩිස් සිය මෙහෙයුම තීව්‍ර කළේය. ගම්මාන දුසිම් ගණනකට පහර දී සිය ගණනක ගම්බද වැසියන් වෙඩි තබා මරා දැමුවේය. බලාත්කාරයෙන් බඳවා ගත් අයගෙන් AD

⁹⁰ Quoted in Evangelos Averoff Tossizza, *By Fire and Axe: The Communist Party and the Civil War in Greece, 1944-1949*, trans. Sarah Arnold Rigos (New Rochelle, N.Y.: Caratzas Brothers, 1978). The author seems to have known the leader well, from his student days to his time as a lawyer in Athens.

පක්ෂයේ සාමාජිකත්වය පිමිබි තිබුණි.⁹¹ සහයෝගය දැක්වීම ප්‍රතික්ෂේප කළ ගම්වැසියන් දරුණු දඬුවම් වලින් දුක් වින්දහ. මැසිඩෝනියාවේ එක ගමක් සුවිශේෂ ලෙසකින් බැට කන ලදී: ගෙවල් හතළිස් අටක් පුවවා දැමීය. පිරිමි දොළොස් දෙනෙක්, ගැහැණු හය දෙනෙක් සහ අන්දරුවන් දෙදෙනෙක් මරා දැමුණි. 1947 මාර්තු වලින් පසුව නගරසභා නායකයන්ව සහ පැවිද්දන්ව ක්‍රමානුකූලව තුරන් කරනු ලැබීය. මාර්තු මාසය වෙද්දී සරණාගතයන් සංඛ්‍යාව 400,000 ක් වී සිටියහ. භීෂණයේ ප්‍රතිපත්තියට ප්‍රතිභීෂණය මුණ ගැසිණ. වාමාංශික කොමියුනිස්ට්වාදී සටන්කාමීන්ව අනෙක් පැත්තට දක්ෂිණාංශ අන්තවාදීන් විසින් මරා දමන්නට පටන් ගත්හ.

බෙල්ග්‍රේඩ්, ප්‍රාග්, සහ මොස්කව් සංචාරයකින් පසුව 1947 ජූනි මාසයේ දී “නිදහස්” ආණ්ඩුවක් හැදීම නිසැකවම සිදුවෙන බව සැකරියාඩ්ස් දැනුම් දුන්නේය. ටිටෝ විසින් වසර කිහිපයකට පෙර ගත් මාර්ගයේම ඔවුන්ට ද ගමන් කරන්නට හැකි යැයි ග්‍රීක කොමියුනිස්ට්වාදීන් විශ්වාස කරන ලද බවක් පෙනිණ. ආණ්ඩුව නිල වශයෙන් නිර්මාණය වූයේ දෙසැම්බර් මස දී ය. ඔවුන්ගේ හමුදාවෙන් බඳවා ගන්නා ලද ස්වේච්ඡා භටයන් 10,000 ක් යුගෝස්ලාවියාව සපයන ලදී.⁹² මෙම ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී හමුදාවට සහාය දීම කොතරම් වැදගත්දැයි කියන වාර්තා ගණනාවක් බාල්කන් පිළිබඳ UN විශේෂ කොමිසම විසින් සඳහන් කරයි. 1948 දී ටිටෝ සහ ස්ටාලින් කැඩී යාම ග්‍රීක කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට සෘජුවම බලපෑවේය. සිසිරය දක්වා ටිටෝ සිය ආධාර සැපයීම කරගෙන ගියත්, ඔහු පසුබසින්හට ද පටන් ගත්තේය. එය අවසන් වූයේ මායිම් වසා දැමීමෙනි. 1948 ගිම්හානයේ දී ග්‍රීක ආණ්ඩුව දැවැන්ත ප්‍රහාරයක යෙදී සිටින විට, ඇල්බේනියාවේ නායකයා වූ එන්වර් හොක්සා (Enver Hoxha) ද ඔහුගේ රටේ මායිම් වසා දැමීය. ග්‍රීක කොමියුනිස්ට්වාදීන් තවත් වැඩියෙන් හුදකලා වූහ. පක්ෂය ඇතුළත මතභේද වැඩි වූහ. 1949 අගෝස්තු තෙක් සටන් පැවතිණ. බොහෝ සටන්කාමීන් බල්ගේරියාව වෙත පලා ගියහ. ඔවුන් එතැනින් නැගෙනහිර යුරෝපයටත්, විශේෂයෙන්ම රුමේනියාව සහ U.S.S.R. බලා ගියහ. උස්බෙකිස්තානයේ අගනුවර වූ ටාෂ්කන්ට් (Tashkent) වෙතට 7,500 ක කොමියුනිස්ට්වාදීන් ඇතුළුව, සරණාගතයන් දහස් ගණනක් පිවිසියහ. මෙම පරාජයෙන් පසුව විවාසික වූ KKE ශුද්ධකරණ ගණනාවකට මුහුණ දුන්හ. 1955 තරම් පසු කාලයක දී වුවත් සැකරියාඩ්ස්ට පාක්ෂික සහ විරෝධී පාර්ශව අතර ඉතා දරුණු ගැටුම් තිබිණ. ඒවා කොතරම් තිබුණේද යත් වරක් සෝවියට් හමුදාවට මැදිහත්වෙන්නට පවා සිද්ධ විය. එහි දී සිය ගණනක් මිය ගියහ.⁹³

1946-1948 කාලයේ පැවති සිවිල් යුද්ධයේ දී, ග්‍රීක කොමියුනිස්ට්වාදීන් ඔවුන් පාලනය කළ පෙදෙස්වල වයස තුනේ සිට දාහතර දක්වා වූ සියළු දරුවන් ගැන වාර්තා තබාගත්හ. 1948 මාර්තුවේ දී මේ දරුවන් මායිම්බඩ ප්‍රදේශ වලට ඒකරාශී කර, භාර පන්දහසක සංඛ්‍යාවක් ඇල්බේනියා, බල්ගේරියා, සහ යුගෝස්ලෝවියා යන රටවල් වලට ගෙන යන ලදී. ගම්වැසියන් දරුවන්ව කැළෑවල සඟවමින් ආරක්ෂා කරගන්නට වෑයම් කළහ. ඔවුන් මුහුණ පාන බාධා කොතරම් තිබියද, රතු කුරුස සංවිධානය ඔවුන්ගේ සංඛ්‍යාව 28,296 ක් යැයි ගණන් බලන්නට සමත් වූහ. 1948 ගිම්හානයේ දී ටිටෝ සහ කොමිනිස්ට් අතර කැඩී යාම පැහැදිලිව දකින්නට හැකිවෙද්දී, ග්‍රීක ආණ්ඩුව විසින් බොහෝ සෙයින් විරෝධය දැක්වූවද යුගෝස්ලෝවියාවේ සිටි 11,600 ක් වූ දරුවන් සංඛ්‍යාව වෙකොස්ලෝවැකියාව, හංගේරියාව, රුමේනියාව, සහ පෝලන්තය වෙතට මාරු කර යවන ලදී. 1948 නොවැම්බර් 17 වෙනිදා එක්සත් ජාතීන්ගේ මහා සංගමයේ තෙවැනි රැස්වීමේ දී ග්‍රීක දරුවන් ඉවත් කිරීම පිළිබඳ දැඩි සේ හෙළා දැකීමක් සම්මත කරන ලදී. එය සහ එයට පසුව එන ලද UN යෝජනා කිසිවක් තවමත් පිළිතුර නොමැතිව පවතී. මව්බිමේ දී ලැබෙනවාට වැඩියෙන් සුපිරි තත්වයන් යටතේ ඒ දරුවන් රඳවා සිටිනවා යැයි අසල්වැසි කොමියුනිස්ට් රෙජිම විසින් ප්‍රකාශ කළහ. එසේම පිටමං කිරීම මානුෂීය මෙහෙයුමක් වූවා යැයි ද කියන ලදී.⁹⁴

ඒත් දරුවන් බලාත්කාරයෙන් පිටමං කිරීම හීනියෙන් මුසුපත් කරවන තත්වයන් යටතේ සිද්ධ වීම සැබෑ තත්වය විය. භාමත සහ වසංගත දැඩි සේ පැවතිණ. දරුවන් අතර බොහොමයක් සරලවම මිය ගියහ. “දරුවන්ගේ ගම්මාන” වල එකට තබන ලද ඔවුන්ගේ සාමාන්‍ය අධ්‍යාපනයට අමතරව දේශපාලන පාඨමාලා ද ඇතුළත් කෙරිණ. වයස දහතුනේ දී ඔවුන්ව කම්කරු වැඩ වෙනුවෙන් සහ හංගේරියාවේ හාවැග් (Hartchag) ප්‍රදේශයේ වගුරබිම් ප්‍රතිසංස්කරණය වැනි අසීරු කර්තව්‍යයන් සඳහා බලාත්කාරයෙන් යෙදවිණ. කොමියුනිස්ට් නායකයන්ගේ අරමුණ වූයේ හක්තිමත් සටන්කාමී නව පරපුරක් තැනීමයි. ඒත් ඔවුන්ගේ වෑයම් අසාර්ථක වූහ. කොන්ස්තන්තීනයිඩ්ස්

⁹¹ In April the Democratic Army numbered 16,000 freedom fighters.
⁹² Irène Lagani, “Les Communistes des Balkans et la guerre civile grecque,” *Communisme*, no. 9 (1986).
⁹³ Nikos Marantzidis, “La deuxième mort de Nikos Zachariadis: L’itinéraire d’un chef communiste,” *Communisme*, nos. 29-31, (1992).
⁹⁴ UN Special Commission on the Balkans, *The Greek Question at the UN General Assembly* (New York: United Nations, 1950).

නැමති එක ග්‍රීක ජාතිකයෙක් 1956 දී හංගේරියන් පැත්තෙන් සෝවියට් යුනියනයට එරෙහිව සටන් කරද්දී මිය ගියේය. තවත් අය බටහිර ජර්මනියට පලා යන්නට සමත් වූහ.

1950 සිට 1952 දක්වා ආපසු ග්‍රීසිය වෙත යන්නට අවසර ලැබුණේ දරුවන් 684 කට පමණි. 1963 දී දරුවන් 4,000 ක් පමණ (ඔවුන් සමහර දෙනෙක් කොමියුනිස්ට් රටවල දී ඉපිද සිටියහ) විගාමික කරන ලදී. 1980 ගණන් මුල දී පෝලන්තයේ විසූ ග්‍රීක ප්‍රජාව භාර පන් දහසක් තරම් වූහ. ඉන් සමහර දෙනෙක් සාමග්‍රිය (Solidarity) වෘත්තීය සමිතියේ සාමාජිකයන් වූහ. ඔවුන්ව 1981 දෙසැම්බර් හඳුන්වා දෙන මාෂල් නීතියෙන් පසුව සිරගත කරන ලදී. 1989 දී ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීකරණය හොඳින් කෙරී යන අතරේ දී තවමත් පෝලන්තයේ වාසය කරමින් සිටි භාර පන් දහසක ග්‍රීක ජනතාව ආපසු මව්බිම බලා ගියහ.

රුසියාවේ ශතක ගණනාවක් පදිංචිව සිටි ග්‍රීක ප්‍රජාව මුලිනුපුටා දමන්නට ස්ටාලින් ගත් වෑයම සමඟ පරාජයට පත් ග්‍රීක කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට දැක්වෙන උණුසුම් පිළිගැනීම අරුම ලෙසකින් වෙනස් වෙයි. 1917 දී කෝසසස් සහ කළු මුහුදු යාබදව බොහෝ විට සෝවියට් දේශයේ ග්‍රීක සම්භවයෙන් යුතු වූවන් 500,000 සහ 700,000 අතර සංඛ්‍යාවක් දකින්නට ලැබිණ. 1939 වෙද්දී ඒ සංඛ්‍යාව 410,000 දක්වා අඩු වී තිබුණේ “අස්වාභාවික” මරණ නිසයි. එය සංක්‍රමණය නොවීය. 1960 වෙද්දී හුදු 177,000 ක් පමණක් ඉතිරි වී සිටියහ. 1937 න් පසුව ප්‍රධාන නගර වල ජීවත් වූ ග්‍රීක සම්භවය ඇති අය ආබන්ග්ලෙස්ක් ප්‍රදේශයට, කෝම් ජනපදයට, සහ ඊසාන දිග සයිබීරියාවට පිටමං කරන ලදී. අනෙක් අයට ආපසු ග්‍රීසිය බලා යන්නට අවසර දුනි. මේ කාලයේ දී KKE ලේකම්වරයෙක් හැටියට සේවය කරන ලද ඒ. හයිටාස් (Haitas) සහ ජේ. ජෝර්ඩිනිස් (Jordinis) ශුද්ධකරණ වල දී මිය ගියහ. වර්ධනය වෙමින් සිටි ග්‍රීක ප්‍රජාවක් තිබෙන ලද ක්‍රයිමියාවෙන් ඒ වෙද්දී ඉතිරි වී සිටි අල්පය වූ 10,000 ක ග්‍රීක පිරිසක් කිර්ගිස්තාන් සහ උස්බෙකිස්තාන් වෙතට පිටමං කරන ලදී. යුද්ධය සමයේ ජර්මන් පැත්තට ස්ථාවරයක් ඔවුන් අනුමත කරගත්තා යන්න එයට යොදා ගැනෙන බොරුව විය. 1949 ජූනි 30 වැනිදා, එනම් එක රැයක දී, ජෝර්ජියා වෙතින් කසකස්තානයට ග්‍රීකයන් 30,000 ක් පිටමං කළහ. 1950 අප්‍රේල් මාසයේ දී බටුම් (Batumi) සිටි ග්‍රීක ජනගහනයට ද එයාකාරම ඉරණමක් අත්විය.

බටහිර යුරෝපයේ අනෙක් රටවල් වල ද, බ්‍රිතාන්‍ය-ඇමෙරිකාවේ හමුදා පෙනී සිටීම නිසා සහ 1944 අග දී ඔවුන්ගේ ආයුධ සඟවා තබා බලය අල්ලා ගන්නට හොඳ වේලාවක් එන තුරු ඉන්න යැයි තරයේ කියන ස්ටාලින්ගේ නියමය නිසාත්, නාටිසි පාලනයෙන් නිදහස ලද පසුව කොමියුනිස්ට්වාදීන් බලය අල්ලා ගන්නට ගත් වෑයම් වේගයෙන් නිමා කරන ලදී. 1944 නොවැම්බර් 19 වැනිදා ප්‍රංශ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මහ ලේකම් වූ මෝරිස් තොරේස් (Maurice Thorez) යුද්ධය නිමා වන තුරු U.S.S.R. හි කාලය ගෙවා ආපසු ප්‍රංශයට එන්නට පෙර ස්ටාලින් සමඟ පැවැත්වූ රැස්වීමක වාර්තාවක් මේ මතය තහවුරු කරයි.⁹⁵

යුද්ධයෙන් පසුව, සහ අඩුම වශයෙන් 1953 දී ස්ටාලින්ගේ මරණය තෙක්, කොමින්ටර්න් ඇතුළේ සහ ජාත්‍යන්තර කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපාර තුළ දිගින් දිගටම සාමාන්‍යයක් ලෙසින් පැවතියේ ප්‍රචණ්ඩත්ව ක්‍රමවේද සහ භීෂණයයි. නැගෙනහිර යුරෝපයේ දී සැබෑ සහ සැක කෙරුණ ලද ප්‍රතිගාමීන්ව කළින්ම තීන්දු කර පවත්වන ලද බොරු නඩු මාර්ගයෙන් මර්දනය කිරීම විශේෂයෙන්ම තීව්‍ර වූයේය. (විස්තර සඳහා 20 වැනි පරිච්ඡේදය බලන්න). මේ භීෂණය සඳහා බොරු යොදා ගැනීමට හේතු වූයේ ස්ටාලින් සහ ටිටෝ අතර 1948 දී පැවති ගැටුමයි. ස්ටාලින්ගේ සර්වබලධාරී බවට අභියෝගයක් වූ ටිටෝ නව ට්‍රොට්ස්කි බවට පත්විය. ස්ටාලින් ඔහුව ඝාතනය කරවීමට වෑයම් කළේය. ඒත් ටිටෝ ඉතාමත් සුපරීක්ෂාකාරී වූයේය. එසේම ඉතා කාර්යක්ෂම රාජ්‍ය ආරක්ෂණ යාන්ත්‍රණයක් ද ඔහුට තිබිණ. ටිටෝ තුරන් කර දමන්නට නොහැකි වූ විට ලෝකය පුරා පැවති සියළු කොමියුනිස්ට්වාදී පක්ෂ වලින් සියළු “ටිටෝවාදීන්” ඔවුන් අතරින් බැහැර කරන සංකේතමය දේශපාලන මරණ මාලාවක් පැවැත්විය. එසේම හැකි සෑම විටෙකම ඕනෑම වරදක් ඔවුන් පිට පවරන ලද්දේය. මොස්කව් කොමින්ටර්න් වල සේවය කරන ලද හිටපු නිලධාරියෙක් සහ 1938 දී නෝර්වේ වෙත පලා ගොස් එවැනි ශුද්ධකරණයකින් ගැලවෙන්නට සමත් වූ සහ නෝර්වේජියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මහ ලේකම් වූ පෙඩර් ෆුරුබොට්න් (Peder Furubotn) මෙවැනි වරදකට වන්දි ගෙවන පළමු වින්දිතයා වූයේය. 1949 ඔක්තෝබර් 20 වැනිදා පක්ෂ රැස්වීමක දී, සෝවියට් ඒජන්තවරයෙක් වූ ස්ට්‍රන්ඩ් යොහන්සන් (Strand Johansen) ටිටෝ වාදී යෑ යි ෆුරුබොට්න්ට චෝදනා කළේය. පක්ෂය තුළින් සාධාරණ විභාගයක් පැවැත්වේවි යැයි විශ්වාසයෙන් ෆුරුබොට්න් ඔක්තෝබර් 25 වැනිදා මධ්‍යම කමිටු රැස්වීමක් කැඳවීය. එහි දී තමන්ගේ සහ තම කණ්ඩායමේ ක්ෂණික ඉල්ලා

⁹⁵ Philippe Buton, “L’entretien entre Maurice Thorez et Joseph Staline du 19 novembre 1994: Méthodologie et historiographie de la stratégie communiste à la Libération,” *Communisme*, nos. 45-46 (1996).

අස්වීම වෙනුවෙන් මධ්‍යම කමිටුව වහාම අලුත් මැතිවරණයක් පැවැත්වීමක් සහ ඔහුට එරෙහි චෝදනා ජාත්‍යන්තර විශේෂඥ සභාවකින් විමසා බැලිය යුතු යැයි ද කීවේය. නමුත් සියල්ලන්වම විමතියට පත් කරමින් යොහන්සන් සහ අවිගත් මිනිසුන් කිහිප දෙනෙක් ඊ ළඟ දිනයේ දී මධ්‍යම කමිටුවට පැන තුවක්කු මානා ගුරුබොටින්ගේ පිරිස තෙරපා හැරියහ. එහි දී ඔවුන් පක්ෂයෙන් ගුරුබොටින් තෙරපන රැස්වීමක් සංවිධානය කළහ. මෙයාකාර සෝවියට් විලාසයේ ක්‍රමවේද අපේක්ෂාවෙන් සිටි ගුරුබොටින් ඔහුගේ නිවසේ අවිගත් සගයන් කිහිප දෙනෙක් සමඟ රැකවල් ලාගෙන සිටියේය. එතැන ඇතිවෙන තුවක්කු හටනේ දී නෝර්වේජියන් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ හමුදා බලකායේ බොහෝ දෙනෙක් මිය ගියහ. සෝවියට් යුනියනය විසින් යොහන්සන්ව කොතරම් ලෙසකින් ඊ ළඟ වසර කිහිපයේ දී ඔවුන්ගේ වාසියට හසුරුවා ගන්නා ලද වුවාදැයි කියතොත් අවසානයේ ඔහුගේ සිහි විකල් වූයේය.⁹⁶

මේ භීෂණ යුගයේ අවසාන ක්‍රියාව කොමියුනිස්ට් ජාත්‍යන්තර ව්‍යාපාරය ඇතුළත 1957 දී සිද්ධ විය. 1956 දී හංගේරියානු කැරැල්ලට ටික කාලයක් පමණක් නායකත්වය දුන් (20 වැනි පරිච්ඡේදය බලන්න) කොමියුනිස්ට්වාදී ඉම්රේ නේග් (Imre Nagy) ඔහුගේ ජීවිතයට හානියක් වේ යැයි බියෙන් යුගෝස්ලෝවියාවේ තානාපති කාර්යාලයේ සරණාගතව සිටියේය. තරමක් සංකීර්ණ වූ උපාය මෙහෙයුම් වලින් පසුව සෝවියට් KGB නිලධාරීන් ඔහුව තමන් බාරයට ගෙන නඩුවට පෙනී සිටීම සඳහා යානෝස් කාඩාර් (János Kádár) ගේ නව හංගේරියානු ආණ්ඩුවට වෙත යැවීය. නීත්‍යානුකූල කරන ලද ඝාතනයක් යැයි පෙනී යන්නට තනි වගකීම ගැනීමට හංගේරියාවේ ශ්‍රමිකයන්ගේ පක්ෂය අකමැති වූහ. ඒ නිසා ඔවුන් 1957 නොවැම්බර් මාසයේ මොස්කව් හි පැවති කොමියුනිස්ට් පක්ෂවල පළමු ලෝක සම්මන්ත්‍රණයේ රැස්ව සිටින සියළු කොමියුනිස්ට් නායකයන් ලවා නේග් ගේ මරණය ගැන වන්දයක් ප්‍රකාශය කිරීමට කටයුතු කළහ. ඔවුන් අතර ප්‍රංශ ජාතික මෝරීස් තොරේස් සහ ඉතාලි ජාතික පැල්මිරෝ ටොග්ලියාට් ද වූහ. එම තීරණයට පක්ෂව වන්දය නොදුන් එකම පුද්ගලයා වූයේ පෝලන්ත නායකයා වූ විලැඩ්ස්ලාව් ගොමුල්කා පමණි. නේග්ට මරණ දඬුවම නියම විය. ඔහුව 1958 ජූනි 16 වැනිදා එල්ලා මරා දැමිණි.⁹⁷

⁹⁶ Torgrim Titlestad, *I Stalins skygge: Om korleis din politisk leiari byggjer og taper makt-Peder Furubotn, NKP go SVKP, 1945-1948* (Bergen: Fagbokforlaget, 1997).

⁹⁷ Federigo Argentieri, "Quando il PCI comdamno a morte Nagy," *Micromega*, no. 4 (1992).

17 ස්පාඤ්ඤ NKVD හි සෙවනැල්ල

ස්ටෙෆානි කුර්ටුවා සහ ශෝන්-ලුවි පැන්තේ

මොරොක්කෝවේ ස්පාඤ්ඤ හමුදාව 1936 ජූලි 17 වැනිදා ජනරාල් ෆ්‍රැන්සිස්කෝ ෆ්‍රැන්කෝගේ නායකත්වයෙන් රිපබ්ලිකන් ආණ්ඩුවට එරෙහිව නැඟී සිටියේය. ඊ ළඟ දිනයේ දී අර්ධ ද්වීපය හැම තැන රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණය පටන් ගැනිණ. මැඩ්රීඩ්, බාසලෝනා, වැලෙන්සියා, සහ බිල්බාම් (Bilbao) යනාදිය ඇතුළත් බොහෝ නගර තුළ ජූලි 19 වැනිදා වෙද්දී එය දකින්නට හැකි වූයේ වැඩකරන පංති යොදවා ගනිමින් සිද්ධ වෙන මහා වැඩ වර්ජනයකට ස්තූති වන්නටයි. මාස ගණනාවකට පෙර, 1936 පෙබරවාරි 16 වැනිදා, ස්පාඤ්ඤ මැතිවරණ වල දී ජනප්‍රිය පෙරමුණ දිනාගත් ජයග්‍රහණයේ පරතරය ඉතාමත් පටු ලෙසකින් තිබිණ. එනම් ඔවුන්ට වූයේ වන්ද 4,700,00 (පාර්ලිමේන්තු නියෝජිතයන් 267) කි. දක්ෂිණාංශයට වන්ද 3,997,000 (පාර්ලිමේන්තු නියෝජිතයන් 132) කි. මධ්‍යස්ත පක්ෂයට වන්ද 449,000 කි. සමාජවාදීන් ආසන 89 ක් ද, රිපබ්ලිකන් වම ආසන 84 ක් ද, රිපබ්ලිකන් යුනියනය ආසන 37 ක් ද, සහ ස්පාඤ්ඤ කොමියුනිස්ට් පක්ෂය (PCE) විසින් ආසන 16 ක් දිනා ගත්හ. හුවාකින් මවුරින් (Joaquín Maurin) ගේ 'ශ්‍රමිකයන්ගේ සහ ගම්බදවැසියන්ගේ කොටස' සහ ඇන්ද්‍රියු නින් (Andreu Nin) ගේ කොමියුනිස්ට් වම එකතු වීමෙන් 1935 දී බිහි වූ මාක්ස්වාදී ශ්‍රමිකයන්ගේ ඒකාබද්ධ පක්ෂය (POUM) එක ආසනයක් දිනා ගත්හ. ස්පාඤ්ඤයේ ප්‍රධාන බලයක් වූ පක්ෂයක් කිසිත් ලෙසකින් නියෝජනය වූයේ නැත. සමාජවාදී පක්ෂයේ සහ මහා ශ්‍රමිකයන්ගේ යුනියනයේ සාමාජිකයන් 1,444,474 ක සංඛ්‍යාව සමඟ සසඳා බලද්දී, සාමාජිකයන් 1,577,547 ක් සිටි 'ශ්‍රමය පිළිබඳ ජාතික සන්ධානයේ' (CNT) ආරාජිකවාදීන් සහ 'ඉබේරියන් ආරාජිකවාදීන්ගේ ඒකාබද්ධ සංගමය' (FAI) ඔවුන්ගේ ප්‍රතිපත්ති අනුව යමින් මැතිවරණයට කිසිදු අපේක්ෂයක් ඉදිරිපත් කළේ නැත.¹ ආරාජිකවාදීන්ට සහාය දෙන අයගේ වන්ද නොමැතිව ජනප්‍රිය පෙරමුණට ද දිනන්නට හැකියාවක් නොමැති විය. තේරී පත් වූ නියෝජිතයන් 16 යැයි පෙනෙන සංඛ්‍යාවට වඩා කොමියුනිස්ට් පක්ෂයට සැබැවින් තිබූ සහයෝගය ඉතාමත් අඩුවෙන් පැවතිණ. ඔවුන්ට සාමාජිකයන් 40,000 ක් සිටිනවා යැයි ඔව්හු කියූහ, ඒත් ඇත්තෙන්ම සිටියේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂය මත කෙළින්ම නොපවතින වෙන්වී ගිය සංවිධාන කිහිපයක සිටි හිතවාදීන් 10,000 කට අඩුවෙනි.

මෙයාකාරයෙන් වම ඉතා දැඩි ලෙසකින් බෙදී සිටියහ. දකුණ බලවත් වූ අතර එහි මහත් සංඛ්‍යාව සිටියේ ආරාජිකවාදී පාර්ශවය තුළයි. නගර දේශපාලන පෙළපාළි සහ වැඩ වර්ජන වලින් පිරි ඉතිරි ගොස් වියවුල් තත්වය පිටිසරබද වෙතට ද පැතිරිණ. එහි දී ගම්බද වැසියන් ඉඩම් අල්ලා ගන්නට පටන් ගත්හ. හමුදාව ශක්තිමත් විය. ඒත් ආණ්ඩුව දෙකට බෙදී සිටියේය. කුමන්ත්‍රණ ගණනාවක් සිද්ධ වෙමින් පැවතිණ. දේශපාලන ප්‍රවණ්ඩත්වය එන්න එන්නම ඉහළ යමින් තිබිණ. මේ සියළු සාධක පෙන්නුම් කළේ සිවිල් යුද්ධයක් ඇති වෙමින් පවතින බවයි. එය බොහෝ දෙනෙක් විසින් ප්‍රිය කරන ලද ප්‍රතිඵලයයි.

කොමියුනිස්ට් පක්ෂ මතය

ඔවුන්ගේ දේශපාලන බලපෑම වැඩි කරන්නට සමාජවාදීන් සමඟ එකතු විය යුතු යැයි කොමියුනිස්ට්වාදීන් යෝජනා කළහ. මේ උපාය මුලින් සාර්ථක වූයේ පක්ෂ දෙකේ තරුණ සංවිධාන අතර පමණකි. 1936 අප්‍රේල් 1 වැනිදා ඒකාබද්ධ සමාජවාදී තරුණ කණ්ඩායම පිහිටුවන ලදී. මේ සිද්ධියට වඩා ඉතා වැදගත් වූව එන්නේ ජූනි 26 වැනිදා ය. එනම් කැටලෝනියා හි ඒකාබද්ධ සමාජවාදී පක්ෂය නිර්මාණය කිරීමයි.

ස්පාඤ්ඤය ගැන විශේෂ උනන්දුවක් කොමින්ටර්න් තුළ නොතිබිණ. ඊට ගැන අවධානය යොමු කරන්නට පටන් ගන්නේ 1931 දී රාජාණ්ඩුව ඇද වැටීමත් සහ 1934 දී ඇස්ටුරියාස් හි ශ්‍රමිකයන්ගේ කැරැල්ලක් හට ගැනීමෙන්

¹ These statistics, from the General Directorate of the Security Services, were given to the Spanish parliament by Miguel Maura, the former minister of internal affairs, in the autumn of 1934; see Joaquin Maurin, *Révolution et conte-révolution en Espagne* (Paris: Editions Rieder, 1937). For the relative strengths of the parties, see Gerald Brenan, *Le labyrinthe espagnol. Origines sociales et politiques de la guerre civile* (Paris: Champ Libre, 1984).

පසුව පමණි. සෝවියට් යුනියනටද එසේම කිසිදු උනන්දුවක් නොතිබුණි. ඒ නිසා රටවල් හැටියට එකිනෙකා හඳුනාගන්නා ගිවිසුමක් 1936 අගෝස්තු, එනම් සිවිල් යුද්ධය පටන් ගැනීමෙන් පසුව තෙක්, අත්සන් නොකළහ. ජාත්‍යන්තර ලෙසකින් යුද්ධය පැතිර යාම වැළැක්වීමේ බලාපොරොත්තුවෙන් යුතුව ප්‍රශ්නය සහ එංගලන්තය විසින් ජූලි මාසයේ අනුමත කරගන්නා ලද මැදිහත්-නොවන ගිවිසුම, සෝවියට් ආණ්ඩුව විසින් ද අත්සන් කළේය.²

ස්පාඤ්ඤයේ සෝවියට් තානාපති ලෙසින් මාසෙල් ඊස්රායෙලොව්ච් රෝසන්බර්ග් (Marsel Israelovich Rosenberg) වැඩ බාර ගත්තේ අගෝස්තු 27 වැනිදායි.

1936 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී පිහිටුවන ලද ග්‍රැන්සිස්කෝ ලාගෝ කැබයේරෝ (Francisco Largo Caballero ගේ ආණ්ඩුව තුළ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයට ඇමතිවරු දෙදෙනෙක් පමණක් සිටියහ: අධ්‍යාපන ඇමතිවරයා වූ හේසුස් හර්නැන්ඩේස් (Jesús Hernández) සහ කෘෂිකාර්මික ඇමතිවරයා වූ වින්සෙන්ටේ උර්බේ (Vicente Uribe). ඒත් ඉතාමත් ඉක්මණින් ආණ්ඩුව තුළ මහත් බලපෑමක් ඇති කරන තත්වයක් අයිති කරගන්නට සෝවියට් යුනියනය සමත් වූයේය. ආණ්ඩුවේ අනෙකුත් සාමාජිකයන් කිහිප දෙනෙකුගේ (හුවාන් ඇල්වාරේස් ඩෙල් වායෝ (Juan Alvarez del Vayo) සහ හුවාන් නෙග්රින් (Juan Negrín ඇතුළුව) පක්ෂපාතීත්වයෙන් මාසෙල් රෝසන්බර්ග් උප අගමැති වැනි ලෙසකට පත් වූවා පමණක් නොව ඇමතිවරුන්ගේ කවුන්සිලයේ රැස්වීම් සඳහා ද සහභාගී වූයේය. ඔහුට වාසිදායක තත්වයන් ගණනාවක් තිබුණි, විශේෂයෙන්ම රිපබ්ලිකන් පක්ෂය අවි වලින් සන්නද්ධ කිරීමට U.S.S.R. කැමැත්තෙන් සිටීමයි.

සාමාන්‍යයෙන් සිද්ධ නොවෙන, U.S.S.R. වෙතින් ඉතාමත් ඇත එපිටක වූ ප්‍රදේශයක බලපෑම් කරන්නට සෝවියට් මැදිහත්වීම යන කාරණයේ විශේෂ වැදගත්කමක් ඇත. එය සිද්ධ වූයේ සුවිශේෂී මොහොතකයි. එනම් ස්පාඤ්ඤය සිවිල් යුද්ධයෙන් සහ බලවත් සමාජ ව්‍යාපාරයකින් දුර්වල වී සිටි අවස්ථාවකි. 1936-1939 කාලයේ දී මේ රට සෝවියට් අධිකාරීන්ට විද්‍යාගාරයක් වැනි තැනක් වුණි. සෝවියට් අධිකාරීන් විසින් නව දේශපාලන උපායක්‍රම යොදා ගන්නා පමණක් නොව දෙවැනි ලෝක යුද්ධයෙන් පසුව භාවිතා කරන ක්‍රමවේදයන් ද එහි දී අත්හදා බැලීය. ඔවුන්ට නානාප්‍රකාර ඉලක්ක තිබුණි. ඒත්, ඔවුන්ගේ ප්‍රධාන අරමුණ වූයේ තවත් සෝවියට් අනුගාමිකයෙක් බවට පත්වෙන දේශයක් සඳහා (ඒ වෙද්දී කොමිනිස්ට් සහ NKVD විසින් සම්පූර්ණ ලෙසින් මෙහෙයවන) ස්පාඤ්ඤ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයට බලය අල්ලා ගැනීමයි. ඔවුන්ගේ අරමුණ සාක්ෂාත් කරගන්නට, ඔවුන් සාම්ප්‍රදායික සෝවියට් ක්‍රමය යොදා ගත්හ. එනම්, සෑම ස්ථානයකම පවතින සේ පොලිස් බලය පිහිටුවීම සහ සියළු කොමියුනිස්ට් නොවන බලයන් තුරන් කර දැමීමයි.

1936 දී මාරියෝ අර්කෝලි (Mario Ercoli) යන නමින් ද පෙනී සිටි, කොමිනිස්ට් අධ්‍යක්ෂක මණ්ඩලයේ සාමාජිකයෙක් ද වූ ඉතාලි කොමියුනිස්ට්වාදී පැල්මිරෝ ටොග්ලියාට්ටි ස්පාඤ්ඤ සිවිල් යුද්ධයේ විශේෂ ලක්ෂණ නිර්වචනය කළේ එය “ජාතික විප්ලවයක් සඳහා යුද්ධයක්” කියායි. ඔහුගේ මතයට අනුව ස්පාඤ්ඤ විප්ලවයේ ජාතිකවාදය, ජනප්‍රිය, සහ ගැණිස්ට්-විරෝධී ස්වභාවය කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට අලුත් ඇපේන්ඩාවක් ඉදිරිපත් කරන ලදී: “ස්පාඤ්ඤයේ ජනතාව බුර්ජුවාසි ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී විප්ලවයක ගැටළු අලුත් විලාසයකින් විසඳමින් සිටිති.” මේ විප්ලවය පිළිබඳ අලුත් සංකල්පයට අනුව රිපබ්ලිකන් සහ සමාජවාදී නායකයන් හතුරන් යැයි ද, ඔවුන් “ආරාජික සිද්ධාන්ත පිටුපස සැඟවෙන සහ බලාත්මක ‘සමූහකරණ’ සඳහා ගෙනෙන අකාල ව්‍යාපෘති වලින් ජනප්‍රිය පෙරමුණේ එකමුතුව සහ සසංකත බව දුර්වල කරන කාරකයන්” යැයි ඔහු ඉක්මණින් පෙන්වා දුන්නේය. කොමියුනිස්ට් හෙප්මනිය පැහැදිලි ඉලක්කයක් යැයි පෙන්වන ඔහු එය සාක්ෂාත් කරගන්නේ “සමාජවාදී සහ කොමියුනිස්ට්වාදී පක්ෂ වල පොදු පෙරමුණකින්, කේවල කොමියුනිස්ට් තරුණ සංවිධානයකින්, සහ කැටලෝනියාවේ කේවල වැඩකරන ජනතාවගේ පක්ෂයක් (PSUC) නිර්මාණයෙන්, සහ පොදු ජනතාව වෙනුවෙන් විශාල පරිමාණයකට ගෙන යාමට හැකි සේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂය පරිවර්තනය කිරීමෙන්” යැයි ද කියා සිටියේය.³ 1937 ඩොලෝරස් ඉබාර්රුරි (Dolores Ibarruri)—“ලා පෑෂොනාරියා” (La Pasionaria) නමින් වැඩියෙන් ජනප්‍රිය වෙන— ස්පාඤ්ඤ කොමියුනිස්ට්වාදීනිය විසින් අලුත් අරමුණක් යෝජනා කළේය: ‘අලුත් විදියක’ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පාර්ලිමේන්තු ජනරජයක්.”⁴

² Léon Blum signed this pact much against his will, under pressure from Britain and from French radicals who feared war with Germany. Blum almost resigned over the affair but was dissuaded from doing so by the Spanish ambassador.

³ M. Ercoli (Palmiro Togliatti), *The Spanish Revolution* (New York: Workers' Library, 1936).

⁴ Dolores Ibarruri, *Speeches and Articles, 1936-1938* (London: Lawrence & Wishart, 1938).

ග්‍රන්ථවිස්තරා හෙවත් ග්‍රන්ථසිසිකෝ ග්‍රන්ථකෝශේ දේශපාලන ප්‍රතිපත්ති නිවේදනයෙන් (*pronunciamento*) පසුව හතිකට ස්ථාලිත් නැවතත් පටන් ගත්තේ සමස්ත ස්පාඤ්ඤ තත්වය ගැන ඔහුගේ සාපේක්ෂ නොසැලකිලිමත් බව දැක්වීමටයි. 1936 ගිම්හානයේ දී අන්ද්‍රේ ගිඩේ (André Gide) සමඟ මොස්කව් වෙත ගිය ජෙෆ් ලැස්ට් (Jef Last) මෙසේ සිහිකරයි: “එහෙ සිදුවීම් ගැන මේ තරම් කිසිදු උනන්දුවක් නොදක්වන ස්වභාවය ගැන අපි හොඳටම උරණ වෙලා හිටියෙ. කිසිම රැස්වීමක දී මේ විෂය මතු වූයේ නැහැ, එසේම අපි පෞද්ගලිකවම ඒ මාතෘකාව නිලධාරීන් සමඟ කරන කතාබහට ගන්න වෑයම් කරන හැම අවස්ථාවක දී ම ඒ අය ඉතා පරිස්සම්වෙන් ආකාරයෙන් ඔවුන්ගේ මත දක්වන එක මඟහැරියා.”⁵ මාස දෙකකට පසුව, තත්වයන් වෙනස් වූ ආකාරය අනුව, රාජ්‍ය තාන්ත්‍රික සහ ප්‍රොපගන්ඩා අරමුණු සඳහා එම තත්වයෙන් වාසියක් ගත යුතු යැයි කියා ස්ථාලිතට වැටහී ගියේය. මැදිහත් නොවන ගිවිසුම සමඟ සහයෝගයෙන් කටයුතු කිරීමෙන්, සෝවියට් යුනියනයට වඩා වැඩි ජාත්‍යන්තර තත්වයක් ලැබීමත්, එයින් ග්‍රන්ථකෝ-බ්‍රිතාන්‍ය කොටස කඩා දමන්නටත් හැකිවේවි යැයි සිතූණි. ඒ අවස්ථාවේ දී ම, සෝවියට් යුනියන විසින් රිපබ්ලිකන් පක්ෂයට තුවක්කු සපයමින් සහ හමුදා ආධාර ණයට දෙමින් සිටියහ. දැනටමත් සෝවියට් රහස් සේවා සමඟ හවුලේ කටයුතු කරන ප්‍රංශයේ ජනප්‍රිය පෙරමුණ ආණ්ඩුව ප්‍රයෝජනයට ගැනීමෙන් ස්පාඤ්ඤයේ රිපබ්ලිකන් හමුදා වලට සහාය සැපයීම තවත් සංවිධානාත්මක කිරීම එයින් බලාපොරොත්තු විණ. ලියොන් බ්ලම් (Léon Blum) ගේ උපදෙස් මත කටයුතු කරමින්, මූල්‍ය අමාත්‍යාංශයේ කැබිනට් උප ප්‍රධානියා වූ ගැස්ටෝන් කුසින් (Gaston Cusin) පැරීසියේ ඔවුන්ගේ මූලාස්ථාන හදාගෙන තිබූ සෝවියට් නිලධාරීන් සහ නියෝජිතවරුන් මුණ ගැසුණේ ස්පාඤ්ඤය සඳහා ස්වේච්ඡා හටයන් බඳවා ගැනීමටත් සහ අවි නැව් පැටවීම සංවිධානය කරන්නටත්ය. පිටතට පෙනෙන භූමිකාව මඟහරින්නට සෝවියට් යුනියනය ඉටා ගෙන සිටියත්, කොමිනිටර්න් එහි සියළු අංශ යොදා ගත්තේ ස්පාඤ්ඤයේ රිපබ්ලිකන් අරමුණ පිණිසයි. ෆැෂිස්ට්-විරෝධී ප්‍රොපගන්ඩා සඳහා විශාල මාධ්‍යයක් ලෙසින් ගැටුම යොදා ගැනිණ. එයින් කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපාරයට විශේෂිත හොඳ ප්‍රතිඵල අත් වූහ.

ස්පාඤ්ඤය තුළ, රිපබ්ලිකන් ආණ්ඩුවේ තනතුරු වැඩි වැඩියෙන් දැරීම මඟින් සෝවියට් යුනියනයේ උවමනාවන් අනුව යන ප්‍රතිපත්ති මෙහෙයවීමේ හැකියාව ලබාගැනීම ප්‍රධාන කොමියුනිස්ට් ක්‍රමෝපායක් විය. රිපබ්ලිකන් ස්පාඤ්ඤයේ සෝවියට් ප්‍රතිපත්ති සහ ජනතාවගේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ පරමාදර්ශ අතර සබඳතාවයක් ඇතැයි පළමුවෙන්ම සඳහන් කරන ලද එක් POUM නායකයෙක් වනුයේ ජුලියන් ගෝර්කින් (Julian Gorkin) විය හැකියි. ඒ *España, primer ensayo de democracia popular*⁶ යන රචනාවෙනි. ස්පාඤ්ඤය තුළ කොමියුනිස්ට් ප්‍රතිපත්ති බොහෝ දුරට පැමිණෙන ලද්දේ, “ජනප්‍රිය පෙරමුණ තුළ දේශපාලන සබඳතා ගැන බහුත්වවාදී සංකල්පයකට වඩා සංවිධානාත්මක ලෙසකින්, පක්ෂයේ භූමිකාව තුළින් යැයි, සහ එය එහි හෙජමනික වෙනුවෙන් සන්ධානය ස්වභාවික ලෙසකින්ම වේදිකාවක් බවට හරවන ලද්දේ,” යැයි ස්පාඤ්ඤ ඉතිහාසඥයෙකු වන ඇන්ටෝනියෝ එලෝර්සා (Antonio Elorza) භාත්පසින් විරුද්ධ ලෙසකින් විශ්වාස කරයි. සෝවියට් ප්‍රතිපත්තියේ අවිචල්‍ය හැඩය එලෝර්සා අවධාරණය කරයි. එයින් “හතුරු ෆැෂිස්ට්වාදී කණ්ඩායම් වලට පමණක් නොව, නමුත් සියළු අභ්‍යන්තර විරුද්ධ පක්ෂ සම්බන්ධයෙන් ද,” එනම් සියළු ෆැෂිස්ට්-විරෝධීන්ට එරෙහිව කටයුතු කරන්නට කොමියුනිස්ට් පක්ෂය දිරිමත් වූවා යැයි ඔහු පෙන්වයි. ඔහු මෙසේ එකතු කරයි: “ඒ අනුව, ව්‍යාපෘතිය යනු ඊනියා ජනතාවගේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන් සියල්ලේම බලය අල්ලා ගැනීමේ ක්‍රමෝපායයට සෘජු පෙරහිමිත්තක් වූයේය.”⁷

එක පක්ෂයකටම වන්දය දීමේ තෝරාගැනීමට ජනමත විචාරණය තුළින් ඉඩ දීම තුළින් ස්පාඤ්ඤ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයට වාසි අත්වී 1937 සැප්තැම්බර් මැතිවරණ සාර්ථක වේයැයි මොස්කව් අනාවැකි පළ කළේය. ඉලක්කය, ස්ථාලිත් විසින් ගෙනෙන ලද්ද සහ සම්ප විපරමකින් සිටින ලද්ද වූයේ කොමියුනිස්ට් ප්‍රතිපත්ති වලට විරුද්ධ සියළු ඇමතිවරුන් තුරන් කිරීම සමඟ ගෙනියන “නව ආකාරයක ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ජනරජයක්” පිහිටුවීමයි. ඒත් කොමියුනිස්ට්වාදීන් අසාර්ථක වූහ. එයට වැඩියෙන්ම හේතු වූයේ ඔවුන්ගේ මිත්‍ර පාර්ශවයන් එයට විරුද්ධ වීම නිසයි. එසේම 1937 දෙසැම්බර් 15 වැනිදා ටෙරුල් (Teruel) හි ප්‍රහාරය අසාර්ථක වීම සමඟින් දිග හැරෙන සිද්ධීන් නිසයි.

⁵ Jef Last, *Lettres d'Espagne* (Paris: Gallimard, 1939).

⁶ Julian Gorkin, *España, primer ensayo de democracia popular* (Buenos Aires, 1961).

⁷ Antonio Elorza, “Le Front populaire espagnol à travers les archives du Komintern,” in *Une histoire en révolution? Du bon usage des archives, de Moscou et d'ailleurs* (Dijon: Editions Universitaires de Dijon, 1996), pp. 253-278.

“උපදේශකයන්” සහ ඒජන්තවරු

සෝවියට් යුනියන සඳහා වැදගත් අවස්ථා ස්පාඤ්ඤය විසින් පාදා දෙනවා යැයි සහ ඒ නිසා මැදිහත්වීමක් අවශ්‍ය යැයි කියා ස්ටාලින් තීරණය කළ වහාම, මොස්කව් වෙතින් ඒ රට වෙත උපදේශකයන් සහ තවත් පිරිසක් ඇතුළත් විශාල කණ්ඩායමක් යවන ලදී. මේ අය අතරින් මුලින්ම සහ ඉදිරියෙන්ම සිටියේ (එක සෝවියට් මූලාශ්‍රයකට අනුව) හමුදා උපදේශකවරු 2,044 ක් දෙනෙකි. එයට අනාගත මාෂල්වරුන් වෙත ඉවත් කොනෙව් (Ivan Konev) සහ ජෝජ් සුකොව් (Georgy Zhukov) ද, එසේම මැඩ්රිඩ් තානාපති කාර්යාලයේ හමුදා කටයුතු සඳහා සිටි ජනරාල් විලැඩ්මිර් ගෙරොව් (Vladimir Gorev) ද ඇතුළත් වූහ. ඉහත සංඛ්‍යාවෙන් 700 ක් 800 ක් අතර සංඛ්‍යාවක් ස්පාඤ්ඤයේ ස්ථිර කාලීනව පදිංචි වෙනු ඇතැයි සැලකිණි. නිල සහ නිල නොවන අන්දමින් කොමින්ටර්න් සේවකයන් ඇතුළු තවත් විවිධාකාර නියෝජිතයන්ව ද මොස්කව් වෙතින් එවනු ලැබූහ. රටේ නැවතෙන ලද අය අතර, 1930 ගණන් මුල සිට ස්පාඤ්ඤ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ සෑහෙන කර්තව්‍යයක් ඉටු කරන සහ අනතුරුව එහි නායකයා බවට පත්වෙන ආජන්තවිනියානු ජාතික විටෝරියෝ කොඩොවිලා (Vittorio Codovilla); යුද්ධයෙන් පසුව හංගේරියාවේ ඉහළ තනතුරක් හොබවන කොමියුනිස්ට්වාදියෙක් බවට පත්වෙන (පේට්‍රෝ නමින් හැඳින්වෙන) හංගේරියානු ජාතික අර්නෝ ගේරෝ (Ernő Gerő); (1929 දී කියුබානු කොමියුනිස්ට් ශිෂ්‍ය නායකයෙක් වූ ජුලියෝ ඇන්ටෝනියෝ මෙලා (Julio Antonio Mella) ඝාතනයට සහභාගී වූවා යැයි සැක කරන ලද) පසුව 5 වැනි කොමියුනිස්ට් රෙජිමේන්තුවේ ප්‍රධාන දේශපාලන කොමිස්සාර් බවට පත්වෙන ඉතාලි ජාතික විටෝරියෝ විඩාලි (Vittorio Vidali); 1927 සිට 1929 දක්වා ස්ටාලින්ගේ ලේකම් කාර්යාලයේ සේවය කරන ලද බල්ගේරියානු ජාතික ස්ටෙපාන් මිනෙව් (Stepan Minev); සහ කොමින්ටර්න් නියෝජිතයෙක් ලෙසින් 1937 දී පැමිණෙන ලද ඉතාලි ජාතික පැල්මිරෝ ටොග්ලියාට්ටි, යනාදීන් සිටියහ. ප්‍රංශ කොමියුනිස්ට්වාදියා වූ ඡාක් ඩුක්ලොස් වැනි තවත් අය පරීක්ෂණ සංචාර සඳහා පැමිණියහ.

ඒ කාලයේ දී ම සෝවියට් යුනියනය විසින් විශේෂ සේවා වලින් නිලධාරීන් විශාල සංඛ්‍යාවක් ද එවන ලදී: 1936 ඔක්තෝබර් 1 වැනිදා බාසලෝනා වෙත එන (1917 දී පෙට්‍රොග්‍රැඩ් හි වින්ටර් පැලස් වෙතට ප්‍රහාරයක් එල්ල කරන්න සහභාගී වූ) විලැඩ්මිර් ඇනොටොනොව්-ඔව්සීන්කෝ (Vladimir Antonov-Ovseenko)⁸; ස්පාඤ්ඤයේ NKVD නායකයෙක් වූ (ඔහුගේ සැබෑ නම එල්. ෆෙල්ඩ්බින් -Feldbin) ඇලෙක්සැන්ඩර් ඕලොව් (Aleksandr Orlov); හිටපු රතු හමුදා නිලධාරියෙක් සහ ඒ අවස්ථාවේ දී වානිජ්‍ය උපදේශක ලෙස කටයුතු කළ ජනරාල් ඉයන් බරසින් (Ian Berzin); ‘ප්‍රාච්ඛා’ හි කතුරු සහ ස්ටාලින්ගේ රහස් මාධ්‍ය ප්‍රකාශකයා වූ ද, යුධ අමාත්‍යාංශයේ තමන්ව පිහිටුවා ගත් මිකායෙල් කොල්ට්සොව් (Mikhail Koltsov) ද සිටියහ. ස්පාඤ්ඤයේ NKVD කාර්යාලයේ උප ප්‍රධානියෙක් වූ ලියොනිඩ් එටින්ගන් (Leonid Ettingon) 1936 සිට බාසලෝනා හි ත්‍රස්තවාදී මෙහෙයුම් බාර ව සිටියේය. ඔහු සමඟ සේවය කළ පවෙල් සුඩොප්ලතොව් බාසලෝනා වෙත එන්නේ 1938 දී ය.⁹

කෙටියෙන් කිව්වොත්, ස්ටාලින් ස්පාඤ්ඤයේ මැදිහත්වෙන්නට තීරණය කළ වහාම, ඔහු විවිධ පැතිකඩ ගණනාවක තීරණාත්මකව ක්‍රියා කළ හැකි සැබෑ හමුදාවක් එවීය. නිල තීරණයක් සමහර විට 1936 සැප්තැම්බර් 14 වැනිදා රාත්‍රියේ මොස්කව් වල දී NKVD ප්‍රධානියා වූ ගෙන්රිබ් යගෝඩා විසින් ලුබියන්කා ගොඩනැඟිල්ලේ දී කැඳවන ලද විශේෂ රැස්වීමේ දී සිද්ධ වූවා විය හැකියි. එතැන දී ප්‍රධාන අරමුණු දෙකක් සාක්ෂාත් කරගැනීම පිණිස ස්පාඤ්ඤය ගැන කළ යුතු කටයුතු සම්බන්ධීකරණ සිදු වූහ: ග්‍රැන්කුවිස්ටාවාදීන්, ජර්මන්, සහ ඉතාලි ඒජන්තවරුන් සමඟ සටන් කිරීම, ඒ සමඟින්ම රිපබ්ලිකන් පාර්ශවයේ සිටින U.S.S.R. හි සහ කොමියුනිස්ට්වාදියේ හතුරන් වෙතින් එන තර්ජනය ඉවත් කිරීම. මැදිහත්වීම් හැකි තරමින් රහසිගත ලෙසින් කළ යුතු වූයේ සෝවියට් ආණ්ඩුවේ තත්වය පවා නොදෙන ලෙසටයි. බටහිර යුරෝපයේ NKVD බාහිර හමුදා ප්‍රධානියා වූ ජනරාල් චෝල්ටර් ක්‍රිවිට්ස්කි (Walter Krivitsky) විශ්වාස කරන්නේ නම්, ස්පාඤ්ඤයේ විසූ 3,000 ක් තරම් වූ ඒජන්තවරුන් ගෙන් ක්‍රියාකාරී සේවයේ යෙදුනේ 40 ක් පමණි; සෙසු පිරිස උපදේශකයන්, දේශපාලනඥයන්, නැත්නම් බුද්ධිමය තොරතුරු එකතු කරන ලද්දන් වූහ.

සෝවියට් එකතුවෙන් සිද්ධ වූ පළමු වැයම කැටලෝනියාවේ දී සිද්ධ විය. ඒ වන විටත් රිංගා ගෙන කොමියුනිස්ට්වාදීන්, කැටලෝනියාවේ මහජන විනය සඳහා වූ මහා කොමිස්සාර් තුළ 1936 සැප්තැම්බර් හි දී, කැටලන් රහස් සේවය (SSI) ඇතුළත වූ මා රියානෝ ගෝමෙස් එම්පරාඩෝ (Mariano Gómez Emperador)

⁸ His son, a historian, declared on Catalan television that “most of the people who were posted to Spain—soldiers, generals, advisers, pilots, and others—were NKVD agents.” see 1992 film by Libert Ferri and Dolorès Genovès, *Opération Nikolai*.

⁹ “Spain was a sort of children’s playground, where we perfected many of our later espionage techniques”; Pavel Sudoplatov and Anatoly Sudoplatov, *Special Tasks: The Memoirs of an Unwanted Witness, a Soviet Spymaster* (Boston: Little, Brown, 1994), p. 59.

නායකත්වයෙන් යුතුව තොරතුරු කණ්ඩායමක් (Grupo de Información) නිර්මාණය කර තිබිණ. මේ නිල සේවයට ඉතා ඉක්මණින් පනහක පමණ පිරිසක් සේවයට බඳවා ගනු ලැබීය. එය සැඟවුණු NKVD ආධයක් වූයේය. ඒ කාලයේ දී ම, 'කැටලෝනියාවේ එක්සත් කරන ලද සමාජවාදී පක්ෂය'—කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් තෝරාගන්නා ලද නම—විසින් ප්ලාසා ද කැටලුන්යා (Plaza de Catalunya) හි කොලොන් හෝටලයේ (Hotel Colón) හි අංක 340 කාමරයේ දී විදේශීය සේවයක් (Servicio Extranjero) පිහිටුවා ගත්හ. ස්පාඤ්ඤයේ සටන් වැදීම පිණිස බාසලෝනා වෙත පැමිණෙන සියළු විදේශික කොමියුනිස්ට්වාදීන් පාලනය කිරීම එහි කර්තව්‍යය විය.

සේවාවන් දෙකම වෙනුවෙන් පරිස්ථානීය පාලනය බාරව තිබුණේ සාප්පුවම ඕලොවි සහ ගෙරෝ යටතේ සේවය කරන ලද NKVD අණදෙන නිලධාරියෙක් වූ ඇල්ෆ්‍රේඩෝ හර්ට්ස් (Alfredo Hertz) වෙතටයි. සැබෑ අනන්‍යතාවය කුමක්දැයි කියා කිසිදා සොයා නොගැනෙන හර්ට්ස් ජර්මන් කොමියුනිස්ට්වාදියෙක් වූයේය. ස්පාඤ්ඤයෙන් යන එන සියළු විසා බලපත්‍ර ඇතුළුව ගමන් බලපත්‍ර පාලනය බාරව සිටින ලද ඔහු සිය මෙහෙයුම පටන් ගෙන තිබුණේ විමර්ශන සහ විපරම් කණ්ඩායම (Cuerpo de Investigación y Vigilancia) තුළිනි. එසේම ඔහු එලීටි පොලිස් අංශය වූ 'ප්‍රහාරක සේනා' භාවිතය ගැන දැඩි පරිණත බවකින් සිටියෙකි. මහජන විනය සඳහා වූ මහා කොමිස්සාරි කාර්යලය ඇතුළත සිටින ඔහුගේ තොරතුරු කණ්ඩායම සමඟ හර්ට්ස් අනෙකුත් සියළු කොමියුනිස්ට් පක්ෂ ගැන තොරතුරු—අනෙකුත් ෆැෂිස්ට්-විරෝධී කණ්ඩායම්වල අපලේඛන ලැයිස්තු, පක්ෂය විවේචනය කරන ලදුව හෙළා දැකීමට භාජනය වූ කොමියුනිස්ට්වාදීන්, පක්ෂයේ විවිධ කාඩර් අංශ වලින් සපයන ලද වර්ත තොරතුරු—සියල්ල තෝරා බේරා කොමියුනිස්ට්වාදියෙක් වූ වික්ටෝරියෝ සල්සා (Victorio Sala) විසින් පාලනය කරන දේශීය කටයුතු දෙපාර්තමේන්තුවට යැවීය. හර්ට්ස් විසින් ඇල්ෆ්‍රේඩෝ හර්ට්ස්ගේ සේවය නමින් ඔහුගේම සේවයක් පිහිටුවා ගත්තේය. එය නීත්‍යානුකූල මුහුණුවරකින් පිටතට පෙනුණාකි. ඒත් එය සැබැවින්ම විදේශීය කොමියුනිස්ට් සහ ස්පාඤ්ඤ ජාතිකයන් වෙතින් හදන ලද පෞද්ගලික දේශපාලන පොලිස් බලයකි. ඔහුගේ නායකත්වය යටතේ, කැටලෝනියාවේ වාසය කරන සියළුම විදේශිකයන් පිළිබඳව ලැයිස්තුවක් හදන ලදී. පසුව එය ස්පාඤ්ඤයේ සෙසු පෙදෙස් වල දී ද සිද්ධ විය. එය සමඟ අයින් කර දැමිය යුතු වූ විශ්වාසය තැබිය නොහැකි පුද්ගලයන් ගැන ද දෙවැනි ලැයිස්තුවක් හැදිණ. 1936 සැප්තැම්බර් සිට දෙසැම්බර් දක්වා කාලයේ දී විරුද්ධවාදීන්ට වධහිංසා කිරීම ක්‍රමානුකූලව සිද්ධ නොවීය. ඒත් ක්‍රම ක්‍රමයෙන් NKVD විසින් රිපබ්ලිකන් පක්ෂයේ සියළු දේශපාලන විරුද්ධවාදීන්ව ශුද්ධකරණය සඳහා සැබෑ සැලසුම් හදන ලදී. මුලින්ම ඉලක්ක වූයේ සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන්වයි. අනතුරුව ආරාජිකවාදී සම්මේලවාදීන්ය. ඊ ළඟට ට්‍රොට්ස්කිවාදීන්, සහ ඉන් පසුව වඩා කැරලිකාරී කොමියුනිස්ට්වාදීන්ය. මේ ඊනියා හතුරන් බොහොමය සම්බන්ධයෙන් පැන නැඟුණේ එය කොතරම් U.S.S.R. පැත්තට නැඹුරු වී සිටීමේ අගය කුමක්ද යන ගැටළුවයි. මෙවැනි අවස්ථාවක දී නොවැරදීම දකින්නට ලැබෙන ලෙසින් පෞද්ගලික ආරවුල් සහ කෝන්තර පියවා ගැනීම ද සිද්ධ වූහ.¹⁰

මේ ද්විත්ව සහ සමහර විට ත්‍රිත්ව ලෙසින් ක්‍රියාකරන ලද වරපුරුෂයන් විසින් දුබල සහ එසේම වඩාත්ම සංකීර්ණ වූ පොලිස් ක්‍රමවේද පවා යොදා ගන්නා ලදී. පොලිසියේ පළමු කර්තව්‍යය වූයේ රිපබ්ලිකන් පරිපාලනය, හමුදාව, සහ පොලිසිය ඇතුළත "යටත් විජිතයක්" පිහිටුවා ගැනීමයි. රිපබ්ලිකන් හමුදා වලට අවි සපයන රටවල් අල්පය අතරෙන් එකක් සෝවියට් යුනියනය වීම නිසා, දේශපාලන වාසි ඒ වෙනුවෙන් ලබාගත හැකියාව තිබුණෙන්, වැදගත් තනතුරු ක්‍රම ක්‍රමයෙන් අල්ලා ගැනීමටත් කොමියුනිස්ට් ආඩ නිර්මාණයටත් හැකියාව පැදිණ. හිට්ලර් සහ මුසොලිනි විසින් ග්‍රැන්කෝ ගේ ජාතිකවාදී හමුදා වලට ආධාර දිගින් දිගට සැපයීමට භාන්පසින් වෙනස් වෙමින්, සෝවියට් යුනියනය රිපබ්ලිකන් පැත්තට ණය දීම ප්‍රතික්ෂේප කළේය. සියළු අවි සඳහා ගෙවීම ස්පාඤ්ඤ බැංකුවේ (Bank of Spain) හි තිබෙන රන් වලින් කළින්ම ගෙවිය යුතු යැයි ඔවුන් ඉල්ලා සිටියහ. රන් U.S.S.R. වෙත කොමියුනිස්ට් ඒජන්තවරුන් විසින් ගෙන ගියහ. හැම අවි බාරදීමක්ම ඒ අනුව ආණ්ඩුවෙන් තර්ජනාත්මකව කප්පම් ගැනීමට හැකි තවත් අවස්ථාවක් බවට පත්විය.

මේ යුද්ධයේ සහ දේශපාලනයේ මිශ්‍රණය පැහැදිලිව දක්වන උදාහරණයක් ඉදිරිපත් කරන්නේ POUM සටන්කාමී ජූලියන් ගෝර්කින් (Julian Gorkin) විසිනි. 1937 වසර ආරම්භයේ දී, ජනධිපති මැනුවෙල් අසනා (Manuel Azaña) ගේ සහාය ඇතිව ස්පාඤ්ඤ රජයේ ප්‍රධානියා වූ ලාර්ගෝ කැබයෙරෝ විසින්, ලන්ඩනයේ ඉතාලි තානාපතිවරයා වූ ඩිනෝ ග්‍රැන්ඩි (Dino Grandi) සමඟ හිට්ලර්ගේ මූල්‍ය සපයන්නා වූ යාල්මාර් ෂැක්ට් (Hjalmar Schacht) සමඟ ලියොන් බ්ලම් (Léon Blum) සහ ඇන්තනි ඒඩන් (Anthony Eden) දෙදෙනාගේ අධිකාරිය යටතේ රහස් සාකච්ඡා පවත්වන්නට, පැරීසියේ සිටින ස්පාඤ්ඤ තානාපතිවරයා වූ ලුවිස් අරකුවිස්ටේන් වෙත අවසර දෙන

¹⁰ Patrik von our Mühlen, *Spanien war ihre Hoffnung. Die deutsche Linke im spaniestchen Bürgerkreis, 1936 bis 1939* (Bonn: Verlag Neue Gesellschaft, 1983).

ලදී. මේ සැලසුම් වළක්වාලීම සඳහා ස්පාඤ්ඤ කොමියුනිස්ට්වරුන් පැත්ත වැඩියෙන් ප්‍රිය කළ විදේශ කටයුතු ඇමති වූ හුවාන් ඇල්වාරෙස් ඩෙල් වායෝ විසින් ඒ සාකච්ඡා ගැන කොමියුනිස්ට් නායකයන්ව දැනුවත් කළේය. සෝවියට් රහස් සේවා සමඟ එකතුවී කොමියුනිස්ට්වරුන් ලාර්ගෝ කැබයෙරෝව තනතුරින් ඉවත් කර දමන්නට තීරණය කළේය. එයින් ගැටුම සාකච්ඡා හරහා නිමා කිරීම, එහි දී ඉතාලි සහ ජර්මන් හමුදාවට පසුබහින්නට සිද්ධ වීම, යන හැකියාව අයිත් විය.¹¹

“බොරු වලට පසුව, ගෙලට වෙඩි උණ්ඩ”

1936 අප්‍රේල් මාසයේ දී නිදහස් කරනු ලැබූ, වික්ටර් සර්ගෙ නැමති රුසියානු-බෙල්ජියානු ලේඛකයා ඔහු හා ජූලියන් ගෝර්කින් 1937 දී මුණ ගැසුණු විට කොමියුනිස්ට් ප්‍රතිපත්තිය විස්තර කළේ “බොරු” සහ “ගෙලට වෙඩි උණ්ඩ” යන මතියයි. ස්පාඤ්ඤයේ සිටි කොමියුනිස්ට්වරුන් මුහුණ දුන් දැඩි බාධා දෙකක් තිබුණි: කොමියුනිස්ට් බලපෑමෙන් බාහිරව සිටි විශාල ආරාජ්කවාදී සම්මේන්ලවාදීන් (CNT; සහ කොමියුනිස්ට් ප්‍රතිපත්ති වලට මූලිකවම විරුද්ධ වූ POUM ය. ස්පාඤ්ඤ දේශපාලනයේ පැත්තකින් පමණක් පැවති POUM පහසුවෙන් ප්‍රයෝජනයට ගන්න කොමියුනිස්ට්වරුන්ට හැකි වූහ. දේශපාලනයෙන් එය ට්‍රොට්ස්කිට සමීප යැයි ද නම් දරා සිටියේය. 1935 දී ජූලියන් ගෝර්කින් සහ අන්ද්‍රියු නින් දෙදෙනා ප්‍රංශයට පළවා හරින ලද, ට්‍රොට්ස්කිට බාසලෝනා හි වාසය කරන්නට අවසර දෙන්න කියා කැටලන් අධිකාරීන්ට හඟිස්සවන්නට උත්සාහ කළහ. සෝවියට් යුනියනයේ ඒ දිනවල පැවති ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් දඩයම අස්සේ, (ස්පාඤ්ඤ ජනප්‍රිය පෙරමුණ මැතිවරණ ජයග්‍රහණයෙන් දින පහකට පසුව) 1936 පෙබරවාරි 21 වැනිදා කොමින්ටර්න් ලේකම් කාර්යාලයේ රැස්වීමක දී මෙසේ ස්පාඤ්ඤ කොමියුනිස්ට්වරුන්ට “ට්‍රොට්ස්කිවාදී ප්‍රතිවිප්ලවීය අංශයට එරෙහි ජවයෙන් පිරි අරගලයක්” සඳහා අවසර දීම ප්‍රදායක් නොවේ.¹² එයට අමතරව, POUM විසින් 1936 ගිම්හානයේ දී මොස්කව් හි පැවති පළමු බොරු නඩුවල වින්දිතයන් වෙනුවෙන් ප්‍රසිද්ධියේ කතා කර ද තිබුණි.

1936 දෙසැම්බර් 13 වැනිදා මහා කැටලන් කවුන්සිලයෙන් අන්ද්‍රියු නින් ඉවත් කර දමන්නට කොමියුනිස්ට්වරුන් සමත් වී සිටියහ. ඔහු U.S.S.R. වෙත නින්දා කළා යන පදනම මත ඔහුගේ ඉවත් කිරීම ඔවුන් උද්යාවනය කළහ. ඔවුන් කැමති ලෙසින් එය සිද්ධ නොවන්නේ නම් අවි බාරදීමට බාධා කරනවා යැයි ඔවුන් තර්ජනය කළහ. දෙසැම්බර් 16 වැනිදා ප්‍රාව්ඩා (*Pravda*) විසින් සෝවියට් ප්‍රතිපත්තියට එරෙහි සියල්ලන්ම වෙත ජාත්‍යන්තර මෙහෙයුමක් පටන් ගන්නා ලදී: “කැටලෝනියාවේ ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් සහ ආරාජ්ක සම්මේලනවාදීන් තුරන් කිරීම ඇරඹී ඇත. U.S.S.R. හි පවතින හා සම වූ කැපවීමෙන් සහ ජවයෙන් එය කෙරෙනු ඇත.”

දේශපාලන අපගාමිත්වය යන්න කොමියුනිස්ට් මතසට ප්‍රේමිත්වය හා සමාන වූවකි. ඕනෑම තැනක දී ඊට වරදකරුවන් වූ සියල්ලන්ටම එකම දඩුවම හිමි වූහ. POUM ගැන අපහාස සහ බොරු පතුරු වන ලදී. එහි පෙරමුණේ සිටි හටයන් ඔවුන්ගේ තනතුරු අත්හැර යන ලදැයි චෝදනා එල්ල කරන ලදී. එහි දී ඔවුන්ට සහාය දීම පවා කොමියුනිස්ට් හට කණ්ඩායම් විසින් ප්‍රතිකේෂ්ප කළා යැයි කියැවුණි.¹³ ප්‍රංශ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ දිනපතා පුවත්පත වූ මානුෂීත්වය (*L'humanité*) විශේෂයෙන්ම දරුණු ලෙසකින් පහර දුන්නේ ලුවිස් අරගොන් සහ එල්සා ට්‍රියෝලෙ (*Elsa Triolet*) යනාදීන්ගේ සමීප මිතුරෙක් වූ මිකායෙල් කොල්ට්සොව් (*Mikhail Koltsov*) විසින් ලියන ලද ලිපි ගණනාවක් නැවත මුද්‍රණය කිරීමෙනි. මෙහෙයුමේ මූලික තේමාව නැවත නැවතත් නිමක් නොමැතිව කියන ලදී: POUM යනු ග්‍රැන්කෝ ගේ හවුල්කාරයෙකි, ෆැෂිස්ට් අරමුණ වෙනුවෙන් සහාය දෙන්නකි. POUM ඇතුලට රිංගා ගන්නට කළින් සිට සමත්ව සිටි කොමියුනිස්ට්වරු වරපුරුෂයන්ගේ කාර්ය භාරය වූයේ තොරතුරු එකතු කිරීම සහ අපලේඛන ලැයිස්තු හැදීමයි. ඔවුන් විසින් ඒ සටන්කාමීන්ව අත් අඩංගුවට ගනිද්දී ඔවුන් හඳුනාගන්නට ඒවායෙන් හැකියාව ලැබුණි. ඒ අතරින් ලෙව් නාවිච් (*Lev Narvich*) සිද්ධිය සුප්‍රසිද්ධ වූවයි. නින් හා සම්බන්ධ වූ සැනින් නාවිච් කවුදැයි කියා හෙළිදරව් කර ඔහුව POUM ස්වයං ආරක්ෂක බලඇණියකින් වෙඩි තබා මරා දමන ලද්දේය. මේ මරා දැමීම එන්නේ නින් අතුරුදහන්ව සහ අනෙකුත් නායකයන්ව අත් අඩංගුවට ගැනීමෙන් පසුවයි.

¹¹ Julian Gorkin, *Les Communistes contre la révolution espagnole* (Paris: Belfond, 1978), pp. 18-19, 81-82.

¹² Elorza, “Le Front populaire,” p. 265.

¹³ See especially *L'humanité*, 24 January 1937.

1937 මැයි සහ POUM තුරන් කර දැමීම

1937 මැයි 3 වැනිදා කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ ප්‍රහාරක කණ්ඩායමක් බාසලෝනා හි මධ්‍යම දුරකතන හුවමාරුවට පහර දෙන වැයමක් සුදානම් කළහ. මධ්‍යම දුරකතන හුවමාරුව CNT සහ සමාජවාදී වෘත්තීය සමිතිය (Unión General de Trabajadores -UGT)) අත පැවතියහ. PSUC සාමාජිකයෙක් සහ පොලිසියේ ප්‍රධානියා වූ රොඩ්‍රිගුඑස් සලාස් (Rodríguez Salas) විසින් එය මෙහෙයවන ලදී. POUM රේඩියෝ ස්ථානය සහ POUM හි නිල පුවත්පත වූ සටන (La batalla) යන දෙකම වසා දැමීමෙන් කොමියුනිස්ට්වාදීන් පොපුගැන්ඩා මට්ටම් ඉහළ දමමින් ප්‍රහාරයට සුදානම් වී සිටියහ. මැයි 6 වැනිදා කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් ප්‍රමුඛත්වය දුන් පොලිස් ඒජන්තවරු 5,000 ක් බාසලෝනා වෙත පැමිණියහ. කොමියුනිස්ට් සහ කොමියුනිස්ට් නොවන හමුදා අතර ගැටුම නිසා 500 කට ආසන්න පිරිසක් මිය ගොස් තවත් 1,000 ක් තුවාල ලැබූහ.

වියවුල්කාරී තත්වයෙන් වාසි ගෙන, කොමියුනිස්ට්වාදීන් ඔවුන්ගේ එදිරිවාදීන්ව තුරන් කර දමන සෑම අවස්ථාවකින්ම වාසි ගත්හ. ඉතාලියානු ආරාජිකවාදී දාර්ශනික කැමිලෝ බෙර්නෙරි (Camillo Berneri) සහ ඔහුගේ හිතවතා වූ ප්‍රැන්ටෙස්කෝ බාර්බියෙරි Francesco Barbieri) පැහැරගෙන යන ලදී. ඔවුන්ව දොළොස් දෙනෙකුගෙන් යුත් කණ්ඩායමක් මරා දැමුවේ වෙඩි උණ්ඩ වලින් සිරුරු පිරි යන තෙක් වෙඩි තබමිනි. ඊට දින කිහිපයකට පෙර බෙර්නෙරි විසින් ඔහුගේ 'පංති සටන' (Guerra di classe) සඟරාවේ මෙසේ ලියා තිබිණ: "අද අපි බුරුගොස් (Burugos) හි සටන් කරමු, හෙට අපේ නිදහස උදෙසා අපි මොස්කව් එක්ක සටන් කළ යුතුයි." කැටලෝනියාවේ නිදහස් තරුණ ව්‍යාපාරයේ ලේකම් වූ ඇල්ෆ්‍රෙඩෝ මාටිනෙස්, සටන්කාමී ට්‍රොට්ස්කිවාදියෙක් වූ හාන්ස් ෆ්‍රොයින්ඩ් (Hans Freund) සහ ට්‍රොට්ස්කිගේ හිටපු ලේකම්වරයෙක් වූ අර්වින් වොල්ෆ් (Erwin Wolf) යනාදීන්ටත් එම ඉරණමම අත් වූහ.

කර්ට් ලැන්ඩෝ (Kurt Landau) ජර්මනියේ, ඔස්ට්‍රියාවේ සහ ප්‍රංශයේ සටන්කාමියෙක් හැටියට සිට පසුව බාසලෝනා වෙත පැමිණ POUM හා එකතුවෙන ඔස්ට්‍රියන් ජාතිකයෙක් සහ විරුද්ධ පැත්තේ කොමියුනිස්ට්වාදියෙකි. සැප්තැම්බර් 23 වැනිදා ඔහුව අත් අඩංගුවට ගත් පසුව හේ අතුරුදහන් විය. කාතියා නමැති අත් අඩංගුවට පත් වූ ඔහුගේ භාර්යාව ශුද්ධකරණ ගැන මෙසේ ලියුවාය: "පක්ෂ නිවාස, 'ලා පෙඩ්‍රේරා' (La Pedrera) සහ 'පසේයෝ ඩි ගාර්සියා' (Paseo de García), සහ බැරැක්ක වන 'කාල් මාක්ස්' සහ 'වොරොෂිලොව්' යනාදිය මරු උගුල් පමණක් වූහ. සාක්ෂිකරුවන් මේ රේඩියෝ ස්ථානයේ පිරිමින්ව ජීවතුන් අතර සිටිනවා අවසන් වනාවට දැක්කේ ලා පෙඩ්‍රේරා හි දී ය. බැරැක්ක වෙතට ගෙන යන ලද තරුණ ආරාජිකවාදීන්ව ඉතාමත් දරුණු ආකාරයේ වධහිංසා දී, අංග ජේදනය කර සහ මරා දැමූහ. ඔවුන්ගේ මළ සිරුරු පසුව හමු වූයේ අහඹු ලෙසකිනි." ඇය ආරාජික සම්මෙලනවාදී පුවත්පතක (Solidaridad obrera) ලිපියක් උපුටාය: "මැරෙන්නට පෙර ඔවුන්ට බියකුරු ලෙසින් වධහිංසා කරන ලද බව තීරණය කෙරිණ, ආමාශය මත දකින්නට ලැබුණු දැඩි තැලුම් සහ පැල්ලම් සාක්ෂි සැපයූ අන්දමින්, ඉදිමි සහ විකෘති වී තිබුණ අන්දමින්...සිරුරු දෙපයින් එල්ලා තිබුණ බව පැහැදිලි වෙයි, එසේම හිස සහ ගෙල දැඩි ලෙසින් පහර ලත් පැල්ලම් වලින් යුතු වූහ. මේ අවාසනාවන්තයින් අතර තවත් අයෙකුගේ හිස පැහැදිලිවම තුවක්කුවේ පිටුපස පැත්තෙන් ගසා දමා තිබුණි."

ගිඩෝ පිසෙලි (Guido Picelli) වැනි බොහෝ සටන්කාමීන් සොයා ගැනීමට නොහැකි සේ සදහටම අතුරුදහන් වූහ. මේ කාලයේ දී POUM සමඟ ස්වේච්ඡා භටයෙක් ලෙසින් බැදී සිටි ජෝර්ජ් ඕර්වෙල් (George Orwell) අනතුරුව සැඟවෙන්නට සහ පළා යන්නට සිද්ධ වූවෙකි. ඔහු ලියන 1937 මැයි බාසලෝනා විස්තරය 'කැටලෝනියාවට ප්‍රණාමය පිණිස' (Homage to Catalonia) හි උප ග්‍රන්ථයක් හැටියට පවතී.

කොමියුනිස්ට් පොලිස් කණ්ඩා විසින් සැලසුම් කරන ලද ඝාතන බාසලෝනාවට පමණක් සීමා වූයේ නැත. මැයි 6 වැනිදා ටෝර්ටෝසා (Tortosa) හි දී වැලෙන්සියා ආණ්ඩු හමුදා විසින් CNT සටන්කාමීන් විසි දෙනෙක්ව ඔවුන් රැඳී සිටි නගර ශාලාවේ බිම් මහලෙන් එළියට ගෙන අත් අඩංගුවට ගෙන අනතුරුව මරා දමන ලදී. ඊ ළඟ දිනයේ දී ටැරගොන් (Tarragon) වලින් තවත් නිදහස් සටන්කාමීන් පහළොස් දෙනෙකු ගෙන අමු අමුවේ මරා දැමීය.

ඔවුන්ගේ සියළු එදිරිවාදීන්ව මරා දමන්නට කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට නොහැකි වුවත්, ඔවුන්ගේ දේශපාලන බලය ඉවත් කරන්නට කොමියුනිස්ට්වාදීන් සමත් වූහ. "රටේ දේශපාලන ජීවිතයෙන් POUM ඉවත් කළ යුතුයි," කියා ස්පාඤ්ඤ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මහ ලේකම් වූ හෝසේ දියාස් මැයි මාසයේ දී නිවේදනය කළේය. POUM විසිරුවා හැරිය යුතුයි යන කොමියුනිස්ට් ඉල්ලීම් සපුරාලීම ආණ්ඩුවේ ප්‍රධානියා වූ ලාර්ගෝ කබායේරෝ ප්‍රතික්ෂේප කළේය. මැයි 15 වැනිදා, බාසලෝනා සිද්ධීන් වලින් පසුව, ඔහුට ඉල්ලා අස්වෙන්න යැයි බලාත්මක කෙරුණි. ඔහුගේ

අනුප්‍රාප්තිකයා වූ හුවාන් නෙග්රින්, කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ පැත්තේ සිටි “මධ්‍යස්ථ” සමාජවාදියෙකි. කොමියුනිස්ට් දේශපාලන බලය පවරාගැනීමේ අවසාන බාධකය එයාකාරයෙන් මෙහි දී ඉවත් කෙරිණ. නෙග්රින් කොමියුනිස්ට්වාදීන් සමඟ එකට හිටගත්තා පමණක් නොව—ලන්ඩන් ටයිම්ස් වාර්තාකරු වූ හර්බට් එල්. මැනිවිස් වෙත POUM යනු “අරගලයේ එක, සුළුමි දිශාවක් සමන්විත විය හැකි ඕනෑම දෙයක් සහ ඕනෑම ආකාරයක පොදු විනයක් ප්‍රතික්ෂේප කරන කාරකයන් විසින් පාලනය කරනවා” යැයි ලියමින්, ඔහු දේශපාලන පාලනය සඳහා ක්‍රමයක් හැටි භීෂණය යොදා ගැනීමද අනුමත කළේය.¹⁴ ජුලියන් ගෝර්කින් රැඩිකල් වෙතස මෙසේ දුටුවේය: “හුවාන් නෙග්රින්ගේ ආණ්ඩුව පිහිටුවා දින කිහිපයකට පසුව, ඕලොව් හැසිරුණේ හරියට ස්පාඤ්ඤය යම් ආකාරයක කොමියුනිස්ට් ශාඛාවක් බවට පත්ව ඇති ආකාරයෙනි. ඔහු ආරක්ෂක කාර්යාල මූලස්ථානය වෙතට අවුත් කර්නල් ඇන්ටෝනියෝ ඕටොගා ඉල්ලා සිටියේය, ඔහුට පහළින් සිටින අයෙකු හැටියට සලකමින්, POUM විධායක කමිටුවේ සාමාජිකයන් අත් අඩංගුවට ගැනීම පිණිස වරෙන්තු ඉල්ලා සිටියේය.¹⁵

1937 ජූනි 16 වැනිදා නෙග්රින් විසින් POUM නිල වශයෙන් තහනම් කරන ලදී. එසේම එහි විධායක කමිටුව අත් අඩංගුවට ගැනිණ. මේ තීරණය කොමියුනිස්ට් ඒජන්තවරුන්ට නීතිමය කඩතුවක් අනුව කටයුතු කරන්නට අවසරය පාදා දුනි. ජූනි 16 වැනිදා සවස 1:00 ට පොලීසිය විසින් අන්දියු නින් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ජීවතුන් අතර හෝ මරණයට පත්ව හෝ ඔහුගේ කිසිදු සගයෙක් ඔහුව නැවත නොදකින ලදී.

කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ නියම මත මැඩිරිඩි පොලීසිය විසින් සටන (*La batalla*) පුවත්පත සහ විවිධ POUM ගොඩනැගිලි ඔවුන් යටතට ගත්හ. ජුලියන් ගෝර්කින්, ජෝඩ් ආකර්, හුවාන් අන්ද්‍රාදේ සහ ජේඩ්‍රෝ බොනෙට් ඇතුළු සටන්කාමීන් දෙසියයක් සිරබාරයට දැමූහ. පසුව POUM ඉවත් කිරීම සාධාරණීය කරන්නට, POUM සාමාජිකයන් ග්‍රැන්කෝ වෙනුවෙන් වරපුරුෂ සේවයේ යෙදුනා යැයි කොමියුනිස්ට්වාදීන් දේශද්‍රෝහී චෝදනා ගෙනහ. ජූනි 22 වැනි දිනයේ විශේෂ උසාවියක් පිහිටුවා ප්‍රොපගන්ඩා මෙහෙයුම දියත් කරන ලදී. වරපුරුෂ කටයුතු හා සම්බන්ධ සටහන් පොලිස් විමර්ශනයේ දී ඉතාමත් පහසුවෙන් සොයා ගැනිණ. “මැක්ස් රීගර්” (Max Rieger) විසින් (එම නම කිහිප දෙනෙක් යොදාගත් අන්වර්ථ නාමයක් නැත්නම් විශේෂ නියම යටතේ කටයුතු කළ එක පුවත්පත්කලාවේදියෙකුගේ අන්වර්ථ නාමයක් විය හැකියි) මේ බොරු සටහන් සියල්ල එකතු කර ‘ස්පාඤ්ඤයේ ඔත්තු සේවය’ (*Espionage in Spain*) නමින් එකවරම භාෂා ගණනාවකින් නිකුත් වූ ප්‍රකාශනයක් මුද්‍රණය කළේය.

විඩාලි, රිකාඩෝ බුරියෝ, සහ ගේරෝ වෙනත් ආරක්ෂාව ලබමින් ඕලොව් දෙන නියම යටතේ නින් ව වධහිංසා වලට ලක් කරන ලදී. කෙසේ නමුදු ඔහු තම පක්ෂයට එරෙහි චෝදනා හි සත්‍යතාවය ඔප්පු කිරීමට යොදාගත හැකි කිසිවක් පිළිගත්තේ නැත. එසේම කිසිදු පාපෝච්චාරණයක් අත්සන් කළේ ද නැත. ඒ නිසා කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට ඔහුව තුරන් කර දමන්නට සිද්ධ වූ අතර ඔහුට අවමන් කිරීම සඳහා ඔහු ග්‍රැන්කෝගේ පැත්තට ගියා යැයි කීමට ඔහුගේ අතුරුදහන්වීම භාවිතා කළහ. නැවතත්, ඝාතන සහ ප්‍රොපගන්ඩා අනිතන ගෙන ගියහ. මොස්කව් පුරාලේඛනාගාර විවෘත වීමෙන් නින් සහ ඔහුගේ හිතවතුන් සෑමදා විශ්වාස කරන ලද්ද සැබෑ යැයි තහවුරු කෙරිණ.¹⁶

ජූනි 16 සහ 17 වැනිදා දින POUM ට එරෙහි කටයුතු වලින් පසුව, සියළු “ද්‍රෝහීන්”—ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් සහ වෙනත්— දඩයම ක්‍රමානුකූලව පටන් ගැනිණ. පොලීසිය විසින් එකතු කරන ලද වූ තොරතුරු කොමියුනිස්ට්වාදීන් මේ සඳහා යොදාගත්හ. ඔවුන් නීතිවිරෝධී සිරගෙවල් පිහිටුවන ලදී. රුසියන් රහස් පොලීසියේ නම, වෙකා හිස්පැනික් ලෙසකට හරවමින් සෙකාස් (*cekas*) යැයි ඒවා හඳුන්වන ලදී. ඒ ස්ථානවල නම් මොනවාදැ යි දැන් දැනගන්නට ලැබී ඇත: බාසලෝනා හි මධ්‍යම සෙකා (*ceka*) පිහිටියේ අංක 24 ඇවෙනිඩා පුවර්තා ඩෙල් අන්පල් හි ය. ජ්‍යෙෂ්ඨ ඩ කැටලුන්යා හි කොලොන් හෝටලය, මැඩිරිඩි වල ඇටොවා කන්‍යාරාමය (*Atocha*) පැවති තැන, වැලෙන්සියා හි සැන්ටා උර්සුලා, සහ අල්කාල ඩ හෙනාරේස් (*Alcalá de Henares*) යන තවත් ශාඛා වූහ. පෞද්ගලික නිවාස කිහිපයක් ද ඔවුන් වෙත පවරාගෙන ඒවායේ ද රැඳවුම්, ප්‍රශ්න කිරීම්, සහ වෙඩි තබා මරා දැමීම් කළහ.

¹⁴ Elorza, “Le Front populaire,” p. 266.

¹⁵ Gorkin, *Les Communistes*, p. 96.

¹⁶ See also the film by Llibert Ferri and Dolorès Genovès, *Opération Nikolai*.

1938 මුල් කාලයේ දී ෆැෂිස්ට්-විරෝධී සහ ස්ටාලින්-විරෝධී 200 ක් පමණ පිරිසක්ව සැන්ටා උර්සුලා වෙකා (ceka) හි රඳවා තිබුණි. එය ඉතා ඉක්මණින් ස්පාඤ්ඤ ජනරජයේ ඩාකවි හැටියට හැඳින්වෙන්නට පටන් ගැනිණ. “ස්ටාලින් විසින් වෙකා (ceka) එකක් විවෘත කරන්නට තීරණය කළ පසුව,” එක වින්දිතයෙක් සිහි කළේය,

ළඟ පහත කුඩා කනත්තක් පිරිසිදු කරනු ලැබුවා. වෙකා අයට අමානුෂීය අදහසක් තිබුණා: ඔවුන් සොහොන් ගැබ විවෘත කරල තිබ්බො, ඇටසැකිලි සහ ජරාවට පත්වෙන මළ සිරුරු මුළුමනින් දකින්න හැකිවෙන විදියට. එතැන තමයි වැඩියෙන්ම කරදරකාරයන්ව අගුල් දමා තිබුණෝ. ඉතාමත් කුරිරු වධහිංසා ක්‍රමවේද ඔවුන්ට තිබුණා. බොහෝ සිරකරුවන්ව කකුල් දෙකෙන් එල්ලල තිබ්බො, උඩ යටිකුරු කරල, මුළු දවසම, දවස් ගණනාවක්ම. අනිත් අයව ඔවුන් මුහුණු ළඟ හුස්ම ගන්න විතරක් පුටි වායු හිල් හඳුන පුටි කබඩවල අගුල් දාල තිබ්බො...දුෂ්ටම ක්‍රමයක් හැටියට හැඳින්වුනේ “ලාවිවුව”; සිරකරුවන්ට ඒ කුඩා හතරැස් ලාවිවුවල දවස් ගණනාවක් වාඩිවෙලා ඉන්න සිද්ධ වුණා. සමහර අයව ඒ තැන්වල තියල තිබ්බා දින අටක සිට දහයක් දක්වා හෙළවෙන්න ඉඩදෙන්නෙ නැතිව.

මෙවැනි කටයුතු කරන්නට, සෝවියට් ඒජන්තවරු යොදා ගත්තේ ඔවුන්ගේ ක්‍රියාවන් ඒ වෙන විටත් “ලා පැෂනාරියා” (ඩොලෝරස් ඉබාරෆ්රි) විසින් අනුමත කරන ලදැයි සිතූ දූෂිත පුද්ගලයන්වයි. ඇය වරක් වැලෙන්සියාවේ රැස්වීමක දී මෙසේ කියන ලදී: “අහිංසකයන් සියයක් මරණ එක හොඳයි එක සැකකාරයෙක්ට යන්න ඉඩදෙනවාට වැඩියෙන්.”¹⁷

ශාරීරික වධහිංසා යොදා ගැනීම සාමාන්‍යයක් විය.¹⁸ එක පොදු ක්‍රමවේදයක් වූයේ සිරකරුවා ලවා බලාත්කාරයෙන් සබන් වතුර බොන්නට සැලැස්වීමයි. එය බලවත් වමනකාරකයකි. සමහර ක්‍රමවේද ස්වභාවයෙන්ම සෝවියට් වූහ, එනම් නින්දට ඉඩ නොදීම සහ කබඩි ආඩයක් යැයි හැඳින්වෙන කුඩා ඉඩකඩක රඳවා තැබීම. එහි දී සිරකරුවාට හිඳගන්නට හෝ නැගිටින්නට නොහැකියි, අතපය හොලවන්නට නොහැකියි, හුස්ම ගැනීම පවා ඉතාමත් අසීරු වෙයි. ඒ අතර නිරන්තරයෙන් එල්ල කරන විදුලිබල ඵලියකින් ඇස් අන්ධ කිරීමත් සිද්ධ කෙරිණ. ‘ගුලාග් කොදෙව් රැස්’ (The Gulag Archipelago) හි ලුබියාන්කා වෙත ඔහු පැමිණි විස්තරයේ දී එවැනි ආඩයක් ගැන ඇලෙක්සැන්ඩ් සොල්හිනිට්සියන් විසින් දිගින් දිගට විස්තර කරයි. ලඝු ඝාතන ද සාමාන්‍යයක් විය:

NKVD සහ හමුදා විමර්ශන සේවයේ සාමාජිකයෙක් වූ ලුතිනන් ඇස්ටෝර්ගා වායෝ, පළා යෑම් වළක්වන්නට අපූරු ක්‍රමවේදයක් ඉදිරිපත් කළේය: සිරකරුවන්ව පේලි පහක් හැටියට පෙළගස්වන ලදී. එක් සිරකරුවෙක් එතැන සිටියේ නොමැති නම් හතර දෙනෙක්ට වෙඩි තැබිණ. එසේම එම පේලියට ඉදිරියෙන් සහ පිටුපසින් ඇති පේලි දෙකටම වෙඩි තියනවා යැයි ද තර්ජනය කළහ. සමහර සහෝදරයන් මේ ක්‍රමයට විරෝධය දැක්වූහ, නමුත් වායෝ, ඔහුගේ ක්‍රියාවලින් ඔහුව ඉවත්කර තිබුණත්, ඔහුව උසස් කිරීම නිසා, ලෙර්ඩා ප්‍රාන්තයේ ඔනෙල්ස් ඩ නා ගායා (Onells de Nagaya) යන කැටලෝනියාවේ ප්‍රධාන රැඳවුම් කඳවුරේ ප්‍රධානියා බවට පත්විය.¹⁹

වෙඩි තබා මරා දමන ලද මුළු සංඛ්‍යාව කොපමණක්දැයි යන්න ගැන මත විවිධාකාර වෙති. නිල සහ නිල නොවන සිරගෙවල් හි 1,000 ක POUM සාමාජිකයන්ද ඇතුළුව, මුළු සංඛ්‍යාව සිරකරුවන් 15,000 ක් යැයි කාතියා ලැන්ඩෝ (Katia Landau) ඉදිරිපත් කරයි.²⁰ එවක දී විමර්ශනයක් පැවැත්වූ යිවිස් ලෙව්, “සිරගෙවල්වල සිටි සිවිල් සහ හමුදා විප්ලවීයවාදීන් 10,000 ක් පමණ සංඛ්‍යාවක්,” POUM, CNT, සහ FAI සාමාජිකයන් ද ඇතුළත්, යැයි සඳහන් කළේය. සමහර අය ඔවුන් අත්විඳි තත්වයන් නිසා මිය ගියහ. ස්වාධීන කම්කරු පක්ෂයේ (1932 දී බ්‍රිතාන්‍ය කම්කරු පක්ෂයෙන් කැඩී ගිය රැඩිකල් සමාජවාදී කණ්ඩායමකි) පුවත්පත්කලාවේදියෙක් සහ POUM සමඟ සම්පව කටයුතු කරන ලද බොබ් ස්මිලි (Bob Smilie) එසේ මිය ගියේය. හුවාකින් මවුරින් ගේ සහෝදරයා වූ මැනුවල් මවුරින් ප්‍රාන්කුවිස්ටා වෙතින් සිරගතව සිටියෙකි. ඒත් බාසලෝනා හි ‘ආදර්ශ සිරගෙදරක’ (cárcel modelo) රඳවා සිටි ඔහු එහි දී ජීවිතය බේරාගෙන තිබිණ. ජූලියන් ගොර්කින්ට අනුව 1937 අවසානය වෙද්දී සැන්ටා ක්ලාරා හි 62 ක පිරිසකට මරණ දඬුවම තීන්දු වූහ.

¹⁷ Quoted in Gorkin, *Les Communistes*, p. 181.

¹⁸ *Los antros del terror stalinista*, a clandestine brochure put out by the POUM, quoted in Gorkin, *Les Communistes*.

¹⁹ Gorkin, *Les Communistes*, p. 205.

²⁰ Katia Landau, *Le Stalinisme bourreau de la révolution espagnole* (Paris: Spartacus, 1938), p. 8.

සාමාජවාදීන්ව උපායශීලීව බැහැර කිරීම සහ පැත්තකට දැමීමෙන් පසුව, එසේම POUM පාඨාන දැමූ පසුව, ඉතිරි වූයේ ආරාජිකයන් ය. හමුදා නිවේදන ගැන රිපබ්ලිකන් විසින් ඉක්මණින් දක්වන ලද තියුණු ප්‍රහාරයෙන් පසුව එන මාස වල දී ආරාජිකයන්ගේ බලපෑම් යටතේ, විශේෂයෙන්ම අරගොන් ප්‍රදේශයේ කෘෂිකාර්මික සාමූහිකයන් දියුණු වී තිබිණ, 1937 මැයි සිද්ධීන් වලින් සති කිහිපයකට පසුව, අරගොන් හි ගම්මාන සහ ටවුන් පහර දෙන කණ්ඩායම් විසින් අල්ලා ගනු ලැබීය. සාමූහිකයේ කොංග්‍රසය (The Congress of Collectives) අල්ලා ගනු ලැබීය, එසේම අගෝස්තු 11 වැනිදා අරගොන් කවුන්සිලය විසුරුවා හැරීම නියම කරන නිවේදනයක් ප්‍රකාශනය විය. එහි සභාපති වූ හුවාකින් ඇස්කාසෝ (Joaquín Ascaso) අත් අඩංගුවට ගෙන භාරකම් කළා යැයි චෝදනා එල්ල වුණි. ඔහු වෙනුවට ආණ්ඩුකාර-ජනරාල්වරයෙක් වූ, රිපබ්ලිකන් වමේ සාමාජිකයෙක් සහ කොමියුනිස්ට් ඔත්තුකාරයෙක් ද වූ භෝසේ ඉග්නාසියෝ මැනටෙසෝ (José Ignacio Mantecón) පත් කරන ලදී.²¹ මෙය CNT හි පදනම බිඳහෙලන්නට ඒ වෙත එල්ල වූ සෘජු ප්‍රහාරයක් වූයේය.

කොමියුනිස්ට්වාදී එන්රිකේ ලිස්ටර් (Enrique Lister) නමැති අණ දෙන නිලධාරියාගේ යටතේ වූ දොළොස්වැනි කාණ්ඩය, කැස්ටිල් (Castile) හි (ඒ වෙද්දීත් ගම්බද සාමූහිකයන්ට එරෙහිව ප්‍රචණ්ඩත්වය සහ වෙඩි තබා මරා දැමීම් යනාදී), බොහෝ මෙහෙයුම් කරන ලද්දේ, සාමූහික කණ්ඩායම් කඩා දැමුවේ (PSUC හි “කාල් මාක්ස්” කණ්ඩායම යැයි හැඳින්වෙන ලද) විසි භත්වැනි කණ්ඩායම, සහ තිස්වැනි කණ්ඩායම සමඟ හවුලේ ය. නගරසභා තුළ නිදහස උදෙසා සටන් වදින සටන්කාමීන් සිය ගණනක් අත් අඩංගුවට ගෙන ඔවුන්ව ඉවත් කරමින් ඒ වෙනුවට කොමියුනිස්ට්වාදීන්ව ස්ථාපිත කරන ලදී. සමූහකරණ කරන ලද ඉඩම් ඒවායේ මුල් අයිතිකරුවන්ට බාර දෙන ලදී. සාරාගෝසා (Zaragoza) හි ඒ සමඟම පැවතෙමින් තිබුණ විශාල පරිමාණයේ මෙහෙයුම සමඟම සිද්ධ වෙන ලෙසින් මෙය සැලසුම් කර තිබිණ. ඒ මේ ක්‍රියා මහා ප්‍රහාරයට සූදානම් වීමක් හැටියට සාධාරණීය කරන්නටයි. සිය ගණනක් ඝාතනය කළ නමුදු ගම්බද වැසියන් තව තවත් සාමූහිකයන් හදා ගත්හ. කැස්ටිල් හි මේ ගම්බද වැසියන්ට එරෙහි මෙහෙයුම් ගෙන ගියේ සුප්‍රසිද්ධ කොමියුනිස්ට් ජනරාල්වරයෙක් වූ වැලෙන්ටින් ගොන්සාලේස් (Valentín González) විසිනි. ‘ගම්බදවැසියා’ (El Campesino) නමින් හැඳින්වෙන ඔහුගේ කුරිරු ක්‍රියාකලාපය ලිස්ටර් පවා ඉක්මවා ගිය ලද්දක් යැයි සීසර් එම්. ලොරෙන්සෝ (César M. Lorenzo) කියයි.²² නැවත වතාවක් සිය ගණනක් ගම්බදවැසියන් ඝාතනය කර ගම්මාන පුළුස්සා දැමීය. ඒත් මෙවර දී CNT විසින් හමුදා බලයෙන් ප්‍රතිවාර දැක්වීමෙන් ‘ගම්බදවැසියාගේ’ මෙහෙයුම නවත්වන්නට හැකිවිණ.

NKVD වැඩ කරන අන්දම

1937 ස්පාඤ්ඤයේ දී “තොරතුරු කණ්ඩායම” (Grupo de Información) නම යටතේ NKVD ය අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ අමාත්‍යාංශය යටතේ පැවතෙන අංශයක් විය. ආරක්ෂක දෙපාර්තමේන්තුවේ නායකත්වය ද කොමියුනිස්ට් ඒජන්තවරු විසින් පාලනය කළහ. එසේම 1937 වසරකදී සහ ගිම්හානයේ දී ‘ඇල්ෆ්‍රඩ් හර්ට්ස්ගේ සේවය’ ද එහි වඩාත්ම තීව්‍ර කටයුතු වකවානුව අත් දුටුවහ. හර්ට්ස් “ප්‍රශ්න කිරීමේ සහ වෙඩි තබා මරා දැමීමේ මහා වියතුව අතර එක්කෙනෙක්,” යැයි ජූලියන් ගොර්කින් විසින් විස්තර කර තිබිණ. හර්ට්ස් සමඟ එක්ව කටයුතු කළේ 1930 දී පටන් අර්නෝ ගේරෝ විසින් සේවයට බඳවා ගත් හියුබර් වොන් රැන්කේ (Hubert von Ranke) නැමැත්තායි.²³ ජර්මන් කතා කරන විදේශිකයන්ට ආරක්ෂාව සපයන ප්‍රධානියා හැටියට පත් කරන්නට පෙර ඔහු ජාත්‍යන්තර හමුදාවල තායිල්මන් (Thälmann) හමුදා සේනාංකයේ දේශපාලන කොමිස්සාරි හැටියට කටයුතු කරන ලද්දෙකි. සමහර විට අර්වින් වොල්ෆ් අත් අඩංගුවට ගත්තේ ඒ අනුව විය හැකියි. වොල්ෆ්ව නිදහස් කළ පසුව ඔහු ටික දවසකින් කිසිත් ලෙසකින් සොයා ගත නොහැකි සේ සදහටම අතුරුදහන් වූයේය.

1937 සැප්තැම්බර් 11 වැනිදා ‘තොරතුරු කණ්ඩායමේ’ සාමාජිකයන් දෙදෙනෙක්ව අත් අඩංගුවට ගැනිණ. කානියා ලැන්ඩෝ පසුව වොන් රැන්කේ භාවිතා කළ ක්‍රමවේද ගැන ලියුවේය: “නරකම GPU ඒජන්තවරුන් අතරින් කෙනෙක්, වොන් රැන්කේ අත්වර්ථ නාමයෙන් පෙනී ඉන්න මොර්ට්ස් බ්‍රෙස්ලර් සියළු චෝදනා අල්පයකට ගෙනාවා. කර්ට් ලැන්ඩෝ කොහෙද ඉන්නේ කියල දන්නවා කියල ඔහු සහ ඔහුගේ බිරිඳ ස්පෙල් කපලැන්ස් (Seppl Kapalanz)

²¹ Burnett Bolloten, *The Spanish Revolution: The Left and the Struggle for Power during the Civil War* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1979), p. 506.
²² César M. Lorenzo, *Les anarchistes espagnols et le pouvoir, 1869-1969* (Paris: Seuil, 1969). Lorenzo indicates that the freedom fighters were also assassinated by the hundreds at the front.
²³ Pierre Broué, *Le Parti bolchevique* (Paris: Editions de Minuit, 1977), p. 178.

වරක් පක්ෂ සහෝදරයෙක්ව අත් අඩංගුවට ගත්ත. 'අපිට එයාගෙ ලිපිනය දුන්නෙ නැත්නම්,' ඔවුන් කීහ, 'ඔබ කවදාවත් සිරගෙදරින් එළියට යන්නෙ නැහැ. එයා ජනප්‍රිය පෙරමුණේ සහ ස්ටාලින්ගෙ හතුරෙක්. එයා කොහෙද ඉන්නෙ කියලා හොයාගත්තු වහාම අපි එයාව මරලා දාන්නයි ඉන්නෙ.'²⁴

1937 අප්‍රේල් 9-10 රාත්‍රියේ දී මාක් රයින් (Marc Rein) නමැති රුසියන් විගාමිකයෙක්, නොර්වේ සහ ජර්මනියේ අන්තවාදී වාමාංශික ව්‍යාපාරවල ස්වේච්ඡා සේවයේ යෙදෙන ලද්දෙක් ද වූවා බාසලෝනා හි ඔහුගේ හෝටලයේ කාමරයෙන් අතුරුදහන් වූයේය. ටික දිනකට පසුව ඔහු නොමැති බව දැනගත් ඔහුගේ මිත්‍රයෙක් අනතුරු ඇඟවීය. මාක් රයින් යනු දෙවැනි ජාත්‍යන්තරයේ පිටුවහල් කරන ලද රගායෙල් ඒබ්‍රමොවිච්ගේ පුතා විය. ඒ පරිසිද්ධිය, සහ ඔහුගේ මිතුරන් සහ පවුලේ අය ඔහුට අත්වූ ඉරණම කුමක්දැයි සොයා ගන්නට තීරණාත්මකව කටයුතු කළ බැවින් විදේශයන් තුළ කැළඹීමක් ද, රිපබ්ලිකන් ස්පාඤ්ඤයේ හෘද සාක්ෂිය වීම සා බැලීම් ද සිද්ධ වූහ. විමර්ශනයක් ඇරඹීම සඳහා ඔවුන්ගේ ඒජන්තවරයෙක් පත් කිරීමට ස්පාඤ්ඤ රජයට සිද්ධ වුණි. 'ඇල්ග්‍රේඩෝ හර්ට්ස් සේවය' අතුරුදහන් වීමට වගකිව යුතු යැයි එහි දී සොයා ගැනිණ. NKVD පොලීසිය සහ ආණ්ඩුව අතර ගැටුම කොතරම් අප්‍රසන්න වූවාදැයි කියතොත්, 1937 ජූලි 9 වැනිදා අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ අමාත්‍යාංශයේ රාජ්‍ය කටයුතු පිළිබඳ ලේකම්වරයා විසින් ඔහුගේ බුද්ධි අංශයේ ඒජන්තවරයෙක් (SSI 29) සහ හර්ට්ස් සහ ගෝමේස් එම්පරඩෝර් යනාදීන් අතර ගැටුමක් අවුස්සන ලදී. එයට පසු දිනයේ දී 'හර්ට්ස් සේවය' විසින් SSI 29 ව අත් අඩංගුවට ගත්ත ද ඔහු සේවය කළ රහස් සේවය ද බලගතු වූයෙන් ඊට පසු දිනයේ දී ඔහුව නිදහස් කෙරිණ. SSI 29, නොහොත් ඔහුගේ සැබෑ නම පී. ලොරෙන්ටික් (Laurencic) වූ පුද්ගලයාව 1938 දී සොයා ගැනීමෙන් පසුව, ග්‍රැන්කුවිස්ටා විසින් අත් අඩංගුවට ගෙන, හමුදා උසාවියක් වෙතට පමුණුවා, NKVD ඒජන්තවරයෙක් යැයි කියා වෙඩි තබා මරා දැමිණ.

රයින්ගේ සිද්ධිය අද දක්වාම විසඳා නොමැති වුවත්, ඒ සිද්ධිය ඇල්ග්‍රේඩෝ හර්ට්ස් සහ ගෝමේස් එම්පරඩෝර් දෙදෙනාගේ කටයුතු 1937 ජූලි මාසයේ දී නිමා කරන්නට සමත් විය. ඔවුන්ගේ රහස් සේවය තහනම් කර වික්ටෝරියෝ සාලා ගේ නව නායකත්වය යටතේ ප්‍රතිසංස්කරණය විය. අගෝස්තු 15 වැනිදා, ආරක්ෂක ඇමති සහ සමාජවාදියෙක් වූ ඉන්ඩලේසියෝ ප්‍රිතෝ (Indalecio Prieto) විසින් හමුදාව විමර්ශනය කරන සේවය (Servicio de Investigación Militar -SIM) පිහිටුවන ලදී. එය සියළු දේශපාලන විපරම් සහ ප්‍රති ඔත්තු සේවා එකතු කරන ලද සංවිධානයක් වූයේය. ඉතා ඉක්මණින් SIM හි 6,000 ක ඒජන්තවරු සේවය කළහ. 'හර්ට්ස් සේවයේ' සිටි "තාක්ෂණවේදීන්" ගණනාවක් එයින් කෙළින්ම මෙම සංවිධානයට මාරු වූහ. SIM යනු සිද්ධාන්තමය වශයෙන් ප්‍රති ඔත්තු සංවිධානයක් බවත්, සෝවියට් NKVD විසින් මූලික වී නිර්මාණය කරන ලද්දක් බවත්, ගන්නා ලද සියළු ප්‍රවේසම් මෙහෙයුම් තිබුණත් වැඩි කල් යන්නට පෙර එය කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් ඔවුන්ගේ අරමුණු සඳහා භාවිතා කරන ලද්දේ යැයි කියාත් 1939 දී ප්‍රිතෝ පිළිගත්තේය.²⁵ සෝවියට් යුනියනයේ සහ කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ බලපෑම අනුව 1938 අප්‍රේල් 5 වැනිදා ප්‍රිතෝව රජයෙන් නෙරපා දැමිණ.

ජූලියන් ගෝර්කින් SIM කටයුතු මෙසේ විස්තර කළේය:

ඔවුන් සැවොම අත් අඩංගුවට ගත්තේ ඔවුන්ගේ හිතූමතය අනුව, නැත්නම් NKVD පළිගැනීම් ප්‍රතිපත්තිය අනුව. සැකකරුවන්ව අනතුරුව සිරගෙවල් වලට දැමුණ, ඊට පස්සෙ වෝදනා හැදුව...මාස ගණනාවක් යන තුරු SIM ලිපිගොනු එකතු කිරීම පවත්වා ගෙන ගියා, තව තවත් තොරතුරු අවශ්‍යයයි කියන බොරුවෙන්. සියළු මහේස්ත්‍රාත්වරුන්ට සහ නීතිඥයන්ට හිංසා පීඩා කරන ලද්දා වූයේ ද SIM තමයි, සිරකරුවෙකුගේ නිර්දෝෂී බව ගැන යම් විනිසුරුවෙකුට සහතිකයක් ඇති වුනොත්, සරලවම SIM කළේ ඔහුගේ තීන්දුවට උඩින් කටයුතු කිරීමයි.²⁶

1931-32 දී මොස්කව් හි ජාත්‍යන්තර ලෙනින්වාදී පාසැලේ පාඨමාලා හදාරන ලද ස්විස් ජාතික කොමියුනිස්ට්වාදියෙක් වූ රුඩොල්ෆ් ෆ්‍රයි (Rudolf Frei), බාසල් සිට ස්පාඤ්ඤ වෙත ස්වේච්ඡා සේවකයන් සංවිධානය කිරීම සහ මාරු කිරීම බාරව සිටියේය. ඔහුගේ ඉල්ලීම මත ඔහුව 1937 අග දී ස්පාඤ්ඤය වෙත යවන ලදුව SIM

²⁴ Landau, *Le Stalinisme*. When confronted by militants whose sincerity he could not contest, von Ranke was suddenly filled with doubts, broke with the Servicio Alfredo Hertz, and fled to France, where he lived in secret to escape his previous colleagues. He fought in the resistance during World War II.
²⁵ Indalecio Prieto, *Comment et pourquoi je suis sorti du ministère de la défense* (Paris: Imprimerie Nouvelle [Association Ouvrière], 1939). Ramon Rufat, in *Espions de la République* (Paris: Allia, 1990), summarizes the role of the SIM: "Contrary to the initial intention, its mission had nothing to do with work within the rebel zone. Its real purpose was surveillance and counterespionage in the Republican zone, behind the lines."
²⁶ Gorkin, *Les Communistes*, p. 170.

හි පාලන සේවය ඔහු යටතට පත්විය. එහි දී ඔහු විශේෂයෙන්ම ස්විස් ස්වේච්ඡා සේවකයන් ගැන ඇස ගසා සිටියේය.²⁷

1938 ගිම්හානයේ පසුව, කොමියුනිස්ට් පාලනයෙන් යුතු සිරගෙවල් වලින් බොහෝ ෆැෂිස්ට්-විරෝධී සිරකරුවන්ව පෙරමුණට ගෙන අනෙකුත් ෆැන්කුවස්ටා සිරකරුවන් සමඟ බලාත්මකව බර වැඩ සඳහා යොදවන ලදී. දරුණු තත්වයන් යටතේ, ආහාර හෝ වෛද්‍ය පහසුකම් නොමැතිව, කොමියුනිස්ට් පහර දීම් තර්ජනයට ස්ථිර කාලීන ලෙසින් මුහුණ දෙමින්, ඔවුන් ටෙරස් හඳුනා වැනි කම්කරු වැඩ කළහ. එසේ වැඩ කළ ප්‍රතිගාමී ජර්මන් කොමියුනිස්ට් කණ්ඩායමක සාමාජිකයෙක් වූ කාල් බ්‍රුනිං (Karl Brüning) මාස හයකට පසුව, 1939 දෙසැම්බර් හි දී, පළා යන්නට සමත් විය. සිය හිතවතුන් කිහිප දෙනෙකුට ඔහු තම අත්දැකීම් ගැන මෙසේ කීවේය:

ජූලි මාසයේ අපි ජීවත් වූ හැටි බියකරු සහ කුරිරු වූහ. ඩොස්ටොය්ට්ස්කි ගේ “මළවුන්ගේ නිවස” (*House of Dead*) මේ හා සැසඳුවාම ගණන් නොගත යුත්තක් ... අපිට කොව්ටර කුසගින්න තිබුණද කිව්වොත් බොහෝ විට අපි සිහිවිකල් තත්වයෙන් සිටියෙ. මම සිටි මිනිස් තත්වයෙන් බාගෙට වැටුණ, හමයි ඇටකටුයි විතරයි. අපි හැම තිස්සෙම ලෙඩින් සහ අපිට කිසිම ශක්තියක් ඉතිරි වෙලා තිබුනෙ නැහැ. ඒ තත්වයට එද්දී මිනිසුන් සහ සත්තු අතර කිසි වෙනසක් නැහැ, එය පිවිතුරු මිලේච්ඡත්වයයි. එහි සංස්කෘතිය හා සුබෝපහෝගීත්වය හා සැසඳීමේ දී, ෆැෂිස්ට්වාදයට මේ මං පහරන්නන් වෙතින් ඉගෙන ගන්න ගොඩක් දේවල් තියනවා. අපේ ලිපිගොනු වල ලියැවිලා තියෙන්නැති නීත්‍යානුකූලව අපිව මරා දමනු පිණිස අපිව වචනයේ පරිසමාප්ත අර්ථයෙන්ම මැරෙන තෙක් වැඩ කරවන්න කියලා, මොකද අන්න ඒකයි ඔවුන් කරන්න වැයම් ගත්තේ.²⁸

බාසලෝනා හි “මොස්කව් බොරු නඩුව”

ප්‍රතිසංස්කරණ, රිංගා ගැනීම්, සහ හඳුනා නොගත හැකි වෙස් මාරු වලින් කළ මෙහෙයුම් තිබුණත්, NKVD ද බාධක වලට මුහුණ පෑවේය. POUM වෙත දක්වන ලද මිලේච්ඡ මර්දනය හේතුවෙන් විවිධ විප්ලවීය කණ්ඩායම් වලින් ඔවුනට සහාය ලැබී තිබුණි. මේ කණ්ඩායම් ප්‍රංශයේ දී ‘රිපබ්ලිකන් ස්පාඤ්ඤයේ විප්ලවීය සිරකරුවන්ගේ ආරක්ෂාව සඳහා වූ කාර්තෙල්’ යන්න පිහිටුවා ගත්හ. රහසිගතව සෝවියට් ගෙන ගිය උපායශීලී මෙහෙයවුම් වලට එරෙහිව මෙසේ නොසැඟවුණ මහජන ක්‍රියාකලාපයන් මතු විය. විමර්ශන සඳහා නියෝජිත කණ්ඩායම් තුනක් ස්පාඤ්ඤයට එවනු ලැබීය. 1937 නොවැම්බර් මාසයේ දී, ෆෙලිසියන් චල්ලායේ (Félician Challaye) සහ ස්වාධීන කම්කරු පක්ෂයේ ජෝන් මැක්ගවර්න් (John MacGovern) විසින් නායකත්වය දුන් එම තෙවැනි නියෝජිත කණ්ඩායම, බාසලෝනා හි සිරගෙවල්, සැලකිය යුතු ලෙසින් ෆැෂිස්ට්-විරෝධී 500 ක් රඳවා සිටින ලද ආදර්ශ සිරගෙදර, ඇතුලට යන්න සහ සිරකරුවන් දුක් විඳි ආකාරය ගැන තෙස්තමේන්තු එකතු කරගන්නට අවසරය ලබාගත්හ. මැක්ගවර්න් සහ චල්ලායේ දෙදෙනා සිරකරුවන් දොළොස් දෙනෙක් නිදහස් කරන මඟ පාදා දීමට සමත් වූහ. එසේම ඔවුන් හුන්ටා වතුරඉයේ (Junta Square) පිහිටි රහසිගත NKVD සිරගෙදරට ඇතුල් වෙන්නට ද වැයම් කළහ. නමුත් අධිකරණ ඇමති මැනුවෙල් ඩ ඉරුජෝ (Manuel de Irujo) ගේ සහාය තිබුණත් ඔවුනට ඇතුල්වීම තහනම් විය. මැක්ගවර්න් මෙසේ නිගමනය කළේය: “වෙස් මුණ ගැලවී ඇත. අපි කඩතුරාව උස්සා සැබෑ බලය උසුලන්නේ කවුදැයි පෙන්වීමු. ඇමතිවරුන්ට උදව් කරන්නට අවශ්‍ය වුනා, ඒත් ඔවුන්ට සැබැවින්ම එය කළ නොහැකි වූවා.”²⁹

1938 ඔක්තෝබර් 11 සිට 22 දක්වා, POUM විධායක කමිටුවේ සාමාජිකයන්—ගොර්කින්, අන්ද්‍රාදේ, පැස්කල් ගිරොනෙලා, හෝසේ රොවිරා, ආර්කාර්, බොනෙට්, ජෝන් රිබුල්, සහ හෝසේ එස්කුඩර්—යන අයව විශේෂ උසාවියක් ඉදිරිපිටට ගෙන ආවේ මොස්කව් බොරු නඩු බෙහෙවින් සිහිකරවන දර්ශනයක් ඉදිරිපත් කරමිනි. ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් සියළු පෙරමුණු වලින් පක්ෂයට අනතුරේ දමනවා යන මොස්කව් ප්‍රකාශනයට විශ්වසනීයත්වයක් දීම නඩුවේ එක අරමුණක් විය. කෙසේ වුවද, ස්පාඤ්ඤ සටන්කාමීන් චෝදනාව එක හෙළා ප්‍රතික්ෂේප කළහ. අන්ද්‍රෙ ගිබේ (André

²⁷ Peter Huber, “Die Ermordung des Ignaz Reiss in der Schweiz (1937) und die Verhastung dissidenter Schweizer Spanienkämpfer durch den Geheimapparat der Komintern,” in *Kommunisten verfolgen Kommunisten: Stalinischer Terror und “Säuberungen” in den Kommunistischen Parteien Europas seit des dressiger Jahren* (Berlin: Akademie Verlag, 1993), pp. 68-86.

²⁸ Letter from Karl Brüning, quoted in von zur Mühlen, *Spanien war ihre Hoffnung*.

²⁹ Quoted in “La Terre communiste en Espagne,” *La révolution prolétarienne*, no. 263 (25 January 1938).

Gide), ජෝර්ජීස් ඩුහමෙල් (Georges Duhamel), රොජර් මාවින් ඩු ගාඩ් (Roger Marin du Gard), ෆ්‍රැන්සුවා මොරියාක් (François Mauriac), සහ පෝල් රිවෙ (Paul Rivet) යනාදීන් හුවාන් නෙග්රින් වෙත ටෙලිග්‍රෑම් යවමින් උද්යාවනය කළේ චෝදිතයන්ට සාධාරණ සමෂණයක් ලබාදෙන්න කියයි. බලහත්කාරයෙන් ගන්නා ලද පාපෝච්චාරණ මත චෝදනා පදනම්ව තිබුණ නිසා තරමක අවුල් සහගත තත්වයක් පැවතිණ. කොමියුනිස්ට් මාධ්‍ය ඉතා ක්‍රියාශීලී ලෙසින් මරණ දඬුවම ඉල්ලා සිටියත්, කිසිදු මරණ දඬුවමක් තීන්දු නොවීය.³⁰ එනමුත් POUM සටන්කාමීන්ව නොවැම්බර් 2 වැනිදා වසර පහළොවක සිර දඬුවම් නියම වූහ. ව්‍යතිරේක වූයේ ජෝඩ් ආර්කර් (Jordi Arquer) වෙත වසර එකොළහක් නියම වීමත්; සහ ඩේවිඩ් රේ (David Rey) නිදොස් වීමත් ය. ඔවුන් වෙත එල්ල වූ චෝදනා වූයේ, ජනරජයේ ආණ්ඩුව මොස්කව් වලින් එන නියම පිළිපදිමින් එවැනි නියම පිළිපදීම ප්‍රතික්ෂේප කරන සියල්ලන්වම ක්‍රමානුකූලව දඩයම් කරනවා යැයි සටන (*La batalla*) පුවත්පතේ කියා සිටීමයි—පාපෝච්චාරණයක් ලෙසින් වැඩියෙන් පෙනෙන ලද ප්‍රකාශනයයි.

1939 මාර්තු මාසයේ දී ජනරජයේ පරාජය සම්පූර්ණ වූ පසුව, SIM හි අන්තිම ප්‍රධානියා මේ සිරකරුවන්ව ෆ්‍රැන්කවිස්ටා හමුදාව වෙත බාර දෙන්නට වෑයම් කළේ එහි දී ඔවුන්ට වෙඩි තැබෙනු ඇතැයි සිතීමෙනි. NKVD ඒජන්තවරු පටන් ගත් දුර්දාන්ත කටයුත්ත ජනරජයේ හතුරන් විසින් නිමා කරනු ඇතැයි බලාපොරොත්තු වූහ. ඒත් වාසනාවට POUM විධායක කමිටුවේ සියළු සාමාජිකයන් පළා යන්නට සමත් වූහ.

ඡාත්‍යන්තර හමුදා ඇතුළත

රිපබ්ලිකන් අරගලයේ අරමුණ වටා එකතු වෙන්න යැයි නැඟු හඬ මුළු ලෝකය පුරාම දෝංකාරය වී තිබිණ. ඡාතිකවාදීන්ට එරෙහිව සටන් කිරීම පිණිස ස්වේච්ඡා සේවකයන් අනෙක් සංඛ්‍යාවක් ස්පාඤ්ඤයට පැමිණ සිටියහ. ඔවුන් මිලිෂියාවට බැඳුණහ. නැතහොත් ඔවුන් පක්ෂපාතීත්වය දැක්වූ සංවිධාන වලින් අනුග්‍රහය දක්වන සටන් කණ්ඩායම් වලට එකතු වූහ. එහෙත් මොස්කව් මූලිකත්වයෙන් නිර්මාණය කරන ලද ඡාත්‍යන්තර හමුදා (International Brigades) වල සැබෑ කොමියුනිස්ට් හමුදාවක් තිබුණත් එහි හටයන් සියල්ලන්ම කොමියුනිස්ට්වාදීන් නොවූහ.³¹ පෙරමුණේ ඇත්තටම සටන් වදින ලද අය සහ යුද පිටියේ නොමැති වූ ඒත් නිල වශයෙන් හමුදාවට අයත් වූ යන මිනිසුන් දෙවර්ගයක් වූවා යැයි සඳහන් කළ යුතුයි. හමුදා ඉතිහාසය සරල ලෙසින් පෙරමුණේ සිද්ධ වූ වීර සටන් ගැන පමණක් නොවීය.

මුළු ලෝකය වටෙන්ම සිය දහස් ගණනින් ස්වේච්ඡා සේවකයන් එක් රොක් වෙද්දී 1936 සිසිරය සහ හේමන්තය තුළ දී හමුදා අතිමහත් ලෙසින් වර්ධනය වී ගියහ. අලුතෙන් පැමිණෙන සියල්ලන්වම කොමියුනිස්ට්වාදීන් ක්ෂණයෙන් බඳවා ගත්තේ නැත. රිංගා ගන්නට හදන්නේ දෙපැත්තටම ඔත්තු බලන වරපුරුෂයන් දැයි, නාවිසින් දැයි, සහ ෆ්‍රැන්කවිස්ටා දැයි සොයා බලන්නට ඔව්හු කල් ගත්හ. රුසියාවේ මහා හීෂණය එහි උච්චතම අවස්ථාවේ පැවතිය දී, ස්පාඤ්ඤයේ ස්වේච්ඡා සේවකයන්ගේ සත්‍යලබ්ධික භාවය ද විභාග කෙරුණි. රහසිගතව සිටිමින් කලහ අවුස්සන අය (*agents provocateurs*) අය තෝරා බේරා අයින් කරන—ඕනෑම ලෙසකින් එරෙහි වෙන, විවේචනය කරන හෝ විනයක් නැති කාරකයන්ගේ වෙස් මුහුණු ගලවන—කාර්යය පැවරෙන ලද්දේ විවිධ කොමියුනිස්ට් පක්ෂ වල කාඩර්වරු වෙතටයි. ස්වේච්ඡා සේවකයන් ගැන සොයා බැලීම සහ පාලනය ස්පාඤ්ඤයෙන් පිටත දී ද සිදුවිය. සුරිච් පොලිසිය විසින් පර්මන් කොමියුනිස්ට්වාදියෙක් වූ ඇල්ෆ්‍රඩ් ඇඩොල්ෆ් වෙතින් “නුසුදුසු” ස්වේච්ඡා සේවකයන්ගේ නම් ලැයිස්තුවක් අල්ලා ගැනීම, එය ඔහු ස්පාඤ්ඤයේ සෝවියට් ඒජන්තවරුන්ට එවන්නට අරමුණු කරගත්තකි, මේ සඳහා උදාහරණයකි. හමුදා සියළු දේශපාලනික ලෙසින් ප්‍රශ්න කෙරෙන ස්වේච්ඡා සේවකයන් ගෙන් ශුද්ධ කිරීම අවශ්‍ය යැයි ද, එසේම “බුද්ධි අංශ ඒජන්තවරු, ෆැෂිස්ට්වාදී වරපුරුෂයන්, සහ ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් හමුදාව ඇතුළට රිංගා ගැනීම වළක්වන්නට මේ ස්වේච්ඡා සේවකයන් තෝරා ගැනීම ප්‍රවේසමින් කළ යුත්තකි,” යැයි ද 1937 සිසිරයේ දී කොමින්ටර්න් විධායක කමිටුවේ

³⁰ On 8 February 1938 in *L’humanité*, Marcel Cachin reported on the opening of the trial of Bukharin and his colleagues: “And if the crime is proved, and admitted, let no one be surprised by the severity of the judges...The idea instead should be to imitate the vigilance of Soviet judges against saboteurs and traitors to the fatherland. No doubt our Spanish friends understand the implications here.”

³¹ In February 1938 Jef Last wrote: “The place where the Communist Party was strongest of all was in the International Brigades, where almost all officers and political commissars were Communists”; *Lettres d’Espagne*, p. 39. Recent studies by other historians have confirmed this view.

වාර්තාවක සඳහන් විය.³² හමුදාවේ සෑම සාමාජිකයෙක් ගැනම, දේශපාලන විස්තර ද ඇතුළත් පෞද්ග ලික ලිපිගොනුවක් තබා ගැනිණ. එය නිතර යාවත්කාලීන කර මොස්කව් හි කොමින්ටර්න් මූලස්ථානය වෙත යැවිණ. පුරාලේඛනාගාර එවැනි ලිපිගොනු දස දහස් සංඛ්‍යාවක් පෙන්වති.

ප්‍රංශ කොමියුනිස්ට් පක්ෂ පොලිට්බියුරෝවේ සාමාජිකයෙක් වූ සහ කොමින්ටර්න් හි ලේකම්වරයෙක් වූ අන්ද්‍රේ මාට්, 1936 අගෝස්තු මාසයේ දී ස්පාඤ්ඤයට පැමිණියේ රිපබ්ලිකන් රජය වෙනුවෙන් එන කොමින්ටර්න් නියෝජිතයෙක් හැටියටයි. ඔහු ජාත්‍යන්තර හමුදා සංවිධානය වූ ඇල්බෙසිට් (Albacete) හමුදා කඳවුරේ නිල ප්‍රධානියා බවට පත්විය. හමුදා සමඟ කොමියුනිස්ට්වාදීන් පස්වැනි රෙජිමේන්තුවක් ද නිර්මාණය කළහ. එය 1932 දී U.S.S.R. හි ෆ්‍රන්සි හමුදා ඇකඩමියේ (Frunze Military Academy) දී පුහුණුව ලැබූ එන්රිකෝ ලිස්ටර් යටතට එය පත්විය. ඇල්බෙසිට් හි SIM ද දකින්නට ලැබුණි.

හමුදා ඇතුළත සිද්ධ වූ ප්‍රචණ්ඩ මර්දනයේ පරිමාණය යන්න අදටත් මතභේදයට තුඩු දෙන විෂයයකි. එහි විරුද්ධ පැත්ත තහවුරු කරන්නට කොතරම් බලවත් සාක්ෂි තිබුණ ද, සමහර අදහස් දක්වන්නන් මාට් කිසිදු වගකීමක් දරන ලද්දේය යන්න දිගින් දිගටම ප්‍රතික්ෂේප කරමින් සිටිති. ප්‍රශ්නයට ලක්වෙන මරා දැමීම් ඒ පැවති වාතාවරණය විසින් සාධාරණීයකරණය වේ යැයි අනෙක් අය කියා සිටිති. එල් කැම්පෙසිනෝ පැහැදිලි කරන්නේ මෙසේය: “සැබැවින්ම අපිට සමහර අනතුරුදායක කාරයකයන් ඉවත් කරනවා හැරෙන්නට වෙන තෝරා ගැනීමක් තිබුණො නැහැ. ඔහු සමහර මිනිස්සු ඝාතනය කළා යන්න ගැන පැහැදිලිවම සැකයක් නැහැ, ඒත් ඔවුන් සියල්ලන්ම හමුදාවෙන් පැන ගිය අය, නැත්නම් කාව හරි මරපු අය, නැත්නම් කුමන හෝ විදියකින් ප්‍රේමිත වෙලාව අයයි.”³³ 12 වැනි හමුදාවේ සහකාර කොමිස්සාර් වූ ගුස්ටාව් රෙග්ලර් (Gustav Regler) ගේ තෙස්තමේන්තුව වෙඩි තබා මරා දැමීම සිද්ධ වූවාය යන්න තහවුරු කරයි. එල් එස්කෝරියල් (El Escorial) අසල වූ සටනක දී ආරාජික ස්වේච්ඡා භටයන් දෙදෙනෙක් දුර්වල යැයි හැඟෙන ලක්ෂණ පෙන්නුම් කළහ. රෙග්ලර් ඔවුන්ව අත් අඩංගුවට පත්කර මානසික රෝහලකට යැවීමට යෝජනා කළේය. ඔහු මාට් වෙත ඒ පිළිබඳව කිය, මාට් ඒ ආරාජිකවාදීන් දෙදෙනාව කෙළින්ම ඇල්කාලෙ ඩි හෙනාරේස් (Alcalá de Henares) වෙත යැවීය. සෑහෙන කලකට පසුව රෙග්ලර් එය මානසික රෝහලක් නොවන බවත්, එය සැබැවින්ම සෝවියට් NKVD කාණ්ඩ විසින් මිනිසුන් ඝාතනය කරන මධ්‍යස්ථානයක් බවත් දැනගත්තේය.³⁴ මොස්කව් පුරාලේඛනාගාරයේ පවතින මාට්ගේ අත්සන ඇති තුණ්ඩුවක් ස්පාඤ්ඤ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මධ්‍යම විධායක කමිටුවට මෙසේ පැහැදිලි කරයි: “තුරන් කිරීම සඳහා මම වැලෙන්සියා වෙත යවන ඔත්තුකරුවන් සහ ගැමිස්ට්වාදීන්ව මා වෙත ආපහු ඇල්බෙසිට් එවන එක ගැන මම කොහෙත්ම සතුටු නැහැ. ඔබ හොඳටම දන්නවා ජාත්‍යන්තර හමුදා වලට මේක තනියම ඇල්බෙසිට් වල දී කරගන්න බැරි බව.”³⁵ හමුදා කඳවුරක් මැද්දේ “ඔත්තුකාරයන් සහ ගැමිස්ට්වාදීන්” වෙඩි තබා මරා දැමීම දුෂ්කර වූවාදැයි අයෙකුට හොඳින් හිතාගත හැකියි. මේ “ඔත්තුකාරයන් සහ ගැමිස්ට්වාදීන්” කවුරු වූවත්, ඔහු වැඩියෙන් කැමති වූයේ ඔහුට නොපෙනෙන ලෙස, වෙනත් අය විසින් වෙනත් තැනක දී ඔහුගේ කිළිටි වැඩ කිරීමයි.

1937 දී එරික් ෆ්‍රොමෙල්ට් (Erich Frommelt) ඝාතනය කරන සිද්ධිය මෑත කාලීන චිත්‍රපටියකින් පිළිබිඹු කර ඇත. ඔහු 12 වැනි හමුදාවේ තයිල්මන් (Thälmann) සේනාංකයේ සාමාජිකයෙකි. හමුදාව අත්හැර යාම යන චෝදනාවට එක දිනයක චෝදනා එල්ල වී ඊ ළඟ දිනයේ සවස 4:45 ට ඔහුව වෙඩි තබා මරා දමන ලදී.³⁶ නිල වශයෙන් කියැවෙන්නේ ෆ්‍රොමෙල්ට් ටෙරුවල් (Teruel) සටනේ දී මිය ගියා කියායි. එවැනි බොරු හැදීම නිසා ඇත්තෙන්ම “හමුදාව ඇත්හැර ගියවුන්” කවුරුන් වූයේ ද යන ප්‍රශ්නය නඟනු ලබයි. ජාත්‍යන්තර හමුදා තුළ තවත් සාමාජිකයෙක් වූ රොජර් කොඩු (Roger Codou) ඔවුන්ගේ සිරගෙවල් ලිපිගොනු පිරික්සා බලමින් “හයිඩ්‍රොකියුෂන් මාර්ගයෙන් මරණය” යන සඳහන බොහෝ විට දකින්නට ලැබෙන බව නිරීක්ෂණය කළේය. ඔහුගේ මතය වනුයේ එය වෙඩි තබා මරා දැමීම වක්‍රෝක්තියෙන් පැවසීමයි. ජාත්‍යන්තර හමුදා සාමාජිකයන් සඳහා විශේෂ සිරගෙවල් දෙකක් තිබුණි: එකක් බාසලෝනා හි හෝර්ටා (Horta) දිස්ත්‍රික්කයේය, 1937 දී එහි සිරකරුවන් 265 ක් සිටියහ; අනෙක කැස්ටලොන් ඩි ලා ප්ලානා (Castellón de la Plana) හි වූයේය. ජාත්‍යන්තර හමුදා සාමාජිකයන් කොපමණ

³² Huber, “DIE Ermordung des Ignaz Reiss.”
³³ El Campesino, *Jusqu'à la mort: Mémoires* (Paris: Albin Michel, 1978).
³⁴ Gustav Regler, *Le glaive et le fourreau* (PARIS: Plon, 1960).
³⁵ RTsKhIDNI, 545/6/1034, quoted in R. Skoutelsky, “André Marty et les Brigades internationales,” *Cahiers d'histoire*, 2d trimestre, 1997.
³⁶ Ute Bönnen and Gerald Endres, *Internationale Brigaden: Freiwillige im spanischen Bürgerkrieg*, SDR/Arte, Vienna, 1996.

දෙනෙක් තුරන් කර දැමුවාද යන්න ගණනය කිරීම අපහසු වුවකි. ජූලියන් ගොර්කින්ට අනුව අන්දේ මාට් පෞද්ගලිකවම “විනයක් නැති සාමාජිකයන් හෝ “විරුද්ධ පැත්තට” ප්‍රවණතා දක්වනවා යැයි සරලව සැක කෙරෙන ලද්දවුන් 500 කගේ පමණ ඝාතන වලට වගකිව යුතුයි.”³⁷

ග්ලැස්ගෝ (Glasgow) වෙතින් එන රොබට් මාටින් ද ඇල්බ්‍රිට් හි අත් අඩංගුවට ගැනීම් නිරන්තරයෙන් සිද්ධ වීම ගැන සාක්ෂි දුන්නේය. ඔහුව අත් අඩංගුවට ගැනුණ විට, යුද්ධයේ සටන් අත්විඳින ලද තවත් ජාත්‍යන්තර හමුදා සාමාජිකයන් හැත්තෑ දෙනෙකු සමඟ ඔහුව සිර කුටියක රඳවන ලදී. ඒ අයගෙන් සමහරු තුවාල ලබා සිටියහ. එහි පැවති කටුක තත්වයන් නිසා සිරකරුවන් කිහිප දෙනෙක් උපවාසයක් පටන් ගත්හ. නිදහස් කරනවා යැයි ඔවුනට පැවසීමෙන් පසුව, ඔවුන්ව බාසලෝනා වෙත කුඩා කණ්ඩායම් වශයෙන් ගෙන යන ලදී. මාටින් සහ ඔහුගේ කණ්ඩායම ෆැල්කන් හෝටලය (Falcon Hotel) වෙත ගෙන යන ලද්දේය. එය POUM මූලස්ථානය වී තිබිණ. එතැනින් සිරගෙදරකට මාරු කර යවන ලදුව අනතුරුව කෝසිගා වීදියට (Corsiga Steet) වෙත ගෙන ගොස් ඔවුන්ගේ ඡායාරූප ගෙන ඔවුන්ගේ ඇඟිලි සලකුණු ගන්නා ලදී. විස්මය ජනක ලෙසින් පළා යාමට සමත් වූ මාටින් ප්‍රාශයට මාරු වූ නමුදු ඔහුගේ සගයන්ට අත් වූ ඉරණම ගැන තව දුරටත් කිසිවක් සොයා ගන්නට නොහැකි විය.³⁸

මධ්‍යධරණී රටවල් වලට ජාතිකවාදීන් පිවිසෙද්දී රිපබ්ලිකන් පසුබැසීම සිද්ධ වෙත කාලයේ දී රිපබ්ලිකන් හමුදා ඔවුන් සමඟ සිරකරුවන් 650 ක් රැගෙන ගියා යැයි සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී මැක්ස් රෙබෙන්ට්ලොව් (Max Reventlow) දක්වයි. සිරකරුවන් කැටලෝනියාවට පැමිණි පසුව, ඔවුන්ව හෝර්ටා සහ කැස්ට්ලොන් යන සිරගෙවල් වෙතට මාරු කරන ලදී. ඒ දෙකම ක්‍රොස්මියානු ජාතික එල්. අයි. චෝපිච් (F. I. Čopic) ගේ අණ යටතේ පැවතිණ. ඔවුන් පැමිණි වහාම ඔවුන් අතරෙන් දහසය දෙනෙක්ට වෙඩි තබන ලදී. මේ සිරගෙවල් වල දී විශේෂ කොමිසමක් සිර දඬුවම් තීන්දු කළහ. ඒවා ගැන ඇපැල් ගෙන ඒමේ හැකියාවක් නොමැති වූහ. සිරකරුවන් 50 දෙනෙකු පළා යන්නට සමත් වීම නිසා, වෙනත් 50 දෙනෙකුට වෙඩි තබන ලදී. මේ ප්‍රතිපත්තිය සාමාන්‍යයකි. එක ජර්මානු ලුතිනන්වරයෙක් වූ හාන්ස් රුඩොල්ෆ් (Hans Rudolph) දින හයක් තිස්සේ ශාරීරික වධහිංසා වලට ලක් කරන ලදී. ඔහුගේ අත පය කඩා දමා ඔහුගේ නියපොතු උගුල්ලා තිබිණ. ඔහුව 1938 ජූනි 14 වැනිදා වෙඩි තබා මරා දැමුණේ තවත් සිරකරුවන් 6 දෙනෙකු සමඟයි. ඒ ගෙලට තැබූ වෙඩි උණ්ඩ පහරකිනි. චෝපිච් වෙත ද පසු කාලයක දී ඔත්තුකරුවෙක් යැයි චෝදනාවක් එල්ල විය. නමුත් ලුයිජ් ලොන්ගෝ (Luigi Longo), අන්දේ මාට්, සහ ලුයිජ්ගේ සහෝදරයා වූ විලැඩ්මිර් චෝපිච් යනාදීන්ගේ මැදිහත්වීම නිසා ඔහු බේරුණි.³⁹

SS මුරකරුවෙක් මරා දැමූ ජර්මන් කොමියුනිස්ට් පාර්ලි මේන්තු නියෝජිතයෙක් වූ හාන්ස් බයිම්ලර් (Hans Beimler) ඩකාව් වලින් පැන ගියේය. ස්පාඤ්ඤයට පැමිණෙන ඔහු තායිල්මාන් (Thälmann) සේනාංකය පිහිටුවීම සඳහා සහාය දුන්නේය. පලාසිට් (Palacete) හි දී ඔහුව 1936 දෙසැම්බර් 1 වැනිදා මරා දමන ලදී. ගුස්ටාව් රෙග්ලර් කියා සිටියේ ජාතිකවාදියෙක්ගේ වෙඩි උණ්ඩයක් නිසා බයිම්ලර් මරුමුවට පත් වූවා කියයි. අයිතීන් ඉවත් කර ස්පාඤ්ඤයෙන් නෙරපන ලද, බයිම්ලර්ගේ ආදරවන්තිය වූ ඇන්ටෝනියා ස්ටර්න් (Antonia Stern) සිද්ධිය එසේ නොවූ බව කියා සිටියාය. පළමු මොස්කව් බොරු නඩුවට එරෙහිව කතා කරන ලද බයිම්ලර්, පැරීසියේ සිට විරුද්ධ පක්ෂ කණ්ඩායමක් මෙහෙයවන ලද ආකඩ් මැස්ලෝ (Arkady Maslow) සහ රූත් ෆිෂර් (Ruth Fisher) යනාදී KPD හි හිටපු අධ්‍යක්ෂකවරුන් සමඟ සම්බන්ධතා පවත්වමින් සිටියේ යැයි ඇය ප්‍රකාශ කළාය. රහස් ඔත්තු සේවයේ වාර්තාවක් අනුව කැටලන් පොලිස් දෙපාර්තමේන්තුවේ විශේෂ අංශයකින් කොමියුනිස්ට් තනතුරු වල සිටින ඔත්තුකාරයන් ගැන කටයුතු කරන්නේ යැයි දැක්විණ. බයිම්ලර් ඝාතනය කරන ලදැයි පියෙර් බ්‍රොෂේ (Pierre Broué) ද විශ්වාස කරයි.⁴⁰

රිපබ්ලිකන් අරමුණ වෙනුවෙන් සටන් කිරීම සඳහා ස්පාඤ්ඤයට බොහෝ දෙනෙක් ගෙන්වා ගත් පරමාදර්ශවාදයෙන් ස්වාලින් සහ ඔහුගේ ඒජන්තවරු නරුම ලෙසින් ප්‍රයෝජන ගෙන, අනතුරුව රට සහ ජාත්‍යන්තර හමුදා ඔවුන්ගේ ඉරණමට අතරමං කර දැමූහ. ඒ වෙද්දී හිට්ලර් සමඟ සතුරන් වී සිටි ස්වාලින් ඔහු සමඟ නැවත සුභදකම පටන් ගන්නට සූදානම් වෙමින් සිටියේය.

³⁷ Gorkin, *Les Communistes*, p. 82.

³⁸ *La révolution prolétarienne*, 25 October 1937.

³⁹ Rolf Reventlow, *Spanien in diesem Jahrhundert* (Vienna: Europa-Verlag, 1969).

⁴⁰ Broué, *Le Parti bolchevique*, pp. 180, 185; and Gorkin, *Les Communistes*, p. 175.

පිටුවහල් කිරීම් සහ “නිර්ධන පංතියේ පීතෘභූමිය”

රිපබ්ලිකන් පරාජයෙන් පසුව, “නිර්ධන පංතියේ පීතෘභූමිය” වෙත විගාමික වීමට සුදුසු ස්පාඤ්ඤ ජාතිකයන් තෝරා ගැනීම සඳහා, ටොග්ලියාටි මුලසුන ගත් කමිටුවක් 1939 මාර්තු මාසයේ දී පැරීසියේ පිහිටුවන ලදී. U.S.S.R. බලා පිටත්වෙන සිය තත්වය පිළිබඳව “ගම්බද වැසියා” (El Campesino) ලියවේය.⁴¹ 1939 මැයි 14 වැනිදා ඔහු ල හාවු වෙතින් ‘සයිබීරියා’ නොහොඳව ගමන් කළේය. ස්පාඤ්ඤ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ පොලිට්බියුරෝවේ සහ මධ්‍යම කමිටුවේ සාමාජිකයන්, කොමියුනිස්ට් පාර්ලිමේන්තු නියෝජිතයන්, පස්වැනි රෙජිමේන්තුවේ අණදෙන නිලධාරීන්, සහ තවත් ජාත්‍යන්තර හමුදා ප්‍රධානීන් 30 දෙනෙකුත් ඔහු සමඟ ගමන් ගත්හ. NKVD අනුග්‍රහය යටතේ ටොග්ලියාටිගේ කමිටුව පිහිටුවද්දී “ගම්බද වැසියා” එතැන සිටියේය. ටොග්ලියාටිගේ කමිටුවේ කාර්ය භාරය වූයේ ස්පාඤ්ඤ සරණාගතයන් 3,961 ක පිරිස ගැන විපරම්භ සිටීමයි. ඔවුන්ව වහාම කණ්ඩායම් දහ අටකට බෙදා විවිධ නගර වෙත පිටත් කරන ලදී. පිටුවහල්ව සිටිය දී බොහෝ නායකයන් ඔවුන්ගේ රටේ අය ගැන ඔත්තු බැලූහ, ඔවුන් ගැන තොරතුරු සැපයූහ. යාඒන් (Jaén) හි ස්පාඤ්ඤ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ හිටපු ලේකම් කාබිව් වල ස්පාඤ්ඤ පිරිසෙන් බාගයක් අත් අඩංගුවට යැවීම එවැන්නකි. එසේම තුවාල ලත් බොහෝ පිරිසක් සයිබීරියාවට යවන්නට කටයුතු කළ ජෝර්ජ් කොටිනා (Jorge Cortina) එවැන්නෙකි. ට්‍රොට්ස්කිවාදියෙක් යැයි චෝදනා ලත් “ගම්බද වැසියා” ෆාන්සිස් හමුදා ඇකඩමියෙන් නෙරපා හරින ලදී. ඔහු මොස්කව් වල උමං දුම්රිය පද්ධතියේ 1942 මාර්තු මාසයේ දී සේවය කළේය. පසුව ඔහුව උස්බෙකිස්තානය වෙත ද අනතුරුව සයිබීරියාව වෙත ද පිටමං කෙරිණ. 1948 දී ඔහු ඉරානය වෙත පලා යන්නට සමත් වූයේය.

ස්පාඤ්ඤ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ හිටපු මහ ලේකම් වූ ජෝසෙ ඩියාස් (José Díaz) තිබ්ලිසි (Tbilisi) හි ගොඩනැගිල්ලක හතරවැනි තට්ටුවේ ඔහුගේ ජනේලයෙන් වැටීමෙන් පසුව 1942 මාර්තු 19 වැනිදා මිය ගියේය. ඒ අවස්ථාවේ දී ඔහුගේ පවුලේ කිසිවෙක් එතැන නොසිටියහ. ඒ මරණය සැබැවින්ම ඝාතනයක් යැයි “ගම්බද වැසියා” සහ ඔහුගේ හවුල්කාරයන් විශ්වාස කළහ. මරණයට කළින් ඩියාස් විසින් ඔහුගේ අත්දැකීම් ගැන පොතක් ලියමින් සිටියේය. ඔහු දුටු දේවල් ගැන හොඳටම සිත් කලකිරී සිටින ලදී. තිබ්ලිසි ජනපදයේ දරුවන්ගේ තත්වය ගැන විරෝධය පාමින්, ඔහු අධිකාරීන් වෙත ද ලියුම් යවා තිබිණ.

සිවිල් යුද්ධය කාලයේ, වයස පහත් දොළහත් අතර ස්පාඤ්ඤ දරුවන් දහස් ගණනින් U.S.S.R. වෙත යවා තිබිණ.⁴² රිපබ්ලිකන් පරාජය සමඟ ඔවුන්ගේ ජීවිත තත්වයන් මහත් ලෙසින් වෙනස් අතට හැරුණි. 1939 දී ඔවුන්ගේ ගුරුවරුන්ට ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් යැයි චෝදනා එල්ල වූහ. එසේම “ගම්බද වැසියා” කියන පරිදි, ඔවුන් අතරින් සියයට 60 ක් අත් අඩංගුවට ගෙන ලැබියාන්කා ගොඩනැගිල්ලේ සිරඛාරයේ තැබීය. ඉතිරි පිරිස කම්හල් තුළ සේවයට යවන ලදී. එක කාන්තාවක් මාස විසි දෙකකට වැඩි කාලයක් තිස්සේ ශාරීරික වධහිංසා වලට ලක්වූයේ ඇයට වෙඩි තබා මරා දමන්නට පෙර ය. සියළු ජනපද සෝවියට් නිලධාරීන් අතින් අධ්‍යක්ෂණය වූ නිසා දරුවන්ගේ ඉරණම විශේෂයෙන්ම කටුක වූහ. පස්වැනි රෙජිමේන්තුව තුළින් සහ එන්රිකේ ලිස්ටර් වෙතින් ඔහුගේ වෘත්තීය හදාරා තිබූ හුවාන් මොඩෙස්ටෝ (Juan Modesto) ගේ දැඩි අධිකාරිය යටතේ කලුගා (Kaluga) ජනපදය විශේෂයෙන්ම කර්කශ විය.⁴³ හේසුස් හර්නැන්ඩේස්ට් අනුව, 1941 දී එහි සිටි දරුවන්ගෙන් දළ වශයෙන් සියයට 50 කට ක්ෂය රෝගය වැළඳී තිබිණ. 1941 දී සියල්ලන්ම පිටත්ව යාමට පෙර ඔවුන්ගෙන් 750 ක් (සියයට 15 ක්) මිය ගියහ. ගැටවර විසේ ළමුන් උරාල් සහ මධ්‍යම සයිබීරියාවට යවන ලදී. විශේෂයෙන්ම කොකන්ඩ් (Kokand) වෙතට. එහි දී ඔවුන් අපරාධ කල්ලි හදා ගත්හ. කාන්තාවන් ගණිකා වෘත්තියට පිවිසුනහ. ඔවුන් අතර බොහෝ දෙනෙක් සියදිවිනසා ගන්නා ලදහ. හර්නැන්ඩේස්ට් අනුව දරුවන් 5,000 න් 2,000 ක් මිය ගියහ.⁴⁴ 1947 දී, ඔවුන් U.S.S.R. වෙත එන ලද දහ වැනි සංවත්සරයේ දී, මොස්කව් හි ස්ටැනස්ලව්ස්කි නත්‍යාගාරයේ (Stanislavsky Theater) හි යෞවන ස්පාඤ්ඤයන් 2,000 ක පිරිසක් සහභාගී වන උත්සවයක් පැවැත්විණ. 1956 දී ඔවුන් අතරින් 534 ක් ආපසු ස්පාඤ්ඤය බලා ගියහ. කවදා හෝ ආපසු යන්නට අවසර ලැබුණේ ඔවුන් අතරින් 1,500 කට පමණකි.

සෝවියට් යුනියනයේ ජීවිතය සහ මරණය යන දෙකම ගැන අනෙක් ස්පාඤ්ඤයන්ට දැනගන්නට ලැබිණ. කැමැත්තෙන්ම සෝවියට් යුනියනය වෙත පුහුණුව ලබන්නට පැමිණි කොමියුනිස්ට් නොවන නාවුකයන් සහ ගුවන්

⁴¹ General “El Campesino,” *La vie et la mort en URSS (1939-1949)* (Paris: Les Iles d’Or, 1950).
⁴² David W. Pike notes that some 6,000 Spaniards came to Russia, including 2,000 children and 102 teachers; “Les républicains espagnols incarcérés en URSS dans les années quarante,” *Matériaux pour l’histoire de notre temps*, nos. 4-5 (1985).
⁴³ According to El Campesino, Lister, while drunk, raped five young girls.
⁴⁴ Jesús Hernández, *Le grande trahison* (Paris: Fasquelle, 1953).

නියමුවන් මේ අය අතර වූහ. 1938 දී කිරොවාබාඩ් (Kirovabad) හි මාස හය-හතක ගුවන් නියමු පුහුණු කාලයක් සඳහා පැමිණි 218 ක කණ්ඩායමක් ගැන කතාවක් "ගම්බද වැසියා" කියයි. මේ ගුවන් නියමුවන්ට U.S.S.R. හි නවතිනවාද නැත්නම් රටෙන් පිටත්ව යනවාද යන දෙකෙන් එකක් තෝරා ගැනීමට අවසරය NKVD ඒජන්තවරයෙක් සහ ස්පාඤ්ඤ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ පොලිට්බියුරෝවේ සාමාජිකයෙක් වූ කර්නල් මාටින්ස් කාටොන් (Martínez Cartón) 1939 අග දී දෙන ලදී. පිටත්වී යෑම තෝරා ගන්නා ලද පිරිසට කම්හල්වල සේවයට යවන ලදී. 1939 සැප්තැම්බර් 1 වැනිදා ඔවුන් සියල්ලන්වම අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ඔවුන්ට එරෙහිව චෝදනා හඳුනා ලදී. සමහර අයට ශාරීරික වධහිංසා දෙන ලදී. අනෙක් අයට ලුබ් යාන්කා හි දී මරා දමන ලදී. බොහෝ දෙනෙක් වසර දහයක් පහළොවක් අතර රැඳවුම් කඳවුරු දඬුවම් ලැබූහ. පෙචොරලෙව් (Pechoralev) වෙත ගිය කණ්ඩායමේ කිසිවෙක් දිවි ගලවා ගන්නට සමත් වූයේ නැත. මුල් 218 ක කණ්ඩායමෙන් දිවි ගලවා ගන්නට සමත් වූයේ 6 දෙනෙක් පමණි.

1947 දී සරණාගතයන් පිරිසක් U.S.S.R. වලින් පිටත්ව යන්නට සමත් වූහ. නැවතුණ අයට පිටත්ව යන්නට වෑයම් නොකරන බවට ලියැවිල්ලක් අත්සන් කරන්නට බලාත්මක විය. 1948 අප්‍රේල් මාසයේ දී හෝසේ එස්ටර් (José Ester) (මෝතෝසෙන් -Mauthausen- දේශපාලන පිටමංකරු අංක 64553) සහ හෝසේ ඩොමෙනෙක් (José Domenech) (නුඑන්ගාම් -Nuengamme) දේශපාලන පිටමංකරු අංක 40202) යන දෙදෙනා විසින් පැරීසියේ දී මාධ්‍ය සාකච්ඡාවක් පැවත්වීය. එය "පිටමං කරන ලද්දවුන් සහ දේශපාලනික හේතු මත රඳවා ගත්තවුන් වෙනුවෙන් පිහිටුවා ගන්නා ලද ස්පාඤ්ඤ ඒකාබද්ධ සංගමය" වෙනුවෙන් බල්කෂ් (Balkhash) ජලාශයේ වයඹ දිග, කසකස්තානයේ කරාගන්ඩා හි කඳවුරු අංක 99 හි සිටින පිටමං කරන ලද්දවුන් ගැන ඔවුන් එකතු කරගත් විස්තර හෙළි කිරීම සඳහා විය. එස්ටර් සහ ඩොමෙනෙක් විසින් පිටමං කරන ලද්දවුන් 59 කගේ නම් ඉදිරිපත් කරන ලදහ. එයට ගුවන් නියමුවන් 24 ක් සහ නාවුකයන් 33 ක් ඇතුළත් වූහ. 1948 මාර්තු 1 වැනි දිනය සහිත මුද්‍රිත විශාල කඩදාසියක, මුලින් සඳහන් කළ පිටමං කරන ලද්දවුන් දෙදෙනා ඔවුන් ගන්නා ක්‍රියාමාර්ගය ගැන මෙසේ පැහැදිලි කළහ: "සාගතය, සීතල, සහ SS හෝ ගෙස්තාපෝ වැනි රෙජිමයක් යටතේ අසරණ වූ ඕනෑම කෙනෙකු විසින් මෙය කළ යුත්තකි, එසේම 'නිදහස්' සහ 'මානුෂීය අයිතීන්' යන වදන් ගැන කුමන හෝ හැඟීමක් ඇති ඕනෑම අයෙකුගේ සිවිල් වගකීමකි, නිශ්චිත මරණය තර්ජනයක් හමුවේ සිටින, මේ මිනිසුන්ගේ නිදහස් වෙනුවෙන් සහෝදරත්වයෙන් නැඟිට උද්යාවනය කිරීම, මෙය අපි බැඳී සිටින වගකීමකි."

දෙවැනි ලෝක යුද්ධයෙන් පසුව කොමියුනිස්ට්වාදීන් ඔවුන්ගේ එදිරිවාදීන් තුරන් කිරීමේ විශේෂ කටයුතු වල දිගින් දිගටම නියැළී සිටියහ. ලෙරීඩා (Lérida) වලින් එන හිටපු POUM නායකයෙක් වූ ජාන් ෆාරේ ගසෝ (Jean Farré Gasso) යුද්ධයේ දී ප්‍රංශ ප්‍රතිරෝධ පැත්ත ගත්තේය. විවි රෙජිමය විසින් ඔහුව අත් අඩංගුවට ගෙන මොයිසැක් (Moissac) හි සිරගත කළේය. එහෙත් යුද්ධය අවසාන වූ පසුව ඔහුව නිදහස් කරන ලදී. ඔහු ප්‍රංශ කැටලෝනියා හි කුඩා ගමක විසූ ඔහුගේ භාර්යාව සමඟ යළි එක්වෙන්නට වෑයම් කළේය. මොන්ටොබාන් වෙත යද්දී ඔහුව කොමියුනිස්ට් මාකිස් (maquis) නැතහොත් ස්පාඤ්ඤ ගරිල්ලා (guerrilleros españoles) විසින් නවත්වන ලදුව එතැන දී ම ඔහුට වෙඩි තබා මරා දමන ලදී.⁴⁵ මේ ඝාතනය එහි වඩාත්ම නින්දිත පැතිකඩෙන් ස්පාඤ්ඤ සිවිල් යුද්ධය දීර්ඝ කරන ලද්දේය. එනම් වැඩියෙන්ම නිර්භීත වූ සහ වැඩියෙන්ම තීරණාත්මක වූ ෆැෂිස්ට්-විරෝධීන්ව තුරන් කර දැමීමයි. නීත්‍යානුකූල සහ අපරාධමය කර්තව්‍යය වලින් කොමියුනිස්ට්වාදීන් සොයා යන ලද ඔවුන්ගේ දේශපාලන අරමුණු කිසිත් ලෙසකින් වෙන්කරන්නට නොහැකි බව මේ ස්පාඤ්ඤ උදාහරණ පෙන්වා දෙයි. ස්පාඤ්ඤයේ පළමු හා දෙවැනි ලෝක යුද්ධ අතර දී දේශපාලන සහ සමාජ ප්‍රවණ්ඩත්වය සාමාන්‍යයක් වීම සත්‍යයක් විය හැකි වුවත්, සහ මේ තරම් දැවැන්ත පරිමාණයෙන් ප්‍රවණ්ඩත්වය මතුවෙන්නට සිවිල් යුද්ධය ඉඩ පාදන ලද්දා වුවත්, ඒ සමීකරණයට යුද්ධය සහ ප්‍රවණ්ඩත්වය තුළින් උපදින පක්ෂ-රාජ්‍යයේ බලය ගෙනෙන ලද්දේ සෝවියට් යුනයනය විසින් යන සාධකය තව දුරටත් ඉදිරිපත් කළ හැකියි. ෆැෂිස්ට්වාදයට එරෙහි අරගලය සඳහා නැතිවම බැරි වූවක් යැයි බොරුවට මවා පාමින් මොස්කව් විසින් මැදිහත් වීමේ අරමුණ වූයේ තනිකරම සෝවියට් මතවාදයන් ප්‍රවර්ධනය කිරීම පමණි.

ජනරජයේ දෛවය පාලනය කිරීම තමන් අතට ගැනීම ස්ටාලින්ගේ සහ ඔහුගේ හෙංවයිසන්ගේ සැබෑ ඉලක්කය වූ බව ඉතා පැහැදිලියි. එය සාක්ෂාත් කර ගැනීම පිණිස —සමාජවාදීන්, ආරාජික සම්මේලනවාදීන්, POUM වාදීන්, සහ ට්‍රොට්ස්කිවාදීන්—යන කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට විරුද්ධ පැත්තේ සිටි වාමාංශිකයන් තුරන් කර දැමීම යන්න, පුැන්කෝව යුද්ධයෙන් පරාජය කිරීම තරම්ම වැදගත්කමකින් යුතු විය.

⁴⁵ Gorkin, *Les Communistes*, p. 192; René Dazy, *Fusillez yes chiens enragés!* (Paris: O. Orban, 1981), pp. 247-249. 1944, *Les Dossiers noirs d'une certain résistance... Trajectoire du fascisme rouge* (Perpignan: Edition du CES, 1984), describes the Communists' liquidation of the National Spanish Union of Anti-Fascists, which had taken refuge in France.

18 කොමියුනිස්ට්වාදය සහ ත්‍රස්තවාදය

රෙමි කවුටර්

1920 ගණන් සහ 1930 ගණන් වල දී ජාත්‍යන්තර කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපාරය අවිගන් කැරලි සඳහා සුදානම් වීමට වැඩියෙන් වෙහෙසුණහ, ඒ සියල්ලම අවසානයේ අසාර්ථක වූහ. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් මේ විදියේ ක්‍රියාකාරීත්වය ව්‍යාපාරය විසින් අත්හැර දමන ලදී. නාටිසින් වෙතින් සහ ජපන් ව්‍යාප්තවාදයෙන් එය 1940 ගණන් වල දී ලාබ ලැබීය, එසේම 1950 ගණන් සහ 1960 ගණන් වල දී, සංවිධානාත්මක කැරලි කණ්ඩායම් නිර්මාණය කරමින් ඒවා හිමිහිට සාමාන්‍ය රතු හමුදා බවට හැරවීම සඳහා එය අවධානය යොමු කළේය. මේ උපාය යුගෝස්ලෝවියාවේ, චීනයේ, උතුරු කොරියාවේ, වියට්නාමයේ, සහ කාම්බෝජයේ දී සාර්ථක විණා, ඒවායේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂ වලට බලය අල්ලා ගන්නට හැකියාව පැදුණි. එසේ වුවත්, දකුණු ඇමෙරිකාවේ දී ගරිල්ලා ව්‍යාපාරය අසාර්ථක වීම—ඇමෙරිකානුවන් විසින් පුහුණු කරවන ලද විශේෂ හමුදා කණ්ඩායම් වලට මුහුණ දෙන්න සිද්ධ වීම නිසා—එතෙක් සාපේක්ෂ වශයෙන් විටින් විට යොදා ගත් “ත්‍රස්තවාදී” ක්‍රමවේද නැවත පටන් ගන්නට අනුබලයක් ලැබිණ. මෙහි දී සිහියට වැඩියෙන්ම නැගෙන ව්‍යතිරේකය සිදු වනුයේ 1924 දී දේවස්ථානය පුපුරා යෑමයි. එකම පිරිසක් සාමාන්‍යයෙන් නියැළී සිටීම නිසා, නුමුහුන් සහ සරල ත්‍රස්තවාදය අතරත් අවිගන් කැරැල්ලක් සඳහා සුදානම් වීමත් අතරත් වෙනස සමහර අවස්ථාවල දී යම් තරමකට ශාස්ත්‍රීය ලෙසකින් පෙනී යනු ඇත. තව දුරටත් කියතොත්, එක ක්‍රියාමාර්ගයක යෑම යනු අනෙක අත්හැර දැමීම නොවේ. ත්‍රස්තවාදය සහ ගරිල්ලා යුධෝපායයන් ඔවුන්ගේ ක්‍රියා සඳහා බොහෝ ජාතික නිදහස් ව්‍යාපාර විසින් මිශ්‍ර වශයෙන් යොදාගෙන ඇත. මෙය ඇල්ජීරියාවේ ‘ජාතික නිදහස සඳහා පෙරමුණේ’ (Front de Libération Nationale -FLN) සහ ‘ජාතික නිදහස සඳහා හමුදාවේ’ (Armée de Libération Nationale in Algeria) සම්බන්ධයෙන් දකින්නට ලැබුණි.

‘ඇල්ජීරියානු පළහිලව්ව’ කුතුහලය දනවන සුළු වූවකි. එහි දී ප්‍රංශ ඇල්ජීරියාවට සහාය දෙන ලද අය ජාතිකවාදී නැඟී ඒම දුටුවේ මොස්කව් හදන ලද කුමන්ත්‍රණයක් ලෙසිනි. ඇල්ජීරියා සටනේ දී (1956-57) ඇල්ජීරියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂය විසින්, අගනගරයේ FNL ප්‍රධානියා වූ යාසෙර් සාඩ් (Yacef Saadi) ට සෝවියට් දේශයේ හොඳම පුපුරන ද්‍රව්‍ය පිළිබඳ විශේෂයෙන් කිහිප දෙනෙක් සපයා තිබීම යන පරිසිද්ධියෙන් මේ අදහස තවත් තහවුරු කරගන්නට හැකියාව ලැබිණ. ජාතිකවාදී ව්‍යාපාරය කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ වහලෙක් වූවා යැයි මෙයින් කෙනෙකුට නිගමනය කළ හැකිද? බොහෝ පැතිකඩ වලින්, පැහැදිලිවම එය එසේ නොවිණ. ඇල්ජීරියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂය සහ FLN නීතිපතා එකිනෙකා සමඟ දබර කරගත්හ. ජාත්‍යන්තර සටන් බිමේ දී, U.S.S.R. විවෘත දේශපාලන සහායෙන් වාසි ලැබුණේ FLN වුවත්, එහි විශේෂ සේවාවන් වලින් ගෙන ගිය ඉතාමත් සීමිත මෙහෙයුම් කිහිපයක් හැරෙන්නට, ප්‍රංශය හා සෘජු ගැටුමක දී තමන්ව සඳහන් නොවන්නට මොස්කව් වගබලා ගත්තේය. නැගෙනහිර බල කඳවුර (Eastern Bloc) වෙනුවෙන් කටයුතු කළ නැසර් ගේ ඊජිප්තුව, ටිටෝ ගේ යුගෝස්ලෝවියාව, සහ වෙකෝස්ලෝවැකියාව සැබැවින්ම ප්‍රධාන අවි සැපයුම්කරුවන් වූහ. එයට අමතරව, FLN කාඩර් සංඛ්‍යාවක් ප්‍රාග් හි දී වෙක් අය වෙතින් පාතාල ක්‍රමවේද ගැන පුහුණුව ලබා තිබුණි. එහෙත් සෝවියට් යුනියනය උවමනාවෙන්ම පසුබිමේ සිටියේය. අනාගත ඇල්ජීරියානු රාජ්‍යය දේශපාලනිකව මොස්කව් හා සම්ප වුවත් එසේ සිටිමින් ඔවුන්ගේ ස්වායත්ත භාවය පවත්වා ගැනීමට පරිස්සම් වූවා යැයි සෝවියට් යුනියනයට ඒ වන විටත් ඉවකින් මෙන් හැඟී තිබුණාද? ‘කියුබානු බුද්ධිමය මණ්ඩලය’ (Cuban Dirección General de Inteligencia - DGI) ට පැහැ දිලිවම වෙනස් ආකාරයකින්, නව රජයේ වඩාත්ම පුජනීය වූ ‘හමුදා ආරක්ෂා ව’ පාලනය සඳහා සෝවියට් විශේෂ සේවා කටයුතු නොකිරීම මේ ගැන දැක්විය හැකි පරිසිද්ධියකි.

අයර්ලන්තයේ මතභේදයට තුඩු දුන් ජාතිකවාදී ව්‍යාපාරය සම්බන්ධයෙන් තිබී සෝවියට් විවක්ෂණය ද තවත් උදාහරණයකි. 1916 පාස්කු උත්සව දිනයේ කැරැල්ල අසාර්ථක වීමෙන් පසුව ඩබ්ලිනයේ පිහිටුවන ලද අයිරිශ්

රිපබ්ලිකන් හමුදාව (Irish Republican Army -IRA) වෙතින් හට ගන්නා ලද්දක් ලෙසින් එන “රිපබ්ලිකන්වාදය” උතුරු අයර්ලන්තයේ චින්තනයට පමණක් විශේෂ වූවකි. සමාජ අර්බුද හැරෙන්නට, 1921 න් පසුව, IRA ගෙන ගිය ජාතිකවාදී වැඩ සටහන (බ්‍රිතාන්‍ය කිරුළ වෙතින් උතුරු කවුන්ට්‍රි හයක් පැහැර ගෙන අයර්ලන්තය නැවත එක්සත් කරවීම) ඔවුන්ගේ සියළු ක්‍රියා කටයුතු වල ප්‍රධාන අරමුණ ලෙසින් පැවතිණ. එයට පටහැනිව, සෝවියට් පැත්තට නැඹුරු පුද්ගලයන් 1933 දී ‘අයර්ලන්තයේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂය’ හදාගෙන තමන්ව පිවිතුරු ජාතිකවාදී වැඩවල පමණක් නියැළී සිටීමෙන් හැකි තරම් අතට අතට ගෙන යන ලද්දේ පංති අරගලයේ වැදගත්කම උසුප්පා දක්වන්නටයි.

බ්‍රිතාන්‍යයන් හා සටන් වදින්නට IRA සඳහා අවි ආයුධ අවශ්‍ය විය. නැවත නැවතත් U.S.S.R. වෙතින් ඒවා ලබන්නට ඔවුන් උත්සාහ කළහ. ඒත් මොස්කව් විසින් කාරුණිකව එය ප්‍රතික්ෂේප කළහ. මහා බ්‍රිතාන්‍ය සමඟ විවෘත ගැටුමක් ඇති කර ගැනීමේ අවදානම නිසා ස්වාධීන රාජ්‍යයක් ඉල්ලන හමුදාවක් අවි ආයුධ සන්නද්ධ කරලීම පැහැදිලිවම සුදුසු නොවේ යැයි පෙනී ගිය බව ගැන සැකයක් නැත. ජාත්‍යන්තර හමුදා වලට බැඳී IRA සාමාජිකයන් හාර පන්සියයක් ස්පාඤ්ඤයේ සටන් කිරීම නිසා වුවත් මොස්කව් සිය ස්ථාවරය වෙතත් නොකළේය. 1939-40 දී, බ්‍රිතාන්‍යයට බෝම්බ හෙළන නව මෙහෙයුමක් IRA විසින් පටන් ගනිද්දී, පොතෙස්තන්ත්‍ර වීම නිසා වැඩි සැකයක් ඇති නොවෙන ජාතිකවාදී සටන්කාමීන් කිහිප දෙනෙක් සිටින ලද්ද, එහි ඉතාමත් රහසිගත කණ්ඩායම වූහ. මේ කණ්ඩායමේ මදය හැදුනේ කොමියුනිස්ට්වාදීන් වෙතිනි. බෙට් සින්ක්ලයාර් (Betty Sinclair) එහි දී සඳහන් කළ යුතුයි. අර්නස්ට් වොල්වෙබර් (Ernst Wollweber) පද්ධතිය වැනි කඩාකප්පල්කාරී කණ්ඩායම් යුරෝපය පුරා පර්මන් නැව් පමණක් නොව ප්‍රංශ සහ බ්‍රිතාන්‍ය නැව් වලටත් පහර දෙන්නට සූදානමින් සිටියහ. බ්‍රිතාන්‍ය නැව් කඩාකප්පල් කර දමන්නට IRA යොදා ගැනීමට මොස්කව් ඉටාගෙන සිටියේ පාතාල සංවිධානය විසින් කඩාකප්පල්කාරී ක්‍රියාවල මොස්කව් ප්‍රභවයන් එහි දී ආවරණය වී තිබෙනු ඇතැයි සිතමිනි. එනමුත් ව්‍යාපෘතියෙන් කිසිත් එලක් සිදු නොවිණ. ඔවුන්ගේ පරමාර්ථ උදෙසා අවි ආයුධ ලබාගන්නට පමණක් ඕනෑම අයෙක් සමඟ මිත්‍ර සබඳතා ඇති කරගන්නා, ඒත් ඔවුන්ගේ දේශපාලන ඇපේන්ඩාට පළුදු කරන දැයකින් දේශපාලන වැයක් ගෙවීම ඒකාන්තයෙන්ම ප්‍රතික්ෂේප කරන අයිරිශ් ගැන මොස්කව් යම් තරමක සැකයක් පවත්වා ගත්තේය. 1970 ගණන් මුල දී IRA විසින් නැවතත් අවි ආයුධ වලින් සන්නද්ධ වූහ. එවිට ඔවුන්ගේ විශේෂත්වය වූයේ පුපුරන ද්‍රව්‍යයන්ය. ඒ උතුරු අයර්ලන්තයේ කතෝලික ගෙටෝ වාසස්ථාන වැසියන් විසින් බ්‍රිතාන්‍යයට එරෙහිව පටන් ගත් කැරැල්ලක් වෙනුවෙනි. පුළුල් ලෙසින් පැවතෙන විශ්වාසයට පටහැනිව, කිසිදු බෝම්බයක් හෝ පුපුරන ද්‍රව්‍ය සෝවියට් යුනියනය වෙතින් සෘජුව හෝ වක්‍රාකාරයෙන් ලැබුණේ නැත. සැබැවින්ම IRA වෙතට ප්‍රධාන වශයෙන් සහාය ලැබෙන්නේ, ඉතිහාසමය ලෙසින් සහ අද, එක්සත් ජනපදයේ වාසය කරන අයිරිශ්-ඇමෙරිකන් ප්‍රජාව වෙතිනි.

ඉතින් “මොස්කව් හස්තය” සර්වච්ඡාදී නොවීය. එනමුත් එය සමහර මැද පෙරදිග ත්‍රස්තවාදී කණ්ඩායම් සඳහා ක්‍රියාශීලී භූමිකාවක් ගන්නා ලදී. ඇල්ජීරියානු FLN හා සමාන කළ හැකි ජාතික නිදහස් ව්‍යාපාරයක් පලස්තීන සංවිධාන විසින් නියෝජන කරන්නේය යන අදහසින්, යසර් අර්ෆාට් (Yasser Arafat) ගේ පලස්තීන නිදහස් සංවිධානය (Palestine Liberation Organization -PLO) සහ එහි මූලික අංශය වූ, එල් ෆාතාහ් (El Fatah) පැත්තට සෝවියට් යුනියනය ඉක්මණින් නැඹුරු විය. එහෙත් KGB විසින් වෛද්‍ය ජෝර්ජ් හබාෂ් (George Habash) විසින් මෙහෙයවන ලද පලස්තීන නිදහස උදෙසා වන ජනප්‍රිය පෙරමුණ (Popular Front for the Liberation of Palestine -PFLP) යන තවත් ජාතිකවාදී පලස්තීන කණ්ඩායමක් ගැන ද විපරම්භීලීව සිටියේය. රැඩිකල් මාක්ස්වාදී කණ්ඩායමක් යැයි කියාගත් ඔවුන්ට ත්‍රස්තවාදී ප්‍රහාර වල යෙදීම සහ මහත් අවධානයක් ඇදගන්නා ගුවන්යානා පැහැර ගැනීම් ගැන කිසිදු පසුබැසීමක් නොවීය. දෙසැම්බර් මාසයේ ඇතැන්ස් ගුවන්තොටුපොළේ සිද්ධ වූ ප්‍රහාරයකින් පසුව, ඔවුන්ගේ ප්‍රථම ගුවන් යානා පැහැර ගැනීම සිද්ධ වූයේ 1968 ජූලි මාසයේ දී එල් ඇල් (El Al) ගුවන් යානයක් සම්බන්ධයෙනි. මේ ක්‍රියා 1970 දී ඉතාමත් වැඩියෙන්ම දකින්නට ලැබුණේ හුසේන් රජු (King Hussein) ගේ හමුදාව ජෝර්ඩාන් හි දී පලස්තීනුවන් පාගා දැමීමට මඳකට පෙරයි. පලස්තීනුවන් විසින් මඟීන් සිරකරුවන් හැටියට ගෙන අල්ලාගෙන සිටි TWA බොයිංග්, ස්විස් ඒයාර් DC-8, සහ BOAC වයිකවුන්ට් VC-10 යන ගුවන්යානා තුනක් ජෝර්ඩානයේ සාර්කා (Zarka) වල දී හුසේන් රජුගේ හමුදාව පුපුරවා හැරියේය.

පමණට වැඩියෙන් ප්‍රවණ්ඩ ත්‍රස්තවාදයක් යැයි දැකීම නිසා නොසන්සුන් වූ PFLP කාඩර් වූ නයෙෆ් හවට්මෙහ් (Nayef Hawatmeh), 1970-71 දී ‘පලස්තීනයේ නිදහස උදෙසා වන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සහ ජනප්‍රිය පෙරමුණ’ (DPFLP) නමැති කැඩී යන කණ්ඩායම පිහිටුවා ගත්තේය. ත්‍රස්තවාදයේ නියැළෙන තවත් ටික කාලයකට පසුව, DPFLP විසින් ජාත්‍යන්තර නිර්ධන පංතියේ සහ වැඩකරන පොදු ජනතාවගේ නාමයෙන් ප්‍රවණ්ඩත්වය අත්හැර, පලස්තීන ප්‍රශ්නයේ දී ප්‍රධාන සෝවියට් මිත්‍රපාර්ශවය බවට පත්වෙන වඩාත් සත්‍යලබ්ධික කොමියුනිස්ට් පක්ෂ මතවාදය

සමඟ පෙනී සිටියේය. ඒත් එය සත්‍ය සිද්ධියම නොවීය. මන්ද ඒ කාලයේ දී ම KGB විසින් PFLP සඳහා දෙන ලද සහාය ද වැඩි කරමින් සිටින ලදී. බෙරූට් (Beirut) හි ඇමෙරිකන් විශ්වවිද්‍යාලයේ පුහුණුව ලබා සිටි, විශ්‍රාම ගිය දන්න වෛද්‍යවරයෙක් වූ වාඩි හඩාඩ් (Wadi Haddad) නමැති හබාෂ්ගේ සහායකයා සහ අධ්‍යක්ෂක වූවා හබාෂ්ව පැත්තකට දමන්නට සමත් විය.

දොස්තර හඩාඩ් සෑහෙන අත්දැකීම් ඇති මිනිසෙකි. ප්‍රංශ විශේෂ සේවාව නොහොත් DGSE හි හිටපු ප්‍රධානියා වූ පියෙර් මේරියන්ගේ (Pierre Marion) මතය අනුව, හඩාඩ් නූතන ත්‍රස්තවාදයේ සැබෑ නිර්මාතෘවරයාය: “එහි ව්‍යුහය පරිකල්පනය කළේ ඔහු විය, එහි ප්‍රධාන වෘත්තීයයන් පුහුණු කළේ ඔහු විය; බඳවා ගැනීම් සහ පුහුණු කිරීම් ක්‍රමවේද සර්වසම්පූර්ණ කරන ලද්දේ ඔහු විය, ක්‍රමෝපායයන් සහ ක්‍රමවේද සුරුවම් කරන ලද්දේ ඔහු විය.”¹ 1973 අග දී සහ 1974 මුල දී ඔහු PFLP වලින් කැඩී ගොස් ඔහුගේම වූ PFLP-EOC (PFLP බාහිර මෙහෙයුම් අණාලනය) පිහිටුවා ගත්තේය. ඊශ්‍රායෙල් හමුදාවට එරෙහි ගරිල්ලා මෙහෙයුම් සහ පලස්තීන සරණාගත කඳවුරු තුළ සහයෝගීතා ව්‍යාපාර ඇතුළත්ව හඩාඩ්ගේ සංවිධානය වෙතත් ක්‍රියාවන් හි ද නියැලෙද්දී, හඩාඩ්ගේ සංවිධානය මුළුමනින්ම ජාත්‍යන්තර ත්‍රස්තවාදය සඳහා කැප විය.

සෝවියට් KGB හඩාඩ්ගේ ත්‍රස්තවාදී කණ්ඩායමට සහාය දෙන්නට තීරණය කළේය. ලිපිගොනු තබන 1071-1/5 නිර්දේශය සහිත 1974 අප්‍රේල් 23 වැනිදා සෘජුව යවන ලද පණිවිඩයකින් එය ඔප්පු වෙයි. KGB පණිවිඩය, සෝවියට් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මහ ලේකම් වූ ලියොනිඩ් බ්‍රෙෂ්නෙව් වෙත ඉදිරිපත් කර තිබිණ:

PFLP පොලිටිබියුරෝවේ සාමාජිකයෙක් වන සහ PFLP හි බාහිර මෙහෙයුම් ප්‍රධානියා වන වාඩි හඩාඩ් සමඟ රහසිගත සම්බන්ධයක් 1968 දී සිට රාජ්‍ය ආරක්ෂක කමිටුව විසින් පවත්වා ගෙන තිබේ.

පසුගිය අප්‍රේල් මාසයේ දී ලෙබනන් ප්‍රදේශයේ KGB ප්‍රධානියාව මුණගැසුණ විට, පෙරළිකාර කටයුතු සහ ත්‍රස්තවාදය සඳහා PFLP වැඩසටහන කුමක්දැයි යන්න ගැන වාඩි හඩාඩ් විශ්වාසනීය ලෙසින් කියා සිටියේය, එහි ප්‍රධාන කරුණු පහත ලැයිස්තුවේ සඳහන් වෙයි.

ඊශ්‍රායෙල් හි ත්‍රස්තවාදී ඉලක්ක, සහ ඊශ්‍රායෙල් දේශ සීමා තුළ සැලසුම් කරන ලද පෙරළිකාර ක්‍රියා, දියමන්ති කොම්පැණි වෙත සහ ඊශ්‍රායෙල් රාජ්‍ය තාන්ත්‍රිකයන් වෙත ප්‍රහාර, සහ සවුදි ආරාබයේ තෙල් පිරිපහදු සහ තෙල් ප්‍රවාහනය කරන විශාල නෞකා කඩාකප්පල් කිරීම්, සහ පර්සියානු බොක්කේ මෙන්ම හොංකොං හි පවා ත්‍රස්තවාදී ඉලක්ක ඇතුළත් ලැයිස්තුවක් අනතුරුව තිබිණ. KGB වාර්තාව තව දුරටත් මෙසේ කියැවිණ:

මෙවැනි ආකාරයේ පෙරළිකාර කටයුතු සඳහා නැතිවම බැරි විශේෂ අමුද්‍රව්‍ය කිහිපයක් ඔහුගේ සංවිධානය වෙනුවෙන් ලබාගැනීමට අපේ සහාය වූවාය. හඩාඩ් විසින් ඉල්ලා සිටියි. අප සමඟ සහයෝගයෙන් කටයුතු කරන අතර සහ අපෙන් සහාය ඉල්ලා සිටින අතර, වඩා. හඩාඩ් මූලික වශයෙන් අපි ත්‍රස්තවාදය අනුමත නොකරන බව ගැන හොඳින් දැන සිටියි. එසේම PFLP කටයුතු සඳහා කිසිත් සහායක් අපෙන් ඉල්ලන්නේ නැත. වඩා. හඩාඩ් සමඟ ඇති අපේ සම්බන්ධය තුළින් අපිට තරමක් දුරට PFLP හි බාහිර මෙහෙයුම් අණාලනයේ ක්‍රියාකාරකම් පාලනය කරන්නට සහ සෝවියට් යුනියනයට වාසිදායක බලපෑම් එය තුළ මෙහෙයවන්නට. එසේම, අපේ අවශ්‍යතා අනුව සුදුසු ලෙසකින් ක්‍රියාශීලී මෙහෙයුම් ගෙනයන්නට මෙම සංවිධානයේ හමුදා භාවිතයට හැකියාව පෑදේ.

මේ දෙබ්ඩ් කතා වලට ඔබ්බෙන් ඇති නිගමනය පැහැදිලියි: අහු නොවී හතුරාට පහර දෙන්නට හැකියාව ඇති තාක් කල් මූලධර්ම කිසිවක් බලපාන්නේ නැත. සුස්ලොව් (Suslov), නිකොලා යි පොඩ්ගෝර්නි (Nikolai Podgorny), කොසිගින් (Kosygin), සහ ග්‍රොමිකෝ (Gromyko) යනාදීන්ගේ අතින් අතට මාරු වී ගිය ලිපිය 1974 අප්‍රේල් 26 වැනිදා අනුමත කරන ලදී.²

කාලොස් නමින් වැඩියෙන් හඳුනන, තරුණ වෙනිසියුලානුවෙක් වූ ඉලියිව් රමිරේස්-සාන්චෙස් (Ilyich Ramirez-Sanchez) හඩාඩ්ගේ වඩාත්ම දක්ෂ සිසුවා වූයේය. යමක් ඉගෙන ගත හැකි ඉතිහාසයක් සතු ජපන් රතු හමුදාව (Japanese Red Army -JRA) නමැති ආසියානු ත්‍රස්තවාදී කණ්ඩායමේ දිවි ගලවා ගත්තුවත් සමඟ ඔවුන් දෙදෙනා

¹ Pierre Marion, *Mission impossible* (Paris: Calmann-Lévy, 1991).
² This text, extracts of which have been made public by Paul Quinn-Judge of the *Boston Globe*, was published in its entirety in French in *Les nouvelles de Moscou*, no. 25 (23 June 1992).

කටයුතු කළහ. ජපානයේ ශිෂ්‍ය රැඩිකල්වාදය එහි දකින ඉහළම තත්වයෙන් පැවතෙන සහ මාඕවාදය ගැන ඇහෙන්නට පටන් ගැනෙන 1960 ගණන් අග දී පිහිටුවන ලද JRA ඉතාමත් ඉක්මණින් උතුරු කොරියානු ඒජන්තවරු සමඟ සබඳතා ඇති කරගත්හ. ජපාන කොදෙව් රැස පුරාම විශාල කොරියන් ප්‍රජාවක් සිටියහ. කොරියන් ඒජන්තවරු ඔවුන්ගේ කාඩර් වෙත උපදෙස් යවමින් සහ JRA ට නොතිබුණ අවි ආයුධ ගෙනමින් සිටියහ. ඒත් 1970 ගණන් මුල දී කණ්ඩායම දෙකට කැඩී යාම වළක්වන්නට ඔවුනට නොහැකි විය. එයින් සත්‍යලබ්ධික සහ ප්‍රතිගාමී පාර්ශව අතර ලේ හලන ගැටුමක් හටගති. සමහර කාඩර් උතුරු කොරියාවට පළා ගොස් පියොන්ග්ග් (Pyongyang) වල සරණාගත වූහ. එහි දී ඔවුන් බටහිර සමඟ අතරමැදියන් ලෙසින් වැඩ කරන සහ ව්‍යාපාරිකයන් ලෙසින් සිටියහ. අනෙක් පාර්ශවය තම කටයුතු තව දුරටත් ජාත්‍යන්තර කරන්නට සිතා, වාඩි හඩාඩි සමඟ එකතු වූයේය. එම සන්ධානයේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට 1972 මැයි ටෙල් අවිව් හි ලොඩි ගුවන්තොටුපොළේ විසි අටක පිරිසක් PFLP වෙනුවෙන් ඝාතනය කරන්නට JRA සාමාජිකයන් තිදෙනෙක් කටයුතු කළහ.

PFLP-EOC ප්‍රැන්සුවා ගෙනුඩි (François Genoud) නැමති නාටිසි ස්විස් බැංකුකරුවා සමඟ අතින්ත ගෙන වැඩ කළේය, (ගෙනුඩි ප්‍රසිද්ධියේ එය පිළිගත්තේ) යැයි පියෙර් පියාන් (Pierre Péan) විසින් ‘අන්තවාදියා’ (L’extrémiste) පොතෙන් හෙළිදරව් කරන ලද්දේ KGB වෙතට පැහැදිලිවම ගැටළුවක් නොවීය.³ අනතුරුව කාලෝස් විසින්, පළමුවෙන් PFLP-EOC වෙනුවෙන්, පසුව KGB වෙනුවෙන්, ඔහු ආරාධි රටවල සහ නැගෙනහිර බල කඳවුර රටවල් තුළ පැවති රහස් ඔත්තු සංවිධාන පහළොවක පමණ සමඟ සබඳතා හරහා කරන විස්මය ජනක ත්‍රස්තවාදී ක්‍රියාවන් ගැන ද ගැටළුවක් නොවීය. අර්ධ ලැයිස්තුවක් පහත දැක්වේ.

ලෙනින්ව මහත් සේ අගයන ලද වෙනිසියුලානු නීතීඥයෙක් ඔහුගේ පුතුන් තිදෙනාට විලැඩ්මිර්, ඉලියඩ්, සහ උලියනොව් වශයෙන් නම් කළේය. ඔහුගේ පුත් ඉලියඩ් රමීරේස්-සාන්චේස් 1997 දී ප්‍රංශයේ උසාවියට පමුණුවන ලදී. 1969 දී ප්‍රථම වරට PFLP සාමාජිකයෙක් මුණ ගැසුණු බව ජොන්-ලුවි බාගියෙර් (Jean-Louis Bruguière) නැමති විනිසුරුවාට ඔහු කීවේය. ඒ මුණ ගැසුණු පුද්ගලයා යැයි සැක කෙරුණේ රිෆාට් අවුන් (Rifaat Abul Aoun) වයි. මුණ ගැසුණු ස්ථානය මොස්කව් විය. එතැන භෞතික විද්‍යාව, රසායන විද්‍යාව සහ මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදය හදාරමින් කම්මැලිකමින් සිටි, පසු කාලයක දී කාලෝස් යන නමින් හැඳින්වෙන්නා ද වූයේය. ලතින් ඇමෙරිකානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂ තුළ කිසිත් ක්‍රියාශීලී බවක් නොමැතිකම ගැන කාලෝස් පසුතැවිල්ලෙන් සිටියේය. වඩා ප්‍රචණ්ඩ සහ රැඩිකල් වූ ස්වභාවයේ ක්‍රියා සඳහා ඔහු සුදානම්ව සිටියේය. ඔහු ජෝර්ඩානය වෙත පැමිණ වැඩිකල් යන්නට පෙර PFLP-EOC ඔහුට එවති කටයුතු සඳහා සහභාගී විය හැකි අවස්ථාවක් ඉදිරිපත් කරන ලදී. පුහුණු කාලයකින් පසුව ඔහු 1971 දී මෙහෙයුම්කාර ඒජන්තවරයෙක් බවට පත්විය. ධනවත් පරිසරයක හැදී වැඩී තිබුණ නිසා ඔහුගේ නාගරික හැදියාවෙන් ඉතා පහසුවෙන් ඔහු යුරෝපය හරහා ගමන් කළේය. පිටින් පෙනෙන දර්ශනය කෙසේ වෙතත්, ඔහු ඉතා ඉක්මණින් ලේ හලන ත්‍රස්තවාදී කටයුතු ගණනාවක් සිද්ධ කළේය.

1975 ජූනි 27 වැනිදා පැරීසියේ පොලිස් නිලධාරීන් දෙදෙනෙක්ව ඝාතනය කරන කාලෝස් තුන්වැන්නෙකුට මරණාසන්න තත්වයකට තුවාල කළේය. දෙසැම්බර් මාසයේ දී ඔහු වියානා හි OPEC කාර්යාල වලට පහර දීමකට නායකත්වය දුන්නේය, ඇල්ජීරියාව වෙත පළා යන තිදෙනෙක්ව ඝාතනය කළේය. යොහාන්ස් වයිනර්වි (Yohannes Weinrich) විසින් නායකත්වය දෙන ලද, තමන්ව ‘විප්ලවීය ආඩියන්’ (Revolutionary Cells) යැයි හඳුන්වා ගන්නා රැඩිකල් වාමාංශික කණ්ඩායමක ජර්මන් ජාතිකයන් ඔහුගේ කණ්ඩායමේ අනිකුත් සාමාජිකයන් වූහ. ඔහු ලිබියාවට, යෙමෙන්, ඉරාක්, සහ යුගොස්ලෝවියා යන රටවල් අතර සැරිසැරවේය. ඔහු නැගෙනහිර ජර්මනියට ද ගියේය. එහි දී රාජ්‍ය ආරක්ෂ අමාත්‍යාංශය (Ministerium für Staatssicherheit) නැත්නම් ස්ටාසි (Stasi) මෙතරම් අවදානම් ගැනීමට සුදානම් මිනිසා ගැන සැකමුසුව, ඔහු ගැන සමීප සෝදිසියෙන් සිටියහ.

ස්ටාසි ඇතුලත තිබී කාලෝස්ගේ සංවිධානයේ රහස් නම “සෙපරාට්” (Separat) විය. 1980 දී ස්ටාසි ප්‍රධානියා වූ එරික් මියෙල්කෙ (Erich Mielke) වෙත දැඩි-රහසිගත ලිපිගොනුවක් යවන ලදී. “කාලෝස්ගේ කණ්ඩායම ගැන සැලකිල්ල දැක්වීම සහ පාලනය කිරීම පිළිබඳ ස්ටාසි ක්‍රියා සඳහා වූ ව්‍යාපෘතිය” යන නමින් සරලව එයින් කැඳවීය. කාලෝස් ගැන තොරතුරු බොහොමයක් සහිත වර්තමානයක් ලියූ රචක බර්නාඩ් වයලට් (Bernard Violet) කියන පරිදි, “වයිනර්වි සහ පැස්කෙල් කොප් (Pascale Kopp) දෙදෙනා (කාලෝස්ගේ සහායකයා සහ මිතුරා) ඇත්ත වශයෙන් ස්ටාසි ඒජන්තවරු නොවීය. ඔවුන් කිසිවිටෙක ස්ටාසි වෙනුවෙන් මෙහෙයුමක් නොකළහ, එසේම ඔවුන් ජර්මන් පැත්තට තොරතුරු සපයන පඩි ලැයිස්තුවේ සැබැවින් නොසිටියහ. එහෙත් ඔවුන් කණ්ඩායමේ සාමාජිකයන් සහ නැගෙනහිර ජර්මන් ඔත්තු සේවය යා කරන වැදගත් අතරමැදියන් වූහ.” කාලෝස් ගේ අනුප්‍රපාචික ලෙසින්

³ Pierre Péan, *L’extrémiste* (Paris: Fayard, 1996).

සිටි නැගෙනහිර ජර්මන් හවුල්කාරයන්—කර්නල් හැරි ඩාල් (Harry Dahl), හර්ස්ට් ෆ්‍රැන්ස් (Hörst Franz), ගුන්තර් ජැකල් (Günther Jäckel), සහ හෙල්මුට් වොයිට් (Helmut Voigt)—නම් කරමින් වයලට් මෙය ද එකතු කරන්නීය: “[නැගෙනහිර] ජර්මනියේ රහස් ඔත්තු සේවා සමඟ මේ දෙන්නාට [වයිනර්ට් සහ කොප්] තිබුණ සබඳතා ගැන කාලෝස් හොඳින් දැන සිටියේය.”

ස්ටාසි සමඟ තිබූ කාලෝස්ගේ බැඳීම් නිසා ඔහු රුමේනියානුවන් සමඟ එකමුතුවක් ඇති කරගැනීම නැවතුණේ නැත. එසේම හංගේරියානු රාජ්‍ය ආරක්ෂක හමුදා පීඩනයට පත් කරමින් බුඩපෙස්ට් කඳවුරක් කර ගැනීමත් නැවතුණේ නැත. ‘අරාබි නිදහස සඳහා වූ අවිගත් අරගලයේ සංවිධානය’ යැයි නැවත නම වෙනස් කරගත් ඔහුගේ කණ්ඩායම තව තවත් ලේ වැගිරෙන ප්‍රහාරවල යෙදුනහ. 1983 අගෝස්තු 25 වැනිදා බටහිර බර්ලින්යේ පිහිටි ප්‍රංශ තානාපති කාර්යාලයට පහර දීම ගැන ස්ටාසි කර්නල් වොයිට් දෝෂාරෝපණය කළේ “සෙපරාට්” කණ්ඩායමටයි. එහි දී පුද්ගලයන් දෙදෙනෙක් මිය ගියහ. බෙරුට් පදනම් ව සිටි නැගෙනහිර බල කඳවුර සමඟ එකතු වී සිටි “ආර්මේනියාවේ නිදහස සඳහා වූ රහස් හමුදාව” නමින් වූ වෙනත් ත්‍රස්තවාදී කණ්ඩායමක් වෙත ප්‍රහාරයේ වරද පැටවිණ.

ඔවුනට කිසිදු වාසියක් නොකරන ඒජන්තවරයෙක් වෙත එතරම් කැක්කුමක් ස්ටාසි විසින් දැක්වූයේය යන්න පුදුමයක් මෙන් පෙනෙනු හැකියි. ඒ තීරණය රැගෙන තිබුණේ ස්ටාසි ධුරාවලියේ ඉහළින්ම විසින් බව පෙනී යයි. එක් සනාථ නොකරන ලද මනෝවිද්‍යාත්මක පැහැදිලි කිරීමක් වූයේ, බර්ලින්යේ පොලිස් නිලධාරීන් දෙදෙනෙකු ඝාතනය කිරීම සඳහා චෝදනා ලැබ සිටි සහ යුද්ධයට පෙර විවිධ KPD සටන් කණ්ඩායම් බාරව සිටි ප්‍රධානියා වූ එරික් මියෙල්කෙ මේ වෙනිසියුලානු ත්‍රස්තවාදියා වෙතින් සහ බටහිර ජර්මනියේ වඩාත්ම ප්‍රසිද්ධ ත්‍රස්තවාදී කණ්ඩායම වූ බාඩර් මයින්හෝෆ් (Baader Meinhof) කල්ලියේ අනෙකුත් සාමාජිකයින් වෙතින් ද, තමන්වම දුටු බවයි. ඒත් මෙම ස්ටාසි සහ ජාත්‍යන්තර ත්‍රස්තවාදී කණ්ඩායම් අතර ඊට වඩා විෂයමූලික වූ සබඳතාවයක් තිබිය යුතුයි. මියෙල්කෙ හෝ ස්ටාසි හි වෙන කිසිවෙක් හෝ රොමැන්නික විප්ලවීයවාදී භාවාර්ථයකින් යුතු නොවූහ. කාලෝස් සහ ඔහුගේ කණ්ඩායම අරාබිකරයේ සහ නැගෙනහිර බල කඳවුරේ විවිධ රහස් ඔත්තු සේවා අඩුම වශයෙන් දොළහක් සමඟ හෝ සබඳතා තිබුණේ නම්, එය අහඹුවක් වූයේ නැති බව අපිට හොඳටම විශ්වාසයි.

මැද පෙරදිග අන්තවාදීන්ට එවැනි නිදහසක් භුක්ති විඳින්නට කොමියුනිස්ට් රටවල් ඉඩ සැලසීම කාලෝස්ට පමණක් සීමිත වූවක් ද නොවේ. යසර් අර්ගාට් සහ PLO ට ප්‍රවණ්ඩ ලෙසින් විරෝධය පාන ලද, මුලින් ඉරාක වැසියන් වෙනුවෙන් සහ අනතුරුව සිරියානු වැසියන් වෙනුවෙන් වැඩ කරන ලද අබු නිඩාල් (Abu Nidal) සහ ඔහුගේ ෆාතාහ් (Fatah) විප්ලවීය කවුන්සිලය ද, එවැනිම සහායක් යම් අඩු තරමකින් භුක්ති වින්දහ. ඒ ඔවුන් පාලනය කරගැනීමට තරමක් අපහසු යැයි තීරණය කරන ලද නිසයි. කෙසේ වුවද, ඉතා දරුණු ලෙසින් රෝගී වූ විට දී ඔවුන්ගේ නායකයාට වෛද්‍ය ප්‍රතිකාර ලබා ගැනීම සඳහා රහස් ‘යකඩ තිරයේ’ අතින් පැත්තට ගමන් කරන හැකියාව තිබුණි.

නැගෙනහිර බල කඳවුරු රටවල් විසින් නූතන ජාත්‍යන්තර ත්‍රස්තවාදය සඳහා සෘජුවම මැදිහත් වූවා යන්න පෙන්වන තවත් උදාහරණයක් නම් ඔවුන් විසින් ජර්මන් රතු හමුදා පාර්ශවය (Rote Armee Fraktion -RAF), එනම් බටහිර රටවල බාඩර් මයින්හෝෆ් කල්ලිය යැයි හැඳින්වෙන ලද්ද හසුරුවන්නට සමත්වීමයි. ශිෂ්‍ය උද්ඝෝෂණයකින් බිහිවෙන ලද එම කුඩා සංවිධානයේ ඒජන්තවරු පහහක් සහ ආධාරකරුවන් දහසක් පමණ සිටියහ. ඔවුන් 1970 ගණන් වල දී ත්‍රස්තවාදයට පිවිසුණේ ප්‍රධාන වශයෙන් ජර්මනියේ ඇමෙරිකන් ස්ථාන වලට පහර දීමෙනි. 1977 න් පසුව බටහිර ජර්මනියේ “අනුග්‍රාහකයන්ගේ අනුග්‍රාහකයා” වූ හාන්ස් මාටින් ශෙලෙයර් (Hans Martin Shleyer) ඝාතනය කිරීමෙන් පසුව, කණ්ඩායම් දෙකේ නායකයන් වූ උල්රිකේ මයින්හෝෆ් (Ulrike Meinhoff) සහ ඇන්ඩ්‍රියාස් බාඩර් (Andreas Baader) සිරගෙදර දී මිය ගිය පසුව, ඔවුනට බර්ලින් තාප්පයේ අනික් පැත්තෙන් ලැබෙන ආධාර වැඩි වී ගියේය. එය කොතරම් වැඩි වූයේ ද යත්, ඔවුන්ගේ අනන්‍යතාවය ක්‍රමයෙන් මැකී ගොස් කණ්ඩායම බොහෝ දුරට ස්ටාසි ඇතුළේ රහස් ශාඛාවක් බවට හැරිණ. ජර්මනිය යළි එක්සත් වූ පසුව සිරගෙදරින් පැන යන්නට සමත් වූ කණ්ඩායමේ අන්තිම සාමාජිකයන් කළින් නැගෙනහිර ජර්මනිය වූ පැත්තේම පදිංචි වූහ.

ගරිල්ලා සහ ත්‍රස්තවාදී කණ්ඩායම් හැසිරවීම කිසිසේත් පහසු නොවන කාර්යයකි; ඒ සඳහා සුමට මෙන්ම මහත් දේශපාලන කුසලතාවයකින් නිපුණ විය යුතුයි. සමහර විට ඒ හේතුව නිසා විය හැකියි, ඔවුන්ගේ වඩාත්ම බුද්ධිමත් ඒජන්තවරයෙක් වන ඔලෙග් මැක්සිමොවිච් නෙචිපොරෙන්කෝ (Oleg Maksimovich Nechiporenko) හරහා, එසේම උතුරු කොරියානුවන්ගේ සහාය ඇතිව, KGB විසින් 1969-70 දී මුළුමනින්ම ඔවුන්ගේම පාලනය යටතේ පවතින විප්ලවීය ව්‍යාපාරයක් හැදීම තෝරා ගත්හ. ‘විප්ලවීය කටයුතු සඳහා ව්‍යාපාරය’ (Movimiento de

Acción Revolucionaria -MAR) 1971 දී මෙක්සිකෝවේ පොලීසිය විසින් අවසාන වශයෙන් විනාශ කර දැමීය.⁴ මෙම සෘජු ආරම්භයේ ඉතා පැහැදිලි අරමුණ වූයේ අනෙකුත් කැස්ත්‍රෝවාදී සහ මාඕවාදී සංවිධාන වල පුළුල් ලෙසින් පැතිර පැවති තර්ජන, විනය නොමැතිකම, සහ දෙබිඩි පිළිවෙත් වළක්වා ගැනීමයි. ඔවුන්ට මඟ පෙන්වන ලද්දවුන් වෙත පැන යන්නට මේ සමහර කණ්ඩායම් සමත් වූහ. විප්ලවීය ෆැෂිස්ට් විරෝධී දේශප්‍රේමී පෙරමුණ හෙවත් ස්පාඤ්ඤ FRAP 1970 මුල් කාලයේ දී වින්චු සහ ඇල්බේනියානුවන් සමඟ එකතුව කටයුතු කළේ අවි ආයුධ ලබාගන්නට හැකියාව ලැබේය යන නිශ්ඵල බලාපොරොත්තුවෙනි. අනතුරුව එය 'ඔක්තෝබර් පළමු වැනිදා ෆැෂිස්ට් විරෝධී ප්‍රතිරෝධ කණ්ඩායම (GRAPO) යන නමින් වෙනස් වූහ. එයට පටහැනිව, මාඕගේ දැඩි මතවාදය සහ දීර්ඝ ජනප්‍රිය යුද්ධයක් ප්‍රිය කරන ලද අබිමයිල් ගුස්මාන් (Abimaël Guzmán) ගේ පෙරුවියන් 'දිළිසෙන මාර්ගය' (Sandero Luminoso) හමුදාව සැම විටම ඩෙන් ක්ෂියෝ පින්ග් (Deng Xiaoping) ට ද්වේශ කළහ. එසේම නව චීන නායකත්වය සමඟ වැඩිමනක් කටයුතු නොකළහ. 1983 දෙසැම්බර් මාසයේ දී එය කොතරම් දුර දිගට ගියදැයි කියතොත් ඔවුන් ලීමා හි පැවති චීන තානාපති කාර්යාලයට ද පහර දුන්හ.

ඉතා දුර්ලභ අවස්ථා කිහිපයක දී—නූතන සමයේ දී අවදානම් ඉතා වැඩි වූහ—කොමියුනිස්ට් රටවල් ඔවුන් විසින් ඔවුන්ගේම රහස් සේවා වලින් ත්‍රස්තවාදී ප්‍රහාර කළහ. මෙය සිද්ධ වූයේ, උදාහරණයක් වශයෙන්, 1987 දී ය. කිම් සුන්ග්-ඉල් (Kim Seung-il) නමැති අත්දැකීම් යුතු කාඩර් සහ කුම්සන්ග් (Keumsung) හි හමුදා ඇකඩමියෙන් වසර තුනක පුහුණුවක් ලබා සිටි කිම් හුයොන්-හී (Kim Hyuon-hee) නැමති තරුණියක් ඇතුළත් උතුරු කොරියානු ඒජන්තවරු දෙදෙනාගේ කණ්ඩායම අඩු ඩාබ් හි ගමන් විරාමයක දී නැවත ඔවුන්ගේ ගුවන් යානයට එකතු වීමට අසමත් වූහ. ඔවුන් ගමන්ගත් කොරියන් ගුවන් සේවයේ ගුවන් යානය තුළ රේඩියෝවක් තුළ ඔවුන් බෝම්බයක් රඳවා තිබුණහ. එහි දී පුපුරා ගිය බෝම්බය නිසා බැංකොක් බලා ගමන් ගත් 115 ක පමණ පිරිසක් මරුමුවට පත් වූහ. අත් අඩංගුවට ගැනුණ පසුව කිම් සුන්ග්-ඉල් සියදිවිනසා ගත්තේය. කිම් හුයොන්-හී සම්පූර්ණ පාපෝච්චාරණයක් දුනි. අනතුරුව ඇය තම අත්දැකීම් ගැන පොතක් ලියුවාය. මේ පොතේ බොරු කොපමණක් දුරට ඇත්දැයි යන්න තීරණය කිරීමට තවමත් ඉක්මන් වැඩියි. එය කොතරම් දුරට සත්‍යයක් වුවත්, 1997 වසර වෙද්දී සංස්ථානික ලෙසින් ත්‍රස්තවාදය යොදා ගත් එකම රට උතුරු කොරියාව යන්න නිවැරදි වූවකි.

⁴ John Barron, *KGB: The Secret Work of Soviet Secret Agents* (New York: Reader's Digest Press, 1974), with a foreword by Robert Conquest.

III කොටස අනෙක් යුරෝපය: කොමියුනිස්ට්වාදයේ වින්දිතයන්

අන්ද්‍රසී පැව්කෝවිස්කි සහ කැරල් බාටොසෙක්

19 පෝලන්තය, “හතුරු දේශය”

අන්ද්‍රසී පැව්කෝවිස්කි

පෝලන්තය යනු සෝවියට් පාලනය යටතේ වැඩියෙන්ම දුක් විඳින ලද දේශයකි. මුල් කාලයේ දී ම සෝවියට් භීෂණයේ මහා මොළකාරයා හැටියට සැලකෙන ෆීලික්ස් ජර්සින්ස්කි ද පෝලන්ත සම්භවයෙන් යුතු වුවත්, වෙකා, OGPU, සහ NKVD ඇතුළත් සෝවියට් පාලනය තුළින් හැඩ ගැසෙන විවිධ මර්දනීය සංවිධාන තුළ තවත් පෝලන්ත සම්භවයෙන් යුතු බොහෝ පිරිසක් සේවය කළා වුවත්, තත්වය එසේ විය. “හතුරු දේශයක්” හැටියට විශේෂ ස්ථානයක් එයට හිමි වීමට හේතු ගණනාවකි. ඉන් සමහර ඒවා සෝවියට් රෙජිමයට විශේෂිත වූහ; අනෙක් ඒවා රුසියානුවන් සහ පෝලන්ත ජාතිකයන් අතර සාම්ප්‍රදායික ලෙස පැවති එදිරිවාදිකම් යැයි කිව හැකියි. ඒ අනුව, මේ අර්බුදයේ සම්භවය ඇත ඉතිහාසයේ සිද්ධීන් තුළ මෙන්ම විවිධ නායකයන්—විශේෂයෙන්ම ස්ටාලින්—පෝලන්තය ගැන සහ එහි වැසියන් ගැන දැක්වූ අවිශ්වාසය මත ද පදනම් වූවා යැයි කියන්නට පුළුවනි. 1772 සහ 1795 අතර කාලයේ දී පෝලන්තය තුන් වතාවක් කොටස් හැටියට වෙන් කර තිබුණි. ඒ සෑම අවස්ථාවක දී ම ට්‍රිසාර්වාදී අධිරාජ්‍යය ලොකුම කොටස අරගෙන තිබිණ. 1830 දී සහ 1863 දී පෝලන්ත ජාතිකයන් රුසියාවට එරෙහිව නැගී සිටියහ. නමුත් ඒ කැරලි දෙකම ප්‍රචණ්ඩ ලෙසින් යටපත් කරන ලදී. ඉන්පසුව, දේශප්‍රේමය සහ විදේශික අධිවාසයන්ට—රුසියන් වේවා හෝ පෘසියන් වේවා—එරෙහි ප්‍රතිරෝධය වංශවතුන් අතර සහ කතෝලික පැවිද්දන් අතර කේන්ද්‍රගත විය. සියවසකට වැඩි කාලයක් පුරා පෝලන්තය මර්දනය කරගෙන සිටි අධිරාජ්‍යවාදයන් තුන—ජර්මන්, රුසියන්, සහ ඔස්ට්‍රියන්-හංගේරියන්—කඩා වැටීම නිසාත්, සහ පළමු ලෝක යුද්ධය නිසාත්, ස්වාධීන රටක් හැටියට නැවත උපදින්නට පෝලන්තයට ඓතිහාසික අවස්ථාවක් පැදිණ. එනමුත් යෝසෙෆ් පිල්සුඩ්ස්කි (Józef Piłsudski) විසින් මෙහෙයවන ලද ස්වේච්චා හමුදාව ක්ෂණයෙන් මොස්කව් හි විප්ලවීය අරමුණු සමඟ ගැටෙන ලදී. විප්ලවය ජර්මනිය වෙත ගෙන යන්නට නම් වොසෝව් පාලනය කිරීම මොස්කව් වලට දැඩි සේ අවශ්‍ය වීණ.

1920 ගිම්හානයේ දී, වොසෝව් නගරයට එරෙහිව රතු හමුදා ප්‍රහාරයක් ලෙහින් දියත් කළේය. රට පුරා සිටි පෝලන්ත ප්‍රතිරෝධයෙන් ඒ ප්‍රගල්භ පියවර නවත්වා දැමිණ. එසේම පෝලන්තයට වැඩි වාසි අත් වූ රීගා ගිවිසුම (Treaty of Riga) අත්සන් කරන්නට 1921 දී සෝවියට් දේශයට සිද්ධ විය. මේ නින්දාව ගැන ස්ටාලින් කිසිදා අමතක නොකළේය. එසේම රතු හමුදාවේ පරාජයට හේතු වූ ඔහුගේම නොසැලකිලිමත්කම් තිබිය ද, මේ ගැන ඔහුව විවේචනය කරන්නට එන අයට සමාව දුන්නේ නැත: රතු හමුදාවේ ප්‍රධානියා වූ ට්‍රොට්ස්කි; සහ හමුදා බල ඇණි වල අණදෙන නිලධාරියා වූ මාෂල් ට්‍රබ්වෙව්ස්කි. පෝලන්තය ගැනත් පෝලන්ත ජාතිකයන් ගැනත්, එසේම නිදහස උදෙසා දැඩි සේ සටන් කළ වංශවතුන්, හමුදාව සහ පල්ලිය ගැන සෝවියට් නායකයන්, විශේෂයෙන්ම ස්ටාලින් විසින්, දක්වන ලද ක්‍රෝධය සඳහා 1921 සිද්ධීන් පාදක ව්‍යුහයක් සපයන ලදී.

ඔවුන් සෝවියට් පුරවැසියන් වූවන් නැතත්, පෝලන්ත ජාතිකයන් ස්ටාලින්ගේ භීෂණයේ සෑම පැතිකඩක් වෙතින්ම දුක් වින්දන: වරපුරුෂ දඩයම, කුලාක්හරණය, පූජ්‍ය පක්ෂයේ බලපෑම් වලට එරෙහිව සිද්ධ වූ මෙහෙයුම්, ජාතික සහ ජනවාර්ගික “ශුද්ධ කිරීම්,” මහා ශුද්ධකරණය, මායිම්බඩ පළාත් සහ රතු හමුදාව ඇතුළත ශුද්ධ කිරීම්, පෝලන්ත කොමියුනිස්ට්වාදීන් බලයට පත් කරවීමට උදව් කිරීම සඳහා වූ “සාමකරණ” මෙහෙයුම්,

බලාත්කාරයෙන් ශ්‍රමය ගැනීම ඇතුළු සියළු ආකාර වල හිෂ්භයන්, යුද සිරකරුවන්ට වෙඩි තබා මරා දැමීම, “සමාජමය අනතුරුදායක කාරකයන්” යැයි වර්ගීයකරණයට පත්වූ ජනතාව සමස්ත කණ්ඩායම් ලෙසින් පිටම කිරීම.

පෝලන්ත හමුදා සංවිධානය (POW) සහ NKVD පෝලන්ත මෙහෙයුම (1931-1938)

1924 වෙද්දී රීගා ගිවිසුම යටතේ පෝලන්ත ජාතිකයන් ආපසු යැවීම නිමාවකට පත් වෙමින් තිබුණි, ඒත් තවත් මිලියන 1.1 සිට 1.2 ක් අතර සංඛ්‍යාවක් U.S.S.R. හි සිටියහ. මේ අය බහුතර ලෙසින් ජීවත් වූයේ එක්කෝ යුක්රේනයේ නැත්නම් බෙලොරුසියාවේය. 17 වැනි සහ 18 වැනි සියවස් තුළ දී ඒ ප්‍රදේශයේ පෝලන්ත ජනාවාස පිහිටුවීමේ සිට පටන් එහි වාසය කරන ලද ගම්බද වැසියන්ගෙන් අඩුම වශයෙන් 80% ක් සමන්විත වූහ. එසේම විශාල නගර වූ කියෙව් සහ මින්ස්ක් හි ද සැලකිය යුතු තරම් පෝලන්ත ප්‍රජාවක් වාසය කළහ. ප්‍රධාන වශයෙන් මොස්කව් සහ ලෙනින්ග්‍රැඩ් හි, එසේම කෝකසස් හා සයිබීරියාවේ ද තවත් පෝලන්ත ජාතිකයන් 200,000 ක් ජීවත් වූහ. මේ අය අතර වූයේ පිටුවහල් කරන ලද කොමියුනිස්ට්වාදීන් භාර පන් දහසක් සහ විප්ලවයට සහ සිවිල් යුද්ධයට සහභාගී වූ ඒ හා තරම්ම සංඛ්‍යාවකි. සියවස මුල දී ආර්ථික සරණාගතයන් ලෙසින් එහි පදිංචියට ගිය පිරිස ඉතිරියයි.

ගිවිසුම අත්සන් කළත් සහ තානාපති සබඳතා පිහිටුවා ගත්තත්, රටවල් දෙක අතර නොසන්සුන්තාවය දිගින් දිගට පැවතිණ. 1920 පෝලන්ත-සෝවියට් අර්බුදයේ පරිමාණය සලකද්දී, සහ අධිරාජ්‍යවාදීන් විසින් පහර දෙමින් සිටින “නිර්ධන පංතියේ බලකොටුව” ගැන විශ්වාසයේ තරම සලකද්දී, U.S.S.R. විසූ එතරම් විශාල පෝලන්ත පිරිසකට ඔත්තුකරුවන් යන චෝදනාව එල්ල වූයේ යන්න ගැන පුදුමයක් නැත. ආගමට එරෙහි සෝවියට් මෙහෙයුම් නිසා කතෝලිකයන් භාර පන්සියයක් වධහිංසා ලබමින් එක්කෝ වෙඩි තැබීමට ලක්වී නැතිනම් අතුරුදහන් වූහ. රුසියානු සත්‍යලබ්ධික පල්ලියට එරෙහි මර්දනයේ පරිමාණය සමඟ සසඳන විට මෙය නොවැදගත් තරමක් යැයි පෙනුනත්, පෝලන්ත ගම්බද වැසියන් සිය දහස් ගණනකට සමාජ, සංස්කෘතික, සහ අධ්‍යාත්මික ජීවිතයකට පසුබිමක් හදා දුන් පල්ලියක අතුරුදහන් වීම එහි ප්‍රතිඵලය විය.

මේ ගම්බද වැසියන් සමූහකරණයේ වින්දිතයන් අතර වූහ. එවක භාවිතා වූ නිල වර්ගීකරණයන්ට අනුව, ඔවුන්ගෙන් සියයට 20 ක් කුලාක් යැයි සහ ඔවුන්ට වැඩියෙන් ටිකක් විශාල ප්‍රමණයක් වූ “උප කුලාක්” යැයි නිර්දේශිත කෙරිණ. යුක්රේනය තුළ පෝලන්ත ප්‍රතිරෝධය කොතරම් දරුණු වුවාද යත් බලය යොදවා එය යටපත් කරන්නට සිද්ධ විය. ඒ කාලයේ පැවති දළ දත්ත අනුව, 1933 වසරේ දී පමණක් පෝලන්ත වැසියන් සිටි ප්‍රදේශයන් තුළ ඔවුන්ගේ සංඛ්‍යාව සියයකට 25 කින් අඩු වූයේය. බෙලොරුසියාවේ පෝලන්ත ගොවිපලවල් සමූහකරණය කිරීම එයට වඩා අඩු කුරිරු බවකින් සිද්ධ විණ.

“පෝලන්ත රහස් ඔත්තුකරුවන්” මර්දනයෙන් බැහැරව, ගෙන යන ලද මර්දන සඳහා ඉදිරිපත් කළ තර්කය පැහැදිලි විය—එවක පරිකල්පනය වූ පරිදි එය “පංති අරගලයේ” (එනම්, සමූහකරණය සහ ආගමට එරෙහි මෙහෙයුමේ) කොටසක් වූහ. එනමුත් සමූහකරණය සමඟ තවත් ආකාරයක මර්දනයක් දියත් කෙරිණ: 1933 අගෝස්තු 15 සිට සැප්තැම්බර් 15 දක්වා අධිකාරීන් විසින් පෝලන්ත කොමියුනිස්ට්වාදීන් විස්සක් පමණ අත් අඩංගුවට ගත්හ, පෝලන්ත කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ (KPP) පොලිට්බියුරෝ වේ සාමාජිකයෙක් ද ඇතුළුව, ඔවුන් බහුතරයක් විගාමිකයන් වූහ. තව තව අත් අඩංගුවට ගන්නා රැලි ඇති විය. මේ සියළු ජනතාව “වරපුරුෂ සේවයේ සහ කඩාකප්පල්කාරී මෙහෙයුම් වල යෙදෙන පෝලන්ත හමුදා සංවිධානයට -POW,” අයිතිය යන චෝදනාව ඔවුන්ට එල්ල වූහ.

1915 දී යෝසෙෆ් පිල්සුඩ්ස්කි විසින් පිහිටුවා ගනු ලැබූ POW කටයුතු ඔස්ට්‍රියන්-හංගේරියන් අධිරාජ්‍යයට සහ ජර්මනියට එරෙහිව සිදු කරන ලදී. එසේම 1918-1920 දී සිවිල් යුද්ධය දරුණු ලෙසින් හටගත් ප්‍රදේශයන් හි දී එය ප්‍රධාන වශයෙන් යුක්රේනයේ දී තතු එකතු කරන මෙහෙයුම් කරන ලදී. එය ස්ථිර ලෙසකින් 1921 දී මෙහෙයුම් සියල්ල නවතා දමා තිබිණ. එහි බොහෝ සාමාජිකයන් වාමාංශිකයන් වූහ. ඔවුන් බොහොමයක් පෝලන්ත සමාජවාදී පක්ෂයට අයිති අයයි. සමාජවාදීන් ගෙන් කැඩී ගිය කිහිපයක් කොමියුනිස්ට් පක්ෂය පිහිටුවා ගෙන සිටියහ. 1933 දී POW ඉතා සරලවම කිසිත් විදියක පැවැත්මකින් නොයුතු විය. එසේ වුවත්, ඉතා ප්‍රසිද්ධ නව රැල්ලේ කවියෙක් යැයි සැලකෙන විටොල්ඩ් වොන්ඩුර්ස්කි (Witold Wandurski) ඇතුළු, පෝලන්ත ජාතිකයන් කිහිප

දෙනෙක් අත් අඩංගුවට ගෙන, සංවිධානයේ සිටිනවා යැයි චෝදනා එල්ල වී, මරණය තීන්දු වී, වෙඩි තබන ලදී. අනෙක් අය සිරගෙදර දී මිය ගියහ. සිරගෙදර දී ජීවිත ගලවා ගත්තුවත් පසුව මහා ශුද්ධකරණයේ දී වෙඩි තබන ලදී.

වසර ගණනාවක් යන තුරු POW සිද්ධිය නිසා KPP ඇතුළත ආරවුල් මතු වීණ: POW හි උද්ඝෝෂකයෙක් යැයි චෝදනාවට ලක්වීම ට්‍රොට්ස්කිවාදියෙක් යැයි ලේඛලයක් වැදීම තරම්ම නරක වූයේය. සෝවියට් පරිපාලනය තුළ, කොමිනිටර්න් තුළ, සහ ආරක්ෂක සේවා තුළ වැඩ කරන පෝලන්තයන් ගැන විස්තරාත්මක ලිපිගොනු සහ වාර්තා හදුන්වන්නට (NKVD හි රාජ්‍ය ආරක්ෂාව සඳහා ප්‍රධාන මණ්ඩලය බවට පසු කලක දී පත්වෙන) OGPU විසින් පටන් ගැනීම වැඩියෙන් වැදගත් වූයේය. ඊනියා ස්වායත්ත පෝලන්ත ප්‍රදේශ හැටියට සැලකෙන ලද යුක්රේනයේ සහ බෙලොරුසියාවේ ජීවත්වන පෝලන්ත ජාතිය ගැන ලැයිස්තු ඒවාට අමතරව හදුනා ලදී. යුක්රේනයේ, “ජූලියන් මාචලෙව්ස්කි” (Julian Marchlewski) නමින්, 1925 දී මිය ගිය KPP නිර්මාතෘවරයෙක් අනුව හදුනා ලද පළමුවැන්න 1925 දී පිහිටුවීය. 1932 දී ෆීලික්ස් ජර්සින්ස්කි නමින් දෙවැන්න බෙලොරුසියාවේ දී නිර්මාණය විය. මේ ප්‍රදේශයන් තුළ ඔවුන් විසින්ම පාලනය කළ ප්‍රාදේශීය ආණ්ඩු, පුවත්පත්, නර්තන ශාලා, පාසැල්, ප්‍රකාශන ආයතන, වලින් යුතු U.S.S.R. ඇතුළත වූ “සෝවියට් පෝලන්ත” ප්‍රජාවන් වූහ.

1935 සැප්තැම්බර් හි දී මින්ස්ක්, කියෙව්, සහ මොස්කව් යන නගර තුළ POW පද්ධතිය සදහටම ඉවත් කර දැමීම පිණිස යැයි නිල වශයෙන් කියන ලද අත් අඩංගුවට ගන්නා නව රැල්ලක් පැතිර ගියේය. ඒ අවස්ථාවේ දී ම ස්වායත්ත පෝලන්ත ප්‍රදේශයන් ද තුරන් කිරීම ඇරඹිණ. 1936-1938 හි පැවති මහා ශුද්ධකරණය කාලයේ දී පෝලන්ත සම්භවයෙන් යුතු NKVD නිලධාරීන් අත් අඩංගුවට ගැනීම මුලින් පටන් ගත්තේ ආරක්ෂක ධුරාවලියේ ඉහළ මුදුනින්මයි. අනතුරුව එය වඩා පුළුල් ලෙසින් පහළ පදනම පුරා පැතිර ගියේය. 1937 ජූනි පැවැති සෝවියට් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුවේ පූර්ණ බලධාරී සැසිවාරයක දී, POW විසින් “සෝවියට් ප්‍රතිඔත්තු සේවය සහ බුද්ධිමය අංශයන් තුළට රිංගා ගෙන” ඇතැයි ද සහ NKVD විසින් “විශාලතම පෝලන්ත වරපුරුෂ මෙහෙයුම කඩා තුරන් කර දමා” ඇත යැයි නිකොලායි එසොව් වීන් කියන ලදී. පෝලන්ත ජාතිකයන් සිය ගණනින්, ඔවුන් බොහොමයක් KPP නායකයන් වූහ, ඒ වෙන විටත් රැඳවුම් කඳවුරු වල සිරගතව සිටියහ. ඔවුන්ට එල්ල කරන ලද බොරු චෝදනා “සත්තාවත්” කරන ලද්දේ පාපෝච්චාරණ වලිනි.

1937 ගිම්හානයේ දී NKVD සුළු ජාතිකයන්ට එරෙහි නව මර්දනීය මෙහෙයුම් පටන් ගත්හ. මුලින්ම ජර්මානුවන් ද සහ අනතුරුව පෝලන්ත සම්භවයෙන් යුතු අය ද ඒවාට හසු වූහ. අගෝස්තු 11 වැනිදා එසොව් මෙහෙයුම් නියෝග අංක 00485 අත්සන් කළේය:

මම නියෝග කරනුයේ:

1. 1937 අගෝස්තු 20 වැනිදා සියළු පරිස්ථානීය POW සංවිධාන සම්පූර්ණයෙන් මුලිනුපුටා දමන අරමුණින් යුතුව පුළුල් මෙහෙයුම් පටන් ගන්න කියයි. පෙරළිකාර, වරපුරුෂ සේවා, සහ කර්මාන්ත, ජනමාධ්‍ය, රාජ්‍ය ගොවිපල (*sobkhoz*), සාමූහික ගොවිපල (*kolkhoz*) යනාදිය තුළ විප්ලව සඳහා වගකිව යුතු කාඩර් ගැන විශේෂ අවධානයක් දැක්විය යුතුයි කියයි. මේ මෙහෙයුම මාස තුනක් ඇතුළත දී කළ යුතුයි—එනම්, 1937 නොවැම්බර් 20 වැනිදාට පෙර නිමා කළ යුතුයි.
2. අත් අඩංගුවට ගත යුත්තේ:
 - A. විමර්ශනයේ දී සොයා ගැනුණු ඒන් මෙතෙක් කවුරුන්දැයි හඳුනා නොගන්නා ලද POW හි වඩාත්ම ක්‍රියාශීලී සාමාජිකයන් (මේ සමඟ ඇති ලැයිස්තුව බලන්න)
 - B. U.S.S.R. හි තවමත් සිටින සියළු පෝලන්ත ජාතික සිරකරුවන්
 - C. U.S.S.R. වෙතට පැමිණි දිනය කවරේද යන්න නොතකා සියළු පෝලන්ත සරණාගතයන්
 - D. පෝලන්තය සමඟ හුවමාරු කරගත් සියළු දේශපාලන සංක්‍රමණීයන් සහ දේශපාලන සිරකරුවන්
 - E. පෝලන්ත සමාජවාදී පක්ෂයේ සහ අනෙකුත් සියළු සෝවියට්-විරෝධී පක්ෂ වල හිටපු සාමාජිකයන්

F. පරිස්ථානීය සෝවියට්-විරෝධී කාරකයන් සහ පෝලන්ත ප්‍රදේශයන්හි වඩාත්ම ක්‍රියාශීලී ජාතිකවාදීන්

3. අත් අඩංගුවට ගැනීමේ මෙහෙයුම අදියර දෙකකට බෙදිය යුතුයි: පළමුවැන්නට, NKVD සිටින අදාළ සියළුම සේවකයන්, රතු හමුදාව, අවි ආයුධ කම්හල්, අනෙකුත් සියළු ව්‍යාපාර වල හමුදා අංශයන්, දුම්රිය, මහාමාර්ග, නැව් ප්‍රවාහනය, ගුවන් කර්මාන්තය, සහ ඉන්ධන ක්ෂේත්‍රය, පොදු කර්මාන්ත අංශය, පිරිහුම් සහ ගෑස් වැඩ; දෙවැන්නට, ජාතික ආරක්ෂාව සම්බන්ධයෙන් එවැනි ඉහළ තත්වයක නොමැති කර්මාන්ත වල සියළු සේවකයන්, රාජ්‍ය ගොවිපල සහ සාමූහික ගොවිපල, සහ රාජ්‍ය පරිපාලනය වැනි තැන්.
4. සියළු විමර්ශනය එකවර පැවැත්විය යුතුයි. විමර්ශන පැවැත්වෙද්දී, පෙරළිකාර කණ්ඩායම්වල සියළු සංවිධායකයන් සහ නායකයන් වෙත සැලකිය යුතු තරම් පීඩනයක් පතිත කරවමින් ඔවුන්ගේ පද්ධතිවල සැබෑ දිග පළල ගැන මෙන්ම ඔවුන්ගේ හවුල්කාරයන් සියල්ලන් ගැනම හෙළිකරන්නට බලාත්මක බලය යෙදවිය යුතුයි. මේ තොරතුරු මත වහාම කටයුතු කළ යුතුයි, මේ තොරතුරු පදනම මත සියළු පෙරළිකාර කණ්ඩායම්, අනතුරුදායක කාරකයන්, සහ වරපුරුෂයන් අත් අඩංගුවට ගත හැකියි. එවැනි විමර්ශන සඳහා විශේෂ බලකායක් පිහිටුවා ගත යුතුයි.
5. විමර්ශනය තුළ දී අත් අඩංගුවට ගන්නා සියළු පුද්ගලයන්ව පහත වර්ගීකරණ දෙකෙන් එකකට ඇතුළත් කළ යුතුයි:
 - a. පළමු වර්ගීකරණයේ අය, පෝලන්ත වරපුරුෂ පද්ධතිවල ජනතාව, කඩාකප්පල්කාරී කණ්ඩායම්, පෙරළිකාර ඒජන්තවරු, සහ පෝලන්ත අරගලකරුවන්, යනාදීන්ට වෙඩි තැබිය යුතුයි.
 - b. දෙවැනි වර්ගීකරණයේ අය, පළමුවැනි පිරිසට වඩා ක්‍රියාශීලීත්වයෙන් අඩු අය, වසර පහක සිට දහයක් දක්වා සිරබන්ධනාගාර හෝ රැඳවුම් කඳවුරු දඬුවම් හිමිවිය යුතුයි.

NKVD සහ ජනතා කොමිස්සාරිවරුන්ගේ සෝවියට් කවුන්සිලය විසින් 1938 නොවැම්බර් 15 වැනිදා ගත් තීරණයකින් “පෝලන්ත මෙහෙයුම” නිල වශයෙන් අවසන් කරනු ලැබුවත්, එහි මුල් අදියර සඳහා සහභාගී වූ NKVD ඒජන්තවරු ශුද්ධකරණය කිරීම නිසා එය සැබෑවින් දීර්ඝ ලෙසට ඇදී ගියේය. මර්දනය නිසා පෝලන්ත කොමියුනිස්ට් නායකයන් නැති කළහ, පෝලන්ත කම්කරු පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුවේ වන්ද ප්‍රකාශය නැති, නැතහොත් අපේක්ෂකයන් වූ සාමාජිකයන් 24 ක් ද, පූර්ණ සාමාජිකයන් 46 ක්, සමඟ තවත් කම්කරුවන් සහ ගම්බද වැසියන් යන සාමාන්‍ය පුරවැසියන් ද සමඟින් වෙඩි තබා මරා දැමිණ. 1938 ජූලි 10 වැනිදා NKVD වාර්තාව අනුව, යුක්රේනයෙන් සහ බෙලොරුසියාවෙන් එන ලද පෝලන්ත සම්භවයෙන් යුතු සිරකරුවන්ගේ සංඛ්‍යාව 134,519,53 ක් විය. සියයට 40 ක් 50 ක් අතර (එනම්, 54,000 ක් සහ 67,000 ක් අතර) සංඛ්‍යාවකට වෙඩි තබන ලදී.¹ ජීවතුන් අතර සිටින ලද්දවුන්ව රැඳවුම් කඳවුරු වලට හෝ කසකස්තානයට පිටමං කර යැවීය.

මහා ශුද්ධකරණයේ වින්දිතයන් සමස්ත සංඛ්‍යාවෙන් පෝලන්ත සම්භවයෙන් යුතු වූවන් සියයට 10 ක් පමණ වෙත අතර, සුළු ජාතිකයන්ට එරෙහිව කරන ලද ශුද්ධකරණ වල දී වින්දිතයන් වූ සංඛ්‍යාව සියයට 40 ක් පමණ වෙයි. මේ දත්ත අඩුවෙන් දක්වන ඒවා වෙයි. මන්ද, “පෝලන්ත මෙහෙයුම” සමඟ සම්බන්ධයක් නැති හේතු නිසා යුක්රේනයෙන් සහ බෙලොරුසියාවෙන් දහස් ගණනක් පෝලන්ත ජාතිය පිටමං කර ඇති නිසයි. හිස් කරන ලද්දේ හොටෙල් ලක්ස් හි පෝලන්ත කාමර කට්ටල පමණක් නොවේ, සමස්ත පෝලන්ත ගම්මාන මෙන්ම සාමූහික ගොවිපොළ (*kolkhozy*) ද හිස් වූහ.

කතෘන්, සිරගෙවල්, පිටමං කිරීම් (1939-1941)

1939 අගෝස්තු 23 වැනිදා U.S.S.R. සහ ජර්මනිය අත්සන් කරන ලද ආක්‍රමණය නොකිරීමේ ගිවිසුම සඳහා වූ රහසිගත කෙටුම්පත තුළින් පෝලන්තය “අවධානය යොමු කළ යුතු ප්‍රදේශ” හැටියට බෙදා වෙන් කරන ලදී.

¹ Quoted by N. Petrov, “L’Opération polonaise du NKVD,” *Karta*, no. 11 (1993), 27.

පෝලන්තයට පහර දීම සඳහා නියෝගය දෙන ලද්දේ 1939 සැප්තැම්බර් 14 වැනිදායි. එයට දින තුනකට පසුව රතු හමුදාව රට ආක්‍රමණය කළේ “බටහිර බෙලොරුසියාව” සහ “බටහිර යුක්රේනය” යැයි සඳහන් ප්‍රදේශ, “පෝලන්ත ෆැෂිස්ට් අධිවාසයෙන්” යැයි පද වහරෙන් හැඳින්වූව “නිදහස්” කර ඒ භූමි ප්‍රදේශයන් U.S.S.R. තුළට එක් කර ගැනීම සඳහායි. ජනගහනය මර්දනය සහ බිය කරගත් මෙහෙයුම් සමඟින් ඇඳා ගැනීම ඉතාමත් ඉක්මණින් සිද්ධ විය. නොවැම්බර් 29 වැනිදා U.S.S.R. හි සුප්‍රීම් සෝවියට් බල මණ්ඩලය විසින් මේ නව භූමි ප්‍රදේශයේ සියළු පුරවැසියන්ට සෝවියට් පුරවැසිකම ප්‍රදානය කළහ. එකල එහි නිදහස භූමි විදින අවසාන මාස කිහිපයේ සිටි ලිතුවේනියාවට, විල්නියස් (Vilnius) සහ ඒ අවට පළාත් බාර දෙන ලදී. සැලකිය යුතු තරමක ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයක් නැඟෙමින් තිබුණු බව රෙජිමය නිවැරදි ලෙසින් දුටුවහ. ක්ෂණික ලෙසින් අල්ලා ගැනීමෙන් බේරෙන්නට සමත් වූ පෝලන්ත හමුදාවෙන් සේනාංක ප්‍රතිරෝධ මෙහෙයුම් සංවිධානය කළහ. ප්‍රතිචාර වශයෙන් NKVD විසින් විශාල සේවක පිරිසක් සහ මායිම් මුරකරුවන් සමඟින් පිරුණු හමුදා කාණ්ඩ පෝලන්ත ප්‍රදේශයට යවමින් ඔවුන්ගේ ඒකක පිහිටුවා ගැනීම ඇරඹීය. නව ක්‍රමයට සමාජය පොදුවේ කෙසේ ප්‍රතිචාර දක්වනුයේ ද යන්න ගැන තීරණය කිරීමටත්, එසේම යුධ සිරකරුවන් ගැන කළ යුත්තේ කුමක්දැයි කියාත් යන ගැටළුව විසඳීමට නව අධිකාරීන්ට සිද්ධ වූහ.

මොස්කව් මූලික වශයෙන් අවධානය යොමු කර තිබුණේ පෝලන්ත හමුදාව වෙතටයි. එය හමුදා හටයන් 240,000 සිට 250,000 දක්වා සංඛ්‍යාවකින් සහ නිලධාරීන් 10,000 කින් යුතු විය. පෝලන්තයට ප්‍රහාරය එල්ල කළ පසුව වහාම වැදගත් තීරණ කිහිපයක් සෝවියට් අධිකාරීන් විසින් ගන්නා ලදී: නියෝග අංක 0308 යටතේ සැප්තැම්බර් 19 වැනිදා ලැව්ලන්ට් බෙරියා විසින් NKVD ඇතුළේ නව යුද සිරකරුවන් සඳහා මණ්ඩලයක් (Galvnoe upravlenie po delam voenno-plennykh -GUPV) පිහිටුවන ලදී. එසේම සිර කඳවුරු පද්ධතියක් පිහිටුවන ලදී. ඔක්තෝබර් මුල වෙද්දී පෝලන්ත සිරකරුවන් 25,000 ක් පාරවල් හැඳීමට යවන ලදී. එසේම 12,000 ක පිරිසක් බර කර්මාන්ත ක්ෂේත්‍රයේ ජනතා කොමිස්සාරි යටතේ බලාත්මකව වැඩ ගැනීම සඳහා යවන ලදී. දැවැන්ත ගුලාග් පද්ධතිය තුළ තවත් කිසිවෙක් නොදන්නා සංඛ්‍යාවක් කුඩා කණ්ඩායම් හැටියට පිටත් කර යැවීය. ඒ අවස්ථාවේ දී ම කොසීල්ස්ක් (Kozielsk) හි සහ ස්ටාරොබීල්ස්ක් (Starobielsk) හි නිලධාරීන් සඳහා කඳවුරු, පොලිස් නිලධාරීන්, සිරගෙවල් මුරකරුවන්, සහ ඔස්ටාස්කොව් (Ostaszów) හි මායිම්බඩ මුරකරුවන් සඳහා විශේෂ කඳවුරු පිහිටුවන ලදී. වැඩි කල් නොගිහිත් බෙරියා විසින් කඳවුරු ඇතුළේ නඩු විමසීම සඳහා විශේෂ කණ්ඩායම් පත් කළේය. 1940 පෙබරවාරි අග වෙද්දී පොලිස් නිලධාරීන් 8,376 ක් ඒවායේ රඳවා තිබිණ.

ඔවුන්ගේ ඉරණම කුමක් විය යුතුදැයි කියා මොස්කව් අවිනිශ්චිතව සිටින ලදී. ඔස්ටාස්කොව් කඳවුරේ රැඳවුම්කරුවන් වෙතින් පටන් ගෙන, ඔවුන් සමහර දෙනෙකුට, “ඡාත්‍යන්තර ශ්‍රමික ව්‍යාපාරය ගැන කළ ප්‍රතිරෝධ කටයුතු වෙනුවෙන්” ඉලක්ක වූ දණ්ඩ නීති සංග්‍රහයේ 58 වගන්තියේ 13 කොටස යටතේ වැරදි සඳහා චෝදනා ලැබේවි යැයි බොහෝ අය අපේක්ෂා කළහ. මෙය ඕනෑම පෝලන්ත පොලිස් නිලධාරියෙක් හෝ සිරගෙදර මුරකරුවෙක් වෙත එල්ල කළ හැකි චෝදනාවක් යැයි දකින්නට එතරම් වෑයමක් ගැනීමට අවශ්‍ය නොවීය. කඳවුරු තුළ වසර පහකට සිට අටක් දක්වා කාලයක් සිරගත කිරීම, සහ සමහර අවස්ථාවල දී සයිබීරියාවට (විශේෂයෙන්ම කම්චැක්ටා (Kamchatka) වෙත) පිටමං කිරීම එයට ලැබෙන ලද දඬුවම වූයේය.

1940 පෙබරවාරි අග දී අවසානයේ තීරණයකට එළඹිණ. සමහර විට ඒ ගිත්ලන්තය හා රහසේ කෙරුණු යුද්ධය වෙනත් අතකට හැරුණු නිසා විය හැකියි. දැන් මහජනතාව වෙත ලැබී තිබෙන සටහන් වලින් විනිශ්චය කරන්නේ නම්, ඒ තීරණය අනපේක්ෂිත වූවකි. මාර්තු 5 වැනිදා, බෙරියාගේ පෙළඹවීම යටතේ, කොසීල්ස්ක්, ස්ටාරොබීල්ස්ක්, සහ ඔස්ටාස්කොව් හි සිරකරුවන් වෙත, සහ තවත් බටහිර යුක්රේනයේ සහ බෙලොරුසියාවේ සිරගත කර ඇති පෝලන්ත ජාතිකයන් 11,000 සඳහා ද, (11 වැනි පරිච්ඡේදයේ උපුටනය බලන්න) “පරම දණ්ඩනය යොදවන්නට” පොලිටබියුරෝව් තීරණය කරන ලදී.

ඉවාන් එල්. බෂ්ටකොව් (Ivan L. Bashtakov), බොග්ඩන් ඉසෙඩ්. කොබුලොව් (Bogdan Z. Kobulov), සහ සෙවොලොඩ් එන්. මර්කුලොව් (Vsevolod N. Merkulov) යන ට්‍රොයිකාවෙන් හැදෙන විශේෂ අධිකරණයකින් මේ තීන්දුව අනුමත කෙරිණ. බෙරියාගේ නීතිමය සටහන ස්ටාලින්, වොරොශිලොව්, මොලොටොව්, සහ මිකොයන් යනාදීන් විසින් අනුමත කර ඔවුන් සියල්ලන්ම එයට අත්සන් තැබූහ. එදින නොපැමිණෙන ලද කලිනින් සහ කගානොවිච් ද යෝජනාවට සහාය දුන් බව ලිපිකරු සඳහන් කළේය.

මාසයක් තිස්සේ ප්‍රායෝගික සුදානම් කටයුතු සිද්ධ වීණ. අප්‍රේල් 3 වැනිදා සිට මැයි 13 දක්වා එන ඊ ළඟ සති හයේ දී, සියළු සිරකරුවන්ව කඳවුරු වලින් කුඩා කණ්ඩායම් හැටියට එළියට ගන්නා ලදී. කොසීල්ස්ක්

කඳවුරෙන් කතෘන් වෙතට 4,404 ක මුළු පිරිසක් ගෙන යන ලදී. එහි දී ඔවුන්ගේ ගෙලට වෙඩි උණ්ඩයක් තබමින් ඔවුන්ව මරා දමා සාමූහික සොහොනකට දමනු ලැබීය. ස්ටානිව්ලේක්ස් සිරකරුවන් 3,896 දෙනෙක්ව බාකිව් හි NKVD මූලස්ථානයේ දී වෙඩි තබා මරා ඔවුන්ගේ මළ සිරුරු නගරයෙන් එපිටත පියට්ෂට්කි (Piyatishatki) හි වළ දැමීය. ඔස්ටාස්කොව් හි 6,287 ක් කලිනින් හි NKVD මූලස්ථානයේ දී වෙඩි තබා මරා (එය කළින් ටිවර් යැයි හැඳින්විණ) ඔවුන්ව නගරයේ මෙඩ්නො (Mednoe) දිස්ත්‍රික්කයේ වළ දමන ලදී. සම්පූර්ණයෙන් 14,587 ක පිරිසක් තුරන් කර දැමීය. 1940 ජූනි 9 වැනිදා NKVD ප්‍රධානියාගේ සභායක වූ වැසිලි වී. වෙයර්නිෂෙව් (Vasily V. Chernyshev) විසින් කඳවුර දැන් හිස් යැයි ද, අලුත් සිරකරුවන් එන තෙක් බලා සිටින්නේ යැයි ද වාර්තාවක් ගොනු කළේය.

මොස්කව් නියෝගය අනුව ඔහු සමඟ අල්ලා ගත් පෝලන්ත නිලධාරීන් වෙතින් හදිසියේම ඔහුව වෙන් කර ස්මොල්නෙස්ක් හි සිරගෙදරකට මාර කරන ලද නිසා, අන්තිම මොහොතේ දී කතෘන් සමූල ඝාතනයෙන් බේරෙන්නට සමත් වූ ස්ටැනිස්ලාව් ස්වෙතියව්ස් (Stanislaw Swainiewicz) පහත විස්තරය සැපයීය:

[දුම්රිය පෙට්ටියේ] සිවිලිම යට බිත්තියේ තිබී හිලෙන් මට එළියේ සිද්ධ වෙන්නේ කුමක්දැයි දකින්නට හැකි විය...අප ඉදිරියේ හතරැස් තණකොළ කොටසක් විය...බයිනේත්තු උරුක්කු කරගත් NKVD හමුදා හටයන් විශාල සංඛ්‍යාවක් එම ස්ථානය මුර වළල්ලකින් වටකරගෙන සිටියහ.

අපි දැනටමත් අත්විඳි තත්වයෙන් මෙය වෙනස් වූයේය. පෙරමුණේ දී වුවත්, සිරබාරයට අපිව ගත් පසුව, අපිව අල්ලාගත්තවුන් කිසිවිටෙකත් ඔවුන්ගේ බයිනේත්තු සවි කළේ නැත...හතරැස් ඉඩකඩට සාමාන්‍ය පෙනුමකින් යුතු බස් රථයක් පැමිණියේය. එය සාමාන්‍යයෙන් බටහිර නගරවල දී දකින්නට ලැබෙනවාට වැඩියෙන් කුඩා රථයකි. ජනේල වෙනස් කර තිබුණේ ඇතුළත බලන්නට නොහැකි වන සේ ය. එයට තිහක් පමණ පිරිසක් දැමිය හැකි විය. ඇතුල්වීම පිටුපසිනි.

ජනේල තුළින් ඇතුළත දැකිය නොහැකි මන්දැයි අපි කල්පනා කළෙමු. බස් රථය පිටුපස්සට ආවේ එය දුම්රිය මැදිරියට හේත්තු වෙන තරම් ළඟකටයි, එවිට දුම්රියෙන් නොබැස සිරකරුවන්ට කෙළින්ම එයට නැඟිය හැකි වෙන ලෙසටයි. දෙපැත්තෙන්ම NKVD විපරම්භී ලී ලෙසින් සිටියේ බයිනේත්තු සුදානම් කරගෙනයි...සෑම පැය බාගයකටම සැරයක් බස් රථයක් තවත් පිරිසක් රැගෙන ගියේය. ඒ නිසා සිරකරුවන්ව වැඩි ඇතක ගෙන නොගියා යැයි කිව හැකියි...

මාව මැදිරියෙන් එළියට ගත් ඉතා උස කර්නල්වරයෙක් වතුරයුරු මැද සාක්කුවලට අත් දෙක දමාගෙන සිටගෙන සිටියේය. මේ සම්පූර්ණ මෙහෙයුම බාරව සිටියේ ඔහු බව පැහැදිලි විය. ඒත් මෙහි හේතුව කුමක්ද? ඒ ලස්සන වසන්ත දිනය දිනා බලද්දී, මේ සියළු ජනතාව අරන් යන්නේ ඔවුන්ව මරා දමනු පිණිස යැයි කියා මට නිකමට වත් හිතුවේ නැත.²

බෙරියා විසින් සඳහන් කරන 11,000 ක සිරකරුවන් පෝලන්ත සිරකරුවන් වෙතින් ඉතා කුඩා කොටසක් පමණකි. අනෙක් සිරකරුවන් වර්ගීකරණ අනුව, විශාලතම කොටස වූයේ බටහිර පෝලන්තයේ ජර්මන් අධිවාසයෙන් පළා ගිය බෙසෙන්ට්සි (bezhtensy) ජනතාවයි. විවිධ සිරගෙවල් තුළින් 145,000 කට වැඩි බෙසෙන්ට්සි ජනතාවක් හුවමාරු වූහ; සමහර අයව වෙනත් සිරගෙවල් වෙතට යවන ලදී, අනෙක් අයට සිරගෙයින් පිටත්ව යෑමට අවසර ලැබුණි. ලිතුවේනියාව, රුමේනියාව, සහ හංගේරියාවට පළා යද්දී අල්ලා ගන්නා ලද පෝලන්ත ජාතිකයන් හෙවත් පෙරෙබෙස්චිකි (perebezchiki) තවත් වර්ගීකරණයක් විය. සති කිහිපයකට පසුව ඔවුන් අතරින් සමහර අයව නිදහස් කෙරිණ. ඒත් 10,000 ක් පමණ පිරිසක්, වසර තුනක සිට වසර අටක් දක්වා සිරගත කිරීම විශේෂ NKVD මණ්ඩලයක් වූ OSO (Osoboe Soveshchanie) විසින් තීන්දු කරන ලදුව ඔවුන් විශේෂයෙන්ම ධලාග් (Dallag) සහ කොලිමා හි පිහිටන ලද ගුලාග් වලට වැටුණි. ඔවුන් අතරෙන් සමහර දෙනෙකුව 1940 මාර්තු 5 වැනිදා බෙරියාගේ නියෝගය අනුව වෙඩි තබා මරා දැමිණ. තෙවැනි වර්ගීකරණයේ සිටියේ ප්‍රතිරෝධ පද්ධති වලට සටන්කාමීන්, 1939 දී සේවයට යොදවන නොලද නිලධාරීන්, රාජ්‍ය යාන්ත්‍රණයේ හෝ පරිස්ථානීය ආණ්ඩුවල ඉහළ තනතුරු හොබවන ලද නිලධාරීන්, සහ විවිධාකාර ඉඩම් හිමියන් (pomeshchiki) වූහ—ඒ සියල්ලන්වම හොදුවේ “සමාජමය අනතුරුදායක කාරකයන්” (sotsialno opasnyi) යැයි හැඳින්වෙන ලදී. මාර්තු 5 වැනිදා නියමය අනුව (සමස්ත සිරකරුවන් 11,000 කින්) වෙඩි තබා මරා දමන ලද 7,305 සිටි බහුතරය වූයේ අන්තිම වර්ගීකරණයේ

² Stanislaw Swainiewicz, *W cieniu Katyńia* (In the Shadow of Katyń) (Paris: Institute Literaki, 1976), pp. 110-111.

සිටිය ලද්දවුන්ය. ඔවුන්ව වළ දමන ලද්දේ කොතැනකදැයි කියා තවමත් කිසිවෙක් නොදනී; යුක්රේනයේ දී 3,405 කට වෙඩි තැබූ බවත්, බෙලොරුසියාවේ දී 3,880 කට වෙඩි තැබූ බවත් පමණක් දැනට දැනුවත් කොටසයි.

U.S.S.R. ඇඳා ගත් භූමි ප්‍රදේශ ඇතුලත සිරගත කරන ලද ජනතාවගේ මුළු සංඛ්‍යාව (1940 දී ලිතුවේනියානුවන් ද ඇතුළුව) ගැන නිශ්චිත ආකාරයෙන් ගණනය කර නැති වුවත් 1941 ජූනි 10 වැනිදා වෙද්දී බටහිර යුක්රේනයේ සහ බෙලොරුසියාවේ සිරකරුවන් 39,600 ක් සිටි අතර, ඔවුන්ගෙන් දළ වශයෙන් 12,300 කට ඒ වෙද්දී ද දඬුවම් ලැබී තිබුණි. 1940 මාර්තු සිට ඔවුන්ගේ සංඛ්‍යාවන් දෙගුණයකින් ඉහළ යන ලදී. දේශපාලන සිරකරුවන් සහ සාමාන්‍ය අපරාධකරුවන් අතර සමානුපාතිකය කුමක්දැයි යන්නත් කිසිවෙක් නොදන්නා කාරණයකි.

සෝවියට් යුනියනයට ජර්මානුවන් විසින් පහර දුන් පසුව, බොහෝ සිරකරුවන්ට බේදනීය ඉරණමක් අත්විය. බටහිර යුක්රේනයේ පමණක් 6,000 ක් පමණ පිරිසක් වෙඩි තබා මරා දමන ලදු වුවත්, ඔවුන් කිසිවෙකුට කුමන හෝ අපරාධයක් නිසා මරණ දඬුවම තීන්දු වුවා යන්න ඉතාමත් සැක සහිතයි. මේ මහා ඝාතන NKVD වාර්තා වල දැක්වෙන්නේ සරලවම “පළමු වර්ගීකරණයට අයිති ජනතා සංඛ්‍යාව අඩු වීමක්” හැටියටයි.³ මුර රැකවල් ඇතිව රැගෙන යන කණ්ඩායමකින් පලා යන්නට තැත් කිරීම නිසා එක අවස්ථාවක දී හාර පන්සිය ගණනක සිරකරුවන් මරා දැමුණි. තවත් අවස්ථාවක රැකවල් කණ්ඩායමේ අණදෙන නිලධාරියා විසින්ම සිරකරුවන් 714 ක් (කිසිදු උසාවියක් ඉදිරියේ පෙනී නොසිටි 500 ක් ඇතුලත්) මරා දැමීමේ වගකීම බාරගත්තේ, කිහිප දෙනෙක් ඔහුගේ අතින්ම වෙඩි තබා මරා දැමීමෙනි.

U.S.S.R. හි නව භූමි ප්‍රදේශයන් තුළ යොදා ගන්නා ලද තවත් ක්‍රමෝපායයක් වූයේ මහත් සමූහ ලෙසින් පිටමං කර යැවීමයි. 1939 නොවැම්බර් තරම් මුල් කාලයක දී පවුල් හෝ කුඩා කණ්ඩායම් ලෙසින් පිටමං කිරීම පටන් ගෙන තිබුණි. ඒත් විශාල පරිමාණයෙන් පිටමං කිරීම් ප්‍රධාන වශයෙන් එකිනෙකින් වෙන් වූ අවස්ථා හතරක දී සිද්ධ විය. මේවාට හසු වූ පිරිසගේ මුළු සංඛ්‍යාව කොපමණක්දැයි දැනගන්නට නැත. 1940 ගණන් අග දී යුක්රේනයට සහ බෙලොරුසියාවේ නැගෙනහිර ප්‍රදේශ වලට බෙසඇරේබියා වලින් පිටමං කරන ලද්දවුන්ගේ සංඛ්‍යාව ද එසේම කොපමණක්දැයි කියා දැනගන්නට නැත. මෑතක් වනතුරු පැවතියේ 1941 දී පෝලන්ත කානාපති කාර්යාලයෙන් නිකුත් කරන ලද හෝ නැත්නම් පෝලන්ත ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරය සපයන ලද දත්ත පමණකි. අද ඇති NKVD පුරාලේඛන පැහැදිලි කර දක්වන්නේ මේ සංඛ්‍යා ඉතාමත් අවම වශයෙන් දක්වන ලද ඒවා බවත්, නිශ්චිතවම ඒවා ඉහළ යන ලෙසින් සංශෝධනය කළ හැකි බවත්ය.

1939 දෙසැම්බර් 5 වැනිදා සෝවියට් කවුන්සිලයේ ජනතා කොමිස්සාර් කාර්යාලයෙන් ගත් තීරණයක ප්‍රතිඵලයක් හැටියට 1940 පෙබරවාරි 10 වැනිදා පිටමං කිරීමේ පළමු රැල්ල පටන් ගැනිණ. සුදානම් වීම සඳහා, විශේෂයෙන්ම බිම් මට්ටමින් ලැයිස්තු හදා ගැනීම සඳහා ඔත්තු බැලීමට මාස දෙකක් ගතවිණ. පිටමං කිරීම් සංවිධායකයන්ට ජයගන්නට ප්‍රායෝගික බාධක ගණනාවක් ද තිබිණ. සෝවියට් දුම්රිය සඳහා අවශ්‍ය නිවැරදි රේල් පාරවල් හිඟය ඉන් එකකි. සමස්ත මෙහෙයුම තමන් විසින්ම කිරීම බාරව සිටියේ බෙරියාගේ සහායකයෙක් වූ සෙවොලොඩ් මර්කුලොව් වීම සෝවියට් යුනියනයට ඒ මෙහෙයුම ගැන ඇති වැදගත්කම කියාපාන පුදුම සහගත කරුණකි. 1940 පෙබරවාරියේ දී සිද්ධ වූ පිටමං කිරීම වැඩියෙන්ම අනිසි බලපෑමක් එල්ල කරන ලද්දේ ගම්බද වැසියන්ට, ගම්මානවල ජීවත් වුවන්ට, කැලෑ කර්මාන්තයේ නියැළෙන ලද්දවුන්ට, සහ “පෝලන්තකරණය” යන දේශපාන උපායක්‍රමයේ කොටසක් හැටියට මේ පළාත්වල පදිංචියට පැමිණි සිටි අයටයි. NKVD සංඛ්‍යාන වලට අනුව 140,000 ක් පිටමං කරනු ලැබීය, එයින් සියයට 82 ක් පෝලන්ත වූහ. මේ මෙහෙයුමට යුක්රේනියානුවන් සහ බෙලොරුසියානුවන් ද ඇතුලත් වූහ. මුර රැකවල් යෙදූ කණ්ඩායම් දෙකක් උතුරු රුසියාවේ කොමි (Komi) ජනරජය වෙතට සහ බටහිර සයිබීරියාව වෙතට පිටත් වූහ.

සෝවියට් නායකයන් සිරකරුවන් ඝාතනය අනුමත කරන්නටත් පෙරම, SNK විසින් 1940 මාර්තු 2 වැනිදා පිටමං කිරීමේ නව රැල්ලක් නියෝග කරන ලදී. මේ වාරයේ දී සිරකරුවන්ගේ පවුල්වල අයව පිටමං කරන ලද්දේ ඔවුන්ගේ සැමියන් සහ පියවරුන් ඝාතනය වෙද්දීය. එසේම “සමාජමය අනතුරුදායක කාරකයන්” ව ද පිටමං කරනු ලැබීය. NKVD දත්ත පෙන්වන්නේ 600,000 ක් පමණ පිටමං කරන ලද බවයි. ඒ සියළු පිරිස මුළුමනින්ම වාගේ සීතල සහ සාගතයේ බියකුරු තත්වයන් අත්විඳින්නට කසකස්කානය වෙත යැවීය. දිවිගලවා ගන්නවුන්ගේ තෙස්තමේන්තු වලින් මේ මෙහෙයුම ගැන දැන් අපිට දැනගන්නට ලැබේ. ලුසිනා ජිජුන්ස්කා-සුවොන් (Lucyna Dziurzyńska-Suchon) සිහිකරන පරිදි:

³ See K. Popinski, A. Kokurin, and A. Gurjanov, *Routes de la mort. L'évacuation de prisons soviétiques des "confinés" de l'Est de la Ile République en juin et juillet 1941* (Warsaw, 1995), pp. 96 ff.

මගේ ජීවිතයේ නරකම කාලයක් ගැන මට තවමත් මතකයි. දවස් කිහිපයක් යනකම් අපිට කන්න කිසි දෙයක් නැහැ, වචනයේ පරිසමාප්ත අර්ථයෙන්ම කිසිවක් නැහැ. එය හේමන්ත කාලයයි, කැබින් -කුඩා දැව නිවස- හිම වලින් වැහිලා. කවුදෝ එළියන් භාරපු උමගකට ස්තුති වෙන්න අපිට එළියට යාගන්න පුළුවන් වුණා...අම්මාට තවමත් වැඩට එළියට යාගන්න පුළුවන්. ඇයත් අපි වගේම බඩගින්නෙ හිටියෙ. අපි පිදුරු උඩ වැහිරිලා එකට ගුළිවෙලා හිටිය උණුසුම්ව ඉන්න. අපේ ඇස් ඉස්සහරින් කුඩා එළි නටනවා අපි දැක්ක, නැගිටින්න තරම් පණක් අපිට තිබුනෙ නැහැ. කැබින් ඇතුලත ගොඩක් සීතලයි...අපි නිකම් නිදා ගත්ත, අපි හැම තිස්සෙම නිකම් නිදාගෙන හිටිය. මගේ සහෝදරයා මාව විටින් විට නැගිටිටවල එයාට බඩගිනියි කියලා ඇඬුව. “අම්මා, මම මැරෙන්න යනවා,” හැරෙන්නට ඔහු කිව්වෙ එව්වරයි. අම්මා නිතරම ඇඬුවා. අසල්වැසි කැබින් එකක අපේ යාළුවන් වෙතින් උදව් ඉල්ලන්නට ඇය ගියා. එයින් එලක් වුනේ නැහැ. හැම තිස්සෙම, “අපේ පියාණනි” යැයි යාඥා කරමින් ඉන්නට පමණක් අපිට සිද්ධ වුනා. සමහර විට අපිව බේරාගත්තේ භාස්කමක් විසින්. තවත් කැබින් එකකින් යාළුවෙක් ආවා තිරිඟු ඩිංගක් අරන්.⁴

මාර්තු SNK නීතියේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට 1940 ජුනි 28-29 රාත්‍රියේ දී සිද්ධ වූ තෙවැනි මෙහෙයුම නිසා 1939 ට පෙර සෝවියට් යුනියනට ඇදාගත් භූමි ප්‍රදේශයන්හි වාසය නොකළ, පෝලන්තයේ බෙදෙන සෝවියට්-ජර්මන් මායිම හරහා ආපසු ගම් බිම් බලා නොයන ලද සියල්ලන්ට බලපාන ලද්දේය. (බෙදීමෙන් පසුව පලා යන ලද සහ අනෙක් පැත්තේ දී සොයා ගැනෙන ලද අයට ආපසු නිවහන් බලා යන අයිතිය තිබිණ. එහි දී සෝවියට් කලාපයේ සිට ජර්මන් පැත්තට යුදෙව්වන් 1,500 ක් ද ඇතුළුව 60,000 ක පිරිසක් ආපසු ගියහ.) මේ මෙහෙයුමේ කොටසක් හැටියට පිටමං කරන ලද 80,000 ක පෝලන්ත ජාතිකයන් වෙතින්, සියයට 84 ක් යුදෙව්වන් වූහ. ඔවුන් නාට්සින්ගේ යුදෙව්වන් මරා දමන බලකායට (Einsatzgruppen) විසින් ගෙන යන ඝාතන වලින් බේරෙන්නට සමත් වූයේ නම් 1941 ගිම්හානයේ දී ඔවුන්ව ගුලාග් වෙත යවන ලදී.

සෝවියට් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ (CPSU) මධ්‍යම කමිටුවේ සහ මැයි 14 වැනිදා ජනතා කොමිස්සාරිවරුන්ගේ සෝවියට් කවුන්සිලයේ තීරණයකින් පසුව හතරවැනි සහ අවසන් මෙහෙයුම 1941 මැයි 21 වැනිදා පටන් ගැනිණ. එහි ඉලක්කය වූයේ මායිම්බඩ ප්‍රදේශ සහ බාල්ටික් දේශ වලින් “නුසුදුසු කාරකයන්” ශුද්ධ කිරීමයි. නිර්දේශ කරන ලද පෙදෙස් වලට (විශේෂයෙන්ම කසකස්තානයට) වසර විසිදෙකක දඬුවම් අනුව බලාත්මකව පිටුවහල් කරන ලද ජනතාව (*silposelentsy*) වර්ගීකරණයට අයත් වූවන් පිටමං කිරීමයි. මායිම්බඩ ප්‍රදේශවල සිටි, එස්ටෝනියාව, ලැට්වියා, සහ ලිතුවේනියාව ගණන් නොකර, සලකද්දී මේ පිටමං කිරීමේ රැල්ලට 86,000 ක ජනතාවක් හසු වූහ.

NKVD හි දත්ත වලින්ම ගණන් බැලූවොත්, පිටමං කරන ලද සංඛ්‍යාව 330,000 ක් 340,000 ක් අතර යැයි අපි නිගමනය කරමු. පවතින අනෙකුත් දත්ත ද ඇතුළත් කළහොත්, මේ මර්දනයන්හි වින්දිතයන් සංඛ්‍යාව 400,000 ක් 500,000 ක් අතර තරම් ඉහළ යයි. සමහර කණ්ඩායම් U.S.S.R. හි ඇත පිටසරබද පැතිවලට යැවෙන ලදී. සෝවියට් කර්මාන්ත ක්ෂේත්‍රයේ වැඩ සඳහා බලාත්මකව යොදවන ලද (වැඩියෙන්ම බොනෙට්ස්ක්, උරාල්, සහ බටහිර සයිබීරියාවේ පතල් දිස්ත්‍රික්ක තුළ) 100,000 කට වැඩි තරුණයන්, සහ රතු හමුදාවේ ඉදිකිරීම් බල ඇණි සඳහා (*stroibatal'ony*) යොදවන ලද 150,000 පිරිම් මෙහි දී සැලකිය යුතු සංඛ්‍යාවකි.

පෝලන්තයේ නැගෙනහිර බාගයේ සෝවියට් පාලනය පැවති වසර දෙක තුළ දී, මිලියන 1 ක් පමණ (ජනගහනයෙන් සියයට 10 ක්) සෘජුවම යම් ආකාරයක සෝවියට් මර්දන වලින් බලපෑමට ලක් වූහ: වෙඩි තැබීමෙන් මරණය, සිරගත වීම, කඳවුරු තුළ රැඳවීම, පිටමං කිරීම සහ බලාත්කාරයෙන් ශ්‍රමය ගැනීම. 30,000 කට නොඅඩු සංඛ්‍යාවක් වෙඩි තබා මරා දැමිණ. තවත් 90,000 ක් සිට 100,000 සංඛ්‍යාවක් (පිටමං කරන ලද්දවුන් ගෙන් සියයට 8-10 ක් අතර) මුර රැකවල් ඇතිව යන දුම්රිය ගමනේ දී හෝ රැඳවුම් කඳවුරු වල දී මිය ගියහ.

මාතෘභූමි හමුදාවට (Armia Krajowa) එරෙහි NKVD

1921 දී පිහිටුවන ලද පෝලන්ත-සෝවියට් මායිම් හරහා අනෙක් පැත්තට රතු හමුදාවේ පළමු යුධ ටැංකි 1944 ජනවාරි 4-5 රාත්‍රියේ දී ගමන් කළහ. මේ දේශ සීමාව මොස්කව් විසින් හෝ බටහිර බලවේගයන් විසින් හෝ සැබැවින් හඳුනා නොගත්තකි. කතෘන් සමූල ඝාතන හෙළිදරව් වීමෙන් අනතුරුව සෝවියට් යුනියනය විසින්

⁴ Quoted in Marian Papiński, *Tryptyk Kazachstanski: Wspomienia y Zeslania* (The Kazakhstan tryptych: Memoirs in Exile) (Warsaw: Wydaw. Adam Marszałek, 1992).

ලන්ඩනයේ විවාසික පෝලන්ත රජය සමඟ පැවති සියළු රාජ්‍ය තාන්ත්‍රික සබඳතා නවත්වා දැමීය. ඒ රතු කුරුස සංවිධානයෙන් ජාත්‍යන්තර විමර්ශනයක් පෝලන්ත වැසියන් විසින් උද්යාවනය කළාය යන බොරු හේතුව මතයි. ඒ උද්යාවනය සමඟින් ජර්මන් අධිකාරීන් ද එවැනිම ඉල්ලීමක් අහඹු ලෙසින් ඉදිරිපත් කර තිබිණ. පෝලන්ත ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාර අභ්‍යුපගමනය කළේ පෙරමුණ ළඟ එද්දී, මාතෘභූමි හමුදාව නැත්නම් Armia Krajowa (AK) විසින් ජර්මානුවන්ට එරෙහිව සටන් වදින්නට ජනතාව පෙළගස්වනු ඇතැයි ද, එවිට රතු හමුදාව ඔවුන්ගේ ආරක්ෂාවට එනු ඇතැයි ද, කියායි. මෙහෙයුමේ රහස් නම “කුණාටුව” (Burza) විය. මුල් සටන් සිද්ධ වූයේ 1944 මාර්තු අග වොලිනියා (Volhynia) හි දී ය. සෝවියට් හමුදා ඒකක සමඟින් එකතුවෙමින් AK හි පක්ෂ බල ඇණ සටන් වැදුනහ. මැයි 27 වැනිදා රතු හමුදාව අවි අත් හරින්න යැයි AK ඒකක කිහිපයකට බලාත්මක කළහ. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ජර්මන් හමුදා මැදින් සටන් වදිමින් ආපසු පෝලන්තයට යාමට AK ට සිද්ධ විය.

පරිස්ථානීය මට්ටමකින් සහයෝගය දෙමින් අනතුරුව බලාත්මක බලය යොදවා අවි ආයුධ අත්හැරවීම යන සෝවියට් යුතියනයේ පිළිවෙත වෙනත් තැන්වලින් ලැබෙන උදාහරණ වලින් ද තහවුරු වෙන්නකි. වඩාත්ම සුවිශේෂී සටන් දකින්නට ලැබුනේ විල්නියස් (Vilnius) ප්‍රදේශයෙනි. සටන් නිමා වී දවස් කිහිපයකට පසුව, NKVD හි අභ්‍යන්තර හමුදා කාණ්ඩ පැමිණියහ. මූලස්ථානයෙන් ලැබුණ නියෝග අංක 220145 අනුව සමස්ත ලෙසින් ඔවුන් AK සොල්දාදුවන් අතින් අවි ආයුධ ඉවත් කරන ලදී. ජූලි 20 වැනිදා ස්ටාලින් වෙත ලැබුණ වාර්තාවක් අනුව, පක්ෂයේ 6,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී. එහි දී 1,000 ක් පලා යන්නට සමත් වූහ. පක්ෂ හමුදා ඒකක තුළ සිටි සියළු නායකයන්ව අත් අඩංගුවට ගැනිණ. NKVD කඳවුරු තුළ නිලධාරීන්ව සිරබාරයේ රඳවන ලදී. එහි දී ඔවුනට, එක්කෝ එහි සිරබාරයේ සිටිනවාද, නැත්නම් සෝවියට් යුතියනයේ අනුග්‍රහය යටතේ පිහිටුවන ලද සිග්මන්ට් බෙර්ලින්ග් (Zygmunt Berling) හි පෝලන්ත හමුදාව සමඟ එකතු වෙනවා ද යන්න තෝරාගත හැකි වූයේය. ලිව්ව් නිදහස් කරගන්නට සහභාගී වූ AK හමුදා ඒකක වලට ද අත්වූයේ එම ඉරණමම විය. මේ සියළු සිද්ධීන් සෝවියට් අධිකාරීන් විසින් තම භූමි ප්‍රදේශ යැයි සලකන ලද තැන්වල දී සිද්ධ වූ ඒවාය.

අගෝස්තු 8 වැනිදා වොසොව් හි ජර්මන් තැන් වලට මහා ප්‍රහාරයක් එල්ල කරන්නට සෝවියට් හමුදා අණදෙන නිලධාරීන් ලක ලැහැස්ති වෙත බව දැනගත් AK අණදෙන නිලධාරීන් 1944 අගෝස්තු 1 වැනිදා වොසොව් හි උද්ඝෝෂයක් පටන් ගත්හ. ඒ වන විටත් පටන් ගෙන වොසොව් හි දකුණු පැත්තට පිවිස තිබූ විස්ටුලා නදියේ ප්‍රහාරය ස්ටාලින් නවතා දැමුවේය. ඒ නිසා ඔක්තෝබර් 2 වැනිදා තෙක් පැවති අරගලය පාගා දමන්නට ජර්මානුවන්ට හැකිවිණ.

1944 අගෝස්තු 1 වැනිදා U.S.S.R. හි සුප්‍රීම් නියෝග අංක 220169 අනුව, NKVD සහ SMERSH (හමුදා ප්‍රති ඔත්තු අංශ) සහ රිංගා ගන්නා ඒකකයන් විසින් ද, NKVD විසින් එක්රැස් කරන ලද සොල්දාදුවන් 30,000 ක් 40,000 ක් අතර සංඛ්‍යාවක් විසින් ද, නිදහස් කරන ලද කර්සෝන් රේඛාවට (Curzon Line) බටහිර පැත්තේ වූ කුඩා ප්‍රදේශයන් තුළ දී එයාකාරයෙන්ම කටයුතු කළහ. ඒ නියෝගය ක්‍රියාත්මක කළේ කෙසේදැයි විස්තර සපයන ඔක්තෝබර් හි ගොනු කළ වාර්තා අනුව, AK නිලධාරීන් 300 ක් ඇතුළුව සොල්දාදුවන් 25,000 ක් අත් අඩංගුවට ගෙන, ඔවුන්ගේ අවි ආයුධ ඉවත් කර, රැඳවුම් කඳවුරු වලට දමන ලදී.

NKVD ඒකක වලට සහ SMERSH මෙහෙයුම් කණ්ඩායම් වලට ඔවුන්ගේම සිරගෙවල් සහ කඳවුරු පැවති අතර ඒවායේ ඔවුන් පෝලන්ත පාක්ෂිකයන්ව, ජර්මන් භාෂාව සහ සංස්කෘතියෙන් යුතු වුවද ජර්මන් පුරවැසිකම නොමැති අය (Volksdeutsche) මෙන්ම ජර්මන් සිරකරුවන්වද රඳවා තැබූහ.⁵ බෙර්ලින්ග් ගේ හමුදාවට බැඳීම ප්‍රතික්ෂේප කළ නිලධාරීන්ව සහ සොල්දාදුවන්ව, විල්නියස් සහ ලිව්ව් වෙතින් අල්ලා ගත් ඔවුන්ගේ සහෝදරවරුන් සමඟ ඇත එපිට ගුලාග් වෙත යවන ලදී. බර්සා මෙහෙයුමේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට සිරගත කරන ලද මුළු සංඛ්‍යාව ගැන නිශ්චිතව කියන්නට තවමත් නොහැකියි; ඇස්තමේන්තු 25,000 ක් 30,000 ක් අතර යැයි සැලකේ. 1944 සිසිරයේ දී U.S.S.R. වෙත අලුතින් ඇඳා ගත් භූමි ප්‍රදේශ තුළ අනතුරුව මහා පරිමාණයෙන් ගුලාග් වෙතට පිටමං කරන හෝ බලාත්කාරයෙන් ශ්‍රමය ගැනෙන ස්ථාන වෙතට මාරු කර යැවීමට අත් අඩංගුවට ගැනීම්, විශේෂයෙන්ම ඩොනෙට්ස්ක් ප්‍රදේශයේ දකින්නට ලැබිණ. මේ අවස්ථාවේ දී පිටමං කරන ලද්දවුන් බහුතරය යුක්රේනියානුවන් වුවත්, මේ විවිධාකාර මර්දනීය මෙහෙයුම් දස දහස් ගණනක් පෝලන්ත වැසියන්ට ද බලහත ලදැයි ඇස්තමේන්තු වෙයි.

⁵ Volksdeutsche were Polish citizens who declared themselves to be of German origin and consequently members of the German nation.

බහුතර AK ඒකක ඉවත් කර දැමූ පසුව හෝ NKVD සහ SMERSH මෙහෙයුම් නිමා නොවූහ. 1944 ඔක්තෝබර් 15 වැනිදා බෙරියා අත්සන් කරන නියෝග අංක 0012266/44 අනුව පෝලන්තයේ විශේෂ හමුදා ඒකකයක් පිහිටුවනු ලැබීය. එය 64 වැනි හමුදා ඒකකය (*francs-tireurs et partisans*) යැයි හැඳින්විණ. මෙහෙයුම් සඳහා අත දුන්නේ පෝලන්ත මායිම් ප්‍රදේශ වල, එනම් බෙලොරුසියාවේ සහ යුක්රේනයේ සිටින NKVD විසිනි. 1944 අග දී මේ 64 වැනි හමුදා ඒකකය පිහිටුවීමෙන් පසුව, 17,000 කට වැඩි ජනතාවක් අත් අඩංගුවට ගැනිණ; දුෂ්කර පළාත් වල සෝවියට් කඳවුරු වෙත 4,000 ක් පිටමං කර යැවිණ. 1945 මාර්තු 1 වැනිදාට පසුව සෝවියට් ඒකක NKVD පොදු උපදේශකවරයා වූ ජනරාල් ඉවාන් සෙරොව් (Ivan Serov) යටතට පත් විය. ඔහු මහජන ආරක්ෂාව සඳහා වූ පෝලන්ත අමාත්‍යාංශයේ ප්‍රධානියා බවට පත් කරන ලදී. එයාකාරයෙන් ඒ සෝවියට් ඒකක 1947 වසන්තය දක්වා ඔහු යටතේ පැවතිණ. ස්වාධීනව හටගත් පාක්ෂික ප්‍රතිරෝධ දිගින් දිගටම පැවති කලාප තුළ බිම් මට්ටමින් ප්‍රධාන ආරක්ෂාව සපයන හමුදාව ලෙසින් ඔවුන් 1945 අගෝස්තු-සැප්තැම්බර් දක්වා සිටියහ. 1945 ජනවාරි සිට 1946 අගෝස්තු දක්වා, විවිධ විෂම ප්‍රතිරෝධ කණ්ඩායම් වලින් සටන්කාමීන් 3,400 ක් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ඔවුන් බහුතරයක් කඳවුරු වලට යැවෙන ලදී; සෙසු අයට පෝලන්ත අධිකාරීන් වෙත බාර දෙන ලදී. එයට අමතරව 47,000 ක් පමණ ජනතාවක් ප්‍රශ්න කිරීම සඳහා රඳවාගෙන තිබුණි. 1939 දී ජර්මනිය විසින් ඇදා ගත් පෝලන්ත ප්‍රදේශ වලට රතු හමුදාව ඇතුළු වූ පසුව, අත් අඩංගුවට ගැනුනේ ජර්මන් භාෂාව සහ සංස්කෘතියෙන් යුතු වුවද ජර්මන් පුරවැසිකම නොමැති අය (*Volksdeutsche*) පමණක් නොවේ, ජර්මානුවන් වෙතින් එල්ල වූ පීඩනය යටතේ ඊනියා තෙවැනි ජාතික ලැයිස්තුව (*Einhdeutsche*) යන්න අත්සන් කරන ලද සියළු පෝලන්ත ජාතිකයන් ද එම අත් අඩංගුවට ගැනීමට ලක් වූහ.⁶ පොමරේනියා (Pomerania) සහ ඉහළ සිලේසියා (Upper Silesia) වලින් සිවිල් වැසියන් අඩුම වශයෙන් 25,000 සිට 30,000 ක සංඛ්‍යාවක් U.S.S.R. බලා පිටමං කරන ලදී. එයට බටහිර සයිබීරියාවේ ඩොන්බාස් ප්‍රදේශය ඇතුළු පතල් කැනීම් ප්‍රදේශයන් වෙතින් පිටමං කරන පතල්කරුවන් 15,000 ක් ද අයිති වූහ.

මහා මර්දන, පුද්ගලයන් දඩයම, සහ සංහිදියා යන මෙහෙයුම් වලින් පමණක් NKVD නතර නොවීය. 1944 වසන්තය අවසානයේ දී, SMERSH විසින්, විශේෂයෙන්ම තොරතුරු සපයන අයවළුන් බඳවා ගැනීමෙන්, පෝලන්තයේ නිරතුරුව මෙහෙයුම් පවත්වන පරිස්ථානීය කණ්ඩායම් පිහිටුවන ලදී. NKVD අණදෙන නිලධාරී සෙරොව් විසින් පෞද්ගලිකව මෙහෙයවූ සුප්‍රසිද්ධ මෙහෙයුමයි. එහි දී උප අගමැති, ඔහුගේ සහායකයන් තිදෙනෙක්, AK නායකයා, සහ ජාතික එක්සත් කවුන්සිලයේ—එය ජර්මන් අධිවාසී කාලයේ දී පිහිටුවන ලද පාතාල පාර්ලිමේන්තුවක් වැනි වූවකි—සාමාජිකයන් ඇතුළුව, පාතාල පෝලන්ත රජයේ නායකයන් දාසය දෙනෙක්ව අත් අඩංගුවට ගැනීමයි. 1945 පෙබරවාරි 22 වැනිදා කවුන්සිලය විසින් යාල්ටා ගිවිසුම ගැන විරෝධය දක්වා, සෝවියට් යුනියනය සමඟ සෘජුව සාකච්ඡා පැවැත්වීම සඳහා ඔවුන් සූදානම් යැයි දන්වා තිබුණි. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ජනරාල් සෙරොව් ඒ පාතාල ආණ්ඩුවේ නායකයන්ට තමන් කවුදැයි ප්‍රසිද්ධියේ හෙළිකරන්නට ආරාධනා කරන ලද්දේය. වොසොව් අසල පෘෂ්කොව් (Pruszków) හි ඔවුන් මුණගැහෙන්නට එකඟ වූ ස්ථානයට පැමිණි විට ඔවුන්ට අත් අඩංගුවට ගෙන කෙළින්ම මොස්කව් හි ලුබියන්කා වෙත ගෙන යන ලදහ. යුද්ධයට පෙර මහා බොරු නඩු පවත්වන ලද 'වෘත්තීය සමිතිවල මාලිගාව' හි දී ජූනි 19 වැනිදා මහජනතාව ඉදිරියේ නඩුව ඇරඹිණ. ඒ අවස්ථාවේ දී ම, මොස්කව් වල සෝවියට්-පාක්ෂික පෝලන්ත අධිකාරීන් සහ පෝලන්ත ප්‍රජාතන්ත්‍ර හමුදා නියෝජිතයන් අතර පෝලන්තයට බලපාන යාල්ටා ගිවිසුමේ අන්තර්වාක්‍යය ගැන සාකච්ඡා පටන් ගැනිණ. සෝවියට් යුනියනය සමඟ සෘජුව ගනුදෙනු කරන කැමැත්ත ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී හමුදා විසින් ඒ වන විට ප්‍රකාශ කර තිබිණ. නඩුවේ තීන්දුව නියම වූ දිනයේ දී ම, කොමියුනිස්ට්වාදීන් සහ ඔවුන්ගේ ශාඛා සංවිධාන බහුතරය වූ, විවිධ පෝලන්ත දේශපාලන පක්ෂ අතර එකඟතාවයෙන් ඒකාබද්ධ ආණ්ඩුවක් පිහිටුවීම සඳහා එක්සත් ජනපදය, U.S.S.R. සහ මහා බ්‍රිතාන්‍යය විසින් අනුමැතිය පළ කළහ. නඩුවේ දී නියම වූ දඬුවම් ඉතා ලිහිල් වූ—වැඩිම සිරගත කාලය වසර දෙකක් වූයේය—නමුත් වෝදනා ලද තිදෙනෙක් නැවත කිසිදා පෝලන්තය බලා ආපහු ආවේ නැත. AK හි පොදු අණදෙන නිලධාරියා වූ ලියොපෝල්ඩ් ඔකුලිස්කි (Leopold Okulicki) 1946 දෙසැම්බර් මාසයේ දී සිරගෙදර දී මිය ගියේය.

මර්දනයේ පද්ධතිය, 1944-1989

⁶ This term was used to refer to Poles in the territories annexed by the Third Reich who were forced to register as being “close to German culture) and who served in the Wehrmacht.

පෝලන්තයේ දේශපාලන මර්දනයේ වපසරිය සහ එය ගන්නා ලද විවිධාකාර ආකාරී දේශපාලන ක්‍රමයේ පරිණාමයෙන් පිළිබිඹු වෙයි. ජනප්‍රිය කියමනක් භාව සන්නය කරන්නේ නම්, “මට හරියටම කියන්න මර්දන ක්‍රමය කුමක්දැයි කියා, එවිට කොමියුනිස්ට්වාදයේ එයට අනුකූල වෙන අදියරය කුමක්දැයි මම ඔබට කියන්නම්.”

මර්දනීය ක්‍රමයේ විශ්ලේෂණය සහ විස්තර කිරීමට බලපාන ප්‍රධාන ගැටළු දෙකකි. පළමුවැන්න, මර්දනයේ විවිධාකාර පැතිකඩ ඉතාමත් රහසිගත වීම නිසා බොහෝ සටහන් තවමත් රාජ්‍ය රහස් ලෙසින් පවතී. දෙවැන්න, අතීතය දිනා මේ මර්දන මෙහෙයුම් ලක්ෂයෙන් පමණක් බැලීම තුළින් කොමියුනිස්ට් ක්‍රමය ගැන විකෘති තක්සේරුවක් සිද්ධ වේ. මන්ද, ඉතාමත් මර්දනීය වකවාණු තුළ දී පවා වෙනත් දේවල් සිද්ධ වීම ඊට හේතුවයි. කෙසේ නමුදු, මර්දනය යන්නේ කේන්ද්‍රීයභාවය රෙජිමයේ සහ එහි අයිඩියොලොජිමය මූලයන් ගැන කරන ඕනෑම අගැයුමක දී මූලික වශයෙන් වැදගත් වුවකි. පෝලන්තය තුළ ඒකාධිකාර බලයක් තිබී කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ අවුරුදු හතළිස්-පහක කාලයේ දී, මර්දන අදියර පහක් පැහැදිලිවම හඳුනාගත හැකියි. ඒ සියල්ලේම පවතින පොදු ලක්ෂණය නම්, පක්ෂයේ ප්‍රතිපත්ති හඳුනා ඒකකයට සහ එහි නායකයන් කිහිප දෙනෙක්ට වගකිව යුතු රහස් පොලිස් සේවයක පැවැත්ම මත ඔවුන් පරාධීන වීමයි.

දේශය යටත් කරගැනීම, නැත්නම් මහා හිෂ්ණය (1944-1947)

දේශීය මට්ටමකින්, පෝලන්තයේ කොමියුනිස්ට් රාජ්‍යයේ පදනම් පිහිටුවන ලද්දේ රතු හමුදාව එහි සිටීම නිසයි. විදේශීය ප්‍රතිපත්ති සම්බන්ධයෙන් ස්ටාලින්ගේ පාලනය තීරණාත්මක වූයේය. සෝවියට් ආරක්ෂක පද්ධතියේ භූමිකාව නව රෙජිමයේ හතරන් සමඟ සටන් වැදීමට පමණක් සීමා නොවීය. කුයිබ්ෂෙව් (Kuibyshev) හි NKVD නිලධාරීන්ගේ පාසැලේ පුහුණුවෙන පෝලන්ත කොමියුනිස්ට්වාදීන් සඳහා තෝරා ගැනෙන්නේ, සුළු ඒන් වැදගත් සංශෝධන ඇති, NKVD/KGB ආකාරීයයි. එයට අමතරව, උපදේශකයන් හාර පන්සියයකින් හැදෙන මූලික කණ්ඩායමක් (sovetniki), සහ ඔවුන්ගේ ප්‍රධාන උපදේශකයා ලෙසින් එහි ප්‍රධානියා ලෙසින් ජනරාල් සෙරොව් පත්වීමෙන්, පෝලන්ත ආරක්ෂක සේවය පිහිටුවන ලදී. ලුබියාන්කා හි ආරක්ෂක ප්‍රධානීන්ට අවශ්‍ය ඕනෑම තොරතුරක් ගැන මෙම සෝවියට් උපදේශකවරු වෙතින් ලබාගත හැකි පද්ධතිය පැවති නිසා, මොස්කව් විසින් පෝලන්තයේ පරිපූර්ණ බුද්ධි අංශයක් පිහිටුවූයේ නැත. දේශපාලන සහ අයිඩියොලොජි අදහස් පෝලන්ත කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට සහ සෝවියට් දේශයට පොදු වූ නිසා, පෝලන්ත ආරක්ෂක සේවය සෝවියට් යාන්ත්‍රණයේ ප්‍රධාන අංගයක් බවට පත්විය. මේ පොදු අදහස් පැවතීම යන්න තවත් වැඩියෙන් පෙනී යන්නේ පෝලන්ත හමුදා ප්‍රති ඔත්තු පද්ධතිය සම්බන්ධයෙනි.

පෝලන්තයේ දී කොමියුනිස්ට්වාදීන් යනු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ක්‍රියාවලියකින් කිසිත් ලෙසකින් බලයට තේරී පත්වෙන්නට නොහැකිව අයිතක සිටි පිරිසකි. බහුතර පෝලන්ත ජාතිකයන් සාම්ප්‍රදායික ලෙසින් U.S.S.R. සහ විශේෂයෙන්ම රුසියාව ගැන සැකයෙන් සිටියහ. සමහර විට ඔවුන් එළිපිටම විරුද්ධත්වය පෑහ. විශේෂයෙන්ම රතු හමුදාව විසින් “නිදහස් කරන ලද” මෑත කාලීන තිත්ත අත්දැකීම, ජනතාව අතර කොමියුනිස්ට්වාදීන් ජනප්‍රිය නොවෙන අනෙක් කාරණයයි. යුද්ධයෙන් පසු මුල් කාලයේ දී වුවද, සෝවියට්කරණයට ප්‍රධාන ලෙසින් විරෝධය එන්නේ ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාර වලිනි. එනම්, පාතාල දේශපාලන කණ්ඩායම්, සහ නීතිමය පක්ෂ වලිනි. ඒවායෙන් එකම වැදගත් පක්ෂය වූයේ පෝලන්ත ගම්බදවාසීන්ගේ පක්ෂයයි (Polish Peasant Party -PSL). සෝවියට් විලාසයේ ක්‍රමයක් ඒකාබද්ධ කරගැනීම පිණිස පෝලන්ත ජනතාවගේ ප්‍රතිරෝධය කඩා දැමීම කොමියුනිස්ට්වාදීන් නායකත්වය දුන් නව ආණ්ඩුව ඔවුන්ගේ පළමු කර්තව්‍යයක් හැටියට පටන් ගත්තේය. ජාතික නිදහස සඳහා කමිටුවේ (1944 ජූලි මාසයේ මොස්කව් හි දී නිර්මාණය කරන ලද්දේ) මහජනතාව ඉදිරියේ ප්‍රථමයෙන් පෙනී සිටින නියෝජිතයා මහජන ආරක්ෂාව සඳහා ඇමති වූ ස්ටැන්ස්ලාව් රැඩ්කියෙව්ට්ස් (Stanislaw Radkiewicz) වීම වැදගත්ය. රතු හමුදාව සහ NKVD විසින් දියත් කරන ලද බලය ඒකාබද්ධ කිරීම පෝලන්තයේ ආරක්ෂක යාන්ත්‍රණය (1945 න් පසුව මහජන ආරක්ෂාව සඳහා අමාත්‍යාංශය -MBP යැයි හැඳින්වෙන්න) අතට ගන්නට සම්පූර්ණ වසරක් ගත විණ. 1945 දෙවන බාගය වෙද්දී, MBP විසින් මෙහෙයුම් ව්‍යුහයක් සකස් කර ගන්නා ලදී. එහි (පොලිසිය නැතිව) 20,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් නිලධාරීන් හැටියට සිටියහ. එසේම එයට අභ්‍යන්තර ආරක්ෂක සංවිධානය (KBW) නමින් හැඳින්වෙන බෙහෙවින් අවි සන්නද්ධ වූ සොල්දාදුවන් 30,000 ක් පමණ සිටියහ. 1947 දී ඉතා තීව්‍ර වූ, ලේ හලන සහ මාග ලෙසකින් ප්‍රතිරෝධ වැයුම් වලට එරෙහි කළ යුද්ධ, අනතුරුව 1950 ගණන් මුල් කාලය දක්වා ඇදී ගියේය. රට තුළ විශාල සංඛ්‍යා වලින් සිටි සෝවියට් හමුදා සහ NKVD බල ඇණි සලකද්දී, මේ සම්බන්ධයෙන් “සිවිල් යුද්ධය” යන පද වහර යොදා ගැනීම පෝලන්ත ඉතිහාසඥයන් විසින් අනුමත නොකරති.

විරුද්ධ පක්ෂ ඇතුළත රිංගා ගැනීම, සමස්ත ප්‍රදේශ වල සාම වැඩ කටයුතු කැඩීමට උල් පන්දම් දීම යනාදී ආරක්ෂක යාන්ත්‍රණය විසින් විශාල පරාසයකින් යුතු ක්‍රමවේද යොදා ගන්නා ලදී. විරුද්ධ පක්ෂ අයට වැඩියෙන් පරම ලෙසකින් භෞතික වාසියකින් ද යුතු වූයේය—සම්බන්ධීකරණ සහ අවි ආයුධ වැඩියෙන් සහ වැඩි හොඳ තත්වයන් වලින් තිබීම, එසේම KBW බලකාය කැඳවා ගැනීමට හැකියාව, ඒ වාසියෙන් ප්‍රයෝජන ගැනීමට රෙජිමය කිසිත් විටෙක පසුබට නොවීය. කොමියුනිස්ට්-විරෝධී ප්‍රතිරෝධය හා සටන් වැදීම බාරව සිටි 'තෙවැනි අංශය' කියන පරිදි, 1947 ගැටුම් වල දී 1,486 ක පිරිසක් මිය ගියහ, එහි දී කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට අහිමි වූයේ හුදු 136 ක් පමණි.⁷ විශාල පරිමාණයේ සාමකරණ කටයුතු ගෙන ගියේ KBW පමණක් නොව, සාමාන්‍ය හමුදාවේ විශේෂයෙන් ඒ සඳහා පත් කරන ලද ඒකක යටතේ ද වූහ. 1945-1948 කාලයේ දී ආණ්ඩුවේ විරුද්ධවාදීන් 8,700 ක් පමණ මරා දමන ලදී. මේ මෙහෙයුම් බොහොමයක් මෙහෙයවන ලද්දේ රාජ්‍ය ආරක්ෂාව සඳහා වූ කොමිසම විසිනි. එය ආරක්ෂක සහ රැකවල සඳහා අමාත්‍යාංශය යටතේ තිබිණ. අවශ්‍ය යැයි සලකන ලද අවස්ථා වල දී සමූහ පිටමං කිරීම් ද සිද්ධ වූහ. ගිනිකොන දිග පෝලන්තයේ යුක්රේනියා ප්‍රතිරෝධය විසින් ඇති කළ ගැටළුව විසඳන ලද්දේ නිශ්චිතවම එයාකාරයෙනි: 1947 අප්‍රේල් සිට ජූලි දක්වා, පෝලන්තයේ සිටි සියළු යුක්රේනියානුවන් (140,000 ක් පමණ පිරිසක්) විස්ලා (විස්ලුලා) මෙහෙයුමේ කොටසක් හැටියට පිටමං කර රටේ බටහිර ජර්මන් ප්‍රදේශ හැටියට පැවති තැන්වල සහ උතුරු පෙදෙස්වල නැවත පදිංචි කරවන ලදී.

මේ මෙහෙයුම් බොහොමයක් ඉතා පරිස්සමෙන් සැලසුම් කරන ලද ඒවා බව ආරක්ෂක සේවයේ වාර්තා පෙන්වයි. උදාහරණ වලට 1946 ජූනි ජනමත විචරණයේ දී සිදු කළ මහා වංචාව ඇතුළත් වෙයි. 1947 මැතිවරණ සඳහා “සුදානම්” වෙද්දී (ඒ සඳහා යොදාගත් දැවැන්ත ප්‍රොපගන්ඩා යාන්ත්‍රණයේ දී) දහස් ගණනක් අත් අඩංගුවට ගැනීම, විශේෂයෙන්ම මැතිවරණ කටයුතු පැවැත්වෙන ලද කාලයේ දී ක්‍රමවත්ව ගෙන ගිය වංචා, සහ 1946 ජනවාරි 1 වැනිදා පටන් 17,500 ක් පමණ හමුදාකරුවන්ගේ පද්ධතියක් ගොඩනැගීම යනාදී සාපරාධී ක්‍රියා ගණනාවක් සිද්ධ විණ. කෙසේ වුවත්, වැඩියෙන්ම යොදා ගැනෙන ලද්දේ මාග බලාත්මක බලය යෙදවීම බව පැහැදිලියි. ඒත් සිරකරුවන් සංඛ්‍යාව පැහැදිලිවම කොපමණක් වූයේ ද යන්න අද පවා දැනගන්නට නොහැකි වුවකි. 1947 දී තෙවැනි අංශය විසින් 32,800 ක ජනතාවක් අත් අඩංගුවට ගෙන තිබේ (එයින් බහුතරය සාමාන්‍ය අපරාධකරුවන් වෙති). කර්මාන්ත ආරක්ෂාව සඳහා පත් කරන ලද හතරවැනි අංශය ඒ වසරේ දී ම 4,500 ක් අත් අඩංගුවට ගෙන තිබේ. මැතිවරණ වලට කලින් සතියේ PSL හි සටන්කාමීන් 50,000 ත් 60,000 ත් අතර සංඛ්‍යාවක්, හමුදා පොලීසිය, KBW, සහ යුද හමුදාව වැනි විවිධ MBP දෙපාර්ත මේන්තු වලින් අත් අඩංගුවට ගෙන ඇත. කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ පරිස්ථානීය ශාඛා විසින් නිසැකවම කළා යැයි දැනගන්නට ලැබෙන මිනීමැරුම් ගණනාවක් ද සිද්ධ වී තිබේ.

ප්‍රශ්න කිරීම් බොහෝ විට ඉතාමත් මාග ආකාරයෙන් සිද්ධ විණ. පහර දීම් සහ ශාරීරික වධහිංසා සාමාන්‍යයක් වූ අතර, රඳවා තබාගැනීම් තත්වයන් අමානුෂික වූහ.

1945 දී අත් අඩංගුවට ගැනෙන නාට්‍ය-විරෝධී ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමියෙක් වූ කැස්මියර්ස් මොසාර්ස්කි (Kazimierz Moczarski) ව දින 225 ක් සිරගත කරන ලද්දේ 1943 දී වොසොව් ගෙටෝ සහමුලින් තුරන් කර දැමීම පැවරී තිබුණ SS ජනරාල් යුර්ගන් ස්ට්‍රොප් (Jürgen Stroop) රඳවන ලද සිර කුටියේම විය. නිදහස් කරන ලද පසුව මොසාර්ස්කි මේ ගැන මතක සටහනක් ලිවීය.⁸ සිරගත කල කාලයේ ඔහුට සලකන ලද ආකාරය පහතින් දැක්වේ.

කැස්මියර්ස් මොසාර්ස්කි
 ජීවිතාන්තය දක්වා සිරගත කරන ලද සිරකරුවෙක්
 1944 අගෝස්තු 31 දින නීතියේ දෙවැනි වගන්තිය
 ස්ටුම් (Sztum) මධ්‍යම සිරගෙදර
 1955 පෙබරවාරි 13
 සුපීම් දණ්ඩන සභාවේ විනිශ්චය මණ්ඩලය
 සටහන. III K 161/52

⁷ Central MSW Archives, Warsaw, sygn. 17/IX/36, vol. 2.
⁸ Kazimierz Moczarski, *Conversations with an Executioner* (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1981).

නඩුව නැවත විමසීම සඳහා කරන ලද ඉල්ලීමෙන් පසුව සහ මගේ නීතිඥවරුන් විසින් කළින් සිද්ධීන් ගැන වාර්තාව නැවත සලකා බැලීමෙන්, මම පහත ප්‍රකාශනය ඉදිරිපත් කරමි:

1949 ජනවාරි 9 වැනිදා සිට 1951 ජූනි 6 වැනිදා දක්වා, කළින් පැවති මහජන ආරක්ෂක අමාත්‍යාංශයේ නිලධාරියෙක් විසින් කළ විමර්ශනයක් තුළ දී, මම විවිධ ශාරීරික වධහිංසා වර්ග හතළිස්-නමයකට සහ පහර දීම් වලට භාජනය වූයෙමි, එයින් එකක් මම විශේෂයෙන්ම සඳහන් කළ යුතුයි:

1. සහ රබර් බැටන් පොල්ලකින් ශරීරයේ වැඩියෙන්ම සංවේදනීය කොටස් වලට (නාස් පොල්ල, නිකට, බේටක ග්‍රන්ථි, උරපත්ත වැනි එළියට එන කොටස් වලට) පහර දෙන ලදී.
2. මගේ නිරුවත් දෙපා පිටතට, විශේෂයෙන්ම කකුලේ ඇඟිලි වලට, දැඩි ලෙසින් වේදනාව දැනෙන සේ ඇලෙන රබල් වලින් යුතු කසයකින් පහර දෙන ලදී.
3. සහ රබර් බැටන් පොල්ලකින් (එක යටි පතුලකට පහරවල් දහයක් බැගින් පහර මාලාවක්, දවසේ කිහිප වතාවක්) යටි පතුල් වලට පහර දෙන ලදී.
4. මගේ නළලේ සහ ගෙලේ ඇති ("පාත්තයා සුද්ධ කිරීම"), එසේම රැවුල, පපුව, අධෝභගය, සහ ලිංගික අවයව වල ඇති කෙස් උගුල්ලන ලදී.
5. මගේ තොල් සහ ඇස් පියන් පත් සිගරට් වලින් පුච්චන ලදී.
6. අත් දෙකේම ඇඟිලි පුච්චා දමන ලදී.
7. නින්ද වැළැක්වීම: අඳුරු සිර කුටියක සිරකරුවන්ව දින හතක් සිට නවයක් දක්වා කාලයක් කෙළින් සිටගෙන මුහුණට ගහන පාරවල් වලින් අවදියෙන් තබනු ලැබේ...මේ ක්‍රමය, නිලධාරීන් විසින් "වෙරළ" යැයි නැත්නම් *Zakopane* යැයි හඳුන්වන ලද්දේ, පිස්සු ඇති කරන තරම් තත්වයකට ගෙනෙනු ලබයි. සිරකරුවන් දැඩි මානසික ව්‍යාධීන් අත්දකිති, සහ මෙස්කැලින් (*mescaline*) හෝ පෙයොට් (*peyote*) ගන්නා ජනතාව අත්දකින වැනි දර්ශන පෙනෙන්නට පටන් ගනියි.

වසර හයක් සහ මාස තුනක් කාලයක දී මට ඇවිදින්නට ඉඩ දුන්නේ නැතිබව මම එකතු කළ යුතුයි. වසර දෙකක් සහ මාස දහයක් කාලයක දී මට කිසිත් විටෙක නාන්තට ඉඩ නොදුනි. වසර හතරහමාරක කාලයක් පමණ මාව හුදකලාව තබන ලද්දේ පිටස්තර ලෝකය සමඟ කිසිත් සම්බන්ධයකට (මගේ පවුලේ තොරතුරු, ලියුම් නැතිව, පොත්, පත්තර යනාදිය නැතිව) කිසිදු ඉඩක් නොදී ය.

මම ඉහත සඳහන් කරන වධහිංසා සහ දුක් කරදර කළේ ලුතිනන් කර්නල් යෝසෙෆ් ඩුෂා (*Józef Dusza*), අණ දෙන නිලධාරී ජර්සි කැස්කියෙවික්ස් (*Jerzy Kaskiewicz*), සහ කැප්ටන් ඉයුජිනියුස් චිමිෂ්කාක් (*Eugeniusz Chimczak*) ඇතුළු අනික් අය විසින් මාව භීෂණයට පත් කර සැබෑ නොවන, ඒත් මට එරෙහි චෝදනා සහ පැමිණිලි තහවුරු කරනු පිණිස පාපෝච්චාරණ ලබා ගැනීම සඳහායි.

ඔවුන් කටයුතු කළේ කර්නල් [යෝසෙෆ්] රොසනාස්කි (*Józef Rozański*), කර්නල් [ඇනටෝල්] ෆෙයිජින් (*Anatol Fejgin*), සහ උප අගමැතිගේ නියෝග යටතේය. 1948 නොවැම්බර් 30 වැනිදා ජනරාල් [රෝමන්] රොම්කොව්ස්කි (*Roman Romkowski*) විසින් කර්නල් රොසනාස්කි ඉදිරියේ දී මාව "මහා අපායක්" වෙත විමර්ශනයකට යොමු කරන බව කියා සිටියේය. සැබැවින්ම සිද්ධ වූයේ එයයි.⁹

ලඝු ලෙසින් හෙළා දැකීමෙන් පමණක් නිලධාරීන් සැඟිමකට පත් නොවුන අවස්ථාවල දී, ඔවුන් ප්‍රසිද්ධ බොරු නඩු විභාග ප්‍රදර්ශනය කළහ. එහි දී ඔවුන් විසින් තෝරා ගන්නා ලද "මහජනතාව" විසින් චෝදනා එල්ල වූ සිරකරුවන්ව පරිභවයට ලක් කරන ලදී. එසේම සිරකරුවන්ට "ජනතාවගේ ද්වේෂය" එල්ල වී ඇති ආකාරය එහි දී පෙන්වන ලදී. විවිධ මැතිවරණ පැවැත්වෙන කාලය අනුව සමගාමීව යන ලෙසකින් නඩු දින යොදා ගනිමින් ප්‍රොපගන්ඩා බලපෑම වැඩි කරන ලදී. 'නිදහස සහ ස්වාධීනත්වය' (*Wolność i Niezawisłość -WIN*) නමින් වූ විශාලතම පාතාල කණ්ඩායමේ නඩුව සම්බන්ධයෙන් සිද්ධ වූයේ එයයි. මැතිවරණයට සතියකට පෙර පවත්වන ලද

⁹ *Cahiers historiques*, no. 53 (1980).

නඩුව තෙක්, එනම් 1945 නොවැම්බර් සිට 1947 ජනවාරි තෙක් බලා සිටින්නට වූදිනයට සිද්ධ වූයේය. ජර්මන්-විරෝධී ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමීන් ජර්මානුවන් සමඟ හවුලේ කටයුතු කරන අය යැයි හෙළා දැකීම තවත් පොදු සිරිතක් විය. ඔවුන් සමඟ නැති ඕනෑම කෙනෙක් ඔවුන්ට එරෙහි වූවන් යැයි සැලකීම මෙහි දී සරලවම කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ තර්කයයි. ඒ අනුව, රතු හමුදාව සමඟ එක්වී සටන් නොකරන නිසා, ජර්මන්-විරෝධී ප්‍රතිරෝධ ඒකකයක් වූ AK යනු හිට්ලර්ගේ මිත්‍ර පාර්ශවයක් යැයි සැලකුණි. මේ චෝදනා වලට විශ්වසනාවයක් දෙනු පිණිස චෝදනා යුක්ති සහගත කිරීමටත් බොරු සාක්ෂි දීමටත් ගෙස්තාපෝ නිලධාරීන්ව කැඳවන ලදී.

යුක්තිය දැඩි සේ ගබ්සා කරන ලද අපකීර්තිමත් සිද්ධීන් අතරෙන් එකක් වූයේ විටොල්ඩ් පිලෙකි (Witold Pilecki) සම්බන්ධයෙනි. 1901 දී උපත ලබන පිලෙකි 1920 දී බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට එරෙහිව විල්නෝ ආරක්ෂා කරගන්නට සහභාගී වූයේය. ඉඩම් හිමියෙක් සහ අතිරේක හමුදා නිලධාරියෙක් වූ ඔහු 1939 දී හමුදාවට එකතු කරගන්නා ලද පාබල හමුදා සේනා සංවිධානය කළේය. පෝලන්තය පරාජය වූ පසුව, රහස් පෝලන්ත හමුදාව නමින් ඔහු මුල්ම පාතල ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරය පිහිටුවීය. එය ආරම්භ කරන ලද්දේ 1939 නොවැම්බර් 10 වැනිදාය. 1940 දී ඔහුගේම අදහසකින් සහ AK හි ඔහුට වඩා ඉහළ තනතුරු දරන ලද නිලධාරීන්ගේ අවසරය ඇතිව පිලෙකි කැමැත්තෙන්ම හදිසියෙන් පැන අල්ලා ගන්නා කණ්ඩායමකට හසුවී අවුස්ට්‍රියා වෙතට ගෙන යන ලදී. එහි ඔහු අංක 4859 සිරකරුවා වූයේය. ඔහු එසේ කළේ එය ඇතුළත ප්‍රතිරෝධ පද්ධතියක් නිර්මාණය කිරීම සඳහායි. විශේෂයෙන්ම ස්වාධීනත්වය (Niepodległość) පද්ධතියේ, ඒ ප්‍රතිරෝධ කටයුතු සඳහා 1943 අප්‍රේල් මාසයේ දී පිලෙකි අවුස්ට්‍රියා වලින් පැන ගොස් වොසොව් කැරැල්ලට සහාය දැක්වීය. නගරය යටත් වූ පසුව ඔහුව මර්නාව් (Murnav) හි පිහිටි නිලධාරීන්ගේ කඳවුර (Oflag) වෙත යවන ලදී. එතැනින් නිදහස් කළ පසුව ඔහු ජෙනරල් ලැඩ්ස්ලාව්ගේ හමුදාවේ දෙවැනි බළ ඇණියකට එකතු වූයේය. 1945 සිසිරයේ දී ඔහු නැවතත් පෝලන්තයට පැමිණ පාතල ව්‍යාපාර වලට සම්බන්ධ විය. එහි දී රට බොල්ෂෙවික්කරණය කිරීම ගැන බුද්ධිමය තොරතුරු එකතු කරන ඉතාමත් කාර්යක්ෂම ඒත් කුඩා පද්ධතියක් සංවිධානය කර එය ජනරාල් ඇන්ඩර්ස් වෙත යැවීය. ඔහුව 1947 මැයි 5 වැනිදා අත් අඩංගුවට ගෙන වධහිංසාවට පමුණුවන ලදී. 1948 මැයි 15 වැනිදා ඔහුට මරණ දඬුවම් තුනක් නියම කෙරිණ. ප්‍රධාන චෝදනාව වූයේ බටහිර සිටින පෝලන්ත හමුදාවට සහාය දීම ගැනයි, එයට “විදේශික බලවේගයකට ඔත්තු බැලූවේය” යන්න විය. ඔහුව 1948 මැයි 25 වැනිදා වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. 1990 දී ඔහුව පුනරුත්ථාපනය කෙරිණ.

ප්‍රධාන නඩු තීන්දු තීරණය කිරීම පක්ෂයේ නායකයන් අතින්ම සිද්ධ වීණ. ආරක්ෂක සේවාවල ප්‍රධාන තනතුරු වලට පත්වන්නේ කවුරුන්දැයි කියාත් පක්ෂය නිතරම විපරමින් සිටියේය.

සංවිධානාත්මක සහ සම්බන්ධීකරණයෙන් සිද්ධ වූ සියළු ප්‍රතිරෝධ කටයුතු 1947 දී කඩා දැමුණි. PSL නායකයන් කිහිප දෙනෙක් පැන යාමත් සහ WIN හි හතරවැනි තැනේ සිටි නායකයා අත් අඩංගුවට ගැනීමත් සමඟ ප්‍රතිරෝධ පද්ධතිය තව දුරටත් දීප ව්‍යාප්ත ව්‍යාපාරයක් හැටියට පැවතීම නතර වූයේය. දේශපාලන වාතාවරණය ස්ථාවර වෙන්නට පටන් ගැනිණ: යුද්ධය පැවති වසර ගණනාවෙන් හෙමිබන්ව සිටි සමාජය බටහිර බලවේග වලින් සහාය බලාපොරොත්තු වීම සම්පූර්ණයෙන් අත්හැර දැමීය. කොතරම් ලැජ්ජා සහගත වූවත්, කොතරම් ප්‍රතික්ෂේප කළත්, නව යථාර්ථයට හැඩගැසීම ප්‍රබල වූවකි. 1948 පෙබරවාරි මාසයේ වෙකොස්ලෝවැකියාවේ සිද්ධ වූ කොමියුනිස්ට් කුමන්ත්‍රණය නිසා මොස්කව් විසින් මධ්‍යම සහ නැගෙනහිර යුරෝපයේ බලය තවත් තදින් අල්ලා ගන්නා ලදී. පෝලන්ත කොමියුනිස්ට් පක්ෂය ඔවුන්ගේ ප්‍රධාන මිත්‍ර පාර්ශවය වූ සමාජවාදී පක්ෂය සමඟ එකතුවෙන්නට සූදානම් විය. ආර්ථිකයේ දියුණුවක් ඇතිවීමත් සහ නැවත ඉදි කිරීම් කටයුතු නිසා කලින් ජර්මන් වූ භූමි ප්‍රදේශයන්හි පැවති පෝලන්ත ජනාවාස ගැන මහජන අවධානය යොමු වීණ. ඒ සාධක නිසා කොමියුනිස්ට් පක්ෂයට ඔවුන්ගේ ඊ ළඟ අදියර වෙත යන්නට හැකියාව ලැබුණි: පෝලන්තය සෝවියට්කරණය සහ සමස්ත සමාජය ආධිපත්‍යයට ගැනීමයි. තාර්කික ලෙසකින් MBP විසින් ඔවුන්ගේ සේවක සංඛ්‍යා ව, සහ ඔවුන්ගේ ඒජන්තවරු සහ රහස් හවුල්කාරයන් සංඛ්‍යා (එවක සිටි 45,000 ක් පිරිසකගෙන්) අඩු කරන්නට පටන් ගත්හ.

සමාජය පරාධීන කිරීම, නැතහොත් හිෂ්ණය ව්‍යාප්ත කිරීම (1948-1956)

ප්‍රාග් නගරයේ කුමන්ත්‍රණයෙන් අනතුරුව සහ ජාත්‍යන්තර කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපාරයේ නීව තත්වය වෙත යුගෝස්ලෝවියාව පහත දැමීමත් සමඟ, නැගෙනහිර-කඳවුරේ රටවල් ද එයාකාරම වූ වෙනසකට මුහුණ දුන්හ. එනම් කොමියුනිස්ට් පක්ෂ වලින් සමාජවාදී පක්ෂ එකතු කර ගැනීමත්, කේවල-පක්ෂ ක්‍රමයක් තැනීමත් (de facto

හෝ *de jure*), ආර්ථික සැලසුම් මුළුමනින් මධ්‍ය ගත කිරීමත්, ස්ථාලිත්වාදී පස්-අවුරුදු සැලසුම් අනුව යමින් කාර්මිකරණ වැඩ සටහන් කඩිනම් කිරීමත්, කෘෂිකාර්මික වශයෙන් සමූහකරණ පටන් ගැනීමත්, පල්ලියට එරෙහි ක්‍රියා තීව්‍ර කිරීමත් යනාදී වශයෙනි. පොදුවේ යොදන ලද භීෂණය සාමාන්‍යයක් වූයේය.

මර්දන යාන්ත්‍රණය සිද්ධාන්තමය වශයෙන් එල්ල වී තිබුණේ රෙජිමයේ සැබෑ හතුරන් වෙත සහ පෝලන්ත ශ්‍රමිකයන්ගේ පක්ෂයේ (PPR) හි ක්‍රියාශීලී සටන්කාමීන් වෙත වුවද, 1945 සිට 1947 දක්වා, කිසිදු විරුද්ධ පාක්ෂික ක්‍රියාවක් ජීවිතයටම නොකරන ලද දහස් ගණනක ජනතාවක් සාමකරණ මෙහෙයුම් සහ වළක්වන පියවර යනාදියේ වින්දිතයන් බවට සැබැවින් පත් වූහ. 1948 න් පසුව ආරක්ෂක සේවා විසින් සමස්ත සමාජයම ඔවුන් අණසක යටතට ගන්නට භීෂණය භාවිතා කළහ. රෙජිමයට යම් තරමක කැමැත්තක් දක්වන අය පවා එයට ඇතුළත් වූහ. මේ භීෂණය ව්‍යාප්තව පැවති යුගයේ දී, කොමියුනිස්ට් පක්ෂ නායකයන් සහ ඉහළ තනතුරු දරන රජයේ නිලධාරීන් ඇතුළත් ඕනෑම කෙනෙක්ව හදිසියේම ආරක්ෂක සේවයේ සම්පූර්ණයෙන් ලක්වීමට හැකි වූයේය, නැත්නම් එහි තවත් වින්දිතයෙක් බවට පත්විය හැකියාව තිබිණ. 1947 තරම් ඉහත අවධියක දී “විප්ලවීය සෝදිසි බව තීව්‍ර කිරීම” සමහර MBP නිලධාරීන් විසින් කැඳවා තිබුණත්, මේ සටන් පාඨය ආරක්ෂක සේවා වල ප්‍රධාන ක්‍රියා බවට පත්වෙන්නේ 1948 දී පමණි. එහි දී “පංති අරගලය තීව්‍ර කිරීම” යන ස්ථාලිත්වයේ කැඳවීමෙන් එය දෝංකාරය විය.

U.S.S.R. හි ට්‍රොට්ස්කිවාදීන්ට එරෙහිව සටන් වදින හා සමාන භූමිකාවකින්, මධ්‍යම සහ නැගෙනහිර යුරෝපය වෙතස් මඟක යෑම ඇරඹෙන ලක්ෂය වූයේ ටීටෝ ය. පෝලන්තයේ දී අර්බුදය හටගත්තේ 1948 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී PPR මහ ලේකම් වැලැඩ්ස්ලාව් ගොමුල්කා (Wladyslaw Gomulka) ට වෙත එල්ල කරන ලද “දක්ෂිණාංශ පක්ෂ ජාතිකවාදී ව්‍යපගමනයේ විචාරය” සමඟින්ය. ඔක්තෝබර් මැද පළමු අත් අඩංගුවට ගැනීම් ඔහුගේ සහවරයන්ට වහාම බලපෑවේ නැති නමුත්, පදනමට පහර එල්ල වූ පසු මුදුනේ සිටින අයත් වින්දිතයන් බවට පත්වෙන්නට වැඩි කල් නොයන බව, 1930 ගණන්වල මොස්කව් නඩු ගැන දත් සියල්ලන්ම දැන සිටියහ.

පොදු මර්දනීය ක්‍රමය තුළ දී සෙසු ජනගහනයට අඩුවෙන් කොමියුනිස්ට්වාදීන් දුක් පීඩාවට පත් වුවද ඔවුන්ගේ අත්දැකීම් සුළු නොවීය. පෝලන්තයේ වින්දිතයන් සංඛ්‍යාව සාපේක්ෂව සුළු වූහ. “රහස් ඔත්තු සපයන්නන් සහ පෙරළිකාර කටයුතු කරන පද්ධති” සොයා ගැනීමේ වෑයම් තුළින් ආරක්ෂක සේවා, යුද්ධයට කළින් සේවයට බැඳෙන ලද වෘත්තීමය නිලධාරීන් වෙත ඔවුන්ගේ අවධානය යුද හමුදාව වෙත යොමු කළහ. මේ අවස්ථාවේ දී, MBP සහ හමුදාවේ ප්‍රධාන බුද්ධි මණ්ඩලයේ (Interelligence Directorate -GZI) සම ක්‍රියාකාරීත්වයෙන් නිලධාරීන් සිය ගණනක් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. එයින් අනතුරුව පැවැත්වූ නඩු ගණනාවකින් පසුව විසි දෙනෙක් වෙඩි තබා ඝාතනය කරන ලදී. පක්ෂයේ සෑම මට්ටම් වලින් හාර පන් සිය ගණනක නිලධාරීන් සමඟ අත් අඩංගුවට ගැනෙන ගොමුල්කා මහජන වේදිකාවෙන් අතුරුදහන් වීම පැහැදිලි සංඥාවක් වූයේය: ආරක්ෂක සේවය ද ඇතුළුව, පක්ෂ යාන්ත්‍රණයේ සම්පූර්ණ යටත් වීම සඳහා කාලය පැමිණ තිබුණි. ආරක්ෂක සේවයේ ඉහළ තනතුරු දරන නිලධාරීන් කිහිප දෙනෙක්ද සිරගත කරන ලදී. ගොමුල්කා වෙනුවෙන් කිසි විටෙක නඩුවක් ගොනු නොකරන ලද නිසා¹⁰, බුඩාපෙස්ට් හි ලාස්ලෝ රොයි (László Rajk) හෝ ප්‍රාග් හි රුඩොල්ෆ් ස්ලැන්ස්කි (Rudolf Slánský) මෙන් නොව පෝලන්තය සෝවියටිකරණය වීම එක ප්‍රධාන බොරු නඩුවකින් සලකුණු වූයේ නැත.

“ශ්‍රමිකයන්ගේ ව්‍යාපාරය ඇතුළත ප්‍රකෝපනය” සම්බන්ධයෙන් හටගත් පළහිලව්වට සම්බන්ධ වී සිටියේ ආරක්ෂක සේවයේ කුඩා කොටසක් පමණි. එය 1949 සිට මහත් ලෙසින් වර්ධනය වී 1952 වෙද්දී 34,000 ක් සේවකයන් බඳවාගෙන සිටියේය. සිද්ධියට අදාළ සියළු ඒජන්තවරුන්ම දෙපාර්තමේන්තු අංක 10 ට අයත් වූහ. එහි සේවකයන් 100 ක් පමණ සිටියහ. 1948 දී ගොමුල්කාගේ අනුප්‍රාප්තිකයා වූ බොලෙස්ලාව් බෙරූට් (Boleslaw Bierut) ගේ ප්‍රධානත්වයෙන් පොලිටබියුරෝව විසින්, MBP සහ GZI හි සංවිධානාත්මක ගැටළුවල වඩාත්ම වැදගත් විමර්ශන සහ පොදු නියෝග නිර්මාණය පිණිස ආරක්ෂක කොමිසමක් පිහිටුවීය.

මේ යුගයේ ප්‍රධාන ලක්ෂණයක් වනුයේ සියළු සමාජීය සන්දර්භයන් සහ දේශපාලන ජීවිත තුළ “බෙස්පීකා” (Bezpieka) (ආරක්ෂක සේවය සඳහා යොදා ගැනෙන ලද ජනප්‍රිය නම) සර්වව්‍යාපීව පැවතීමයි. 1949 ගිම්හානයේ දී, ආරක්ෂක සේවයේ අවශ්‍යතා සඳහා තොරතුරු සපයන 74,000 ක පද්ධතිය ප්‍රමාණවත් නොවෙද්දී, රැකවරණ කණ්ඩායම් (Referat Ochrony -RO) යන කුඩා කණ්ඩායම් සියළු කාර්මික ව්‍යාපාර තුළ පිහිටුවන ලදී.

¹⁰ Several theories have been put forward to explain this, including the ideas that Boleslaw Bierut, Gomulka's successor, adroitly opposed the directives from Moscow, or Stalin himself opposed the proposals he received from Warsaw. There is as yet no proof to back up either of these theories.

වසර කිහිපයක දී ඒ ආධයන් 600 ක් පමණ වූහ. MBP ඇතුළත, වැඩියෙන් අවධානයක් යොමු කරන ලද්දේ ආර්ථික රැකවරණ අංශය (Economic Protection Section) තුළ දෙපාර්තමේන්තු කිහිපයක් වෙතයි. 1951 සිට 1953 දක්වා අත් අඩංගුවට ගන්නා ලද (සෑම වසරක දී ම 5,000 ක් පමණ සිට 6,000 ක් පමණ දක්වා) අය අතර බහුතරය මේ සේවයේ වින්දිතයන් වූහ. එයට විශාලතම තොරතුරු සපයන (26,000 ක පිරිසක්) සිටියහ. කර්මාන්ත ක්ෂේත්‍රයේ ඕනෑම කඩා වැටීමක් හෝ නැවතීමක් යනු කඩාකප්පල්කාරී ක්‍රියාවක් නැත්නම් ව්‍යාපගාමී ක්‍රියාවක ප්‍රතිඵලයක් යැයි ඕපපාතිකව සැලකුණි. සමහර අවස්ථාවල දී එක කොමිපණියක ශ්‍රමිකයන් දුසිම් ගණනක් සිරබාරයට පත් විය. රාජ්‍ය ආයතන ආරක්ෂා කිරීම සඳහා, බහුතරක්ෂණික අධ්‍යයනයේ යෙදෙන අපේක්ෂකයන් ගැන තක්සේරු සැපයීම ආරක්ෂක සේවයට පැවරිණ. සේවයේ නිගමන වල ප්‍රතිඵලය අනුව 1952 දී 1,500 ක පමණ පිරිසකට ඔවුන්ගේ අධ්‍යයන කටයුතු දිගටම කරගෙන යෑමට ඉඩ නොලැබුණි.

තවත් පරිච්ඡේදයක් සටහන් කරන්නේ තිරිඟු සහ අනුභවයට ගැනෙන මස් කෝටා ගැන පාලන සහ නීති සම්බන්ධයෙන් සිදු වෙන “කෘෂිකාර්මික සමුපාකාර වල රැකවරණය සහ සංවිධානය” (එනම් සමුහකරණයයි). මේ අවසාන සිද්ධියේ දී, වඩාත්ම ක්‍රියාශීලී ආයතනය වූයේ ආරක්ෂක යාන්ත්‍රණය නොව පොලීසිය සහ 1945 දී පිහිටුවන ලද ‘ආර්ථික අපහරණයට සහ කඩාකප්පල්කාරීත්වයට එරෙහි විශේෂ කොමිසමයි. වෙකා සිහිකරවන ලද මේ නාමය ජනතාවගේ හදවත් තුළට භීෂණය ඇතුල් කළේය. කෝටා සම්පූර්ණ කිරීමට අසමත් වීම නිසා දිස්ත්‍රික්ක පහළොවකින් දහස් ගණනක ගම්බද වැසියන්ව සිරගත කරන ලදී. විශේෂ දේශපාලන සැලසුමකට අනුව පොලීසිය සහ ආරක්ෂක හමුදා විසින් අත් අඩංගුවට ගැනීම් වල නියැළෙනහ: කෝටා සපයන ලද්දා වුවත්, මුලින්ම අත් අඩංගුවට ගැනුණේ යමක් කමක් තිබී ගම්බදවැසියන්වයි (කුලාක්). දඬුවම් නියම කරන්නට පෙර සති ගණනාවක් ඔවුන් නඩු නොමැතිව අත් අඩංගුවේ පසු වූහ. ඔවුන්ගේ තිරිඟු, පශු සම්පත්, සහ වෙනත් දේපල රජයට පවරා ගැනිණ. අතිරේක කොමිසම් නාගරික ජනගහණය ගැන ද විපරමින් සිටියේය. ඔවුන්ට ලැබුණ බොහෝ දඬුවම් සමපේක්ෂණය සඳහා, කළුකඩ පවත්වාගෙන යාම සඳහා, නැත්නම් 1952-1954 කාලයේ දී රස්තියාදුකාර හැදියාව සඳහා වූහ. කොමිසමේ තීන්දු එන්න එන්නම තවත් මර්දනීය වූයේය. 1945-1948 කාලයේ දී එය 10,900 පිරිසක් බලාත්කාරයෙන් ශ්‍රමය ගන්නා කඳවුරු වෙත යැවූහ. 1949-1952 දී ඒ දත්තය 46,700 දක්වා ඉහළ ගියේය. 1954 වසර දක්වා මුළු එකතුව 84,000 ක් විය. මේ නඩු තීන්දු දේශපාලන අපරාධ සඳහා නොවීය, ඒත් ඊනියා සමපේක්ෂකයන් යැයි සැලකෙන ලද, දුෂ්කර පළාත් ජනගහනයට බලපාන දඬුවම් වල ස්වභාවය එයාකාරයෙන්ම වූ මර්දන ක්‍රමයකින් පැමිණෙන ලදී.

ආරක්ෂක යාන්ත්‍රණයේ ප්‍රධාන අරමුණ වූයේ පාතාල සටන්කාමීන් හඹා යෑමයි. PSL සටන්කාමීන්, බටහිරෙන් ආපසු පැමිණෙන ලද සොල්දාදුවන්, නිලධාරීන්, දේශපාලන කාඩර්, සහ යුද්ධයට පෙර නිලධාරීන්ව සිටි අය යනාදීන් එහි ඉලක්ක වූහ. 1949 මුල් කාලයේ දී, සෑක කටයුතු කාරකයන්ගේ ලැයිස්තුව වර්ගීකරණ කිහිපයකින් ප්‍රමිත කෙරිණ. 1953 ජනවාරි මාසය වෙද්දී ඒකීය පුද්ගලයන් මිලියන 5.2 ක් ගැන, එනම් වැඩිහිටි ජනගහනයෙන් තුනෙන් එකක් ගැන ලිපිගොනු ආරක්ෂක සේවය සතුව තිබිණ. නීති විරෝධී සංවිධාන තුරන් කිරීමට අමතරව, දේශපාලන නඩු සංඛ්‍යාව ද වැඩිවෙන්නට පටන් ගැනිණ. විවිධාකාර “නිරෝධාන පිළිවෙත්” වල ප්‍රතිඵලයක් හැටියට සිරකරුවන් සංඛ්‍යාව ද ඉහළ ගියේය. ඒ අනුව 1950 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී, එක රාත්‍රියක දී 5,000 ක් අත් අඩංගුවට ගැනීම “K මෙහෙයුමේ” ප්‍රතිඵලය විය. 1952 දී 21,000 කට වැඩි පිරිසක් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. නිල දත්ත වලට අනුව, 1952 දෙවන බාගයේ දී දේශපාලන සිරකරුවන් 49,500 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් සිටියහ. දේශපාලන බාල අපරාධකාරයන් සඳහා වූ විශේෂ සිරගෙදරක් පවා තිබිණ. එතැන 1953 දී බාල අපරාධකාරයන් 2,500 ක් සිටියහ.

විරුද්ධ පක්ෂ තුරන් කර දැමූ පසුව ස්වාධීන ආයතනයක් හැටියට ප්‍රධාන ලෙසින් ඉතිරිව සිටියේ කතෝලික පල්ලිය පමණි. 1948 න් පසුව එය ගැන දැඩි විපරමකින් පසු වූ අතර නිරන්තරයෙන් පහර එල්ල වෙන තැනක් බවට එය පත්විය. 1950 දී බිෂොප්වරු සිරගත කිරීම් ඇරඹිණ. 1953 සැප්තැම්බර් හි දී, නඩු මඟට ගෙන යන ලද බිෂොප් වෙස්වාග් කැෂ්මරෙක් (Czeslaw Kaczmarek) වෙත වසර දොළහක සිර දඬුවමක් ලැබිණ. එසේම පෝලන්තයේ අග්‍ර රාජගුරු ප්‍රසාදී වූ කාඩ්නල් ස්ටෙෆාන් වියස්නිස්කි (Stefan Wyszyński) ද සිරගත කරන ලදී. මුළු වශයෙන් පැවිද්දන් 100 කට වැඩි පිරිසක් සිරගෙදරට යැවිණ. යෙහෝවාගේ සාක්ෂිකරුවන්, ඇමෙරිකන් ඔත්තුකාරයන් යැයි සැලකෙන ලද්දවුන්, විශේෂයෙන්ම ගොදුරු වූහ. 1951 දී 2,000 කට වැඩි එවැනි පිරිසක් සිරගත කරන ලදී.

මේ කාලයේ දී හැමෝම සිරගෙදරට යන ලෙසක් පෙනී ගියේය: පොලිට්බියුරෝවේ සාමාජිකයන්, (හිටපු අගමැති ඇතුළුව) යුද්ධයට පෙර නිලධාරීන්ව සිටි අය, ජනරාල්වරු, AK හි අණ දෙන නිලධාරීන්, බිෂොප්වරු, ජර්මානුවන් හා සටන් කළ පසුව කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට එරෙහිව අවිගත් පාර්ශවයන්, සාමූහික ගොවිපොළ

(kolkhozy) වෙත යෑම ප්‍රතික්ෂේප කළ ගම්බද වැසියන්, ගින්නක් හටගත් පතලක පතල්කරුවන්, පෝස්ටරයක හෝ තාප්පවල ගැඹටි අඳින ලද හෝ, නැත්නම් විදුරු කඩන ලද නිසා අත් අඩංගුවට පත්වූ තරුණ පිරිස. ක්‍රමයට එරෙහි විය හැකි ඕනෑම අයෙක්ව සමාජයෙන් තුරන් කරන ලදී, එසේම ක්‍රියාකාරී වීමට ඇති සියළු නිදහස තහනම් විය. ස්ථීර කාලීනව බියකින් සහ විසුරුවා තැබෙන ලෙසකින් සමාජය පවත්වා ගැනීම මේ ව්‍යාප්ත ලෙසින් පවතින හිඟණ ක්‍රමයේ ප්‍රධාන කටයුත්තක් වූයේය.

දේශපාලන සිරකරුවෙක් වූ අන්ද්‍රේ ස්ටැෂෙක් (Andrzej Staszek) විසින් 1950 වසරට මඳකට කලින් ව්‍රොන්කි (Wronki) සිරගෙදර තත්වය මෙසේ විස්තර කළේය:

පශ්චාත්-යුද්ධ පෝලන්තයේ නරකම ව්‍යාධිය ක්ෂය රෝගය විය...අපි එක සිරකුටියකට හත් දෙනෙක් බැගින් වූහ. එය ඉතා කුඩා විය, හතරැස් මීටර් අටකට යාන්තමින් සමාන වූවක්, සහ අපිට හැරෙන්න ඉඩක් වත් තිබුණේ නැහැ. එක දිනයක අට වැනි සිරකරුවෙක් පැමිණියේය, යම්කිසි දරුණු තත්වයක ඔහු සිටින බව අපිට ක්ෂණයෙන් පෙනී ගියේය. ඔහුට කියා කෝප්පයක් හෝ පොරවන රෙද්දක් තිබුණේ නැහැ, එසේම ඔහු දැඩි සේ රෝගාතුරව සිටින බව පෙනුණි. ඔහු ක්ෂය රෝගයේ අන්තිම අවස්ථාවක දුක් විඳින බව වැඩි කල් නොගොස් පැහැදිලි විය. ඔහුගේ සිරුර ක්ෂය රෝගයේ තුවාල වලින් පිරී තිබුණි. මගේ සිරකුටියේ වූ අනික් අය කොතරම් බියට පත්ව සිටිනවා දැයි දුටු විට මමද දැඩි සේ බියට පත් වූයෙමි...හැකි තරම් ඔහුට ඇතකින් ඉන්නට අපි වෑයම් කළෙමු. හතරැස් මීටර් අටක සිර කුටියක මිනිසුන් හත් දෙනෙක් විසින් අටවැන්නා වෙතින් ඇත්ව ඉන්නට හදන ඒ වෑයම කොතරම් අභූත වූවාදැයි ඒත් ඔබට හිතාගත හැකියි. තත්වය තවත් නරක අතට හැරුණේ ඔවුන් ඊ ළඟ කෑම වේල ගෙනෙන ලද විටයි. ඔහුට කෝප්පයක් තිබුණේ නැහැ, කිසිවෙක් ඔහුට එවැන්නක් ගෙනාවෙන් නැහැ. මම අනිත් අය දිනා බැලුවා, ඒත් කවුරුත් වෙන කෙනෙකුගේ ඇස් මුණගැසුනේ හෝ ඔහු දිනා බැලුවේ නැහැ.

මම ඒක තව දුරටත් දරා ගන්න බැරිවුණා, ඉතින් මම ඔහුට මගේ පිඟාන දුන්න. මම කිව්වා ඔහුට ඉස්සරවෙලා කන්න, මම ඊට පස්සෙ කන්නම් කියල. ඔහු ඔහුගේ මැරුණු සහ උදාසීන මුහුණ මා වෙත හැරෙව්වා (කිසිම දෙයක් ගැන උනන්දුවක් ඔහුට තිබුණේ නැහැ), එවිට මට ඇහුණා ඔහු කියනවා, “මේකයි ඉතින්, මම මැරෙමින් ඉන්නෙ...මට ඉතිරි වෙලා තියෙන්නෙ තව දින කිහිපයක් විතරයි.” අනිත් අය තැනිගෙන බලාගෙන සිටිය දී, මම කිව්වා, “ඔබ කන්න, මගේ සෞඛ්‍යයට ඔබ කන්න.” එතකොට ඔහුව මෙන්ම මාවත් මඟ හැරලා ඉන්න අනිත් අය උත්සාහ ගත්ත. ඔහු කාලා ඉවර වුනාම, මම තියන ඉතිරි වතුර ටිකෙන් පිඟාන හෝදලා දාලා, මාත් කන්න පටන් ගත්ත.¹¹

1953 වසර අග දී ක්‍රමය මඳක් වෙනස් වෙන්නට පටන් ගැනිණ. තොරතුරු සපයන අයගේ පද්ධතිය ක්‍රමයෙන් අයින් කර දමන ලදී, සිරගෙවල්වල තත්වයන් මඳක් දියුණු වෙන්නට පටන් ගැනිණ, සෞඛ්‍ය හේතු මත සමහර සිරකරුවන් නිදහස් කරන ලදහ, නඩු මඟට ගෙන ගිය ජනතාව අඩු වූහ, එසේම දඬුවම් ද මඳක් ලිහිල් වූහ. ශාරීරික පහර දීම් සහ වධහිංසා අඩුවෙන් සිද්ධ විය. විශේෂයෙන්ම නරක හැදියාවෙන් යුතු නිලධාරීන් යැයි සැලකෙන අයව සේවයෙන් ඉවත් කරන ලදී. අංක 10 දෙපාර්තමේන්තුව විසුරුවා දමන ලදී. ආරක්ෂක සේවයේ සේවකයන් අඩු කරන ලදී. 1953 දෙසැම්බර් මාසයේ දී “නිදහස තෝරා ගන්නා ලද” (අනෙක් පැත්තට ගිය) අංක 10 දෙපාර්තමේන්තුවේ උප ප්‍රධානියාව හිටපු යෝසෙෆ් ඡ්ටියට්ලෝ (Józef Światło) විසින් 1954 සැප්තැම්බර් 28 වැනිදා යුරෝපයේ නිදහස් රේඩියෝව (Radio Free Europe) හරහා වාර්තා ගණනාවක් බෙදා හරිද්දී එය බෝම්බයක් පිපුරුවා මෙන් විය. මහජන ආරක්ෂාව සඳහා වූ කමිටුව (KPB) සමඟ සති කිහිපයක දී MBP ප්‍රතිසංස්කරණය කරන ලදුව එය අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශය (Ministry of Internal Affairs -MSW) බවට හැරවිණ. MBP හි ඇමතිවරයා සහ එහි උප ඇමතිවරුන් පස් දෙනාගෙන් තුන් දෙනෙකුගේ ඉල්ලා අස්වීම් බලාත්මක විය. 1953 දෙසැම්බර් මාසයේ දී ගොමුල්කා නිදහස් කරන ලදී. ඒ වෙනුවට විමර්ශන දෙපාර්තමේන්තුවේ ප්‍රධානියා වූ යෝසෙෆ් රොසැන්ස්කි (Józef Rozański) සිරගත කෙරිණ. ආර්ථික අපහරණ සහ කඩාකප්පල් කිරීම් වලට එරෙහිව සටන් වදින විශේෂ කොමිසම තහනම් කර දමන ලදී. 1955 ජනවාරි මාසයේ දී මධ්‍යම කමිටුව විසින් “වැරදි සහ දෝෂ” හෙළා දැක ඒවායේ සියළු වැරදිවලට වගකිව යුත්තේ, “පක්ෂයට ඉහළින් තමන්ව තබාගන්නා ලද” ආරක්ෂක සේවය යැයි තීන්දු කළහ. MBP ඝාතකයන් කිහිප දෙනෙක් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. එසේම යළිත් ආරක්ෂක සේවයේ සේවකයන් සංඛ්‍යාව අඩු කරන ලදී.

¹¹ From Danuta Suchorowska, *Wielka edukacja: Wspomnienia więźniów politycznych PRL, 1945-1956* (A great education: Memoirs of political prisoners in the People's Republic of Poland, 1945-1956) (Warsaw: Agencja Omnipress, 1990).

ඒත් සැබැවින් මේ සමහර වෙනස්කම් බොරුවට මවා පාන ලද ඒවා වූහ. 1955 දී තවමත් දේශපාලන සිරකරුවන් 30,000 ක් පමණ සිටියහ. ඒ වසරේ දෙවැනි භාගයේ දී, 1948 දී විශේෂ ෂ්ටියට්ලෝ (Światło) කණ්ඩායමක් විසින් අත් අඩංගුවට ගනු ලැබූවා වූ හිටපු ඇමති විලොජමියර්ස් ලෙවොවික්ස් (Włodzimierz Lechowicz) ගේ නඩුව දකින්නට හැකිවිය.¹² 1949 වසර තෙක් පොලිට්බියුරෝවේ සාමාජිකයෙක් ලෙසින් සිටින ලද මාරියන් ස්පිචල්ස්කි (Marian Spychalski) 1950 දී අත් අඩංගුවට පත්ව, 1956 අප්‍රේල් දක්වා නඩු නොමැතිව සිරබාරයේ සිටියේය. දේශපාලන මර්දනයේ සැබෑ අඩු කිරීම දකින්නට ලැබෙන්නේ 1956 දී විසිවැනි සේවයට පක්ෂ කොංග්‍රසයෙන් පසුව සහ ඒ කාලයේ දී ම වාගේ සිද්ධ වෙන බෙරුට් ගේ මරණයෙන් පසුවයි. දේශපාලන සිරකරුවන් 1,500 ක් පමණ සිරගතව සිටියද, ක්ෂමාවක් එහි දී නිවේදනය කෙරුණි. දඩුවම් ලැබී තිබුණ සමහර පිරිසක් පුනරුත්ථාපනය කෙරිණ. ප්‍රොකියුරේටර් ජනරාල්වරයා සහ අධිකරණ ඇමතිවරයා යන දෙදෙනාගේම තනතුරු වලට අලුතින් අය පත් කරන ලදී. හිටපු ආරක්ෂක උප ඇමතිවරයාව සහ පැවති අංක 10 දෙපාර්තමේන්තුවේ ප්‍රධානියාව අත් අඩංගුවට ගැනිණ. අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශය වෙතින් එතෙක් මෙහෙයවන ලද සිරගෙවල්වල පාලනය අධිකරණ අමාත්‍යාංශය වෙත පවරන ලදී. ඇතුළත සටන් වල ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ආරක්ෂක ආයතන බොහොමයකට කළ යුතු දේ ගැන වැටහීමක් නොවීය. ඉතාමත් රහසිගත හවුල්කාරයන් ඔවුන්ගේ සේවා ඉවත් කරගත්හ. ඒත් ක්‍රමෝපාය වෙනස් වූයේ නැත: ආරක්ෂක සේවය තවමත් උනන්දුවෙන් සිටියේ ඒ ජනතාව ගැනමයි, එසේම සිරගෙවල් හිස්ව තිබුණේ බාගයකින් පමණයි. තොරතුරු සපයන අය 34,000 ක් සිටි පද්ධතියේ අඩු කිරීම් තිබුණද දහස් ගණනින් විමර්ශන තවමත් සිද්ධ වෙමින් පැවතිණ. ව්‍යාප්ත ලෙසින් පැවති භීෂණය ටිකක් අඩු පරිමාණයකින් ක්‍රියාත්මක වීම පමණක් සරල ලෙසින් සිද්ධ විය. එය එහි පරමාර්ථය අත් කරගෙන තිබුණි: රෙජිමයට වඩාත්ම ක්‍රියාශීලී ලෙසින් එරෙහි වූවන් දහස් ගණනින් මිය ගොස් සිටියහ, “ජනතාවගේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ආරක්ෂා කරන” අයට ලැබෙන ඉරණම කුමක්දැයි යන පාඩම සමාජය විසින් ඉගෙන ගෙන තිබුණි.

සැබෑ සමාජවාදය, නැත්නම් තෝරාගත් මර්දනය (1956-1981)

පෝලන්තයේ ප්‍රවණ්ඩ දේශපාලනය සහ සමාජ කැළඹීමකින් යුතු “යකඩ සමාජවාදය” සාපේක්ෂ ලෙසින් පැවතියේ කෙටි කාලයක් තුළ පමණි. මඟ එන ලිහිල් වීම් අනුව ආරක්ෂක සේවයේ ක්‍රමෝපායයන් ද යාන්ත්‍රමය වෙනස් වූහ. ජනගහනය පාලනය කිරීම සඳහා යොදාගත් ආරක්ෂක ආයතනය ද තවත් අප්‍රසිද්ධව කටයුතු කරන්නට වූහ. ඒ සමඟම ආරක්ෂක හමුදා එදිරිවාදී නීත්‍යානුකූල සහ පාතාල ව්‍යාපාර, කතෝලික පල්ලිය, සහ විද්වත් කණ්ඩායම් ගැන සෝදිසිය තවත් දැඩි කළහ.

මහපාරේ පැවැත්වෙන උද්ඝෝෂණයක් මොහොතක දැනුම් දීමකින් විසුරුවා හරින සුදානමක් ආරක්ෂක යාන්ත්‍රණ වලින් දේශපාලකයන් බලාපොරොත්තු වූහ. මෙය 1956 ජුනි මාසයේ පොස්නාන් (Poznań) හි නැගෙනහිර කඳවුරේ ශ්‍රමිකයන් ගත් දෙවැනි මහා කැරැල්ල කාලයේ දී ආරම්භ වූ භූමිකාවකි. එම වැඩ වර්ජනය නිසා ආරක්ෂක හමුදා, පොලිසිය, සහ KBW යන සියල්ලන්ම පුදුමයට පත්ව සිටියහ. ප්‍රායෝගිකව සහ අයිඩියලොජි දැක්ම අනුව ද, ඒ වැඩ වර්ජනයෙන් පසුව උද්ඝෝෂකයන් දස දහස් ගණනක් සහභාගී වූ පෙළපාලි ඇති වී අනතුරුව මහජන ගොඩනැගිලි වලට ද පහර දීම දකින්නට ලැබිණ. එක අතකින් සලකද්දී, පොස්නාන් කැරැල්ල යනු 1945-1947 සිවිල් යුද්ධයේ අවසාන පරිච්ඡේදයයි. උද්ඝෝෂකයන් විසින් පළමුවෙන් පහර දෙනු ලබන එකම අවස්ථාව ද එය වූයේය. පක්ෂය මඟ ලෙසින් ප්‍රතිචාර දැක්වීය: “ජනතාවගේ රෙජිමයට එරෙහිව ඔසවන ඕනෑම අතක් කපා දමනවා,” යැයි අගමැති නිවේදනය කළේය. යුද හමුදාව යුද ටැංකි සමඟ පාරට බැස්සහ. හැත්තෑවක් පමණ පිරිසක් මිය ගියහ. සිය ගණනක් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. පෙළපාලි ගිය දුසිම් ගණනක් උසාවි ඉදිරියට පමුණුවන ලදී; ඒත් මේ ලිහිල් කාලයේ දී නිකුත් වූ දඩුවම්, 1956 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී තීන්දු වෙන ලද, සාපේක්ෂ ලෙසින් මුදු වූහ.

1956 ඔක්තෝබර් 19-21 දී පවත්වන ලද, පෝලන්ත එක්සත් කම්කරු පක්ෂයේ (PZPR) (නම වෙනස් කරන ලද කොමියුනිස්ට් පක්ෂය) මධ්‍යම කමිටුවේ අට වැනි පූර්ණ සාමාජික රැස්වීමේ දී KBP විසුරුවා හැර ආරක්ෂක සේවය MSW සමඟ එකතු කරන ලදී. ආරක්ෂක යාන්ත්‍රණයේ සේවක සංඛ්‍යාව සියයට 40 කින් අඩු වූයේය, එහි

¹² Before the war, Włodzimierz Lechowicz had been a civilian employee of the military counterespionage organization and a GRU collaborator. During the German occupation he worked inside the Polish government-in-exile in London while still belonging to the Communist Party counterespionage network. His boss was Marian Spychalski.

ඉතිරි වූයේ 9,000 ක් පමණි. එසේම සියළු තොරතුරු සපයන්නන්ගෙන් සියයට 60 ක් ද සේවයෙන් නෙරපා හරින ලදී. කර්මාන්ත ඇතුළත වූ ඊනියා රැකවල් කණ්ඩායම් ද යටපත් කරන ලදී. ඒ වෙද්දී කරගෙන ගිය විමර්ශන වලින් බාගයක් අත්හැර දමන ලදී. අවසාන සෝවියට් උපදේශකයන් මොස්කව් බලා ගිය අතර ඔවුන් වෙනුවට පෝලන්තයේ නිල KBC කාර්යාලයක් පිහිටුවන ලදී. ආරක්ෂා යාන්ත්‍රණය නැවත වරක් විපරමට ලක් වූයේය. එහි බොහෝ කාඩර්වරු නෙරපා හරින ලදී. ඔවුන් අතර වැඩියෙන්ම සිටියේ යුදෙව් සම්භවයෙන් යුතු අයයි. එයින් තරුණ පරම්පරාවට එයට ඇතුල් වෙන්නට ඉඩකඩ සැලසුණි. මර්දනීය යාන්ත්‍රණය ද දැඩි සේ කප්පාදු කරන ලදී. එසේ නමුත්, 1956 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී නැවත බලයට පත් වූ ගොමුල්කා ඇතුළු පක්ෂ නායකත්වය ඒ මර්දනීය යාන්ත්‍රණයේ නිලධාරීන්ව නඩු මඟට ගෙන යෑමට විරුද්ධ වූහ. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් අප්‍රසිද්ධ නඩු කිහිපයක් පමණක් පැවැත්වෙන ලදී. PZPR නායකයන් පොදුවේ සැලකිල්ලක් දැක්වූයේ නැවතත් කැඳවන්නට සිද්ධ විය හැකි වූ යාන්ත්‍රණය කිසිදු ලෙසකින් අස්ථායී නොකිරීමයි.

1957 පෙබරවාරි තරම් මුල් කාලයක දී, MSW හි පළමු මහා රැස්වීමේ දී, ජර්සි විවා (Jerzy Wicha) ඇමතිවරයා (ස්ටාලින් යෝජනා කළ පරිදි) “පංති අරගලය තීව්‍ර කිරීම” යන මතිය ඉතා වැරදි යැයි තහවුරු කර සිටියේය. ඒත් අරගලය එන්න එන්නම රැඩිකල් බැවින් වැඩි වෙන්නේ යැයි ද කියන්නට ඔහු සමත් වූයේය.¹³ මේ මොහොතේ පටන් ක්‍රමයේ අවසානය දක්වා, ආරක්ෂක සේවය සහ PZPR ඇතුළු අනෙකුත් සංවිධාන, යුද හමුදාව, ප්‍රොපගන්ඩා යාන්ත්‍රණය, නිතරම මෙයාකාරයෙන් පරස්පර ලෙසකින් කටයුතු කළහ.

වසර විස්සක නිහඬ, සංයුත්, සහ හොඳින් සංවිධානය කරන ලද වැඩ, ඉදහිටක වර්ජන සහ කැරලි වලින් සටහන් වීමෙන්, මර්දන ක්‍රමයේ පදනම හැඳෙන ලදී. රහසිගතව ඇහුම් කන් දෙන සහ ලියුම් හුවමාරුව නියාමනය කරන තාක්ෂණය ද සමඟින්, විශාල සංඛ්‍යාවකින් යුතු තොරතුරු සපයන අයගේ පද්ධතිය ද ඒ වසර ගණනාව තුළ දී පරිපූර්ණ කරන ලද්දේය. 1970 ගණන් වල දී නව ආරක්ෂක සේවය (Stuzba bezpieczeństwa -SB) විසින් ආර්ථික ඉලක්ක වෙත විශේෂ අවධානය යොමු කරන ලද්දේය. ඒත් ඊට කළින් පැවති ආරක්ෂක සේවාවන් මෙන් නොව, එහි ප්‍රධාන අවධානය යොමු වූයේ නව තාක්ෂණය යොදා ගැනීම සහ විවිධ ආයතනවල ලාභදායක බව ගැනයි. සේවය කරන ස්ථානයේ නිෂ්පාදනය ඇණ හිටීම නිසා සේවකයන් තව දුරටත් අත් අඩංගුවට ගැනුණේ නැත. ඒත් අකාර්යක්ෂම කළමනාකරුවන් ඉවත් කිරීමට පක්ෂ සංවිධානයෙන් අප්‍රසිද්ධව පීඩනයක් එල්ල වුණි. ස්ටාලින් යුගයේ දී බලපාන නොලද ඒත් දැන් ඉතාමත් දැඩි අගයකින් යුතු වූ බලකිරීමේ ක්‍රමයක් MSW සතු වූයේය: ගමන් බලපත්‍රයක් නිකුත් කිරීමේ අධිකාරයයි. (එය එක ගමනකට පමණක් වලංගු විය). ගමන් බලපත්‍රයක් ලබා ගැනීම සඳහා බොහෝ දෙනෙක් සහාය දෙන්නට ඉක්මණින් එකඟ වූ නිසා, ආයතන, ව්‍යාපාර, සහ විශ්වවිද්‍යාල ඇතුළත සිද්ධ වෙන්නේ මොනවාදැයි කියා විවිධාකාර බුද්ධිමය තොරතුරු එකතු කරගන්නට MSW ට හැකියාව ලැබිණ. සෙමෙන් ඒත් ක්‍රමවත්ව, SB විසින් පද්ධතිය නැවත ගොඩනගන ලදී, වැඩි සංවේදී යැයි සැලකෙන ක්ෂේත්‍ර වල විශේෂයෙන්ම. පල්ලියට එරෙහි අරගලයේ දී MSW විසින් නව, විශේෂඥ අංශයක් 1962 ජූනි මාසයේ දී පිහිටුවන ලදී. ඉක්මණින්ම එහි සේවක සංඛ්‍යාව භාර පන්සිය ගණනක් බවට පත්විය. 1960 ගණන් මුල බාගයේ දී, අධිකාරීන්ගේ අවසරය නොමැතිව කුරුස ඉදිකිරීම ගැන නැත්නම් පල්ලි ආරක්ෂා කරන්නට එක්රොක් වූ ජනතාවට කිහිප වතාවක් පොලීසිය විසින් පහර දෙන ලදී. උසාවියෙන් දුන් දඩුවම් සාපේක්ෂ ලෙසින් අඩු වුවත්, සිය ගණනක් ජනතාවට බැට කෑහ, එසේම ඊට වැඩි පිරිසක් දඬ ගෙවූහ.

1967 දී, ඊශ්‍රායෙල් සහ ආරාබ් රටවල් අතර පැවති ‘දින හයේ යුද්ධයෙන්’ පසුව “සයෝනිස්වාදයට” එරෙහි අරගලය නව සටන බවට පත්විය. මේ සටනට කැඳවන ලද විශේෂ ආකාරය තුළ දේශපාලන, සමාජ, සහ ජාත්‍යන්තර යන ත්‍රිත්ව කාර්යයක් අඩංගු විය. එසේම ආණ්ඩුවට ජාතිකවාදී උණුසුම උද්දීපනය කිරීම සඳහා නව මාධ්‍යයක් උවමනා වී තිබිණ. PZPR නිලධාරීන් කිහිප දෙනෙක් සෙමසිට්-විරෝධී අදහස් සම්පාදනය කරමින් ඒ තුළින් ආදිතමයන් පැත්තකට කර තම තමන්ගේ වෘත්තීය තත්වයන් දියුණු කරගන්නා අරමුණින් කටයුතු කළහ. මේ සෙමසිට්-විරෝධී මෙහෙයුම නිසා 1968 මාර්තු පැවති ශිෂ්‍ය විරෝධතා ව්‍යාපාරය ද අවනම්බුවට පත් කිරීමට හැකිවිය. විවිධ පුද්ගලයන්ට පහර දෙන්න යැයි MSW විසින් තොරතුරු පරිස්ථානීය පක්ෂ සංවිධාන වෙත ලබා දෙන ලදී. U.S.S.R. මෙන්ම පෝලන්තයේ ආරක්ෂක සේ වය ද, “යුදෙව්වන් නො මැති සෙමසිට්-විරෝධවාදය” සඳහා පක්ෂයෙන් සහ රජයෙන් යන දෙකෙන්ම ප්‍රවර්ධනය කරන්නට මහා අනුප්‍රාණයක් දෙන ලද්දේය. (හොලොකෝස්ට් වෙතින් පෝලන්තයේ පැවති විශාල යුදෙව් ප්‍රජාව සැලකිය නොයුතු තරම් අල්පයකට පත් කර තිබුණ ද, කොමියුනිස්ට් රෙජිමයේ සෙමසිට්-විරෝධවාදය ප්‍රවර්ධනය කිරීම පිණිස පොදුවේ යෙදා ගැනුණේ ඒ පද වහරයි.)

¹³ Central MSW Archives, sygn. 17/IX/268, vol. 7.

නීති විරෝධී සංවිධානය හැදීමේ බොහෝ වැයම් නැති කරන ලද්දේ SB විසින් මහජන කණ්ඩායම් ඇතුළතට රිංගා ගෙන සිටීමට සමත්වීම නිසයි. බොහෝ විට තරුණ වයසේ සිටි එවැනි සංවිධානවල සාමාජිකයන්, එතැන් සිට දේශපාලන සිරකරුවන් අතර බහුතරය බවට පත් වූහ. බොහෝ සංවිධාන වලට සිටියේ විසි හතරක් තිස්භයක් පමණ සංඛ්‍යාවකින් යුතු සාමාජිකයන් පමණි. විද්වතුන් ගැන දැඩි සෝදිසියෙන් සිටින ලදී. අවශ්‍ය වුවහොත්, අධිකාරීන්ගේ අවසරය ඇතිව, යුරෝපයේ නිදහස් රේඩියෝව හෝ ජාත්‍යන්තර මාධ්‍යය සමඟ හවුල්ව කටයුතු කරන අය කවුරුන්දැයි කියා හඳුන්වා දෙන්නට ආරක්ෂක සේවා වලට හැකියාව පැවතිණ. 1960 ගණන් පුරාම එවැනි පදනමක් මත හුදකලාව අත් අඩංගුවට ගැනෙන අවස්ථා දකින්නට ලැබිණ. එහි දී වැදගත්ම සිද්ධිය වනුයේ ඉතා විශාල අනුගාමික රැසක් සිටි, වයෝවෘද්ධ රචකයෙක් වූ මෙල්කියෝර් වැන්කොවිච් (Melchior Wankowicz) සම්බන්ධයෙනි. SB විසින් කොමියුනිස්ට්වාදී ලබ්ධිකයන් ගැන විශේෂ සෝදිසියෙන් පසු වූහ. ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් හෝ මාම්වාදීන් සිරගත කිරීම් ගැන සාපේක්ෂ වශයෙන් සමාජයේ වැඩි අවධානයක් එල්ල නොවීය. ඒත් එක ව්‍යතිරේකයක් වූයේ ජේසැක් කුරෝන් (Jacek Kurón) සහ කැරොල් මොඩ්සලෙවිස්කි (Karol Modzielewski) සම්බන්ධ සිද්ධියයි. රුච් (Ruch) ව්‍යාපාරය යැයි හැඳින්වෙන ලද නීති විරෝධී දේශපාලන කණ්ඩායමේ හතළිස් අට දෙනෙකුට 1970 දී අත් අඩංගුවට ගැනිණ. එහි නායකයන්ව වසර හත අටකට සිරගත කරන ලදී—ඒ සාපේක්ෂව ලිහිල් යැයි සැලකෙන ලද යුගයක දී ය.

ප්‍රචණ්ඩ මර්දනය යොදා ගැනීම නැවතුනේ නැත. ගොමුල්කා බලයට පැමිණ වසරකට පසුව, 1956 දී වෙනස ගෙන ඒමට සැලකිය යුතු භූමිකාවක නියැළෙන ලද සතිපතා පුවත්පත 'සරලවම' (Po prostu) වසා දැමීම ගැන විරෝධය දක්වන්නට තරුණ පිරිසක් ඉදිරිපත් වූ විට, දුසිම් ගණනක් ගුවාට්ට වලට ලක් වූ අතර දහ දෙනෙක් සිරගත කරන ලදී. 1968 මාර්තු මාසයේ දී වැඩ වර්ජන සහ පෙළපාලි බහුල ලෙසින් පැතිර පැවතිණ. ඒ උද්ඝෝෂණ මහත් මාග ලෙසකින් කඩා දමන ලදී. 2,700 ක ජනතාවක් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. එහි දී විවිධ ආකාරයේ චෝදනා වලින් 1,000 ක් උසාවියට ඉදිරිපත් කරන ලදී. දුසිම් ගණනක් වසර හතර පහක් තරම් දිග සිර දඬුවම් ලදහ. සිය ගණනින් පිරිසක් "යළි පුහුණු කිරීම" සඳහා බලහත්කාරයෙන් හමුදාවට බඳවා ගනු ලැබීය.

ශ්‍රමිකයන් විසින් පැවැත්වූ පෙළපාලි වෙනස් වෙනස් ප්‍රතිඵල ඇති කළේය. 1970 දෙසැම්බර් මාසයේ දී බාල්ටික් මුහුදුබඩ නගරවල පැවති ඒවා අවාසනාවන්ත ලෙසින් නිමා විය. විශේෂ පොලිස් කාණ්ඩ තිබිය දී, අධිකාරීන් විසින් වසර දාහතරකට පෙර පොස්තන් හි කළා මෙන් යුද හමුදාව කැඳවන ලදී. නිල දත්ත කියාපාන ලෙසින්, හතළිස් පස් දෙනෙක් මිය ගියහ. පොලිසිය දහස් ගණනක පිරිසකට ගුවාට්ට දුන්හ. බොහෝ විට එය සිද්ධ වූයේ පොලිස් ස්ථානය ඇතුළත දී ය. දෙපැත්තේ ජේලි ගැසී සිටින පොලිස් නිලධාරීන් පොලු වලින් ඔවුනට පහර දෙන, "සොබ්‍යයට යන මාර්ගය" දිගේ සේවකයන් යා යුතු වූහ. ඒත් දෙසැම්බර් සිද්ධීන් වලින් අනතුරුව කාලයේ පැවති වාතාවරණය අනුව යමින් අධිකාරීන් විසින් කිසිවෙක් නඩු මඟට ගෙන ගියේ නැත. අත් අඩංගුවට ගත් අයව ඒ මාසයේ දී ගොමුල්කා තනතුරෙන් ඉවත්ව ගිය පසුව නිදහස් කරන ලදී. කර්මාන්ත ක්ෂේත්‍රයේ වැඩ වර්ජන නායකයන්ව විවිධාකාර බිය හා තර්ජනය වලට ලක් කරන ලදී.

1976 දී නගර කිහිපයක හටගත් සාපේක්ෂ ලෙසින් කෙටි වැඩ වර්ජන වල දී, අධිකාරීන් විසින් විශේෂ පොලිස් කාණ්ඩ වලට අවි ආයුධ යොදා ගැනීම තහනම් කරන ලදී. ඒත් ඒ ප්‍රතිපත්තිය ඝාතන කිහිපයක් සිදුවීම වළක්වන්නට සමත් නොවීය. දළ වශයෙන් 1,000 ක් පමණ පිරිසක් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. හාර පන්සියයකට දඩ නියම වූහ. දුසිම් කිහිපයකට සිර දඬුවම් ලැබිණ.

අනතුරුව එන නඩු විභාග යනු චෝදනා ලැබූ සේවකයන්ගේ, තරුණ අයගේ, එරෙහි වන විද්වතුන්ගේ පවුල් අතර යළි සබඳතා හටගැනෙන අවස්ථාවක් වූයේය. ඒ නිසා බුද්ධිමත් ප්‍රජාව අතර විශාල මානුෂීය-අයිතීන් පිළිබඳ ව්‍යාපාරයක් හට ගැනිණ. එයින් ඇති වූ තවත් ප්‍රතිඵලයක් වූයේ—1947 දී PSL තහනම් කරන ලද පසුව ප්‍රථම වතාවට—සැලකිය යුතු ලෙසින් කම්කරුවන්ගේ ආරක්ෂක කමිටුව (Workers' Defense Committee -KOR), සහ මානුෂීය සහ සිවිල් අයිතීන් ආරක්ෂාව සඳහා ව්‍යාපාරය (Movement for the Defense of Human and Civil Rights -ROPCIO) යන සංවිධානාත්ම විරුද්ධ පක්ෂ කණ්ඩායම් බිහි වීමයි. මේ නව තත්වය හමුවේ අධිකාරීන්ට ක්‍රමෝපායීය ලෙසින් තෝරාගැනීමක් කරන්නට සිද්ධ වීණ. භේතු ගණනාවක් නිසා, රෙජිමය එන්න එන්නම මුල්‍යාධාර සඳහා බටහිර මත යැපීම යන භේතුව එහි ප්‍රධාන ලෙසින් පැවතිණ, එසේම රට ඇතුළත කඩංගුවටවූවක් කළහොත් ජාත්‍යන්තර අලාභ සිද්ධ විය හැකියාව හමුවේ ආණ්ඩුව විසින් ඒ වෙනුවට හිරිහැරය උපාය මාර්ගයක් ලෙසට යොදා ගන්නා ලදී. ඒවා නම්, (දණ්ඩ නීති සංග්‍රහය යටතේ ඉඩ ලැබෙන) පැය හතළිස් අටක කාලයක් සමීප සෝදිසිය පිණිස ජනතාව රඳවා ගැනීම, රැකියා වලින් ජනතාව නෙරපා හැරීම, මනෝවිද්‍යාත්මක පීඩනය භාවිතය, කොපි කරන උපකරණ රජයට පවරා ගැනීම, සහ ගමන් බලපත්‍ර ප්‍රතික්ෂේප කිරීමයි. SB විසින් ඉතා ඉක්මණින්

ඒජන්තවරු විශාල සංඛ්‍යාවක් සිටින පද්ධතියක් ගොඩ නඟන ලදී. විරුද්ධ පැත්තේ බලපෑම් කර්මාන්ත ක්ෂේත්‍රය වෙත ද පැතිර යාමට යැයි බියට දක්වන ලද ප්‍රතිචාරයක් ලෙසින් 1979 දී ආර්ථිකයේ ආරක්ෂාව සඳහා වූ විශේෂ දෙපාර්තමේන්තුව නැවත ක්‍රියාත්මක කළේය.

මේ ගොඩනැගීම් වලින් දීර්ඝ කාලීන ප්‍රතිඵල කිසිවක් සිදු නොවීය. 1980 ගණන් මැද දී නව වැඩ වර්ජන ගණනාවක් පටන් ගැනිණ. දැඩි මතවාදීන් තවමත් පක්ෂයේ ඉහළ තනතුරු අල්ලා ගෙන සිටියහ. ඒත් වැඩ වර්ජන බලය යොදවා පාගා දැමීමට ගත යුතු තීරණවල වගකීම කිසිවෙක් නොගත්හ. කෙසේ වුවද, කම්හල් සිය ගණනක් අල්ලා ගෙන සිටින සිය දහස් ගණනක වැඩ වර්ජකයන්ට මුහුණ දෙන්නට කැමති හෝ ඊට අවශ්‍ය හමුදා ප්‍රමාණවත් තරමින් නැතැයි 1980 අගෝස්තු 28 වැනිදා PZPR පොලිට්බියුරෝ රැස්වීමක දී පෙන්නුම් කරන ලදී. 1956, 1970, සහ 1976 දී මෙන් නොව, මේ අවස්ථාවේ දී, වැඩ වර්ජකයන් විසින් ජේසක් කුරොන් ගේ උපදේශය: "පක්ෂයේ කමිටු කැඩීම පමණක් කරන්න එපා, ඔබේම ඒවා සංවිධානය කරගන්න," යන්න පිළිපැද තිබුණි.

කලින් වසර වල දී සේ ම, ලෙක් වැලෙන්සා (Lech Wałęsa) ගේ 'සහයෝගීතා වෘත්තීය සමිතිය' සම්බන්ධයෙන්ද ඒ ක්‍රමෝපායයම ආණ්ඩුව විසින් භාවිතා කරන ලදී. ඇතුළත බෙදීම් ඇති කරමින්, ක්‍රමයෙන් එය PZPR පාලනය යටතට ගෙන ඒම අරමුණ වූයේය. එම උපාය 1940 ගණන් වල දී ජාතික එක්සත් පෙරමුණ වෙනුවෙන් යොදා ගන්නා ලද්දකි. 1980 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී "යුද්ධමය තත්වයක්" (stan wojenny) සඳහා මාෂල් නීතිය පනවන්නට MSW සහ යුද හමුදාව සූදානම් වූහ. 'සහයෝගීතා වෘත්තීය සමිතිය' ඇතුළත ක්‍රමවත් ලෙසින් රිංගා ගන්නට MSW සමත් විය. ඊ ළඟ ගිම්හානයේ දී වොසෝව් හි පමණක් තොරතුරු සපයන අය 2,400 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් සිටියහ. වෘත්තීය සමිතියේ ප්‍රතිචාරය දැන ගැනීම සඳහා කුඩා පරිමාණයේ ගැටුම් මාලාවක් අත්හදා බැලීය. කිසිත් වෝදනාවක් නැතිව එහි සාමාජිකයන්ට පැය හතළිස් අටක කාලයක් අත් අඩංගුවේ තැබීය. ඔවුන් සිටි මහජන ගොඩනැගිලි වලින් ඔවුන් බලාත්මකව ඉවත් කළහ. 1981 පෙබරවාරි වෙද්දී අත් අඩංගුවට ගත යුතු පුද්ගලයන්ගේ නාමාවලි සකස් කරගෙන තිබුණි. ඔවුන්ගේ පැමිණීම සඳහා සිරගෙවල් සූදානම් පැවතිණ. ඒත් PZPR නායකත්වය දිගින් දිගටම හිරිහැර සහ කුලප්පු කරන කටයුතු වලින් පමණක් සැහීමට පත් වූහ. 1981 මාර්තු මාසයේ දී බිඩ්ගොෂ්ට් (Bydgoszcz) හි සිවිල් ඇඳුම් ඇඳගත් පොලිස් නිලධාරීන් විසින් වෘත්තීය සමිති සාමාජිකයන්ට පහර දීම වැනි දේ සිද්ධ වූණි. එතෙක් සාමාකම් ලෙසකින් සිටි පෝලන්ත ආරක්ෂක සේවයට අමතර සේනා ලැබිණ. 1980 වැඩ වර්ජන වලින් පසුව, ජර්මන් රහස් පොලීසිය වූ ස්ටාසි, මෙහෙයුම් කණ්ඩායමක් වොසෝව් හි පිහිටුවන ලදී.¹⁴ KGB සම්බන්ධීකරණයෙන් යුතුව ප්‍රජා තන්ත්‍රවාදී විරුද්ධ පක්ෂයට එරෙහිව නැගෙනහිර කඳවුරේ ආරක්ෂක සේවා සමඟ හවුල්ව කටයුතු කිරීම වසර ගණනාවක් තිස්සේ පැවතිය ද, එය ස්ථාපිතය අපූරු සිද්ධියක් වූයේය.

මේ තත්වය 1981 දෙසැම්බර් මුල් කාලය දක්වා පැවතියේය. එවිට සහයෝගීතාවයේ බලය විභාග කර බැලීමට, පොලීසියේ ක්‍රස්තවාදය මැඩලීමේ ඒකකය විසින් වොසෝව් හි ගිනි නිවන හමුදාවේ වැඩ වර්ජනයක් කඩා දැමීය. දින දහයකට පසුව, දෙසැම්බර් 13 වැනිදා හිමිදිරියේ දී පෝලන්තය තුළ මාෂල් නීතිය පැනවීය.

"යුද්ධමය තත්වය," මර්දනය පොදු බවට පත් කිරීමේ වෑයම

පුදුම සහගත නිරවද්‍යතාවයකින් යුතුව සූදානම් කරන ලද විශාල පරිමාණයේ පොලිස් සහ හමුදාමය මෙහෙයුම් අනතුරුව පටන් ගැනිණ. සොල්දාදුවන් 70,000 කට වැඩියෙන්, පොලිස් නිලධාරීන් 30,000 ක්, සහ යුද ටැංකි 1,750 ක්, සහ අවිගත් පුද්ගලයන් ගෙන යන රථ 1,900 ක්, සහ ට්‍රැක් සහ මෝටර් රථ 9,000 ක්, ගුවන් යානා සහ හෙලිකොප්ටර් කණ්ඩායමක් සමඟින් ඔවුන් ක්‍රියාකාරී වූහ. හමුදා බහුලව සිටියේ ප්‍රධාන නගර වල සහ කර්මාන්ත කේන්ද්‍රීය කරගෙනයි. වැඩ වර්ජන නවත්වා දැමීමත්, 'සහයෝගීතා' වෙතින් ප්‍රතිචාරයක් අවශ්‍ය නොවෙන සේ ජනගහනයේ ධෛර්යය ඉවත් කර දැමීම සඳහා රටේ එදිනෙදා ජීවිතය අඩපණ කර දැමීම ඔවුන්ගේ කාර්ය භාරය විය. දුරකතන වයර් පොටවල් කපා දමන ලදී. එයින් ගිලන්රථ කැඳවීමට නොහැකි වූයෙන් මරණ ගණනාවක් සිද්ධ විය. මායිම් සහ ප්‍රෙටල් ෂෙඩ් වසා දැමිණ. එක තැනක සිට තවත් තැනකට යාමට අවසර පත් අවශ්‍ය විය. දැඩි ලෙසින් ඇදිරි නීතිය පැනවිණ. පරිපූර්ණ වාරණය බලාත්මක විය. සැලස්මේ කාර්යක්ෂම බව ඔප්පු කරමින්, දින දහයකට පසුව වැඩ වර්ජන සහ පෙළපාලි නැවතිණ. දාහතර දෙනෙක් මරා දැමිණ. හාර

¹⁴ The KGB had had offices in Poland since 1956. After 1986 the Stasi also established offices in Bulgaria, Czechoslovakia, and Hungary, but it had fewer agents there than in Poland.

පන්සිය ගණනක් තුළ ලක්ෂ. වැඩ වර්ෂකයන් 4,000 පමණ අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී. නත්තල් සමයේ දී පටන් ගත් පළමු නඩු වාරයේ දී, වසර තුනක් සිට පහක් දක්වා කාලයක් (සමහර අයට වසර දහයක් තරම් දීර්ඝ කාලයක්) සිර දඬුවම් ලැබිණි. චෝදනා ලැබූ සියල්ලන්වම විනිශ්චය කරන ලද්දේ විශේෂ හමුදා උසාවි වලිනි. “මාෂල් නීතියේ ඕනෑම උල්ලංඝනයක්” නැවත්වීම සහ ඒ සඳහා දඬුවම් කිරීම බාරව සිටියේ ඔවුන්ය. සෝවියට් දේශයේ, නැගෙනහිර ජර්මනියේ, සහ චෙකොස්ලෝවැකියාවේ හමුදා මේ කාලය පුරාම යුද සුදානමින් සිටියේ වැඩ වර්ෂක සහ පෙළපාලි පෝලන්ත හමුදාවට මැඩගත නොහැකි මහා කැරැල්ලක් බවට පත් වුවහොත් ඇතුල් විය හැකි සුදානමකිනි.

මර්දනයේ දෙවැනි කොටස සමන්විත වූයේ සියළු විරුද්ධ පාක්ෂික සහ ‘සහයෝගීතා’ සටන්කාමීන් සිරගත කිරීමෙනි. එය දෙසැම්බර් 12-13 මැදියම් රාත්‍රියට මඳක් කලින් පටන් ගැනිණ. දින කිහිපයක දී, සරල පරිපාලන තීරණයකින්, ප්‍රධාන නගර වලට එපිටත වූ රැඳවුම් මධ්‍යස්ථාන හතළිස් නවයක 5,000 ක ජනතාවක් අත් අඩංගුවේ පත්වූහ. එහි මූලික අරමුණ වූයේ වෘත්තීය සමිතිය අඩපණ කර එහි නායකයන් වෙනුවට SB හවුල්කාරයන් පත් කිරීමයි. මාස දොළහක් තිස්සේ පැවති අත් අඩංගුවේ තැබීමේ ක්‍රමෝපාය සිරගත කරනවාට වඩා දැඩි බැවින් අඩු වූ ආකාරයක් මෙන් පෙනී ගිය අතර, මහේස්ත්‍රාත්වරු හෝ නඩු අවශ්‍ය නොවූ නිසා එය ඉතාමත් පහසුවෙන් කිරීමට ද හැකියාව ලැබුණි. ඒ අත් අඩංගුවේ තැබෙන, සිරගත වන, සහ දඬුවම් ලැබෙන අය වෙනුවෙන් මූලික වශයෙන් SB විසින් “තහනම් ක්‍රම” (ශාරීරික වධහිංසා) භාවිතා කළේ නැත. ඒ වෙනුවට හමුදාව විසින් සහාය සපයන “කැමති කරවා ගන්නා ක්‍රමවේද” වලින් ඔවුන් සෑහීමට පත් වූහ. එසේම හවුල්කාරයන් වැඩි වැඩියෙන් බඳවා ගැනීමටත් සහ පිටරටට සංක්‍රමණය වීම සඳහා සටන්කාමීන්ව පොළඹවන වෑයම් වලටත්, බොහෝ විට ඔවුන්ගේ පවුල්වල අයගෙන් කප්පම් ගන්නා තර්ජනයෙන්, කටයුතු කළහ.

1981 ඔක්තෝබර් 18 වැනිදා PZPR හි පළමු ලේකම් හැටියට වැඩ බාර ගෙන (කළින් පැවති අගමැති සහ ආරක්ෂක ඇමති පදවි ද තබාගෙන) සිටි ජනරාල් වොයිචෙක් යරුසෙල්ස්කි (Wojciech Jaruzelski) ට පක්ෂයේ දැඩි අත්තලාදී මතවාද සමඟ ගැටෙන්නට සිද්ධ විය. ඔවුන් අතර කර්මාන්ත වල සිටි පක්ෂ කාඩර්, යුද හමුදා නිලධාරීන්, සහ විශ්‍රාම ලත් MSW නිලධාරීන් සිටියහ. ඔවුන්ට පහර දෙන්නට කිසිවෙක් සිටියේ නැති වුවද, මේ අය විසින් ස්වයං ආරක්ෂාව සඳහා කණ්ඩායමක් පිහිටුවා ගෙන තිබුණි. රඳවා ඇති අයට නඩු මඟට ගෙනැවිත්, මරණ දඬුවම පවා ඇතුළත්, දැඩි දඬුවම් දිය යුතු යැයි ඔවුන් කියා සිටියහ. මේ දැඩි මතවාදීන්ට අවශ්‍ය වූයේ භීෂණය පොදු බවට පත් කිරීමයි. මරණ දඬුවමක් නොමැති පොදුවේ පවතින මර්දනය පිළිගත නොහැකි ලිහිල් බවක් යැයි ඔවුන් සැලකූහ. ‘සහයෝගීතා’ ව්‍යාපාරයට එරෙහිව කලහකාරී ප්‍රොපගැන්ඩා මෙහෙයුමක් ගෙන ගියත්, දැඩි මතවාදීන් උද්ඝාතනය කළ ක්‍රමවේද භාවිතය ප්‍රතික්ෂේප කරන්නට පක්ෂ නායකයන් තීරණය කළහ. ස්ටාලින්වාදී ක්‍රමවේදයෙන් සමාජ ප්‍රතිරෝධය පාගා දමනවාට වඩා, ඔවුන් “නොසන්සුන් තත්වය අඩු කරන්නට” තීරණය කළහ. ප්‍රතිපත්තිය එය වූවත්, 1982 මැයි 1 සහ 3 තුළ දී පැවති ‘සහයෝගීතා’ පෙළපාලි මැඩලන්නට අධිකාරීන් බලාත්මක බලය යෙද වූහ. එය 1791 ව්‍යවස්ථාවේ සංවත්සරය සමරන සාම්ප්‍රදායික උළෙලක් වූයේය. එසේම 1980 ගඩැන්ස්ක් ගිවිසුමේ සංවත්සරය වූ 1982 අගෝස්තු 31 වැනිදා ද එලෙසම කටයුතු කරන ලදී. දහස් ගණනක ජනතාවක් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. සිය ගණනක් නඩු මඟට ගෙන ගියහ. හය දෙනෙක් මරා දැමිණ. මේ මහජන නඩු වල දී, පාතාල සහයෝගීතා කණ්ඩායමේ සමහර නායකයන් වසර පහක් දක්වා කාලයකට සිරගත වන දඬුවම් ලැබූහ. 1982 දෙසැම්බර් මාසයේ දී රැඳවුම් මධ්‍යස්ථාන වසා දැමූ පසුව මාෂල් නීති නිල වශයෙන් 1983 ජූලි 22 වැනිදා ඉවත් කරන ලදී. ඒ වෙද්දී දේශපාලන සිරකරුවන් 1,000 ක් පමණ පාතාල වෘත්තීය සමිති කටයුතු, පාතාල මුද්‍රණ කටයුතු, සහ තහනම් කරන ලද සාහිත්‍ය සහ පොත පත බෙදා හැරීම වෙනුවෙන් සඳහා සිරගතව සිටියහ. සමහර විට ඔවුන් සිරගත කරන ලද්දේ සිරකරුවන් වෙනුවෙන් මුදල් එකතු කිරීම හේතුවෙනි. අධිකාරීන් විසින් බොහෝ පිරිසක් ඔවුන්ගේ රැකියා වලින් පහ කරන ලදී. 1981 දෙසැම්බර් මාසයේ දී දහස් ගණනක වැඩ වර්ෂකයන් එසින් දුක් වින්දහ. විශේෂයෙන්ම මාධ්‍යවේදීන්ව “සහතික කිරීමේ ක්‍රියාවලිය” අනුව අල්ලා ගැනිණ— මුළු වශයෙන් දහසකට වැඩි පිරිසකට රැකියා අහිමි වූහ.

1981 දෙසැම්බර් 13 වැනිදාට පසුව එන පළමු සති කිහිපය හැරෙන්නට, පෝලන්තය නැවතත් කලින් 1949-1956 කාලය සමඟ සසන්දනය කළ හැකි තරමින් වූ මර්දනීය යුගයක් අත්දැකුවේ නැත. රහස් සේවා භාෂාවේ “නොමඟ යවන තොරතුරු පැතිරවීම සහ වික්ෂිප්ත කරවීම” යනුවෙන් හැඳින්වෙන නව ක්‍රම කිහිපයක් ආරක්ෂක යාන්ත්‍රණය විසින් භාවිතා කරන ලදී. එය 1970 ගණන් වල දී අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශය විසින් හතරවැනි දෙපාර්තමේන්තුවේ ස්වායත්ත D කණ්ඩායම සහ බොහෝ පරිස්ථානීය ශාඛා ද ඒ වන විටත් යොදා ගන්නා ලද ක්‍රම වූහ. 1981 තෙක් මේ නව දෙපාර්තමේන්තුව පල්ලිය සහ ඒ සමාන සංවිධාන වෙත පමණක් අවධානය යොමු

කළහ. මාෂල් නීතිය පැනවීමත් සමඟ එහි ක්‍රියාකාරීත්වය පුළුල් වූයේ 'සහයෝගීතා' සමිතිය ද එයට එකතු වන ලෙසටයි. වෘත්තීය සමිතියේ දේපල වලට පහර දීම් ගණනාවක් සිදු විය. D කණ්ඩායම විසින් වෘත්තීය සමිති ගොඩනැගිලි පුළුස්සා දැමූහ. මෝටර් රථ ගිනි තැබූහ, 'සහයෝගීතා' සටන්කාමීන්ට ශාරීරික ගුටි බැට දුන්හ. මරණ තර්ජන යැවූහ. බොරු පාතාල ප්‍රවෘත්ති පත්‍ර සහ බොරු පත්‍රිකා බෙදූහ. කිහිප විටක දී ඔවුන් වින්දිතයන් පැහැරගෙන ගොස් මන්දව්‍යාස සහ බාබ්ට්‍රියෝට් මහත් මාත්‍රා වලින් දී ඔවුන්ව පසුව මහමඟ අසල අත්හැර දමා ගියහ. කිහිප දෙනෙක් ගුටි බැට කා මිය ගියහ. ඒ අතර 1983 දී පොලිස් ස්ථානයක දී මරා දැමූ ජෙගෝර්ස් ප්‍රිසෙමික් (Grzegorz Przemysk) නමැති පාසැල් යන වයසේ පිරිමි දරුවෙක් ද වූයේය.

මේ ආකාරයේ සිද්ධීන් අතර සුප්‍රසිද්ධ වූවක් හැටියට සැලකෙන්නේ D කණ්ඩායමේ නිලධාරීන් විසින් 1984 ඔක්තෝබර් 19 වැනිදා ජර්සි පොපීලුස්කෝ (Jerzy Popieluszko) පියතුමා මරා දැමීමයි. මේ සිද්ධීන්වල නිල වාර්තාව අනුව, ඝාතකයන් ඔවුන්ගේ ඉහළ තනතුරු හොඳවන ලද අයගේ අනුදැනුමක් නොමැතිව, තනිවම කටයුතු කළහ. මේ කතාව කිසිසේත්ම විය නොහැකියි. මන්ද, ආරක්ෂක ක්‍රමය ඉතා තදින් පාලනය වූ අතර වැදගත් ක්‍රියාවක් සඳහා අමාත්‍යාංශය විසින් අනිවාර්යෙන්ම කොළ සංඥාවක් දිය යුතු වීමයි. මේ සිද්ධිය ගැන අවසානයේ MSW විසින් වරදකරුවන් නඩු මඟට ගෙන ගොස් දඬුවම් කළහ. නමුත්, පැවිද්දන් ඝාතනය කරන ලද සහ 'සහයෝගීතා' සමිතියේ ජනතාව සම්බන්ධ තවත් සිද්ධීන් කිහිපයක් සඳහා කිසිදු දඬුවමක් නොලැබුණි. ජනගහනය දැක්වූ ප්‍රතිචාරයෙන් අයෙක් තත්වය මනින්නේ ද, මේ කටයුතු වලින් ඔවුන්ගේ ප්‍රධාන අරමුණ ඉෂ්ට නොවූණි. එනම්, තෝරාගත් කණ්ඩායම් අතර බිය පැතිරවීමයි. ඒ වෙනුවට රෙජිමයට එරෙහි වූවන් තව තවත් අධිෂ්ඨාන සහගත වන්නට පටන් ගත්හ.

මාෂල් නීතියේ පළමු දවස් වල පැවති ප්‍රවණ්ඩ ගැටුම් සහ 1982-83 සමස්ත ලෙසකින් පැවති මර්දනය සටහන් වෙන්නේ තවත් සීමාසහිත වූ මර්දනයෙනි. වසර කිහිපයක් පමණක් සිරගත වීමේ අවදානමට මුහුණ දෙන බව පාතාල සටන්කාමීන් දැන සිටියහ. එසේම නිරන්තරයෙන් දේශපාලන සිරකරුවන් සඳහා ක්ෂමාව ප්‍රදානය කෙරිණ. එහි පරිණාමයේ මේ අවධිය වෙද්දී, ක්‍රමය එහි ස්ථාවරත්වයට ප්‍රභවයෙන් බොහෝ දුරක පැවතිණ.

සටන් විරාමයේ සිට යටත් වීම දක්වා, නැතහොත් සිසිකඩ වූ ආණ්ඩුව (1986-1989)

සෝවියට් යුනියනයේ පෙරෙස්ට්‍රොයිකා (*perestroika*) සහ ග්ලාස්නොස්ට් (*glasnost*) බලපෑම යටතේ සහ පෝලන්ත ආර්ථිකය නිස්වලනය වීම නිසා, ජනරාල් යරුසෙල්ස්කි (*Jaruzelski*) ගේ කණ්ඩායම සමගිය සඳහා කුමන හෝ විරුද්ධ පක්ෂ සමඟ එකතු වෙන්නට වෑයම් කිරීම 1986 වසර අග දී පැවති තත්වයයි. මේ වෑයමට කළින් සැලකිය යුතු තරමකින් මර්දනය අඩුව තිබිණ. 1986 සැප්තැම්බර් 11 වැනිදා අභ්‍යන්තර කටයුතු ඇමති ජනරාල් සෙස්වාල් කිස්වාක් (*Czesław Kiszczak*), ඉතිරිව සිටින දේශපාලන සිරකරුවන් 225 දෙනෙකු නිදහස් කරන ලද බව නිවේදනය කළේය. අවම දඬුවම් මට්ටමක් පවත්වාගෙන යෑම පිණිස ඕනෑම තහනම් කරන ලද සංවිධානයක හෝ පාතාල ප්‍රකාශනයක් සඳහා සහභාගී වෙන්නේ ද එයට දඩයක් හෝ නිවාස අධිස්සිය හෝ අවම රැකවල් ඇති ස්ථානයක රඳවන බව තීන්දු කෙරිණ. මේ මර්දනය එයාකාරයෙන් 1976-1980 ගණන් වල දී පැවති මර්දනය හා සමාන වූයේ එක වැදගත් වෙනසක් ඇතිවයි: දැන් ආණ්ඩුවට ගැටෙන්නට සිද්ධ වූයේ සිය ගණනක සටන්කාමීන් සමඟ නොව දස දහස් ගණනක සටන්කාමීන් සමඟයි. 1988 වසර මුල දී, ප්‍රථම වැඩ වර්ජන රැල්ලෙන් පසුව, මර්දන නැවතත් ඉහළ ගියේය. ඒත් අගෝස්තු 16 වැනිදා 'සහයෝගීතා' සමිතිය සමඟ සාකච්ඡා ඇරඹෙන බව නිවේදනය කරන ලදී.

ආරක්ෂක හමුදා සේවකයන් මේ නව පිළිවෙත් නිසා ඉවිභංගවයට පත්ව සිටියද ඔවුන් බොහොමය ශික්ෂණයකින් යුතුව කටයුතු කළහ. එසේ නමුදු, ඔවුන් අතරෙන් සමහර දෙනෙක් එකඟතාවයකට එළඹීම නවත්වන්නට කටයුතු කරන ලදැයි සිතිය හැකියි. 1989 ජනවාරි මාසයේ දී 'සහයෝගීතා' ආගමික අංශයේ පරිස්ථාන මට්ටමක සේවය කළ පැවිද්දන් දෙදෙනෙක්ව මරා දැමිණ. මෙය සරල අපරාධය ක්‍රියාවක් ද නැත්නම් D කණ්ඩායමේ වැඩක් දැයි යන්න තවමත් පැහැදිලි නැත.

1989 ජූනි 4 මැතිවරණයෙන් පසුව සහ තදෝස් මැසොවියෙට්ස්කි (*Tadeuz Mazowiecki*) ගේ ආණ්ඩුව පිහිටුවීමෙන් පසුව, "බල අමාත්‍යාංශ" (අභ්‍යන්තර කටයුතු සහ ආරක්ෂක) පාලනය දිගටම කළින් ප්‍රධානීන්

යටතේම පැවතිණ. 1990 අප්‍රේල් 6 වැනිදා SB විසුරුවා හැර ඒ වෙනුවට රාජ්‍ය රැකවරණය සඳහා බියුරෝව (Bureau for State Protection -UOP) ස්ථාපිත විය.

ජාත්‍යන්තර නීතියක් හෝ ඔවුන්ගේම ව්‍යවස්ථාවක් වෙත ගෞරවයක් දැක්වූයේ නැතිකම නිසා පෝලන්තයේ කොමියුනිස්ට් ක්‍රමය කිසි විටෙක නීත්‍යානුකූල හෝ නීතිමය පදනමකින් යුතු වූවා යැයි කියන්නට ඔවුන්ට නොහැකි වූයේය. 1944-1956 දී උපත ලැබූ දා සිටම අපරාධමය ආස්ථිත්‍යයක් හැටියට පැවති එය හැම විටම විශාල පරිමාණයෙන් මාග බලය (හමුදා බලය ද ඇතුළුව) යොදා ගන්නට සූදානම් කී සිටියකි.

තෝරාගත් ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ නාමාවලිය

'ව්‍යවස්ථාදායක වගකීම සඳහා වූ කොමිසම' වෙනුවෙන් කරන ලද මගේ පුරාලේඛන කටයුතු මත ඉහත පරිච්ඡේදය විශාල වශයෙන් පදනම් වෙයි. එහි දී විශේෂයෙන්ම 1980-1982 අවුරුදු පිළිබඳව තවමත් රහසිගත ලෙස පවතින බොහෝ ලිපිගොනු වෙතට යොමුවීමට මට ඉඩක් පැදිණ. මෑත කාලයක දී විවෘත කරන ලද අදාළ සෝවියට් පුරාලේඛනාගාර නිසා ප්‍රකාශනය වූ වඩාත්ම සම්පූර්ණ කෘති ගැන ලැයිස්තුවක් පහත දැක්වේ.

Bedyński, Krystian. *Służba więzienna jako organ bezpieczeństwa publicznego, 1944-1956* (The prison system as an organ of public security, 1944-1956). Warsaw: BGW, 1988.

Chmielarz, Andrzej, and Andrzej K. Kumert, eds. *Process szesnastu: Dokumenty NKWD* (The trial of sixteen: Documents of NKVD). Warsaw: Oficyna Wydawnicza Rytm, 1995.

Ciesielski, Stanislaw, Grzegorz Hryciuk, and Aleksander Srebakowski. *Masowe deportacje radzieckie w okresie II wojny światowej* (Mass Soviet deportations during World War II). Wrocław: Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego, 1994. See especially the chapter on Polish deportations, pp. 26-82.

Dudek, Antoni, and Tomasz Marszałkowski. *Walki uliczne w PRL, 1956-1989* (Street battles in Poland, 1956-1959). Kraków: Wydawn. Krakowskie, 1992.

Eisler, Jerzy. *Marzec 1968: Geneza, przebieg, konsekwencje* (March 1968: Origin, development, consequences). Warsaw: Wydawn. Naukowe, 1991.

Golimont, Andrzej. *Generałowie bezpieki* (Generals of the security apparatus). Warsaw: BGW, 1992.

Gross, Jan T. *Revolution from Abroad: The Soviet Conquest of Poland's Western Ukraine and Western Belorussia*. Princeton: Princeton University Press, 1988.

Iwanow, Mikołaj. *Policy w Związku Radzieckim w latach 1921-1939* (Poles in the Soviet Union, 1921-1939). Warsaw: Wydawn. Uniwersytetu Wrocławskiego, 1990.

Jarosz, Dariusz, and Tadeusz Wolsza, eds. *Komisja Specjalna do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym, 1945-1954: Wybór dokumentów* (Special Commission for the Fight against Economic Abuses and Sabotage, 1945-1954: Selected documents). Warsaw: Karta, 1995.

Komorowski, Krzysztof, ed. *Armia Krajowa: Rozwój organizacyjny* (Homeland Army: Organizational development). Warsaw: Wydawn. Bellona, 1996.

Machcewicz, Paweł. *Polski rok 1956* (Poland's year 1956). Warsaw: Oficyna Wydawn. Mówią Wieki, 1993.

Maciszewski, Jarema, ed. *Tragedia Komunistycznej Partii Polski* (The tragedy of the Polish Communist Party). Warsaw: Książka i Wiedza, 1989.

Marat, Stanisław, and Jacek Snopkiewicz. *Ludzie bezpieki: Dokumenty czasu bezprawia* (The security forces: Documentation of a period of lawlessness). Warsaw: Polska oficyna wyd., 1990.

Materski, Wojciech, and Andrzej Paczkowski, eds. *NKWD o Policie i Polakach: Rekonesans archiwalny* (The NKVD on Poland and the Poles: An archival investigation). Warsaw: Instytut Studiów Politycznych PAN, 1996.

Materski, Wojciech, et al., eds. *Katyń: Dokumenty zbrodni* (Katyń: Documents of a crime). Warsaw: Wydawn. "TRIO," 1995.

Michel, P., and G. Mink. *Mort d'un prêtre. L'affaire Popieluszko, analyst d'une logique normalisatrice*. Paris: Fayard, 1985.

Nalepa, Edward Jan. *Pacyfikacja zbuntowanego miasta: Wojsko Polskie w czerwcu 1956 r. w Poznaniu w świetle dokumentów wojskowych* (Pacification of a rebel town: The Polish army in Poznań in June 1956 in light of military documents). Warsaw: Wydawn. Bellona, 1992.

Noskova, A. F., ed. *NKVD i polskoe podpole 1944-1945 po "osobym papkam" J. V. Stalina* (The NKVD and the Polish underground, 1944-1945, based on the "special files" of J. V. Stalin). New. ed. Moscow: Institut balkanistiki i slavyanovedeniya, 1994.

Otwinowska, Barbara, and Jan Zaryn, eds. *Polacy wobec przemocy 1944-1956* (Poles in the face of violence, 1944-1956). Warsaw: Editions Spotkania, 1996.

Paczkowski, Andrzej, ed. *Aparat bezpieczeństwa w latach 1944-1956: Taktyka, strategia, metody* (The security apparatus, 1944-1956: Tactics, strategy, methods). 2 vols. Warsaw: Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, 1994, 1996.

Poksiński, Jerzy. *TUN: Tatar—Utnik—Nowicki*. Warsaw: Wydawn. Bellona, 1992.

Popiński, Krzysztof, Aleksander Kokurin, and Aleksander Gurjanow. *Drogi śmierci: Ewakuacja więźniów sowieckich z Krezów Wschodnich II Rzeczypospolitej w czerwcu i lipcu 1941* (Paths of death: The evacuation of Soviet prisoners from eastern Poland under the Second Republic in June and July 1941). Warsaw: Karta, 1995.

"Ręka Jeżowa." *Karta* (Warsaw), no 11, special issue (1993).

Sariusz-Skapska, Isabella. *Polscy świadkowie Gulagu: Literatura Largrowa, 1939-1989* (Polish witnesses of the Gulag: Literature from the camps, 1939-1989). Kraków: Universitas, 1995.

Siedlecki, Julian. *Losy Polaków w ZSRR w latach 1939-1986* (The fate of Poles in the U.S.S.R., 1939-1986). London: Gryf, 1987.

Suchorowska, Danuta. *Wielka edukacja: Wspomnienia więźniów politycznych PRL, 1945-1956* (A great education: Memoirs of political prisoners in Poland, 1945-1956). Warsaw: Agencja Omnipress, 1990.

Szwagrzyk, Krzysztof. *Golgota we Wrocławiu* (The Golgotha of Wrocław). Wrocław: Komisja Badania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu, 1995.

Topol, Andrzej, ed. *Obozy pracy przymusowej na Górnym Śląsku* (Forced-labor camps in Upper Silesia). Katowice: Wydawn. Uniwersytetu Śląskiego, 1994.

Turlejska, Maria. *Te pokolenia żałobami carne: Skazani na śmierć i ich sędziowie 1944-1954* (These generations black with mourning: Those condemned to death and their judges, 1944-1954). London: "Aneks," 1989.

Walichnowski, Tadeusz, ed. *Ochrona bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego w Polsce, 1944-1988* (Defense of state security and public order in Poland, 1944-1988). Warsaw: ASW, 1989.

Zaron Piotr. *Obozy jeńców polskich w ZSRR w latach 1939-1941* (Camps of Polish prisoners in the U.S.S.R., 1939-1941). London: Unicorn Publishing Studio, 1994.

20 මධ්‍යම සහ ගිණිකොන දිග යුරෝපය

කැරෙල් බාටොසෙක්

“අපනයනය” කළ භීෂණය?

මධ්‍යම යුරෝපය ගත් කළ, යුද්ධයක් සම්බන්ධයෙන් අයෙක් හැම විටම භීෂණය ගැන සිතිය යුතුයි, එය මේ සියවසේ පළමු බාගයේ වඩාත්ම අවධාරණය කරන ලද්දයි. මේ භූමි ප්‍රදේශයේ හටගත් දෙවැනි ලෝක යුද්ධය, ජනරාල් ලුඩන්ඩෝෆ් (Ludendorff) ගේ “සමස්ත යුද්ධය” ඉමහත් ලෙසකින් අභිබවා ගියේය. මිගෙල් ඇබෙන්සුර් (Miguel Abensour) “මරණය ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීයකරණය” යැයි විස්තර කරන ලද්දා වුව, සම්පූර්ණයෙන් තුරන් කර දැමීම යුද්ධයේ අවශ්‍යම අංගයක් හැටියට අදහස් වීමෙන් එය එතැන් පටන් ලක්ෂ සිය ගණනක ජනගහනයකට බලපාන ලදී. නාට්සි මිලේච්චවාදය සමස්ත ජනගහනයක් වෙත බලපෑවේ විශේෂයෙන්ම යුදෙව්වන්ව තුරන් කිරීම හරහාය. දත්ත විසින් මනා ලෙස මෙය පැහැදිලි කර දක්වයි: පෝලන්තයේ හමුදාවේ මිය ගියවුන් සංඛ්‍යාව 320,000 ක් වූ අතර සිවිල් ජනතාව මිලියන 5.5 ක් මිය ගියහ; හංගේරියාවේ හමුදාවේ මිය ගිය සංඛ්‍යාව 140,000 ක් වූ අතර සිවිල් වැසියන් 300,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් මිය ගියහ; චෙකොස්ලෝවැකියාවේ සිවිල් වැසියන් මුළු එකතුවෙන් සියයට 80-90 ත් මිය ගියවුන් අතර වූහ.

ඒත් යුද්ධයේ මහා භීෂණය ජර්මන් පරාජයෙන් පසුව අවසන් වූයේ නැත. කොමියුනිස්ට් රෙජිමයේ සටන් වදින ආයතනය වූ රතු හමුදාවේ පැමිණීමත් සමඟ, ජනගහනය “ජාතික ශුද්ධ කිරීමට” හසු වූහ. එය මේ භූමි ප්‍රදේශයේ සුවිශේෂී වූ විදියකින් සිද්ධ වූයේය. මේ මෙහෙයුම් වල දැඩි සේ නියැලී සිටියේ NKVD සහ SMERSH යටතේ වූ මේ හමුදාවේ දේශපාලන කොමිස්සාර් සහ ප්‍රතිඔත්තු සපයන බුද්ධි අංශයන්ය. සෝවියට් යුනියනට එරෙහිව සටන් වදින්නට හට කණ්ඩායම් යැවූ—හංගේරියාව, රුමේනියාව, සහ ස්ලෝවැකියාව—යන රටවල් වලට විශේෂයෙන් දැඩි ඵලවිපාක අත් විඳින්නට සිද්ධ වූහ. ඒවායේ වැසියන් සිය දහස් ගණනින් සෝවියට් ගුලාග් වෙත NKVD විසින් යවන ලදී. නිශ්චිත සංඛ්‍යාවන් තවමත් ගණනය කෙරෙමින් පවතී.

පුරාලේඛනාගාර විවෘත වීමෙන් පසුව හංගේරියාවේ සහ රුසියාවේ ප්‍රකාශනය වූ නව අධ්‍යයන වලට අනුව— ඒ අධ්‍යයන නිශ්චිත සංඛ්‍යාවන් ගොඩක් අඩුවෙන් පෙන්නුම් කරති—සිය දහස් ගණනින් ජනතාවක් පිටමං කරන ලදී: සොල්දාදුවන් සහ සිවිල් වැසියන්, වයස දහතුනක් තරම් තරුණ වයසේ දරුවන්, සහ අවුරුදු අසූවේ වයසක පිරිමින්. දළ වශයෙන් 40,000 ක් පමණ පිරිසක් යුක්රේනයේ ට්‍රාන්ස්කාපැතියන් (Transcarpathian) ප්‍රදේශයට ගෙන යන ලදී. එය චෙකොස්ලෝවැකියාවට අයත්ව තිබේ, 1938 මියුනික් එකඟතාවය අනුව 1939 දී හංගේරියාවේ අධිවාසයට පත්ව, ඉන් අනතුරුව 1944 දී සෝවියට් දේශය විසින් ඇඳා ගන්නා ලදී. 1944 දී මිලියන 9 ක් පමණ ජනගහනයක් සිටි හංගේරියාවෙන්, 600,000 කට වැඩි පිරිසක් පිටමං කරන ලදී (සෝවියට් දත්ත පෙන්නුමින් කඳවුරු වෙත පැමිණෙන ලද සංඛ්‍යාව 526,604 ක් කියයි; එය රුමේනියාවේ මාර්ගස්ථාන කඳවුරු වල දී මිය ගිය සංඛ්‍යාව නොසලකා හරියි). බ්‍රාෂෝෆ් (Braşov), ටිමිෂෝරා (Timișora), සිගෙටු මර්මාටියේ (Sighetu Marmăției), මොල්ඩේවියා, බෙසාඇරේබියා, සහ සම්බෝර් යනාදියේ කඳවුරු තිබුණි. පිටමං කරන ලද්දුවන්ගෙන් සියයට 75 ක් පමණ මේවා හරහා ගමන් කළහ. පිටමං කරන ලද්දවුන් අතර හංගේරියානු යුද හමුදාවේ ශ්‍රම සේනාංක වල යොදවා සිටි යුදෙව්වන් ද සිටියහ. මේ සිරකරුවන්ගෙන් තුනෙන් දෙකක් බලාත්කාරයෙන් වැඩ ගන්නා ශ්‍රම කඳවුරු වෙත ද, තුනෙන් එකක් සිර කඳවුරු වෙත ද යැවිණ. ඒ සිර කඳවුරු වල පැවති වසංගත වල ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් මරණ අනුපාතිකය දෙගුණයකින් වැඩි වූහ. මේ හංගේරියාවෙන් පිටමං කරන ලද—ජර්මන් සුලුතරයට අයිති, 1920

න් පසුව පැමිණි රුසියානුවන්, සහ හංගේරියාවේ ජීවත්වෙමින් සිටි ප්‍රංශ සහ පෝලන්ත අය ද ඇතුළුව— සංඛ්‍යාවෙන් 200,000 ක් පමණ නැවත ආපසු පැමිණියේ නැතැයි වර්තමානයේ දී ඇස්තමේන්තු කෙරෙයි.¹

මේ සමහර ශුද්ධකරණ ගෙන ගියේ “ජනප්‍රිය” සහ “අතිරේක” උසාවි මාර්ගයෙනි. යුද්ධය අවසානයේ දී, පශ්චාත් යුද කාලයේ පළමු මාස වල දී, ප්‍රචණ්ඩ අධිකරණ-බාහ්‍ය ක්‍රියා සාමාන්‍යයක් වූයේය. ඒවාට වෙඩි තබා මරා දැමීම, සාතනය කිරීම, ශාරීරික වධහිංසා, සහ ප්‍රාණ ඇපකරුවන් හැටියට ගැනීම් ඇතුළත් වූහ. සිවිල් ජනගහනය පිළිබඳව හෝ යුද සිරකරුවන් සම්බන්ධයෙන් ජාත්‍යන්තර සම්මුති වලට නොසලකා හැරීමත් නැතහොත් ඒවා නොමැතියාව නිසාත් මේ කටයුතු වලට මාර්ගය පෑදුණි. එවක දී මිලියන 7 ක ජනගහනයක් තිබූ බල්ගේරියාව මේ සම්බන්ධයෙන් විශේෂයෙන් සඳහන් කළ යුත්තකි. 1944 සැප්තැම්බර් 9 වැනිදාට පසුව ‘ජනප්‍රිය දේශප්‍රේමී පෙරමුණ’ බලය අල්ලා ගත් විට සහ රටට රතු හමුදාව පාගමන් කළ පසුව, කොමියුනිස්ට් පක්ෂයෙන් පාලනය කළ පොලිස් කාර්යාංශය සහ ආරක්ෂක දෙපාර්තමේන්තුව ඉක්මණින්ම ක්‍රියාකාරී වූහ. ඔක්තෝබර් 6 වැනිදා “ජනතා උසාවි” නිවේදනයක් මඟින් පිහිටුවන ලදී. 1945 මාර්තු වෙද්දී ඔවුන් නඩු 131 ක තීන්දු 10,897 ක් නිකුත් කර, 2,138 ක පිරිසක් මරණයට නියම කර තිබිණ. එයට රජ පවුලේ අය, තෙවැනි බොරිස් රජු (King Boris III) ගේ සහෝදරයා, ඉහළ තනතුරුවල සිටි නිලධාරීන්, පොලිස් නිලධාරීන්, විනිසුරුවන්, කර්මාන්තකරුවන්, සහ මාධ්‍යවේදීන් ඇතුළත් වූහ. විශේෂඥයන්ට අනුව, කුරිරු ශුද්ධකරණයෙන් තවත් 30,000 ක් 40,000 ක් අතර ජනතාවක් එක්කෝ මරණයට පත් වූහ නැත්නම් අතුරුදහන් වූහ. ඔවුන් අතර බහුතරය පරිස්ථානීය වංශවතුන්, නගරාධිපතිවරුන්, ගුරුවරුන්, සත්‍යලබ්ධික පවිද්දන්, සහ කඩසාප්පු අයිතිකරුවන් වූහ. තව දුරටත් කතා කිරීමට බිය නොවෙන ඇසින් දුටු සාක්ෂිකරුවන් විසින් දන්වන ලද පරිදි 1989 දී එතෙක් නොදැන සිටි සාමූහික සොහොන් භූමි සොයා ගැනිණ. ඒත් බල්ගේරියාව කිසි දිනෙක සෝවියට් යුනියනයට එරෙහිව සටන් වදින්නට සේනාංක යැවීමේ නැත. එසේම ඔවුන් ජාති සාතනයෙන් යුදෙව්වන් බොහොමයක් බේරා ගෙන තිබුණි. රටේ පැවති කොමියුනිස්ට් මර්දනයේ පරිමාණය ගැන අදහස් ලබාගන්නට, බොහෝවිට ආඥාදායක යැයි සැලකෙන ලද 1923-1944 රාජාණ්ඩු පාලනය පැවති යුගයේ වින්දිතයන්ගේ සංඛ්‍යාව සමඟ සසඳා බලන්නට අයෙකුට පුළුවනි: 1945 දී නව පාර්ලිමේන්තුව කරන ලද විමර්ශනයක් අනුව, ඒ යුගයේ දී ඝාතනය, වෙඩි තබා මරා දැමීම, නැත්නම් සිර දඬුවම් නිසා සිරගෙදර දී මිය ගිය සංඛ්‍යාව 5,632 කි.² 1941 සිට 1944 දක්වා, ෆැෂිස්ට් විරෝධී ප්‍රතිරෝධය සහ එය මර්දනය පැවති කාලයේ දී 357 ක පිරිසක් පමණක්—එනම් සියළු ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමීන් ද නොවීය—මරණයට නියම වී ජීවිත අහිමි වූහ.

රතු හමුදාවේ බලපෑම යටතේ පැවති ශුද්ධකරණ නිසා ඒ සමාජවල ව්‍යාජතා කරන ලද බියෙන් පැතිරිණ. නාටිකීන්ට හෝ පරිස්ථානීය ෆැෂිස්ට්වාදීන්ට පමණක් සහාය දුන් අයට පමණක් නොව ශුද්ධකරණ වලින් අහිංසකයන් සහ කිසිත් පැත්තක් ගැනීම ප්‍රතික්ෂේප කළ අය බොහොමයක් ද බැට කෑහ.

1990 ගණන් මුල දී කොමියුනිස්ට් රෙජිමය කඩා වැටුණ පසුව නිපැදවෙන බල්ගේරියානු වාර්තාකරණයක් අනුව එක කාන්තාවක් 1944 සිසිරයේ සිද්ධියක් මෙසේ සිහිකරයි:

මගේ පියාව පළමු වතාවට අත් අඩංගුවට ගත් පසුව, තවත් පොලිස් නිලධාරියෙක් මධ්‍යාහ්නයේ දී පමණ ඇවිත් මගේ මවට අංක 10 දරන පොලිස් ස්ථානයට එදා සවස පහට යන්න යැයි උපදෙස් දුන්නා. රෑමත් සහ කරුණාවන්ත කාන්තාවක් වූ මගේ මව, ඇඳුම් පැළඳගෙන පිටත්වෙලා ගියා. අපි, ඇයගේ දරුවන් තිදෙනාම, ඇය එන තෙක් ගෙදරට වී බලා සිටියා. ඇය ආපසු ආවේ පාන්දර එක පසුවෙලා, පොරොන්යක් වගේ සුදුමැළි වෙලා, ඇයගේ වස්ත්‍ර සියල්ලම ඉරිලා කීතු කීතු වෙලා තිබුණා. ඇය නිවසට ගොඩ වූ වහාම ඇය උදුන වෙත ගියා, එහි දොර ඇරියා, ඇඳුම් ඔක්කොම ඉවත් කළා, ඒවා පුච්චලා දැමීම. ඊට පසුව ඇය නෑවා, ඇය අපිව ඇයගේ අත් දෙකින් බදාගත්තේ ඊට පසුව පමණයි. අපි නිදාගන්න ගියා. ඊ ළඟ දවසේ ඇය පළමු සියදිවිනසා ගැනීමේ වැයමේ නියැළුණා, ඊට පසුව තවත් වැයමේ තුනක් සිද්ධ වූවා, ඇය දෙවතාවක් වහ බිලා මැරෙන්න හැදුව. ඇය අදත් ජීවත්වෙලා ඉන්නවා, මම ඇයට බලාගන්නවා, ඒත් ඇය දැඩි ලෙසින් මානසික රෝගාතුර වී සිටින්නියක්. මම කවදාවත් හොයාගත්තේ නෑ ඔවුන් ඇයට සැබැවින්ම කළේ කුමක්දැයි කියා.³

¹ See Tamás Stark, “Hungarian Prisoners in the Soviet Union (1941-1955),” 1945: Consequences and Sequels of World War (bulletin of the Comité International d’Histoire de la Deuxième Guerre Mondiale, Paris), nos. 27-28 (1995), 203-213.
² See Frédy Foscolo, “Epurations: passé et présent,” *La nouvelle alternative*, special issue, “Poids et enjeux des épurations,” no. 21 (1991), 8-9.
³ Quoted in Tzvetan Todorov, *Au nom du peuple* (Paris: L’Aube, 1992), pp. 52-53.

මේ කාලයේ දී, නිල ප්‍රොපගන්ඩා මඟින් කියා සිටි විදියට “රතු හමුදාව විසින් නිදහස් කරගැනීම” සිද්ධ වූ පසුව, “අලුත් විදියක” ජාත්‍යන්තර සබඳතා පිහිටුවන ලදී. බොහෝ පිරිසක් ඔවුන් සබඳතා වෙනස් කරන්නට වෑයම් කළහ. හෙළා දැකීම් පුළුල් ලෙසින් පැතිර ගියහ. නම් වෙනස් කිරීම් සාමාන්‍යයක් විය; රෝසන්ස්වයිග් (Rosenzweig) නම තිබූ අය වහාම රොසන්ස්කි (Rozański) යැයි ද, බ්‍රීටන්ෆෙල්ඩ් (Breitenfeld) යන අය බෙයාර් (Bare) යැයි ද නම් වෙනස් කරගත්හ.

මධ්‍යම සහ ගිනිකොණ දිග යුරෝපයේ පැවති භීෂණය එතැනින් නැවතුණේ නැත. පෝලන්තයේ නව අධිකාරීන්ට එරෙහිව අවිගත් අරගලයක් සිද්ධ විය, එයින් යුද්ධය කල් ඇදුණි. එසේම, යුක්රේනයෙන් පළා යන බන්ඩෙරා (Bandera) කාණ්ඩ පැමිණි විට, 1947 දී ස්ලෝවැකියාවට ද එය බලපාන ලදී. ඒ කාලයේ දී ම ‘අයෝමය මුරකරුවන්’ (Iron Guard) හි හිටපු සාමාජිකයන්ගෙන් හැදුනු අවිගත් කණ්ඩායම්, ඔවුන්ව “කළු සාටක” නමින් හඳුන්වාගෙන කැපාතියන් කඳුකරයේ සැරිසරන්නට පටන් ගත්හ. මධ්‍යම යුරෝපය තවමත් සෙමයිට් විරෝධයේ වසංගතයට ගොදුරු වී සිටියේය. යුරෝපීය ඉතිහාසයේ අවසාන ජනවාර්ගික තුරන් කිරීම් සිද්ධ වූයේ 1946 දී පෝලන්තයේ, හංගේරියාවේ, සහ චෙකොස්ලෝවැකියාවේ දී ය.

මධ්‍යම යුරෝපය තුළ දැඩි ජර්මන් විරෝධී ජාතිකවාදයක් පැතිර ගියේය. නාට්‍ය ජර්මන් අධිවාසය ගත් විට මෙය පහදා ගත හැකි වුවත්, එයින් ප්‍රජාතන්ත්‍රීය හැදියාව පරිණාමය වීමට බාධාවක් විය. එදිනෙදා ජීවිතය සලකද්දී ප්‍රවණ්ඩත්වය සාමාන්‍යයක් වූයේය, විශේෂයෙන්ම දහතුන් වැනි සියවසේ පමණ පටන් ගෙන දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ සමහර ප්‍රදේශ වල වාසය කරන ලද ජර්මන් සුළු ජනවාර්ගික ජනතාව මිලියන ගණනින් පිටමං කිරීම් වල දී. සිලේසියා සහ පොමරේනියා යන භූමි ප්‍රදේශ වලින් ඔවුන්ගේ නිවහන් අත්හැර දමා යන්නට මිලියන 6.3 ක පමණ ජර්මානුවන්ට සිද්ධ වූහ. ඒ දේශයන් පෝලන්තයට බාර දී තිබිණ. චෙකොස්ලෝවැකියාවෙන් මිලියන 3 ක් පමණ, හංගේරියාවෙන් 200,000 ක් ද, යුගොස්ලෝවියාවෙන් 100,000 ක් ද එළියට දමන ලදී. මේ පෞද්ගලික නොවන දත්ත නියෝජනය කරන්නේ මිලියන ගණනක ඒකීය පුද්ගලයන්ට අත්විඳින්නට සිද්ධ වූ බේදවාදක වූහ. ඔවුන් අතර බහුතරයක් යුද සිරකඳවුරු තුළ සිටි සොල්දාදුවන්, කාන්තාවන්, දරුවන්, සහ නිවහන්, තට්ටු නිවාස, ව්‍යාපාර, කම්හල්, සහ ගොවිපල වලින් එළියට දමන ලද වයසක උදවියයි. 1945 ගිම්හානයේ මිත්‍ර පාර්ශවයේ නිල කැමැත්ත ඇතිව සිද්ධ වූ මේ දැවැන්ත ස්ඵඵනවලට පෙර සමහර රටවල ප්‍රවණ්ඩත්වයන් ද හටගෙන තිබිණ. වෙක් ජාතිකවාදීන් විශේෂයෙන්ම දරුණු ලෙසින් ක්‍රියා කර තිබුණි. ඔවුන් ජර්මානුවන් දඩයම් කරන්නට යද්දී භාර පන්සියයක සිවිල් වැසියන්ව ද ඝාතනය කර තිබුණහ.

ඉතින්, කොමියුනිස්ට් රෙජිම පිහිටුවන්නට පෙර මධ්‍යම යුරෝපයේ භීෂණයේ කාරකයන් පැවතිණ, එසේම ඒ රටවල මානසිකත්වය සලකද්දී, එවක අත්දැකීම් වල අවශ්‍ය අංගයක් හැටියට ප්‍රවණ්ඩත්වය ද පැවතිණ. ඔවුන් වෙත පතිත වෙන මිලේවිජන්වයේ නව රැල්ල ගැන ප්‍රතිරෝධයක් දක්වන්නට නොහැකියාවෙන් සමාජ බොහෝ විට පසු වූහ.

නව ප්‍රවණ්ඩත්වය ගෙනෙන්නට කොමියුනිස්ට් පක්ෂ මූලිකත්වය ගත්හ. ඔවුන්ගේ නායකත්වය සහ අනුගාමිකයන් බොහෝ විට ස්ටාලින්ගේ නායකත්වයට යටතේ සෝවියට් යුනියනයේ දී “සුපෝෂණය” කරන ලද බොල්ෂෙවික් දහම හක්කියෙන් අනුගමනය කරන ලද අයයි. කලින් පරිවිච්චේද වලින් අපි දැක ඇති අන්දමට, ඔවුන්ගේ සියළු ක්‍රියාවන්හි අරමුණ ඉතාමත් පැහැදිලියි: ඕනෑම ක්‍රමවේදයකින් බලය සඳහා ඒකාධිකාරියක් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයට ලබාගැනීම සහතික කිරීම, සහ සෝවියට් යුනියනයේ දී මෙන්ම පක්ෂය විසින් ඒ නායකත්ව භූමිකාවේ නියැළීම. පාර්ලිමේන්තු ක්‍රමයක් නිල වශයෙන් පැවතිය ද, පාර්ලිමේන්තු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයක්, දේශපාලන බහුතරවාදයක්, බලය බෙදා ගැනීමට වෑයමක් කිසි විටෙක සිද්ධ නොවීය. ඒ අවස්ථාවේ දී පැවති දහම අනුව නාට්‍ය ජර්මනියට සහ එහි මිත්‍ර පාර්ශවයන්ට එරෙහි අරගලයෙන් කීර්තිමත් ජයග්‍රාහිකයා හැටියටත්, ලෝක විප්ලවයක් වෙත යන විශ්ව මාර්ගෝපදේශකයේ ප්‍රධාන බලය හැටියටත්, සෝවියට් යුනියනය ප්‍රදානය විය. ඉතින් ඒ අනුව පරිස්ථානීය කොමියුනිස්ට් හමුදා විසින් ලෝක කොමියුනිස්ට්වාදයේ මධ්‍යස්ථානය වෙත මොස්කව් සමඟ සම්බන්ධීකරණයෙන් සහ එහි ප්‍රධානියා වන ස්ටාලින්ට යටත්ව කටයුතු කරනු ඇතැයි අපේක්ෂා කෙරෙන ලදී.

නිදහස් කරගන්නා ලද වහාම, රටවල් දෙකකට බලය සම්බන්ධයෙන් කොමියුනිස්ට් ඒකාධිකාරය සහතික කරන ලදී: ඒ යෝසිෆ් බ්‍රොස් (Josip Broz), ටිටෝ නමින් වැඩියෙන් සුපතල, නායකත්වය යටතේ වූ යුගොස්ලෝවියාවට; සහ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ නායකත්වයට පත් වෙන්නට සමත් වූ එන්වර් හොක්සා (Enver Hoxha) සිටි ඇල්බේනියාවටයි. මේ නායකයන් දෙදෙනා විසින් නාට්‍යීන්ට හෝ ඉතාලි ආක්‍රමණිකයන්ට එරෙහිව පැවති ඔවුන්ගේ ජාතික ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාර පාලනය අල්ලා ගන්නට සමත්ව සිටියහ. පිටතින් පැවති පීඩනය හමුවේ

වුවද, සහ සෝවියට් යුනියනයෙන් ද එන ලද්දා වුවද, ඔවුන් ඉතාමත් සීමිත කාලයකට බලය බෙදා ගැනීම බාරගත්හ.

යුගෝස්ලෝවියාවේ දකින්නට ලැබුණ ලෙසින්, අලුත් රෙජිමයක් පැමිණෙන විට මෙතරම් මහා පරිමාණයකින් ලේ හැලීමක් සිදුවෙන වෙනත් කිසිදු අවස්ථාවක් ඉතිහාසයේ කොතැනක හෝ දකින්නට නොලැබේ. මිලියන 15.5 ක ජනගහනයකින් මිලියන 1 ක ජනතාවක් මිය ගියහ. ජනවාර්ගික, ආගමික, අයිඩියලොජිමය, සහ සිවිල් යුද්ධ ගණනාවක් විසින් රට දෙපැත්තට බෙදන ලදී. වින්දිතයන් බොහොම කාන්තාවන්, දරුවන්, සහ වයසක උදවිය වූහ. මෙය සැබවින්ම තමන්ගේම දේශයේ පුරවැසියන් මරා දමන යුද්ධයකි. නිදහස ලැබෙන විට දී ටිටෝ සහ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයට කිසිදු දේශපාලන විරුද්ධ පැත්තක එදිරිවාදීන් නොමැති වීම, ජනවාර්ගික ඝාතනය සහ ශුද්ධකරණ වලින් සහතික කරන ලදී. ඒත් වහාම සියල්ලන්වම තුරන් කර දමන්නට ඔවුන් කටයුතු කළහ. යුගෝස්ලාවි කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ සභායෙන් අසල්වැසි ඇල්බේනියාවේ ද ඒ ආකාරයෙන්ම කටයුතු කෙරිණ.

මධ්‍යම සහ ගිනිකොණ දිග යුරෝපයේ අතින් රටවල් තුළ, වෙකෝස්ලෝවැකියාව හැරෙන්නට, යුද්ධයට පෙර පැවති කොමියුනිස්ට් පක්ෂ පැත්තකින් සිටි බලයන් පමණක් වූහ. ඔවුන්ගේ සාමාජිකත්වය දෙතුන් දහසක් පමණක් විය. උදාහරණයක් හැටියට 1919 සිට 1923 දක්වා පක්ෂය බල්ගේරියාවේ වැදගත් තැනක් උසුලන ලදී. ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයේ වැදගත් භූමිකාවක් ඉටු කරන ලද වුවද, ඔවුනට පසුව පාතාල වන්නට සිද්ධ වී තිබිණ. කලාපයේ හැම තැන සිටි පක්ෂ නායකයන් විශ්වාස කළේ ඔවුන්ගේ මොහොත උදාවී ඇතැයි කියා සහ ඔවුනට රතු හමුදාවේ සහාය ලැබෙනු ඇතැයි කියායි. ඔවුන් ඉක්මණින් වැදගත් දේශපාලන බලයක් ලෙසින් ඉස්මතුව නව ආණ්ඩුවට එකතු වූහ. හැම තැනකම පාහේ කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් මර්දනය බාරව සිටින අමාත්‍යාංශ (අභ්‍යන්තර කටයුතු සහ අධිකරණ) සහ එයාකාරයෙන් භාවිතා කළ හැකි වූ ආරක්ෂක අමාත්‍යාංශය වැනි ඒවා සියතට පවරා ගත්හ. 1944-45 දී වෙකෝස්ලෝවැකියාවේ, බල්ගේරියාවේ, හංගේරියාවේ, සහ රුමේනියාවේ අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ අමාත්‍යාංශය බාරව සිටියේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂ වූහ: බල්ගේරියාවේ සහ රුමේනියාවේ අධිකරණ අමාත්‍යාංශය; වෙකෝස්ලෝවැකියාවේ සහ බල්ගේරියාවේ ආරක්ෂක අමාත්‍යාංශය, ජනරාල් ලුඩ්වික් ස්වබෝඩා (Ludvík Svoboda) සහ ඩේමියන් වෙල්චෙව් (Damien Velchev) යන දෙදෙනාම ප්‍රවීණත කොමියුනිස්ට්වාදීන් වූහ. රාජ්‍ය ආරක්ෂාව හෝ රහස් පොලීසිය (බල්ගේරියාවේ Durzhava Sigurnost, සහ හංගේරියාවේ Államvédelmi Osztály -AVO පසුව Államvédelmi Hatóság නොහොත් AVH) සහ යුද හමුදා වල බුද්ධිමය සේවා අංශ ද කොමියුනිස්ට්වාදීන් යටතේ තිබුණි. රුමේනියාවේ විශේෂ සේවය, එය නින්දිත සෙකියුරිටාටේ (Securitate) බවට පත්වෙන්නට පෙර වූව, හිටපු හමුදා නිලධාරියෙක් වූ ද, ක්‍රිස්ටිනා බොයිකෝ (Cristina Boico) කියන පරිදි 1930 ගණන් සිට සෝවියට් ඒජන්තවරයෙක් ද වූ, එමිල් බොඩ්නාරාෂ් (Emil Bodnăraș) විසින් පාලනය කරන ලදී.⁴ සෑම තැනකම සිටි කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් හිඹණ යාන්ත්‍රණය දැඩි සේ ග්‍රහණය කර ගන්නා ලදී. හංගේරියානු කම්කරු (කොමියුනිස්ට්) පක්ෂයේ මහ ලේකම් වූ මැටියාස් රකෝසි (Mátyás Rákosi) විසින් AVO හි පරම පාලනයේ අවශ්‍යතාවය කොතරම් වැදගත් දැයි කියන ලදී: “අපි සම්පූර්ණ බලය තබාගත යුතු එකම ආයතනය මෙය පමණයි, අපි එකිනෙකාගේ හමුදා බලයේ තරාතිරම කුමක් වුවත්, සන්ධානයේ පක්ෂ අතර සිටින වෙන කිසිවෙක් හෝ සමඟ එය බෙදා ගැනීම ඒකාන්තයෙන්ම ප්‍රතික්ෂේප කළ යුතුයි.”⁵

කොමියුනිස්ට්වාදී නොවන මිත්‍ර පාර්ශවයන්ගේ දේශපාලන නඩු විභාග

සෝවියට් විලාසිතාවේ “නිර්ධන පංතියේ ආඥාදායකත්වය” නොමැතිව “සමාජවාදය කරා යන ජාතික මාර්ගය” සම්බන්ධයෙන් සමහර කොමියුනිස්ට් නායකයන් ඉඳ හිටෙක පවත්වන ලද දේශන, බොහෝ විට මධ්‍යම සහ ගිනිකොණ දිග යුරෝපයේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂ වලින් අනුගමනය කරන සැබෑ උපාය මාර්ගය වසන් කරන්නට සමත් වූහ. ඒ උපාය මාර්ගය 1917 දී රුසියාවේ යොදා ගත් බොල්ෂෙවික් ප්‍රතිපත්ති සමඟ අනන්‍ය වූහ. ඔවුන්ගේ මුල් කාලීන මිත්‍ර පාර්ශවය වූ සමාජ විප්ලවීයවාදීන්ව බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් තුරන් කර දැමූ ආකාරයෙන්ම, මධ්‍යම සහ නැගෙනහිර යුරෝපීය කොමියුනිස්ට් පක්ෂ ද ඔවුන්ගේ ඒකාබද්ධ හවුල්කරුවන් තුරන් කර දැමූහ. මේ රටවල් වල “සෝවියට්කරණයේ ක්‍රියාවලිය” පිළිබඳ විශ්ලේෂකයන් සාකච්ඡා කර, උපාය මාර්ග සැලසුම් මොස්කව්

⁴ Cristina Boico, “Les homes qui ont porté Ceaușcu au pouvoir,” *Sources—Travaux historiques*, no. 20 (1990).
⁵ Quoted in François Fejtő, *History of the People’s Democracies: Eastern Europe since Stalin*, trans. Daniel Weissbort (London: Pall Mall Press, 1971), p. 99.

සිට හදා ඇත. 1947 ගිම්හානයේ දී මාෂල් සැලසුම ප්‍රතික්ෂේප කිරීම නියෝග කර ඇත්තේ ස්ටාලින් විසින්ම වූ අතර, ඔහුම 1947 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී බලයේ සිටින පක්ෂ තුළ ඔහුගේ පාලනය වැඩි කර ගැනීම පිණිස ‘කොමියුනිස්ට් තොරතුරු බියුරෝව’ (කොමින්ටර්න්) නිර්මාණයට අනුබල දුන්නේය.

මේ විවිධ රටවල් තුළ විෂම ලෙසින් හටගත් සිදුවීම් පැතිර ගිය බව සැබෑවකි. එනමුත් සෑම තැනක දී ම කොමියුනිස්ට් පක්ෂ වල අරමුණ වූයේ ඔවුන්ගේ සැබෑ සහ විය හැකි එදිරිවාදීන් තුරන් කර දැමීමටත්, එසේම සියළු දේශපාලන, අයිතියලෝභීය, සහ අධ්‍යාත්මික තරඟකරුවන් පාගා දැමීමටයි. මාක්ස්වාදීලෙහිත්වාදී දහම උද්යාවනය කළේ එදිරිවාදීන් සඳහාම ඉවත් කළ යුතු බවයි. ඒ ඉලක්කය සපුරා ගැනීමට ගැනෙන ඕනෑම ක්‍රමවේදයක්, මරණ දඬුවම්, වෙඩි තබා මරා දැමීම්, දීර්ඝ කාලීන සිර දඬුවම්, සහ බටහිර වෙත බලාත්මකව පිටුවහල් කිරීම් යනාදිය ඇතුළුව, නීත්‍යානුකූල වේ යැයි සැලකිණ. මෙහි අවසානයට සඳහන් කරන ලද්ද කෲර බැවින් අඩු වූ තෝරා ගැනීමයි, ඒත් එය ප්‍රතිරෝධය කඩා දමන්නට ඉතාමත් කාර්යක්ෂම වූවයි. මේ රටවල් වල ඉතිහාසය විමර්ශනය කරද්දී එහි වැදගත්කම පොදුවේ අවතක්සේරුවට ලක්වී ඇත. සියල්ල එසේ වුවත්, වාසස්ථානයට සහ තම නිවහනට ඇති හිමිකම මූලික මානුෂීය අයිතීන් වෙති. එයට අමතරව, 1944-45 දී දස දහස් ගණනින් හංගේරියානුවන්, ස්ලෝවැකියානුවන්, පෝලන්ත, සහ වෙනත් ජාතිකයන් රතු හමුදාවට බියෙන් ඔවුන්ගේ රටවල් වලින් පලා ගියහ.

මර්දනය සඳහා තිබුණ සම්පූර්ණ සන්නාහයෙන් යොදා ගත් පළමු උපකරණයක් වූයේ කොමියුනිස්ට් නොවන නායකයන්ව දේශපාලන නඩු විභාග වෙත ඉදිරිපත් කිරීමයි. ඔවුන් බොහොමයක් නාටිකීන්ගේ හෝ ගැමිස්ට්වාදීන්ගේ සිරගෙවල් සහ කඳවුරු වල දුක් විඳින ලද ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමීන් වූහ. රතු හමුදාවේ සෘජු පාලනය යටතේ, නාටිකී ජර්මනියේ මිත්‍ර පාර්ශව හැටියට සිටි රටවල්, විශේෂයෙන් හංගේරියාව, රුමේනියාව, සහ බල්ගේරියාව, හි දී නඩු මුලින්ම පටන් ගැනිණ. මිත්‍ර පාර්ශව අතර 1944 දී පිහිටුවා තිබුණ කමිටු 1947 දක්වා පැවතිණ. සෝවියට් හමුදාව එහි ප්‍රධාන බලවේගයක් වූ අතර බලාත්මකවම එහි ඔවුන්ගේ දැක්ම ස්ථාපිත කළහ. හංගේරියාවේ කුඩා ඉඩම් හිමිකරුවන්ගේ පක්ෂය, සියයට 57 ක වන්ද දිනාගෙන 1945 මැතිවරණ වල දී විශිෂ්ට ජයග්‍රාහිකයා වූව, ගොදුර බවට පත්වූයේ දේශපාලන යටිකුට්ටු වැඩි වලට පමණක් නොව මහා පරිමාණ පොලිස් මෙහෙයුම් වලටත් හසුවෙමිනි. ස්පාඤ්ඤ ජාත්‍යන්තර හමුදා වල සටන් වැදී සහ යුද්ධයේ අවසානය තෙක් ප්‍රතිරෝධ නායකයෙක් ලෙසින් සිටි කොමියුනිස්ට්වාදියෙක් වූ ලාස්ලෝ රයික් පාලනය යටතේ වූ අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශය විසින්, නාටිකී ආක්‍රමණිකයන් සමඟ සටන් වඳින ලද යුද්ධ කාලයේ දී රහසිගතව පිහිටුවා ගත්, හංගේරියානු “ප්‍රජාව” සිටින, රජයට එරෙහි කුමන්ත්‍රණයක් සඳහා අර අඳින කණ්ඩායමක් ඇතැයි සොයා ගත් බව 1947 ජනවාරි මාසයේ දී හෙළි කරන ලද්දේය. පොලිසිය විසින් ඇමතිවරයෙක් සහ කුඩා ඉඩම් හිමිකරුවන්ගේ පක්ෂයේ මන්ත්‍රීවරුන් කිහිප දෙනෙක්, සහ ගියෝජි ඩොනත් (György Donáth) කණ්ඩායමේ නායකයා යැයි සැක කරන ලද්දාවත් අත් අඩංගුවට ගෙන, ඔහුව මරණ දඬුවම නියම කර වෙඩි තබා මරා දැමීය; අනෙක් අයට දීර්ඝ කාලීන සිර දඬුවම් නියම කරන ලදී.

1947 පෙබරවාරි මාසයේ දී කුඩා ඉඩම් හිමියන්ගේ මහ ලේකම් වූ බෙලා කෝවැච් (Béla Kovacs) “රතු හමුදාවේ ආරක්ෂාවට එරෙහිව කුමන්ත්‍රණ කරන්නේය” යැයි කියා සෝවියට් අධිකාරීන් විසින් අත් අඩංගුවට ගත්හ. ඔහුව 1956 තෙක් සෝවියට් යුනියනයේ රඳවා තිබුණි. වින්දිත සංඛ්‍යාව සීඝ්‍රයෙන් ඉහළ ගියේය. අනෙක් හැම තැනකම සේ ම, හංගේරියාවේ ද, රහස් පොලිසිය විශ්වාස කළේ සෑම කුමන්ත්‍රණයක් පිටුපස විශාල ජන සංඛ්‍යාවක් සිටින බවයි.

මේ සියල්ලේ ප්‍රතිඵලය වූයේ යුද්ධය අවසන් වී වසර දෙකකට පසුව, හංගේරියාවේ ඉතාමත් වැදගත් පක්ෂය ලෙසින් පැවතියා වූව “හිස ගසා දමා කීතු කීතු කර තිබුණි.”⁶ එහි බෙලා කෝවැච් වැනි ප්‍රධාන නියෝජිතයන්—එම කවුන්සිලයේ සභාපති වූ ෆෙරෙන්ස් නාග් (Ferenc Nagy); ඔහුට කළින් එම තනතුරේ සිටි සෝලටන් ටිල්ඩ් (Zoltán Tildy); ජාතික මන්ත්‍රී සභාවේ සභාපති වූ බෙලා වර්ගා (Béla Varga); බුඩපෙස්ට් නගරාධිපතිවරයා වූ යෝසෙෆ් කොයිවාගෝ (József Kövago)—ඇතුළු මන්ත්‍රීවරුන් සහ වෙනත් පක්ෂ සාමාජිකයන් දුසිම් ගණනින් එක්කෝ සිරගෙවල් තුළ ලැග සිටියහ නැත්නම් පිටුවහල් කර තිබුණි. 1947 අග සිට 1949 මුල දක්වා කාලයේ දී ස්වාධීන පක්ෂය සහ ජනතා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂය යන දෙකම විසුරුවා හැරිණ. පසු කාලයක දී, රතු හමුදාව සමඟ මොස්කව් වලින් පැමිණි හංගේරියානු කම්කරු පක්ෂයේ මහ ලේකම් වූ මැටාස් රකෝසි විසින් නිර්දේශ කරන “සලාම් උපාය මාර්ගය” යැයි හැඳින්වෙන පරිද්දෙන් සියළු විරුද්ධ පක්ෂ සලාම් පෙති ගසන ලෙසකින් කුඩා ඉඩම්

⁶ Miklós Molnar, *From Béla Kun to János Kádár: Seventy Years of Hungarian Communism* (New York: St. Martin's Press, 1990), p. 164.

හිමියන්ගේ පක්ෂය එකින් එක පෙනී කපමින් තුරන් කර දැමුණි. විටින් විට කපා දමන පෙනී කිහිපයක් නිසා පුවණ්ඩ බඩේ රුදාවක් නොහැදේවී යන්න එහි විශ්වාසය වූයේය.

කර්මාන්ත අමාත්‍යාංශයේ රජයේ විරුද්ධ පාක්ෂික ලේකම් හැටියට කටයුතු කළ ජස්ටස් කෙලෙමන් (Justus Keleman) අත් අඩංගුවට ගැනීමත් සමඟ 1948 පෙබරවාරි මාසයේ දී සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන්ට වධහිංසා කිරීම පටන් ගැනිණ. සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන්ට වධහිංසා කිරීම (පෝලන්තයේ හැරෙන්නට) පටන් ගැනුනේ බල්ගේරියාවෙන් විය හැකියි. එහි දී ඔවුන්ගේ නායකයා වූ ක්‍රැස්තියු පස්ටුචොව් (Krastiu Pastukhov) වෙත 1946 ජූනි මාසයේ දී වසර පහක සිර දඬුවමක් නියම කෙරිණ. 1946 ගිම්හානය වෙද්දී, කොස්ටා ලුල්චෙව් (Kosta Lulchev) ස්වාධීන සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුවේ සාමාජිකයන් පහළොස් දෙනෙක් සිරගතව සිටියහ. ලුල්චෙව් සහ අනෙකුත් නායකයන්ව 1948 දී අත් අඩංගුවට ගෙන ඔවුන්ට නොවැම්බර් මාසයේ දී වසර පහළොවක සිර දඬුවම් නියම වූහ. මෙවැනි ආකාරයේ මර්දනය දැඩි සේ එල්ල වූයේ සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සහ කොමියුනිස්ට් පක්ෂ සියල්ල බලාත්කාරයෙන් ඒකාබද්ධ කිරීමට විරුද්ධ වූ සියල්ලන් වෙතයි. උදාහරණයක් හැටියට රුමේනියාවේ ස්වාධීන සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂයේ සභාපති ටිටෙල් පෙට්‍රෙස්කු (Titel Petrescu) සහ මහ ලේකම් ඇන්ටන් ඩිමිට්‍රියු (Anton Dimitriu) යන දෙදෙනාවම 1948 මැයි මාසයේ දී අත් අඩංගුවට ගැනිණ.

මේ සිරකරුවන් බහුතරය ඉතාමත් කටුක රෙජිමය යටතේ රුමේනියාවේ වයඹ මායිමේ පිහිටි සිගෙටු මර්මාටියෙල් හි දේශපාලන සිරබන්ධනාගාරයේ රඳවා තැබිණ. 1950 මැයි මස පොලීස් ට්‍රැක් රථ වලින් සිගෙටු වෙත ඉතා සුපතල දේශපාලන නායකයන් 200 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් ගෙනෙන ලදී. ඔවුන් අතර 1945 න් පසුව ආණ්ඩුවේ තනතුරු හොබවන ලද අය ද සිටියහ. ඔවුන් අතර බොහොමයක් ඉතා වයසක උදවියයි. විශේෂයෙන්ම ජාතික ගම්බද වැසියන්ගේ පක්ෂයේ නායකයා වූ වයස අවුරුදු හත්තැනකුන් වූ ජුලු මනියු (Iuliu Maniu), සහ (නූතන රුමේනියාව නිර්මාණයට සහාය වූ) බ්‍රැතියානු (Brătianu) පවුලේ ප්‍රධානියා, එවක වයස අවුරුදු අසූදෙකක් වූ අයෙකි. දේශපාලනඥයන්, ජනරාල්වරු, පුවත්පත්කලාවේදීන්, පැවිද්දන්, ග්‍රීක සහ කතෝලික බිෂොප්වරු, සහ අනෙකුත් අයගෙන් සිරගෙවල් පිරී තිබුණි. වසර පහක් ඇතුළත සිරකරුවන් අතරින් පනස් දෙකක් මිය ගියහ.

සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන් සමඟ සන්ධානය මේ අනුව සම්පූර්ණයෙන්ම උපාය මාර්ගයක් බව හෙළි විය; කොමියුනිස්ට් රෙජිම යටතේ ශ්‍රමිකයන්ගේ ව්‍යාපාර වල බහුත්වවාදයට කිසිදු තැනක් සැබෑවටම නොමැති විය. ජර්මනියේ සෝවියට් අධිවාසයේ වූ කලාපය, පසු කාලයක දී නැගෙනහිර ජර්මනිය යැයි හැඳින්වෙන්න තුළ 1945 සිට 1950 දක්වා කාලය ඇතුළත දී සෝවියට් සහ නැගෙනහිර ජර්මන් උපාය විසින් සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන් 5,000 ක් සිරගත කරන ලදී. ඔවුන්ගෙන් 400 ක් සිරගෙදර දී මිය ගියහ. මේ යුගයේ සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන් සම්බන්ධයෙන් කෙරෙන අවසාන නඩු විභාගය 1954 දී ප්‍රාග් හි දී සිද්ධ වූයේය.

1946 ඔක්තෝබර් 27 වැනිදාට නියමිත වූ මැතිවරණයට සූදානම් වෙමින් සිටිය දී, බල්ගේරියාවේ කෘෂිකාර්මික වෘත්තීය පක්ෂයේ (Agrarian Union) ක්‍රියාකරුවන් විසි හතර දෙනෙක්ව ඝාතනය කරන ලදී. 1947 ජූනි 5 වැනිදා ජාතික සභාවේ සැසිවාරයකට සහභාගී වෙමින් සිටිය දී, තවත් මන්ත්‍රීවරුන් වස හතර දෙනෙක් සමඟ කෘෂිකාර්මික වෘත්තීය පක්ෂයේ නායකයා වූ නිකොලායි පෙට්කොව් (Nikolai Petkov) ව අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී. 1924 දී, එම පක්ෂයේ මන්ත්‍රීවරයෙක් ලෙසින් සිටි ඔහුගේ සහෝදරයාව ඝාතනය කරන ලද පසුව රිපබ්ලිකන් ප්‍රංශ සංස්කෘතිය ගැන ප්‍රදීයාවකින් යුතු වූ ඔහු ප්‍රංශයට පිටුවහල්ව වසර හතක් ගෙවා තිබුණි. 1940 දී ගොන්ඩා වොඩා (Gonda Voda) කඳවුරේ මාස කිහිපයකට පෙට්කොව් රඳවා තැබිණි. අනතුරුව ඔහුව නිවාස අඩස්සියට දැමීය. ඒ අවස්ථාවේ දී ඔහු, කොමියුනිස්ට් ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමීන් බොහොමයක් සිටින දේශප්‍රේමී පෙරමුණ පිහිටුවන්නට සූදානම් වූයේය. යුද්ධය අවසානයේ දී ඔහු බල්ගේරියාවේ තාවකාලික රජයේ උප අගමැති ලෙසින් කටයුතු කළ නමුත් ශුද්ධකරණ යුගය තුළ කොමියුනිස්ට් සුලුතරය විසින් ගෙන ගිය නුස්තවාදී ප්‍රචණ්ඩත්වය හෙළා දකිමින් ඔහු ඉල්ලා අස් වූයේය. විරුද්ධ පක්ෂයේ ප්‍රධානියා බවට පෙට්කොව් පත් වූ පසුව, කළින් කොමියුනිස්ට්වාදීන් සමඟ තිබී සබඳතා කිසිවක් තව දුරටත් එලක් නොවීය. ආණ්ඩුවට එරෙහි අවි ගත් කුමන්ත්‍රණයකට රහසේ කටයුතු කරනවා යන ව්‍යාප්ත වෝදනාවෙන් ඔහුව අත් අඩංගුවට ගෙන, අගෝස්තු 5 වැනිදා නඩු විභාග කර අගෝස්තු 16 වැනිදා ඔහුට මරණ දඬුවම තීන්දු කෙරිණ.

මරණ දඬුවම ඉල්ලන පැමිණිල්ලේ සමාලෝචනයෙන් අනතුරුව පෙට්කොව්ට අවසන් ප්‍රකාශයක් සඳහා අවසරය ලැබිණ. ඔහු සංසුන්ව සිය පොකැට්ටුවෙන් කඩදාසියක් එළියට ගෙන පහත කොටස කියවන ලද්දේය:

ගෞරවනීය විනිසුරුවරුනි, බල්ගේරියානු අධිකරණ පද්ධතියට ඇති මගේ වගකීම ගැන සංසුන් සිහියෙන් සහ සම්පූර්ණ අවධාරණයෙන් යුතුව, පොදුවේ බල්ගේරියානු සමාජයට, සහ මම සාමාජිකයෙක් වන දේශපාලන සංවිධානය වෙනුවෙන් මම මගේ ජීවිතය පරිත්‍යාග කරන්නට සූදානම් බව දන්වමි, පහත ප්‍රකාශය කිරීම මගේ වගකීම යැයි මම විශ්වාස කරමි.

සෙසු කෘෂිකාර්මික වෘත්තීය සාමාජිකයන් සමඟ, මම ද නිර්මාණකරුවෙක් වූ 1944 සැප්තැම්බර් 9 වැනි දිනයේ ජනප්‍රිය ආණ්ඩුවට එරෙහිව ඉලක්ක කරගත් කිසිදු නීති විරෝධී ක්‍රියා සඳහා මම කිසි විටෙක සහභාගී වූයේ නැතැයි ද, එසේම කිසිදු අවස්ථාවක සහභාගී වීමට බලාපොරොත්තු වූයේ ද නැති බවත් කියමි.

මම 1923 වසරේ සිට බල්ගේරියානු කෘෂිකාර්මික වෘත්තීය පක්ෂයේ සාමාජිකයෙක්ව සිටියෙමි. එහි අයිඩියලොජියේ මූලික සිද්ධාන්තයන් වනුයේ සාමය, විනය, නීත්‍යානුකූල භාවය, සහ ජනප්‍රිය බලයයි. එහි එකම අවි වනුයේ ඡන්ද පෙට්ටි සහ ලියන සහ කියන වචන වෙති. බල්ගේරියාවේ කෘෂිකාර්මික වෘත්තීය පක්ෂයට රහස් හෝ කුමන්ත්‍රණකාරී සංවිධානයක් වෙන්නට කිසිදු අවස්ථාවක අවශ්‍යතාවයක් නොවීය, එසේම එවැනි ක්‍රියා නිසා බොහෝ විට වින්දිතයෙක් බවට පත් වුවද, එය රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණයකට කිසි විටෙක සහාය වී නැත.

අනතුරුව පෙට්කෝෆ් විසින් “බල්ගේරියාවේ ෆැෂිස්ට්වාදයේ ආරම්භයන්,” සහ ආණ්ඩුවෙන් ඔහු ඉල්ලා අස් වීමට හේතු වූ සිද්ධීන් ගැන, එනම් 1923 ජූනි 9 දා සහ 1934 මැයි 19 දා සිද්ධීන් විස්තර කළේය.

මට චෝදනා එල්ල කරන අය විසින් කියා ඇති පරිදි, මම සැබැවින්ම බලයට කැඳර වූවෙක් නම් හෝ මගේ වෘත්තීය ගැන පමණක් සිතන අයෙක් වූයේ නම්, අද මම බල්ගේරියාවේ ඇමති කවුන්සිලයේ උප සභාපති ලෙසින් කටයුතු කරනු ඇත. මම විරුද්ධ පැත්තට ගිය මොහොතේ පටන්, මාට අත් අඩංගුවට ගත් මොහොතේ පටන්, කෘෂිකාර්මික වෘත්තීය පක්ෂය සහ කොමියුනිස්ට් ශ්‍රමිකයන්ගේ පක්ෂය අතර අවබෝධතාවයකට එළඹීම පිණිස වෙහෙසීම නතර නොකළෙමි, එය ඓතිහාසික අවශ්‍යතාවයක් යැයි මම සලකමි. මම කිසි විටෙක රට තුළ හෝ සිටරටක දී හෝ කිසිදු ප්‍රතිගාමී බලයක කොටස්කාරයෙක් වී නැත.

ගෞරවනීය විනිසුරුවෙහි, වසර දෙකකට වැඩි කාලයක් තිස්සේ, නිශ්චිත දිනය දුන්නොත් 1945 ජූනි 25 වැනිදා පටන්, බල්ගේරියාවේ දේශපාලනඥයෙකුට එරෙහිව ගන්නා ලද වඩාත්ම කුරිරු සහ වඩාත්ම අනුකම්පා රහිත මෙහෙයුමක වින්දිතයෙක් බවට මම පත්ව සිටිමි. මගේ පෞද්ගලික හෝ මහජන ජීවිතයේ කිසිදු අංශයක් එයින් නිරූපදැන නොවීය. සොෆියා (Sofia) හි දී පමණක් මගේ රුධික තුන් සැරයක් පුව්වා ඇති අතර වෙනත් තැන්වල දී දහ වතාවක් පුව්වා ඇත. මේ අවස්ථා වල දී මගේ මරණ දැන්වීම සොෆියා හි සොහොන් බිමට ඇතුල් වෙද්දී මම කියවා ඇත්තෙමි, ඒ ගැන මම කිසි විටෙක පැමිණිලි නොකළෙමි. මට මුහුණ දෙන්නට වෙන තවත් යමක් ඇත්නම් මම එයට ද එඩිතරව මුහුණ දෙන්නම්, මන්ද එය අද බල්ගේරියානු දේශපාලනය කියන දුක්ඛිත යථාර්ථයේ අරගල කිරීමෙන් එලක් නැති ස්වභාවයයි.

මහජන ජීවිතයේ නිරහංකාර සේවකයෙක් හැටියට, මම පැමිණිලි කරන හැකි අයිතියක් නැත, විශේෂයෙන්ම සොෆියා හි මහපාරේ දී දේශප්‍රේතීන් වගේ රටේ විශිෂ්ට මිනිසුන් දෙදෙනෙක් හැටියට විශ්ව ලෙසින් හඳුනා ගත් ඩිමිට්‍රි පෙට්කෝෆ් සහ පෙට්කෝෆ් පෙට්කෝෆ් යන දෙදෙනාට ඝාතනය කරන ලද පසුව. [පෙට්කෝෆ්ගේ පියා, ඩිමිත්‍රි, එවක ජාතික කවුන්සිලයේ සභාපති වූවාගේ පිටුපසට, 1907 මාර්තු 11 වැනිදා දෙවතාවක් වෙඩි පහර වැදී තිබිණ. පෙට්කෝෆ්, මන්ත්‍රීවරයෙක් වූ ඔහුගේ සහෝදරයා, 1924 ජූනි 14 වැනිදා නැවත නැවතත් පපුවට වෙඩි වැදී එතැනම මිය ගියේය.]

ගෞරවනීය විනිසුරුවෙහි, තීන්දුවක් කරා යද්දී දේශපාලන සැලකිලි පැත්තකට දමා, ඒවාට අධිකරණය තුළ කිසිදු තැනක් නැති නිසා, දැනට තහවුරු වූ පරිසිද්ධි ගැන පමණක් අවධානය යොමු කරනු ඇතැයි විශ්වාස කරන්නට මම මට ඉඩ දෙමි. විනිසුරුවන් ලෙසින් ඔබ ඔබේ හෘදය සාක්ෂිය අනුව යමින් මට කරන ලද චෝදනා වලින් මාට නිදහස් කරනු ඇතැයි මට සහතිකයි, අඩු වශයෙන් මම බලාපොරොත්තු වෙනව.

අගෝස්තු 16 වැනිදා, “බල්ගේරියාවේ ජනතාවගේ නාමයෙන්,” ඔහු එල්ලා මරන්නට තීන්දු කරන ලදැයි අහන්නට ලැබීමෙන් පසුව ඔහු මහ හයියෙන් මෙසේ කෑ ගසා ඇත: “නැහැ! බල්ගේරියාවේ ජනතාවගේ නාමයෙන් නොවේ! මා මරණයට යවන්නේ ක්‍රෙම්ලිනියෙන් සහ වෙනත් තැන්වල සිටින ඔබේ විදේශික ස්වාමිවරුන්. මේ යුක්තිය කියා පෙන්වන ලේ හලන ආඥාදායකත්වයෙන් පෑගෙන බල්ගේරියාවේ ජනතාව කිසිදා ඔබේ බොරු විශ්වාස නොකරනු ඇත!”⁷

සැප්තැම්බර් 23 වැනිදා පෙට්කෝව එල්ලා මරා දමන ලදී. ඔහුගේ අත් අඩංගුවට ගැනීම සහ නඩුව සඳහා කටයුතු කළ කොමියුනිස්ට් නායකයන් සහ රාජ්‍ය ආරක්ෂක අංශයේ (Durzhavna Sigurnost) සේවකයන් අතර සිටි ට්‍රේයිකෝ කොස්ටෝ (Traicho Kostov) නැමැත්තාට ඊට වසර දෙකකට පසුව එල්ලා මරා දමන ලදී.

කලින් නාටිසි පාරිභෝගිකයන් ලෙසින් සිටි අනෙක් රටවල් දෙකේ ද, ජර්මනිය සමඟ සන්ධානය කඩා රතු හමුදාවේ පැමිණීම උපදවන්නට සහාය දුන් බලවත් කෘෂිකාර්මික පක්ෂ වල නායකයන්ට එරෙහිව සටන් කරන්නට දේශපාලන නඩු යොදා ගැනිණ. රුමේනියාවේ 1947 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී ජුලු මනියු සහ ඉවොන් මිහාලාකේ (Ion Mihalache) වෙත ජීවිතාන්තය දක්වා සිර දඬුවමක් නියම වූහ. ඒ ජාතික ගම්බද වැසියන්ගේ පක්ෂයේ ප්‍රධාන නිලධාරීන් දාහත් දෙනෙක් සමඟයි. දීර්ඝ නඩුවකින් පසුව තීන්දුව කරා එළඹෙන ලද්දේ පොලීසියේ සාක්ෂි මතයි. මේ නඩුව නිසා කොමියුනිස්ට් නොවන දේශපාලනඥයන්ව මහත් ලෙසින් නඩු මඟට ගෙන යා හැකියාව පෑදිණ. 1952 දී මනියු සිරගෙදර දී මිය ගියේය. 1946 නොවැම්බර් 18 වැනිදා මැතිවරණයටත් කලින්, ලිබරල්වාදී වින්ටිලා බ්‍රැතියානු (Vintila Brătianu) ඇතුළු, දේශපාලනඥයන් කිහිප දෙනෙක්ව හමුදා උසාවියකින් ත්‍රස්තවාදී සංවිධානයක් මෙහෙයවන චෝදනා යටතේ වරදකරුවන් යැයි තීන්දු කරන ලදී.

කලින් සිටි මිත්‍ර පාර්ශවයන්ව නඩු මඟට ගෙන යෑම සම්බන්ධයෙන්, සමහර විට පිවිතුරු සහ වඩාත්ම නරුම උදාහරණ ලැබෙන්නේ වෙකොස්ලෝවැකියාවෙන් විය හැකියි. එහි යුද්ධය අවසන් වූයේ ජයග්‍රාහීකයන්ගේ පැත්තෙනි. 1944 අගෝස්තු අග දී නාටිසි අධිවාසිකයන්ට එරෙහිව නැඟී සිටි ස්ලෝවැකියානු ජාතික කැරැල්ල විසින් කාර්යක්ෂමව නිමා කළ ස්ලෝවැකියානු සහ ජර්මනිය සමඟ කළින් පැවති සන්ධානය, ඉක්මණින් අමතක කර දමන්නට පහසුවෙන පරිදි එහි 1945 ප්‍රතිසංස්කරණ සිද්ධ වූහ. 1945 නොවැම්බර් මස දී මිත්‍ර පාර්ශවය සමඟ අත්සන් කරන ගිවිසුමක් නිසා, බටහිර බොහිමියා ප්‍රාන්තයේ අධිවාසය කරගෙන සිටි ඇමෙරිකානුවන්ට මෙන්ම රතු හමුදාවට ද පසු ගමන් යන්නට සිද්ධ විය. 1946 මැයි මැතිවරණ වෙකොස්ලෝවැකියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂය දිනා ගත්හ. ඒත් ඔවුන් ස්ලෝවැකියාවේ සුලුතරය වූහ. එහි ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂය වන්දයෙන් සියයට 62 ක් දිනා සිටියහ. නාටිසින්ගෙන් නිදහස් කරගත් පසුව සිට කොමියුනිස්ට්වාදීන් සමඟ බලය බෙදාගෙන සිටි දේශපාලනඥයන්, රට ඇතුළත සහ පිටත මෙන්ම, ස්ලෝවැකියාවේ ද ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයට සහභාගිව සිට, නිදහස සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයට ඇති ඔවුන්ගේ ප්‍රතිරෝධය ඒ වන විට ද පෙන්වා තිබුණි.

වෙකොස්ලෝවැකියාවේ සහ සෝවියට් පුරාලේඛනාගාර විවෘත කිරීම නිසා බොල්ෂෙවික් අනුගාමිකයන්ගේ අසම්මත හැදියාව ගැන දැනගන්නට ලැබුණි. 1929 දෙසැම්බර් මාසයේ දී ඔවුන්ගේ නායකයා වූ ක්ලෙමෙන්ට් ගොට්ටෝල්ඩ් විසින් වෙකොස්ලෝවැකියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂය මොස්කව් වලින් එන නියෝග පිළිපදින්නේ යැයි එල්ල වූ චෝදනාවට ප්‍රතිචාරයක් හැටියට පාර්ලිමේන්තුවේ දී පවත්වන කථාව තුළ පහත දේවල් සඳහන් කරයි: “අපි වෙකොස්ලෝවැකියාවේ නිර්ධන පංතියේ පක්ෂයයි, ඉතින් ස්වභාවයෙන්ම අපේ සුප්‍රීම් විප්ලවීය මූලස්ථානය තියෙන්නේ මොස්කව් වලයි. ඉතින් ඔබ හොඳින් දන්නවා අපි මොස්කව් යන්නේ ඇයි කියා: අපි එහෙ යන්නේ රුසියන් බොල්ෂෙවික්වාදීන් වෙතින් ඔබේ ගෙල මිරිකන්නේ කෙසේදැයි කියා ඉගෙන ගන්නටයි. ඔබ හැමෝම දන්නවා බොල්ෂෙවික් රුසියානුවන් තමයි ඒ කලාවේ හිටපු ප්‍රවීණයන් කියා!”⁸

1946 මැයි මැතිවරණ වලින් පසුව, මේ තීරණාත්මක “ගෙල මිරිකන්නා” කවුන්සිලයේ සභාපති වූයේය. තනියෙන් උගත් ශ්‍රමිකයෙක් ලෙසින් පටන් ගෙන වෙකොස්ලෝවැකියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ නායකත්වය කර ගිය ඔහුගේ ගමන ප්‍රංශ ජාතික මොරිස් තෝරෙස් හා සමාන විය. එතැන් පටන් ඔහු මුලින් තීරය පසුපස සිට පසුව මහජනතාව ඉදිරියේ ම පෙනී සිටිමින් සියළු මර්දනයන් හි අධ්‍යක්ෂකවරයා වූයේය.

⁷ Paul Wergent and Jean Bernard-Derosne, *L’Affaire Petkov* (Paris: Self, 1948), pp. 188-192.

⁸ Klement Gottwald, *Vybrané spisy* (Selected Works), vol. 1 (Prague: SNPL, 1954), p. 139.

පළමුවෙන්ම දේශපාලන ගුණ්‍ය වලට සහ රාජ්‍ය ආරක්ෂණ (Státní bezpečnost -StB) යාන්ත්‍රණයේ හිංසාවට ලක්වෙන සංවිධානය ස්ලොවැක් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂයයි. ස්ලොවැක් විරෝධී ජාතිකවාදයකින් පණ ගැන්වුණු අනෙකුත් බොහෝ කොමියුනිස්ට් නොවන වෙක් පක්ෂයන් මේ උපාය මාර්ග යොදා ගන්නට නොවන තරම් සුළු නියෝජනයකින් යුතු වූහ. 1947 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී කොමියුනිස්ට්වාදීන් පාලනය කළ පොලීසිය විසින් රජයට එරෙහි කුමන්ත්‍රණයක් ස්ලොවැකියාවේ දී “සොයා ගැනිණ.” ඉන් හටගත් අර්බුදයේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ස්ලොවැක් ආණ්ඩුව තුළ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂයට තිබූ බහුතරය නැති විය. එසේම මහ ලේකම්වරු තිදෙනා ගෙන් දෙදෙනෙක් අත් අඩංගුවට ගැනිණ.

1948 පෙබරවාරි මස සිද්ධ වූ ප්‍රාග් රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණය සමඟ මර්දන ක්‍රියාවලිය සෑහෙන ප්‍රමාණයකින් වේගවත් කෙරිණ. එයින් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයට බලය සඳහා ඒකාධිකාරයක් වෙනුවෙන් දොර විවෘත වූයේය. කොමියුනිස්ට් නොවන ඇමතිවරුන් බහුතරයක් ඉල්ලා අස්වීම හේතුවෙන් උපන් පෙබරවාරි අර්බුදය තුළ දී බොහෝ දෙනෙක් සිරගත වූහ. 1947 දී ඉල්ලා අස්වෙන්නට සිද්ධ වෙන තෙක් ගොට්ට්ලේඩ් ආණ්ඩුවේ උප අගමැති ලෙසින් සිටි ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂයේ සභාපති ස්ලොවැක් ජාතික යාන් උර්සිනි (Ján Ursiny); සහ අධිකරණ ඇමති වූ ප්‍රොකොප් ඩ්‍රිටිනා (Prokop Drtina) ද ඊට ඇතුළත් වූහ. ඔවුන් දෙදෙනාම අධිවාසී කාලය තුළ දී ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයේ සිටින ලද අයයි.

1948 අප්‍රේල් සහ මැයි මාස වල දී පළමුවෙන්ම ප්‍රසිද්ධ නඩු විභාගයට පමුණුවන ලද්දේ ස්ලොවැක් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂයේ නායකයන්වයි. විසිපස් දෙනෙකුට සිර දඬුවම් නියම වූහ, ඉන් එක් සිර දඬුවමක් වසර තිහක් වෙනුවෙනි. ඒ වෙද්දී අධිකරණ සහ පොලීස් මර්දනයේ පොදු අරමුණ පිහිටුවාගෙන තිබුණ බවක් පෙනිණ: හමුදාව සහ ආරක්ෂක සේවා ඇතුළත සිටින හතරන් සොයා ගැනිණ, එසේම 1948 පෙබරවාරි තෙක් මිත්‍ර පාර්ශව ලෙසින් සිටි ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී-ලිබරල් සහ සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂ නායකයන් ද එකතුව; ඔවුන් අතර කිහිප දෙනෙක් කොමියුනිස්ට්වාදීන් සමඟ සමීප සහයෝගයෙන් කටයුතු කිරීමට දැඩි සේ කැමැත්ත පෙන්වන ලද අය පවා වූහ.

හෙලියොඩොර් පිකා (Heliodor Pika) සහ යෝසෙෆ් පොඩ්සෙඩනික් (Josef Podsednik) මේ කාලයේ දේශපාලන සිරකරුවන්ට අයත් වූ සාමාන්‍ය ඉරණම කුමක්දැයි දක්වන උදාහරණ දෙකකි.

ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයේ වැදගත් භූමිකාවක නියැළෙන ලද, ජනරාල් හෙලියොඩොර් පිකා, ශ්‍රේෂ්ඨ දේශප්‍රේමියෙක් සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදියෙක් වූයේය. සෝවියට් යුනියනය සමඟ කටයුතු කිරීම ගැන කැමැත්ත දක්වන ලද ඔහුව 1941 වසරේදී U.S.S.R. වෙත වෙකොස්ලෝවැකි හමුදා නියෝජිත කණ්ඩායමේ නායකත්වයට පත් කරන ලදී. එය සිද්ධ වෙන්නේ ජූනි 22 දින ජර්මන් ප්‍රහාරයට බොහෝ කලකට පෙරයි. මොස්කව් සමඟ සුභද ලෙසින් කටයුතු කිරීමට කැමති ඔහුගේ ක්‍රියා සහ ප්‍රතිපත්ති ගැනත්, සෝවියට් දේශය සමඟ ඔහු එකඟ නොවන තැන් ගැනත් 1930 ගණන් සිට සියල්ලන්ම හොඳින් දැන සිටියහ. U.S.S.R. ඇතුළත නිර්මාණය වෙමින් පැවති වෙකොස්ලෝවැකියානු හමුදාවට බැඳෙන්නට යන ලද, 1938-39 දී බහුතර ලෙසින් “U.S.S.R. මායිම් හරහා නීති විරෝධීව යෑම” නිසා සෝවියට් කඳවුරු සහ සිරගෙවල් තුළ ලැග සිටි වෙක් පුරවැසියන් 10,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් නිදහස් කරගන්නට ගන්නා ලද වෑයම් වලින් ඔහුගේ සෝවියට් දේශය සමඟ එකඟ නොවෙන තැන පැවතිණ. 1945 න් පසුව වුවද, වෙකොස්ලෝවැකියානු හමුදාවේ සේවක ප්‍රධානියාගේ පළමු සභායකයා ලෙසින් ඔහු කටයුතු කළ මුළු කාලය තුළ දී ඔහුගේ දේශප්‍රේමීත්වය සහ “ජාතික සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී විප්ලවය” වෙනුවෙන් කරන ලද සේවය ගැන කිසිත් සැකයක් නොමැති වූයේය.

සෝවියට් බුද්ධිමය අංශ සමඟ සමීප සබඳතා පැවැත් වූ කොමියුනිස්ට්වාදියෙක් වූ බෙඩ්‍රිච් රේසින් (Bedřich Reicin) නායකත්වය දුන් හමුදා බුද්ධි අංශ වලින් 1945 අග සිට පිකා කරන කියන දේවල් සමීප සෝදිසියකින් පැවතිණ. 1948 පෙබරවාරි මාසයේ දී ජනරාල් පීකාව හමුදාවෙන් නෙරපන ලදී; මැයි මාසයේ දී, බ්‍රිතාන්‍ය ඒජන්තවරයෙක් ලෙසින් සේවය කරමින්, U.S.S.R. හි වෙකොස්ලෝවැකියානු යුද වෑයම කඩාකප්පල් කරනවා යන චෝදනාව යටතේ ඔහුව අත් අඩංගුවට ගැනිණ. 1948 මැද දී පිහිටුවන ලද විශේෂ උසාවියකින් 1949 ජනවාරි 28 වැනිදා ඔහුට මරණ දඬුවම නියම කෙරිණ. 1949 ජූනි 21 වැනිදා උදෑසන, ප්ලසන් (Plzeň) හි සිරගෙදර මැද මිදුලේ දී ඔහුව එල්ලා මරන ලදී. සෝවියට් බුද්ධිමය අංශ ගැන පමණක් වැඩියෙන් දැන සිටි නිසා සෝවියට් යුනියනය ජනරාල්ව තුරන් කිරීම ඉල්ලා සිටියේ යැයි බෙඩ්‍රිච් රේසින් ඔහුගේ සගයන්ට කීවේය. රේසින්වද තවත් වසර තුනකට පසුව එල්ලා මරා දැමීම සිද්ධ වූයේ ඒ දැනුම නිසා බව සැකයක් නැතිව පැහැදිලි කරයි.

1948 පෙබරවාරි මාසයේ දී යෝසෙෆ් හොඩ්සෙඩ්නික්, මොරේවියා (Moravia) හි අග නුවර වූ බ්‍රනෝ (Brno) හි නගරාධිපතිවරයා වූයේය. ඔහු 1946 දී ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී මැතිවරණ වලින් තනතුරට පත්ව සිටියේ ජාතික සමාජවාදී පක්ෂයේ (සියවසේ මුල් අවුරුදු වල නිර්මාණය කරන ලද පක්ෂය හිටිලර්ගේ “ජාතික සමාජවාදය” සමඟ කිසිදු සමානාකමකින් නොවීය) වන්ද අපේක්ෂකයෙක් හැටියටයි. ජනරජයේ පළමු ජනාධිපති වූ තොමාෂ් මසාරික් (Tomáš Masaryk) ගේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සහ මානුෂීය පරමාදර්ශය කැමැති මිනිසෙක් හැටියට, හොඩ්සෙඩ්නික් යනු වෙක් සමාජවාදීන් විශාල සංඛ්‍යාවක් නියෝජනය කරන වර්තමාන වූයේය. 1947 දෙසැම්බර් 31 දී වෙක් සමාජවාදීන් සංඛ්‍යාව 60,000 කට වැඩි වූහ. එසේම ඔහු අවංකවම කොමියුනිස්ට්වාදීන් සමඟ සහයෝගයෙන් කටයුතු කළ යුතු යැයි විශ්වාස කළ අයෙකි. 1948 පෙබරවාරි මාසයෙන් පසුව බ්‍රනෝ නගරාධිපතිවරයා සංක්‍රමණය වෙන්නට තීරණය කළේය. ඒත් අනතුරුව එම අදහස අත්හැර දැමුවේ නඩු මඟට යොමු කරන ලද හිටපු පක්ෂ සාමාජිකයන්ට සහාය දීම වෙනුවෙන් කටයුතු කරන්නටයි. 1948 සැප්තැම්බර් 3 වැනිදා අත් අඩංගුවට ගැනෙන ඔහු නීති විරෝධී කටයුතු වල නියැළෙන ලදැයි, ප්‍රචණ්ඩ ක්‍රමවේදයෙන් රෙජිමය පෙරළන්නට වැයම් කළ ලදැයි, ප්‍රතිගාමී විදේශ බලවේග සමඟ කටයුතු කරනවා යැයි යනාදී චෝදනා වලට වසර දහඅටකට සිර දඬුවමක් 1949 මාර්තු මාසයේ දී රජයේ උසාවියෙන් තීන්දු කෙරිණ. තවත් පක්ෂ සාමාජිකයන් දහනව දෙනෙක්ට ඒ කාලයේ දී ම දඬුවම් නියම වූයේ සියල්ලන්ගේම සිරගත කාලය වසර හත්තැනතරක් තරම් කාලයක මුළු එකතුවෙනි. මේ නඩුව සඳහා සාක්ෂි සපයන ලද සියල්ලන්ම ඔවුන්ගේ නඩු අහන තෙක් බලාගෙන සිටින දේශපාලන සිරකරුවන් වූහ. “හොඩ්සෙඩ්නික් පළහිලව්වේ” කොටස්කාරයන් හැටියට පසුව සිර දඬුවම් නියම වූ අනෙකුත් කණ්ඩායම් අතරට දකුණු මොරේවියා හි ක්‍රියාකාරීන් තිස් දෙකක් ඇතුළත් වූහ. ඔවුන්ට නියම වූ මුළු සිර දඬුවම් කාලය වසර හැට දෙකක් වූහ.

හොඩ්සෙඩ්නික් නඩුව ප්‍රසිද්ධියේ පැවතුණාකි. වසර ගණනාවකට පසුව, නියම වූ සිර දඬුවමෙන් වසර පහළොවක් ගෙවීමෙන් පසුව 1963 දී නිදහස් වූ විට, හොඩ්සෙඩ්නික් මෙසේ සටහන් කළේය: “වෙකොස්ලෝවැකියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ නායකයන් දුසිම් කිහිපයක් නඩුවට ආවා, එය රාජ්‍ය උසාවියේ විභාගයට ගත් ප්‍රථම විශාල දේශපාලන නඩුවයි, ඉතින් ඔවුන් ඔටෝ ෂ්ලින්ග් (Otto Šling) වත් එකතු කරල තිබ්බ. [පසුව ස්ලාන්ස්කි නඩුවේ දී මරණ දඬුවම නියම වෙන තැනැත්තා] නඩු තීන්දුව හඬ ගා නිවේදනය කරපු මොහොතේ ඔහු හිනා වුණා.”

ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සහ සමාජවාදී මිත්‍ර පාර්ශවයන් තුරන් කර දැමීම වෙකොස්ලෝවැකියාවේ උච්චතම ස්ථානයකට පත් වෙන්නේ මිලාඩා හොරාකෝවා (Milada Horáková) නඩු විභාගය වෙතිනි. එය 1950 මැයි 31 සිට ජූනි 8 දා ප්‍රාග් හි පැවැත්විණ. සමාජවාදී පක්ෂ නායකයන්, සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂයේ, සහ ජනතා පක්ෂයේ, සහ එක ප්‍රොටිස්කිවාදියෙක් ද ඇතුළු දහතුන් දෙනෙකු වෙත එයින් දඬුවම් කෙරිණ. හොරාකෝවා ඇතුළු හතර දෙනෙක් මරණ දඬුවම ලැබූහ; තවත් හතර දෙනෙක්ට ජීවිතාන්තය දක්වා සිර දඬුවම් ලැබුණහ; පස් දෙනෙකු වෙත වසර 15 ත් සහ 28 ත් අතර (මුළු එකතුව වසර 110 කි) සිර දඬුවම් නියම වූහ. 1968 ‘ප්‍රාග් වසන්තය’ කාලයේ දී නිල විමර්ශන කමිටුව විසින් සැකසූ වාර්තාව දක්වන්නේ දේශපාලන නඩු තවත් 300 ක් මිලාඩා හොරාකෝවා නඩුව සමඟ සම්බන්ධව පැවැත්වූ බවයි. එහි දී සමාජවාදී පක්ෂයේ පමණක් හිටපු සාමාජිකයන් 7,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවකට දඬුවම් ලැබිණ. විශාල නඩු බොහොමය, 1950 මැයි සිට ජූලි දක්වා කාලය තුළ දී පිරිසරබද ටවුන් කිහිපයක දී විභාග වූයේ කුමන්ත්‍රණය යැයි සැලකෙන ලද්ද ජාතික පිරිවිතරයකින් යුතු බව පෙන්වීමටයි. නඩු තිස් පහක දී නිකුත් කරන නඩු තීන්දු 639 ක් අතර මරණ දඬුවම් 10 ක්, ජීවිතාන්තය දක්වා සිර දඬුවම් 48 ක්, සහ වසර 7,850 ක මුළු සිර දඬුවම් එකතුවක් වූහ.

මිලාඩා හොරාකෝවා නඩුව ආකාර කිහිපයකින් වැදගත් අදියරක් දක්වන ලද්දකි. කැරෙල් කැප්ලාන් (Karel Kaplan) නැමති කීර්තිමත් වෙක් ඉතිහාසඥයා දක්වන පරිදි, එය රටේ ප්‍රථම සැබෑ බොරු නඩුව වූයේය, එසේම භීෂණය මෙහෙයවීමට සහාය වෙනු පිණිස පැමිණ සිටි සෝවියට් විශේෂ සේවාවල ප්‍රධානීන්, එනම් සෝවියට් “උපදේශකයන්” විසින් සෘජුවම සැලසුම් කරන ලද ප්‍රථම නඩුව ද වූයේය. සාක්ෂිකරුවන් සිට විනිසුරුවන් දක්වා නඩුවට සහභාගී වූ සියල්ලන්ම නඩුව පටන් ගන්නට පෙර ඔවුන් කිය යුතු වූ වදන් සියල්ල දැන සිටින ලෙසින් එය ඉතා සුපරීක්ෂාකාරීව සැලසුම් කරන ලද නඩුවක් විය. සම්පූර්ණ රංගනය අධිකාරීන්ට වාසිදායක වූ ඉමහත් ප්‍රොපගන්ඩා කුමන්ත්‍රණයක් වූයේය.

එසේම මේ නඩුව විසින් පොදුවේ යුරෝපය තුළ වූ මර්දන ඉතිහාසයේ වැදගත් අදියරක් සටහන් කරන ලද්දේ එය සරලවම කොමියුනිස්ට්වාදයේ ඉතිහාසය තුළ පමණක් නොවේ. කාන්තාවක් එල්ලා මරා දමන ලදී. ඇය 1939 මාර්තු මාසයේ දී වෙකොස්ලෝවැකියාවේ ජර්මන් අධිවාසයේ මුල් දිනවල ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයේ එඩිතරව සටන් වදින ලද කාන්තාවකි. නාටිසින් විසින් වසර පහක් පමණ කාලයක් තිස්සේ සිරගත කරන ලද්දියකි. කාන්තා

වින්දිතයෙකි, කෙටියෙන් කිව්වොත්, ඇය ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී වූවාය, කිසිම විටෙක කිසිම විදියක අවි අතැතිව කොමියුනිස්ට් ආඥාදායකත්වයට එරෙහිව ප්‍රතිරෝධයක් දක්වන්නට හිතු තැනැත්තියක් නොවේ.

මේ පළහිලව්ව ප්‍රශ්න රාශියක් මතු කරයි. මේ අපරාධයට එරෙහිව බටහිර රටවල් ඊට වඩා වැඩි හඬක් ඇති නොකළේ මන්ද? ඇල්බට් අයන්ස්ටයින්ගේ විරෝධයට කිසිවෙක් හෝ ප්‍රතිචාර නොදැක්වූයේ මන්ද? පෙත්සමක් සඳහා අත්සන් එකතු නොකළේ මන්ද? සෙසු යුරෝපය තුළ නාට්‍යීයව එරෙහිව ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයේ සටන් වැදී අනෙකුත් අය ප්‍රතිචාරයක් දැක්වීමට අසමත් වූයේ ඇයි? එසේම ඔවුන්ගේම එකෙක් මරණයෙන් බේරා ගන්නට ඔවුන් වෑයම් නොකළේ ඇයි?

මේ කාලයේ දී පමණ, පැරීසියේ පැවති කොමියුනිස්ට්වාදී විද්වත් සාද ක්‍රීඩාවක විස්තරයකින් පැවති මානසිකත්වය ගැන යම් හෝච්චාවක් ලබාගත හැකියි:

1951 වසර අවසානයේ දී “සයිකොඩ්‍රාමා” ගැන එතරම් කතා බහක් නොවීය. අලුත් අවුරුද්ද උදාවෙන මැදියම් රාත්‍රියේ දී මගේ ඥාතීන් පැවත්වූ පවුලේ එක සාදයකින් මම ක්ලොර් සමඟ පියෙර් කොටාඩ් (Pierre Courtade) ගේ නිවහනේ පැවති තවත් පවුලේ සාදයක් වෙත පැමිණියෙමි. [කොටාඩ් කොමියුනිස්ට් පුවත්පත්කලාවේදියෙක් සහ රචකයෙක් විය.] හැමෝම සතුටින් සිටියහ. සැබැවින්ම, සියල්ලන්ම ගොඩක් බීමත්ව සිටියහ. “අපි ඔක්කොම බලාගෙන හිටියේ ඔබ එනතුරු තමයි,” මගේ මිත්‍රයන් සියල්ලන්ම පැවසූහ. ඔවුන් මට ක්‍රීඩාව පහදා දුන්හ. [කලා ඉතිහාසඥයෙක් සහ සමාජවිද්‍යාඥයෙක් වූ] ජොන් ඩුවිග්නෝඩ් (Jean Duvignaud) කීවේ සෑම වකවානුවක්ම එහිම වූ සාහිත්‍ය මය ශාන්තයක් නැ තනම් ආකාරයක් නවෝත්පාදනය කරනවා කියායි: ශ්‍රීකයන්ට ශෝකාන්ත ඇත, පුනරුදයට සොනට් ඇත, සම්භව්‍ය යුගයේ කවි සහිත ජවනිකා පහකින් යුතු සුසංගමයන් තුනක් ඇත, යනාදී වශයෙන්. සමාජවාදී යුගය එහිම වූ ආකාරයක් නවෝත්පාදනය කර ඇත: මොස්කව් බොරු නඩු. මේ සාද වලට සහභාගී වෙන්නන්, හැමෝම බීමත් නිසා ටිකක් සිහිමඳ ගතියකින් සිටි, නඩුවට පෙනී සිටීම රඟ දක්වන්නට තීරණය කර සිටියහ. ඔවුන්ට අඩුව තිබුණේ වූදිතයෙක් පමණි. අන්තිමට පැමිණි තැනැත්තා මම වූයෙන් පැහැදිලිවම මාව ඒ සඳහා තෝරා ගැනිණ. [කොමියුනිස්ට් රචකයෙක් වූ] රොජර් වේලැන්ඩ් (Roger Vailland) නඩුවේ විනිසුරුවා විය. කෝටාඩ් චිත්තිය වෙනුවෙන් පෙනී සිටි තීරණය විය. මට කුඩුව තුළ මගේ තැන ගන්නට සිද්ධ විය. මම ඉතා දුර්වල ලෙසකින් බැහැයි කියන්නට වෑයම් කළෙමි, ඒත් අන්තිමේ ඔවුන් සමඟ එහි යෙදෙන්නට තීරණය කළෙමි. චෝදනා ඉතාමත් දරුණු වූහ. මම සංග්‍රහයේ විවිධ වගන්ති දහයක් පමණ උල්ලංඝනය කර තිබුණ බව කියැවුණි, එසේම අයිඩියලොජිමය වෑයම කඩාකප්පල් කිරීම ගැන චෝදනා ලැබ සිටියෙමි, සංස්කෘතික හතුරන් සමඟ හවුලේ වැඩ කිරීමත්, ජාත්‍යන්තර වරපුරුෂයන් සමඟ කුමන්ත්‍රණ කර තිබීම, සහ දාර්ශනික රාජ ද්‍රෝහයේ නියැළීමත්, යනාදිය. විභාගයේ දී මට ‘තර්ක’ කරන්නට අවශ්‍ය වූ විට, ප්‍රොකියුරෝටර්වරයා, නීතීඥයා, සහ සාක්ෂිකරුවන්, යනාදීන් සියල්ලන්ම දැඩි සේ කෝප වූහ. මගේ නීතීඥයා උසාවියට ඉදිරිපත් කළ කතාව ඉතාමත් අහිතකර වූයේය, ඉතින් ඔහු යාප්පු වෙමින් කියුවේ ඒ හිත වෙමින් පවතින තත්වයන් කියාත්, ඒත් මම ජීවිතයේ බරින් හැකි ඉක්මණින් නිදහස් වෙනු ඇතැයි කියාත්ය. මත්පැන් වලට ස්තුති වෙන්නට, පිස්සු නැටිල්ල ඉතා ඉක්මණින් බියකරු සිහිනයක් බවට පත්විය, අන්ත එවිටයි භාස්‍යමය අනුකරණයක් වුව දැඩි ලෙසින් රිදෙන්නට සැබැවින්ම පටන් ගැනුණේ. දඩුවම තීන්දු කරද්දී, (මට මරණ දඩුවම ලැබුණි, සැබැවින්ම), එතැන සිටි කාන්තාවන් දෙදෙනා, මගේ භාර්යාව ද ඇතුළුව, දැඩි ලෙසින් කැළඹීමට පත් වූහ. හැමෝම කෑ ගසන්නට සහ හඬන්නට වූහ, කබඩි හරිමින් අජීර්ණය සඳහා වූ පෙති, හිස මත තබන්නට සිතල තවත් යනාදිය සොයන්නට වූහ. අපි සියල්ලන්ම—විනිසුරුවා, නීතීඥයා, සහ වූදිතයා—මේ පිරිස වෙනුවෙන් වෙහෙස වෙමින් ඔවුන්ව සංසුන් කරන්නට වෑයම් කළෙමු. මම හිතන්නේ මම විතරමයි වෙරි වෙලා හිටියේ නැති එකම පුද්ගලයා; ඒත් ලැජ්ජාවක් දැනුණේ නැත්තේ මට විතරක් නෙමෙයි.

දැන් ඒ දින ආපහු හැරිලා බලද්දී අපි හැමෝටම හොඳටම සිහි විකල් වෙලා තිබ්බ, ඒ ගැන කිසිම සැකයක් නැහැ. වියරුව විසින් ඔබේ වගකීම අඩු කරලා දාන ලෙසින් පහු කළ යුතු යම් ලක්ෂයක් තියෙනවා ඇති. ඒත් ඔබ ඒ ලක්ෂයට පිවිසෙන්න කළින්, වියරුව විසින් ඔබේ වගකීමෙන් ඔබව ඉවත් කරන්නේ නැහැ. ඔබේ ගෙල වටා තදවෙන මලපුඩුවෙන් ගැලවෙන්නට ඔබ වියරුව ‘තෝරා’ ගන්නවා, එයට පැන යන්නට ඔබ ඉඩ දෙන්නේ නැහැ.

අපේ උමතු ව ඒ මොහොතේ පැවති උමතුවේ ප්‍රතිඵලයක්. පොදුවේ පැවති විත්ත වික්ෂේප ආකාරයක් අපි සාධාරණය කරමින් සහ සමාග්‍රහණය කර ගනිමින් සිටියෙමු.⁹

සිවිල් සමාජය විනාශ කිරීම

මේ බොරු නඩු පැවැත්වීමට හැකියාව ලැබුණේ කෙසේදැයි වටහා ගැනීම සඳහා, අපි ඉතා සුපරීක්ෂාකාරීව “සිවිල් සමාජය” යන්නෙහි අර්ථය විමසිය යුතුයි. සිවිල් සමාජය විකාශනය වෙන්නේ ධනවාදය සමඟ සහ නූතන රජයේ නිර්මාණය සමඟයි. රාජ්‍ය බලය ගැන සමාන තනතුරු දරන්නෙක් හැටියට එය ස්වායත්ත බලයක් හැටියට ද පවතින්නකි. එය මුලින්ම සියළුම අවශ්‍යතා පද්ධතියන් මත රඳා පවතී, එහි ප්‍රධාන භූමිකාව වනුයේ පෞද්ගලික ආර්ථික කටයුතුයි. ඒකීය පුද්ගලයෙකුට බොහෝ අවශ්‍යතා තිබිය හැකි යැයි සිවිල් සමාජය සිතයි, ඒ අනුව මේ ඒකීය පුද්ගලයන්ගේ අගැයුම් මත, ඔවුන්ගේ සවිඥානයන්, සහ ක්‍රියාවන්, සහ ඔවුන්ගේ නිදහස ගැන ඇති සංවේදනය මත එය රඳා පවතියි. ඒකීය පුද්ගලයන් යනු ආත්මාර්ථකාමී වෙති, ඒත් එසේම මහජන කටයුතු සහ ප්‍රජාව ගැන ද උනන්දුවක් ඇති පුරවැසි බැවින් ද යුතු වෙති. දාර්ශනිකයෙක් සහ දේශපාලන විත්තකයෙක් වූ ලුබොමිර් සොචෝර් (Lubomir Sochor) සිවිල් සමාජය නිර්වචනය කරන්නේ මෙසේය, “තමන්ගේ මත සහ විශේෂ කැමැත්තන් දක්වන්නට ඉඩදෙන, එසේම සම්බන්ධීකරණයෙන් යුතු කණ්ඩායම් වලින් තම සාමාජිකයන්ට රාජ්‍ය නොවන ආයතන වලින් සමාජයට සංවිධානය කරන, ඉහළම කුටුම්භයෙන් එන එකතුවකි. ඇත්තෙන්ම පවතින පෙරදැවැසිය වනුයේ මේ ආයතන සහ ජීවීන් ස්වායත්ත වීම සහ ඒවා රාජ්‍ය යාන්ත්‍රණයේ හුදු වෙනස් කරන ලද හෝ එයින් හටගත් ශාඛා නොවීමයි, නැතහොත් රජයේ බලය වෙනුවෙන් සරල ‘සම්ප්‍රේෂණ පටි’ නොවීමයි.”¹⁰ රාජ්‍ය ගැන සමාජ පාලනයක් ඇතිව සිටින සිවිල් සමාජ සංවිධාන අතර සමාගම් සහ සමිති, පල්ලි, වෘත්තීය සමිති, නගර සභා සහ පළාත් සභා, ප්‍රාදේශීය ස්වයං පාලනයෙන් යුතු කණ්ඩායම්, සහ දේශපාලන පක්ෂ ලෙසම තවත් පොදු මහජන මතය, වැනි කණ්ඩායම් ඇත.

සෑම විටම පරම බලය පිහිටුවාගන්නට සහ දේශපාලන එදිරිවාදීන් තුරන් කර දමන්නටත්, එසේම ඕනෑම සමාජයක කුමන ආකාරයකින් පවතින සැබෑ බලය සතු කවුරු හෝ අයෙකු වෙතින් එය ඉවත් කිරීම ප්‍රධාන අරමුණ කරගන්නා කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ නිරන්තර උපාය මාර්ගය වනුයේ සිවිල් සමාජයේ සියළුම ජීවීන්ට ක්‍රමානුකූලව පහර දීමයි. අරමුණ වනුයේ බලය සහ ඇත්ත ගැන ඒකාධිකාරය අල්ලා ගැනීම නිසා, ඉලක්ක වෙන්නේ දේශපාලන හෝ අධ්‍යාත්මීය බලය ඇති අනෙකුත් සියළුම බලවේගයන් වෙති. ඒ හෙයින්, වෘත්තීය සමිති සාමාජිකයන්ට සහ දේශපාලන ක්‍රියාකරුවන්ට, පැවිද්දන්ට, මාධ්‍යවේදීන්ට, රචකයන්ට, යනාදීන්ට ක්‍රමානුකූලව ඉලක්ක කර ගැනෙයි.

වින්දිතයා තෝරා ගැනීමේ දී ක්‍රියාත්මක වූ ජාත්‍යන්තර නිර්ණායකයක් වන්නක් ද පැවතිණ. සෝවියට් යුතියනට මුළුමනින්ම යටත්ව පැවති ආණ්ඩු නිවේදනය කළේ සිවිල් ජනතාව සහ පිටස්තර ලෝකය අතර තවමත් පවතින බොහෝ සාරවත් සබැඳියාවන් සියල්ල කඩා දැමිය යුතු යැයි කියායි. සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන්, කතෝලික ආගමික අය, ට්‍රොට්ස්කිවාදීන්, පොතෙස්ත්‍රන්ත ආගමික අය, සහ අනෙකුත් අය සියල්ලන්ම ගොදුරු වූයේ සරලවම ඔවුන්ගේ දේශීය කටයුතු නිසා පමණක් නොව, පිටස්තර ලෝකය සමඟ ස්වභාවයෙන්ම ඔවුන් සතු වූ දැඩි, ප්‍රයෝජනවත්, සහ ඉතාමත් සාම්ප්‍රදායික සබඳතා හේතුවෙන්ම විය. U.S.S.R. හි ගෝලීය උපාය මාර්ගයේ කැමැත්ත සහ අරමුණු උද්යාවනය කළේ මේ සියළු සබඳතා කඩා දැමීමයි.

නව “ජනතා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාද” තුළ සිවිල් සමාජය සමස්ත ලෙසින් ඉතා දුර්වල තත්වයක පැවතිණ. යුද්ධයට පෙර, එහි සංවර්ධනය ආධිපත්‍යයක හෝ අර්ධ ආධිපත්‍යයක රෙජිම විසින් නවත්වා තිබිණ. එසේ නැත්නම්, නොදියුණු ආර්ථික මට්ටම හෝ සමාජ ජීවිතයෙන් පැවතිණ. යුද්ධය, ෆැෂිස්ට්වාදය, සහ අධිවාසයේ සිටි බලවේග වල විවිධාකාර ප්‍රතිපත්ති යන සියල්ල එහි සාපේක්ෂ දුර්වලතා වල කොටස්කරුවන් වූහ. අවසානයේ දී නිදහස පැමිණි විට, සිවිල් සමාජයේ සංවර්ධනය තව දුරටත් අඩාල කරන්නට සෝවියට් යුතියනයේ හැදියාව සහ අනතුරුව එන ලේ හලන ශුද්ධකරණයක් හේතු වූහ.

⁹ Calude Roy, *Nous* (Paris: Gallimard, 1980), pp. 389-390.

¹⁰ Lubomir Sochor, “Peut-on parler de la ‘société civile’ dans les pays du bloc soviétique?” *Communisme*, no. 8 (1985), 84.

නැගෙනහිර ජර්මනියේ සෝවියට් මැදිහත්වීම සහ අධිවාසී කලාපය එහි අධිකරණ සහ පොලිස් මර්දන වල සාපේක්ෂව අඩු ස්වභාවය, සහ ජර්මන් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ජනරජයේ 1949 තෙක් කාලවකවානුව තුළ බොරු නඩු නොමැති වීම ගැන, පැහැදිලි කරන්නට බොහෝ සෙයින් උපකාර වෙයි. අනෙක් තැන්වල මර්දන සහ බොරු නඩු නිත්‍ය ලෙසින් බිහිවෙන නව රෙජිම සමඟ අතින් ගෙන ගියහ. නමුත් නැගෙනහිර ජර්මනියේ දී ඒ මොහොතේ දී එවැනි ක්‍රමවේදයකට පිවිසෙන්නට කිසිදු අවශ්‍යතාවයක් නොවීය. මන්ද, නව ආණ්ඩුවේ අරමුණු ඒ වන විටත් කළින් සොයා ගිය ප්‍රතිපත්ති වලින් සාක්ෂාත් කරගෙන තිබෙන ලද නිසයි. 1989 බර්ලින් තාප්පය කඩා වැටීමෙන් පසුව කරන ලද අධ්‍යයන වලට අනුව, අධිවාසී සෝවියට් බලවේග විසින් ඔවුන්ගේ කලාපයේ 1945-1950 කාලයේ දී 122,000 ක පිරිසක් සිරගත කර තබන ලදී. රැඳවුම් කර තිබිය දී ඔවුන් අතරින් 43,000 ක් මිය ගිය අතර 736 ක් වෙඩි තබා මරා දමන ලද්දේය. සමාජවාදී එකමුතු පක්ෂය (Socialist Unity Party -SED) විසින්ම ඉදිරිපත් කරන ලද ඇස්තමේන්තු අනුව, මර්දන මෙහෙයුම් 40,000 ත් 60,000 ත් අතර සංඛ්‍යාවක් සඳහා යොදාගෙන තිබිණ.¹¹

1948 පෙබරවාරි මාසයෙන් පසුව සිවිල් සමාජය ප්‍රවණ්ඩව මර්දනය කිරීම නිසා වෙකොස්ලෝවැකියාව වෙනස් ආකාරයකින් පැවති ව්‍යතිරේකයකි. මධ්‍යම සහ ගිණිකොන යුරෝපා රටවල් සියල්ලෙන්ම, යුද්ධ අතර මැද කාලයේ දී පාර්ලිමේන්තු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයක් පවතින ඉතිහාසයකින් යුතු එකම රට එය වූවත්, රුමේනියාවේ ද සීමිත ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී අත්හදා බැලීමක් තිබුණි. ඒ කාලයේ දී වෙකොස්ලෝවැකියාව ලෝකයේ වඩාත්ම කාර්මීකරණය වූ රටවල් දහය අතරින් එකක් වූයේය. නාටිසි වෙතින් නිදහස් කරගැනෙද්දී, එහි වූයේ මධ්‍යම සහ ගිණිකොන දිග යුරෝපයේ වඩාත්ම ව්‍යුහගත සංවර්ධිත සිවිල් සමාජයයි. එසේම 1945 දී එය ඉතාමත් ඉක්මණින් තමන්ව ප්‍රතිසංවිධානය කරගන්නට වෑයම් කළහ. 1946 වෙද්දී මිලියන 2.5 කට වැඩි පුරවැසියන්, නැතහොත් වැඩිහිටි ජනගහනයෙන් බාගයකට පමණ ආසන්න සංඛ්‍යාවක්, බොහිමියාවේ, සිලේසියාවේ, සහ මොරේවියාවේ පිහිටි ප්‍රධාන වෙක් දේශපාලන පක්ෂ හතරෙන් එක්කෝ එකක් නැත්නම් අනෙකකට අයිති වූහ. වෙක් සහ ස්ලොවැක් පුරවැසියන් අතරින් මිලියන දෙකක් වෘත්තීය සමිති වල සාමාජිකයන් වූහ. සිය දහස් ගණනක ජනතාවක් විවිධාකාර සංවිධාන සහ සමිතිවල සාමාජිකයන් වූහ. ඊට කලින් සියවසේ පටන් පැවත එන, ජාතිකවාදී සහතික කිරීමේ වැදගත් සාධකයක්ව පැවතෙන ලද්දා වූ ද, දේශපාලනීය කරන ලද ක්‍රීඩා සමාජයක් වූ ද, ‘උකුස්සා’ (Sokol) සමාජය නම් කේවල සංවිධානය තුළ පමණක් 1948 දී සාමාජිකයන් 700,000 කට වැඩියෙන් සිටියහ. වාර්ෂික ක්‍රීඩා සම්මේලන උත්සවයේ දී (slet) 1948 ගිම්හානයේ පළමු සෙකොල් සාමාජිකයන්ව අත් අඩංගුවට ගැනිණ. සාමාජිකයන්ගේ ප්‍රථම දේශපාලන නඩු සැප්තැම්බර් මාසයේ දී ඇරඹිණ. වසර දෙකකට පසුව, ඔවුන්ගේ නායකයන් භාර පන්දහසක් අත් අඩංගුවට ගැනීමෙන් පසුව, සංවිධානය මුළුමනින්ම වාගේ විනාශයට පත්ව තිබුණි. ගම්මාන වල පැවති කොටස් සරලවම රාජ්‍ය යාන්ත්‍රණයට අනුගත කරගන්නා ලදී. බාලදක්ෂ සංවිධානය සහ විවිධ කතෝලික සහ ප්‍රොතෙස්තන්තු සංවිධාන වැනි සිවිල් සමාජයේ වෙනත් බොහෝ සංවිධාන ලෙසින්, සෙකොල් ද නැත්තටම නැතිවන තත්වයකට ඇද දමන ලද්දේ 1948 පෙබරවාරි හි දී නිර්මාණය කරන ලද “ක්‍රියාකාරී කමිටු” යන කඩතුරාව යටතේ රහස් පොලිසිය විසින් ප්‍රගුණ කරන ලද නඩු සහ මර්දන, ශුද්ධකරණ, සහ අධිවාසය හෝ දේපල පවරා ගැනීම, සියළු බඩු රාජ සන්නක කිරීම යනාදියෙනි.

සිවිල් සමාජයේ යාන්ත්‍රණයන් පාලනය කිරීමට හෝ ඒවා සහමුලින් වනසා දැමීමේ දී කොමියුනිස්ට් ආණ්ඩු මුහුණ දුන් විශාලතම බාධකය වූයේ පල්ලි වූහ. වනිකානුවෙන් එහි සංවිධානය මෙහෙයවන කතෝලික පල්ලිය, මොස්කව් මුලස්ථානය සමඟ පැවති ජාත්‍යන්තර ශුද්ධාවේ එදිරිවාදියාව නියෝජනය කරන ලදී. මොස්කව් විසින් හොඳින් නිර්වචනය කරන ලද උපාය මාර්ගය වූයේ රෝමානු කතෝලික සහ නැගෙනහිර කතෝලික පල්ලි වලින් ඔවුන් වනිකානුව සමඟ පවත්වන ලද සබඳතා කඩා දැමීමට බලාත්මක කර, එහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙසින් ඇතිවෙන “ජාතික” පල්ලි ඔවුන්ගේ බලය යටතේ පවත්වා ගැනීමයි. සෝවියට් නායකයන් සහ 1948 ජූනි මාසයේ දී විවිධ කොමියුනිස්ට් පක්ෂ වල තොරතුරු බිඳුරෝ අතර පැවති උපදේශන වලින්, වෙකොස්ලෝවැකියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මහ ලේකම් වූ රුඩොල්ෆ් ස්ලාන්ස්කි වාර්තා කළ පරිදි මේ තත්වය පැහැදිලිව අවබෝධ කරගත හැකියි.

සමාජයට පල්ලි වලින් ඇති බලපෑම අඩු කරනු පිණිස, ඔවුන්ව රාජ්‍ය නිලධාරීවාදයේ පාලනය යටතට ගෙනෙන්නට, සහ ප්‍රතිපත්ති ඉත්තන් බවට ඔවුන් වෙනස් කරනු පිණිස, කොමියුනිස්ට්වාදීන් මර්දනය සමඟ දූෂණය එකතු කරගත්හ, සමහර අවස්ථාවල දී පල්ලි ධුරාවලිය ඇතුලට රිංගා ගැනීමට පවා වෑයම් කළහ. වෙකොස්ලෝවැකියාවේ උදාහරණයක් හැටියට, පුරාලේඛනාගාර විවෘත වීම නිසා, රහස් පොලිසිය සමඟ හවුලේ

¹¹ “Ich have den Tod verdient: Schauprosesse und politische Verfolgung in Mittel-und Osteuropa, 1945-1956,” in *Archiv 1991. Jahrbuch des Vereins für Geschichte der Arbeiterbewegung*, ed. Wolfgang Maderthaler, Hans Schafranek, and Berthold Unfried (Berlin: Akademie, 1991).

කටයුතු කරන ලද විවිධ පැවිද්දන් සහ බිෂොප්වරු අල්පයක් ගැන පවා තොරතුරු හෙළිදරව් වී ඇත. ඔවුන් සමහර විට ඊට වඩා දරුණු ඉරණමකින් ගැලවෙන්නට තැත් කළාද?

පළමු ආගම් විරෝධී මර්දන—අයෙක් ඉහත සඳහන් කළ බල්ගේරියන් පැවිද්දන් වැනි, ශුද්ධකරණ වල වින්දිතයන් බැහැර කරන්නේ නම්—සිද්ධ වන්නට ඇත්තේ ඇල්බේනියාවේ දී ය. රහස් පොලීසිය බාරයේ නිවාස අඩස්සියේ සිටිය දී ශ්කෝඩර් (Shkodër) හි අග්‍ර රාජගුරු ප්‍රසාදී ගැස්පර් තාසි (Gasper Thaci) මිය ගියේය. ඩුරෙස් (Durrës) හි අග්‍ර රාජගුරු ප්‍රසාදී වින්සෙන්ට් ප්‍රෙඩුෂි (Vinçent Predushi) වසර තිහක බර වැඩ ඇති සිර දඬුවමක් ගෙවමින් සිටිය දී, 1949 පෙබරවාරි මස දී මිය ගියේ ශාරීරික වධහිංසා වල ප්‍රතිඵලයක් ලෙසින් විය හැකියි. අපෝස්තල් නියෝජිත කණ්ඩායමේ පේයර්ස් වොලාස් (Gjergj Volaz) සහ ෆ්‍රැන් ජීනි (Fran Gjini) යන බිෂොප්වරුන් ඇතුළු පැවිද්දන් පස් දෙනෙක්ව 1948 පෙබරවාරි මස දී මරණ දඬුවමට නියම වී වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. පැවිද්දන්, කන්‍යා සොහොයුරියන්, සහ සෙමනේරියන් සිය ගණනකට වැඩි පිරිසක් එක්කෝ වෙඩි තැබීමෙන් හෝ නැත්නම් අත් අඩංගුවේ සිටිය දී මරණයට පත් වූහ. අඩුම වශයෙන් මුස්ලිම් එක් අයෙක් ද මේ වධහිංසා රැල්ලේ කොටසක් හැටියට මිය ගියේය. ඒ ෆ්‍රැන්සිස්කන් ආගමිකයන් වෙනුවෙන් පෙනී සිටින්නට ඉදිරිපත් වූ මුස්ටාෆා පිපා (Mustafa Pipa) නමැති තීනීඥයායි. වසර ගණනාවකට පසුව, 1967 දී, එන්වර් හොක්සා විසින් ඇල්බේනියාව ලෝකයේ ප්‍රථම නිල වශයෙන් අදේවවාදී වන රාජ්‍යය වී ඇතැයි නිවේදනය කළේය. සියළු දේවස්ථාන සහ පල්ලි, කතෝලික ශුද්ධ භූමි 327 ක් ද ඇතුළුව එනම් 2,169 ක් මුළු එකතුව විනාශ කර දමා හෝ වසා දමා ඇතැයි, නිල පුවත්පත වන “නොවැම්බර්” (Nendori) ඒ වසරේ දී ම ආධිමිබරයෙන් දන්වා සිටියේය.

භංගේරියාවේ දී ආණ්ඩුව සහ කතෝලික පල්ලිය අතර ප්‍රවණ්ඩ ගැටුම් පටන් ගන්නේ 1948 ගිම්හානයේ දී, ආගමික පාසැල් ගණනාවක් ජනසතු කිරීම හේතුවෙනි.¹² ජූලි වෙද්දී පැවිද්දන් පස් දෙනෙකුට දඬුවම් පැනවිණ, අගෝස්තු වෙද්දී ඒ සංඛ්‍යාව තවත් ඉහළ ගියේය. භංගේරියාවේ කතෝලික පල්ලියේ අග්‍රේශය නායක කාඩිනල් යෝසෙෆ් මින්ඩ්සැන්ති (József Mindszenty) 1948 දෙසැම්බර් 26 වැනිදා අත් අඩංගුවට ගෙන 1949 පෙබරවාරි 5 වැනිදා ජීවිතාන්තය දක්වා සිරදඬුවමක් තීන්දු විය. එක්සත් ජනපදය ඇතුළු, විදේශීය අධිරාජ්‍යවාදී බලවේගයන් වෙනුවෙන් වරපුරුෂ සේවයේ යෙදීම සහ විවිධාකාර හවුල්කාරයන් සමඟ රජයට එරෙහි කුමන්ත්‍රණ කිරීම ඔහුට එල්ල වූ චෝදනා වූහ. වසරක් ගෙවී යද්දී බොහෝ කන්‍යාරාම සහ ආශ්‍රම තුළ සිටි පැවිද්දන් සහ කන්‍යා සොහොයුරියන් දොළොස්දහසකින් බහුතරය නෙරපා දමන රජය ඒවායේ අරක් ගෙන සිටියහ. 1951 ජූනි මාසයේ දී කාලෝවා (Kalocsa) හි ආර්ච් බිෂොප්වරයා වූ, බිෂොප්වරු අතර නායකයා වූ ද, එසේම මින්ඩ්සැන්තිගේ සම්ප මිතුරෙක් ද වූ, මොන්සීන්යෝ යෝසෙෆ් ග්‍රෝෂ් (József Grósz) ද අග්‍රේශය නායක මුහුණ දුන් ඉරණමටම ගොදුරු වූයේය. භංගේරියාවේ පල්ලි සහ ආගම් වෙත එල්ල වූ වධහිංසා කතෝලිකයන්ට පමණක් සීමා වූයේ ද නැත. සැලකිය යුතු තරමින් අඩු ප්‍රමාණ වලින් පැවති ලුතරන් සහ කැල්විනිස්ට් පල්ලි ද වධහිංසා වලට ලක් වූ අතර, ගෞරවනීය කැල්විනිස්ට් බිෂොප්වරයෙක් ලෙස සුප්‍රසිද්ධ ලැස්ලෝ රවාෂ් (László Ravasz) ඇතුළුව, ඔවුන්ට ද පුජකයන් සහ බිෂොප්වරුන් අහිමි වූහ.

භංගේරියාවේ දී මෙන් වෙකොස්ලෝවැකියාවේ ද, ආණ්ඩුව විසින් කතෝලික පල්ලිය ඇතුළත ආණ්ඩුව සමඟ හවුලේ කටයුතු කරන්නට සූදානම් විරුද්ධ පාර්ශවයක් නිර්මාණය කරන්නට උත්සාහ ගත්හ. මේ ක්‍රමෝපාය අර්ධ සාර්ථකත්වයකින් පමණක් යුතු වූයෙන්, මර්දන මට්ටම් වැඩි කරන ලදී. නාට්සින් විසින් 1942 දී ටෙරෙසින් සහ ඩකාවු රැඳවුම් කඳවුරු තුළ සිරගත කරන තිබී ප්‍රාග් හි ආර්ච් බිෂොප්වරයා වූ යොසෙෆ් බෙරාන් (Josef Beran) 1949 ජූනි මාසයේ දී නිවාස අඩස්සියේ තබා අනතුරුව සිරගත කරන ලදී. 1949 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී එංගලන්ත සභාවේ ප්‍රදේශයක් බාරව සිටින දේවගැතියන් හතළිහක සිට හැට ගණනක් දක්වා අතර සංඛ්‍යාවක් පල්ලි සම්බන්ධයෙන් වූ නව නීතිය ගැන විරෝධය පාන ලදුව ඔවුන්ව අත් අඩංගුවට ගැනිණ. 1950 මාර්තු 31 දින ප්‍රාග් හි පල්ලිවල ඉහළ තනතුරු දරන නිලධාරීන් ගණනාවක් සම්බන්ධයෙන් නඩු විභාගයක් ආරම්භ වූයේය; වතිකානුව සහ වෙනත් විදේශීය බලවේග වෙනුවෙන් ඔත්තු බලනවා යැයි ද, අවි තොග සංවිධානය, රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණයකට සැරසෙනවා යැයි ද ඔවුන් වෙත චෝදනා එල්ල වූහ. ධර්ම ශාස්ත්‍ර ආයතනයක් බාරව සිටි පිරිමුදනවාදී යාන් මැස්ටිලියාක් (Ján Mastiliak) ට ජීවිතාන්තය දක්වා සිර දඬුවම නියම වූ අතර අනෙක් අයට වසර 132 ක මුළු එකතුවකින් සිර දඬුවම් නියම වූහ. 1950 අප්‍රේල් 13-14 රාත්‍රියේ දී කන්‍යාරාම වලට එරෙහිව දැවැන්ත මෙහෙයුමක් ගෙන යන ලදී. එය අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශය විසින් හමුදාමය නිවැරදි බවකින් සූදානම් කර තිබිණ. කන්‍යා සොහොයුරියන් සහ පැවිද්දන් සියල්ලන්ම පාහේ ඉවත් කර ඔවුන්ව සිරගත කරන ලදී. ඒ අවස්ථාවේ

¹² These represented 65 percent of all primary schools, 50 percent of secondary schools for boys, and 78 percent of secondary schools for girls.

දී ම පොලීසිය විසින් සියළු බිෂොප්වරුන් නිවාස අධිස්සියේ තබා ඔවුන්ට බාහිර ලෝකය සමඟ සබඳතා පැවැත්වීම තහනම් කරන ලදී.

1950 ගිම්හානයේ දී නැගෙනහිර ස්ලොවැකියාවේ රෙජිමය විසින් ග්‍රීක නැගෙනහිර කතෝලික පල්ලිය තුරන් කර දමන්නට නියෝග කළේය. එසේම එය සත්‍යලබ්ධික පල්ලිය සමඟ එකතු කරන්නට නියෝග කළේය. මේ පිළිවෙත 1946 දී සෝවියට් යුක්රේනයේ දී යොදා ගැනුණ ලද්දකි. විරුද්ධ වූ පැවිද්දන්ව ඔවුන්ගේ වසමෙන් තෙරපා හැරීම හෝ සිරගත කිරීම සිදු වූහ. පැහැදිලිවම වංචා සහගත ලෙසින් හසුරුවන ලද නඩුවකින් සෝවියට් රුතේනියා (Soviet Ruthenia) හි අග්‍ර පැවිද්දා වූ යෝසෙෆ් සාති (József Csati) වරදකරු කර සයිබීරියාවේ වොර්කුටා සිර කඳවුරට පිටමං කරන ලදුව, ඔහු 1956 දක්වා එහි සිරගතව සිටියේය.

පල්ලි වලට එරෙහි මර්දනය පරිකල්පනය කරන ලද්දේ සහ පාලනය කරන ලද්දේ වොකොස්ලෝවැකියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂ නායකයන් විසිනි. 1950 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී නායකත්වය විසින් කතෝලිකයන් සම්බන්ධ නඩු මාලාවක් අනුමත කළහ. 1950 නොවැම්බර් 27 වැනිදා ඒවා විභාග කිරීම පටන් ගැනිණ. මධ්‍යම මොරේවියා හි ඔලොමුක් (Olomouc) වසම් බාර පූජකයන්ගේ නායකයා වූ ස්ටැන්ස්ලාව් සෙලා (Stanislav Zela) ප්‍රධානත්වයෙන් යුතු බිෂොප්වරුන් සමඟ සම්බන්ධ වූ නව දෙනෙක්ට දැඩි දඬුවම් ලැබුණහ. 1951 ජනවාරි 15 වැනිදා ස්ලොවැකියාවේ අග නුවර වූ බ්‍රාටිස්ලාවා (Bratislava) හි මෙවර ග්‍රීක කතෝලික පල්ලියේ බිෂොප්වරයෙක් ද ඇතුළුව, බිෂොප්වරු තුන් දෙනෙකු ගැන විභාග වූ නඩුව අවසන් වූයේය. එම නඩු දෙකේ දී ම, “වොකොස්ලෝවැකියාවේ සිටින වනිකානු ඒජන්තවරු” යැයි චෝදනා ලද්දවුන් සියල්ලන්ම අවුරුදු දහයක සිට ජීවිතාන්තය දක්වා ලැබෙන සිර දඬුවම් වලට භාජනය වූහ. මේ ක්‍රමෝපායම නැවතත් අවසන් වරට ඒ වසර අග දී තවත් බිෂොප්වරුන් සමඟ සබඳතා පැවති පුද්ගලයන් වෙනුවෙන් යොදා ගන්නා ලදී. නමුත් මර්දන එතැනින් අවසන් වූයේ නැත. මධ්‍යම බොහීමියාවේ, ලිටොමෙරීට්ස (Litoměřice) හි බිෂොප් වූ වෙපාන් ට්‍රොක්ටා (Štěpán Trochta) නාටිසීන්ට එරෙහිව ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමියෙක් හැටියට 1942 දී අත් අඩංගුවට ගෙන ටෙරෙසින්, ඩකාවු, සහ මවුතුසන් යන රැඳවුම් කඳවුරු වල සිරගත කරන ලද්දෙකි. ඔහුට 1954 ජූලි මාසයේ දී වසර විසිපහක සිර දඬුවමක් නියම විය.

මේ මර්දන පරිකල්පනය කළ සහ ක්‍රියාවට නැංවූ පිරිසට උවමනා වූයේ ධුරාවලියේ ඉහළම සිටින අය ඉවත් කරන්නට පමණක් නොව, පොදුවේ සියළු ක්‍රිස්තියානු විද්වතුන්ට පහර දීමටයි. වාල්ස් විශ්වවිද්‍යාලයේ කලා ඉතිහාසය සම්බන්ධ මහාචාර්යවරයෙක් වූ සහ නාටිසීන්ට එරෙහි ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමියෙක් වූ ද, රසෙනා වකොවා (Ružena Vacková) දේශපාලන සිරකරුවන් වෙනුවෙන් පෙනී සිටීම ගැන මහත් සහායක් දෙන ලද්දියකි. 1952 ජූනි මාසයේ දී ඇයව අත් අඩංගුවට ගෙන 1967 දක්වා ඇයව සිරගත කරන ලදී. මේ නඩුව සහ 1952 දී පැවති තවත් නඩුවක්, කතෝලික බුද්ධිමය ප්‍රජාවට ඉතා දැඩි ලෙසින් බලපාන ලද්දේය. අනෙක් නඩුව ජූලි මාසයේ දී මොරේවියා හි අග නුවර වූ බ්‍රෙනො හි පැවැත්විණ. විසිවැනි සියවසේ යුරෝපා ඉතිහාසයේ “විද්‍යාර්ථී මිනිසුන්” සම්බන්ධයෙන් පැවති විශාලතම දේශපාලන නඩු විභාගය විය හැකියි.

බ්‍රෙනෝ හි දී නඩු මඟට ගෙන ගිය වෙක් කතෝලික විද්වතෙකු වූ බෙඩ්රිච් ෆුචික් (Bedřich Fučík) පල්ලියේ ධුරාවලිය ගැන කිසි ලෙසකින් නොතකන ලද්දෙකි. 1951 වසරේ දී අත් අඩංගුවට ගන්නා ලද ඔහුව ප්‍රශ්න කිරීම් වල දී ශාරීරික වධහිංසා වලට ලක් කරන ලදී. එක දිනයක, පැය හතක් තිස්සේ ඔහුගේ වධකයන්ට —“කිසිත් නැත,” “මම දන්නෑ,” “කොහෙත්ම නැහැ,” යනාදී වශයෙන්—සුපුරුදු මඟ හරින පිළිතුරු දුන් පසුව, අවසානයේ දී ඔහු මෙල්ල වී “පාපෝච්චාරණය” කිරීමට පටන් ගත්තේය. “මට පාඩුවේ ඉන්න දෙන්න, මම ඔබෙන් අයදිනවා,” ඔහු ඔවුන්ට කීවේය. “මට තව දුරටත් විඳ දරාගන්න බැහැ. අද මගේ මවගේ මරණ සංවත්සර දිනයයි.” නඩුවට කලින් පුරා සතියක් තුළ දී උසාවියට ඔහු දිය යුතු පිළිතුරු මොනවාදැයි කියා ඔහුව ප්‍රහුණු කරවීය. අත් අඩංගුවට ගන්නට පෙර ඔහුගේ බර කිලෝ 61 ක් වූයේය. නඩුවට පෙනී සිටිද්දී ඔහුගේ බර කිලෝ 48 ක් වූ අතර ඉතා අයහපත් ශාරීරික තත්වයකින් සිටියේය. අවුරුදු පහළොවක සිර දඬුවමක් ෆුචික් වෙත නියම වූවත්, ක්ෂමාව ලබා ඔහුව 1960 දී නිදහස් කෙරිණ. 1978 සහ 1982 අතර ප්‍රාග් හි දී කැරල් බාටොසෙක් හමුවේ ඔහු දුන් සම්මුඛ සාකච්ඡා කිහිපයකින් පහත උපුටා ගැනීම් දැක්වේ.

B.: ඔබ උසාවියේ සිටින විට, ඔබට දැනුනා ද හැඟීමක්, ඔබ නාට්‍යයක රඟපාන නළුවෙක් මෙන් යැයි කියා?

F.: සහතිකයෙන්ම. මම දැන සිටියා මුල ඉඳන්ම.

B.: ඇයි ඔබ ඒ බොරුවට සහභාගී වෙන්නට එකඟ වුනේ? කතෝලික විද්වතෙක් හැටියට මේ උත්කර්ෂවත් ලෙසින් රඟ දක්වන ස්ටාලින්වාදී ප්‍රභසනයේ යෙදීම ඔබ බාරගත්තේ ඇයි?

F.: සිරගෙදරින් අයෙක් ගන්න වඩාත්ම නරක වූ දෑ ය මෙයයි, එය තමයි ඔබව වැඩියෙන්ම දඩයම් කරන්නේ. කුසගින්න, සීතල, ඔබව රඳවා තබන කළු සිදුර, ඇස් පෙනීම නැතිවෙනවා වගේ මට පෙනී ගිය දරුණු ඔළුවේ කැක්කුම් හැදුන අවස්ථා, ඒවා ඔක්කොම, ඔබට ඒවා අමතක කරන්න පුළුවන්, ඒවා මොළයේ කොහේ හරි හැංගිලා ඔබ එක්ක හැම විටම හිටියත්. ඒත් මට කවදාවත් අමතක කරන්න බැරි එකම දෑය, මාව කවදාවත් අත්හැරලා යන්නැති වඩාත්ම බියකරු දෑය, ඒ හදිසියේම ඔබගේ අභ්‍යන්තරයේ පුද්ගලයන් දෙදෙනෙක් ඉන්නවා වගේ දැනෙන එක, වෙනස් මිනිසුන් දෙදෙනෙක්. පළමුවැන්නා, මම, හැමදාම එක විදියට සිටි මම, සහ මම, දෙවැන්නා, “ඔයා අපරාධකාරයෙක්. ඔයා අරහෙම මෙහෙම කළා...” යැයි පරණ එක්කෙනාට කියන අලුත් එක්කෙනා. පළමුවැන්නා සටන් කරනවා, මේ දෙදෙනා අතර වාදයක් ඇතිවෙනවා, ඒක හරියට මුළුමනින්ම වර්ත දෙකක් හදනවා වගේ, එකක් කිසිත් අනුකම්පාවක් නැතිව අනෙකාට පරිහවයට ලක් කරනවා. “ඔයා බොරු කියනවා! ඒක ඇත්ත නෙමෙයි!” සහ අනිකා කියනවා, “හරි, එහෙනම්, ඒක ඇත්ත, මම එය කළා, මම අත්සන් කළා, යනාදී වශයෙන්.”

B.: ඒත් සැබැවින්ම, එවැනි පාපෝච්චාරණයක් කරපු එකම එක්කෙනා ඔබ පමණක් නොවේ. බොහොම දෙනෙක් එය කළා. ඔබ වැනි අය පිරිමි වූවා, දැඩි ආත්ම ශක්තියකින් යුතු වූ ඒකීය පුද්ගලයන්, සියල්ලන්ම සුවිශේෂී ශාරීරික සහ මානසික ලක්ෂණ වලින් යුතු වූ අය, ඒත් ඔබ වැනි සියල්ලන්ම එකම විදියට, නැත්නම් අනන්‍ය වූ ලෙසකින් පවා කටයුතු කළා: ඔබ සියල්ලන්ම මේ ක්‍රීඩාව අනුගමනය කළා, ඔබට පැවරූ කොටස් ඉගෙන ගත්ත. මම මේ “පාපෝච්චාරණ” වලට හේතු මොනවාදැයි ගැන කොමියුනිස්ට්වාදීන් සමඟ ගොඩක් කතා කරල තියෙනවා, ඒ සියල්ල අවසානයේ දී එවැනි පුරුෂයන්ට පරාජය කරලා බිඳ දමන ආකාරය ගැන. නමුත් ඔබ ලෝකය ගැන වෙනස් දැක්මක් තිබුණ පුරුෂයෙක්. ඔබගේ අභ්‍යන්තරයේ සිද්ධ වූයේ කුමක්ද? ඇයි ආණ්ඩුව සමඟ ඔබ හවුල්ව කටයුතු කළේ?

F.: ඔවුන් නැවතීමක් නැතිව මගේ මොළය සෝදන එකෙන්, මට තව දුරටත් ශාරීරිකව හෝ මානසිකව මාව ආරක්ෂා කරගන්න බැරිවුණා. මං අත්හැරලා දැමීම. මගේ ඇතුලත යමක් බිඳිවී මොහොත ගැන මම දැනටමත් ඔබට කියල තියෙනවා. [මේ අවස්ථාවේ දී ඔහු ඉතාමත් නොසන්සුන් වූයේය, කෑ ගහන තරම් හඬකින් කතා කරන්නට විය.] ඊට පසුව, තව දුරටත් මා මම වූයේ නැහැ...නොපවතින්නා වූ තත්වය මම සලකන්නේ මහත්ම පරිහවය හැටියටයි, අයෙකුට අත්දකින්නට හැකි පහත්ම දෑය, එය හරියට පවතින්නේ විනාශය එය විසින්ම කරනවා වැනි වූවක්. ඉතින් ඒක ඔවුන් විසින් ඔබම ලවා ඔබට කරවන්න කටයුතු සලසනවා.

බාල්කන් දේශයන්හි දී පල්ලි මර්දනය එයාකාර වූ විලාසයක් අනුගමනය කරන ලදී. රුමේනියාවේ, අනුගාමිකයන් සංඛ්‍යාව අනුව සත්‍යලබ්ධික පල්ලි වලට පමණක් දෙවැනි වූ ග්‍රීක-නැගෙනහිර කතෝලික පල්ලිය තුරන් කිරීම 1948 සිසිරයේ දී තීව්‍ර කෙරිණ. ඔවුන්ගේ ධුරාවලිය රෙජිමයට සහාය දැක්වූ අතර එහි දී සත්‍යලබ්ධික පල්ලිය නිහඬව බලා සිටියහ. ඒත් සහාය දැක්වීම පමණින් ආණ්ඩුව සත්‍යලබ්ධික පල්ලි ගණනාවක් වසා දැමීම සහ එහි නායකයන් පිරිසක් සිරගත කිරීමෙන් වළක්වන නොලද්දේය. ඔක්තෝබර් මාසයේ දී නැගෙනහිර කතෝලික පල්ලියේ සියළු බිෂොප්වරුන් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. 1948 දෙසැම්බර් 1 වැනිදා ග්‍රීක කතෝලික පල්ලිය නිල වශයෙන් තහනම් විය. මිලියන 15 ක ජනගහනයකින්, ඒ අවස්ථාවේ දී එහි භක්තිකයන් සංඛ්‍යාව 1,573,000 ක් වූහ. එසේම එයට ගොඩනැගිලි 2,498 ක් සහ පැවිද්දන් 1,733 ක් සිටියහ. අධිකාරීන් විසින් ඒවායේ සියළු බඩු බාහිරාදිය රජයට පවරා ගත්හ. දේවස්ථාන සහ පල්ලි වසා දැමීය. සමහර අවස්ථා වල දී ඒවායේ පුස්තකාල වලට ගිනි තැබීම පවා කළහ. පැවිද්දන් 1,400 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් (1948 නොවැම්බර් මාසයේ දී 600 ක් පමණ) සහ තවත් අනුගාමිකයන් 5,000 ක් සිරගෙදරට යවන ලදී. එහි දී 200 ක් ඝාතනය වූහ.

1948 මැයි මාසයේ දී පැවිද්දන් 92 ක් අත් අඩංගුවට ගැනීමත් සමඟ, එය රෝමානු කතෝලික පල්ලියේ වාරය බවට හැරිණ. රුමේනියාවේ මර්දනයට භාජනය වෙන්නට එහි අනුගාමිකයන් 1,250,000 ක් සිටියහ. ආණ්ඩුව විසින් සියළු කතෝලික පාසැල් වසා දැමිණ. ආගමික සරණාධාර සමිති සහ වෛද්‍ය මධ්‍යස්ථාන ජනසතු කරන ලදී. 1949 ජූනි මාසයේ දී රෝමානු කතෝලික බිෂොප්වරු කිහිප දෙනෙක් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ඊළඟ මාසයේ දී සියළු ආශ්‍රම නිකායන් තහනම් කරන ලදී. බුකරෙස්ට් හි දී බිෂොප්වරු සහ කීර්තිමත් ගිහියන් කිහිප දෙනෙක් “වරපුරුෂ” හැටියට චෝදනා එල්ල වීමෙන් පැවත්වෙන මහා නඩුව සමඟින් 1951 සැප්තැම්බර් හි දී මර්දනවල උච්චතම අවධිය දකින්නට ලැබිණ.

රහස් පැවිදි කරන ලද සහ බර වැඩ සහිත සිර දඬුවම් කාලයකින් පසු වසර පහළොවක් සිරබාරයේ සිටි එක ග්‍රීක-කතෝලික බිෂොප්වරයෙකුට කියන්නට තිබුණේ මෙයයි:

වසර ගණනාවක් තිස්සේ අපි ශාරීරික වධහිංසා, පහර දීම්, කුසගින්න, සීතල, අපේ බඩු රජයට පවරා ගැනීම, සහ පල්ලියේ නාමයෙන් නිමක් නැති අපහාස සහ නින්දා විඳි දරා ගත්ත. අපි අපේ අත්වල ඇති මාංවු, අපේ දම්වැල්, අපේ සිරකුටියේ යකඩ පොළ, පූජනීය වස්තු හැටියට සිඹ ගත්ත, එසේම අපේ සිර ඇඳුම් වලට පූජනීය නිල ඇඳුම් හැටියට ආදරය කළා. අපි උහුලා ගත යුතු අපේ කුරුසය තෝරාගෙන තිබුණා, නිදහස, මුදල් සහ අපේ ආගම අත්හැරියෙන් ලැබෙන පහසු ජීවිතය ගැන නිරන්තර දීමනා හමුවේ වුවත් අපි එය තියාගත්ත. අපේ බිෂොප්වරු, පැවිද්දන්, සහ හක්තිකයන්ව වසර පහළොස් දහසකට වැඩි කාලයක මුළු එකතුවකින් සිර දඬුවම් වලට නියම වෙලා තිබුණා. බිෂොප්වරු හය දෙනෙක් සිරගත කරලා තිබුනෙ ඔවුන් රෝමයට ඇති පක්ෂපාතීත්වය අත්හැරීම ප්‍රතික්ෂේප කළ නිසා. මේ සියළු වින්දිතයන් වෙතින් හැලුණ ලේ තිබුණා වුවත්, ස්ටාලින් සහ සත්‍යලබ්ධික කුල දෙටු ජස්ටිනියානුවන් එහි මරණය ජය කේෂා කර තිවේදනය කළ කාලයේ දී සිටි තරම් බිෂොප්වරු අද අපේ පල්ලියේ සිටිනවා.¹³

සාමාන්‍ය ජනතාව සහ රැඳවුම් කඳවුරු පද්ධතිය

ආඥාදායකත්වයන්හි ඉතිහාසය සංකීර්ණ වෙති, කොමියුනිස්ට්වාදයේ ඉතිහාසය ද ඊට වෙනස් නොවුවකි. මධ්‍යම සහ ගිණිකොන දිග යුරෝපයේ දී එහි උපත්තිය විටින් විට මහත් ජනප්‍රිය සහයෝගයෙන්, නාටිසී තර්ජනය පාගා දැමීම සමඟ සම්බන්ධයෙන්, එසේම ජනතාවගේ රැවටිලි සහ උග්‍ර භක්තිය පෝෂණය කිරීම සඳහා කොමියුනිස්ට් නායකයන්ගේ ප්‍රශ්න කරන නොහැකි කුසලතාවයෙන් ද සලකුණු වූයේය. උදාහරණයක් හැටියට, 1945 නොවැම්බර් මැතිවරණ වලින් පසුව සුලුතර කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මූලිකත්වයෙන් පිහිටුවන වාම කඳවුර, 1946 මාර්තු මාසයේ දී බුඩාපෙස්ට් හි 400,000 කට වැඩි ජනතාවක් පෙළපාලියකට සංවිධානය කළහ.

අලුතෙන් පිහිටවනු ලැබූ කොමියුනිස්ට් රෙජිම වැඩියෙන් කැමති වූයේ සමාජමය අවාසිදායක පසුබිම් වලින් එන සිය දහස් ගණනක ජනතාව ප්‍රවර්ධනය කිරීමටයි. කාර්මිකරණයෙන් ඉතා ඉහළ මට්ටමක පැවති වෙකොස්ලෝවැකියාවේ වෙක් ඉඩම් වල ජනගහනයෙන් සියයට 60 ක් පමණ කම්කරුවන් සිටියහ. ස්ලොවැකියාවේ සියයට 50 ක් වූහ. ශුද්ධකරණ වල දී ඉවත් කරන ලද ජනතාව නිසා විවිධ දෙපාර්තමේන්තු වල ඇති වූ හිස් තැන් පුරවන්නට 200,000 ක් සහ 250,000 ක් අතර කම්කරුවන් යොදා ගැනිණ. ඔවුන් අතරින් ඉතා විශාල බහුතරයක් වෙකොස්ලෝවැකියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂයට එකතු වූහ. මධ්‍යම සහ ගිණිකොන දිග යුරෝපයේ ගම්බද වැසියන් සහ කෘෂිකාර්මික ක්ෂේත්‍රයේ කම්කරුවන් මිලියන ගණනක්, කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිසංස්කරණ වලින් සහ කලින් පෞද්ගලික අයිතියේ පැවති ඉඩම් (කතෝලික පල්ලියට අයිති වූ ඉඩම් ද ඇතුළුව) සහ ජර්මානුවන් නෙරපා හැරීමෙන් රජයට පවරා ගත් දේපල යනාදිය නැවත බෙදාහැරීමෙන් ක්ෂණයෙන් වාසි ලැබූහ.

අනෙක් අයගේ දොමනස මත ඉදි කරන ලද මේ ස්වල්ප දෙනෙකුගේ සතුට බොහෝ විට රඳා පැවතියේ ටික කාලයකට පමණකි. මන්ද, සියළු පෞද්ගලික දේපල තුරන් කිරීම බොල්ෂෙවික් ධර්මයෙන් අනිවාර්ය විය. “පංති යුද්ධය තීව්‍රකරණය” සහ “මහජනතාවගේ පෙරගමන් යන අරගලය” හඹා යෑම පිණිස 1945 දී සියළු නව රෙජිම විසින් කලින් “ජර්මානුවන්, දේශද්‍රෝහීන්, සහ හවුල්කරුවන්,” විසින් අයිතිය කියූ දේපල ජනසතු කරන පුළුල් වැඩ සටහනක් පටන් ගන්නා ලදී. බලය සඳහා කොමියුනිස්ට් ඒකාධිකාරය සහතික වූ වහාම එය කුඩා ඉඩම් හිමියන්ගේ, කඩ සාප්පු අයිතිකරුවන්ගේ, සහ පුහුණු ශිල්පීන්ගේ දේපල අල්ලා ගැනීමේ වාරය වූයේය. සමහර විට ඔවුන්වම සහ ඔවුන්ගේම පවුලේ සාමාජිකයන් පමණක් හැරෙන්නට, කවදා හෝ කිසිවෙක්ව සුරා නොකන ලද කුඩා කම්හල් සහ සාමාන්‍ය කඩ සාප්පු වල අයිතිකරුවන්ට අසතුටට පත්වෙන්නට හොඳ හේතු තිබිණ. ගම්බද වැසියන්ගේ වාරය ආවේ 1949-50 දී ය. එහි දී ඔවුන්ව සමූහකරණයට බලාත්මක වූහ. විශාල කර්මාන්ත මධ්‍යස්ථාන වල සිටි කම්කරුවන් වෙත ද මේ නව ප්‍රතිපත්ති බලපාන ලදී. එතෙක් කාලයක් ඔවුන් දිනාගෙන සිටි ඔවුන්ගේ නිදහස, ඔවුන්ගේ ජීවන මට්ටම් සියල්ල මකා දැමිණ.

¹³ František Mikloško, *Nebudete ich mocí rozvratit* (You will never have the power to destroy them) (Bratislava: Archa, 1991), pp. 272-273.

අසතුව වැඩි වෙද්දී, සමාජ නොසන්සුන්තාවය ද වැඩි වූයේය. අසතුව ප්‍රකාශ කරන්නට වාචික හෝ ලිඛිත උද්යාවන ඉදිරිපත් කිරීමෙන් ඉක්මණින් වෙහෙසට පත් වූ කම්කරුවන්, සහ වැඩ වර්ජන සහ වීදි වල පෙළපාලි සංවිධානය පටන් ගත්හ. 1948 ගිම්හානයේ දී, “පෙබරවාරි ජයග්‍රහණයෙන්” මාස කිහිපයකට පසුව, වෙක් සහ මොරේවියානු නගර පහළොවක සහ ස්ලොවැකියානු නගර තුනක පෙළපාලි වලින් සහාය ලැබෙන වැඩ වර්ජනයක් පටන් ගැනිණ. සියළුම කාර්මික ප්‍රදේශ වල වැඩ වර්ජන නැවතත් 1951 අග දී ඇරඹිණ. බුනෝ නගරයේ වීදි තුල 10,000 ත් 30,000 ත් අතර පෙළපාලි යන ජනතාවකින් යුතුව කම්හල් ඇතුළේ විරෝධතා රැස්වීම් පැවතිණ. අනතුරුව, 1953 ජුනි මුල දී ඩුකෝනියානු මූල්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණ වලට එරෙහිව විරෝධතාවයක් හැටියට ප්‍රධාන කම්හල් දහයක් තුළ වැඩ වර්ජන සහ වැඩ නැවැත්වීම් නිවේදනය කරනු ලැබීය. එය ප්ලසන් හි කැරැල්ලක් බවට හැරිණ. 1953 දී වැඩ වර්ජකයන් සහ උද්ඝෝෂකයන් 472 ක් අත් අඩංගුවට ගනු ලැබීය. ඔවුන්ව ‘හුදකලා කර ශ්‍රම කඳවුරු වලට දැමීම සඳහා,’ වැඩ වර්ජන වලට සහභාගී වූ සියල්ලන්ගේම නම් ලැයිස්තුවක් හැදිය යුතු යැයි කොමියුනිස්ට් පක්ෂ නායකත්වය විසින් වහාම ඉල්ලා සිටියේය.

ගම්බද වැසියන් ද කලින් කලට විප්ලව කළහ. 1950 ජූලි මස පැවති රුමේනියානු ගම්බද වැසියන්ගේ විප්ලවයට සහභාගී වූවෙක්, කොමියුනිස්ට් පක්ෂ මූලස්ථානය ඉදිරිපිට දී අවි නොමැතිව සහ සාමකාමීව මුණ ගැසුණු ආකාරය සිහි කරයි. කොමියුනිස්ට්වාදී සටන්කාමියෙක් එල්ල කරන වෙඩි පහරට මුහුණ දෙන්නට ඔවුන්ට සිද්ධ වූහ:

ඊට පසුව අපි බලාත්කාරයෙන් ගොඩනැගිල්ල ඇතුලට ගියා, අපි ස්ටාලින්ගේ සහ ගෙගියු ඩේජ් (Gheorghiu Dej) ගේ පින්තූර බිමට විසිකර ඒවා කකුල් වලින් පාගා දැමුවෙමු...ඉතා ඉක්මණින් අමතර සේනාවක් පැමිණියහ, මුලින්ම ගමේ පොලිස් නිලධාරීන්...වාසනාවට මරියා ස්ටොයන් (Maria Stoian) නමැති තරුණ කෙල්ලක් දුරකතන හුවමාරුවේ වයර් කපල දාලා සංචාර නාද කරල තිබුණ. ඒත් බොල්ෂෙවික්වාදීන් හැකි පමණින් අපට වෙඩි තැබුව...උදෑසන මැද දී, මම හිතන්නේ දහයට විතර, මැෂින් තුවක්කු සහ සියළු ආකාරවල බර අවි අරන් සෙකියුරිටාවේ ආවා. කාන්තාවන් සහ දරුවන් දණිස් වලට වැටුණ. “අපිට හෝ අපේ දරුවන්ට වෙඩි තියන්න එපා! ඔබ සියල්ලන්ටත් දරුවන් සිටිනවා, සහ ඥාතීන් සිටිනවා! අපි කුසගින්නේ මැරෙනවා, අපි මෙහෙ ආවේ අපේ තිරිඟු අරන් යන්න එපා කියල අයද සිටින්නයි!” ලුතිනන් මේජර් ස්ටැනෙස්කු මාටින් (Stănescu Martin) වෙඩි තියන්න අණ දුන්න.

මේ ප්‍රකාශය දුන් අයව අත් අඩංගුවට ගෙන, වධහිංසා පමුණුවා, බලාත්කාරයෙන් ශ්‍රමය ගැනීම සඳහා 1953 තෙක් පිටත් කර යැවුණි.¹⁴

නිදහස සහ මූලික මානුෂීය අයිතිවාසිකම් ක්‍රමානුකූල ලෙසින් ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද මේ රෙජිම යටතේ, අසතුව පිළිබඳව ඕනෑම ප්‍රකාශයක් දේශපාලනික සහ “රාජ්‍ය විරෝධී” යැයි සැලකුණි. කැරල් කැප්ලාන් විසින් “බිය පිළිබඳ මනෝවිද්‍යාව” යැයි විස්තර කරන්න වෙත සමාජය ඇද දමන්නට නායකයන් වධහිංසාව යොදා ගත්හ. බිය පිළිබඳ මනෝවිද්‍යාව ඔවුන් දුටුවේ “රෙජිමය ස්ථාවර කරන සාධකයක්” හැටියටයි.

1949-1954 වසර වල දී මර්දන නිසා මිලියන ගණනක ජනතාවක් දුක් විඳිමින් සිටියහ. සිරගෙවල් තුළ සිටි අය පමණක් නොව සිරගෙවල් වල සිටි අයගේ පවුල්වල අය ද දුක් වින්දහ. මර්දන විවිධාකාර වූහ. බුඩපෙස්ට්, සොෆියා, ප්‍රාග්, සහ බුකරෙස්ට් වලින් ඇත පළාත් වලට ජනතාව මහත් සංඛ්‍යා වලින් පිටමං කර යවන ලදී. 1951 දී එයට බුඩාපෙස්ට් වලින් යුදෙව්වන් 14,000 ක් අයිති වූහ. ඔවුන් යුද කාලයේ සමූල ඝාතන වලින් බේරී සිටි අයයි. එසේම යුරෝපයේ විශාලතම යුදෙව් ප්‍රජාව පිහිටුවා ගන්නා ලද අයයි. එසේම විගාමිකයන්ගේ පවුල්වල අය, විශ්වවිද්‍යාල වලින් ඉවත් කරන ලද සිසුන්, සහ “දේශපාලන සැකකරුවන්” නැත්නම් “හතුරන්” යන ලැයිස්තුවල නම් ඇති සිය දහස් ගණනක් ද, දුක් වින්දහ. 1949 දී ආරක්ෂක හමුදා වලට එවැනි ලැයිස්තු පළමුවෙන් ඇතුලත් කරගන්නා ලදී. පසුව ඒවා දීර්ඝ ලෙසින් වැඩි වූහ.

මුහුදු මෙන් පැතිර පැවති දුක නිතරම තවත් වැඩි වර්ධනය වූහ. දේශපාලන පක්ෂ වලින් සහ සිවිල් සමාජයෙන් වැදගත් පුද්ගලයන්ව තුරන් කර දැමූ පසුව, මර්දනය හැරුණේ සාමාන්‍ය ජනතාව වෙතටයි. කම්හල් තුල “කරදරකාරයන්” සලකන ලද්දේ “කඩාකප්පල් කරුවන්” හැටියට වූ අතර ඔවුන්ට “පංති යුක්තිය” අනුව දඬුවම් ලැබුණි. ඔවුන්ගේ දැනුම හෝ ප්‍රඥාව නිසා යම් අධිකාරී බලයක් භුක්ති විඳින ලද ගම්බද අයටත් එම ඉරණමම අත්විණ. එසේම සමූහකරණය හොඳම සහ සාධාරණම වූ කෘෂිකාර්මික ක්‍රමය යැයි විශ්වාස කරන්නට සරලවම

¹⁴ Catherine Durandin, *Histoire des Roumains* (Paris: Fayard, 1995), pp. 72-73.

අසමත් වූ අයගේ ඉරණමක් එයම විය. කොමියුනිස්ට් අදහස් අනුගමනය කරන්නට දිරිගැන්වීම සඳහා කළින් දෙන ලද පොරොන්දු ක්‍රමෝපාය සඳහා වූ බොරු පමණකට වැඩිමනක් නොවන්නේ යැයි මිලියන ගණනක ජනතාවකට වැටහෙන්නට පටන් ගැනිණ. සමහර අය ඔවුන්ගේ අසතුටට හඬ නංවන්නට එඩිතර වූහ.

මේ සාමාන්‍ය ජනතාවගේ වධහිංසා සහ මර්දනයේ සමාජ පැතිකඩ ගැන ගැඹුරු අධ්‍යයන තවමත් ඉතා විරල වෙති. ඒවායේ පුරාලේඛනාගාර විවෘත වීමත් සමඟ, වෙක් පිටිසර පළාත් සහ ස්ලෝවැකියාව සම්බන්ධයෙන් අපිට මහත් විශ්වාසයක් තැබිය හැකි සංඛ්‍යාන ලැබී තිබේ. අනෙක් බොහෝ රටවල අපිට පුවත්පත්කලාවේදීන්ගේ විමර්ශන වලින් සහ ඇසින් දුටු සාක්ෂිකරුවන් වෙතින් පමණක් සැහීමට පත්වෙන්නට සිද්ධ වී ඇත. 1989 දී ඔවුන් මහත් බහුතරයක් සිටීම අපේ වාසනාවයි.

1950 ගණන් මැද තරම් මුල් කාලයක වෙකොස්ලෝවැකියාවේ දී, රාජ්‍ය විරෝධී අපරාධ සඳහා යැයි සිරගත කරන ලද සියල්ලෝ, කම්කරුවන් යැයි හැඳින්වෙන ලද ජනතාව සියයට 39.1 ක් වෙති. පරිපාලන ආයතන ශුද්ධකරණ තුළ දී බොහෝ වශයෙන් වින්දිතයන් වූ කාර්යාල සේවකයන් සියයට 28 කින් දෙවැනි විශාල පිරිස වෙති. ගම්බද වැසියන්ගේ සංඛ්‍යාව සමානුපාතිකව ඊට මඳක් අඩු වෙයි. 1951-52 දී රාජ්‍ය ආරක්ෂක සේවය විසින් අත් අඩංගුවට ගන්නා ලද ජනතාවගෙන් හරි බාගයක් පමණ කම්කරුවන් වූහ.

“ජනරජයට එරෙහි සුළු අපරාධ” (ජනතාවට විප්ලව කරන්න යැයි කියා සිටි, බොරු වාර්තා පැතිරීම, කුඩා පරිමාණයේ කඩකප්පල්කාරී ක්‍රියා) වෙනුවෙන් වෙක් පිටිසරබද දී විභාග වී පරිස්ථානීය උසාවි වලින් දඬුවම් ලැබුණ ජනතාව පිළිබඳ දත්ත, 1950 වසරේ “උසාවි සහ මනේස්ත්‍රාත් කාර්යාල වල කටයුතු පිළිබඳ වාර්තාව” ඉදිරිපත් කරයි. ඒවායෙන් සියයට 41.2 ක් කම්කරුවන් වෙති, සියයට 17.7 ක් ගම්බද වැසියන් වෙති. ස්ලෝවැකියාවේ ඒ දත්ත අනුපිළිවෙලින් සියයට 33.9 ක් සහ සියයට 32.6 ක් විය. ප්‍රධාන රාජ්‍ය උසාවි තුළ නඩු මඟට ගෙන එන ලද කම්කරුවන් සහ ගම්බද වැසියන් සංඛ්‍යාව තරමක් සුළුවෙන් වූවත්, කෘෂිකාර්මික කම්කරුවන් ඇතුළු සමාජ වර්ගීකරණයේ කම්කරුවන්, දඬුවම් ලබන ලද අයගෙන් සියයට 28.8 ක් ලෙසින් සිටියහ. මේ සංඛ්‍යාවට ගම්බද වැසියන් ද අයිතියි. ඒ සංඛ්‍යාවෙන් සියයට 18.5 කට මරණ දඬුවම නියම වූහ. එසේම ඉන් සියයට 17.6 කට ජීවිතාන්තය දක්වා සිර දඬුවම් නියම වූහ.

අනෙක් රටවල ද මේ විලාසයම පොදුවේ දකින්නට ලැබේ. එනමුත් සමහර අවස්ථා වල දී මර්දනයේ ප්‍රධාන වින්දිතයන් වූයේ ගම්බද වාසින් වූහ. සාමාන්‍ය ජනතාව සිරගෙවල් තුලට ඇද දැමීම යන්න රැඳවුම් කඳවුරු පද්ධතියක් නිර්මාණයට ගන්නා ලද කඳවුරු පුළුල් කරන වැයමකට ඇඳී පැවතිණ. එය මිලේවිචවාදයේ කොමියුනිස්ට් රෙජිම වල වඩාත්ම අපූර්ව ලක්ෂණය විය හැකියි. මහා සංඛ්‍යා වලින් එන සිරකරුවන් බාරගන්නට සිරගෙවල් කිසිවිටෙක අවශ්‍ය තරමින් විශාල නොවූහ. නැවතත් ආණ්ඩුව පිළිපැද්දේ සෝවියට් යුනියන විසින් ඔවුන්ගේ ගුලාග් කොදෙව් රැස නිර්මාණය කරන ලද ආකාරයයි.

බොල්ෂෙවික්වාදය සහ නාට්සිවාදය යන දෙකම විසිවැනි සියවසේ මර්දනයේ ඉතිහාස සාරවත් කරන ලද්දේ සාම කාලයන් හි දී කඳවුරු පද්ධති පිහිටුවීම තුළිනි. 1997 දී “විසිවැනි සියවස” (Vingtème siècle) නමැති සඟරාවේ රැඳවුම් කඳවුරු ගැන විශේෂ කලාපයකින් ඇනෙට් විවියෝර්කා (Annette Wiewiorka) පෙන්වා දෙන පිරිදි ගුලාග් (කළින් ආවේ ගුලාග් වූහ) සහ නාට්සි ලේගර්ස් (Lagers) රැඳවුම් කඳවුරු නිර්මාණයට පෙර, යුද්ධ කාලයේ දී මර්දනයට සහ වෙන් කර තැබීමට යොදා ගැනුනේ සිර කඳවුරු වූහ. දෙවැනි ලෝක යුද්ධයේ දී රැඳවුම් කඳවුරු පද්ධතිය මහා ද්විපික යුරෝපයෙන් පටන් ගෙන, උරල් සිට පිරෙනීස් කඳු පාමුල දක්වා ලේගර්ස් කඳවුරු සහ ගුලාග් සොයා ගැනිණ. ඒත් ඒවායේ ඉතිහාසය ජර්මනිය සහ ජර්මනියේ මිත්‍ර පාර්ශවයන් පරාජය කිරීමෙන් පසුව නිමා නොවීය.

යුද්ධයේ දී ෆැෂිස්ට්වාදීන් සහ ජර්මනිය සමඟ මිත්‍ර පාර්ශවයන් වූ ආඥාදායක රෙජිම ඔවුන්ගේ රටවල සංස්කෘතියට කඳවුරු ඇතුළත් කරගෙන තිබිණ. බර්ගාස් (Burgas) අසල කළු මුහුදේ පිහිටි කුඩා සෙ න්ට් ඇනස්ටේසියා (Saint Anastasia) දිවයිනේ බල්ගේරියාවේ කොන්සටන්ටිනි ආණ්ඩුව විසින් රැඳවුම් කඳවුරු පිහිටුවා තිබිණ. අනතුරුව දේශපාලන සිරකරුවන් සිරකර තබන ගොන්ඩා වොඩා සහ බෙලො පෝල් (Belo Pole) වල කඳවුරු ගොඩ නඟන ලදී. 1941-1944 ස්ලෝවැකියාවේ බලය අල්ලා ගෙන සිටි ජනප්‍රියවාදීන්, ශ්‍රම බලය නොමැති වූ සිවිල් ඉංජිනේරු ව්‍යාපෘති අසල “ශ්‍රම සිර කඳවුරු ස්ථානයන්” පහළොවක් ඉදි කර තිබුණි. “සමාජමය කාරකයන්” හැටියට හඳුන්වන ලද අයව යැවුනේ ඒවාටයි. බොහෝ විට එසේ හැඳින්වෙන ලද්දේ රෝමානි අහිකුණ්ට්කයන් වූහ. දේශපාලන සිරකරුවන් සඳහා රුමේනියාවේ කඳවුරු, විශේෂයෙන්ම ඩිනිස්ටර් (Dniester) සහ

බග් (Bug) අතර පිහිටි ප්‍රදේශයේ ජනවාර්ගික මර්දනය සඳහා භාවිතා කළ තුර්ගු ජියු (Tirgu Jiu) කඳවුර, ඉදි කර තිබුණේ මාෂල් ඉවොන් අන්ටොනෙස්කු ගේ ආඥාදායක රෙජිමය විසිනි.

ඒ අනුව, යුද්ධය අවසන් වූ විට, අලුතින් පිටමං කර යවන අය වෙනුවෙන් (මේ අවස්ථාවේ දී ඔවුන් හංගේරියානුවන් වූහ) මාර්ගස්ථාන ලක්ෂ්‍යයන් තුළ වූ ඒ වන විටත් හොඳින් ස්ථාපිත කරන ලද කඳවුරු ද, එසේම නාටිසීන් සමඟ හවුලේ කටයුතු කරන ලද්දා යැයි සැක කරන ලද ජනතාව රඳවා තබන කඳවුරු ලෙසින් ද ඒවාම යොදාගත හැකියාව ලැබිණ. නැගෙනහිර ජර්මනියේ සෝවියට් අධිවාසයෙන් යුතු කලාපයේ රැඳවුම් කඳවුරු බවට පත්වෙන්නේ එසේ නාටිසී යටතේ පැවති බුෂන්වෝල්ඩ් (Buchenwald) සහ සාෂන්සන්හවුසන් (Sachsenhausen) යන නින්දිත රැඳවුම් කඳවුරු වූහ.

1945 න් පසුව අලුත් ආකාරයක කඳවුරු පටන් ගැනිණ, ආණ්ඩු ඒවා වෙත තමන්ගේ දේශපාලන එදිරිවාදීන්ව යැවූහ. කඳවුරු ප්‍රථමයෙන්ම බල්ගේරියාවේ පිහිටුවන ලද විය හැකියි. එනම් 1945 නීතියකින් ශ්‍රමය ගැනීම පරහා ජනතාවට අධ්‍යාපනය ලබාදෙන කඳවුරු පොලීසියට ඉදිකරන්නට අවසරය ලැබීමයි. ඒවා ශ්‍රම-අධ්‍යාපන සාමූහිකයන් (*trudovo-vuzpitatchni obshchezhitia* -TVO) නමින් හැඳින්විණ. පර්නික් (Pernik) හි පතල් කැනීම් මධ්‍යස්ථානයක් අසල වූ “මරණයේ මුම්භනය” යැයි ඒ වන විටත් ප්‍රසිද්ධියක් ලැබී තිබුණ කුටිසියන් (Kutsian) කඳවුර වෙත සහ රැඳවුම්කරුවන් “සෙවැනැලිවල කඳවුර” යැයි දැන සිටි බොබොව් ඩොල් (Bobov Dol) සහ බොග්ඩනොව් ඩොල් (Bogdonov Dol) වෙත සිය ගණනින් පිරිසක්, ආරාජිකවාදීන් දුසිම් ගණනක්ද ඇතුළුව යවන ලදී. 1949 මාර්තු මාසයේ දී මේ ස්ථාන ගැන විස්තරාත්මක තොරතුරු ලැබීමෙන් පසුව, ප්‍රංශ ආරාජිකවාදීන් ඒවා “බොල්ශෙවික් රැඳවුම් කඳවුරු” යැයි ප්‍රසිද්ධියේ හෙළා දකින ලදී.¹⁵

“ගුලාග් කොදෙව් රැස” මධ්‍යම සහ ගිණිකොන දිග යුරෝපයට එන්නේ 1949-50 දී ය. නාටිසී කඳවුරු ගැන මෙන් නොව, මේවා ගැන පොදුවේ කරන ලද අධ්‍යයන හෝ මේ කඳවුරු ගැන පින්තූරයක් ලබාගත හැකි ඇසින් දුටු සාක්ෂි නැත. එසේ නමුදු, අපි යාන්තමින් හෝ කටු සටහනක් හදා ගැනීමට උත්සාහ කළ යුතුයි. කොමියුනිස්ට් රෙජිමවල ස්වභාවය ගැන අපේ අවබෝධය ගැඹුරු කරගන්නට මෙන්ම යුරෝපයේ ඒ කොටසේ ජීවිත අහිමි වූ වින්දිතයන් අනුස්මරණයට සාධාරණයක් කරනු පිණිස යන දෙකම වෙනුවෙනි.

සෝවියට් ක්‍රමය ගැන විශ්ලේෂණය පෙන්වන්නේ කඳවුරු වල ප්‍රධාන අරමුණ ආර්ථික වූවා යන නිගමනයයි. පැහැදිලිවම, ක්‍රමය සමාජයේ යම් කොට්ඨාශ හුදකලා කරන්නට සහ දඬුවම් කරන්නට යොදා ගැනුණි. නමුත්, ඒවා භූගෝලීයව පැතිර පැවති ආකාරයෙන් පැහැදිලි වෙන්නේ ඒවා ප්‍රධාන වශයෙන් ස්ථානගත කරන ලද්දේ අධිකාරීන්ට විනයෙන් යුතු, බහුල ලෙසින් පවතින, සහ අඩු වැයකින් යුතු ශ්‍රමබලය වඩාත්ම අවශ්‍ය වූ තැන්වල බවයි. මේ නූතන වහලුන් පිරිමිඩ හැදවේ නැති වූවා විය හැකියි, නමුත් ඔවුන් නව පාරාවෝ සිහි කරන ඇල මාර්ග, අමුණු, කම්හල්, සහ ගොඩනැගිලි හැඳුන. එසේම ඔවුන් ගල් අඟුරු, ඇත්තුසයිට්, සහ යුරේනියම් පතල් වල ද සේවය කළහ. සිරකරුවන් තෝරාගත් අන්දම සහ එහි පුළුල් බව සහ මර්දනයේ රිද්මය යන සියල්ලට බලපෑම් කරන ලද්දේ පතල් සහ ඉදිකිරීම් ස්ථාන වල අවශ්‍යතා වලින් යැයි විය හැකිද?

හංගේරියාවේ සහ පෝලන්තයේ කඳවුරු ක්‍රමානුකූලව පිහිටා තිබුණේ පතල් කැනීම් ප්‍රදේශ අසලයි. රුමේනියාවේ වඩාත්ම බහුතර කඳවුරු වැනියුබ් ඩෙල්ටාවේ පිහිටන වැනියුබ්-කළු මුහුද ඇල මාර්ගය පාර අනුව යමින් හදා තිබිණ. සරනවෝඩා (Cernavodă), මෙඩිගිඩියා (Medgidia), වෙලා නේග්‍රා (Valea Neagra), සහ බාසරාබ් (Basarabi) යන ජනතාවගේ මතක සටහන් වල කැටයම් වී තිබුණ නම් රැගත්, විශාලතම සහ වඩාත්ම වැදගත් කඳවුරු කාණ්ඩය වූයේ පොර්ටා ඇල්බා (Poarta Alba) හි ය. ඒ සමඟින් පෙරිප්‍රවා (Periprava), චිලියා විච් (Chilia Veche), ස්ටොනෙස්ට් (Stoenesti), ටටාරු (Tataru) යන ස්ථාන පිහිටි වැනියුබ් ඩෙල්ටාව ද වූයේය. වැනියුබ්-කළු මුහුදු ඇල මාර්ගය ඉතා ඉක්මණින් “මරණයේ ඇල මාර්ගය” යැයි හැඳින්වෙන්නට පටන් ගැනිණ. සමූහකරණයට විරුද්ධ වූ දහස් ගණනක ගම්බද වැසියන් සමඟ තවත් “සැක කටයුතු පුද්ගලයන්” යවන ලද මෙය සැබැවින්ම ශෝචනීය ස්ථානයක් වූයේය. කුටිසියන් කඳවුරේ රැඳවුම්කරුවන් විවෘත බනිප් පතලක සේවය කළහ. බුබොවෝ (Bukhovo) හි රැඳවුම්කරුවන් යුරේනියම් පතලක සේවය කළහ. බෙලෙනේ (Belene) හි ඔවුන් වැනියුබ් හි කණ්ඩ් ඉදි කළහ. වෙකොස්ලෝවැකියාවේ දී, බටහිර බොහිම්යාවේ, සහ ඔස්ට්‍රාවා ගල් අඟුරු භූමි වල, සහ උතුරු මොරේවියාවේ යන ප්‍රදේශවල කඳවුරු කාණ්ඩ පිහිටා තිබුණේ යාවිමොව් (Jáchymov) ප්‍රදේශයේ යුරේනියම් පතල් වටේය.

¹⁵ Bulgarian Commission for Aid to Anti-Fascists, *Les Bulgares parent au monde* (Paris: BCAA, 1949).

ඇයි මේ ස්ථාන “ශ්‍රම කඳවුරු” ලෙසින් හැඳින්වුණේ? “ශ්‍රමය අයෙක්ව නිදහස් කරයි” (Arbeit macht frei) යැයි නාටිසි මරණ කඳවුරුවල ගේට්ටු උඩින් සඳහන් කර තිබූ බව ගැන නායකයන් දැන නොසිටියාවත් ද? මේ කඳවුරු තුළ ජීවන තත්වයන්, විශේෂයෙන්ම 1949-1953 යුගයේ දී, ඉතාමත් දුෂ්කර වූයේය. දිනපතා කළ යුතු වැඩ සාමාන්‍යයෙන් රැඳවුම්කරුවන්ව සම්පූර්ණයෙන් හෙමිබත් කරන ලදී.

“අතින් යුරෝපය” නමින් වූ වැඩ සටහනක සම්මුඛ සාකච්ඡාවකට සහභාගී වූ හිටපු එක් රැඳවුම්කරුවෙක් 1988 දී ශ්‍රම කඳවුරු සිහි කළේය.

යුද්ධයෙන් පසුව යෞවන සංවිධානයක් බාරව සිටි හංගේරියානු ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමියෙක් වූ ඉම්රෙ නියස්ටෙ (Imre Nyeste) කොමියුනිස්ට් පක්ෂයට බැඳීම ප්‍රතික්ෂේප කර තිබිණ. ඔහුගේ නඩු විභාගයෙන් පසුව ඔහුව ශ්‍රම කඳවුරකට නියම කෙරිණ. එහි ඔහු 1956 දක්වා සිටියේය. එහි සිටි රැඳවුම්කරුවන් හේමන්තයේ දී දවසේ පැය දොළහක් පුරා ද, ගිම්හානයේ දී පැය දාසයක් පුරා ද, ගල් කැඩූහ. ඒත් ඔහුට අනුව නරකම වූයේ කුසගින්නයි.

කොමියුනිස්ට් රහස් පොලීසිය සහ නාටිසින් අතර වෙනස—ඒ දෙකම අත්දැකපු සතුටු ස්වල්පයෙන් එක්කෙනෙක් තමයි මම—ඔවුන්ගේ මාගත්වයේ හෝ කුරිරු බවේ ඒ ඒ මට්ටම් ගැන ප්‍රශ්නයක් නොවේ. නාටිසි හිරගෙදර නියත වධකාගාරයම තමයි කොමියුනිස්ට් දඟගෙදර තියෙන්නෙත්. වෙනස තියෙන්නෙ වෙන පැත්තක. දේශපාලන ප්‍රතිවාදියෙක් හැටියට නාටිසින් ඔබව අත් අඩංගුවට ගත්තා නම්, සාමාන්‍යයෙන් සිද්ධ වෙන්නෙ ඔවුනට ඔබේ කටයුතු මොනවා වුවාදැයි කියා, ඔබේ මිත්‍රයන් කවුරුන්දැයි කියා, සහ ඔබේ අරමුණු මොනවාදැයි, යනාදී වශයෙන් දැන ගන්නට උවමනා වීමයි. කොමියුනිස්ට් අයට ඒ කිසිවක් උවමනා වූයේ නැහැ. ඔබව අත් අඩංගුවට ගනිද්දී ඔවුන් ඒ වන විටත් දැන සිටියා ඔබ අත්සන් කරන්නේ මොන වාගේ පාපෝච්චාරණ වලට ද යන්න. ඒත් ඔබ ඔබ විසින් එය දැන සිටියේ නැහැ. මම “ඇමෙරිකන් වරපුරුෂයෙක්” වෙන්න යනවා කියන එක ගැන මට කිසිම අදහසක් තිබ්බෙ නැහැ.¹⁶

සිරගෙවල් සහ කඳවුරු නිශ්චිතවම කොපමණ ප්‍රමාණයක් වූයේදැයි යන්න ගැන දැන් අඩු වැඩි වශයෙන් පැහැදිලියි. ඒත්, රඳවන ලද්දවුන්ගේ සංඛ්‍යාව කොපමණක්දැයි යන්න තීරණය කිරීම දුෂ්කරයි. ඇල්බේනියාව සම්බන්ධයෙන් ඔඩිලේ ඩැනියෙල් (Odile Daniel) විසින් අදින ලද සිතියම කඳවුරු සහ සිරගෙවල් දහනවයක් තිබුණු ස්ථාන දක්වනව. 1990 දී බල්ගේරියානු ගුලාග් ගැන සිතියමකින් ස්ථාන අසූහයක් පෙන්නුම් කරනව. 1989 දී හිටපු දේශපාලන සිරකරුවන්ගේ සංගමය විසින් හදපු ලැයිස්තුවක් අනුව 1944-1962 වකවාණුවේ දී බල්ගේරියාවේ සිරගත කරන ලද ජන සංඛ්‍යාව 187,000 කි. ඒ දත්තයට ඇතුළත් වෙන්නේ දඬුවම් නියම වූ අය පමණක් නොව නඩු නොමැතිව කඳවුරු වෙත යවන ලද අය සහ පොලිස් ස්ථාන වල සති ගණන්—කෘෂිකාර්මික සමූපාකාර වලට ගම්බද වැසියන් එකතු කරවා ගැනීමට බලාත්මකව යොදවන ලද ක්‍රමයකි—රඳවා තබාගන්නා ලද අය ද වෙති. අනෙකුත් ඇස්තමේන්තු වලට අනුව කඳවුරු තුළ, 1944 සහ 1953 අතර දළ වශයෙන් 12,000 ක ජනතාවක් ද, 1956 සහ 1962 අතර 5,000 ක් ද සිටින ලදී.

1948-1953 දී හංගේරියාවේ ලක්ෂ හතරක් පහක් තරම් සංඛ්‍යාවක් නඩු මඟට ගෙන යන ලදී. එසේම වෙනත් ඇස්තමේන්තු වලට අනුව 700,000 සහ 800,000 අතර සංඛ්‍යාවක් සිර දඬුවම් ලැබූහ. ඒවායෙන් බොහොමය “රාජ්‍ය දේපල වලට එරෙහි අපරාධ” සඳහා ගොනු කළ නඩු වූහ. අනෙක් රටවල් වල දී මෙන්ම මෙහි දී ද, රහස් පොලීසිය විසින් කළ පරිපාලනය තුළින් කළ සිරගත කිරීම් ද දත්ත වලට ඇතුළත් විය යුතුයි. බර්ලින් තාප්පය ඉදි කරන්නට පෙර ජර්මන් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ජනරජයේ දී නව දේශපාලන සිරකරුවන් (ඉහත කොටසේ දී සඳහන් කරන ලද අය හැරෙන්නට) ඉතාමත් දුලබ බව පෙනී යයි.

රුමේනියාව තුළ, කොමියුනිස්ට් යුගය පුරාම සිරගත කරන ලද ජන සංඛ්‍යාව ගැන ඇස්තමේන්තු 300,000 ක් මිලියන 1 ක් අතර වෙනසකින් යුතුවෙයි. දෙවැනි දත්තයට සමහර විට දේශපාලන සිරකරුවන් පමණක් නොව සාමාන්‍ය අපරාධකරුවන් ද අයත් වෙති. ඒත් “පරපෝෂිතවාදය” වැනි අපරාධ සලකද්දී ඒ දෙකේ වෙනසක් දැක්වීම ඉතාමත් දුෂ්කර වෙයි. 1950 ගණන් මුල දී රුමේනියාවේ සිර කඳවුරු තුළ 180,000 ක් පමණ ජනතාවක් රඳවා තිබුණු බව බ්‍රිතාන්‍ය ඉතිහාසඥ ඩෙනිස් ඩෙලිටන්ට් (Dennis Deletant) ඇස්තමේන්තු කරයි. වෙකොස්ලෝවැකියාවේ, 1948-1954 වසර සඳහා දේශපාලන සිරකරුවන් සංඛ්‍යාව 200,000 ක් යැයි දැන් පිළිගෙන ඇත. මිලියන 12.6 ක වැසියන් වෙතින් යුතු ජනගහනයක් වෙනුවෙන් කඳවුරු සහ සිරගෙවල් 422 ක් පැවතිණ. සිරගත කරන ලද්දවුන්ගේ

¹⁶ Quoted in Jacques Rupnik, *The Other Europe* (New York: Pantheon, 1989), p. 139.

දත්තයට අයත් වෙන්නේ නඩුමඟට ගෙන එන ලද තීන්දු ලැබූ අය පමණක් නොව, නඩු නොමැතිව සිරගෙදරට යවන ලද අය හෝ පරිස්ථානීය අධිකාරීන්ගේ හිතූමතය අනුව කඳවුරු තුළ සිරගත කරන ලද අයත් වෙති.

සියල්ල ඉතා සමීප ලෙසින් සෝවියට් ක්‍රමය අනුව හදන ලද නිසා, දණ්ඩන ලෝකය රටකින් රටකට වෙනස් වූයේ ඉතාමත් සුළු ලෙසකින් පමණි. සෝවියට් නියෝජිතයන් නිතර පාහේ ඒවා පරීක්ෂා කර බලන්නට පැමිණියහ. කෙසේ වුවද, වෙකොස්ලෝවැකියාව, බල්ගේරියාව, සහ රුමේනියාව සෝවියට් ක්‍රමයට අලුත් අවයවයන් එකතු කළහ.

වෙකොස්ලෝවැකියාව නිලධාරීන්ට පරිපූර්ණත්වයක් එයට ගෙනෙන ලදී. ඔස්ට්‍රියානු-හංගේරියානු අධිරාජ්‍යමය නිලධාරීන්ටද මෙහි හැදියාවේ යම් සලකුණක් ඉතිරි කරන ලද්දේ යැයි සමහර විශ්ලේෂකයන් විශ්වාස කරති. එහි කටයුතු නීත්‍යානුකූලකරණය සඳහා වෙකොස්ලෝවැකියානු ආණ්ඩුව ඇති තරම් නීති සම්පාදනය ඔවුන්ට සපයා ගත්හ. වයස අවුරුදු දහ අටක සිට හැට දක්වා වූ ජනතාව සඳහා බලාත්කාර ශ්‍රම කඳවුරු (*tábory nucené práce - TNP*) යන 1948 ඔක්තෝබර් 25 වැනි දින 247 නීතිය එවැන්නට ඇතුළත් වෙති. මේ නීතියෙන් අරමුණු කරන ලද්දේ මාස තුනක සිට අවුරුදු දෙකක් දක්වා කාලයක් තුළ සිරකරුවන්ට ඉගැන්වීමයි, එය හිතූමතය අනුව කෙටි කිරීම හෝ දීර්ඝ කිරීමට ඉඩ ලැබුණි. නීතිය ඉලක්ක කළේ අපවාරී සහ වැඩට කම්මැලි අයව වූ නමුත් එසේම “ජීවන රටාව දියුණු කරන්නට අවශ්‍ය” අයව ද එයට ඉලක්ක කර ගැනිණි. “කෘෂිකර්මය සහ වනාන්තර ආරක්ෂාව” ගැන ගෞරවයක් දක්වන්නට අසමත් වෙන ඕනෑම කෙනෙක්ව හෝ “ජනරජයේ ජනතා ප්‍රජාතන්ත්‍රික ක්‍රමයට හතුරු හැදියාවක් දක්වන” ඕනෑම පුද්ගලයෙක්ව TNP වෙත යවන්නට 1950 ජූලි 12 වැනිදා පරිපාලන දණ්ඩන නීති 88 න් අවසර ලැබුණි. ජාතික සභාවේ දී පෙන්වා දෙන පරිදි, “සියළු පංති හතුරන් කාර්යක්ෂම ලෙසින් මර්දනය කරන්නට” මේ මෙහෙයුම් අවශ්‍ය වීණ.¹⁷

මේ නීති යටතේ කඳවුරු වලට නියම කිරීම සාමාජිකයන් තිදෙනෙක් සිටින කොමිසමක් විසින් මුලින්ම ජාතික ප්‍රාදේශීය කමිටුවෙන් ද, සහ 1950 න් පසුව නිර්මාණය කරන ලද ජාතික දිස්ත්‍රික්ක කමිටු වලින් හෝ, එයට අතිරේකව, ආරක්ෂක හමුදාවල පරිස්ථානීය ශාඛා ප්‍රධානීන් විසින් මුලිකත්වය ගත් විශේෂ දණ්ඩන කොමිසම් වලින් තීන්දු කෙරිණි. සියළු පුද්ගලයන් වලින් TNP වෙත යවන ලද අය අතර වැඩියෙන්ම සිටියේ සාමාන්‍ය ජනතාවයි. එසේම 1989 පවත්වන ලද අධ්‍යයන වලින් තහවුරු වූ පරිදි ඔවුන් බහුතරය කම්කරුවන් වූහ.

1950 දී කොමියුනිස්ට් නිලධාරීන්ටද විසින් තවත් මර්දන ක්‍රමයක්, හමුදාව භාවිතයෙන්, යොදා ගත්තේය: එය තාක්ෂණික සහාය බල ඇණියයි (*pomocný technický proper -PTP*) විය. මේ බල ඇණි සඳහා බඳවා ගත්තවුන්, හමුදාවල සේවය කරන අයට වඩා බොහෝ විට සැලකිය යුතු තරම් වයසක සිටි අයයි. එසේම ශ්‍රම කඳවුරු හා සමාන තත්වයන් යටතේ ජීවත්වෙමින්, ඒ අයට පතල් වල ඉතාමත් දුෂ්කර වැඩ කරන්නට බලාත්මක කරන ලදී.

රුමේනියාව ද මනා නවෝත්පාදනයෙන් යුතු විය. සෙකියුරිටාවේ හෙවත් රුමේනියානු රහස් පොලීසිය ඔවුන්ගේ ප්‍රශ්න කිරීම් සඳහා සියළු සම්භව්‍ය ක්‍රමවේද යොදා ගත්හ: පහර දීම්, යටපතුල් වලට පහර දීම්, ජනතාව කකුල් වලින් එල්ලා තැබීම, යනාදී වශයෙන්. නමුත් 1930 ගණන් වල දී, බුකරෙස්ට් වලින් කිලෝමීටර් 110 ක් පමණ පිහිටි පිටෙෂ්ටි (*Pitești*) හි ඉදි කරන ලද සිරබන්ධනාගාර තුළ කුරිරු බවේ සාමාන්‍ය ක්‍රමවේදයන් දැඩි ලෙසකින් අභිබවා ගිය ක්‍රමවේද යොදා ගැනිණි. දාර්ශනික වර්ජිල් ජෙරුන්කා (*Virgil Ierunca*) සිහිකරන අන්දමට: “හිතාගන්න පුළුවන් වඩාත්ම දුෂ්ට වධහිංසා යොදා ගැනුනේ පිටෙෂ්ටි වල. සිරකරුවන්ගේ සම්පූර්ණ සිරුරු සිගරට්ටි වලින් පුළුස්සා දැමීම: ඔවුන්ගේ තට්ටම් කුණු වී යන්නට පටන් ගත්ත, ඔවුන්ගේ හම ගැලවී වැටුනේ හරියට ලාදුරු රෝගීන්ගේ වගේ. අනික් අයට ඔවුන්ගේ කැන කුණු හැදී පුරවලා බොන්න බලාත්මක වුණා, ඔවුන් ඒවා ආපහු එළියට දැමීමම, ඔවුන්ට ඔවුන්ගේ වමනය බොන්න බලාත්මක වුණා.”¹⁸

මේ ක්‍රමෝපායයන් “නැවත ඉගැන්වීම” යන වැඩ සටහනේ කොටසක් වූයේය. ආසියාවේ කොමියුනිස්ට්වාදීන් භාවිතා කළ මොළු සෝදන ක්‍රමවේද හඳුන්වා දුන් ප්‍රථම යුරෝපීය රට රුමේනියාව විය හැකියි. දැවැන්ත පරිමාණයෙන් ආසියාව පුරා භාවිතා කරන්නට පෙර මේ ක්‍රමෝපායයන් සැබැවින්ම එහි දී හොඳින් පරිපූර්ණ කරන ලද්දා විය හැකියි. වැයමේ දුෂ්ට ඉලක්කය වූයේ සිරකරුවන්ට එකිනෙකා වෙත වධහිංසා කරගැනීමට පෙළඹවීමයි. ඒ අදහස පිළිසිඳ ගත්තේ පිටෙෂ්ටි හි සිරගෙදර දී ය. 1949 දෙසැම්බර් මුල දී අත්හදා බැලීම් පටන් ගෙන දළ

¹⁷ For a detailed analysis of these laws and of the regime that operated in these camps, see Paul Barton and Albert Weil, *Salariat et contrainte en Tchécoslovaquie* (Paris: Librairie Marcel Rivière, 1956).

¹⁸ Virgil Ierunca, *Pitești, laboratoire concentrationnaire (1949-1952)* (Paris: Michalon, 1996), p. 59.

වශයෙන් වසර තුනක කාලයක් පැවතිණ. රුමේනියාවේ රහස් පොලීසියේ එක් ප්‍රධානියෙක් වූ කොමියුනිස්ට්වාදී ඇලෙක්සැන්ඩා නිකොල්ස්කි (Alexandru Nikolski) සහ 1940-41 ෆැෂිස්ට්වාදී අයෝමය මුරකරුවන් සඳහා ශිෂ්‍ය සංවිධායකයෙක් ලෙසින් කටයුතු කළ ඔහුගේ භූමිකාව නිසා 1948 දී අත් අඩංගුවට ගන්නා ලද ඉයුගන් ටර්කානු (Eugen Turcanu) සිරකරුවා අතර හටගත් ගිවිසුමකින් එය බිහිවුණි. සිරගෙදරට පැමිණි පසුව, 'කොමියුනිස්ට් විශ්වාස වලින් යුතු සිරකරුවන්ගේ සංවිධානය' -OPCB යන ව්‍යාපාරයේ ප්‍රධානියා බවට ටර්කානු පත්විය. කොමියුනිස්ට් දෘෂ්ටිය ගැන පෙළපොත් සමඟ මානසික සහ ශාරීරික වධහිංසා එකතුවෙන් යුතු අධ්‍යයනයක් තුළින් දේශපාලන සිරකරුවන්ට නැවත ඉගැන්වීම ඒ සංවිධානයේ ඉලක්කය වූයේය. නැවත ඉගැන්වීම් කරන ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම පරිස්සමින් තෝරා ගන්නා ලද පහළොස් දෙනෙකු ගෙන් සෑදිණ. අනෙකුත් සිරකරුවන් සමඟ පළමු සම්බන්ධය හදාගෙන ඔවුන්ගේ විශ්වාසය දිනාගන්නට සිද්ධ වූයේ ඔවුන්ටයි.

වර්ජිල් ජරුන්කාට අනුව, නැවත ඉගැන්වීම අදියර හතරකින් සිද්ධ වූයේය. "බාහිර වෙස් ගැලවීම" නමින් පළමු අදියර හැඳින්විණ. ඔහුට එරෙහි නඩුව පැවරෙද්දී ඔහු විසින් සඟවා ගන්නා දේ පිළිගනිමින්, විශේෂයෙන්ම, සිරගෙදරින් පිටත සිටින ඔහුගේ මිතුරන් සමඟ ඇති සබඳතා පිළිගනිමින්, ඔහු තම හිතෙහි භාවය ඔප්පු කළ යුතු විය. දෙවැනි අදියර "අභ්‍යන්තර වෙස් ගැලවීම" වූයේය. එහි දී සිරගෙදර ඇතුළත ඔහුට උදව් කරන අය හෙළා දැකීමට බලාත්මක කරන ලදී. "මහජන ආචාර ධාර්මිය වෙස් ගැලවීම" තෙවැනි අදියර විය. ඔහුගේ හිතවතුන් සහ පවුල, ඔහුගේ භාර්යාව හෝ ආදරවන්තිය, සහ ඔහු දෙවියන් අදහන්නෙක් නම් ඔහුගේ දෙවියන්ව ඇතුළු ඔහු විසින් පූජනීය යැයි සලකන ලද සියළු දේවල් වලට සාප කරන්නට වූදිනට නියෝග කරන ලදී. හතරවැනි අදියර තුළ දී, OPCB වෙත බැඳෙන්නට එන අපේක්ෂ කයන්ට තමන්ගේ හොඳම මිතුරාට "නැවත ඉගැන්වීම" කළ යුතු විය. එහි දී තමන්ගේම අත් වලින් ඔහුව වධහිංසාවට ලක් කිරීමත් ඔවුන්ම විසින් වධකයන් විය යුතු වූහ. "සාර්ථකත්වයේ රහස වූයේ වධහිංසාවයි. එය අනුකම්පා විරහිතව සියළු පාපෝච්චාරණ, සහ වාක්‍ය අතර, උලුප්පා දක්වන ලදී. ඔබට වධහිංසාවෙන් ගැලවෙන්නට නොහැකි විය. ඔබ දුෂ්චතම සංක්‍රාසයන් පිළිගත්තොත්, එවිට සමහර විට එය අඩු කරන්නට ඔබට හැකි විය. සමහර සිසුන්ට මාස දෙකක් තුළ වධහිංසා කරන ලදී; තරමක් දුරට සහයෝගය දක්වන ලද අය සතියකින් ගැලවුනහ."¹⁹

ඔවුන්ගේ හක්නිය අත්හැර දැමීමට බලාත්මක කිරීම සඳහා සෙමනේරිකයන් වෙත විශේෂයෙන්ම සැහැසි වූ මෙහෙයුම් ඉයුගන් ටර්කානු විසින් යොදා ගත්තේය. මුරකරුවන් විසින් බෞච්කීස්ම වාරිත්‍රයේ පැරඩියක් ගෙනහැර පාද්දී ඔවුන් සමහර දෙනෙකුගේ හිස් නැවත නැවතත් මුත්‍රා සහ අසුවී තිබුණ බාල්දියකට ඔබන ලදී. මෙයාකාරයෙන් ක්‍රමානුකූලව වධහිංසාවට පත්වූ එක් වින්දිතයෙක්, මාස දෙකක් පමණ දිගින් දිගට සිද්ධ වූ ඕපපාතික ප්‍රතිචාරයක් වර්ධනය කරගෙන සිටියේය: ඔහුගේ නැවත ඉගැන්වීම් පුහුණුකරුවන්ගේ මහත් සතුටට හේතුවෙන පරිද්දෙන්, සෑම උදෑසනකම ඔහු බාල්දිය තුළට තමන්ගේ ඔළු තමන් විසින්ම දාගන්නා ලද්දේය.

ටර්කානු විසින් සෙමනේරිකයන්ව බලාත්කාරයෙන් ඔහු විසින් පවත්වන ලද කළු දේව මෙහෙයන් වලට සහභාගී කරගත්තේය. විශේෂයෙන්ම ශුද්ධ සිකුරාදා දිනයේ දී සහ ශුද්ධ සතියේ දී. සමහර නැවත ඉගැන්වීම් පුහුණුකරුවන් ගිනිකා කණ්ඩායමේ සිටි කොල්ලන් වූහ. අනෙක් අය පූජකයන් මෙන් රඟ පෑහ. ටර්කානුගේ දේව මෙහෙය දැඩි සේ ලිංගික අසහනත්වයෙන් යුතු විය. ඔහු සැබෑ මෙහෙය සාහසික විලාසකින් නැවත ඉදිරිපත් කළේය. මේරි දේව මෑණියන්ව හඳුන්වන ලද්දේ "මහා ගණිකාව" කියායි. ජේසුස් "කුරුසය මත මිය ගිය ඒ ස්ත්‍රී ලිංගික අවයවය" යැයි හැඳින්විණ. නැවත ඉගැන්වීමට භාජනය කරන ලද එක් සෙමනේරිකයෙක්ට පූජකයාගේ භූමිකාව රඟන්නට සිද්ධ විය. එහි දී ඔහුට සම්පූර්ණයෙන් නිරුවත් වී මුත්‍රා සහ අසුවී නැහැවුණ ලෝගුවක් පොරවා ගන්නට සිද්ධ විය. ඔහුගේ ගෙලේ පාන් සහ සබන් වලින් හදා DDT පව්ඩර් දමා තිබුණ සෘජු ශිශ්‍යයක් එල්ලෙන ලදී. 1950 පාස්කු ඉරිදාට පෙර සෙනසුරාදාවේ නැවත ඉගෙනීමේ යෙදෙන ලද සිසුන්ට පූජකයා ඉදිරියෙන් යෑමත්, සෘජු ශිශ්‍යය සිඹ, එහි දී "ඔහු නැඟිට සිටියි," යැයි කියන්නට බලාත්මක කරන ලදී.²⁰

1952 දී, විශේෂයෙන්ම ඩැනියුබ්-කළු මුහුද දිය ඇල මාර්ගයේ වූ ශ්‍රම කඳවුරු තුළ දී පිටෙෂ්ට් පර්යේෂණ දීර්ඝ කරන්නට රුමේනියානු අධිකාරීන් වැයම් කළහ. මේ මෙහෙයුම ගැන හෝඩුවාවක් බටහිර රේඩියෝ වලට දැනගන්නට ලැබුණු විට, "නැවත ඉගෙනීමේ" වැඩ සටහන නිමා කරන්නට කොමියුනිස්ට් නායකයන් තීරණය කළහ. 1954 නඩු විභාගයක දී, ටර්කානුට සහ ඔහුගේ අපරාධ සහායකයන් හය දෙනෙක්ට මරණ දඬුවම නියම වුණි. ඒත් පොලිස් ධුරාවලියේ වෙනත් කිසිම අයෙක්ට ඒ ගැන වගකීමක් ගන්නට කිසිදා සිද්ධ නොවීය.

¹⁹ Ibid., p. 152.

²⁰ Ibid., pp. 59-61.

කොමියුනිස්ට් මර්දනයේ ඉතිහාසයට මධ්‍යම සහ ගිණිකොන දිග යුරෝපය විසින් එකතු කරන ලද තෙවැනි සහ අවසාන උදාහරණය බල්ගේරියාවේ පිහිටන ලවෙච් (Lovech) කඳවුර සපයයි. මේ කඳවුර 1959 දී පිහිටුවන ලද්දකි. ඒ ස්ටාලින්ගේ මරණයෙන් වසර හයකට සහ ස්ටාලින්වාදී කඳවුරු හෙළා දකිමින් විසිවැනි පක්ෂ කොංග්‍රසයේ පැවැත්වූ කාශ්වෙච්ගේ කතාවෙන් වසර තුනකට පසුවයි. සෝවියට් යුනියනයේ පවා දේශපාලන සිරකරුවන් සඳහා වූ කඳවුරු බොහොමයක් වැසී ගිය සමයයි ඒ. ලවෙච් කඳවුර එතරම් විශාල නොවූවකි. එහි රඳවා තැබිය හැකි සංඛ්‍යාව සිරකරුවන් 1,000 ක් පමණ වූහ. නමුත් එහි අළුගෝසුවන් අතින් සිද්ධ වූ ඝාතන සංඛ්‍යාව සැබැවින්ම භයංකර වේ. සිතාගත හැකි ඉතාමත් මිලේච්ඡ ආකාරයෙන් ජනතාවට වධහිංසා කර ඉවර කර දැමුණි: සරලවම ඔවුන් මැරෙන තෙක් පොල්ලකින් පහර දීම සිද්ධ විය.

එතැන දී මිය ගිය සිරකරුවන්ගේ මළසිරුරු ඌරන්ට කෑම පිණිස දුන් බැවින් බල්ගේරියාවන්ට කිසිදු අමතක නොවෙන කඳවුරක් වූ බෙලෙන් වසා දැමූ පසුව ආණ්ඩුව ලවෙච් කඳවුර විවෘත කළහ. නැවත නැවතත් වැරදි කරපු අය සහ අපරාධ කටයුතුවල නියැළීම නතර නොකරන අය වෙනුවෙන් කඳවුර විවෘත කරන ලදැයි නිල වශයෙන් කියන ලදී. ඒත්, 1990 දී සිදුවෙන ඇසින් දුටු අයගේ සාක්ෂි වලට අනුව, බහුතර රැඳවුම්කරුවන් එහි යවන ලද්දේ නඩු විභාගයක් නොමැතිවයි: “ඔබ ජීන්ස් ඇඳගෙන සිටිනවා, ඔබේ කොණ්ඩය දිග වැඩියි, ඔබ ඇමෙරිකන් සංගීතයට ඇහුම්කන් දෙනවා, ඔබ අපිට එදිරිවාදී රටක භාෂාවක් කතා කරනවා, ඔබ සංචාරකයන් සමඟ කතා කරලා තිබුණා...ඔබ කඳවුරට යා යුතුයි!” ඒ අනුව කඳවුරේ සිටි බහුතර ජනතාව ඉතාමත් තරුණ වයසේ අයයි.

වින්දිතයන්, ඔවුන්ගේ පවුල්වල අය, සහ මර්දන යාන්ත්‍රණයේ හිටපු සාමාජිකයන්ගේ ප්‍රකාශ ඇතුළත් පොතක ප්‍රස්තාවනාවේ, ටිස්ට්ටන් ටොඩොරොව් මෙසේ ලවෙච් හි ජීවිතය සාරාංශ කර දක්වයි:

උදෑසන නාම ලේඛනය කැඳවද්දී, පොලීසියේ ප්‍රධානියා (එනම්, කඳවුරේ රාජ්‍ය ආරක්ෂා හමුදාවල ප්‍රධානියා) ඔහුගේ වින්දිතයන් තෝරා ගනු ලබයි. ඔහුගේ සාක්ෂුවෙන් කුඩා කණ්ණාඩියක් එළියට ගෙන ඔවුන්ගේ මුහුණු වලට එය ළං කරමින් මෙසේ කියයි, “මෙන්න, ඔබේ මුහුණ අවසන් වතාවට බලාගන්න!” වින්දිතයන්ට එහි දී ගෝනියක් දෙනු ලැබේ, ඔවුන්ව එදින සවස් කාලයේ දී ආපසු කඳවුරට ගෙනෙන්නේ එහි බහාය: ඔවුන්ට එය උස්සන් යාමට සිද්ධ වෙති, හරියට ගොල්ගෝතා උඩට ක්‍රිස්තුස් ඔහුගේම කුරුසය ඔසවා ගෙන ගිය ලෙසින්. ඔවුන් වැඩ කරන භූමිය වෙත ගියහ, එය සැබැවින්ම ගල් වළක් වූයේය. එහි දී බ්‍රිගේඩියර්වරු විසින් ඔවුන්ට මැරෙන තුරු පහර දෙන ලදුව ගෝනියට දමා වයර් පොටකින් එය ගැට ගසන ලදී. එදින රාත්‍රියේ දී ඔවුන්ගේ සහෝදරවරුන්ට ඔවුන්ව අත් කරත්තයක දමාගෙන ආපසු කඳවුරට ගෙන එන්නට සිද්ධ වූහ, විස්සක සංඛ්‍යාවක් එකතු වෙන තුරු ඒ මළසිරුරු වැසිකිළි පිටුපස ගොඩ ගසන ලදී. එවිට ට්‍රක් රථයක් පැමිණ ඔවුන් අරන් ගියහ. දිනපතා කෝටා සම්පූර්ණ නොකළ අයව සන්ධ්‍යා නාම ලේඛනය කැඳවද්දී වෙන්කර හඳුනා ගැනිණ; එවිට පොලීසියේ ප්‍රධානියා විසින් බැටන් පොල්ලෙන් වැලිමත රවුමක් ඇඳ, ඒ නිර්දේශිත පුද්ගලයන්ව රවුම තුළට තල්ලු කර නැවත නැවතත් පහර දෙන ලදී.²¹

මේ කඳවුරේ නිශ්චිත මරණ සංඛ්‍යාව කුමක්දැයි තවමත් නිශ්චිත ලෙසින් සටහන්ගත නොවේ. 1962 දී කඳවුර අධිකාරීන් විසින් වසා දමන ලදී. කඳවුර ඇතුළේ රෙජිමය යාන්තමින් දියුණු වෙන්නට 1961 දී පටන් ගැනුණද, එසේම සත්‍ය මරණ සංඛ්‍යාව තුන් හාර සියයක් වුවද, පැවති කොමියුනිස්ට් රටවල මිලේච්ඡත්වයේ වැදගත් සංකේතයක් හැටියට ලවෙච් යන නාමය සදාකල් පවතිනු ඇත.

මේ මහා භීෂණය “ඒ කාලයේ පැවති ස්වභාවයයි” කියා පැහැදිලි කරන්නට නොහැකියි. එසේම 1947 දී පටන් ගත්, 1950-1953 කොරියන් යුද්ධය සමඟ එහි උච්චතම ස්ථානයට පත් වූ ඕනෑම යුද්ධයේ කොටසක් යැයි කියන්නට ද නොහැකියි. මේ රටවල් ඇතුළත සිටි කොමියුනිස්ට් බලයේ විරුද්ධවාදීන්, ඔවුන් අතිමහත් බහුතරයකින් සිටියා වුවද, ප්‍රචණ්ඩ හෝ අවිගත් අරගලයක් ගැන කිසිම උනන්දුවක් දැක්වූයේ නැත. (පෝලන්තය ඒ අතින් සැලකිය යුතු ව්‍යතිරේකයකි. එසේම බල්ගේරියාවේ සහ රුමේනියාවේ ද අවිගත් කණ්ඩායම් සිටියහ.) ඔවුන්ගේ විරුද්ධත්වය බොහෝ විට ඕපපාතික වූහ, අසංවිධානාත්මක ලෙසින් සහ ඉතාමත් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ලෙසින් සිද්ධ වූහ. ක්ෂණිකව පිටරටක පදිංචියට නොගිය සමහර දේශපාලනඥයන්, මර්දනය ඉතා කෙටි කාලයක් තුළ පමණක් පවතිවී යැයි විශ්වාස කළහ. අවිගත් ප්‍රතිරෝධ ඉතාමත් දුලබ වූහ. එසේම හටගත් විටෙක දී ඒවා රහස් සේවා විසින් පරණ

²¹ Todorov, *Au nom du peuple*, p. 38.

කෝන්තර පිරිමසා ගන්නට ගන්නා ලද බව බොහෝ විට පෙනී ගියේය. එසේ නැත්නම් පාතල මිනීමැරුම් දේශපාලන ඝාතන හැටියට රටවන අවස්ථා වූහ. ඒවා සෑබෑ දේශපාලන විරුද්ධ පක්ෂවල ප්‍රතිඵල නොවීය.

ඉතින් සමාජය තුළ වූ ප්‍රචණ්ඩත්වයෙන් හෝ විරුද්ධ පක්ෂවල ප්‍රචණ්ඩත්ව පරිමාණය අනුව දක්වමින් මර්දනයේ ප්‍රචණ්ඩත්වය පැහැදිලි කරන හැකි ආකාරයක් නොලැබේ. “පංති අරගලය” යන්න ඉතා ඉහළ මට්ටමකින් රඟ දක්වන ලද්දකි. විරුද්ධ පක්ෂයේ පද්ධති සමහර අවස්ථාවල දී උවමනාවෙන්ම පිහිටුවන ලද්දේ රහස් පොලීසියේ වූ කැළඹිලි ඇති කරන ඒජන්තවරුන් (*agents provocateurs*) විසිනි. ඉඳ හිටෙක ඒ ඒජන්තවරුන්ව අනතුරුව රහස් සේවා විසින් මරා දමන ලදී.

“මොහොතේ පැවති ආවේගය” නැත්නම් “කාලයේ සන්දර්භයෙන්” යැයි සඳහන් කරමින් කොමියුනිස්ට්වාදයේ ඉතිහාසය පැහැදිලි කරන්නට උත්සාහ කරන අය තවමත් සිටිති. දැන් හෙළි වී ඇති පරිසිද්ධි සමඟ එය අනුගත නොවෙන අතර, ඒවා විශේෂයෙන්ම ඉතිහාසය ගැන අයිඩියලොජිමය ප්‍රවේශයක කොටසක් වීම සහ ඉතිහාසය නැවත ලියන්නට ගන්නා වැයම් වෙනවා පමණි. විද්‍යාර්ථීන් සහ අනෙකුත් අය මර්දනයේ සමාජ පිරිවිතර ගැන සමීප අවධානයක් යොමු කළ යුතුයි, එසේම සාමාන්‍ය ජනතාව ගැන කරන ලද වධහිංසා ගැන ද වැඩියෙන් අවධානයක් යොමු කළ යුතුයි.

කොමියුනිස්ට් නායකයන්ගේ නඩු විභාග

විසිවැනි සියවසේ පළමු භාගයේ දී, මධ්‍යම සහ ගිණිකොන දිග යුරෝපයේ මර්දන ඉතිහාසය තුළ වඩාත්ම වැදගත් සිද්ධීන් වලින් එකක් වූයේ සෙසු කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට වධහිංසා පැමිණවීමයි. ජාත්‍යන්තර කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපාරය හෝ එහි කිසිදු පරිස්ථානීය ශාඛාවක් විසින් “බුර්ජුවාසි යුක්තිය සහ නීත්‍යානුකූල භාවය” ගැන සහ ගැමිස්ට්වාදය සහ නාටිසි මර්දනය ගැන හෙළා දැකීම කිසි විටෙක නතර නොකළහ. දෙවැනි ලෝක යුද්ධයේ නාටිසි සහ ගැමිස්ට් මර්දනයෙන් මිය ගිය දහස් ගණනක කොමියුනිස්ට් සටන්කාමීන් සිටිය බව ගැන සැකයක් නැත.

එනමුත්, ප්‍රගතිශීලී “ජනතා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයන්” ස්ථාපිතයෙන් පසුව හෝ “බුර්ජුවාසියේ ආඥාදායකත්වයෙන්” පසුව “නිර්ධන පංතියේ ආඥාදායකත්වය” ස්ථාපිත වූ හෙයින් හෝ කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට සිද්ධ වූ වධහිංසා නැවතුවේ නැත.

1945 දී හංගේරියාවේ රහස් පොලීසිය විසින් පාල් ඩෙමෙනි (Pál Demeny), යෝසෙෆ් ස්කාල්නික් (József Skólnik), සහ තවත් ඔහුගේ මිතුරන් පිරිසක් සිරගත කරන ලදී. ඔවුන් සියල්ලන්ම තමන් කොමියුනිස්ට්වාදීන් යැයි සලකන ලද අයයි. ඒ ලේබලය යටතේ ඔවුන් පාතල ප්‍රතිරෝධ කණ්ඩායම් වලට නායකත්වය දී සිටි අතර ඒවාට ඔවුන් බොහෝ විට තරුණ අය සහ කම්කරුවන් බඳවාගෙන තිබිණ. කාර්මික මධ්‍යස්ථාන වල ඔවුන්ගේ කණ්ඩායම් වල සාමාජිකත්වය, මොස්කව් වෙත පක්ෂපාතීත්වය දිවුරා සිටි කොමියුනිස්ට් කණ්ඩායම් වලට වඩා වැඩියෙන් පැවතියේය. මොස්කව් පාක්ෂික වූ කොමියුනිස්ට් කණ්ඩායම් ඩෙමෙනි වැනි තරඟකරුවන්ව ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් නැත්නම් “ව්‍යාපගාමීන්” යැයි සැලකූහ. නාටිසින් වෙතින් නිදහස් වෙන අවස්ථාව පැමිණි විට, ඩෙමෙනි ද වැටුනේ ඔහු එතෙක් කාලයක් සටන් කළ අය වැටුන වළටමයි. ඔහුව 1957 දක්වා සිරගත කරන ලදී. 1930 ගණන් මැද රුමේනියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මහ ලේකම් වූ ස්ටෙෆාන් ෆෝරිස් (Ștefan Foriș) ගේ ඉරණම ඊටත් වඩා බේදනීය වූයේය. පොලිස් ඒජන්තවරයෙක් යැයි ඔහු චෝදනා එල්ල වී 1944 දක්වා සෝදිසිය යටතේ තබනු ලැබ, 1946 දී යකඩ පොල්ලකින් ගසා මරා දමන ලදී. හැම තැනකම පීරා ඔහුව සොයන ලද මවට, ගෙල වටා ගල් බැඳ ට්‍රාන්සිල්වේනියාවේ ගඟක ගිලී සිටි ඔහුව හමුවිණ. ෆෝරිස් සහ ඔහුගේ මිතුරන්ව දේශපාලන ඝාතනයට ලක් කිරීම ගැන චෝසෙස්කු (Ceaușescu) 1968 දී හෙළා දකින ලදී.

පක්ෂය තුළ “හොඳ” කොමියුනිස්ට්වාදීන්, සහ මොස්කව් වෙත හිතෙනම් වූ අයත්, එසේම ස්වාධීනත්වයක් නැති පක්ෂයක් හැටියට දැකීම නිසා එකතු වීම ප්‍රතික්ෂේප කළ “නරක” කොමියුනිස්ට්වාදීන් යැයි දෙවර්ගයක් නායකත්වයේ සිටි අය පැහැදිලිවම සලකන ලද බව ඩෙමෙනි, ෆෝරිස්, සහ අනෙකුත් අය ගැන උදාහරණ වලින් පෙනී යයි. ප්‍රතිපත්තිය කාලයාගේ ඇවෑමෙන් සමහර රටවල් වල දී විවිධ වුවත්, කොමියුනිස්ට් වධහිංසාවේ දයලෙක්තිකය 1948 න් පසුව පක්ෂය ඇතුලට ගොස් එය තවත් සංකීර්ණ විය.

1947 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී පිහිටුවන ලද, ඇල්බේනියාව හැරෙන්නට බලයේ සිටි සියළුම කොමියුනිස්ට් පක්ෂ ඇතුළත් වූ කොමින්ෆෝර්ම් (Cominform) විසින් බටහිර යුරෝපයේ වඩාත්ම බලවත් කොමියුනිස්ට් පක්ෂ දෙක වූ ප්‍රංශ සහ ඉතාලි ද සමඟින් 1948 ජූනි මස අග දී, දැඩි ලෙසින් ටීටෝගේ යුගෝස්ලෝවියාව හෙළා දැක ඔහුගේ ඉවත් කිරීම කැඳවා සිටියේය. අනතුරුව දිග හැරෙන මාස කිහිපයේ දී “ව්‍යාපගාමීවාදය” (එනම් මොස්කව් හි පාලනයේ සිටින බලයට විරුද්ධ) නම් නව ප්‍රපංචයක් කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපාරය ඇතුළත ඇතිවෙන්නට පටන් ගැනිණ. කළින් කුඩා කණ්ඩායම් තුළ පමණක් දකින්නට ලැබුණු, මධ්‍යම ලෙසින් ස්වායත්ත සහ ස්වාධීන වීමේ ආශාව දැන් සමස්ත දේශයක දිශාව විය. කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ බලය ගැන වූ ඒකාධිකාරය දැනටමත් අත්හදා බලා කළ හැකි යැයි ඔප්පු වී තිබුණ එක කුඩා බාල්කන් දේශයක් සමස්ත කොමියුනිස්ට් අධිරාජ්‍යයටම අභියෝගයක් එල්ල කළේය. එන්න එන්න නොසන්සුන් වූ වාතාවරණය කොමියුනිස්ට්වාදීන් මර්දනය සඳහා නව දැක්මක් ඉදිරිපත් කරන ලදී. කොමියුනිස්ට් දේශයන්හි පුරවැසියන් මෙන්ම කොමියුනිස්ට්වාදීන් ද, විදේශීය හතුරු කොමියුනිස්ට් බලවේග වල ඒජන්තවරු හෝ මිත්‍ර පාර්ශවයන් යැයි කියා චෝදනා ලැබිය හැකි වූවත් බවට පත් වූහ.

මේ ඓතිහාසික ලෙසින් අලුත් දැයක් වූ කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට වධහිංසා කිරීමේ වැදගත් පැතිකඩ දෙකක්— යුගෝස්ලෝවියාවේ සිද්ධීන් සහ ටීටෝවාදීන් මර්දනය—හි පළමුවැන්න ගැන මේ දක්වා එතරම් අවධානයක් යොමු වූයේ නැත. ටීටෝ-ස්ටාලින් දෙකඩ වීම යැයි ප්‍රචන්දන විසින් හඳුන්වනු ලැබුවෙන් පසුව, යුගෝස්ලෝවියාව දරුණු ආර්ථික අර්බුදයකට මුහුණ පෑවේය. එය සමහර අයට අනුව යුද්ධය තුළ දී අත්දකින තත්වයටත් වඩා දරුණු වූයේය. පිටස්තර ලෝකය සමඟ සබඳතා නැවත නැවතත් කපා දමන ලදී. රටේ මායිම් අසල සෝවියට් යුධ උංකි සූදානමින් සිටීම නිසා බලවත් තර්ජනයකට රට මුහුණ පා සිටියේය. යුද්ධය සහ ඉන්පසු දිග හැරුණු තත්වයන් වලින් විනාශයට පත්ව සිටි රට 1948-49 දී සෝවියට් ආක්‍රමණයක් සහ අලුත් යුද්ධයක් ගැන එතරම් සතුටකින් නොසිටියේය.

බෙල්ග්‍රේඩ් හි ආණ්ඩුව “යුගෝස්ලාවි දේශද්‍රෝහය” යන චෝදනාවට සහ තර්ජන වලට ප්‍රතිචාර දැක්වූයේ මොස්කව් හිතෙහි අයව හුදකලා කරමින් ඔවුන්ව සහ 1948 ජූනි මාසයේ කොමින්ෆෝර්ම් යෝජනාව අනුමත කළ සියල්ලන්වම කොමින්ෆෝර්ම්ස්ලා (*informbirovtsi*) යැයි හැඳින්වීමෙනි. හුදකලා කිරීම පිටස්තර ලෝකය සමඟ සබඳතා වළක්වන ලෙසින් රඳවා තබන හුදු ක්‍රියාවලියක් පමණක් නොවීය. ටීටෝගේ ආණ්ඩුව තවමත් බොල්ෂෙවික් අදහස් වල ඉතා දැඩි ලෙස ගැලී සිටිය බැවින් අයෙක් බලාපොරොත්තු විය හැකි වූ විසඳුම කර පිවිසියහ: ඔවුන් තවත් සිර කඳවුරු විවෘත කළහ. යුගෝස්ලෝවියාව තුළ දුපත් බොහොමයකි. සොලොවෙට්ස්කි කොදෙව් රැස හි පිහිටවනු ලැබූ පළමු බොල්ෂෙවික් කඳවුරු ගැන ව්‍යංගයෙන් කියා පාන්නට මෙන්, ඔවුන්ගේ ප්‍රධාන කඳවුර ගොලි ඔටොක් (Goli Otok) නොහොත් “නිරුවත් දිවයින” යැයි හඳුන්වන ලදී. මෙය සාමාන්‍ය කඳවුරක් නොවීය. එය නැවත ඉගැන්වීම සඳහා යොදා ගත්තේ රුමේනියාවේ පිටෙෂ්ට් හි භාවිතා කළ ක්‍රමවේද හා සමාන ඒවා වූහ. උදාහරණයක් වශයෙන්, “අපකීර්තියේ පාගමන” නැත්නම් “රට භාවා” යැයි හැඳින්වෙන සිරකරුවන් මැදින් දුටු ප්‍රතිපත්තියකට අලුතින් එන අය මුහුණ දුන්හ. එහි දී බාග වේලාවට අධිකාරීන්ගේ ප්‍රසාදය තමන් වෙතට වැඩි කරගන්නට රිසි වූ සිරකරුවන් ඔවුනට පහර දුන්හ, අපහාස කළහ, ගල් වලින් ගැසූහ. එසේම විවේචන, ස්වයං-චෝදනා, සහ පාපෝච්චාරණ සිරිත් ද පැවතිණ.

රැඳවුම්කරුවන්ට දිනපතා පාහේ ශාරීරික වධහිංසා ලැබිණ. “බාල්දිය” යැයි සරලව හැඳින්වෙන ලද්දේ සිරකරුවෙකුගේ හිස බාල්දියක් ඇතුලට බහා එය මළ මුත්‍රා වලින් පිරවීමට යොදා ගත් එක ක්‍රමයකි. “බන්කර්” යැයි හැඳින්වෙන ලද්දෙන් කුඩා ඉඩකඩක සිරකරුවන්ව දීර්ඝ කාලයක් රඳවා තැබුණි. නැවත උගන්වන අය විසින් පුළුල් ලෙසින් යොදා ගන්නා ලද ක්‍රමයක් වූයේ—නාටිසි කඳවුරු සිහි කරවන—ඒඩියැටික් මුහුදේ ගල්පර දිවයින වල ගල් කැඩීමයි. නින්දාව සම්පූර්ණ කරන්නට දවස අවසානයේ දී ගල් සියල්ල ආපසු මුහුදට විසි කරන ලදී.

සෝවියට් යුනියනයේ 1920 ගණන් සිට 1940 ගණන් දක්වා, ජර්මනියේ 1930 ගණන්, සහ නාටිසි අධිවාසයේ දී කොමියුනිස්ට්වාදීන් මර්දනය යනාදිය ඇතුළත්ව, යුරෝපය එතෙක් අත්දැක තිබුණු වඩාත්ම දැවැන්ත වධහිංසා ව්‍යාපාරය යනු 1948-49 දී යුගෝස්ලෝවියාවේ ඇරඹෙන කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට වධහිංසා පැමිණවීම විය හැකියි. එහි වාසය කරන ලද සංඛ්‍යාව සහ කොමියුනිස්ට්වාදීන් සංඛ්‍යාව සලකාදී, යුගෝස්ලාවියාවේ සිද්ධ වූව සැබැවින්ම ඉමහත් ප්‍රපංචයකි. දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ රහසිගතව තබා ගන්නා ලද නිල මූලාශ්‍ර වලට අනුව, 16,371 ක ජනතාවක් ශුද්ධකරණ වලට මුහුණ දුන්හ. එයින් 5,037 ක් නවු මඟට ගෙන ගියහ. එයින් හතරෙන් තුනක් ගොලි ඔටොක් සහ ගර්ගුර් (Grgur) වෙත යවන ලදී. විලැඩිමිර් ඩෙඩයිජර් (Valdimir Dedijer) කරන ලද ස්වාධීන විශ්ලේෂණයකට අනුව ගොලි ඔටොක් කඳවුර හරහා පමණක් 31,000 ත් 32,000 ත් අතර සංඛ්‍යාවක් ගොස් ඇතැයි

කියවේ. නමුත් ඉතා මෑත කාලීන පර්යේෂණ වලින් පවා වෙඩි තබා මරා දැමීමෙන්, හෙමිබන් විම නිසා, කුසගින්නෙන්, වසංගත වලින්, සහ සියදිවනසා ගැනීමෙන් පවා—බොහෝ කොමියුනිස්ට්වාදීන් ඔවුන්ගේ කුරිරු තත්වයෙන් මිදෙන්නට තෝරාගත් විසඳුම— යනාදියෙන් මිය යන ලද සිරකරුවන් සංඛ්‍යාව කොපමණදැයි කියන්නට නොහැකි වී ඇත.

කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට වධහිංසා කරන ලද අනෙක් පැතිකඩ වඩාත් ප්‍රසිද්ධ වූවකි: එනම් අනෙක් “ජනතා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයන්” වල දී ටීටෝවාදීන් මර්දනය. ජාත්‍යන්තර ක්‍රියාවක් ලෙසින් ක්‍රියාත්මක කරවීමෙන්, සහ ඒ ඒ රටවල මහජන මතයට බලපාන සේ ඉලක්ක කරන ලද බොරු නඩු වේශයෙන් එය සාමාන්‍යයෙන් සිද්ධ විය. මේ නඩු දිග හැරුණු ආකාරයෙන් මොස්කව් දක්වන ලද සැක සහිත බවට හේතු තිබුණ බව මනා ලෙසින් ඔප්පු විය: ප්‍රධාන හතරන් සිටියේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂය ඇතුළතමයි. ඒ නිසා, සැක සහිත බැවින් සිටීම සහ විපරමිත් සිටීම යනු සැබෑ කොමියුනිස්ට්වාදියෙකුගේ ජීවන මාර්ගය විය යුතු යැයි කියැවිණ.

1948 මුල් කාලයේ දී රුමේනියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂය විසින් ලුක්‍රෙටු පට්‍රාෂ්කානු (Lucrețiu Pătrășcanu) නඩුව විවෘත කළේය. වයස විසි එකේ දී එනම් 1921 දී පක්ෂයේ නිර්මාතෘ සාමාජිකයෙක් හැටියට සිටි ඔහු විද්වතෙක්, සුප්‍රසිද්ධ මාක්ස්වාදී න්‍යායිකයෙක් සහ 1944 සිට අධිකරණ ඇමතිවරයා ද වූයේය. ඔහුගේ නඩුවේ සමහර පැතිකඩ ටීටෝට එරෙහි මෙහෙයුම කළින් හඟවන ලද්දේය. 1948 දී නිලයෙන් නෙරපන ඔහුව සිරගත කරන ලදී. 1954 අප්‍රේල් මාසයේ දී පට්‍රාෂ්කානු වෙත මරණ දඬුවම තීන්දු විය. ඒ ස්ටාලින්ගේ මරණයෙන් වසරකට පසුවයි. ඔහුව අප්‍රේල් 16 වැනිදා වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. එසේ කල් ගිය වෙඩි තබා මරීමක් සිද්ධ වූයේ මන්දැයි කියා තවමත් පැහැදිලි නැත. රුමේනියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මහ ලේකම් වූ ගෙගෝ ගෙගියු-ඩෙජ් විසින් ඔහු එදිරිවාදියෙක් විය හැකි යැයි දුටු නිසා පට්‍රාෂ්කානුගේ පුනරුත්ථාපනය ගැන බිය වූවා යන්න එක මතයකි. මෙය අර්ධ සත්‍යයක් පමණක් විය හැකියි, ඔවුන් දෙදෙනාම යුද්ධයේ දී පටන් එකිනෙකා සමඟ ගැටෙමින් සිටීම යම් තරමකට සිද්ධ වූවකි.

1949 දී යුගොස්ලෝවියාවට මායිම්බඩ රටවල් වල කොමියුනිස්ට් නායකයන්ගේ පළමු නඩු විභාග වන්නට පටන් ගැනිණ. පළමුවෙන්ම දකින්නට ලැබුණේ ඇල්බේනියාවේ ය. එහි නායකත්වයට යුගොස්ලාවී කොමියුනිස්ට්වාදීන් සමඟ සමීප සබඳතා තිබිණ. අවිගත් කොමියුනිස්ට් ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයේ ප්‍රධානියාව සිටි, අභ්‍යන්තර කටයුතු ඇමති බවට පත් කරන ලද, සහ යුද්ධයෙන් පසුව පක්ෂයේ මහ ලේකම් කරන ලද, කෝචි සෝස (Koci Xoxe) එහි නිර්දේශිත වින්දිතයා වූයේය. සෝස ටීටෝගේ අරමුණ වෙනුවෙන් කැප වූවෙකි. 1948 සිසිරයේ දී “සෝස සහ ක්‍රිස්ටෝ විසින් නායකත්වය දුන් යුගොස්ලාවී පැත්තේ ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් පාර්ශවයට” පක්ෂය ඇතුළතින් පහර දෙන ලද දේශපාලන මෙහෙයුමෙන් පසුව, 1949 මාර්තු මාසයේ දී සියළු යුගොස්ලාවියානු කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ මිත්‍ර පාර්ශවයන් අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී. තවත් නායකයන් හතර දෙනෙක් සමඟ—ජන්ඩි ක්‍රිස්ටෝ (Pandi Kristo), වස්කෝ කෝලෙච් (Vasco Koleci), නූර් හුටා (Nuri Huta), සහ වන්ගෝ මිට්‍රොජෝර්ජ් (Vango Mitroorgji)—සෝස නඩු මඟට ගෙන එන ලද්දේය. ජුනි 10 වැනිදා ඔහුට මරණ දඬුවම නියම වී ඊළඟ දිනයේ දී වෙඩි තබා මරා දැමිණ. ඔහුගේ සගයන් හතරදෙනාට බරපතළ දඬුවම් හිමි වූහ. එසේම වැඩි කල් යන්නට පෙර ඇල්බේනියානු පක්ෂයේ සිටි යුගොස්ලාවී පාක්ෂික කොමියුනිස්ට්වාදීන්ද ශුද්ධකරණයේ වින්දිතයන් බවට පත් වූහ.

ටීටෝ විරෝධී දෙවැනි බොරු නඩුව ඇති වූයේ 1949 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී බුඩපෙස්ට් හි දී ය. ස්පාඤ්ඤයේ ජාත්‍යන්තර හමුදා වල සටන් වදින ලද ලැස්ලෝ රයික් (László Rajk) එහි වූදිතයා විය. ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයේ ප්‍රධානියෙක් වූ රයික් විදේශ කටයුතු ඇමතිවරයා ලෙසින් පත් වන්නට පෙර අභ්‍යන්තර කටයුතු බාර ඇමතිවරයා ලෙසින් කොමියුනිස්ට්වාදී නොවන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන්ට එරෙහිව දැඩි මර්දන මෙහෙයුම් ගෙන යන ලද්දෙකි. 1949 දී ඔහුව අත් අඩංගුවට ගත් පසුව, රයික්ව ඔහුගේ හිටපු සගයන් විසින් වධහිංසාවට සහ බිය ගැන්වීම් වලට පමුණුවන ලදී. ඔහු පක්ෂයට උදව් කළහොත් ඔහුව මරා දමන්නේ නැතැයි ඔවුන් ඔහුට කීහ. උසාවිය හමුවේ පාපොච්චාරණය කරන්න යැයි ඔහුට නියෝග කෙරිණ. එසේම “ජනතා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ හතරන්” හැටියට ටීටෝ සහ යුගොස්ලාවී වැසියන්ට චෝදනා ගණනාවක් ද හඬ නගා කියවන්නට ඔහුට පැවරිණ. සැප්තැම්බර් 24 දා හංගේරියානු උසාවියේ තීන්දුව නියම විය, එයට ඇපැල් කිරීමේ අයිතියක් නොවීය. ලැස්ලෝ රයික්, ටීබොර් සොන්යි (Tibor Szönyi), සහ අන්ද්‍රාස් සලායි (András Szalai) මරණ දඬුවමට නියම වූහ. යුගොස්ලාවී ලාසාර් බ්‍රැන්කෝ (Lazar Brankov) සහ සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රික පාල් ජුස්ට්ස් වෙත ජීවිතාන්තය දක්වා සිර දඬුවම් ලැබුණි. ඔක්තෝබර් 16 වැනිදා රයික් වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. අනතුරුව විභාග කෙරෙන නඩුවක දී හමුදා උසාවිය විසින් ඉහළ තනතුරු දරන නිලධාරීන් හතර දෙනෙකුට මරණ දණ්ඩනයට නියම කළහ.

රයික් නඩු විභාගයෙන් පසුව සිද්ධ වෙත මර්දනයන් තුළ දී හංගේරියාවේ 94 ක පිරිසක් අත් අඩංගුවට ගෙන, දඬුවම් ලැබ, සිරගත කරන ලදී; එයින් 15 ක් වෙඩි තබා මරා දැමුණා: තවත් 11 දෙනෙක් සිර ගෙදර දී මිය ගියහ; සහ චෝදනා ලැබූ 50 දෙනෙක් වසර දහයකට වැඩි සිර දඬුවම් ලදහ. මේ සිද්ධිය සම්බන්ධව මුළු මරණ සංඛ්‍යාව 60 ක් පමණ වූයේය. එයට සිරකරුවන් අතර, ඔවුන්ගේ ඥාතීන් අතර සහ එයට හසු වූ විනිසුරුවන් සහ පොලීස් නිලධාරීන් විසින් සිදුකරගත් සියදිවිනසා ගැනීම ද ඇතුළත් වේ.

නායකත්වය ඇතුළත තිබී වෛරය, පක්ෂයේ මහ ලේකම් වූ මාටයාස් රකොසිගේ සහ රහස් පොලීසියේ ප්‍රධානීන්ගේ උදෙසාගය යන සියල්ල ඔවුන් තෝරාගත් වින්දිතයන් සහ ඔවුන්ගේ නායකයා වූ ලැස්ලෝ රයික් වෙත බලපාන ලදී. කෙසේ නමුදු මේවා සහ තවත් සාධක විසින් සැඟවිය යුතු වැදගත්ම පරිසිද්ධිය නම්, ආරක්ෂක හමුදා වල සහ මධ්‍යම සහ බටහිර යුරෝපයේ බුද්ධිමය සේවා සඳහා ප්‍රධානීන් ගැන මෙන්ම මෙහි දී ප්‍රධාන තීරණය ද මොස්කව් වලින් සිද්ධ වූ බවයි. කලින් ආ මර්දන රැලි තුළ දී මෙයාකාරයෙන්ම කටයුතු සිද්ධ කෙරිණ. සෝවියට් නායකයන් මහා ජාත්‍යන්තර සෝවියට් විරෝධී කුමන්ත්‍රණයක් සොයාගැනීමේ පමණට වැඩි අවධානයකින් නියැළී සිටියහ. රයික් නඩුව ප්‍රධාන භූමිකාවක් ගත්තේය. විශේෂයෙන්ම එහි මූලික සාක්ෂිකරුවා නොයෙල් ෆීල්ඩ් (Noel Field) නැමති ඇමෙරිකානුවා වූයේය, ඔහු සෝවියට් යුනියනයට උදව් කරන, රහසින් කොමියුනිස්ට්වාදියෙක් ලෙසින් සිටියේක් බව පුරාලේඛනාගාර වලින් මෑතක දී ඔප්පු කර තිබේ.²²

මෙයාකාරයෙන් ට්‍රැචෝවාදය තුළින් ජාත්‍යන්තර කුමන්ත්‍රණයක් සොයා ගැනීමේ වෑයම ටයික්‍රෝ කොස්ටෝ (Traicho Kostov) නඩුවෙන් ද පෙනී යයි. කළින් සිටි රෙජිමය විසින් මරණයට නියම කරන ලද්දෙක් වූ කොස්ටෝ අත්දැකීම් සහිත කොමිනිස්ට් නිලධාරියෙකි. යුද්ධයේ දී ඔහු ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරය සමඟ සටන් කරන ලද්දෙකි. යුද්ධයෙන් පසුව ජාතික කවුන්සිලයේ උප සභාපති කරන ලදුව, ජෝර්ජ් ඩිමිට්‍රෝ (Georgi Dimitrov) ගේ තනතුරට පත්වන්නා ලෙසින් සලකන ලද්දා වූයේය. 1946 දී සිට බල්ගේරියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ ප්‍රධානියාව සිටි සහ කොමිනිස්ට් මහ ලේකම් හැටියට සිටින ලද ඩිමිට්‍රෝ, 1949 සිට දිගින් දිගටම අසහපත් තත්වයට යන සෞඛ්‍යයකින් යුතු වූයේය. ඔහුට සෝවියට් යුනියනයේ දී මාර්තු මුල දී ප්‍රතිකාර කරන ලද වුවත් ජූලි 2 වැනිදා ඔහු මිය ගියේය.

1948 අග දී පටන් බල්ගේරියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ ප්‍රධාන තැන්වල සිටි “මොස්කව්වාදීන්” (එනම්, යුද කාලය මොස්කව් වල ගෙවන ලද නායකයන්, හංගේරියාවේ රකොසි ලෙසින්ම සහ වෙකොස්ලෝවැකියාවේ ගොට්ටෝල්ඩ් වැනි අය) කොස්ටෝගේ දුර්වලතා සහ වැරදි ගැන විවේචනය කරමින් සිටියහ. සියල්ලටම වැඩියෙන් ඔවුන් ඔහුගේ “ස්වයං විවේචනය” කෙසේ වෙතත් ආර්ථික ප්‍රශ්න සම්බන්ධයෙන් “U.S.S.R. සමඟ ඇති වැරදි සබඳතාවය” ගැන විවේචනය කළහ. මැයි 10 වැනිදා සෝවියට් සන්කාරාගාරයක සිට ප්‍රවණ්ඩ වදන් වලින් එවන ලියුමකින් කොස්ටෝ හෙළා දකින ලද ඩිමිට්‍රෝගේ අවසරය ඇතිව 1949 ජූනි මාසයේ දී තවත් හවුල්කරුවන් කිහිප දෙනෙක් සමඟ කොස්ටෝ අත් අඩංගුවට ගැනිණ.

1949 දෙසැම්බර් 7 වැනිදා සොෆියා හි දී ට්‍රයිකෝ කොස්ටෝ සහ තවත් ඔහු සමඟ චෝදනා වලට ලක් වූ නව දෙනෙක් සම්බන්ධයෙන් නඩු විභාගය ඇරඹිණ. සතියකින් පසුව නඩු තීන්දුව නියම කෙරිණ. පරණ රෙජිමයේ බල්ගේරියානු පොලීසියේ ඒජන්තවරයෙක් හැටියට, ට්‍රෝවාදි දේශප්‍රේමියෙක් හැටියට, සහ බටහිර අධිරාජ්‍යවාදයේ ඒජන්තවරයෙක් හැටියට, කොස්ටෝ වෙත මරණ දඬුවම තීන්දු විය. තවත් නායකයන් හතර දෙනෙක්—ඉවන් ස්ටෝනොව්, නිකොලායි පව්ලෝ, නිකොලායි නෙවෙව්, සහ ඉවන් ට්‍රෙට්ට්—යනාදීන්ට ජීවිතාන්තය දක්වා සිර දඬුවම් නියම වූහ. තවත් තිදෙනෙක් වසර පහළොවක් බැගින් ද, එක් අයෙක් වසර දොළහක් සඳහා ද, තවත් අයෙක් වසර අටක් සඳහා ද සිර දඬුවම් ලැබූහ. දවස් දෙකකට පසුව කොස්ටෝ අභයදානය සඳහා කළ ඇපෑල ප්‍රතික්ෂේප කරන ලදුව, ඔහුව එල්ලා මරා දැමිණ.

කොමියුනිස්ට් රෙජිම යටතේ කොමියුනිස්ට් නායකයන්ගේ නඩු විභාග අතර සොෆියා නඩුව ඉතිහාසයේ සුවිශේෂී තැනක් ගනියි. සාක්ෂි දෙමින් සිටිය දී කොස්ටෝ විසින් වධහිංසා වල දී බලාත්මක කරන ලද්දෙන් පරස්පර ප්‍රකාශ ඉදිරිපත් කරමින් ඔහු තමන්ගේ නිරවද්‍යතාවය කියා පෑවේය. ඔහුව ක්ෂණිකව නිහඬ කරවන ලද නමුදු තමන් සෝවියට් යුනියනයේ මිතුරෙක් යැයි අවසන් අයැදීමක් කරන්නට හේ සමත් වූයේය. ඔහුගේ ප්‍රකාශය

²² At the request of the Hungarians, backed up by Soviet advisers, Noel Field was arrested in Prague. He was never tried and was set free in October 1954 with his wife, Herta (who was arrested in Czechoslovakia and set free on 28 August 1949 in Budapest), and his brother Hermann (who was arrested in August 1949 by a collaborative effort of the Czechoslovak and Polish security services).

නිමා කරන්නට ඔහුට ඉඩ නොදුනි, ඒත් ඔහු විසින් හිටවන වෙනස් දෙයක් ඉදිරිපත් කිරීම නිසා ඉන් පසුව බොරු නඩු වේදිකාගත කළ අය ඔවුන්ගේ ලක ලැහැස්තිය ගැන අතිශයෙන් ප්‍රවේසමිකාරී වූහ.

ප්‍රධාන වින්දිතයා වෙඩි තබා මරා දැමීමෙන් කොස්ටෝග් සිද්ධිය බල්ගේරියාවේ අවසන් නොවීය. 1950 අගෝස්තු වේ දී ඔහුගේ හවුල්කරුවන් දොළොස් දෙනෙක්ව නඩු මඟට යොමු කරනු ලැබීය. ඔවුන් රටේ ප්‍රමුඛ පෙළේ ආර්ථක නිලධාරීන් වූහ. 1951 අප්‍රේල් මාසයේ දී තව දෙදෙනෙකුගේ නඩුවක්, “කොස්ටෝග්ගේ කල්ලියේ හවුල් කුමන්ත්‍රණකාරී සාමාජිකයන්” සිදු විය. එයට පසුව බල්ගේරියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුවේ සාමාජිකයන් දෙදෙනෙකුගේ තෙවැනි නඩුවක් ද වූයේය. එසේම ඒ හා සම්බන්ධ හමුදා නිලධාරීන් සහ ආරක්ෂක හමුදා සාමාජිකයන්ගේ නඩු කිහිපයක් ද පැවතියේය.

1949 ජූනි මාසයේ දී වෙකොස්ලෝවැකියාවේ නායකයන්ට ද කොමියුනිස්ට් පක්ෂය තුළ කුමන්ත්‍රණකරුවන් සිටින බවට අනතුරු අඟවා තිබිණ. ඔවුන් සොයා ගැනීම සඳහා—ඒ විශේෂ “වෙක් රයික්” සොයා ගන්නට—මධ්‍යම කමිටු නායකයන්, රහස් පොලීසිය, සහ වෙකොස්ලෝවැක් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ පාලන කොමිසම යනාදියේ නායකයන් ඇතුළත් විශේෂ කණ්ඩායමක් ප්‍රාග් නගරයේ පිහිටුවන ලදී. තෙවැනි මට්ටමක සිටින ලද පළමු කොමියුනිස්ට් නායකයන්ව 1949 දී අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ඒත් නඩු විභාගයේ පළමු රැල්ල තුළ දී ඔවුන්ට ඉදිරියට ගෙනෙන්නට හැකි වූයේ එක විටේ විරෝධී නඩුවක් පමණි. 1952 අගෝස්තු 30 සිට සැප්තැම්බර් 2 දක්වා එය ස්ලෝවැකියාවේ අග නගරය වූ බ්‍රැටිස්ලාවා (Bratislava) හි පැවැත්විණ. යුගෝස්ලාවියානුවන් දහයක් ඇතුළුව දාසය දෙනෙක්ව නඩුවට ඉදිරිපත් කරන ලදී. ඔවුන්ගේ නායකයා වූයේ බ්‍රැටිස්ලාවා හි යුගෝස්ලාවියානු උප තානාපති වූ ස්ටෙෆාන් කෙවිච් (Stefan Kevič) ය. ස්ලෝවැකියානුවන් දෙදෙනෙක්ට නඩුවෙන් මරණ දඬුවම තීන්දු වූ අතර රුඩොල්ෆ් ලැන්චිච් (Lančanič) ව වෙඩි තබා මරා දැමිණ.

1949 අග දී සෝවියට් KGB වලින් එන පළපුරුදු ඒජන්තවරුන්ගේ සහාය ලබමින් පොලීසිය “වෙක් රයික්” අල්ලා ගැනීමට ළංව සිටියේය. සෝවියට් උපදේශකයන් ඔවුන්ගේ අරමුණ රහසේ තියා ගත්තේ නැත. ස්ලෝවැකියානු ආරක්ෂක නායකයාගේ උනන්දුවක් නැතිකම ගැන නොඉවසිලිමත් වූ සෝවියට් උපදේශකයන් අතරෙන් එක් අයෙක් වූ මිකායෙල් ලිඛචෙව් (Mikhail Likhachev) මෙසේ හඬ ගා ඇත, “ස්ටාලින් මාව එව්වේ මේ නඩු හදන්නටයි, ඉතින් මට නාස්ති කරන්න කාලයක් නැහැ. මම මෙහෙ ඇවිත් තියෙන්නෙ මිනිස්සු එක්ක සාකච්ඡා පවත්වන්න නෙමෙයි, මම වෙකොස්ලෝවැකියාවට ඇවිත් තියෙන්නෙ හිස් ගසා [svolchit golovy] දමන්න. මගේ අත් වලින්ම මම 150 දෙනෙකු මරා දමනවා මාව කරදරේකට වැටෙන්න කලින්!”²³

මේ මර්දනයේ ඓතිහාසික ප්‍රතිසංස්කරණය ඉතාමත් නිවැරදි ලෙසින් සිදුකර ඇත. මන්ද, 1968 දී ඉතිහාසඥයන්ට පක්ෂ රහස් සහ පොලීසියේ පුරාලේඛන වලට පිවිසීමට ඉඩ පැදීමත් 1989 නොවැම්බර් මාසයෙන් පසුව මේ ප්‍රශ්නය තවත් දුරකට සොයා බැලීමට ඉඩ ලැබීමත් නිසායි.

පැවිලික් යුවල—ගෙයිසා සහ වාලට්—1949 මැයි මාසයේ දී හංගේරියාවේ රයික් නඩුව සඳහා සුදානම් වීමේ අංගයක් හැටියට අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ගෙයිසා පැවිලික් ගේ නඩුව 1950 ජූනි පටන් ගැනිණ. රයික් විමර්ශනය තුළ දී හඳුනාගන්නා ලද වෙකොස්ලෝවැකියානු නායකයන් හැට දෙනෙකුගේ පමණ නම් හංගේරියෙන් පක්ෂ නායක මැටියාස් රකෝසි විසින් 1949 ජූනි මාසයේ දී ප්‍රාග් හි වෙකොස්ලෝවැකියානු කොමියුනිස්ට් නායකයා වූ ක්ලෙමෙන්ට් ගොට්වොල්ඩ් වෙත බාර දී තිබුණි. රයික් නඩුවේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට, සෝවියට් සහ හංගේරියානු ආරක්ෂක හමුදා වලින් එන පීඩනය හමුවේ ප්‍රාග් තව තවත් වැඩියෙන් නැඹුරු වූයේ යුද්ධයේ දී බටහිරට පිටුවහල් කරන ලද කොමියුනිස්ට්වැදීන් ගැනයි. විශේෂයෙන්ම ජාත්‍යන්තර හමුදා වල සේවය කරන ලද්දවුන් ගැනයි. ඒ සිසිරයේ දී පක්ෂය ඇතුළත සිටින හතරන්ගේ වෙස් ගැලවීම සඳහා වෙකොස්ලෝවැකියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂය විසින් රාජ්‍ය ආරක්ෂක හමුදාව තුළ විශේෂ අංශයක් පිහිටුවන ලදී. කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපාරයේ “විශේෂඥයන්” වූ ගෙස්ටාපෝ හි හිටපු සාමාජිකයන්ව යොදා ගැනීමට ඔවුන් පසුබට නොවූහ. විදේශ වෙළඳාම් කටයුතු නියෝජ්‍ය ඇමති එව්ෂෙන් ලූබල් (Evžen Löbel) ව 1949 නොවැම්බර් මාසයේ දී අත් අඩංගුවට ගැනීමෙන් පසුව, කොමියුනිස්ට්වැදීන්ට එරෙහි මර්දනය තීව්‍ර වූයේය. එය ඉහළම නිලතල දරන කාඩර්වරු දක්වා පැතිර ගොස් 1950 දී ප්‍රාදේශීය පක්ෂ නායකයන් දක්වා තවත් තීව්‍ර වූයේය.

²³ AÚV KSČ, Barnabitzky Commission, letter to T. Balaz, in Karel Kaplan, *Zpráva o zavraždení generalního tajemníka* (Report on the assassination of the General Secretary) (Prague: Mladá Fronta, 1992), p. 68.

බල ව්‍යුහය භරහා අත් අඩංගුවට ගැනීමේ මහා රැල්ලක් 1951 ජනවාරි සහ පෙබරවාරි මාස වල දී පැතිර යන ලදී. ඉහළ තනතුරු දරන පක්ෂ සහ රාජ්‍ය නිලධාරීන් අතර අත් අඩංගුවට ගැනෙන පනස් දෙනෙකු “ප්‍රංශ ළදියාවෙන් යුතු කොමියුනිස්ට්වැදිණ” යන කණ්ඩායමක් ද අල්ලාගෙන තිබිණ. එසේම කැරෙල් ෂ්වාබ් (Karel Šváb) වැනි යම් හෝ ආකාරයකින් විදේශීය පක්ෂ සමඟ සම්බන්ධයක් පවත්වා ගෙන ගිය අය ද සිටියහ.

“වෙක් රයික්” දඩයම සඳහා වසර දෙකකට වැඩි කාලයක් ගතවිණ. ඒ කාලයේ දී එවැනි කුමන්ත්‍රණයක ප්‍රධානියා වූවා යැයි විවිධාකාර ජනතාවක් වෙත චෝදනා එල්ල වූහ. ක්ලෙමෙන්ට් ගොට්වොල්ඩ්ගේ කැමැත්ත ලබාගෙන, එම පුද්ගලයා රුඩොල්ෆ් ස්ලාන්ස්කි විය යුතු යැයි ස්ථාලීන් තීරණය කළේ 1951 ගිම්හානයේ දී ය. ස්ලාන්ස්කි වෙකොස්ලෝවැකියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මහ ලේකම් වූයේය. එසේම ඔහු කොමිනිටර්න් හි ප්‍රධාන පුද්ගලයෙක් වූ බෙඩ්‍රිච් ජෙමින්ඩර් (Bedřich Geminder) ගේ දකුණු අත ලෙසින් ද කටයුතු කළ තැනැත්තා ද වූයේය. ස්ථාලීන් සහ ගොට්වොල්ඩ් අතර හුවමාරු වූ ලිපි සිට ස්ලාන්ස්කි අත් අඩංගුවට පත්වෙන තෙක් සිරඛාරයේ සිටින කොමියුනිස්ට්වැදිණව ප්‍රශ්න කරන ලද සියල්ල දක්වා, ජෙමින්ඩර්ගේ නම ස්ලාන්ස්කිගේ නම අසලින් හැම තැනකම වාගේ දකින්නට ලැබිණ. නරක තත්වය දරුණු වුවහොත්, එහි දී බොහෝ චෝදනා ජෙමින්ඩර් මත පැටවිය හැකි යැයි සෝවියට් උපදේශකයන් සිතූහ. 1951 ජනවාරි 12 වැනිදා රාජ්‍ය ආරක්ෂක සේවා විසින් මිනිසුන් දෙදෙනාවම අත් අඩංගුවට ගත්හ. ඊ ළඟ මාස කිහිපයේ දී ඔවුන් සමඟ තවත් දෙදෙනෙකු සිරඛාරයට පත් වූහ: 1952 ජනවාරි 12 වැනිදා විදේශ වෙළඳ කටයුතු උප ඇමතිවරයා වූ රුඩොල්ෆ් මාර්ගොලියස් (Rudolf Margolius) සහ 1952 මැයි 23 වැනිදා ස්ලාන්ස්කිගේ සහාය සේවක යෝසෙෆ් ෆ්‍රැන්ක් (Josef Frank).

නඩුව සඳහා සුදානම් කිරීම පිණිස සෝවියට් උපදේශකයන් සහ ඔවුන්ගේ පරිස්ථානීය සහායකයන් වරින් වර ඉදිරිපත් වෙමින් චෝදනා ලැබූවන්ට වධහිංසා පමුණුවමින් ඔවුන්ව මෙල්ල කරන්නට පටන් ගත්හ. “රුඩොල්ෆ් ස්ලාන්ස්කි මුලාසනයේ සිටින දේශයට එරෙහි කුමන්ත්‍රණය” යන නඩුව අන්තිමේ දී 1952 නොවැම්බර් 20 වැනිදා ආරම්භ වූයේය. සතියකට පසුව තීන්දුව නිවේදනය කරන ලදී. වූදිනයන්ගෙන් එකළොස් දෙනෙකුට මරණ දඬුවම නියම වූහ. තිදෙනෙක්ට ජීවිතාන්තය දක්වා සිර දඬුවම් නියම වූහ. 1953 දෙසැම්බර් 3 වැනිදා පෙ.ව. 3:00 ත් 5:45 ත් අතර එකළොස් දෙනාව ප්‍රාග් හි පන්ක්‍රාට් (Pankrác) සිරගෙදර දී එල්ලා මරා දැමිණ.

1930 ගණන් වල දී මොස්කව් හි පැවති බොල්ෂෙවික් නායකයන්ගේ නඩු හැරෙන්නට කොමියුනිස්ට් ඉතිහාසයේම වඩාත්ම සුප්‍රසිද්ධ සහ කතාබහට ලක්වෙන අධිකරණ පූර්වගමනය වනුයේ ස්ලාන්ස්කි නඩුවයි. ජාත්‍යන්තර කොමියුනිස්ට් දර්ශනයේ කීර්තිමත් පුද්ගලයන් ගණනාවක් හෙළා දැකීම සිද්ධ වීමෙන් සීතල යුද්ධය තුළ කොමියුනිස්ට් ජීවිත වූයේ ප්‍රාග් නගරයයි. විශේෂයෙන්ම ප්‍රංශ සහ ඉතාලි කොමියුනිස්ට් පක්ෂ හා සබඳතා සම්බන්ධයෙන්, වෙක් අගනගරය අතිශයෙන් වැදගත් භූමිකාවක් රඟපා තිබිණ.

1945 සිට වෙකොස්ලෝවැකියාවේ මහ ලේකම් ලෙසින් සිටි රුඩොල්ෆ් ස්ලාන්ස්කි, මොස්කව් හි හිතෙනී සේවකයෙක් ලෙසින් සහ දිනපතා මර්දනය ගැන අනුදැනුමෙන් යුතුව සිටින විශේෂ පද්ධතියක් වූ “පස් දෙනාගේ කණ්ඩායමේ” සභාපති ද වූයේය. එහි කාර්ය භාරය අතරට මරණ දඬුවම් දුසිම් ගණනින් අනුමත කිරීම ද අයිති විය.

බෙඩ්‍රිච් ජෙමින්ඩර් සහ යෝසෙෆ් ෆ්‍රැන්ක් දෙදෙනා උප මහ ලේකම්වරු වූහ. ජෙමින්ඩර් කොමිනිටර්න් හි ඉහළ තනතුරක් දරන ලද අයෙක් වූ අතර මොස්කව් සිට ප්‍රාග් වෙත නැවත පැමිණ සිටියේ වෙකොස්ලෝවැකියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ ජාත්‍යන්තර දෙපාර්තමේන්තුව මෙහෙවනු පිණිසයි. 1939 සිට 1945 දක්වා නාට්සි සිරකඳවුරක සිරකරුවෙක් ලෙසින් සිටින ලද ෆ්‍රැන්ක් ආර්ථික කටයුතු සුපරීක්ෂණය සහ බටහිර කොමියුනිස්ට් පක්ෂ වෙත මුල්‍ය ආධාර යවන කටයුතු වල නියැළී සිටියෙකි. විදේශ වෙළඳ කටයුතු උප ඇමති ලෙසින් රුඩොල්ෆ් මාර්ගොලියස් පක්ෂය යටතේ පාලනය වූ විවිධ ව්‍යාපාර සහ වානිජ්‍ය කටයුතු සමඟ සබඳතා පවත්වන ලද්දෙකි. මුදල් උප ඇමති වූ ඔට්ටෝ ෆිෂල් (Otto Fischl), වෙකොස්ලෝවැකියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මුල්‍ය කටයුතු ගැන ගැඹුරු දැනුමකින් යුතුවූවෙකි. ලන්ඩනයේ පිහිටි වෙක් ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයේ යුද්ධ කාලයේ දී සහභාගී වූ ලුඩ්වික් ෆ්‍රීකා (Ludvík Frejka), 1948 සිට, එනම් ගොට්වොල්ඩ් ජනරජයේ සභාපති වූ දා පටන්, භාණ්ඩාගාරයේ ආර්ථික දෙපාර්තමේන්තුවේ ප්‍රධානියාව සිටියේය.

දඬුවම් ලද අය අතර එක්කෝ සෘජුවම නැත්නම් කොමියුනිස්ට් ජාත්‍යන්තරය භරහා සෝවියට් විශේෂ සේවා සමඟ සබඳතා පැවති අය අතර සිටියේ බෙඩ්‍රිච් රයිට්සින් (Bedřich Reicin) ය. ඔහු 1948 දී සිට ආරක්ෂ උප ඇමතිවරයා සහ හමුදා බුද්ධි අංශයේ ප්‍රධානියාව සිටියේය. නාට්සි රැඳවුම් කඳවුරක සිරකරුවෙක්ව සිටින ලද, සහ

වෙකොස්ලෝවැකියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ කාර්ය මණ්ඩලයේ ප්‍රධානියා වූ ද, කැරෙල් ෂ්වාබ් සිය තනතුර නිසා රාජ්‍ය ආරක්ෂක උප ඇමති තනතුරට පත්ව සිටියේය. පුවත්පත් කලාවේදියෙක් වූ අන්ද්‍රේ සිමොන් (André Simone) යුද්ධයට පෙර දී ජර්මනියේ සහ ප්‍රංශයේ සේවය කර තිබුණි. ස්පාඤ්ඤ යුද්ධයේ දී සෝවියට් NKVD වෙත සහාය දුන් අතුර් ලන්ඩන් (Artur London) යුද්ධයේ දී ප්‍රංශ ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයේ සටන් වැද, පිටමං කරන ලදුව, 1945 න් පසුව ප්‍රංශයේ සහ ස්විට්ස්සර්ලන්තයේ සිට කොමියුනිස්ට් බුද්ධිමය අංශ වලට උදව් කරන ලදුව, 1949 මුල දී ප්‍රාග් හි විදේශ කටයුතු උප ඇමතිවරයා කර තිබුණි.

විදේශ කටයුතු අමාත්‍යාංශයේ තවත් දෙදෙනෙක් මේ දඬුවම් ලැබුණු අය අතර වූහ. පළමුවැන්නා විලැඩිමිර් ක්ලෙමෙන්ටිස් (Vladimír Clementis) නමින් වූ ස්ලෝවැකියානුවෙකි. යුද්ධයට පෙර කොමියුනිස්ට් නීතීඥයෙක් වූ ඔහුව ප්‍රංශයට පිටුවහල් කර තිබුණි. පිටරට සිට ඔහු ජර්මන්-සෝවියට් ගිවිසුම ගැන විවේචනය කර තිබිණ. ඒ ස්ථාවරය නිසා ඔහුව පක්ෂයෙන් නෙරපා හැරිණ. ඒත් ඒ තීරණය 1945 දී නැවත වෙනස් කරන ලදී. 1948 වසන්තයේ දී පටන් ඔහු විදේශ කටයුතු ඇමති ලෙසින් කටයුතු කරමින් සිටියේය. අනෙකා ස්ලෝවැකියානුවෙක් සහ නියෝජ්‍ය ඇමතිවරයෙක් වූ වැව්රෝ හයිඩු (Vavro Hajdú) ය. නඩුවේ සිටි තෙවැනි ස්ලෝවැකියානුවා වූයේ එවිෂෙන් ලුබල් ය. ඔහු යුද්ධය පැවති කාලය ලන්ඩනයේ දී ගෙවා තිබිණ. හෙතෙම අත් අඩංගුවට ගනිද්දී විදේශ වෙළඳ කටයුතු නියෝජ්‍ය ඇමති ලෙසින් සිටියේය.

ඔටෝ ෂ්ලින්ග්, ස්පාඤ්ඤයේ ජාත්‍යන්තර හමුදා වලින් සටන් වැදීමෙන් පසුව ලන්ඩනයේ වෙක් ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයට සහභාගී වූවෙකි. යුද්ධයෙන් පසුව ඔහු මොරේටියා හි අගනගරය වූ බුනෝ හි කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ ප්‍රාදේශීය ලේකම්ව සිටියේය.

ජීවිතාන්තය දක්වා සිර දඬුවම් හිමි වූ තිදෙනා—වැව්රෝ හයිඩු, අතුර් ලන්ඩන්, සහ එවිෂෙන් ලුබල්—තම යුදෙව් සම්භවය සාක්ෂි හැටියට උසාවියට ඉදිරිපත් කරන ලද ආකාරය දුටුවහ. ක්ලෙමෙන්ටිස්, ග්‍රෑන්ක්, සහ ෂ්වාබ් හැරෙන්නට, මෙය මරණයට නියම වූ සියල්ලන් සම්බන්ධයෙන් ද සිද්ධ විය.

“ජනතා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයන්” හි මර්දනයේ සංකේතයක් බවට ස්ලාන්ස්කි නඩුව පත් වූවත්, මර්දනයේ බොහෝ වින්දිතයන් කොමියුනිස්ට්වාදීන් නොවූහ. 1948-1954 දී දඬුවම් ලද සියළු ජනතාවගෙන් සියයට 0.1 ක් පමණක් ද, මරණයට නියම නියම කරන ලද අය ගෙන් සියයට 5 ක් ද, මරණ දඬුවම්, වධහිංසාව නිසා හටගත් සියදිවිනසා ගැනීම, සහ සිරගත කිරීමේ සෘජු ප්‍රතිඵලයක් හැටියට සිරගෙදර දී හෝ කඳවුරක දී මිය ගිය (පහල් වල හදිසි අනතුරු හෝ පලා යන්නට තැත් කරද්දී මුරකරුවන් විසින් වෙඩි තැබීම් වල දී හෝ, “විජ්‍යවිස ක්‍රියාවක්” යන පද වහරෙන් සැලකෙන) මරා දමන ලද මුළු සංඛ්‍යාවෙන් සියයට 1 ක් ද, වෙකොස්ලෝවැකියාවේ සිටි කොමියුනිස්ට්වාදීන් වූහ.

මොස්කව් වල ඉහළම අධිකාරීන් විසින් නියෝග අනුව කටයුතු කළ සෝවියට් උපදේශකයන් ස්ලාන්ස්කි නඩුව ප්‍රවේසමින් සුදානම් කරන ලදී. එය 1949 න් පසුව “ජනතා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයන්” තුළ කොමියුනිස්ට් නායකයන්ට මහා දේශපාලන නඩු වලට ගෙන යන ලද දෙවැනි රැල්ලේ කොටසකි.

1953 මාර්තු වේ දී ස්ටාලින් සහ ගොට්වොල්ඩ් යන දෙදෙනාම මිය ගියා වුවද, 1953 සහ 1954 දී වෙකොස්ලෝවැකියාවේ ස්ලාන්ස්කි නඩුව වෙනත් අය විසින් ද විපරම්භීලීව සිටින ලද්දකි. උච්චතම අවධිය එන්නේ 1954 දී ය. ජනවාරි 26 සිට 28 දක්වා ප්‍රාග් හි මහා නඩු මාලාව දිග හැරිණ. 1929 සිට 1950 දක්වා වෙකොස්ලෝවැකියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ නිර්මාතෘ සාමාජිකාවක් සහ එහි නායකත්වයේ සාමාජිකාවක් වූ මාරී ෂෙවර්මෝවා (Marie Švermová) ජීවිතාන්තය දක්වා සිරගත කරන ලදී. තවත් පක්ෂයේ ඉහළ තනතුරු දරන සාමාජිකයන් හය දෙනෙක් ඒ අපරාධ වලටම චෝදනා ලැබ වසර 113 ක මුළු එකතුවකින් යුතු සිර දඬුවම් ලැබූහ. පෙබරවාරි 23 සිට 25 දක්වා පැවති දෙවැනි නඩුවක දී, “මහා ට්‍රොට්ස්කිවාදී කවුන්සිලයේ” සාමාජිකයන් හත් දෙනෙකු වසර 103 ක මුළු එකතුවකින් යුතු සිර දඬුවම් ලැබූහ. බුට්ස්ලාවා හි අප්‍රේල් 21-24 දී කරන ලද තෙවැනි නඩුවේ දී “බුර්ජුවාසි ජාතිකවාදය” ඇති නැඹුරුව ගැන ස්ලෝවැකියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ හිටපු නායකයන්ට චෝදනා කරන ලදී. ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයේ නායකයෙක්ව සිටි ගුස්ටාව් හුසාක් (Gustáv Husák) ජීවිතාන්තය දක්වා සිර දඬුවම් ලැබීය. තවත් හතර දෙනෙකු වසර 63 ක මුළු එකතුවකින් සිර දඬුවම් ලැබූහ. 1954 දී නඩු හයකට වැඩි සංඛ්‍යාවක දී ඉහළ තනතුරු දරන යුද හමුදා නිලධාරීන්ට, ආර්ථික නිලධාරීන්ට සහ සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන්ට නඩු පැවරිණ. ආර්ථික නිලධාරීන්ගෙන් එකළොස් දෙනෙකුට වසර 204 ක මුළු එකතුවක සිර දඬුවමක් ලැබුණි. සියළු වැදගත් නඩු වල දී පැවති සිරිතක් ලෙසින්, වෙකොස්ලෝවැකියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ දේශපාලන

ලේකම් විසින් චෝදනා සහ දඬුවම් අනුමත කරන ලදී. ඉන් අනතුරුව පක්ෂයේ නායකත්වය විසින් නඩුවේ ප්‍රගතිය ගැන වාර්තා සැපයූහ.

කලින් අවුරුදු වල පැවති මෙන් මහා බොරු නඩු 1953 දී සහ 1954 දී නොපැවතිණ. 1948-1954 දක්වා කාලයේ අවසාන දේශපාලන නඩුව, 1954 නොවැම්බර් 5 වැනිදා අර්ථ ශාස්ත්‍රඥයෙක් වූ එඩ්වඩ් අවුට්‍රාට් (Edward Outrat) සම්බන්ධයෙන් විභාග වූයේය.

ජාත්‍යන්තර හමුදාවල සටන් වදින ලද, සහ නාටිසි ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයේ සේවය කරන ලද සේ ම යුද්ධයේ දී පිටමං කරන ලදුව, 1948 දී රාජ්‍ය ආරක්ෂක සේවයේ ප්‍රධානියා වූ ඔස්වාල්ඩ් සාවොඩ්ස්කි (Osvald Závodský) මෙම මර්දන රැල්ලේ අවසාන වශයෙන් වෙඩි තබා මරා දමන ලද කොමියුනිස්ට්වාදියා වූයේය. 1953 දෙසැම්බර් මාසයේ දී උසාවිය ඔහුට මරණ දණ්ඩනය නියම කළහ. ඒත් ආණ්ඩුව තීන්දුව ක්‍රියාත්මක කිරීම ප්‍රතික්ෂේප කරන ලදී. ඔහු පැහැදිලිවම සෝවියට් විශේෂ සේවා ගැන පමණට වැඩියෙන් දැන සිටියේය. 1954 මාර්තු 19 වැනිදා ඔහුව ප්‍රාග් හි දී එල්ලා මරා දමන ලදී.

මෙහි දී විවිධාකාර ප්‍රශ්න මතුවේ. මේ ඉහළ තනතුරු දැරූ කොමියුනිස්ට්වාදීන් මර්දනය සිද්ධ වූයේ ඇයි? තෝරාගත් වින්දිතයන් ගැන තර්කානුකූල වූයේ කෙසේද? 1989 වසරට පෙර ඉදිරිපත් කරන ලද බොහෝ අදහස් සනාථ කරන්නට විවෘත වූ පුරාලේඛනාගාර වලට හැකි වී තිබේ: නඩු සියල්ල බොරුවට ගොතන ලද්දන් වූහ, පාහේවිචාරණ ක්‍රමානුකූලව බලාත්මක බලයෙන් ලබාගන්නා ලද්දන් වූහ, මුලින් ටීටෝ-විරෝධවාදී වූ අයිඩියලොජිමය පසුබිමෙන් හටගත් උමතුව පසුව වහාම සයොනිස්ට්වාදී විරෝධයක් සහ ඇමෙරිකන් විරෝධී ලක්ෂණයකින් නැඟී යද්දී මොස්කව් වෙතින් ඒ මෙහෙයුම් අධ්‍යක්ෂණය වූහ. මේ සිද්ධීන් පිළිබඳ අපේ දැනුම අමතර පරිසිද්ධි කිහිපයකින් වැඩි කරනු ලබයි. නමුත් මේ විවෘත වූ පුරාලේඛනාගාර නිසා, යුගෝස්ලෝවියානු විරුද්ධ මතය වහාම ඉවත් කර දමන අවශ්‍යතාවයෙන් දියත් වූ කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට එරෙහි දෙවැනි මර්දන රැල්ල ගැන උපන්‍යාස කිහිපයක් හදාගන්නට ද අපිට එයින් ඉඩ ලැබේ.

සාරවත් ලෙසින් සටහන්ගත වෙන අධ්‍යයන වලින් පැහැදිලිව පෙනෙන හේතු තහවුරු වී ඇත. මොස්කව් වලින් මැදිහත් වීම පැහැදිලිවම තීරණාත්මක සාධකයක් විය. කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ නඩු සෘජුවම එවක ජාත්‍යන්තර වාතාවරණයට සම්බන්ධයක් දැක්වීය. ටීටෝගේ විප්ලවයෙන් පසු කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපාරය මුළුමනින් පාලනය කරන්නට, සහ සෝවියට් යුනියනයේ ශාඛා ලෙසින් කොමියුනිස්ට් දේශ හදා ගැනීමේ ක්‍රියාවලිය කඩිනම් කරන්නටත් ස්ටාලින් රෙජිමයට සිද්ධ වීණ. ඒ සෑම රටකම සමාජමය, ආර්ථික සහ දේශපාලන ගැටළු මර්දනය හා ඇඳා තිබුණි. හෙළා දැකීමට භාජනය වූ කොමියුනිස්ට් නායකයන් වෙත වරද පටවන්නට හැකියාව ලැබිණ. ආණ්ඩුවේ අසාර්ථක තත්වයන් පැහැදිලි කරන්නට සහ ජනතාවගේ කෝපය ඔවුන් වෙත යොමු කරන්නට, ඔවුන්ගේ වැරදි භාවිතා කරන ලදී. සර්වව්‍යාපී භීෂණය නායකයන් අතර බිය වපුරා එය පෝෂණය කරන ලදී. එය පක්ෂ නියෝග සඳහා පරම අවනත වීම සහ සමස්ත යටහත් වීම ලබාගන්නා ලද ක්‍රමයකි. සෝවියට් නායකයන් විසින් “සාම කඳවුරු” යැයි නිර්වචනය කළ අවශ්‍යතාවයන්ද එයින් ලබා ගැනෙන ලදී.

නායකත්වය ඇතුළේ පැවති විරෝධතාවයන් ද වින්දිතයන් තෝරාගැනීමේ දී ප්‍රධාන සාධකයක් වූයේය. ඕනෑම මූලික වශයෙන් යටත් විජිත ලෙසින් පැවති සමාජ වල නිතර දකින්නට ලැබෙන ලද ද්වේෂයන් සහ අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් පැවති ඊර්ෂ්‍යාවන් එයාකාරයෙන් එහි භූමිකාවක් රඟපෑවේය. මොස්කව් මධ්‍යම හසුරුවන්නා ලෙසින් කටයුතු කළේ නූල් එහාට මෙහාට අදිමින්, සහ එහි සේවකයන් බිය ගන්වමිනි. දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ ඒ සියළු ද්වේෂයන් සහ ඊර්ෂ්‍යාවන් ගැන විස්තරාත්මක තොරතුරු මොස්කව් අත පැවතිණ.

කොමියුනිස්ට් නායකයන් උඩින් පැතිර ගිය මර්දන රැලි දෙකේම වින්දිත ආකෘතියක් තිබිණ. එක අවස්ථාවක දී මර්දනය කේන්ද්‍රීය වූයේ ස්පාඤ්ඤයේ සිවිල් යුද්ධයේ ස්වේච්ඡා ආකාරයෙන් සටන් වදින ලද, යුගෝස්ලෝවියාවේ හෝ විදේශයක දී ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාර තුළ සටන් වදින ලද, නැත්නම් ප්‍රංශයේ හෝ එංගලන්තයේ කාලය ගෙවන ලද අය අනුවයි. අනෙක් අවස්ථාවේ දී, එනම් හංගේරියාවේ, බල්ගේරියාවේ, සහ ස්ලොවැකියාවේ වින්දිතයන් ප්‍රධාන වශයෙන් රට ඇතුළත දී ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයේ සටන් වදින ලද්දවුන් වූහ.

එනමුත්, අපි තවත් ආපස්සට ගොස්, ස්ලාන්ස්කි නඩුව විශේෂයෙන්ම එතරම් වැදගත් වූයේ මන්දැයි ඇසිය යුතුයි, එසේම එය ලෝකය පුරා ප්‍රසිද්ධ ප්‍රදර්ශනයක් බවට පත්වූයේ මන්දැයි ඇසිය යුතුයි. මෙහි දී උඩට මතුවූ ස්ටාලින්වාදී බලයේ යටින් පැවති උච්චතාවන් මොනවාද? එයට එතරම් ප්‍රසිද්ධියක් දුන්නේ ඇයි? ඒ නඩු තීන්දු

එතරම් මෘග වූයේ මන්ද? සෝවියට් යුනියනයට “ජනතාවගේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයන්” ගැන සෝවියට් යුනියනයට ඉතාමත් දැඩි ග්‍රහණයක් ඇතැයි පෙනී ගිය මොහොතක දී එතරම් ප්‍රදර්ශනාත්මක ලෙසින් ප්‍රවණ්ඩත්වය යොදා ගත්තේ ඇයි? එවැනි ප්‍රශ්න ගැන තව තවත් දේ, විශේෂයෙන්ම මොස්කව් භාවිතා කරන ලද පාලනය කුමන ආකාරයකින් වුවාද යන්න ගැන, ඔවුන් යැවූ ලියුම් සහ සංවිධානය කළ රැස්වීම් ගැන, සහ ඒ සියල්ලටම වැඩියෙන් ඒ රටවල් තුළ සිටි සෝවියට් උපදේශකයන්ගේ නිශ්චිත භූමිකාව කුමක් වුවාදැයි ගැන, නිරන්තරයෙන් සොයා ගැනෙමින් පවතී.

මේ මර්දනයේ තර්කානුකූල බව කුමක්දැයි කියා අපි මූලික උපන්‍යාසයක් හදා ගනිමු: සෝවියට් කඳවුර විසින් යුරෝපයේ කරන යුද්ධයකට සූදානම් වෙමින් සිටියේය. “ඇමෙරිකන් අධිරාජ්‍යවාදය” ප්‍රධාන හතුරා බවට පත්ව සිටින ලදී. ඉතින් සෝවියට් නායකයන් විශ්වාස කළේ—නැත්නම් ඔවුන් එසේ විශ්වාස කරනවා යැයි ජනතාවට හඟිස්සවන ලද්දේ—ඔවුන් වෙත එල්ල කරන ඇමෙරිකන් ප්‍රහාරයක් සූදානම් වෙමින් පවතින බවයි. ස්ලාන්ස්කි නඩුව, එය ගොඩනැගූ ආකාරය, එයින් ප්‍රවේසමෙන් සංවිධානය කළ දෝංකාරය, සහ එහි තිබූ ඇමෙරිකන් විරෝධී අයිඩියොලොජියේ ප්‍රවණ්ඩත්වය (එහි දකින්නට ලැබුණ සෙමයිට් විරෝධය දෙවැනි තැනක විය) යන සියල්ලම යුද්ධයකට සැරසෙන සෝවියට් හි කොටසක් වූයේය. හිෂ්ණය එල්ල කරන ලද්දේ ඔවුන්ගේම කොමියුනිස්ට්වාදීන් වෙත පමණක් නොව හතුරන් වෙතට ද විය. 1930 ගණන් වල මහා ශුද්ධකරණ වල දී සහ යුද්ධයට කළින් ද, ස්ටාලින් විසින් සෝවියට් යුනියනයේ දී එය ඒ වෙත විටත් යොදාගෙන තිබිණ. ඒ ක්‍රමෝපායය නැවතත් යොදාගත හැකි යැයි ඔහු විශ්වාස කළාද?

1951-52 කාලයේ දී, කොරියාව තුළ යුද්ධය තවමත් පැවතිය දී, සෝවියට් යුනියනය විසින් යුරෝපයේ යුද්ධයකට ප්‍රබල ලෙසින් සැරසෙමින් සිටියා යැයි, සමහර විට බටහිර යුරෝපය මහා පරිමාණයෙන් ආක්‍රමණය කර එහි අධිවාසයේ ඉන්නට සූදානම් වෙමින් සිටියා යැයි ද, පුරාලේඛනාගාර තුළ සේවය කරන ලද අය එකඟ වෙති. 1951 දී දේශපාලන සහ හමුදාමය නිලධාරීන් සමඟ පවත්වන ලද රැස්වීමක දී ස්ටාලින් 1953 දී යුද්ධයක් පැවතිය හැකියාව ගැන සඳහන් කර ඇත. ආර්ථිකය හමුදාකරණය කිරීම හැම පැත්තකින්ම එහි ඉහළම මට්ටමකින් දකින්නට ලැබිණ.

එවැන්නක් සිදුවිය හැකි තත්වයක දී වෙකොස්ලෝවැකියාව ප්‍රධාන භූමිකාවක් රඟපාන්නට තිබුණා විය හැකියි. ඔස්ට්‍රියන්-හංගේරියන් රාජාණ්ඩු කාලයේ පටන් එරට ඉතා ඉහළින් දියුණු කරන ලද අවි ආයුධ කර්මාන්තයක් පැවතිණ. 1930 ගණන් වල දී ලෝකයේ ප්‍රධාන අවි ආයුධ අපනයනකරුවෙක් වූයේ වෙකොස්ලෝවැකියාවයි. 1949 න් පසුව එය සෝවියට් යුනියනය වෙත අවි සපයන්නට ද පටන් ගති. වෙකොස්ලෝවැකියාවේ ආර්ථිකය හමුදාකරණය කිරීම සෝවියට් උපදේශකයන්ගේ අනුදැනුම යටතේ සිද්ධ කරන ලදී. එහි දී යුද්ධයක් ඇතිවිය හැකියාව ගැන ප්‍රොපගන්ඩා තියුණු වූහ. ආරක්ෂක අයවැය කිසිත් කලක නොවූ ලෙසින් වැඩි කිරීම—වසර පහක දී, හමුදා වැය සියයට 700 කින් වැඩි කිරීම— සිද්ධ විය. සිවිල් සමාජය වනසන ලද්දේය. එසේම පරිපූර්ණ ලෙසකින් වෙකොස්ලෝවැකියාවේ යුරේනියම් පතල් කොල්ලකන ලදී.

“1953 මැයි දක්වා, වෙකොස්ලෝවැකියාවේ අවි ආයුධ කර්මාන්තය එහි උපරිම මට්ටමෙන් සූදානම් කර තිබුණේ ‘නොවැරදීම ඇතිවන යුද්ධයක්’ යැයි සැලකෙන ලද්දක් සඳහා,” යැයි 1989 සිට විවෘත වූ පුරාලේඛනාගාර වල සේවය කරන ලද හමුදා ඉතිහාසඥ ජින්ඩ්‍රිව් මාඩ්‍රි (Jindřich Madry) මෑතක දී නිගමනය කළේය.²⁴ 1953 ආරක්ෂක අමාත්‍යාංශය වෙනුවෙන් ඉදිරිපත් කරන අයවැය 1948 අයවැයෙන් දහ ගුණයකින් වැඩි වූයේය. සෝවියට් උද්ඝාතන අනුව යමින්, වෙකොස්ලෝවැකියානු ආර්ථික පරිණාමය විය යුතුව තිබුණේ යුද්ධ පසුබිමකිනි. 1953 ජනවාරි 1 වැනිදා හමුදාවේ 292,788 ක් සිටියහ. එය 1949 දී සිටි සංඛ්‍යාවට වැඩියෙන් දෙගුණයක් විය. අප්‍රේල් මාසයේ දී ජනරජයේ ජනාධිපති හමුදා සේවයේ කාලය වසර තුනක් දක්වා දීර්ඝ කරන ලද්දේය. යුද්ධයකට සූදානමින් මූල්‍ය සහ භෞතික තොග රැස් කර තිබිණ. ඉතින් මේ පසුබිම අනුව අයෙක් 1953 ජූනි ගෙනෙන ලද මූල්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණය දැක්විය යුතුයි. එහි දී තැන්පතු ඉවත් කර දැමිණ. මොස්කව් හි නව නායකත්වයට “අනිවාර්යෙන්ම එන යුද්ධය” තව දුරටත් වැඩියෙන් කැමති උපාය මාර්ගය නොවෙද්දී, සමහර දර්ශක අනුව තත්වය 1953 ජූනි මාසයේ දී වෙනස් අතට හැරිණ.

මේ දැක්මෙන් යුතුව අපි කොමියුනිස්ට් නායකයන්ගේ මර්දනය සලකා බැලුවොත්, තෝරා ගත් වින්දිතයන් පිටුපස වූ තර්කය පැහැදිලිව අවබෝධයට වැඩි හැකියාවක් ලැබේ. ඔහුගේ හිතෙහි සහෝදරයන් කවුරුන්

²⁴ Jindřich Madry, “La période de l’armement et réarmement,” *Soudobé dějiny* (Contemporary history), nos. 4-5 (1994).

වෙනත්දැයි කියා “ලොකු සහෝදරයා” හොඳින් දැන සිටියේය. එසේම බටහිර ඔහුගේ හතුරන් කවුරුන්දැයි කියා ද අදහසක් තිබුණි. මෙම “මළසිරුරු පිළිබඳ ශික්ෂණ ශාස්ත්‍රය” මැකියාවෙලියානු ප්‍රතිපත්තියේ උචිතම ස්ථානයේ තිබෙන බවක් පෙනී යයි. තමන්ගේ ජවය සහ තීරණාත්මක බව ගැන හතුරන්ට දන්වන්නට හැකි වනුයේ, ඔවුන්ට සම්පූර්ණ සිසිකඩ වීමකට ඇද හලනවා හැරෙන්නට, වෙන කුමන ලෙසකින් ද? අයෙකුගේ සියළු රහස් දැන සිටි හිතෙහි මිත්‍ර පාර්ශවයන්ට, තත්වයේ බරපතලකම ගැන සහ අයෝමය ශික්ෂණයකින් යුතු වීමේ අවශ්‍යතාවය සහ එසේම ඇතිවෙන අර්බුදයේ දී කැප කිරීම් කළ යුතු බව හඟිස්සවන්නට වෙන කුමන හොඳ ක්‍රමයක් තිබුණේ ද?

වඩාත්ම හිතෙහි අයව කැප කිරීම පිළිතුර විය. සෝවියට් යුනියනය ඇතුළත සහ ජාත්‍යන්තර ලෙසින් පුළුල් බැවින් වැඩිම වූ ඵලවිපාක තහවුරු කරන තීරණය අනුව වින්දිතයන් තෝරා ගැනිණ. බාලම බොරු සහ නරකම අපහාසාත්මක කතා අවි හැටියට යෙදවිණ. මොස්කව් හෝ වෙනත් තැනක දී කවුරුන් නොදන්නා අය වූ ඇටොනින් සපොටොකි (Antonín Zapotocký) හෝ ඇනටොනින් නොවොට්නි (Antonín Novotný) වැනි අය ඒ නඩුව වලින් විහාග වූවා නම් එහි දී මේ සුප්‍රසිද්ධ ප්‍රදර්ශනය දැඩි ලෙසකින් අගයෙන් අඩුවෙයි. රුඩොල්ෆ් ස්ලාන්ස්කි, බෙඩ්‍රිච් ජෙම්න්ඩර්, සහ ඔවුන්ගේ සගයන් සැබැවින්ම ඇමෙරිකන් ඒජන්තවරු වේ යැයි තෝරේස්, ටොග්ලියාට්, කාශ්වෙච්, සහ ගොට්ටොල්ඩ් විසින් සිතුවා යැයි කිසිවෙකුට සත්‍යයෙන්ම අද විශ්වාස කළ හැකිද? එය විශ්වාස කිරීමට වෑයම් කිරීම සියල්ලන්වම විඩාවට පත් කරන ලදී. ජනතාව විඩාවට පත් කිරීම ක්‍රීඩාවේ නම වූයේය.

“ඒ පිළිකුල් සහගත ශික්ෂණ ශාස්ත්‍රය” යැයි ඇති ක්‍රියාලේ විසින් සඳහන් කරන ලද්දේ ලෝකයේ දෝංකාරය දෙන්නට සැලසුම් කර තිබුණි. ස්පාඤ්ඤයේ, ප්‍රංශයේ, එංගලන්තයේ සහ U.S.S.R. හි සුප්‍රසිද්ධ ෆැෂිස්ට් විරෝධී ව්‍යාපාරයේ අයවඵන් වින්දිතයන් විය යුතු වූහ. නාට්‍යයක් විසින් වධහිංසාවට පත් කර තිබීමත් පිටමං කර තිබීමත් නිසා ඔවුන් ඉතාමත් ප්‍රසිද්ධ අයයි. සෝවියට් ආරක්ෂණ යාන්ත්‍රණයේ සාමාජිකයන් මේ අය විසින් ඔවුන්ට කරන ලද සේවය කුමන ආකාරයෙන් වූවාදැයි කියාත්, ඔවුන් සැබැවින්ම කොතරම් තරමකට මොස්කව් හිතෙහිින් වූවාද කියාත් ඉතා හොඳින් දැන සිටියහ. එසේ බිල්ලට දෙන ලද කොමියුනිස්ට්වාදීන් අතර, කළින් කරන ලද කොමියුනිස්ට් නොවන අයගේ සාතන සහ වධහිංසා වලට වගකිව යුතු බොහොමයක් වූහ. එසේම ඔවුන් බොහොම දෙනෙක් සෝවියට් සංවිධාන සමඟ ඉතා සම්පයෙන් කටයුතු කර තිබිණ.

සෝවියට් යුනියන විසින් “සමාකාමී සංහිදියාව” යන නව ප්‍රතිපත්තිය තෝරා ගන්නා මොහොත තෙක්, නඩු 1953 සහ 1954 දක්වා පැවතිණ.

මෙහි දී ඉදිරිපත් කළ යුතු වැදගත් යැයි පෙනී යන දෙවැනි උපන්‍යාසය සැලකිල්ලට ගත්තේ කොමියුනිස්ට් මර්දනය තුළ පුළුල් ලෙස පැතිර තිබුණ සෙමයිට් විරෝධයයි. නඩු විමර්ශනය කිරීමේ දී “සයෝනිස්ට්වාදයට සහ සයෝනිස්ට්වාදීන්ට එරෙහි අරගලය” නිරතුරු සඳහන් කෙරෙයි. ඊශ්‍රායෙල් සහ අරාබි ලෝකය සම්බන්ධයෙන් සෝවියට් ප්‍රතිපත්තියේ වෙනස්කම් මේ පැතිකඩ හා ඇඳී තිබුණාය යන්න ගැන කිසිදු සැකයක් නැත. උපත සඳහා විශේෂයන්ම මහා සහයෝගයක් වෙකොස්ලෝවැකියාව විසින් දක්වා තිබුණ (හැගනාහ් (Haganah) වෙත අවි සැපයීමෙන්) නව දේශයක් වූ ඊශ්‍රායෙල් හිටිහැටියේම මහා හතුරා බවට පත්විය. සෝවියට් යුනියනය එහි දී ජාතික විමුක්තිය සඳහා වූ අරාබි අරගලය පිටුපසින් තමන්ව යළි පෙළගසා ගන්නා ලදී.

1947 දෙසැම්බර් මාසයෙන් පසුව සෝවියට් යුනියනයේ මර්දන තුළ, සහ 1950 ගණන් වල දී “අවසන් මහා ශුද්ධකරණය” සඳහා සුදානම් වෙද්දී, දකින්නට ලැබුණ සෙමයිට් විරෝධී කාරකයන් නිකලස් වර්න් (බලන්න I කොටස) දැනටමත් පෙන්වා දී ඇත. මධ්‍යම යුරෝපයේ දී සෙමයිට් විරෝධය ඉතා පැහැදිලිව දකින්නට ලැබෙන්නේ රයික් නඩුවේ දී ය. එහි දී විනිසුරුවන් විසින් රයික් ඇතුළු, වූදිතයන් හතර දෙනාගේ නම්වල යුදෙව් සම්භවය උලුප්පා දක්වන ලදී. මේ සෙමයිට් විරෝධය එහි උචිතම තත්වයට පත් වූයේ ස්ලාන්ස්කි නඩුවේ දී ය. එහි දී වූදිතයන් එකළොස් දෙනෙකුගේ යුදෙව් සම්භවය ගැන උලුප්පා දැක්වූන අතර ජාත්‍යන්තර සයෝනිස්ට්වාදය සමඟ ඔවුන්ගේ සබඳතා තිබුණා යැයිද කියාපාන ලදී.

මේ සැඟවුණු සෙමයිට් විරෝධය කොතරම් දුරට පැතිර පැවතියේදැයි කියා අගය කරන්නට නම්, අයෙක් කළ යුත්තේ ඉහත සඳහන් කර ඇති මොස්කව් උපදේශකයා, ලිඛචෙෆ් (Likhachev) සහෝදරයා වෙතින් ලැබුණ වාර්තා කියැවීම පමණයි. ඔහු විශේෂිත ස්ලොවැකියානු නායකයන්ගේ පෙරළිකාරී ක්‍රියා කටයුතු ගැන තොරතුරු ඉල්ලා සිටියේය. ඔහුගේ ස්ලොවැකියානු සංවාදකයාගේ ප්‍රකාශයක දී ලිඛචෙෆ් මෙසේ කියන ලදී: “මට වැඩක් නෑ මේ

තොරතුරු කොහෙන්ද එන්නේ කියා. මට වැඩක් නෑ ඒවා ඇත්ත ද නැත්ත ද කියන එකක්. මම සුදානම් එය විශ්වාස කරන්න, මට ඉතිරිය කරන්න ඉඩ දෙන්න. ඇයි නිකම් මේ යුදෙව් අසූව ගොඩවල් ගැන කරදර වෙන්නෙ?"²⁵

මේ ඉවත් කර නොගත හැකි සෙමයිට් විරෝධයේ නොදන්නා තවත් පැත්තක් ඇත. ස්ටාලින් සහ ඔහුගේ අනුගාමිකයන් විසින්, තීරණාත්මකව ඔවුන් තුරන් කර දමමින්, ජාත්‍යන්තරයේ සිටින සියළු යුදෙව්වන් සමඟ කටයුතු නිමා කරන්නට උවමනාවකින් සිටි බව පෙනී යයි. මේ යුදෙව් කොමියුනිස්ට්වාදීන් ඔවුන්ගේ ආගම ඇදහුවේ නැත; ඔවුන් තමන් අයිති වූ දේශය සමඟ අනන්‍යතාවයකින් සිටි බව නැත්නම් ජාත්‍යන්තර කොමියුනිස්ට් ප්‍රජාවට අයිති වූ බැවින් සිටියහ. හොලොකෝස්ට් වෙතින් ඔවුන්ගේ අනන්‍යතාවයට බලපෑම් සිදු වූ ආකාරය ගැන ඔවුන් සිතුවේ කෙසේදැයි කියා දැනගන්නට අපිට කිසිදු මූලාශ්‍රයක් නැත. එනමුත්, සැබැවින්ම ඔවුන් බොහොමයකගේ ඥාතීන් නාටිසි මරණ කඳවුරු වල දී මිය යන ලදහ.

මධ්‍යම යුරෝපයේ පක්ෂ සහ සංවිධාන තුළ ප්‍රධාන තනතුරු උසුලන කොමියුනිස්ට් යුදෙව්වන් යුද්ධයෙන් පසුව තවමත් බොහෝ පිරිසක් සිටියහ. හංගේරියානු කොමියුනිස්ට්වාදය ගැන පරිපූර්ණ විමර්ශනයක, මික්ලොස් මොල්නාර් (Miklós Molnar) මෙසේ ලියයි: ධුරා වලියේ මුදුනින්ම, කිසිත් විටෙක ව්‍යතිරේක නොමැති ලෙසකින්, නායකයන් යුදෙව් සම්භවයෙන් යුතු වූහ, මධ්‍යම කම්ටුවේ, රහස් පොලීසියේ, පුවත්පත් සහ ප්‍රකාශන ආයතන වල, සහ නාට්‍ය සහ සිනමාවේ ඔවුන් ටිකක් අඩු සමානුපාතයකින් සිටියහ...තරුණ සේවකයන් බලපෑම් කළ හැකි තනතුරු වලට උසස් කිරීම සඳහා ප්‍රතිපත්තියක් තිබුණත්, බලය බොහෝ විටෙක හසුරුවන ලද්දේ යුදෙව් මධ්‍යම පාංතික බුර්ජුවාසියෙන් වීම යන පරිසිද්ධය පැවතිණ.²⁶ 1953 දී හංගේරියානු රහස් පොලීසියේ ප්‍රධානියා සහ රයිස්ගේ පරණ යහළුවෙක් වූ ගාබෝ පීටර් (Gábor Peter) සයෝනිස්ට්වාදී කුමන්ත්‍රණකරුවෙක් යැයි ඵල්ලු වූ චෝදනාව නිසා සිරගත විය. තමන්ද යුදෙව් කොමියුනිස්ට්වාදියෙක් වූ රාකෝසි විසින් කළ නිල ප්‍රකාශයකින්, "පීටර් සහ ඔහුගේ කල්ලිය" අවනම්බුවට පත් කර ඔහු වරදකරුවෙක් බවට පත්කරන ලදී.

රුමේනියාවේ යුදෙව් කොමිනිස්ට්වරුන් සේවිකාවක් වූ ඇනා පවුකර් (Ana Pauker) ගේ ඉරණම 1952 දී තීරණය විය. පක්ෂයේ නායකයා වූ ගෙගියු-ඩෙජ් සහ වැසිලි ලූකා (Vasile Luca) සමඟ ඇය පාලනයේ යෙදුන "ට්‍රොයිකාවේ" සාමාජිකාවක් වූවාය. වෙනත් මූලාශ්‍ර වලින් තහවුරු කළ නොහැකි ප්‍රකාශයක් අනුව, 1951 දී ගෙගියු-ඩෙජ් සමඟ රැස්වීමක දී ස්ටාලින් විසින් ට්‍රොවාදී සහ සයෝනිස්ට්වාදී ඒජන්තවරුන් තවමත් රුමේනියාවේ දී අත් අඩංගුවට නොගෙන තිබීම ගැන පුදුමය ප්‍රකාශ කර ඇත. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් මුදල් ඇමති වූ වැසිලි ලූකා, සහ අභ්‍යන්තර කටයුතු ඇමති ටොහාරි ගෙගෙස්කු (Teohari Gheorghescu) ඔවුන්ගේ නිල වලින් 1952 මැයි මාසයේ දී නෙරපන ලදුව, මරණයට නියම කරන ලදී. ලූකාගේ දඬුවම පසුව ජීවිතාන්තය දක්වා සිරබාරයට න්‍යාදේශ කරන ලදී. ඔහු සිරගෙදර දී මිය ගියේය. විදේශ කටයුතු ඇමති වූ ඇනා පවුකර් ජූලි මුල් කාලයේ දී නිලයෙන් නෙරපන ලදුව, 1953 පෙබරවාරි මාසයේ අත් අඩංගුවට පත්වී, 1954 දී නිදහස් වී, පවුල් ජීවිතයට ආපසු පිවිසියාය. සෙමයිට් විරෝධී මර්දනය කුඩා ගොදුරු වෙත හැරී තිබිණ.

1951 ජූලි මාසයේ දී රහස් පොලීසියේ ප්‍රධානියා වූ වික්ටර් අබකුමොව් අත් අඩංගුවට ගැනීමත් සහ ආරක්ෂක සේවා සම්පූර්ණ ලෙසින් ප්‍රතිසංවිධානය වීමත් යන මේ කාලයේ දී මොස්කව් හි හටගත් සිද්ධීන් සලකා බලන්නේ නම් තවත් එනම් තෙවැනි උපන්‍යාසයකට ඉඩ ලැබේ: සෝවියට් ආරක්ෂක සේවා ඇතුළත ගැටුම් මේ සේවා සමඟ හවුලේ කටයුතු කරන ලද වින්දිතයන් තෝරාගැනීමේ දී සහ ඔවුන්ට දෙන දඬුවම් වල දී තීරණාත්මක වූවා විය හැකියි. "මොස්කව් හි මධ්‍යම ආරක්ෂණ යාන්ත්‍රණය තුළ හටගත් වෙනස්කම් සහ ගැටුම් නිසා සෝවියට් ආරක්ෂක සේවා සමඟ සහයෝගයෙන් කටයුතු කළ කණ්ඩායමක පිරිසක් තුරන් කර දමා ඒ වෙනුවට වෙනත් අය (කැරොල් බසිලෙක් (Karol Bacílek), ඒ. කෙපර්ට් (A. Keppert) සහ තවත් අය) පත් කරන ලදැයි යන්න විවෘත ප්‍රශ්නයක් ලෙසින් පවතියි,"²⁷ යැයි කැරල් කැප්ලන් විසින් මෑතක දී පෙන්වා දී ඇත.

මොස්කව් හි ප්‍රධාන පුරාලේඛන තුළින් කරන දීර්ඝ වැඩ කොටසක් නිමාවෙන තෙක් මේ අවසාන උපන්‍යාසයේ සත්‍යතාවය තහවුරු කරන්නට නොහැකියි. ස්ටාලින් රජයන ලද කාලයේ නිමාවත් සමඟ ආරක්ෂක යාන්ත්‍රණයේ විවිධාකාර කොටස් බාරව සිටි කාශ්වෙව්, මලෙන්කොව්, සහ බෙරියා ඇතුළත් වන ඔහුගේ අනුප්‍රාප්තිකයන් විය හැකි වුවත් අතර වෙනස්කම් පැවතියා යන්න ගැන කිසිදු සැකයක් නැත. "ජනතා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයන්" තුළ දී විවෘත

²⁵ Kaplan, *Zpráva o zavraždeni*.

²⁶ Molnar, *From Béla Kun to János Kádár*, p. 187.

²⁷ Kaplan, *Zpráva o zavraždeni*.

ලෙසින් තරඟකාරී වූ යුද හමුදා බුද්ධි අංශය සහ NKVD අතර පැවති එදිරිවාදය කුමන ආකාරයෙන් වුවාද යන්න ගැන අපට දැනටමත් සැලකිය යුතු අදහසක් ලැබී තිබේ.²⁸

සෝවියට් ආරක්ෂක සේවා පැත්තෙන් තීරණ ගැනීමේ අවල බවක් නොවුවා යැයි ප්‍රාග් පුරාලේඛනාගාර වලින් පෙන්වයි. 1950 වසන්තයේ දී මොස්කව් විසින් ප්‍රාග් වෙත ඊට කළින් සිසිරයේ දී එවන ලද අපේක්ෂා කළ ප්‍රතිඵල ගෙනෙන්නට සමත් නොවූ උපදේශකයන් වෙනුවට අලුත් උපදේශකයන් පත් කරන්නට පටන් ගැනිණ. 1951 ජූලි 23 වැනිදා ක්‍රෙම්ලිනයේ පැවති රැස්වීමකට, (ජාතික ආරක්ෂාව සඳහා ඇමති ඇලෙක්සේ වෙපිචිකා (Alexej Čepička) ඔහුට ආරාධනා කර තිබිණ) ගොට්වොල්ඩ් සහභාගිව සිටිය දී ස්ටාලින් මේ උපදේශකයන්ව සහ ඔවුන්ගේ වගකීමක් නැති වැඩ ගැන විවේචනය කළේය. අනතුරුව ඔහු ගොට්වොල්ඩ් වෙත ස්ලාත්ස්කි සහ ජෙම්න්ඩර් දෙදෙනාට ඒ ඒ ලෙසින් අත්විය යුතු ඉරණම පිළිබඳව ලියුමක් ලියුවේය, එය වෙපිචිකා විසින් මොස්කව් වලින් ගෙනෙන ලදී:

[විලැඩමිඊ] බොයාර්ස්කි [ප්‍රධාන සෝවියට් උපදේශකයා] සහෝදරයාගේ වැඩ ගැන ඔබේ ධනාත්මක අගය කිරීම පිළිබඳව සහ ඔහුව වෙකොස්ලෝවැකියා ජනරජයේ ජාතික ආරක්ෂා අමාත්‍යාංශයේ ඇමතිවරයාට උපදේශක තනතුරේ තබාගැනීමට ඇති ඔබේ ආශාව ගැන, අපිට ඇත්තේ සැබැවින්ම වෙනස් මතයකි. වෙක් ජනරජය තුළ බොයාර්ස්කිගේ වැඩ ගැන ඇති පළපුරුද්ද පෙන්වා ඇත්තේ සතුටුදායක ලෙසකින් ඔහුගේ උපදේශක කාර්යය කරගෙන යන්නට අවශ්‍ය ගුණාංග සහ සුදුසුකම් ඔහුට නැති බවයි. ඔහුව වෙකොස්ලෝවැකියාවෙන් ආපසු කැඳවන්නට අපි තීරණය කර ඇත්තේ මේ නිසයි. රාජ්‍ය ආරක්ෂාව සඳහා උපදේශකයෙක් සැබැවින්ම අවශ්‍ය යැයි ඔබට දැනෙනවා නම් (එය ඔබේ තීරණයයි) මීට වඩා සුදුසු වගකිව යුතු සහ වැඩි පළපුරුදුකම් සහිත අයෙක් සොයා පත් කරන්නට අපි වෑයම් කරන්නෙමු.²⁹

මේ කොන්දේසි යටතේ, රාජ්‍ය ආරක්ෂක සේවයේ ප්‍රධානීන්ගේ තත්වය දැඩි ලෙසින් අනතුරුදායක වූහ: පුහුණු කිරීම් බාරව සිටි වෙකොස්ලෝවැකියානු නිලධාරීන්ගේ ප්‍රධානියා ඔහුගේ උපදේශකයෙකුට ලියන ලද පණිවිඩයක මෙසේ සටහන් කළේය, “ආරක්ෂක සේවා වලින් කිසිම කෙනෙක් කළින් ඉවත් වෙලා යන්නෙ නැහැ, එයා පෙට්ටියකින් ගියොත් මිසෙක.” 1950 දී රාජ්‍ය ආරක්ෂක සේවයේ ප්‍රධානියා ජින්ඩ්‍රිච් වෙසෙලි (Jindřich Veselý) අසාර්ථක වූ සියදිවිනසා ගැනීමේ වෘයමක යෙදුනේය. 1964 දී ඔහුගේ දෙවැනි වෘයම සාර්ථක විය. මිය යන්නට පෙර ඔහු සිය ක්‍රියාව සඳහා හේතු වූ කාරණය ගැන දීර්ඝ පැහැදිලි කිරීමක් ලියන ලදී. වෙකොස්ලෝවැකියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුවේ පුරාලේඛනාගාර වලින් එය කියවන්නට හැකියි, එසේම එය මුළුමනින්ම අවංක යැයි පෙනී යයි. ඔහුගේ ආරක්ෂක සේවාවන් හි ප්‍රධානීන්ව ස්ටාලින් නිරතුරුව තුරන් කර දැමීම ඔහු ඉතා හොඳින් දැන සිටිය අතර තමන්ගේ තුරන් කිරීම වළක්වා ගන්නට ඔහු පැතු වේය.

කොමියුනිස්ට් නායකයන් අතර වින්දිතයන් තෝරා ගැනීම සිද්ධ වූයේ කුමන තර්කානුකූල ආකාරයකින් දැයි පැහැදිලි කරන්නට හතරවැනි උපන්‍යාසයක් ද ඉදිරිපත් කළ හැකියි. අනෙක් රටවල දේශපාලන නඩු මාලාවට උඩින් රජයන්ටත්, එසේම මොස්කව් තුළ දී ම දැවැන්ත ජාත්‍යන්තර කුමන්ත්‍රණයක වරදකරුවන් යැයි සැලකෙන අයට දඬුවම් කිරීමටත්, සෝවියට් යුනියනයේ විශාල බොරු නඩු සඳහා පැහැදිලිවම අවශ්‍යතාවයක් පැවතිණ. නිකලස් වර්න් විසින් මේ පොතේ කළින් එළිපහළියට ගෙනෙන ලද නව කාරකයන් මේ මධ්‍යම සහ ගිණිකොන දිග යුරෝපයේ කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට එරෙහිව ගෙන ගිය මර්දනය පැහැදිලි කරන මේ උපන්‍යාසයට ලැබෙන ශක්තිමත් තර්ක වෙති.

“පශ්චාත්-හීෂණය” සිට පශ්චාත්-කොමියුනිස්ට්වාදය දක්වා

“පශ්චාත්-හීෂණය” යැයි ඉතිහාසඥ මික්ලොස් මොල්නාර් විසින් හඳුන්වන ලද, 1955 සිට 1989 දක්වා පැතිර යන කාලය ගැන විමර්ශනය කරන්නට පෙර, මර්දනයේ පරිනාමය සහ එහි තර්කානුකූලත්වය ගැන නව එළියක් විහිදුවිය හැකි වූ පරිසිද්ධි කිහිපයක් අපි සලකා බැලිය යුතුයි.

²⁸ See Mikhail Agurski, “La bataille au sen de la Sécurité d’état,” *Le monde*, 2-3 October 1983.

²⁹ Kaplan, *Zpráva o zavraždeni*, p. 141.

කොමියුනිස්ට් රෙජිම විසින් දියත් කළ මහා භීෂණය සහ මර්දනය යනු මූලික ස්වාධීනතාවයන් සහ මානුෂීය අයිතීන් උල්ලංඝනය කළ බව අපි මුලින්ම සඳහන් කර සිටිමු. U.S.S.R. සහ “ජනතාවගේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන්” පහක් සහභාගී නොවී සිටියා දී වුවද, විශේෂයෙන්ම 1948 දෙසැම්බර් හි දී එක්සත් ජාතික මහා සම්මේලනය විසින් සම්මත කරන ලද ‘මානව හිමිකම් පිළිබඳ විශ්ව ප්‍රකාශනය’ අනුව, මේවා ජාත්‍යන්තර සම්මුතීන් විසින් පිළිගෙන ඇත. ඒවා දියත් වූ සියළු රටවල ව්‍යවස්ථාවන් මර්දනය විසින් උල්ලංඝනය කරන ලද්දහ. මේ ව්‍යවස්ථානුකූල නොවූ ක්‍රියා පිටුපස සිටියේ ඒ රටවල කොමියුනිස්ට් පක්ෂවල නායකයන් වූහ. උදාහරණයක් හැටියට වෙකොස්ලෝවැකියාවේ, “කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ ප්‍රධාන භූමිකාව” 1960 තෙක් ව්‍යවස්ථාවේ අංගයක් බවට පත්ව නොතිබිණ. සමාජවාදී ව්‍යවස්ථාවක් අපරානුමත කරගත් දෙවැනි කොමියුනිස්ට් රට බවට වෙකොස්ලෝවැකියාව පත් වෙන්නේ එහි දී ය. ප්‍රශ්න කිරීම් සහ රඳවා ගැනීම් වල දී වධහිංසාව පුළුල් ලෙසින් යොදා ගැනීමට කිසිදු නීතියකින් කිසිදා අවසර දී නොතිබිණ. සාක්ෂි දැවැන්ත ලෙසින් මවා පාන්තට හැකියාව ලැබෙන බලයක් රහස් පොලීසියට කිසිදු නීතියකින් කිසිදා දී තිබුණේ නැත. කොමියුනිස්ට් නඩු ගැන පළමුවෙන් කරන ලද නැවත තක්සේරු කර බැලීම් සමඟ ලැබෙන සටහන් වල දී “පක්ෂයට ඉහළින් ඔවුන්ව තබා ගැනීම” සම්බන්ධයෙන් පොලීසිය විවේචනය වූවාට, “නීතියට ඉහළින්” ඔවුන්ව තබා ගැනීම ගැන පක්ෂයේ අයෙකුට විවේචනය වූයේ නැතැයි යන්න මේ සන්දර්භයේ දී සිහිකළ යුතු වටිනාකමකින් පවතින්නකි. පැහැදිලිවම, පොලිස් පද්ධතියේ ක්‍රියාකාරීත්වය ගැන දේශපාලන නායකයන් වෙත පැවති කුමන වගකීමක් අඩු බවකින් යුතු වූවා සහ තිබුණේ නැතැයි කියා පෙන්වීම ඒවායේ පැහැදිලි අරමුණ වූහ.

කොමියුනිස්ට් ආඥාදායකත්ව වල සුවිශේෂී ස්වභාවය ද මෙහි දී මතකයේ තබාගත යුත්තකි. මෙය ගෝලීය වශයෙන් හයෙන් එකක් පුරා පැතිර පැවති එක දේශයක් පමණක් නොවීය. මෙය දේශ ගණනාවක් සහ ජාත්‍යන්තර ව්‍යාපාරයක් වූයේය. කොමියුනිස්ට් ආඥාදායකත්වයන් ඉතා කුළුපහ ලෙසකින් එකිනෙකා සමඟ සහ ඔවුන්ගේ මධ්‍යස්ථානය වූ මොස්කව් සමඟ බැඳී සිටියහ. විවෘත කරන ලද පුරාලේඛනාගාර වලට ස්තූති වන්නට, 1944 න් පසුව මේ රටවල මර්දනය සැලසුම් කරන ලද්දේ සහ අධ්‍යක්ෂණය කරන ලද්දේ, මධ්‍යම සෝවියට් යාන්ත්‍රණයට එකතු කරගන්නා ලද, කොමියුනිස්ට් ජාත්‍යන්තරය ඇතුළත වූ ඉතාමත් බලවත් ජාත්‍යන්තර කොමියුනිස්ට්වාදී යාන්ත්‍රණයක් විසින් බව අපි අද දනිමු. ජූනි 9 වැනිදා කොමින්ටර්න් විසුරුවා හැරීම ගැන නිවේදනය කළ පසුව, 1943 ජූනි 12 වැනිදා, සෝවියට් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ (කොමින්ටෝර්ම්) මධ්‍යම කමිටුවේ ජාත්‍යන්තර තොරතුරු දෙපාර්තමේන්තුව නිර්මාණය කරන ලදී. එහි ප්‍රධානියා ලෙසට ඇලෙක්සැන්ඩර් ෂයර්බකොෆ් (Alexandr Shcherbakov) සහ සභායකයන් ලෙසට පෝර්ජි ඩ්‍රිමිටෝව් සහ ඩිමිත්‍රි මැනුචල්ස්කි පත් වූහ. මේ දෙපාර්තමේන්තුව විසින් විදේශික කොමියුනිස්ට් පක්ෂ වලට නිරන්තර උපදෙස් සැපයූහ. මුල පටන්ම එහි සැබෑ ප්‍රධානියා වූ ඩිමිට්‍රෝව්, නිල වශයෙන් ප්‍රධානියා හැටියට පත් කරන්නේ 1943 දෙසැම්බර් අග දී, සෝවියට් පොලිට්බියුරෝවේ තීරණයක් අනුවයි. U.S.S.R. හි පිහිටන කොමියුනිස්ට් පක්ෂ වල විදේශීය කාර්යාල හරහා ඔවුන් දෙපාර්තමේන්තුවේ මඟ පෙන්වීම් රේඛයේ, නැත්නම් ලියුම් වලින්, නැත්නම් පසු කාලයක දී මොස්කව් වල දී පවත්වන “උපදේශන” වලින් බෙදන ලදී. යුගෝස්ලෝවියාවේ සහ ඇල්බේනියාවේ එවැනි කාර්යාල නොතිබිණ. 1945 මැයි 10 වැනි දින ඩිමිට්‍රෝව් වෙතින් එවැනි මඟ පෙන්වීමක් වඩිස්ලාව් ගොමුල්කා (Władysław Gomułka) වෙත ලැබිණ. පෝලන්තයේ දැඩි ප්‍රතිපත්ති ප්‍රමාණවත් නොවන තරමින් භාවිතා කිරීම ගැන ඔහුට තරවටු කෙරිණ. එසේම “අයෙකුට අවශ්‍ය රැඳවුම් කඳවුරු සංඛ්‍යාව කිසිදා අඩුවෙන්නේ නැතැයි,” කියන ලදී. මෙයාකාරයෙන් යුද්ධය අවසානයේ දී දේශපාලන හතරන් සඳහා රැඳවුම් කඳවුරු පද්ධතිය ඒ වන විටත් අපේක්ෂා කරන ලද්දකි.³⁰

සෝවියට් යුනියනයට ඇතුළත් කර නොගත් දේශ ඇතුළත බොල්ෂෙවික් පර්යේෂණ පැතිර යාම ද අවදානම් වලින් තොර ඒවා නොවූහ. නැගෙනහිර කඳවුරේ වෙනත් රෙජිම සජාතීය කරන්නට මොස්කව් ගත් වැයම් හමුවේ වුවද, ජාතිකවාදී හැඟීම් දිගටම පැවතිණ, එසේම ඒවා බොහෝ විට කියා පාන ලද්දේය. 1948-49 යුගෝස්ලෝවියාවේ, 1953-1956 හංගේරියාවේ, සහ 1956 පෝලන්තයේ, සිද්ධීන් වලින් පසුව 1960 ගණන් වල දී සෝවියට් යුනියනය සහ චීනය දෙකට වී යාමත් සමඟ කොමියුනිස්ට් රෙජිමයන් විවිධකරණය වී යාම තවත් පැහැදිලිව දකින්නට ලැබුණි. එසේම එහි යුරෝපීයය ශාඛා දේශයන්හි, විශේෂයෙන්ම ඇල්බේනියාවේ සහ රුමේනියාවේ එහි ඵලවිපාක දකින්නට ලැබුණි.

³⁰ On the activity of the Cominform and the formation of the Soviet bloc, see the work of Leonid J. Gibianskii, e.g., “Problemy mezhdunarodno-politicheskogo struktirovaniya Vostochnoi Evropy v period formirovaniya sovetского bloka 1940-e gody,” *Kholodnaya voina: Novye podkhody, novye dokumenty* (The Cold War: New approaches, new documents), ed. I. V. Gaidak et al. (Moscow: Otvet, 1995), pp. 99-126. For a revised version in English, see “The Soviet-Yugoslav Split and the Cominform,” in *The Establishment of Communist regimes in Eastern Europe, 1944-1949*, ed. Norman M. Naimark and Leonid Gibianskii (Boulder: Westview Press, 1997), pp. 231-312. Gibianskii draws on Russian, Polish, Czech, and Yugoslav archives.

කලින් බලය උසුලන ලද කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට ඔවුන් පීඩකයන් හැටියට සිටි අතීතයට මුහුණ දෙන්නට හැකියාවක් තිබුණි. මෙය නාට්‍යවාදය සහ කොමියුනිස්ට්වාදය අතර ඇති එක ප්‍රධාන වෙනසකි. නාට්‍යවාදයේ කාශ්වෙව් වැන්නෙක් හෝ ඉමරි නාජ, ඇලෙක්සැන්ඩර් බ්‍රබ්‍රෙක්, හෝ මිකායෙල් ගොර්බොච් වැනි පිරිමි හිටියේ නැත. 1953 දී මිය ගිය ස්ටාලින්, ගොට්වොල්ඩ් නැන්නම් 1956 දී පෝලන්තයේ දී මිය ගිය බෙරුට්, එසේත් නැත්නම් 1956 දී හංගේරියාවේ රකොසි වැනි මහ ලේකම් පදවියෙන් ඉවත් කරන ලද වැනි අය වෙනුවට අනුප්‍රාප්තික වන්නට ගත් බල අරගලයේ ප්‍රධාන සාධකයක් වූයේ 1950 ගණන් වල වින්දිතයන් පුනරුත්ථාපනය කිරීමයි. පැහැදිලිවම පෙනෙන අසාධාරණයන් සරලවම හෙළා දැකීම පුනරුත්ථාපනයේ දී සිද්ධ නොවීය. එයින් අදහස් වූයේ වැරදිකරුවන් සොයා යන බවයි. පක්ෂ වල ඉහළම තනතුරු වල පැවති අරගල තුළ පුනරුත්ථාපනයේ වැදගත්කම 1960 ගණන් දක්වා පැවතියේය. විශේෂයෙන්ම වෙකොස්ලෝවැකියාවේ එසේ විය. මේ ප්‍රභවය කොමියුනිස්ට්වාදයේ සැබෑ භක්තිකයන්ට, විශේෂයෙන්ම කොමියුනිස්ට් පරමාදර්ශය ආචාර ධාර්මික පිරිවිතරයක් වූ විද්වතුන්ට එයින් රෙජිමයට එරෙහි අපරාධ හෙළිදරව් වීම නිසා පාවා දීමක් හැටියට දැනුණි. 1953 සිට 1960 ගණන් දක්වා මර්දන ඉතිහාසය යනු, ඒවා බොහෝ විය අර්ධ ලෙසින් පමණක් ප්‍රදානය වුවද, ක්ෂමා ඉතිහාසයක් ද විය.

ඉතින් 1955-56 දී, දැවැන්ත අඹරන යන්ත්‍රය තවමත් ක්‍රියාකාරීත්වයේ පසුවිය, නමුත් එය එන්න එන්නම මළකඩකමින් පැවතිණි. රහස් පොලීසියේ නිලධාරීන්, 1949-1953 මර්දන කාලයේ පරිණත නළුවන්, සේවයෙන් නෙරපා හැර, සමහර විට අත් අඩංගුවට ද, සහ යම් ලිහිල් ලෙස දඬුවම් ලැබ සිටියහ. දේශපාලන නායකයන්ට ඉල්ලා අස් වන්නට ද සිද්ධ වූහ, සමහර අවස්ථා වල දී ඔවුන්ගේ තනතුරු, පෝලන්තයේ ගොමුල්කා සහ හංගේරියාවේ කාඩාර් (Kádár) වැනි සිරකරුවන් වෙතින් පුරවන ලදී. සමස්තයක් හැටියට මර්දන සෑහෙන තරමකට අඩු වෙන බව පෙනී ගියේය.

ඒත් බොහෝ කොමියුනිස්ට් රෙජිම ආරම්භ වූ කාලයෙන් පැරෙන ලද තුවාල තවමත් එසේම පැවතිණි. 1950 ගණන් සහ 1960 ගණන් වල දී මර්දනයේ ක්‍රමවේදයක් ලෙසින් මහා භීෂණය සම්පූර්ණයෙන් අතුරුදහන් වූයේ නැත. එය සහතික ලෙසින්ම දිගින් දිගටම නැගෙනහිර යුරෝපයේ සෝවියට් හමුදා මැදිහත්වීම් සමඟ පැවතිණි. වීදියක් දිගේ යුද උංකියක් ධාවනය කරවීම යනු ජනගහනය තුළ භීෂණය සහ කලබැගැනිය වපුරන එක කාර්යක්ෂම ක්‍රමවේදයක් විය.

සෝවියට් උංකි මුල් වතාවට මැදිහත් වෙන්නේ 1953 ජූනි 17 වැනිදා නැගෙනහිර ජර්මනියේ දී නැගෙනහිර බර්ලින් සහ අනෙකුත් නගර වල ශ්‍රමිකයන්ගේ ඕප්පාතික කැරැල්ලක් මැඩලන්නටයි. එය ආණ්ඩු ප්‍රතිපත්ති විසින් වැඩ කරන ස්ථානයන්හි ඇති කරන ලද දුෂ්කර තත්වයන් නිසා හටගන්නා ලද්දකි. ඉතාමත් මෑත කාලීන අධ්‍යයන වලට අනුව කලකෝලාහලයන් වල දී සහ අනතුරුව ඇති වන මර්දන වල දී අවම වශයෙන් 51 දෙනෙකු මිය ගියහ. දෙදෙනෙක් යුද උංකි වලින් පාගා දමන ලදී. සෝවියට් උසාවි විසින් 7 දෙනෙකුට සහ ජර්මන් උසාවි විසින් 3 දෙනෙකුට මරණ දඬුවම තීන්දු කළහ. කලහ වල දී ලැබූ තුවාල නිසා 23 දෙනෙක් මිය ගියහ. එසේම ආරක්ෂක හමුදාවල සාමාජිකයන් 6 දෙනෙක් ද මිය ගියහ. ජූනි 30 වැනිදා වෙද්දී 6,171 ක ජනතාවක් අත් අඩංගුවට ගෙන තිබුණි. තවත් 7,000 අනතුරුව අත් අඩංගුවට ගැනිණි.³¹

සෝවියට් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ විසිවැනි කොංග්‍රසයෙන් පසුව, සෝවියට් නායකයන් තවත් සුප්‍රසිද්ධ හමුදා මැදිහත්වීම් දෙකක් නියෝග කළහ. 1956 හංගේරියාවේ දී සහ 1968 වෙකොස්ලෝවැකියාවේ දී ඒවා සිද්ධ වූයේ ජනප්‍රිය ඒකාධිපතිවාදී විරෝධතා විප්ලව පාගා දමන අරමුණින් යුතුවයි.

හංගේරියාවේ දී, සෝවියට් හමුදාව එහි සිටින ලදී. ඉතින් එහි බළ ඇණි දෙවතාවක් ක්‍රියාකාරී වූහ: බුඩපෙස්ට් හි ඔක්තෝබර් 24 වැනිදා පෙ.ව. 2:00 ට, ඒ ඔක්තෝබර් 20 වැනිදා පලා යන්නට පෙර, සහ නොවැම්බර් 3-4 රාත්‍රියේ දී. මේ ගැටුම් වල නරකම අවධිය නොවැම්බර් 6 වැනිදා නිමා විය. මෙසෙක් කඳුවැටියේ (Mecseck Mountains) හි කැරලිකරුවන් වැනි, නගරයෙන් පිටත කුඩා තැන් කිහිපයක් පමණක් අල්ලා ගෙන සිටින ලදී. වීදි තුළ පැවති පෙළපාලි සමඟ ඇඳුනු හමුදාව සමඟ ගැටුම් දෙසැම්බර් දක්වා පැවතිණි. සෝවියට් සහ හංගේරියන් කාණ්ඩ අතර දෙතුන් පැත්තකින් වෙඩි තැබීම නිසා 131 ක පිරිසක් ෂල්ගෝටාරියැන් (Salgótarján) හි දී මිය ගියහ.

එයාකාරයෙන් හංගේරියානුවන්ට සති කිහිපයක් පුරා ප්‍රචණ්ඩ මරණය දිනපතා අංගයක් වී තිබිණි. සටන් නිසා 3,000 ක ජනතාවක් මිය ගියහ. එයින් තුනෙන් දෙකක් බුඩපෙස්ට් හි විසූ අයයි. 15,000 කට ආසන්න සංඛ්‍යාවක් තුවාල ලැබූහ. විවෘත කරන ලද පුරාලේඛනාගාර වලට ස්තූති වෙන්න, පීඩකයන්ගේ පැත්තේ වූ

³¹ Dieter Staritz, *Geschichte der DDR* (Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1996).

වින්දිතයන්ගේ සංඛ්‍යාව ස්ථාපිත කරන්නට ද හැකියාව ලැබී ඇත: ඔක්තෝබර් 23 සිට දෙසැම්බර් 12 දක්වා කාලයේ දී, රහස් පොලීසිය (AVH), සෝවියට් සහ හංගේරියාවේ හමුදා, එමෙන්ම හංගේරියාවේ අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශය ද, ජීවිත 350 ක් නැති වූ බව වාර්තා කරයි; AVH වෙතින්, පොලීසියෙන්, සහ යුද හමුදාවෙන් නඩුවක් නොමැතිව මරා දමන ලද සංඛ්‍යාව 37 කි, එහි සමහර අයට වෙඩි තැබුණි, සමහර අයට නීතිය අතට ගෙන ඝාතනය කරන ලදී. ඒ අනුව, ඉතිහාසඥයන් කිහිප දෙනෙකු දක්වන පරිදි, “විප්ලවයේ නම්බුව කෙලෙසන ලදී.”³²

හංගේරියානු විප්ලවය පාගා දැමීමෙන් අනතුරුව එන මර්දනය, 1957 මුල් කාලය දක්වා සෝවියට් හමුදා පොලීසිය විසින් වැදගත් භූමිකාවක් ගන්නා ලද්ද නිසා 100,000 කට වැඩි ජනතාවකගේ ජීවිත වලට බලපෑම් ඇති කරන ලදී. දස දහස් ගණනක පිරිසක් දෙසැම්බර් 12 වැනිදා නිල වශයෙන් නිර්මාණය කරන ලද කඳවුරු තුළ රඳවා තැබුණි; 35,000 ක් නඩු මඟට ගෙන ගියහ. 25,000 ක් පමණ සිරඛාරයේ තබන ලදී. U.S.S.R. වෙත භාර පත් දහසක හංගේරියානුවන් පිටමං කරන ලදී. විප්ලවකරුවන් 229 දෙනෙක්ට මරණ දඬුවම තීන්දු කර වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. 200,000 ක ජනතාවක් රට හැර ගියහ.

මර්දනය අත්හදා බලා සාර්ථක යැයි ඔප්පු වූ විලාසිතාව අනුව දිග හැරිණ. ජනතා පරිෂද සහ හමුදා උසාවියේ විශේෂ නඩු මැදිරි ආකාරයෙන් අතිරේක උසාවි හදන ලදී. ඉමිරි නාජ්ගේ නඩු විභාගය පැවතියේ බුඩපෙස්ට් හි ජනතා පරිෂදයේය. දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ කොමියුනිස්ට්වාදියෙක්ව සිටි නාජ් යුද්ධයේ දී මොස්කව් වෙත ගිහින් සිටියෙකි. 1948 දී බලයෙන් තෙරපන ලද ඔහු 1953 දී අගමැති බවට පත්විය. 1955 දී නැවතත් බලය අහිමි වූ හෙතෙම විප්ලවීය ආණ්ඩුවේ ප්‍රධාන භූමිකාවක් ගත්තේය. 1958 ජූනි මාසයේ දී නාජ් සහ ඔහු සමඟ චෝදනා ලැබුවන්ගේ නඩුව නිමා විය. විත්තිකරුවන් දෙදෙනෙකු එදින සිටියේ නැත. 1951 සිට 1954 දක්වා සිරගත කරන ලදුව සිටි කොමියුනිස්ට් පුවත්පත්කලාවේදියෙක්, ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමියෙක්, සහ නාජ්ගේ ආණ්ඩුවේ ඇමතිවරයෙක් ලෙසින් සිටියා වූ ගේසා ලොෂොන්සි (Géza Losonczy) 1957 දෙසැම්බර් 21 වැනිදා අත් අඩංගුවේ සිටිය දී මිය ගියේ ඔහුගේ ප්‍රශ්නකරුවන්ගේ උදව්වෙන් යැයි සැකයක් නැත. යොසෙෆ් ෂිලාජි (József Szilagy) තවත් දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ කොමියුනිස්ට්වාදියෙක්ව සිටියෙකි. ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයේ සටන් වැද යුද්ධයේ දී සිරගත කරනු ලැබූ ඔහු 1956 දී නාජ්ගේ කැබිනෙට් මණ්ඩලයේ ප්‍රධානියා බවට උසස් වී සිටියෙකි. 1958 අප්‍රේල් 22 වැනිදා ඔහුට මරණ දඬුවම තීන්දු වී දවස් දෙකකට පසුව වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. දැන් ලැබී ඇති සටහන් වලට අනුව, කොමියුනිස්ට් සිරගෙවල් සමඟ සසඳා බලද්දී මික්ලොස් හෝති (Miklós Horthy) ගේ යුද්ධ දෙක අතර දී පැවති රෙජිමය හුදු රෝහල් පමණක් වූවා යැයි, තමන් වෙත චෝදනා එල්ල කරන ලද්දවුන් වෙත කියමින් ෂිලාජි ඉතා නිර්භීත ලෙසින් විරෝධය පා ඇත.

ඉමිරි නාජ්ගේ නඩුව 1958 ජූනි 9 වැනිදා පටන් ගැනිණ; ජූනි 15 වැනිදා තීන්දුව ප්‍රකාශ විය. වූදිතයන් ගෙන් තිදෙනෙකුට ලැබුණ මරණ දඬුවම් ඊ ළඟ දිනයේ දී ක්‍රියාත්මක කෙරිණ. ඉමිරි නාජ් හැරෙන්නට මරණ දඬුවම් ලද ජනරාල් පාල් මැලෙට්ටර් (Pál Maletter) 1945 සිට කො මියුනිස්ට්වාදියෙක්ව සිටි අතර යුද්ධයේ දී ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමියෙක් සහ 1956 දී විප්ලවීය ආණ්ඩුවේ ආරක්ෂක ඇමතිවරයා වී සිටියෙකි. විප්ලවය අසාර්ථක වූ පසුව පාතාල පුවත්පතක් පටන් ගත් කොමියුනිස්ට් පුවත්පත්කලාවේදී මික්ලොස් ගයිමිස් අනෙක් මරණ දඬුවම ලැබූ තැනැත්තා වූයේය. තවත් පස් දෙනෙක් වසර පහක සිට ජීවිතාන්තය දක්වා සිර දඬුවම් ලදහ.

සෝවියට් හමුදා මැදිහත්වීමෙන් මුක්කු ගසා හදන ලද කොමියුනිස්ට් රෙජිම වලට මෙවැනි සුපිරිම ආකාරයේ මර්දන වෙත නොහැරී සිටින්නට කොහෙත්ම නොහැකි බව නැගෙනහිර කඳවුරේ අවසාන මහා දේශපාලන නඩුවෙන් එකක් වූ ඉමිරි නාජ් නඩුව තහවුරු කරන ලදී. ඒත් මහා බොරු නඩු කාලය අවසන් වී තිබිණ: බුඩපෙස්ට් හි ප්‍රධාන සිරඛන්ධානාගාරයේ පිහිටි පොලිස් මූලස්ථානයේ විශේෂයෙන් වෙනස් කරන ලද මැදිරියක් තුළ නාජ් නඩු විභාගය රහස්සේ පවත්වන ලදී. සෝවියට් මැදිහත්වීමේ නීත්‍යානුකූල භාවය සහ යානෝස් කාඩාර් (János Kádár) විසින් බලය අල්ලාගැනීම පිළිගැනීම ප්‍රතික්ෂේප කළ 1958 දී නාජ් සහ ඔහුගේ සගයන් ජනප්‍රිය කැරැල්ලේ සංකේත හැටියට සිටින ලද නිසා ඔවුන්ට ජීවතුන් අතර සිටීමට කොහෙත්ම ඉඩ දෙන්නට නොහැකි විය.

මෙම යුගය භීෂණයෙන් යුතු වුවක් යැයි සඳහන් කරමින් මේ මර්දන වල කුරිරුත්වය නව පර්යේෂණ වලින් ඉස්මතු කර දැක්වෙයි; එනමුත් එය එසේම හෙළිකරන්නේ යුගයේ පැවති මිශ්‍ර හැඟීම් ස්වභාවය සහ එය 1947-1953 වසර වලින් කොතරම් වෙනස් වූයේද යන්නත්ය. 1959 දී, විප්ලවකරුවන් සම්බන්ධයෙන් පළමු නඩු විභාග වෙද්දී, අර්ධ ක්ෂමාවක් ඒ වන විටත් නිවේදනය කර තිබිණ. 1960 දී එතෙක් නීතිගත වූ අතිරේක

³² Details here come from the study published by researchers at the Institute for the History of the Hungarian Revolution in 1956 in Budapest, Csába Bekes, János M. Rainer, and Pál Germuska, in *Soudobé dějiny*, no. 4 (1997).

මෙහෙයුම් කෙමෙන් ඉවත් කෙරෙමින් පැවතිණ. එසේම රැඳවුම් කඳවුරු වසා තිබිණ. 1962 දී රුකෝසි යුගයේ දී බොරු සාක්ෂි නිර්මාණය කරන ලද රහස් පොලීසියේ නිලධාරීන් පිරිසක් ඉද්ධකරණයට ලක් කරන ලදී; රයික් සහ තවත් වින්දිතයන් 190 දෙනෙකුට නිශ්චිතවම පුනරුත්ථාපනය කරන ලදී. 1963 දී පොදු සමාවක් ප්‍රකාශ කෙරිණ. ඒත් එය “මිනීමරුවන්” යැයි තීන්දු වූ විප්ලවකරුවන් බැහැරලන ලදී. ප්‍රවණ්ඩ මර්දන අවසන් විය. කෙසේ නමුදු, ඉමිරි නාජි සහ ඔහුගේ අනුගාමිකයන්ගේ පුනරුත්ථාපනය 1989 දක්වා, 1988 දී වුවත්, සිද්ධ නොවීය. ඔහුගේ තිස්වැනි මරණ සංවත්සරය සමරන ලද පෙළපාලිකරුවන්ට බුඩපෙස්ට් පොලීසිය පහර දුන්න.

මේ පරිණාමය සඳහා බාහිර සාධක දෙකක් බලපාන ලදී. සෝවියට් යුනියන ඇතුළත තිබී ස්ථාලිත්ගේ අණසක සහ විවිධ ස්ථාලිත්වාදී නායකයන් පැත්තකට දැමීම ගැන තිබී විවේචනය පැහැදිලිවම පළමුවැන්නයි. නැගෙනහිර සහ බටහිර අතර සාමකාමී සංහිදියාව යන අදහස සමඟින් ජාත්‍යන්තර සබඳතා වඩා සුභද වීම දෙවැන්නයි. මේ වෙනස්කම්වල එල හංගේරියාවේ දී පමණක් දැනුණේ නැත.

1952 දෙසැම්බර් මාසයේ දී ස්ලාන්ස්කි නඩුවේ වූදිනයන් එකළොස් දෙනාව වෙඩි තබා මරා දැමීමෙන් පසුව, ඔවුන්ගේ මළ සිරුරු ආදාහනය කර අළු සරලව ප්‍රාග් අසල හිමෙන් මිදුණ පාරවල් මත සහ වතුයායන්හි විසිකරන ලදී. වසර හයකට පසුව, ආදාහනය තව දුරටත් විසඳුම නොවේ යැයි කොමියුනිස්ට් අධිකාරීන්ට පෙනී ගිය ලෙසක් දකින්නට තිබුණි. මළ සිරුරු වලට සිද්ධ වූයේ කුමක්දැයි ගැන තොරතුරු පහත පරිදි අනුපිළිවෙලින් දක්වමින් 1988 දී නාජිගේ නඩුව නැවත විමසිය යුතු යැයි සිවිල් අයිතීන් නීතීඥ අලායෝෂ් ඩොර්න්බා (Alajos Dornbach) උද්යාවනය කළේය.³³

ඉමිරි නාජි සහ ඔහුගේ සගයන්ව වෙඩි තබා මරා දමන ලද පසුව, ඔවුන්ව මුලින්ම කොස්මා විදියේ නඩුව පැවැත්වූන සිරගෙදර ඇතුළත සහ කොන්ක්‍රීට් තට්ටුවක් යට වළදමන ලදී. ඒත් පවුල්වල අය නොදන්නා ස්ථානයක මළ සිරුරු වළදමා තිබීම ඔවුන්ගේ කාංසාවට හේතු වූහ. 1961 ගිම්හානයේ දී ඒවා ගොඩගෙන ඉතාමත් රහසිගතව, රාත්‍රියේ දී බුඩපෙස්ට් හි ප්‍රධාන සාමූහික සොහොන් පිටියේ, නඩුවේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට මිය ගිය තවත් දෙදෙනෙකු වූ ගේසා ලොෂොන්සි සහ යෝසෙෆ් ෂිලාජ් යන දෙදෙනාගේ මළසිරුරු අසල තැනකින් මිහිදන් කරන ලදී. තාප්පයට උඩින් මිනී පෙට්ටි පාස් කර තිබිණ. මේ මළ සිරුරු තුන වළදමන ලද බව ගැන සොහොන් පිටියේ සේවකයන් කිසිවක් දැන නොසිටියහ. ඔවුනට බොරු නම් දී තිබිණ. වසර තිහක් පුරා පවුල්වල අය කිසිත් ප්‍රතිඵලයක් නොමැතිව වළදමන ලද ස්ථානය සොයමින් සිටියහ. තැනින් තැන පැවති තොරතුරු එක්කාසුවෙන් ඔවුන් සාමූහික සොහොන් පිටියේ 301 වැනි ඉඩබිමේ සොහොන් කොත් හදන්නට පටන් ගත්හ; නමුත් පොලීසිය පැමිණ ඔවුනට තර්ජනය කරමින් කිහිප විටක් ඒ සොහොන් කොත් කඩා දමා ඒවා අශ්වයන් ලවා පාගා දැමූහ.

1989 මාර්තු මාසයේ දී මළ සිරුරු නැවතත් ගොඩ ගන්නා ලදී. ගේසා ලොෂොන්සිගේ මළසිරුර මරණ පරීක්ෂණයට යොමු කරන ලදුව ඉළ ඇට ගණනාවක් කැඩී තිබුණ බව සහ ඒවා මරණයට මාස තුනක් සිට හයක් දක්වා කළින් කාලයක දී සිද්ධ වූ බව හෙළිදරව් වීණ. ආණ්ඩුව එවිට තරුණ නිලධාරීන් ස්වල්ප දෙනෙකු ලවා සොහොන් කොහේ තිබෙනවාද යන්න ගැන විමර්ශනයක් පවත්වන්නට අවසර දෙන ලදී. නාජි නඩුව බාරව සිටි සහ 1988-89 කාලයේ දී මොස්කව් හි හංගේරියානු තානාපතිවරයා ලෙසින් සිටි සාන්ඩෝ රයිනයි (Sándor Rajnai) මේ කොමිසමට උදව් කරන්නට ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද අය අතර සිටියෙකි.

හංගේරියාවේ සිද්ධීන් වලින් වසර දොළහකට පසුව සෝවියට් යුද ටැංකි වෙකොස්ලෝවැකියාවට ගොඩ වැදී එහි මහා භීෂණයක් පතුරවන ලදී. ඒ දෙකේම අරමුණ එකම වූවත්, එනම් “සෝවියට් සමාජවාදයට” එරෙහිව ජනප්‍රිය කැරැල්ලක් මැඩලීම වූවත්, 1968 හමුදා මැදිහත්වීම 1956 ට වඩා ඉතාමත් වෙනස් ආකාරයකින් සිද්ධ විය. ගෙවී ගිය කාලය විසින් ලෝක කොමියුනිස්ට්වාදයේ නව ජාත්‍යන්තර තත්වයක් සහ සුවිශේෂිත මොහොතක් ඉදිරිපත් කර තිබිණ. පහර දෙන කණ්ඩායම් බොහොමයක් සෝවියට් යුනියන වෙතින් පැමිණියද, වොසොව් ගිවිසුමේ තවත් රටවල් හතරක් ද සහභාගී වී සිටියහ: බල්ගේරියාව, හංගේරියාව, පෝලන්තය සහ නැගෙනහිර ජර්මනිය යන සියල්ලන්ම හමුදා එවා තිබුණි. තවත් මූලික වෙනසක් විය: 1956 දී අධිවාසීය රටක් මෙන් සිටි කාලයේ හංගේරියාවේ පැවති ලෙසින්, සෝවියට් හමුදා ඒ වන විට වෙකොස්ලෝවැකියාවේ රඳවා නොතිබුණි. දැවැන්ත අවිගත් ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයක් හටගෙන එය පරිස්ථානීය ලෙසින් නැන්නම් යුරෝපීය යුද්ධයක් ලෙසින් පවා වෙකොස්ලෝවැකියාවේ දී දිග හැරේවී යැයි බියක් සෝවියට් යුනියනයට තිබුණි.

³³ *Comminisme*, nos. 26-27 (1990).

මේ හේතුව නිසා, විශාල සංඛ්‍යාවක හමුදා කාණ්ඩ පිටත් කර හරිනු ලැබීය. මෙහෙයුම අගෝස්තු 20-21 රාත්‍රියේ දී, "ඩැනියුබ්" රහස් නාමයෙන් පටන් ගැනිණ. අප්‍රේල් 8 වැනිදා පටන් එය සියුම් ලෙසින් සුදානම් කරන ලද්දේ සෝවියට් ආරක්ෂක ඇමති අන්ද්‍රේ ග්‍රෙච්කෝ (Andrei Grechko) විසින් නැගෙනහිර ජර්මනියේ, පෝලන්තයේ, සහ හංගේරියාවේ සිටින සෝවියට් හමුදා කණ්ඩායම් නියෝග අංක GOU/1/87654 අත්සන් කිරීමත් සමඟයි. මේ බහුතරය යුද ටැංකි රෙජිමේන්තු වූහ. 1989 බෙයිජිං හි ටියානමෙන් චතුරශ්‍රයේ දී මෙන් යුද ටැංකි දැන් පීඩනයේ සංකේතයක් බවට පත්ව තිබුණි. පළමුවන රුල්ලේ යුද ටැංකි 4,600 ක් ද, මිනිසුන් 165,000 ක් ද එවන ලදී. දවස් පහකට පසුව වෙකොස්ලෝවැකියාව හමුදා සේනාංක විසි හතක් විසින් අධිවාසයට පත් කර ගත්හ. එහි යුද ටැංකි 6,300 ක් ද, ගුවන් යානා 800 ක් ද, කාල තුවක්කු 2,000 ක් ද, සහ සොල්ලාදුවන් දළ වශයෙන් 400,000 ක් ද සිටියහ. මේ භීෂණයේ දිග පළල කොතරම්දැයි අගයන්නට නම්, 1940 දී හිට්ලර් ප්‍රංශය ආක්‍රමණය කළේ දළ වශයෙන් යුද ටැංකි 2,500 ක් සමඟ බවත්, 1941 දී ජර්මානුවන් සෝවියට් යුනියනය ආක්‍රමණය කරන්නට යුද ටැංකි 3,580 ක් යොදාගත් බවත් මතකයේ තබාගත යුතුයි. ඒ කාලයේ දී වෙකොස්ලෝවැකියාවේ ජනගහනය දළ වශයෙන් මිලියන 14.3 ක් වූයේය, එනම් 1940 ප්‍රංශයේ ජනගහනයෙන් ඉතා සුළු කොටසකි.

නමුත් කිසිදු යුද්ධයක් හටගත්තේ නැත. ආක්‍රමණයට දැක්වූ ප්‍රතිරෝධය හුදෙක්ම සාමකාමී වූයේය. ආක්‍රමණිකයන් 90 පිරිසක් මරා දැමූහ, ඔවුන් බොහොමයක් ප්‍රාග් හි සිටිය අයයි. වෙක් සහ ස්ලොවැක් වැසියන් 300 ක් පමණ දරුණු තුවාල ලැබූහ. තවත් 500 ක පිරිසකට සුළු තුවාල අත් වූහ. ආක්‍රමණික හමුදාවල වින්දිතයන් සංඛ්‍යාව (අසමත් ලෙසින් අවි ආයුධ හැසිරවීම, හමුදාවෙන් පලා යන අයට වෙඩි තබා මරා දැමීම, නැත්නම් සුපුරුදු මාර්ග වාහන අනතුරු යනාදියේ ප්‍රතිඵල ලෙසින්) කොතරම්දැයි යන්න මේ වෙනතරු නොදනී. අපි නිශ්චිතවම දන්නේ එක බල්ගේරියානුවෙකුට වෙකොස්ලෝවැකියානු සිවිල් ජනතාව විසින් වෙඩි තබන ලද්දේය යන්න පමණකි. සෝවියට් අධිකාරීන් විසින් වෙකොස්ලෝවැකියානු නායකයන් කිහිප දෙනෙක් අත් අඩංගුවට ගෙන පිටමං කරන ලදී. ඒත් දින කිහිපයක් යන්නට මත්තෙන් සෝවියට් පොලිටබියුරෝව විසින් ඔවුන්ව නැවතත් නිදහස් කර ඔවුන් සමඟ විවෘත සාකච්ඡා පටන් ගෙන ඇත. මැදිහත්වීමෙන් පසුව බලාපොරොත්තු වෙන ලද දේශපාලන වාතාවරණය අසාර්ථක වූයේ, ඔවුන් සැලසුම් කරන ලද අන්දමින් අධිවාසී හමුදා විසින් හවුල්කාර "කම්කරුවන්ගේ සහ ගම්බද වැසියන්ගේ ආණ්ඩුවක්" පිහිටුවා ගන්නට අසමත් වීම නිසයි.

මේ හමුදා මැදිහත්වීම හා ඇදෙන ලද මර්දනය 1968 තෙක් නතර නොවීය. සංකේත වින්දිත තත්වය ලබාගන්නට—සමහර විට පවත්වාගන්නට—කිහිප දෙනෙකු අධිවාසය ගැන මහජන විරෝධය දක්වන්නට ප්‍රසිද්ධියේ තමන්ට ගිනිතබා ගෙන "මිනිස් ගිනිහුළු" බවට පත් වූහ. මේ ඉරණම මුලින්ම තෝරා ගන්නා ලද්දා බවට පත්වූයේ විසි හැවිරිදි සිසුවෙකු වූ යාන් පලච් (Jan Palach) ය. 1969 ජනවාරි 16 වැනිදා සවස 2:30 ට හෙතෙම ප්‍රාග් නගරය මැද්දේ තමන්ව ගිනි අවුලුවා ගත්තේය. ඔහුගේ මරණයෙන් දින තුනකට පසුව විශාල පෙළපාලියක් පැවතිණ. පෙබරවාරි මාසයේ දී තවත් සිසුවෙක් වූ යාන් සයිට්ස් (Jan Zajíc) ඒ පිළිවෙතම අනුගමනය කළේය. හතළිස් හැවිරිදි කොමියුනිස්ට්වාදියෙක් වූ එවිෂන් ප්ලොට්ස්කේ (Evžen Plocek) මොරේවියාවේ යිල්හාවා (Jihlava) හි දී අප්‍රේල් මුල දී තමන්ව බිල්ලට දෙමින් තෙවැනි මිනිස් ගිනිහුළුව බවට පත් වූයේය.

බොහෝ විට අභ්‍යන්තර ආරක්ෂක සේවා වලින්, යුද හමුදාව, සහ සාමාන්‍ය පොලීසිය විට ක්‍රියාත්මක කරමින්, මර්දනය පරණ පන්තයට පිවිසෙන්නට යළි පටන් ගැනිණ. සෝවියට් අධිවාසී හමුදාව විසින් ඵල්ල කළ පීඩනය අතිමහත් වූයේය. 1969 මාර්තු 29-29 වැනි රාත්‍රියේ දී මිලියන බාගයකට වැඩි පිරිසක් විසින් ඕපපාතිකව කරන ලද පෙළපාලි නිසා ගින්නට තවත් පිදුරු වැටිණ. වෙක් සහ ස්ලොවැක් ජනතාව නගර හැට නවයක දී පාරට බැස ඔවුන්ගේ ජාතික අයිස් හොකී කණ්ඩායම සෝවියට් යුනියනය පරදවා ලෝක කුසලානය දිනා ගැනීම ගැන ප්‍රීති සෝෂා පැවැත්වූහ. එසේම සෝවියට් ගැරිසම් තිස්හයක් ප්‍රහාරයට ලක් වූහ. තත්වය දියුණු අතට හැරුණේ නැත්නම් ඔහුටත් ඉමිරි නාජි වෙත අත් වූ ඉරණමම අත්වෙනවා යැයි වෙකොස්ලෝවැකියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මහ ලේකම් ලෙසින් (අප්‍රේල් 17 වැනිදා තෙක්) සිටි ඇලෙක්සැන්ඩර් ඩුබ්චෙක් වෙත දන්වන ලදී.

"සාමාන්‍ය තත්වයට හරවන ලද" වෙකොස්ලෝවැකියානු හමුදාවල—යුද හමුදාවේ සහ පොලීසියේ විශේෂ කාණ්ඩ, සහ කම්හල් තුළ සිටි ජනතා මිලිෂියාව—මර්දන හැකියාව විභාගයට ලක් වෙන්නේ ආක්‍රමණයේ පළමු සංවත්සරයේ දී ය. ඒත් මේ හමුදා ඉතා ප්‍රවේසමින් සුදානම් කර තිබිණ. පෙළපාලිකරුවන් සමඟ ගැටුම් ගණනාවක් හටගති. ඔවුන් බොහොමය ඉතා තරුණ වයසේ අයයි. සටන් තීව්‍ර වූහ, විශේෂයෙන්ම ප්‍රාග් නගරයේ දී, අගෝස්තු 20 වැනිදා තරුණයන් දෙදෙනෙක් මිය ගියහ. සියළු ප්‍රධාන නගර තුළ දී යුද ටැංකි සහ අවි සන්නද්ධ වාහන පාරවල් පුරා දකින්නට ලැබුණි. පශ්චාත් යුධ සමයක දී වෙකොස්ලෝවැකියානු යුද හමුදා විසින් මෙහෙයවන ලද විශාලතම සටන් අවස්ථාව මෙය වූවා යැයි හමුදා ඉතිහාසඥයන් සලකති. අගෝස්තු 21 වැනිදා තවත් තුන්

දෙනෙකුට ජීවිත අහිමි වූ අතර දුසිම් ගණනක් ඉතා දරුණු ලෙසින් තුවාල ලැබූහ. දහස් ගණනක ජනතාවක් අත් අඩංගුවට ගෙන පොලීසියේ පහර දීම් වලට ලක් වූහ. 1969 අග වෙද්දී පෙළපාලිකරුවන් ගෙන් 1,526 ක් ෆෙඩරල් පරිෂදයේ මණ්ඩලයෙන් (Presidium of the Federal Assembly) එන නීතියකින් දඬුවම් ලබා සිටියහ. එයට නීතියේ බලය තිබී අතර නීති සම්පාදකයේ සභාපති වූ ජනාධිපති ඩුබ්චෙක් විසින්ම එම නීතියට අත්සන් ගසා තිබිණ.³⁴

1969 දී තවත් 1968 කැරැල්ලට සහභාගී වූ පිරිසක්ව සිරගත කරන ලදී. එයට විප්ලවීය තරුණ ව්‍යාපාරයේ (Hnutí revolučního mládeže) කණ්ඩායමක් ද අයිති වූහ. 1968 සිද්ධීන් හි සංවත්සරය සමරනු සඳහා ඔවුන් පෙළපාලි සඳහා ක්‍රියාකාරීව සූදානම් වෙමින් සිටිය දී ඔවුන්ගේ සංවිධානය තුළට රහස් පොලීසිය රිංගා ගෙන තිබිණ. දැඩි පක්ෂ මතධාරීන් විසින් ගෙනෙන ලද දැඩි පීඩනය තිබුණ ද, ආණ්ඩුව විසින් ප්‍රතිසංස්කරණ මානසිකත්වයෙන් යුතු 1968 කොමියුනිස්ට් නායකයන්ගේ නඩු සඳහා කොළ එළි සංඥාවක් නිකුත් කළේ නැත. ඒවා ආපසු හැරී තමන්ට බලපානු ඇතැයි කියා, නව නායකත්වය සමහර විට මේ ක්‍රම පිළිවෙත ගැන සැකමුසු බවකින් සිටියා විය හැකි යැයි සමහර විශ්ලේෂකයන් විසින් පෙන්වා දී ඇත. වෙකොස්ලෝවැකියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ නව පළමු ලේකම් වූ ගුස්ටාව් හුසාක් (Gustáv Husák), සෝවියට් නායකත්වය විසින් ඩුබ්චෙක්ගේ තනතුර වෙනුවෙන් තෝරා ගන්නා ලද තැනැත්තා, මේ රටා පත්නය ඉතා හොඳින් දැන සිටියෙකි. 1954 දී ඔහු ජීවිතාන්තය දක්වා සිර දඬුවමක් වෙනුවෙන් තීන්දු වී සිටියෙකි. ඒ “ස්ලොවැක් බුර්ජුවාසි ජාතිකවාදීන්ගේ” නඩුවේ දී ය. ඔහු වසර නවයක් සිරඛාරයේ සිටියේය. කෙසේ නමුදු, මොස්කව් වලින් මහා මර්දන අනුමත කරන ලද අතර බිය උපද්දවීම සඳහා වූ සියුම් මාර්ග උපායක කොටසක් හැටියට කුරිරු සහ වංචනික ලෙසකින් ඒවා කරන ලදී. සිය දහස් ගණනක ජනතාවකට ඔවුන්ගේ මහජන ජීවිත ගෙවීම හෝ ඔවුන්ගේ වෘත්තීන් හි නියැළීම තහනම් කෙරිණ. එසේම ද්විතිය හෝ ඉහළ අධ්‍යාපනයට පිවිසීමෙන් ඔවුන්ගේ දරුවන්ව වළක්වන ලදුව ඔවුන් කාර්යක්ෂම ලෙසකින් ප්‍රාණ ඇපකරුවන් බවට පත්ව සිටියහ. “සාමාන්‍යකරණය” නැවත පටන් ගත් විට, 1968 දී යළි සංවිධානය වෙන්නට පටන් ගත් සමාජ කාරකයන් වෙතට රෙජිමය විසින් දඬුවම් දෙන ලදී. දළ වශයෙන් සංවිධාන හැත්තෑවක් පමණ තහනම් කිරීම හෝ බලාත්කාරයෙන් රජයේ වෙනත් සංවිධාන සමඟ ඒකාබද්ධ කරවීය. වාරණය ද ඉතා දැඩි ලෙසකින් බලාත්මක විය. 1948 දී රට හැර දා ගිය අය සමඟ දස දහස් ගණනක වෙක් සහ ස්ලොවැක් ජනතාව එක් වූහ. කොමියුනිස්ට් පාලනයේ වසර හතළික කාලය තුළ දී 400,000 ක පමණ ජනතාවක්, හොඳින් සුදුසුකම් ලත් සහ ඉහළ පුහුණු වලින් යුතු අය ඔවුන් අතරින් බොහොමය වූ අතර ඔවුන් මවිබීමෙන් පිටත්ව යෑම තෝරා ගත්හ. 1969 න් පසුව ඔවුන් බොහෝ දෙනෙකුට අනභිමුඛයෙන් දඬුවම් තීන්දු වූහ.

ප්‍රාග් වසන්තය පාගා දැමීමෙන් පසුව දේශපාලන නඩු නැවතත් මතු වූහ. 1971 මාර්තු මාසයේ දී HRM හි සාමාජිකයන් දාසය දෙනෙකුගේ නඩු විභාගය ඇරඹිණ. නායකයා වූ පීටර් උල් (Petr Uhl) වසර හතරක සිර දඬුවමක් ලද්දේය. 1972 දී තවත් නඩු කිහිපයක් විමසන ලදී. චුදිතයන් බොහොමය 1968 දී “දෙවැනි පෙළ” ප්‍රධාන වර්ග වූ අයයි. ඔවුනට එල්ල වූ චෝදනාව වූයේ අධිවාස කාලයේ දී නීත්‍යානුකූල නොවන කටයුතු වල නියැළීමයි. චුදිතයන් 46 දෙනාගෙන් තුනෙන් දෙකක් හිටපු කොමියුනිස්ට්වාදීන් වූහ. ඔවුන් අතරින් තිස්දෙකක පිරිසක් වසර අනූහයක මුළු එකතුවකින් යුතු සිර දඬුවම් ලැබූහ. මාස කිහිපයක් සිර අඩස්සියේ රඳවන ලද තවත් දාසය දෙනෙක් වෙත පනවන ලද වසර විසිඑකක සිර දඬුවම් ඉවත් කරන ලදී. රෙජිමය පටන් ගන්නා ලද කාලයේ අපරාධ සමඟ සසඳා බලන විට මේ කාලයේ දඬුවම් ඉතා මුදු වූයේය. දීර්ඝතම සිර දඬුවම වසර පහමාරක් වූයේය. මේ විශේෂ මර්දන රැල්ලෙන් දඬුවම් ලද්දවුන් අතර පීටර් උල්, යරොස්ලාව් සබටා (Jaroslav Sabata), සහ රුඩොල්ෆ් බටෙක් (Rudolf Battek) සිටියහ. ඔවුන්ගේ සිර දඬුවම් ගෙවා අවසන් වූ පසුව ඔවුන් 1970 ගණන් වල දී සහ 1980 ගණන් වල දී නැවතත් වසර නවයක කාලයක් සිරඛාරයේ සිටියහ. ඒ කාලයේ දී යුරෝපයේ දේශපාලන වධහිංසා වල නරකම වාර්තා පැවති රටවල් වලින් එකක් වූයේ වෙකොස්ලෝවැකියාවයි.

1956 සහ 1968 මහා විප්ලව වලින් සහ සෝවියට් යුනියනය විසින් ඒවා පාගා දැමීම, මේ මර්දනයේ තර්කානුකූලත්වය සම්බන්ධයෙන් තවත් වැදගත් පැතිකඩක් හෙළිදරව් කරයි: විශේෂයෙන්ම හමුදාව සටන් වලට සම්බන්ධ වූ විට, එක රටක සිද්ධීන් වෙනත් පැත්තක ඵලවිපාක ඇති කරන ලදී. 1956 හංගේරියානු විප්ලවයේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට, වෙකොස්ලෝවැකියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ පශ්චාත් ස්ටාලින්වාදී නායකයන්වය වෙකොස්ලෝවැකියාවේ හමුදා කාණ්ඩ හංගේරියාව වෙත යැවීමට සූදානමින් සිටියහ. ඒ කාලයේ දී ම, දේශීය මර්දනය වැඩි කරමින්, සිරගෙදරින් නිදහස් කරන ලද සිරකරුවන් ගණනාවක් නැවතත් සිරගෙදරට යවන ලදී. එසේම හංගේරියාවේ විප්ලවයට පක්ෂපාතී වූ වෙක් සහ ස්ලොවැක් අයට ද නඩු පවරන ලදී. කට වචනයෙන්

³⁴ For the events surrounding the first anniversary of the occupation of Czechoslovakia, see a collection of documents edited by Oldřich Tuma, *Srpen '68* (August 1968) (Prague: ÚSD-Maxdorf, 1996).

පමණක් සහයෝගය දැක්වීම නිසා පමණින්, අත් අඩංගුවට ගත් 1,163 ක පිරිසෙන් සියයට 53.5 ක් කම්කරුවන් වූහ. ඔවුන්ට එක අවුරුද්දකට වැඩි සිර දඬුවමක් නියම වූයේ කලාතුරකිනි. ඒ කාලයේ දී ඇල්බේනියාව තුළ මර්දන දරුණු වැඩි බවින් යුතු විය. හොක්සා රෙජිමය විසින් 1956 නොවැම්බර් 25 වැනිදා “ට්ටෝවාදින්” තිදෙනෙක්ට දඬුවම් දී වෙඩි තබා මරා දැමිණ: ඇල්බේනියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුවේ සාමාජිකයෙක් වූ (එවක ගැබ්බරව සිටි) ලිරි ගෙගා (Liri Gega); ජනරාල් ඩේල් නෙඩා (Dale Ndreu); සහ පෙට්‍රො බුලි (Petro Buli). රුමේනියාවේ ගෙගියු-ඩෙජ් සෝවියට් යුනියනය සමඟ පවත්වන සබඳතා වල දී “චීන අත” සෙල්ලම් කරන ක්‍රමෝපායේ යෙදී සිටියේය. ඔහු නඩු මඟට ගෙන ගොස් තිබූ ජාතිකවාදීන්ට අහසදානය දුන්නේ ජාත්‍යන්තර වෙළඳාමේ යෙදී සිටි, ඔවුන් බොහොමයක් යුදෙව් කොමියුනිස්ට්වාදීන් වූහ, ඉහළ තනතුරුවල සිටි කර්මාන්ත හිමියන් වෙත විශාල නඩු පැනවීමට සූදානම් වෙමින් සිටිය දී ය.

ප්‍රාග් වසන්තයේ අදහස් වංසගතය බෝ වේ යැයි බියෙන් U.S.S.R. ඇතුළු බොහෝ කොමියුනිස්ට් රෙජිම 1968 දී ඔවුන්ගේ මර්දන වැඩි කළහ. ඒ වෙකොස්ලෝවැකියාවේ හමුදා මැදිහත්වීමට පෙර හා පසුවයි. එවක පැවති හැඟීම් හොඳින් පෙන්වුම් කරන්නේ ඇල්ෆ්‍රෙඩෝ ෆොස්කොලො (Alfredo Focolo) ට අත් වූ ඉරණමයි. බල්ගේරියානු මවකටත්, 1949 තෙක් බල්ගේරියාවේ ගුරුවරයෙක් වූ ප්‍රංශ පියෙකුටත් දාව උපදින ෆොස්කොලො ඔහුගේ බොහෝ නිවාඩු කාලයන් ගෙවා දැමීමේ බල්ගේරියාවේ දී ය. 1966 දී පැරීසියේ නීතිය සහ ප්‍රාචීන භාෂා අධ්‍යයනය කරමින් සිටිය දී ඔහු ප්‍රංශයේ කෙටි පත්‍රිකාවක පිටපත් 500 ක් ටයිප් කරගෙන ඔහුගේ සොෆියා හි සිටි හිතවතුන් වෙනුවෙන් ගෙනෙන ලදී. නිදහස් මැතිවරණ, මාධ්‍ය නිදහස, ගමන් බිමන් නිදහස, සේවකයන් සඳහා ස්වායත්ත භාවය, වොසොව් ගිවිසුම මූලෝපාදනය කර දැමීම, සහ මර්දනයේ වින්දිතයන් පුනරුත්ථාපනය කිරීම එයින් උද්යාවනය විය. ඒ වසරේ දී ම බල්ගේරියානු රයිනා අරචේවා (Raina Aracheva) වෙතින් ඔහුට දියණියක් උපදින ලදී. ෆ්‍රෙඩ් සහ රයිනා එවිට විවාහ වන්නට නිල අවසරයක් ඉල්ලා සිටියහ. එය ලැබීම ප්‍රමාද වූයේය. අනතුරුව 1968 සිද්ධීන් දිග හැරිණ. ඇල්ෆ්‍රෙඩෝ ෆොස්කොලො ඒවා මෙසේ විස්තර කරයි:

1968 මුල දී මාව හමුදාවට බලාත්කාරයෙන් බඳවා ගන්නා ලදී. ජූලි මාසයේ දී බල්ගේරියානු තානාපති කාර්යාලය මට දන්වූයේ මම සොෆියා බලා ගියොත් විවාහ වීම සඳහා අවසරය ලැබෙන බවයි. මට දින දාහතරක නිවාඩුවක් තිබුණ නිසා මම හනිකට එහෙ ගියෙමි. නමුත් මම එතැනට ගිය විට මට තවත් ප්‍රතික්ෂේපයකට මුහුණ දෙන්නට සිද්ධ විය. මේ 1968 අගෝස්තු මාසයයි. ඉතින් අගෝස්තු 21 වැනිදා සෝවියට් හමුදාව ප්‍රාග් නගරයට පාගමන් කළහ. සතියකට පසුව, කිසිත් නොලැබී, මම ආපසු පැරීසිය බලා එන්නට ඔරියෙන්ටල් එක්ස්ප්‍රස් දුම්රියට නැග්ගෙමි. නමුත් මට ගෙදර එන්න වසර ගණනාවක් ගතවිණ. දේශ සීමාවේ දී බල්ගේරියාවේ රාජ්‍ය ආරක්ෂක සේවා කමිටුවේ (Darzhavna sigurnost) ඒජන්තවරු මාව අත් අඩංගුවට ගත්හ. රාජ්‍ය ආරක්ෂා කටයුතු මූලස්ථානයේ රඳවාගෙන තිබීම නිසා මම සති දෙකක් අතුරුදහන්ව සිටියෙමි. ඒ කාලයේ දී කැප්ටන් [ඒ.] නෙඩ්කොව් (Nedkov) මට කියා සිටියේ සරල තෝරාගැනීමක් මා ඉදිරියේ ඇති බවයි: මම අධිරාජ්‍යවාදී ඒජන්තවරයෙක් යැයි පිළිගත යුතුයි නැත්නම් මා ගැන ආයෙත් කිසිවෙක් කිසිවක් දැන නොගනීවි කියයි. මම එය බාරගත්ත, මම හිතුවේ නඩුවේ දී ඇත්ත හෙළි වේවි කියල.

1969 ජනවාරි 6 වැනිදා නඩුව විභාග වෙන්නට පටන් ගත්ත. රයිනා සහ, තවත් මිතුරන් දෙදෙනෙක් මගේ සාක්ෂි කුඩුව අසල සිටිය. අභිචෝදන නීතීඥයා මා වෙනුවෙන් මරණ දඬුවම උද්යාවනය කළාම මගේ නීතීඥයා පිළිතුරු දුන්න එය සැබැවින්ම මට ලැබිය යුත්ත කියා, ඒත් එහෙම කියද්දී ඔහු මට කමා කරන්න කියලත් ඒ වෙලාවේම ඉල්ලා සිටිය. මුළු නඩුවම මහා බොරුවක්, පොපුගැන්ඩා අරමුණු සඳහාම පමණක් සිද්ධ වෙවිව. මාව වසර විසි හතක සිර දඬුවමකට නියම වුණා, වර පුරුෂ සේවය සඳහා වසර පහළොවක හුදකලා සිරගත කිරීම සමඟ. මගේ මිතුරන්ට වසර දහයකත් දොළහකත් සිර දඬුවම් ලැබුණා, කෙටි පත්‍රිකා ගැන කිසිවක්ම දැන නොසිටි රයිනාට වසරක සිර දඬුවමක් නියම වුණා. ප්‍රංශයේ දේශපාලන සරණාගතයෙක්ව සිටි තවත් මිතුරෙක්ව, අනභිමුඛයෙන් මරණයට නියම කරනු ලැබුවා.

සොෆියා වල මධ්‍යම සිරගෙදර (7 වැනි කොට්ඨාශය) තුළ මරණ දඬුවම තෙක් සිටි මාසයකින් පසුව, මාව ස්ටාරා සගොරා (Stara Zagora) හි සිරගෙදර වෙත යවනු ලැබුවා. එහි තමයි බල්ගේරියාවේ දේශපාලන සිරකරුවන් 200 සිට 300 දක්වා බහුතරයක් රඳවා තිබුණේ. එහි දී මම කොමියුනිස්ට්වාදයේ පළමු අවුරුදු විසිපහේ සිරබන්ධනාගාර ඉතිහාසය පිළිබඳව ගොඩක් ඉගෙන ගත්තා, මම අත්දැකපු හරිය දහස් ගණනක් බල්ගේරියානුවන් ජීවත් වූ තත්වයට කොහෙත්ම සමාන කරන්න බැහැයි කියල එහි දී මට ඉක්මණින් පෙනී ගියා. සිරකරුන් ගණනාවකගේ මරණයට හේතු වෙවිව 1969 ඔක්තෝබර් 8 කැරැල්ල දැකගන්නට ද

මට හැකිවුණා. ඒ කාලයේ දී ම සිරබාරයේ සිටිය දී විවාහ වෙන්නට අවසර ඉල්ලා යැවූ අලුත් ඉල්ලීම ද ප්‍රතික්ෂේප වුණා.

අපේක්ෂා නොකළ පරිදි මාව 1971 අප්‍රේල් 30 වැනිදා නිදහස් කර ආපහු ප්‍රංශය වෙත යවනු ලැබුවා. 1968 දී අපේ අත් අඩංගුවට ගැනීමේ සහ එයින් පසුව වෙකොස්ලෝවැකියානු සිද්ධිය පසුබිම් කරගෙන එන මහා නඩුව පැහැදිලිවම නැගෙනහිර කඳවුරේ නිදහස් ව්‍යාපාරයේ සිටින “අධිරාජ්‍යවාදී බලවේගයන්” පෙන්නුම් කරන්නට අරමුණු කරගත්තක්. නමුත් 1971 වෙද්දී, හෙල්සින්කි එකඟතාවය යටතේ සාකච්ඡා පැවත්වෙමින් ලෝකය නැවතත් වෙනස්වී තිබුණා, බල්ගේරියානු හිරගෙදරක මා සිටීම තව දුරටත් නුසුදුසු වූවා. අවාසනාවට, මගේ බල්ගේරියානු මිතුරන් දෙදෙනා මේ නව සමාවෙන් වාසියක් ලබාගත්තේ නැහැ.

මම ආපහු පැරීසියට පැමිණියාම, මම විවිධ කුටෝපායයන් වලින් වැයමි කළා රයිනා සහ මගේ දුව එහාට ගන්නා ගන්න. අවසානයේ දී 1973 දෙසැම්බර් 31 වැනිදා මම රහසේ සොරියා බලා ගියා, බොරු නමකින්, තව ගමන්බලපත්‍ර දෙකක් අතැතිව. ඒවාට සහ මහා වාසනාවකට ස්තූතිවන්ත වෙන්න, 1974 ජනවාරි 1-2 රාත්‍රියේ දී අපි බල්ගේරියානු-තුර්කි දේශ සීමාවෙන් පැනලා යන්නට සමත් වුණා. දවස් දෙකකට පසුව අපි පැරීසියට ආවා.³⁵

1955-1989 යුගයේ දී මර්දන කලින් කියත වූ හැකි රටාවක් අනුගමනය කරන ලදී: විරුද්ධ පක්ෂය මිපපාතික වූ සමාජ ව්‍යාපාරයක හැඩයකින් සිටියා හෝ වීදි උද්ඝෝෂණ හෝ වැඩ වර්ජන හැටියට ඇති වූවා හෝ නැතිනම් උවමනාවෙන්ම ගොඩනගන ලද හොඳින් සංවිධානය වූ පද්ධතියකින් මනාව සකස් කරන ලද උද්යාවනය වලින් සිද්ධ වූවත්, බලගතු පොලිස් නියෝජනයෙන් නිරතුරුවම විරුද්ධවාදීන්ට හිරිහැර කෙරිණ. 1970 ගණන් වල දෙවන බාගයේ දී මර්දන යාන්ත්‍රණය කවදාවත් නොතිබූ ලෙසකින් වර්ධනය කර තිබිණ. ඒ 1975 හෙල්සින්කි එකඟතාවයෙන් වාසි ලබන ලද විරුද්ධ පක්ෂයේ ව්‍යාපාර තුළට රිංගා ඒවා විනාශ කිරීමටයි. පද්ධතිය දුර්වල වෙමින් යන බව නිසැකව පෙන්වන සංඥාවක් වූයේ කවදාවත් නොතිබූ ප්‍රමාණ වලින් මේ ආකාරයේ පාලනය අවශ්‍ය වෙමින් පැවතීමයි. උදාහරණයක් හැටියට 1954-1958 දී වෙකොස්ලෝවැකියාවේ රහසේ ඔත්තු සපයන අය 132,000 ක් නිල වශයෙන් බඳවා ගෙන තිබිණ. 1980 ගණන් අග වෙද්දී ඒ සංඛ්‍යාව 200,000 දක්වා ඉහළ ගොස් තිබිණ.

පශ්චාත් භීෂණ යුගයේ මර්දනයේ තර්කානුකූලභාවය ඒ ඒ රටවල්වල විශේෂ ජාතික ලක්ෂණ වලින් සහ අභ්‍යන්තර බල අරගල වල පරාවක්‍රයෙන් ද සලකුණු කරන ලදී. ඔවුනොවුන්ගේ නීත්‍යානුකූලභාවය ගැන පැවති විශ්වාසය මත සහ දේශපාලනික සහ ආර්ථික ව්‍යාපෘති වල සාර්ථක හා අසාර්ථක තත්වයන් අනුව රෙජිම විසින් විවිධ ලෙසින් කටයුතු කළහ. 1961 අගෝස්තු 13 වැනිදා, SED නායකත්වයේ මූලිකත්වයෙන් සහ සෝවියට් නායකත්වයේ අනුමැතියෙන්, බර්ලින් තාප්පය ඉදි කරන ලදී. නැගෙනහිර ජර්මනියේ රෙජිමය ඔවුන්ගේ අනාගතය ගැන බිය වී සිටින වග එයින් පැහැදිලිවම පෙනිණ.

රුමේනියාව තුළ කොමියුනිස්ට් නායකත්වය එහි ස්වාධීනත්වය අපේක්ෂා කර සිටීම පැහැදිලිව දැක්වූයේ වෙකොස්ලෝවැකියාවේ හමුදා මැදිහත්වීමට සහභාගී වීම ප්‍රතික්ෂේප කිරීමෙනි. කෙසේ වුවද, විශේෂයෙන්ම 1980 ගණන් වල දී (ඇල්බේනියාව ව්‍යතිරේකය වූවා විය හැකියි) මේ “ජාතික කොමියුනිස්ට්වාදයේ” ශෛලිය වැඩියෙන්ම මර්දනය වූව බව හෙළි කරන ලදී. මොස්කව් වලින් මාර්ගෝපදේශයක් නොලැබුනා වුවත්, කොමියුනිස්ට් ක්‍රමය තුළ මර්දනය නෙසර්ගිකවම පිහිටන ලදී.

1970 ගණන් අග දී, තමන්ව හිටිලර්, මුසොලිනි, සහ ස්ටාලින් අනුකරණයෙන් “ශ්‍රේෂ්ඨ නායකයා” හැටියට හදාගෙන තිබූ නිකොලායි චෙචුස්කු (Nicolae Ceaușcu) රුමේනියාවේ අති දැවැන්ත ආර්ථික සහ සමාජ අර්බුදයකට මුහුණ දෙමින් සිටියේය. විශාල විරෝධතා ව්‍යාපාරයක් ඇති වෙමින් පැවතිණ. අනෙක් රටවල පැවතෙන ලද ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී අයිතීන් සඳහා වූ අරගල වලින් ව්‍යාපාරය උත්පාදනය වී තිබුණ ද රුමේනියාවේ ව්‍යාපාරය ශක්තිමත් වූයේ කම්කරුවන්ගේ සහභාගීත්වය නිසයි. 1977 අගෝස්තුවේ දී ජියු (Jiu) මිටියාවතේ පතල්කරුවන් 35,000 ක් මහා වැඩ වර්ජනයක යෙදුනහ. බුකරෙස්ට්, ගලට්සි (Galati), ටර්ගෝවිෂ්ටා (Târgoviște) සහ පතල් ප්‍රදේශ වල කම්හල් අල්ලා ගත් වැඩ වර්ජකයන් සහ පෙළපාලි පැවැත්වූ අය 1980 ගිම්හානයේ දී සිටියහ. 1981 සිසිරයේ දී මොර්ටු මිටියාවතේ කැරැල්ලක් හටගති. එසේම අත් අඩංගුවට ගැනීම, බලාත්කාරයෙන් ඉවත් කිරීම, නිවාස අධිස්ථි, පහර දීම්, ලඝු ලෙස රැකියා වලින් නෙරපා දැමීම්, මානසික රෝහල් වල රඳවා තැබීම, නඩු, සහ

³⁵ Raina Foscolo and Alfredo Foscolo, “Prisonniers à Sofia,” *La nouvelle alternative* no. 47 (September 1997).

සාකච්ඡා වැනි සියළු ආකාරවල අසතුටු තත්වයන් පැතිර යාම නිසා මර්දනය දැඩි සහ මහත් ලෙසින් යොදා ගැනිණ. මර්දනය කෙටි කාලීන ලෙසින් ජයගත් නමුත් විරුද්ධ පක්ෂය නිසැකයෙන්ම යළි මතු විය. පෙළපාලි සහ වැඩ වර්ජන නැවතත් 1987 දී පටන්ගෙන උච්චතම අවධියකට පැමිණ රුමේනියාවේ දෙවැනි විශාලතම නගරය වූ බුෂෝව් හි ජනප්‍රිය කැරැල්ලක් 1988 දී දකින්නට ලැබුණි. නීතිය සහ විනය සම්බන්ධයෙන් බලය සමඟ ගැටුම් ඉතාමත් ප්‍රවණ්ඩ සහ ලේ හැලෙන ලද ඒවා වූහ. මරණ මෙන්ම සිය ගණනක් අත් අඩංගුවට ද ගැනිණ.

රුමේනියාවේ දේශපාලන සිරකරුවන්ගේ දුක සදාකාලිකව පවතින්නක් ලෙසින් පෙනිණ. උදාහරණයක් හැටියට ගෙගියු කැල්සියු ඩුමිට්‍රෙසා ගේ සිද්ධිය දැක්විය හැකියි. ඔහු කැල්සියු පියතුමා යැයි හැඳින්විණ. 1927 දී උපන් ඔහු වෛද්‍ය සිසුවෙක්ව සිටිය දී අත් අඩංගුවට ගෙන පිටෙෂ්ටි (ඉහතින් දක්වා ඇත) හි සිරගත කර තිබිණ. ඔහු 1964 දක්වා සිරගතව සිටියේය. සිරගෙයින් එළියට එන ඔහු පැවිද්දෙක් වන්නට තීරණය කළේය. රුමේනියානු කමිකරුවන්ගේ නිදහස් යුනියනයේ නිර්මාතෘන් (SLOMR) සමඟ ඔහු එක්ව කටයුතු කළේය. නැවතත් අත් අඩංගුවට ගැනෙන ඔහුගේ නඩුව රහස් විභාග කරන ලදුව 1979 මැයි 10 වැනිදා “රටේ ආරක්ෂාව අනතුරට දමන ලෙසින් තොරතුරු හුවමාරු කිරීම නිසා” වසර දහයකට සිරගත කරන ලද්දේය. සිරගෙදර දී ඔහු විටින් විට පස් වතාවක් උපවාස කරන ලදී. ජාතික ගම්බද වැසියන්ගේ පක්ෂයේ නායකයා ඉයොන් පුයිසු (Ion Puiu) තවත් උදාහරණයක් වෙයි. ඔහු 1947 දී වසර විස්සක් සඳහා සිර දඬුවමක් ලැබ 1964 දී නිදහස් කරන ලදී. 1987 දී ඔහුව විරුද්ධ පක්ෂ ව්‍යාපාර වල සහභාගී වීම නිසා නැවතත් සිරගත කරන ලදී.

1987 දී ප්‍රංශ සඟරාවක් වර්තමාන රුමේනියානු දේශපාලන සිරකරුවන් කිහිප දෙනෙකු ගැන ලැයිස්තුවක් සම්පාදනය කරන ලදී:³⁶

- ෆ්‍රැන්සිස් බරාබාස් (Francise Barabas), රෙදිපිළි කම්හලක හතළිස් හැවිරිදි කාර්මිකයා, වසර හයක් සඳහා සිරගතව සිටියි. ට්‍රාන්සිල්වේනියාවෙන් එන හංගේරියානුවෙකි, ඔහුගේ සහෝදරයා සහ ඔහු හා විවාහ ගිවිස ගත්තිය සමඟ ඔහු පත්‍රිකා බෙදා හැර ඇත. එහි හංගේරියානු භාෂාවෙන් මෙසේ කියැවිණ: “සපතේරුවා [වෝසෙෂ්කුගේ පළමු වෘත්තිය] හංග වේවා! මිනීමරුවා හංගවේවා!”
- ඉයොන් බුගාන් (Ion Bugan), 1936 දී උපන් විදුලි කාර්මිකයා 1983 මාර්තු වේ දී බුකරෙස්ට් හි ඔහුගේ වාහනයේ අලවන ලද ස්ටිකර් එකක් සමඟ රිය පැදවීම නිසා වසර දහයකට සිරගතව සිටියි. එහි මෙසේ කියැවිණ: “ගහලයෙහි, අපිට ඔබ තව දුරටත් අවශ්‍ය නැත.”
- ඉයොන් ගුසෙයිලා (Ion Guseila), ඉංජිනේරුවා 1985 අග දී වසර හතරකට සිරගත කරන ලද්දේ රජයේ නව ප්‍රධානියෙක් ඉල්ලමින් ඔහු පත්‍රිකා බෙදා හරින ලද නිසයි.
- ගෙගියු නැස්ටෙස්කු (Gheorghiu Nastasescu), හැට වියැනි ඉදිකිරීම් කමිකරුවා ආණ්ඩු විරෝධී ප්‍රොපගන්ඩා පැතිරවීම නිසා වසර නවයකට සිරගත කර තිබිණ. ඔහු ඒ වන විටත් වසර හතරක් සමාජවාදී විරෝධී ප්‍රොපගන්ඩා සඳහා සිරගතව සිටියෙකි. 1983 දී ඔහු බුකරෙස්ට් නගරයේ පලංචියක සිට ප්‍රචාරක පත්‍රිකා බිමට විසිකර තිබුණේ ජනතාවට ඔවුන්ගේ නොසතුටට කියා පාන්නට යැයි ආරාධනා කරමිනි.
- වික්ටර් ටොටු (Victor Totu), ගෙගියු පවෙල් (Gheorghiu Pavel), සහ ෆ්ලොරින් විලැෂ්චියානු (Florin Vlascianu), සියල්ලන්ම 1955 දී උපත ලද කමිකරුවන් වසර හතක් හෝ අටක් සිරගතව සිටියහ. 1983 අගෝස්තු 22 වැනිදා, ජාතික නිවාඩු දිනයට කලින් දින සවස් යාමයේ දී ඔවුන් වෝසෙෂ්කුගේ රෙජිමය නාටිසි හා සසඳන වෝසෙෂ්කු විරෝධී ග්‍රැෆිට් අඳිමින් සිටිය දී අල්ලා ගෙන තිබුණි.
- ඩිමිට්‍රා ඉයුගා (Dimitru Iuga) 1983 දී වසර නවයකට සිරගත කරද්දී ඔහුගේ වයස අවුරුදු හතළිහකි. වෝසෙෂ්කුට එරෙහිව පෙළපාලි පවත්වන්නට ඔහු තරුණ පිරිසක් සංවිධානයට තැත් කිරීම සඳහා ඔහු රැස්වීම් කිහිපයක් පවත්වා තිබුණි. ඔවුන් සාමකාමීව කටයුතු කරන්නට තීරණාත්මකව සිටියහ. ඔවුන්ගෙන් හත් දෙනෙක් වසර පහකට සිරගත කර, 1984 ක්ෂමාවකින් නිදහස් කරන ලද වුවත්, ඉයුගා නිදහස් නොවීය.
- නිකොලායි ලිටොයු (Nicolae Litoiu) අවුරුදු විසිහතේ දී 1981 දී වසර පහළොවක් සඳහා සිරගත කරන ලද්දේ “රාජ්‍ය ආරක්ෂාවට එරෙහිව කුමන්ත්‍රණ කිරීම” සඳහායි. 1981 ගිම්හනයේ දී ඔහු ප්ලොයිෂ්ටි (Ploiești) හි

³⁶ La nouvelle alternative, no. 7 (September 1987).

පක්ෂයේ තැනක් වෙත රහිඤ්ඤාවක් විසිකර තිබිණ, එසේම ජලොයිෂ්ට් හි ඔමිනියා (Omnia) කඩේ උඩ සිට ප්‍රචාරක පත්‍රිකා බිම හෙළා තිබිණ. මේ සිද්ධීන් ගැන කළින් දැනගෙන සිට කිසිත් නොකළාය කියා ඔහුගේ මස්සිනාව වසර අටක් සිරගත කරන ලදී.

- ඇට්ලා කුන් (Attila Kun) වෛද්‍යවරයා 1987 ජනවාරි මාසයේ දී වසර තුනකට සිරගත කරන ලද්දේ වධහිංසා වල දී මිය යන ලද දේශපාලන සිරකරුවෙකුට මරණ සහතිකයක් නිකුත් කිරීම ප්‍රතික්ෂේප කළ බැවිනි.
- අයි බොබෙලි (I. Borbely) පනස් හැවිරිදි දර්ශන මහාචාර්යවරයා 1982 දී වසර අටකට සිරගත කරන ලද්දේ හංගේරියන් බසින් පාතාල පුවත්පතක් ප්‍රකාශනය කිරීම වෙනුවෙනි.

මර්දනයේ විවිධාර මට්ටම් හැම විටම, නැගෙනහිර සහ බටහිර යුරෝපය අතර සබඳතා, සහ සෝවියට් ප්‍රතිපත්තියේ වෙනස්කම්, යනාදී ජාත්‍යන්තර දේශපාලන තත්වය සමඟ ඇදී පැවතිණ. බ්‍රෙෂ්නෙව් සිට ගොරබචොව් දක්වා ලෝකය අතිශයෙන් වෙනස් වූයේය, මර්දනයේ අයිඩියලොජිය ද එයාකාරයෙන්ම වෙනස් විය. 1960 ගණන් වලින් පසුව “ටිටෝවාදී” කියා හෝ “සයෝනිස්ට්වාදී” කියා හෝ ජනතාව නඩු මඟට ගෙන යන ලද්දේ ඉතා කලාතුරකිනි. බොහෝ රටවල් තුළ අවධානය “අයිඩියලොජිය පෙරළිකාරී” නැත්නම් විශේෂයෙන්ම බටහිර සමඟ, “විදේශ රටවල් සමඟ නීතිවිරෝධී සබඳතා පැවැත්වීම” ගැන යොමුවෙන ලදී.

“කාරුණික” මර්දන රටවල් කිහිපයක සාමාන්‍යයෙන් දකින්නට ලැබීම වැඩියෙන් සිද්ධ විය. විශේෂයෙන්ම නැගෙනහිර ජර්මනියේ සහ වෙකොස්ලෝවැකියාවේ දී අකැමැත්තෙන්ම පිටුවහල් කිරීම සහ බොහෝ විට සිරගත කිරීම වෙනුවට සෝවියට් ආකෘතියේ “මානසික ප්‍රතිකාර” ඒවා වූහ. රෙජිම ඇතුළත ඇති ප්‍රචණ්ඩත්වය ගැන බටහිර කතාබහ කිරීම වැඩියෙන් සිද්ධ වෙද්දී, සමහර වින්දිතයන් තමන්ගේ කතන්දර මහත් පිටපත් සංඛ්‍යාවක් අලෙවි වන පුවත්පත් වෙතට කියන්නට වූහ. වැඩියෙන් මාධ්‍ය අවධානය ලැබීම නිසා බොහෝ රෙජිමයන්, රුමේනියාව පවා, තමන්ගේ ක්‍රියා කලාපය ගැන නැවත සිතා බලන්නට පටන් ගත්හ.

එනමුත් දුක තිවු බැවින් අඩු වුවා නම්, මර්දනය සැබෑ බැවින් කිසි ලෙසකින් අඩු නොවීය. ඇල්බේනියාවේ සහ බල්ගේරියාවේ හැරෙන්නට, (ඒවායේ 1980 ගණන් සිට තුර්කි අය වෙනුවෙන් රැඳවුම් කඳවුරු හැටියට ඒවා පැවතිණ.) වහල්-ශ්‍රම කඳවුරු අතුරුදහන් වූහ. නමුත් දේශපාලන නඩු දිගින් දිගටම පැවතියේ හංගේරියාව හැරෙන්නට මේ අනිත් සියළු රටවල් වල පරිණාමය සටහන් තබමිනි. සිවිල් සමාජය දියුණු කරන්නට කැමැත්ත තිබූ අය, තුරන් කර දැමිය යුතු විරුද්ධ පාක්ෂික පුද්ගලයන්, ස්වාධීන යුනියන්, සහ සැඟවී සිටිමින් පල්ලි වල පැවැත්ම වෙනුවෙන් සහාය දුන් අය, යනාදී ජනතාව වෙත, 1956 ට පෙර දී මෙන්, ප්‍රධාන වශයෙන් නඩු විභාග ගොනු කෙරිණ. ප්‍රජා නායකයන්ව ද නඩු විභාග වලට ගෙන ගියහ. 1955 මාර්තු මාසයේ දී වසර අටක් සඳහා යැයි සිරගත කර, ඊ ළඟ වසරේ දී නිදහස් කරන ලද නැගෙනහිර ජර්මනියේ පෝල් මෙයර්කර් (Paul Merker); 1962 අප්‍රේල් මාසයේ දී වසර හයක සිර දඬුවමක් ලද වෙකොස්ලැකියාවේ අභ්‍යන්තර කටයුතු ඇමති රුඩොල්ෆ් බරක් (Rudolf Barak); මුල් වතාවට 1956-1961 සිරගත කරන ලද, පසුව නැවතත් 1962-1966 සිරගත කරන ලද හැම විටම තම මතය විවාදයට ගත් යුගොස්ලාවියානු ප්‍රතිගාමී මිලොවන් සිලාස් (Miovan Djilas) යනාදීන් මීට උදාහරණ වෙති. U.S.S.R. වෙතින් කැඩී යන ඇල්බේනියාව චීනය සමඟ පෙළ ගැසෙද්දී, පොලිටබියුරෝවේ සාමාජිකවක් වූ සහ සෝවියට් පාක්ෂික නිලධාරියෙක් වූ ද ලිරි බෙලිශෝවා (Liri Belishova) සහ ඇල්බේනියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ පාලන කොමිසමේ සභාපති වූ කොකො ටෂ්කො (Kocjo Tashko) වැනි අයට ඉතා දැඩි ලෙසින් දඬුවම් කරන ලදී. එයාකාරයෙන්ම, තවත් නිලධාරීන් කිහිප දෙනෙකු සමඟ, 1961 මැයි මාසයේ දී රියර් අද්මිරාල් ටෙමො සෙයිකො (Temo Sejko) වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. 1975 දී ඇල්බේනියාව විසින් චීනය සමඟ සබඳතා අත්හැර දැමූ පසුව, එන්වර් හොක්සා විසින් ආරක්ෂක ඇමති බෙකිර් බලුකු (Beqir Balluku) සහ සේවක ප්‍රධානියා වූ පෙට්‍රිට් ඩුමෙ (Petrit Dume) දෙදෙනාව තුරන් කරන ලදී.

මේ යුගයේ බොහෝ දේශපාලන නඩු විභාග තුළ වර පුරුෂ සේවය සම්බන්ධ නඩුවක දී හැරෙන්නට, මරණ දඬුවම දුලබ ලෙසින් දකින්නට ලැබෙන අතර දඬුවම් දුන් අවස්ථා වල දී පවා ඒවා ක්‍රියාත්මක නොවීය. මෙය බල්ගේරියානු ඩිමිටාර් පෙන්චෙව් (Dimitar Penchev) සම්බන්ධයෙන් සැබෑ විය. තවත් සගයෙක් ඇතුළුව ඔහු වෙත 1961 දී මරණ දඬුවම නියම වූයේ නිකොලායි පෙට්කොෆ්ගේ කෘෂිකාර්මික වෘත්තීය පක්ෂය නැවත හදන්නට ගන්නා වෑයම වෙනුවෙනි. මරණ දඬුවම වසර විස්සක් සඳහා න්‍යාදේශ කරන ලදී. පොදු ක්ෂමාවක් යටතේ 1964 සිසිරයේ දී ඔහුව නිදහස් කරන ලදී. අනතුරුව ඔහුට කම්කරුවෙක් හැටියට බලාත්කාරයෙන් වැඩ ගන්නා තැනක සේවය කරන්නට සිද්ධ විය. ඒත් ඔහු අවසන් වතාවට සිරගෙදර දකින ලද්දෙක් නොවීය. 1967 සිට 1974 දක්වා

ඔහුට යළිත් සිරගත කරන ලදී. ඒ නීති විරෝධී ලෙසින් මායිම් හරහා පැන යන්නට තැත් කිරීම නිසයි. ඒ පැන යන්නට තැත් කළ වෑයමේ දී ඔහුගේ මිතුරෙක් මිය ගියේය. 1985 දී ත්‍රස්තවාදී ක්‍රියා ගැන සැකයට පත්වන පෙත්වෙව් බෙලෙන් දිවයිනේ (Belene Island) සිර කඳවුරක තවත් මාස දෙකක් ගත කළේය. ඉන් අනතුරුව බොබොව් ඩොල් (Bobov Dol) යන කුඩා පතල් ගමක නිවාස අඩස්සියේ ඔහුට තබන ලදී.

1956 තෙක් කාලය දක්වා යුගය හා සසඳා බලද්දී පශ්චාත්-හීෂණ යුගයේ දී මර්දනය නිසා සිද්ධ වූ මරණ සහ එහි වින්දිතයන් සංඛ්‍යාව පැහැදිලිවම අඩු වූහ. 1956 දී හංගේරියාවේ සහ 1968-69 දී චෙකොස්ලෝවැකියාවේ දී මරා දමන ලද ඉහත සඳහන් කළ අය හැරෙන්නට, තවත් දෙතුන් සිය ගණනක් පමණක් මිය ගියහ. ඔවුන් බොහොමයක්, සියල්ලන්ගේම එකතුව දෙසියයක් පමණ, මිය යන ලද්දේ නැගෙනහිර ජර්මනියේ මායිම් හරහා සහ බර්ලි තාප්පයෙන් පැන යන්නට තැත් කරද්දීය. 1988 අප්‍රේල් 26 වැනිදා ප්‍රමාණවත් වෛද්‍ය ප්‍රතිකාර නොලැබුණු හෙයින් චෙකොස්ලෝවැකියානු ප්‍රතිගාමී පවෙල් වොන්කා (Pavel Wonka) මේ කාලයේ දී මිය ගිය අවසාන දේශපාලන සිරකරුවා වූයේය.

වින්දිතයන් ගණනය අක්‍රමවත් සහ දුෂ්කර වූවකි. මරණ ගණන් කිරීමේ දී සමහර විට රහස් පොලීසිය විසින් මරා දමා රිය අනතුරු ලෙසින් අඟවන ලද ඒවා ද ඇතුළත් කළ යුතුයි. 1977 දී ජියු මිටියාවතේ වැඩ වර්ජනයක් මෙහෙයවන ලද රුමේනියානු ඉංජිනේරුවන් දෙදෙනෙකුගේ සිද්ධිය එවැන්නකි. වැඩ වර්ජනයෙන් සති කිහිපයකට පසුව ඔවුන් දෙදෙනා මරා දැමිණ.

1956 න් පසු යුගය ගැන අනාගත පර්යේෂණ වල දී සමහර විට වින්දිතයන් වර්ග අධ්‍යයනයක් සහ සාමාන්‍ය සිරකරුවෙක් ගැන කෙටි සටහනක් දැක්වීමට ලැබෙනු ඇත. මායිම් හරහා යන්නට තැත් කරද්දී සහ හමුදා මැදිහත්වීම් වල දී මිය ගිය අය ලෙසකින් මේ යුගයේ බොහෝ වින්දිතයන් සැම විටම සිරගෙදරක නොසිටි බව අපි දනිමු. එසේම, චෙකොස්ලෝවැකියානු නාට්‍ය රචක වැක්ලාව් හවෙල් (Václav Havel), හංගේරියානු දාර්ශනික ඉස්ට්වාන් බිබෝ (István Bibó), රුමේනියානු රචක පෝල් ගොමා (Paul Goma), සහ බුද්ධිමය ප්‍රජාවේ තවත් සාමාජිකයන් වූ දැඩ් ප්‍රසිද්ධියක් ලැබූ වින්දිතයන් පමණක් ගැන විශේෂයෙන් අවධාරණය යොමු කිරීමත් නොකළ යුත්තකි. මන්ද එවිට අපිට මේ රටවල් තුළ මිලියන තිස් හතළිස් ගණනක ජනතාවක් අපි නොසලකා හරින්නෙමු. මෙහි දී බබෙල් (Babel) හෝ මන්ඩෙල්ස්ටම් (Mandelstam) වැනි සමාජ මට්ටමක සිටි කිසිවෙකු 1956 සිට 1989 දක්වා කාලයේ දී වෙඩි තබා මරා දැමුණේ නැතැයි නරුමයෙක් විසින් කියන්නට ඉඩ ඇත. එනමුත් සැබැවින්ම බල්ගේරියානු රචක පෝර්ජ් මාකොව් 1978 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී ලන්ඩනයේ දී ඝාතනය වීම, බල්ගේරියානු රහස් ඔත්තුකාරයෙකුගේ වස පෙවූ කුඩ කුඩුවකින් මරා දමන ලද සිද්ධිය දක්වන්නට හැකියි. තවත් තරුණ වින්දිතයන් සිටියා විය හැකියි, ඒ අයගේ කුසලතා දියුණු වන්නට කිසිදා ඉඩක් නොලැබුණි. නමුත්, හැම තැනම, විශේෂයෙන්ම රුමේනියාවේ, බොහෝ සිරගත කරන ලද සහ මරා දමන වින්දිතයන් වූයේ සරල ලෙසින් විදිවල සිටි සාමාන්‍ය ජනතාවයි. ඉතිහාසය කිසි දිනෙක මේ සාමාන්‍ය ජනතාවගේ නම් අමතක කර දැමිය යුතු නොවේ.

කලාකරුවන් සහ අලුත්ම විදියකට තමන්ගේ අදහස් කියාපාන්නට සමත් නිර්මාණශීලී පුද්ගලයන් ගැන කොමියුනිස්ට් ආඥාදායකත්ව නිරතුරුව බියෙන් සිටි බව සියල්ලන්ම දන්නා කාරණයකි. 77 සන්නස යැයි හැඳින්වෙන ලද විරුද්ධ පක්ෂයේ මැනිෆෙස්ටෝව වෙනුවෙන් අත්සන් 260 ක් එකතු වීම හමුවේ චෙකොස්ලෝවැකියාවේ කොමියුනිස්ට් නායකයන් 1977 මුල දී තැනිගෙන සිටියහ. ඒත් කොමියුනිස්ට් රෙජිම ඊට වැඩියෙන් සැලකිය යුතු තරමකට බිය වී සිටියේ විසි තිස් දහස් ගණනක ජනතාව පාරට බහිද්දීය.

1980 ගණන් අග වෙද්දී ජනතාව තව දුරටත් මහා හීෂණය ගැන බියෙන් නොසිටියහ. ඉතින් එයාකාරයෙන් අවසානයේ සියළු ආණ්ඩු බලයට පොදු පහරක් පැමිණෙන ලදී.

අතීතය පිළිබඳ සංකීර්ණ කළමනාකරණය

දුක දශක ගණනාවක් පුරා පැවතියේ නම්, ක්‍රමයක් සහ එහි බුටි සපත්තු පැළඳි ඒජන්තවරුන් විසින් ගෙනෙන ලද දුක අමතක කර දමන්නට, හෝ ජනතාව ලවා එය අමතක කරවන්නට පුළුවන් ද? පරාජිත වූවන් ගහලයන් සහ වධකයන් වෙද්දී, ඔවුන් ගැන කරුණාවන්ත සහ ඉවසිලිවන්ත බවකින් කටයුතු කරන්නට පුළුවන් ද? ප්‍රජාතන්ත්‍රවාද සහ නීතියේ රීතිය පිහිටුවන්නට අයෙක් කැමැත්තේ නම්, එහි දී කලින් සිටි නායකයන් සහ

ඔවුන්ගේ සහායකයන් ගැන, විශේෂයෙන්ම ඔවුන්ගේ සංඛ්‍යාව අති මහත් වනුයේ සහ රාජ්‍ය යාන්ත්‍රණය සුවිසල් වනුයේ නම්, එවිට ඔවුන් ගැන කුමක් කළ යුතුද?

මධ්‍යම සහ ගිණිකොන දිග යුරෝපයේ නව ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයන් මේ ප්‍රශ්න වලට පිළිතුරු සොයන්නට වැයමී ගෙන ඇත. කොමියුනිස්ට් යාන්ත්‍රණය පිරිසිදු කිරීම, එයින් ප්‍රිය ජනක නොවූ මතකයන් නැවත ගොඩ ගැනීම කරන්නට වුවද, එය දවසේ මෙහෙය විය. මේ පිරිසිදු කිරීම කොතරම් පුළුල් ලෙසින් කළ යුතුද ගැන සහ එයට යොදාගත යුතු ක්‍රමවේද ගැන, හිටපු කොමියුනිස්ට්වාදීන් බොහොමයක් ද සිටින නව නායකයන් අතර එකිනෙකා සමඟ විරුද්ධ වෙන මත ගණනාවකි. අපරාධ සංවිධාන යැයි කියා කොමියුනිස්ට් පක්ෂ තහනම් කරන, සහ දැනට ජීවතුන් අතර සිටින හිටපු නායකයන් සියල්ලන්ම නඩු මඟට ගෙන යන—රැඩිකල් මෙහෙයුම් කැඳවා තිබිණ. අනෙක් අතට, පරණ කොමියුනිස්ට් ප්‍රතිපත්ති සිහිකරන ශුද්ධකරණ මඟහරින්නට ද මහත් සෙයින් කැමැත්තක් තිබිණ. හිටපු පෝලන්ත අගමැති තදවූස් මසොවියෙට්ස්කි (Tadeusz Mazowiecki) හෝ වෙක් සහ ස්ලොවැක් ජනරජය වල ජනාධිපති වූ වැක්ලාව් හවෙල්, කළින් පැවති රෙජිම වල අපරාධ හෙළා දැකීම හෝ අධිකාරී තනතුරු වලින් ඒජන්තවරු ඉවත් කිරීම යනු නැවතත් කළින් පැවති රෙජිම වල ක්‍රමවේද වලට ආපසු පිවිසීමක් යැයි සැලකුවේ නැත. මේ කොමියුනිස්ට් විරෝධී ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන්ට භීතිය පවතින වාතාවරණයක ආණ්ඩු කිරීම උවමනා නොවීය. ඒකාධිකාරී රෙජිම වලට දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ විරෝධය දක්වන ලද හංගේරියානු රචක ගියෝර්ගි ඩාලොස් (György Dalos), 1990 දී මෙසේ ලිවීය: “පිරිසිදු කිරීම සහ ශෝධන, අයෙක් එහි දී “වසන්තයේ ශෝධනය” යනාදී වූ පද වහරක් අස්සේ සැඟවෙන්නට හැකිවී සිටියද, පරණ රෙජිමය යටතේ වැඩ කළ අය අතර ගැඹුරු ලෙසින් මුල් බැස ගත් අනාරක්ෂිත හැඟීම් නිර්මාණය කළ හැකියි, අපිට තවමත් ඒ අයව ඉතා අවශ්‍යයි...භීතිය විසින් නව “පක්ෂපාතී” බවකට ඉඩ පාදා දුන්නොත් එවිට තත්වය ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය යන අදහස ගැන යාන්තමින් හෝ කිසිත් සම්බන්ධයක් නොපවතින ලෙසකින් ඉතා දරුණු විය හැකියි.”³⁷

නිදහස යළි ස්ථාපිත කර දින කිහිපයක් යද්දී, කොමියුනිස්ට් රෙජිම වල ජීවතුන් අතර සිටින සහ මියගිය, නිහඬ සහ ප්‍රසිද්ධ, වින්දිතයන් සහතික ලෙසින් හඳුනා ගන්නවුන් වගකිය යුතු විමර්ශන මධ්‍යයයේ සිටියහ. අයුක්ති සහගත ලෙස වෙඩි තබා මරා දමන ලද ජනතාව, සිරගත කරන ලද, ජීවන මාර්ග අයිති කරන ලද, පක්ෂයේ බොරු වලට දිනපතා පාහේ යටත්වීමෙන් අවමානයට පත් කරන ලද, යනාදී වශයෙන් සියළු විවිධ වර්ගවල වින්දිතයන් වෙත අවධානය යොමු වෙන ලදී. “අතිශයදෝෂී උරුමය” යැයි වැක්ලාව් හවෙල් හඳුන්වන ලද්දට සහ අපරාධ සහ දඬුවම් ගැන දැඩි අර්බුද වලටත් මුහුණ දෙන්නට පශ්චාත් කොමියුනිස්ට්වාදී සමාජයට සිද්ධ වූයේය. දුක් වේදනාවේ ප්‍රධාන සාක්ෂිකරුවා හැටියට වින්දිතයාව දැකීමේ දී, මේ දුක නිසා නිපැදවෙන අමනාපය සංසිද්ධීමට හෝ එය තව දුරටත් ප්‍රයෝජනයට ගැනීම සඳහා සමාජයන් විසින් අනිවාර්යෙන්ම ඔවුන්ගේ නව දේශපාලන නිලධාරීන් වෙත ආයාචනා කළහ. පෞද්ගලික ලාබ උදෙසා මේ තත්වය ප්‍රයෝජනයට ගත් සමහර අය සිටියහ. එසේම අන්ධ ලෙසකින් ඇති විය හැකි පළිගැනීම් වැළැක්වීමට උවමනා වූ අය ද සිටියහ. පැත්තකට වී බලාගෙන සිටි අය මෙන්ම ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ මෙහෙයුම් යෝජනා කරන අතරේ දුෂ්ටත්වයේ සැබෑ හේතු සොයන්නට සහ මනුෂ්‍ය දුබලතාවය ගැන සවිඥානික වූ අය ද සිටියහ. සියළු කොමියුනිස්ට් රෙජිම තුළ “නිහඬ බහුතරයක්” සිටින ලදී. එහි භාසාජනක පැත්ත වූයේ වඩාත්ම සාමකාමී ලෙසින් සිටි අය, හවුල්කාරයන්ගේ තත්වයට පැමිණි අය, අවසානයේ දී පීඩකයන් වෙනුවෙන් වඩාත්ම මාග පළිගැනීම් මහා හඬින් කැඳවන ලද අය වීමයි.

එපමණ වසර ගණනාවක් තුළ විශසනය කරන ලද මතකයන් වලින් පසුව මෑත අතීතය කෙසේ වුවද යන්න පැහැදිලි කිරීම ආවේගාත්මක නොවන ලෙසකින් සිද්ධ වීම එතරම් පුදුමයක් නොවේ. වාරණය මුලෝත්පාටනය වූ පසුව ප්‍රකාශනය මහත් ලෙසින් පැතිර යාමත්, විවිධාකාර මතවාදයන් හට ගැනීමත් ස්වභාවයෙන්ම දකින්නට ලැබුණි. ඉහළ මාධ්‍ය අවධානයෙන් යුතු පිවිසීම, ආවේගාත්මක බව නිති හඹා යාම යනාදියෙන් යුතු මාධ්‍යවේදය පමණට වැඩි සරල අතකට, කළු-සහ-සුදු දැක්මකින් යුතු වූ, අන්තිමේ දී, පිටරටින් ගෙනැවිත් ස්ථාපිත කරන ලද රෙජිමයකට එරෙහිව සටන් කරමින් සිටි මුළු මහත් දේශයම ප්‍රතිරෝධී සටන්කාමීන් ලෙසින් වුවා යන්න හදිසියේම පෙනී යෑම දක්වා ඉතිහාසය වින්දිතයන්ට එරෙහි ගහලයන් යන තත්වයකට සුළු කරන ලදී. මේ ක්‍රියාවලියේ දී වචන එහි සියුම් අර්ථ නැති කරගති. “ජනසංහාරය” යන වහර හුවමාරු කර ගැනිණ: කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් රුමේනියානුවන්, වෙක්, සහ අනෙක් අය ජනසංහාරයට ලක් කරනු ලැබීය; වෙක් විසින් ස්ලොවැක් ජනසංහාරය දියත් කරන්නට වෑයම් කළේය. රුමේනියාවේ ජනතාව “රතු හොලොකෝස්ට්” එකක් ගැන කතා කරන්නට පටන් ගත්හ. බල්ගේරියාවේ “ආදාහනාගාරයක් පමණක් නොමැති වූ අප්‍රමාණ අවුෂ්ට්ට්ස්” ගැන සමීකරණ ගුලාග් ගැන සඳහන් කරන සාමාන්‍ය ක්‍රමයක් බවට පත්විය.

³⁷ György Dalos, “Liberté sans paroles,” *Le monde-liber*, no. 6 (December 1990).

මෑත අතීතය ගැන මෙයාකාර ප්‍රවේශයන් දැනටමත් අපක්ෂපාත අධ්‍යයනවල අරමුණ වී ඇත. පශ්චාත් කොමියුනිස්ට් සමාජ තුළ දෙවැනි ලෝක යුද්ධයේ බලපෑම් කොතරම් දැඩි ලෙසින් ඇත්දැයි කියා එයින් පැහැදිලිව කියා පායි. එහි වැඩියෙන්ම පැත්තකට බර රට ලෙස පැවති යුගෝස්ලෝවියාව දැක්විය හැකියි. එහි මෑත කාලීන යුද්ධය අර්ධ ලෙසින් ඊට කලින් වසර පනහකට පෙර උත්පාදනය කරන ලද ගැටුම් වල දිගුවකි. එහි දී ගැටුම් ඇවිලීම සඳහා මතක සටහන් නින්දිත ලෙසින් හසුරුවා තිබිණ. යුද්ධයේ සෙවනැලි මැකී ගොසින් නොතිබිණ. විශේෂයෙන්ම නාටික ජර්මනියේ හිටපු මිත්‍ර පාර්ශවයන් අතර. මාෂල් පෙටේන් (Marshal Pétain) රුමේනියානු හෝ ස්ලෝවැකියානු වූයේ නම්, බොහෝ පිරිසක් විසින් ඔහු කොමියුනිස්ට්වාදයේ වින්දිතයෙක් හැටියට බාරගනු ඇත. ඔවුන්ගේ රටවල් වල දී කරන ලද කුරිරු අපරාධ සඳහා යුද්ධයෙන් පසුව මරණයට නියම කර වෙඩි තබා මරා දමන ලද රුමේනියානු ආඥාදායක ඇතටොනෙස්කු සහ ස්ලෝවැක් ජනාධිපති මොන්සී'න්යෝ යෝසෙෆ් ටිසෝ යන දෙදෙනා ද එවැනිම සැලකිල්ලට පත්විය.

කොමියුනිස්ට් රෙජිම ගැන ඉතිහාසය දැන් දැඩි ලෙසින් දේශපාලනීයකරණය වී ඇත. විශේෂයෙන්ම පක්ෂ සහ ව්‍යාපාර විසින් ඔවුන්ගේ පුරාතනයන් සහ සම්ප්‍රදායයන් නැවත හඳුනාගන්නට වෑයම් කරද්දී. මේ පොත් එක් කර්තෘවරයෙක් වෙත පෝලන්ත ජාතික අන්දේ පැකොවිස්කි කිසිත් බියක් නැතිව පෝලන්තයේ “සිවිල් යුද්ධය” ගැන කතා කරන්නේ එහි සම්භවයන් ගැන සෙවීම පසෙකට දමමිනි. ඒත් වාසනාවට ඒ යුද්ධය වචන වලින් එකක් පමණි. පරණ මිථ්‍යා සහ පුරාවෘත්ත යළිත් උපත ලබමින් අලුත් ඒවා බවට හැරෙද්දී අතීතය හසුරුවා ගෙන සහ උපකරණයක් කරගෙන ඇත. වින්දිතයන් සංඛ්‍යාව ගැන ඇති මිථ්‍යාව විශේෂ අවධානයක් ඉල්ලන්නකි. ප්‍රංශ ඉතිහාසඥ රොබට් ෆ්‍රැන්ක්ට් අනුව, මේ දත්තය ප්‍රධාන සංකේතයක් බවට පත්වෙයි, ගණිතමය සත්‍යයක්; එය මරණය ගැන සංවාද වලට අධිකාරයක් සපයන්නකි, එසේම එයින් මහා මිය යෑම් පූජනීය බිලිදීම් බවට හරවයි. ඉතින්, නව ජාතික සහ සමාජ මිත්‍යාවන් සොයා පර්යේෂණ කරන අය අතර විවක්ෂණය පිළිබඳ විශේෂයෙන් අවධානය යොමු කළ යුතු අවශ්‍යතාවයක් ඇත.

රටක දේශපාලන පරිණාමය පිළිබඳ ගැඹුරු විමර්ශනයක් සඳහා ඉතිහාසයේ ආන්තික ලක්ෂ්‍යයන් ගැන දේශපාලන අවධාරණයෙන් යුතු පරිවර්තනයක් සභාය වේ යැයි කියා 1956 හංගේරියානු විප්ලවයේ ඉතිහාසය පිළිබඳ ඉන්ස්ටිටියුට් හි අධ්‍යක්ෂක හංගේරියානු ජාතික ජියෝර්ජ් ලිට්වැන් (György Litván) යෝජනා කර ඇත. එවක පැවති ආර්ථික ගැටළු හෝ වෙනත් වෙනස්කම් වලින් දක්වනවාට වැඩියෙන් රටකට එහි මෑත ඉතිහාසය ගැන ඇති සබඳතාවය තුළින් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ විවිධ වර්ගවල මූලයන් පිළිබඳ සංවාද වැඩියෙන් දැනගන්නට ලැබෙනවා යැයි ඔහු කියා සිටියි.

සියළු මතකයන් යම් දුරකට “නිර්මාණය” කරන ලද ඒවා වෙති, එසේම මේ සිද්ධීන් ගැන නිල මතය ද ඊට පිටතින් නොයයි. නීති සම්පාදකයන් සහ තීරණ ගන්නවුන්ගේ සභා වලින් අලුත් ව්‍යවස්ථා යටින් ද්‍රවන්නේ කුමන සම්ප්‍රදායයන්දැයි කියාත්, මුද්දර වල සහ බැංකු නෝට්ටු වල දිස්වෙන්නේ කාගේ මුහුණු ද කියාත්, සමරන්නට අවශ්‍ය කුමන ජාතික නිවාඩු දිනයන් දැයි කියාත්, පිළිගැන්විය යුතු පදක්කම් මොනවාදැයි කියාත්, සැමරිය යුතු සිද්ධීන් මොනවා දැයි කියාත්, සහ වීදි, වතුරග්‍ර, මහජන ස්ථාන වලට දැමිය යුත්තේ කාගේ නම් දැයි කියාත්,— එසේම, සැබැවින්ම, පාසැල්වල ඉගැන්විය යුත්තේ කුමන විෂය මාලාවක්දැයි කියාත් තෝරා ගනු ලබති. කොමියුනිස්ට් යුගයේ වීරයන් සහ වින්දිතයන් අමතක කළ නොහැකියි. එසේ නමුදු, බොහෝ පශ්චාත් කොමියුනිස්ට් රෙජිම විසින් ඔවුන්ගේ ඉතිහාසය තුළ කොමියුනිස්ට් යුගය වරහන් ඇතුලත යොදන්නට තීරණය කර ඇත. මෙය විසිවැනි සියවසට අලුත් දෙයක් නොවේ. රුසියන් මතකය ගැන විශේෂයෙන් හදාරන ඉතාලි ජාතික ඉතිහාසඥ මරියා ෆෙරෙට්ටි (Maria Ferretti) විසින් පෙන්වා දී ඇති පරිදි: ඉතාලි ෆැෂිස්ට්වාදයේ හොල්මන භූමදාන කරනු පිණිස ඒ හා සමාන ප්‍රවේශයක් බෙනෙඩෙට්ටෝ ක්‍රොස (Benedetto Croce) විසින් යෝජනා කරන ලදී.³⁸ වරහන් ඇතුලේ දැමීම හැමවිටම මායාවකි. එසේම සම්පූර්ණ දශකයන් සරල ලෙසින් වළලා අමතක කර දැමිය නොහැකියි. මේ දශකයන් විසින් ඒ සෑම රටකම පුරවැසියන් බහුතරයගේ දැක්ම හැඩගසා ඇත. එසේම ඒවායෙන් සමාජ සහ ආර්ථික සංවර්ධනයේ මාර්ගය ද තීරණය කර ඇත. අපක්ෂපාතී විමර්ශන වෑයම් කරන්නේ හැදියාව මනාව පැහැදිලි කරන්නටයි. එයට ඒකීය පුද්ගලයන් අතර, කණ්ඩායම්, සමස්ත ජනතාව අතර ස්වයං විවේචන ඉතිහාසමය ලෙසින් නොමැති (අඩුව) ද විභාග කර බැලීම ඇතුලත් වෙයි. එසේම සාමූහික වගකීමක් ගැන නැවත හැරී බැලීම මග හරින ආශාව (රෙජිමය නිහඬව හඟවන සභායෙන් යුතු වුව) ගැන ද විභාග කර බැලීම ඇතුලත් වෙයි. එසේම “අනුකම්පාව ලබා ගැනීමට තමන් වින්දිතයන් යැයි හඟවන ජනතාවකගේ” මානසිකත්වය පැවතීමෙන් සියල්ල ගැන සමස්ත ජාතියකට සමාව දෙන ආකාරයත් විභාග කර බැලීම සිද්ධ වේ. රුමේනියාවේ

³⁸ Maria Ferretti, *La memoria mutilata: La Russia ricorda* (Mutilated memory: Russia remembers) (Milan: Corbaccio, 1993).

“සාමූහික මෘතවීරයන්වීමේ වාදය” යන අදහස ඇලෙක්සැන්ඩ්‍රා ලේග්නෙල්-ලැවැස්ටින් (Alexandra Laignel-Lavastine) විසින් අධ්‍යයනය කර ඇත. එය හා යන “අභිංසක සංකීර්ණය” සෑම දෙයක්ම වෙත අයෙකුගේ වැරද්දක් නිසා සිද්ධ වෙත ලෙසකින් පෙනී යෑමට මඟ පාදයි.

පශ්චාත් කොමියුනිස්ට් දේශයන් තුළ අතීතය පාලනය කිරීම යන්න පොතක් තරම් දිග අධ්‍යයනයක් සඳහා උචිත, ප්‍රමාණවත් ලෙසින් සංකීර්ණ වූ මාතෘකාවකි. මේ අවස්ථාවේ දී වැඩියෙන්ම සැලකිය යුත්තේ ඒ සඳහන් කරන රටවල් අතර ඇති වෙනස්කම් වෙති. විශේෂයෙන්ම රුමේනියාව ගත්විට, පරණ කොමියුනිස්ට් රෙජිමයේ පිරිමි 1966 නොවැම්බර් පාර්ලිමේන්තු සහ ජනාධිපති මැතිවරණ දක්වා බලය සතුව සිටියහ. එයාකාරම තත්වයක් කාලයක් පුරා බල්ගේරියාවේ ද තිබිණ. ඒත් ඒ රටවල් වල වුවද, කොමියුනිස්ට්වාදීන් යටතේ මර්දන ගැන වාර්තා සටහන් සෑහෙන ප්‍රමාණයක් දැනට ඉදිරිපත්ව පවතී. ඒත් ඒ සියළු රටවල පුරවැසියන් කොමියුනිස්ට් පාලනයේ අවුරුදු පිළිබඳව සෑහෙන තරම් වාර්තා සටහන් ප්‍රමාණයක් ඔවුන්ගේ අතේ ඇතිව සිටිය ද, වින්දිතයන්ගේ තෙස්තමේන්තු දැන් සාමාන්‍යයක් වී පැවතිය ද, පුරාලේඛන මූලාශ්‍ර සමීප ලෙසින් විමසා බලන පදනම මත ගැඹුරු ඉතිහාස අධ්‍යයන තවමත් නැත. සමහර විට වෙක් ජනරජය, පෝලන්තය සහ හංගේරියාව එහි දී ව්‍යාතිරේක විය හැකියි.

කිසිදු කොමියුනිස්ට් පක්ෂයක් තවමත් තහනම් කර නොමැති බව මෙහි දී පෙන්විය යුත්තකි. වෙක් ජනරජයේ හැරෙන්නට මේ පක්ෂ ඔවුන්ගේ නම් වෙනස් කරගෙන සිටිති. වෙක් ජනරජයේ පක්ෂය ඇතුළත ජනමත විචාරණයක ප්‍රතිඵලය වූයේ නම එසේම තබා ගැනීමට තීරණය වීමයි. සෑම තැනකම පාහේ, වැඩියෙන්ම නුසුදුසු යැයි හෙළි වූ නායකයන් තෙරපා හැරිණ. එසේම නායකත්වය සම්පූර්ණ ලෙසින්ම අලුතින් පත් කර ගැනිණ.

මර්දනයට වගකිව යුතු අය ගැන නඩු ස්වල්පයක් පමණක් පැවැත්වෙන ලදී. වැඩියෙන්ම ප්‍රසිද්ධ නඩුව රුමේනියාවේ පැවැත්විණ. නිකොලායි චවිෂෙස්කු සහ ඔහුගේ බිරිඳ 1989 දෙසැම්බර් 25 වැනිදා වෙඩි තබා මරා දමන ලද්දේ බොරු නඩුවකින් පසුවයි. එයින් පසුව ඒකාධිපතියාගේ මළ සිරුර ජාතික රූපවාහිනියෙන් පෙන්වන ලදී. බල්ගේරියාවේ හිටපු පක්ෂ මහා ලේකම් ටොඩොර් ෂීවිකොෆ් (Todor Zhivkov) 1991 අප්‍රේල් මාසයේ දී නඩු මඟට ගෙන ගිය ද, ඉන්පසු නිදහස් කෙරිණ. ප්‍රතිවිරුද්ධාභාස ලෙසින් ඔහු බල්ගේරියානු පක්ෂ එලිට්වාදී සටන් පාඨයක් සමඟ ජීවත්වෙන්නට පැහැදිලි ලෙසින් වඩාත්ම අසමත් වූවා විය: “අපි බලය අල්ලාගත්තේ ලේ හැලීමෙනි, අපි ලේ හලන්නේ නැතිව එය අත් නොහරිමු.” ඇල්බේනියාවේ දී සමහර කොමියුනිස්ට් නායකයන්ට “මහජන දේපල අපහරණය සහ පුරවැසියන්ගේ සාමාන්‍යත්වය නොතකා ක්‍රියාකිරීම” සඳහා දඬුවම් ලැබුණහ. එවැනි ලෙසකින් කටයුතු කළ අයෙකු වූයේ එන්වර් හොක්සාගේ බිරිඳයි, ඇයට අවුරුදු එකොළහක සිර දඬුවමක් ලැබුණි. වෙකොස්ලෝවැකියාවේ පක්ෂ මණ්ඩලයේ සාමාජිකයෙක් සහ ප්‍රාග් නගර සභා පක්ෂ කමිටුවේ පළමු ලේකම් වූ මිරොස්ලාව් ස්ටෙපාන් (Miroslav Štěpán) 1991 දී වසර දෙකකට සිරගත කරන ලද්දේ 1989 නොවැම්බර් 17 වැනිදා පෙළපාලි ගිය සමූහයක් වෙත ප්‍රවණ්ඩත්වය දැක්වීම හේතුවෙනි. නැගෙනහිර ජර්මනියේ හිටපු නායකයන්ට එරෙහිව නඩු ගණනාවක් ගොනු කරන ලදී. 1997 අගෝස්තු හි දී අවසාන කොමියුනිස්ට් නායකයා වූ ඉගොන් ක්‍රෙන්ස් (Egon Krenz) ට එරෙහිව වඩාත්ම මෑතක දී පැවැත්වෙන ලද නඩුව සිදුවිය. ඔහුට වසර හයාමාරක සිර දඬුවමක් තීන්දු වී අනතුරුව ඇපැල් ගැනීම මත නිදහස් කරන ලදී. 1999 දී, ජනරාල් වොයිචෙක් යරුසෙල්ස්කි වෙත චෝදනා තවමත් ගොනු වෙමින් පවතියි. ඒ 1970 දෙසැම්බර් හි දී ඩින්ස්ක් හි වැඩ වර්ජකයන්ගේ මරණ සම්බන්ධයෙනි. ඔහු ආරක්ෂක ඇමති ලෙසින් වෙඩි තියන්නට යැයි කියා සිටියේය. (1996 දී ඔහු වෙත ගොනු කරන ලද එනම් 1981 දෙසැම්බර් හි දී මාෂල් නීතිය පැනවීමේ ඔහුගේ භූමිකාව සඳහා චෝදනා වලට යරුසෙල්ස්කිට පෝලන්ත පාර්ලිමේන්තුවේ ක්ෂමාවක් ප්‍රදානය කරන ලදී.) එයාකාරයෙන්, 1968 දී අධිවාසී හමුදා වලට “ආරාධනා” කළා යැයි ප්‍රාග් හි කොමියුනිස්ට් නායකයන් කිහිප දෙනෙක් නඩු මඟට ගෙනියන්නට වෑයමක් ප්‍රාග් හි සිද්ධ වෙමින් පවතියි.

අපරාධ සම්බන්ධයෙන් සෘජුවම සැකයට පාත්‍ර වූ විවිධ ආරක්ෂක සේවා වල නිලධාරීන් කිහිප දෙනෙක්ගේ නඩු ද පශ්චාත් කොමියුනිස්ට් යුක්තියට ඇතුළත් වෙයි. ඒ අතර වඩාත් කුතුහලය දනවන නඩුව වනුයේ පෝලන්තයේ ඇඩම් හියුමර් (Adam Humer) සහ ආරක්ෂක බියුරෝ වේ (Urząd Bezpieczeństwa -UB) තවත් නිලධාරීන් එකළොස් දෙනෙකුගේ නඩුවයි. 1940 ගණන් අග සහ 1950 ගණන් මුල විරුද්ධ පක්ෂය මර්දනය කිරීමේ අපරාධ සඳහා ඔවුන් නඩු මඟට ගෙන යනු ලැබූහ. එවක දී හියුමර් කර්නල්වරයෙකි. ඔහු 1954 දක්වා මහජන ආරක්ෂාව සඳහා වූ අමාත්‍යාංශයේ විමර්ශන දෙපාර්තමේන්තුවේ උප ප්‍රධානියාව සිටියේය. මේ අපරාධ පොදුවේ මනුෂ්‍යත්වයට එරෙහි අපරාධ හැටියට විස්තර කෙරිණ. වසර දෙකාහමාරක් පුරා පැවති නඩුව අවසානයේ දී 1996 මාර්තු 8 වැනිදා හියුමර් වෙත වසර නවයක සිර දඬුවමක් නියම විය. හංගේරියාවේ බුඩපෙස්ට් නගරයෙන් ඊසාන

දිග වූ සල්ගොටාරියාන් (Salgótarján) නමැති කාර්මික ටවුමක දී 1956 දෙසැම්බර් 8 වැනිදා සිවිල් ජනතාව වෙත වෙඩි තැබූ අය 1995 ජනවාරි මාසයේ දී මනුෂ්‍යත්වයට එරෙහි අපරාධ කරන ලද්දවුන් හැටියට දඬුවම් ලැබූහ. ඒත් 1997 ජනවාරියේ දී හංගේරියානු සුපිරි උසාවියේ තීන්දුව නිවේදනය කළේ 1956 නොවැම්බර් 4 වැනිදාට පසු සෝවියට් හමුදා නීති විරෝධී ලෙසින් මැදිහත් වීම නිසා හංගේරියාව සහ U.S.S.R. අතර යුද තත්වයක් පැවතීම නිසා මේ අපරාධ යුද අපරාධ හැටියට සැලකිය යුතු බවයි.

කලින් සෝවියට් කඳවුර ලෙසින් සිටි සියළු රටවල් අතරින්, රටේ කොමියුනිස්ට් අතීතය කළමනාකරණය කරන්නට වඩාත්ම අනුනකරණ ප්‍රවේශය හදාගත්තේ වෙක් ජනරජය විසින් විය හැකියි. 1948 පෙබරවාරි 25 න් පසුව අධිකාරීන් විසින් රජයට පවරා ගන්නා ලද භාණ්ඩ ආපසු දීම, සහ අයුක්ති සහගත ලෙසින් දඬුවම් කරන ලද සියල්ලන්වම පොදුවේ පුනරුත්ථාපනය කිරීම, අනිවාර්ය කරන නීති අනුමත කරගත් එකම රට එය විය. ප්‍රාදේශීය සහ දිස්ත්‍රික්ක උසාවි වලින් 1994 දී දළ වශයෙන් 220,000 ක ජනතාවක් පුනරුත්ථාපනය කිරීම එයට උදාහරණයකි. 1998 දී පෝලන්තය ද එවැනි නීතියක් අනුමත කරගන්නා තෙක් සියළු අධිකරණ සහ පොලිසියේ නිලධාරීන්ගේ පසුබිම් විමසා බලමින් මහජන තනතුරු වලට පත්වීම සීමා කරන “ක්ෂමාවෙන් පිරිසිදු වීම” යන නීතියක් සම්මත කරගත් එකම රට වෙක් ජනරජය විය. පරණ රෙජිමයේ පොලිස් වාර්තා වල සඳහන් වෙන ලෙසින් ඕනෑම ජ්‍යෙෂ්ඨ නිලධාරියෙකුගේ අතීතය විමසා බලන්නට විවෘත හැකියාවක් පැවතීම ඒ නීතියෙන් ඉල්ලා සිටියේය. එසේම පරණ රෙජිමයේ සාමාජිකයන් සොයා යන්නට, කොමියුනිස්ට්වාදයේ අපරාධ ගැන වාර්තා කරන සහ විමර්ශන කරන බියරෝවක්, ඒ සඳහා විශේෂ පරිපාලන ආයතනයක් ඇති එකම රට ද වෙක් ජනරජය විය. වෙක් ජනරජයේ පොලිසියේ විමර්ශන බියරෝවේ අඛණ්ඩ අංගයක් හැටියට, 1948 සිට 1989 දක්වා කරන ලද ඕනෑම කොමියුනිස්ට් අපරාධ සඳහා තොරතුරු එකතු කිරීමටත් චෝදනා ගොනු කිරීමටත් මේ ආයතනයට සම්පූර්ණ බලය තිබිණ. ලිඛිත සාක්ෂි බියරෝවේ සේවකයන් 80 ක් පමණ සිටිති. එය අධිකරණ ක්‍රියාවලියේ නීතිමය මත වලට මැදිහත් වෙයි; සෑම අපරාධයක්ම සඳහා එයට නඩුවක් ගොනු කළ යුතු වෙයි, ඒ සඳහා අවශ්‍ය සාක්ෂි එකතු කර යුතුයි, එවිට ඒ නඩුව මහජන අභිචෝදන දෙපාර්තමේන්තුවට යැවිය යුතුයි. 1997 දී විභාග කරන ලද 98 දෙනාගෙන් නඩු 20 ක් වලංගු යැයි සැලකිණ, එයින් 5 ක් උසාවියට පමුණුවන ලද අතර එක් අයෙක්—රාජ්‍ය ආරක්ෂක ආයතනයක හිටපු විමර්ශකයෙක්—වසර පහකට සිරගත කරන ලදී. 1999 දෙසැම්බර් 29 දා වෙද්දී සියළු නඩු නිමා කරන ලදී.

ලිඛිත සාක්ෂි බියරෝවේ වර්තමාන අධ්‍යක්ෂකවරයා, වැක්ලාව් බෙන්ඩා (Václav Benda) පුහුණුවෙන් ගණිතඥයෙකි, 1970 ගණන් සහ 1980 ගණන් වල දී විරුද්ධ පක්ෂයේ වැදගත් චරිතයක් වූ අතර හෙතෙම සිරබාරයේ වසර හතරක් සිටින ලද්දෙකි. අද ඔහු ක්‍රිස්තියානි ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සෙනෙට් සභිකයෙකි. මෑතක දී පැවැත්වූ සම්මුඛ සාකච්චාවක දී ඔහු කොමියුනිස්ට් අපරාධ සහ මනුෂ්‍යත්වයට එරෙහි අපරාධ ගැන ඔහුගේ ස්ථාවරය මෙසේ පැහැදිලි කර සිටියේය:

අපේ නීතිකරණය තුළ මනුෂ්‍යත්වයට එරෙහි අපරාධ සඳහා කාල සීමා ව්‍යවස්ථා අත්හැරීමක් ඇතුළත්, ඒත් එය කොමියුනිස්ට් අපරාධ වෙනුවෙන් යොදාගන්න පුළුවන්ද යන්න ගැන අපිට විශ්වාසයක් නැහැ. කොමියුනිස්ට්වාදයේ සියළු අපරාධ මනුෂ්‍යත්වයට එරෙහි අපරාධ කියන අපට ඕපපාතිකව නිර්වචනය කරන්න බැහැ. ඒ හැරෙන්න, කාල සීමා ව්‍යවස්ථා තුරන් කිරීම ගැන අපේ ජාත්‍යන්තර ස්ථාවරය 1974 දී වෙකොස්ලෝවැකියාව විසින් අරගත්ත, කාල සීමා ව්‍යවස්ථාව අත්හැරීමට ඒ දිනයට පෙර වැටෙන ලෙසින් සිද්ධ වූ අපරාධ ඇතුළත් කරන්න පුළුවන්ද නැද්ද කියන එක ගැන නීතිමය මතයන් එකිනෙකට වෙනස්.³⁹

1991 සහ 1992 දී ෆෙඩරල් ආණ්ඩුවේ නියෝජ්‍ය අගමැති වූ පවෙල් රිචට්ස්කි (Pavel Rychetský), දැන් වෙක් සෙනෙට් සභාවේ නීති සම්පාදක කොමිසමේ සභාපති සහ සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සෙනෙට් සභිකයෙක් වෙයි. 1997 ජුනි මාසයේ ඔහු අපට මෙසේ කීවේය:

වෙක් ජනරජයේ හැමෝම විශ්වාස කරනවා අපිට නඩු අවශ්‍යයයි කියල, වයසක පිරිමින්ට දඬුවම් කරන්න විතරක් නෙමෙයි, ඒත් සිද්ධ වෙච්ච දේවල් ඔක්කොම එළියට අරගන්නත්, භාවශුද්ධියක් විදියට. සැබැවින්ම බොහෝ තොරතුරු දැනටමත් ඔක්කොම එළියේ තියෙන්නෙ, දැනටමත් අපි දන්න තරමට වඩා නරක බැවින් වැඩි දේවල් කිසිවක් අපි හොයා ගනිවි කියල විශ්වාස කරන්න අමාරුයි. ජනසංහාරය,

³⁹ *La nouvelle alternative*, no. 46 (June 1997). The Czech legal system, like many others, distinguishes between crimes with statutory limitation—those that must be prosecuted within a certain period after the offense is committed—and those without statutory limitation.

මනුෂ්‍යත්වයට එරෙහි අපරාධ, කියන්නේ සැබැවින්ම කාල සීමා ව්‍යවස්ථාවකින් නොයුතු වුවකි. ඒත් වෙකොස්ලෝවැකියාවේ කොමියුනිස්ට් අපරාධ එකක් වත් ඒ වර්ගීකරණයට වැටෙන්නේ නැහැ, ඒ වගේම ජනසංහාරයක් යැයි නිර්වචනය වෙන්නට ගොඩක් ළඟින් යන කිසිදු ක්‍රියාවක් ඔප්පු කරන්න අපිට කිසිදාක හැකිවෙන්නේ නැහැ. එයට වෙනස් ලෙසින්, ජනගහනයේ විශේෂ කණ්ඩායම් වලට සහ ජනවාර්ගිකයන්ට එරෙහිව ජනසංහාර අපරාධ නිසැකයෙන්ම සෝවියට් යුනියනය විසින් සිදු කරල තියෙනව, කොසැක්වරුන්ට සහ වෙවනානුවන්ට වගේ. නමුත් ඒ අපරාධ වලටත් සැබැවින්ම දඬුවම් දෙන්න බැහැ, මන්ද ඒවා ඒ කාලයේ තිබිවිට කිසිම නීතියකට පැහැදිලි ලෙසින් විරුද්ධව කරන ලද ඒවා නොවේ.

කාල සීමා ව්‍යවස්ථා, සාක්ෂිකරුවන් නැතිකම, ඔප්පු කළ නොහැකියාව වැනි හේතු නිසා, මේ උදාහරණ, ඒවා බොහොමයක් සොයාගත හැකියි, අනම්‍ය ලෙසින් දක්වන්නේ අපරාධ ගණනාවක් සඳහා දඬුවම් නොලැබෙන ලද බව පෙන්වන නිගමනයයි. කොමියුනිස්ට්වාදය බිඳ වැටුණ පසුව, යුක්තිය නැවතත් විධායක බලයෙන් ස්වාධීන වූයේය. එසේම එයින් ඊනියා ශිෂ්ට රටවල් වෙත ගෞරවය අත්විය යුතුයි යන සිද්ධාන්තය සහ එයට කාල සීමා ව්‍යවස්ථාවන් හි සිද්ධාන්තය සහ කිසිදු නීතියකට පූර්වකාරී බලපෑම් කරන්නට නොහැකියි යන්න ඇතුලත්වෙන්නේ යැයි ද තහවුරු කරන ලදී. කෙසේ වුවද, සමහර රටවල් ඔවුන්ගේ නීතිකරණය සමහර අපරාධ වලට නඩු පැවරිය හැකි සේ වෙනස් කරගෙන ඇත. පෝලන්තය විසින් හිට්ලර්ගේ අපරාධ විමර්ශනය කරන ප්‍රධාන කොමිසම සහ 'ජාතික මතකය සඳහා ඉන්ස්ටිටියුට්' ගැන වූ 1984 අප්‍රේල් නීතිය වෙනුවට 1991 අප්‍රේල් 4 නීතිය ගෙනෙන ලදී. නව නීතිය විසින් ෆැෂිස්ට්වාදී වර්ගීකරණයටම කොමියුනිස්ට්වාදය ද ඇතුලත් කර, "1956 දෙසැම්බර් 31 වැනිදාට කළින් යුගය තුළ දී කොමියුනිස්ට්වාදී අධිකාරීන් විසින් උත්පාදනය කරන ලද හෝ පවත්වාගෙන යන ලද ජනතාව හෝ කණ්ඩායම් හෝ ඒකීය පුද්ගලයන්ට එරෙහි ඕනෑම ප්‍රහාරයක්,"⁴⁰ යනුවෙන් ස්ථාපිතවාදී අපරාධ ගැන සංකල්පය නිර්වචනය කර තිබේ. මෙවැනි අපරාධ කාල සීමා ව්‍යවස්ථාවට යටතට භාජනය නොවේ. 1995 දී දණ්ඩ නීති සංග්‍රහයේ කාල සීමා ව්‍යවස්ථා සම්බන්ධ වගන්ති වෙනස් කරන ලදී, එයින් 1989 දෙසැම්බර් 31 වැනිදාට පෙර සිද්ධ කරන ලද, සිවිල් නිදහසට එරෙහි කරන වඩාත්ම බලවත් අපරාධ, වසර තිහක කාලයක් ඇතුලත දී නඩු මඟට ඉදිරිපත් කරන හැකියාවට 1990 ජනවාරි 1 වැනිදා සිට හැකිවන සේ ඉඩ පාදා දෙන ලද්දේය. වෙක් ජනරජයේ "කොමියුනිස්ට් රෙජිමයේ නීති විරෝධී ස්වභාවය සහ එයට ප්‍රතිරෝධය," යන නීතියක් 1993 දී අනුමත කරගන්නා ලදී. එයින් "දේශපාලනික" යැයි විස්තර කළ හැකි ලෙසින් 1948 සහ 1989 අතර කාලයේ කරන ලද අපරාධ සඳහා කාල සීමා ව්‍යවස්ථාව දීර්ඝ කරන ලද්දේය.

අතීතය හා කටයුතු කිරීම ඉතාමත් සංකීර්ණ කර්තව්‍යයකි. නමුත් පෞද්ගලික සටහනකින් මේ කොටස අවසන් කිරීමට මම කැමැතියි. මගේ මතය අනුව, වරදකරුවන්ට දඬුවම් දීම හැකි ඉක්මණින් සහ සුදුසු ආකාරයෙන් සිද්ධ නොවිය. මගේ වෑයම් ද ඇතුළුව සහ බොහෝ දෙනෙකුගේ වෑයම් වලින්, උදාහරණයක් හැටියට වෙකොස්ලෝවැකියාව, "ජාතික අපගරුත්වය" වැනි කිසිදු නව අපරාධ වර්ගීකරණයක් හඳුන්වා දෙන්නට අසමත්ව සිටියි. එයට දෙවැනි ලෝක යුද්ධයෙන් පසුව අප ප්‍රංශයේ දී කළා ලෙසින් "ජාතික අවමානය" සහ අයිතීන් ඉවත් කිරීම වැනි දේවල් වලින් දඬුවම් කළ හැකියි. අනෙක් අතට, ජර්මානුවන් විසින් ස්ටාසි පුරාලේඛනාගාර කැමති ඕනෑම පුරවැසියෙකුට භාවිතා කරන හැකි ලෙසින් විවෘත කිරීම නිර්භීත සහ හොඳ තීරණයක් ලෙසින් පෙනී යයි. එයින් වගකීම ගැන හැඟීමක් වැඩි කරයි. එයින් ඔහුගේ හෝ ඇයගේ "නඩුව" ගැන වගකීම බාරගන්නට සියළු දෙනාටම ආරාධනා කරනු ලබයි: ඔබේ සැමියා තොරතුරු සපයන ලද්දේක් වුවා, දැන් ඔබ එය දන්නවා...ඔබ මොකක්ද ඒ ගැන කරන්නේ?

කුමක් සිද්ධ වුවද, තුමාල සනීපවෙන්නට සෑහෙන කාලයක් යාච්.

⁴⁰ *Dziennik ustaw Rzeczypospolitej* (Law Digest of the Polish Republic), no. 45 (Warsaw, 29 May 1991).

IV ආසියාවේ කොමියුනිස්ට්වාදය: ප්‍රතිඅධ්‍යාපනය සහ සමූලඝාතනය අතරමැදි

ෂෝන්-ලුවි මාර්ගොලින් සහ පියෙර් රිගුලොට්

හැඳින්වීම

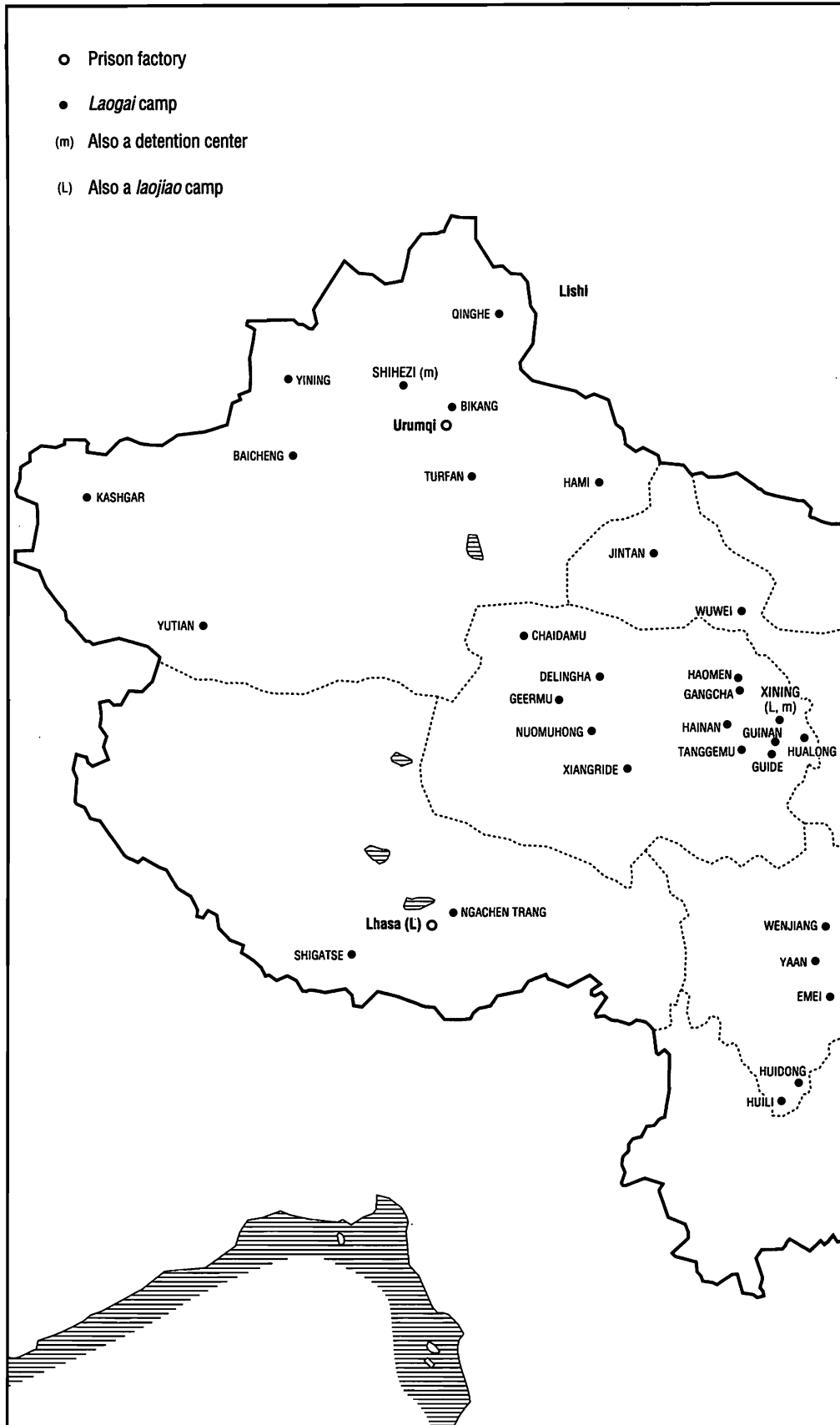
යුරෝපයේ කොමියුනිස්ට්වාදයෙන් ආසියාවේ කොමියුනිස්ට්වාදය ලක්ෂණ දෙකකින් වෙනස් වන බව පෙන්වයි. උතුරු කොරියාව හැරෙන්නට, බොහෝ රෙජිම විසින් ඔවුන්ගේම වෑයම තුළින් දැඩි ජාතිකවාදී ස්වරූපයෙන් යුතු ස්වාධීන දේශපාලන ක්‍රමයන් පිහිටුවා ගැනීම එහි පළමුවැන්නයි. (ලාඕස් මේ අතින් අර්ධ ව්‍යාතිරේකයක් වෙනුවෙන් එය විශ්වාසය මත යැපෙන නිසයි.)

මේ 'කොමියුනිස්ට්වාදයේ කළු පොත' ලියන කාලයේ දී මේ සියළු රෙජිම තවමත් බලයේ සිටීම, කාමිබෝජයේ ද තරමක් දුරකට, දෙවැන්නයි. ඒ නිසා අත්‍යවශ්‍ය පුරුලේඛන විවෘතව තිබුණේ පොල් පොට් සමයේ කාමිබෝජය ගැන පමණක් වූයේය, (තවමත් බලයේ සිටින කිසිදු රෙජිමයක් ගැන මොස්කව් පිහිටන කොමින්ටර්න් පුරුලේඛන වල අන්තර්ගත නැත.)¹ එසේ වුවත්, මේ රෙජිම සහ ඒවායේ අතීතය ගැන අපේ දැනුම සෑහෙන තරමකට වැඩි වී ඇත. චීනයේ, වියට්නාමයේ, ලාඕස්, සහ කාමිබෝජය තුළ ක්ෂේත්‍ර පර්යේෂණ කිරීම දැන් සාපේක්ෂව පහසු අතර ඒවායේ දී කුතුහලය දනවන මූලාශ්‍ර දැන් ලැබී ඇත: නිල මාධ්‍යය (විවිධ බටහිර මූලාශ්‍ර වලින් ලැබෙන චීන රේඩියෝ විකාශන ඇතුළත්ව), ප්‍රාදේශීය පුවත්පත්, රෙජිම වල හිටපු නායකයන්ගේ මතක සටහන්, පිටරටට පැන ගිය සරණාගතයන් ලියූ තෙස්තමේන්තු, සහ රටවල් ඇතුළත දී එකතු කරන ලද වාචික වාර්තා, අභ්‍යන්තර දේශපාලන හේතු නිසා, දැන් කාමිබෝජයේ වැසියන්ව පොල් පොට් යුගය ගර්භාවට ලක් කිරීම දිරිගැන්වී ඇත, එසේම චීනුන්ට සංස්කෘතික විප්ලවයේ හිතිය හෙළි දැකීම දිරිගැන්වී ඇත. කෙසේ නමුදු, මේ තෝරාගත් ලෙසින් විවෘත කරන ලද ලිපිලේඛන වලින් අරුම ප්‍රතිඵල හටගෙන තිබේ. උදාහරණයක් වශයෙන්, පක්ෂ නායකයන් අතර සිද්ධ වූවා යැයි සිතිය හැකි කිසිදු විවාදයක් වෙත ප්‍රවේශ වන්නට අපිට හැකියාවක් නැත; සභාපති මාඕගේ නිර්දේශිත අනුප්‍රාප්තිකයා වූ මාෂල් ලින් බායෝ (Marshal Lin Biao) 1971 දී මිය ගියේ කෙසේදැයි සහ ඇයිදැයි කියා අපිට තවමත් කිසිදු අදහසක් නැත; එසේම සංස්කෘතික විප්ලවය තුළ මාඕගේ අරමුණු කුමක් වූවාදැයි කියාත් තවමත් ඉතා අහිරහස් ලෙසකින් පවතියි. 1950 ගණන් වල චීනයේ සහ වියට්නාමයේ සිද්ධ වූ ශුද්ධකරණ ගැන ද

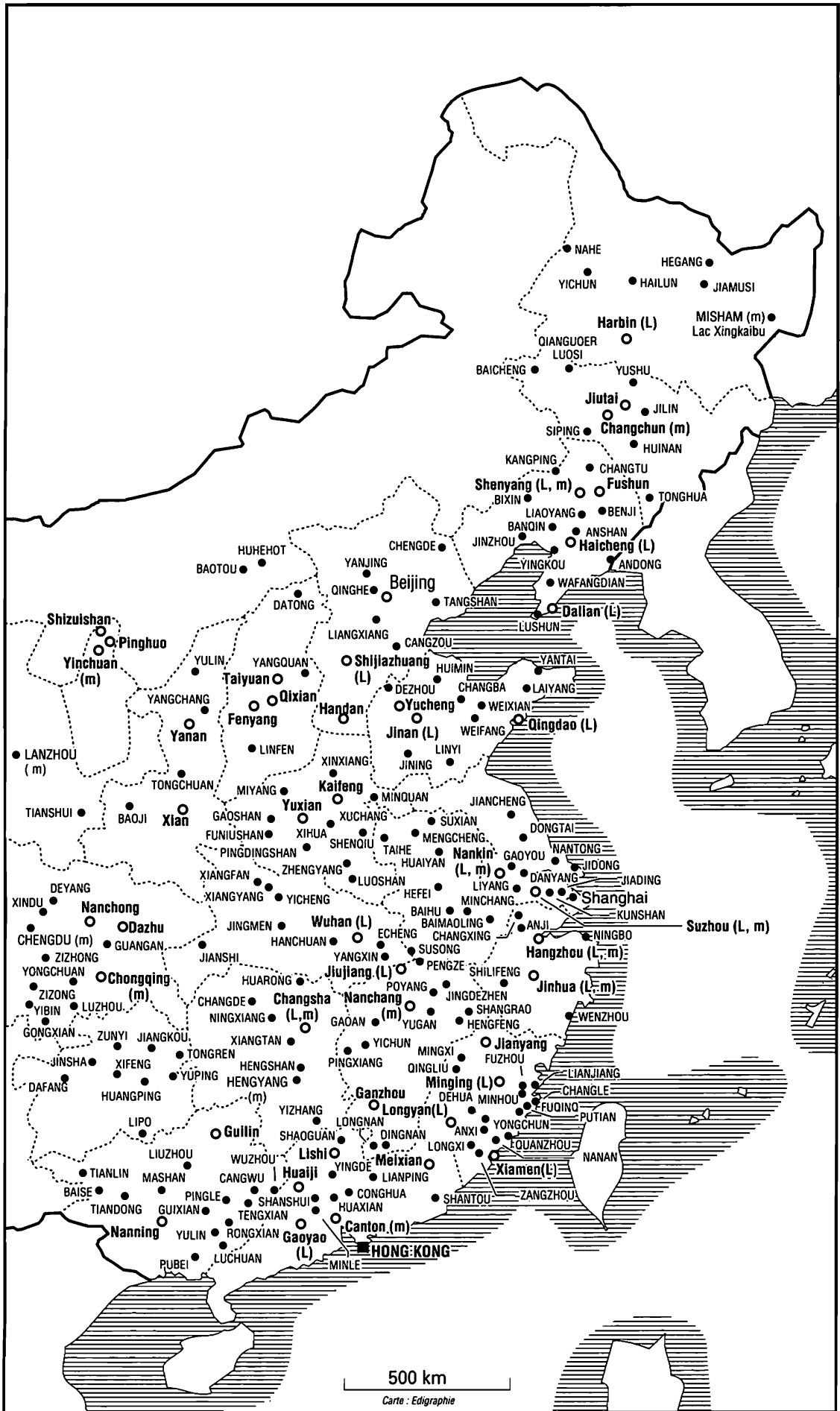
¹ ඇමෙරිකන් සම්පාදකයාගේ සටහන: මෙය මොස්කව් පුරුලේඛනාගාර තත්වය ගැන සාවද්‍ය විස්තරයකි. මොස්කව් වල පුරුලේඛනාගාර අඩුම වශයෙන් තුනක් හෝ 1992 සිට විවෘතව ඇත—මෑත ඉතිහාසයේ වාර්තා සටහන් ගබඩා කිරීම සහ අධ්‍යයනය සඳහා වූ රුසියානු කේන්ද්‍රය (RTsKhIDNI), සමාකාලීන වාර්තා සටහන් ගබඩා කිරීම සඳහා කේන්ද්‍රය (TskhSD), සහ විදේශ අමාත්‍යාංශ පුරුලේඛනාගාරය—එහි දෙවැනි ලෝක යුද්ධයෙන් පසු නැගෙනහිර ආසියානු රටවල් සමඟ පැවති සේවියට් සබඳතා ගැන විශාල එකතුවක් ඇත. මේ පුරුලේඛනාගාර සඳහා පිවිසීමේ අවසර ලබාගැනීම (විශේෂයෙන්ම TskhSD) බොහෝ විට ගැටළු සහගත වුවත්, අගනා ලියකියවිලි මහත් රාශියක් එහි පවතී. ජනාධිපති පුරුලේඛනාගාරය සහ විදේශ බුද්ධිමය අංශ පුරුලේඛනාගාරය වැනි ප්‍රධාන පුරුලේඛනාගාර ගණනාවක් කිසිදු විවෘත වූයේ නැති බව සැබෑ වුවත්, ඒවා නොමැතිව නිසා අපේ පර්යේෂකයන්ට සමහර කෞතුකාගාර වල විවෘත (සහ අර්ධ ලෙසින් විවෘත) ලෙසින් පවතින තවදුරටත් රහස්‍ය ලෙසින් නොසලකන ලියවිලි නොසලකා හැරීමට හේතුවක් නැත.

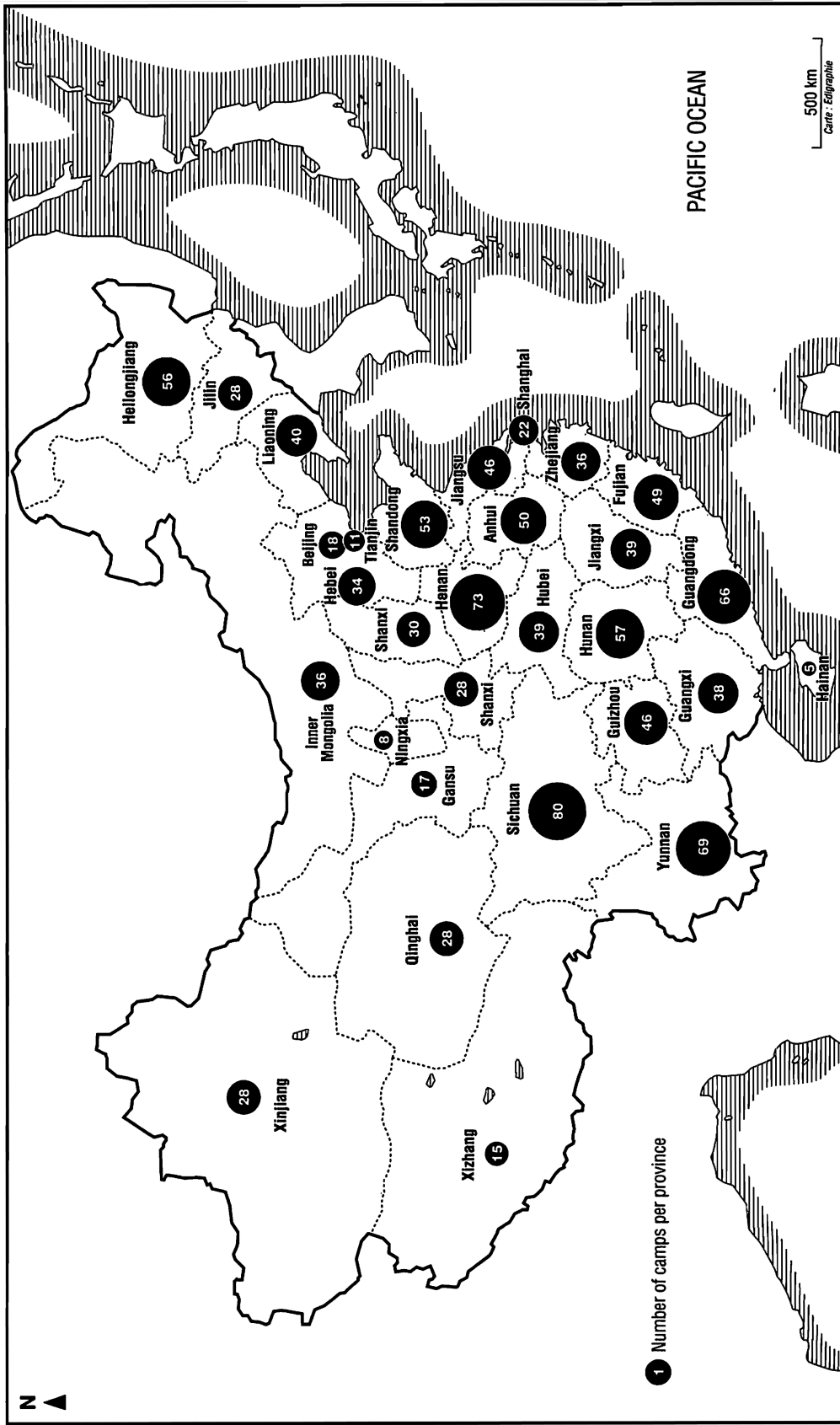
දැනුම ඉතා අල්ප ලෙසින් පවතියි. එසේම සමහර විට අපිට ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම (Great Leap Forward) ගැන ඇත්තේ ද ඊටත් වඩා අල්ප දැනුමකි. බටහිර චීනයේ මහා විශාල ලෙසින් පිහිටන ලද මරණ කඳවුරු ගැන දැනුම නැත්තටම නැති තරම් වෙයි. මෙතෙක් දකින ලද ලෙසින්, කොමියුනිස්ට් කාඩර්වරුන්ට අත් වූ ඉරණම සහ මර්දන වලදී වධහිංසාවට පත් වූ විද්වතුන් ගැන ඇති දැනුම සාමාන්‍ය පුරවැසියන්ට අත්වූ ඉරණම ගැන ඇති දැනුමට වැඩියෙන් පවතී. දැඩි මතවාදී කොමියුනිස්ට් ක්‍රමයේ අවසාන අට්ටාලයක් මෙන් සිටින උතුරු කොරියාව, තවමත් මුළුමනින්ම පාහේ පිටස්තර ලෝකයට වැසී පවතී. එසේම ඉතා මෑතක් වෙනතුරු කිසිවෙක් ඒ රට හැරදා යන්නට කිසිදා සමත් වූයේ නැත.

මේ සියළු හේතු නිසා, පහත සඳහන් සියළු විස්තර නිසැකයෙන්ම දළ වශයෙන් දැක්වෙන ඒවා පමණක් වන අතර සමහර දත්ත සමපේක්ෂණයෙන් ඉතාමත් වැඩියි. නමුත් ඈත පෙරදිග කොමියුනිස්ට්වාදයේ අරමුණු සහ උපක්‍රම පැහැදිලිවම පෙනී යන ලෙසින් පවතී.



Main units of the *laogai* penal network (based on a map in Jean-Luc Domenach, *Chine: L'archipel oublié*, Paris: Fayard, 1992)





Forced-labor camps in the People's Republic of China

21 විනය: රාත්‍රියට ගිය දීර්ඝ පා ගමන¹

ෂෝන්-ලුවි මාර්ගෝලින්

අපට එරෙහි අවිගත් හමුදාව පරාජය කළ පසුව, අපිට එරෙහි අවි නොගත් හතුරන් තවමත් සිටිනු ඇත, අපේ මරණය තෙක් ඔවුන් අප හා සටන් කරනු ඇත. අපි කිසි විටෙක ඔවුන්ගේ ශක්තිය අවතක්සේරු කළ යුතු නොවේ. නිශ්චිතවම ගැටළුව ගැන ඒ ආකාරයෙන් අපි හිතුවේ නැත්නම්, බරපතළම වූ වැරද්ද අපි විසින් කරනු ලබයි.

1949 මාර්තු මාසයේ වින කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ හත්වැනි කොංග්‍රසයේ මධ්‍යම කමිටුව මාඕ සේතුං (Mao Zedong) විධානය කළේ එලෙසිනි.²

කොමියුනිස්ට් විනයේ මර්දන යනු සරලවම සෝවියට් ‘ලොකු සහෝදරයාගේ’ ප්‍රතිපත්ති අනුකරණයක්ද? සමහර පැතිවලින් බලද්දී පිළිතුර නැත යන්නයි. එසේ වුවත්, 1980 ගණන් මුල් කාලය තෙක් ස්ටාලින්ගේ ඡායාරූපය තවමත් බෙයිජිං නගරයේ සෑම තැනකම පාහේ දකින්නට ලැබිණ.³ වින කොමියුනිස්ට් පක්ෂය ඇතුළත සිද්ධ වූ මරාන්තික ශුද්ධකරණ ඉතා දුලබ වූහ, එසේම රහස් පොලීසිය සාපේක්ෂව රහස් කටයුතු කළහ. කෙසේ නමුදු යන්’අන් (Yan’an) හි නියෝජිතවරුන්ගේ (*maquis*) සහ ඔවුන්ගේ රහස් පොලීසියේ නායකයා, කැන්ග් ෂෙන්ග් (Kang Sheng) 1940 ගණන් සිට ඔහුගේ මරණය සිද්ධ වෙත 1975 දක්වා නිරන්තරයෙන් පසුබිමේ සිටිමින් බලපෑම් කරන ලදී.⁴ ඒත් අනෙක් පැති වලින් බලද්දී පිළිතුර සහතිකයෙන්ම ඔව් යන්නයි. අයෙක් සිවිල් යුද්ධයක් බැහැර කරනු ලැබුවත්, රෙජිමය මහා විශාල මරණ සංඛ්‍යාවකට වගකිව යුතුයි. ඇස්තමේන්තු ඉතාමත් සමපෙක්ෂණ ලෙසින් හදා තිබුණ ද, කොමියුනිස්ට් ක්‍රියාවල සෘජු ප්‍රතිඵලයක් හැටියට මිලියන 6 සිට මිලියන 10 ක් දක්වා ජනතාවක්, සිය දහස් ගණනක විධිවිධානවලින් ද ඇතුළුව, මිය ගිය බව පැහැදිලියි. එයට අමතරව, ඔවුන්ගේ ජීවිතයේ දීර්ඝ කාලයක් “ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්” මිලියන දස ගණනින් සිරබන්ධනාගාර පද්ධතිය ඇතුළත ගෙවන ලදී. ඒවායේ ඇතුළත දී සමහර විට මිලියන 20 ක් මිය ගියා විය හැකියි. සිතා නොබලා නම් කරන ලද “ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම” කාලයේ දී —1959-1961 අවුරුදු තුළ දී මිලියන 20 ක සිට මිලියන 43 ක් දක්වා සංඛ්‍යාවක් මිය යන ලදැයි ඇස්තමේන්තු වේ— ඒ මිය යන ලද විස්මය ජනක සංඛ්‍යාව ද මුළු එකතුවට ඇතුළත් කළ යුතුයි. ඒ සියළු වින්දිතයන් මාඕ සේතුං යන එක මිනිසෙකුගේ නොමඟ ගිය ව්‍යාපෘති සහ තමන් වැරද්දක් කළා යන්න පිළිගන්නට අකමැති සාපරාධී මුරණ්ඩුකමෙන් හටගත් සාගතයේ ඵලවිපාකයන් වූහ. විධිවිධානවලින් පරිමාණය දිනා බැලුවොත් නැවතත් පිළිතුර ඔව් යන්න වෙයි; “ලෝකයේ පියසි මුදුනේ” වාසය කළ අයගෙන් සියයට 10 සිට 20 දක්වා සංඛ්‍යාවක් වින අධිවාසයේ සෘජු ප්‍රතිඵලයක් හැටියට මිය ගියහ. 1989 ජූනි මාසයේ දී, සමහර විට 1,000 ක් මිය ගිය, ටියැනමෙන් චතුරශ්‍රයේ ඝාතනය ගැන ඩන්ග් ක්ෂිපින්ග් (Deng Xiaoping) දැක්වූ අව්‍යාජ විමර්ශන, වරදක් පිළිගත්තාය යන්න පැහැදිලිව පෙන්වන ලද්දේ, සංසන්දනාත්මක ලෙසින් මෑත ඉතිහාස විනයේ සිද්ධීන්වල පරිමාණය හා සසඳන විට මුළුමනින්ම නොවැදගත් සංඛ්‍යාවක් යැයි පෙනී යයි. මේ ඝාතන නිසා දැඩි සේ ලේ හලන සිවිල් යුද්ධයක දුක්ඛිත ඵලවිපාක සිද්ධ වූවා යැයි අයෙකුට කිසිසේත් තර්ක කළ නොහැකි වෙන්නේ යුද්ධය සැබැවින්ම එතරම් විශේෂ

ලෝකයට වින රැඳුම් කඳවුරු වල බියකුරු තත්වයන් හෙළිකරන ලද (1997 ඔක්තෝබර් 9 වැනිදා මිය ගිය) ෂෝන් පැස්කුලාලිනි (Jean Pasqualini) වෙත මේ පරිච්ඡේදය පිළිගැන්වෙයි.

² Mao Zedong, “Report to the Second Plenary Session of the Central Committee of the Seventh Congress of the Chinese Communist Party, 5 March 1949,” in *Selected Works*, vol. 4 (Beijing: Foreign Language Editions, 1962). A fragment is reprinted in the Little Red Book, in the chapter “Class and Class Struggle.” During the Cultural Revolution, this quotation was often read out to prisoners before interrogation began.

³ In these pages, Chinese characters are transcribed in accordance with the *pinyin* style imposed by China, which is now almost universally accepted. Thus, Mao Tsetung is written as Mao Zedong. The only exceptions are names from before 1949.

⁴ See Roger Flight and Rémi Kauffer, *The Chinese Secret Service (1927-1987)*, trans. Christine Donougher (London: Headline, 1989).

ලෙසකින් ප්‍රචණ්ඩ නොවීමත්, රෙජිමය ස්ථිර ලෙසකින් 1950 වෙද්දී බලය අල්ලාගෙන තිබීම නිසාත්ය. එසේම මෙය පොදුවේ ලේ වලින් නැහැවුණු ඉතිහාසයක් දිගින් දිගට යාම යැයි කියාත් තර්ක කරන්නට අයෙකුට නොහැකියි. එයින් පසු සාගතයක් හෝ වෙනත් ව්‍යසන හට නොගත් ජපනුන්ගේ අධිවාසය පැත්තකට දැමුවොත්, මේ හා සමාන පරිමාණයකින් සිද්ධ වූ අමු අමුවේ මරා දැමීම් හා සමාන වූවක් සොයා ගන්නට අයෙකුට දහනම වැනි සියවසේ තෙවැනි කාර්තුව තරම් අතීතයකට යන්නට සිද්ධ වේ. එසේම චීනයේ නාට්‍යමය ස්වභාවයකින් සිද්ධීන් දිග හැරුණා වුවත්, මාඕවාදී අපරාධ ලෙසින් සුපරීක්ෂාකාරීව සහ ක්‍රමානුකූලව සැලසුම් කරන ලද හෝ පොදුවේ භාවිතා කරන ලද්දා වූවකට සංසන්දනය කරන හැකි කිසිවක් ඒ කාලයේ දී නොවීය.

චීන කොමියුනිස්ට්වාදයේ විමර්ශනයක් කිරීම අතිශයින්ම වැදගත්ය. 1949 සිට, රතු කොඩිය යටතේ ජීවත්වන සියළු ජනතාවගෙන් තුනෙන් දෙකකට ආසන්න සංඛ්‍යාවක් බෙයිජිං රෙජිමය විසින් ආණ්ඩු කර ඇත. 1991 දී සෝවියට් යුනියනය අවසානයේ දී කඩා වැටීමෙන් පසුව සහ නැගෙනහිර යුරෝපය කොමියුනිස්ට්වාදය අත්හැර දැමුවාට පසුව, ඒ දත්තය දහයෙක් නවයක් තරම් වැඩි වූයේය. “සැබෑ කොමියුනිස්ට්වාදයට” කුමක් වෙන්කෙදැයි යන්න දැන් කොමියුනිස්ට් චීනයේ වර්ධනය මත රඳා පවතින බව ඉතින් ඒ නිසා ඉතා පැහැදිලියි. මාක්ස්වාදි-ලෙනින්වාදීන්ට බෙයිජිං යනු දෙවැනි රෝමයක් වැනි තැනක්ව තිබිණ. 1960 දී චීන-සෝවියට් කැඩීමෙන් පසුව එය තවත් විවෘත ලෙසින් පැවතිණ. නමුත් සැබැවින්ම එසේ පැවතියේ 1935-1947 දී යාන්’අන් හි නිදහස් කලාප ආරම්භයේ සිට ‘දීර්ඝ පා ගමන’ (Long March) සිද්ධ වූවාට පසුවයි. ඔවුන්ගේ ශක්තිය එකමුතු කරගනු පිණිස කොරියානුවන්, ජපනුන්, සහ වියට්නාම් කොමියුනිස්ට්වාදීන් පවා චීනයට පළා ගියහ. චීන කොමියුනිස්ට් පක්ෂයට කළින් කිම් ඉල් සුන්ගේ රෙජිමය පිහිටුවා තිබුණත්, එහි පැවැත්මට සෝවියට් අධිවාසයට ණය ගෙවිය යුතු වුවත්, එහි දිවි ගලවා ගැනීමට ඔවුන් කොරියන් යුද්ධයේ දී මැදිහත් වූ චීන “ස්වේච්ඡා” හමුදාවේ මිලියන 1 කට වැඩි පිරිසකට ණය ගෙවිය යුතුයි. උතුරු කොරියාවේ මර්දන ඉතා සමීප ලෙසින් ස්ටාලින් ආකෘතිය මත පදනම් විය. නමුත් පියොන්යැන්ග් හි ප්‍රවීණතා මාඕවාදයෙන් ගන්නා ලද්ද, එයින් පසුව යාන්’අන් චීන කොමියුනිස්ට්වාදය සමඟ සමාන වීමේ දී දකින්නට ලැබෙන්නේ පක්ෂ මතය ගැන අදහසක් නොව පොදු මතය ගැන අදහසකි. එනම් සමස්ත ජනගහනය වර්ගීකරණයට සහ සටන්කාමී කරන්නට ගත් මහත් වෑයමයි. එහි තාර්කික ඵලවිපාකය වූයේ සමාජ පාලන ක්‍රමවේදයක් හැටියට ස්ථිර කාලීන අධ්‍යාපනය තරයේ ඉල්ලා සිටීමයි. කිම් විසින් මාඕගේ වදන් නැවත ඉදිරිපත් කළේ මෙසේය, “වැඩකරන ජනතාවගේ අයිතීන් ක්‍රියාකාරී ලෙසින් ආරක්ෂා කිරීමට ක්‍රමවේදයක් ගෙන ඒම පොදු මතයයි, ඔවුන්ට අධ්‍යාපනය ලබා දීම සහ ප්‍රතිඅධ්‍යාපනය ලබා දීම තුළින් පක්ෂයේ අරමුණ වෙනුවෙන් ඔවුන් එක්කාසු කිරීම, ඔවුන්ගේ ශක්තිය ගැන විශ්වාසය තබාගැනීම, එසේම විප්ලවීය කර්තව්‍යයන් සඳහා ඔවුන්ව යොදවා ගැනීම.”⁵

ඊටත් වැඩියෙන් පැහැදිලිව පෙනෙන්නේ 1949 න් පසුව පිහිටුවන ලද ආසියානු කොමියුනිස්ට්වාදී රෙජිම වෙත චීනයේ බලපෑම තිබීමයි. 1950 සිට ජීනිවා ගිවිසුම සිදු වූ 1954 දක්වා වියෙට් මින් (Việt Minh) හි හමුදා හටයන් සහ පරිපාලකයන් පුහුණුව චීන උපදේශකයන් වෙතින් සිදු වූ බව, බෙයිජිං වෙත ගිය වියට්නාම් නායක හොවාන්ග් වැන් හොආන් (Hoang Van Hoan) ලියූ මතක සටහන් හෙළිදරව් කරයි, එසේම 1965 සිට 1970 දක්වා දක්වා බෙයිජිං වලින් සොල්දාදුවන් 30,000 ක් පමණ දකුණ හා සටන් වදින්නට උතුරු වියෙට්නාම් හමුදාවට උදව් කර තිබේ.⁶ දියෙන් බියෙන් ගු (Điền Biên Phú) හි ජයග්‍රහණය වූ ජනරාල් වො අන්යෙන් සැප් (Vo Nguyen Giap) 1964 දී වක්‍රකාරයෙන් චීනයේ සහාය පිළිගත්තේය: “1950 න් පසුව, චීන ජයග්‍රහණයෙන් අනතුරුව, අපේ හමුදාව සහ අපේ ජනතාව චීන ජනතාවගේ නිදහස් හමුදාවෙන් වටිනා පාඩම් කිහිපයක් ඉගෙන ගත්තා. මාඕ සේතුංගේ හමුදා චින්තනය අනුව අපි අපට උගන්වා ගත්ත. අපේ හමුදාවට පරිණත වෙන්කට සහ අපේ අනුක්‍රමික ජයග්‍රහණ සඳහා වැදගත් සාධකය වූයේ එයයි.”⁷ එවක දී කම්කරු පක්ෂය (Worker’s Party) යැයි හැඳින්වෙන ලද වියට්නාම් කොමියුනිස්ට් පක්ෂය, 1951 දී ඔවුන්ගේ ව්‍යවස්ථාවේ මෙසේ සඳහන් කර තිබිණ: “වියෙට්නාම් විප්ලවයේ යථාර්ථයන්ට අනුව හැඩ ගසන ලද මාක්ස්, ඒන්ගල්ස්, ලෙනින්, සහ ස්ටාලින්ගේ න්‍යායයන්, එහි චින්තනයේ න්‍යායික පදනම හැටියට හඳුනා ගැනෙන අතර, එසේම එහි සියළු කටයුතු සඳහා මඟ පෙන්වන වුම්බක සුවිය ලෙස ද සැලකේ.”⁸ “පොදු මතය” සහ ප්‍රතිඅධ්‍යාපනය ගැන අදහස වියෙට්නාම් දේශපාලන ක්‍රමය මධ්‍යයයේ තබනු

⁵ Kim Il Sung, *Works*, vol. 30, p. 498, quoted in Oh Il-whan, “La propagande et le contrôle de pensée: Les factors de résistance du système communiste nord-coréen” (thesis, University of Paris X, 1994), p. 209.
⁶ Hoang Van Hoan, *Une goutte d'eau dans le grand océan—Souvenirs révolutionnaires* (Paris: Dentu, 1989).
⁷ The daily *Nhan Dan*, 7 May 1964, quoted in “Révolutionnaires d’Indochine,” *Cahiers Léon Trotsky*, no. 40 (December 1989), 119-120.
⁸ *Ibid.*, p. 119.

ලැබීය. “වැඩ කරන විලාසය ප්‍රතිසංස්කරණය” (*cheng feng*), යාන්’අන් හි දී නවෝත්පාදනය කරන ලද්දේ, එක් හුආන් (*chinh huan*) ලෙස විශේෂිතව බසට පරිවර්තනය කරනු ලැබ, එයින් 1950 ගණන් මැද දී සිදු වූ දරුණු ශුද්ධකරණ යුක්ති සහගත කරන ලදී.⁹ 1975-1979 කාලයේ දී මමර් රූප් යටතේ කාමිබෝජය ද බෙයිජිං වලින් බලවත් සහායක් ලබාගෙන මාමි විසින් කරන්නට අසමත් වූව ඉදිරියට ගෙන යන්නට වෑයම් කළහ. එනම් ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම” යන සුවිශේෂී අදහස යළි ක්‍රියාත්මක කිරීමයි. මාමි ලෙසින්, මේ සියළු රෙජිම ඔවුන්ගේ හමුදා ප්‍රභව වලින් දැඩි සේ හැඩ ගැසී තිබුණ (ජපනුන්ට එරෙහිව සටන් වැදුණා යැයි බොහෝ විට කිමි පුරසාරම් දොඩන ලද වුවත් උතුරු කොරියාවේ එය අඩුවෙන් දකින්නට ලැබිණ.) අතර එයින් නිසැකවම සමාජය ස්ථිර කාලීන ලෙසින් හමුදාකරණය කිරීම සිද්ධ විය.

ප්‍රචණ්ඩත්වයේ සම්ප්‍රදායයක්?

ඔහුගේ ජීවිත කාලය තුළ, මාමි සේතූං කොරතමි බලවත් වූවාදැයි කියතොත් බොහෝ විට ඔහුව හැඳින්වෙන ලද්දේ රතු එම්ප්‍රදෝරුවා (Red Emperor) කියයි. අනාවැකි කියන නොහැකි ඔහුගේ හැදියාව, ඔහුගේ රෝද මමත්වය, ඔහු සිදු කළ ද්වේෂ සහගත මිනීමැරුම්, සහ අවසානය දක්වාම ඔහු ගෙවන ලද අනාවාර ජීවිතය ගැන දැන් දැන ගන්නට ලැබී ඇති තොරතුරු අනුව, (පැරණි චීනයේ) මධ්‍යකාලීන රාජ්‍යයේ (Middle Kingdom) හි හිතුවක්කාර පාලකයෙක් හා ඔහුව සමාන කිරීම ඉතාමත් පහසුවෙන් කළ හැකියි.¹⁰ එනමුත් ඔහු සමස්ත පද්ධතියකට බහාලූ ප්‍රචණ්ඩත්වය අපට විනයෙන් හමුවන වෙනත් කිසිදු ජාතික සම්ප්‍රදායකින් වූ ප්‍රචණ්ඩත්වයන් අති මහත් ලෙසකින් ඉක්මවා යන්නකි.

අනෙක් බොහෝ රටවල් තුළ දී මෙන්ම, චීනයේ ද මහා ලේ හැලීම සිද්ධ වූ යුගයන් තිබිණ. ඒවා බොහොමයක් ආගමික නොසන්සුන්තාවයන් හෝ නැත්තම් පරස්පර විරෝධී අයිඩියලොජිමය ගැටුම් පසුබිම් වීමෙන් හටගත් තත්වයන් වූහ. කොන්ෆියුසියානුවාදය සහ ටාම්වාදය යන ශ්‍රේෂ්ඨ චීන සම්ප්‍රදායයන් දෙක වෙන් කර පෙන්වන්නේ ඒවායේ න්‍යායික වෙනස්කම් වලට වඩා කොන්ෆියුසියස්ගේ සමාජය සහ විචාරශීලීත්වය ගැන අවධානයත්, ටාම්වාදයේ මහා ප්‍රවර්ධකයෙක් වූ ලාමි ට්සු (Lao Tsu) ගේ ඒකීය පුද්ගලයා ගැන සහ වර්යාවේ අවිචාරී පැතිකඩ ගැනත් අතර ඇති ගැටුම් වෙති. වින්නු විසින් සාමාන්‍යයෙන් මේ සම්ප්‍රදායයන් දෙකේ යම් මිශ්‍රණයක් හදා ගනිති. කොන්ෆියුසියානුවාදයේ අට්ටාල වලට—උගත් සහ ආණ්ඩුවට—දැවැන්ත පහර දියත් කරමින්, සමහර විට අර්බුදකාරී අවස්ථා වල දී, උරුමයන් අහිමි වූ සහ අතරමංව සිටින අය අතරේ ටාම්වාදීන් මුදුනට එති. ගෙවී ගිය ශතක තුළ, ලෝක විනාශකාරී තත්වයන් ගැන අනාවැකි නිසා, සහ ගැලවුම්කාරයෙකු ගැන විශ්වාස කරන නිකායන් නිසා උත්පාදනය වූ කැරලි ගණනාවට පහත ඒවා ද ඇතුළත් වේ: 184 දී කහ ජටා (Yellow Turbans) ගැටුම; 515 දී ෆාකින් (Faqing) හි මොනිස්ට් (Maitreyist) කැරැල්ල; 1120 දී ෆාං ලා (Fang La) හි මැනිචියන් (Manichean) අරගලය; 1351 දී සුදු නෙළුම් (White Lotus); සහ 1813 දී චීන ෂඩ් රේඛන ලබාගැනීමට යෙදෙන සාමාන්තර රේඛා තුනක් සහිත රූපය-ට්‍රයිග්‍රෑම්-අට (Eight Trigrams).¹¹ ටාම්වාදය සහ ජනප්‍රිය බුදු දහම සාරාංශ කරමින්, පරණ ලෝකයේ විශ්ව සමාජ කැළඹීම සහ විනාශයේ දී ගලවා ගන්නට හැකියාව ඇති නොවැරදීම එන, දීප්තිමත් අනාගත මොනිස්ට් බුදුන්ගේ පිළිරුව බොහෝ විට යොදා ගනිමින් මේ ව්‍යාපාර වලින් බෙදෙන ලද පණිවිඩය බොහෝ විට එකිනෙකට බෙහෙවින් සමාන වූහ. තෝරා ගන්නා ලද ශුද්ධාවන්තයන් අල්පය මේ ගැලවුම්කාර අනාවැකිය මුදුන් පත් කරනු සඳහා උදව් කළ යුතු වූහ. තමන්ගේ පවුලේ සබඳතා ඇතුළුව, සියළු පවතින සබඳතාවයන් කඩා දැමිය යුතු විය. 515 වසරේ වෙයි (Wei) රජ පරම්පරාවේ පුරාවෘත්තයන්ට අනුව, “පියවරුන්, පුතුන්, සහෝදරයන් එකිනෙකා කවුරුන්දැයි නොදන්නහ.”¹²

තමන්ගේ පවුල් සම්බන්ධයෙන් පවතින වගකීම් සඳහා ඇති ගෞරවය අනුව චීනයේ ආචාර ධර්මය බෙහෙවින් පදනම් වෙයි. නිකාය විසින් වෙනත් පවුලක් හැදීම තුළින් ඒකීය පුද්ගලයා යන අදහස තුරන් කර

⁹ Georges Boudarel, “L’idéocratie importée au Vietnam avec le Maoïsme,” in *La bureaucratie au Vietnam—Vietnam-Asie-Débat no.1* (Paris: L’Harmattan 1983), pp.31-106.

¹⁰ Li Zhisui, *The Private Life of Chairman Mao: The Memoirs of Mao’s Personal Physician* (New York: Random House, 1994).

¹¹ This idea and the discussion that follows owe much to Richard Shek, “Sectarian Eschatology and Violence,” in *Violence in China: Essays in Culture and Counterculture*, ed. Jonathan N. Lipman and Stevan Harrell (New York: State University of New York Press, 1990), pp. 87-109.

¹² *Ibid.*, p. 101.

දැමෙයි. පරලොව දී අපායට වැටීමටත් මෙලොව දී ප්‍රවණ්ඩ මරණයකට මුහුණ දීමටත් සෙසු මිනිස් ප්‍රජාව නියම වෙති. සමහර විට, 402 වසරේ දී සිද්ධ වූ ලෙසින්, නිලධාරීන්ව කැලී කපන ලදී, එහි දී ඔවුන්ගේ භාර්යාවන් සහ දරුවන් ඔවුන්ව අනුභව කිරීම ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද හොත්, ඔවුන්ව ද කැලී කපන ලදී. 1120 වසරේ සමුලසාතනය නිසැකයෙන්ම මිලියන ගණනක ජනතාවක් මුහුණ දුන්නකි. සියළුම අගැයුම් අනිත් පැත්තට හැරවිය හැකි වූහ: 1130 නිවේදනයකට අනුව, “මිනිසුන් ඝාතනය කිරීම යනු ධර්මය (*dharma*) ක්‍රියාත්මක කිරීමයි.” මරා දැමීම්, ස්ත්‍රීතුව මුදවා හරින නිසා, සානුකම්පිත ක්‍රියාවක් බවට පත්වේ. සොරකම සමානාත්මතාවයේ අරමුණ ඉටු කරයි, සියදිවනසා ගැනීම යනු ප්‍රාර්ථනීය සතුටකි; මරණය නරක වන තරමට, එහි විපාකය අගයෙන් වැඩිවේ. දහනව වැනි සියවසේ වගන්තියක් අනුව, “සෙමින් සෙමින් පෙනී ගැසීම නිසා අත්වන මරණයෙන් අයෙකු තද රතු පැහැති ලෝගුවට යන [දිව්‍යලෝකයට ඇතුල්වන] වරම තහවුරු කෙරෙයි.”¹³ මේ අනාගතයේ දී දෙවියන්වහන්සේගේ මෙලොව පහළ වීමත් සමඟ යහපත උදාවෙනවා යැයි විශ්වාසයන්හි කාරණය සහ මේ සියවසේ ආසියානු විප්ලවයන් අතර දැක්මේ සමහර ලක්ෂ්‍යයන් සංසන්දනය නොකර සිටීම දුෂ්කර වුවකි. ඒත් එය දෙවැන්නෙහි ගති ලක්ෂණ සංඛ්‍යාවක් පැහැදිලි කරන්නට උදව් නොවේ. නමුත් එයින් සමහර අවස්ථාවල දී ඔවුන් දිනුවේ ඇයි කියාත්, එසේම ඔවුන් අතරේ පැවති ප්‍රවණ්ඩත්වය මුලින් ඉතාමත් සාමාන්‍ය සහ සම්මත ලෙසින් පෙනී ගියේ මන්ද යැයි කියාත් පැහැදිලි කරන්නට උදව් වෙයි.

සමාජ ආරක්ෂක ක්‍රමවේද කෙසේ නමුදු මහත් ලෙසකින් බලවත් විය. සමාජය කලාතුරකින් පමණක් කරදර වලට මුහුණ පෑවේ මන්දැයි යන්න ඒ සාධකයෙන් පැහැදිලි කරයි. මධ්‍යකාලීන සහ බුද්ධි විචාරමය යුගයන් හි දී පැමිණි යුරෝපීයයන් සෑම විටම පැරණි අධිරාජ්‍යයේ රජයන ලද ඉමහත් සාමය ගැන පුදුමයට පත් වූහ. පිටිසරබද උගන්වන ලද නිල ධර්මය වූ කොන්ෆියුසියානුවාදය, රාජකීයයන්ගේ මූලික සද්ගුණය යහසාධක බව යැයි කියා, පවුල් කුටුම්භය මත දේශයේ ආකාරය ගොඩ නැඟුවේය. අනාදිමත් කාලයක සිට මනුෂ්‍ය ජීවිතයට අගයක් දෙන ලද මානුෂීය සිද්ධාන්ත ගැන කාලව්‍යතික්‍රමයක අවදානමක් නැතිව මෙහි දී අයෙකුට කතා කළ හැකියි. සියවස් විසි එකකට ආසන්න අධිරාජ්‍ය පාලනයේ මූලික මූලාශ්‍ර ලක්ෂ්‍යයන් වූ වින්තකයන්ගේ දායාදයන් විමසද්දී, අපිට වින දාර්ශනික මා තී (*Mo Ti*) (479 පමණ - ක්‍රි. පූ. 381) වෙන්කර දැක්විය හැකියි. කලහයකට මුල පුරන යුද්ධ ඔහු මෙසේ හෙළා දැකීය: “සරල මිනීමැරුමක් අපරාධයක් යැයි සලකන්නේ නම්, ඒත් වෙනත් රටකට පහර දෙන බහු මිනීමැරුම් හොඳ ක්‍රියාවක් යැයි කියා සලකන්නේ නම්, එවිට එතැන යහපත් සහ දුෂ්ට අතර ප්‍රමාණවත් විශදභාවයක් ඇතැයි කියා අප කෙසේ කියන්නේද?”¹⁴ යුද කලාව (*The Art of War*) යන සුපතල කෘතියේ, (ක්‍රි. පූ. 500 දී පමණ ලියන ලද), සන් සූ (*Sun Tzu*) මෙසේ දක්වයි: “යුද්ධය ගින්නක් වැනිය; අවි අත් හරින්නේ නැති ජනතාව ඔවුන්ගේ අවි වලින් මිය යනු ඇත.” අයෙක් ආර්ථික හේතු නිසා සටන් කළ යුතුයි, හැකි තරම් ඉක්මණින් සහ කාර්යක්ෂම ලෙසින්: “කිසිම රටකට දීර්ඝ යුද්ධයකින් ලාබයක් අත්වූයේ නැත: සටන් 100 කින් ජයග්‍රහණ 100 ක් යන්න සරල ලෙසින්ම අහුත වෙති. ඔහුගේ හතුරන් පරාජය කිරීමේ සමතෙක් යනු ඔවුන් ඔහුගේ හතුරන් සැබෑ වෙන්නට කළින් ජයග්‍රහණය කරන්නෙකි.” අයෙකු තම ශක්තිය ඉතිරි කර ගැනීම අත්‍යවශ්‍යයයි, නමුත් හතුරා සම්පූර්ණයෙන්ම තුරන් කර දමන්නට අයෙක් තමන්ට ඉඩදිය නොයුතුයි: “හතුරා අල්ලා ගැනීම ඔහු විනාශ කර දැමීමට වඩා බෙහෙවින් හොඳයි: මිනීමැරුම් දිරිගන්වන්න එපා.” එය සමහර විට ආචාර ධාර්මික පදයකට වඩා අවස්ථාවාදී සැලකිලිමත් වීමක් විය හැකියි: සමුල ඝාතන සහ සෝර වධහිංසා ද්වේෂය ඇති කර, එයින් කරකියා ගත නොහැකි තත්වයේ ජවයක් හතුරාට පාදා දෙයි, එයින් සමහර විට ඔහුට තත්වය ඔහුගේ වාසියට හරවා ගන්නට ඉඩ පාදා දෙනු හැකිවෙයි. එය කෙසේ වුවත්, ජයග්‍රාහිකයාට, “හොඳම ප්‍රතිපත්තිය දේශයක් සම්පූර්ණ ලෙසින් නොකැඩී තිබියදී අල්ලා ගැනීමයි: එය විනාශ කර යුත්තේ වෙනත් කිසිම තෝරා ගැනීමක් නැති වූ කල පමණ.”¹⁵

අනිත් සියල්ලටම වැඩියෙන් කොන්ෆියුසියන්වාදයෙන් විස්තර කෙරෙන, මහා චීන සාම්ප්‍රදායයේ සාමාන්‍ය විචාරය එයාකාර වෙයි: ආචාර ධර්ම මූලධර්ම ලබා ගැනෙන්නේ අනුභූතික දැක්මක් වෙතින් නොව, සමාජමය සුසංගමයේ ප්‍රායෝගික දැක්ම අනුවයි. ඔවුන්ගේ ඵලදායකත්වයේ එක හේතුවක් සැබැවින්ම මෙයයි. කොන්ෆියුසියස් සහ සන් සූ දෙදෙනාගේ සමකාලීනයන් වූ නීති සම්පාදකයන් විසින් වෙනස් “ප්‍රායෝගික” ප්‍රවේශයක් ගෙනෙන ලදී. එයින් ගම්‍ය වූයේ රජය විසින් එහි සර්වබලධාරීත්වය තහවුරු කරගන්නේ සමාජය භීෂණයට පත් කිරීමෙන් කියායි. ක්‍රි. පූ. තෙවැනි සියවසේ කෙටිකාලීන වූ චින් (*Qin*) රජ පරම්පරාවේ කීර්තිමත් පැයේ දී වුවත්, මේ

¹³ Ibid., pp. 105, 106.

¹⁴ Quoted in Sun Tzu, *The Art of War*, trans. Thomas Cleary (Boston: Shambhala, 1988), p. 38.

¹⁵ Ibid., pp. 103, 108, 105.

ප්‍රවේශයේ මූලික අසාර්ථකත්වය ක්ෂණයෙන් පැහැදිලි විය. අතිමහත් ලෙසින් එක රජ පාලනයකින් තවත් පාලනයක් වෙතස් වුවද, එවැනි හිතූමතයේ පාලන කිරීම් එන්න එන්නම අසාමාන්‍යය බවට පත් වූහ. විශේෂයෙන්ම උතුරු සොන්ග් (Song) රජ පරම්පරාවෙන් (960-1127) පසුව. අපවාරී නිලධාරීන්ට පොදු දඬුවමක් වූයේ පිටුවහල් බවට දීර්ඝ පා ගමනකි, එහි දී ක්ෂමාවක් ප්‍රදානය වීම සහ ආපහු ඒම ඉවත් නොවූයේය. 654 දී ටැන්ග් (Tang) රජ පරම්පරාව විසින් ඉතාමත් මානුෂීය වූ දණ්ඩ නීති සංග්‍රහය හඳුනා ලද්දේය. ඒකීය පුද්ගලයාගේ අභිමතයන් සහ ඔවුන් දක්වන ලද පසුතැවිල්ල ද සැලකිල්ලට ගැනිණ. එසේම කැරැල්ලක් සම්බන්ධයෙන් පවුලේ අයට ද වගකීම හිමිවන අදහස මූලෝත්පාටනය කර දැමිණ. මරණ දඬුවමට මුල්වෙන ක්‍රියා කලාප ඉතාමත් දීර්ඝ සහ සංකීර්ණ වෙන ලදී. සමහර කේර දඬුවම් මුළුමනින්ම මූලෝත්පාටනය කළහ, එසේම ඇපැල් පිළිවෙත් ස්ථාපිත කරන ලදී.¹⁶

මෙයාකාරයෙන් රාජ්‍ය ප්‍රවණ්ඩත්වය සීමිත සහ පාලනයකින් පැවතිණ. පරිපාලකයන් සහ සාහිත්‍යධරයන් 460 ක් පණ පිටින් මිහිදත් කළ, සියළු සම්භව්‍ය සාහිත්‍ය ප්‍රවීචා දැමූ (එය ගැන සඳහන් කළ ඕනෑම අයෙකුට මරණ දඬුවම දුන්), අඩුම වශයෙන් වංශවතුන් 20,000 ක් මරණයට හෝ පිටමං කිරීමට තීන්දු කළ, සහ මහා ප්‍රාකාරය (Great Wall) ඉදි කිරීමේ දී ලක්ෂ භාර පන්සියයක ජනතාවක් මරා දමන ලද, ඔවුන්ගේ ප්‍රථම එම්ප්‍රදේරුවා වූ, (වින් ෂී (Qin Shi) (ක්‍රි. පූ. 221-210) ගේ හැදියාව ගැන වින ඉතිහාසඥයන් සෑම විටම සංක්‍රාසයට පත් වූහ. මේ එම්ප්‍රදේරුවාට පැහැදිලි ලෙසින් ආකෘතියක් කරගත්තේ මාඕ විසිනි. හන් (Han) රාජකීය පරම්පරාවේ (ක්‍රි. පූ. 206 - ක්‍රි. ව. 220) ආගමනය සමඟින් කොන්ෆියුසියානුවාදය නැවතත් ඉදිරියට ඇවිත් අධිරාජ්‍යය තුළ නැවත කිසි කාලයක දී එවැනි ප්‍රජා පීඩනයක් හෝ එවැනි ලේ හලන සමූලඝාතන අත්දැකීම් නැත. නීතිය දැඩි විය, යුක්තිය කර්කශ විය, නමුත් (අවාසනාවන්ත ලෙසින් නිරන්තරව සිද්ධ වූ) කැරලිකාර අවස්ථා සහ විදේශීය ආක්‍රමණ හැරෙන්නට, පැරණි ලෝකයේ වෙනත් බොහෝ දේශ වලට වඩා නැත්නම් මධ්‍යකාලීන සහ නූතන යුරෝපයට වඩා, එහි දී මිනිස් ජීවිතය ඉතා ප්‍රවේසම් සහගත වූයේය.

සාමකාමී සොන්ග් රජ පරම්පරාව යටතේ ද, දොළොස්වැනි සියවසේ දී අපරාධ 300 ගණනක් සඳහා මරණ දණ්ඩනය නියම වූ බව සැබෑවකි. ඒත් ඒ හැම තීන්දුවක්ම එම්ප්‍රදේරුවා විසින්ම විමසා බලා යළිත් අනුමත කළ යුතු වූ සිද්ධාන්තයක් අනුව ක්‍රියාත්මක වූවකි. බොහෝ විට යුද්ධ දිගින් දිගට ඇදී ගියේ සිය දහස් ගණනකට ඔවුන්ගේ ජීවිත අභිමිවෙන තරම් කාලයක් පුරා විය. එසේම ඇති වූ වසංගත, සාගත, සහ ප්‍රවාහන පද්ධති කඩා වැටීම, සහ කහ ගඟ උතුරා යාමෙන් ඇති වූ ගංවතුර නිසා ඒ කාලයන් හි දී මරණ දත්ත නිතැතින්ම ඉහළ ගියේය. තයිපින්ග් (Taiping) කැරැල්ල සහ එහි මර්දනයට මිලියන 20 සහ මිලියන 100 ක් අතර මරණ වගකිව යුතුයි. 1850 දී මිලියන 410 ක් වූ චීනයේ ජනගහනය, 1873 දී මිලියන 350 ක් දක්වා අඩු විය.¹⁷ ඒත් විප්ලවයට සම්බන්ධ වීම නිසා උවමනාවෙන්ම මරා දමන ලද්දේ යැයි කිව හැකිවනුයේ මිලියන 1 ක් පමණ, එනම් මිය ගිය අයගෙන් කුඩා කොටසක් පමණක් විය හැකියි.¹⁸ කෙසේ වුවද ඒ කාලය සුවිශේෂී ලෙසින් කරදරකාරී යුගයක් වූයේය. කැරලි ගණනාවක් සිදු වූහ. බටහිර අධිරාජ්‍යවාදීන් නැවත නැවතත් පහර දුන්හ. එසේම උග්‍ර දර්ශනවාදයන් ජීවත් වූ ජනගහනය තුළ බලාපොරොත්තු සුන්වීම් වැඩි වර්ධනය වූහ. කොමියුනිස්ට් විප්ලවයවාදීන්ට කළින් වූ පරම්පරා දෙකක්, තුනක්, හෝ හතරක් ඇති දැඩි වූයේ ඉතින් මෙවැනි සන්දර්භයක දී ය. චීන ඉතිහාසයේ කිසිදු නොවි විරූ ප්‍රවණ්ඩත්ව මට්ටමක් සහ සමාජ පරිහානියක් සඳහා හුරු වන්නට එයින් ඔවුන්ව සුදානම් කරනු ලැබීය.

මාඕවාදය විසින් පතුරුවා හරින්නේ කුමක්දැයි කියා, කුමන පරිමාණයෙන් හෝ කුමන ආකාරයෙන් වේදැයි කියා, සියවසේ ප්‍රථම භාගයේ දී පවා කිසිදු අනතුරු ඇඟවීමක් සිදු නොවීය. එතරම් කුල්මත් බවකින් තොර වූ 1911 විප්ලවයෙන් පසු වසර දහසය තුළ මරණ සංඛ්‍යාව එන්න එන්නම වැඩි වූයේ ගුවොමින්ඩාන්ග් (Kuomintang) රෙජිමය විසින් අර්ධ ස්ථාවරතාවයක් පනවන්නට පෙරයි. විප්ලවයේ උණුසුම් තත්වයක් පැවති නැන්ජින් (Nanjing) වල ආඥාදායක යුආන් ෂි-කායි (Yuan Shih-kai) විසින් 1913 ජූලි සිට 1914 ජූනි දක්වා භාර පත් දහසක ජනතාවක් මරා දමන්නට නියෝග කළේය.¹⁹ 1925 ජූනි මාසයේ දී ශ්‍රමික පෙළපාලියකට සහභාගී වූ පනස් දෙනෙකුට ගුආන්ඡු (Guangzhou) පොලීසිය විසින් මරා දමන ලදී. 1926 මැයි මාසයේ දී බෙයිජිං හි දී සාමකාමී ජපන් විරෝධී පෙළපාලියක් පැවැත් වූ සිසුන් හතළිස් හතක් මරා දමන ලදී. නව රෙජිමයේ සහ වියැන්ග් කයි-ෂෙක්

¹⁶ Danielle Elisseeff and Vadime Elisseeff, *La civilisation de la Chine classique* (Paris: Arthaud, 1981), p. 296.
¹⁷ John K. Fairbank, *The Great Chinese Revolution, 1800-1985* (London: Chatoo and Windus, 1987).
¹⁸ Jen Yu-wen, *The Taiping Revolutionary Movement* (New Haven: Yale University Press, 1973).
¹⁹ Marie-Claire Bergère, Lucien Bianco, and Jürgen Domes, eds., *La Chine au XXe siècle*, 2 vols. (Paris: Fayard, 1989, 1990), 1:125.

(Chiang Kai-shek) හි, සහ පරිස්ථානීය රහස් සමාජ වල ප්‍රධානීන් එකතුවෙන් හැඳෙන සන්ධානයකින් 1927 අප්‍රේල් සහ මැයි වල දී නැගෙනහිර වෙතත් විශාල නගරවල දහස් ගණනින් කොමියුනිස්ට්වාදීන්ව මරා දමන ලදී. මේ මරා දැමීම් වල කේර ස්වභාවය ගැන අන්දේ මැල්රෝ (André Malraux) විසින් ඔහුගේ “මිනිස් තත්වය” (*The Human Condition*) හි සිහි කරයි, සමහර මරණ සිද්ධ වූයේ දුම්රිය බො යිලේ රූ ඇතුළතයි. ජාතිකවාදීන් සහ කොමියුනිස්ට්වාදීන් අතර හටගත් සිවිල් යුද්ධයේ පළමු සිද්ධීන් අතර 1934-35 ‘දීර්ඝ පා ගමන’ දී හැරෙන්නට වෙනත් ඊට වඩා මහා සමූලඝාතනයක් සිද්ධ වූ බවක් පෙනෙන්නට නැත. 1937 සිට 1945 දක්වා කාලයේ අධිවාසයේ සිටි ජපනුන් විනයේ විශාල කොටසක් තුළ දහස් ගණනක් බියකරු අපරාධ සිදු කළහ.

මේ සිද්ධීන් වලට වැඩියෙන් මිනීමැරුම් සිද්ධ වෙන්නේ 1900, 1920-21, සහ 1928-1930 රටේ ඉඩොර අවදානමින් යුතු උතුරු සහ වයඹ දිග පැතිවල හටගත් සාගත වල දී ය. 1920-21 දී සාගතය 500,000 ක ජනතාවක් ද, 1928-1930 දී සාගතය මිලියන 2 ත් මිලියන 3 ත් අතර ජනතාවකගේ ද මරණයට හේතු වූහ.²⁰ 1920-21 සාගතය තවත් දරුණු වූයේ සිවිල් යුද්ධයේ ඵලවිපාකයක් හැටියට ප්‍රවාහන පද්ධතිය අවහිර වී තිබීම නිසයි. මෙය සමූල ඝාතනයක් යැයි විස්තර කරන හැකි උවමනාවෙන්ම කරන ලද්දක් යැයි අයෙකුට කියන්නට දුෂ්කරයි. ඒත් හෙනාන් (Henan) ගැන එසේ කියන්නට නොහැකියි. හෙනාන් හි 1942-43 දී මිලියන 2 ත් මිලියන 3 ත් අතර ජනතාවක්, එහි ජනගහනයෙන් සියයට 5 ක් කුසගින්න නිසා මිය ගියහ. එසේම මිනීමස් අනුභවය ගැන සිද්ධීන් ද වාර්තා විය. අස්වැන්න විනාශ වී ගියත්, චොන්ග්කින් (Chongqing) හි මධ්‍යම ආණ්ඩුව බදු අඩු කිරීම ප්‍රතික්ෂේප කළේය. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ආණ්ඩුව විසින් ගම්බද වැසියන් නිපදවන ලද සියළු බඩු අල්ලා ගන්නා ලදී. සටන් පෙරමුණට සමීපව සිටීමත් තවත් හේතුවක් වූයේය. හමුදා මෙහෙයුම් වලට සහාය සඳහා, උදාහරණයක් හැටියට පසුව නිෂ්ඵල යැයි ඔප්පු වූ කිලෝමීටර් 500 ක් දිග යුධ උංකි වලට ඉදිරියට යා නොහැකි ලෙසින් අගල් භාරන්නට ගම්බද වැසියන්ව බලාත්කාරයෙන් හමුදාවට බඳවා ගැනිණ.²¹ මෙහි දී යුද්ධය විසින් හේතුවක් ඉදිරිපත් කර තිබුණා යැයි කිව හැකි වුවද, මෙය, ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම’ වැනි පසුව දකින්නට ලැබෙන මහා වැරදි තීරණ ගැන කළින් හෝඬුවාවකි. ගම්බද වැසියන් විසින් දක්වන ලද අප්‍රසාදය ඉමහත් වූයේය.

ගණනින් වඩාත්ම වැඩි වූ, සහ සමස්තයක් ලෙසින් ගැනෙද්දී වඩාත්ම කේර වූ ඝාතන නිහඬව සිද්ධ වූ අතර සටහන් ඉතිරි කළේ එහෙමත් ලෙසකිනි. ප්‍රධාන නගර මධ්‍යස්ථාන වලින් ඉතා ඈත, විනයේ ගම්මාන මහා සාගරයේ දුප්පතුන් දුප්පතුන් අතර ඇති වූ ගැටුම් ඊට ඇතුළත් වෙයි. කොල්ලකෑමෙන්, හදිසියේ කඩා පැන සොරකම් කරමින්, කුට ජාවාරම් කරමින්, සහ ප්‍රාණ ඇපකරුවන් ලෙස පැහැරගෙන යමින්, සමහර විටෙක කල්ලි හැටියට සංවිධානය වෙමින්, රස්තියාදු කණ්ඩායම් ගණනය කළ නොහැකි සංඛ්‍යාවක් නිදහසේ සැරිසරන ලදහ. ප්‍රතිරෝධය දක්වන ලද නැත්නම් නිදහස් කිරීම සඳහා කප්පම් නොගෙවන ලද ඕනෑම කෙනෙකුට ඔවුන් මරා දැමූහ. එවැනි අයෙක්ව අල්ලා ගන්නට සමත් වුවහොත් ඔහුව මරා දමන්නට මුළු ගම්මානයම එකතු වූහ. සටන් වැදී මං පහරන අයට වඩා නරක සොල්දාදුවන්ට මුහුණ දෙන්නට සමහර විට ගම්බද වැසියන්ට සිද්ධ වූහ. 1932 දී ෆුජීන් (Fujian) හි පෙත්සමකින් නීතිය සහ විනය සඳහා වූ සියළු හමුදා ඉවත් කරගන්න යැයි උද්යාවනය කළේය, “එවිට අපිට සටන් කරන්න වෙන්නේ මං පහරන අය එක්ක විතරයි.”²² 1931 දී එම ප්‍රාන්තයේ දී ම කෝපාවිෂ්ට වූ ගම්බද වැසියන් පරිස්ථානීය ජනගහනය කොල්ලකන ලද සහ ස්ත්‍රී දූෂණයේ යෙදෙන ලද සොල්දාදුවන් 2,500 ක කල්ලියකින් බහුතරයක්ව තුරන් කර දමන ලදී. පළාතේ රණකාමී ස්වාමියෙක් වෙනුවෙන් සේවය කරන ලද “සොල්දාදු - මං පහරන්නන්” 50,000 ක කණ්ඩායමක්ව 1926 දී මරා දමන ලද්දා යැයි කියැවෙන්නේ ‘රතු හෙලි’ (Red Lances) රහස් සමාජය නමින් පෙනී සිටි හුනාන් වලින් බටහිර පැත්තේ විසූ ගම්බද වැසියන් කණ්ඩායමකි. ඒ ප්‍රදේශයේම ජපනුන් විසින් 1944 දී ඔවුන්ගේ ප්‍රහාර පටන් ගනිද්දී, කලින් ඝාතක හමුදා සිහි වූ පළාත්වාසීන් ජපනුන්ව හඹා ගොස්, ඔවුන්ගෙන් සමහර අයව පණසිටින් වළදමන ලදැයි කියැවේ.²³ එසේ වුවත් වින සොල්දාදුවන් ඔවුන්ගේ ඝාතකයන්ගෙන් වෙනස් වූයේ ද නැත. හමුදාවට බලාත්කාරයෙන් බඳවා ගත් අවාසනාවන්තයන් සහ බියෙන් තැතිගෙන සිටි ඔවුන් සරල ගම්බද වැසියන් වූ අතර ඇමෙරිකන් ජනරාල් වෙඩෙමයර් (Wedemeyer) දක්වන පරිදි, ගංවතුරක් හෝ සාගතයක් ලෙසින් ඔවුන් ගම්මාන වලට කඩා පැන ඊටත් වැඩි වින්දිතයන් සංඛ්‍යාවක් ගොදුරු කරගත්හ.

²⁰ Roderick MacFarquhar and John K. Fairbank, eds., *The Cambridge History of China*, vol. 14: *The People's Republic, Part 1 (1949-1965)* (Cambridge: Cambridge University Press, 1987), p. 371.
²¹ John K. Fairbank and Albert Feuerwerker, eds., *The Cambridge History of China*, vol. 13: *Republican China, 1912-1949*, part 2 (Cambridge: Cambridge University Press, 1986), pp. 605-606.
²² *Ibid.*, p. 292.
²³ *Ibid.*, pp. 291 and 293.

ඉඩම්, අබින්, මත්පැන්, සහ පශු සත්ව යනාදියට පනවන බදු එකතු කරන විවිධ ආණ්ඩු ක්‍රියා මෙන්ම බලාත්කාරයෙන් හමුදාවට බඳවා ගැනීමත්, එසේම රජයේ ණය සහ අසාධාරණ නඩු තීන්දු යනාදිය ඉලක්ක කරගෙන, පොදුවේ ප්‍රවණ්ඩත්වයෙන් අඩු තවත් විප්ලව ගණනාවක් සිද්ධ විය. දරුණුතම ප්‍රවණ්ඩත්වය ගම්බද වැසියන් විසින් ගම්බද වැසියන් වෙත කරන ලද්දයි. ගම්මාන අතර මිලේවිෂ ලෙසින් යුද්ධ ඇති වූහ. කුලවංශය අනුව හැඳෙන ලද කණ්ඩායම් සහ රහස් සමාජ ලෙසින් හැඳෙන කණ්ඩායම් විසින් මරා දැමූ මුතුන් මිත්තන් පළිගන්න යැයි ඉල්ලා සිටිනවා කියන මිථ්‍යාවට ගෞරව කරමින් පිටිසරබද විනාශ කරන ලද්දෙන් නිවා දැමිය නොහැකි ද්වේෂයන් ඇති කරන ලදී. උදාහරණයක් ලෙසින් 1928 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී ජින්ග්සු ප්‍රාන්තයේ (Jiangsu Province) “කුඩා කඩු” (Little Swords) කණ්ඩායම විසින් “ලොකු කඩු” (Big Swords) කණ්ඩායමේ 200 ක් සමුලඝාතනය කර ගම්මාන හයක් පුළුබ්‍රා දමන ලදී. දහනව වැනි සියවසේ ගුවාන්ඩොන්ග් (Guangdong) ප්‍රාන්තයේ නැගෙනහිර කොටසේ රතු කොඩි (Red Flag) ගම් සහ කළු කොඩි (Black Flag) ගම් අතර හටගත් ප්‍රවණ්ඩ එදිරිවාදයන් ගැන සඳහන් වෙයි. ඒ ප්‍රදේශයේම පුනින් (Puning) දිස්ත්‍රික්කයේ ලින් කුලවංශය විසින් පියාගේ පරපුරෙන් එන හෝ (Ho) යන වාසගමෙන් යුතු ඕනෑම කෙනෙකුටත්, පණපිටින් පුළුස්සන ලද ලාදුරු රෝගීන් ද ඇතුළුව ක්‍රිස්තියානුවන් ගණනාවක් ද හඹා ගොස් මරා දමන ලදී. එවැනි අරගල දේශපාලනික හෝ සමාජයීය නොවූහ; ඒවා සරලවම පළාතේ කල්ලි අතර හයිකාරකම් පෙන්නවන්නට ගත් වැයම් පමණකි. ප්‍රතිවාදීන් බොහෝ විට සංක්‍රමණිකයන් වූහ, නැත්නම් සරලවම ගඟෙන් එහා පැත්තේ ජීවත් වූ ජනතාව වූහ.²⁴

හීෂණයෙන් වෙන්කර දක්වන නොහැකි විප්ලවය (1927-1946)

1928 ජනවාරි මාසයේ දී ‘රතු කොඩිය’ ගම්වාසීන් තද රතු පැහැති කොඩියක් ලෙළවමින් එන කණ්ඩායමක් දැකිද්දී, ඉතා සන්තෝෂයෙන් එම පෙ’එන් පා’යි (P’eng P’ai) විසින් මෙහෙයවන ලද ප්‍රථම චීන “සෝවියට්වාදීන්” කණ්ඩායමක් වන හයි-ලූ-ෆෙන් (Hai-Lu-Feng) පිළිගැනීමට එක් රොක් වූහ. පරිස්ථානීය ලෙසින් පැවති ද්වේෂයන් සැලකිල්ලට ගෙන කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් ඔවුන්ගේ කතා ඒ අනුව හැඩගසා ගත්හ. නව පාක්ෂිකයන්ට ඔවුන්ගේ කුරිරුතම වූ ආවේග මුළුමනින් පිටකරන්නට ඉඩදීම මඟින් ඔවුන්ව තමන්ගේ ලෙහෙසියෙන් අවබෝධ කරගත හැකි පණිවිඩය පැත්තට නම්වා ගත්හ. මේ 1927-28 මාස කිහිපය අඟවන්නේ හතළිස් සහ පනස් වසරකට පසුව සංස්කෘතිය විප්ලවය සහ බමර් රූප් තුළින් ගෙනෙන නරකතම අන්තගාමී හැදියාවන්ය. කොමියුනිස්ට් පක්ෂය විසින් “දුප්පත් ගැමියන්” සහ “ඉඩම් හිමියන්” යැයි දැඩි සේ ප්‍රතිපක්ෂ වෙත ලෙසින් සහ දෙවැනි කණ්ඩායම නිතර හෙළා දැකීමත් මෙහෙයවන ලද ගම්බද වැසියන්ගේ වෘත්තීය සමිති හරහා තීව්‍ර කටයුතු වලින් ව්‍යාපාරය 1922 සිට සූදානම් කර තිබුණි. මේ විභේදනයට සාම්ප්‍රදායික අරගල වලින් හෝ සමාජ යථාර්ථ වලින් එතරම් වැදගත්කමක් සපයා නොතිබුණත්, ණය අවලංගු කිරීම සහ සහ අදේට ගොවිතැන් කිරීම මුලෝත්පාටනය කිරීම යන නව සෝවියට්වාදීන්ගේ අදහස් වලට පුළුල් ලෙසින් සහාය ලැබුණි. පෙ’එන් පා’යි එයින් ප්‍රයෝජන ගෙන “ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී හීෂණයේ” රෙජිමයක් පිහිටුවීය: “ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්” ගැන පැවැත්වූ මහජන නඩු වලට සමස්ත ජනතාවට ආරාධනා කෙරිණ, ඔවුන් අවිකල්ප ලෙස මරණයට තීන්දු වූහ. රතු හමුදාවේ කාර්යය වූයේ වින්දිතයන් කැලි කැලි වලට කැපීමයි, “මරන්න, මරන්න,” යැයි හඬ ගාමිත් සියල්ලන්ම ඝාතන වලට සහභාගී වූහ. සමහර අවස්ථා වල දී සිරුරේ කොටස් උයා ආහාරයට ගැනිණ, නැත්නම් තවමත් ජීවතුන් අතර සිටින සහ නරඹන්නට පැමිණ සිටි වින්දිතයාගේ පවුලේ සාමාජිකයන්ට ඒ කොටස් බලාත්කාරයෙන් කවන ලදී. හිටපු ඉඩම් හිමියෙකුගේ අක්මාව සහ හෘදය බෙදා ගැනෙන මහා හෝජන සංග්‍රහයකටත්, ඉතිවල ගසා ප්‍රදර්ශනයට තබන ලද අලුතින් ගසා දමන ලද හිස් පේලි වෙත කතා පවත්වන්නෙක් සිටින රැස්වීම් වලටත්, අවසානයේ දී සියල්ලන්ටම ආරාධනා කෙරිණ. පළිගැනීම සඳහා මිනීමස් අනුභවය ගැන ඇති ආශාව පසු කාලයේ දී පොල් පොටි රෙජිමය තුළ දී සාමාන්‍යයක් බවට පත්විය. එය චීන ඉතිහාසයේ සමාජ කැළඹීම් සහ විනාශයන් හමුවේ නිති දකින්නට හැකි පැරණි නැගෙනහිර ආසියානු මූලා-කෘතියක දෝංකාරයකින් යුතුයි. 613 දී විදේශීය ආක්‍රමණ සිදු වූ කාලයක, සුයි (Souei) රජ පරම්පරාවේ යැන්ග් එම්ප්‍රදේරුවා (Emperor Yang) එක කැරලිකරුවෙකුගෙන් පළිගත්තේ ඔහුගේ ඉතාමත් දුරස්තර ඥාතීන් පවා හඹා යමිනි: “සැර දඩුවම් නම් අය සිරුරු කඩා දැමීම විය, ඔවුන්ගේ හිස් ඉති වල ගසා ප්‍රදර්ශනයට තැබිණ, සිරුරේ කොටස් වෙන්කර තිබුණ අතර ඒවා ඊතල වලින් පිරී පැවතිණ. එම්ප්‍රදේරුවා විසින් අනතුරුව සියළු රාජ්‍ය පද්ධති දරන ලද අයට වින්දිතයන්ගේ මස් කැල්ලෙන් කැල්ල අනුභව කරන්න යැයි නියෝග කළේය.”²⁵ ලූ ෂින් (Lu Xun) නමැති මහා ලේඛකයා ජාතිකවාදයෙන් සහ බටහිර විරෝධී මනෝභාවයන් වලින්

²⁴ Ibid., pp. 294-297 and 312-314.

²⁵ Legal treatise Souei-chou, quoted in Elisseeff and Elisseeff, *Chine classique*, p. 264.

පිරිනැමීමට පෙර පැවති කොමියුනිස්ට්වාදය අගයන ලද්දකේ වූයේය. “චීන ජනතාව මිනීමස් කන අයයි,” යැයි ඔහු ලිවීය. පත්සල් තුළ සහ ටාඕවාදී මහණුන් වෙත 1927 දී රතු මුරකරුවන් කළ ක්‍රියාවන් මේ ලේඛන හෝඡන සංග්‍රහයන්ට වඩා ජනප්‍රියත්වයෙන් අඩු වූහ. ශ්‍රද්ධාවන්තයන් අතිශය ඇලුම් දක්වන ලද්දවුන්ට රතු පාට ගැවේ ඔවුන් ගලවා ගැනීමටයි, මේ දේවත්වාරෝපණයේ පළමු සංඥා වලින් ප’ළුන් පා’යි වාසි ලැබීය. සෝවියට් අණසක පැවති මාස හතරේ දී, ගම්බද වැසියන් ඇතුළුව, පනස් දහසක ජනතාවක් පළාතෙන් පලා ගියහ.²⁶

දුෂ්කර පළාත්වල හමුදාකරණය කරන ලද කොමියුනිස්ට්වාදයේ ප්‍රථම සැබෑ ප්‍රවර්ධකයා වූයේ 1931 දී වෙඩි තබා මරා දමන ලද ප’ළුන් පා’යි නැමැත්තාය. ඔහුගේ අදහස් ඇතිද ගන්නා ලද්දේ කලින් පැත්තක සිටි කොමියුනිස්ට් කාඩර් (එසේම ගම්බදවාසී සම්භවයකින් යුතු වූ) මාඕ සේතුං විසිනි. ඒවා සේතුං විසින් ඔහුගේ ‘නූතන හි ගම්බද වැසියන්ගේ ව්‍යාපාරයේ වාර්තාව’ යන්නෙන් 1927 දී න්‍යායගත කරන ලදී. නගරබද කම්කරුවන්ගේ කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපාරයට විකල්පයක් හැටියට මේ ගම්බද කොමියුනිස්ට්වාදය නියෝජනය විය. ඒ කාලයේ දී එය වියැන්ග් කයි-ෂෙක් ගේ ගුවොමින්ඩාන්ග් විසින් ගෙන යන ලද මර්දන වල ප්‍රතිඵලයක් හැටියට දුර්වලව පැවතිණ. ඉතා ඉක්මණින් එයට ජවයක් ලැබී, නූතන සහ ජ්‍යාන්ෂී (Jiangxi) අතර පිහිටන චින්ගැන්ග් (Junggang) කඳුවැටියේ ප්‍රථම රතු හමුදා කඳවුරු පිහිටුවීමේ ප්‍රතිඵලය බවට පත් වූයේය. 1931 නොවැම්බර් 7 වැනිදා, ඔක්තෝබර් විප්ලවයේ සංවත්සරය දින, ඒ ප්‍රාන්තයේ නැගෙනහිර පැත්තේ දී, ප්‍රධාන කඳවුර ඒකාබද්ධ කිරීම සහ ව්‍යාප්ත කිරීම නිසා ජනතා කොමිස්සාරිවරුන්ගේ කවුන්සිලයක් හමුවේ මාඕ මූලාසනය ගෙන චීන සෝවියට් ජනරජය (Chinese Republic of Soviets) නිවේදනය කළේය. 1949 දී එහි අවසාන ජයග්‍රහණය සිදුවෙන තෙක්, චීන කොමියුනිස්ට්වාදය මැරී මැරී ඉපදීම සහ දැඩි පසුබැසීම් වලට ද මුහුණ දුන්න. ඒත් එහි ප්‍රධාන ආකෘතිය මෙහි දී ස්ථාපිත කරන ලදී: විප්ලවයේ බලය, රාජ්‍යයක් ගොඩ නැඟීම සඳහා කේන්ද්‍ර කරගැනීම, ඒ රාජ්‍යයේ වැයම් ගැන, එනම් යුදමය ස්වභාවයක් පිළිබඳව අවධානය යොමු වූයේ හතුරු පරාජයට, ශක්තිමත් යුද හමුදාවක් හැදීම වෙතයි, වියැන්ග් කයි-ෂෙක් විසින් මුලසුන හොබවන නැන්ජින් හි මධ්‍යම ආණ්ඩුවක් පිහිටුවීමයි. මුල පටන්ම හමුදාමය සහ මර්දනීය යාන්ත්‍රණයක් පැවති සාධකය ගැන කිසිත් පුදුමයක් නොවීය. අපි රුසියන් බොල්ෂෙවික්වාදයෙන් ඉතා ඇතක මෙහි දී සිටිමු. එසේම පිටතරු මාක්ස්වාදයෙන් ඊටත් වැඩි ඇතක සිටිමු. බොල්ෂෙවික්වාදය අතරමැදි ක්‍රමවේදයක් වූයේය. එය බලය අල්ලා ගැනීමේ උපාය මාර්ගයක් හා ඇදී තිබුණ. ජාතික විප්ලවීය රාජ්‍යයක් යළි තහවුරු කරන ඒ තුළින් චීන කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ නිර්මාතෘන් හරහා, විශේෂයෙන්ම ඔවුන්ගේ ප්‍රධාන වින්තකයා වූ ලී ඩැසයෝ (Li Dazhao), 1918 සහ 1919 දී කොමියුනිස්ට්වාදයට පැමිණෙන ලදී.²⁷ චීන කොමියුනිස්ට්වාදය ජයග්‍රහණය කරන ලද සෑම තැනක දී ම, එය හමුදා බැරැක්ක වල, යුද්ධාධිකරණ වල, නැත්නම් බලයැති පෙලට සිටගෙන වෙඩි තබන කණ්ඩායම් වල තිබුණු සමාජවාදය වූයේය. පෙ’ළුන් පා’යි සරලවම මේ ආකෘතිය මුලින්ම සපයන ලද්දා යි.

චීන කොමියුනිස්ට් මර්දන ප්‍රතිපත්ති වල නව්‍යතාවය ගැන එක පුදුම සහගත පරිසිද්ධියක් සාක්ෂි දරයි: 1936-1938 සිද්ධ වූ ස්ටාලින්ගේ මහා භීෂණයට කළින් චීන සෝවියට්වාදීන් භීෂණය යොදා තිබිණ. සමහර ඇස්තමේන්තු වලට අනුව, 1927-1931 දී ජ්‍යාන්ෂී හි, යුද මරණ එකතු නොකරද්දී, ඒවායේ වින්දිතයන් 186,000 ක් වූහ.²⁸ මේ ජනතාව අතර බහුතරයක් රැඩිකල් කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිසංස්කරණ වලට යම්කිසි ප්‍රතිරෝධයක් දක්වන ලද අයයි. එය ඉතාමත් ඉක්මණින් පනවන ලද්දයි. නැත්නම් දැඩි බදු වලට එරෙහිව හෝ හමුදා අවශ්‍යතාවයක් හැටියට තරුණ පිරිස් යොදවා ගැනීම යුක්ති සහගත කරන්නට යද්දීය. කොමියුනිස්ට්වාදය විශේෂයෙන් රැඩිකල් වූ පළාත් වල දී, නැත්නම් පරිස්ථානීය කාඩර් පැත්තකට දමා සිටින (රුසියන් යන සෝවියට් ‘අගනුවර’ පැත්තේ දී සිද්ධ වූ ලෙසින්) නැන්ජින් හමුදාවලට මුහුණ දෙන්නට සිද්ධ වූයේ දුර්වල ප්‍රතිරෝධයකට පමණි. 1931 දී ජනගහනය පරාජයකට පත් කරන ලද ඔහුගේ අන්තගාමී ත්‍රස්තවාදය නිසා මාඕ වෙත විවේචන එල්ල වී ඔහුව නායකත්වයෙන් ඉවත් කර තිබිණ. ප්‍රතිරෝධය ජවයෙන් පිරී තිබුණි, එසේම පසුව පිහිටුවන ලද කඳවුරු වල දී, ඒවා තරමක් ස්වායත්ත වූ අතර ඒවායේ නායකයන් භීෂණයේ දේශපාලනය ගැන වේදනා සහගත පාඩම් ඉගෙන ගෙන තිබුණු අතර, ඔවුන් සමහර අවස්ථාවල දී ජයග්‍රහණය කරන්නට ද සමත් විය.²⁹ මේ නොසන්සුන් තත්වයන් යාන්අන් කේන්ද්‍රීය කරගත් උතුරු ෂාන්සි (Shaanxi) කඳවුරේ දී ද දැනුණි. ඒත් ඒ වෙද්දී වඩාත් හොඳින්

²⁶ Fairbank and Feuerwerker, *Republican China*, pp. 307-322.
²⁷ Roland Lew, *1949: Mao trend le pouvoir* (Brussels: Complexe, 1980).
²⁸ Jean-Luc Domenach, *Chine: L’archipel oublié* (Paris: Fayard, 1992), p. 47.
²⁹ Gregor Benton, “Under Arms and Umbrellas: Perspectives on Chinese Communism in Defeat,” in *New Perspectives on the Chinese Communist Revolution*, ed. Tony Saich and Hans Van de Ven (Armonk: M. E. Sharpe, 1995), pp. 131-133.

තෝරාගන්නා ලද සහ ලේ හැලීම් වලින් අඩු මර්දනයෙන් ඔවුන් සමඟ කටයුතු කරන්නට කොමියුනිස්ට් පක්ෂය ඉගෙන ගෙන තිබුණි. ගම්බද වැසියන්ට මුල්‍ය ජීවිතය තියුණු ලෙසින් දැනිණ: 1941 දී අස්වැන්නෙන් සියයට 35 ක් අල්ලා ගන්නා ලදී. එය ගුවොන්මින්ඩැන්ග් වලින් අල්ලාගෙන සිටි කලාප වලට වඩා හතර ගුණයක් විය. මාඕ ගේ මරණය විවෘතව කැඳවන තරම් දුරකට ගම්වැසියන් ඉදිරිපත්ව සිටියහ. මර්දන දැඩි වූහ, ඒත් ඒ සමඟම සහන ද පැවතිණ: පක්ෂය රහසිගතව අබින් වචමින් අපනයනය කරන්නට පටන් ගෙන තිබිණ, එය 1945 වසර දක්වා සියළු මහජන ආදායම් වලින් සියයට 26-40 ක් වූයේය.³⁰

කොමියුනිස්ට් රෙජිම යටතේ බොහෝ විට දකින්නට ලැබෙන ලෙසින්, පක්ෂ ක්‍රියාකරුවන් මර්දනය කිරීම ගැන සලකුණු බොහොමයක් ඉතිරි කරන ලද්දේ ඒ ජනතාව තමන්ගේ අදහස් කියන්නට දැන සිටීමත්, ඔවුන්ගේ පද්ධති බොහෝවිට ඔවුන්ට පසුවත් ඉතිරිව තිබීමත් නිසයි. සමහර පරණ කෝන්තර දශක ගණනාවකට පසුව පිරිමසා ගැනිණ. වැඩියෙන්ම දුක් විඳින ලද කාඩර්වරු වූයේ අවිකල්ප ලෙසින් ජනගහනය සමඟ ඉතාමත් සමීපව කටයුතු කරන ලද අයයි. බහුතර ලෙසින් මධ්‍යම යාන්ත්‍රණයට සේවය කරන ලද, ඔවුන්ගේ හතුරන් බොහෝ විට පරිස්ථානීය ගැටළු ගැන පමණට වැඩියෙන් තැකීමෙන් යුතුව සිටිනවා යැයි ඔවුනට චෝදනා කළහ. ඒ නිසා යම් තරමකට ඔවුන්ගේ දැක්ම මධ්‍යස්ථ වූවා යැයි කිව හැකියි. එසේම සමහර විට ඔවුනට ලැබුණ නියෝග ප්‍රශ්න කරන්නට ද වූවා විය හැකියි. මේ ගැටුම කෙසේ නමුදු වෙනත් එකක් ආවරණය කරන ලදී: ජාතිකවාදයේ රැඩිකල් ආකාරයක් යැයි කොමියුනිස්ට්වාදයට එකතු වෙන ලද ගම්බද වැසියන් අතර ටිකක් පොහොසත් වූ කණ්ඩායමෙන් සහ ඉඩම් හිමි පවුල් (ඔවුන් පක්ෂයේ සාහිත්‍ය අරටුව පෝෂණය කළහ) වලින් පරිස්ථානීය කටයුතු බොහෝ විට සිද්ධ වූහ. අනෙක් අතට, මධ්‍යම යාන්ත්‍රණයේ සිටි සටන්කාමීන් සහ සාමාන්‍ය හමුදාව හැදී තිබුණේ බොහෝ විට සමාජයේ පහළ මට්ටම් වලින් සහ සුලුතර කොටස් වලිනි; එනම් මං පහරන්නන්, යාවකයන්, දානයෙන් පමණක් යැපෙන මහණුන්, කුලියට අපරාධ කරන අය, සහ කාන්තාවන් අතර ගණිකාවන් වැනි අයගෙනි. 1926 තරම් ඉහත කාලයක සිට මාඕ මේ කණ්ඩායම්වල සාමාජිකයන් විප්ලවයේ ප්‍රධාන භූමිකාවක් ගනු ඇතැයි අරමුණු කරගෙන සිටියේය: “හරි විදියකට මෙහෙය වූවොත්, මේ ජනතාවට මහත් නිර්භීත බවකින් සටන් වදින්න පුළුවන්, ඔවුන් අවතාප විප්ලවය බලයක් වේවි.”³¹ 1965 වෙද්දී පවා ඔහු තවමත් ඔවුන් සමඟ තම අනන්‍යතාවය පවත්වා ගන්නට වැයම් කරමින් සිටියේය. ඔහු ඇමෙරිකන් මාධ්‍යවේදී එඩ්ගාර් ස්නෝ (Edgar Snow) වෙත කියා සිටියේ තමන් “හිල් පිරිවිව කුඩයක් අරන් තරු යටින් ඇවිද ගෙන යන, වයසට ගිය මහණෙක්,”³² කියායි. කොමියුනිස්ට් නායකයන්ට අනුව සෙසු ජනතාව, තීරණාත්මක ලෙසින් විරුද්ධව සිටි සුලුතරයක් හැරෙන්නට (ඔවුන් අතරින් බොහොමයක් එලිට් සාමාජිකයන් ද වූහ), පුදුම සහගත ලෙසකින් සාමකාමී සහ ආවේගශීලීන්වයෙන් තොර වූහ. පිටිසරබද පැතිවල කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ පංති පදනම හදන ලද “දුප්පත් සහ අර්ධ දුප්පත් පිටිසරබද වැසියන්” මේ තක්සේරුවට අයිති වූහ. මධ්‍යම යාන්ත්‍රණයේ සිටින ලද ජනතාව කාඩර්වරුන් වූ පසුව, ඔවුන් සිය සම්පූර්ණ සමාජ තත්වය පිළිබඳව පක්ෂයට ගැනි වූ අතර බොහෝ විට පළිගැනීම් වලට කැඳව සිටියහ. මධ්‍යම යාන්ත්‍රණයේ සහාය ඇතිව³³ ඔවුන් වඩාත්ම රැඩිකල් විසඳුම් තෝරා ගැනීමට නැඹුරුව සිටියහ. එනම් අවශ්‍ය හෝ සුදුසු යැයි සිතෙන ඕනෑම අවස්ථාවක දී පරිස්ථානීය කාඩර්වරු තුරන් කර දැමීම වැනි කටයුතුවල නියැළීහ. 1946 න් පසුව මෙය කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිසංස්කරණ වල ලේ හැලෙන අංග වල දී බොහෝ සෙයින් යොදා ගන්නා ලද ප්‍රතිචාරයක් වූයේය.³⁴

1930-31 දී, ප්‍රථම වාර්තා ගත ශුද්ධකරණ වලින් උතුරු ජාන්ෂී හි ඩොන්ගු (Donggu) කඳවුර අතිශයින් විනාශ කර දැමිණ. ඉහතින් සඳහන් කරන ලද නොසන්සුන්කම් එහි දී වැඩි වර්ධනය කරන ලද්දේ බොලේෂෙවික් විරෝධී කණ්ඩායම් විසිනි. ගුවොන්මින්ඩැන්ග් හි දක්ෂිණාංශ පාර්ශවය සමඟ ඇදී තිබුණ බෙහෙවින් ක්‍රියාකාරී රහස් පොලීසිය විසින් කොමියුනිස්ට් පක්ෂ සාමාජිකයන් අතර ද්‍රෝහීත්වයේ සැක වපුරන ලදී. පරිස්ථානීය කොමියුනිස්ට් පක්ෂ හැදීමේ දී රහස් සමාජ වලින් බඳවා ගත් බහුතරය නිසා මේ සැක ඇති වූහ. 1927 දී, ‘තින් තුනේ’ (Three

³⁰ Chen Yung-fa, “The Blooming Poppy under the Red Sun: The Yan’an Way and the Opium Trade,” *ibid.*, pp. 263-298.
³¹ Quoted in Yves Chevrier, *Mao et la révolution chinoise* (Florence: Casterman/ Giuntim, 1993), p. 65.
³² François Godemont, “La tourmente du vent communiste (1955-1965),” in Bergère, Bianco, and Domes, *La Chine au XXe siècle*, 2:58.
³³ This vague term is used to designate whoever in the Party was exercising power. It corresponds in part to official practice, as decision-making practices were often quite fluid, and certain members could easily find themselves in marginal position. The converse was also true; thus it was possible for someone who had technically retired, such as Deng Xiaoping, to remain the de facto leader for more than a decade.
³⁴ Benton, “Under Arms and Umbrellas”; and Lucian Bianco, “Peasant Responses to CCP Mobilization Policies, 1937-1945,” in Saich and Van de Ven, *New Perspectives*, pp. 175-187.

Dots) සමාජය පක්ෂයට බැඳීම පවා සිද්ධ විය. එවක දී එය කොමියුනිස්ට්වාදීන් ලත් ප්‍රධාන ජයග්‍රහණයක් ලෙසින් සැලකිණ. මුලින් පරිස්ථානීය කාඩර්වරු ගණනාවක් වෙත මරණ දඬුවම ක්‍රියාත්මක විය. අනතුරුව ශුද්ධකරණය රතු හමුදාව ඇතුළළට ද ගියේය. එහි ප්‍රතිඵලය සොල්දාදුවන් 2,000 ක් පමණ තුරන් කර දැමීමයි. කාඩර්වරු සංඛ්‍යාවක් පලා යාමට සමත්ව ඔවුන් “පක්ෂයේ එම්ප්‍රදේරුවා” යැයි කියමින් මාඕට එරෙහිව විප්ලවයක් ගෙනෙනට උත්සාහ කළහ. සාකච්ඡා සඳහා ඔවුන්ට ආරාධනා කර, අත් අඩංගුවට ගෙන, මරා දමන ලදී. දෙවැනි හමුදාව, විප්ලවයේ එක කාණ්ඩයක්, සම්පූර්ණයෙන්ම අවි ඉවත් කර, එහි නිලධාරීන්ට මරණ දඬුවම දුන්හ. වසරකට වැඩි කාලයක් පුරා සිවිල් සහ හමුදා සුනුවිසුණු කිරීම සිද්ධ විය. එයින් දහස් ගණනක් වින්දිතයන්ගේ ජීවිත අහිමි වූහ. ඉහළම පෙළේ සිටි, කඳවුරේ නිර්මාතෘන් ද ඇතුළුව, පරිස්ථානීය කාඩර් දහනව දෙනෙකුගෙන් දොළොස් දෙනෙකුට “ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්” යැයි සලකා ඔවුන්ට මරණ දඬුවම නියම වූහ, පස් දෙනෙකුට ගුවොමින්ඩාන්ග් වලින් මරා දැමූහ, එක් අයෙක් රෝගාතුරව මිය ගියේය, අන්තිමයා විප්ලවය අත්හැර දමා සංක්‍රමණය විය.³⁵

යැන්’අන් හි මාඕ සිටි මුල් දිනවල දී, ලූ තේඩන් (Liu Zhidan) නැමති ඒ කඳවුරේ නිර්මාතෘ වූ ද, ගරිල්ලා සටන්කාමියෙක් හැටියට නම් දැරූ අයට තුරන් කරනු ලැබීම ඉහළ සඳහන් රටාව අනුගමනය කිරීමට අනුවිත වූයේය. සදාචාරාත්මක නොසැලකිල්ලකින් සහ යම් තරමක මැකියාවෙලියානු තර්කනයකින් මධ්‍යම යාන්ත්‍රණය කටයුතු කළ බව එයින් හෙළිදරව් විය. ලූගේ හමුදා කාණ්ඩ පාලනය කිරීමට පැහැදිලිව අවශ්‍ය වී තිබුණ, එවක දී නායකත්වයෙන් පැත්තකට කර නොතිබුණ, මොස්කව් හිතවාදී බොල්ෂෙවික්වාදියෙක් වූ වැන්ග් මින්ග් (Wang Ming) එම තුරන් කර දැමීමේ වගකිව යුත්තා හැටියට පෙනී ගියේය. දැඩි ආත්ම විශ්වාසයකින් යුතුව ලූ තම අත් අඩංගුවට ගැනීම පිළිගත්තේය. ශාරීරික වධ හිංසා වල දී ඔහු කිසිවක් පිළිගැනීම ප්‍රතික්ෂේප කළේය. ඔහුට ප්‍රධාන ලෙසින් සහයෝගය දක්වන ලද අය ඒ වෙද්දී පණ පිටින් වළඳමා තිබිණ. වැන්ග් මින්ග් ගේ එදිරිවාදියෙක්ව සිටි ඡූ එන්ලායි (Zhou Enlai) ඔහුව නිදහස් කළේය, ඒත් ලූ පාලනයේ ස්වායත්ත බව තබාගත යුතුයි කියා අවධාරණය කළේය. ඔහු “පසුතැවිලි නොවන දක්ෂිණාංශ හිතවාදියෙක්” යැයි ලේබල් කරන ලදී. සටන් පෙරමුණට යැවෙන ඔහුව වැඩි කල් නොයද්දී ඝාතනය වූයේය, එය පිටුපස්සෙන් තැබූ වෙඩි පහරකින් විය හැකියි.³⁶

1949 ට පෙර වැඩියෙන්ම ප්‍රසිද්ධ ශුද්ධකරණ පටන් ගැනුනේ යැන්’අන් හි වඩාත්ම කැපී පෙනෙන ලද විද්වතුන්ට 1942 ජූනි මාසයේ දී එල්ල කරන දෝෂාරෝපණ වලිනි. වසර පහළොවකට පසුව ජාතික මට්ටමින් යළිත් ඔහු කළින් කරන ලද ලෙසින්ම, පළමුවෙන් මාඕ විසින් නිදහසේ විවේචනයන් හි යෙදීම සඳහා මාස දෙකක කාලයකට අවසර දුන්නේය. පිරිමි සහ ගැහැණු අතර නිල සමානාත්මතාවයේ බොරුව හෙළා දකින ලද ඩින්ග් ලින්ග් (Ding Ling), සහ කලාකරුවන්ගේ නිර්මාණ සහ නිදහස් අදහස් ප්‍රකාශය වෙනුවෙන් පෙනී සිටි වැන්ග් ෂිවයි (Wang Shiwei) යන දෙදෙනාට එරෙහිව පවත්වන ලද “විප්ලවයේ” දහසක් රැස්වීම් වලට එවිට හදිසියේ සියළුම සටන්කාමීන්ට “ආරාධනා” කරනු ලැබීය. එහි දී ඩින්ග් තම ස්ථාවරය තව දුරටත් දරාගත නොහැකිව ඇද වැටී සම්පූර්ණ සමාව ගැනීමක් ප්‍රසිද්ධියේ කරන ලද්දේ තමන් වැරදි යැයි බාරගැනීම ප්‍රතික්ෂේප කරමින් තදින් සිටි වැන්ග්ට දොස් පවරමිනි. වැන්ග්ට කොමියුනිස්ට් පක්ෂයෙන් නෙරපන ලදුව, සිරගත කරන ලදී. 1947 දී යැන්’අන් වලින් තාවකාලිකව ඉවත්ව යද්දී ඔහුව මරා දමන ලදී. දේශපාලනඥයන් යටතට විද්වතුන් පත් කර ගැනීමේ ඇදහිල්ල 1942 පෙබරවාරි මාසයේ දී පක්ෂයේ සභාපතිවරයා විසින් සිය “කලාව සහ සාහිත්‍ය සම්බන්ධයෙන්” (*Remarks of Art and Literature*) යැයි ප්‍රසිද්ධ කළේය. එයට ඉතා ඉක්මණින් නීතියේ බලය ලැබිණ. ජනතාව අවසානයේ දී ඒවාට යටත්වෙන තාක් කල් වෙන්ග් ෆෙන්ග් (*Cheng Feng*) සැසිවාර මහත් ලෙසින් පැතිර ගියේය.

යැන්’අන් හි කොමිනිටර්න් නියෝජිතයෙක් එහි පැවති මාඕවාදී ක්‍රමවේද ගැන මෙසේ දැක්වීය:

මෝඩ විදියේ දරදඬු විවේචන සහ ස්වයං-විවේචන වලින් පක්ෂ විනය පදනම් ව ඇත. ඒ ඒ ආඩයේ සභාපති විසින් කවුරුන්ව, මොන හේතුව සඳහා විවේචනය කරනවා ද යන්න තීරණය කරනු ලබයි. පොදුවේ සෑම විටම එයට ගොදුරු වෙන්නේ කොමියුනිස්ට්වාදියෙකුටයි. චූදිතයාට එකම අයිතියක් පමණක් තිබිණ: ඒ ඔහුගේ “වැරදි” ගැන පසුතැවිලි වීමයි. ඔහු තමන් අහිංසක යැයි සලකන්නේ නම් හෝ ප්‍රමාණවත් තරමකට පසුතැවිලි වෙන්නේ නැතැයි පෙන්වුවහොත්, දෝෂාරෝපණයන් යළිත් අලුතින් එල්ල කරන ලබයි. එය සැබැවින්ම මනෝවිද්‍යානුකූල පුහුණුවක්...මම එක බේදනීය යථාර්ථයක් වටහා ගත්ත.

³⁵ Stephen C. Averill, “The Origins of the Futian Incident,” *ibid.*, pp/ 218-219.
³⁶ David Apter, “Discourse as Power: Yan’an and the Chinese Revolution,” *ibid.*, pp. 218-219.

මාඕ විසින් ආචාර ධාර්මික පිවිතුරු කිරීම යැයි හඳුන්වන මනෝවිද්‍යානුකූල බලාත්කාරකමේ කුරිරු ක්‍රමවේදය නිසා යැන් අන් පක්ෂය ඇතුළත හිරවී සිටින තත්වයක් ඇතිවුණා. පළාතේ සිටි පක්ෂ ක්‍රියාකරුවන් ගෙන් සුළු පටු නොවෙන සංඛ්‍යාවක් සියදිවිනසා ගත්තා, පලා ගියා, නැත්නම් මනෝවිකාරී වූවා. “හැමෝම අනික් හැම දෙනාගේම රහස්ම වූ සිතුවිලි ගැන දැන සිටින්න ඕනෑ,” යන සිද්ධාන්තයට ප්‍රතිචාරයක් තමයි වෙන්ග් ෆෙන්ග් ක්‍රමවේදය. මෙය සෑම රැස්වීමක්ම ආණ්ඩු වෙත තුවිලි සහ නින්දා සහගත නියෝගයයි. පෞද්ගලික සහ රහස් වූ සියල්ල ලැජ්ජාවක් නැතිව මහජනයාගේ විපරමට එළියට පුද්ගලයන් කරන්න ඕන. විවේචනය සහ ස්වයං-විවේචනය කියන සිරිත යටතේ, සියල්ලන්ගේම සිතුවිලි, අභිප්‍රායයන් සහ ක්‍රියාවන් පැහැදිලිව පුද්ගලයන් කරන්න ඕන.³⁷

1943 ජූලි මුල දී ශුද්ධ කිරීම නැවත විමසුමට ලක් කර එය පුළුල් කරන ලදී. මේ ජනතාව ඔවුන්ගේම සගවා ගන්නා ලද්දා වූ සැක සහ අඩුපාඩු වලින් ආරක්ෂා කර ගැනීමට ගෙනෙන ලද “ගලවාගැනීමේ මෙහෙයුමේ” නායකයා, පොලිටිබියුරෝවේ සමාජිකයෙක් වූ කැන්ග් ෂෙන්ග් වූයේය. මාඕ විසින් ඔහුව “නිදොස්කරණය” පරීක්ෂණය කිරීම සඳහා වූ නව ‘පොදු අධ්‍යයන කොමිසමේ’ ප්‍රධානියා හැටියට 1942 ජූනි වල දී පත් කළේය. කළු හරක් හම් වලින් වස්ත්‍ර හැඳගත්, කළු අඟුණක් මතින් යන, රුදුරු කළු බල්ලෙක් සමඟ අනිවාර්යෙන්ම යන මේ “කළු සෙවනැල්ල” රුසියාවේ NKVD විසින් පුහුණු කරන ලදුව, එයින් කොමියුනිස්ට් චීනයේ ප්‍රථම “මහා මෙහෙයුම” සංවිධානය කරන ලද්දේය: විවේචන, මහජන ස්වයං-විවේචන, තෝරා ගන්නා අය අත් අඩංගුවට ගැනීම් සහ එහි දී සිද්ධ වෙන පාපෝච්චාරණ නිසා තවත් අත් අඩංගුවට ගැනීම් සිද්ධ වීම, ප්‍රසිද්ධියේ හැල්ලු කිරීම්, ශාරීරික පහර දීම්, සහ සැලකිය යුතු එකම මූලාශ්‍රය හැටියට සහාපති මාඕගේ වින්තනය අනුල්ලංඝනීය ඇදහිල්ලක තත්වයට උසස් කරන ලදී. එක රැස්වීමක දී කැන්ග් ෂෙන්ග් සමස්ත සභාව වෙත අත දිගු කර මෙසේ ප්‍රකාශ කළේය: “ඔබ සියල්ලන්ම ගුවොමින්ඩාන්ග් ඒජන්තවරුන්...ඔබගේ ප්‍රතිඅධ්‍යාපනයේ ක්‍රියාවලිය දීර්ඝ කාලයක් පුරා පැවැත්වෙනු ඇත.”³⁸ අත් අඩංගුවට ගැනීම්, වධහිංසා, සහ මරණ තව තවත් පොදු වෙන්නට පටන් ගැනිණ. එයින් මධ්‍යස්ථානයේ සාමාජිකයන් අඩුම වශයෙන් හැට ගණනකගේ මරණ (ඔවුන් සමහර දෙනෙකු සියදිවිනසා ගත්හ) වෙද්දී “හිසේ කෙස් තරමට වරපුරුෂයින් ඉන්නවා,”³⁹ යැයි මාඕ තරයේ කියා සිටිය ද, පක්ෂ නායකත්වය ඒ මරණ ගැන සැලකිලිමත් වන්නට පටන් ගත්හ. අගෝස්තු 15 වැනිදාට පසුව “නීති විරෝධී ක්‍රමවේද” වලින් මර්දනය තහනම් කරන ලදී. ඔක්තෝබර් 9 වැනිදා එය ඔහුව ඉස්මතු කර දක්වන ලක්ෂණයක් බවට පසුකාලයක දී පත්වෙන, සම්පූර්ණයෙන් වෙනත් ස්ථාවරයක් ගත් මාඕ මෙසේ නිවේදනය කළේය: “අපි කිසිවෙක් මරා දැමිය යුතු නැහැ; බොහෝ දෙනෙක්ව අත් අඩංගුවට ගත යුතු වූයේ ද නැහැ.”⁴⁰ මෙහෙයුම එහි දී නිශ්චිතවම නවතා දැමිණ. දෙසැම්බර් මාසයේ දී, ඒ අත් අඩංගුවට ගෙනෙන ලද සියල්ලන්ම සියයට 10 ක් පමණක් වරදකරුවන් වූ බවත් සහ මිය ගිය අයව පුනරුත්ථාපනය කළ යුතු බවත් පිළිගනිමින් කැන්ග් ෂෙන්ග්ට ස්වයං-විවේචනයක යෙදෙන්නට බලාත්මක විය. එතැන් පටන් 1966 මැයි හි සංස්කෘතික විප්ලවය දක්වා ඔහුගේ වෘත්තීය එක තැනම පැවතිණ. 1944 අප්‍රේල් මාසයේ දී ඉහළ පෙළේ කාඩර් රැස්වීමකට සහභාගී වෙන මාඕට සමාව අයදින්නට සහ අහිංසක වින්දිතයන්ට වන්දනා කිරීම සඳහා තුන් සැරයක් කඳ නවා ආචාර කරන්නට සිද්ධ විය. අනතුරුව ඔහුට අත්පොළසන් නාදයක් පිරිනැමිණ. නැවත වතාවක් ඔහුගේ ඕපපාතික වූ අන්තවාදයට දැඩි ප්‍රතිරෝධයක් ඇති වී තිබිණ. නමුත් 1943 භීෂණයේ මතකය ඒ කාලයේ ජීවත්වූවන් තුළ කිසිදා නොමැකෙන ලෙසින් පැවතිණ. ජනප්‍රියත්වයෙන් අහිමි වූ හරිය මාඕ භීතිය තුළින් දිනා ගත්තේය.⁴¹

මර්දනය තව වැඩියෙන් සියුම් විය. ජපනුන් සහ ගුවොමින්ඩාන්ග් යන දෙගොල්ලන්ටම එරෙහි යුද්ධයේ, දහස් ගණනක වින්දිතයන් බිලි ගැනෙන ත්‍රස්තවාදී සමූල ඝාතන⁴², සහ ප්‍රවේසමින් ඉලක්ක කරගත් ඒකීය පුද්ගලයන් ඝාතනය කිරීම තව තවත් සාමාන්‍යයක් වන්නට පටන් ගැනිණ. කල්ලි සහ රහස් සමාජ තුළ පොදු ප්‍රතිපත්තියක් වන, බොහෝ විට මේ ඉලක්ක වූයේ ඒවා හැර දා යන අයයි. එක ගරිල්ලා ප්‍රධානියෙකු දක්වන පරිදි, “අපි ද්‍රෝහීන් මහා සංඛ්‍යාවක් මරා දැමුවා, එවිට ජනතාවට විප්ලවයට යන පාරේ දිගටම ගමන් කරනවා හැරෙන්නට වෙන

³⁷ Vladimirov (Comintern representative in Yan'an), in Boudarel, “L'idéocratie importée,” pp. 55-56.
³⁸ Idem in *ibid.*, p. 56.
³⁹ Frederick C. Teiwes and Warren Sun, “From a Leninist to a Charismatic Party: The CCP's Changing Leadership, 1937-1945,” in Saich and Van de Ven, *New Perspectives*, p. 372.
⁴⁰ *Ibid.*, p. 373.
⁴¹ *Ibid.*, pp. 370-375; Apter, “Discourse as Power”; Faligot and Kauffer, *Chinese Secret Service*, pp. 153-170.
⁴² During three months in 1940 in a small part of Hebei, more than 3,600 were killed; Domenach, *Chine*, p. 48.

විකල්පයක් තිබුණේ නැහැ.”⁴³ සිරබන්ධනාගාර පද්ධතිය පුළුල් කරන ලදී. එහි ප්‍රතිඵලයක් හැටියට වෙඩි තබා මරා දැමීම කළින් තිබුණාට වඩා අඩු වූහ. 1932 දී චීන ජාත්‍යන්තර හි සෝවියට්වාදීන් වරද නිවරද කරන ශ්‍රම සිර කඳවුරු පිහිටුවා ගෙන තිබුණි. එය ගුවොමින්ඩාන්ග් නීතියේ බලාපොරොත්තු වීම විරුද්ධෝක්තියක් වූයේය. 1939 දී පටන් දීර්ඝ කාලීන සිර දඬුවම් ලැබූ සිරකරුවන්ව මේ ශ්‍රම සහ නිෂ්පාදන මධ්‍යස්ථාන වෙත නියම කර යවන ලද්දේ අලුතින් පිහිටුවන ලද උසාවි පද්ධතියකිනි. එසේ කිරීමට හේතු තුනක් විය: දරුණු වැඩිසි කියා පෙනෙන දඬුවම් වලින් ජනගහනය කළකිරවීමට අධිකාරීන් අකැමති වූහ, විශාල, අල්ලා ගත් ශ්‍රම බලකායෙන් ප්‍රයෝජන ගන්නට ඔවුන්ට උවමනා වීණ, එසේම සුහුරු ප්‍රතිඅධ්‍යාපන ක්‍රියාවලියකින් විප්ලවය සඳහා අලුත් ශ්‍රද්ධාවන්තයන් අද්දවා ගන්නට උවමනා වීණ. වියැන්ග් කයි-ශෙක් හා සටන් වදින්නට මෙයාකාරයෙන් චීන රතු හමුදාවේ උරුමක්කාරයා වූ ජනතා නිදහස් හමුදාව (People’s Liberation Army -PLA) වෙත ජපන් සිරකරුවන් පවා ඇතුළු කරගන්නට හැකියාව ලැබිණ.⁴⁴

කෘෂි කටයුතු ප්‍රතිසංස්කරණ සහ නගරාසන්න ශුද්ධකරණ (1946-1957)

1949 දී කොමියුනිස්ට්වාදීන් චීනයේ බලය අල්ලා ගන්නා විට, ප්‍රවණ්ඩත්වය සහ සමූල ඝාතන යනු ඒ වන විටත් එදිනෙදා සිද්ධීන් බවට පත්ව තිබෙන ලද අතර ආණ්ඩු කිරීම යන්න බොහෝ විට අයෙකුගේ අසල්වාසීන් අතර පරණ කෝන්තර පියවීම බවට පත්ව තිබෙන ලදී. නව රජයක් පිහිටුවීමට ගන්නා ලද ක්‍රියා ඒ නිසා අනෙකුත් අවිවාදයෙන්ම සැබෑ වූ ප්‍රවණ්ඩත්වයට (පේ’එන් පා’යි හි එක වින්දිතයෙක් වූ, පරිස්ථානීය මහේස්ත්‍රාත්වරයෙක්, ගම්බද වැසියන් 100 ක් පමණ මරා දමන්නට නියම කර තිබීම) දෙන ලද ක්ෂණික තියුණු ප්‍රතිප්‍රහාර මෙන් සිද්ධ වූවකි. බොහෝ දුෂ්කර පළාත්වල සිටි ප්‍රජාව එය එලෙසින් හඳුනා ගත්හ. මේ හේතුව නිසා මේ යුගය නිල වශයෙන් පශ්චාත් මාම්වාදී ඉතිහාසයේ කීර්ති ප්‍රශංසාවට ලක්ව තිබිණ, 1957 දක්ෂිණාංශ විරෝධී ව්‍යාපාරය තෙක්, ‘නියමුවා’ විසින් තිර ගමන් මාර්ගයක් අනුගමනය කිරීම මෙහෙයවන ලදැයි දකින ලදී. තම රටවැසියන්ගේ දුකෙන් සෘජුව වාසි ලැබුවා යැයි සැලකෙන ලද හෝ එසේ වාසි ලබන ලද අය මෙන්ම තත්වයන් ඇසින් දුටු බොහෝ සාක්ෂිකරුවන්ගේ මතකයේ ද මෙය කීර්ති ප්‍රශංසා සහනක යුගයක් යැයි සටහන් විය. කොමියුනිස්ට්වාදී විද්වතුන් ඇතුළුව, කොමියුනිස්ට්වාදීන් මේ ශුද්ධකරණ වලින් එතරම් බැට කෑවේ නැත. ඒත් ඇති වූයේ චීන කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් එතෙක් දියත් කරන ලද සමස්ත දේශය පුරාම ලේ හලන රැල්ලකින් යුතු දරුණුතම මර්දනයයි. එය පුළුල් ලෙසින් යෙදවීම, පොදුවේ යෙදවීම, එය පැවතෙන ලද කාලය, සහ සැලසුම් සහගත සහ මධ්‍යගත ස්වභාවය, යනාදියෙන් මර්දන චීනයේ එතෙක් දකින්නට ලැබුණු ප්‍රවණ්ඩත්ව වලින් වෙනස් අලුත් මගක් සලකුණු කරන ලදී. විටින් විට මොහොතක විරාමයක් ලැබුණ අවස්ථා තිබිණ.

ඒත් සෑම අවුරුද්දකම පාහේ නව “මහා මෙහෙයුමක්” දියත් කිරීම දකින්නට ලැබුණි. 1943 දී පැවත්වෙන ලද යැන්’අන් “නිදොස්කරණය” හරියට පළාත් මට්ටමකින් කෙරෙන ලද පෙර හුරුවක් වූවා විය හැකියි. සමහර සමාජ ස්තරයන් සලකද්දී, අඩුම වශයෙන් ජාතික මට්ටමකින් චීනය කලින් නොදැන සිටි ජනසංභාරයමය පැතිකඩකින් සමූල ඝාතන සිද්ධ වූහ. දහතුන් වැනි සියවසේ මොන්ගෝලීය ජාතිකයන් පවා විනාශ කර දැමුවේ අධිරාජ්‍යයේ උතුරු පළාත් පමණකි. සමහර කුරිරු අපරාධ සිද්ධ වූයේ දරුණු තෙවසරක සිවිල් යුද්ධයේ සංදර්භය ඇතුළතයි; එක උදාහරණයක් නම්, මැංවූරියාවේ සිවන්සි (Siwanze) ටවුම අල්ලා ගත් පසුව එහි බෙහෙවින් කතෝලික වූ වාසීන් 500 ක් සමූල ඝාතනය කිරීමයි. එයට අමතරව, 1948 දී තරමක වාසිදායක තත්වයක් කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට ලැබුණ පසු, ඔවුන් ප්‍රොපගන්ඩා හේතු නිසා සිරකරුවන් නිදහස් කිරීම අත්හැර දැමූහ. එතැන් පටන් සිය දහස් ගණනින් ජනතාව අගුල් දමා තබා ගැනිණ. සිරගෙවල් ඉතා ඉක්මණින් පමණට වැඩියෙන් පිරෙන්නට පටන් ගති. ලොඩොන් ගයිසෝ (laodong gaizao) නොහොත් කෙටියෙන් ලෝගායි (laogai) කියන ලද නව ශ්‍රම සිරකඳවුරුවල ප්‍රථම වාසීන් බවට මේ සිරකරුවන් පත්වූහ.⁴⁵ ඒත් ගැටුම් පැවති යුගයේ වඩාත්ම නරක දුෂ්ට ක්‍රියාවන් සිද්ධ වූයේ යුද පෙරමුණේ නොව හමුදා සන්දර්භයෙන් එපිටතයි.

⁴³ Ye Fei, interview in 1983, in Benton, “Under Arms and Umbrellas,” p. 138.

⁴⁴ Domenach, *Chine*, pp. 44-52.

⁴⁵ *Ibid.*, pp. 52-55.

පිටිසරබද ගම්මාන: නූතනකරණය සහ සමාජ ඉංජිනේරු ක්‍රමය

1917 රුසියානු විප්ලවය මෙන් නොව, 1949 චීන විප්ලවය පිටිසරබද ගම්මාන වලින් පටන් ගෙන නගර වෙත පැතිර ගියේය. ඒ නිසා නගරාසන්න ශුද්ධකිරීම් වලට කළින් කෘෂි කටයුතු ප්‍රතිසංස්කරණ ව්‍යාපාරය සිද්ධ වීම තර්කානුකූල වූයේය. අපි දැනටමත් දැක ඇති පරිදි, කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට මේ ප්‍රතිපත්තිය ගැන පරතෙරින් අත්දැකීම් තිබුණි. නමුත් මධ්‍යම ගුවාමින්ඩාන්ග් ආණ්ඩුව සමඟ එක්සත් ජපන් විරෝධී පෙරමුණක් පවත්වා ගන්නට, 1937 න් පසුව ඔවුන්ගේ වැඩ සටහනේ මේ මූලික පැතිකඩ ගැන නිහඬව ඉන්නට ඔවුන්ට සිදු වූහ. ජපනුන් පරාජය කළ පසුව, 1946 දී පමණක්, ඔවුන් නැවතත් සිවිල් යුද්ධයේ කොටසක් හැටියට කෘෂි කටයුතු ප්‍රතිසංස්කරණ නැවත දියත් කළහ. එය ඔවුන්ට බලය අල්ලා ගැනීම වෙත ගෙන යන ලදී. වෘත්තීමය ලෙසින් ආරවුල් ඇති කරන සටන්කාමීන් වෙතත් ප්‍රදේශ වලින් පැමිණියහ. ඒ පළාත්වාසීන් අනුව, කුලය අනුව, සහ රහස් සමාජ සමඟ සාමූහික හැඟීම් කිසිවක් ඇතිවීම වළක්වා ගැනීම සඳහායි. ගමෙන් ගමට සංචාරය කරමින්, විශේෂයෙන්ම PLA විසින් නිදහස් කරන ලද කලාප වෙත යමින් ව්‍යාපාරය ඉදිරියට ගියේය. රටේ දකුණ සහ බටහිර පැති හරහා ඔවුන් පැතිර ගියහ. ඒ වෙද්දී ඊට ටිබෙට් ඇතුළත් නොවීය.

එකක් එකක් බැගින්, චීන ගම්මාන සිය දහස් ගණනක් ගිල ගන්නා ලද කෘෂි කටයුතු විප්ලවය, ඉහළින් කරන ලද හැසිරවීමක ප්‍රතිඵලයක් හෝ “පොදු ජනතාවගේ කැමැත්ත” වෙනුවෙන් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ ප්‍රතිචාරයක් හැටියට හෝ නොවන ලද්දකි.⁴⁶ අසතුටින් සිටීමට සහ වෙනසක් ඉල්ලා සිටීමට පොදු ජනතාවට හේතු රැසක් තිබිණ. එයින් ප්‍රධාන හේතු අතර වූයේ ගම්බද වැසියන් අතර වූ අසමානාත්මතාවයන්ය. උදාහරණයක් වශයෙන්, විලියම් හින්ටන් (William Hinton) විප්ලවය දිග හැරෙන හැටි දුටුවේය. ‘දිග දුන්නේ ගම’ (Shanxi) තුළ ගම්බද වැසියන් සියයට 7 ක් වගාකළ හැකි බිම් වලින් සියයට 31 කට සහ වගාවට යොදා ගන්නා සත්වයින්ගෙන් සියයට 33 කට අයිතිය කිසිවක් නොවීය.⁴⁷ 1945 ජාතික විමර්ශනයක දී ජනගහනයෙන් සියයට 3 කට සියළු ඉඩම් වලින් සියයට 26 ක් පමණ අයිති වෙත බව දක්වන ලදී.⁴⁸ පොලියට මුදල් දීම (මාසයකට සියයට 3-5 ක්, වසරකට සියයට 100 ක් තරම් ඉහළකට) වෙනිනි, එය ඇත පිටිසර ධනවත්ම පැතිවල ඉතා කුඩා ජන කණ්ඩායමක් විසින් පාලනය කළහ. මේ දේපල බෙදී තිබීමේ අසමානතාවය තවත් වැඩි කරන ලද්දේය.

මේ ප්‍රදේශ ධනවත්ම වූවාද, නැත්නම් සරලවම අඩුවෙන්ම දුප්පත් වූවා ද? දකුණු වෙරළබඩ ප්‍රදේශයන් හි හෙක්ටෙයාර් හාර පන්සිය ගණනකින් යුතු ඉඩම් පැවතිය ද, බහුතර ඉඩම් හෙක්ටෙයාර් දෙතුන් ගණනකට වැඩියෙන් විශාල නොවීය. වැසියන් 1,200 ක් සිටි ‘දිග දුන්නේ ගම’ තුළ ධනවත්ම ඉඩම යැයි සැලකෙන ලද්ද හෙක්ටෙයාර් දහයක් තරම් වූයේ ද නැත. තව දුරටත්, විවිධ ගම්බදවාසී කණ්ඩායම් අතර සීමා නිර්වචන කිරීම බොහෝ විට අපැහැදිලියි; බොහෝ ඇත පිටිසර වැසියන් වැටුණේ ඉඩම් කිසිවක් අයිති නොමැති සහ තමන්ගේ ශ්‍රමයෙන් ප්‍රධාන ආදායම උපයන්නේ නැති යන කණ්ඩායම් දෙක අතර මැද්දක පවතින වර්ගීකරණයකටයි. 1945 ට පෙර යුරෝපයේ පැවති ආන්තික සමාජ වෙනස්කම් සහ අද පවා දකුණු ඇමෙරිකාවේ බහුලව පෙනෙන වෙනස්කම් හා සසඳා බලන විට, ඇත පිටිසර චීන සමාජය සැබැවින්ම සාපේක්ෂ ලෙසින් සාමානාත්මතාවයකින් යුතු වූහ. ධනවතුන් සහ දුප්පතුන් අතර ඇති ගැටුම, ගැටුමේ ප්‍රධාන හේතුව වීමෙන් ඉතා ඇතක වූවකි. හයි-ලු-ගෙන් හි 1927 වසරේ දී මෙන්, මාඕ ද ඇතුළු කොමියුනිස්ට්වාදීන් සමාජ ඉංජිනේරුවන් ලෙසින් කටයුතු කරන්නට පටන් ගත්හ. ඇත පිටිසර ජන කණ්ඩායම් සුක්ෂ්ම ලෙසින් නිර්වචනය කරමින් කෘතීමව බෙදා දක්වමින් අනතුරුව ඒ බෙදීම ගම්බද වැසියන්ගේ අසතුටේ ප්‍රධාන හේතුව යැයි නිවේදනය කළහ. මේ කණ්ඩායම් දැඩි හිතූමතවාදී ලෙසකින් බොහෝ විට පක්ෂය විසින් තීරණය කර තිබිණ. එනම් කලාපය පවතින ස්ථානය සහ දේශපාලනයේ වෙනස් වීම් මත පදනම්ව, එක ගමකට “වරප්‍රසාදිත” සියයට 10-20 ක් බැගින් තීන්දු කරන ලද කෝටා අනුවයි. විමුක්තිය සඳහා යා යුතු මාර්ගය එවිට පහසුවෙන් සොයාගත හැකි වූයේය.

වියවුල් ඇතිකරන ක්‍රියාකරුවන් විසින් ගම්බද වැසියන්ට කණ්ඩායම් හතරකට බෙදන ලදී—දුප්පත්, අර්ධ දුප්පත්, සාමාන්‍ය, සහ ධනවත්. මේ වර්ගීකරණ වලින් එපිටත ඉන්නා ඕනෑම අයෙක් ඉඩම් හිමියෙක් යැයි සඳහන් වී ඒ අනුව ගොදුරක් බවට පත්විය. සමහර අවස්ථා වල දී, පැහැදිලිව හඳුනාගත හැකි සාධක නැති විටක දී,

⁴⁶ Despite many indications to the contrary in his work, this was, for example, the thesis of Jack Belden in one of the earliest reports on the Chinese Revolution, *China Shakes the World* (1949; reprint, Harmondsworth: Pelican, 1973).
⁴⁷ William Hinton, *Fanshen: A Documentary of Revolution in a Chinese Village* (1967; reprint, Berkeley: University of California Press, 1997).
⁴⁸ Alan Roux, *La Chine populaire*, 2 vols. (Paris: Editions Sociales, 1983, 1984), 1:81.

එයින් ගමේ දුප්පත්ම වැසියන් සතුවට පත් වූ නිසා, ධනවත් ගම්බද වැසියන්ව ඉඩම් හිමියන්ගේ ලැයිස්තුවට එකතු කරන ලදී. අනෙකුත් පිරිසට ඉඩම් හිමියන්ගේ ඉරණම මෙයාකාරයෙන් පැහැදිලිව සැලසුම් කර තිබුණද, සාමාන්‍යයෙන් දේශපාලනික ලෙසින් කාර්යක්ෂම වුවත්, එහි යන මාර්ගය යම් තරමකට වක්‍රාකාර වූයේය. “පොදු ජනතාවගේ” සහභාගීත්වය තහවුරු කර ගැනීම එහි දී සරලවම අවශ්‍ය වූයේ එයින් කොමියුනිස්ට්වාදය අසාර්ථක වුවහොත් සිදුවන ඵලවිපාක ගැන එහි දී බියක් ඇති කරවීමටයි. එසේම ඔවුන්ට යම්කිසි නිදහස් තෝරාගැනීමක් ඇති බවක මාසාවක් දීමට ද හැකියාව ඇතිනම්, එවිට ආණ්ඩුවට සතුවත් ඔවුන්ගේ තෝරා ගැනීම් අනුව සහයෝගයෙන් කටයුතු කර හැකියි. එය මාසාවක් වුවා යන්න ගැන කිසිදු සැකයක් නැත. ප්‍රදේශයෙන් ප්‍රදේශයට මහත් ලෙසින් විවිධ වූ තත්වයන් පැවතිය ද, සෑම තැනකම, ඉතාමත් සාමගාමී ලෙසකින්, ක්‍රියාවලිය සහ ඵලවිපාක අනන්‍ය විය. ගම්බද වැසියන්ගේ විප්ලවය ඕපපාතික ව්‍යාපාරයක් වූයේ යැයි අඟවන්නට ක්‍රියාකාරීන් විසින් ගත් වැයම කුමන ආකාරයෙන් වුවාද යන්න දැන් නිශ්චිතවම දන්නා දැයකි. ඔවුන්ගේ අවසන් අරමුණු වඩාත්ම කාර්යක්ෂමව සාක්ෂාත් කරගැනීම සඳහා ඔවුන්ගේ මූලික යාන්ත්‍රණය වූ භීෂණය යොදා ගැනීමෙන් වැළකී සිටින්නට ඔවුන්ට නිතර නිතර සිද්ධ වූ බවත් පැහැදිලියි. යුද්ධයේ දී බොහෝ තරුණ ජනතාවක් PLA වෙත බැඳෙන්නට වඩා ජපනුන් අල්ලාගෙන සිටි කලාප වල පැන යෑමට වැඩියෙන් කැමති වූහ. සාමාන්‍යයෙන් කිසිත් පැත්තක් නොගෙන සිටින ලද මහජනතාවක් වූ ගම්බදවාසීන් අයිඩියලොජිමය ලෙසින් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ පරමාදර්ශ වලින් ඉතාමත් ඇතක සිටියහ. එසේම, ඔවුන් කොතරම් දුරකට ඉඩම් හිමියන්ට වශී වී සිටියාද කියතොත්, කෘෂි කටයුතු ප්‍රතිසංස්කරණ වලට ඉඩ පාදා ගන්නට ආණ්ඩුව විසින් ඔවුන්ගේ ඉඩම් ප්‍රමාණයන් අඩු කර තිබුණත්, ගම්බදවැසියන් රහසේ ඉඩම් හිමියන්ගේ ගොවිපොළ තුළ සේවය කළහ. වියවුල් ඇති කරවන ක්‍රියාකරුවන් ඔවුන් අතරේ දී පමණක් මේ ගම්බදවැසියන්ගේ දේශපාලන මට්ටම් අනුව ක්‍රියාකරුවන්, සාමාන්‍ය ගම්බද වැසියන්, ප්‍රතිගාමීන්, නැත්නම් ඉඩම් හිමියන්ට සහාය දෙන අය යැයි වර්ගීකරණය කළහ. අනතුරුව ඔවුන් මේ වර්ගීකරණයන් සැබෑ සමාජ කණ්ඩායම් වලට යොදවන්නට වෑයම් ගත්හ; පරණ කෝන්තර සහ පෞද්ගලික ආරෝවන් වලට ඉඩ දෙන, එනම් කරදරකාරී සැමියෙක් අයින් කරගන්නට ඇති ආශාව වැනි, ප්‍රැන්කන්ස්ට්ට්ස්ට් ආකාරයක සමාජ ශාස්ත්‍රයක් මතුවීම එහි ඵලවිපාකය බවට පත්විය.⁴⁹ වර්ගීකරණය හිතූමතය අනුව වෙනස් කළ හැකි විය. ඉඩම් නැවත බෙදා හැරීම නිම කිරීම සඳහා ‘දිග දුන්න ගමේ’ අධිකාරීන් විසින් දුප්පත් යන වර්ගීකරණයට වැටුන ගම්බද වැසියන් සංඛ්‍යාව (240 කින්) 95 සිට 28 දක්වා හනිකට වෙනස් කරන ලදී.⁵⁰ ඔවුන්ගේ සැබෑ සම්භවයන් වරප්‍රසාදිත සමාජ පංතියක තිබුණත්, කොමියුනිස්ට් කාඩර්වරු අතර පොදුවේ දකින්නට ලැබුණේ සිවිල් ජනතාව “කම්කරුවන්,” යැයි ද, සොල්දාදුවන් “දුප්පත් ගම්බද වැසියන්,” හෝ “මධ්‍යම ගම්බද වැසියන්,” යනාදී වශයෙන් සැලකීමයි.⁵¹

කෘෂි ප්‍රතිසංස්කරණ වල ප්‍රධාන කාරකය වූයේ “දොම්නස් ගතියේ රැස්වීම” යන්නයි. මුළු ගමම රැස් කරවා ඉඩම් හිමියන්ව ඉදිරියට කැඳවන ලදී. එහි දී ගැමිම වැඩි වෙන්නට ඔවුන්ව බොහෝ විට “ප්‍රේමීන්” යැයි ලේබල් කෙරුණි. (කොමියුනිස්ට්වාදීන් ක්‍රමවත් ලෙසින් සියළු ඉඩම් හිමියන් සැබැවින්ම ජපන් ආක්‍රමණිකයන් සමඟ හවුලේ කටයුතු කරන ලද්දවුන් හැටියට සැලකූ අතර, 1946 දී හැරෙන්නට, දුප්පත් ගම්බද වැසියන් ද බොහෝ විට හවුල්කාරයන් වූ බව ඉක්මණින් “අමතක කර දැමූහ.”) මෑතක දී බලවත්ව සිටි මේ අය ගැන ඇති බියක් නිසා හෝ නැත්නම් අයුක්තිය ගැන යම් අදහසක් තිබී නිසා හෝ නිතරම කටයුතු පටන් ගත්තේ ඉතා සෙමිනි. වූදිතයට ශාරීරික පහර දෙමින් සහ නින්දාවට පත් කරමින් ඉක්මන් කරවීම සඳහා සටන්කාමීන්ව බලාත්මක කෙරිණ. ඒ අවස්ථාවේ දී වූදිතයා සමඟ පරණ කෝන්තරයක් තිබී යම් අයෙක් වේ නම් හෝ අවස්ථාවාදීන් සිටියේ නම් හෙළා දැකීම් සහ වෝදනා ඵල්ල කිරීම් පටන් ගෙන තත්වයන් උණුසුම් විය. ගම්බද වැසියන්ගේ ප්‍රචණ්ඩත්වකාරී සම්ප්‍රදාය නිසා, ඉඩම් හිමියාට මරණ දඬුවම නියම වීම සාමාන්‍ය ප්‍රතිඵලයයි. ඒ සමඟ ඔහුගේ සියළු බඩු බාහිරාදිය ද රජයට පවරා ගැනිණ. ගම්බද වැසියන්ගේ ක්‍රියාකාරී සහභාගීත්වයෙන් දඬුවම ක්ෂණිකව ක්‍රියාත්මක කරන ලද්දේය. හැම විටම සාර්ථක නොවුනත්, සිරකරුවාට පරිස්ථානීය මහේස්ත්‍රාත්වරයෙක් ඉදිරියට ගෙන ගොස් තීන්දුව සහතික කරන්නට කාඩර්වරු බොහෝ විට වෑයම් කළහ. මේ ‘මහා රූකඩ නැටුම’ (Grand Guignol) තුළ සෑම අයෙක්ම තමන්ගේ භූමිකාව හොඳින් දැන සිටියහ. එය 1976 මාසී ගේ මරණය දක්වා සාමාන්‍ය චීන ජනතාව විසින් දිනපතා නියැළෙන “අරගල රැස්වීම්” සහ ස්වයං-විවේචන සැසිවාර වලට සමාන ලෙසින් කලින් සිද්ධ වූවයි. මේ මුල්

⁴⁹ Bianco, “Peasant Responses.”
⁵⁰ Hinton, *Fanshen*, pp. 581-583.

⁵¹ Lynn T. White III, *Policies of Chaos: The Organizational Causes of Violence in China's Cultural Revolution* (Princeton: Princeton University Press, 1989), p. 82.

දවස්වල සිට කැමති විදියට ඕනෑම නරුම ආණ්ඩුවකට අපහරණය කැමති ලෙසකින් යොදා ගැනීමට හැකියාව ලැබෙන සිරිත් සහ අනුගමනයට නැඹුරු වූ චීන සාම්ප්‍රදායික හුරුව වහාම පැහැදිලි විය.

චින්දිතයන් සංඛ්‍යාව කොතරම් වුවදැයි යන්න ගැන නිශ්චිත මුළු එකතුවක් නැති නමුත් එක ගමකට එකක් බැගින් හෝ තිබීම අනිවාර්ය වූ හෙයින් මිලියනයක් යන්න පරම ලෙසින් අවම වූ සංඛ්‍යාව හැටියට පෙනී යන අතර, බොහෝ ලේඛකයන් මිලියන 2 ත් මිලියන 5 ත් අතර සංඛ්‍යාවක් මිය යන ලද්දේ යැයි ගැන එකඟ වෙති.⁵² එයට අමතරව මිලියන 4 ත් මිලියන 6 ත් අතර චීන “කුලාක්” ද අලුතින් විවෘත කළ ලෝගායි සිර කඳවුරු වෙත යවන ලදී, එසේම ඒ සංඛ්‍යාවෙන් දෙගුණයක් පරිස්ථානීය අධිකාරීන් යටතේ විවිධ විෂම වූ කාලයන් පුරා නිරීක්ෂණය පිණිස තබන ලදී, එයින් කියැවුණේ නිති සේදිසියයි, තවත් දුෂ්කර වැඩ, සහ ඕනෑම “පොදු මෙහෙයුමක” දී නඩු මඟට ගෙන යෑමයි.⁵³ ‘දිග දුන්න’ (Long Bow) හි මිය ගිය සංඛ්‍යාවෙන් —15—අපි අනුමානයෙන් සකස් කර ගත්තොත්, අපි එන්නේ ඇස්තමේන්තු වල ඉහළටයි. නමුත් ප්‍රතිසංස්කරණ ක්‍රියාවලිය එහි දී කලින් පටන් ගැනිණ. 1948 න් පසුව ඊට පෙර යුගයේ තිබී සදාචාර විරෝධී ක්‍රියා තහනම් වූහ. ‘දිග දුන්න’ දැඩි සේ බැට කා තිබුණි: පරිස්ථානීය කතෝලික සංගමයේ සභාපතිගේ මුළු පවුලම ඝාතනය කිරීම, (පල්ලිය වසා දැමීම, ගුටි බැට දීම, ධනවතුන්ට සහයෝගය දක්වන ලද දුප්පත් ගම්බද වැසියන්ගේ බඩු රජයට පවරා ගැනීම, අන්තිම පරම්පරා තුනේ ඕනෑම “වැඩවසම් සම්භවයක්” සොයා යෑම (ඕනෑම වැසියෙක් යම් ආකාරයකින් නැවත වර්ගීකරණය විය හැකි යැයි එයින් අදහස් විය.) නිදන් ඇතැයි කියන තැන් හෙළි කරන්න යැයි බලාත්මක කරන ආරීරික වධහිංසා නිසා මිනිසුන් මරණයට පත් වූහ. ක්‍රමවත් ලෙසින් ප්‍රශ්න කිරීම් වල දී ගිනියම් යකඩ වලින් වධහිංසා කිරීම පටන් ගැනිණ. මරා දමන ලද අයගේ පවුල්වල අයව වධහිංසා වලට හසු වූ අතර ඔවුන්ගේ පැරැන්නන්ගේ සොහොන් කොල්ලා කා විනාශ කරන ලදී. කතෝලික දහම අත්හැර ගිය, මං පහරන්නෙන් ලෙසින් සිටින ලද කාඩර්වරයෙක් ඔහුගේ පුතා හා විවාහ වන්නට දාහතර හැවිරිදි කෙල්ලකට බලාත්මක කර ලෝකයට මෙසේ ප්‍රකාශ කළේය: “මගේ වචනය නීතියයි, මම මරණයට තීන්දු කරන ඕනෑම අයෙක් මිය යනවා.”⁵⁴ චීනයේ අනෙත් පැත්තේ, යුනාන් (Yunnan) හි, හි ලියි (He Liyi) ගේ පියා, කලින් ආණ්ඩුවේ පොලිස් නිලධාරියෙක්ව සිටින ලද්දාව ඒ විස්තර මත පමණකින් ඉඩම් හිමියෙක් යැයි වර්ගීකරණය කරන ලදී. නිලධාරියෙක්ව සිටින ලද නිසා ඔහුට බර වැඩ සහිත සිර දඩුවම් තීන්දු විය. 1951 දී කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිසංස්කරණ මධ්‍යයේ දී ඔහුව “පංති හතුවරෙක්” හැටියට නගරයෙන් නගරයට ගෙන ගොස් ප්‍රදර්ශනය කරන ලද පසුව මරණයට නියම කර වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. කිසි දිනෙක ඔහුට යම්කිසි ක්‍රියාවක් සඳහා චෝදනාවක් එල්ල වූයේ නැත. සොල්දාදුවෙක් වූ ඔහුගේ වැඩිමහල් පුත්‍රයා ගුවොමින්ඩාන්ග් වලින් PLA පැත්තට සොල්දාදුවන් එකතු කරගන්නා ලද නිසා නිල වශයෙන් ප්‍රශංසාවට පත් ව සිටියෙක් වුවත්, ඔහුව ප්‍රතිගාමියෙක් හැටියට වර්ගීකරණය කර නිරීක්ෂණය යටතේ තබන ලදී.⁵⁵ මේ ආකාරයේ ක්‍රියාවන් ගම්බද වැසියන් අතර වැඩියෙන්ම ජනප්‍රිය වූ බව පෙනී යයි. අනතුරුව රජයේ නාමයෙන් අල්ලාගත් ඉඩම් ඔවුන් බෙදා ගත්හ. කෙසේ නමුදු, සමහර අය විවිධ හේතු නිසා (බොහෝ විට ඔවුන්ගේ පවුල්වල අත්දැකීම් සම්බන්ධයෙන්) මේ හිතුවමකින් කරන ලද මරා දැමීම් වලින් බලපෑමට ලක් වූවා යැයි තමන්ව සලකන ලදී. සංස්කෘතික විප්ලවය කාලයේ දී ඔවුන්ගේ පළිගැනීමේ ආශාව සමහර විට පිට වූයේ වක්‍රාකාරයෙනි, පවතින ආණ්ඩුවට එරෙහි අන්ත රැඩිකල්වාදී විලාසයකටයි.⁵⁶ ඒ නිසා අන් අය පිට වරද පටවා කළ ඝාතනයේ දී අරමුණු කළ පරිද්දෙන් පක්ෂයේ “යුක්තිය” පිටුපසින් ගම්බද වැසියන් එක්සත් නොවූහ.

මේ මහා ව්‍යාපාරයේ සැබෑ අරමුණු වූයේ ප්‍රධාන වශයෙන් දේශපාලනය, දෙවැනියට ආර්ථිකය, සහ අවසානයට පමණක් සමාජමය වූහ. ඉඩම් වලින් සියයට 40 ක් පමණක් නැවත බෙදාහරින ලැබුවත්, ඇත පිටිසර ධනවතුන් අල්පයක් පමණක් සිටීම නිසා සහ පිටිසරබද ජනගහන ඝනත්වය ඉතාමත් දැඩි වීමත් නිසා, බොහෝ ගම්බද වැසියන්ගේ ආර්ථික තත්වයේ දියුණුවක් වූයේ ඉතාමත් සුළු ලෙසකිනි. ප්‍රතිසංස්කරණ ව්‍යාපාරයෙන් පසුව

⁵² A. Doak Barnett and Ezra Vogel, *Cadres, Bureaucracy, and Political Power in Communist China* (New York: Columbia University Press, 1967), p. 228; Domenach, *Chine*, p. 71; Claude Aubert, “Economie et société rurales,” in Bergère, Bianco, and Domes, *La Chine au XXe siècle*, 2:150.
⁵³ Domenach, *Chine*, pp. 70-72.
⁵⁴ Hinton, *Fanshen*, p. 285. Hinton, though on the whole very favorably disposed toward Chinese Communism, is a remarkable witness and a farmer himself (in the United States).
⁵⁵ He Liyi with Claire Anne Chik, *Mr. China’s Son—A Villager’s Life* (Boulder: Westview Press, 1993), pp. 52-54.
⁵⁶ Richard Masden, “The Politics of Revenge in Rural China during the Cultural Revolution,” in Lipman and Harrell, *Violence in China*, p. 186.

සාමාන්‍ය ඉඩම් කැල්ලක ප්‍රමාණය හෙක්ටෙයාර් 0.8 ක් වූයේය.⁵⁷ කලාපයේ අනෙක් රටවල්—ජපානය, තායිවානය, සහ දකුණු කොරියාව—ඊටත් වැඩි අසාධාරණ ලෙසින් බෙදී තිබුණ ඉඩම් ඒ කාලයේ දී ම, ඒ හා සමාන ලෙසින් වූ රැඩිකල් කෘෂි කටයුතු ප්‍රතිසංස්කරණ වලට හසු වුවත් ඒවාට යම් තරමක වැඩි සාර්ථකත්වයක් ලැබිණ. අපි දන්නා තරමින් ඒ ප්‍රතිසංස්කරණ වල දී එකදු හෝ මරණයක් සිද්ධ නොවීය. එසේම ඒ ජනතාවට අහිමි වූ පරිද්දෙන් ඔවුන්ට වන්දි ගෙවන ලදී. චීනයේ පැවති දරුණු ප්‍රචණ්ඩත්වය යනු ප්‍රතිසංස්කරණ වල ප්‍රතිඵලයක් නොව වීන කොමියුනිස්ට්වාදීන් ගෙන ගිය බල අරගලයක ප්‍රතිඵලයකි. සටන්කාමීන් හැටියට තෝරා ගත් ක්‍රියාකරුවන් සුලුතරය සහ කාඩර් විසින් “ලේ ගිවිසුමක්” තුළින් මරා දැමීම් වල නියැළීම සඳහා පොදුවේ ගම්මාන වල වැසියන්ව සම්බන්ධ කර ගැනීමයි. කොමියුනිස්ට් පක්ෂය ලොවට ඔප්පු කළේ ඔවුන්ට බියකුරු අපරාධ කරන හැකියි කියායි. මේ සියළු දේවල් වලින් ගමක් වැඩ කරන ආකාරය ගැන සම්ප දැනුමක් වර්ධනය කරගන්නට කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට හැකියාව පෑදිණ. කාර්මික නගරයක් සමූහකරණයේ සේවයට බාර දෙන්නට පක්ෂය සොයද්දී, ඒ දැනුම දැඩි සේ උපකාරී විය.

නගර: “සලාම් යුද්ධෝපාය” සහ හිමිකම් පවරා ගැනීම

බිම් මට්ටමින් එන ඕපහානික ව්‍යාපාරයක් හැටියට සමූල ඝාතන සැලකෙන ලදුවත්, 1950 නොවැම්බර් මාසයේ දී කොරියන් අර්බුදයට වීන හමුදාව ඇතුල්වීමෙන් පසුව එන රැඩිකල්කරණ අදියරය තුළ දී ඔහු විසින්ම සහ ප්‍රසිද්ධියේම ඒවා සඳහා ඉඩ දීම හොඳ අදහසක් යැයි මාමි සේතුං සැලකීය, ඔහු මෙසේ ප්‍රකාශ කළේය: “අපි සහතිකයෙන්ම ඒ මරණය අත් විය යුතු ඒ ප්‍රතිගාමී කාරකයන් සියල්ලන්ම මරා දමන්න ඕන.”⁵⁸ නමුත් ඒ කාලයේ අලුත් වූ දැය කෘෂි කටයුතු ප්‍රතිසංස්කරණ නොවේ, අඩු වශයෙන් වීනයේ උතුරු පැතිවල දී ඒවා නිමාවට පත් වෙමින් පැවතිණ. (පසුව “නිදහස්” කර ගැනෙන වීනයේ සිවිල් නොසන්සුන් තත්වයන් වලින් විශේෂයෙන්ම පිරි තිබුණ ගුවාන්ග්ඩොන්ග් වැනි දකුණු පැතිවල, ව්‍යාපාරය 1952 වෙද්දී කිසිත් ලෙසකින් නිමාවට ළංව තිබුණේ නැත.)⁵⁹ අලුත්ම තත්වය වූයේ ප්‍රචණ්ඩ ශුද්ධකරණ නගර පුරා පැතිර යාමයි. ඒවා ප්‍රවේසමින් සැලසුම් කරන ලද “පොදු ව්‍යාපාර” මාලාවක් තුළින් එකවරම හෝ එකින් එක බැගින් වීන කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ ඒකාධිපති පාලනයට තර්ජනයක් වූ සමස්ත කණ්ඩායම්—විද්වතුන්, බුර්ජුවාසිය, කුඩා අයිතිකරුවන්, කොමියුනිස්ට් නොවන සටන්කාමීන්, පමණට වැඩි ස්වාධීන බවක් දැක්වූ කොමියුනිස්ට් කාඩර්වරු—යටත් කරගැනීමේ ඉලක්කයෙන් සිදු වූහ. වසර කිහිපයකට පෙර, නැගෙනහිර යුරෝපයේ “ජනතා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයන්” පිහිටුවද්දී “සලාම් යුද්ධෝපාය” යැයි හැඳින්වෙන ලද්දට මේ ප්‍රවේශය බෙහෙවින් සමානකමක් දැක්වීය. ආර්ථිකයේ මෙන්ම මර්දනීය දේශපාලන මෙහෙයුම් යන දෙකේ දී ම සෝවියට් බලපෑම ඉස්මතුව පෙනී යන්නේ මේ යුගයේ දී ය. ඒ අවස්ථාවේ දී ම, කළින් එකිනෙකාට විරුද්ධව සිටි “ජනතාවගේ ආණ්ඩුවේ හතුරන්,” යැයි හැඳින්වෙන ලද කණ්ඩායම් දෙකක්—පංති හතුරන් සහ මංකොල්ලකාරයන්—අතර එකමුතුවෙන් ඉතාමත් බලවත් මිත්‍ර සම්බන්ධයක් පිහිටුවා ගන්නා ලදු වුවද, අපරාධකරුවන්ට සහ සමාජයෙන් කොන් කරනු ලැබූ කාරකයන්ට කර්කශ ලෙසින් සලකන ලද්දේය. ගණිකාවන්, සුදු කෙළින අය, සහ අබන් ජාවාරම්කරුවන් අල්ලා දඬුවම් කරන ලදී. කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේම දත්ත අනුව 1949 සහ 1952 අතර මං පහරන ලද්දවුන් මිලියන 2 ක් තුරන් කර දමන ලදී. එසේම එවැනිම සංඛ්‍යාවක් සිරගත කරන ලදී.⁶⁰

පාලනය කරන ක්‍රමයේ බොහෝ පියවර ජයග්‍රහණය අත්කර ගන්නට පෙර පටන් පිහිටුවා ගෙන තිබී බැවින්, ඉක්මණින් ඒවා බොහොමයක් යොදවා ගැනීමට පහසු ලෙස අත ළඟ වූහ. 1950 අග දී එය මිලියන 5.5 ක මිලිමීටරකින් ශක්තිමත්ව සිටියහ. 1953 දී තවත් මිලියන 3.8 ක ක්‍රියාකාරීන් ද එයට එකතු කරගනු ලැබීය. තොරතුරු සපයන්නන් 75,000 ක් ද ක්‍රියාකාරීන්ගේ කැපවීම දිගටම පවත්වා ගැනීම සඳහා යොදා ගැනිණ. ගුවොමින්ඩාන්ග් විසින් සාම්ප්‍රදායික එකමුතු පාලන ක්‍රමය (*baojia*) පරිපූර්ණ ලෙසින් පැවති ගම්වල එය යළි ස්ථාපිත වී තිබුණ, ඒවායේ පහළොවක සිට විස්සක් දක්වා පවුල් අසල්වැසි කමිටු යටතේ සෝදිසියේ පැවතුන අතර ඒ කමිටු සෝදිසි කරන්නට විදි හෝ දිස්ත්‍රික්ක කමිටු වූහ.⁶¹ ඔවුන්ගේ සුපිරික්සු වෙන් රිංගා යෑමට කිසිවකට

⁵⁷ Werner Meissner, “La vote orthodox (1949-1955),” in Bergère, Bianco, and Domes, *La Chine au XXe siècle*, 2:19.
⁵⁸ In “Comments on the Repression and Liquidation of Counterrevolutionary Elements,” quoted in MacFarquhar and Fairbank, *Cambridge History of China*, 14:89.
⁵⁹ Roux, *La Chine populaire*, p. 164.
⁶⁰ Domenach, *Chine*, pp. 67 and 80.
⁶¹ Meissner, “La vote orthodoxe,” p. 25.

හැකියාව නොතිබිය යුතු විය. රාත්‍රියේ සිද්ධ වෙන පැමිණීමක් හෝ දවසකට වැඩි කාලයක් එන අමුත්තෙක් ගැන ගමේ වැසියන්ගේ කමිටුව වාර්තා තබාගත යුතු වූයේය. එවැනි අමුත්තන්ට තමන් ටවුමේ දී ලියාපදිංචි වී ඇතැයි දක්වන හුකු (*hukou*) සහතිකය ළඟ තබාගත යුතු විය; ඒ අවශ්‍යතාවය පිහිටුවන ලද්දේ ඇත පිටිසර ගම්මාන වලින් ජනතාව පිටත්වී යෑම වළක්වන්නටයි. පරණ රෙජිමය යටතේ අධිකරණ සහ සිරබන්ධනාගාර පද්ධතියේ කොටසක් හැටියට සේවය සපයන ලද පොලීසිය එලෙසින්ම මුල දී කටයුතු කළත්, (තාවකාලික ප්‍රයෝජනත්වය ඉක්ම ගිය පසුව ඒ භූමිකා අනාගත මෙහෙයුම් වල ස්වභාවික ඉලක්ක බවට ඔවුන් පත් කරන ලදී), ඉතා ඉක්මණින් සංඛ්‍යාවන් ඉහළ ගියහ. ඡන්හයි නගරය 1949 මැයි මාසයේ දී අත් කරගනිද්දී පොලීසි ස්ථාන 103 ක් පැවති අතර එම වසර අවසානය වෙද්දී පොලීසි ස්ථාන 146 ක් පැවතිණ. ආරක්ෂක සේවා (රහස් පොලීසිය) හමුදා කාණ්ඩ වල සංඛ්‍යාව මිලියන 1.2 ක් විය. කුඩාම වූ හමුදාව වුවත් පරිහානියට පත් වූ සිරබන්ධනාගාර විවෘත කරන ලදී. නිල සිරගෙවල් තුළ පැවති කටුක තත්වයන් එතෙක් නොවී විරූ ලෙසකින් දරුණු වූහ: වර්ග හතරැස් මීටර් 100 ක 300 ක් රැඳවීම, ඡන්හයි මධ්‍යම සිරගෙදර 18,000 ක් වූහ; භාමත මට්ටමක වූ ආහාර සලාක සහ දැඩි සේ වැඩ ගැනීම; අමාත්‍යවිනය සහ නීති ලෙසින් ශාරීරික ප්‍රවණ්ඩත්වය ගැන තර්ජන (උදාහරණයක් වශයෙන් පාගමන් කරද්දී අනිවාර්යෙන්ම කළ යුත්ත වූ හිස කෙළින් තබාගෙන ඉන්න යැයි කියා ජනතාවට රයිෆල් තුවක්කුවේ පිටුපස පැත්තෙන් පහර දීම). මරණ අනුපාතිකය, 1952 තෙක් වසරකට සියයට 5 කට වැඩියෙන් පැහැදිලිව තිබේ—ඒ ලෝගායි හි 1949-1978 සාමාන්‍යයයි—මාස හයක කාලයක දී සියයට 50 දක්වා ගුවාන්ෂී (*Guangxi*) හි දී, සහ ඡන්ෂී (*Shanxi*) හි එක පතලක දිනකට 300 ක් දක්වා, ඉහළ ගියහ. වළලුකර හෝ අතේ ඇඟිලි වලින් එල්ලා තැබීම වැනි වඩාත්ම විවිධාකාර සහ පරපීඩාකාමී වධහිංසා ඉතාමත් සාමාන්‍යයක් ලෙසින් පැවතිණ. පැය 102 ක් තුළ නොනවත්වා ප්‍රශ්න කිරීම නිසා එක විත පැවිද්දෙක් මිය ගියේය. දඬුවම් නොලබා ක්‍රියා කරන්නට වඩාත්ම මාග පුද්ගලයන්ට ඉඩදෙන ලදී. එක කඳවුරු අණ දෙන නිලධාරියක් ස්ත්‍රී දූෂණයට අමතරව, එක වසරක් ඇතුළත දී 1,320 ක ජනතාවක් පණ පිටින් වළදමන ලදී. එවක දී කැරලි බොහොමයක් හටගෙන (අල්ලා ගත්තවුන් සම්පූර්ණයෙන් යටත් වී නොසිටි අතර ඔවුන් සමඟ සොල්දාදුවන් ද බොහොමයක් සිටියහ) බොහෝ විට ඒවා වචනයේ පරිසමාප්ත අර්ථයෙන්ම සමුලඝාතන බවට හැරිණ. යැන්චැන්ග් (*Yanchang*) තෙල් නිධි වල සේවය කළ සිරකරුවන් 20,000 න් හාර පන් දහසක් මරා දමන ලදී. 1949 නොවැම්බර් හි දී කැළෑ වැඩ කඳවුරක සේවය කළ 5,000 කින් බලය පෙරළන්නට සටන් කළ 1,000 ක් දෙනෙකුට පණ පිටින් වළ දමන ලදී.⁶²

“ප්‍රතිවිප්ලවීය කාරකයන්” තුරන් කර දමන මෙහෙයුම 1950 ජූලි වල දී දියත් කෙරිණ. එයට පසුව 1951 දී “විරෝධ තුන” (නාස්තියට විරෝධය, දූෂණයට විරෝධය, රාජ්‍ය නිලධාරීවාදයට විරෝධය) සහ “විරෝධ පහ” (අල්ලස්, වංචා, බදු ගෙවීම පැහැර හැරීම, බොරු කීම, සහ රාජ්‍ය රහස් හෙළි කිරීම යන බුර්ජුවාසිය වෙත එල්ලවෙන සියල්ල) ව්‍යාපාර සමඟ බටහිරකරණය වූ විද්වතුන් වෙත ඉලක්ක කරන ලද “විත්තය ප්‍රතිසංස්කරණය” කරන මෙහෙයුමයි. ඒ අවසානයට සඳහන් කළ කණ්ඩායමේ සාමාජිකයන් “ප්‍රතිඅධ්‍යාපන” කාලයන් සඳහා නිතිපතා සහභාගී විය යුතු වූ අතර ඔවුන්ගේ ප්‍රගතියක් ඇතැයි කියා පරිස්ථානීය ශ්‍රම සාමූහිකයට (*danwei*) ඔප්පු කළ යුතු විය. මෙම ව්‍යාපාරයන් හි කාලික මුණ ගැසීම ඔවුන්ගේ ප්‍රධාන අරමුණ හෙළි කරනු ලබයි: කිසිවෙක් ආරක්ෂිත නැතැයි කියා නගරාසන්න එලීටි අයට පෙන්වීම. විශේෂයෙන්ම “ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදියා” යන්න කොතරම් අපැහැදිලි සහ පුළුල් ලෙසකින් භාවිතා වුවාද කියතොත්, අතීතයේ හෝ වර්තමානයේ ඇති ඕනෑම තත්වයක් පක්ෂ මතයෙන් යාන්තමින් හෝ වෙනත යද්දී එය හෙළා දැකීම සඳහා ප්‍රමාණවත් විය. පක්ෂ ලේකම්වරුන්ට රිසි තරම් සම්පූර්ණ ලෙසක මර්දනීය බලයක් ලැබීම එහි එලවිපාකයයි. මධ්‍යස්ථානයෙන් දිරිගන්වන ලද පරිද්දෙන් සහ ආරක්ෂක සේවා වල සහායෙන්, ඔවුනට ඔවුන්ගේ බලය රිසි ලෙසින් යොදා ගන්නටත් අපහරණය කරන්නටත් හැකියාව පැදිණ. විශේෂයෙන්ම 1951 වසර වෙනුවෙන්, ඇලේන් රූ (*Alain Roux*) ගේ පද වහර වන “රතු භීෂණය” මෙයට යොදාගත හැකියි.⁶³

ලැබී ඇති අල්ප නිල දත්ත හිතියෙන් මුසුපත් කරවන සුලුය. ඡන්හයි නගරයේ එක රාත්‍රියක දී අත් අඩංගුවට ගැනීම් 3,000 ක් (මාස හතරක දී 38,000), බෙයිජිං නගරයේ එක දවසක දී මරණ දඬුවම් සහ මහජනතාව ඉදිරියේ මරා දැමීම් 220 ක්, බෙයිජිං නගරයේ මාස නවයක් ඇතුළත දී ප්‍රශ්න කිරීම් 30,000 ක්, ගුආන්ෂූ හි මාස දහයක් ඇතුළත අත් අඩංගුවට ගැනීම් 89,000 ක් සහ මරණ දඬුවම් 23,000 ක් සිද්ධ වූහ. කුඩා ව්‍යාපාරිකයන් 450,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් විමර්ශනය කරනු ලැබූහ. එයට ඡන්හයි නගරයෙන් පමණක් 100,000 ක් ඇතුළත් වූහ; යම්කිසි වංචාවක් ගැන අඩුම වශයෙන් ලොක්කන්ගෙන් තුනෙන් එකක් වරදකරුවන් යැයි තීන්දු

⁶² White, *Policies of Chaos*, pp. 93-101.
⁶³ Roux, *La Chine populaire*, p. 170.

කෙරිණ, බොහෝ විට ඒ බදු ගෙවීම පැහැර හැරීමටයි. එසේම ඔවුන්ට විවිධ මට්ටම් වලින් දඬුවම් කරන ලදී. ඔවුන්ගෙන් 300,000 ක් සිර දඬුවම් ලැබූහ.⁶⁴ විදේශිකයන් ද ඉලක්කයන් වූහ: 1950 දී “වර පුරුෂයන්” 13,800 ක් අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී, ඔවුන් අතරට පැවිද්දන්ද ඇතුළත් වූහ; එක ඉතාලි ජාතික බිෂොප්වරයෙක් ජීවිතාන්තය දක්වා සිර දඬුවම් ලද්දේය. මේ වධහිංසාවේ සෘජු ඵලවිපාකයක් හැටියට, 1950 දී සිටි කතෝලික මිෂනාරිවරුන් 5,500 න් සංඛ්‍යාව 1955 වෙද්දී දුසිම් දෙක තුනක් දක්වා පහළ බැස තිබුණි. එයින් පසුව වින ආගමිකයන්, කිසිදු පිටරටියෙකු අපහසු ලෙසින් දකින සාක්ෂි නොමැතිව මර්දනයේ සම්පූර්ණ පහර විදින්නට පටන් ගත්හ. 1955 දී 20,000 ක් අත් අඩංගුවට ගැනිණ; ඊ ළඟ දශක දෙක පුරා සියළු නිකායන්වල ක්‍රිස්තියානුවන් අත් අඩංගුවට ගැනීම සිය දහස් ගණනක් දක්වා ඉහළ ගියේය.⁶⁵ තායිවානය සහ හොංකොං වෙත මහත් ජනකායක් ලෙසින් එකවර පිටත්ව යෑමේ වේගය අඩුකරන වැයමක් හැටියට 1949 දී ප්‍රදානය කර තිබූ ක්ෂමාවට අයිති වූ ගුවොමින්ඩාන්ග් හි හිටපු දේශපාලන සහ හමුදා කාඩර්වරු, වසර දෙකකට පසුව වැඩියෙන්ම විනාශ කර දැමූ කණ්ඩායම විය. “එවැනි ප්‍රතිගාමීන් වෙත යොමු කරන ජනතාවගේ අතිශය කරුණාවන්ත බවේ ද සීමා ඇත,” යැයි එහි දී පුවත්පත් දැඩි ලෙසින් සඳහන් කියා සිටියහ. මර්දනය ගෙන යන්නට දණ්ඩන නීති සම්පාදනය හවුල් විය. පූර්වාකාරී නීති සම්පාදනය හරහා වර්තමාන මෙන්ම අතීතයේ “ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්ට” ද දඬුවම් කළ හැකියාව ලැබුණි. යම් නීතියක් යටතේ දමන්නට හැකි යම්කිසි ක්‍රියාවක් වූදිත්තයා විසින් කර නොමැති නම්, එවිට “සාදාශ්‍රය වශයෙන්” කියා විනිශ්චයන් කරන්නට ද හැකියාව ලැබුණි. දඬුවම් ඉතාමත් දැඩි වූහ: සාමාන්‍ය අපරාධයකට වසර අටක් සිර දඬුවම් අවම වූහ; සාමාන්‍යයෙන් සිර දඬුවමක් වසර විස්සක කාලයක් සඳහායි.

නිල දත්ත අල්පයකින් එහාට යන තතු නිශ්චිතවම කියන්නට තවමත් දුෂ්කරයි. නමුත් මාඕ විසින්ම ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන් 800,000 කගේ තුරන් කිරීම ගැන ප්‍රකාශ කර ඇත. නගර වල දී මරා දැමීම් මිලියන 1 ක් දක්වා සැබැවින් සිද්ධ වූහ, එනම් පිටිසරබද පැති වලින් තුරන් කරන සංඛ්‍යාවෙන් තුනෙන් එකක් පමණ වේ. නගරයේ ජීවත් වෙනවාට අඩුම වශයෙන් පස් ගුණයකින් වැඩියෙන් පිටිසරබද ජීවත්වන මිනිසුන් සිටින ලද නිසා, නගරාසන්න ප්‍රදේශ වල මර්දන වැඩියෙන්ම දරුණු වූවා යැයි අපිට අහඹුපගමනය කළ හැකියි. මේ පින්තූරය තවත් අඳුරු වනුයේ අයෙක් ප්‍රතිඅධ්‍යාපන කඳවුරු තුළ හිර කරන ලද මිලියන 2.5 ක ජනතාවත් එකතු කරන විට දී ය. පිටිසරබද සලකද්දී එය සියයට 1.2 ක් වෙන අතර, නගරබද ජනගහනයෙන් දළ වශයෙන් සියයට 4.1 ක් පමණ ඒ දත්තය නියෝජනය කරයි.⁶⁶ එසේම අධිකාරීන් විසින් කරදර කරන ලද පුද්ගලයන් අතර සිද්ධ වූ සියදිවිනසා ගැනීම ද ඇත. ගුආන්ඡු වල සමහර දිනවල දී පනස් දෙනෙකු පමණ පිරිසක් සියදිවිනසා ගෙන ඇත. වවු චින්ග්වෙන් (Chow Chingwen) ඇස්තමේන්තු කරන්නේ සියදිවිනසා ගත් සමස්ත සංඛ්‍යාව 700,000 ක් පමණ වේ යැයි කියයි.⁶⁷ නගරබද සිදු කරන ලද ශුද්ධකරණ කෘෂි කටයුතු ප්‍රතිසංස්කරණ සමඟ බෙහෙවින් සමානකමක් ගත්තේය. එය U.S.S.R. හි දී ප්‍රධාන වශයෙන් පොලිසිය විසින් රහසිගතව කරන ලද ශුද්ධකරණ වලින් මහත් සේ වෙනස් වූහ. විනයේ දී පරිස්ථානීය පක්ෂ කම්ටුව විසින් පොලිසිය ග්‍රහණය කරගෙන සිටියේය. දිග හැරෙන ආකාරයේ පාලනය මුළුමනින්ම තමන් අත තබාගැනීම සහතික කරන්නට ප්‍රවේසම් සහිත වීමෙන්, ජනගහනයෙන් හැකි තරම් විශාල කොටසක් මර්දන වලට ඉදිරිපත් කිරීම කම්ටුවේ ප්‍රධාන අරමුණ වූයේය.

විදි කම්ටු ආකෘති යටතේ කටයුතු කරන සේවකයන්, “බොරුකාරයන්,” සහ “ධනවාදී කොටියන්,” යැයි චෝදනා වලින් පහර දෙමින්, මහජන අධීක්ෂණයට ඔවුන්ගේ අයවැය විවෘත කරන්න, විවේචනයට ලක් වෙන්නට, සහ ඔවුන්ව විවේචනය කරගන්නට, ඔවුන්ගේ කටයුතු ගැන රජයේ පාලනය බාරගන්නට, යනාදී වශයෙන් පිළිවෙලින් බලාත්මක කළහ. ඔවුන් සම්පූර්ණයෙන් පසුතැවිලි වූයේ නම්, එවිට ඔවුන්ට විමර්ශන කණ්ඩායම් සමඟ සහභාගී වී ඔවුන්ගේ සගයන්ව හෙළා දැකීම සඳහා ආරාධනා ලැබූහ. ඔවුන් කිසිදු සහයෝගයක් නොදුන්නේ නම්, ඉහත සඳහන් කළ මර්ධන වක්‍රය නැවත මුල පටන් ඇරඹිණ. විද්වතුන් මුහුණ දෙන ලද තත්වය ද මේ හා සමාන වූහ: ඔවුන් සේවය කරන තැන්වල දී “යටත් වීමේ සහ නැවත ඉපදීමේ” රැස්වීම් වලට සහභාගී විය යුතු වූහ, ඔවුන්ගේ වැරදි පාපෝච්චාරණය කළ යුතු වූහ, “ලිබරල්වාදය” සහ “බටහිරවාදය,” අත්හැර දමා ඇතැයි ද, “ඇමෙරිකන් සංස්කෘතික අධිරාජ්‍යවාදයේ,” දුෂ්ටත්වයන් අවබෝධ කරගෙන ඇතැයි ද, ඔවුන් ඇතුළත සිටින “පරණ මිනිසා” ඔහුගේ සියළු සැකයන් සහ ස්වාධීන චින්තනයන් ඇතුළුව මරා දමා ඇතැයි ද, යනාදී වශයෙන්

⁶⁴ Domenach, *Chine*, pp. 77-79.
⁶⁵ “Quinze and de persécution contre les catholiques en Chine communiste” *Est et ouest*, 16-30 September 1966, pp. 4-9; Domenach, *Chine*, p. 504.
⁶⁶ Domenach, *Chine*, pp. 80-81.
⁶⁷ Quoted in MacFarquhar and Fairbank, *Cambridge History of China*, 14: 88.

පෙන්වන්නට සිද්ධ වූහ. මේ මාස දෙකක සිට වසරක් දක්වා ගෙවී යා හැකි වූ යුගය තුළ දී වෙනත් සියළු කටයුතු වල නියැළීම තහනම් කරන ලදී. එසේම තව දුරටත් තමන් සමඟ සේවය කරන ලද විද්‍යාර්ථීන් විසින් අනිවාර්යෙන්ම කළ යුතු වූ හෙළා දැකීම් වල අවමානය විඳ දරාගත හැකියාව නැතිව ගිය සහ නැවත නැවතත් හැල්ලු කිරීම් වලින් පළා යාමට රිසි වුවත් විසින් තෝරාගත් සාම්ප්‍රදායික චීන විසඳුම වන සියදිවිනසා ගැනීම හැරෙන්නට ඔවුන්ට තෝරාගත හැකි වෙන කිසිදු ක්‍රමවේදයක් නොවීය. මේ ප්‍රභවයම ඊට වඩා විශාල පරිමාණයකින් සංස්කෘතික විප්ලවය තුළ දී නැවත හට ගැනුණේ බොහෝ විට ශාරීරික ප්‍රවණ්ඩත්වය ද එයට එකතු වෙමිනි. මොහොතකට, සමස්ත ජනගහනයේ සහ ගම් නගර වල සියළු කටයුතු පක්ෂයේ පරම පාලනය යටතේ සිද්ධ වූහ. කර්මාන්ත ප්‍රධානීන්ව නිතර වැඩිවෙන සීමාවන්ට හසු වූහ. 1951 ආරම්භයේ දී ඔවුන්ගේ සියළු ගිණුම් ලේඛන ප්‍රසිද්ධ කළ යුතු වූහ. එසේම පීඩාකාරී බදු ඔවුන් වෙත වැඩි කරන ලදී. 1953 දෙසැම්බර් මාසයේ දී ඔවුන්ගේ සමස්ත ප්‍රාග්ධනය රජයට බාර දෙන්නට ඔවුන්ට සිද්ධ වූහ. හැම තැනකම සලාක අනිවාර්ය ලෙසින් පැවතෙන 1954 වෙද්දී, ඔවුන්ට මහජන සැපයුම් සමාගම් සමඟ අනුබද්ධිත වෙන්නට සිද්ධ වුණි. 1955 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී නැවතත් මහජන විපරමට යටත් වෙන්නට ඔවුන්ට බලාත්මක වෙද්දී ඔවුන් සති දෙකකට නොඅඩු කාලයක් ඊට එරෙහිව ඉන්නට සමත් වූහ. 1956 ජනවාරි මාසයේ දී ජීවිතාන්තය දක්වා ලැබෙන තරමක විශ්‍රාම වැටුප වෙනුවට සමූහකරණය තෝරාගැනීම ඔවුන් වෙත “ඉදිරිපත්” කරන ලදී. එසේම සමහර විට ඔවුන්ගේම අයිතියේ වූ සමාගම් වල තාක්ෂණික අධ්‍යක්ෂකවරයෙක් හැටියට පත් කරන ලදී. පසුව එන සංස්කෘතික විප්ලවය මේ පොරොන්දු පවා අයිත් කරගත්තේය. ඒ අනුව කටයුතු කිරීම ප්‍රතික්ෂේප කළ එක් ෂැන්හයි වැසියෙක්ව ඔහුගේ සේවකයන් විසින් විවිධ චෝදනා යටතේ නඩු මඟට ගෙන යන ලදී. මාස දෙකක දී ඔහුව විනාශයට ඇද දමා අනතුරුව ශ්‍රම රැඳවුම් කඳවුරක් වෙත යවන ලදී. ක්‍රමවත් ලෙසින් මෙසේ කොල්ලකෑමට ලක් වූ කුඩා සහ මධ්‍යස්ථ ප්‍රමාණයේ සමාගම්වල බොහෝ ප්‍රධානීන්, සියදිවිනසා ගත්හ. විශාල කොමිපැණිවල ප්‍රධානීන් තරමක් හොඳ තත්වයකින් සිටියහ, ඒ විදේශයන්හි වාසය කළ වින්නු සමඟ පැවති ඔවුන්ගේ දැනුම සහ සබඳතා පුළුල් පද්ධති ප්‍රයෝජනවත් යැයි හඳුනාගැනෙන ලද නිසයි: තායිවානය සමඟ තරඟය අතිශයෙන් වැදගත් යැයි වැටහුණා වුවද එය එසේ පැවතිණ.⁶⁸

මර්දනීය යාන්ත්‍රණය නොකඩවා ක්‍රියාත්මක වෙමින් පැවතියේය. 1952 දී හෝ 1953 දී 1950 සහ 1951 දී පැවති මෙහෙයුම් අවසන් යැයි ප්‍රකාශනය වූයේ හොඳ හේතුවක් සහිතවයි: මර්දන කොතරම් පුළුල් ලෙසින් පැවතුනද කියතොත් ඉතිරි වී සිටියේ විරුද්ධවාදීන් අල්පයක් පමණකි. එසේ වුවද මර්දනය දිගටම පැවතිණ. 1955 දී “සැඟවී සිටින ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්,” (සුෆාන් *sufan* යැයි නම් වූ) තුරන් කර දැමීම පිණිස ඉලක්ක කරගත් අලුත් මෙහෙයුමක් පටන් ගැනිණ. හිටපු පක්ෂ සාමාජිකයන් සහ ස්වාධීන්ත්වය පිළිබඳ යම් හෝ සුළු හිතවාදී බවක් දක්වන ලද අය ඇතුළුව, එයින් විශේෂයෙන්ම ඉලක්ක වූයේ බුද්ධිමත් ප්‍රජාවයි. ගෞරවයට පාත්‍රව සිටි ලූ ෂින් (Lu Xun) ගේ ගෝලයෙක් වූ හු ෆෙන්ග් (Hu Feng) නමැති දක්ෂ මාක්ස්වාදී රචකයා මේ ගැන උදාහරණයකි. සියළු නිර්මාණශීලීත්වයන් පක්ෂ මතයට අනුකූලව පැවතිය යුතු යැයි මධ්‍යම කමිටුව විසින් භාවිතා කළ “කිනිසි පහ” ඔහු විසින් 1954 ජූලි මාසයේ දී හෙළා දැක තිබිණ. දෙසැම්බර් මාසය වෙද්දී ඔහුට එරෙහිව දැවැන්ත ව්‍යාපාරයක් පටන් ගැනිණ. ප්‍රධාන පෙළේ විද්වතුන් ඔහුව හෙළා දකින්නට එකාට පසුපස එකා පෙළ ගැසුණහ. අනතුරුව පොදු ජනතාව එය නිමා කරන්නට ඉදිරියට දිව ආහ. තමන්ව මුළුමනින්ම හුදකලා වී ඇති බව දකින විට 1955 ජනවාරි මාසයේ දී හු මහජනතාව ඉදිරියේ තමන් පසුතැවිලි වෙන්නේ යැයි කියා සිටියේය. ඒත් ඒ ක්‍රියාව බාර නොගැනුණි. ජූලි මාසයේ ඔහුව තවත් “හවුල්කරුවන්” 130 දෙනෙකු සමඟ අත් අඩංගුවට අල්ලා ගත්තේය. ඔහු වසර දහයක් සිරකඳවුරක ගෙවීය. 1966 දී නැවතත් ඔහුව අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී, ඔහුව 1980 දී සම්පූර්ණ පුනරුත්ථාපනය ලබන තෙක් එක සිර පද්ධතියකින් තවත් සිර පද්ධතියකට මාරු කර යැවීම සිද්ධ වූයේය.⁶⁹ ඒ සමඟ ඇතිවෙන ශුද්ධකරණයේ දී, පක්ෂ සාමාජිකයන් ප්‍රථම වතාවට මහා පරිමාණයෙන් බලපෑමට ලක් වූහ: පක්ෂ සාමාජිකත්වයෙන් සියයට 10 ක් සැඟවී සිටින ප්‍රේමීන් වෙතැයි කියා ‘ජනතාවගේ දිනපතා’ (*People’s Daily*) පත්‍රය වාර්තා කළේය, එය අත් අඩංගුවට ගැනීම සඳහා මාර්ගෝපදේශකයක් ලෙසින් යොදාගන්නා ලද සංඛ්‍යාවක් බව පෙනී යයි.⁷⁰ සුෆාන් මෙහෙයුමේ වින්දිතයන් සංඛ්‍යාව ඇස්තමේන්තු කරද්දී, එක මුලාශ්‍රයක් අත් අඩංගුවට ගත් සංඛ්‍යාව 81,000 ක් යැයි (එය තරමක අඩු බවකින් පෙනී යන්නකි) අතර තවත් මුලාශ්‍රයක් 770,000 ක් යැයි පෙන්වයි. වර්තමානයේ දී ඇත්ත තීරණය කරන්න හැකි ක්‍රමයක් නැත.

⁶⁸ White, *Policies of Chaos*, pp. 104-124.

⁶⁹ Jacques Andrieu, “Le mouvement des idées” in Bergère, Bianco, and Domes, *La Chine au XXe siècle*, 2: 268-269.

⁷⁰ Domenach, *Chine*, p. 118.

1957 මැයි සහ ජූනි මාසයන් හි දී පැවති සුප්‍රසිද්ධ “මල් සියයේ මෙහෙයුම” ද මහා මර්දනයේ සහ පිළිවෙලින් එන මර්දන වක්‍රයේ කොටසක් වූයේය. ඉදිරිපත් කරන ලද පසුව මාම් විසින් අයින් කරගත් නිදහස් නිවේදනයෙන් පසු සති කිහිපයේ දී දකින්නට ලැබුණ සුබවාදීය තත්වය මේ අවස්ථාවේ දී “විෂ වල්පැලෑටි” පාගා දැමීමේ මෙහෙයුමෙන් විනාශ කරනු ලැබුවේය. කෙටි නිදහස්කරණයේ අරමුණු දෙකක් විය. අනෙක් සියළු වැරදි නිවැරදි කිරීමේ මෙහෙයුම් වල දී මෙන්ම මෙහි දී ද මුලින්ම තමන්ගේ දුක් ගැනවිලි ගැන නිදහසේ කතා කරන්නට මාම් විසින් ජනතාව දිරිගන්වන ලද්දේය, අනතුරුව “දුෂ්ට සිතිවිලි” හෙළි කරන ලද්දවුන්ව පරාජය කිරීම පළමුවැනි අරමුණයි.⁷¹ ඔහු වෙත දැඩි සේ එල්ල වූ විවේචන හමුවේ, සෝවියට් කොමියුනිස්ට් පක්ෂ කොංග්‍රසයේ විස්වැනි සම්මේලනයෙන් පසුව ඔහුගේ දැඩි රැකියා ස්ථාවරය යටතේ පක්ෂය නැවතත් එකමුතු කිරීමට ඔහුට උවමනා වීම එහි දෙවැනි අරමුණයි, එහි දී ආරක්ෂක සේවාවන්හි කටයුතු ගැන අධිකරණමය පාලනය වැඩි කිරීම සඳහා මර්දන ප්‍රතිපත්ති වල නීතිමය රෙගුලාසිකරණයක අවශ්‍යතාවය උලුප්පා දැක්වීමක් සිද්ධ වීමෙන් මාම්ගේ ස්ථාවරය ප්‍රශ්න කෙරිණ.⁷² යැන්අන් අත්දැකීමේත් බියට පත්ව සිටි කොමියුනිස්ට් විද්වතුන් බොහෝ දුරකට නිහඬව සිටියහ. ඒත් ඊට වඩා සමාජයේ තතු ගැන සැබෑ තතු නොදත් සිය දහස් ගණනක ජනතාව, විශේෂයෙන්ම 1949 සිද්ධිත් වලට සහාය වූවන්, නැත්නම් කොමියුනිස්ට් පක්ෂය විසින් තව දුරටත් සිටින්නට ඉඩ දෙන “ප්‍රජාතාන්ත්‍රික පක්ෂ” වල සාමාජිකයන්, ඔවුන්ගේ අදහස් හෙළි කිරීම නිසා පටන් ගැනෙන දක්ෂිණාංශ විරෝධී මාග මෙහෙයුම් වල උගුලට ගොදුරු වූහ. වෙඩි තබා මරා දැමීම් සිද්ධි වූයේ සාපේක්ෂකව අල්ප ප්‍රමාණයකි, එනම් කාඩර්වරු 400,000 ත් 700,000 ත් අතර සංඛ්‍යාවකි. එයට අඩුම වශයෙන් සියළු වන විද්වතුන්, තාක්ෂණිකයන් සහ ඉංජිනේරුවන් සියයට 10 ක් හසුවෙන ලදී. ඒ සියල්ලන්වම “දක්ෂිණාංශකයා” යන පරිභව වචනයෙන් හැඳින්වෙන ලද අතර වසර විස්සකට “පව් සමාකර ගැනීම” සඳහා ඇත පිටිසර සිරබන්ධනාගාර හෝ සිර කඳවුරු වල දී ගෙවිය යුතු සිර දඬුවම් නියම වූහ. වයස නිසා, 1959-1961 සාගතය නිසා නැත්නම් කරකියා ගත නොහැකි බලාපොරොත්තු සුන්වීම නිසා හෝ දශකයට පසුව අලුත් වධහිංසා වලින් රට පුරා විනාශය පැතිරු රතු මුරකරුවන් අතින් මිය නොගිය අයට ඔවුන්ගේ පළමු පුනරුත්ථාපන වාරය ලැබෙන 1978 වසර තෙක් බලා සිටින්නට සිද්ධි වූහ. එයට අමතරව කාඩර්වරු සහ සිසුන් මිලියන ගණනක්, හෙනාන් (Henan) හි පමණක් 100,000 ක් ඇතුළුව, පිටිසරබද පෙදෙස් වලට පිටත් කර හරින ලද්දේ තාවකාලිකව හෝ ස්ථිර ලෙසකිනි.⁷³ පිටිසරබදට යැවීම දඬුවමක් වූයේය, ඒත් එසේම එය ප්‍රධාන වශයෙන් දුෂ්කර පැති ගැන අවධානයෙන් කටයුතු කරන “ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම” සඳහා පෙර සූදානමක් ද වූයේය.

දක්ෂිණාංශ විරෝධී “අරගලය” කාලයේ දී සිරබාරයේ තැබීමට කළින් සමාජයෙන් හුදකලා කිරීම පොදුවේ සිද්ධි වූවකි. කිසිවෙකුට “දක්ෂිණාංශකයන්” හඳුනාගන්නට අවශ්‍යතාවයක් නොවීය; ඔවුනට උණු වතුර ටිකක් හෝ දෙන්නට කිසිවෙක් ඉදිරිපත් වූයේ නැත. ඒත් ඔවුන් රැකියාවට යා යුතු වූහ, නමුත් එහි දී එක පාපෝච්චාරණයකට පසුව තවත් පාපෝච්චාරණයක් බැගින් නිමාවක් නොමැති “විවේචනය සහ අධ්‍යාපනය” සඳහා වූ රැස්වීම් ගණනාවක නියැලෙන්නට සිදුවිය. රැකියාව මත වාසස්ථාන තීන්දු වීම නිසා ඔවුන්ගේ වෘත්තීය සගයන් සහ අසල්වැසියන්, සමහර විට දරුවන් පවා, ඔවුනට අනුකම්පාවක් දැක්වූයේ නැතිව සෝපහාස ඇනුම්පද සහ අපහාස එල්ල කරමින්, පාරේ වම් පැත්තෙන් ඇවිදගෙන යෑමට පවා ඉඩ නොදෙමින්, “දක්ෂිණාංශකයන්ට එරෙහිව ජනතාව මරණය තෙක් සටන් කරාටි,” යන අවසාන පදයෙන් නිමාවෙන දරුවන්ගේ ගීතයක් ගැයූහ.⁷⁴ තත්වය තවත් දරුණු අතට හරවන්නේ නැතිව කළ හැකි බුද්ධිමය මාර්ගය වූයේ නිහඬව ඒවා බාරගැනීමයි.⁷⁵ සියදිවිනසා ගැනීම ඒ තරම් සාමාන්‍යයක් වූයේ මන්දැයි වටහා ගැනීම පහසුයි. මහත් විමර්ශන සංඛ්‍යාවකින් සහ විවේචන සැසිවාර වලින් පසුව, එසේම සෑම ශ්‍රම ඒකකයකම (මල් සියයේ මෙහෙයුම’ තුළ දී විශේෂ අවධානයක් යොමු වූ විශ්වවිද්‍යාල වලින් සියයට 7 ක්), සාමාජිකයන් සියයට 5 කට බලපාන ලෙසින් දිග හැරෙන ශුද්ධකිරීමෙන් පසුව,

⁷¹ Some rectification movements even occurred inside prisons. See Jean Pasqualini with Rudolf Chelminski, *Prisoner of Mao* (London: André Deutsch, 1973).

⁷² Domenach, *Chine*, pp. 121-126.

⁷³ Jean-Luc Domenach, *The Origins of the Great Leap Forward: The Case of One Chinese Province* (Boulder: Westview Press, 1995), p. 154.

⁷⁴ Ten years later these children would become Red Guards. The verb “to fight” in Chinese, when employed transitively as here, meant to denounce collectively, to extract an act of contrition, or, lacking one, to call for condemnation. It was a very special kind of “fight,” sine it was impossible for victims to defend themselves even in words. In principle it was known in advance whether there would simply be shouting or whether there would also be blows, and, if the latter, whether the blows might eventually lead to death. Death was quite common during the agrarian reforms and at the Cultural Revolution, but quite rare between them.

⁷⁵ He, *Mr. China's Son*, pp. 3-8.

පක්ෂ නිලධාරීන්ව ප්‍රධාන සංස්කෘතික ආයතන වල ප්‍රධානීන් බවට පත් කරන ලදී.⁷⁶ සියවසේ පළමු බාගය තුළ දී චීනය අත්දුටු විද්වත් සහ සංස්කෘතික දියුණුව සරලවම මිය යන ලදී. රතු මුරකරුවන් විසින් එහි මතකය ද ඝාතනය කර දමන්නට වෑයම් කළහ.⁷⁷

මෙය මාමි සමාජය එහි පරිණාත භාවය කරා පැමිණීම මොහොත වූයේය. සංස්කෘතික විප්ලවයේ පසුකාලීන පසුබැසීම් වල දී හෝ එය මොහොතකට වැඩි කාලයක් අස්ථාවර නොකළේය. ඩන්ග් ක්ෂවිපින්ගේ පළමු මහා ප්‍රතිසංස්කරණ තෙක් ඉන්පසුව කිසිදු පිටුවක් පෙරළන්නේ නැත. එහි පදනම 'නියමුවාගේ' වදන් වලින් සාරාංශ කර දැක්විය හැකියි: "පංති අරගලය කිසිදා අමතක නොකරන්න!" ඉතින් ප්‍රායෝගිකව සියල්ල පදනම් වූයේ මුලින්ම ඇත පිටිසර ප්‍රදේශ වල දී කෘෂි කටයුතු ප්‍රතිසංස්කරණ කාලයේ දී කටු සටහන් අදින ලද පරිදි සහ 1951 මහා මෙහෙයුම් කාලයේ නගර තුළ දී ලෙසින්, සහ සමස්ත ලෙසින් 1955 දී පමණක් සම්පූර්ණ කරන පරිදි, ජනතාවට ලේබල් ඇලවීම සහ ඔවුන්ව වර්ගීකරණය කිරීම තුළයි. මේ ක්‍රියාවලිය තුළ දී කම්කරු සාමූහිකය විසින් රඟපෑ විය යුතු භූමිකාවක් තිබිණ. නමුත් සෑම සිද්ධියක දී ම අවසන් තීන්දුව ගත්තේ පොලිසියයි. කලින් පරිද්දෙන්ම, සමාජමය කණ්ඩායම් කිරීම ඉතාමත් අපූර්ව වූයේ මිලියන තිස් හතළිස් ගණනකට අමාත්‍යමය ඵලවිපාක උදා කරමිනි. 1948 දී 'දිග දුන්න' ගමේ නිලධාරියෙක් මෙසේ සඳහන් කළේය: "අයෙක් තම ජීවිතවල උපයන ආකාරයෙන් අයෙක් සිතන්නේ කෙසේදැයි යන්න තීරණය වෙයි."⁷⁸ මාමිවාදී තර්කනයට අනුව එහි අනෙක් පැත්ත ද සැබෑ වෙයි. පොදුවේ හිතමත ආකාරයෙන් බෙදා තිබුණ සමාජ කණ්ඩායම්, දේශපාලන කණ්ඩායම් සමඟ මිශ්‍ර කරන ලදුව, "රතු" වර්ගීකරණ අතර කම්කරුවන්, දුප්පත් ගම්බද වැසියන්, මැද මට්ටමේ ගම්බද වැසියන්, පක්ෂ කාඩර්, PLA සොල්දාදුවන්, සහ "විප්ලවයේ මෘතවීරයන්" වශයෙන් ද; සහ "කළු" වර්ගීකරණ අතර ඉඩම් හිමියන්, ධනවත් ගම්බද වැසියන්, ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්, "දුෂ්ට කාරකයන්," සහ දක්ෂිණාංශිකයන් වශයෙන් ද; ද්විමය විභජනයක් බිහිකරන ලදී. මේ කණ්ඩායම් දෙක අතර විද්වතුන් සහ ධනවාදීන් වැනි "පැත්තකට අයත් නැති" වර්ගීකරණ ද පැවතිණ. එනමුත් ඒ අය, සමාජයේ කොන් කර දමන ලද අය සමඟ, විශේෂයෙන්ම "ධනවාදී මඟ තෝරා ගන්නා ලද" පක්ෂ නායකයන්, ප්‍රගතිශීලී ලෙසින් "කළු" වර්ගීකරණය පැත්තට දමන ලද්දහ. සංස්කෘතික විප්ලවය තුළ දී විද්වතුන් යන කොට්ඨාශය නිල වශයෙන් "ගඳ ගහන නවවැනි [කළු] වර්ගීකරණයේ" තැබිණ. ඒ ලේබලය දිගටම පැවතිණ, පසු කාලයක දී අයෙක් කුමක් කරන්නේ වුවද කියා ඉන් එලක් වූයේ නැත. නිල වශයෙන් පුනරුත්ථාපනය වුවද, දක්ෂිණාංශිකයා මහා මෙහෙයුම්වල ඉලක්කයන් වශයෙන් දිගටම ගොදුරු ව සිටියේය, කිසිදුක නැවත නගරයට පැමිණෙන අයිතියකින් තොර වූයේය. ක්‍රමයේ මුග්ධ තර්කනය වූයේ සෑම විටෙකම දඩයම් කර මරා දමන්නට හතුරන් සිටින බවයි. හතුරන් ප්‍රමාණය අඩුව ගියේ නම්, වරද පටවන හැදියාවන් සංඛ්‍යාව වැඩි කිරීමෙන් හෝ නැත්නම් පරණ විදියට ආපසු ඇද වැටෙන ජනතාව සොයා ගැනීමෙන් හතුරන් සංඛ්‍යාව වැඩි කරන්නට හැකි විය. ඒ ආකාරයෙන් ඕනෑම කොමියුනිස්ට් කාඩර්වරයෙක් දක්ෂිණාංශයෙක් විය හැකියාව තිබිණ.

මාක්ස්වාදයේ පංති ක්‍රමය අනුව ඇති සමානාත්මතාවයට වඩා මේ වර්ගීකරණ සමාන වෙන්නේ ඉන්දියාවේ කුල ක්‍රමය අනුවයි, ඒත් සාම්ප්‍රදායිකව චීනයේ එවැනි ක්‍රමයක් නොවීය. යම් තරමකට ඔවුන් 1949 ට පෙර පැවති සමාජ ක්‍රමය සැලකිල්ලට ගෙන තිබුණත් ඒ අතර කාලයේ දී හටගෙන තිබුණු අතිමහත් වෙනස්කම් සැලකිල්ලට ගෙන නොතිබුණි. ඔවුන් විසින් තවත් හඳුනාගෙන තිබුණ ගැටළුවක් විසඳා තිබිණ. සාම්ප්‍රදායිකව පියාගේ නම ඕපපාතිකව ඔහුගේ දරුවන්ට දෙන ලදී (ඒත් කාන්තාවන් ඔවුන්ගේ විවාහයට පෙර නම එසේම තබාගෙන සිටියහ). අරමුණු කරගත් විප්ලවීය සමාජයට මේ සාම්ප්‍රදායික ක්‍රමයෙන් ප්‍රගති විරෝධී තර්ජනයක් එල්ල කරමින් "අභිජාත" නොවන අයට ජයගත නොහැකි තරම් අති මහත් බාධක ගෙනෙන ලදී. මේ "කළු" වර්ගීකරණයේ අයට සහ ඔවුන්ගේ දරුවන්ට දක්වන ලද වෙනස්කම් ඉතාමත් ක්‍රමවත් ලෙසින් සිද්ධ වෙන ලදී. ඒවා විශ්වවිද්‍යාලයකට ඇතුල් වීමේ දී පමණක් නොව සහ (1957 නියෝගයකින් දැක්වෙන ලද සේ) සාමාන්‍ය ජීවිතයකට ඇතුල් වීමේ දී පමණක් නොව, දේශපාලන ජීවිතයකට ඇතුල් වීමේ දී ද සිද්ධ වූයේය. "රතු" වර්ගීකරණයේ අයෙක් හා විවාහ වීමට අවසර ලබාගැනීම ද ඔවුන්ට දුෂ්කර වූයේය. එසේම ඔවුන් ඇසුරු කිරීම නිසා අධිකාරීන් වෙතින් ප්‍රශ්න ඇතිවේවි යන බිය නිසා පොදුවේ එවැනි අයට සමාජය විසින් කොන් කරන ලදී. ලේබල් ඇලවීමේ උච්චතම අවධිය සහ එහි දරුණුතම ඵලවිපාක, රෙජිමයට පවා, දකින්නට ලැබෙන්නේ සංස්කෘතිය විප්ලවය කාලයේ දී ය.

⁷⁶ The figure 5 percent seems to have an almost mystical value, so often was mentioned during these campaigns. But it meant the bare minimum. It also recurred frequently in the speeches of Pol Pot.

⁷⁷ MacFarquhar and Fairbank, *Cambridge History of China*, 14: 257.

⁷⁸ Hinton, *Fanshen*, p. 484.

ඉතිහාසයේ ප්‍රබලතම සාගතය (1959-1961)

වසර ගණනාවක් යනතුරු එක මිට්‍යාවක් පොදුවේ බටහිර රටවල පැවතිණ: ඒ, චීනය ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආකෘතියකින් බෙහෙවින් ඇතක තිබුණ ද, මාමි විසින් අඩුම වශයෙන් සෑම චීන වැසියෙකුටම බත් කෝප්පයක් දෙන්නට සමත් වුවාය යන්නයි. අවාසනාවට එය තරම් සත්‍යයෙන් ඇතක වෙත කිසිවක් නොවීය. ඉතිහාසයේ කලාතුරකින් පෙනී යන පරිමාණයෙන් ගම්බද වැසියන් වෙතින් උද්යාවන කර තිබුණ ද, ඔහුගේ පාලනයේ මුල සිට අවසානය දක්වා කාලය ඇතුළත දී එක පුද්ගලයෙක්ට බැගින් පැවති මද ආහාර ප්‍රමාණය වැඩි වූයේ නැත. ලොව කිසියම් තැනක දී, අයෙක් පතන, සහ එසේම විය යුතු, සදාකල්හි දකින්නට ලැබෙන අතිශය කුරිරු සාගතයට, මාමි සහ ඔහු නිර්මාණය කරන ලද ක්‍රමය සෘජුවම වගකිව යුතුයි.

ඔහුගේ රටවැසියන් එතරම් සංඛ්‍යාවක් මරා දැමීම මාමිගේ අභිප්‍රාය නොවුවා යන්න ගැන සැකයක් නැත. ඒත් මිලියන ගණනක් කුසගින්නේ මිය යෑම ගැන ඔහු ඉතා සුළු සැලකිල්ලක් දැක්වුවා යැයි අඩුම වශයෙන් අයෙකුට කියන්නට පුළුවනි. සැබැවින්ම ඒ අඳුරු අවුරුදු වල දී ඔහුගේ ප්‍රධාන අවධානය වී තිබුනේ ඔහුව වගකිව යුතු තත්වකට දමන යථාර්ථය ප්‍රතික්ෂේප කිරීමටයි. පහර දිය යුත්තේ සැලසුමට ද නැත්නම් එය භාවිතයට ද යැයි නොදන්නා තත්වයන් හි දී වැරද්ද පැටවීම කොතැනකට ද යන්න තීරණය කිරීම සෑම විටකම දුෂ්කර වූවකි. කෙසේ වුවද, පක්ෂ නායකත්වය, සහ විශේෂයෙන්ම මාමි විසින්ම, ආර්ථික අසමත් බවින්, ඒ ගැන සමස්ත නොදැනුමෙන්, සහ සැබෑ ලෝකයෙන් බැහැරව සිටින උතෝපියාවක් දැක්වුවා යන්නත් ප්‍රතික්ෂේප කිරීම කිසිවෙකුට කළ නොහැකිකි. බහුතර ගම්බද වැසියන් විසින් 1955-56 සමූහකරණය අඩු වැඩි ලෙසින් පිළිගෙන තිබුණි: එය ඔවුන්ගේම ගම්මාන අනුව ඔවුන් කණ්ඩායම් කරන ලදී, එයින් සාමූහික වලින් ඉවත් වන්නට ඔවුන්ට ඉඩකඩ ලැබිණ—1956-57 දී ගුවාන්ඬොන්ග් (Guangdong) වලින් ගොවිපොල 70,000 ක් එසේ වෙනස් කළහ, එසේම විශාල සාමූහික බොහොමයක් කුඩා ඒකක වලට කඩා දමන ලදී.⁷⁹ ප්‍රතිසංස්කරණ සාර්ථක යැයි පෙනීයාම නිසා සහ 1957 හොද අස්වැන්න නිසා මාමි (පළමුවෙන් 1957 දෙසැම්බර් නිවේදනය කර, අනතුරුව 1958 මැයි වල දී වැඩියෙන් සුරුවම් කරන ලද) ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්මේ’ ඉලක්කයන් යෝජනා කරන්නට සහ ඒවා කරා යන්නට—(1958 අගෝස්තුවේ නිවේදනය කරන) ජනතාවගේ සාමූහිකයන් පිහිටුවීමට මාමිව තල්ලු කරන ලදී.

ඉතාම කෙටි කාලයක් තුළ දී (ඒ කාලයේ සටන් පාඨය වූ “වසර තුනක දුෂ්කර වැඩ සහ දුක් විඳීම, සහ වසර දහසක සමෘද්ධිය”) දේශය හැම තැනකම ගම්බද ජීවිතය කඩාකප්පල් කරන්නට ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්මේ’ හේතු වූයේය. ආහාර පවා ඇතුළත්ව සෑම දෙයක්ම පොදුවේ පරිහරණය කරන පරිදි, ගම්බද වැසියන් විසින් තමන්ට දහස් ගණනින්, නැත්නම් දස දහස් ගණනින් පවා යුතු දැවැන්ත කණ්ඩායම් වලට හදා ගත යුතු විය. පාරාවෝ රජ කාලයේ වැනි වාරිමාර්ග ව්‍යාපෘති හරහා දැවැන්ත පරිමාණයේ කෘෂිකාර්මික නිෂ්පාදනය සහ අලුත් ගොවිතැන් ක්‍රමවේද වර්ධනය කළ යුතු විය. කෘෂිකාර්මික සහ කාර්මික වැඩ අතර ඇති වෙනස කාර්මික ඒකක ලෙසින් මුලෝත්පාටනය කර දැමිය යුතු වූහ. විශේෂයෙන්ම කුඩා උදුන් හැම තැනම නිර්මාණය කෙරිණ. පරමාර්ථය කෘෂ්ටවේ ගේ “කෘෂි ටවුන්” සමඟ ඉතාමත් සමාන වූයේය. පරිස්ථානීය ප්‍රජාවන් තුළ ස්වයං-පර්යාප්තිය තහවුරු කිරීමත් සහ දුෂ්කර පළාත්වල නව කර්මාන්ත නිර්මාණය කිරීමෙන් එසේම සාමූහිකයන් වල දී නිර්මාණය කරන විශාල කෘෂිකාර්මික අතිරික්ත යොදාගෙන රජයට සහ එය පාලනය කරන කර්මාන්තය වෙනුවෙන් කර්මාන්ත ක්ෂේත්‍රයේ නැඟී ඒම කඩිනම් කරවීමත්, යනාදිය ඉලක්ක වූහ. සැබෑ කොමියුනිස්ට්වාදය අත ලඟට ගෙනෙන මේ සතුව සිහිනයේ දී ප්‍රාග්ධනය එකතුවීම සහ ජීවන මට්ටම් වේගයෙන් ඉහළ යෑම එක ලෙසින් අතිතත ගෙන සිද්ධ විය යුත්තකි. එය සාක්ෂාත් කරගන්නට කළ යුතුව තිබුණ එකම දැය නම් පක්ෂය විසින් ඉදිරිපත් කරන ලද සරල අරමුණු සාක්ෂාත් කර ගැනීමයි.

මාස කිහිපයක් යන තෙක් සියල්ලම නිසි ලෙසින් සිද්ධ වෙත බවක් පෙනිණ. සුළඟේ රතු කොඩි ලෙළ දෙද්දී ජනතාව දිවා රෑ වෙහෙසුනහ. ජනතාව එන්න එන්නම විශාල ප්‍රමාණ වලින් “වැඩියෙන් ඉක්මණින්, වැඩියෙන් හොද, සහ වැඩි අරපිරිමැස්මෙන්,” වාර්තා එකින් එක බිඳ හෙලනවා යැයි පරිස්ථානීය නායකයන් නිවේදනය කළහ. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ඉලක්ක නිතිපතා තවත් ඉහළට දැමුණි. 1958 දී ධාන්‍ය ටොන් මිලියන 375 ක් අපේක්ෂා වූයේය, ඒ කලින් වසරේ ඉලක්ක වූ ටොන් මිලියන 195 දෙගුණයක් පමණ කිරීමයි. ඒ ඉලක්කය කරා සාර්ථකව පැමිණියා යැයි ද, සැක ප්‍රකාශ කිරීම නිසා පිටිසරබද පැති වලට යවන ලද මධ්‍යම සංඛ්‍යාත බියුරෝවේ සේවක

⁷⁹ Justin Yifu Lin, “Collectivization and China’s Agricultural Crisis in 1959-1961,” *Journal of Political Economy* 98 (1990), 1228-50.

මණ්ඩලය විසින් එහි ප්‍රතිඵල තහවුරු කරන ලදැයි ද, දෙසැම්බර් මාසයේ දී නිවේදනය කෙරිණ. වසර පහළොවක දී මහා බ්‍රිතාන්‍ය පසුකර යෑම මූලික සැලසුම වූයේ; දැන් පෙනී ගියේ එය වසර දෙකකින් කළ හැකි යැයි කියයි. කෘෂිකාර්මික නිෂ්පාදන කෝටා ඉහළ යද්දී, කාර්මික නිෂ්පාදන පැත්තට වැඩි ජනතාවක් මාරුකර යවන්නට තීන්දු කරන ලදී. නිදසුන් ආකෘතියක් හැටියට අරමුණු කරගත් හෙනාන් (Henan) ප්‍රාන්තයෙන්, සේවකයන් 200,000 ක් ඊට වඩා වැඩි අවශ්‍යතාවයක් තිබුණු ප්‍රදේශ වලට, එනම් ප්‍රතිඵල දුර්වල පැති වලට මාරු කර යවන ලදී.⁸⁰ “සෝවියට් ආදර්ශයට ගැනීම” තව තවත් වැඩියෙන් ප්‍රවර්ධනය කරන ලදී: සියළු පෞද්ගලික ඉඩම් සහ නිදහස් වෙළඳාම සමඟ සාමූහිකයෙන් ඉවත්ව යෑමේ අයිතිය මුලෝත්පාටනය කරන ලදී, එසේම සියල්ල වානේ වලට හැරවීම සඳහා යකඩ උපකරණ එකතු කරන දැවැන්ත මෙහෙයුමක් ද සිද්ධ වූයේය. ඒ අවස්ථාවේ දී ම, අලුත් උදුන් වලට ඉන්ධන සැපයීම සඳහා දැවයෙන් වූ ඕනෑම දැයක්, දොරවල් ද ඇතුළුව, එකතු කරන ලදී. එයට වන්දි ලෙසින් සියළු සාමූහික ආහාර සංචිත මතකයේ හිටින හෝජන සංග්‍රහ වල දී අනුභව කරනු ලැබීය. ඡාන්සි හි එක සාක්ෂිකරුවෙකුට අනුව “මස් කෑම විප්ලවීයවාදී යැයි සැලකිණ.”⁸¹ ඊ ළඟ අස්වැන්න අති මහත් වෙනවා යැයි කියැවෙන ලද නිසා මෙය ගැටළුවක් නොවීය. 1957 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී ප්‍රාදේශීය ද්‍රව විද්‍යා සම්මන්ත්‍රණයක දී, “මිනිසාගේ අධිෂ්ඨානය සියළු දේවල් හි ස්වාමියා වෙතැයි” හෙනාන් හි පුවත්පතක් ඒ වන විට ද දන්වා සිටියේය.⁸²

ඒත් තහනම් නගරයෙන් (Forbidden City) තවමත් විටින් විට ඵලියට එන (මාඕ ඵලියට ආවේ කලාතුරකිනි) නායකයන්ට යථාර්ථයට මුහුණ දෙන්නට සිද්ධ වීණ. ‘දීර්ඝ පා ගමනින්’ පසුව සහ ඔවුන්ගේ ශුභවාදී දර්ශනයේ බලය විශ්වාස කරමින්, තමන් සර්ව බලධාරී යැයි හැඟීම නිසා සාර්ථකත්වය ඔවුන් පසුපස ස්වභාවයෙන්ම ඒවි යන චින්තනයෙන් යුතුව යුද්ධයක දී සොල්දාදුවන්ට අණ දෙන ලෙසින් සේවකයන් සහ ආර්ථිකයට අණ දිය හැකි යැයි හුරුවීම නිසා ඔවුන් ඔවුන්ගේම උගුලේ හසුවී සිටියහ. පූජනීය අරමුණු සාක්ෂාත් කරගන්නට හැකි වූයේ නැතැයි කියා පිළිගැනීම වෙනුවට දත්ත වංචනික ලෙස හැඩගැසීම සහ ඒවා ගැන පරිපාලකයන්ට දරාගත නොහැකි තරම් පීඩනයක් පැටවීම කාඩර්වරුන්ට වැඩියෙන් පහසු වූවයි. මාඕ යටතේ වමට නැඹුරුවීම (ස්වේච්ඡා සේවය, විරුද්ධ අදහස් නොඉවසීම, සහ ප්‍රවණ්ඩත්වය වාමාංශික සද්ගුණයන් වූහ) සෑම විටකම දක්ෂිණාංශ සාමාන්‍යයකට වඩා අනතුරුදායක බැවින් අඩු වූයේය. 1958-59 දී බොරුව වැඩියෙන් ලොකු වෙද්දී, එහි රචකයාව වැඩි වේගයකින් ප්‍රවර්ධනය වීණ. වැඩිදුර සිතා නොබලා යෙදෙන තරඟය පැවතෙමින් තිබුණි, සාර්ථකත්වයේ මිනුම් ඉහළ ගියහ, විවේචකයන් විය හැකි සියල්ලන්ම සිරබාරයට පත්ව නැත්නම් වාරිමාර්ග ව්‍යාපෘතිවල සේවයේ යෙදෙමින් සිටියහ.

ව්‍යසනයට හේතු බොහෝ දුරට තාක්ෂණික වූහ. ජාන විද්‍යාව ප්‍රතික්ෂේප කළ සෝවියට් ශාස්ත්‍රීයවේදී ට්‍රොෆිම් ලිසෙන්කෝ (Trofim Lysenko) පෙනී සිටින ලද සමහර කෘෂිකාර්මික ක්‍රමවේද මාඕගේ අනුග්‍රහය යටතේ චීනයේ මහත් ප්‍රසාදයක් දිනා ගෙන තිබුණි. ඒවා ගම්බද වැසියන් මත පටවන ලදී. ප්‍රතිඵල විනාශකාරී වූහ. මාඕ ඔහුගේ විශ්වාසය මෙසේ ප්‍රකාශ කර තිබුණි: “එකට සිටිය දී ධාන්‍ය ඉක්මණින් වර්ධනය වේ; එකට වැඩෙද්දී ධාන්‍ය බීජ සතුටට පත්වේ”—එය පංති සහයෝගීතාවය ස්වභාව ධර්මය මත පනවන්නට ගන්නා ලද උත්සාහයකි.⁸³ ඒ අනුව සාමාන්‍යයෙන් වගා කරන ඝනත්වයට වැඩියෙන් 5 සහ 10 ගුණයකින් බීජ තවාන් කරන ලදී. අලුත් පැළ මිලියන ගණනින් මිය යෑම එහි ප්‍රතිඵලය විය. වගා ක්‍රමවේද වල තීව්‍රතාවය නිසා පස් වියළී ගොස් ලුණු ඉහළට ඒම සිද්ධ විය. තිරිඟු සහ බඩ ඉරිඟු එකම වගාබිමේ එකවර හොඳින් වැඩුණේ නැත. එසේම ටිබෙට් හි ඉහළ සීතල වගාබිම් තුළ සාම්ප්‍රදායික බාර්ලි වගාව වෙනුවට තිරිඟු වගා කිරීම සරල ලෙසින් මහත් ව්‍යසනකාරී වූයේය. දිවයින පුරා ව්‍යාප්ත ලෙසින් දියත් කරන ලද මෙහෙයුම් තුළ වෙනත් වැරදි ද සිද්ධ වූහ. ධාන්‍ය අනුභව කරන ගේ කුරුල්ලන් වද කර දැමීම නිසා පරපෝෂිතයන්ගේ සංඛ්‍යාව දැඩි සෙයින් ඉහළ ගියහ. ඉක්මණින් සහ නොසැලකිලිමත් ලෙසින් ඉදි කරන ලද ද්‍රව ආම්පන්න මහත් විශාල සංඛ්‍යාවෙන් කිසිත් එලක් නැතැයි පමණක් නොව, පස් සෝදා යාම වැඩිවීමත් සහ මුල් වඩදිය අවස්ථාවේ දී ගංවතුර අවදානමක් ද ඇති නිසා ඒවා අනතුරුදායක වේ යැයි කියාත් සොයා ගැනිණ. එපමණක් නොව, එය ඉදි කිරීමේ දී මිනිස් ජීවිත වලින් වූ වැය අති මහත් වූයේය: හෙනාන් වල එක ඉදිකිරීම් බිමක දී සේවකයන් 60,000 න් 10,000 වැඩි සංඛ්‍යාවක් මිය ගියහ. එක විශාල ධාන්‍ය වගාවක් මත සියල්ල අවදානමට තබමින් (“විශාලත්වය ලස්සනයි” යන සටන් පාඨය පැවති වානේ කර්මාන්තයේ දී මෙන්) පරිසර පද්ධතියේ සමබරතාවයට බොහෝ විට වැදගත් වන පශු සත්ව ඇති දැඩි කිරීම

⁸⁰ Domenach, *Chine*, p. 152.
⁸¹ William Hinton, *Shenfan* (New York: Random House, 1983).
⁸² Domenach, *Origins of Great Leap Forward*, p. 152.
⁸³ Mao, a secret speech, in *The Secret Speeches of Chairman Mao*, ed. Roderick MacFarquhar, Timothy Cheek, and Eugene Wu (Cambridge, Mass.: Council on East Asian Studies, Harvard University, 1989).

ඇතුළත් සියළු කුඩා කෘෂිකාර්මික කටයුතු විනාශ කර දැමිණ. උදාහරණයක් හැටියට ෆුජාන් (Fujian) හි අධික ලාබදායකව පැවති තේ වතු සියල්ලේ වී වගා කරන ලද්දේය.

ආර්ථික අතින් බලද්දී, සම්පත් නැවත යෙදවීම විනාශකාරී වූයේය. ප්‍රාග්ධන එකතුවීම වාර්තාගත මට්ටමකට ඉහළ ගියත් (1959 දී දළ දේශීය නිෂ්පාදනය සියයට 43.4 ක් වීම) එය යොදා ගැනුණේ නුසුදුසු ලෙසින් සැලසුම් කරන ලද නැත්නම් හරියාකාර නොවන ලෙසින් නිමා කළ වාර්මාර්ග ව්‍යාපෘති වලටත් සහ ටවුන් ඇතුළත කර්මාන්ත දියුණු කරන්නටත්ය.⁸⁴ “චීනය ගමන් කරන්නේ කකුල් දෙකෙන්,” යැයි මාඕගේ සුප්‍රසිද්ධ කියමනක් තිබුණා වුවත්, කෘෂිකර්මයේ සියළුම රුධිරය කර්මාන්ත ක්ෂේත්‍රයට පොම්ප කරනු ලැබීය. ශ්‍රම බලය විකෘති ලෙසින් බෙදා හරින ලද ලෙසට අඩු නොවන විලාසයකින් ප්‍රාග්ධනය බෙදා හැරීම ද අසමත් ලෙසකින් සිද්ධ වීම තීරණාත්මක සාධකයක් විය: 1958 දී රාජ්‍ය කර්මාන්ත ක්ෂේත්‍රය අලුත් සේවකයන් මිලියන 21 ක් බඳවා ගන්නා ලදී, එය එක වසරක දී එක ක්ෂේත්‍රයක සියයට 85 ක ඉහළ යෑමක් නියෝජනය කළේය. 1957-1960 දී කෘෂිකර්මයෙන් පිටත සේවය කරන ජනගහනය සියයට 15 කින් සියයට 20 ක් දක්වා වැඩි කරන ලදී, ඒ සියළු ජනතාවට කන්න දුන්නේ රජය විසිනි. ඒ අතර පිටිසරබඳ සේවකයන් සියල්ලන්වම යොදා ගැනුණේ කෘෂිකර්මය හැර අනිකුත් සියළුම දේවල් වලටයි. ඔවුන්ව විශාල ඉංජිනේරු ව්‍යාපෘති වලට, බොහෝ විට නිෂ්පල නිෂ්පාදන සපයන ලද කුඩා වානේ වැඩ වලට, සාම්ප්‍රදායික ගම්මාන විනාශ කිරීමට, සහ අලුත් ටවුන් ඉදි කරන්නට යනාදී වශයෙන් සේවයට බඳවා ගැනුණි. 1956 අතිශය විශිෂ්ට අස්වැන්නෙන් පසුව, ධාන්‍ය නිෂ්පාදනය සියයට 13 කින් කපා හරින්නට හැකි යැයි තීරණය කෙරුණි.⁸⁵ මේ “ආර්ථික විභාන්ත්‍රිය සහ දේශපාලන බොරු” එකතුව හේතුවෙන් ඒවා එකතු කරන්නටවත් ශාරීරික ශක්තියකින් නොයුතු ගම්බද වැසියන් බොහොමය සිටීමෙන් 1960 අස්වනු ප්‍රතිඵලයන් වූහ.⁸⁶ වේලි ඉදිකිරීම් සහ වාර්මාර්ග කටයුතු මුලින්ම තාක්ෂණිකව අවසන් වූයේ එහි දී නිසා, “සියයට 100 ක් දුටු විද්‍යාත්මක” යැයි ප්‍රකාශනය වෙත හෙනාන් ප්‍රාන්තය යනු සාගතයෙන් වැඩියෙන්ම දුක් විඳින ලද ප්‍රාන්තයක් ද වූයේය; මිය ගිය අයගේ සංඛ්‍යාව මිලියන 2 සිට මිලියන 8 ක් අතර සංඛ්‍යාවකි.⁸⁷ 1957 දී (සියළු නිෂ්පාදනයෙන් සියයට 17 ක්) ධාන්‍ය ටොන් මිලියන 48 කින් 1959 දී එහි උච්චතම ප්‍රමාණය වූ මිලියන ටොන් 67 ක් (සියයට 28 ක්) දක්වා ද, 1960 දී මිලියන 51 ක් දක්වා ද රාජ්‍ය කෝටා ඉහළ ගිහින් තිබිණ. බොරු කියන ලද්දවුන් වටකර උගුල හිරවුණි. නැත්නම් හරියටම කිව්වොත් ඔවුන්ගේ පරිපාලකයන් වටකර. අන්හුයි (Anhui) ප්‍රාන්තයේ පිහිටුවන ලද ෆෙන්ග්‍යාන්ග් (Fengyang) ආකාරී දිස්ත්‍රික්කය යැයි සැලකෙන ලද්දෙහි 1959 වසර සඳහා ධාන්‍ය ටොන් 199,000 ක් නිවේදනය කරන ලදී. එය ඊට කලින් වසරට වැඩියෙන් ටොන් 178,000 ක් වැඩි වීමකි. නමුත්, 1958 දී එහි වූ ටොන් 89,000 සමඟ සසඳද්දී, සැබෑ නිෂ්පාදනය වූයේ හුදු ටොන් 54,000 ක් පමණි. මේ අඩු ප්‍රමාණය හමුවේ වුවත්, රජය විසින් මේ මාසාකාරී අස්වැන්නෙන් මහත් සැබෑ කොටසක් වූ ටොන් 29,000 ක් අරගන්නා ලදී. ඊ ළඟ අවුරුද්දේ දී, සියල්ලන්ටම පාහේ බත් කැඳ බොන්නට සිද්ධ වූහ. 1959 වසරේ ජනතාවගේ දිනපතා පත්‍රයේ විකාරරූපී ස්වභාවයකින් වූ සටන් පාඨය වූයේ “අප්‍රමාණ වසරක් වෙනුවෙන් සකසුරුවමින් ජීවත් වෙන්න,” යන්නයි. ජාතික පුවත්පත් වලින් දිනපතා දවල් කාලයේ නිදා ගැනීමේ ගුණය ගැන ප්‍රශංසා කරන්නට පටන් ගත්තේය, එසේම මේද සහ ප්‍රෝටීන් යනු අනවශ්‍ය සුබෝපභෝගීත්වයක් යැයි කියමින් චින්තනයේ සුවිශේෂී කායික ශක්තිය ගැන පැහැදිලි කරන්නට වෛද්‍ය වෘත්තිකයන් ඉදිරිපත් වූහ.⁸⁸

ඒත් තවමත් මාර්ගය වෙනස් කර තත්වය හොඳට හරවන හැකියාවට ඉඩක් තිබිණ. ඒ පැත්තට යන පියවර 1958 දෙසැම්බර් මාසයේ දී ගන්නා ලදී. නමුත් U.S.S.R. සමඟ ඇතිවන දැඩි විභජනය සමඟින්, ඒ සියල්ලටමත් වැඩියෙන් 1959 ජූලි මාසයේ දී කොමියුනිස්ට් පක්ෂ පොලිට්බියුරෝවේ ගෞරවනීය තනතුරක් හොබවන ලද මාෂල් පෙන්ග් ඩෙහුයි (Marshal Peng Dehuai) ගේ ප්‍රහාරය නිසා සහ මාඕගේ ක්‍රමෝපාය අනුව, රට මුහුණ දෙන දුෂ්කරතා පිළිගැනීම ප්‍රතික්ෂේප කරන්නටත් ඒ සඳහා වරදක් එල්ලවීම ප්‍රතික්ෂේප කරන්නටත් මාඕ වෙත තනිකරම දේශපාලන හේතු ක්‍රමෝපායයන් ලැබිණ. පමණට වැඩියෙන් විශද වූ ආරක්ෂක ඇමති වෙනුවට, ‘නියමුවාගේ’ සුවච ගැත්තෙක් වූ ලින් බියාචි (Lin Biao) පත්කරන ලදී. පෙන්ග් පැත්තකට දමනු ලැබුවත් ඒ අවස්ථාවේ දී සැබෑවින් අත් අඩංගුවට ගැනුණේ නැත. 1967 දී ඔහුව පක්ෂයෙන් නෙරපා දමන ලදුව, ජීවිතාන්තය

⁸⁴ MacFarquhar and Fairbank, *Cambridge History of China*, 14: 380.
⁸⁵ *Ibid.*, p. 369.
⁸⁶ Domenach, *Origins of Great Leap Forward*, p. 160.
⁸⁷ Much of this information is taken from Jasper Becker, *Hungry Ghosts: China's Secret Famine* (London: John Murray, 1996). This is the only book we know of that gives a good overall picture of the famine that followed the Great Leap Forward.
⁸⁸ *Ibid.*, p. 133.

දක්වා සිරගත කරනු ලැබ තිබිය දී 1974 දී මිය ගියේය. මාඕගේ වෛරය දීර්ඝ කාලයක් පැවතිණ. තත්වය ඔහුගේ වාසියට හරවා ගන්නට, ජනතාවගේ සාමූහිකයන් නගර බවට පුළුල් කරන්නට යැයි කැඳවමින් “ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම” යළි ස්ථාපිතයට (ඒ උපායක්‍රමය සැබැවින්ම යොදා ගැනුණේ නැත) 1959 දී ඔහු තැත් කළේය. චීනය එහි දී එරට අතිමහත් සාගතය අත්දැකීය, නමුත් මාඕ එයින් ද ගැලවුණේය. ලින් බියාචි විසින් පසුව කියන ලද පරිදි, ඉතිහාසය හැඩගසන්නේ දිනීයස්වරු විසිනි.

එලව්පාකය වූ සාගතය සමස්ත දේශයටම බලපෑවේය. බෙයිජිං නගරයේ ක්‍රීඩා පිට්ටනි සහ විනෝදය සඳහා වූ ඉඩකඩ, ඉඩම් කට්ටි කරන ලදී, නගරය තුළ ජනතාවගේ තට්ටු නිවාස සඳලුතල මත මිලියන 2 ක කුකුලන් රඳවා තිබිණ.⁸⁹ අතිශයෙන් දැවැන්ත ප්‍රමාණයකින් වූ රටක් වුවත්, විවිධාකාර දේශගුණයන් සහ සංස්කෘතියන් තිබුණත්, සාගතයෙන් කිසිදු ප්‍රාන්තයක් ගැලවුණේ නැත. ඒ පරිසිද්ධිය පමණකින්, සියවසේ නරකම දේශගුණික තත්වයන් නිසා සාගතය හටගත්තාය යන නිල පැහැදිලි කිරීම පරිහාසයට භාජනය කරයි. සැබැවින්ම 1954 සහ 1980 යන අවුරුදු ඊට වඩා මහත් දේශගුණික බාධා ඇති කර තිබුණි. 1960 දී චීන කාලගුණ වාර්තා කරන ස්ථානයන් 120 න් යම් විදියකින් හෝ බලපාන්නට හැකි වේ යැයි කියන ඉඩෝර 8 ක් පමණක් ගැන සඳහන් කර තිබුණ අතර ඒවායෙන් තුනෙන් එකක් පමණක් යම් ලෙසකින් ගැටළු සහගත වූහ.⁹⁰ 1960 අස්වැන්නේ ධාන්‍ය ධෝන් මිලියන 143 යන්න 1957 වසරෙන් සියයට 26 කින් අඩු වූයේය. එය 1958 වසර සේ ම විය. දශකයේ දී ජනගහනය මිලියන 100 කට වැඩි වෙද්දී, අස්වැන්න ඒ මට්ටමට 1950 දී වැටී තිබුණි.⁹¹ ආහාර තොග බෙදීමේ දී පොදුවේ වරප්‍රසාදිත තත්වයන් අත් වූවා යැයි කියන හැකි ටවුම් වල ජනතාවට, ඔවුන් ආණ්ඩුවට කිට්ටුවෙන් සිටීම නිසා, එතරම් දරුණු බලපෑමක් සිද්ධ නොවූහ. 1961 දී, අඳුරුතම මොහොතේ දී, ටවුන්වල වැසියන් සාමාන්‍යයක් හැටියට ධාන්‍ය කිලෝග්‍රෑම් 181 ක් ලබාගනිද්දී, ගම්බද වැසියන්ට ලැබුණේ 153 කි; ගම්බද වැසියන්ගේ සලාක සියයට 23 කින් පහළට බැස යද්දී නගර වැසියන්ගේ සලාක සියයට 8 කින් පමණක් පහළ ගියහ. චීන නායකයන්ගේ සම්ප්‍රදාය අනුව යමින්, නමුත් ඔහු ගැන පැතිරී යන්නට දිරිගන්වන ලද පුරාවෘත්තයට පටහැනිව, ගොරහැඩි සහ මිලේච්ඡ යැයි ඔහු සිතන ලද ගම්බද ජනතාව ගැන ඉතාමත් අල්ප තැකීමක් සැබැවින්ම දැක්වූයේය.

මාඕ සේතුං සහ චීන කොමියුනිස්ට්වාදීන් 1949 දී බලය අල්ලා ගත්හ. 1958 දී ඔවුන් කාර්මිකරණය කඩිනම් කරන ක්‍රියාවලිය සඳහා “ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම” දියත් කළහ. කෙසේ වුවද, එහි ප්‍රධාන එලය වූයේ මහත් ලෙසින් පැතිර ගිය සාගතයයි. මාඕ සහ පෙන්න් චෙන්ග් මේ ප්‍රොපගන්ඩා ඡායාරූප සඳහා පෙනී සිටිය දී, මිලියන 30 චීන ජනතාවක් කුසගින්නේ මිය යමින් සිට බව ඇස්තමේන්තු වෙයි.

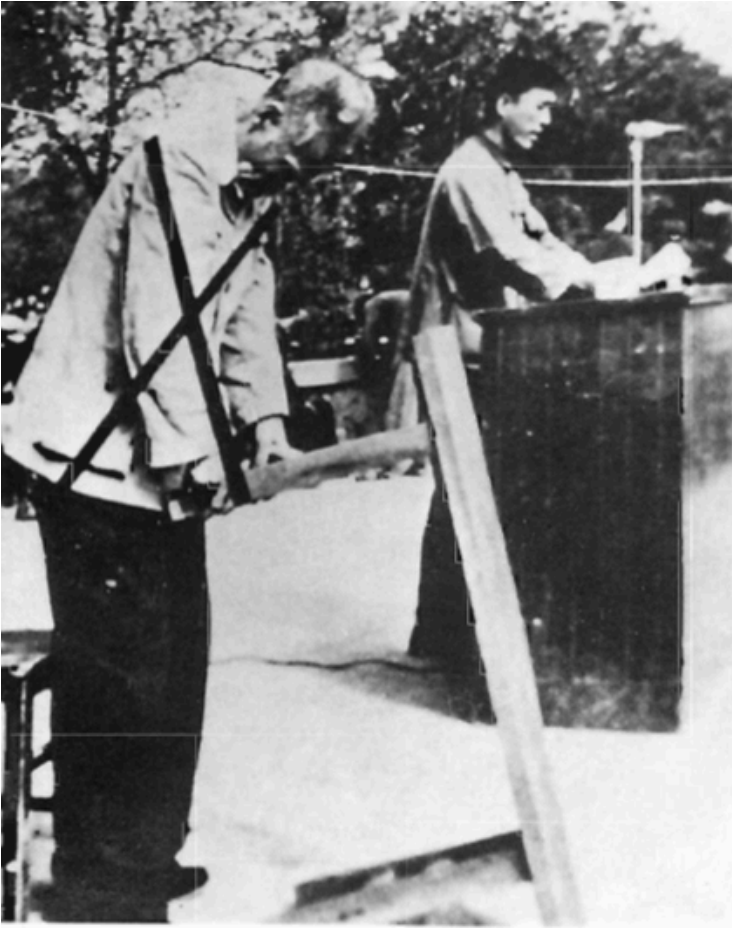
© Eastfoto



⁸⁹ Roux, *La Chine populaire*, pp. 295-296.

⁹⁰ Becker, *Hungry Ghosts*, p. 283.

⁹¹ MacFarquhar and Fairbank, *Cambridge History of China*, 14:370 and 383.



රට තම පාලනය යටතේ පවත්වා ගැනීම තහවුරු කරගැනීම පිණිස මාඕ විසින් 1966 දී 'නිර්ධන පංතියේ මහා සංස්කෘතික විප්ලවය' දියත් කරන ලද්දේය, නමුත් ඔහු සාර්ථක වූයේ ප්‍රධාන වශයෙන් සිවිල් යුද්ධයක් ආරම්භ කිරීමටයි. රතු මුරකරුවන් විසින් නීතිය හිතූමතයේ යොදාගෙන ගණනය කළ නොහැකි තරම් මහත් ජනතාවක් මරා දමමින් රට පුරා විනාශය සහ අවමානය පතුරවා හැරියහ. මෙහි වියෙන් පො-ට්සාන් (Chien Po-tsan) නමැති ඉතිහාසඥයාට පාලන කල්ලියකට බාර දීම දැක්වේ.

© D. R.



කල්ලි සහ අත්තවාදීන් විසින් "ජනතාවගේ හතුරන්" යැයි හංවඩු ගසන ලද අයව වධහිංසා, පහර දීම්, වලට ලක්වීමත් සහ බොහෝ අවස්ථා වල දී මරා දැමීමත් සිද්ධ විය. මෙහි "ගම්බද වැසියන් සුරා කෑම," නිසා ධනවත් ගම්බද වැසියෙකුට වෙඩි තබා මරාදැමීම දැක්වේ.

© Archive Photos

බෙයිජිං, 1973. ලෙනින්ගේ සහ ස්ටාලින්ගේ ඡායාරූප ප්‍රදර්ශනයක් (මාඕ විසින් ස්ටාලින් “චීන ජනතාවගේ ශ්‍රේෂ්ඨ මිතුරා” යැයි හඳුන්වන ලදී) දක්වන්නේ, චීන-සෝවියට් ගැටුම් තිබුණත්, U.S.S.R. හි නිර්මාතෘවරයන් තවමත් චීන කොමියුනිස්ට්වාදී රෙජිමයේ සමුද්දේශ ලක්ෂ්‍යය වූ බවයි.

© Archive Photos



කොමියුනිස්ට්වාදයේ රඟදැක්වීම. ‘තහනම් නගරයේ’ ආරක්ෂක පවුරේ ඉහළින් සිටගත් චීන කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ නායකයන් ටියැනමෙන් චතුරශ්‍රයේ පේළි හැටියට පොදි ගස්වා සිටින ඔවුන්ගේ යටත්වැසියන්ව නරඹති. නායකයන් සහ හමුදාමය ආකාරයෙන් ජනතාව සිටින රැස්වීම් රෙජිමයේ ලක්ෂණයක් විය.

© Keystone



ටියෙනමෙන් චතුරග්‍රයේ රතු හමුදාව සමඟ පවත්වන ලද කලා කෘති මඟින් ජනතාව පොළඹවන දේශපාලන ප්‍රොපගන්ඩා ප්‍රචාරයේ එනම් 'ඇපීට්ප්‍රොප්' දර්ශනයක්. තම අරමුණු සාක්ෂාත් කරගන්නා යැයි මාඕ විශ්වාස කළ පසු ඔවුන් බොහෝ දෙනෙකුට දැඩි වධහිංසා අත් වූහ. වසර ගණනාවකට පසුව, බොහෝ දෙනෙක් අවසානයේ 'සංස්කෘතික විප්ලවයේ' තිබී යථාර්ථයන් ගැන කතා කළහ, එසේම එනම් මාඕගේ මරණයෙන් පසුව "පස්වැනි නූතනකරණයට" (එනම් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය) සඳහා වූ අරගලයට එකතු වූහ.

© Eastfoto



1989 වසන්තයේ දී බෙයිජිං සිසුන්ගේ නව පරම්පරාවක් ටියෙනමෙන් චතුරග්‍රය අල්ලා ගත්හ. ඔවුන්ගේ ප්‍රධාන උද්යාවනය වූයේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයයි, එය මෙහි දී මාඕගේ දැවැන්ත ඡායාරූපය ඉදිරිපිටින් තබා ඇති ප්‍රතිමාවෙන් සංකේත කරයි.

© Catherine Henriette/AFP



සති කිහිපයකට පසුව රජය විසින් මහත් ජනප්‍රියත්වයක් හිමි වී තිබුණු ශිෂ්‍ය ව්‍යාපාරයට එරෙහිව බලය යෙදවීය. ජූනි 4-5 රාත්‍රියේ දී, යුද ටැංකි වලින් සිසු කඳවුරු කඩා දැමිණ. සිසුන් දාහක් මිය ගියහ.

© Koichi Imaeda/ Magnum Photos

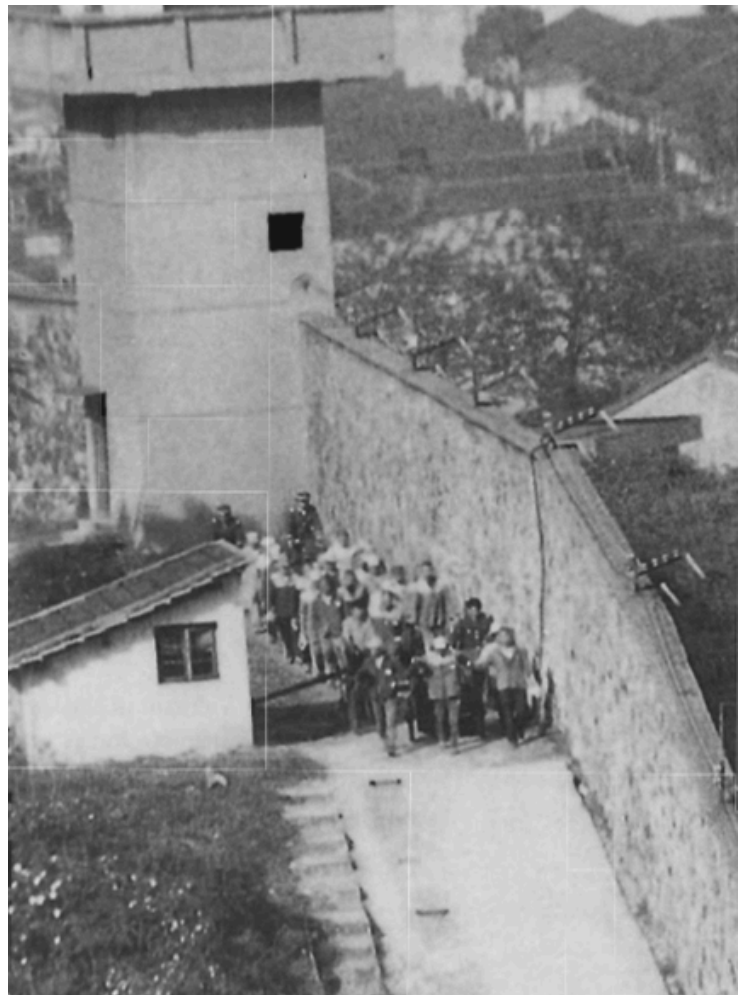


වින ප්‍රතිගාමීන් අරගලය අත්හැර දැමීම ප්‍රතික්ෂේප කළහ. එක උදාහරණයක් නම් (දකුණේ හිඳගෙන සිටින) හිටපු රතු මුරකරුවෙක් වූ වයි ජින්ෂෙන්ග් (Wei Jingsheng) ය. "ප්‍රතිවිප්ලවීය අපරාධ" සඳහා වසර 15 කට මුලින් සිරගත කරනු ලැබ සිටි ඔහුව 1995 දෙසැම්බර් හි දී නැවතත් තවත් වසර 14 කට සිරගත කරන ලදී. 1997 නොවැම්බර් මාසයේ දී, අවුරුදු 19 කට ආසන්න කාලයක් සිර දඬුවම් විඳීමෙන් පසුව, ඔහුව නිදහස් කරන ලද පසුව එක්සත් ජනපදය වෙත පිටුවහල් කරන ලදී.

© Xinhua News Agency/ AFP

චීනයේ ගුලාග් ක්‍රමය, ලෝගයි නම් වුව,
 දණ්ඩන සිරකරුවන් වෙතින්ම පදනම් වූ
 සිරබන්ධනාගාර කම්හල් පුළුල්
 පද්ධතියකින් පැවතෙන ලද්දකි. ඒවායේ
 නිෂ්පාදනය කරන ලද බොහෝ දෑ
 අපනයනය සඳහා වූයේය. හැරී වූ (Harry
 Wu) එහි වසර 19 ක් සිරගත කර තබන
 ලද්දේ සෝවියට් දේශය විසින් හංගේරියාව
 ආක්‍රමණය කිරීම විවේචනය කරන ලද
 නිසයි. ඔහු තම අත්දැකීම් ගැන සෑහෙන
 තරමක වාර්තා එකතු කරගන්නට සමත්
 වූයේය. මේ ඡායාරූප දෙක රහස්‍ය ගන්නා
 ලද ඒවායි.

© D. R.





1968 වසන්තයේ දී, දකුණු වියට්නාමයට එරෙහිව කළ මහා ප්‍රහාරයක දී, වියෙට් මින් හමුදාව හුඵ් (Hué) ටවුම අල්ලා ගත්හ. දකුණු වියෙට්නාමි හමුදා ටවුම අල්ලා ගනිද්දී ඔවුන්ට සමූල ඝාතන සොහොන් කිහිපයක් ද හමු වූහ. © Gamma



උතුරු වියෙට්නාමයේ කොමියුනිස්ට් ප්‍රතිඅධ්‍යාපන කඳවුරක්. ප්‍රති අධ්‍යාපනයේ අරමුණ බෙහෙවින් නිර්දේශ්ට වූවකි: ඔවුන්ව සිරගත කරන ලද ක්‍රමය සිරකරුවන් විසින් අනුමත කළ යුතුයි සහ ඔවුන්ගේ ජීවිකයන්ගේ අයිතියලොඪිය අනුවිත කරගත යුතුයි. © Henri Bureau/ Sygma



ප්‍රතිඅධ්‍යාපන ක්‍රමවේදයක් ලෙස භිෂණය: දේශපාලන සහ සමාජමය ක්‍රමයක් යළි තහවුරු කිරීම සඳහා අවස්ථාවක් ලබාදෙන්නේ “ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදියෙකු” මරා දැමීමේ දී ය. © Coll. Doan Van Toai

1975 දී කොමියුනිස්ට් විසේට්නාමයේ ජයග්‍රහණය නිසා තමන්ගේ ජීවිත අනතුරේ යැයි සිතූ පරිස්ථානීය ජනතාවගේ මහා නිර්ගමනයක් සිදු විය. “බෝට්ටු ජනතාව” කුඩා, අටවා ගත් බෝට්ටු වලින් පැන ගියේ නව ආඥාදායකත්වය යටතේ සිටිනවාට වැඩියෙන් මුහුදු කොල්ලකරුවන්ගේ පහර දීම් වලට නිති ලෙසින් ලක්වෙන මහ මුහුදේ දී තම ජීවිත ගැන අවදානමක් ගැනීමට කැමැත්තෙනි.

© K. Gangler/ Sygma





1975 අප්‍රේල්, කාම්බෝජය. ජයග්‍රාහී බමර් රූපී නොම් පෙන් (Phnom Penh) වෙත ඇතුල් වෙයි. ඉතා කෙටි කලකින්, අගනගරයේ සියළු වැසියන් හිස් කරමින්, තරුණ සොල්දාදුවන්, වයස අවුරුදු පහළොවක් සහ දාසයක් අතර වූ බහුතරය, පොල් හොට් (Pol Pot), “අංක එකේ ලොකු සහෝදරයාගේ” මෙවලම් බවට පත් වූහ.

© A. Borrel/ Sipa Press



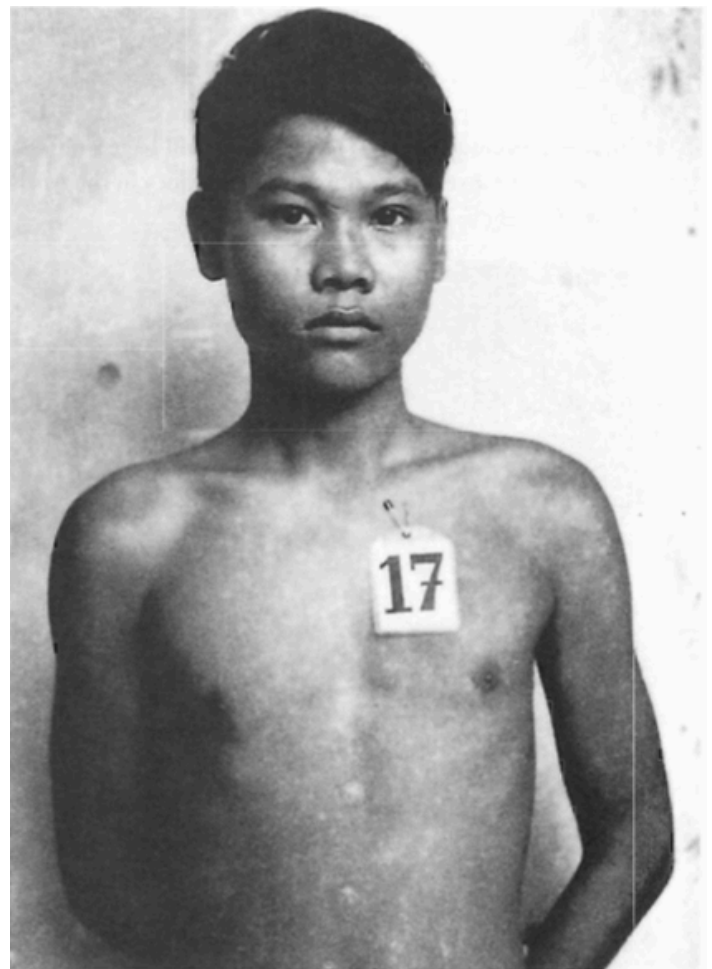
පොල් හොට් රෙජිමය ඇද වැටීමෙන් පසුව, නව විශේෂභාවය පාක්ෂික රජය “මිනිස් සංභාරයේ කොතුකාගාරය” විවෘත කර එහි බමර් රූපී යටතේ හඳුනාගත නොහැකි දහස් ගණනක වින්දිතයන්ගේ හිස්කබලේ ප්‍රදර්ශනය කරන ලදී. © Splengler/ Sygma



කළින් පාසැලක්ව පැවති, ටුල් ස්ලෙන්ග් (Tuol Sleng) සිරගෙය, වධහිංසා සහ මරාදැමීම් අතින් නරකම වූ මධ්‍යස්ථාන වූයේය—සෑම පිරිමියෙක්ම, ගැහැණියක්ම, සහ දරුවෙක්ම—කුරිරු ලෙස මරා දමන්නට පෙර ඡායාරූපයක් ගන්නා ලදී. © Photo Reza/ Sygma

සිරකරුවෙක් පැමිණි වහාම,
 අංකයක් ඔවුන් මත ආයාකටුවකින්
 ගහන ලද පසුව, මම ඡායාරූපයක්
 ගැනීම රීතියක් හැටියට කරන
 ලද්දෙමි. ඔවුන් පැමිණියේ උඩුකය
 නිරුවත්ව නම්, එවිට අංකය
 ඔවුන්ගේ හමේ ගසන ලදී.”

© Photo Archive Group/
 Tuol Sleng, Musée du génocide





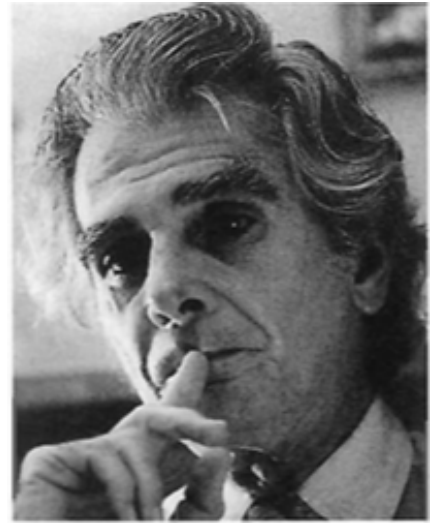
පොල් පොට්, ඔහුගේ පක්ෂ සභෝදරයන්, සහ ඔහුගේ පවුලේ අය සමඟ 1986 දී. 1997 ජූලි මාසයේ දී ඔහුගේම ලුනිනන්වරු විසින් බොරු අධිකරණයක් ඉදිරියට ඔහුව ඇදගෙන ගොස් වෙනත් දේශපාලන අරමුණු පැහැදිලිවම ප්‍රමුඛත්වය ගත් නඩුවක දී විනිශ්චය කරනු ලැබීය. 1988 අප්‍රේල් මාසයේ දී ඔහු හෘදයාබාධයකින් මිය ගියේය.

© Archive Photos



බිම් බෝම්බ පිටුපස, බමර් රූප් සතුව තවමත් කාම්බෝපයේ ක්‍රියාශීලී ඒකක සංඛ්‍යාවක් ඇත. ලෝකයේ වැඩිම බිම් බෝම්බ නිසා වින්දිතයන් වූ සමානුපාතිකය ඉන්නේ කාම්බෝපයේය. බොහෝ වින්දිතයන් දරුවන් සහ ගැටවර විශේ අයයි.

© Lovinny/ Gamma



කියුබාවේ බනිස්තා රෙජිමය ඇද වැටුණ පසුව, කැස්නෝ කැරලිකරුවන්ගෙන් ඉතිරිව සිටි එක අයෙක් වූහ, වෙනසක් ගැන බලාපොරොත්තුව කියුබානුවන් අතර ඉහළින් පැවතිණ. කැස්නෝ විසින් සීඝ්‍රයෙන් බලය අල්ලා ගැනීම ගැන අනෙක් පාර්ශවයන් අතර තරමක විරුද්ධත්වයක් තිබිණ. එමේ සිට දකුණට: 1972 දී උපවාසයකින් මිය ගිය ජේඩ්‍රෝ ලුවී බොයිටෙල් (Pedro Luis Boitel); ඔහු හා කළින් අවිගන් පක්ෂ සහෝදරයන්ට එරෙහිව අවිගන් අරගලයක් සංවිධානය කරන්නට වෑයම් කිරීම නිසා වෙඩි තබා මරා දමන ලද, උම්බෙර්ටෝ සෝරි මරින් (Humberto Sori Marin); මෑතක දී පමණක් නිදහස් කෙරෙන වසර 20 කට සිරගත කරන ලද කවියෙක් වූ හෝර්ජේ වැල්ස් (Jorge Valls). © D. R., © Luc Adrian (right)

ඇන්ගෝලාවේ කියුබන් හමුදාවේ හිටපු අණදෙන නිලධාරියා වූ, ජනරාල් ඔචොආ (Ochoa), තමන්ට එරෙහිව කුමන්ත්‍රණ කළා යැයි කැස්නෝ විසින් චෝදනා එල්ල කරන ලදී. ඒ මත්ද්‍රව්‍ය භාර රහස් ප්‍රවාහනය කිරීමේ (විශේෂ සේවා යටතේ රෙජිමය විසින් වසර ගණනාවක් ගෙන යන ලද) පදනම යටතේ, කැස්නෝ විසින් ඔහුව මරණයට තීන්දු කර මරා දමන ලදී.

© F. Carrie/ Gamma





විජ්‍යවයේ ආරක්ෂාව සඳහා කමිටු (CDR) රටේ හැම තැන පිහිටුවමින් සමාජයට මුකවාඩම් බඳින්නට ඒවා භාවිතයට ගැනීමට කැස්තෝ සමත් විය. ප්‍රධාන වශයෙන් ඒවායේ කාර්ය භාරය වූයේ පවුල් කුටුම්භ ගැන සෝදිසියෙන් සිටීමයි. කියුබානු මර්දනීය යාන්ත්‍රණයේ තවත් ප්‍රධාන කාරකයක් වූයේ ජනප්‍රිය අධිකරණයන්ය, සාමාන්‍යයෙන් ඒවා CDR මූලස්ථාන වල දී පැවැත්විණ. © L'illustration/Sygma



වියෙට්නාමයෙන් බෝට්ටු ජනතාව පලා යන්නට බෙහෙවින් ඉහතක දී, ඉහත ඡායාරූපයේ දිස්වන ලෙසින් අටවා ගත් බල්සේරෝස් (balseros) පාරු වලින් දස දහස් ජනතාවක් කියුබාව අත්හැර ගියහ. ඔවුන් දහස් ගණනින් මුහුදේ දී මිය ගියහ. © Viviane Rivière/Sipa Press



සොමොසා (Somoza) ට එරෙහිව අරගලයේ වඩාත්ම කීර්තිමත් සැන්ඩිනිස්ටා ගරිල්ලා ප්‍රධානියා වූ, කොමාන්දන්තේ සීරෝ ලෙසින් හැඳින්වෙන ලද ඒඩන් පැස්ටෝරා ගෝමෙස් (Eden Pastora Gomez) සමඟ ඊඩෙල් කැස්ත්‍රෝ. රට සෝවියට් විලාසයේ ජනරජයක් බවට හරවන්නට සැන්ඩිනිස්ටා රෙජිමය වෑයම් කරද්දී මනාගුවා (Managua) හි දී පැස්ටෝරා එයට මහත් හඬක් නඟමින් විරුද්ධ වූවෙක් බවට හැරිණ. ඔහු නව ගරිල්ලා යුද්ධයක් ඇරඹිය, එය 1986 දක්වා පැවතිණ (දකුණ). © D. R.



පෙරු හි මාඕ ක්‍රස්තවාදී කණ්ඩායමක් වූ 'දීප්තිමත් මාර්ගය' (Shining Path) වෙත සහයෝගය දැක්වීම ප්‍රතික්ෂේප කළ ගම්බද වැසියන්ව සමූලඝාතනය කරන්නට පසුබට නොවීය. මේ ප්‍රහාරයේ දී මාසාමාරි (Mazamari) ගමේ හැත්තෑ දෙදෙනෙකුට ජීවිත අහිමි වූහ. ඡායාරූපයේ දැක්වෙන්නේ එක වින්දිතයෙකුගේ හිස ය.

© Monica San Martin/ Gamma



1979 සැප්තැම්බර් 14, ඉතියෝපියාව. මෙන්ගිස්ටු හයිලෙ මේරියම් (Mengistu Haile Mariam) බලය අල්ලා ගැනීමේ පස්වැනි සංවත්සරය වෙනුවෙන් අඩිස් අබාබා වෙත යන සෝවියට් අගමැති ඇලෙක්සි කොසිගින් (Aleksei Kosygin). මෙන්ගිස්ටුගේ ආඥාදායක රෙජිමය සෝවියට් ක්‍රමය අනුව මෙහෙයවන ලදී. ඉතියෝපියාවේ කම්කරු පක්ෂය “ශ්‍රේෂ්ඨ ඔක්තෝබර් විප්ලවයේ උරුමකරයන් වීමේ” ආශාව ප්‍රකාශ කරන ලදී. © Lefort/ Gamma



1980 ගණන් මැද දී ඉතියෝපියාවේ ඉඩෝරයක් හට ගැනිණ, එයින් පුළුල් ලෙස පැතිර ගිය සාගතයක් හට ගති. ගරිල්ලා මෙහෙයුම් පැවති ප්‍රදේශ වලින් ජනගහනයේ විශාල කොටස් බලාත්කාරයෙන් ඉවත් කර දමන්නට මෙන්ගිස්ටු කුසගින්න නැමති අවිය යොදා ගත්තේය. එයාකාරයෙන් ඉතියෝපියානුවන් “භූමි ප්‍රදේශයේ දේශපාලනික ප්‍රතිසංවිධානයක්” ප්‍රාණ ඇපකරුවන් බවට පත් වූහ. © C. Steele-Perkins/ Magnum Photos



1979 දෙසැම්බර් 27 වැනිදා සෝවියට් හමුදා ඇෆගනිස්ථානයට ඇතුල් වූයේ, එවක දී පාලනය ගිලිහී යමින් පැවති පරිස්ථානීය කොමියුනිස්ට් නායකයන්ගේ ආයාචනා අනුවයි. එහි දී දැඩි සෙයින් ලේ හැලෙන යුද්ධයක් හට ගැනිණ. පුළුල් ලෙසින් පැතිර ගිය ප්‍රතිරෝධය හමුවේ, ගම් සහ නගර විනාශ කරන “මහපොළව ගිනි තබන” ප්‍රතිපත්තියක සෝවියට් හමුදාව නියැළිණ. මිනිසුන් ඉලක්ක කරගත් බෝම්බ වලින් බොහෝ සෙයින් පුළුම වින්දිතයන් වූයේ දරුවන් වූහ (උඩ). වසර දහයක් තුළ දී, සෝවියට් හමුදා මෙහෙයුම් වලින් මිලියන 1.5 ක මිනිස් ජීවිත බිලිගන්නා ලදී, එයින් සියයට 90 ක් සිවිල් ජනතාවයි.

© L. Van der Stockt/ Gamma

1974 න් පසුව සෝවියට් යුනියනයේ ආධාර වලින් යුතුව, ‘ඇන්ගෝලාවේ විමුක්තිය උදෙසා වූ ජනප්‍රිය ව්‍යාපාරය’ ද කියුබාව හරහා 1975 දී උදව් ලැබීය. MPLA එදිරිවාදීන් වූ මාක්ස්වාදී නොවන ව්‍යාපාර සමඟ සටන් වදින්නට දස දහස් ගණනින් “ස්වේච්ඡා” පිරිස් පැමිණියේ, 1989 ජනවාරි මාසයේ දී පසු බසින ආරම්භයට කලිනි. © P. Adventurier/ Gamma

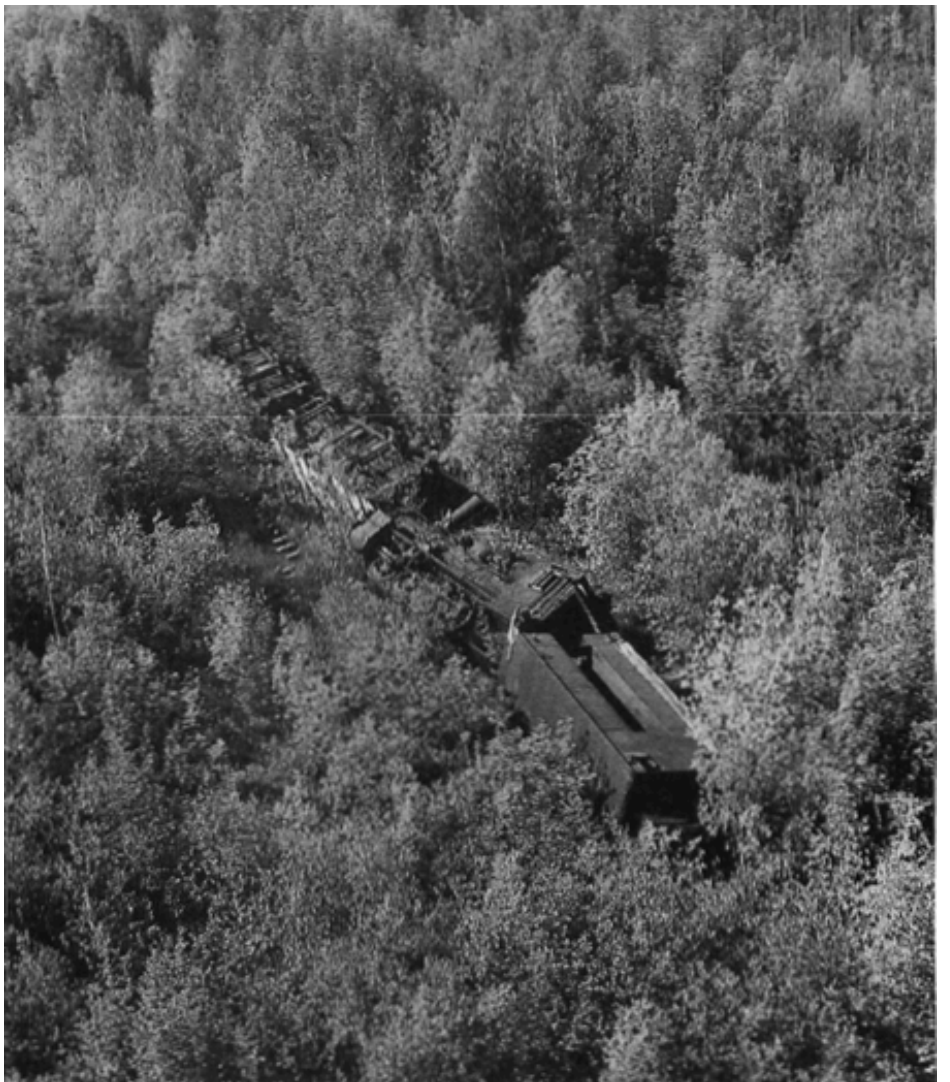




'මරණයේ මාවත' (Martwa Droga). 1949 දී ස්ටාලින් විසින් ආක්‍රමණික වෘත්තයට උතුරෙන් සකලාඩ් (Sakhelard) සහ ඉගාර්කා (Igarka) අතර දුවන දුම්රිය මාර්ගයක් පටන් ගත්තේය.

“කොමියුනිස්ට්වාදය කර ඉදිරිගමන්” යැයි මේ බැනරයෙන් කියැවේ. ස්ටාලින්ගේ මරණයෙන් පසුව ව්‍යාපෘතිය අත්හැර දමන ලදී. පිටමං කරන ලද වැසියන් පටවන ලද දුම්රිය පෙට්ටි ගණනාවක් අදින්නට පෙර “ඉතිහාසගත දුම්රිය” යැයි නම් දැරූ ට්‍රොට්ස්කිගේ දුම්රිය, අද කැලෑවේ මලකඩ කා පරිහානියට පත්ව ඇත.

© Tomasz Kizny/ Vu



භූමි ප්‍රදේශයන් අතර සෑහෙන තරමක විවිධත්වයන් තිබිණ. පසුගිය සියවසේ දී සැබැවින්ම සාගතයෙන් බැට කන ලද උතුරේ සහ වයඹ දිග වූ දුබල භූමි ප්‍රදේශයන්ම නැවතත් දරුණු ලෙසින් සාගතයට මුහුණ දුන්හ. එයට විරුද්ධ ලෙසින්, ඇත උතුරේ පිහිටි හයිලොන්ජියාන්ග් (Heilongjiang) හි කුසගින්හේ සිටින ජනතාවට ක්ෂේම භූමියක් වී ජනගහනය මිලියන 14 සිට මිලියන 20 ක් දක්වා ඉහළ ගියේ එය සාපේක්ෂ ලෙසින් කිසිත් මැදිහත්වීමක් සිද්ධ නොවී තිබුණ භූමි ප්‍රදේශයක් වීමත් සේ ම කිසිවෙක් වාසය නොකරන ලද විශාල භූමි ප්‍රදේශයක් ලෙසින් පැවතීමත් නිසයි. අතීතයේ පැවති යුරෝපීය සාගත වල දී මෙන්, (එළවළු තෙල් බීජ, උක්, සීනි බීට් රූට්, සහ ඒ සියල්ලටම වැඩියෙන් කපු වගාව වැනි) විශේෂයෙන් නියැළෙන ලද වානිජ්‍ය කෘෂිකාර්මික නිෂ්පාදන මහත් සෙයින් පහළ බැස්සේ, සමහර විට තුනෙන් දෙකක් තරම් අඩුවෙමිනි. කුසගින්හේ සිටි අයට තව දුරටත් ඒ නිෂ්පාදන මිල දී ගන්නට ක්‍රමයක් නොවූ නිසා, කුසගින්හේ ඒ පැතිවල මහත් දැඩි ලෙසකින් පැතිර ගියේය. වෙළඳාමට නිදහස තිබුණ තැන්වල (නැත්නම් කළුකඩ වල) සහල් මිල පහස් ගුණයකින්- නැත්නම් සමහර විට තිස් ගුණයකින් ඉහළ ගියේය. මාඕ ආධානග්‍රාහය ව්‍යවසාය තවත් උග්‍ර කරන ලදී: ජනතාවගේ ප්‍රජා සාමූහිකයන් වලට ස්වයං පර්යාප්ති වීමට වගකීමක් තිබුණ නිසා, ප්‍රාන්ත අතර බඩු හුවමාරුව බලවත් ලෙසින් අඩු වී තිබිණ. ආහාර සොයා ගන්නට හෝ ඉඩම් කුට්ටි වගා කරගන්නට කුසගින්හේ සිටි පතල්කරුවන් යෑම නිසා ගල් අඟුරු හිඟයක් ද පැවතිණ. කුසගින්හේ ගෙනෙන ලද පොදු කරකියාගත නොහැකි මානසිකත්වය සහ බලාපොරොත්තු මැකී යාම නිසා තත්වය තවත් වැඩි වූහ. ලියානුනිහේ (Liaoning) වැනි කාර්මිකරණය වූ ප්‍රාන්ත වල එලව්පාක ගොඩ ගැසුණි: 1958 මට්ටම් වලින් බාගයකට 1960 දී කෘෂිකාර්මික නිෂ්පාදනය ඇද වැටුණි, 1950 ගණන් වල දී ඒ ප්‍රදේශයේ ආහාරපානාදිය ටොන් මිලියන 1.66 සාමාන්‍යයක් වෙද්දී, 1958 න් පසුව මුළු රට පුරාම බෙදා හැරෙන ආහාරපානාදිය හුදු ටොන් මිලියන 1.5 ක් දක්වා පහළ බැස තිබුණි.

සාගතය ප්‍රධාන වශයෙන් දේශපාලනික ප්‍රපංචයක් වූයේය යන පරිසිද්ධිය පැහැදිලි කර පෙන්වන්නේ, සිචුවාන් (Sichuan), හෙනාන්, සහ අන්හුයි වැනි සමස්ත ලෙසින් අපනයනයේ යෙදී සිටි ප්‍රාන්ත වල, එනම් මාඕ රැඩිකල්වාදීන් නායකයන් වූ ප්‍රාන්ත වල දකින්නට ලැබෙන ලද ඉහළ මරණ මට්ටම් සංඛ්‍යා වලිනි. මධ්‍යම උතුරේ පිහිටි අන්හුයි ප්‍රාන්තය වැඩියෙන්ම හානියට පත් වූවයි. එහි සාමාන්‍ය මරණ අනුපාතිකය වූ සියයට 15 න්, 1960 දී මරණ මට්ටම සියයට 68 ක් දක්වා ඉහළ ගියේය, කළින් සාමාන්‍යය ලෙසින් සියයට 30 ක් ව පැවති උප්පත්ති අනුපාතිකය සියයට 11 ක් දක්වා පහළ වැටුණි. එහි ප්‍රතිඵලයක් හැටියට එක වසරක් ඇතුළත දී ජනගහනය මිලියන 2 කින් (සමස්තයෙන් සියයට 6 ක්) පහළ ගියේය.⁹² මේ සියළු දුෂ්කරතා හටගත්තේ ගම්බද වැසියන් විසින් පෞද්ගලික ධාන්‍ය තොග වසන් කරගෙන සිටීම නිසා යැයි මාඕ ලෙසින්ම හෙනාන් හි පක්ෂ ක්‍රියාකරුවන් ද පිළිගෙන සිටියහ. රටේ ප්‍රථම ජනතා ප්‍රජා සාමූහිකය පිහිටවනු ලද, (මිලියන 10 ක වැසියන් සිටි) ෂින්යැන්ග් (Xinyang) දිස්ත්‍රික්කයේ ලේකම්ව අනුව, “ගැටළුව ආහාර නැතිකම නෙමෙයි. ප්‍රමාණවත් තරමින් ධාන්‍ය තියෙනවා, ඒත් වැසියන් අතර සියයට 90 ක් අයිඩියලොජියමය දුෂ්කරතා වලින් පෙළෙනවා.”⁹³ 1959 සිසිරයේ දී පංති යුද්ධය මොහොතකට අමතක විය, ගම්බද වැසියන්ට එරෙහිව, ජපන් විරෝධී ගරිල්ලා කණ්ඩායම් වල ක්‍රමවේද වලට ඉතාමත් සමීප ක්‍රමවේද යොදා ගනිමින්, හමුදා විලාසයෙන් ප්‍රහාරයක් පටන් ගැනිණ. අඩුම වශයෙන් ගම්බද වැසියන් 10,000 ක් සිරගත කරන ලදී, එසේම බොහෝ දෙනෙක් සිරගතව සිටිය දී කුසගින්හේ මිය ගියහ. තවමත් වානේ වලට හරවන නොලද පෞද්ගලිකව තබා ගෙන තිබෙන ලද හැඳි පිහි වැනි දෑ විනාශ කරන්නට නියෝගයක් පනවන ලද්දේ ඒවා භාවිතයෙන් ප්‍රජා සමූහයේ ආහාර සැපයුමෙන් ටිකින් ටික හොරා කෑමෙන් ජනතාව වැළැක්වීම පිණිසයි. හේමන්තය අතළු එන ලදුව වුවත්, ගින්නක් ඇවිළීම පවා තහනම් කෙරිණ. මර්දනයේ නීති විරෝධී කටයුතු බියකුරු වූහ. දහස් ගණනින් රැඳවුම්කරුවන්ව ක්‍රමවත් ලෙසින් ශාරීරික වධහිංසා වලට පමුණුවන ලදී, එසේම දරුවන් මරා දමා සමහර විට ඔවුන්ව තම්බා පොහොර ලෙසින් යොදා ගන්නා ලද්දේ—“හෙනාන් හි ක්‍රමය ඉගෙන ගන්න,” යැයි ජනතාවට කියන ජාතික ව්‍යාපාරයක් රටපුරා පැතිර යන මොහොතේ දීමයි. ජනගහනයෙන් සියයට 99 ක් මිය ගියා වුවත් රතු කොඩිය ලෙළවන්න යැයි ප්‍රකාශ කරන ලද අරමුණින් යුතු වූ අන්හුයි හි දී, පණ පිටින් වළ දැමීම සහ ගිනියම් රතු යකඩ වලින් වධහිංසා කිරීම යනාදී සාම්ප්‍රදායික ප්‍රතිපත්ති වලට කාඩර්වරු නැවතත් හැරුණහ.⁹⁴ ඒ සංඛ්‍යාවන් කොතරම් දැයි දැකීම නිසා ජීවිත ගලවා ගන්නා ලද්දවුන්ව තවත් තැනිගන්වනු ඇතැයි කියා අවමංගල උත්සව තහනම් කෙරුණි. අත්හැර දමා යන ලද දරුවන් බේරා ගැනීම ද තහනම් කරන ලද්දේ, “අපි වැඩියෙන් ගත්තාම, තවත් වැඩියෙන් අත්හැර දැව්,”⁹⁵ කියයි. නගර වලට බලෙන් ඇතුල් වෙන්නට

⁹² Ibid., pp. 376-377.
⁹³ Becker, *Hungry Ghosts*, p. 113.
⁹⁴ Ibid., p. 146.
⁹⁵ Ibid., p. 139.

වැයම් කළ ගම්වැසියන්ට මැෂින් තුවක්කු වෙඩි පහර එල්ල වූහ. ෆෙන්යැන්ග් දිස්ත්‍රික්කයේ මෙයාකාරයෙන් 800 වැඩි පිරිසක් මිය ගියහ, ගම්බද ජනගහනයෙන් සියයට 12 ක්, නැත්නම් 28,000 ක ජනතාවක්, යම් විදියකින් දඬුවම් ලදහ. මේ මෙහෙයුම ගම්බද වැසියන්ට තරාසු ලෙසින්ම එල්ල වූ යුද්ධයක් බවට පත්විය. ශේන්-ලූක් ඩොමෙනාච් (Jean-Luc Domenach) ගේ වදන් වලින් කිව්වොත්, “දේශපාලනයට උතෝපියාව බලහත්කාරයෙන් රිංගා ගැනීම සමාජයේ පොලිස් හිඡණය සමඟ ඉතා සමීප ලෙසින් මුණ ගැසිණ.”⁹⁶ කුසගින්න නිසා සිද්ධ වූ මරණ සමහර ගම්මාන වල දී සියයට 50 කට වැඩි තරමකට ඉහළ ගියහ. සමහර අවස්ථාවල දී දිවි ගලවා ගන්නට සමත් වූයේ තමන්ගේ තත්වයන් අපහරණය කරන ලද කාඩර්වරු පමණකි. හෙනාන් සහ ඒ අසල පැතිවල මිනීමස් කෑමේ සිද්ධීන් ගණනාවක් (නිල වශයෙන් 63 ක් වාර්තා විය) තිබිණ: සමහර අවස්ථාවල දී ප්‍රජා සාමූහිකයේ තීරණය අනුව දරුවන් අනුභව කෙරිණ.⁹⁷

රතු මුරකරුවන් විසින් 1968 දී තවත් මිලියන ගණනක් පසුපස හඹා යමින් සිටිය දී, දහ අට වියැති වයි ජින්ජෙන්ග් (Wei Jingsheng) ඔහුගේ පවුලේ අය සමඟ ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්මේ’ කතන්දර වලට සවන් දෙමින් අන්හුයි ගමේ රැකවරණය ලැබ සිටියේය:⁹⁸

හරියට ඒක ඔවුන් යම්කිසි භාස්කමක් නිසා ගැලවෙන්නට සමත් වූ යම් ලෝක විනාශයක් විදියට සලකමින් ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්මේ’ ගැන ගම්බද වැසියන් කතා කරනව මට මෙහෙ ආපු ගමන් නිතරම ඇහුණා. ඒ ගැන දැඩි කුතුහලයෙන් මම ඔවුන්ගෙන් ඒ ගැන වැඩි විස්තර ඇහුවම මටත් තහවුරු වුනා “ස්වභාවික උවදුරු පැමිණි වසර තුනක්” ඒ තරම් ස්වභාවික වූයේ නැතැයි කියන එක ගැන, එය ඊට වඩා දේශපාලන නොසැලකිලිමත් ක්‍රියා මාලාවක ප්‍රතිඵලයක් කියන එක. උදාහරණයක් හැටියට, 1959-60 දී “කොමියුනිස්ට් සුළඟ” [‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්මේ’ සඳහා යොදා ගැනුණු එක නිල නාමයක්] සමයේ දී ඔවුන්ගේ කුසගින්න කොතරම් දරුණු ලෙසින් පැවතුනේද යත් සහල් අස්වැන්න පැහී ඇති විට ඒවා කපා ගැනීමට හෝ ඔවුන්ට ශක්තියක් නොතිබුණ බවත්, එසේම ඔවුනට එය සාපේක්ෂව හොඳ වසරක් යැයි ද, ගම්බද වැසියන් කිව්වා. ඔවුන් බොහොමයක් කුසගින්නේ මිය ගියේ සුළඟට ගසා ගෙන වී ඇට කුඹුරු වලට වැටෙන දිහා බලාගෙන සිටිය දී. සමහර ගම්මාන වල වචනයේ පරිසමාප්ත අර්ථයෙන්ම අස්වැන්න නෙළන්නට කිසිවෙක් ඉතිරි වෙලා හිටියේ නැහැ. වරක් මම අපේ ගමට ටිකක් ඇතක ජීවත් වූ ඥාතියෙක් සමඟ ගමන් කරමින් සිටියා. ඔහුගේ ගෙදරට යද්දී අපි කිසිවෙක් නැති ගමක් පසුකරගෙන ගියා. ඒ ගෙවල්වල මුදුන් පියැසි ඔක්කොම නැතිවෙලා. මඩ බිත්ති විතරයි තිබුණේ.

සියළුම ගම්වැසියන් ප්‍රතිසංවිධානය කරල වෙනත් තැන්වලට මාරු කරන ලද ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්මේ’ තුළ දී අත්හැර දමා ගිය ගමක් යැයි හිතලා, මම ඇහැව්වා තව වගාබිම් වලට ඉඩ හදාගන්න ඒ බිත්ති කඩලා දැමීමේ නැත්තේ ඇයි කියල. මගේ ඥාතියා පිළිතුරු දුන්නා: “නමුත් මේ ගෙවල් ඔක්කොම මිනිස්සුන්ට අයිතියි, ඔවුන්ගේ අවසරය නැතිව ඒවා කඩා දාන්න බැහැ.” මම බිත්ති දිහා ඇස් අයාගෙන හිටියේ ඒවායේ ඇත්තටම මිනිස්සු ජීවත්වෙනව කියල විශ්වාස කරගන්න බැරෑරුව. “සැබැවින්ම ඒවායේ මිනිස්සු ජීවත්වෙලා හිටිය! ඒත් ‘කොමියුනිස්ට් සුළඟ’ සමයේ මෙහෙ හැමෝම මිය ගියා, ඉතින් ආයෙත් කවුරුත් ආපහු ආවේ නැහැ. අසල්වැසි ගම්මාන අතර ඉඩම් එතකොට බෙදලා දුන්න. ඒත් සමහර දෙනෙක් ආපහු එන්න පුළුවන් යැයි පෙනී ගිය නිසා, ජීවත්වෙන තැන් බෙදලා දුන්නෙ නැහැ. කොහොම වෙතත්, ඒ දැන් ගොඩක් කාලයකට ඉස්සර, මම හිතන්නෙ නැහැ දැන් කිසිවෙක් ආපහු ඒවි කියල.”

අපි ගම අසලින් ඇවිද්දා. වටේම තිබිව්ව කුඹුරු සමඟ ඇති පරස්පර භාවය ඉස්මතු කරමින් මඩ බිත්ති අතරින් පැලවෙලා තිබුන හරිතමණි පැහැති වල් පැළෑටි මත හිරු රැස් දිළිසුනේ භූමි දර්ශනයේ හිස් බවට එය ද එකතු කරමින්. මගේ ඇස් ඉදිරිපිට, වල් පැළෑටි අතරින්, මට කළින් කියා තිබුණ එක දර්ශනයක් මතු වුණා, පවුල් විසින් ඔවුන්ගේ දරුවන් අනුභවය පිණිස හුවමාරු කරගත්තු හෝඡන සංග්‍රහයක්. අනෙක් මිනිස්සුන්ගේ දරුවන්ගේ මාංශ විකමින් සිටින පවුල් කුටුම්භ වල සිත් තැවුලින් යුතු මුහුණු. අභලක තිබුණු පිට්ටනියක සමනල්ලු පසුපස හඹා දුවන දරුවන් වුනේ පුනරුප්පත්තිය ලැබූ ඒ ඔවුන්ගේ දෙමව්පියන් විසින් ගිල දමන ලද දරුවන්. මට ඒ දරුවන් ගැන අනුකම්පාවක් ඇති වුණා, ඒත් ඔවුන්ගේ

⁹⁶ Domenach, *Origins of Great Leap Forward*, p. 157.
⁹⁷ Becker, *Hungry Ghosts*, pp. 112-149.

⁹⁸ Wei Jingsheng, “Mon évolution intellectuelle entre seize et vingt-neuf ans.” in *La Cinquième Modernisation et autres écrits du “Printemps de Pékin,”* trans. and ed. Huang San and Angel Pino (Paris: Christian Bourgois-Bibliothèque Asiatique, 1997), pp. 244-246.

දෙමව්පියන් ගැන මට දැනුණු තරමින් නෙමෙයි. අනෙක් දෙමව්පියන්ගේ කඳුළු සහ ශෝකය මධ්‍යයේ— නරකම නරක සිහිනයන්වල දී පවා, කවදාවත් රස බලන්නට නොසිතූ මාංශයක්, මිනිස් මාංශ ගිලින්නට ඔවුන්ව යොමු කළේ කුමක් ද? ඒ මොහොතේ දී මට වැටහී ගියා ඔහු මොන වගේ මස් වැද්දෙක් වෙලා හිටිය ද කියලා, “මිනිස් වර්ගයා සියවස් ගණනාවක දී, එසේම චීනයේ අවුරුදු භාර පන් දහසක කාලයක දී දැකලා නැති විදියේ,”⁹⁹ මිනිසෙක්: මාමි සේතූං. තමන්ගේම දරුවන් අතින් අයට බාර දීලා, අතින් අයගේ මාංශ වලින් තමන්ගේ කුසගින්න නිවාගන්නට තරම් දෙමව්පියන්ව පිස්සු වට්ටන ලද්දේ මාමි සේතූං සහ ඔහුගේ හෙංවයියන් විසින් ඔවුන්ගේම අපරාධමය දේශපාලන ක්‍රමයෙන්. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය [මල් සියයේ උගුල ගැන සඳහනක්] ඝාතනය කරපු ඔහුගේ අපරාධය සෝදා හරින්න මාමි සේතූං දියත් කරල තිබුණෝ ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම’, එයින් කුසගින්නෙන් මන්මත් වූ ගම්බද වැසියන් දහස් ගණනක් එකිනෙකාව උදළු වලින් මරා ගත්ත, එසේම ඔවුන්ගේ බාල වියේ හිතවතුන්ගේ ලේ සහ මස් වලට පින්සිද්ධ වෙමින් ඔවුන්ගේ ජීවිත බේරා ගන්නට කටයුතු කළා. ඔවුන් සැබෑ ඝාතකයන් වූයේ නැහැ; සැබෑ ඝාතකයන් තමයි මාමි සේතූං සහ ඔහුගේ සගයන්. මාමි නායකත්වය දුන් පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුවට පහර දෙන්න ශක්තිය පෙන් වෙහුආයි (Peng Dehuai) විසින් හොයා ගත්තේ කොහොන්ද කියලා, ගම්බද වැසියන් ඒ තරම්ම කොමියුනිස්ට්වාදය පිළිකුල් කළේ ඇයි ද කියලා, එසේම ඔවුන් ලූ ශම්කි (Liu Shaoqi) ගේ ප්‍රතිපත්ති වලට පහර දෙන්න කිසිදු විටෙක කිසිවෙකුට ඉඩ නුදුන්නේ ඇයි කියලත්, මට අවසානයේ වැටහුණා. සහජ ආශාමය වියරු මොහොතක දී ඔවුන්ගේ සම්පතයන්ව මරාගෙන කන්න හෝ තමන්ගේම ලේ මසින් හැදුණු අයව කන්න හෝ නැවත කවදා හෝ කිසිදු අභිප්‍රායයක් නැත යන සරල සහ යහපත් හේතුව නිසයි. ඒ හේතුව කිසිදු අයිඩියලොජිමය සැලකීමකට වැඩියෙන් මහත් සෙයින් වැදගත් වූයේය.

යුරි ගගාරීන් අභ්‍යාවකාශයට යවන්නට සැරසෙන මොහොතේ දී, සැතපුම් 30,000 කට වැඩි දුම්රිය මාර්ග පද්ධතියක් සහ පුළුල් ලෙසින් පැතිර තිබුණ රේඩියෝ සහ දුරකතන පද්ධතියකින් යුතු වූ රටක්, ප්‍රාග් නූතන යුරෝපය ව්‍යසනයට පත් කරන ලද ආකාරයේ යැපුම් අර්බුදයකින් විනාශයට පත්වෙමින් තිබුණේ, දහ අට වැනි සියවසේ සමස්ත ලෝකයේම ජනගහනයට බලපාන ලද තරම් විශාල පරිමාණයකිනි. වචනයේ පරිසමාප්ත අර්ථයෙන්ම ගණනය කළ නොහැකි මිලියන ගණනක ජනතාවක් තණකොළ සහ ගස්වල පොතු තම්බමින් සුප් හදන්නට වෑයම් කරමින් සිටියහ, ඔවුන් නගරයේ ගස්වල කොළ කැඩූහ, ගම්වල පාරවල් දිගේ ඉබ්බාතේ ඇවිද ගියේ කන්නට කුමක් හෝ සොයා ගැනීමට තරම් අසරණ තත්වයකිනි, නැත්නම් එලක් නොලැබෙන පරිද්දෙන් රැකවල් සහිතව ආහාර රැගෙන යන කණ්ඩායම් වලට පහර දෙන අරමුණෙනි, (හෙනාන් හි ෂින්යෑන්ග් සහ ලන් කාමි (Lan Kao) දිස්ත්‍රික්ක වල දී මෙන්) සමහර විට ඔවුන් කරකියා ගත නොහැකිව කල්ලි ගැසුණහ.¹⁰⁰ කෑමට කිසිවක් ඔවුන් වෙත නොයැවුණි, ඒත් විටින් විට සාගතයට වගකිව යුත්තන් හැටියට පරිස්ථානීය කාඩර්වරුන්ව වෙඩි තබා මරා දැමුණහ. අවගත් සෝදිසි හමුදා නිවාස ඇතුළත කඩාපැන බඩ ඉරිඟු පිටි ඇන්දැයි සෝදිසි කළහ.¹⁰¹ මරණ මට්ටම් තවත් ඉහළ යවන ලද්දේ ඉමහත් ලෙසින් බෝවෙන රෝග සහ වසංගත පැතිර යාම හේතුවෙනි. මන්දපෝෂණය නිසා පිළිසිඳ ගැනීමට නොහැකියාවෙන් උප්පත්ත අනුපාතිකයන් බිංදුව දක්වා පහළ වැටුණි. ලෝගායි හි සිරකරුවන් කුසගින්න නිසා මිය ගිය අන්තිමයන් නොවූහ. ඒත් ඔවුන් වෙතින් ආහාර හිඟන්නට පැමිණි අසල්වැසි ගම්බද ජනතාවගේ තත්වයට වැඩියෙන් ඔවුන්ගේ තත්වයේ ඇති අනතුරුදායක බවේ එතරම් වෙනසක් නොවීය. 1960 අගෝස්තු මාසයේ දී, සාගතයෙන් වසරක් ඉක්ම යද්දී, ඡෝන් පැස්කුවාලිනිගේ ශ්‍රම හමුදාවේ හතරෙන් තුනක් එක්කෝ මිය ගොස් තිබුණහ නැත්නම් මිය යමින් සිටියහ, එසේම තවමත් ජීවත්ව සිටියවුන් අශ්ව බෙට් අස්සේ ජීර්ණය නොවූ තිරිඟු ඇට සොයන තත්වයට සහ හරක් බෙට් තුල සිටින පණුවන් කන තත්වයට වැටී සිටියහ.¹⁰² කුසගිනි පර්යේෂණ සඳහා කඳවුරු වල රඳවා සිටි ජනතාව යොදා ගැනිණ. එක අවස්ථාවක දී පාන් පිටි සමඟ සියයට 30 ක කඩදාසි තලපයක් මිශ්‍ර කර හදන ලද පාන්, ජීර්ණ පද්ධතියේ බලපෑම් ගැන අධ්‍යයනයක් සඳහා යොදා ගැනිණ. තවත් වරෙක හාල් වතුර සමඟ මිශ්‍ර කළ වගුරු බිම් ප්ලවාංගි යොදා ගැනිණ. පළමු අත්හදා බැලීමේ දී කඳවුරු පුරා දරුණු මලබද්ධයක් පැතිරිණ. එයින් බොහෝ දෙනෙක් මිය ගියහ. දෙවැන්නෙන් ද බොහෝ අය ගිලන් වූ අතර ඒ වන විටත් දුර්වල වී සිටි අය මිය ගියහ.

⁹⁹ A celebrated formula used to describe Mao Zedong by Lin Biao in a speech on 18 September 1966.

¹⁰⁰ Roux, *La Chine populaire*, pp. 296-297.

¹⁰¹ Ibid., pp. 213-216.

¹⁰² Pasqualini, *Prisoner of Mao*, pp. 248, 238-239.

1957 දී මුළු රටේ සමස්තයක් ලෙසින් මරණ අනුපාතිකය 11 සිට 1959 සහ 1961 වසර වල දී සියයට 15 ක් දක්වා ඉහළ ගියේය, 1960 වසරේ දී සියයට 29 ක ඉහළින්ම සංඛ්‍යාව දැක්වීය. උප්පත්ති අනුපාතිකය 1957 දී සියයට 33 න්, 1961 වෙද්දී සියයට 18 ක් දක්වා පහත වැටිණ. උප්පත්ති අව ප්‍රමාණය අත්හැරිය විට, සමහර විට එය මිලියන 33 ක් තරම් සංඛ්‍යාවක් විය හැකියි (ඒත් සමහර උපත් ප්‍රමාද වුවාද විය හැකියි), 1959-1961 අවුරුදු වල දී සාගතය සම්බන්ධයෙන් සිදු වූ ජීවිත අහිමිය මිලියන 20 ක් සහ මිලියන 43 ක සංඛ්‍යාවක් අතර වෙති.¹⁰³ පරාසයේ අඩු කෙළවරේ දැක්වෙන සංඛ්‍යාව 1988 සිට එන රජය විසින් භාවිතා කරන නිල දත්තයයි. මෙය එන ඉතිහාසයේ පමණක් නොව මුළු ලෝක ඉතිහාසය තුළ දී ම දකින්නට ලැබෙන නරකම සාගතය විය හැකියාව ඉතා වැඩියි. දෙවැනි නරකතම වූ සාගතය දකින්නට ලැබෙන්නේ 1877-78 දී උතුරු චීනයේය, එයින් අහිමි වූයේ මිලියන 9 ක් හා මිලියන 13 ක් අතර ජීවිත සංඛ්‍යාවකි. මෙවැනි දේශපාලන සහ ආර්ථික සන්දර්භයක 1932-1934 කාලයේ දී U.S.S.R. හි සාගතයෙන් මිලියන 6 ක් පමණ මිය ගියහ, එය 'ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම' සමයේ චීනයේ සමස්ත ජනගහනයෙන් මිය ගිය සංඛ්‍යාව හා සසඳවූවේ සුළු සමානුපාතිකයකි.¹⁰⁴ සාමාන්‍ය තත්වයන් යටතේ පිටිසරබද පැතිවල මරණ අනුපාතිකය නගර වලට වැඩියෙන් සියයට 30 කින් සහ සියයට 60 කින් පැවතිණ. 1960 දී එය දෙගුණයකින් වැඩි විය, සියයට 14 න් සියයට 29 දක්වා ඉහළට නඟන ලදී. සාගතයේ ඵලවිපාක මඳක් පමා කරන්නට ගම්බද වැසියන් සමත් වූයේ ඔවුන්ගේ හරකා බාන අනුභවයෙනි. එයින් ඔවුන්ගේ මුළු නිෂ්පාදන ප්‍රාග්ධනය ඔවුන් භාවිතා කරන ලදහ. 1957-1961 දී, ඌරන් ගෙන් සියයට 48 ක් ද, සියළු කිරි පට්ටි සත්වයින් ගෙන් සියයට 30 ක් ද මස් පිණිස මරණ ලදී.¹⁰⁵ ඒ කාලයේ රටේ ප්‍රධාන කර්මාන්තය වූ කපු වැවීම වැනි ආහාර නොවන වගා වෙනුවෙන් වෙන්කර තිබුණු භූමි ප්‍රදේශයන් 1959-1962 දී තුනෙන් එකකට වැඩියෙන් අඩු වී ගියේය, ඒ අඩු වී යාම නිෂ්පාදන කර්මාන්ත ක්ෂේත්‍රයට නිසැකයෙන්ම බලපාන ලදී. 1959 න් පසුව නිෂ්පාදනය දිරිගන්වන්නට ගම්බද වැසියන්ගේ වෙළඳපොලවල් නැවත විවෘත කළත්, ඉල්ලා සිටි මිල ගණන් ඉතා ඉහළින් පැවතීමත්, පැවති ප්‍රමාණ ඉතාමත් අඩුවෙන් තිබීමත් නිසා හාමතෙන් සිටි අල්පයකට දිවි පවත්වා ගන්නට පවා ආහාර සොයා ගැනීම අපහසු වූයේය. උදාහරණයක් හැටියට 1961 දී, වෙළඳපොල ඌරු මස් මිල ගණන් රාජ්‍ය අලෙවි සැල් වලට වඩා දාහතර ගුණයකින් වැඩියෙන් පැවතිණ. දිගින් දිගටම ධාන්‍ය ප්‍රමාණවත් ලෙසකින් නොතිබුණ වයඹ දිග සුන්දර ගම්මාන වල ධාන්‍ය මිලට අඩුවෙන් ආහාර මිල ඉහළ යෑම දකින්නට ලැබිණ. ගන්සු (Gansu) හි කුසගින්න නිසා මිය යන ජනතාවක් 1962 දී තවමත් සිටි අතර "අර්ධ භාමත" තත්වයන් සඳහා රජය නිර්දේශ කරනු ලැබූ නිල සීමාවෙන් බාගයක් හා සමාන ධාන්‍ය සලාක පමණක් පැවතිණ.

ඒත් වැඩියෙන් පෙනී යන්නේ, නොදැන සිටීම නිසා යැයි සිතා සිටියද, එය කොමියුනිස්ට්වාදය ගොඩ නැගීම සඳහා බිලි දෙන්නට සිද්ධ වූ මිලියන හතරක පහක ජීවිත ගැන නොසැලකිලිමත් බව නිසා කියායි. රජය අර්බුදයට ප්‍රතිචාර (එවැනි වදනක් මෙහි දී භාවිතා කළ හැකි නම්) දැක්වූයේ පැවති තත්වය අනුව සරල ලෙසින්ම සාපරාධී යැයි කියන හැකි මෙහෙයුම් වලිනි. මුළු ධාන්‍ය අපනයනයන්, ප්‍රධාන වශයෙන් U.S.S.R. වෙත යවන ලද, 1958 දී ටොන් මිලියන 2.7 න් 1959 වෙද්දී ටොන් මිලියන 5.8 ක් දක්වා වැඩි කරන ලදී, එසේම 1960 දී එය 1958 මට්ටමට පමණක් වැටුණි. 1961 දී ටොන් මිලියන 5.8 ක් සැබැවින්ම අපනයනය කරන ලදී, ඒ 1960 ට වඩා ටොන් මිලියන 66,000 කින් වැඩියෙනි, ඒත් එය ද තවමත් හාමතේ සිටින අයට කන්න දෙන්න ප්‍රමාණවත් නොවීය.¹⁰⁶ එක්සත් ජනපදයේ සහනාධාර දේශපාලන හේතු නිසා ප්‍රතික්ෂේප කරන ලදී. පහසුවෙන් ප්‍රතිචාර දක්වන්නට හැකියාව තිබුණු සෙසු ලෝකය ව්‍යසනයේ පරිමාණය ගැන නොදැනුවත්කමින් සිටියහ. සහල් කිලෝවක් නිදහස් වෙළඳපොළේ දී යුආන් 2 ක් සහ 4 ක් අතර අගයකින් වූ කාලයක දී, පිටිසරබද දුප්පතුන්ට යවන ආධාර වසරකට යුආන් මිලියන 450 කට වඩා අඩු මුළු එකතුවකින්, නැත්නම් එක් පුද්ගලයෙකුට යුආන් 0.8 ක් බැගින් වූයේය. කඳු වෙතතක ගෙනියන්නට සහ ස්වභාව ධර්මය මෙල්ල කරන්නට හැකියි කියා එන කොමියුනිස්ට්වාදය පුරසාරම් දොඩවා තිබුණද, එය මේ හක්තිකයන් මිය යන්නට අත්හැර දමා තිබුණි.

1959 අගෝස්තුවේ සිට 1961 දක්වා, සිද්ධීන් දිග හැරෙන ආකාරය දිනා පැත්තකින් සිට බලාගෙන සිටිමින් පක්ෂය කටයුතු කළේ උදව් කරන්නට හැකියාවක් නොමැති ලෙසකිනි. මාමි දැඩි ලෙසින් පාක්ෂිකව සිටි 'ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම' විවේචනය කිරීම අනතුරුදායක වැඩක් වූයේය. නමුත් තත්වය කොතරම් නරක වුවාද යත්, රෙජිමයේ නායකයන් අතර දෙවැනි තැන සිටි ලු ශෛකි අවසානයේ දී 'සභාපතිව' නිදහසට කරුණු කියන්නට සිද්ධ වෙන

¹⁰³ Lin, "Collectivization"; Becker, *Hungry Ghosts*, pp. 270-273.

¹⁰⁴ MacFarquhar and Fairbank, *Cambridge History of China*, 14: 370-372.

¹⁰⁵ *Ibid.*, pp. 372-386, for these and most other figures regarding the Great Leap Forward.

¹⁰⁶ *Ibid.*, p. 381.

පැත්තට දමමින් ප්‍රජා සාමූහික ගෙනෙන්නට කළින් ප්‍රතිපත්තියට තිබූ පහසු ආකාරයේ සමූහකරණ වෙත අර්ධ ලෙසින් ආපසු යෑම පනවන ලද්දේය. ජනතාවට නැවතත් කුඩා ඉඩම් කැබැල්ලකට අයිතිය කියන්නට අවසර ලැබිණ, ගම්බද වැසියන්ගේ වෙළඳපොළවල් නැවත විවෘත කෙරිණ, කුඩා පෞද්ගලික කම්හල් විවෘත කරන්නට අවසර ලැබුණ, ශ්‍රම කණ්ඩායම් ශ්‍රම හමුදා හැටියට නැවතත් බෙදා දැමිණ, ඒවා කළින් පැවති ගම්මාන කණ්ඩායම් තරමේ ප්‍රමාණයන්ට සමාන වූහ. මේ ප්‍රතිපත්ති නිසා රට ඉතා ඉක්මණින් සාගතයෙන් ගොඩ ආහ.¹⁰⁷ ඒත් ඒ තරම් වේගයකින් එය දරීද්‍රතාවයෙන් ගොඩ ආවේ නැත. 1952 සිට 1958 දක්වා ක්‍රමයෙන් වැඩි වූ කෘෂිකාර්මික නිෂ්පාදනය එය යා යුතු මාර්ගය නොදැන අතරමට සිටියේය. එහි ඵලවිපාක දශක දෙකක් තිස්සේ අත්විඳින ලදී. විශ්වාසය නැවත එන්නේ “බඩ සම්පූර්ණයෙන් පිරුණු පසුවයි” (මාඕ ප්‍රජා සාමූහික වල සිද්ධ වෙනවා යැයි කියුව). 1952 සහ 1978 දී කෘෂිකාර්මික නිපැයුම් මුළුමනින්ම දෙගුණයකින් වැඩි වුවත්, මේ කාලයේ දී ජනගහනය මිලියන 574 ක සිට මිලියන 959 ක් දක්වා ඉහළ ගියේය. බහුතර ලෙසින් ඒක පුද්ගල නිෂ්පාදන වර්ධනය සිද්ධ වී තිබුණේ 1950 ගණන් වල දී ය. බොහෝ ප්‍රදේශයන් හි දී නිෂ්පාදනය 1975 මට්ටම් දක්වා යළිත් ඉහළ යන්නේ 1965 දී ය (හෙතාත් හි එය 1968-69 තරම් පසු කාලයක දී ය).¹⁰⁸ මුළුමනින්ම කෘෂිකාර්මික ඵලදායීතාවට දැඩි සේ පහර වැදී තිබිණ; ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්මේ’ පුද්ගලාකාර සම්පත් නාස්තිය නිසා එය හරි කාලකින් පමණ පහත ගොස් තිබිණ. 1983 වසර තෙක් ඵලදායීත්වය නැවත 1952 මට්ටමට එන්නේ නැත.¹⁰⁹ චීනය තවමත් දැඩි දරීද්‍රතාවයෙන් සිටින සාම්ප්‍රදායික ග්‍රාමීය සමාජයක් යැයි, (උදාහරණයක් හැටියට ආහාර පිසීමට ගන්නා තෙල්, රත්තරන් දුහුවලි යැයි සැලකෙන ආකාරයේ) සුබෝපභෝගී භාණ්ඩ දැඩි සේ හිඟ වූ යැපුම් ආර්ථිකයක් ලෙසින් ක්‍රියා කරන්නේ යැයි ද, සංස්කෘතික විප්ලවය සමයේ ඇසින් දුටු වාර්තා වලට අනුව සියල්ලන්ම එකඟ වෙති.¹¹⁰ රෙජිමයේ ප්‍රොපගැන්ඩා ගැන දැඩි සේ සැක කරන්නට ජනතාව හැඩගසන ලද්දේ ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම’ විසිනි. ප්‍රජා සාමූහිකයන් දියත් කර වසර විස්සකට පසුව නැවතත් වෙළඳපොළ ආර්ථිකය හඳුන්වාදීම පිටුපස පරිශ්‍රම බලය වූ ගම්බද වැසියන් ඩන්ග් ක්ෂවිපින්ගේ ආර්ථික ප්‍රතිසංස්කරණ ගැන ඉතා සතුටින් ප්‍රතිචාර දැක්වීම පුදුමයක් නොවේ.

බොහෝ විදේශීය සංචාරකයන් ද අසත්‍යය යැයි කියා සිටි, රෙජිමයේ විශාලතම රහස වූ 1959-1961 ව්‍යසනයත් කිසිදා සැබැවින්ම තිබූ ලෙසින් හඳුනා ගැනුණේ නැත. සියල්ල පරදුවට තබමින් තමන්ගේ විශ්වාසය වෙනුවෙන් පෙනී සිටිමින්, 1962 ජනවාරි මාසයේ දී කාඩ්වරු වෙනුවෙන් පැවැත්වෙන ලද සම්මන්ත්‍රණයක දී සාගතය මිනිස් වරදක් නිසා සිද්ධ වූවක් යැයි ලියූ ප්‍රකාශ කළේය.¹¹¹ සෘජුවම මාඕ වරදට හසු නොකර ඊට වඩා යමක් කිසිත් ලෙසකින් කිව නොහැකි වූයේය. ඔහුගේ මරණයෙන් පසුව වුවද, 1981 දී චීන කොමියුනිස්ට් පක්ෂය ඔහුගේ ජීවිතය ගැන අවසන් තීන්දුව රූපවාහිනියෙන් බෙදා හරිද්දී පවා ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම’ ගැන කිසිදු විවේචනයක් සිද්ධ නොවීය.

ලෝගායි: සැඟවුණ ගුලාග්

චීන කොමියුනිස්ට්වාදයේ අල්මාරි තුළ බොහෝ ඇටසැකිලි තිබුණත්, ඒවා ලෝකයේ අවධානයෙන් කොතරම් කාලයක් ගැලවී සිටියා ද යන්න පුදුමයකි. දැවැන්ත ලෙසින් පැතිර තිබූ රැඳවුම් කඳවුරු පද්ධතිය එයින් වෙනස් නොවේ. විශාල පරිමාණයේ කඳවුරු 1,000 කට ආසන්න සංඛ්‍යාවක් මෙන්ම ගණනය කළ නොහැකි තරම් රැඳවුම් මධ්‍යස්ථාන ද තිබිණ (මේ පරිච්ඡේදයේ මුල ඇති සිතියම් බලන්න), ඒත් ජනතාවගේ ජනරජයේ බොහෝ ඉතිහාස විස්තර තුළ හෝ, එසේම මෑත කාලීන තවත් විස්තර සහිත කෘති තුළ දී හෝ ඒවා ගැන කිසිදු සඳහනක් නැත. මර්දනීය යාන්ත්‍රණය තමන්ව ඉතා හොඳින් සඟවා ගත්තේය. සිරගත කිරීම හෝ බලාත්කාර ශ්‍රමය පරණ රෙජිමයේ හැදියාවන් සිහිකරවන ලද හෙයින්, ඒ වෙනුවට ජනතාව ශ්‍රමය හරහා “ප්‍රතිසංස්කරණය” නැත්නම් “ප්‍රතිඅධ්‍යාපනය” සඳහා යවන ලදී. ප්‍රධාන රැඳවුම් කඳවුරු විශාල මහජන ව්‍යාපාර ලෙසින් වෙස්මාරු කර තිබිණ, එනම්, උදාහරණයක් හැටියට “ජින්ග්සු කාර්මික සායම් වැඩපොළ” (Jingzhou Industrial Dye Works) යනුවෙන් දොරේ නම තිබෙන්නේ සැබැවින්ම හුබෙයි ප්‍රාන්තයේ අංක 3 දරන සිරගෙදර බව, එහෙමත් නැත්නම්, “යින්ග්ඩෙ තේ

¹⁰⁷ Becker, *Hungry Ghosts*, pp. 235-254.
¹⁰⁸ Domenach, *Chine*, p. 154.
¹⁰⁹ Lin, “Collectivization”; Aubert, “Economie et société rurales,” pp. 166-168.
¹¹⁰ Hua Linshan, *Les années rouges* (Paris: Seuil, 1987), p. 202.
¹¹¹ Becker, *Hungry Ghosts*, p. 243.

වතුයාය" (Yingde Tea Plantation) යනු ගුවාන්ඛොන්ග් ප්‍රාන්තයේ අංක 7 දරන ශ්‍රම ප්‍රතිඅධ්‍යාපන මධ්‍යස්ථානය යැයි අයෙක් දැන සිටිය යුතු විය.¹¹² සිරකරුවන්ගේ පවුල්වල අය පවා ලියුවේ නිර්නාමික තැපැල් පෙට්ටි අංක වලට පමණි. මාමි යුගය පුරාම, සාමාන්‍යයෙන් වසරකට වැඩි කාලයක් ගෙවෙන උගන්වන ක්‍රියාවලිය තුළ දී ඔවුන්ට බලන්නට පැමිණීම තහනම් වූහ. විශේෂයෙන්ම සංස්කෘතික විප්ලවය කාලයේ දී සිරගත කිරීම හෝ සමහර විට සිරකරුවන්ගේ මරණය පවා ඥාතීන්ට හැම විටම දැනුම් දුන්නේ නැත, නැත්නම් ඔවුන්ට දැනුම් දුන්නේ බොහෝ කල් ගත වී ගිය පසුවයි. ජනරජයේ හිටපු ජනාධිපති වූ, රහසිගත සිරගෙදරක රඳවා සිටි ලු ශාමිකි 1969 නොවැම්බර් මාසයේ දී මිය ගිය බව ඔහුගේ දරුවන් 1972 අගෝස්තු තෙක් දැන නොසිටියහ; 1967 අගෝස්තු මාසයේ සිට තම සැමියා මෙන්ම සිරගතව සිටින ලද ඔවුන්ගේ මව බලන්නට යාමට දරුවන්ට අවසර ලැබුණේ 1972 අගෝස්තු වලින් පසුවයි.¹¹³ සිරකරුවන් යම් කලෙක බාහිර ලෝකයට ගියේ නම්, නොපෙනී සිටිය යුතු යැයි දැඩි නියෝග පනවා තිබුණි. කර බාගෙන නිහඬව සිර කුටි වල රැඳී සිටීම හුරු වී සිටින ලද ඔවුන්ට දුම්රිය ස්ථාන වල දී අලුත් අමුතු නියෝග ලැබිණ: "දුම්රියේ දී සාමාන්‍ය විදියට හැසිරෙන්න. එය තහනම්, මම නැවතත් කියන්නම්, කර බාගෙන සිටීම තහනම්. කාට හරි වැසිකිළියට යන්න උවමනා නම්, එවිට මුරකරුවාට සංඥා කරන්න, අත මිට මොළවා මාපට ඇඟිල්ල දික් කරලා. සිගරට් බීම සහ කතාබහ කිරීමට ඉඩ ලැබෙනව. ඒත් මෝඩ වැඩ කරන්න එපා. මුරකරුවන්ට අවසර තියෙනවා වෙඩි තියන්න."¹¹⁴

වසර ගණනාවක් යන තෙක් සිරකරුවන්ට සිටින ලද්දවුන් වෙතින් ලබාගත් ප්‍රකාශ ඉතාමත් දුලබ වූහ. මාමි යටතේ දණ්ඩන පද්ධතියට ඇතුළු වූවෙකුට එයින් නික්ම යාම දැඩි සෙයින් අසීරුවීම එයට එක් හේතුවකි. නිදහස් කරන ලද සිරකරුවන්ට තමන්ගේ අත්දැකීම් ගැන කතාබහ නොකරනවා යැයි දිවුරා සිටීමට සිද්ධ වීම තවත් හේතුවකි; නැත්නම් ඔවුන්ට යළිත් සිරගත කෙරෙයි. දැනට ඇති තොරතුරු වලින් බොහොමයක් සපයා ඇත්තේ ඒ නිසා සිරගත කරන ලද්දවුන්ගෙන් ඉතා අල්ප කොටසක් වූ විදේශිකයන් විසිනි. විදේශීය සිරකරුවන්ට ඔවුන්ගේ ආණ්ඩු වලින් ආරක්ෂා කරන ලද නිසා, ඔවුන් බොහෝ විට පණ පිටින් එළියට ආහ. මේ අමතකව ගිය සිරගෙවල් තුළ හිර වී සිටින මහත් ජනතාවක් දුක් විඳින ආකාරය ගැන ඇසින් දුටු සාක්ෂි සැපයීම සමහර අයට බාර වූහ. චීන නම බියාවි රුවෝ-වැන්ග් (Bao Ruo-wang) වූ ජෝන් පැස්කුවාලිනිගේ කතාව එවැන්නකි. තමන් සහ තම සගයන් විසින් ඔහුට එතරම් පරිස්සමින් ආරක්ෂා කරන්නේ මන්දැයි එක් සිරකරුවෙක් ඔහුට පැවසීය: "මේ සියළු ජනතාව, ඒ අය කවුරුත් එළියට යන්න සමත් වෙන්නෙ නැහැ, මාත් ඇතුළුව. ජීවිත කාලයටම කොන්ත්‍රාත්තුවක්. ඔයා පමණයි වෙනස් කෙනෙකුට ඉන්නෙ, බියාවි. ඔයා කවදා හරි ලොකු දොරෙන් එළියට යන්න පුළුවන්. ඒක විදේශිකයෙකුට වෙන්න පුළුවන්, ඒත් අපිට නෙමෙයි. ඔයා ගියොත් එතකොට ඔයාට තමයි ඒ ගැන කියන්න පුළුවන් එකම එක්කෙනා. ඒකයි අපිට ඕන ඔයාව ජීවතුන් අතර තියන්න...බය වෙන්න එපා, ඔයා මෙහෙ ඉන්න තාක් කල්, ඔයා ජීවත්ව සිටියි. මම ඒක ඔයාට පොරොන්දු වෙනව. එසේම ඔයාව වෙන කඳවුරකට මාරු කරල යැව්වොත්, අපි වගේ හිතන වෙනත් අය සිටිවි. ඔයා වටිනා කෙනෙක්, වයසක මනුස්සයෝ!"¹¹⁵

සර්වකාලීන විශාලතම දණ්ඩන පද්ධතිය

ලෝගායි යනු එක්තරා විදියක තැනක් නොවූ තැනකි, මාමිවාදයේ එළියෙන් මිලියන දස ගණනක ජනතාවක් අන්ධ කරනු ලැබූ කළු ගුලකි. හැරි වූ (Harry Wu) රළු ලෙසින් ගණනය කරන ලද පරිදි, 1980 ගණන් මැද තෙක් මිලියන 50 ක් පමණ ජනතාවක් ඒ පද්ධතිය හරහා ගමන් කර තිබිණ.¹¹⁶ බොහෝ දෙනෙක් එහි දී මිය ගියහ. ජෝන්-ලූක් ඩොමෙනාක් ගේ ඇස්තමේන්තු අනුව සෑම වසරක දී ම රැඳවුම්කරුවන් දළ වශයෙන් මිලියන 10 ක් සිටියහ, එය සමස්ත ජනගහනයෙන් සියයට 1-2 ක් අතර සංඛ්‍යාවකට සමාන වේ. මරණ අනුපාතිකය සියයට 5 ක් පමණ ලෙසින් පැවතීම නිසා, සිරගතව සිටිය දී මිලියන 20 ක් පමණ චීන්තු මිය ගියා යැයි කිව හැකියි, එසේම 'ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම' නිසා හටගත් 1959-1962 සාගතය කාලයේ දී (සාමාන්‍ය සලාක පැවති තත්වයන්ට නැවත

¹¹² Harry Wu, *Laogai: The Chinese Gulag*, trans. Ted Slingerland (Boulder: Westview Press, 1994), pp. 117, 178.
¹¹³ Yan Jiaqi and Gao Gao, *Turbulent Decade: A History of the Cultural Revolution* (Honolulu: University of Hawaii Press, 1996), p. 164.
¹¹⁴ Pasqualini, *Prisoner of Mao*, p. 172.
¹¹⁵ Ibid., p. 248.
¹¹⁶ Wu, *Laogai*, p. 38.

යන්නේ 1964 දී පමණක් වුවත්) මිලියන 4 කට ආසන්න සංඛ්‍යාවක් එහි දී මිය ගියහ.¹¹⁷ ඡේන් පැස්කුලාලිනිගේ අපූරු හෙළිදරව් සමඟින්, (වූ සහ ඩොමෙනාක් ලියන ලද) මෑත කාලීන අධ්‍යයන දෙකෙන් දැන් මෙතෙක් කාලයක් අඩුවෙන්ම දැන සිටින ලද සියවසේ මහා විශාල රැඳවුම් කඳවුරු පද්ධති තුනක් ගැන පැහැදිලි සාමාන්‍ය විස්තරයක් ලැබී ඇත.

පද්ධතියේ පරිමාණය අතිශයෙන් දැවැන්ත වූයේය, සිරකරුවන් සහ පද්ධතියේ පැවැත්ම විවිධාකාර වූහ (පළමු නිදහස් කිරීමේ රැල්ල පටන් ගැනුණේ 1978 දී පමණි). බොහෝ සාමාන්‍ය අපරාධකරුවන් දේශපාලන වරදකරුවන් යැයි ප්‍රතිවර්ගීකරණය වී සිටියත්, සහ ඔවුන්ගේ සිර දඬුවම් කාලයන් ඒ අනුව දීර්ඝ වී තිබුණත්, 1955 දී රැඳවුම්කරුවන්ගෙන් සියයට 80 ක් දේශපාලනික සිරකරුවන් හැටියට ප්‍රායෝගිකව සැලකුණි. ඊ ළඟ දශකය පටන් ගනිද්දී දේශපාලන සිරකරුවන් සංඛ්‍යාව සියයට 50 කින්, සහ 1971 වෙද්දී තුනෙන් එකක් දක්වා පහත ගොස් තිබුණි—රෙජිමය ගැන පොදු අසතුට දක්වන ලද්දක් විය හැකියි, එසේම දේශපාලනික අස්ථාවරය මත අපරාධමය තත්වයන් ඉහළ යමින් තිබීමත් යැයි කිව හැකියි.¹¹⁸ සිරගත කිරීම් විවිධාකාර වූහ.¹¹⁹ නිරෝධා යන මධ්‍යස්ථාන, (හිටපු නායකයන් උදෙසා වූ විශේෂ ස්ථාන ඇතුළු) සිරගෙවල්, නිල වශයෙන් පැවති ලෝගායි, එසේම ලෝජියෝ (*laojiao*) සහ ජියුයේ (*jiuye*) යැයි හැඳින්වෙන ලද මධ්‍යස්ථ වශයෙන් දඬුවම් දෙන පිටමං කරන ස්ථාන. විවිධ නගර වල පිහිටි 2,500 ක් තරම් වූ රඳවා තබන ස්ථාන දණ්ඩන කොදෙව් රැස වෙත පිටමං කර යවන්නට සූදානම් කරන තැන් වූහ. ඔවුන්ට එරෙහි නඩු සූදානම් කරන තෙක් ඔවුන්ට ඒවායේ රඳවා සිටියහ—එවැනි ක්‍රියාවලියක් සඳහා සමහර විට වසර දහයක් ගතවිණි. මධ්‍යම අධිකාරීන් විසින් පොදුවේ සෘජුවම පාලනය කරන ලද සහ රැඳවුම්කරුවන් අතරින් සියයට 13 ක් පමණකි, එනම් දළ වශයෙන් සිරගෙවල් 1,000 කි. මේ දැඩි ලෙස මුර රැකවල් යොදා තිබුණි, දැඩි ආරක්ෂිත මධ්‍යස්ථානවල දරුණුතම දඬුවම් ලැබූ සිරකරුවන් රඳවා සිටියහ. මරණ දඬුවම නියම කරන ලද පසුව වසර දෙකකට එය අත්හිටුවන ලද සිරකරුවන්, සාමාන්‍යයෙන් ඒ වසර දෙක අවසානයේ දී “හැදියාව අවංක ලෙසින් ප්‍රතිසංස්කරණය කර ගැනීම” නිසා ජීවිතාන්තය දක්වා සිර දඬුවමක් ලෙසින් වෙනස් කරන ලද අයත් ඒවායේ සිටියහ. ඉහළ තනතුරු දරන ලද කාඩර්, විදේශිකයන්, පැවිද්දන්, ප්‍රතිගාමීන්, සහ වරපුරුෂයන් වැනි වැඩියෙන් විශේෂිත පුද්ගලයන්ව ද මේ සිරගෙවල් වල රඳවා තිබුණහ. ඒවායේ ජීවන තත්වයන් දැඩි ලෙසින් විවල්‍ය වූහ, බොහෝ විට සිරගෙය නරඹන්නට විදේශීය අමුත්තන්ව රැගෙන යන ලද බෙයිජිං හි සිරගෙදර අංක 1 හි, ජනතාව ඔවුන් කැමති තරමක් අනුභව කරන ලද අතර ලී පැලෑලි වල නොව තනාම් මත ඔවුන් නිදා ගත්හ.¹²⁰ නමුත් කර්කශ විනය, සහ එහි දී නියැලෙන්නට සිද්ධ වූ කාර්මික ශ්‍රමයේ දැඩි බව, එසේම නිරන්තරයෙන් සිද්ධ වූ අයිඩියලොජිමය වධහිංසා නිසා සිරකරුවන් බොහෝ විට “එළිමහනේ” ඇති ශ්‍රම කඳවුරු වෙත මාරු කර යවන්න යැයි ඉල්ලා සිටියහ.

රට පුරා විසිර තිබෙන ලද ඒ දැවැන්ත කඳවුරු තුළ සිරකරුවන් බහුතරය අවසානයේ රැඳවිණි. වඩාත්ම විශාල සහ වඩාත්ම ජනාකීර්ණ වූ කඳවුරු පිහිටන ලද්දේ අභ්‍යන්තර මොන්ගෝලියාවේ උතුරු මැන්චූරියාවේ අර්ධ කාන්තාර කලාප තුළ සහ ටිබෙට්, ෂින්ජියැන්ග්, සහ චීනයේ පිහිටන රුසියානු කොලිමා හා සමාන වෙන, ගිම්හානයේ ගිනියම් වෙත සහ හේමන්තයේ මිදෙන දේශගුණයකින් යුතු සැබෑ දණ්ඩන ප්‍රාන්තයක් වූ කින්හායි (Qinghai) වලයි.¹²¹ පිටමං කරන ලද්දවුන් අඩුම වශයෙන් 50,000 ක් පමණ සිටි, චීනයේ විශාලතම රැඳවුම් ස්ථානය හැටියට සැලකෙන්නේ කඳවුරු අංක 2 විය හැකියි.¹²² ඇත බටහිර පෙදෙස්වල සහ ඊසාන දිග ප්‍රදේශයන්හි ඉතාමත් කර්කශ කඳවුරු තිබුණා යැයි සැලකෙන ලද වුවත්, මුළුමනින් ගනිද්දී, ඒ මහා විශාල රාජ්‍ය දණ්ඩන ගොවිපොලවල් වලට වැඩියෙන් නගරාසන්න කලාප වල පිහිටන ලද සිර කම්හල්වල වැඩ කරන තත්වයන් නරක වූයේය. රැඳවුම්කරුවන් ප්‍රධාන වශයෙන් ප්‍රාන්ත හෝ නගරසභා පරිපාලන අධිකාරීන් යටතේ සිටි බැවින්, (විවිධ ප්‍රදේශ ගණනාවක් තුළ පැතිරෙන ලෙසින් කඳවුරු පද්ධතියක් ඡාන්හයි සතු විය), ඒ ඒ රැඳවුම්කරුවන් ඒ ඒ පළාත් වලින් පැමිණියහ, ඉතින්, උදාහරණයක් වශයෙන් නැගෙනහිර චීනයේ ටිබෙට් රැඳවුම්කරුවන් නොසිටියහ. සෝවියට් සිර කඳවුරු වලින් වෙනස්ව, මේ චීන කඳවුරු පරිස්ථානීය හෝ කලාපීය ආර්ථික ආකෘති වලට යොදා ගැනෙන ලදී,

¹¹⁷ Domenach, *Chine*, p. 242; Pasqualini, *Prisoner of Mao*, p. 318.

¹¹⁸ Domenach, *Chine*, pp. 318, 512.

¹¹⁹ On this subject see Wu, *Laogai*, pp. 23-39; Domenach, *Chine*, pp. 139-226.

¹²⁰ Pasqualini, *Prisoner of Mao*, p. 97.

¹²¹ Domenach, *Chine*, p. 541.

¹²² Wu, *Laogai*, p. 30.

එසේම ඉඳහිටෙක පමණක් ඔවුන්ව ජාතික මට්ටමින් සිදුකරන ලද, චීන-සෝවියට් දෙකඩ වීම නිසා වසර තිහකට වැඩි කාලයක් තිස්සේ අත්හිටුවා තිබුණ, සෝවියට් ක්‍රිගිසියා (Kirgiziya) එනම් වර්තමාන ක්‍රිස්ගිස්තානය (Kirigizstan) දක්වා හඳුනා ලද “මිත්‍රත්වයේ දුම්රිය මාර්ගය” වැනි ව්‍යාපෘති වලට යොදා ගන්නා ලදී.

කඳවුරු වල රැඳවුම්කරුවන් කොටස් තුනකට බෙදන ලදී. මාමි පාලනය යටතේ දී, එහි වූ විශාලතම කණ්ඩායම, කඳවුරු තුළ දීර්ඝතම කාලයක් රඳවා සිටින ලද්දවුන්, විශේෂ ලෙසින් “ශ්‍රමය තුළින් ප්‍රතිසංස්කරණය” යැයි අර්ථ දැක්විය හැකි ලෝගායි වෙත තීන්දු වූ ජනතාවගෙන් සමන්විත වූහ.¹²³ මේ මධ්‍යම -නැත්නම් දීර්ඝ කාලීන සිරකරුවන්ව හමුදාමය විලාසයකින් ස්කොට්ටෝන්, බැටැලියන්, කම්පණ, යනාදී වශයෙන් සංවිධානයව තිබුණි. ඔවුන්ට සිවිල් අයිතීන් අහිමි වී තිබුණු අතර ඔවුන්ගේ ශ්‍රම සඳහා කිසිදු වේතනයක් ලැබුණේ නැත, එසේම ඔවුන්ව බලන්නට අමුත්තන්ට එන්නට අවසර ලැබුණේ ඉතා කලාතුරකිනි. ඒ කඳවුරු තුළම, නැත්නම් සමහර විට විශේෂ තැන්වලදී, ලෝජියෝ (laojiao) හෙවත් “ශ්‍රමය තුළින් ප්‍රතිඅධ්‍යාපනය” ලබාගන්නා අය ලෙසින් දෙවැනි වර්ගීකරණයක් ද වූහ. දක්ෂිණාංශ විරෝධී මෙහෙයුමේ උණුසුම තුළින් 1957 අගෝස්තු වේ පිහිටුවා ගැනෙන ලද එක්තරා විදියක පරිපාලනමය රැඳවුම් ක්‍රමයක් වූ මෙයින් ආරක්ෂක හමුදා වල අධිකරණ-බාහ්‍ය කටයුතු යම් නිල තත්වයකට ගෙනෙන ලදී. වින්දිතයන්ට සැබැවින් නඩු තීන්දු නොලැබිණ, ඒ නිසා ඔවුන්ගේ රැඳවුම් කාලය ගැන නිශ්චිත කාලයක් නොපැවතිණ, ඔවුන්ගේ සිවිල් අයිතීන් නිල වශයෙන් ඉවත් කර දමා නොතිබුණි, ඒත් උදාහරණයක් වශයෙන් ඔවුන්ට කඳවුරු තුළ සිටිය දී වන්දය ප්‍රකාශය වැන්නකට හැකියාවක් කොහෙත්ම නොවීය. ඔවුන්ට සුළු වේතනයක් ලැබිණ, ඒවා බොහෝ විට ආහාර සහ ඉඳුම් හිටුම් වෙනුවෙන් කියා කපා ගන්නා ලදී. ඔවුන්ට එල්ල වී තිබුණු චෝදනා එතරම් බරපතල නොවූහ, ඒ නිසා වසර ස්වල්පයකට වැඩිය ඔවුන් ඒවායේ රැඳී නොසිටි නමුත් බොහොමයක් රඳා පවතින්නේ ඔවුන් හැසිරෙන අන්දම මත යැයි ඔවුන්ට පහදා තිබුණි. ලෝජියෝ හි රැඳවුම් සහ වැඩ කරන තත්වයන් ලෝගායි හා පැවති තත්වයන්ට සමාන වූ අතර ඒ දෙකම මෙහෙයවන ලද්දේ රාජ්‍ය ආරක්ෂක යාන්ත්‍රණ විසිනි.

ජියුයෙ (jiuye) “බලාත්මක රැකියා-පත්කිරීම් සේවකයන්” යනු යම් තරමකින් වරප්‍රසාදිත කොට්ඨාශය, සමහර විට “නිදහස් සේවකයන්” යැයි ද හැඳින්වුවත්, සාමාන්‍යයෙන් කඳවුරක් වූ ඔවුන්ගේ වැඩ කරන තැන් වලින් සමහර විට වසරකට දෙවතාවකට වැඩියෙන් ඉවත්ව යෑමට නිදහසක් නොවීය. ලෝජියෝ සිරකරුවන්ට වැඩියෙන් හොඳින් සැලකුම් ලැබුණු සහ ඒ අයට වැඩියෙන් වේතන ලැබුණ ඔවුන්ට පවුල්වල අයව කඳවුරු ඇතුලට ගෙනෙන්නටත්, එසේම එහි දී විවාහ වෙන්නට පවා අවසර තිබිණ. කෙසේ නමුත් ඔවුන් ජීවත් වූයේ අර්ධ සිරගත තත්වයන් වලයි. මේවා කඳවුරු සඳහා තිබූ යම් ආකාරයක විසම්පීඩක කුටි වැනි ආකාරයකින් පවත්වාගෙන යන්නා ලද ඒවායි, නිදහස් කරන ලද්දවුන්ව ඔවුන්ගේ ඉතිරි ජීවිත කාලය දක්වාම ඒවායේ රඳවා තිබිණ. 1960 ගණන් දක්වා ලෝගායි හි සියළු සිරකරුවන් ගෙන් සියයට 95 ක් ඔවුන්ගේ සිර දඬුවම් කාලය ගෙවා ඉවර කරන ලද පසුව ජියුයෙ හි රඳවා තැබිණ. 1980 ගණන් මුල දී ඒ දත්තය තවමත් සියයට 50 ක් විය, හිටපු ලෝජියෝ සිරකරුවන්ගෙන් සියයට 20 ක් සහ 30 ක් අතර පිරිසක් එයට එකතු කළ යුතුයි.¹²⁴ ඔවුන්ගේ සමාජ පරිසර වලින් කපා හැර, රැකියා සහ නගරය වාසය අහිමි වී ගිය, එසේම නිරන්තරයෙන් අධිකාරීන් විසින් “අපරාධකාර” සැමියන් අත්හැර දමා යන්නට බලකරන ලද නිසා දික්කසාද වූ භාර්යාවන් සිටින ලද, වරක් “පව්” කරන ලද නිසා සෙසු ජීවිත කාලයම සැකකරුවන් හැටියට තීන්දු වෙත මොවුන්ට යන්නට වෙත තැනක් නොතිබුණි, ඒ නිසා මේ තත්වයට පත්ව සිටිනවා හැරෙන්නට ඔවුන්ට කළ හැකි යමක් නොවීය. බලාපොරොත්තු තබාගත හැකි වෙනත් කිසිවක් නොවූ හෙයින්, ලෝගායි හි සිරකරුවන් පවා ඔවුන්ට අනුකම්පාව දැක්වූහ:

අපිට හමුවෙන නිදහස් සේවකයන් මහා පවිහාර කොටසක්. ඒ අය දිස්වෙන්නේ සිරගෙදරට අයිති අය හැටියට. කම්මැලි, පුහුණුවක් නැති, කිලිටි. කිසිම දෙයක් ගැන කිසිදු වෑයමක් ගැනීම එලක් නැතැයි ඔවුන් පැහැදිලිවම තීරණය කරලා තියෙන බවක් පෙනෙනව, එක විදියකට ඔවුන් නිවැරදියි, ඔවුන් නිරතුරුව බඩගින්නේ ඉන්නවා, එසේම මුරකරුවන් සහ සිර පාලකයන්ගේ නියෝග වලට ලක්වෙනව, අපිව වගේම ඔවුන්වත් රාත්‍රියට අගුල් දාල තියෙනව. අපේ තත්වයේ සහ ඔවුන්ගේ තත්වය අතර එකම වෙනස ඔවුන්ට ගෙදර ගිහින් එන්න ඇති වරප්‍රසාදයයි. වෙන කිසි එලක් නැහැ, ඔවුන්ට වේතන ලැබුණා කියන එක

¹²³ Wu prefers “retraining.”

¹²⁴ Ibid., pp. 142-143.

ඇත්ත, ඒත් ඒවා ඔවුන් ආහාර සහ ඇඳුම් වලට ගෙවන්න වුණා, තව දුරටත් ඒවා ආණ්ඩුවේ තැගි නොවෙන නිසා. මේ නිදහස් සේවකයන්ට කිසිම දෙයක් තැකීමක් නැහැ.¹²⁵

මාමි යටතේ, ඕනෑම සිර දඬුවමක් ඵයාකාරයෙන් ජීවිත කාලය දක්වාම වූ තීන්දුවක් වූයේය.

“නව මිනිසා” සොයා යෑම

සමාජයට ආපහු යන්නට කිසිදු හැකියාවක් නැතිව සිරගත කිරීම යනු, රැඳවුම්කරුවා ප්‍රතිසංස්කරණයෙන් “නව මිනිසෙක්” බවට හැරවීම යන මූලික වශයෙන් දණ්ඩන පද්ධතියක් වෙතින් අගයන අරමුණට පටහැනි වුවකි. ජෝන්-ලුක් ඩොමෙනාක් පෙන්වා දුන් පරිදි, ක්‍රමය යනු “රඳවා තැබීම දඬුවමක් නොවේ, එය අපරාධකරුවෙකුට තම හැදියාවන් ප්‍රතිසංස්කරණය ගැනීමට පෑදෙන අවස්ථාවකි.”¹²⁶ ආරක්ෂක සේවාවල එක අභ්‍යන්තර ලිපියක් අනුව නව රැඳවුම්කරුවන් මුහුණ දෙන ක්‍රියාවලිය පැහැදිලි කෙරිණ: “අයෙකුට නීතියට අවනත විය හැකිවන්නේ අයෙක් තම වැරදි පිළිගත්තේ නම් පමණි. සිරකරුවන්ට ඉගැන්විය යුතු ප්‍රථම පාඩම් දෙක පිළිගැනීම සහ යටත්වීමයි, ඔවුන් රැඳී සිටින කාලය පුරාම ඔවුන් මේ පාඩම් මතකයේ තබාගත යුතුයි.” සිරකරුවන් ඔවුන්ගේ අතීතයෙන් කැඩී ගිය පසුව ඔවුන්ට “නිවැරදි අදහස්” බාරගැනීම පටන්ගත හැකි වූහ: අපරාධකරුවාගේ දේශපාලන අදහස් නිවැරදි මගට ගෙන යෑමට මූලික අධ්‍යාපනික සිද්ධාන්ත හතරක් අවශ්‍ය විය: මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදය, මාමිවාදය සහ සමාජවාදය ගැන ශ්‍රද්ධාව, කොමියුනිස්ට් පක්ෂය, සහ ජනතාවගේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී අඥාදායකත්වය.¹²⁷ එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන්, හික්මීමක් නැති සහ ඉගෙන ගන්නට ප්‍රමාද බවක් දක්වන මේ “නරක සිසුන්ට” උගන්වන ඉහළම තැන සිරබන්ධනාගාර වූහ, පක්ෂය පමණක් හෝ සිතුවේ එලෙසිනි. ශ්‍රම කඳවුරක දී “අපේ අලුත් සිසු සහෝදරයන් සාදරයෙන් පිළිගනිමු!” යැයි එල්ලා තිබූ බැනරයක් පැස්කුවාලිනි දකින දුටුවේය.¹²⁸ එසේම අධ්‍යයනය සිද්ධ වූහ. පුහුණු කාලය තුළ දී, සෑම දිනයකටම රාත්‍රී ආහාරයෙන් පසුව අඩුම වශයෙන් පැය දෙකක් වත් සිරකුටියේ දී අධ්‍යයනය කළ යුතු විය. ඒත් සමහර සිරකරුවන්ගේ ප්‍රගතිය සතුටුදායක නොවූ විට, නැත්නම් දේශපාලන මෙහෙයුම් තිබෙන විට, පාඩම් කිරීම මුළු දවස, සතිය, නැත්නම් මාසයක් පුරා පවා ද සිද්ධ වූහ. සමහර අවස්ථා වල දී සති දෙකක සිට මාස තුනක් දක්වා වූ “නොනවතින අධ්‍යයනය” දණ්ඩන පද්ධතිය යම් ආකාරයකින් හඳුන්වා දීමක් හැටියට සැලකිණ.¹²⁹ පංති ඉතාමත් දරදඬු ආකාරයකින් ගෙන යන ලදී. ඒ කාලයේ දී එහා මෙහා ඇවිදීම, නැගිටීම (හිඳගෙන සිටින ඉරියව්ව වෙනස් කිරීම පවා), කතාබහ, එසේම දවස පුරා බර වැඩ කර අවසන තිර ලෙසින් පැවති නිදිමත නිසා නිදා වැටීමත්, තහනම් වූහ. කතෝලික භක්තිකයෙක් ලෙසින් ඇති දැඩි වූ පැස්කුවාලිනි, භාවනා, පාපොච්චාරණ, සහ මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදී ප්‍රතිපත්ති වලින් වෙනස් විදියකට තැනු පසුතැවිලි වීම් යනාදිය ගැන පුදුමයට පත් වූයේය. මිනිසා සහ දෙවියන් අතර පාලමක් තැනීම තව දුරටත් අරමුණ නොවීය. දැන් අරමුණ වූයේ පක්ෂයේ පොදු යටත් බවට ඒකීය පුද්ගලයාව විසුරුවා හැරීමයි. වෙනස්කම් සඳහා, පාපොච්චාරණ මත පදනම් වූ සැසිවාර (ඒවා ඉතා සවිස්තරාත්මක වූහ) වෙනුවට වරින් වර ‘ජනතාවගේ දිනපතා’ පත්‍රය කියවීම සහ ඒවා ගැන සංවාදය නැත්නම් එහි ඇති සිද්ධියක් ගැන සංවාදය උපදේශය බවට යොදා ගැනිණ. සංස්කෘතික විප්ලවය කාලයේ දී, සභාපති මාමි ගේ කෘති ඒ වෙනුවට කියවන ලදී; ඔහුගේ සිතුවිලි ඇතුළත් වෙළුමක පිටපතක් සෑම කෙනෙක්ම පාහේ අතේ තබාගෙන යා යුතු වූහ.

සියළු අවස්ථා වල දී අරමුණ එකම එකක් වූයේය: ඒකීය පුද්ගල පෞරුෂත්වය විනාශයයි. ඔහුද සිරකරුවෙක් වූ සිරකුටියේ ප්‍රධානියා, පක්ෂ සාමාජිකයෙක් ලෙසින් සිටින ලද්දෙකට, එහි දී විශේෂ භූමිකාවක් රඟපාන්නට සිද්ධ විය: ඔහු විසින් සෑම විටම කණ්ඩායම් සංවාද පටන් ගත්තේය නැත්නම් ආචාර ධාර්මික සිද්ධාන්ත රැගත් කතන්දර අපේ ඉගෙනීම සඳහා කියන ලද්දේය. අපි කතා කරන හැකි වූ අනෙක් සියළු මාතෘකා— පවුල, ආහාර, ක්‍රීඩා, විනෝද කටයුතු, සහ සැබැවින්ම ලිංගික ක්‍රියා—සම්පූර්ණයෙන් තහනම් වූහ. ‘ආණ්ඩුවට මුහුණ ලා, අපි එකට ඉගෙන ගත යුතුයි සහ එකිනෙකා ගැන සෝදිසියෙන් සිටිය යුතුයි’; එය ආදර්ශ පාඨය විය,

¹²⁵ Pasqualini, *Prisoner of Mao*, p. 266.
¹²⁶ Domenach, *Chine*, p. 162.
¹²⁷ Wu, *Laogai*, pp. 49 and 55.
¹²⁸ Pasqualini, *Prisoner of Mao*, p. 196
¹²⁹ Wu, *Laogai*, p. 50.

එසේම එය සිරගෙදර හැම තැනම ලියා තිබුණි." පාපෝච්චාරණය හොඳ අදහසකි, එසේම අයෙක් නරක නිසා කර ඇති වැරදි පිළිගැනීමත් එලෙසින්ම හොඳ වුවකි: "අපි අයත් කුමන වර්ගීකරණයකට හෝ වුවද, අපි හැමෝම තුළ ඉතා නරක සිතුවිලි තිබී නිසා අපි අපේ අපරාධ කර තිබුණි," සිරකුටියේ ප්‍රධානියා එසේ කියනු ලැබීය.¹³⁰ ඉතින් එය එසේ වුවා නම්, පැහැදිලි කිරීම වූයේ සැමෝම ධනවාදය, අධිරාජ්‍යවාදය, නැත්නම් ප්‍රතිරෝධ අදහස් නිසා නරක් වී සිටින බවයි. අවසාන විමර්ශනයේ දී, දේශපාලනයෙන් කිසිවක් මඟ නොහැරෙන සමාජයක, සියළු අපරාධ දේශපාලනීය වූහ.

ඉතින් එවිට විසඳුම වූයේ, ඉතා සරල ලෙසින්, ජනතාවගේ අදහස් වෙනස් කිරීමයි. චීනයේ දී වාරිත්‍රය හදවතෙන් වෙන් කරනු නොහැකි නිසා, නිල් බොයිලේරු වස්ත්‍රයක් ඇඳගත් තවත් විප්ලවීයකරුවෙක් වීමේ උවමනාව දිරිගන්වනු පිණිස මාෂල් ලින් බියාචි විසින් ආකෘතියක් ප්‍රවර්ධනය කළේය. එනම් 'අරමුණ' වෙනුවෙන් සේවය සඳහා ශ්‍රේෂ්ඨ යන්ත්‍රණයක කුඩා වක්‍රදත්තයක් වීමේ, නැතහොත් 1960 ගණන් මුල දී මෙහෙයුමක යෙදී සිටිය දී මිය යෑමේ වාසනාව හිමි වූ ලෙ ලොන්ග් (Lei Feng) නැමති චීර සොල්දාදුවා මෙන් වීමේ, ආදර්ශයයි. "සිරකරුවා," ලින් බියාචි ප්‍රකාශ කළේය, "ඉතා ඉක්මණින් ඉගෙන ගන්නේ වගකීමෙන් බැහැර ආදර්ශ පාඨ වලින් කතා කරන්නටයි. මෙහි අනතුරුදායක බව නම් සැබැවින්ම ඔහු ආදර්ශ පාඨ වලින් හිතන්නට පුරුදු වීමයි. බොහෝ අය එසේ කරති. සාමාන්‍යයෙන් කඳවුරේ යථාර්ථයන් ඔහුට එයින් එළියට ඇද දමයි."¹³¹

පාපෝච්චාරණ ක්‍රමය නිර්මාණය කරන ලද හින්තෝන්මාද විශ්වය ගැන උදාහරණයක් දක්වන සිද්ධියක් හේන් පැස්කුවාලිනි විසින් සිහි කරයි:

එක සීතල, සුළු හමන රැයක අධ්‍යයන කාලයේ දී, මම කුටියෙන් ඉවත් වෙලා ගියා මුත්‍රා පහ කරන්න. සීතල වයඹ දිග සුළං වලට මම අහු වුනාම, වැසිකිළිය තියෙන යාර 200 වෙන ඇවිදින්නට මට එතරම් ඕනකමක් තිබුණේ නැහැ. මම ගබඩා ගොඩනැගිල්ල වෙතට ගිහින් එහි බිත්තියට මුත්‍රා කළා. මම හිතුවා මේ කළුවරේ මාව කවුරුත් දකින එකක් නැහැනෙ කියල.

මට වැරදුණා. මම ඉවර වෙන්නත් කළින් මගෙ පස්ස පැත්තට තියුණු සහ කඩිනම් පහරක් ලැබුණා. මම හැරිලා බලද්දී මට පෙනුනේ ඡායාදර්ශකයක් විතරයි, ඒත් කටහඬ සිරගෙදර භාරකාරයාගේ.

"ඔබ දන්නේ නැත්ද සනීපාරක්ෂක රීති?" ඔහු තදින් විමසුවා. "ඒ කොහොම වුණත් ඔබ කවුද?"

මම මගේ නම දන්නා, ඊට පස්සෙ සිද්ධ වුණේ මට කවදාවත් අමතක නොවෙන පාඩමක්...

"මම පිළිගන්නවා මම වැරදියි කියල, චෝඩන්, ඒත් මම කළ දේ සිරබන්ධනාගාර රෙගුලාසි උල්ලංඝනය කිරීමක් විතරයි, ඒත් ඔයා නීතිය කඩල තියෙනව. ආණ්ඩුවේ සාමාජිකයන්ට ඉඩක් ලැබෙන්නේ නැහැ සිරකරුවන්ට අත තැබීමට. ශාරීරික ප්‍රවණ්ඩත්වය තහනම්."

ඡායාදර්ශකය ඒ ගැන කල්පනා කරද්දී පොඩි විරාමයක් ඇතිවුණා, මම නරකම ප්‍රතිඵලය බලාපොරොත්තුවෙන් හිටිය.

"බියාචි, ඔබ කියන දේ නිවැරදියි," ඔහු කිව්වේ හිතාමතා ඇතිකර ගත් සංසුන් ගතියකින්. "මම පිළිගන්නවා මම වැරද්දක් කළා කියල—මම මේ ගැන අපේ [හිරගෙදර භාරකාරයන්ගේ] ඊ ළඟ ස්වයං-විවේචන සැසිවාරයේ දී මතු කරන්නම්. ඔබ සූදානම් ද ආපසු සිරකුටියට ගිහින් මට සවිස්තර පාපෝච්චාරණයක් ලියන්න?"

ඔහුගේ ප්‍රතිචාරයෙන් මම පුදුමයට පත්වුණා. මට දැඩි සංවේගයක් ද පහළ වුණා; මෙතැන සිරකරුවෙක් ඉදිරියේ ඔහුගේ වරදක් පිළිගත්ත චෝඩන් කෙනෙක් ඉන්නවා. කවදාවත් අහල නැති දෙයක්! "ඔව්, චෝඩන්, මම සත්‍යයෙන්ම එසේ කරන්නම්," යැයි එකවරින්ම ප්‍රකාශ කරන්නට හැරෙන්නට මට වෙන කියන්න දෙයක් තිබුණේ නැහැ.

¹³⁰ Pasqualini, *Prisoner of Mao*, pp. 32, 48.

¹³¹ *Ibid.*, p. 50.

...මම මගේ තැනේ වාඩිවෙලා මගේ පාපෝච්චාරණය පිළියෙල කරන්නට පටන් ගත්ත. දවස් කිහිපයකට පසුව, සතිපතා විමර්ශනයේ දී, මම එය සමස්ත කුටියටම ඇහෙන්න හඬනවා කියෙව්ව.

“මම කළ දේ එතරම් දරුණු නැතැයි මතුපිටින් පෙනෙන්නට පුළුවන්,” කියවලා ඉවරවෙලා මම එකතු කළා, “ඒත් තව දුරට විභාග කරල බැලුවම එයින් පෙන්වන්නේ ආණ්ඩුවේ ඉගැන්වීම් ගැන තැකීමක් නොමැතියාව සහ ප්‍රතිසංස්කරණයට ප්‍රතිරෝධ දැක්වීම. මුත්‍රා කිරීමෙන් මම මගේ කෝපය යටි විදියකින් ප්‍රදර්ශනය කළා. එය බියගුළු ක්‍රියාවක්. ඒක හරියට කවුරුත් නොබලා සිටිය දී ආණ්ඩුවේ මුණට කෙළ පහරක් ගහනවා වගේ දෙයක්. මට හැකි තරම් දැඩි ලෙසින් දඬුවම් කරන්න යැයි ආණ්ඩුවෙන් ඉල්ලා සිටීම පමණයි මට කළ හැකි දෙය.”

පාපෝච්චාරණය චෝදනා යැන්ග් වෙත යැවුණා, මම බලාගෙන හිටිය. මම සුදානම් සිටියේ තවත් සැරයක් හුදකලාවට දාවි කියල. රාත්‍රී දෙකකට පසුව යැන්ග් සිරකුටියට ආව එයාගේ තීන්දුවත් එක්ක.

“දවස් කිහිපයකට ඉහත දී” ඔහු කිව්ව, “ඔබ අතරින් එක් අයෙක් ඔහු නීතියට ඉහළින් ඉන්නව කියල හිතල ලොකු වැරද්දක් කළා...අපි එයාට මේ සැරේ යන්න දෙනව, ඒත් හිතන්න එපා ඒක නිසා ඔබට හැම විටම පාපෝච්චාරණයක් ලිවීම පමණකින් කරදර වලින් රිංගලා යන්න පුළුවන් කියල.”¹³²

මොළ සේදීම යැයි බටහිර නිරීක්ෂකයන් කිහිප දෙනෙක් විසින් විස්තර කරන ලද එයම වූයේය. එ ය කිසිත් ලෙසකින් සියුම් නොවීය; සරලව ගත්තොත් එය සෑම දෙයකටම සරල ආකාර විසඳුමක් සපයන, තදින් ක්‍රියාත්මක කරන ලද අයිඩියොලොජියක මාග ස්ථාපිතයයි. ඒකීය පුද්ගලත්වයෙන් අදහස් ප්‍රකාශයක් කිරීමට සිරකරුවන්ට කිසිදු අවස්ථාවක් නොමැති වීම එහි වැදගත්ම අරමුණ වූයේය. එය සඳහා යොදා ගත් මාර්ග විවිධ වූහ. ඒවා අතරින් වඩාත්ම අලුත් ක්‍රමය වූයේ නීති ලෙසින් අඩුවෙන් ආහාර සැපයීම මාර්ගයෙන් ප්‍රතිරෝධය දුර්වල කර තැබීම සමඟ මූලික දහමේ පණිවිඩය ස්ථීර කාලීන ලෙසකින් යාන්තමින් හෝ සැපයීමයි. මේ ක්‍රමවේදයන් යොදා ගැනුනේ නිවාඩු පාඩු අවස්ථා නැති (අධ්‍යයනය, වැඩ, දීර්ඝ දවස් පුරවන්නට අනිවාර්යයෙන් කළ යුතු ව්‍යායාම) එසේම පෞද්ගලික ඉඩකඩක් නොමැති (සිරකුටි පමණට වඩා පිරි තිබුණ, රාත්‍රිය පුරාම ලයිට් දල්වා තිබුණ, එසේම පෞද්ගලික දේවල් ඉතා අල්පයක් පමණක් ළඟ තබා ගැනීමට අවසර ලැබුණ), සහ තමන් ගේ ම වූ අදහස් ප්‍රකාශයට කිසිදු අවස්ථාවක් නොවුණ: සංවාද වලට සහභාගී වීමේ දී කිව යුතු වූ සියළු දේ ප්‍රවේෂමින් වාර්තා ගත කර ඒ ප්‍රකාශ කළ පුද්ගලයාගේ ලිපිගොනුවට ඇතුළත් කරන ලදී. චීනය විසින් ටිබෙට් රටට මැදිහත්වීම ගැන එතරම් උනන්දුවක් නොදැක්වීමෙන්, 1959 දී කළ එක ප්‍රකාශයකට පැස්කුවාලිනි සෑහෙන්න දඬුවම් ලැබීය. ක්‍රමය තුළ පැවති තවත් අලුත් ලක්ෂණයක් වූයේ සිරකරුවන්ටම අයිඩියොලොජිය වැඩ පවරා තිබීමයි. එයින් ක්‍රමයේ ඵලදායීත්වය පෙන්වන ලදී. සිරකරුවන් එකිනෙකා ගැන සොයා බැලූහ, ඔවුන් තම සගයන්ගේ වැඩ තක්සේරු කළහ, එසේම ඔවුන් කොපමණක් අනුභව කළ යුතු දැයි පාලනය කළහ, නිදහස් කරන්නට නියමිත අය කොතරම් දුරකට “ප්‍රතිසංස්කරණ” වලට භාජනය වී ඇත්දැයි විවාද කළහ; ඒ සියල්ලටම වැඩියෙන්, තමන්ගේ ප්‍රගතිය කොතරම් දැයි පෙන්වීම සඳහා තමන්ව ස්වයං-විවේචනයට තල්ලු කරන්නට තම සිරකුටියේ සගයන්ව විවේචනය කළහ.¹³³

ආහාර අවියක් කරගත් ආකාරය පැස්කුවලිනි සිහි කරයි:

ආහාර වලට කොතරම් බලයක් තියෙනවාද—එය තමයි වැදගත් එකම දැය, ශ්‍රේෂ්ඨතම සතුට, සමස්ත සිරබන්ධනාගාර ක්‍රමයේම වඩාත්ම බලවත් අභිප්‍රේණ බලය. ප්‍රශ්න කිරීම් ක්‍රියාවලියේ විධිමත් අංගයක් හැටියට සලාක ක්‍රමය හඳුන්වා දීලා මාසයකට පස්සෙ, මගේ අවාසනාව නිසා මම ගියේ ග්‍රාස් මිස්ට් ලේන් (Grass Mist Lane) [බෙයිජිං හි විශාලතම රැඳවුම් මධ්‍යස්ථාන වලින් එකක්] වෙතට. සහයෝගය ලබාගන්නට මීට වඩා වැදගත් වෙන කිසිම අවියක් නැහැ. ව්‍යසනකාරී ලෙසින් කෙටිවූ සහ දියාරු බඩ ඉරිඟු කැඳ, [උතුරු චීනයේ සහල් වලට වැඩියෙන් අනුභවයට ගැනෙන, පාන් වෙනුවට ගත් චීනයේ ඒ හා සමාන වූව] වොටු (wo'tou) කුඩා පාන්ගෙඩි, සහ එළවළු සිහින් තීරු අපේ ජීවිතවල කේන්ද්‍රස්ථානය සහ අපේ ගැඹුරු අවධානය එක්තැන් වූව බවට පත්විය. සලාක දිගින් දිගටම පැවතෙද්දී අපි කෙටිවූ වෙද්දී, සෑම ආහාර ඇබ්බැහිත්ම අපමණ සැලකිල්ලකින් යුතුව හැකි තරම් කාලයක් අරගනිමින් අනුභව කරන්නට

¹³² Ibid., pp. 253-254.

¹³³ Ibid., pp. 51-56, 110-115, 249.

අපි ඉගෙන ගත්තෙමු. කඳවුරු තුළ දී සිරකරුවන් කොතරම් හොඳින් කෑම කෑවාද යන්න ගැන කටකතා සහ ඉතා දැඩි ලෙසින් ආශා කරන ලද සිහින පැතිර ගියේය. මම පසුව දැනගත් පරිදි, මේ කටකතා බිහිකරන ලද්දේ පාපෝච්චාරණ දිරි ගැන්වීම පිණිස ප්‍රශ්න විමසන්නන් විසිනි. වසරක් පුරාම මේ ආහාර වේල ගැනීමට සිද්ධ වූ පසු මම වැඩියෙන් ආහාර ලබාගැනීම සඳහා ඕනෑම දෙයක් කළා යැයි පිළිගැනීමට සූදානම්ව සිටියෙමි.

හාමතයේ තැබීම ඉතාමත් සුක්ෂ්ම ලෙසින් අධ්‍යයනය කරනු ලැබීය—අපිව ජීවතුන් අතර තියන්නට ප්‍රමාණවත්, ඒත් කිසිම විටෙක අපිට කුසගින්න අමතක නොවන තරමට. ප්‍රශ්න කිරීම් පැවැත්වෙන මධ්‍යස්ථානයේ මා ගෙවූ මාස පහළොවේ දී මම බත් කෑවේ එකම වතාවක් පමණක් වූ අතර කිසි දිනෙක මස් කෑවේ නැත. මාව අත් අඩංගුවට ගෙන මාස හයකට පසුව, මගේ කුසය ඇතුළට හැකිළී ගොස් තිබිණ, සාමූහික ඇඳේ සරල ලෙසින් ඇඟේ කොටස් වැදීම පමණින් අත පය වල ඇතිවෙන තැලීම් මගේ සිරුරේ දකින්නට ලැබිණ. මැහැල්ලකගේ පියයුරු මෙන් මගේ පස්සා පැත්තේ හම ද ලිහිල් වී එල්ලා වැටී තිබිණ. ඇස් පෙනීම අපහැදිලි වූයේය, එසේම අවධානය රඳවා ගැනීමේ බලය ද මට අහිමි විය. නියපොතු කපන්නට මෙවලමක් පාවිච්චි නොකර කකුලේ නියපොතු කඩා ඉවත් කරන්නට හැකි තරම් වූ විටමින් උණාතාවක වාර්තාගත ලක්ෂ්‍යයකට මා පිවිස සිටියෙමි. මගේ හම පුරා දුහුවිලි පටලයක් පැතිර තිබුණි. මගේ කොණ්ඩය හැලෙන්නට පටන් ගති...

“මෙතැන ජීවිතය මෙවිචර නරක විදියට තිබ්බෙ නැහැ,” ලූ (Loo) මට කීවේය. “අපිට සෑම දින 15 කට සැරයක් බත් ආහාරයක් ලැබුණා, සෑම මාසයකම අග දී තම්බපු සුදු පාන් ලැබුණා, ඒ වගේම අලුත් අවුරුද්ද, මැයි 1 වැනිදා, ඔක්තෝබර් 1 වැනිදා, වගේ ලොකු නිවාඩු වල දී මස් ටිකක් ලැබුණා. ඒ දවස්වල හොඳයි.”

‘මල් සියයේ’ යුගයේ දී [සැබැවින්ම ඊට පසුව ආ දක්ෂිණාංශ විරෝධී ව්‍යාපාරයේ දී] සිරගෙදර ගැන සොයා බලන්නට ජනතාවගේ නියෝජිත පිරිසක් පැමිණියාට පසුව ඒ සියල්ල වෙනස් වූයේය. සිරකරුවන් ප්‍රමාණවත් තරමට කන හැටි දැකීමෙන් ඔවුන් තැති ගත්හ. මේ ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්, සමාජයේ වැදගත්මකට නැති පිරිස සහ ජනතාවගේ හතුරන් වූ අය බොහෝ ගම්බද ජනතාවට වැඩියෙන් ඉහළ ජීවන මට්ටමක සිටීම යනු කිසිසේත්ම ඉවසිය නොහැකි යැයි ඔවුන් තීරණය කළහ. 1957 නොවැම්බර් සිට තව දුරටත් උත්සව අවස්ථාවල දී සිරකරුවන්ට බත්, මස් හෝ තිරිඟු පිටි නොලැබිණ.

ආහාර ගැන ඇති උනන්දුව අපිව කොතරම් දැඩි ලෙසින් වෙළාගෙන තිබුණදැයි කිවහොත් අපි එක විදියකට වියරු වැටී සිටියෙමු. අපි ඕනෑම දෙයක් කරන්නට සූදානම්ව සිටියෙමු. එය ප්‍රශ්න කිරීම් සඳහා කදිම වාතාවරණයක් වූයේය. අපි සෑම කෙනෙක්ම අපිව කඳවුරකට යවන්න යැයි අයදින්නට වීමු. ලියැවිල්ලකින් විශේෂයෙන් ඉල්ලා සිටීමක් නොමැතිව ග්‍රාස් මිස්ට් ලේන් වලින් කිසිවෙක් ඉවත්ව නොගියහ. ඒ සඳහා පෝරමයක් ද තිබුණි. “කඳවුරු තුළ වැඩ කිරීමෙන් මගේ පව් ගැන විස්සේපය දැක්වීමට කරුණාකාර මට අවසර දෙන්න.”

පසු කාලයේ දී, කඳවුරු තුළ තත්වයන් කොරතම් නරක වුවද, හැම සිර කඳවුරු පාලකයෙකුටම අපි එතැන ඉන්නේ අපි එය ඉල්ලා සිටි පමණක් බැවින් යැයි අවංකව කියන හැකියාව ලැබිණ.¹³⁴

සිරකරුවන්ව කැමති කරවා ගැනීම සඳහා ඊට වඩා සාම්ප්‍රදායික වූ ක්‍රමයන් ද භාවිතා කෙරිණ. තමන්ගේ අපරාධ පිළිගත්, හොඳින් හැසිරෙන, ඔවුන්ගේ සගයන්ව ප්‍රති පුහුණු කරවීම සඳහා ක්‍රියාශීලී ලෙසින් සහාය දෙන අය, සහ ඔවුන්ගේ හවුල්කාරයන් හෝ කැරලිකාර සම්පතයන්ව හෙළා දකින්නේ නම්, වැඩියෙන් හොඳින් සැලකිලි ලැබෙන්නේ යන පොරොන්දුව දිරිගැන්වීමක් විය. හෙළා දැකීම අව්‍යාජ ප්‍රතිසංස්කරණය සිද්ධ වී ඇත්දැයි බලන වැදගත් විභාගයක් විය. නිල වට්ටෝරුවේ වදන් වලින් කිව්වොත්, “අනෙක් අයව හෙළා දැකීම පව් කමා කරගැනීමේ ඉතාමත් හොඳ ක්‍රමයකි.” විමර්ශන බියුරෝවේ ඇතුළත බැනරයක් මෙසේ ප්‍රකාශ කරන ලදී: “පාපෝච්චාරණය කරන අයට ලිහිල් දඬුවම්; ප්‍රතිරෝධය දක්වන අයට දැඩි දඬුවම්; විශිෂ්ට ලකුණු ගන්නා අයට මුක්තිය; ඉතා විශිෂ්ට ලකුණු ගන්නා අයට තෑගි.”¹³⁵ දීර්ඝ කාලීන දඬුවම් ලැබූ බොහෝ දෙනෙක් ඔවුන්ගේ

¹³⁴ Ibid., pp. 45-46.

¹³⁵ Ibid., pp. 36, 73.

සිරගත කාලය අඩු කරගැනීමේ බලාපොරොත්තුවෙන් අතිශය උනන්දුවකින් ප්‍රොපගන්ඩා කටයුතු වල නියැළෙන බවක් දැක්වූහ. එහි දී ඇති වූ ගැටළුව—පැස්කුවාලිනි විසින් උදාහරණ කිහිපයක් දක්වන ලදී—ඔවුන්ට ඒ සඳහා ආපසු කිසිවක් නොලැබීමයි: දැඩි සිර දඬුවමක් වළක්වන්නට ඔවුන්ගේ යහපත් හැදියාව එක්කෝ ප්‍රමාණවත් නොවීය, නැත්නම්, තවත් නරක අතට ගියේ, අඩු කරන ලද කාලය අවසානයේ දී හැම විටම එසේ වේදැයි කියා සැලකෙන ලද කාලයම වූහ. බොහෝ විට කට වචනයෙන් පමණක් නඩු තීන්දුව දැනුම් දීම සිද්ධ වෙද්දී තමන්ගේ නඩු වලට බොහෝ විට ජනතාව පෙනී නොසිටියහ. එක වයසක රැඳවුම්කරුවෙක් ක්‍රමය පැහැදිලි කළේ මෙසේය: “ඔවුන්ගේ හතුරන්ට දුන් පොරොන්දු රැකීම සඳහා වගකීමක් ඇතැයි කියා කොමියුනිස්ට්වාදීන් සලකන්නේ නැහැ. අවසානයට යන මාර්ගයක් හැටියට, ඒක සාර්ථක කරගන්න හැකි ඕනෑම උප්පරවැට්ටියක් නැත්නම් උපක්‍රමයක් භාවිතයට නිදහසක් ඇතැයි ඔවුන් සලකනවා, ඒකට තර්ජන සහ පොරොන්දු අයිති වෙනවා... එ වගේම තව දෙයක් මතක තියාගන්න—භාවා දෙන අය ගැනත් කිසිම ගෞරවයක් කොමියුනිස්ට් අයට නැහැ.”¹³⁶

බලාත්කාර ක්‍රමවේද ඊට වඩා සාමාන්‍යයක් වූයේය. පාපෝච්චාරණයට අසමත් වෙන අය, තම පක්ෂ සහෝදරයන් හෙළා දැකීම ප්‍රතික්ෂේප කළ අය (“රජයට තොරතුරු ඉදිරිපත් නොකර සිටීම යනු දඬුවම් ලැබිය හැකි වරදකි”)¹³⁷, කොමියුනිස්ට් ධර්ම විරෝධී ලෙසින් යැයි සැලකෙන ආකාරයෙන් කතා කරන අය, තමන්ගේ නඩු තීන්දුව ගැන ඇපැල් ඉදිරිපත් කිරීම නිසා පොදු ජනතාවගේ කැමැත්ත පිළිගැනීම ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද බව දක්වන අය, යනාදීන්ගේ සිර දඬුවම් දීර්ඝ කෙරිණ. එයාකාරයෙන් වසර පහක සිර දඬුවමක් ජීවිතාන්තය දක්වා දීර්ඝ කිරීම බෙහෙවින් පහසු විය. සෙසු සිරකරුවන්ගේ ජීවිත වලට බලපෑම් කරන්නට ද සිරකරුවන්ට හැකියාව තිබිණ. සිරකුටියේ ප්‍රධානියාගේ “වෘත්තීය” රඳා පැවතියේ අනෙකුත් අය මතයි, ඒ නිසා වැඩියෙන්ම ප්‍රතිරෝධ දක්වන ලද්දවුන්ට ඔහු වැඩියෙන්ම පහර දුන් අතර සාමාන්‍යයෙන් එහි දී ඔහුට සෙසු සිරකරුවන්ගේ සහාය ඒ සඳහා ලබාගත හැකිද වූයේය. මේ අයිත්ත කර දැමීම වලට අමතරව, “විභාගය” නැත්නම් “අරගලය” යැයි හැඳින්වෙන ලද්දක් ද පැවතිණ. එය කිසිත් ලෙසකින් ඕප්පාතික වූයේ නැත; වින්දිතයාව තෝරාගෙන තිබුණේ සිරගෙදර අධිකාරීන් විසිනි, එසේම වේලාව හා ස්ථානය ද කළින්ම තීරණය කර ගන්නා ලද්දකි. කෘෂි කටයුතු ප්‍රතිසංස්කරණ යුගයේ දී පැවති ගම්බද සිද්ධ කළ සංවිධානාත්මක ජනවාර්ගික සංහාරයන් ඒ පරිසරය විසින් සිහියට නගන ලද වුවත් මෙහි දී මරණය අතිශයෙන්ම දුලබ ඵලවිපාකයක් පමණක් විය. පැස්කුවාලිනි මෙසේ සිහි කරයි:

බොරු පාපෝච්චාරණයක් කළ බවට චෝදනා ලැබ සිටි අපේ වින්දිතයා මැදි වයසේ සිරකරුවෙක් විය. ඔහු මුරණ්ඩු ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදියෙකි යැයි කාඩර්වරයා අප වෙත කාඩ්බෝඩ් වලින් හැදූ ලවුඩ්ස්පීකරයකින් කෑ ගසමින් කියුවේය...ඔහු කුමක් හෝ කියන්නට හිස ඔසවන හැම අවස්ථාවක දී ම—ඇත්ත හෝ බොරු, එය අපිට වැදගත් වූයේ නැත—“බොරුකාරයා! වැදගම්මකට නැති තැනැත්තා! එහෙමත් නැත්නම් “බැල්ලිගෙ පුතා!” යනාදී වශයෙන් කියමින් ඔහුගේ හඬ මැකී යන ලෙසින් අපි මහත් හඬක් නැඟුවෙමු...මෙයාකාර විදියට තවත් පැය තුනක් පුරා අරගලය ඇදී ගියේය, පසුවෙන හැම මිනිත්තුවක දී ම අපි තවත් දරදඬු සහ නපුරු ලෙසින් හැසිරුණෙමු. අපිට අවශ්‍ය දේ ලබාගන්නට අපි ඔහුව කෑලි කෑලි වලට කඩා දමන්නට තරම් සමත් බවකින් සිටියා යැයි මට සිතේ. පසුව මට ඒ ගැන සිතා බලන්නට කාලයක් ලැබුණ පසුව, අප මුහුණ දුන් මිනිසාගේ ගුණ යහපත්කම් කුමක් වුවත්, ආණ්ඩුවේ ස්ථාවරය සමඟ අපි දැඩි සේ එකඟ වී එය මානසිකව පිළිගන්නට සූදානමින් ඒ අවස්ථාවේ අපි අප වෙනුවෙන් අරගලයේ යෙදෙමින් සිටි බව මට වැටහුණි.¹³⁸

එවැනි තත්වයන් යටතේ දී සිරකරුවන් මහත් බහුතරය අවසානයේ දී යටත් කරගැනීමට හැකියාව ලැබිණ. මේ ක්‍රියාවලියේ දී අනන්‍යතාවය පිළිබඳ වීන ප්‍රවේශය ද්විතීය ලෙසකින් පමණක් පැවතිණ. යුද්ධයේ දී විශේෂ මින් විසින් අල්ලා ගන්නා ලද ප්‍රංශ සිරකරුවන්ට, සමස්ත ලෙසකින් වීන සිරකරුවන්ට වඩා හොඳින් සැලකුම් කරන ලද වුවත්, මේ ආකාරය හා සමාන වූ ප්‍රතිඅධ්‍යාපන ක්‍රියාවලියකට ඔවුන් ද හසු වූ අතර ඔවුන් ද එයාකාර ලෙසින්ම ප්‍රතිචාර දැක්වූහ.¹³⁹ ප්‍රතිඅධ්‍යාපන ක්‍රියාවලියේ ඵලදායීත්වය ලබා ගැනෙන්නේ මනෝවිද්‍යාත්මක කැමති කරවා ගැනීමේ බලවත් ක්‍රමවේද දෙකක මිශ්‍රණයකිනි. එකක්, රැඩිකල් ප්‍රදරුකරණයයි, එනම් පක්ෂ සහ පරිපාලනය මව සහ පියා වීමෙන් සිරකරුවාට කතා කරන්නේ සහ ඇවිදින්නේ කෙසේදැයි (කර බාගෙන, ගමන දෙගුණයකින්

¹³⁶ Ibid., p. 298.
¹³⁷ Ibid., p. 147.
¹³⁸ Ibid., p. 81.
¹³⁹ Albert Stihlé, *Le prêtre et le commissaire* (Paris: Grasset, 1971).

වේගවත් කර, මුරකරුවා විසින් උපදෙස් මහා හයියෙන් කෑ ගසා කියද්දී) සහ සියල්ල පරම පරාධීනත්ව සාධකවලට සමාන වූ ඔහුගේ ආහාර රුචිකත්වය සහ සෞඛ්‍ය පිළිවෙත් පාලනය කිරීමෙනි. අනෙක, සිරකරුවන්ට එක ඒකකයක් හැටියට එකතු කිරීමයි, එහි දී සෑම ඉරියව්වක්ම, සෑම වචනයක්ම වැදගත් විය. සැබෑ පවුල සමඟ සම්බන්ධ වීම පවා කොහෙත්ම නොහැකි වෙද්දී, මේ කණ්ඩායම පවුල බවට හැරිණ. භාර්යාවන්ට තමන්ගේ සැමියන් වෙතින් දික්කසාද වෙන්වීමට සහ දරුවන් හා දෙමව්පියන් අත්හැර දමන්නටත් බලාත්මක කෙරුණ.

පෞද්ගලික ප්‍රතිසංස්කරණ කොතරම් ගැඹුරු ලෙසින් සිද්ධ වුවාද යන්න ගැන අපිට හිතන්නට පමණක් පුළුවනි. ආදර්ශ පාඨ වලින් කතා කරමින්, යාන්ත්‍රික ලෙසින් ප්‍රතිචාර දක්වමින්, ස්වයං-පරිහව කරගැනීමේ ආකාර වලින් “වෛතසික සියදිවිනසා ගැනීමට”¹⁴⁰ පාර කපන ලද්දා සේ ම ඒවා ස්වයං-ආරක්ෂාව සහ දිවි ගලවා ගැනීම සඳහා ද යොදා ගත් ක්‍රම වූහ. පෞරුෂය කිසියම් ආකාරයකින් දෙකඩ කරගෙන හෝ පෞද්ගලික ඉඩකඩක ආකාරයක් පවත්වාගන්නට ජනතාවට හැකි වූවා යන අදහස සමහර විට බොළඳ විය හැකියි. නමුත් ‘ලොකු සහෝදරයා’ ගැන තව දුරටත් ද්වේෂ නොකරන ලද ජනතාව බොහෝ විට එසේ කළේ වැටහීමක් නිසා නොව ක්‍රමෝපායය ලෙසකින් තර්ක කළ බැවිනි. ඔහුගේ ප්‍රතිඅධ්‍යාපනය සම්පූර්ණ කරන ලද ලෙසින් පෙනී ගියා යැයි සහ මුරකරුවන් විසින් ඔහුට කියූ දේවල් සියල්ල ඔහු අවංක ලෙසින් විශ්වාස කළා යැයි ද 1961 දී පැක්කුවාලිනි සඳහන් කරයි. නමුත් ඔහු මෙසේ එකතු කරයි: “ඒ වගේම මම දැන සිටියා මගේ හැසිරීම පුළුවන් තරම් නීතියේ අකුරටම සමීපව පවත්වාගෙන යාම මගේ හොඳට බෙහෙවින් බලපාන බව.” අන්තගාමී මාඕවාදී සිරකුටියක ප්‍රධානියෙකුට ප්‍රතිචාර දක්වන තවත් උදාහරණයක් පැක්කුවාලිනි සපයයි: රෙජිමයට ඇති ඔහුගේ ආදරය සහ හක්නිය ඔප්පු කරනු පිණිස, ෆැරන්හයිට් බිංදුවට අංශක පහක් ඉහළින් ඇති නීතිමය සීමාවට වැඩියෙන් උෂ්ණත්වය පහළ ගියද සිරකරුවන්ට වැඩ කිරීමට ඉඩ දිය යුතු යැයි ද, එසේම වැඩියෙන් වැඩ කිරීම සඳහා කලින් නැඟිට යාමට ඉඩ දිය යුතු යැයි ද කියා ඔහු කියා සිටියේය. එය “මුළුමනින්ම සම්ප්‍රදායික නොවේ” යැයි තීන්දු කරමින් මුරකරුවා ඔහුගේ කතාවට බාධා කළේය, එවිට අනෙකුත් සියළු සිරකරුවන් බොහෝ සෙයින් සැනසුම් සුසුම් හෙළන ලදහ.¹⁴¹ බොහෝ විට මෙන්නම, ඔවුන්ට ද ක්‍රමය ගැන යම් විශ්වාසයක් තිබිණ, ඒත් ඔවුන්ට උවමනා වූයේ හැකි ඕනෑම වැයක් ගෙවමින් කරදරයෙන් ගැලවී ඉන්නටයි.

වරක් අපරාධකරුවෙක් වූවා සෑම විටම අපරාධකරුවෙකි

වෝදනාවක් වැරදි වූවා යන හෝ නඩු මඟට ගෙන යන ඕනෑම අයෙක් නිදහස් කෙරේවි යන අදහසට මේ ක්‍රමය තුළ කිසිදු ඉඩක් නොමැති විය. චීනයේ දී ජනතාව අත් අඩංගුවට ගැනුනේ ඔවුන් වරදක් කරන ලද නිසා නොවේ; ඔවුන් වරදකරුවන් වූයේ ඔවුන් අත් අඩංගුවට ගෙන තිබුණ නිසායි. සියළු අත් අඩංගුවට ගැනීමේ පොලීසියෙන් කරන ලදී, එය කොමියුනිස්ට් පක්ෂයෙන් මෙහෙයවන ලද “ජනතාවගේ ආණ්ඩුවේ” කොටසක් වූ අතර මාඕ සේතුං විසින් පාලනය කරන ලදී. අයෙකු තමන්ට අත් අඩංගුවට ගැනුණ හේතුව ප්‍රශ්න කිරීම සභාපති මාඕට එරෙහි වෙන තරම් වරදක් වූයේය, එයින් අයෙක් සැබැවින්ම ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදියෙක් යැයි හෙළිදරව් කෙරිණ. එයාකාර වූ තර්කනයෙන්ම, සිරගෙදර මුරකරුවෙකුට අවනත නොවන්නා වෙත ද “මොකද! ජනතාවගේ ආණ්ඩුවට අවනත නොවෙන්න තරම් ඔබ නිර්භීත ද?” යැයි සරලවම කෑ ගසා විමසිය හැකියි. අයෙකුගේ අපරාධ පිළිගැනීම සහ සමස්ත ලෙසින් යටහත් වීම පමණක් එකම තෝරාගැනීමේ වූහ. සිරකුටි වල රීතිය තමන්ට තදින් දඬුවම් කර ගැනීම විය: “ඔයා ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදියෙක්. අපි හැමෝම එහෙමයි. නැත්නම් අපි මෙතැන ඉන්නේ නැහැ.”¹⁴² ක්‍රමයේ මේ සිහිවිකල් තර්කනය අනුව, තමන් අත් අඩංගුවට පත්වීමේ වේතනා මොනවා දැයි කියා වූදිතයා විසින්ම ඉදිරිපත් කළ යුතුයි. “අපිට කියන්න ඇයි ඔබ මෙතැන ඉන්නේ කියලා” යන්න පුහුණුකරුවෙකු විසින් අලුත් සිරකරුවෙක් වෙතින් සාමාන්‍යයෙන් අහන පළමු ප්‍රශ්නයයි. තමන්ට එල්ලවෙන වෝදනා සිරකරුවා විසින්ම සැකසිය යුතු වූ අතර දඬුවම සඳහා ද තමන් විසින්ම නිර්දේශයක් ඉදිරිපත් කළ යුතු විය. සිරකරුවන් විසින් අනුක්‍රමික ලෙසින් පාපෝච්චාරණ ඉදිරිපත් කළ යුතු වූ අතර (දැඩි ගැටළුවක් පැන නැඟී වහාම ඔවුන්ට නැවතත් මුල පටන් ඇරඹිය යුතු වූහ), සමහර අවස්ථාවල දී එයට මාස ගණනක් යන ලදී, එසේම සමහර විට ජනතාවගේ ජීවිත ගැන මුළුමනින් දශක ගණනාවක් විස්තර කරන්නට පිටු සිය ගණනින් දීර්ඝ ද වූහ. ප්‍රශ්න කිරීම් ද දීර්ඝ කාලයක්

¹⁴⁰ Domenach, *Chine*, p. 170.

¹⁴¹ Pasqualini, *Prisoner of Mao*, pp. 219, 231.

¹⁴² *Ibid.*, p. 32.

තිස්සේ සිද්ධ වූහ, සමහර අවස්ථාවල දී පැය 3,000 ක් තරම් දීර්ඝ වූහ.¹⁴³ ජනතාව කියූ පරිදි පක්ෂයට කාලය ඕනෑ තරමින් තිබුණි. ප්‍රශ්න කළ අය විසින් බොහෝ විට නින්දට ඉඩ නොදුන්න (එය තහවුරු කරන්නට ප්‍රශ්න කිරීම් බොහොමය රාත්‍රී කාලයේ දී සිද්ධ විය), දරුණුතම දඬුවම පිළිබඳ තර්ජනය—මර දැමීම පවා—නැත්තම් ශාරීරික වධහිංසා කාමරයට යන බියකුරු ගමනක්, පසු කාලයේ දී හැඳින්වූයේ “කෞතුකාගාරය” කියයි.¹⁴⁴

නීන් චෙන්ග් (Nien Cheng) ඡන්හයි සිරගෙදරක හිටපු රැඳවුම්කරුවෙක් මෙසේ සිහිකරයි:

සිරගෙදර ඉස්පිරිතාලයෙන් ආපසු ආපු දිනයේ දී සේවයේ හිටපු මුරකරුවා මගේ අතට පෑනක් සහ තීන්ත කුප්පියක් දුන්න. ඇය කිවවා, “ඔබේ පාපෝච්චාරණය ලියන එක පටන් ගන්න! ප්‍රශ්න කරන අය එය එනතෙක් බලාගෙන ඉන්නෙ.”

ප්‍රශ්නකරුවා විසින් මට දෙන ලද කොළ රෝල මම අතට ගත්තෙමි, මගේ වරිතපදානය ලියන්න යැයි කියා 1966 හේමන්තයේ දී මා හට දෙන ලද හිස් කොළ වෙනුවට, පළමු පිටුවේ මාඕගේ විශේෂ පාඨයක් සඳහන් විය. එය රතු ඉරි ගැසූ හතරැස් කොටුවක් ඇතුළේ “සුප්‍රීම් නියෝගය” යන සිරස්තලය යටතේ විය, එහි මෙසේ සඳහන් විය, “ඔවුන්ට ඉඩ දෙන්නේ සුවච කීකරු ලෙසින් ඉන්නට පමණයි. ඔවුන්ට තමන්ගේ වාරයේ දී හැරෙන්නට කතා කරන්නට ඉඩ නොලැබේ.” කොළයේ අග, සිරකරුවා විසින් සාමාන්‍යයෙන් තමන්ගේ නම අත්සන් කරන තැන, මෙසේ ලියා තිබිණ, “අපරාධකරුවාගේ අත්සන.”

මගේ ක්ෂණික ප්‍රතිචාරය වූයේ “අපරාධකරුවා” යන පරිභව වචනය ගැන ඇති වූ කෝපයයි, සහ මගේ නම එහි නොලියන තීරණාත්මක බවයි. කෙසේ වුවද, මිනිත්තු කිහිපයක් සලකා බැලීමෙන් පසුව, මම මේ තත්වයෙන් ප්‍රයෝජනයක් ගැනීමට ක්‍රමෝපායක් හදා ගත්තෙමි...

උපුටා දක්වන ලද මාඕගේ පාඨය යටින් මම තවත් හතරැස් කොටුවක් ඇඳ එහි උඩින් මමත් “සුප්‍රීම් නියෝගය” යැයි ලිව්වෙමි. කොටුව ඇතුළේ, මම තවත් මාඕගේ පාඨයක් ලිව්වෙමි: එය ‘කුඩා රතු පොතේ’ නොමැත්තකි, ඒත් ඔහුගේ “ජනතාවගේ අභ්‍යන්තර පරස්පරතාවයන්” නමැති රචනාවෙන් එය මගේ මතකයේ සටහන්ව තිබුණි. පාඨය මෙසේය: “ප්‍රතිවිප්ලවයක් ඇත්තේ නම්, අපි සහතිකයෙන්ම එය යටපත් කරමු. අපි වැරැද්දක් කළහොත්, අපි සහතිකයෙන්ම එය නිවැරදි කරමු”...

මම සේවයේ සිටි මුරකරුවාට කඩදාසිය දුන්නෙමි. එදිනම සවස් කාලයේ දී මාව ප්‍රශ්න කිරීම සඳහා කැඳවන ලද්දේය.

සොල්දාදුවා හැරෙන්නට කාමරයේ කලින් සිටි මිනිසුන්ම සිටියහ. හැමෝගේම මුහුණු ඔරවන බැවින් අඳුරු වී තිබිණ, මම අපරාධකාරයෙක් නොවන කළ එසේ යැයි අභ්‍යුපගමනය කරන්නට ඔවුන්ට ඇති අයිතිය සොයා බලන්නට තීරණය කළ අවස්ථාවේ දී එය මම බලාපොරොත්තුවෙන් සිටියෙමි. මම ප්‍රශ්නකරුවාගෙන් සංඥාවක් ලැබෙන තෙක් බලා නොසිට හනිකට මාඕගේ ඡායාරූපයට කඳ නවා ආචාර කළෙමි. ප්‍රශ්නකරුවා මා වෙත හඬ නඟා කියවන ලද උපුටාගත් ඡේදය මෙසේය, “අධිරාජ්‍යවාදීන්ගේ දුටු බල්ලන් සහ එසේම කුමින්දැන්ගේ හි ප්‍රතිගාමී කල්ලි සහ ඉඩම් හිමියන්ගේ කැමැත්ත නියෝජනය කරන අයවත් යටපත් කරන්නට අපි ආඥාදායකත්වයේ සම්පූර්ණ බලය යොදාගත යුතුයි. ඔවුන්ට ඉඩ දෙන්නේ සුවච කීකරු ලෙසින් ඉන්නට පමණයි. ඔවුන්ට තමන්ගේ වාරයේ දී හැරෙන්නට කතා කරන්නට ඉඩ නොලැබේ.”

මම ලියූ කඩදාසිය ප්‍රශ්නකරුවා ඉදිරියේ තිබිණ. මම වාඩි වූ පසුව, ඔහු මේසයට තදින් ගැසුවේ මා දිහා රවාගෙන බලා සිටිමිනි. අනතුරුව ඔහු යළිත් මේසයට තදින් ගසා මෙසේ කෑ ගැසුවේය, “ඔබ මෙතන මොකක්ද කරලා තියෙන්නෙ?” ඔහු ඇඟිල්ල දිගු කරමින් කඩදාසිය පෙන්වීය. “ඔබ හිතනවද අපි ඔබ එක්ක සෙල්ලම් කරනවා කියල?”

මම නිහඬව සිටියෙමි.

¹⁴³ Domenach, *Chine*, p. 168.

¹⁴⁴ Pasqualini, *Prisoner of Mao*, p. 42.

“ඔබ එතරම් බරපතලකමක් නොදක්වන හැදියාවකින් ඉන්නෙ,” වයසක සේවකයා කීවේය.

“ඔබේ හැදියාව වෙනස් කරගත්තෙ නැත්නම්, ඔබ මේ ස්ථානයෙන් කිසිදා පිටවෙලා යන්නෙ නැහැ,” තරුණ සේවකයා කීවේය.

මම කිසිවක් කියන්නට පෙර, ප්‍රශ්නකරුවා මගේ විස්තරය බිමට විසි කළේය, පිටු බිම විසිරී ගියහ, ඔහු පුටුවෙන් නැගිටිවේය. ඔහු මෙසේ කීය, “ආපහු ඔබේ සිර කුටියට ගිහින් ඒක ආයෙත් ලියනවා!”

මුරකරුවා දොර ළඟ පෙනී සිටිමින්, “එළියට එන්න!” යැයි කෑ ගැසීය.¹⁴⁵

අඩුම වශයෙන් 1950 ගණන් මැද සිට සංස්කෘතික විප්ලවය දක්වා කාලය අතර දී මෙයාකාර හෝ ප්‍රවණ්ඩත්වයක් දැක්වීම ඉතාමත් දුලබ විය. වධහිංසාවක් පිළිබිඹු වෙන කිසිවක්, පහර ගැසීම හෝ අවලාද කීම පවා දැඩි සේ තහනම් විය, සිරකරුවන් එය දැන සිටියහ; තමන්ට නුසුදුසු ලෙසින් සලකන ලදැයි ඔප්පු කරන හැකි නම් යම් සහනයක් ලබාගත හැකි බලාපොරොත්තුවක් ඔවුන්ට ඇතිකරගත හැකියාව ලැබිණ. ඉතින් ඒ නිසා සැබෑ ප්‍රවණ්ඩත්වය මහත් ලෙසින් සියුම් වූයේය, ඒවා පැවතියේ එක්කෝ වින්දිතයාට පහර දෙන්නට අතිකුත් සිරකරුවන්ට අවසර ලැබෙන “අරගල සැසිවාරයක” දී; නැත්නම් ස්ථීර කාලීන ලෙසින් යදම් හෝ ආහාර ගැනීමට සහ සෞඛ්‍ය කටයුතු සඳහා කිසිදු ඉඩක් නොමැති ලෙසකින් බොහෝ විට අත් පිටුපසට කර මාංවු දමා තැබෙන ලද සිරකරුවන්ට උණුසුමක් නොමැති, වායු සංසරණයට ඉඩක් නොමැති ඉතා කුඩා සිර කුටිවල දිග හැරෙන්නට බැරි ලෙසින් සිටිය දී ය. මේ කුටිවල රැඳවන ලද සිරකරුවන් ඔවුන්ගේ දඬුවම් කාලය දින අටකට වඩා වැඩි වුවහොත් බොහෝ විට මිය ගියහ. ස්ථීර කාලීන ලෙසින් විලංගුවේ සිටින, කිටි කිටියේ අත් තද වෙන පරිද්දෙන් මාංවු දමා තැබීම සාමාන්‍යයෙන් බොහෝ දුරට සිද්ධ වූ වධහිංසාවකි, එයින් ඉතා ඉක්මණින් අත් ඉදිමී, දරුණු වේදනාව සමඟ බොහෝ විට සදාකල් පවතින කැළැල් ඇති විය.

සිරකරුවෙකුගේ මැණික්කටු තද වෙන ලෙසින් විශේෂ මාංවු දැමීම යනු මාඕවාදී චීනයේ සිරබන්ධනාගාර ක්‍රමයේ සාමාන්‍යයෙන් යොදා ගන්නා ලද වධහිංසාවකි. සමහර අවස්ථාවල දී අමතර යදම් සිරකරුවාගේ වළලුකර වලට දමනු ලබයි. අනෙක් අවස්ථාවල දී විලංගුවේ සිටින සිරකරුවාගේ මාංවු ජනේලයේ පොල්ලකට ගැට ගසා තැබේ, එහි දී ඔහුට කන්නට, බොන්නට, හෝ වැසිකිළියට යන්නට ජනේලයෙන් එහාට යා නොහැකියි. එහි අරමුණ වූයේ ඔහුගේ අධිෂ්ඨානය බිඳීම සඳහා ඔහුව පරිභවයට පත් කිරීමයි... ජනතාවගේ ආණ්ඩුව සියළු වධහිංසා ආකාරයන් මුලෝත්පාටනය කරන ලදැයි ප්‍රකාශ කිරීම නිසා, නිලධාරීන් විසින් සරලවම මේ ක්‍රමවේදයන් හැඳින්වූයේ “දඬුවම්” නැත්නම් “කැමති කරවා ගැනීම්” යනුවෙනි.¹⁴⁶

මේ මෙහෙයුම් වල නිල අරමුණ වූයේ පාපෝච්චාරණයක් ලබා ගැනීමයි. එය සාක්ෂියක් හා සමාන බලයකින් යුතු විය. හෙළා දැකීම් ද එයාකාර වූහ. එයින් සිරකරුවෙකුගේ අවංක භාවය පෙන්වීම සේ ම, එයින් පොලීසියේ චෝදනා සැබෑ වූවා යැයි ද ඔප්පු කිරීමක් සිද්ධ විය. අයෙක් වෙත හෙළා දැකීම් තුනක් එල්ල වුවහොත් එහි දී ඔහුව අත් අඩංගුවට ගත හැකි යන රීතිය නිසා දම්වැල දිගින් දිගටම දීර්ඝ වී ගියේය. ව්‍යතිරේක අල්පයක් හැරෙන්නට පොලීසිය විසින් යොදා ගත් ක්‍රමෝපායයන් යනු සෑම තැනකම පොලීසි විසින් යොදා ගන්නා ලද ඒවාම වූහ: පරස්පර විරෝධතා ඉස්මතු කර දැක්වීම, සියල්ල ගැන දැන සිටින ලෙසින් පෙන්වීම කිරීම, අයෙකුගේ පාපෝච්චාරණය වෙනත් පාපෝච්චාරණ සහ හෙළා දැකීම් සමඟ සංසන්දනය කිරීම. බලාත්කාරයෙන් ගත්තා හෝ ඕපපාතිකව ලැබුණා හෝ හෙළා දැකීම් (බොහෝ නගරයන් හි වීදි වල විශේෂ “හෙළා දැකීම් පෙට්ටියක්” විය) කොතරම් ගණනාවක් වූවා ද කියතොත් අයෙකුගේ අතීතය ගැන වැදගත් කිසිවක් සැඟවීම ඉතාමත් දුෂ්කර වූයේය. පැස්කුවාලිනිගේ ප්‍රතිරෝධය අවසානයේ බිඳ වැටෙන්නේ ඔහුව හෙළා දකින ලද ලියුම් කියවීමේ දී ය: “එය බියජනක හෙළිදරව්වකි. ඒ සිය ගණනින් වූ අතින් ලියන ලද පිටු වල සෙසු විද්‍යාර්ථීන්, මිතුරන්, වරක් හෝ දෙකක් පමණක් හමු වී ඇති විවිධ ජනතාව විසින් කරන ලද හෙළා දැකීම්...—මම විශ්වාස කරපු කොතරම් පිරිසක් දෙවරක් හිතන්නෙ නැතිව මාව පාවා දීල නියනවද!”¹⁴⁷ 1973 දී කිසිදු පාපෝච්චාරණයක් නොකර (මෙය ඉතාමත් අසාමාන්‍ය සිද්ධියකි, අතිශය ශක්තිමත් පෞරුෂයක් මෙන්ම සංස්කෘතික විප්ලවයෙන් පසුව පොලිස් ප්‍රතිපත්ති

¹⁴⁵ Nien Cheng, *Life and Death in Shanghai* (London: Macdonald, 1986), pp. 224-226.

¹⁴⁶ *Ibid.*, pp. 298-299.

¹⁴⁷ Pasqualini, *Prisoner of Mao*, p. 72.

වෙනස් වීමත් යන දෙකේම ප්‍රතිඵල නිසා) නිදහස් කරනු ලැබූ නින් වෙන්ග් වටේට ඇයව ආරක්ෂක සේවා වෙත රපෝර්තු කරන ලද ඥාතීන්, මිතුරන්, සිසුන්, සහ සේවකයන් යනාදී සියල්ලන්ම එක් රොක් වූහ. සමහර අය එසේ කළා යැයි කියා සිටියේ ඔවුන්ට ඒ ගැන කිසිදු තෝරා ගැනීමක් තිබුණේ නැතැයි කියමිනි.¹⁴⁸

අවසානයේ දී නඩුව සුදානම් වූ පසුව, සිරකරුවාගේ වද්‍යතාවය ගැන “සැබෑ කතාව” සිරකරුවා සහ විනිසුරුවා අතර සහ-නිෂ්පාදනයෙන් රඟ දැක්වෙන්නක් විය, එය “සැබෑ පරිසිද්ධි අර්ථ විචාරමය උපක්‍රමශීලී ලෙසින් නොමඟ යැවීමකි”.¹⁴⁹ සැබෑ ලෙසකින් බලපාන ලදැ යි කියැවෙන “අපරාධයක්” (විනිසුරුවා සහ සිරකරුවා යන දෙදෙනාම මෙය යම් තරමකට හෝ විශ්වාස කිරීම වැඩියෙන් ප්‍රයෝජනවත් විය, එසේම වෙනත් වරදකරුවන් ගැනත් සඳහන් වෙන්නේ නම් එය ද වාසියට හේතු විය), යම් තරමකට රැඩිකල් සහ දේශපාලන ඵලදායීත්වයන් නීති ලෙසකින් ඉදිරිපත් කරන එය පීඩනෝත්මාදී විලාසයකින් සහමුලින්ම නැවත වරිත පණ පොවන ලද්දකි. ඒ නිසා, ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම’ කාලයේ දී, සරල ලෙසින් විදේශයකට යවන ලියුමක ඡන්හයි හි ධාන්‍ය සලාක යාන්තමට පහළ වැටී ඇතැයි සඳහන් කිරීම යනු අයෙක් වරපුරුෂයෙක් යැයි කියන නිල සාක්ෂි බවට පත් වූයේ ඒ දත්ත නිල පුවත්පත් වලින් ඒ වන විටත් ප්‍රකාශනය කරන ලදුව සහ ඒවා නගරයේ සිටින සියළු විදේශිකයන් විසින් දැන සිටින ලද වුවත් යන පරිසිද්ධිය පැවතිය දී ය.¹⁵⁰

පෞරුෂත්වය අත්හැර දැමීම සාමාන්‍ය ඵලවිපාකය වූයේය, පැස්කුවාලිනී දක්වන පරිදි:

ආත්ම විශ්වාසය නැති වන්නට සිරකරුවෙකුට වැඩි කාලයක් යන්නේ නැහැ. කාලයාගේ ඇවෑමෙන් මාඕගේ පොලීසිය ඔවුන්ගේ ප්‍රශ්න කිරීම් ක්‍රමවේද පරිපූර්ණ ලෙසින් ඉතා නියුණු ලක්ෂ්‍යයකට හදාගෙන තියෙනවා ද කිව්වොත්, මම අභියෝග කරනවා ඕනෑම මිනිහෙකුට, චීන වේවා නොවේවා, ඔවුන්ගේ බලපෑම් වලට හසුනොවී ඉන්න බලන්න කියලා. නැති අපරාධ ඔබ ලවා හදන එක නෙමෙයි ඔවුන්ගේ අරමුණ, ජීවිතයක් ගෙවිය යුත්තේ මෙහෙමයි කියන පොලීසියේ සංකල්පය අනුව යන්නේ නැති නිසා ඔබගේ සාමාන්‍ය ජීවිතය ඔබ ගෙවන විදිය දුෂ්ටයි, පවිකාරයි, දඩුවම් ලැබිය යුතුයි, කියලා ඔබ ලවාම පිළිගැනීම කරවීමටයි ඔවුන්ගේ අරමුණ. ඔවුන්ගේ සාර්ථකත්වයේ පදනම වෙන්නේ සිරකරුවන් තුළ බලාපොරොත්තු රහිත වීම, සිරකරුවාට මුළුමනින්ම සිරබන්ධනාගාර මුරකරුවන්ගේ පිහිට යටතේ හැමදාම, බලාපොරොත්තු රහිතව සිටින්නට වෙනවා යැයි අවබෝධ කරවීම. සිරකරුවාගේ අත් අඩංගුවට ගැනීම පරම නිසා, එසේම එය ඔහුගේ වද්‍යතාවය ගැන ප්‍රශ්න කළ නොහැකි සාක්ෂියක් නිසා, සිරකරුවාට කිසිදු විත්තිවචයක් නැහැ. (මගේ මුළු සිරගත අවුරුදු ගණනාව පුරාම, වැරදීමකින් අත් අඩංගුවට ගැනුණු එක් අයෙක්ව මම දැන සිටිය—නිවැරදි නම ඒත් වැරදි මිනිහා. මාස කිහිපයකට පසුව ඔහු අනික් එක්කෙනාගේ වැරදි ඔක්කොටම පාපෝච්චාරණය කරලා තිබ්බ. වැරද්ද හොයාගත්තට පස්සේ, සිරබන්ධනාගාර අධිකාරීන්ට බොහොම අපහසු වුනා එයාව ආපහු ගෙදර යවන්න කැමති කරවා ගන්නට. එයාට හිතුවේ ගෙදර යන්න බැරි තරමට එයා වැරදියි කියලා.) සිරකරුවෙකුට නඩුවක් නැහැ, හොඳින් පෙර සුදානම් වූ උත්සවයක් සමහර විට පැය බාගයක් විතර පැවැත්වෙන; නීතීඥයන් සමඟ සාකච්ඡා නැහැ; බටහිර අදහසෙන් ඇපැල් කිසිවක් ද නැහැ.¹⁵¹

නඩු තීන්දුව දුන් පසුව, සිරකරුවාව ශ්‍රම කඳවුරකට යවනු ලබයි, රජයේ ගොවිපොළක් වෙත, පතලකට, නැත්නම් කම්හලකට. මේ කඳවුරු තුළ අධ්‍යයන දිගටම කරගෙන ගිය ද (ඒවා පෙර මෙන් නොව තීව්‍ර බැවින් අඩු වූහ), එසේම සිරකරුවන්ට ඔවුන්ගේ තත්වය සිහි කරවනු පිණිස විටින් විට “අරගල සැසිවාර” වලට භාජනය කරනු ලැබූ ද, ප්‍රධාන ලෙසින් සිද්ධ වූයේ වැඩ කිරීමයි. “ශ්‍රමය තුළින් ප්‍රතිසංස්කරණය” යන්නේ දී මුල් වචනය ගැන කිසිදු සෝපාධික බවක් නොවීය. අත් අඩංගුවේ තබන ලද මධ්‍යස්ථාන වල දී මෙන්ම ලැබෙන සුළු ප්‍රමාණයේ ආහාර වේලේ දෙකකින් දවසේ පැය දොළහක් වැඩ කරන හැකි ඔවුන්ගේ හැකියාව මත ඔවුන්ව ලකුණු දෙන ලදී. සාමාන්‍ය සේවකයෙකුට වැඩියෙන් කන්න ලැබෙනවාය යන්න කියැවෙන, “ඉහළ මට්ටමකින් නිපුණතා දක්වන වැඩකරුවෙක්” හැටියට ආහාර සලාක ලබා ගැනීම දැන් ඔවුන්ගේ දිරිගැන්වීම විය. ප්‍රතිඵල මුළු සිර කණ්ඩායම නැත්නම් කාමරය අතර සාමාන්‍යයකින් දක්වන ලද්දේ කණ්ඩායම් වැඩ දිරිමත් කර කණ්ඩායමේ යහපත පිණිස පැය

¹⁴⁸ Nien, *Life and Death*, part 3.

¹⁴⁹ Domenach, *Chine*, pp. 170 and 185.

¹⁵⁰ Nien, *Life and Death*, p. 318.

¹⁵¹ Pasqualini, *Prisoner of Mao*, pp. 39-40.

දාසයක් නැත්නම් දහ අටක් වැඩ කරන හැකියාව ඇත්තේ කාටදැයි සොයා බලන්නටයි. 1950 ගණන් අග දී “ස්පුට්නික් එකක් කරනවා,” මෙය හැඳින්වෙන ලදී. නිමක් නැති දේශපාලන දේශන අහන්නට සිරකරුවන්ට සිද්ධ වෙන වැදගත් ජාතික නිවාඩු දිනයන් හැරෙන්නට වෙන නිවාඩු දවස් නොවූහ. ඔවුන්ට ප්‍රමාණවත් තරමින් වස්ත්‍ර නොවීය. 1950 ගණන් වල දී, ජනතාව සරල ලෙසින්ම හැඳගෙන සිටියේ ඔවුන්ගේ අත් අඩංගුවට ගැනීම සිද්ධ වූ අවස්ථාවේ දී හැඳ සිටි වස්ත්‍රයන්ම වූහ. සීතල කබා සපයන ලද්දේ වීනයේ සයිබීරියාව හා සමාන වූ උතුරු මැන්චූරියාවේ කඳවුරුවල සිටි අයට පමණි, සිරකරුවන්ට වසරකට එක වස්ත්‍රයක් පමණක් ලැබීම ඒවායේ රීතින් වූහ.¹⁵²

සෑම මාසයකටම සාමාන්‍යයෙන් ලැබෙන ලද ආහාර සලාකය කිලෝ 12 න් 15 න් ධාන්‍ය වූ අතර තමන් වෙතින් අපේක්ෂා කරන වෙනස් සොදවන්නේ නැති ඕනෑම සිරකරුවෙකුට මාසයකට කිලෝ 9 ක හදිසි සලාක සුළු ප්‍රමාණය ලැබිණ. මෙම සලාක ප්‍රමාණය දහනව වැනි සියවසේ ප්‍රංශ සිරගෙවල් වලට වඩා අඩු වූහ, සෝවියට් කඳවුරු වලට වඩා අඩු වූහ, 1975-1977 කාලයේ දී විසේට්නාම් සිර කඳවුරු තුළ පැවති මට්ටම් හා සමාන වූහ.¹⁵³ විටමින් සහ ප්‍රෝටීන් උණකා බියකුරු වූහ: සිරකරුවන්ට කිසිදු මාංශයක් ලැබුනේ නැත, එසේම සීනි හෝ තෙල් කිසිවක් ලැබුනේ ද නැත. එළවළු අල්පයක් සහ පළතුරු ඇබිත්තක් පමණක් ලැබුණ නිසා ඔවුන් දැඩි දඩුවම් ලැබෙන අපරාධයක් වූ ආහාර භාරකම් කරන්නට පෙළඹුනහ. තමන් වෙනුවෙන් ආහාර සොයා ගන්නට ද ඔවුන් හැකි තරම් වෑයම් කළහ. කන්නට පුළුවන් පැළෑටි සහ කුඩා සත්තු සොයා ගියහ, වියළි මීයන් ඉතාමත් විශේෂයන් සොයා යන ලද්දකි. දැඩි සේ බෝවෙන රෝගයක් නැති අවස්ථාවක දී වෛද්‍ය පහසුකම් අවම ලෙසින් පමණක් සපයන ලද අතර, දැඩි සේ දුර්වල, බොහෝ සෙයින් මහළු, නැත්නම් කරකියා ගන්නට නොහැකි අයට සැබෑ මරණ කඳවුරු වෙත යවන ලදී, ඒවායේ ආහාර සලාක කොතරම් අල්පයක් වුවාද කියතොත් ජීවිතය ඉතා ඉක්මණින් අවසන් වූහ.¹⁵⁴ අත් අඩංගුවේ තබාගන්නා ලද කඳවුරු වලට වඩා ශ්‍රම කඳවුරු තුළ ඇති වාසිය වූයේ විනය තරමක් අඩු බවකින් පැවතීම හේතුවෙන් මුරකරුවන් නොදකින කළ දරදඩු වූ සිරකරුවන් රීති තමන්ට කැමති ලෙසින් වෙනස් කරන්නට සමත් වීමයි. ඒත් කිසිවිටෙක ඔවුන් තම කළින් ජීවිත වල භාෂාමය හෝ හැදියාවේ හුරු පුරුදු වලට ආපසු යන්නට තරම් දුර දිග නොගියහ. කෙසේ වුවද, ජීවිතය දරාගත හැකි වූණි, එසේම සිරකරුවන් අතර යම් අල්ප තරමකින් සාමග්‍රියක් පැවතියේය.

රැඳවුම්කරුවන් ලෝගායි ක්‍රමය තුළ ඉදිරියට යද්දී, ප්‍රතිඅධ්‍යාපනයේ මූලික අදහස අදුරු වීම වැඩියෙන් සිද්ධ විය. ඒකීය පුද්ගලයන් අනුගමනය කළ ගමන් මාර්ගය රට දුවන මාර්ගය හා සමාන වූයේය: මිලියන ගණනක අධ්‍යාපන “සිසුන්” බාහිර මැදිහත්වීම් මඳ පමණින් යුතුව සහ සමහර අවස්ථාවල දී සිරගෙවල් ඇතුළත කොමියුනිස්ට්වාදී භක්තිමතුව වෙමින් තමන්ට ශික්ෂණය කරගනිද්දී, ලෝගායි හි “පරිපූර්ණ” සමයෙන් (1954 සිට 1965 දක්වා) පසුව ක්‍රමය අල්ප ලෙසින් කැඩී යාමට පටන් ගෙන මාර්ගය කුමක්දැයි නොදැන අතරම වෙන්නට පටන් ගති. අලුතින් තව තවත් අපරාධකරුවන් කඳවුරු වෙත පැමිණීම මේ සමඟින්ම සිද්ධ වූයේය. ඔවුන් බොහොමයක් දෙනා ඉතාමත් තරුණ වියේ අය වූ අතර පොදුවේ ආත්ම විශ්වාසයන් බිඳ දමන ලෙසකින් ද වූ එය පසුපසින් සංස්කෘතිය විප්ලවය පැමිණියේය. පද්ධතියට තිබී සමාජ ග්‍රහණය ඉතා සෙමින් අහිමි වෙන්නට පටන් ගැනිණ. ඒ අතරතුරේ දී කඳවුරු ඇතුළත රැඳවුම්කරුවන් අතර කල්ලි කිහිපයක් හැදුණි. අධිකාරිය වෙත කීකරු වීම සහ ගෞරවය දැක්වීම තව දුරටත් ඕප්පාතිකව සිද්ධ නොවීය; ඒවා ලබා ගන්නා ලද්දේ පාපෝච්චාරණ භරහා නැත්නම් ප්‍රවණ්ඩත්වයට හැරීම තුළිනි—එසේම මේ ප්‍රවණ්ඩත්වය තව දුරටත් එක පැත්තකින් පමණක් දිග හැරෙන ආකාරයකින් සිද්ධ නොවිණ. කැමැත්ත යටපත් කිරීම මඟින් ජනතාවගේ වින්තනය ප්‍රතිසංස්කරණය කරන හැකි යැයි යන අදහස සැබෑ වින්දිතයා විය. එනමුත් ව්‍යාපෘතිය ඇතුළත මුල පටන්ම යම් තරමකට පරස්පර විරෝධයක් සටහන් වී තිබුණි. ජනතාව ඔවුන්ට වඩා උසස් තත්වයකට ගෙන යා යුතුයි යන විධානය එක පැත්තකින් ද, ඔවුන්ට නැවතත් දීප්තිමත් අනාගතයක් සඳහා පා ගමන් කරන නිර්ධන පංතියේ පොදු ජනතාව හා එකතු වෙන්නට තම තමන්ට දියුණු කර ගැනීම සහ පිරිසිදු කර ගැනීම සඳහා බලාත්මක කිරීම පැවතිණ. සාක්ෂාත් කරගත්තේ කුමක්දැයි යන්නේ වැදගත්කමක් නොමැති, නැත්නම් ඉතාමත් දුලබ අවස්ථාවක දී සැබෑ නිදහස නිසා සමාජයෙන් කොන් කර දැමීම, අයෙක්ව සිර ගෙදරට දැමෙන්නට හේතු වූ අපරාධය හෝදා හරින්නට වෙනත් කිසිදු ක්‍රමයක් නොමැති වූ නිසා සිර අඩස්සියේ ගෙවා දමන ජීවිතයක දුර්දාන්ත යථාර්ථය අනෙක් පැත්තෙන් වූයේය. ඉතින් කෙටියෙන් කිව්වොත්, ඉරණම යනු මොහොතක දී පමණක් කළ වැරද්දක් වුවාද නැත්නම් වැරදි පවුලේ ඉපිද

¹⁵² Domenach, *Chine*, p. 211.

¹⁵³ *Ibid.*, p. 213.

¹⁵⁴ Pasqualini, *Prisoner of Mao*, pp. 178-181.

සිටියාද යන්න වුවාද, ඉරණම තුළින් පාලනය කෙරෙන පරම දරදඬු සමාජය වෙස් වසා තබන්නට මිනිසා පරිපූර්ණ කිරීමේ සංවාදය අසමත් විය. එකම ලෙසින් අමානුෂික සහ උත්තර බැඳිය නොහැකි පරස්පර විරෝධය විසින් සංස්කෘතික විප්ලවය යැයි හැඳින්වෙන සමාජයීය ප්‍රසාරණය සහ එහි විසඳිය නොහැකි අසාර්ථකත්වය යන දෙකම බිහිකරන ලදී.

අපි ලෝගායි වලින් නික්ම යන්නේ ලඝු ඝාතන ගැන විස්තරයක් සමඟිනි:

ඔවුන් සියල්ලන්ම මැද සිටියේ යදම් සහ විලංගු වලින් බඳින ලද කරනවැමියායි. ඔහුගේ ගෙල වටා දමා ඉන වටේ තදින් අදින ලද කඹයක් නිසා ඔහුගේ හිස නැමී තිබුණි. ඔහුගේ අත් පිටුපසට කර බැඳ තැබිණ. මුරකරුවන් විසින් ඔහුව අප ඉදිරියට තල්ලු කරන ලදී. හුමාලය ඔහුගේ කකුල් අතරින් දුමිකැටි ලෙසින් ඉහළට යද්දී, ඔහු එතැන ඇඟ බැඳී පසුතැවිලි වන්නෙක් ලෙසින් නිහඬව සිටගෙන සිටියේය. යෙන් (Yen) කථාවක් පවත්වන්නට සුදානම් කරගෙන සිටියේය.

“ඉතාමත් නරක දෙයක් ගැන මට කතා කරන්නට තියෙනවා. ඒක කිරීම ගැන මට සතුවක් නැහැ සහ ඒක කිසිත් ලෙසකින් ආඩම්බර වන්නට දෙයක් නෙමෙයි. නමුත් එය මගේ වගකීමයි සහ එය ඔබට පාඩමක් වෙන්න ඕන. මේ මෙතැන ඉන්න නරකයා සිරගත කළේ ආචාර ධාර්මික චෝදනාවක් යටතේ—කොල්ලෙක් එක්ක සමලිංගික සබඳතාවයක් පැවැත්වීම නිසා. මේ වරදට ඔහුට ලැබුනෙ වසර හතක දඬුවමක් විතරයි. පසුව කඩදාසි මෝලෙ වැඩ කරද්දී ඔහුගේ හැදියාව නිරතුරුවම නරක වුවා එසේම ඔහු හැම තිස්සෙම හොරකම් කළා. ඔහුගේ දඬුවම් කාලය දෙගුණයකින් ඉහළ දැමිමා. දැන් අපි සොයාගෙන තියෙනව ඔහු වයස දහනවයක තරුණ සිරකරුවෙක්ව ලිංගික අපහරණයට යොදාගත් බව—මානසික ආබාධිත සිරකරුවෙක්ව. මෙය සමාජයේ දී සිද්ධ වුවා නම්, ඔහුට දැඩි සේ දඬුවම් කරනවා. ඒත් මෙහි දී ඔහු කළ දේ නිසා, ඔහු ආචාර ධාර්මිකව පමණක් නෙමෙයි, සිරගෙදර හොඳ නම සහ ශ්‍රමය තුළින් ප්‍රතිසංස්කරණ කියන ශ්‍රේෂ්ඨ ප්‍රතිපත්තියත් කිළිටි කරන වරද කරල තියෙන්නෙ. ඉතින් ඒ නිසා ඔහු නැවත නැවතත් කරන වැරදි සලකා බැලීමෙන්, ජනතාවගේ සුප්‍රීම් උසාවියේ නියෝජිතයා විසින් දැන් ඔබට ඔහුගේ නඩු තීන්දුව කියවනව.”

නිල් නිල ඇඳුම හැඳගත් මිනිසා ඉදිරියට ඇවිත්, අපරාධ ගැන නැවත සඳහන් කර අනතුරුව ජනතාවගේ උසාවියේ තීන්දුවෙන් අවසන් වෙන, තනස්සලු සහගත වාර්තාව කියැවීය: වහාම මරණයට පමුණුවීමෙන් මරණ දඬුවම.

සියල්ල කොතරම් හදිසියකින් සිද්ධ වුවාද කියතොත් මට ගල්ගැසෙන්නට හෝ බිය වෙන්නට තරම් කාලයක් හෝ නොතිබිණ. නිල් නිල ඇඳුමින් යුතු මිනිසා අන්තිම වචනය කියවා හමාර වෙන්නටත් පෙර කරනවැමියා මරණයට පත්ව තිබුණි. ඔහුගේ පිටුපසින් සිටගෙන සිටි මුරකරුවා තඩි පිස්තෝලයක් එළියට ගෙන ඔහුගේ හිස විවෘත වෙන්නට වෙඩි තබා තිබිණ. ලේ සහ මොළයේ කැලී ඉස්සරහ පේළියේ අසුන් ගෙන සිටි අපේ ඇඟේ හැම තැන පැතිරිණ. බිම ගැහෙමින් තිබුණ පිළිකුල් සහගත සිරුර වෙතින් ඉවත බලා මම වමනය දැම්මෙමි. යෙන් නැවතත් කතා කරන්නට ඉදිරියට ආවේය.

“මේක ඔබට අනතුරු ඇඟවීමක්. මේ කඳවුරේ තව දුරටත් සැහැල්ලු දඬුවම් නැති බව ඔබට කියන්නට මට බලය ලැබී ඇත. මෙතැන් පටන්, සියළු ආචාර ධාර්මික අපරාධ මේ විදියටම දඬුවම් කරනු ලබයි. දැන් ඔබේ සිර කුටි වලට ආපහු ගොස් මේ ගැන සංවාද කරන්න.”¹⁵⁵

සංස්කෘතික විප්ලවය: ආරාජික ඒකාධිපතිවාදය (1966-1976)

කෘෂි කටයුතු විප්ලවයේ සහ ‘ශ්‍රේෂ්ඨ මහා පිම්ම’ භීතිය දනවන ඒත් බොහෝ දුරට නොදන්නා සංක්‍රාසයන් සමඟ සංසන්දය කරද්දී, “නිර්ධන පංතියේ ශ්‍රේෂ්ඨ සංස්කෘතික විප්ලවයේ” ඵලවිපාක මධ්‍යස්ථ ලෙසකින් පෙනී යයි. මියගිය සංඛ්‍යාවන්වල ඇස්තමේන්තු මහත් ලෙසින් වෙනස් වෙති: බොහෝ කතුවරයන් විසින් දත්තය 400,000 ක සිට මිලියන 1 ක් දක්වා යැයි දක්වති, ඒත් ඩොමෙනාක් විසින් ගණනය කර ඇත්තේ මිලියන 1 සිට මිලියන 3 ක්

¹⁵⁵ Ibid., p. 187.

දක්වා කියයි.¹⁵⁶ සංස්කෘතික විප්ලවයේ බලපෑම, අතීතයේ දී සහ වර්තමානයේ දී ද ලෝකයේ පරිකල්පන ශක්තිය මත සහ මතකයේ ඇත්තේ එහි සංවාදයේ සහ ක්‍රියාව තුළ ඇති අන්තවාදී රැඩිකල්වාදයෙන් පමණක් නොව එහි පෙනීම් අන්තරය ද තුළිනි; එය විශාල වශයෙන් නගරබද ප්‍රභංගයකි, එය සිද්ධ වූයේ රූපවාහිනී යුගයේ දී ය, ඒ නිසා සුක්ෂම ලෙසින් සංවිධානය කරන ලද සිත් ඇදගන්නා උද්වේගාත්මක දේශපාලනික උත්සව වලින් පිරුණු විශිෂ්ට ඡායාරූප වලින් පිළිගැන්විණ. තව දුරටත්, කළින් පැවති මෙහෙයුම් මෙන් නොව සංස්කෘතික විප්ලවය අවසන් වූ සැණින්ම වාගේ, විශේෂයෙන්ම ඒ සදාචාර විරෝධී හැසිරීම් වල නියැළුණේ වයසක කාඩර් හෝ කොමියුනිස්ට් නායකයන් වූයේ නම්, ඒ රතු මුරකරුවන්ගේ පමණට වැඩි අන්තගාමී හැසිරීම් ගැන පැමිණිලි කිරීමට ඉඩ ලැබෙන ලද වහාම එය චීනය තුළ නිල වශයෙන් හෙළා දැකිණ. ආපහු නීතිය සහ විනයට යද්දී PLA විසින් සිදු කළ ඝාතන ගැන පැමිණිලි කිරීමට එතරම් ඉඩකඩක් නොලැබුණි.

සංස්කෘතික විප්ලවය විරුද්ධභාස වලින් පිරී ඇත. පළමුවෙන්ම, එය අන්තවාදය විසින් සහතිකයෙන්ම දවසේ මුලිකත්වය ගත් මොහොතක් ලෙසින් පෙනිණ. විප්ලවීය ක්‍රියාවලිය ශක්තිමත්ව ආයතනිකගත කරන ලද පසුව එය සියළු බල මධ්‍යස්ථාන හරහා වසරක් ඇතුළත දී පැතිර ගිය බවද පෙනී ගියේය. නමුත් ඒ හා සමඟම නගරාසන්න පැති වලින් එහාට නොගිය, පාසැල් යන වයසේ දරුවන් අතර පමණක් දැඩි බලපෑමක් ඇති කරන ලද එය ඉතාමත් පටු අදහසක් සහිත ව්‍යාපාරයක් ද වූයේය. ඒ කාලයේ දී පිටිසරබද පෙදෙස් තවමත් ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්මේ’ ව්‍යසන වලින් ප්‍රකෘති තත්වයට පැමිණෙමින් සිටියහ, U.S.S.R. සමඟ පැවති නොසන්සුන්තාවයන් ඉහළින්ම පැවතිණ, (පරමාණු අවි බොහෝ සෙයින් කේන්ද්‍රීයව තිබුණු) ගම්බද වැසියන්, යුද හමුදාව, සහ විද්‍යාත්මක පර්යේෂණ යනාදියට ඒවායෙන් කිසිදු බලපෑමක් නොවිය යුතු යැයි ‘සංස්කෘතික විප්ලවයේ කණ්ඩායම’ (Cultural Revolution Group -CRG) විසින් තීරණය කරන ලදී.¹⁵⁷ CRG හි න්‍යාය වූයේ රට ආපහු පියවර කිහිපයක් පසුපසට යෑමෙන් එයට ඉදිරියට පිම්මක් පනින්න හැකි යැයි කියයි: කාලයක් යද්දී සමාජයේ හෝ රජයේ කිසිදු ක්ෂේත්‍රයකට විප්ලවීය ක්‍රියාවලියෙන් ගැලවෙන්නට නොහැකි වීණ. ඒත් ලු ශකෝයි විසින් ප්‍රදානය කරන ලද නිදහස් ඉඩකඩ ස්වල්පය, විශේෂයෙන්ම ඔවුන්ට ලැබී තිබුණු කුඩා පෞද්ගලික ඉඩම් කැබලි, ඇත පිටිසර ජනතාව විසින් තදින් අල්ලාගෙන සිටියහ. රටේ ආරක්ෂාව හෝ ආර්ථිකය විනාශ කරන අරමුණක් නොවීය: ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම’ තුළින් ලද අත්දැකීම් නිසා ආර්ථිකය ගැන සැලකිලිමත් අවධානයකින් සිටීම ප්‍රබුදුවා තිබිණ. ඒ වෙනුවට විද්වත් ප්‍රයත්නයන් සහ සමාජයේ කලාත්මක “සුපිරි ව්‍යුහය” අල්ලා ගැනීම සහ රජයේ පාලනය ලබාගැනීම ප්‍රධාන අරමුණ විය. මේ අවසාන ඉලක්කය කිසිත් ලෙසකින් මුළුමනින්ම මුදුන්වල ගැනුණේ නැත. ඊනි සමහර අවස්ථාවල දී කඩන ලදුව වුවත්, ජනගහනයෙන් බහුතරයක් තවමත් ජීවත් වූ ගම්මාන සමඟ ප්‍රධාන ලෙසින් ගැටුම් හෝ සමූල ඝාතන හටගන්නා යැයි කියන්නට කිසිත් වාර්තා නොමැත; දුෂ්කර පළාත් හි සිද්ධ වූවා යැයි සැලකෙන සිද්ධීන් වලින් සියයට 64 ක් සිදු වූයේ ප්‍රධාන නගරබද පෙදෙස් ආශ්‍රිතවයි.¹⁵⁸ කෙසේ නමුදු, විප්ලවයෙන් ගොඩ එන අවසන් අදියර වල දී ගැටුමේ වැරදි පැත්ත ගත් ඒකීය පුද්ගලයන් ගණනාවක් සහ පිටිසරබද වෙත පලා ගිය රතු සොල්දාදුවන්ට මරා දමන ලදැයි වාර්තා වේ. මේ සිද්ධීන් සහ 1950 ගණන් වල සිද්ධ වූ ශුද්ධකරණ අතර ඇති ප්‍රධාන වෙනස නම් මෙහි දී ජනගහනයේ කිසිදු සමස්ත කොට්ඨාශයක් තුරන් කර දමන පැහැදිලි ඉලක්කයක් නොවීමයි. මුල් කාලයේ දී මහත් සෙයින් බලපෑම් වලට භාජනය වූ විද්වතුන් පවා කාලයක් යද්දී වධහිංසා වල ප්‍රධාන ගොදුරු නොවූහ. තව දුරටත් පැහැදිලි කළොත්, බොහෝ විට වධහිංසා කරන ලද්දවුන් පැමිණියේ ඔවුන් අතරින්මයි. වඩාත්ම දරුණුතම ඝාතන සිද්ධීන් පොදුවේ පොලීසියේ මාග හැදියාව නැත්නම් පරිස්ථානීය මට්ටමෙන් පැවති සාපේක්ෂව ඕපපාතික වූ ප්‍රවණ්ඩත්වය නිසා හට ගත්තක් මිසෙක පොදු උපාය මාර්ගයක ප්‍රතිඵල නොවූහ. මධ්‍යම ආණ්ඩුව විසින් හමුදා මෙහෙයුමක් විධානය කරමින් නිකුත් කළ නියෝග පැවති දුලබ අවස්ථා වල දී සමූල ඝාතන සිද්ධ වූයේ පාලනය කරගත නොහැකි තරමට දරුණු තත්වයක් සඳහා යොදාගත් ප්‍රතිචාර හැටියටයි. සාමාන්‍යයෙන් ඒ අවස්ථාවන් කෘෂි කටයුතු විප්ලවයට වඩා සමීප ලෙසින් 1989 සිද්ධීන් වලට සමාන වූහ. බොහෝ පැතිකඩ වලින්

¹⁵⁶ See, e.g., Fairbank, *Great Chinese Revolution*, p. 449; Anne F. Thurston, “Urban Violence during the Cultural Revolution: Who Is to Blame?” in Lipman and Harrell, *Violence in China*, p. 149; Domenach, *Chine*, p. 211.

¹⁵⁷ මෙම කමිටුව 1966 මැයි 16 වැනිදා අතිරේක පොලිට්බියුරෝ රැස්වීමක දී පිහිටුවන ලද අතර එය ස්ථිර කමිටුවට පමණක් වගකිව යුතු වූයේය—එනම්, මාමී ට. සංස්කෘතික විප්ලවයේ අධ්‍යක්ෂණය පෙන්ග් සෙන් (Peng Zhen) වෙතින් සහ ලියු ශූකි සහ ඩෙන්ග් ක්ෂියොපින්ග් විසින් නායකත්වය දුන් මධ්‍යම කමිටුවේ ලේකම් කාර්යාලය වෙතින් ඉවත් කරන ලදී. CRG හි බෙහෙවින් සිටියේ මාමීවාදී අන්තවාදීන් වූ ජියැන්ග් කින්ග් (“මැඩාම් මාමී”), චෙන් බොඩා (Chen Boda), සහ සැන්ග් චුන්කියෝ (Zhang Chunqiao) වැනි අයයි; එහි ප්‍රධාන උපදේශකයා වූයේ කැන්ග් ෂෙන්ග් (Kang Sheng) ය. එය මාමී සමඟ සමීපව කටයුතු කළේය, 1968 න් පසුව එය මධ්‍යම කමිටුව සහ පොලිට්බියුරෝව යන දෙකම වෙනුවට පත් වූයේ මූලික තීන්දු ගන්නා සංවිධානය හැටියටයි.

¹⁵⁸ Harry Harding, “The Chinese State in Crisis,” in *The Cambridge History of China*, ed. Roderick MacFarquhar and John K. Fairbank, vol. 15, Part 2: *Revolutions within the Chinese Revolution, 1966-1982* (Cambridge: Cambridge University Press, 1991), p. 209.

පෙනී යන පරිදි සංස්කෘතික විප්ලවය යනු චීන කොමියුනිස්ට්වාදයේ ගැමිම අඩු වී එය තවත් ඉදිරියට යා නොහැකි තත්වයකට පත්ව සිටින බව පෙන්වන පළමු සලකුණ වෙයි.

එයට විරුද්ධ ලෙසකින් සංසන්දනයක් දක්වද්දී, සංස්කෘතික විප්ලවයේ මේ විස්තරයෙන් එහි වූ දෙවැනි විරුද්ධාභාසයක් දැක්වේ: රතු මුරකරුවන් ව්‍යාපාරය “මර්දනීය කැරැල්ලක්,”¹⁵⁹ වූ අතර එය යටපත් කර දැමූ ආකාරය ඊටත් වඩා මර්දනීය වූයේය. 1920 ගණන් අග සිට යම් හිඹණ තත්වයක් වීන කොමියුනිස්ට්වාදය තුළ පැවතිණ. 1966-67 දී වඩාත්ම රැඩිකල් වූ කණ්ඩායම්, රාජ්‍ය ආයතන වලට පහර දීමේ ප්‍රධාන අරමුණින් සිටින ලද අය, ආණ්ඩුව ඇතුළේ එක පයක් රඳවාගෙන සිටි අතර ඔවුන්ට ඒවායේ හිතවතුන් ද සිටියහ, ඒ අය අතරට යම් ක්‍රමෝපායයක තීන්දුවක් අවශ්‍ය හැම විටකම නීති පතා නම සඳහන් කරන ලද, මාමි ද ඇතුළත් වෙයි. මහා චීන සම්ප්‍රදාය අනුව, මේ රැඩිකල් කණ්ඩායම් විසින් කැරැල්ල සඳහා ආණ්ඩුවේ අධිකාරිය ද යොදා ගන්නා ලදී. එසේම ඔවුන් කිසිවිටෙක අනෙකාට වඩා වැඩියෙන් මර්දනයේ නියැළීම ප්‍රතික්ෂේප නොකළහ. පංති හතරන්ට එරෙහිව ආණ්ඩුව මුදු බැවින් යුතු යැයි කියා විවේචනය කරමින් ඔවුන් බර අවිගත් ඔවුන්ගේම “විමර්ශකයන්” යුතු කණ්ඩායම්, ඔවුන්ගේම ආචාර ධාර්මික බැවින් යුතු පොලීසියක් ද, ඔවුන්ගේම “උසාවි” සහ ඔවුන්ගේම සිරබන්ධනාගාර පිහිටුවා ගත්හ. සංස්කෘතික විප්ලවය පුරාම “අයෙකුට පහළ අය විසින් ඉහළ අයට එරෙහි අරගලයේ යෙදීම නැවත නැවතත් හමුවේ, නමුත් ‘පහළ’ අය සංවිධානය කරන ලද්දවන්ය, පුහුණු කරවන ලද්දවන්ය, එසේම ආණ්ඩුව විසින් හිඹණයට පත් කරන ලද්දවන් වූ අතර එලිටි වූවන් එසේ යැයි හඳුන්වාගන්නට නිර්භීත නොවූවන්ය.” ආණ්ඩුව විසින් වෙනත් නමක් යටතේ යළි නවෝත්පාදනය කරගැනීම යනු “මාමිවාදයේ නිශ්චිත සමීකරණයක් වූයේය, එය දීර්ඝ ගවේෂණයක නියැළීමෙන් පසුව කැරැල්ල සහ අධිකාරිය දෙක එකතුවෙන්, රජයටත් සහ සමාජයටත් උඩින් පවතින දේශපාලනයේ විකල්පීය ආකාරයකින් ස්ථිරකාලීන සිද්ධාන්තයක් අවසානයේ හැදීමයි.”¹⁶⁰ මෙය සැබැවින්ම සැබෑ විකල්පයක් නොවීය, එය සොයාගෙන තිබුණේ මායාවක් මතයි; ඒ නිසා විප්ලවයක් නිර්මාණයට සැබැවින්ම වෑයම් කළ අය අතර එය දැවැන්ත ඉවිභංගත්වයක් වූයේය. ‘කොටියා’ (*The Leopard*) හි සම්භ්‍යව සමීකරණයේ එන “සියල්ල එසේම පවත්වා ගැනීම සඳහා සියල්ල වෙනස් කිරීම,” යනු ජනතාව විසින් විප්ලවය පමණක් නොව බලයේ මුළු කේන්ද්‍රය ද ප්‍රශ්න කිරීම යැයි අවසානයේ දී අර්ථ දැක්විණ. මෙය සුලුතරයකගේ ව්‍යාපාරයකි, ඒත් එහි වැදගත් ඵලවිපාක තිබිණ. උදාහරණයක් හැටියට එයින් 1979 ‘ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ බිත්තිය’ බිහි විය. සැබැවින්ම පැවති අසතුටට නිසා හටගත් ව්‍යාපාරයේ පරම ලෙසින් පැවති මාරාන්තික පරස්පර විරෝධයතාවයන් එහි වඩාත්ම නිර්භීත න්‍යායවාදියා වූ වෙයි ජින්ෂෙන්ග් (*Wei Jingsheng*) විසින් ඉස්මතු කරන ලදී:

කෝපයේ පුපුරා යෑම ඉතාමත් ඉක්මණින් ප්‍රජා පීඩකයෙක් කේන්ද්‍ර කරගත් නායකයෙකුට අසීමිත ආකර්ෂණයක් බවට හැරී එයින් ජනතාව වෙත ප්‍රජා පීඩනය ස්ථාපිත කරන අරගලයක් බවට යොමු කරවන ලදී ... මෙයින් ආණ්ඩුව ආරක්ෂා කිරීම සඳහා එයට එරෙහිව ජනතාව නැඟී සිටින අහුත සහ පරස්පර විරෝධී තත්වයක් හට ගැනිණ. ඔවුන්ට මහත් දුකක් ඇති කරන ධුරාවලි ක්‍රමයට එරෙහිව ජනතාව නැඟී ආවේ ක්‍රමයේ නිර්මාතෘන්ට සහාය පළ කරන බැනර් හැම අත පුද්ගලයන් කරමිනි. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය පාවිච්චියට ලක් කරමින් ඔවුන් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී අයිතීන් උද්ඝෝෂනය කළහ, එසේම ඔවුන්ගේ අයිතීන් තහවුරු කරගන්නට ගන්නා අරගලයේ දී, හිතුවක්කාර පාලකයෙකුගේ අදහස් වලින් තම තමන්ට මඟ පෙන්වීමට ඉඩ දුන්හ.¹⁶¹

ගුණාත්මක සහ කුතුහලය දනවන සාහිත්‍ය මහත් රාශියක් සංස්කෘතික විප්ලවය විසින් බිහි කරන ලදී. එසේම වින්දිතයන් මෙන්ම ඔවුන්ගේ වධහිංසා කරවන් යන දෙපැත්ත ගැනම ඇසින් දුටු සාක්ෂි වාර්තා බොහොමයක් තිබිණ. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් චීන ඉතිහාසයේ අනෙක් කිසිදු යුගයකට වැඩියෙන් එය ගැන හොඳින් දැන ගන්නට ලැබී ඇත. එය මහා මෙහෙයුමකට වැඩියෙන් සැබැවින්ම විප්ලවයක් මෙන් පෙනී ගියකි (මඟ දී අත් හරින ලද, අසම්පූර්ණ, අතින් අය විසින් ගත් PLA-වැනි අනුකරණයක්, ඒත් කෙසේ වුවද විප්ලවයක්). එක ස්ථානයකින් තවත් ස්ථානයකට ඉමහත් ලෙසින් වෙනස් ඵල විපාක ලබා දෙමින් මර්දනය, හිඹණය, සහ අපරාධ වලට වඩා වැඩි දෙයක් එයින් නියෝජනය කෙරිණ. අපි මෙහි දී මර්දනීය පැතිකඩ ගැන පමණක් සලකන්නෙමු. ඒවා පැහැදිලි ලෙසින් වර්ගීකරණ තුනකට බෙදිය හැකියි: 1966-67 දී බහුල වශයෙන් පැවති, විද්වතුන් සහ

¹⁵⁹ Domenach, *Chine*, p. 259.
¹⁶⁰ Yves Chevrier, “L’empire distendu, esquisse du politique en Chine dès Qing à Deng Xiaoping,” in *La greffe de l’etat – Trajectoires du politique 2*, ed. Jean-François Bayart (Paris: Karthala, 1996), pp. 383 and 375.
¹⁶¹ Wei, “Mon évolution,” p. 227.

දේශපාලන කාඩර්වරුන්ට එරෙහිව සිද්ධ වූ ප්‍රචණ්ඩත්වය; 1967-68 දී රතු මුරකරුවන්ගේ විවිධ පාර්ශව අතර හටගත් ගැටුම් මාලාවන්; 1968 දී චීනය නැවත පිහිටුවීම සඳහා යුද හමුදාව විසින් කළ මාග මර්දනය කටයුතු. 1969 දී චීන කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ නව වැනි පක්ෂ කොංග්‍රසයේ දී, ඇල් මැරුණු ගතියකින් යුතුව 1966 වසරෙන් වෙනස්කම් කිහිපයක් ආයතනගත කෙරිණ. ඒ වෙද්දී රෝගී තත්වයෙන් ඉතාමත් දුර්වලව සිටි මාඕ සේතුං වෙනුවට පත්වෙන්නට අරගලයක් මාලිගාව ඇතුළත සිද්ධ විය. ඒ කවරෙක්දැයි යන්න ගැන කටකතා බොහොමයක් පැතිර ගියේය: 1971 දී නිල අනුප්‍රාප්තිකයා වූ ලින් බියාවි තුරන් කරන ලදී; 1973 දී ඩන්ග් ක්ෂවිපින්ග් නියෝජ්‍ය අගමැති හැටියට යළි පත් කරන ලදී. බල ව්‍යුහයට “සංශෝධනවාදීන්” යැයි තුරන් කර දැමූ අයව නැවත බඳවා ගන්නා ලදී; 1974 දී පක්ෂය ඇතුළත මහා “වාමාංශික” ප්‍රහාරයක් හටගත්; 1976 දී මධ්‍යස්ථ අගමැතිවරයෙක් වූ ඡූ එන්ලායි ජනවාරියේ දී මිය යෑමත්, සැප්තැම්බර් මාසයේ දී මාඕ සේතුං මිය යෑමත් අතරේ දී මාඕගේ භාර්යාව වූ ජියැන් කින්ග් (Jiang Qing) විසින් මූලිකත්වය ගත් “ෂැන්හයි හතරදෙනා” බලය අල්ලා ගන්නට ගත් වෑයම; ඔක්තෝබර් මාසය වෙද්දී ‘හතරදෙනා’ තව දුරටත් ‘කල්ලියක්’ නොවීය, ඔවුන් සියල්ලන්ම සිරඬාරයට පත් වූහ. සංස්කෘතික විප්ලවය අවසන් වූවා යැයි නිල වශයෙන් ප්‍රකාශ කළ හුවා ගුංගේන් (Hua Guofeng) වෙතින් තවත් වසර දෙකක් රට පාලනය විය. රතු මුරකරුවන් පාගා දැමූ පසුව එන අවුරුදු වල පැවති මර්දනයන් දැඩි වුවත් ඒවා 1950 ගණන් මර්දන හා බෙහෙවින් සමාන වූහ.

විප්ලවයේ කැපී පෙනෙන වර්ත

සංස්කෘතික විප්ලවය යනු එක මිනිසෙක් සහ සමස්ත පරම්පරාවක් අභිසරණය වීමයි. ඒ මිනිසා මාඕ සේතුං ය. ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම’ ව්‍යසනයේ දී ආණ්ඩුවේ වැදගත් තැනක් ඉසිලූ ඔහු නම්බුව කැළැල් කරගත් බැවින් බලය 1962 දී ජනරජයේ ජනාධිපති ලෙසින් පත්වන ලද ශකොයි හට බාර දෙන්නට සිද්ධ විය. (ගෞරවනීය යැයි සැලකෙන ලද) පක්ෂ සභාපති තනතුරට පහත් කරන ලද ඔහු තව තවත් තමන්ගේ ව්‍යක්ත කතා ශෛලියට නැඹුරු වූයේය. ඔහු මෙන් ප්‍රසිද්ධ දේශන පැවැත්වීමට සමත් අය සිටියේ අල්පයකි. මහත් සෙයින් දේශපාලන ව්‍යාපාරයට හුරු පුරුදුව සිටි පැරැන්නෙක් වූ ඔහු නාමමාත්‍ර නායකයෙකු හැටියට වන්දනාවට පත්වීමත් සහ ඒ තත්වයේම පැත්තකට කොන් කර දමා තිබීමත් එකවර සිද්ධ වෙමින් පැවතීමේ අවදානම් ගැන දැන සිටියේය. ඒ නිසා ඔහුගේ තෝරාගැනීම් වඩාත් එලදාසී ලෙසින් ස්ථාපිත කරගත හැකි ක්‍රම සොයන්නට ඔහු පටන් ගත්තේය. පිටස්තර බලපෑම් වලින් හොඳින් ආරක්ෂා කරගත් පක්ෂය හොඳින් පාලනය කරගෙන සිටියේ ලූ සහ ඔහුගේ සහායකයා වූ මහ ලේකම් ඩන්ග් ක්ෂවිපින්ග් විසිනි. සියළු කොමියුනිස්ට් රටවල් වල තිබෙන ලද ලෙසින් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ පාලනය යටතේ පැවති ආණ්ඩුව සාර්ථක ලෙසින්, බුද්ධිමත් අවස්ථාවාදියෙක් සහ ක්‍රියාවෙන් නොවූවත් වින්තනයෙන් මධ්‍යස්ථවාදියෙක් වූ ඡූ එන්ලායි විසින් මෙහෙයවන ලදී. සැබැවින්ම පාර්ශව දෙක අතර ගැටුමේ ඔහු සාපේක්ෂ ලෙසින් මධ්‍යස්ථ වර්තයක් විය. 1957 ශුද්ධකරණ වල දී තමන්ට කාඩර් සහ විද්වතුන් බොහොමයකගේ සහ 1959-1961 සාගතයෙන් ඇත පිටිසරබද පොදු ජනතාවගේ සහයෝගය අහිමි වූ බව මාඕ දැන සිටියේය. ඒත් කොමියුනිස්ට් චීනය වැනි රටක, බෙදුන සහ බියෙන් සිටින නිහඬ බහුතරය යනු නිවැරදි තැන සිටින ක්‍රියාශීලී සුලුතරයට වඩා අඩු වැදගත්කමක් ගනියි. 1959 වසරේ සිට PLA සඳහා නායකත්වය මාඕගේ හිතවත් පාක්ෂිකයෙක් වූ ලින් බියාවි විසින් සපයන ලදී. ක්‍රමානුකූලව බලයේ විකල්ප මධ්‍යස්ථානයක් බවට පත්වෙන තැනකට PLA හරවන්නට ලින් සමත් විය. එය 1962 න් පසුව, පිවිතුරුවාදය, ශික්ෂණය, සහ විප්ලවයට කැපවීම යනාදී හමුදාමය ගුණාංග ප්‍රවර්ධනය කරන දක්ෂිණාංග විරෝධී ශුද්ධකරණ ඇතුළත් ‘සමාජවාදී අධ්‍යාපනය සඳහා ව්‍යාපාරයේ’ ප්‍රධාන භූමිකාවක් රඟපාන ලදී. 1964 න් පසුව අලුත් දේශපාලන කාඩර් සියල්ලන්ගෙන්ම අඩුම වශයෙන් තුනෙන් එකක් PLA නිලතල හරහා පැමිණෙන ලද අය වූහ. ඔවුන් ඉතාමත් සමීප ලෙසින් විද්වත් සහ අසාර්ථක කලාකරුවන් ගෙන් හැදෙන ලද කුඩා කණ්ඩායම් සමඟ සාමග්‍රියෙන් කටයුතු කළහ. ඒ පක්ෂ මතය අනුව යන්නට අසමත් වූ සියළු කලා සහ සාහිත්‍ය මුළුමනින් විනාශ කරන ලද සංහාර මෙහෙයුම් ගෙන ගිය ජියැන්ග් කින්ග් වටේ එකතු වූ අයයි. සියළු සිසුන්ට හමුදා පුහුණුව අනිවාර්ය වූහ. 1964 න් පසුව අවිගත් මිලීෂා කණ්ඩායම් සියළු කම්හල්, දිස්ත්‍රික්ක, සහ දුෂ්කර පළාත්වල එක්කෝ පිහිටුවන ලදී නැත්නම් ඒවායේ පැවති ඒවා පිළිගැනීමට පාත්‍ර වූහ. පක්ෂය විසින් සාර්ථකව පාලනය කරන ලද නිසා හමුදාව කිසි විටෙකක් බලය සඳහා අපේක්ෂකයෙක් නොවීය; එසේම හෙරොයින් වලට ඇබ්බැහි වූවෙක් ලෙසින් පුළුල් ලෙසින් කටකතා පැතිර තිබුණා,

එතරම් දක්ෂ නොවූ ලින් බියාවි ගැඹුරු ලෙසකින් දේශපාලන විශ්වාසයන් නොමැති වූවෙකි.¹⁶² සියල්ලටම වැඩියෙන් මාඕගේ ජීවිත රක්ෂණය වූයේ, ඔහු කියූ පරිද්දෙන්ම, ඔහුගේ 'මහා ප්‍රාකාරය' වූයේ, හමුදාවයි.¹⁶³

මාඕ විසින් හැම විටම විශ්වාසය තැබිය හැකි යැයි සලකන ලද ඔහුගේ අනෙක් ක්‍රමෝපායී ලිවරය වූයේ තරුණ පරම්පරාවයි, වැඩි නිශ්චිත ලෙසකින් කිව්වොත් ද්විතීය සහ ඉහළ අධ්‍යාපනය ලබමින් සිටින, වෘත්තීය පුහුණු ආයතන වල සිටින සහ PLA විසින් රතු මුරකරුවන් ඒකක පුහුණු කරන්නට අවසර ලැබ සිටි එකම කොටස වූ විශේෂිත හමුදා ඇකඩමියන් තුළ සිටින ලද අයයි.¹⁶⁴ ඔවුන් බල අරගලය නිසැකයෙන්ම හටගැනෙන නගර තුළ, විශේෂයෙන්ම ප්‍රධාන නගර තුළ කේන්ද්‍රගතව සිටීම ඉමහත් වාසියක් වූයේය. ඡූන්හයි නගරවාසීන්ගෙන් හතරෙන් එකක් එවැනි පාසැලකින් අධ්‍යාපනය ලැබූ අය වූහ.¹⁶⁵ 1966 දී වයස දාහතරක් විසිදෙකක් අතර වූ ජනතාව මාඕගේ වඩාත්ම උද්වේගී මෙවලම් වූයේ ඔවුන් අන්තවාදී අධ්‍යානග්‍රාහී මෙන්ම දැඩි සෙයින් ඉවිභංගත්වයට පත්ව සිටි අය වූ නිසයි. 1949 විප්ලවයෙන් පසුව මුළුමනින්ම අධ්‍යාපනය ලද පළමු පරම්පරාවට අයිති වූ ඔවුන් 'ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්මේ' කේර බව ගැන කිසිවක් නොදැන සිටි තරුණ මෙන්ම නාගරික ද වූහ.¹⁶⁶ එය නිල වශයෙන් හෙළා නොදැකීම ගැන ළ සහ ඔහුගේ හෙංවයියන්ට පසුව පසුතැවිලි වෙන්වන සිද්ධ වූහ. රෙජිමය විසින් දැඩි ලෙසින් කැමති දේවල් දී නම්වා ගෙන සිටින ලද, ඒන කොමියුනිස්ට්වාදයේ මහා වංශ කතාව මාඕට ලියන්නට හැකිවන පිරිසිදු සුදු පිටු ඔවුන් යැයි කැමති කරවාගෙන සිටි, "ලෝකය අයිති ඔබටයි; ඒනසේ අනාගතය ඔබයි," යැයි මාඕ විසින් සහතික වී තිබුණ ලද ඔවුන් එක රතු මුරකරුවෙකුගේ වදන් වලින් දැක්වෙන පරිදි, "පක්ෂය අපේ පියා සහ අපේ මව වෙයි," යන්න ඉතා ඉක්මණින් ඉගෙන ගෙන සිටියහ.¹⁶⁷ පිය පාර්ශවය කුමක්දැයි විමසන ඕනෑම ගැටුමක දී ඔවුන්ගේ තෝරා ගැනීම පැහැදිලි වූයේය: ඔවුන් තම දෙමව්පියන් අත්හැර දැමිය යුතු වූහ. "වයස අවුරුදු දහයක හෝ එකොළහක වූ නපුරු කුඩා උද්ධවිව" දරුවෙක් 1962 දී ලෝගායි හි දී පියා දකින්නට පැමිණීම පැස්කුවාලිනි විසින් සිහි කරයි:

"මට ඕනකමක් තිබුණේ නැහැ මෙහි එන්න," ඔහු හැමෝටම ඇහෙන සේ හඬ ගැවේය, "ඒත් මගේ අම්මා මට බල කළා. ඔබ ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදියෙක් සහ පවුලට අවනම්බුවක්. ඔබ ආණ්ඩුවට බරපතළ අවාසි ගෙනැල්ලා තියෙනව. සිරගෙදර සිටීම නිවැරදිව ඔබට සිද්ධ විය යුත්තක්. මට කියන්න තියන එකම දේ ඔබ ඔබව හොඳින් ප්‍රතිසංස්කරණය කරගත යුතු බවයි, නැත්නම් ඔබට ලැබිය යුත්ත ඔබට ලැබේවි." මේ අතොරක් නැතිව බැණ වැදීම ගැන මුරකරුවන් පවා පුදුමයට පත්ව සිටියහ. සිරකරුවා ආපසු සිරකුටියට ගියේ හඬා වැටෙමින්—එය තහනම් වූවකි—"මේක සිද්ධ වෙනවා කියල මම දැනගෙන හිටියා නම් ඔහු උපන් විටම මම ඔහුගේ බෙල්ල මිරිකලා දානව," යැයි මතුරමිනි. ටියෙන් [මුරකරුවා] සිද්ධිය ගැන ඔහු වෙත කිසිදු තරවටුවක් පවා නොකරන ලදී.¹⁶⁸

ඒ දරුවා 1966 වෙද්දී අවුරුදු පහළොවක් පමණ වෙන්වන ඇත, රතු මුරකරුවන්ට එකතු වෙන නිසි වයසයි. ඉතාමත් බාල වියේ පසු වූවන් වඩාත්ම ප්‍රචණ්ඩ වූ අයයි, වැඩියෙන්ම තම වින්දිතයන්ව පරිහවයට පත් කරන්නට දැඩි උනන්දුවක් දැක් වූ අයයි.

ඒ බාල වයස්කාරයන් අනෙක් පැත්තෙන් ඉවිභංගත්වයෙන් පෙළෙමින් සිටියහ. දීර්ඝ පා ගමන, පළමු රතු කඳවුරු, 1936-1938 ජපන් විරෝධී ගරිල්ලා මෙහෙයුම් යනාදී විප්ලවීය සහ යුද කාලයන්හි අත්දැකීම් ගැන ඔවුන්ගේ දෙමව්පියන්ගේ පරම්පරාව හැම විටම කියා සිටි ලෙසින් ඔවුන්ට වීර ක්‍රියා දක්වන්නට අවස්ථා නොවූහ. මාක්ස් කියන ලද්ද වෙනත් වචන වලින් කියතොත්, නැවත වතාවක් ඉතිහාසය යළි දිග හැරිය යුතු විය, ඒත් මෙවර එය

¹⁶² See Frederick C. Tiewes and Warren Sun, *The Tragedy of Lin Biao: Riding the Tiger during the Cultural Revolution, 1996-1971* (Honolulu: University of Hawaii Press, 1966).
¹⁶³ Hua, *Années rouges*, p. 251.
¹⁶⁴ See in particular the fascinating memoirs of Ni Yuxian, who was a student in the naval academy in Shanghai, collected in Anne F. Thurston, *A Chinese Odyssey: The Life and Times of a Chinese Dissident* (New York: Charles Scribner's Sons, 1991).
¹⁶⁵ White, *Policies of Chaos*, p. 203.
¹⁶⁶ එයට පටහැනිව, වෙයි ජින්ෂෙන්ග් (Wei Jingsheng) විසින් විස්තර කරන පරිදි, 1968 දී බලාත්මක දුෂ්කර පළාත්කරණය තුළ දී නැත්නම් හොඳ හිත සංචාර සහ හුවමාරු වල දී පිටිසරබද පැතිර පැවති දුක්ඛිත තත්වයන් රතු මුරකරුවන් දැන ගනිද්දී ඔවුන් රෙජිමයෙන් තමන්ව අත් කර ගැනීම වේගවත් වූ ආකාරය.
¹⁶⁷ Mao Zedong, *Little Red Book*; song quoted in Zhai Zhenhua, *Red Flower of China* (New York: Soho, 1992), p. 81.
¹⁶⁸ Pasqualini, *Prisoner of Mao*, p. 294.

බොරුවක් ලෙසිනි. 1957 “නිවැරදිකරණය” මර්දනයෙන් ගැලවෙන ලද පමණට වැඩි විවක්ෂණයෙන් යුතු වූ ගුරුවරුන් විසින් පැවැත්වූ ඔවුන්ගේ සාහිත්‍ය උරුමය සහ නිදහස පිළිබඳ සංවාද බොහොමයක් නොලැබෙන මේ අය ඔවුන්ට ලැබී තිබුණ අල්ප දැනුම—මාමි සහ ලෙහින් ඩිංගක එකතුවකින්—යොදාගෙන විප්ලවයේ නාමයෙන්, එය ආයතනික කරන ලද්දේ ප්‍රතිඵලය වූ අපැහැදිලි වියවුල ප්‍රශ්න කරන්නට පටන් ගත්හ. පංති පදනමෙන් යුතු තෝරා ගැනීම් පිළිවෙත් සහ කෝටා වැනි බාධක වලට භාජනය වූ ඔවුන් අතරින් බහුතරයක් “කළු” යැයි වර්ගීකරණය කරන ලද සමාජ කොට්ඨාශ වලින් පැමිණි අයයි. ඔවුන්ට රස්සාවක් ලබාගැනීම හෝ ඔවුන්ගේ අගය පෙන්වීම කරන හෝ අපේක්ෂාවන් මුදුන්පත් කරන ජීවන තත්වයක් ගැන සැබැවින්ම බලාපොරොත්තු තබාගත නොහැකි වූ අයයි. “කළු” අය බොහෝ විට බහුතරය වූ එළිටි විද්වත් ආයතන තුළ වැඩියෙන්ම විප්ලවකාරී වූයේ ද ඔවුන්මය, 1966 ඔක්තෝබර් 1 වැනිදා ‘සංස්කෘතික විප්ලව කණ්ඩායමේ’ නිවේදනය නිල වශයෙන් “නුසුදුසු උපත්තියෙන් යුතු” අයට රතු මුරකරුවන් වීමේ හැකියාව විවෘත වීම ක්‍රියාවලිය දියත් කරන ලද ප්‍රධාන පියවරක් වූයේය.¹⁶⁹

නොවැම්බර් 16 සහ දෙසැම්බර් 15 වැනිදා ලැබෙන නිල අවසර වලින් කම්හල් තුළ සහ ගම්මානවල රතු මුරකරුවන් කණ්ඩායම් නිර්මාණය කිරීම ව්‍යාපාරය තීරණාත්මක ලෙසින් ව්‍යාප්ත කරන ලදී. සංස්කෘතික විප්ලවය ආරම්භයේ දී සේවකයන් පාලනය කරගන්නට නීතිගත කළ සානාත්මක දේශපාලන රෙගුලාසි බොහොමයක් ද සමාලෝචනය කරන ලදී. අවස්ථාවෙන් ප්‍රයෝජන ගනිමින් පුනරුත්ථාපනය වී තිබුණ අය “දක්ෂිණාංශ” යන ලේබලය මුලෝත්පාදනය කරගන්නට සහ සියල්ලන්ගේම මති සහ “වැරදි” සටහන් වූ රහසිගත ලිපිගොනු විනාශ කරගන්නට ද වෙහෙස වූහ. සිසුන් සමඟ සේවක වර්ගීකරණයන් දෙකක් එකතු වූහ: ඔවුන්ගේ වයස කුමක් වුවත් “පසුගාමී කාරකයන්” සහ දේශපාලනමය ලෙසින් වෙනස් විදියකට සැලකුම් ලබා තිබුණ අය (ඒත් ප්‍රායෝගිකව සියල්ල දේශපාලනික වී තිබිණ); ඉතාමත් තරුණ වයස්වල සිටි දිනපතා වේතන ලබන ඒ නිසා රැකියා සුරක්ෂිත බවක් හෝ වෘත්තීය සමිති සාමාජිකත්වයක් නොතිබුණ සෘතු අනුව රැකියා කළ සේවකයන් සහ වේතන ඉහළ දැමීම සහ ස්ථිර කාලීන කොන්ත්‍රාත්තු අපේක්ෂා කළ සේවකයන්.¹⁷⁰ අලුතින් හදන ලද විශාල කම්හල් තුළ බහුතර සේවකයන් ඒ අවසන් වර්ගීකරණයේ සිටි අයයි. සිය වෘත්තීන් වලින් ඉහළට යා හැකි අනපේක්ෂිත අවස්ථාවක් දුටු තරුණ කාඩර්වරු, අතීතයේ දී යම් විදියකින් දඬුවම් විදින ලද නිසා යම් විදියකින් පළිගැනීමට ක්‍රම සොයමින් සිටි කළමනාකරුවන්, සහ සාමාන්‍යයෙන් සිටින අවස්ථාවදීන් යනාදී වශයෙන් මහත් පිරිසක් වූහ.¹⁷¹ එයින් හට ගැනෙන ඒකාබද්ධය, සමාජමය වශයෙන් හොඳ තත්වයකට පත්වන්නට ආශාවෙන් සිටි අසතුටින් පිරි සිටින අයගේ එකතුව, —පාසැල්, කම්හල් සහ කාර්යාල යන සියළු ආයතන වලට පහර එල්ල කරන්නට සූදානමින් සිටි අයයි. ඒත් අවසාන විශ්ලේෂණය තුළ දී ඔවුන් සැමදාම සිටින සුලුතරය බව පසක් වූයේය. ඔවුන්ගෙන් සියයට 20 ක් පමණක් නගරයේ වාසය කළහ. පිටිසරබද හිටියේ ඊටත් අඩු සුලුතරයකි. මධ්‍යම පාලනයෙන් සහ PLA වලින් එන පරස්පර විරෝධී නියෝග නිසා ඔවුන්ගේම රෙගුලාසි වලින් ගමන වළක්වද්දී පමණක් ඉහත සඳහන් කළ අයට ජයග්‍රහණයට හැකියාව ලැබිණ. කෙසේ හෝ අවසානයේ දී විප්ලවයට පණ දුන්නේ සහ එහි වේගය විහාග කර බැලුවේ සැම විටම මාමි විසින්මයි. ඔහු ද සමහර විටෙක කළ යුත්තේ කුමක්දැයි දැන සිටියේ නැත. බල අරගල සහ පරිස්ථානීය තත්වයන් සීඝ්‍රයෙන් වෙනස් වෙද්දී ඔහු නිරතුරුවම කැරැල්ල සහ ඔහුගේ අත වූ බලය අතර සංහිඳියාවක් සොයමින් සිටියේය. මේ “කැරලිකරුවන්”—(ඔවුන්ගේ එකම එකමුතුව වූයේ නම පමණකි)—අවසානයේ දී බලය අල්ලා ගන්නට සමත් වූ විට (නැත්නම් හරියට කිව්වොත් එය ඔවුන් අතට බාර දුන් විට), ඔවුනොවුන් අතර ඇති පරස්පර විරෝධයන් සහ ඔවුන්ගේම ආත්මාර්ථකාමී අපේක්ෂාවන් වහාම ඉස්මතු වෙමින්, කුරිරු අරගල ඇති කරමින්, බොහෝ විට අවිගත් අරගල, තමන්ට යමකට ‘එරෙහි’ යැයි පමණක් නිර්වචනය කරගන්නට සමත් වූ කණ්ඩායම් බවට පත්ව සිටියහ.¹⁷²

¹⁶⁹ Harding, “The Chinese State in Crisis,” p. 150. Anyone who had been in prison, however, was forbidden to take part in political activity; Hinton, *Shenfan*, p. 529.

¹⁷⁰ White, *Policies of Chaos*, pp. 245-247.

¹⁷¹ මෙය නිසා වාසනාවත් මහත් ලෙසකින් අතින් පැත්තට හැරිණ. උදාහරණයක් වශයෙන් හෙනාන් (Henan) හි ප්‍රධානියා වූ පැන් ෆූෂෙන්ග් (Pan Fusheng) ව අන්ත මාමිවාදී වූ සිපු (Wu Zhipu) ගේ උවමනාවට අස්කරන ලද නමුත් ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම’ට මදක් කළින් හේ වෙන් බොඩාගේ අන්ත වාම කල්ලියේ කොටසක් හැටියට 1966 දී නැවතත් තනතුරට පත්විය. ඒ අතරතුර දී වූ අත් අඩංගුවට ගැනී 1967 දී සමහර විට කැන්ටන් හි රතු හමුදාව අතින් මරා දැමෙන ලදී. See Domenach, *Origins of Great Leap Forward*, p. 167.

¹⁷² See on this the fascinating picture drawn by one former Red Guard who became a university lecturer in the United States: Wang Shaoguang, *Failure of Charisma: The Cultural Revolution in Wuhan* (Hong Kong: Oxford University Press, 1995), pp. 95-111, and 161-209.

රතු මුරකරුවන්ගේ කීර්තිමත් හෝරාව

සමස්ත සංස්කෘතික විප්ලවයේ “විප්ලවීය කැරලිකරුවන්” බහුතරය ලෙසින් සැලකෙන්නේ 1966 දී වධහිංසනයේ යෙදුණු සිසුන් සහ පාසැල් දරුවන්ය. සාපේක්ෂ ලෙසින් මරණ සංඛ්‍යාව අඩුවෙන් දැක්වීමට ලැබුණු අතර කිසිදු නව ක්‍රමෝපායක් යොදා නොගැනිණ. උද්වේගකාරී ලෙසින් සහ යෞවනයේ පරපීඩාකාමීත්වයෙන් සිද්ධ වුවත්, අනෙක් පැතිකඩ වලින් ඒ වධහිංසනයන් 1950 ගණන් වල දී විද්වතුන්ට එරෙහිව දියත් කළ ශුද්ධකරණ හා සමාන වූහ. ඒවා ඕපපාතික වුවාදැයි කියා පවා අපට විමසිය හැකියි. සෑම රතු මුරකරු ඒකකයක්ම මාමි සහ ඔහුගේ හෙංවයිසන්ගේ රූකඩ බවට පත්ව තිබුණා යැයි විශ්වාස කිරීම අප්‍රාප්ත යැයි පෙනුනත්, උදාහරණයක් හැටියට මාමිගේ භාර්යාව වූ ජියැන්ග් කින්ග් තුළ ජනාධිපති ලියු ශෂිකිගේ භාර්යාව වූ වැන්ග් ගුවාන්ග්මෙ (Wang Guangmei) වෙත පැවති ඊර්ෂ්‍යාව වැන්නෙන්, ලියු වෙත කඩා පාත් වූ බේදවවාකය පසුපස වූයේ කුමක්දැයි කියා පැහැදිලිව පහදාගත හැකියි.¹⁷³ ඔහුට ස්වයං විවේචනයක යෙදෙන්නටත්, එහි දී ඇති පමණට හුදකලා වුවා යැයි මාමි විශ්වාස කළ පසුව ඔහුව සිරගෙදරකට දමන ලදුව එහි දී වධහිංසා යටතේ ඔහු මිය ගියේය. අනෙක් අතට, ෂු එන්ලායි කොතරම් දැඩි ලෙසකින් විවේචනයට හසු වුවත් නින්දාවෙන් ගැලවෙන්නට සමත් වූවෙකි. ව්‍යාපාරයේ ඉතාමත් ආවේගශීලී පැතිකඩ වූයේ ඉහළම තනතුරුවල සිටි අය පරණ කෝන්තර පිරිමසා ගැනීම සඳහා රතු මුරකරුවන් භාවිතා කර ගැනීමයි. එයින් ‘දීර්ඝ පා ගමන’ පෙර පටන්ම පක්ෂ සාමග්‍රියේ නිශ්චිත අවසානයක් පැවති බව දක්වයි. මෙය තවත් වැඩි කරන ලද්දේ තරුණ කොමියුනිස්ට් කාඩර් ශුද්ධකරණය කිරීම නිසයි, ඔවුන්ගේ තනතුරු වලින් සියයට 60 ක් පමණ අයින් කර දැමුණත් ධන්ග් ක්ෂවිපින්ග් වැනි බොහෝ දෙනෙකුට වසර කිහිපයකට පසුව, එනම් 1976 දී මාමි ගේ මිය යන්නටත් කළින් නැවත ස්ථාපිත කරන ලදී. මේ සිද්ධීන් වල දී පවා ප්‍රචණ්ඩත්වය කුරිරු නොවීය. 1930 ගණන් වල දී ස්ටාලින්ගේ U.S.S.R. දී මෙන් නොව, තමනට හිමි වූ අයහපත් තත්වයන් වලින් ගැලවෙන්නට බොහෝ ඉහළ තනතුරු දරන ලද නිලධාරීන් සහ කාඩර්වරු සමත් වූහ. එතරම් දෙනෙක් දැන නොසිටි පතල් කටයුතු ඇමතිවරයෙක් රතු මුරකරුවන් විසින් බැට දීම නිසා මිය ගියේය, ඒත් ඉහළ මට්ටමකින් සිද්ධ වූ අධිකරණමය ඝාතන කිසිවක් නොවීය. 1969 දී ලියු උමතු විමෙන් මිය ගියේය. 1967 ජූලි මාසයේ දී ඉළ ඇට දෙකක් කැඩීම නිල වශයෙන් “අරගලයක්” යැයි සැලකෙන ලද පෙත්ගේ ඩෙහුආයි (Peng Dehuai) 1974 දී පිළිකා රෝගයෙන් මිය ගියේය. විදේශ කටයුතු ඇමති වෙන් යි (Chen Yi) 1969 දී පිටිසරබදට යැවිණ. ඒත් ඔහු අධිකාරීත්ව කැමති කරවාගෙන ලින් බියාවි මරණාසන්නව සිටිය දී ඔහු හා සිටින්නට සමත් වූයේය. බියාවි මිය ගොස් වැඩි කල් නොයා වෙන් යි ද මිය ගියේය. අපුරු සිද්ධියක් වූයේ ආරක්ෂක ඇමති වූ ලුම් රුයිකිං (Luo Ruiqing) ටයි. 1965 නොවැම්බර් මස පැවති ශුද්ධකරණයක දී ඔහුව ඉවත් කෙරෙන්නේ කැන්ග් ෂෙන්ග්ට ඒ තනතුරට පත්වෙන්නට මග පාදා දීමටයි. ඊ ළඟ වසරේ දී සිරගත වන රුයිකිං ජනේලයකින් පනින්නට තැත් කරද්දී පාදයක් බරපතළ සේ තුවාල විය. ඔහුගේ සම්පූර්ණ පාපෝච්චාරණය ලැබෙන තෙක් ප්‍රතිකාර සඳහා අවශ්‍ය වූ ශල්‍යකර්මය කල් දමන ලද නිසා ඔහුගේ පාදය 1969 දී කපා දමන ලදී. කෙසේ වුවත් ඔහු මාමිට වඩා දිගු කලක් ජීවත් වූයේය. නායකයන් රඳවා තැබෙන ලද සිරබන්ධනාගාර තත්වයන් අවමානය ඇති කරන සහ වේදනාකාරී වුවත්, ලෝගායි වෙත යවන ලද මිලියන ගණනක සිරකරුවන් විසින් අත් දකින ලද්දක් හා කිසිත් ලෙසකින් දරුණු වූයේ නැති අතර ඔවුන්ට අවම සෞඛ්‍ය පහසුකම් පවා ලැබී තිබුණි.¹⁷⁴

රතු මුරකරුවන් යොදාගත් උපාය මාර්ගයන් රටේ හැම තැනකම, හැම නගරයකම සහ හැම විශ්වවිද්‍යාලයකම, බේදනීය ලෙසින් ඒකාකාරී වූහ. රටේ වඩාත්ම නම්බුකාර විශ්වවිද්‍යාලය ලෙසින් සැලකෙන ලද බෙයිජිං හි බෙයිඩා (Beida) විශ්වවිද්‍යාලයේ දර්ශනය ඉගැන්වූ ගුරුවරයෙක් වූ නී යුආන්සි (Nie Yuanzi) විසින් රේඩියෝව හරහා ‘විශාල අකුරු වලින් නිවේදනයක්’ (dazibao) 1966 ජූනි 1 වැනිදා කියැවීමෙන් පසුව සියල්ල ආරම්භ වූවා යැයි සැලකේ. නිවේදනයෙන් “අරගලය” කැඳවිණ, එසේම හතුරා භයානක යැයි දැක්විණ: “සංශෝධනවාදීන්ගේ දුෂ්ට බලපෑම් කඩා දමන්න, එය තීරණාත්මකව, රැඩිකල්වාදී ලෙසින්, සමස්ත සහ සම්පූර්ණ ලෙසින් කරන්න! මේ භයානක සත්තුව, මේ කාශ්වේචි-වැනි ප්‍රතිසංස්කරණවාදීන්ව විනාශ කරන්න!”¹⁷⁵ මිලියන ගණනින් සිසුන් කම්බු සංවිධාන කිරීම පටන් ගත්හ. ඔවුන්ගේ ආරක්ෂාව වෙනුවෙන් කටයුතු කරන්නට තැත් කළ නගර සහ පළාත් අධිකාරීන්, ඔවුන්ගේ ගුරුවරු සහ ඔවුන්ගේ මහාචාර්යවරු ඔවුන් වහාම හඹා ගොස් දඩයම් කළ යුතු “භයානක සත්තු සහ යක්කු” හැටියට සැලකූහ. යම් පරිකල්පන ප්‍රමාණයකින් යුතු ඔවුන් ඒ අයට “දුෂ්ට දීනියස්වරු,” “ඌරු හොල්මන්,” නැත්නම් “උරග ස්ප්‍රිතු” යනාදී ලෙසින් නම් කළහ. 1967 ජූලි 18 වැනිදා සංස්කෘතික

¹⁷³ Roux, *La Chine populaire*, 2: 45-46.

¹⁷⁴ Yan and Gao, *Turbulent Decade*, pp. 152-166 and 197-228.

¹⁷⁵ *Ibid.*, p. 28.

විප්ලවීය කණ්ඩායමේ අන්තවාදියෙක් වූ කි බෙන්යු (Qi Benyu) පෙන්ග් (Peng) ගැන මෙසේ කීවේය: “විෂකුරු සර්පයා තව දුරටත් සෙලවෙන්නේ නැත, ඒත් ඔහු තවම මිය ගොස් නැත. පෙන්ග් බෙහුයි නමැති කඩදාසි කොට්ටාට ඇසිපිය ගහන්නේ නැතිව මරන්නට පුළුවනි. ඔහු මරණයේ ප්‍රවීණයෙකි. නොසෙල්වෙන කටුස්සෙක් මෙන් සිටින ඔහුගේ ඉරියව්වෙන් රැවටෙන්න එපා, ඔහු මරණයට පත්ව සිටින ලෙසක් රඟපානවා, ඒ එයාගේ සහජ ආශයයි. කුරුමිණියන් සහ පහළම මට්ටමක සිටින සත්කුන්ට පවා දිවි ගලවා ගැනීමේ සහජ ආශයක් තියෙනවා; එයා වගේ මාංශ භක්ෂකයන් ගත්තම තත්වයට ඊටත් දරුණුයි. එයාට බිමට වැටෙන්න පයින් ගහන්න, ඊට පස්සේ පයින් පාගා දමන්න.”¹⁷⁶ මේ මැවෙන චිත්ත රූප බරපතල ලෙසින් පිළිගත යුතු වූහ, ඒවායේ අරමුණු වූයේ චින්දිතයා සමඟ අනන්‍යතාවයක් කිසිසේත්ම නොහැදෙන ලෙසින් අනුකම්පාවට යටපත් කර දැමීමයි. එවැනි නම් වලින් හැඳින්වීම තුළින් “අරගලය” සහ බොහෝ විට එයට ඉලක්ක වෙන පුද්ගලයාගේ මරණය ද, ප්‍රවර්ධනය කරන ලදී. බෙයිජිං හි දී විශ්වවිද්‍යාලීය ව්‍යාපාරයක් ලෙසින් දියත් කරන ලැබූ “සියළු බියකුරු සත්වයන් මරා දමන්න,” යැයි කැඳවීම යන්න නිකම් කරන ලද තර්ජනයක් නොවීය. “පංති හතුරන්” තම පිටේ එසේ යැයි කියැවෙන දැන්වීම් එල්ලා ගෙන ගියහ. ඔවුන්ට විහිළු සහගත වස්ත්‍ර, (කාන්තාවන්ට විශේෂයෙන්ම) තොප්පි පැළඳගෙන යන්නට සිද්ධ වූහ. එසේම පිළිකුල් සහගත සහ වේදනකාරී ඉරියව් වලින් සිටින්නට බලාත්මක කෙරෙන ලදී. ඔවුන්ගේ මුහුණු වල තීන්ත ගාන ලදී. එසේම මිනිස් බවේ ගෞරවය නැති කර දැමීමට ඔවුන්ට අත් සහ දණහිස් වලින් සිට බල්ලෙක් මෙන් බුරන්නට ද සිද්ධ වූහ. “අශ්වයා” යන අර්ථය ඇති මා (Ma) නමැති එක මහාචාර්යවරයෙක්ට තණකොළ කෑම බලාත්මක විය. ඔහුගේ සිසුන් වෙතින් එල්ල වූ ගුවිබැට වලින් මරණයට පත් මහාචාර්යවරයෙක්ගේ සහයෙක් වූ තවත් මහාචාර්යවරයෙක් මෙසේ කීය: “ඒක සිද්ධ වූනේ කොහොමදැයි කියල මට වැටහෙන තරම්. ඉඩම් හිමියන් එවක දී හතුරන්. ඔවුන් සැබෑ ජනතාව වූනේ නැහැ. ඒ නිසා ඔවුන්ට එරෙහිව ප්‍රවණ්ඩත්වය යොදා ගන්න පුළුවන්. ඒක පිළිගැනෙන ලද්දක්.”¹⁷⁷ 1976 අගෝස්තු මාසයේ දී බෙයිජිං හි ප්‍රවත්පත් නිවේදනය කර සිටියේ මාඕවාදි-විරෝධීන් “වීදි දිගේ දුවන මියන්” නිසා ඔවුන්ට මරා දැමිය යුතු බවයි.¹⁷⁸ මෙවැනි මිනිස් තත්වයට නිග්‍රහ කරන ක්‍රියාවලිය කලින් ද අත්දැක තිබුණි. ඒ 1949 දී කෘෂි කටයුතු ප්‍රතිසංස්කරණ යුගයේ දී ය. එක උදාහරණයක් නම්, එක ඉඩම් හිමියෙක්ව නගුලට බැඳ තබා කුඹුර හාන්නට යැයි කියමින් කස පහර දෙන ලදී, එහි දී ගම්බද වැසියන් මෙසේ කෑ ගැසූහ: “ඔබ අපට සත්කුන්ට වගේ සැලකුවා, දැන් ඔබට පුළුවන් අපේ සතා වෙන්න!”¹⁷⁹ වෙනත් “සත්කු” මිලියන ගණනින් එයාකාර ලෙසින් තුරන් කර දමන ලදී. සමහර අයට අනුභවයට ගැනිණ: ගුවාන්සී (Guangxi) හි විද්‍යා ල මුල්ගුරුවරුන් සහ ගුරු වරුන් බහුතරයක් වෙතින් අඩුම වශයෙන් 137 දෙනෙක්ව පළාතේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂ ශාඛාවේ කාඩර් වෙතින් ලැබෙන සහාය අනුව එසේ අනුභවය සිද්ධ විය. සමහර රතු මුරකරුවන් කැන්ටිමේ දී මිනිස් මස් ඉල්ලා සිටියහ, සමහර ස්ථාන වල දී එය සත්‍යයෙන්ම සිද්ධ විය. 1970 දී ලෝගායි හි මරණයට පමුණුවන ලද එක මිනිසෙකුගේ මොළය ආරක්ෂක හමුදාවේ සාමාජිකයෙක් බුද්ධ ලද බව, හැරි වූ (Harry Wu) සිහි කරයි. ඒ මරණයට පමුණුවන ලද පුද්ගලයාගේ අපරාධය වූයේ තාප්පයක “සහාපති මාඕ භංග වේවා” යැයි ලිවීමයි.¹⁸⁰

ඒ මුල් දිනවල දී රතු මුරකරුවන්ගේ ප්‍රධාන අභිප්‍රේරණය කුමක් වූවා දැයි කියා පැහැදිලි නැත. සමාජය වෙනස් කරන සැබෑ ආශාවක් අතර සහ දීර්ඝ උණුසුම් ගිම්හානයක ප්‍රතිබිම්බයක් විය හැකි වූ විශාල පරිමාණයක “සිදුවීම” වලට සහභාගීත්වය ගැන හැඟීමක් යන්න අතර දෙගිඩියාවකින් පසුවෙමින් සිටි බවක් පෙනී යයි. මේ හැඟීම් සමඟ සාම්ප්‍රදායික ලෙසින් එකඟ වෙමින් බාහිර කරදර වලට හසු නොවී සිටීමේ ආශාවද එකතු වී තිබුණි. ඒ කිසිත් නොකර සිටියේ නම් එහි දී අයෙක් සංශෝධනවාදියෙක් හැටියට සැලකෙන කාලයකි. මේ සියළු සාධක ස්වභාවයෙන්ම මග පාදන ලද්දේ විප්ලවය තවත් දුරට ගෙන යෑමටයි. මූලාරම්භයේ සිටම පරස්පර විරෝධී තත්වයන් පැහැදිලිව පෙනෙන්නට තිබුණි: අගෝස්තු 18 වැනිදා මාඕ විසින් නිවේදනය කරන ලද “අයෙක් විප්ලව කිරීම සෑම විටම නිවැරදියි,” යන සරල සටන් පාඨය හැම තැනින්ම ඇසුණි. කෙසේ හෝ මේ සටන් පාඨයෙන් මාක්ස්වාදයේ “දහසක් පිළිවෙත්” සාරාංශ කරන ලදැයි අහඹුපගමනය කෙරෙන ලදී. ඒ කාලයේ දී ම, ජනාධිපතිගේ සහ ඔහුගේ ජනප්‍රිය ‘කුඩා රතු පොත’ වැනි කෘති වටේ සැබෑ පෞරුෂ ඇදහිලි කල්ලිවාදයක් හට ගැනිණ. ඒ සියල්ලටම උඩින් පැවතියේ විප්ලවයේ යෙදෙන්නට අයිතියක් ඇත්තේ කාටදැයි කියාත් සහ එය කොතැන දී සිද්ධ විය යුතුදැයි කියාත් තීරණය කරන ආණ්ඩුවයි. “වම” යන වටිනා ලේබලයට සුදුසුකම් ලැබූ සංවිධාන වෙන්නට රතු

¹⁷⁶ Ibid., p. 210.
¹⁷⁷ Quoted in Thurston, “Urban Violence.”
¹⁷⁸ Quoted in Marie-Claude Bergère, *La République populaire de Chine de 1949 à nos jours* (Paris: Armand Colin, 1987), p. 133.
¹⁷⁹ Belden, *China Shakes the World*, p. 228.
¹⁸⁰ Becker, *Hungry Ghosts*, p. 218; Wu, *Laogai*, p. 46.

මුරකරුවන් අතර උග්‍ර තරඟයක් ඇතිවීම ප්‍රතිඵලය වූයේය. සියළු සංවිධාන පහරට මුහුණ දෙනවා යැයි කියවෙන ලද වුවත්, ලින් බියාවියේ පාලනය යටතේ වූ යුද හමුදාව රතු මුරකරුවන්ට ආරක්ෂා කළහ, ඔවුන්ට 1966 සිසිරයේ දී මුළු චීනය පුරාම නොමිලේ ප්‍රවාහන පහසුකම් සහ ඔවුන්ගේ වැඩ කටයුතු වලට මූලික ස්ථානයක් ලැබිණ. මෙය සාධාරණය කරන්නට “අන්දැකීම් හුවමාරු” යැයි කියන ලද මෙහෙයුම්, එනම් එහි ඉහළම සතුව වන සභාපති මාම් මුණ ගැසිය හැකි තරු පහේ අවස්ථාවක් දක්වන ලද්දා වුවද, කිසිදා ඔවුන්ගේ ගම්මාන වලින් බැහැර නොගිය තරුණ අයට බමන ගතිය ඇති කරන සංචාරක ගමන් හැරෙන්නට වෙනත් දෙයක් නොලැබිණ. එවැනි රැස්වීම් වල දී කෙල්ලන් වෙතින් කඳුළු වැගිරීම සහ අතිශය ආවේගශීලී හැසිරීම් අතිවාරයෙන් අඩංගු වූහ. තදබදය තුළ දී සමහර පුද්ගලයන් පෑහී මිය ගියහ.¹⁸¹

“අපිට කරුණාවන්ත බව එපා; අපිට ඕනෑ යුද්ධයයි,” යැයි අගෝස්තු 18 වැනිදා මාම් නිවේදනය කළේය. රතු මුරකාරියක් වූ සොන් බින්බින් (Song Binbin) (“කරුණාවන්ත සොන්” යන්න ඇයගේ නමේ අර්ථයයි) හතිකට ඇයගේ නම සොන් යෝවු (Song Yaowu) (“යුද්ධය ඕනෑ වූ සොන්”) යැයි වෙනස් කරගත්තාය.¹⁸² අගෝස්තු අග දී පොලිස් කාඩර් රැස්වීමක දී ජියැන්ග් කින්ගේ කවයේ වූ නව ආරක්ෂක ඇමති වූ ක්ෂී ෆුසි (Xie Fuzhi) සභාවට මෙසේ කියා සිටියේය:

අපිට අනික් හැමෝම වගේ හැසිරෙන්න බැහැ සහ සාමාන්‍ය පොලිස් පිළිවෙත් අනුගමනය කරන්න බැහැ. අනිත් අයට පහර දුන්න නිසා ඔබ ජනතාව අත් අඩංගුවට ගත්තා නම් ඔබට වැරදිලා: මරා දැමීම් කළ රතු මුරකරුවන්ට දඬුවම් කළ යුතුද? ජනතාව මැරිලා නම්, ඉතින් එහෙනම් ඔවුන් මැරිලා යන්න මගේ මතයයි; ඒ ගැන අපිට කරන්න කිසි දෙයක් නැහැ, සහ ඒක අපේ ගැටළුව නෙමෙයි. පොදු ජනතාව ඝාතන වල යෙදෙනවා යන අදහස් ගැන මම සතුටක් දක්වන්නේ නැහැ, ඒත් පොදු ජනතාව නරක අය ගැන ද්වේෂ කරනවා නම් අපිට ඒ අයව නවත්වන්න බැහැ, ඉතින් අපි ඒ අයව නවත්වන්න වෑයම් නොකර සිටිමු. ජනතාවගේ පොලීසිය රතු හමුදාව පිටුපසින් සිටිය යුතුයි. අපි ඔවුන් සමඟ හිතවාදීව සිටිය යුතුයි සහ ඔවුන්ට තොරතුරු ලබාදිය යුතුයි, විශේෂයෙන්ම වර්ගීකරණ [කළ] පහ සම්බන්ධයෙන්.¹⁸³

එයාකාරයෙන් මුල් අවධියේ දී ගැටුම සාපේක්ෂ ලෙසින් අවදානම් නොමැතිව පැවතිණ: පරස්පර විරෝධී රැලි වලින් බේරා ගැනෙන පක්ෂය හමුවේ, මාම්ගේ නිර්ලජ්ජ හැසිරීමෙන් ගල්ගැසී, ඔවුන් දුටු දේවල් හෙළා දකින්නට බියෙන්, සියළු පාර්ශවයන්ට පහසුවෙන් එකඟ වෙන්නට හැකියාව ලැබුණේ විද්වතුන් සහ ඔවුන් හා සම්බන්ධ සියළු දේ—පොත්, විනු, පිඟන් මැටියෙන් තැනුණ භාණ්ඩ, පුස්තකාල, කෞතුකාගාර, සහ ස්මාරක—යන සියල්ලම පහසු ඉලක්ක වීමයි.

විද්වත් විරෝධය වන කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ දීර්ඝ කාලීන සම්ප්‍රදායකි. මාම් එහි සැලකිය යුතු උදාහරණයකි. හැම තැනම සිටින රතු මුරකරුවන් විසින් ඔහුගේ සටන් පාඨය නැවත නැවතත් කියන ලදහ: “ධනපති පංතිය හම වෙයි; විද්වතුන් යනු හමේ වැඩෙන මයිල් වෙති. හම මිය ගියාම තව දුරටත් මයිල් පවතින්නේ නැහැ.”¹⁸⁴ නිලධාරීන්ට “විද්වත්” යන වචනය “ගඳ ගහන” යන විශේෂණ පදය නොමැතිව උච්චාරණය කළ නොහැකි විය. උරුම කොටුවකින් එළියට පැමිණි පසු සෙරෙප්පුවක් පිරිසිදු කළ ජොන් පැස්කුවාලි වෙත මුරකරුවෙක් වරක් මෙසේ කීවේය: “ඔබේ මොළය ඊට වඩා අපිරිසිදුයි, එය ඊටත් වැඩියෙන් ගඳ ගහනවත් එක්ක! වහාම ඕක නවත්වන්න. ඕක බුර්ජුවාසී හැදියාවක්. ඒ වෙනුවට ඔබේ ඔළු පිරිසිදු කරගන්න!”¹⁸⁵ සංස්කෘතික විප්ලවය පටන් ගනිද්දී සියළු පාසැල් දරුවන්ට සහ සිසුන්ට මාම් වෙතින් ඉගැන්වීම ගැන වූ කුඩා වෙළුමක් සපයන ලදී, එහි ඔහු ධාන්‍ය වර්ග පහක් හඳුනාගන්නට නොදන්නා සියළු ගුරුවරුන්, “ඔවුන් තව වැඩියෙන් ඉගෙන ගනිද්දී තව වැඩියෙන් මෝඩ වෙනවා,” යැයි කියමින් හෙළා දැකීය. අධ්‍යයන කාලයන් කෙටි කිරීම සහ තරඟ විභාග වලින් විශ්වවිද්‍යාලයන්ට තෝරා ගැනීම මුලෝත්පාටනය කර දැමීම ඔහු ප්‍රිය කරන ලදී: විශ්වවිද්‍යාලයන් යනු විශේෂඥයන් නොව රතු

¹⁸¹ Ling, *Reg Guard*, pp. 174-183; Zhai, *Red Flower*, pp. 84-90. මාම් සම්පයෙන් දැකීම බොහෝ විට කළකිරීමක් ඇති කළේය: “ඔහු මම හිතුවාට වඩා වයසකයි, ඔහුගේ කොණ්ඩය බාගෙකට වැඩියෙන් සුදුයි. ඔහුගේ මුහුණ වයසක මිනිසෙකුගේ වැනියි, එය දිළිසුණේ නැහැ එසේ විය යුතු ලෙසින්. ඔහුගේ හැසිරීම ඉතා සෙමින් සිද්ධ වූවා. ඔහු හරියට චිත්ත වික්ෂේපයෙන් යුතු වයසක පිරිමියෙක් වගේ”; Zhai, p. 87.

¹⁸² Thurston, “Urban Violence,” p. 149.

¹⁸³ Yan and Gao, *Turbulent Decade*, p. 76.

¹⁸⁴ Nien, *Life and Death*, p. 69.

¹⁸⁵ Pasqualini, *Prisoner of Mao*, p. 184.

මුරකරුවන් පුහුණුව සඳහා පවතින්නකි, ඒ නිසා ඒවා රතු මුරකරුවන් ලෙසින් උපදින ඕනෑම කෙනෙකුට විවෘත විය යුතුයි.¹⁸⁶

ඒ වෙද්දී බොහෝ දුරට ස්වයං-විවේචන වලට මුහුණ දී සිටින ලද විද්වතුන්ට ප්‍රතිරෝධයක් දක්වන්නට එතරම් උවමනාවක් නොවීය. විහිළු සහගත වස්තූ වලින් යුතු වයෝවෘද්ධ ලේඛකයන්ව විඩාවෙන් ඇද වැටෙන තෙක් පාර දෙපැත්තේ සිටින තරුණ අයගේ අපවාද වලට සහ පහර දීම් වලට ලක් කරමින් වීදි තුළ ඇවිද්දවන ලදී. කිහිප දෙනෙක් එසේ මිය ගියහ. අගෝස්තුවේ දී ශ්‍රේෂ්ඨ ලෝ ශී (Lao She) සහ සැප්තැම්බර් මාසයේ දී බල්සැක් (Balzac) සහ මැලාර්මේ (Mallarmé) රචකයන්ගේ කෘති පරිවර්තනය කරන ලද ගු ලෙයි (Fu Lei) ඇතුළු තවත් සමහර අය සියදිවිනසා ගත්හ. ටෙන්ග් ටෝ (Teng To) ව මරා දමන ලදී; වූ හාන් (Wu Han), චාම් ෂු-ලි (Chao Shu-li), සහ ලූ චින්ග් (Liu Ching) සිරගෙදර තුළ දී මිය ගියහ; පා කින් (Pa Kin) වසර ගණනාවක් නිවාස අඩස්සියේ සිටියේය. ඩින් ලින්ග් (Ding Ling) විසින් වසර ගණනාවක් තිස්සේ කළ අධ්‍යයන කටයුතු අල්ලා විනාශ කර දමන ලදී.¹⁸⁷ මේ විප්ලවීය ඝාතකයන් තුළ වූ පරපීඩක සහ අන්තගාමී හැදියාවන් හදිසි විනාශයක් ඇති කරමින් තිබිණ; ෆුජියන් (Fujian) හි පිහිටි ක්ෂියාමෙන් විශ්වවිද්‍යාලයේ “සමහර ගුරුවරුන් තව දුරටත් විවේචනය සහ නිරන්තර පහර දීම් ඉවසා දරාගත නොහැකිව බොහෝ දුරටකට අප ඉදිරියේම රෝගී වී මිය ගියහ. එසේම ජනේල වලින් එළියට පැන සියදිවිනසා ගත් අතලොස්ස ගැන සහ අපේ උණු වතුර උල්පතට පැනීම නිසා තැම්බී මිය ගිය මිනිසා ගැන කණගාටුවක් නැත්තා සේ ම, මට ඔවුන් ගැන ද කණගාටුවක් නොවීය.”¹⁸⁸ සියළු ගුරුවරුන් ගෙන් දහයෙන් එකක් පමණ ඉවත් කර දැමිණ, තවත් බොහොම දෙනෙක් මහත් ලෙසින් තර්ජන ගර්ජන වලට ලක් වූහ.

රතු හමුදාව එතෙක් නගරවාසීන් බලා සිටියේ අයෙක් කුණාටුවක් පාත්වෙන තෙක් බලා සිටින ලෙසකිනි, අගෝස්තු 18 වැනිදා ලින් බියාචි විසින් දියත් කළ “පරණ තාලේ දේවල් හතර” —පරණ අදහස්, පරණ සංස්කෘතිය, පරණ චාරිත්‍ර, සහ පරණ හැදියාවන්—වලට එරෙහි මෙහෙයුම කාලයේ දී විශේෂයෙන්ම එසේ විය. පන්සල් වලට ඇතුල් විය නොහැකි වන සේ බාධක දමා තිබිණ (මහත් සංඛ්‍යාවකට දරුණු ලෙස හානි සිද්ධ වීමත් සහ විනාශ වී තිබුණත්, බොහෝ විට දඬුවමක් ලෙස මිසිදු යැයි කියා පුළුස්සා මරා දැමීමත් (*autos-da-fé*) සිද්ධ විය), වටිනා වස්තු සඟවා තැබිණ, බිතු සිතුවම් ආරක්ෂා කරගන්නට ඒවාට උඩින් සුදු හුණු ගා තිබිණ, පොත් සඟවා තැබිණ. මාමිගේ භාර්යාව විසින් ඉල්ලා තිබූ පරිදි සමකාලීන තේමාවන් යටතේ විප්ලවීය ඔපෙරා දර්ශන වලට ඉඩ දීම සඳහා බෙයිජිං ඔපෙරා හි සියළු වේදිකා පසුබිම් නිර්මාණ සහ නාට්‍ය ඇඳුම් පුළුස්සා දමන ලද අතර පුරා දශකයක් තුළ දී අවසර දෙන ලද සංස්කෘතික ශෛලියන් සඳහා පමණක් ඉඩ ලැබිණ. උරු කොටු හදන්නට ගඩොල් ඉවත් කර ගන්නා ලද බැවින් ඒවා මහා ප්‍රාකාරයේ බාගයක් විනාශ වී ගියේය. බෙයිජිං හි රාජකීය මාලිගාව (Imperial Palace) ළු එන්ලායි විසින් තාප්පයකින් අර්ධ ලෙසින් ආවරණය කරගෙන ඔහුගේ හමුදා භටයන් එහි ආරක්ෂාවට දමා තිබුණි.¹⁸⁹ විවිධ ආගමික කණ්ඩායම් වලට බලපෑම් එල්ල වූහ: වූටායි කන්ද (Wutai Mountain) නමැති බෞද්ධ ආශ්‍රමයේ පැවිද්දන්ව එයින් නෙරපා හැර තිබුණි, එහි පුරාතන ලියකියැවිලි පුළුස්සා දමන ලදී, එහි පන්සල් හැටෙන් කිහිපයක්ම බාගෙට විනාශ කරන ලදී; ක්ෂින්ජියැන්ග් (Xinjian) හි වීගර් (Uigurs) බැතිමතුන්ගේ කෝරාන් පුළුස්සා දමන ලදී; චීන අවුරුදු උත්සවය සැමරීම තහනම් කෙරිණ. චීනයේ දීර්ඝ ඉතිහාසයක් පැවතෙන විදේශිකයන් ගැන බියක් දැක්වීම අන්තයකට ගෙන යනු ලැබීය. සමහර සුසාන භූමි තුළ වූ “අධිරාජ්‍ය” සෙහොන් කොල්ලාකන ලදී.¹⁹⁰ සියළු ක්‍රිස්තියානි ඇදහිලි සහ වතාවත් බොහෝ දුරට තහනම් කරන ලදී, ෂැන්හයි වේල්ලේ සටහන්ව තිබූ ඉංග්‍රීසි හෝ ප්‍රංශ ශිලා ලේඛන කටුගා දමන ලදී. භාණ්ඩ කැඳවීම් කරන සේවයේ නියැළී සිටි රතු මුරකරුවෙකුට කෝපි කෝප්පයක් දෙන ලද අවස්ථාවක දී, ඉංග්‍රීසි ජාතිකයෙක් සමඟ විවාහ වී සිටි නීත් වෙන්ග් වෙතින් මුරකරුවා මෙසේ විමසීය: “ඇයි ඔබ විදේශීය පානයක් බොන්නෙ? ඇයි ඔබ විදේශීය ආහාර කන්නෙ? ඇයි ඔබ ළඟ මේ තරම් විදේශීය පොත් තියෙන්න? ඇයි ඔබ ඔය තරම් විදේශීය වෙලා ඉන්නෙ?”¹⁹¹ රතු මුරකරුවන් තමන්ව ඉතාමත් වැදගත් අය යැයි සලකන ලදී. ඒ නිසා ඔවුන් පුසන්, කුරුල්ලන්, සහ මල් වැනි “විප්ලවීය ජවය නාස්ති කරන”

¹⁸⁶ Zhai, *Red Flower*, p. 62.

¹⁸⁷ Douwe Fokkema, “Creativity and Politics,” in MacFarquhar and Fairbank, *Cambridge History of China*, 15: 600; Yan and Gao, *Turbulent Decade*, p. 79.

¹⁸⁸ Statement by a Red Guard, in Roux, *La Chine Populaire*, 2: 37.

¹⁸⁹ Yan and Gao, *Turbulent Decade*, p. 70.

¹⁹⁰ Ling, *Red Guard*, p. 49; Yan and Gao, *Turbulent Decade*, p. 71.

¹⁹¹ Nien, *Life and Death*, p. 76.

දේවල් තහනම් කිරීම හොඳ අදහසක් යැයි සිතුවා. රතු මාර්ග සංඥා සලකුණ යනු “යන්න” යැයි වෙනස් කරන්නට ගත් නීතිමය උත්සාහය නවත්වන්නට අගමැතිවරයාට මැදිහත් වෙන්නට සිද්ධ විය. දිග නැත්නම් දිළිසෙන කොණ්ඩා ඇති අය අහු වුව හොත් ඔවුන්ව තට්ට ගාන, පමණට වැඩි තදට හැඳ සිටින කලිසම් ඉරා දමන, සපත්තු වලින් උස අඩි ගලවා දමන, උල් සපත්තු කපා ඇර දමන, සහ කඩ වල නම් වෙනස් කරන්නට බලාත්මක කරන කණ්ඩායම් ඡන්හයි වැනි විශාල නගරවල සිටියහ, “නැගෙනහිර රතු වෙයි,” නමින් සිය ගණනක කඩසාප්පු පැවතිණ, ඒ සියල්ලේම නායකයාගේ එකම ලෙසින් වූ ඡායාරූප පිරි තිබුණි, ඒ නිසා නගරවාසීන්ට තමන් යන්නේ කොහේදැයි කියා සොයා ගැනීමට නොහැකි වූ අවස්ථා හටගති.¹⁹² ඒ නීති අනුගමනය නොකරන අයට විනාශ කිරීම පවිකාර යැයි සැලකෙන ලද මාඕගේ පින්තූරයක් ලැබුණි. රතු මුරකරුවන් පාරේ යන අයව නවත්වා ඔවුන්ගේ ප්‍රියතම මාඕගේ ආදර්ශ පාඨය හඬ නඟා කියන්නට යැයි අණ කළහ.¹⁹³

බොහෝ ජනතාවක් තමන්ගේ ගෙවල් වලින් එළියට යෑමට බිය වූහ.

මිලියන ගණනක “කළු” පවුල් වලට මුහුණ දෙන්නට සිද්ධ වූ දුෂ්කරතම අවස්ථාවන් වූයේ රතු හමුදාවන් භාණ්ඩ කැඳවීම් කරද්දීය. මවාගත් අපරාධ සඳහා සාක්ෂි හොයමින් පළාත් අධිකාරීන් වෙනුවෙන්, ඔවුන්ගේ සංවිධානය වෙනුවෙන්, සහ ඔවුන් වෙනුවෙන් රන් සහ රිදී හොයමින් ඔවුන් අපවාරී දේපල භානියේ යෙදුනහ. මුරකරුවන් ගෙවල් මහත් ගණනාවකට කඩාපැන බඩු හොරකම් කරමින් ඒවා විනාශ කළහ. නින්දා අපහාස සහ පහර දීම් සියල්ල ක්‍රියාවලියේ කොටසක් වූහ. ප්‍රතිරෝධයක් දක්වන කිසිවෙක් වෙත් නම් ඔවුන්ට දැඩි සේ දඩුවම් කළහ. “වස්තු” ඇති තැන් හෙළි කිරීම ප්‍රතික්ෂේපය හෝ අප්‍රසාදය දැක්වීම හෝ සමච්චල් කිරීම යන වරදකට පහර දීම් වලින් ප්‍රතිචාර දී බොහෝ විට එය මරණයෙන් අවසන් විය, නැත්නම් අඩුම වශයෙන් දේපල මුළුමනින්ම විනාශ කර දැමීම සිද්ධ විය.¹⁹⁴ මුරකරුවන් අතර ද මරණ අල්පයක් සිද්ධ වූහ. විවිධ කණ්ඩායම් වලින්, ඒ නින්දාවට පත්වීම වළක්වා ගන්නටයි, කිහිප වතාවක් ජනතාව “බලන්නට” පැමිණියහ, පවුලට ජීවත්වන්නට හැකියාව ලැබෙන පරිදි ඉතිරි වී ඇති බඩුමුට්ටු අල්පය බොහෝ විට අවසානයට එන අය විසින් රැගෙන යන ලදී. එවැනි තත්වයන් වල දී බොහෝ මරණ සිද්ධ වූයේ සියදිවිනසා ගැනීම් හැටියටයි. බොහෝ ඝාතන සියදිවිනසා ගැනීම් ලෙසින් දක්වන ලද නිසා ඒත් ඒ මරණ ගැන සංඛ්‍යාවක් දක්වන්නට අපහසුයි.

දත්ත කිහිපයක් ඒත් සොයා ගැනීමට හැකි වී තිබේ. බෙයිජිං හි රතු භීෂණය හේතුවෙන් දළ වශයෙන් මරණ 1,700 ක්, නිවාස 33,600 කට කඩා පැනීම, සහ නගරයෙන් “කළු” යැයි සැලකෙන ලද වර්ගීකරණයට අයත් වූ 84,000 ක පිරිසක් පළවා හැරීම සිද්ධ විය.¹⁹⁵ ඡන්හයි වල දී වාසස්ථාන 150,000 ක් ඔවුන් යටතට ගැනිණ, රන් ටොන් 32 ක් අල්ලා ගැනිණ. හුබෙයි ප්‍රාන්තයේ වූහාන් නැමති මහා කාර්මික නගරයේ ඉඩම් 21,000 කට කඩා පනින ලදී, 32 ක පිරිසකට මිය යන තෙක් පහර දෙන ලදී, සහ සියදිවිනසා ගැනීම් 62 ක් විය.¹⁹⁶ සමහර අවස්ථාවල දී සැබෑ බියකුරු අපරාධ සිද්ධ වූහ. නගරයේ දකුණු පෙදෙසේ පිහිටි ධැක්සින් (Daxing) දිස්ත්‍රික්කයේ දින පහක් ඇතුළත දී “කළු” යැයි වර්ගීකරණය වූ පවුල් 325 ක් ඝාතනය කරන ලදී—වයසකම තැනැත්තා අසූ විසැති වූ අතර ළාබලතම තැනැත්තා උපත ලබා දවස් තිස් අටක් විය. පෙනිසිලින් වලට අසාත්මික ප්‍රතිචාරයක් දැක්වීම නිසා මිය යන ලද රෝගියෙකුගේ වෛද්‍යවරයාව “රතු අයෙක් ඝාතනය කළ බැවින්” කියා මරා දැමිණ.¹⁹⁷ ආණ්ඩු පරිපාලනය තුළ “විමර්ශන” පවත්වන ලද්දේ රතු මුරකරුවන් මෙන් හැඳ සිටි පොලිස් නිලධාරීන් විසිනි. ඒවා දැවැන්ත සහ සමහර අවස්ථා වල දී සාහසික වූහ: ආරක්ෂක අමාත්‍යාංශය ශුද්ධකරණය තුළ දී 1,200 ක් මරා දැමිණ; ලියු ගමිකි ගැන පැවැත්වූ විමර්ශනයේ දී 22,000 ක පිරිසක් ප්‍රශ්න කරන ලද අතර ඔවුන්ගෙන් බොහොමයක් සිරඛාරයට පත්විය; මධ්‍යම කමිටුවේ සාමාජිකයන්ගෙන් සියයට 60 ක් (ඔවුන් හමු වූයේ කලාතුරකිනි) සහ සියළු පළාත් සභා පක්ෂ ලේකම්වරුන්ගෙන් සියයට 75 ක් නෙරපා හැර බොහෝ විට අත් අඩංගුවට ද ගැනිණ. මුළු වශයෙන් ගණන් බලද්දී, සංස්කෘතික විප්ලවය යුගයේ දී, කාඩර් මිලියන 18 න් මිලියන 3 ක් සහ 4 ක් අතර සංඛ්‍යාවක් සිරගත කරන ලදී, එසේම PLA තුළ රතු මුරකරුවන් තහනමක් තිබූ නමුත්

¹⁹² Ibid., p. 56.

¹⁹³ Some chose “Comrade Norman Bethune is a member of the Canadian Communist Party.” Were they joking?

¹⁹⁴ See, for example, Zhai, *Red Flower*, pp. 92-100.

¹⁹⁵ Ibid., p. 100.

¹⁹⁶ Wang, *Failure of Charisma*, p. 72.

¹⁹⁷ Yan and Gao, *Turbulent Decade*, p. 77.

සොල්දාදුවන් 400,000 ක් ද සිරගත කරන ලදී.¹⁹⁸ විද්වතුන් අතර ගුරුවරුන් 142,000 ක්, විද්‍යාඥයන් සහ තාක්ෂණවේදීන් 53,000 ක්, වෛද්‍ය ගුරුවරුන් 500 ක්, සහ කලාකරුවන් සහ ලේඛකයන් 2,600 ක් නීතිමය දඬුවම් සඳහා ඉදිරිපත් කරන ලද අතර ඔවුන්ගෙන් බහුතරයක් එක්කෝ මරා දැමීමේ හෝ නැත්නම් ඔවුන් සියදිවිනසා ගත්හ.¹⁹⁹ විද්වතුන් බොහොමයක් වාසය කරන ලද ශැන්හයි වල දී 1978 දී දක්වන ලද නිල ඇස්තමේන්තුවට අනුව සංස්කෘතික විප්ලවයේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට ප්‍රවණ්ඩ මරණ වලින් 10,000 ක පිරිසක් මිය යන ලදහ.²⁰⁰

1966 සහ 1967 දී සමාජයේ වෙනත් ස්තරයන්හි සාපේක්ෂ ලෙසින් මිත්‍රපාක්ෂිකයන් ඉතා අල්පයක් සිටින ලද මේ තරුණ රතු මුරකරුවන්ට බෙයිජිං හි විශාල වේදිකා තුළ දී පක්ෂ නායකයන්ට පහර දීම සහ විවේචනය කිරීම, ශැන්හයි නගරාධිපතිවරයා සහ ටියැන්ජින් පක්ෂ නායකයා සම්බන්ධයෙන් සිද්ධ වුවා සේ සමහර විට ඔවුන්ව මරණය තෙක් ශාරීරික වධහිංසා කිරීම පවා, කොතරම් පහසු වුවා යැයි දැයි පුදුම සහගත වේ. ශැන්හයි හි නගරාධිපතිවරයා කිසිවක් පාහේවිචාරණය කරනවාට වඩා මරණය සැපයී කැඩිවිච විදි වාහන ට්‍රැක් රථයක දොඹකරයට බැඳ තබා මිය යන තෙක් දැඩි සේ පහර දෙන ලද්දේය.²⁰¹ එකම පැහැදිලි කිරීම හැටියට ඉදිරිපත් කළ හැකි වෙන්වේ සභාපති මාඕ, එනම් රාජ්‍ය යන්ත්‍රණය “විප්ලවකරුවන්ට” සහාය දුන්නා කියයි. 1966 ජූලි 26 වැනිදා සියළු ද්විතිය පාසැල් සහ ඉහළ අධ්‍යාපන ආයතන මාස හයකට වසා දමා, එනම් මිලියන 50 ක පාසැල් දරුවන්ව බලාත්මකව යොදවා ගැනීමට ගන්නා ලද තීරණය වැනි තීරණ වලට සහාය දුන් බවයි (පසුව එය අහෝසි කරන ලදී). කරන්නට කිසිවක් නොමැතිව, කැමති දෙයක් කරන්නට නිදහස ලැබෙද්දී, ඝාතන පවා (මරණ පසුව විස්තර කරන ලද්දේ “හදිසි අනතුරු” කියායි), නිල මාධ්‍ය වලින් නොනැවතී දිරි ගන්වමින් පැවතිය දී මේ පාසැල් දරුවන් මෙල්ල කරන්නට කිසිවක් නොවිය.

ඔවුන්ගේ මුල්ම වාර්ගික සමූලඝාතනය ක්ෂියාමෙන් (Xiamen) හි ඉහළ පෙළේ ද්විතිය පාසැලක දී සිද්ධ විය:

දහවල් දොළහ වෙද්දී...මුහුදේ නාලා අපි ටික දෙනෙක් ආපහු එද්දී, අපිට පාසැල් ගේට්ටුව වෙත ළංවෙද්දී අඳෝනා සහ කෑ ගැසීම් අහන්නට ලැබුණා. සමහර සගයන් අප ඉදිරියට දුවගෙන ආවා, “අරගලය පටන් ගෙන! අරගලය පටන් ගෙන!” යැයි කෑ ගසමින්.

මම ඇතුළට දුවගෙන ගියා. ක්‍රීඩා පිට්ටනිය සහ තවත් ඇතට යද්දී, අලුත් තට්ටු හතරක පංති ගොඩනැගිල්ලක් ඉදිරිපට, මම දැක්ක 40 ක් 50 ක් විතර ගුරුවරුන්ව පේළි ගහලා තියනව, ඔවුන්ගේ ඔළු සහ මුහුණු වලින් කළු තීන්ත පෙරෙනවා ඒ කියන්නෙ දැන් ඔවුන් සැබැවින්ම “කළු කල්ලිය” වෙලා. ඔවුන්ගේ බෙල්ලෙ එල්ලෙන පෝස්ටර් වලින් කියැවෙන්නෙ “ප්‍රතිගාමී ශාස්ත්‍රීය අභවලා,” “දූෂිත කල්ලි නායකයා අභවලා,” “පංති හතරා අභවලා,” “ධනවාදී පාරේ යන අභවලා,”: ඒ සියළු සටන් පාඨ පුවත්පත් වලින් ගන්නා ලද ඒවා. ඒ හැම පෝස්ටරයකම රතු කුරුසයක් තිබ්බ, ඒකෙන් හැම ගුරුවරයෙක්ම හරියට මරණය නියමිත වෙව්ව සිරකරුවෙක් වගේ පෙනුණා. ඔවුන් සියල්ලන්ම අර වගේම දේවල් ලියැවිලා තිබුණා මෝඩ තොප්පි දාගෙන හිටිය, කිළිටි කොසු, සපත්තු උස්සගෙන සහ දුහුවිලි පිස දමන ඒවා ඔවුන්ගේ පිටට බැඳලා තිබුණා.

ඔවුන්ගේ බෙල්ලෙන් එල්ලා තිබුණා බාල්දි වල ගල් පුරවලා තිබුණා. මම මුල් ගුරුතුමාව දැක්ක: ඔහුගේ බෙල්ලෙ එල්ලා තිබුණා බාල්දිය කොව්වර බරද කිව්වොත් මම දැක්කා එයාගෙ බෙල්ල කැපිලා එයා වැටෙන්න වගේ ඇවිද්ද බව. හැමෝගේම පාවහන් ගලවලා තිබ්බ, කැඩිවිච ගංචාර නැත්නම් සාස්පාන් වලට ගහමින් ඔවුන් පිට්ටනිය වටේ ඇවිද්දා මෙසේ කෑ ගසා කියමින්: “මම කළු කල්ලියේ අභවලා.” අවසානයේ දී ඔවුන් සියල්ලන්ම දණ ගැහැව්වා, හඳුන්කුරු පත්තු කළා, සහ මාඕ වෙතින් “ඔවුන්ගේ අපරාධ වලට සමාව දෙන්න,” කියල යාප්පු වුණා.

මේ සිද්ධිය දැකලා මම ගල්ගැහිලා සිටිය, කරකියා ගන්න බැරිව යනව වගේ මට දැනුණා. ගැණු ළමයි කීප දෙනෙක් ක්ලාන්ත වෙලා වැටුණා.

¹⁹⁸ Domenach, *Chine*, pp. 273-274 and 284-285.

¹⁹⁹ Yan and Gao, *Turbulent Decade*, p. 212; එතරම් විශ්වාසයක් තබාගත නොහැකි මේ දත්ත 1981 ‘හතරදෙනාගේ කල්ලියේ’ නඩුව සඳහා යොදා ගැනීම ලද දත්ත වෙති.

²⁰⁰ Nien, *Life and Death*, p. 443.

²⁰¹ Roux, *La Chine populaire*, 2: 50.

පහර දීම සහ වධහිංසාව දිගින් දිගටම සිද්ධ වුණා. මම ඒ වගේ වධහිංසා වෙත කවදාවත් දැකලා නැහැ: අසූචි සහ කුරුමිණියන් අනුභව කරමින්, විදුලි සැර වලට ලක් කරමින්, වීදුරු කටු මත දණ ගහන්නට සිද්ධ වෙමින්, අත් සහ පය වලින් “ගුවන් යානාවක් වගේ” එල්ලා තබමින්, යනාදියට ඔවුන්ව පමුණුවන ලදී.

වහාම මුගුරු අතට ගෙන වධහිංසා පමුණුවන ලද්දේ පාසැල් හයිරංකාරයන්ය, පක්ෂ කාඩර්වරුන්ගේ සහ යුද හමුදා නිලධාරීන්ගේ දරුවන් ලෙසින් ඔවුන් “රතු” යන වර්ගීකරණ පහට ඇතුළත් වුවත්ය, එයට කම්කරුවන්ගේ, පහළ මැද පංතියේ ගම්බද වැසියන්ගේ සහ විප්ලවීය මෘතවීරයන්ගේ දරුවන්ද ඇතුළත් වූහ...අශිෂ්ට සහ කුරිරු වූ ඔවුන්, ඔවුන්ගේ දෙමව්පියන්ගේ තත්වයන් පෙන්නුම් කරමින් අතිකුත් සිසුන් සමඟ දබරයට ගිය අයයි. ඔවුන් පාසැල් කටයුතු සඳහා දුර්වල වූ අතර පාසැලෙන් නෙරපන්නට නියමිතව සිටි අයයි, ඒ නිසා ඔවුන් ගුරුවරුන්ව නුරුස්සන ලද අයයි.

මේ අනුබල දෙන සිසුන් වෙතින් මහත් සේ ධෛර්යමත් වූ සෙසු සිසුන් ද “ඔවුන්ට පහර දෙන්න!” යැයි කියමින් ගුරුවරුන් වෙත පැන ඔවුන්ගේ මිටි මොළවා ගත් අත් වලින් සහ පාද වලින් පහර දෙන්නට වූහ. පැත්තකින් සිටි අයට මිටි මොළවා ගත් අත් වලින් සහ මහා හඬින් ඔවුන්ට සහාය දෙන්නට බලාත්මක කරන ලදී.

මෙහි අමුත්තක් වූයේ නැත. තරුණ සිසුන් සාමාන්‍යයෙන් සාමකාමී සහ යහපත් හැදියාවෙන් යුතු වූ අයයි, ඒත් පළමු පියවර ගත් පසුව, සියල්ලන්ම අනුගමනය කරන්නට පටන් ගත්හ...

එදා මට දැනුණ දැඩිම වේදනාව නම් මගේ වඩාත්ම ගෞරවනීය සහ ආදරණීය ගුරුවරයා වූ චෙන් කු-ටෙහ් (Chen Ku-teh) මරා දැමීමයි.

චෙන් ගුරුවරයා, හැට වියැති සහ අධි රුධිර පීඩනයෙන් පෙළෙන ලද්දා, 11:30 ට එළියට ඇද දමා, පැය දෙකකට වැඩි කාලයක් ගිම්හාන අවිවේ තබන ලද්දේය, ඊට පසුව ගංචාරයක් ගසමින් පෝස්ටරයක් එල්ලාගෙන ඇවිද්දවන ලද්දේය. අනතුරුව ඔහුව පංති ගොඩනැගිල්ලේ දෙවැනි තට්ටුවට ඇදගෙන ගියේ මුළු ගමන තුළ දී ම මිටි මොළවා ගත් අත් වලින් සහ කොසු වලින් පහර දෙමිනි. දෙවැනි තට්ටුවේ දී ඔහුට පහර දුන් සමහර අය පංතියකට දුටු ගියේ ඔහුට තව දුරටත් පහර දීම පිණිස උණ බට පොලු අරන් එන්නටයි. “ඔබ මේක කරන්න අවශ්‍ය නැහැ. මේක පමණට වඩා වැඩියි!” කියමින් මම ඔවුන්ව නැවැත්වුවෙමි.

ඔහුට කිහිප වතාවක් සිහිසුන් නැති වූ නමුත් ඒ හැම වතාවක දී ම සීතල වතුර ඔහුගේ මුහුණට දමමින් නැවතත් පියවී තත්වයට ගෙනන ලදී. ඔහුට සිරුර සොලවන්නට හෝ අපහසු විය. කටු සහ වීදුරු කටු වලින් ඔහුගේ පාද කැපී තිබුණි. ඒත් ඔහුගේ ස්ප්‍රීතුව කැඩී නොතිබුණි. “ඇයි ඔබ මාව මරන්නේ නැත්තේ? මාව මරන්න!” යැයි ඔහු කෑ ගැසීය. මෙය තවත් පැය හයක් පුරා, ඔහුගේ මළ මුත්‍රා පාලනය අහිමි වෙන තෙක්ම පැවතිණ. ඔවුන් ඔහුගේ ගුද මාර්ගයට කෝටුවක් ඇතුල් කරන්නට වැයමි කළහ. ඔහු අවසන් වතාවට සිහි නැතිව ඇද වැටුණේය. ඔවුන් ඔහු වෙත සීතල වතුර වත් කළහ—ඒත් ඒ වෙද්දී ප්‍රමාද වී වැඩියි. මොහොතකට මිනීමරුවන් ගල් ගැසුණහ, ඔවුන් මිනිහෙකුට පහර දී මරා දැමූ ප්‍රථම අවස්ථාව එය විය හැකියි, එසේම අපි බොහෝ දෙනෙක් එවැනි සිද්ධියක් අත්දැකී ප්‍රථම අවස්ථාව ද එය වූයේය. පිරිස දුවන්නට පටන් ගත්හ, එකෙකුට පසුව එකෙක් බැගින්...ඔවුන් ඔහුව පිටිටනිය හරහා ගුරුවරුන් පින්ග්-පොන්ග් ක්‍රීඩා කළ ලී මඩුවකට ඇදගෙන ගියහ. එහි දී ඔවුන් ඔහුව කිළිටි ක්‍රීඩා පැදුරක් මත දමා පාසැලේ වෛද්‍යවරයාව කැඳවන ලදී.

“හොඳින් පරීක්ෂා කර බලන්න ඔහු මිය ගියේ අධි රුධිර පීඩනය නිසා ද කියල. ඔබට ඔහු වෙනුවෙන් කිසිවක් කියන්නට ඉඩක් නැහැ.”

වෛද්‍යවරයා ඔහුව පරීක්ෂා කර බලා වධහිංසාව නිසා මිය ගියේ යැයි ප්‍රකාශ කළේය. එතැන සිටි සමහර දෙනෙක් වෛද්‍යවරයාව අල්ලාගෙන ඔහුට පහර දෙන්නට ද පටන් ගත්හ.

“ඔහුගේ නාස් පුඩු වලින්ම ඇයි ඔබත් හුස්ම ගන්නේ? ඔබට ඕන ද ඔහු වගේ වෙන්න?”

අවසානයේ දී වෛද්‍යවරයා මරණ සහතිකයේ මෙසේ ලිවීය “අධි රුධිර පීඩනය හදිසියේ හට ගැනීම නිසා මරණය සිද්ධ විය.”²⁰²

විප්ලවකරුවන් සහ ඔවුන්ගේ ස්වාමියා

ඉතා දීර්ඝ කාලයක් පුරා බටහිර මහත් ඇල්මෙන් අල්ලාගෙන සිටි පුරාවෘත්තයක් වූයේය: එනම් රතු මුරකරුවන් යනු 1968 ප්‍රංශ විප්ලවකරුවන්ට වඩා යත්තම් අන්තගාමී වූවා මිසෙක ඊට වැඩි යමක් නොවූ අය කියායි.²⁰³ ‘හතරදෙනාගේ කල්ලිය’ කඩා වැටීමෙන් පසුව, එවැනිම සත්‍යයෙන් ඉතාමත් ඇතක වූ පුරාවෘත්තයක් වීනසේ පටන් ගැනිණ: එනම් රතු මුරකරුවන් යනු දේශපාලනික අවස්ථාවාදීන් කිහිප දෙනෙකුගේ ප්‍රවිෂ්ඨතා ගැඹිල්ලට වැඩිවීමට හේතු වූයේය. යථාර්ථය ඒත් මහත් සේ වෙනස් වූවකි: “කැරලිකරුවන්” තමන් වෙනත් කිසිදු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී හෝ ලිබරේරියානු පරමාදර්ශයකින් ඉඳුල් නොවන ලද හොඳ මාඕවාදී කොමියුනිස්ට්කරුවන් යැයි සැලකූහ. එසේම බොහෝ දුරට ඔවුන් එසේ වූහ. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී මධ්‍යස්ථවාදයක් නොපැවති නිසා, සම්පූර්ණ පර්යේෂණ වසර දෙකකට අඩු කාලයක දී මුළුමනින්ම නිමා වූයේය. ඒත් ඒ කාලය තුළ දී, සැබෑ “කොමියුනිස්ට් පක්ෂය” එහි අභ්‍යන්තර තුළ වූ බෙදීම් වලින් අප්‍රාණිකව සිටිය දී ඔවුන් සාමූහිකව නියෝජනය කළේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ අමුතු විකල්පයකි. ඔවුන් මාඕ වෙනුවෙන් ඔවුන්ගේ ජීවිත පුද කරන්නට සූදානම්ව සිටියහ. ඔවුන් ලින් බියාච් සහ ජියැන්ග් කින්ගේ ගේ සංස්කෘතික විප්ලවය කණ්ඩායම සමඟ පෞද්ගලික සහ පරමාදර්ශී දැඩි සබඳතා වලින් යුතු වූවත්, ඔවුන් සැබෑවින්ම විකල්පයක් වූයේ මාඕට විරුද්ධව සිටි නගර සහ සහ ප්‍රාදේශීය අධිකාරීන්ට එරෙහිව පමණකි. බෙයිජිං හි මාලිගාව ඇතුළත වූ බල අරගලයට ද ඔවුන් අතිරේක හමුදාවක් වූහ. මේ මිලියන දස ගණනක තරුණ පිරිසකගේ නිමක් නොමැති ජවය සම්පූර්ණයෙන්ම වාගේ විනාශකාරී වූහ. ඔවුන් බලය ලැබූ තනතුරු වල ඉතාමත් කෙටි කාලයක් සිටිය ද කිසිවක් සාක්ෂාත් කර නොගත්හ. යම් වැදගත් ආකාරයකින් ඒ වන විටත් පැවති ආඥාදායක ව්‍යුහය වෙනස් කරන්නට ඔවුන් අසමත් වූහ. රතු මුරකරුවන් බොහෝ විට බොරුවට පෙන්වුම් කළේ ඔවුන් තමන්ට 1871 ප්‍රංශ කොමියුනිස්ට් සමාජිකයන් ලෙසින් හැඩගසා ගැනීමට අරමුණු කරන බවකි. නමුත් ඔවුන් සංවිධානය කළ මැතිවරණ කිසි අවස්ථාවක විවෘත හෝ නිදහස් වූයේ නැත. තමන් විසින්ම පත් කරගන්නා ලද කුඩා කණ්ඩායම් විසින් සියළු තීරණ ගන්නා ලද අතර යම් වෙනසක් වූයේ නම් එය ව්‍යාපාරයේ ඇතුළත සහ ඔවුන්ගේ පාලනය යටතේ පැවති පරිපාලන ව්‍යුහය තුළ පැවති අරගල වල සරල ප්‍රතිඵල වූහ.²⁰⁴ විටින් විට කුඩා ඒකීය පුද්ගල ජයග්‍රහණයන් තිබිණ, එසේම කම්හල්වල සේවකයන්ගේ සමාජමය උද්යාවනයන් කිහිපයක් දිනා ගැනිණ; නමුත් මේ ජයග්‍රහණ නිසා 1968 දී යළිත් අනික් පැත්තට යාම වැඩියෙන් දුෂ්කර කරන ලද්දේය.²⁰⁵

රතු මුරකරුවන් කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපාරයට සම්බන්ධ වූයේ විවිධාකාර ලෙසකිනි. 1966 ජූනි සහ ජූලි මාස වල දී ලියු ශෂිකිගේ කණ්ඩායම විසින් ප්‍රමුඛ පෙළේ අධ්‍යාපන ආයතන වලට ක්‍රියාශීලී පාක්ෂිකයන්ට යවන ලදී. ඔවුන්ගේ සහායෙන් විවිධ ප්‍රාදේශීය කණ්ඩායම් ප්‍රථම රතු මුරකරුවන්ගේ කණ්ඩායම් වලට ගාමක බලය සපයන ලද අතර මහාචාර්යවරුන් සඳහා ප්‍රථම “කළු ගුහා” පිහිටුවන ලදී. අගෝස්තු මුල දී ඔවුන්ගේ සේවය නිල වශයෙන් ඉවත් කරනු ලැබුවත්, මධ්‍යම කමිටුව තුළ මාඕගේ විශේෂ කාර්ය බලකායේ කොටසක් හැටියට විවිධ පරිස්ථානීය සංවිධාන තුළ දීර්ඝ කාලීන බලපෑමක් කරන ලදී.²⁰⁶ කෙසේ වුවත් අධ්‍යාපන පද්ධතිය තුළ ගුරුවරුන් සහ කාඩර්වරුන්ට එරෙහිව ප්‍රවණ්ඩත්වයට නැවත ක්‍රමවත් ලෙසින් පිවිසීමට ප්‍රධාන හේතුව වූයේ ඔවුන්ය. එසේම ඔවුන් ‘පරණ තාලේ දේවල් හතර’ ට එරෙහි ව්‍යාපාරයට මඟ පාදන ලදී. පරිස්ථානීය අධිකාරීන් විසින් සහය දෙනු ලැබුවද ඒ ව්‍යාපාරය බහුතර ලෙසින් පොලිසියේ වැඩක් වූයේය, පොලිසිය විසින් අවශ්‍ය සියළු තොරතුරු සපයනු ලැබීය, එසේම සාක්ෂි එකතු කරන ලදී, සහ දේපල පවරා ගන්නා ලදී. වසර දොළහකට කළින් ප්‍රවණ්ඩ තත්වයන්

²⁰² Ken Ling, Miriam London, and Lee Ta-Ling, *Red Guard: From Schoolboy to “Little General” in Mao’s China* (London: Macdonald, 1972), pp. 18-21.
²⁰³ For an exception see the pioneering works of Simon Leys, which are still valuable both for their chronological precision and for their ideological decoding of the Cultural Revolution: *The Chairman’s New Clothes: Mao and the Cultural Revolution* (New York: Alison and Busby, 1981) and *Chinese Shadows* (New York: Penguin, 1981).
²⁰⁴ Five such changes occurred in the space of five months at the top of General Workers’ Headquarters in Wuhan: *Failure of Charisma*, p. 89.
²⁰⁵ Ling, *Red Guard*, pp. 260-262.
²⁰⁶ See in particular Ling, *Red Guard*.

යටතේ අල්ලා ගැනුණු ඇයගේ පිගන් මැටි භාණ්ඩ එකතුවෙන් විශාල ප්‍රමාණයක් 1978 දී යළි සොයා ගන්නට සමත් වීමෙන් නීත් වෙන්ගේ පුද්ගලයට සහ අභියාචනා සතුවට පත් වූවාය. ඒ කාලයේ දී කළින් මෙහෙයුම් වලට සහභාගී වූ අය, එසේම මැද තනතුරු හොබවන ලද කාඩර් කිහිප දෙනෙක් ද, සැබැවින්ම මෙහෙයුම් අධ්‍යක්ෂණය කළ අයට ආරක්ෂා කරන්නට බිල්ලට දී තිබුණි.

කම්හල් තුළට ව්‍යාපාරය ගෙන යෑමත්, ඒ සමඟින් තම ග්‍රහණයෙන්—සියළු දේශපාලන හතරන් තුරන් කර දැමීම—යන මාඕ ගේ ඉලක්කය ගිලිහී යනවා යැයි හැඟී යාම නිසා කැරලිකරුවන් සහ නගර සභා නැත්තම් පළාත් සභා අධිකාරීන් අතර ඇති ගැටුම් තවත් තීව්‍ර වූහ. මහා පෙළපාලි පවත්වන්නට පරිස්ථානීය අධිකාරීන් හොඳින් දැන සිටියහ, ඒවා මාඕවාදී මතයට සමීප කැරලිකරුවන් පැවැත්වූ පෙළපාලි වලින් වෙන්කර හඳුනා ගැනීම අපහසු වූහ. අනෙක් අතට කැරලිකරුවන් පරිස්ථානී වශයෙන් වැඩියෙන් ස්වාධීන වී සිටියහ. කැන්ග් ෂෙන්ග් විසින් රහස්‍ය ඒත් වැදගත් භූමිකාවක නියැළෙන ලද ‘සංස්කෘතික විප්ලවීය කණ්ඩායම’ පත්ව සිටි “සුපර්-මධ්‍යම කමිටුව” සමඟ ඔවුන්ගේ විමුක්තිය සඳහා පෙළ ගැසී සිටියහ. විශේෂ කණ්ඩායම් බෙයිජිං සමඟ සමීප සබඳතා පැවැත්වූහ (මුල් කාලයේ දී මේ කණ්ඩායම් බොහෝ විට අගනගරයේ සිසුන් වෙතින් හැදී තිබුණි), එයින් උපදෙස් සහ අපලේඛන සැපයෙන ලදී (මධ්‍යම කමිටුවේ සාමාජිකයන් තුනෙන් දෙකක නම් ද ඇතුළත්ව), ප්‍රතිඵල සහ සාක්ෂි ලැබෙන තෙක් බලා සිටියහ, සහ PLA ට වෙතින් ගැලවිය හැකි මැජික් පලිහක් වැනි ලෙස වූ වටිනා “හොඳ ලේබල්” වලින් මිත්‍ර පාක්ෂිකයන්ට තෑගි කළහ.²⁰⁷ ඔවුන්ගේ ඵදිරිවාදීන් තරමටම, ඒත් වෙනස් විදියකින් කැරලිකරුවන් ද රාජ්‍ය යාන්ත්‍රණය මත පරායත්ත බවකින් සිටියහ. සියළුම කණ්ඩායම් මර්දනය යන ප්‍රශ්නයේ දී එකමුතුව සිටිය අතර එය බටහිර විප්ලවීය සම්ප්‍රදායෙන් මහත් ලෙසින් වෙනස් වූ ලක්ෂණයයි. ලෝගායි කඳවුර විවේචනයට ලක් වුවහොත් (එවැන්නක් සිද්ධ වූයේ ඉතාමත් කලාතුරකිනි), එය එවිට ඔවුන්ගේ ලිහිල් බව නිසයි: උදාහරණයක් හැටියට, අලුත් මාඕ සිරබන්ධනාගාර මුරකරුවන් කොරතම් මෘග සහ අමානුෂික වූවා දැයි නීත් වෙන්ගේ සිහි කරයි. PLA වෙත විරෝධය දැක්වූ සහ අන්ත වාම කැරලිකරුවෙක් වූ හුවා ලින්ෂම් (Hua Linsham) සිරගෙයි කම්හලක අවි නිපදවන අංශයේ සේවය කළේය; ඒත් “මෙහි අප සිටි මුළු කාලය තුළ දී ම, සිරකරුවන් ඔවුන්ගේ සිර කුටි වලටම වී සිටියා මිසෙක ඔවුන් සමඟ කිසිදු ආශ්‍රයක් නොකළහ.”²⁰⁸ ඔවුන්ගේ මර්දනීය අවි අතරේ ප්‍රධාන අවියක් හැටියට පැහැර ගෙන යෑම භාවිතා කළ රතු මුරකරුවන්ට ඔවුන්ගේම වූ සම්බන්ධතා පද්ධතියක් සෑම පාසැලකම, සෑම ආණ්ඩුවේ කාර්යාලයක් තුළම සහ සෑම කම්හලක් තුළම විය. මෙම “ගාල්” නොහොත් “ප්‍රවේශ ශාලා” (වැඩියෙන් කැමති වක්‍රෝක්තිය වූයේ “ශිෂ්‍ය මධ්‍යස්ථාන” යන්නයි) තුළ ජනතාව රඳවා තබා, ඉතා දැඩි උවමනාවකින් සහ පරිකල්පනයෙන් යුතුව ප්‍රශ්න කර, නිමක් නොමැති වධහිංසා වලට පත් කරන ලදී. ලින්ග් (Ling) විසින් ඔහුගේ පාසැලේ වූ එක නොනිල “මනෝවිද්‍යාත්මක අධ්‍යයන කණ්ඩායමක්” සිහි කරයි: “කණ්ඩායම් රැස්වීම් වල දී අපි වධහිංසා ගැන සඳහන් කිරීමෙන් වැළකී සිටියෙමු, ඒත් අපි වධහිංසාව කලාවක් හැටියට සැලකුවෙමු... අපේ අධ්‍යයනය ප්‍රමාණවත් නැතැයි යැයි පවා අපි සිතුවෙමු...අපිට අත්හදා බැලීමට නොහැකි වූ ක්‍රම බොහොමයක් තිබුණි.”²⁰⁹ හන්ග්ෂු (Hangzhou) හි එක “රැඩිකල්” මිලිෂියාවක වැඩියෙන්ම සිටියේ ඔවුන්වද වධහිංසාවට ලක්වෙන ලද “කළු” අයයි. ඕනෑම අවස්ථාවක දී එහි “විමර්ශන මධ්‍යස්ථාන” තුනේ සාමාන්‍යයක් හැටියට 1,000 ක පිරිසක් සිටියහ. වෙන්ගේ සෙන්හෙ (Weng Senhe) නැමති ඔවුන්ගේ නායකයාට පරිභව කිරීම ගැන ඔවුන් විසිතුන් දෙනෙකුට දඬුවම් කරන ලදී; එතැන සේවකයන්ට නොමිලේ ආහාර සමඟින් වැඩ කරන ලද හැම දිනයක් සඳහාම දවස් තුනක් නිවාඩු ලැබිණ.²¹⁰ හිටපු රතු මුරකරුවන් දෙන ලද ප්‍රකාශ සියල්ලේම මර්දන පිළිවෙත් ගැන විස්තර ප්‍රධාන ස්ථානයක් ගනියි. බිමට වැටෙන තෙක් පහර දෙන ලද හතරන් ගැන, පුද්ගලය කරමින් වටේ යවන ලද අය ගැන, පාවිච්චියට ලක් කරන ලද අය ගැන, සහ සමහර විට මරා දමන අය ගැනත්, කිසිදු පැත්තකින් විරුද්ධත්වයක් නොලැබී සිදු කළ හැටි ගැන ගණනය කළ නොහැකි තරම් කතන්දර රාශියක් ඇත. සංස්කෘතික විප්ලවය යුගය යනු කළින් රැඳවුම් කළ අය යළිත් සිරගත කරන ලද කාලයකින් ද සලකුණු වූවකි. කළින් ඉවත් කළ “දක්ෂිණාංශ” යන ලේඛලය නැවත යොදා ගනිමින්, එසේම ක්‍රමවත් ලෙසින් විදේශිකයන්ට හෝ විදේශයන්හි ජීවත් වූ චීන ජනතාව අත් අඩංගුවට ගනිමින් එය සිද්ධ විය. එනම් මිය ගිය පියෙකුගේ දඬුවම් කාලයේ ඉතිරි කොටස ගෙවන්නට දියණියගේ වගකීම වැනි ලෙසකින් අලුත් නින්දාවන් ද පැවතිණ.²¹¹ සිවිල් පරිපාලනය බෙහෝ සෙයින්

²⁰⁷ Harding, “The Chinese State in Crisis,” p. 168.
²⁰⁸ Hua, *Années rouges*, p. 311.
²⁰⁹ Ling, *Red Guard*, p. 31.
²¹⁰ Keith Forster, “Spontaneous and Institutional Rebellion in the Cultural Revolution: the Extraordinary Case of Weng Senhe,” *Australian Journal of Chinese Affairs*, no. 27 (1992), 38-75.
²¹¹ Domenach, *Chine*, pp. 278-286.

අලාභ වින්දන, ඒත් ලෝගයි හි එතරම් පාඩු සිදු නොවීය. සමහර විට මේ පරම්පරාව කැරලිකරුවන්ට වඩා හිරගෙදර නිලධාරීන් වූවා විය හැකියි.²¹²

අයිඩියලොජිමය දෘශ්ටි කෝණයකින් බලද්දී, අලුත් න්‍යාය වැඩි දුරට පැහැදිලි කිරීම ගැන සැලකිලිමත් වූ හුනාන් හි ෂෙන්ග්වුලියන් (Shengwulian) කණ්ඩායම වැනි රැඩිකල් කැරලි කණ්ඩායම් පවා ඉතා දැඩි ලෙසකින් සීමිත වූ මාඕවාදී ආකෘතිය අනුව කටයුතු කිරීමෙන් කැඩී යාමට අසමත් වූහ.²¹³ මාඕගේ වින්තනය සෑම විටම බෙහෙවින් අපැහැදිලි වූ අතර ඔහුගේ වචන එකිනෙකට පරස්පර් වූ නිසා ඒවායෙන් ඕනෑම දෙයක් අදහස් කරන්නට හැකියාව තිබුණි: කොන්සර්වේටිව් අය සහ කැරලිකරුවන් යන දෙකොට්ඨාශයම ඒ ආදර්ශ පාඨ තම පැත්ත සඳහා—සමහර විට එකම ආදර්ශ පාඨය, වෙනත් විදියකට අර්ථ දක්වමින් යොදාගෙන තිබුණි.²¹⁴ සංස්කෘතික විප්ලවය පැවති කාලයේ විනය නැමති අරුම පුදුම ස්ථානයේ එකිනෙකාට සහාය දී ගැනීම ගැන මාඕගේ වදන් උපුටා දක්වන්නට සොරකමේ යෙදුන යාවකයෙක්ට හැකියාව තිබිණ, “වැඩකරන පංතිය සෑම විටෙකම නායකත්වය පාවිච්චි කළ යුතුයි,”²¹⁵ කියමින් ගඩොල් සොරකම් කළ පාතාල ආර්ථිකයේ සේවකයෙකුට සියළු සදාචාරාත්මක කරුණු ප්‍රතික්ෂේප කරන්නට හැකියාව තිබිණ. නමුත් එක දැඩි, ප්‍රධාන අදහසක් සෑම විටම පැවතියේය: පංති අරගලයේ රැඩිකල් ස්වභාවය සහ එහි දේශපාලන බලපෑම් සමඟ ප්‍රවණ්ඩත්වය පූජනීය කිරීම.²¹⁶ නිවැරදි පක්ෂ මතය අනුගමනය කරන ජනතාවට ඕනෑම දෙයක් කරන්නට අවසර ලැබිණ. කැරලිකරුවන්ට පවා නිල ප්‍රොපගන්ඩා වලින් තමන්ට දුරස්තර කරගන්නට ඉඩකඩක් නොවීය; ඔවුන්ගේ ලියැවිලි ඉතා සමීප ලෙසින් පක්ෂයේ නිල භාෂාව සමඟ අනුකරණය වූයේය. මහජනතාවට පමණක් නොව තමන්ගේම පක්ෂ සහෝදරයන්ටත් ඔවුන් අමුලික බොරු කියුහ.²¹⁷

1950 ගණන් වල නිර්මාණය කරන ලද කුල ක්‍රමයට කැමැත්තක් යළි ස්ථාපිත වීම සමහර විට සංස්කෘතික විප්ලවයේ වඩාත්ම අනුවේදනීය ඵලවිපාකය විය හැකියි. සියල්ල සැබැවින්ම වෙනස් විදියකට දිග හැරෙන්නට ඉඩ තිබුණි. ගමන වේගවත් කිරීම සඳහා, ‘සංස්කෘතික විප්ලවීය කණ්ඩායම’ විසින් ඒ සංවිධානයේ දොරවල් “කළු” අයට විවෘත කර තිබුණ අතර ඔවුන් හනිකට එයට එකතු වූහ. කැන්ටන් (Canton) හි පාසැල්වල වීනයේ විද්වතුන්ගේ දරුවන්ගෙන් සියයට 45 ක් ඉගෙනුම ලබමින් සිටි හෙයින්, සමානුපාතික නොවන සංඛ්‍යාවක් දකුණෙන් එකතු වූහ. දකුණේ ලොකු නගර වල දී කොන්සර්වේටිව් අයගෙන් හැදෙන සේවකයන් යැයි නිල වශයෙන් හැඳින්වෙන කාඩර්වරුන්ගේ දරුවන් සියයට 82 ක් වූහ. කොන්සර්වේටිව් අය ඔවුන්ගේ අප්‍රසාදය “කළු” වෙතට යොමු කරමින් සිටිය දී, හඳුනා ගැනෙන කිසිදු තත්වයක් නොමැති සේවකයන් වෙතින් ලැබෙන සහායෙන් උනන්දු වූ කැරලිකරුවන් දේශපාලන කාඩර්වරුන්ගේ ස්වභාවික හතුරන් වූහ. එනමුත්, සමාජ දේශපාලන බෙදීම් තුරන් කිරීම කැරලිකරුවන්ගේ වැඩ සටහන් වලට අයිති වූ බැවින් (ඔවුන්ගේ පහත් සමාජ තත්වයේ කැළලෙන් ගැලවෙන්නට හැකියාව පොරොන්දු වූ අංගයක් නිසා), ඔවුන් කොන්සර්වේටිව් සහ “කළු” යන දෙකොට්ඨාශයටම එරෙහි මර්දන මෙහෙයුම් දියත් කළේ එයින් ඔවුන්ගේම ඥාතීන්ට පහර නොවැද්දී යැයි අපේක්ෂා කරමිනි. තවත් නරක අතට හේතු වූවක් නම්, කාඩර්වරුන්ගේ දරුවන් සහ සොල්දාදුවන් වෙතින් බහුතරය හැදෙන ලද බෙයිජිං රතු මුරකරුවන් විසින් ඉදිරිපත් කරන ලද පංති උරුමයේ නව මතිය ඔවුන් විසින් පිළිගැනීමයි.

උදාහරණයක් හැටියට අපුරු පාගමන් සඳහා වූ සිංදුවක් මඟින් මේ මතිය පැහැදිලි කෙරිණ:

පියා නිර්භීත නම්, එවිට පුතා වීරයෙක් වෙයි.

පියා ප්‍රතිගාමියෙක් නම්, එවිට පුතා අප්‍රසන්න පුද්ගලයෙක් වෙයි.

²¹² “සිසුන් මෙසේ කියන්නට හුරු වී සිටියහ: ‘අපි මහජන ආරක්ෂාව සඳහා වූ මධ්‍යම බියුරෝවේ පාලනය අතට ගත්තාම, අපිට කැමති කෙනෙක්ව අපිට අත් අඩංගුවට ගන්න පුළුවන්’”; Ling, *Red Guard*, p. 252.

²¹³ See the essential texts in Hector Mandarès et al., *Revo cul dans la Chine pop: Anthologie de la press des Gardes rouges (mai 1996-janvier 1968)* (Paris: Bibliothèque Asiatique, 1974), pp. 353-427.

²¹⁴ මාඕ සිය වින්තනය පැහැදිලි කරන්නට කිසිවක් නොකළේය, එය කළේ නම් අරගලයේ පැත්තක් ගැනීම සිද්ධ වෙයි; ඔහු කිසිදු සංස්කෘතික විප්ලවය ගැන එකම දේශනයක් හෝ පැවැත්වූයේ නැත.

²¹⁵ Ling, *Red Guard*, p. 115; Nien, *Life and Death*, p. 370.

²¹⁶ “අපි දෙදෙනාට පොදු වූව නම් අපේ ගැටළු ප්‍රවණ්ඩත්වය විසින් විසඳවී යන විශ්වාසයයි: ප්‍රොපගන්ඩා වෙනුවට බලාත්මක බව ආදේශ කර තිබිණ”; Ling, *Red Guard*, p. 193.

²¹⁷ See, for example, Hua, *Année rouges*, p. 328.

ඔබ විප්ලවකරුවෙක් නම්, ඉදිරියට පා තබා අපිට එකතු වෙන්න.

ඔබ එහෙම නොවන්නේ නම්, පලයන් අහකට!

...

පලයන් අහකට!

අපි ඔබේ රැකියාවෙන් ඔබව පන්නා දමන්නෙමු!

මරපන්! මරපන්! මරපන්!²¹⁸

“ඉහළ තැනක උපන්” පුද්ගලයෙක් මෙසේ කීවේය: “අපි ‘ඉපදුනේ’ රතු පාටින්! රතු ගතිය ආවේ අපේ මවගේ සිරුරෙන්. ඉතින් මම ඔබට ඉතා පැහැදිලිව කියමි: ඔබ කළ පාටින් උපත ලබා ඇත! ඒ ගැන ඔබට කරන්නට ඇත්තේ කුමක්ද?”²¹⁹ වර්ගීකරණයන් රැඩිකල් කිරීම විනාශකාරී වූයේය. පරිභවයන් සුදානම් කරගෙන සහ බෙල්ට් පටිය අතැතිව සයි සෙන්හුවා (Zhai Zhenhua) ඔහුගේ පංතියේ සිටි “කළු” බාගයට ඔවුන්ගේ සම්පූර්ණ කාලය මාමි අධ්‍යයන වෙනුවෙන් යොදවන්නට යැයි බලාත්මක කළේය: “ඔවුන්ට ඔවුන්ව ගලවා ගන්නට නම්, ඔවුන් ඔවුන්ගේ අප්‍රසන්න පවුල් සම්භවය ගැන ලැජ්ජා වීමට පළමුවෙන්ම ඉගෙන ගත යුතුයි, එසේම ඔවුන්ගේ දෙමව්පියන්ට ද්වේෂ කරන්නට.”²²⁰ ඒ නිසාම ඔවුන් රතු මුරකරුවන් හා එකතුවීමට කිසිදු ඉඩකඩක් තිබිය යුතුයි යන ගැටළුවක් නොවීය. බෙයිජිං දුම්රිය ස්ථානයේ මුර සංචාරයේ යෙදුණු රතු මුරකරුවන් වැරදි සම්භවයකින් යුතු වූ ඕනෑම රතු මුරකරුවෙක්ට පහර දී ගෙදර යවන ලදී. පිටිසර පළාත්වල ජනතාව වැඩි ඉවසා දරාගත හැකියාවෙන් යුතු වූහ, එහි දී සමහර අවස්ථාවල දී වගකිව යුතු තනතුරු ඉසිලූ “කළු” අය සිටියහ. නමුත් හැම විටම වාසිය ගියේ “ඉහළ තැනක උපන්” අයටයි. “ඊරියක්” යැයි හැඳින්වූ පාසැල් දැරියක් සම්බන්ධයෙන් මෙයාකර සිද්ධියක් ගැන ලින්ග් සිහි කරයි: “ප්‍රධාන සුදුසුකමක් වූ ඊරියේ පංති පසුබිම ඉතා සුදුසු වූවකි: ඇය මේසන් බාස් කෙනෙකුගේ පවුලකින් පැවත එන අතර පරම්පරා තුනක් තිස්සේ තම පවුලේ නිවහන් වලට වහලක් තිබුණේ නැතැයි කියා නිතර පුරසාරම් දොඩන ලදී.”²²¹ ඕනෑම වචන භරඹයක දී පංති කාඩ් එක තරඟයට ඉදිරිපත් කරන ලද අතර එය හැම විටම ජයග්‍රහණය කළේය. ඉතාමත් සටන්කාමී කැරලිකරුවෙක් වූ හුවා ලින්ෂම් (Hua Linsham) වරක් තරමක් කොන්සර්වේටිව් රතු මුරකරුවන් පිරිසක් වෙතින් දුම්රියකින් එළියට දමනු ලැබීය: “මට අදත් දැනෙන දේ තමයි මම එතැන සිටීම ඔවුන්ට කොතරම් පිළිකුල් සහ කිලිටි වූවාද යන්න...මට හදිසියේම දැනුන මම ඉතාමත් අප්‍රියජනකයි කියල.”²²² රතු වර්ගීකරණ පහේ (පක්ෂ කාඩර්, යුද හමුදා නිලධාරීන්, කම්කරුවන්, දුප්පත් ගම්බද වැසියන්, සහ විප්ලවීය මෘතවීරයන්) දෙමව්පියන් සිටි දරුවන් පෙළපාලි වල දී සෑම විටම නායකත්ව භූමිකාවක් ගන්නා ලදහ.²²³ අපාතීඩය විසින් සමස්ත සමාජය බෙදන ලදී. 1973 දී අසල්වැසියන්ගේ කම්ටු රැස්වීමක දී නීන් වැන්ග් වැරදීමකින් නිර්ධන පංතිය සමඟ අසුන් ගෙන තිබිණ. “ඒක හරියට ඔවුන්ට විදුලි සැරයක් වැදුන වගේ, මගේ සම්පයෙන්ම සිටි කම්කරුවන් දෙදෙනෙක් වහාම ඔවුන්ගේ බංකු අරන් මා වෙතින් ඉවත්ව ගියේ ඒ සෙනඟ පිරුණු කාමරයේ මාව හුදකලා කරන්නටයි.” ඇය එවිට කාන්තාවන්ගේ කණ්ඩායමකට එකතු වෙන්නට ගියාය, “සංස්කෘතික විප්ලවයේ දී සමාජයෙන් පිටමං කරනු ලැබුවන්, හෙළා දකින ලද ධනවාදී පංතියේ සහ විද්වතුන් වෙතින් හැදෙන ලද සාමාජිකයන්.”²²⁴ මේ වෙන්කර තැබීම පනවන ලද්දේ පොලිසිය හෝ කොමියුනිස්ට් පක්ෂය විසින් නොවන බව ඇය පැහැදිලි කළේය.

පාර්ශවීය ලෙසින් සටන් කිරීමේ සිට කැරලිකරුවන් පාගා දැමීම දක්වා

²¹⁸ Zhai, *Red Flower*, p. 81.

²¹⁹ Ibid.

²²⁰ Ibid., p. 105.

²²¹ Ling, *Red Guard*, p. 42.

²²² Hua, *Années rouges*, p. 106.

²²³ Ibid., p. 108.

²²⁴ Nien, *Life and Death*, p. 363.

බලය පිළිබඳ ප්‍රශ්නය ඉදිරියට එද්දී, ව්‍යාපාරයේ දෙවැනි අදියර 1967 ජනවාරි මුල දී පටන් ගැනිණ. හිටපු ලියුවාදී (Liuist) නායකත්වය සමඟ ගැටුමේ නැවත ආපසු හැරීමට නොහැකි ලක්ෂ්‍යය දක්වා පැමිණ ඇති බව මාඕවාදී කේන්ද්‍රය දැන සිටියහ. බෙයිජිං වල මාඕවාදීන් කරකියා ගත නොහැකි තත්වයක සිටිය නමුත් බොහෝ පිටිසර පළාත් වලින් තවමත් බලවත් මිත්‍ර පාක්ෂිකයන් ගැන විශ්වාසය තබාගත හැකියාවෙන් යුතු වූහ. එය තීරණාත්මකව ඉවත් කරන්නට නම් කැරලිකරුවන් බලය අල්ලා ගත යුතු වූහ. තරඟයේ ප්‍රධාන ස්ථානයක් ගත් යුද හමුදාව තදින්ම මැදිහත්වීම ප්‍රතික්ෂේප කළහ. ඔවුන්ට අවශ්‍ය සියළු දේ ඉටු කිරීම සඳහා ජනාධිපතිගේ අලුත් හට කණ්ඩායම් වලට ඉඩකඩ තිබූ බව පෙනී ගියේය. ජනවාරි මාසයේ දී ෂැන්හයි නගරයෙන් පළමු සංඥාව නිකුත් විණ. වහාම සියළු නගර සහ පක්ෂ කමිටු පෙරළා දැමිණ. හිටිහැටියේම කැරලිකරුවන්ට පැත්තක සිට සරල ලෙසින් විවේචනයේ යෙදීම පමණක් කළ නොහැකි විය, ඔවුන්ට ආණ්ඩු කරන කර්තව්‍යය බාර ගැනීමට සිද්ධ වූහ. ඉතින් ඒ අනුව ව්‍යසනය පටන් ගැනිණ: එදිරිවාදී කැරලිකරුවන් අතර එනම් සිසුන් හා කම්කරුවන් අතර, දීර්ඝ කාලීන කොන්ත්‍රාත්තු සතු කම්කරුවන් සහ දිනපතා වේතන ලැබූ කම්කරුවන් අතර යනාදී වශයෙන් නොසන්සුන්තාවයන් වැඩි වෙන්නට පටන් ගති.²²⁵ මේ නොසන්සුන්තාවයන් ඉතා ඉක්මණින් සමස්ත නගර ඇතුළත් වෙත ලෙසින් ප්‍රධාන ගැටුම් බවට හැරී අනතුරුව තුවක්කු සහ පිහි රැගත් අතින් සටන් කරන තත්වයට දරුණු වූහ. බලය අල්ලා ගන්නට දැන් ඉතාමත් ළංව සිටි මාඕවාදී නායකයන් හදිසියේම බියට පත් වූහ: කාර්මික නිෂ්පාදනය කඩා වැටෙමින් පැවතිණ (ජනවාරියේ දී වූහාන් තුළ සියයට 49 ක් පහළ වැටිණ),²²⁶ ආණ්ඩුවේ පරිපාලනය බිඳ වැටීමෙන් පැවතිණ, එසේම කැඩී ගිය කණ්ඩායම් බලය අල්ලා ගන්නට සමත්ව සිටියහ. නිපුණ කාඩර්වරු නොමැති කමෙන් චීනය පීඩාවට පත්ව සිටියේය, ඒ නිසා කළින් පහර දුන් අයවම නැවතත් ස්ථාපිත කරනවා හැරෙන්නට වෙනත් විකල්පයක් කැරලිකරුවන්ට නොවීය. කම්හල් තුළ නිෂ්පාදය යළි ස්ථාපිත කළ යුතු වූ අතර අධ්‍යාපන ආයතන දින නියමයක් නොමැතිව වසා දමා තැබිය නොහැකි වූහ. ඉතින් ජනවාරි මාසයේ අවසානයේ දී නායකත්වය විසින් තීරණ දෙකක් ගන්නා ලදී: විප්ලවීය කමිටු වලින් සැකසෙන සහ “තුන්දෙනෙක් වෙතින් එකක්” යන සිද්ධාන්තය අනුව එනම් කැරලිකරුවන්, හිටපු කාඩර්වරුන්, සහ PLA ඒකාබද්ධයකින් යුතුව අලුත් බල ව්‍යුහයක් සැකසීම; සහ රතු මුරකරුවන්ව හෙමිහිට පිටත්වීම පැත්තට තල්ලු කරන්නට (නැත්නම් ආපසු පංති කාමර වලට), අවශ්‍ය වුවහොත් මාඕගේ අනික් අවිය යොදා ගැනීම, එනම් මාස හයක් තිස්සේ සුදානම් සිරුවෙන් සිටි යුද හමුදාව යොදා ගැනීමයි.

කේන්ද්‍රයට සම්ප කොතරම් ද යන්න එහි දී කැරලිකරුවන්ට කිසිදු ආරක්ෂාවක් ලබා නොදුනි. එසේම සංස්කෘතික විප්ලවයේ තවත් විශ්මය ජනක සිද්ධීන් ගණනාවක් එන්නට තිබිණ. අප්‍රේල් මාසය වෙද්දී යථා තත්වයට ආපසු යෑම කොතරම් සුක්ෂම ලෙසින් සිද්ධ වූවා දැයි කියතොත් මාඕ ඒ ගැන සිත් කරදරයෙන් පසුවිය. ජනවාරියේ දී තල්ලු කර දමන ලද ජනතාව සහ කොන්සර්වේටිව් අය සෑම තැනකම තම හිස් යළි ඔසවමින් සිටියහ. සමහර අවස්ථා වල දී අනතුරුදායක විය හැකි PLA සමඟ ඒකාබද්ධයන් පවා හදමින් සිටියහ. එවැනි තත්වයක් කැරලිකරුවන් පසුබැස යමින් සිටි වූහාන් වලින් දකින්නට ලැබුණි. තවත් වමට හනිකට හැරීම සඳහා කාලය එළඹී තිබිණ. CRG නියෝජිතයන් විසින් දින දෙකක කාලයක දී වූහාන් හමුදා නායකයන් අත් අඩංගුවට ගැනීම නිසා එය යළි තහවුරු වූයේය. මාඕ රතු මුරකරුවන් සියල්ල හොඳින් සිද්ධ වෙන්නේ යැයි සිතන ලද හැම අවස්ථාවක දී ම දිගහැරෙන ලද ලෙසින්, ප්‍රවණ්ඩත්වය සහ පාර්ශව අතර සටන් දිග හැරෙන පැත්තට ගියේ ආරාජික තත්වයකට වැටෙන්නට ඔත්ත මෙන්ත යන තරම් ලෙසකිනි. එහි දී සමහර පැතිවල විප්ලවීය කවුන්සිල් හැදීම කිසිසේත්ම කළ නොහැකි වූහ. එහි එලව්පාකයක් ලෙසින් සැප්තැම්බර් මාසයේ දී PLA වෙතට අවි භාවිතයට අවසරය ලැබිණ (එතෙක් ඔවුන්ගේ අවි ගබඩා ඇතුලට කඩා වැදී ඒවා පැහැරගෙන යාම නිකම් බලා සිටින්නට පමණක් ඔවුන්ට සිද්ධ වී තිබිණ). මේ පියවර නිසා කැරලිකරුවන් අතර නව උදෙහිගයක් ඇති කළේය. සමහර පැති වලින් සලකද්දී 1968 යනු 1967 නැවත දිග හැරීමකි. මාර්තු මාසයේ දී මාඕ නැවතත් සිත් කරදරයට පත් වෙමින් තවත්, ඒත් තරමක් මධ්‍යස්ථ ලෙසකින් වමට හැරිණ. ගැටුම් තවත් වැඩි වී තවත් ලේ හැලීම් වලින් යුතු වූ අතර කැරලිකරුවන්ව පුලි මාසය වෙද්දී සම්පූර්ණයෙන් පාගා දමන්නට හැකිවිණ.

මාඕගේ අවිනිශ්චිතතාවයන් මත ඔහු බෙහෙවින් පදනම් වීම නිසා, වමේ වියවුල් ද නැත්නම් දකුණේ විනය ද යන කුරිරු සහ ගැලවිය නොහැකි උපතෝකෝටියකට මාඕ මුහුණ දී සිටියේය. අධ්‍යක්ෂකයාගේ ඊ ළඟ පියවර තෙක්, එයින් තමන්ට වාසි ලැබේවි යැයි බලාපොරොත්තුවෙන් සියළු නළුවන් බලා සිටියහ. එය අරුම පුදුම

²²⁵ සිසුන් සහ කම්කරුවන් අතර මුලික වෙනසක් පැවතියේය: සිසුන්ට අවශ්‍ය වූයේ බලයයි, අනෙක් අතට කම්කරුවන්ට අවශ්‍ය වූයේ මුදල් විය; Ling, *Red Guard*, p. 243.

²²⁶ Wang, *Failure of Charisma*, p. 118.

තත්වයක් විය, ජම්ම හතුරන් සියල්ලම අපේක්ෂාවන් තබාගත්තේ එකම ජීවත්වන දෙවියන් කෙනෙක් මතයි. ඉතින්, උදාහරණයක් හැටියට, බලගතු කොන්සර්වේටිව් සංවිධානයක් වූ වූහාන් හි 'වීරයන් මිලියනයකගේ සන්ධානය' 1967 ජූලි මාසයේ දැනගත්තේ ඔවුන්ගේ පැත්තට වාසි වෙන ලෙසින් කටයුතු දිග නොහැරෙන බවයි, ඔවුන් මෙසේ ප්‍රකාශ කළහ: "අපිට ඒත්තු ගියත් නැතත්, කිසිදු සැකයක් නැතිව අපි කේන්ද්‍රයෙන් එන තීරණ අනුගමනය කරන්න සහ අනුවිත කරගන්න ඕන," එය වහාම තහනම් කෙරිණ.²²⁷ මාඕ කියූ දැයේ තීරණාත්මක අදහස් දැක්වීමක් කිසි විටෙක සිද්ධ නොවූ නිසා, අධිකාරී බලයකින් යුතු තත්වයක් ගැන පරිකල්පනය කළ අය— පක්ෂ කම්මු—ගැන ප්‍රායෝගිකව එතරම් තැකීමක් සිද්ධ නොවීය. මාඕ එතරම් අස්ථිර ලෙසකින් සිටින්නේය කියා විශ්වාස කිරීමට ජනතාවට අපහසු වූ බැවින් කේන්ද්‍රයේ සැබෑ අරමුණු ගැන ද වික්ෂිප්ත බවක් පැවතිණ. පෙන්ඩියුලම කොතරම් දුරට පැත්තෙන් පැත්තට හැරුණාදැයි කිව්වොත් වැඩි කල් නොයද්දී හැමෝම යම් ආකාරයක පළිගැනීමක් ඉල්ලා සිටියහ. ව්‍යාපාරයේ ජයග්‍රාහකයන් කිසිදු මොහොතක දී පරිත්‍යාගශීලී ලෙසකින් හැසිරුණේ නැත.

මේ බාහිර සාධක හැරෙන්නට, ප්‍රවණ්ඩත්වය ඉහළ යෑමට වැදගත් භූමිකාවක් රඟන ලද්දේ, විශේෂයෙන්ම කැරලි සංවිධාන ඇතුළත වූ අභ්‍යන්තර සාධක දෙකකි. කිසියම් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ලෙසකින් සමථයකට පත් නොවන ලද කුඩා කණ්ඩායම් වල සහ ඒකීය පුද්ගලයන්ගේ අභිලාෂයන්, එනම් අලුත් පරිස්ථානීය බල සමඟ සබඳතා පැවැත්වීමෙන් තම ස්ථාවර දියුණු කරගන්නට වෑයම් කළ නරුම "දේශපාලනික ව්‍යවසායකයන්" සහ විශේෂයෙන්ම ප්‍රාදේශීය PLA මුලස්ථාන සමඟ සම්ප සබඳතා වර්ධනය කර ගැනීම තුළින් නිරන්තරයෙන් පක්ෂ ඇතුළත නව බෙදීම් වලට තුඩු දුන්හ. බොහෝ දෙනෙක් 'හතර දෙනාගේ කල්ලිය' සමඟ සම්පතාවයන් හදාගෙන එයින් සාර්ථකව ප්‍රාදේශීය ආඥාදායකයන් බවට පත් වූහ. ටිකෙන් ටික පාර්ශව අතර තිබූ ගැටුම් ඒවායේ දේශපාලන ලක්ෂණය අහිමි කරගත්හ. ඒ වෙනුවට ඉහළ තනතුරු තිබුණ අය සහ ඒ තනතුරු වලට පත්වන්නට උවමනා වූ අය අතර යනුවෙන් සෘජු අරගල බවට ඒවා හැරෙන ලදී.²²⁸ ලෝගායි හි දී මෙන් චෝදනා එල්ල කරන ඕනෑම අයෙක් නිවැරදි වූයේය. මන්ද චෝදනා නිතරම ආවේ මාඕගේ උපුටන රැසක් සහ පූජනීය ආදර්ශ පාඨ සමඟිනි. රීතියක් ලෙසින්, තමන් නිවැරදි යැයි කියන්නට වෑයම් කළ අය තවත් වැඩි කරදරයට පත්වූහ. එකම ගැලවීම වූයේ උසස් මට්ටමකින් එන ප්‍රතිචෝදනාවක් පමණි. චෝදනාව කුමක් හෝ මත පදනම් වී ද යන්න වැදගත් වූයේ නැත; වැදගත් වූයේ එය නිවැරදි දේශපාලනික පද වහරෙන් ඉදිරිපත් කර තිබීම පමණකි. වාදයේ තර්කනය මේ අනුව නිරන්තරයෙන්ම යුද පීටිය සහ ගොදුරු ඉලක්ක සංඛ්‍යාව පුළුල් කරන ලදී.²²⁹ සියල්ල දේශපාලනික වූ නිසා, අවසාන විමර්ශනයේ දී, වඩාත්ම නරක අපරාධ අභිප්‍රායන්වල සාක්ෂිය හැටියට ඉතාමත් කුඩාම සිද්ධිය පමණට වැඩියෙන් අර්ථ දක්වන ලදී. ප්‍රතිඵලය ශාරීරිකව තුරන් කිරීමෙන් සමථයකට පත් කිරීමයි.

එකක් විසින් අනෙකට ඕපපාතිකව ඇදී යාම සිද්ධ වුවද, මේ සිද්ධීන් සමුලසාතන වලට වඩා සිවිල් යුද්ධයක් හැටියට විස්තර කරන්නට ද පුළුවන් විය හැකියි. එය එන්න එන්නම හැමෝම ඇතුළත් වෙන යුද්ධයක් වූයේය. 1966 දෙසැම්බර් මාසයේ දී, වූහාන් හි, කැරලිකරුවන් විසින් කොන්සර්වේටිව් සහ කාඩර්වරුන් 3,100 ක් සිරගත කරන ලදී.²³⁰ කැරලිකරුවන් සහ 'මිලියනයක වීරයන්' අතර ගැටුම්වල ප්‍රථම මරණය සිද්ධ වූයේ 1967 මැයි 27 වැනිදා පමණ දී ය. එහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙසින් මූලෝපායික ස්ථාන වල අවිගත් අයව රඳවන ලදී. කැරලිකරුවන්ගේ මූලස්ථානය ජූනි 17 වැනිදා අල්ලා ගන්නා ලදී. මරණ 25 ක් සිද්ධ වූහ. ජූනි 30 වැනිදා වෙද්දී මිය ගිය හෝ තුවාල ලැබූ සංඛ්‍යාව 158 ක් වූහ. ඔවුන්ගේ පරාජයෙන් පසුව කොන්සර්වේටිව් අය 600 ක් මරා දමන ලද අතර තවත් 66,000 ක් යම් ආකාරයක වධහිංසා විඳින ලදී. 1968 මාර්තු මාසයේ වමට හැරෙන ලද මොහොතේ දී, දඩයම හදිසියේම තීව්‍ර කෙරිණ. ක්‍රීඩාංගණ ඇතුළත දස දහස් ගණනක් රඳවා තැබිණ. කලහකාරී පිරිස් විසින් එන්න එන්නම හසුරුවන්නට ගත් මිලීෂා කණ්ඩායම් වීදි තුළ හදිසි බිය වපුරන ලදී. මැයි මාසයේ දී කැරලිකාර පාර්ශව අතර සටනක් නැවත වතාවක් සිවිල් යුද්ධයක් පටන් ගෙන ඇතැයි කියන පොදු විශ්වාසයකට හැරී තිබුණි. මැයි 27 වැනිදා යුද හමුදාවෙන් එක දවසක දී අවි 80,000 ක් භාරකම් කෙරිණ. එය අලුත් වාර්තාවක් වූයේය. රට හැම තැන අවි ආයුධ සඳහා සැබෑ කළුකඩකාරයන් විවෘත වී තිබුණි. විවිධ කැරලි පාර්ශව සඳහා යුද ටැංකි සහ පුපුරන ද්‍රව්‍ය නිපදවන කම්හල් පවා ඇරඹිණ. ජූනි මැද වෙද්දී අහක යන බුලටි නිසා මිය ගිය සංඛ්‍යාව 57 ක් වූහ. කඩ සාප්පු කොල්ලා කන ලදී, බැංකු ඇතුලට කඩා පතින ලදී, ජනගහනය නගර වලින් පලා යාමට පටන් ගත්හ. ඒත්

²²⁷ Ibid., p. 158.

²²⁸ Hinton, *Shenfan*, p. 521.

²²⁹ Wang, *Failure of Charisma*, p. 66.

²³⁰ Ibid., p. 94.

දෙවයෝගයකින් (*deus ex machina*) මෙන්, බෙයිජිං සිට ආ එක ප්‍රකාශයකින් කැරලිකරුවන් යටත්වී ජයග්‍රහණය දිනාගන්නට හැකියාව පැදිණ. ජූලි 22 වැනිදා PLA මැදිහත් වූයේ සහ ඔවුන් බලය ලබාගත්තේ එක වෙඩි උණ්ඩයක් හෝ පත්තු නොකරමිනි, සැප්තැම්බර් වෙද්දී පාර්ශව විසුරුවා හැරීම බලාත්මක කරන ලදී.²³¹ සාපේක්ෂ ලෙසින් එතරම් කාර්මිකරණය නොවූ ෆුජියන් (Fujian) වැනි ප්‍රදේශ වල, කැරලිකරුවන් සහ කොන්සර්වේටිව් අතර බෙදීමට වඩා එය නගරය සහ ගම අතර පැවති පුරාතන බෙදීමක් වූයේය. ක්ෂියාමෙන් (Xiamen) වලින් රතු මුරකරුවන් ප්‍රාදේශීය අගනුවර වෙත පැමිණි විට ජනතාව “ගුෂු (Fuzhou) අයිති ගුෂු වල ස්වදේශීන්ටයි!...ගුෂු වල ජනතාව, ඔබේ පැරැන්නන් අමතක නොකරන්න! අපි හැම විටම ක්ෂියාමෙන් ජනතාවගේ ජම්ම හතුරන් වෙමු!”²³² යනාදී වශයෙන් කෑ කෑගසමින් පහර දෙන්නට වූහ. ෂැන්හයි වල දී එතරම් සෘජු ලෙසකින් නොවූ සැබෑ ගැටුම ජියැන්ග්සු (Jiangsu) ප්‍රාන්තයේ උතුරු සහ දකුණු ප්‍රදේශ වල ජනතාව අතර සිද්ධ වූවකි.²³³ ඉතා කුඩා පරිස්ථානීය මට්ටමේ වූ ‘දිග දුන්න’ ගමේ පවා, ගමේ උතුරු පැත්ත අල්ලාගෙන සිටි ලූ ගෝත්‍රය සහ ගමේ දකුණු පැත්ත පාලනය කළ ෂෙන් ගෝත්‍රය අතර පැවති පරණ කෝන්තරය යළි ඉස්මතු වීම, විප්ලවකාරී පාර්ශවයන් අතර අරගලයක් යැයි කියා යාන්තමට හෝ වෙස්වළා දක්වන්නට එතරම් සමත් නොවීය. ඉතින් මෙය පරණ වෛරයන් පිරිමසා ගන්නා මොහොතක් බවට ද හැරිණ, එයට ජපන් අධිවාසී කාලය නැත්නම් 1946 කෘෂි කටයුතු ප්‍රතිසංස්කරණ කාලය තරම් ඇතකට යන පරණ වෛරයන් ද ඇතුළත් වූහ.²³⁴ ඇත පිටිසර වූ ගුවාන්ෂී (Guangxi) ප්‍රදේශයේ දී, ගුයිලින් (Guilin) වෙතින් නෙරපා හැර දැමූ කොන්සර්වේටිව් අය ගම්බද මිලිෂා සමඟ ප්‍රගතිශීලී ලෙසින් ටවුන් වටකරගන්නට සමත් වී ජයග්‍රහණයන් ලෙසින් එළියට පැමිණියහ.²³⁵ 1967 ජූලි සහ අගෝස්තුවේ දී, කැන්ටන් හි, ‘රතු කොඩිය’ සහ ‘නැගෙනහිර සුළඟ’ කණ්ඩායම් අතර වූ විවිධ පාර්ශව තුළ හටගත් යුද්ධ නිසා 900 ක් මරණ සිද්ධ වූහ.²³⁶ සමහර ග

එවක වයස අවුරුදු දාහතරක් වූ රතු මුරකරුවෙකුගේ පහළ ප්‍රකාශයෙන් මේ යුගයේ තත්වයන් කොතරම් දරුණු වූවාදැයි මැනගත හැකියි: “අපි තරුණයන් වීමු. අපි අන්තවාදීන් වීමු. අපි හිතුවේ මාඕ සැබැවින්ම ශ්‍රේෂ්ඨ මිනිසෙක් කියලා, ඔහුට පමණක් සත්‍යය ගැන දැනුම ඇතැයි කියලා, ඔහු පමණක් සත්‍යය යැයි කියලා. ඔහු කියූ හැම දෙයක්ම මම විශ්වාස කළා. එසේම සංස්කෘතික විප්ලවයට හොඳ හේතු තියනවා කියලා මම විශ්වාස කළා. අපි හිතුවා අපි විප්ලවීයවාදීන් කියලා, අපි විප්ලවීයවාදීන් නිසා අපි මාඕගේ නියෝග පිළිපැද්දා, අපි හිතුවා අපිට සෑම දෙයක්ම විසඳන්න පුළුවන් කියලා, අපේ සමාජයේ තියන සෑම ගැටළුවක්ම.”²³⁷ දරුණු මිලේච්ඡ ක්‍රියාවන් හැම අත වැඩියෙන් පැතිර යන්නට පටන් ගති. ඒවා ඊට කළින් වසරට වඩා “සාම්ප්‍රදායික” බවකින් යුතු වූහ. ගැන්සු (Gansu) හි ලැන්ෂු (Lanzhou) අසල ඇසින් දුටු පහත සිද්ධීන් වාර්තා වේ: “වාහන පනහක් විතර තියෙන්න ඇති... හැම එකකම රේඩියෝටරය හරහා මිනිස් සිරුරක් බැඳලා තිබුණා. සමහර ලොරි වල එකකට වැඩියෙන් ගැට ගහලා තිබුණා. ඒ ඔක්කොම හරස් අතට දිගට දාලා, කඹයකින් නැත්නම් වයර් එකකින් ගැට ගහලා තිබුණා...සෙනඟ එක මිනිසෙක්ව වට කරගෙන හෙලි වලින් සහ මළකඩ කාපු කඩු වලින් බිමට වැටෙන තෙක් සහ බිම වැටිලා ඉන්න තෙක්ම ඔහුට ඇත්ත, ලේ ගලන මස් ගොඩක් වෙනකම්.”²³⁸

1968 දෙවැනි බාගයේ දී යුද හමුදාව පාලනය යළි තහවුරු කරගෙන එහි ග්‍රහණය දැඩි කරගත්තේය. රතු මුරකරුවන් විසුරුවා හරින ලද අතර ඒ සිසිරයේ දී මිලියන ගණනක තරුණ පිරිසක්ව (1970 වෙද්දී මුළු එකතුව මිලියන 5.4 ක් විය) පිටිසරබදට යවන ලද්දේ ඔවුන් එහි දිගටම රැඳී සිටිවී යන අපේක්ෂාවෙනි.²³⁹ බොහෝ දෙනෙක් දශකයක් හෝ ඊට වැඩි කාලයක් එහි රැඳී සිටියහ. මාඕගේ මරණයට පෙර, මිලියන 12 ක් සහ මිලියන 20 ක් අතර ජනතාවක්, ෂැන්හයි නගරයෙන් මිලියන 1 ක ජනතාවක් ද ඇතුළත්ව, එනම් නගරයේ ජනගහනයෙන් සියයට 18 ක් නියෝජනය වෙන පරිදි, මෙයාකාර ලෙසින් දුෂ්කර පැතිවලට යවන ලදී.²⁴⁰ ඔවුන්ගේ තනතුරු වලින් ඉවත්

²³¹ Ibid., pp. 143-208.
²³² Ling, *Red Guard*, p. 83.
²³³ White, *Policies of Chaos*, p. 325.
²³⁴ Hinton, *Shenfan*, pp. 519 and 527-528.
²³⁵ See esp. Hua, *Années rouges*.
²³⁶ Bergère, *La République*, p. 133.
²³⁷ Thurston, “Urban Violence,” pp. 158-159.
²³⁸ Roux, *La Chine populaire*, 2: 54-55.
²³⁹ Thurston gives the figure 12 million, Fairbanks 14 million, and Bergère (*La République*) 20 million.
²⁴⁰ White, *Policies of Chaos*, p. 294.

කරන ලද කාඩර්වරු මිලියන තුනක් (බොහෝ විට වසර කිහිපයකට) 'මැයි 7 වැනිදා පාසැල්' වලට යවන ලදී, ඒවා සිරගෙවල් වූ අතර නමෙන් පමණක් පුනරුත්ථාපන මධ්‍යස්ථාන වූහ.²⁴¹ දකුණු ප්‍රදේශයන්හි කම්කරු සහ සෞල්දායී පක්ෂ විසින් විවිධ විශ්වවිද්‍යාල සහ නගර ආපසු තම බලය යටතට ගනිද්දී මෙය වැඩිපුරම සමූලඝාතන පැවති වසර බවට කිසිදු සැකයක් නැත. ගුවාන්ෂී (Guangxi) හි පිහිටි වුෂු (Wuzhou) විනාශ වූයේ බර අවි සහ නේපාම් බෝම්බ වලිනි. අගෝස්තු 19 වැනිදා ගුයිලින් අල්ලා ගැනෙන්නේ සෞල්දායීවන් 30,000 ක් සහ අවිගත් ගම්බද වැසියන් විසින් කළ සැබෑ හමුදා මෙහෙයුමකින් පසුවයි. එහි දී සංස්කෘතික විප්ලවය ගැන පිටිසරබද වැසියන්ගේ අනුත්සුක බව ක්‍රියාකාරී විරුද්ධවාදයකට හරවන්නට දේශපාලනික සහ හමුදාමය කණ්ඩායම් සමත් වූහ. දින හයක් පුරා බුරුතු පිටින් කැරලිකරුවන් මරා දැමූහ. ගුයිලින් හි සටන් අවසන් වීමෙන් පසුව එළඹෙන මාසයේ දී භීෂණය පිටිසරබද පුරා පැතිර යන්නට පටන් ගත්තේය, මෙවර එය එල්ල වූයේ සදා බිල්ලට දෙන අය වූ, "කළු" සහ කුවොමින්ටෑන්ගේ වෙනසි. එය කොතරම් පරිපූර්ණ ලෙසින් සිද්ධ වූවාද කියතොත් සමහර ප්‍රදේශ තමන් "මුළුමනින්ම කළු වර්ගීකරණ පහේ සාමාජිකයන් කිසිවෙක් නැති ලෙසකින් නිදහස්,"²⁴² යැයි පුරසාරම් දොඩවන හැකියාව ලබාගත්හ. තම ප්‍රාන්තයේ ආරක්ෂාව බාරව සිටි කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ අනාගත සභාපති හුවා ගුගෙන්ග් (Hua Guofeng) විසින් "හුනාන් හි මස් මරන්නා" යන විරුදාවලිය ලබන්නේ ඒ කාලයේ දී ය. රටේ දකුණු පැත්ත වැඩියෙන්ම පීඩා විඳි පැත්ත වූයේ: ගුවාන්ෂී හි 100,000 ක් පමණ, ගුවාන්ඩොන්ග් (Guangdong) හි 40,000 ක්, සහ යුනාන් (Yunnan) හි 30,000 ක් පමණ මරණ සිද්ධ වූහ.²⁴³ රතු මුරකරුවන් දැඩි සේ කෲර වූහ, ඒත් දරුණු මිලේවිෂ ක්‍රියාවන් වැඩියෙන්ම කළේ ඔවුන්ගේ ඝාතකයන් විසිනි, එනම් පක්ෂයේ නියෝග ක්‍රියාත්මක කළ සෞල්දායීවන් සහ මිලිෂා විසිනි.

හිටපු රතු මුරකරුවෙක් වූ හුවා ලින්ෂන් (Hua Linshan) ගුයිලින් හි පළිගැනීම් මෙසේ විස්තර කරයි:

අලුයම උදාවූ වහාම සෞල්දායීවන් විසින් නිවාස පිරා සොයමින් ජනතාව අත් අඩංගුවට ගත්හ. ඒ අවස්ථාවේ දී ඔවුන් මෙගාලෝන් වලින් උපදෙස් කෑ ගැසූහ. සිරගෙයක් අල්ලා ගැනීම, බැංකුවකට කඩා පැනීම, ඕනෑම හමුදා ස්ථානයකට පහර දීම, ආරක්ෂක සේවාවල ඕනෑම සේවා ස්ථානයකට බලහත්කාරයෙන් ඇතුල්වීම, දුම්රියට කඩා පැනීම, සහ අවිගත් අරගලයකට සහභාගීත්වය, යනාදී වශයෙන් ඔවුන් අපරාධ දහයක ලැයිස්තුවක් හදා තිබිණ. මේ අපරාධ කළා යැයි සැක කෙරෙන ඕනෑම අයෙක්ව අත් අඩංගුවට ගෙන, "නිර්ධන පංතියේ ආඥාදායකත්වය" යටතේ යුක්තියෙන් දුක් වින්දේය. මම ඉක්මණින් ගණන් හදා බලද්දී මම ඒ අපරාධ වලින් අඩුම වශයෙන් හයකට හෝ වැරදිකරු බව දැනගත්තෙමි. ඒත් මම ඒ සියල්ල කර තිබුණේ "විප්ලවයේ යහපත උදෙසා" විය. මම ඒ කිසිවකින් පෞද්ගලික වාසියක් හෝ ලාබයක් අත් කරගෙන නොතිබුණි. විප්ලවයේ කොටස් කාරයෙක් වෙන්නට මට උවමනා නොවූවා නම්, මම ඒ අපරාධ ක්‍රියා කිසිවක් නොකරන්නට තිබුණි. හදිසියේම මට ඒවා ගැන වගකීමක් ගන්නට යැයි කියැවිණ. ඒක සැබැවින්ම අසාධාරණ යැයි පෙනී ගියේය, ඉතින් සැබැවින්ම මම ඉතාමත් බිය වූයෙමි...

පසුව මට දැනගන්නට ලැබුණේ රෝහලේ සිටි අපේ තුවාල ලැබූ වීරයන් ගණනාවක්ව සෞල්දායීවන් විසින් මරා දමනු ලැබූ බවයි. පාරවිලනය ලබමින් සිටි අයගේ ලේ සහ ඔක්සිජන් සැපයුම් කපා දමා එවැනි ආකාරයේ ජනතාව බොහොමයක් මරා දමන ලදී. තවමත් ඇවිදින්නට හැකි අයගේ බෙහෙත් අයිත් කර තිබුණ අතර ඔවුන්ව තාවකාලික සිරගෙවල් වලට ගෙනියන ලදී.

තුවාල ලද එක මිනිසෙක් පැන යන්නට සමත් විය, එහි දී සෞල්දායීවන් ඒ පැත්ත මුළුමනින් කිසිවකුටත් යන්නට නොහැකි වන සේ වසා දැමූහ. සියළු කාමර නැවත නැවතත් පිරික්සා කරන ලදී. පරිස්ථානීය ලැයිස්තු වල නම ලියැවී නැති ඕනෑම කෙනෙක්ව අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ඉතින් එය මගේ ඉරණම ද වූයේය...

මම සිරගෙදර සිටිය දී [ගුයිලින් හි පාසැල් අංක 7 හි] යාන්ත්‍රික ශිල්පියෙක් වන්නට මම අධ්‍යයනය කරමින් සිටි කාලයේ දැන සිටි පැරණි මිතුරෙක්ව මට හමුවිය. සෞල්දායීවන් විසින් අපේ පාසැලේ සටන්කාමී වීරයෙක්ව මරා දැමූ බව ඔහු මට කීවේය. දින තුනක් සහ රාත්‍රී තුනක් හතුරු පහර දීමකට

²⁴¹ Harding, "The Chinese State in Crisis," p. 212.

²⁴² Hua, *Années rouges*, pp. 345-346.

²⁴³ Domenach, *Origins of Great Leap Forward*, p. 284.

මුහුණ දී කඳු ගැටයක් මුදුනේ සිටීමට සමත්වීම නිසා ඔහු වීරයෙක් වී සිටියේය. ඔහුගේ නිර්භීත බව පිළිගැනීම සඳහා කැරලිකාර ජනරාල්වරයා විසින් ඔහුට “සුවිශේෂී සහ නිර්භීත වීරයා” යන නාමය පුදකර තිබිණ. පාසැල අල්ලා ගත් සොල්දාදුවන් බොහෝ පිරිසක් අත් අඩංගුවට ගෙන ඔහුට සෙනඟ අතරින් ඉදිරියට එන්න යැයි කියන ලදී. ඔහුව ගෝතියකට දමා බැඳ සියළු සිසුන්ට පෙනෙන්නට ගහකින් එල්ලා තැබුවේ ඔහු “පිත්තාශයක්” මෙන් පෙනෙන්නටයි [ඒ සඳහා වූ චීන පද වහර “සුවිශේෂී සහ නිර්භීත වීරයා” යන මතියක් ඇති කරන්නකි]. එහි දී ඔවුන් තුවක්කුවේ පිටුපස පැත්තෙන් ඔහු මිය යන තෙක්ම ගෝතියට පහර දෙන ලදී.

ඒ හා සමාන තවත් දරුණු කතන්දර සිරගෙදර හැම අතින්ම අහන්නට ලැබුණි. ඒත් මම ඒවාට සවන් නොදෙන්නට වැයම් කළෙමි. නගරය පුරාම මරා දැමීම් දින දෙකක් තිස්සේ සිද්ධ වෙමින් පැවතිණ. එය කතාබහේ මූලික තේමාවක් බවට පත්විය. මරා දැමීම් සාමාන්‍යයක් මෙන් පෙනෙන්නට පටන් ගැනිණ. ඒවායේ නියැලෙන අය එයින් වැඩි සිත් තැවුලකින් පසු නොවන ලෙසකින් පෙනී ගියේය. ඒවා ගැන කතා කරන අය දරදඬු සහ සිත්පිත් නැති අය බවට පත්ව සිටියහ. ඒවා වෙනත් ලෝකයක් ගැන කියැවෙන ඒවා ලෙසකින් මම මේ කතන්දර වලට සවන් දුන්නෙමි.

සිරගෙදර නරකම දේ වනුයේ එක සිරකරුවෙක් අධිකාරීන් සමඟ සහයෝගයෙන් කටයුතු කරන්නට එකඟ වීමේ දී ය, එහි දී සිරකරුවා ඔහුගේ කළින් සගයන් වූ අයව වෙන්කර ගන්නට වැයම් කළේය. මුරකරුවා හදිසියේම අපිට “ඔබේ අප්‍රසන්න බලු ඔළුව ඔසවන්න!” වැනි නියෝගයක් දෙනු ලබයි. එහි දී මුහුණු ආවරණය කරගත් පුද්ගලයන් කිහිප දෙනෙක් කාමරයට ඇතුල් වී අපි දිහා ඇස් අයා බලාගෙන සිටිනු ලබයි. ඔවුන් දන්නා පුද්ගලයෙක්ව ඔවුන්ගේ ඇසට ගැටුණේ නම්, එවිට සොල්දාදුවන් ඔහු වෙත තුවක්කුව එල්ල කළ ඔවුන් සමඟ පිටත් වී යන ලෙස නියෝග කරනු ලබයි. බොහෝ විට එවැනි අයව වහාම මරා දැමිණ.²⁴⁴

මෙයාකාරයෙන් 1968 දී රජය එහි කළින් තිබූ වරප්‍රසාදයන් සියල්ල අනුව එය යළි තහවුරු කරගන්නා ලදී. එය නැවතත් ආයතනිකගත ප්‍රවණ්ඩත්වයේ ඒකාධිකාරයක් නැවතත් පටන් ගන්නා ලද අතර එය භාවිතයට ගැනීමට පසුබට නොවීය. ඉහළ ගිය ප්‍රසිද්ධියේ මරා දැමීම් සංඛ්‍යාවෙන් සලකුණු වූයේ සංස්කෘතික විප්ලවයට පෙර පැවති පොලිස් ක්‍රමෝපායයන් වෙත නැවත පිවිස සිටීමයි. වෑන්ග් හොන්ග්වෙන් (Wang Hongwen) නමැති හිටපු කම්කරුවා, ජියැන්ග් කින්ග් ගේ රැකවරණයෙන් හඳුනා අයෙක්, පක්ෂයේ ඊ ළඟ උප සභාපති වෙත පුද්ගලයා “ආරාජිකත්වයට නොයන ජයග්‍රහණයක්” ලබාගත් බව ප්‍රකාශ කළේය. අප්‍රේල් 27 වැනිදා කැරලිකාර නායකයන් කිහිප දෙනෙක්ව මරණයට තීන්දු කර විශාල සෙනඟක් ඉදිරිපිට දී වහාම මරා දමන ලදී.²⁴⁵ ‘හතරදෙනාගේ කල්ලියේ’ තවත් සාමාජිකයෙකු වූ ෂැන්ග් චුන්කියාම් (Zhang Chunqiao) ජූලි මාසයේ දී මෙසේ කීවේය: “චික දෙනෙක්ව බොරු චෝදනා එල්ල වූවා නම්, ඒ ගැන කරන්නට දෙයක් නැහැ; නමුත් එකඳු හෝ වරදකරුවෙක්ව පලා යාමට ඉඩ දීම විනාශකාරී විය හැකියි.”²⁴⁶ නොපවතින කුමන්ත්‍රණ සහ කුමන්ත්‍රණ ගැන න්‍යායයන් සහගත, මහත් පරිමාණයකින් අත් අඩංගුවට ගැනීම් සිද්ධ වෙත, සමාජය නැවතත් මුග්ධ නිහඬතාවයකට ආපසු යන අඳුරු යුගයකට විනය පිවිසිය. 1950 ගණන් සිට විනය අත්දකින ලද භීෂණයේ නරකම යුගය භීන කරන ලද්දේ 1971 දී ලින් බියාවිගේ මරණය පමණකි.

මධ්‍යම මොන්ගෝලියාවේ (Inner Mongolia) ජනතා පක්ෂය (People’s Party) යැයි කියැවෙන ලද්ද පළමු කුමන්ත්‍රණය විය. 1947 දී කොමියුනිස්ට් පක්ෂය විසින් අවශෝෂණය කරගනු ලැබූ ජනතා පක්ෂය සැබැවින්ම විසුරුවා හැර දමා තිබුණකි, ඒත් එය රහසිගතව නැවත ප්‍රතිසංස්ථාපනය කරගෙන ඇතැයි කියා අධිකාරීන් ප්‍රකාශ කළහ. 1968 පෙබරවාරි සිට මැයි දක්වා 346,000 ක් ජනතාව විමර්ශනය කළහ. සැකයට පත් වූ හතරෙන් තුනක් මොන්ගෝලියානු අය වූහ. මේ සිද්ධියේ දී විදේශිකයන් ගැන ඇති බිය ප්‍රධාන සාධකයක් වීම ගැන කිසිදු සැකයක් නැත. වෙඩි තැබීමෙන් මරා දැමීම, ශාරීරික වධහිංසා, සහ සියදිවිනසා ගැනීම් වලින් මරණ 16,000 ක් ද, ජීවිත කාලයටම අංගවිකල වූවන් 87,000 ක් ද මෙහි ප්‍රතිඵලය වූයේය.²⁴⁷ එයාකාරම චෝදනා නිසා යුනාන් (Yunnan) හි

²⁴⁴ Hua, *Années rouges*, pp. 338 and 341-342.

²⁴⁵ White, *Policies of Chaos*, p. 260.

²⁴⁶ *Ibid.*, p. 277.

²⁴⁷ Yan and Gao, *Turbulent Decade*, pp. 266-267.

14,000 ක් වෙඩි තබා මරා දමන ලදී, එය ද සුළු ජනවාර්ගික විශාල සංඛ්‍යාවක් සිටි තවත් ප්‍රාන්තයකි.²⁴⁸ විශේෂයෙන්ම දුර්දාන්ත වූයේ 'මැයි 16 රෙජිමේන්තුව' පිළිබඳ "කුමන්ත්‍රණයයි." මෙය සමහර විට බෙයිජිං රතු මුරකරුවන්ගේ අන්ත-වාම-පාක්ෂික වූ ඉතාමත් කුඩා වූ සහ ඉතාමත් එසැණ නැසෙන සුළු වූ සංවිධානයක් විය හැකියි. එවැනි ආකාරයේ කණ්ඩායම් දහස් ගණනක් තිබිණ. කණ්ඩායම හඳුනාගත හැකි සටහන් කිහිපයක් ඉතිරි කර තිබුණි, 1967 ජූලි මාසයේ දී ඡූ එන්ලායිට් විරුද්ධ ප්‍රකාශන ඒ අතර වූහ. තවමත් අපහැදිලි හේතු අනුව, මාම් කේන්ද්‍රය ඒ සංවිධානය ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්ගේ සහ "කළු මං පහරන්නන්ගේ" දැවැන්ත පද්ධතියක් යැයි පිළිබිඹු කරන්නට තීරණය කළහ. රට පුරා වසර ගණනාවක් තිස්සේ පැවැත්වෙන වධහිංසා සහ බලාත්කාර පාපෝච්චාරණ වලින් පසුව ඔවුන්ට එරෙහි මෙහෙයුම 1970 දී දියත් කරන ලදුව 1976 දී කිසිදු වැදගත් නඩුවක් නොමැතිව ඉතාමත් අසම්පූර්ණ ලෙසින් අවසන් විය. විදේශ කටයුතු අමාත්‍යාංශයේ සේවකයන් 2,000 න් මේ සිද්ධිය සම්බන්ධයෙන් 600 ක්ව ප්‍රශ්න කරන ලදී. මාමිගේ පෞද්ගලික ආරක්ෂක හමුදාව, 8341 කාණ්ඩය විසින් බෙයිජිං විශ්වවිද්‍යාලයේ දී "හතුරන්" 178 කගේ වෙස් ගැලවීමෙන් සහ විමර්ශන වල දී 10 දෙනෙක් ඝාතනය කිරීමෙන්, තමන් කවුදැයි කියා දක්වන්නට සමත් වූහ. 1968 අග දී ෂැන්ක්ෂි (Shaanxi) හි කම්හලක දී ඔවුන්ගේ ආධාරකරුවන් 1,2000 ක් ද ඇතුළුව "වරපුරුෂයන්" 547 කගේ වෙස්මුණු ගලවන ලදී. බෙයිජිං ඔපෙරා හි නාට්‍යාංගනාවක් වූ යැන් ෆෙන්ග්ගින්ග් (Yan Fengying) වෙත විවිධ චෝදනා දහතුනක් එල්ල වූ අතර ඇය 1968 අප්‍රේල් මාසයේ දී සියදිවිනසා ගත්තාය. ඇයගේ සිරුර ඇතුළේ සඟවන ලදැයි කියැවෙන රේඩියෝ ට්‍රාන්ස්මිටරයක් සොයා ගැනීම වෙනුවෙන් යැයි කියමින් මරණ පරීක්ෂණයක් පැවැත්විණ. විශිෂ්ට මේස පන්දු ක්‍රීඩකයන් තිදෙනෙකු ද ඔවුන්ගේ සියදිවිනසා ගත්හ.²⁴⁹

නින් චෙන්ග් විසින් භීෂණය නාට්‍යානුකරණයෙන් ඉදිරිපත් කරන ලද එක සිද්ධියක් ගැන 1969 දී පැවැත්වෙන "අරගල රැස්වීමක" දී මෙසේ විස්තර කරයි:

කාමරයේ රැස්වී සිටි සභාව 'කුඩා රතු පොත' වනමින් ආදර්ශ පාඨ කෑ ගසමින් සිටියහ. "ශ්‍රේෂ්ඨ නායකයා සභාපති මාම් දිගු කල් දිනේවා!" යන්නට පසුව "අපේ සුප්‍රීම් උප කමාන්ඩර් ලින් චෙත නිරෝගී සුවය, සෑම විටම නිරෝගී සුවය!" පැමිණියේය. මෙය ලින් බියාවි 'නව වැනි පක්ෂ කොංග්‍රසයෙන්' පසුව ඉහළ තත්වයකට පත්වීම පිළිබිඹු කරන්නක් පමණක් නොව, මේ රැස්වීම සංවිධානය කරන ලද්දවුන් ඔහුගේ සම්පතමයන්, ලින් බියාවි ගැන ආදරයක් සහ ආකර්ශණයක් දැක්වීම සඳහා ජනතාව උනන්දු කරවන්නට උවමනා වූ අයගේ වැඩක් යැයි මට පෙනී ගියේය.

මගේ සීමිත වූ දර්ශන පථයට කකුල් දෙකක් ආවේය. පිරිමියෙකුගේ කටහඬක් මට ඉදිරියෙන් කතා කළේය. ඔහු මාව සභාවට හඳුන්වා දුන්නේ මගේ පවුලේ පසුබිම සහ පෞද්ගලික ජීවිතය ගැන විස්තර කරමිනි. විප්ලවීයවාදීන් මගේ ජීවිත කතාව ඉදිරිපත් කරන හැම වතාවක දී ම මම තවත් ධනවත් වෙන බවත්, මගේ ජීවිතය සුබෝපහෝගී සහ සංස්කෘතික පිරිහීමෙන් තවත් වැඩි වෙන බවත් මම ඒ වනවිටත් දැක තිබුණෙමි. දැන් බොරුව අරුම පුදුම මට්ටම් වලට පැමිණ තිබිණ. පිළිතුරු නොදී නිහඬව සිටීමට මම පොරොන්දු වී සිටි නිසා, 1966 දී කළින් පැවති අරගල රැස්වීමේ දී ට වඩා මම සංසුන්ව සිටියෙමි. එසේ වුවත් මම අධිරාජ්‍යවාදීන්ට වරපුරුෂ සේවයේ යෙදෙන ලද්දෙක් යැයි කියද්දී සභාව ඔවුන්ගේ පුටු මතින් නැඟී සිටියහ. ඔවුන්ගේ කෝපය සහ හෙළා දැකීම දන්වා සිටීම සඳහා අපවාද වලින් කෑ ගසමින් ඔවුන් මා වටේට එක් රොක් වූහ.

එවැනි ලෙසකින් බැහැර කිරීම දරාගත නොහැකි වූවකි. ඉබේටම මම හිස ඔසවන ලද්දේ පිළිතුරු දීමටයි. කාන්තාවක් හදිසියේම මගේ මාංවු දැමූ අත් ඉහළට ඇද්දේය. මගේ උරහිස් වලට දැනුණ නියුණු වේදනාව නිසා එය දරාගන්නට මට සිරුර ඉදිරියට නවන්නට සිද්ධ විය. ඔවුන් මාව ඒ ආකාරයෙන් පිරිමියාගේ හෙළා දැකීම් ප්‍රකාශය අවසන් වෙන තෙක් තබන ලදී. රැස්වී සිටි පිරිස නැවතත් ආදර්ශ පාඨ හඬ ගාන්නට පටන් ගත් පසුව පමණක් ඔවුන් මට අත් ආපසු පිටුපස්සට දමන්නට ඉඩ දුන්හ. මාව "ජෙට් යානයක් විදිය" යැයි කියැවෙන්නට භාජනය කරන ලද බවත්, එය විප්ලවීයවාදීන් විසින් වැඩි මුරණ්ඩු වින්දිතයන්ට වධවේදනා දීම සඳහා සහ වින්දිතයන්ගේ හිස් යටහත් පහත් ලෙසින් නැවී තියාගැනීම සඳහා යොදා ගන්නා ලද්දක් බව මම පසුව දැනගත්තෙමි...

²⁴⁸ Faligot and Kauffer, *Chinese Secret Service*, p. 407; Harding, "The Chinese State in Crisis," p. 214.

²⁴⁹ Yan and Gao, *Turbulent Decade*, pp. 252-265.

සභාවේ පිරිස ඉතා ඉක්මණින් ඔවුන්ව හිස්ටරියා තත්වයකට ගෙන ගියහ. ඔවුන්ගේ කෑ ගැසීම් වලින් දේශකයාගේ කටහඬ මැකී ගියේය. කවුදෝ මාව පිටුපස්සෙන් තදින් තල්ලු කළේය. මම ඇද වැටීම නිසා මයික්‍රොෆෝනය පෙරළිණ. එක කාන්තාවක් එය අනුලාගන්නට උත්සාහ කරද්දී වයර් වල පැටලී මාවත් ඇය සමඟ ඇදගෙන ඇද වැටුණේය. මම වැටුණේ අපහසු විදියකටයි. මගේ මුහුණ පොළවට තද වී තිබුණි; ඒ නොසන්සුන් තත්වයේ දී තවත් බොහෝ අය අප උඩින් ඇද වැටුණහ. හැමෝම කෑ ගසනවා මෙන් පෙනිණ. මහත් කලබලගැණියක් ඇතිවිණ. මිනිත්තු කීපයක් ගත විය. අවසානයේ දී මාව නැවතත් නැගිටිටවන ලදී.

දැඩි සේ විඩාවට පත්ව සිටි මම රැස්වීම අවසානය තෙක් දැඩි බලාපොරොත්තුවකින් සිටියෙමි. ඒත් දේශන දිගින් දිගටම පැවත්විණ. මේසය වටේ අසුන් ගෙන සිටි සියල්ලන්ටම දායකත්වය සැපයීමට උවමනාවක් ඇති ලෙසක් පෙනී ගියේය. ඔවුන් මාව හෙළා දැකීම නවත්වා තිබිණ; ඒ වෙනුවට ඔවුන් ලින් බියාවී ගැන ප්‍රශංසා ගයන්නට, සාරවත් වීන භාෂාවේ අතිශයින් උත්කර්ෂවත් ඉව්වා බස් යොදාගෙන එකිනෙකා සමඟ තරඟ කරමින් සිටියහ. ලින් බියාවී ගැන ඔවුනට තිබූ ප්‍රදීයාව දක්වන්නට ගත් වෑයම පැහැදිලි කරන හැක්කේ ලින් බියාවීගේ වඩාත්ම පක්ෂපාතී ලුතිනන්වරු අල්ලපු කාමරයේ අසාගෙන සිටිනවා නම් පමණක් යැයි මට සිතූණි.

හදිසියේම මගේ පිටුපස වූ දොරක් විවෘත කෙරිණ. පිරිමියෙකුගේ කටහඬක් “සුවෝ-ලා!” යැයි කෑ ගැසීය. එයින් අදහස් වූයේ කවුරු හෝ පිටත්ව ගියා යන්නයි. සරල වචන දෙක නිසා ඇති වූ ප්‍රතිඵලය විදුලිමය වූවකි. දේශකයා වාක්‍යය මැද දී නතර විය. අල්ලපු කාමරයේ අසාගෙන සිටි වැදගත් පුද්ගලයා හෝ පුද්ගලයන් ගිහින් නිසා මේ සංදර්ශනය තව දුරටත් පවත්වාගෙන යෑමේ උවමනාවක් නොවීය. සභාවේ සමහර දෙනෙක් ඒ වන විටත් නැඟිට සිටියහ, අනෙක් අය ඔවුන්ගේ බෑග් සහ කබා එකතු කරගනිමින් සිටියහ. කලබල ලෙසකින් දේශකයා ඔවුන්ව ආදර්ශ පාඨ හඬගාන්නට යොමු කරන ලදී. ඔහුට බොහෝ දෙනා නොතකා හැරියහ. කාමරයෙන් පිට වී යන අල්පයක් පමණක් ප්‍රතිචාර දුන්හ. තව දුරටත් පිරිස මා සමඟ ඇති කෝපයක් දක්වන බවක් පෙනිණ. මා සමඟ සිනා වූයේ නැති වූවත් මා වෙත එල්ල කරන ලද බැල්ම තුළ වූයේ මාව නොසලකා හරින බවකි. ඔවුන් සහභාගී වූ එවැනි අරගල රැස්වීම් වල දකින ලද වින්දිතයන් බොහොමයක් අතර එකෙක් පමණි මම. ඔවුන්ගෙන් බලාපොරොත්තු වූ දෑ ඔවුන් ඉෂ්ට කර ඇත. දැන් එය අවසන්. පිරිමියෙක් මගේ ඇඟේ හැපෙද්දී, ඔහු පිටුපසින් වූ අයෙක් මාව කෙළින් කරන්නට අතක් ද දිගු කළේය.

කාමරය මොහොතක දී හිස් විය. ගොඩනැඟිල්ලෙන් පිට වී යද්දී සභාවේ සිටි සාමාජිකයන් එකිනෙකා සමඟ කතාබහ කරනවා මට ඇසුණි. “සීතල වැඩි වෙලා වගේ, නේද?” “රැට කන්න කොහේට ද යන්නේ?” “වහින්නේ නෑ නේද,” යනාදී වශයෙන්. සිනමාවක් හෝ නාට්‍ය දර්ශනයක් බලා තික්ම යන ප්‍රේක්ෂකයන් අතරින් ඔවුන්ගේ හඬ වෙනස් නොවීය.²⁵⁰

1969 දී සහ එයින් පසුව එන වසර වල දී චීනය ආදර්ශ පාඨ සහ දේශපාලන මෙහෙයුම් වලින් පාලනය වූ ප්‍රචණ්ඩ ස්ථානයක් යැයි සියළු සාක්ෂිකරුවන් එක සේ එකඟ වෙති. සංස්කෘතික විප්ලවය පැහැදිලිවම අසාර්ථකවීම හේතුවෙන් බොහෝ නගරවාසීන්ට දේශපාලනය ගැන කිසිදු විශ්වාසයක් නැතිව ගියේය. ක්‍රියාවලිය ගැන මහත් ලෙසින් කාලය සහ ශ්‍රමය යොදවන ලද බැවින් තරුණ අය විශේෂයෙන්ම බලපෑමට ලක්ව සිටියහ. පිටිසරබදට යෑම ඔවුන් නිරන්තරයෙන් ප්‍රතික්ෂේප කිරීම නිසා එයින් අර්ධ රහසිගත පැවැත්මක ජීවත්වෙන පහත් සමාජ පන්තියක් නිර්මාණය වී තිබිණ. නරුම, අපරාධීමය, සහ ආත්මාර්ථකාමීත්වය හැම තැනකම වූ සාමාන්‍යය වූයේය. මාඕ විසින්ම ඔහුගේ අනුප්‍රාප්තිකයා යැයි නම් කරන ලද තැනැත්තා වූ ලින් බියාවීව 1971 දී මාග සහ අනපේක්ෂිත තුරන් කිරීම නිසා අවසානයේ දී බොහෝ ජනතාවකගේ ඇස් ඇරිණ. මාඕ නැමති “ශ්‍රේෂ්ඨ සුක්කානමිකරුවා” සහතිකවම සාර්ථක වෙන්නෙක් නොවන බව සියල්ල අවසානයේ දී පැහැදිලි විය.²⁵¹ යුක්ති සහගත ලෙසින් වින්චු විඩාවට සහ බියට පත්ව සිටියහ: ලෝගායි හි රඳවා සිටි සංඛ්‍යාව 1966 සිට 1976 දක්වා මිලියන 2 කින් වර්ධනය වී තිබිණ.²⁵² කෙසේ නමුදු අඳුර නිමාවෙන්නට කාලය පැමිණියේය. තම නායකයාට තව දුරටත් පාක්ෂික යැයි ජනතාව බොරුවට මවා පෑහ. ඒත් එයට යටින් සිවිල් සමාජය අලස බැවින් ගොඩ එමින් සිටියේ 1976-1979 අවුරුදු වල පුපුරා යෑමට මත්තෙහි. එය සංස්කෘතික විප්ලවයට වඩා මහත් ලෙසින් සාරවත් වූ

²⁵⁰ Nien, *Life and Death*, pp. 274-276.

²⁵¹ Hua, *Années rouges*, p. 365.

²⁵² Domenach, *Chine*, p. 279.

මෙහෙයුමක් වූ අතර එය හොඳින්ම සාරාංශ කළ හැකි වන්නේ 1966 දී හොඳ සිසුවෙක්ට මාමි විසින් ප්‍රශංසා කරන ලද අන්දමටයි: “මම කීකරු නිසයි මම විප්ලවයේ යෙදෙන්නේ.”²⁵³

ඩන්ග් යුගය: භීෂණයේ අවසානය

1976 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී මාමි අවසානයේ මිය ගිය විට ඔහු කාලයක් තිස්සේ දේශපාලනික බලයෙන් විශූන් ගිය පුද්ගලයෙක් බවට පත්ව සිටියේය. ඔහුගේ මරණය ගැන පොදු ජනතාව දක්වන ලද ප්‍රතිචාරය සහ ඔහුගේ අනුප්‍රාප්තිකයා සහතික කිරීමටත් ඔහුට පැහැදිලිවම නොහැකි වීමත් එයට ප්‍රමාණවත් සාක්ෂි වෙති. අයිඩියලොජිමය වශයෙන් ඔහු ඉතා සමීප වූ ‘හතරදෙනාගේ කල්ලිය’ ඔහුගේ මරණයෙන් පසු මාසයක් ඇතුළත දී සිරගත කරන ලදහ. අඛණ්ඩත්වය සහතික කරනු ඇතැයි සැලකෙන ලද හුවා ගුවොලෙන්ග් (Hua Guofeng) ගේ බොහෝ බලතල 1978 දෙසැම්බර් මාසයේ දී අයින් කරන ලද්දේ මාමි ගේ කඳවුර නුරුස්සන ලද, ප්‍රාණවත් සහ උදෙසාගෙන් සපිරි ඩන්ග් ක්ෂවිපින්ග් (Deng Xiaoping) සඳහා මාර්ගය පාදන්නටයි. සමහර විට මහා හැරවුම් ලක්ෂ්‍යය 1976 අප්‍රේල් 5 වැනිදා යැයි කිව හැකියි, එය චීන් නූතන මෙහෙයුමේ දිනයයි. එදින බෙයිජිං නගරයේ ජනතාව ජනවාරි මාසයේ දී මිය ගිය අගමැති ඉ අනුස්මරණය කරන්නට ඕපපාතික ලෙසින් ශෝකය පළ කළහ. අපේක්ෂා නොකළ පෙළපාලි සංඛ්‍යාව ගැන රජය පුදුමයට පත් වූහ: කිසිදු පාර්ශවයක් විසින් හෝ කොමියුනිස්ට් පක්ෂය විසින් යම් කිසි ලෙසකින් හසුරුවන ලද්දක් යැයි එය පැහැදිලි කළ නොහැකි වූයේය. මල් වඩම් සමඟ වූ කවි පත්ති වල සියුම් ලෙසින් මාමිට පහර දෙන වදන් ද අඩංගු වූහ. සෙනඟ බලාත්කාරය යොදවා විසුරුවා හරින ලදී (ඒත් 1989 දී මෙන් ටියැනමෙන් වතුරලයේ වෙඩි තැබීම් සිද්ධ නොවීය). එහි දී 8 දෙනෙක් මිය ගිය අතර 200 ක් තුවාල ලැබූහ. අගනුවරින් පිටත දී පෙළපාලි බොහොමයක් පැවතියේය; රට පුරා දහස් ගණනක් තවමත් හිරබාරයේ සිටියහ. එය අවසන් වෙද්දී අඩුම වශයෙන් 500 කට වෙඩි තබා මරා දමා සහ අඩුම වශයෙන් පෙළපාලිකරුවන් ගෙන් 100 ක් අත් අඩංගුවට ගෙන තිබුණි. දස දහස් ගණනක් පිරිසකට බලපාන ලෙසින් ඔක්තෝබර් දක්වා විමර්ශන පැවැත්විණි.²⁵⁴ ඒත් එය සරලවම “සුපුරුදු පරිදි වැඩ කරගෙන යෑමක්” නොවීය. පශ්චාත් මාමි යුගය ඒ වන විටත් ඇරඹී තිබිණ. දේශපාලකයන් පසුබැස යන්නට පටන් ගෙන තිබීමත් කේන්ද්‍රයට තව දුරටත් සියළු මෙහෙයුම් අධ්‍යක්ෂණය කළ හැකියාවක් නොමැති විය. “ඔවුන්ගේ නිදහස අයිති කරන ලද මිනිසා දිනා කඳළු හෙළමින් බලා සිටි බියට පත් ජනතාවක් වෙතින් පිරුණු 1966 ටියැනමෙන් වතුරලයේ දී වසර දහයකට පසුව ඔවුන්ගේ ශක්තිය එකතු කරගෙන ඒ ජනතාවම ඔහු දිනා එක එල්ලේ බලා සිටියහ.”²⁵⁵

1978 හේමන්තයේ සිට 1979 වසන්තය දක්වා පැවති ‘ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ තාප්පය’ අලුත් රාජ්‍ය තාන්ත්‍රික ස්වභාවයක් සංකේතමත් කළේය. ඒත් එහි ද සීමා තිබුණ බව දක්වන ලදී. ඩන්ග් යුන් අනුමැතිය ඇතිව හිටපු රතු මුරකරුවන් කිහිප දෙනෙක් තාප්පයේ ඔවුන්ගේ මතයන් දක්වන ලදී. එය මාමිවාදය යටතේ ඇති දැඩි වූ ජනතාවට හිතාගත නොහැකි තරම් නිදහසකි. මේ වින්තකයන් ගෙන් වඩාත්ම ව්‍යක්ත පුද්ගලයා වූ වෙයි ජින්ග්ෂෙන්ග් (Wei Jingsheng) විසින් වැඩවසම් සමාජවාදී ක්‍රමයක් හරහා පාලන පංතිය විසින් ජනතාව සුරා කන බව “පස්වැනි නූතනකරණය: ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය” යන සිරස්තලයෙන් වූ පෝස්ටරයකින් සැබැවින්ම විවෘත ලෙසින් කියා සිටියේය.²⁵⁶ තිර කාලීන වෙනසක් උදෙසා ඉදිරියට යා හැකි එකම මාර්ගය ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය යැයි ද, ඩන්ග් විසින් යෝජනා කරන ලද අනෙකුත් නූතනකරණ හතරේ ස්වභාවික පස්වැනි එලවිපාකය එය යැයි ද, මාක්ස්වාදය යනු සියළු ඒකාධිපතිවාදයන්හි ප්‍රභවය යැයිද, සමාජවාදයේ වඩා ප්‍රජාතාන්ත්‍රික ආකාර වෙනුවෙන් ඒවා අත්හැර දැමිය යුතු යැයි ද ඔහු තර්ක කළේය. ඩන්ග් ඔහුගේ තනතුරේ සෑහෙන තරමකට ආරක්ෂිත වෙද්දී, 1979 මාර්තු මාසයේ දී ඔහු වෙයි සහ තවත් කිහිප දෙනෙක්ව අත් අඩංගුවට ගත්තේය. ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී අපරාධයක් හැටියට සැලකෙන ලද තොරතුරු පිටටරට සැපයීම සම්බන්ධයෙන් වෙයි අවුරුදු පහළොවක් සිරබාරයට පත් විය. ඔහු කිසිදු පාපෝච්චාරණයක් නොකළේය. ඔහුව 1993 දී නිදහස් කෙරිණ. නමුත් ඔහු දිගින් දිගටම දැඩි තීරණාත්මක ලෙසින් ප්‍රසිද්ධියේ කතා කිරීම නිසා මාස අටකට පසුව ඔහුව යළි අත් අඩංගුවට ගෙන 1995 දී “රජය පෙරළන

²⁵³ Quoted in Mandarès et al., *Revo cul dans le Chine pop*, p. 50.
²⁵⁴ Sebastian Hellmann, “The Suppression of the April 5th Movement and the Persecution of ‘Counter-Revolutionaries’ in 1976,” *Issues and Studies* 30 (January 1994), 37-64.
²⁵⁵ Wei, “Mon évolution,” p. 226.
²⁵⁶ For the complete text (with various other relevant texts), see Wei, *La Cinquième Modernisation*.

මෙහෙයුමක් සඳහා සැලසුමක් හැදීම” වෙනුවෙන් අවුරුදු දාහතරකට සිරගත කරන ලද්දේය.²⁵⁷ 1997 නොවැම්බර් මාසයේ දී ඔහුව හදිසියේම සිරඛාරයෙන් නිදහස් කර එක්සත් ජනපදය වෙත පිටුවහල් කරන ලදී.

කෙසේ වුවද ඩන්ග් ක්ෂවිපින්ග් යටතේ විවේචනයේ යෙදී දිවි ගලවා ගැනීමට හැකියාව පැවතිණ. වැරදි වචනයක් හෝ බිත්තියක කුරුටු ගෑමක් නිසා අයෙකුට වෙඩි වැදෙන්නට ප්‍රමාණවත් වූ මාමි යුගයෙන් මෙය විශාල ඉදිරි පියවරයක් විය. ප්‍රධාන පශ්චාත්-මාමිවාදී ප්‍රතිසංස්කරණ ආර්ථිකමය වූවත් වෙනස්කම් අතරේ දේශපාලනය අමතක කර නොදැමිණ. ආණ්ඩුවේ හිතූමතය අනුව ගැනෙන තීරණ ප්‍රතික්ෂේප වීමත් විමුක්තිය ගැන එන්න එන්නම වැඩිවෙන දැනීමකට සියල්ල තුළින් සාක්ෂි දක්වන ලදී. දුප්පත් සහ මධ්‍යම පෙළ ගම්බද වැසියන්ගේ සංවිධාන යටපත් කිරීම 1980 ගණන් වල දී සිද්ධ වීමෙන් කියැවුනේ වෙනකක් නොව එන කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ සැබැවින්ම ගම්බද වැසියන් දහයෙක් එකක් පමණක් නියෝජනය වූ බව පමණකි. ගම්බද වැසියන් සමස්තයක් ලෙසින් නැවතත් සාම්ප්‍රදායික පවුල් වගා කටයුතු වෙත දැවැන්ත පරිමාණයකින් පිවිස සිටියහ.²⁵⁸ නගර තුළ පෞද්ගලික ව්‍යාපාර ප්‍රසාරණය වීමෙන් කියැවුනේ ශ්‍රම බලකායේ විශාල කොටසක් තව දුරටත් සෘජු දේශපාලන බලය යටතේ නොසිටින වගයි. රාජ්‍ය යාන්ත්‍රණය වඩා විධිමත් සහ කලින් කිව හැකි බවකට පත් වූයේ පුරවැසියන්ට රජයෙන් වැඩි ආරක්ෂිත බවක් ලැබෙන ලෙසකිනි. 1978 න් පසුව සිරකරුවන් නිදහස් කිරීම (දළ වශයෙන් 100,000 ක්) සාමාන්‍යයක් බවට පත්විය. කලාකරුවන් සහ ලේඛකයන් සම්බන්ධයෙන් විශේෂයෙන්ම, පුනරුත්ථාපන කටයුතු (බොහෝ විට මරණින් පසුව වුවද) එන්න එන්නම වැඩියෙන් පුළුල් වූහ. උදාහරණයක් හැටියට 1957-58 නිවැරදිකරණ මෙහෙයුමේ වින්දිතයෙක් වූ අතර පිටිසරට පිටුවහල් කරන ලද ඩින්ග් ලින්ග් (Ding Ling) ට ආපසු එන්නට අවසර ලැබිණ. එය යාන් අන් දක්වා අත කාලයකට දිව යන වධහිංසා දීර්ඝ සංඛ්‍යාවක නිමාව වූයේය. මෙය “කැළල් වල සාහිත්‍යය” පටන් ගැනීම ද විය. එසේම නිර්මාණශීලී නිදහසට තවමත් වූයේ බියගුළු ප්‍රවේශයකි. සංස්කෘතික විප්ලවයේ දී පිටිසරබදට යැවූ ජනතාවගෙන් තුනෙන් දෙකකට ආපසු නගර බලා එන්නට අවසර ලැබුණි. නව ව්‍යවස්ථාව විසින් අවම මූලික නීතිමය අයිතීන් ලබා දුනි. 1979 දී එන ජනතා ජනරජය එහි ප්‍රථම දණ්ඩ නීති සංග්‍රහය නිකුත් කළේය; එය කිසිදා අවශ්‍ය යැයි මාමි සැලකුවේ නැත්තේ ඔහුට අවශ්‍ය ලෙසින් කටයුතු කරන්නට එය නුමුළුනා ලෙසින් බාධක පනවනු ඇතැයි කියායි. මේ නව නීති පද්ධතියේ මරණ දඬුවම තීන්දු වූයේ “අතිශයින් පිළිකුල් සහගත අපරාධ” වෙනුවෙනි. ඇපැල් සඳහා අයිතියක් ස්ථාපනය කරන ලදී (එහි දී තව දුරටත් ආයාචනා නිසා ඔපපාතිකව දැඩි දඬුවම් නියම වීම අවසන් කෙරිණ). එසේම සම්පූර්ණ ලෙසින් නීති යාන්ත්‍රණය කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ සෘජු පාලනයෙන් අයිත් කර දැමිණ.

ඊටත් වැඩි පුනරුත්ථාපන රැල්ලක් 1982 දී පැමිණියේය. සිචුවාන් (Sichuan) හි පමණක් 242,000 ක පිරිසක් පුනරුත්ථාපනය කරන ලදී. ගුවාන්ඩොන්ග් හි “ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්” යැයි ලේබල් වූ ජනතාව ගෙන් සියයට 78 කගේ ලේබල් ඉවත් කර දමා ඔවුන් සිරගතව සිටි සෑම වසරක් සඳහාම කුඩා වන්දියක් ගෙවන ලදී. ඒ වසරේ දී සිරගත කරන ලද නව සිරකරුවන් ගෙන් සියයට 0.5 ක් පමණක් දේශපාලන සිරකරුවන් වූහ. 1983 දී ආරක්ෂක ඇමති යටතේ වූ වගකීම් සෑහෙන දුරකට අඩු කරන ලදී, ලෝගායි හි පරිපාලනය අධිකරණ අමාත්‍යාංශයට හරවන ලදී. අන් අඩංගුවට ගැනීම් සංඛ්‍යාවක් උසාවි විසින් ප්‍රතික්ෂේප කරන ලදී. පොලීසිය ගැන පැමිණිලි කිරීමේ ක්‍රියාපටිපාටියක් ස්ථාපිත කරන ලදී. වධහිංසාකරුවන් නඩු මඟට ගෙනැවිත් ප්‍රසිද්ධියේ විභාග කරන ලදී. කඳවුරු ගැන අලුතින් විපරම් පවත්වන ලදී. නඩු පැවැත්වෙද්දී සමාජ පංතිය තව දුරටත් සැලකිල්ලට ගැනුනේ නැත. 1984 දී සිරබන්ධනාගාර හෝ කඳවුරු වලින් එළියට ඇවිත් නැවතත් සමාජයට අනුගත වෙන අයගේ ජීවිත පහසු කරන ලදී. සිරගෙවල් ඇතුළත අයිඩියලොජි අධ්‍යයන වෙනුවට වෘත්තීය පුහුණු පටන් ගැනිණ. හොඳ හැදියාවට සිරගත කාලය අඩු කිරීම හෝ අත්හිටුවීම වැනි අලුත් ක්‍රම හඳුන්වා දීමත්, සිරකරුවන් සමඟ ඔවුන්ගේ පවුල්වල අයට සබඳතා පවත්වාගෙන යාමට ඉඩ දීමත් දිරිගැන්වෙන ලදී. 1986 ගිම්හානය වෙද්දී සිරගත වූ ජන සංඛ්‍යාව මිලියන 5 ක් දක්වා පහතට වැටී එලෙසින් දිගටම පැවතිණ. මෙය 1976 දී පැවති සංඛ්‍යාවෙන් බාගයකි. එය සමස්ත ජනගහනයෙන් සියයට 0.5 ක් නියෝජනය වූයේය, එනම් අඩු වැඩි වශයෙන් එක්සත් ජනපදය හා සමානුපාතික විය. එහෙත් U.S.S.R. හි අවසාන අවුරුදු කිහිපය හා සසඳන විට එය සමානුපාතිකව අඩු විය. දැඩි වෑයම් මධ්‍යයේ වුවත් ලෝගායි හි දළ ජාතික නිෂ්පාදිතයේ කොටස විශාල ලෙසින් පැවතිණ, ඒත් එය 1950 ගණන් අග දී තිබුණාට වඩා තුන් ගුණයකින් අඩු වූයේය.²⁵⁹

²⁵⁷ Angel Pino, “Postface,” *ibid.*, pp. 261-347. In the wake of Jiang Zemin’s visit to the United States in November 1997, Wei Jingsheng was released from prison and forced to leave the country.

²⁵⁸ Jürgen Domes, “La société politique,” in Bergère, Bianco, and Domes, *La Chine au XXe siècle*, p. 251.

²⁵⁹ Domenach, *Chine*, pp. 335-345, 415, 491.

විදේශයන් වතුරයේ සිද්ධීන් හමුවේ වුවද ප්‍රගතිය දිගින් දිගටම සිද්ධ වූයේය. 1990 සිට පුරවැසියන්ට ආණ්ඩුවට නඩු දමන හැකියාවට ඉඩ ලැබුණි. 1996 දී සිට නඩු නොමැති සියළු අත් අඩංගුවේ තැබීම් දැඩි රෙගුලාසිකරණය යටතට පත්වී එය වැඩිම වශයෙන් මාසයක කාලයක් පමණකට සහ ලෝජියෝ (*laojiao*) වැඩිම දඬුවම් කාලය වසර තුනකට අඩු කරන ලදී. නීතිඥයන්ගේ භූමිකාව සහ ස්වායත්තව සෑහෙන පමණකින් වැඩිකරන ලදී; ඔවුන්ගේ සංඛ්‍යාව 1990 සිට 1996 අතර දී දෙගුණයකට වැඩියෙන් වැඩි විය. 1995 සිට මහේස්ත්‍රාත්වරු සහ විනිසුරුවන් විවෘත තරඟ ක්‍රියාපටිපාටියකින් සේවයට බඳවා ගන්නා ලද වුවත් ඔවුන් බොහොමය තවමත් හිටපු සෝල්දාදුවන් සහ පොලිස් නිලධාරීන් වෙති.²⁶⁰

කෙසේ වුවද චීනය නිදහස් සහ විවෘත සමාජයක් වෙන්නට නම් තවත් කළ යුතු දේ බොහොමයකි. වරදාසාවය ඔප්පු කරන තෙක් ජනතාව තවමත් නිර්දේශී නොවෙති, දැඩි හික්මීමකින් යුතුව භාවිතා කළ ද ප්‍රතිවිප්ලවීය යන්න අපරාධයක් හැටියට තවමත් ව්‍යවස්ථාවලියේ පවතින්නකි. 1994 දෙසැම්බර් මාසයේ දී ලෝගාසි යන පද වහර වෙනුවට “සිරගෙය” යන වැඩි නිරස පදය යොදා ගැනිණ. ඒත් නීති ගැසට් (*Legal Gazette*) සඳහන් කළ පරිදි, “අපේ දණ්ඩන ආයතන වල කාර්යය, ස්වභාවය, සහ භූමිකාව තව දුරටත් නොවෙනස්ව පවතී.”²⁶¹ බොහෝ නඩු තවමත් රහසිගතව (*in camera*) සිද්ධ වෙත අතර විනිශ්චයන් නිසි අවධානය යොමු නොකර ඉතා ඉක්මණින් තීන්දු කරනු ලබයි. කිසිදු නඩුවක් මාස තුනකට වැඩි කාලයක් සඳහා සුදානම් නොකෙරේ. කාඩර්වරු අතර දූෂිත බව මහත් සේ පැතිර පැවතුනද, 1993-1995 අතර කාලයේ දී අල්ලස් දූෂණ අපරාධ ගැන නඩු විභාග සියයට 3 කට වඩා අඩු වූහ.²⁶² පොදුවේ ජනගහනයෙන් සියයට 4 ක් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ සාමාජිකයන් වුවත් අපරාධ චෝදනා වලට ලක්වූ සියළු ජනතාවගෙන් සියයට 30 ක් ද ඔවුන් නියෝජනය කළ අතර, ඒත් ඔවුන් මරණ දඬුවමට ලක්වූ පිරිසගෙන් සියයට 3 ක් පමණක් වූහ.²⁶³ පැහැදිලිවම දේශපාලනමය සහ නීතිමය ක්ෂේත්‍රයන් අතර සාමග්‍රියක් දිගින් දිගටම පැවතියේය. 1990 ගණන් වල දී බෙයිජිං හි දේශපාලනමය පරිපාලනයේ සාමාජිකයන් කිහිප දෙනෙකු දූෂිත සහ මුදල් වංචා චෝදනා යටතේ අත් අඩංගුවට ගැනීම මහත් කලබලාන්තයක් ඇති කළ ද, එය සාපේක්ෂ ලෙසින් හුදකලා සිද්ධියකි. වැඩි වැඩියෙන් ව්‍යාපාර කටයුතු වල නියැළී සිටින කොමියුනිස්ට් නිලධාරීන් ඒත් තවමත් නීතියට හසු නොවන අයයි.

මරණ දඬුවම තව දුරටත් පුළුල් ලෙසින් චීනයේ යොදා ගැනෙන්නකි. කලා කෘති නීති විරෝධී ලෙසින් අපනයනය කිරීම ඇතුළත් දරුණු අපරාධ හැටියට සැලකෙන හොරබඩු ප්‍රවාහනය යනාදිය සමඟ ඕනෑම දෙයක් අදහස් විය හැකි භාවිතයක් වූ “රාජ්‍ය රහස් බෙදීම” යනාදී අපරාධ වලට සෑම වසරක දී ම සිය ගණනක් ජනතාව මරණයට පත්කරනු ලබයි. 1982 දී සිට රීතියක් ලෙසින් පැවතිය ද ජනාධිපති සමාවන් කිසිදු භාවිතයට ගෙන නැත. දහස් ගණනක ජනතාවක් සෑම වසරක දී ම මරණයට පත් කරනු ලබයි; ලෝක ව්‍යාප්ත ලෙසින් සිද්ධ කෙරෙන මරණ දඬුවම් වලින් වාර්ෂිකව බාගයකට වැඩි සංඛ්‍යාවක් චීනය විසින් කරනු ලැබේ. තව දුරටත් 1970 ගණන් හා සසඳන විට, චීන අධිරාජ්‍යයේ අවසාන සියවස් හා සමාන ලෙසින් මරා දැමීම් සංඛ්‍යාව ඉහළ යමින් පවතී.²⁶⁴

මරණ දඬුවම ක්‍රියාත්මක කිරීම දේශපාලන මෙහෙයුම් සහ අර්බුද සමඟ ඇඳී පවතින්නකි. 1983 දී අපරාධ මට්ටම් වැඩි වීම නිසා සමහර විට මිලියන 1 ක් පමණ අත් අඩංගුවට ගැනීම් ප්‍රතිඵලය වී, අඩුම වශයෙන් 10,000 ක මරණ තීන්දු ක්‍රියාත්මක වූහ. එවැනි පිළිවෙත් දණ්ඩ නීති සංග්‍රහයෙන් තහනම් කරන ලද වුවත් මේවා බොහොමයක් ප්‍රසිද්ධියේ පැවැත්වූයේ ජනතාවට පාඩමක් ඉගැන්වීම සඳහාය. ඒවා සියල්ල 1950 ගණන් සිද්ධීන් සිහි කරවන මහා මෙහෙයුමක කොටසක් විය. එදා මෙන්න සියළු “අපරාධකරුවන්” එක කණ්ඩායමකට දමන්නට වෑයමක් සිද්ධ විය. මහත් ප්‍රසිද්ධියකින් යුතුව දියත් කරන ලද “ආගමික දූෂණයට එරෙහි මෙහෙයුම” යැයි හඳුන්වන ලද්දෙන් බොහෝ විද්වතුන්, පැවිද්දන්, සහ විදේශිකයන්ට තර්ජනයෙන් බිය ගන්වන ලදී. 1989 වසන්තයේ ටියැනමෙන් වතුරයේ අධිවාසය නිසා සැලකිය යුතු මර්දනයක් ඇති විය. ඩන්ග් ක්ෂවිපින්ග්ගේ තත්වයේ දුබල බව එයින් පිළිබිඹු කළේය. 1976 මාඕවාදී නායකයන් මෙන් නොව ඩන්ග් විසින් වෙඩි තැබීමට නියෝගය නිකුත් කළේය. බෙයිජිං වල දී අඩුම වශයෙන් 1,000 ක පිරිසක් මිය ගොස් සමහර විට 10,000 කට පමණ තුවාල සිද්ධ

²⁶⁰ Jean-Pierre Cabestan, “Chine: Un état de lois sans état de droit,” *Revue Tiers Monde* 37 (July-September 1996), 649-668.

²⁶¹ Quoted in Wu, *Laogai*, p. 186.

²⁶² Cabestan, “Chine,” pp. 662-663.

²⁶³ Andrew Scobell, “The Death Penalty in Post-Mao China,” *China Quarterly*, no. 123 (September 1990), 503-520.

²⁶⁴ *Ibid.*

වූහ. හොර රහස් තවත් අමතර මරණ සිය ගණනාවක් ප්‍රාන්ත වල දී ගෙන යන ලද අතර ඒවා අපරාධ කටයුතු සඳහා දෙන සාමාන්‍ය මරණ දඬුවම් හැටියට වෙස්මාරු කර දක්වන ලදී. බෙයිජිං හි දී අඩුම වශයෙන් 10,000 ක ජනතාවක් සහ රට පුරාම තවත් 30,000 ක් ද අත් අඩංගුවට ගැනිණ. දහස් ගණනක ජනතාවකට සිර දඬුවම් නියම වූහ. පසුතැවිලි වීම ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද ව්‍යාපාරයේ නායකයන්ට වසර දහ තුනක් දක්වා සිර දඬුවම් නියම වූහ. වූදිනයන්ගේ පවුල් වලට මහත් පීඩනයක් එල්ල කරන ලදී (බොහෝ ජනතාවක් මේ ප්‍රතිත්තිය සඳහාම තුරන් වී ගියා යැයි විශ්වාස කර තිබුණි), එසේම ප්‍රසිද්ධියේ කරබාගෙන සිටීමේ ප්‍රතිපත්තියට අපරාධකරුවන්ට බලාත්කාරයෙන් යොමු කරවීම නැවත ස්ථාපනය කරන ලදී. සිරකරුවන්ට ලැබෙන ලද සැලකිලි සහ ඔවුන්ගේ සිර දඬුවම් කාලය සෘජුවම සම්බන්ධ වූයේ ඔවුන් කොතරම් පසුතැවිල්ලක් දැක්වුවාද යන්න සහ කොතරම් සගයන් සංඛ්‍යාවක් හෙළා දැක්කා ද යන්නටයි. රැඳවුම්කරුවන් අතර ඉතා කුඩා සුලුතරයක් තවමත් දේශපාලන සිරකරුවන් වූවත්, 1991 දී ඔවුන් 100,000 ක් සිටි අතර මෑත කාලයේ දී රජය හා එකඟ නොවූවන් අඩුම වශයෙන් 1,000 ක් ඊට ඇතුළත් වූහ.²⁶⁵

මාඕ යටතේ වුවාට වඩා සැලකිය යුතු ලෙසකින් විසිවැනි සියවසේ කොමියුනිස්ට් චීනය වැඩි සමෘද්ධියකින් යුතු වෙයි. එය තීරණාත්මක ලෙසින් උතෝපියානු අරමුණු සහ තිර කාලීන සිවිල් යුද්ධය ප්‍රතික්ෂේප කර ඇති බවක් පෙනේ. නමුත් රෙජිමය කිසිදු විටෙක එහි නිර්මාතෘවරයා අත්හැර නොදැමීම නිසා දුෂ්කර මොහොතක දී ඔහුගේ මුල් ක්‍රමවේද වලට ආපසු යෑමට තව දුරටත් සූදානමින් සිටින්නකි.

ටිබෙට්: ලෝකයේ පියැසි මුදුන මත වූ ජනවාර්ගික සංහාරය

ඩන්ග් යුගයේ නරකම සදාචාර විරෝධී ක්‍රියා සිද්ධ වූ ස්ථානය ටිබෙට් වෙයි. එසේම වෙනත් කිසිදු තැනක දී මාඕගේ දීර්ඝ කාලීන බලපෑමක් එතරම් දැඩි ලෙසින් දැනී නැත. චීනය ඒකීය රාජ්‍යයක් වුවත්, ආණ්ඩුව විසින් ජාතික සුලුතර ඒකකයන්ට විශේෂ අයිතීන් ප්‍රදානය කරන අතර යම් දුරකට පරිපාලනය ස්වාධීකාරයක් විශාල ඒකකයන්ට ලබාදෙයි. මිලියන 4 ක සිට මිලියන 6 ක් දක්වා වූ ටිබෙට් වැසියන් තමන් වීන රාජ්‍යයේ කොටසක් වන්නට අසතුටු බව පැහැදිලිවම දක්වා සිටියහ. ‘ටිබෙට් හි ස්වායත්ත ප්‍රදේශය’ හැටියට බෙදා ඔවුන්ට කළින් අයත් වූ භූමි ප්‍රදේශයෙන් බාගයක් පමණක් ඇතුළත් වෙන ලෙස හදුන්වන කළින් වූ ඔවුන්ගේ ඓතිහාසික භූමි ප්‍රදේශය සහ වීනයේ ප්‍රාන්ත කිහිපයක් ද ඇතුළත් වන තමන්ගේම රටේ ස්වාමිවරුන් වෙන්නට ආපසු යෑමට හැකි දින ගැන ඔවුන් ආශාවෙන් බලා සිටිති. කින්හායි (Qinghai) යන්න 1950 ගණන් වල දී අම්ඩෝ (Amdo) යන ටිබෙට් ප්‍රදේශයෙන් හැඳෙන ලද්දකි. සිචුවාන්, ගන්සු (Gansu), සහ යුනාන් (Yunnan) නමැති ප්‍රදේශවල කුඩා ප්‍රමාණ වලින් වාසය කළ ටිබෙට් ජාතිකයන්ට ලැබුණ අයිතීන් ඉතා අල්පයක් වූහ. බොහෝ දුරට ඔවුන්ට සැලකුණේ ස්වායත්ත ප්‍රදේශයේ ජීවත් වූ ටිබෙට් ජාතිකයන්ටත් වඩා නරක ලෙසකටයි. මේ හේතුව නිසා 1956 මැයි මාසයේ දී ටිබෙට් රටේ උතුරේ වූ අම්ඩෝ හි තැනින් තැන සැරි සරමින් ජීවත්වෙන ගොලොක් (Golok) රණශූරයන් කැරැල්ලක් පටන් ගත්හ.²⁶⁶

1950 දී PLA පළමුවෙන්ම පැමිණීමත් සමඟ ටිබෙට් දේශය බෙහෙවින් බැට කා තිබිණ. මර්දනයන්හි තීව්‍ර බව පළාතෙන් පළාතට වෙනස් වුවත් එය ප්‍රධාන වශයෙන් පහත රට වීන ජනතාව අතර කඳුරට “නොදියුණු මිලේච්ඡයන්” ගැන තිබූ සාම්ප්‍රදායික පූර්ව නිගමනයන් වල ප්‍රතිඵලයක් වූයේය. වීන රජයට විරෝධය දක්වන අයට අනුව 1959-1963 කාලයේ දී කුසගින්න නිසා ටිබෙට් ජාතිකයන් 70,000 ක් මරුමුවට පත්වෙන ලදී (වෙනත් පැති වලට වැඩියෙන් අනෙකුත් හුදකලා ප්‍රදේශ මෙන්ම එහි සාගතයන් වැඩි කාලයක් තිස්සේ පැවතිණ).²⁶⁷ ජනගහනයෙන් සියයට 2 ක් සහ 3 ක් අතර ප්‍රමාණයක් ඒ දත්තයෙන් නියෝජනය වෙයි. එය සෙසු චීනයට වඩා සෑහෙන තරමකින් සමානුපාතිකව අඩුයි. ජැස්ප බෙකර් (Jasper Becker) ගේ වඩා මෑත කාලීන අධ්‍යයන ඊට වඩා සෑහෙන තරමකින් ඉහළ දත්ත දක්වයි, කින්හායි හි, එනම් දලෙයි ලාමා උපන් දිස්ත්‍රික්කයේ, සියයට 50 ක මරණ අනුපාතිකයක් පෙන්වයි.²⁶⁸ 1965 සිට 1970 දක්වා ටිබෙට් පවුල් යුද හමුදාවක් මෙන් පවත්වා ගෙන ගිය ජනතාවගේ කොමියුනිස්ට් වලට කණ්ඩායම් හැටියට ගාල් කරන ලදී. නොසිතා බලා පටන් ගත් වැවි මාර්ග සහ ටෙරස්

²⁶⁵ Domenach, *Chine*, pp. 365-378.
²⁶⁶ Becker, *Hungry Ghosts*, p. 171.
²⁶⁷ Vania Kewley, *Tibet: Behind the Ice Curtain* (London: Grafton Books, 1990), p. 251.
²⁶⁸ Becker, *Hungry Ghosts*, p. 166.

ක්‍රමයේ ව්‍යාපෘති, පොහොර අඩු පස්වල අස්වැන්න කපා ගැනීමෙන් පසු යළි වගා නොකර හිස්ව තබාගැනීම අත්හැර දැමීම, සීතලට සහ ඉඩොරයට හොඳින් හුරු වූ බාර්ලි වගාව වෙනුවට දුර්වල තිරිඟු වගාව පටන් ගැනීම, සහ යැක් (yak) සත්වයන් සඳහා තණකොළ ඉඩම් ප්‍රමාණය අඩු කිරීම වැනි වැඩ සටහන් වලින් චීනයේ වැනිම වූ “ශ්‍රේෂ්ඨ” ධන නිෂ්පාදන වැයම් නිසා සාගතය හටගත්තේය. බොහෝ යැක් සත්වයන් මිය ගියහ. එයින් ටිබෙට් වැසියන්ට කිරි නිෂ්පාදන අහිමි වූ අතර (බටර් ඔවුන්ගේ දිනපතා ආහාර වේලේ ප්‍රධාන අංගයක් වූයේ) හේමන්තයේ දී ඔවුන්ගේ කුඩාරම් ආවරණය කරගන්නට සත්ව හම් නොමැති වූවෙන් බොහෝ ජනතාවක් සීතලෙන් මිය ගියහ. අනෙක් හැම තැන්වල දී ම සේ, ආණ්ඩුව විසින් තීන්දු කරන ලද කෝටා පමණට වැඩියෙන් ඉතා ඉහළ වූහ. 1953 දී පටන් දස දහස් ගණනක චීන වැසියන්ව නැගෙනහිර ටිබෙට් (සිඞ්චුවාන්) හි යටත් විජිත වැසියන් ලෙසින් පදිංචි කරවන ලදී. ඔවුන්ට සාමූහික ඉඩම් වලින් කොටසක් ලබා දුන්හ. ස්වායත්ත භූමි ප්‍රදේශයේ හන් (Han) චීන ජාතිකයන් 300,000 ක් ද සිටියහ. එයින් තුනෙන් දෙකක් සොල්දාදුවන් වූ අතර ඔවුන්ට ආහාර සැපයීමට සිද්ධ විය. එයින් පරිස්ථානීය කෘෂිකර්මයට තවත් බරක් පැටවුණි. 1962 දී ලියු ශමිකි විසින් පටන් ගත් අත පිටිසර පළාත් නිදහස් කරන මෙහෙයුම් ගැන 1965 දී ලියැවෙන වාර්තාවක් මේ මෙහෙයුම් ටිබෙට් හි සංකේතවත් වූයේ “එක ගොවිපොළක්, එක යැක් සතෙක්,” යනුවෙන් යැයි කියැවේ.²⁶⁹

සංස්කෘතික විප්ලවය යටතේ ද ටිබෙට් දුක් විඳින ලදී. 1966 ජූලි මාසයේ දී ටිබෙට් ජාතිකයන් ද ඇතුළත් (දලෙයි ලාමාට සහාය දෙන අය විසින් ප්‍රතික්ෂේප කළ ද) රතු මුරකරුවන් පෞද්ගලික දේපල කැඳවීම පටන් ගෙන අල්තාරයන්හි වූ බුදු පිළිම වෙනුවට මාඕ සේතුංගේ ඡායාරූප තබන්නට පටන් ගත්හ. භික්ෂූන්ට “අරගල රැස්වීම්” වලට සහභාගි වීම ඔවුන් බලාත්මක කළ අතර ඔවුන් ඒවායෙන් දිවි ගලවා ගත්තේ නැත. සියල්ලටම වැඩියෙන් ඔවුන් ඉතාමත් සුප්‍රසිද්ධ ඒවා ද ඇතුළුව පන්සල් වලට පහර දුන්හ. ලාසා (Lhasa) හි (“ඒවතුන් අතර සිටින දෙවියන්ගේ” පැරණි නිවහන) තමන්ගේම හට කණ්ඩායමක් යොදවා ආරක්ෂා කරන්නට ඞු එන්ලායිට් සිද්ධ විය. ලාසා හි ජොක්හැන්ග් (Jokhang) ආශ්‍රමය වනසා දැමීමෙන් පසුව එයාකාර සිද්ධීන් පළාතේ හැම අත සිද්ධ වූහ. ජොක්හැන්ග් හි සිද්ධීන් අත් දුටු එක භික්ෂුවක් කියන පරිදි, “දේවස්ථාන තුන් භාරසිය ගණනක් තිබුණා, ඒත් දෙකක් විතරයි ඉතිරි වුනේ. අනෙක් ඔක්කොම එක්කෝ කොල්ල කැවා නැත්නම් දූෂිත කළා. සියළුම පිළිම, පූජනීය පොත්පත්, සහ අනෙක් වස්තු එක්කෝ කඩා දැමුවා නැත්නම් අරන් ගියා...ජොක්හැන්ග් වලට ඇතුල්වෙන තැන තිබුණා ශාක්‍යමුණිගෙ පිළිමය පමණක් රතු මුරකරුවන් ඉතිරි කළේ එය වීනය සහ ටිබෙට් අතර සම්බන්ධතාවය සංකේතවත් කරන නිසයි. විනාශ කිරීම සතියකට වැඩි කාලයක් තිස්සේ සිද්ධ වූවා. ඊට පසුව ජොක්හැන්ග් වෙනස් කළා වීන සොල්දාදුවන්ගේ බැරැක්කයක් විදියට...තවත් කොටසක්...මස් මඩුවක් බවට හැරෙව්වා.”²⁷⁰ සාම්ප්‍රදායික ටිබෙට් සමාජයේ ආගමට ලැබෙන පරම වැදගත් ස්ථානය සලකද්දී, මේ මෙහෙයුම්—ඒ කාලයේ සාමාන්‍යයක් වූව—වෙනත් තැන්වල දී ට වඩා ටිබෙට් වල දී ගැඹුරු ලෙසින් දැනෙන්නට ඇති. එසේම පරිස්ථානීය ජනගහනය සමඟ සබඳතා ඉතාමත් අඩු වූ යුද හමුදාවද වෙනත් තැන්වල දී ට වඩා රතු මුරකරුවන්ට වැඩියෙන් සහාය දුන් බව පෙනී යයි. වැඩිම සමූල ඝාතන සිද්ධ වූයේ 1968 වසරේ දී ය. එනම් මෙහෙයුමේ අවසන් කාලයේ දී මාඕ පාර්ශව අතර හටගත් ගැටුම්වල ප්‍රතිඵලයක් ලෙසින් ජනවාරි මාසයේ දී ලාසා හි සිය ගණනක් මරණ සිද්ධ වූහ. ජනගහනයට විප්ලවීය කම්ටුවක් පනවන ලද පසුව ගිම්හානයේ දී මිය ගිය සංඛ්‍යාව දැඩි වූහ. මේ ක්‍රියා නිසා සංස්කෘතික විප්ලවයේ දී ටිබෙට් හි දී වීන අයට වඩා ටිබෙට් අය මිය ගියහ.²⁷¹

1950 දී චීන හමුදාව පැමිණීමත් සමඟ පටන් ගෙන 1959 දී බලාත්කාරයෙන් සමූහකරණයට යොමු කිරීම සමඟින් ටිබෙට් වැසියන්ට නරකම අවුරුදු කිහිපය උදා වූහ. සමූහකරණය නිසා කැරලි හට ගැනිණ. ඒවා මැඩ පවත්වන්නට මාග මර්දනය යොදා ගන්නා ලදී. එහි දී ටිබෙට් හි අධ්‍යාත්මික සහ ලෞකික නායකයා වූ දලෙයි ලාමා තවත් සරණාගතයන් 100,000 ක් සහ රටේ උගතුන් බහුතරය ද සමඟ ඉන්දියාවට පැන ගියේය. 1950 ගණන් වීනයට දැඩි සේ දුෂ්කර වූ දශකයක් වුවත්, එක්කෝ අර්ධ ලෙසින් තැනින් තැන සැරිසරන (සියයට 40 ක් පමණ) නැත්නම් ආශ්‍රම තුළ ජීවත්වෙන ලද දැඩි සේ ස්වාධීන වූ ජනතාවක් වෙත කොමියුනිස්ට්වාදය සහ චීන ආධිපත්‍යය පනවන්නට සුවිශේෂී ලෙසින් ප්‍රවණ්ඩ වූ මෙහෙයුම් යොදා ගැනිණ. දශකය මැද්දේ දී සමූහකරණ කාලයේ දී නොසන්සුන් තත්වයන් තවත් දරුණු වූහ. කම්පා (Khampa) ගරිල්ලා නැඟී එද්දී යුද හමුදාව විසින් කැරැල්ලට වඩා නොසරිලන මහත් විශාල ලෙසකින් බියකුරු අපරාධ වල යෙදුනහ. 1956 දී ටිබෙට් අලුත් අවුරුදු උත්සවය පැවැත්වෙද්දී බටන්ග් (Batang) හි පිහිටි ශ්‍රේෂ්ඨ වෝඩ් ගැඩන් ෆෙන්ඩ්ලින්ග් (Chode Gaden Phendeling) ආශ්‍රමය

²⁶⁹ Ibid., p. 171.

²⁷⁰ Pierre-Antoine Donnet, *Tibet—Survival in Question* (London: Zed Books, 1994), pp. 41-42.

²⁷¹ Ibid., pp. 128-129.

අහසින් දමන බෝම්බ වලින් විනාශ කරන ලදී; අඩුම වශයෙන් හික්ෂුන් සහ වැද පුදා ගන්නට පැමිණ සිටි පින්වතුන් 2,000 ක් මරා දැමිණ.²⁷²

අපරාධ කටයුතු ලැයිස්තු මයිල් කෙළින් කරවන සහ බොහෝ විට ඔප්පු කරන්නට සාක්ෂි නොමැති ඒවා වෙති. ඒත් ඇසින් දුටු වාර්තා වඩාත්ම නිශ්චිතව එකඟ වෙන්නේ මේ යුගය ගැන දලෙයි ලාමා විසින් ගෙනෙන තක්සේරුවට අභියෝග කළ නොහැකි ලෙසකිනි: “ටිබෙට් අයට වෙඩි තබා මැරුවා පමණක් නොවේ, ඔවුන්ට මිය යන තෙක් පහර දුන්නා, කුරුසයේ ගසා මැරුවා, පණ පිටින් පිවිවුවා, දියේ ගිල්වා මැරුවා, අංග විච්ඡේදනය කළා, කුසගින්නේ තබා මැරුවා, ගෙල සිර කර මැරුවා, එල්ලා මැරුවා, පණ පිටින් වතුරේ උණු කළා, පණ පිටින් වැළලුවා, හතරකඩ කපා එල්ලා ඇද දැමුවා, හිස් ගසා දැමුවා.”²⁷³ අදුරුතම මොහොත 1959 බව යන්න ගැන සැකයක් නැත. නැගෙනහිර ටිබෙට් හි කාම් (Kham) කැරැල්ලෙන් පසුව කැරලිකරුවන් විසින් ලාසා අල්ලා ගත්හ. ජනතාවගේ කොමියුන් ගැන දැක්වූ ප්‍රතිචාරය, ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම’, ඒන කෝටා වසර ගණනාවක් පැවතීම, සහ කොලරාවෝ සහ ගුවාමි හි දී ගරිල්ලා කඳවුරු තුළ පුහුණු කරන ලද කම්පා රණශූරයන්ව එක්සත් ජනපදයේ මධ්‍යම බුද්ධි අංශ ආයතනය (CIA) විසින් මහා පරිමාණයෙන් එවා තිබීම ඇතුළුව කැරැල්ල හට ගැනීමට සාධක කිහිපයක් හේතු විය.²⁷⁴ සිවිල් ජනගහනය කැරලිකරුවන්ට ඉතාමත් හිතවාදී වූ අතර ඔවුන්ට සමාජයට එකතු වෙන්නට ඉඩ දී තිබුණි. ඒන හමුදාවේ දැවැන්ත බෝම්බ ප්‍රහාරයෙන් වැඩියෙන්ම දුකට පත් වූයේ ඔවුන්ය. තුවාල ලත් අයව කිසිදු ප්‍රතිකාරයක් නොකර පණ පිටින් වළලන ලදී. නැත්නම් රස්තියාදුවේ ගිය බල්ලන්ගේ ආහාර බවට පත් වූහ. පරාජිත පැත්තේ දකින්නට ලැබෙන ඉතා විශාල සියදිවනසා ගැනීම් සංඛ්‍යාවෙන් එය පැහැදිලි වෙයි. ටිබෙට් යුද හමුදාවේ පාබල හමුදා හටයන්ගේ (මස්කට්) තුවක්කු සහ කඩු පමණක් රැගත් 20,000 ක් සිටි ලාසා නගරය මාර්තු 22 වැනිදා යළි අල්ලා ගන්නා ලද්දේ ජීවිත 2,000 ත් 10,000 ත් අතර විනාශයකිනි. එහි දී රමෝචේ (Ramoche) සහ පොටාලා (Potala) යන පන්සල් වලට ද දැඩි හානි සිද්ධ වූහ. ටිබෙට් නායකයා සහ ඔහුගේ අනුගාමිකයන් 10,000 ක් එහි දී ඉන්දියාවට පලා ගියහ. 1969 දී තවත් විශාල පරිමාණයකින් කැරැල්ලක් ඇති වී එය මහත් ලේ හැලීමකින් පසුව යටපත් කරන ලදී. කම්පා ගරිල්ලා හටයන් 1972 තෙක් සටන් ඇදගෙන ගියහ. 1987 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී ලාසි හි නැවතත් කැරලි සහ මර්දන වක්‍රයක් පටන් ගත්තේය. දිගින් දිගට ඇදී ගොස් ස්වාධීනත්වය ඉල්ලා දවස් තුනක් තිස්සේ උද්ඝෝෂණ පැවැත්වූ පසුව 1989 දී මාෂල් නීතිය පැනවීය. ඒ උද්ඝෝෂණ ඒන විරෝධී සංවිධානාත්මක ජනවාර්ගික සංහාර පටන් ගැනීමක් හැටියට මවා පාන ලදී. ජනරාල් ෂාන්ග් ෂාම්සොන්ග් (Zhang Shaosong) දක්වන පරිදි මාස දහ අටක දී මරණ 600 කට වැඩියෙන් සිද්ධ වීණ. මෙහෙණන්ට එරෙහිව කරන ලද විශේෂ අපරාධ පැවතුන ද, ඒන ක්‍රමවේද පැහැදිලිවම වෙනස් වී තිබුණි; එයින් පසුව තවත් සමූල ඝාතන සිද්ධ වූයේ නැත. ඒත් මේ වෙද්දී සියළු ටිබෙට් ජාතිකයන් අතර අඩුම ගණනේ පවුලේ එක් සාමාජිකයෙක් හෝ චිත්ත යටතේ දුක් විඳ තිබිණ.²⁷⁵

1950 ගණන් සහ 1960 ගණන් වල දී සිය දහස් ගණනක ජනතාවක්—සමහර විට ටිබෙට් වැසියන් ගෙන් දහයෙන් එක් අයෙක් තරම්—රැඳවුම්ගත කිරීම නූතන ටිබෙට් ඉතිහාසයේ නරකතම බේදවාචකය වූයේය. හැඳිනගත් කඳවුරු 166 ත් ජීවිත ගලවා ගෙන ආපසු එන්න සමත් වූයේ ඉතාමත් සුළු පිරිසක් (සමහර විට සියයට 2 ක් තරම් අල්පයක්) යැයි පෙනී යයි, ඒ රැඳවුම් කඳවුරු බහුතරය ටිබෙට් රට ඇතුළත නැත්නම් අසල්වැසි ප්‍රාන්ත වල පිහිටන ලදී.²⁷⁶ 1984 දී රැඳවුම් කාලයේ දී 173,000 ක ජනතාවක් මිය ගිය බව දලෙයි ලාමාගේ බුද්ධිමය අංශය ඇස්තමේන්තු කළහ. ආශ්‍රම සමඟ ජීවත් වූ මුළු ප්‍රජාව පතල් කැනීම් වලට යවන ලදී. සමස්තයක් ලෙසින් රැඳවුම් තත්වයන් බියකුරු වූහ, කුසගින්න, සීතල, නැත්නම් අධික උෂ්ණය යනාදියට සිරකරුවන් දිනපතා මුහුණ දුන්හ. ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම’ කාලයේ දී සිරගෙවල් තුළ දී සිද්ධ වූ මිනී මස් කෑම සම්බන්ධ කතන්දර හා සමාන ටිබෙට් නිදහස අත්හරින්නට ප්‍රතික්ෂේප කළ සිරකරුවන්ව ඝාතනය කරන ලද කතන්දර ප්‍රමාණයක් තිබුණි.²⁷⁷ හරියට ටිබෙට් ජනගහනය මුළුමනින්ම (ටිබෙට් හි සෑම වැඩිහිටි පිරිමින් ගෙන් හතරෙන් එක අයෙක් බැගින් ලාමාවරු වෙති) සැකකරුවන් වූවා සේ ය. ඒනසේ සෑම විස්සකටම එක් අයෙක් වෙද්දී, ටිබෙට් හි සෑම හය දෙනෙකුටම එක් අයෙක් දක්ෂිණාංශක යැයි වර්ගීකරණය කරන ලදී. ‘දීර්ඝ පා ගමනේ’ දී මාම් විසින් විඩාව හැර

²⁷² Kewley, *Tibet*, pp. 269-270.

²⁷³ Quoted in Donnet, *Tibet*, p. 63.

²⁷⁴ Kewley, *Tibet*, p. 165.

²⁷⁵ Donnet, *Tibet*, pp. 54-60, 127.

²⁷⁶ Kewley, *Tibet*, p. 255.

²⁷⁷ *Ibid.*, pp. 122-124, 291, and 314-318.

ඔහුගේ ශක්තිය යළි පිහිටුවා ගත් සිඞුලාන් හි තණ බිම් ප්‍රදේශයේ ජනගහනයෙන් තුනෙන් දෙකක් 1950 ගණන් වල දී අත් අඩංගුවට ගෙන ඔවුන්ව 1964 හෝ 1977 වෙන තෙක් නිදහස් නොකරන ලදී. 1962 දී ටිබෙට් බුද්ධාගමේ දෙවැනි ඉහළ තනතුර දරන පන්වන් ලාමා (Panchen Lama) විසින් තම රටවැසියන් විනාශයට පත් කරන සාගතය සහ මර්දනය ගැන මාඕ වෙත විරෝධය පළ කර සිටියේය. එයට ප්‍රතිචාරයක් වශයෙන් ඔහුව සිරගත කරන ලද අතර පසුව 1977 තෙක් නිවාස අඩස්සියේ තැබිණ. ඔහුට දඬුවම් කළ ඒ නඩු තීන්දුව 1988 තෙක් අවලංගු නොකරන ලදී.²⁷⁸

චීනය විසින් භෞතික ජන සංහාරයක් ටිබෙට් වෙනුවෙන් සැලසුම් කළා යන නිශ්චිත සාක්ෂි කිසිවක් නැත, ඒත් ඔවුන් සංස්කෘතික ජන සංහාරයක් ගෙන ගිය බවට කිසිදු සැකයක් නැත. සංස්කෘතික විප්ලවය අවසන් වූ විගසින් බෞද්ධයන්ට වැද පුදා ගන්නට කියා තිබූ තැන් 6,259 න් විවෘතව තිබුණේ 13 ක් පමණි. අනික් ඒවා බහුතරය බැරැක්ක වලට, බඩු තොග තැන්පත් කරන කාමර වලට නැත්නම් රැඳවුම් මධ්‍යස්ථාන වලට හරවා තිබුණි. විනාශ නොවූ එයින් සමහර තැන් පසුකාලයේ දී නැවත විවෘත කරන ලදී. එනමුත්, බොහොමයක් ඒවායේ තිබුණ වටිනා වස්තු—පුරාතන ලියකියවිලි, බිතු සිතුවම්, තන්කා (thangka) විනු, පිළිම, සහ අනෙකුත් වන්දනා වස්තු—ඒවායේ වටිනා ලෝහ තිබුණේ නම් එක්කෝ සොරකම් කරගෙන නැත්නම් විනාශ කිරීමෙන් මුළුමනින්ම හිස් කරන ලදී. 1973 වෙද්දී බෙයිජිං හි වාත්තු වැඩපොළක් ටිබෙට් මුර්ති ටොන් 600 ක් උණු කර දමා තිබුණි. 1983 දී ලාසා වලින් පැමිණ නියෝජිත පිරිසකට වීන අගනගරයේ දී පිළිම සහ කුඩා පිළිරූ 13,537 ක් ඇතුළත් ටිබෙට් පුරාවස්තු ටොන් 32 ක් සොයාගත හැකි විය.²⁷⁹ බුද්ධාගම වඳ කර දමන්නට ගත් වැයමේ කොටසක් වූයේ අලුත උපන් ටිබෙට් දරුවන්ට වීන නම් දෙන පිළිවෙතක් ක්‍රියාත්මක කිරීමෙනි. 1979 තෙක් සියළු පාසැල් තුළ ඉගැන්වීම් මැන්ඩරින් භාෂාවෙන් සිද්ධ වූහ. අවසානයේ දී, 1911 මැන්චු (Manchu) විරෝධී විප්ලවයේ අවසාන සිහි කිරීමක් හැටියට රතු මුරකරුවන් විසින් ගැහැණු සහ පිරිමි යන ටිබෙට් ජාතිකයන් දෙගොල්ලන්ගේම දිගු වරලස් කපා දමමින් සමස්ත ජාතිය වෙතම හත් විලාසිතාවේ වීන ඇඳුම ස්ථාපිත කරන්නට වැයමි කළහ.

චීනයේ සිද්ධ වූවාට වඩා සමානුපාතිකව ප්‍රවණ්ඩ මරණ මහත් ප්‍රමාණයක් ටිබෙට් හි සිද්ධ වූයේය. එසේ වුවත්, 1984 දී පිටුවහල්ව සිටින ටිබෙට් ආණ්ඩුව විසින් නිකුත් කළ දත්ත පිළිගැනීම දුෂ්කර වූවකි: වින්දිතයන් මිලියන 1.2 ක්, එනම් සියළු ටිබෙට් වැසියන් ගෙන් හතරෙන් එකකට ආසන්න සංඛ්‍යාවක්. සටන් වල දී මරණ 432,000 ක් වූවාය යන්න ඊටත් වඩා විශ්වාස කළ නොහැකි වූවකි. ඒත්, සංඛ්‍යා සම්බන්ධයෙන් ජනවාර්ගික සමූල ඝාතන සිද්ධ වීම ගැන, සිවිල් වැසියන්ගේ සහ සිරකරුවන්ගේ අයිතීන් සහ කැමැත්තන් ගැන නොසලකා හැරීම ගැන, අඛණ්ඩ ලෙසින් කරගෙන ගිය සදාචාරමය අපරාධ ගැන, තර්කානුකූලව කතා කළ හැකියි. වීන නිල දත්ත අනුව ස්වායත්ත ප්‍රදේශයේ වාසය කළ ජනගහනයේ 1953 දී සිටි මිලියන 2.8 කින් 1964 වෙද්දී මිලියන 2.5 ක් දක්වා පහත වැටී තිබුණි. විවාසීයකන් සංඛ්‍යාව (අවිනිශ්චිත බව පිළිගැනෙන) සහ උපත්ති මට්ටම් අයෙක් විසින් සලකා බලන්නේ නම්, එවිට මරණ සංඛ්‍යාව 800,000 ක් තරම් ඉහළ විය හැකියි—එය බමර් රූප් යටතේ කාම්බෝජයේ ජනගහන අහිමිය තරම් ප්‍රමාණයකි.²⁸⁰ බොහෝ ටිබෙට් කාන්තා වන් කුමන හෝ ආකාරයකින් රෝහල්ගත කිරීම නිසා ගබ්සාව නැත්නම් වඳ භාවයක් සිද්ධ වේයැයි කියා විශ්වාස කිරීම යන්න, හත් වෙන බලපාන ලෙසින් යොදා ගැනෙන ලද පිළිවෙත් අනුව ප්‍රදේශය වෙනුවෙන් මෑත කාලීනව හැඩගැසෙන ජන්මවිරෝධී ප්‍රතිපත්ති වල වූ කෝණීය ස්වභාවයෙන් දක්වයි. එයට කළින් සුළු ජනවාර්ගිකයන්ව ඒ මෙහෙයුම් වලට භාජනය නොවෙන සේ කමාව දී තිබුණි. 1980 දී ලාසා සංචාරයකට පැමිණි වීන කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මහ ලේකම් වූ හු යාම්බැන්ග් (Hu Yaobang) හාත් සහ ටිබෙට් අතර දකින්නට ලැබෙන කාලකණ්ණාබව, වෙනස් සැලකිලි සහ වෙන්කර තැබීම් දැක ලැජ්ජාවෙන් හඬා වැටී තත්වය “සරල ලෙසින්ම යටත් විජිතවාදයයි” යැයි පවසා ඇත. හිම සහ දෙවියන් යුතු ඇතක පිහිටන ඔවුන්ගේ රටේ සෑහෙන කාලයක් තිස්සේ අමතක වී සහ නොදන්නා තත්වයට පත්ව සිටි ටිබෙට් ජාතිකයන්ගේ අවාසනාවට ඔවුන් ජීවත් වනුයේ ආසියාවේ හදවත මැද්දේ අතිමහත් උපාය මාර්ගමය වැදගත්කමකින් යුතු ප්‍රදේශයකයි. ඔවුන් තව දුරටත් භෞතික ලෙසින් වඳ කර දැමීමේ තර්ජනයට මුහුණ නොදුන්නද ඔවුන්ගේ සංස්කෘතිය තව දුරටත් අනතුරේ පවතී.

²⁷⁸ Becker, *Hungry Ghosts*, pp. 173-176.
²⁷⁹ Donnet, *Tibet*, pp. 126-127.
²⁸⁰ Becker, *Hungry Ghosts*, p. 181.

22 උතුරු කොරියාවේ අපරාධ, හීෂණය, සහ රහස්‍යතාවය

පියෙර් රිගුලොට්

38 වැනි අක්ෂාංශ වෘත්තයේ උතුරෙන් වූ කොරියන් අර්ධද්වීප කොටසේ ‘ජනතාවගේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී කොරියානු ජනරජය,’ 1948 සැප්තැම්බර් 9 වැනිදා නිර්මාණය කරන ලදී. 1945 අගෝස්තු වේ දී එක්සත් ජනපදය සමඟ අත්සන් කළ ගිවිසුමක් අනුව සෝවියට් යුනියනය තාවකාලිකව මේ කලාපයේ පරිපාලනයට වගකිව යුතු වූ අතර 38 වැනි අක්ෂාංශ වෘත්තයේ පහළින් දකුණු කොරියාව පිහිටුවා එහි පරිපාලනය එක්සත් ජනපදයට බාර විය.

උතුරු කොරියාව ඉතා ඉක්මණින් ලෝකයේ වඩාත්ම වැසුණු රට බවට පත්විය. ජනරජයේ පළමු වසර දෙක තුළ දී ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාවේ කිසිවෙකුට උතුරට ගමන් කිරීමේ හැකියාව සෝවියට් යුනියන විසින් තහනම් කරන ලද අතර එම වසා දැමීම දිගටම ස්ථාපිත විය. 1950 ජූනි 25 වැනිදා උතුරු විසින් දියත් කළ යුද්ධය නිල වශයෙන් පොදු සටන් විරාමයක් හැටියට 1953 ජූලි 27 වැනිදා නිමා වනුයේ ඕනෑම තොරතුරක් රාජ්‍ය රහස්‍යක් ලෙසින් රහස්‍ය වෙත තරමට ඔවුන්ගේම පුරවැසියන්ට සපයන බොරු, නොමඟ යවන තොරතුරු, සහ ප්‍රොපගන්ඩා වලිනි.

ඒත් යුද්ධය එකම හේතුව නොවිණ. උතුරු කොරියානු රෙජිමය නෛසර්ගිකවම අන්තර්නමය වූවකි, එය අනෙකුත් කොමියුනිස්ට් බලයන් පවා වැද්ද නොගනියි; චීන-සෝවියට් අර්බුදය කාලයේ එය පැත්තෙන් පැත්ත ගනිමින් නිරන්තර දෙගිඩියාවකින් සිටියේය. එයට අමතරව, කාම්බෝජයාවේ සහ ඇල්බේනියාවේ මෙන්ම උතුරු කොරියාවේ නායකයන් ද පිටස්තර ලෝකයේ බලපෑම් නිසා “ජනතාවගේ සහ පක්ෂයේ අයිඩියලොජිමය එක්සත් භාවය” දූෂිත වේ යැයි බියෙන් සිටියහ. උතුරු කොරියාව සමහර අවස්ථාවල දී “තාපසාරාම රාජධානිය” යැයි හැඳින්වෙන්නේ මන්දැයි කියා මේ සාධක එකතුවෙන් පැහැදිලි කෙරෙයි. මේ අන්තර්නමය වූ ප්‍රචණතාවය, ස්වයං-පාලනය, ස්වාධීනත්වය, සහ ස්වයංපෝෂිත බව යන අර්ථ දැක්වෙන ‘ජුෂේ’ (juche) අයිඩියලොජිය හැටියට න්‍යායගත කර තිබේ. මෙම අයිඩියලොජිය නිල වශයෙන් 1970 නොවැම්බර් හි දී පැවැත්වෙන ලද කොරියන් කම්කරුවන්ගේ (කොමියුනිස්ට්) පක්ෂයේ පස්වැනි කොංග්‍රසයේ දී හඳුන්වා දෙන ලදී.

මේ තත්වයන් යටතේ, සහ තොරතුරු එකතු කර බෙදා හැරීම සඳහා රට ඇතුළත හෝ විදේශයක දී හෝ ක්‍රියාශීලී විරුද්ධ පක්ෂ ව්‍යාපාරයක් නැතිකම යන සුවිශේෂීත්වයෙන් යුතුයි. එහි පවතින මර්දනයන් හි යථාර්ථය ගැන තොරතුරු සපයන්නට හෝ නැත්නම් පොදු අදහසක් සපයන්නට මේ නිසා කිසිසේත්ම නොහැකි තරම් වේ. ඒ නිසා අපට ඔවුන් සපයන නිල ප්‍රකාශන වලින් සතුටු වෙන්නට සිද්ධ වේ. ඒවායේ අදහස් සොයාගෙන අර්ථ පාදා ගත යුතුයි; පලා යෑමට සමත් වූ පුද්ගලයන්ගේ ප්‍රකාශන වලින්, සහ අසල්වැසි රටවල, විශේෂයෙන්ම දකුණු කොරියාවේ, බුද්ධිමය අංශ වලින් ලැබෙන තොරතුරු වලින් සැඟිමකට පත්වෙන්නට සිද්ධ වේ.

කොමියුනිස්ට් රාජ්‍යය පිහිටුවීමට පෙර

උතුරු කොරියානු අධිකාරීන් විසින් නිකුත් කරන ප්‍රවාද පිළිබඳ සාහිත්‍යයේ ප්‍රකාශන වලට පටහැනිව, කොරියානු කොමියුනිස්ට්වාදයේ නිර්මාතෘවරයා කිම් ඉල් සුන් (Kim Il Sung) නොවීය. එය ඊටත් වඩා තරමක ඇතකට දිව යයි. බොල්ෂෙවික් සම්භවයෙන් යුතු යැයි කියන ලද කණ්ඩායම් දෙකක් 1919 වන විට ද පැවතියේය. ඒ පාර්ශව දෙකට මොස්කව් විසින් ඔවුන්ගේ සහයෝගය හනිකට දුන්නේ නැත. ඔවුන් දෙපාර්ශවය අතර ගැටුම් අතිශයෙන් දරුණු වූහ. ඉතින් ඒ අනුව කොරියාවේ කොමියුනිස්ට්වාදයේ පළමු චින්දිතයන් වූයේ කොමියුනිස්ට්වාදීන්ම වූහ. ‘සමස්ත-රුසියානු කොරියන් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ’ ජපන් විරෝධී එයකුර්ට්ස්ක් (Irkutsk)

ගරිල්ලා කණ්ඩායම යැයි හැඳින්වෙන ලද්දේ 1921 ජුනි මාසයේ දී කොරියානු කම්කරු පක්ෂයේ නිර්මාතෘ කණ්ඩායමක ගරිල්ලා හටයන් සමඟ අවිගත් සටනක නියැලෙන ලදී. එම සිද්ධියෙන් භාර පන්සිය ගණනක් මරණ සිද්ධ වීම නිසා කොමින්ටර්න් හට කොරියානු කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපාරයට එක්සත් බවක් තහවුරු කරන වැයමේ නියැලෙන්නට සිද්ධ වූහ.

කොරියාව 1910 සිට ජපන් යටත් විජිතයක්ව පැවතිණ. ස්වාධීන අරගලයේ ඉදිරි පෙළ සිටින ලද්දේ කොරියානු කොමියුනිස්ට්වාදීන්ය. දැඩි යටත් විජිත මර්දන තුළින් ඔවුන්ගේ සාමාජිකයන් බොහෝ දෙනෙක් වින්දිතයන් බවට පත් වූහ. මේ සමහර මරණ වලට කොමියුනිස්ට්වාදීන්ම වගකිව යුතු ද වූයේය. බොහෝ කාඩර්වරු විදේශයන් හි දී පුහුණු වූ නිසා තමන්ගේ රට ගැන දැන සිටියේ අල්පයකි. මැයි 1 වැනිදා වැනි දින වල දී පෙළපාලි පැවැත්වීම යනු අධිකාරීන්ට තමනට එරෙහිව මර්දනීය ක්‍රියා ඉටු කිරීමට කරන ආරාධනා වැනි වීම නිසා වීර ක්‍රියා බොහෝ විට විනාශකාරී ප්‍රතිඵල ඇති කළේය.

ජපානය පරාජය කිරීමෙන් පසුව රට කලාප දෙකකට බෙදනු ලැබිය, පාර්ශව අතර සටන් හටගත් නිසා තවත් කොමියුනිස්ට්වාදීන් වින්දිතයන් වූහ. මැන්චූරියාව අසල ජපන් විරෝධී කුඩා ගරිල්ලා කණ්ඩායමක අණ දෙන නිලධාරියා වූ කිම් ඉල් සුන් කොරියාවේ නායකයා හැටියට සෝවියට් යුනියනය විසින් තෝරා ගන්නා ලද්දේ රටේ දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ සිටින ලද අනෙකුත් සටන්කාමී කොමියුනිස්ට්වාදීන් කිහිප දෙනෙක් බැහැරලමිනි. 1945 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී කිම් ඉල් සුන්ගේ ප්‍රතිවාදීන් විය හැකි වුවත්, සැලකිය යුතු ලෙසින් හුයෝන් චුන් හුයෝක් (Hyon Chun Hyok) ව පියෝන්යැන්ග් හි දී ඝාතනය කරන ලදී. මේ ඝාතන දුසිම් ගණනක් වුවාද නැත්නම් සිය ගණනක් වුවාද යන්න ගැන තවමත් දැනගන්නට නොහැකියි.

1945-46 හේමන්තයේ දී පියෝන්යැන්ග් හි වාසයට අවසර ලැබෙන ලද ජාතිකවාදීන්ව අනතුරුව සොයාගෙන අත් අඩංගුවට ගන්නා ලද්දේය. අඩුම වශයෙන් වසර පහක කාලයක් යම් බාරකාර තත්වයක කොරියාව තැබීම ගැන 1945 දෙසැම්බර් මාසයේ දී මොස්කව් හි පැවැත්වෙන ලද මිත්‍ර පාර්ශව විදේශ කටයුතු ඇමතිවරුන්ගේ සම්මන්ත්‍රණයක දී, චො මන් සික් (Cho Man Sik) නමැති ඔවුන්ගේ නායකයා ඇතුළු ඔවුන් තම අකමැත්ත පළ කළහ. 1946 ජනවාරි 5 වැනිදා චෝ අත් අඩංගුවට ගෙන, එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානයේ හටයන් ඉදිරියට එද්දී පියෝන්යැන්ග් හිස් කරන අවස්ථාවේ දී, එනම් 1950 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී වෙඩි තබා මරා දමන ලදී.

මර්දනීය ක්‍රියා සමස්ත ජනගහනයම විසින්ම අත් දකින ලදී. රටේ උතුරු පැත්තේ සෝවියට් යුනියනය විසින් හනිකට තමන්ගේ පිළිබිඹුවෙන් රාජ්‍යයක් පිහිටුවනු ලැබිය; කෘෂි කටයුතු ප්‍රතිසංස්කරණ සමූහකරණයට මග විවෘත කරන ලදී. ජනගහනය විශාල පරිමාණ සංවිධාන වලට දැමීම බලාත්මක විය. එසේම එක දේශපාලන පක්ෂයක් හඳුන්වා දුන්නේය. දේශපාලන විරුද්ධවාදීන්, ඉඩම් හිමියන්, කෘෂි කටයුතු ප්‍රතිසංස්කරණ වලට විරුද්ධ වෙන අය, සහ ජපනුන් සමඟ හවුලේ කටයුතු කරන ලදැයි සැක කෙරෙන ලද අයව ක්‍රමවත් ලෙසින් තර්ජනයට භාජනය කරනු ලැබිය. ඒත් එයින් පසු දිග හැරෙන ශුද්ධකරණයට තනිකරම කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට වරද පැටවිය නොහැකියි; එය ජාතිකවාදී හැඟීම් ඉහළ යෑම නිසා ද හට ගත්තේය. ලේ ගැලීමකින් පමණක් නොව අලුත් රෙජිමයේ ප්‍රාරම්භවය සංඥා වූයේ සිය දහස් ගණනක ජනතාවක් දකුණට සංක්‍රමණය වීම හා සමඟිනි. ඉහළින් සඳහන් කළ වර්ගීකරණ පමණක් නොව තමන්ගේ ජීවිතය සහ දේපල ගැන බියක් තිබූ ඕනෑම අයෙකු ද සංක්‍රමණිකයන් අතර වූහ. ඉතා ඉක්මණින් දකුණේ නිල සංවිධාන වලට උතුර වැසී ගියා වුවත්, 1948 වෙන තෙක් එක කලාපයකින් අනෙකට යෑම යම් තරමකට පහසු ලෙසින් පැවතිණ.

අවිගත් අරගලයේ වින්දිතයන්

ස්වායත්ත රාජ්‍යයක් හැටියට තවමත් ප්‍රකාශ කර නොසිටිය කොමියුනිස්ට් රෙජිමයේ මුල් වසර තුන දී මෙම ජනකායක් රටෙන් නික්ම යෑම නිසා එහි නායකයන්ට තිබූ සමස්ත අර්ධද්වීපයම “කොමියුනිස්ට්කරණයට” කැමැත්තට තිතක් තැබුණේ නැත. එයට පටහැනිව, වැඩි කල් නොයා මුළු රටම තම අධිකාරිය යටතේ එක්සේසත් වනු ඇතැයි ඔවුන් විශ්වාස කළහ. මොස්කව් හි මෑත කාලයේ දී විවෘත වූ පුරාලේඛනාගාර පෙන්වන්නේ ඔහු ඒ වන විට ද ඇමෙරිකන් “රූකඩයන්” යැයි හැඳින්වූ රජය පෙරළා දමන්නට කිම් ඉල් සුන් ඒ වන විට ද නොඉවසිලිමත්ව සිටි බවයි. මේ රූකඩයන් සතු වූයේ උතුරු කොරියානුවන්ට වඩා කුඩා යුද හමුදාවකි; තව දුරටත්, ඔවුන් විවිධ කොමියුනිස්ට් කණ්ඩායම් වල ත්‍රස්තවාදී සහ ගරිල්ලා ක්‍රියා සහ වැඩ වර්ජන වලින් පීඩනයට පත්ව

සිටියහ. දකුණේ වාසය කරන ජනතාව ඔහුගේ ඔහුගේ හමුදාවන් විශ්වාස කරන බව කිමි ඉල් සුන් විශ්වාස කළේය (හෝ ඔහු එසේ කීවේය). 1950 වසරකදී ස්ටාලින් විසින් ආක්‍රමණය අනුමත කරන ලද්දේය, එය 1950 ජූනි 25 වැනිදා දකුණු පුද්ගලයාට පත් කරන ලදී. ඊ ළඟ වසර තුන ඇතුළත දී දෙපැත්තේම මිලියන 1 කට වැඩි සිවිල් ජනතාවක් මිය ගියහ, එසේම මිලියන ගණනකට ඔවුන්ගේ නිවහන් අහිමි වූහ. එයට අමතරව 400,000 ක් මිය ගියහ. ජෙනරල් ඩග්ලස් මැක්ආතර්ගේ එක්සත් ජාතීන්ගේ හමුදා හටයන් වෙතින් පරාජය ලද උතුරු කොරියාවන් බේරා ගන්නට ගිය චීන හමුදා අතරේ ද එපමණම සංඛ්‍යාවක් තුවාල ලැබූහ. උතුරු කොරියාව සොල්දාදුවන් අතර 200,000 ක් මිය ගියහ, දකුණු කොරියාවන් අතර 50,000 ක් ද, ඇමෙරිකාවන් 50,000 ක් ද මිය ගියහ. එක්සත් ජාතීන්ගේ හමුදාවල ප්‍රංශ සොල්දාදුවන් තිදෙනෙක් මිය ගිය අතර තවත් 800 ක් තුවාල ලැබූහ.

කොමියුනිස්ට් කලාපයේ බලපෑම පුළුල් කරන්නට මේ තරම් පැහැදිලිව සැලසුම් කර ඇත්තේ යුද්ධයන් අල්පයකි. ඒ කාලයේ දී දකුණු කොරියාව උතුරට එරෙහි ආක්‍රමණශීලී යැයි සලකමින් ජොන් හෝල් සාහු ඇතුළුව, ප්‍රංශ වාමාංශික විද්වතුන් කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට සහයෝගය පළ කළහ. අද, විවෘත පුරාලේඛනාගාර වලට ස්තූති වෙන්නට ඒ ගැන කිසිදු සැකයකට ඉඩක් තව දුරටත් ඉතිරි වී නැත. උතුරු කොරියාවන් පෙරගමන් එදී දකුණේ සේවය කරමින් සිටි ක්‍රිස්තියානි මිෂනාරිවරුන්ව පිටමං කිරීම, බ්‍රිතාන්‍ය සහ ප්‍රංශ තානාපතිවරුන්ට අත් විදින්නට සිද්ධ වූ පෞද්ගලික කටුක තත්වයන්, සහ සිරකරුවන් විසින් විදින ලද දුක ද ඇතුළුව (ඇමෙරිකන් ජාතිකයන් 6,000 ක් සහ වෙනත් රටවල් වලින් ඒ හා සමාන සංඛ්‍යාවක් ද ඇතුළුව රැඳවුම් වල දී වැඩියෙන්ම දකුණු කොරියාවන් මිය ගියහ), යන මේ සියළු දුක් වේදනා උතුරු කොරියාවේ කොමියුනිස්ට් රෙජිමයේ ක්‍රියාකලාපය නිසා සිද්ධ වූවා යැයි අද සැලකේ.¹

1953 ජූලි මස අත්සන් කෙරෙන සටන් විරාමයෙන්, අඩු වැඩි වශයෙන් සටන් පටන් ගත් රටවල් දෙක අතර 38 වැනි අක්ෂාංශයේ, මිලිටරි පාලනයෙන් නිදහස් කලාපයක් පිහිටුවන ලදී. එය සටන් විරාමයක් වුවත් සාමයක් නොවූයේය. ඉන්පසුව සිවිල් වැසියන්ව මෙන්ම හමුදාවේ අයවත් ඉලක්කර කරමින් උතුර විසින් දකුණට කඩා පැනීම සහ පහර දීම් නිසා ජීවිත ගණනාවක් අහිමි වූහ. දකුණු කොරියාවේ ජනාධිපති මන්දිරය වෙත කොමාන්ඩෝ තිස්ප්කක හට පිරිසක් විසින් 1968 දී ගත් ක්‍රියාවක දී එක් ආක්‍රමණිකයෙක් හැරෙන්නට අනෙක් සියල්ලන්ම මිය ගියහ. 1983 ඔක්තෝබර් 9 වැනිදා බුරුමයේ රැන්ගුන් හි දකුණු කොරියාව ආණ්ඩුවේ සාමාජිකයන්ට එරෙහිව ගත් ඝාතන වැයමක දී කොරියන් ආණ්ඩුවේ ඇමතිවරු හතර දෙනෙක් ඇතුළුව දාසය දෙනෙකුට මරණය කැඳවන ලදී. 1987 නොවැම්බර් 29 වැනිදා ගමන මැද අහසේ දී පුපුරා ගිය කොරියාවු ජෙට් යානය 115 ක ජනතාවක් මරා දමන ලදී.

උතුරු කොරියාව හුදු සැකකරුවෙක් නොවේ, එය පැහැදිලිවම මේ ක්‍රියාවන් වලට වරදකරු වෙයි. 1988 සෝල් නගරයේ දී ඔලිම්පික් තරඟ වලට මඳක් කළින් අත් අඩංගුවට ගත් ත්‍රස්තවාදියෙක් පැහැදිලි කළ පරිදි ඔහු පියෝන්යැන්ග් සඳහා වැඩ කරමින් සිටිය අතර ඔහුගේ මෙහෙය වූයේ දකුණට තරඟ වල ආරක්ෂාව සහතික කරන්නට නොහැකි යැයි පෙන්වා එයින් එහි ජාත්‍යන්තර හොඳ නාමය විනාශ කර දැමීමයි.²

තව දුරටත්, සමස්ත ධනවාදී ලෝකයට එරෙහිව උතුරු කොරියාව යෙදෙන ලද යුද්ධය තුළින් 1960 ගණන් සහ 1970 ගණන් වල දී ඔවුන් විවිධ ත්‍රස්තවාදී කණ්ඩායම් වලට සහාය දෙන ලදී. එයට වඩාත්ම සැලකිය යුතු ලෙසින් (ඊශ්‍රායෙල් හි කටයුතු කළ) ජපන් රතු හමුදාව, පලස්තීන සංවිධාන ගණනාවක්, සහ පිලිපීනයේ ගරිල්ලා කණ්ඩායම් ඇතුළත් වෙයි.

උතුරු කොරියාවු පක්ෂ-රාජ්‍යයේ කොමියුනිස්ට් වින්දිතයන්

ස්ටාලින්ගේ සෝවියට් යුනියනයේ දී මෙන්ම, පක්ෂය ඇතුළත ශුද්ධකරණ නිසා වින්දිතයන් වූ ලැයිස්තුව උතුරු කොරියාවේ ද ඉතා දීර්ඝ වූවකි. පළමු උතුරු කොරියාවු ආණ්ඩුවේ සාමාජිකයන් විසිදෙකක සංඛ්‍යාවෙන්

¹ V. Charles Martel and Georges Perruche, "Prisonniers français en Corée," *Les cahiers d'histoire sociale*, no. 3 (October 1994).

² Kim Hyun Hee, *The Tears of My Soul* (New York: William Morrow, 1993); and an interview with the author in February 1997.

දාහතක් ඝාතනය, වෙඩි තබා මරා දැමීම හෝ ශුද්ධකරණයට ලක් වුවා යැයි එක මානුෂීය අයිතීන්ගේ සංවිධානයක් ගණන් දක්වා ඇත.³

උතුරු කොරියානු පක්ෂයේ හදවත තුළ වූ ඉහළ තනතුරු හොඳවන ලද කාඩර්වරුන් සංඛ්‍යාවක් ශුද්ධකරණයට හසුවෙන්නේ පත්මුන්සොන් සටන් විරාමයේ තීන්ත හරියට විශුද්ධිය යන්නටත් පෙරයි. රෙජිමය පෙරළා දමන්නට ඇමෙරිකානුවන් වෙනුවෙන් ඔත්තු බලන ලද සහ කුමන්ත්‍රණ කළ යන චෝදනාවට ලක්වූ කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ ප්‍රධාන නඩුවක් 1953 අගෝස්තු 3 වැනිදා පැවැත්විණ. හංගේරියානු පුවත්පත්කලාවේදී සහ රචකයෙක් වූ ටිබෝ මෙරෙයි (Tibor Meray) සිද්ධීන් ඇසින් දුටුවේය. ඔහු චෝදනා වලට ලක් වූ එක් අයෙක්ව, එනම් 1951 ජූලි සහ අගෝස්තුවේ දී කෙෂොන්ග් (Kaeshong) හි උතුරු කොරියානු නියෝජිත පිරිසකගේ පරිවර්තකයා ලෙසින් කටයුතු කළ සොල් ජැන් සික් (Sol Jang Sik) නැමැත්තා ව දැන සිටියේය. සොල් ජැන් සික් කවියෙක් ද වූ අතර ඔහු ශේක්ස්පියර් පරිවර්තනය කරන ලද්දෙකි.

සියළු සිරකරුවන්ගේ උඩුකය කබා පිටුපස පැත්තේ විශාල අංකයක් මසා තිබුණි. ප්‍රධාන සැකකරුවා අංක 1 වූයේය, අනෙකුත් අය වැදගත්කම අඩු වී යන ආකාරයෙන් අංක 14 දක්වා වර්ගීකරණය කර තිබුණි.

අංක 14 වූයේ සොල් ජැන්ග් සික් ය.

ඔහු හඳුනාගන්නට තරම් නොහැකි තත්වයක සිටියේය. කඩවසම් සහ උදෙහිමත් ලෙසින් කළින් පැවති ඔහුගේ මුහුණ දැන් කනස්සල්ලේ, විඩාවේ, සහ බලාපොරොත්තු සුන්වීමේ පින්තූරයක් වූයේය. ඔහුගේ ඇස්වල කිසිදු දීප්තියක් නොවීය. ඔහු හැසිරුණේ රොබෝටයෙක් මෙනි. ඔවුන් අත්විඳි වධහිංසා සහ පීඩනයෙන් එවිට ඔවුන්ගේ පෙනුම දියුණු කරවීම සඳහා ඔවුන්ගේ ප්‍රථම මහජන හමුවට පෙර සති කිහිපයේ දී චෝදනා ලද්දවුන්ට හොඳින් කන්න බොන්න දුන් බව වසර ගණනාවකට පසුව මම දැනගත්තෙමි. මහජනයා ඉදිරියේ දී නඩු විභාග වෙද්දී, සිරකරුවන්ට හොඳින් කන්න බොන්න ලැබී ඇති බවත් එසේම සාමාන්‍යයෙන් හොඳ මානසිකත්වයකින් සහ ශරීර සුවයෙන් සිටිනවා යැයි සභාවට මෙන්ම, ජාත්‍යන්තර මාධ්‍යවේදී නියෝජිතවරු කිසිවෙක් එතැන ඇත්නම් ඔවුන්ටත් පෙන්වන්නට අධිකාරීන් වෑයම් කළහ. කිසිදු බටහිර රටකින් විදේශීය මාධ්‍යවේදීන් උතුරු කොරියාවේ කිසි විටෙක නොසිටියහ, නමුත් සෝවියට් යුනියනයෙන් සහ වෙනත් කොමියුනිස්ට් රටවල් වලින් පැමිණ සිටි පුවත්පත්කලාවේදීන් සෑම විටම සිටියහ. වරදකරුවන්ගේ වද්‍යනාවය පෙන්වීම සහ එයින් වරක් සමාජයේ ප්‍රධාන චරිත වූ ඒන් දැන් කුඩුවේ සිටින සිරකරුවන් බවට පත්ව සිටිනවා යැයි අවමන් කිරීම නඩුවල පැහැදිලි අරමුණ වූහ.

ඒ හැරෙන්නට, වෙකොස්ලෝවැකියාවේ, හංගේරියාවේ, නැත්නම් බල්ගේරියාවේ දී දකින දේශපාලන නඩුවක ආකාරයෙන්ම නඩුව පැවැත්විණ. සොල්ගේ තත්වයෙන් මම මහත් පුදුමයට පත්වූයෙමි, පරිවර්තනය ඉතා උඩින් පල්ලෙන් සිද්ධ වූයේය, ඒ නිසා චෝදනා මොනවාද කියා මට මතක තබාගැනීම පවා දුෂ්කර විය. මගේ එකම අපේක්ෂාව වූයේ සොල් මාව දකිවී යන්නයි, ඒත් කාමරය හොඳටම පිරිලා තිබ්බ නිසා මම හිතන්නේ නැහැ ඔහුට දැකගන්න හැකි වුණා කියල. මට මතක විදියට, මූලික අවධානය යොමු වෙලා තිබුනෙ කොරියානු ජනතා ජනරජයට එරෙහි යම් කුමන්ත්‍රණයක් ගැන කතාවක්, සහ ඔවුන් සියල්ලන්ම ඉතා ආදරය දක්වන නායකයා වූ කිම් ඉල් සුන් ඝාතනය කරන වෑයමක්. සැකකරුවා විසින් රට ආපසු වැඩවසම් රාජ්‍යයක් බවට හරවන්නට ගන්නා වෑයමක් සහ උතුරු කොරියාව සින්ග්මන් රී (Syngman Rhee) වෙත බාර දෙන්නටත්, ඒ අය ඔවුන්ගේ ඒජන්තවරුන්ට තොරතුරු යවමින් යනාදියෙන් ඇමෙරිකන් අධිරාජ්‍යවාදීන් වෙනුවෙන් ඔත්තු බලන ලද්දාය යන්නත්ය.⁴

චෝදනා ලැබුවත් අතර පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුවේ ලේකම්වරයෙක් වූ ලූ සන්ග් යොප් (Lu Sung Yop), අභ්‍යන්තර කටයුතු ඇමති පයික් හයුන්ග් බොක් (Paik Hyung Bok), සංස්කෘතික සහ ප්‍රොපගැන්ඩා සභාය ඇමති වො ඉල් මයුන්ග් (Cho Il Myung), ඇතුළු ඉහළ පෙළේ තනතුරු හොඳවන ලද නිලධාරීන් සංඛ්‍යාවක් සිටියහ. මේ කණ්ඩායම සලකද්දී සොල් කුඩා මාළුවෙකි. අනෙක් සමහරු දකුණු කොරියාවෙන් පැමිණි අයයි.

වසර ගණනාවක් තිස්සේ රට වෙනුවෙන් සටන් වැදී කොමියුනිස්ට්වාදියෙක් වූ විදේශ කටයුතු ඇමති, පක් හොන් යොන්ග් (Pak Hon Yong) 1955 දෙසැම්බර් 15 වැනිදා මරණයට නියම වී දවස් තුනකට පසුව ඇමෙරිකන්

³ Asia Watch, *Human Rights in the Democratic People's Republic of Korea* (Washington, 1988).
⁴ Tibor Meray, "Wilfred Burchett en Corée," *Les cahiers d'histoire sociale*, no. 7 (Fall-Winter 1996), 87.

රහස් ඒජන්තවරයෙක් හැටියට වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. අටවැනි චීන හමුදාවේ ජනරාල්වරයෙක් වූ, උතුරු කොරියානු කාලතුවක්කු හමුදාවේ අණ දෙන නිලධාරියෙක් වූ ද, සහ ඒ වන විට දකුණට එරෙහි යුද්ධයේ චීන-උතුරු කොරියානු ඒකාබද්ධ බලකායේ ප්‍රධාන මාණ්ඩලික නිලධාරියා ලෙස ද කටයුතු කළ, ඊනියා යෙනාන් කණ්ඩායමේ සාමාජිකයෙක් වූවා යැයි කියන ලද මු වොන්ග් (Mu Chong) ඇතුළු තවත් අයට 1956 දී එම ඉරණමම අත් වූහ. හො කායි (Ho Kai) ඇතුළු සෝවියට් යුනියනය සමඟ සබඳතා තිබී සියළුම කාඩර්වරුන්; 1958 දී කිම් ඩු බොන්ග් (Kim Du Bong) ඇතුළු චීනය සමඟ සමීප යෙනාන් පාර්ශවය හා සබඳතා තිබුණ කාඩර්වරුන්; සෝවියට් යුනියනයේ කාශ්වෙව් ප්‍රතිසංස්කරණ ගැන අනුමැතිය පාන ලද කාඩර්වරුන්; වෙන් වෙන් වූ ශුද්ධකරණ වලින් බලපෑම් අත්විත්දහ. (පක්ෂ ලේකම් කාර්යාලයේ ලේකම්වරයෙක් වූ කිම් ක්වාන්ග් හයිපු (Kim Kwang Hyup) කඳවුරු වෙතට යැවෙද්දී) 1960, 1967 වසර වල දී තවත් විවිධ ශුද්ධකරණ පැවත්විණ. දකුණට එරෙහි රහස්‍ය මෙහෙයුම් බාරව සිටි හු හක්-බොන්ග් (Hu Hak-bong) 1969 දී හොඳින් සුපතල වින්දිතයා වූයේය. පියොන්යැන්ග් හි විදේශීය භාෂා සඳහා වූ විප්ලවීය ආයතනයේ සිසුන් අසුදෙනෙක් අතුරුදහන් වීම ද ශුද්ධකරණය සමඟ සම්බන්ධ යැයි සැලකේ. 1972 දී හිටපු උප අගමැති සහ පොලිට්බියුරෝවේ සාමාජිකයෙක් වූ පක් කුම් චුල් (Pak Kum Chul) කඳවුරක් වෙත යවන ලදී. 1977 දී තවත් හිටපු පොලිට්බියුරෝ සාමාජිකයෙක් වූ ලි යොන්ග් මු (Li Yong Mu) සිරකඳවුරක් වෙත යවන ලද අතර තවත් සිසුන් අතුරුදහන් වූහ. ඒ සිසුන් බොහොමය සෝදිසියට පත් වූ කාඩර්වරුන්ගේ දරුවන් වූහ. තවත් ශුද්ධකරණ 1978 දී සහ 1980 දී සිද්ධ වූහ.

මේ ශුද්ධකරණ ප්‍රමාණවත් ලෙසකින් සාමාන්‍ය වූ අතර සිද්ධියක් අනුව පදනම් නොවී ස්වභාවයෙන් ව්‍යුහගත ආකාරයෙන් වූ බවක් පෙනිණ. අවසාන ශුද්ධකරණය 1997 සැප්තැම්බරයේ දී සිද්ධ විය. කෘෂිකර්මය බාරව සිටි සො හ්වාන් හි (So Hwan Hi) නමැති පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුවේ ලේකම්වරයාව රටේ පැවති උග්‍ර ආහාර හිඟයක් වෙනුවෙන් බිල්ලට දෙමින් තවත් කාඩර්වරු දාහතක් සමඟ ප්‍රසිද්ධියේ මරණයට පමුණුවන ලදී. සරණාගතයන් විසින් කරන ලද ප්‍රකාශ අනුව හිඟයන් වැනි භෞතික දුෂ්කරතා නිසා රටේ අර්බුද ඇතිවෙන ඕනෑම අවස්ථාවක දී යම් සංඛ්‍යාවක් සිර කඳවුරු වෙත යැවීම නැත්නම් මරණයට පමුණුවීම සිදු කරන ලදී.

මරණයට පමුණුවීම

උතුරු කොරියාවේ මරණයට පත් කිරීම නිශ්චිතවම කොතරම් සංඛ්‍යාවක් සිද්ධ වූවාද යන්න කීමට කිසිත් සේම නොහැකියි. ඒත් දණ්ඩ නීති සංග්‍රහයෙන් යම් සලකුණක් ලබාගත හැකියි. මරණ දඬුවම නියම වෙන අපරාධ අවම වශයෙන් හතළිස් හතක් ඇත. දේශයේ සේවෙරීභාවයට එරෙහි ඕනෑම අපරාධ, රජයේ පරිපාලනයට හෝ රජයේ දේපල වලට එරෙහි අපරාධ, ඒකීය පුද්ගලයන්ට එරෙහි අපරාධ, දේපල වලට එරෙහි අපරාධ, සහ හමුදාමය අපරාධ යනාදී වශයෙන් ඒවා දැක්විය හැකියි.

1958-1960 දී විශේෂයෙන්ම මෘග මර්දනයන් පැවති සමයේ දී, අඩුම වශයෙන් පක්ෂයෙන් 9,000 ක් නෙරපා හැර, නඩු විමසා, මරණයට පමුණුවන ලදැයි උතුරු කොරියානු නීති පද්ධතියේ ශ්‍රේෂ්ඨ විශේෂඥයෙක් වන කැන්ග් කු චින් (Kang Koo Chin) ඇස්තමේන්තු කරයි. එවැනිම පරිමාණයකින් සිද්ධ වූ ශුද්ධකරණ නවයක් ගැන මේ ඇස්තමේන්තුවෙන් අනුමානයෙන් සකස් කර ගැනීමෙන් මරණයට පමුණුවීම් 90,000 ක දත්තයක් කරා එළඹිය හැකියි. ඒත් දැනට මේ දත්තය ප්‍රශ්නයේ ප්‍රමාණය පිළිබඳව හුදු ඇස්තමේන්තුවක් පමණකි; සමහර විට කවදා හෝ දිනයක පියොන්යැන්ග් පුරාලේඛනාගාර සම්පූර්ණ කතාව හෙළිදරව් කරනු ඇත.

මෙරටෙන් පලා යන්නට සමත් වූ ජනතාව සිවිල් වැසියන්ව ගණිකාවෘත්තිය, දේශ ප්‍රේමය, මිනීමැරුම්, ලිංගික දූෂණය, සහ රට දෙකඩ බෙදීමට ගත් වැයම් වැනි අපරාධ සඳහා හුරු පුරුදු විධිගත ලෙසින් මරණයට පමුණුවන ලදී. රැස්ව සිටින සෙනඟට එයට සහභාගී වෙන්නට ආරාධනා කෙරිණ, දඬුවම් නියම කිරීම සමඟින් ද්වේෂ සහගත කෑ ගැසීම, පරිහවා, සහ ගල් ගැසීම ඇතුළත් වූහ. රැස්ව සිටි සෙනඟ විසින් ආදර්ශ කෑ ගසද්දී සමහර විට සිරකරුවාට මැරෙන තුරු පහර දීම සිද්ධ විය. දඬුවම් තීරණය කිරීම සඳහා පංති සම්භවය ඉතා වැදගත් වූයේය. ඒෂියා වොච් (Asia Watch) සංවිධානයට ඇසින් දුටු සාක්ෂිකරුවන් දෙදෙනෙක් පවසන ලද පරිදි ලිංගික දූෂණය සඳහා මරණ දඬුවමට පමුණුවීම සිද්ධ වූයේ පහළ සමාජ පංතිවල සාමාජිකයන්ව පමණකි.

උතුරු කොරියානු අධිකරණ පද්ධතිය පවතින්නේ තනිකරම රෙජිමයේ උවමනාවන් ප්‍රවර්ධනය කිරීම සඳහා පමණකි. සියළු විනිසුරුවන් සහ සියළුම නීතීඥයන් පාහේ කටයුතු කරන්නේ පක්ෂයේ නියෝග අනුව වන අතර

දැඩි මාක්ස්වාදී ලෙනින්වාදී මතය අනුව වැඩ කිරීමට ඔවුන්ට පැහැදිලිවම උපදෙස් දී ඇත. නඩු විභාග වලින් ආවරණය කරන්නේ සමහර චෝදනා පමණකි, ඉතිරිය අධිකරණ බාහ්‍ය ලෙසින් සිදු කරන්නට තැබිණ. නඩු වලින් පරිබාහිරව තවත් වඩා දරුණු මෙහෙයුම් බොහෝ විට සිද්ධ වෙති.

සිරබන්ධනාගාර සහ කඳවුරු

ලි සුන් ඔක් (Li Sun Ok) මහත්මිය කම්කරු පක්ෂයේ සාමාජිකාවක් වූ අතර කාඩර්වරු සඳහා වූ සැපයුම් මධ්‍යස්ථාන බාරව සිටියාය. එක් ශුද්ධකරණයක දී ඇය වින්දිත වූ අතර ඇයගේ පක්ෂ සහෝදරවරු කිහිපයක් සමඟ අත් අඩංගුවට පත් වූවාය. වතුර සහ විදුලිය යුතුව, බැට දීමෙන් සහ නින්දට ඉඩ නොදීමෙන්, ඇයව දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ වධහිංසාවට පත් කරන ලදුව ඇය වෙත ඉදිරිපත් කරන ලද ඕනෑම වරදක නියැලෙන ලදැයි ඇය පාපෝච්චාරණය කළාය. එයට ඇතුළත් වූ එක වරදක් නම් රාජ්‍ය භාණ්ඩ අයුතු ලෙස අත්පත් කර ගැනීමයි. ඇයට අනතුරුව වසර දහතුනක සිර දඬුවමක් නියම වුණි. නිල පදය යොදා නොගැනුණ ද එය සිර දඬුවමක්ම වූයේය. ඇයගේ සිරබන්ධනාගාරයේ 6,000 ක ජනතාවක් වූහ, එයින් 2,000 ක් කාන්තවත් වූහ. ඔවුන් උදෑසන 5:30 සිට මධ්‍යම රාත්‍රිය දක්වා සෙරෙප්පු, තුවක්කු රඳවන, බෑග්, බෙල්ට්, පුපුරුවා හරින උපකරණයන්, සහ කෘතීම මල් නිෂ්පාදනය කරමින් වහල් සේවයේ යෙදෙනුහ. එතැන රැඳවුම්කරුවන් අතර කවුරුන් හෝ ගැබ්ගත හොත් මාග ලෙසින් ගබ්සා කරන්නට බලාත්මක විය. සිරගෙදර දී ඉපදෙන යම් දරුවෙක් වෙන්නම් ඔවුන්ගේ හුස්ම හිර කර දැමීම නැත්නම් බෙල්ල කපා දැමීම සිද්ධ වූහ.⁵

කලින් තෙස්තමේන්තුවෙන් සිරගෙවල් තුළ කටුක තත්වය ගැන හොඳින් දැනගන්නට ලැබී තිබිණ. 1960 ගණන් සහ 1970 ගණන් වල උතුරු කොරියාවේ සිරගෙදර ජීවිතය ගැන සුවිශේෂී විස්තරයක් ලැබෙන්නේ පියොන්ගැන්ග් වෙත නිල ප්‍රාපගැන්ඩා සඳහා පරිවර්තකයෙක් ලෙසින් කටයුතු කළ වෙනිසියුලානු කොමියුනිස්ට්වාදී කවියෙක් වූ අලි ලමේඩා (Ali Lameda) වෙතිනි. 1967 දී සමහර ප්‍රාපගැන්ඩා වල කාර්යක්ෂම භාවය ගැන සිය සෑක පහළ කරන ලද පසුව ඔහුව අත් අඩංගුවට ගෙන සිරගත කරන ලදී.⁶ ඇමෙනෙස්ටි ඉන්ටර්නැෂනල් සංවිධානයෙන් ප්‍රකාශනය කරන පොත්පිටකට අනුව, ලමේඩා ඔහුගේ බොරු නඩුව ගැන විස්තර කළේය. “උතුරු කොරියාවට හොරෙන් රිංගා ගන්නට විදේශ ඒජන්තවරුන්ට උදව් කිරීමට වෑයම් කිරීමත්, කඩාකප්පල්කාරී ක්‍රියා සහ වරපුරුෂ සේවයටත්” ඔහුට බර වැඩ සහිත වසර විස්සක සිර දඬුවමකින් නඩුව නිමා විය. සිරගෙයි සිටි කාලයේ දී ඔහුව ශාරීරික වධහිංසා වලට ලක්වූයේ නැතත්, ඒවාට ලක්වූ බොහෝ අයගේ අඳෝනා ඔහුට ඇසිණ. වසර හයක් අත් රඳවා සිටිය දී ඔහුගේ බර රාත්තල් 45 කින් අඩු වූ අතර ඔහුගේ සිරුර විසප්පු සහ තුවාල වලින් පිරී ගියේය.

සිරකරුවන්ගේ ප්‍රතිරෝධය බිඳින්නට කුසගින්න අවියක් හැටියට ව්‍යාපී ලෙසින් භාවිතා කිරීම වෙනත් සාක්ෂිකරුවන්ගේ ප්‍රකාශන වලින් දැක්වේ. ආහාර ප්‍රමාණය නොසෑහුණා පමණක් නොව බෙදාහරින ලද ඕනෑම දෙයක් නරක් කරන්නට හැකි සෑම දෙයක්ම පවා කරන ලද්දේය. පාවනය, සමේ රෝග, නිව්මෝනියාව, හෙපටයිටිස්, සහ ශීතාද රෝගය වැනි බොහෝ රෝග වලට සිරකරුවන් ගොදුරු වූහ.

සිරගෙවල් සහ කඳවුරු මර්දන ආයතනවල පුද්ල එකතුවක කොටසකි. ඒවා අතර වූයේ:

- “උදව් කරන ස්ථාන,” ඒවා ප්‍රධාන වශයෙන් සුළු දේශපාලන අපරාධ සහ දේශපාලන නොවන අපරාධ සඳහා නඩු වෙනුවෙන් බලා සිටින අය වෙනුවෙන් වූ සංක්‍රාන්ති කඳවුරුය.
- “වැඩ පුනර්වර්ධන මධ්‍යස්ථාන,” සමාජ සබඳතා පවත්වන්නට අකමැති, අකාර්යක්ෂම, නැත්නම් සරල ලෙසින් අලස යැයි ලේබල් කරන ලද 100 ත් 200 ත් අතර ජනතාවක් ඒවායේ රඳවා තිබිණ. බොහෝ ප්‍රධාන නගර තුළ මෙවැනි මධ්‍යස්ථාන පැවතිණ. මාසයක් සහ වසරක් අතර කාලයක් ඒවායේ ජනතාව රඳවා සිටියේ බොහෝ විට කිසිදු පෙනී සිටින නඩුවක් නොමැතිව නැත්නම් සමහර විට යම් වරදක් සඳහා කිසිදු චෝදනාවක් ද නොලැබීය.

⁵ Interview with the author, Seoul, February 1997.

⁶ තවත් විදේශිකයෙක්ව, ජාක් සෙඩිලොට් (Jacques Sédillot) නැමති ප්‍රංශ ජාතිකයෙක්ව, ඒ අවස්ථාවේ දී ම අත් අඩංගුවට ගැනෙන ලදී. ඔහු ද පියොන්ගැන්ග් හි විදේශ-භාෂා ප්‍රකාශන දෙපාර්තමේන්තුවේ සේවය සඳහා පැමිණි සිටියෙකි. ලමේඩා මෙන්ම ඔහුට ද වසර විස්සක සිර දඬුවමක් ලැබිණ, ඒත් “ප්‍රංශ අධිරාජ්‍යවාදයේ ඒජන්තවරයෙක්” හැටියට ඔහුව 1975 දී නිදහස් කරන ලද්දේ ඉතාමත් දුර්වල ශාරීරික පරිහානි තත්වයකිනි. ඔහු නැවත කිසිදු ප්‍රංශයට යන්නට නොහැකිව මාස කිහිපයකට පසුව මිය ගියේය.

- බර දඬුවම් සහිත කඳවුරු රටේ මෙවැනි ඒවා අඩුම වශයෙන් දොළහක් වූයේය, හැම එකකම ජනතාව 500 ත් 2,000 ත් අතර ප්‍රමාණයක් රඳවා සිටියහ. භොරකම්, මිනීමැරීමට තැත් කිරීම, ලිංගික දූෂණය, හෝ වෙනත් එවැනි අපරාධ සඳහා චෝදනා ලැබූ සාමාන්‍ය අපරාධකරුවන් ඒවායේ රැඳවුම්කරුවන් වූහ. රටෙන් පැන යන්නට වැයම් කරද්දී අල්ලා ගැනුණු දේශපාලන සිරකරුවන්ගේ දරුවන්, සහ වෙනත් සුළු දේශපාලන සිරකරුවන්ව ද මේ කඳවුරු වල සිරගත කර තිබිණ.
- පිටමං කරන කලාප, හිටපු ඉඩම් හිමියන් නැත්නම් දකුණට පලා යන්නට සමත් වුවන්ගේ පවුල්වල අය හෙවත් “විශ්වාස කළ නොහැකි කාරකයන්” රඳවා තිබුනේ මේ තැන්වලයි. ඇත ප්‍රදේශයන්හි නිවාස අධස්සියේ දස දහස් ගණනින් එවැනි ජනතාව රඳවා තැබිණ.
- විශේෂ ආඥාදායක කලාප ඒවා දේශපාලන සිරකරුවන් සඳහා වූ මුළුමනින්ම සිර රැඳවුම් කඳවුරු වූහ. 150,000 ත් 200,000 ත් අතර මුළු එකතුවකින් යුතු එවැනි කඳවුරු දළ වශයෙන් දුසිමක් පමණ පැවතියහ. මේ දත්තය රටේ ජනගහනයෙන් දළ වශයෙන් සියයට 1 කි, එය 1940 ගණන් වල සෝවියට් ගුලාග් වලට වඩා ඉතා අඩු කොටසක් වේ. මේ දත්තය නිසා කොරියාවන් විශේෂයෙන් ලිහිල් වූ බවක් දක්වන සලකුණක් හැටියට සැලකිය යුතු නොවේ, ඒ වෙනුවට එය ජනගහනය කොතරම් බියවද්දා ගෙන තිබුණාදැයි දක්වන සලකුණක් හැටියට සැලකිය යුත්තකි.

බොහෝ විශේෂ ආඥාදායක කලාප පිහිටා තිබුනේ පහසුවෙන් යා නොහැකි වූ කඳුවැටි පැවති රටේ උතුරු පෙදෙසේය. යොඩොක් (Yodok) කලාපය විශාලතම වුව වන අතර එහි දළ වශයෙන් සිරකරුවන් 50,000 ක් පමණ රැඳවිය හැකියි. එයට යොන්පියැන්ග් (Yongpyang) සහ පියොන්ජොන් (Pyonjon) අයිතිවෙන අතර, ඒවා ඉතාමත් හුදකලා මෙන්ම පළාතේ සියළු සිරකරුවන්ගෙන් තුනෙන් දෙකක් පමණ රඳවා ඇති ස්ථාන වෙති. ඒ හැරෙන්නට ජපානයේ ජීවත්වන ලද ජනතාවගේ පවුල් ඇතුළු අනෙකුත් කණ්ඩායම් රඳවා තබන්නට යොදාගත් කු-උප් (Kou-oup), ඉබ්සොක් (Ibsok), සහ ඩේසුක් (Daesuk) කඳවුරු ද ඇත. අනෙකුත් විශේෂ ආඥාදායක කලාප කයිෂොන්ග් (Kaeshong), හුවාසොන්ග් (Hwasong), හොරියොන්ග් (Hoiryong), සහ චොන්ග්ජින් (Chongjin) හි පිහිටා තිබිණ.

මෙම කඳවුරු 1950 ගණන් අග දී පිහිටුවන ලද්දේ පක්ෂය ඇතුළත සිටි කිමි ඉල් සුන්ගේ එදිරිවාදීන්ව සහ දේශපාලන අපරාධකරුවන්ව රඳවා තබන්නටයි. කම්කරු පක්ෂයේ භයවැනි කොංග්‍රසයේ දී පාලක පෙළපතේ කොමියුනිස්ට්වාදය ආයතනිකගත කිරීමට විරුද්ධ වුවත් පරාජයෙන් පසුව එන සැලකිය යුතු තරම් විශාල ශුද්ධකරණයේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට 1980 දී ඔවුන්ගේ සංඛ්‍යාව සෑහෙන තරමකින් වර්ධනය වී තිබිණ. මේ සමහර කඳවුරු, විශේෂයෙන්ම යොඩොක් කලාපයේ වූ කඳවුරු අංක 15, “විප්ලවීයකරණ” අංශ වලට බෙදන ලදී, එහි දී නිදහස් කරන්නට බලාපොරොත්තු වෙන සිරකරුවන්ව රඳවා තබන ලදී. එය ඉතාමත් දැඩි ආරක්ෂිත අංශයක් වූයේය, කිසිවෙක්ට ඒවායෙන් නිදහස්ව යන්නට කිසිදු හැකියාවක් නොමැති විය. “විප්ලවීයකරණ” අංශය පිරි තිබුනේ ප්‍රධාන වශයෙන් දේශපාලන ඵලීටි අය වෙතින් සහ උතුරු කොරියාව වෙත කැමැත්තක් දැක්වූ ජපන් සංවිධාන හා සබඳතා පැවති ජපානයෙන් ආපහු එවන ලද ජනතාව වෙතිනි.

උස කටු කම්බි වැටවල්, පර්මන් ෂෙපර්ඩ් සුනඛයන්, අවිගත් මුරකරුවන්, ඒ වටේට දමා ඇති බිම් බෝම්බ යනාදියෙන් යුතුව සම්පූර්ණයෙන් හුදකලා වී පිහිටන, ප්‍රමාණවත් නොවන සහ හිඟපාඩු සහිත ආහාර, පතල් කැනීම්, ගල් වළවල් කැපීම, දිය ඇල මාර්ග කැපීම, එසේම ගස් කැපීම යනාදියෙන් යුතු ඉතාමත් බර වැඩ ඇති මේ කඳවුරු ගැන සාක්ෂිකරුවන් අල්පයක් දෙන ලද විස්තර වලින් සඳහන් වේ. සිරකරුවන් දවසකට පැය දොළහක් තිස්සේ ශ්‍රමය වෙහෙසිය යුතුයි. ඉන් පසුව ඔවුනට පැය දෙකක් “දේශපාලන පුහුණුව” ලබාදෙති. සමහර විට නරකම වධහිංසාව වූයේ කුසගින්නයි; මැඩියන් සහ ගොඩ මැඩියන් සිට ගැඩවිල්ලන් දක්වා ඕනෑම දෙයක් අනුභවයට රැඳවුම්කරුවන් වැයම් කළහ. සිරකරුවන් පීඩා වින්දේ ප්‍රගතිශීලී ලෙසින් ශාරීරිකව දිරාපත්ව යෑමෙන් පමණක් නොවේ. ඔවුන්ව රහසිගත උමං හැරීමට සහ අනතුරුදායක න්‍යෂ්ටික ව්‍යාපෘති සඳහා ද යොදවන ලදී. මුරකරුවන් සහ හමුදා භටයන් විසින් වෙඩි තැබීම් පුහුණු කරද්දී සමහර අයව සල ඉලක්ක හැටියට ද භාවිතා කළහ. වධහිංසාව සහ ලිංගික ප්‍රචණ්ඩත්වය සාමාන්‍යයක් විය.

පවුල් ගැන වගකීමක් සහතික කරන රෙජීමයේ අංගයක් හැටියට පවුලේ එක් සාමාජිකයෙක්ට දඬුවමක් ලැබුණොත් සමස්ත පවුල් ලෙසින් කඳවුරු වෙත යවන ලදී. 1958 දී කිමි ඉල් සුන්ගේ එදිරිවාදීන්ව ප්‍රථම ශුද්ධකරණයට ලක් වෙන ලද අවස්ථාවේ දී මේ ආකාරයේ දඬුවම බොහෝ විට පරම්පරා තුනක් ඇතුළත් වෙන සේ පුළුල් කරන ලද්දේය. කැන්ග් චුල් හුවාන් (Kang Chul Hwan) නමැති දකුණු කොරියාවට පලා යන්නට සමත් වූ එක

තරුණයෙක්ව වයස අවුරුදු නවයේ දී ඔහුගේ පියා, ඔහුගේ සහෝදරයෙක්, සහ ඔහුගේ අත්තාවරුන් දෙදෙනෙක් සමඟ සිරගත කරන ලද්දෙකි. ජපානයේ කියෝතෝ හි කොරියානු සංවිධානයක් බාරව සිටින ලද ඔහුගේ අත්තා, අත් අඩංගුවට ගන්නා ලද්දේ ඔහු ධනවාදී රටක ජීවිතය ගැන පමණට වැඩි හොඳ පැවසුවා යැයි විනිශ්චය කිරීම නිසයි. වයස අවුරුදු පහළොව තෙක් කැන්ග් චුල් හුවාන් කඳවුරේ දරුවන්ට අනුගමනය කරන්නට ඇති දින වර්ෂාව පිළිපැද්දේය: කිම් ඉල් සුන්ගේ ජීවිතය ගැන අධ්‍යයනය කිරීම වැඩිපුර වශයෙන් සිද්ධ වෙන පාසැල් අධ්‍යාපනය උදය වැටේ දී සහ සවස් කාලයේ දී වල්පැළෑටි ගැලවීම සහ ගල් ඇහිලීම වැනි වැඩ කරන ලදහ.⁷

1950 ජූලි මාසයේ දී, යුද්ධය මුලින්ම දිග හැරෙද්දී, උතුරු කොරියාවන් විසින් සිරකරුවන් හැටියට ගනු ලැබූ ප්‍රංශ රාජ්‍ය තාන්ත්‍රිකයන් සංඛ්‍යාවක් පසුව ඔවුන්ගේ අත්දැකීම් ගැන කතා කළහ. අනෙක් ප්‍රකාශන ලැබෙන්නේ 1968 දී කොරියානු මුහුදු වෙරළබඩ දී අල්ලා ගනු ලැබූ U.S. සෝදිසි නැව වූ “පුවේබ්ලෝ” (Pueblo) හි ඇමෙරිකානුවන් වෙතිනි. ප්‍රශ්න කිරීම්වල මෘග බව, මනුෂ්‍ය ජීවිතය ගැන නොසැලකිල්ල සහ රැඳවුම් තත්වයන් විධිමත් ලෙසින් නරක තත්වයන් වලින් පැවතීම ගැන දෙගොල්ලන්ගේම මූලාශ්‍ර දක්වති.⁸

උතුරු කොරියාවේ විශාලතම සිරකඳවුරක් වන යොඩොක් හි ජීවිතය ගැන තොරතුරු 1992 දී සරණාගතයන් දෙදෙනෙක් විසින් ගෙනෙනු ලැබිණ. රැඳවුම් තත්වයන් කොරතම් නරක වුවා දැයි කිවහොත් සෑම වසරක දී ම පහළොස් දෙනෙකු පමණ එයින් පැන යන්නට තැත් කළ බව ඔවුන් සඳහන් කරති. ඒ විදුලිය සහිත වැටවල්, විපරම් කුළුණු, සහ පැන යෑමේ වෑයම අසාර්ථක වුවහොත් අනෙකුත් සිරකරුවන් සියල්ලන්ම ඉදිරිපිට දී නඩුව ඇසීම සහ මරණයට පමුණවීම සිද්ධ වෙන බව දැන දැනමයි. මේ වනතෙක් කිසිවෙක් කිසිදා පැන යන්නට සමත් වී නැත.

චීන මායිම්බඩ පවතින හොයිර්යොන්ග් (Hoiryong) කලාපයේ කඳවුරු මුරකරුවෙක් විසින් කරන ලද තවත් සුවිශේෂී තෙස්තමේන්තුවක් ඇත. 1994 දී මුලින්ම චීනයෙන් ද පසුව සෝල් (Seoul) වලට ද පලා ගිය මේ මිනිසාට ස්තූති වෙන්නට, කොරියාවේ රැඳවුම් සිර කඳවුරු ලෝකය ගැන අපිට සෑහෙන තරමක දැනුමක් ලැබී ඇත.⁹ මයිචුග් චුල් (Myung Chul) නැමති මේ මේ සාක්ෂිකරුවාට අනුව, මරණයට පමුණුවන්නට “නරක වැසියන්” සොයා ගැනේ: “කැරලිකරුවන්, කල්ලි නායකයන්, මිනීමරුවන්, ගැබිණි කාන්තාවන් (සියළු සිරකරුවන්ට ලිංගික සබඳතා තහනම් වෙති), එසේම පශු සම්පත් සහ හරකුන් ඝාතනය කළ අය, නැත්නම් නිෂ්පාදනයට යොදා ගැනෙන අමුද්‍රව්‍ය කඩාකප්පල් කරන ලද අය. කුඩා සිරකුටියක, ලොකු ලී කොටයක් ඔවුන්ගේ නවාගත් කකුල් සහ පස්ස පැත්තට බඳිනු ලබයි, දණහිස ගසාගෙන එයාකාරයෙන් ඔවුන් සිටිති. එයින් රුධිර සංසරණයට වෙන හානිය අති මහත්ය. ඔවුන් නිදහස් කරනු ලැබුවත්, ඔවුන්ට තව දුරටත් ඇවිදින්නට නොහැකියි; ඔවුන් මාස දෙක තුනකට පසුව මිය යති.”

මේ මුරකරුවාට 1984 සිට රහසිගතව සියළු මරණ සිද්ධවෙන ලද මරණයට පමුණුවන මධ්‍යස්ථානයක සේවයට පත් කර තිබිණ. මේ කඳවුරේ දී තව දුරටත් ප්‍රසිද්ධියේ මරණයට පත් කිරීම් සිද්ධ නොවූයේ ඒවායෙන් තව දුරටත් බිය සහ භීෂණය ඇති කළ නොහැකි වීමත් ඒවා නිසා කැරලිකරුවන් තවත් ප්‍රබෝධවත් වූ නිසයි.

කවුද මේ මරණය පත් කිරීම් කරන ලද්දේ? තෝරා ගැනීම ආරක්ෂක ඒජන්තවරුන්ගේ කැමැත්ත අනුව වූහ. ඔවුන් අත් කිළිටි කරගන්නට උවමනා නොවූ විට වෙඩි තැබීමෙන් ද නැතහොත් දරුණු වේදනාව දිගින් දිගට පැවත්වීමට ඔවුන් හෙමින් මරා දැමීමේ ද නියැළීහ. බැට දීමෙන්, ගල් ගැසීමෙන්, නැත්නම් සවලයකින් පහර දීමෙන් ජනතාව මරා දමා හැකි යැයි මම ඉගෙන ගත්තෙමි. සමහර අවස්ථාවල දී මරණයට පමුණුවීම සෙල්ලමක් වූයේය, සැණකෙළි පිටියක වෙඩි තැබීමේ තරඟයක ඉලක්ක මෙන් සිරකරුවන්ට වෙඩි තැබීම සිද්ධ විය. සමහර විට සිරකරුවන්ට එකිනෙකා සමඟ මරණය තෙක් සටන් වදින්නට සිද්ධ වූ අතර තමන්ගේ අත් වලින් පමණක් ඔවුන් එකිනෙකාට කඩා බිඳ දමන්නට සිදු වූහ... මගේ ඇස් දෙකින්ම මම බියකුරු මරණ ගණනාවක් දුටුවෙමි. කාන්තාවන් සංසුන් ලෙසින් මරණයට පත්වූයේ කලාතුරකිනි. පිහි වලින් පියයුරු කපා දමා ඇති ආකාරය, සවල මිටෙන් රහස් අංගයන් පොඩි කර දමා ඇති ආකාරය, මිටි වලින් බෙල්ල කඩා දමා ඇති ආකාරය මම දුටුවෙමි...මේ කඳවුරේ දී මරණය

⁷ Interview with the author, Seoul, February 1977.

⁸ See Martel and Perruche, “Prisonniers français,” for the statements made by the diplomats; Asia Watch, *Human Rights*, for the American sailors.

⁹ Long extracts from this testimony were published in *Coreana*, the bulletin of the Société d’Etudes Coréennes, no. 1 (March 1995).

යනු ඉතාමත් හිස් බවකින් යුතුයි. දේශපාලනික අපරාධකරුවන් දිවි ගලවා ගැනීම සඳහා ඔවුන්ට කළ හැකි ඕනෑම දෙයක නියැළෙනවා. ඉරිඟු අංශුවක් නැත්නම් උරු මේද ටිකක් ලබාගන්නට ඔවුන් ඕනෑම දෙයක් කළහ. එය එසේ වුවත්, දිනපතාම මේ කඳවුරේ දී කුසගින්න, හදිසි අනතුරක්, නැත්නම් මරණයට පත් කිරීම නිසා හතර පස් දෙනෙක් මිය ගියහ.

මේ කඳවුරෙන් පලා යෑම ගැන සිතන්නට හෝ නොහැකි තරම් වූයේය. පලා යන්නට තැත් කරන්නෙක්ව අල්ලා ගන්නා මුරකරුවෙකුට [කොරියානු කම්කරු පක්ෂයට] බැඳීමට බලාපොරොත්තු තබාගත හැකියාව ලැබුණ අතර එහි දී ඔහුට සමහර විට විශ්වවිද්‍යාල අධ්‍යාපනයක් ද ලබාගැනීමේ අවස්ථාව ද පෑදිණ. මේ වරප්‍රසාද ලබා ගැනීමට සමහර මුරකරුවන් සිරකරුවන්ට වැටවල් මතට නඟින්නට යැයි බලාත්මක කර අනතුරුව ඔවුන්ට වෙඩි තැබීම හෝ බොරුවට අත් අඩංගුවට ගැනීමේ යෙදුනහ.

මුරකරුවන්ට අමතරව, කඩා පතින බල්ලන් ද දේශපාලන සිරකරුවන් විපරමට යොදවා තිබුණි. මේ බිය ගන්වන සත්තු මූලික වශයෙන් මරණ යන්ත්‍ර වූහ. 1988 ජූලි මාසයේ දී කඳවුරු අංක 13 න් සිරකරුවන් දෙදෙනෙක්ට බල්ලන් විසින් කඩා පතින ලදී. ඔවුන්ගේ ඇටකටු හැරෙන්නට වෙනත් කිසිවක් ඉතිරි නොවීය. 1991 දී වයස අවුරුදු පහළොවක කොළ ගැටයන් දෙදෙනෙක්ව මේ බල්ලන් විසින් අනුභව කරන ලදී.

නාට්‍යයේ මරණ කඳවුරු සිහි කරවන ප්‍රතිපත්ති යොදා ගැනෙන බව ඉඟි කරන මුරකරුවන්ගේ ප්‍රධානියා සහ කඳවුරු අංක 13 හි වෙනත් සේවකයන් දෙදෙනෙක් අතර පැවති සාකච්ඡාවක් මයිනුග් වුල් වාර්තාවකින් දැන ගන්නට ලැබේ. කාණ්ඩයේ දෙවැනි අණ දෙන නිලධාරියා ඔහුගේ ප්‍රධානියාව අමතයි: “පක්ෂ සහෝදරයා, මම ඊයේ දැක්කා ‘තෙවැනි බියුරෝවේ’ විමිනි වලින් දුම් ගොඩක් එනවා.”¹⁰

මේද ඉවත් කරගන්නට මළසිරුරු තද කරලා දානවා කියන්නේ ඇත්තද?”

වරක් ඔහු කන්ද අසල ඇති ‘තෙවැනි බියුරෝවේ’ උමඟක් ඇතුලට ගිය බව ප්‍රධානියා කීවේය. “මට ලේ ගන්ධය දැනුණා, බිත්ති වලට ගොඩක් කොණ්ඩ කෑලි ඇලිලා තියනවා මම දැක්ක. මට එදා රෑ නින්ද ගියේ නැහැ. ඒ අපරාධකරුවන්ගේ ඇටකටු පිළිස්සීමෙන් වෙන්නැති ඒ ඔබ දැකපු දුම ආවේ. ඒත් ඒ ගැන කතා කරන්න එපා, නැත්නම් ඔබ පසුතැවිලි වේවි. කවුද දන්නේ ඔබේ හිසට කවදා කළ ඇටයක් [බුලටි එකක්] වැදෙයි ද කියල?”

සිරකඳවුරේ දී පැවැත්වූ අත්හදා බැලීම් ගැන තවත් මුරකරුවන් ද විස්තර කළහ. ඔවුන්ගේ ප්‍රතිරෝධය අධ්‍යයනය කිරීම සඳහා උවමනාවෙන්ම සිරකරුවන්ව භාමනයෙන් මිය යන්නට සලසන ලද වෑයම් පැවතිණ. අන් (An) ට අනුව,

මේ මරණයට පත් කිරීම් සහ මේ අත්හදා බැලීම් කරන්නට පෙර මේ අය සියල්ලන්ම මත්පැන් පානය කළහ. නමුත් දැන් ඔවුන් සැබෑ විශේෂඥයන් වෙති; සමහර විටෙක ඔවුන් සිරකරුවන්ට මිටියකින් ඔවුන්ගේ හිස පිටුපසට පහර දෙති. එවිට අවාසනාවන්ත සිරකරුවන්ට ඔවුන්ගේ ස්මරණයන් අහිමි වී යති, එවිට ඔවුන්ගේ සිහිකල්පනා නැති සිරුරු වෙඩි තැබීමේ පුහුණු සඳහා ඉලක්ක හැටියට යොදා ගැනෙති. ‘තෙවැනි බියුරෝවේ’ පරීක්ෂණමානයන් අවසන් වෙද්දී, “කපුටා” නැමති කළු වාහනයක් ඇවිත් තවත් සිරකරුවන් අල්පයක් තෝරා ගන්නේ සෙසු සියල්ලන් අතර හදිසි බියක් ඇති කරමිනි. මාසයකට පමණ සැරයක් කපුටා ඇවිත් නොදන්නා ගමනාන්තයක් වෙත හතළිහක් පනහක් පමණ පිරිසක් රැගෙන යති.

අත් අඩංගුවට ගැනීම් හැම විටම රහසේ සිද්ධ වේ. ඒවාට නීතිමය ක්‍රියාවලියක් නැත. ඒ නිසා ඥාතීන් සහ අසල්වැසියන් ඒ ගැන කිසිවක් නොදනිති. යම් අයෙක් අතුරුදහන් වූවා යැයි ඔවුන් දැනගත් විට ඔවුන් ප්‍රශ්න ඇසීමෙන් වැළකී සිටින්නේ ඔවුන් ද කරදරයට පත්වීමෙන් වැළකී සිටින්නටයි.

ඉතාමත් නරක වැඩ කරන තත්වයන්, ප්‍රමාණවත් තරමට ආහාර නොතිබීම, අවිගත් මුරකරුවන්, සහ උතුරු කොරියානු හැදියාව අනුව ඉන්නට අසමත් ඕනෑම කෙනෙකුට දමන කුඩා සිරකුටි යනාදියෙන් යුතු වුවත්, 1967 සිට සයිබීරියාවේ පිහිටා තිබූ උතුරු කොරියානු ගස් කපන කඳවුරු හා සසඳද්දී මේවා එතරම් බියකුරු නොවෙතැයි පෙනී යයි. කඳවුරු වලින් පලා යන්නට සමත් වූ සේවකයන්ගේ සහ රුසියානු සම්මේලනයේ (Russian Federation)

¹⁰ ජාතික ආරක්ෂා ඒජන්සියේ මායිම් ආරක්ෂාව බාරව සිටින අනු කොට්ඨාශය වනුයේ තෙවැනි බියුරෝවයි.

හිටපු මානව අයිතීන් පිළිබඳ කොමසාරිස්වරයා වූ සර්ගෙ කොවැලෙව් (Sergei Kovalev) ගේ තෙස්තමේන්තු අනුව U.S.S.R. කඩා වැටුණ පසුව, ඔවුන් තව දුරටත් තනිකරම උතුරු කොරියානු පාලනය යටතේ නොසිටීමෙන්, මේ බෙහෙවින් විශේෂ වූ සංක්‍රමණිකයන්ගේ වැඩ කරන තත්වයන් අතිශයෙන් යහපත් අතට හැරී ඇත.

පක්ෂ ශුද්ධකරණ වල දී මෙන්ම, මේ ගැටළුවේ පරිමාණය ගැන හෙළිදරව් කරගැනීම සඳහා පුළුල් ගවේෂණයක් අවශ්‍ය නොවේ. කඳවුරු අංක 22 හි සිරකරුවන් 10,000 න් පහක් සෑම දිනයක දී ම මිය යන බව වාර්තා කළ ඇසින් දුටු සාක්ෂිකරුවෙකුගේ ඇස්තමේන්තු අනුව, 200,000 ක් පමණ වූ මුළු සිර කඳවුරු ජනගහනයෙන් දිනපතා 100 ක ජනතාවක් මිය යන ලද බවත්, සෑම වසරක දී ම 36,500 ක් මිය ගිය බවත් නොදන්නා දත්ත නිශ්චය කර ගැනීමට හැකියාව ලැබේ.¹¹ රෙජිමය පැවති වසර හතළිස් හයෙන් මේ සංඛ්‍යාව වැඩි කළහොත්, කොරියානු කොමියුනිස්ට්වාදය සෘජුවම මිලියන 1.5 ක ජනතාවකගේ මරණ වලට වගකිව යුතු බව අපිට දැනගන්නට ලැබේ.

ජනගහනය පාලනය

උතුරු කොරියාවේ කඳවුරු වලින් පිටත දී පවා ඒකීය පුද්ගලය තෝරාගැනීමේ නිදහස නැති තරම් ය. 1996 ජනවාරි 3 වැනිදා රේඩියෝ නිවේදකයෙකුට අනුව “සමස්ත සමාජයම එකට හුස්ම ගන්නා, එකට කටයුතු කරන, එක්කෙනෙක් මෙන් සිතන, එක මිනිසෙකුගේ නායකත්වය යටතේ පවතින එක ශක්තිමත් දේශපාලන බලයක් හැටියට එකතු කර පෑස්සිය යුතුයි.” රටේ සමකාලීන ආදර්ශ පාඨයක් මෙසේ කියැවෙයි: “කිමි ඉල් සුන් සහ කිමි ජොන්ග් ඉල් විදියට හිතන්න, කතා කරන්න.”

රජයේ සහ පක්ෂයේ, සමාජ ඉතිමගේ මුදුනේ සිට අන්තිම පඩිය දක්වා රටේ පුරවැසියන්ව “එකමුතුව වෙත පොළඹවන පක්ෂයේ සිද්ධාන්ත දහය” නාමයෙන් ඔවුන්ගේ විශාල සංවිධාන වලින් සහ පොලීස් හමුදාවෙන් පාලනය කෙරෙහි. උතුරු කොරියාවේ පුරවැසියන්ගේ එදිනෙදා ජීවිතය පාලනය වෙන්නේ රටේ ව්‍යවස්ථාවෙන් නොව ඒ පාඨයෙනි. වගන්ති අංක 7 එහි ස්වභාවය ගැන හොඳ ඇගවීමක් ඉදිරිපත් කරයි: “අපේ නායකයාගේ පරම අධිකාරිය අපි විසින් ආරෝපණය කළ යුතුයි.”

1945 දී ජනගහනය අධීක්ෂණය සහ පාලනය සඳහා සමාජ ආරක්ෂක බියුරෝව පිහිටුවන ලදී. 1973 දී රහස් පොලීසිය විසින් ස්ථාපිත කළ ජාතික දේශපාලන ආරක්ෂාව සඳහා වූ අමාත්‍යාංශය දැන් ජාතික ආරක්ෂක ඒජන්සිය යැයි නම වෙනස් කරන ලද්දේය. එය විදේශිකයන් සඳහා වූ දෙවැනි බියුරෝව; මායිම් ආරක්ෂාව සඳහා වූ තෙවැනි බියුරෝව; සිරකඳවුරු සඳහා වූ හත්වැනි බියුරෝව යනාදී වශයෙන් බියුරෝ හැටියට යළි බෙදා ඇත. 1975 දී නිල වශයෙන් ජාතික වාරණ කමිටුව යන්න පිහිටුවීම සමඟින් නීතිගත කරන ලද ප්‍රතිපත්තියක් රෙජිමයේ මූලාරම්භයේ පටන් පැවතිණ. 1977 දී සමාජමය ජීවිතය සඳහා වූ නීතිමය කමිටුව නිර්මාණය විය.¹²

අවිචාරවත්ව පිළිගැනීමට උගන්වන අනිවාර්ය රැස්වීම් සහ විවේචන සහ ස්වයං විවේචන රැස්වීම් සඳහා සෑම සතියක දී ම උතුරු කොරියානුවන් සහභාගී විය යුතුවේ. දෙවැන්නට සඳහන් කරන ලද්ද උතුරු කොරියාවේ හැදින්වෙන්නේ “ජීවිතයේ ගණන් හිලවූ කඩදාසිය” කියායි. සෑම අයෙක්ම තමන්ව එක දේශපාලන වරදක් සඳහා චෝදනා කරගත යුතු අතර තමන්ගේ අසල්වැසියාට අඩුම වශයෙන් වැරදි දෙකක් සඳහා දෝෂාරෝපණය කළ යුතුයි.

උතුරු කොරියානු කාඩර්වරුන්ට වරප්‍රසාද ගණනාවක් සහ භෞතික වාසි ලැබුණා වුවත් ඔවුන් ඉතාමත් දැඩි පාලනයක් යටතේ සිටියහ. ඔවුන් විශේෂ පෙදෙසක ජීවත්විය යුතු වූහ. ඔවුන්ගේ සියළු දුරකතන ඇමතුම් සම්ප විපරමට ලක් වූ අතර ඔවුන් සතු ඕනෑම ශ්‍රව්‍ය දෘශ්‍ය කැසට් පටියක් වෙන්නම් එය නිරන්තරයෙන් විභාග කෙරිණ. විදේශීය රේඩියෝ ප්‍රචාර ක්‍රමවත් ලෙසින් අවහිර කරනු ලබන නිසා උතුරු කොරියාවේ සියළු රේඩියෝ සහ ටෙලිවිෂන් වලට ලැබෙන්නේ රාජ්‍ය නාලිකා පමණකි. ඕනෑම ගමනක් යෑමට අදාළ පරිස්ථානීය අධිකාරයෙන් සහ ඒ සඳහා ඇති වැඩකරන ඒකකයෙන් අවසර ලබාගැනීම අවශ්‍යයයි. අගනගරය සහ ඒ නිසා රටේ පුද්ගල ස්ථානය වන පියොන්යෑන්ග් හි වාසස්ථාන දැඩි සේ රජයෙන් පාලනය කෙරෙයි.

¹¹ සම්පූර්ණ සිරකඳවුරු ජනගහනය 150,000 සිට 400,000 දක්වා අතර වෙනස් ඇස්තමේන්තු වෙයි.

¹² Jean-Pierre Brulé, *La Corée du Nord de Kim Il Sung* (Paris: Editions Barré-Dayez, 1992).

මර්දනය සහ භීෂණය සිරුර සේ ම මනසට සහ භාවාර්ථයට ද බලපාන්නකි. රටේ වැසියන් උවමනාවෙන්ම සමස්ත ලෙසින් හුදකලා කර තිබීමේ බලපෑම්, එසේම වෙනත් කිසි තැනක නොමැති පරිමාණයකින් ඔවුන්ව ස්ථිර කාලීන ලෙසින් අතොරක් නැති අයිතියලොස්මය ප්‍රශ්න කිරීම් වලට භාජනය වීමත් සමඟින් කොමියුනිස්ට්වාදයේ අපරාධ අතරට එකතු විය යුතුයි. ජාලයෙන් රිංගා රට හැරදා යන්නට සමත් වූ අල්පයකගේ වාර්තා යනු මිනිස් භාවාර්ථයේ අපූරු ශක්තිමත් බව ගැන තෙස්තමේන්තුවකි.

උතුරු කොරියාවේ ප්‍රොපගන්ඩා ආකාර ප්‍රධාන වශයෙන් දෙකකි. එකක් සම්භව්‍ය මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදී අක්ෂයයි. සමාජවාදී සහ විප්ලවීය රාජ්‍යය විසින් එහි පුරවැසියන්ට හැකි සියළු ලෝක වලින් වඩාත්ම යහපත් වූව පිළිගන්නට බව එයින් ප්‍රකාශ වෙයි. අධිරාජ්‍යවාදී හතුරු ගැන විපරමින් ජනතාව නිතර සිහිබුද්ධියෙන් සිටිය යුතුයි. අද එය ගැන වඩාත් අවධානයකින් සිටිය යුත්තේ පිටත සිටින බොහෝ පෙර කල මිතුරන් දැන් “යටත්ව” සිටින නිසයි. දෙවැනි ප්‍රොපගන්ඩා වර්ගය අමුතූ ලෙසකින් ජාතික වූ සහ ගුප්ත බවට බෙහෙවින් ආසන්න වූවකි. දයලෙක්තික භෞතිකවාදයක් ගැන තර්ක මත විශ්වාසය තබා ගැනීම වෙනුවට ආණ්ඩුව විසින් දිව්‍යලෝකය සහ මෙලොව දෙකම නියෝජනය වෙන පරිදි කිම් රජ පරම්පරාව සම්බන්ධයෙන් සම්පූර්ණ ජන පුරාණයක් නිර්මාණය කර ඇත. මේ ආකාරයේ ප්‍රොපගන්ඩා පැහැදිලි කරන්නට දහසක් උදාහරණ වලින් කිහිපයක් ඉදිරිපත් කළ හැකියි. 1996 නොවැම්බර් 24 වැනිදා පන්මුන්ජොන් (Panmunjon)—සටන් විරාමය සාකච්ඡා කරන ලැබූ ගම, උතුරු සහ දකුණු කොරියාවේ සහ එක්සත් ජනපදයේ යුද හමුදා ක්ෂණිකව හමුවන එකම තැන—හි දී කිම් යොන්ග් ඉල් ගේ උතුරු කොරියානු හමුදාව සුපරීක්ෂණයක් පවත්වද්දී හදිසියේම පළාත සහ මිදුමකින් වැසී ගියේය. නායකයාට ඒ අනුව ඒ ඉරියව්වත් විභාග කරමින් බොහෝ දුරට සැඟවී සිටිමින් මිදුම මැදින් ඇවිත් යන්නට හැකියාව ලැබිණ. ඔහු සොල්දාදුවන් කණ්ඩායමක් සමඟ ඡායාරූපයකට පෙනී සිටින මොහොත ළඟා වූ විට ගුඩ් ලෙසින් මිදුම ඉවත් විය...එයාකාරම සිද්ධියක් කහ මුහුදේ දිවයිනක දී සිද්ධ විය. ඔහු නිරීක්ෂණ මුරපොළක් වෙතට පැමිණ මෙහෙයුම්වල සිතියමක් අධ්‍යයනය පටන් ගත්තේය. සුළඟ සහ වැස්ස හදිසියේම නැවතිණ, වළාකුල් ඉවත්ව ගියේය, සූර්යයා එළියට පැමිණ දීප්තිමත්ව පායන්නට විණ. එම නිල ඒජන්සියෙන්ම බෙදන නිල වාර්තා මෙය ද සඳහන් කරයි “ශ්‍රේෂ්ඨ නායකයාගේ [කිම් ඉල් සුන්] ගේ තෙවැනි මරණ සංවත්සරය ළංවෙද්දී කොරියාවේ හැම තැන ගුප්ත ප්‍රපංඥයන් මාලාවක් දකින්නට ලැබිණ...කුම්චොන් (Kumchon) කැන්ටන් (දිස්ත්‍රික්කය) හි අඳුරු අහස හදිසියේම ආලෝකයෙන් පිරී ගියේය...පියොන්යැන්ග් බලා යන රතු වළාකුළු කණ්ඩායම් තුනක් දකින්නට ලැබිණ... ජූලි 4 වැනිදා හිමිදිරි උදෑසන පටන් ඇද වැටෙමින් තිබුණ වැස්ස ප.ව. 8:10 ට නතර විය, ජනාධිපතිගේ ප්‍රතිමාව වටා දේදුනු දෙකක් දිග හැරිණ...එවිට ප්‍රතිමාව උඩින් අහසේ දීප්තිමත් තාරකාවක් දිස් විය.”¹³

දරදඬු ධුරාවලියක්

සමාජවාදය මත පදනම් කරගත් යැයි කියන රාජ්‍යයක ජනගහනය ඉතාමත් ප්‍රවේසමින් අධීක්ෂණය සහ පාලනය වෙනවා පමණක් නොව ඔවුන් සමාජමය සම්භවය අනුව පදනම් වූ එනම්, භූගෝලීය සම්භවය අනුව (පවුලේ සම්භවය සිද්ධ වූයේ උතුරු කොරියාවේ ද නැත්නම් දකුණු කොරියාවේ ද යන්න අනුව), දේශපාලන අනුබද්ධතාවය, රෙජිමය වෙත මෑතකාලීන පාක්ෂික බවක් දැක්වීමේ සලකුණු අනුව යනාදී වශයෙන් වෙනස් වෙනස් සැලකීම් වලටත් භාජනය වෙති. 1950 ගණන් වල දී ජනතාවගේ සමාජමය, දේශපාලනමය, සහ භෞතික අනාගතය බලවත් ලෙසින් තීන්දු කරන පරිද්දෙන් සමස්ත සමාජය ප්‍රවේසමින් සමාජමය වර්ගීකරණ පනස් එකකට යළි බෙදන ලද්දේය. හැසිරවීමට අතිශයයෙන් අපහසු ඒ පද්ධතිය 1980 ගණන් වල දී සරල කෙරිණ. දැන් ඇත්තේ සමාජමය වර්ගීකරණ තුනක් පමණි. එසේ වුවත්, වර්ගීකරණ ක්‍රමය ඉතා සංකීර්ණ ලෙසකින් පවතී. මේ මූලික පංති තුන හැරෙන්නට, පංති ඇතුළත ඇති විශේෂ වර්ගීකරණ ගැන රහස් සේවා විශේෂ සෝදිසියෙන් පසුවෙති. විශේෂයෙන්ම පිටරටකින් පැමිණ සිටින ජනතාව, පිටරටට සංචාරය කරන ලද අය, සහ මුණගැහෙන්නට අමුත්තන් පැමිණි අය.

සමාජයේ මූලය නිර්මාණය කරන “මධ්‍යම” පංතිය, “අවිනිශ්චිත” පංතිය, සහ උතුරු කොරියාවේ ජනගහනයෙන් දළ වශයෙන් හතරෙන් එකක් ඇතුළත් වන “එදිරිවාදී” පංතිය යනාදී වශයෙන් රට බෙදා ඇත. උතුරු කොරියාවේ කොමියුනිස්ට් ක්‍රමය අපාතීඩ වැන්නක් එලවිපාකය වෙනු පිණිස මේ බෙදීම් යොදා ගනියි: “හොඳ සම්භවයෙන්” යුතු තරුණ පිරිමියෙක්, ජපනුවට එරෙහිව සටන් වැදුන ඥාතීන් සිටිය හැකි වූ අයෙකුට දකුණේ

¹³ La Letter de Corée, nos. 4 and 5, June and August 1997.

සම්භවය පවතින පවුලක වැනි “නරක සම්භවයෙන්” යුතු කෙල්ලක් හා විවාහ වීමට නොහැකියි. කො යන්ග් හුවාන් (Koh Young Hwan) නමැති හිටපු උතුරු කොරියානු රාජ්‍ය තාන්ත්‍රිකයා මෙසේ සටහන් කළේය, “උතුරු කොරියාවේ ඇත්ත වශයෙන්ම ඉතාමත් අනම්‍ය වූ කුල ක්‍රමයක් පවතී.”¹⁴

මේ ක්‍රමය එහි මුල් කාලයේ දී යම් මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදී පදනමකින් යුතුව පැවතුනා විය හැකි වුවත්, ජීවවිද්‍යානුකූල ලෙසින් වෙනස් ලෙසින් සැලකීම යුක්ති සහගත කිරීම තරමක් දුෂ්කර වූවකි. ඒත් පරිසිද්ධි පවතී: උතුරු කොරියාවේ ආබාධිත වූ ඕනෑම අයෙක් දැඩි ලෙසින් සමාජයෙන් හුදකලා කරනු ලබයි. ආබාධිත අයට පියෝන්ග්යෑන්ග් හි වාසය කිරීමට අවසර නැත. මෑතක් වෙනතුරු ඔවුන්ව නගරබද පෙදෙස්වල විශේෂ ස්ථානවල රඳවා තැබුවේ ඔවුන්ගේ පවුල්වල සාමාජිකයන්ට ඔවුන්ව දැකබලා ගන්නට යා හැකි ලෙසටයි. අද ඔවුන්ව කඳුකර ප්‍රදේශයේ දුෂ්කර පැති වලට නැත්නම් කහ මුහුදේ දූපත් වලට පිටුවහල් කෙරෙහි. චීන මායිමට ළඟින් රටේ උතුරේ පිහිටා ඇති බුජුන් (Boujun) iy ඉයුජෝ (Euijo) යන ස්ථාන දෙකක් නිශ්චිතවම හඳුනාගෙන ඇත. මේ වෙනස් ලෙසින් සැලකීමේ ප්‍රතිපත්තිය මෑතක දී පියෝන්ග්යෑන්ග් වෙතින් ඔබ්බට, නම්පො (Nampo), කේසෝන්ග් (Kaesong), සහ චෝන්ග්ජින්ග් (Chongjin) යන පැති වලට පැතිර ගොස් ඇත.

සාමාන්‍යයෙන් වෙනස් වූ ඕනෑම කෙනෙකුට එවැනි ලෙසින් සැලකීම සිද්ධ වේ. උදාහරණයක් හැටියට කුරුමිටි අයව දැන් අත් අඩංගුවට ගෙන කඳවුරු වෙත යවනු ලැබේ; ඔවුන්ට හුදකලාව ජීවත්වීමට බලාත්මක වෙනවා පමණක් නොව දරුවන් හැදීමෙන් ද වළක්වනු ලබයි. කිම් යෝන්ග් ඉල් විසින්ම කියා ඇති පරිදි, “කුරුමිටිටන්ගේ වර්ගයා අතුරුදහන් විය යුතුයි.”¹⁵

ගැලවීම

මායිම් වලට දැඩි සේ මුර රැකවල් දමා ඇතත්, උතුරු කොරියානුවන් කිහිප දෙනෙක් ගැලවී යන්නට සමත් වූහ. යුද්ධයේ පටන් දකුණට මාරු වී ගිය සංඛ්‍යාව 700 ක් පමණ වෙති. එසේම භාර පන් දහස් ගණනක් චීනයට පලා ගියා යැයි ඇස්තමේන්තු කෙරේ. 1993 දී සිට දකුණට එන සංඛ්‍යාව පස් ගුණයකින් වැඩි වී ඇති අතර එය තවත් වැඩිවෙමින් පවතියි. 1997 දී 100 ක් පමණ එහි පැමිණියහ. ඔවුන් බහුතරය එක්කෝ යම් දඬුවමකින් පලා යන අය වෙති නැත්නම් පිටස්තර ලෝකය සම්බන්ධයෙන් දැනටමත් යම් අත්දැකීමක් ඇති අය වෙති. එයාකාරයෙන් ගැලවෙන්නට සමත් වූවන් අතර රාජ්‍ය තාන්ත්‍රිකයන් සහ ඉහළ තනතුරු දරන පක්ෂ නිලධාරීන් සංඛ්‍යාවක් සිටිති. 1997 පෙබරවාරි මාසයේ දී පක්ෂයේ ප්‍රධාන අයිඩියලොජිවාදීන් අතරෙන් එක් අයෙක් වූ හුවාන්ග් ජැන්ග් යෝප් (Hwang Jang Yop) බෙයිජිං හි දකුණු කොරියානු තානාපති කාර්යාලයට පැන ගොස් එතැනින් සෝල් වෙත ගියේය. ඔහුගේ පුත්‍රයා කලින් වසරේ දී “අතුරුදහන්” වී තිබුණ අතර ඔහුගේ දේශපාලන අනාගතය ගැන බියෙන් සිටි ඊජිප්තුවට පත් කර තිබුණු තානාපතිවරයා 1997 අගෝස්තුවේ දී එක්සත් ජනපදයට පැන ගියේය. ඉහතින් සඳහන් කරන ලද රාජ්‍ය තාන්ත්‍රිකයෙකු වූ කො යන්ග් හුවාන්, වවිෂෙස්කු නඩුවේ රූපවාහිනී ප්‍රචාරයකින් පසුව ඔහු “ඒ හා සමාන වුවක් තම රටේ සිද්ධ වෙන්නේ නැතැයි බලාපොරොත්තු වෙනවා,” යන ගරු සරු නැති මතයක් පළ කිරීම නිසා අත් අඩංගුවට ගැනෙව් යැයි බියෙන් සිටියේය. රටේ නායකයන් ගැන ඔහුව විශ්වාසයක් නැතිකම දක්වන අතිශය බරපතළ සාක්ෂියක් වශයෙන් ඒ ප්‍රකාශය සලකනු ලැබීය. දින කිහිපයකට පසුව තානාපති කාර්යාලයට රාජ්‍ය ආරක්ෂක බියුරෝවෙන් ඒජන්තවරයන් එනවා යැයි ඔහුට ඇසුණ විට ඔහු පලා ගියේය. ඔහුගේ ප්‍රකාශයට අනුව, ගැලවෙන්නට අසාර්ථක වීම නිසා ඇතිවෙන වැඩියෙන්ම යහපත් තත්වය වනුයේ නොවැරදීම අත් අඩංගුවට පත්වීමත් සිර කඳවුරු දඬුවමක් නියම වීමත්ය. අත්වෙන වැඩියෙන්ම නරක තත්වය වනුයේ, ඔහු ජෝර්ඩාන් හි අම්මාන් නගරයේ දුටු පරිද්දෙන්, ගැලවී යාමට තැත් කළ රාජ්‍ය තාන්ත්‍රිකයෙකුට අවසානයේ දී අත්වන ලද ඉරණම වූයේ “අකර්මකකරණයයි,” එනම් සම්පූර්ණ ලෙසින් ප්ලාස්ටර් වලින් වටකර පියෝන්ග්යෑන්ග් වෙත යැවීමයි. ගුවන් තොටුපොළේ දී සැපයෙන කතන්දරය ඔහු රිය අනතුරකට භාජනය වූවා යන්න විය හැකියි.

පලා යන වෑයම් වලින් අසාර්ථක වූ සාමාන්‍ය මිනිසුන් ඊට වැඩියෙන් ටිකක් හොඳ තත්වයක සිටියහ. ප්‍රංශ මාධ්‍ය වලින් වාර්තා කරන 1997 වාර්තාවකට අනුව, “[යලු (Yalu)] ගඟ දිගේ සිටින ජනතාවගෙන් ගන්නා ලද සියළු ප්‍රකාශන එකඟතාවයෙන් යුතුයි: පලා යන අයව අල්ලා ගත් පොලීසිය මේ පීතෘභූමිය අත්හැර දමා යන්නට බිය

¹⁴ Le Figaro magazine, 8 March 1997.

¹⁵ Ibid.

නොවූ ජාතියේ ද්‍රෝහිත්ව ඔවුන්ව එකතු කර තබන ලද්දේ ඔවුන්ගේ කම්මුල් මැද්දෙන් නැත්නම් නාස් මැද්දෙන් යවන ලද වයර් වලිනි. ඔවුන්ගේ ගමනාන්තය වෙත පිවිසි වහාම ඔවුන්ව මරණයට පත් කරන ලද අතර ඔවුන්ගේ පවුල් ශ්‍රම සිරකඳවුරු වෙත යවන ලදී.”¹⁶

විදේශයන්හි ක්‍රියාකාරීත්වයන්

රටෙන් පලා යෑම මැඩලීමෙන් පමණක් සතුටට පත් නොවූ උතුරු කොරියානු අධිකාරීන් හතරු රෙජිම වලට පහර දෙන්නට ඒජන්තවරු විදේශයන්ට යැවූහ. උදාහරණයක් හැටියට 1996 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී විලැඩ්වොස්ටොක් (Vladivostok) හි දකුණු කොරියානු තානාපති කාර්යාලයේ සංස්කෘතික කටයුතු සම්බන්ධීකරණ නිලධාරියාව ඝාතනය කරන ලද්දේය. ජපන් කාන්තාවන් විස්සක් පමණ හොරෙන් පැහැරගෙන ගොස් ඔවුන්ව රහස් ඔත්තු සේවයට සහ ත්‍රස්තවාදීන් හැටියට බලාත්කාරයෙන් පුහුණු කරන ලදැයි ජපානය ද සැක කරයි. ජපානය සහ උතුරු කොරියාව අතර තවත් ගැටුමක් වනුයේ 1959 දී තම කොරියානු සැමියන් සමඟ උතුරු කොරියාවට ගිය ජපන් කාන්තාවන් සිය ගණනකගේ තත්වයයි. උතුරු කොරියාවේ ආණ්ඩුවෙන් දුන් පොරොන්දු හමුවේ වුවද, මේ අයගෙන් කිසිවෙකුට නැවතත් ආපසු මව්බිම බලා ඒමට, තාවකාලිකව හෝ එන්නට, අවසර නොලැබිණ. කඳවුරක සිටීමෙන් පසුව ගැලවී යන්නට සමත් වූ කොරියානුවන් ඉතාමත් අල්පයක් විසින් කරන ලද ප්‍රකාශ අනුව, මේ කාන්තාවන්ගෙන් බොහොමයක්ව අනතුරුව අත් අඩංගුවට ගැනෙන ලදී, ඔවුන් අතර මරණ අනුපාතිකය ඉතාමත් ඉහළ වූයේය. 1970 ගණන් අග දී යොඩොක් කඳවුරේ සිරගත කරන ලද ජපන් කාන්තාවන් දහතර දෙනාගෙන් වසර පහළොවකට පසුව තවමත් ජීවතුන් අතර සිටිනුයේ දෙදෙනෙක් පමණි. උතුරු කොරියානු ආණ්ඩුව නිරන්තරයෙන් මෙම කාන්තාවන් සාකච්ඡා සඳහා කේවල් කරන කැට හැටියට යොදා ගෙන ඇත. ජපන් ආහාර සහනාධාර වෙනුවෙන් ඔවුන්ගේ ක්ෂණික පිටත්ව යාම බොහෝ විට පොරොන්දු හැටියට දී ඇත. උතුරු කොරියානු අධිකාරීන් ඔවුන්ගේ ගණන් හදන්නේ කෙසේදැයි යන්න, නැත්නම් එක ජපන් කාන්තාවක් නිදහස් කරන්න සහල් කොපමණ ප්‍රමාණයක් සැපයිය යුතුදැයි යන්න නිශ්චිත ලෙසින් නොදන්නා කරුණකි. ඇමිනෙස්ටි ඉන්ටර්නැෂනල් සහ වෙනත් ජාත්‍යන්තර මානව අයිතීන් පිළිබඳ සංවිධාන මේ සිද්ධීන් කිහිප වතාවක් විමර්ශනය කර ඇත.

උතුරු කොරියානුවන් විසින් දකුණු කොරියානුවන් ද පැහැර ගෙන යෑම සිද්ධ වේ. දකුණු කොරියානු ආණ්ඩුවට අනුව, 1955 සිට 1995 දක්වා කාලයේ දී මසුන් මරන්නන් 400 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් පැහැරගෙන ගොස් ඇත. 1969 දී ගුවන්යානා කොල්ලයේ මඟින් සහ සේවක මණ්ඩලය ද තවමත් සොයාගෙන නැත. 1995 ජූලි මාසයේ දී අන් සන්ග් උන් (Ahn Sung Un) පියතුමාව විනයේ දී පැහැරගෙන උතුරු කොරියාවට ගෙන යන ලදී. බොහෝ දකුණු කොරියානු පුරවැසියන් විදේශ භූමියේ දී සිද්ධ වූ උතුරු කොරියානු ප්‍රචණ්ඩත්වයේ වින්දිතයන් වූ බවට මේ සියළු ජනතාව උදාහරණ වෙති.

හිඟ සහ සාගතය

උතුරු කොරියාවේ ආණ්ඩුවට එරෙහිව ඇති තවත් දරුණු චෝදනාව එහි ජනගහනයට කරන ආහාර සැපයුම පිළිබඳ වුවකි. තත්වය ඉතාමත් දුර්වලව පැවති අතර පසුගිය වසර කිහිපයේ දී එය කොරතම් දරුණු අතට හැරුණා ද කියතොත්, ස්වයංපෝෂිත බවේ පූජනීය සිද්ධාන්තය නොසලකා හරිමින් උතුරු කොරියානු අධිකාරීන් ජාත්‍යන්තර සහනාධාර සඳහා ආයාචනයක් දියත් කරන ලදහ. 1996 දී ධාන්‍ය අස්වැන්න ටොන් මිලියන 3.7 ක් විය, එනම් දශකය මුළු දී පැවතියාට වඩා ටොන් මිලියන 3 කට ආසන්න අඩු වීමකි. 1997 සහ 1998 දී පැවති අඩු අස්වනු නිසා තත්වය තවත් නරක අතට හැරිණ. එක්සත් ජාතීන්ගේ ලෝක ආහාර වැඩ සටහනෙන්, එක්සත් ජනපදයෙන්, සහ යුරෝපීය යුනියනයෙන් ඒ ගැන විමසද්දී උතුරු කොරියානුවන් අඩු අස්වනු වලට හේතු වූයේ 1994 සහ 1995 ගංවතුර සහ 1997 ඉධෝරය සහ සුනාමිය යනාදිය ඇතුළත් ස්වභාවික විපත්ති මාලාවක් යැයි කියා ඒ වෙත වරද පැටවීය. මේ ආහාර සැපයුම කඩා වැටීමේ සැබෑ හේතු වලට ඇදී පැවතියේ මධ්‍යගත ලෙසින් සැලසුම් කරන සමාජවාදී ආර්ථිකයන් නිත්‍ය ලෙසින් අත්දකින ව්‍යුහගත දුෂ්කරතා වෙති. සමස්ත පළාත් ලෙස කැලෑ එළිකිරීම සහ පක්ෂයේ මුදුනින්ම එන නියෝග අනුව අදුරදර්ශී ලෙසින් නුසුදුසු ආකාරයෙන් ඉදිකරන ලද ටෙරසස් යනාදිය ඇතුළත් විශාල පරිමාණයේ වැරදි ගංවතුර තත්වය උග්‍ර කිරීමට හේතු වූයේය. එයට අමතරව, සෝවියට්

¹⁶ Marc Epstein, *L'express*, 14 August 1997.

යුනිසනයේ කඩා වැටීම සහ චීනයේ දේශපාලන ප්‍රතිසංවිධානය ඒ රටවල් දෙකෙන් සපයන ලද ආධාර අඩු කරන්නටත් හේතු වූහ. ඒ රටවල් දෙකම දැන් ජාත්‍යන්තර වෙළඳපොළේ සාමාන්‍ය නීති වලට අනුකූලව වෙළඳාමේ නියැළීම සොයා යති. විදේශ ව්‍යවහාර මුදල් ඉතාමත් අඩු ප්‍රමාණයක් උතුරු කොරියානු ආණ්ඩුව සතු නිසා කෘෂිකාර්මික යන්ත්‍ර, පොහොර, සහ ඉන්ධන අත්කර ගැනීම එන්න එන්නම දුෂ්කර වෙයි.

ආහාර තත්වය කොතරම් බැරෑරුම් දැයි දැන ගැනීමට කිසිදු හැකියාවක් නැත. වර්ල්ඩ් විෂන් (World Vision) අනාවැකි දක්වා සිටින්නේ වින්දිතයන් සංඛ්‍යාව මිලියන 2 ක් විය හැකි බවයි; ජර්මන් රතු කුරුස සංවිධානය කියා සිටින්නේ භාමතයෙන් සෑම මාසයක දී ම දරුවන් 10,000 ක් මිය යන බවයි.¹⁷ තත්වය බරපතල බව ගැන කිසිදු සැකයක් නැත. චීන මායිම්බඩ වැසියන් අතර පැතිරෙන කටකතා එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානයේ විශේෂඥයන් විසින් තහවුරු කර ඇත. හිඟයන් බොහෝ තැන්වල පවතින අතර සමහර තැන්වල සාගතය පවතී. ඒත් හොඳ හිත සංචාරයන් සඳහා එන යහපත අදහස් කරන ඒකීය පුද්ගලයන් කියන්නේ සහනධාර වැඩි නොකරන්නේ නම් අනිවාර්යෙන්ම මිලියන ගණනක මරණ සිද්ධ වෙනු ඇතැයි කියයි. එසේම මන්දපෝෂණයෙන් පෙළෙන දරුවන්ගේ ඡායාරූප සහ රූපවාහිනී වැඩසටහන් වල විඩියෝ පිටරට දී බෙදා හැරෙයි. ජනගහනයට ආහාර වෙනුවට තණකොළ කන ආකාරය උගන්වන හැටි ඒවායේ දකින්නට තිබීම යනු පරමාදර්ශී බවෙන් ඉතා ඇතක තිබුණත් සමහර විට ඉතාමත් ඉහළින් සංවිධානය කරන ලද මෙහෙයුමක් මෙන්ම, පවතින තත්වය හඟවන තරම් බේදවාචකයක් ද නොවීය හැකියි. එය උග්‍ර අර්බුදයකට මුහුණ පා සිටින බවක් ලෝකයාගේ විශ්වාසය බවට හැරවීමට උතුරු කොරියාව වෑයම් කළ ද, එසේම සහනධාර නැවතීම යනු අර්ධ ද්වීපයේ දේශපාලන ස්ථායී භාවයට සහ ඇත පෙරදිග සාමය සඳහා විනාශකාරී ප්‍රතිඵලයක් ගෙනෙන්නට හැකි යුතු වුවත්, උතුරු කොරියානු හමුදාව ඉතාමත් හොඳ පෝෂණයක් ලබන අතර තවත් විශාල සහ හොඳ මිසයිල නිෂ්පාදනය කරමින් සිටිති.

ආහාර අර්බුදයේ වින්දිතයන් සංඛ්‍යාව ගැන ඇති දත්ත සියල්ලම පාහේ උතුරු කොරියානුවන් විසින්ම නිකුත් කරන ලද දත්ත වෙති. මන්දපෝෂණයේ ඵලවිපාක වලින් දුක් විඳින දරුවන් සංඛ්‍යාව සුළුපට නොවන බව එයින් දක්වයි. ලෝක ආහාර වැඩ සටහනේ පෝෂණය පිළිබඳ විශේෂඥයන් විසින් ආණ්ඩුවෙන් සපයන ලද, දරුවන් 4,200 ක, ජනගහන සාම්පලයක් පිළිබඳ අධ්‍යයනයක් කර, සියයට 17 ක් මන්දපෝෂණයෙන් පෙළෙන බව හෙළි කර ඇත.¹⁸ පුළුල්ව පැතිර ඇති හිඟයන් සහ ප්‍රාදේශීය සහ පරිස්ථානීය සාගත ස්ථාන තිබිය හැකි බව මේ දත්ත වලින් තහවුරු කෙරෙයි. උතුරු කොරියාවේ රෙජිමය විසින් ගන්නා ලද දේශපාලනික තීරණ වලට සම්ප ලෙසින් ඇඳී පවතින හිඟයන් සහ සාගතය “අධිරාජ්‍යවාදී” සෙසු ලෝකයේ වෑයම් වලින් යම් තරමකට මෙල්ල කරගෙන පවතින්නේ ටොන් මිලියන ගණන් වලින් ධාන්‍ය සහනධාර සපයමිනි.

අවසාන දත්ත

වෙනත් කිසිදු තැනකට වැඩියෙන් සමහර විට උතුරු කොරියාවේ කොමියුනිස්ට් බලපෑම නිසා ඇති වූ ප්‍රතිඵල සංඛ්‍යාවන්ට පරිවර්තනය කිරීම දුෂ්කර වුවකි. ප්‍රමාණවත් නොවන සංඛ්‍යාත දත්ත, ක්ෂේත්‍ර පර්යේෂණ පැවැත්වීමට කිසිසේත්ම නොහැකියාව, සහ අදාල සියළු පුරාලේඛනාගාර වලට ප්‍රවේශ විය නොහැකියා යනාදිය සමහර හේතු වෙති. නිරන්තර සහ බුද්ධි හීන ප්‍රොපගන්ඩා වලින් සිදුවෙන අධ්‍යාත්මය විනාශ කරන ඵලවිපාක අයෙක් ගණනය කරන්නේ කෙසේද? නිදහස් ප්‍රකාශයට, නිදහස් සබඳතා පැවැත්වීමට, නිදහස් එහා මෙහා යාමට ඉඩක් නොමැති කම; ඔහුගේ සීයාට සිර දඬුවමක් ලැබීම නිසා දරුවෙක්ගේ ජීවිතය විනාශ වීම; බියකුරු තත්වයන් යටතේ ගබ්සාවක් කිරීම බලාත්මක වූ කාන්තාවකගේ ජීවිතයේ ඵල විපාකයන් යනාදිය ගැන කෙසේ ගණනය කරන්නද? භාමත් තත්වයක් අත්විය හැකියාව ගැන නිති බියෙන් පසුවන, ගෙවල් උණුසුම් කරගත නොහැකියාවෙන්, සහ දරුණු හිඟයන් සහ මදිපාඩුකම් අත් විඳින ජනතාවකගේ ජීවිතය සැබැවින්ම කෙසේදැයි කියා සංඛ්‍යාත වලින් දක්වන්නේ කෙසේද? අඩුපාඩු සහිත ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයක් ඇතැයි කියා පිළිගැනෙන දකුණ සමඟ උතුරු කොරියාවේ බියකුරු සිහිනයක් වැනි තත්වය හා අයෙක් සසඳන්නේ කෙසේද?

¹⁷ *Le monde*, 10 October 1997.

¹⁸ Interview with Catherine Bertini, *La croix*, 8 October 1997. By way of comparison, a study by the World Bank in the early 1990's showed that 43 percent of children in India showed some traces of malnutrition.

උතුරු කොරියානු කොමියුනිස්ට්වාදය යනු ස්වාලින්වාදය යළි සිහිකරවන භාසාජනක රූපයක් යැයි සමහරු තර්ක කරති. ඒත් මේ කොමියුනිස්ට්වාදයේ කෞතුකාගාරය, ආසියානු මැඩාමි ට්‍රැපෝඩ්ගේ කෞතුකාගාරය වැන්න ජීවතුන් අතර හොඳින් පවතින්නකි.

පක්ෂ ශුද්ධකරණ වල දී මිය යන ලද 100,000 සහ සිර කඳවුරු තුල දී මිය ගිය මිලියන 1.5 යන්නට, කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් පණගන්වන සහ සංවිධානය කළ යුද්ධයෙන් සිද්ධ වූවා යැයි කියන අඩුම වශයෙන් මිලියන 1.3 ක මරණ ද එකතු කළ යුතුයි. දකුණට එල්ල කරන කමාන්ඩෝ ප්‍රහාර සහ ත්‍රස්තවාදී ක්‍රියා වලින් යුතුව ඒ යුද්ධය තවමත් කුඩා ඒත් සාහසික කටයුතු වලින් දිගටම පැවතෙන්නකි. එසේම මන්දපෝෂණයේ සෘජු සහ වක්‍ර වින්දිතයන් අවිනිශ්චිත සංඛ්‍යාවක් ද එන්න එන්නම වැඩි වෙති. මන්දපෝෂණයේ මූලික නැත්නම් ද්විතිය ඵලවිපාකයක් ලෙසින් (මිනීමස් කෑම ගැන සාමාන්‍යයෙන් පවතින සහතික කළ නොහැකි කටකතා ද ඇතුලත්ව) වින්දිතයන් සංඛ්‍යාව 500,000 ක් වේ යැයි කීමෙන් අපි සෑහීමකට පත් වුවද, කොමියුනිස්ට්වාදය යටතේ වසර පනහක් ජීවත් වූ මිලියන 23 ක වැසියන් සිටින රටක වින්දිතයන් මිලියන 3 කට වැඩි මුළු සංඛ්‍යාවක් අපිට අවසානයේ ඉතිරි වේ.

23 වියට්නාමය සහ ලාඕස්: යුද කොමියුනිස්ට්වාදයේ හිරවීම

ෂෝන්-ලුවි මාර්ගොලින්

අපේ සිරගෙවල් අපි පාසැල් බවට හැරවිය යුතුයි.¹

ලෙ ස්වාන් (Le Duan), වියට්නාමී කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මහ ලේකම්

ප්‍රංශ යටත් විජිත ක්‍රමයට සහ ඒ පැත්තේ පැවති ඇමෙරිකන් “අධිරාජ්‍යවාදයට” එරෙහි ස්ථාවරයක සිටින ලද නිසා වියට්නාමී කොමියුනිස්ට් පක්ෂය පැත්තටම වැටෙන ලද බොහෝ බටහිර වැසියන්ට වියට්නාමී යුද්ධයෙන් සිද්ධ වූ හානිය පිළිගැනීම අදත් අතිශයින් පිළිකුල් වූවකි. සහෝදරත්වයෙන් සහ සාමාන්‍යමතතාවයෙන් යුතු සමාජයක් ගොඩනැගීම බලාපොරොත්තු සහ අභිප්‍රායන් ඉදිරිපත් කිරීම පක්ෂයෙන් සිද්ධ වූවාය යන්න එවක දී ඉතා තාර්කික වූවක් ලෙසින් පෙනිණ. එයට ඇති කැමැත්ත තවත් වැඩි කරන ලද්දේ පක්ෂය නිර්මාණය කර එයට 1969 දක්වා නායකත්වය දෙන හෝ ටි මින් (Ho Chi Minh) ගේ ජනකාන්තභාවය සහ ඉතාමත් දක්ෂ ලෙසින් එනම් සාමයට ආදරය කරන, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සංවිධානයක් හැටියට පිරිනමන ලද විදේශීය ප්‍රොපගන්ඩා හැසිරවීමත් එහි සාමාජිකයන්ගේ සුවිශේෂී ආධානග්‍රාහිත්වයත්ය. කිමි ඉල් සුන් සහ ඔහුගේ අතිශයින් අප්‍රසන්න රෙජිමය ගැන අනුකම්පාවක් දැක්වීම එන්න එන්නම දුෂ්කර වූ කාලයක දී ම, 1965 සිට 1975 දක්වා සයිගොන් පාලනය කළ වියන් වැන් තියො (Nguyen Van Thieu) ගේ කුණු වූ සහ දුෂිත රෙජිමය වෙනුවට හැනොයි මැන්ඩරින් අයගේ සිනාවෙමින් ගෙනෙන ලද දැඩි අරපිරිමැස්ම ප්‍රිය කිරීම වඩා තාර්කික වූ ලෙසකින් පෙනී ගියේය. වියට්නාමී කොමියුනිස්ට් පක්ෂය යනු තවත් ස්ටාලින්වාදීය රෙජිමයක් නොවේ යන්න විශ්වාස කරන්නට ජනතාවට සැබැවින්ම උවමනා වූහ. ඒත් එය වීනයෙන් සහ සෝවියට් යුනියනයෙන් ආධාර ලබාගැනීම පිණිස කොමියුනිස්ට් ලේබලය භාවිතා කළ, ඒත් සියල්ලටම ඉහළින් ජාතිකවාදී වූ රෙජිමයක් වූයේය.

ප්‍රංශ, ඇමෙරිකන්, චීන සහ ජපනුන් සමඟ ඔවුන් සටන් වැදෙන අසමසම තීරණාත්මක බව සලකද්දී, වියට්නාමී කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ ජාතිකවාදී අභිප්‍රායයන්වල අවංක භාවය ප්‍රශ්න කිරීම විභිච්චකි. චීනය විසින් “ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී” යැයි හදන ලේබලයේ බලාත්මක භාවයම ඔවුන් යොදන “දේශප්‍රේමී” එසේත් නැත්නම් “හවුල්කාර” යන චෝදනා වලින් අදහස් වූහ. විශේෂයෙන්ම ආසියාව ගත් කළ, කොමියුනිස්ට්වාදය කිසි විටෙක ජාතිකවාදය හෝ චීනය සහ චීනු ගැන ඇති බිය සමඟ පවා අසංගත නොවීය. අවාසනාවට, මේ පිටතින් දයාත්විත යැයි ද එසේම ඒකමතිකව ජාතිකවාදය යැයි පිළිගන්නා ලද්ද යටින් හොර රහසේ රැඳී සිටියේ එහි මූලාකෘතියන් ඉතාමත් සමීප ලෙසින් අනුගමනය කරන ස්ටාලින්වාදී ආකාරයේ මාඕවාදයකි.

ඉන්දුචීන කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ (Indochinese Communist Party -ICP) ආරම්භය නරක විය.² 1930 දී එය නිර්මාණයෙන් පසුව ඉතා ඉක්මණින් එහි පක්ෂ ක්‍රියාකරුවන් කිහිප දෙනෙක් 1928 දී සයිගොන් හි කරන ලද කටයුතු වෙනුවෙන් මහත් අවධානයක් යොමු වූ නඩුවකට පැටලී සිටියහ. පරිස්ථානීය රහස් සමාජවල පැවති සාම්ප්‍රදායයන් වෙතින් සහ ජාතිකවාදී ත්‍රස්තවාදයෙන් බලපෑමට ලක්ව සිටි පක්ෂ සාමාජිකයන් ඔවුන්ගේ පක්ෂ සහෝදරයෙක්ව මරණයට පත්කර ඔහුගේ මළ මිනිය පුවිවා දමා තිබිණ. පක්ෂයේ කාන්තා සාමාජිකාවක් දුෂණය

¹ Epigraph: quoted in Doan Van Toai, *The Vietnamese Gulag*, trans. Sylvie Romanowski and Françoise Simon-Miller (New York: Simon and Schuster, 1986), p. 17. කොන් සොන් (Con Son) දිවයිනේ පිහිටි සිරබන්ධානාගාරය නරඹන්නට ලේ ස්වාන් 1975 දී දකුණු වියට්නාමය “නිදහස්” කරගත් පසුව ඉතා ඉක්මණින් යන ලදී.

² පක්ෂය මුළුමනින්ම පාලනය කරන ලද සාමාජිකයන් බහුතරය වියට්නාමී ජාතිකයන් වුවද, ICP අපේක්ෂා කළේ ලාඕස් සහ කාම්බෝජය ඇතුළුව ප්‍රංශ ඉන්දුචීනය පුරාම විප්ලවය පතුරුවන්නටයි. එය සංවිධානයක් හැටියට 1945 දී තමන්ව විසුරුවා හැරියත් 1951 දක්වා එහි ක්‍රියා කටයුතු පවත්වාගෙන ගිය අතර 1951 දී තව දුරටත් නිල වශයෙන් කොමියුනිස්ට් තත්වයක් නොමැති වූ, සමීප සබඳතා පවත්වන ලද පක්ෂ තුනක් හදන ලදී (24 වැනි පරිච්ඡේදය බලන්න).

කිරීම ඔහු කරන ලද අපරාධයයි.³ 1931 දී පක්ෂය තමන්ව යොමුකර ගත්තේ නිය ටින් (Nge Tinh) හි දුෂ්කර පළාත් “සෝවියට්” නිර්මාණය සඳහා සහ සිය ගණනින් පරිස්ථානීය ඉඩම් හිමියන් තුරන් කර දැමීම පටන් ගැනීමටයි. වියෙට්නාමය සාපේක්ෂ ලෙසින් ප්‍රමාණයෙන් ඉතාම කුඩා වුවත්, සෝවියට් නිර්මාණයෙන්, ICP අනුගමනය කළේ ජියන්ෂී ආකෘතියයි. රටවැසියන් බොහොමයක් රට හැර යාම නිසා යටත්විජිත හමුදා ඉක්මණින්ම ආපසු පැමිණියහ. වියෙට්නාමයේ නිදහස උදෙසා වූ ලීගය (වියෙට් මින්) හි “එක්සත් පෙරමුණ” පිටුපස සැඟවී සිටින ලද ඉන්ද්‍රවීන කොමියුනිස්ට් පක්ෂය 1945 වසන්තයේ දී සීමා නොමැති පරිද්දෙන් අවිගත් අරගලයක් කරන්නට අවසානයේ දී නිර්භීත වූහ. ඔවුන්ට වැඩියෙන් අවි සම්පන්න වූ අධිවාසයේ සිටි ජපන් හමුදාවලට පහර දීමට වඩා, “දේශප්‍රේමීන්” සහ “ප්‍රතිගාමීන්” (සමහර විට ඔවුන්ගේම නිලතල දැරූ අය එයට ඇතුළත් වූහ) යනාදීන්ට ඔවුන් වැඩියෙන් සතුරු වූ බවක් පෙනී ගියේය. “ව්‍යාපාරයේ ඉදිරිගමන වේගවත් කිරීම සඳහා” ඝාතන මෙහෙයුමක් යොදා ගැනීම පක්ෂයේ එක නායකයෙක් යෝජනා කළේය. තෝරාගන්නා ලද ඉලක්කයන් වූයේ ඉඩම් හිමියන් සහ පරිස්ථානීය මැතිවරුන් අයයි. ඔවුන්ට දඬුවම් කිරීමටත් ඔවුන්ගේ භාණ්ඩ පවරා ගැනීමටත් ජනප්‍රිය උසාවි පිහිටුවන ලදී. සාපේක්ෂ ලෙසින් දුර්වල වූ ICP සිටි දේශපාලන ප්‍රතිවාදීන් වෙත එල්ල කරන ලද හීෂ්‍යය ද යොදා ගැනිණ. එවක දී එහි වූයේ සාමාජිකයන් 5,000 ක් පමණි. බලය සඳහා හිස් බවක් හැකි ඉක්මණින් නිෂ්පාදනය කරන්නට පක්ෂයට උවමනා වූයේ එවිට ජාතිකවාදී ව්‍යාපාරයේ නායකත්වය එයට ලබාගත හැකියාව පෑදෙන පරිදියි. ජපනුන් සමඟ මිත්‍රපාක්ෂික ජාතිකවාදී වූ දා වියෙට් (Dai Viet) පක්ෂය රුදුරු ලෙසින් වධහිංසාවට පත් කරන ලදී. “ප්‍රේමීන්ව” විශාල පරිමාණයකින් වධහිංසාවට පත් කිරීම සඳහා විදුලි ජෙනරේටරයක් සහ විශේෂඥයෙක් එවන්න යැයි සොන් ටෙ (Son Tay) යටතේ සිටි වියෙට් මින් ඒකක හැනොයි වෙතින් ඉල්ලා සිටියහ.⁴

ජපනුන් යටත්වීම පිටුපසින් ආ අගෝස්තු විප්ලවයෙන් ඉතාමත් වේගයෙන් හෝ වි මින් බලයට පැමිණ ICP නව දේශයේ ප්‍රධාන කාරකය බවට පත් කළේය. මිත්‍රපාක්ෂික හමුදා (දකුණෙන් ප්‍රංශ සහ බ්‍රිතාන්‍යය, උතුරෙන් චීනය), පැමිණෙන්නට සහි ගණනාවකට කළින් ICP විසින් සියළු තරගකාරීත්වයන් තුරන් කර දමන ඔවුන්ගේ මෙහෙයුම දෙගුණ කරන ලදී. වියෙට්නාමයේ ප්‍රධාන විරුද්ධ හමුදාවල බොහොමයක නායකයන් මේ භීෂ්‍යයේ වින්දිතයන් වූහ, සංකේතමය මධ්‍යස්ථ ව්‍යවස්ථාදායකයා වූ බුයි ක්වාන්ග් චියු (Bui Quang Chieu), ශ්‍රේෂ්ඨ විද්වතෙක් සහ දක්ෂිණාංශ දේශපාලනඥයෙක් වූ ෆා කුයින්ග් (Pham Quynh), සහ ඔහු විසින්ම ඝාතන ගණනාවක් නියෝග කරන ලද හොආ හාම් (Hoa Hao) දේශපාලන ආගමික නිකායේ නිර්මාතෘ වූ හුයිග්ග් ටු සො (Huynh Phu So) යනාදීන් ඊට ඇතුළත් වෙති. ඒත් ඒ සියල්ලන්ටම වැඩියෙන් ක්‍රමවත් ලෙසින් තුරන් කර දැමීමට හසු වූයේ සයිගොන් ප්‍රදේශයේ තවමත් ක්‍රියාකාරීව සිටි සහ බිම් මට්ටමෙන් සාපේක්ෂව අල්ප ලෙසින් සිටින ලද ට්‍රොට්ස්කිවාදීන්වයි. විශේෂයෙන්ම සාහසික ශුද්ධ කිරීම් පැවති කුවාන්ග් නාගයි Quang Ngai පළාතේ 1945 සැප්තැම්බර් මාසයේ ඔවුන්ගේ ප්‍රධාන නායකයා වූ තා තු තවු (Ta Tu Thau) අත් අඩංගුවට ගෙන මරා දැමිණ.⁵ මේ ක්‍රියාවන්ට කිසිදු ලෙසකින් සම්බන්ධයක් තිබුණේ නැතැයි කියා පසුව කියන ලද වුවත් ඒ ක්‍රියා සඳහා මොස්කව් හි කාලය ගෙවා තිබුණ සයිගොන් හි ප්‍රධාන නායකයා වූ චන් වැන් සව් (Tran Van Giau) විසින් සහාය පළ කර තිබිණ. ඔහු සැප්තැම්බර් 2 වැනිදා මෙසේ ප්‍රකාශ කළේය: “පීතෘභූමියේ සිටින රට පාලා දෙන සහ හතුරන්ට සේවය කරන ප්‍රේමීන් සංඛ්‍යාව වැඩි වෙමින් පවතී...වියෙට්නාම් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ජනරජයේ කරදර ඇති කරන සහ හතුරන්ගේ ආක්‍රමණයන්ට මඟ සලසන මේ කණ්ඩායම් වලට අපි දඬුවම් කළ යුතුයි.”⁶ සෑම ගමකින්ම සහ සෑම ප්‍රජාවකින්ම “ප්‍රේමීන් තුරන් කරන කමිටු” ජනතාව විසින් පිහිටුවා ගත යුතුයි යන යෝජනාවක් අගෝස්තු 29 වැනිදා හැනොයි හි වියෙට් මින් පුවත්පතේ ලිපියක් හැටියට පළ විය.⁷ ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් දුසිම් ගණනක්, සමහර විට සිය ගණනක්, අල්ලා මරා දමන ලදී. ඔක්තෝබර් මාසයේ දී බ්‍රිතාන්‍ය සහ ප්‍රංශ හමුදාවන්ට එරෙහිව සයිගොන් ආරක්ෂා කරන්නට උදව් කරන ලද අනෙක් අයට වෙඩි බෙහෙත්, සහ ආහාර ලැබීම නවත්වා දමා ඔවුන් බහුතරයක්ව මරා දැමුණි.⁸ අගෝස්තු 25 වැනිදා සෝවියට් ආකෘතිය යටතේ රාජ්‍ය ආරක්ෂක සංවිධානය පිහිටුවීය. එසේම ළඟක දී හිස් වූ සිරගෙවල් නැවතත් පිරෙන්නට පටන් ගැනිණ. වියෙට් මින් විසින් වීදි දිගේ පාගමන් කරන ‘ප්‍රහාර ඝාතන කමිටුවක්’ හඳුනා ලද්දේය. එහි සාමාජිකයන් බහුතරය බඳවා ගැනෙන ලද්දේ පරිස්ථානීය පාතාල

³ Ngo Van, *Vietnam 1920-1945: Révolution et contre-révolution sous la domination coloniale* (Paris: L'Insomniaque, 1996), pp. 128-129.
⁴ David G. Marr, *Vietnam 1945: The Quest for Power* (Berkeley: University of California Press, 1995), pp. 234-237, 403, 409, 415-416.
⁵ Ibid., pp. 434-435.
⁶ Ngo, *Vietnam*, p. 341.
⁷ Marr, *Vietnam 1945*, p. 518.
⁸ Ngo, *Vietnam*, pp. 352 and 358-361.

ලෝක වලිනි. සැප්තැම්බර් 25 ප්‍රංශ විරෝධී ජනසංහාරයේ දී කපා කෙටූ මළ සිරුරු දුසිම් ගණනක සිද්ධියට මූලිකත්වය දෙන ලද්දේ ඔවුන්ය.⁹ සැබෑ විටෙහි මින් සාමාජිකයන් නොවන යැයි කියන ජනතාව වෙත මේ ක්‍රියා සඳහා වරද පැවැත්වීම ඔවුන් ප්‍රංශ ජාතිකයන් සමඟ විවාහ වී සිටි විටෙහිනම් කාන්තාවන් ක්‍රමවත් ලෙසින් මරා දමන ලද්දේය. අගෝස්තු සහ සැප්තැම්බර් යන මාස වල දී පමණක් විටෙහි මින් විසින් දහස් සංඛ්‍යාවක පැහැරගෙන යාම් සහ දස දහස් සංඛ්‍යාවක ඝාතන සිදු කළහ. මේවා බොහෝ විට පරිස්ථානීය ලෙසින් පටන් ගන්නා ලද වුවත්, මධ්‍යම අධිකාරීන් විසින් විශාල පරිමාණයෙන් එවැනි ක්‍රියා දිරිමත් කළ බව ගැන කිසිදු සැකයක් නැත, ඒ අවස්ථාවේ දී ඔවුන්ගේ හතුරන් ඊට වැඩි ප්‍රමාණයක් මකා දමන්නට නොහැකියාව ගැන පසුව ICP විසින් කණගාටුව ප්‍රසිද්ධියේ ප්‍රකාශ කරන ලදී.¹⁰ 1946 දී ඉන්දු චීන යුද්ධය දිග හැරෙන්නට පෙර ICP පාලනය යටතේ සැබැවින්ම පැවති රටේ එකම කොටස වූ උතුරේ, රහස් පොලීසිය විසින් රැඳවුම් කඳවුරු ඒ වන විටත් හදා තිබුණි. ප්‍රායෝගිකව, 'විටෙහිනම් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ජනරජය (Democratic Republic of Vietnam -DRV) ඒ වෙද්දී ද එක දේශපාලන පක්ෂයකින් යුතු දේශයක් බවට පත්ව තිබිණ; විටෙහි මින් සමඟ ලේ හලන අරගලයක යෙදී සිටින ලද (1927 දී නිර්මාණය කරන ලද විටෙහිනම් රැඩිකල්වාදී ජාතිකවාදීන් විටෙහිනම් ජාතික පක්ෂය (Vietnam Quoc Dan Dang -VNQDD) 1945 ජූලි මාසයේ දී ICP සහ යටත්විජිත බලයන්ගේ ඒකාබද්ධ වැයමේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට තුරන් කරන ලදුව තිබිණ. 1930 දී යෙන්බායි (Yenbai) හි ආණ්ඩුව පෙරළා දැමීමට වැයමේ කළ සිද්ධිය සංවිධානය කරන ලද පක්ෂය නිසා VNQDD වෙත දැඩි සේ පහර දෙන ලද්දේ යටත් විජිත බල විසිනි.

දෙවැනි ලෝක යුද්ධයෙන් පසුව කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ මර්දනීය ප්‍රවණත්වය නැවත යොදා ගැනෙන්නේ ප්‍රංශ යටත් විජිත බලයන්ට එරෙහි අවිගත් ප්‍රතිරෝධ මෙහෙයුමක් ලෙසිනි. සටන් සඳහා එවන ලද ප්‍රංශ හමුදාවල සොල්දාදුවන් රඳවා ගත් සිර කඳවුරු ගැන ඇසින් දුටු සාක්ෂි ගණනාවක් ඇත.¹¹ බොහෝ දෙනෙක් එහි දී දුක් විඳ මිය ගියහ; 1954 ජීනීවා සාම ගිවිසුම අත්සන් කළ පසුව නිදහස් කරගනිද්දී ජීවතුන් අතර සිටියේ 20,000 න් 9,000 ක් පමණි.¹² ඉන්දු චීන කඳුකරයේ සුලබව දකින්නට ඇති භයානක වසංගත වලින් මෙම බේදනීය ලෙසින් අප්‍රමාණවත් වෛද්‍ය පහසුකම් ලැබුණ, ඉතාමත් අසහපත් සෞඛ්‍ය තත්වයන් යටතේ ජීවත්වන ලද, එසේම බොහෝ විට උවමනාවෙන්ම භාමතයේ තබන ලද සිරකරුවන් ගොදුරු කරගන්නා ලදී. බැට දීම් සහ වධහිංසාවන් ද සාමාන්‍යයක් වූයේ. ඒත් ඔවුන්ට අල්ලාගත්තවුන්ට ප්‍රංශ සොල්දාදුවන් ප්‍රයෝජනවත් විය හැකියාව ද පැවතිණ. ICP විසින් ඔවුන් "යුද අපරාධකරුවන්" යැයි සලකන ලදී. ඔවුන්ගේම පැත්තට එරෙහිව යොදා ගැනෙන ලද ප්‍රොපගැන්ඩා වෙනුවෙන් ඔවුන් අල්ලා ගත්තවුන්ගේ සදාචාර අගයන් බාර ගන්නට සහ ඔවුන්ගේ ක්‍රියාවන් ගැන පසුතැවලි වෙන්නට ඔවුන්ට බලාත්මක කරන ලදී. මෙයාකාර චීන ක්‍රමයේ ප්‍රතිඅධ්‍යාපනය සඳහා 1950 න් පසුව මාම් විසින් එවන ලද උපදේශකයන් බොහොමයක් විසින් සහාය දෙන ලදහ. මේ ප්‍රොපගැන්ඩා සැසිවාර වලින් සියළු "සිසුන්ට" ක්‍රියාකාරීව සහභාගී වීමත් සහ සියළු සහභාගියන්ව "ප්‍රතිගාමීන්" සහ "ප්‍රගතිශීලීන්" යැයි වෙන් කිරීමත් බලාත්මක විය. නිදහස් විය හැකියාව ඇතුළු මහත් පොරොන්දු ඔවුන්ට දුන් අතර, ප්‍රධාන වශයෙන් සිරකරුවන් දැඩි මානසික සහ ශාරීරික විඩාවට පත්ව සිටි නිසා ඒවායෙන් මහත් සාර්ථක ප්‍රතිඵල ලැබිණ. දකුණු විටෙහිනම් රටේ දී විටෙහිනම් වැසියන්ට සලකන ලද්දට වඩා අඩු නරක තත්වයන් වලින් ප්‍රංශ සිරකරුවන්ට සලකනු ලැබීම ද පසුව එයට හේතු වූහ.

1953 දෙසැම්බර් මාසයේ දී ජයග්‍රහණය අත ළඟ යැයි පෙනෙද්දී, විටෙහි මින් විසින් නිදහස් කරන ලද කලාප වල කාෂි කටයුතු ප්‍රතිසංස්කරණ දියත් කළහ. 1954 අග වෙද්දී මේ මෙහෙයුම ජීනීවා සාම ගිවිසුමෙන් කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට දෙන ලද අක්ෂාංශ 17 න් උතුරේ පිහිටි සියළු ඉඩම් දක්වා පුළුල් කරන ලද්දේය. ප්‍රතිසංස්කරණ 1956 වෙද්දී සම්පූර්ණ කරන ලදී. මේ ඉඩම් ප්‍රතිසංස්කරණ වල ඉලක්ක සහ වේගය 1946-1952 චීන කාෂි කටයුතු ප්‍රතිසංස්කරණ හා සමාන වූහ. එසේම එයින් නිල වශයෙන් 1951 දී යළිත් කරළියට පැමිණ තිබුණ

⁹ Ibid., pp. 338, 341, and 350.

¹⁰ Marr, *Vietnam 1945*, pp. 517 and 519-520.

¹¹ See, e.g., Albert Stihlé, *Le prêtre et le commissaire* (Paris: Grasset, 1971).

¹² *L'histoire*, no. 149 (May 1991). 1954 දී ප්‍රංශ හමුදාවේ අස්තමේන්තු වලට අනුව (ප්‍රංශයේ විටෙහිනම් මිත්‍රසාක්ෂිකයන් ද ඇතුළුව) 36,900 ක සිරකරුවන්ගෙන් 15,500 ක්ට සටන් විරාමයට පෙර හෝ ඉන් පසුව නිදහස් කර ඇත. අහිමි වූ සාමාන්‍යජාතිකය සියයට 60 ක් තරම් වුවා යැයි කියා අධ්‍යයන දෙකම එකඟ වෙති. Cf. Colonel Robert Bonnafous, "Les prisonniers français des camps Viet-minh" (Thesis, Centre d'Histoire Militaire et d'Etudes de Défense Nationale, Université Paul-Valéry Montpellier, 1985), p. 217. ඒ සමඟ සංසන්දනය කළ යුත්තක් හැටියට සැලකිල්ලට ගත යුත්තේ 1955 මාර්තු දිනය යෙදෙන ජෙනරාල් බෝෆෝට් (General Beaufort) විසින් ලියන ලද ලිපියකි. ජීනීවා සාම ගිවිසුම ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා සුපරීක්ෂණ ප්‍රංශ කණ්ඩායමේ ප්‍රධානියා වූ ඔහු විටෙහි මින් යුද සිරකරුවන් 63,000 න් 9,000 ක් අත් අඩංගුවේ සිටිය දී මිය ගිය බව එහි සඳහන් කරයි.

පක්ෂය සහ දුප්පත් සහ මධ්‍යම පරාසයේ ගම්බදවැසියන් සමඟ තිබුණ සබඳතා ශක්තිමත් කරන ලදී. කොමියුනිස්ට්වාදයට ප්‍රතිරෝධ දැක්විය හැකි මධ්‍යස්ථාන තුරන් කර දැමීම නිසා ආර්ථිකය රජයේ පාලනයට ගැනීමට පිවිසෙන වැදගත් පියවරක් මේ ඉඩම් ප්‍රතිසංස්කරණ හරහා සම්පූර්ණ විය. එසේ වුවත්, චීනයේ දී සිද්ධ වූවාටත් වැඩියෙන් පක්ෂයේ අතිමහත් ජාතිකවාදී ස්ථාවරය නිසා පිටිසරබද සාම්ප්‍රදායික ඵලිටි අය වියට් මින් වෙත දැඩි සහායක් දීම දිගටම පවත්වා ගෙන යනු ලැබිණ. වියට් මින්ගේ රෝද සහ මිනීමරු ක්‍රමවේද ඔවුන්ගේ උතුරේ අසල්වැසිය ප්‍රජාව හා අනන්‍ය වූහ. ඉඳහිටක දී නාට්‍ය ශිල්පීන්ගේ සහාය ලබාගෙන ක්‍රියාකරුවන් සෑම ගමකම පාහේ දුප්පත් ගම්බදවැසියන් (මෙය නීති ලෙස ඉතාමත් දුෂ්කර වූවකි) පොලඹවා ගන්නට වැයම් කරමින් ඔවුන්ගේ වින්දිතයන්ව ප්‍රසිද්ධ නවු වලට ගෙනයන්නට ඔවුන්ව දිරි ගැන්වීම කරන ලදී. බොහෝ විට සියයෙන් 4-5 ක කෝටාවක් අනුව, මාඕවාදයේ පූජනීය සියයට 5 නැවතත් සිහි කරවමින් වින්දිතයන් බොහෝ සෙයින් හිතූමතය අනුව තෝරා ගැනිණ.¹³ බොහෝ විට මේ වින්දිතයන් මරා දැමුණි, හෝ අඩු වශයෙන් සිරගත හෝ කරන ලදී, එසේම ඔවුන්ගේ භාණ්ඩ රජයට පවරා ගැනිණ. චීනයේ දී මෙන්ම, මුළු පවුලම එයින් දුක් විඳීමට බලාත්මක කරන ලදී. දේශපාලනමය සුදුසු බව සැලකිල්ලකට නොගැනීමෙන්, මේ අන්තවාදීන් විදහා පෑවේ ඔවුන්ගේ අනුකම්පාවක් නොමැති ආධ්‍යාත්මිකත්වය පමණක් නොව, සමාජය ආඥාදායක ලෙසින් වර්ගීකරණයට ඇති අහිමතය ද වියට්නාමී කොමියුනිස්ට් පක්ෂය ඇතුලත වූ එය මෙහෙයවන බලවේගය වූ බවයි. වියට් මින් සොල්දාදුවන් දෙදෙනෙකුගේ ආඩම්බර මෑණියන් වූවත්, එසේම විප්ලවයට අනුග්‍රහය දෙන ලද්දියක් වූවත් ගම්බද වැසියන්ගේ අවධානය සඳහා එක සාර්ථක ව්‍යවසායක ධනවත් ඉඩම් හිමි කාන්තාවක් උදාහරණයක් හැටියට යොදා ගැනිණ. ගම්බද වැසියන් ප්‍රතිවාරයක් දැක්වීම ප්‍රතික්ෂේප කළ විට, "චීනයේ දී හොඳින් පුහුණු කරන ලද කණ්ඩායමක් ගෙන්වන ලදී, තත්වය වෙනස් කරන්නට ඔවුන් සමත් වූහ...1945 ට කළින් බිම් හවුලට වගා කරන ලද ගොවියන් තුන්දෙනෙක් මරා දැමීම, ප්‍රංශ ජාතිකයෙක් සමඟ යහන්ගත වීම, සහ ප්‍රංශය හා කටයුතු කිරීම සහ ප්‍රංශය වෙනුවෙන් ඔත්තු බැලීම යනාදිය ලොන්ග් (Long) මහත්මියට එරෙහිව එල්ල වූ චෝදනා වූහ. ලැබෙන ලද සැලකිලි වලින් මහත් විඩාවට පත්ව සිටි ඇය අවසානයේ දී සියල්ල පිළිගෙන අනතුරුව ඇයව මරණයට පත් කරනු ලැබීය. එවක දී චීනයේ විසූ ඇයගේ එක පුතෙක්ව ආපසු ගෙන්වා ඔහුගේ තනතුරෙන් ඔහුව ඉවත් කර, ඔහුගේ පදක්කම් ගලවා දමා, වසර විස්සක සිර දඬුවමකට නියම කෙරිණ." බෙයිජිං වල දී මෙන්ම, කිසිදු වැරදි නොකරන පක්ෂය විසින් චෝදනා කරන ලද්ද පමණින් ඔවුන් වදානාවයෙන් යුතු යැයි නිශ්චය කෙරිණ. ඒ නිසා බොහෝ විට කළ හැකි හොඳම ප්‍රතිවාරය වූයේ ඔබෙන් බලාපොරොත්තු වෙන දැය ඉටු කිරීමයි: "ඔබේ පියා සහ මව මරා දමා අනතුරුව එය පිළිගැනීම, කිසිවක් නොකියා සිටීමත් සහ කිසි වරදක් නොකර සිටීමටත් වැඩියෙන් හොඳ වූයේය."¹⁴

ප්‍රචණ්ඩත්වයේ පරිමාණය අතිශයෙන්ම ඉමහත් වූයේය. හතුරා පිළිබඳ ඇති ද්වේෂයේ තේමාව නැවත නැවතත් සිහිවන්නට දැඩි ලෙසකින් මතක් කරන ලදී. පසු කාලයක දී හෙන්රි කිසින්ජර් සමඟ නොබෙල් සාම තෑග්ග බෙදාගත් ල ඩක් තාවි (Le Duc Tho) ට අනුව, "අවි වලින් සන්නද්ධ විය යුතු යැයි කියා ගම්වැසියන්ව ඒත්තු ගැන්වීමට යම් අයෙකු පතන්නේ නම්, මුලින්ම ඔබ හතුරා ගැන ද්වේෂයෙන් ඔවුන් පුරවන්නට අවශ්‍යයි." 1956 ජනවාරි මාසයේ දී කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ 'මහජනතාව' (Nhan da) නම් සඟරාවේ පළ වූ ලිපියකින් මෙසේ කියැවිණ: "ඉඩම් අයිති පංතීන් තුරන් කර දැමෙන තුරු කිසිදා නිහඬ නොවනු ඇත." චීනයේ දී ලැබෙන උදෙසා පාඨය හා සමාන වූයේය: "අහිංසක මරණ දහයක් හොඳයි එක හතුරු දිවිගලවා ගන්නෙක්ට වැඩියෙන්." වධහිංසාව නීතිපතා භාවිතා වූයේය, එය කොතරම් පුළුල් ලෙසින් පැතිරුණාද කියතොත් 1954 අග වෙද්දී ඒ නිසා හෝ වි මින් සිත් කරදර ද ඇති කරගත්තේය: "කාඩර්වරු බොහොමයක් නැවත වතාවක් වධහිංසාව යොදා ගැනීමේ වරදේ නියැලෙන ලදී. මෙය අධිරාජ්‍යවාදීන්, ධනවාදීන්, සහ වැඩවසම් ඉඩම්හිමියන් විසින් පොදු ජනතාව අල්ලා ගන්නට සහ විප්ලවය මෙල්ල කරගෙන තබා ගැනීම සඳහා යොදා ගන්නා මිලේවිජ් ක්‍රමයකි...මේ අදියර පුරාම, වධහිංසාවට නැවත පිවිසීම වහාම නැවතත් දැඩි සේ තහනම් වෙයි."¹⁵

චීන ආකෘතියට වඩා එක ප්‍රධාන වෙනසක් වියට්නාමයේ තිබුණි. කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිසංස්කරණ ලෙසින් සිද්ධ වූ සමාජමය ඉංජිනේරු අත්හදා බැලීම් වලින් පසුව චීනයේ දී පක්ෂයේ ප්‍රතිසංස්කරණ පැමිණියා වුවද, වියට්නාමයේ දී ඒ දෙකම එකවර ගෙන යන ලද්දේය. හේතුව කිසිදු සැකයක් නොමැතිව රටවල් දෙකේ සිටින ලද වරප්‍රසාද ලත් පංතීන්ගේ සාපේක්ෂක ප්‍රමාණයන් වූහ. චීනයේ මෙන්ම වියට්නාමයේ දැ, ජනගහනයෙන් සියයට 5 ක් VNQDD වලින්, එනම් චීන කුවොමින්ටෑන්ගේ මෙන් යැයි සැලකෙන පක්ෂයෙන්, රිංගා ගන්නා ලදැයි සැකකරුවන්

¹³ Georges Boudarel, *Cent Fleurs écloses dans la suit du Vietnam: Communisme et dissidence 1954-1956* (Paris: Jacques Bertoin, 1991), p. 177.
¹⁴ Ibid., pp. 174-175, 176.
¹⁵ Ibid., pp. 171, 191, 170, 177-178.

වූ අයයි. ජියැන්ෂී ශුද්ධකරණ වල ඇතක ඇහෙන දෝංකාර වලින් විශේෂයෙන්ම අධිකාරීන් විසින් මායාකාරී “බොල්ෂෙවික්-විරෝධී ප්‍රතිවිප්ලවීය කාරකයන්” හඹා ගොස් අල්ලාගෙන දඬුවම් කරන හැදියාවක නියැළී සිටියහ. පීඩනෝත්මාදය රට පුරා පැතිර ගියේය. ඉන්ද්‍රවීන යුද්ධයේ වීරයන්ට පවා ඝාතනය කිරීම සහ කඳවුරු වෙත යැවීම සිද්ධ විය. විශේෂයෙන්ම කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ කතිකාව තුළ 1956 ගැන මතකය (ඒ වසර මුල දී වින් හුඅන් (*chinh* ප්‍රතිසංස්කරණ සහ *huan* ඉගැන්වීම්) එහි මුදුන් ලක්ෂ්‍යය කරා යන ලද්දේය) තවමත් සහභාගී වූවන් සියල්ලන්ම තුළ භීෂණයක් ඇති කරයි: “එක කොමියුනිස්ට් පක්ෂ ලේකම්වරයෙක් පෙළට සිටගෙන වෙඩි තබා මරා දමන කණ්ඩායමක් ඉදිරියේ දී මිය යමින් ඇද වැටුණේ ‘ඉන්ද්‍රවීන කොමියුනිස්ට් පක්ෂය දිගුකල් දිනේවා!’ යැයි කෑ ගසමිනි.¹⁶ සිද්ධ වෙන්නේ කුමක්දැයි වටහා ගැනීමට අපොහොසත් වූ හෙතෙම මිය ගියේ තමන්ට ෆැෂිස්ට්වාදීන් විසින් වෙඩි තබනවා යැයි කියන විශ්වාසයෙනි.” අහිමි වූ නිශ්චිත සංඛ්‍යාව කුමක්දැයි කියා මැනීම දුෂ්කර වූවකි, ඒත් ඒවා සැබෑ බේදවාචකයන් වූහ. පිටිසරබද පැතිවල මරණයට පැමිණවීම් 50,000 ක් පමණ සිද්ධ වූවා යැයි කිව හැකියි (එයට සටන් නිසා අත්වූ මරණ අයත් නොවේ), එනම් ජනගහනයෙන් සියයට 0.3-0.4 ක් (චීන කෘෂි කටයුතු ප්‍රතිසංස්කරණය තුළ දී මිය ගිය ජනගහනයේ සුළු කොටස හා බෙහෙවින් සමාන වූ සංඛ්‍යාවකි).¹⁷ 50,000 ත් සහ 100,000 ත් අතර ජනතාවක් සිරගත කරන ලදී; පිටිසරබද පක්ෂ ආධ්‍යයන්හි සාමාජිකයන්ගෙන් සියයට 86 ක් සහ ප්‍රංශ විරෝධී ප්‍රතිරෝධී කාරකයන් ගෙන් සියයට 95 ක් ද ශුද්ධකරණයට ලක් වූහ. 1956 දී වැරදීම් සිද්ධ වූවා යැයි පිළිගන්නා ලද ශුද්ධකරණ නායකයාගේ වචන වලින් කිව්වොත්, “[නිවැරදි කිරීම් කමිටුවේ] නායකත්ව විසින් පක්ෂ සංවිධානය ගැන සැබෑවින්ම අගතිගාමී විනිශ්චයන් සමහරක් සිදු කර ඇත. පිටිසරබද පිහිටි පක්ෂ ආධ්‍යයන්, විශේෂයෙන්ම අලුතින් නිදහස් කරගන්නා ලද කලාප වල පිහිටන ලද ඒවා, කිසිදු ව්‍යතිරේක නැති ලෙසකින් හතුරන් විසින් පාලනය කරන්නේ යැයි නැත්නම් ඒවාට හතුරන් රිංගාගෙන සිටිනවා යැයි තීරණය වූ අතර, එසේම සියළු දිස්ත්‍රික්ක සහ ප්‍රාදේශීය නායකත්ව කමිටු පාලනය වෙමින් පැවතියේ ඉඩම් හිමියන් වෙතින් නැත්නම් ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන් වෙතින් යැයි ද තීරණය විය.”¹⁸ කේමර් රූප් (24 වැනි පරිච්ඡේදය බලන්න) විසින් සමස්ත පංති ලෙසින් පොදුවේ ගෙනෙන හෙළා දැකීම් ගැන අනතුරු ඇඟවීමක් මේ ශුද්ධකරණ වලින් සිදු වූහ.

ප්‍රතිසංස්කරණ සහ ඉගැන්වීම් (*chinh huan*) මෙහෙයුමක් 1951 දී මුලින්ම සංවිධානය කරන ලද්දේ ඔවුන්ගේ නිලතල දරන අය වෙනුවෙන් යුද හමුදාව විසිනි. එය මර්දනීය බවට වඩා අයිඩියලොජිමය බවකින් යුතු විය. 1952 සිට 1956 දක්වා “නිවැරදි කිරීම්” නීති ලෙසින් පැවතිණ. ප්‍රතිඅධ්‍යාපන කඳවුරු තුළ නොසන්සුන් තත්වයන් කොතරම් ඉහළින් තිබුණදැයි කිවහොත් රේසර් බ්ලේඩ් තල සහ පිහි ඔවුන් වෙතින් ඉවත් කරන්නට සිද්ධ වූ අතර රැඳවුම්කරුවන් අතර සියදිවිනසා ගැනීම් වැළැක්වීම සඳහා මුළු රාත්‍රිය පුරාම පහන් දල්වා තබන්නට සිද්ධ විය.¹⁹ ඒත් මුලින්ම ශුද්ධකරණ නිමා කරන ලද්දේ ද යුද හමුදාව විසිනි. ඔවුන්ගේ කාඩර්වරුන් මහත් සෙයින් වධහිංසා වලට ලක්වෙද්දී බොහෝ දෙනෙක් හමුදාව අත්හැර දකුණට පලා ගියහ.²⁰ රට එක්සේසත් කිරීම අවසන් අරමුණ වූ අධිකාරීන්ගේ සිත් මේ ප්‍රවණතාවය නිසා කරදරයට පත් කරන ලදී. චීනයෙන් වෙනස් වෙන ආකාරයකින්, මෙහි දී හමුදාමය අවශ්‍යතාවය යන්නේ වැදගත්කම තුළින් සමස්ත කාර්යයට යම් යථාර්ථයක් ගෙනෙන ලද්දේය. එසේම රටේ සාපේක්ෂ කුඩා ප්‍රමාණය නිසා අසතුවට පත් වූ අයට පහසුවෙන් පලා යෑමට හැකියාව ලැබිණ. ප්‍රවණ්ඩත්වය යම් තරමකට ක්‍රමයෙන් අඩු කර දැමීමට මේ සාධක හේතු වූහ. මිලියන 1.5 ක ජනගහනයේ සියයට 10 ක් වූ උතුරේ කතෝලිකයන්ගේ ඉරණම ද මෙයට සාක්ෂි දරයි. මුලින්ම වධහිංසාවට පත්වෙන ඔවුන් දකුණට පලා යන මහා සංඛ්‍යාත ජනතාව ප්‍රයෝජනයට ගනිමින්, අන්තිම ප්‍රංශ හමුදාවල රැකවල් යටතේ නික්ම යාමට හොඳින් සංවිධානය වී සිටියහ. අඩුම වශයෙන් දකුණු විශේෂිතයට යන්නට 6000,000 ක් පමණ සමත් වූවා යැයි සැලකේ.

සෝවියට් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ විසිවැනි කොංග්‍රසයේ ඵලවිපාකයන් දැනෙන්නට ද පටන් ගෙන තිබුණි. 1956 අප්‍රේල් මාසයේ දී බයාදු ගතියකින් වූ ‘මල් සියයේ’ ව්‍යාපාරයක් විශේෂයෙන්ම විසින් අත්දැක තිබුණි. නිදහස උදෙසා වූ විද්වතුන් පිරිසකගේ සිතුවම් පැතුම් සංකේතවත් කරන මානුෂීයවාදය (*Nhan van*) සලකුණු කරන යළි සෝදිසිය සැප්තැම්බර් මාසයේ දී හටගැනිණ. පහත කවියේ රචකයාව වාරණයට ලක් කරන ලද රජයේ නිල ල වාරකයා වූ තෝ හු (To Huu) ව විහිළුවට භාජනය කරන්නට ලේඛකයන් නිර්භීත වූහ:

¹⁶ Ibid., p. 190.
¹⁷ Ngo, *Vietnam*, p. 375.
¹⁸ Quoted in Boudarel, *Cent fleurs*, p. 200; see also pp. 199-202.
¹⁹ Georges Boudarel, “L’idéocratie importée au Vietnam avec le maoïsme,” in *La bureaucratie au Vietnam – Vietnam-Asie-Débat no. 1* (Paris: L’Harmattan, 1983), pp. 61, 63.
²⁰ Boudarel, *Cent fleurs*, pp. 183-184.

නිර්ධන පංතියට මාර්ගෝපදේශක එළිය වූ
හො වි මින් දිගුකල් දිනේවා!
ශ්‍රේෂ්ඨ සදාකාලින රුක වූ
ස්ථාලිත් දිගු කල් දිනේවා!
සාමය ඔහුගේ සෙවනැල්ලේ වර්ධනය වෙයි!
මරන්න, නැවතත් මරන්න, ඔබේ අත කවදා හෝ නවතිනු එපා
බදු එකවරින් ගෙවන හැකිවන ලෙසින්
ඉඩම් සහ කුඹුරු සහල් නිෂ්පාදනයේ සමෘද්ධියෙන් පුරවන්න
එකම හදවතකින් යුතුව අපි පා ගමන් කරමු
පක්ෂයට සදාකල් පවතින්නට හැකියාව ලැබෙන ලෙසින්
අපි සහාපති මාමි වෙත භක්තෞරු දක්වමු
එසේම ස්ථාලිත් ගැන සදාකාලින කල්ටිවාදයක් ගොඩනගමු.²¹

ඔවුන්ගේ ගරුසරු නැති හැදියාව සඳහා විද්වතුන්ට දඬුවම් කරන ලදී. රෙජිමය විවේචනය කරන සාහිත්‍ය විචාරයන් ඉක්මණින්ම තහනම් කරන ලද අතර චීනයේ හු ෆෙන්ග් සහ කලාත්මක අදහස් දැක්වීමේ නිදහසට එරෙහිව සිදු වූ මෙහෙයුම හා සමාන වූවක් පටන් ගැනුණේ හො වි මින් වෙතින් එන පෞද්ගලික සහයෝගය යටතේය.²² ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයේ කළින් සටන් වදින ලද බොහොමයක් සිටි පක්ෂයේ සාමාජිකයන් වූ හැනොයි විසූ විද්වතුන් සියල්ලන් අතර එක්සත් පෙරමුණක් තහවුරු කිරීම සැලසුම වූයේය. 1958 මුල දී “අයිඩියලොජිමය කඩාකප්පල්කරුවන්” 476 දෙනෙකුට මහජනයා ඉදිරියේ ස්වයං විවේදනයේ යෙදෙන ක්‍රියා කරන්නට බලාත්මක කරන ලද අතර එක්කෝ චීන ලෝජියෝ හා සමාන වූ වියෙට්නාමී ලෝජියෝ නැත්නම් ශ්‍රම කඳවුරු වෙත ඔවුන්ව යවන ලදී.²³ චීන ජනතා ජනරජයේ මෙන්ම කාශ්වෙට් විලාසයේ ප්‍රතිසංස්කරණ ගෙන ඒමට ඇති ආකර්ශනය ඉතා ඉක්මණින් ප්‍රතික්ෂේප කර සත්‍යලබ්ධික පක්ෂ මතය ශක්තිමත් කිරීම ඒ වෙනුවට තෝරා ගැනිණ. මර්දනය සීමාසහිත කරවීමත් ඒත් එය දිගින් දිගටම පවත්වාගෙන යාමටත් යන දෙකටම හේතු වන ලද්දේ U.S. විසින් සහාය දෙන ලද නෝ ඩින් සියම් (Ngo Dinh Diem) රෙජිමයේ 1957 දී පැවති රුදුරු කොමියුනිස්ට් විරෝධී මෙහෙයුම් වලට ප්‍රතිචාරයක් හැටියට දකුණේ යළි හටගෙන තිබුණු යුද්ධයයි. එයින් උතුරු වියෙට්නාමයේ ජනතාවට මහත් හානියක් සිද්ධ වූවත්, යුද්ධය පැතිරවීමට වැයම් කිරීම සහ එයට සහාය දෙන්නට හමුදා සහ අවි සැපයීමට 1959 මැයි මාසයේ දී වියෙට්නාමී කොමියුනිස්ට් පක්ෂය විසින් රහස්‍ය තීරණයක් ගෙන තිබිණ. ඒත් ඒ වැයම නිසා, කෘෂිකර්මය තුළ ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම’ වැනි චීන විලාසයේ මෙහෙයුමක් වැයම් කිරීමත් වැළැක්වෙන ලද්දේ ද නැත, 1958 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී හො වි මින් විසින්ම මෙයට ආරම්භයක් සපයන්නේ ඒ ගැන ලියන උද්දේශිමත් ලිපි ගණනාවකිනි.²⁴ චීනයේ දී මෙන්ම, දැවැන්ත වාර්මාර්ග ව්‍යාපෘති සහ දීර්ඝ ඉඩෝර් කාලයක් නිසා නිෂ්පාදනය පහළ වැටිණ, එයින් නොදන්නා වින්දිතයන් සංඛ්‍යාවක් සිටින ලද දරුණු සාගතයක් හට ගැනිණ.²⁵ 1964-65 සහ නැවතත් 1967 දී, පක්ෂය ඇතුළේ සිටි සෝවියට් පැත්තට පාක්ෂික වූ කාඩර්වරු සංඛ්‍යාවක්, “හෝ අන්කල්” ගේ පෞද්ගලික ලේකම් ඇතුළුව, ශුද්ධකරණයට ලක් කිරීම ද යුද වැයම නිසා නොවැළැක්වුණි. වියෙට්නාමී කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ නායකයන් ඔවුන්ගේ චීන සමානයන් මෙන්ම සංශෝධනවාදී විරෝධී නැඹුරුව බෙදා හදා ගත්තේය යන්න මේ සිද්ධීන් ප්‍රමාණවත් වෙයි. ශුද්ධකරණයේ සමහර වින්දිතයන් කිසිදා නඩුවකට ඉදිරිපත් නොවී දශකයට වැඩි කාලයක් සිරබාරයේ සිටියහ.²⁶

²¹ Quoted in Ngo, *Vietnam*, p. 404.
²² Georges Boudarel, “1954: Les dilemmas de l’indépendance,” in *Hanoi 1936-1996: Du drapeau rouge au billet vert*, ed. Georges Boudarel and Nguyen Van Ky (Paris: Autrement, 1997), p. 141.
²³ Ngo, *Vietnam*, p. 404.
²⁴ Boudarel, *Cent fleurs*, p. 150.
²⁵ Gérard Tongas, *J’ai vécu dans l’enfer communiste au Nord Vietnam* (Paris: Nouvelles Editions Debresse, 1960), pp. 231-232.
²⁶ Daniel Hémerly, interview, Paris, October 1997; Georges Boudarel, “1965-1975: Guerre ou paix?” in Boudarel and Nguyen, *Hanoi 1936-1996*, p. 154.

1973 ජනවාරි මාසයේ දී පැරිස් සාම ගිවිසුම අත්සන් කිරීමෙන් U.S. හමුදාවන් අවසාන ලෙසින් ඉවත් වී යෑම නිසා පමණින් අවසන් වෙන ඊතියා ඇමෙරිකන් යුද්ධය සහ අනතුරුව 1975 අප්‍රේල් 30 වැනිදා දකුණු වියට්නාම් රෙජිමයේ කඩා වැටීම පසුපස බොහෝ දෙනෙක් බියෙන් සිටි ලේ හැලීමක් සිදු වූයේ නැති අතර එසේම එය අසල්වැසි කාම්බෝජයේ දී සිද්ධ වූයේ ද නැත. එනමුත් කොමියුනිස්ට් හමුදාවල වියට්නාම් ජාතික සිරකරුවන්— ඔවුන්ගේ තනතුරු දරන ලද “ද්‍රෝහීන්” ද ඇතුළුව—දැඩි සේ අපයෝජනයට ලක් වූ අතර බොහෝ විට ඔවුන්ව මාරු කරනවාට වඩා තුරන් කර දැමීම සිද්ධ විය.²⁷ සිවිල් යුද්ධයේ දී සහ නිදහස උදෙසා වූ අරගලයේ දී දෙපැත්තම විසින් බොහෝ බිහිසුණු අපරාධ කරන ලද්දේය යන්න පැහැදිලියි. එක පැත්තකට සහාය දීම තෝරාගත් සිවිල් ජනතාවට එරෙහිව ද බිහිසුණු අපරාධ සිදු වූහ. ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් එයට භාජනය වූ සංඛ්‍යාවන් ගණනය කිරීම පමණක් නොව යොදා ගැනෙන ලද ක්‍රමවේද විස්තර කිරීම ද ඉතාමත් දුෂ්කර වූවකි. නමුත් කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් අඩුම ගණනේ මහා පරිමාණයකින් එක සමූලඝාතනයක නියැලෙන ලදී. හුඵ් (Hue) නමැති පුරාතන අධිරාජ්‍යමය අගනුවරේ පාලනය වියට් කොන්ග් (Viet Cong) යටතේ පැවති සති කිහිපය තුළ දී, 1968 පෙබරවාරි මාසයේ පැවති තෙත් (Tet) ප්‍රහාරයේ දී, වියට්නාම් ජාතික පැවිද්දන්, ප්‍රංශ ජාතික ආගමික සේවකයන්, ජර්මන් වෛද්‍යවරු, සහ ආණ්ඩුවේ නිලධාරීන් සහ සේවකයන් සංඛ්‍යාවක් ද ඇතුළුව අඩුම වශයෙන් 3,000 ක ජනතාවක් සමූල ඝාතනය කරන ලදහ.²⁸ ඇමෙරිකානුවන් විසින් නියැලෙන ලද සමූලඝාතන වලට වඩා මරණ සංඛ්‍යාව ඉතාමත් ඉහළ වූයේය. සමහර වින්දිතයන්ව පණ පිටින් වළදමන ලදී; අනෙක් අයව “අධ්‍යයන සැසිවරා” සඳහා ගෙන යන ලදුව නැවතත් කිසිදා ආපසු නොඑන ලදී.²⁹ කිසිදා නිල වශයෙන් පිළිගැනීමට පත් නොවෙන ලද, බමර් රෂ් විසින් පසු කාලයේ දී ගෙනෙන්නට නියමිත වූවට ඇඟවීමක් කරන මෙවැනි අපරාධ වටහා ගැනීම දුෂ්කරයි. 1968 දී සයිගොන් අල්ලා ගත්තා නම් කොමියුනිස්ට්වාදීන් එයාකාරයෙන්ම හැසිරෙන්නට ඉඩ තිබුණා යැයි සිතිය හැකිද?

කෙසේ වුවද, 1975 දී ඔවුන් එය අල්ලා ගනිද්දී එයාකාර විදියකින් කටයුතු නොකළහ. කෙටි සති කිහිපයක් තුළ දී සයිගොන් රෙජිමයේ නිලධාරීන් සහ සොල්දාදුවන් දළ වශයෙන් මිලියන 1 ක් පමණ සංඛ්‍යාවකට, ජනාධිපති හෝ විසින් දෙන ලද “සමාව දීමේ ප්‍රතිපත්තිය” හුදු දේශපාලන වාදපදයක් පමණකට වඩා වූවක් යැයි විශ්වාස කරන්නට හැකි වූහ. එහි ප්‍රතිඵලය වූයේ මේ නිලධාරීන් නව අධිකාරීන් යටතේ ලියාපදිංචිය සහ සහයෝගයෙන් කටයුතු කිරීම පටන් ගැනීමයි. එවිට ජුනි මාසය මුල දී, ප්‍රතිඅධ්‍යාපනය සඳහා හදිසියේම ජනතාව කැඳවන ලද අතර සරල පාගමන් සොල්දාදුවන්ට නිල වශයෙන් දින තුනක් තිස්සේ මෙන්ම හමුදා නිලධාරීන්ට සහ සිවිල් සේවකයන්ට පුරා මාසයක් තිස්සේ එය පැවත්විණ.³⁰ දින තුන බොහෝ විට වසර තුනක් දක්වා ඇදී ගියේය, එසේම මාසය අවුරුදු හතරක් හෝ අටක් බවට හැරිණ. ප්‍රතිඅධ්‍යාපන වැඩසටහන් වලින් අවසන් වශයෙන් දිවි ගලවා ගත්තවුන් 1986 තෙක් ආපසු ගෙවල් වලට නොගියහ.³¹ එවක අගමැතිවරයාව සිටි ෆා වැන් සවුන්ග් (Pham Vang Dong) 1980 දී පිළිගත්තේ දකුණේ ප්‍රතිඅධ්‍යාපනය ලැබූ සංඛ්‍යාව 200,000 ක් වූ බවයි. මිලියන 20 ක ජනගහනයෙන් 500,000 සිට මිලියන 1 ක් දක්වා එයට භාජනය වූවා යැයි වැදගත් ඇස්තමේන්තු දක්වයි. සිසුන්, විද්වතුන්, පැවිද්දන් (බෞද්ධ සහ කතෝලික යන දෙගොල්ලන්ම), සහ (කොමියුනිස්ට්වාදීන් ඇතුළුව) දේශපාලන සටන්කාමීන් විශාල ප්‍රමාණයක් මේ වින්දිත සංඛ්‍යාවට ඇතුළත් වෙති. මේ අයගෙන් බහුතරය ‘දකුණු වියට්නාමයේ ජාතික නිදහස් පෙරමුණ’ වෙත හිතවාදීව සිටි අයයි. පසු කාලයක දී හෙළිවෙන්නේ එහි උතුරේ කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට ආවරණයක් ලෙසින් පැවතියාට වඩා වැඩි යමක් නොවූ බවයි. ඉතා ඉක්මණින් දකුණේ ජනතාවගේ කැමැත්ත ගැන සලකන බවට දුන් පොරොන්දු සියල්ල ඔවුන් කඩ කරන ලදී. 1954-56 කාලයේ දී මෙන්ම, කළින් එකට අවිගෙන නැඟී සිටි පක්ෂ සහෝදරයන් වැඩිකල් නොයද්දී නිවැරදි කරන මෙහෙයුම් වල දුක් විඳිමින් සිටියහ. ඔවුන්ගේ වැඩ කරන තැන්වල දී හෝ නැත්නම් අධ්‍යයන කරන ස්ථානයන් හි දී සති ගණනාවක් තිස්සේ රඳවා තබන ලද හරියටම නිශ්චය කළ නොහැකි ඒත් විශාල සංඛ්‍යාවන් වලින් යුතු “සුළු” ප්‍රතිඅධ්‍යාපන සිද්ධීන් ද මෙම විශේෂ සිරකඳවුරු වල හිරවී සිටින සිරකරුවන්ගේ සංඛ්‍යාවට ඇතුළත් කළ යුතුයි. දකුණේ

²⁷ Doan, *The Vietnamese Gulag*, pp. 199-200.

²⁸ “වියට් කොන්ග්” නමින් දකුණේ පටන් ගැනෙන පද වහරෙන් අර්ථවත් වූයේ “කොමියුනිස්ට් වියට්නාම් ජාතිකයා” යන්නයි.

²⁹ Stanley Karnow, *Vietnam: A History* (Harmondsworth: Penguin Books, 1984), pp. 530-531.

³⁰ Doan, *The Vietnamese Gulag*, pp. 170-171.

³¹ හිටපු කොමියුනිස්ට් නායකයෙක් සමඟ 1996 දී හෝ වි මින් නගරයේ දී පවත්වන ලද සාකච්ඡාවකි.

කොමියුනිස්ට් විරෝධී රෙජිමය විසින් හතරන්ට පහර දෙන නරකම කාලයේ දී, කඳවුරු තුළ 200,000 ක් පිරිසක් රඳවා තැබුණා යන ප්‍රකාශය සමඟ මෙම සැසඳිය හැකියි.³²

කොමියුනිස්ට්වාදීන් යටතේ රඳවුම් තත්වයන් සෑහෙන තරමකට විවිධ වූහ. නගර අසල පිහිටි සමහර කඳවුරු සඳහා කටු කම්බි වැටවල් පවා නොතිබුණි. එහි රෙජිමය තදින් සීමා කර ගැනීම පිළිබඳ වැඩි අවධානයක් දැක්වූවා මිසෙක සැබෑ දඬුවම් කිරීමක් පිළිබඳව කටයුතු නොකරන ලද්දකි. දුෂ්කර පුද්ගලයන්ව ඇත උතුර වෙත යවනු ලැබීය. ඒවා ඇත පිටිසර පැති වල සෞඛ්‍යයට අහිතකර වූ ප්‍රංශ සිරකරුවන් සඳහා මුලින් ඉදිකරන ලද කඳවුරු වූහ. හුදකලාව තැබීම සම්පූර්ණ ලෙසින් පැවති අතර කිසිදු වෛද්‍ය පහසුකමක් නොදෙන ලදී. මේ කඳවුරු තුළ දී දිවි පවත්වා ගැනීම බොහෝ විට රඳා පැවතුනේ සිරකරුවන්ගේ පවුලේ අය විසින් එවන ලද පාර්සල් මතයි. සිරගෙවල් හා සමාන ලෙසින් මේ කඳවුරු තුළ ද අඩු පෝෂණය තත්වයන් නරක වූහ. රැඳවුම්කරුවන්ට එක දිනකට ගල් පිරිවිව බාල ප්‍රමිතියේ හාල් ග්‍රෑම් 200 ක් පමණ අනුභවයට ලැබිණ. එසේම නඩු වලට පෙනී සිටින අය වෙනුවෙන් භාවිතා කරන අවියක් හැටියට කුසගින්න බොහෝ විට යොදා ගැනෙන ලදී. ස්වොආන් වැන් තෝයි (Doan Van Toai) විසින් එවැනි සිර කඳවුරක ගෙවන ජීවිතය ගැන කුතුහලය දනවන විස්තරයක් තබා ඇත. ඒන සිර කඳවුරු ලක්ෂණ බොහොමයක් මේවායේ දී ද දකින්නට ලැබෙන ලද බව එයින් පෙනී යයි. ඒත් ඒවාට වඩා යම් ලෙසකින් මේවායේ පමණට වැඩි සංඛ්‍යාවක් රඳවා තැබීම, අහිතකර සනීපාරක්ෂක තත්වයන්, සහ ප්‍රවණ්ඩත්වය පැවතීම මෙන්ම සමහර විට නඩු වලට කළින් පවතින දීර්ඝ ප්‍රමාද කාලයේ දී කස පහර දීම වැනි බොහෝ විට මාරාන්තක වූ දඬුවම් ලැබිණ. විසි දෙනෙකු වෙනුවෙන් ඉදි කරන ලද සිරකුඩුවක සමහර අවස්ථාවල දී හැත්තෑවක් නැත්නම් අසුවක් සිරකරුවන් සිටියහ. සිරගෙදර මිදුලේ ඉදිකිරීම් පැවති නිසා ඇවිදින්නට යෑම පවා බොහෝ විට කිසිසේත් නොහැකි වූහ. ඒ හා සසඳන විට යටත්විජිත යුගයේ පැවති සිරකුඩු යනු සාමකාමී දිව්‍යලෝක සහ සන්සුන් ස්ථාන ලෙසින් පෙනී ගියහ. නිවර්තන දේශගුණය සහ වායුව හමා නොයෑම නිසා හුස්ම ගැනීම ඉතාමත් අසීරු වූහ. දවස පුරාම එක කුඩා වායු හිලක් අසල හිටගෙන ඉන්නට සිරකරුවන් තම තමන්ගේ වාරය එනතුරු බලා සිටියහ. ගන්ධය දරා ගත නොහැකි තරම් වූ අතර හමේ රෝග බහුල ලෙසින් පැතිර තිබිණ. දරා ගැනීමට මහත් සෙයින් අසීරු වූ දඬුවම, හුදකලාව සිර කර තැබීම යැයි ගැන කිසිදු සැකයක් නැත. සමහර අයව වසර ගණනාවක් පවුලේ කිසිවෙක් සමඟ කිසිදු සබඳතාවයක් නොමැතිව එසේ හුදකලා කර තැබිණ. ශාරීරික වධහිංසාව මතුපිටින් නොපෙනුණ ද හැම විටම පැවතුනකි. මරණයට පමුණුවීම ද එසේම වූයේය. සිරබන්ධනාගාර තුළ රෙගුලාසි යම් අල්ප විදියකින් හෝ කැඩීම නිසා කර්කශ ලෙසින් දඬුවම් කරන ලද අතර සලාක ඉතා අල්ප වූ නිසා සති කිහිපයක් ඇතුලත දී බොහෝ විට මරණය ළඟා විය.³³

හෝ වින් මින් නගරයේ සිරගෙවල් තත්වය ගැන සිරකරුවන් අතර ධාරණයෙන් සහ බෙදා ගැනීමෙන් පතුරුවා යවන “චාවිකව” අත්සන් කරන විරෝධාර සිරකරුවන් හතළිස් අට දෙනෙකුගේ ප්‍රකාශයක් මෙසේය:

අපි,
වියෙට්නාමය පුරා විවිධ සිරගෙවල් තුළ සිරගත කරන ලද
ආධානග්‍රාහිකයන්, කලාකරුවන්, ලේඛකයන්, සහ දේශප්‍රේමී විද්වතුන්,
කම්කරුවන්, ගම්බද වැසියන්, සහ නිර්ධන පංතිය,
ලෝකයේ හැම තැන පවතින ප්‍රගතිශීලී ව්‍යාපාර වලට
කම්කරුවන්ගේ සහ විද්වතුන්ගේ අරගල ව්‍යාපාර වලට
අපේ ස්තුතිය පුද කරන්න පළමුවෙන්ම කැමැත්තෙමු,

වියෙට්නාමයේ මානුෂීය අයිතීන් වෙනුවෙන් පසුගිය වසර දහය පුරා සටන් කරන්නට සහාය දුන් සියල්ලන්ටම සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සහ පීඩිතයන්ගේ නිදහස සහ සුරාකන ලද වියෙට්නාමී පුරවැසියන්ගේ අරගලයට සහාය දුන් සියල්ලන්ටම...

³² See, e.g., Communauté Vietnamienne, *Les prisonniers politiques* (Paris: Sudestasie, 1974).

³³ Doan, *The Vietnamese Gulag*.

පරණ රෙජිමයේ සිර පද්ධතිය (ජාත්‍යන්තර මතයෙන් පුළුල් ලෙසින් හෙළා දැක්වෙන ලද්ද) වෙනුවට ඉතා ඉක්මණින් ස්ථාපිතව ඇත්තේ මහත් වැඩියෙන් කර්කශ සහ කුරිරු වූ සියුම්ව සැලසුම් කරන ලද්දකි. සිරකරුවන් සහ ඔවුන්ගේ පවුල්වල අය සමඟ සියළු සබඳතා තහනම්, තැපෑලෙන් පවා. මේ සිරගෙවල් වල ඉරණාම ගැන සිරකරුවන්ගේ පවුලේ අයව අඳුරේ තැබීම නිසා දුක සහ සන්තාපය ද එකතු කරයි. මේ පරිභවයට සහ වෙනස් විදියට සලකන ප්‍රතිපත්ති යටතේ සිරකරුවන් තබා ඇත්තේ ඔවුන් ඒ පිළිබඳව ගෙනෙන ඕනෑම ප්‍රතිරෝධයක් නිසා ඔවුන්ගේ ඥාතීන්ට තවත් දඬුවම් ලැබෙව් යැයි සහ ඒ අයව ඔවුන් නොදැනුවත්වම කුමන මොහොතක දී හෝ මරා දැමෙනු ඇතැයි ගැන බියෙනි...

මේ සිරගෙවල් ඇතුළේ තත්වයන් හිතාගත නොහැකි තරම් නරකයි. සයිගොන් හි නිල සිරගෙය වන, චි හොආ (Chi Hoa) සිරගෙදර ඇතුළේ පරණ රෙජිමය යටතේ 8,000 ක ජනතාවක් විශ්ව ලෙසින් හෙළා දකිනු ලැබූ තත්වයන් යටතේ තබන ලදී. අද එම සිරගෙදර තුළ දී ම 40,000 ක පිරිසකට වැඩ සංඛ්‍යාවක් සිරගත කර ඇත. කුසගින්න, වායුව නැතිකම, නැත්නම් වධහිංසාව, නැත්නම් ඔවුන්ගේම අත් වලින් සිරකරුවන් බොහෝ විට මිය යති...

වියෙට්නාමයේ සිරගෙවල් වර්ග දෙකක් ඇත: නිල සිරගෙවල් සහ රැඳවුම් සිර කඳවුරු. දෙවැන්න ඇත්තේ වනාන්තරයේය, එසේම සිරකරුවන් ජීවිතාන්තය දක්වා වූ බලාත්කාර ශ්‍රමය සඳහා තීන්දු වී සිටිති. නඩු කිසිවක් නැත, ඒ නිසා ඔවුන්ගේ විත්තිය සඳහා යොදා ගන්නට හැකි නීතිමය යාන්ත්‍රණයක් ද නැත...

කොමියුනිස්ට් ක්‍රමයේ පැතිර යාමෙන් මනුෂ්‍යත්වය වර්තමානයේ දී සැබැවින්ම පිළිකුලෙන් ආපස්සට පැන සිටින තත්වයක් නම්, ඇමෙරිකන් අධිරාජ්‍යවාදය ඔවුන් පරාජය කිරීම ඔවුන්ගේ අදිසි දෙය යැයි උතුරු වියෙට්නාම කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ අවසන් ප්‍රකාශයන් අන්තිමේ දී ප්‍රතික්ෂේප කරන්නේ නම්, එහෙනම් අපි, වියෙට්නාමයේ සිරකරුවන් ජාත්‍යන්තර රතු කුරුස සංවිධානයෙන්, සහ ලෝකය පුරා ඇති මානුෂීය සංවිධාන වලින්, සහ සියළු හොඳ හිතැති මිනිසුන් වෙතින් ඉල්ලා සිටින්නේ හැකි ඉක්මණින් අපිට අපේ දුක්විඳින තත්වයන් වලට නිමාවක් ලබාගැනීම සඳහා සයිනයිඩ් පෙති එවන්න කියයි. දැන් අපිට මැරෙන්නට ඕනෑ! අපිට මේ ක්‍රියාව සඳහා උදව් කරන්න, හැකි ඉක්මණින් අපිට මරා දමන්න. අපි සදාකල් ඔබට ණය වෙමු.

වියෙට්නාමය, 1975 අගෝස්තු—1977 ඔක්තෝබර්³⁴

අවාසනාවන්තකම සහ මර්දනයෙන් පළා ගිය, මුහුදු කොල්ලකරුවන් විසින් මරා දමන ලද නැත්නම් දියේ ගිලී මැරෙන ලද බහුතරයක් වූ සිය දහස් ගණනක බෝට්ටු ජනතාවක් මේ “නිදහස” ගැන අමුතු ඉදිරිපත් කිරීමට ඇතුළත් කළ යුතුයි. මර්දනය ලිහිල් කිරීමේ පළමු සැබෑ සලකුණ එන්නේ 1986 දී පමණකි. ඒ වියෙට්නාමි කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ නව මහ ලේකම්, වියෙන් වැන් ලින් (Nguyen Van Linh) දේශපාලන සිරකරුවන් විශාල සංඛ්‍යාවක් නිදහස් කරමින් උතුරු ප්‍රදේශයන් හි පිහිටි ඝාතක කඳවුරු වසා දැමීමයි. අලුත් දණ්ඩ නීති සංග්‍රහයක් අවසානයේ දී ප්‍රකාශයට පත්කරන්නට නියමිතව තිබුණි. ලිබරල්කරණ ක්‍රියාවලිය ඉතාමත් බයාදු ලෙසින් සහ පරස්පර ලෙසින් සිද්ධ වූයේය. කොන්සර්වේටිව් සහ ප්‍රතිසංස්කරණවාදීන් අතර නොසන්සුන් සමබර තත්වයකින් 1990 ගණන් සටහන් විය. බොහෝ අයගේ බලාපොරොත්තු මර්දනීය ආශාවන් නිසා කඩා වැටුණි. ඒ වුනත් අත් අඩංගුවට ගැනීම දැන් වඩාත් ප්‍රවේසමින් ඉලක්ක කරගනිමින් එසේම ඒවා ක්‍රියාත්මක වෙන්නේ සාපේක්ෂ ලෙසින් කුඩා පරිමාණයෙනි. බොහෝ විද්වතුන් සහ ආගමික නායකයන් තවමත් වධහිංසාවට ලක්වී අත් අඩංගුවට පත්වෙති. උතුරේ දුෂ්කර පළාත් තුළ පවතින අසතුට නිසා හටගන්නා ලද කැරලි මැඩලන ලද්දේ අතිශය ප්‍රවණ්ඩත්වයක් භාවිතයෙනි. චීනයේ සිද්ධ වූවා මෙන්ම, තත්වය දීර්ඝ කාලීන ලිහිල් බවකින් යුතු වීම සඳහා වැඩිම හොඳ අවස්ථාව පෑදෙන්නේ, රජයේ සෘජු පාලනයෙන් සහ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයෙන් ගැලවෙන්නට හැකියාව ලැබෙන වැඩිවෙමින් පවතින පෞද්ගලික ව්‍යවසායකත්වය සඳහා රටවැසියන් හැකි තරම් සංඛ්‍යාවට ඉඩ දීමෙනි. චීනයේ ජනගහනයටත් වැඩියෙන් දුප්පත් වූ ජනගහනයක මේ අවස්ථාවේ දී එන්න එන්නම වැඩිවෙන අලුත් සහ වැඩියෙන් සාමාන්‍ය වූ ආකාරයක මර්දනයක් හදන්නේ අතිශයෙන් දුෂිත වූ ව්‍යාපාරික මාඟියාවකි.

³⁴ Quoted in *ibid.*

ලාඕස්: පලා යන ජනගහනයක්

වියෙට්නාමී බෝට්ටු ජනතාවගේ නාට්‍යමය කතන්දරය ගැන සැවොම අසා තිබුණ ද, ඒත් 1975 වියෙට්නාමයේ සිද්ධීන් වලින් පසුව කොමියුනිස්ට් බවට පත්වූ ලාඕස් රට සලකද්දී සමානුපාතිකව ජනගහනයෙන් විශාල කොටසක් එරටින් පලා ගොස් සිටිති. පිළිගත් ලෙසින් ලාඕස් වැසියන්ට පලා යෑම සඳහා කළ යුතුව තිබුණේ මිකොන්ග් ගඟ (Mekong River) තරණය කර තායිලන්තයට පිවිසීම පමණකි. ලාඕසයේ ජනගහනයෙන් බහුතරය ගං මට්ටාවෙන් නැත්නම් ඒ අසල ජීවත් වූ නිසා සහ මර්දනයන් සාපේක්ෂව සීමිත වූ නිසා, නික්ම යාම ඉතා පහසු වූයේය. කඳුකරයේ ජීවත් වූ (100,000 ක් පමණ) මොන්ග් (Hmong) සුළු ජාතිකයන් වෙතින් සියයට 30 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක්, සහ විද්වතුන්, තාක්ෂණවේදීන්, සහ නිලධාරීන් සියයට 90 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් ඇතුළුව රටෙන් පලා ගිය සංඛ්‍යාව 300,000 ක් පමණ (ජනගහනයෙන් සියයට 10 ක්) පිරිසක් වෙති. කොමියුනිස්ට් ආසියාවේ ඊට වැඩි විශාල ජනගහනයක් රටෙන් පලා යන අවස්ථාවක් දකින්නට ලැබෙන්නේ 1950-1953 දී උතුරු කොරියාවේ දී පමණකි.

1945 දී සිට ලාඕසයේ ඉරණම වියෙට්නාමයේ ඉරණම මත රඳා පැවතිණ. ප්‍රංශය අනතුරුව ඇමෙරිකාව හමුදා සහාය ද ඇතුළුව ඔවුන්ගේ සහාය දෙන ලද්දේ එවිට ප්‍රධාන වශයෙන් පැවති දක්ෂිණාංශ රාජ්‍යයටයි. වියෙට්නාමී කොමියුනිස්ට්වාදීන් සහාය දුන්නේ වියෙට්නාමය සමඟ නිත්‍ය පෞද්ගලික සබඳතා පැවති පරිස්ථානීය කොමියුනිස්ට්වාදීන් අල්පයක් විසින් ප්‍රමුඛත්වය ගන්නා ලද පතෙට් ලාඕ (Pathet Lao) වෙතටයි. හමුදා සහාය සඳහා ඒ ව්‍යාපාරය සම්පූර්ණ ලෙසින් වියෙට්නාමය මත යැපී සිටියහ. තැනින් තැන ජීවත් වූ අඩු ජනගහනයකින් යුතුව වූ රටේ නැගෙනහිර පැත්ත වියෙට්නාමී අර්බුදයේ ඇමෙරිකන් අදියර සමඟ සාප්‍රවම පැටලී සිටියහ. ඒ පළාතෙන් හෝ වි මින්ගේ සැපයුම් මාර්ග ගමන් කළහ. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ඇමෙරිකානුවන් නිමක් නොමැතිව ඒ පැත්තට බෝම්බ හෙළන ලදී. පරිස්ථානීය මොන්ග් ජනතාව අතර අතර අවිගත්, බලවත් කොමියුනිස්ට් විරෝධී ව්‍යාපාරයක් U.S. බුද්ධිමය සේවාව විසින් පිහිටුවන ලදී. එහි දී ඇතිවෙන අරමුණ සහ උනන්දුව හීන වූ සහ විටින් විට පමණක් සිද්ධ වූ හමුදා මෙහෙයුමේ දී සැලකිය යුතු තරමක අපරාධ සිද්ධ නොවීය. 1975 වෙද්දී කොමියුනිස්ට්වාදීන් නැගෙනහිර ප්‍රදේශයේ විශාල කොටසක් පාලනය කළහ. ඒත් එය ලාඕස් හි ජනගහනයෙන් තුනෙන් එකක් පමණක් වූහ. ඉතිරිය, (රටවැසියන්ගෙන් සියයට 20 ක්) රඳවා තබා ගැනෙන ලද සරණාගතයන් 600,000 ක් ද ඇතුළුව සිටියේ බටහිර පැත්තේ මිකොන්ග් ගඟ දිගේ වූහ.

නව ඉන්දුචීන දේශපාලන හැඩගැස්මේ බලය අල්ලා ගැනීම ඉතාමත් සාමකාමී ලෙසින් සිද්ධ වූවකි, හරියට ආසියාතික “වෙල්වට් විප්ලවයක්” මෙනි. පැත්තක් නොගෙන සිටි පක්ෂයේ හිටපු අගමැති සුවානා ෆොමා (Souvanna Phouma), නව රෙජිමයට මුලසුන දෙන, පදවියෙන් පහ කර දැමූ රජුගේ ඥාතියෙක් වූ සුපනුවොන්ග් (Souphanouvong) කුමාරයාගේ විශේෂ උපදේශකයෙක් බවට පත්විය. නව “ජනතාවගේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ජනරජය” විසින් වියෙට්නාමයේ උදාහරණය අනුගමනය කරන ලදී. පරණ රෙජිමයේ (30,000 ක පමණ පිරිස) සියළු නිලධාරීන්ම පාහේ ඇත උතුරේ දුෂ්කර පළාත් වලට සහ වියෙට්නාමී මායිම අසල වූ අයහපත් දේශගුණයෙන් යුතුව නැගෙනහිර ප්‍රාන්ත වල පිහිටි ප්‍රතිඅධ්‍යාපන කඳවුරු වෙත යැවෙන ලදී. වසර පහක් පමණ දීර්ඝ කාලයක් තුළ බොහොමයක් එහි රඳවා තැබිණ. “මැරවර අපරාධකරුවන්” යැයි—ප්‍රධාන වශයෙන් පොලීසියේ සහ යුද හමුදාවේ නිලධාරීන්—3,000 ක් පමණ කටුක තත්වයන් පැවති නාමි නුගම් (Nam Ngum) දූපත්වල පිහිටුවන ලද රැඳවුම් කඳවුර වෙත යැවුණි. 1977 දී රජ පවුල අත් අඩංගුවට ගැනෙන ලදී. රඳවාගෙන සිටිය දී අවසාන කුමාරයා මිය ගියේය. නාට්‍යමය ලෙසින් බොහෝ විට සිද්ධ වූ පලා යෑම් සිද්ධ වූයේ මන්දැයි පැහැදිලි කරන්නට එවැනි සිද්ධීන් බොහෝ විට ප්‍රමාණවත් විය හැකියි. රටෙන් පලා යන ජනතාවට වෙඩි තැබීම අසාමාන්‍ය දෙයක් නොවීය.

වියෙට්නාමයේ හටගත් සිද්ධීන් වලින් මෙහි තත්වයන් ප්‍රධාන වශයෙන් වෙනස් වීමට හේතු වූයේ භාර පත් දහසක් ගණනකින්, විශේෂයෙන්ම මොන්ග් ජනතාව අතරේ සිටි, කොමියුනිස්ට් විරෝධී ගරිල්ලා බලකායක් පැවතීමයි. 1977 දී ප්‍රදේශයට අහසින් බෝම්බ හෙළීම සිදු කරන්නට තරම් එවක පැවති ගරිල්ලා ප්‍රතිරෝධය විසේන්තියාන් (Vientiane) හි ආණ්ඩුවට ප්‍රමාණවත් විය. සහතික නොකරන ලද ප්‍රකාශ කියා සිටින්නේ රසායනික සහ ජෛවරසායන අවි යුතුව “කහ වැස්සක්” පැවති බවයි. යුද්ධය කාලයේ සවලීකරණය කළ පසුව මොන්ග් ගරිල්ලා හමුදා රටෙන් විශාල ප්‍රමාණ වලින් පිටත්ව යෑම පටන් ගත් බව සහතික කරන ලද්දෙයි. 1975 දී තායිලන්තය බලා මහත් විශාල පිරිස් වලින් මොන්ග් ජනතාව පිටත්ව ගියහ. එහි දී කොමියුනිස්ට් හමුදාව සමඟ අඩුව වශයෙන් එක වැදගත් සිද්ධියකට මුල පෑදිණ. ඔවුන්ගේ ගමනේ දී එක්කෝ මරා දමන ලද නැත්නම් භාමනයෙන් මිය ගිය වින්දිතයන් අඩුම වශයෙන් 45,000 ක් සිටි බව සරණාගත වාර්තා දක්වයි. 1991 දී ලාඕස් වලින් පැමිණි 45,000 ක කඳුකර මොන්ග් ජනතාව ඇතුළුව, 55,000 ක ජනතාවක් ඔවුන්ගේ ගමනාන්තය තෙක්

බලා සිටින තායිලන්තයේ කඳවුරු තුළ සිටියහ. පසු කාලයේ දී එයින් සමහර දෙනෙක් ප්‍රංශ ගයානාවේ සරණාගත රැකවරණය ලබාගන්නට සමත් වූහ.

පක්ෂ සහ රාජ්‍ය නායකයන් ශුද්ධකරණයට ලක් වූ අවස්ථා කිහිපයක් තිබුණ ද ඒවා ලේ හලන ලද අවස්ථා නොවීය. ඉන් එකක් සිදු වූයේ 1979 දී චීනය සමඟ හටගත් හේදයක දී ය; නැගෙනහිර යුරෝපයේ මෙන් ප්‍රතිපත්තියක් ගෙනෙන්නට අවශ්‍ය යැයි යම් පිරිසක් යෝජනා කරද්දී එවැනි තවෙකක් 1990 දී සිදු විය. 1988 දී විශේෂයෙන්ම සොල්දාදුවන් 50,000 ක් නික්ම යාම, ලිබරල් ආර්ථික ප්‍රතිසංස්කරණ මාලාවක් සිදුවීම, සහ තායිලන්තය සමඟ මායිම් නැවත විවෘත වීම යනාදියෙන් වාතාවරණය බොහෝ දුරට ලිහිල් විය. අද දේශපාලන සිරකරුවන් අඩු වෙති. කොමියුනිස්ට් ප්‍රොපගන්ඩා ද බොහෝ දුරට අඩු කර ඇත. ඒත් “අලි මිලියනයක් සිටින රටට” ආපහු පැමිණ ඇත්තේ සරණාගතයන් දෙතුන් දහසක් පමණි. තව දුරටත් ලාඕස් ඉතාමත් දුප්පත් සහ පසුගාමී තත්වයෙන් පසුවෙන අතර කොමියුනිස්ට් රෙජිමයේ උච්චතම අවදියේ දී රට හැර දා ගිය ධනවත් සහ උගත් සිය දහස් ජනතාවක් සමඟ සබඳතා වැඩි කරගැනීම මත එහි අනාගතය රඳා පවතී.³⁵

³⁵ Most of this information comes from Martin Stuart-Fox, *Contemporary Laos: Studies in the Politics and the Society of the Lao People's Democratic Republic* (St. Lucia: University of Queensland Press, 1982); Martin Stuart-Fox and Mary Koogman, *Historical Dictionary of Laos* (London: Scarecrow Press, 1992); and an interview with Christian Culas, whom I thank most warmly.

24 කාමිබෝජය: සිත් කළඹන අපරාධ සිද්ධ වූ රට

ෂෝන්-ලුවි මාර්ගොලින්

පක්ෂයේ ඉතිහාසය ගැන පිවිතුරු සහ පරිපූර්ණ විස්තරයක් අපි සැපයිය යුතුයි.¹

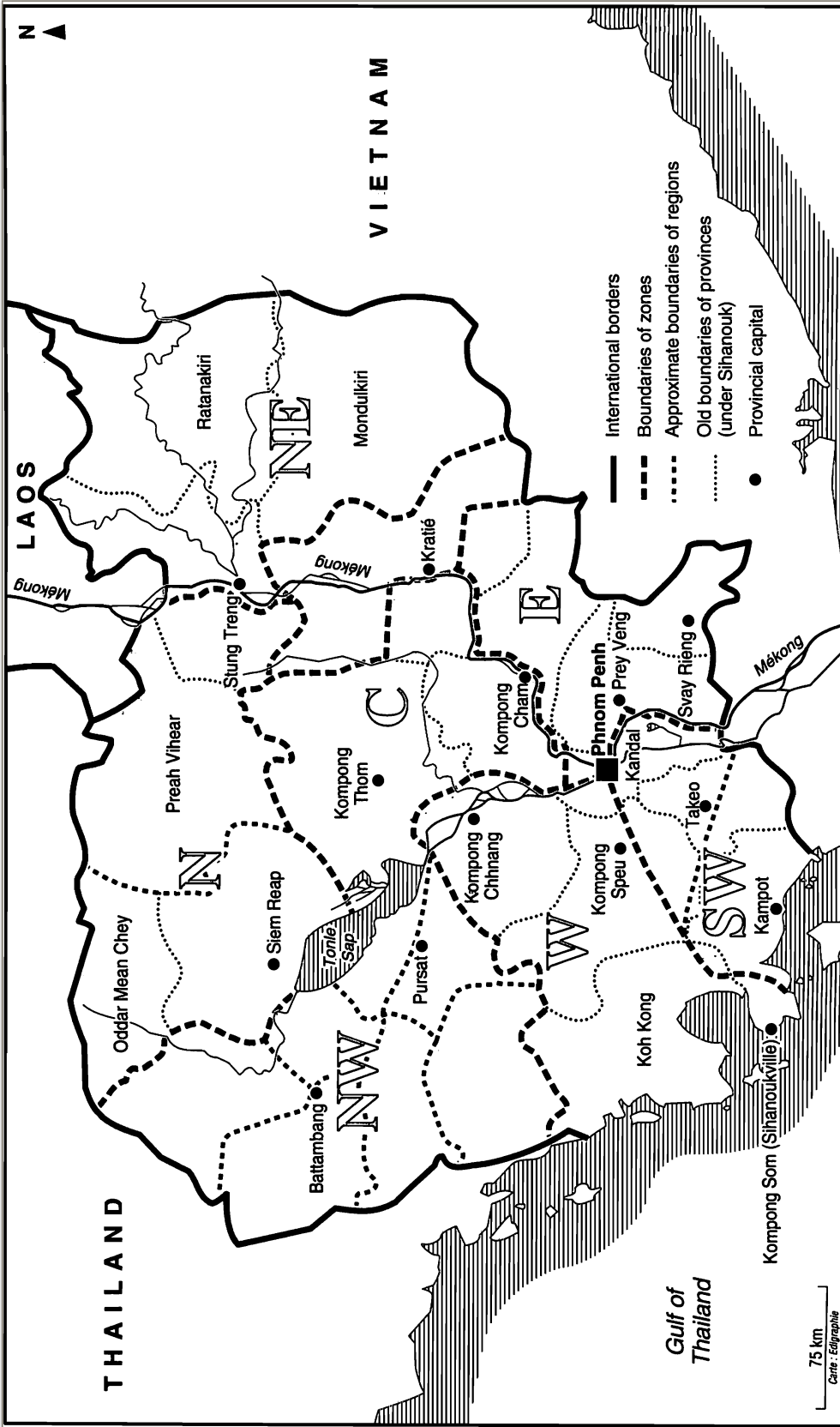
පොල් පොට්

මාමි සේතුං සිට පොල් පොට් දක්වා එන අන්වය නිසැක වූවකි. බමර් රූප් විප්ලවය විශ්ලේෂණය සහ පහදා ගැනීම මේ තරම් දුෂ්කර කරවන එක විරුද්ධාභාසයක් වනුයේ එයයි. පිටස්තර සභායක් නැතිව ලෝකයේ වැඩිම ජනගහනයකින් යුතු රටේ දිගින් දිගටම බලය අල්ලාගෙන සිටින්නට සමත් රෙජිමයක් පිහිටුවන ලද බෙයිජිං ඒකාධිපති පාලකයා සලකද්දී කාමිබෝජයේ ප්‍රජා පීඩකයා නිතරගයෙන්ම කමකට නැති සහ බාල ප්‍රමිතියකින් යුතු වූවෙකි. ඒත්, පොල් පොට් ගේ සීමාවන් තිබුණ ද, සියල්ල සලකා බලද්දී 'සංස්කෘතික විප්ලවය' සහ 'ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම' පෙනී යන්නේ, සමාජමය වශයෙන් වඩාත්ම රැඩිකල් වෙනස සඳහා සූදානම් වෙන කටු සටහන් නැත්නම් පිරික්සුම් දිවුම් වැනි ලෙසකිනි: සම්භව්‍ය මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදයේ පිළිවෙතක් හැටියට පෙනෙන ලද දීර්ඝ සංක්‍රාන්තික යුගයක් නොමැතිව, එකවර සියල්ල ධූර්ව ගැනීමෙන් සමස්ත ලෙසින් කොමියුනිස්ට්වාදය ස්ථාපිතයට ගත් වෑයමකි. එක සතියක දී මුදල් ක්‍රමය අහෝසි කර දැමිණ; වසර දෙකකට අඩු කාලයක දී සමස්ත ලෙසින් සමූහකරණය සාක්ෂාත් කරගන්නා ලදී; දේපල අයිතියෙන් යුතු අය, විද්වතුන්, සහ ව්‍යාපාරිකයන් යන පංතීන් මුළුමනින්ම තුරන් කර දැමීමෙන් සමාජමය වෙනස්කම් යටපත් කරන ලදී; නගර සහ ගම්බද අතර පැවති පුරාතන වෛරය විසඳන ලද්දේ එක සතියක දී නගර හිස් කර දැමීමෙනි. මිහිමත සුරලොවක් හදන්නට නම් ප්‍රමාණවත් අධිෂ්ඨානය පමණක් අවශ්‍ය වූ එකම දැය හැටියට පෙනී ගියේය. ඔහුගේ කීර්තිමත් පැරැන්නන්—මාක්ස්, ලෙනින්, ස්ටාලින්, මාමි සේතුං—යනාදීන්ට වැඩියෙන් ඉහළ පූජනීය ස්ථානයකට ඔහුව ගෙන යාම යැයි, සහ විසිවැනි සියවසේ රුසියාවේ සහ අනතුරුව චීනයේ සිද්ධ වූ විප්ලවයන් සේ ම, විසිඑක් වැනි සියවසේ විප්ලවය බමර් භූමියේ සිද්ධ වේ යැයි කියා ද, පොල් පොට් විශ්වාස කළේය.

යථාර්ථයෙන්, ඉතිහාසයේ බමර් රූප් නියත සලකුණ සෑම විටකම ලේ වලින් ලියැවෙනු ඇත.² එය එසේ යැයි සහතික කරන්නට දැන් ඇති තරම් ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ පවතී. ඇසින් දුටු සාක්ෂිකරුවන්ගේ ප්‍රකාශ සහ පර්යේෂකයන් විසින් කරන ලද විශ්ලේෂණ වලින් අමානුෂික මර්දනය යන තේමාව ඉස්මතු කර දක්වයි. එකම සැබෑ ප්‍රශ්නය නම් එවැනි බියකුරු අපරාධ සිද්ධ වූයේ ඇයි සහ කෙසේදැයි කියායි.

¹ Epigraph: quoted in Michael Vickery, *Cambodia 1975-1982* (Boston: South End, 1984), p. 148.

² ඔවුන් සෑම විටම ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද බමර් රූප් යන නම ඔවුන් වෙත පිරිනමන ලද්දේ සිහනුක් විසිනි, ඔහු එය 1960 ගණන් අග සිටි ප්‍රථම ගරිල්ලා කණ්ඩායම් විස්තර කරන්නට යොදා ගත්තේය. කාමිබෝජයේ වැඩියෙන් භාවිතාවෙන ඒත් පොල් පොට් විසින් තනිවම නායකත්වය නොදුන් පමණට වැඩි පුද්ගලිකරණයකින් වූ "පොල්පොට්වාදීන්" යන්නට වැඩියෙන් මෙම පද වහරට අපි කැමති වෙමු. පොල්පොට්වාදීන් යන පදවහර භාවිතය නිසා ඉයෙන්ග් සරි (Ieng Sary) සහ කියු සම්පන් (Khieu Samphan) වැනි නායකයන්ට තමන්ව කලින් සිද්ධීන් වලින් අයිත් කර ගැනීමට ද හැකියාව ලැබිණ. 1975-1979 කාලයේ ශුද්ධකරණ වලින් ගැලවීමට හැකියාව ලැබීමෙන් කියැවෙන්නේ ඔවුන් ද සමහර අතිශය බියකරු අපරාධ වලට ඔවුන්ද අනුබල දුන් බව සහ ඒවා කරගෙන යන්නට ඉඩ දුන් බවයි.



Democratic Kampuchea

යථාර්ථයෙන්, ඉතිහාසයේ බමර් රූප් නියත සලකුණ සෑම විටකම ලේ වලින් ලියැවෙනු ඇත.³ එය එසේ යැයි සහතික කරන්නට දැන් ඇති තරම් ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ පවතී. ඇසින් දුටු සාක්ෂිකරුවන්ගේ ප්‍රකාශ සහ පර්යේෂකයන් විසින් කරන ලද විශ්ලේෂණ වලින් අමානුෂික මර්දනය යන තේමාව ඉස්මතු කර දක්වයි. එකම සැබෑ ප්‍රශ්නය නම් එවැනි බියකුරු අපරාධ සිද්ධ වූයේ ඇයි සහ කෙසේදැයි කියයි.

මර්දනය යන විෂය පථය ගත් විට අනෙකුත් සියළු කොමියුනිස්ට් ආකාර වෙතින් කාමිබෝජයේ කොමියුනිස්ට්වාදය රැඩිකල් ලෙසින් වෙනස් වී ඊට වඩා ඇතට දිව යන්නකි.⁴ එහි කෙටි කාලය දක්වමින්—එය පැවතියේ වසර තුනක් සහ මාස අටක් පමණ— මේ ප්‍රශ්න අයෙක් කෙසේ නගන්නේ දැයි අනුව, කොමියුනිස්ට් ප්‍රපංචයේ සමහර මූලික හැදියාවන්ගේ භාසාචාරික නියෝජනයක් හෙළිදරව් කරන අස්වාභාවික වුවක් නැත්නම් එය අන්තවාදී සහ අසාමාන්‍ය සිද්ධියක් වේයැයි අයෙකුට පෙනී යයි. ඒ ගැන විවාදය කිසිසේත්ම අවසන් වී නැත, ඒ අපි බමර් රූප් හි නායකයන් ගැන ඉතා ස්වල්ප ප්‍රමාණයක් පමණක් තවමත් දැන සිටින නිසා නම් නොවේ. ඔවුන් ප්‍රසිද්ධියේ කතා කළේ එහෙමත් අවස්ථාවක දී පමණකි. එසේම ඔවුන් කිසිවක් ප්‍රකාශනය නොකළ තරමයි. එසේම යම් සහායක් ලබාගත හැකි වීන සහ විශේෂිතව පුරාලේඛනාගාර වලට පිවිසීමට තවමත් හැකියාවක් නැත.

එනමුත්, අපේ භාවිතය වෙනුවෙන් ඇති පමණින් තොරතුරු සම්භාරයක් අප සතුව පවතී. කාමිබෝජය ලෝකයේ කොමියුනිස්ට් රාජ්‍යයක් වෙත අවසාන රටවල් වලින් එකක් වුවද, එය කොමියුනිස්ට් වූයේ ඉතාමත් කෙටි කාලයකට පමණි. 1979 වෙද්දී එය තමන්ට කොමියුනිස්ට්වාදයේ අන්තවාදී ආකාර වලින් අයිති කරගෙන තිබුණි. එවක පැවති සියළු ආකාර වල සමාජවාද අනුව ඒ වසරවල පැවති සිද්ධීන් දැඩි සේ සිත් කම්පා කරන ලද වූ බැවින් යුතු වුවා යැයි නිශ්චය කරද්දී, පසුව විශේෂිතව හමුදා අධිවාසයේ දශකය සමඟ එකතුවෙන අමුතු “ජනතාවගේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය” පදනම් කරගෙන තිබුණේ “පොල් පොට්-අයෙන්ග් සාරි (Ieng Sary) ජනසංහාරමය කල්ලිය” සමස්ත ලෙසින් හෙළා දැකීමේ අයිඩියලොජිය මත පදනම් වුවක් සේ පෙනී ගියේය.⁵ වින්දිතයන්ට, බොහෝ දුරට විදේශයන්ට පලා යන්නට සමත් වූ සරණාගතයන්ට, ඔවුන්ගේ අත්දැකීම් ගැන කතා කරන්නට දිරිමත් කරවන ලද අතර බොහෝ අවස්ථාවල දී ඔවුන් ඊට දැඩි කැමැත්තක් ද දැක්වූහ. රටට එන පර්යේෂකයන්ට ද සාදරයෙන් පිළිගන්නා ලදී. 1992 දී එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානයේ විපරම්කාරී ඇස යටතේ බහු පාක්ෂික දේශපාලන රෙජිමයක් ද පිහිටුවන ලදී.⁶ (ඒ අවස්ථාවේ දී ම, රටේ ඇතුළත භෞතික තත්වයන් සෑහෙන තරමකට පහසු කරවමින්, සේල් විශ්වවිද්‍යාලයෙන් මෙහෙයවන ලද කාමිබෝජ ජනවාර්ගික සංහාර වැඩසටහන වෙතට U.S. කොංග්‍රසයෙන් සැලකිය යුතු ප්‍රමාණයක පර්යේෂණ ආධාර මුදලක් ද දෙන ලදී.) එසේ වුවත්, සමහර අය මේ ස්ථාවර කිරීමේ මෙහෙයුම් පමණට වැඩි දුර දිගට ගියා යැයි සැලකූහ. ඔවුනට අනුව, බමර් රූප් හි දිවි ගලවාගෙන ඉතිරිව සිටින අවසාන නිලධාරීන්ට නැවත දේශපාලන ක්ෂේත්‍රයට අනුගත කරගැනීම යනු රට තුළ සිත් නොසන්සුන් කරවන විස්මයකි ආකාරයක් පවතින්නේ යැයි දක්වන ලදී. ජනවාර්ගික සංහාර සඳහා වූ කෞතුකාගාරය වසා දමා ඇත, එසේම බොහෝ ඝාතන භූමි ද නැවත වතාවක් යටගසා ඇත.

කෙසේ නමුදු, නිශ්චිතවම මිය ගිය සංඛ්‍යාව තීරණය කරන්නට, ප්‍රතිපත්ති පරිස්ථානීය ලෙසින් කොතරම් විවිධත්වයකින් තිබුණා ද කියා, සහ සිද්ධීන් දිග හැරෙන ලද නියමිත ආකාරය සහ දින ගණන්, එසේම කැමිපුවියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂය (Communist Party of Kampuchea -CPK) ඇතුළත තීරණ කුමන ආකාරයකින් සිද්ධ වුවාද යන්නත් යනාදී වශයෙන් දැනගන්නට තව දුරටත් මහත් කාර්යය භාරයක් කළ යුතු වුවත් 1975 සිට 1979 දක්වා කාමිබෝජයේ සිද්ධ වූයේ කුමක්දැයි කියා අඩු වැඩි වශයෙන් අපි දැන් දනිමු. ෆ්‍රැන්සුවා පොන්චෝඩ් (François Ponchaud) මුලින් සත්‍යය යැයි ප්‍රකාශ කර සිටින ලද දේවල් ඔප්පු කරන්නට ප්‍රමාණවත් තරමට අපි දැන්

³ ඔවුන් සෑම විටම ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද බමර් රූප් යන නම ඔවුන් වෙත පිරිනමන ලද්දේ සිහනුක් විසිනි, ඔහු එය 1960 ගණන් අග සිටි ප්‍රථම ගරිල්ලා කණ්ඩායම් විස්තර කරන්නට යොදා ගත්තේය. කාමිබෝජයේ වැඩියෙන් භාවිතාවෙන ඒත් පොල් පොට් විසින් තනිවම නායකත්වය නොදුන් පමණට වැඩි පුද්ගලිකරණයකින් වූ “පොල්පොට්වාදීන්” යන්නට වැඩියෙන් මෙම පද වහරට අපි කැමති වෙමු. පොල්පොට්වාදීන් යන පදවහර භාවිතය නිසා ඉයෙන්ග් සාරි (Ieng Sary) සහ කියු සම්පන් (Khieu Samphan) වැනි නායකයන්ට තමන්ට කලින් සිද්ධීන් වලින් අයිති කර ගැනීමට ද හැකියාව ලැබිණ. 1975-1979 කාලයේ ශුද්ධකරණ වලින් ගැලවීමට හැකියාව ලැබීමෙන් කියැවෙන්නේ ඔවුන් ද සමහර අතිශය බියකරු අපරාධ වලට ඔවුන්ද අනුබල දුන් බව සහ ඒවා කරගෙන යන්නට ඉඩ දුන් බවයි.

⁴ “කාමිබෝජ” යන පදවහර මෙහි දී භාවිතා වෙන්නේ කාමිබෝජය හා සම්බන්ධ වූ ඕනෑම දෙයක් සඳහන් කිරීමටයි, “බමර්” යන්න භාවිතා වෙන්නේ 1970 දක්වා ජනගහනයෙන් සියයට 15 කින් හැඳෙන වෙනත් සුලුතරයන් සිටි රටක ප්‍රධාන ජනවාර්ගික කණ්ඩායම විස්තර කිරීම සඳහායි. ජනවාර්ගික ජාතිකවාදයෙන් බලපෑම් ඇතිවීම නිසා නොමි පෙන් හි මෑත කාලීන ආණ්ඩු විසින් “කාමිබෝජ” සඳහා “බමර්” යන්න ආදේශ කර ගැනීමේ ප්‍රවණතාවයක් දකින්නට ලැබේ. 1975 සිට 1991 දක්වා රටේ නිල නම “කැමිපුවියාව” විය, එය සරලව “කැමිබෝජ” (Cambodge) යැයි කියා වැටී තිබුණ ප්‍රංශ නමේ බමර් උච්චාරණයයි. වචනයේ සම්භවය සංස්කෘතික වෙයි.

⁵ කුතුහලය දනවන ලෙසින්, බටහිර විචාරකයන් විසින් පදයේ එල්ලෙන්නට පෙර මෙයාකාරයෙන් කොමියුනිස්ට් රෙජිමය ඇතුළත ජනසංහාරය ගැන පළමුවෙන්ම කතා කරන්නට පටන් ගන්නා ලද්දේ කොමියුනිස්ට්වාදීන්ම විසිනි.

⁶ කෙසේ වුවද, 1997 ජූලි මාසයේ දී දෙවැනි අගමැති හන් සෙන් (Hun Sen) විසින් 1993 මැතිවරණ ජයගත් රණරිද් කුමරා (Prince Ranariddh) ඵරෙහිව රජය පෙරළීමේ වෑයම වැනි වඩාත් මෑත කාලීන සිද්ධීන් වලින් යළිත් අස්ථාවර තත්වයන් ඇති කරන ලදී.

දැන සිටිමු.⁷ ඔහුට පෙර සයිමන් ලේස් (Simon Leys) කරන ලද සේ ඔහු ද, ඔහුගේ පණිවිඩය පිළිගන්නට මුලින්ම ප්‍රතික්ෂේප කළ වාමාංශික විද්වතුන් අතර පැවති අනුගතව සිටීම කළඹන්නට සමත් වූයේය.⁸ විසේටිනාම් කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ උත්සාහයට අර්ධ වශයෙන් ස්තුති වන්නට මේ ප්‍රකාශයන් සත්‍යය හැටියට පිළිගැනීම ඉතාමත් සෙමෙන් සිද්ධ වූ නිසා, බමර් රූප් ගෙනෙන ලද හිෂ්ඨාසය යටතේ ගෙවන ලද ජීවිතවල කතන්දර බටහිර තුළ කොමියුනිස්ට්වාදය සහ මාක්ස්වාදය විසින් මුහුණ දෙන ලද අර්බුදයේ වැදගත් භූමිකාවක් රඟන ලදී. නාටිකයන්ගේ යුදෙව් ඝාතනයේ (හොලොකෝස්ට්) යථාර්ථයන් ගැන ලෝකයම දැන ගනු පිණිස ඔවුන්ගේ ශක්තියේ අවසාන අවුත්සවය දුන් යුදෙව්වන් මෙන්, විවිධාකාර අනතුරුදායක තත්වයන් වලින් නිර්භීත ලෙසින් බේරී විදේශයන්ට පැන ගන්නට සමත් වූ කාමිබෝජ වැසියන් සංඛ්‍යාවකගේ අවසාන බලාපොරොත්තු සුන් වූ ඉලක්කය වූයේ සාක්ෂිකරුවන් වීම විය හැකියි. ඔවුන් අත් නොහැර සිටි වෑයම බොහෝ විට ඵලදායක වූහ. සියළු මිනිස් වර්ගයා විසින් ඔවුන්ගේ ගිහිසිළුව අද තමන් විසින් බාරගෙන ඉදිරියට ගෙන යා යුතුයි, මාසයක් පුරා කැළැවේ තනිවම භාමතයෙන් සැරිසරන ලද පින් යතේ (Pin Yathay) සිහි කළ යුතුයි: “කාමිබෝජයේ ජනසංහාරය ගැන ප්‍රවෘත්ති ගෙනෙන්නට, අපි අත්වින්දේ කුමක්දැයි විස්තර කරන්නට, මිලියන හාර පන්සියයක පිරිමි, ගැහැණු සහ දරුවන්ව අනුකම්පා රහිතව මරණයට සැලසුම් කළේ කෙසේදැයි කියන්නට...රට පොළවට සමතලා කර ප්‍රාග්-ඓතිහාසික යුගයකට ගෙන ගියේ කෙසේදැයි කියන්නට, සහ නිර්දේශ ලෙසින් රටවැසියන්ව වධහිංසාවට භාජනය කළ හැටි ගැන කියන්නට...මට ජීවත්වන්නට උවමනා වෙන්නේ සම්පූර්ණ වඳකර දැමීම වළක්වා දිවිගලවා ගන්නට සමත් වූවන්ගේ සහායට එන්න යැයි ලෝකයෙන් ආයාචනා කර සිටින්නටයි.”⁹

හිෂ්ඨාසයේ සර්පිලාකාරය

දැඩි සේ තුණ්ඩිල ජාතිකවාදයක් තිබුණ ද, ඔවුන් සම්පූර්ණයෙන්ම දේශීය වූ බේදවාචකයක වින්දිතයන් වූ බව යථාර්ථවාදී කාමිබෝජ වැසියන් විසින් හඳුනා ගනිති. එනම් පරමාදර්ශී වූ කුඩා කණ්ඩායමක් දුෂ්ටත්වය වෙත හැරුණි. එහි දී සාම්ප්‍රදායික ඵලීටි අය බේදනීය ලෙසින් තමන්ව හෝ රට බේරා ගන්නට ප්‍රතිචාරයක් දැක්වීමට අසමත් වූහ. මේ මිශ්‍රණය ආසියාවේ හෝ වෙනත් තැනක දී එතරම් ලෙසකින් සුවිශේෂී වූවක් නොවේ, ඒත් එයින් විප්ලවයකට යන්නේ ඉතාමත් කලාතුරකින් පමණකි. ලාඕස් සහ විසේටිනාමයේ දිග මායිම් සමඟ ඇදී ඇති රටේ අද්විතීය භූගෝලීය පිහිටීම සහ ඓතිහාසික මොහොත, යනාදිය ඇතුළත්ව වරද පැටවිය හැකි වෙනත් සාධක ඇත. 1964 දී සිට විසේටිනාමයේ සීමා රහිතව පැවති යුද්ධය මේ සිද්ධීන් සඳහා තීරණාත්මක සාධකයක් වූවා යන්න ගැන සැකයක් නැත.

සිවිල් යුද්ධය (1970-1975)

1863 සිට ප්‍රංශ රැකවරණය යටතේ පැවතෙන ලද බමර් රාජධානිය බොහෝ දුරට භානියක් නොමැතිව 1946-1954 ඉන්දුචීන යුද්ධයෙන් ගැලවෙන ලදී.¹⁰ 1953 දී විසේටි මින් හා සබඳතා පැවත්වෙන ප්‍රතිරෝධ කණ්ඩායම් හැඳෙන්නට පටන් ගත් මොහොතේ දී, සිහනුක් (Sihanouk) රජකුමරා විසින් “නිදහස උදෙසා උදෙස් ගීමත් ව්‍යාපාරයක්” අරඹන ලද්දේය. ප්‍රංශය සහ සිහනුක් අතර පැවති අනගි රාජ්‍යතාන්ත්‍රික සබඳතා වලින් ඉඩකඩ පෑදී මේ “උදෙස්ගීමත් ව්‍යාපාරය” සැලකිය යුතු තරමක සාර්ථකත්වයක් අත්පත් කරගත් අතර එයින් වමේ සිටි ඔහුගේ විරුද්ධවාදීන්ගේ ශක්තිය හීන කරන ලද්දේය. ඒත් විසේටිනාම් කොමියුනිස්ට්වාදීන් සහ එක්සත් ජනපදය අතර ඊ ළඟට හටගැනෙන ගැටුම හමුවේ දී කාමිබෝජය පැත්තක් නොගෙන සිටීම සඳහා ඔහු විසින් ගත් සියුම් සමබර ක්‍රියාව නිසා ඔහුට හිමි වූයේ සියළුම පක්ෂ වල අවිශ්වාසය සහ රට ඇතුළත වූ එන්න එන්නම වැඩිවෙන දුරවබෝධයයි.

1970 මාර්තු මාසයේ දී රජකුමරාව ඔහුගේ සහායෙන් සහ ඔහුගේම ආණ්ඩුවෙන් නෙරපන ලදී. ඒ U.S. මධ්‍යම බුද්ධි ඒකකයේ (එහි ක්‍රියාකාරී සහභාගීත්වයෙන් නොවූවත් පැහැදිලිවම එහි) අනුමැතිය යටතේ ය. රට වියවුලකට ඇද වැටුණි. විසේටිනාම් සුළු ජාතිකයන්ට එරෙහි බියකුරු ජනවාර්ගික සංහාර පටන් ගැනිණ. දළ

⁷ François Ponchaud, *Cambodia, Year Zero* (New York: Penguin, 1978).
⁸ There were also counterattacks, reassuring and filled with lies. See, e.g., Jérôme Steinbach and Jocelyne Steinbach, *Cambodge, l'autre sourire* (Paris: Editions Sociales, 1976).
⁹ Pin Yathay with John Man, *Stay Alive My Son* (London: Bloomsbury, 1987), p. 384.
¹⁰ The best recent history of Democratic Kampuchea (the official name of the Khmer Rouge state) is David P. Chandler, *The Tragedy of Cambodian History: Politics, War, and Revolution since 1945* (New Haven: Yale University Press, 1991); see also Marie-Alexandrine Martin, *Cambodia, a Shattered Society* (Berkeley: University of California Press, 1994).

වශයෙන් රටේ වාසය කරන ලද විශේෂිතව ජාතික 450,000 න්, දකුණු විශේෂිතවම වෙත පලා යන්නට තුනෙන් දෙකක් වෙත බලාත්මක වූහ. කොමියුනිස්ට් විශේෂිතවම තානාපති කාර්යාල ගොඩනැගිලි පුවිවා දමන ලදී. එසේම රටේ සිටින සියළු විදේශීය හමුදාවලට වහාම ඉවත්ව යන්නැයි අවසාන නිවේදනයක් නිකුත් විය. මේ අවසාන නිවේදනය යන්න සැබැවින්ම නොසලකා හැරිණ. රටේ ඇතුළත බමර් රුඡ් හැරෙන්නට වෙනත් කිසිදු මිත්‍ර පාක්ෂිකයෙක් නොසිටි හැනොයි නගරය අවි සහ හමුදා උපදේශකයන් සපයමින් සහ විශේෂිතවම ඇතුළත පුහුණු කඳවුරු වෙත යාමට පහසුකම් සපයමින්, විශේෂිත මින් වෙත මුළුමනින්ම සහාය දෙන්නට තීරණය කළේය. බමර් රුඡ් නාමයෙන්, නැත්නම් තමන් මුහුණ දුන් පාවිච්චිය නිසා දැඩි සේ කෝපයට පත්ව එතෙක් ඔහුගේ නරකම හතුරන් වූ පරිස්ථානීය කොමියුනිස්ට්වාදීන් සමඟ අත්වැල් බැඳගත් සිහනුක් නාමයෙන්, විශේෂිතවම විසින් රටේ වැඩි කොටසක් අධිවාසයට අවසානයේ දී අල්ලා ගන්නා ලදී. බෙයිජිං වලින් සහ හැනොයි වෙතින් ලැබෙන උපදෙස් මත කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් ඔහු වෙනුවෙන් රතු පලසක් දිග හැරිය ද ඔහුට කිසිදු සැබෑ දේශපාලන බලයක් නොදුන්න. ඒ අනුව අභ්‍යන්තර ගැටුම රාජකීය කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට එරෙහි බමර් ජනරජය බවට පත්විය. දෙවැන්නේ නායකයා වූයේ (ඉක්මණින්ම මාෂල් බවට පත්වෙන) ජනරාල් ලොන් නොල් (Lon Nol) ය. බමර් ජනරජයේ හමුදාවන් උතුරු විශේෂිතවම හමුදාවන්ට වඩා සැලකිය යුතු ලෙසකින් දුර්වල වූහ. නගර සහ ටවුන්වල වාසය කළ විද්වතුන් සහ මධ්‍යම පාංතිකයන් අතර සිහනුක් තව දුරටත් ප්‍රිය නොවීමෙන් වාසයක් ලබාගන්නට අසමත් වූහ. වැඩිකල් යන්නට පෙර ඔවුන්ට සිද්ධ වූයේ අහසින් හෙළන බෝම්බ ප්‍රහාර, අවි සහ හමුදා උපදේශකයන් සඳහා ඇමෙරිකාවෙන් ආධාර ඉල්ලන්නටයි; ඔවුන්ද දකුණු විශේෂිතවම අසාර්ථක මැදිහත්වීමක් බාරගන්නා ලදී.

1972 මුල දී දෙවැනි-වෙන්ලා (Chenla-II) මෙහෙයුමේ අතිමහත් අසාර්ථකත්වයෙන් පසුව හොඳම රිපබ්ලිකන් හමුදා විනාශ කර දැමුණු පසුව, බමර් රුඡ් විසින් ප්‍රධාන නගරබද පළාත් වටේ බලය තහවුරු කරගනිද්දී, අවසානයේ දී අහසින් පමණක් සැපයුම් යවන හැකි තත්වයට පත්වෙමින්, යුද්ධය දීර්ඝ කාලීන පීඩා ඇතිකරන තත්වයක් බවට හැරිණ. මේ පසුපසින් පහරදෙන ක්‍රියාව මාරක ලෙසින් විනාශකාරී වූහ. විශේෂිතවම වැසියන් මෙන් නොව එවැන්නක් කිසිදු අත්විඳ නැති ජනගහනය එයින් අස්ථාර කරන ලදී. ඇමෙරිකාව විසින් අහසින් හෙළන ලද බෝම්බ ඉමහත් වූහ: සටන් කලාප වෙතට වෙන් 540,000 කට වැඩි පුපුරුණු ද්‍රව්‍ය ප්‍රමාණයක් හෙළන ලදී, එයින් වැඩි ප්‍රමාණය වැටෙන්නේ 1973 අගෝස්තුවේ දී එවැනි ප්‍රහාර සඳහා U.S. කොංග්‍රසය විසින් අරමුදල් කපා හරින්නට පෙරයි. බෝම්බ ප්‍රහාර නිසා බමර් රුඡ් ගේ ප්‍රගතිය අඩු කරන ලදී. ඒත් ඒ නිසා ඇමෙරිකානුවන් ගැන දැන් ද්වේෂයෙන් පිරී සිටි පිටිසරබද පැති වලින් අලුතින් බඳවා ගත හැකියාවක් කිසි ලෙසකින් හිඟයක් ඇති නොවීම තහවුරු කරන ලදී. ජනරජය ඉන් තවත් අස්ථාවර කරන ලද්දේ සරණාගතයන් මහත් සංඛ්‍යාවලින් නගර වෙතට ඇදී යන්නට පටන් ගැනීම හේතුවෙනි, බොහෝ විට මිලියන 8 ක් වූ මුළු ජනගහනයෙන් තුනෙන් එකක් පමණ එසේ ගියහ.¹¹ මේ සරණාගතයන් ගොඩගැසීම නිසා, බමර් රුඡ් ලද ජයග්‍රහණයෙන් පසුව නාගරික පෙදෙස් වෙතින් ජනතාව ඉවත් කිරීමට හැකියාවක් පෑදිණ, එයින් නැවත නැවතත් ඔවුන්ගේ ප්‍රොපගැන්ඩා වලින් බමර් මෙසේ කියා සිටින්නට ද හැකියාව ලැබූහ: “අපි ලෝකයේ ශ්‍රේෂ්ඨතම සුපිරි බලය පරාජය කරන ලද්දේ ඒ නිසා අනෙකුත් සියළු විරුද්ධවාදීන්—ස්වභාව ධර්මය, විශේෂිතවම වැසියන්, සහ අනෙක් සියළු දෙනා හමුවේ ජයග්‍රහණය අත්කර ගනු ඇත.”¹²

1975 අප්‍රේල් 17 වැනිදා නොම් පෙන් (Phnom Penh) සහ අවසාන රිපබ්ලිකන් නගර ඇද වැටීමත් දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ අපේක්ෂා කරන ලද්දක් නිසා එය සිද්ධ වීම සැනසිල්ලක් මෙන් පරාජිතයන්ට පවා දැනුණ. එවැනි කුරිරු සහ නිරර්ථක සිවිල් යුද්ධයකට වඩා නරක වෙනත් කිසිවක් නැතැයි එහි දී අහඹුප්‍රමාණය කෙරිණ. ඒත් සලකුණු හැම විටම එහි තිබිණ: ප්‍රවණ්ඩත්වය සහ අන්තවාදී මෙහෙයුම් සඳහා ඔවුන් සතු සිත් සසල කරවන නැඹුරුව විදහා පාන්නට ඔවුන් ජයග්‍රහණය තෙක් බලා සිටියේ නැත. 1974 දී පුරාතන රාජකීය අගනුවර වූ උාඩොන්ග් (Udong) අල්ලා ගැනීමෙන් පසුව ඔවුන් දස දහස් ගණනින් ජනතාව සමූල ඝාතනය කරන ලදී.¹³

රට පුරා “නිදහස් කිරීම” පැතිර යද්දී, න්‍යායිකව කුරිරු අපරාධකරුවන් වෙනුවෙන් වෙන් කර තිබූ “රැඳවුම් මධ්‍යස්ථාන” වලින් අලුතින් පිහිටුවන ලද “ප්‍රතිඅධ්‍යාපන මධ්‍යස්ථාන” වෙන් කර හඳුනා ගැනීම එන්න එන්නම දුෂ්කර විය. මුල දී මේ ප්‍රතිඅධ්‍යාපන මධ්‍යස්ථාන හැඩ ගසන ලද්දේ ලොන් නොල් ගේ හමුදාවේ සිරකරුවන්ට ප්‍රධාන වශයෙන් වෙන් වූ 1950 විශේෂිත මින් සිර කඳවුරු ආකෘති අනුවයි. සියළු රිපබ්ලිකන් වැසියන් යුද සිරකරුවන් නොව දේශප්‍රේමීන් යැයි සැලකෙන ලද නිසා මෙහි දී පීනිවා සම්මුතිය යොදා ගැනීම ප්‍රශ්නයක් නොවීය.

¹¹ David P. Chandler, *Brother Number One: A Political Biography of Pol Pot* (Boulder: Westview Press, 1992); and Ben Kiernan, *The Pol Pot Regime: Race, Power, and Genocide in Cambodia under the Khmer Rouge, 1975-1979* (New Haven: Yale University Press, 1996), pp. 20-25.

¹² See, e.g., Haing S. Ngor and Roger Warner, *Surviving the Killing Fields: The Cambodian Odyssey of Haing S. Ngor* (London: Chatto and Windus, 1988), p. 71.

¹³ Chandler, *Brother Number One*, p. 308, n. 28; Kiernan, *Pol Pot Regime*, p. 108.

ප්‍රංශ වේවා නැත්නම් දේශීය වැසියෙක් වේවා, විශේෂයෙන්ම දී උවමනාවෙන්ම සිරකරුවන් ඝාතනය නොකරන ලදී. ඒත් එයට පටහැනිව කොමිට්ටියේ දී, දැඩිම දරදඬු රෙජිමය සාමාන්‍යය බවට පත්විණ. සිරකරුවාගේ සාමාන්‍ය ඉරණම මරණය විය යුතු යැයි මුල් කාලයේ දී ම තීරණය කරන ලදී. හෙන්රි ලොකාඩ් (Henri Locard) විසින් අධ්‍යයන කරන ලද එක විශාල කඳවුරක රැඳවුම්කරුවන් 1,000 කට වඩා සිටියහ.¹⁴ 1971 දී නැත්නම් 1972 දී පිහිටුවන ලද එහි හතරු සොල්දාදුවන්, දරුවන් ද ඇතුළත්ව ඔවුන්ගේ සැබෑ නැත්නම් එසේ යැයි සැලකෙන ලද පවුල්, බෞද්ධ මහණුන් ද, සැකයට පාත්‍ර වූ සංචාරකයන්, සහ වෙනත් අය එහි සිරගත කරන ලදී. කර්කූ පිළිවෙත්, භාමනයේ තබන ආහාර ප්‍රමාණ, සහ පුළුල්ව පැතිර යන රෝග වල ප්‍රතිඵලයක් හැටියට බොහෝ සිරකරුවන් සහ දරුවන් සියල්ලන්ම වාගේ ඉතාමත් ඉක්මණින් මිය ගියහ. එක සන්ධ්‍යාවක දී තිහක් පමණ සංඛ්‍යාවක් මරා දැමෙන පරිද්දෙන්, මරණයට පමුණුවීම ද සාමාන්‍යයක් වූයේය.¹⁵

දැවැන්ත ප්‍රමාණ වලින් සිවිල් ජනතාව පිටමං කිරීම 1973 දී ඇරඹිණ. විශේෂයෙන්ම අසල මායිම්බඩ කලාපයක් වූ ටකියෝ (Takeo) ප්‍රාන්තය වෙත 40,000 පමණ පිරිසක් මාරු කර යවන ලදී. එසේම බොහෝ දෙනෙක් නොමි පෙන් වෙත පළා ගියහ. කොම්පොන්ග් චැම් (Kompong Cham) ටවුම අල්ලා ගන්නට ගත් වෑයම අසාර්ථක වී අත්හැර දැමීමේ දී ඔවුන් හා පසුබැසීමට එක්වෙන්නට බමර් රූප් විසින් දහස් ගණනක පුරවැසියන්ට බලාත්මක කරන ලදී.¹⁶ ලොකු කුඩා සියල්ලන්ම මුලින්ම අල්ලා ගත් ප්‍රථම නගරය වූ ක්‍රාතී (Kratie) වලින් එහි සමස්ත ජනගහනය ඉවත් කරන ලදී. 1973 වසර යනු උතුරු විශේෂයෙන්ම තීරණාත්මක ලෙසින් කැඩී යන වසර ලෙසින් ද සලකුණු විය. U.S. හමුදා ඉවත්ව යාම ගැන 1973 ජනවාරි මස පැරිසියේ පැවති සාකච්ඡා වලට සහභාගී වීමට කැමිපුවියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂය ප්‍රතික්ෂේප කිරීමෙන් අමනාප වූ උතුරු විශේෂයෙන්ම සහාය මහත් ලෙසකින් අඩුකර දැමූහ, එයින් කැමිපුවියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂයට බමර් රූප් වෙත බලපෑම් කරන හැකියාවට අඩු වී ගියේය. එසේ හටගැනෙන සිද්ධීන් වලින් වාසිය ලබාගත් පොල් පොට්ගේ කණ්ඩායම¹⁷ කොමිට්ටියට ආපසු පැමිණ සිටි “වියටේ මින් බමර් ” දළ වශයෙන් 1,000 ක් පමණ තුරන් කර දැමීමට පටන් ගත්හ. මේ කළින් ප්‍රංශ විරෝධී ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමීන් 1954 ජීනීවා සාම සම්මුතියෙන් පසුව හැනොයි බලා ගිය අයයි.¹⁸ ඔවුන්ගේ අත්දැකීම සහ විශේෂයෙන්ම කොමියුනිස්ට් පක්ෂය සමඟ පැවති ඔවුන්ගේ සබඳතා නිසා, ප්‍රංශයේ අධ්‍යාපනය ලබමින් සිටිය දී, නැත්නම් ඉන්දුචීන යුද්ධයෙන් පසුව පමණක් කොමියුනිස්ට්වාදයට එකතු වෙන ලද බහුතරය සිටි බමර් රූප් නායකයන් වෙනුවට ඇති සැබෑ විකල්පයක් ඔවුන් විසින් නියෝජනය කළහ.¹⁹ බමර් රූප් වෙතින් යම් පිරිසක් ප්‍රංශ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ සටන්කාමීන් ලෙසින් දේශපාලනමය පුහුණුව පටන් ගෙන සිටියහ. විශේෂයෙන්ම කැඩී ගිය පසුව, 1960 දී කැමිපුවියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂය නිර්මාණය කරන ලද යැයි කියා බමර් රූප් විසින් ඉතිහාසය යළි ලියන්නට පටන් ගත්හ. ඒත් සැබෑ ඉතිහාසය වූයේ එය 1951 දී හො වි මින් ගේ ඉන්දුචීන කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ කොටසක් හැටියට විශේෂයෙන්ම ක්‍රේන්දියව බිහි වූවක් වීමයි. මෙම ක්‍රමෝපායයෙන් එහි දී වධහිංසාවට පත්කරන “51 දෙනාගේ” සියළුම ඓතිහාසික නීත්‍යානුකූල භාවය ඉවත් කර දමන ලදී. එයින් විශේෂයෙන්ම කොමියුනිස්ට් පක්ෂයෙන් කෘතීම ලෙසින් කැඩී යන්නට ද මාර්ගය පාදන ලදී. විශේෂයෙන්ම හමුදා සහ බමර් රූප් අතර ප්‍රථම වැදගත් ගැටුම් ඇති වෙන්නේ මේ කාල වකවානුවෙන් පසුවයි.²⁰

ජනගහනය පිටමං කිරීම සහ වෙන්ව තැබීම (1975-1979)

¹⁴ Henri Locard, “Tramkâk District in the Grip of the Khmer Rouge,” paper presented at the conference “Cambodia: Power, Myth, and Memory,” Monash University, December 1996, pp. 26-33.

¹⁵ රහස්‍යභාවය ඔවුන්ගේ පමණට වැඩි අවධානය වූ නිසා බමර් රූප් විසින් මරණයට පමුණුවීම් හැම විටම රාත්‍රියේ දී ක්‍රියාත්මක කළහ.

¹⁶ Kiernan, *Pol Pot Regime*, p. 167.

¹⁷ හිටපු ආණ්ඩු ඇමතිවරුන් සහ 1967 දක්වා නොමි පෙන් හි කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ නීතිමය අභිමුඛය ලෙස සියල්ලන්ම පෙනී සිටින ලද්දා වූ ද, හු යුන් (Hou Youn), හු නිම් (Hu Nim), සහ කියු සම්පන් අනෙකුත් නායකයන් වූහ. 1963 දී පටන් කැරලිකරුවන් ලෙසින් විටින් විට සටන් කරමින් සිටින ලද නොන් වියා (Nuon Chea), සාම් පිම් (Sao Phim), සොන් සෙන් (Son Sen), වොන් වෙට් (Vorn Vet), ඉයෙන්ග් සරි සහ ඔහුගේ භාර්යාව, (පොල් පොට් නොහොන්) සලොත් සාර් (Saloth Sar) ගේ භාර්යාව, ඉයෙන්ග් ත්‍රිත් (Ieang Thirith), සහ කියු පොනරි (Khieu Ponnary) අනෙකුත් අයයි. අවසානයට සඳහන් කරන දෙදෙනා සහෝදරියන් වූහ. 1920 ගණන් වල දී ඉපදීම නිසා මේ කණ්ඩායම එකම පරම්පරාවකට අයිති වෙති.

¹⁸ Kiernan, *Pol Pot Regime*, p. 108.

¹⁹ Chandler, *Brother Number One*, pp. 63-64.

²⁰ Serge Thion, “Chronology of Khmer Communism, 1940-1982,” in *Revolution and Its Aftermath in Kampuchea: Eight Essays*, ed. David P. Chandler and Ben Kiernan (New Haven: Yale University Southeast Asia Studies, 1983), pp. 301-302.

නොමි පෙත් නගරයේ වැසියන්ටත්, කාමබෝපයේ දිගහැරෙන සුවිශේෂී සිද්ධීන් ගැන ප්‍රථම වරට වටහා ගන්නට අවස්ථාව පැදෙන සෙසු ලෝකයටත්²¹, බමර් රූප් ජයග්‍රහණයෙන් පසුව එහි සමස්ත ලෙසින් ජනතාව ඉවත් කිරීම යන්න දැඩි නිගැන්මක් ඇති කරන ලදී. ඇති විය හැකි ඇමෙරිකානු බෝම්බ ප්‍රහාර වලින් ඔවුන්ගේ ආරක්ෂාව තහවුරු කිරීම සඳහා සහ ඔවුන්ට වෙනත් තැනක දී වැඩියෙන් හොඳින් ආහාර ලබාදීම සඳහා එය සිදුවෙන්නේ යන ඔවුන්ගේ අලුත් ස්වාමිවරු විසින් ඉදිරිපත් කළ පැහැදිලි කිරීම නගරයේ වැසියන් පිළිගන්නා ලද බවක් පෙනී ගියේය. සාපේක්ෂව ජීවිත අල්ප සංඛ්‍යාවක් අහිමි වුවද මේ නගර වලින් ජනතාව ඉවත් කර දැමීම, කිසිදු සැකයක් නැතිව සදාකාලින ලෙසින් රෙජිමය සම්බන්ධව සිහිවෙන එය අතිශය සුවිශේෂී සිද්ධියකි. ඒ කාලයේ දී ජනතාවට කන්න බොන්න හොඳින් ලැබෙමින් පැවති අතර ඔවුන් සෞඛ්‍ය සම්පන්න ද වූහ, එසේම රන්, ආබරණ, සහ සමහර විට ඩොලර් පවා වැනි හුවමාරු අගයෙන් යුතු බඩු සහ තමන්ගේ අයිතියෙන් යුතු දේවල් සමහරක් අරගෙන යන්නට අවසර ලැබිණ.²² හතුරු සිරකරුවන් මරා දැමීමේ අඩුවක් නොමැති වුවත්, ප්‍රතිරෝධ දක්වන ලද අයව උදාහරණ ලෙසින් යොදා ගැනුනත්, ක්‍රමවත් ලෙසින් මාගන්වය පැවතියේ අඩුවෙනි. පිටමං කරන ලදවුන් අතර බහුතරය කොල්ලකෑමට හෝ සෝදිසියට භාජනය නොවූහ. මිලියන 2 ක් සිට මිලියන 3 ක් දක්වා වූ නගරයේ සමස්ත ජනගහනයෙන් සමහර විට 10,000 ක් පමණ සංඛ්‍යාවක්—රෝහල්ගත රෝගීන්, වයසක උදවිය, රෝගී අය, අබල දුබල අය, එසේම (සමහර විටෙක පවුල් පිටින්) සියදිවිනසා ගන්නා ලද අය—නගරය හිස් කිරීමේ සෘජු හෝ වක්‍ර වින්දිතයන් වූහ. භාර පන්සිය දහසක් වෙනත් නගර වලින් ද ඉවත් කරන ලද නිසා එහි දී රටේ ජනගහනයෙන් සියයට 46-54 ක් අතර සංඛ්‍යාවක් මහහරට ඇද දමා තිබුණහ.²³ මාගන්වයක් නොමැති වුවත්, මේ නගර හිස් කිරීම යන්න සියළු දිවිගලවා ගන්නවුන්ගේ මතකයේ සදා නොමැකෙන සේ සටහන්ව තිබෙන අතිශය කම්පනීය සිද්ධියකි. නිවහන් හැර දායන්නට ඔවුන්ට ලැබුණේ පැය විසිහතරකි. දවස් තුනකට පසුව ආපසු එන්නට ඉඩ ලැබෙනවා යන බොරුවෙන් යම් තරම් තරමකට විශ්වාසය යළි තහවුරු කිරීමක් සිද්ධ වුවත්²⁴, ඔවුන්ගේ සම්පතම ඥාතීන්ව පහසු ලෙසින් අහිමි වේ යැයි, සමහර විට සදාකාලින ලෙසකින් අහිමි වේ යන මිනිස් සංක්ෂේපය තුළ ඔවුන් හිර වී සිටින බවක් ඔවුන්ට දැනුණි. ඔවුන් හැර දා යන වාසස්ථානය අනුව ගමනාන්තය කුමක්දැයි පදනම් වෙන පිටමං වීමේ ලක්ෂ්‍යයක් කරා සිතාවක් මුහුණේ නොමැති සොල්දාදුවන් (yothea) විසින් ඔවුන්ව ඇදගෙන ගියහ. මේ නිසා පිටමං වීමේ ලක්ෂ්‍යයට ළඟාවෙන්නට කළින් වෙන් කරන ලද පවුල් වලට නැවත හමුවීමේ අවස්ථාව බොහෝ දුරට අහිමි වී යන ලදී. මරණයේ සහ බලාපොරොත්තු සුන්වීමේ දර්ශනයන් හැම අත වූහ. බොහෝ විට සති ගණනාවක් තිස්සේ සිදුවන ලද, ගමනාන්තය තෙක් යද්දී බමර් රූප් වෙතින් කිසිවෙකුට ආහාර හෝ වෛද්‍ය සහායක් නොලැබිණ.

මේ පළමු පිටමං කිරීමේ දී නගරවාසීන්ව වර්ගීකරණය කිරීම ප්‍රථම වරට සිද්ධ වූයේය. ඒ ගම්බද පාරවල් අසල දී ය. එය බෙහෙවින් අංකුර ලෙසින් සිද්ධ වූ අතර ජනතාව ඔවුන් ගැන කියා සිටින ලද අනුව අඩු වැඩි වශයෙන් සිද්ධ වූවකි. ඉලක්කය වූයේ හැකි පමණ හමුදා නිලධාරීන් සහ මධ්‍යම සහ ඉහළ තනතුරු දරන නිලධාරීන් සොයා ගැනීමයි. ඒ 1976 දක්වා දේශයේ නාමික ප්‍රධානියා වූ සිහනුකට අගනගරයේ අලුත් ආණ්ඩුවක් පිහිටුවාගන්නට හැකියාව ලබාගැනීම පිණිස යැයි න්‍යායිකව කියැවිණ. ඒත්, ප්‍රායෝගිකව සිද්ධ වූයේ ඔවුන් බහුතරය වහාම සමුලඝාතනය කිරීම නැත්නම් සිරබාරයේ සිටියදී වැඩිකල් නොයා මිය යෑමයි. පොලිස් පාලනයේ දෘෂ්ටි කෝණයෙන් පැහැදිලි කර නොහැකි පරිදි, බමර් රූප් විසින් සියළු අනන්‍යතා පත්‍ර විනාශ කරන්න යැයි නියෝග කර තිබුණි.²⁵ එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් බොහෝ රජයේ සේවකයන් සහ හිටපු සොල්දාදුවන් තමන් ගම්බද වැසියන් කියා පෙනී සිටිමින් මඳ වාසනාවකින් දිවි ගලවා ගන්නට සමත් වූහ.²⁶

²¹ මෙම පිළිවෙත 1975 ජනවාරි මාසයේ තීරණය කරන ලද්දක් බව පෙනෙයි, අලුත් මුදල් අවිවු ගැසීමෙන් පසුව සෘජුවම මුදල් ක්‍රමය අහෝසිකර දැමීමෙන් පසුව. එම පිළිවෙතට විරෝධය දක්වන ලද එකම නායකයා වූයේ සිහනුක රෙජිමයේ හිටපු ඇමතිවරයෙක් වූ සහ KCP හි නිර්මාතෘ සාමාජිකයෙක් ද වූ, බලපෑම් එල්ල කිරීමේ හැකියාවෙන් යුතු වූ හු යුන් පමණි, ඊ ළඟට එන මාස කිහිපයේ දී පැවති ඉහළ තනතුරු දරන්නන් සඳහා වූ පළමු ශුද්ධකරණ මාලාවේ දී ඔහු අතුරුදහන් වූයේය.

²² බමර් රූප් විසින් බමර් මුල්‍ය ක්‍රමය අහෝසි කර දමන ලදහ. එහි දී ඔවුන් නොදුටු ප්‍රතිඵලයක් නම් වහාම හුවමාරුව සඳහා (නීත්‍යානුකූල නොවන) ඩොලරය යොදා ගැනීමයි.

²³ Marek Sliwinski, *Le génocide Khmer rouge: One analyze démographique* (Paris: L'Harmattan, 1995), p. 30.

²⁴ සමහර පුද්ගලයන් ඉතාමත් සුළු ප්‍රමාණයක තම බඩු අතැතිව ගියේ මන්දැයි කියා මෙයින් පැහැදිලි කරන හැකියි, විශේෂයෙන්ම කළු කඩයේ දී හුවමාරු කරගත හැකි වෙනත් කිසිදු බඩුවක් නොමැතිව, එය ඊ ළඟට උදා වූ මාස සහ අවුරුදු වල දී දිවි ගලවා ගැනීමට මූලික වශයෙන් හැකියාවක් ලැබෙන මාධ්‍යයක් බවට පත්විය.

²⁵ විප්ලවීය ස්වභාවයකින් නොයුතු කිසිවක් ලියා තැබීම ගැන ආධ්‍යාත්මි ලෙසින් පැවති විරෝධය මෙය පැහැදිලි කරන හැකි එකම හේතුව විය හැකියි. ජාතික පුස්තකාලයේ දී මෙන් පොත් විනාශ කර දැමීම නැත්නම් අත්හැර දැමීම, නැත්නම් ඒවා සිගරට් හදන කඩදාසි හැටියට යොදා ගැනිණ.

²⁶ See Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, pp. 62, 68; Haing Ngor, *Surviving the Killing Fields*, p. 130.

එවැනි දැවැන්ත ජනතාව බුරුකු පිටින් පිටම කර යැවීමක් පාලනය කිරීමට, 1975 දී ක්‍රියාකරුවන් සහ හිතවාදීන් 120,000 ක් පමණක් සිටි, ඔවුන් බොහොමයක් මෑතක දී බැඳී සිටින ලද, එයින් බාගයක් පමණක් සොල්දාදුවන් වූ බමර් රූප් හට සංවිධානාත්මක හැකියාවක් නොවීය. ඉවත් කරන ලද අයට ඒ අනුව ගමේ ප්‍රධානියා එකඟ වෙන්නේ නම්, තම අලුත් නිවහන් ඔවුන්ට ඕනෑම තැනක (නැත්නම් ඔවුන්ට හැකි තැනක) පිහිටුවා ගන්නට අවසර ලැබිණ. කාමිබෝජය විශාල නොවුවකි, දැඩි ජනගහන ඝනත්වයක් නොවූ අතර සෑම නගරවාසියෙකුටම පාහේ ගම්බද ජීවත්වන ඥාතියෙක් සිටියහ. බොහෝ දෙනෙක් ඔවුන් හා එකතු වන්නට ගියහ. ඔවුන්ව යළිත් පිටම කරන නොලද්දේ නම් එයින් ඔවුන්ගේ දිවි ගලවා ගැනීමේ අවස්ථාව වැඩි වූහ. සමස්තයෙන් ගත් කළ තත්වය එතරම් දුෂ්කර නොවීය. සමහර අවස්ථාවල දී ගමේ අය මේ නගරයෙන් ඉවත්කර එවන ලද්දවුන්ට ගෞරවය දක්වන්නට ගවයෙක් පවා මරා දැමූ අතර ඔවුන්ගේ නව නිවහන් ඉදි කරගන්නට ගමේ අයගේ සහාය ලැබිණ.²⁷ පොදුවේ මේ මොහොතේ සිට රෙජිමය කඩා වැටෙන තෙක්, සියළු සාක්ෂිකරුවන් එකා මෙත් ප්‍රකාශ කර සිටින්නේ ජනතාව එකිනෙකාට උදව් කරගත් බව සහ එතරම් ශාරීරික ප්‍රවණ්ඩත්වයක නියැළුණේ නැති බවත් සහ හිටිනැටියේ මිනීමැරුම් කිරීම සඳහා ගියේ නැති බවත්ය.²⁸ (අත පිටිසරබද වාසය කළ සුළු ජනවාර්ගිකයන් වූ) බමර් ලොය (Khmer Loeu) සමඟ සබඳතා විශේෂයෙන්ම මිත්‍රශීලී ලෙසකින් පෙනුණි.²⁹ බමර් රූප් විසින් ඔවුන්ගේ මුල්ම ආරම්භක කඳවුර පිහිටුවාගන්නා ලද මේ බමර් ලොය කණ්ඩායම රෙජිමය විසින් අඩු තරමින් 1977 දක්වා විශේෂ සැලකිලි දක්වන ලද කොට්ඨාශයක් වීම යන්න තුළින්, වෙනත් පැතිවල සේ ම, පොදුවේ පැවති දුප්පත්කම සහ එක අයෙකුගේ කට පිරීම තව අයෙකුගේ කුසගින්නට හේතු වන ලෙසින් පැවතීම නිසා ගම්බද වැසියන් සහ අලුතින් ආ අය අතර නොසන්සුන් තත්වයන් තිබුණ බව අපිට නිගමනය කරන්නට හැකියාව ලැබේ. එවැනි තත්වයන් මහා පරාජයකාමී ක්‍රියාවන් සඳහා ඉඩ පාදක්වේ ඉතාමත් කලාතුරකිනි.³⁰

නගරවාසීන් බුරුකු පිටින් ගමට ඒම නිසා ගම්බද ජීවිතයේ දැවැන්ත පෙරළියක් සිද්ධ විය, විශේෂයෙන්ම සම්පත් සහ පරිභෝජනය අතර සමබරතාවය සම්බන්ධයෙන්. වයඹ දිග ප්‍රාදේශීය අංක 5 හි පැවති සරු තැනිතලා කුඹුරු යායන් වල සිටි වැසියන් 170,000 කට අලුතින් පැමිණෙන ලද 210,000 ක් එකතු වූහ.³¹ යුද්ධය පටන් ගැනීමත් සමඟ බමර් රූප් පාලනයේ සිටින ලද “70 ගණන්” නොහොත් “ගම්බද වැසියන්” (*prasheashon shah*) යැයි හැඳින්වෙන ලද අතර සහ “අලුත් ජනතාව” (*prasheashon thmei*) නොහොත් “75 ගණන්” නැත්නම් “අප්‍රේල් 17 වාසීන්” යැයි හැඳින්වෙන ලද අය අතර පරතරයක් ඇති කරන්නට කළ හැකි සියල්ල CPK විසින් කරන ලද්දේය. “දේශප්‍රේමී නිර්ධන පංතිය සහ මේ “ධනවාදී අධිරාජ්‍යවාදීන්ගේ ලැකියන්” අතර පංති ද්වේෂයක් උත්පාදනය කරන්නටත් එය වැයම් කළේය. ශ්‍රේණි දෙකකින් යුතු නීති පද්ධතියක් හඳුන්වා දෙන ලදී; එහි දී ගම්බද වැසියන් පමණක්, එහි සුලු බහුතරය වූ අයට පමණක් අයිතීන් හිමි වූහ. මුල් කාලයේ දී පෞද්ගලික ඉඩම් වල කුඩා ප්‍රමාණයක වගා කරන්නට ඔවුන්ට අවසර ලැබුණ අතර නිර්දේශිත කැන්ටන්ට්වල දී අතික් අය ඉදිරියේ දී අනුභව කරන්නට සිද්ධ වූහ. ඔවුන්ගේ ආහාර මඳ ලෙසකින් වැඩි හොඳ බවකින් යුතු වූ අතර ඉඳහිටෙක දී ඡන්ද පත්‍රයේ කේවල ඡන්ද අපේක්ෂකයෙක් පමණක් සිටින්නේ නම් පමණක් එවැනි මැතිවරණයක දී ඡන්දය ප්‍රකාශයට ද අවසර ලැබිණ. අපාතීඩ ක්‍රමයක් ඉතා ඉක්මණින් සාක්ෂාත් කර ගැනිණ. කණ්ඩායම් දෙක වෙන් වෙන්ව ගමේ ජීවත් වුවා පමණක් නොව ඔවුන් අතර විවාහ කෙසේ වෙතත්, මූලික වශයෙන් ඔවුන්ට එකිනෙකා සමඟ කතාබහ කිරීමට පවා අවසර නොවීය.³²

මේ ජනගහන කණ්ඩායම් දෙක වැඩි කල් නොයා නැවතත් බෙදන ලදී. සමස්ත සමූහකරණයේ කොටසක් හැටියට ගම්බද වැසියන්ව “දුප්පත් ගම්බද වැසියන්,” “ඉඩම් හිමි ගම්බද වැසියන්,” “ධනවත් ගම්බද වැසියන්” සහ හිටපු වෙළෙන්දන් යැයි බෙදන ලදී. අලුතින් පැමිණි ජනතාව අතර හිටපු සිවිල් සේවකයන් සහ විද්වතුන් අතරෙන් නිලධාරීන් නොවන අය සහ අධ්‍යාපනයක් නොමැති වූ අයව ඉක්මණින් වෙන්කරන ලදී. විද්වතුන් සහ හිටපු සිවිල් සේවකයන්ගේ ඉරණම් පොදුවේ බේදනීය වූහ: ඔවුන්ව ක්‍රම ක්‍රමයෙන් ශුද්ධකරණයට හසු වූහ, එසේම සෑම අනුප්‍රාප්තික ශුද්ධකරණයක දී ම ධුරාවලියේ තවත් ඩිංගක් පහතින් සිටි අය හසුවෙමින් අවසානයේ දී කණ්ඩායම් දෙකම සම්පූර්ණයෙන්ම අතුරුදහන් වූහ. 1978 න් පසුව ශුද්ධකරණ වලට කාන්තාවන් සහ දරුවන්ද ඇතුළත් වෙන ලදී.

²⁷ Statement by Channo, *Phnom Penh Post* (hereafter PPP), 7 April 1995, p. 5.

²⁸ See, e.g., Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, pp. 59, 97, 221-223.

²⁹ Usha Welaratna, *Beyond the Killing Fields: Voices of Nine Cambodian Survivors in America* (Stanford: Stanford University Press, 1993), p. 78.

³⁰ See the general discussion about relations between the peasants and the New People in Kiernan, *Pol Pot Regime*, pp. 210-215.

³¹ *Ibid.*, p. 219.

³² Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, p. 93.

ඒත් CPK නායකයන්ට සමස්ත ජනගහනය පිටිසරබදකරණය කරවීම පමණක් ප්‍රමාණවත් නොවීය. මාස කිහිපයකින් පමණක් පසුව 'නව ජනතාවගේ' බොහොම පිරිසකට අලුත් පිටමං කිරීමේ මධ්‍යස්ථාන වලට යන්නැයි නියෝග කරන ලදී. මේ අවස්ථාවේ දී ඔවුන්ගේ ඉරණම ගැන කිසි හඬක් නැඟීමට ඔවුන්ට අවසර නැති වූහ. උදාහරණයක් වශයෙන් 1975 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී පමණක් නැගෙනහිර සහ ගිණිකොන ප්‍රදේශ වලින් භාර පන්සිය ලක්ෂයක ජනතාවක් වසඹ දිගට ගියහ.³³ එක පුද්ගලයෙක්ව තුන් හතර වතාවක් පිටමං කර යැවීම අසාමාන්‍යයක් නොවීය. එයට අමතරව "වැඩකරන හමුදා" පැවතියහ, ඒවා වෙනුවෙන් සියළු තරුණ අයව සහ දරුවන් නොමැති දෙමව්පියන්ව ඔවුන්ට නිර්දේශිත වූ ගම්මාන වලින් මාස ගණනාවකට අයින් කර යවන ලදී. රෙජිමයේ අරමුණ සතරවිධ වූයේය. පළමුවැන්න, ඇතිවිය හැකි යම් දේශපාලන තර්ජනයක් නැතිකර දැමීම සඳහා ගම්බද වැසියන් සහ 'නව ජනතාව' අතර දීර්ඝ කාලීනව පැවතිය හැකි සබඳතා ගොඩනැඟීම වැළැක්වීමයි.³⁴ දෙවැන්න, ඔවුන් වපුරන ලද්දේ අස්වැන්න නෙළීම සඳහා ඉඩ නොදීමෙන්, සහ ඔවුන්ගේ බඩු බාහිරාදිය සමඟ යෑම තවත් මනා ලෙසින් වැළැක්වීමෙන් රෙජිමය විසින් 'නව ජනතාව' "නිර්ධන පාන්තිකයන් කරවීම" සඳහා වෙහෙසෙන ලදී.³⁵ තෙවැන්න, කඳුකරයේ සාපේක්ෂව නිසරු භූමියේ වගා කිරීමෙන් සහ ගම්බද පෙදෙස් වලින් පිටස්තර වූ වනාන්තර පෙදෙස්වල තැනින් තැන ජනගහනය සිටින ලද පැතිවල වගා කිරීමෙන් වැනි මහා පරිමාණයේ කෘෂිකාර්මික ව්‍යාපෘති පටන් ගැනීම හරහා ජනගහනයේ එහා මෙහා යෑම මුළුමනින් පාලනය කිරීම පවත්වාගෙන යෑමටත් බමර් රූප් වෙහෙසීමයි. හතරවැන්න, රෙජිමය විසින් කිසිදු සැකයක් නැතිව "නිෂ්චල කටවල්" හැකි තරම් ප්‍රමාණයක් ඉවත් කර දැමීමට වෙහෙසීමයි. සෑම අනුප්‍රාප්තික ඉවත් කර දැමීමේ වැඩ සටහනකින්ම—පයින් ඇවිද යෑම, කරත්ත වලින්, නැත්නම් සමහර විට ඔවුන්ගේ ගමනාන්ත කරා යන්නට සතියක් තරම් දීර්ඝ කාලයක් වැය වෙන පමණට වැඩියෙන් පිරුණු දුම්රිය වලින්—දැඩි සේ අඩු පෝෂණයකින් යුතු වූ ජනතාවට ඉතාමත් වෙහෙසකර අත්දැකීමක් වූහ. වෛද්‍ය පහසුකම් සපයන ස්ථාන උග්‍ර ලෙසින් හිඟ වූ නිසා අහිමි වූ ජීවිත සංඛ්‍යාව ඉතාමත් ඉහළ වූහ.

"ස්වේච්ඡාවෙන්" මාරු වීම මද වශයෙන් වෙනස් කාරණයකි. 'නව ජනතාව' ට "ඔවුන් උපන් ගම වෙත ආපසු යෑම" නැත්නම් තත්වයන් පහසු වූ, වැඩි සෞඛ්‍ය පහසුකම් සහ වැඩියෙන් හොඳ ආහාර පැවති සමූපාකාරයක සේවය කිරීම යන දෙකෙන් එකක් තෝරා ගැනීමට අවස්ථාව බොහෝ විට දෙන ලදී. නිත්‍ය ලෙසින්ම එවිට වැඩියෙන් සිටි ස්වේච්ඡා සේවකයන් තත්වයන් තිබුණාටත් වැඩියෙන් නරක තත්වලට තමන් වැටී සිටින බව සොයා ගත්හ. එවැනි මාරු කිරීමක වින්දිතයෙක් වූ පින් යතේ මේ පොරොන්දු බොරු බව දකින්නට ඉගෙන ගත්තේය: ඒකීය පුද්ගල ප්‍රවණතාවයන් වලින් යුතු පුද්ගලයන් තෝරා අයින් කරන උපායකට වඩා වැඩි යමක් එහි වූයේ නැහැ...ඒ උග්‍රලට වැටුණ ඕනෑම අයෙක්ට දැන ගන්නට ලැබෙන්නේ ඔහුගේ පරණ තාලේ ප්‍රවණතා වලින් ඔහු ඉවත්වී නැති බවත් සහ ඒ නිසා තත්වයන් තවත් නරක වූ ගමක වැඩියෙන් දැඩි ප්‍රතිප්‍රහුණු වලට සහභාගී වෙන්නට සිද්ධ විය යුතු බවත්ය. ස්වේච්ඡා සේවකයන් හැටියට ඉදිරියට ඒම නිසා ජනතාව එහි දී තමන්ව හෙළා දැකීම කරගෙන සිටියහ. මේ නොවරදින පිළිවෙත යොදා ගෙන අප අතර සිටි වැඩියෙන් අස්ථායී පුද්ගලයන්ව, එනම් තමන්ගේ ඉරණම ගැන අඩුවෙන්ම තෘප්තිමත්ව සිටි අයව සොයාගෙන ඉවත් කරන්නට බමර් රූප් සමත් වූහ."³⁶

ශුද්ධකරණ සහ සමූලඝාතන වල කාලය (1976-1979)

සමාජයේ විවිධ කාරකයන් වර්ගීකරණය කිරීමේ සහ තුරන් කර දැමීමේ මේනියාව හෙමින් හෙමින් දේශපාලන දුරුවලියේ මුදුනටම ළඟා විය. ඉහතින් සඳහන් කළ පරිදි හු යුන් (Hou Youn) වැනි විශේෂතාමි ජාතිකයන්ගේ සැබෑ සහායකයන්ව ඉතාමත් මුල් කාලයක දී ම මුළුමනින්ම ඉවත් කර දැමී තිබුණි. 1975 දෙසැම්බර් මාසයේ දී සියල්ලන්ම කොමියුනිස්ට්වාදීන් නොවූ "රාජකීය ආණ්ඩුවේ" රාජ්‍ය තාන්ත්‍රිකයන්ව සේවයෙන් අයින් කර දමන ලදී. දෙන්නෙක් හැරෙන්නට අනිත් සියල්ලන්වම වධහිංසාවට පත්කර මරණයට පමුණුවන ලදී.³⁷ කිසිදු සාමාන්‍ය වර්ගයම හැඩයකින් CPK නොයුතු වූ බැවින් සහ විවිධ භූගෝලීය කලාප තුළ විවිධ ප්‍රමාණ වලින් ස්වායත්ත බවක් පැවති නිසාවෙන් එකිනෙකා ගැන සැකය පැවති වාතාවරණයක් නිරන්තරයෙන් රජයන ලදී.

³³ Kiernan, *Pol Pot Regime*, pp. 97.
³⁴ ජනගහනය හදිසියේම බලාත්කාරයෙන් ඉවත් කිරීම සිද්ධ වූ නිසාවෙන් අසාර්ථක වෙන පලා යන්නට හදන ලද සැලසුම් සහ කැරලි අවස්ථා කිහිපයක් පිළිබඳව පින් යතේ සටහන් තබයි.
³⁵ බොහෝ විට ජනතාවට අයිති වූයේ හැන්දක් සහ භාජනයක් පමණකි. See Charles H. Twining, "The Economy," in *Cambodia 1975-1978: Rendezvous with Death*, ed. Karl D. Jackson, (Princeton: Princeton University Press, 1989), p. 121.
³⁶ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, p. 124.
³⁷ According to Julio Jeldres, one of Sihanouk's advisers, in *PPP*, 20 September 1996.

අප්‍රේල් 17 තෙක් හමුදාව එක්සත් කරනු ලැබුවේ නැත. තත්වය තවත් නරක අතට හරවන ලද්දේ ආර්ථිකය විනාශයට පත් වීමත් සහ 1978 දී සාර්ථක වියෙට්නාමී ප්‍රතිප්‍රහාර එන්න එන්නම වැඩි වීමත් සමඟිනි.

1976 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී CPK ධුරාවලියේ “නොම්මර 6” හෙවත් කියො මියාස් (Keo Meas) අත් අඩංගුවට ගැනීමත් සමඟ ඉතාමත් වේගවත් මට්ටමකින් පක්ෂය ඇතුළතින් විනාශයට යමින් පවතින බව පැහැදිලි විය. කිසිදු නඩු හෝ පැහැදිලි චෝදනා කිසිදු නොවීය, එසේම සිරගත කරන ලද සියල්ලන්වම මරන්නට පෙර මිලේවිජ ලෙසින් ශාරීරික වධහිංසා වලට පමුණුවන ලදී. වින්දිතයන්ගේ “පාපෝච්චාරණ” පමණකින් ඔවුන්ට එරෙහිව ගෙනෙන ලද “චෝදනා” ගැන අදහසක් ලැබේ. ඒත් පොල් පොටි මතවාදයෙන් වෙනස්වීම් ගැන කිසිවිටෙක පැහැදිලි බවක් නොවීය. වියෙට්නාමී කොමියුනිස්ට් පක්ෂය සමඟ, (නැත්නම්, හු නිම් (Hu Nim) ලෙසින් වින ‘හතරදෙනාගේ කල්ලිය’ සමඟ) කළින් සබඳතා පැවතීම, එසේම සුවිශේෂී ගුණාංගයන් නැත්නම් ස්වාධීනත්වයේ ජවය ගැන යාන්තමින් හෝ සලකුණු දැක්වීම යනාදිය ඇති ඕනෑම අයෙක් නිසැකයෙන්ම මැඩලීමට ඉලක්කය වූයේය. පොල් පොටි ගේ ශ්‍රේෂ්ඨ බවට තර්ජනයක් වෙන ඕනෑම ගුණාංගයක් මර්දනයට හේතු වූහ.³⁸ නායකත්වය අතර තිබූ පීඩනෝන්මාදය, ස්ථාලිත්වාදයේ නරකතම බියකුරු අපරාධවල විකට චිත්‍රයක් මෙන් වූයේය. ශුද්ධකරණය ගැන වාදයකින් පසුව පවත්වන ලද කොමියුනිස්ට් පක්ෂ කාඩර්වරු අතර වූ එක් අධ්‍යයන සැසිවාරයක දී, “මධ්‍යස්ථානයේ” සිටි ඉහළම නායකයන් එදින කටයුතු නිමා කළේ “පංති හතරන් සමඟ දරුණු සහ කිසි ලෙසකින් එකඟ නොවෙන මරණය දක්වා වූ සටනකින්...විශේෂයෙන්ම අපේ විප්ලවීය නිලතල දරන අය අතර,”³⁹ ගැන දේශනයකිනි. 1978 ජූලි මාසයේ දී පක්ෂයේ මාසික සඟරාව වූ “විප්ලවීය කොඩි” (*Tung padevat*) දන්වා සිටියේ මෙසේය: “නිලතල දරන අය අතර, මධ්‍යස්ථානයේ, මුලස්ථානවල සහ කලාප තුළ, එසේම ගම්මාන වල, අපේ හතරන් හැම තැනම සිටිති.”⁴⁰ ඒ වෙද්දී බහුතර ප්‍රාදේශීය ලේකම්වරු ද සමඟින් 1975 ඔක්තෝබරයේ ඉහළම තනතුරු දරන ලද නිලධාරීන් දහතුන් දෙනාගෙන් පස් දෙනෙකු මරණයට පත්කර තිබුණි.⁴¹ 1978 දී පදවි බාරගත් අලුත් නායකයන් හත් දෙනාගෙන් දෙදෙනෙකු 1979 ජනවාරි වෙන්නට පෙර මරණයට පමුණුවා තිබිණ. ශුද්ධකරණය එයටම ඉන්ධන සපයන ලද්දේය; අවශ්‍ය වූයේ අත් අඩංගුවට ගැනීම සහ “CIA ඒජන්තවරයෙක්” යැයි හෙළා දැකීම් තුනක් පමණකි. ඔවුන්ගේ ප්‍රධානීන්ගේ සිත් සතුටු කරන්නට කුමන හෝ විදියකින් හැකි පමණින් පාපෝච්චාරණ ලබා ගැනීමට ප්‍රශ්න කරන අය අතිශයෙන් උනන්දු වූහ. පරිකල්පනීය කුමන්ත්‍රණ බහුලව පැවතිණ. එසේම අලුත් පද්ධති නිතරම අලුතෙන් සොයා ගැනිණ. වියෙට්නාමී වෙත ඇති අන්ධ ද්වේෂය නිසා යථාර්ථය ගැන සියළු අවබෝධයන් ජනතාව අතරෙන් නැතිවී ගියහ. “වියෙට්නාමී CIA” හි සා මාජිකයෙක් යැයි කියා එක වෛද්‍යවරයෙක්ට චෝදනා එල්ල විය; ඔහුව සංචාරකයෙක් මෙන් වෙස් වළාගෙන සිටි ඇමෙරිකන් ඒජන්තවරයෙක් විසින් බඳවා ගන්නා ලදැයි සැකයට පත්විය.⁴² බිම් මට්ටමින් තුරන් කිරීම් සිද්ධ වූහ; “CIA සමඟ හවුල් වී කටයුතු කරන ලද ද්‍රෝහීන්” යැයි කියා එක දිස්ත්‍රික්කය 70,000 ක වැසියන්ගෙන් 40,000 ක් මරා දැමුණ බව එක ඇස්තමේන්තුවකට අනුව දැක්වේ.⁴³

එනමුත් සැබෑ දැවැන්ත ජනවාර්ගික සංහාරය සිද්ධ වූයේ නැගෙනහිර කලාපයේය. එදිරිවාදී වියෙට්නාමය පසෙකින් සිටියේය. කලාපයේ හමුදා සහ දේශපාලන ප්‍රධානියා වූ සාම් පිම් (Sao Phim) විසින් ශක්තිමත් පරිස්ථානීය බල කඳවුරක් ගොඩනඟා තිබිණ. 1978 මැයි සිට ජූනි දක්වා වූ කෙටි කාලීනව පැවති සිවිල් යුද්ධය තුළ, මධ්‍යම රෙජිමයට එරෙහිව පරිපූර්ණ ලෙසින් දියත් වූ එකම කැරැල්ල හටගත්තේ එහි දී පමණකි. ටොල් ස්ලෙන්ග් (Tuol Sleng) හි මධ්‍යම සිරගෙදර තුළ නැගෙනහිර සිට පැමිණෙන ලද කාඩර්වරු 409 ක් සිර අඩස්සියට දැමූ පසුව, සහ සියල්ල අහිමි වී ඇතැයි පැහැදිලි වූ පසුව, සාම් පිම් සියදිවිනසා ගන්නා ලද්දේය. ඔහුගේ අවමංගල්‍යයට පැමිණි විට ඔහුගේ භාර්යාව සහ දරුවන්ව මරා දමන ලදී. ඒ ප්‍රදේශයේ විසූ තැනින් තැන විසිර සිටි අවිගත් හමුදා කිහිපයක් කැරැල්ලක් ගෙනෙන්නට තැත් කළහ, ඒත් අනතුරුව ඔවුන් වියෙට්නාමයට ගොස්, එහි දී ජාතික ගැලවුම් ව්‍යාපාරය සඳහා නොවැඩුණු පෙරමුණක් පිහිටුවන ලදී. අනතුරුව එය හැනොයි සිට නොම් පෙන් දක්වා වියෙට්නාමී යුද හමුදාව සමඟ අත්වැල් බැඳගෙන ගියහ. මධ්‍යම අධිකාරීන් විසින් නැගෙනහිර පාලනය නැවත ලබා ගනිද්දී, ඔවුන් ඒ ප්‍රදේශයේ ජීවත් වූ සියළු ජනතාව “බමර් සිරුරු වල සිටින වියෙට්නාමී ජාතිකයන්” යැයි ලේබල් කරමින් ඔවුන්ව මරණයට නියම කළහ. 1978 මැයි සිට දෙසැම්බර් දක්වා සටන්කාමීන් සහ තරුණ අයගෙන් පටන් ගෙන, මිලියන 1.7 ක ජනගහනයකින් 100,000 න් 250,000 න් අතර ජනතාවක් සමුලඝාතනය කරන ලදී. සාම් පිම්ගේ ගමේ පවුල් සියල්ලම එනම් පවුල් 120 ක් (700 ක පිරිසක්) ඝාතනය වූහ.

³⁸ Chandler, *Brother Number One*, pp. 205-209.

³⁹ Kiernan, *Pol Pot Regime*, p. 333.

⁴⁰ Chandler, *Tragedy of Cambodian History*, p. 298.

⁴¹ හැම කලාපයක්ම එවැනි දෙපාර්තමේන්තු කිහිපයකින් යුතු වූහ.

⁴² Chandler, *Brother Number One*, pp. 207, 209; idem, *Tragedy of Cambodian History*, p. 295.

⁴³ Kiernan, *Pol Pot Regime*, p. 418.

තවත් ගමක පවුල් 15 කින් 7 දෙනෙක් පමණක් දිවි ගලවා ගත්හ, පවුල් 12 ක් මුළුමනින්ම තුරන් වූහ.⁴⁴ ජලි මාසයෙන් පසුව දිවිගලවාගෙන සිටින ලද අයව ට්‍රැක් රථ, දුම්රිය සහ බෝට්ටු වලින් වෙනත් කලාප වලට ගෙන යන ලද අතර ඔවුන්ව ක්‍රම ක්‍රමයෙන් තුරන් කර දැමූහ. තවත් දහස් ගණනක් මාරු කර යැවීම් අතරමග දී මිය ගියහ. විනයෙන් විශේෂයෙන් ආනයනය කරන ලද නිල් පැහැති වස්ත්‍ර හැඳ සිටින්නට ඔවුන්ට බලාත්මක වූහ; පොල් පොටි පාලනය යටතේ අනෙක් සියල්ලන්ම කළු හැඳ සිටියහ. ක්‍රමානුකූලව, එතරම් සද්ද බද්ද නොමැතිව, අනෙක් ගම්වැසියන්ගේ ඇස් වලට හසු නොවෙන සේ නිල් හැඳ සිටි ජනතාව අතුරුදහන් වී ගියහ. වයඹ දිග එක සමුපාකාරයක් වෙත අවසානයේ දී විශේෂයෙන්ම ජාතිකයන් එද්දී, නැගෙනහිර වැසියන් 3,000 කින් ඉතිරිව සිටියේ 100 ක් පමණි.⁴⁵ රෙජිමය කඩා වැටීමත් සමඟ මේ බියකුරු අපරාධ තවත් බියජනක අතට හැරිණ. තරුණ පිරිමි සමඟ කාන්තාවන්, දරුවන් සහ වයසක උදවිය ද සමුලඝාතනය කරන ලදී. මුල් කාලීන ගම්වැසියන් සමඟ ‘නව ජනතාව’ ද මරා දමන ලදී. කර්තව්‍යය උසුලා ගත නොහැකි තරමින් විශාල වූ බැවින් බමර් රූප් විසින් සාමාන්‍ය ජනගහනය, සමහර “75 ගණන් අයව” පවා ඔවුන්ට සමුලඝාතනය කරන්නට සහාය දීම පිණිස බලාත්මක බලයෙන් යොදවා ගත්හ. විප්ලවයට පාලනයෙන් ගිලිහී සෑම සියළු කාමිබෝජ වැසියෙක්වම ගිල ගන්නට මාන බලමින් සිටියේය.

බමර් රූප් විසින් නිර්මාණය කරන ලද බේදනීය තත්වයේ පරිමාණය ගැන සාක්ෂි දැක්වෙන්නේ රටෙන් පලා ගිය සංඛ්‍යාවෙනි. 1975 අප්‍රේල් හි පැමිණි අය අත්හැර දැමූ විට, 1976 නොවැම්බර් මාසය වෙද්දී තායිලන්තය බලා පලා ගිය සරණාගතයන් සංඛ්‍යාව 23,000 කට වැඩි වූහ.⁴⁶ 1977 ඔක්තෝබර් මාසය වෙද්දී විශේෂයෙන්ම කාමිබෝජ වැසියන් 60,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් සිටියහ.⁴⁷ මේ සියළු සරණාගතයන් පලා යද්දී භයානක අනතුරුදායක තත්වයන්ට මුහුණ දුන්හ: අල්ලා ගැනීම යනු නිශ්චිත මරණයයි, එසේම සතුරු වනාන්තරයේ දින ගණන් නැත්නම් සති ගණන් සැරිසරන්නට සිද්ධ වීම පලා යෑමට ඇතුලත් වූවකි.⁴⁸ පලා යන්නට පටන් ගන්නට පෙර පවා ජනතාව සිටියේ නිරන්තර විඩාපත් බවකිනි. එනිසා එවැනි අන්තරාදායක තත්වයන් බොහෝ අයව අධෛර්යමත් කළහ. වෑයම් කළ අය අතරින් සාර්ථක වූයේ ඉතා කුඩා කොටසක් පමණි. පින් යතේගේ කණ්ඩායම ඔවුන්ගේ ගැලවී යාම ඉතාමත් සුක්ෂ්ම ලෙසින් සැලසුම් කළ නමුත් පිටත් වූ මුල් දොළොස් දෙනාගෙන් දිවි ගලවා ගත්තේ හතර දෙනෙක් පමණි.

මාස විස්සක් පමණ මායිම්බඩ විටින් විට හටගත් සටන් වලින් අනතුරුව 1979 ජනවාරි මාසයේ දී විශේෂයෙන්ම විසින් කාමිබෝජය ආක්‍රමණය කරන ලදී. කාමිබෝජ වැසියන් මහත් බහුතරය ඔවුන්ගේ පැමිණීම සැලකූවේ ඉමහත් නිදහස් කර ගැනීමක් හැටියටයි, එපමණක් නොව අදත් එය එසේම සිහිකරනු ලබයි. එවක සාමාන්‍යයක් වූ එක සිද්ධියක් මෙසේය, සැම්ලවුට් (Samlaut) හි ගම්වැසියන් (1976 කැරැල්ලේ වීරයන්) විසින් ඔවුන්ගේ බමර් රූප් වධකයන්ව සමුලඝාතනය කරන ලදී.⁴⁹ අවසාන මිනිත්තුවේ දී බමර් රූප් විසින් ද බියකුරු අපරාධ ගණනාවක් කරන ලද්දේය; ටුමල් ස්ලෙන්ග් (Tuol Sleng) ඇතුළු සිරගෙවල් කිහිපයක දී නිදහස් කර ගන්නට පැමිණි අයට නිදහස් කරගන්නට කිසිවෙක් සිටියේ නැත.⁵⁰ ඊට පසු එන මාස කිහිපයේ දී කාමිබෝජ වැසියන් ඔවුන්ව නිදහස් කරගන්නට මුළාවෙන් මිදුණ ද, එසේම හැනොයි රෙජිමයේ අභිප්‍රායයන් කිසි ලෙසකින් මානුෂීය නොවුන ද, එක මූලික පරිසිද්ධියක් ඉතිරිව පවතී: එන්න එන්නම වැඩි වැඩියෙන් මිනීමරු වූ බමර් රූප්, විශේෂයෙන්ම 1978 දී, මේ විශේෂයෙන්ම විසින් කළ හදිසි ආක්‍රමණය නිසා ගණන සහ නොහැකි ජීවිත සංඛ්‍යාවක් ගලවා ගැනිණ. එතැන් පටන් රට ක්‍රමානුකූලව යළිත් ජීවිතය පවත්වාගන්නට වෑයම් කරමින් පවතියි; රටවැසියන් සෙමෙන් තමන්ගේ අයිතීන් යළි ලබා ගනිති, ඔවුන්ගේ බෝග වගා කර ගනිති, ඔවුන්ගේ අධ්‍යාපනය සහ ආගම හදාරන වෑයම් වල යෙදෙති, එසේම ඔවුන්ගේ රට සෙසු ලෝකය හා අනුගත කරගන්නට කටයුතු කරති.

⁴⁴ Ben Kiernan, “Wild Chickens, Farm Chickens, and Cormorants: Kampuchea’s Eastern Zone under Pol Pot,” in Chandler and Kiernan, *Revolution and Its Aftermath*, pp. 191-197.

⁴⁵ Chandler, *Tragedy of Cambodian History*, pp. 296-297; Kiernan, *Pol Pot Regime*, pp. 392-411.

⁴⁶ Kiernan, *Pol Pot Regime*, p. 144.

⁴⁷ සටන් පටන් ගෙන තිබෙන ලද පසුවත් කාමිබෝජය වෙත යම් ජන සංඛ්‍යාවක් යවන ලදැයි යන්න ගැන, සමහර විට ගවයන් සඳහා හුවමාරු කරගන්නට, වාර්තා කිහිපයක් එකඟ වෙති (see esp. Chandler, *Tragedy of Cambodian History*, p. 276) මේ ජනතාව නිශ්චිතයෙන්ම අත්වන මරණ සඳහා ආපසු එවන ලද්දා විය හැකියි.

⁴⁸ See, e.g., Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, pp. 368-413.

⁴⁹ Y. Phandara, *Retour à Phnom Penh: Le Cambodge du génocide à la colonisation* (Paris: A. M. Métailié, 1982), p. 228.

⁵⁰ Quoted in Henri Locard, *Le gulag Khmer rouge* (University of Lyon II, Department of Languages, 1995), p. 17, reprinted in *Communisme*, nos. 47-48 (1996), 127-161.

දිව් පිදීමේ විවිධ ආකාරයන්

බියකුරු තත්වයන් යන්න සෑම විටෙකම සංඛ්‍යාවන් සම්බන්ධයෙන් වුවක් නොවේ. ඉහත ඇති විස්තරය කම්පුචියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ සැබෑ ස්වභාවය ගැන හොඳ අදහසක් ලබාදෙයි. ඒත් අපේ අවබෝධය සඳහා සංඛ්‍යාවන් සහායක් සපයයි. ජනගහනයේ කිසිදු කොට්ඨාශයක් ගැලවුණේ නැත්නම්, වැඩියෙන්ම දුක් විඳින ලද්දේ කුමන කොට්ඨාශය ද, සහ කවදාද? සියවසේ අනෙකුත් බේදවාචක සමඟ සහ එරෙට්ම විශාල ඉතිහාසය ගෙන බලද්දී කාම්බෝජයේ බේදවාචකය කෙසේ සැසඳෙනවා ද? එක ක්‍රමවේදයක් කිසි සේනම ප්‍රමාණවත් නැති නිසා, ක්‍රමවේද මිශ්‍රණයකින් (ප්‍රජාවිද්‍යාවේදය, ප්‍රමාණාත්මක මයික්‍රො අධ්‍යයන, ඇසින් දුටු සාක්ෂිකරුවන්ගේ වාර්තා), තුළින් අඟලෙන් අඟල අපිට සත්‍යය කරා ඉදිරියට යන්නට හැකියාව සපයයි.

මිලියන දෙකක් මිය යෑම?

නිත්‍යයෙන්ම අපි ආරම්භ කළ යුත්තේ සාර්ව දත්තයකිනි; ඒත් මෙහි දී ප්‍රකාශ අතර දැවැන්ත විෂමතාවයක් අපිට හමුවේ. මේ පරිසිද්ධිය පමණින් එය සිද්ධීන් වල පරිමාණය ගැන ඉඟියක් කරන බව සැලකිය හැකියි: සමුලසාතනය කොරතම් විශාල වෙනවාද යන්න අනුව ඒ හා එකඟවීමත්, එය නිශ්චිත සංඛ්‍යා වලට දැමීමත්, දුෂ්කර වෙයි. සියල්ලන්ගේම අවශ්‍යතාවය වී ඇත්තේ දත්ත එක පැත්තකට හෝ තවත් පැත්තකට අදින්නටයි— බමර් රූප් විසින් ඔවුන්ගේ වගකීම ප්‍රතික්ෂේප කිරීමත්, විශේෂයෙන්ම සහ ඔවුන්ගේ මිත්‍ර පාක්ෂිකයන් ඔවුන්ගේ මැදිහත්වීම යුක්ති සහගත කිරීමටත්ය. 1979 දෙසැම්බර් මාසයේ දී CPK හි නායකයා හැටියට පුවත්පතකට ඔහු දුන් අවසාන සම්මුඛ සාකච්ඡාවේ දී පොල් පොට් කියා සිටියේ “ජනතාවට සමෘද්ධිය ගෙන ඒම සඳහා වූ අපේ ප්‍රතිපත්තිය යොදා ගැනීමේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් මිය ගියේ දෙතුන් දහසක කාම්බෝජ වැසියන් පමණි.”⁵¹ 1987 දී නිල පත්‍රිකාවකින් බියු සම්පන් (Khieu Samphan) ඊට වඩා නිශ්චිත වූයේය: “වැරද්දක් නිසා” 3,000 ක් මිය ගියහ, “විශේෂයෙන්ම ඒජන්තවරුන්” විසින් 11,000 ක් මරා දැමුණි, “රට ඇතුළට රිංගා ගත් විශේෂයෙන්ම ඒජන්තවරුන්” අතින් 30,000 ක ජනතාවක් මරා දැමුණි. 1978 සහ 1980 දී ආක්‍රමණය කළ විශේෂයෙන්ම ජාතිකයන් විසින් දළ වශයෙන් මිලියන 1.5 ක කාම්බෝජ වැසියන් මරා දැමූ බව ඒ වාර්තාව එකතු කරයි. මේ අවසන් දත්තය ඉමහත් අනිශ්චයත්වයක් වන අතර ඒ හා ආසන්න සංඛ්‍යාවක් බොහෝ විට බමර් රූප් හි ක්‍රියා කලාපයේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට 1975 න් පසුව මිය ගියා යන්න අකමැත්තෙන්ම පිළිගන්නා ලද බවක් එයින් සැලකිය හැකියි.⁵² සිවිල් යුද්ධය කාලයේ දී අප්‍රේල් 17 ට කළින් මිය ගිය සංඛ්‍යාව ගැන ඇති ප්‍රකාශ ඊටත් වඩා නිත්දින දත්ත වෙනස් කිරීම් වලින් යුතුයි. 1975 ජූනි මාසයේ දී පොල් පොට් විසින් මහත් ලෙසින් විශාල කරන ලද 600,000 ක් යන දත්තය දක්වන ලද්දේය; 1978 වෙද්දී ඔහු “මිලියන 1.4 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක්”⁵³ ගැන කියන ලදී. බමර් රූප් ගේ වින්දිතයන් සම්බන්ධයෙන් ජනාධිපති ලොන් නොල් (Lon Nol) දක්වන්නේ මිලියන 2.5 කි; 1979 දී බලයට පත්වෙන, කම්පුචියාවේ ජනතාවගේ විප්ලවීය පක්ෂයේ හිටපු මහ ලේකම් වන පෙන් සොවන් (Pen Sovan) දක්වන්නේ එම පක්ෂය විසින් සහ විශේෂයෙන්ම ප්‍රොපගැන්ඩා වෙනුවෙන් භාවිතා කරන දත්තය වෙන මිලියන 3.1 කි.

පළමු අධ්‍යයන දෙක වැදගත් යැයි සැලකිය හැකි වුවත්—මිලියන 1.5 ක් මිය ගියා යැයි ගණනය කරන බෙන් කියර්නන් (Ben Kiernan), සහ එයට බාගයක් අඩුවෙන් දත්තයක් කරා එන මයිකල් විකරි (Michael Vickery)⁵⁴ සලකාද්දී—ඒවායේ ද අවිනිශ්චිත ඇතැයි පිළිගෙන ඇත. කියර්නන්ගේ දත්ත භාවිතා කරමින් ස්ටීවන් හෙඩර් (Stephen Heder) තහවුරු කරන්නේ මිය ගියවුන් ගම්බද වැසියන් සහ ‘නව ජනතාව’ අතර හරි බාගයක් ලෙසින් බෙදී තිබුණා (එය පිළිගැනීමට අපහසු ප්‍රකාශයකි) සහ එසේම සාගතයේ වින්දිතයන් සහ ඝාතනය කරන ලද වින්දිතයන් අතර ද හරි බාගයක් ලෙසින් බෙදී තිබුණා බවයි.⁵⁵ ක්ෂේත්‍රයේ පිළිගැනීමට පාත්‍ර වූ විශේෂඥයෙක් වන, තමන් විසින් කිසිදු විශ්ලේෂණාත්මක අගයුමක් නොකරන ලද ඩේවිඩ් චැන්ඩලර් (David Chandler) 800,00 ක් සිට

⁵¹ Quoted in Chandler, *Brother Number One*, p. 265.

⁵² *Ibid.*, p. 322.

⁵³ Quoted in Locard, *Le goulag Khmer rouge*, pp. 8-9.

⁵⁴ Kiernan, *Pol Pot Regime*; Vickery, *Cambodia, 1975-1982*. ජනගහනයේ මුල් ප්‍රමාණය ගැන විකරි ඉතාමත් අඩුවෙන් ඇස්තමේන්තු දක්වන ලද්දේය. කියර්නන් දක්වන දත්තය ජනගහනයේ විවිධ ක්ෂේත්‍ර ගණනාවක් පිළිබඳ ක්ෂුද්‍ර අධ්‍යයනයන් වලින් එළඹෙන ලද්දයි: සරණාගත පවුල් අතර සියයට 25 ක ජීවිත අහිමියක්; ගම්මාන තුනක සියයට 35 ක්, සියයට 41 ක් සහ සියයට 53 ක් බැගින් ජීවිත අහිමි වීම්; නොම් පෙන් හි එක පැත්තක (කුසගින්න නිසා නැත්නම් ලෙඩ රෝග නිසා මිය ගියේ සියයට 25 ක් පමණක් වුවත්) සියයට 53 ක ජීවිත අහිමියක් දකින්නට තිබීම; නැගෙනහිර කලාපයේ වාසීන් 350 කින් යුතු කණ්ඩායමකට සියළුම අය පාහේ ඝාතනය කිරීමෙන්, සියයට 36 ක ජීවිත අහිමිය දක්වයි.

⁵⁵ Kiernan, *Pol Pot Regime*, pp. 456-460; Stephen R. Heder, *Kampuchean Occupation and Resistance* (Bangkok: Institute of Asian Studies, 1980).

මිලියන 1 ක් දක්වා සංඛ්‍යාවක් අවම වශයෙන් මිය යන ලදැයි ඇස්තමේන්තු කරයි.⁵⁶ සමස්ත ජන කණ්ඩායම් වල උනන්දුව (පැවති තත්වයේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් උප්පත්ති මට්ටම් පහළ වැටීමත් සැලකිල්ලට ගෙන) 1970-1975 වසර වල දී යුද මරණ අද ඇතුළත්ව, 1979 දී ඉතිරිවෙන මිලියන 5.2 ක ජනගහනය අනුව, 1970-1979 අවුරුදු වල දී මිය ගිය සංඛ්‍යාව මිලියන 3.8 ක් යැයි දළ දත්ත මත පදනම් කරගෙන ඇස්තමේන්තු කරන CIA අධ්‍යයනයක් දක්වයි.⁵⁷ 1970 දී සහ 1983 දී වගා කරන ලද කුඹුරු කොතරම්දැයි සංසන්දනාත්මක විශ්ලේෂණයක් මත පදනම්ව වින්දිතයන් මිලියන 1.2 ක් වුවා යැයි තවත් අධ්‍යයනයක් දක්වයි.⁵⁸ ප්‍රජාවිද්‍යාවේදී තාක්ෂණයන් භාවිතා කරමින් අලුත (Marek Sliwinski) ජනගහනයෙන් සියයට 26 ක් නැත්නම් මිලියන 2 කට ටිකක් වැඩි සංඛ්‍යාවක් මිය ගිය බව කියයි, එයට ස්වභාවික හේතු නිසා අත්වූ මරණ අයිරි නැති අතර, ඔහු එය සියයට 7 ක් පමණ යැයි ඇස්තමේන්තු කරයි (1960 ගණන් සිට 1993 දක්වා කිසිදු ජන සංගණන නොපැවැත්වෙන ලද නිසා මේ ගැන ඇති විශ්වාසය අඩු වී යයි). වයස සහ ස්ත්‍රී පුරුෂ බව අනුව 1975-1979 දත්ත වෙන්කර දක්වන්නට වෑයම් කරන එකම අධ්‍යයනය ස්ලිවිනිස්කි ඉදිරිපත් කරන්න පමණි. පිරිමි සියයට 33.9 ක් සහ ගැහැණු සියයට 15.7 ක් මිය ගියා යැයි ඔහු නිගමනය කරයි. ඒ ප්‍රමාණයේ ලොකු වෙනස, වැඩියෙන් මරණ සිද්ධ වූයේ ඝාතන නිසාය යන්නට සාක්ෂි දරයි. මරණ අනුපාතිකය සියළු වයස් වලට බියකුරු වූයේය, ඒත් විශේෂයෙන්ම ඉහළ මට්ටමින් දකින්නට ලැබෙන්නේ තරුණයන් අතරයි (වයස විස්සත් සහ තිහත් අතර වයසේ පිරිමි සියයට 34 ක්, වයස තිහත් හතළිහත් අතර වයසේ පිරිමි සියයට 40 ක්, සහ වයස අවුරුදු හැටට වැඩි ස්ත්‍රී සහ පුරුෂ යන දෙගොල්ලන්ම සියයට 54 ක්). පුරාතන රෙජිමයන් යටතේ හටගත් මහා ඝාතන සහ වසංගත කාලයන් හි දී මෙන්ම, උපත් මට්ටම බිංදුව ආසන්නයට පහතට වැටී තිබුණි: 1970 දී එය සියයට 3 ක් විය; 1978 දී එය සියයට 1.1 ක් විය. 1945 වසරේ සිට ලෝකයේ වෙනත් කිසිදු රටක් ඒ තරම් පීඩාවට පත්වී නැත. 1990 වෙද්දී සමස්ත ජනගහනය 1970 ගණන් මට්ටම් වලට ආපසු ගොස් නොතිබිණ. සෑම පිරිමියෙකුටම කාන්තාවන් 1.3 ක් බැගින් සිටීමෙන් ජනගහණය තවමත් සමබර තත්වයට පැමිණ නැත. 1989 දී වැඩිහිටි කාන්තාවන් අතර සියයට 38 ක් වැන්දඹුවන් වූහ, ඒත් වැඩිහිටි පිරිමි අතර සියයට 10 ක් පමණක් වැන්දඹුවන් වෙති.⁵⁹ වැඩිහිටි ජනගහනයෙන් සියයට 64 කට ආසන්න සංඛ්‍යාවක් කාන්තාවන් වෙති, සියයට 35 ක් කාන්තා ගෘහ මූලිකාවන් සිටිති; මේ සමානුපාතිකයන් එක්සත් ජනපදයේ සිටින කාමිබෝප් සරණාගතයන් අතර ද එසේම දකින්නට ලැබේ.⁶⁰

කොතරම් කුරිරු වුවද, බමර් රූප් හි ප්‍රවණ්ඩත්වය යනු ඇමෙරිකන් බෝම්බ හෙළීම යන මූලික පාපයෙන් වියරු වැටුණු ජාතියක එකම ප්‍රතිචාරය යැයි නිතර ඇහෙන තර්කය කටුගා දමන්නට මෙම මරණය නිසා අහිමි වූ මට්ටම්—අඩුම වශයෙන් හතෙන් එකක් පමණක්, ඒත් එය පහෙන් හෝ හතරෙන් එකක් වීම බොහෝ දුරට සිද්ධ වූ බවක් පෙනේ—ප්‍රමාණවත් වෙති.⁶¹ මේ සියවසේ බෝම්බ ප්‍රහාර නිසා බෙහෙවින් දුක් විඳින ලද තවත් බොහෝ ජනතාවක්—බ්‍රිතාන්‍ය, ජර්මන්, ජපන්, සහ වියෙට්නාම් ඇතුළුව—ඒත් එහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙසින් ජනගහනය තුළ අන්තවාදී දියුලීමක් රෝපණය වූයේ නැත; සැබැවින්ම බොහෝ විට සිද්ධ වූයේ එහි අතින් පැත්තයි. යුද්ධයෙන් ගෙනෙන ලද ව්‍යසනය කොතරම් නරක වුවත්, අයෙක් වියෙට්නාම් මායිම් ගැටුම් සහ අන්තිම අවුරුද්ද සැලකීමෙන් අයින් කළ ද, ඒවා කැමිපුටියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂය විසින් සාම කාලයේ දී සාක්ෂාත් කරන ලද්ද හා සමාන කළ නොහැකි වුවකි. දත්ත අඩු කරන්නට කිසිදු උවමනාවක් නොමැති වූ පොල් පොට් විසින්ම කියා සිටියේ සිවිල් යුද්ධයෙන් ජීවිත 600,000 ක් අහිමි වූ බවයි. මේ දත්ත තීරණය කරන ලද්දේ කෙසේදැයි කියා ඔහු කිසි විටෙක පැහැදිලි නොකළ නමුත්, එය බොහෝ විට අනෙකුත් විශේෂඥයන් විසින් විමසීමේ නියැලෙන ලද්දකි. වැන්ඩලර් විසින් ලිහිල් ලෙසින් සඳහන් කරන්නේ “වින්දිතයන් මිලියන බාගයක්” ගැනයි, ඔහු ඇමෙරිකන් බෝම්බ නිසා වින්දිතයන් 30,000 සිට 250,000 ක් අතර සිටියා යැයි ප්‍රකාශ කරයි.⁶² ස්ලිවිනිස්කි දක්වන වින්දිතයන් 240,000 ක සංඛ්‍යාව යම් විදියකින් පිළිගත හැකි දත්තයක් වන අතර එයට 70,000 ක වියෙට්නාම් සිවිල් වැසියන් එකතු කළ යුතුයි, එයින් බහුතරයක් 1970 දී ජනවාර්ගික සංහාර නිසා මිය ගියහ. ඔහුගේ ගණනය අනුව 40,000 ක් බෝම්බ නිසා මිය ගිය අතර, එයින් කාලක් හමුදාමය සේවකයන් වූහ. බෝම්බ වලින් වැඩියෙන්ම හානි සිද්ධ වූ පළාත් සාපේක්ෂව අඩු ජනගහනයකින් වූ පළාත් ද වෙන්වේ යැයි ඔහු සඳහන් කරයි. එසේම 1970 දී බොහෝ විට එහි මිලියනයකට වඩා වැසියන් වාසය නොකරන ලද බවත්, ඔවුන්ගෙන් බහුතරයක් නගර වලට පලා ගිය බවත් ඔහු දක්වයි. එයට පටහැනිව, යුද්ධය පැවති වකවානුවේ දී බමර් රූප් විසින් පවත්වාගෙන යන ලද ඝාතන 75,000 ක

⁵⁶ Chandler, *Brother Number One*, p. 261.

⁵⁷ Craig Etcheson, *The Rise and Demise of Democratic Kampuchea* (Boulder: Westview, 1984), p. 148.

⁵⁸ Leo Mong Hai, president of the Khmer Institute for Democracy, interview with the author, December 1996.

⁵⁹ Sliwinski, *Le génocide*, pp. 49-67.

⁶⁰ Welaratna, *Beyond the Killing Fields*, pp. xix and 2.

⁶¹ An idea that underlies the otherwise informative and important study by William Shawcross, *Sideshow: Nixon, Kissinger, and the Destruction of Cambodia* (London: Deutsch, 1979); see also Kiernan, *Pol Pot Regime*, pp. 20 and 24.

⁶² Chandler, *Brother Number One*, pp. 13 and 163.

මුළු එකතුවක් තරම් වුවා යැයි සැලකේ.⁶³ යුද්ධය විසින් සමාජයේ ප්‍රතිරෝධ ශක්තිය දුර්වල කරන ලද්දේ සහ ජනගහනය තුළ එලිටි සහ උගත් අය විනාශය සහ දිරිබල සිඳ දමන ලදැයි ගැන කිසිදු සැකයක් නැත. ඒ අවස්ථාවේ දී ම, හැනොයි හි ක්‍රමෝපායය තෝරා ගැනීමේ වලට සහ සිහනුකගේ වගකීම් රහිත තීරණ වලට ස්තූති වන්නට බමර් රූප් ගේ බලය අතිශයෙන් වැඩි කරන ලදී. ඒ අනුව 1970 කුමන්ත්‍රණය පිටුපස සිටින ජනතාව මහත් සේ වගකිය යුතුයි. ඒත් ඒ කිසිවක් 1975 න් පසුව CPK විසින් වගකීම දැරිය යුතු ක්‍රියා වලට බලපාන නොලදී; ඒ අවුරුදු වල පැවති ප්‍රවණ්ඩත්වයේ කිසිදු මිපපාතික බවක් නොවීය.

වගකීමෙන් යුතුව කරන ලද ප්‍රමාණාත්මක අධ්‍යයනයන් ද විවිධ ආකාර වලින් කළ සමූල ඝාතනයේ වින්දිතයන් සංඛ්‍යාව පිළිබඳ යම් ඇස්තමේන්තු සපයති. නගරයේ විසූ ජනතාව බලාත්කාරයෙන් ගම්බද පදිංචි කරවීම නිසා (අතරමග දී, වැඩ නිසා විඩාවට පත්ව යනාදී ඇතුළුව) මිය යන 400,000 කට නොවැඩි සංඛ්‍යාවක්, සමහර විට එය ඊට වඩා අඩු සංඛ්‍යාවක් විය හැකියි. මරණයට පමුණවීමේ ගණනය කිරීමට අතිශයෙන් දුෂ්කර වන්නයි; එහි සාමාන්‍යය 500,000 ක් අතර එහා මෙහා වෙමින් පවතින්නකි. අනිකුත් කරුණු වලින් ගණනය කරමින් හෙන්රි ලොකාඩ් (Henri Locard) ගණනය කරන්නේ සිරගෙවල් තුළ දී මිය ගිය සංඛ්‍යාව 400,000 ත් 600,000 ත් අතර වූ බවයි. එම දත්තයට හිටිතැන දී මරණයට පත් කරන ලද අවස්ථා ඇතුළත් නොවේ, ඒවා ඉතාමත් බෙහෙවින් සිද්ධ වූහ.⁶⁴ ස්ලිවින්ස්කි එම මරණයට පමුණුවන මුළු සංඛ්‍යාව මිලියන 1 ක් යැයි නිර්ණය කරයි. කුසගින්න සහ ලෙඩ රෝග නිසැකයෙන්ම විශාල පිරිසක් මරුමුවට පත් කරන්නට හේතු වූහ, ඒවා නිසා අඩුම වශයෙන් මරණ 700,000 ක් සිද්ධ වූවා යැයි සැලකේ.⁶⁵ ගම්බදකරණයේ සෘජු ප්‍රතිඵලයක් හැටියට අහිමි වූ ජීවිත ඇතුළුව, ඒ සන්දර්භයෙන් 900,000 ක් ස්ලිවින්ස්කි සඳහන් කරයි.⁶⁶

ඉලක්ක සහ සැකකරුවන්

රට පුරා පැවති තත්වයන් මහත් ලෙසින් වෙනස් වීම හේතුවෙන් පරිස්ථානීය අධ්‍යයන වලින් මුළු දත්තයක් කරා යන්නට වැයම් කිරීම දුෂ්කර වූවකි. ප්‍රකාශනය වෙන බොහෝ ඇසින් දුටු සාක්ෂි ගම්බද වැසියන් වෙතින් නොව “නව ජනතාව” වෙතින් ලැබෙන ලදැයි කියා අයෙක් සැලකිල්ලට ගත්තා වුවද, “70 ගණන්” අයවළුන් “75 ගණන්” අයවළුන්ට වඩා සෑහෙන තරමකට අඩුවෙන් දුක් විඳින ලදහ. නගර වලින් පැමිණි ජනතාව අතර මරණ අනුපාතය ඉතාමත් ඉහළ වූයේය; පවුලේ එක සාමාජිකයෙක් හෝ සාමාජිකයන් කිහිප දෙනෙක් අහිමි නොවූ පවුලක් අද සොයා ගැනීමට නොහැකි තරමයි. උතුරු කලාපයක පිහිටි ගමක පදිංචි කරවන ලද පවුල් 200 කින් 1979 ජනවාරි තෙක් දිවි ගලවා ගෙන සිටියේ 50 ක් පමණි, එයින් එක පවුලකට පමණක් ඔවුන්ගේ සීයා සහ ආච්චි “පමණක්” අහිමිව සිටියහ.⁶⁷ සමහර වර්ගීකරණවල අයට දැඩි සේ බලපෑම් සිද්ධ වූහ. ලොන් නොල් (Lon Nol) පරිපාලනයේ හිටපු නිලධාරීන් සහ ඉහළ තනතුරු දරන ලද සොල්දාදුවන් වධහිංසා වලට පත් වූ ආකාරය අපි දැනටමත් දැක ඇත; එයින් පසුව පිළිවෙලින් එන ශුද්ධකරණ වලට ධුරාවලියේ පහළ මට්ටම් වල සිටි අය ද හසු වූහ.⁶⁸ ඔවුන් වෙනුවට වෙන අය පත් කරන්නට කිසිසේත් නොහැකි යැයි සැලකෙන ලද නිසා දුම්රිය සේවා සේවකයන් පමණක් බලපෑම් වලට ලක් වූයේ නැත. දුම්රිය ස්ථාන ප්‍රධානීන් අතර සිටි ප්‍රඥාවන්තයන් තමන් දරන ලද තනතුරට වඩා පහළ තනතුරක් දරනවා යැයි ප්‍රකාශ කර සිටියහ.⁶⁹ සමාජයේ වැදගත් භූමිකාවක් දරන ලද මහණුන් පමණට වැඩි තරඟකාරීත්වයක් නියෝජනය කරන හැටියට සලකන ලද අතර සිවුරු අත්හැර නොදැමූ අයව ක්‍රමානුකූලව තුරන් කර දමන ලදී. 1979 දී කන්ඩාල් (Kandal) ප්‍රාන්තයේ ගමක් වෙත ඉවත්කර දමන ලද මහණුන් 28 දෙනෙකුගේ කණ්ඩායමෙන් දිවිගලවා ගන්නට සමත් වූයේ 1 අයෙක් පමණි.⁷⁰ දිවයින පුරා මහණුන්ගේ සංඛ්‍යාව දළ වශයෙන් 60,000 සිට 1,000 දක්වා අඩුවී යන ලදී.⁷¹ මාධ්‍යවේදී ඡායාරූප ශිල්පීන් සියල්ලන්ම පාහේ

⁶³ Sliwinski, *Le génocide*, pp. 42-48.

⁶⁴ Locard, *Le goulag Khmer rouge*, p. 10.

⁶⁵ Etcheson, *Rise and Demise*, p. 148.

⁶⁶ Sliwinski, *Le génocide*, p. 82.

⁶⁷ Munthit, *PPP*, 7 April 1995, p. 6.

⁶⁸ See, e.g., Kenneth M. Quinn, “The Pattern and Scope of Violence,” in Jackson, *Cambodia 1975-1978*, p. 190.

⁶⁹ Interview with the author, December 1996.

⁷⁰ *PPP*, 7 April 1995, p. 7.

⁷¹ David Hawk, “The Photographic Record,” in Jackson, *Cambodia 1975-1978*, p. 212.

අතුරුදහන්ව ගියහ.⁷² “විද්වතුන්ගේ” ඉරණම විවිධාකාර වූහ:⁷³ සමහර අවස්ථාවල දී ඔවුන්ව වධහිංසාවට පත්වූයේ ඔවුන් ඔවුන් වූ නිසාවෙනි; ඒත්, බොහෝ විට, ඕනෑම ක්ෂේත්‍රයක් ගැන විශේෂඥතාවයක් ඇතැයි මවා පෑම හෙළා දැක්කොත් සහ පොත් සහ ඇස් කණ්ණාඩි වැනි දේවල් අත්හැර දැමුවොත් එවිට ඔවුනට දිවිගලවා ගන්නට ඉඩ ලැබිණ.

ගම්බද වැසියන්ට ඊට වඩා තරමක් හොඳින් සලකන ලදී. විශේෂයෙන්ම ආහාර සැපයුම් සම්බන්ධයෙන්. යම් සීමා ඇතිව ඔවුන්ට පළතුරු, සීනි සහ මස් ඩිංගක් බුදින්නට හැකියාව තිබිණ. ඔවුන්ගේ සලකා අනිත් අයට වඩා විශාල වූහ. සියළු රටවැසියන් විසින් සාගතයේ සංකේතයක් ලෙසින් සලකන්නට පටන් ගත්, සියල්ලන් විසින් බුදින ලද, වතුර සහ භාල් පමණකින් යුතු බත් සුප් හැරෙන්නට ගම්බද වැසියන්ට ඇට වලින් යුතු බත් කන්නට ද හැකියාව තිබිණ. අරපිරිමැස්මෙන් යුතු යැයි මවා පාන ලද්දා වුවත්, හැම විටම මුලින්ම කෑම අනුභව කළේ බමර් සොල්දාදුවන් විසිනි. “70 ගණන්” අයවළුන්ට සමහර විට පාමසි වෙතින් උපදෙස් ගන්නට සහ විනයෙන් එන සැබෑ ඖෂධ ලබාගත හැකියාව තිබිණ. ඒත් මෙවැනි වාසි සාපේක්ෂ වූ ඒවා පමණකි. ගම්බද වැසියන්ව පිටමං නොකරන ලද වුවත් ඔවුනට තමන්ගේ නිවහනෙන් සහ ගමෙන් ඉතා අතක පැවති වැඩ කිරීමට සිද්ධ වූහ. එසේම ඔවුන් ඉතාමත් දීර්ඝ වූ දවසේ පැය ගණනක් වැඩ කළහ. නොමි පෙන් හි හමුදා කඳවුරු වැනි වාතාවරණයක ජීවත් වූ කුඩා වැඩකරන පංතිය පවා ඉතාමත් දරදඬු විනයට භාජනය කරන ලදහ. 1975 ට කළින් නොමි පෙන් හි සිටින ලද සේවකයන් වෙනුවට වැඩියෙන් විශ්වාසය තබාගත හැකි යැයි සැලකෙන ලද දුප්පත් ගම්බද වැසියන්ව සේවයට පත්කරන ලදී.⁷⁴

1978 දී ගම්බද වැසියන් සහ ‘නව ජනතාව’ අතර පැවති බාධක මුලෝත්පාටනය කරන සමහර සලකුණු දකින්නට ලැබිණ. ඒ කාලය වෙද්දී පරිස්ථානීය අධිකාරියේ පහළ ශ්‍රේණිවල තනතුරු වලට ‘නව ජනතාව’ පත්ව සිටියහ. අලුත් රෙජිමයේ උද්යාවනයට එවැනි ජනතාව හැඩ ගැසී ඇතැයි යන්න මෙහි දී දක්වන හැකි ධනාත්මක අර්ථ කථනයයි. 1941 දී පර්මානුවන්ට එරෙහිව සෝවියට් ජනගහනය එක්සත් කරවන ලද ස්ටාලින්ගේ වෑයම හා සමාන ලෙසින්, වියෙට්නාමය සමඟ හට ගනිමින් තිබුණු ගැටුම හමුවේ මෙය ද ජනගහනය එක්සත් කරවීමට ගන්නා ලද වෑයමක් යන්න ඊට වඩා කුට අර්ථ කථනයක් වෙයි. එසේ නැත්නම්, පොදුවේ ශුද්ධකරණ කොතරම් පරතෙරකින් සිද්ධ වූවාදැයි සලකද්දී, රාජ්‍ය යාන්ත්‍රණය තුළ කොතරම් දුරකට හිඩැස් ඇති වී තිබීම නිසා සරලවම වෙනත් තෝරාගැනීමක් නොමැති වූවා යැයි ද විය හැකියි. හේතුව කුමක් වුවත්, රෙජිමයේ අවසාන වසර තුළ දී පොදුවේ මර්දනයන් ඉහළ යෑම පහළට බැස එක මට්ටමකින් පැවතෙන ලෙසට පෙනී ගියේය; “70 ගණන්” බහුතරය විසින් නිහඬව බමර් රූප්ට විරෝධය දැක්වීම නිසා ප්‍රධාන වෙනසක් හටගන්නා ලද්දේ මේ කාලයේ දී ය.

1970 දී ජනගහනයෙන් සියයට 15 ක් නියෝජනය කරන ලද විස්සකින් පමණ වූ ජනවාර්ගික සුළු ජාතීන්ගේ ඉරණම ඊට බෙහෙවින් වෙනස් වූවකි. චීන සහ වියෙට්නාම සම්භවයෙන් යුතු වූ ප්‍රධාන වශයෙන් නගරබද සුළු ජාතීන් අතර සහ බමර් ලොය (Khmer Loeu) සහ වැව් සහ ගංගා ප්‍රදේශයන් හි වාසය කළ වැම් මුස්ලිම් (Cham Muslim) යන නාමයෙන් පොදුවේ හඳුන්වන ලද කඳුකරයේ සහ වනාන්තර වල තැන තැන විසිර වාසය කරන ලද විවිධ කණ්ඩායම් වලින් සමන්විත පිරිසරබද සුළු ජාතීන් අතර පැවති මූලික වෙනස්කම් සඳහන් කළ යුත්තකි. 1977 තෙක් නාගරික කණ්ඩායම් විශේෂ මැඩලීම් වලට මුහුණ නොදුන්හ. 1975 මැයි සිට සැප්තැම්බර් දක්වා මාස කිහිපයේ දී ස්වේච්ඡාවෙන් ඉදිරිපත් වූ වියෙට්නාම් සම්භවයෙන් යුතු 150,000 ක් පමණ ආපසු වියෙට්නාමය වෙත පිටත් කර යවන ලදී. එය ලොන් නොල් යටතේ 1970 දී සිද්ධ වූ සංඛ්‍යාවෙන් බාගයක් පමණි. මේ ක්‍රියාව නිසා ඔවුන්ගේ ප්‍රජාව දස දහස් ගණනකට අඩු කරන ලද්දේය. ඒ අය බොහොමයක් බමර් ජාතිකයන් සමඟ විවාහ වී සිටියහ. බමර් රූප් වෙතින් පැන යාම පමණක්ම බොහෝ බමර් ජාතිකයන්ට තමන් වියෙට්නාම් ජාතිකයන් යැයි දක්වන්නට ප්‍රමාණවත් වූවා ලෙසින් පෙනී ගියේය. ඒ ක්‍රියාව එතරම් අනතුරුදායක බවකින් යුතු වූවා යැයි පෙනුණේ නැත. පිටමං කරන ලද්දුවන් අවසානයේ ළඟාවෙන ලද ප්‍රදේශයන් හි දී, නාගරික සුළු ජාතිකයන් කියා හෝ වෙනත් හිටපු නාගරික වැසියන් කියා හෝ විශේෂයෙන් වෙනස් ලෙසින් සලකන ආකාරයක් දකින්නට නොලැබුණි. ඔවුන් පොදුවේ මුහුණ දෙන විභාගය හැටියට පෙනී ගියේ වැදගත් සමාජමය බැඳීමක් ඉදිරිපත් කිරීමයි: “ටවුන් වලින් එන කාම්බෝජ ජාතිකයන්, චීන සහ වියෙට්නාම ජාතිකයන් සමඟ සියල්ලන්ම වැඩි වෙනසක් නැතිව ‘නව ජනතාව’ යන පිළිකුල් සහගත ලේඛලය යටතේ එකතු වී සිටිති. අපි සියල්ලන්ම සහෝදරයන් වූහ. පුරාතන ජාතිකවාදී එදිරිවාදීකම් සහ පරණ කෝන්තර අපිට අමතක වූහ...වැඩියෙන්ම විෂාදයට පත්ව සිටියේ කාම්බෝජ ජාතිකයන්ය. ඔවුන්ගේම ජාතිකයන් වූ සහ ඔවුන්ගේ ඝාතකයන් වූ බමර් රූප් කරන ලද ක්‍රියාවන් ගැන ඔවුන් දැඩි සිත් පීඩාවට

⁷² PPP, 7 April 1995, p. 6.

⁷³ විද්වතුන් යැයි වර්ගීකරණයට ලක්වීම සඳහා ද්විතීය පාසැලක අධ්‍යාපනය ලබා තිබීම, සහ සමහර විටෙක කියවන්න ලියන්න දැන සිටීම පවා ප්‍රමාණවත් වූයේය.

⁷⁴ Charles H. Twining, “The Economy,” in Jackson, *Cambodia 1975-1978*, p. 134.

පත්ව සිටියහ...අපේ වධහිංසකයන් වූයේ අපේම රටවැසියන්ය යන අදහසෙන් අපි සියල්ලන්ම අතිශයින් පිළිකුලට පත්ව සිටියෙමු.”⁷⁵

ඉතින් එහෙත්ම, බමර් රූප් රෙජිමය විසින් සමහර සුළු ජාතිකයන්ව මුළුමනින්ම මකා දමන්නට හැකියාව පැදුනේ කෙසේද? ඒන සම්භවයෙන් යුතු වූ 400,000 කින් සියයට 50 ක් මිය ගියා යැයි කියැවී ඇත⁷⁶, එසේම 1975 න් පසුව තව දුරටත් කාම්බෝජයේ වාසය කරන ලද විශේෂිත සම්භවයෙන් යුතු අයගේ ඊටත් වැඩි ඉහළ අනුපාතයක් දැක්වෙන්නේ යැයි කියැවේ; විශේෂිත අයගේ මරණ අනුපාතය සියයට 37.5 ක් කියාත් ඒන අයගේ මරණ අනුපාතිකය සියයට 38.4 ක් කියාත් ස්ලිවින්ස්කි විසින් ගණනය කරයි. පිළිතුර ඇත්තේ අනෙකුත් වින්දිත කණ්ඩායම් සමඟ සසඳා බලන විට දී විය හැකියි: ස්ලිවින්ස්කි දක්වන පරිදි, රිපබ්ලිකන් හමුදාවේ නිලධාරීන්ගෙන් සියයට 82.6 ක්, සියළු “විද්වතුන්” අතරින් සියයට 51.5 ක්, සහ වැඩියෙන්ම වැදගත්, නොමි පෙන් හි සියළු වැසියන්ගෙන් සියයට 41.9 ක් මිය ගියහ.⁷⁷ සුළු ජාතිකයන් සම්බන්ධයෙන් බොහෝ විට සඳහන් කරන දත්තයට මේ අවසාන දත්තය බෙහෙවින් සමීප වූවකි. ඔවුන් බොහොමයක් හඹා ගියේ “අන්ත නාගරික වැසියන්” (1962 සංගණනයට අනුව නොමි පෙන් හි වැසියන්ගෙන් සියයට 18 ක් ඒන සම්භවයෙන් යුතු වූ අතර සියයට 14 ක් විශේෂිත සම්භවයෙන් යුතු වූහ) නැතහොත් වෙළෙන්දන් සහ කඩකාරයන් යනාදීන් නොහොත් ඔවුන්ගේ මෑත කාලීන අතීතය සඟවන්නට අසමත් වූ බොහෝ අයයි.⁷⁸ මේ අය බොහොමයක් බමර් අයට වඩා හොඳ ආර්ථික තත්වයන්හි සිටියහ, එය වාසනාවක් මෙන්ම සාපයක් ද වූයේය: ඔවුන්ට කළු කඩය පාවිච්චියට ගෙන වැඩි කාලයක් දිවි ගලවා ගත හැකියාව එයින් අදහස් කෙරුණි, ඒත් එයම ඔවුන්ගේ නව ස්වාමිවරුන්ට පහසුවෙන් අල්ලා ගත හැකි ඉලක්ක බවට ඔවුන්ට පත් කෙරුණි.⁷⁹ කෙසේ නමුදු, විවිධ ජනතාව හෝ විවිධ ජාතීන් අතර අරගලයට වැඩියෙන් පංති අරගලය අතිශයෙන් වැදගත් යැයි හොඳ කොමියුනිස්ට්වාදීන් හැටියට බමර් රූප් විශ්වාස කළේය.

ජාතිකත්වය සහ දැඩි සේ විදේශිකයන් නුරූප්සන ගතිය ප්‍රයෝජනයට ගැනීම සහ අපහරණය කිරීමෙන් බමර් රූප් වැළකී සිටියා යැයි මෙයින් කියැවෙන්නේ නැත. සමාජවාදය කාම්බෝජයේ ආකෘතියක් අනුව ගොඩනගනවා යැයි 1978 දී පොල් පොටි කියා සිටියේය. 1977 දී බෙයිජිං හි දී මාමි සේතුං වෙනුවෙන් ප්‍රණාමය දක්වමින් පවත්වන ලද ඔහුගේ කථාව කාම්බෝජයේ වාර්තා නොවීය. විශේෂිතයට ඇති ද්වේෂය, දහ අට වැනි සියවසේ කැම්පුචියා ක්‍රොම් (Kampuchea Krom) වෙතින් “හොරකම්” කර කොචින් චීනයට (Cochin China) ට අනුගත කරන ලද්ද, බමර් ප්‍රොපගන්ඩා වල ප්‍රධාන තේමාව බවට පත්විය. තවමත් දේශපාලනමය ලෙසින් ක්‍රියාශීලීව සිටින බමර් රූප් අල්පයේ පැවැත්මට එකම හේතුව මෙය බව පෙනී යයි. 1976 වසරේ මැද දී එතෙක් රටේ රැඳී සිටි විශේෂිත සම්භවයෙන් යුතු අයට ඉන් පසුව රටෙන් පිටත්ව යන්නට තහනම් වූහ. පරිස්ථානීය මට්ටම් වලින් ඝාතන කිහිපයක් සිද්ධ වූහ. 1977 අප්‍රේල් 1 වැනිදා විශේෂිත සම්භවයෙන් යුතු වූවන් සියල්ලන්වම අත් අඩංගුවට ගෙන මධ්‍යම ආරක්ෂක හමුදා වලට බාර දිය යුතු යැයි කියා මධ්‍යස්ථානයෙන් එන නියෝගයෙන් පසුව ඝාතන පුළුල්ව පැතිර යන ලදී. ඒ අවධිය වෙද්දී ඔවුන්ගේ සංඛ්‍යාවන් සැලකිය යුතු තරමකට අඩු වූහ. වැඩි හොඳට ඔවුන්ගේ හිත මිතුරන්වද, එසේම විශේෂිත භාෂාව කතා කරන්නට දන්නා ඕනෑම අයෙකුටත් අත් අඩංගුවට ගත යුතු යැයි කියැවිණ. විශේෂිත කාම්බෝජ දේශ සීමාවේ පිහිටි කාත්‍රී (Kratie) ප්‍රාන්තයේ දී විශේෂිත සම්භවයෙන් යුතු වූවෙක් පරම්පරාවේ සිටින ලද ඒම පමණක් අත් අඩංගුවට ගැනෙන්නට ප්‍රමාණවත් වූයේය, එසේම සියළු යුමන් (Yuon) [විශේෂිත සම්භවයෙන් යුතු අයට පරිභවයට ලක් කිරීම සඳහා යොදා ගැනෙන ලද පද වහර] අයට “ඓතිහාසික හතුරන්” යැයි අධිකාරීන් විසින් වර්ගීකරණය කරන ලදී.⁸⁰ මේ වාතාවරණයේ දී නැගෙනහිර කලාපයේ සියළු වැසියන්ව “බමර් සිරුරු තුළ සිටින විශේෂිත අය” යැයි චෝදනා එල්ල කිරීම ඔවුන් මරණයට පමුණුවීමක් බවට පත්විය.

ස්ලිවින්ස්කිට අනුව, නරකම ඉරණම අත්වෙන්නේ කාම්බෝජ කතෝලිකයන්ටයි; ඔවුන්ගෙන් සියයට 48.6 ක් අතුරුදහන් වූහ.⁸¹ ඔවුන්ට එරෙහි සාධක කිහිපයක් වූහ: ඔවුන් බොහොමයක් නගර වලින් එන ලද අයයි, ඔවුන් ප්‍රධාන වශයෙන් විශේෂිත සම්භවයෙන් යුතු වූහ, එසේම ඔවුන්ට සැලකුණේ යටත් විජිතවාදී අධිරාජ්‍යවාදීන්

⁷⁵ Pin Yathay, *Stay alive, My Son*, p. 178.
⁷⁶ Kiernan, *Pol Pot Regime*, p. 295, who quotes Stephen Heder’s in-depth study, *Kampuchean Occupation and Resistance*.
⁷⁷ Sliwinski, *Le génocide*, pp. 76. 77.
⁷⁸ François Ponchaud, “Social Change in the Vortex of Revolution,” in Jackson, *Cambodia 1975-1978*, p. 153.
⁷⁹ ඔවුන්ගේ රත්තරන් ඉතුරුම් භාල් පෙට්ටි ස්වල්පයකට හුවමාරු කරගන්නට සිද්ධ වූවාට පසුව කුසගින්නේ මිය ගිය වින්හු සංඛ්‍යාවක් ගැන පින් යන් සඳහන් කරයි; *Stay Alive, My Son*, p. 243.
⁸⁰ Kiernan, *Pol Pot Regime*, p. 297.
⁸¹ Sliwinski, *Le génocide*, p. 76.

සමගයි. බිමට සමතලා කර දමන ගොඩනැගිලි අල්පයෙන් එකක් වූයේ නොමි පෙන් හි තිබුණු දේවස්ථානයයි. සුළු ජාතිකයන් අතර ඔවුන්ට අනන්‍ය වූ ජනවර්ගයන් ප්‍රතික්ෂේප වූහ. එක නීතියක් අනුව, “කැමිපුවියාවේ ඇත්තේ එක ජාතියක් සහ එක භාෂාවකි, එය බමර් වේ. මෙතැන් සිට කැමිපුවියාව ඇතුළත විවිධ ජාතීන් තව දුරටත් නැත.”⁸² බමර් ලොය වැනි කඳුකර ජනතාව සහ කැළෑවේ දඩයක්කාරයන් ලෙසින් ජීවත් වූ කුඩා ජන කණ්ඩායම් මුල් කාලයේ දී සෑහෙන තරමකට වරප්‍රසාදිත තත්වයන් භුක්ති විඳින ලද්දේ CPK හි මුල් කඳවුරු එහි පිහිටුවන ලද නිසා සහ ඒ කණ්ඩායම් වලින් විශාල සංඛ්‍යාවක් හමුදාවට බඳවා ගන්නා ලද නිසයි. ඒත් 1976 ට පසුව, සහල් නිෂ්පාදනය ගැන නිල වශයෙන් තිබුණු උමතුව තෘප්තිමත් කරනු පිණිස, බමර් රූප් විසින් කඳුකර ගම්මාන විනාශ කර දමා ඒ වැසියන්ට මිටියාවත් වල පදිංචිය බලාත්මක කරන ලද්දේ ඔවුන්ගේ සාම්ප්‍රදායික දිවි පැවැත්ම මුළුමනින්ම බිඳ දමමිනි.⁸³ 1977 පෙබරවාරි මාසයේ දී වරේ (Jarai) ජනවාර්ගික කණ්ඩායමට අයත් වූ පොල් පොට්ටෝ ආරක්ෂකයන්ට ද අත් අඩංගුවට ගෙන තුරන් කර දමන ලදහ.

විශාලතම ආදිවාසී සුළු ජනතාව වූ—1970 දී 250,000 ක සංඛ්‍යාවක් සිටි—වැමි ජනතාව ප්‍රධාන වශයෙන් ගොවීන් සහ මසුන් මරන්නන් වූ අතර ඔවුනට සුවිශේෂී ඉරණමක් අයත් වෙන්නේ ඔවුන් මුස්ලිම් ආගමික වූ නිසයි.⁸⁴ “නිදහස උදෙසා යුද්ධය” පැවති මුල් අවදිය තුළ බමර් රූප් විසින් විශිෂ්ට රණශූරයන් යැයි සුපතල නිසා ඔවුන්ට බඳවා ගන්නට මහත් සේ කටයුතු කර තිබුණි. පමණට වැඩියෙන් වානිජ්‍ය තුළ යෙදී සිටිනවා යැයි බොහෝ විට තරවටු කරනු ලැබුවත් ඒ කාලයේ දී ඔවුන් පොදුවේ ගම්බද කණ්ඩායම් වලට අනුගතව සිටියහ. කාම්බෝජයේ බොහෝ පෙදෙස්වලට ප්‍රධාන මාළු සැපයුම්කරුවන් වූයේ ඔවුන්ය. ඒත් 1974 මුල දී පොල් පොට්ටෝ වෙතින් එන රහසිගත නියෝග යටතේ, ඔවුන්ගේ කුඩා ගම්මාන විනාශ කර දැමිණි. 1976 දී වැමි සම්භවයෙන් යුතු සියළු කාඩර්වරු ඔවුන්ගේ තනතුරු වලින් ඉවත් කර දැමිණි. 1975 ලියැවෙන බමර් රූප් සටහනක් උද්ඝාතනය කරන්නේ වැමි විසින් බමර් නම් හා සමාන ලෙසින් පෙනෙන අලුත් නම් භාවිතය පටන් ගත යුතුයි කියයි. “වැමි මානසිකත්වය නොපමාව අලෝපනය වෙයි. මේ නියෝග අනුව කටයුතු නොකරන ඕනෑම කෙනෙකුට උචිත ලෙසින් දඬුවම් ලැබේ.”⁸⁵ වැමි භාෂාව කතා කළ පමණනින් වයඹ දිග කලාපයේ ජනතාව සමහර විට මරා දමන ලදී. කාන්තාවන්ට සරම අදින්නට තහනම් කර ඔවුන්ගේ දිගු වරලස් ද කපා දමන්නට බලාත්මක කරන ලදී.

ඉස්ලාම් සහමුලින් විනාශ කර දමන්නට ගත් වෑයමෙන් ඉතාමත් දරුණු සිද්ධීන් හට ගැනිණි. 1973 දී නිදහස් කරගන්නා ලද කලාප තුළ මුස්ලිම් පල්ලි විනාශ කර දමා යාඥා තහනම් කරන ලදී. ඒ මෙහෙයුම් 1975 මැයි මාසයෙන් පසුව පුළුල් ලෙසින් පැතිර ගියහ. කෝරාන් එකතු කර පුවිචන ලදී, මුස්ලිම් පල්ලි එක්කෝ වෙනත් ගොඩනැගිලි බවට හරවන ලදී නැත්නම් ඒවා බිමට සමතලා කරන ලදී. ජුනි මාසයේ දී ගෞරවනීය තනතුරු හොබවන ලද මුස්ලිම් ආගමිකයන් දහතුන් දෙනෙක්ව මරණයට පමුණුවන ලද්දේ ඔවුන් අතර සමහරු දේශපාලන රැලියකට සහභාගී වූ නිසා නොව යාඥා කරන්නට යන ලද බැවින් සහ අනෙක් අය ආගමික විවාහ මංගල්‍යයන් පැවැත්වීමේ අයිතිය වෙනුවෙන් කතා කිරීම නිසයි. බොහෝ විට උරාන් ඇති කිරීම සහ උරු මස් කෑම නැත්නම් මරණයට පමුණුවීම යන දෙකෙන් එකක් තෝරා ගන්නට මුස්ලිම් ආගමිකයන්ට බලාත්මක වූහ—එය උත්ප්‍රාසාත්මක උද්ඝාතනයකි, මන්ද මේ අවුරුදු වෙද්දී කාම්බෝජ ජනතාවගේ ආහාර වේලෙන් සියළුම මස් වර්ග පාහේ අතුරුදහන්ව තිබීමයි. සමහර වැමි අයට මාසයකට දෙවතාවක් උරු මස් කන්නට බලාත්මක කෙරිණි (ඔවුන් අතරින් සංඛ්‍යාවක් ආහාර වේලෙන් පසුව එය වමනය කළහ). දැඩි හක්කියන් සියල්ලන්වම පාහේ තුරන් කර දැමිණි: මෙකා වන්දනා කරන ලද 1,000 ක පිරිසෙන් මේ අවුරුදු වල දී දිවිගලවා ගන්නට සමත් වෙන්නේ 30 දෙනෙක් පමණි. අනෙකුත් කාම්බෝජ වැසියන් මෙන් නොව වැමි අය නිතර කැරලි කළහ. මේ අරගල වලින් පසුව එන දඬුවම් වලින් සහ සමුල සාතන වලින් ඔවුන් අතරේ විශාල සංඛ්‍යාවක් මිය ගියහ. ඔවුන් උරු මස් කන්නට එකඟ වී සිටියත් කාන්තාවන් හා ළමයින්ට ද ඇතුළුව, 1987 වසරේ මැදින් පසුව බමර් රූප් ක්‍රමවත් ලෙසින් වැමි ප්‍රජාවන් තුරන් කර දැමීම ඇරඹුහ.⁸⁶ වැමි අතර මුළු මරණ අනුපාතය සියයට 50 ක් වූවා යැයි බෙන් කියර්නන් ගණනය කරයි; ස්ලිවින්ස්කි දක්වන දත්තය සියයට 40.6 ක් කියයි.⁸⁷

භූගෝලීය සහ තාවකාලික විචල්‍යයන්

⁸² Quoted in Elizabeth Becker, *When the War Was Over: Voices of Cambodia's Revolution and Its People* (New York: Simon and Schuster, 1986), p. 240.

⁸³ See the statement by Niseth, who was moved to a Pnong Village, in Welaratna, *Beyond the Killing Fields*, p. 180.

⁸⁴ Most of the information here concerning the Cham is drawn from Kiernan, *Pol Pot Regime*, pp. 252-288.

⁸⁵ Becker, *When the War Was Over*, p. 246.

⁸⁶ Kiernan, *Pol Pot Regime*, pp. 428-431.

⁸⁷ Sliwinski, *Le génocide*, p. 76.

මරණ අනුපාත වල විශාල ප්‍රදේශීය වෙනස්කම් දකින්නට තිබිණ. වින්දිතයාගේ මූලික වාසස්ථානය කොතැනක වූයේ ද යන්න ප්‍රධාන සාධකයක් වූයේය. ස්ලිවින්ස්කි දක්වන පරිදි, නොම් පෙන් හි ජනගහනයෙන් සියයට 58.1 ක් 1979 දී ජීවතුන් අතර සිටියහ (මුළු සංඛ්‍යාවෙන් දළ වශයෙන් බාගයක් මිය ගියා යැයි ගණන් බලද්දී, එනම්, මිලියන 1 ක් මිය ගොස් සිටියහ), ඒත් කොම්පොන්ග් වැමි (Kompong Cham) (තවත් ජනගහනය දැඩි ලෙසින් පැවති ප්‍රදේශයක) හි වැසියන්ගෙන් සියයට 71.2 ක් මෙන්ම උතුරේ ඕඩාර් මියෙන් විහේ (Oddar Mean Chhey) වාසය කරන ලද ජනතාවගෙන් සියයට 90.5 ක් ද දිවි ගලවා ගත්හ. මේ අවසානය සඳහන් කරන ලද ප්‍රදේශයේ මරණ අනුපාතිකය සියයට 2.1 කින් වැඩිවීමක් පමණක් දකින්නට ලැබුණි.⁸⁸ නගරාසන්න පෙදෙස් වලින් ජනතාව අයින් කර දැමීම අගනගරයේ ජනතාව අයින් කර දැමීමට වඩා අඩු වැදගත්කමකින් යුතු විය. අගනුවරට සමීප වූ ද, වැඩියෙන් ජනාශ්‍රිත වූ ද, අන්තිමට අල්ලා ගත්තා වූ ද, කලාප වැඩියෙන්ම දුක් විඳීම පුදුමයක් නොවේ. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී කැමිපුටියාවේ දිවිගලවාගත හැකියාව වැඩියෙන්ම රඳා පැවතුනේ අයෙක්ව පිටමං කර හරින ගමනාන්තය මතයි. කැළෑ හෝ කඳුකර කලාපයකට නැත්නම් ජූටි ප්‍රධාන වගාව වූ ප්‍රදේශයකට යැවීම නිශ්චිතවම මරණයට නියම කිරීමක් වූයේ ප්‍රදේශයන් අතර ජනසංකීවේදන ඉතා අඩුවෙන් පැවතීමත් එසේම සැපයුම් ඒ පැති වලට ඉතාමත් කලාතුරකින් පැමිණීමත් හේතුවෙනි.⁸⁹ කිසිදු ආකාරයක සහායක් සපයන්නේ නැතිව රෙජිමය විසින් එකම නිෂ්පාදිත කෝටා ප්‍රමාණයන් සියළු පළාත් වලින් උද්යාවනය කරන ලදී. කැළෑ කපා ඉඩම් හෙළිකර ජීවත්වන්නට අතුපැල් හදාගන්නට ජනතාවට ඒ වන විටත් කටයුතු කරන ලද හෙයින් සහ භාමනයෙන් තබන සලාක පමණක් වැඩ කරද්දී ලැබී තිබුණ හෙයින් ඒ වන විටත් ඔවුන් දැඩි සේ විඩාවට පත්ව සිටියහ. අතීතයට සහ මැලේරියාවටත් ඔවුන් මුහුණ දී සිටියහ. අතිම වෙන මිනිස් ජීවිත තැනි ගන්නන තරම් ඉහළ මට්ටමකින් තිබුණි. පින් යතේට අනුව 1975 දී මාස හතරක් ඇතුළත කාලයක දී ඔහුගේ කඳවුරේ ජනගහනයෙන් තුනෙන් එකක් මිය ගියහ. ඩොන් අයි (Don Ey) ගමේ සාගනය පුළුල්ව පැතිර තිබුණි, එහි කිසිදු උප්පත්තියක් සිද්ධ නොවීය, එහි වාසය කළ අයගෙන් සියයට 80 ක් තරම් සංඛ්‍යාවක් මිය ගියහ.⁹⁰ එයට වෙනස් ලෙසකින්, අයෙක්ව සමෘද්ධිමත් කෘෂිකාර්මික ප්‍රදේශයකට යවා තිබුනේ නම්, විශේෂයෙන්ම ඒ පරිස්ථානීය ආර්ථිකයේ සමතුලිතතාවය උඩුයටිකුරු කරන්නට එවෙත 'නව ජනතාව' බොහොමයක් යවා නොමැති නම්, එවිට දිවි ගලවා ගැනීමේ හැකියාව සාපේක්ෂ ලෙසින් වඩා හොඳ වූයේය. ඒත් ගම්වැසියන් වෙනත් ආකාර වලින් දුක් වින්දහ. ජනගහණය වඩාත් සමීප අන්දමකින් පාලනය කරන ලදී, තව තවත් ශුද්ධකරණ පැවැත්විණ. කාඩර්වරු යම් දුරකට ඉඩ හරින ලද නිසා, බමර් ලොය පළාත්වාසීන් ද සාදරයෙන් පිළිගැනීමත්, සහ ලෙඩ රෝග බොහෝ විට ප්‍රධාන අවදානම වූ නිසාත්, දුෂ්කර පළාත් වල දී දිවි ගලවා ගැනීමේ අවස්ථාව වැඩි වූයේය.

ගම්බද වැසියන්ට කෙසේ සලකන්නේ ද යන්න ඔවුන් පාලනය කරන ලද බැවින් ගම් මට්ටමේ දී පරිස්ථානීය කාඩර්වරුන්ගේ හැදියාව තීරණාත්මක වූහ. බමර් රාජ්‍ය නිලධාරීන්ට යාන්ත්‍රණයේ දුර්වල වීමත් සහ එහි සුවිශේෂී බවක් නොවීමත් හේතුවෙන් හොඳට හෝ නරකට පරිස්ථානීය නායකයන් සෑහෙන තරමකට ස්වායත්ත බවකින් කටයුතු කළහ.⁹¹ පරපීඩාකාමී මාගයන් (ඔවුන් බොහොමයක් තරුණ කාන්තාවන් වූහ)⁹² යමක් ඔප්පු කරන්නට අවශ්‍ය වූ ආධුනිකයන්, නැත්නම් වැඩ කෝටා සම්පූර්ණ කිරීම සම්බන්ධයෙන් අනෙක් අය වෙතින් කැපී පෙනෙන්නට උත්සාහ කළ වැඩියෙන් මර්දනීය සහ වැඩියෙන් ඉල්ලා සිටින සාමාන්‍ය අසාර්ථක පුද්ගලයන්, යනාදීන් සිටියහ. දිවි ගලවා ගැනීමේ හැකියාව වැඩි කරන ලද කාඩර්වරු වර්ග දෙකකි: මානුෂීය අය, එනම් 1975 දී සරණාගතයන් දවසකට පැය හතරකට වඩා වැඩට නොයොදවන බව තහවුරු කරන ලද ගම් ප්‍රධානීන් වැනි, නැත්නම් විඩාවට පත් වූ හෝ රෝගී වූ අයට නිවාඩු ගැනීමට ඉඩ දෙන ලද අය, සෑමියන්ට ඔවුන්ගේ භාර්යාවන්ව හමුවන්නට ඉඩ දෙන ලද අය, එසේම තමන්ට ආහාර සපයා ගන්නට වෑයම් කරන ලද ජනතාවගේ කටයුතු ගැන නොදැක්කා සේ සිටින ලද අය, එම ප්‍රතිපත්තිය තහනම් වූවක් වුවත් දිවි ගලවා ගැනීම සඳහා අත්‍යවශ්‍ය වූවකි. එසේම දුෂිත අය ද සිටියහ සැලකිය යුතු ලෙසින් වාසස්ථාන වෙනස් කරගන්නට නැත්නම් වැඩ කරන කණ්ඩායම් වෙනස් කරගන්නට, එසේත් නැත්නම් වැඩ කණ්ඩායම් වලින් ටික කාලයකට ඉවත් වී සිටීමට පවා හැකි පර්මිට් නිකුත් කිරීම වෙනුවෙන් අත් ඔරලෝසු නැත්නම් රන් ආබරණ අල්ලස් හැටියට බාරගන්නා ලද නිලධාරීන්.⁹³ කාලයාගේ අවෘමෙන් රෙජිමය වඩාත් මධ්‍යම ලෙසින් කටයුතු කරන්නට විය, එවැනි ඉඩ දීමේ එන්න එන්නම දුලබ

⁸⁸ Ibid., p. 57.

⁸⁹ See Michael Vickery, "Democratic Kampuchea: Themes and Variations" in Chandler and Kiernan, *Revolution and Its Aftermath*, pp. 99-135.

⁹⁰ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, pp. 217, 264.

⁹¹ අනෙකුත් කොමියුනිස්ට් රටවල නායකයන් මෙන් නොව, බමර් රජ්‍ය නායකයන් රට වටා සංචාරය කළේ ඉතාමත් කලාතුරකිනි, සමහර විට එය ඔවුන්ගේ පීඩනෝත්සාදය නිසා විය හැකියි. ඇසින් දුටු සාක්ෂිකරුවන් කිසිවෙක් නායකයන් කරන ලද සංචාරය කිසිවක් ගැන සඳහන් නොකරති.

⁹² See, e.g., Ly Heng and François Demeure, *Cambodge: Le sourire bâillonné*, (Xonrupt-Longemer: Anako, 1994), pp. 105, 150-151, and 172-173.

⁹³ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, pp. 90, 292-293, 341-343.

වී ගියහ. තව දුරටත්, රෙජිමයේ අපාගත තර්කය යටතේ, දුර්වල හෝ දුෂිත යැයි සැක කෙරෙන ලද කාඩර්වරුන් වෙනුවට වඩාත් තරුණ, වඩාත් කැපවීමෙන් කටයුතු කළ, වඩාත් කුරිරු වූ කාඩර්වරුන්ව පත් කිරීම නායකයන් විසින් ශුද්ධකරණ වලින් ඉටු කළහ.

කාලයාගේ ඇවෑමෙන් මරණ අනුපාතයන් ද සෑහෙන තරමකට විවිධ වූහ. රෙජිමය පැවති කෙටි කාලය සහ එහි ප්‍රතිපත්ති තුළින් දක්වන ලද භූගෝලීය වෙනස්කම් නිසා යුගයන් අතර පැහැදිලි වෙනස්කම් දැක්වීම දුෂ්කර වෙයි. කුසගින්න සහ භීතිය සැම විටම සැම තැන පැතිර පැවතිණ. ඒවායේ තීව්‍රතාවය වෙනස් වූ අතර ඒ තීව්‍රතාවය මත දිවි ගලවා ගැනීමේ හැකියාව පදනම් විය. කෙසේ නමුදු ඇසින් දුටු සාක්ෂිකරුවන්ගේ ප්‍රකාශ නිසා දින වකවානු අනුව සිදුවීම් පෙළ ගැස්වීමක් කළ හැකියි. රෙජිමයේ පළමු මාස කිහිපය සලකුණු වනුයේ සමූල ඝාතන වලින් සහ සමාජමය කණ්ඩායම් ප්‍රවේසමින් ඉලක්ක කිරීමෙනි; මේ මරා දැමීම් වලට ඉඩ පෑදෙන ලද්දේ “75 ගණන්” අය ඔවුන්ගේ නව ස්වාමිවරුන් ගැන මුලින් තබන ලද නොදැනුවත්කම නිසාවෙනි. අඩුම වශයෙන් සිසිරය තෙක්, කුසගින්න ප්‍රධාන සාධකයක් නොවීය, සාමූහික ආපනශාලා තුළ පවුල්වලට එකට හිඳගෙන ආහාර අනුභවය තහනම් වෙන්නේ එම කාලයේ දී ය.⁹⁴ මැයි අග සිට ඔක්තෝබර් දක්වා විටින් විට සමූල ඝාතන නවත්වන්නට යැයි මධ්‍යස්ථානය විසින් නියෝග නිකුත් කර ඇත. සමහර විට එය එක්කෝ මධ්‍යස්ථ නායකයන් වැඩියෙන් සිටීම නිසා ඉතිරි වූ බලපෑමක් විය හැකියි එසේ නැත්නම් පාලනයෙන් ගිලිහී තිබුණ කලාප අල්ලා ගැනීමට ගත් වෑයමක් විය හැකියි. මිනීමැරුම් දිගින් දිගටම සිද්ධ වූහ, ඒත් අඩු මට්ටමකින්. උතුරු කලාපයට පලා ගිය බැංකුකරුවෙක් වූ කොම්ෆෝට් (Komphot) කියන පරිදි, “ජනතාව එකින් එක මරා දැමුණ—සමූල ඝාතන තිබුණේ නැත. මුලින්ම ගියේ ‘නව ජනතාව’ දුසිමක් පමණ, සොල්දාදුවන්ව සිටියා යැයි සැක කෙරෙන ලද ජනතාවක්, ඒ ලෙසින්. පළමු අවුරුදු දෙක තුළ දී, එකින් එක, ඔවුන්ගේ දරුවන් ද සමඟ ඔවුන්ගෙන් දහයෙන් එකක් පමණ මරා දමන ලදී. ඔක්කොම කී දෙනෙක් මිය ගියා ද කියලා කියන්න මම දන්නේ නැහැ.”⁹⁵

1976 සටහන් වෙන්නේ දරුණු සාගතයකින් බව පෙනී යයි. කෘෂිකර්මය පරදවන තබා මධ්‍යස්ථානය විසින් මහා පරිමාණ ව්‍යාපෘති වල යෙදී සිටියහ. දෙසැම්බර් සහ ජනවාරි මාස වල දී ප්‍රධාන අස්වැන්න නිසා වසරේ මුල් බාගය තුළට සාගතය වද්දා නොගත්ත ද, මුළු අස්වැන්න සමහර විට 1960 ගණන් වල දී සාමාන්‍යයෙන් නිෂ්පාදනය කරන ලද අස්වැන්නෙන් බාගයක් පමණ වූයේය.⁹⁶ සමහර අයගේ වාර්තා වලට අනුව, එය නරකම අවුරුද්ද වූයේය, එය සටහන් වූයේ පුළුල්ව පැතිර ගිය සාගතය සහ දැවැන්ත ශුද්ධකරණ වලිනි.⁹⁷ මේ ශුද්ධකරණ 1975 ඒවාට වඩා වෙනස් වූහ: ඒවා දේශපාලනමය ලෙසින් වැඩි වූහ (බොහෝ විට රෙජිමය ඇතුළේ පැවති දැඩි සටන් එන්න එන්නම වැඩිවීමේ ප්‍රතිඵලයකි), ඒවා ජනවාර්ගික බෙදීමේ අනුව සිද්ධ වූහ, වඩා ක්‍රමවත් සහ බියකුරු ලෙසින් කළින් අධිකාරීන්ගේ අවධානයෙන් ගැලවී ඉන්නට සමත් කණ්ඩායම් (පාසැල් ගුරුවරුන් සහ ධනවත් සහ මෑද ආදායම් ලද ගම්බද වැසියන් වැනි අයව) ඉලක්ක කරන ලදී. 1975 දී දෙන උපදෙස් වලින් කලින් රෙජිමයේ හිටපු නිලධාරීන්ගේ කාන්තාවන් හා දරුවන් මරණයට පමුණුවීම තහනම් වුවත්, 1977 දී (සමහර විට සෑහෙන කාලයකට කලින්) මරණයට පමුණුවන ලද පිරිමින්ගේ භාර්යාවන්ව අත් අඩංගුවට ගෙන මරා දමන ලදී. මුළුමනින්ම පවුල් මරා දමන ලදී, එසේම සමහර අවස්ථා වල දී සමස්ත ගම්මාන ලෙසින් ඝාතනය කරන ලදී. උදාහරණයක් හැටියට හිටපු ජනාධිපති ලොන් නොල්ගේ ගමේ පවුල් 350 ක් 1977 අප්‍රේල් 17 වැනිදා ඝාතනය වනුයේ “නිදහසේ” සංවත්සරය සැමරීම වෙනුවෙනි.⁹⁸ 1978 වසර ගැන පරස්පර විරෝධී වාර්තා ඇත: ආර්ථිකය වඩා හොඳින් පාලනය කරගත් නිසා සහ හොඳ අස්වැන්නක් ලැබුණ නිසා සාගතය වළක්වා ගත්තා යැයි ස්ලිවින්ස්කි විශ්වාස කරයි; වාල්ස් ට්විනින්ග් (Charles Twining) දක්වන ආකාරයට, එය ඇසින් දුටු සාක්ෂිකරුවන් කිහිප දෙනෙක් විසින් ද තහවුරු කරති, ඉඩෝරය සහ යුද්ධය විසින් එකතුව තත්වයට කලින් තිබුණාට වඩා නරක අතට හරවන ලද්දේය.⁹⁹ නිශ්චිතවම දැක්වීමට පුළුවන් වුව වනුයේ ඝාතන එන්න එන්නම ගම්බද වැසියන් අතර පුළුල් ලෙසින් පැතිර පැවති බවත්, විශේෂයෙන්ම නැගෙනහිර කලාපයේ, එසේම එය මුළු කාලයම සලකද්දී ඉතාමත් ඉහළින්ම දකින්නට ලැබෙන ලද අවස්ථාව ද වූ බවයි.

පොල් පොට් යටතේ දිනපතා මරණ

⁹⁴ කඳුකරයට හෝ කපා හෙළි කරන යුතු වූ කැළෑ කලාප වලට පිටමං කරන ලද ජනතාවගේ තත්වය වහාම බෙහෙවින් අඳුරු වූහ.

⁹⁵ Quoted in Becker, *When the War Was Over*, p. 271.

⁹⁶ Twining, “The Economy,” p. 143.

⁹⁷ PPP, 7 April 1995, p. 5; Sliwinski, *Le génocide*, p. 65, backs up this version of events.

⁹⁸ Quinn, “Pattern and Scope of Violence,” pp. 201-202.

⁹⁹ Sliwinski, *Le génocide*, pp. 64-65; Twining, “The Economy,” pp. 143-145.

ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී කැමිපුටියාවේ සිරගෙවල් නොවීය, උසාවි නොවීය, විශ්වවිද්‍යාල නොවීය, පාසැල් නොවීය, මුදල් නොවීය, රැකියා නොවීය, පොත් නොවීය, ක්‍රීඩා නොවීය, එසේම විනෝද ක්‍රියාවන් නොවීය...දවසේ පැය විසිහතර ඇතුළත කිසිදු ඉස්පාසු මොහොතක් නොවීය. දින වරියාව මෙසේ බෙදා තිබිණ: පැය දොළහක් ශාරීරික ශ්‍රමය, පැය දෙකක් ආහාර අනුභවයට, පැය තුනක් නිවාඩුවට සහ අධ්‍යාපනයට, සහ පැය හතක් නිදා ගැනීමට. අපි සියල්ලන්ම සුවිසාල රැඳවුම් කඳවුරක ජීවත් වූයෙමු. එහි යුක්තියක් නොවීය. අන්කාර් (Angkar Padevat) [අන්කාර් පදෙවට්, නැත්නම් විප්ලවීය සංවිධානය, CPK හි අර්ධ රහස්‍ය කඩතුරාව] අපේ ජීවිතවල හැම මොහොතක්ම නියාමනය කළේය...බමර් රූප් විසින් ඔවුන්ගේ පරස්පර විරෝධී ක්‍රියාවන් යුක්ති සහගත කරන්නට බොහෝ විට උපමා කතා යොදා ගන්නා ලදී. ඔවුන් ජනතාව ගවයන්ට සමාන කළේ මෙයාකාරයෙනි: මේ ගොනා නඟුල අදින හැටි බලන්න. උෟ කන්නේ උෟට කන්න නියෝග කළ විටයි. උෟට තණ බිමේ උලාකන්න ඉඩ දුන්නොත් උෟ ඕනෑම දෙයක් කාටී. ඔබ උෟව ඇති පමණට තණකොළ නැති වෙතත් පිටියකට ගෙනිහින් දැමීමොත්, උෟ තව දුරටත් පැමිණිලි නොකර එතැන උලා කාටී. උෟ නිදහස් නැහැ, එසේම උෟව නිතරම සෝදිසියට පත්වෙනව. ඉතින් උෟට නඟුල අදින්න කිව්වොත්, උෟ නඟුල අදිනවා. උෟ කවදාවත් භාර්යාව ගැන හෝ දරුවන් ගැන හිතන්නෙ නෑ..."¹⁰⁰

දිව් ගලවා ගන්නා ලද සියල්ලන්ටම ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී කැමිපුටියාවේ මතකය ඉතාමත් අමුතු වූවකි. එය ඇගයුම් කිසිවක් නැති එසේම යමක් ගැන දක්වන්නට හැකි ස්ථාවර ලක්ෂ්‍යයන් නැති ස්ථානයක් විය. එය සැබැවින්ම කණ්ණාඩියේ අතින් පැත්තේ බියකුරු සිහිනයක් පැවති ලෝකයකි. එහි දී දිව් ගලවා ගැනීමට නම්, සියල්ලන්ටම සම්පූර්ණයෙන්ම අලුත් නීති මාලාවකට අනුව හැඩ ගැසෙන්නට සිද්ධ වූහ. "ඔබ අහිමි වීම යනු අහිමියක් නොවේ, එසේම ඔබව තබා ගැනීම යනු විශේෂ වාසියක් ද නොවේ" යැයි එක හිතිය දනවන නිල ආදර්ශ පාඨය, ඇසින් දුටු සාක්ෂි සපයන අය දෙන ලද ප්‍රකාශයන්හි නැවත නැවතත් දකින්නට ලැබෙන්නකි.¹⁰¹ කාමිබෝෂ වැසියන් අත්දුටුවේ අපායට වැටෙන අත්දැකීමකි, සමහර අයට එය 1973 තරම් මුල් කාලයක දී පටන් ගැනිණ. ඒ කාලයේ දී පටන් නිරිත දිග "නිදහස් කරගත්" කලාප වල අය බෞද්ධාගම මැඩලීම, ඔවුන්ගේ පවුල් වලින් තරුණ අයව බලාත්කාරයෙන් වෙන් කිරීම, සියල්ලන්ම අනිවාර්ය වස්ත්‍ර නියම වීම, සහ සියළු සමූහාකාර හමුදාකරණය කිරීම අත්දකින ලදී. දැන් කිව යුත්තේ අයෙකු මිය යා හැකි අනෙක විධි ක්‍රමයන් ගැනයි.

වහල් ක්‍රමය, සාගතය, සහ දීප්තිමත් අනාගතය

ජනතාව කළ යුතු වූ පළමු කටයුත්ත ඔවුන්ගේ අලුත් තත්වය පිළිගැනීමයි. "75 ගණන්" අයට මෙය බර උසුලන මාගයෙකු සහ යුද වහලෙකු (අන්කෝර් සම්ප්‍රදායය අනුව) අතරමැද වූවකි.¹⁰² අයෙක් ශක්තිමත් සහ නිරෝගී ලෙසින් පෙනී සිටිනවා නම් එසේම පමණට වැඩි "ඵලයක් නැති කටවල්" සමඟ නොයන්නේ නම් එවිට ගම්බදවාසී ගම්මානයකට ඇතුල්වීම වැඩියෙන් පහසු වූයේය.¹⁰³ ජනතාවගේ බඩු බාහිරාදිය එන්න එන්නම ඔවුන් වෙතින් ඉවත් කරන ලදී: බමර් රූප් සොල්දාදුවන් විසින් නගර හිස්කරන ලද කාලයේ දී; කාඩර්වරුන් සහ ගම්බද වැසියන් විසින් පිටිසරබද පැතිවල දී; සහ අවසානයේ දී ග්‍රෑම් 250 ක පමණ සහල් පෙට්ටියක් සමහර විට බොලර් 100 කට තරම් මිලකට අලෙවි වූ කළු කඩයේ දී.¹⁰⁴ සියළු අධ්‍යාපනය, වෙළඳාම සහ එහා මෙහා යෑමට ඇති සියළු නිදහස, නමක් වැටෙන තරමට වටිනාකමකින් යුතු සියළු බෙහෙත්, සියළුම ආගම්, සහ සියළුම ලියවිලි අතුරුදහන් වූහ. දරදඩු ලෙසින් නිල ඇඳුම් ක්‍රමයක් ස්ථාපිත කරන ලද්දේය: අන් දිග කම්ස සහිත ගෙල දක්වා බොත්තම් දමන ලද කළු වස්ත්‍ර අඳින්නට ජනතාවට සිද්ධ වූහ. එසේම හැදියාව ගැන ද දරදඩු පිළිවෙත් වූහ: තර්ක, නිග්‍රහ, පැමිණිලි, සහ කඳුළු මෙන්ම සියළු ආකාරයේ ආදරය දක්වන හැඟීම් ද ප්‍රසිද්ධියේ දැක්වීම තහනම් කෙරිණ. අධිකාරී තනතුරු දරන සියල්ලන්ට අන්ධ ලෙසින් අවනත විය යුතු වූහ. නිමක් නොමැති රැස්වීම් වලට සහභාගී වන්නට ජනතාවට බලාත්මක වූ අතර ඒවායේ දී යුහුසුළු ලෙසින් සිටිය යුතු ද වූහ, ඒ ඒ නියෝග අනුව කැමැත්ත සහ අකමැත්ත කෑ ගසා ප්‍රකාශ කළ යුතු වූහ, එසේම තමන් ගැන සහ අනෙක් අය ගැන ද ප්‍රසිද්ධ විවේචන වාචිකව දැක්විය යුතු වූහ. සියළු පුරවැසියන්ගේ ප්‍රථම අයිතිය වැඩ කිරීමට ඇති අයිතිය යැයි 1976 දී ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී කැමිපුටියාවේ ව්‍යවස්ථාව විශේෂයෙන්ම දක්වන ලද්දේය; 'නව ජනතාව' අතර බොහොමයකට වෙනත් කිසිදු අයිතියක් කිසිදු ලැබුණේ නැත. තම දයාබරයන් වෙතින් වෙන් වූ අය අතර, පවුලට බරක් යැයි

¹⁰⁰ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, p. 317.
¹⁰¹ See, e.g., Chandler, *Brother Number One*, p. 195; Hang and Demeure, *Cambodge*, p. 100.
¹⁰² Haing Ngor was in a Khmer Rouge pharmacy one day when he overheard one nurse ask another whether she had "fed the war slaves yet"; *Surviving the Killing Fields*, p. 202.
¹⁰³ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, p. 67.
¹⁰⁴ *Ibid.*, p. 263.

හැඟෙන ලද වයෝවෘද්ධයන් අතර, සහ සුවපහසු ජීවිතයකට හුරු වී සිටින ලද අය අතර යනාදී වශයෙන් විශේෂයෙන්ම, සියදිවිනසා ගැනීමේ රෙජීමයේ මුල් දවස් තුළ දී අතිමහත් ලෙසින් ඉහළ යෑම සටහන් වීම එහි දී පුදුමයක් නොවේ.

ඔවුන්ගේ ගමනාන්තයේ පැවති බියකුරු තත්වයන්ට හැඩ ගැසීමට බොහෝ විට “75 ගණන්” අයට ඉතාමත් දුෂ්කර වූහ. විශේෂයෙන්ම 1975 සිසිරයේ දී ඔවුන් බොහොමයක්ව සෞඛ්‍ය තත්වයන් පිරිහී තිබුණු ප්‍රදේශ වලට යවන ලදී. ඔවුන්ට ලැබී තිබුණේ ඉතා උපකරණ පමණක් වූ අතර නිත්‍ය ලෙසින්ම ප්‍රමාණවත් නොවන සලාක ද දී තිබුණි. ඔවුනට කිසිදා තාක්ෂණික සහායක් හෝ ප්‍රායෝගික පුහුණුවක් හෝ ලබා දී නොතිබුණි. ඒත් හේතුව කුමක් වුවත් ඕනෑම අසාර්ථක තත්වයක දී දැඩි සේ දඬුවම් කරන ලදී. ආබාධිත පුද්ගලයන් වැඩ වලින් ගැලවෙන්නට හදන අය හැටියට සරල ලෙසින් සලකා ඔවුන්ව මරුමුවට පමුණුවන ලදී. පවුලේ විශේෂ දැඩි සම්බන්ධතාවයක් අයෙකුට නැත්නම් ඔවුන්ව යවන ලද ස්ථානය හැම විටම තාවකාලික වූයේය; නිෂ්පාදන කණ්ඩායම් නැවත නැවතත් පිටමං කරමින් අලුත් පළාත් වලට යැවීමෙන් හිතමතයේ යොදා ගැනෙන ලද බලයක් ඇති බවක් තහවුරු කෙරිණ. ඒ නිසා තවමත් විචාරයෙන් සහ මානුෂීයත්වයෙන් යුතු ස්ථාන වලට පලා යන්නට ඉතාමත් ශක්තිමත් පුද්ගලයන් පවා බොහෝ විට පෙළඹුනහ. පලා යෑම යනු වෙනත් ආකාරයක සියදිවිනසා ගැනීමක් පමණක් වීමත් බොහෝ විට සිද්ධ වුවකි, මන්ද එය බොහෝ විට සිද්ධ වූයේ සිතියම් හෝ මාලිමාවන් නොමැතිව, පසුපස හඹා ඒම වළක්වන්නට සහ පහසුවෙන් අයෙකු ගිය මඟ සලකුණු මකා දැමීම සඳහා වැසි කාලයේ දී මෙන්ම ආහාර ඇබිත්තක් ද සමඟිනි.¹⁰⁵ පිටත්ව යන්නට පෙර ජනතාව මහත් විඩාවට පත්ව සිටියහ. එසේම බොහෝ දෙනෙක් බමර් රූපී මුරකායක් මුණාගැහෙන්නටත් පෙර මිය ගියහ. කෙසේ වුවද, බමර් සොල්දාදුවන් සහ කාඩර්වරු සංඛ්‍යාව කිසි විටෙක එතරම් ඉහළ ප්‍රමාණයකින් නොසිටි බැවින් සාපේක්ෂව පැවති ලිහිල් මුරකාවල් නිසා ලැබෙන ඉඩකඩෙන් ගැලවී පලා යන්නට ගත් වෑයම් බහුල වූහ.¹⁰⁶

අලුත් ජීවිතයකට හැඩ ගැසීම පමණක්ම දුෂ්කරත්වයෙන් යුතු වීම මදිවාට අලුත් ක්‍රමය විසින් ජනතාවට විවේක ගන්නට සහ සුවය ලබාගන්නට කිසිදු කාලයක් නොදෙන ලදී. 1976 අගෝස්තුවේ දී පොල් පොටි විසින් ඉදිරිපත් කරන ලද ‘හතර අවුරුදු සැලැස්මේ’ අවසානයේ දී දීප්තිමත් අනාගතය ඊ ළඟ වංගුවේ ඇතැයි කියා නායකයන් විශ්වාස කළ බවක් පෙනී යයි. රටේ එකම පැහැදිලිව පෙනෙන සම්පත වූ කෘෂිකාර්මික නිෂ්පාදන අපනයනය කර එයින් ප්‍රාග්ධනය වැඩි කිරීමෙන් දැවැන්ත ලෙසින් නිෂ්පාදනය වැඩි කිරීම ඔහුගේ අරමුණ වූයේය. කෘෂිකර්මය කාර්මිකරණය කිරීමෙන් සහ සුළු කර්මාන්ත නානංගකරණය කිරීමෙන්, ඉන් පසුව බර කර්මාන්ත ඉදිකිරීමෙන්, මේ ඉදිරියට යන මාර්ගය සාක්ෂාත් වෙනු ඇතැයි බමර් රූපී විශ්වාස කළහ.¹⁰⁷ මේ නූතනවාදී අභිරහස් වාතාවරණය පුදුම සහගත ලෙසින් පදනම්ව පැවතියේ අන්කෝර් රාජ්‍යය පිළිබඳ වූ පරණ ජනප්‍රවාදයක් තුළය: “අන්කෝර් තනන ලද ජාතිය අපි නිසා, අපිට ඕනෑම දෙයක් කරන්නට හැකියි,” යැයි පොල් පොටි 1977 සැප්තැම්බර් 27 වැනිදා පවත්වන දීර්ඝ කථාවක දී කියා සිටියේය, එහි දී අන්කර් (Angkar) යනු සැබැවින්ම කැමිපුටියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂය යැයි ද ඔහු දැනුම් දුන්නේය.¹⁰⁸ බමර් රූපී ගැන මෙවැනි විශ්වාසයක් තබා ගන්නට ඔහුගේ අනික් යුක්ති සහගත කිරීම වූයේ “කිර්තිමත් අප්‍රේල් 17,” විය, ලෝකයේ ශ්‍රේෂ්ඨතම අධිරාජ්‍යවාදී බලයට ඉහළින් කාමිබෝජයේ දුප්පත් ගම්බදවැසියන්ගේ සුපිරි තත්වය එහි දී පෙන්වා තිබිණ.

මේ දවස් ඉමහත් ලෙසින් ඵල රහිත වූ දවස් වූහ. 1970 ගණන් සිට ටොන් එකක් අසල නිෂ්පාදන මට්ටමක් ස්ථාවරව පැවතියත්, ජනගහනයට හෙක්ටොයාර් එකකට සහල් ටොන් තුනක් බැගින් නිෂ්පාදනය වැඩි කරන්නට යැයි කියා තිබිණ.¹⁰⁹ ඒ හා සමාන වූ නිරර්ථක වෑයමක් වූයේ සරු වයඹ දිග කුඹුරු පැවති පළාත්වල තෙගුණයකින් වැඩි කරන්නට උත්සාහ කිරීමයි. එහි දී විශාල ඉඩම් ප්‍රමාණයක් හෙළි පෙහෙළි කරන්නටත්, දැවැන්ත වාරි මාර්ග ව්‍යාපෘති ඉදි කරන්නටත් අවශ්‍ය විය. මේ ප්‍රදේශයන්හි පෙර පැවතියේ කුඩා ජනගහනයකි, ඇති තරම් වැසි, සහ වාර්ෂිකව හටගන්නා ගංවතුරයි. ඉලක්කය වූයේ ඉක්මණින් එක වසරක දී අස්වනු දෙකක් අවසන් කර අනතුරුව තෙවැනි අස්වැන්නකටත් යෑමයි. වෙනත් වගාබෝග පැළ කිරීම සම්පූර්ණයෙන් නවත්වා දමන ලදී. මෙම ව්‍යාපෘතිය දියත් කිරීම සඳහා අවශ්‍ය වෙන ‘නව ජනතාව’ ගේ “වැඩ හමුදා” වල ප්‍රමාණයන් ගැන කිසිවෙක් ගණන් හැදුවේ නැත.¹¹⁰ වෑයම නිසා ඉතාමත් ඉක්මණින් වැඩියෙන්ම ශක්තිමත් වූවන්ගේ තෙද බල හීන

¹⁰⁵ කුඩා සිතියමකට පින් යතේ විශාල මිලක් ගෙවීය.

¹⁰⁶ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, p. 159.

¹⁰⁷ Chandler, *Brother Number One*, pp. 191-193 and 197-198. The section of the plan devoted to heavy industries is the longest.

¹⁰⁸ *Ibid.*, p. 223.

¹⁰⁹ This was the same figure announced by the deputy prime minister of China, Hua Guofeng, at the National Conference on the Example of Dazhai, in 1975.

¹¹⁰ Chandler, *Brother Number One*, pp. 193-194; Karl D. Jackson, “The Ideology of Total Revolution” in Jackson, *Cambodia 1975-1978*, p. 60.

කරන දමන ලදී: ශරීර ශක්තියෙන් පිරිපුන් අය වැඩියෙන්ම වෙහෙසන ලද නිසා, බොහෝ විට මුලින්ම මිය ගියේ ඔවුන්ය. සාමාන්‍යයෙන් දවසේ වැඩ කරන පැය ගණන පැය එකළොහකි; ඒත් සමහර අවස්ථාවල දී, කාඩර්වරුන් විසින් පටන් ගන්නා ලද පරිදි ගම්මාන අතර තරඟ පැවැත්වෙද්දී, කම්කරුවන්ට උදේ හතරට නැගිට රාත්‍රී දහය හෝ දොළහ දක්වා වැඩ කරන්නට සිද්ධ වූහ. සමහර පෙදෙස් වල නිවාඩු දින සම්පූර්ණයෙන්ම අහෝසි කර දමන ලදහ; අනෙක් තැන් වල සෑම දින දහයකටම එක දවසක් නිවාඩු ලැබිණ, ඒත් ඒ දිනය අනිවාර්ය සහ ඉවරයක් නැති දේශපාලන රැස්වීම් වලින් පිරුණහ. ජනතාව වැඩ කළ යුතු යැයි සාමාන්‍යයෙන් අපේක්ෂා වූ වේගය කාම්බෝජ ගම්බද වැසියෙකුගේ වැඩකරන වේගයට වඩා වැඩි නොවීය. ඒත් වෙනස වූයේ නිවාඩු කාල නොමැති වීමත් වැඩ කරන කාලයේ දී ගිමන් අරින්නට කාලයක් නොලැබීමත් සහ දිගින් දිගටම මන්දපෝෂණයෙන් යුතුව ඉන්නට සිද්ධ වීමත්ය.¹¹¹

අනාගතය දීප්තිමත් වන්නට ඉඩ තිබුණා විය හැකි වුවද වර්තමානය ව්‍යසනකාරී වූයේය. 1976 නොවැම්බර් මාසයේ දී, සරණාගත වාර්තා අනුව, බැංකොක් නගරයේ වූ ඇමෙරිකන් තානාපති කාර්යාලය ගණනය කළේ කාම්බෝජයේ වගා කරන මතුපිට භූමිය, 1975 ට කළින් පැවති මට්ටමෙන් සියයට 50 කින් පහළ වැටී ඇති බවයි.¹¹² කැම්පූචියාව හරහා ගමන් කරන ජනතාව, අලුතෙන් හෙළිකරන ලද ඉඩම් වලට සහ ප්‍රධාන සංවර්ධන ව්‍යාපෘති වලට දැවැන්ත ලෙසින් ජනතාව හරවා යැවීමේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට පැවති කුඹුරු අත්හැර දැමීම නිසා පිටිසරබද කාන්තාරයක් බවට හැරී ඇතැයි විස්තර කළහ. ලෝරන්ස් පික් (Laurence Picq) ගේ තෙස්තමේන්තුව සාමාන්‍යයෙන් අහන්නට ලැබෙන්නයි:

පාර දෙපැත්තේම අත්හැර දැමූ කුඹුරු ක්ෂීතිජය තෙක් දිව ගියහ. එලක් නොමැතිව පැළ හිටුවන කණ්ඩායම් සොයන්නට මම හැම අත බැලුවෙමි. කිසිවෙක් නොවීය; හැම කිලෝමීටර් දහයකට වරක්ම වගේ යෞවනියන් අල්පයකින් යුතු කණ්ඩායමක් පමණක් සිටියහ.

හැමදාම රේඩියෝවේ සඳහන් කරන සිය ගණනින් යුතු තරුණ ජංගම හමුදා කොහේ සිටියාද?

ඇස් වල හිස් බැල්ම සහිත ඔවුන්ගේ බඩු ලේන්සුවක ගැටගසා ගත් ගැහැණු සහ පිරිමි කණ්ඩායම් ඉබ්බාතේ සැරිසරමින් සිටියහ. කලකට ඉහත ප්‍රභාමත් පාට දැන් දිරා ගිය වැරහිලි බවට පත්ව ඇති ඔවුන්ගේ ඇඳුම් වලින්, ඔවුන් ටවුන් වලින් පලවා හරින ලද නගරවල විසූ වැසියන් නොහොත් 'නව ජනතාව' බව පෙනුණි.

“ද්‍රෝහීන් කල්ලියේ” අභූත ප්‍රතිපත්ති වල එලවිපාක වලට හිලවි කරන්නට වසරේ මැද හරිය වෙද්දී අලුතින් ජනගහනය මාරු කර යැවීමක් සැලසුම් කර ඇතැයි මම දැනගතිමි.

මුල් දවස් වල දී මේ නගරයේ විසූ අයව නිරිත දිග ජනශූන්‍ය ප්‍රදේශයන්ට යැවෙන ලදී, එහි දී සියල්ල අහිමි කිරීමෙන් පසුව ඔවුන්ට “ලෝකය ගැන නව සංකල්පයක්” නිර්මාණයට බලාත්මක කරන ලදී. ඒ මුළු කාලය තුළ සරු ප්‍රදේශයන් තුළ කිසි වගාවක් නොවීය. රට පුරා හැම තැන ජනතාව කුසගින්නේ මිය යමින් සිටිය දී සැබැවින්ම වගා කටයුතු සිද්ධ වූයේ කුඹුරු වලින් පහෙන් එකක පමණි.

ඉඩම් වල සාම්ප්‍රදායිකව වෙහෙසෙන ලද ගම්බද ශ්‍රම බලකායට කුමක් සිද්ධ වූවාද? එවැනි බොහෝ ප්‍රශ්න වලට පිළිතුරු නොමැතිව පවතී.

පැසසුමට පාත්‍ර කරන ලද ජංගම හමුදා ජීවත් වූයේ ද ඉතාමත් දුෂ්කර තත්වයන් යටතේය. ඔවුන් වැඩ කරද්දී ආහාර වේලේ කුඹුරු වලට ගෙනෙන ලදී: වතුරේ තම්බන ලද බින්ඩ්වීඩ් (bindweed), සහල් හැඳි කිහිපයක්, නොම් පෙන් වල දී අපි අනුභව කරන්නට හුරුවී සිටින ලද්දෙන් බාගයක් පමණ. ඒ වගේ සලාක එක්ක කිසිවක් නිෂ්පාදනය කරන්නට සැබෑ වෑයමක් දැරීම කිසිසේත්ම කළ නොහැකි වූවක්...

මම ඇස් අයාගෙන බලා සිටියා. දර්ශනය බියකුරු වූවක්: විස්තර කළ නොහැකි ලෙසින් වූ මිනිසාගේ කාලකණ්ණිකම, සමස්ත ලෙසින් තිබුණ අසංවිධානාත්මක බව, සහ පිළිකුල් සහගත නාස්තිය.

වාහනය ඉක්මණින් ඉදිරියට ඇදී යද්දී, අප වෙත මහළු වයසේ මිනිහෙක් පැමිණියේ අත් වලින් කුමක්දෝ කියමිනි. පාර අයිතේ වැතිර ගත් පැහැදිලිවම රෝගාතුර වූ තරුණ කාන්තාවක් වූවාය, රියැදුරා ඒ

¹¹¹ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, pp. 111, 152, 160; Twining, “The Economy,” p. 130.

¹¹² Kiernan, *Pol Pot Regime*, p. 235.

මහල්ලා මගහරින්නට වාහනය කරකවා ගියේය, අත් දෙක දිව්‍යලෝකය වෙත ඔසවාගත් මහල්ලා පාර මැද්දේ හිටගෙන හිටියේය.¹¹³

CPK හි ආර්ථික ව්‍යාපෘතිය දරගත නොහැකි නොසන්සුන්තාවයන් ඇති කරන ලදී. වැඩ සුපරික්ෂාව සඳහා පත් කරන ලද කාඩර්වරුන්ගේ මහත්තන්ව අසමත් බැව් නිසා තත්වයන් තවත් නරක අතට හැරුණි. සැලසුමේ මුල්ගල වූයේ වාරිමාර්ගයන්ය. අනාගතය වෙනුවෙන් වර්තමානය බිල්ලට දෙමින් ඒවා සංවර්ධනය සඳහා මහත් වැයමක් යොදවන ලදී. ඒත් දුර්වල සැලසුම් සහ ක්‍රියාත්මක කිරීම් නිසා කැප කිරීම් සියල්ල මුළුමනින්ම පාහේ නිෂ්ඵල වූහ. අමුණු, දිය ඇල මාර්ග, සහ වේලි අතරින් සමහරක් හොඳින් සැලසුම් කරන ලද සහ අදත් භාවිතයේ තියෙනවා වුවද, බහුතරය පළමු ගංවතුරෙන්ම ගසාගෙන යන ලදහ. එවැනි අවස්ථාවක දී ගම්වැසියන් සහ කම්කරුවන් සිය ගණනින් දියේ ගිලී මිය ගියහ. තවත් ව්‍යාපෘති වල දී වතුර වැරදි අතට ගලා යාම මෙන්ම මාස කිහිපයක දී පොකුණු රොන් මඩ වලින් පිරී ගියහ. ආව ඉංජිනේරුවන් එවැනි සිද්ධීන් වළක්වන්නට කරකියා ගත නොහැකිව සිටියහ. ඕනෑම ආකාරයක විවේචනයක් යනු අන්කර් වෙත දක්වන හතුරු ක්‍රියාවක් හැටියට දකින ලදී, එහි දී නිත්‍ය ලෙසින් ඉතාමත් පහසුවෙන් පරිකල්පනය කරන හැකි ඵලවිපාක අත් විය. “වේල්ලක් හදන්නට, ඔබට අවශ්‍ය වන එකම දෙය නම් දේශපාලන අධ්‍යාපනයයි,” කියා වහලුන්ට කියන ලදී.¹¹⁴ බොහෝ විට මේ මෙහෙයුම් බාරව සිටින ලද ලියන්නට කියවන්නට නොදන්නා ගම්බද වැසියන්ගේ විසඳුම වූයේ හැම විටම තවත් ශ්‍රම බලය, තවත් ශ්‍රම පැය, සහ තවත් මහපොළව යොදා ගැනීමයි.

මෙසේ තාක්ෂණය සහ තාක්ෂණවේදීන් ප්‍රතික්ෂේපය සමඟ බොහෝ විට අත්වැල් බැඳ පැමිණියේ වඩාත්ම සරල සාමාන්‍ය දැනුම ප්‍රතික්ෂේපයයි. බිම් මට්ටමින් මෙහෙයුම් පාලනය කළේ මහපොළවේ පුතුන් වුවත්, යථාර්ථවාදය සහ ඒකාකාරීත්වය සමඟ පෙමින් වෙළී සිටි එසේම ඔවුන්ගේ සර්වඥතා ඥානය ගැන විශ්වාසයෙන් සිටි නාගරික විද්වතුන් ඔවුන්ගේ සැබෑ ස්වාමිවරු වූහ. සියළු කුඹුරු හරියටම හෙක්ටෙයාර් එකක් හැටියට මැන ගත හැකියාව ලැබෙන ලෙසින් වී වගාවෙන් යුතු කුඹුරු බෙදී යන සියළු අමුණු අයිත් කර දමන්න යැයි ඔවුන් නියෝග කළහ.¹¹⁵ පරිස්ථානීය පරිසර තත්වයන් කුමක් වුවත් සමස්ත ප්‍ර දේශයේ කෘෂිකාර්මික කැ ලැ න්ඩරය නියාමනය කරන ලද්දේ මධ්‍යම අධිකාරියෙනි.¹¹⁶ සාර්ථක බව ලැ බෙන්නේ සහල් නිෂ්පාදනයෙන් පමණක් යැයි කියැවිණ. කෘෂිකාර්මික පළාත්වල වාසය කරන කුඩා කුරුල්ලන් කිහිපයකගේ ස්වභාවික වාසභූමිය විනාශ කර දැමීම සඳහා සියළු ගස්, පළතුරු ගස් ද ඇතුළුව කපා දැමිය යුතු යැයි සමහර කාඩර්වරු තීරණය කළහ, එයින් සාගතයෙන් පෙළෙන ජනගහනයකගේ ජීවිත ගලවාගත හැකි ආහාර ප්‍රභවයක් විනාශ කරන දමන ලදී.¹¹⁷ ස්වභාව ධර්මය සමතලා කර දමද්දී, වෙන් වෙන්ව “සවලීකරණය” කරවන ශ්‍රම බලකාය අහුන ලෙසකින් විශේෂිත කණ්ඩායම් වලට බෙදීම සිද්ධ වූහ: අවුරුදු හතේ සිට දහහතර දක්වා වයස් අනුව, විවාහ වන වයසේ ජනතාව, වයසක උදවිය, යනාදී වශයෙන්.¹¹⁸ එක විශේෂ කටයුත්තක් සඳහා පමණක් යොදවා ගන්නා විශේෂ කණ්ඩායම් පැවතීම එන්න එන්නම සාමාන්‍යයක් බවට පත්විණ. එයට වෙනස් ලෙසකින්, කාඩර්වරු දිගින් දිගටම දුරස්තර වරින හැටියට, ඔවුන්ගේම වැදගත්කමේ සහ බල සම්පන්න බවේ හිර වී, ඉතා කලාතුරකින් ඔවුන්ගේ කණ්ඩායම් සමඟ වැඩ කරමින්, අභියෝග කළ නොහැකි නියෝග නිකුත් කරමින් සිටියහ.

බොහෝ කාම්බෝජ වැසියන් පාගා දමන ලද කුසගින්න, රෙජිමයේ කැමැත්තන් පිරිමසා ගැනීම සඳහා රෙජිමය විසින් සිතාමතාම භාවිතා කරන ලද්දේය. කුසගින්නෙන් වැඩියෙන් පෙළෙද්දී සිරුරු වල රැස්කර තබාගත හැකි ආහාර ප්‍රමාණයන් අඩු වී යයි, එහි දී එවැනි ජනතාවක් පලා යන අවස්ථාවන් ද අඩු වී යයි. ජනතාව නිති ලෙසකින් ආහාර ගැන හිතමින් සිටින්නේ ද, පුද්ගලයෙක් හිතන්නේ එය ගැන පමණක් නම්, එහි දී තර්ක කිරීමේ සියළු හැකියාව, සහ ජනතාවගේ ලිංගික ආශාව පවා අතුරුදහන් වී යයි. ආහාර සැපයුම සමඟ කළ සෙල්ලම් වලින් බලාත්කාරයෙන් ඉවත් කර දැමීම් පහසු කෙරිණ, එයින් සාමූහික ආපනශාලා පිළිගැනීම ප්‍රවර්ධනය කෙරිණ, එසේම දෙමව්පියන් සහ ඔවුන්ගේ දරුවන් අතර සබඳතා යනාදිය ඇතුළත්ව පුද්ගලයන් අතර සබඳතා දුර්වල කර දැමිණ. එහි දී සිද්ධ වූයේ කොතරම් මහත් ලෙසකින් ලේ ගැවී තිබුණත්, සියල්ලන් විසින්ම කන්න දෙන අත සිඹීමයි.¹¹⁹

¹¹³ Laurence Picq, *Beyond the Horizon: Five Years with the Khmer Rouge*, trans. Patricia Norland (New York: St. Martin's Press, 1989), pp. 147-148.
¹¹⁴ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, pp. 178-179.
¹¹⁵ Ibid., p. 210.
¹¹⁶ Twining, “The Economy,” p. 122.
¹¹⁷ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, p. 302.
¹¹⁸ මෙයාකාර හමුදාමය භාෂා ව්‍යවහාර යොදා ගැනීම රෙජිමය තුළ නිරතුරුව දකින්නට ලැබුණකි.
¹¹⁹ Picq, *Beyond the Horizon*; Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, pp. 175, 197, 208.

සහල් ගැන ගුප්ත විශ්වාසයක් තරම් වුවක් වෙනුවෙන් සියල්ල කැප කිරීමට කැමති වූ රෙජිමයක්, (රුසියාවේ දී යකඩ වල බලය ගැන තිබූ විශ්වාසය ලෙසින්, කියුබාවේ සීනි ගැන වූ විශ්වාසය ලෙසින්) මේ වරක් සුලබ ලෙසින් පැවති නිෂ්පාදනයක් සොයාගත නොහැකි තත්වයට ප්‍රං කරවන දෙයක් බවට හරවන්නට සමත් වීම බේදනීය උත්ප්‍රාසයකි. 1920 ගණන් සිට ඔවුන්ගේ ජනගහනයට අරපිරිමැස්මෙන් යුතුව ඒත් ප්‍රමාණවත් තරමට ආහාර ලබාදෙමින් කාම්බෝජය විසින් සෑම වසරක දී ම නීතිපතා සහල් තොග සිය දහස් ගණනක් අපනයනය කරන ලද්දේය. 1976 දී සාමූහික ආපනශාලා සාමාන්‍යය බවට පත් වූ පසුව, කාම්බෝජයේ බහුතරය වැටෙන්නේ, දිනපතා ආහාර වේල සඳහා එක පුද්ගලයෙකුට බත් තේ හැඳි හතරක් අඩංගු දියාරු බත් සුප් එකක් පමණක් ලැබෙන තත්වයටයි.¹²⁰ අස්වනු දුක්ඛිත තත්වයන් සිට ව්‍යසනකාරී තත්වයන් දක්වා විචල්‍ය වූහ. දිනපතා සලාක නිතර ඉතාමත් ඉතා අඩු මට්ටම් වලට පහත වැටුණි. 1975 ට පෙර බත්තම්බන්ග් (Battambang) ප්‍රදේශයේ වැඩිහිටියෙක් විසින් දිනපතා සහල් ග්‍රෑම් 400 ක සාමාන්‍යයක් අනුභව කරන ලදැයි ගණන් බලා ඇත, එනම් සාමාන්‍ය ආහාර වේලකට අවශ්‍ය අවම ප්‍රමාණයයි. බමර් රූප් යටතේ එක පුද්ගලයෙකුට හාල් පෙට්ටියක් ලැබීම යනු අසන්නට නොලැබෙන තරම් හෝජනයකි. සලාක දැඩි සේ වෙනස් වූහ, ඒත් පස්, හය, නැත්නම් අට දෙනෙක් පවා එක පෙට්ටියක් අනුභව කිරීම අසාමාන්‍යය දෙයක් නොවීය.¹²¹

ඒ හේතුව නිසා කළුකඩය ජනතාවගේ දිවි ගලවා ගැනීම සඳහා අත්‍යවශ්‍ය දෑයක් බවට පත්විය; කළුකඩ හරහා ජනතාවට හාල් ලබාගත හැකි වූයේ විශේෂයෙන්ම මරණ වාර්තා නොකරන ලද ගම්බද වැසියන්ගේ සලාක තබාගත් කාඩර්වරුන් වෙතිනි. අන්කර් විසින් ජනතාවගේ යහපත පිණිස කටයුතු කරන ලද නිසා, එයින් ලබාදෙන සලාක ප්‍රමාණවත් විය යුතු නිසා, පොළවෙන් ආහාර සොයා යෑම නිල වශයෙන් තහනම් කරන ලදී. එසේ නමුදු, සොරකම් කරන ලදැයි සැලකෙන්නේ නැත්නම් ආහාර සොයා ගැනීමට තැන තැන සැරිසැරීම නිල වශයෙන් සහ නොනිල වශයෙන් ඉවසන ලදී.¹²² සාගතයෙන් පෙළෙන ජනතාව වෙතින් කිසිවක් ආරක්ෂා වූයේ නැත: පොදු භාණ්ඩ යැයි සැලකෙන ලද කුඹුරු අස්වැන්නට පෙර හෝ අස්වැන්න නෙළද්දී, තමන් වෙනුවෙන් වගා කරගන්නා ලද ඇබිත්තන් බිම් තීරුව, ගම්බද වැසියන්ගේ කුකුල් කුඩු සහ හීලෑ කරගත් සත්තු, එසේම සමහර විටෙක කකුළුවන්, මැඩියන්, ගොළුබෙල්ලන්, කටුස්සන්, සහ කුඹුරු වල බහුලව දකින්නට සිටින නයි පවා, නැත්නම් අමුචෙන්ම කන ලද රතු දිමියන් සහ විශාල මකුළුවන්, දළ ලන අතු, හතු, සහ කැලෑ අල, බොහෝ මරණ වලට හේතු වූයේ ඒවා අහිතකර ලෙසින් තෝරා ගනිද්දී නැත්නම් අවශ්‍ය පමණට උයා නොගනිද්දී ය. දුප්පත් රටක වුවත් එතෙක් නොවූ තවත් අන්ත දුප්පත් තත්වයන්ට පාත්‍ර වෙන ලදී. ජනතාව උග්‍රත් වෙතින් ආහාර සොරකම් කරන්නටත් වගා බිම් වලින් අල්ලා ගත් මියන් බුදින්නට පටන් ගත්හ.¹²³ ඒකීය පුද්ගලයෙක් ආහාර සොයා ගිය යන්න දඬුවමක් සඳහා ප්‍රධාන වශයෙන් මුනිවිචාවට දක්වන ලද වරදක් බවට පත්විය. අස්වැන්නට තර්ජනයක් වෙන්නේ යැයි හැඟී ගියහොත්, එවැනි දඬුවම් සරල අනතුරු ඇගවීමක සිට සෘජුවම මරණයට පමුණුවීම දක්වා විවිධත්වයකින් යුතු වූහ.¹²⁴

නිදන්ගත ලෙසින් මන්දපෝෂණය සහ අඩු පෝෂණ තත්වයන් පැවතීම නිසා අතීසාරය වැනි වසංගත රෝග පැතිර යාම හේතුවෙන් පමණක්ම ජනතාව තවත් රෝගී තත්වයන්ට පත් කරන ලදී. ප්‍රධාන වශයෙන් කුසගින්නට විශේෂිත වූ රෝගාබාධ සහ වේදනා පිළිබඳ පැමිණිලි ද පැවතිණ; මේ අතරෙන් පොදුවේ දකින්නට ලැබෙන්නේ, ජනතාවගේ දිනපතා සුප් එකේ ඇති ඉහළ ලුණු මට්ටම නිසා ප්‍රධාන වශයෙන් ඇති කරන ලද ඉදිමුම් (ඉඩ්මා) තත්වයයි. ඉදිමුම් තත්වයෙන් සාපේක්ෂව සංසුන් මරණයකට යා හැකි වෙයි—සිහි විසඳූ මට්ටමකට වැටෙන තුරු ජනතාව එන්න එන්නම දුර්වල වූහ—ඒ ප්‍රතිඵලය බොහෝ අය, විශේෂයෙන්ම වයසක උදවිය විසින් කැමති තත්වයක් හැටියට දකින්නට පටන් ගත්හ.¹²⁵

මේ ජරාවට පත්වීමෙන් සහ මරණයෙන් හැදෙන විශ්වය—සමහර අවස්ථා වල දී ප්‍රජාවක බහුතරය රෝගීන් සහ මරණයට පත්වන අය වෙතින හැඳී තිබුණි¹²⁶—සම්බන්ධයෙන් බමර් රූප් වෙතට එතරම් බලපෑමක් ඇති බවක් නොපෙනිණ. රෝගී වූ ඕනෑම අයෙක් අන්කර් ශ්‍රම බලකායට හානි කරන වරදක් කළා යැයි සැලකෙන ලදී.¹²⁷ රෝගී

¹²⁰ PPP, 7 April 1995, p. 5.
¹²¹ See esp. Twining, "The Economy," pp. 149-150; Kiernan, *Pol Pot Regime*, p. 240; Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, p. 147.
¹²² Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, p. 240; Hang Ngor, *Surviving the Killing Fields*, p. 325.
¹²³ Heng and Demeure, *Cambodge*, pp. 139-140; PPP, 7 April 1995, p. 7.
¹²⁴ Haing Ngor relates a story of a child who took four days to die, tied to a pole in front of his parents; *Surviving the Killing Fields*, p. 272.
¹²⁵ Ibid., pp. 135-136; Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, p. 278.
¹²⁶ See, e.g., Haing Ngor, *Surviving the Killing Fields*, p. 145.
¹²⁷ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, p. 184.

අයවළුන් නිතරම නිකරුණේ ඉන්න බලන අය හැටියට සැකයට පාත්‍ර වූ අතර සැබැවින්ම රෝහලට හෝ ගිලන් කාමරයට ගියහොත් පමණක් ඔවුන්ට වැඩ කිරීම නවත්වන්නට අවසර ලැබිණ, එහි දී ලැබෙන ආහාර ප්‍රමාණය සාමාන්‍ය ප්‍රමාණයෙන් බාගයක් පමණක් වූ අතර වසංගත බෝවීමේ අවදානම ඊටත් වැඩියෙන් පැවතිණ. හෙන්රි ලොකාඩ් කියන පරිදි, “රෝහල් වල අරමුණ වූයේ සුව කිරීමට වඩා ජනගහනය ඉවත් කිරීමටයි.”¹²⁸ එක රෝහලක සති කිහිපයක් පමණක් යද්දී පින් යතේ ගේ පවුලේ සාමාජිකයන් කිහිප දෙනෙකු මිය ගියහ. එම රෝහලේ පැහොල රෝගය හඳුනා පහළොස් දෙනෙකු සිටින ලද තරුණ පිරිසක්ව කිසිදු වෛද්‍ය අවධානයක් නොමැතිව වැඩට යොදවමින් ඔවුන්ට සිරුරුවල තුවාල තිබුණද බිම නිදාගන්නට සලස්වා තිබිණ. ඔවුන් අතරින් දිවි ගලවා ගත්තේ එක් අයෙක් පමණි.

සියළු ඇගයුම් විනාශ කිරීම

පුද්ගලයන් එකිනෙකාට පාවා දීමටත්, තමන්ගේ දිවි ගලවා ගැනීම හැරෙන්නට අනිත් දෑ සියල්ල අමතක කර දමන්නටත් හේතු වෙමින්, කුසගින්න යනු මිනිසා අමානුෂික කරන්නකි. එසේ නැතිනම් මිනීමස් බුද්ධිම පැහැදිලි කරන්නේ වෙන කුමන ආකාරයකින්ද? ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිමිම’ කාලයේ දී විනයේ පැවතියාවට වඩා එය අඩුවෙන් පැතිර පැවතියා විය හැකියි. එසේම මිය යන ලද අයව පමණක් අනුභවයට සීමා වී පැවති බවක් ද පෙනී යයි. පින් යතේ විසින් උදාහරණ දෙකක් වාර්තා කරයි: ඇයගේ සහෝදරියව අනුභව කරන ලද හිටපු ගුරුවරියක්, සහ තරුණයෙක්ව කන ලද රෝහල් වාට්ටුවක සිටින ලද්දෙක්. ඒ සිද්ධීන් දෙකේ දී ම, (බමර් සම්ප්‍රදායේ සිටින විශේෂයෙන්ම ලේ පිපාසයෙන් යුතු වූ භූත ආත්මය) “රකුසන්” සඳහා දෙන ලද දඬුවම වූයේ මරණයට පමුණවීමයි; රැස්ව සිටි ගමේ මිනිසුන් සහ ඇයගේ දුව ඉදිරියේම ගුරුවරියට පහර දී මරා දමන ලදී.¹²⁹ විනයේ දී මෙන්ම පළිගැනීමේ ක්‍රියාවක් හැටියට ද මිනීමස් කෑම පැවතිණ: බමර් රූප් හමුදාවෙන් පලා ගිය ලද්දෙක්ව මරා දමන්නට පෙර ඔහුගේම කන් අනුභව කරන්නට බලාත්මක කළ හැටි, ලි හෙන්ග් (Ly Heng) කියයි.¹³⁰ මිනිස් අක්මාව කන ලද කනන්දර මහත් ගණනාවක් ඇත. මේ ක්‍රියාව බමර් රූප් ට පමණක් සීමා නොවූවකි: 1970-1975 සිවිල් යුද්ධ කාලයේ දී තම හතරන්ගේ අක්මාව කෑ දැමීම ඊපබ්ලිකන් සොල්දාදුවන් විසින් කරන ලද්දකි. එයාකාර වූ සම්ප්‍රදායයන් ගිණිකොන දිග ආසියාවේ හැම පැත්තෙන්ම සොයා ගැනීමට ලැබේ.¹³¹ මරණයට පමුණුවන ලද එක් ගැබිණි කාන්තාවකගේ කලලය, අක්මාව, සහ පියයුරු වලට අත්වූ ඉරණම හැන්ග් නෝර් (Haing Ngor) විසින් විස්තර කරයි: දරුවාව විසි කර දමන ලදී (ඒ වන විටත් අනෙක් දරුවන්ව වියළෙන්නට සිවිලිමේ එල්ලා තිබිණ), “අද රෑට ඒ මස් ප්‍රමාණවත්!”¹³² යන කෑ ගැසීම් අනුව ඉතිරිය අරන් යන ලදී. මිනිස් පින්තාශයන් වලින් ඇස් බෙහෙකක් පිළියෙල කරන ලද, සමුපාකාරයක සේවය කළ කෝකියෙක් ගැන කෙන් කුන් (Ken Khun) කියයි, මිනිස් අක්මාවේ රසවත් බව ගැන ප්‍රශංසා කරන ලද ඔහුගේ ප්‍රධානීන් සමඟ ඔහු එය ඉතාමත් නිදහස් ලෙසින් බෙදා ගත්තේය.¹³³ මේ මිනීමස් කන අවස්ථාවන් පිළිබිඹු කරන්නේ සියළු ආචාර ධාර්මික සහ සංස්කෘතික අගයන් නැතිවී යාමයි. විශේෂයෙන්ම ප්‍රධාන බෞද්ධාගමික අගය වූ කරුණාව අතුරුදහන් වී යාමයි. එය බමර් රූප් රෙජිමයේ එක විරුද්ධාභාසයක් වූයේය: යුක්තිය, සහෝදරත්වය, සහ පරාර්ථකාමය එහි ප්‍රධාන ඇගයුම් වූ සාමාන්‍යත්වවාදී සමාජයක් නිර්මාණය කිරීම එහි අරමුණ යැයි එය ප්‍රකාශ කර තිබිණ, ඒත් අනෙකුත් කොමියුනිස්ට් රෙජිම මෙන්ම එය සපයන ලද්දේ ආත්මාර්ථකාමයේ, අසමානත්වයේ, සහ අතාර්කික බවේ සුනාමි රැල්ලකි. දිවි ගලවා ගන්නට ජනතාවට වංචාවේ නියැලෙන්නට, බොරු කීමට, සොරකම් කිරීමට සහ ඔවුන්ගේ හදවත් ගල් බවට හරවන්නට බලාත්මක කරවන ලදී.

සියළුම මිනිස් කරුණාව සහ විනීතකම තුරන්ව ගොස් තිබීම බලයේ ඉහළම තනතුරු වල දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ සාමාන්‍යයක්ව පැවතිණ. 1963 දී පොල් පොටි කැලෑව තුළට අතුරුදහන් වී යෑමෙන් පසුව, 1975 අප්‍රේල් 17 වැනිදාට පසුව පවා, ඔහු තම පවුලේ අය සමඟ සම්බන්ධ වෙන්නට කිසිවක් නොකළේය. අනෙකුත් සියල්ලන් සමඟ ඔහුගේ සහෝදරයන් දෙදෙනා සහ සහෝදරියාගේ බිරිඳ ද පිටමං කරනු ලැබීය. ඔවුන් අතරින් එක් අයෙක් වහාම මිය ගියේය. පොල් පොටි සැබැවින්ම කවුදැයි කියා ඔවුන් දැනගන්නේ නිල පින්තූරයකට ස්තූති වෙන්නටයි, එසේම (සමහර විට නිවැරදි ලෙසින්) ඔවුන් කිසිවිටෙකත් පොල් පොටිව දැන සිටියා යැයි කියා හෝ හෙළි නොකරන

¹²⁸ Locard, *Le goulag Khmer rouge*, p. 6.
¹²⁹ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, PP. 221-239.
¹³⁰ Heng and Demeure, *Cambodge*, pp. 172-173.
¹³¹ Ponchaud, “Social Change,” p. 160.
¹³² Haing Ngor, *Surviving the Killing Fields*, pp. 174 and 193-194.
¹³³ Ken Khun, *De la dictature des Khmers rouges à l’occupation vietnamienne: Cambodge, 1975-1979* (Paris: L’Harmattan, 1994), p. 94. The gall-bladder remedy was common among the Khmer Loeu; see Ponchaud, “Social Change,” p. 160.

ලදී.¹³⁴ සෑම ඒකීය පුද්ගලයෙක්වම අන්කර් මත මුළුමනින්ම යටත් කරගැනීම සඳහා වූ ඒකාධිපති ව්‍යාපෘතියට තර්ජනයක් හැටියට දකින ලද පවුල් සබඳතා බිඳ දමන්නට රෙජිමය විසින් එයට කළ හැකි සියල්ල කරන ලද්දේය. ශ්‍රම කණ්ඩායම් වලට ඔවුන්ගේ නිවාස තිබුණි. ඒවා බොහෝ විට ගම අසල පිහිටන ලද සරල බැරැක්ක ඒකතුවක් වූහ, නැත්නම් පැදුරු හෝ හැමොක් වූහ. මේ කඳවුරු වලින් ඉවත්වී යාමට අවසර ලබා ගැනීම ඉතාමත් දුෂ්කර වූහ. සැමියන් සහ භාර්යාවන් සති ගණන් නැත්නම් ඊටත් වැඩි කාලයක් වෙන් කර තබන ලදී. දරුවන් ඔවුන්ගේ විස්තෘත පවුල් වලින් වෙන් කර තැබිණ. එසේම ගැටවර වයසේ දරුවන්ව ඔවුන්ගේ දෙමව්පියන්ව නොදකින සේ සමහර අවස්ථාවල දී මාස හයක් වෙන්කර තැබිණ. තම දරුවන් සමඟ හැකි තරම් අඩුවෙන් කාලය ගෙවිය යුතු යැයි මව්වරුන්ව දිරිමත් කරන ලදහ. තැපැල් සේවය මුළුමනින්ම වාගේ නැවතී තිබීම නිසා, ඥාතියෙකුගේ මරණයක් ගැන ජනතාව දැනගත්තේ සමහර අවස්ථාවල දී මාස ගණනාවකට පසුවයි.¹³⁵ මෙහි දී නැවතත්, උදාහරණ ඉහළින් ආවේය, බොහෝ නායකයන් ඔවුන්ගේ භාර්යාවන් හෝ සැමියන් වෙතින් වෙන්ව ජීවත් වූහ.¹³⁶

භාර්යාවන් ගැන සැමියන්ට තිබුණු බලය සහ දරුවන් ගැන දෙමව්පියන්ට තිබුණු බලය සුනු විසුණු වී ගියහ. භාර්යාවන්ට පහර දීම නිසා සැමියන්ව මරණයට පමුණුවන හැකියාව ද, තමන්ට පහර දුන් බැවින් දෙමව්පියන්ව හෙළා දකින්නට දරුවන්ට හැකියාව තිබීම ද, ඕනෑම පරිභවයක් හෝ හානියක් සඳහා ගමේ රැස්වීමක් හමුවේ ලැජ්ජාව උපදවන ප්‍රසිද්ධ පාපේවිචාරණයක් ඉදිරිපත් කිරීම බලාත්මක වූයේය. රජය සෘජුවම හවුල් නොවන අධිකාරිය පිළිබඳ ඕනෑම සබඳතාවයක් විනාශ කර දැමීමත් යන ප්‍රවණ්ඩත්වය පිළිබඳ ඒකාධිකාරයක් රජයට තහවුරු කරගැනීම පිණිස වූ වැයමක් ලෙසින් මේ ප්‍රතිපත්තිය දැකිය හැකියි. ඥාති බැඳීම් වලට හැකි අඩුම වැදගත්කම ලැබිණ: ජනතාව වෙන් කරන ලදහ, බොහෝ විට ස්ථීර කාලීන ලෙසින්, සරල ලෙසින් ඔවුන්ට එක ට්‍රක් රථයට නඟින්නට නොහැකි වූ නිසා යනාදී වශයෙන්, නැත්නම් හතරමං හන්දියක දී ඔවුන් ඇදගෙන ගිය අත් කරත්ත වෙනස් පැති දෙකකට යාමට නියෝග කරන ලද බැවින් වැනි හේතු නිසා. තනිවම සිටින දරුවන් හෝ වයසක උදවිය ගැන කාඩර්වරු එතරම් තැකීමක් නොකළහ: “කණගාටු වෙන්න එපා: ඔවුන්ව අන්කර් විසින් බලා ගනිවි. ඔබට අන්කර් ගැන විශ්වාසයක් නැත්ද?” යන්න තම ආදරණීයයන් සමඟ යළි එකතුවෙන්න සමාවක් අයැද සිටි අයට ලැබෙන ලද සාමාන්‍ය පිළිතුර වූයේය.¹³⁷

සරල භූමදානයක් වෙනුවට මිය යන ලද්දෙක්ව ආදාහනය කිරීම (මේ රීතියෙන් ව්‍යතිරේක පැවතුන නමුත් එවැනි ව්‍යතිරේකයක් සඳහා ඉතාමත් දැඩි ලෙසින් සටන් වදින්නට ජනතාවට සිද්ධ වූහ, එසේම ඒවා රඳා පැවතියේ කාඩර්වරුන්ගේ මානුෂීයත්වය මතයි) තවත් සාම්ප්‍රදායික පවුල් අගයකට පහර දීමකි. සාම්ප්‍රදායික පිළිවෙත් අනුගමනය නොකරමින්, සීතලේ සහ මඩ වගුරක් තුළ ආදරණීයයෙකු අත්හැර යාම යනු බමර් අයෙකු කරන පිළිකුල් සහගත අගෞරවයක් දැක්වීමකි, එයින් නැවත ඉපදීමේ හැකියාව අනතුරට දැමීමකි, එසේම සමහර විට ආදරණීයයෙක්ව සදාකාලීන හොල්මනකගේ ජීවිතයක් ගෙවීමට පවා තීන්දු කිරීමකි. එයට පටහැනිව අළු ඩිංගක් හෝ තබාගැනීමට සමත්වීම යනු ඉතාමත් ඉහළින් අගය කෙරෙන ලද්දකි, විශේෂයෙන්ම ඉවත් කිරීම් බෙහෙවින් සිද්ධ වූ නිසා. සාම්ප්‍රදායික නැතහොත් ප්‍රාග්-බෞද්ධ අගැයුම් වෙත ක්‍රමවත් ලෙසින් පහර දීම සිද්ධ වූ සටන් භූමි වලින් ප්‍රධාන එකක් වූයේ මෙයයි. විවාහයට සූදානම් වෙන පිළිවෙත් සහ විහිළු ගැන පැවති ජනප්‍රිය සාම්ප්‍රදායයන් වූවා හෝ රජවාසල නැටුම්, පන්සල් විත්‍ර හෝ මූර්ති යනාදී ඉහළ කලා වූවා හෝ අන්කෝර් අධිරාජ්‍යයෙන් පැවත එන ලද පරණ සාම්ප්‍රදායයන් ගැන සහ බමර් ලියෝ අයට විශේෂිත වූ “මිලේවිජ්” උත්සව සඳහා තව දුරටත් ගෞරවයක් හිමි නොවීය. 1976 සැලසුම යන්න කිසිදු සැකයක් නැතිව එන සංස්කෘතික විප්ලවයේ අනුකරණයක් විය, එයින් විප්ලවීය සිංදු සහ කවි හැරෙන්නට වෙනත් කිසිම ආකාරයකින් අදහස් දැක්වීමට ඉඩකඩක් නොදෙන ලදී.¹³⁸

මිය ගිය අයෙකුට ලැබෙන සියළු තත්වයන් ප්‍රතික්ෂේප කිරීම යනු ජීවත්වීමේ මානුෂීය බව ප්‍රතික්ෂේප කිරීමේ ස්වභාවික ප්‍රතිඵලයකි. හිටපු නායකයෙක් සහ ඇමතිවරයෙක් වූ හු නිම් විසින් කළ පාපෝච්චාරණයේ අග, “මම මිනිසෙක් නොවේ, මම සත්වයෙකි,” යැයි සඳහන් කර ඇති හැටි අයෙකුට කියැවිය හැකියි.¹³⁹ එයින් කියැවුණේ මිනිස් ජීවිතයක් වචනයේ පරිසමාප්ත අර්ථයෙන්ම මෘගයෙකුට වැඩියෙන් අගයකින් යුතු නොවන බවයි. ගවයන් නැතිකර ගත් නිසා පමණින් ජනතාව මරා දැමුණ අතර එළඳෙනකට පහර දීම නිසා ඔවුන්ව වධහිංසාවට

¹³⁴ Chandler, *Brother Number One*, pp. 174-175.

¹³⁵ Interview with author, Cambodia, December 1996.

¹³⁶ Picq, *Beyond the Horizon*.

¹³⁷ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, pp. 101. 140.

¹³⁸ Chandler, *Brother Number One*, p. 202; Henri Locard, “Les chants révolutionnaires khmers rouges et la tradition culturelle cambodgienne, ou la révolution triomphante,” paper presented at a conference on the Khmer Rouge, Phnom Penh, August 1996.

¹³⁹ Françoise Corrèze and Alain Forest, *Le Cambodge à deus voix* (Paris: Editions L'Harmattan, 1984).

පමුණුවන ලදහ.¹⁴⁰ ඔවුන් රැකබලා ගත යුතු වූ එළදෙනට වඩා ඔවුන් අගයෙන් අඩු යැයි පෙන්වීම සඳහා පිරිමිත්ව නඟුල් වලට බැඳ අනුකම්පා රහිතව කස පහර දෙන ලද්දේය.¹⁴¹ මිනිස් ජීවිතයේ අගයක් නැති විය. “ඔබට ඇත්තේ ඒකීය පුද්ගල හැදියාවන්.. ඒ නිසා ඔබ මේ මායාවන් අත්හැර දැමිය යුතුයි,” තුවාල ලද තම පුත්‍රයාට තමන් අසලින් තබා ගන්නට ඔහු වෑයම් කරද්දී බමර් රූප් සොල්දාදුවෙක් විසින් පින් යනේට කියන ලදී. පුතාගේ මරණයෙන් දින ගණනකට පසුව, පින් යනේ අධිකාරීන් වෙතින් ඔහුගේ මළසිරුර බලන්නට යෑම සඳහා අවසර ඉල්ලා බැගෑපත් වන්නට සිද්ධ විය. ඔහු රෝගීව සිටියත් මේ ගමන නිසා අන්කර්ට අයිති ඔහුගේ ජවය නාස්ති වෙන්නේ නැතැයි කියා දිවිරා කියන්නට ඔහුට සිද්ධ විය. එසේම රෝහල්ගතව සිටි ඔහුගේ බිරිඳ බලන්නට ද ඔහුට අවසරයක් නොලැබිණ; අන්කර් විසින් ඇයව බලා ගන්නවා,” යැයි සරලවම ඔහුට කියන ලදී. දරුවන් දෙදෙනෙකු දැඩි සේ රෝගාතුර වූ අසල්වැසියෙකුගේ සහායට ඔහු පැමිණි විට, බමර් රූප් සොල්දාදුවෙක් විසින් මෙසේ කියන ලදී: “මේ ජනතාවට උදව් කරන්න වගකීමක් ඔබට නැහැ. එවැනි හැඟීම් ඔබ අත්හැර දමන්නට ඕනෑ සහ එවැනි ඒකීය පුද්ගලවාදී අදහස් ඔබේ සිතෙන් මුළුමනින් මකා දමන්නට ඕනෑ. ගෙදර යන්න.”¹⁴²

රටේ පුරවැසියන්ගේ මානුෂීයත්වය ක්‍රමවත් ලෙසින් ප්‍රතික්ෂේප කරමින් සිටීම නිසා කලාතුරකින් අවස්ථාවක දී එය නායකත්වයට අහිතකර ලෙසින් බලපෑවේය. බොරු කීමට, වැඩ නොකර සිටීමට, සහ මුරකරුවන් සහ තොරතුරු සපයන අය අතින් පැත්ත හැරී සිටිය දී සොරකම් කිරීමටත් කිසිදු ලැජ්ජා බයක් තව දුරටත් ඔවුන්ගේ චින්දිතයන්ට නොනිබිම එයින් අර්ථවත් විය. අන්කර් වෙතින් සපයන සලාක කොතරම් කුඩා ප්‍රමාණයක් ද යන්න අනුව එය ජීවිතය හා මරණය අතර ගැටළුවක් විය. දරුවන් සිට වයසක මහළු පිරිමි දක්වා සියල්ලන්ම හොරකම් කළහ. ඒත් “හොරකම” යන පදය එතරම් අරුත් බවකින් නොවීය, මන්ද සියල්ල දැන් රජයට අයිති වූ නිසයි, ඉතින් කැලෑවේ කුඩා පළතුරක් කඩා ගැනීම පවා හොරකමක් යැයි සැලකිණ. සැවොම මේ උගුලේ හිර වී සිටියහ. වංචා නොකළ සහ සොරකම් නොකළ අය, මිය ගියහ. මේ පාඩම සමකාලීන කාම්බෝජයේ ඉමහත් ඵලවිපාක ගෙනෙන්නකි, එයින් නරුම සහ ආත්මාර්ථකාමී පරම්පරාවක් නිර්මාණය කරවීමෙන් රටේ සංවර්ධනයට ඇති අවස්ථාවන්ට වැදගත් ලෙසින් බාධා ඇති කරයි.

මාගන්වයේ ජයග්‍රහණය

රෙජිමය තුළ නෛසර්ගික ලෙසින් තවත් අමුතු පරස්පරයක් පැවතිණ: න්‍යායිකව ජනතාවගේ ජීවිත සහ සිතුවිලි පරම ලෙසින් විනිවිදතාවයෙන් සහ ප්‍රසිද්ධ ලෙසින් පැවතිය යුතු වුවත්, බලයේ සිටින ලද අය ගැන කිසිවක් දැනගන්නට නොහැකි බවකින් යුතු වූයේය. කොමියුනිස්ට් ඉතිහාසයේ සුවිශේෂී ලෙසකින්, කැම්පුවියාවේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ පැවතීම රෙජිමය බලයට පැමිණ මාස තිහක් යනතුරු සැඟවී තැබෙන ලද්දකි; එය නිල වශයෙන් ප්‍රකාශ කළේ 1977 සැප්තැම්බර් 27 වැනිදා පමණි. පොල් පොට්ගේ ස්වීයත්වය යන්න ඉතාමත් රහසිගත ලෙසින් ආරක්ෂා කරන ලද්දක් ද වූයේය. 1976 මාර්තු මාසයේ පැවති “මැතිවරණ” වල දී, “හිවියා (Hevea) වතුයායේ කම්කරුවෙක්,” යැයි සඳහන් වෙමින් ඔහු ප්‍රථම වතාවට මහජනතාව ඉදිරියේ පෙනී සිටියේය. 1977 ඔක්තෝබර් හි දී උතුරු කොරියානු සංචාරයක දී බෙදා හරින ලද ඔහුගේ නිල වර්තපදානයේ දැක්වෙන ලද අන්දමට ඔහු සිය දෙමව්පියන්ගේ ගොවිපොළේ මෙන්ම සැබැවින් එහි දී ද කිසිදිනෙක සේවය කර නැත. 1963 දී නොම් පෙන් වලින් පලා ගිය, සමහර CPK කාඩර්වරුන්ට අනුව කැලෑවේ දී මිය යන ලද, කොමියුනිස්ට් සටන්කාමියා වූ සලොත් සා (Saloth Sar) සහ පොල් පොට් යනු එකම පුද්ගලයා යන්න පළමුවෙන්ම අවබෝධ කරගත්තේ බටහිර රහස් සේවා වලිනි. ඔහුගේ සර්වබලධාරීත්වය ක්‍රියාත්මක කිරීමට වඩා හොඳින් හැකියාව ලැබෙන, සැඟවී සිටීමට ඇති පොල් පොට්ගේ කැමැත්ත කොතරම්දැයි කිවහොත් කිසිදු නිල පින්තූර, නිල ප්‍රතිමා, එසේම නිල වර්තපදානයක් පවා කිසිදු නොමැති වූහ. ඔහුගේ ඡායාරූපයක් පළ වූයේ කලාතුරකිනි. ප්‍රකාශනය සඳහා ඔහුගේ චින්තනයේ නිල එකතුවක් කිසිදු නොවීය. පෞද්ගලික පෞරුෂ ආකර්ෂණ කල්ලි ගැහීමක් ඔහු සම්බන්ධයෙන් කිසිදු පැවතියේ නැත. කළින් වසර වල දී තමන්ගේ අගමැති කවුරු වුවදැයි බොහෝ කාම්බෝජ වැසියන් අවසානයේ දැනගත්තේ 1979 ජනවාරි මාසයෙන් පසුව පමණි.¹⁴³ පොල් පොට් සහ අන්කර් යන දෙකම එකක්ම වශයෙන් සැලකිණ. එනම් සෑම ගමකම එකවර නොමැති සහ එකවර සිටින, කුඩාම වූ අධිකාරී තනතුරක් හොබවන සියල්ලන්වම

¹⁴⁰ Heng and Demeure, *Cambodge*, p. 132.

¹⁴¹ Haing Ngor, *Surviving the Killing Fields*, p. 166.

¹⁴² Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, pp. 242-247, 336; මෙයාකාර සිද්ධීන් දිවිගලවා ගත් සහ පලා යන්නට සමත් වූ ජනතාවගේ ප්‍රකාශන වලින් නොමඳව දකින්නට ලැබේ.

¹⁴³ PPP, 7 April 1995, p. 7; Chandler, *Brother Number One*, pp. 185-186, 227, 245, and 265.

ප්‍රබුද්‍රව්‍යාලන්තට සමත් වන පරිද්දෙන් සියල්ල සිද්ධ වූයේ ඔහු සංවිධානයේ සුපිරි නිර්නාමික දෙවියෙක් මෙන් පෙනී සිටීමෙනි. භීෂ්‍යය වැදීම සිදු වූයේ මුග්ධත්වයෙනි, කිසිවෙකුට ආරක්ෂිත බවක් කිසිවිටෙක හෝ දැනුණේ නැත.

ක්‍රමයේ වහලුන්ට තමන්ගේ ජීවිත ගැන කිසිදු පාලනයක් නොවීය. සෑම මොහොතක්ම සියුම්ව සැලසුම් කර තිබුණු අතර, ආහාර සියල්ල අතරින් අතිශයෙන් වැදගත් වෙත සහ ස්වයං විවේචන රැස්වීම් තීරක වන, ඇබ්බන්තන් වැරැද්දක් අයෙකුගේ විනාශය කැඳවන්නා වූ එය මොහොතක හෝ නිවාඩුවක් නොලැබෙන කාල සටහනක කොටසක් වූයේය. සෑම පුද්ගලයෙකුගේම අතීතය ද සියුම්ව අධීක්ෂණය කරනු ලැබීය.¹⁴⁴ අයෙකුගේ ප්‍රකාශන තුළ වූ සත්‍යවාදී භාවය ඉතාම කුඩා සැකයක් හෝ ඇති වුවහොත් අත් අඩංගුවට ගැනීමත් වධහිංසා වලට පත් කිරීමත් සිද්ධ වූහ, එයින් අධිකාරීන් සෙවිවේ පුද්ගලයා විසින් සඟවා සිටින කුමක් හෝ දෙය ගැන ප්‍රකාශයක් ලබාගැනීමටයි. පැරණි මිතුරෙක්, පාසැල් සහයෙක්, සිසුවෙක් සමඟ අහඹු හමුවීමකින් පසුව ඕනෑම අයෙකු හෙළා දැකීමට ලක්වෙන අවදානමට පත් වූහ; නූල් අදින අයගේ හදිසි කැමැත්ත මත රඳා පැවතෙමින් අනාගතය සෑම විටම නූලකින් එල්ලී තිබුණි. අධිකාරීන්ගේ නීති විපරමිකාරී ඇස් වලින් කිසිවක් පලා ගියේ නැත, එක ආදර්ශ පාඨයකට අනුව ඔවුන්ට “අන්තාසි ගෙඩියක තරම් ඇස් ගණනාවක්,” තිබුණි. සෑම දෙයක්ම දේශපාලන අර්ථයක් ඇති ලෙසකින් සැලකිණ, රෙගුලාසි ගැන ඉතාමත් සුළු හෝ කඩකිරීමක් යන්න විරුද්ධ පැත්තක ක්‍රියාවක් සහ “ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී අපරාධයක්” හැටියට සැලකිණ. නොහිතා නොබලා සිදු කළ වැරැද්දක් පවා ව්‍යසනය කැඳවීය: බමර් රූප් ගේ පීඩනෝත්මාදී තර්කය අනුව හදිසි වැරදීමේ කිසි විටෙක සිදු නොවේ, අයෙකුට අහඹුවක් හෝ ගොරහැඩි හැසිරීමක් කියා වරද පැටවිය නොහැකියි; තිබුණේ ද්‍රෝහිකම පමණකි. විදුරුවක් කැඩීම, ගොනෙක් හසුරුවා ගැනීමට නොහැකියාව, නැත්නම් හිටිටක් ඇදේට සීසෑම යනාදිය පමණක් උසාවියක් ඉදිරියට ජනතාව පමුණුවන හැකි වරදවල් වූහ. උසාවියේ සිටියේ බොහෝ විට මිතුරන් සහ ඥාතීන් වෙතින් හැඳෙන සමුපාකාරයේ සාමාජිකයන්ය. වෝදනාවක් එල්ල කරන්නට අයෙක් හැම විටම එහි සිටියේය. නිසි දඬුවම් ලද ද්‍රෝහීන්, නැත්නම් අන්කර් වෙතින් එයට අවශ්‍ය ශ්‍රම බලකාය සොරාගන්නා ලද සෙනඟ යනාදී වූ මිය ගිය අය ගැන කතා කිරීම ජනතාවට තහනම් වූහ. “මරණය” වැනි වචන පවා තහනම් කරන ලදී, එහි දී ජනතාව “අතුරුදහන් වූ සිරුරක්,” වැනි වක්‍රෝක්තියන් සහ වහෙන් ඔරෝ බස් වහර (*bat klun*) පාවිච්චි කළහ.¹⁴⁵

නීති පටිපාටියන් මුළුමනින්ම නොමැති වූහ. කිසි විටෙක නඩු විභාග නොපැවතිණ, එසේම නාමිකව පොලිස් බලයක් කියත හැකි වුවක් ද නොමැති විය. හමුදාව ඒ භූමිකාව ඔවුන් යටතට ගෙන තිබිණ, එයට ඔවුන් ඉතාමත් අයහපත් සුදානමකින් සිටියහ. මර්දනීය යාන්ත්‍රණයේ අකාර්යක්ෂමතාවය නිසා හොරෙන් බඩු ප්‍රවාහනයටත්, සොරකමටත් සහ පෞද්ගලිකව නිදහසේ කතා කිරීමටත් යම් සාපේක්ෂ පහසුතාවයක් තිබුණා යැයි කිව හැකියි. පොලිසියේ අතිරේක නිලධාරීන් හැටියට දරුවන් සහ තරුණ වියේ ගැටවරයන් යොදා ගැනීම පුළුල් ලෙසින් භාවිතය වීම පැහැදිලි කරන්නට ද යම් තරමකට එය හේතු වෙයි. බමර් රූප් සඳහා බඳවා ගන්නා ලද ඔවුන් අතරෙන් සංඛ්‍යාවක් විලොප් (*chhlop*) නමින් හැඳින්වෙන ලද අය මූලික වශයෙන් වරපුරුෂයන් වූහ. ඔවුන් නිවාස යට සැඟවී සිටිමින් පෞද්ගලික කතාබහට සවන් දුන් අතර තහනම් ආහාර ගබඩා සොයන්නට ගිය අයයි. තමන්ගේ දෙමව්පියන් සහ ඥාතීන් අතර දේශපාලන දැක්ම සොයා ගොස්, අපගාමී සිතුවිලි ඇතැයි සාක්ෂි සොයා ගතහොත් එවිට “ඔවුන්ගේ යහපත පිණිස” ඔවුන්ව හෙළා දැකීම යන්න වඩාත්ම බාලවයස්කාරයන් වූ අනෙකුත් අයට පැවරෙන ලද කාර්යය විය. පැහැදිලිවම අවසර ලැබෙන්නේ නැති සියළු දේවල් බොහෝ කාම්බෝජ වැසියන්ට තහනම් වූ අතර නැත්නම් තහනම් යැයි සැලකිය යුතු විය. ප්‍රායෝගිකව සිරගෙවල් යනු නොවැරදීම මරණය අත්වෙන විවේකාගාරයක් වූ නිසා, නැවත නොකරන සුළු වැරදි සඳහා, වහාම පිළිගෙන, ඒ අනුව ප්‍රමාණවත් ලෙසින් යටහත් පහත් ලෙසින් හැසිරෙන, ඕපපාතිකව ස්වයං විවේචනයේ යෙදීම නිසා සමාව ලැබෙන ලදී, නැත්නම් රැකියාවෙන් මාරු කිරීම මඟින් දඬුවම් කරන ලදී (උදාහරණයක් හැටියට චීනයේ දී මෙන්, උරු කොටුවක වැඩට යවන ලදී), නැත්නම් රැස්ව සිටින ගම්මානයේ වැසියන්ට හොඳින් දැකගත හැකි සේ පහර දීමකින් විනය පිහිටුවන ලදී. එවැනි අපරාධ බෙහෙවින් තිබිණ. ඔවුන්ගේ වැඩ කණ්ඩායම් කිලෝමීටර් ස්වල්පයක් ඇතකින් සිටිය ද, පවුල් වලට මාස ගණන් තිස්සේ හමුවන්නට නොහැකියාව පිළිගෙන සිටින්නට සිද්ධ වූහ. බොහෝ විට ඔවුන්ට පවරන ලද වැඩ සඳහා අත්දැකීම් සේවකයන්ට ඉතා කලාතුරකින් තිබීම නිසාවෙන් මෙන්ම ප්‍රමාණවත් නොවූ නැත්නම් පරණ සහ දුබල වී ගිය උපකරණ නිසාවෙන්, රැකියා ස්ථාන වල කුඩා වැරදි සාමාන්‍යයක් වූහ. “හොරෙන් රැස්කර ගැනීම,” යන්න සරල ලෙසින් කෙසෙල් ගෙඩියක් ළඟ තබාගෙන සිටීම යැයි අර්ථවත් වෙද්දී, ආහාර ස්වල්පයක් හොරෙන් රැස්කර ගැනීමෙන් වැළකී සිටින්නට බොහෝ අයට නොහැකි වූහ.

¹⁴⁴ සමහර අවස්ථා වල දී සෑම මාසයක දී ම වරිතපදානයක් ලියන්නට ජනතාවට අනිවාර්ය වූහ, ඒ ලියන ලද ඒවා අතර යාන්තමින් හෝ වෙනස්කමක් වූයේ නම් දඬුවම වූයේ මරණයයි; Welaratne, *Beyond the Killing Fields*, p. 125.

¹⁴⁵ හාල් සොරකම් කිරීම නිසා සිහි නැතිව යන තෙක් බට දෙන ලද යොවන දරුවෙක් ගැන සෙන්ග් කිම්සින්ග් (Seng Kimseang) කියයි, ඒ දරුවා පසුව අන්කර් වල අත්වලින් අතුරුදහන් වූයේය; PPP, 7 April 1995, p. 7.

මේ ඕනෑම “අපරාධයක්” නිසා ලැබිය හැකි දඬුවම් වූයේ සිරගත කිරීම නැත්නම් මරණයයි.¹⁴⁶ එවැනි අපරාධ සියල්ලන්ම කළහ; ඒ නිසා වැඩියෙන්ම සාමාන්‍යයක් බවට පත්වන අපරාධ අඩු දඬුවම් ලැබූහ. නමුත් සියල්ල සාපේක්ෂ වූහ: කස පහර දීම තරුණ අයට සුළු දඬුවමක් වුවත් වැඩිහිටියන් සමහර විට එයින් මරණයට පවා පත් වූහ. වධහිංසකයන් බොහෝ විට බමර් රූප් හමුදා අයවළුන් වුවත්, අයෙකු හා එකට වැඩ කරන සගයන් වෙතින් ගුටි බැට පහරට ලක්වීම බොහෝ විටෙක සාමාන්‍යයක් වූයේය. තමන් ඊ ළඟට එයට මුහුණ දෙන බව දැන දැන ඒත් “75 ගණන්” අය මේ දඬුවම නිකුත් කරන්නට වඩාත්ම යුහුසුළු වූ අයයි. සෑම විටෙකම වාගේ, ප්‍රධාන වශයෙන් කළ යුතු වූයේ මුළුමනින්ම යටත්ව සිටින බවක් පෙන්වීමයි. ඕනෑම පැමිණිල්ලක් නැත්නම් ප්‍රතිරෝධයක් දැක්වීම දඬුවමට විරුද්ධ බවක් පෑම හැටියට පෙන්වීම කරන නිසා එයින් රෙජිමයට විරුද්ධ වීමක් හැටියට ද සැලකිණි. අරමුණ වූයේ දඬුවම් කිරීමයි, එසේම භීෂණයට පත් කිරීමයි; ඒ නිසා විටින් විට බොරුවට මරණයට පමුණුවන අවස්ථා ගෙනහර දැක්වීම් ද සිද්ධ වූහ.

“අපේ රට ගොඩනගන්නට අපට අවශ්‍ය එකම දැය යහපත් විප්ලවකරුවන් මිලියනයක් පමණකි. එයට වඩා අවශ්‍ය නැහැ. ඉතින් අපි මිතුරන් දහ දෙනෙක් මරන්නට කැමැතියි එක හතුරෙක්ට ජීවත්වෙන්නට ඉඩ දෙනවාට වඩා.” එවැනි ප්‍රකාශ බමර් රූප් විසින් සමුපාකාර රැස්වීම් වල දී නිකුත් කිරීම සාමාන්‍යයක් වූයේය¹⁴⁷, එසේම සැබැවින්ම මේ ජනසංහාරමය තර්ක ඔවුන් ප්‍රායෝගිකව ඉටු කළහ. පොල් පොට් යටතේ ප්‍රචණ්ඩත්වයෙන් යුතු මරණය යන්න ලෙඩ රෝග වලින් හෝ වයසට යෑමෙන් වූ මරණයට වඩා ඉතා වැඩි සාමාන්‍යයක් බවට පත් විය. අනෙක් තැන් වල “ඉහළම දඬුවම” යැයි හැඳින්වෙන ලද්ද මෙහි දී වැදගත්මකට නැති තත්වයකට පත් වූයේ එය නීතිපතා යොදා ගැනීමත් සහ එය සුළු හේතු නිසා යොදවන ලද බැවින් වීමත් හේතුවෙනි. පුදුම සහගත ප්‍රතිලෝම ලෙසකින්, වඩාත්ම දරුණු යැයි සලකන ලද සිද්ධීන් වල දී ජනතාවට ලැබුණේ සිර දඬුවම් පමණි. ඒත් ප්‍රායෝගික ලෙසින් එවැන්නක් ද මඳකට කල් යවන ලද මරණ දඬුවමක් විය. සිරගෙදර දී ඔවුන්ගේ කුමන්ත්‍රණය ගැන විස්තර සහ එයට හවුල් වූ අයගේ නම් පාහේවිචාරණය කරන්නට සිද්ධ වූහ. සිරබන්ධනාගාර පද්ධතියේ යථාර්ථය සුක්ෂම ලෙසින් සඟවා තැබුණ ද—එය තවත් බියකුරු වූයේ මෙම ගුප්ත බවයි—පිටමං කරන ලද්දවුන් අතර සමහර දෙනෙක් ක්‍රමය කෙසේ වුවද යන්න ගැන යම් තරමකට දැන සිටියහ: “සමහර විට, සමාන්තර දඬුවම් පද්ධති දෙකක් තියෙනවා කියල මම හිතුව: පළමුවෙන්, එහි පැවැත්ම යුක්ති සහගත කරන අවශ්‍යතාවය වෙනුවෙන් පවත්වාගෙන ගිය නිලධාරීවරුන්ගේ කොටසක් වූ සිර පද්ධතියක්; අනෙක් දෙවැන්න, සෑම සිරකරුවාටම අවසානයේ ලැබෙන ඵලවිපාකය එකම වුවත්, දඬුවම් නියම කරන්නට නිදහසක් සමුපාකාරයේ නායකයාට ලැබෙන නිල නොවන පද්ධතියක්.”¹⁴⁸ හෙන්රි ලොකාඩ් විසින් ද මෙම විස්තරය තහවුරු කරයි.¹⁴⁹ ජනතාව මරණයට පත් කරන තෙවැනි ක්‍රමයක් ද පැවතිණ. රෙජිමයේ අවසාන වසරේ දී බෙහෙවින් දකින්නට ලැබෙන එය, 1793-1795 ප්‍රංශයේ වෙන්ඩේ (Vendée) සිද්ධීන් වලට හා සමාන වූ හමුදා මය ශුද්ධකරණ වූහ. පරිහවයට පත් වූ පරිස්ථානීය කාඩර්වරු, “සැකකරුවන්” බවට පත් වූ සමස්ත ගම්මාන, සමහර විට නැගෙනහිර කලාපය තරම් විශාල වූ ජනගහන ප්‍රදේශයන් මුළුමනින්ම, රජයේ හමුදා වලින් බුරුකු පිටින් ඝාතනය කළහ. මේ අවස්ථා වල දී කිසිවිටෙක වෝදනා ඉදිරිපත් කරනු ලැබුවේ නැත, කිසිවෙකුට තමන් වෙනුවෙන් විත්තිවාචනයක් ඉදිරිපත් කරන්නට අවස්ථාවක් දුන්නේ නැත, එසේම ජනතාවගේ මරණ ගැන ප්‍රවෘත්ති කිසිවිටෙක ඥාතීන්ට හෝ සගයන්ට යැවීමක් සිද්ධ වූයේ ද නැත: “අන්කර් මරා දමයි ඒත් කිසිවිටෙක පැහැදිලි නොකරයි.” එය මේ අවුරුදු වල ඇතිවෙන අලුත් උපමාවකි.¹⁵⁰

මරණ දඬුවම ලැබෙන විශේෂ අපරාධ මොනවාදැයි කියා ලැයිස්තුවක් සෑදීම දුෂ්කර වූවකි. තොරතුරු නොමැතිවීම නොව ගැටළුව වනුයේ මරණ දඬුවමෙන් දඬුවම් නොකරනවා යැයි පැහැදිලිව සඳහන් කරන එකදු අපරාධයක් හෝ සොයා ගැනීම දුෂ්කර වීමයි. සියළු අපගාමී ක්‍රියා වඩාත්ම පීඩනෝත්මාදී ආකාරයෙන් අර්ථ දක්වන්නට බමර් රූප් කාඩර්වරුන්ට දිරිමත් කරන ලදී. එයින් හටගැනුණේ වඩාත්ම සාමාන්‍යය වූව සමඟින් පටන් ගෙන, මරණ දඬුවම නියම කිරීම සඳහා ප්‍රධාන හේතු සම්පිණ්ඩනය කිරීමක් පමණි. ආහාර භෝගකම් කිරීම කිසිදු සැකයක් නැතිව ලැයිස්තුවේ මුදුනින්ම තිබෙන ලද්දයි. පරිස්ථානීය ආහාර වේලේ කොතරම් වැදගත් කමක් සහල් වෙනුවෙන් ලැබෙනවා ද යන්න අනුව සහ රෙජිමයට ඒ ගැන තිබුණ ගුප්ත වැදගත්කම අනුව ද, කුඹුරු වල දී හෝ මුළුතැන්ගෙවල් වලින් හෝ නැත්නම් ගබඩා වල දී ආහාර සොරකම් කරමින් සිටිය දී අල්ලා ගැනෙන අයට පොදුවේ මරණ දඬුවම නියම කෙරිණ. කල්ලි ගැසී සොරකමේ ගිය අයව අල්ලා ගත් තැනේ දී ම ගල්කටු ඇත්දෙන් ගසා මරණයට පත් කරන ලද අතර අනෙකුත් අයට උදාහරණයක් වෙන්නට ඔවුන්ට මිය ගිය තැනම කුණු වෙන්නට

¹⁴⁶ Heng and Demeure, *Cambodge*, p. 185.
¹⁴⁷ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, p. 248.
¹⁴⁸ Haing Ngor, *Surviving the Killing Fields*, p. 228-229.
¹⁴⁹ Locard, *Le goulag Khmer rouge*.
¹⁵⁰ Chandler, *Tragedy of Cambodian History*, p. 260.

දමා තබන ලදී.¹⁵¹ එළවළු හෝ පළතුරු හොරකම් කළ අයට පහර දීමකින් පමණක් ගැලවෙන හැකි අවස්ථාව වඩා යහපත් විය. ඒත් ව්‍යතිරේක වූහ: සාගතයෙන් පෙළෙන දරුවෙකුට කිරි දෙන ලද කාන්තාවක් විසින් කෙසෙල් ගෙඩි කිහිපයක් සෝරා ගත් අවස්ථාවක් ගැන කුන් විස්තර කරයි, ඇයව එහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස මරා දමන ලදී.¹⁵² තවත් අවස්ථාවක දී පළතුරු වත්තකින් පළතුරු සොරාගත් ගැටවර වයසේ කණ්ඩායමක් ඔවුන්ගේ පක්ෂ සහෝදරයන් විසින් විනිශ්චය කරන ලදහ (ඔවුන්ට සහාය දෙනවා මිසෙක වෙනත් තෝරාගැනීමක් නොවීය), ඔවුන්ව මරණයට තීන්දු වූ අතර වහාම හිස පිටුපසට වෙඩි තබන ලදහ. "අපි වෙවිලමින් සිටියෙමු. ඔවුන් කීවේ එය අපට දෙන ලද පාඩමක් කියායි." රහසිගතව සත්තු මැරීම දුලබ වූහ; කුකුල් වර්ග සහ සුරතල් සතුන් ඉතාමත් ඉක්මණින් අතුරුදහන් වූහ නැත්නම් ඔවුන් ගැන ඇස ගසා ගෙන සිටියහ, තදබදයෙන් යුතු කඳවුරු තුළ ජීවත්වීම නිසා රහසේ විශාල මළකුණක් ඉවත්කර දැමීම ඉතාමත් දුෂ්කර වූයේය. නමුත් සමහර අවස්ථාවල දී ගවයෙක් මරාගෙන කෑම නිසා පවුල් පිටින් මරණයට පමුණුවන ලදී.¹⁵³

ඉතාමත් කෙටි කාලයකට වුවත් රහසිගතව පවුලේ සාමාජිකයන් බැලීමට යාම පවා සැලකුණේ වැඩි හමුදා වලින් පලා යෑමක් හැටියට නිසා ඒය ඉතාමත් අනතුරුදායක වූයේය. අයෙක් එම වැරද්ද නැවත කළහොත්, එහි දී වැඩි මඟ හැරීම යන මූලික අපරාධය කර ඇති නිසා, එයාගේ ජීවිතය පැහැදිලිවම අනතුරේ වැටිණ. තමන්ගේ පවුලට පමණට වැඩි ආකාරයකින් සමීපව සිටීම මෙන්ම ඔවුන් සමඟ වාද කිරීමත්, හෝ ඕනෑම අයෙකු සමඟ වාද කිරීමත් නුසුදුසු යැයි සැලකිණ. එවැනි අපරාධයකට අයෙක් විසින් ගෙවිය යුත්තේ තම ජීවිතයෙන් පමණකි (ඒත් මේ අවස්ථාවේ දී ද, පළමු වතාවේ දී මරණයට පමුණවීම සිද්ධ වූයේ කලාතුරකිනි). වාතාවරණය ඉතාමත් සුවර්තවාදී වූයේය; පිරිමි සහ ගැහැණු එකිනෙකා සමඟ කතාබහේ යෙදෙන විට, ඔවුන් සමීප ඥාතීන් නොවන්නේ නම්, අවුම තරමින් එකිනෙකා වෙතින් මීටර් තුනක් වත් ඇතින් සිටිය යුතු යැයි අපේක්ෂා කෙරිණ. විවාහයෙන් පිටත සිදු කරන ඕනෑම ලිංගික සබඳතාවයකට ක්‍රමවත් ලෙසින් මරණ දඬුවම හිමි විය. තරුණ ආදරවන්තයන්ගේ ජීවිත අනිශයෙන් දුෂ්කර වූහ, එසේම කාමුක කාඩර්වරුන් බොහෝ දෙනෙකුට ද සිරුර සම්බන්ධ අපරාධ සඳහා දඬුවම් අත්විඳින්නට සිද්ධ වූහ.¹⁵⁴ ප්‍රධාන වශයෙන් පැසවන ලද පාම් යුෂ වලින් යුතු වූ මත්පැන් පානය තවත් මරණ දඬුවම අත්වන අපරාධයක් වූයේය.¹⁵⁵ කෙසේ වුවද, මේ දඬුවම් අත් විඳින ලද්දේ කාඩර්වරු සහ ගම්වැසියන් සුළු ප්‍රමාණයක් පමණි; ප්‍රමාණවත් තරම් ආහාර සොයා ගැනීම පවා 'නව ජනතාව' ට දුෂ්කර වූහ. ආගමික වතාවත් නුසුදුසු යැයි සැලකුණත්, අප්‍රසිද්ධව සහ ඒකීය පුද්ගලයන් ලෙසින් කරගෙන යන්නේ නම්, (බොද්ධාගමේ හැකියාව තිබුණත් ඉස්ලාම් හි ඉතාමත් අසීරු වන) ඒවාට යම් දුරකට ඉඩ දෙන ලදී. කෙසේ වුවද, පරල වෙන යම් උත්සවයක් ඇත්නම් ඒවාට මරණ දඬුවම් ලැබිණ.¹⁵⁶ අවනත නොවීම යනු වහාම මරණයට පත් කිරීමයි. රැස්වීම් වල දී ඔවුන්ට ප්‍රමාණවත් තරමට ආහාර නොලැබීම ගැන, ඉතාමත් ඉක්මණින් "අතුරුදහන්" වෙන බාල තත්වයේ ඇඳුම් අඳින්නට සිද්ධ වීම ගැන සහ 1975 නොවැම්බර් මාසයේ දී අල්ප ආහාර සලාක ගැන විරෝධය පාත්‍රවන උද්ඝෝෂණයක් සංවිධානය කළ නිර්භීත ගුරුවරුන් කණ්ඩායම වැනි කතා කිරීම සඳහා දුන් නිදහසෙන් වාසි ගත්තේ අල්පයකි. උද්ඝෝෂණය සැබැවින්ම නතර නොකළ නමුත්, ඔවුන් සියල්ලන්වම ඉන් පසුව ඉතාමත් ඉක්මණින් පිටමං කරන ලදී.¹⁵⁷ රෙජිමයේ අවසානය නැත්නම් වියට්නාම් ජයග්‍රහණය කැඳවන පරාජිත වදන්—1978 දී බොහෝ කාම්බෝජ වැසියන් ආශාව දැක්වූ—නැත්නම් තමන්ට කුසගින්න ඇතැයි කීම පවා මාරාන්තික ප්‍රතිඵල වලින් යුතු වූහ. විලෝප් ගේ කාර්යය වූයේ වාර්තා සටහන් තැබීමයි, සමහර විට තමන්ව පාවා දෙන දේ කීමට පවා ජනතාව උගුලට හසු කර ගැනීමයි.

කුමන හේතුවක් නිසා හෝ තමන්ට පැවරුණ කාර්යය සම්පූර්ණ කිරීමට අසාර්ථක වීම යනු ඉතාමත් දරුණු කාරණාවක් විය. හදිසි අනතුරු වලින්, අතපසුවීම් සහ සුළු වැරදිම් වලින් කිසිවෙක් ආරක්ෂිත නොවූහ, ඒත් ඒ සියල්ලම මාරාන්තික විය හැකියි. එසේම බොහෝ ආබාධිත සහ මානසික රෝගීන් මරා දමන ලද්දේ ද ප්‍රධාන වශයෙන් අසාර්ථක යන පදනම මතයි. තමනට පැවරෙන ලද කාර්යය ඉටු කිරීමට අසාර්ථක ඕනෑම අයෙකුට කඩා කප්පල්කාරයෙක් වූයේය, ඔවුන් 'නව ජනතාව' යන සාමූහිකයටත් වඩා අප්‍රයෝජනවත් වුවත් හැටියට සැලකුණ. රිපබ්ලිකන් හමුදාවේ සිටින ලද, අතක් හෝ පයක් යුද්ධයේ දී අහිමි වූ නැත්නම් තුවාල ලැබූ ඕනෑම අයෙක් ද

¹⁵¹ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, p. 300.

¹⁵² Ken Khun, *De la dictature des Khmers rouges*, p. 96; එම සිද්ධියේ දී කාන්තාව මරා දමන්නට පෙර සොල්දාදුවන් විසින් දුෂණය ද කරන ලදී; කෙටි කලක දී පැවැත්වෙන ශුද්ධකරණයකින් ඊට වගකිව යුතු කාඩර්වරයා මිය ගියේය.

¹⁵³ PPP, 7 April 1995, pp. 6, 7.

¹⁵⁴ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, p. 337; Hang and Demeure, *Cambodge*, p. 107.

¹⁵⁵ එයට වෙනස් ලෙසකින්, සියල්ලන්ම දුම්කොළ පානය කළහ, ප්‍රාබාලතම බමර් රූපී සොල්දාදුවා පවා. මත්ද්‍රව්‍ය පාවිච්චිය ඊට වඩා අඩුවෙන් පැතිර තිබුණ නමුත් එය විශේෂයෙන් තහනම් නොවීය.

¹⁵⁶ Ponchaud, "Social Change," p. 169; PPP, 7 April 1995, p. 7.

¹⁵⁷ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, pp. 172-175, 201-202.

අතුරුදහන් වූයේය. වැඩියෙන්ම අවදානමට ලක් වූයේ තමනට දෙන උපදෙස් වටහා ගන්නට හෝ ක්‍රියාවට නංවන්නට අපොහොසත් වූ පුද්ගලයන්ය. මඤ්ඤොක්කා අලයක් ගලවන මානසික රෝගියෙකුට හෝ කුමන විදියක නොතේරෙන බස් වලින් වුවත් තම අසතුට ප්‍රකාශ කරන අයෙක්ට වහාම වෙඩි¹⁵⁸ තබන ලදී.

බමර් කොමියුනිස්ට් විසින් ගෙන ගියේ තත්වාකාරයෙන්ම සුඡනක වැඩ සටහනකි.

ප්‍රජාතන්ත්‍රික කැමිපුටියාවේ ප්‍රවණ්ඩත්වයේ පොදු මට්ටම් ඉතාමත් දැවැන්ත වූහ. ඒත් බහුතර කාමිබෝජ වැසියන්ට මරණයේ බියකුරු දර්ශනයටත් වඩා හිතිය ගෙනෙන ලද්දේ ගුප්ත සහ සසම්භාවී ලෙසින් සිද්ධ වූ අතුරුදහන් වීම් වලිනි. මරණය බොහෝ විට අප්‍රසිද්ධියේ සහ සැඟවී සිද්ධ වූහ. ඒ අනුව බලද්දී එයට ලැබුණේ සොල්දාදුවන් සහ CPK කාඩර්වරු විසින් නිශ්චිතවම ගන්නා ලද ක්‍රමවේදයයි: “ඉතාමත් නරකම අවස්ථාවල දී පවා, ඔවුන්ගේ වදන් බොහෝ සෙයින් හිතවත් සහ ආචාරශීලී වූහ. ඔවුන් මරණයට පත් කළේ කරුණාවන්ත වදන් වලිනි...අපි අහන්නට කැමති ඕනෑම දෙයක් පොරොන්දු වෙමින් ආරක්ෂාව ගැන බොරු හැඟීමකින් අපිව නළවන ලදී. නමුත් මම දැන සිටියා ඔවුන්ගේ මුදු වදන් වලින් පසුව එන්නේ නැත්නම් ඊට කළින් සිදු වූයේ බියකුරු අපරාධ බව. බමර් රූප් හැකි සෑම අවස්ථාවක දී ම ආචාරශීලී වූවා, අපිව ගවයින් මෙන් මරා දමද්දී පවා.”¹⁵⁹ මේ හැදියාව ගැන පළමු පැහැදිලි කිරීම නිසැකයෙන්ම උපායමාර්ගමය වූවක් යැයි යනේ යෝජනා කරයි, එයින් ඔවුන්ට හැම විටකම ඔවුන්ගේ පැත්තෙන් පුදුමය ඇති කරන හැකි හැකියාව සහ කරලි අධෛර්යමත් කරන හැකියාව පැවතිණ. බෞද්ධාගමේ ස්වයං විනය පිළිබඳව ඇති ඉහළ ගෞරවය මත පදනම්ව, සහ ආවේග වලට ඉඩ දීමෙන් එන ලැජ්ජාවට පත්වීමත් ගනිද්දී, ඒ ගැන සංස්කෘතික පැහැදිලි කිරීමක් ද කළ හැකියි. අවසානයේ දී දේශපාලන පැහැදිලි කිරීමක් ඇත. සංස්කෘතික විප්ලවයට පෙර වන කොමියුනිස්ට්වාදයේ කීර්තීමත්ම යුගයේ දී මෙන්, කිසිවක් අහඹු සිද්ධියක හෝ මොහොතකට ඇති වූ රූවියක ප්‍රතිඵලයක් නොවේ යන පක්ෂයේ අතෘප්තකර යථාර්ථවාදය පිළිබිඹු කරන්නට ද ආවේග නොමැතිකම යොදා ගැනිණ. පක්ෂය ඕනෑම තත්වයක් යටතේ දී සියළු බලයෙන් යුතු යැයි දක්වන ලදී. මේ මරණයට පත්කිරීම අප්‍රසිද්ධව කරගෙන යාම යනු සමහර විට ඔවුන්ව මධ්‍යස්ථානයෙන් මෙහෙවන ලද්දා යන්නට සාක්ෂි විය හැකියි. ජනසංහාර වල දී දකින්නට ලැබුණු ලෙස මිලේච්ඡ සහ මිපපානික ප්‍රවණ්ඩත්වය එය සැබෑවින්ම කුමක්දැයි කියා හිස ඔසවා පෙන්වන්නට කිසිත් ලෙසකින් බිය නොවීය. එක සන්ධ්‍යාවක දී, නැත්නම් එක රාත්‍රියක දී, සොල්දාදුවන් පැමිණ ඔබව ප්‍රශ්න කිරීම් සඳහා, අධ්‍යයන සඳහා, නැත්නම් ලී කැපීමේ වැඩ සඳහා රැගෙන ගියේය. ඔබේ අත්දෙක ඔබ පිටුපසට කර බැඳ තැබිණ, එතැන දී එය පමණි. සමහර විට අනෙක් අය තුළ බිය ඇති කරනු පිණිස ඔබේ සිරුර පසු දවසක කැලෑවේ වළ නොදමා තිබිය දී ඔවුන්ට හමුවිණ; ඒත් නිතර සිද්ධ වූයේ සිරුරු වලින් ඒ කවුරුන්දැයි කියා සොයා ගැනීම නොහැකි වීමයි. විමර්ශනය කරන ලද ප්‍රාන්ත හැම එකකින්ම භූමදාන කරන ලද ස්ථාන 1,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් සොයා ගැනිණ; ප්‍රාන්ත විස්සක් ඇත.¹⁶⁰ සමහර අවස්ථාවක දී බමර් රූප් විසින් මිනිස් සිරුරු කුඹුරු වලට පොහොර වෙනුවට යොදා ගන්නේ යැයි ඔවුන් කරන ලද නිති තර්ජනය ප්‍රායෝගිකව ක්‍රියාත්මක කරන ලදී.¹⁶¹ “මිනිසුන් සහ ගැහැණුන් බොහෝ විට පොහොර සඳහා මරා දැමුණා. වගා බිම් අසල සාමූහික සොහොන් වල ඔවුන්ව වළ දා තිබුණා, විශේෂයෙන්ම මඤ්ඤොක්කා වගාව සිද්ධ වූ තැන් අසල. ඔබ මඤ්ඤොක්කා අලයක් එළියට ඇද්දාම ඒ අලයට මුල් ඇදී තිබුණ මිනිස් ඇටකටුවක් ද ඔබ එළියට අදිනු ලැබුවා.”¹⁶² මිනිස් ශේෂ වලට වැඩියෙන් හොඳ පොහොර වගා සඳහා නැති වූවා යැයි කියා රටේ නායකයන්ට විශ්වාසයක් තිබුණා වැනියි;¹⁶³ කාඩර්වරු විසින් යෙදෙන ලද මිනීමස් කෑම සමඟ පංති හතරෙක් යැයි විනිශ්චය කරන ලද ඕනෑම කෙනෙකුට මානුෂීය බවක් ප්‍රතික්ෂේප කිරීම ගත් කළ, මෙතැනින් තාර්කික අවසන් ලක්ෂ්‍යය ද පහදා ගත හැකි වෙයි.

මරණයට පමුණුවන මොහොතේ දී ක්‍රමයේ දැඩි මිලේච්ඡත්වය යළි මතු විය. උණ්ඩ ඉතිරි කර ගැනීම සඳහා, එසේම වධකයන්ගේ පරපීඩක ආශාවන් තෘප්තිමත් කර ගැනීම සඳහා ද, මරණයට පත් කිරීමේ ප්‍රධාන ක්‍රමය වූයේ වෙඩි තැබීම නොවේ.¹⁶⁴ ස්ලිවින්ස්කිගේ පර්යේෂණ වලට අනුව, එසේ මිය යන ලද්දේ වින්දිතයන් වෙතින් සියයට 29 ක් පමණි.¹⁶⁵ වින්දිතයන් සියයට 53 ක් පමණ සංඛ්‍යාවක් මිය යන ලද්දේ ඔළුවට දෙන පහරක් නිසායි, එය

¹⁵⁸ Haing Ngor, *Surviving the Killing Fields*, p. 236; Welaratne, *Beyond the Killing Fields*, p. 53.
¹⁵⁹ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, pp. 174, 402.
¹⁶⁰ *Le monde*, 18 June 1997, p. 16.
¹⁶¹ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, p. 319.
¹⁶² Statement by a medical student, quoted in Ken Khun, *De la dictature des Khmers rouges*, p. 123. Manioc is one of the staples of the Cambodian diet.
¹⁶³ Locard, *Le goulag Khmer rouge*, pp. 12-13.
¹⁶⁴ See, e.g., Haing Ngor, *Surviving the Killing Fields*, p. 230.
¹⁶⁵ Sliwinski, *Le génocide*, p. 78; I am rounding up his numbers, since they have only a notional value.

යකඩ පොලු වලින්, ගල්කටු ඇඳි වලින්, නැත්නම් කෘෂිකාර්මික උපකරණ වලින් දෙන ලද පහරවල් වූහ. ජලාස්ථික් බැග් දමා හුස්ම හිර කර මරණ ලද හෝ එල්ලා මරණ ලද සංඛ්‍යාව සියයට 6 ක් වූහ. සියයට 5 කගේ බෙල්ල කපා දමා මරා දමා තිබිණ. ඇසින් දුටු සාක්ෂිකරුවන් සියල්ලන්ගේම ප්‍රකාශ එකඟ වනුයේ ප්‍රසිද්ධියේ සිද්ධ වූයේ මරණයට පමුණුවීම් වලින් සියයට 2 ක් පමණක් සිද්ධ වූ බව ගැනයි. ඒවා බොහොමයක් උදාහරණ හැටියට අරමුණු කරගත් ඒවා වූ අතර අප්‍රසාදයට පත් වූ කාඩර්වරු අයිති වූ ඒවා වූහ. විශේෂයෙන්ම මිලේච්ඡ ලෙසින් මරා දැමුවා යැයි කියද්දී අදහස් වූයේ යම් විදියකින් ගින්නක් සම්බන්ධ වීමයි. බොහෝ විට නින්දාවට පත් වූ කාඩර්වරුන්ව වළකට දමා ඔවුන්ගේ පපුව තෙක් වෙඩිබෙහෙත් වලින් පුරවන ලදී, නැත්නම් හිසට පෙට්‍රෝල් වත් කර අනතුරුව එයට ගිනි තබන ලදී.¹⁶⁶

සිරබන්ධනාගාර කොදෙව් රැස

ප්‍රතිපත්තිමය වශයෙන්, ප්‍රතිතත්ත්වවාදී කැම්පුවියාවේ සිරගෙවල් නොවීය. 1978 අගෝස්තු මාසයේ දී පොල් පොටි කියන ලද පරිදි, “අපිට සිරගෙවල් නැත, අපි “සිරබාරය” යන වචනය පවා භාවිතා නොකරමු. අපේ සමාජයේ සිටින අහිතකර කාරකයන්ට අපි සරලව එලදායි කාර්යයන් කරන්නට දෙනු ලැබේ.”¹⁶⁷ බෞද්ධ කර්මය (*karma*) විසින් පව් වලට ඊ ළඟ ආත්මයේ දී පමණක් දඬුවම් දෙනු ලැබෙන්නේ යැයි ද ඒ නිසා දඬුවම් කල් දමා සිරබාරය ආදේශ කරගැනෙන දේශපාලන අතීතය සහ ආගමික සම්ප්‍රදාය යන දෙකේම ද්විත්ව පුපුරා යෑම උලුප්පා දක්වමින්, මේ සිරගෙවල් නැතිකම ගැන බමර් රූප් ඉතාමත් ආඩම්බර වූහ. බමර් රූප් යටතේ දඬුවම් වහාම ක්‍රියාත්මක කරන ලදී.¹⁶⁸ එසේ වුවද “ප්‍රතිඅධ්‍යාපන මධ්‍යස්ථාන” (*muntly operum*) තිබිණ, ඒවා සමහර විට හැඳින්වෙන ලද්දේ “දිස්ත්‍රික්ක පොලිස් මූලස්ථාන” කියායි. නගරවල අනෙකුත් ගොඩනැගිලි මෙන්, පැරණි යටත්විජිත සමයේ සිරගෙවල් පාළුවට ගොස් තිබිණ. ඒවායේ යළි වාසයක් ඇති වෙන්නේ කුඩා ප්‍රාදේශීය නගර අල්පයක පමණි. එහි දී දෙතුන් දෙනෙකුට සඳහා ඉදිකරන ලද සිරකුටි තුළ තිහක් පමණ සිරකරුවන් රඳවන ලදී. නව රෙජිමය යටතේ සිරගෙවල් හැටියට යොදා ගන්නා ලද්දේ තව දුරටත් ප්‍රයෝජනවත් නොවන පරණ පාසැල් ගොඩනැගිලි සහ පන්සල් වූහ.¹⁶⁹

සාම්ප්‍රදායික සිරගෙවල් වලින්, දැඩි කර්කශ රෙජිමයක් පැවති සිරගෙවල් වලින් පවා පැහැදිලිවම මේවා වෙනස් වූ බව ගැන කිසි සැකයක් නැත. සිරකරුවන්ගේ ජීවිත පහසු කරන්නට, නැත්නම් ඔවුන්ට දිවි ගලවා ගැනීම සඳහා හෝ කිසිවක් නොසිදු වූ බව අඩුම වශයෙන් අයෙකුට පැහැදිලිවම කිව හැකියි. ආහාර සලාක ඇබිත්තක් වූයේ—සමහර අවස්ථාවල දී සිරකරුවන් හතළිස් දෙනෙකුට එක සහල් පෙට්ටියක් පමණක් ලැබිණ.¹⁷⁰ එහි වෛද්‍ය පහසුකම් නොවීය, පමණට වැඩි පිරිසක් රඳවා තිබීම සෑම විටම සිද්ධ වූවකි. සිරකරුවන්ව නිතරම යදම් වලින් බැඳ තිබුණි: කාන්තාවන් සහ ලිහිල් වර්ගීකරණයන්ට හසු වූ පිරිමින් සඳහා එක වළලුකරයකට ද, සාමාන්‍ය පිරිමි සිරකරුවන්ගේ වළලුකර දෙකටම ද, සමහර විට වැලමිටි දෙක පිටුපසට කර බැඳ දමා තැබීමත් සිද්ධ වූ අතර සියළු යදම් පොළවට සවිකර තිබූ යකඩ පොල්ලකට (*khnoh*) බැඳ තිබිණ. වැසිකිළි නොතිබී අතර හේදීමට හැකියාවක් ද නොවීය. මේ තත්වයන් යටතේ සාමාන්‍ය ආයුෂ කාලය මාස තුනක් වූයේය; ඉතාමත් සුළු පිරිසක් පමණක් දිවි ගලවා ගත්හ.¹⁷¹ බටහිර කලාපයේ සිරගෙ දරක දී ඔහුගේ දුර්ලභ වාසනාව ගැන අයෙක් විස්තර කරයි: “ඔවුන් මරා දැමුවේ සිරකරුවන්ගෙන් බාගයක් හෝ ඊට අඩු ප්‍රමාණයක් පමණයි.”¹⁷² ඔහු 1975 අග දී පමණ සිරගතව සිටීමේ වාසනාව ලද්දෙකි, ඒ කාලයේ දී සිරකරුවන් නිදහස් කිරීම ගැන හිතන්නට පුළුවන් වූ කාලයකි, එනම් අප්‍රේල් 17 වැනිදා තෙක්. 1976 දක්වා සිරකරුවන්ගෙන් සියයට 20 ක් සහ සියයට 30 ක් අතර සංඛ්‍යාවක් නිදහස් කරනු ලැබීය. සමහර විට ඒ එම කාලයේ දී විඩාවට පත් කරන ශාරීරික වැඩ වලින් ප්‍රතිඅධ්‍යාපනයේ අදහස ගැන, එනම් වින-වියෙට්නාම් සිරකඳවුරු වලට කේන්ද්‍රීය වූ තේමාව ජනතාව දැඩි සේ විශ්වාස කිරීම නිසා විය හැකියි. නිලතල දරන ලද අය සහ පරණ රෙජිමයේ සොල්දාදුවන් පවා ඔවුන් හොඳින්

¹⁶⁶ Haing Ngor, *Surviving the Killing Fields*, p. 338; Hang and Demeure, *Cambodge*, p. 109. This recalls the perhaps apocryphal torture that was inflicted on Khmers during the Vietnamese occupation in the first half of the nineteenth century, when tea kettles were brought to a boil on their heads.

¹⁶⁷ Locard, *Le goulag Khmer rouge*, p. 18.

¹⁶⁸ See Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, p. 321.

¹⁶⁹ Information about the prisons comes from two excellent studies by Locard, *Le goulag khmer rouge*, and “Tramkâk District in the Grip of the Khmer Rouge.”

¹⁷⁰ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, p. 245.

¹⁷¹ For example, of the eighty prisoners in one prison described by Pin Yathay (*Stay Alive, My Son*, p. 240), there were three survivors.

¹⁷² Kiernan, *Pol Pot Regime*, p. 345, n. 169.

හැසිරෙන්නේ නම් සහ දැඩි සේ වෙහෙස වී වැඩ කරන්නේ නම් දිවි ගලවාගෙන එළියට ඒමට සැබෑ අවස්ථාවක් ඇතිව සිටියහ. මෙය නගර වලින් ජනතාව ඉවත් කරන මුල් දිනවල දී ද තවමත් සත්‍යයක් වූවකි.¹⁷³ එයින් පසුව පරණ පද වහර තබා ගැනුනද එහි අර්ථය මුළුමනින්ම ඉවත් විය. සිරගත කිරීම යන්නෙන් බොහෝ විට විස්තර වූයේ “අධ්‍යයන සැසිවාරයකට” ආරාධනා කිරීමකි, ඒ බමර් පද වහර වූයේ චීන *xuexi* යන්නෙන් ඉල්ලා ගත් වචනයයි. ඔවුන්ගේ වයස් කුමක් වුවත්, “එක පහරකින් ඔවුන් සියල්ල ඉවත් කර දැමීම” සඳහා සියළු දරුවන් ඔවුන්ගේ මව්වරුන් සමඟ සිරගත නොකළ යුතු යැයි කියැවෙන එක පරිස්ථානීය මූලස්ථානයකින් යවන ලද තුණ්ඩුවක් අනුව, අධ්‍යාපනයක් ලබාදෙන සියළු අරමුණු අතුරුදහන් වී ඇති බව නිහඬව පිළිගෙන තිබුණි.¹⁷⁴ වයි පන්ඩාරා (Y Phandara) විස්තර කරන පරිදි, සමහර විට බහුතරයක් සිසුන් වූ ද, විදේශයන් වලින් පැමිණෙන ලද කාමිබෝජ වැසියන් වෙනුවෙන් වූ බන්ග් ට්‍රා බෙක් (Bung Tea Beck) කඳවුරේ පමණක් එය එසේ නොවූවා යැයි කිව හැකියි. “ඔබ වල්පැළෑටියක් ඉදුරුවාම, ඔබ මුල් ටිකක් උදුරන්නට ඕනෑ,” යන ආදර්ශ පාඨය දියත් කිරීම මෙහි දී සිද්ධ විය. එය මාමිවාදී අන්තවාදීන් අතර පවතින “පංති උරුමය” යන මතය රැඩිකල් විදියට තැනීමයි.¹⁷⁵ බැඳ නොතැබුණත් ඔවුන් බලා කියා ගන්නට කිසිවෙක් නොමැති වූ හුදකලාව තබන ලද මෙම දරුවන්ගේ ඉරණම විශේෂයෙන්ම අනුවේදනීය වූහ. තවත් තරක තත්වයක් වූයේ බාල අවලයන් සම්බන්ධයෙන් සිරගත කිරීමට කිසිදු අවම වයස් සීමාවක් පනවා නොතිබීමයි. එක හිටපු නිලධාරියෙකුට අනුව,

අපිට වැඩියෙන්ම දුකක් දැනුනේ තරුණ දරුවන් විස්සකගේ පමණ ඉරණම පිළිබඳවයි, ඒ අය බහුතරයක් 1975 අප්‍රේල් 17 වැනිදාට පසුව නගර වලින් ඉවත් කරන ලද ජනතාවගේ දරුවන් වූහ. මේ දරුවන් සොරකම් කළේ ඔවුන් දැඩි සේ කුසගින්නෙන් පෙළෙන ලද නිසයි. ඔවුන්ට අත් අඩංගුවට ගෙන තිබුණේ ඔවුන්ට දඬුවම් කරන්නට නොවේ, නමුත් ඉතාමත් කුරිරු ආකාරයෙන් ඔවුන්ට මරණයට පමුණුවීම සඳහායි:

- සිරබන්ධනාගාර මුරකරුවන් විසින් ඔවුන්ට මැරෙන තෙක් ගැසීම හෝ පා පහර දීම සිදු කළහ.
- ඔවුන්ගේ පාද බැඳ දමමින්, ඔවුන්ට වහලේ එල්ලමින්, ඔවුන්ට පද්දමින්, අනතුරුව ඔවුන්ට පා පහරවල් වලින් නවත්වමින්, ජීවත්වන සෙල්ලම් බඩු හැටියට ඔවුන්ට භාවිතා කළහ.
- සිරබන්ධනාගාරය අසල පොකුණක් වූයේය: අළුගෝසුවා විසින් දරුවන්ට එයට විසිකර ඔවුන්ගේ පාද වලින් අල්ලාගෙන වතුරට ඔබාගෙන සිටියේය, ඔවුන් දඟලන්නට පටන් ගත් පසුව ඔවුන්ගේ හිස් එළියට ගන්නට ඉඩ දී, ඒ පිළිවෙත නැවත නැවතත් කරගෙන ගියහ.

අනෙක් සිරකරුවන් සහ මම, මෙවැනි බියකුරු ආකාරයකින් මෙලොවින් ඉවත්ව යන මේ දරුවන්ගේ ඉරණම ගැන අපි රහසේ හැඳුවෙමු. අළුගෝසුවන් අට දෙනෙක් සහ මුරකරුවන් සිටියහ. බන් (Bun) ප්‍රධානියා, සහ ලැන් (Lan) යන දෙදෙනා නරකම අය වූහ (මට මතක මේ නම් දෙක පමණයි), නමුත් ඔවුන් සියල්ලන්ම එහි නියැළෙන ලදී, ඔවුන්ගේ පුරවැසියන්ට වැඩියෙන්ම දුකට පත් කළ හැක්කේ කවුරුන්දැයි කියා බලන්නට ඔවුන් තරඟ කළහ.¹⁷⁶

හෙමින් මිය යන්නට තීන්දු කරන ලද්දේ කවුරුන්දැයි සහ වහාම මරණයට පමුණුවන්නේ කවුදැයි අනුව රැඳවුම්කරුවන් අතර පැවති ප්‍රධාන බෙදීම වූයේය. සියල්ලටම වැඩියෙන් එය තීරණාත්මක වූයේ ඔවුන්ට සිරගත කරන ලද හේතුව අනුවයි: ඔවුන් නීතියක් කඩකර ඇත්දැයි යන්න, අපිරිසිදු සමාජමය සම්භව වලින් යුතුව යන්න, රෙජිමය ගැන අතපස්නිමක් බවක් විවෘතව පෙන්වුම් කර ඇත්දැයි යන්න, නැත්නම් යම් ආකාරයක කුමන්ත්‍රණයකට සහභාගී වී ඇත්දැයි යන්න. අවසාන අවස්ථා තුනේ දී, ජනතාව පොදුවේ ප්‍රශ්න කරන ලද්දේ එවිට ඔවුන්ට ඒ තහනම් කරන ලද වර්ගීකරණයන්හි නියැළීමට හැකියාව ලබා දීමට, එසේ නැත්නම් ඔවුන්ගේ වරද පාහේවිචාරණයට සහ ඊට හවුල් අයගේ නම් ඉදිරිපත් කිරීමට හැකියාව ලබා දීම පිණිසයි. ප්‍රතිරෝධයක ඉඟියක් හෝ ඔවුන් විසින් කරන ලද්දේ නම් ආර්ථික වධහිංසාව යොදා ගැනීම, එය අනෙකුත් කොමියුනිස්ට් රෙජිම වලට වඩා බෙහෙවින් පුළුල්ව පැතිර පැවතිණ. බමර් රූප් විශේෂයෙන්ම දුර්ජන වූ අතර, මේ සඳහා පරපීඩක ලෙසින් නව ක්‍රම සොයාගත් අය වූහ.¹⁷⁷ ප්ලාස්ටික් බෑග් එකක් භාවිතයෙන් අර්ධ ලෙසින් සිහි මුර්ජා කරවීම ඔවුන් අතර සුලබ ලෙසින් යොදා ගත් ක්‍රමයක් විය. ඒ වන විටත් හොඳටම දුර්වල වී සිටි බොහෝ සිරකරුවන් මේ

¹⁷³ PPP, 7 April 1995, p. 5.
¹⁷⁴ Locard, *Le goulag Khmer rouge*, p. 6.
¹⁷⁵ Ibid., p. 11.
¹⁷⁶ Quoted in Ken Khun, *De la dictature des Khmers rouges*, p. 131.
¹⁷⁷ See, e.g., Haing Ngor, *Surviving the Killing Fields*, pp. 220-222, 239-250, 302-308; Heng and Demeure, *Cambodge*, pp. 144-149.

වධහිංසා සැසිවාර වලින් දිවිගලවා ගන්නට අසමත් වූහ; කාන්තාවන් අනෙක් සියල්ලන්ටම වඩා දැඩි සේ දුක් වින්දහ. වධකයාගේ සමාවට කරුණ වූයේ නරකම වධහිංසා වලින් හොඳම ප්‍රතිඵල ලබාගත හැකියාව ඇතැයි දැක්වීමයි. එක වාර්තාවකට අනුව සිරකරුවාව, “මුලින් ආචාරශීලී ලෙසින් ප්‍රශ්න කරනු ලැබුවා, කිසිදු ප්‍රවණ්ඩත්වයක් නොමැතිව. ඉතින් එහි දී ඔහු ඇත්ත කියනවාද නැද්ද යන්න දැනගන්නට කිසිසේත්ම නොහැකි වූවා.” නරකම සිද්ධීන් වල දී, එනම් අනාගත තීන්දු සම්බන්ධයෙන් විශේෂයෙන්ම ඉඩක් ලැබෙන හැකි පිළිගැනීම් සිරකරුවන් අතින් සිද්ධ වෙද්දී, සිරගෙදර අපායේ ඊ ළඟ වටයේ මුලට ඒ සිරකරුවන්ට දමන ලදී. එයාකාරයෙන් අයෙක් පරිස්ථානීය සිරඛාරයෙන් දිස්ත්‍රික්ක සිරගෙදරකටත් එතැනින් කලාපයේ ප්‍රධාන සිරගෙදරටත්, සහ එතැනින් ටුමල් ස්ලෙන්ග් (Tuol Sleng) මධ්‍යම සිරඛන්ධානාගාරයට වැටී අවසන් වීමක් සිද්ධ විය හැකියාව පැවතිණ. අත් කරගන්නා ලද මට්ටම කුමක් වුවද, ප්‍රතිඵලය එකම වූයේය. වධකයන් විසින් අන්තිම දක්වා වධහිංසාවට භාජනය කරන ලද පසුව (එයට සති කිහිපයක් හෝ මාස කිහිපයක් වුවත් ගත විය හැකියි) තවත් දුරට සපයන හැකි තොරතුරු සිරකරුවාට නොමැති වූ විට, සරලවම ඔහුව මරා දැමිණ. මෙය බොහෝ විට සිද්ධ වූයේ පිහියකිනි, ට්‍රැම්කැක් (Tramkak) හි දී මෙන් නැත්නම් සිද්ධ වූයේ යකඩ පොල්ලකිනි. එයාකාරයෙන් මිය යන සිරකරුවන්ගේ මරණයේ වේදනාවන් වසා ගන්නට ශබ්ද විකාශන යන්ත්‍ර වලින් විප්ලවීය සංගීතය මහා හඩින් බෙදා හරින ලදී.

සමූපාකාරයේ කරදරයට හෝ මරණයට පත්වෙන අපරාධ සඳහා ද අයෙකුට සිරගත කිරීමට හැකි විය, විශේෂයෙන්ම මේ අපරාධ විශාල පිරිවිතරයන් වලින් වූයේ නම්. විශාල පරිමාණයෙන් මෙහෙයුම් සංවිධානය කරන ලද හොර කණ්ඩායම්, ඔවුන්ගේ හවුල්කරුවන් සමඟින්, සිරගෙවල් වල රඳවා තිබිණ. එසේම විවාහයෙන් පිටත ලිංගික සබඳතා පවත්වන ලද බොහොමයක් ජනතාව ද වූහ. ඊටත් වැඩියෙන් වූයේ “පෙරළිකාර” අදහස් ප්‍රකාශ කරන ලද අයයි: ප්‍රමාණවත් තරමකට ආහාර නැතිකම ගැන පැමිණිලි නැත්නම් කාම්බෝජය විනයට යටත්ව සිටීම, හමුදාමය මෙහෙයුම් ආකාරයෙන් කෘෂිකර්මය පිළිගැන්වීම සම්බන්ධව එපා වී ඇතැයි කියන ප්‍රකාශයන්, විප්ලවයට ස්තූති කරන ගීත පිළිබඳ විහිළු, කොමියුනිස්ට් විරෝධී ගරිල්ලා ගැන කටකතා පැතිරවීම, නැත්නම් විනාශයට පත්වෙන ඉරණමකින් යුතු වූ අදේවවාදී උඩියට්කුරු වූ ලෝකයක් ගැන පවතින බෞද්ධ අනාවැකි ගැන සඳහන් කිරීම. සාගතයට දරුවන් හතර දෙනෙක් අහිමි වී සිටින ලද, රෝහලේ මිය යමින් සිටි ඇයගේ අන්තිම දරුවා සමඟ සිටීමට අවසර නොදෙන ලද බැවින් කෝපයට පත්ව කැන්ටිමේ දී හැන්දක් කැඩීම නිසා එක කාන්තාවක් (70 ගණන් අයෙක්ව) සිරගත කරන ලද්දේය.

1996 දී කාම්බෝජ මානුෂීය අයිතීන් සඳහා වූ ආයතනයේ (Cambodian Institute for Human Rights) අධ්‍යක්ෂක කැසි නියු (Kassie Neou) මෙසේ වාර්තා කරයි:

ඉංග්‍රීසි කතා කිරීමේ අපරාධයට මාව බමර් රූප් විසින් අත් අඩංගුවට ගන්නා ලද අතර මගේ ගෙල වටා දමන ලද කඹයකින් මාව කොර ගසමින් සහ එහාට මෙහාට වැනෙමින් බටම්බන්ග් අසල ඇති කාචි රොටෙහ් (Kach Roteh) සිරගෙදර වෙත ඇදගෙන යන ලදී. එය පටන් ගැන්ම පමණකි. අනෙකුත් සිරකරුවන් සමඟ හම කැපෙන සේ තිබූ යකඩ වලින් මාව යදම් වලින් බැඳ දමා තිබුණි. මගේ වළලුකර වල කැළැල් තවමත් ඇත. මාස ගණනක් නැවත නැවතත් මාව ශාරීරික වධහිංසාවට ලක් කරන ලදී. මට ලැබුණ එකම නිවාඩුව සිහිසුන් නැතිවී යෑම පමණි.

සෑම රාත්‍රියකම මුරකරුවන් සිරකුටියට පැමිණ සිරකරුවන් එක්කෙනෙක්, දෙන්නෙක් හෝ තිදෙනෙක්ගේ නම් හඬ ගාති. ඔවුන්ට අරගෙන යනු ලැබේ, එසේම අපි ඔවුන්ට නැවත නොදැක්කෙමු. බමර් රූප් නියෝග අනුව ඔවුන්ට ඝාතනය කරන ලදී. මම දන්නා තරමට කාචි රොටෙහ් වලින් දිවි ගලවා ගන්නා ලද සිරකරුවන් ඉතාමත් කුඩා සංඛ්‍යාවකට මම අයත් වෙමි. මම දිවි ගලවා ගත්තේ ඊසෝප් උපමා කතා සහ බමර් ජනප්‍රවාද සංග්‍රහයෙන් එන සත්තු ගැන සම්භව්‍ය කතන්දර කියන්නට හොඳින් දැන සිටීම නිසයි, ඒවායෙන් මට ගැටවර විසේ සහ දරුවන් වූ අපේ මුරකරුවන්ට විනෝදයට පත්කළ හැකියාව තිබිණ.¹⁷⁸

මෙම දේශපාලනික සිද්ධීන් මෙන්ම සමාජමය සිද්ධීන් ද සෑහෙන සංඛ්‍යාවක් තිබුණි: ඔවුන් කලින් යෙදී සිටි වෘත්තීය ගැන බොරු කී අය හෝ බටහිර දේශයක දීර්ඝ කාලීන වාසය ගැන වූ ඔවුන්ගේ අතීතය වැනි ඔවුන් අපරාධකරුවන් බවට පත්කරන තත්වයන් සඟවාගත් අයයි. ගම්බද වැසියන් සැලකිය යුතු සංඛ්‍යාවක් (ඔවුන් ඉතාමත් සුලුතරයක් වුවත්), සහ සොල්දාදුවන් පවා මෙන්ම බමර් රූප් නිලධාරීන් ද සිරඛන්ධානාගාර වල සිටියහ. ට්‍රැම්කැක් (Tramkak) සිරගෙදර මේ අය සියළු සිරකරුවන්ගෙන් සියයට 10 ක් වූහ, නැත්නම් 477 දෙනාගෙන් 46 ක් වූහ. ඔවුන් කළ වරද අලස බවයි නැත්නම් “නිලය අත්හැර දමා යෑමයි,” බොහෝ විට එයින් කියැවුණේ ඔවුන් තම ආදරණීයයන් හමුවන්නට තැත් කරන ලද බවයි. මැද හෝ ඉහළ තනතුරු දරන ලද කාඩර්වරුන්ට සාමාන්‍යයෙන් සෘජුවම යවන ලද්දේ ටුමල් ස්ලෙන්ග් (Tuol Sleng) වැනි මධ්‍යම සිරගෙදරකටයි.

¹⁷⁸ PPP, 20 September 1996, p. 8.

CPK යුගයේ දී S-21 යන රහස් නමින් හැඳින්වෙන ලද මේ පරණ පාසැල් ගොඩනැගිල්ලට යෑම යනු කේර බවේ පතුලටම ඇද වැටෙන බවක් අයෙකුට දැනීමයි. ඒත් සිය ගණනක් අතරින් එය එක රැඳවුම් මධ්‍යස්ථානයක් පමණක් විය. එහි දී වින්දිතයන් 20,000 ක් මිය ගියත්, එය එතරම් විශාල ඉහළ සංඛ්‍යාවක් නොවීය. ජීවන තත්වයන් පිළිකුල් සගහන වූහ, ඒත් ඒවා සෑම තැනකම එක හා සමාන ලෙසින් නරක වූහ. ටුමල් ස්ලෙන්ග් හි සියළු ජනතාව අතරින් මිය ගියේ සියයට 2 ක් පමණක් සහ එය හරහා එළියට ආවේ සිරකරුවන් ගෙන් සියයට 5 ක් පමණක් විය හැකියි; ඒ නිසා නාටිසි රැඳවුම් කඳවුරු පද්ධතියේ අවුට්ස්විෂ්ට්ස් වැනි මධ්‍යම භූමිකාවක් සමඟ එය සසඳන්නට නොහැකියි. එසේම විදුලි බලය පුළුල්ව යොදා ගැනීම හැරෙන්නට එහි විශේෂ වධහිංසා ක්‍රමයක් ද නොවීය. “මධ්‍යම කමිටු” අර්ථයෙන් සිරබන්ධනාගාර යනු නින්දාවට පත් වූ කාඩර්වරු සහ ගෞරවය කෙළසුණ නායකයන්ව යවන ලද ස්ථානය වීම එහි වූ එකම සුවිශේෂී ලක්ෂණයයි. එසේම එය නැවත කිසිදු ජීවිතය ගලවාගෙන එළියට එන්නට හැකි අවස්ථාවක් නොමැති, විශේෂයෙන්ම බලවත් “කළු හිලක්” වූයේය; එහි යවන ලද රැඳවුම්කරුවන් ගෙන් දිවි ගලවා ගත්තේ හය දෙනෙක් හෝ හත් දෙනෙක් පමණකි. 1975 සිට 1978 මැද දක්වා සිරගෙදරට ඇතුල් කරන ලද සියළු රැඳවුම්කරුවන්ගේ සම්පූර්ණ ලැයිස්තුවක් (නම් 14,000 ක්) ද එහි දී තබා ගැනීම ඉතාමත් සුවිශේෂී වූයේය, එසේම රෙජිමයේ ඉහළ තනතුරු දරන ලද පුද්ගලයන්ගේ ද ඇතුළුව, ප්‍රශ්න කිරීම් වාර්තා සහ පාපෝච්චාරණ රැගත් දැවැන්ත පුරාලේඛනාගාරයක් ද වූයේය.¹⁷⁹

සිරකරුවන්ගෙන් පහෙන් හතරක් පමණ සංඛ්‍යාවක් බමර් රූප් සාමාජිකයන් වූහ. අනෙක් අය කම්කරුවන් සහ තාක්ෂණවේදීන් වූහ, බොහොමයක් එහි 1978 දී එවන ලද වීන සම්භවයෙන් යුතු අයයි. රෙජිමය අතට අනුවෙන් අවසානාවත්ත වූ විදේශිකයන් සුළු සංඛ්‍යාවක් ද (බහුතරය නැවියන් වූහ) එහි සිටියහ.¹⁸⁰ රැඳවුම්කරුවන් 1,000 ත් 1,500 ත් අතර සංඛ්‍යාවක් ඕනෑම අවස්ථාවක දී එහි සිටියහ, ඒත් නීතිපතා අලුත් අය පැමිණීම සැබෑ ලෙසින් ඉමහත් වූහ; ඇතුල්වීමේ දත්ත එන්න එන්නම වැඩිවීම දළ වශයෙන් වාර්ෂික වින්දිතයන් සංඛ්‍යාව හා සමාන පරිද්දෙන් පවතියි. 1975 දී එහි 200 ක් තරම් වත් සිටියේ නැත, 1976 වෙද්දී 2,250 ක් ද, 1977 වෙද්දී 6,330 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් ද, 1978 වසරේ මුල් කාර්තුවේ දී පමණක් 5,765 ක් සිටියහ. ප්‍රශ්නකරුවන්ට උභතෝකෝටියකට මුහුණ දෙන්නට සිද්ධ වූහ: එක සටහන් පොතකට අනුව, “ශාරීරික වධහිංසාව පරම ලෙසින් අත්‍යවශ්‍යය යැයි සැලකෙන ලදී”; ඒත් ගැටළුව වූයේ සිරකරුවන් පාපෝච්චාරණ ඇති පමණින් කරන්නට පෙර ඉතා ඉක්මණින් මිය යාමයි, එය පක්ෂයට යම් ආකාරයකින් අත්වන පරාජයක් විය. ඒ නිසා සිරකරුවන් සියල්ලන්ම නිශ්චිතව මිය යන ස්ථානයක වෛද්‍ය පහසුකම් ඉතාමත් අවම ලෙසින් පැවතිණ.¹⁸¹ සමහර රැඳවුම්කරුවන් අතින් අයට වඩා පහසු වූහ; සිරකරුවන්ගේ භාර්යාවන්ව සහ දරුවන්ව (ඒ වන විටත් ඝාතනය කරන ලද අයගේ) කලින් සුදානම් කරන ලද කාලයන් හි දී හනිකට තුරන් කර දමන ලදී. එයාකාරයෙන් 1977 ජූලි 1 වැනිදා කාන්තාවන් 114 න් (සිරකරුවන්ගේ භාර්යාවන් 90 දෙනෙක් එතැන වූහ) එල්ලා මරා දමන ලදී, ඊ ළඟ දිනයේ පිරිමි ළමයි 31 ක් සහ ගැහැණු ළමයි 43 දෙනෙක්, සියල්ලන්ම සිරකරුවන්ගේ දරුවන් වූහ, මරා දැමුණි. පහළොස් දෙනෙක් එතැනට ගෙනෙන ලද්දේ ආබාධිතයන්ගේ ළමා නිවාසයකිනි. CPK හි පැවැත්ම පිළිබඳ නිවේදනයෙන් පසුව ඉතා ඉක්මණින් ඝාතන එහි උච්චතම සංඛ්‍යාවට පත්විය; 1977 ඔක්තෝබර් 15 වැනිදා 418 ක් මරා දමන ලදී.¹⁸² S-21 සිරගෙදර දී දරුවන් 1,200 ක් මිය ගියා යැයි ඇස්තමේන්තු වෙයි.¹⁸³

වියරුව හේතු

සියවසේ අනෙකුත් මහා අපරාධ ලෙසින් මෙන්ම, එක මිනිසෙකුගේ වියරුව ගැන හෝ සමස්ත ජනතාවකගේ අවුල් කරන ලද සිත් වසඟයේ අවසන් පැහැදිලි කිරීමක් සොයන්නට පෙළඹවීමක් පවතියි. එනමුත් පොල් පොට්ගේ වගකීම අඩු කළ හැකි කිසිම විදියක් නැත, එසේම කාමිබෝජයේ ජාතික ඉතිහාසයේ ද, ජාත්‍යන්තර කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපාරයේ බලපෑම ද, සහ අනෙකුත් රටවල් වල (ප්‍රධාන වශයෙන් චීනය) බලපෑම් ද නොසලකා හැරිය නොහැකියි. භූගෝලීය සහ කාල වකවාණු සන්දර්භයකට විශේෂිතව බමර් රූප් ආඥාදායකත්වය නැංගුරම් ලා තිබුණත් එය ඉහත කියන ලද ක්ෂේත්‍රයන් සියල්ලෙන්ම ලැබෙන හැකි නරකම සාධක වලින් පෙරී එන ලද්දක් හැටියට දකින්නට පුළුවන.

¹⁷⁹ Chandler, *Tragedy of Cambodian History*, pp. 285-302.
¹⁸⁰ Quinn, “Pattern and Scope of Violence,” p. 198; Kiernan, *Pol Pot Regime*, pp. 432-433.
¹⁸¹ Chandler, *Tragedy of Cambodian History*, p. 374, n. 27; Quinn, “Pattern and Scope of Violence,” p. 210.
¹⁸² Kiernan, *Pol Pot Regime*, pp. 353-354.
¹⁸³ Quinn, “Pattern and Scope of Violence,” p. 198.

බමර් යනු ව්‍යතිරේකයක් ද?

“බමර් විප්ලවයට පූර්වගාමිකයන් සිටියේ නැත. අපි ගෙනෙන්නට වෑයම් කරන්න ඉතිහාසයේ කිසිම කාලයක දී සාර්ථක කරන ලද්දක් නොවේ.” විසේටිනාම් ආරක්ෂිතයන් වෙතින් බමර් රූපී තමන්ව නිදහස් කරගත් වහාම, ඔවුන් මහත් සේ වෙහෙසෙන ලද්දේ ඔවුන්ගේ අත්හදා බැලීමේ අනුපම ස්වභාවය උලුප්පා දක්වන්නටයි. ඔවුන්ගේ නිල නිවේදන, මහත් සානාත්මක ලෙසකින් හැරෙන්නට, පිටස්තර ලෝකය ගැන කලාතුරකින් හෝ සඳහන් නොකරන ලද තරම් විය. ඔවුන් මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදයේ ආදි පීතෘවරුන් හෝ මාමි සේතුං පවා උපුටා දක්වන ලද්දේ එහෙමත් අවස්ථාවක දී පමණකි. බොහෝ දුරට ඔවුන්ගේ ජාතිකවාදී සංඥා නාමය ඔවුන්ට කළින් සිටි සිහනුක් සහ ලොන් නොල් වැනි අයගේම සංඥාව වූහ, එනම් ආත්මානුකම්පාව සහ ශ්‍රී විභූතිය ගැන තිබී මෝහන වලින් යුතු එකම මිශ්‍රණයයි. මේ විස්තර කිරීම අනුව කැම්පුවියාව යනු වින්දිතයෙකි, ඔවුන්ගේ දිවි පැවැත්ම තහවුරු කිරීම වෙනුවෙන් රට විනාශ කර දමන්නට දැඩි සේ අධිෂ්ඨාන කරගත් කුරිරු අසල්වැසියන්, විශ්වාස කළ නොහැකි අය වෙතින් නිරන්තරයෙන් පීඩනයට පත් වෙන්නකි. ඒ අවස්ථාවේ දී ම, දෙවියන්ගේ ආදරය ලැබෙන, වමන්කාරජනක ඉතිහාසයකින් යුතු සහ වෙනත් කොතැනකවත් නැති ජනගහනයකින් යුතු වූ, සමස්ත ලෝකයටම අලුත් ක්‍රමයක් සඳහා මඟපෙන්විය යුතු වූ වෑයමක් බාරව සිටින සුවඛර ගම්මානයක් ලෙසට රට පිළිබිඹු කරන ලදී.¹⁸⁴ ඔවුන්ගේ ජයග්‍රහණවාදී හැදියාවට සමහර විටෙක සීමාවක් නොමැති විය: “අපි අනුපම විප්ලවයක් හදමින් සිටිමු. අපි කළා මෙන් මුදල් සහ වෙළඳපොල මුලෝත්පාටනය කර දමන්නට තරම් නිර්හීන වූ වෙනත් රටක් තව ඇත්ද? අපි වෙත හිස ඔසවා බලන වින්දනුන්ට වඩා අපි මහත් සේ හොඳ වෙමු. ඔවුන් අපිව අනුකරණයට වෑයම් කරති, ඒත් එයට ඔවුන් තවමත් සමත් වී නැත. අපි මුළු ලෝකයටම හොඳ ආකෘතියකි”—එයාකාරයෙන් සිද්ධ වූයේ විදේශයකට ගොස් පැමිණි එක විද්වත් කාඩර්වරයෙකුගේ කතාවයි.¹⁸⁵ පොල් පොට් ඉවත් කරනු ලැබූ පසුව පවා ඔහු දිගින් දිගටම විශ්වාස කළේ 1975 අප්‍රේල් 17 යනු සියළු විප්ලවයන් වල ඉතිහාසයේ ශ්‍රේෂ්ඨතම දිනය හැටියට, “1871 පැරිස් කොමියුනියනය හැරෙන්නට.”¹⁸⁶

කාමිබෝජය යනු අභ්‍යන්තරය ගැන පමණට වැඩි කාලයක් දැස් යොමුකරගෙන සිටින ලද, එහි වූ (ප්‍රංශ රැකවරණය යටතේ පැවතීමට ස්කූති වෙන්නට) යම් කුතුහලය දනවන වෙනස් නොවන සම්ප්‍රදායයන් තවමත් ඉතිරි වී තිබුණු, ඔවුන්ගේ පැත්තට වාසිවෙන ඕනෑම විදේශීය දීමනාවක් නිසැකයෙන්ම පිළිගනිමින් පාලනය සඳහා නිරතුරුව සටන් වැදී ගෝත්‍රයන් කිහිපයක් සිටින ලද, සහ ආර්ථික සංවර්ධනය ගැන ප්‍රශ්නය කිසිදා වැදගත් ලෙසින් මතු නොකරන ලද ග්‍රාමීය රටක් වීම යන්න එහි දුක්මුසු යථාර්ථයයි. එහි ව්‍යාපාර හෝ කර්මාන්ත වූයේ ඉතාමත් අල්පයකි. ඉතා කුඩා මැද පංතියක් විය, තාක්ෂණවේදීන් අල්පයක් සිටියහ, එසේම ඔවුන් යැපුම් කෘෂිකර්මාන්තය මත දැවැන්ත ලෙසින් පරායත්තව සිටින ලදී. එය ගිණිකොන දිග ආසියාවේ සියල්ල අභිබවා ගිය “රෝගියා” වූ රට විය.¹⁸⁷ යථාර්ථයෙන් කොතරම් ඇතකට රට ගිහින් තිබුණදැයි අනුව කිසි සැකයක් නැතිව අන්තවාදී විසඳුම් සොයන්නට එය දිරිමත් වූවා විය හැකියි. ඔවුන්ගේ අසල්වැසියන් ගැන තිබූ පීඩනෝත්මාද බවකින් යුතු අවිශ්වාසයන් සහ ඔවුන්ගේ හැකියාවන් මහත් සේ උලුප්පා දැක්වීමේ බලකාමී අභිගයෝක්තියන් යන මාරාන්තික මිශ්‍රණය නිසා ස්වයංපෝෂිත ආර්ථික ප්‍රවේශය සහ එහි හුදකලා වීම තවත් විසාල කර දැක්වුණි. ඒ අතරේ දී ආර්ථිකයේ දුර්වලතාවය සහ එහි බහුතර වැසියන්ගේ දරිද්‍රතාවය එකතුවෙන්, ප්‍රගතියේ නව නියමුවන් ලෙසින් පෙනෙන ලද අය ගැන කැමැත්ත වැඩි වූයේය. මෙයාකාරයෙන් ආර්ථික සහ දේශපාලන යන දෙපැත්තෙන්ම කාමිබෝජය දුර්වල පුරුක විය. ජාත්‍යන්තර සන්දර්භය, සහ සියල්ලටම වැඩියෙන් විසේටිනාමයේ පවැති යුද්ධය ඉතිරිය හැඩ ගැසීය. නායකයන් තුළ වූ විසල් අභිප්‍රායයන් සහ ඔවුන් මුහුණ දෙන ලද ඉමහත් බාධක අතර වූ පරස්පර විරෝධතාවය අර්ධ ලෙසින් බමර් රූපී අතිකුරත්වයේ ප්‍රභවයන් වෙති.

කාමිබෝජ දේශයට විශේෂිත වූ ලක්ෂණ ගණනාවක් බමර් රූපී ගේ මිනීමරු ක්‍රියාවන් සඳහා මඟ පාදන්නට අර්ධ ලෙසින් සහාය වූවා යැයි කියාත් සමහර විද්‍යාර්ථීන් විශ්වාස කරති. උදාහරණයක් හැටියට බොද්ධාගම අපහැදිලි භූමිකාවක් රඟන ලදී: පොදුවේ වර්තමානයට සහ සමාජ වෙනස්කම් ගැන එය දක්වන උපේක්ෂාව සහ විපාක එල දෙන්නේ අනාගතයේ සිදුවන නැවත උපත්තයක දී යැයි යන අදහසත් සමඟින් විප්ලවීය පරමාදර්ශය දියත් කරන්නට සහාය ලැබිණ. එහි ඒකීය පුද්ගල විරෝධී භාවයට බමර් රූපී විසින් පිළිතුරු දුන්නේ ඒකීය පුද්ගලයාගේ පෞරුෂය මර්දනය කරන අමුතු ආකාරයකිනි. නැවත උපදින මහා වක්‍රය තුළ එක ආත්මයක පැවත්මක් තුළ ඇත්තේ සීමිත අගයක් යැයි යන අදහසෙන් යන දෛවවාදය හමුවේ මඟ හැරීය නොහැකි ඉරණම

¹⁸⁴ For more on this unhappy mix, see Jean-Claude Pomonti, “Angoisses khmères,” *Le monde*, 10 March 1995.

¹⁸⁵ Phandara, *Retour à Phnom Penh*, p. 88.

¹⁸⁶ This view reflected the influence of Chinese Cultural Revolution; the “Shanghai Commune” of 1967 was modeled on the Paris revolution.

¹⁸⁷ Two other countries are in a similar position today: Laos and Burma. But the first has existed as a united political entity only since 1945, and the second, which was remarkably prosperous as a British colony, is not quite as weak in relation to its neighbors.

යැයි දකින ලද්දේ නිසා බෞද්ධාගමිකයන් තුළ ඔවුන් අවට සිද්ධ වෙත දේවල් වලට ප්‍රතිරෝධය දැක්වීම ද අඩු කරන ලද්දේය.¹⁸⁸

රෝගීව සහ වේදනාවෙන් යුතුව හැන්ගේ නොර් (තමන්ව අල්ලා ගත්තවුන්ට තම නම සමිනාන්ග් (Samnang) යැයි පැවසූ පුද්ගලයා) සිරගෙදරින් එළියට පැමිණි විට, එක වයසක ස්ත්‍රියක් ඔහුට කිව්වේ සැබැවින්ම බොහෝ දෙනෙකුගේ මතය වූවයි:

“සමිනාන්ග්,” ඇය කීවාය, “සමහර විට ඔබ කළින් ආත්මේ මොනා හරි වරදක් කරල ඇති. සමහර විට අද ඔබට දඬුවම් ලැබෙන්නේ ඒකට වෙන්නැති.”

“ඔව්,” මම කීවෙමි. “මම හිතනවා මගේ කර්මය එතරම් හොඳ නැහැයි කියල!”¹⁸⁹

බෞද්ධයන් ප්‍රවණ්ඩ මර්දනයෙන් දුක් වින්දා වුවත්, වැම් අයගේ ඉස්ලාම් වෙතින් හා සමාන වූ ලෙසකින් ඔවුන්ගේ ආගම කිසිදු ප්‍රතිරෝධයක් ඔවුන් තුළ ජනිත කළේ නැත.

සමකාලීන සිද්ධීන් බොහෝ විට අපිට අතීතය නැවත සලකා බලන්නට යොමු කරවයි—උතුරු කොරියාවේ මෙන් පරිසිද්ධි වෙනස් කරන්නට නොව, පූර්වත්වයන් වෙනස් කිරීමට සහ සිද්ධීන් නැවත අර්ථ දක්වන්නටයි. දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ කම්බෝජය යනු සිහනුක්ගේ සාමකාමී රට හැටියට, අන්කර් බිතු සිතුවම් අනුව අප්පරා දිව්‍යාංගනාවගේ “බමර් සිනාව” නියෝජනය කරන සහ විනීත රජෙකු සහ සහල් වගාවේ යෙදෙන හා ආසියානු තල් ශාක පැණි හදන ඔහුගේ සාමකාමී ගම්බද ජනතාවගේ සතුටු මුහුණු වලින් යුතු වූ, ඉන්දුචීනයේ යුද්ධ අතරේ අපක්ෂපාතීව සිටින ලද දිවයිනක් හැටියට පෙන්වුම් කරන ලදී. එනමුත් අන්තිම දශක තුනේ සිද්ධීන් වලින් බමර් අතීතයේ අදුරු පැත්තක් එළියට ගෙනවිත් ඇත. අන්කර් ලෝකයේ විස්මය ජනක දැයිත් එකක් වුවත්, එහි සැනසුම් ගණන් වූ යටි සිතුවම් මූර්ති බහුතරය නියෝජනය කරන්නේ යුද්ධමය දර්ශනයන්ය.¹⁹⁰ මහා ඉදි කිරීම්, සහ ඊටත් විශාල වතුර ජලාශ (baray) ගොඩනැගීම සඳහා දැවැන්ත ලෙසින් පිටමං කිරීම් සහ වහල් සේවා යොදා ගැනීම අවශ්‍ය වෙන්නට ඇත.

අටවැනි සියවසේ සිට දාහතර වැනි සියවස දක්වා පැවති අන්කර යුගය ගැන ලිඛිත වාර්තා ඇත්තේ ඉතාමත් අල්පයකි; ඒත් ගිණිකොන ආසියානු කොදෙව් රැස තුළ (ලාඕස්, තායිලන්තය, සහ බුරුමය) අනෙකුත් හින්දු සහ බෞද්ධ රාජ්‍යවල සියල්ලම පිහිටුවන ලද්දේ ද ඒ මතවාදයන් අනුවමයි. ඔවුන්ගේ තරමක ප්‍රවණ්ඩ ඉතිහාසයන් කම්බෝජය හා සමාන වෙයි; මුළු කලාපය තුළ ම අත්හරින ලද අමතර භාර්යාවන්ව ඇතුන් ලවා පාගා මරා දමන ලදහ, හිටපු රජුගේ පවුල සමූලඝාතනයෙන් අලුත් රජ පරම්පරා පටන් ගැනිණ, සහ ආක්‍රමණයෙන් පසුව අල්ලා ගැනෙන ජනගහනය කාන්තාර පෙදෙස් වෙත පිටමං කිරීම සිදු වූහ. මේ සියළු සමාජ තුළ පරම බලය සාමාන්‍යය සිරිතයි. කීකරු නොවීම යනු පාපයක් හැටියට සැලකිණ. වඩාත්ම බුද්ධිමත් ඒකාධිපතියන් ඔවුන්ගේ බලය අපහරණය නොකළහ. ඒත් පරිපාලන ආකෘතීන් නිශ්චිතවම ඉතාමත් දුර්වල සහ කැඩෙන සුළු වූ අතර එහි එල විපාකයක් හැටියට තත්වය බොහෝ විට අස්ථිර වූහ. සෑම තැනකම ජනගහනයට සරල ලෙසින් පවතින තත්වයන් එලෙසින් පිළිගැනීමට අතිමහත් හැකියාවක් තිබුණ බවක් පෙනී යයි; චීනයේ මෙන් නොව රාජ්‍යවල බලයට එරෙහි කැරලි ඉතාමත් දුලබ වූහ. ඒ වෙනුවට ජනතාව අතීත් දේශ වලට පලා ගියහ, ඒවා කිසි විටෙක එතරම් ඇතක නොවීය, නැත්නම් සරලවම තවත් ඇත දුෂ්කර පළාත් වලට ගියහ.¹⁹¹

1970 මාර්තු මාසයේ දී ඔහුව සිහසුනෙන් ඉවත් කළාට පසුව දිග හැරෙන සිද්ධීන් හා සසඳන විට, සිහනුක්ගේ පාලන සමය (1941 සිට, ප්‍රංශ ආරක්ෂාව 1953 දක්වා පැවතිය ද) සාමයෙන් පිරුණු කාලයක් මෙන් පෙනී යයි. එනමුත් ඔහු ප්‍රවණ්ඩත්වය යොදා ගැනීමට කිසි විටෙක පසුබට නොවීය, විශේෂයෙන්ම ඔහුගේ වාමාංශික විරුද්ධකරුවන්ට එරෙහිව. 1959 සහ 1960 හි දී කොමියුනිස්ට් වම—රෙජිමය ඇතුළේ වූ දූෂිත තත්වය දැඩි සේ විවේචනය කරන ලද—වෙත ජනප්‍රියත්වයක් වර්ධනය වීම ගැන ඔහු අවධානයක් දැක්වූ බවට සෑහෙන සාක්ෂි ඇත, ඔහු ‘ජනතාව’ (Prasheashun) පුවත්පතේ කර්තෘව ඝාතනය කර දැමීමටත්, රටේ වැඩියෙන්ම අලෙවි වූ දෙසතියකට වරක් ප්‍රකාශනය කරන ලද *L’observateur* ප්‍රංශ භාෂා පුවත්පතේ කර්තෘ කියු සම්පත්ට මහපාරේ දී ගුවිබැට දෙන්නට ද කටයුතු කළේය. 1960 අගෝස්තු මාසයේ දී දහඅට දෙනෙකු සිරගත කරන ලදී. සියළු ප්‍රධාන වාමාංශික පුවත්පත් තහනම් කරන ලදී. 1962 දී, අද දක්වා අපහැදිලි තත්වයන් යටතේ, කැම්පුචියාවේ පාතල

¹⁸⁸ Ponchaud, “Social Change,” pp. 170-175.
¹⁸⁹ Haing Ngor, *Surviving the Killing Fields*, p. 227. *Kama* is the Cambodian version of karma.
¹⁹⁰ Unlike, for example, the temples of Java, such as Borobudur, which date from more or less the same period.
¹⁹¹ Several ethnographers have shown that in Cambodia there is a very weak link to the land and to ancestors, unusual for this part of the world.

කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මහ ලේකම් වූ ටු සමුත් (Tou Samouth) ඝාතනය කරන ලදී. එය බොහෝ විට රහස් පොලීසියෙන් කරන ලදැයි සැලකේ. මේ සිද්ධිය නිසා සැලොන් සාර් ට ධුරාවලියේ මුදුනට පිවිසෙන්නට මඟ පෑදිණ. 1967 දී සැම්ලොන් (Samlauth) කැරැල්ල සහ සමහර විනාශකාරී වල පැවති සංස්කෘතික විප්ලවයේ බලපෑම් නිසා සිහනුක් රෙජිමයේ වඩාත්ම නරක මර්දන සිද්ධීන් දිග හැරිණ. එහි දී තවමත් එළියේ සිටි අවසාන කොමියුනිස්ට්වැදිත් ද ඇතුළුව මරණ ගණනාවක් සිද්ධ වූහ. වාමාංශික අරමුණ ගැන හිතවාදී වූ විද්වතුන් 100 ක් පමණ එවිට බමර් රූප් ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරට බැඳීම මෙහි අතුරු ඵලවිපාකයක් වූයේය.¹⁹² හෙන්රි ලොකාඩ්ගේ දැක්ම අනුව “සිහනුක්වැදිත්ගේ මර්දනයේ මෘගත්වයෙන් පොල්පොට්වාදී ප්‍රවණ්ඩත්වය වර්ධනය වූයේය.”¹⁹³ කාලානුරූපව සිද්ධීන් දිග හැරෙන ලද ආකාරය දිනා පමණක් බලද්දී ඔහු නිසැකවම නිවැරදි යැයි පෙනී යයි. රාජකීය ආඥාදයකයා සහ මාෂල්වරයා විසින් ඔවුන්ගේ අනුවණ රෙජිමයන් ගැන යාන්තමින් හෝ විවේචනය කරන සියල්ලන්වම නිහඬ කරන ලදී. එසේ කිරීමෙන් ඔවුන් CPK පමණක් යම් විශ්වසනීයත්වයක් ඇති එකම විරුද්ධ පක්ෂය හැටියට ඉතිරි කරන ලදී. ඒත් වංශාවලිය පැත්තෙන් බලද්දී ලොකාඩ්ගේ දැක්ම හා එකඟ වීම අපහසු වෙයි: බමර් රූප්ගේ පරමාදර්ශී පදනම් සහ දේශපාලන නිෂ්ටාවන් කිසිවිටෙක සිහනුක්වැදිත් ප්‍රතිවාරයක් හැටියට සිදු නොවූහ. ඒවා එනමුත් ශ්‍රේෂ්ඨ ලෙහිත්වාදී සම්ප්‍රදායේ එන ස්ටාලින්, මාම් සේතුං, සහ හො වි මින් යනාදී අනුප්‍රාප්තික වර්තයන් වලින් සොයා ගන්නා ලද ඒවායි. ස්වාධීන විමෙන් පසුව එන කාම්බෝජයේ අභාග්‍ය සම්පන්න පරිණාමය සහ එය යුද්ධයට සහභාගී වීම නිසා එයින් CPK අත්තවාදීන්ට බලය අල්ලා ගන්නට සහ ඔවුන්ගේ අසමසම ප්‍රවණ්ඩත්වයට නැවත පිවිසීමට නීත්‍යානුකූල බවක් ලබාදෙන ලද නමුත් බාහිර තත්වයන් වලින් රැඩිකල්වාදය පැහැදිලි කර දැමීම කළ නොහැකි වූවකි.

1975: රැඩිකල් අනාවරණයක්

ධනාත්මක වැඩ සටහනක් සැබැවින් හඳුන්වාදීමට වඩා තමන් විරුද්ධ මොනවාදැයි නිර්වචනය කිරීම කාම්බෝජයේ විප්ලවයට වඩා පහසු විය. බොහෝ දුරට බමර් රූප් සෙවිවේ පළිගැනීමයි, ඔවුන් ජනප්‍රිය සභාය වැඩියෙන්ම ලබාගන්නේ මේ වේතනාව නිසයි, එය අනතුරුව රැඩිකල් සමූහකරණය හරහා නව ගාමක බලයක් ලැබීය. විප්ලවය යනු ගම්බද විසින් නගර වෙතින් පළිගැනීම ද විය. වැඩි කලක් යන්නට පෙර ගම්බද වැසියන් විසින්, එක්කෝ ඔවුන්ගේ ගමන් මළ වලින් අරගෙන නැත්නම් කළු කඩය හරහා ගොස්, ‘නව ජනතාව’ වෙතින් ඔවුන් සතු සියල්ල ඉවත් කරගෙන තිබුණි.¹⁹⁴ ගම් වල දී දුප්පත් ගම්බද වැසියන් විසින් පළාතේ යමක් විකුණන්නට ඇති ඕනෑම කෙනෙක් සහ කාට හෝ රැකියාවක් දිය හැකි කෙනෙක් “ධනවාදීන්,” යැයි හඳුන්වා ඔවුන් වෙතින් පළිගත්හ. නමුත් බොහෝ විට පළිගැනීම් පෞද්ගලික වූහ, එසේම පරණ වෘත්තීය සහ පවුල් ධුරාවලියන් පෙරළා දැමෙන ලදී. කළින් පැත්තකට කරන ලද වර්ත පුදුම සහගත ලෙසින් උසස්වීම් ලද ආකාරය ගැන උලුප්පා දැක්වෙන ඇසින් දුටු සාක්ෂිකරුවන්ගේ ප්‍රකාශන බොහොමයකි. එනම් මත්පැන් ඇබ්බැහියෙන් යුතු වූවෙක් ගමේ අලුත් තනතුරකට පත්වීම වැනි: “බොහෝ විට මෙවැනි අන්කර් විසින් පුනරුත්ථාපනය කරන ලද ජනතාවට අධිකාරීමය තනතුරු දෙන ලද්දේ ඔවුන්ට කිසිදු සදාචාරාත්මක බවක් හෝ කණගාටුවක් නොසලකා හරිමින් ඔවුන්ගේ රටවැසියන් මරා දමන හැකියාව තිබූ නිසයි.”¹⁹⁵ කාලයට සහසාලිය නොහැකි වූ, *kum* නමින් හැඳින්වෙන බමර් ආත්මයේ පහත්ම කොටසේ ඇතැයි ඔහු සලකන ලද පළිගැනීම සඳහා වූ මිනීමරු තෘෂ්ණාව දේශපාලනීය ලෙසින් පූජනීයකරණය කිරීමක් ලෙසින් මෙම ක්‍රියාව හැන්ගේ නෝර් දැකීය. එහි ප්‍රතිඵලයක් හැටියට බොහොමයක් දුක් විඳින ලදී: උදාහරණයක් වශයෙන් නෝර්ගේ නැන්දා ඇය උපදන ලද ගමේ රැඳී සිටි බැවින් නගරයේ වූ ඇයගේ දෙමව්පියන්ගේ සභාය නොමැතිව ඇය අසරණ වූවාය. ඔහු අලුතින් පැමිණියෙක් වුවත් මරා දමන්නට වෑයම් කළ වෛද්‍යවරයෙකුගේ තනතුරට උසස් කරන ලද හෙද සේවකයෙක් නෝර්ට හමුවිණ. ඔහු සභාය දුන් ධුරාවලිය රැඩිකල් ලෙසකින් පෙරළමින් හෙද සේවකයාව වාට්ටුවේ නායක තනතුරට උසස් කර තිබිණ.¹⁹⁶ කාම්බෝජ සමාජයේ මෙසේ පුපුරා ගියේ සංකීර්ණ නොසන්සුන්තාවයන් වූහ, එයින් සමහරක් පමණක් වචනයේ පරිසමාප්ත අර්ථයෙන් සමාජමය යැයි කිව හැකියි.

ඇගයුම් උඩියට්කුරු කෙරිණ. කෝකියා, නැත්නම් කැන්ට්ම පිරිසිදු කරන්නා යන අතිශය පහත් තත්වයේ රස්සාවල් වැඩියෙන්ම සොයා ගිය රැකියා බවට පත්වූයේ එහි දී රැකියාවේ සිටිය දී ආහාර භාරකම් කරන්නට ඉඩ

¹⁹² Chandler, *Brother Number One*, pp. 101, 105-106, and 135; Raoul Marc Jennar, *Cambodge: One presse sous pression* (Paris: Reporters Sans Frontières, 1997), p. 23.
¹⁹³ Locard, *Le goulag Khmer rouge*, p. 15.
¹⁹⁴ Haing Ngor, *Surviving the Killing Fields*, p. 208.
¹⁹⁵ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, pp. 101-103. Similar tactics were used by the Chinese Communist Party when they were seizing power.
¹⁹⁶ Haing Ngor, *Surviving the Killing Fields*. pp. 143, 161, and 298-300.

පෑදෙන බැවිනි. උපාධි සහ කුසලතා යනු එල රහිත කඩදාසි කැබලි පමණක් බවට හැරිණ. එසේම අයෙක් ඒවා භාවිතයට වැයම් කළහොත් එය සැබෑ අවාසියක් බවට පත්විය. ඉහළම සද්ගුණය නිහතමානීකම වූයේය: පිටිසරබදට පැමිණි කාඩර්වරු අතර “පුදුම සහගත ලෙසින් ඔවුන්ට වැඩියෙන්ම අවශ්‍ය වූ රැකියාව වූයේ වැසිකිලි පිරිසිදු කරන...එවැන්නක් ගැන අයෙකුට ඇති අප්‍රලෝම ඇත්වීම යනු අයිඩියලොජිමය වෙනස්කමක සාක්ෂියක් වූයේය.”¹⁹⁷ පවුල් සබඳතා ගැන ඒකාධිකාරියක් අත්කර වෙතට අවශ්‍ය විය. එසේම ඔවුන්ට ජනතාව විසින් ප්‍රසිද්ධියේ ඇමතිය යුතු වූයේ “අම්මා-තාත්තා,” කියායි. මෙවැනි ආසියාතික කොමියුනිස්ට්වාදයේ සාමාන්‍යය ලක්ෂණය පක්ෂ රාජ්‍යය සහ වැඩිහිටි ජනගහනය අතර සෑහෙන ව්‍යාකූල තත්වයක් ඇති කරන ලදී. පශ්චාත් 1975 විප්ලවීය යුගය සමස්තයෙන් හැඳින්වෙන ලද්දේ “මව්වරුන්ගේ සහ පියවරුන්ගේ යුගය,” (*samay pouk-me*) කියායි, එසේම හමුදා ප්‍රධානීන් “සීයා” හැටියට හැඳින්වෙන ලදී.¹⁹⁸ නගර ගැන තිබූ ද්වේෂය සහ බිය අත්තවාදී වූහ: පරිභෝජනවාදය සහ සතුට මත කේන්ද්‍රීය වූ සර්වභෞමික නගරයක් හැටියට නොමි පෙන් නගරය බමර් රූප් අතර හැඳින්වූනේ “මිකොන්ග් හි ශ්‍රේෂ්ඨ ගණිකාව” කියායි.¹⁹⁹ නගරයෙන් ජනතාව ඉවත් කිරීම සඳහා ඉදිරිපත් කරන ලද හේතු අතරෙන් එකක් වූයේ විශේෂයෙන්ම “යුද්ධයෙන් නිදහස් කර ගැනීමෙන්” පසුව “අපේ සොල්දාදුවන් දූෂිත කරන්නට සහ කාන්තාවන්, මත්පැන්, සහ මුදල් වලින් ඔවුන්ගේ සටන්කාමී ජවය මුදු කරන්නට” ඉලක්ක කරගත් “ඇමෙරිකන් CIA සහ ලොන් නොල් රෙජිමය විසින් ගෙන යන රහසිගත දේශපාලන හමුදා සැලසුමක්” ඇතැයි කියායි.²⁰⁰

එන විප්ලවීයවාදීන්ටත් වඩා වැඩි වැදගත්කමකින් කාමිබෝප් වැසියන් මාඕ ගේ සුපතල කියමන බාරගන්නා ලදී: “වඩාත්ම ලස්සන කවි ලියැවෙන්නේ හිස් පිටුවකයි.”²⁰¹ ඉලක්කය වූයේ දුප්පත් ගම්බද වැසියෙකුගේ නිවහනකින් සාමාන්‍යයෙන් සොයා ගත නොහැකි වන සියල්ල ඉවත් කර දැමීමයි. පිටිසරබදට ආපහු යන කාමිබෝප් වැසියන්ට ඔවුන්ගේ පොත් ද ඇතුළුව, ගමන්මඵල වල තිබෙන සියල්ලම පාහේ ඉවත් කර දමන්නට සිද්ධ වූහ. “අධිරාජ්‍යවාදී ලියැවිල්ලෙන්” ඇති ඕනෑම දෙයක්—එනම් ප්‍රංශ හෝ ඉංග්‍රීසි—එසේම බමර් භාෂාවෙන් (“වැඩවසම් සංස්කෘතියේ නටබුන්”) විනාශයට තීන්දු වූහ; බමර් රූප් හි වයස අවුරුදු දහයක සොල්දාදුවෙක් හැන්ග් නෝර් වෙත මෙසේ කියන ලදී: “තව දුරටත් ධනවාදී පොත් නැහැ! ධනවාදී පොත් ලොන් නොල් විලාසිතාවයි, ඉතින් ලොන් නොල් රට පාවා දුන්නා! ඇයි ඔබ ළඟ විදේශීය පොත් තියෙන්නේ? ඔබ CIA ද? අන්කර් යටතේ තව දුරටත් විදේශීය පොත් නැහැ.”²⁰² විප්ලවය යනු බිංදුවේ සිට පටන් ගැනීම නිසා, අයෙකුගේ හැඳුනුම්පත ඇතුළුව සියළු සහතික සහ ඡායාරූප ඇල්බම් පවා පුළුස්සා දැමීම හොඳ අදහසක් විය.²⁰³ ඉතාමත් තාර්කික ලෙසින්, වැඩියෙන්ම කැමත්ත ලැබුණේ අතීතයක් නොමැති ජනතාව වෙතටයි: “නිකැලල් වනුයේ අලුත උපන් දරුවන් පමණයි,” යැයි එක ආදර්ශ පාඨයක් දැක්වීය.²⁰⁴ අධ්‍යාපනය ඉතාමත් අවම මට්ටමකට අඩු කර තිබිණ: එක්කෝ පාසැල් කිසිවක් නොවීය, නැත්නම් කියැවීමට, ලිවීමට, සහ වයස අවුරුදු පහේ සිට නවය අතර දරුවන් සඳහා විප්ලවීය සිංදු උගන්වන පංති තිබුණි. දවසකට පැයකට නොවැඩි කාලයක් යෙදවෙන ඒ පංති වල ඉගැන්වීම් කළේ බොහෝ විට යාන්තමින් කියවන්නට ලියන්නට හැකි ගුරුවරුන් වූහ. ප්‍රායෝගික දැනුම සියළු වැදගත්කමින් යුතු විය. ප්‍රයෝජනයක් නොමැති පොත් වලට ඇබ්බැහිව සිටින සංස්කෘතියට පටහැනිව, “දුෂ්කර කලාපවල ජීවත් වන අපේ දරුවන් හැම විටම ප්‍රයෝජනවත් දැනුමෙන් යුතු වූහ. සංසුන් ගවයෙක් සහ නොසන්සුන් ගවයෙක් අතර වෙනස ඔවුන් දනිති. මිහරකෙක් පිට දෙවිදියටම හිටගන්නට ඔවුන් දනිති. ඔවුන් රැලේ ස්වාමිවරු වෙති. ඔවුන් ස්වභාව ධර්මයේ ස්වාමිවරු සමඟ ද සමාන වූ අයයි. පිට අල්ල දන්නවා මෙන් ඔවුන් සියළු සහල් වර්ග ගැන දනිති...ජාතිය අද මුහුණ දෙන යථාර්ථයන්ට සමරූපී දේවල් මොනවාදැයි...ඔවුන් දනිති සහ ඔවුන් සැබැවින්ම වටහා ගෙන සිටිති.”²⁰⁵

පොල් පොටි දවසේ සැබැවින්ම වැඩ බාරව සිටියේ දරුවන් වූහ. බහුතර සොල්දාදුවන් ඉතාමත් ළාබාල වයසේ අය වූ බව සියළු සාක්ෂිකරුවන් එකඟ වෙති. ඔවුන්ව බඳවා ගත්තේ ඔවුන් වයස අවුරුදු දොළහ හෝ ඊට අඩු කාලයේ දී ය. ගැටවර වියට ආසන්න අය සිහනුක් විසින් ඔහුගේ ආරක්ෂක සේවයට බඳවාගෙන සිටියේය, ඔවුන්

¹⁹⁷ Picq, *Beyond the Horizon*, p. 22.
¹⁹⁸ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, p. 284; Ponchaud, “Social Change,” p. 164.
¹⁹⁹ Chandler, *Tragedy of Cambodian History*, p. 247.
²⁰⁰ Ieng Sary, in *Newsweek*, 4 September 1975.
²⁰¹ *Red Flag* (Beijing), 1 June 1958.
²⁰² Pin Yathay, *Stay Alive*, p. 68; Haing Ngor, *Surviving the Killing Fields*, p. 130.
²⁰³ Picq, *Beyond the Horizon*, p. 21; Phandara, *Retour à Phnom Penh*, p. 91.
²⁰⁴ Locard, *PPP*, 20 May 1994, p. 16.
²⁰⁵ Radio Phnom Penh, 18 April 1977, quoted in Jackson, *Cambodia 1975-1978*, p. 74.

බොහෝ විට බලලුන්ට වධහිංසා කරමින් සතුටු වූහ.²⁰⁶ විශේෂයෙන්ම වැසියන් පැමිණෙන්නට ඔන්ත මෙන්න තිබිය දී සිද්ධ වූ අවසාන හමුදාවට බඳවා ගැනීමේ මෙහෙයුම ලී හෙන්ග් (Ly Heng) සිහි කරයි. එයට 'නව ජනතාව' ද බඳවා ගැනීමට ඉඩදෙන අතර ඉලක්ක කරගත්තේ වයස අවුරුදු දහතුන සිට දහඅට දක්වා අතර පිරිමි සහ ගැහැණු දරුවන්ය. ඒ වෙද්දී ස්වේච්ඡාවෙන් බැඳෙන අය ස්වල්පයක් වූ බැවින් තරුණ අයගේ ජංගම ශ්‍රම කණ්ඩායම් වැඩ වලින් ඉවත්කර හමුදාවට මාරු කරන ලදහ.²⁰⁷ අලුතින් බඳවා ගන්නා අයට වහාම ඔවුන්ගේ පවුල් සමඟ වූ සම්බන්ධය අහිමි වූ අතර සාමාන්‍යයෙන් ගම හා තිබූ සම්බන්ධය ද අහිමි වූහ. ඔවුන්ට බිය වූ ජනගහනයකින් සාපේක්ෂ ලෙසින් හුදකලා වූ කඳවුරු වල ජීවත්වෙන ඔවුන්ට ආණ්ඩුවෙන් හොඳින් සැලකුම් ලැබිණ. එසේම කාඩර්වරුන්ට වඩා ඉතා අඩුවෙන් ශුද්ධ කිරීම් වලට හසුවෙන බවත් සහ ඔවුන් සියළු බලතල වලින් යුතු යැයි දැන සිටියහ. විප්ලවීය වචන සමූහයෙන් ඔබ්බට යද්දී ඔවුන් බහුතරයක් විසින්ම පිළිගන්නා ලද පරිදි ඔවුන්ට තිබුණ අභිප්‍රේරණය වූයේ, "වැඩ කරන්නට නොමැති වීමත් සහ මිනිස්සු මරන්නට හැකිවීමත්ය."²⁰⁸ ජනතාව වැඩියෙන්ම බිය වූයේ වයස අවුරුදු පහළොවට අඩු අයටයි: "ඔවුන්ව බඳවාගෙන තිබුණේ ඉතාමත්ම ප්‍රාබාල වයසෙන්, ඔවුන්ට උගන්වා තිබුණ එකම දෙය වියයි. කිසිදු සාධාරණීයකරණයක් ඉල්ලන්නේ නැතිව ඔවුන් අණ පිළිපදින්නට ඉගෙන ගෙන සිටියහ. ඔවුන්ට ආගම හෝ සම්ප්‍රදාය ගැන කිසිදු විශ්වාසයක් නොතිබිණ, ඔවුන්ගේ විශ්වාසය වූයේ බමර් රූප් වෙතින් එන නියෝග ගැන පමණි. මදුරුවෙක් මරන විදියට, අතදරුවන් ඇතුළුව, ඔවුන් ඔවුන්ගේ ජනතාව මරා දැමුවේ ඒ නිසයි."²⁰⁹

1978 දක්වා සොල්දාදුවන් වෙන්නට අවසර ලැබුණේ "70 ගණන්" අයට පමණි. අනෙක් අතට "75 ගණන්" අයගේ දරුවන්ව බොහෝ විට වරපුරුෂයන් හැටියට වයස අවුරුදු අටේ දී හෝ නවයේ දී බඳවා ගැනිණ; ඒත් රෙජිමය ගැන විශ්වාසයක් ඉතා යාන්තමෙන් උත්පාදනය වූ බැවින් වරපුරුෂයන් ඔවුන් සෝදිසියෙන් සිටින ජනතාවට තමන් සිටින බව අඟවමින් ඔවුන් සමඟ රෙජිමයට හොරෙන් නිහඬව එකතුවෙන් කටයුතු කරන වාතාවරණයක් බොහෝ විට හටගැනිණ.²¹⁰ පරිස්ථානීය කාඩර්වරු මහත් සංඛ්‍යාවක් ශුද්ධකරණයට හසුවීමෙන් පසුව, ඊට වඩා යාන්තම වැඩි වයසින් යුතු වූ දරුවන්ව සමහර අවස්ථාවල දී බඳවා ගත්තේ "මිලිෂා දරුවන්" හැටියටයි. ඔවුන්ගේ කාර්යය වූයේ තමන් වෙනුවෙන් ආහාර සොයාගන්නා අයට බැට දීමෙන් සමුපාකාර ප්‍රධානීන්ගේ දිනපතා වැඩ වලට සහාය දීමයි.²¹¹ මුලස්ථානයේ අත්දැකීම් ලත් ලෝරන්ස් පික් (Laurence Picq) දක්වන්නේ "අතදරුවන්ගේ ආඥාදායකත්වය" අවසානයේ දී සිවිල් භූමිකාවකට ඇතුළත් කරන පැහැදිලි අරමුණක් තිබී බවයි. එක පිටිසරබඳ දරුවන් කණ්ඩායමකගේ කඩිනම් පුහුණුව ඇය විස්තර කරයි:

පළමු පරම්පරාවේ කාඩර්වරු රටට දෝහි වූ බවත් දෙවැනි පරම්පරාව ඔවුන්ට වඩා වැඩි වෙනසකින් නොවූ බවත් ඔවුන්ට පැහැදිලි කරන ලදී. ඉතින් ඒ නිසා ඔවුන් ඉතාමත් ඉක්මණින් වැඩ බාර ගත යුතු වූහ...

ළමා දොස්තරවරු දකින්නට ලැබෙන්නේ මේ නව පරම්පරාව සමඟිනි. වයස අවුරුදු නවයත් දහතුනත් අතර ගැහැණු ළමයි හය දෙනෙක් වූහ. ඔවුන්ට යාන්තමට කියවන්නට හැකියාවක් තිබුණ, ඒත් පක්ෂය විසින් ඔවුන්ට සිරිංජ් විශාල පෙට්ටියක් දුනි. ඔවුන්ගේ රැකියාව වූයේ එන්නත් විදීමයි.

"අපේ ළමා දොස්තරවරු," යැයි කියැවුණ, "ඔවුන් ගම්බද වැසියන් වෙතින් එන අයයි. ඔවුන් ඔවුන්ගේ පංතිය වෙනුවෙන් සේවය කරන්නට සූදානම්. ඔවුන් පුදුම බුද්ධියකින් යුතු අයයි. අර රතු පෙට්ටියේ විටමින් තියෙනවා යැයි ඔවුන්ට කිව්වොත්, ඔවුන්ට එය මතක තියනවා! සිරින්ජ් එකක් භාවිතා කරන හැටි පෙන්වුවහොත් ඔවුන්ට ඒකත් මතක තියෙනවා!"

සැබැවින්ම ඒ දරුවන් පිවිතුරු සහ අහිංසක අය වූහ, ඒත් ඉන්පේක්ෂින් ගැසීමේ භාරදුර වගකීම නිසා ඔවුන්ගේ ඔළු ඉදිමුණහ. වැඩිකල් නොයන්නට පෙර ඒ හය දෙනාම විශ්වාස කළ නොහැකි තරම් අහංකාර සහ මහා ආධිමිඛකාරයන් වූහ.²¹²

²⁰⁶ Norodom Sihanouk, *Prisonnier des Khmers rouges* (Paris: Hachette, 1986).
²⁰⁷ Heng and Demeure, *Cambodge*, pp. 189-190.
²⁰⁸ Chandler, *Tragedy of Cambodian History*, p. 243.
²⁰⁹ Dith Pran (on whom the film *The Killing Fields* was based), quoted in Sidney Schanberg, "The Death and Life of Dith Pran," *New York Times Magazine*, 20 January 1980.
²¹⁰ Heng and Demeure, *Cambodge*, p. 112.
²¹¹ Khun, *De la dictature des Khmers rouges*, pp. 97-98.
²¹² Picq, *Beyond the Horizon*.

1975 ගිම්හානයේ ටොන්ලි බති (Tonle Bati) හි බමර් රූප් කාඩර්වරයෙකුගේ අතොරක් නැති බැන වැදීමක් ගැන හැන්ග් තෝර් වාර්තා කරයි:

“අන්කර්ගේ උත්කෘෂ්ට පාලනය යටතේ, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී කැමිපුවියාවේ,” ඔහු කීවේය, “අපි අනාගතය ගැන හිතන්න ඕන. අපිට අතීතය ගැන හිතන්න අවශ්‍ය නැහැ. ඔබ ‘නව ජනතාව’ ප්‍රාග්-විප්ලවීය කාල ගැන අමතක කරල දන්න ඕන. කොනියුක් අමතක කරල දන්න, නව විලාසිතාවල ඇඳුම් සහ කොණ්ඩ මෝස්තර අමතක කරල දන්න. මර්සිඩීස් ගැන අමතක කරල දන්න. ඒවා ප්‍රයෝජනවත් නැති දේවල් දැන්. මර්සිඩීස් එකකින් දැන් මොකක්ද කරන්න පුළුවන්? ඒකක් එක්ක කිසිදෙයක් කේවල් කරන්න බැහැ! මර්සිඩීස් එකක් ඇතුලේ හාල් තියන්න ඔබට බැහැ, ඒත් ඔබට පුළුවන් ඔබ තල් කොළයකින් හදපු පෙට්ටියක හාල් තියන්න!”

“අපිට ධනවාදීන්ගේ තාක්ෂණය අවශ්‍ය නැහැ,” ඔහු කියාගෙන ගියේය. “අපිට ඒව කිසිවක් ඕනෙ නැහැ. අපේ අලුත් ක්‍රමය යටතේ අපේ දරුවන්ට පාසැල් වලට යවන්න අපිට අවශ්‍ය නැහැ. අපේ පාසැල තමයි ගොවිපොල. අපි ලියන්නෙ (නගුලෙන්) හෑමෙන්. විභාග දෙන්නට හෝ සහතික ප්‍රදානය කරන්න අපිට අවශ්‍යතාවයක් නැහැ. ගොවිතැන් කරන්න සහ දිය ඇල භාරන්න දැන සිටීම—ඒවා තමයි අපේ සහතික.”

“අපිට තව දුරටත් වෛද්‍යවරු ඕනෑ නැහැ. ඔවුන්ව අත්‍යවශ්‍ය නැහැ. කාට හරි එයාගෙ බඩවැල් අයිත් කරන්න අවශ්‍ය නම් මම ඒක කරන්නම්.” ඔහු පරිකල්පනීය පිහියකින් කපන විලාසයක් ඔහුගේ බඩ මතින් දැක්වීය. “ඒක ලේසියි. ඒක කරන්න පාසැලකට ගිහින් ඉගෙන ගන්න අවශ්‍යතාවයක් නැහැ.”

“අපිට කිසිදු ධනවාදී වෘත්තියක් අවශ්‍ය නැහැ! අපිට දොස්තරවරු හෝ ඉංජිනේරුවෝ අවශ්‍ය නැහැ! අප කළ යුත්තේ මොනවාදැයි කියන්න අපිට මහවාරියවරු අවශ්‍ය නැහැ. ඒ අය ඔක්කොම දුෂිතයන්. අපිට අවශ්‍ය ගොවිපොලේ දැඩි සේ වෙහෙසෙන්න ජනතාව විතරයි!”

“ඉතින් ඒ වුනත්, සහෝදරවරුනි,” ඔහු අපේ මුහුණු දිහා බලමින් කීවේය, “බැහැයි කියන සහ කරදරකාරයන් කිහිප දෙනෙක් ඉන්නවා කැපවීම් කරන්න සහ වෙහෙස වී වැඩ කරන්නට සුදුසු ලෙසින් කැමැත්තක් නොදක්වන! එවැනි ජනතාවට මනා විප්ලවීය මානසිකත්වයක් නැහැ! එවැනි අය අපේ හතුරන්! එසේම, සහෝදරවරුනි, ඒ සමහර අය ඉන්නේ මේ අපේම මධ්‍යයයේ!”

සභාවේ නොසන්සුන් ලෙසින් එහා මෙහා වීමක් හට ගැනිණ. අපි සෑම අයෙක්ම පැතුටේ කථාව පවත්වන්නා වෙත අයෙක් ගැන කතා කරනවා කියායි.

“මේ ජනතාව ධනවාදී චින්තනයට ඇලිලා ඉන්නවා,” ඔහු කීවේය. “ඔවුන් ඇලිලා ඉන්නේ පරණ ධනවාදී විලාසිතා වලට! අපි අතර තවමත් ඉන්නවා සමහර අය ඇස් කණ්ණාඩි පළඳින. ඇයි ඔවුන් ඇස් කණ්ණාඩි පළඳින්නේ? ඔවුන්ට මාව දකින්න බැරිද? මම ඔබේ මුහුණට කම්මුල් පාරක් ගහන්න ගියොත්”—ඔහු අත දිගහැර පාරක් ගසන සේ හොළවයි—“ඉතින් ඔබ ඇකිළෙනවා, ඒ කියන්නෙ ඔබට ඇති පමණට දකින්න පුළුවන් කියල. ජනතාව කණ්ණාඩි පළඳින්නේ ධනවාදී ස්ටැයිල් එක අනුව කඩවසම් වෙන්න. ඔවුන් ඒවා අඳින්නේ පුහුමානී නිසා. අපිට ඒ වගේ ජනතාව තව දුරටත් අවශ්‍ය නැහැ. තමන් කඩවසම් කියල හිතන මිනිස්සු කම්මැලි අයයි! ඔවුන් අනික් අයගේ ජවය උරා බොන කුඩැල්ලන්!”

මම මගේ ඇස් කණ්ණාඩි ගලවා පොකැට්ටුවේ දා ගත්තෙමි. මා වටා ඇස් කණ්ණාඩි පැළඳගෙන සිටි අතින් අය ද එසේ කළහ...

[නැටුම් කිහිපයක් අනතුරුව පැවැත්විණ] අන්තිම නැටුම අවසානයේ දී සියළුම නැටුම් වස්ත්‍ර හැඳගත් කාඩර්වරු, පිරිමි, සහ ගැහැණු, එක පේලියකට හිටගෙන “ලේ වලින් ලේ පළිගැනේ!” යැයි ගිරියෙන් කෑ ගැසූහ. ලේ යන වචනය කියන අවස්ථා දෙකේ දී ම ඔවුන් මිටි මොළවා ගත් අත් වලින් ඔවුන්ගේ පපුවට ගසා ගත්හ, එසේම “පළිගැනේ” යන වචනය කෑ ගහද්දී ඔවුන් නාට්‍ය ආචාරයක දී මෙන් අත් දිගු කළහ, එකම වෙනස ඔවුන් අත දිගහැර නොව මිටි මොළවාගෙන සිටියහ.

“ලේ වලින් ලේ පළිගැනේ! ලේ වලින් ලේ පළිගැනේ! ලේ වලින් ලේ පළිගැනේ!” කාඩර්වරු නැවත නැවතත් කිව්වේ රෝද, තීරණාත්මක මුහුණු වලිනි, ඔවුන්ගේ හදවත් වලට ඔවුන්ගේ මිටි මොළවා ගත් අත් වලින් ගහමින් සහ මිටි මොළවා ගත් අත් ඔසවමිනි. ඔවුන්ගේ අනෙකුත් විප්ලවීය ආදර්ශ පාඨ කෑ ගසමින් සහ ආචාර දෙමින් සහ අවසානයේ නිමා කළේ “කාමිබෝප විප්ලවය දිගු කල් දිනේවා!” යන්නෙනි.²¹³

²¹³ Haing Ngor, *Surviving the Killing Fields*, pp. 139-140.

ආගම මැඩලීමත් සහ ජීවිතයේ සෑම තැනකම සිද්ධ වෙන සදාචාර අන්තවාදයත් සමාජමය සබඳතා කඩා වැටීම බොහෝ සෙයින් හේතු විය. පිළිවෙතට පිටතින් කිසිවක් හෝ කිසිදු තැනක් තව දුරටත් නොතිබුණ නිසා, නිදන්ගත රෝග තිබූ ජනතාව, මානසික රෝගීන්, සහ ආබාධිතයන් යන සියල්ලන්ම දුක් වින්දහ. කෙසේ වුවද, බලවත් සහ විශාල ජනගහනයක් ගොඩනැගීමේ නිල අරමුණට එරෙහිව කටයුතු කරන තැනට ක්‍රමයෙන් වැටී තිබුණ: ලිංගිකත්වය සහ විවාහය ගැන පනවන ලද බාධක, දිගින් දිගටම පැවති මන්දපෝෂණය සමඟින් බොහෝ විට ආශාව සහමුලින් මරා දමන ලදී, එයින් උපත්ති මට්ටම් 1970 දී සෑම 1,000 කට 30 ක් වුව, 1978 දී සෑම 1,000 කටම 11 ක් දක්වා පහළට කඩා වැටිණ.²¹⁴

විප්ලවයේ අරමුණ වූයේ CPK හි කැමැත්තට එරෙහිව නොසිතා කරන ක්‍රියාවක් වුවත් මුළුමනින් තුරන් කර දැමීමයි. එහි ඉතාමත් නොවැදගත් තීරණ ගැන පවා වැරදිය නොහැකි වාතාවරණයක් තිබිණ. චීනයේ දී මෙන්ම, අයෙක් වරදකරුවෙක් යැයි දක්වන සාක්ෂියට අත් අඩංගුවට ගැනීම පමණක් ප්‍රමාණවත් විය. පසුව පාපෝච්චාරණ වලින් තහවුරු කළේ අන්කර් ඒ වන විටත් සත්‍යය යැයි දැන සිටින ලද්දයි. මේ සඳහා උදාහරණයක් නම් 1972 දී සිරගත කරන ලද එක මිනිසෙකි. වසර දෙකක් තිස්සේ ප්‍රශ්න කිරීම් වලට මුහුණ දෙන ඔහු තමන් රිපබ්ලිකන් හමුදාවේ නිලධාරියෙක් යන චෝදනාවෙන් නිදහස් වන්නට සමත් වූයේය; ප්‍රොපගන්ඩා රැස්වීමකට පසුව ඔහුව නිදහස් කරන ලදී, එහි දී අන්කර් විසින් පුරසාරම් දොඩන ලද්දේ අව්‍යාජ සහ අවංක මිනිසෙකුට නිදහස් වන්නට ඔවුන්ගේ ත්‍යාගශීලී බව ගැනයි “ඔහු ලොන් නොල් ගේ හමුදාවේ නිලධාරියෙක්ව සිටියා වූවත්.”²¹⁵ ඒ අප්‍රේල් 17 වැනිදා සිද්ධීන්ට පසුව එන දැවැන්ත ලෙසින් වැඩිවන මර්දනීය මෙහෙයුම් වලට කලින් සිද්ධ වූවයි. ඔවුන්ගේ දේශපාලන තෝරා ගැනීම්, කාඩර්වරු තෝරාගැනීම් ගැන, හෝ ප්‍රතිපත්ති හෝ සේවකයන් වෙතස් කිරීම් ගැන, සාධාරණීය කරන්නට පක්ෂයට කිසිදු වගකීමක් නොවීය. විශේෂයෙන්ම අය හතුරන් යැයි, නැත්නම් යම් නායකයෙක් සැබැවින්ම CIA ඒජන්තවරයෙක් යැයි කියා නිසි කාලයේ දී වටහාගන්නට අසමත් ඕනෑම අයෙකුට අවාසනාවන්ත ඵලවිපාක ලැබුණි. පොල් පොටි සහ ඔහුගේ හෙංවයියන් නිත්‍ය ලෙසින් පරිකල්පනය කළේ රෙජිමය විසින් එන්න එන්නම වැඩි ලෙසින් මුහුණ දෙන ආර්ථික සහ හමුදා ව්‍යසනයන් යනු සුරාකන පංතීන් සහ ඔවුන්ගේ මිත්‍ර පාක්ෂිකයන් විසින් කරන ප්‍රේභී හෝ කඩාකප්පල් ක්‍රියාවන් කියායි, ඒ විශ්වාසයෙන් ඔවුන්ගේ භීෂණයෙන් යුතු මෙහෙයුම් තව තවත් අවුළන්නට සමත් විය.²¹⁶

මෙයාකාරයෙන් ක්‍රමය එහි යුදමය සම්භවයෙන් එහාට ප්‍රගතියක් ලැබුවේ නැත, එසේම එහි අඩියලොජියේ වැදගත්ම කොටසක් තනන ලද්දේ ද්වේෂයෙනි. මෙය බොහෝ විට පරිවර්තනය වූයේ ලේ හැලීම ගැන දුර්ජන විශ්වාසයකින් පසුවීමකටයි. ජාතික ගීයේ ආරම්භය, “අප්‍රේල් 17 වැනිදා කීර්තිමත් ජයග්‍රහණය,” එය හෙළිදරව් කරයි:

දීප්තිමත් රතු ලේ අපේ නගර සහ මිටියාවත් පුරා පැතිර ඇත
 කැමිපුටියාවේ, අපේ මාතෘභූමියේ
 කම්කරුවන්ගේ සහ ගම්බද වැසියන්ගේ උත්කර්ෂණවත් ලේ
 විප්ලවීය මිනිසුන්ගේ සහ කාන්තා සටන්කාරියන්ගේ උත්කර්ෂවත් ලේ!
 ලේ, අත්හැර නොදමන ද්වේෂයට හැරේ

සහ අවල අරගලය
 අප්‍රේල් 17 වැනිදා, විප්ලවයේ කොඩිය යටින්
 අපිව වහල් බවෙන් නිදහස් කරන්න!

දිගු කල් දිනේවා, දිගු කල් දිනේවා, කීර්තිමත් අප්‍රේල් 17,
 කීර්තිමත් ජයග්‍රහණයක්, ශ්‍රේෂ්ඨ වැදගත්කමක් සහිතව
 අපේ අන්කර් වත් යුගයටත් වඩා!²¹⁷

²¹⁴ Sliwinski, *Le génocide*, p. 67.
²¹⁵ Locard, *Le goulag Khmer rouge*, p. 28.
²¹⁶ See, e.g., Chandler, *Brother Number One*, p. 214.
²¹⁷ Haing Ngor, *Surviving the Killing Fields*, p. 203.

පොල් පොට් වරක් කියන ලදී: “ඔබ දන්නා පරිදි, අපේ ජාතික ගීය ලියන ලද්දේ කවියෙක් නෙමෙයි. එය අපේ සමස්ත ජනතාවගේ, පසුගිය සියවස් කිහිපයේ දී වැටුණු සියල්ලන්ගේ, ලේ වල සාරයයි. මේ ලේ වල ආයාචනාවයි අපි අපේ ජාතික ගීයට ඇතුළු කර තිබෙන්නේ.”²¹⁸

මේ වදන් වලින් ඉවර වෙන දරු නැලවිලි ගීතයක් ද වෙයි: “ඔබ කිසිදා පංති අරගලය අමතක නොකරන්න.”²¹⁹

මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදී සමූච්චනය

බමර් රුෂ් අත්දැකීමේ දී අසාමාන්‍ය ලෙසින් දකින්නට ලැබෙන බියජනක ස්වභාවය නිතැතයෙන්ම ඇති කරන්නේ එය ප්‍රපංචයක් හැටියට අද්විතීය වුවා යැයි තරයේ කියන්නට පෙළඹීමකි, හරියට හොලොකෝස්ට් අද්විතීය වුවා යැයි ගෙනෙන තර්කය හා සමානයි. අනෙකුත් කොමියුනිස්ට් රෙජිම සහ ඒවා සාධාරණීය කිරීම වෙනුවෙන් පෙනී සිටින අය මෙහි දී ද ඉදිරිපත්ව සිටිති, ඔවුන් කියන්නේ පොල් පොට් රෙජිමය යනු අන්ත වාමාංශික ප්‍රපංචයක් කියාත් නැත්නම් එය කොමියුනිස්ට්වාදය මෙන් තුනීයට වෙස්වළා ගන්නා ලද යම් ආකාරයක රතු ෆැෂිස්ට්වාදයක් යැයි කියායි. නමුත් දශක දෙකකට පසුව CPK යනු පවුලේ සාමාජිකයෙක්ම වේ යන්න පැහැදිලි වෙයි: එයට ඔවුන්ගේම වූ විශේෂයන් තිබුණි. ඒත් පෝලන්තයේ සහ ඇල්බේනියාවේ ද එසේම වූහ. එසේම එහි අවසාන විශ්ලේෂණයේ දී, චීන කොමියුනිස්ට්වාදය එහි රුසියන් ස්වරූපයට සමීපත්වයක් දක්වනවාට වැඩියෙන් කාම්බෝජ කොමියුනිස්ට්වාදය චීන කොමියුනිස්ට්වාදයට සමීපත්වයක් දැක්විය.

බමර් රුෂ් හි බලපෑම් සිදුවිය හැකි අවස්ථා කිහිපයක් ගෙන හැර පා ඇත. දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ පැවති න්‍යායයක් වූයේ සෑහෙන තරමකට ප්‍රංශ බලපෑමක් තිබුණ බවයි, සියළුම බමර් රුෂ් නායකයන් පාහේ එක්තරා අවධියක දී ප්‍රංශයේ සිසුන් වූහ, එසේම ඔවුන් බහුතරය—පොල් පොට් ද ඇතුළුව—ප්‍රංශ කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ සාමාජිකයන් වූහ.²²⁰ ඔවුන් භාවිතා කරන ලද ඓතිහාසික මූලාශ්‍ර සංඛ්‍යාවක් ඒ පදනම මතින් පැහැදිලි කරන හැකියි. ඉයෙන්ග් සරිගේ දෙවැනි අණදෙන්නා වූ සොන්ග් සිකුම් (Suong Sikoem) පැහැදිලි කර පරිදි: “මම ප්‍රංශ විප්ලවයෙන් ගොඩක් බලපෑමට පත් වුවා, විශේෂයෙන්ම රොබෙස්පියෙර් වෙතින්. කොමියුනිස්ට් වෙන්නට අවශ්‍ය වූයේ එතැනින් එහාට තියන එක පියවරක් පමණයි. රොබෙස්පියෙර් මගේ වීරයා. රොබෙස්පියෙර් සහ පොල් පොට්: දෙන්නාම බෙදාගන්නේ තීරණාත්මක බවේ සහ සෘජුකමේ එකම ගුණාංග.”²²¹ මේ දළදඬු බව ගැන වූ පරමාදර්ශයෙන් ඔබ්බට ගොස් සංවාදයේ ඊට වඩා හරවත් කිසිවක් සොයා ගැනීම හෝ ප්‍රංශයෙන් එන හෝ ප්‍රංශ කොමියුනිස්ට්වාදයෙන් එනවා යැයි පැහැදිලිවම සඳහන් වෙන CPK පිළිවෙතක් සොයා ගැනීම දුෂ්කර වෙයි. බමර් රුෂ් නායකයන් න්‍යායික වෙනවාට වඩා බෙහෙවින් ප්‍රායෝගික වූහ: ඔවුන්ගේ අව්‍යාජ කැමැත්ත වූයේ “සැබෑ සමාජවාදයේ” අත්හදා බැලීම පැවැත්වීමයි.

සැබැවින්ම විශාලතම බලපෑම කරන ලද්දේ, විශේෂයෙන්ම ව්‍යාපාරයේ නිර්මාතෘ අවදියේ දී, එය 1973 දක්වා ව්‍යාපාරයේ සංවර්ධනයට ඉතාමත් සමීප භූමිකාවක් ද රඟපාන ලද්දා වූවත්, වියෙට්නාමී කොමියුනිස්ට්වාදය විසිනි. මුලින්ම CPK ඉන්ද්‍රචීන කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ හුදු එක කොටසක් පමණක් විය, එය සමස්ත ලෙසින් පාලනය කරන ලද්දේ වියෙට්නාමය විසිනි, 1951 දී හෝ ටී මින් සහ ඔහුගේ පක්ෂ සහෝදරවරු විසින් එය (සැබැවින්ම අතුරුදහන් වී යා නොදෙන ලෙසින්) ජාතික ශාඛා තුනකට කඩන ලදී. සිවිල් යුද්ධය දිග හැරෙන තෙක්, CPK විසින් ඔවුන්ගේ වැඩ සටහන් වල දී, ඔවුන්ගේ උපායමාර්ග වල දී, අවි සම්බන්ධ ක්‍රමෝපායයන් වල දී, දේශපාලන මිත්‍රකම් වල දී හෝ සංවිධානාත්මක සැලසුම් වල දී, කිසිදු ස්වායත්ත බවක් නොදැක්වීය, (කාම්බෝජ කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් ගත් අවිගත් ක්‍රියා වල දී සියල්ලට වැඩියෙන් වියෙට්නාමයේ යුද්ධය පැවති කාලයේ සිහනුක් වෙත බලපෑම් වැඩි කරනු පිණිස සිද්ධ වූහ).²²² රජය පෙරළීමේ කුමන්ත්‍රණයෙන් පසුව වුවද, “නිදහස්

²¹⁸ Speech on 27 September 1977, quoted in Jackson, *Cambodia 1975-1978*, p. 73.

²¹⁹ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, p. 193.

²²⁰ Chandler, *Brother Number One*, pp. 63 and 72-73.

²²¹ An interview after the partisans had rallied to Ieng Sary, *PPP*, 15 November 1996, p. 6. For other ideas about links between Jacobinism and Communism see François Furet, *The Passing of an Issuion: The Idea of Communism in the Twentieth Century* (Chicago: University of Chicago Press, 1999).

²²² අවිගත් ප්‍රතිරෝධයේ නිල වශයෙන් පටන් ගැනීම වූ 1967 දී සැම්ලවුට් (Samlaut) කැරැල්ල පවා සිද්ධ වූයේ, උතුරු වියෙට්නාමී භමුදාවට දෙන ලද කාම්බෝජ සහල් ප්‍රමාණය අඩු කිරීමට ලොන් නොල් විසින් ගත් තීරණයට ප්‍රතිචාරයක් ලෙසිනි.

කරගත් කලාප” තුළ අලුත බඳවාගන්නා ලද කාමිබෝජ වැසියන් ගෙන් පිරුණු පරිපාලනය බාරගත්තේ වියට්නාමී අය විසිනි. හිඩැස් පියවීම පටන් ගැනෙන්නේ 1973 පැරිස් ගිවිසුමට පසුව පමණි. හැනෝයි හි උපායමාර්ගය නිසා සාකච්ඡා මේසයට CPK කැඳවා තිබිණ, ඒත් බමර් රූප් විසින් සාකච්ඡා මාර්ගයෙන් එළඹෙන විසඳුමකට එරෙහි වූහ. ඒ එවැන්නක් තුළින් සිහනුකට ප්‍රධාන භූමිකාවක් අත්වෙන නිසත් එයින් බමර් රූප් හි සංවිධානාත්මක දුර්වලතා හෙළිදරව් වෙන නිසත්ය. පළමු වතාවට ඔවුන් යටහත් භූමිකාවක් බාරගැනීම ප්‍රතික්ෂේප කළහ. ඒ ප්‍රතිරෝධය සඳහා ප්‍රමාණවත් ක්‍රමවේද තිබුණු හෙයිනි.

CPK පිළිබඳව වියට්නාමී කොමියුනිස්ට්වාදයට තිබූ බලපෑම සරල ලෙසකින් සාරාංශ කළ නොහැකියි. CPK හි බොහෝ ක්‍රමවේද සැබැවින්ම චීන ආකාරයෙන් වූහ. සෘජුවම චීනයෙන් ආවා ද නැත්නම් හැනෝයි හරහා ආවාද යන්න, නොමි පෙන් සිට පවා දැකීමට දුෂ්කර වූයේය. බමර් රූප් වර්යාවේ සමහර පැතිකඩ වියට්නාමය දැඩි සේ සිහිකරවයි, රහසිගත බව ගැන ඇති බලවත් බිය, සහ නැති ගුණ පෙන්වීමේ ස්වභාවය: හෝ වි මින් විසින්ම 1945 දී මහජනතාව ඉදිරියේ ප්‍රථම වරට පෙනී සිටිමින් තමන් කොමියුනිස්ට් ජාත්‍යන්තරයේ කාඩර්වරයෙක් ලෙසින් සිටි සරු අතීතය ගැන කිසිවක් සඳහන් නොකළේය, එහි දී ඔහු නිව්යෝන් අයි කුවොක් (Nguyen Ai Quoc) නමින් සේවය කර තිබිණ; ඔහුගේ වෘත්තියේ අදියර ගණනාවක් දැනගන්නට ලැබෙන්නේ සෝවියට් පුරාලේඛන විවෘත කිරීමෙන් පසුවයි.²²³ වියට් මින් හට ඉඩ පාදන්නට 1945 නොවැම්බර් මාසයේ දී ICP විසින් එය විසුරුවා හැරී බවට නිවේදනය කළහ, අනතුරුව එය 1951 දී යළි කරළියට එන්නේ 'වියට්නාමයේ කම්කරු පක්ෂය' යන නමිනි. එය යළිත් කොමියුනිස්ට් ලේබලය භාවිතයට ගන්නේ 1976 දී පමණි. දකුණු වියට්නාමයේ, 'ජනතාවගේ විප්ලවීය පක්ෂය' යන්න 'ජාතික නිදහස් පෙරමුණ' හි එක කොටසක් වූයේය. ඒත් මේ සියළු සංවිධාන සැබැවින්ම අධ්‍යක්ෂණය කළේ එකම කුඩා කොමියුනිස්ට් ප්‍රවීනයන් කිහිප දෙනෙකුගේ කණ්ඩායමක් විසිනි. පොල් පොට්ගේ ජීවිතයේ ද එයාකාරම හැඩයන් දකින්නට හැකියි (1979 පරාජයෙන් පසු ඔහුගේ විශ්‍රාම යෑම සහ මිය යෑම ගැන වාර්තා ද ඇතුළුව), ඔහුගේ නායකත්වයේ ව්‍යාකූලත්ව භාවයෙන්, එසේම අන්කර් සහ CPK අතර ඇති අපහැදිලි සබඳතා වලින්, ඒ සියල්ල සඳහා ඉන්ද්‍රචීන පරිසරයෙන් පිටත වූ කොමියුනිස්ට් ඉතිහාසයේ සමානකම් නැත.

වියට්නාමී සහ කාමිබෝජයට පොදු තවත් ලක්ෂණයක් නම්, එය පළමුවැන්න හා සමගාමීව යන්නකි, එනම් ඉතා සුවිශේෂ ලෙසින් එක්සත් පෙරමුණක් පුළුල් ලෙසින් භාවිතයයි. 1945 දී හිටපු අධිරාජ්‍යයා වූ බියාච් ඩායි (Bao Dai) ටික කාලයකට හෝ වි මින්ගේ උපදේශකවරයා වූයේය. ඔහු ඇමෙරිකානුවන්ගෙන් ද සහාය ලබාගන්නට සමත් වූ අතර නිදහස ගැන ඔහුගේ ප්‍රකාශන සැබැවින්ම පදනම් වූයේ එක්සත් ජනපදයේ නිදහස මතයි. එයාකාරයෙන් 1970 දී බමර් රූප් නිල වශයෙන් ජාතික එකමුතුවේ රාජකීය ආණ්ඩුවේ කොටසක් වූයේය. ඔවුන්ගේ කඩා වැටීමෙන් අනතුරුව මේ ක්‍රමෝපාය ඔවුන් නැවත පණගැන්වූහ. අන්කර් මෙන්ම වියට් මින් ද කිසි විටෙක ඔවුන්ගේ මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදය සම්බන්ධයෙන් නිල සඳහන් කිරීම් නොකළහ. ඔවුන්ගේ මහා විශාල පුද්ගලයන් දැඩි ජාතිකවාදී පක්ෂයක් හැටියට විය. එය කොතරම් සුවිසල් ලෙසින් වූවාද කියතොත්, එය නිල අයිඩියොලොජියේ ප්‍රධාන ප්‍රතිපත්තියක් බවට පත්විය. අවසානයේ දී, අවිගත් ගැටුම් තත්වයන් පැවතිය දී පමණක් වැඩි දියුණු වෙන්නට හැකියාවක් ඇතැයි පෙනෙන මේ ආකාරයේ “යුද කොමියුනිස්ට්වාදය” (උදාහරණයක් වශයෙන් 1975 න් පසුව වියට්නාමයේ ගැටළු සලකා බලන්න), තුළ නිශ්චිත ලෙසින්ම දැඩි හමුදාමය සංරචකයක් ඇති බව පෙනී යයි.²²⁴ එවැනි අවස්ථා වල දී, යුද හමුදාව බොහෝ විට එහි ව්‍යුහමය ආධාරකය හැදීමත් සහ එහි පුරවැසියන් සංවිධානය කරවීමේ ආකාරයක් සපයමින්, විශේෂයෙන්ම ආර්ථිකය සඳහා, සමහර විට රෙජිමයේ පැවැත්මේ හේතුව බවට පවා පත්වෙයි.

උතුරු කොරියාව ද යම් තරමකට බලපෑමක් කරන ලදී. කොරියාවට ආවේනික ප්‍රතිරූපයක් වූ පියාඹන අස්සයා (*chollima*) බොහෝ විට යොදා ගැනුනේ ආර්ථික ප්‍රගතියේ අදහස ගෙනහැර පාත්තටයි.²²⁵ ආණ්ඩුවේ ප්‍රධානියා ලෙසින් පොල් පොට් සිටිය දී කාමිබෝජයට වැඩියෙන්ම පැමිණි විදේශීය අගනගර දෙකින් එකක් වූයේ පියොන්ග්යෑන්ග් ය, කාමිබෝජ කර්මාන්තය නඟාලන්නට උතුරු කොරියාවෙන් තාක්ෂණවේදීන් සංඛ්‍යාවක් ගෙන්වන ලදී.²²⁶ කිම් ඉල් සුන් ගේ විශේෂ දර්ශනයෙන් සියල්ලටම ඉහළින් නිති ශුද්ධකරණ සහ රහස් පොලීසිය සහ වරපුරුෂයන් පුළුල් භාවිතය පොල් පොට් අනුගත කරගත්තේ පංති අරගලය පිළිබඳ සංවාදය පැත්තකට දමමින් ඒ වෙනුවට ජනතාව සහ ප්‍රේමීන් අතලොස්සක් ගැන දයලෝකිකයක් පිළිබඳ කතාවට වැඩි අවධානයක් දෙමිනි. ප්‍රායෝගිකව සමස්ත සමාජය මර්දනයෙන් පීඩාවට පත්වීම සහ පක්ෂ රාජ්‍යයෙන් ගැලවෙන්නට කිසිදු සමාජමය කණ්ඩායමකට ඉඩකඩක් නොමැති වීමත් එහි දී සිද්ධ විය. මේ සියළු පැතිකඩ මාඕවාදයෙන් ඉතාමත් ඇතකින් පැවති අතර සැබැවින්ම ස්ටාලින්වාදයට වඩාත් සමීප වූවකි.

²²³ Sophia Quinn-Judge, “Ho Chi Minh: New Perspectives from the Comintern Files,” in *Viet Nam: Sources et approches*, ed. Philippe Le Faillier and Jean-Marie Mancini (Aix-en-Provence: Publications de l’Université de Provence, 1996), pp. 171-186.

²²⁴ Discernible in China during the short reign of Marshal Lin Biao (1967-1971).

²²⁵ Chandler, *Tragedy of Cambodian History*, p. 276.

²²⁶ Twining, “The Economy,” p. 132.

1973 දී විශේෂඥයන් කැඩී ගිය පසු එහි “ලොකු සහෝදරයා” වෙතස් කරන්නට CPK තීරණය කළහ. එයට සුදුස්සා යැයි හොඳින් පෙනී ගියේ චීනයේ මාඕ සේතුව ය. ඒ ඔවුන් තහවුරු කර සිටි රැඩිකල්වාදය නිසා නොව නමුත් එහි දී ඔවුන්ගේ පොදු මායිම් හරහා විශේෂඥයන්ට සිඩනයක් එල්ල කළ හැකි බැවිනි. 1977 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී ඔහුගේ පළමු විදේශීය සංචාරයේ දී කාමිබෝප් ආඥාදායකයාට ජයග්‍රාහී ලෙසින් බෙයිජිං වල දී පිළිගැනෙන ලදී. රටවල් දෙක අතර මිත්‍රත්වය “විනාශ කළ නොහැකි” ලෙසින් නිල වශයෙන් විස්තර කෙරිණ; එයාකාරයෙන් චීනය සමඟ සබඳතා නිල ලෙසින් විස්තර කරන්නට යොදා ගත් බස් වහර අනුව කාමිබෝප් අල්බේනියාව හා සමාන වෙයි. චීන තාක්ෂණවේදීන්ගේ පළමු කණ්ඩායම නොමි පෙන් වෙත එන්නේ 1975 මැයි මාසයේ දී ය, වැඩි කල් යන්නට පෙර කාමිබෝප්ගේ රඳවන ලද සංඛ්‍යාව අඩුම වශයෙන් 4,000 ක් (කියර්නන්ගේ දත්තය 15,000 කි) වූහ. ඒ කාලයේ දී ම චීන ආණ්ඩුව විසින් විවිධාකාර සහනාධාර හැටියට ඩොලර් බිලියනයක් පොරොන්දු වෙත ලදී.²²⁷

රට මුළුමනින්ම සමූහකරණය කිරීමේ දැවැන්ත වැඩසටහන සඳහා චීනයේ අත්දැකීම වඩාත්ම ප්‍රයෝජනවත් වූයේය. චීනයේ බෙහෙවින් දැකිය හැකි වූ කොමියුන් ක්‍රමය, එනම් විවිධ ක්‍රියාකාරකම් සඳහා ඉඩම් කොටස් සහිත වූ සාපේක්ෂ ලෙසින් ස්වායත්ත වූ ව්‍යුහයකින් යුතු විශාල පද්ධතිය, හමුදාමය ලෙසකින් ශ්‍රමබලකාය සංවිධානය කරන්නටත් පාලනය කරන්නටත් යොදා ගැනිණ. එය පැහැදිලිවම කාමිබෝප් සමූපාකාරයේ මූලාකාරය වූයේය. නිර්මාණයේ ඉතා කුඩා තැන්වල දී පවා 1958 දී චීනයේ වූ නවෝත්පාදන ගණනාවක් දකින්නට ලැබිණ. ඒවා අතර වූයේ අනිවාර්ය සාමූහික කැන්ටිම්, සමූහයක් ලෙසින් පවත්වන ළමා නිවාස වැඩ සටහන්, ශ්‍රමබලකායෙන් මහත් සංඛ්‍යාවක් යොදා ගැනෙන විශාල ද්‍රාව ඉංජිනේරු ව්‍යාපෘති, සියළු ප්‍රයෝජනවත් උපකරණ සහ මෙවලම් සමූහකරණය කිරීම, නිෂ්පාදනය ක්‍රම එකක් හෝ දෙකක් පමණක් ගැන මුළුමනින්ම යොමුවීම (එය වැඩසටහනේ අනෙක් කොටස සමඟ කිසිසේත්ම ගැලපුනේ නැත), කිසිසේත්ම යථාර්ථවාදී නොවන නිෂ්පාදන ඉලක්ක, සියල්ල ඉතාමත් වේගයෙන් කළ යුතු යැයි තරයේ කියා සිටීම, සහ හොඳින් සංවිධානය කරන ලද මිනිස් බලයේ අසීමාන්තික හැකියාවන් ගැන විශ්වාසයයි. “ධාන්‍ය සහ යකඩ වලින් ඕනෑම දෙයක් කරන්න පුළුවනි,” යැයි මාඕ වරක් කීවේය; බමර් රූප් එයම දෝංකාරය කළහ: “අපිට ඇති තරම් හාල් ඇත්නම්, අපිට ඕනම දෙයක් ඇති තරම් තියෙනව.”²²⁸ කාමිබෝප් අනුවර්තනයේ දී යකඩ නොමැති වීම වැදගත් ලක්ෂණයකි. යථාර්ථය හා සම්බන්ධයක් ඔවුන්ට නොමැති වූවත්, කාමිබෝප්ගේ දෙකම නැති, යකඩ හෝ ගල් අඟුරු පරිකල්පනීය සංවිත ඇතැයි කියා මවා පාන්නට තරම් ඔවුන් දුර දිග නොගියහ. අනෙක් අතට, චීන “ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම” නිමා වූයේ කෙසේදැයි කියා කිසිවෙක් පොල් පොට් හට කියා නැති බවක් පෙනී යයි.²²⁹ බමර් රූප් දේශන කිහිපයක දී අදහස කේන්ද්‍රීයව පැවති බව පෙනී යයි, එසේම ජාතික ගීය ද අවසන් වෙන්නේ මේ වදන් වලිනි: “අපේ ජීනාභූමිය අපි ගොඩනගමු එයට ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්මක් තබන්නට හැකිවන ලෙසින්! අතිමහත්, කීර්තිමත්, යෝධ මහා ඉදිරි පිම්මක්!”²³⁰

සියළු බලාපොරොත්තු සහ විවාරය අභිබවා යමින් චීන ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම’ ගැන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී කැමිපුවියාව ශ්‍රද්ධාවන්තව සිටියේය: එසේම චීනයේ දී මෙන්ම ඒ සඳහා ලැබෙන තෑග්ග නම් විශාල, මාරාන්තික වූ සාගතයයි.

අනෙක් අතට සංස්කෘතික විප්ලවය ගැන දෝංකාර අල්පයක් පමණක් කාමිබෝප්ගේ දී සිද්ධ විය. ජනගහනයේ ඉලක්ක කරගන්නා කොටස් එකිනෙකින් කොතරම් පැහැදිලි ලෙසින් වෙනස් වුවත් පක්ෂයේ යම් ජනවර්ගයක් හෝ කොටසක් පොදු ජනතාවට එරෙහිව සංවිධානය කිරීම යනු හැම විටම අවදානම් සහිත වැඩක් බව අනෙකුත් කොමියුනිස්ට් බල මෙන් නොමි පෙන් හි ආණ්ඩුව ද පාඩමක් ඉගෙන ගෙන සිටියේය. කෙසේ වුවද සංස්කෘතික විප්ලවය යනු අධ්‍යාපනික ආයතන වලින් විශාල වශයෙන් පටන් ගන්නා ලද මූලික වශයෙන් නාගරික ව්‍යාපාරයක් වූ නිසා එය කාමිබෝප් ගම්බද වැසියන්ගේ විප්ලවයක් බවට හරවාලන්නට නොහැකි වූවකි. එනමුත්, ජියැන්ග් කින්ග් ගේ “විප්ලවීය ඔපෙරා” (පොල් පොට් පාලනයේ දී කොපි කරන ලදැයි පෙනී යන) මඟින් සංකේතවත් කරන ලද සංස්කෘතිය අහෝසි කිරීම ඇතුළුව, 1960 ගණන් මැද චීනයේ වූ විද්වත් විරෝධී ප්‍රවාහයන්, කාමිබෝප්ගේ ද පැවතිණ.²³¹ නගර වලින් ජනතාව ඉවත් කිරීම සමහර විට හිටපු රතු හමුදා විසින් මිලියන ගණනක් ජනතාව ගම්බදකරණය කිරීමෙන් උත්පාදනය කරවන ලද්දක් යැයි කියා වුවද සමහර විට කියන්නට හැකියාව ලැබේ.

²²⁷ Chandler, *Brother Number One*, pp. 176, 225-226; Kiernan, *Pol Pot Regime*, p. 379.

²²⁸ Radio Phnom Penh, 25 July 1975, in Jackson, “Ideology,” p. 60.

²²⁹ චීන උදාහරණය අනුගමනය නොකරන්න යැයි කාමිබෝප් නායකත්වයට 1975 දී ඉූ එන්ලායි විසින් අනතුරු ඇඟවූවා යැයි සිහනුක් කියා සිටියි.

²³⁰ Locard, *Le goulag Khmer rouge*, p. 17.

²³¹ See Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, p. 335.

චීන කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ සැබෑ ක්‍රියාවන්ට වැඩියෙන් මාඕවාදීන්ගේ න්‍යාය සහ සටන් පාඨ වලින් බමර් රූපී උත්පාදනය වූවා යැයි පෙනී යයි. චීන පිටිසරබද විප්ලවයට හිතකර පරිසරයක් වූයේය. විශේෂයෙන්ම සංස්කෘතික විප්ලවයෙන් පසුව නාගරික විද්වතුන් මහත් රාශියක් පිටමං කරන ලද්දේ එතැනටයි. අද පවා රෙජිමය විසින් නගර වලට ඇදී එන ගම්බද ජනතාව සීමා කරන්නට ඉතා ඩුකෝනියානු වූ මෙහෙයුම් භාවිතා කරති. ඒත්, 1949 ට පෙර සහ පසුව විශාල නගර ප්‍රධාන භූමිකාවක් රඟපාන ලදහ. විප්ලවයේ වඩාත්ම ප්‍රසාදයක් හිමි වූ පුතුන් නාගරික කම්කරුවන් වූහ. නගර හිස්කර මුළුමහත් ප්‍රදේශයේ ජනගහනය පිටමං කර දැමීමට, මුදල් අහෝසි කර දැමීමට, සහ අධ්‍යාපන පද්ධතිය විනාශ කර දැමීමට, නැත්නම් විද්වතුන් සමස්ත පංතියක් හැටියට තුරන් කිරීමට කිසිදු මොහොතක දී චීන කොමියුනිස්ට් පක්ෂය සිතුවේ නැත. ඔවුන් ගැන තම අප්‍රසාදය පෙන්වන්නට හැකි සෑම අවස්ථාවක්ම මාඕ අත්හැරියේ නැති වුවත්, අවසාන විශ්ලේෂණයේ දී එවැනි ජනතාවක් නොමැතිව ඔහුට රට ගෙන ගිය නොහැකි බව ඔහු දැන සිටියේය. රතු හමුදාවේ බොහෝ පිරිසක් ද පැමිණියේ එලිටි විශ්වවිද්‍යාල වලිනි. රෙජිමයට ඔවුන්ගේ පක්ෂපාතීත්වය පෙන්වන්නට කියමින් විදේශයන් වෙතින් ආපසු පැමිණි කාමිබෝජ විද්වතුන්ව සාදරයෙන් පිළිගැනීමේ දී කියූ සම්පත් පැහැදිලිවම මාඕවාදී ව්‍යක්ත කථිකත්වය යොදා ගනියි: “මට ඔබට පැහැදිලිව කියන්න පුළුවනි, අපිට ඔබට අවශ්‍ය නැහැ: අපිට උවමනා මහපොළවේ වැඩ කරන්න පුළුවන් ජනතාව, ඒ අය පමණයි...දේශපාලනික දැනීමක් ඇති ඕනෑම කෙනෙක් සහ අපේ රෙජිමයට ඕනෑම දෙයක් කරන්න පුළුවන් කියන වටහා ගෙන තියෙනවා නම්, තාක්ෂණ ක්‍රම එන්නේ ඊට පස්සේ...හාල් වගා කරන්න, බඩඉරිඟු පැළ කරන්න, නැත්නම් උරන් ඇති කරන්නට අපිට ඉංජිනේරුවන් අවශ්‍ය නැහැ.”²³² මේ වාග් අලංකාරෝක්තිය වුවද, විශේෂඥ දැනුමේ අගය මේ ආකාරයෙන් ප්‍රතික්ෂේප කිරීම කිසිවිටෙක චීන ආණ්ඩුවේ ප්‍රතිපත්තියක් වූයේ නැත. කෙසේ නමුදු කාලයක් තිස්සේ එක තැන ලැග පැවතීමේ ක්‍රියාවලිය නිසා උතෝපියානු අන්තවාදයක් කර යන සෑම ව්‍යාපාරයක්ම සහ සෑම මර්දන රැල්ලක්ම ඉක්මණින් නිමා වූයේ වඩාත් සාම්ප්‍රදායික ලෙස සහ සාමාන්‍ය ක්‍රමවේද වලට නැවත යාමෙනි. ඒ නැවත යාමේ හැරවුම් ලක්ෂ්‍යය ද කොමියුනිස්ට් පක්ෂය ඇතුළතින්ම සිද්ධ විය. චීන රෙජිමයේ ස්ථාවරත්වයට මෙය පැහැදිලිවම එක හේතුවකි. එයට පටහැනිව CPK තමන්වම තුරන් කරන දමන තත්වය අසලටම පැමිණියේය.

එවැනි පරස්පර විරෝධතාවයන් යොදා ගන්නා ලද මර්දන වර්ග තුළින් ද දැකිය හැකියි. අපහැදිලි අධ්‍යාපනික බවකින් නැත්නම් ප්‍රතිඅධ්‍යාපන ලෙසකින් දක්වමින් එහි අනිවාර්ය විවේචන සහ ස්වයං විවේචන ක්‍රියාවලියෙන් යුතු වූ එහි දී ප්‍රධාන බලපෑම පැහැදිලිවම චීන (නැත්නම් චීන-වියට්නාම්) වෙයි. වෙනස් නොකර නැවත නැවතත් ලියන්නට නිතර බලකරන ලද වර්තපදාන සහ පාපෝච්චාරණ විස්තර සහිත වූ අතීතය ගැන එයාකාර ලෙසින්ම පමණට වැඩි අවධානයක් යොමු කිරීම පැවතිණ. සමාජමය ධුරාවලියේ අයෙකුගේ තත්වය හිමි වූයේ උප්පත්තියෙන් සහ රැකියාවෙනි. එයින් අනතුරුව නීතිමය පද්ධතියේ අයෙකුගේ තත්වය තීන්දු කරන ලදී. පවුලේ සම්භවය නිතරම ඉතාමත් වැදගත් වූයේය. ආසියාවේ වෙනත් තත්වල දී සේ ම, සියල්ලන්ම ඉතාමත් දැඩි විලාසයකින් හා කැපවීමකින් යුතුව දේශපාලනයේ නියැළිය යුතු යැයි උද්යාවනය කිරීම නිසා සමාජයේ සහ පක්ෂ-දේශයේ මායිම් පැහැදිලිවම එන ආඥාදායක විලාසයකින් බාදනය වී ගියේය.

කාමිබෝජයටම පමණක් විශේෂ වූ ලක්ෂණ ගණනාවක් ද ඇත, ඒත් ඒ බොහොමයක් ප්‍රථම ආකෘතිය අත්‍යලංකාරයට පත් කිරීමෙන් නැත්නම් තීව්‍ර කිරීමෙන් හැදෙන ලද ඒවා වෙති. අඩුම වශයෙන් 1960 ගණන් දක්වා පමණක් හෝ ඇති ප්‍රධාන වෙනස වනුයේ චීන සහ වියට්නාම් කොමියුනිස්ට්වාදීන් ප්‍රතිඅධ්‍යාපනය දැඩි වැදගත්කමකින් බාරගෙන සිරකරුවන්ට එය පෙන්වන්නට ඉතා දුර දිග යෑමයි, උදාහරණයක් හැටියට ඔවුන් සිරගත කිරීම ගැන රජය නිවැරදි යැයි පෙන්වීම.²³³ එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් සිරකරුවන්ට හොඳින් සලකන ලද අතර වධහිංසාව තහනම් වූ හෝ නැත්නම් කලාතුරකින් යොදා ගැනීම සිද්ධ විය. ඒත් කාමිබෝජයේ ඊට පටහැනි ලෙසකින් වධහිංසාව විධිමත් ලෙසින් යොදා ගැනිණ. අනෙක් ඵලවිපාකය වූයේ හොඳ හැසිරීම නිසා නිදහස ලැබෙවිය නැත්නම් පුනරුත්ථාපනය වේවි නැත්නම් අඩුම වශයෙන් සිර දඩුවමේ කාලය අඩු වේවි යැයි කියා හිතාගන්නට පවා අවස්ථාවක් නොමැති වීමයි. කාමිබෝජයේ සිරගෙදරකින් පිටවී ගියේ එහෙමත් කෙනෙකු පමණි; සැබැවින් වූයේ හිතාගත නොහැකි ඉතාමත් වේගයෙන් ජනතාව එහි දී මිය යෑමයි. චීනයේ සහ වියට්නාමයේ දී දැවැන්ත මර්දන රැලි ලෙසින් පැමිණි අතර ඒවාට පසුව දීර්ඝ වූ සංසුන් යුග පැවතිණ. විශේෂිත කණ්ඩායම් ඉලක්ක වූහ, නමුත් ඔවුන් ජනගහනයේ ඉතා සුළු කොට්ඨාශයක් පමණක් නියෝජනය කළහ. කාමිබෝජයේ දී, අඩුම වශයෙන්, සියළුම “75 ගණන්” අය සැකකරුවන් වූ අතර කිසිම මොහොතක දී ඉස්පාසුවක් ලැබුණේ නැත. මර්දන ප්‍රායෝගික ලෙසින් යොදා ගැනීම ගනිද්දී, ගිණිකොන දිග ආසියාවේ අනෙකුත් කොමියුනිස්ට් පක්ෂ සංවිධානාත්මක බවේ, කාර්යක්ෂම බවේ, සාපේක්ෂ ලෙසින් එකමුතු බවක්, සහ යම් විකෘති බුද්ධිමත් බවක් ඇති බොරු මුහුණු පවත්වාගෙන ගියහ. ඒත් කාමිබෝජයේ ඊට විරුද්ධ ලෙසින්, සරල මාගත්වය සහ හිතූමතය වැඩි බලයකින් යුතුව පැවතිණ; පොදු සිද්ධාන්ත පැහැදිලිවම ඉහළින් ආවා වුවත් මර්දන නිසැකයෙන්ම ගෙන ගියේ

²³² Quoted in Martin, *Le mal cambodgien*, p. 193.

²³³ 1960 න් පසුව විශේෂයෙන්ම චීනයේ, උදෙසාම දේශපාලන සිරකරුවන් සංඛ්‍යාව අතර, සිරගත ජනගහනයේ සැලකිය යුතු පහත වැටීමක් දකින්නට ලැබිණ.

පරිස්ථානීය නියෝග අනුවයි. මෙතරම් මහත් සංඛ්‍යාවක මිනීමැරුම් සහ සමූලඝාතන එක තැනක දී සිද්ධ කිරීම ආසියාවේ වෙනත් කිසි තැනක දකින්නට නැත, සමහර විට කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිසංස්කරණ යුගයන් හි දී හැරෙන්නට (වින්දනයන්ව-ඉඩම් හිමියන් සහ ඔවුන් හා සම්බන්ධ අය—පැහැදිලිවම හඳුන්වමින් සහ සංඛ්‍යාවන් සීමිත කරමින්) එසේම සංස්කෘතික විප්ලවයේ උච්චතම අවධියේ දී, එහි දී වුවද එය යම් සීමා කරන ලද සහ තහනම් කරන ලද විලාසයකින් සිද්ධ වූහ. කෙටියෙන් කිව්වොත් මිකොන්ග් හි මාමිවාදීන් ඔවුන්ගේ කටයුතු වල දී බොහෝ සෙයින් වඩාත්ම සමීප වූයේ චීන කොමියුනිස්ට්වාදයට වඩා ස්ථාලිත්වාදයේ පිරිහුණු ස්වරූපයකටයි.

ආදර්ශවත් ප්‍රජාපීඩකයා

ස්ථාලිත් සහ මාමි තැබූ පෞද්ගලික මුද්‍රාව කොතරම්දැයි කිවහොත් ඔවුන්ගේ මරණ සැලකිය යුතු වෙනසක් ගෙනෙන ලදී, විශේෂයෙන්ම මර්දනයේ පරිමානය සහ විෂය පථය සම්බන්ධයෙන්. පොල් පොටි සම්බන්ධයෙන් එය කෙසේද? සැලොක් සාර් නමින් උපත ලැබූ මිනිසා කාමබෝප්පේ කොමියුනිස්ට්වාදී ඉතිහාසයේ මුල පටන් අග දක්වා සිටියෙකි, එසේම ඔහු නැතිව කොමියුනිස්ට්වාදය ගැන කතා කිරීම කිසිසේත් කළ නොහැකියි. ඔහුගේ රෙජිමයේ ලේ තැවරුණු සදාචාර විරෝධී කටයුතු සමඟ ඔහුගේ පෞරුෂත්වයෙන් හඳුනාගත හැකි ලක්ෂණ සමඟ සහසම්බන්ධයක් ඇති බව ගැන කිසිදු සැකයක් නැත. ඔහුගේ ඇත අතීතය දැඩි සෙයින් සංකීර්ණ වූ අතර ඒ වෙනුවට සකස්කර ගැනීමට වැයම් කළ විප්ලවීය ප්‍රසිද්ධ වර්තයට ඇත්තේ ඉතාමත් අල්ප සමානකමකි. මොනිවොන්ග් රජුගේ (King Monivong) අනියම් භාර්යාවන් සහ නැටුම්කාරියන් වූ සහෝදරියක් සහ ඥාති සහෝදරියක් ඔහුට සිටි අතර 1975 දක්වා රජමාලිගාවේ නිලධාරියෙක් වූ සහෝදරයෙක් ද සිටියේය. එසේම ඔහු තම ළමා අවධියෙන් කොටසක් ඒ පෞරාණික රාජාණ්ඩුවේ අභ්‍යන්තර කවයේ ගෙවන ලද්දෙකි. එයින් හටගන්නා වූ සදොස් සවිඥානය සහ එයින් හටගත් පැරණි ලෝකය විනාශ කර දමන ආශාව අයෙකුට පහසුවෙන් හිතාගත හැකියි. පොල් පොටි විකල්පීය යථාර්ථයක තවත් ගැඹුරකට වැටී ඇති බව පෙනී යයි, සමහර විට ඒ ඔහුගේ කතාවටම මුහුණ දෙන්නට නොහැකියාව නිසා විය හැකියි. ඉතාමත් ළාබාල වයසක දී ම කොමියුනිස්ට් පක්ෂ නියෝජිතයෙක් (*apparatchik*) වීමෙන්, සෙනගක් ඉදිරියේ පෙනී සිටිනවාට වඩා කුඩා කණ්ඩායමක් සමඟ සිටීමට වැඩියෙන් හුරු වූ ඔහු 1963 දී එක්කෝ ලෝකයෙන් වෙන් වූ කැළෑ කඳවුරු තුළ නැත්නම් පාළුවට ගිය නොමි පෙන් හි රහසිගත ස්ථානවල සැඟවී සිටියේය. ඒ ගැන විස්තර අදත් ඇත්තේ අල්පයකි. කාලය ගෙවෙද්දී ඔහු තව තවත් පීඩනෝත්තමාදයෙන් පෙළෙන්නට වූයේය. ඔහු සියළු බලතලයෙන් සිටිය දී වුවද ඔහුගේ වදන් අසන්නට පැමිණි සියල්ලන්වම පිරික්සුමට ලක්වෙන ලදී. ඔහු නිතරම එක නිවහනකින් තවත් නිවහනකට මාරු වූයේය, තම කෝකියන් තමන්ට වසවිෂ දී මරන්නට වැයම් කරනවා යැයි සැක කළේය, එසේම වරක් විදුලි බලය ඇණි හිටීමක් ඇති කළා යැයි “වරද” නිසා විදුලි කාර්මික ශිල්පීන් මරණයට පමුණුවන ලදී.²³⁴

1978 දී ස්විඩන් ටෙලිවිෂන් මාධ්‍යවේදියෙකු සමඟ පැවති සාකච්ඡාවක දී ඔහුගේ චිත්තභාරයන් පැහැදිලි වූහ:

“ගතවුණ වසර තුනහමාරේ දී ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී කැමිපුටියාවේ ශ්‍රේෂ්ඨතම ජයග්‍රහණය යැයි ඔහු සලකන දේවල් මොනවාදැයි කියා ප්‍රේක්ෂකයන්ට පැහැදිලි කරන්න ගරු උතුමාණන්ට පුළුවන්ද?

“අපේ ශ්‍රේෂ්ඨතම ජයග්‍රහණය...සියළු උපායන් සහ කුමන්ත්‍රණ, කඩාකප්පල්කාරී වැයම්, සහ රජය පෙරළා දැමීමේ වැයම් ඇතුළු අපේ රෙජිමයට එදිරිවාදී සියළු වර්ග වල හතුරන් විසින් රැගෙන ගිය අනෙකුත් සියළු ප්‍රවණ්ඩත්ව ක්‍රියා පරාජය කිරීමයි.”²³⁵

මෙය රෙජිමයේ අසාර්ථකත්වය ගැන අනිවිඡානුගතව කරන ලද අතිශය ප්‍රබල පිළිගැනීමක් හැටියට සහතිකයෙන්ම සැලකිය හැකියි.

පොල් පොටි ගැන නිසැකවම පැති දෙකක් තිබුණි. 1950 ගණන් සිට 1980 ගණන් දක්වා ඔහුව බොහෝ විට විස්තර කෙරුණේ සංවේදශීලී, ඔහුගේ සිසුන් විසින් පුළුල්ව ආදරය කරන ලද, කරුණාවන්ත හදවතක් ඇති සහ විප්ලවය ව්‍යාප්ත කරන්නට දැඩි ළැදිකමකින් යුතු වූ, ප්‍රංශ ගද්‍ය කියවන්නට කැමති කුලැටි මිනිසෙක් හැටියටයි. ඒත් දේශපාලනඥයෙක් හැටියට ඔහු තමන් හා අවිගත් පැරණි පක්ෂ සහෝදරයන් සංඛ්‍යාවක් අත් අඩංගුවට ගන්නා ලද්දේය, ඒ අතර තමන් ඔහුගේ සමීපතම හිතවතුන් යැයි සිතන ලද පිරිසක් ද සිටියහ. ඔවුන්ගේ ආයාචනා රැගත් ලියුම් වලට ඔහු කිසි විටෙක පිළිතුරු නොදුනි, එසේම ඔවුන් සඳහා හැකි දරුණුතම වූ වධහිංසාවන්

²³⁴ Chandler, *Brother Number One*, pp. 216-217.

²³⁵ Locard, *Le goulag Khmer rouge*, p. 19.

යෙදවීම අනුමත කරන ලදී, එපමණක් නොව අවසානයේ දී ඔවුන්ව මරණයට පමුණුවීමට ද කටයුතු කළේය.²³⁶ ඔහුගේ පරාජයෙන් පසුව 1981 දී කාඩර්වරු සඳහා වූ රැස්වීමක දී කරන "පාපශෝධන" කථාව, ප්‍රේමාවේ ආකෘතියකි:

රටේ ජනතාව අතර බොහොමයක් ඔහුට ද්වේෂ කරන බව සහ ඝාතන සඳහා ඔහු වගකිව යුතු බව විශ්වාස කරන බව ඔහු දන්නා බව ඔහු කීවේය. බොහොමයක් ජනතාව මිය ගිය බව ඔහු දන්න බව ඔහු කීවේය. මෙය කියද්දී ඔහු ශෝකහරිතව හඬන තරම් අසරණ තත්වයකට ආසන්න වූයේය. ඔහුගේ ප්‍රතිපත්ති ඉතාමත් වාමාංශික අන්තයක වූ බැවින් සහ හරියටම සිද්ධ වෙන්නේ කුමක්දැයි කියා ඔහු නිසි විපරමින් නොසිටීම ගැන ඔහු විසින් වගකීම බාරගත යුතු බව ඔහු කීවේය. දරුවන් මොනවා කරනවාදැයි නොදන්නා නිවහනක ස්වාමියෙක් සේ ඔහු වූවා යැයි සහ පමණට වැඩි ලෙසකින් ඔහු පුද්ගලයන් විශ්වාස කළේ යැයි ද ඔහු කීවේය...සියල්ල හොඳින් පවතිනවා යැයි ද, මේ හෝ අර පුද්ගලයා ද්‍රෝහියෙක් යැයි ද, ඔවුන් ඔහුට සත්‍යය නොවන දේ කියන ලදී. අවසානයේ දී සැබෑ ද්‍රෝහීන් වූයේ ඔවුන්ය. ප්‍රධාන ගැටළුව විශේෂිතවම වැඩි විසින් පිහිටුවන ලද කාඩර්වරුන් වූහ.²³⁷

ඔහුගේ පැරණිතම මිතුරෙක් වූ ද ඔහුගේ මස්සිනා වූ ද, පසුකාලයේ දී ඔහු උමතු බලකාමියෙක් යැයි චෝදනා එල්ල කරන ඉයෙන්ගේ සාරි විසින් වැඩිදුර සිතන්නට පොළඹවන තෙස්තමේන්තුවක් සපයයි: "හමුදාමය සහ ආර්ථික කටයුතු ගැන, සෞඛ්‍ය ගැන, සහ සිංදු ලිවීම ගැන, සංගීතය සහ නර්තනය ගැන, ආහාර පිසීම ගැන, විලාසිතා ගැන, සහ අනෙක් සියළු දේ ගැන, බොරු කීමේ කලාව ගැන පවා, තමන් අසමසම දිනියස්වරයෙක් යැයි පොල් පොටි සිතුවේය. ඔහු මුළු ලෝකයේම සියල්ලන්ටම වඩා ඉහළින් සිටින්නෙක් යැයි පොල් පොටි සිතුවේය. ඔහු පෘතුගීසීන් සිටින දෙවියක් විය."²³⁸ මේ පිළිබඳව ස්වාලින් ගැන වූ සමහර පිළිබඳවත් සමඟ අපූර්ව ලෙසින් සමානකමක් දක්වයි. එය හුදු අහඹුවක් විය හැකිද?

යථාර්ථයේ වැදගත්කම

දේශයේ අසහනකාරී ඉතිහාසය සහ ලෝක කොමියුනිස්ට්වාදයේ බලපෑම හැරෙන්නට රෙජිමයේ විශේෂිත අවකාශමය සහ කාලික සංදර්භය වෙතින් බමර් රූප් ගේ ප්‍රවණ්ඩත්වය ඇතිකරන ලදී. තවත් පැති වලින් සලකද්දී කාමිබෝජයේ මායිම් වලට ඔබ්බෙන් හටගන්නා ලද යුද්ධයේ අහඹු නිෂ්පාදනයක් ලෙසින් රෙජිමය සැලකිය හැකියි. යුද්ධය අවසන් වූ පසුව ඔවුන්ගේ සම්භවය සිද්ධ වූ රටේම තමන් හුදකලා වී සහ දුර්වල වී ඇතැයි රෙජිමයට දැනගන්නට ලැබිණ. විශේෂිතවම එදිරිවාදිකම් සහ විනයේ හිර කරන බදාගැනීම ඉතිරිය කරන ලදී.

එය පසුකර යන ලද ලෝකයට අප්‍රේල් දාහත්වැනිදා පැමිණියේ කල් ඉක්ම ගිය පසුවයි. සමහර විට බමර් රූප්ගේ දැවැන්තම දුර්වලතාවය වනුයේ ඔවුන් ඓතිහාසික විෂමතාවයක් වීම විය හැකියි. ඔවුන් "කල් ඉකුත් වූ කොමියුනිස්ට්වාදය" නිර්මාණය කළේ අයෙක් "කල් ඉකුත් වූ ඉතා පුරාණ කාලය" යන අර්ථයෙනි—එනම්, සෙසු ලෝකය නික්ම ගිය පසුව තවමත් පවතින තත්වයකිනි. පොල් පොටි බලයට පත්වෙද්දී, ස්වාලින් මිය ගොස් (1953) බොහෝ කල් ගත වී තිබුණි, හෝ වි මින් මිය ගියේය (1969), සහ මාඕ දැඩ් සේ ගේගාතුරව සිටියේය (ඔහු මිය ගියේ 1976 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී ය). කිම් ඉල් සුන් පමණක් ජීවතුන් අතර සිටිය ද උතුරු කොරියාව කුඩා සහ ඇතක පිහිටි යන දෙකටම අයත් විය. නව ආඥාදායකයාගේ ඇස් ඉදිරිපටම ශ්‍රේෂ්ඨ වීන ආකෘතිය කැලි කැලි වලට කඩා වැටෙමින් පැවතිණ. 1975 දී 'හතරදෙනාගේ කල්ලිය' විසින් සංස්කෘතික විප්ලවය නැවත දියත් කරන්නට වූයේ එය අසාර්ථක විය. මාඕ ගේ මරණයෙන් පසුව විප්ලවය අතු ගා දැමුණේ කාඩ් කුට්ටමකින් තනන ලද ගෙයක් මෙනි. බමර් රූප් විසින් මාඕවාදය අත්හැරීම ප්‍රතික්ෂේප කළ අය අතරින් සහාය සෙවූහ. නමුත් ඒ අය ඩන්ග් ක්ෂියෝපින්ග් සහ ඔහුගේ පාක්ෂික ප්‍රතිසංස්කරණවාදීන් අතර වූ ගැටුමක අතිශයෙන් හිර වී සිටියහ. වසරකට පසුව මාඕවාදය නිල වශයෙන් සමාජන වූ අතර රට 'ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පවුර' වෙතින් සංකේතවත් වෙමින් නව යුගයකට පා තැබීය. ඒත් එවක දී කාමිබෝජයේ ඝාතන පටන් ගත්තා පමණි. විනයේ "ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම" අවසන් වී තිබිණ, ඒ වෙනුවට "ප්‍රතිසංස්කරණවාදය" හට ගැනිණ. නොම් පෙන් සිට දැකිද්දී, සෙසු ලෝකය ඊටත් වඩා දොමිනස් සහගත වූයේය: ඉන්දුචනයේ විප්ලවීය බලයන්ගේ, හැම තැනකම සිටි මාඕ ගරිල්ලාවාදීන්ගේ—තායිලන්තයේ, මැලේසියාවේ, සහ බුරුමයේ—ජයග්‍රහණයෙන් ගෙනෙන ලද මොහොතක උත්තේජකයේ පිරිහීම පටන් ගෙන තිබිණ. සමහර විට සියල්ලටම වඩා නරක වූයේ ජපානය හා සමගාමීව නව වානිජ්‍ය බලයන් (සිංගප්පූරුව, තායිවානය, දකුණු කොරියාව, සහ හොංකොං) නැගී ඒමය. කොමියුනිස්ට් අදහස් වලට එදිරිවාදී වීමෙන් පමණක්

²³⁶ Chandler, *Brother Number One*, pp. 210-211.

²³⁷ From an account by a participant, *ibid.*, pp. 171-172.

²³⁸ PPP, 20 September 1996, p. 7. අන්කර් තේමා ගීතය සම්පාදනය කරන ලද්දේ පොල් පොටි විසින් යැයි සිහනුක් ප්‍රකාශ කරයි.

“කුඩා මකරුන්” වූ ඔවුන්ගේ ආර්ථික සමෘද්ධිය සමානකම් දක්වන ලදී. එසේම බටහිර සභායක් නැතිව ඔවුන් ඔවුන්ගේ මාර්ගය සොයා ගැනීම කළමනාකරණය කර ගන්නට සමත් වූහ. මාක්ස්වාදය ප්‍රජාතාකාර ලෙසින් පහළට වැටෙන ලෙසින් පෙනී යද්දී, බමර් රූප් හට මඳක් හෝ ව්‍යාකූලත්වයකට මුහුණ දීමට අවසානයේ දී නියමිත වූහ. ඉතිහාසයේ පා ගමන සැබැවින්ම ආපසු හැරවුනාද?

මේ වෙනස්කම් සඳහා දිය හැකි ප්‍රතිචාර දෙකක් තිබුණි: ඔවුන්ගේ අනන්‍යතාවය සහ පැවැත්මේ හේතුව අවදානමට තබමින්, ඔවුන් සමඟ යමින් ඔවුන්ගේ දහම සංශෝධනය කරගැනීම; නැත්නම් ඔවුන්ගේ අනන්‍යතාවය නැවත තහවුරු කරගනිමින් උතුරු කොරියානු ක්‍රමය අනුගමනය කරමින් ඔවුන්ගේ අරමුණු සහ ක්‍රියාවන් තිබුණාටත් වැඩියෙන් රැඩිකල් කරගැනීම. එහි උචිතම අවධියේ පැවති යුරෝපීය කොමියුනිස්ට්වාදය, නැත්නම් රතු හමුදා වල මාක්ස්වාදී ක්‍රස්තවාදය (ඇල්ඩෝ මොරෝ (Aldo Moro) ඝාතනය වූයේ 1978 දී ය)—තෝරා ගැනීම වූයේ එයයි. අද අප දන්නා පරිදි, මාර්ග දෙකම ඉදිරියට යා නොහැකි පරිදි අවසන් වෙති, ඒත් එකක් අනෙකුට වඩා අතිශයයෙන් ලේ තැවරුණ ලද්දක් වූයේය. හරියට මේ ප්‍රංශයේ ඉගෙන ගන්නා ලද 1950 ගණන් වල පරම්පරාව විසින් වැය කුමක් වුවත් වහාම ඔවුන්ගේ උනේපියාව හදා නොගත්තේ නම් නිසැකවම ඔවුන්ට දීර්ඝ සමඟි සම්මුති මාලාවකට එකඟ වෙන්නට සිද්ධ වෙන බවක් වටහා ගන්නා වැනියි. අතු ගා දැමෙන්නට උවමනා නොවූයේ නම්, ඔවුන්ට හැකියාව තිබුණ එකම දැය නම් කිසිදු විකල්පයකට ඉඩ නොදෙන ජනගහනයක් මත “බිංදුවේ අවුරුද්ද” බලාත්කාරයෙන් ස්ථාපිත කිරීමයි. චීනයේ “ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම” අසාර්ථක වී තිබිණ; එසේම සංස්කෘතික විප්ලවය ද අසාර්ථක වී තිබිණ. එයට හේතුව වීන්නු බාගෙට මෙහෙයුම් කර නවත්වන ලද නිසා යැයි, එනම් ඔවුන්ගේ ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී බාධක, එනම් දුෂිත සහ පාලනය කරගත නොහැකි නගර, තමන් වෙනුවෙන් හිතන්නට හැකි යැයි සිතන ලද සහ තම දැනුම ගැන ආඩම්බර වූ විද්වතුන්, මුදල් සහ සියළු මුල්‍ය ගණුදෙනු, ධනවාදයේ අවසාන හෝඩුවාවන්, සහ “පක්ෂයේ හදවත ඇතුලට රිංගා ගෙන සිටින ප්‍රේමිනි,” යන සියල්ල අතුගා දමන්නට අසමත් වූ බැවින් යැයි බමර් රූප්ගේ දැක්ම වූයේය. මෙම ‘නව මිනිසුන්’ වෙතින් පිරුණු නව සමාජයක් නිර්මාණයේ ආශාව යන්න කාම්බෝජ වැසියන්ගේ යටත්පහත් ස්වභාවය යන යථාර්ථයේ කරදරයෙන් වුවත් (සමහර විට එය නිසාම) අසාර්ථක වීමට නියමිතව තිබිණ. ඔවුන්ගේ සැලසුම් අත්හැර දමන්නට අකමැති නිසාවෙන් රෙජිමය බලයේ සිටීම සඳහා තවත් ගැඹුරු ලේ වගුරුවන මුහුදක් ඇතුලට ලිස්සා යන ලදී. ලෙනින් සහ මාම් වෙනුවට පත්වෙන කීර්තිමත් අනුප්‍රාප්තිකයා වීමට CPK කැමැත්තෙන් සිටියේය, ඒත් ඒ වෙනුවට සිද්ධ වූයේ මාක්ස්වාදය විකෘති කරන ලද අනෙක් කණ්ඩායම් වලට පෙරනිමිත්තක් සහ පෙරැවියානු සැන්ඩොරෝ ලුම්නොසෝ (දීප්තිමත් මාර්ගය), ශ්‍රී ලංකාවේ දම්ල කොට්ටි, සහ කුර්දිස්තාන් කම්කරු පක්ෂය මෙන් ප්‍රවණ්ඩත්වයේ ඉවසිය නොහැකි ක්‍රියා සිදු කරන්නට අවසර පත්‍රයක් හැටියට භාවිතා කරන්නක් බවට පත්වීමයි.

බමර් රූප් විසින් නිරතුරුවම ඔවුන්ගේම දුර්වලතාවයට එරෙහිව වෙහෙසුණහ. ජයග්‍රහණකවාදී වාග් බාහුලයක් පිටුපස එය දීර්ඝ කාලීනව සැඟවී පැවතිණ. සැබැවින්ම අප්‍රේල් 17 වැනිදා සිද්ධීන් වලට හේතු දෙකක් වූයේය: උතුරු විසේට්නාමය විසින් පිරිනමන ලද සැලකිය යුතු තරමක හමුදා සහාය, සහ අසංස්ථිතික U.S. විදේශීය ප්‍රතිපත්ති නිසා තවත් අයහපත් වූ ලොන් නොල් රෙජිමයේ අදක්ෂතාවය. ඔවුන්ගේ හමුදාමය ජයග්‍රහණ සම්බන්ධයෙන් ලෙනින්, මාම්, සහ හෝ වි මින් පවා වෙනත් කිසිවෙකුට යාන්තමට හෝ ගැති වූයේ නැත. එසේම ඔවුන්ගේ හතුරන් කිසි ලෙසකින් මධ්‍යස්ථ තත්වයකින් නොවූහ. ඔවුන්ගේ පක්ෂ, සහ මාම් සහ හෝ වි මින් යන දෙදෙනාගේ අවිගත් හමුදාවන් ඉතා සෙමෙන් සහ ඉවසීමෙන් යුතුව හදා තිබිණ, එසේම ඔවුන් අවසානයේ බලයට පත්වෙන්නට පෙර පවා සෑහෙන ප්‍රමාණයකින් යුතු වූහ. කාම්බෝජයේ තත්වය වෙනස් වූයේය. සිවිල් යුද්ධයේ මැද වෙන තෙක්, බමර් රූප් මුළුමනින්ම හැනෝයි වෙතින් එන හමුදාව මත යැපී සිටියහ. 1975 දී සිටියේ බමර් රූප් සොල්දාදුවන් 60,000 ක් පමණ (ජනගහනයෙන් සියයට 1 කට අඩු), ඔවුන්ට දිරිබල සිඳින ලද රිපබ්ලිකන් සොල්දාදුවන් 200,000 ක් පමණ යටපත් කරන්නට හැකියාව ලැබිණ.

හමුදාව දුර්වල වූවා නම් පක්ෂය ද එසේ වූයේය. සමස්ත ලෙසින් විශ්වාස කරන හැකි මූලාශ්‍ර කිසිවක් නැති වුවත් අපට ඇති දත්ත වලින් 1970 දී පක්ෂයේ සාමාජිකත්වය සාමාජිකයන් 4,000 කින් යුතු වූ බවත්, 1975 දී එය 14,000 ක් වූ බවත් දක්වයි: කුඩා පක්ෂයකට විශාල කණ්ඩායමක් එකතුවීමෙන් ඇතිවන වර්ධනයයි.²³⁹ මේ දත්ත වලින් කියන තවත් දැයක් නම් රෙජිමයේ අවසාන නිමාව දක්වාම පුහුණු කාඩර්වරුන්ගේ හිඟයක් පැවති බවයි. ඒ නිසා සියළු ශුද්ධකරණ තවත් අනපේක්ෂිත සහ ප්‍රබෝධමත් වූහ. පිටමං කරන ලද්දවන්ගේ කතන්දර වලින් ඵලවිපාක පැහැදිලිව දකින්නට හැකියි: සෑම වගකීමෙන් යුතු සහ බුද්ධිමත් කාඩර්වරයෙක්ම කුරිරු, මෝඩ, මහන්තත්ව, සහ මුරණ්ඩු වූ තවත් දුසිමක් සිටියහ. “කාඩර්වරුන්ගේ තත්වයට උසස් කරන ලද සියළු ගම්බද වැසියන් ඉතාමත් මුග්ධ වූහ. ඔවුන් නිතරම විප්ලවයේ සිද්ධාන්ත වැරදියට වටහා ගෙන වැරදියට භාවිතා කළහ. බමර් රූප් රෙජිමයේ වියරුව තීව්‍ර කළේ ඔවුන්ගේ නොහැකියාවෙනි.”²⁴⁰ එය කිසිත් ලෙසකින් හඳුනා නොගැනී සිද්ධ වූ රෙජිමයේ සෑබෑ දුර්වලතාවය මෙන් වූයේය. එයින් අනතුරට ඇද දමන ලද නිරන්තර අනාරක්ෂිත බවේ හැඟීමට

²³⁹ Timothy Carney, “The Organization of Power,” in Jackson, *Cambodia 1975-1978*, p. 95.

²⁴⁰ Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, p. 230.

වන්දි ගෙවන ලද්දේ භීෂණය තවත් වතාවක් වැඩි කිරීමෙන් පමණි. මෙයින් අතෘප්තිමත් භාවයක් ගෙන එන ලදී, එයින් තවත් වතාවක් භීෂණය වැඩි කරන ලදී, එයාකාරයෙන් වක්‍රය දිගින් දිගටම ගියේය. අනාරක්ෂිත බව, පොදුවේ සියල්ල ගැන අවිශ්වාසයකින් යුතු වාතාවරණයක් පැවති අතර අනාගතය ගැන බිය සාමාන්‍යයක් වූයේ එහි ජීවත්වුවන් සියල්ලන්වම කම්පනයට පත් කරමිනි. එය හැම තැනම ප්‍රේමීන් සිටින්නේ යැයි විශ්වාස කළ නායකයන්ව හුදකලා කිරීමේ ප්‍රතිබිම්බයක් ද වූයේය. “අයෙකුට හැම විටම වැරදි පුද්ගලයෙක් අත් අඩංගුවට ගැනීමේ වරදක් කරන හැකියි, ඒත් අයෙක් කිසිවිටෙක වැරදි පුද්ගලයාට ගැලවී යාමට ඉඩ දිය නොයුතුයි,”²⁴¹ වැනි බමර් රූප් ආදර්ශ පාඨ වලින් හැඟවෙන අන්ධ මර්දනය එහි ප්‍රතිඵලය විය. පවතින පාපතර වක්‍රය පින් යතේ විසින් තියුණු ලෙසින් විශ්ලේෂණය කරයි: “ප්‍රායෝගිකව, මර්දන ලිහිල් කළහොත් ඔවුන්ගේ ‘නව ජනතාව’ තුළින් කෝපය ඉහළට ඒවී යැයි බමර් රූප් බිය වූහ. කැරැල්ලක් හට ගැනේවි යැයි නීති බියකින් පෙළීම නිසා අපේ උදාසීන බව ගැන ඔවුන් අපට පරිභව කරන්නට තීරණය කළ අතර ඒ ගැන අපෙන් පළිගත්හ. ඒ අනුවයි ඔවුන්ගේ නීති භීෂණය සහිත වූ පාලනය පැවතියේ. අපි වධහිංසා ගැන බිය වූහ; ඔවුන් කැරැල්ලක් හට ගනීවි යැයි බිය වූහ. ඔවුන් සමඟ අවිගත් සහෝදරවරුන්ගේ අයිතියලොපීමය සහ දේශපාලිතක හසුරුවීම් ගැන ද ඔවුන් බියෙන් පසු වූහ.²⁴² ජනප්‍රිය කැරැල්ලක් ගැන බිය වීම ගැන ඔවුන්ව සාධාරණීය කරන හැකිද? එවැනි ව්‍යාපාර ගැන තිබුණේ අල්ප හෝඩුවාවන්ය, ඉමහත් ප්‍රවණ්ඩත්වයෙන් ඒවා සියල්ල ඉතාමත් වේගයෙන් මැඩලන ලදී.²⁴³ නමුත් අවස්ථාවක් පෑදෙන හැම අවස්ථාවක දී ම—උදාහරණයක් වශයෙන්, ශුද්ධකරණයක දී පරිස්ථානීය පරිපාලනයක් අතුගා දැමෙන ලද අවස්ථාවක—එයින් භීෂණය තවත් වැඩි වීමකින් ප්‍රතිවාර අත්විඳින්නට ලැබුණා වුවත්, වහලුන්ගේ කෝපය ඉතාමත් පැහැදිලිව දකින්නට හැකියාව ලැබිණ.

කරකියාගත නොහැකියාව නිසාම උපදින ලද කැරලි පැවතිණ, අනෙක්වා පටන් ගත්තේ එල රහිත කටකතා නිසයි. මධ්‍යස්ථ මට්ටමකින් ප්‍රතිරෝධය නැඟී ආවේ ජලාශ ඉදිකරන වැඩබිමක බමර් සොල්දාදුවන් වාඩි වී සිටින බැම්මක් මතින් මහ අඳුරේ ඉහළට ගිය පරිභවයන් වලිනි.²⁴⁴ එකිනෙකා අමතන විට දී ‘නව ජනතාව’ සෑහෙන තරමට නිදහස් ලෙසින් කතා කළේය යැයි සමස්තයක් ලෙසින්, දිවිගලවා ගන්නවුන්ගේ ප්‍රකාශ වලින් පෙනී යයි. පොඩි හොරකම් කරද්දී සහ වැඩ කරද්දී රහසේ මද ඉස්පාසුවක් ගැනීම යනාදිය සැලකෙද්දී බොහෝ අය ඒවාට හවුල් වූහ; සාපෙක්ෂ ලෙසින් එවැනි දේවල් සඳහා හෙළා දකින ලැබුවේ ටික දෙනෙක්ව පමණයි. මුළුමනින් සලකද්දී වරපුරුෂයන් සහ තොරතුරු සපයන්නන් සාර්ථක වූයේ මද වශයෙනි. ඒ නිසා “75 ගණන් අය” සහ කාඩර්වරු යන විභේදනය පැවතිණ. එය අත්හදා බලා සාර්ථක වූ ක්‍රමයක් නිසා කාඩර්වරු වැඩියෙන් ප්‍රිය කළේ යුදමය වාතාවරණයක් පවත්වා ගෙන යාමටයි. සමහර ආදර්ශ පාඨ වලින් මේ ක්‍රමවේදය පැහැදිලිවම තහවුරු වෙයි: “එක අතක් උදුල්ල අල්ලාගෙන සිටියි, අනෙක් අත හතුරාට පහර දෙයි,” නැතහොත් “වතුර වලින් අපි හාල් වවමු, හාල් වලින් අපි යුද්ධ කරමු.”²⁴⁵ ඔවුන් අවබෝධ කරගෙන හිටියාට වඩා බමර් රූප් නිවැරදි වූහ. ඔවුන්ට ඇති පමණින් හාල් කිසිදා නොතිබුණි, එසේම ඔවුන් යුද්ධයෙන් ද පරාජය වූහ.

ජනවාර්ගික සංහාරයක් ද?

කොමියුනිස්ට් ඉතිහාසයේ එයට නිසි වැදගත්කම ලබාදීම සඳහාත්, සියවසේ අනෙකුත් මහා කෝර අපරාධ සමඟ කාමිබෝජ අත්දැකීම සසඳනු පිණිසත්, බමර් රූප් කරන ලද අපරාධ විෂයමූලික ලෙසින් සහ ඉතා දැඩි ලෙසින් විනිශ්චය කළ යුතුයි. මෙවැනි ප්‍රවේශයක් සඳහා දැඩි නීතිමය හේතු ද ඇත, CPK නායකයන් විහාල සංඛ්‍යාවක් තවමත් ජීවතුන් අතර සිටින නිසා, සමහර අය ක්‍රියාකාරී නිලධාරී තනතුරුවල පවා සිටිති. ඔවුන්ට නිදහසේ කටයුතු කරන්නට ඉඩ දිය යුතුද? එසේ නැත්නම් ඔවුන්ට එරෙහිව කුමන චෝදනා ගෙන එන්නට හැකි ද?²⁴⁶

පොල් පොට් සහ ඔහු හා එකතු වූ පිරිස යුද අපරාධ වලට වරදකරුවන් වෙති යන්න ප්‍රශ්න කළ නොහැකියි. රිපබ්ලිකන් හමුදාවේ සිරකරුවන්ට ක්‍රමානුකූලව අනිසි ලෙසින් සලකන ලදී; බොහෝ දෙනෙක්ව මරණයට පමුණුවන ලදී. 1975 දී යටත් වූවන්ව පසු කාලයක දී අනුකම්පා විරහිතව වධහිංසාවට ලක් වූහ. එසේම මානුෂීයත්වයට එරෙහි අපරාධ ද බමර් රූප් විසින් සිදු කරන ලද බව පැහැදිලියි. ජීවත්වීමට හුසුදුසු යැයි කියා

²⁴¹ Locard, *Le goulag Khmer rouge*, p. 19.
²⁴² Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*, p. 299.
²⁴³ The best summary of these is found in Kiernan, *Pol Pot Regime*.
²⁴⁴ Haing Ngor, *Surviving the Killing Fields*, p. 286.
²⁴⁵ Locard, *Le goulag Khmer rouge*, p. 19; Kiernan, *Pol Pot Regime*, p. 247.
²⁴⁶ Many of the following arguments are taken from Craig Etcheson, “Genocide: By the Laws, Not by Emotion,” *PPP*, 11 August 1995, p. 20.

සලකන ලද සමාජමය කණ්ඩායම් මුළුමනින්ම බොහෝ දුරට තුරන් කර දැමිණ. ඕනෑම දේශපාලනමය විරුද්ධත්වයක්, සැබෑ හෝ එසේ යැයි සලකන ලද්දා වුවත්, සඳහා දඬුවම මරණය වූයේය. ප්‍රධාන දුෂ්කරතාවය පවතින්නේ ජනවාර්ගික සංහාරය යන අපරාධය සම්බන්ධයෙනි. එහි වචනයේ පරිසමාප්ත අර්ථය අයෙක් භාවිතා කරන්නේ ද, සංවාදය අභූතයකට වැටෙන අවදානමින් යුතු වෙයි: ජන සංහාරය යන්න යොදා ගැනෙන්නේ ජාතික, ජනවාර්ගික, වර්ගවාදී, සහ ආගමික කණ්ඩායම් අනුව ක්‍රමානුකූලව වඳ කිරීමයි. ඒත් බමර් ජාතියක් හැටියට මුළුමනින් වඳ කිරීමට ඉලක්ක නොවූ නිසා එවිට අවධානය ජනවාර්ගික සුලුතරයන් වෙත හැරී අවසානයේ දී බෞද්ධ මහණුන් වෙතට හැරෙයි. නමුත් සමස්තයක් ලෙසින් ගත් විට ඔවුන් නියෝජනය කරන්නේ වින්දිතයන් ගෙන් සුළු සමානුපාතිකයන් පමණි; බමර් රූප් විසින් විශේෂයෙන්ම ජනවාර්ගික සුලුතරය මැඬලන ලද්දා යැයි කීම පහසු නැත. ඒත් 1977 න් පසුව විශේෂයෙන්ම අය අල්පයක් පමණක් රටේ රැඳී සිටිය දී එය වෙනස් වූයේය. වැම් කණ්ඩායම ඉලක්ක වූයේ ඔවුන් මුස්ලිම් ආගමිකයන් වූ හෙයිනි, එය ප්‍රතිරෝධය දක්වන්නට පුබල හේතුවක් විය. සමහර කතුවරු ගැටළුව විසඳීම සඳහා 'දේශපාලන ඝාතනය' (politicide)²⁴⁷ යන මතියක් ගෙනෙමින් වෑයම් කරති, එය පුළුල්ව කිව්වොත් දේශපාලනමය පදනමක් මත ජන සංහාරය කිරීමයි (අයෙක් 'සමාජමය ඝාතනය' (sociocide) ගැන ද කතා කරයි, එයින් අර්ථ වෙන්කර සමාජමය පදනමක ජන සංහාරය සිද්ධ වීමයි). ඒත් එයින් කාරණයේ කේන්ද්‍රයට පිවිසීම අසාර්ථක වෙයි. සැබෑ ප්‍රශ්නය නම් එවැනි අපරාධ ජන සංහාර තරම්ම වැදගත් ලෙසින් සැලකිය යුතුද හෝ නැත්ද? ඉතින් පිළිතුර ඔව් නම්, එය මේ කතුවරු විශ්වාස කරන බව පෙනී යයි, එහෙනම් අලුත් පද වහරක් භාවිතයෙන් අර්බුදය අදුරු කළ යුත්තේ මන්ද? ජන සංහාරය ගැන එක්සත් ජාතීන්ගේ සම්මුතිය පිළිගැනීම සඳහා සාකච්ඡා පැවැත්වෙද්දී සමහර විට සිහිකරන්නට වැදගත් කාරණය නම්—ඉතා පැහැදිලිව පෙනෙන හේතු නිසා—"දේශපාලන" යන වචනය එහි නිර්වචනය දැක්වීමේ දී එකතු කිරීමට විරුද්ධ වූයේ සෝවියට් යුනියනය විසින් බවයි. නමුත් සියල්ලටම ඉහළින් මෙහි දී පිළිතුරක් සැපයිය යුත්තේ "වර්ගවාදය" යන වචනය (එයින් ජාතිකත්වය හෝ ජනවාර්ගිකත්වය යන දෙකම ආවරණය නොකරයි) විසිනි. "වර්ගය" යන්න මිනිස් දැනුම වැඩිවෙද්දී තවත් ඇතට ඇදී යන මායාවක් වෙයි, එය බලන්නාගේ ඇස් වල පමණක් පවතියි; යුදෙව් ජාතියක් කියා දෙයක් නැතිවා මෙන්ම බුර්ජුවාසී ජාතියක් කියා දෙයක් ද සැබැවින්ම නැත. ඒත් චීන කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට මෙන්ම බමර් රූප් ට ද, සමහර සමාජමය කණ්ඩායම් ස්වභාවයෙන්ම අපරාධකාරයන් වූහ, එසේම මේ අපරාධකාරීත්වය සැමියාගෙන් භාර්යාවට හුවමාරු වන පරිද්දෙන් මෙන්ම උරුමයෙන් දායක වූ ලක්ෂණයක් හැටියට දකින ලදී. ට්‍රොට්කි ලයිසෙන්කෝ ගේ හොල්මන මෙහි දී මහා ලොකුවට පෙනී යයි. අපට සමාජමය කණ්ඩායම් රැඩිකල්කරණය කිරීම ගැන කතා කළ හැකියි, ඒ නිසා ජන සංහාරයේ අපරාධය ඔවුන්ව ශාරීරිකව තුරන් කිරීම සඳහා යොදා ගත හැකියි. මේ තුරන් කිරීම, අපි දකින ලද අන්දමට, කාම්බෝජයේ දී එය එහි සීමාව තෙක්ම යොදා ගැනෙන ලදී අතර උවමනාවෙන්ම එය සිද්ධ කළ බවට කිසිදු සැකයක් නැත. "අප්‍රේල් 17 අය" යනු "ලොන් නොල් යන ප්‍රේමියාගේ රෙජිමයට සහාය දෙන ලද නගර වැසියන්...ඔවුන් අතර ප්‍රේමීන් ගොඩක් සිටියා. කොමියුනිස්ට් පක්ෂය ඉතා දක්ෂ ලෙස ඔවුන්ගෙන් හොඳ සංඛ්‍යාවක් තුරන් කර දැමුවා, තවමත් ජීවිතුවන් අතර සිටින අය දැන් පිටිසරබද වැඩ කරමින් සිටියි. අපිට එරෙහිව නැඟී සිටින්නට නොහැකි තරමට ඔවුන් දැන් දුර්වල වැඩියි," යැයි වයි. ෆන්ඩාරා ට බමර් රූප් සොල්දාදුවන් කියන ලදී.²⁴⁸

අද ජීවත්වන මිලියන ගණනක කාම්බෝජ වැසියන්ට පොල් පොට් විසින් නොමැකෙන කැළැල් ඉතිරි කරන ලදී. 1979 දී රටේ දරුවන්ගෙන් සියයට 42 කට අඩුම වශයෙන් එක දෙමව්පියෙක් හෝ අහිමි වූහ. ඔවුන්ගේ මවට වඩා පියා අහිමි වීමේ අවස්ථාව තෙගුණයකින් වැඩි වූයේය. සියයට හතකට දෙමව්පියන් දෙන්නාම අහිමි වී තිබිණ. 1992 දී ගැටවර වියේ අයව හුදකලා කර තැබීම වඩාත්ම විස්මය ජනක ලෙසින් සිද්ධ විය: සියයට 64 ක් අඩුම වශයෙන් දෙමව්පියන්ගෙන් එක් අයෙක් හෝ අහිමිව සිටියහ.²⁴⁹ අද කාම්බෝජ සමාජය පෙළන දුෂ්ටත්වයන් ගණනාවක් පවතී, එය ගිණිකොන දිග ආසියානු රටකට සුවිශේෂී ලෙසින් ඉහළ මට්ටමකින් දකින්නට හැකියි. අපරාධ පුළුල් ලෙසින් පැතිර පවතින අතර ඒවා බොහෝ විට ඉතාමත් ප්‍රචණ්ඩ වෙන්කර තුවක්කු ඉතා පහසුවෙන් ලබාගත හැකියාව නිසයි; දූෂිත බව හැම තැනම පවතී; බොහෝ අය එකිනෙකාට සුළු ගෞරවයක් පමණක් පෙන්වන අතර සමාජමය ඒකාග්‍රතාවයක් ගැන හැඟීමක් දක්වන්නේ ඉතා අඩුවෙනි. පොදු යහපත ගැන කිසිදු මට්ටමකින් හැඟීමක් කිසිවෙකුටත් නැති බවක් පෙනෙයි. සිය දහස් ගණනින් සරණාගතයන් ලෙසින් විදේශයන් හි සිටින අය (එක්සත් ජනපදයේ පමණක් 150,000 ක් සිටිති) ඔවුන් අත්දකින ලද කුරිරු තත්වයන් නිසා තවමත් නැවත නැවත ඇතිවන නරක සිහින වලින් යුතුව හීෂණයෙන් පෙළෙති, එසේම සෑම ඉන්ද්‍රචීන ජාතික කණ්ඩායම් අතරින් වැඩියෙන්ම විෂාදයෙන් පෙළෙන්නේ ඔවුන් වෙති. බොහෝ කාන්තා සරණාගතයන් පැමිණ ඇත්තේ තනිවමයි, පිරිමින් ඝාතන වල වින්දිතයන් වූ පරම්පරාවකට අයිති බැවින් පිරිමින්ට වඩා කාන්තාවන් ඉතාමත් වැඩි සංඛ්‍යාවක්

²⁴⁷ Barbara Harff and Ted Robert Gurr, "Towards and Empirical Definition of Genocides and Politicides," *International Studies Quarterly*, no. 32 (1988).

²⁴⁸ Phandara, *Retour à Phnom Penh*, pp. 72-73.

²⁴⁹ Sliwinski, *Le génocide*, p. 128.

සිටිති.²⁵⁰ ඒත්, කාම්බෝජ සමාජය සම්පූර්ණයෙන් කඩා වැටුණේ නැත. 1985 දී සමූහකරණයේ අවසාන හෝඩුවාවන් අත්හැර දැමුණ විට, වැඩිවෙන නිෂ්පාදනයෙන් ආහාර හිඟයන් වහාම මෙන් නිමා වූහ.²⁵¹

සාමාන්‍ය ජීවිතයක් වෙත නැවත යන්නට දැඩි සේ ආශාවක් කාම්බෝජ වැසියන්ට තිබීම අවබෝධයට පහසු වූවකි. නමුත් ඔවුන්ට තනිවම බමර් රූප් ආඥාදායකත්වයේ හිටපු නායකයන්ට මුහුණ දීමට ඉඩ තැබිය යුතු නොවේ. ඔවුන් මුහුණ දුන් කොමියුනිස්ට් ආකාරය සමහර විට සියල්ලෙන්ම නරකම වූව විය හැකියි. එසේම එවැනි බියකුරු අතීතයක් ඉවර කර දැමීමත් දරා ගත නොහැකි බරකි. ඔවුන්ගේ වධකයන් ගැන එතරම් දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ ගණනට නොගෙන සිටින ලද සෙසු ලෝකය විසින් කාම්බෝජයේ ශෝකාන්තය ඔවුන්ගේම කරගත යුතුයි.

²⁵⁰ Welaratne, *Beyond the Killing Fields*, p. 128.

²⁵¹ Sliwinski, *Le génocide*, p. 153.

සමාජිකය

නැගෙනහිර ආසියාව යනු කොමියුනිස්ට්වාදීන් තවමත් පාලනයේ සිටින එකම ස්ථානයට ආසන්නයෙන් පමණක් පවතියි. ඒත්, අයෙකුට නීත්‍යානුකූලව කතා කළ හැකි වූ සුවිශේෂී නැගෙනහිර යුරෝපීය ආකාරයේ කොමියුනිස්ට්වාදයක් ගැන මෙන්ම වූ යම් සුවිශේෂී ආසියානු හඳුනාගැනීමේ ලකුණකින් වූ කොමියුනිස්ට්වාදයක් ඇත්ද? මෙම ප්‍රශ්නයට පිළිතුර දීම පහසු නොවූවකි. ඇල්බේනියාව සහ පැවති යුගෝස්ලෝවියාව හැරෙන්නට, යුරෝපයේ දී කොමියුනිස්ට්වාදයට එකම පියෙක් සිටියේය, එසේම එහි සියළු කොමියුනිස්ට්වාදී ආණ්ඩු (ඇල්බේනියාවේ සහ යුගෝස්ලෝවියාවේ පවා) තව දුරටත් එහි උපත්තිය ලැබූ ස්ථානයේ, එනම් සෝවියට් යුනියනයේ දී ක්‍රියාත්මක නොවෙන බව හදිසියේම පැහැදිලි වී ගිය විට, අවසානයේ කඩා වැටුණේ අඩු වැඩි වශයෙන් එකම කාලයක දී යැයි කිව හැකියි. ආසියාවේ දී, එයාකාර සබඳතාවයක් දකින්නට ඇත්තේ විශේෂයෙන්ම සහ ලාඕස් අතර පමණි, ඔවුන්ගේ ඉරණම ස්වභාවික වර්ධන ලක්ෂණ කොට තවමත් ඇඳී පැවතිණ. ස්ටාලින් විසින් නැගෙනහිර යුරෝපයේ පිහිටුවන ලද “ජනතාවගේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාද” සමඟ මුල් කාලයේ දී උතුරු කොරියාව දැඩි සමානකමක් දැක්වීම හමුවේ වුවද, සහ ටොන්කින් (Tonkin) මායිම් වෙත වීන හමුදාව පැමිණි විට විශේෂ මින් වෙත ලැබුණ මහා උදෙසාගය හමුවේ වුවද, ආසියාවේ අනෙකුත් පැතිවල අපූර්වත්වය නම් ඒ සෑම රටකම බලය අල්ලා ගැනීමේ ක්‍රියාවලිය සහ එය තහවුරු කරගැනීම එකිනෙකින් පැහැදිලිවම වෙනස් ස්වභාවයෙන් පැවතීමයි. බෙයිජිං නායකයන්ගේ මනස් තුළ වල හැරෙන්නට ආසියාවේ කොමියුනිස්ට් කලාපයක් එදා හෝ අද කිසිම අවස්ථාවක දී නොතිබිණ. ආර්ථික සහයෝගයක් දකින්නට නොවීය, ඉහළ තනතුරු දරන කාඩර්වරු අනෙකුත් රටවල් වලට ගියේ කලාතුරකිනි, කිසිවෙක් කිසිදා පිටරටක දී පුහුණුවක් නොලැබීය, සහ රහස් පොලීසිය සහ හමුදාව ඔවුන්ගේ තොරතුරු එකතු කරගත්තේ ද ඉතාමත් කලාතුරකිනි. එවැනි කටයුතු සඳහා විටින් විට ගත් වැයම් ඉතාමත් සීමිත පරිමාණයකින් පමණක් සිදු වූ අතර ලාඕස් සහ එහි “ලොකු සහෝදරයා,” වූ විශේෂයෙන්ම අතර හැරෙන්නට, ඒවා දීර්ඝ කාලීන වූයේ ඉතාමත් කලාතුරකිනි. කොරියානු ගැටුමෙන් පසුව වීනය සහ උතුරු කොරියාව වසරක් පමණ කාලයක් තුළ සම්පව සිටිය අතර 1950 ගණන් වල දී වීනය සහ විශේෂයෙන්ම සෑහෙන දුරකට සම්පව සිටියහ. වීනය කාමිබෝජයේ පොල් පොටි සමඟ ඉතා සම්පව සිටි අතර, 1980 ගණන් වල දී කාමිබෝජය සහ විශේෂයෙන්ම අතර සබඳතා දැඩි සේ ඇඳී තිබුණි. නමුත් ආසියාවේ කොමියුනිස්ට්වාදය පොදුවේ ජාතික කටයුත්තක් හැටියට තිබෙන ලද්දකි, වීන හෝ සෝවියට් සහාය අනිවාර්යෙන්ම අවශ්‍ය යැයි සමහර අවස්ථාවල දී ඔප්පු කරන ලද වුවත්, එය හැම විටම (ලාඕස් හැරෙන්නට) ජාතික ආරක්ෂාව ගැන ඉහළින්ම අවධානයක් දෙන ලද්දකි. කොමියුනිස්ට් රාජ්‍යයන් අතර වූ දරුණු යුද්ධ ආසියාව අත්දැක ඇත, 1970 ගණන් අග දී විශේෂයෙන්ම සහ කාමිබෝජය අතර, අනතුරුව විශේෂයෙන්ම සහ වීනය අතර. අධ්‍යාපනය, ප්‍රොපගැන්ඩා, සහ ඉතිහාසය ලේඛනගත කිරීම සම්බන්ධයෙන්, ඊට වඩා දැඩි ජාත්‍යන්තරයෙන් යුතු වූ රටවල් වෙනත් කොතැනකින් වත් සොයා ගත නොහැකියි. සමහර විට ඒ අර්ධ ලෙසින්, මේ රටවල් සියල්ලේ පැවත්ම ඇති වූයේ විදේශීය අධිරාජ්‍යවාදයට එරෙහි අරගලයේ ප්‍රතිඵලයකින් වීම නිසා විය හැකියි. ඒ අත්දැකීම අඩුම වශයෙන් ඔවුන්ට පොදු වූවක් සපයන ලදී. ගැටළුව වනුයේ එයින් හටගත් ජාතිකවාදය බොහෝ විට ඔවුන්ව ඔවුන්ගේ අසල්වැසියන් සමඟ සතුරු කරවීමයි.

අනෙක් අතට, ප්‍රතිපත්ති වල සමානකම් (විශේෂයෙන්ම මර්දන ප්‍රතිපත්ති සලකද්දී) ඉතා පැහැදිලිව දකින්නට හැකියි, ඒවායෙන් බොහොමයක් කළින් පරිච්ඡේද වලින් දළ වශයෙන් සඳහන් කර ඇත. ඒවා නැවත දැක්වීමට පෙර, අපි මඳක් නැවතී මෙහි දී අධ්‍යයන කරන රෙජිමයන්ගේ සංසන්දනාත්මක කාලවකවාණු අනුව සිද්ධීන් දිග හැරෙන ආකාරය සලකා බලන්නට වැයමක් ගනිමු. ඇල්බේනියාව, සහ යම් දුරකට රුමේනියාව සහ යුගෝස්ලෝවියා ද හැරෙන්නට, යුරෝපයේ ඒ ඒ සෑම රටකම ඉතිහාසයන්හි පුළුල් වැටිසන තුළින් බෙහෙවින් සමානකම් ඇතිබව දකින්නට හැකියි. කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිසංස්කරණ සහ සමූහකරණයන් පටන් ගැනීමත්, විශේෂයෙන් විශේෂයෙන්ම විශේෂයෙන්ම සහාය කිරීමත් යනාදිය ගත් කළ 1945 සිට 1975 දක්වා ඇදෙන, නැගෙනහිර ආසියාවේ සම්භවයන්හි ලක්ෂණයන් වෙනස් වෙති. එසේ නමුත් සියළු තත්වයන් වල දී බලය අල්ලාගත් පසුව ඒ අදියරයන් දෙක ඉතා ඉක්මණින් එකක් පසු එකක් සාර්ථක ලෙසින් හටගන්නා ලද බවක් දැකිය හැකියි (ක්‍රියාවලිය තුළ වැඩිම අතරමැද කාලයක් දකින්නට ලැබෙන්නේ වීනයේය). දේශපාලන තලයේ දී බලය අල්ලා ගැනීම කාලයේ දී

කොමියුනිස්ට් පක්ෂය කිසි විටෙක විවෘතව කටයුතු නොකළේය, 1977 ට පෙර කාමිබෝජයේ දී මෙන්, පක්ෂයේ පැවතීම හෙළිදරව් නොකිරීම පවා එහි දී සිද්ධ වූ අතර ජයග්‍රහණයෙන් යම් කාලයක් ගෙවී යන තෙක් (චීනයේ දී එය වසර අටක් විය) යම් ආකාරයක එක්සත් පෙරමුණක් ඇති සැටියක් පවත්වාගෙන ගියහ. කෙසේ වුවද, බහුවිධ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයක පොරොන්දුවෙන් බොහෝ දෙනෙක් රැවටී සිටියා වුවත් ඉතා ඉක්මණින් ඉන් පසුව මායාව බිඳ වැටිණ. දකුණු අය වෙනුවෙන් පැවති එක් විශේෂිත කඳවුරක දී, 1975 අප්‍රේල් 30 දක්වා එහි වූ සියළුම සිරකරුවන්ට හොඳින් ආහාරපාන සහ හොඳින් වස්ත්‍ර ලැබීමත් සහ වැඩකරන්නට බලාත්මක නොවීමත් සිදු විය. නමුත් දකුණ “නිදහස්” කරගත් මොහොතේ දී සලාක කුරිරු ලෙස කපා හරින ලදී, චීනය තීව්‍ර කරන ලදී, බලාත්මක ශ්‍රමය හඳුන්වා දෙන ලදී. කඳවුරු ප්‍රධානීන් ඔවුන්ගේ ක්‍රියා යුක්ති සහගත කරන ලද්දේ මෙසේය: “මේ දක්වා ඔබට සලකන ලද්දේ යුද සිරකරුවෙක් හැටියටයි... දැන් මුළු රටම නිදහස්; අපි තමයි ජයග්‍රාහිකයන්, ඔබ තමයි පරාජිතයන්. ඔබ තවමත් පණපිටින් සිටීම ගැන ඔබ සතුටු විය යුතුයි. රුසියාවේ 1917 විප්ලවයෙන් පසුව සියළුම පරාජිතයන්ව තුරන් කර දැමුණා!”¹ එක්සත් පෙරමුණ කාලයේ දී හොඳින් සලකන ලද සමාජ පංති, විද්වතුන් සහ ජාතික ධනවාදීන් වැනි අය, පක්ෂයේ ආඥාදායකත්වය බලය අතට ගත් පසුව තමන්ව සමාජයෙන් තෙරපා හැර ඇති බවත් මර්දන වලට භාජනය වන බවත් හදිසියේම අත් දුටුවහ.

කාලවකවාණු අනුව සිද්ධීන් දිග හැරෙන ලද ආකාරය ඇතුළත පැවතින වැදගත් වෙනස්කම් සුපරීක්ෂාකාරී විභාගයකින් හෙළිදරව් වෙයි. 1940 ගණන් සහ 1950 ගණන් වල දී උතුරු කොරියාව ඔවුන්ගේම වූ වේගයක් වර්ධනය කරගත්හ, ඊට පසුව වැඩිකල් නොයා ඔවුන් ස්ථාලිත්වාදයේ කෞතුකාගාරයක ජීවත්වෙන වැනි වූ ඉතාමත් හුදකලා බවකට පත්වූහ. චීන සංස්කෘතික විප්ලවය අනුකරණය කරන ලද්දන් නොවූහ. ජියැන්ග් කින්ග් ඇද වැටුණු ලෙසින් පොල් පොට් ද ජයග්‍රහණය කළේය, එසේම ඔහුගේ ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම’ සිහිනය පැමිණෙන ලද්දේ වසර දහතරක් ප්‍රමාද වී ය. නමුත් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයන් බලයේ සිටින ලද හැම අවස්ථාවක දී ම, ශුද්ධකරණ සහ දැඩි කරන ලද ආරක්ෂාවෙන් ස්ථාලිත් යුගයක් සලකුණු වූහ. විසිවැනි සෝවියට් පක්ෂ කොංග්‍රසයෙන් එන කම්පන තරංග වලින් ආසියාව පුරාම ලිබරල්කරණයක් හදිසියේ මතු විය. ඒත් එය කෙටි කාලීන වූයේය. එයින් පසුව එන ලද්දේ විවිධ ආකාර වල අන්තවාදී මෙහෙයුම් වූහ, එනම් චීනයේ ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම,’ වියට්නාමයේ එය නැවත ඉපදීම, සහ කොරියානු චොලිමා (Chollima). උතුරු කොරියාවේ හැරෙන්නට අනෙක් සෑම තැනකම 1980 ගණන් සහ 1990 ගණන් සලකුණු වූයේ ආර්ථිකයන් ලිබරල්කරණයෙනි. ලාඕස් සහ දකුණු වියට්නාමයේ මුළුමනින් සාක්ෂාත් නොවූ සමූහකරණය පිටුපසින් ඉක්මණින්ම මෙය ආවේය. බොහෝ විට පිළිගැනෙනවාට වැඩි ඉක්මණින්, එම ක්‍රියාවලිය සුමට නොවන විට පවා, පරස්පර විරෝධී වුවත්, සහ අසම්පූර්ණ වුවත්, ආර්ථික ප්‍රතිසංස්කරණ නිසා සමාජයක් සාමාන්‍යකරණයට පත්වී මර්දනීය පිළිවෙත් අතුරුදහන් වී යයි. පියොන්ග්යැන්ග් හි හැරෙන්නට, පොදු භීෂණය සහ සවිඥානය පාලනය කරන්නට ගන්නා ආඥාදායක වෑයම් දැන් මතකයක් පමණකි, දේශපාලන සිරකරුවන් දුලබ දැයකි. උදාහරණයක් හැටියට ඇමිනෙස්ට් ඉන්ටර්නැෂනල් වෙතින් ලැබෙන දත්ත අනුව ලාඕස් හි දේශපාලන සිරකරුවන් සංඛ්‍යාව 1985 දී 6,000 සහ 7,000 සිට 1991 මාර්තු මාසය වෙද්දී හුදු 33 ක් දක්වා පහත වැටී තිබුණි. ඒ සමාන පහත වැටීමක් වියට්නාමයෙන් ද, සහ ඊට තරමක් අඩුවෙන් චීනයෙන් ද දකින්නට ලැබිණ. පැහැදිලිවම සමූල ඝාතන කිරීමට පෙළඹීම ආසියානු කොමියුනිස්ට්වාදය විසින් එහි යුරෝපීය පිටපතට වැඩියෙන් වැළැක්විය නොහැකි තරම් ප්‍රබල නොවූයේය. භීෂණය එහි අරමුණට වඩා කාලයක් පැවතෙන්නට අවසානයේ සමත් වූවා යැයි නිගමනය කළ හැකි බව පෙනී යයි. භීෂණය දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ පැවතුණද (අඩුම වශයෙන් 1980 දක්වා) සහ හැම තැනකම නිසැකයෙන්ම එයින් සෝර අපරාධ සිද්ධ වුවත්, අද ඒ වෙනුවට තෝරා ගැනෙන, වෙනතකට යවන මර්දනය, සහ එන්න එන්නම වැඩිවෙන පුළුල් ප්‍රතිඅධ්‍යාපන වැඩ සටහන් වලින් එය සැබෑවමට කුමක් වුවාද යන්න බොහෝ විට පැහැදිලි වෙති.

අවසානයේ දී කාලවකවාණු අනුව දිග හැරෙන ලද සිද්ධීන් අතර වෙනස්කම් වලට වඩා සමානකම් තිබීම අතිමහත් වීම (අඩු වශයෙන් 1956 න් පසුව) යන ප්‍රධාන සාධකය එය මොස්කව් වලට වඩා බෙයිජිං වීමයි. විසිවැනි සෝවියට් පක්ෂ කොංග්‍රසයේ ඉතිරි වූ ඵලවිපාකය වූයේ චීනය ගැන මේ අවධානයයි, එය ආසියානු කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට බලවත් කම්පනයක් ලෙසින් පැමිණි අතර මාඕ සේතුං, හෝ වි මින්, සහ කිම් ඉල් සුන් (එසේම මෝරීස් තෝරේස්) විසින් ද දැඩි තර්ජනයක් යැයි සලකන ලද්දේය. කාශ්වෙව්ගේ ප්‍රයත්නයේ නිර්භීත බව ප්‍රදර්ශනය කරන්නේ එය පුදුමයක් ලෙසින් ඉදිරිපත් කිරීමට සමත් වීම තුළිනි. යැන්අන් දිනවල පටන්, චීන ආණ්ඩුව විසින් ආසියාවේ කොමියුනිස්ට්වාදීන් සඳහා දෙවැනි මක්කම් නුවරක භූමිකාවක් රඟපාන ලදී. ස්ථාලිත් සහ U.S.S.R. හි නම්බුව එවිට ද මහත් ලෙසින් පැවතුනත්, සෝවියට් ආර්ථිකය සහ හමුදාව ඉතිරිය ඉටු කරන ලදී. කොරියාවට චීනය මැදිහත්වීම සහ අනතුරුව විශේෂී මින් වෙත සපයන ලද චීන සහනාධාර ප්‍රමාණය විසින් පළමු චීන-

¹ Doan Van Toai, *The Vietnamese Gulag*, trans. Sylvie Romanowski and François Simon-Miller (New York: Simon and Schuster, 1986).

සෝවියට් සබඳතා වල බාධා ඇති කරන ලදී. ඒත් “ප්‍රතිසංස්කරණවිරෝධී” කඳවුරේ නායකයා වූ මාඕව ආසියාවේ සෑම කොමියුනිස්ට් රටක දී ම ඇතුළත් කරගැනීම සිද්ධ වූයේ 1956 දී ය. චීන භෞමිකියට යම් භානියක් ‘සංස්කෘතික විප්ලවයේ’ ව්‍යසනයෙන් සිද්ධ වුවත්, 1960 ගණන් වල විශේෂයෙන්ම හමුදාමය අවශ්‍යතා එය සෝවියට් කඳවුර වෙත සමීප කරන ලදී. මේ කාලවකවාණු අනුව සිද්ධීන් දිග හැරෙන ලද ආකාරය මුළුමනින් ගත් විට බොහෝ සෙයින් විශ්වාස කළ හැකියි: මුල් පියවර නිතර එන ලද්දේ චීනයෙනි, එය සාමාන්‍යයෙන් මහත් කැපවීමෙන් යුතුව අනුගමනය කරන ලද්දේය. සියළු කොමියුනිස්ට්වාදී රෙජිම අතර නොවැරදීම දකින්නට හැකි සාමාන්‍යකමක් ඇත, නමුත් නැගෙනහිර ආසියාවේ සමානකම් බොහෝ විට සර්වසම තරම් ළඟින් යන බවක් පෙනේ; උදාහරණයක් හැටියට විශේෂයෙන්ම හි කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිසංස්කරණ යනු ඊට කළින් වූ චීන වෑයමේ කාබන් කොපියක් හා සමාන වෙයි.

කාශ්වෙව් ළදියාවක් දක්වන ලද “ගුලාෂ් කොමියුනිස්ට්වාදය” සඳහා 1980 ගණන් තෙක් ආසියාවේ පෙනී සිටියේ අල්පයක් පමණි, ඒ එක පැත්තකින් මහාද්වීපය තවමත් බොහෝ විප්ලවීය යුද්ධ වල නියැළී සිටීම නිසාත්, එසේම මේ රටවල් තුළ අයිඩියලොජිය විසින් මහත් ප්‍රධාන භූමිකාවක් රඟපාන ලද නිසාත්ය. කොන්ගියුසියානු සම්ප්‍රදාය අනුව “නම් නිවැරදි කිරීම” (කාමිබෝජයේ හැරෙන්නට මේ සියළු රටවල ඉතාමත් ශක්තිමත් කොන්ගියුසියානු සම්ප්‍රදායක් තිබුණි), එය භාෂාවට අනුව හැඩ ගැසීම යථාර්ථයකි. සිරබන්ධනාගාර පද්ධතිය තුළ එයින් අර්ථවත් වූයේ වැදගත් වූයේ කරන ලද ක්‍රියාව නොවේ, නමුත් තීන්දුව දී ඇති අතර ලේඛලය යොදවා තිබුණි, ඒ දෙකම ක්‍රියාවෙන් ස්වාධීන වූ බොහෝ සාධක මත පදනම් වෙයි. සිතේ සහනය එන්නේ කරන ලද හොඳ වලින් නොව නිවැරදි වචනය නිවැරදි තැන දී පැවසීම අනුවයි. ඒ අනුව, ආසියාවේ කොමියුනිස්ට්වාදයට බලපාන ප්‍රධාන සාධක දෙකක් ඇත: අයිඩියලොජියේ පමණට වැඩියෙන් යොදා ගැනීම සහ අධිෂ්ඨාන ශක්තිය ගැන පමණට වැඩි විශ්වාසයක් තබා ගැනීමයි. ඒ පළමුවැන්න ක්‍රියාත්මක වූයේ වර්ගීකරණය සඳහා වූ උන්මාදයක් හැටියට සහ සමස්ත සමාජය නැවත සැකසීම සඳහා යොදා ගැනෙන විප්ලවීය දැක්මෙන් යුතුව කොන්ගියුසියානුවාදය මිශ්‍රණයක් මත ප්‍රතිසංවිධානයක් මත පදනම්වය. සමාජයේ සෑම ඒකීය පුද්ගලයෙකුගේම මනසක් සම්පූර්ණ ලෙසින් අලුත්, වැඩියෙන් හොඳ අදහස් වලින් පුරවන්නට හැකියි යන්න සහ මේ ඒකීය පුද්ගලයන්ගේ ක්‍රියාවන් ඒ අනුව අලුත් දැනුම මත පදනම් වෙනු ඇතැයි යන අදහස මත තැබෙන විශ්වාසයෙන් මුළු ලෝකයම වෙනස් කරන්නට එහි දෙවැන්න සොයන ලද්දේය. වාචික සටන් වල දී සියල්ලන්ටම වඩා ඉහළින් ජයග්‍රහණය ලැබුණේ මාඕ සේතුංගේ උද්ධෘතයන් වඩාත්ම හොඳින් ප්‍රයෝජනයට ගන්නට දන්නා අයට බව ගැන සඳහන් කෙරිණ. ඒ අර්ථයෙන් දක්වද්දී, ‘ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම’ යනු වචන වල උත්සවයකි. නමුත් ආසියානුවන්ට පවා යථාර්ථයෙන් සදාකාලික ලෙසින් ගැලවී සිටින්නට නොහැකි වූහ. එය භාෂාව ඇතුළට පමණට වැඩියෙන් රිංගා තිබිණ. එම ප්‍රපංචය ඔවුන්ගේ අවබෝධයෙන් ගිලීම් නොගියේය. එතරම් බොහෝ වචන වලින් අසාර්ථක බව ලැබීමත් සහ එවැනි භාෂාව ගෙනෙන ලද ගණනය කළ නොහැකි තරම් ව්‍යසන වලින් පසුව, අයෙකුට අහන්නට උවමනා වූයේ ඩන්ග් ක්ෂවිපින්ගේ විවක්ෂණ අයිඩියලොජිය විරෝධී භාෂාවයි: “උා මියන් අල්ලන්නේ නම්, ඒ බළලා කළ ද නැත්නම් අළු ද යන්න ගැන තැකිය යුත්තේ ඇයි?”

මේ අයිඩියලොජිය පවරන්නට හැකි වූ ආකාරය සහ පක්ෂයේ කැමැත්ත සමාජයට සමස්ත ලෙසින් යෙදවිය හැකි විශ්වාසය යන ආකාරය තුළ නැගෙනහිර ආසියානු කොමියුනිස්ට්වාදයේ ශ්‍රේෂ්ඨ නිර්මාණාත්මක වින්තනයයි. වෙනත් සම්ප්‍රදායන් මත විශ්වාසයන් තබාගත් ස්ටාලින්ගේ රුසියාවේ මෙය යම් අඩු විලාසයකින් සිද්ධ විය. චීන ආසියාවේ (ඒ අනුව විශේෂයෙන්ම සහ කොරියාවේ ද) ඉහළ හා ජනප්‍රිය සංස්කෘතිය අතර බටහිර බෙදීම කිසිදා පැවතුනේ නැත. මධ්‍යස්ථානයේ සිටින ලද නායකයන් සිට පිටිසරබද පළාත්වල සිටින ගම්බද වැසියන් දක්වාම කොන්ගියුසියානුවාදය සියළු පංති සඳහා විශේෂ ජීවන ක්‍රමයක් වූයේය. කකුල් බැඳීම වැනි බොහෝ අනෙකුත් සම්ප්‍රදායයන් සහ මිලේවිෂ් පිළිවෙත් ගැන ද එයම කිව හැකියි. තව දුරටත්, සංකීර්ණ නීති මත නිර්මාණය කරන ලද රජය කිසි විටෙක සමාජයෙන් බැහැරව පැවතෙන ලද ආයතනයක් ද නොවීය. ඔවුන් පිරිනමන්නට උත්සාහ දැරූ ප්‍රතිරූපයට පටහැනිව චීන අධිරාජ්‍යයන් සහ ඔවුන් අනුව හැඩගසා ගන්නා ලද වෙනත් තැන්වල සිටි නායකයන්ට බොහෝ බටහිර මධ්‍යතන යුගයේ අග විසු රජවරුන්ට තිබුණු මැදිහත්වීමේ නිල ක්‍රමවේදයන් කිසිවක් නොවීය.² ඔවුන්ගේ රටවැසියන්ගේ අනුමැතිය නොමැතිව ඔවුන්ට දිවි පවත්වා ගැනීමට සහ ආණ්ඩු කිරීමට නොහැකි වූහ. ඒ අනුමැතිය ලබාගත්තේ කිසිදු ප්‍රජාතාන්ත්‍රික උපදෙස් ලබාගැනීමේ ක්‍රමයකින් හෝ නැත්නම් විරුද්ධ කැමැත්තන් අතර ආයතනිකගත සමථයකින් නොව, මාඕ විසින් “පොදු පටිපාටිය” යැයි කියන ලද, එනම් අන්තර් පුද්ගල ආචාර ධර්ම ක්‍රමයක යම් සමාජමය සිවිල් චාරිත්‍ර පුළුල් පිළිගැනීමෙනි. ආචාර ධර්මික (නැත්නම්

² See Yves Chevrier, “L’empire distendu: Esquisse du politique en Chine des Qing à Deng Xiaoping,” in *La greffe de l’état – trajectoires du politique 2*, ed. Jean-François Bayart (Paris: Karthala, 1996).

අයිඩියලොජීමය) රාජ්‍යයක් යන්නට දීර්ඝ සහ සරු ඉතිහාසයක් නැගෙනහිර ආසියාවේ පවතී. එය ගැනම සලකද්දී, රාජ්‍ය යන දුප්පත් සහ දුර්වල වුවකි, නමුත් එය සෑම කණ්ඩායමක්ම, පවුලක්ම, සහ ඒකීය පුද්ගලයෙක්ම එහි ප්‍රතිමානයන්හි සහ පරමාදර්ශ වල අගැයුම් සඳහා කැමති කරවා ගන්නට සමත් වෙන්නේ නම්, එහි බලය අසීමිතය. එහි මායිම් ස්වභාව ධර්මයේ ඒවාම පමණක් වෙති, 'ශ්‍රේෂ්ඨ ඉදිරි පිම්ම" කාලයේ දී මාඕගේ විනාශයට හේතු වූයේ එයයි. ආසියානු කොමියුනිස්ට්වාදය එසේ සම්පූර්ණ සාකල්‍යවාදී සමාජ හදුන්නට වෑයම් කරන ලදී, එසේම කෙටි කාලයක් තුළ එය එහි අරමුණු සාක්ෂාත් කරගැනීමට සමත් වූහ. ඒ නිසා අයෙක්ට සිරකරුවෙක් මෙන්ම විශේෂිතව සිරකුටි ප්‍රධානියෙක් ද වූවෙක් විසින් අකීකරු රැඳවුම්කරුවෙක්ට කෑ ගැසුවේ මෙසේය: "ඔබ ප්‍රතිරෝධය දක්වන්නේ විප්ලවයෙන් නාම යෝජනා ලද සිරකුටි ප්‍රධානියෙකුටයි—ඒ නිසා ඔබ ප්‍රතිරෝධය දක්වන්නේ විප්ලවයටමයි!"³ සෙන්ටි සිර් (Saint Cyr) හමුදා ඇකඩමිය හරහා ගිය ප්‍රංශ නිලධාරීන් ද ඇතුළුව,⁴ සෑම සිරකරුවෙක්ම මේ නිසා පක්ෂයේ හොඳ ප්‍රවෘත්ති ගෙනෙන්නක් බවට හරවන්නට අතිශයෙන් ඉවසීමෙන් යුතු වූ සහ අත්හැර නොදමන වෑයමක් සිද්ධ වූයේය. "අප සහ ඔවුන්" යන මානසිකත්වය විනාශ කර දමන්නට රුසියානු විප්ලවය කිසිදා සමත් නොවූවත්, ඔවුන් රජයේ සහ පක්ෂයේ කොටසක් යැයි කියා කෙටි කාලයකට එය සමස්ත ජනගහනයේ විශ්වාසය බව කරවන්නට සංස්කෘතික විප්ලවය විසින් සමත් විය. සමහර අවස්ථා වල දී, ඔවුන් පක්ෂයේ සාමාජිකයන් නොවූ රතු මුරකරුවන් වුවත්, එයින් බැහැරව තබන්නේ කවුදැයි කියා තීරණය කරන අයිතිය යම් විදියකින් ඔවුන්ට තිබුණි. විවේචනය සහ ස්වයං විවේචන, නිමක් නොමැති රැස්වීම්, සහ ඔවුන්ගේම පූජනීය පොත්පත් එකතුවක්, බටහිර වූ කොමියුනිස්ට්වාදයේ ද තිබුණත් ඒවා පොදුවේ වෙන්ව තිබුණේ පක්ෂ සාමාජිකත්වයටයි. ආසියාවේ දී ඒවා සියළු ජනතාව අතර සාමාන්‍යයක් බවට පත්වූහ.

මර්දන ආකාරයන්ගේ ප්‍රධාන ඵලවිපාකයන් දෙකක් පැවතියේය. ඉහතින් අපි බොහෝ විට සඳහන් කරන ඇති පරිදි, වඩාත්ම කැපී පෙනෙන්න වනුයේ නීතිය සහ යුක්තිය ගැන යාන්ත්‍රණ ගැන යාන්තමින් හෝ සඳහන් කරන මූලාශ්‍ර නොවීමයි: සියල්ල දේශපාලනික විය. 1979 දී චීනයේ නැන්තමි 1986 දී විශේෂිතවමයේ දී මෙන් සෑම රටක දී ම, දණ්ඩ නීති සංග්‍රහය හඳුන්වා දීම පොදුවේ භීෂණ යුගයේ අවසානය සලකුණු වූයේය. අතින් ඵලවිපාකය වූයේ මර්දන රැලි වල ස්වභාවයයි, ඒවායේ නෛසර්ගික වශයෙන් ලේ තැවරුණ ස්වභාවයට වැඩියෙන් ඒවා පුළුල් ලෙසින් සිද්ධ වීම වැඩියෙන් සැලකිල්ලට පත්වෙන්නයි. ඔවුන් සමස්ත ලෙසින් සමාජයක් ගැන අවධානය යොමු කළහ, නැන්තමි ගම්බද වැසියන්, නගර වැසියන්, සහ විද්වතුන් යනාදී වශයෙන් ඉතාමත් විශාල කණ්ඩායම් ගැන අවධානය යොමු කළහ. සංස්කෘතික විප්ලවය විසින් මිලියන 100 ක ජනතාවකට වධහිංසා කරන ලදැයි ඩන්ග් ක්ෂවිපින්ග්ගේ රෙජීමය කියා සිටියේය, ඒ දත්තයේ සත්‍යතාවය ඔපුප් කරන නොහැකියි. එහෙත් මිලියන 1 කට වැඩි මරණ සංඛ්‍යාවක් සිද්ධ වූවා යැයි කියාද ඒ අවස්ථාවේ දී ම සැලකිය නොහැකියි. අනුපාතය ස්ථාලිත්වාදී ශුද්ධකරණ වලට වඩා බෙහෙවින් වෙනස් වූහ. ඒත් නායකයන්ට එතරම් කාර්යක්ෂම ලෙසින් භීෂණයට පත් කරන හැකිවෙද්දී ඝාතන වලින් ඇති ප්‍රයෝජනය කුමක්ද? මේ ආකාරයේ මර්දනය විසින් එතරම් ඉහළ සියදිවනසා ගැනීමේ සංඛ්‍යාව ද පැහැදිලි කරයි: මිතුරන්, සහායකයන්, අසල්වැසියන්, සහ තමන්ගේ පවුලේ අයම විසින් උදව් කරන ලද මෙහෙයුම්වල තීව්‍රතාවය නිසා වචනයේ පරිසමාප්ත අර්ථයෙන්ම යන්නට තැනක් නොවීම නිසා දරාගත නොහැකි තරම් නොසන්සුන්බවක් ඇති කරන ලදී.

රීතිය ඔප්පු කරන ව්‍යතිරේකය නම් කාමිබෝජයයි (එසේම, මඳ දුරකට ලාඕස් වෙයි). කාමිබෝජය කිසි විටෙකත් කොන්ගියුසියානුවාදයෙන් බලපෑමට ලක්ව නොතිබිණ. එරට තුළ ප්‍රචණ්ඩත්වය ලේ තැවරුණ සහ පුළුල් ලෙසින් පැතිර පැවතීමට ප්‍රධාන හේතුවක් වනුයේ එය විය හැකියි. එහි දී සිද්ධ වූයේ සමහර විට මූලික ලෙසින් ඒවාට විරුද්ධ වූ ජනගහනයක් වෙතට චීන-විශේෂිතවම අදහස් යොදා ගැනීමයි. එවැනි කේර අසාමාන්‍යයක් සිද්ධ වීමේ හේතු ගැන නිශ්චිත අදහසක් ලබාගැනීම සඳහා මේ ක්ෂේත්‍රයේ තව බොහෝ දුරට කළ යුතු දේ ඇත.

කොමියුනිස්ට්වාදී නැගෙනහිර ආසියාවේ සුවිශේෂී ස්වභාවය ගැන මේ විශ්ලේෂණය (අඩුම වශයෙන් චීන ආසියාවේ දී) කොමියුනිස්ට්වාදයේ මුළු ඉතිහාසය, සහ විශේෂයෙන්ම සෝවියට් ආකෘතිය, සමඟ සැසඳීමක් සඳහා පදනමක් ලබා දෙයි. පිරිසිදු මනස සහ නව පටන් ගැන්මක් මති පිළිබඳ විශ්වාසයෙන් පිරි සිටීම, යෞවනය ගැන නැමදුම, සහ නිරන්තරයෙන් තරුණ අයව හසුරුවා ගැනීම යනාදී ප්‍රපංච බොහොමයක් පැහැදිලිවම වෙනත් තැන්වලින් සොයා ගත හැකියි. ඒත් වෙනස්කම් ද සැලකිය යුතු වෙති; එසේම යුරෝපයේ දී එය කඩා වැටුණාට පසුව පවා ආසියාවේ කොමියුනිස්ට්වාදය දිගින් දිගටම පැවතීමට සමත් වීම ගැන ද දැඩි විශ්ලේෂණයක් අවශ්‍ය වෙයි.

³ Doan, *The Vietnamese Gulag*, p. 100.
⁴ The French equivalent of West Point.

ආසියාව සඳහා තෝරාගත් ලේඛන නාමාවලිය

Cambodia

- Becker, Elizabeth. *When the War Was Over: The Voices of Cambodia's Revolution and Its People*. New York: Simon and Schuster, 1986.
- Chandler, David P. *Brother Number One: A Political Biography of Pol Pot*. Boulder: Westview Press, 1992.
- *The Tragedy of Cambodian History: Politics, War, and Revolution since 1945*. New Haven: Yale University Press, 1991.
- Having S. Ngor with Roger Warner. *Surviving the Killing Fields: The Cambodian Odyssey of Haing S. Ngor*. London: Chatto and Windus, 1988.
- Jackson, Karl D., ed. *Cambodia 1975-1978: Rendezvous with Death*. Princeton: Princeton University Press, 1989.
- Kiernan, Ben. *The Pol Pot Regime: Race, Power, and Genocide in Cambodia under the Khmer Rouge, 1975-1979*. New Haven: Yale University Press, 1996.
- Locard, Henri. *Le petit livre rouge de Pol Pot*. Paris: L'Harmattan, 1996.
- Martin, Marie-Alexandre. *Cambodia: A Shattered Society*, trans. Mark W. McLeod. Berkeley: University of California Press, 1994.
- Picq, Laurence. *Beyond the Horizon: Five Years with the Khmer Rouge*, trans. Patricia Norland. New York: St. Martin's Press, 1989.
- Pin Yathay, *Stay Alive, My Son*. London: Bloomsbury, 1987.
- Sliwinski, Marek. *Le génocide Khmer rouge: One analyse démographique*. Paris: L'Harmattan, 1995.

China (including Tibet)

- Becker, Jasper. *Hungry Ghosts: China's Secret Famine*. London: John Murray, 1996.
- Bergère, Marie-Claude. *La République populaire de Chine de 1949 à nos jours*. Paris: Armand Colin, 1987.
- Bergère, Marie-Claude, Lucien Bianco, and Jürgen Domes, eds. *La Chine au XXe siècle*. Vol. I: *D'une révolution à l'autre 1895-1949*; Vol 2: *De 1949 à aujourd'hui*. Paris: Fayard, 1989 and 1990.
- Cheng Nien. *Life and Death in Shanghai*. London: Macdonald, 1986.
- Chevrier, Yves. *Mao et la révolution chinoise*. Florence: Casterman/Giunti, 1993.

- Domencah, Jean-Luc. *Chine: L'archipel oublié*. Paris: Fayard, 1992.
- Donnet, Pierre-Antoine. *Tibet: Survival in Question*. London: Zed Books, 1994.
- Fairbank, John K., and Albert Feuerwerker, eds. *The Cambridge History of China*. Vol. 12, Part 2: *Republican China, 1912-1949*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986.
- Hinton, William. *Fanshen: A Documentary of Revolution in a Chinese Village*. Berkeley: University of California Press, 1966.
- Hua Linshan. *Les années rouges*. Paris: Seuil, 1987.
- Ling, Ken, Miriam London, and Ta-ling Lee. *Red Guard: From Schoolboy to "Little General" in Mao's China*. London: Macdonald, 1972.
- MacFarquhar, Roderick, and John K. Fairbank, eds. *The Cambridge History of China*. Vol. 14: *The People's Republic, Part I (1949-1965)*; Vol. 15, Part 2: *Revolutions within the Chinese Revolution, 1966-1982*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987 and 1991.
- Pasqualini, Jean, with Rudolf Chelminski. *Prisoner of Mao*. London: André Deutsch, 1973.
- Roux, Alain. *La Chine populaire*, Vol. 1: 1949-1966; Vol. 2: 1966-1984. Paris: Editions Sociales, 1983 and 1984.
- Wei Jingsheng. *The Courage to Stand Alone: Letters from Prison and other Writings*, trans. Kristina M. Torgeson. London: Penguin, 1998.
- Wu, Harry. *Laogai: The Chinese Gulag*. Boulder: Westview Press, 1992.
- Yan Jiaqi and Gao Gao. *Turbulent Decade: A History of the Cultural Revolution*, trans. and ed. D. W. Y. Kwok. Honolulu: University of Hawaii Press, 1996 (first published in Chinese, 1986).

Laos

- Stuart-Fox, Martin, and Mary Koogman. *Historical Dictionary of Laos*. Metuchen and London: Scarecrow Press, 1992.

Vietnam

- Boudarel, Georges. *Cent fliers écloses dans la suite du Vietnam: Communisme et dissidence 1945-1956*. Paris: Jacques Bertoin, 1991.
- Boudarel, Georges, et al. *La bureaucratie au Vietnam*. Vietnam-Asie-Débat no. 1. Paris: L'Harmattan, 1983.
- Daloz, Jacques. *The War in Indo-China, 1945-1954*, trans. Josephine Bacon. Savage, Md.: Barnes and Noble Books, 1990.

Down Van Toai. *The Vietnamese Gulag*, trans. Sylvie Romanowski and Françoise Simon-Miller. New York: Simon and Schuster, 1986.

Hémery, Daniel. *Révolutionnaires vietnamiens et pouvoir colonial en Indochine, 1932-37*. Paris: Maspero, 1975.

Karnow, Stanley. *Vietnam: A History*. Harmondsworth: Penguin Books, 1984.

Marr, David G. *Vietnam 1945: The Quest for Power*. Berkeley: University of California Press, 1995.

Ngo Van. *Revolutionaries They Could Not Break: The Fight for the Fourth International in Indochina, 1930-1945*. London: Index Books, 1995.

V කොටස තුන්වැනි ලෝකය

පැස්කල් ෆොන්ටේන්, සිවිස් සැන්ටාමරියා, සහ සිල්වේන් බුලුක්

25 ලතින් ඇමෙරිකාවේ කොමියුනිස්ට්වාදය

පැස්කල් ෆොන්ටේන්

කියුබාව: නිවර්තන කලාපයේ අවසානයක් දැකිය නොහැකි ඒකාධිපතිවාදය

සියවස ආරම්භයේ දී සිට, කැරබියන් මුහුදේ ඇති විශාලතම දිවයින අර්බුදකාරී දේශපාලන ඉතිහාසයකින් යුතු විය. 1931-1933 කාලයේ දී ආඥාදායක ජේරාර්ඩෝ මාචාඩෝ (Gerardo Machado) ට එරෙහි කැරැල්ලකට ගුල්පේන්සියෝ බතිස්තා නැමැති යුද හමුදා ලිපිකරුවෙක් සහාය විය. 1933 දී කියුබාවේ තාවකාලික ජනාධිපති වූ කාලෝස් සෙස්පිඩිස් (Carlos Céspedes) ට එරෙහි හමුදාව විසින් රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණයකට බතිස්තා විසින් නායකත්වය දුන්නේය. ඉන්පසුව, යුද හමුදාවේ ප්‍රධානියා ලෙසින් අනුප්‍රාප්තික ලෙසින් එන තාවකාලික සහ තත්වාකාර ආණ්ඩු කිහිපයක ප්‍රධාන බලපෑම් කරන්නා ලෙසින් බතිස්තා කටයුතු කළේය. මේ යුගය පුරාම සහ ඉන්පසුව ද ඔහු එක්සත් ජනපදය සමඟ ඉතා දැඩි විරුද්ධත්වයකින් සිටියේය. 1940 දී, බතිස්තා ජනාධිපති හැටියට තේරී පත් වූ පසුව, ඔහු ලිබරල් ව්‍යවස්ථාවක් නීතිගත කළේය. ඊ ළඟ වසරේ දී පැවැත්වෙන්නට නියමිත වූ මැතිවරණ වල ප්‍රජාතන්ත්‍රකරණයේ අපේක්ෂාවන්ට බාධා කරමින් 1952 දී ඔහු යුද හමුදා කුමන්ත්‍රණයකින් නැවතත් බලයට පත් වූයේය. එවක දී 'ජනතාවගේ සමාජවාදී පක්ෂය' (People's Socialist Party -PSP) යැයි හැඳින්වෙන ලද පරිස්ථානීය 'කොමියුනිස්ට් පක්ෂය' ඇතුළු විවිධ දේශපාලනික පක්ෂ වලින් සහාය ලබමින් බතිස්තා දිගින් දිගටම පාලනයේ යෙදුණේය.

බතිස්තා යටතේ කියුබානු ආර්ථිකය වේගයෙන් වර්ධනය වූයේය, නමුත් ගම්බද සහ සිත් බඳනා සුලු යටිතල පහසුකම් වලින් යුතු වූ නගර අතර විශේෂයෙන්ම පැහැදිලි වෙනස්කම් වලින් යුතුව වත්කම් අසමාන ලෙසින් බෙදී පැවතිණ.¹ ඉතාලි-ඇමෙරිකන් මාගියාව විසින් ගෙනෙන මුදල් වලින් ද නගර වාසී ලැබූහ. 1958 දී හවානා නගරයේ පමණක් 11,500 ක් ගණනා වෘත්තියේ යෙදී සිටියහ. දූෂණය පැවති, කෙටි කාලීන වාසී ගැන දැඩි ආකර්ශනයකින් සිටි, සහ රෙජිමයෙන් තමන්ට ඇත් කරගන්නා මැද පංතියක් සිටින ලද යුගයක් හැටියට බතිස්තා යුගය සැලකුණි.²

1953 ජූලි 26 වැනිදා සැන්තියාගෝ ඩ කියුබා හි මොන්කාඩා බැරැක්ක වෙතට සිසුන් කණ්ඩායමක් පහර දුන්හ. ඔවුන් කිහිප දෙනෙක් මරුමුවට පත් වූහ, ඔවුන්ගෙන් එක් නායකයෙක් වූ ෆිඩෙල් කැස්ත්‍රෝ අත් අඩංගුවට පත්විය. මුලින් මාස පහළොවකට සිරඛාරයට නියම වුවද, ඔහුව ඉක්මණින් නිදහස් කෙරිණ, අනතුරුව හේ මෙක්සිකෝවට පලා ගියේය. එහි දී ඔහු තරුණ ලිබරල්වාදීන් බොහොමයක් වූ 'ජූලි 26 ව්‍යාපාරය' (M-26) නමින් ගරිල්ලා කණ්ඩායමක් පිහිටුවීය. 1957 දී මේ කණ්ඩායම කියුබාවට ඇතුල් වී සියෙරා මෙයිස්ත්‍රා (Sierra Maestra)

¹ 1952 දී කියුබාව යනු ලතින් ඇමෙරිකාවේ රටවල් විස්සක් අතර ඒක පුද්ගල දළ දේශීය නිෂ්පාදිතයෙන් තෙවැනි ඉහළ ස්ථානයේ සිටි රට වූයේය. වසර තිහකට පසුව, කැස්ත්‍රෝවාදයෙන් වසර විස්සකට වැඩි කාලයකින් පසුව, කියුබාව පසළොස්වැනි ස්ථානය දක්වා පහත වැටුණි, එය නිකරාගුවා, ගුවාතමාලා, එල් සැල්වඩෝර්, බොලීවියා, සහ හයිති යන රටවල් වලට පමණක් ඉහළින් විය. See Jeannine Verdès-Leroux, *La lune et la caudillo* (Paris: Gallimard, 1998), p.16.

² බතිස්තා රෙජිමය ගැන විවේචනය කරන්නට බොහෝ හේතු තිබුණ ද, නව කැස්ත්‍රෝ රෙජිමය විසින් රටේ දරිද්‍රතාවය අතිශය අත්‍යලංකාර ලෙසකින් දක්වන ලද්දේ කැස්ත්‍රෝ ගැන විශ්වාසය වැඩිකර ගැනීමටත් සහ බටහිර විද්වතුන් වෙතින් අනුකම්පාව දිනාගන්නටයි. උදාහරණයක් හැටියට, ජනගහනයෙන් සියයට 50 ක් සාක්ෂාරතාවයෙන් තොර යැයි කැස්ත්‍රෝ කියා සිටියේය, ඒත් එහි සැබෑ දත්තය වූයේ 1958 දී සියයට 22 කි, ඒ ලෝකයේ සාමාන්‍යය එවක දී සියයට 44 ක් ලෙස පැවතිය දී ය.

කඳුකරයේ දී බතීස්තාගේ හමුදාව සමඟ මාස විසිපහක අවිගත් ගැටුමක් පටන් ගත්හ. ඒ අවස්ථාවේ දී ම හෝස් ඇන්ටෝනියෝ එචෙවාරියා (José Antonio Echevarria) විසින් නායකත්වය දෙන නාගරික සිසුන් යුතු වූ 'විප්ලවීය ශිෂ්‍ය අධ්‍යක්ෂක මණ්ඩලයේ' අවිගත් ඒකකය ඒ වසරේ මාර්තු මාසයේ දී ජනාධිපති මාලිගාවට පහර දුන්හ. මෙහෙයුම මුළුමනින්ම අසාර්ථ විය: එචෙවාරියා මරා දැමිණ. එයින් ශිෂ්‍ය ව්‍යාපාරයට ගාමක බලයක් නොමැති විය. බතීස්තාට එරෙහිව ඉතිරි වී ඇති එකම ප්‍රායෝගික විරුද්ධ පක්ෂය කැස්නෝගේ කණ්ඩායම වූයේය. අනතුරුව ඇතිවෙන ගැටුම් වල දී, රෙජිමයේ ප්‍රවණ්ඩ මර්දනයෙන් වින්දිතයන් දහස් ගණනක් මිය ගියහ.³ නාගරික ගරිල්ලා පද්ධතිය විශේෂයෙන්ම දැඩි සේ හානි අත්විඳ සිටියහ, එහි සාමාජිකයන් සියයට 80 ක් අහිමි වූහ; සියෙරා හි පිටිසරබද ගරිල්ලා කණ්ඩායම් වලින් අහිමි වූයේ සියයට 20 ක් පමණි.

1958 නොවැම්බර් 7 වැනිදා, ගරිල්ලා සටන්කාමීන්ට නායකයත්වය දෙමින් අර්නෙස්ටෝ ගුවේරා භාවාන වෙත පාගමන් කළේය. 1959 ජනවාරි 1 වැනිදා ආඥාදායකත්වයේ බතීස්තා ඇතුළු අනෙකුත් ප්‍රධාන නායකයන් පලා ගියහ. "කොටියන්," යැයි හැඳින්වෙන දුර්දාන්ත පොලිස් යාන්ත්‍රණයේ ප්‍රධානියා වූ රෝලාන්ඩෝ මැස්ෆෙරර් (Rolando Masferrer), රහස් පොලිසියේ ප්‍රධානියා වූ එස්ටෙව්‍රාන් චෙන්ටුරා (Esteban Ventura) යන ශාරීරික වධහිංසාව සඳහා නැඹුරුවකින් යුතු වූ දෙදෙනාම මයාමි වෙත පලා ගියහ. බතීස්තා සමඟ එකඟතා බොහොමයක් අත්සන් කර තිබූ, කියුබානු කම්කරුවන්ගේ ඒකාබද්ධයේ (Confederation of Cuban Workers -CTC) හි නායකයා වූ යුසිබියෝ මුජාල් (Eusebio Mujal) ආර්ජන්ටිනා තානාපති කාර්යලයේ සරණාගතයෙක් වූයේය. මෙම ගරිල්ලා කණ්ඩායම අත්කරගත් පහසු ජයග්‍රහණය නිසා, බතීස්තාගේ ඇද වැටීම සඳහා වෙනත් ව්‍යාපාර විසින් රඟපාන ලද භූමිකාවන්ගේ වැදගත්කම හීන කර පෙන්වන ලදී. සැබැවින්ම ගරිල්ලා කණ්ඩායම් සම්බන්ධ වූයේ අල්ප අඩු වැදගත්කමකින් යුතු ක්‍රියාවන් තුළ පමණකි. බතීස්තා පරාජය ලද්දේ ඔහුට නගරබද ක්‍රස්තවාදය නිසා හවානා පාලනය අහිමි වී ගිය නිසයි. එසේම U.S. විසින් පනවන ලද අවි සම්බාධකය ද ඔහුට එරෙහිව කටයුතු කළේය.

1959 ජනවාරි 8 වැනිදා කැස්නෝ, ගුවේරා, සහ ඔවුන්ගේ හමුදා විසින් අගනුවරට ජයග්‍රාහී ලෙසින් ඇතුළු වූහ. ඔවුන් බලය අල්ලා ගත් සැණින්, ලා කාබනා (La Cabaña) සහ සැන්ටා ක්ලාරා (Santa Clara) යන ප්‍රධාන සිරගෙවල් දෙකේ දී ඔවුන් විශාල ලෙසින් මරණයට පත් කිරීම පටන් ගත්හ. විදේශීය මාධ්‍ය වල පළ වූ වාර්තා අනුව මාසය හයක කාලයක දී බතීස්තාගේ සහායකයන් 600 ක් ලඝු ලෙසින් මරණයට පමුණුවන ලදහ. අතිරේක උසාවි පිහිටුවන ලද්දේ නව රෙජිමයට විරෝධය දක්වන අයට දඬුවම් නියම කිරීමේ එකම අරමුණ ඇතුළයි. ජෙනිත් වර්ඩේස්-ලරූ (Jeannine Verdès-Laroux ගේ වචන වලින්ම කියන්නේ නම්, "නඩුවල ආකාරය, සහ ඒවා පැවැත්වෙන ලද පිළිවෙත්, අතිශයයෙන්ම වැදගත් වෙයි. එහි ආරම්භයේ දී පටන්ම රෙජිමයේ ඒකාධිපතිවාදී ස්වභාවය සටහන් කරන ලදී."⁴ මේ විකෘතකර තත්වයන් සිද්ධ වූයේ කානිවල්-වැනි වාතාවරණයකයි; ඝාතන කළා යන චෝදනාවට පාත්‍ර වූ බතීස්තියානු අණදෙන නිලධාරියෙක් වූ හේසුස් සෝසා බ්ලාන්කෝ (Jesús Sosa Blanco) "විනිශ්චය" කිරීම සඳහා මාපොර්ගිල්ල ඉහළට ඔසවා හෝ පහළට දමා සංඥා දැක්වීම පිණිස 'ක්‍රීඩා සඳහා වූ මාලිගාව' වෙත 18,000 ක ජනතාවක් රැස්වූහ. ඔහුට වෙඩි තබන්නට පෙර සෝසා බ්ලාන්කෝ කියූ පරිදි ඒ දර්ශනයන් "පැරණි රෝමයට සුදුසු වූවකි."

1957 දී සියෙරා සිටිය දී කැස්නෝ විසින් 'නිව් යෝර්ක් ටයිම්ස්' හි පුවත්පත් කලාවේදී හර්බට් මැතිවිස් (Herbert Matthews) වෙතට සම්මුඛ සාකච්ඡාවක් දුන්නේය, එහි දී ඔහු මෙසේ ප්‍රකාශ කළේය: "මට බලය ගැන උනන්දුවක් නැහැ. ජයග්‍රහණයෙන් පසුව මට ඕන ආපසු මගේ ගමට ගිහින් නැවතත් නීතීඥයෙක් වෙන්න විතරයි." ඔහුගේ ප්‍රතිපත්ති මේ ප්‍රකාශයට සැණෙකින් පටහැනි වූහ. බලය අල්ලා ගත් පසුව, නව විප්ලවීය ආණ්ඩුව ඉතාමත් ඉක්මණින් දැඩි ඇතුලත සටන් වලින් පිරී ගියේය. 1959 පෙබරවාරි 15 වැනිදා අගමැති හෝස් මිරෝ කාඩොනා (José Miró Cardona) එහි දී ඉල්ලා අස් වූයේය. හමුදාවේ ප්‍රධානියා හැටියට ඒ වන විටත් පත්ව සිටි කැස්නෝ ඔහුගේ අනුපාස්ත්‍රිකයා වූයේය. මැතිවරණ වලින් පසුව මාස දහඅටක් ඇතුළත දී නිදහස් මැතිවරණ පවත්වන්නේ යැයි ඔහු මුලින් පොරොන්දු දී තිබුණත්, ජූනි මාසය වෙද්දී ඔහු දින නියමයක් නැතිව මැතිවරණ කල් දමන්නට තීරණය කළේය. කැස්නෝ තම තීරණය යුක්ති සහභාන කළේ හවානා වැසියන් අමතන ගමන් මෙසේ කියමිනි: "මැතිවරණ? ඒ කුමකද?" එහි දී බතීස්තා-විරෝධී ගරිල්ලා වැඩසටහනේ එක මූලික කරුණක් අත්හරින ලදී. එහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙසින් ඔහු වැටුණු ඒකාධිපතියාගේ හිස්වුණ තනතුර තමන්ට පවරා ගත්තේය. 1940

³ ජෙනිත් වර්ඩේස්-ලරූ (Jeannine Verdès-Leroux) නිගමනය කළේ 20,000 ක් මිය ගිය බවයි, ඒ සංඛ්‍යාව කැස්නෝ රෙජිමය විසින් සඳහන් කරන ලද අතර බටහිර සිටින වාමාංශික විද්වතුන් විසින් ද නැවත පවසා ඇත, එය සැබැවින්ම වැරදි සංඛ්‍යාවකි. මූලාශ්‍ර ගැන සමීප ලෙසින් විශ්ලේෂණය කරන ලද පසුව, ඇය විසින් යෝජනා කරන දත්තය 2,000 ක් වෙයි.

⁴ Verdès-Laroux, *La lune et la caudillo*, pp. 179-189.

ව්‍යවස්ථාව සහ එයින් සහතික කරන මූලික අයිතීන් අත්හිටුවා දමමින් 1976 දක්වා ඔහු නීතියෙන් ආණ්ඩු කිරීම පටන් ගත්තේය. 1976 දී ඔහු U.S.S.R. මත පදනම් වන ව්‍යවස්ථා ආකෘතියක් පිහිටුවන ලදී. පුරවැසියන්ට කණ්ඩායම් ලෙසින් එකතුවීමට හැකි අයිතිය සීමා කරමින් ගෙනෙන ලද සිවිල් නිදහස නිශ්ප්‍රභා කර දමන අලුත් නීතීන් 53 සහ 54 (ඇසුරු කිරීමේ නිදහස ගැන වූ) විශේෂයෙන්ම වැදගත් වෙති.

1959 වසන්තයේ දී ඒ දක්වා ඔහුගේ සගයන් සමඟ ඉතා සමීප ලෙසින් හවුලේ කටයුතු කර තිබූ කැස්නෝ, ගමන් ගන්නා මාර්ගය වෙනස් කරමින් ආණ්ඩුවෙන් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන් ඉවත් කරන්නට පටන් ගත්තේය. ඔහු එන්න එන්නම වැඩියෙන් විශ්වාසය තබාගත්තේ (ජනතා සමාජවාදී පක්ෂයේ සාමාජිකයෙක් වූ) ඔහුගේ සහෝදරයා වූ රාවුල් (Raúl) සහ සෝවියට් යුනියනයේ විශ්වාසවන්ත ආධාරකරුවෙක් වූ ගුවේරා මතයි. කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිසංස්කරණ දියත් කළේ 1959 මැයි 17 වැනිදාය; ජූනි මාසය වෙද්දී ලිබරල්වාදීන් සහ රැඩිකල්වාදීන් අතර මතභේදය පැහැදිලිවම පෙනෙන්නට පටන් ගෙන තිබුණි. කෘෂිකාර්මික ඇමති, උම්බේර්තෝ සෝරි මරින් (Humberto Sori Marin) මූලික සැලසුම යෝජනා කළේ බුර්ජුවාසි ඉඩම් හිමියන්ට අයිති වූ ඉඩම් නැවත බෙදා දෙන වැඩසටහනක් ඉලක්ක කරගෙනයි. කෙසේ නමුදු කැස්නෝ සභාය පළ කළේ ඔහු ප්‍රධානියා ලෙසින් කටයුතු කළ, සත්‍යලබ්ධික මාක්ස්වාදී කණ්ඩායමක පාලනය යටතේ ඔහු තබන ලද “කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිසංස්කරණ සඳහා වූ ජාතික ආයතනය” (Instituto Nacional de Reforma Agraria) යෝජනා කළ රැඩිකල් ප්‍රතිපත්ති වලටයි. 1959 ජූනි මාසයේ දී කැමාගුවේ (Camagüey) ප්‍රාන්තයේ වතුයායන් 100 ක් යුද හමුදාවේ පාලනය යටතට නියෝග කරමින් කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිසංස්කරණ රැඩිකල්කරණය කරන්නට කැස්නෝ කටයුතු කළේය.

1956 දී කැරලිකරුවන් වෙනුවෙන් නිර්භීත ලෙස පෙනී සිටින ලද හිටපු මහේස්ත්‍රාත්වරයෙක් වූ එවක ජනාධිපති වූ මැනුවෙල් උරුෂියා (Manuel Urrutia) තනතුරෙන් ඉල්ලා අස්වීම නිසා 1959 ජූලි මාසයේ දී ඒකරාශී වෙමින් තිබුණ කුණාටුව පාත් වූයේය. ඉතා ඉක්මණින් විදේශීය කටයුතු ඇමති රොබේර්ටෝ අග්‍රාමොන්ටෝ (Roberto Agramonte) වෙනුවට දැඩි කැස්නෝ ආධාරකරුවෙක් වූ රාවුල් රොආ (Raúl Roa) පත් කරන ලදී. එයට පසුව වැඩි කල් නොයද්දී සිවිල් වැසියන්ට එරෙහි කරන ලද අපරාධ ගැන චෝදනා ලැබූ ගුවන් නියමුවන් කිහිප දෙනෙකුට එරෙහි නඩු තීන්දුවක් ගැන විරෝධය පාමින් සමාජ කටයුතු ඇමති ද ඉල්ලා අස්විය.⁵ මේ රටාව 1960 පුරා දිගින් දිගටම පැවතියේය. 1959 ජනවාරි සිට මුදල් ඇමතිවරයා ලෙසින් සිටි රූපෝ ලෝපේස් ෆ්‍රෙස්කුවේ (Rupo Lopez Fresquet) මාර්තු මාසයේ දී කැස්නෝ වෙතින් කැඩී රටෙන් පිටවී ගියේය; ඒ වසරේ දී ම තවත් ආණ්ඩුවේ සාමාජිකයෙක් වූ අන්රේස් සුවාරේස් (Anres Suarez) ද රටින් පිට වී ගියේය. අවසාන ස්වාධීන පුවත්පත් අතුරුදහන් වූහ, ඉතිරි වූ ඒවායේ කටවල් බැඳීම සිද්ධ වූහ. 1960 ජනවාරි 20 වැනිදා අඛාන්සේ (Avance) නමින් හැඳින්වෙන බනිස්තා විරෝධී පුවත්පතේ කතුරයා වූ යෝර්ජ් සායාස් (Jorge Zayas) ද රටෙන් පිටවී ගියේය; 1953 දී මොන්කාඩා බැරැක්ක වෙත පහර දීම නිසා 1959 දී පැවති නඩුවේ දී කැස්නෝගේ තෙස්තමේන්තුව ප්‍රකාශනය කරන ලද බොහීමියා (Bohemia) නමැති සතිපතා පත්‍රයේ කතුරයා වූ මිගුලේ ඒන්ජල් කුවේවෙඩෝ (Miguel Angel Quevedo) ද ජූලි මාසයේ දී රටෙන් පිට වී ගියේය. ඉතිරි වූයේ කොමියුනිස්ට් ‘ආච්චි’ (Granma -නැවක් අනුව නම් කරන ලද) සහ ‘අද’ (Hoy) යන පුවත්පත් පමණකි. 1960 සිසිරය වෙද්දී, විලියම් මෝගන් (William Morgan) සහ උම්බේර්ටෝ සෝරි මරින් ඇතුළුව, ඉතිරි වී සිටි දේශපාලනික සහ හමුදාමය විරුද්ධ පක්ෂ නායකයන්ව අත් අඩංගුවට ගැනිණ. සියෙරා හි ගරිල්ලා නායකයෙක්ව සිටින ලද මෝගන්ව ඊ ළඟ වසරේ දී වෙඩි තබා මරා දැමිණ.

වැඩි කල් නොයද්දී, මහජන කටයුතු ඇමති වූ මැනොලෝ රේ (Manolo Ray), ජනමාධ්‍ය ඇමති එන්රිකෝ එල්ටුස්කි (Enrique Oltusky) ඇතුළු අවසාන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන්ව ආණ්ඩුවෙන් ඉවත් කරන ලදහ.⁶ එහි දී පටන් ගත්තේ පිටමං වී යෑමේ පළමු මහා රැල්ලයි. මැද පංති වලින් 50,000 ක පමණ ජනතාවක්, ඔවුන් බොහොමයක් මුලින් විප්ලවයට සහාය දුන් අයයි, රට හැර දමා යන මඟට බැස්සහ. වෛද්‍යවරු, ගුරුවරු, නීතීඥයන් යුතු වූ මේ මහා පිටමං වීම නිසා කියුබන් සමාජයට යළි පිළිසකර කළ නොහැකි හානියක් සිදු විය.

මර්දන වලට හසු වූ ඊ ළඟ කණ්ඩායම වූයේ කම්කරුවන්ය. නව රෙජිමයේ මුල් කාලය තුළ දී කම්කරු වෘත්තීය සමිති ප්‍රතිරෝධය දක්වා තිබිණ. ප්‍රධාන නායකයෙක් වූයේ සීනි වෘත්තීය සමිතියේ ප්‍රධානියා වූ ඩේවිඩ්

⁵ ගුවන් නියමුවන්ගේ නඩුවේ දී, 1959 පෙබරවාරි මාසයේ දී, ආරක්ෂක ඇමතිවරයා අභිචෝදන නීතීඥයා ලෙසින් කටයුතු කළේය. ගුවන් නියමුවන් නිදොස් කරන ලද පසුව, කැස්නෝ මැදිහත් වීමෙන් ඔවුන්ව මාර්තු මාසයේ දී පැවැත්වෙන දෙවැනි නඩුවකින් දණ්ඩායනය කරවන ලදී. එයින් නීතිය යනු ආඥාදායකයාගේ සේවයක් යැයි පෙන්වුම් කරන ලදී.

⁶ මැනොලෝ රේ (Manolo Ray) විසින් නව අවිගන් ව්‍යාපාරයක් දියත් කරන ලදී, ජනතාවගේ විප්ලවීය ව්‍යාපාරය, එය 1960 සහ 1961 දී ඉතාමත් ක්‍රියාශීලී වූයේය.

සැල්වදෝර් (David Salvador) ය. බහිස්තාට එරෙහිව ස්ථාවරයක් ගැනීම ප්‍රතික්ෂේප කළ බැවින් ඔහු වමේ පුද්ගලයෙක් හැටියට PSP වෙතින් කැඩී ගොස් සිටියේය. 1955 දී විශාල සීනි කම්හල් තුළ ඔහු වැඩ වර්ජන සංවිධානය කර තිබිණ, ඒ සඳහා අත් අඩංගුවට ගෙන ශාරීරික වධහිංසාවන්ට ද මුහුණ දුන්නෙකි. එසේම ඔහු 1958 අප්‍රේල් වැඩ වර්ජනයට ද සහාය දුන්නෙකි. එය සැලසුම් කරන ලද්දේ කැස්නෝගේ 'ජූලි 26 ව්‍යාපාරයයි.' 1959 දී CTC හි මහ ලේකම් හැටියට ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීව තේරී පත්ව සිටි සැල්වදෝර්ට ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ජනවරමක් නොමැතිව පත් කරන ලද සත්‍යලබ්ධික කොමියුනිස්ට්වාදීන් වූ සහායකයන් දෙදෙනෙක් සමඟ සේවය කරන්නට සිදුවී තිබිණ. ඔහු ඔවුන් දෙදෙනාගේ බලපෑම් වලට හසු නොවී ඉන්නට සහ ඔවුන්ගේ කටයුතු නවත්වන්නටත් වෑයම් කළේය. ඒත් 1960 වසන්තයෙන් පසුව එන්න එන්නම ඔහුව පැත්තකට දැමුණි. ජූනි මාසයේ දී සැල්වදෝර් සැඟවී සිටින්නට පටන් ගත් නමුත් 1962 අගෝස්තුවේ දී ඔහුව අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ඔහු ඊ ළඟ වසර දොළහ සිරගෙදරක ගෙවීය. එයාකාරයෙන් කැස්නෝ විසින් බහිස්තා විරෝධී ව්‍යාපාරයේ තවත් ප්‍රධාන වර්තයක්ව වේදිකාවෙන් බලාත්කාරයෙන් ඉවත් කරන ලද්දේය. කම්කරුවන්ට එල්ල කරන අවසන් ප්‍රහාරයක් ලෙසින් කැස්නෝ විසින් ඔවුන්ගේ ඉතිරි වී තිබුණ එකම වෘත්තීය සමිතිය වූ CTC ට වැඩ වර්ජන පැවැත්වීම තහනම් කළේය. පක්ෂය වෙනුවෙන් අදහස් දැක්වූ අයෙක් කියා සිටි පරිදි: "වෘත්තීය සමිතිය වැරදි අරමුණු සඳහා යොදාගත නොයුතුයි."

1953 දී අත් අඩංගුවට ගැනුණ පසුව කැස්නෝව බේරා ගැනෙන්නේ ප්‍රධාන වශයෙන් සැන්තියාගෝ ඩ කියුබා රාජගුරු ප්‍රසාදි මොන්සී'න්ගේ පෙරේස් සෙරාන්ටිස් ගේ මැදිහත්වීම හරහාය. බහිස්තා ඉවත්ව යෑම දකින්නට පැවිද්දන් සතුටු වූහ; සියෙරා හි ගරිල්ලා සංවිධාන තුළ පූජකයන් ගණනාවක් සහභාගී වී සිටීම පවා සිදු විය. එසේ නමුදු, පල්ලිය විසින් මැස්ෆෝර්ගේ කොට්ඨාසයේ කටයුතු ගැන විරෝධය පාන ලද සෙසින්ම, මහත් හදිසියකින් බහිස්තා ආධාරකරුවන්ව හෙළා දැකීම ගැන ද විරෝධය පෑහ. 1959 දී මිසම් තුළට කොමියුනිස්ට්වාදීන් රිංගා සිටීම ගැන පල්ලිය ප්‍රසිද්ධියේ චෝදනා කළහ. 1961 'ඌරන්ගේ බොක්ක' (Bay of Pigs) සිද්ධිය මුළුවෙන් 'දෙසතිය' (La quincena) සඟරාව තහනම් කර දැමීය.⁷ මැයි මාසයේ දී සියළුම ආගමික විද්‍යාල වසා දැමුණි. කැස්නෝ විසින් අධ්‍යාපනය ලද බෙන්ලෙහෙමි ජෙසුයිටි විද්‍යාලය ඇතුළුව, ඒවායේ ගොඩනැගිලි රජයට පවරා ගැනිණ. සම්පූර්ණ හමුදා නිල ඇඳුමකින් යුතුව, "සුප්‍රීම් නායකයා," (Lider Maximo) මෙසේ ප්‍රකාශ කළේය: "ඊලැන්ජිස්ට් පැවිද්දන්ට ඔවුන්ගේ ගමන්මඳ අඩුකර කරගැනීම පටන් ගන්නට ඉඩ දෙන්න!" මේ අනතුරු ඇඟවීම වැදගත් වූයේය: සැප්තැම්බර් 17 වැනිදා පැවිද්දන් 131 කට රටෙන් පිටවී යෑම බලාත්මක කරන ලදී. පැවැත්ම ආරක්ෂා කරගන්නට නම්, පල්ලියට සිය මෙහෙයුම් සෑහෙන තරමකට අඩු කරගත යුතු විය. රෙජිමය විසින් ආගමික ආයතන සහ ශුද්ධාවන්තයින්ව කොන් කිරීම පටන් ගත්හ. සියළු කියුබානුවන්ට ඔවුන්ගේ ආගම නිදහසේ ඇදහීමට ඉඩ දෙනවා යැයි කියමින් ඒත් එසේ කරන අයව, විශ්වවිද්‍යාල අධ්‍යාපනය සඳහා ඇතුල්වීම නැත්නම් සිවිල් සේවයේ රැකියා තහනම් කිරීම වැනි, මර්දන මෙහෙයුම් වලට භාජනය කළහ.

කලා ලෝකයේ අයටත් මර්දනය දැනිණ. කලාකරුවාගේ තැන සමාජයේ හරි මැදදී යැයි 1961 දී කැස්නෝ කියා තිබිණ. ඒත් ඔහුගේ සැබෑ දැක්ම පරිපූර්ණ ලෙසින් සංක්ෂිප්ත කරන ලද්දේ මේ ආදර්ශ පාඨයෙනි: "විප්ලවය යනු සියල්ල වෙති; අනික් සියල්ලේ වැදගැම්මක් නැත." වසර ගණනාවක් වධහිංසාවට පාත්‍ර වූ හර්බෙර්ටෝ පඩියා (Herberto Padilla) 1980 දී අවසානයේ කියුබාව අත්හැර ගියේය. එයාකාරයෙන්ම වසර දහයක් කොන්කර තබන ලද රෙයිනාල්ඩෝ අරිනාස් (Reinaldo Arenas) 'මැරියෙල් පිටත්ව යාමේ' දී රට හැර ගියේය.

අනෙකුත් කොමියුනිස්ට් නායකයන් මෙන්ම, ෆිඩෙල් කැස්නෝ ද ප්‍රංශ විප්ලවය සමඟ සමානකම් දැක්වීම අගය කරන ලදී. ජැකෝබියන් පැරිසියට ලුවි ඇන්ටුවාන් ඩ සෙන්ටි-ජස්ටි (Louis Antoine de Saint-Just) සිටියා මෙන්, විප්ලවීය භවානාවට දොස්තොයිවෙස්කිට ඔහුගේ "යක්කු" (The Devils) නවකතාවට නිර්මාණාත්මක අදහස දුන් 18 වැනි සියවසේ නාස්තිකවාදී ත්‍රස්තවාදියා වූ නෙවෙව්ගේ ලතින් ඇමෙරිකානු ස්වරූපය වූ වේ ගුවේරා සිටියේය.

1928 දී බුවෙනෝස් අයර්ස් හි ධනවත් පවුලක උපදින වේ ගුවේරා තරුණ අවධියේ දකුණු ඇමෙරිකාව පුරා සංචාරය කර තිබිණ. නිදන්ගත ඇඳුම රෝගය නිසා ඔහුගේ සෞඛ්‍ය හැම විටම දුර්වල තත්වයකින් පැවතිණ. ඒත් ඒ නිසා වෛද්‍ය අධ්‍යාපනය නිමා කළ පසුව පැම්පාස් සිට දකුණු ඇමෙරිකාවේ කැපෑ වලට මෝටර් බයිසිකලයකින් යෑමෙන් ඔහුව වළක්වන නොලදී. ඇමෙරිකානුවන් විසින් ආධාර සපයන ලද රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණයකින්

⁷ ඌරු බොක්කේ (Bay of Pigs) මෙහෙයුම, කියුබාවට කැස්නෝ-විරෝධී ගරිල්ලා බස්සවන්නට ගත් අසාර්ථක වෑයම CIA විසින් සංවිධානය කරන ලද්දේ අයිසන්හවර් පරිපාලනය කාලයේ දී ය, එය කෙනඩි යටතේ ක්‍රියාත්මක කරන ලදී.

ජැකොබො ආර්බෙන්ස් (Jacobo Arbenz) ගේ වාමාංශික රෙජිමය ඉවත් කර දැමීමෙන් පසුව ගුවාතමාලාවේ ඇතිවන ශෝචනීය තත්වයන් අත්දැකීමෙන් 1950 ගණන් මුල දී ඔහු එක්සත් ජනපදයට ද්වේෂ කරන්නට පටන් ගත්තේය. 1957 දී ගුවේරා මිතුරෙකට යවන ලද ලියුමක් අනුව: “මගේ අයිඩියලොජිමය පුහුණුවෙන් කියැවෙන්නේ මම ලෝකයේ ගැටළු සඳහා විසඳුම් ඇත්තේ ‘අයෝමය කඩතුව’ පිටුපස යැයි විශ්වාස කරන ජනතාවෙන් එක් අයෙක් කියායි.” 1955 වසරේ එක රාත්‍රියක දී ඔහුට මෙක්සිකෝවෙන් පිටුවහල් කරන ලද, ආපහු කියුබාවට යන්නට සූදානම් වන, ෆිඩෙල් කැස්ත්‍රෝ නැමති කියුබානු නීතීඥයෙක් හමුවිය. කැස්ත්‍රෝ සමඟ යෑමට ගුවේරා තීරණය කළේය. ඔවුන් දිවයිනට ගොඩ බසින්නේ 1956 දෙසැම්බර් මාසයේ දී ය. ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයේ දී ගුවේරා සටන් කණ්ඩායම්වල අණදෙන නිලධාරියා බවට ඉක්මණින් පත් වූයේය, ඔහු අනුකම්පා විරහිත බවට ඉක්මණින්ම ප්‍රසිද්ධියක් ලබා ගත්තේය; ඔහුගේ ගරිල්ලා ඒකකයේ ආහාර ස්වල්පයක් සොරකම් කරන ලද දරුවෙක්ව නඩුවක් නොමැතිව වහාම වෙඩි තබා මරා දැමිණ. තරමක් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී වූ කියුබානු ගරිල්ලා අණදෙන නිලධාරීන්ට විරුද්ධ වෙන ලද සහ සමස්ත කොමියුනිස්ට්වාදයේ විප්ලවයක් ස්ථාපිත කරන්නට උවමනා වූ “සම්පූර්ණයෙන්ම ඒකාධිපතියෙක්,” යැයි බොලිවියාවේ දී ඔහුගේ මිතුරා වූ රෙජිස් ඩිබ්‍රේ (Régis Debray) ඔහුව විස්තර කළේය.⁸

1958 සිසිරයේ දී දිවයින මධ්‍යයේ පිහිටි ලාස් විස්සාස් ප්‍රාන්තයේ (Las Villas Province) මිටියාවත්වල ගුවේරා විසින් දෙවැනි පෙරමුණක් විවෘත කළේය. ගුවේරා විසින් සැන්ටා ක්ලාරා හි දී ඒ වෙත බතිස්තා විසින් එවන අතිරේක හමුදා යුතු දුම්රියකට පහර දෙමින් මහත් සාර්ථකත්වයක් අයත් කරගත්තේය. සටන් වැදීම ප්‍රතික්ෂේප කරමින් සොල්දාදුවන් පලා ගියහ. කැරලිකරුවන් හැටියට ජය අත්කරගත් පසුව ගුවේරාව රාජ්‍ය අභිවෘද්ධි තනතුරට පත්කරන ලදී, එයින් ඔහුට සමාව දීමේ අධිකාරිය හිමි විය. ඔහු ලා කබාණා (La Cabaña) සිරගෙදර සේවය කළේය, එහි දී ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී විශ්වාස අත්හැර දැමීම ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද ඔහු සමඟ කළින් අවිගත් පක්ෂ සහෝදරයන් ලෙසින් සිටි අය ඇතුළු සෑහෙන පිරිසක් මරණයට පමුණුවන ලදී. “මගේ අදහස් බෙදාගන්නෙ නැති කිසිවෙක් හෝ සමඟ මට මිතුරෙක් වෙන්නට නොහැකියි,” යැයි වරක් ඔහු කීවේය.

කර්මාන්ත ඇමති සහ මහ බැංකුවේ ප්‍රධානියා හැටියට ඔහුගේ දේශපාලන විශ්වාසයන් යොදා ගන්නට අවස්ථාවක් ගුවේරා සොයා ගත්තේය. හේ “සෝවියට් මොඩල්” එක කියුබාවේ ස්ථාපිත කළේය. ඔහු ලෙනින්ගේ ලෝලුප ගෝලයෙක් වූ නිසා තම ප්‍රතාට විලැඩිමිර් යැයි නම දැමුවේ ලෙනින්ට කරන ගෞරවයක් හැටියටයි. මුදල් පිළිකුල් කරන බව කියා සිටිය ද ඔහු ජීවත් වූයේ හවානා හි ධනවතුන් සිටින පෞද්ගලික ප්‍රදේශයේය. ආර්ථික ඇමති වශයෙන් පසු කාලයේ දී කටයුතු කළත් ඔහුට අර්ථ ශාස්ත්‍රය ගැන වඩාත්ම මූලික අදහස් පවා ගැන කිසිදු දැනුමක් නොවීය, ඒ නිසා ඔහු මහ බැංකුව විනාශ කර දැමීය. ඔහුගේ හැකියාව පැවතියේ සමාජ කාරණා සම්බන්ධයෙනි, U.S.S.R. සහ චීනය අනුකරණයෙන් ඔහු “ස්වේච්ඡා වැඩ කරන ඉරිදා දින” හඳුන්වා දුන්නේය. ඔහු සංස්කෘතික විප්ලවය මහත් ලෙසින් අගයන ලද්දෙකි. රෙජිස් ඩිබ්‍රේ කියන පරිදි, “1960 දී කියුබාවේ (අපි කිව්වේ ‘බලාත්කාර ශ්‍රම කඳවුරු’ කියායි) ප්‍රථම ‘නිවැරදි කරන වැඩ කඳවුරු’ සොයා ගන්නා ලද්දේ ඔහු මිසෙක ෆිඩෙල් නොවේ.”⁹

මේ හිෂ්ණ පාසැල් උපාධිධාරියා ඔහුගේ අභිමතයේ අගයන ලද්දේ “මිනිසුන් කාර්යක්ෂම, ප්‍රවණ්ඩ, නිර්දය, සහ අනුකම්පා විරහිත මරණ යන්ත්‍රයක් බවට හරවන අභිශයෙන් ප්‍රයෝජනවත් ද්වේෂයයි.”¹⁰ ඔහු ආධානග්‍රාහී වූයේය, සිත්පිත් නැති වූයේය, සහ නුරුස්සනශීලී වූයේය, සාම්ප්‍රදායිකව විවෘත සහ උණුසුම් වූ කියුබානු චිත්ත ස්වභාවයේ ඇති කිසිවක් හෝ ඔහු තුළ නොවීය. ‘නව මිනිසා’ නැමදුම සඳහා ඔවුන්ව බිල්ලට දෙමින් කියුබන් යෞවනයන්ව හමුදාකරණය කරන ලද නිර්මාපකයා ඔහුය.

කියුබානු අත්හදා බැලීම පුළුල් ලෙස පැතිරවීම ඔහුගේ ඉමහත් ආශාව වූයේය. 1963 දී ඔහු සිටියේ ඇල්ජීරියාවේ ය, එතැනින් ඩාර් එස් සලාම් (Dar es Salaam) ද, ඉන්පසුව කොන්ගෝ හි ද සිටියේය. කොන්ගෝ හි දී ඔහුට ලෝරන්ට් කබිලා (Laurent Kabila) හමුවිය. ලෝරන්ට් කබිලා දැන් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී කොන්ගෝ ජනරජයේ (Democratic Republic of Congo) හි ජනාධිපති වෙන අතර සිවිල් වැසියන් සමූලඝාතනයට කබිලා කිසි විටෙක පසුබට නොවීය. එක්සත් ජනපදය ගැන තදින් ද්වේෂයෙන් පිරී සිටි ගුවේරා 1966 දී ගරිල්ලා හමුදාවක් රැගෙන දකුණු ඇමෙරිකාවේ කාබේස්ඩ් විලාසයකින් උදෙසාගීමත් ව්‍යාපාරයක් ගෙන ගියේ “වියෙට්නාමි දෙකක්, තුනක්, ගණනාවක්!” නිර්මාණය කිරීම පිණිසයි.

⁸ Régis Debray, *Loués soient nos seigneurs* (Paris: Gallimard, 1996), p. 186.

⁹ *Ibid.*, p. 185.

¹⁰ *Ibid.*, p. 186.

කැස්නෝ විසින් ගුවේරාව ක්‍රමෝපායය සඳහා යොදා ගත්තේය. ඔවුන් අතර සබඳතාවය බිඳ වැටීම සහිත වනාම ගුවේරා බොලිවියාවට ගියේය. එහි දී ඔහු සිය ගරිල්ලා ආධය (*foco*) පිළිබඳ න්‍යාය යොදවන්නට වෑයම් කළේ බොලිවියානු කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ ප්‍රතිපත්ති ගැන කිසිදු අවධානයක් යොමු නොකරමිනි. එහි දී ඔහුගේ කණ්ඩායමට එක ගම්බඳ වැසියෙක් හෝ එකතු වූයේ නැත. එන්න එන්නම වැඩියෙන් හුදකලා වීමෙන් සහ ආණ්ඩුවල හමුදා වලින් සොයා ගන්නට හඹා ඒම සිද්ධ වූ අතර 1967 ඔක්තෝබර් 8 වැනිදා අල්ලා ගෙන ඊ ළඟ දිනයේ දී මරණයට පමුණුවන ලදී.

කැස්නෝ විසින් ඔහුගේ කැරලිකාර හමුදාව වෙනස් කරන ලද්දේය. 1959 ජූලි මාසයේ දී ගුවන් හමුදා අණ දෙන නිලධාරියා සහ කැස්නෝගේ සම්පතම උපදේශකයෙක් ද වූ දියාස් ලාන්ස් (Diaz Lanz) ඉල්ලා අස්වී එක්සත් ජනපදයට පලා ගියේය. ඊ ළඟ මාසයේ දී අන් අඩංගුවට ගැනීම් රැල්ලක් සංවිධානය වූයේ රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණයක් සැලසුම් කරමින් පැවතෙනවාය යන මුඛාවේනි.

1956 දී සිට හියුබට් මතොස් (Hubert Matos) විසින් සියෙරා හි කැරලිකරුවන්ට අවි ආයුධ සහ වෙඩි උණ්ඩ පෞද්ගලික ගුවන් යානයක් මඟින් සපයමින්, කොස්තා රිකා වලින් ආධාර ලබා ගනිමින් සහ ඇන්ටෝනියෝ ගිටෙරාස් (Antonio Guiteras) වෙනුවෙන් නම් කරන ලද 9 වැනි හමුදා කණ්ඩයේ ප්‍රධානියා ලෙසින් රටේ දෙවැනි විශාලතම නගරය වූ සැන්තියාගෝ ඩ කියුබා නිදහස් කර ගැනීමටත් සහාය දී තිබිණ. කැමාගුවේ ප්‍රාන්තයේ ආණ්ඩුකාරයා ලෙසින් නම් කරන ලද පසුව, වැඩි කල් නොයද්දී තමා කැස්නෝ රෙජිමයේ “කොමියුනිස්ට්කරණය” සමඟ දැඩි සේ විරුද්ධ යැයි අවබෝධ කරගෙන ආණ්ඩුකාර තනතුරෙන් ඉල්ලා අස්වූයේය. ඔහු කුමන්ත්‍රණයට හවුල් වී ඇතැයි විශ්වාස කළ කැස්නෝ ඔහුව තවත් ගරිල්ලා වීරයෙක් වූ කැමිලෝ සියෙන්ට්‍රයෙගොස් (Camilo Cienfuegos) ලවා අන් අඩංගුවට ගන්නා ලද්දේ මතොස් “කොමියුනිස්ට් විරෝධී” ප්‍රවණතාවයන් විදහා පානවා කියායි. නිදහස් සටන්කාමියෙක් හැටියට මතොස් දැක්වූ ආදර්ශවත් පැවැත්ම ගැන යාන්තම් හෝ සැලකිල්ලක් නොදක්වමින් කැස්නෝ ඔහුව මොස්කව් විලාසයේ බොරු නඩුවක් සඳහා භාවනාවේ දී ඉදිරිපත් කළේය. කැස්නෝ පෞද්ගලිකවම සිය කලින් මිත්‍රයාට එරෙහිව කටයුතු කළේය. උසාවියේ දී නැඟිටින කැස්නෝ විනිසුරුවන් වෙත විශාල පීඩනයක් ගෙනෙමින් මෙසේ කීවේය: “මම ඔබට කියන්නේ ඔබ තෝරාගත යුතුයි කියායි: එක්කෝ මතොස් නැත්නම් මාම!” එසේම ඔහු විත්තියේ සාක්ෂිකරුවන්ට සාක්ෂි දීම අවහිර කළේය. මතොස්ට වසර දෙකක සිර දඬුවමක් ලැබිණ, එය ඔහු අවසාන දිනය තෙක් ගෙවීය. ඔහුට සම්ප පුද්ගලයන් ගණනාවක් ද සිරගෙදරට යැවිණ.

තමන්ගේ අදහස් කියාගන්නට ක්‍රමවේදයක් නොමැතිව කැස්නෝගේ විරුද්ධවාදීන් බොහොමයක් සැඟවුනහ, එහි දී ඔවුනට බනිස්තා විරෝධී නාගරික ගරිල්ලා කණ්ඩායම් වල දී සටන් කරන ජනතාවත් එකතු වූහ. 1960 ගණන් මුල දී මේ පාතාල ව්‍යාපාරය එස්කැම්බ්‍රේ කඳුවැටියේ (Escambray Mountains) හි පිහිටන කැරල්ලක් බවට වර්ධනය විය. බලාත්කාරය යොදා ගෙනෙන සමූහකරණයක් සහ ආඥාදායකත්වයන් ව්‍යාපාරය විසින් ප්‍රතික්ෂේප කරන ලදී. කැරල්ල යටපත් කරන්නට රාමුල් කැස්නෝ විසින් අවි යුතු වාහන, තුවක්කු, සහ පාගමන් මිලීෂා හමුදා සිය ගණනක් ඇතුළු ඔහු සතුව තිබී සියළුම යුද බලය එහි යවන ලදී. ජනප්‍රිය සහාය ඉවත් කර දමන්නට කැරලිකාර ගම්බඳ වැසියන්ගේ පවුල් පළාතෙන් ඉවත් කරන ලදී. දිවයිනේ බටහිර පැත්තේ කිලෝමීටර් සිය ගණනක් ඇතක වූ පිනාර් ඩෙල් රියෝ ප්‍රාන්තයේ (Pinar del Río Province) දුම්කොළ වතුයායන් වෙතට බලාත්කාරයෙන් සිය ගණනින් ජනතාව යවන ලදී. කැස්නෝ විසින් සැබැවින්ම ජනගහනයෙන් කොටසක් පිටමං කරන ලද එකම අවස්ථාව මෙය වූයේය.

මේ මෙහෙයුම් සිද්ධ වුවත් සටන් වසර පහක් පුරා ඇදී ගියහ. කෙසේ වුවද, කාලයාගේ ඇවෑමෙන්, කැරලිකරුවන් එන්න එන්නම හුදකලා වෙද්දී, ඔවුන්ට අල්ලා ගැනීම පටන් ගැනිණ. ඔවුන්ට ලැබුණ යුක්තිය කර්කශ විය. තරුණයෙක් හැටියට බනිස්තා විරෝධී කැරැල්ලේ එක නායකයෙක් වූ ජේසුස් කරේරාස් (Jesús Carreras) තුරන් කරන දමන්නට ලැබුණු අවස්ථාවෙන් ගුවේරා ප්‍රයෝජනය ගත්තේය. කරේරාස් 1958 සිට ගුවේරාගේ ප්‍රතිපත්ති වලට විරෝධය දැක්වීය. සටන් වල දී තුවාල ලබා සිටි කරේරාස්ව ජේළියට හිටගෙන වෙඩි තබා මරුමුවට පත්කරන කණ්ඩායමක් ඉදිරියට ඇදගෙන යන ලදී. එහි දී මරණයට පමුණුවීම නවත්වන විධානය නිකුත් කිරීම ගුවේරා විසින් ප්‍රතික්ෂේප කළේය. සැන්ටා ක්ලාර් සිරගෙදර තුළ එයාකාරයෙන් “මං පහරන්නන්” 381 ක් විනිශ්චය වූහ. 1959 ජයග්‍රහණය සහ එස්කැම්බ්‍රේ විරෝධතා ව්‍යාපාරයේ අවසාන තුරන් කිරීම් දක්වා අවුරුදු කිහිපය තුළ දී, ලා ලෝමා ඩ ලොස් කෝචෙස් (La Loma de los Coches) සිරගෙදර තුළ “ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්” 1,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් වෙඩි තබා මරා දමන ලදහ.

කෘෂිකර්මාන්ත අමාත්‍යාංශයෙන් ඉල්ලා අස් වූ පසුව උම්බෙර්ටෝ සෝරි මරීන් විසින් කියුබාවේ ගරිල්ලා ආධයක් පිහිටුවන්නට වෑයම් කළේය. ඔහුව වහාම අත් අඩංගුවට ගෙන, යුද්ධාධිකරණයට පමුණුවා, මරණ දඬුවමට නියම කරන ලදී. කැස්ත්‍රෝ වෙතින් ක්ෂමාවක් ලබාගන්නට ඔහුගේ මව යැද්දේ 1950 ගණන් සිට සෝරි මරීන් සහ කැස්ත්‍රෝ එකිනෙකාට දැන සිටින ලද බව සිහිකරවමිනි. ඔහුගේ ජීවිතය බේරන බවට කැස්ත්‍රෝ පොරොන්දු වුවත් දවස් කිහිපයකට පසුව සෝරි මරීන්ට වෙඩි තැබිණ.

එස්කැම්බ්‍රේ කඳුවැටියේ කැරැල්ලෙන් පසුව කලින් කල කියුබානු පොළවට අවිගත් කමාන්ඩෝ කණ්ඩායම් පතිත කරවන වෑයම් සිද්ධ වූහ. ඒවා බොහොමයක් ටෝනි කුටෙස්ටා (Tony Cuesta) විසින් මෙ හෙයවන ලිබරාසියෝන් (Liberación) කණ්ඩායමට සහ ඇල්ෆා 66 කණ්ඩායමට අයත් වූහ. මේ කණ්ඩායම් දෙකම 1960 ගණන් මුල දී පිහිටුවන ලද ඒවා වෙති. කැස්ත්‍රෝ විසින් කියුබාවට ආපහු පැමිණීම අනුකරණයෙන් ගත් මේ බොහෝ වෑයම් අසාර්ථක වූහ.

1960 දී සියළු ඒකාධිපති ආණ්ඩුවල සාමාන්‍යයක් වන, අධිකරණයේ ස්වාධීනතාවය බලාත්කාරයෙන් යටපත් කර ගනිමින් එය මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ පාලනය යටතේ තැබිණ.

විශ්වවිද්‍යාල ද බලපෑමට හසු වූහ. විශ්වවිද්‍යාල ශිෂ්‍ය සම්මේලනයේ සභාපති තනතුර සඳහා තමන්ව අපේක්ෂකයෙක් ලෙසින් ඉදිරිපත් කර තිබුණේ ජේඩ්‍රෝ ලුවිස් බොයිටෙල් නමැති තරුණ සිවිල් ඉංජිනේරු ශිෂ්‍යයෙකි. කලින් බහිස්තාට විරෝධය පාන ලද අයෙක් වූ හෙතෙම ෆිඩෙල් කැස්ත්‍රෝට ද තීරණාත්මක ලෙසින් එරෙහි වූයේය. රෙජිමයේ කැමැත්ත දිනා සිටියේ රෝලාන්ඩෝ කියුබෙලා (Rolando Cubella) නමැති වෙනත් සිසුවෙකි. කැස්ත්‍රෝ සහෝදරයන්ගේ සභාය ලබමින් තෝරා පත් වූයේ ඔහුයි. බොයිටෙල්ව ඉතා ඉක්මණින් අත් අඩංගුවට ගෙන, විශේෂයෙන්ම දරුණු යැයි සැලකෙන ලද බොනියාටෝ (Boniato) සිරගෙදර හි වසර දහයක සිර දඬුවමක් නියම විය. එහි වූ අමානුෂික තත්වයන් ගැන විරෝධත්වය පාන්නට බොයිටෙල් විසින් කිහිප වතාවක් උපවාසයෙහි යෙදුනේය. 1972 අප්‍රේල් 3 වැනිදා හේ තවත් උපවාසයක් පටන් ගනිමින්, සිරගෙදර එක් ආණ්ඩුකාරයෙක් ගැන මෙසේ කීවේය: “මම වර්ජනයේ යෙදෙන්නේ අනෙකුත් දේශපාලන සිරකරුවන්ට ලැබෙන අයිතීන් මටත් ලැබිය යුතුයි කියන්නටයි—අනෙකුත් දකුණු ඇමෙරිකානු ඒකාධිපතිවාදීන්ගේ රටවල් වල සිරකරුවන්ට ලැබිය යුතුයි කියා ඔබ සතුවත් උද්යාවනය කරන අයිතීන් වෙනුවෙනි, ඒත් ඒවාට ඔබ මෙහි දී ඉඩ ලබාදෙන්නේ නැහැ!” කෙසේ වුවත්, ඔහුගේ විරෝධතා වලින් කිසිදු එලයක් නොවීය. බොයිටෙල්ට කිසිදු වෛද්‍ය ආධාරයක් නොලැබුණි. ඔහු මහත් සේ දුක් වින්දේය. දවස් හතළිස් පහකට පසුව ඔහුගේ තත්වය අවදානම් වූයේය: දවස් හතළිස්නවයකට පසුව ඔහු කෝමා තත්වයකට පත් විය. මැදිහත්වීම අධිකාරීන් විසින් දිගින් දිගටම ප්‍රතික්ෂේප කරන ලදී. උපවාසය පටන් ගෙන දවස් 53 කට පසුව, 1972 මැයි 23 වැනිදා පාන්දර තුනට බොයිටෙල් මිය ගියේය. අධිකාරීන් විසින් ඔහුගේ මවට ඔහුගේ මළමිනිය දැකීමේ අවසරය ප්‍රතික්ෂේප කරන ලදී.

බලය අල්ලා ගත් පසුව ඉතා ඉක්මණින් කැස්ත්‍රෝ විසින් පුළුල් ආරක්ෂක සහ බුද්ධිමය සේවයක් සංවිධානය කිරීම පටන් ගත්තේය. ආරක්ෂක ඇමතිවරයා හැටියට රාවුල් කැස්ත්‍රෝ හමුදා අධිකරණ නැවත ස්ථාපිත කළේය, එසේම නැවතත් ජේළියට හිටගෙන වෙඩි තබා මරුමුවට පමුණුවීම අධිකරණ අවියක් බවට පත් විය. පළමු ආරක්ෂක සංවිධානය රාජ්‍ය ආරක්ෂක දෙපාර්තමේන්තුව (Dirección General de Contra-Inteligencia -DGCI) නමින් හැඳින්විණ. රතු ගෙස්තාපෝ යන ජනප්‍රිය නාමයෙන් යුතු DGCI, කැස්ත්‍රෝට විරුද්ධ විවිධ කණ්ඩායම් ඇතුලට රිංගා විනාශ කර දැමීමේ කර්තව්‍යය බාරව සිටින ලද 1959-1962 කාලයේ දී පරිණාමය වන්නට පටන් ගැනිණ. DGCI විසින් එස්කැම්බ්‍රේ ගරිල්ලා ව්‍යාපාරය ප්‍රවණ්ඩ ලෙසින් තුරන් කර දැමීමත් බලාත්කාර ශ්‍රම කඳවුරු නිර්මාණය අධීක්ෂණය කිරීමත් ඉටු කළේය. සිරබන්ධනාගාර පද්ධතිය මෙහෙයවන ලද්දේ ද ඒ දෙපාර්තමේන්තුව විසින්මයි.

සෝවියට් අකෘතියෙන් අනුප්‍රාණය ලබාගත් DGCI මුලින් අධ්‍යක්ෂණය වූයේ සියරො දින සිට කැස්ත්‍රෝගේ සම්පතම උපදේශකයක් වූ රමීරෝ වල්ඩේස් (Ramiro Valdés) වෙතිනි. වසර ගනවී යද්දී දෙපාර්තමේන්තුව තවත් විශාල වෙන භූමිකාවක් රඟමින් යම් තරමක ස්වායත්ත බවක් අත් කරගන්නා ලදී. එහි සංවිධානාත්මක ව්‍යුහය ගැන තොරතුරු ලැබෙන්නේ 1987 දී මයාමි හි දී පලා ගිය ගුවන් හමුදා ජනරාල් රොයාල් ඩෙල් පිනෝ (Rafael Del Pino) වෙතිනි. න්‍යායිකව DGCI විසින් අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශයට (Minit) වගකිව යුතු යැයි කියැවුණ අතර එය විවිධ අංශ වලට බෙදී පවතී. සමහර අංශ වලට පැවරී ඇත්තේ අනෙක් සියළු ආණ්ඩුවේ දෙපාර්තමේන්තු ගැන සෝදිසියෙන් සිටීමයි. ‘තෙවැනි අංශය’ විසින් ලේඛකයන් සහ සිනමා අධ්‍යක්ෂකවරු ඇතුළු සංස්කෘතික, ක්‍රීඩා, සහ කලා ක්ෂේත්‍ර වල සේවය කරන ඕනෑම අයෙක් ගැන විපරමෙන් සිටියි. ආර්ථික සංවිධාන වල සහ ප්‍රවාහන සහ ජනසන්නිවේදන අමාත්‍යාංශ වල සේවය කරන ඕනෑම අයෙක් අධීක්ෂණය වෙන්නේ ‘හතරවැනි අංශය’ විසිනි.

ඒජන්තවරු 1,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවකින් යුතු 'භයවැනි අංශය' බාරව සිටින්නේ දුරකතන සංවාද වලට රහස්‍ය සවන් දීමයි. 'අටවැනි අංශය' විසින් තැපැල් සේවය අධීක්ෂණය කරයි, එනම් තැපැල් හරහා යන්නේ මොනවාදැයි සොයා බලයි. රාජ්‍ය තාන්ත්‍රික තනතුරු හොඳවන අය පිළිබඳව සහ විදේශික සංචාරකයන් ගැන විපරම් කිරීමට අනෙකුත් අංශ පත්ව සිටිති. DCGI විසින් කැස්ත්‍රෝගේ රෙජිමයේ ආර්ථික පැවැත්ම ප්‍රවර්ධනය කරන්නේ දහස් ගණනක් බලාත්කාර ශ්‍රමය සඳහා භාවිතා කිරීමෙනි. ඒ අනුව දෙපාර්තමේන්තුව යනු වරප්‍රසාද පිරි ලෝකයකි. එහි සේවකයන්ට අසීමිත තරම් වූ බලතල හිමි වෙති. ඔවුන්ගේ පූර්වාච්ඡාකාවයන් පුළුල් පාරාසයකින් යුතු වෙති.

ජනගහනය පාලනය කිරීම සඳහා, දහස් ගණනින් තොරතුරු සපයන්නන් (*chivatos*) අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශයේ විශේෂ කාර්යාලය (*Dirección Special del Minister del Interior - DSMI*) වෙත බඳවා ගැනෙයි. විවිධ ක්ෂේත්‍ර තුනක DSMI කටයුතු කරති: එක අංශයක් විසින් සෑම කියුබානු පුරවැසියෙක් ගැනම ලිපිගොනුවක් තබා ගනියි; තවත් අංශයක් මහජන මතය නිරීක්ෂණය බාරව සිටියි; තෙවැන්නට පැවරී ඇත්තේ "අයිඩියලොජි මතයයි," පල්ලිය සහ එහි විවිධ සහායක තුළට රිංගා ගැනීමෙන් විපරමින් සිටීමයි.

1967 සිට මැදිහත්වීම සඳහා ඔවුන්ගේම ක්‍රමවේදයක් *Minit* හට තිබිණ. 1995 දී මෙම විශේෂ බලකායේ (*Fuerzas Espciales*) සොල්දාදුවන් 50,000 ක් වූහ. මේ විශේෂ කම්පනය ඇති කරන හමුදා විසින් 5 වැනි දෙපාර්තමේන්තුව ද, ආරක්ෂක සේවා දෙපාර්තමේන්තුව (*Dirección de Seguridad Personal -DSP*) ද සහ කැස්ත්‍රෝගේ ප්‍රෙතෝරියානු මුරකරුවන් ද සමඟ ඉතා සමීප කටයුතු කළහ. මිනිසුන් 100 ක් බැගින් දළ වශයෙන් සිටින රැකවල් ඇතිව කැඳවාගෙන යන ඒකක තුනකින් DSP නිර්මාණය වී තිබුණි. එසේම එහි නැවියන් සහ දිය යට පිහිනීමට සමත් වූවන් සිටි නාවුක බල ඇණියක් ද විය. 1995 ඇස්තමේන්තු වලට අනුව, DSP හි භාර පන් දහසක මිනිසුන් සිටියහ. එහි විශේෂඥයන් විසින් සිදු විය හැකි ඝාතන ගැන නිතර පාහේ අධ්‍යයනය කරමින් කාලය ගෙවූහ; කැස්ත්‍රෝ ආහාර අනුභව කරන්නට පෙර ඔහුගේ කැමට වසවිෂ මුසුකර ඇත්දැයි රස බලන්නට අය සිටියහ, එසේම පැය විසිහතර පුරාම විශේෂ වෛද්‍ය කණ්ඩායමක් සුදානමින් තැබිණ.

පස්වැනි දෙපාර්තමේන්තුවේ විශේෂඥ අවධානය යොමුවෙන්නේ විරුද්ධකාරයන් තුරන් කර දැමීමටයි. බතිස්තාට එරෙහි වූ සුපතල එදිරිවාදීන් දෙදෙනෙක් කැස්ත්‍රෝ සමඟ පසුකාලයේ දී ගැටුම් ඇති කරගැනීම නිසා ඔවුන් මේ අංශයට ගොදුරු වූහ: මයාමි හි දී එලායස් ඩ ලා ටෝරියෙන්ටෝ (*Elias de la Torriente*) මරා දැමුණු අතර බතිස්තාට එරෙහිව සටන් වැදී නාගරික ගරිල්ලා කණ්ඩායමක එක් ප්‍රධානියෙක් වූ ඇල්ඩෝ වෙරා (*Adlo Vera*) ප්‍රවේර්තෝ රිකෝ හි දී ඝාතනය කෙරිණ. දැන් මයාමි හි වාසය කරන හියුබටි මතොස්ට තමන්ගේ ආරක්ෂාව සඳහා අවගන් ආරක්ෂකයන් යොදා ගන්නට සිද්ධ වී ඇත. භාවානාවේ විලා මරිස්ටා (*Villa Marista*) හි පිහිටන කළින් මාරිස්ටා පැවිද්දන්ට අයිති වූ ගොඩනැගිල්ලක පවතින රැඳවුම් මධ්‍යස්ථානයක දී ප්‍රශ්න කිරීම් සහ රඳවා තැබීම් සිද්ධ වෙත අතර ඒවා 'පස්වැනි දෙපාර්තමේන්තුව' බාරව සිටියි. ඉතාමත් හුදකලා වූ තත්වයන් යටතේ විමසුම්කාරී ඇස් වලින් ඇතක රඳවා ඇති මේ සිරකරුවන් මානසික සහ ශාරීරික වධහිංසා වලට නිරන්තරයෙන් ලක් වෙති.

රහස් පොලිසියේ තවත් අංශයක් වනුයේ සාමාන්‍ය බුද්ධිමය දෙපාර්තමේන්තුවයි (*Dirección General de la Inteligencia*). එය බොහෝ සෙයින් සාමාන්‍ය රාජ්‍ය බුද්ධිමය තොරතුරු එකතු කරන සේවයකි. එය වරපුරුෂ සේවය, ප්‍රතිවරපුරුෂ සේවය, විදේශ ආණ්ඩු ඇතුලට සහ කියුබානු විවාසියන්ගේ සංවිධාන ඇතුලට රිංගා ගැනීමේ වැඩියෙන්ම නියැලෙති.

1960 ගණන්වල මර්දනයන් තුළ දී දේශපාලන හේතු නිසා මිනිසුන් 30,000 ක් සිරගත කරන අතර 7,000 සිට 10,000 ක් දක්වා ජනතාවක් මරා දමන ලදී. එයාකාරයෙන් කැස්ත්‍රෝ ආණ්ඩුව වහාම මුහුණ දුන්නේ සිරකරුවන් විශාල සංඛ්‍යාවක් ගැන කුමක් කරන්නේ ද යන ගැටළුවටයි. විශේෂයෙන්ම අසාර්ථක 'උරු බොක්කේ' ආක්‍රමණයෙන් සහ එස්කැම්බ්‍රේ කැරැල්ලට සහභාගී වූ අය.

1964 සිට 1967 දක්වා පැවතෙන ලද නිෂ්පාදන සහාය සඳහා වූ හමුදා ඒකකය (*The Military Unit of Production Assistance -MUPA*) මුලින්ම සිරකරුවන් ශ්‍රම බලකායක් ලෙසින් යොදා ගන්නට තැත් කළේය. 1965 නොවැම්බර් මාසයේ පටන්, MUPA විසින් ආගමික සිරකරුවන් (භාවානා හි බිෂොප්වරයා වූ මොන්සීන්යෝ ජෙයිමි මර්ටේගා (*Jaime Ortega*) වැනි සැලකිය යුතු කතෝලිකයන්; ප්‍රොතෙස්තන්තවාදීන්; සහ ජෙහෝවාගේ සාක්ෂිකරුවන්), පිම්පියන්, සමරිසියන් ඇතුළුව, "සමාජයට අනතුරුදායක විය හැකි" යැයි සැලකෙන ඕනෑම කෙනෙක් සිරගත කර තැබීම සඳහා වූ රැඳවුම් කඳවුරු සංවිධානය කළහ. ඔවුන්ගේ නවාතැන් ඉදි කරන්නට,

විශේෂයෙන්ම කැමාගුවේ ප්‍රදේශයේ පිහිටි කඳවුරු වල දී, සිරකරුවන්ට බලාත්මක කරන ලදී. “සමාජමය අපගාමී ජනතාව” හමුදාමය විනයට භාජනය කරන ලදී, එය ඉතා ඉක්මණින් දුක්ඛිත ලෙසින් සැලකීමට, මන්ද පෝෂණයට, සහ හුදකලා කිරීම යන විනාශකාරී තත්වයන්ට පත් විය. ඒ අපායෙන් ගැලවෙන්නට බොහෝ රැඳවුම්කරුවන් තමන්ව අංගචේදනය කරගත්හ; අනෙක් අය එළියට ආවේ ඔවුන්ගේ අත්දැකීම් වලින් මානසිකව විනාශයට පත්වූ පසුවයි. MUPA ට බාර වූ එක කර්තව්‍යක් වූයේ සමරිසියන්ව “ප්‍රතිඅධ්‍යාපනය” කිරීමයි. කඳවුරු පිහිටුවන්නට පෙර පවා බොහෝ සමරිසියන්, විශේෂයෙන්ම සංස්කෘතික විෂයයන් තුළ සේවය කරන ලද අයවළුන්ට, රැකියා අහිමි වී තිබිණ. හවානා විශ්වවිද්‍යාලය සමරිසි විරෝධී ශුද්ධකරණ වලට භාජනය විය. ඔවුන් සේවය කරන ලද ස්ථාන වල දී ප්‍රසිද්ධියේම සමරිසියන්ව “විනිශ්චය” කිරීම සාමාන්‍ය පිළිවෙතක් වූයේය. ඔවුන්ගේ “අපරාධය” පිළිගැනීමට ඔවුන්ට බලාත්මක කරන ලද අතර එය අත්හරින බවට ප්‍රතිඥා දීමට නැත්නම් සේවයෙන් පහ කිරීම හෝ සිරගත කිරීමට මුහුණ දිය යුතු වූහ. පිහිටුවීමෙන් වසර දෙකකට පසුව, පුළුල් ලෙසින් පැතිර ගිය ජාත්‍යන්තර විරෝධතා වල ප්‍රතිඵලයක් හැටියට MUPA කඳවුරු වසා දමන්නට සිද්ධ විය. එසේ වුවත් සමරිසියන් සඳහා දිගින් දිගටම විවිධාකාර වූ කර්කශ පිළිවෙත් යොදා ගැනිණ. නැගෙනහිර හවානා හි නුවේවා කාර්සෙරාල් (Nueva Carceral) හි සිද්ධියේ දී මෙන් බොහෝ විට ඔවුන්ව සිරගෙදර වෙන් කරන ලද කොටසක රඳවා තැබිණ.

MUPA විසුරුවා හරින ලද පසුව, රෙජිමය විසින් සිරකරුවන්ව බලාත්කාරයෙන් හමුදාවට බඳවන ලදී. 1967 දී ප්‍රථමයෙන් සංවිධානය කරන ලද (1868 ස්පාඤ්ඤයට එරෙහි කැරැල්ල සිහිකර ලීමට) සියවසක යෞවන කොලම (Centenary Youth Column) 1973 දී යෞවන ජනතාවගේ වැඩ හමුදාව (El Ejército Juvenil de Trabajo) බවට පත්විය. මෙම පැරමිලිටරි සංවිධානයේ තරුණ පිරිස බොහෝ විට දුක්ඛිත තත්වයන් යටතේ සහ දරාගත නොහැකි පැය ගණනාවක් තුළ කෘෂිකාර්මික සහ ඉදි කිරීම් වැඩ කළහ. 1997 ඩොලර් වලින් සහ 30 ක් හා සමාන වූ පේසෝ 7 කින් යුතු වූ සමවිචල් වේතනයක් ඔවුන්ට ගෙවූහ.

කැමිලෝ-සියෙන්ට්‍රුවේගොස් සැලසුම නමින් හැඳින්වෙන බලාත්කාර ශ්‍රම වැඩ සටහනක් 1964 දී පයින්ස් දිවයින (Isle of Pines) තුළ පිහිටුවන ලදී. සිරබාරයේ සිටි ජනගහනය හතළිහක් බැගින් වූ කණ්ඩායම් වලට බෙදා කොඩ්‍රියාස් (cuadrillas) යන නමින් හැඳින්වෙන හමුදා කණ්ඩ වලට සංවිධානය කරනු ලැබීය. සෑම කණ්ඩායමකට අණ දෙන ලද්දේ සාජන්ට්වරයෙක් නැත්නම් ලුතිනන්වරයෙක් විසිනි. ඔවුන්ව කෘෂිකාර්මික සහ පතල් වැඩ වලට යවන ලදහ. වැඩ කරන තත්වයන් ඉතාමත් කර්කශ වූහ. සිරකරුවන් බොහෝ විට නිර්වස්ත්‍රව වැඩ කළහ, යට ඇඳුම් වලට වඩා වැඩි යමක් ඔවුන්ට නොතිබුණි. “කරදරකාර” අයට දෙන දඬුවම් වලට අයිති වූයේ දත් වලින් තණකොළ කැපීම හෝ නැත්නම් වැසිකිළි අගල් වල එක දිගට පැය ගණනාවක් වාඩි වී සිටීමයි.

සිරබන්ධනාගාර රෙජිමය තුළ පැවති ප්‍රවණ්ඩත්වය දේශපාලන සිරකරුවන්ට සහ අපරාධකරුවන්ට යන දෙකොට්ඨාශය වෙතම එකසේ බලපාන ලදී. විමර්ශන තාක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව (Departamento Técnico de Investigaciones) විසින් කරන ප්‍රශ්න කිරීම් සමඟින් ප්‍රවණ්ඩත්වය ඇරඹිණ. හුදකලාව සිරගත කර තැබීම DTI විසින් භාවිතා කරන ලද අතර රැඳවුම්කරුවන්ගේ අස්ථාන හිතීන් මත ඔවුන්ට දඬුවම් දීමේ නියැළුණහ: කුරුමිණියන් ගැන බියක් දැක්වූ එක් කාන්තාවක්ව කැරපොත්තන් පිරුණු සිරකුටියක අගුල් ලා තබන ලදී. DTI විසින් ශාරීරික ප්‍රවණ්ඩත්වය ද යොදා ගන්නා ලදී. ඊයම් බරු පුරවන ලද සපත්තු පැළඳ ගත් සිරකරුවන්ට පඩිපෙළක් නැඟීමට බලාත්මක වූ අතර අනතුරුව ඔවුන්ට පඩිපෙළෙන් පහළට විසිකරන ලදහ. මනෝවිද්‍යාත්මක වධහිංසා යොදා ගැනුණ අතර ඒවා බොහෝ විට වෛද්‍ය කණ්ඩායම් විසින් නිරීක්ෂණය කළහ. සිරකරුවන් අවදියෙන් තැබීම සඳහා සෝඩියම් පෙන්ටතොල් සහ වෙනකුත් ඖෂධ වර්ග මුරකරුවන් විසින් භාවිතා කළහ. මසෝරා (Mazzora) රෝහලේ කිසිදු ආකාරයක වෛද්‍ය නිරීක්ෂණයක් නොමැතිව විද්‍යුත් කම්පන ප්‍රතිකාර දඬුවම් ලෙසින් යොදා ගැනීම සාමාන්‍ය හුරු පුරුද්දක් වූයේය. මුරකරුවන් විසින් කඩා පැන හපන්නට හුරු කරන ලද සුනඛයන් භාවිතා කිරීමත් බොරුවට වෙඩි තබා මරා දමන පිළිවෙත් හි යෙදීමත් සිදු කළහ; විනය සඳහා රඳවන සිරකුටි තුළ වතුර හෝ විදුලි බලය නොවිය; සමහර රැඳවුම්කරුවන්ව සම්පූර්ණ ලෙසින් හුදකලාව තබන ලදී.

කියුබාව තුළ දී වගකීම යන්න සාමූහික ලෙසින් පැවතෙන්නක් යැයි පොදුවේ සැලකෙන ලද නිසා දඬුවම් ද නිරන්තරයෙන් සාමූහික ලෙසින් විඳින්නට සිද්ධ වූහ. විරුද්ධවාදීන් වෙත පීඩනය එල්ල කිරීම සඳහා රෙජිමය විසින් නිරන්තරයෙන් ඔවුන්ගේ ඥාතීන් ලවා සමාජමය වැයක් ගෙවීමට බලාත්මක කළේය; රැඳවුම්කරුවන්ගේ දරුවන්ට උසස් අධ්‍යාපනය තහනම් වූහ, සහ රැඳවුම්කරුවන්ගේ භාර්යාවන් හෝ සැමියන් බොහෝ විට ඔවුන්ගේ රැකියා වලින් නෙරපන ලදී.

සිර දඬුවම් බොහෝ විට සිරබන්ධනාගාර අධිකාරීන් විසින් දීර්ඝ කරන ලදී. කැරලිකාර ඕනෑම අයෙකුට තවත් සිර දඬුවම් කාලයක් එකතු කරන ලදී. සාමාන්‍ය අපරාධකරුවන් අදින නිල ඇඳුම් ඇඳීම ප්‍රතික්ෂේප කරන, “පුනරුත්ථාපන සැලසුම්,” වලට එකතු වීම ප්‍රතික්ෂේප කරන, නැත්නම් උපවාසයන්ට සහභාගී වෙන යනාදී වශයෙන් එයාකාර දඬුවම් පැනවිණ. එවැනි ක්‍රියා රජයට එල්ල කරන ප්‍රහාරයක් හැටියට උසාවිය සලකන ලද අතර ශ්‍රම කඳවුරක වසරක් හෝ දෙකක් සිරගත කිරීම දඬුවමට එකතු කිරීම සිද්ධ විය. තම මුල් සිර දඬුවමට අමතරව තවත් තුනෙන් එකක් හෝ තවත් බාගයක කාලයක් සාමාන්‍යයෙන් සිරකරුවන් විසින් ගෙවූහ. මුලින් වසර දහයක සිර දඬුවමක් නියම වූ බොයිටෙල් අන්තිමේ දී වසර හතළිස් දෙකක සිර දඬුවමක් ගෙවීය.

“සාමාන්‍ය” සිරගෙවල් සහ රහස් පොලීසියේ G-2 හි අධි ආරක්ෂිත සිරගෙවල් අතර වෙනසක් ඇති බව කිව යුතුයි. පිනාර් ඩෙල් රියෝ (Pinar del Río) අධිවේගී මාර්ගයෙන් සැතපුම් 3.5 ක් එහා පිහිටන ලද ‘කිලෝ 5.5” යන සිරගෙදර අධි ආරක්ෂිත සිරගෙදරකි. “එල් නේටෝ” (El Nato) යැයි හැඳින්වෙන කපිතාන් ජෝර්ජ් ගොන්සාලෙස් (Jorge González) ගේ අධිකාරිය යටතේ යම් කාලයක් තුළ සාමාන්‍ය අපරාධකරුවන් සහ දේශපාලන සිරකරුවන් නිතර පාහේ එකට තබන ලදහ. දෙන්නෙකු වෙනුවෙන් හැදූ සිරකුටි තුළ බොහෝ විට සිරකරුවන් හතක් හෝ අටක් රඳවා තැබිණ, එයින් බොහොම දෙනෙකුට ඒ නිසා බිම නිදාගන්නට සිද්ධ වූහ. විනය සඳහා යොදා ගත් සිරකුටි ‘ටෝස්ටර්ස්’ (tostadoras) යැයි නම් කර තිබුණේ හේමන්තයේ සහ ගිම්හානය යන දෙකේ දී ම ඒවා දරුණු උෂ්ණත්වයකින් යුතු වූ නිසයි. කාන්තාවන් සඳහා වෙනම අංශයක් විය. පිනාර් ඩෙල් රියෝ අධි ආරක්ෂිත සිරගෙදර තුළ පොළව යට පිහිටන සිරකුටි සහ ප්‍රශ්න කරන කාමර වූහ. පසුගිය අවසාන අවුරුදු කිහිපය තුළ දී මනෝවිද්‍යාත්මක වධහිංසාව වෙනුවට බොහෝ දුරට ශාරීරික වධහිංසාව යොදා ගැනිණ; U.S.S.R. වලින් අනුකරණය කරන ලද නින්ද අහිමි කිරීම සාමාන්‍ය ක්‍රමවේදයක් වූයේය. නිදා ගැනීමේ රටාව කඩා දැමීමෙන් කාලය ගැන මතිය අහිමි වී යයි. පවුලේ අය තර්ජනය යටතේ සිටින බවත් තව දුරටත් ඔවුන්ව බලන්නට ඒමට අවසර නැති බවත් සිරකරුවන්ට කියනු ලබයි. කැමාගුවේ හි පිහිටන ‘කිලෝ 7’ සිරගෙදර විශේෂයෙන්ම ප්‍රවණ්ඩ වූයේය. 1974 දී කැරැල්ලක් හටගෙන එහි දී සිරකරුවන් හතළිහක් මිය ගියහ.

1980 දී ගොඩනගන ලද සැන්තියාගෝ ද කියුබා හි පිහිටන G-2 කේන්ද්‍රය තුළ (ඉහළම සහ පහළම යන දෙකම සහිත) අන්ත උෂ්ණත්වයන් ඇති සිරකුටි පවතී. සෑම මිනිත්තුවක් විස්සක් හෝ තිහක දී ම සිරකරුවන්ව අවදි කරවනු ලබයි. මෙයාකාර පිළිවෙතක් මාස ගණනාවක් පුරා කරගෙන යනු ලැබේ. නිර්වස්ත්‍රව සහ පිටස්තර ලෝකයෙන් සම්පූර්ණයෙන්ම අයින් කර තැබීම නිසා, දරුණු මනෝවිද්‍යාත්මක වධහිංසාවට ලක් වී එයින් ඉවතට එන බොහෝ සිරකරුවන් ප්‍රතිසංස්කරණය කළ නොහැකි මනසකින් යුතු වෙති.

සෝරි මරීන් සහ කරේරාස් මරුමුවට පමුණුවන ලද ස්ථානය හැටියට හැඳින්වෙන ලද ලා කබනා (La Cabaña), වසර ගණනාවක් යන තුරු කියුබාවේ වඩාත්ම අපකීර්තිමත් සිරගෙදර වූයේය. 1982 තරම් පසු කාලයක දී වුවද එහි දී සිරකරුවන් 100 කට වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. මී හිල් (ratoneras) යැයි හැඳින්වෙන ඉතා කුඩා සිර කුටි වල සිරකරුවන් රඳවා තැබීම ගැන ලා කබනා විශේෂඥතාවය දක්වයි. එය අවසානයේ වසා දැමුණේ 1985 දී ය. එසේ නමුදු තවත් අතිශය ප්‍රවණ්ඩත්වයට සුප්‍රසිද්ධ බොනියාටෝ (Boniato) යන අධි ආරක්ෂිත සිරගෙදර ඇතුළුව අනෙකුත් තැන්වල මරුමුවට පමුණුවීම් දිගින් දිගටම කරගෙන යන ලදී. අනෙකුත් සිරකරුවන් වෙතින් ලිංගික දූෂණය නොවන්නට බොනියාටෝ සිරගෙදර රඳවන ලද දේශපාලන සිරකරුවන් තමන්ගේ සිරුරු අසුවී තවරා ගන්නා ලද බව කියැවේ. ඔවුන්ගේ අපරාධය කුමන වර්ගයක වුවා දැයි නොසලකමින් මරණයට නියම වූ සියළු සිරකරුවන් බොනියාටෝ හි රඳවා තැබේ. එය සුප්‍රසිද්ධ වනුයේ එහි ඇති ටපියාඩාස් (tapiadas) නමැති ග්‍රිල් වැඩ වලින් යුතු සිරකුටි වලටයි. දින 7,340 ක් එහි රඳවා සිටින ලද ලේබකයන් කිහිප දෙනෙක්—ජෝර්ජ් වල්ස් (Jorge Valls) කවියා, සහ අර්නෙස්ටෝ දියාස් රොඩරිගුවේස් (Ernesto Diaz Rodriguez), අණදෙන නිලධාරියෙක් වූ එලොයි ගිටියරේස් මෙනොයෝ (Eloy Guittierrez Menoyo) ඇතුළු—එහි වූ දරුණු තත්වයන් විස්තර කරන ලදී. ආහාර අපවිත්‍ර වූහ, ටයිෆස් උණ සහ මී උණ (ලෙප්ටස්පයිරෝසියාව) සාමාන්‍යයක් වූයේය. ඒවායේ ඵලවිපාක හැටියට සිය ගණනක සිරකරුවන් කුසගින්න සහ වෛද්‍ය පහසුකම් නොමැතියාව නිසා මිය ගියහ. එහි ඇති බෙහෙවින් නරක තත්වයන් වෙත අවධානය යොමු කරවා ගැනීම පිණිස එහි සිටි දේශපාලන සහ සාමාන්‍ය සිරකරුවන් එකමුතුව 1995 අගෝස්තු මාසයේ දී උපවාසයක් පටන් ගත්හ. උපවාසය මාසයක් පමණ දක්වා පැවතුණ ද තත්වයේ කිසිම දියුණුවක් ලබාගන්නට ඔවුන් අසමත් වූහ.

සමහර සිරගෙවල් තුළ යකඩ කුඩු තවමත් භාවිතා වෙති. 1960 ගණන් අග දී ට්‍රෙස් මාසියෝස් ඩෙල් ඔරියෙන්ටෙ (Tres Macios del Oriente) සිරගෙදර විසින් සාමාන්‍ය අපරාධකරුවන් සඳහා වූ කුඩු දේශපාලන අපරාධකරුවන් සඳහා ද යොදා ගත්හ. කුඩුවක් මීටර් 1 ක පළලකින්, මීටර් 1.8 ක උසකින්, සහ මීටර් 10 ක් දිග

විය. විශේෂයෙන්ම වතුර හෝ සනීපාරක්ෂක පහසුකම් නොමැතිව, එසේ ආවරණය වූ තැනක සිටීම දැඩි සේ අපහසු වෙයි; ඒත් දෙවර්ගයේම සිරකරුවන්ව එහි එක දිගට සති ගණනාවක් නැත්නම් සමහර විට මාස ගණනාවක් පවා රඳවන ලදී.

1960 ගණන් වල දී මර්දන ආකාරයක් හැටියට 'කැඳවීම්' (requisas) නිර්මාණය වීම ද සිද්ධ වූයේය. මහා රාත්‍රිය මැද දී රැඳවුම්කරුවන්ව අවදි කරවා ප්‍රවණ්ඩ ලෙසින් ඔවුන්ගේ සිරකුටියෙන් ඉවත් කරනු ලැබේ. අනතුරුව ඔවුන්ට ගුටිබැට දෙනු ලබයි, බොහෝ විට ඔවුන් නිර්වස්ත්‍රව සිටිය දී ය, ඉන්පසුව ආපසු සිරකුටියට යන්නට ඉඩ දෙන්නට පෙර පිරික්සුම අවසන් වෙන තෙක් බලා සිටින්නට බලාත්මක වෙයි. මාසයකට කිහිප වතාවක් 'කැඳවීම්' සිදු විය හැකියි.

ඥාතීන්ගේ පැමිණීම සිරකරුවන්ව නින්දාවට ලක් කරන්නට යොදා ගන්නා තවත් අවස්ථාවක් වෙයි. ලා කබනා සිරගෙදර දී සිරකරුවන්ට තමන්ව බලන්නට පැමිණි පවුලේ අය ඉදිරියේ නිර්වස්ත්‍රව පෙනී සිටින්නට සිද්ධ වූහ. එසේම සිරගත කරන ලද සැමියන්ට ඔවුන්ව බලන්නට පැමිණි භාර්යාවන්ගේ සිරුරුවල රහස්‍ය තැන් විපරම් කර බැලීම බලා සිටින්නට බලාත්මක කරන ලදහ.

මුරකරුවන්ගේ පරපීඩක ක්‍රියාවන්ට විශේෂයෙන්ම ගොදුරුවෙන අවදානමින් යුතු වූයේ කියුබානු සිරගෙවල් තුළ රඳවා සිටි කාන්තාවන්ය. 1959 සිට කාන්තාවන් 1,100 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් දේශපාලන සිරකරුවන් හැටියට තීන්දු වූහ. 1963 දී ගුවානාජේ (Guanajay) සිරගෙදර තුළ ඔවුන්ව රඳවා තැබිණ. පහර දීම් සහ තවත් නින්දා ගැන සාක්ෂි දෙන ඇසින් දුටු සාක්ෂිකරුවන් ගණනාවකි. උදාහරණයක් හැටියට නා ගන්නට පෙර රැඳවුම්කාරියන්ට මුරකරුවන්ට මුළුමනින් දැකිය හැකිවන ලෙසින් ඇඳුම් ගැලවීමට සිද්ධ වූහ. අනතුරුව මුරකරුවන් ඔවුන්ට පහර දෙන ලදී. රටේ විශාලතම සිරගෙදර වනුයේ හවානා හි ඇති "නව අරුණෝදය (Nuevo Amanecer) නම් සිරගෙදරයි. 1960 ගණන් වල දී UNESCO හි කියුබානු නියෝජිතවරිය වූ, සහ කැස්නෝගේ දීර්ඝ කාලීන මිතුරියක් වූ ද, වෛද්‍ය මාර්තා ෆ්‍රෙයිඩේ (Martha Frayde) ඒ සිරගෙදර ඇති අතිශයෙන් කර්කශ තත්වයන් මෙසේ විස්තර කරයි:

මගේ සිර කුටිය මීටර් හයක දිගකින් සහ මීටර් පහක පළලකින් යුතු විය. එහි අපි විසිදෙකක පිරිසක් එකක් මත එකක් දැමූ තට්ටු දෙක තුනකින් යුතු ඇඳත් මත නිදාගත්තෙමු. සමහර අවස්ථාවල දී හතළිස්දෙකක් තරම් සංඛ්‍යාවක අපි එහි සිටියෙමු. සනීපාරක්ෂක පහසුකම් අතිශයින්ම නරක වූහ. අපි සෝදා ගත යුතු බේසම් දැඩි සේ කිළිටි වූහ, ඒ නිසා සෝදා ගැනීමට කිසිසේත්ම නොහැකි තරම් වූහ...අපිට නිතරම වතුර හිඟයක් පැවතිණ. වැසිකිළි ශුද්ධ කිරීම කිසිසේත්ම කළ නොහැකි තත්වයකට පත්විය, ඒවා පිරී ඉතිරි ගලා ගියහ. අසුවී තට්ටුවක් හැදී අපේ සිරකුටි ආක්‍රමණය කළේය. යටත් කරගත නොහැකි රැල්ලක් මෙන් එය කොරිඩෝ දක්වා පැමිණ පඩිපෙළ දිගේ වත්තට ගලා ගියේය...දේශපාලන සිරකරුවන්... කොතරම් අප්‍රසාදයක් දැක්වුවාද යත් සිරගෙදර අධිකාරීන් විසින් වතුර ට්‍රක් රථයක් ගෙනෙන ලදී...අපි ඒ පීඩනය සහිත වතුර බට වලින් අසුවී තරමක් දුරට පිසදා හරින්නට සමත් වීමු, ඒත් ප්‍රමාණවත් තරමකට වතුර නොවීය, මේ අධම තට්ටුව සමඟින් තවත් දින කිහිපයක් ජීවත්වෙන්නට අපට සිද්ධ විය.¹¹

කියුබාවේ එක විශාලතම රැඳවුම් කඳවුරක් වූ කැමාගුවේ ප්‍රදේශයේ පිහිටන ලද එල් මන්බු (El Manbu) හි 1980 ගණන් වල දී 3,000 කට වැඩි පිරිසක් සිටියහ. ආහාර සහ ජීවන තත්වයන් නින්දනීය වූ සිබොනේ (Siboney) කඳවුරේ දී පලා ගිය සිරකරුවන් සොයා ගැනීම සඳහා ජර්මන් ශෙපර්ඩ් වර්ගයේ සුනඛයන් යොදා ගැනිණ. අල්ලා ගැනෙන අයව කඳවුර ඇතුළත පිහිටන ජනප්‍රිය යුධ අධිකරණයකින් විනිශ්චය වෙන අතර ඔවුන්ව "දැඩි රෙජිමයක්" පවතින බලාත්කාර ශ්‍රම කඳවුරු වෙත යැවෙයි. මේ සිර කඳවුරු ඇතුළත සිරකරුවන්ගේ වැඩ කවුන්සලයන් (consejos de trabajo de les pressos) වලින් ඔවුන්ගේම සගයන්ව විනිශ්චය කර දඬුවම් කරනු ලබයි.

1986 දී වික්ටෝරියා ඩි ලාස් ටුනාස් (Victorias de las Tunas) හි අවල වරදකරුවන්, ගණිකාවෘත්තියේ යෙදුන අය, සහ දේශපාලන අපරාධ යනාදියට වරදකරුවන් වූ බොහොමයක් සිටි පොටෝසි (Potosí) කඳවුරේ කාන්තාවන් 3,000 ක සංඛ්‍යාවක් සිරගත කර තැබිණ. දරුවන්ට සහ යෞවනයන්ට ද විශේෂ කඳවුරු පැවතිණ. සැන්තියාගෝ ඩි ලාස් වේගාස් අසල පිහිටි 'දේදුන්න' (Arco Iris) කඳවුර නිමකර තිබුණේ යෞවනයන් 1,500 ක් රඳවා තැබීම පිණිසයි. 'නව ජීවිතය' (Nueva Vida) යන කඳවුර නිරිත දිග ප්‍රදේශයේ පිහිටන ලදී. වයස අවුරුදු දහය දක්වා වූ දරුවන් සඳහා වූ රැඳවුම් කඳවුර පාලෝස් (Palos) කලාපයේ පිහිටුවන ලද කැපිටියෝ ලෝ (Capitolo) විය. යෞවනයන් විසින් උක් දඬු කපන ලදී, නැත්නම් පසුව ආණ්ඩුවට විකුණන්නට හැකි සරල දෑ අතින් හඳන ලදී.

¹¹ Martha Frayde, *Ecoute Fidel* (Paris: Denoël, 1987).

සිරකරුවන්ට කිසිදු අයිතියක් නොමැති වුවත් ඔවුන්ව පුනරුත්ථාපන වැඩ සටහනකට භාජනය කරන ලදී. එය සමාජවාදී සමාජයකට යළි අනුගත කරන්නට ඔවුන් සූදානම් කරන අරමුණින් යුතු විය. මේ වැඩ සටහනේ අදියර තුනක් වූහ: පළමුවැන්න හැඳින්වූයේ “උපරිම ආරක්ෂාවේ යුගය” කියායි, එය සිරගෙදර ඇතුළත දී සිද්ධ වේ; දෙවැන්න හැඳින්වූයේ “මධ්‍යස්ථ ආරක්ෂාව,” කියායි, එය සිද්ධ වනුයේ ගොවිපළක (*granja*) දී ය; තෙවැන්න, “අවම ආරක්ෂාව,” යනු “විවෘත රෙජිමය” හැටියට සැලකිණි.

වැඩ සටහනට ඇතුළත් කරන ලද රැඳවුම්කරුවන් විසින් සාමාන්‍ය අපරාධකරුවන් අදින නිල් (*azul*) නිල ඇඳුම පළඳින්නේ වර්ග දෙකක සිරකරුවන් අතර වෙනස්කම බොද කිරීම සඳහා ගන්නා වැයමේ කොටසක් හැටියටයි. ටික කාලයක් යනතුරු වැඩ සටහන අනුගමනය කරන්නට ප්‍රතික්ෂේප කරන ඕනෑම කෙනෙක් බනිස්තාගේ හමුදාවේ කහ (*amarillo*) නිල ඇඳුම පැළඳිය යුතුයි—එය කලින් බනිස්තාට එරෙහිව සටන් වැදුණ ගරිල්ලා කණ්ඩායමකට අයිති වූ සිරකරුවන්ට දෙන ලද කර්කශ දඬුවමකි. ඒ නිල ඇඳුම් දෙකින් එකක් හෝ පැළඳීම ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද සිරකරුවන්ට වසර ගණනාවක් යනතුරු ඔවුන්ගේ යට ඇඳුම් පමණක් අදින්නට බලාත්මක වූ අතර ඔවුන් බලන්නට එන කිසිදු අමුත්තෙක්ව මුණ ගැසීම තහනම් කරන ලදී. හියුබට් මාතොස් එවැනි සිරකරුවෙකි. ඔහු පසුකාලයේ දී මෙසේ වාර්තා කළේය: “මම මාස ගණනාවක් නිල ඇඳුමක් නැතිව සහ කිසිදු බලන්නට එන කිසිවෙක් නැතිව ජීවත් වූයෙමි. අධිකාරීන්ගේ හිතූමතයට අනුව කටයුතු කිරීම ප්‍රතික්ෂේප කළ පමණින් මාව පිටස්තර ලෝකයෙන් වෙන්කර දමා තිබුණි...අනෙකුත් නිර්වස්ත්‍ර සිරකරුවන් අතර, පමණට වැඩි අධික සංඛ්‍යාවක් රඳවන ලද තත්වයන් යටතේ වුවත්, මම නිර්වස්ත්‍රව සිටීමට වැඩියෙන් කැමති වූයෙමි.”

වැඩ සටහනේ එක අදියරකින් ඊ ළඟ එකට මාරු කිරීම රඳා පැවතියේ “ප්‍රතිඅධ්‍යාපන නිලධාරියාගේ” තීරණය මතයි. සමස්තයක් ලෙසින් සලකද්දී, නිලධාරියාගේ අරමුණ වූයේ ශාරීරික සහ මානසික හෙම්බත්වීම හරහා සිරකරුවාගේ පිළිගැනීම ආරෝපණය කිරීමයි. රෙජිමයේ හිටපු නිලධාරියෙක් වූ කාලොස් ෆ්‍රැන්කි (*Carlos Franqui*) පද්ධතියේ හරය මෙසේ විස්තර කළේය: “රෙජිමයේ විරුද්ධකාරයා ගේගියෙකි, මුරකරුවා වෛද්‍යවරයෙකි. ප්‍රතිකාරය එලදායක වී ඇතැයි මුරකරුවා විසින් තීරණය කළ පසුව සිරකරුවන් නිදහස් කෙරෙනු ඇත. රෝගියා සුව කරන තෙක් කාලය යන්නේ කිසිදු වැදගත්කමක් නැත.”

දීර්ඝතම දඬුවම් ගෙවන ලද්දේ සිරගෙවල් වල දී ය. 1974 දී ලා කබානා හි විශේෂ අංශයක් (2 වැනි කලාපය) සිවිල් අපරාධකරුවන්ට සහ තවෙකක් (1 වැනි කලාපය) යුද හමුදා සිරකරුවන්ටත් වෙන් කර තිබුණි. දෙවැනි කලාපයේ 1,000 කට වැඩි පිරිමි සංඛ්‍යාවක් රඳවා තිබුනේ මීටර් තිහක් දිග සහ මීටර් හයක් පළල උමං තුළය. අනෙකුත් සිරගෙවල් G-2 නමැති රහස් පොලිසිය විසින් මෙහෙයවන ලදී.

වසර තුනක් සහ හතක් අතර සාපේක්ෂ ලෙසින් ලිහිල් සිර දඬුවම් නියම වූ ජනතාව ගොවිපලවල් (*granjas*) වෙත යවනු ලැබීය. එය සෝවියට් නිවැරදි කිරීමේ ශ්‍රම කඳවුරු හා සමාන කැස්ත්‍රෝ යුගයේ නිර්මාණයකි. මේ “ගොවිපලවල්” නිමැවී තිබුණේ බැරැක්ක වටේ බඳින ලද කටු කම්බි වැටවල් වලින් සහ නිරීක්ෂණ කුළුණු ගණනාවකිනි. ඒවා මෙහෙයවන ලද්දේ අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශයේ මුරකරුවන් විසිනි, ඔවුනට පලා යන්නට තැත් කරනවා යැයි ඔවුන් විශ්වාස කරන ඕනෑම අයෙකුට වෙඩි තබන්නට අවසර තිබිණ.¹² සාමාන්‍යයෙන් සෑම කඳවුරකම සිරකරුවන් 500 ක් 700 ක් අතර සංඛ්‍යාවක් සිටියහ. ඔවුනට දවසකට පැය දොළහක් සහ පහළොවක් අතර ශ්‍රමය වෙහෙසිය යුතු වූහ. ඔවුන් ලවා ඉක්මණින් වැඩ ගැනීම සඳහා මුරකරුවන්ට තමන්ගේ තුවක්කු වලින් පහර දීම යනාදී ඕනෑම ක්‍රමවේදයක් යොදා ගැනීමට අවසර තිබිණ.

යුද හමුදාවේ පාලනය යටතේ පවතින සාමාන්‍යයෙන් සිරකරුවන් ජීවත්වෙන ලද ඉදි කිරීම් වැඩ බිම “විවෘත රෙජිමය” නමින් හැඳින්වුණි. ඒ සෑම තැනකම සිටින ලද සිරකරුවන් සංඛ්‍යාව ව්‍යාපෘතියේ තරම අනුව පදනම් වෙමින් 50 ක සිට 200 ක් දක්වා අතර වූහ. ගොවිපලවල් හි විසූ රැඳවුම්කරුවන් ඒ විවෘත රෙජිමය වැඩ බිම් වල දී එකතු කරනු පිණිස කලින් නිමකරන කොටස් හැඳීමේ නියැළෙනහ. ඒවායේ දී රැඳවුම්කරුවන්ට සෑම මාසයක් අග දී ම දවස් තුනක නිවාඩු කාලයක් ලැබේ. පැහැදිලිවම මේ වැඩ බිම් වල දී බෙදෙන ආහාර පාන කඳවුරු තුළ දී තරම් නරක නොවුණි. සෑම වැඩ බිමක්ම ස්වාධීන ඒකකයක් ලෙසින් පවත්වාගෙන යනු ලැබිණ; එක අවස්ථාවක පමණට වැඩි පිරිසක් එකතූනක නොසිටීම නිසා එක්සත් ප්‍රතිරෝධයක් ඇතිවීම වළක්වමින් ඒ ක්‍රමෝපායය තුළින්

¹² මෙලෙනා 2 ගොවිපලවල් පලා යන්නට තැත් කරද්දී “ජැගුවේ ග්‍රාන්ඩේ” නමින් හැඳින්වෙන ලද මුරකරුවෙක් ඇල්ෆ්‍රේඩෝ කැරියෝන් (*Alfredo Carrion*) වෙත සම්පව ඔහුට වෙඩි තබන ලදී.

රැඳවුම් කරුවන් පරිපාලනය වැඩියෙන් පහසු කරන ලදී. සමහර විවෘත රෙජිම වැඩ බිම් නාගරික පරිසරයන්හි පිහිටන ලදී; 1980 ගණන් අග දී හවානා හි එවැනි භයක් ක්‍රියාකාරීව පැවතිණ.

මෙයාකාර පද්ධතියක් විසින් පැහැදිලි ආර්ථික වාසියක් අත්කර දෙන ලදී.¹³ උදාහරණයක් වශයෙන්, සීනි වගාවේ (*zafra*) අස්වැන්න ලබාගැනීම සඳහා සියළු රැඳවුම්කරුවන් යොදවන ලද්දේය. ඔරියෙන්ටෙ (Oriente) ප්‍රාන්තයේ සිරගෙවල් හි ප්‍රධානියා වූ පැපිටෝ ස්ට්‍රුච් (Papito Struch) 1974 දී මෙසේ ප්‍රකාශ කළේය: “රැඳවුම්කරුවන් දිවයිනේ ප්‍රධාන ශ්‍රම බලකාය වෙයි.” 1974 දී ඔවුන් කරන ලද වැඩ බොලර් මිලියන 348 ක වටිනාකමකින් යුතු විය. රජයේ දෙපාර්තමේන්තු බොහොමයක් සිරකරුවන් භාවිතා කළහ. සමාජමය සහ කෘෂිකාර්මික කටයුතු සංවර්ධන අමාත්‍යාංශයේ ශ්‍රම බලකායෙන් සියයට 60 ක් නිමැවී තිබෙන්නේ රැඳවුම්කරුවන් වෙතිනි. පිකාඩුරා (Picadura) මිටියාවතේ ගොවිපලවල් දුසිම් ගණනක සිරකරුවන් සේවය කරති. වැඩ තුළින් ප්‍රතිඅධ්‍යාපනය ලබාදෙන වැඩ සටහනේ ප්‍රධාන ප්‍රදර්ශන ස්ථානය එතැනයි. මේ ස්ථාන බලන්නට සංචාරය සඳහා පැමිණි රාජ්‍ය නායකයන් බොහොමය අතර ලියොනීඩ් බ්‍රෙෂ්නෙව්, හුවාරි බොමිඩිනි (Houari Boumediene), සහ ෆ්‍රැන්සුවා මිතරන්ඩ් ද වෙති.

සාමාන්‍යයෙන් සිවිල් ඉංජිනේරුවන් අතලොස්සක් පමණකට වැඩි නොවූ සංඛ්‍යාවකින් සමන්විත වෙන, සිවිල් සමාජයේ අවම දායකත්වයකින් යුතුව සියළු පිටිසරබද ද්විතිය පාසැල් නිමැවී ඇත්තේ දේශපාලන සිරකරුවන් අතිනි. ඔරියෙන්ටෙ සහ කැමාගුවේ හි දී රැඳවුම්කරුවන් විසින් බහුතාක්ෂණ විද්‍යාල විස්සකට වැඩියෙන් ගොඩනගා ඇත. එසේම දිවයින පුරා සීනි කඩ මහන් ගණනාවක් ඔවුන් විසින් ඉදි කර ඇත. බොහිමියා (Bohemia) නමැති කියුබාවේ පාරිභෝගික සඟරාවට අනුව දණ්ඩන නීති පද්ධතියේ ශ්‍රමය යොදවා ඉදිකරන ලද අනෙකුත් ව්‍යාපෘති අතරට හවානා ප්‍රාන්තයේ කිරි පට්ටි සහ පශු සම්පත් මධ්‍යස්ථාන; පිනාර් ඩෙල් රියෝ හි වඩුවැඩ කම්මල් සහ ද්විතිය පාසැල්; මටන්සාස් (Matanzas) හි උරුර කොටු, කිරි පට්ටි, සහ වඩුවැඩ කම්මල්; ලාස් විලාස් හි ද්විතිය පාසැල් දෙකක් සහ කිරි පට්ටි දහයක් අයිති වෙති. සෑම වසරක් පාසාම තවත් විශාල සිරබන්ධනාගාර ශ්‍රම බලකායක් අවශ්‍ය වෙන ලෙසින් වැඩ සැලසුම් තව තවත් සංකීර්ණ වෙති.

1960 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී කැස්ත්‍රෝ විසින් විප්ලවයේ ආරක්ෂාව සඳහා වූ කමිටු (CDRs) නිර්මාණය කළේය. ඒවා අසල්වැසියන් හැටියට ජීවත්වන හතරැස් ඉඩම් ප්‍රමාණයක් (*cuadra*) අනුව පදනම් කරගත් කුඩා කමිටු වූහ. කමිටුවේ නායකයාට “ප්‍රතිවිප්ලවීය” කටයුතු ගැන විපරමින් සිටීම බාර වූයේය. එයින් ඇතිවන සමාජමය පාලනය ඉතාමත් දැඩි විය. කමිටුවේ සාමාජිකයන් සියළු CDR රැස්වීම් වලට සහභාගී වූ අතර “හතුරන් රහසේ රිංගා ගැනීමට” උත්සාහ කරන අය අල්ලා ගන්නට නිරන්තරයෙන් මුර සංචාරය කළහ. විපරම් කිරීමේ සහ හෙළා දැකීම් පද්ධතිය කොතරම් දැඩි වුවද කියතොත් පවුලේ සම්ප සබඳතා කිසිවක් නොමැති තරම් තත්වයකට පත්විණ.

1961 මාර්තු මාසයේ දී CDR කමිටු වල අරමුණ වැඩියෙන්ම පැහැදිලි විය. ආරක්ෂක හමුදාවල ප්‍රධානියා වූ රමීරෝ වල්ඩේස් (Ramiro Valdés) ගේ ප්‍රධානත්වයෙන් එක සති අන්තයක් ඇතුළත දී දැවැන්ත වැටලීමක් සංවිධානය කර ක්‍රියාත්මක කරන ලදී. CDR කමිටු විසින් හදන ලද ලැයිස්තු අනුව 100,000 කට වැඩි ජනතාවක් ප්‍රශ්න කිරීම් වලට ලක් වූහ. එසේම හාර පන් දහසක ජනතාවක් රට පුරාම විසිර පැවතෙන රැඳවුම් කඳවුරු තුළට ගෙන යන ලදහ.

පණුවන් (*gusanos*) යැයි ලේබල් කරන ලද විරුද්ධවාදීන්ගේ ප්‍රතිරෝධය කඩා දමනු පිණිස සහ ඔවුන්ව සමාජයෙන් කොන් කරනු පිණිස සකස් කරන ලද ප්‍රජාතන්ත්‍ර ක්‍රියාවන් (*actos de repudio*) සංවිධානය කිරීම CDR කමිටුවල වගකීම වූයේය. විරුද්ධවාදියාගේ ගෙදර ඉදිරිපිට රැස්වන සෙනඟ විසින් ගෙදර සිටින අය වෙත ගල් ගසමින් පහර දෙනු ලබයි. එහි බිත්තියේ කැස්ත්‍රෝ ආදර්ශ පාඨ සහ පරිභව වදන් ලියනු ලබයි. “සාමූහික විප්ලවීය ක්‍රියා” වින්දිතයන්ට ශාරීරිකව අහතුරුදායක වෙන්නේ නම් පමණක් පොලීසිය විසින් මැදිහත් වෙති. මේ නීතිය අතට ගත් ඝාතනකාරී පිරිසක් මෙන් බැලූ බැල්මට පෙනෙන්න සැලසුම් කර තිබුණේ කුඩා දිවයිනේ රටවැසියන් අතර එකට එකක් කරන ද්වේෂය දිරිගැන්වීම සඳහායි. ප්‍රජාතන්ත්‍ර ක්‍රියාවන් අසල්වැසියන් අතර සබඳතා විනාශ කරන ලද සමාජවාදී රාජ්‍යයේ සර්වබලධාරීත්වයට මුක්කු ගැසීම පිණිස සමාජයේ නිර්මිතය විනාශ කර දමයි. වින්දිතයාට තමන්ව ආරක්ෂා කරගන්නට කිසිදු ක්‍රමයක් නැතිවී යයි. 1988 දී එවැනි ප්‍රජාතන්ත්‍ර ක්‍රියාවක් සඳහා

¹³ “මහජන සුභ සිද්ධිය උදෙසා ප්‍රතිවිප්ලවීය සිරකරුවන් කර්තව්‍යයන්ට යොදා ගැනීම” ගැන කතා කරද්දී, ආණ්ඩුවේ සතිපතා පුවත්පත වූ ‘බොහොමියා’ විසින් මේ ශ්‍රම බලකායේ අගය 1973 අප්‍රේල් මාසයේ දී පිළිගන්නා ලද්දේය.

භාජනය වෙන්වන කියුබානු මානුෂීය අයිතීන් කම්බුවේ සහාපති වූ රිකාඩෝ බොෆිල් (Ricardo Bofill) ට සිද්ධ විය. විමුක්ති දේවධර්මාචාර්ය ඔස්වාල්ඩෝ පායාස් සාඩිනාස් (Oswaldo Payas Sardinas) 1991 දී එම සැලකිල්ලටම භාජනය වූයේය. 1980 ගණන් අග වෙද්දී මේ සමාජමය ද්වේෂය දැවැන්ත ලෙසින් කඩා පතිත වීමෙන් කියුබානුවන් කළකිරීමට පත්වීම පටන් ගැනෙන ලද නිසා පහර දෙන්නට අය වෙන් තැන් වලින් ගෙනෙන්නට අධිකාරීන්ට සිද්ධ වූහ.

කියුබානු ව්‍යවස්ථාවේ 16 වැනි වගන්තිය අනුව, ආණ්ඩුව විසින් “සමාජමය සහ ආර්ථික සංවර්ධනය සඳහා වූ කේවල සැලසුමේ මඟ පෙන්වීම අනුව සියළු ආර්ථික කටයුතු සංවිධානය කිරීම, අධ්‍යක්ෂණය කිරීම, සහ පාලනය කිරීම සිදු කරයි.” මේ සාමූහික බස් වහර විසින් සරල සත්‍යයක් සඟවනු ලබයි: ඔවුන්ගේම රට ඇතුළත කියුබානුවන්ට නිදහසේ ශ්‍රමය වෙහෙසීමට හෝ ඔවුන් කැමති ලෙසින් මුදල් වියදම් කිරීමට ඉඩක් නැත. 1980 දී කම්හල් සහ තොග ගබඩා ස්ථාන වලට පහර දීමෙන් සහ පුළුස්සා දැමීම සිද්ධ වෙද්දී අසතුට සහ නොසන්සුන් බවේ රැල්ලක් රට විසින් අත් විඳින ලදී. DCCI විසින් රෙජිමයේ විරුද්ධවූ 500 ක් පැය හැත්තෑදෙකක කාලයක් ඇතුළත දී අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී. ආරක්ෂක හමුදා විසින් එහි දී ප්‍රාන්ත වල දී මැදිහත්ව නිදහස් ගම්බද වැසි වෙළඳපොළවල් වසා දමන ලදී. අවසානයේ දී රට පුරාම පැවති කළුකඩ වලට එරෙහිව ප්‍රධාන මෙහෙයුමක් දියත් කරන ලදී.

1971 මාර්තු මාසයේ දී වැඩ කරන ස්ථානයට නොපැමිණීමට එරෙහිව 32 වැනි නීතිය සම්මත කරන ලදී. 1978 දී එය සැබැවින් සිද්ධ වන්නට පෙර අපරාධකාරීත්වය වැළැක්වීම පිණිස නීතියක් සම්මත කරන ලදී. මෙයින් ප්‍රායෝගිකව අදහස් වූයේ ඔහු රාජ්‍ය ආරක්ෂාව සඳහා අනතුරුදායක බවක් ඇති කරන්නේ යැයි අධිකාරීන් විශ්වාස කරන බොරුව මත ඕනෑම කියුබානුවෙක්ව, ඔහු කිසිදු නීති විරෝධී ක්‍රියාවක් කර නැති වුවද, අත් අඩංගුවට ගැනීමේ හැකියාවයි. රෙජිමයේ අදහස් අනුව නොවන ඕනෑම සිතුවිල්ලක් නීතිය විසින් අපරාධයක් බවට පත් කරන ලද බැවින් එහි ප්‍රතිඵලයක් හැටියට සෑම කියුබානුවෙක්ම විභව සැකකරුවෙක් කරවයි.

1960 ගණන් වල දී කියුබානුවන් “ඔවුන්ගේ හබල් වලින් වන්දය ප්‍රකාශ කරන්නට පටන් ගත්හ.” පිටත්ව යන පළමු විශාල කණ්ඩායම වූයේ මසුන් මරන්නන්ය, ඒ 1961 දී ය. උක් දඬු කපන්නන් මෙන්ම දිවයිනේ මිනිස් දර්ශන පඨයේ කොටසක් වූයේ ගිණිකොන දිග ආසියානු බෝට්ටු ජනතාව හා සමාන වූ කියුබානු පාරු (balseros) ජනතාවයි. රට ඇතුළත වූ නොසන්සුන්තාවයන් රෙගුලාසිකරණය කරන ක්‍රමවේදයක් හැටියට කැස්නෝ විසින් පිටුවහල් වී යාම භාවිතා කරන ලදී. රෙජිමයේ මුල් දවස් සිටම පැවතෙන ප්‍රභවය 1970 ගණන් මැද දක්වා නිරන්තරයෙන් භාවිතයට ගැනිණ. පිටමංව ගිය බොහොමය ෆ්ලෝරිඩාවට නැතහොත් ගුවාන්තමෝ (Guantánamo) හි ඇමෙරිකන් හමුදා කඳවුරු වෙත පලා ගියහ.

ප්‍රභවය මුලින්ම ලෝක අවධානයට පාත්‍ර වනුයේ 1980 අප්‍රේල් මාසයේ සිද්ධ වූ මැරියෙල් අර්බුදය සමඟිනි. දරාගත නොහැකි එදිනෙදා ජීවිතයෙන් ගැලවෙන්නට පිටත්වීමේ විසා පත්‍ර උද්යාවනය කරමින් භාවානා හි පෙරුචියානු තානාපති කාර්යාලයට දහස් ගණනින් කියුබානුවන් කඩා වැදුනහ. සති කිහිපයකට පසුව අධිකාරීන් විසින් —මිලියන 10 ක ජනගහනයෙන්—125,000 කට මැරියෙල් නැව්තොටුපොළෙන් රට අත්හැර යාමට අවසර දුන්හ. මානසික රෝගීන් සහ අපරාධකරුවන් සංඛ්‍යාවක් ඉවත් කර දමන්නට ද කැස්නෝ මේ අවස්ථාවෙන් ප්‍රයෝජන ගත්තේය. දැවැන්ත සංඛ්‍යා වලින් සාමූහික ලෙසින් පිටමං වී යාම යනු රෙජිමයේ අසාර්ථකත්වය ප්‍රදර්ශනය කිරීමකි. බොහෝ මැරියෙලිටොස් (Marielitos) සමාජයේ දුප්පත්ම කොටස් වලින් එන ලද අයයි. ඔවුන්, රෙජිමය විසින් අනෙක් සියල්ලන්ටම වඩා සැලකීමක් දක්වනවා යැයි හැම විටම කියන ලද අය වූහ. සෑම ජනවර්ගයකම සහ වයසකම අය කියුබානු සමාජවාදයෙන් පලා යමින් සිටියහ. මැරියෙල් සිද්ධියෙන් පසුව වෙන් කියුබානුවන් ගණනාවක් රටෙන් පිටත්ව යන්නට අවසර ඉල්ලන ලැයිස්තු වල ලියාපදිච්චි වෙන්වන පටන් ගත්හ. වසර විස්සක් ඉකුත් වී අවසන් වෙන්වන ආසන්න වී තිබිය දී පවා, ඔවුන් බොහොමයක් තවමත් ඒ අවසර ලැබෙන තුරු බලාගෙන සිටිති.

1994 ගිම්හානයේ දී ප්‍රචණ්ඩ කැරලි භාවානා හි ඇති වූයේ 1959 න් පසුව ප්‍රථම වතාවටයි. අටවා ගත් අබලන් පාරු (balsas) වලින් රට අත්හැර දමා යන්නට උවමනා වූ පිරිසකට එයට ඉඩපුස්ථාව වළක්වන ලද්දේ පොලිසිය විසිනි. මලේකොන් (Malecón) නගරයේ මුහුදට මුහුණ ලදා ඇති කොටසේ වූ කලම්බෝ (Colombo) පෙදෙසේ හි කඩවල් වලින් බඩු පැහැර ගනිමින් සහ වනසා දමමින් ඔවුන් ඊට ප්‍රතිචාර දැක්වූහ. සාමය නැවත ස්ථාපිත වෙද්දී දුසිම් ගණනක ජනතාවක් අත් අඩංගුවට ගෙන තිබිණ. එහි දී නැවත වතාවක් 25,000 ක ජනතාවකගේ පිටත්ව යෑමට අවසර දීමට කැස්නෝට සිද්ධ විය. එතැන් පටන් පිටත්ව යෑම් නිරන්තරයෙන් සිද්ධ

වූහ. ස්වේච්ඡාවෙන් පිටමං වූ විවාසීයන් ගෙන් පැනමාව සහ ගුවන්තනමෝ හි ඇමෙරිකන් හමුදා කඳවුර පිරී පවතී. මුහුදේ යන අටවා ගත් අබලන් පාරු මතට හෙලිකොප්ටර් වලින් වැලි ගෝනි අත් හරිමින් පිටත්ව යන ජනතාව වළක්වාලීමට කැස්නෝ වෑයම් කළේය. පලා යන්නට තැන් කළ 7,000 ක ජනතාවක් 1994 ගිම්හානයේ දී ජීවිත අහිමි කරගත්හ. කියුබානු පාරු ජනතාවගෙන් ආසන්න වශයෙන් තුනෙන් එකක් මුහුදේ දී මිය යන ලදැයි ඇස්තමේන්තු වේ. වසර තිහක කාලයක දී, ආසන්න වශයෙන් 100,000 ක් මේ ගමනට වෑයමක් ගෙන ඇත. මිලියන 11 ක රටවැසියන් අතරින් මිලියන 2 ක් දැන් විවාසීයන් ලෙසින් ජීවත්වීම මේ සාමූහිකව පිටමං වී යෑමේ ප්‍රතිඵලයයි. රටින් පිටුවහල් වීම නිසා හවානා, මයාමි, ස්පාඤ්ඤය සහ පුවේර්තො රිකෝ යනාදියේ පවුල් බොහොමයක් විසිර සිටිති.

1975 සිට 1989 දක්වා ජෝනාස් සැවිම්බි (Jonas Savimbi) විසින් මෙහෙයවන ලද UNITA හමුදා සමඟ සිවිල් යුද්ධයක නියැලෙන 'ඇන්ගෝලාවේ නිදහස උදෙසා වූ ජනප්‍රිය ව්‍යාපාරය' (Popular Movement for the Liberation of Angola -MPLA; 26 වැනි පරිච්ඡේදය බලන්න) සඳහා ප්‍රධාන ආධාරකරුවා කියුබාව විය. තාක්ෂණික උපදේශකයන් සහ "සහයෝගීව කටයුතු කරන්නන්" අප්‍රමාණ සංඛ්‍යාවක්ට අමතරව කියුබාව විසින් 50,000 ක පිරිමි යුතු වූ හමුදා කණ්ඩායමක් ද යවන ලදී.¹⁴ ක්‍රමවත් ලෙසින් දූෂණයේ නියැලෙමින් සහ (රිදී, ඇන් දළ, සහ දියමන්ති) බඩු හොරෙන් ප්‍රවාහනයේ යෙදෙමින්, අප්‍රිකාවේ දී කියුබානු හමුදාව කටයුතු කළේ එය ආක්‍රමණය කරන ලද භූමි ප්‍රදේශයක් හැටියට සලකන ලද ආකාරයෙනි. අර්බුදය නිමා කරනු පිණිස 1989 දී එකඟතාවයක් අත්සන් කරද්දී, කළු හමුදා අය වූ කියුබානු හමුදා බොහොමයක් ආපසු යවන ලදී. යුද්ධයේ කියුබානු මරණ සංඛ්‍යාව 7,000 සිට 11,000 ක් අතර යැයි ඇස්තමේන්තු වේ.

මේ අන්දැකීම බොහෝ නිලධාරීන්ගේ විශ්වාසයන් දෙදර දමන ලදී. ඇන්ගෝලාවට යවන ලද කියුබානු යුද හමුදාවේ ප්‍රධානියා වූ ද, කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මධ්‍යම කමිටුවේ සාමාජිකයෙක් වූ ද ජනරාල් ආර්නල්ඩෝ ඔචෝආ (Arnaldo Ochoa) කැස්නෝ ඉවත් කරන කුමන්ත්‍රණයක් සංවිධානය කළේය. දූෂණ චෝදනා මත ඔහුව අත් අඩංගුවට ගෙන, තවත් යුද හමුදාවේ සහ ආරක්ෂක සේවාවල ඉහළ තනතුරු දරන නිලධාරීන් සහ ඇන්ටෝනියෝ සහ පැට්‍රිසියෝ යන ඩ ලා ගාඩියා සහෝදරයන් ද සමඟින් හමුදා උසාවියක් වෙතට පමුණුවන ලදී. ඩ ලා ගාඩියා සහෝදරයන් "මරිපුරානා සහ කොකේන්" යැයි ජනප්‍රිය ලෙස හැඳින්වෙන ලද මොනේඩා කන්ට්‍රිබුට් සේවය (MC) වෙනුවෙන් මත්ද්‍රව්‍ය භාර රහස්‍ය ප්‍රවාහනය කර තිබිණ. භාරබඩු ප්‍රවාහනයේ ඔචෝආ විසින් දැරූ සහභාගීත්වය සැබැවින්ම ඉතාමත් සීමිත වූවකි; ඔහු ඇන්ගෝලාවෙන් ආපසු පැමිණියේ ඇන් දන් අල්පයක් සහ දියමන්ති කිහිපයක් පමණක් රැගෙනයි. නමුත් කැස්නෝ විසින් තම විරුද්ධ පාක්ෂිකයා විය හැකි වූවා ඉවත් කර දමන්නට දූෂණය හේතුවක් හැටියට භාවිතා කළේය. ඔචෝආ සතු වූ කීර්තියත් සහ ඔහු දැරූ ඉහළ දේශපාලන තනතුරත් නිසා, ඔහු සමාජයේ වූ අසතුට කැස්නෝ විරෝධී ව්‍යාපාරයක් සඳහා පහසුවෙන් හරවන්නට හැකියාව සතු අයෙකි. ඔචෝආ වෙත දඬුවම් නියම කිරීමත් සහ ඔහුව මරණයට පමුණුවීමත් සමඟ යුද හමුදාවේ ශුද්ධකරණයක් සිදු වූයේ තවත් දුරට අස්ථාවර සහ කම්පනය පතුරවමිනි. රෙජිමය වෙත බොහෝ නිලධාරීන් විසින් දක්වන ලද දැඩි අකමැත්ත ගැන සවිඥානික වූ කැස්නෝ විශ්වාසනීය අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ පොදු ඇමතිවරයෙක් පත් කළේය. එතැන් පටන් රෙජිමයට විශ්වාසය තබාගත හැකි වූයේ විශේෂ හමුදා වලින් අන්ධ ලෙසින් දක්වන කැප වීම ගැන පමණකි.

1978 දී කියුබාවේ හෘද සාක්ෂිය නිසා සිරකරුවන් වූවන් 15,000 ක් 20,000 ක් අතර ප්‍රමාණයක් සිටියහ. බොහොමයක් වූයේ M-26 න් නැත්නම් බනිස්තා විරෝධී ශිෂ්‍ය ව්‍යාපාර වල සිටින ලද අයයි, එහෙමත් නැත්නම් එස්කැම්බ්‍රේ ප්‍රතිරෝධය සහ උරු බොක්කේ දින වකවාණු වල දී සිට තවමත් සිරගෙදර සිටින අයයි.¹⁵ 1986 දී දිවයින පුරා ප්‍රාදේශීය සිරගෙවල් පනහක දේශපාලන සිරකරුවන් 12,000 -15,000 ක් අතර සංඛ්‍යාවක් රඳවා තිබිණ. අනෙකුත් අය තවමත් ඔවුන්ගේ සිරකරුවන් 50, 100, හෝ 200 කින් යුතු වූ කාණ්ඩ සමඟ බොහෝ විවෘත රෙජිම ස්ථාන වල සිටියහ. 400-500 ක් අතර දේශපාලන සිරකරුවන් අත් අඩංගුවේ සිටියා යැයි අද ආණ්ඩුව විසින් පිළිගනියි. 1997 වසන්තයේ දී තවත් අත් අඩංගුවට ගැනීම් රැල්ලක් පැතිර ගියේය. රැඳවුම්කරුවන් ලෙසින් සිටින ලද බහුතරයකින් යුතු වූ කියුබානු මානුෂීය අයිතීන් නියෝජිතයන්ට අනුව ආරීරික වධහිංසාව තව දුරටත් කියුබානු

¹⁴ 1980 ගණන් අග දක්වා විදේශයන්හි විප්ලවයන්ට කැස්නෝ සංස්ථිතිකව සහාය දුන්නේය. 1979 දී සහ 1980 දී ඔහු ග්‍රැනඩාව වෙතට හමුදා උපදේශකවරු 600 ක් යවන ලද්දේ මොරිස් බිෂොප් (Maurice Bishop) ගේ සෝවියට් පාක්ෂික රෙජිමයට මුක්කු ගසා තැබීමටයි. 1983 දී U.S. හමුදා ආක්‍රමණය කරද්දී, ඔවුන් කියුබානු වැසියන් 750 දෙනෙකු සිරකරුවන් හැටියට අල්ලා ගත්හ.

¹⁵ ඒ කාලයේ දී ම, තවත් අමතර 35,000 ක තරුණ පිරිසක් දේශප්‍රේමී යුද හමුදා සේවයට බැඳී තිබුණි, එහි දී ඔවුනට දණ්ඩන හෝ වනය පිහිටුවීම වෙනුවෙන් බර වැඩ කිරීමට බලාත්මකව යොදවන ලදී.

සිරගෙවල් තුළ දී සිද්ධ නොවේ. මේ මූලාශ්‍ර, ඇමිනෙස්ටි ඉන්ටර්නැෂනල් සමඟ ගත් විට, 1997 කියුබාවේ (පිරිමි, ගැහැණු, සහ දරුවන් ඇතුළු) දේශපාලන සිරකරුවන්ගේ සංඛ්‍යාව 980 සිට 2,500 අතර දත්තයකට ගෙන යයි.

1959 සිට 1990 ගණන් අග දක්වා කියුබානුවන් 100,000 කට වැඩි පිරිසක් කඳවුරු වල, සිරගෙවල් වල, නැතහොත් විවෘත රෙජිම වැඩබිම් වල දී ජීවිතය අත්දැක ඇත. 15,000 සිට 17,000 අතර ජනතාවකට වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. “නිදහස නැතිව පාන් නැහැ, පාන් නැතිව නිදහස නැහැ,” යැයි 1959 දී තරුණ නීතීඥ ටිඩෙල් කැස්නෝ විසින් කීවේය. නමුත් සෝවියට් ආධාර නැවතී ගිය පසුව, “විශේෂ රෙජිමය” ආරම්භයට පෙර, එක් විමර්ශනයක් කියූ පරිදි, “ඔබට හොඳින් කන්න ලැබෙන සිරගෙයක් වුවත් තව දුරටත් සිරගෙයක්ම වෙයි.”

වෙනත් යුගයකින් එන ප්‍රජාපීඩකයෙක් සේ, ඔහුගේ රෙජිමයේ අසාර්ථකත්වයන් සහ කියුබාව පෙළන දුෂ්කරතා හමුවේ, කැස්නෝ 1994 දී දන්වා සිටියේ ඔහු “විප්ලවය අත්හරිනවාට වඩා මිය යන්නට වැඩියෙන් කැමතියි,” කියයි. ඔහුගේ ආධිමිඛරය තෘප්තිමත් කරන්නට කියුබානු ජනතාව විසින් ගෙවිය යුතු මිල කුමක්ද?

නිකරාගුවා: ඒකාධිපති ව්‍යාපෘතියක අසාර්ථක බව

නිකරාගුවා යනු හොන්ඩුරාස් සහ කොස්තා රිකා අතර මැදිව සිටින, ලේ හලන ගැටුම් සම්ප්‍රදායකින් යුතු වූ, මධ්‍යම ඇමෙරිකාවේ පිහිටන කුඩා රටකි. 1930 ගණන් සිට එහි බලවතුන්ව සිටියේ සොමෝසා (Somoza) පවුලයි, එරට වඩාත්ම මෑතකාලීන නායකයා වන ජනරාල් ඇනස්ටාසියෝ සොමෝසා ඩිබේල් (Anastasio Somoza Debayle) ව 1967 පෙබරවාරි මාසයේ දී ජනාධිපතිවරයා හැටියට “වන්දයෙන් තෝරා පත් කරගෙන” තිබුණි. දැඩි ජාතික ආරක්ෂක හමුදාවකට ස්තූති වෙන්වන, හෙමින් හෙමින්, සොමෝසා පවුල රටේ වගා කළ හැකි භූමියෙන් සියයට 25 ක් ද, දුම්කොළ, සීනි, සහල් සහ කෝපි වතු යායන් බහුතරය ද, එසේම රටේ කර්මාන්තශාලා වලින් විශාල සංඛ්‍යාවක් ද සිය පාලනය යටතට ගන්නා ලදහ.

ඒ තත්වය නිසා අවිගත් විරුද්ධ පාක්ෂික ව්‍යාපාර කිහිපයක් නිර්මාණය වී තිබිණ. කියුබානු ආකෘතිය අනුගමනය කරමින්, කාලෝස් ෆොන්සේකා අමාඩෝර් (Carlos Fonseca Amador) සහ තෝමාස් බෝර්ජේ (Thomás Borge) විසින් 1961 දී ‘සැන්ඩිනිස්ටා ජාතික නිදහස් පෙරමුණ’ (Frente Sandinista de Liberación Nacional -FSLN) නිර්මාතෘන් වූහ. කණ්ඩායම නම් වෙන ලද්දේ 1934 දී සොමෝසා ආණ්ඩුවෙන් ඝාතනය වෙන තෙක් 1920 ගණන් සිට ගරිල්ලා යුද්ධයකට නායකත්වය දුන් අගුස්තෝ සෙසාර් සැන්ඩිනෝ (Augusto César Sandino) නමැති වාමාංශික යුද හමුදා ජනරාල්වරයා නාමයෙනි. ව්‍යසනකාරී අසාර්ථක තත්වයන් ගණනාවක් හමුවේ වුවත්, කියුබාවෙන් සහ උතුරු කොරියාවෙන් ලැබෙන යම් ආධාර මත FSLN පැවැත්ම ආරක්ෂා කරගන්නට සමත් විය. 1967 දී මනාගුවා හි දී කැරලි හටගැනිණ. ඒවා මර්ධනය කරන ලද්දේ ජාතික ආරක්ෂක හමුදාව යොදා ගැනීමෙනි. අගනුවර විදි වල දී අඩුම වශයෙන් 200 ක ජනතාවක් මරුමුවට පත්වීම නිසා FSLN වෙතට ජනප්‍රිය සහාය උපදවා ගත හැකියාව පැදිණ. 1978 දී ලිබරල් පුවත්පතක් වූ ‘ලා ප්‍රෙන්සා’ La prensa හි අයිතිකරුවා වූ පේඩ්‍රෝ චුවාකින් වමොරෝ (Pedro Joaquín Chamorro) සහ සමෝසා විරෝධී එක් නායකයෙක් ද ඝාතනය කිරීමෙන් පසුව, සැන්ඩිනිස්ටා තම ගරිල්ලා කටයුතු නැවතත් පටන් ගත්හ. එවිට සොමෝසාගේ ජාතික ආරක්ෂක හමුදාව සහ FSLN අතර සැබෑ සිවිල් යුද්ධයක් ඇරඹිණ. 1978 පෙබරවාරි මාසයේ දී මසායා (Masaya) ටවුම සටනට එකතු වූහ. අගෝස්තු මාසයේ දී ඒඩන් පැස්තෝරා (Edén Pastora) නමැති ගරිල්ලා නායකයෙක් මනාගුවා හි සොමෝසා ජනාධිපති මන්දිරය අල්ලා ගත්තේ 1,200 ක් ප්‍රාණ ඇපකරුවන් හැටියට ගැනීමෙනි. ආණ්ඩුව විසින් ඔවුන් නිදහස් කර ගැනීම සඳහා FSLN නායකයන් ගණනාවක් නිදහස් කරන ලදී. සැන්ඩිනිස්ටා ප්‍රභාසකට ලක්ව සිටි එස්ටෙලි (Estelí) නැවත රජය යටතට ගැනීම සඳහා ජාතික ආරක්ෂක හමුදාද සැප්තැම්බර් මාසයේ දී ටවුමට නාපාම් බෝම්බ හෙළා විදිවල ප්‍රවණ්ඩ ලෙසින් සටන් කරමින් සිටි සිවිල් වැසියන් ගණනාවක් මරා දමන ලදී. 160,000 කට වැඩි ජනතාවක් නිකරාගුවාවෙන් අසල්වැසි කොස්තා රිකා වෙත පලා ගියහ. 1979 දී එස්ටෙලි සහ ලියොන් (León) යන ටවුම් ලෙසින්ම ග්‍රැනඩා නගරයන් නැවතත් සටන් පටන් ගත්හ. ඊට කළින් අවුරුද්දට වැඩියෙන් හොඳින් කැරලිකරුවන් සංවිධානය වී සිටියහ, එසේම සොමොසිස්ටා (Somocistas) ගැන එන්න එන්නම වැඩියෙන් ඇති වෙමින් තිබුණ පිළිකුළ හමුවේ කැරලිකරුවන්ට තවත් ආධාර ලැබිණ. ජුනි මාසය පුරාම සැන්ඩිනිස්ටා විසින් පිටිසරබද පෙදෙස් වැඩි වැඩියෙන් අල්ලා ගත්හ. ඔවුන් ක්‍රමයෙන් මනාගුවා අසල පෙදෙස්වලට ප්‍රභාවෙන්තට සමත් වූහ. 1979 ජූලි 17 වැනිදා සියළු ජාත්‍යන්තර සහාය අහිමි වී තිබුණ ආඥාදායකයාට රට හැර දමා යන්නට සිද්ධ විය. සිවිල් යුද්ධයෙන් සහ මර්දන වලින් 15,000 ක් 30,000 ක් අතර සංඛ්‍යාවක් මිය ගියහ. ඒත් සැන්ඩිනිස්ටා විසින් කියා සිටියේ ඒ

දත්තය 50,000 ක් කියයි. මුළු ලෙසින් අහිමි වූ සංඛ්‍යාව කුමක් වුවත්, මිලියන 3 ක ජනගහනය විසින් ඉතාමත් ඉහළ වැයක් ගෙවා තිබුණහ.

ඔර්ටේගා සහ පැස්තෝරාගේ විප්ලවීය වෘත්තීන්

තරුණයන් හැටියට ඒවත් පැස්තෝරා සහ ඩැනියෙල් ඔටේගා යන දෙදෙනාම සොමෝසා රෙජිමයේ සිරබන්ධනාගාර අත්දැකීම් වලින් යුතු වූහ. පැස්තෝරා ඉඩම් හිමි මධ්‍යම පංතියේ පවුලකින් එන ලද්දෙක් වූ අතර කියුබාවේ කැස්නෝ ජයග්‍රහණය කරද්දී වයස අවුරුදු විස්සකින් යුතු වූවෙකි. 1945 දී ඔටේගා උපත ලැබුවේ තරමක් මධ්‍යස්ථ පවුලකයි. ඔහු 1960 ගණන් මුල දී සමෝසා විරෝධී තරුණ සංවිධාන වල කටයුතු කර තිබිණ.

ෆොන්සේකා සහ බෝර්ජේ විසින් නිර්මාණය කරන ලද 'සැන්ඩිනිස්ටා ජාතික නිදහස් පෙරමුණ' විසින් විවිධ දේශපාලන ප්‍රවණතා වලින් යුතු ජනතාව එකට එකතු කරන ලදී. නිර්මාතෘන් දෙදෙනා ද එකිනෙකාට වෙනස් දේශපාලන දැක්ම වලින් යුතු වූහ: ෆොන්සේකා කැස්නෝ අගය කරන ලද්දෙකි, බෝර්ජේ මාඕ සේතුං අගය කරන ලද්දෙකි. කාලය ගෙවී යද්දී, කණ්ඩායම තුළ ප්‍රවාහයන් තුනක් දකින්නට ලැබිණ. පිටිසරබද තුළ අගරලයට වැඩියෙන්ම ඉහළ තැන දෙන මාඕවාදී කණ්ඩායම විසින් "ජනතාවගේ යුද්ධය දිගින් දිගට අදින ලද" පාර්ශවයයි. ෆොන්සේකා සහ ජෙයිම් විලොක් (Jaime Wheelock) විසින් නායකත්වය දුන් මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදී නොහොත් "නිර්දන" පාර්ශවය විසින් නොවැඩුණු නිර්දන පංතියෙන් ආධාර සෙවූහ. මාක්ස්වාදී විමතිකයන් සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන් විසින් නායකත්වය දෙන ලද තෙවැනි මාර්ගයේ (tercerista) පාර්ශවය සෙවිවේ මාක්ස්වාදී නොවන අය සමඟ එකමුතුවෙන් හදාගන්නා නාගරික ගරිල්ලා පද්ධතියක් තුළින් මහා කැරැල්ලක් ඇති කරවීමයි. පැස්තෝරා අයිති වූයේ මේ කණ්ඩායමටයි. ඔටේගා ද මුලින් ඒ කණ්ඩායමට අයිති වුවත් ඉතා ඉක්මණින් මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදී නිර්දන පංතියට මාරු වූයේය. ඔටේගා විප්ලවයට එකතු වූයේ දේශපාලන කැපවීමක් කරන හැඟීමකිනි; රෙජිමයේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී විරුද්ධවාදියෙක් ලෙසින් සිටින ලදුව සොමොසිස්ටාස් විසින් ඝාතනය කරනු ලැබූ සිය පියාගේ මරණයේ පළිගැනීම පැස්තෝරාට විප්ලවය අවස්ථාවක් පාදා දුන්නේය. 1967 දී දිනුම් ලබන්නේ කවුදැයි කියා කළින් සැලසුම් කරන ලද්දා වූ ජනාධිපති මැනුවෙල්ලා පසුව එන ප්‍රවණ්ඩ වැඩ වර්ජන වලින් පසුව පැස්තෝරාට අත් අඩංගුවට ගෙන (මුලින් ලේ ඉවත් කර අනතුරුව ඔහුගේ ලේ ඔහුටම පානය කරන්නට බලාත්මක කර) වධහිංසා වලට පමුණුවන ලදී. ඔහුව නිදහස් කළ පසුව ඔහු ඔහුගේ වධකයන්ට එරෙහිව දඬුවම් ගෙනෙන මෙහෙයුමක නියැළෙන ලදී. ඔහු හා ගිය ගරිල්ලා දෙදෙනා වූයේ ඩැනියෙල් සහ උම්බේර්තෝ ඔටේගා වූහ. පසුව ඩැනියෙල් ඔටේගා සොමෝසා පොලීසියේ හස්තයට පත් විය. ඔවුන් ඔහුව 1974 දක්වා සිරගත කර තිබියේය. මේ අතරතුරේ දී පැස්තෝරා විසින් ගරිල්ලා ව්‍යාපාරය ගොඩනැගීම දිගින් දිගටම කරගෙන ගියේය; ඔහුව ෆිඩෙල් කැස්නෝ විසින් පිළිගන්නා ලදී, ඔහු පැරා මිලිටරි ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයට සිය පාක්ෂිකත්වය පළ කර සිටියේය. එසේම කොස්තා රිකා හි හෝසේ මරියා ෆුගුචේරේස් (José María Fugueres) සහ පැනමාවේ ඕමාර් ටෝර්‍රිජෝස් (Omar Torrijos) වැනි අනෙකුත් මධ්‍යම ඇමෙරිකානු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන් සමඟ සම්බන්ධතා ඇතිකර ගන්නා ලද්දේය. ප්‍රාණ ඇපකරුවෙක් හැටියට ගන්නා ලද සොමොසිස්ටා ප්‍රභූවරයෙක් නිදහස් කර ගැනීම පිණිස 1974 දී ඔටේගා නිදහස් කරනු ලැබිණ. ඔහු ඉතා ඉක්මණින් හවානා වෙත ගුවන් ගමනින් ගියේය. පැස්තෝරා, ගරිල්ලා කණ්ඩායම සමඟ සිටියේය.

1977 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී නිකරාගුවාවේ නගර කිහිපයක කැරලි කෝලාහල සංවිධානය කරන ලදී. ජාතික ආරක්ෂක හමුදාවෙන් සහ සමෝසා ගුවන් හමුදාවෙන් පහර දෙන ලදුව පැස්තෝරා සහ ඔටේගා කැළැවේ සැඟවුණහ. 1978 ජනවාරි මාසයේ දී කැරැල්ල රට පුරා පැතිර ගියේය. ජාතික මන්දිරයේ සිටි නියෝජියන්ගේ සහායට පහර දුන් පැස්තෝරා විසින් තෝමාස් බෝර්ජේ ඇතුළු අනෙකුත් සියළු දේශපාලන සිරකරුවන් නිදහස් කරගත්තේය. ඔටේගා විසින් සිය කාලය හවානාවේ සහ නිකරාගුවා හි උතුරු දිග පෙරමුණේ දී ගෙවද්දී මාසායා හි ප්‍රහාරයකට සහභාගී වූ ඔහුගේ එක සහෝදරයෙක් වූ කැමිලෝ මිය ගියේය. කියුබානු හමුදා උපදේශකයන්ගෙන් සහාය ලැබෙන කැරැල්ල තව තවත් පැතිර යන්නට පටන් ගති. දකුණු නිකරාගුවා හි ජාතික ආරක්ෂක හමුදාවේ එලීටි ඒකක සමඟ පැස්තෝරා සහ ඔහුගේ ගරිල්ලා හටයන් දැඩි සේ සටන් වැදෙමින් සිටිය දී, කියුබාවේ සැඟවී සිටි FSLN කාඩර්වරු නිකරාගුවා වෙත පැමිණියහ.

1979 ජූලි මාසයේ දී සැන්ඩිනිස්ටා ජයග්‍රහණය කළ විට, පැස්තෝරා අභ්‍යන්තර කටයුතු නියෝජ්‍ය ඇමතිවරයා හැටියට පත්විය; ඔටේගා ජනාධිපති හැටියට තෝරා ගැනිණ. ඔටේගා විවෘතවම තමන්ගේ ස්ථාවරය කියුබාවේ

සමඟ යැයි පෙන්වීය. කියුබානු හමුදා උපදේශකවරු සහ “ජාත්‍යන්තරවාදීන්” මනාගුවා වෙත බුරුතු පිටින් රොක් වූහ. පැස්තෝරා දිගින් දිගටම පාර්ලිමේන්තු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයක් වෙනුවෙන් පෙනී සිටි නිසා තව තවත් හුදකලා වූයේය. 1981 ජුනි මාසයේ දී ඔහු ඉල්ලා අස්වී රටේ දකුණු පැත්තේ අවිගත් ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයක් සංවිධානය කිරීම ඇරඹුවේය.

ඔවුන්ගේ ජයග්‍රහණයෙන් පසුව සැන්ඩිනිස්ටා විසින් වහාම ‘ජාතික ප්‍රතිසංස්කරණය සඳහා ජුන්ටාවක්’ (Junta de Reconstrucción Nacional) පිහිටුවීය. එයට සමාජවාදීන්, කොමියුනිස්ට්වාදීන්, ප්‍රජා තන්ත්‍රවාදීන් සහ මධ්‍යස්ථවාදීන් යන සියල්ලන්ම ඇතුළත් වූහ. සර්ව ජන වන්ද බලය සහ බහු දේශපාලන පක්ෂ පිහිටුවීම මත පදනම් වූ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී රෙජිමයක් ජුන්ටාවේ පහළොස්-ලක්ෂය වැඩ සටහනෙන් යෝජනා කරනු ලැබීය. ඒ අතර තුර දී විධායක බලය ජුන්ටාව අත පවතින්නට විය, එය ඉතා ඉක්මණින් සාධිනිස්ටා මෙහෙයවන බලයක් බවට පත් වුණි.

ජුන්ටාව විසින් කියුබාව සමඟ ඇති විශේෂ සබඳතා පිළිගත්ත ද, නිකරගුවාව ප්‍රතිසංස්කරණයේ දී බටහිර රටවල් සහභාගී වීමේ අවස්ථාව බැහැර නොකළේය;¹⁶ සිවිල් යුද්ධයෙන් දේපල සහ යටිතල පහසුකම් වලට මිලියන 800 ක් පමණ අගයකින් යුතු හානියක් සිද්ධ වී තිබිණ. 1980 අප්‍රේල් මාසයේ දී අල්ෆොන්සෝ රොබෙලෝ (Alfonso Robelo) සහ ජේව්‍රෝ හුවාකින් වමොරෝගේ වැන්දඹුව වූ වයොලොටා වමොරෝ (Violeta Chamorro) යන දෙදෙනාම ජුන්ටාවෙන් ඉල්ලා අස් වූහ. ඔවුන්ගේ ඉල්ලා අස්වීමට දුන් හේතු අතර වූයේ FSLN විසින් රාජ්‍ය කවුන්සිලයේ පාලනය සියතට ගෙන ඇති ආකාරය ගැන ඔවුන්ගේ අප්‍රසාදයයි.

මේ දේශපාලන අර්බුදකාරී යුගයේ මුල් කාලයේ දී, සාධිනිස්ටා පාලනය යටතේ තහවුරු කරගත් ජුන්ටාව විසින් රහස් පොලිස් හමුදාවක් පිහිටුවන ලදී. සාධිනිස්ටා විසින් 1979 දී ගරිල්ලා හටයන් 6,000 ක් හමුදාවට මාරු කළහ, එය ඊ ළඟ දශකය තුළ දී 75,000 කින් යුතු හමුදාවක් තරමට ව්‍යාප්ත වූයේය. 1980 න් පසුව හමුදාවේ සේවය කිරීම අනිවාර්ය වූයේය; වයස අවුරුදු දහනේ සිට තිස්පහ අතර සියළු පිරිමි හමුදාවට බැඳී 1980 දෙසැම්බර් මාසයේ දී නිර්මාණය කරන යුද අධිකරණ වලට වාර්තා කළ යුතු වීම අනිවාර්ය කරන ලදී. සිසුන්ට තම අධ්‍යාපන කටයුතු වල නියැළෙන්නට හැකියාව ලැබුණේ හමුදා පුහුණුව නිම කරන ලද පසුව පමණකි. සැන්ඩිනිස්ටා විසින් හමුදාව යොදාගෙන මධ්‍යම ඇමෙරිකාව පුරා හැම තැන ගරිල්ලා කණ්ඩායම් වලට සහාය සැපයීය. ඔවුන් පටන් ගත්තේ එල් සැල්වදෝර් වෙතිනි. 1981 ජනවාරි මාසයේ දී ඔවුන්ගේ දේශයට සැන්ඩිනිස්ටා කණ්ඩායම් වැඩියෙන් ඇතුල්වන්නට පටන් ගෙන ඇතැයි සැල්වදෝරියානු අධිකාරීන් විසින් ප්‍රසිද්ධියේ දන්වා සිටියහ.

සැන්ඩිනිස්ටාගේ වාමාංශික දැක්ම අනුව යමින්, රෙජිමය විසින් මධ්‍යගතව සැලසුම් කරන ලද ආර්ථිකයක් ගෙනැවිත් කඩිනම් ජනසතු කිරීමේ ව්‍යාපාරයන් පටන් ගත්හ. ඉතා ඉක්මණින් රජය විසින් සියළු නිෂ්පාදන ක්‍රම වලින් සියයට 50 කට වැඩි කොටසක් පාලනය කළහ. FSLN විසින් ස්ථාපිත කරන ලද සමාජමය ආකෘතිය බාරගන්නට මුළු රටටම බලාත්මක කරන ලදී. කියුබානු ආකෘතිය අනුකරණයෙන්, සැන්ඩිනිස්ටා ආණ්ඩුව විසින් රට පුරා සාමූහික සංවිධාන පිහිටුවීය. සෑම ප්‍රජාවක් සඳහාම සැන්ඩිනිස්ටා ආරක්ෂක කමිටුවක් (Comité de Defensa Sandinista -CDS) පිහිටුවන ලදී. රට බෙදීමට සහ එහි වැසියන් ගැන විපරම්පිලිව සිටිනු පිණිස කටයුතු කරන ලද එය කියුබානු CDR හා සමාන වූ භූමිකාවකින් යුතු වූයේය. සොමොසා රෙජිමය යටතේ සිටිය දී ට වඩා පාසැල් අධ්‍යාපනය සඳහා ප්‍රවේශයට වැඩි අවස්ථාව ලද දරුවන් කැමිලෝ ඕටේගා නමින් හැඳින්වෙන ලද කැමිලිටෝස් (Camilitos) යන බාලදක්ෂ සහ පුරෝගාමී සංවිධාන වලට අයත් වූහ. FSLN වලින් බොහෝ දුරට පාලනය වෙන සමිති සහ කාණ්ඩ වලට කාන්තාවන්, කම්කරුවන්, සහ ගම්බද වැසියන්ව අනිවාර්යෙන් බඳවා ගැනීම සිද්ධ විය. දේශපාලන පක්ෂ වලට සැබෑ නිදහසක් කිසිසේත් නොවීය. පුවත්පත් ඉතා ඉක්මණින් නිහඬ කරවන ලදී. පුවත්පත්කලාවේදීන් සේවය කළේ නිතර පැවති වාරණ යටතේ ය. “රටේ සමස්ත සමාජමය සහ දේශපාලන ඉඩකඩ අල්ලා ගන්නට,” සැන්ඩිනිස්ටාට අවශ්‍ය වූවා යැයි ලියද්දී ගයිල්ස් බටේයිලොන් (Guilles Bataillon) මේ තත්වයන් නිවැරදිව දක්වයි.¹⁷

¹⁶ කියුබාව සමඟ සම්බන්ධතා තිබුණු බව, ඇන්ගෝලාවේ සිටි කියුබානු හමුදා අතර සිටි 500 ක නිකරගුවානු හමුදාමය සේවක පිරිසක් සිටීමෙන් වලංගු වෙයි. ඇගයනිස්ථානයේ දී සෝවියට් මැදිහත්වීම එක්සත් ජාතීන්ගේ යෝජනාවක් මඟින් හෙළා දැකීම ගැන පළ කරන ලද ඔවුන්ගේ විරෝධයෙන් සැන්ඩිනිස්ටාගේ දේශපාලනමය ස්ථාවරය ද පැහැදිලි විය.

¹⁷ Gilles Bataillon, “Nicaragua: De la tyrannie à la dictature totalitaire,” *Esprit*, October, 1983.

සැන්ඩිනිස්ටා සහ ස්වදේශී ඉන්දියානුවන්

නිකරාගුවාවේ අත්ලාන්තික් වෙරළබඩ දළ වශයෙන් 150,000 ක් ස්වදේශී ඉන්දියානුවන් ජීවත් වූහ: මිස්කිටෝ, සුමෝ, රාමා ගෝත්‍රික කණ්ඩායම, සහ (ස්පාඤ්ඤ සහ මායන් ජනවාර්ගික පසුබිම් වලින් මිශ්‍ර වූ) ක්‍රියෝලි සහ ලැඩිනෝ. කලින් සිටි රෙජිමයන් යටතේ මේ කණ්ඩායම් යම් තරමකට ස්වායත්ත බවක් අත්විඳින ලද අතර ඔවුන්ට හමුදා සේවයෙන් සහ බදු ගෙවීමෙන් ඉවත්ව සිටින්නට අවසර ලැබී තිබිණ. තමන්ගේ ඉඩම් සහ තමන්ගේ භාෂාව දිගටම තබාගන්නට දැඩි සේ තීරණාත්මකව සිටි ස්වදේශී ඉන්දියානු ප්‍රජාවන්ට බලයට පැමිණි පසුව ඉතා ඉක්මණින් සැන්ඩිනිස්ටා විසින් පහර දෙන්නට පටන් ගත්හ. මිස්කිටෝ සහ සුමෝ ප්‍රගතිය සඳහා වූ ඒකාබද්ධයේ (Alliance for Progress of the Miskitos and Sumo (Alpromisu) නායකයා වූ ලිස්ටර් ඇන්ඩර්ස් (Lyster Athders) 1979 අගෝස්තු මාසයේ දී අත් අඩංගුවට ගෙන මාස දෙකකට පසුව මරා දැමිණ. 1981 වසර මුල දී ග්‍රෝතික කණ්ඩායම් කිහිපයකගේ එකමුතුවෙන් යුතු දේශපාලන සංවිධානයක් වූ මිසුරාසටා (Misurasata) හි ජාතික නායකයන්ව අත් අඩංගුවට ගැනිණ. 1981 පෙබරවාරි 21 වැනිදා යුද හමුදාව විසින් මිස්කිටෝ ස්වදේශී ඉන්දියානුවන් හත් දෙනෙක් ඝාතනය කර තවත් දාහත් දෙනෙක්ට තුවාල කරන ලදී. 1981 දෙසැම්බර් 23 වැනිදා සැන්ඩිනිස්ටා හමුදාව විසින් එතෙක් නොගෙවන ලද වේතන ගෙවන්න යැයි ඉල්ලා සිටි පතල්කරුවන් හැත්තෑපස් දෙනෙක් සමුල ඝාතනය කළහ. ඊ ළඟ දිනයේ දී තවත් පතල්කරුවන් තිස්පස් දෙනෙකුට එම ඉරණාමම අත් වූහ.

හොන්ඩුරා සිට මෙහෙයුම් සිදු කරන “අවිගත් සොමොසිස්ටා මුරකරුවන්ගේ ප්‍රහාර වලින්” ඔවුන් ආරක්ෂා කරනවාය යන බොරුව මත ස්වදේශී ජනගහනයන් බලාත්කාරයෙන් අවතැන් කිරීම සැන්ඩිනිස්ටා විසින් කරගෙන යන ලදහ. 1982 දී සැන්ඩිනිස්ටා හමුදාව විසින් ස්වදේශී ඉන්දියානුවන් 10,000 ක් දිවයින ඇතුළතට බලාත්කාරයෙන් යවන ලදී. කුසගින්න දැඩි අවියක් බවට පත්විය: රට අභ්‍යන්තරයේ විසූ ස්වදේශී ඉන්දියානුවන්ට රජයෙන් ඇති තරම් ආහාර පාන සපයන ලදී, ඒත් දිගටම වෙරළබඩ විසූ අයට දුක් විඳින්නට සලස්වන ලදහ. මේ මෙහෙයුම් වල දී යුද හමුදාව විසින් ඉතා දුෂ්ට ක්‍රියාවන් ගණනාවක් සිදු කළහ. දහස් ගණනක ස්වදේශී ඉන්දියානුවන් (ඒ කාලයේ දී ඇස්තමේන්තු වූයේ 7,000 සිට 15,000 ක් පමණ කියායි) හොන්ඩුරාස් හි සරණාගාතයන් වූහ; තවත් දහස් ගණනක් (සමහර විට 14,000 ක් තරම් වූවා වෙන්නැති) නිකරාගුවා හි සිරගත කරන ලදහ. සැන්ඩිනිස්ටා විසින් කොකො ගඟ හරහා පලා යන්නට තැත් කරන ලද ජනතාවට නිතර වෙඩි තැබූහ. මේ සාධක තුන—සමුල ඝාතන, ජනගහනය අවතැන් කිරීම, සහ විදේශයන්ට පිටුවහල් වීම—යන්න නිසා නිකරාගුවා හි දී “ජනවාර්ගික සංහාරමය දේශපාලනයක්” (a politics of ethnocide) ගැන කතා කරන්නට මානව විද්‍යාඥ ගයිල්ස් බට්ටෙලෝන්ට මඟ පෙන්වීය.

ස්වදේශී ඉන්දියානුවන් මනාගුවා පරිපාලනයට එරෙහි වෙමින් ගරිල්ලා කණ්ඩායම් දෙකක් නිර්මාණය කළහ. සුමෝ, රාමා, සහ මිස්කිටෝ ගෝත්‍රයන් වලින් එන ජනතාව යුතු වූ ඒවා මිසුරා (Misura) සහ මිසුරාසටා (Misurasata) නම් වූහ. මෙම ගෝත්‍ර අතර දැඩි සේ වෙනස් වූ ජීවන රටාවන් පැවතිය ද, ඔවුන් සියල්ලන්ම ආණ්ඩුවේ සමාග්‍රහණ ප්‍රතිපත්ති වලට එක සේ දක්වන ලද විරෝධයෙන් එක්සත් වූහ.

මර්දනීය ප්‍රතිපත්ති වලින් සිත් කම්පා කරගත් ඒඩන් පැස්තෝරා ඇමති කවුන්සිලයේ දී, “අර සොමොසා ප්‍රජා පීඩකයා පවා ඔවුන්ට ඔවුන්ගේ පාඩුවේ ඉන්න දුන්නා! ඔහු උන්ව ටිකක් සුරා කෑවා වෙන්නැති, ඒත් ඔබට උවමනා ඔවුන්ව නිර්දන පංතිය බවට බලහත්කාරයෙන් හරවන්න!” යැයි විස්මය ප්‍රකාශ කර ඇත. මාඕවාදී අභ්‍යන්තර කටයුතු පිළිබඳ ඇමති, තෝමාස් බෝර්ජි විසින් මෙසේ පිළිතුරු දෙන ලද්දේය, “විප්ලවයට කිසිදු ව්‍යතිරේකයක් තැකීමට නොහැකියි.”

ආණ්ඩුව විසින් තීරණය ගන්නා ලදී, ඉතින් බලාත්කාර සමාග්‍රහණය සැන්ඩිනිස්ටා විසින් තෝරා ගත්හ. 1982 මාර්තු මාසයේ දී පටන් ගත් නිරන්තර ප්‍රහාර වලින් යුතු වූ තත්වය 1987 දක්වා පැවතිණ. සැන්ඩිනිස්ටා බලයට පැමිණි මුල් අවුරුදු මෙයාකාරයෙන් අත්ලාන්තික් මුහුදු වෙරළබඩ බලය අපහරණයත්, මානුෂීය අයිතීන් බරපතළ ලෙසින් උල්ලංඝනය කිරීමත්, සහ ස්වදේශී ඉන්දියානු ගම්මාන ක්‍රමවත් ලෙසකින් විනාශ කර දැමීමත් යන ලක්ෂණ වලින් යුතු වූහ.

උතුරේ සිට දකුණට, රට ඉතා ඉක්මණින් මනාගුවා හි ඒකාධිපති රෙජිමයට සහ එහි ආඥාදායක ප්‍රචණතයන්ට එරෙහිව නැගී සිටියේය. අලුත් සිවිල් යුද්ධයක් ආරම්භ විය. එයින් උතුරේ වූ ජිනොටේගා (Jinotega), එස්ටෙලි, සහ නුවේවා සෙගෝවියා (Nueva Segovia) යන ප්‍රදේශයන්හි කලාප කිහිපයකටත්, රට මැදදේ වූ මටගල්පා (Matagalpa) සහ බොආකො (Boaco) ද, දකුණේ පිහිටි සෙලායා (Zelaya) සහ රියෝ සැන් හුවාන් (Río San

Juan) යනාදියට ද බලපෑම් ඇති කරන ලදී. 1981 ජූලි 9 වැනිදා පැස්තෝරා ප්‍රසිද්ධියේම FSLN වලින් කැඩී ගොස් නිකරගුවාව අත්හැර ගියේය. සැන්ඩිනිස්ටාට එරෙහි ප්‍රතිරෝධය—වැරදියට “කොන්ට්‍රා” යන නමින් ලේබල් කරන ලද, එනම් පිටස්තර ලෝකය විසින් “ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්” යැයි සලකන ලද්ද—තවත් සංවිධානාත්මක වන්නට පටන් ගැනුණි. උතුරේ දී ‘නිකරගුවානු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී බලකාය’ (Fuerza Democrática Nicaragüense -FDN) හැටියට මෙහෙයුම් පටන් ගත්තේ කලින් සොමොසා අධාරකරුවන් හැටියට සිටි අය සහ අව්‍යාජ නිදහස් සටන්කාමීන් යන දෙගොල්ලන්ම විසින් හඳුනා ලද සංවිධානය විසිනි. දකුණු නිකරගුවා හි ප්‍රතිරෝධය දක්වන ලද්දේ හිටපු සැන්ඩිනිස්ටා සංවිධානයෙන් සහ ඉඩම් සමූහකරණය ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද ගම්බද වැසියන් සහ හොන්ඩුරාස් නැත්නම් කොස්තා රිකා බලා පලා ගිය ස්වදේශී ඉන්දියානුවන්ගේ ප්‍රතිසාධනයෙනි. මේ කණ්ඩායම් එකතු වී ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී විප්ලවීය ඒකාබද්ධය (Alianza Revolucionaria Democrática -ARDE) නිර්මාණය කළහ, ඇල්ෆොන්සෝ රොබෙලෝ එහි දේශපාලන නායකයා වූ අතර ඒඩන් පැස්තෝරා එහි හමුදා නායකයා වූයේය.

නව සිවිල් යුද්ධය වේගයෙන් පැතිර ගියේය. වඩාත්ම ප්‍රවණ්ඩ ගැටුම් රටේ උතුරු සහ දකුණු පැතිවල 1982 සහ 1987 අතර දී සිද්ධ වූහ. දෙපැත්ත විසින්ම නින්දිත අපරාධ වල යෙදෙන ලදී. නිකරගුවානු අර්බුදය නැගෙනහිර සහ බටහිර අතර ගැටුමක් බවට හැරිණ. ෆිඩෙල් කැස්ත්‍රෝ නව රෙජිමයේ මිත්‍රෝපදේශකයෙක් වශයෙන් කටයුතු කළේය. සැන්ඩිනිස්ටා හමුදාවේ සෑම ඒකකයකම කියුබානුවන් සිටි අතර මනාගුවා හි ඇමතිවරුන්ගේ කවුන්සිලය සඳහා ද කියුබානු උපදේශකයන් සිටියහ. ඒඩන් පැස්තෝරා ආණ්ඩුවේ සිටිය දී හවානා වෙත ගිය සංචාරයක දී ඔහු දැක්කේ කෘෂිකර්මය පාලනය කරගන්නා අන්දම ගැන, ආරක්ෂාව, අභ්‍යන්තර කටයුතු, සහ අනෙකුත් ආණ්ඩුවේ ශාඛා සඳහා උපදෙස් ලබාගැනීම පිණිස සම්පූර්ණ සැන්ඩිනිස්ටා කැබිනට්ටුව කැස්ත්‍රෝගේ කාර්යාලයේ රැස්ව සිටින ආකාරයයි. ටික කලක් යනතුරු කියුබානු හමුදා උපදේශකයන්ට නායකත්වය දෙන ලද්දේ ජනරාල් ආර්නල්ඩෝ ඔවොආ විසිනි. ස්වදේශී ඉන්දියානු ජනගහනයේ පදිංචිය මාරු කිරීම සඳහා බල්ගේරියාව, නැගෙනහිර ජර්මනිය, සහ පලස්තීනයෙන් පවා උපදේශකයන් සහාය දුන්හ.

1984 දී රජය විසින් එහි විශ්වාසනීයත්වය යළි ස්ථාපිත කරගැනීමේ ප්‍රයත්නයක් හැටියට සංවිධානාත්මක ජනාධිපතිවරණ හරහා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී යැයි පිටතට පෙන්වන මුහුණුවරක් ඉදිරිපත් කළේය. සැන්ඩිනිස්ටාගේ අරමුණු මොනවා වුවදැයි යන්න විශේෂයෙන් පැහැදිලි කරන කථාවක් 1984 මැයි මාසයේ දී පවත්වන ලද්දේ FSLN හි සාමාජිකයන් නව දෙනෙකුගේ නායකත්ව කවුන්සිලයේ එක් අයෙක් වූ බයාර්ඩෝ ආර්සි (Bayardo Arce) විසිනි: “මේ මැතිවරණ සැන්ඩිනිස්ටාදයට වන්දය ප්‍රකාශ කරනු පිණිස භාවිතා කළ යුතු යැයි අපි විශ්වාස කරනවා, මන්ද එය ප්‍රශ්නයට ලක් කර අධිරාජ්‍යවාදය විසින් අවනම්බුවට පාත්‍ර කර ඇති නිසා. කුමක් වුවත්, නිකරගුවාවේ ජනතාව ඒකාධිපතිවාදය සහ මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදයට සහයෝගය දෙනවා යැයි පෙන්වන්නට එයින් අපට ඉඩ ලැබිය යුතුයි...සමාජවාදී පක්ෂයක, කොමියුනිස්ට් පක්ෂයක, ක්‍රිස්තියානි ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂයක, සහ සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂයක පැවැත්ම සහ බහුත්වවාදය අත්හැර දැමිය යුතු යැයි කියා දැන් අපි එකඟ විය යුතුයි. ඒ සියල්ල මේ තාක් කල් ප්‍රයෝජනවත් වුවා, නමුත් එහි කාලය ඉක්ම ගිහිත්, ඒ නිසා අපි ඒවා ඉවත් කර දැමිය යුතුයි.” ආර්සි එවිට අසන්නන්ට ආරාධනා කළේ (ඔවුන් සෝවියට් පැත්තේ නිකරගුවානු සමාජවාදී පක්ෂයේ සාමාජිකයන් වූහ) සියල්ලන්ම සඳහා එක පක්ෂයක් පමණක් පිහිටුවීම සඳහාය.¹⁸

සැන්ඩිනිස්ටා පක්ෂයේ මැරවරයන් (*turbas*) විසින් ඇති කරන ලද ප්‍රවණ්ඩත්වය නිසා මැතිවරණ ප්‍රචාරයෙන් කොන්සර්වටිව් අපේක්ෂකයා වූ ආතුරෝ ක්‍රුස් (Arturo Cruz) අයින් වූයේය. ඉතින් ඒ නිසා ඩැනියෙල් ඕටෙගා ජයග්‍රහණය ලැබීම පුදුමයක් නොවීය. එනමුත් ඒ ප්‍රතිඵලය නිසා රටේ පැවති නොසන්සුන් සහ කලබල වතාවරණය අඩුකරලීම අසාර්ථක වූයේය. 1984 දී සහ 1985 දී ආණ්ඩුව විසින් සැන්ඩිනිස්ටා විරෝධී ප්‍රතිරෝධයට එරෙහිව ප්‍රධාන ප්‍රහාර ගණනාවක් සංවිධානය කරන ලදී. 1985 දී සහ 1986 දී මනාගුවා හි හමුදා බල ඇණි විසින් කොස්තා රිකා මායිම්බඩ දිගේ විරුද්ධ පැත්තේ හමුදා වලට පහර දෙන ලදී. දිගින් දිගටම ජනප්‍රිය සහාය ලැබුණත්, ඒඩන් පැස්තෝරා විසින් 1986 දී සටන අත්හැර සිය හමුදාව රැගෙන කොස්තා රිකා වෙත ගියේය. සැන්ඩිනිස්ටා කමාන්ඩෝ හමුදාව විසින් උපායශීලීව අභිබවා යන ලද පසුව මිස්කිටෝ ස්වදේශී ඉන්දියානුවන් 1985 න් පසුව රජයට ඉඳ හිටෙක පමණක් ප්‍රතිරෝධයක් දැක්වූහ. කොන්ට්‍රා හමුදා සහ සැන්ඩිනිස්ටා විරෝධී ප්‍රතිරෝධයන් පරාජය ලැබුවද ඔවුන් දිගින් දිගටම සටන් කළහ.

ඒකීය පුද්ගල නිදහස සහ දේශපාලන නිදහස අත්හිටුවීම සාධාරණීය කරන්නට මෙත්ම රටේ දුර්වල ආර්ථික තත්වයේ හේතුව එය වූවා යැයි කියන්නට ආණ්ඩුව විසින් ඒ කොන්ට්‍රා ප්‍රහාර ප්‍රයෝජනයට ගත්හ. රටේ අයවැය

¹⁸ Bayardo Arce, “De la stratégie révolutionnaire et de la construction du socialism,” *Esprit*, January 1986.

බජ්ටි එකෙන් සියයට 50 කට ආසන්න ප්‍රමණයක් වෙන් කර තිබුණේ හමුදා වැය සඳහාය. 1985 මැයි 1 වැනිදා බටහිර යුරෝපීය රටවල් බොහොමයක සහාය ඇතිව එක්සත් ජනපදය විසින් පනවන ලද වෙළඳ සම්බාධකය නිසා ආර්ථිකය තවත් විනාශ මුඛයට ගියේය. යුද්ධය නිසා රටේ ප්‍රධාන අපනයන ආදායමක් වූ කෝපි වතුයායන් පාළු වී ගියේය. රටේ බාහිර ණය වේගයෙන් ඉහළට ගොස් 1989 දී සියයට 36,000 ක උද්ධමනයක මුදුන්ගත වීම දකින්නට ලැබුණි. ඒ අවස්ථාවේ දී රජය විසින් සලාක ක්‍රමයක් හඳුන්වා දුන්නේය. ඒත් කිරි සහ මස් දරුණු හිඟයක් දිගටම පැවතිණ.

එහි විරුද්ධවාදීන්ට දඬුවම් කරන්නට සැන්ඩ්නිස්ටා ආණ්ඩුව නිතර මර්දන මෙහෙයුම් යොදා ගත්තේය. බලයට පැමිණි පසු ඉතා ඉක්මණින් එහි දේශපාලන විරුද්ධවාදීන් ඉදිරිපත් කිරීම සඳහා රජය විසින් විශේෂ උසාවි පිහිටුවන ලදී. 1979 දෙසැම්බර් 5 වැනිදා දිනය සහිත නීති අංක 185 න් ජාතික ආරක්ෂක හමුදාවේ හිටපු සාමාජිකයන් සහ සිවිල් සොමොසා ආධාරකරුවන් ගැන තීන්දු දීමට විශේෂ යුද්ධාධිකරණ නිර්මාණය කළේය. අපරාධ කරන ලද අවස්ථාවේ පැවති දණ්ඩ නීති සංග්‍රහයට අනුව රැඳවුම්කරුවන් විනිශ්චය වුවත්, ඇපැල් ක්‍රියාවලිය යා යුතු වූයේ මේ අතිරේක උසාවි හරහාය. මේ ක්‍රමෝපායයෙන් සැන්ඩ්නිස්ටාට සාමාන්‍ය අධිකරණ පද්ධතියෙන් බාහිර වූ විශේෂ නීතිමය ක්‍රමවේදයක් පිහිටුවන්නට ඉඩ පැදිණ. නඩු වල දී බොහෝ පටිපාටිමය අක්‍රමිකතා දකින්නට ලැබිණ. සමහර අවස්ථාවල දී කිසිදු ද්‍රව්‍යසූචක සාක්ෂි ඉදිරිපත් නොකරම අපරාධ ඔප්පු කරන ලදැයි සැලකිණ. නිර්දෝෂීභාවය පූර්වානුමිතියෙන් තොරව විනිසුරුවන් කටයුතු කළහ. දඬුවම් තීන්දු වූයේ ඒකීය පුද්ගලයෙකුගේ වරදකාරීත්වය ගැන සාක්ෂි මත නොව සාමූහික වගකීමේ මති අනුවයි.

1982 මාර්තු 15 වැනිදා පුන්ටාව විසින් රට යුද්ධයක නියැළී සිටිනවා යැයි ප්‍රකාශ කරන ලදී. එයින් ස්වාධීන ගුවන්විදුලි ආයතන වසා දමන්නටත්, සබඳතා පැවැත්වීමේ අයිතිය නවත්වා දමන්නටත්, වෘත්තීය සමිති නිදහස සීමා කරන්නටත් ඉඩකඩ පැදිණ. වෘත්තීය සමිති සැන්ඩ්නිස්ටාට හතරු වූ අතර මධ්‍යම ආණ්ඩුවේ ශාඛාවන් බවට ඒවා හරවන්නට ගත් වෑයම් වලට ප්‍රතිරෝධය දක්වා තිබිණ. මොරේවියානුවන් (Moravians) සහ ජේහෝවාගේ සාක්ෂිකරුවන් ඇතුළු ආගමික කණ්ඩායම් වලට එරෙහිව ද මෙහෙයුම් පැවතිණ. 1982 ජූනි මාසයේ දී ඇමිනෙස්ටි ඉන්ටර්නැෂනල් ඇස්තමේන්තු කළේ හිටපු සමොසා ජාතික ආරක්ෂා හමුදා භටයන් 4,000 කට වැඩි පිරිසක් සහ හෘද සාක්ෂියට එරෙහි වීම තෝරා නොගැනීම නිසා සිරකරුවන් වූ භාර පන්සිය ගණනක් පුන්ටාව සිරගත කරගෙන සිටින බවයි. වසරකට පසුව, දේශපාලන සිරකරුවන්ගේ සංඛ්‍යාව 20,000 ක් දක්වා වේගයෙන් වැඩි විය. 1982 අග වෙද්දී, එක්සත් ජාතික මානුෂීය අයිතීන්ගේ සංවිධානය අවධානය යොමු කරන ලද්දේ ඊටත් වඩා සිත් කරදර කරන ප්‍රපංචයන් දෙකකටයි, එනම් ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන් හැටියට අත් අඩංගුවට ගැනෙන ලද ජනතාව අතර “අතුරුදහන්” වූ සංඛ්‍යාව සහ “පලා යන්නට තැත් කරද්දී” මිය ගිය ජන සංඛ්‍යාවයි.

විරුද්ධ කණ්ඩායම් සමඟ සටන් වැදීම සඳහා සැන්ඩ්නිස්ටා විසින් 1983 අප්‍රේල් මාසයේ දී ‘ජනප්‍රිය සමොසා විරෝධී යුද අධිකරණ’ (Tribunales Populares Anti-Somocista -TPAs) පිහිටුවන ලදී. කොන්ට්‍රා කණ්ඩායමකට අයිති වූ හෝ වෙනත් හමුදාමය ක්‍රියා සඳහා සහභාගී වී තිබෙන ලද හෝ ඕනෑම කෙනෙක් ගැන තීන්දුවක් දීමේ බලය ඒවාට ලැබිණ. කැරලිකාර හෝ කඩාකප්පල්කාරී ඕනෑම ක්‍රියාවක් යනු TPA ඉදිරියට පමුණවීම වූයේය. TPA සාමාජිකයන්ගේ නාම යෝජනා කරන ලද්දේ ආණ්ඩුව විසිනි. ඒ අය බොහෝ විට FSLN හා සම්පව කටයුතු කරන සංවිධාන වලින් එන ලදී. නීතිමය පිළිවෙත් ක්‍රියාත්මක කරන ලද සමහර නීතීඥවරු ඔවුන්ගේ පුහුණුව පවා සම්පූර්ණ නොකරන ලද අයයි. බොහෝ විට TPA විසින් වරදකාරීත්වයේ සාක්ෂියක් හැටියට එහි ප්‍රභවය නොතකා ඕනෑම අධිකරණ-බාහ්‍ය ඇවිසියක් බාරගත්හ. TPAs අන්තිමේ දී විසුරුවා හැරුණේ 1988 දී ය.

1984 දී පිටිසරබද කලාප තුළ අත් අඩංගුවට ගැනීමේ රැලි කිහිපයක් සිද්ධ වූහ. FSLN නියෝජිතයෙක් වූ කාලෝස් නුවේටෙස් ටෙලෝස් (Carlos Nueves Tellos) මේ වැළැක්වීම සඳහා දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ රඳවාගැනීමේ කිරීම වෙනුවෙන් තර්ක කළේ ඒවා “පිටිසරබද කලාප වල ප්‍රශ්න කිරීමේ සිය ගණනින් සිද්ධ කිරීමට ඇති නෛසර්ගික දුෂ්කරතා නිසා පනවන ලද අවශ්‍යතාවයක්,” කියායි. විරුද්ධ පක්ෂ වල සාමාජිකයන්—ලිබරල්, සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී, ක්‍රිස්තියානි ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී—සහ වෘත්තීය සමිති අයව අත් අඩංගුවට ගැනුණේ ඔවුන් “හතුරන්ට වාසිදායක කටයුතුවල නියැළෙනවා,” කියායි. ඇපැල් සඳහා කිසිදු ක්‍රමවේදයක් නොවීය. දැඩි ප්‍රචණ්ඩත්වයෙන් යුතු යැයි නම් දැරූ රහස් හෙලිස් හමුදාව චෝදනා ඉදිරිපත් නොකර ඕනෑම සැකකරුවෙක්ව දින නියමයක් නැති කාලයක් පුරා රඳවාගෙන සිටීමේ හැකියාවෙන් යුතු වූහ. ඔවුන් සුදුසු යැයි සිතන ඕනෑම රැඳවුම් ක්‍රමයක් යොදා ගැනීමටත් සහ සිරකරුවන් ඔවුන්ගේ පවුලේ අය හෝ නීතීඥයන් හා සම්බන්ධ වීමෙන් ඉවත් කර තැබීමටත් බලය ලබා සිටියහ. සමහර රැඳවුම්කරුවන්ට තම නීතීඥයන් හා සම්බන්ධ වෙන්නට කිසිසේත්ම නොහැකි වූහ.

සාධනීය වීසින් ඉතා ඉක්මණින් කාර්යක්ෂම මර්දනීය යාන්ත්‍රණයක් නිර්මාණය කළහ. අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශයේ විශේෂ බල ඇණි 15,000 ක පාලනය යටතේ රට තබන ලදී. සෝදිසියෙන් සිටීම සහ විශේෂ මෙහෙයුම් පැවරුණේ Dirección General de Seguridad del Estado -DGSE යන විශේෂ අංශය වෙතටයි. G-2 හි කියුබානු ඒජන්තවරුන් යටතේ පුහුණුව ලබා තිබූ DGSE අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශයට කෙළින්ම වාර්තා කළහ. දේශපාලන සිරකරුවන් අත් අඩංගුවට ගැනීම සහ ප්‍රශ්න කිරීම බාරව සිටි DGSE විසින් කියුබානු සහ නැගෙනහිර ජර්මන් විශේෂඥයන් වෙතින් අනුකරණය කරන ලද “පිරිසිදු වධහිංසාව” යැයි හැඳින්වෙන ලද්දේ නියැළී සිටියහ. ලොමා ඩි ටිස්කාපා (Loma de Tiscapa) ගිනිකන්ද පාමුල පිහිටි මනාගුලා ඉන්ටකොන්ටිනෙන්ටල් හෝටලය පිටුපස වූ ජර්මන්-පොමාරේස් (German-Pomarés) හමුදා සංකීරණයේ වූ එල් චිප්ටෝ (El Chiptoe) රැඳවුම් මධ්‍යස්ථානයේ දී බොහෝ ප්‍රශ්න කිරීම් සිද්ධ වූහ. හෝසේ රොඩ්‍රිගුවේස් (José Rodriguez) සහ හුවානා බ්ලැන්ඩෝන් (Juana Blandon) යන ක්‍රිස්තියානි සමාජවාදී පක්ෂයේ සාමාජිකයන් දෙදෙනා තමන්ට එහි දී ප්‍රශ්න කරනු ලැබූ බව තහවුරු කරති. ඔවුන්ට නින්ද අහිමි කර ඔවුන්ගේ පවුල් වලට තර්ජනය කරන ලදී. ආරක්ෂක හමුදාව විසින් ඉතාමත් නින්දිත ක්‍රමවේද යොදා ගන්නා ලදී. රැඳවුම්කරුවන්ට එක හතරැස් මීටරයක මතුපිට ඉඩකඩක් ඇති “පුංචි අය” (chiquitas) යැයි හැඳින්වෙන අඳුරු කාමරයක තබන ලදහ. ඒවායේ වාඩි වෙන්නට නොහැකි තරම් විය; එසේම සම්පූර්ණ ලෙසින් අඳුරේ පැවති අතර වායුව හමා යෑමක් හෝ සනීපාරක්ෂක පහසුකම් කිසිවක් නොමැති වූහ. සිරකරුවන්ට සමහර අවස්ථාවලදී එහි සතියකට වැඩි කාලයක් රඳවා තබන ලදී. ප්‍රශ්න කිරීම් දවසේ හෝ රාත්‍රියේ ඕනෑම වේලාවක පවත්වන ලදී. සමහර විටෙක තුවක්කුවක් එල්ල කරමින් සහ මරණ තර්ජන මැද සහ බොරුවට මවා පාන වෙඩි තැබීමෙන් මරණයට පමුණුවීම් අහන්නට සැලැස්වීම මධ්‍යයේ ප්‍රශ්න කිරීම් සිද්ධ වූහ. සමහර සිරකරුවන්ට වතුර සහ ආහාර නොදෙන ලදී. දවස් කිහිපයක් රඳවා තැබීමෙන් පසුව, ශාරීරිකව හෙම්බත් වීමෙන් ඔවුන් අතරින් බොහෝ දෙනෙක් තමන් වැරදි යැයි දක්වන බොරු පාපෝච්චාරණ වලට අත්සන් තැබීමට එකඟ වූහ. අනෙකුත් ප්‍රදේශ වල දී සාමාන්‍ය හමුදාවේ කණ්ඩායම් විසින් සැක කරන සිවිල් වැසියන්ට අත් අඩංගුවට ගෙන ඔවුන්ට DGSE වෙතට බාර කරන්නට පෙර දවස් ගණනාවක් යුද හමුදා කඳවුරු තුළ රඳවාගෙන සිටියහ.

සමහර DGSE සිරගෙවල් ඒවායේ කර්කශ තත්වයන් ගැන අපකීර්තිමත්ව සිටියහ. උදාහරණයක් හැටියට ලාස් තේහාස් (Las Tejas)හි දී, අත් හෝ පා නවත්තේ නැතිව සිටගෙන සිටීමට සිරකරුවන්ට බලාත්මක වූහ. සියළු සිරබන්ධනාගාර ඉදිකර තිබුණේ එකම ආකාරයක් අනුවයි: ඉතා කුඩා සිරකුටි තුළ කොන්ක්‍රීට් බිත්ති ඇතුළේ ඇඳන් හදා තිබුණි. විදුලි බලය හෝ සනීපාරක්ෂක පහසුකම් නොවීය. ජනේල ද නොවීය; යකඩ දොරටු උඩින් වායුව එන්නට දමා තිබුණ හුලු ඇතුළෙන් එන කුඩා ආලෝක තීරුවක් පමණකින් සිරකුටියට ආලෝකය වැටුණි. අර්බුදකාරී අවස්ථාවල දී සිරකරුවන්ට මාස ගණනාවක් මෙවැනි සිරකුටි වල තැබුණි. මානුෂීය අයිතීන් සංවිධාන වලින් ගෙන යන ව්‍යාපාරයකින් පසුව 1989 දී මේ ‘චිකිටාස්’ ආලෝපනය කරන ලදී.

ඇමිනෙස්ටි ඉන්ටර්නැෂනල් සංවිධානයට අනුව DGSE මධ්‍යස්ථාන තුළ දී සැබැවින්ම මිය ගියේ අල්ප දෙනෙක් පමණකි. ඩැනිලෝ රොසාලේස් (Danilo Rosales) සහ සැලොමෝන් ටෙලෙවියා (Salomon Tellevia) නිල වශයෙන් මිය යන ලද්දේ “හෘදයාබාධ” වලිනි. 1985 දී තමන්ට තුවක්කුවක පිටුපසින් පහර ගසා තිබූ හෝසේ ඒන්ජල් විල්චිස් ටියෙරිනෝ (José Angel Vilchis Teijerino) අත්විඳින ලද අයහපත් තත්වයන් නිසා තම සගයෙක් මිය ගිය ආකාරය දුටුවේය. එවැනි අපහරණ ක්‍රියාවන් පිටිසරබද කලාප වල පැවතීම ඇමිනෙස්ටි ඉන්ටර්නැෂනල් සහ වෙනත් රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන විසින් හෙළා දැක ඇත. ඔහුට තවත් සිරකරුවන් විස්සක් සමඟ කොතරම් කුඩා සිරකුටියක රඳවා තිබුණාද කියතොත් ඔවුන්ට සිටගෙන නිදාගන්න සිද්ධ වූවා යැයි මටගල්පා පිහිටි රියෝ බ්ලාන්කෝ සිරගෙදර එක රැඳවුම්කරුවක් කියා සිටියේය. තවත් අයෙකුට දින පහක් තිස්සේ වතුර හා ආහාර නොදීම නිසා ඔහුට දිවිගලවා ගන්නට ඔහුගේම මුත්‍රා පානය කරන්නට සිද්ධ විය. විදුලි කම්පනය වැදෙන බැටන් පොල්ලක් භාවිතය සාමාන්‍යයක් වූයේය.

සිරබන්ධනාගාර පද්ධතිය කියුබාවේ පැවතෙන ආකාරය සමඟ සමීප ලෙසින් නිමවන ලද්දකි. කියුබානු පෙළපොත් වලින් දැක්වෙන පරිදි, 1981 නොවැම්බර් 2 වැනිදා ක්ෂමා නීතිය විසින් ඔවුන්ගේ නිදහස් කිරීමේ තීරණ සඳහා සිරකරුවන්ගේ හැසිරීම සහ වර්ගය වද සැලකිල්ලට ගැනේ. නීතියේ සීමාවන් ඉතා ඉක්මණින් පැහැදිලි වූණි. ව්‍යතිරේක උසාවි වලින් දඬුවම් තීන්දු කරන ලද සිය ගණනක සිරකරුවන්ට නිදහස හිමි වූවත්, ඒ දඬුවම් තීන්දු ක්‍රමවත් ලෙසකින් ප්‍රතිසංස්කරණය කිරීම කිසිවිටෙක සිද්ධ නොවීය.

කිසිවක් පැහැදිලිව දැක්වෙන්නේ නැති මතියක් වූ “සොමොසිස්ටා අපරාධ” සඳහා ජනතාව අත් අඩංගුවට ගත්හ. 1989 දී “ප්‍රතිවිප්ලවීය අපරාධ” සඳහා 1,640 ක ජනතාවක් අත් අඩංගුවට පත් වූහ. ඔවුන් සැබැවින්ම

සෞමොසාගේ සහපිරිවරේ සාමාජිකයන් වූහ. සෞමොසාගේ ආරක්ෂක හමුදාවෙන් එන ලද අය කොන්ට්‍රා හමුදාවේ සියයට 20 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් ලෙසින් කිසි විටෙක වූයේ නැත. ඒත් සෞමොසාගේ ආධාරකරුවන්ගේ කැරැල්ලක තර්ජනයක් ඇතැයි යන්න සැන්ඩ්විච්ස්ටා විසින් තම විරුද්ධවාදීන්ව අගුල් ලා තියන්නට යොදා ගත් ප්‍රධාන තර්කයයි. මේ හේතුව මත කාර්සෙල් මොඩෙලෝ හි 600 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් සිරගත කරන ලදී. සැන්ඩ්විච්ස්ටා රෙජිමයේ මුල් කාලය තුළ දකින්නට ලැබෙන ලක්ෂණය නම් බොරු සාක්ෂි ගෙනහැර පෑම සහ විරුද්ධවාදීන්ට එරෙහිව බොරු චෝදනා මැවීමයි.

1987 වෙද්දී නිකාරාගුවාවේ සිරගෙවල් තුළ දේශපාලන සිරකරුවන් 3,700 කට වැඩි පිරිසක් සිටියහ. 1987 අගෝස්තු 19 වැනිදා එල් විපොටෙ හි රැඳවුම්කරුවන් දුසිම් ගණනකට ඔවුන්ගේ මුරකරුවන් විසින් පහර දුන්හ. ඔවුන්ගේ මුරකරුවන් විසින් විදුලිය සහිත බැටන් පොළු භාවිතා කළා යැයි සිරකරුවන් වාර්තා කළහ. 1989 පෙබරවාරි මාසයේ දී ඔවුන් මුහුණ දෙන කර්කශ තත්වයන් ගැන විරෝධය දැක්වීම සඳහා මනාගුවා වලින් කිලෝමීටර් විස්සක් ඈත පිහිටි කාසෙල් මොඩෙලෝ හි සිරකරුවන් 90 දෙනෙක් උපවාසයක් පටන් ගත්හ. වර්ජනයන් තිස් දෙනෙක්ව එල් විපොටෙ වෙත මාරු කරන ලදී. එහි දී දඬුවම් හැටියට ඔවුන් සියල්ලන්වම දින දෙකක් නිර්වස්ත්‍රව සිරකුටියේ සිටින්නට සලස්වන ලදී. අනෙකුත් සිරගෙවල් තුළ දී ද රැඳවුම්කරුවන්ව නිර්වස්ත්‍රව, අත් වලට මාංවු දමා, සහ වතුර නොදී තබන ලදී.

1989 දී කාසෙල් මොඩෙලෝ හි සිරකරුවන් 630 ක් සිටියහ. වෙනත් කොටසක, හිටපු සෞමොසා ආරක්ෂකයන් තිස් අටක් ද එහි ඔවුන්ගේ සිර දඬුවම් ගෙවමින් සිටියහ. දේශපාලන සිරකරුවන් රඳවා තිබුණේ එස්ටෙලි, ලා ග්‍රැන්ජා, සහ ග්‍රැනඩා හි ප්‍රාදේශීය සිරගෙවල් තුළය. අයිඩියලොජිමය හේතු නිසා සිරකරුවන් සංඛ්‍යාවක්, විශේෂයෙන්ම කාසෙල් මොඩෙලෝ හි සිරගත කරන ලද අය, ඔවුන්ට පවරන ලද වැඩ කිරීම ප්‍රතික්ෂේප කළහ; ඔවුන්ට ප්‍රවණ්ඩ පළිගැනීම් අත්විඳින්නට සිද්ධ වූහ. ඇමිනෙස්ටි ඉන්ටනැෂනල් විසින් ද විරෝධතා සහ උපවාස වලට පසුව සිරකරුවන්ට කෲර ලෙස සලකන්නේ යැයි වාර්තා කරන ලදී.

ශ්‍රමය හරහා ප්‍රතිඅධ්‍යාපනය ලබන වැඩ සටහනකට සමහර සිරකරුවන් සුදුස්සන් වූහ. සිරගතවීමේ වර්ගීකරණ පහක් විය. ආරක්ෂක හේතු නිසා වැඩට නුසුදුසු යැයි ප්‍රකාශ කරන ලද අයව දැඩි ආරක්ෂිත කඳවුරක රඳවන ලදී. ඔවුන් තම පවුල් සෑම දින හතළිස්පහකටම වතාවක් පමණක් දකින ලද අතර ඔවුන්ගේ සිරකුටි වලින් එළියට යෑමට අවසර ලැබුණේ සතියකට පැය හයක් පමණකි. ප්‍රතිහැඩගැස්වීමේ වැඩ සටහන සඳහා එකතු කරන සිරකරුවන්ට වේතන ගෙවන වැඩ කිරීම සඳහා අවසර ලැබිණ. මාසයකට වරක් එක සංවාස අභ්‍යාගමනයක් සඳහා සහ සෑම සති දෙකකට වරක් තවත් සමීප ඥාතියෙකගේ අභ්‍යාගමනයක් සඳහා අවසර ලැබිණ. ශ්‍රම වැඩ සටහනේ ඉල්ලීම් පරිපූර්ණ කරන ලද ජනතාවට “අර්ධ-විවෘත” රෙජිමයක් පවතින තවත් ශ්‍රම ගොවිපලක් වෙත මාරු වීම ඉල්ලා සිටීමේ අයිතිය තිබුණු අතර එතැනින් ඔවුන්ට විවෘත රෙජිමයකට අවසානයේ දී මාරු විය හැකියාව පැවතිණ.

සිවිල් යුද්ධයේ දෙපැත්තම විසින් කළ ප්‍රහාර සහ ප්‍රතිප්‍රහාර නිසා අහිමි වූ ජීවිත ගණනය කිරීම දුෂ්කර වුවත් සටන් විශේෂයෙන්ම ප්‍රවණ්ඩ වූ පිටිසරබද කලාප වල සිය ගණනින් විරුද්ධවාදීන් ඝාතනය වූ බවට කිසිදු සැකයක් නැත. යුද හමුදා සටන් ඒකක සහ අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශයේ විශේෂ හමුදා විසින් සමුල ඝාතන ගෙන ගිය බව පෙනී යයි. ඒවාට වගකිව යුතු වූයේ ඇමතිවරයා වූ තෝමාස් බෝර්ජී ය. මේවා කියුබානු මිනිටි විශේෂ හමුදා අනුකරණයෙන් යුතු වූ නිකාරාගුවානු හමුදා වූහ.

මරණයට පත් වූවන් ගැන නිශ්චිත දත්ත නැති වුවත් සෙලායා (Zelaya) ප්‍රදේශයේ ගම්වැසියන් වෙඩි තබා මරණයට පමුණුවන ලද යැයි වාර්තා වෙයි. මළසිරුරු බොහෝ විට අංග ජේදනය කර තිබුණු අතර පිරිමින්ගේ සිරුරු බෙලහින තත්වයන් වලින් යුතු වූහ. සමුල ඝාතනය වූ ගම්බද වැසියන් සැකයට පාත්‍ර වූයේ කොන්ට්‍රා ව්‍යාපාරයට අයිති නැත්නම් එහි ආධාරකරුවන් හැටියටයි. සැකකරුවන්ගේ නිවාස විනාශ කරන ලද අතර දිවි ගලවා ගන්නට සමත් වූවන්ව බලාත්කාරයෙන් පිටමං කරන ලදී. මේ ක්‍රියා ගෙන ගියේ සාමාන්‍ය හමුදාවේ බල ඇණි විසිනි. ආණ්ඩුවේ අරමුණ වූයේ එහි ප්‍රතිපත්ති භීෂණය මඟින් ස්ථාපිත කිරීම සහ ඒ භීෂණය මඟින් හතුරන්ට එහි කඳවුරු හදා ගැනීමට නොහැකි වන සේ කටයුතු කිරීමයි. ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමීන් අල්ලා ගැනීමට නොහැකි වීම නිසා යුද හමුදාව විසින් ඔවුන්ගේ ඥාතීන් වෙතින් පළිගත්හ. 1989 පෙබරවාරි මාසයේ දී විශේෂයෙන්ම මටගල්පා සහ ජිනොටේගා (Jinotega) ප්‍රාන්ත වල දී දුසිම් ගණනක අධිකරණ-බාහ්‍ය මරණයට පමුණුවීම් සිද්ධ වී ඇතැයි ඇමිනෙස්ටි ඉන්ටනැෂනල් විසින් වාර්තා කරන ලදී. අංග ජේදනය කරන ලද වින්දිතයන්ගේ මළ සිරුරු ඔවුන්ගේ පවුල්වල අය විසින් ඔවුන්ගේ නිවාස අසල දී සොයා ගන්නා ලදී. යුද්ධය පැවති

මුළු කාලයේ දී DGSE වලින් යොදවන ලද කණ්ඩායම් විසින් “අතුරුදහන්වීම්” ගෙන යන ලද බවට වාර්තා ගණනාවක් පැවතිණ. තව දුරටත්, අභ්‍යන්තර කටයුතු ඇමතිවරයා මනාගුවා හි දේශපාලන සිරකරුවන්ට වෙඩි තැබීමට පසුබවට වූයේ ඉතා කලාතුරකිනි. යුද්ධයේ සමස්ත මිනිස් වැය 45,000 ත් 50,000 ත් අතර ජනතාවක් වෙත අතර එයින් බහුතරය සිවිල් වැසියන් වෙති. අඩු වශයෙන් 400,000 ක නිකරාගුවානුවන් කොස්තා රිකා, හොන්ඩුරාස්, නැත්නම් එක්සත් ජනපදය, විශේෂයෙන්ම මයාමි සහ කැලිෆෝර්නියා වෙත පලා ගියහ.

1987 අගෝස්තුවේ දී ගුවාතමාලාවේ එස්කිලිපුලාස් (Esquipulas) නගරයේ දී අත්සන් කරන ලද ගිවිසුම් වලින් සාම ක්‍රියාවලිය නැවත දියත් කරන ලදී. 1987 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී විරුද්ධ පක්ෂයේ *La prensa* දිනපතා පත්‍රයට යළි පළ කිරීමට අවසර ලැබිණ. ඔක්තෝබර් 7 වැනිදා ඒකපාර්ශ්වික සටන් විරාමයක් සෙගෝවියා, ජිනොටේගා, සහ සෙලායා යන ප්‍රාන්ත සඳහා අත්සන් කරන ලදී. දේශපාලන සිරකරුවන් 2,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් නිදහස් කරන ලදී. ඒත් 1990 පෙබරවාරි මාසය තෙක් තවත් 1,200 ක් සිරගතව සිටියහ. 1988 මාර්තු මාසයේ දී ආණ්ඩුව සහ විරුද්ධ පක්ෂය අතර සෘජු සාකච්ඡා හටගත්තේ කොස්තා රිකා හි සපෝආ (Sapoa) නගරයේය. 1989 ජූනි මාසයේ දී ජනාධිපතිවරණයට මාස අටකට පෙර සැන්ඩිනිස්ටා විරෝධී ගරිල්ලා හටයන් 12,000 න් බහුතරයක් හොන්ඩුරාස් හි ඔවුන්ගේ කඳවුරු වෙත ආපසු ගියහ.

ඔවුන්ගේ අයිඩියලොජිය බලාත්කාරයෙන් ස්ථාපිත කිරීමට නොහැකි වීමත්, අභ්‍යන්තර සහ විදේශීය යන හමුදා දෙපැත්තෙන්ම ප්‍රහාරයට ලක් වීමත්, පෙර කල නැගෙනහිර-කලාප අනුග්‍රාහකයන් ගෙන් තව දුරටත් ආධාර නොලැබීමත්, එසේම අභ්‍යන්තර රණ්ඩු නිසා දුර්වල වීමත් නිසා සැන්ඩිනිස්ටා විසින් රට නැවතත් වන්ද වලට ගෙන යන ලදී. 1990 පෙබරවාරි 25 වැනිදා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂයේ වයොලොටා වමොරෝ ජනාධිපතිනිය හැටියට තෝරා පත් කරන ලදී. ඇය සියයට 54.7 ක වන්ද දිනා තිබිණ. නිදහස ලැබී වසර 160 කින් පසුව ප්‍රථම වතාවට දේශපාලන බලය සාමකාමීව මාරු වීමක් රටේ සිද්ධ වූයේය. ස්ථීර කාලීන යුද්ධය වෙනුවට සාමය සඳහා ආශාව ජයග්‍රහණය කරන ලද ලෙසකින් පෙනී ගියේය. හේතුව කුමක් වුවත්—සමහර විට ඔවුන් අවසානයේ දී ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ අවශ්‍යතාවය හඳුනාගත්තා විය හැකියි නැත්නම් ඔවුන්ට ලැබුණු ආධාර හිඟ වී යද්දී ඔවුන් සරලවම නිසැකයෙන්ම සිද්ධ වන්නට හිස නැමුවා විය හැකියි—වෙනත් තැන්වල කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් බලයේ එල්ලී ඉන්නට යොදාගත් භීෂණයේ අන්තවාදයට ගියේ නැත. එනමුත් ඔවුන්ගේ දැක්ම ස්ථාපිත කරන්නට ඔවුන් ගත් වැයමේ දී සහ රට මුහුණ දෙන දේශපාලන යථාර්ථයන් නොසලකා හරිමින් ඔවුන්ගේ ප්‍රතිපත්ති යොදා ගන්නට ගත් වැයමේ දී, ඔවුන් සැබෑ විප්ලවයක් නොමඟ යැවිය, දෙවැනි සිවිල් යුද්ධයක් පොළඹවන ලදී. එයින් නිකරාගුවා වෙත ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය පිවිසීම ප්‍රමාද කිරීමත් මහත් ජීවිත සංඛ්‍යාවක් අහිමි කිරීමත් සිදු කළේය.

පෙරු: සෙන්ඩෝරෝ ලුමිනෝසෝගේ දීර්ඝ ලේ වැගිරෙන පා ගමන

පෙරු රටේ ජනාධිපතිවරණයේ දිනය වූ 1980 මැයි 17 වැනිදා එරට ඉතිහාසයේ ප්‍රථම වරට සෙන්ඩෝරෝ ලුමිනෝසෝ (Sendero Luminoso) නොහොත් “දීප්තිමත් මාර්ගය” නමින් තමන් හඳුන්වාගත් මාඕවාදී ගරිල්ලා කණ්ඩායමක් විසින් කරන ලද අවිගත් සටන් දකින්නට ලැබිණ. “ජනතාවගේ යුද්ධය” ආරම්භ වූ බව කියන්නට තරුණ සටන්කාමීන් විසින් චුස්චි (Chuschi) හි මැතිවරණ මධ්‍යස්ථාන අල්ලා ගෙන ඒවාට ගිනි තැබූහ. ඒත් කිසිවෙක් එය එතරම් ගණකට නොගත්හ. සති කිහිපයකට පසුව, ලීමා අගනගරයේ විදුලි පහන් කණු වලින් “ඩන්ග් ක්ෂවිපින්ග්” නම සඳහන් පුවරු එල්ලන ලද මරා දැමූ සුනඛයන් එල්ලා තිබිණ. ඒ මාඕගේ සංස්කෘතික විප්ලවය පවා දුන් ප්‍රතිසංස්කරණවාදී වීන නායකයාට දොස් පවරන්නටයි. එවැනි ශෝර පිළිවෙත් සිදු කළේ කවුද?

1970 ගණන් අග දී පෙරු රටේ පැවතියේ මහත් වියවුල් කාලයකි. 1977-1979 දක්වා මහා වැඩ වර්ජන හයක් පැවතිණ. ඒවා සියල්ලට කළින් ප්‍රධාන ප්‍රාන්ත නගර වූ අරෙකිපා (Arequipa), ආශාකුචෝ (Ayacucho), කුස්කො (Cuzco), හුවාන්කායෝ (Huancayo), සහ පුකල්පා (Pucallpa) යනාදියේ විශාල උද්ඝෝෂණ ව්‍යාපාර පැවත්විණ. ඒවා සමඟින් වර්ජකයන්ගේ උද්යාවනයන් අනුව හැඩ ගැසුණු “ආරක්ෂක පෙරමුණු” පටන් ගැනිණ. මෙම පෙරමුණු සෙන්ඩෝරෝ ලුමිනෝසෝ ගේ ප්‍රධාන ආධාරකය වූහ. කෙචුවා (Quechua) භාෂාවේ එන ආශාකුචෝ යන වචනයේ තේරුම “අනාවයට පත් වූ ස්ථානය” යන්නයි. එහි දී භූමියෙන් සියයට 5 කට අඩු ප්‍රමාණයක් වගා කළ හැකි වූයේය, සාමාන්‍ය වාර්ෂික ඒක පුද්ගල ආදායම ඇමෙරිකන් ඩොලර් 100 කට වඩා අඩු වූයේය, ආයුෂ අපේක්ෂාව වයස 45 ක් පමණක් විය. රටේ සාමාන්‍ය ළදරු මර්ත්‍යතාවය සියයට 11 ක් වෙද්දී මේ පළාතේ එය සියයට 20 ක් විය. සෙන්ඩෝරෝ ලුමිනෝසෝ මුලින්ම බිහිවෙන්නේ, සමාජමය ප්‍රශ්න වලින් පෙළෙන ලද මේ ප්‍රදේශයේය.

1959 දී පටන් ළමා වෛද්‍යවේදය, ව්‍යවහාරික මානව විද්‍යාව, සහ පිටිසරබද ඉංජිනේරු විද්‍යාව යනාදිය ගැන විශේෂයෙන් අවධානයක් යොමු කරන ක්‍රියාශීලී විශ්වවිද්‍යාල කේන්ද්‍රයක් ආශාකුවෝ හි පැවතිණ. විප්ලවීය ශිෂ්‍ය පෙරමුණක් එහි දී ගොඩනැඟී විශ්වවිද්‍යාලයේ වැදගත් භූමිකාවක් ගන්නා ලදී. සත්‍යලබ්ධික කොමියුනිට්වාදීන්, වේ ගුවේරා ආධාරකරුවන්, සහ මාඕවාදීන් යන සියල්ලන්ම මුලින් එහි පාලනය අල්ලා ගැනීමට මාන බැලූහ. එනමුත්, 1960 ගණන් මුල දී දර්ශනය ඉගැන්වූ ගුරුවරයෙකු වූ අබිමයෙල් ගුස්මාන් (Abimael Guzmán) නම් තරුණ මාඕවාදියෙක් මේ ශිෂ්‍ය පෙරමුණේ ප්‍රධාන භූමිකාවක් අල්ලා ගත්තේය.

1934 දෙසැම්බර් 6 වැනිදා ලීමා හි උපත ලද ගුස්මාන් මුලින් වැඩි කතාබහක් නොරකන ලද තරුණයෙක් වූ අතර අතිදක්ෂ සිසුවෙක් වූයේය. ගුස්මාන් 1958 දී කොමියුනිස්ට් පක්ෂයට බැඳුණි. ශිෂ්‍ය සමයේ දී වඩවා ගත් ඔහුගේ වාග් කෞෂල්‍ය දස්කම් හරහා එහි දී ඔහු ඉතා ඉක්මණින් සැලකිල්ලට පාත්‍ර වූයේය. චීන-සෝවියට් බෙදීමත් සමඟ, පෙරු රටේ කොමියුනිස්ට් පක්ෂය ද බෙදී යද්දී, 'රතු කොඩිය' (Bandera Roja) නම් කොමියුනිස්ට් කණ්ඩායම නිර්මාණයට 1965 දී ගුස්මාන් සහාය දුන්නේය. ගුස්මාන් චීනයට ගියා යැයි ද මතයක් පවතී.¹⁹ කැරලි කෝලාහල වැඩිවීමත් සමඟ 1966 දී ආණ්ඩුව විසින් විශ්වවිද්‍යාල වසා දමන ලදී. 'ආශාකුවෝ හි ජනගහනයේ ආරක්ෂකාව සඳහා පෙරමුණ' ගුස්මාන්ගේ නායකත්වයෙන්, මාඕවාදී 'රතු කොඩිය' විසින් මේ අවස්ථාවේ දී පිහිටුවන ලදී. ඔවුන් ඊ ළඟ වසරේ දී ඔවුන්ගේ අවිගත් අරගලය පටන් ගත්හ. 1969 ජූනි මාසයේ දී ආශාකුවෝ ප්‍රාන්තයේ උතුරේ දී ඔක්ටාවියෝ කබෙරේරා රෝවා (Octavio Cabrera Rocha) නම් සහායක ප්‍රාන්ත නිලධාරියෙක්ව පැහැර ගෙන යන්නට ගුස්මාන් සහාය විය. රටේ ආරක්ෂාවට ප්‍රහාරයක් එල්ල කළා යැයි ඔහුව 1970 දී සිරගත කරන ලද නමුත් මාස කිහිපයක දී හේ නිදහස් වූයේය. 'රතු කොඩිය' සංවිධානය 1971 වසරේ දී පවත්වන හතරවැනි සම්මන්ත්‍රණයේ දී තවත් වීරසකයක් හට ගති. එහි දී රතු කොඩියෙන් අයිත්වෙන අය විසින් තවත් කොමියුනිස්ට් කණ්ඩායමක් 'දීප්තිමත් මාර්ගය' (Sendero Luminoso) නමින් පිහිටුවා ගත්හ. එයට නම වැටෙන්නේ "විප්ලවයට මඟ පෙන්වන දීප්තිමත් මාර්ගය මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදය විවෘත කරයි,"²⁰ යන හෝසෙ කාලෝස් මරියාවේගි (José Carlos Mariátegui) කියන ලද ප්‍රකාශය සිහිකරමිනි. මාක්ස්, ලෙනින්, සහ මාඕ අනුව යමින් "මාක්ස්වාදයේ හතරවැනි අසිපත" යැයි හැඳින්වෙමින් ගුස්මාන් මේ සටන්කාමීන් අතර වීරයෙක් බවට පත්විය. නවකතාකරු මාරියෝ වර්ගාස් ලෝසා (Mario Vargas Llosa), ගුස්මාන්ගේ විප්ලවීය ව්‍යාපෘතිය මෙසේ විශ්ලේෂණය කළේය: "මරියාවේගි 1920 ගණන් වල දී විස්තර කරන පෙරු රට ඔහු දකින විදියට මූලික වශයෙන් මාඕ විසින් දකින ලද චීනයේ සත්‍යය තත්වය සමඟ අනන්‍ය ලෙසින්ම සමාන වූවකි—'නගර වලට පහර දෙන, ගමේ පදනමින් යුතු ජනතාවගේ යුද්ධයක්: එනම් චීන විප්ලවය හා අනන්‍ය වූ ක්‍රමවේදයකින් නිදහස් කරගන්න පුළුවන් වෙන 'අර්ධ වැඩවසම්, අර්ධ යටත්විජිත සමාජයක්'...ඔහු අනුගමනය කරනවා යැයි කියන ක්‍රමය රුසියාවේ ස්ටාලින්ගේ ක්‍රමයයි, හතරේ කල්ලියේ චීන විප්ලවයයි, කාම්බෝජයේ පොල් පොට්ටෝ රෙජිමයයි."²¹

1972 සිට 1979 දක්වා කාලය තුළ දී ශිෂ්‍ය සංවිධාන වල පාලන බලය අල්ලා ගැනීමට සමත්වීමෙන් පමණක් 'දීප්තිමත් මාර්ගය' සෑහීමට පත් වූහ. ලීමා නගරයේ සැන් මාටින් ඩි ටොරේස් (San Martín de Torres) තාක්ෂණික විශ්වවිද්‍යාලයේ සිසුන්ගේ සහාය ඔවුනට ලැබිණ. එසේම ඔවුන් ප්‍රාථමික ගුරුවරුන්ගේ වෘත්තීය සමිතියට ද රිංගා ගත්හ. 'දීප්තිමත් මාර්ගයේ' බොහෝ ග්‍රාමීය ගරිල්ලා කණ්ඩායම් මෙහෙයවන ලද්දේ ගුරුවරුන් විසිනි. 1977 අග දී ගුස්මාන් සැඟවී සිටියේය. එහි දී අවිගත් සටනක් සැලසුම් කරන්නට පටන් ගති. 1980 මාර්තු 17 වැනිදා පක්ෂ සාමාජිකයන් එම වැයම නිල වශයෙන් අපරානුමත කරන ලදී. 'දීප්තිමත් මාර්ගයේ' සටන් කණ්ඩායම් වලට කාලෝස් මෙසිච් (Carlos Mezzich) ගේ ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් ද, ප්‍රකාලාක්ටා (Pukallacta) කණ්ඩායමේ මාඕ විමතිකයන් ද එකතු වූහ. අවිගත් අරගලයේ පැය උදාවී තිබිණ. ඉන් පසුව එන වුෂ්ට් මෙහෙයුම වූයේ බෙහිග්නෝ මෙදීනා (Benigno Medina) නම් ඉඩම් හිමියාව 1980 දෙසැම්බර් 23 වැනිදා ඝාතනය කිරීමයි. මෙය ඔවුන් ගෙනෙන ප්‍රථම "ජනප්‍රිය යුක්තිය" පසඳලීමයි. මේ මුල් කාලයේ දී 'දීප්තිමත් මාර්ගයේ' සිටින ලද්දේ 200-300 ක පිරිසක් වුවත්, ඔවුන් හතිකට සහ ක්‍රමානුකූලව මැද පංතියේ සහ ඉහළ පංතියේ පුරවැසියන්වත්, රටේ ආරක්ෂක හමුදාවේ සාමාජිකයන්වත් ඝාතනය කර දැමීම පටන් ගත්හ.

¹⁹ Cf. Mario Vargas Llosa, "Brévière d'un massacre," *Esprit*, October 1983: "Unlike the case of other leaders of the Sendero Luminoso, we don't know whether he ever visited China, or whether in fact he has ever left Peru."
²⁰ José Carlos Mariátegui (1895-1930) was the author of the famous *Seven Essays on the Reality of Peru*. His politics were halfway between Marxism and populism, allowing both the Communists and the Aprists to claim him as their predecessor.
²¹ Vargas Llosa, "Brévière d'un massacre."

1981 වසරේ දී, ටොටොස් (Totos), සැන් හෝසේ ඩ සෙසෙ (San José de Secce), සහ කින්සා (Quinca) යන පොලිස් මධ්‍යස්ථාන වලට පහර දෙන ලදී. 1982 අගෝස්තු මාසයේ දී 'දීප්තිමත් මාර්ගය' විසින් විශේෂානුචාමන් (Viecahuaman) හි පොලිස් මූලස්ථානයට කඩා පැන, (නිර්භීත නොහොත් විරෝධාර යැයි කැවෙවුවා වචනයෙන් අර්ථ දැක්වෙන) සින්චිස් (sinchis) හෙවත් ගරිල්ලා විරෝධී පොලිස් නිලධාරීන් හය දෙනෙක් ඝාතනය කළහ. තවත් 15 දෙනෙක් එක්කෝ පැන ගියහ නැත්නම් ඔවුන්ව සිරකරුවන් හැටියට අල්ලා ගත්හ. 'දීප්තිමත් මාර්ගය' ගරිල්ලා කණ්ඩායමට රටෙන් පිටතින් කිසිදු සහායක් නොතිබූ බැවින්, ඔවුන් පොලිස් ස්ථාන වලින් අවි තොග සහ පතල් වලින් පුපුරන ද්‍රව්‍ය අල්ලා ගත්හ. පතල්කරුවන් විරෝධය දැක්වුවහොත් ඔවුන්ට පහර දෙන්නටත් ඔවුන් පසුබට නොවූහ. විරෝධය දක්වන්නට ඩයිනමයිට් කරලක් ගැසීම හෙවත් *maraka* නමින් හැඳින්වෙන ඔවුන්ගේ සාම්ප්‍රදායික ප්‍රතිරෝධ ක්‍රියාව සෙන්ඩෝරෝගේ ප්‍රියතම අවිය බවට පත්විය. මේ ප්‍රහාර හැරෙන්නට ගරිල්ලා විසින් මහජන ගොඩනැගිලි ගණනාවකට පහර දී, විදුලි රැහැන් කුළුණු සහ පාලම් පුපුරුවා කඩා බිඳ දමන්නට යුහුසුළු වූහ.²² ආශාකුවෝ හි ශක්තිමත් පදනමක් ගොඩනඟා ගත් ගරිල්ලා කමාන්ඩෝ විසින් 1982 මාර්තු මාසයේ නගරය ආක්‍රමණය කළහ. ඔවුන් දේශපාලන සිරකරුවන් 297 ක් සහ සාමාන්‍ය අපරාධකරුවන් නිදහස් කරන ලදී. ප්‍රහාරය ඉතා සුපරීක්ෂාකාරී අන්දමින් සැලසුම් කර තිබිණ. නගරයට රිංගා ගැනීම, එකවර විවිධ පොලිස් ඉලක්ක ගණනාවකට පහර දීම යනාදියෙන් හෙළිදරව් වූයේ දීර්ඝ සහ සියුම් ලෙසින් පෙරළියට පුහුණු වී තිබෙන ලද ආකාරයයි.

රට පුරා 'ජනතාවගේ සාමූහික වාසස්ථාන' පද්ධතියක් පිහිටුවීම සඳහා සෙන්ඩෙරෝ ලුම්නෝසෝ විසින් රජයේ සියළු යටිතල පහසුකම් විනාශය ආරම්භ කළහ. 1982 අගෝස්තුවේ දී සෙන්ඩෙරෝ කමාන්ඩෝ කණ්ඩායමක් අල්පහාකා (Allpahaca) හි 'කෘෂිකාර්මික පර්යේෂණ සහ අත්හදා බැලීම් මධ්‍යස්ථානය' විනාශ කර දැමූහ. එහි වූ සත්වයන් මරා දමා යන්න වලට ගිනි තැබූහ. තවත් වසරකට පසුව කැමෙලිඩේ (Camelidae) හි තාක්ෂණික පර්යේෂණ ඉන්ස්ටිටියුට් එහි සිටි ලාමා, ගුවානාකෝ (guanacos), සහ ඇල්පාකා (alpacas) සමඟින් ගිනිබත් වූහ. ධනවාදී දූෂණයේ වාහකයන් යැයි සැලකෙන ලද ඉංජිනේරුවන් සහ තාක්ෂණවේදීන් ද සමූල ඝාතනය කරන ලදී. ව්‍යාපෘතියේ ප්‍රධානියා වූ ටිනෝ ඇලන්සායා (Tino Alansaya) මරා දමන ලද අතර ඔහුගේ මළසිරුරට ඩයිනමයිට් දමන ලදී. මේ ක්‍රියාව සාධාරණීය කරමින් සෙන්ඩෙරිස්ටාවාදීන් කියා සිටියේ ඔහු "වැඩවසම් ක්‍රමයේ සහ රාජ්‍ය නිලධාරිවාදයේ ඒජන්තවරයෙක්" කියායි. ඊ ළඟ වසර අට තුළ දී පිටිසරබද ප්‍රදේශයන් හි දී ඉංජිනේරුවන් හැට දෙනෙක් මරා දැමූණි. රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන වල සිටින ලද්දවුන් මරා දැමීමෙන් වැළකුණේ ද නැත: 1988 දී ජාත්‍යන්තර සංවර්ධනය සඳහා වූ U.S. ආයතනයේ සේවය කළ ඇමෙරිකන් පුරවැසියක් වූ කොන්ස්ටන්ටින් ග්‍රෙගරි (Constantin Gregory) ව සෙන්ඩෙරෝ විසින් මරා දමන ලදී; එම වසරේ ම දෙසැම්බර් 4 වැනිදා ප්‍රංශ ආධාර සපයන සේවකයන් දෙදෙනෙකු මරා දැමිණි.

පෙරු රටේ ජනගහනය මිලියන 19 ක් පමණ තිබී සමයක දී, "විප්ලවයේ ජයග්‍රහණය සඳහා මිලියනක ජීවිත වැය වෙනු ඇතැයි," කියා ගුස්මාන් විසින් අනාවැකි පළ කළේය. ඒ සිද්ධාන්තය අනුගමනය කරමින්, සෙන්ඩෙරෝ ලුම්නොසෝ විසින් ඔවුන් ද්වේෂ කළ දේශපාලනමය සහ සමාජමය ක්‍රමයේ සියළු සංකේත තුරන් කර දමන්නට පටන් ගත්හ. 1982 ජනවාරි මාසයේ දී ඔවුන් ගුරුවරුන් දෙදෙනෙකුට වෙඩි තබා මරා දැමුවේ ඔවුන්ගේ සිසුන් ඉදිරිපිට දී ම ය. ඊට මාස කිහිපයකට පසුව, "ප්‍රෝහීන්" හැටහත් දෙනෙකුට ප්‍රසිද්ධියේ මරා දමන ලද්දේ මතුපිටින් සත්‍ය බවකින් යුතු සේ පෙනෙන "ජනතාවගේ තීන්දුව" යන පදනම අනුවයි. මුල් දින වල දී, මේ ඉඩම් හිමියන් කිහිපයක් සහ රාජ්‍ය නිලධාරීන් ඝාතනය වීම ගැන ගම්බද වැසියන් එතරම් සැලකිල්ලක් දැක්වූයේ නැත. බදු ඉහළ ගොස් තිබීම සහ ණය මට්ටම් අතිශයෙන් ඉහළ ගොස් තිබීම එයට එක අතෙකින් හේතුවක් විය. එනමුත් වෙළෙන්දන් සහ මැද පංතිය ඉලක්ක වීම නිසා, දරාගත හැකි මට්ටම් වලින් ලබාගත හැකි ණය පහසුකම්, රැකියා සහ විවිධාකාර සහනාධාර යනාදී වශයෙන් ගම්බද වැසියන්ට අවශ්‍ය වූ මූලික සහන කිහිපයක් අහිමි විය. මෙහෙයුමේ "විප්ලවීය පිවිතුරු" බව රැක ගැනීම සඳහා මෙන්ම සෙන්ඩෙරෝ බලය තහවුරු කරගැනීම සඳහාත්, ගරිල්ලා විසින් කඳුකරයේ වාසය කළ හරක් හොරු (*abigeos*) කණ්ඩායමකට ද පහර දුන්හ. අවලංගු වට එරෙහිව ගත් ඒ මෙහෙයුම තනිකරම උපායමාර්ගයක් විය, මන්ද 1983 වසරේ සිට සෙන්ඩෙරෝ විසින් හුවානුකෝ (Huánuco) හි මත්ද්‍රව්‍ය හොරෙන් ප්‍රවාහනය කරන අය සමඟ සහායෙන් කටයුතු කරමින් සිටි බැවිනි.

ජනවාර්ගික අර්බුද වලින් විනාශයට පත් වූ ප්‍රදේශ වල දී සැන්ඩිනිස්ටා විසින් ලීමා හි මධ්‍යම ආණ්ඩුවට එරෙහි ද්වේෂය කළතන්නට හැකි සෑම දෙයක්ම කළහ. ලීමා යනු යල්පැන ගිය යටත්විජිත නටබුනක් යැයි "ජනාධිපති ගොන්සාලෝ" (අබිමායෙල් ගුස්මාන්ගේ සටන්කාමී නාමය) ගේ වදන් කියැවුණි. ස්වදේශී ඉන්දියානුවන්

²² 1982 අගෝස්තුවේ දී සෙන්ඩෙරෝ විසින් එවැනි ක්‍රියාවන් 2,900 ක් සිදු කරන ලදැයි කියා සිටියහ.

ආරක්ෂා කරනවා යැයි සෙන්ඩෙරෝ විසින් ප්‍රකාශ කරන ලද්දේ පොල් පොටි විසින් අන්කර් රජ සම්ප්‍රදාය යුගයේ වූ බමර් පිටිකුරු බව යළි ලබාගැනීමට වෑයම් කරනවා කියන ලද ආකාරයෙන්මයි. එහි එල විපාකයක් හැටියට මුලින් ගරිල්ලා වෙතට ස්වදේශී ඉන්දියානු ගෝත්‍රික කණ්ඩායම් කිහිපයකගේ සහාය ලැබිණ. කෙසේ වුවත්, වැඩිකල් යන්නට පෙර, සෙන්ඩෙරෝ ගෙන ගිය විවිත්‍ර ප්‍රවණ්ඩත්වය සහ බලයෙන් නම්වා ගැනීමේ උපාය මාර්ගයන් වලින් ස්වදේශී ඉන්දියානු නායකයන් සියල්ලන්ම පාහේ එන්න එන්නම තව තවත් අතෘප්තිමත් බවට පත්ව සිටියහ. 1989 දී ඉහළ ඇමසෝනියාවේ, අශානින්කාස් (Ashaninkas) ගෝත්‍රිකයන්ට එක්කෝ සෙන්ඩෙරෝ වෙතට බැඳීම නැත්නම් පළිගැනීම් වලට මුහුණ දීමට සිද්ධ වීම බලාත්මක කරන ලදී. යුද හමුදාවේ ආරක්ෂාව යටතේ නියාගන්නට පෙර එම ගෝත්‍රිකයන් 25,000 කට ආසන්න සංඛ්‍යාවක් කැළෑවේ ජීවත් වූහ.

1980 අග ගණන් වෙද්දී, ආශාකුවෝ ප්‍රදේශය මුළුමනින්ම සෙන්ඩෙරෝ ලුම්නොසෝ පාලනය යටතට පත්ව තිබිණ. ඔවුන් ප්‍රාන්තයේ නව සමාජය ක්‍රමයක් පිහිටුවන්නට වෑයම් කළහ. ගණිකාවන්ගේ හිස මුඩු ගන ලදී. විවාදම් බිඳින ලද සහ වෙරිමනින් වූ සැමියන්ට කස පහර දෙන ලදී. යම්කිසි හෝ ආකාරයකින් ප්‍රතිරෝධයක් දක්වන ලද්දෙක් වූයේ නම් ඔහුගේ හිස මිටිය සහ දෑකැත්ත පෙන්නුම් කරන සේ මුඩුගන ලදී. “සොබ්‍යායට අහිතකර” යැයි විනිශ්චය කරන ලද ඕනෑම උත්සවයක් තහනම් විය. ප්‍රජාව පාලනය වූයේ “දේශපාලන කොමිස්සාර්වරු” පස් දෙනෙක් බැගින් සිට මෙහෙයවන ලද “ජනතා කමිටු” වලිනි. එය සෙන්ඩෙරෝ හි දේශපාලන සහ හමුදාමය සංවිධානයේ පිරිමිඩාකාර ව්‍යුහයේම දෝංකාරයක් වූයේය. කමිටු කුඩා ආධයන් වලට සංවිධානය කර ඒවා විසින් පළාතේ ප්‍රධාන “කුළුන” වෙත වාර්තා කරති. මේ කුළුණු (column) යැයි හඳුන්වන ලද සංවිධානයේ සාමාන්‍යයෙන් හතක් සහ එකොළහක් අතර සාමාජිකයන් සංඛ්‍යාවක් සිටිති. දේශපාලන කොමිස්සාර්වරුන්ට සම්බන්ධ වී සිටි සහායකයන්ගේ කර්තව්‍යය වූයේ පිටිසරබද සංවිධාන ප්‍රවර්ධනය කිරීම සහ නිෂ්පාදනයයි. එසේම “නිදහස් කරගත් කලාප” වල සාමූහික වැඩ බාරව සිටීමයි. අවනත නොවීම හෝ සහයෝගය දීම ප්‍රතික්ෂේප කිරීමට වහාම මරණයෙන් දඬුවම් ලැබිණ. දුෂ්කර ගම්මාන පිහිටි කලාප ස්වයංපෝෂිතව සහ හුදකලා කර තැබීම සැන්ඩෙරෝ හට අවශ්‍ය වූ නිසා, ගරිල්ලා කණ්ඩායම් විසින් පාලම් පුපුරුවා හරින ලදී. ඒ ප්‍රතිපත්තියට ගම්බද වැසියන් අතර දැඩි විරෝධයක් ඇති කරන ලදී. ජනගහනයේ පාලනය සඳහා සෙන්ඩෙරෝ විසින් නිතරම දරුවන් බලාත්කාරයෙන් බඳවා ගන්නා ලදී.

ආණ්ඩුවේ මුල් ප්‍රතිවාරය වූයේ විශේෂ කමාන්ඩෝ කණ්ඩායම් (*sinchis*) සහ මරීන් හටයන් ඒ ත්‍රස්තවාදයට පිළිතුරක් හැටියට යැවීමයි. ඒත් ඒ වෑයම එතරම් සාර්ථක නොවීය. 1983 සහ 1984 දී, “ජනතාවගේ යුද්ධය” තීව්‍ර වූයේය. 1983 අප්‍රේල් මාසයේ දී, සෙන්ඩෙරෝ ගරිල්ලා හටයන් පනස් දෙනෙක් ලුකොනාමන්කා (Luconamanca) හි පාලනය අල්ලා ගත්හ. පලා යද්දී අල්ලා ගැනෙන තවත් ජන සංඛ්‍යාවක් ඇතුළුව “ප්‍රේහීන්” තිස් දෙනෙකු ඔවුන් විසින් කැති සහ පිහි භාවිතයෙන් සමුල ඝාතනය කළහ. දරුවන් හතර දෙනෙක් ඇතුළු හැටහතක පිරිසක් මිය ගියහ. මේ සමුල ඝාතනයේ අරමුණ වූයේ සැන්ඩෙරෝ යනු අනුකම්පා විරහිත වූවන් කියා අධිකාරීන්ට පෙන්වීමටයි. සෙරෝ ඩි පෙස්කෝ (Cerro de Pesco) හි නගරාධිපතිවරයා ඝාතනය කරමින් 1983 දී පටන් ගත් ප්‍රතිපත්තියක් අනුව, 1984 දී සහ 1985 දී කණ්ඩායම විසින් එහි ප්‍රහාර ආණ්ඩුවේ නියෝජිතයන් දක්වා පුළුල් කරන ලදී. අධිකාරීන් විසින් තමන්ව අත්හැර දමා ඇතැයි හැඟී ගිය බැවින් නගරාධිපතිවරු සහ උප නගරාධිපතිවරු ගණනාවක් සේවයෙන් ඉල්ලා අස් වූහ; පැවිද්දන් ද පලා ගියහ.

1982 දී යුද්ධය නිසා ජීවිත 200 ක් අහිමි වූහ. ඊ ළඟ වසරේ දී ඒ සංඛ්‍යාවෙන් දහ ගුණයක් මිය ගියහ. 1984 දී පමණක් ත්‍රස්තවාදීන් විසින් 2,600 කට වැඩි ක්‍රියාවන් හි නියැලෙන ලද අතර මේ මෙහෙයුම් වල දී සොල්දාදුවන් සහ පොලිස් නිලධාරීන් 400 කට වැඩි ගණනක් මිය ගියහ. යුද හමුදාව විසින් ප්‍රතිප්‍රහාර දියත් කළහ. 1986 ජුනි මාසයේ දී ලීමා හි සිරගෙවල් තුනක දී සටන්කාමීන් සිරගෙදර බලය පෙරළන සිද්ධීන් පටන්ගත් විට ආණ්ඩුව බියකුරු වූ ප්‍රතිප්‍රහාර එල්ල කළේය. එහි දී 200 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් මිය ගියහ. හොඳ ව්‍යුහයෙන් යුතු වූ වෘත්තීය සමිති තුළ දී හෝ ස්පාඤ්ඤ බස කතා කරන නගර වල දී සැලකිය යුතු තරමක ප්‍රවේශයක් දිනාගන්නට සැන්ඩෙරිස්ටාවාදීන් අසමත් වූහ. ඒවායේ ශක්තිමත් එකිනෙකාට සමාජමය ලෙසින් ආධාර කරගැනෙන පද්ධතියක් ඒ වන විටද පැවතිණ. විශ්වාසනීය තත්වයක් පවත්වා ගැනීම සඳහා සැන්ඩෙරිස්ටාවාදීන් ඔවුන්ගේ වෑයම් බලයේ සිටින බහුතර පක්ෂය වෙත පමණක් යොමු කළහ. එය ඇමෙරිකන් විප්ලවීය ජනප්‍රිය ඒකාබද්ධයයි (Alianza Popular Revolucionaria Americana -APRA).²³ 1985 දී ඒප්‍රිස්ටි සාමාජිකයන් හත් දෙනෙක්ව මරා දමන ලද්දේ පොලිසියට ඔත්තු සපයන අයට වෙන්කරන අංග ඡේදන විලාසයෙනි, එනම් ඔවුන්ගේ කන්, දිව, සහ ඇස් කපා

²³ APRA පිහිටුවන ලද්දේ 1924 දී පෙරුවියානු ජාතික වික්ටර් රාවුල් හායා ඩි ලා ටොරේ (Victor Raúl Haha de la Torre) විසිනි. මුලින් එයට මුළු මහාද්වීපය සම්බන්ධයෙන් වූ අභිප්‍රායයන් තිබුණ ද, ක්‍රම ක්‍රමයෙන් එය පෙරු රටට පමණක් සීමා විය.

ඉවත් කරමිනි. ඒ වසරේ දී සෙන්ඩෙරෝ විසින් පුනෝ (Puno) හි නව පෙරමුණක් විවෘත කළේය. ලා ලිබර්ටාඩ් (La Libertad) හි කලාප කිහිපයක සහ හුවානුකෝ, ලා මාර්, සහ ඉහළ ඇමසෝනියාව ද ගරිල්ලා ක්‍රියා කටයුතු නිසා බලපෑම් වලට ලක්ව සිටියහ. කුස්කෝ සහ අරෙකිපා හි පිහිටි විදුලිබල උත්පාදනය කරන කේන්ද්‍ර කිහිපයකට ප්ලාස්ටික් පුපුරන ද්‍රව්‍ය වලින් ප්‍රහාර දෙන ලදී. 1984 ජුනි මාසයේ දී ගරිල්ලා කණ්ඩායම් විසින් ඊයම් සාන්ද්‍රණ රැගත් දුම්පිරියක් පිලි පන්නන ලදී, එයින් වැඩි දවසක් නොගිහිනි ඔවුන් තඹ රැගත් දුම්පිරියකට ද එයම සිදු කරන ලදී.

යුද හමුදාව ප්‍රතිවාර දැක්වූයේ තව තවත් වැඩිවෙන මර්දනයෙනි. 1984 දී පෙරු රටේ ප්‍රාන්ත 146 න් 10 ක් සඳහා හදිසි නීතිය ප්‍රකාශ විය. සෑම හැට දෙනෙකුගෙන්ම තුන් දෙනෙක් ගරිල්ලා බවට හැරී සිටිනවා නම් සමූහ ලෙසින් මරා දැමීම යුක්ති සහන සැපයී යුද හමුදාව දන්වා සිටියේය; ආශාවකෝ හි හැම අත පැතිර යන ලෙසින් ගම්බද වැසියන් සමූල ඝාතනය කරන ලදී. එහි දී පැත්තක් නොගෙන සිටි ගම්බද වැසියන් සෙන්ඩෙරෝ ලුම්නොසො දිසා වැඩි කැමැත්තකින් බලන්නට පටන් ගැනීම පුද්ගලයන් නොවේ. නමුත් 1990 ගණන් මුල දී ආණ්ඩුව විසින් එහි උපායමාර්ගය වෙනස් කරන ලද්දේය. එය එවිට ගම්බද වැසියන් යනු හතුරන් වෙනුවට තමන්ගේ සහායකයන් යැයි සලකන්නට පටන් ගත්තේය. යුද හමුදාවේ ධුරාවලිය ප්‍රතිසංවිධනය විය. හමුදාවට බඳවා ගැනීම සඳහා වැඩියෙන් සුදුසු ක්‍රම යොදා ගැනීමත් සමඟ ගම්බද වැසියන් සමඟ සම්පව හවුලේ කටයුතු කිරීම ප්‍රතිඵලය වූයේය. සෙන්ඩෙරෝ විසින් ද ඔවුන්ගේ ක්‍රම උපායයන් ද වෙනස් කරන්නට පටන් ගත්හ. එහි තුන්වැනි සම්මන්ත්‍රණයේ දී ඔවුන් වෙන් වෙන් ඒකක වලට බෙදී ගියහ. ස්වායත්ත ඒකක වලට ගරිල්ලා යුද කිරීම, කඩාකප්පල්කාරී ක්‍රියාවන්, ත්‍රස්තවාදය, සහ මනෝවිද්‍යානුකූල යුද කිරීම් පැවරිණ.

“ජනතාවගේ හමුදාව” පවා දෙන ඕනෑම කෙනෙකට දඬුවම් කිරීම සඳහා, සෙන්ඩෙරෝ විසින් ඇමසෝනියාවේ ශ්‍රම කඳවුරු ඉදි කළහ. 1983 සිට සෙන්ඩෙරෝගේ අවශ්‍යතාවයන් පිරිමසා ගැනීම සඳහා ඉඩම් වල සහ කොකෝවා වතුයායන් හි බලාත්කාරයෙන් වැඩ ගැනීම සඳහා වහල් බවට ඇද දමන ලද ගම්බද වැසියන් විසින් ගරිල්ලා විසින් පාලනය කරන කලාප වලින් ඉවත්ව යන්නට වෑයම් කරමින් සිටිති. ඉහළ කඳුකර මටියාවන් වල උපදින ලද බොහෝ දරුවන් මේවායේ දී මිය ගියහ. පලා යන්නට තැත් කරද්දී අල්ලා ගැනෙන ඕනෑම කෙනෙකුට ක්ෂණිකවම මරණයට පමුණුවන ලදී. කඳවුරු තුළ හිරකර, ජනාධිපති ගොන්සාලෝගේ කෘති කියැවෙන අධ්‍යයන සැසිවාර වලට පැමිණීම බලාත්මක කරන ලද අතර ඒ සිරකරුවන් කුසගින්න සහ අහිමි කිරීම් නිසා මහත් සේ දුක් වින්දහ. කොන්වෙන්සියෝන් (Convención) ප්‍රදේශයේ 500 ක් රැඳවුම්කරුවන්ට අත්වූයේ එයයි. 1987 දෙසැම්බර් මාසයේ දී භාමතයෙන් පෙළෙන ලද පිරිමි, ගැහැණු, සහ දරුවන් 300 ක් “පෙරුවියන් ගුලාග්” වලින් ගැලවෙන්නට සමත්වී කැළෑවේ අයිනේ වූ බෙලෙම් (Belém) වෙත පැමිණියහ.

පහත් පංතිවල අයගේ තත්වයන් දියුණු කරන්නට අසමත් යැයි ඔප්පු කරන ලද්දා වූ ද, සෙන්ඩෙරෝගේ කෘෂිකර්මය පිළිකුල් වූ ගම්බද වැසියන් මහා බහුතරය ක්‍රමයෙන් ගුස්මාන්ගේ විප්ලවය අත්හැර දැමීය. වෙනත් දේශපාලන කණ්ඩායම් ඔවුන් හා තරඟ කරන බව ද සෙන්ඩෙරෝ අත්දැකීය. ප්‍රජා ව්‍යාපෘති සංවිධානය කරනවාට වැඩියෙන් ලේ වගුරුවන මර්දනයන් කිරීමට සමත් යැයි සෙන්ඩෙරෝ ඔප්පු කර තිබූ සෙන්ඩෙරෝ අය තම සංවිධානයට හොරෙන් රිංගා ගැනීම, වෘත්තීය සමිති විසින් අතිශයෙන් සහාය දෙන ලද ‘එක්සත් වම’ (United Left) විසින් සාර්ථක ලෙසින් වළක්වා තිබුණි. 1988 දී සහ 1989 දී සෙන්ඩෙරෝ විසින් ලීමා සහ කුස්කො ඉලක්ක කරගත්හ. විශේෂයෙන්ම ඒවා අවට පැතිර තිබූ මුඩුක්කු නිවාස පිහිටි නගර විප්ලවීය සංස්කෘතියට පැල තවාන් වූහ. සැන්ඩෙරෝ ඒවායේ ආධයන් පිහිටුවීම පටන් ගත්හ. ප්‍රතිරෝධයක් ඇති වූයේ නම් ඉක්මණින් ඒවා තුරන් කළහ. සටන්කාමීන් විසින් ‘පෙරුවියානු ජනප්‍රිය සහනාධාර’ (Peruvian Popular Aid) ඇතුළු සහනාධාර සමිති කිහිපයකට ද රිංගා ගත්හ. සම්භව්‍ය මාක්ස්වාදී සංවිධාන සියල්ල ක්‍රමවත් ලෙසින් තුරන් කර දමන්නට සහ වෘත්තීය සමිති පාලනය අල්ලා ගන්නට සෙන්ඩෙරෝටාවාදීන් වෑයම් කළ නමුදු දෙවැන්නට ඔවුන් යළිත් අසමත් වූහ. ටුපැක් අමාරු විප්ලවීය ව්‍යාපාරය (Movimiento Revolucionario Tupac Amaru -MRTA) යන ත්‍රස්තවාදී කණ්ඩායම සමඟ ද සෙන්ඩෙරෝ ගැටුම් ඇති කරගත්හ. එහි දී ඔවුන් දෙගොල්ලන් අතර මෙන්ම සිවිල් වැසියන් අතර ද සැලකිය යුතු ජීවිත සංඛ්‍යාවක් අහිමි වූහ. උදාහරණයක් වශයෙන්, 1990 දී සිවිල් වැසියන් 1,584 ක් සහ කැරලිකරුවන් 1,542 ක් මිය ගියහ. MRTA විසින් උපායශීලීව අහිමිවූ යෑම නිසාත්, යුද හමුදාවෙන් එක දිනට ප්‍රහාර එල්ල වීමත් නිසා සෙන්ඩෙරෝ පරිහානියට පත්වන්නට පටන් ගැනිණ. 1980 ගණන් අග අභ්‍යන්තරයේ හටගත් කෙටි විරුද්ධ විමක් සහ ඊ ළඟට සිද්ධ වූ “බුර්ජුවාසි මතය අනුගමනය කරන ද්‍රෝහීන්” හැටියට එහි ප්‍රධාන වර්ත කිහිපයක් මරුමුවට පත් කිරීමෙන් පසුව ක්‍රියාවලිය වේගවත් වූයේය.

1983 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී, ගුස්මාන්ගේ එක් සමීපතම සබැඳියෙක් වූ කාලෝස් මෙසිවි අත් අඩංගුවට ගැනීමට සමත් වීමෙන් පෙරුවියානු පොලීසිය කැරලිකරුවන්ට එරෙහි ඔවුන්ගේ පළමු ප්‍රධාන ජයග්‍රහණය අත්කර ගත්හ. ඒත් 'දීප්තිමත් මාර්ගයේ' නායකත්වය තුරන් කර දැමීමේ ප්‍රගතිය තව දුරටත් ගෙන යන්නට ආණ්ඩුවට තවත් දශකයට ආසන්න කාලයක් ගත විය. 1992 සැප්තැම්බර් 12 සහ 13 වැනිදා, ගුස්මාන් සහ ඔහුගේ සහකාරිය වූ එලේනා ඉපරාරීරේ (Elena Iparraguire) අත් අඩංගුවට ගැනිණ. තවත් සති කිහිපයකට පසුව සංවිධානයේ තෙවැනි අණදෙන්නා වූ ඔස්කා ඇල්බට් රමීරේ (Oscar Albert Ramirez) පොලීසියේ අතට වැටුණි. 1993 මැයි 2 වැනිදා සෙන්ඩෙරෝ හි හමුදා නායකයා, මාගො ඩොමිංගුවේ (Margot Dominguez) (රහස් නාමය ඊඩින්) ද අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී. අන්තිමේ දී 1995 මාර්තු මාසයේ දී මාර්ජි ක්ලාවෝ පෙරල්ටා (Margie Clavo Peralta) ගේ ප්‍රධානත්වයෙන් යුතු වූ තිස් දෙනෙකු සමන්විත ගරිල්ලා කණ්ඩායමක් ආරක්ෂක හමුදා විසින් අනාවරණය කර ගැනිණ. කණ්ඩායමේ නායකත්වය තුරන් කර දමන මේ ප්‍රගතිය හමුවේ වුවද, පෙරු රටේ ආර්ථිකය පහතට වැටීම නිසා ඔවුන්ට ලැබෙන ජනප්‍රිය සහායේ වර්ධනයක් දකින්නට ලැබිණ: 1990 ගණන් මැද සහ අග දී සෙන්ඩෙරෝ ලුම්නොසෝ හි තවමත් සාමාජිකයන් 25,000 ක් පමණ සිටිය අතර එහි 3,000 ක් සහ 5,000 ක් අතර නිත්‍ය සාමාජිකයන් සිටියහ.

පෙරු රටේ අර්බුදයේ වැය බොලර් බිලියන 20 ක් යැයි ඇස්තමේන්තු කර ඇත. සමහර මූලාශ්‍ර වලට අනුව, 'දීප්තිමත් මාර්ගය' විසින් මරණ 25,000 ක් 30,000 ක් අතර සංඛ්‍යාවකට වගකිව යුතුයි. සෙන්ඩෙරෝගේ ප්‍රචණ්ඩ මෙහෙයුම නිසා විශේෂයෙන්ම දැඩි වැයක් ගෙවන ලද්දේ පිටිසරබද විසූ දරුවන් විසිනි; 1980 සහ 1991 දී ත්‍රස්තවාදී ක්‍රියා නිසා 1,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් මිය යන ලද අතර තවත් 3,000 ක් බරපතල තුවාල ලැබූහ. යුද කලාප තුළ පවුල් කැඩීම නිසා දරුවන් 50,000 ක් පමණ සංඛ්‍යාවක් අත්හැර දමා හෝ අනාථ දරුවන් බවට පත්වූහ.

තෝරාගත් ආශ්‍රිත ලේඛන

පොදු වශයෙන්

Lowy, Michael, ed. *Marxism in Latin America from 1909 to the Present: An Anthology*, trans. Michael Pearlman. Atlantic Highlands, N.J.: Humanities Press, 1992.

Mercier-Vega, Louis. *Guerrillas in Latin America: The Technique of Counter-State*, trans. Daniel Weissbort. New York: Praeger, 1969.

—*La révolution par l'état: Une nouvelle classe dirigeante en Amérique latine*. Paris: Payot, 1978.

—*Roads to Power in Latin America*, trans. Robert Rowland. New York: Praeger, 1969.

Publications of La Documentation Française, Amérique Latine series.

කියුබාව

Clark, Juan. *Cuba, mito y realidad: Testimonios de un pueblo*. Miami: Saeta Ediciones, 1992.

Franqui, Carlos. *Diary of the Cuban Revolution*. New York: Viking Press, 1980.

Valladares, Armando. *Against All Hope: The Prison Memoirs*. New York: Alfred A. Knopf, 1986.

Valls, Jorge. *Mon ennemi, mon frère*. Paris: Gallimard, L'Arpenteur, 1989.

Verdès-Leroux, Jeannine. *La lune et le caudillo: Le rêve des nteelectuels et le regime cuban (1959-1971)*. Paris: Gallimard, L'Arpenteur, 1989.

නිකරගුවා

Bataillon, Gilles. "Communistes et sociodémocrates dans la révolution." *Communisme*, no. 13, 1987.

—"Nicaragua: De la tyrannie à la dictature totalitaire." *Esprit*, October 1983. special issue: "Amériques latines à la une."

—"Nicaragua: Des élections à l'état d'urgence." *Esprit*, January 1986.

—"Le Nicaragua et les indiens de la côte atlantique." *Esprit*, July 1983.

—"Le Nicaragua et les indiens Miskito." *Esprit*, July-August 1982.

—"L'opposition nicaraguayenne à la recherché d'une stratégie." *Esprit*, June 1987.

—"Paysage après la bataille (Nicaragua)." *Esprit*, January 1986.

Berreby, Geneviève, and Elie-Georges Berreby. *Commandant Zéro*. Paris: Robert Laffont, 1987.

Caroit, J. M., and V. Soulé. *Le Nicaragua, le modèle sandiniste*. Paris: Le Sycomore, 1981.

Dumont, René. *Finis les lendemains qui chantent*. Paris: Seuil, 1982.

—*Nicaragua: Colonialisme et révolution*. Paris: Inti, 1982.

୧୩୪

Hertoghe, Alain, and Alain Labrousse. *Le rentier lumineux: Un nouvel intégrisme dans le Tiers-Monde*. Paris: La Découverte, 1989.

26 අප්‍රිකානු කොමියුනිස්ට්වාදය: ඉතියෝපියාව, ඇන්ගෝලාව, සහ මොසැම්බික්

යිවිස් සැන්ටාමරියා

සීතල යුද්ධය පූර්ණ ලෙසින් දිග හැරෙන්නට කලින් පවා, ජාත්‍යන්තර කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපාරය සහ යටත් විජිත විරෝධී අරගල අතර සම්බන්ධතාවයක් පිහිටුවන්නට ප්‍රංශය සොයන ලදී. විදේශයන්හි පිහිටි යටත් විජිත අත්හරින්නට යැයි කරන ලද එක්සත් ජනපදයේ බලකිරීම යටතේ ප්‍රංශ හතරවැනි ජනරජය වැයමි කළේ යටත්විජිත තුළ ඇති ජාතිකවාදී ව්‍යාපාර වලට කරන ඕනෑම යටත්වීමක් යනු ඕපපාතිකව ඒවා මොස්කව් වලින් ඔවුන් යටතට ගැනීමට කරන ආරාධනාවක් යැයි කියා වොෂිංටන් ලවා විශ්වාස කරවන්නටයි. මෙම දැක්මට සහාය දීම සඳහා ලෙනින්ගේ පරණ ආප්තෝපදේශය නැවත නැවතත් යොදා ගැනෙන ලදී: නැගෙනහිරින් පැරීසිය බලා යන මාර්ගය ගමන් කරන්නේ ඇල්ජීරියාව හරහා යැයි ඔහු කියා ඇත. අප්‍රිකාව සහ කොමියුනිස්ට්වාදය යන මේ නව මාදිලියේ සහ හුරු පුරුදු වූවේ අමුතු මිශ්‍රණය, විධේවනාමයේ දී ඇමෙරිකන් පරාජයෙන් හිස්තැනක් ඇතිවන තෙක් සැබැවින් එකිනෙකට බැඳුණේ නැත. එහි දී සෝවියට් පාක්ෂික රෙජිමයන් විසින් අප්‍රිකාවේ සහ ඉතියෝපියාවේ පෘතුගීසි කොටස් යැයි හැඳින්වෙන ස්ථානයන් අල්ලා ගන්න. ප්‍රථම වතාවට මේ රටවල් භෞමික දේශපාලනික සෙල්ලමක හුදු ඉන්නන් නොවන බවක් පෙනුණි. බටහිර විසින් අත්‍යවශ්‍ය යැයි විනිශ්චය කරන ලද ක්ෂේත්‍ර වලට සමාජවාදී පාලනයේ නිරන්තර තර්ජනය දිගටම පැවතිය ද, ඊටත් වැඩියෙන් සිත් කරදර කරන ලෙසින් පෙනී යන ලද්දේ උතුරු සංවර්ධනයට රැවටිලි සහගත පිළියමක් තෙවැනි ලෝකයට පිළිගන්නා ලද කොමියුනිස්ට්වාදයේ සාර්ථකත්වයයි. මේ රටවල් විසින් දැනටමත් අත්විඳින ලද දුකට තවත් එකතු කරමින්, කීර්තිමත් ඔක්තෝබර් විප්ලවයේ අවසාන උරුමක්කාරයන් වීමට ඉතිහාසයේ බලය ඔවුන්ට ලැබෙනවා යැයි ඔවුන්ගේ නායකයන් විශ්වාස කරන බවක් පෙනී ගියේය.

අප්‍රිකානු විලාසිතාවේ කොමියුනිස්ට්වාදය

බර්ලින් තාප්ප ය කඩා වැටීමෙන් පසුව වැඩි කල් නොයා , 1989 දී, 'රුවන්ඩානු දේශප්‍රේමී පෙරමුණේ' (Rwandan Patriotic Front) ටුට්සි (Tutsis) අයව ඔවුන් පොල් පොටි හිතවාදී යැයි සැක කරන ලද නිසා "කළු බමර්" යැයි ලේබල් වී සිටියහ. ඒ කාලයේ දී ම ප්‍රංශ අප්‍රිකාවේ ඇන්ගෝලා-සැක්සන් මැදිහත්වීම් විය හැකියාව ගැන නිතර සැකමුසුව සිටින ලද ප්‍රංශ අය විසින් U.S. හි අධ්‍යාපනය ලබා තිබූ ඔවුන්ගේ නායකයා වූ පෝල් කගාමේ (Paul Kagame) ව "ඇමෙරිකානුවා" යැයි ලේබල් කරන ලදී.¹ මහා විල් ප්‍රදේශයේ දේශපාලනය ඉතාමත් සංකීර්ණ වෙයි, එසේම අප්‍රිකානු දේශපාලන තත්වයේ නිරීක්ෂකයන් විසින් මුහුණ දෙන දුෂ්කරතා ගැන එම ප්‍රදේශය හොඳ දර්ශකයක් ද වෙයි. බටහිර විසින් සෑම විටම එහි දේශපාලන මනාකල්පිතයන් මේ "අඳුරු මහාද්වීපය" වෙත ප්‍රක්ෂේපණය කරති. ඒ නිසා, මේ ජනවර්ග කේන්ද්‍රීය තත්වයට වැටෙන්නේ නැතිව "අප්‍රිකානු කොමියුනිස්ට්වාදය" ගැන කතා කිරීම දුෂ්කර වේ යැයි අයෙක් සිතනු හැකියි. නමුත් සැබැවින්ම ඇත්තේ, අප්‍රිකානු රාජ්‍යවල කොමියුනිස්ට් විශ්වයේ භූමිකාවේ තර්ජනවය සම්බන්ධයෙන් වාද විවාද යන්නේ ලෝකය පුරා ඇති අනෙකුත් කොමියුනිස්ට්වාදී ආකෘතියන් හා සම්බන්ධ වාද විවාද ලෙසින්මයි. මොසැම්බික් රටේ ජනාධිපතිවරයා වන

¹ Eric Fottorino, "Dans le piège rwandais," *Le monde*, 25 July 1997.

ජොකිම් චිසානෝ (Joaquim Chissano) පවා වහාම පිළිගත් පරිදි, නැගෙනහිර යුරෝපයේ කොමියුනිස්ට්වාදය කැඩී හැලෙන්නට පටන් ගනිද්දී, “මාක්ස්වාදයේ ඉතිහාසය අපිට මහත් ගැටළුවක් ඉදිරිපත් කරන්නට පටන් ගන්නා ලදී.”² ජනරාල් චාල්ස් ඩ ගෝල් (Charles de Gaulle) හැම විටම U.S.S.R. දුටුවේ මුලින්ම සහ ප්‍රධාන වශයෙන්ම රුසියානු රාජ්‍යයක් හැටියටයි. ඉතින් ඒ නිසා ඇන්ගෝලාවේ නිදහස උදෙසා වූ ජනප්‍රිය ව්‍යාපාරය (Popular Movement for the Liberation of Angola -MPLA) යන්න එරටේ ක්‍රියාලාභී, ඉන්දියානු සහ මුඛුන්ඩු (Mbundu) ජනවාර්ගික මුට්ටුවකින් යුතු වූ මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදී විභාවනය හැටියට නොදැකිය යුත්තේ ඇයි? ජනතාව විසින් බොහෝ විට මෙනිගිස්ටු හයිලෙ මාර්ක්ස් වෙත “කොමියුනිස්ට්වාදියා” යන ලේබලය නොදී හැරියේ විශේෂයෙන්ම ට්‍රොට්ස්කිවාදීන් විසින් සහ අන්තවාදී මාක්ස්වාදී වම විසින් ස්ටාලින්ටද නොදී හැරියා ලෙසින්මයි.

කෙසේ වුවද මේ අප්‍රිකානු ව්‍යාපාර විසින් මාක්ස්, බොල්ෂෙවික්වාදය, සහ U.S.S.R. ගැන 1974-1991 දක්වා කාලයේ දී සෝවියට් යුනියනයේ සහ කොමියුනිස්ට් ජාත්‍යන්තරයේ ප්‍රධාන තරඟකරුවන් සහ ඔවුන්ගේ ආධාරකරුවන් විසින් වගකීමකින් යුතු ලෙසින් බාරගන්නා ලදී. කොමියුනිස්ට් පක්ෂ සංවිධානවල සැබෑ සාමාජිකත්වය සැබැවින්ම සුලුතරයකට සීමා වී පැවතිණ: 1939 දී මුළු අප්‍රිකාවේම සිටින ලද කොමියුනිස්ට් පක්ෂ සාමාජිකයන් සංඛ්‍යාව 5,000 ක් පමණක් වේ යැයි ද, එය 1970 ගණන් මුල දී 60,000 ක් දක්වා ඉහළ ගියේ යැයි සෝවියට් ඇස්තමේන්තුව වෙයි.³ නමුත් කොමියුනිස්ට් දේශයන් විසින් දක්වන විවිධ උදාහරණ වලින්, විශේෂයෙන්ම යුරෝපයෙන් ලැබෙන උදාහරණ වලින් පෙන්වන්නේ ලෙනින්වාදී තර්කය, සමාජමය බල සබඳතා සහ මාක්ස්වාදයේ එල්බගත් පක්ෂයේ අයිඩියොලොජිමය පෙරමුණු කරගැනීම යනාදිය කොමියුනිස්ට්වාදී හුරුවක් සමඟ සමාජය සන්තෘප්ත කිරීම ඊට වඩා අතිශයයෙන් වැදගත් කියයි. නව නායකයන් බලයට පත් වූ පසු ඉතාමත් ඉක්මණින් ඔවුන් සංකේතමය ලෙසින් පරිසරය බෙදන ලදහ, 1950 ගණන් සහ 1960 ගණන් වල දී පළමු නිදහස් ව්‍යාපාර වල දී ප්‍රවේසම් සහගත ලෙසකින් “අප්‍රිකානු සමාජවාදයෙන්” පැහැදිලි ලෙසින් කැඩී ගියහ. පළමු රැල්ලේ අසාර්ථකත්වයන් වලින් ඉගෙන ගත හැකි වූ පාඩම් ඉතාමත් පැහැදිලි වූහ. ටැන්සේනියාවේ ගෙන ගිය සාමූහික කෘෂිකර්මයේ (ujamaa) ප්‍රතිපත්තිය බලාපොරොත්තු වූ ප්‍රතිඵල ගෙන නොදුන්නේ නම්, එවිට ෆ්‍රෙලිමෝ (Frelimo)—මොසැම්බික් ජාතික නිදහස් පෙරමුණ (Mozambique National Liberation Front)—සහ ඉතියෝපියානු විශේෂඥයන් විසින් සඳහන් කරන ලද පරිදි, ඒ ටැන්ගනියිකා අප්‍රිකානු ජාතික යුනියනය/ඇෆ්‍රො ශිරාසි පක්ෂය (Tanganyika African National Union/Afro Shirazi Party) විසින් ප්‍රමණවත් තරමට මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදී වූයේ නැති නිසයි. “විද්‍යාත්මක සමාජවාදියා” යන ආකෘතිය යොදා ගැනීම නිසා ග්‍රෝතිකවාදයේ අනතුරු මඟ හරින්නට නව එලිට්වරුන්ට හැකියාව ලැබිණ. ඔවුන්ගේ රටවල් මුහුණ දෙන ප්‍රධාන අවදානමක් හැටියටත් ගම්බද වැසියන් අතර සාම්ප්‍රදායික බැඳීම් වල සහයෝගිතාවය නිසා ස්වභාවිකව ඇතිවෙන ලද ප්‍රතිඵලයක් හැටියටත් එය ඔවුන් සලකන ලදහ. ඇත කාලයක දී යුරෝපයේ දී සිද්ධ වූ ලෙසින්ම, රජයේ භූමිකාව ජාතිය ගොඩනැගීම යන්න කළින්ම පිළිගෙන තිබිණ. මේ දේශය ගොඩනැගීමේ ක්‍රියාවලියේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාව විසින් ඔවුන්ව පිළිගනු ඇතැයි නව මාක්ස්වාදීන් බලාපොරොත්තු වූහ. මොසැම්බික් නගරයේ අගනුවර වූ මපුටෝ (Maputo) පිහිටි ගුවන්තොටුපොළට පිවිසි කිසිවෙකුට ඔහු “මනුෂ්‍යත්වයේ නිදහස් කලාපයට” ඇතුල්වෙන්නේ යැයි නිවේදනය කරන පෝස්ටරය මඟ හරින්නට නොහැකි විය.⁴

මානුෂීය අයිතීන් නොසලකා හැරීමට කරන ආරාධනාවක් වෙනුවට, ගුවන්තොටුපොළේ බාහිර පෙනුම දීප්තිමත් කරන ආදර්ශ පාඨය යනු කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපෘතියේ වෙනස් පැතිකඩ දෙකක් විඳහා පාත්තක් වූයේය: වර්ගවාදී දකුණු අප්‍රිකාවට විරුද්ධව අධිරාජ්‍යවාදී-විරෝධය; සහ අනෙකුත් සමාජවාදී රාජ්‍යයන් සමඟ එක පෙළට කොමියුනිස්ට් ලෝක ක්‍රමයට බැඳී සිටීම. මොසැම්බික් ලෙසින්ම, ඇන්ගෝලා සහ ඉතියෝපියාව ද “සමාජවාදී නැඹුරුවකින් යුතු වූ” රටවල් අතරට එකතු වූහ. සෝවියට් විශ්ලේෂකයන් විසින් ඔවුන්ගේ පද වහර කාශ්වෙවි කාලයෙන් පසුව අලුත්වැඩියා කර තිබුණි. ධනවාදයෙන් කැඩී ගිය නමුත් (කියුබාව හෝ වියෙට්නාමය සේ නොවන) සැබැවින්ම “සමාජවාදී” යැයි ලේබල් කළ නොහැකි වූ අලුත් ප්‍රගතිශීලී රටවල් සඳහා අලුත් වචන මාලාවක් සොයා

² Interview, *Lisbon Expresso*, 12 May 1990, quoted in M. Cahen, “Le socialisme, c’est les Soviets plus l’ethnicité,” *Politique africaine*, June 1991.

³ Marina and David Ottway, *Afrocommunism* (New York: Holmes and Meier, 1986), pp. 30-35. The word “Afrocommunism” used in the title of this chapter is borrowed from these authors. This borrowing is purely lexical and is not intended to have connotations similar to those of the term “Eurocommunism” as used in the 1970s. Eurocommunism implied the relationships among the Communist parties of Italy, France, and Spain and the hopes on the left for “socialism with a human face” that avoided mistakes made by the Soviet Union.

⁴ Christian Geffray, “Fragments d’un discours du pouvoir (1975-1985): Du bon usage d’une méconnaissance scientifique,” *Politique africaine*, no. 29 (March 1988).

ගැනීමට අවශ්‍ය වී තිබිණ.⁵ සමාජවාදී ලේඛලය යනු සෝවියට් යුනියනයෙන් ආර්ථික ආධාර සහතික කරන්නක් වූයේය, ඒත් එය හැම විටම අප්‍රිකානු දේශයන් සඳහා සිදුවෙන ලද්දක් නොවීය. සමාජවාදී නැඹුරුවකින් යුතු වූ බහුතරයට ඔවුන්ගේ සම්පත් මත යැපෙන්නට සහ ඔවුන්ගේ සංවර්ධනය සඳහා බටහිරින් එන මූල්‍ය ආධාර මත යැපෙන්නට සිද්ධ වූහ. අනෙක් අතට, සහයෝගය දැක්වීමේ දී හමුදාමය පැතිකඩ යන්න “රතු අධිරාජ්‍යවාදයේ” දීර්ඝ කාලීන සම්ප්‍රදායේ කොටසක් විය, එය කොමියුනිස්ට් ජාත්‍යන්තරයේ මුල් දිනවල දී පටන් පැවතිණ, එයින් ජාත්‍යන්තර නිර්දන පංතිය සඳහා ආධාර යැවීම පරම වගකීමක් හැටියට පිහිටුවා ගෙන තිබුණි.⁶ අප්‍රිකාවේ බොහෝ තැන් වලට සෝවියට් අවි සැපයුම සිද්ධ වූවත්, මෙහි දී සංවාදයට ගැනෙන දේශයන් තුන සෝවියට් හමුදා ආධාර වල ප්‍රධාන ලාභීන් වෙති. ලෝක ව්‍යාප්ත කොමියුනිස්ට් පද්ධතිය මඟින් දෙන ලද සම්පත් මහා රාශියකින් මේ රාජ්‍යයන් වාසි ලැබූහ. සමස්ත අප්‍රිකානු මහාද්වීපය පුරා හැම තැන සිටින 8,850 ක සෝවියට් උපදේශකයන් හැරෙන්නට, කියුබානුවන් 53,900 ක් ද, නැගෙනහිර ජර්මනියේ විශේෂඥයන් විශාල කණ්ඩායමක් ද 1980 ගණන් මැද සිට අග දක්වා බොහෝ අප්‍රිකානු රටවල සිටියහ. නැගෙනහිර ජර්මානුවන් සහ කියුබානුවන්ගේ විශේෂය වූයේ ඔවුන් පරිස්ථානීය ආරක්ෂක සේවා සඳහා සහාය වීමයි.⁷

ඇන්ගෝලා හි MPLA විසින්, මොසැම්බික් හි ෆෙලිමෝ විසින්, සහ ඉතියෝපියාවේ ඩර්ගෙ/ඉතියෝපියානු කම්කරු පක්ෂය විසින්, යොදාගන්නා මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදී බස් වහර තුළින් ඉතිහාසඥයන් විසින් “අනුවාදය” යැයි හඳුන්වන ක්‍රියාවලිය සැබැවින්ම සොයාගත හැකියි. එය උදාහරණයක් හැටියට දැක්වුවහොත් ගෝල් (Gaul) අයගේ අසද්ධර්මසේවී දෙවියන්ව රෝමානු ආකාරයෙන් දීර්ඝ කාලයක් පැවතෙන්නට සමත් වූවා සේ ය. ඔවුන්ගේ පාලනය තහවුරු කරගැනීම සඳහා කොමියුනිස්ට් ආකාරයේ සැබෑ මධ්‍යමකරණ විභවය රාජකීය ඉතියෝපියානු නිලධාරීවාදය විසින් යොදා ගත් ආකාරයෙන් ඔප්පු වෙන පරිදි, මෙම “උපයෝගීතාකරණය” ඒකදිශා වූවක් නොවීය. කෙසේ වෙතත්, ඒ පැහැදිලි කරන ආකාරය කොතරම් බලවත් වූවත්, අප්‍රිකානු කොමියුනිස්ට් ප්‍රතිපත්තිය තුළ දකින්නට ලැබෙන පොදු සහ පැහැදිලිව පෙනෙන ලක්ෂණයන් හඳුනාගත හැකියි. ඒකීය වශයෙන් ගත් විට, බහුත්වවාදය ප්‍රතික්ෂේප කිරීම සහ මඟ පෙන්වන සැබෑ නායක කණ්ඩායම නියෝජනය වෙන්නේ බලයේ සිටින පක්ෂයෙන් පමණක් යැයි යන අදහස ද ඇතුළුව, ඒවායෙන් බොහොමයක් අනෙකුත් අප්‍රිකානු දේශයන් වල දී ද පවතී. ඒත් මොස්කව් විසින් “විප්ලවීය න්‍යාය මත විශ්වාසය තබාගන්නා මඟ පෙන්වන සැබෑ නායක කණ්ඩායම” යන ලේඛලය දුන්නේ ඇන්ගෝලාවේ MPLA කම්කරු පක්ෂයට, මොසැම්බික් හි ෆෙලිමෝ, කොන්ගෝ කම්කරු පක්ෂයට, සහ 1984 දී එය නිර්මාණය වූ පසුව ඉතියෝපියානු කම්කරු පක්ෂයටයි. අප්‍රිකාවේ දකින්නට ලැබෙන තවත් ලක්ෂණයක් වනුයේ මාගියා-වැනි වූ “කුසගින්නේ දේශපාලනයයි,” මැද පංතියක් නැතිකම නිසා රාජ්‍ය භරහා පමණක් ඒකීය පුද්ගලයන්ට ධනවත් විය හැකි සැකසුමක් පටන් ගැනිණ.⁸ සියළු තනතුරු වලට පත් කිරීම රජය විසින් පාලනය වීම යන්න, සැබැවින්ම, අප්‍රිකාවට සුවිශේෂී වූ පිළිවෙතක් නොවේ. ඒත්, මේ රෙජිම තුන යටින් දිවෙන ප්‍රධාන අරමුණ, හැඩයෙන් සහ පිළිගැන්වෙන බස් වහර අනුව අනන්‍ය වූව, ඉතා සරලව නිර්වචනය කළ හැකියි: “නව මිනිසා” නිර්මාණය කිරීම සඳහා පාරම්පරික ජනප්‍රවාදයෙන් කුමක් ඉතිරි කරගන්නවාද කුමක් සහමුලින් විනාශ කර දමනවාද යන්න ගැන බලය ‘සත්‍යය අමාත්‍යාංශය’ (Ministry of Truth) වෙතට පැවරීමයි.

විසිවැනි සියවසේ අයිඩියලොජිමය තෝරාගැනීම් මහත් සමූහයක් තිබිය දී, මේ අප්‍රිකානු රටවල් වෙතත් න්‍යායක් අනුගමනය කරනවා වෙනුවට මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදය අනුගමනය කරන්නට තීරණය කළේ මන්දැයි කියා, ඒත් තව දුරටත් අයෙක් කල්පනා කරනු ඇත.⁹ මතවාදය පිළිබඳව කළින් පෙනී සිටින ලද අය විසින් යොදා ගත් බමන ප්‍රවණ්ඩත්වය ගැන ඇති ආකර්ෂණය මෙතැන ඇති විවාදයේ එක මූලිකාංගයක් විය හැකියි. ඒකාධිපතිවාදය සහ 1914 සිට 1945 දක්වා යුරෝපයේ පැවති “යුද සංස්කෘතිය” අතර සම්බන්ධයක් ඇතැයි බටහිර පර්යේෂකයන්ට පැහැදිලි වෙන්නට පටන් ගෙන ඇති සෙයින්ම, සමහර විට අප්‍රිකානු ඉතිහාසය තුළ කොමියුනිස්ට් යුගය ද එම

⁵ Marie Mendras, “La stratégie oblique en Afrique subsaharienne,” in Group for Research and Study of Soviet Strategy, “L’URSS et le tiers-monde: Une stratégie oblique,” *Cahiers de la Fondation pour les études de défense nationale*, no. 32 (1984).
⁶ Bukharin made explicit statements on this point at the Fourth Comintern Congress on 18 November 1922; see the supplement to *La correspondance internationale*, 4 January 1923.
⁷ Gareth M. Winrow, *The Foreign Policy of the GDR in Africa* (New York: Cambridge University Press, 1990).
⁸ Jean-François Bayart, “L’état,” in Christian Coulon and Denis-Constant Martin, *Les Afriques politiques* (Paris: La Découverte, 1991), p. 219.
⁹ This question must be addressed if one is to take African adherence to Communism seriously, as is pointed out by Michael Walter in his editorial in *Journal of Communist Studies*, nos. 3-4 (September-December 1985), a special issue on Marxist military regimes in Africa.

මහාද්වීපයේ දීර්ඝ ප්‍රචණ්ඩත්ව ඉතිහාසය සම්බන්ධයක් දක්වන්නේ යැයි පෙනී යයි. කෙසේ වුවද, එහි මැනිකියානු (Manichean) ප්‍රතිවාදයන් තුනක් වෙත අවධානය යොමු කරමින් මේ කාරණය ගැන අධ්‍යයනය කිරීම එළිබැසීම පටන් ගත්තා පමණකි: ප්‍රාග් යටත්විජිත සුසංගමයට එරෙහි මිලේවිඡවාදය, යටත්විජිත ක්‍රමයට එරෙහි පීඩනය, සහ ස්වාධීනත්වයෙන් පසුව එන විසඳුම් සහගත තත්වයට එරෙහි නව යටත්විජිතවාදයේ අන්තගාමී හැසිරීම්.¹⁰ මහාද්වීපය තුළ ප්‍රචණ්ඩත්වයේ කේන්ද්‍රය වූයේ කිසිසේත්ම කොමියුනිස්ට් අප්‍රිකාව පමණක් නොවේ: නයිජීරියාවේ බියාෆ්‍රා (Biafra) සිවිල් යුද්ධය සහ රුවන්ඩාවේ හුටු (Hutu) ගෝත්‍රයේ ජනසංහාරය යන දෙකම ඒ රටවල ජනතාවට බලාපොරොත්තු නැති කරගැනීමට ඇති තරම් හේතු සැපයූහ. එහෙත් සංඛ්‍යාවන් ගැන ඇති රණ්ඩු පැත්තකට දැමුවොත්, සාම්ප්‍රදායික පිටිසරබද තුළ “ගම්මානකරණය” කිරීමෙන් සමාජයේ නිර්මිතය යළි ව්‍යුහගත කරන්නට ගන්නා රජයේ වැයම් තුළ සහ රජයේ ප්‍රතිපත්තියක් හැටියට කුසගින්න අවියක් ලෙසින් භාවිතයේ දී ඉතියෝපියාවේ සහ ඇන්ගෝලාවේ සිදුවන ප්‍රචණ්ඩත්ව ක්‍රියා සහ මොසැම්බික් හි දී තවමත් අද්විතිය අපරාධමය විශේෂත්වයක් පවතී. මෙවැනි ක්‍රමෝපායයන් අප්‍රිකාව ගැන කිසිදු විශේෂ දැනුමක් නොමැති කොමියුනිස්ට්වාදයේ ඉතිහාසඥයන්ට හුරු පුරුදු ඒවා වෙති. පක්ෂ ශුද්ධකරණ සහ වාමාංශික කණ්ඩායම් වේවා නැත්නම් ජාතිකවාදී, පාක්ෂික, ආගමික, හෝ ජනවාර්ගික විරුද්ධ බලය යනාදී සියළු එදිරිවාදීන් තුරන් කර දැමීම ද ඒ හා සමානව හුරු පුරුදු වූවකි.

සමූල ඝාතන සඟවා ගැනීම අතීතයට වඩා දුෂ්කර වුවද, අප්‍රිකාවේ මහා පරිමාණයේ කෝර අපරාධ ගණනාවක් සිද්ධ වී තිබේ. පැත්තක් නොගෙන සිද්ධීන් නිරීක්ෂණය කිරීම ගැටළුවක් නොවෙන අටුවාවාරීන්ට මේ මාක්ස්වාදීන්ගේ ආරම්භක ශක්තිය පෙනෙන්නේ හුදු ප්‍රතිවිප්ලවීය බලයට දක්වන සරල ප්‍රතිචාරයක් ලෙසින් පමණි. රජයේ අනුග්‍රහයෙන් සිද්ධ වෙන ප්‍රචණ්ඩත්වයේ නීත්‍යානුකූල භාවය ගැන මේ රණ්ඩුව මුලින්ම දකින්නට ලැබෙන්නේ ප්‍රංශ විප්ලවයේ පැවති භීෂණය කාලයේ දී ය, එසේම එය යළි පණ ගන්වන ලද්දේ බොල්ෂෙවික් විප්ලවයේ දී ය. අනෙකුත් අටුවාවාරීන්, පැත්තක් නොගෙන සිටිනවා යැයි කියමින්, බොහෝ විට “පැන නැඟී ඇති තත්වයන් තුළ වූ ප්‍රජා පීඩනය” යන්න ගෙනහැර දක්වති. ඒ අනුව සලකද්දී, මේ රටවල් තුන ගැන ඇති බටහිර පරස්පරය—එහි දී අනෙකුත් අප්‍රිකානු රටවල් සමඟ සහ සමාජවාදී ප්‍රවණතා පිළිබඳ සංසන්දනයක් නොවීම—මෙහි දී ඒවා විශේෂ අවධානයක් සඳහා තෝරා ගැනීම යුක්ති සහගත කරයි.¹¹ ඉතියෝපියාවේ, මොසැම්බික්, සහ ඇන්ගෝලා හි දී, අතීත උරුමය සහ අධිරාජ්‍යවාදී මැදිහත්වීම යන සාම්ප්‍රදායික දුෂ්ට ද්විත්වය හැරෙන්නට, කොමියුනිස්ට් නිලධාරීන් විසින් බොහෝ විට උලුප්පා දක්වා ඇත්තේ වෙනත් ස්වභාවික බලයන්, විශේෂයෙන්ම ඉඩෝරයෙන් ඇති නොනිම් අනතුරුදායක තත්වයන් බලපාන බවයි. එනමුත් වර්ෂාපතනය සහ ජනවාර්ගික සාධක විවිධත්වය හැරෙන්නට, යම්කිසි ආකාරයක අප්‍රිකානු අධ්‍යාත්මයක් වෙත වැරද්ද පැටවීමේ පෙළඹීමක් සැමදා පැවතිණ. සැබැවින්ම එවැනි සමාජ ඔවුන්ගේ උරුමයේ නිෂ්පාදන මෙන්ම ඔවුන්ගේ කාලයේ නිෂ්පාදන ද වෙති, ඉතින් ඒ හේතුව නිසා සමහර විට ඒකාධිපතිවාදී ලේ වැගිරීම් නියත වූවා විය හැකියි.

රතු අධිරාජ්‍යය: ඉතියෝපියාව

විප්ලවය සහ මෙන්ගිස්ටු හයිලෙ මාරියමිගේ නැඟී ඒම

1974 සැප්තැම්බර් 12 වැනිදා එවක දී අසුදෙකක් වියැති වූ පළමු හයිලෙ සෙලාස්සී (Haile Selassie I) ගේ අධිරාජ්‍යය හදිසියේම කඩා වැටෙද්දී, ඊට හේතු මොනවාදැයි ඉතාමත් පැහැදිලි වූවා සේ පෙනිණ. ඔහුගේ අනුප්‍රාප්තිකයා කවුදැයි නොදැන සිටීමත්, කලින් වසරේ පැවති ලෝක තෙල් අර්බුදයත්, මායිම් යුද්ධ, ආහාර හිඟයන්, සහ සමාජය නූතනකරණයේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට වේගයෙන් වර්ධනය වෙමින් පැවති මැද පංතියේ අසතුටත් නිසා ලෙහෙසියෙන් බිඳෙන සුළු තත්වයක් පැවතීම නිසා රෙජිමය එතරම් ප්‍රතිරෝධයක් නොදක්වා අතුරුදහන් වී ගියේය. 1936-1941 හි දී රට ඉතාලියේ යටත් විජිතයක්ව පැවති සමයේ වූ පිටුවහල් කරන ලද මහරජගේ භෞමික දේශපාලනික වූ අභිප්‍රායයන් සාක්ෂාත් කරගැනීම සඳහා නිර්මාණය කරන ලද යුද හමුදාව, එසේම 1950 දී ඇමෙරිකානුවන් සමඟ කොරියාවේ දී එක පෙළට සිටගෙන සටන් කරන ලද්දා වූ ද යුද හමුදාව, බලය සියතට ගන්නට තීරණය කළේය. නිලධාරීන් 108 දෙනෙකු යුතුව, ධර්ග් (Dergue) නොහොත් ‘තාවකාලික යුද

¹⁰ See esp. René Lemarchand, “La violence politique,” in Coulon and Martin, *Les Afriques politiques*, which also contains a sizable bibliography on the question.
¹¹ In 1985, just before the start of the Gorbachev era, in addition to these three countries the Soviet Union regarded Algeria, Benin, Cape Verde, the Congo, Guinea, Guinea-Bissau, Madagascar, São Tomé and Príncipe, and Tanzania as allies.

හමුදා පරිපාලන කමිටුව' නමින් නව ආණ්ඩුව හැඳින්වෙන ලදී. "පළමුව ඉතියෝපියාවයි," (*Ethiopia tikdem*) යන ආදර්ශ පාඨය වටා එක් රොක්වන ධර්ම හි සමස්ත කණ්ඩායම තුළ පැවති විවිධාකාර අයිඩියලොජිමය විසංවාද මුලින් එතරම් සැලකිල්ලකට පාත්‍ර නොවීය. එහෙත් ඒ හතීමුත් කාලය ඉතාමත් කෙටි වූයේය. එරිට්‍රියන් (Eritrean) සම්භවයෙන් යුතු වූ සහ සෝමාලියාව හා කළ යුද්ධයේ දී වීරයෙක් හැටියට සුපතල වූ ජනරාල් අමාන් ඇන්ඩම් (Aman Andom) රටේ ප්‍රධානියා බවට පත් කරන ලද අතර, හේ ධර්ම සමඟ ඇති කරගත් විරසකයක් නිසා 1974 නොවැම්බර් 22-23 රාත්‍රියේ දී අත් අඩංගුවට ගැනීම ගැන ප්‍රතිරෝධය දක්වද්දී මරා දමන ලදී. පැය කිහිපයකට පසුව තවත් 59 දෙනෙකු මරුමුවට පත් කරන ලදී. සාමාන්‍යයෙන් සිද්ධ වෙන ලෙසින් කළින් පැවති රෙජිමය හා සම්බන්ධතා පැවති සාම්ප්‍රදායික අයට අත් වූ ඉරණම ලිබරල් දේශපාලනඥයන්ට ද අත් වූහ. එතැන් පටන් ධර්ම හි ඉරණම මෙන්ගිස්ටු හයිලෙ මාරියමියේ ඉරණම හා සම්බන්ධ විය. 1974 ජූලි මාසයේ දී ධර්ම හි පළමු උප සභාපති හැටියට පත්ව සිටියේය. එදින සිට ඉතියෝපියාව සමාජවාදී රෙජිමයක් යැයි 1974 දෙසැම්බර් 21 වැනිදා ඔහු ප්‍රසිද්ධ නිවේදනයක් නිකුත් කළේය.

මෙන්ගිස්ටු ගැන නිශ්චිත වර්තපදානයක් තවමත් ලියැවී නැත.¹² තමන්ගේ කළු හම සහ කොට සිරුර (ඔහු එය සඟවන්නට බොහෝ විට ප්ලැටිෆෝම් අඩි සහිත සපත්තු පැළඳීය) ගැන හැකි තරමින් උලුප්පා දක්වමින් ඔහු තමන්ව සමාජයෙන් පැත්තකට දැමූ අයෙකුගේ, එනම් එතෙක් පාලනයේ වූ අධිරාජ්‍ය රෙජිමය පැවත එන ලද අම්හාරා (Amhara) ජන වර්ගය වෙනුවට වහලෙක් (*bariah*) හැටියට පෙනී සිටින භූමිකාව රඟපෑම ප්‍රිය කළේය. ඒත් මේ තමන් එතරම් සුදුස්සෙක් නොවන සේ පෙන්වීමේ කරන රඟපෑම වූවත්, මෙන්ගිස්ටු සැබෑ රදළයෙක් වූයේ ඔහුගේ මව් පාර්ශවයෙන් එන වරප්‍රසාද ලත් කණ්ඩායම් සමඟ පැවති සබඳතා නිසයි. ඔහු උපත ලබන්නේ මව්පිය දෙපාර්ශවයේ විවාහ බැඳුමකින් තොරවයි. ඔහුගේ පියා සාක්ෂරතාවය නොමැති කෝප්‍රල්වරයෙකි. සෙලාස්සි රෙජිමයේ ඇමතිවරයෙක් හැටියට සේවය කරන ලද මාමා කෙනෙකුගේ ආරක්ෂාවෙන් ඔහු වාසි ලබා තිබිණ. එයින් ඔහු හමුදා වෘත්තීයේ වඩා පහසුවෙන් ඉහළට නඟන හැකියාව ලබාගත්තේය. මෙන්ගිස්ටු ලබා තිබූ අධ්‍යාපනය ඉතාමත් සීමිත වූයේය, ඔහු හොලෙට්ටා (Holetta) හි හමුදා පාසැලට ඇතුළු වෙන්නේ කිසිත් සුදුසුකම් නොමැතිවයි. ඒ පාසැල වෙන්ව තිබුණේ වරප්‍රසාද නොලත් පසුබිම් ඇති ජනතාව වෙනුවෙනි. යාන්ත්‍රික කරන ලද සේනාංකයක අණ දෙන නිලධාරියෙක් හැටියට ඔහුගේ නායකත්ව ගුණාංග නිසා දෙවතාවක් ඔහු කැන්සාස් (Kansas) හි ලෙවන්වර්ත් හමුදා කඳවුරේ (Fort Leavenworth) පුහුණු වැඩ සටහන් වලට සහභාගී වන්නට තැනක් දිනාගන්නා ලදී. ඔහුට කලින් අල්ලා ගෙන සිටි අයිඩියලොජිමය වූ හිතේ බරක් නොවීය. ඒත් ඔහුට බලය සඳහා ඉතාමත් දැඩි කැදරකමක් තිබිණ. විප්ලවයෙන් පසුව ඔහුගේ ප්‍රතිවාදීන් ඉවත් කර දමන්නට ඔහුට වසර තුනක් ගත විය. ඔහුගේ පළමු පියවර වූයේ 1976 ජූලි මාසයේ දී, දක්ෂිණාංශ ප්‍රවණතා යුතු නිසා මේජර් ජමෝර් සිසේ හබිටෙ (Jamor Sisay Habte) තුරන් කර දැමීමයි. ජනරාල් ටෙෆරි බන්ටෙ (Teferi Bante) විසින් නායකත්වය දෙන ලද මධ්‍යස්ථ පාර්ශවය සහ මෙන්ගිස්ටු අතර ඇතිවන අර්බුදයකින් පසුව, මෙන්ගිස්ටු විසින් 1977 පෙබරවාරි 3 වැනිදා ධර්ම රැස්වීමට මැෂින් තුවක්කු ප්‍රහාරයක් එල්ල කරන්න යැයි තම ආරක්ෂක සේවා සාමාජිකයන්ට නියෝග කළේය. එහි දී බන්ටෙ ඇතුළු ඔහුගේ ආධාරකරුවන් හත් දෙනෙකු මරා දැමිණ. අනතුරුව ඔහු ඔහුගේ සිවිල් දේශපාලන එදිරිවාදීන් තුරන් කර දැමීම ඇරඹීය.

1974 දෙසැම්බර් මාසයේ දී යෝජනා කරන ලද "ඉතියෝපියානු මාවත," තාවකාලික කමිටුව විසින් 1975 ජනවාරි මාසයේ දී දියත් කරන ලදී. ධර්ම විසින් බහුතර කර්මාන්ත ක්ෂේත්‍රය සමඟ බැංකු සහ රක්ෂණ සංස්ථා ජනසතු කරන ලදී. 1975 මාර්තු වේ දී ඉඩම් අයිතිය මුලිනුපුටා දැමීමත් සහ එක පවුලකට එකක් යන සීමාව යටතේ දේපල අයිතිය හඳුන්වා දීමත් තුළින් සියල්ලටම වැඩියෙන් රෙජිමයේ රැඩිකල්වාදී ස්වභාවය පෙන්වීමේ කෙරිණ. දුෂ්කර පළාත් තුළ ඉඩම් ප්‍රතිසංස්කරණ කඩිනම් කිරීම සඳහා, රජය විසින් උසස් පෙළ සහ විශ්වවිද්‍යාල සිසුන් 50,000 ක් ඒ දුෂ්කර පළාත් ප්‍රතිසංස්කරණ සඳහා සහාය දීම පිණිස පිටත්කර යවන ලදී. එය 'සහයෝගීතා' (*zemacha*) මෙහෙයුම හැටියට ප්‍රසිද්ධ විය. මාඕවාදී ගම්බද සාමූහිකයන් නිර්මාණයට ගත් සිසුන්ගේ වැයම් වලට ධර්ම විසින් විරෝධය දක්වන ලද නිසා බොහෝ සිසුන් වැඩිකල් නොයද්දී හමුදා රෙජිමයට හතුරුකම් දක්වන්නට සහ එයට එරෙහිව ගම්වැසියන් එක්කාසු කිරීමට පටන් ගත්හ.

සිසුන් ආපහු පැමිණෙද්දී, ඔවුන් විසින් ඉතියෝපියානු ජනතාවගේ විප්ලවීය පක්ෂය (Ethiopian People's Revolutionary Party -EPRP) සහ සමස්ත-ඉතියෝපියානු සමාජවාදී ව්‍යාපාරය (All-Ethiopian Socialist Movement - Meison) නොහොත් මෙයිසන් යන එකිනෙකට එදිරිවාදී වූ සංවිධාන දෙකක් පිහිටුවා ගත්හ. ජනගහනය පොදුවේ ඒවා ගණනකට නොගත්හ. මේ ව්‍යාපාර දෙකේ එදිරිවාදිය යනු විශාල වශයෙන් ඔවුන්ගේ ජනවාර්ගික සැකසුමේ

¹² See the portrait by Jacques de Barrin in *Le monde*, 23 May 1991.

ප්‍රතිඵලයක් විය: EPRP හි අම්බාරා අය බහුල ලෙසින් සිටියහ, අනෙක් අතට මෙයිසන් හි වැඩි වශයෙන් සිටියේ ඔරොමෝ (Oromo) අයයි. අයිඩියලොජිය දැක්ම අනුව සහ බහුතර ප්‍රතිපත්ති සම්බන්ධයෙන් ඔවුන් ඉතාමත් සම්පූර්ණ වුවත්, මෙයිසන් මුලින් හිතවාදීව සිටියේ ධර්ම සමඟයි, EPRP මුල පටන්ම හමුදා ආණ්ඩුවට විරුද්ධව සිටියහ. එරිට්‍රියාව (Eritrea) ගැටළුව සම්බන්ධයෙන් ද සංවිධාන දෙක වෙනස් මත දැරූහ. ස්වෛරී රාජ්‍යයක් වීමට එරිට්‍රියාව ඉල්ලා සිටීමට EPRP පක්ෂපාතී වෙද්දී, මෙයිසන් උවමනාව වූයේ රට බෙදන්නට යන ව්‍යාපාරය හමුදා බලය යොදා ඉවත් කර දැමීමටයි. මේ සංවිධාන දෙක අතර පවතින අවිගන් ගැටුම් ප්‍රයෝජනයට ගනිමින්, එසේම (EPRP විසින් කරන ලද භීෂණය) “සුදු භීෂණය” හෙළා දකිමින්, මෙන්ගිස්ටු ඒ ව්‍යාපාර දෙකම එකකට පසු එකක් විනාශ කර දමන්නට සමත් වූයේය. ඔහු මුලින්ම “රතු භීෂණය” නම් මෙහෙයුමක් EPRP ට එරෙහිව දියත් කළේය. අනතුරුව 1976 සිසිරයේ දී එය එහි හිතවාදීන්ට එරෙහිව යොදවන ලදී. අප්‍රේල් 17 වැනිදා මහජනයා ඉදිරියේ පවත්වන කතාවක දී, “විප්ලවයේ හතුරන්ට” පහර දෙන්න යැයි මෙන්ගිස්ටු රටවැසියන් කැඳවීමෙන් පසුව, 1977 වසන්තයේ දී භීෂණය එහි උච්චතම තත්වයට පත්විය. ඔහුගේ වදන් වලට නාට්‍යමය ක්‍රියාවක් එකතු කරමින්, ඔහු අධිරාජ්‍යවාදය, වැඩවසම්වාදය, සහ ධනවාදී නිලධාරීවාදය නියෝජනය කරන ලේ යැයි පෙන්වන ලද බඳුන් තුනක් කඩා විවෘත කළේය. භීෂණ මෙහෙයුමේ වැඩිම ප්‍රවණ්ඩත්වය ගෙන යන ලද්දේ ප්‍රංශ විප්ලවයේ දී පැරීසියේ “කොටස්”¹³ ආකාරයෙන් තනන ලද 293 කෙබෙල (kebele) නම් වූ ධර්ම නාගරික මිලීෂියා කණ්ඩායම් විසිනි; යුද හමුදාව විසින් මේ කණ්ඩායම් වලට පුහුණුව සහ උපකරණය සපයා තිබිණ. මෙයිසන් මේ මෙහෙයුමට සහාය දුන්න, එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් අඩිස් අබාබා (Addis Ababa) හි EPRP විනාශය සිදු විය. අනතුරුව ධර්ම විසින් රතු භීෂණයේ බියකුරු අපරාධ කරන ලදැයි දෝෂාරෝපණය කරමින් මෙයිසන් සහ ‘දේශපාලන බියුරෝවේ’ සිටි ඔවුන්ගේ මිත්‍ර පාර්ශවයන් වෙත හැරිණ. EPRP මැඩලීම සඳහා විශේෂ දරුණු ලෙසින් කටයුතු කරන ලද, ධර්ම හි සිටි ඔවුන්ගේ ප්‍රධාන ආධාරකරුවා වූ ලුතිනන් කර්නල් අටිනාෆු අබාටේ (Atnafu Abate) ව නොවැම්බර් 11 වැනිදා මරුමුවට පමුණුවමින්, ඉතිරි මෙයිසන් සාමාජිකයන්ගේ ගෙල වටේ තොණ්ඩු තදවීම ආරම්භ වූයේය. එම සංවිධානය ද ආරක්ෂක හමුදාවේ මරණ කණ්ඩායම් වලට ගොදුරු වූහ. ඔවුන් පැමිණි නින්දිත සුදු 504 පර්පෝ වාහන වලින් ඒ කණ්ඩායම්වල අයව ක්ෂණිකව හඳුනා ගැනුණි.¹⁴

1886 දී ඇඩිස් අබාබා නිර්මාතෘත්වයෙන් පසුව දෙවැනි මෙනෙලික් (Menelik II) විසින් ඉදි කරන ලද ‘ශ්‍රේෂ්ඨ මාලිගාව’ (Great Palace), ඉතියෝපියාවේ නව සුප්‍රීම් නායකයා තමන්ගේ නිවහන කරගන්නා ලදී.¹⁵ ඉතාමත් සුක්ෂමව සැකසූ සන්නිවේදන ක්‍රමයකින් මහජනතාවට දැනුම් දෙන ලද ඔහුගේ සමාව නොදෙන ආකාරයෙන් යුතු වූ නායකත්වය ගැන, ඊට කලින් සිටි “රජුන්ගේ රජු” පිලිබඳව හුරු පුරුදුව සිටි ජාතියක් පුදුම කරවන්නට සමත් නොවීය. මෙන්ගිස්ටුගේ නීත්‍යානුකූලත්වය කිසිදු සමාජවාදී රටක විචේචනයට ලක් නොවීය. 1977 පෙබරවාරි මාසයේ සිද්ධ වූ රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණයට පෙර ඊට කලින් දෙසැම්බර් මාසයේ දී මෙන්ගිස්ටු විසින් මොස්කව් වෙත සංචාරය කර තිබිණ. 1977 අප්‍රේල් මාසයේ දී ඉතියෝපියාව විසින් එක්සත් ජනපදය සමඟ හමුදා සම්බන්ධතා නවතා දැමීය. කියුබානුවන් සහ සෝවියට් යුනියනය විසින්, සේවකයන් සහ උපකරණ ද සමඟින්, දැවැන්ත සහනාධාර සමඟින් පෙරමුණට එන ලදී. ඒවා එරිට්‍රියන් නිදහස් ව්‍යාපාරය සහ ඔගඩන් (Ogaden) හි 1977 ජූලි මාසයේ දී එල්ල කරන ලද සෝමාලියානු ප්‍රහාරය පරාජය කරන්නට තීරණාත්මක වූහ.¹⁶ එවක දී තවත් සෝවියට් මිත්‍ර පාර්ශවයක් වූ සෝමාලියාවේ සිද්ධ වෙත ලද ක්‍රියාවලිය සමහර අවස්ථාවල දී අනුකරණයෙන් සිදුවෙන ලද, සෝවියට්කරණය වෙන්නට ගන්නා නව රෙජිමයේ වෑයම් සෝවියට් නායකයන් අගය කරන ලදී.

තීරණාත්මක දොරකඩක් හරහා යන්නට සමාජයට හැකියාව පාදන එකම උපකරණය යැයි ඔවුන් විසින් සලකන ලද්දේ මොස්කව් විසින් හැකි තරමින් තල්ලු කරන ලදී. එනම් මනා ලෙස වැඩුණු කොමියුනිස්ට් පක්ෂයකි. කෙසේ වුවද, ඒත් 1979 වෙන තෙක්, ‘ඉතියෝපියාවේ කම්කරු පක්ෂයේ සංවිධානාත්මක කොමිසම’ (Commission for the Organization of the Ethiopian Workers’ Party) පිහිටුවා ගැනීම සිද්ධ වූයේ නැත. 1983 ජනවාරියේ දී පැවත්වෙන එහි දෙවැනි කොංග්‍රසයේ ප්‍රතිඵල, විප්ලවයේ දහ වැනි සංවත්සරය සැමරීම සඳහා 1984 දී නිර්මාණය කිරීමට නියමිත වූ ‘ඉතියෝපියානු කම්කරුවන්ගේ පක්ෂය’ සඳහා ප්‍රමාණවත් තරමට ඵලදායක යැයි සෝවියට් යුනියනය විසින් විනිශ්චය කරනු ලැබීය. අන්තර්-පක්ෂ එකඟතා හරහා ලෝක කොමියුනිස්ට්වාදයේ පද්ධතිය

¹³ Haile Fida, one of the leaders of MEISON and a member of the Dergue’s Political Bureau, had acquired his Marxist-Leninist tendencies while studying in France. He was arrested in August 1977 and disappeared after being detained for several months.
¹⁴ Patrice Piquard, “L’Ethiopie juge Mengistu, le boucher rouge,” *L’événement du Jeudi*, 22-28 December 1994.
¹⁵ See Paul B. Henze, “Communism and Ethiopia,” *Problems of Communism*, May-June 1981.
¹⁶ American sources estimate that 15,000 Cuban personnel were stationed there.

ඇතුළට සම්පූර්ණ ලෙසින් අනුගත වීමට, “ශ්‍රේෂ්ඨ ඔක්තෝබර් විප්ලවයේ” උරුමකාරයා යැයි හඳුන්වමින් EWP පක්ෂයට අවසරය දෙන ලදී. රටේ බහුවාර්ගික බෙදීම සහ ආර්ථිකය සම්බන්ධයෙන් දිගින් දිගටම බටහිර මත යැපෙමින් සිටීම හේතුවෙන් “ජනතාවගේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයක්” යන තරාතිරම පැවරීම සෝවියට් යුනියනය විසින් ප්‍රතික්ෂේප කිරීම, මෙම සාර්ථකත්වයේ එකම අඳුරු වලාකුළු වූයේය.¹⁷

පක්ෂයේ වර්ධනය සිද්ධ වූ වේගය නිසා එහි සමාජමය සංයෝජනයේ “නුසුදුසු” ඵලවිපාකයක් හට ගැනිණ. ඕනෑම කෙනෙකුට පක්ෂයට බැඳෙන්නට හැකියාව ඇතැයි පෙන්වන්නට මුලින් මුළු ශක්තිය යොදවමින් වෙහෙස වූවත් වැඩකරන ජනතාවගේ බහුතරය එයින් ඇත් වී සිටියහ. සාමාජිකත්වයෙන් ඔවුන් හතරෙන් එකකට අඩුවෙන් නියෝජනය වූහ. සොල්දාදුවන් සහ සිවිල් සේවකයන් හතරෙන් තුනකට වැඩි සාමාජික සංඛ්‍යාවක් නියෝජනය කළහ. මුළු ජනගහනයෙන් සියයට 87 ක් ගම්බද වැසියන් වූවත්, පක්ෂ සාමාජිකයන් වූයේ එයින් හුදු සියයට 3 ක් පමණකි.¹⁸ නායකයන් මහා බහුතරය යුද හමුදාවේ අය වූහ. EWP පොලිටිබියුරෝවේ බොහොමය හිටපු ධර්ම සාමාජිකයන් වෙතින් සෑදී තිබුණි. ඔවුන්ගේ සංවිධාන බොහොමයක් කඩා දමන ලද වූ බැවින් පක්ෂයේ විද්වතුන් සිටියේ ඉතාමත් සුළු ප්‍රමාණයක් පමණි.

හීෂණයේ ඵලවිපාකය

හීෂණයට ගොදුරු වූ වින්දිතයන් කොතරම් පිරිසක් යැයි නිශ්චිතව කියන හැකියාවක් මේ අවස්ථාවේ දී නොමැත. 1977 පෙබරවාරි සිට 1978 ජූනි දක්වා කාලයේ දී අගනගරයේ දී පමණක් සිද්ධ වූ දේශපාලන ඝාතන සංඛ්‍යාව 10,000 ක් යැයි 1995 මැයි ඇඩ්ස් අබාබා හි පැවති නඩු වල දී සඳහන් විය.¹⁹ වින්දිතයන් වර්ගීකරණ වලට (චීන පාක්ෂික, 1979 දී සමූල ඝාතනය වූ යුදෙව් උලාෂා (Falasha) යනාදී වශයෙන්) බෙදීමට උත්සාහ කිරීම බොහෝ විට පිළිවෙලකින් නොයුතු විය හැකියි. වෙකොස්ලෝවැකියාව සම්බන්ධයෙන් කැරලි බාධකයක් දක්වන ලද පරිද්දෙන්, තමන්ගේ දරුවන් ගිල දමමින් පසුබිමේ මාන බලමින් සිටින ලද සාතන් වැනි වර්තයක් අපි හොයන ලද කාලය නිමාවී ඇත.²⁰ ස්ටාලින් අනුකරණයෙන්, ධර්ම විසින් ද වග විභාග රහිතව සියළු දෙනාම මරා වළදමන ලද පසුව “ප්‍රතිගාමී,” “ප්‍රතිවිප්ලවීය,” නැත්නම් “EPRP වෙතින් එන ජනතා විරෝධී පෙරළිකාර ආරාජිකවාදීන්,” යැයි ආයාසකින් තොරව ලේබල් අලවන ලදී. පැවති සෝවියට් යුනියනයේ දී ලෙසින්ම, සාමූහික සොහොන් තවමත් සොයා ගැනෙමින් පවතී. ‘ඇමිනෙස්ටි ඉන්ටර්නැෂනල්’ විසින් “අතුරුදහන්” වූවා යැයි වාර්තා කරගත් බොහෝ දෙනා සොයා ගැනෙන සොහොන් හමුවෙති. චීනයේ සිද්ධ වූ ලෙසින්ම, මරණයට පමුණුවීමේ වැය රජයට ගෙවිය යුතුයි පවා පවුල් වලට කියන ලදී. පුළුල් ලෙසින් සහ ඉස්මතුව පෙනෙන එක ක්‍රමයක් වූයේ නයිලෝන් ලණුවක්, නැත්නම් “මෙන්ගිස්ටු බෝ ටයි පටිය,” වූයේය. රාජ්‍ය ආරක්ෂක සේවයේ වඩාත්ම පිළිකුල් කරන ලද එක් අයෙක් වූ කර්නල් ටෙකා ටුලු (Teka Tulu) විසින් එය විශේෂයෙන්ම යොදා ගන්නා ලද ක්‍රමයයි. 1975 අගෝස්තුවේ එක රැයක දී මරා දැමෙන ලද (ඒත් නිල වශයෙන් කියැවුණේ ඔහු සැත්කමක දී මිය ගිය බවයි) අගරජ සහ ඔහුගේ මිනිපිරිය වූ ඉජේගායෙහු ඇස්ලා කුමරිය (Princess Ijegayehu Asfa) වෙනුවෙන් ද යොදා ගැනුණේ මේ ක්‍රමයයි.

නැගෙනහිර ජර්මන් රාජ්‍ය ආරක්ෂක හමුදා වූ ස්ටාසි විසින් සහ සෝවියට් KGB විසින් විවිධ මාර්ග හරහා සහාය සපයන ලදී. මොස්කව් සිටි ඉතියෝපියානු සිසුන් සෝවියට් ආරක්ෂක හමුදා විසින් ඉතියෝපියානු ආරක්ෂක සේවකයන්ට බාරදෙන ලද සිද්ධීන් ගණනාවකි. ඇඩ්ස් අබාබා හි දී, නැගෙනහිර යුරෝපීය සහ සෝවියට් විශේෂඥයන් සහ ඔවුන්ගේ ඉතියෝපියානු සමානයන් අතර අතරමැදියෙක් ලෙසින් සාජන්ටි ලෙගෙස්සෙ ඇස්ලාට් (Legesse Asfaw) කටයුතු කළේය. ශාරීරික වධහිංසාවට පමුණුවන ලද වින්දිතයන් අගනගරයේ පදිකවේදිකා වල දී ප්‍රදර්ශනයට තැබීම සාමාන්‍ය පිළිවෙතකි. 1977 මැයි 17 වැනිදා සේවි ද චිල්ඩ්‍රන් ෆන්ඩ් (Save the Children Fund) හි ස්වීඩන් ජාතික මහ ලේකම් ශෝකයෙන් දන්වා සිටියේ, “දරුවන් 1,000 ක් මරා දමා තියෙනව, ඔවුන්ගේ මළ සිරුරු වීදිවල අත්හැර දමා ඇති අතර වල් හයිනා සත්තුන්ට විසින් අනුභව කරමින් පවතිනව...ඝාතනය කරපු දරුවන්ගේ

¹⁷ Christopher Clapham, “The Workers’ Party of Ethiopia,” *Journal of Communist Studies*, no. 1 (March, 1985).
¹⁸ Oglia Kapeliouk, “Quand le paysan est tenu à l’écart des décisions politiques,” *Le monde diplomatique*, April 1984.
¹⁹ Bertrand Le Gendre, “Ethiopie: Le procès de la Terreur rouge,” *Le monde*, 13 May 1995. In 1997 the secretary general of the Federation of Ethiopian Teachers suggested a figure of 30,000 political murders since 1974; Amnesty International, *Human Rights Violations in Ethiopia* (London: 1978), p. 16.
²⁰ Karel Bartošek, *Les aveux des archives, Prague—Paris—Prague, 1948-1956* (Paris: Seuil, 1996).

ඉහළට ගොඩ ගහපු මළසිරුරු ඔබට දකින්නට පුළුවන්, ඇඩ්ස් අබාබා වලින් වාහනයකින් පිටත් වී යද්දී කාණු වල වැතිර සිටින දරුවන්, ඔවුන් අය බහුතරයක් වයස අවුරුදු එකොළහේ සිට දහතුන දක්වා අතර අයයි.”²¹

1991 න් පසුව නව ජනාධිපති මෙලෙස් සෙනාවි (Meles Zenawi) ගේ අධිකරණ පද්ධතිය යටතේ නඩු මඟට යොමු වූ 1,823 න් බහුතරය නගර වල ඉතා ප්‍රසිද්ධ වර්තයන් සම්බන්ධයෙන් වූහ;²² ඒත් වර්ග කිලෝමීටර් මිලියන 1.22 කින් යුතු රට පුරා හැම අත පැවති භීෂණය, මිලියන 30 කට වැඩි ජනතාවකට බලපාන ලදී. සාපේක්ෂ ලෙසින් යම් තරමක සුරක්ෂිත බවක් EPRP වෙත පැවති වෙලෝ (Welo) නගරය අතිශයෙන් පීඩාවට පත් වූහ. 1997 මැයි මාසයේ දී, ඇඩ්ස් අබාබා හි ඉහළ උසාවියේ අපරාධ විනිසුරු පීඩය වෙතට ඔවුන්ගේ ක්‍රියා කටයුතු සඳහා වගකියන්නට කර්නල් ෆැන්ටායේ යෙඩේගො (Fantaye Yhdego), ලුනින් හයිලෙ ගෙබෙයාහු (Haile Gebeyahu), සහ කර්නල් ඇලෙමු අබච්චි (Alemu Ambachew) යන අය ඉදිරිපත් කරන ලදී. ඒ වගකිව යුතු ක්‍රියා අතරට 1977 පෙබරවාරි මාසයේ දී ඩෙසේ (Dese) සහ කොම්බල්චා (Kombalcha) හි දී EPRP සාමාජිකයන් විසිහතර දෙනෙක් ගැස් දමා මරණයට පමුණුවීම අයත් විය.²³ ශීවා (Shewa) මධ්‍යම ප්‍රාන්තයෙන් පිටත වැඩියෙන්ම ප්‍රසිද්ධ තත්වය පැවතියේ එරිට්‍රියාවේය. එහි ඉතාමත් හොඳින් සංවිධානාත්මකව සිටින ලද සහ අනෙකුත් තෙවැනි ලෝකයේ මාක්ස්වාදී කණ්ඩායම් අතර මහත් සහායක් ලබමින් සිටි ජාතිකවාදී විරුද්ධ පැත්ත, ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාවගේ අවධානය හමුවේ ඇඩ්ස් අබාබා රෙජිමයේ විශ්වාසනීය බව නැති කිරීමට තොරතුරු බෙදා හරිමින් සිටියහ.²⁴ 1974 දෙසැම්බර් 20 වැනිදා, කලින් පැවති ඉතාලිය යටත් විජිතය කැඩී යෑමෙන් සහ රතු මුහුදු වෙරළෙන් බ්‍රිතාන්‍ය ආරක්ෂාව යටතේ ඇති රට අයින් කර දැමීමෙන් හෝ ජාතිය බෙදිය නොහැකි යැයි රෙජිමය තහවුරු කරන ලදී.²⁵

ගිණිකොන දිග, ඉන්දියානු සාගරය අසල, සෝමාලි සම්භවයෙන් යුතු බහුතරයක් වාසය කරන ලද ඉතියෝපියාවේ ප්‍රදේශයක් වූ ඔගාඩින් සඳහා වූ සෝමාලියානු උද්යාවන නිසා අර්බුදයක් ඇති කරන ලදී. සෝමාලි නායකයා වූ මොහමඩ් සියඩ් බාරෙ (Mohammed Said Barre) නිල වශයෙන් මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදය වැළඳගෙන සිටියේ 1969 පටන් විය. මොස්කව් සහ මොගඩිෂු (Mogadishu) අතර සබඳතා 1974 මිතුරු ගිවිසුමක් අත්සන් කිරීමෙන් පසුව තවත් සමීප වූහ. ඉතියෝපියාව, සෝමාලියාව, සහ දකුණු යෙමෙන් ලවා සමූහාණ්ඩුවක් නිර්මාණය කරවීමට එලක් නැති වෑයම් වලින් අනතුරුව පාරිභෝගිකයන් දෙදෙනෙක් අතර තෝරා ගැනීමක් කරන්නට සෝවියට් යුතියනට බලාත්මක විය. මොස්කව් තෝරා ගත්තේ ඇඩ්ස් අබාබා රෙජිමයයි. එතැන් සිට එරිට්‍රියාවේ නිදහස උදෙසා වූ ජනප්‍රිය පෙරමුණු (සහ මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදී ඒවා ද) මෙන්ම 1977 ජූනි සිට 1978 ජනවාරි දක්වා පහර දෙන්නට පැමිණි සෝමාලියානු හමුදාව ද ආපස්සට තල්ලු කිරීම සඳහා මෙන්ගිස්ටු හට සෝවියට් හමුදාවේ අවි බලය සහ නාවුක සහ ආකාශ්ඵ මනා සංවිධාන සහාය ලබාගත හැකියාවත්, එසේම රටෙන් පිට සේවයට යන කියුබානු හමුදා සහාය ලබාගත හැකියාවත් පෑදිණ.

මෙන්ගිස්ටු ගේ ක්‍රියාවන් කොතරම් කාර්යක්ෂම වූවා දැයි කියතොත් 1988 මාර්තු 28-30 ඇඩ්ස් අබාබා හි පවත්වන ලද ‘ලෝක ව්‍යාප්ත වෘත්තීය සමිති සම්මේලන බියුරෝවේ’ තිස්නව වැනි රැස්වීමේ දී, සංවිධානය විසින් ඔහුට “දේශයන්හි සාමය සහ ආරක්ෂාව සඳහා වූ අරගලයේ ඔහුගේ දායකත්වයට, සහ ඔවුන්ගේ ජාතික සහ ආර්ථික ස්වාධීනත්වය වෙනුවෙන්,” රන් පදක්කමක් ප්‍රදානය කළහ. 1988 ජූනි මාසයේ දී, රැස්වීම අවසන් වී වැඩි කල් යන්නට මත්තෙන්, ටිග්‍ර (Tigre) ප්‍රාන්තයේ හව්සෙන් (Hawzen) හි වැසියන් 2,500 ක් බෝම්බ ප්‍රහාරයක් නිසා මිය ගියහ. ස්පාඤ්ඤ සිවිල් යුද්ධයේ ගර්නිකා (Guernica) හි දී සිද්ධ වූවා මෙන් බෝම්බ ප්‍රහාරය එල්ල වූ දිනය වෙළඳපොළ දිනයකි. යටත් විජිත යුද්ධයක් කාලයේ වුවත්, නැත්නම් ජාතිකවාදී විරෝධී මර්දනය කාලයේ වුවත්, පරණ අධිරාජ්‍යයේ මායිම් වල පිහිටි ප්‍රදේශ (එරිට්‍රියා, ටිග්‍ර, ඔරොමො, ඔගඩින්, වෙලෙගා, වෙලෝ) නිතරම “ජනප්‍රිය

²¹ See Amnesty International, *Human Rights Violations in Ethiopia*, pp. 9-11, 14-15.

²² මෙන්ගිස්ටු පලා ගිය පසු වහාම සෙනාවි ජනාධිපති බවට පත් වූයේය. ජනසංහාර සහ මානුෂීය අපරාධ සඳහා චෝදනා ලැබූ මෙන්ගිස්ටු රෙජිමයේ නායකයන් සම්බන්ධ නඩුව 1994 දෙසැම්බර් මාසයේ දී කල් තැබී 1995 මැයි 13 වැනිදා නැවත පටන් ගන්නා ලද්දේ තව දුරටත් නඩුවට පෙර පවත්වන පටිපාටි සමඟිනි. අභිචෝදකයාගේ නඩුව 1996 මුල දී පටන් ගැනිණ, ඊ ළඟ වසර කිහිපය තුළ දී හිටපු ජෝෂ්ඩ් නිලධාරීන් 71 ක් සඳහා (අනභිමුඛයෙන් ඉදිරිපත් කළ 25 න් ඇතුළුව) නඩු විභාග වූහ. ඩර්ග් බලවත්ම විප්ලවීය මෙහෙයුම් සබඳතා කමිටුවේ හිටපු ප්‍රධානියා වූ මේජර් මෙලාකු ටෙෆෙරා (Melaku Tefera) 1,100 ක ජනතාවක් මරා දැමීම ගැන චෝදනා ලැබ 1998 ජනවාරි මාසයේ දී අධිචෝදනයට ලක්වීම වඩාත්ම මෑත කාලීන සිද්ධියයි.

²³ *Ethiopian Herald*, 13 May 1997.

²⁴ පීඩකයා හමුවේ එරිට්‍රියාව කිසිසේත්ම එක්සත් නොවීය. භූමි ප්‍රදේශය තුළ ජනවාර්ගික සුලුතරයන් බොහෝ වශයෙන් සිටින අතර විවිධ කණ්ඩායම් අතර ලේ වැගිරීම සාමාන්‍යයක් වූයේය.

²⁵ 1882 දී ඉතාලිය විසින් අධිවාසය කරගෙන සිටි එරිට්‍රියාව හයිලෙ සෙලාසී විසින් 1962 අදා ගන්නා ලදී.

පෙරමුණු වලින් නායකත්වය දෙන විප්ලව වලට හසු වූහ, ඒවායේ කාඩර්වරු භාවිතා කළේ ද ඔවුන්ගේ හතුරන් විසින් භාවිතා කරන ලද මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදී බස් වහරම වූහ.²⁶ මේ තත්වයන් සමනය කිරීම සඳහා විවිධ හමුදා සම්පත් යවන ලදී, එසේම සමහර අන්ත-වාම සහ වින-පාක්ෂික පාර්ශවයන් විසින් මහත් සේ වැයම් කළේ මේ කැරලි වල දී සිදුවෙන සමහර කේර අපරාධ සඳහා එක්සත් ජනපදයෙන්, සෝවියට් යුනියනයෙන් සහ ඊශ්‍රාලයෙන් සහාය ලැබෙන බවයි.²⁷

වියෙට්නාමයේ දී සිද්ධ වූ ඇමෙරිකන් මැදිහත්වීම් වලට එරෙහි ව්‍යාපාරය අනුව හැඩ ගසන ලද, “ජනතාවගේ අයිතීන් සහ නිදහස උදෙසා වූ ජාත්‍යන්තර ලීගයේ ස්ථිර අධිකරණය” (Permanent Tribunal of the International League for the Rights and Liberation of Peoples), එරිට්‍රියාවේ සිදු කරන ලද කේර අපරාධ ගැන අවධානය යොමු කිරීමට 1980 මැයි මාසයේ දී මිලාන් හි දී සැසිවාරයක් පටන් ගන්නා ලද්දේය. එහි වාර්තාව 1981 දී ‘එරිට්‍රියාව සඳහා සහනාධාර උදෙසා වූ බෙල්ජියානු කමිටුව’ (Belgian Committee for Aid to Eritrea) විසින් ප්‍රකාශනය කළේය, එහි මතයන් විශාල වශයෙන් පෙන්නුම් කළේ එරිට්‍රියානු ජනප්‍රිය නිදහස් පෙරමුණේ (Eritrean Popular Liberation Front) අදහස්ම වූහ.²⁸ එය එකතු කරගන්නා සමහර තොරතුරු (ඇමිනෙස්ටි ඉන්ටර්නැෂනල් වාර්තා වලින් ද තහවුරු කරන), නාටික විසින් කරන ලද කේර අපරාධ හා සමානකම් පෙන්නුම් කරති; සැසිවාරයේ සිටි ප්‍රංශ නිරීක්ෂකයා විසින්, ජන කණ්ඩායම් පල්ලි වලට එකතු කර අනතුරුව ඒවා ප්‍රච්චා දමන ලද ඔරාඩුර්-සුර්-ග්ලේන් (Oradour-sur-Glane) සමඟ සංසන්දය දක්වන ලද්දේය. “ස්ථිර අධිකරණය” විසින් ප්‍රකාශ කරන ලද පත්‍රිකාවේ වොකිඩුබා (Wokiduba) ගම උදාහරණයක් හැටියට දක්වයි. 1975 ගිම්හානයේ දී ඒ ගමේ 110 ක පිරිසක් සත්‍යලබ්ධික පල්ලියක් ඇතුළත සමූල ඝාතනය කරන ලදී. ඇඩිස් අබාබා හි සුදු පර්පේ වාහන වෙනුවට වොකිඩුබා හි මරණ කණ්ඩායම් පදවන ලද්දේ දුඹුරු පැහැති වොක්ස්වැගන් වෑන් වූහ. ඒවා මළ සිරුරු වහාම රැගෙන ගොස් සාමූහික මිනී වළවල් වලට විසි කළහ. මෙනඩෙෆෙරා (Mendefera) අසල ඇඩි කුවල්ලා (Adi Qualla) හි දේශපාලන සිරකරුවන්ගේ රැඳවුම් කඳවුරක් ද පැවතිණ.

1977 අගෝස්තු වේ දී එරිට්‍රියානු බෙදුම්වාදීන්ට එරෙහිව මෙන්ගිස්ටු ප්‍රකාශ කළ “සමස්ත යුද්ධය” නිසා කොතරම් සංඛ්‍යාවක් මිය ගියා දැයි යන්න තවමත් පැහැදිලි නැත. 1978-1980 කාලය සඳහා සිවිල් වැසියන් සහ හමුදා සේවක පිරිස ඇතුළත් 80,000 ක ඇස්තමේන්තුවට පළිගැනීම් සඳහා මහත් ලෙසින් අහසින් බෝම්බ හෙළන ලද නිසා වින්දිතයන් වුවත් ද ඇතුළත් වුවත් එයට අනතුරුව රජය විසින් ක්‍රමවත් ලෙසින් සාම්ප්‍රදායික ජීවන රටාවට බාධක එල්ල කිරීමේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට මිය ගිය ලද්දවුන් අයත් නොවේ.²⁹ මාසික වේතන උපයන හමුදා සේවක පිරිසක් වාසය කිරීම නිසා එයින් තහවුරු කෙරෙන ලද යම් තරමක ස්ථාවර ආර්ථිකයක් සහ සෑහීමකට පත්විය හැකි සැපයුම් පද්ධතියක් නාගරික කේන්ද්‍රයන්හි පැවතුන ද කෘෂිකාර්මික පළාත් පශු සම්පත් විනාශයෙන්—ඔවුන් වෙත බෝම්බ ප්‍රහාර එල්ල කිරීම විශේෂයෙන්ම විනෝදජනක වූ ගුවන් හමුදාව නිරතුරුව සිටින ලද නිසාත්—බිම් බෝම්බ, කැළෑ කැපීම, සහ අධිකාරීන්ගේ පාලනයට බාධා කරන ඵලවිපාක නිසා දැඩි සේ දුක් විඳින ලදහ. කෘෂිකර්මය තුළ සාම්ප්‍රදායිකව ප්‍රධාන භූමිකාවක් ගත් කාන්තාවන් සොල්දාදුවන් විසින් ක්‍රමවත් ලෙසින් ලිංගික දූෂණයට භාජනය කරනු ලැබීම නිසා අනෙක් ප්‍රදේශ සමඟ වෙළඳාම සහ වානිජ්‍ය කටයුතු දිරිමත් කරන්නට එතරම් හැකියාවක් නොලැබීමත් හේතුවෙන් අනාරක්ෂාව ස්ථිර කාලීන ලෙසකින් පැවතිණ.³⁰

1982-1985 පැවති සාගත වල දී ජනගහනය මහත් ලෙසින් අවතැන් වීමට ප්‍රධාන හේතුව ගරිල්ලා සටන්කාමීන්ව ඔවුන්ගේ සිවිල් කඳවුරු වලින් වෙන් කර තබන්නට ගත් අරමුණක් නිසා යැයි කීම සමහර විට පමණට වැඩි ප්‍රකාශයක් විය හැකි වුවත්, පරිස්ථානීය වශයෙන් ජන කණ්ඩායම් එහා මෙහා යාම සැලකිය යුතු

²⁶ ප්‍රාදේශීය මට්ටමකින් අවිගත් විෂම ජාතික කණ්ඩායම් ගණනාවක් ද සිටියහ: ඉතියෝපියානු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී යුනියනයේ රාජ්‍යවාදීන් සිටියහ, 1974 විප්ලවයේ දී ඉබ්‍රිම් අහිමි වූ ජනතාව, සහ ඩර්ග් වෙතින් දුක් විඳි අනෙකුත් අය. මේ කණ්ඩායම බෙනි අමාර (Beni Amaer) සහ අෆාර් (Afar) කණ්ඩායම් සමඟ එක්ව විශේෂිත සටන් සිදු කළ අතර පොදුවේ රටේ අනාරක්ෂිත වාතාවරණයට තවත් දායක වූහ.

²⁷ අප්‍රිකාවෙන් සහාය ඉවත් කරගන්නට ගොර්බචොව් පටන් ගනිද්දී ඇඩිස් අබාබා සහ ටෙල් අවිව් අතර ක්ෂණික ප්‍රතිසන්ධානයක් ඇති විය, භූමි ප්‍රදේශයේ ඉස්ලාම් විරෝධී බලය දුර්වල විය හැකියාව ගැන ටෙල් අවිව් විසින් සිත් කරදර කරගෙන තිබුණි.

²⁸ එරිට්‍රියන් ජනප්‍රිය නිදහස් පෙරමුණ (EPLF) යනු මූලික වශයෙන් ක්‍රිස්තියානි ජනගහනය අතර පැවති මාක්ස්වාදී සංවිධානයක් වූයේය. වැඩි කොන්සර්වටිව් වූ එරිට්‍රියන් නිදහස් පෙරමුණ අතර හටගත් මතභේදයකින් පසුව EPLF ආරම්භ විය, ඉන්පසුව එතැන් සිට විශාල වශයෙන් මුස්ලිම් සංවිධානයක් ලෙසින් පැවතිණ. See Alain Fenet, “Le program du EPLE, nation et révolution,” in *La Corne de l’Afrique. Questions rationales et politique internationale* (Paris: L’Harmattan, 1986).

²⁹ Africa Watch, *Evil Days: Thirty Years of War and Famine in Ethiopia* (New York, 1991), p. 117.

³⁰ Ibid., p. 127.

ලෙසකින් සිද්ධ වූයේය. එරිට්‍රියාව වෙනස් වූයේ යාන්තමකට වුවත් වෙලෝ දැඩි සේ බලපෑම් වලට ලක් වූයේය. 1984 නොවැම්බර් සහ 1985 අගෝස්තු අතර තැන් මාරු කරන ලද 525,000 ක ජනතාවෙන් 310,000 ක් (ප්‍රාන්තයේ ජනගහනයෙන් සියයට 8.5 ක්) වෙලෝ වෙතින් පිටත්ව යන ලද අයයි.³¹ ගොඩාර් (Godar) වැනි මායිම්බඩ ප්‍රදේශයන් වල ජනගහනයෙන් සැලකිය යුතු සමානුපාතිකයක් (සියයට 30-40) හිස් කරන ලදහ, ඔවුන් බොහොමයක් සුඩානයේ විරුද්ධ කණ්ඩායම් විසින් පාලනය කරන ලද කඳවුරු වල සරණාගතයන් වූහ.³² සාගතය සම්බන්ධව බටහිර රටවල දී විශාල ප්‍රසිද්ධියක් ලැබුණ ද, එය රට පුරා හෝ කිසිදා නොවී විරූ ප්‍රපංචයක් නොවීය. සාගතය අතිශයෙන්ම වැදගත් සිද්ධියක් වුවත් එය ජනගහනයෙන් සියයට 25 කට බලපාන ලද ප්‍රාදේශීය අර්බුදයකට එහා යන ලද්දක් නොවීය. එසේම සියවස් ගණනාවක් ඇතක සිට පැවතෙන ලද සාගත මාලාවක එකක් වූයේය. (1972-73 දී පැවති මෑත කාලීන සාගතය කළින් සිටි රෙජිමය ඇද වැටීමේ ප්‍රධාන හේතුවක් විය.) සාගතයේ ඵලවිපාක වැඩියෙන්ම දැනුනේ රජය විසින් ඉල්ලා සිටි සැපයුම් කෝටා අනුව තම ආහාර සංචිත අත්හරින්නට බලාත්මක වෙන ලද මිලියන ගණනක දුප්පත් ගම්බද වැසියන්ටයි. ඒ වන විට ද ගම්බද වැසියන්ට පනවන ලද බදු දැඩි වූහ. අතිශයෙන් උද්ධමන මිල ගණන් වලට කළකඩයෙන් බීජ මිල දී ගන්නට ඔවුන්ට සිද්ධ වී තිබුණි. ඒත් ඒවා ආපහු රජයට සහතික මිලකට විකිණීමට ඔවුන්ට බලාත්මක වෙන ලදී. ඔවුන් බොහෝ දෙනෙකුට තම පශු සම්පත් අයිති කරන්නට ද සිද්ධ වී තිබුණි. ඒ නිසා ඉතාමත්ම නරක වේලාවට දැඩි ආහාර හිඟයකින් පෙළුනහ. 1982 දී සාගතය පටන් ගනිද්දී, එය සැබෑ ඉඩෝරයක ඵලවිපාකයක් විය. නමුත් අර්බුදය තවත් නරක අතට හරවන ලද්දේ වෙළඳාම සැබැවින්ම නවතා දැමීම නිසායි. වෙළෙන්දන්ව කටුක ලෙසින් වධහිංසා වලට පාත්‍ර වීමත් සහ අනාරක්ෂිත හැඟීමක් පුළුල් ලෙසින් පැතිර යාමත් දෙකම ඊට හේතු වූහ.

සහනාධාර පාලනයෙන් සහ ජනගහනය අවතැන් කිරීමෙන්, අධිකාරීන් විසින් ඔවුන්ගේ අරමුණු ඉටු කරගන්නට උදව් පිණිස කුසගින්න අවියක් හැටියට යොදා ගත්හ, විරුද්ධ මතධාරීන් නිහඬ කිරීමත් සහ පක්ෂ-රාජ්‍යය විසින් ඉඩකඩ “විද්‍යාත්මක” ලෙසින් දියුණු කිරීමත් එයට ස්වභාවයෙන්ම අයිති වූහ.³³ වෙලෝ හි හැරෙන්නට අනෙකුත් ප්‍රදේශයන් වලට රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන වලින් මැදිහත්වීම තහනම් කිරීම සහ ටීග්‍ර වෙතට යැවෙන ආධාර වෙනත් පැතිවලට හැරවීම නිසා ගරිල්ලා පාලනය යටතේ වූ ප්‍රදේශ වලින් දුෂ්කර පළාත්වල විසූ ජනගහනය පලා යාමත් ඔවුන් මෙන්ගිස්ටු හමුදා අල්ලා ගත් කලාප වලට එක් රොක් වීමත් සිද්ධ විය. මේ බලාත්කාරයෙන් වෙනතක යැවීම සඳහා බොහෝ විට පහසුකම් ලැබුනේ ආහාර මඟ එනවා යන නිවේදනයක් මාර්ගයෙනි. එය වියළි උතුරේ ජනවාර්ගික ජනතාව සරු පස් ඇති වැඩි ආර්ථිකවයකින් යුතු දකුණට යවන ලෙසකින් පෙන්නුම් කරන ලදී. ආහාර තත්වයන් සහ ඔවුන්ගේ භූගෝලීය ස්ථානය කුමක් වුවත්, මේ මාරු කිරීම් වලින් වැඩියෙන් බලපෑමට ලක් වූයේ සාගතයේ වින්දිතයන් නොව, හමුදා පාලනය යටතේ සිටි ජනගහන කොට්ඨාශයන්ය. මේ සඳහා උදාහරණයක් හැටියට ඩර්ග් හමුදා සහ ටීග්‍ර විමුක්ති පෙරමුණ (Tigre Liberation Front) අතර ඇවිලීමින් තිබී අර්බුදය පැවති ප්‍රදේශ වාසින් දැක්විය හැකියි. න්‍යායිකව ජනතාවට රැඳී සිටීම තෝරාගත හැකි වුවත්, ප්‍රායෝගිකව පිටත්ව ගිය ජන සංඛ්‍යාවේ විශාලත්වය පෙන්නුම් කරන්නේ ඔවුන්ට රැඳී සිටීමට හේතුවක් නොතිබුණ බවයි. අධිකාරීන් විසින් *begs teseno* යැයි හඳුන්වන ලද්දේ, “යහපත උදෙසා තර්ජනයෙන් නම්වා ගැනීම” නැතහොත් “අනුන්ගේ හොඳ වෙනුවෙන් තර්ජනයෙන් නම්වා ගැනීම” යන්න මෙම ඒකාධිපතියෙකුගේ පාලනයට ඉඩ දීමයි. සාගතයට පෙර, ජීවන තත්වයන් ඉතා අහිතකර වූයේ කොතරම් ද කියතොත් ඇන්ග්ලෝ-ඇමෙරිකන් වහල් විරෝධී සංවිධාන වල අවධානය පවා ඒවාට ආකර්ෂණය වෙන ලද රාජ්‍ය ගොවිපලවල සේවය කිරීම සඳහා විශාල නගර වලින් “ස්වේච්ඡා සේවකයන්” සොයා ගැනීමේ ප්‍රතිපත්තිය 1980 දී හඳුන්වා දෙන ලදී.³⁴

“ගම්මානකරණය” ප්‍රතිපත්තිය ඉලක්ක කරන ලද්දේ තැනින් තැන සැරිසරමින් ජීවත්වන ජනගහනයන් වූහ. ඒ ගෝත්‍ර වලින් ඒවාට දැඩි සහ සමහර විට ලේ වගුරන ප්‍රතිරෝධයන් වලින් ප්‍රතිචාර ලැබුණි. ඒවා බොහෝ ආකාර වලින් කොමියුනිස්ට් රෙජිම යටතේ දකින ගම්බද වැසියන්ගේ යුද්ධ හා සමාන වූහ. මොසැම්බික් හි සිද්ධ වූ ලෙසින්, පක්ෂයෙන් වඩා පහසුවෙන් පාලනය කරන හැකි වූ සංවිධාන වලට ගම්බද ප්‍රජාව කණ්ඩායම් කරවීම අරමුණ වූයේ එයින් ගම්බද වැසියන්ව “ඔවුන් හිතන විදිය සහ ඔවුන්ගේ ජීවන රටාව වෙනස් කරමින්, දුෂ්කර

³¹ Georges Lecomte, “Utopisme politique et transferee de population en Ethiopie,” *Espirit*, June 1986.
³² Jean Gallais, “Sécheresse, famine, état en Ethiopie,” *Hérodote*, no. 39 (October-December 1985).
³³ Michel Foucher, “L’Ethiopie: A qui sert la famine?” *Hérodote*, no. 39 (October-December 1985).
³⁴ Anti-Slavery Society, *Forced Labour in Humera: Intervention on behalf of the Anti-Slavery Society*, a report presented to UNESCO’s Human Rights Commission, Working Party on Slavery (Geneva, August 1981). See Africa Watch, *Evil Days*, p. 167.

පළාත් වල නව නූතන සමාජයක් නිර්මාණය කරන අලුත් පරිච්ඡේදයක් ආරම්භ කරමින්, එයින් සමාජවාදය ගොඩනගන්නට උදව් කිරීම,³⁵ දිරිමත් කරනු පිණිසයි. ජනගහනය මාරු කරන වැඩ සටහන ලෙසින්ම, ඉලක්කය රාජ්‍ය වගා ක්ෂේත්‍රය පුළුල් කිරීමත් සහ “නව මිනිසා” නිර්මාණයත් යන දෙකම වූහ. මිචෙල් ෆුචර් (Michel Foucher) නමැති භූගෝල විද්‍යාඥයා පෙන්වා දුන් පරිදි, “ඉඩෝරය සහ දේශගුණික අර්බුදය බලපාන ලද පළාත් වලට වඩා මහත් ඇතකට සාගතයේ එලවිපාක දැනුණේ එය රට වැදගත් අවකාශමය ආකාරයකින් සංවිධානය කිරීමේ මූලාව සඳහා යොදා ගැනීම නිසයි.”³⁶

සමහර මෙහෙයුම් සෑහෙන තරමකට සාර්ථක යැයි සැලකුණ ද, ඒ මෙහෙයුම්වල මිනිස් වැය ගණනය කිරීම අතිශයයෙන් දුෂ්කරයි. අම්බාසෙල් (Ambassel) සහ වෙලෝ වැනි, සමහර හුවමාරු කඳවුරු තුළ පැවති සියයට 14 ක මරණ මට්ටම සාගත පැවති හුදකලා පෙදෙසක දී වාර්තා වූවාට පවා ඉහළ වූහ.³⁷ මේ අකාරයක්මත්වයේ වින්දිතයන් 200,000 සිට 300,000 ට අමතරව ඒ හා සමාන සංඛ්‍යාවක ජනතාවක් “වැඩවසම්වාදයේ” සිට “සමාජවාදය” දක්වා කඩිනම් කරවීමේ කාලය තුළ දී බිල්ලට දෙන ලද්දේය. ඔවුන්ට ජාත්‍යන්තර සහනාධාර ලැබීම උවමනාවෙන්ම අවහිර කරන ලදී. පලා යන්නට තැත් කරද්දී අහසින් දමන බෝම්බ වලින් මරා දැමුණි. පොරොන්දු වූ දිව්‍යලෝකය වෙත රැගෙන යද්දී ඇන්ටොනොව් ගුවන්යානා ඇතුළත මද වායුවෙන් යුතු වූ ප්‍රවාහනය සඳහා බඩු රඳවා තබන කොටසේ දී එක්කෝ හුස්ම හිරවී නැත්නම් සීතලට මිදී මිය ගියහ. එසේත් නැත්නම්, ප්‍රමාණවත් නොවන ආහාර තොග සමඟ ඔවුන්ව සොයා ගන්නා පළමු කණ්ඩායමගේ කැමැත්ත කරන්නට (සමහර විට ඔවුන් මිනීමරුවන් වූහ) සරලවම අතරමං කර දමන ලදී.

සාගතය විසින් රෙජිමය වෙත පොදුවේ මිශ්‍ර ප්‍රතිඵල ගෙනෙන ලදී. මෙන්ගිස්ටු විසින් මුලින්ම ගැටළුවේ පරිමානය සඟවන්නට වෑයම් කළේය. ඒත් අනතුරුව, 1984 සිසිරයේ දී බටහිර පළ වූ සාගතයෙන් පෙළෙන වින්දිතයන්ගේ කම්පනය ඇති කරන ඡායාරූප තම වාසියට යොදා ගෙන ඊට ප්‍රතිප්‍රහාර දුන්නේය. 1984 නොවැම්බර් 16 වැනිදා ආවේගයන් වැඩියෙන්ම උච්ච ලෙසින් පැවතිය දී, ඔහු මිලියන 2.5 ක ජනතාවක් තැන් මාරු කරවීමේ තීරණය දැනුම් දුන්නේය. රේගන් පරිපාලනය එම අදහසට විරෝධය දැක්වුවත්, ඔහු ඒ සඳහා ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාවගේ සහාය ලබාගන්නට සමත් විය. ප්‍රංශ විද්වතුන් අතර කොමියුනිස්ට්වාදයේ සංස්කෘතිය හුරු පුරුදු වූවක් නිසා ප්‍රංශය තුළ ප්‍රතිචාර යම් තරමකට මද ලෙසකින් දකින්නට ලැබීම සමහර විට හමුදා විසින් නැවත පදිංචි කරවීම ගැන විරෝධය පාන්නට ‘මායිම් නොමැති වෛද්‍යවරු’ (Medecins sans Frontières) විසින් ගත් තීරණය පිටුපස වූ එක හේතුවක් විය හැකියි. එම තීරණයේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට මෙන්ගිස්ටු රෙජිමය විසින් 1985 දෙසැම්බර් 2 වැනිදා ඒ සංවිධානයේ සාමාජිකයන් ‘පිළිගත නොහැකි පුද්ගලයන්’ (persona non grata) හැටියට ප්‍රකාශ කරන ලදී. පුළුල් වූ මට්ටමකින්, එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානයේ විශේෂඥයන්ගේ සහාය සහ අනගි ඡායාරූප කළමනාකරණ කටයුතු නිසා රෙජිමයට ආහාර තොග ගොඩගසා ගන්නට හැකියාව පෑදිණ—බොහොමයක් දෙන ලද්දේ හමුදාවටයි—එසේම “ලෝකය අපි වෙමු” (We Are the World) යන ගීතය ගයන ලද විවිධ රොක් සංගීතඥයන් විසින් නිර්මාණය කරන ලද මානුෂීය සහයෝගීතාවයේ පෙර නොවූ විරු රැල්ලක් වෙතින් වාසි ලැබූහ. 1980 ගණන් වල ගැටවර වයසේ සිටින ලද මිලියන ගණනක ජනතාවගේ සවිඥානයේ මෙම ඉතියෝපියානු නාටකය ගැන ඉතිරි වී ඇති එකම මතකය සමහර විට එම සිංදුව පමණක්ම විය හැකියි.

1988 වසරෙන් පසුව මෙන්ගිස්ටුගේ වාසනාව පහත වැටීම සෝවියට් යුනියනයේ කොමියුනිස්ට්වාදයේ ඉරණම සමඟ අර්ධ ලෙසින් සමගාමී වූයේය. 1990 මාර්තු මාසයේ දී සෝවියට් හමුදා උපදේශකයන් සටන් කලාප වලින් ඉවත් වී යාම නිවේදනය කරනු ලැබීය. ඒ වෙද්දී බලයේ සමබරතාවය අනික් පැත්තට වැඩි වෙන්නට ඒ වන විට ද පටන් ගෙන තිබුණි. ‘එරිට්‍රියාවේ සහ ටිග්‍ර හි නිදහස උදෙසා වූ ජනප්‍රිය පෙරමුණ’ සිට සෑම පෙරමුණු වල දී ම හමුදාව පසුබසිමින් සිටියහ. නැවත පදිංචි කරවීමේ ප්‍රතිපත්තිය නවත්වා දැමීම සහ ආර්ථිකය ලිබරල්කරණය කරන මෙහෙයුම් ව්‍යාපාරිකාරයෙන් දැනුම් දීම හා සමගාමීව 1989 මැයි 16 වැනිදා රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණයක් අත්හැර දැමීමෙන් පසුව හමුදාව විසින් අවසන් ශුද්ධකරණයක් සිද්ධ විය. කුමන්ත්‍රණකරුවන් අතරට රහස් සේවා රිංගා ගෙන සිටි අතර පළිගැනීම් අතිශයෙන්ම දරුණු වූහ. 1990 ජූනි 21 වැනිදා මෙන්ගිස්ටු විසින් පොදුවේ ජනතාව හමුදාවට බඳවා ගැනීම නීතිගත කළේය. වයස අවුරුදු දහඅටක අයට න්‍යායිකව එය අදාළ වුවත් ප්‍රායෝගිකව වයස අවුරුදු දාහතර සිට දාසය දක්වා, පාසැල් හෝ පාපන්දු ක්‍රීඩාංගන වල දී අල්ලා ගන්නා අයවත් ඊට ඇතුළත්

³⁵ Report from President Haile Mariam Mengistu to the Central Committee of the Ethiopian Worker's Party, 14 April 1986.
³⁶ Foucher, “L’Ethiopie,” p. 112.
³⁷ Cultural Survival, *Ethiopia: More Light on Resettlement* (London: Survival International, 1991).

කර ගැනිණ. 1991 දී උසස් අධ්‍යාපන ආයතන වසා දැමිණ. යුද වැයමේ කොටස්කරුවෙක් විය යුතු යැයි සියළු සිසුන්ට නියෝග කෙරිණ. ඇඩ්ස් අබාබා මත අඩුව තද වෙමින් පවතිද්දී, මිලියන 1 කට වැඩි සොල්දාදුවන් යුතු, ඉරාකයේ තරම් විශාල අනිවාර්යෙන් බැඳිය යුතු හමුදාවක් තැනීමේ ඔහුගේ අරමුණ 1991 අප්‍රේල් 19 වැනිදා මෙන්ගිස්ටු නිවේදනය කළේය. ඒ මොහෙත වෙද්දී ඔහුගේ හමුදාවේ ඒ වන විටත් 450,000 ක් (1974 දී සිටි 50,000 හා සංසන්දනයේ දී) වූ අතර එය උපසභාරා ප්‍රදේශයේ විශාලතම හමුදාව වූයේ සෑහෙන තරමක පරතරයක් ඇතිවයි. ඉතියෝපියානු හමුදාව දිගින් දිගටම මහත් පරාජයන් වලින් පීඩාවට පත්වෙද්දී, මෙන්ගිස්ටුගේ බලය ගිලිහී යන්නට පටන් ගැනිණ. 1991 මැයි 21 වැනිදා ඔහු කෙන්යාව හරහා සිම්බාබ්වේ හි හරාරේ (Harare) වෙත පලා ගියේය. එහි දී ඔහුට සරණ සපයන ලද්දේ සුදු රොඩේෂියන් යටත්විජිත පාලකයන්ට එරෙහි අරගලයේ වීරයා වූ රොබට් මුගාබේ විසිනි. 1994 සිසිරයේ දී ඉතියෝපියානු බේදවාචකයේ වගකීම බාරගන්නට ඇඩ්ස් අබාබා හි දී නඩුවට පෙනී සිටින්නට මෙන්ගිස්ටුව කැඳවන ලද විට, 'ඉතියෝපියන් හෙරල්ඩ්' (*Ethiopian Herald*) පුවත්පතේ නැගෙනහිර ජර්මන් වාර්තාකරුවන් විසින් උපුටා දක්වන ලද පරිදි "අතීත සාතන්ගේ උරුමය අපි තුරන් කර දමා ස්වභාව ධර්මයාවම අපේ පාලනය යටතේ තබමු," යැයි කියන ලද මිනිසාව උද්ධර්පණය කිරීම සිම්බාබ්වේ විසින් ප්‍රතික්ෂේප කරන ලදී.³⁸

ලුසොගොන් පුවත්පත්වය: ඇන්ගෝලා සහ මොසැම්බික්

පහළොස්වැනි සියවසේ සිට අප්‍රිකානු වෙරළබඩ පෙදෙසේ නියෝජනයක් පෘතුගාලය විසින් පවත්වාගෙන යන ලද්දේය. ඒත් එය විශාල අධිරාජ්‍යයක් (ඔවුන්ගේම ප්‍රමාණයෙන් විසිපස් ගුණයකින් යුතු) යටත්විජිත කරවීමට එය පසුව පැමිණියෙක් වූයේය. 1884-85 බර්ලින් සම්මන්ත්‍රණයේ දී යුරෝපීය බලවතුන් අප්‍රිකාව බෙදන විට ඊට අවස්ථාව ඔවුන්ට ප්‍රදානය වූහ. මෙම කල් ඉක්ම ගිය සහ මතුපිටින් පමණක් පෙනෙන ලද යටත් විජිතකරණය විසින් විවිධ යටත් විජිත ජාතීන් අතර එකමුතුවක හැඟීමක් වර්ධනය වීම වළක්වන ලදී. එහි ප්‍රතිඵලයක් හැටියට. 1960 ගණන් මුල දී අවිගන් අරගල දියත් කළ කණ්ඩායම් වලට යටත් විජිත විරෝධී සිතූම් පැතුම් මත රඳා සිටින්නට සිද්ධ වූහ, ඒවා සියළු ජාතිකවාදී යැයි සැලකෙන ලද අභිප්‍රායයන්ට වැඩියෙන් සෑහෙන තරමින් බලවත් යැයි සැලකුණි.³⁹ ඔවුන්ගේ අන්තගාමී දැක්ම සඳහා ඇති බාධක ගැන දැනුවත්ව, ස්වාධීනත්වයෙන් පසුව ජාතිකවාදී කණ්ඩායම් ඔවුන්ගේ "ඇතුළත හතුරන්" (*inimigo interno*) පිළිබඳව අවධානය යොමු කළහ. එයින් ඔවුන් අදහස් කළේ සාම්ප්‍රදායික ගෝත්‍රික ප්‍රධානීන්, යටත්විජිත පාලකයන් හා හවුලේ කටයුතු කරන ලද ජනතාව, සහ දේශපාලන විරුද්ධ මතධාරීන් වූහ. ඒ සියල්ලන්ටම රටට අනතුරුදායක අය යැයි චෝදනා එල්ල වූහ. ස්වාලින් සහ පෘතුගීසි ආඥාදායක ඇන්ටෝනියෝ සලසාර් (António Salazar) අතර කැඩී තිබුණ දේශපාලන සංස්කෘතියේ හැඩ හුරුකම් එයාකාර වූයේය. පෘතුගීසි යටත්විජිත බලය හදිසියේ නික්ම යාම සිද්ධ වුවත් නියෝජිත ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයක් ගොඩනගන්නට තිබුණු දිරිගැන්වීම් වූයේ අල්පයකි.

ඇන්ගෝලාවේ ජනතාවගේ ජනරජය

සුදු යටත් විජිත ජනගහනයේ දැඩි කෝපය මධ්‍යයේ, 1974 දී ලිස්බන් හි බලය අල්ලා ගත් නිලධාරීන් තමන් යටත් විජිත වලට නිදහස දීමට පාක්ෂික යැයි කියන ලද මොහොතේ දී පෘතුගීසි හමුදාව ශක්තිමත් ලෙසින් ඇන්ගෝලාව තමන් බාරයේ තබාගෙන සිටියහ. 1974 ජූලි මාසයේ දී හමුදාව ඉක්මණින් නික්ම යාමත් සමඟ 1960 ගණන් සිට නිදහස වෙනුවෙන් සටන් කරන ලද සංවිධාන තුනකින් යුතු තාවකාලික සන්ධානයක ආණ්ඩුවක් හදාගැනීමට මාර්ගය පෑදිණ: ඇන්ගෝලාවේ නිදහස උදෙසා වූ ජනප්‍රිය ව්‍යාපාරය (Movimento Popular de Libertação de Angola -MPLA); ඇන්ගෝලාවේ නිදහස උදෙසා වූ ජාතික පෙරමුණ (Frente Nacional de Libertação de Angola -FNLA); සහ ඇන්ගෝලාවේ පරිපූර්ණ නිදහස උදෙසා වූ ජාතික යුනියනය (Uniao Nacional para a Independência Total de Angola -UNITA). 1975 ජනවාරි 15 වැනිදා ඇල්වොර් (Alvor) හි දී නිදහස් ගිවිසුම අත්සන් කළ පසුව නව පෘතුගීසි ජනරජය විසින් මේ සංවිධාන "ඇන්ගෝලාවේ ජනතාවගේ එකම නීත්‍යානුකූල නියෝජිතයන්," යැයි හඳුන්වන ලදී. කාල සටහන අපේක්ෂා තබාගත හැකි යැයි පෙනිණ: මාස නවයක් ඇතුළත දී

³⁸ Quoted in Le Gendre, "Ethiopie."
³⁹ On this point, see the work of Michel Cahen, especially his disagreements with Elisto M. Macamo in *Lusotopie*, 1996, pp. 365-378.

ව්‍යවස්ථාදායක සභාව සඳහා මැතිවරණ පැවැත්විය යුතු විය, 1975 නොවැම්බර් 11 වැනිදා සම්පූර්ණ නිදහස ප්‍රකාශ කළ යුතු විය. ඒත් 1975 පෙබරවාරි සිට ජුනි දක්වා කාලයේ දී පෘතුගීසීන් 400,000 ක් නික්ම ගිය පසුව මේ කණ්ඩායම් තුන අතර නොසන්සුන් තත්වයන් ඇති වීම නිසා තාවකාලික සන්ධාන ආණ්ඩුවේ (එහි දී තොරතුරු, අධිකරණ, සහ මුල්‍ය අමාත්‍යාංශයන් MPLA බාරව සිටියහ) ශක්‍යතාවය ඉක්මණින්ම නැවතිණ. ලේ වගුරුවන සිද්ධීන් එන්න එන්නම සාමාන්‍යයක් බවට පත් වූහ. තම සංවිත ශක්තිමත් කරගැනීම සඳහාත් සහ ඔවුන්ගේ විදේශීය මිත්‍ර පාර්ශවයන්ගේ මැදිහත්වීම් වලට සුදානම් වීම සඳහාත්, සියළු පාර්ශවයන් විසින් ජුනි 14 වැනිදා නාකුරු (Nakuru) සටන් විරාමය සරලව යොදාගත්හ.

1974 ඔක්තෝබර් පටන් සෝවියට් යුනියනය විසින් MPLA වෙත දෙන මුල්‍ය සහ හමුදා සහාය සැලකිය යුතු ලෙසකින් වැඩි කරන ලදී. ඊනියා 'අවිගත් හමුදා ව්‍යාපාරය' නම් වූ පෘතුගීසී හමුදාවේ වාමාංශික පැත්තෙන්, සහ ඇන්ගෝලාව නිදහස වෙත ප්‍රවේශය සුපරීක්ෂාව පෘතුගීසී ආණ්ඩුව විසින් පවරා තිබුණු ලුඅන්ඩා (Luanda) පදිංචිය තිබෙන ලද "රතු අද්මිරාල්" ඇන්ටෝනියෝ රෝසා කුටින්හෝ (António Rosa Coutinho) වෙතින් ද සහාය MPLA වෙත ලැබිණ. 1975 මාර්තු මාසයේ දී පළමු කියුබානු සහ සෝවියට් උපදේශකයන් රටට ගොඩ බැස්හ. මේ තීරණය පසුව ඊඩෙල් කැස්නෝ විසින් විස්තර කළේ මෙසේය: "අධිරාජ්‍යවාදී දම්වැලේ දුර්වලම පුරුක අද අප්‍රිකාව වෙයි. වෙනත් රටවල් වලට අත්දකින්නට සිද්ධ වෙන ලද විවිධ අවධි තුළින් නොයා කෙළින්ම ගෝත්‍රිකවාදයෙන් සමාජවාදයට පිවිසෙන හොඳම බලාපොරොත්තුව එහි ඇත."⁴⁰ 1975 අගෝස්තු 14 වැනිදා තාවකාලික ඒකාබද්ධ රජය කඩා වැටීමත් සමඟ, කියුබානු සොල්දාදුවන් හාර පන්සිය ගණනක් රැගත් (බහුතරය කළු හමැති අය වූහ) Vietnam Herocio නැව ලුඅන්ඩා හි නැංගුරම් දැමීමේය. ඔක්තෝබර් 23 වැනිදා UNITA පැත්ත ගත් දකුණු අප්‍රිකාව මැදිහත් වෙද්දී, සෝවියට් සහ කියුබානු උපදේශකයන් සංඛ්‍යාව 7,000 ක් වූහ. MPLA සහ එහි අනුග්‍රාහකයන් UNITA වැදගත් යැයි සැලකුවේ නැත; *Pravda* එය විස්තර කළේ "චීනයෙන් සහ CIA වෙතින් එන කුලියට මරණ අය පිරි සිටින විකට හමුදාවක් සහ වර්ගවාදී දකුණු අප්‍රිකානුවන් සහ රෙඩේෂියානුවන් විසින් සහාය දෙන්නක්,"⁴¹ හැටියටයි. මේ පැහැදිලි කිරීමේ යම් සත්‍යයක් තිබිණ. මුලින් මාඕවාදී සංවිධානයක් වූ UNITA සෑම විටම සාතන් සමඟ ගිවිසුම් අත්සන් කරමින් සිටියේය. එහි නා නා ජාතික වූ සංවිධානයේ සහ මිත්‍ර පාර්ශවයන් පිළිබිඹු කළේ ලෙනින්වාදී සහ ස්ටාලින්වාදී ප්‍රවේශයේ තිත්ත යථාර්ථයයි, එසේම ජෝනාස් සැවිම්බි (Jonas Savimbi) සහ පික් බෝතා (Pik Botha) එකම මේසයේ අසුන් ගැනීම ස්ටාලින් සහ හිටිලර් අතර ගිවිසුම මතකයේ ඇති අයට පුදුමයක් නොවීය.

සෝවියට් සහ කියුබන් ගුවන් සහාය රෙජිමයේ පැවැත්මට තීරණාත්මක වූවා යැයි ඔප්පු කරන ලදී. පෘතුගීසී යටත් විජිතයේ ආහරණය හැටියට තිබෙන ලද්දේ සිතියම් යළි අඳිමින්, 1975 නොවැම්බර් 11 වැනිදා MPLA සහ UNITA තනි තනිවම රටේ නිදහස නිවේදනය කළහ.⁴² MPLA විසින් වෙරළබඩ ප්‍රදේශය, නැ විනොටුපොළ වල් පමණක් නොව තෙල් නිධි සහ දියමන්ති ද තමන්ට තබා ගනිද්දී, සෙසු ප්‍රතිවාදීන් (ඔවුන් අතර ඉක්මණින් වැදගත් තැනකට පත්වන UNITA) විසින් උතුර සහ මධ්‍යම තැනිතලාව ඔවුන්ට වෙන් කර ගත්හ.

දකුණු අප්‍රිකාවෙන් සහ කොමියුනිස්ට් රටවල් වලින් කරන මැදිහත් වලින් පසුව, විවිධ කණ්ඩායම් වෙන්කර ගන්නට දකුණු අප්‍රිකාවේ වෙනත් නායකයන්ට සහ බටහිර බලයන්ට පහසු වූහ. සමෝරෙ මෂෙල් (Samoa Machel) නමැති මොසැම්බික් නායකයාට අනුව හමුදා පෙළ ගැස්වීමෙන් අරගලයේ නිර්දය ස්වභාවය පැහැදිලි වෙයි: "ඇන්ගෝලාවේ දී, පක්ෂ දෙකක් එකිනෙකාට මුහුණ දී සිටිති: ඔවුන්ගේ මිත්‍ර පාර්ශවයන් සහ රුකඩයන් සහිත අධිරාජ්‍යවාදය, සහ MPLA වෙත සහාය දෙන ප්‍රගතිශීලී හමුදාවන්. එය ඒ තරම් සරලයි."⁴³ අගෝස්තීන්හෝ නේටෝ (Agostinho Neto) MPLA හි නිතරඟයෙන් පත් වූ නායකයා පොතෙස්ත්‍රන්ත පාස්ටර්වරුන්ගේ පැත්තෙන් එන ලද කළු ජාතියට ඇතුළු කරගත් සෝවියට් පාක්ෂික පෘතුගීසී කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ 1950 ගණන් සිට සාමාජිකයෙක්ව සිටින ලද්දෙකි. MPLA නිර්මාණය වී තිබුණේ 1956 දී ය. ජේ. මතේයස් පාවුලෝ (J. Mateus Paulo) සහ ඒ. ඩොමින්ගෝස්-වැන් ඩනෙම් (A. Domingos-Van Dunem) වැනි එහි බොහෝ කාඩර්වරුන් 1960 ගණන් වල දී

⁴⁰ Interview, *Afrique Asie*, 16 May 1977, quoted in *Angola, bilan d'un socialisme de guerre*, ed. Pierre Beaudet (Paris: L'Harmattan, 1992).
⁴¹ *Pravda*, 5 November 1975, quoted in Branko Lazitch and Pierre Rigoulot, "Angola 1974-1988: Un échec du communisme en Afrique," supplement to *Est et ouest*, no. 54 (May 1988).
⁴² To the name People's Republic of Angola, the only one recognized by Portugal in February 1976, UNITA and the FNLA added the adjective "democratic."
⁴³ Quoted in Lazitch and Rigoulot, "Angola 1974-1988," p. 33.

U.S.S.R. හි දී පුහුණුව ලබා සිටි අතර එවක පැවති මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදී න්‍යායයන් ගැන හොඳින් දැන සිටියහ. මේ විද්‍යාත්මක සමාජවාදයේ පුහුණුවට අමතරව, ජේ. නජම්බා යෙමිනා (J. Njamba Yemina) වැනි සමහර අය ද විදේශයන් හි දී, එක්කෝ සෝවියට් යුනියනයේ දී නැත්නම් කියුබාවේ ගරිල්ලා පාසැල් වල දී හමුදා පුහුණුව ලබා සිටියහ.

බලය බාරගැනීමෙන් පසුව, 1977 දෙසැම්බර් 4-11 දී පැවති ලුඅන්ඩා කොංග්‍රසයේ (Congress of Luanda) හි දී, ජනප්‍රිය-පෙරමුණු විලාසයේ ව්‍යාපාරයක් හැටියට පෙනී සිටීමෙන් ඉවත්ව බොල්ෂෙවික් මතවාදය අනුව නායකත්වයේ මඟ පෙන්වන පක්ෂයක් ලෙස හැඩගැසෙන්නට MPLA තීරණය කළේය. ජාත්‍යන්තර කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපාරයට එකතු විය හැකියාව ලැබෙන්නේ එවැනි පක්ෂයකට පමණක් යැයි MPLA නායකයන්ට වැටහිණ. කොංග්‍රසයට සහභාගිව සිටි රුවල් කැස්නෝ විසින්, “වැඩකරන ජනතාවගේ කැමැත්ත නිවැරදිව දක්වන්නට හැකි” එකම ක්‍රමය යැයි කියමින් නව MPLA කමිකරු පක්ෂය වහාම පිළිගන්නා ලදී.

“කේවල පක්ෂයක් තුළින් ගැනෙන තීරණ යොදා ගත හැකි එකම උපකරණය” රජය යන අදහස විසින් අඟවන ලද්දේ ප්‍රතිවාදී පක්ෂ සියල්ල ගැන දැඩි සේ විපරමිත් සිටිය යුතු යැයි කියාය. ඒවා වාමාංශික බස් වහර පිටුපස සිට ඔවුන්ගේ ප්‍රතිවිප්ලවීය ස්වභාවය සඟවා ගෙන සිටිනවා යැයි පූර්වානුමානය වෙයි. උතුරු අර්ධ ගෝලයේ කොමියුනිස්ට් රෙජිම එතෙක් කල්තබාගෙන සිටින ලද “අපගාමී විරෝධී” පිළිවෙත් ගණනාවක් ඇන්ගෝලාවේ මතු වෙන්නට පටන් ගැනීම පුදුමයක් නොවේ. ඇන්ගෝලාවේ නව භක්තිය බොල්ෂෙවික්වාදය යැයි කියා නිල වශයෙන් ස්ථාපිත වෙන්නට පුළුල්ව පවා, නේටෝ විසින් ඒ සම්බන්ධයෙන් සැලකිය යුතු තරමක අත්දැකීමක් ලබාගෙන තිබුණි. 1975 පෙබරවාරි මාසයේ දී (පෘතුගීසි හමුදා වල සහාය ඇතිව) ඔහු විසින් ඔවිම්බුන්ඩු (Ovimbundu) කාඩර් වූ ඩැනියෙල් චිපෙන්ඩා (Daniel Chipenda) නායකත්වය දුන් “නැගෙනහිර කැරලි” පාර්ශවයට පහර දෙන විට, එය 1967 සිට MPLA විරුද්ධ මතධාරීන් තුරන් කර දමන මෙහෙයුම් මාලාවක නවතම සිද්ධිය යැයි විපෙන්ඩා කියා සිටියේය. එය සිහියේ තබාගෙන අපට “ජනාධිපති සහ ඔහුගේ කාඩර්වරු කිහිප දෙනෙක් ශාරීරිකව තුරන් කර දැමීම ඉලක්ක කරගත් අභ්‍යන්තර ප්‍රතිවිප්ලවීය කුමන්ත්‍රණයක් “සොයාගෙන එය නිශ්ක්‍රීය” කරන ලදැයි කියා සිටි 1974 පෙබරවාරි මාසයේ දී නිකුත් කළ MPLA නිවේදනය වඩා පැහැදිලිව වටහා ගත හැකියි.⁴⁴

යටත් විජිත රෙජිමයේ මිය ගියා යැයි ගංචාරය නාද කරන ලද මෙම 1974 අප්‍රේල් 25 වැනිදා ලුඅන්ඩා සිද්ධීන් වල දී නේටෝගේ ප්‍රධාන ප්‍රතිවාදීන්ගෙන් එක් අයෙකු වූ අභ්‍යන්තර කටයුතු ඇමති නීටෝ අල්වේස් (Nito Alvès) එහි සිටියේය. අනෙකුත් නායකයන් එහි නොසිටි නිසා, සැලකිය යුතු ලෙසකින් යටත් විජිත විරෝධී වර්ගවක් දක්වන්නට හැකි යැයි ඔප්පු නොකරන්නේ නම් සුද්දන්ට ඇන්ගෝලියානු ජාතිකත්වය නොදීම තුළින් නාගරික කළු ජනගහනයේ විශාල ඡන්ද සමානුපාතිකයක් දිනා ගන්නට ඔහු සමත් වූයේය. ස්ථාලිත්වාදී පිළිවෙත් යොදා ගන්නට ඔහු ඉතා පැහැදිලිවම පසුබට නොවූ නිසා දිනාගෙන තිබූ ‘ජනප්‍රිය බලය’ (*poder popular*) යැයි ඔහු හඳුන්වන ලද්දට ස්තූති වන්නට ඇල්වේස් හට අසල්වැසි ප්‍රජා පද්ධතියක සහාය ලැබී තිබුණි. මාඕවාදී සම්ප්‍රදායෙන් ඇතිදැඩිව සිටින ලද බොහොමයක් සිටි වින්දිතයන්ට මෙම පිළිවෙත් පුදුමයක් නොවීය.⁴⁵ සෝවියට් යුනියනයෙන්, කියුබානුවන් වෙතින්, සහ පෘතුගීසි කොමියුනිස්ට්වාදීන් වෙතින් ලැබෙනවා යැයි කියූ ආධාර පිළිබඳ පොරොන්දු ගැන විශ්වාසය තබාගෙන ඔහු 1977 මැයි 27 වැනිදා රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණයකට වැයම් කළේ ඒ අවස්ථාවේ දී පටන්ගෙන තිබුණ ලද ඔහුගේ පාක්ෂිකයන්ව ශුද්ධකරණයට ලක්වීම වළක්වා ගැනීම පිණිසයි. මෙහෙයුම අසාර්ථක යැයි පැහැදිලි වෙද්දී (එයට අර්ධ වශයෙන් හේතු වූයේ ඇල්වේස් ගේ විදේශීය උපදේශකයන්ගේ අදිමදි බවයි), නේටෝ විසින් රේඩියෝ විකාශනයකින් මෙසේ කියන ලදී: “මේ සිද්ධීන් වලට සහභාගි වූ ජනතාව ගැන අපිට යම් කර්කශ ලෙසකින් කටයුතු කරන්නට සිද්ධ වෙලා තියෙන්නෙ ඇයි කියා ජනතාව අවබෝධ කරගන්නවා ඇතැයි කියල මම විශ්වාස කරනවා.” “වර්ගවාදය, ගෝත්‍රිකවාදය, සහ කලාපවාදය,” යන්නට චෝදනා ලැබූ කුමන්ත්‍රණකරුවන් රැකිකල් ශුද්ධකරණයෙන් දුක් වින්දහ. මධ්‍යම කමිටුවේ සාමාජිකත්වය සහ රටේ ප්‍රධාන තනතුරු මුළුමනින්ම වෙනස් කරනු ලැබීය.⁴⁶ අගනගරයේ ගැටුම් ඇති වූහ. මර්දනය ප්‍රාන්ත ඇතුළත ගැඹුරටම ළඟා වූහ. අගෝස්තු 6-7 රාත්‍රියන් හි දී

⁴⁴ *Libération-Afrique*, no. 9 (March 1974).

⁴⁵ See an informed Trotskyite point of view in Claude Gabriel, *Angola, le tournant africain?* (Paris: La Brèche, 1978).

⁴⁶ මධ්‍යම කමිටුවේ සාමාජිකයන් තිස්දෙනා ගෙන්, (නීටෝ අල්වේස් ඇතුළුව) පස් දෙනෙකුට වෙඩි තබා මරා දමන ලදී, තුන් දෙනෙක් ගුප්ත ලෙසින් අතුරුදහන් වූ අතර දෙදෙනෙක්ව නෙරපා හරින ලදී; Lazitch and Rigoulot, “Angola 1974-1988,” p. 21.

නුගුන්සා (Ngunza) එනම් දකුණු කුවාන්සා (South Kuanza) හි අපගාමීන් 204 දෙනෙකු මරා දැමීම⁴⁷; 1991 න් පසුව දිවිගලවා ගත්තුවත් විසින් පෙන්වන දත්ත සමඟ මෙම දත්තයට විශ්වාසනීය බවක් ලැබේ, MPLA විසින් නිශ්චිතවම භාර පත් දහසක සාමාජිකයන් ඒ අවස්ථාවේ දී ශුද්ධකරණයට ලක් කරන ලදැයි ඔවුන් වාර්තා කළහ. යුද හමුදාවේ සිටි දේශපාලන කොමිස්සාර්වරුන් බොහොමයක් තුරන් කරන ලද්දේ MPLA මධ්‍යම කමිටුවේ සාමාජිකයෙක් වූ ඇනිබල් සැපිලිනියා (Aníbal Sapilinia) විසින් ලුවෙනා (මොක්සිකෝ) (Luena) (Moxico) හි දී ය.⁴⁸

රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණයට පෙර නීටෝ අල්වේස් ජනප්‍රිය වූයේ 'ලුවාන්ඩා දිනපොත' (*Diário de Luanda*) පුවත්පතේ ඔහු පළ කරන ලද තීරු ලිපියක් සහ 'අපේ අරගලය' (Kudibanguela) සහ 'අවිගත් මිනිස්සු' (Povo em armas) නමින් රටේ දුප්පත් ජීවන තත්වයන් නිතර හෙළා දකින ඔහුගේ අදහස් දක්වන ලද රේඩියෝ වැඩ සටහන් දෙකක් මාර්ගයෙනි. සමහර ප්‍රදේශ වල උග්‍ර ආහාර හිඟයන් පැවති බව මේ දේවල් වලින් තහවුරු වෙයි (ඔහුගේ ආධාරකරුවන් සාගතයක් ගැන පවා කතා කළහ). රෙජිමය වෙනුවෙන් සේවය කිරීම බලාත්මක වූ මාසික වේතන ලබන නගරබද සේවකයන්ගේ විඩාව ගැන ද ඔවුන් උළුප්පා දක්වන ලද්දහ. 1975 නොවැම්බර් හඳුන්වාදෙන නීතියක් සහ 1976 මාර්තු මාසයේ නිකුත් කරන අණසිටුවක් විසින් "අමතර-වෘත්තීය" එනම් පක්ෂයට විරෝධී වූ වැඩ වර්ජන සහ "නිෂ්පාදනය සහ ප්‍රතිරෝධය" වැනි සටන් පාඨ වලින් පිරුණු දේශපාලන වාතාවරණයක් නිර්මාණය කිරීම අපරාධ හැටියට සලකමින්, කර්මාන්ත ක්ෂේත්‍රයේ විනය තර කරන ලදී. යුද්ධය හෙළා දකින සහ සුදු පාලනයෙන් පසු ඇති වූ වියවුල්කාරී තත්වය යනාදී සාමාන්‍යයෙන් හෙළා දැකීමට ලක්වෙන දේවල් වලට ඔබ්බෙන් යන අලුත් ආකාරයේ විරෝධතා දකින්නට පටන් ගැනිණ. 1960 ගණන් වල දී ඇන්ගෝලාවේ ආර්ථිකය සමෘද්ධිමත්ව තිබිණ, ඒත් 1975 දී එය කඩා වැටුණි. රජය විසින් ක්‍රමය පාලනය කරනු ලැබූවා වුවත් ආර්ථිකය ක්‍රම ක්‍රමයෙන් ඩොලර්කරණය වීම සිදුවෙනවා යැයි ප්‍රතික්ෂේප කරන්නට ආණ්ඩුවට එන්න එන්නම තව තවත් අසීරු වූයේය. සාමාන්‍ය මිනිසුන්ට වඩා වෙනස් ලෙසින් ජීවත්වන ආණ්ඩු කරන පංතියක් ඇති වෙන්නට පටන් ගත්තේය. එයට එක අර්ධ හේතුවක් වූයේ MPLA වෙත බලය සම්බන්ධයෙන් තිබුණ ඒකාධිකාරයයි. අනෙක් අර්ධ හේතුව වූයේ කළුකඩයේ දී එහි නිල අගයෙන් පහස් ගුණයක් පවා වැඩියෙන් ඉහළ ගිය විදේශ විනිමය ලබාගත හැකියාවේ දුෂ්කර බවයි. දශකයටත් වැඩි කාලයක් පුරා රටේ ඇතුළත තත්වයන් සැබැවින්ම කෙසේ වුවදැයි ගැන සැඟිමකට පත්විය හැකි අදහසක් ලබාගැනීමට හැකියාවක් කිසිසේත්ම නැති විය. නාගරික වෙළඳපොල —තෙල් අපනයන වලින් එයට ආධාර සැපයීම තුළින්—සහ පරිස්ථානීය නිෂ්පාදකයන් එකිනෙකාගෙන් වෙන් කරන්නට රජය සාර්ථක විය. එසේම යුද්ධයෙන් විනාශ වූ පිටිසරබද එහි ඉරණමට පත්වන්නට අඩු වැඩි වශයෙන් රජය විසින් අත්හැර දමන ලදී. අර්බුදයේ දෙපැත්තේම වුවත් විසින් බලාත්කාරයෙන් තම තම හමුදාවට බලාත්කාරයෙන් බඳවා ගැනීම සිද්ධ විය. "සාගතය" යන වචනය නිල පිරිස් අතර ප්‍රවේසම් සහගතව මඟහරින ලද්දකි. ඒත් 'ලෝක ආහාර සංවිධානය' විසින් 1985 දී එය අනතුරු ඇඟවීමට භාවිතා විය. සෝවියට් යුනියනයේ පෙරෙස්ට්‍රොයිකා (*perestroika*) ආරම්භයත් සමඟ, ඇන්ගෝලාවේ ආණ්ඩුව ප්‍රසිද්ධියේම සාගත තත්වයේ බරපතළකම පිළිගත්හ. 1987 වසර මුල් කාලයේ දී ඇන්ගෝලාවේ සාගතයෙන් දස දහස් ගණනක දරුවන් ඊට කළින් වසරේ දී මිය ගියා යැයි UNICEF විසින් කරන නිවේදනයකට මඟ පෑදිණ.

තෙල් නිෂ්පාදනය කරන කබින්ඩා (Cabinda) ප්‍රදේශයේ ධන වස්තු නිර්මාණය වුවත්, රජයේ පරිපාලනමය සහ හමුදා සම්පත් ඉතාමත් සීමිත වූහ, සහ රෙජිමය විසින් සමූහකරණය සහ පිටිසරබද ප්‍රතිසංවිධාන කිරීම් සඳහා ගත් වැයම් වූයේ අල්පයක් පමණි.⁴⁹ එසේ නමුදු, පිටිසරබද පැතිවල රජය ගැන සෑහෙන තරමක අප්‍රසාදයක් පැවතිණ. බදු එකතු කිරීමේ ගැටළු, යටිතල පහසුකම් සඳහා ආයෝජන නොවීම, වානිජ්‍ය සඳහා බාධක, සහ අතුරුදහන්ව ගිය නාගරික වෙළඳපොල යනාදියෙන් අර්ථ දැක්වූයේ පිටිසරබද තමන්ට අවශ්‍ය දේ තමන් විසින් ලබාගැනීමට අත්හැර දමා ඇති බවයි. නිදහස ලබා වසර දහතුනක් තික්ම ගිය පසුව, ඇන්ගෝලාවේ රජය රෙනෙ ඩුමොන්ට් (René Dumont) නමැති කෘෂි විද්‍යාචාර්යවරයාගේ සොයා ගැනීම් මත පදනම් කරගත් නිල වාර්තාවක් පළ කරන ලදී, ඇන්ගෝලාවේ ගම්බද වැසියන්ගේ දායකත්වයේ සැබෑ අගය හඳුනාගන්නට අසමත් වීම නිසා ඇන්ගෝලාවේ වෙළඳ තත්වයන් ගැන ඔහු තියුණු ලෙසින් විවේචනය කළේය.⁵⁰ ඒ තත්වයෙන් MPLA තනතුරු

⁴⁷ The Portuguese Trotskyite review *Aççao comunista*, quoted in Gabriel, *Angola*, p. 329.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ පෘතුගීසීන් විසින් 1956 දී ඇන්ගෝලාවට කබින්ඩා (Cabinda) ඇදාගෙන තිබුණි, නමුත් කොන්ගෝ ගඟ පටන් ගන්නා තැනේ දී එය රටේ අනෙක් පැති වලින් වෙන්වී ඇත. එහි වාසය කරන බකොන්ගෝ (Baçongo) ජනතාව දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ නිදහස ගැන සිහින මවති, ඔවුන්ගේ තෙල් නිධි වලින් ලැබෙන ලාභයන් ඔවුන්ට තබාගැනීමට එහි දී හැකියාව ලැබේ. 1975 පටන් ඇන්ගෝලානු හමුදා හටයන් 10,000 ක් සහ කියුබානු හටයන් 2,000 ක් විසින් එය වළක්වයි.

⁵⁰ República Popular de Angola, *Sintese do plano de recuperação economic a nivel global para o bieno 1989-90*, (Luanda, 1988).

හොඹවන ලද බොහොමයක් වූ ක්‍රියෝල නැත්නම් මිශ්‍ර වාර්ගික ජනතාවගේ (*assimilados*) මාක්ස්වාදී සංස්කෘතිය ප්‍රධාන වශයෙන් පැතිර තිබුණ වෙරළබඩ පෙදෙස්වලට දක්වන ලද හතුරුකම් තවත් වැඩි වූහ.

එහි ප්‍රභවයන් හටගත් ඔව්ම්බුන්ඩු භූමි ප්‍රදේශයෙන් එහා පැති වල දී ජෝනාස් සැවිම්බිගේ UNITA පක්ෂයට එන්න එන්නම වැඩිවෙන ආධාරකරුවන් එකතු වූයේ විදේශිකයන්ට ද්වේෂය දක්වන ලද බොහොමයක් සිටි පිටිසරබද ජනගහනයෙනි. සැවිම්බි විසින් ජනගහනයෙන් උද්ඝාතනය කරන ලද්දේ ද රජය ඉල්ලා සිටින ලද ඒවාම වූවත්, UNITA වෙත ලැබෙන සහාය වර්ධනය විය. ස්ටාලින්වාදී යුද්ධයක් වෙනුවට ඒ නිසා හටගත් අර්බුදය නිසා MPLA විසින් ගම්බද වැසියන්ට එරෙහිව කටයුතු කරන මඟට වැටුණ අතර එය ගම්බද වැසියන් විසින් බොහෝ විට එකිනෙකා සමඟ ගැටුම් ඇති කරගත් යුද්ධයක් බවට පත් විය. රේගන් (Reagan) පරිපාලනයෙන් ආධාර ලබමින්, ඒත් ඔවුන්ගේ අදහස් බොහොමයක් මාඕවාදයෙන් ලබා ගනිමින්, UNITA නායකයන් හැම විටම නගරය සහ ගම අතර අර්බුදය ඇති කරන්නට උත්සුක වූහ; ඔවුන් නිරතුරුවම “අපිකුණු ජනතාවගේ” නාමයෙන් MPLA හි සිටින ක්‍රියෝල රදළයන්ව ප්‍රසිද්ධියේ හෙළා දකින ලදහ.⁵¹ එසේ වුවත්, සෝවියට් රටවල් කාණ්ඩය හදිසියේම කඩා වැටීම පටන් ගන්නට පෙර සැවිම්බිගේ අරමුණ වෙනුවෙන් ගම්බද වැසියන් කොතරම් දුරකට එකතු වූවාද යන්න මැනීම දුෂ්කර වෙයි. 1988 දෙසැම්බර් 22 වැනිදා නිව් යෝර්ක් හි දී සාම ගිවිසුම් අත්සන් කළ පසුව අන්තිමට දකුණු අප්‍රිකාවන් සහ කියුබාවන් ඉවත්ව යද්දී, MPLA නායකත්වය විසින් වෙළඳපොල ආර්ථිකයක් සහ බහුත්වවාදී වූ දේශපාලනයක අවශ්‍යතාවය පිළිගන්නා ලදී. එම වෙනස නිසා UNITA පරිහානියට පත්වීම පටන් ගැනිණ. 1992 මැතිවරණ වල දී UNITA විසින් මහත් පරාජයකට පත් වූහ.

නිදහස ලැබී වසර පහළොවක කාලයක දී MPLA විසින් හසු වූ ප්‍රතික්ෂේප කළ නොහැකි වෙනස්කම් යනු ප්‍රධාන වශයෙන් MPLA පක්ෂ රාජ්‍යයක අදහස සහ වසර පහළොවක ආර්ථික අස්ථාවරත්වයේ කම්පනීය අත්දැකීම, බලාත්කාරයෙන් හමුදාවට බඳවා ගැනීම, සහ අතිමහත් ලෙසින් ජනගහනය වෙනත් තැන්වලට යැවීම යනාදිය දැවැන්ත වූ ලෙසින් ජනප්‍රිය වූ ලෙසින් ප්‍රතික්ෂේප කිරීමේ ප්‍රතිඵලයයි.

බහු පාක්ෂික ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයක් කරා පරිණාමය වෙමින් පැවතෙන යුගය පැහැදිලිවම රහස් පොලීසිය බාරව සිටියේ කවුදැයි කියා හෝ මානුෂීය අයිතීන් උල්ලංඝනය කිරීමට වගකිව යුත්තේ කවුදැයි කියා හෝ සෙවීම පටන් ගැනීමේ කාලය නොවූයේය. සෝවියට් යුනියනයේ දී මෙන්ම, ඒවාට වගකිව යුතු බොහෝ දෙනෙක් සුලු ජනවාර්ගිකයන් වූවා මෙන්ම ඔවුන් කලින් කළ ක්‍රියා සඳහා කිසිවිටෙක පිළිතුරු දෙන්නට සිද්ධ නොවූ අයයි, ඒත් ඒ රජය ඇතුළත ප්‍රධාන වශයෙන් නොකැඩී පවතින පැවත්මක් අවශ්‍ය වූ නිසා නම් නෙවෙයි. ශුද්ධකරණ වලින් ගැලවී සිටින්නට සමත් වූ කුඩා කණ්ඩායම් අල්පයක පිරිසක් හැරෙන්නට, ප්‍රධාන පක්ෂ වල කිසිවෙකු හෝ අතුරුදහන් වූ දස දහස් වින්දිතයන්ට අත්වූ ඉරණම ගැන විමර්ශනයක් ඉල්ලා සිටියේ නැත. ඉතා ප්‍රවේසමින් වචන හරඹය යොදාගත් ‘ඇමිනෙස්ටි ඉන්ටනැෂනල්’ වාර්තා විසින් එය දක්වන පරිද්දෙන්, එහි දී, “ජාත්‍යන්තර ලෙසින් හඳුනා ගැනෙන යුක්ති සහගත ප්‍රමිතියන් වලට අනුගතවීමක්” සිද්ධ නොවුණි.

මොසැම්බික්

1974 දෙසැම්බර් 25 වැනිදා, ලිස්බන් හි දී, පෘතුගීසි යුද හමුදා නිලධාරීන් විසින් බහු පාක්ෂික ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයක් පිහිටුවීමෙන් පසුව, ඔවුන් මොසැම්බික් රටේ ඉරණම එක පක්ෂයකට භාර කරන ලදී, එය මොසැම්බික් ජාතික නිදහස් පෙරමුණ (*Frente de Libertação do Moçambique*) නොහොත් ෆ්‍රෙලිමෝ (*Frelimo*) නම් විය.⁵² 1962 ජුනි මාසයේ දී එඩ්වාර්ඩෝ විවම්බෝ මොන්ඩ්ලේන් (*Eduardo Chivambo Mondlane*) නමැති මානව විද්‍යා ශාස්ත්‍රපතිවරයාගේ නායකත්වය යටතේ පටන් ගත් ‘පෙරමුණ’ ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාවගේ ප්‍රසාදය මෙන්ම චීනය සහ සෝවියට් යුනියනය යන දෙපාර්ශවයේම හමුදාමය සහාය දිනාගන්නටත් සමත් වූහ. ඇන්ගෝලාවේ දී මෙන් නොව, ෆ්‍රෙලිමෝ විසින් 1974 අප්‍රේල් 25 වැනිදා පෘතුගීසි විප්ලවයට පෙර දින සන්ධ්‍යාවේ දී බහුතරයක් අප්‍රිකානු

⁵¹ Christine Messiant, “Angola, les voix de l’ethnisation et de la décomposition,” *Lusotopie*, 1994.
⁵² Frelimo was basically the result of a merger of various nationalist organizations made up of émigré Mozambicans in Tanganyika, Rhodesia, and Nyassaland. See Luis de Brito, “Une relecture nécessaire: La genèse du parti-Etat Frelimo,” *Politique africaine*, no. 29 (March 1988).

සම්භවයෙන් යුතු වූ යටත් විජිත සේනාංක වලට දැඩි ගැටළු ඇති කරන්නට සමත් වූහ.⁵³ ජාතිකවාදී විද්වත් එලිට් අතර සැලකිය යුතු සාමාන්‍යභාවයක් තමන් පැත්තට හරවා ගන්නට ඒ වන විටත් ග්‍රෙලිමෝ විසින් සමත්ව සිටීම නිසා, 'පෙරමුණ' විසින් විද්වතුන් අතර පවැති විවිධ අයිතියලොභ්‍යමය ප්‍රවණතා පිළිබිඹු කරන ලදී. එසේ වුවත් 1974 වෙද්දී ග්‍රෙලිමෝ නායකත්වය අතර ඉහළින්ම දකින්නට ලැබෙන්නේ මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදය බව පැහැදිලි විය. "නිදහස් කරගත් කලාප" යන වචන මතිය අනුව යමින් සමොරා මචෙල් (Samora Machel) විසින් ගොනු කරන ලද අධිරාජ්‍ය-විරෝධී අරගලයේ වැදගත්කම, 1968 ග්‍රෙලිමෝගේ දෙවැනි කොංග්‍රසයෙන් පසුව මොන්ඩ්ලේන් 1969 දී සිය මරණයට පෙර යෝජනා කරන පරිදි ක්‍රම ක්‍රමයෙන් හැඩ ගැසීණ: "ග්‍රෙලිමෝ යනු වඩා සමාජවාදී වූ, විප්ලවීය වූ, සහ මෙතෙක් නොවූ ලෙසකින් ප්‍රගතිශීලී යැයි අද මම නිගමනය කරනවා, එසේම දැන් අපේ දැක්ම මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදී සමාජවාදය වෙත ස්ථිර ලෙසින් හැඩ ගැසෙන ලද්දක්." මේ පරිණාමය පැහැදිලි කරන්නට, ඔහු මෙය ද එකතු කළේය: "මොසැම්බික් හි ජීවන තත්වයන් මෙයාකාරයෙන් තියෙද්දී, අපේ හතුරන් විසින් අපිට වෙනත් තෝරා ගැනීමක් ඉතිරි කර නැහැ."

නිදහස ලැබීමෙන් පසු ක්ෂණික ආදිනවයේ දී, මේ "හතුරා" විසින් රටේ අලුත් පාලකයන්ට යම් ඉස්පාසුවක් දෙන බවක් පෙනී ගියේය. මේ නව ක්‍රමයේ ප්‍රධාන භූමිකාවක් ගත් සුදු අය, මිශ්‍ර ජාතීන්, සහ ස්වදේශී ඉන්දිය ස්වීකරණ (assimilado) කාරකයන් රටේ වැදගත් ප්‍රතිසංවිධාන මෙහෙයුමක් දියත් කළහ. ඒකීය දේශපාලන පක්ෂ රාජ්‍යයක් තුළින් පමණක් ප්‍රධාන වශයෙන් පිටිසරබද වූ මොසැම්බික් රට හැඩ ගැසීම සිද්ධ වේ යන විශ්වාසයෙන් ඔවුන් "ගම්කරණය" යන ක්‍රියාවලිය හරහා රට පාලනය කරන්නට වෑයම් කළහ.⁵⁴ මේ ප්‍රතිපත්තිය මුලින්ම යොදවන ලද්දේ 1970 ගණන් මුල දී "නිදහස් කරගත් කලාප" තුළ දී ය, එහි දී එයට විවිධ ප්‍රමාණ වලින් සාර්ථකත්වයක් ලැබී තිබිණ. ග්‍රෙලිමෝ විසින් භූමි ප්‍රදේශය පුරා ක්‍රමවත් ලෙසින් එය පතුරුවන්නට තීරණය කළහ. රටේ ගම්බද වැසියන් ගෙන් (ජනගහනයෙන් සියයට 80 ක්) ඔවුන්ගේ සාම්ප්‍රදායික නිවහන් අත්හැර දමා ගොස් නව ගම්මාන වල දී යළි කණ්ඩායම් ගැසෙනු ඇතැයි අපේක්ෂා විය. නිදහස ගැන තිබූ මූලික උදෙසාගයෙන් ජනගහණය රජයේ ඉල්ලීම් වලට ඉතා සතුටුදායක ලෙසින් ප්‍රතිචාර දැක්වූහ. ජනතාව විසින් සාමූහික ගොවිපල නිර්මාණයටත් සහ සමහර අවස්ථා වල දී සාමූහික ගොඩනැගිලි ඉදි කිරීමටත් සහයෝගය දුන්නා වුවත් ඔවුන් ඒවායේ වාසය කිරීම පොදුවේ ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද අතර සාමූහික වගා බිම් ඉතාමත් ඉක්මණින් අත්හැර දමන ලදහ. කොමියුනිස්ට් ආධයන් පද්ධතියක් හරහා ධුරාවලිමය වූ පරිපාලනයකින් ප්‍රවේසමින් පාලනය වෙන රටක් ලෙසින් න්‍යායික ලෙසින් පෙනිණ.

1977 දී ග්‍රෙලිමෝ නායකයන් සිය බොල්ෂෙවික් පරමාදර්ශයට ඇති පක්ෂපාතීත්වය ප්‍රසිද්ධියේ ප්‍රකාශ කළහ. ජාත්‍යන්තර කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපාර සමඟ සමීප සබඳතා සහ සමූහකරණය තවත් පුළුල් කළ යුතු යැයි ඔවුන් කැඳවූහ. සිම්බාබ්වේ අප්‍රිකානු ජාතික යුනියනයේ (Zimbabwe African National Union -ZANU) හි රොඩේෂියන් ජාතිකවාදීන්ගේ සමීප සහාය වෙනුවෙන් හුවමාරු කරගැනීම සඳහා අවි සහ හමුදා උපදේශකයන් සපයන සෝවියට් රටවල් සමඟ විවිධ ගිවිසුම් අත්සන් කෙරිණ.

(ඉතා ඉක්මණින් රට ඇතුළත බලවත් වෙන) නැගෙනහිර රටවල් කණ්ඩායම සමඟ මොසැම්බික් රාජ්‍යය විසින් ගිවිසුම් අත්සන් කරමින් අවිවේකීව සිටිය දී, පිටිසරබද පටන් ගෙන තිබුණ ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයකට සහාය දෙමින් ප්‍රතිප්‍රහාර එල්ල කරන්නට සුදු රොඩේෂියන් අයට නායකත්වය දුන් ඉයන් ස්මිත් (Ian Smith) වෙහෙස වෙන ලද්දේය. ඇල්ෆොන්සෝ ද්ලාකමා (Alfonso Dhlakama) ගේ නායකත්වය යටතේ මොසැම්බික් හි ජාතික ප්‍රතිරෝධ (National Resistance of Mozambique -Renamo) නොහොත් රෙනාමෝ විසින් 1980 දී සිම්බාබ්වේ නිදහස ලබාගන්නා තුරු රොඩේෂියන් විශේෂ හමුදාවල ආධාරයෙන් වාසි ලබාගත්තේය. ඒ අවස්ථාවේ දී රෙනාමෝ වෙතට කාර්ය සංවිධාන සහාය ලබාදෙන වගකීම බාරගන්නා ලද්දේ දකුණු අප්‍රිකානු රජයයි. නිරීක්ෂකයන් ගණනාවක් පුදුමයට පත් කරමින්, රොඩේෂියානුවන් ද බිය ගන්වමින් පවා රෙනාමෝ ගෙන ගිය මිලේට්ස් ක්‍රමවේද මධ්‍යයේ වුවද ගම්මාන වල මහත් ජනකායක් ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරය සමඟ එක් වූහ. 1975 න් පසුව හැම තැන දකින්නට ලැබෙන ලද ජනතාවගේ ආරක්ෂාව සඳහා වූ ජාතික සේවය (Serviço Nacional de Segurança Popular -SNASP) හි "ප්‍රතිඅධ්‍යාපන කඳවුරු" වලින් පැන එන ලද ජනතාව රෙනාමෝ හි අධාරකරුවන් අතර සිටියහ.⁵⁵ බොහෝ

⁵³ On the weakness of Mozambican nationalism, see Claude Cahen, "Sur quelques mythes et quelques réalités de la colonisation et de la décolonisation portugaises," paper presented at the conference "Décolonisations comparées," Aix-en-Provence, 30 September-3 October 1993.

⁵⁴ Christian Geffray, *La cause des armes au Mozambique. Anthropologie d'une guerre civile* (Paris: Karthala, 1990), p. 27.

⁵⁵ මලාවි මායිම අසල පිහිටි මිලාන්ජ් (Milange) හි විශාලතම කඳවුරු වලින් එකක යෙහෝව්‍යාගේ සාක්ෂිකරුවන් 10,000 ක් රඳවා සිටියහ.

ජනතාවක් තම පැත්තට හරවා ගත නොහැකි වුවත්, අඩු වශයෙන් ඒ අය තම පාලනය යටතේ තබාගත හැකි යැයි SNASP විසින් අහඹුපාලනය කර තිබිණ. ජනහනය පාලනය කිරීම යනු පක්ෂ දෙකටම ඉතාමත් අත්‍යවශ්‍ය වූ ඵලවිපාකයකි. සිවිල් ජනගහනයකට එරෙහිව දෙපැත්ත විසින්ම ගෙන ගිය ප්‍රචණ්ඩත්වයේ දැඩි බව සහ පරිමාණය බිම් මට්ටමෙන් කරන ලද අධ්‍යයන කිහිපයකින් තහවුරු වී ඇත.⁵⁶ මුළුමනින් ගත් විට ෆෙලිමෝ විසින් රාජ්‍ය මට්ටමින් කරන ලද ප්‍රචණ්ඩත්වයන් සලකද්දී, රෙනාමෝ කරන ලද ක්‍රියාවන් සැලකිය යුතු ලෙසකින් අඩු වෙති. රෙනාමෝ වෙත දක්වන ලද සහයෝගයෙන් පෙන්නුම් කෙරුණේ රෙජිමයට ඇති ද්වේෂය කොතරම් දැඩි වූවාද යන්නයි. නිදහස ලබද්දී පෙරමුණ විසින් ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද, “වැඩවසම්වාදය” යැයි පරිභවයට ලක් කළ ගෝත්‍රවාදයට, යල්පැන ගිය සහ පෞරාණික ආගමික පිළිවෙත් වලට, සහ පෙළපත ගැන සහ පරම්පරාගත නින්දාගම් ගැන මුල්බැස ගත් විශ්වාස වලට එරෙහි අරගලයක් යැයි කියමින් ෆෙලිමෝ විසින් සිය ක්‍රියා සාධාරණීය කළේය.⁵⁷

රෙනාමෝ විසින් ඉදිරිපත් කරන අනතුරුදායක තත්වයේ වපසරිය කුමක්දැයි මපුටෝ හි අධිකාරීන් විසින් හඳුනාගන්නටත් පෙර SNASP හි වරප්‍රසාදයන් සැලකිය යුතු අන්දමින් පුළුල් ලෙසින් පැවතිණ. 1975 දී පිහිටුවන ලද SNASP විසින් දේශපාලන හෝ ආර්ථික හේතු මත රජයේ ආරක්ෂාවට එරෙහි ඕනෑම සැකකරුවෙක් අත් අඩංගුවට ගැනීම හෝ රඳවා ගැනීම ගැන වගකීම බාරගෙන සිටියහ. SNASP විසින් සාමාන්‍ය අධිකරණමය ක්‍රියා වලිය අනුගමනය කළ යුතු විය සහ ඔවුන්ගේම අභිචෝදන ඉදිරිපත් කිරීමේ හැකියාවෙන් යුතු විය, නමුත් එයට ජනතාව සෘජුවම “ප්‍රතිඅධ්‍යාපන කඳවුරු” වෙත යවන අයිතියෙන් ද යුතු විය. මේ පිළිවෙත සඳහා ඉඩ සැකසෙන ලද්දේ දණ්ඩ නීති සංග්‍රහයේ 115 වැනි වගන්තියෙනි, එයින් රඳවා සිටින පුද්ගලයන් එසේ රඳවාගෙන සිටීම යුක්තිමත් බව දැක්වීම සඳහා ඉදිරිපත් කිරීමේ අයිතිය ඉවත් කර දැමිණ. එය සැලසාර් රෙජිමයේ දී පැවතියේ ද ඉතාමත් සීමිත වූ ලෙසකිනි. ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරය විසින් එල්ල කරන ලද ප්‍රථම මහා පරිමාණ ප්‍රහාරය 1977 දී සාකුස (Sacuze) හි ප්‍රතිඅධ්‍යාපන කඳවුරක දී සිද්ධ විය. සමොරා මවෙල් විසින් විටින් විට ගෙන නීත්‍යානුකූල බවට එරෙහි සටන් (*ofensivas pela legalidade*) වලින් SNASP ගේ වරප්‍රසාද ඉවත් කර දැමුණේ නැත. ඒ වෙනුවට මේ මෙහෙයුම් ඉලක්ක වූයේ ඇත්ත වශයෙන්ම පවතින තත්වය වෙතට නීතිය ගෙන ඒමයි. ජනතාවගේ සහ ජනතාවගේ රජයේ ජාතික ආරක්ෂාවට එරෙහි අපරාධ සඳහා 1979 පෙබරවාරි 28 වැනිදා පනවන අංක 2/79 නීතියේ තර්කය පිටුපස වූයේ එයයි. එම නීතිය විසින් 1867 දී පාතුගාලයේ සහ එහි යටත් විජිතවල යන දෙකේම මූලෝත්පාටනය කරන ලද මරණ දඬුවම ද යළි හඳුන්වා දෙන ලදී. ෆෙලිමෝ අපගාමීන්ව තුරන් කිරීම සඳහා හැරෙන්නට මරණ දඬුවම එහෙත් ක්‍රමවත් ලෙසකින් යොදා ගැනුණේ නැත. එවැනි ඉරණමක් අයත් වූයේ ලසාරෝ නකවාන්ඩමේ (Lazaro Nkavandame), ජොආනා සිමායියෝ (Joana Simaiao), සහ උරියා සිමන්ගෝ (Uria Simango) යන 1983 දී රඳවාගත සිටිය දී තුරන් කරන ලද අයටයි, ඔවුන්ගේ මරණ පක්ෂයේ මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදී යුගය නිල වශයෙන් අවසන් වෙත තුරු රහසිගතව තබා ගැනිණ.⁵⁸ 1983 දී මපුටෝ විශ්වවිද්‍යාලයේ පිහිටි එඩිවාර්ඩෝ මොන්ඩ්ලේන් නීති පීඨය වසා දමන ලදී. එය එතරම් ලොකු අභිමියක් නොවීය; රජයේ නීති වාර්තා වලට අනුව, ආයතනයේ ක්‍රියා කලාපය විසින් ජනතාවගේ උවමනා අනුව ඔවුන් ආරක්ෂා කරන්නට නීතීඥයන්ව සුදානම් කර නොතිබිණ, ඒ වෙනුවට නීතීඥයන්ව පුහුණු කර තිබුණේ ජනතාව සුරා කන්නටයි.⁵⁹

ව්‍යාපාරයට වසඟ වීමෙන් උගතුන් ඉතා ඉක්මණින් ගැලවුණහ, ඒත් ඔවුන් ඔවුන්ගේ උවමනාවන් ආරක්ෂා කරනවා යැයි න්‍යායිකව කියන ලද සංවිධානයක් වෙත සෑහෙන තරමකට පක්ෂපාතීත්වයක් දැක්වූහ, ඒ මොසැම්බික් ලේඛකයන්ගේ සංවිධානයයි (Associação Escritores Moçambicanos). ඔවුන් විසින් CIA, KGB, වැනි සංවිධාන සමඟ පමණක් නොව SNASP සමඟින්ද රහසිගත සබඳතා පැවැත්වූහ.⁶⁰ මානසික රෝහලක වාසයට සහ පිටුවහල් කිරීමට භාජනය වූ ජෝරජ් වීගාස් (Jorge Viegas) වැනි අපගාමීන් ඉතාමත් දුලබ වෙති.

සෝවියට් ක්‍රමයේ මුල් අවුරුදු වල තර්කය අනුගමනයෙන්, දේශපාලන මතවාදය දැඩි කරලීම ආර්ථිකය විවෘත කිරීමත් සමඟ අතින් ගෙන යන ලදී. ‘අන්‍යෝන්‍ය ආර්ථික සහාය සඳහා වූ කවුන්සිලය’ (Council for

⁵⁶ Human Rights Watch, *Conspicuous Destruction: War, Famine, and the Reform Process in Mozambique* (New York, 1992).
⁵⁷ Michel Cahen, “Check on Socialism in Mozambique: What Check? What Socialism?” *Review of African Political Economy*, no. 57 (1993), 54.
⁵⁸ At the Fifth Frelimo Congress, July 1989.
⁵⁹ Amnesty International, *Mozambique: Independence and Human Rights* (London, 1990), p. 24.
⁶⁰ Michel Laban, “Ecrivains et pouvoir politique au Mozambique après l’indépendance,” *Lusotopie*, 1995.

Mutual Economic Assistance -COMECON) වෙතට ඇතුල්වීම U.S.S.R. විසින් තහනම් කරන ලද රටකට උචිත ලෙසින්, ආයෝජන හැම විටම විදේශයන් වෙතින් පැමිණෙන ලදී, එය ග්‍රෙලිමෝ යටතේ ද එයාකාරයෙන්ම සිද්ධ විය.⁶¹ 1983 දී ග්‍රෙලිමෝ හි හතරවැනි පක්ෂ කොංග්‍රසයෙන් පසුව, සංවිධානය එහි අවධානය පිටිසරබද ජනගහණය වෙත යොමු කර, මහත් විනාශකාරී ඵලවිපාක ගෙනෙන ලද සමූහකරණ ප්‍රතිපත්තිය නවතා දමන ලදී. සමොරා මවෙල් ඔහුගේ සාමාන්‍ය හෙළා දකින බස් වහරෙන් මෙසේ කියා සිටියේය: “අපේ රටේ වැඩියෙන් ඉන්නේ ගම්බද වැසියන් කියල අපි අමතක කරන්න පුරුදු වෙලා සිටින්නේ. වැඩ කරන පංති ගැන අපි කතා කරමින් සහ රටේ මහා බහුතරයක් පසුබිමට ඇද දමමින් සිටිනවා.”⁶² ගම්කරණයේ කෝටා සහතික කිරීම සඳහා ආණ්ඩුවේ මිලිමියා විසින් තවත් පිදුරු එකතුවක් පුවිවා දමන සෑම අවස්ථාවක දී ම, එයින් රෙනාමො වෙත ලැබෙන සහාය වැඩි විය. සාම්ප්‍රදායික කෘෂිකර්ම ක්‍රම සඳහා කරන ලද දරුණු හානිය සමඟ පාරිභෝගික භාණ්ඩ වලට එරෙහිව ආහාර ද්‍රව්‍ය සඳහා පනවන ලද මහත් සෙයින් අවිධිමත් විනිමය අනුපාත නිසා ආහාර සැපයුමේ උග්‍ර ගැටළු හට ගැණින.

ආණ්ඩුව හෝ රෙනාමෝ හෝ කුසගින්න යන අවිය ක්‍රමවත් ලෙසකින් යොදා ගන්නා ලද බවක් නොපෙනේ. නමුත් දෙපැත්ත අතර මතභේදකාරී වූ ප්‍රදේශ වලින් ජනගතාව වෙනත් පැති වලට යවද්දී, ආහාර සැපයුම පාලනය කිරීම ග්‍රෙලිමෝ හට නැතිවම බැරි උපකරණයක් වූයේය. ඔවුන්ගේ ඉඩම් වලින් ගොවියන් වෙන් කිරීම යන විනාශකාරී ප්‍රතිපත්තිය ද රටේ ආහාර හිඟයන් සඳහා සුළු පටු නොවන ලෙසකින් දායකත්වය දෙන ලද්දේය. ‘හියුමන් රයිට්ස් වොච්’ (Human Rights Watch) සංවිධානයට අනුව, 1975-1985 දක්වා කාලයේ දී, අවිගත් ප්‍රචණ්ඩත්වයට වඩා මරණ සංඛ්‍යාවක් ආහාර හිඟයන් නිසා සිද්ධ වූහ.⁶³ මේ දැක්මට UNICEF විසින් ද එකඟ වෙයි. UNICEF විසින් ගණනය කර ඇති පරිදි මේ කාලයේ දී කුසගින්න නිසා 600,000 ක් මිය ගියහ, ඒ ජීවිත අහිමිය සංසන්දනය වෙන්වේ ඉතියෝපියාව තුළ හටගත් සාගතයෙන් මිය ගිය සංඛ්‍යාවටයි. ජාත්‍යන්තර සහනාධාර බලපෑමට ලක් වූ ජනගහනයේ දිවි ගලවා ගැනීමට උදව් වෙන ප්‍රධාන සාධකයක් විය. 1987 ජනවාරි මාසයේ දී, මිලියන 3.5 ක් තරම් මොසැම්බික් වැසියන් කුසගින්න නිසා අවදානමට පත්ව සිටිනවා යැයි මප්‍රටෝ හි ඇමෙරිකන් තානාපතිවරයා රාජ්‍ය දෙපාර්තමේන්තුවට වාර්තා කළේය,⁶⁴ එයින් වොෂිංටන් වලින් සහ තවත් ජාත්‍යන්තර සංවිධාන කිහිපයකින් ක්ෂණික ප්‍රතිචාර දැක්විණ. මේ වෑයම හමුවේ වුවද, කිසිදා මුළුමනින් සැලකිල්ලකට පාත්‍ර නොවී ඇති පරිමාණයකින් බියකුරු සාගතය නිසා වඩාත්ම නිරාවරණය වූ පෙදෙස් වින්දිත තත්වයන්ට ඇද වැටුනහ. මෙම්බා (Memba) භූමි ප්‍රදේශයේ පමණක් 1989 වසරකදී 8,000 ක් කුසගින්න නිසා මිය ගිය බව මානව හිතවාදී සංවිධාන වාර්තා කළහ.⁶⁵ විදේශයන් වෙතින් ආධාර ලැබුණු පෙදෙස් වල වෙළඳපොල බලයන් හනිකට ප්‍රමුඛත්වය ගන්නා ලදී. 1991 දී යුරෝපීය ප්‍රජාව (European Community) වාර්තාවක පාඩමක් හැටියට දැක්වූනේ එවැන්නකි, එකඟ වූ මිලට ආහාර සහනාධාර වලින් සියයට 25 ක් පමණක් විකුණන ලද අතර අනෙකුත් සියයට 75 සාමාන්‍යයෙන් සිදුවන ටිකෙන් ටික හොරකම් කර ගැනීමෙන් පසුව කළකඩයේ දී විකිණෙන ආකාරයෙන් අධිකාරීන් යටතේ තිබෙන ලදැයි හෙළිදරව් විය.⁶⁶ සමොරා මවෙල් සහ ඔහුගේ මිතුරන් විසින් ඉතා උනන්දුවෙන් වර්ධනය කරන්නට වෑයම් කරන ලද මොසැම්බික් “නව මිනිසා” යනු “සෑම ඒකීය පුද්ගලයෙකුගේම අභ්‍යන්තරයේ සිටින සමගි සම්මුති වල ගැඹුරු ව්‍යාධික නිෂ්පාදනයක් වූ, අවමානය, රැවටීම සහ හින්තෝත්මාදී උමතු වෙන් යුතු වූවෙකි. ඒකීය පුද්ගලයාට ජීවත්වන්නට උවමනායි, ඒත් ඒ සඳහා ඔහු තමන්ව දෙකට කැඩිය යුතුයි, සහ සැඟවුන සැබෑ ජීවිතයක් සහ බොරු මහජන ජීවිතයක් යනාදී වශයෙන් දෙවැන්න වෙතින් පළමුවැන්න ආරක්ෂා කරගෙන ද්විත්ව ජීවිතයක් ගෙවිය යුතුයි, තමන් වෙනුවෙන් සත්‍යය ඩිංගක් තබාගැනීම සඳහා ඔහු විසින් නිරතුරුවම බොරු කිව යුතුයි.”⁶⁷

⁶¹ See Michel Cahen, *Mozambique, la révolution implosée*, (Paris: L'Harmattan, 1987), pp. 152-154.
⁶² Speech by President Samora Machel at the December 1985 session of the Popular Assembly, quoted in M. Cahen, *Mozambique*, p. 163.
⁶³ Human Rights Watch, *Conspicuous Destruction*, p. 4. UNICEF calculated that 600,000 people died from starvation over that ten-year period; the same number died of hunger in Ethiopia in 1984-85.
⁶⁴ Jean-François Revel, “Au Mozambique aussi, le marxisme-léninisme engendre la famine,” *Est et ouest*, no. 40 (March 1987).
⁶⁵ Geffray, *La cause des armes*, p. 209.
⁶⁶ H. Gebaver, “The Subsidized Food Distribution System in Mozambique and Its Socio-Economic Impact,” Technical Assistance, EC Food Security Department, Maputo, 1991, quoted in Human Rights Watch, *Conspicuous Destruction*, p. 120.
⁶⁷ Alain Besançon, “La normalité du communisme salon Zinoviev,” *Pouvoirs*, no. 21 (1982).

නැගෙනහිර යුරෝපයේ කොමියුනිස්ට් රාජ්‍යයන් හදිසියේ කඩා වැටීම තුළින් මේ රෙජිම කොතරම් කැඩෙන සුළු දැයි කියාත් සිවිල් සමාජයට කොතරම් ප්‍රතිරෝධයක් දැක්විය හැකි දැයි කියාත් ජනතාවට අවබෝධ කරවිය. මෙහි දී ගෙනහැර පාන අවුරුදු පහළොව යන කාලයේ දී, අප්‍රිකානු කොමියුනිස්ට්වාදයේ මහජන හැඩගැසීම යන්න “නූතන දේශපාලන නීත්‍යානුකූලකරණයක්” හැටියට ඒ ප්‍රදේශයෙන් එන විශ්වවිද්‍යාල කථිකවාරියවරයෙකුට වේදනා සහගත ඵලවිපාක අත්කර දුන්න ද, ඒ දැක්ම යම් පැහැදිලි කිරීම් බලයකින් යුතු වේ.⁶⁸ කොමියුනිස්ට්වාදය සමඟ කරන අප්‍රිකානු අත්හදා බැලීමේ කෙටි ස්වභාවය නිසා එය පටන් ගනිද්දීම සැලසුම් කරන ලද ව්‍යාපෘතියේ සටහන් බොද කර දමන අවදානමින් යුතු වෙයි. එම ආශාව මැඩලන්නට නම්, අපි සමහර විට දැක්ම ඇතුළතට හැරවිය යුතුයි. මේ මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදී රාජ්‍ය තුළ පැවති විශේෂ ප්‍රවණ්ඩත්ව ස්වභාවය දැකීම දුෂ්කර වූවත්, අවිලෙ මබෙම්බෙ (Achille Mbembe) යෝජනා කරන පරිදි, සිවිල් වැසියන් මුහුණ දෙන සාගත සහ සමූල ඝාතන හටගත්තේ අප්‍රිකානු රටවල් “යටත්විජිත කරගෙන තැබීමත් සහ නිදහසට කැඳවාගෙන යෑමත් බටහිර බලයන් විසින් සිදු කළ නිසා, ඔවුන් තම ආකෘතිය හැටියට සෝවියට් විලාසිතාවේ රෙජිමයන් තෝරා ගැනීම” නිසාය. බොහෝ අප්‍රිකානු රාජ්‍යයන් වල ගැඹුරු ලෙනින්වාදී ස්වභාවය වෙනස් කරන්නට කියා පුජාතන්ත්‍රවාදය ප්‍රවර්ධනය කිරීමෙන් එතරම් වැඩක් සිද්ධ නොවීම මේ හැඩගැසීම වෙතින් සහතික කරන ලදී.

⁶⁸ The term is that of Jean Leca, quoted in M. Cahen, *Mozambique*, p. 161.

27 ඇෆ්ගනිස්ථානයේ කොමියුනිස්ට්වාදය

සිල්වේන් බුලුක්

හතරැස් කිලෝමීටර් 640,000 කින් යුතු මතුපිට ප්‍රදේශයක් ඇෆ්ගනිස්ථානය සතුයි, සහ ඒ නිසා එය ප්‍රංශයට වඩා විශාලත්වයකින් යුතු වෙයි.¹ 1991 තෙක් රට තවත් දේශයන් හතරක් මැද්දේ රැඳී පැවතිණ: උතුරෙන් සෝවියට් යුනියන ද, බටහිරෙන් ඉරානය ද, නැගෙනහිරෙන් සහ දකුණින් පාකිස්ථානය ද, සහ නැගෙනහිරෙන් කිලෝමීටර් දුසිම් ස්වල්පයක, චීනය ද වූහ. රටේ තුනෙන් එකකට වැඩිය ඇත්තේ කඳුකරයයි, එහි කඳු මුදුන් කිහිපයක් අඩි 22,900 කට වඩා ඉහළ වෙති. 1979 දී මිලියන 15 ක ජනගහනයක් විවිධ ජනවාර්ගික කණ්ඩායම් අතර බෙදී සිටියහ. ප්‍රධාන වශයෙන් දකුණේ ජීවත් වූ සහ මිලියන 6 කට වැඩි සංඛ්‍යාවකින් යුතු වූ මහා ජනවර්ගය වූයේ තමන්ගේම භාෂාව කතා කරන ලද, සුන්නි පුෂ්ටුන් (Sunni Pushtuns) ය. රටේ නැගෙනහිර කොටසේ ප්‍රධාන වශයෙන් ජීවත් වූ මිලියන 4 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් වූ ටජික් (Tajiks) අය ද සුන්නි මුස්ලිම් වූවන් ඔවුන් කතා කළේ පර්සියානු අනු භාෂාවක් වූ ඩාරි (Dari) යන්නයි. මිලියන 1.5 ක් පමණ දළ වශයෙන් සිටි උස්බෙක් (Uzbeks) අය ද සුන්නි වූ අතර ඔවුන් තුර්කියානු භාෂාවක් කතා කර අතර ඔවුන් උතුරේ ජීවත් වූහ. මිලියන 1.5 ක් වූ හසාරා (Hazaras) බොහෝ සෙයින් ෂියයිට් (Shiite) වූ අතර ඔවුන් රට මැද්දේ ජීවත් වූහ. ටර්ක්මෙන් (Turkmens), කිර්ගිස් (Kirgiz), බලුචි (Baluchis), අයිමැක් (Aymaqs), කොහිස්ථානී (Kohistanis), සහ නුරිස්ථානී (Nuristans) යනාදී අනෙකුත් ජනවාර්ගික කණ්ඩායම් භූමි ප්‍රදේශය පුරා හැම තැන විසිරී සිටි අතර ඇෆ්ගනිස්ථානයේ ඉතිරි සියයට 10 නියෝජනය කළහ.

සාම්ප්‍රදායිකව, ඇෆ්ගනිස්ථානය එකතුවක් ලෙසින් සිටියේ ප්‍රධාන වශයෙන් එහි පැවති මුස්ලිම් භක්තිය තුළිනි. ජනගහනයෙන් සියයට අනූනවයක් මුස්ලිම් වූහ; සියයට 80 ක් සුන්නි, සහ ඉතිරි අය ෂියයිට් වූහ. සික් (Sikh) සහ හින්දු සුලුතරයක් ද සමඟ ඉතා කුඩා යුදෙව් ප්‍රජාවක් ද එහි සිටියහ. ඇෆ්ගනිස්ථාන විලාසයේ ඉස්ලාම් දහම නගරබද මෙන්ම ගම්බද තුළ ද සාම්ප්‍රදායිකව ඉතා මධ්‍යස්ථ ලෙසින් පැවතිණ. ගම් ප්‍රධානීන් ප්‍රජා නායකයන් ලෙසින් කටයුතු කරන ලද වූ එය සමීප ලෙසකින් සාම්ප්‍රදායික ගෝත්‍රික ව්‍යුහයට අනුගතව තිබුණි. ජනගහනයෙන් බහුතරය ඇත පිටිසර පළාත් වල ජීවත් වූහ; 1979 දී රටේ තිබුණ විශාලතම නගරය, 500,000 කගේ වාසස්ථානය වූ නැගෙනහිර පිහිටි කාබුල් (Kabul) අගනුවර පමණකි. ජනගහනය 200,000 ට අඩුවෙන් බැගින් සිටින ලද, බටහිරේ පිහිටි හේරාත් (Herāt), දකුණේ පිහිටි කන්ඩහාර් (Kandahār), සහ උතුරේ පිහිටි මසාර්-ෂාරිෆ් (Masār-i-Sharīf) සහ කුන්ඩූස් (Kundūz) කුඩා නගර වලට අයත් වූහ. විශේෂයෙන්ම මොන්ගෝලීය සහ රුසියානු ආක්‍රමණික ප්‍රහාර වලට ප්‍රතිරෝධය දක්වන දීර්ඝ සාම්ප්‍රදායික ඇෆ්ගන් වැසියන්ට දායද වූවකි. නව වැනි සියවස මැද දී සිට 1919 දී පළමු ලෝක යුද්ධය අවසානය පමණ තෙක් ඇෆ්ගනිස්ථානය බ්‍රිතාන්‍ය ආරක්ෂාව යටතේ පැවතිණ. එංගලන්තය සහ රුසියාව (පසුකාලීන සෝවියට් යුනියනය) විසින් මධ්‍යම ආසියාවේ ජනතාව සමඟ ගැටුම් ගණනාවක නියැලී සිටිය දී, ඒ මහා බලවතුන් දෙදෙනාගේ පැත්තෙන් පැත්ත ගනිමින් තම ස්වාධීනත්වය

¹ For the history of Afghanistan, see Mike Barry, *La résistance afghan du Grand Moghol à l'invasion soviétique* (Paris: Flammarion, 1989) (an earlier version appeared in 1984 under the title *Le royaume de l'insolence*); Olivier Roy, *Islam and Resistance in Afghanistan* (New York: Cambridge University Press, 1996); Assem Akram, *Histoire de la guerre d'Afghanistan* (Paris: Balland, 1996); Pierre Centlivres and Michèle Centlivres, eds., *Afghanistan, la colonisation impossible* (Paris: Le Cerf, 1984); Jacques Lévesque, *L'URSS en Afghanistan* (Brussels: Complexe, 1990); Eric Bachelier, *L'Afghanistan en guerre. La fin du grand jeu soviétique* (Lyon: Presses Universitaires de Lyon, 1992); and André Brigot and Olivier Roy, *The War in Afghanistan: An Account and Analysis of the Country, Its People, Soviet Intervention, and the Resistance*, trans. Mary Bottomore and Tom Bottomore (New York: Harvester Wheatsheaf, 1988). See also *Les nouvelles d'Afghanistan*, which since 1980 has provided regular information of extremely high quality. For ease of reading, proper names are transcribed according to European conventions.

පවත්වාගෙන යන්නට ඇගයියයුත් රාජ්‍යයක් හැම විටම සමත් විය. 1963 දී සහීර් ෂා (Zahir Shah) රජු බලයට පත් වූ පසුව, ඔහු සංස්කෘතික, ආර්ථික, සහ දේශපාලන නූතනකරණය කර පරිශ්‍රමය කඩිනම් කළේය. 1959 න් පසුව කාන්තාවන් තව දුරටත් හිස් ආවරණ පැළඳීම අත්‍යවශ්‍ය නොවූ අතර පාසැල් සහ විශ්වවිද්‍යාල ප්‍රවේශයට අවසරය ලැබිණ. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයක් හා සමාන වූවක් හටගෙන ඇති බව 1965 දී රජු විසින් තීරණය කළ පසුව, සම්පූර්ණ බලතල ඇති දේශපාලන පක්ෂ වලින් යුතු පාර්ලිමේන්තු ක්‍රමයක් වර්ධනයටත් සහ නිදහස් මැතිවරණ පැවැත්වීමටත් රට පටන් ගන්නා ලදී. 1978 අප්‍රේල් මාසයේ දී කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් නියැලෙන ලද රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණය සහ අනතුරුව එන සෝවියට් මැදිහත්වීම් තුළින් රටේ දේශපාලන සමබරතාවය විනාශ වී හොඳින් දියත් වී තිබුණ නූතනකරණ ක්‍රියාවලිය කැඩී ගියේය.

1917 සිට 1973 දක්වා ඇගයියයුත් සහ U.S.S.R.

ඇගයියයුත් සහ සෝවියට් යුනියනය අතර සම්බන්ධයට දීර්ඝ ඉතිහාසයක් ඇත. 1919 අප්‍රේල් මාසයේ දී මොස්කව් හි නව ආණ්ඩුව සමඟ රාජ්‍ය තාන්ත්‍රික සබඳතා බාග් අමානුල්ලාහ් (Khan Amanullah) විසින් පිහිටුවා ගත්තේ රටේ තානාපති කාර්යාල පහක් විවෘත කරන්නට බොල්ෂෙවික්වාදීන්ට ඉඩ දෙමිනි. මේ ගිවිසුමේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙසින් සෝවියට් යුනියනය විසින් අලුත් ටෙලිග්‍රාෆ් රැහැනක් ඉදි කිරීම සඳහා සහාය සපයන්නටත්, රජුට වාර්ෂිකව ඩොලර් 500,000 ක් බැගින් ගෙවීමට ද පොරොන්දු වෙන ලදී. මෙය අර්ධ ලෙසකින් සෝවියට් ආණ්ඩුව එහි හොඳ හිත පෙන්වන්නට ගත් උත්සාහයක් මෙන්ම එතෙක් වැඩිමනක් බ්‍රිතාන්‍ය බලපෑම් යටතේ පැවති රට ප්‍රතිතුලනය කරන්නටත් ගන්නා ලද වැයමකි.² නමුත් එසේම එය තවමත් යටත්විජිත බලපෑම් යටතේ පැවති රටවල් තුළ විප්ලවය පැතිරවීමේ වැයමක් ද වූයේය. 1920 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී බාකු (Baku) වල පවත්වන ලද 'නැගෙනහිර ජනතාවගේ කොංග්‍රසයේ' (Congress of Eastern Peoples) දී, යටත්විජිත විරෝධී සහ අධිරාජ්‍ය විරෝධී සටන් පාඨ වලින් යුරෝපීය යටත්විජිත බලපෑම් යටතේ පැවති රටවල් කොමියුනිස්ට් රටවල් කණ්ඩායම පැත්තට ආකර්ශණය කරගන්නට හැකි වේ යැයි කොමියුනිස්ට් ජාත්‍යන්තරයේ ප්‍රධානීන් නිගමනය කළහ. ජිහාඩ් (jihad) යන පදය වෙනුවට "පංති අරගලය" යන පද වහර යොදන ලද නිවේදන කිහිපයක් කොමින්ටර්න් විසින් වහාම නිකුත් කරන ලදී. කොංග්‍රසයට ඇගයියයුත් ජාතිකයන් තිදෙනෙක් සහභාගී වූ බව පෙනී යයි: ඇගයියයුත් කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ අගසාඩ් (Agazade), කිසි විශේෂ පක්ෂ සම්බන්ධයක් නොමැති ජනතාව නියෝජනය කරන ලද අසිම් (Azim), සහ තවත් කිසිදු පක්ෂ මතයකින් නොසිටි නියෝජිතයෙක් වූ කාරා ටඩ්ජිව් (Kara Tadjiev).³ එයාකාර වූ හැදියාවකින්ම, 1922 නොවැම්බර් 7 වැනිදා ආරම්භ කරන ලද කොමියුනිස්ට් ජාත්‍යන්තරයේ හතරවැනි කොංග්‍රසයේ යෝජනා මඟින් "එක්සත් අධිරාජ්‍ය විරෝධී පෙරමුණු" නිර්මාණයෙන් සහ සංවිධානයෙන් අධිරාජ්‍ය බලයන් දුර්වල කරන්නට අදිටන් කරගැනිණ.

1920 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී, මේ සිද්ධීන් වලට මඳකට පෙර, රතු හමුදාවේ නායකයෙක් වූ සහ නෙස්ටර් මැක්නෝ (Nestor Makhno) ගේ යුක්රේන අරාජික ව්‍යාපාරය මර්දනය කිරීමට ද සහභාගී වෙන ලද මිකායෙල් ෆ්‍රන්සේ (Mikhail Frunze) විසින් නායකත්වය දෙන ලද සෝවියට් හමුදා විසින් ඇගයියයුත් රාජ්‍යයේ කොටසක් හැටියට කාලයක් පැවති බුඛාරා බනාටෙ (Bukhara Khanate) සෝවියට් යුනියනයට ඇඳා ගන්නා ලදී. සෝවියට් නිලධාරීන් විසින් "හොරු කණ්ඩායම්" (basmachis) යැයි ලේබල් කරන ලද ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමීන් සහ ගම්බද වැසියන්ට එරෙහිව මර්දන මෙහෙයුම් කිහිපයක් පැවැත්වූහ. බැස්මාච් විසින් රුසියාවට සහ පසුව සෝවියට් ආධිපත්‍යයට එරෙහිව සටන් වැදුනහ. ඇගයියයුත් රාජ්‍යයේ දී සෝවියට් යුද හමුදා පිරිස් විසින් භාවිතා කළ ක්‍රමවේද රුසියාවේ කැරලිකාර ගම්බද වැසියන්ට එරෙහිව යොදා ගත් ඒවාම වූහ. 1924 වෙද්දී ප්‍රදේශය නිශ්චිත ලෙසින්ම ඇඳාගෙන තිබිණ. ඒත් යම් සටන් 1930 ගණන් දක්වා ඇදී ගියහ. බැස්මාච් මිලියනකට වැඩි සංඛ්‍යාවක් ඇගයියයුත් රාජ්‍යයේ සරණාගතයන් වූහ. වැඩි කල් නොයද්දී කොමියුනිස්ට්වාදීන් ඇගයියයුත් රාජ්‍යයේ නායකත්වයට බලපෑම් එල්ල කරන්නට පටන් ගත්හ, U.S.S.R. හි පුහුණුව ලබන්නට ඇගයියුත් නිලධාරීන් සංඛ්‍යාවක් පිටත්ව ගියහ. ඒ කාලයේ දී ම, සෝවියට් රාජ්‍ය තාන්ත්‍රිකයන් විසින් විවිධ පාතාල කටයුතු ගණනාවක ද නියැළුනහ, වරපුරුෂ කටයුතුවල යෙදුනා යන චෝදනාවට හසුව එක් රාජ්‍ය තාන්ත්‍රිකයෙක් සහ ඉංජිනේරුවන් කිහිප දෙනෙක්

² See Louis Fisher, *The Soviets in World Affairs: A History of the Relations between the Soviet Union and the Rest of the World, 1917-1929* (Princeton: Princeton University Press, 1951), esp. chaps. 13 and 29.

³ Nicholas Tandler, "Désinformation à propos de l'Afghanistan," *Est et ouest*, no. 616 (1-15 June 1978), 19-20.

ඇල්ගනිස්ථානයෙන් පිටුවහල් කරන ලදී.⁴ රට තුළ GPU ඒජන්තවරුන් ද සිටින බවට සාක්ෂි ලැබිණ. 1920 සිට වෙකා හි සාමාජිකයෙක් වූ සහ එහි විදේශීය අංශයේ සාමාජිකයෙක් ද වූ ජියෝර්ජී අගබෙකොව් (Georgy Agabekov) එහි දී කැපී පෙනෙන්නෙකි. මුලින් කාබුල් වල නීතිවිරෝධීව සහ පසුව ඉස්තාන්බුල් හි ජීවත් වෙමින් සිටි අගබෙකොව්, ඇල්ගනිස්ථානයේ මෙහෙයුම් බාරව සිටියේය, 1930 දී ඔහු GPU වෙතින් අවසානයේ දී කැඩී ගියේය.⁵

1929 දී බාන් අමානුල්ලාහ් විසින් කෘෂිකාර්මික ප්‍රතිසංස්කරණ ප්‍රතිපත්තියක් හඳුන්වා දෙන ලද අතර ඒ හා සමඟම ආගමික විරෝධී මෙහෙයුම් ද පටන් ගත්තේය. මේ නව ආගමික විරෝධී නීති හැඩ ගැසී තිබුණේ කෙමල් අටාටර්ක් (Kemal Atatürk) ගේ තුර්කි ප්‍රතිසංස්කරණ අනුවයි, එයින් “වතුර ගෙන යන්නාගේ පුතා” නොහොත් බවා-යි සක්කො (Bacha-i Saqqao) ගේ නායකත්වයෙන් වූ ගම්බදවාසී කැරැල්ලක් උත්පාදනය විය, ඔහු රෙජිමය පෙරළා දමන්නට සමත් විය.⁶ මුලින් මේ කැරැල්ල කොමියුනිස්ට් ජාත්‍යන්තරය විසින් ධනවාදී විරෝධී වූවක් හැටියට දක්වන ලදහ. ඒත් පසුව සෝවියට් නිලධාරීන් විසින් ඔවුන්ගේ මතය වෙනස් කරගෙන, මොස්කව් හි ඇල්ගනිස්ථාන තානාපතිවරයා වූ ගුලාම්-නබි බාන් (Gulam-Nabi Khan) ගේ අණ යටතේ වූ පරණ රෙජිමයේ හමුදා කාණ්ඩ වලට ආපසු ඇල්ගනිස්ථානය බලා එන්නට උදව් කිරීමට වැයම් කළහ. ඇල්ගනිස්ථානයේ යුද හමුදා නිල ඇඳුම් වෙලින් වෙස්වලා ගත් සෝවියට් හමුදා (සෝවියට් ගුවන් හමුදා වල සහාය ඇතිව, ටෂ්කෙන්ට් (Tashkent) වෙතින් එන හොඳම කාණ්ඩ) ඇල්ගනිස්ථානයට රිංගා ගත්හ. රජය වෙනුවෙන් සටන් වැදෙන ලද ඇල්ගනිස්ථානුවන් පන්දාහක් මරා දමන ලදී. රතු හමුදාවට මුණ ගැසෙන ඕනෑම ගම්වැසියෙකුට ද ක්ෂණිකව වෙඩි තබා මරා දැමුණි.⁷ සටන්බිම් තුළ යම් ජයග්‍රහණයක් අත් වූවත්, අමානුල්ලාහ් සිහසුන හැරදා පිටරටට පලා ගිය යැයි දැනගන්නට ලැබෙද්දී ගුලාම්-නබිගේ හමුදා උතුරට පසුබහින ලදී. මේ අවස්ථාවේ දී සක්කො විරෝධී හමුදා වෙත යවන ලද සෝවියට් සහාය නැවතිණ. මහා බ්‍රිතාන්‍යයට සමීප සබඳතා ඇති රදළයෙක් වූ ද, පිටුවහල් වී සිටි ප්‍රංශයෙන් ආපසු පැමිණ ඇල්ගනිස්ථාන හමුදාවේ නායකත්වය තමන් අතට ගත් නඩිර් ෂාහ් (Nadir Shah) විසින් සටන බාරගන්නා ලදී. ප්‍රභූන් සහ ගෝත්‍රික නායකයන් විසින් ඉතා ඉක්මණින් ඔහු රජු යැයි නිවේදනය කළහ. බවා-යි සක්කො තමන්ට විනයෙන් යුතු හමුදාවක් නොමැතිව පරාජය අසලට පැමිණ සිටියේය, ඔහු සැඟවුණ ද ඒත් ඉන්පසු ඉක්මණින් අත් අඩංගුවට ගෙන වෙඩි තබා මරුමුවට පමුණුවන ලදී. නඩිර් ෂාහ් විසින් බ්‍රිතාන්‍ය සහ සෝවියට් යුනියනය යන දෙපැත්ත සමඟ යම් කිසි එකඟතාවයකට එන්නට උත්සාහ කළේය. බැස්මාලී වෙතට ඇල්ගනිස්ථාන සහාය ඉවත් කරන කොන්දේසිය මත ඔහුව මොස්කව් හි පිළිගැනීමට පාත්‍ර විය. නඩිර් ෂාහ් විසින් මේ කොන්දේසියට එකඟ වූ පසුව, බැස්මාලී නායකයා වූ ඊබ්‍රහිම් බෙක් (Ibrahim Bek) ව ඇල්ගනිස්ථාන හමුදා විසින් සෝවියට් භූමි ප්‍රදේශයට පසුබහින තත්වයට කටයුතු කරන ලදී, එහි දී ඔහුව අත් අඩංගුවට ගෙන වෙඩි තබා මරුමුවට පමුණුවන ලද්දේය.⁸ 1931 ජූනි 24 වැනිදා සෝවියට් යුනියනය සමඟ ආක්‍රමණය නොකිරීමේ නව ගිවිසුමක් අත්සන් කෙරිණ. 1933 දී ශිෂ්‍යයෙක් විසින් නඩිර් ෂාහ් ඝාතන කරන ලදී, එවිට ඔහුගේ පුත් සහිර් ෂාහ් (Zahir Shah) ඔහුගේ තැන ගෙන රජු බවට පත්විය, ඒත් සැබෑ බලය පැවතියේ රජුගේ මාමාවරුන් සහ ඥාතී සහෝදරයන් අතරයි.

1945 න් පසුව අගනුවර විශේෂයෙන්ම සැලකිල්ලට පාත්‍ර වෙන ලද, තවත් නූතනකරණ රැලි කිහිපයක් පැවතිණ, ඒවායේ දී පස්- සහ හත්-අවුරුදු සංවර්ධන සැලසුම් ක්‍රියාත්මක වූහ. අභ්‍යන්තර කටයුතු වලට මැදිහත් නොවන්නේ යැයි කියන 1955 ගිවිසුම ද ඇතුළුව, සෝවියට් යුනියනය සමඟ තවත් මිත්‍ර සහ සහයෝගීතා ගිවිසුම් ගණනාවක් අත්සන් කරන ලදී. ඇල්ගනිස්ථානයේ යුද හමුදාව නූතනකරණය කිරීමට සහාය දෙනු පිණිස සෝවියට් උපදේශකයන් සංඛ්‍යාවක් ද රටට සාදරයෙන් පිළිගන්නා ලදී.

1953 සිට 1963 දක්වා රට පාලනය සඳහා වගකීම පැවතියේ රජුගේ ඥාතී සහෝදරයෙක් වූ අගමැති හැටියට සේවය කළ මොහම්මඩ් ඩාවුඩ් කුමරා (Prince Mohammed Daoud) ය. නොබැඳි ජාතීන්ගේ ව්‍යාපාරය නිර්මාණය කරන්නට ඩාවුඩ් විසින් දෙන ලද සහයෝගය පැවතිය ද, කාලය ගෙවී යද්දී රට තුළ සෝවියට් බලපෑම එන්න එන්නම වැඩි වූයේය. ක්‍රම ක්‍රමයෙන් ඇල්ගනිස්ථාන හමුදාවේ සහ සිවිල් සේවයේ වැදගත් තනතුරු වලට සෝවියට් නිලධාරීන් පත් වූහ. ඩාවුඩ් කුමරා විසින් එක්සත් ජනපදයට ළංවෙන්නට ගත් වැයම් පැවතිය ද, ආර්ථික ගිවිසුම්

⁴ Ibid., p. 20

⁵ Georgi Agabekov, *OGPU: The Russian Secret Terror* (New York: Brentano's, 1931).

⁶ Ludwing Adamec, “Le fils du porteur d’eau,” *Les nouvelles d’Afghanistan*, no 48 (July 1990), 16-17.

⁷ Marc Lazarévitch, “L’intervention soviétique en Afghanistan de 1929,” *Les cahiers d’histoire sociale*, no. 1 (1993), 158. For more on this uprising see Roy, *Islam and Resistance*, pp. 83-84.

⁸ Barry, *La résistance afghan*, p. 241.

නිශ්චිත ලෙසින් සෝවියට් යුනියනට වාසි වෙන ලෙසින් සැකසිණ. 1963 දී සහිර් ෂාන් විසින් දාවුද් පැත්තකට කරන ලදී. සහිර් ෂාන් විසින් ඊ ළඟ වසර දහය තුළ දී ඇල්ගනිස්ථානය ව්‍යවස්ථාදායක රාජාණ්ඩුවක් බවට හරවන්නට උත්සාහ කළේය. දේශපාලන පක්ෂ නීතිගත කෙරිණ. පළමු නිදහස් මැතිවරණ 1965 දී පැවැත්විණ. දෙවැනි මැතිවරණ වටයක් 1969 දී සිදු වූහ. පරිස්ථානීය ප්‍රභූත් සහ ආණ්ඩුවට සහාය දෙන කණ්ඩායම් කැමති ප්‍රතිඵල ඒ අවස්ථා දෙකේ දී ම දකින්නට ලැබිණ. ඇල්ගනිස්ථානය හෙමින් බටහිරකරණය වෙන්නන් වඩා නූතන වෙන්නන් පටන් ගෙන තිබුණ ද රට තවමත් සැබෑ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයකට සමීපව නොසිටියේය. මයිකල් බැරි (Michael Barry) දක්වන පරිදි, “රෙජිමය සර්ව සම්පූර්ණ බැවින් බොහෝ ඇතක සිටියේය: එය හිතුවක්කාර, වරප්‍රසාද ලත්, සහ බොහෝ විට දූෂිත වූවකි. නමුත් එය ඇල්ගනිස්ථාන කොමියුනිස්ට්වාදීන් කියා සිටි තරම් මිලේවිෂ් රෙජිමයක් බවට පත්වීමට ඉතා දුරස්තරව පැවතියකි. 1905 දී රජ පවුල විසින් ශාරීරික වධහිංසාව නීතිවිරෝධී කර තිබුණ, කෝරානයේ නීති අනුව සාමාන්‍යයෙන් දෙන ශාරීරික දඬුවම් ද ප්‍රයෝජනයට නොගැනෙන තත්වයට පත්ව තිබුණ. ඒ අනුව බලද්දී, කොමියුනිස්ට් රෙජිමය විසින් නියෝජනය කරන ලද්දේ ආපස්සට යන මහා පියවරකි.”⁹

ඇල්ගනිස්ථාන කොමියුනිස්ට්වාදීන්

සහිර් ෂාන් ගෙන ගිය ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීකරණයෙන් දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ පාතාල සංවිධානයක්ව පැවති ඇල්ගනි කොමියුනිස්ට් පක්ෂයට විවෘතව කටයුතු කරන්නට අවස්ථාව ලැබිණ. කොමියුනිස්ට්වාදීන් 1960 ගණන් වල දී ‘ඇල්ගනිස්ථානු ජනතාවගේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂය’ (Democratic Party of the People of Afghanistan - DPPA) යන නම යටතේ මැතිවරණ වලට පෙනී සිටියහ. 1956 මුල් කාලයේ දී DPPA පවත්වන ලද කොංග්‍රසයේ දී නූර්-මොහමමඩ් ටරාකි (Nur-Mohammed Taraki) නැමති සෝවියට් යුනියනය විසින් උදව් කරන ලද්දා මහ ලේකම් හැටියට තේරී පත් වූයේය. එසේ නමුදු පක්ෂයේ එක්සත් මුහුණුවර පිටුපස දැඩි ගෝත්‍රික බෙදීම් සහ පෞද්ගලික එදිරිවාදිකම් පැවතිණ. DPPA හි නිර්මාතෘවරු අතරෙන් එක් අයෙක් වූ බබ්රක් කර්මාල් (Babrak Karmal) රජ පවුලකින් එන ලද රදළයෙක් විය: “කර්මාල්” යන අත්වර්ථ නාමයේ අර්ථය “සේවකයන්ගේ මිතුරා” යන්නයි; ඔහුගේ සැබෑ නම මොහොමමඩ් හුසේන් ඛාන් (Mohammed Hussein Khan) විය. KGB අත්හැර වෙනත් රටකට මාරු වූ අයෙකුට අනුව, කර්මාල් වසර ගණනාවක් තිස්සේ KGB වෙත තොරතුරු සපයන ලද්දෙකි.¹⁰ පක්ෂයේ අනික් නිර්මාතෘවරයා වූ නූර්-මොහොමමඩ් ටරාකි නැමැත්තා ඝස්නි (Ghazni) ප්‍රාන්තයේ ගමක ධනවත් ගම්බද වැසියෙකුගේ පුතෙකි. ඔහු පුෂ්ටුන් (Pushtun) වූ අතර ඔහුගේ ඉංග්‍රීසි දැනුමට ස්තූති වෙන්නට රජයේ ඉහළ නිලයක් දරමින් සිටියේය. හෆිසුල්ලාහ් අමින් (Hafizullah Amin) ද පුෂ්ටුන් වූ අතර ඔහු සිවිල් සේවක පවුලකට දාව කාබුල් නගරබදව උප්පත්තිය ලැබුවෙකි.¹¹ 1965 මැතිවරණ වල දී බබ්රක් කර්මාල් සහ තවත් කොමියුනිස්ට්වාදීන් දෙදෙනෙකු පාර්ලිමේන්තුවේ ආසන දිනා ගත්හ. 1969 දී කර්මාල් යළිත් තේරී පත්ව අමින් සමඟ පාර්ලිමේන්තුවට එකතු වූයේය.

DPPA පක්ෂය පාර්ශව දෙකකින් හැදී තිබුණ. ‘ජනතාව’ (Khalq) සහ ‘කොඩිය’ (Parcham), යන ඒ නම් යෙදුනේ ඒ ඒ පාර්ශවයේ පුවත්පත් අනුවයි. ගිණිකොන දිගින් ආ පුෂ්ටුන් ජනවර්ගයේ පුවත්පත ‘කෙල්ක්’ (Khalq) වූ අතර එක්සත් පෙරමුණක න්‍යාය ප්‍රායෝගික ලෙසින් යෙදවීම තම ව්‍යාපෘතිය වූ මැද පංතියේ වූ පර්සියානු බස කතා කරන ජනවර්ගය විසින් ‘පර්වම්’ (Parcham) පුවත්පත ප්‍රධාන වශයෙන් කියවන ලදී. කණ්ඩායම් දෙකම සත්‍යලබ්ධික කොමියුනිස්ට්වාදීන් වූ අතර සෝවියට් ප්‍රතිපත්තියට ඉතා සමීපව ආධානග්‍රාහී වූහ. සෝවියට් මතයට යම් තරමක වැඩි සම්පත්වයක් පර්වම් විසින් දැක්විය. කණ්ඩායම් දෙක අතර හේදය 1966 සිට 1976 දක්වා පැවතිණ. ඇල්ගනිස්ථාන කොමියුනිස්ට් පක්ෂය තමන් යැයි හඳුන්වා ගැනීමේ සහ සමස්ත DPPA වෙනුවෙන් ක්‍රියා කිරීමේ අයිතිය ඇත්තේ තමන්ට යැයි දෙපැත්ත විසින්ම කියා සිටියහ. 1976 දී මොස්කව් කරන ලද ඉල්ලීමක් අනුව දෙපැත්ත එකමුතු වූහ. පක්ෂය තුළ කිසි විටෙක 4,000-6,000 ත් අතර සාමාජිකයන්ට වැඩි සංඛ්‍යාවක් නොසිටියහ.¹² DPPA හි මේ පාර්ශව දෙකට අමතරව, මාක්ස්වාදී පැත්තට බර වූ අයිඩියලොජි ඇති කණ්ඩායම්

⁹ Ibid., p. 253.

¹⁰ Christopher Andrew and Oleg Gordievsky, *KGB: The Inside Story of Its Foreign Operations from Lenin to Gorbachev* (New York: HarperCollins, 1990), p. 569.

¹¹ For more details on these leaders, see Barry, *La résistance afghane*, pp. 294-297.

¹² Etienne Gille, “L’accession au pouvoir des communistes prosoviétiques” in Gentilivres and Gentilivres, *Afghanistan*, p. 184; Lévesque, *L’URSS en Afghanistan*, p. 35.

ගණනාවක් ද සිටියහ. 'සදාකාලින ගිනි දැල්ල' නොහොත් Shola-i-Javid පක්ෂය 1970 ගණන් මුල දී නිර්මාණය කරන ලද මාඕවාදී කණ්ඩායමකි. ඔවුන් සිය සාමාජිකයන් බහුතරය බඳවා ගන්නා ලද්දේ මියයිටි සහ සිසුන් අතරෙනි. එය පසු කාලයේ දී පාර්ශව කිහිපයකට බෙදී ගියේය, ඒ සියල්ලන්ම සෝවියට් විරෝධී ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයන්ට එකතු වූහ.

1965 සිට 1973 දක්වා සියළු ඇගයීම් සහ කොමියුනිස්ට් කණ්ඩායම් ක්‍රමවත් ලෙසින් රජය සහ රාජ්‍යාධිපතිවරුන්ට පත් කළහ. පෙළපාලි එන්න එන්නම සාමාන්‍යයක් බවට පත්විය. එසේම පාර්ලිමේන්තුවේ ඇතුළත දී බාධා ඇති කිරීම් ද සාමාන්‍යයක් වූයේය. DPPA විසින්, විශේෂයෙන්ම දේශපාලන ඵලීටි අතරෙන්, සාමාජිකයන් බඳවා ගැනීම පුළුල් ලෙසින් කරන ලදී.

මොහොම්මඩ් ඩාවුඩ්ගේ රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණය

සභීර් විසින් 1963 දී පැත්තකට කොන් කරනු ලැබූ ඩාවුඩ් විසින් කොමියුනිස්ට්වාදී යුද හමුදා නිලධාරීන් සංඛ්‍යාවකගේ සහාය ඇතිව 1973 දී රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණයක නියැළුණේය. මේ සිද්ධීන් ගැන බාහිර නිරීක්ෂකයන් විසින් විවිධ විවරණ ඉදිරිපත් කර ඇත. රුකඩ නූල් ඇද්දේ මොස්කව් විසින් යැයි සමහර අයගේ විශ්වාසයයි;¹³ අනෙක් අය විශ්වාස කරන්නේ ඩාවුඩ්ව මෙහෙයවන ලද්දේ කොමියුනිස්ට්වාදීන් කියායි. සත්‍යය කුමක් වුවත්, පර්වම් පාර්ශවයේ සාමාජිකයන් හත් දෙනෙක් ඩාවුඩ් රජයේ ඇමතිවරුන් හැටියට පත් වූහ. කුමන්ත්‍රණයෙන් පසුව ව්‍යවස්ථාදායක නිදහස් ඉඩකඩ තාවකාලිව නැවතිණ, එසේම, කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ උවමනාව අනුව රජය විසින් මර්දන රැල්ලක් දියත් කළේය. එක විශ්ලේෂකයෙක් සඳහන් කරන පරිදි, "හෂිම් මයිවන්ඩ්වල් (Hashim Maiwandwal) නමැති (1965-1967 දී රටේ ලිබරල් අගමැතිවරයා හැටියට සිටින ලද්දා) ජාතිකවාදී නායකයාට තවත් හතළිස් දෙනෙකු පමණ සමඟ රජය පෙරළන්නට කුමන්ත්‍රණ කළාය කියා අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී; ඔවුන් අතරින් හතර දෙනෙකු මරුමුවට පමුණුවන ලදී. නිල වශයෙන් කියවෙන්නේ මයිමන්ඩ්වල් සිරගෙදර දී 'සියදිවිනසා ගත්තා' කියායි. කොමියුනිස්ට්වාදී නොවන විරුද්ධ පක්ෂයේ අල්පයෙන් ඔහු රට වෙනුවෙන් සැබෑ විකල්පයක් නියෝජනය කරන්නා වීම නිසා ඩාවුඩ් විසින් ඔහුව ඝාතනය කරන කටයුතු සලසන ලද්දේය යන්න බොහෝ දෙනෙකුගේ විශ්වාසයයි."¹⁴ ශාරීරික වධහිංසා සහ භීෂණය සාමාන්‍යයක් බවට පත්විය, එසේම 1974 දී නින්දිත පොල්-ඊ-චර්කි (Pol-e-Charki) සිරගෙදර විවෘත කරන ලදී.

කෙසේ වුවද, 1975 දී ඩාවුඩ් විසින් කොමියුනිස්ට්වාදීන් ඉවත් කර ගන්නට සමත් වූයේය. ඔහු නැගෙනහිර කොමියුනිස්ට් රටවල් කණ්ඩායම සමඟ පමණක් නොව ඉරානය සහ ඉන්දියාව සමඟ ද නව වානිජ්‍ය ගිවිසුම් අත්සන් කරන්නට සමත් වූයේය. U.S.S.R. සමඟ පැවති සබඳතා පරිහානියට පත්විය. U.S.S.R. වෙත ගිය නිල සංචාරයක දී ඩාවුඩ් විසින් බ්‍රෙෂ්නෙව් සමඟ දඹර කරගෙන තම රට සඳහා ආර්ථික ස්වාධීනත්වය ප්‍රසිද්ධියේම ප්‍රවර්ධනය කරන්නට පටන් ගත්තේය. එයින් පසුව ඔහුගේ කාලය සීමිත වූවකි, 1978 අප්‍රේල් 27 වැනිදා රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණයකින් ඔහුව පෙරළා දැමුණි. කුමන්ත්‍රණයට පෙර දින සන්ධ්‍යාවේ රටේ පැවති තත්වය මෙයාකාරයෙන් වූයේ යැයි බැරී විස්තර කරයි: "1978 ට පෙර ඇගයීම් සහ නිරාගමික රාජ්‍යයක් වූයේය, මුස්ලිම් අන්තවාදය ගැන එය එතරම් සැලකිල්ලක් නොදැක්වීය, නිල වශයෙන් පැත්තක් නොගෙන, සෝවියට් යුනියනය පැත්තට වැඩියෙන් බර වී, සහ එහි මායිම් හෝ අනෙකුත් මුස්ලිම් රටවල් සමඟ ඇති සබඳතා ගැන ප්‍රශ්න නොකර සිටින ලද්දකි...U.S.S.R. විසින් මුස්ලිම් අන්තවාදය ඉහළ යන සේ කටයුතු කළේය යන්න සැබෑවින්ම සත්‍යය වූවක් නොවේ: ඩාවුඩ්ව බලයෙන් තෙරපීම තුළින් U.S.S.R. විසින් ඒ වෙනුවට මුස්ලිම් අන්තවාදීන්ට ඉහළට එන්නට අත දෙන ලදී, ඔවුන්ගේ ශක්තිය සමහර විට එතරම් යැයි අවතක්සේරු කළා විය හැකියි. ඉතා පැහැදිලිවම, සෝවියට් යුනියනය විසින් කොමියුනිස්ට්වාදීන්ගේ රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණයට සහාය දුන්නේ අන්තිම මිනිත්තුවේ දී ඔවුන්ගේ ග්‍රහණයෙන් ඇගයීම් සහ නිරාගමික රාජ්‍යය ගිලි හී යාමට ඉඩ නොදීම තහවුරු කරගැනීමටයි."¹⁵

¹³ Olivier Roy, "De l'instauration de la République à l'invasion soviétique," in Brigot and Roy, *The War in Afghanistan*, pp. 29-30.

¹⁴ Ibid., p. 30.

¹⁵ Barry, *La résistance afghane*, p. 252.

1978 අප්‍රේල් හි රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණය, නැතහොත් “සවුර් විප්ලවය”

කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණයට තුඩු දෙන සිද්ධිය වූයේ 1978 අප්‍රේල් 17 වැනිදා, තවමත් ගුප්ත ලෙසින් පවතින තත්වයන් යටතේ දී, DPPA නිර්මාතෘවරයෙක් වූ මිර්-අක්බාර් බායිබාර් (Mir-Akbar Khaybar) ඝාතනයයි. පර්වම් පාර්ශවයේ විසින් බලය අල්ලා ගත් පසුව ඉදිරිපත් වන එක න්‍යායක් වූයේ හරිසුල්ලාන් අමින් නායකත්වය දෙන ‘කලක්’ පාර්ශවයේ ඒජන්තවරුන් විසින් ඔහුව තුරන් කර දැමුවා කියයි. තවත් න්‍යායක් වනුයේ එය අනාගත ඇග්ගන් රහස් සේවයේ නායකයා බවට පත්වෙන මොහොම්මඩ් නජ්බුල්ලාන් (Mohammed Najibullah) විසින් සෝවියට් රහස් සේවා වල සහාය ඇතිව කරන ලද්දක් කියයි.¹⁶ ඝාතනයෙන් පසුව ඇතිවන ක්ෂණික ප්‍රතිඵලය වූයේ විශාල කොමියුනිස්ට් පෙළපාලියක් පැවැත්වීමයි. එයට අනතුරුව ඩාවුඩ්ගේ රජය පෙරළා දැමිණ. බලය අල්ලා ගැනීම කළින් සිට සුදානම් කරන ලද්දක් ලෙස පෙනී යයි. යුද හමුදාවේ විශේෂ ලෙසකින් නියෝජනය වෙමින් සිටි ‘කලක්’ පාර්ශවයේ ප්‍රධානියා වූ අමින් 1980 අප්‍රේල් මාසයේ දී සිද්ධ වෙන්නට නියමිත වූ රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණයක් සැලසුම් කරමින් සිටියේය.¹⁷ ස්පාඤ්ඤයේ දී වර්ධනය කරන ලද සහ අනතුරුව අනෙකුත් “ජනතා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයන්” හි දී භාවිතා කළ ක්‍රමවේද යොදා ගනිමින් ඇග්ගනිස්ථානයේ කොමියුනිස්ට්වාදය පතුරුවා යැවීම සිදු කරන ලදී. පළමුවෙන්ම, පක්ෂ සාමාජිකයන් සොයා ගන්නා ලද්දේ කර්මාන්ත, යුද හමුදා, සහ සිවිල් සේවයේ ඉහළ තනතුරු දරණ අය අතරෙනි. මේ රිංගා ගැනීමට අනතුරුව එන්නේ 1978 අප්‍රේල් හි දී “සවුර් [ගොනා] විප්ලවය” (Saour) තුළින් සැබෑ වින්ම බලය අල්ලා ගැනීමයි. කොමියුනිස්ට්වාදීන්ව උපායශීලී ලෙස අභිබවා යන්නට ගත් වෑයම සහ මිර්-අක්බාර් බායිබාර් ඝාතනය නිසාත් මෙම ක්‍රියාවලිය කඩිනම් කරන ලදී. ඝාතනයෙන් පසුව වැඩි කල් නොයද්දී කොමියුනිස්ට් උද්ඝෝෂණ එන්න එන්නම වැඩියෙන් පැතිර යන ලදී. ප්‍රධාන කොමියුනිස්ට් නායකයන් අත් අඩංගුවට ගෙන ඔවුන් ගැන සම්ප විපරමින් ඉන්න යැයි ඩාවුඩ් නියෝග කළේය. අමින්ව ද නිවාස අඩස්සියේ තබන ලදී. නමුත් ඔහුව මුරකිරීම සඳහා එවන ලද පොලිස් නිලධාරීන්, ඔවුන් DPPA සාමාජිකයන් වූහ, වෙතින් ඔහුට රහස් සහාය ලැබුණි. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් ඔහුට නිවසේ සිටම සම්පූර්ණ රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණය සංවිධානය කිරීමට හැකියාව ලැබිණ.¹⁸

1978 අප්‍රේල් 27 වැනිදා යුද ටැංකි සහ ගුවන් යානා වලින් ජනාධිපති මන්දිරයට පහර දෙන ලදී. ඩාවුඩ්, ඔහුගේ පවුලේ අය, සහ ජනාධිපති මුරකරුවන් යටත්වීම ප්‍රතික්ෂේප කළහ. ඊ ළඟ දිනයේ දී ජනාධිපතිවරයා සහ ඔහුගේ පවුලේ සාමාජිකයන් දාහත් දෙනෙකුට ඝාතනය කෙරිණ. යුද හමුදාවේ කොමියුනිස්ට් නොවන අය සඳහා වූ පළමු ශුද්ධකරණය අප්‍රේල් 29 වැනිදා සිද්ධ විය. රජය පෙරළා දැමෙන කුමන්ත්‍රණයෙන් පසුව, පැරණි රෙජිමයේ ආධාරකරුවන් මර්දනයට ලක් කිරීමෙන් 10,000 ක පමණ ජනතාවක් මිය ගිය අතර දේශපාලන හේතු නිසා 14,000 ත් 20,000 ත් අතර ප්‍රමාණයක් සිරගත කෙරිණ.¹⁹

නව රජය ප්‍රකාශ කරන්නේ අප්‍රේල් 30 වැනිදාය. ‘කලක්’ වූ, නූර්-මොහොම්මඩ් ටරාකි ‘ඇග්ගනිස්ථාන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ජනරජයේ’ ජනාධිපතිවරයා හැටියට නම් විය; පර්වම් පාර්ශවයේ බබ්රක් කර්මාල් උප ජනාධිපතිවරයා සහ උප අගමැතිවරයා හැටියට නම් විය; ‘කලක්’ වූ හරිසුල්ලාන් අමින් දෙවැනි උප ජනාධිපති සහ විදේශ ඇමතිවරයා හැටියට නම් විය. සෝවියට් යුනියනය, නව ආණ්ඩුව පිළිගන්නා ලද මුල්ම රට වූ අතර,²⁰ ඉතාමත් ඉක්මණින් සහයෝගීතාවයේ සහ අනෙක්න සහාය සඳහා ගිවිසුමක් අත්සන් කෙරිණ. ටරාකි ප්‍රතිසංස්කරණ මාලාවක් යෝජනා කළේය, නිරීක්ෂකයන්ට අනුව, ඇග්ගන් සමාජයේ සාම්ප්‍රදායික ක්‍රමයෙන් කැඩී ගියේය. පිටිසරබද ණය සහ ඉඩම් ණය මුලෝත්පාටනය කරන ලදී. සියළු දරුවන්ට පාසැලට පැමිණීම අනිවාර්ය කරන ලදී. ආගම් විරෝධී ප්‍රොපගැන්ඩා බිහිවෙන්නට පටන් ගැනිණ. “විප්ලවයේ පියා සහ මාර්ගෝපදේශකයා” ටරාකි වේයැයි කියා සිටින ලදී. ප්‍රතිසංස්කරණ අධික ප්‍රමාණය හේතුවෙන් අසතුට පුළුල් ලෙසින් පැතිර ගියේය. ගිණිකොන දිග පිහිටි අස්මාර් (Asmar) හි දී පළමු කැරළි කෝලාහල 1978 ජූලි මාසයේ දී ඇති වූහ. දේශපාලන ප්‍රවණ්ඩත්වය පුළුල් ලෙසින් පැතිර යන්නට පටන් ගති. 1979 පෙබරවාරි 14 වැනිදා, “ජාතියේ පීඩනය” (Setem-i-Milli) නමැති මාඕවාදී කණ්ඩායම විසින් ඇමෙරිකන් තානාපතිවරයා වූ ඇඩොල්ෆ් ඩබ්ස් (Adolph Dubs)

¹⁶ Ibid., p. 301; and Akram, *Histoire de la guerre d’Afghanistan*, p. 93-95. Akram produces testimony by Mohammed Najibullah as evidence for this theory.
¹⁷ Barry, *La résistance Afghane*, p. 300.
¹⁸ Ibid., p. 302.
¹⁹ Amnesty International, *Annual Report, 1979*, covering the year 1978 (London, 1979), p. 101.
²⁰ Barry, *La résistance Afghane*, p. 304.

පැහැරගෙන යන ලදී, ඔහු ව නිදහස් කිරීම පිණිස ඔවුන්ගේ නායකයෙක් වූ බරුඩම් බාහස් (Barrudem Bâhes) නිදහස් කරන්න යැයි උද්යාවනය කළහ. කෙසේ නමුදු ඒ වන විට ද බාහස්ව සෝවියට් KGB යටතේ පැවති KHAD එනම් ඇෆ්ගන් ආරක්ෂක සේවය විසින් මරණයට පමුණුවා තිබිණ. KHAD විසින් මැදිහත් වන්නට වැයම් කළ නමුදු අවසානයේ දී තානාපතිවරයා සහ පැහැරගෙන යන ලද අය යන සියල්ලන්වම මරා දැමිණ.²¹ තත්වය කුමක් වුවද එයට සම්බන්ධ වූ කිසිවෙක් දිවි ගලවා නොගත්හ. එටියෙන් ජිල් (Etienne Gille) කියා සිටියේ මෙසේය, “සමහර අය කියනවා ‘කලක්’ රෙජිමයේ රාජ්‍ය තාන්ත්‍රික තත්වය අවදානමට පත් කිරීමට මේ මෙහෙයුම රහසිගතව ක්‍රියාත්මක වූ බව.”²²

වැඩි කල් නොයද්දී ආණ්ඩුව විසින් ආගමි විරෝධී කාසේඩියක් ආරම්භ කරන ලදී. කෝරනය ප්‍රසිද්ධියේම පුළුස්සා දැමිය, ඉමාම් සහ අනෙකුත් ආගමික නායකයන්ව අත් අඩංගුවට ගෙන මරා දැමූහ. 1979 ජනවාරි 6 වැනිදා ප්‍රධාන මිසයිට් කණ්ඩායමක් වූ මොජ්ද්දේදි (Mojaddedi) පෙළපතේ පිරිමි 130 ක් සමූල ඝාතනය කරන ලදී.²³ සියළු ආගමික වතාවත් තහනම් විය. කාබුල් සහ හේරාට් හි ජීවත් වූ 5,000 කින් බලවත් වූ කුඩා යුදෙව් ප්‍රජාවන් ද එයට ප්‍රතිචාර දැක්වූයේ ඊශ්‍රායෙල් වෙත පලා යෑමෙනි.

සැබෑ අකෘතියක් එයට නොතිබුණ ද කැරැල්ල වර්ධනය වෙන්නට විය. එය නගර වල දී වේගයෙන් පැතිර ගොස් එතැනින් ගම් වලට ද යන ලදී. එරික් බචෙලියෙර් (Eric Bachelier) දක්වන පරිදි, “ඔවුන්ගේම වූ සම්ප්‍රදායන් තිබුණු සෑම ගෝත්‍රයකින්ම සහ සෑම ජන වර්ගයකින්ම ප්‍රතිරෝධ පද්ධති හටගන්නට පටන් ගති. ජනගහනය සමග ස්ථිර කාලීන ලෙසින් සබඳතා පවත්වා ගෙන සිටින කණ්ඩායම් මහත් සමූහයක ප්‍රතිඵලය ප්‍රතිරෝධය විය, ඔවුන් අතර පැවති පොදු සම්බන්ධය නිශ්චිතවම ඉස්ලාම් වූයේය.”²⁴ පුළුල් ලෙසින් පැතිර ගිය ප්‍රතිරෝධය හමුවේ, ඇෆ්ගනිස්ථාන කොමියුනිස්ට්වාදීන්, සහ ඔවුන්ගේ සෝවියට් උපදේශකයන් මහා පරිමානයෙන් හීෂණය යොදාගන්නට පටන් ගත්හ. මයිකල් බැරී (Michael Barry) එවැනි සිද්ධියක් මෙසේ විස්තර කරයි:

1979 මාර්තු මාසයේ දී කෙරලා (Kerala) ගම ඇෆ්ගනිස්ථානයේ ඔරාඩුර්-සියුර්-ග්ලේන් (Oradour-sur-Glane) බවට හැරිණ; වැඩිහිටියන් සහ දරුවන් 1,700 ක්, ගමේ මුළු පිරිමි ජනගහනය, ටවුමේ හංදිය වෙත රැස් කරවා, මුහුණට මුහුණ ලා සිටගෙන මැෂින් තුවක්කු වලින් වෙඩි තබා මරා දමන ලදී. මිය ගිය අයව සහ මිය ඇදෙමින් සිටි අයව සමූල මිනීවලවල් තුනකට විසිකර බුල්ඩෝසර් වලින් පස් දමමින් ඒවා වසා දමන ලදී. එයින් පසුව ටික වේලාවක් යනතෙක් පලා යන්නට තැත් කරන තුවාල ලත්තවුන් නිසා යාන්තමට පස් හෙළවෙන බව කාන්තාවන්ට තවමත් දැකිය හැකි වුවත්, ඉක්මණින් ඒ හෙළවීම් සියල්ල නැවතිණ. සියළු කාන්තාවන් පාකිස්ථානයට පලා ගියහ. “ඇමෙරිකන් සහ චීන කැමැත්ත වෙනුවෙන් තමන්ව විකුණාගන්නා ලද වැඩවසම් ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්,” යැයි ඇෆ්ගනිස්ථාන නායකයන් විසින් ඔවුන්ව ලේබල් කරන ලදී, එසේම ඔවුන් මේ කතන්දර පැවසුවේ සරණාගත කඳවුරු වල ලැග සිටිය දී සංකාපයෙන් හඬමිනි.²⁵

ඇෆ්ගනිස්ථාන කොමියුනිස්ට්වාදීන් නිරතුරුව U.S.S.R. වෙතින් සහාය ඉල්ලන ලද්දේය. 1979 මාර්තු මාසයේ දී සෝවියට් භූමි ප්‍රදේශයේ වූ කඳවුරකින් එන මිග් (MiG) ප්‍රහාරක ගුවන් යානා කිහිපයකින් කොමියුනිස්ට් විරෝධී කැරලිකරුවන් අතට පත්ව වැඩි දවසක් නොගිනින් තිබූ හේරාට් යන කුඩා නගරයට බෝම්බ ප්‍රහාර හෙළන ලදී. අනතුරුව ඇෆ්ගනිස්ථාන යුද හමුදාව නගරයට ඇතුල් වී ඉතිරි වී සිටි ප්‍රතිරෝධය ඉවත් කර දමන ලදී. ටවුම යළි අල්ලා ගැනීමෙන් පසුව සිද්ධ වූ බෝම්බ ප්‍රහාර සහ මර්දනය නිසා එහි සිටි 200,000 ක මුළු ජනගහනයෙන් 5,000 සහ 25,000 ක් අතර ජීවිත අහිමි වූහ. වර්තමානයේ දී මර්දන වලින් කොතරම් සංඛ්‍යාවක් මිය ගියා දැයි

²¹ Rémi Kauffer and Roger Faligot, *Les maîtres espions. Histoire mondiale du renseignement*, vol. 2: *De la guerre froide à ns jours* (Paris: Robert Laffont, 1994), p. 391. See also Patrice Franceschi, *Its not choice la liberté* (Grenoble: Arthaud, 1981), pp. 41-42; and Gille, “L’accession au pouvoir,” pp. 199-200.

²² Gille, “L’accession au pouvoir,” p. 199.

²³ Akram, *Histoire de la guerre d’Afghanistan*, p. 516; and Marie Broxup and Chantal Lemerrier-Quellejey, “Les expériences soviétiques de guerres musulmanes” in Brigot and Roy, *The War in Afghanistan*, p. 41.

²⁴ Bachelier, *L’Afghanistan*, p. 50.

²⁵ Barry, *La résistance afghane*, p. 314. For the Kerala widows see also *Les nouvelles d’Afghanistan*, nos. 35-36 (December 1987), 33. Barry also points out that five Soviet officers were in charge of the operation.

නිශ්චිතවම කියන්නට නොහැකිසි, සමහර විට එය කිසිදා කියන්නට නොහැකි වනු ඇත.²⁶ මෙම ක්‍රියාවෙන් පසුව කැරැල්ල රට පුරා පැතිර ගියේ කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට නැවත වරක් සෝවියට් යුනියනයෙන් ආධාර ඉල්ලීමට සිද්ධ වෙත පරිද්දෙනි. මේ අවස්ථාවේ දී, අපගාමියෙක් වන විලැඩ්මිර් බුකොවිස්කි (Vladimir Bukovsky) වාර්තා කරන අන්දමට, සෝවියට් සභාය සඳහා අයත් වූයේ “රුබල් මිලියන 53 ක් සඳහා විශේෂ ද්‍රව්‍යාධාර, කාලතුවක්කු කොටස් 140 ක්, සන්නද්ධ යුධ රථ 90 ක් (එයට ගිලන් රථ 50 ක් ද ඇතුළු විය), තුවක්කු සහ රයිෆල් 48,000 ක්, ග්‍රෙනේඩ් යවන උපකරණ 1,000 ක්, සහ ගුවනින් යවන බෝම්බ 680 ක් ද...ක්ෂණික ප්‍රතිචාර ලෙසින් [සෝවියට් යුනියන විසින්] ගැස් බෝම්බ තොග 100 ක් සහ බෝම්බ පෙට්ටි 150 ක් යවන ලදී, ඒත් විෂ වායුවෙන් පුරවන ලද බෝම්බ සහ රසායන අවි ඉල්ලා කරන ලද ඇගයීම්වලට ඉල්ලීම සපුරාලන්නට අසමත් වූහ. එසේම හෙලිකොප්ටර් කණ්ඩායම් සඳහා ගුවන් නියමුවන් යවන්නට ද ඔවුන්ට නොහැකි වූහ.”²⁷ ඒ කාලයේ දී කාබුල් හි භීෂණය රජයන ලදී. නගරයෙන් නැගෙනහිර පැත්තේ පිටතින් වූ පොල්-ඊ-චර්කි (Pol-e-Charki) සිරගෙදර දේශපාලන සිරකරුවන් සඳහා රැඳවුම් කඳවුරක් වූයේය.²⁸ සිරගෙ දර අධ්‍යක්ෂකවරයා වූ සයියිඩ් අබ්දුල්ලාහ් (Sayyed Abdullah) සිරකරුවන්ට මෙසේ පැහැදිලි කළේය: “මෙහි දී ඔබ සිටින්නේ කණු ගොඩක් බවට හැරවීම සඳහාය.” ශාරීරික වධහිංසාව සාමාන්‍යයක් වූයේය; වැසිකිළියට පණපිටින්නම ඇද දමා මිය යෑමට සැලැස්වීම එහි සිද්ධ වූ නරකම දඬුවම විය. සෑම රැයක දී ම සිරකරුවන් සිය ගණනින් ඝාතනය කරන ලදී, මිය ගියවුන් සහ මිය ඇදෙමින් සිටිනවුන්ව බුල්ඩෝසර් වලින් වළ දමන ලදී. එක සාමාජිකයෙක් කළ වරදට මුළු ජන වාර්ගිකය වෙතටම දඬුවම් කරන ස්ථාලින්නේ ක්‍රමය ක්‍රියාවට නංවන ලදී. ඒ අනුව 1979 අගෝස්තු 15 වැනිදා හසරාස් (Hazaras) ජන වාර්ගික කොට්ඨාශයේ 300 ක පිරිසක් ප්‍රතිරෝධයට සභාය දෙනවා යැයි සැකකරුවන් හැටියට අත් අඩංගුවට ගැනීම සිද්ධ වූයේය. “ඔවුන්ගෙන් එකසියපනස් දෙනෙකුට පණපිටින්නම බුල්ඩෝසර් වලින් වළදමන ලදී, ඉතිරි අයට ප්‍රෙට්ල් දමා පණපිටින්නම ගිනි තබන ලදී.” 1979 සැප්තැම්බර් මාසයේ දී සිරකඳවුරේ අධිකාරීන් විසින් සිරකරුවන් 12,000 ක් මරා දමන ලදැයි පිළිගත්හ. පොල්-ඊ-චර්කි සිරකඳවුරේ අධ්‍යක්ෂකවරයා අහන ඕනෑම කෙනෙකුට කියා සිටියේය: “අපි මිලියනයක ඇගයීම්වලට පමණක් ඉතිරි කරනවා—සමාජවාදය ගොඩනගන්න අපිට අවශ්‍ය එව්වර පිරිසක් පමණයි.”²⁹

රට එසේ දැවැන්ත සිරගෙදරක් බවට හරවද්දී, DPPA ඇතුළත ‘කලක්’ සහ ‘පර්වම්’ අතර ගැටුම් දිගින් දිගටම ඇදී ගියහ. ක්‍රම ක්‍රමයෙන් ‘කලක්’ වැඩි බලයක් ලබාගන්නට සමත් විය. පර්වම් නායකයන්ව එන්න එන්නම බල තනතුරු වලින් ඉවත් කරමින් “අයෝමය කඩකුරාව” (Iron Curtain) පිටුපස වූ රටවල් වෙත තානාපතිවරුන් හැටියට යවන ලදහ. සෝවියට් දේශයේ විශේෂ ඉල්ලීම මත බබ්රක් කර්මාල් වෙකොස්ලෝවැකියාවට යවනු ලැබීය. පාලනයේ යෙදී සිටි ‘කලක්’ අතර ද ගැටුම් ඇතිවිණ. 1979 සැප්තැම්බර් 10 වැනිදා අමින් විසින් ටරාකිව බලයෙන් පෙරළා දැමුවේය; ඔහු DPAA හි මහ ලේකම් සහ අගමැතිවරයා බවට පත් වූයේය. ‘කලක්’ ඇතුළත සිටි ඔහුගේ විරුද්ධවාදීන්ව හනිකට තුරන් කර දමන ඔහු ටරාකිව ඝාතනය කරවන ලදී. ඒත් නිල වශයෙන් පුවත්පත් දන්වා සිටියේ දීර්ඝ කාලයක් පුරා රෝගාතුරව සිටීමේ ප්‍රතිඵලයක් හැටියට ටරාකි මිය ගිය බවයි. විදේශීය නිරීක්ෂකයන් සඳහන් කරන්නේ එවක දී ඇගයීම්වලට සෝවියට් උපදේශකයන් 5,000 ක් පමණ සිටි බවයි, එසේම සෝවියට් පාබල හමුදා වල අණ දෙන ප්‍රධානියා වූ ජනරාල් ඉවාන් ග්‍රිගෝරිවිච් පැව්ලොවිස්කි (Ivan Grigorievich Pavlovsky) ද ඇගයීම්වලට විශේෂ සංචාරයක් කරන ලද බවයි.³⁰

කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් රජය පෙරළන ලද කුමන්ත්‍රණයෙන් වසරකට පසුව රටේ තත්වය බියකුරු වූයේය. ෂා බස්ගාර් (Shah Bazgar) පැහැදිලි කරයි:

²⁶ Lévesque, *L'URSS en Afghanistan*, p. 48; Gille, “L’accession au pouvoir,” p. 200. See also Amnesty International, “Violations of Human Rights and Fundamental Liberties in the Democratic Republic of Afghanistan,” 11 April 1979. This report, which draws only on official cases, mentions cases of children in detention.

²⁷ Vladimir Bukovsky, *Reckoning with Moscow: A Dissident in the Kremlin's Archives* (London: John Murray, 1998), pp. 380-382. The author reproduces excerpts from discussions between Aleksei Kosygin and Nur-Mohammed Taraki, who was asking for aid from the Soviet Union. The initial response from Moscow was not particularly favorable. An English translation of the full transcript was published in the *Cold War International History Project Bulletin*, nos. 8-9 (Winter 1996-97), 146-150.

²⁸ Barry, *La résistance afghane*, pp. 306-307.

²⁹ Kauffer and Faligot, *Les maîtres espions*, p. 390.

³⁰ Shah Bazgar, *Afghanistan, la résistance au coeur* (Paris: Denoël, 1987), pp. 65-66. Shah Bazgar died on 23 November 1989 in an ambush while researching a report on irrigation systems. The only weapon he had was a camera. See Gilles Rossignol and Etienne Gille, “Un témoin: Shah Bazgar,” *Les nouvelles d’Afghanistan*, no. 45 (December 1989), 6.

ඔහුට කලින් පාලනය කරන ලද ටරාකි සහ අමින් විසින් ගෙන ගිය ශුද්ධකරණ නිසා 15,000 ක ජනතාවක් මිය ගියා යැයි බබ්රාක් කර්මාල් ප්‍රකාශ කළේය. සත්‍ය සංඛ්‍යාව අඩුම වශයෙන් 40,000 ක් පමණ වෙයි. අහෝ, ඔවුන් අතර පොල්-ඊ-වර්කි හි දී මිය ගියා, මගේ මව් පාර්ශවයෙන් වූ ඥාතීන් දෙදෙනෙක් ද වූවා. එයින් එක් අයෙක්, සේලබ් සගේ (Selab Safay) භාෂාමය ප්‍රවීණයෙක්, රේඩියෝ සහ ටෙලිවිෂන් හරහා ඔහුගේ කවි අහන්නට ලැබුණා. මම එයට ගොඩක් ළදියාව දැක්වූවා. මගේ අතින් ඥාතියා, ඔහුගේ සහෝදරයා ගුරුවරයෙක්. රටේ සමස්ත එලිට් අය සියල්ලන්වම ශුද්ධකරණයට ලක් වූවා. ජීවිත බේරාගන්න සමත් වූ අල්පය විසින් බියකුරු කොමියුනිස්ට් අපරාධ ගැන පැවසුවා. සිරකාමර වල දොරවල් ඇරලා ලැයිස්තු අතින් ගත්තු සොල්දාදුවන් රැඳවුම්කරුවන්ව නම් වලින් අඩගහන හැටි ගැන. රැඳවුම්කරුවන් හිමිහිට නැගිටින හැටි ගැන. මිනිත්තු කිහිපයකට පසුව හඬ අවුරන ලද මැෂින් තුවක්කු වෙඩි තියන සද්දේ ඇහෙන හැටි ගැන.”³¹

මිය ගිය දත්ත වලට කාබුල් සහ අනෙකුත් නගර පමණක් අයිති වෙති. පිටිසරබද සිද්ධ වූ වෙඩි තබා මැරීම්, සහ බෝම්බ මෙහෙයුම් වලින් සිදුවෙන සැබෑ භීෂණ පාලනයක් තුළින් ප්‍රතිරෝධය ඉවත් කර දැමීමට කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් වෑයම් ගත් ප්‍රදේශයේ තවත් අමතර 100,000 ක ජනතාවකගේ මරණ සිද්ධ වූහ. මේ සමූල ඝාතන වලින් මහත් විශාල පිරිස් හැටියට පලා ගිය සරණාගාතයන් සංඛ්‍යාව 500,000 කට වැඩි යැයි ඇස්තමේන්තු වෙයි.³²

සෝවියට් මැදිහත්වීම

1979 සිසිරය වෙද්දී ඇෆ්ගනිස්ථානය සිවිල් යුද්ධයෙන් ඇවිළී ගොස් තිබුණි. මර්දන තිබුණ ද රට තුළ ඔවුන්ගේ අධිකාරිය බලාත්මක කරන්නට කොමියුනිස්ට්වාදීන් අසමත් වූ බැවින් නැවත වරක් සෝවියට් යුනියනයෙන් සහාය ඉල්ලන්නට ඔවුනට සිද්ධ වූහ. අමින්ගේ ආණ්ඩුව සිතුවාට වැඩියෙන් මේ සහාය අතිමහත් වූයේය. අමින් මොස්කව් වෙතින් ඇත් වෙන්නට කටයුතු කරමින් සිටියේය, සෘජුවම සෝවියට් බලපෑම යටතේ නොවන රටවල් සමඟ, ඔහු ඇමෙරිකානුවන් සමඟ පවා (තරුණ කාලයේ ඔහු එක්සත් ජනපදයේ අධ්‍යයනය කරන ලදී) සබඳතා වැඩි කරමින් සිටියේය. ඔවුන්ගේ පාලනය යළි තහවුරු කර ගැනීම පිණිස සෝවියට් නායකයන් මැදිහත් වෙන්නට තීරණය කළහ. 1979 දෙසැම්බර් 12 වැනිදා සෝවියට් පොලිට්බියුරෝව විසින් තීරණය අනුමත කරන ලදී. දෙසැම්බර් 23 වැනිදා ‘333 කුණාටු මෙහෙයුම’ (Operation Storm 333) දියත් කරන ලදී. සෝවියට් හමුදා දේශ සීමා මායිම් හරහා ඇෆ්ගනිස්ථානයට ඇතුල් වූහ. දෘශ්‍යමාන ලෙසින් ඔවුන් මිත්‍ර සහ සහයෝගීතා ගිවිසුමට ගෞරව කරමින් සිටි අතර කාබුල් අධිකාරීන්ට “සහෝදරත්වයේ” නාමයෙන් සහාය ඉදිරිපත් කරමින් සිටියහ. හිටපු KGB නිලධාරියෙකුට අනුව, “කර්නල් [ග්‍රිගෝරි] බොයරිනෝව් (Grigory Boyaninov) විසින් නායකත්වය දෙන ලද සටන් ප්‍රහාර එල්ල කරන කමාන්ඩෝ කණ්ඩායමක් මාලිගාවට පහර දුන්න, අමින්ව සහ සිද්ධීන් ගැන වාර්තා කළ හැකි සියළු සාක්ෂිකරුවන්ව ඝාතනය කළහ.”³³ ඔහුගේ මරණයට පෙර, අමින්ට සැලකිය යුතු විශ්‍රාම වැටුපක් සමඟ විශ්‍රාම යන්නට අවස්ථාවක් දී තිබුණි. ඒත් ඔහු එය ප්‍රතික්ෂේප කළ පසුව ඔහුව ඝාතනය කර ඒ වෙනුවට බබ්රාක් කර්මාල් පත් කළේය. අමින්ව මරා දමන්නටත් පෙර සෝවියට් යුනියනයේ රේඩියෝ විකාශයකින් අලුත් ආණ්ඩුව පිළිබඳව රටට දැනුම් දෙන ලදී.³⁴

සෝවියට් මැදිහත්වීම ගැන උපන්‍යාස ගණනාවක් පවතී. සමහර විචාරකයන්ගේ දැක්ම එය මොස්කව් විසින් දකුණට ව්‍යාප්ත වීම සඳහා ගත් උත්සාහයක් බවයි. අනෙකුත් අය දකින්නේ රැඩිකල් ඉස්ලාම් පැතිර යාමත් සමඟ ඇතිවන පැහැදිලි තර්ජනයක් පැවති භූමි ප්‍රදේශයකට ස්ථාවර බවක් ගෙන ඒමේ ව්‍යාපෘතියක කොටසක් හැටියටයි. මැදිහත්වීම සරල ලෙසින් සෝවියට් අධිරාජ්‍යවාදයේ සිද්ධියක්, සියළුම ජනතාව කොමියුනිස්ට් බවට හරවන ආශාවෙන් යුතු මාක්ස්වාදී රෙජිමයන්ගේ ගැලවුම්කාර වර්ගාවේ තවත් විභාවනයක් ලෙසින් දකින්නට ද හැකියි.

³¹ Roy, *Islam and Resistance*, p. 125; Gille, “L’accession au pouvoir,” p. 199.
³² Andrew and Gordievsky, *KGB*, pp. 570-571. The authors note that Boyarinov was killed by his own men when he was mistaken for an Afghan.
³³ Politburo archives, quoted in Akram, *Histoire de la guerre d’Afghanistan*, pp. 149-150; and Bukovsky, *Reckoning with Moscow*, pp. 385-386.
³⁴ Akram, *Histoire de la guerre d’Afghanistan*, pp. 150-154, explores the various possibilities concerning Soviet expansionism.

“අධිරාජ්‍යවාදයේ ඒජන්තවරුන්” යටතේ ප්‍රහාරයකට ලක්වෙමින් සිටින ලද තවත් කොමියුනිස්ට් දේශයක් ආරක්ෂා කරගැනීමේ අවශ්‍ය ආශාව සෝවියට් ආණ්ඩුවට දැනුණා විය හැකි ද වෙයි.³⁵

මුල්ම සෝවියට් හමුදා හට කණ්ඩායම් ඇඟවීම්ස්ථානයට ඇතුළු වෙන්නේ 1979 දෙසැම්බර් 27 වැනිදාය; 1980 ගණන් මුල දී 100,000 කට ආසන්න ප්‍රමාණයක් එහි විසුහ. යුද්ධය පැහැදිලි අදියර හතරකින් යුතු විය. පළමු අදියරේ දී, 1979-1982, සෝවියට් බල ඇණි රටේ අධිවාසය කළහ. දෙවැන්න, වඩාත්ම දුෂ්කර වූ අදියර 1982-1986 දක්වා වූ “සමස්ත යුද්ධයයි.” තෙවැනි අදියර, 1987-1989, සලකුණු වූයේ සෝවියට් හමුදා පසුබැසීමෙනි. අවසාන අදියර, 1992 දක්වා පවතින්න, පටන් ගන්නේ 1989 පෙබරවාරි 15 වැනිදා සෝවියට් හමුදාව ඉවත්ව යෑමත් සමඟ මොහොමඩ් නාජ්බුල්ලාහ් (Mohammed Najibullah) රටේ ප්‍රධානියා හැටියට පත්ව ගොර්බචොව් අනුකරණයකින් ජාතියේ එක්සත් බව නිර්මාණය කිරීම සඳහා ගත් වැයම සමඟය. 1989 දී සෝවියට් ආණ්ඩුව රුබල් බිලියන 2.5 ක් වටිනා හමුදා තාක්ෂණයේ ආකාරයෙන් සහාය එවන ලදී. තවත් රුබල් බිලියන 1.4 ක් වටිනා අවි ආයුධ ඊ ළඟ වසරේ දී එවන ලදී. 1992 දී සෝවියට් යුනියනයේ කඩා වැටීමත් සමඟ හමුදා සහාය නැවතීම නිසා නාජ්බුල්ලාහ්ගේ රජය කඩා වැටිණ.³⁶

මේ කාලය පුරාම රට හිඹණ ආකාර දෙකකට අසු වී පැවතිණ: සෝවියට් හමුදාව විසින් සමස්ත යුද්ධ ආකාරයක් සහ සතුරාට ප්‍රයෝජනවත් විය හැකි සියල්ලට ගිනි තැබීමේ පිළිවෙතක් අනුගමනය කළහ. සෝවියට් ප්‍රහාර සාප්‍රචම සිද්ධ නොවූ පෙදෙස් තුළ විසූ ඇඟවීම්ස්ථාන ජනතාව විසින් කොමියුනිස්ට් රෙජිමයේ සාම්ප්‍රදායික හිඹණ ක්‍රමවේද අත් වින්දහ. සැබෑ හෝ පරිකල්පනීය විරුද්ධවාදීන් ක්‍රමවත් ලෙසින් තුරන් කර දැමීම සිද්ධ වූයේ ඇඟවීම්ස්ථාන අයිතීන් ආරක්ෂාව සඳහා වූ සංවිධානයේ (Organization for the Protection of Afghan Interests - AGSA) හි විශේෂ සිරබන්ධනාගාර තුළ වූහ. AGSA විසින් විවිධාකාර වූ යළි ඉපදීම් රාශියකට මුහුණ දෙන ලදී, එය රාජ්‍ය තොරතුරු සේවය KHAD බවට පත් විය, අනතුරුව එය රාජ්‍ය ආරක්ෂාව සඳහා අමාත්‍යාංශය WAD බවට පත්විය. 1986 වෙද්දී රහස් පොලීසියේ අංශ මූල්‍ය සහ උපදේශකයන් යන දෙකම සඳහා සාප්‍රචම KGB මත යැපෙමින් සිටියහ. මේ හිඹණයෙන් ආණ්ඩු කරන ක්‍රමය 1989 දක්වා පැවතිණ. එහි දී සෝවියට් හමුදා රට අත්හැර ගියහ. ප්‍රායෝගිකව, කෙසේ වුවත්, එය 1992 මොහොම්මඩ් නාජ්බුල්ලාහ් ගේ ආණ්ඩුව කැඩී වැටෙන තෙක් පැවතිණ.

යුද්ධය පැවති වසර නවය පුරාම, රටේ සියයට 20 කට වැඩි ප්‍රදේශයක් සෝවියට් හමුදාව සහ ඇඟවීම්ස්ථාන කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් මුළුමනින්ම පාලනය නොකළහ. නගර, ධාන්‍ය නිෂ්පාදනය කරන පළාත්, සහ පාෂාණ වායු සහ තෙල් නිධි පැවති පළාත්—ඒ සියල්ල නිසැකයෙන්ම යැවුණේ U.S.S.R. වෙතයි—යන බලයේ ප්‍රධාන කේන්ද්‍රස්ථාන පාලනය කිරීමෙන් පමණක් ඔවුන් සැහීමකට පත් වූහ. “සම්පත් නිස්සාරණය සහ ඇඟවීම්ස්ථානය සංවර්ධනය කිරීම යන්න සිද්ධ වූයේ සාමාන්‍ය යටත් විජිතවාදී විලාසයකිනි. මූලික සම්පත් යටත් විජිතය විසින් නිෂ්පාදනය කළ අතර නගරයේ කාර්මික නිෂ්පාදන සඳහා වෙළඳපොලක් සපයා දෙන ලදී, එයින් කර්මාන්ත පවත්වා ගත හැකියාව ලැබිණ...හොඳින් ස්ථාපිත වූ රුසියන් ක්‍රමවේදය අනුව යමින්, අධිවාසී හමුදා කළේ යුද්ධයේ වැය රට ලවාම ගෙවා ගැනීමයි. හමුදා, යුද උංකි, සහ ගම්මාන වලට බෝම්බ හෙළීම යනාදියට බිල්පත් හදා ඒවා පාෂාණ වායු, කපු, සහ පසුව තඹ සහ විදුලි බලයෙන් ගෙවන ලදී.”³⁷ මේ කාලය තුළ දී සෝවියට් යුනියනය විසින් ඇඟවීම්ස්ථාන හමුදාවේ සහාය ඇතිව ප්‍රායෝගිකව සමස්ත යුද්ධයක නියැළී සිටියහ. ඒ අතරතුරේ දී ඇඟවීම්ස්ථාන හමුදාව විසින් හමුදාවෙන් පලා යන සොල්දාදුවන් නිසා මහත් පරාජයන්ට මුහුණ දුන්හ, 1989 දී 80,000 ක් සිටි අතර වසර දෙකක් ගෙවී යද්දී 30,000 ක් පමණවත් සොල්දාදුවන් ඔවුනට නොසිටියහ. 1982 දී සියළු අතිරේක හටයන්ව කැඳවන ලදී. ඊ ළඟ වසරේ මාර්තු වේ දී අවුරුදු දහ අට සහ ඊට වැඩි සියළු පිරිමි පොදුවේ හමුදාවට බඳවා ගැනෙන නීතියක් පැනවීය. වයස අවුරුදු පහළොවක වූ දරුවන්ව බලාත්කාරයෙන් හමුදාවට බඳවා ගැනිණ.

විශේෂ මෙහෙයුම් (Spetsnaz) බලකායන්හි එළිටි ඒකක හැරෙන්නට, ඇඟවීම්ස්ථානය වෙත යවන ලද සෝවියට් සොල්දාදුවන් ප්‍රධාන වශයෙන් එන්නේ යුක්රේනය, ලැට්වියාව, එස්ටෝනියාව, සහ ලිතුවේනියාව යනාදී

³⁵ Bukovsky, *Reckoning with Moscow*, pp. 493-494. Christophe de Ponfilly and Frédéric Laffont report in *Poussières de guerre* (Paris: Robert Laffont, 1990), p. 91: “රුසියානුවන් විසින් ඔවුන්ට එවක දී තිබුණ වඩාත්ම නූතන අවි භාවිතා කළහ, Su-25 වැනි ගුවන් යානා වලින් ඔවුන්ගේ බෝම්බ අඩි 32,000 කට වඩා ඉහළක දී සිට බිමට පතිත කරන ලදී.”
³⁶ *Les nouvelles d’Afghanistan*, no. 7 (November 1981), 9. A survey titled “Intérêts économiques soviétiques en Afghanistan,” detailing the extent to which the Soviet Union pillaged the natural resources of the country, can be found in the same issue.
³⁷ G. F. Krivosheev, *Grif sekretnosti sniat: Poteri Vooruzhennykh sil v voynakh, boevykh deistviyakh, i voennykh konfliktakh* (The stamp of secrecy lifted: Losses of the armed forces in wars, combat operations, and military conflicts) (Moscow: Voenizdat, 1983), p. 407.

පර්යන්ත ජනරජයන් වලිනි. මධ්‍යම ආසියාවේ කඳවුරු බැඳ සිටි හමුදා කාණ්ඩ ඉවත් කරමින් ඔවුන් ඒවාට පැමිණියහ. සමහර විට ඒවායේ සිටි අය රැඩිකල් ඉස්ලාම් ආකාරයකට පහසුවෙන් ගොදුරු වෙනු ඇතැයි සෝවියට් ආණ්ඩුව සිතුවා විය හැකියි. පිටිසරබද වෙත 600,000 කට අධික හමුදා කාණ්ඩ යවනු ලැබීය. එයින් 14,751 ක් යුද්ධයෙන් මිය ගියහ.³⁸ ඔවුන්ගේ මළසිරුරු ඔවුන්ගේ පවුලේ අය වෙත ආපසු යැවුනේ කලාතුරකිනි. බොහොමයක් ආපසු U.S.S.R. වෙත පවා ගෙන එනු නොලැබිණ. ඊයම් තීරු වලින් ඇතුළත නිම වූ මිනී පෙට්ටි වලට සීල් තබා පවුල් වලට යවන ලද අතර සාමාන්‍යයෙන් ඒවායේ තිබුණේ වෙනත් කිසිවක් නොව වැලි සහ හඳුනා නොගත් සොල්දාදුවන්ගේ ශරීරාංග වූහ.³⁹ නමක් නැති යුද්ධයකින් දිරිබල සිඳෙන ලද ගණන් කළ නොහැකි තරම් සොල්දාදුවන් සංඛ්‍යා හමිණි, අබිත්, සහ හෙරොයින් ද ඇතුළත් මත්පැන් සහ මත්ද්‍රව්‍ය ඇබ්බැහියට ගොදුරු වූහ. මේ සමහර මත්ද්‍රව්‍ය සපයන ලද්දේ KGB විසිනි. ඇල්ගනිස්ථානයේ මත්ද්‍රව්‍ය නිෂ්පාදනයෙන් ලබාගත් ලාභ 'ගිණිකොන දිග ආසියාවේ රන් ත්‍රිකෝණයේ' තිබුණාටත් වැඩියෙන් මහත් වූහ. ගෙදර යවා ගැනීම පිණිස බොහෝ සොල්දාදුවන් විසින් තමන්ගේ අංග ජේදනය කරගත්හ. ආපසු ගිය පසු ඔවුන්ව පොදුවේ ඔවුන්ගේ දෛවයට අත්හැර දමන ලදී, සමහරු මානසික රෝහල් වලට යවන ලදී.⁴⁰ බොහෝ දෙනෙක් අපරාධකාරී ජීවිත වලට පිවිසෙන ලදී. යුද්ධය නිසා දක්ෂිණාංශ ජාතිකවාදී කණ්ඩායම් සංඛ්‍යාවක් ද උපත ලැබීය. ඒවා අතරෙන් වඩාත්ම සැලකිය යුතු අන්ත දක්ෂිණාංශ සහ සෙමයිට් විරෝධී වූ පැමියට් (Pamyat) කණ්ඩායමක් වූ අතර KGB එය නොදැක්කා සේ සිටියහ.⁴¹

සෝවියට් ආක්‍රමණය හමුවේ ඇල්ගනිස්ථාන ප්‍රතිරෝධය ශක්තියෙන් වැඩිවෙමින් පැවතිණ, එය සටන්කාමීන් 60,000 සිට 200,000 දක්වා වර්ධනය වූයේය. ජනගහනයේ බහුතරය වෙතින් සහාය ලබමින්, ඇල්ගනිස්ථාන ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරය තුළ සුන්නි පක්ෂ හතක් විය, ඔවුන්ගේ මූලස්ථානය පාකිස්ථානයේ පිහිටා තිබිණ, එහි ෂියයිට් කණ්ඩායම් අටක් වූහ, ඔවුන්ගේ කඳවුරු ඉරානයේ පිහිටා තිබිණ.⁴² ඒ සියල්ල රැඩිකල් නැන්තම් මධ්‍යස්ථ ඉස්ලාම් තුළ යම් පදනමක් තිබෙන්නේ යැයි කියා සිටියහ. ගරිල්ලා කටයුතු සඳහා ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයට U.S. ආණ්ඩුවේ සහාය ද ලැබිණ. සෝවියට් බෝම්බ හෙළන ගුවන් ප්‍රහාර වළක්වනු පිණිස බිම සිට ගුවනට යවන ස්ටින්ගර් මිසයිල ඇතුළු අවි ඇමෙරිකාවෙන් සපයන ලදී. එයින් සෝවියට් යුද වැයමේ වැදගත් කාරකයක් කඩාකප්පල් විය. ගුවනින් හෙළන බෝම්බ ප්‍රහාර හැරෙන්නට, සෝවියට් හමුදාවේ ප්‍රධාන උපාය මාර්ගය වූයේ සරල ලෙසින් හීෂණය යොදා ගැනීමයි. ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයට යම් කිසි සුළු ලෙසකින් හෝ සහාය දෙනවා යැයි ඕනෑම පුද්ගලයෙක්ව හෝ ගමක් සැකයට පාත්‍ර වුවහොත් ක්ෂණික දඩුවම් අත්වූහ. මර්දන නිරතුරු සහ සර්වව්‍යාපී වූහ.

මෙහි දී සිද්ධ වූයේ ද සියළු විශාල පරිමාණයේ යුද්ධ වල දී හමුවෙන සේර අපරාධයි, සහ සමස්ත යුද්ධයෙන් උපත ලැබූ ප්‍රවණ්ඩත්වය සහ නිරන්තර අනුකාපය රට පුරාම පැතිර ගියේය.⁴³ ඇල්ගනිස්ථාන ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරය විසින් ද දරුණු අපරාධ, එයාකාරම මිලේවිෂ වූ සහ සමාව දිය නොහැකි ක්‍රියාවන්හි නියැළුණහ. අනෙකුත් ගැටුම් මෙන් නොව, විශේෂයෙන්ම ඇල්ගනිස්ථානය නිතරම සමාන කරන වියේටිනාමයේ යුද්ධය හා සමාන ලෙසකින් ලෝක මාධ්‍ය තුළින් එතරම් අවධානයක් නොලැබිණ. එසේම කවදා හෝ නිකුත් කරන ලද ගැටුමේ ඡායාරූප ඇත්තේ ඉතාමත් අල්පයක් පමණකි. ඇල්ගනිස්ථාන ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරය විසින් කොමියුනිස්ට් බලය අල්ලා ගැනීමටත් සහ විදේශයෙන් එන ලද ආක්‍රමණය ගැනත් යන දෙකටම ප්‍රතිචාර වශයෙන් මහා කැරැල්ලක් සැබැවින්ම ගෙන යමින් සිටියහ. මේ ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමීන්ට සහාය දෙන ලද බලවතුන් ඒ සටන්කාමීන් මානුෂීය අයිතීන් ගැන දක්වන ගෞරවය පිළිබඳව යොමු කළේ ඉතා අල්ප අවධානයක් පමණකි. එසේම සමහර විටෙක දී ඉතාමත් නුසුදුසු කණ්ඩායම් වලට ද සහාය දෙන ලදී. ඒත් සමස්තයක් ලෙසින්, ගැටුම්වල ප්‍රභවය සම්බන්ධයෙන් වගකීම බාර වෙන්නේ කොමියුනිස්ට්වාදීන්ට සහ ඔවුන්ගේ සෝවියට් මිත්‍ර පාර්ශවිකයන්ටයි. මහා හීෂණය යොදා

³⁸ S. Jenis, "Un bonjour d'Afghanistan," *L'alternative*, no. 19 (November-December 1982), 43. See also Svetlana Aleksievitch, *Les cerueils de zinc* (Paris: Christian Bourgois, 1991).

³⁹ De Ponfilly and Laffont, *Poussières de guerre*, p. 175.

⁴⁰ See Bukovsky, *Reckoning with Moscow*, pp. 263, 460; and Françoise Thom, "Le KGB et le Juifs," *Pardès*, nos. 19-20 (1994), 7-24.

⁴¹ Bachelier, *L'Afghanistan*, p. 52. On the various resistance groups, see also Roy, *Islam*; and Akram, *Histoire de la guerre d'Afghanistan*, chap. 8.

⁴² On the pattern of mass suffering under total war and the way that civilization seems to disappear, see Annette Becker and Stéphane Audoin-Rouzeau, "Violence et consentement: La culture de guerre du Premier conflit mondial," in *Pour une histoire culturelle*, ed. Jean-Pierre Rioux and Jean-François Sirinelli (Paris: Le Seuil, 1997), pp. 251-271; and François Furet, *The Passing of an Illusion: The Idea of Communism in the Twentieth Century* (Chicago: University of Chicago Press, 1999), chaps 2 and 3.

⁴³ Olivier Roy, "Les limites de la pacification soviétique en Afghanistan," *L'alternative*, no. 31 (January-February 1985), 14.

ගන්නා ආණ්ඩු සහ බලාත්මක බලයේ ක්‍රමයක් පිහිටුවා ගත් ඇරගනිස්ථානයේ සිටින ලද කොමියුනිස්ට්වාදීන් යනු කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපාරයේ ඉතිහාසයේ අඛණ්ඩ ලෙසින් දැකිය හැකි දේවල් වෙති.

මර්දනයේ පරිමාණය

සරණාගත ගැටළුව

සරණාගත සංඛ්‍යාව නිරතුරුවම ඉහළ ගියේය. 1980 අග වෙද්දී, ඇරගනිස්ථානයෙන් පලා ගිය සරණාගතයන් සංඛ්‍යාව මිලියන 1 කට වැඩි යැයි ඇස්තමේන්තු වූයේය. 1982 මැද වෙද්දී විද්වතුන් ගෙන් සියයට අසූවක් රට හැරදා ගිහින් සිටියහ. 1983 වසර මුල දී යුද්ධයට පෙර සිටි මුළු ජනගහනය වූ මිලියන 15.5 න් සරණාගතයන්ව සිටි අය මිලියන 3 කට වඩා වැඩි වූහ. 1984 වෙද්දී සංඛ්‍යාව මිලියන 4 ඉක්මවා ගියේය,⁴⁴ 1990 මුල් කාලය වෙද්දී එය මිලියන 5 ක් වී තිබිණ. රට අත්හැර දමා ගිය අයට අමතරව, යුද්ධයෙන් සහ මර්දනයෙන් ගැලවෙන්නට තමන්ගේ ගම් අත්හැර යාමට බලාත්මක වූ අභ්‍යන්තර සරණාගතයන් මිලියන 2 ක් ද වූහ. ඇමිනෙස්ටි ඉන්ටර්නැෂනල් කියන පරිදි, ඇරගනිස්ථානයෙන් ඉවත්ව ගිය සරණාගතයන් සංඛ්‍යාව “ලෝකයේ විශාලතම සරණාගතයන් කණ්ඩායම”⁴⁵ වෙයි. සියළු සරණාගතයන්ගෙන් තුනෙන් දෙකකට වැඩි සංඛ්‍යාවක් පාකිස්ථානය වෙත පලා ගියහ; ඉතා කුඩා සංඛ්‍යාවක් බටහිර යුරෝපයට නැතහොත් එක්සත් ජනපදයට පිවිසියහ. “1985 සිසිරයේ දී, ‘මිනිසාගේ අයිතීන් පිණිස වූ ජාත්‍යන්තර සම්මේලනය’ (International Federation for the Rights of Man) වෙනුවෙන් නැගෙනහිර සහ මධ්‍යම ඇරගනිස්ථානයේ ප්‍රාන්ත හතරක අශ්වයෙක් පිටින් රහස් දූත ගමනක් යද්දී, ස්වීඩන් ජාතික වෛද්‍ය යෝහාන් ලාගර්ෆෙල්ට් (Johann Lagerfelt) සහ මම ගම්මාන විසි තුනක් ගැන සමීක්ෂණයක් පවත්වා සොයා ගත්තේ ජනගහනයෙන් සියයට 56.3 ක් අවතැන් වූ බවයි,”⁴⁶ කියා මයිකල් බැරී සිහි කළේය. මුළු භූමි ප්‍රදේශය පුරාම, ජනගහනයෙන් බාගයකට වැඩි පිරිසකට වෙනතක යන්නට සිද්ධ වී තිබුණේ සෝවියට් හමුදාව සහ එහි ඇරගනිස්ථාන සහායකයන් විසින් යොදා ගත් භීෂණ දේශපාලනයේ සෘජු ඵලවිපාකයක් හැටියටයි.

යුද අපරාධ සහ ගම්මාන විනාශ කිරීම

ආරම්භයේ දී සිටම සෝවියට් ප්‍රහාර පළාත් හතරක දී වැඩි වශයෙන් සිද්ධ වූහ: දේශ සීමා මායිම් අනුව; පන්ජ්ෂීර් (Panjshir) මටියාවත; රටේ දකුණේ පිහිටි කන්ඩහාර් භූමි ප්‍රදේශය; සහ නැගෙනහිරින් වූ හේරාට්; ඒ අවසාන කලාප දෙක 1982 පෙබරවාරියේ දී සෝවියට් අධිවාසයට පත් වූහ. සෝවියට් හමුදාව විසින් හඹා ගිය සමස්ත යුද්ධ ක්‍රමෝපාය වෙත 1981 දී ස්ටොක්හෝම් සහ ලන්ඩන් හි පිහිටි ‘ස්ථිර ජනතා අධිකරණය’ (Permanent People’s Tribunal) හනිකට හෙළා දකින ලදී. එය ‘ජාත්‍යන්තර යුධ අපරාධ අධිකරණයන්’ නොහොත් “රසල් අධිකරණයන්” (Russell Tribunals) හි උරුමක්කාරයා වූ අතර “සෘජුවම නුරෙන්නබර්ග් අධිකරණ වලින් අනුප්‍රාණය ලබා, ඒවායේ නීතිමය දිගුවක් හැටියට” පවතින ලද්දකි.⁴⁷ ‘ස්ථිර ජනතා අධිකරණය’ විසින් එක සමූල ඝාතනයක් සම්බන්ධයෙන් විමර්ශනයක් පටන් ගති. ඇරගනිස්ථාන කටයුතු සම්බන්ධයෙන් විශේෂඥයෙක් වූ මයිකල් බැරී; නීතිමය විශේෂඥයෙක් වූ රිකාඩෝ ෆ්‍රේල් (Ricardo Fraile); සහ ජායාරූප ශිල්පියෙක් වූ මිෂෙල් බරෙට් (Michel Baret) වෙත එය බාර දෙන ලදී. 1982 සැප්තැම්බර් 13 වැනිදා (කාබුල් වලින් දකුණේ පිහිටි ලෝගාර් (Logar) ප්‍රාන්තයේ) පඩ්බවබ්-ඉ ශානා (Padkhwab-e Shana) හි පොළවේ යටින් දුවන දිය ඇල මාර්ගයක සැඟවී සිටි ගම්වැසියන් 105 දෙනෙක්ව සෝවියට් හමුදාව විසින් පණපිටින් පුළුස්සා දමන ලදැයි විමර්ශනයෙන් තහවුරු කෙරිණ. සෝවියට් හමුදාව විසින් පෙට්‍රල්, පෙන්ට්‍රයිට් (pentrite), සහ ඩිනිට්‍රොටොලුන් (dinitrotoluene) (අතිශයන්

⁴⁴ Amnesty International, *Annual Report, 1989*, covering the year 1988 (London, 1989), p. 172. See also “Les réfugiés afghans,” *Les nouvelles d’Afghanistan*, nos. 35-36 (December 1987).

⁴⁵ Barry, *La résistance afghane*, p. 18.

⁴⁶ Marina Isenburg, “Les origines du Tribunal permanent des peuples,” *Bulletin d’information et de liaison du Bureau international afghanistan. La Letter du BIA*, special issue, “Afghanistan, Tribunal des peuples. Stockholm: 1981—Paris: 1982, compete rendu des travaux,” p. 3.

⁴⁷ Quoted in Barry, *La résistance afghane*, p. 80. On the massacre in the village of Padkhwab-e Shana, see *Bulletin d’information* and Barry, chap. 1.

ඉක්මණින් ඇවිළෙන සුළු ද්‍රව්‍යයක්) මිශ්‍රණයකින් ඔවුන් ගෙනෙන ලද යුද ටැංකි වලින් එන පොම්ප හරහා දමා ඇල්ගනිස්ථානුවන් මරා දමන ලදැයි විමර්ශකයන් තීරණය කළහ. 1982 දෙසැම්බර් 20 වැනිදා සෝවියට් හි පැවති 'ජනතා අධිකරණයේ' සැසිවාරයක දී මේ අපරාධයට නිල වශයෙන් දෝෂාරෝපණය එල්ල විය. පැරීසියේ සිටි ඇල්ගනිස්ථාන ආණ්ඩුවේ නියෝජිතයා එම අධිකරණය අධිරාජ්‍යවාදීන්ගේ උපකරණයක් යැයි ප්‍රකාශ කරමින් අපරාධය සිද්ධ වූයේ නැතැයි යැයි කියා සිටියේ "ඇල්ගනිස්ථාන වතුර පයිප්ප වල ඇතුළේ ඇති සිවිලිම (kâréz) සෙන්ටිමීටර් අල්පයක් පමණක් උස වූවක්, ඒ නිසා ඒක ඇතුළේ මිනිස්සුන්ට හැරගන්න කොහෙත්ම බැහැ," යන තර්කයෙනි.⁴⁸

ලෝගාර් ප්‍රාන්තයේ ම පිහිටි බෂාම් කාලා (Khasham Kala) ගමේ කිසිදු ප්‍රතිරෝධයක් නොදක්වන ලද සිවිල් වැසියන් 100 ක් එයාකාරයෙන්ම මිය ගියහ.⁴⁹ සෝවියට් හමුදාව ගමකට ඇතුළු වෙන සෑම අවස්ථාවක දී ම, ඔවුන් භීෂණය ඔවුන් සමඟ ගෙන ආහ, එක නිරීක්ෂකයෙක් විස්තර කරන පරිදි: "රැකවල් ඇතිව එන කණ්ඩායම ගම පෙනෙන්නට හැකි දුරකින් නතර වෙති. කාල කුට්ටිකු වලින් තබන දැඩි වෙඩි ප්‍රහාරයකින් පසුව, ඉවත්ව යා හැකි සියළු තැන් අවහිර කරනු ලබයි; එවිට සොල්දාදුවන් 'හතුරන්' සොයන්නට සන්නද්ධ වාහන වලින් ගමට ඇතුළු වෙති. පමණට වැඩි ලෙසකින් මෙවැනි වාර්තා ගණනය කළ නොහැකි සංඛ්‍යාවක් ඇත, ගම පිරා සෙවීම සමඟ අන්ධ මිලේවිෂ ක්‍රියා සිද්ධ වේ, ඔවුන් කිසිදු බිය ගතියක සංඥාවක් දක්වන්නේ නම් මහළු පිරිමි සහ කාන්තාවන් මරා දමති. සෝවියට් මෙන්ම ඇල්ගනිස්ථාන සොල්දාදුවන් ද රේඩියෝ සහ කාපට් සොරා ගනිති, කාන්තාවන්ගේ සිරුරු වලින් ආබරණ කඩා ගනිති." ඒකාකාරී වූ විධිමත් බවකින් යුද අපරාධ සහ අතිකුරත්වයේ ක්‍රියාවන් යළි යළි සිද්ධ වූහ: "සෝවියට් සොල්දාදුවන් විසින් ඔවුනට තොරතුරු කිසිවක් බාර දීම ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද දෙමව්පියන්ට දඬුවම් කිරීම පිණිස එක පිරිමි ළමයෙකුගේ අත් වලට භූමිතෙල් වත්කර දෙමව්පියන් ඉදිරියේ දී ම ඔහුට ගිනි තබන ලදී. ඔවුන්ව කතා කිරීමට බලාත්මක කිරීම සඳහා මිදෙන ශ්‍රීතෝෂ්ණ තත්වයන් හි දී හිම මත පාවහන් නැතිව හිටගෙන ඉන්නට ගම්වැසියන්ට බලාත්මක කරන ලදී." එක සොල්දාදුවෙක් පැහැදිලි කළේය: "අපි කිසිවිටෙක යුද සිරකරුවන් අල්ලා ගත්තේ නැහැ, එකම එක්කෙනෙක් වත්. අපිට හමුවෙන හැම තැනක දී ම අපි සිරකරුවන්ව මරා දැමුවා...අපි නියැළී සිටියේ දඬුවම් කරන මෙහෙයුමක, අපි කාන්තාවන්ට සහ දරුවන්ට උණ්ඩු වලින් වෙඩි තැබුවේ නැහැ. අපි ඔවුන්ව කාමරයක් ඇතුළේ අගුල් දාලා ග්‍රෙනේඩ් ටිකක් විසි කළා."⁵⁰

අරමුණ වූයේ භීෂණය වපුරවීමයි, ජනගහනය බිය ගන්වා යටත් කරගැනීමටයි, එසේම ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයට සහාය දීමෙන් ඇල්ගනිස්ථාන සිවිල් වැසියන්ව වළක්වා ලීමයි. දඬුවම් කරන මෙහෙයුම් හැම විටම කරන ලද්දේ එයාකාර ජවයෙන්ම විය. හෙලිකොප්ටර් වලින් කාන්තාවන් නිරුවත්ව විසි කරන ලදී, එක සෝවියට් සොල්දාදුවෙකුගේ මරණයට පළිගැනීම සඳහා මුළු ගමම විනශා කර දැමිණ. නිරීක්ෂකයන් සිහි කළේ "කන්ඩහාර් ප්‍රදේශයේ මුවිකිසායි (Muchkizai) ගම අසල රැකවල් ඇතිව ගිය හමුදා කණ්ඩායමක් වෙත පහර දීමෙන් පසුව, 1983 ඔක්තෝබර් 13 වැනිදා ඒ සඳහා දඬුවම් කරන මෙහෙයුමේ දී කොල්චබාඩ් (Kolchabad), මුවිකිසායි, සහ ටිමුර් කලවා (Timur Qalacha) යන ගම්මාන සියල්ලේම ජනගහනය සමුල ඝාතනය කරන ලදී. මුළු වශයෙන් 126 ක් මිය ගියහ: ටිමුර් කලවා හි 40 (ඒ ගමේ සියල්ලන්ම වූහ), කොල්චබාඩ් හි 51, සහ මුවිකිසායි හි 35 ක්. බොහෝ වින්දිතයන් කාන්තාවන් සහ දරුවන් වූහ—වයස අවුරුදු විස්සක් තිස්දෙකක් අතර කාන්තාවන් 50, සහ දරුවන් 26 දෙනෙක්. හමුදාවට බඳවා ගැනීමෙන් වැළකී සිටීම සඳහා රැකවල් ඇතිව ගිය හමුදා කණ්ඩායම පැමිණි වහාම සියළු තරුණ පිරිමි ගම අත්හැර ගියහ."⁵¹ ප්‍රතිරෝධ හමුදා වලින් කිසියම් ආකාරයක ප්‍රතිප්‍රහාරයක් එල්ල වීම වැළැක්වීම සඳහා ගම්මාන වලට ක්‍රමවත් ලෙසින් බෝම්බ හෙළන ලදී. උදාහරණයක් හැටියට, 1985 අප්‍රේල් 17 වැනිදා, ලග්මාන් (Laghmān) ප්‍රාන්තයේ ප්‍රතිරෝධ කඳවුරු සම්පූර්ණයෙන් විනාශ කර දමනු පිණිස 1,000 කට ආසන්න ජනතාවක් මරා දමමින් සෝවියට් හමුදාව ගම්මාන විනාශ කළහ. 1985 මැයි 28 වැනිදා, ගම්මාන "පිරිසිදු" කළ පසුව, සෝවියට් හමුදාව ලග්මාන්-කුනාර් (Laghmān-Kounar) කලාපයෙන් ඉවත්ව ගියහ.⁵²

⁴⁸ Amnesty International, *Annual Report, 1983*, covering the year 1982 (London, 1983), p. 227; and Bernard Dupaigne, "L'armée soviétique en Afghanistan," *L'alternative*, no. 31 (January-February 1985), 8-9.

⁴⁹ Dupaigne, "L'armée soviétique en Afghanistan," pp. 8-9.

⁵⁰ Quoted in Roy, "Les limites de la pacification soviétique," p. 13. Amnesty International, *Annual Report, 1984*, p. 240, also noted the murder of twenty-three civilians in the village of Raudza, in Ghazni Province. Similar reports of villages destroyed were published in every Amnesty report for the period in question.

⁵¹ Akram, *Histoire de la guerre d'Afghanistan*, p. 523; Amnesty International, *Annual Report, 1986*, p. 222.

⁵² *Bulletin d'information*, p. 15.

ජාත්‍යන්තර පිළිවෙත් ක්‍රමවත් ලෙසින් උල්ලංඝනය කරනු ලැබූහ. විවිධාකාර වර්ග වල විෂ වායු සිවිල් ජනගහනයට එරෙහිව නිරන්තරයෙන් යොදා ගන්නා ලද බව සියළු සාක්ෂි වලින් හැඟවේ. විෂ වායු, කඳුළු ගැස්, සහ සිහි මුර්ඡා කරන වායු භාවිතා කළ බවට වාර්තා ගණනාවක් ඇත. සෝවියට් ගුවන් හමුදාව විසින් ඇෆ්ගනිස්ථානයේ පිටිසරබදට බෝම්බ හෙළද්දී නාපාම් සහ ෆොස්ෆෝර් (phosphor) ගැස් දැඩි සේ යොදා ගත්හ.⁵³ 1982 දෙසැම්බර් 1 වැනිදා ඇෆ්ගනිස්ථාන ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයට එරෙහිව ස්නායු විෂ වායුව යොදා ගත් බව කියැවේ, එහි දී නොදන්නා සංඛ්‍යාවක වින්දිතයන් සිටින ලදී.⁵⁴ ජෛව අවියක් වන මයිකොටොක්සින් (mycotoxin) භාවිතා කරන ලදැයි 1982 දී U.S. රාජ්‍ය දෙපාර්තමේන්තුව විසින් වාර්තා කළේය. 1986 දෙසැම්බර් මාසයේ දී 'ඇෆ්ගනිස්ථානයේ පුවත්' (*La novellas d'Afghanistan*) සඳහන් කළේ "මේ ගිම්හානයේ දී සෝවියට් විසින් කන්ඩහාර් හි දී රසායන අවියක් භාවිතා කර ඇත," සහ 1986 ඔක්තෝබර් 6 වැනිදා 'වාර්තාව' (*Le point*) සඳහන් කළේ පැග්මන් (*Paghman*) හි දී මරාන්තික රසායනික අවියක් භාවිතා කරන ලද බවයි. එයට අමතරව, ජනතාවට සහ ගවයන්ට මරණය කැඳවමින්, සෝවියට් හමුදාව වතුර සැපයුමට විෂ එකතු කිරීමේ ද නියැළුණ බව සැවොම දැන සිටින ලද කරුණකි.⁵⁵ හමුදාව අත්හැර පලා ගිය අය සැඟවී සිටින ගම්මාන වලට බෝම්බ හෙළන්නට යැයි සෝවියට් ඉහළ අණ වලින් නියෝග නිකුත් වූයේ ඔවුන්ට කිසිදු ආගන්තුක සත්කාරයක් දීමට ඇෆ්ගනිස්ථාන වැසියන්ව අධෛර්යමත් කරවීමටයි.⁵⁶ සෝවියට් හමුදාව විසින් ඇෆ්ගනිස්ථාන සොල්දාදුවන්ව යුද පෙරමුණේ සිටින කණ්ඩායම් හැටියට බිම් බෝම්බ ඉවත් කරන මෙහෙයුම් වලට ද යොදා ගත්හ. සෝවියට් හමුදා එන්නට පෙර බිම විහාග කර බලන්නට ඔවුන්ව පෙරගමන් යැවුණි. 1988 අග දී, ඔවුන්ගේ ඉවත්ව යෑම සඳහා ප්‍රධාන මාර්ග හෙළිපෙහෙළිය පිණිස සෝවියට් හමුදා විසින් ස්කඩ් සහ හරිකේන් මිසයිල යොදා ගත්හ. ප්‍රතිරෝධ ප්‍රහාර වලින් වැළකෙන්නට, ඔවුන් ගමන් ගත් මාර්ගයට ප්‍රවේශ විය හැකි සියළු අතුරුමාර්ග ඔවුන් පාලනය කරන්නට හොඳින් වගබලාගෙන, 1989 දී සෝවියට් හමුදා විසින් ඔවුන් වසර දහයකට කලින් පෙරගමන් ගත් මාර්ගයේ යළිත් පසුගමන් ආරම්භ කළහ.

ඉවත්ව යෑමට පෙර, සෝවියට් යුනියනය විසින් සරණාගතයන් මරා දමන්නට අලුත් ක්‍රමෝපායයක් පටන් ගෙන තිබුණි. ඇමිනෙස්ටි ඉන්ටර්නැෂනල් දක්වන පරිදි

ගරිල්ලා ක්‍රියා වලට දඬුවම් කරනු පිණිස, ඔවුන්ගේ ගම්මාන වලින් පලා යන පිරිමි, ගැහැණු, දරුවන් ගෙන් සමන්විත කණ්ඩායම් දරුණු සෝවියට් බෝම්බ ප්‍රහාර වලට භාජනය වූහ. රටේ ඇත වයඹ දිග ෆාර්යාබ් (*Faryab*) ප්‍රාන්තයේ, ශර්ඛුඩෝ (*Sherkhudo*) ගමෙන් පැමිණි පවුල් 100 ක එක කණ්ඩායමකට ඔවුන් පාකිස්ථාන මායිම වෙත පලා ගිය කිලෝමීටර් 500 ක ගමනේ දී දෙවරක් ප්‍රහාරයට හසු වීමේ සිද්ධිය නිදසුන් අතර වෙති. 1987 ඔක්තෝබර් මාසයේ දී සිද්ධ වූ පළමු ප්‍රහාරයේ දී ආණ්ඩුවේ හමුදාව ඔවුන් වටලන ලදී, වයස අවුරුදු හයට අඩු දරුවන් හත් දෙනෙකු ඇතුළු දහනව දෙනෙකු මරා දැමීය. සති දෙකකට පසුව හෙලිකොප්ටර් විසින් නැවතත් කණ්ඩායමට වෙඩි තබන ලදී, එහි දී පිරිමි පස් දෙනෙක් මිය ගියහ.⁵⁷

ප්‍රතිරෝධ කඳවුරු සඟවාගෙන සිටිනවා යැයි සැක කිරීම නිසා 1987 පෙබරවාරි 27 වැනිදා මාටාසාන්ගාර් (*Matasagar*) කඳවුර ඇතුළුව, පාකිස්ථානයේ පිහිටි සරණාගත ගම්මාන වලට කිහිප වතාවක්ම අතොරක් නැතිව බෝම්බ හෙළන ලද්දේය.⁵⁸

පුද්ගල නාශක බිම් බෝම්බ පුළුල් වශයෙන් භාවිතය ද සිද්ධ වූ බව නිරීක්ෂකයන් දක්වා සිටිති. ආරක්ෂක කලාප වටා ප්‍රධාන වශයෙන් මිලියන 20 ක් පමණක බිම් බෝම්බ යොදා තිබිණ. මේ බිම් බෝම්බ භාවිතා වූයේ සෝවියට් හමුදා සහ සෝවියට් යුනියනයට නිෂ්පාදන සැපයීම සඳහා යොදා ගැනෙන ලද කර්මාන්ත සංකීර්ණ

⁵³ Pierre Gentelle, "Chronologie 1747-1984," *Problèmes politiques et sociaux*, 15 December 1984, p. 14.
⁵⁴ Akram, *Histoire de la guerre d'Afghanistan*, p. 523. Gennadii Bocharov reports a similar practice; cattle were then systematically slaughtered; *La roulette ruse* (Paris: Denoël, 1990), p. 30.
⁵⁵ Bukovsky, *Reckoning with Moscow*, p. 534.
⁵⁶ "Afghanistan, assassinate et réfugiés," *La chronique d'Amnesty International*, no. 19 bis (June 1988), 10. Amnesty repeated the claim in a press communiqué dated 4 May 1988, Amnesty International Archives, London, Afghanistan file for 1988.
⁵⁷ *Les nouvelles d'Afghanistan*, nos. 35-36 (December 1987), 17.
⁵⁸ Akram, *Histoire de la guerre d'Afghanistan*, pp. 178-179; and Anne Guérin, "Une sanglante lassitude," *La chronique d'Amnesty International*, no. 2 (December 1986), 9.

ආරක්ෂා කිරීමටයි. ඉඩම් නිෂ්ඵල කිරීම සඳහා කෘෂිකාර්මික පළාත් වලට හෙලිකොප්ටර් මඟින් බිම් බෝම්බ හෙළනු ලැබීය. පුද්ගල නාශක බිම් බෝම්බ නිසා මෙතෙක් අඩුම වශයෙන් 700,000 ක ජනතාවක් අංගවිකල කර ඇති අතර ඒවා අදත් ප්‍රධාන උවදුරක් ලෙසින් පවතියි. යුද්ධයේ උච්චතම අවස්ථාවේ දී, සෝවියට් හමුදා විසින් උවමනාවෙන්ම දරුවන් ඉලක්ක කරන ලදහ, ඔවුන් ගුවන් යානා වලින් පිපිරුම් ඇටවු සෙල්ලම් බඩු බිමට හෙළන ලදී.⁵⁹ ෂාහ් බස්ගර් (Shah Bazgar) ක්‍රමවත් ලෙසින් ගම්මාන විනාශ කරන ලද ආකාරය විස්තර කරයි: “සෝවියට් විසින් සෑම කේවල නිවාසයකටම පහර දුන්නා, කොල්ල කෑවා, කාන්තාවන්ව ලිංගිකව දූෂණය කළා. මිලේවිෂ්ටය සහ ආශයකට වඩා නරක විදියට සිද්ධ වූයේ, එය සැලසුම් කරන ලද ලෙසකින් පෙනී ගියා. එවැනි ක්‍රියාවන්හි නියැලීම නිසා ඔවුන් අපේ සමාජයේ හරි පදනම විනාශ කරන බව ඔවුන් දැන සිටියා.”⁶⁰

ප්‍රයෝජනවත් භූමියට සහ දේපලට ගිනි තැබීම සහ සමස්ත යුද්ධ ප්‍රතිපත්ති සමඟ ඇල්ගනිස්ථානයේ සංස්කෘතික උරුමය ක්‍රමවත් ලෙසකින් විනාශ කිරීම ද අත්වැල් බැඳ පැමිණියේය. කාබුල් විශ්වවිද්‍යාලීය නගරයක් හැටියට පැවතෙන ලද්දකි, “කාබුල් හි ජවය සජීවී විය, අසැබි අද්දරට යන යහපත් භාසා විඳීමේ හැකියාවෙන් යුතු විය, පිටිසරබද පැවති සම්මතයෙන් ඉතා ඈත් වූ සදාචාර සහ සමාජමය වාරිතූ ගැන පොදුවේ ලිහිල් බවකින් යුතු විය.⁶¹ යුද්ධයේ ප්‍රතිඵලයක් සහ සෝවියට් අධිවාසය නිසා මේ සංස්කෘතික ලක්ෂණ අතුරුදහන් වී ගියහ. 1979 මාර්තු මාසයේ රටේ බටහිර පැත්තේ හටගත් මහා කැරැල්ලක් නිසාත් දඬුවම් පිණිස නැවත නැවතත් සෝවියට් බෝම්බ හෙළීම නිසාත් හෙරාට් නම් කුඩා නගරය දරුණු ලෙසින් දුක් විඳ තිබිණ. දාසය වැනි සියවසේ ඉදි වූ පැරණි නගර ස්ථාන සහ දොළොස්වැනි සියවසේ මුස්ලිම් පල්ලියක් ඇතුළු නගරයේ සියළු ස්මාරක වලට දැඩි හානි සිදුවෙන ලදී. දිගින් දිගටම සෝවියට් හමුදාව එහි රැඳී සිටීමෙන් ඒවා නැවත ඉදි කිරීම වළක්වන ලද්දේය.⁶²

දේශපාලන භීෂණය

යුද්ධය සිවිල් ජනගහනයට පමණක් එරෙහිව එල්ල වූවක් නොවූ අතර සෝවියට් හමුදා සහායෙන් ඇල්ගනිස්ථාන කොමියුනිස්ට්වාදී විසින් පාලනය කරන ලද කලාප වල දී එය දේශපාලන භීෂණය සමඟින් අත්වැල් බැඳගෙන සිටියේය. සෝවියට් අධිවාසයෙන් යුතු වූ ඇල්ගනිස්ථානය දැවැන්ත දේශපාලන සිරකඳවුරක් බවට කාර්යක්ෂම ලෙසින් හරවා තිබිණ. රෙජිමයට විරෝධය දක්වන ඕනෑම කෙනෙකුට එරෙහිව සිරබන්ධනය සහ ශාරීරික වධහිංසාව ක්‍රමවත් ලෙසින් යොදා ගැනිණ.

KHAD සහ KGB ආකාරයට සමාන වූ ඇල්ගනිස්ථාන රහස් පොලීසිය යන දෙක ප්‍රවීණත්වයක් දක්වන ලද විෂය ක්ෂේත්‍රය වූයේ දේශපාලන භීෂණයයි. සියළු රැඳවුම් කඳවුරු KHAD විසින් පාලනය කරන ලද අතර මහා විශාල පරිමාණයකින් ශාරීරික වධහිංසා සහ මිනීමැරුම්වල යෙදෙන ලදී. රහස් පොලීසිය නිල වශයෙන් මොහොම්මඩ් නාජ්බුල්ලාහ් විසින් පාලනය කරන ලද වුවත්, “සෝවියට් හමුදා රට ඇතුළට ගිය විට, වයස අවුරුදු හතළිහක් පමණ වූ සෝවියට් උපික් [ජනවාර්ගික] වූ වටන්ෂාහ් (Vatanshah) නමැත්තා... KHAD මූලස්ථාන වල ශාරීරික වධහිංසා සහ ප්‍රශ්න කිරීම් බාරව සිටියේය.”⁶³ බබ්රක් කර්මාල් බලයට පැමිණි පසුව ප්‍රකාශ කළ ක්ෂමාවක් අනුව පොල්-ඊ-වර්කි සිරගෙදර හිස් කරන ලද්දේය. ඒත් එය වැඩි කලක් හිස්ව පැවතියේ නැත. 1980 පෙබරවාරි මාසයේ දී, කර්මාල් මාෂල් නීතිය පැනවූ පසුව, සිරගෙවල් යළිත් වරක් ඉක්මණින් පිරී ගියහ. පොල්-ඊ-වර්කි ගැන බර්නාඩ් ඩුපන්හය (Bernard Dupaigne) මෙසේ විස්තර කරයි:

රෝදයක ගරාදි මෙන් සිරගෙදර හැදී තිබුණේ දිසා අටකට විසිර තිබුණ ගොඩනැගිලි වලිනි...ප්‍රශ්න කිරීම් සම්පූර්ණ කරන ලද නමුත් තවමත් විනිශ්චයක් නොදෙන ලද ජනතාව සඳහා බිලොක් අංක 1 වෙන්කර තිබුණි. වඩාත්ම වැදගත් සිරකරුවන් රඳවා තිබුණේ බිලොක් අංක 2 හි ය, විශේෂයෙන්ම තව දුරටත් ප්‍රසාදයට පත් නොවූ පාර්ශවයේ කොමියුනිස්ට්වාදී නිලධාරීන්ගේ කණ්ඩායමෙන් දිවි ගලවා ගන්නට සමත් වූවන්...අතිමහත් වැදගත්කමක් ඇති සිරකරුවන් බිලොක් අංක 4 හි සිටියහ...අනෙකුත් ඒවා අතරමැද්දේ

⁵⁹ Bazgar, *Afghanistan, la résistance au coeur*, pp. 101-102.
⁶⁰ Olivier Roy, “Kabul, la sinistrée,” in *Villes en guerre*, ed. Eric Sarnier (Paris: Autrement, 1986), p. 74.
⁶¹ *Les nouvelles d’Afghanistan* published a special issue on the town, “Hérat ou l’art meurtri,” nos. 41-42 (March 1989), 40.
⁶² Barry, *La résistance afghane*, p. 308.
⁶³ Bernad Dupaigne, “Les droits de l’homme en Afghanistan,” *Les nouvelles d’Afghanistan*, nos. 24-25 (October 1985), 8-9.

පැවති නිසා සහ සෘජු හිරු එළියක් නොවැටුණ නිසා බිලොක් අංක 3 ට සියල්ලන් වඩාත්ම බිය වූහ. වඩාත්ම කලහකාරී සිරකරුවන් රඳවා තිබුණේ එතැනයි. එහි සිරකුටි කොතරම් කුඩා වුවද කියතොත් සිරකරුවන්ට නැතිවන්නට හෝ අතපය දිග හරින්නට හැකියාවක් නොමැති වූහ. පමණට වැඩි පිරිසක් සිරකුටි තුළට දැමීම සාමාන්‍යයක් විය...1982 වසරේ දී පොළව යට සිරකුටි නිර්මාණයෙන් සිරගෙදර ඉඩකඩ ප්‍රමාණය වැඩිකරන ලදී. “උමං” ගැන මහත් බියෙන් කතා කරද්දී සිරකරුවන් විසින් කියන්නේ මේවා ගැන විය හැකියි...පොල්-ඊ-වර්කි තුළ 12,000 ත් සහ 15,000 ත් අතර ජනතාවක් සිරගත කර තිබුණි. ඒ සංඛ්‍යාවට අපි අඩුම වශයෙන් කාබුල් හි අනෙකුත් සිරගෙවල් තුළ සහ අනිත් රැඳවුම් මධ්‍යස්ථාන අටේ සිටින ලද දේශපාලන සිරකරුවන් 5,000 ක් වත් එකතු කළ යුතුයි.”⁶⁴

1985 වසර මුල දී ඇෆ්ගනිස්ථානයේ මානුෂීය අයිතීන් තත්වය ගැන වූ එක්සත් ජාතීන්ගේ වාර්තාවකින් අනිශයෙන් විශාල වධහිංසා යාන්ත්‍රණයක් යැයි KHAD වෙත චෝදනා එල්ල විය. කාබුල් හි රැඳවුම් මධ්‍යස්ථාන හතක් KHAD විසින් පාලනය කරනවා යැයි වාර්තාව දක්වන ලදී: “(1) KHAD හි බියුරෝ අංක 5, බාඩි-ඊ-පන්ජ් (Khad-i-Panj) නම් වූව; (2) ශාශාරක් (Shasharak) දිස්ත්‍රික්කයේ ඇති KHAD මූලස්ථානය; (3) අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශය; (4) සෙඩාරටි (Sedarat) යැයි හැඳින්වෙන ලද, ප්‍රධාන ප්‍රශ්න කිරීම් කාර්යාංශය; (5) සෙඩා රටි ගොඩනැගිල්ල අසල පෞද්ගලික නිවාස දෙකක් සහිත වූ බාඩි-ඊ-නෙසම් (Khad-i-Nezami) යැයි හැඳින්වෙන ලද, KHAD හි හමුදා අංශයේ කාර්යාල; (6) අහ්මාඩ් ෂාහ් ඛාන් (Ahmad Shah Khan) නිවාසය; සහ (7) හවුසායි බන්කට් (Howzai Bankat) දිස්ත්‍රික්කයේ පිහිටි KHAD කාර්යාල වූ, වසීර් අක්බාර් ඛාන් (Wasir Akbar Khan) නිවාසය.”⁶⁵ KHAD විසින් එහි සිරබන්ධනාගාර සහ ප්‍රධාන නගර වල පිහිටන ලද හමුදා මුරපොළවල් වලට අමතරව, අගනුවර වටා තිබූ කේවල නිවාස 200 ක් ද රජයට පවරා ගන්නා ලදී.⁶⁶

එක්සත් ජාතීන්ගේ වාර්තාව තව දුරටත් මෙසේ දැක්වීය:

[ඇෆ්ගනිස්ථාන ආණ්ඩුව] භාවිතා කරන ලද වධහිංසා වල ස්වභාවය සම්බන්ධයෙන්, ක්‍රමවේද පුළුල් පරාසයක් වෙත වාර්තාකරුවාගේ අවධානය ඇදී යන ලදී. ඔහුගේ ප්‍රකාශයේ දී හිටපු ආරක්ෂක පොලිස් නිලධාරියෙක් විවිධ වධහිංසා වර්ග අටක් ලැයිස්තුගත කළේය: පිරිමින්ගේ ලිංගික අවයව වලට සහ කාන්තාවන්ගේ පියයුරු වලට විදුලි කම්පන තරංග ඇල්ලීම; විදුලි කම්පන සමඟ මිශ්‍ර කිරීමෙන්, නියපොතු උදුරා දැමීම; යම් කිසි කාලයකට පසුව ඔවුන්ගේ සිරකුටිවල සිටින අනිත් අයගේ සම්පූර්ණ දැක්මට හසුවෙන ලෙසින් එවැනි කටයුතු කරන්නට සිද්ධ වෙන ලෙසින් සිරකරුවන්ගේ සිරකුටි වලින් සියළු සනීපාරක්ෂක පහසුකම් ඉවත් කිරීම; වයසක සහ ගෞරවයට පාත්‍ර වූ සිරකරුවන් වෙනුවෙන් භාවිතා කළ පිළිවෙතක් වූ ගුද මාර්ගයට ලියෙන් හැදූ වස්තු ඇතුළු කිරීම; විශේෂයෙන්ම ඔවුන් වයසක හෝ ආගමික වර්ග වූයේ නම්, සිරකරුවන්ගේ රැවුල් ඇද ගලවා දැමීම; ගෙල හිර කිරීමෙන් ඔවුන්ගේ මුඛය විවෘත කරන්නට බලාත්මක කර අනතුරුව එයට මුහුණ කිරීම; සිරකරුවන්ට එරෙහිව පොලිස් සුනඛයන් යොදා ගැනීම; කාල සීමාවක් නොමැති ලෙසකින් කකුල් වලින් එල්ලා තැබීම; අතපය බඳින ලද කාන්තාවන්ට ලිංගික දූෂණය කිරීම සහ ඔවුන්ගේ යෝනි මාර්ගයට විවිධ වස්තු හඳුන්වා දීම.”⁶⁷

මේ ආරීරික වධහිංසා වලට ඇතුළත් කළ යුතු මනෝවිද්‍යාත්මක වධහිංසා ගණනාවක් ද ඇත, ඒවා නම් ජේළියට තියා වෙඩි තැබීමෙන් මරුමුවට පත්කිරීම් විදියට මවා පෑම, සිරකරුවා ඉදිරියේ දී ඔහුගේ පවුලේ සාමාජිකයෙක්ව ලිංගිකව දූෂණය කිරීම, සහ සිරකරුවා නිදහස් කරන්නට යන බව බොරුවට රඟපෑම.⁶⁸ සෝවියට් උපදේශකයන් ප්‍රශ්න කිරීම් වලට සහභාගී වූ අතර අලුගෝසුවන්ට සහාය දුන්හ.⁶⁹

⁶⁴ Report by Felix Ermacora, a special rapporteur for the United Nations, in application of Resolution 1985/88 of the UN Human Rights Commission, *Report on the Situation of Human Rights in Afghanistan*, UN Document No. E/CN.4/1985/21 (New York, 19 February 1985). Ermacora prepared updates on this report (under the same title) twice a year over the next four years.

⁶⁵ Amnesty International, press communiqué, 2 November 1983, Amnesty International Archives, Afghanistan file for 1983.

⁶⁶ Ermacora, *Report on the Situation*, p. 11, quoted in Bazgar, *Afghanistan, la résistance au coeur*, p. 132.

⁶⁷ Amnesty International, *Afghanistan: Torture of Political Prisoners* (London, 1986), pp. 19-26; and Cristina L’Homme, “Les soviétiques interrogent, les afghans torturent,” *La chronique d’Amnesty International*, no. 2 (December 1986), 6-8.

⁶⁸ Statement by Tajwar Kakar, quoted in Doris Lessing, *The Wind Blows Away Our Worlds and Other Documents Relating to the Afghan Resistance* (New York: Vintage, 1987), pp. 193-204.

⁶⁹ Andrew and Gordievsky, *KGB*, p. 572.

“ස්වාලින්වාදී යුගයේ කේර අපරාධ කිහිපයක් ඇරගනිස්ථාන භූමි ප්‍රදේශයේ දී KGB විසින් යළි ඉදිරිපත් කරන ලදී.” යැයි ක්‍රිස්ටෝෆර් ඇන්ඩ්‍රූ (Christopher Andrew) සහ ඔලෙග් ගෝර්ඩිව්ස්කි (Oleg Gordievsky) විසින් තරයේ කියා සිටිති.⁷⁰ සිවිල් වැසියන් 30,000 ක් ඇතුළුව ඇරගනිස්ථානුවන් 70,000 ක් KHAD විසින් සේවයට බඳවාගෙන තිබුණු අතර ඒ අයට පාලනය කරන ලද්දේ KGB නිලධාරීන් 1,500 ක් විසිනි.⁷¹

කොමියුනිස්ට් බල පෙරළියේ කුමන්ත්‍රණයෙන් ක්ෂණිකව පැමිණි භීෂණ දේශපාලනය හමුවේ වුවද ප්‍රතිරෝධ කණ්ඩායම් මහත් සෙයින් වැඩි වූහ. කොමියුනිස්ට් මධ්‍යස්ථාන වෙත බෝම්බ ප්‍රහාර වැටිණ. උද්ඝෝෂණ පෙළපාලි ද සිද්ධ වූහ. 1980 අප්‍රේල් 27 වැනිදා ශිෂ්‍යයන් වැඩ වර්ජනයක යෙදුනේ ඔවුන්ගේම වූ විලාසිතාවකින් බල පෙරළියේ කුමන්ත්‍රණය සමරනු සඳහාය. ඔවුන්ගේ මුල් පෙළපාලිය මර්දනය විය, තරුණ ගැහැණු ළමුන් හය දෙනෙක් ඇතුළුව සිසුන් හැටක මරා දමන ලදී.⁷² වැඩ වර්ජන මාසයක් පුරා පැවතිණ. ඒවා අවසන් වූයේ පිරිමි සහ ගැහැණු සිසුන් ගණනාවක් සිරගත කිරීමෙනි. එයින් බොහොමයක් පසුව ශාරීරික වධහිංසා වලට ලක් වූහ. “වාසනාවන්තයන් ඔවුන් ගිය පාසැල් වලින් කාවකාලිකව හෝ ස්ථිර කාලිනව තෙරපා දැමුණා පමණි.”⁷³ බොහෝ අවස්ථා අවහිර කර ඇතැයි කොමියුනිස්ට් නොවන අයට දැනගන්නට ලැබුණි. සිසුන් සහ ගුරුවරුන් මර්දනය කිරීම දැඩි ලෙසින් තව තවත් සිද්ධ වූහ. “පාසැල් යන ගැහැණු ළමයි බිය ගැන්වීම සඳහා, අලුගෝසුවන් විසින් ඔවුන්ව ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමීන්ට ශාරීරික වධහිංසා දෙන බියකුරු වධහිංසන කාමර බැලීමට රැගෙන ගියහ: KHAD ගොඩනැගිල්ලක එක කාමරයක හැම අත කපා වෙන් කරන ලද අත පය විසිර ඇති හැටි ෆරිඩා අහ්මඩ් (Farida Ahmadi) දුටුවාය... මේ සිසුන් වෙතින් තෝරාගත් වින්දිතයන්ව ආපසු ඔවුන්ගේ ප්‍රජාව අතරට අනතුරුව නිදහස් කරන ලද්දේ මිතුරු මිතුරියන් අතර හදිසි බිය පැතිරවීම සඳහාය, ඒ ඔවුන්ගේ අත්දැකීම වෙනත් අයට පාඩමක් වෙන්නටයි.”⁷⁴

1983 සිසිරයේ දී ඇමිනෙස්ට් ඉන්ටර්නැෂනල් විසින් සිරකරුවන් පිරිසකගේ නිදහස සඳහා ආයාචනයක් දියත් කරමින් වාර්තාවක් පළ කරන ලදී. කලින් භාවඩි විශ්වවිද්‍යාලයේ උගන්වන ලද සහ ඇරගනිස්ථානයේ ඉතිහාසය ගැන විශේෂයෙන් හදාරන ඉතිහාස අංශයක ප්‍රධානියා වූ මහාචාර්ය හසාන් කාකාර් (Hassan Kakar) ව පාර්ලමේ පාර්ශවයේ සාමාජිකයන්ට උදව් කළේ යැයි සහ තවත් කිහිප දෙනෙකුට රැකවරණය දුන්නේ යැයි කියා (ඔහු DPPA) සාමාජිකයෙක් නොවුවද) අත් අඩංගුවට ගන්නා ලදී. ඔහු වෙනුවෙන් පෙනී සිටින්නට නීතීඥයෙකුට ඉඩ නොදෙමින්, ඔහුගේ නඩුව රහස් විමසන ලදී. ප්‍රතිවිප්ලවීය කටයුතු සඳහා ඔහු වරදකරු වී වසර අටක සිර දඬුවමක් නියම විය. ඔහුගේ සේවක සගයන් වූ ඔවුන් ද මහාචාර්යවරුන් වූ දෙදෙනෙකුට ද පිළිවෙලින් වසර අටක සහ දහයක් ලෙසින් සිර දඬුවම් නියම වූහ. ඇරගනිස්ථානයේ සිටින ලද එකම ගෞරවනීය න්‍යෂ්ටික භෞතික විද්‍යාඥයා වූ, මොහොම්මඩ් යුනිස් අක්බාරි (Mohammed Yunis Akbari) ව 1983 දී ඔහුගේ සේවයෙන් ඉවත් කර එම අවස්ථාවේ දී ම අත් අඩංගුවට ගෙන කිසිදු චෝදනාවක් නැතිව රඳවා ගැනිණ. කලින් අවස්ථා දෙකක දී, එනම් 1981 සහ 1983 දී අත් අඩංගුවට පත්ව සිටි හෙනෙම, 1984 දී මරණ දඬුවමට නියම වී, 1990 දී අවසානයේ මරුමුවට පමුණුවන ලද්දේය.⁷⁵ අර්බුදයකට නිමාවක් සොයන අරමුණින් පර්යේෂණ සහ සංවාද පවත්වන ලද කණ්ඩායම් වලට අයිති වූ විද්වතුන්ව ක්‍රමවත් ලෙසින් සිරගත කරන ලදී. එයාකාරයෙන්ම ඉරණමක් අත් වූයේ රෙජිමයට යම් කිසි විදියකින් තර්ජනයක් ගෙනෙන ඕනෑම අයෙකුටයි.

කොමියුනිස්ට් යුගය පුරාම තොරතුරු ඉතාමත් දැඩි ලෙසකින් පාලනය කරන ලදී. ආණ්ඩුව විසින් පිළිගන්නා නොලද විදේශිකයන් යනු පිළිගැනීමට නොහැකි පුද්ගලයන් (personae non gratae) හැටියට සැලකිණ, ඔවුන්ට පුවත්පත්කලාවේදීන් සහ වෛද්‍ය වෘත්තිකයන් ද අයත් වූහ. අත් අඩංගුවට ගන්නා ලද පසුව ඔවුන්ව මධ්‍යම සිරගෙදර වෙත ගෙන ගොස් ප්‍රශ්න කරනු ලැබූහ. ඔවුන්ව ශාරීරික වධහිංසාවට ලක් නොවූයේ රටේ ඔවුන් සිටින බව දැන සිටි මානව සුභසාධන සංවිධාන විසින් ක්ෂණිකව ඔවුන්ව නිදහස් කරන්න යැයි එවිට ඉල්ලා සිටින

⁷⁰ Kauffer and Faligot, *Les maîtres espions*, p. 392.
⁷¹ Amnesty International, *Annual Report, 1981*, p. 225; and *Les nouvelles d'Afghanistan*, “Les manifestations étudiantes d'avail 1980,” no. 48 (July 1990), 18-20.
⁷² Akram, *Histoire de la guerre d'Afghanistan*, p. 169.
⁷³ Barry, *La résistance afghane*, p. 308.
⁷⁴ Amnesty International, “Afghanistan,” External Document, SF/83/E/162-ASA 11/13/83, 11 October 1983, pp. 6-7; idem, *Afghanistan: Torture*; idem, annual reports for 1983-1991. The exact date of the execution is uncertain, according to the 1991 report, p. 20.
⁷⁵ See esp. Alain Guillo, *Un grain dans la machine* (Paris: Robert Laffont, 1989); Philippe Augoyard, *La prison pour délit d'espoir. Médecin en Afghanistan* (Paris: Balland, 1985).

නිසයි. නමුත් ඔවුන්ව නඩු මඟට ඉදිරිපත් කරද්දී, අභිචෝදකයාගේ නඩුව පදනම්ව ඇත්තේ බොරු සාක්ෂි මත යැයි එවිට පැහැදිලි විය, ඔවුන් මානව සුබසාධන කටයුතු සඳහා පමණක්ම එහි සිටියා වුවත්, විදේශීය ආණ්ඩු වෙනුවෙන් ඔවුන් ඔත්තු බලමින් සිටියා යන්න සහ ප්‍රතිරෝධ හමුදා වලට සහාය වූවාය යන්න පිළිගැනීමට ඔවුන්ට බොහෝ විට බලාත්මක වූහ.⁷⁶

විදේශිකයන් කරදරයක් වුවත්, ඔවුන්ව වධහිංසාවන්ට ලක් කරන ලද්දේ හෝ මරා දැමුණේ නැත.⁷⁷ එයට විරුද්ධ ලෙසින් අත් අඩංගුවට ගැනෙන ඇගයීම්පාන සැකකරුවන්ව බොහෝ විට වධහිංසා වලට ලක් කර මරා දැමිණි. උදාහරණයක් වශයෙන්, 1966 දී නිර්මාණය වූ සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පුෂ්ටුන් පක්ෂයේ ඇගයීම් මෙලාටි (Afgan Mellat) හි සටන්කාමීන්ව 1983 මැයි 18 වැනිදා අත් අඩංගුවට ගැනෙන්නේ ඔවුන් ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයට සහාය දුන් බවක් දක්වන කිසිදු සාක්ෂි නොමැතිවයි. ප්‍රතිවිප්ලවීය කටයුතු සඳහා රජය විසින් නිල වශයෙන් 1980 ජූනි 8 වැනිදා සිට 1982 අප්‍රේල් 22 වැනිදා කාලය තුළ දී මරණ දණ්ඩන පනහකට වැඩි සංඛ්‍යාවක් නිවේදනය කළහ. 1984 දී තවත් හත්තැහැනක් නිවේදනය කර අතර 1985 දී තවත් හතළිහක් නිවේදනය කළහ.⁷⁸

1986 ගිම්හානය වෙද්දී, ඡාන් බස්ගාර් කාබුල් හි සිරකරුවන් 52,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවකගේ සහ ජෙලාලාබාඩ් (Jelalabad) හි සිටි 13,000 කගේ ලැයිස්තුවක් හදා තිබිණ. ඔහුගේ දත්ත වලට අනුව සිරකරුවන් මුළු සංඛ්‍යාව 100,000 කට වැඩි වූහ.⁷⁹ 1992 අප්‍රේල් 19 වැනිදා ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරය විසින් පොල්-ඊ වර්කි සිරගෙදර අල්ලා ගන්නා ලදී, එහි දී ඔවුන් සිරකරුවන් 4,000 ක් නිදහස් කළහ. 1992 මැයි මාසයේ දී ඒ අසල 12,000 ක් ජනතාවගේ ශේෂ ඉතිරි වී ඇති සාමූහික මිනීවළුවල් සොයා ගැනිණ.⁸⁰

1986 දී බබර්ක් කර්මාල් ඉවත් කර දමද්දී, ඔහු වෙනුවට මොහොම්මඩ් නාජ්බුල්ලාන් පත් කරන ලදී. ගොර්බචොෆ් හා සමාන පෙනුමකින් යුතු වූ ජනාධිපති නාජ්බුල්ලාන්, අල්ලාන් ගැන සඳහන වළක්වනු පිණිස තමන්ව හඳුන්වා ගත්තේ “නාජ්බ් සහෝදරයා” කියායි. බලය ලබාගත් පසුව, ඔහු සිය වාසගම යළි ස්ථාපිත කළේ ජාතික එකමුතුවේ නාමයෙනි. නාජ්බුල්ලාන් පාර්වම් සාමාජිකයෙක් වූ අතර මොස්කව් සමඟ ඉතාමත් සමීප සබඳතා පැවැත් වූවෙක් මෙන්ම ඉරානයට රාජ්‍ය තාන්ත්‍රිකයෙක් ලෙසින් යන ලද අයෙක් සහ විශ්‍රාම ලත් වෛද්‍යවරයෙක් ද වූයේය. ඔහු 1980 සිට 1986 දක්වා KHAD හි ප්‍රධානියාව සිටියේය. සෝවියට් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ මහ ලේකම් බවට පසුව පත්වෙන ලද, දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ සෝවියට් KGB හි ප්‍රධානියා ලෙසින් සිටි යූරි ඇන්ඩ්‍රොපොව් (Yuri Andropov) විසින් KHAD ප්‍රධානියා හැටියට නාජ්බුල්ලාන් කරන ලද සේවය අගය කරන ලදී. ඔහුගේ සහෝදරයා වූ සෙඩ්ඩිකුල්ලාන් රාහි (Seddiqullah Rahi) විසින් නාජ්බුල්ලාන් හඳුන්වන ලද්දේ “ගවයා” කියායි, වරක් ඔහුව ලැව්රෙන්ට් බෙරියා හා සසඳන ලද්දේය, වසර හයක කාලයක් තුළ දී 90,000 ක ජනතාවකගේ මරුමුවට පමුණුවීමේ නියෝග ඔහු විසින් අත්සන් කරන ලදැයි සහෝදරයා ප්‍රකාශ කරන ලදී.⁸¹ රහස් සේවා වල ප්‍රධානියා ලෙසින් කටයුතු කිරීමට අමතරව, ගණනය කළ නොහැකි ජනතාවකට නාජ්බුල්ලාන් විසින්ම වධහිංසා පමුණුවන ලදී. විරල ලෙසින් දිවිගලවා ගන්නට සමත් වූවෙක් මෙසේ කීවේය: “චෝදනා කිහිප වතාවක් මවිසින් ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද නිසා, නාජ්බුල්ලාන් මවෙත පැමිණ මගේ බඩට සහ මුහුණට පහර කිහිපයක් දුන්නා. මම බිමට ඇද වැටුණා. අඩ සිහියෙන් බිම සිටිය දී මට මතකයි තවත් පා පහරවල් කිහිපයක් මුහුණට සහ පිටුපසට වැදෙන හැටි. මගේ කටෙන් සහ නැහැයෙන් ලේ ගලා ගියා. තව පැය කිහිපයක් යනතෙක් මට සිහිය ආවේ නැහැ, එතකොට මම ආපහු මගේ සිරකුටියේ සිටියේ.”

අනතුරුදායක අවස්ථාවන් මර්දන මෙහෙයුම් වල ප්‍රධාන භූමිකාවක් රඟන ලදී. සභීර්ගේ පාලන සමයේ සිට පාර්ලිමේන්තුවේ නියෝජිතයෙක් ලෙසින් ද සිටින ලද එක වෙළෙන්ඳෙක්ව වැරදීමකින් අත් අඩංගුවට පත් වී, වධහිංසා වලට පමුණුවා අනතුරුව නිදහස් කරන ලදී.

⁷⁶ François Missen, *La suit afghane* (Paris: Ramsay, 1990), reports that he was arrested together with his cameraman, Antoine Darnaud, and his guide, Osman Barai. The latter was never released.

⁷⁷ Amnesty International, “Afghanistan,” p. 8; for Afghan Mellat see the 1989 annual report, for the release of twenty-three of the thirty imprisoned party activists.

⁷⁸ Bazgar, *Afghanistan, la résistance au coeur*, pp. 227-229.

⁷⁹ Bachelier, *L’Afghanistan*, p. 62; and Akram, *Histoire de la guerre d’Afghanistan*, pp. 207-208.

⁸⁰ Seddiqoullah Rahi, *Connaissez-vous Najibullah?* quoted in Akram, *Histoire de la guerre d’Afghanistan*, p. 210.

⁸¹ Amnesty International, “Afghanistan,” p. 13. For obvious reasons, the witness statements quoted are usually anonymous.

මාව අත් අඩංගුවට ගත්තේ සවස 9:30 ට පමණ... තවත් සිරකරුවන් දෙදෙනෙක් සමඟ මාව සිරකුටියකට දැමුවා, කාබුල් වලට උතුරෙන් පිහිටන කාලාහාන් (Kalahan) හි ගොඩනැගිලි ඉදිකරන අයෙක්, සහ කෘෂිකර්ම අමාත්‍යාංශයේ සේවය කරන ලද නන්ගර්හාර් (Nangarhār) වලින් එන ලද නිලධාරියෙක්. ඒ වන විටත් ගොඩනැගිලි ඉදිකරන්නාට සෑහෙන තරමකට පහර දීලා තිබුණ බවක් පෙනී ගියා. ඔහුගේ ඇඳුම් ලේ වලින් තෙත්වෙලා තිබුණා, ඔහුගේ අත් තැළීම් වලට ලක් වෙලා ඇති බව පෙනුණා... මාව ප්‍රශ්න කරන්න වෙනතකට ගෙනිවිව. පසුගිය සති කිහිපයේ දී මම මසාර්-ෆ්-ෂාරිෆ් (Mazār-i-Sharīf) සහ කන්ඩහාර් වෙත ගිහින් තියෙනව කියල මට කිව්වා, මගේ ඒ ගමනේ අරමුණ එහි සිටින ජනගහනය අතර රජය ගැන අසතුව වපුරවන්න යැයි ද කියනු ලැබුවා... ඇත්ත නම්, මම මාස හයකට වැඩි කාලයක් තිස්සේ කාබුල් වලින් පිටත ගිහින් නැහැ. මම නිර්දේෂී යැයි කියල විරෝධය දැක්වුවා, ඒත් මම ඒක කියපු ගමන් නොකඩවා පහර වැදෙන්නට පටන් ගත්ත... පරණ තාලේ ටෙලිෆෝන් එකක් මගේ කකුලේ ඇඟිලි වලට සම්බන්ධ කරල තිබුණා, ඔවුන් ඒක මට විදුලි කම්පන තරංග ලබාදෙන්නට යොදා ගත්ත... ඊට පසුව මාව නැවත ප්‍රශ්න කළේ නැහැ. දවස් දෙකකට පසුව ප්‍රශ්න කරන්න සහභාගී වෙව්ව එක KHAD පිරිමියෙක් මගේ සිරකුටියට ඇවිත් මට කිව්වා මාව නිදහස් කරන්න යනව කියල. මගේ අත් අඩංගුවට ගැනීම වැරදීමක් බවට KHAD තෘප්තිමත් යැයි කිව්ව.⁸²

ඇල්ගනිස්ථාන දරුවන් වෙතට ද භීෂණය භාවිතා කෙරිණ. ඔවුන්ව පැහැරගෙන සෝවියට් යුනියනය වෙත යවනු ලැබීය, එහි දී ඔවුන්ව ළමා වරපුරුෂයන් ලෙසින් ප්‍රතිරෝධ ව්‍යාපාරයට රිංගා ගැනීම සඳහා පුහුණු කරවන ලදී. ඔවුන්ගේ ස්වාධීනත්වය සීමා කරන්නට ඔවුන්ව මත්ද්‍රව්‍යයෙන් මත් කර තබන ලදී. වැඩිමහල් අයට ගණිකාවන්ගේ සේවය ලබාදෙන ලදී. නයිමි (Naim) නැමති එක පිරිමි දරුවෙක් ෂාන් බස්ගර් වෙත මෙසේ කීවේය:

මම හෙරට් වලින් එන කෙනෙක්. මට වයස අවුරුදු අටේ දී මාව පාසැලෙන් එළියට අරන් සාස්මාන් (Sazman) [ඇල්ගනිස්ථාන කොමියුනිස්ට් තරුණ සංවිධානය] ට දැමීමා, එතැනින් මාව මාස නවයකට U.S.S.R. වෙත යැව්වා. මගේ තාත්තා කොමියුනිස්ට්වාදියෙක්, ඉතින් එය මේකට පාක්ෂිකව සිටියේ. මගේ අම්මා ඒ වෙද්දී මිය ගිහින්, සහ තාත්තා ආපසු විවාහ වෙලා හිටියේ. ගෙදර දී, මගේ එක සහෝදරයෙක් සහ එක සහෝදරියක් හැරෙන්නට අනික් සියල්ලන්ම 'කලක්' අය. මගේ තාත්තා මාව සෝවියට් අයට විකුණුවා. මාස කිහිපයකට ඔහුට එයින් මුදල් ලැබුණා...අපේ කර්තව්‍යය වූයේ වරපුරුෂයන් වීමයි.

දරුවෙක් මිය යනවා කවදා හෝ දැක ඇත්දැයි කියා බස්ගර් විසින් නයිමි වෙතින් විමසූ විට, පිරිමි ළමයා මෙසේ පිළිතුරු දුන්නේය: "කිහිප වතාවක්ම. වරක් විදුලි බලයෙන්. දරුවාගේ සිරුර මීටර් එකක් පමණ ඉහළට විසි වෙලා ඊට පස්සේ බිමට වැටුණා. ඒ දරුවා වර පුරුෂයෙක් හැටියට වැඩ කිරීම ප්‍රතික්ෂේප කරල. තවත් අවස්ථාවක දරුවෙක්ව අප ඉදිරියට ගෙන එනු ලැබුව. රුසියානු සන්නද්ධ වාහනයක් යටින් බෝම්බයක් තබන ලද ඔහුගේ පක්ෂ සහෝදරයා කවුදැයි ඔහු හෙළි කළේ නැතිකම ගැනයි ඔහුට එල්ල වූ චෝදනාව. ඔහුව ගහක එල්ලනවා අපි බලාගෙන හිටිය. "ඔබට කියන දේ ඔබ නොකළොත් මේක තමයි ඔබට වෙන්නෙ," කියල ඔවුන් කෑ ගැහව්ව.⁸³ වයස අවුරුදු හයත් දාහතරත් අතර දරුවන් 30,000 කට වැඩි පිරිසක් සෝවියට් යුනියනය වෙත යවනු ලැබීය. දෙමව්පියන් ඒ ගැන විරෝධය පාන්නට තරම් නිර්භීත වුවහොත් ඔවුන් ප්‍රතිරෝධ සටන්කාමීන් යැයි ලේබල් කර සිරගෙදරට යවනු ලැබීය.

භීෂණය සමස්ත ජනගහනය වෙතම පාත් වෙන ලද්දකි. මේ සමස්ත යුද්ධයෙන් සහ ආණ්ඩුවේ මර්දනීය ප්‍රතිපත්ති වලින් සෑම වයසකම වූවන් වින්දිතයන් බවට පත් වූහ. වගවිභාගයක් නොමැතිව යොදා ගත් භීෂණය, සිවිල් වැසියන් වෙත බෝම්බ හෙළීම, මුළු ගම්මාන පිටින් සමුල ඝාතනය කිරීම, ගණනය කළ නොහැකි තරම් ජනතාවක් පිටුවහල් කිරීම, යනාදී හැකි සෑම ක්‍රමවේදයකින්ම ප්‍රතිරෝධය ඉවත් කර දමන්නට සෝවියට් අධිවාසී හමුදාවන් වෑයම් කළහ. සිවිල් භීෂණය සමඟ අත්වැල් බැඳගෙන දේශපාලන භීෂණය පැමිණියේය. සියළු විශාල නගර වල රැඳවුම්කරුවන්ව වධහිංසාවට පත්කර අනතුරුව බොහෝ විට මරා දමන ලද විශේෂ සිරගෙවල් තිබිණ.

මැදිහත්වීමේ ඵලවිපාක

⁸² Statement by Naim, age ten, in Bazgar, *Afghanistan, la résistance au coeur*, pp. 25-28.

කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් රජය පෙරළන කුමන්ත්‍රණයෙන් පසුව එන සෝවියට් හමුදාවේ මැදිහත්වීමෙන් පසුව ඇල්ගනිස්ථානයේ දකින්නට ලැබෙන්නේ බේදනීය ඵලවිපාක වෙති. 1960 ගණන් වල දී රට සමෘද්ධියට, නූතනකරණයට, සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයට යන මාර්ගයේ ගමන් කරමින් සිටියේය. කොමියුනිස්ට්වාදීන් විසින් සහාය දෙන ලද්දා වූ ඩාවුඩ්ගේ බලය පෙරළන කුමන්ත්‍රණය නිසා ආර්ථික සංවර්ධනය නිමා කර ඇල්ගනිස්ථානය සිවිල් යුද්ධයක පතුලටම ඇද දමන ලදී. යුද ආර්ථිකයකින් සෑහීමකට පත්වන්නට රටට සිද්ධ විය. එය සෝවියට් යුනියනයේ වාසියට බෙහෙවින් හැරී තිබුණි. හොරබඩු ප්‍රවාහනය (මත්ද්‍රව්‍ය, තුවක්කු, සහ වෙනත් භාණ්ඩ) සාමාන්‍යයක් බවට පත්විය. ආර්ථිකය වේගයෙන් පරිහානියට පත් විය. ව්‍යසනය කොතරම් පරිමාණයකින් සිද්ධ වූවාද යන්න මැනීම අදටත් දුෂ්කර වූවකි. දළ වශයෙන් මිලියන 15.5 ක් වූ ජනගහනයෙන් මිලියන 5 කට වැඩි වැසියන් පාකිස්ථානය සහ ඉරානය බලා පිටත්ව ගිහින් ඇත, ඔවුන් දැන් ඒ තැන්වල දී කාලකණ්ණ තත්වයන් යටතේ ජීවත් වෙති. මිය ගිය සංඛ්‍යාව කොතරම් දැයි කියා තීරණය කිරීම ඉතාමත් දුෂ්කර වූවකි, ඒත් යුද්ධය විසින් මිලියන 1.5 ක් සහ මිලියන 2 ක් අතර සංඛ්‍යාවක් බිලිගත්තා යැයි කියා, එයින් සියයට 90 ක් සිවිල් වැසියන් වූවා යැයි කියා, බොහෝ නිරීක්ෂකයන් එකඟ වෙති. මිලියන 2 ක් මිලියන 4 ක් අතර සංඛ්‍යාවක් තුවාල ලැබූහ. අන්තවාදී ඉස්ලාමීය ව්‍යාපාර වර්ධනය වෙන්නටත් සහ විවිධ ජනවාර්ගික කණ්ඩායම් අතර නොසන්සුන්තාවයන් නැවත ඇති කරලීමටත්, කොමියුනිස්ට්වාදය විසින් වක්‍රකාර ලෙසින් රඟන ලද භූමිකාවේ ප්‍රමාණය දැක්වීම දුෂ්කර වූවත් එය ප්‍රතික්ෂේප කළ නොහැකියි. එක වතාවක් ඇල්ගනිස්ථානය නවීනත්වය වෙත ගමන් කරමින් සිටියේය, නමුත් එය සමාජයේ ප්‍රධාන හැඳින්වීම් ලක්ෂ්‍යයන් යුද්ධය සහ ප්‍රචණ්ඩත්වය හැටියට පත්ව ඇති රටක් බවට හැරී ඇත.

සමාජිකය: ඇයි?

ස්ටෙෆානි කුර්ටුවා

විප්ලවයේ නිල් ඇස් දැවෙන්නේ කෲර ආවශ්‍යකතාවයෙනි.

ලුවි අරගොන්, *Le front rouge*

ඒකීය පුද්ගල ඝාතන සිට සමූල ඝාතන දක්වා වූ කොමියුනිස්ට් ලෝකයේ සියළු අපරාධ පැතිකඩ ගැන සැබෑ පින්තූරයක් ඇඳීම පිණිස මෙම පොත දකින්නට නොහැකි ස්ථාන, එනම් පාක්ෂික ලාලසාවන්, සහ ස්වේච්ඡා විස්මානියන් වලින්, ඔබ්බට යන්නට වෑයමක් ගෙන ඇත. විසිවැනි සියවසේ කොමියුනිස්ට් ප්‍රභවය ගැන එය අර්ධ ලෙසකින් වඩාත් සාමාන්‍ය වූ ප්‍රකාශවේක්ෂණ ක්‍රියාවලියකි, සහ එය එක වේදිකාවක් පමණක් වෙයි, නමුත් එය එන්නේ 1991 දී මොස්කව් හි දී ක්‍රමයේ අභ්‍යන්තරය කඩා වැටීමත් සහ ඒ නිසා මෑත කාලයක් වෙනතුරු ප්‍රවේශ විය නොහැකි වූ තොරතුරු සඳහා සරු නව මූලාශ්‍ර ලබාගත හැකියාව යන වැදගත් මොහොතක දී ය. සිද්ධීන් ගැන වඩා හොඳ දැනුම නැතිවම බැරි වූවකි, නමුත් අපේ දැනුම කොතරම් උගත් බවකින් යුතු වෙනවා වුවත්, එයින් පමණක් අපේ බුද්ධිමය කුතුහලය හෝ අපේ සවිඥානය තෘප්තිමත් කරගන්නට කිසිසේත්ම නොහැකියි. මූලික ප්‍රශ්නයක් ඉතිරියි: ඇයි? නූතන කොමියුනිස්ට්වාදය, එය 1917 දී ඇතිවෙද්දී, ක්ෂණිකව එය ලේ හලන ඒකාධිපතිවාදයකට සහ අපරාධමය රෙජිමයකට හැරුණේ ඇයි? එහි අරමුණු සාක්ෂාත් කරගත හැකියාව ලැබෙන්නේ එවැනි අන්තවාදී ප්‍රවණ්ඩත්වය තුළින් පමණක් වීම එහි සැබෑ තත්වය ද? මෙම අපරාධ සාමාන්‍ය පිළිවෙත හැටියට සලකමින් ඒ තරම් දශක ගණනාවක් තිස්සේ පැවතීම අයෙක් පැහැදිලි කරන්නේ කෙසේද?

ප්‍රථම කොමියුනිස්ට් රෙජිමය සෝවියට් රුසියාවයි. පළමුවෙන් හෙමින් පිහිටුවා ගෙන, අනතුරුව 1945 න් පසුව වේගයෙන් පැතිර යන ලෝක ව්‍යාප්ත ක්‍රමයක හදවත සහ එන්ජිම වූයේ එයයි. සියළු නූතන කොමියුනිස්ට්වාදයේ තොටිල්ල ලෙනින්වාදී සහ ස්ටාලින්වාදී U.S.S.R. ය. විශේෂයෙන්ම ඒ දක්වා කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපාරය වර්ධනය වූ ආකාරය සලකද්දී, එය ඉතාමත් ඉක්මණින් අපරාධමය රෙජිමයක් බවට පත්වූවා යන පරිසිද්ධිය ඉතාමත් පුදුම සහගත වූවකි.

දහනවවැනි සියවස පුරාම, විප්ලවීය ප්‍රවණ්ඩත්වය ගැන න්‍යායන් වලින් ප්‍රධානත්වය ගන්නා ලද්දේ ප්‍රංශ විප්ලවයේ ආරම්භක අත්දැකීම්ය. පැහැදිලි වෙනස් ආකාර තුනකින් යුතු වූ ප්‍රංශ විප්ලවය 1793-94 දී අන්ත ප්‍රවණ්ඩත්වයෙන් යුතු කාලයක් ගෙවන ලදී. ඒවායෙන් වඩාත්ම මිලේච්ඡ වූයේ පැරිසියේ දී උද්ඝෝෂකයන් විසින් ඕපපාතිකව 1,000 ක ජනතාවක් මරා දමන ලද "සැප්තැම්බර් සමූල ඝාතන," වූහ. ආණ්ඩුව විසින් ඒවාට මැදිහත් වූයේ නැත. කිසිදු දේශපාලන පක්ෂයක් විසින් ඒවාට උපදෙස් දුන්නේ නැත. වැඩියෙන්ම හොඳින් දැනගන්නට ලැබෙන ප්‍රවණ්ඩත්වයේ නියැළෙන ලද්දේ විප්ලවීය අධිකරණ වලිනි, විපරම්භීලී කමිටු වලිනි. පැරිසියේ 2,625 ක් සහ ප්‍රාන්ත වලින් 16,600 ක ජනතාවක් ගිලවනසේ මිය ගියහ. දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ සැගවී තිබුණ භීෂණයේ යෙදෙන ලද්දේ ජනරජයේ "පිළිකුල් සහගත කුළුණු" විසිනි. ඔවුන්ගේ කර්තව්‍යය වූයේ වෙන්ඩේ (Vendée) හි කැරැල්ල සමථයකට පත් කිරීමයි. ඔවුන් ඒ ප්‍රදේශයේ දස දහස් ගණනක අවි නොගත් සහ අහිංසක ජනතාවක් මරා දැමූහ. ඒත් මේ භීෂණය පැවති මාස යනු, ඒවා ලේ වැගිරීමෙන් යුතු වූවත්, රටේ විප්ලවයේ දීර්ඝ ඉතිහාසය තුළ එක සිද්ධියක් පමණක් වූයේය. ව්‍යවස්ථාවක් සහිත, තෝරා පත් කරන සභාවක් යුතු, සහ අව්‍යාජ දේශපාලන

විවාදයක් පවතින, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ජනරජයක් නිර්මාණය එහි අවසාන ප්‍රතිඵලය වූයේය. සම්මේලනයට එහි නිර්භීතත්වය යළි ලබාගන්නට හැකි වූ සැණින් රොබෙස්පියර්ට ඉවත් කර දැමිණ සහ භීෂණය නැවැත්විණ.

විප්ලවය සම්බන්ධයෙන් විශේෂ අදහසක් එහි දී උපත ලැබූ ආකාරය ගැන ග්‍රැන්සුවා ෆුරේ විසින් පෙන්වා දෙයි. මේ සංකල්පය එහි අන්තවාදී ක්‍රියා වලින් වෙන් කරන නොහැකිසි: “භීෂණය යනු බිය තුළින් ආණ්ඩු කිරීමයි, රොබෙස්පියර් එය සද්ගුණයෙන් ආණ්ඩු කිරීම යැයි න්‍යායාත්මකව සැලකීය. වංශවතුන් විනාශ කිරීම සඳහා නිර්මාණය කරන ලද එය ඉතා ඉක්මණින් අධම අයව ඉවත් කිරීමට සහ අපරාධ මැඩලීම සඳහා වූ ක්‍රමයක් විය. එය විප්ලවයේ නැතිවම බැරි අංගයක් වෙමින් ජනරජයේ අනාගත පුරවැසියන් හැඩගසන එකම ක්‍රමවේදය ලෙසින් පෙනී ගියේය...නිදහස් පුරවැසියන් සිටින ජනරජයක් තවමත් හැදිය නොහැකි නම්, ඊට හේතුව ඔවුන්ගේ ඉතිහාසයෙන් දුෂිත වූ, නැත්නම් තවමත් ඇති පමණින් පිවිතුරු වී නැති, සමහර ඒකීය පුද්ගලයන් නිසා විය හැකියි. අනාගතයේ නව මිනිස් සත්වයන් හදන, තවමත් නිර්මාණය කරන්නට ඇති ඉතිහාසය සඳහා වූ විප්ලවයේ ක්‍රමය භීෂණය වූයේය.”¹

පැතිකඩ ගණනාවකින්, බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ පිළිවෙත් ගණනාවක භීෂණය කලින් සනිටුහන් කර ගන්නා ලදී. ජැකෝබියන් පාර්ශවයන්ගේ දක්ෂ ලෙසින් වූ සමාජ නොසන්සුන්තාවයන් හැසිරවීම, සහ එහි දේශපාලන සහ අයිඩියොලොජිමය අන්තවාදය, පසු කාලයේ දී බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් දෝංකාරය කරන ලදී. එසේම, ප්‍රංශයේ ප්‍රථම වරට ගම්බද වැසියන්ගේ විශේෂ කොට්ඨාශයක් තුරන් කර දමන වැයමක් ඇති වී තිබිණ. ලෙනින් භීෂණයට යොමු කරවන මාර්ගයේ පළමු ගල් තබන ලද්දේ රොබෙස්පියර් විසිනි. ‘තණ බිම් තැනිතලා නීති’ ගැන වන්දය විමසීමේ දී ප්‍රංශ විප්ලවකරුවන් සම්මන්ත්‍රණ සභාවට දන්වන ලද පරිදි, “පීතෘභූමියේ හතුරන්ට දඬුවම් කිරීම සඳහා අපි ඔවුන් කවුදැයි කියා සොයාගන්න අවශ්‍යයයි: අපිට අවශ්‍ය ඔවුන්ට දඬුවම් දෙන්න නොවේ; අපිට අවශ්‍ය ඔවුන් විනාශ කර දමන්නයි.”²

එහෙත් මෙම භීෂණයේ ආරම්භක මොහොත විසින් දහනවවැනි සියවසේ ප්‍රධාන විප්ලවීය වින්තකයන් අතරින් වෙනත් අනුගාමිකයන්ව උත්පාදනය කරන ලද්දේ නැත. මාක්ස් විසින් ද එයට දෙන ලද්දේ සාපේක්ෂව ඉතා අල්ප අවධානයකි. “ඉතිහාසයේ දකින ප්‍රවණ්ඩත්වයේ භූමිකාව” ඔහු විසින් අවධාරණය කරන ලද බවත් සහ එය වෙනුවෙන් පෙනී සිටින ලද බවත් සැබෑවකි, ඒත් ඔහු එය දුටුවේ විශේෂ ජන කොට්ඨාශයකට එරෙහිව යොදන විධිමත් ප්‍රවණ්ඩත්ව වැඩ සටහනකට වඩා පොදු යෝජනාවක් හැටියටයි. සමාජ අර්බුද ප්‍රවණ්ඩ ලෙසින් විසඳීම යුක්ති සහගත කරන්නට භීෂණය ඇදහූ පිරිසක් විසින් මාක්ස්ගේ ලියැවිලි අතර ඇත්ත වශයෙන්ම ඇති අපැහැදිලිතාවයන් අල්ලා ගන්නා ලද්දහ. කම්කරුවන් 20,000 කට වැඩි සංඛ්‍යාවක් මිය ගිය සහ ලේ වැගිරෙන මර්දන ඵලවිපාකයන් බවට පත් වූ පැරිස් කොමියුනියේ විනාශකාරී ඇන්දැකීම අනෙක් අතට මාක්ස් දැඩි සෙයින් විවේචනය කරන ලදී. මාක්ස් සහ ඔහුගේ විරුද්ධවාදියා හැටියට සැලකෙන ලද රුසියානු ආරාජිකවාදියා වූ මිකායෙල් බකුනින් දැක්වෙන, පළමු ජාත්‍යන්තරයේ මුල් වාදවිවාද වල දී, මාක්ස් මතයන් ජයගන්නා ලදී. ඉතින් ඒ නිසා, පළමු ලෝක යුද්ධය පටන් ගැනෙන ආසන්නයේ දී, සමාජවාදීන් සහ කම්කරු ව්‍යාපාර ඇතුළත පැවති ක්‍රස්තවාදී ප්‍රවණ්ඩත්වය ගැන විවාදය හමරා වූවා ලෙසින් පෙනී ගියේය.

මේ සිද්ධීන් හා සාමාන්තරව, සමාජවාදී උපායමාර්ග සඳහා, යුරෝපයේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පාර්ලිමේන්තු ක්‍රමයේ වේගවත් සංවර්ධනය සහ එක්සත් ජනපදය නව සහ මූලික සාධක නියෝජනය කළහ. දේශපාලන ක්‍රමය ඇතුළත අව්‍යාජ බලයක් බවට පත්වන්නට සමාජවාදීන්ට හැකියාවක් පාදා දුන්නේ පාර්ලිමේන්තු පිළිවෙතයි. 1910 මැතිවරණ වල දී, කම්කරු ජාත්‍යන්තරයේ ප්‍රංශ අංශය ආසන 74 ක් දිනා ගත්හ. එයට අමතරව, ස්වාධීන සමාජවාදීන් 30 ක් ද තේරී පත් වූහ. ප්‍රථම වරට 1899 දී “බුර්ජුවාසී” ආණ්ඩුවකට ඇතුල්වී සිටින ලද ඔවුන්ගේ නායකයා වූ එටියෙන් මිලරන්ඩ් (Etienne Millerand) ද ඒ පිරිසට අයත් වූයේය. එදිනෙදා ගැටළු සම්බන්ධයෙන් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ක්‍රියා ප්‍රතිසංස්කරණය කිරීමත් සමඟ විප්ලවීය වාග් ව්‍යහාරය එකතු කිරීමට සමත් වූ තවත් වරිතයක් වූයේ ජෝන් ජූරේස් (Jean Jaurès) ය. වැඩියෙන්ම හොඳින් සංවිධානය වී සිටින ලද සහ වඩාත්ම බලවත් වූ සමාජවාදීන් වූයේ ජර්මානුවන් බවට කිසිත් සැකයක් නැත. පළමු ලෝක යුද්ධය ඇති වෙන්නට ඔන්න මෙන්න තිබිය දී ඔවුන්ගේ සාමාජිකයන් සංඛ්‍යාව මිලියන 1 කට වැඩි වූහ, පාර්ලිමේන්තු නියෝජිතයන් 110 ක් ද, ප්‍රාන්ත නියෝජිතයන් (Landtag) 220 ක් ද, නගර සභා කවුන්සිල් නියෝජිතයන් 12,000 ක් ද, තවත් නියෝජිතයන් 89 ක් ද සිටියහ.

¹ François Furet, “Terror,” in *Dictionary of the French Revolution*, ed. F. Furet and Mona Ozouf (Cambridge, Mass.: The Belknap Press of Harvard University Press, 1989).

² Quoted in Jacques Baynac, *Le terreur sous Lénine* (Paris: Sagittaire, 1975), p. 75.

‘බ්‍රිතාන්‍ය කම්කරු’ ව්‍යාපාරයේ ද බොහෝ සාමාජිකයන් සිටින ලද අතර බලවත් වෘත්තීය සමිති වලින් ලැබෙන දැඩි සහායෙන් එය හොඳින් සංවිධානය වී තිබිණ. ස්කැන්ඩිනේවියාව තුළ ‘සමාජ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂය’ ද වේගයෙන් ශක්තිමත් වී තිබිණ. එය ඉතා ක්‍රියාශීලී වූ අතර ප්‍රතිසංස්කරණ සඳහා බලපෑම් කිරීමටත් සහ පාර්ලිමේන්තුවේ මනා නියෝජනයකින් යුතු විය. සාමාන්‍යයෙන් සලකද්දී, විවිධ වූ බොහෝ රටවල් තුළ පරම පාර්ලිමේන්තු බහුතරයක් ඉතා ඉක්මණින් ලැබේවි යැයි ද, එයින් ඔවුන්ට නුදුරු අනාගතයේ දී මූලික සමාජමය ප්‍රතිසංස්කරණ සාමකාමීව ගෙනෙන්නට ඉඩ ලැබෙනු ඇතැයි ද, සමාජවාදීන් බලාපොරොත්තු වූහ.

මේ පරිණාමයේ ප්‍රභවය එහි න්‍යායවාදියා වූ එඩ්වර්ඩ් බර්න්ස්ටීන් (Eduard Bernstein) සොයා ගන්නා ලදී. කාල් කවුට්ස්කි (Karl Kautsky) සමඟ, බර්න්ස්ටීන් දහනව වැනි සියවස අග දී සිටින ලද මාක්ස් පරිවර්තනයට මහත් සේ සමත් වූ බලසම්පන්න මාක්ස්වාදී චින්තකයෙක් වූයේය. මාක්ස් අනාවැකි කියූ පරිදි ධනවාදය කඩා වැටෙන කිසිදු ලක්ෂණයක් පෙන්වමින් සිටින්නේ නැතැයි ඔහු තර්ක කළේය. ඒ නිසා අවශ්‍ය වනුයේ වැඩකරන පංතීන් සමඟ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ සහ නිදහසේ ක්‍රියාවලිය ගැන සෙමෙන් ඉගෙන ගනිමින්, සමාජවාදය කරා යන ප්‍රගතිශීලී සහ සමාකාමී පියවරකි. ඇමෙරිකාවේ, එංගලන්තයේ සහ නෙදර්ලන්තයේ සාමකාමී ආකාරයකින් විප්ලවයක් ඇතිවේවි යන්න 1872 දී මාක්ස් ඉදිරිපත් කර තිබුණ බලාපොරොත්තුවකි. මේ දැක්ම තව දුරටත් වර්ධනය කරන ලද්දේ ඔහුගේ මිතුරා සහ අනුගාමිකයා වූ ෆ්‍රීඩ්රිච් එන්ගල්ස් විසින් 1895 දී ප්‍රකාශ කරන ලද “ප්‍රංශයේ පංති අරගලය” (*Class Struggles in France*) යන මාක්ස්ගේ පොතේ දෙවැනි මුද්‍රණයට ලියන පෙරවදනෙන්ය.

ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ගැන සමාජවාදීන්ට බොහෝ විට උභයාවේගිකතාවයක් පවතී. සියවස නිමා වෙද්දී ප්‍රංශයේ හට ගැනුණු ‘ඩ්‍රයිෆස් පළහිලව්ව’ (Dreyfus Affair) තුළ දී, ඔවුන් එකිනෙකට පරස්පර වූ ස්ථාවරයන් කිහිපයක් ගන්නා ලදී: ජුරේස් පාක්ෂික වූයේ ඩ්‍රයිෆස් පැත්තටයි, අනෙක් අතට, ප්‍රංශ බුර්ජුවාසියේ අභ්‍යන්තර කැපිලි කෙටිලි වලින් නිර්දන පංතිය පැත්තට වී සිටිය යුතු යැයි එවක දී ප්‍රංශ මාක්ස්වාදයේ ප්‍රධාන වර්තකයන් වූ ජුල්ස් ගෙස්ඩේ (Jules Guesde) අවඥාවෙන් කියා සිටියේය. යුරෝපයේ වම කිසිත් ලෙසකින් එක්සත් වූයේ නැත, එය යටින් දුටු ලද—විශේෂයෙන්ම ආරාජිකවාදීන්, සම්මේලනවාදීන්, සහ ලුවි ඔගස්ට් බ්ලාන්කි (Louis Auguste Blanqui) ආධාරකරුවන් අතර—පටලැවිලි තිබුණත් දැඩි සෙයින් නැඹුරු වූයේ, බොහෝ විට ප්‍රචණ්ඩ ක්‍රමවේද යොදාගෙන, පාර්ලිමේන්තු ක්‍රියාවලියේ සියළු පැතිකඩ ප්‍රතික්ෂේප කිරීමටයි. කෙසේ වුවද, 1914 යුද්ධය ආසන්නයේ දී, නිල වශයෙන් මාක්ස්වාදීන් වූ ‘දෙවැනි ජාත්‍යන්තරය’ විසින් මහජනතාව යුද හමුදාවට බඳවා ගැනීම සහ සර්වජන ඡන්ද බලය ගැන මත විශ්වාසය තබාගෙන සාමකාමී විසඳුම් මාලාවක් වෙනුවෙන් පෙනී සිටියහ.

නව සියවස මුල දී එකට එකතුවෙන ලද ජාත්‍යන්තරයේ අන්තවාදී පාර්ශවයට වඩාත්ම දැඩි මතයක සිටින ලද රුසියන් සමාජවාදීන්—ලෙනින්ගේ බොල්ෂේවික්වාදීන් ඇතුළත් වූහ. පැහැදිලිවම යුරෝපීය මාක්ස්වාදී සම්ප්‍රදායෙන් පැමිණෙන ලද අය වුවත් බොල්ෂේවික්වාදීන්ට විප්ලවීය රුසියානු ඉඩම් ව්‍යාපාරයේ දැඩි ප්‍රභවයන් ද තිබිණ. දහනව වැනි සියවස පුරාම මේ විප්ලවීය ව්‍යාපාරයේ එක අංශයක් ප්‍රචණ්ඩත්ව ක්‍රියා සමඟ බැඳී සිටියහ. ව්‍යාපාරය තුළ ප්‍රචණ්ඩත්වයේ වඩාත්ම රැඩිකල් යෝජකයා වූයේ සර්ගේ නෙච්චි (Sergei Nechaev) ය. දොස්තයිවෙස්කි විසින් ඔහුව යක්කු (*The Devils*) කෘතියේ විප්ලවීය වර්ත නායකයාගේ අකෘතිය කරගෙන තිබුණි. 1869 දී නෙච්චි විසින් ‘විප්ලවීය කටෝපකථනය’ (*Revolutionary Catechism*) ප්‍රකාශනය කරමින් විප්ලවීය මෙසේ නිර්වචනය කළේය.

දැනටමත් අතරමං වී සිටින මිනිසෙක්. ඔහුට විශේෂ උනන්දුවක් නැහැ, පෞද්ගලික ව්‍යාපාරයක් නැහැ, හැඟීම් නැහැ, පෞද්ගලික බැඳීම් නැහැ, සහ දේපල කිසිවක් නැහැ; ඔහුට නමක් පවා නැහැ. ඔහු සතු සියල්ල අවශෝෂණය කරන්නේ අනෙක් සියළු කැමැත්තන් පැත්තකට දාන එක කැමැත්තකින්, එක කේවල සිතුවිල්ලකින්, එක ලාලසාවකින්...විප්ලවය. ඔහුගේ පැවැත්මේ පතුලේ, වචන වලින් සරලවම නෙමෙයි නමුත් ඔහුගේ ක්‍රියා වලින් ද, ඔහු සමාජය සමඟ සහ ශිෂ්ටාචාර ලෝකය සමඟ, එහි නීති සහ සම්ප්‍රදායන් සමඟ, එහි සමාජ ආචාරශීලී ප්‍රතිපත්ති සහ ආචාර ධර්ම සංග්‍රහය සමඟ සියළු සබඳතා කඩා දමල. විප්ලවකරුවා යනු අතෘප්තකර හතුරෙක්, සහ සමාජයේ විනාශය තහවුරු කරන හැකියාව වෙනුවෙන් පමණක් ඔහු ජීවත්වීමේ නියැළෙනවා.³

නෙච්චි විසින් එහි දී ඔහුගේ අරමුණු ඉදිරිපත් කළේය: “ඊනියා උගත් ලෝකයක සිටින විප්ලවකරුවා විසින් කිසිවිටෙක දේශපාලන හෝ සමාජමය ලෝකයට ඇතුල් වෙන්නේ නැත, සහ ඔහු ජීවත්වෙන්නේ එහි කඩිනම් සහ

³ Quoted in Michael Confino, *Violence dans la violence. Le début Bakounine-Netchaïev* (Paris: Maspéro, 1973).

සමස්ත විනාශය වෙනුවෙන් ඇති හක්තියෙන් පමණයි. විප්ලවීය යැයි සත්‍යයෙන්ම කියන්න පුළුවන් යමක් ගැන කිසිවෙකුට අනුකම්පාවක් දැනෙන්නේ නැහැ.” ඔහුගේ ක්‍රියාකාරී සැලසුම සඳහා ඔහු තර්ක කළේ “මේ සම්පූර්ණ රෝගී සමාජය වර්ගීකරණ ගණනාවකට බෙදන්නට අවශ්‍යයි. පළමු වර්ගීකරණයට ඇතුළත් වෙන්න ඕන ක්ෂණිකව මරා දැමිය යුතු ජනතාව...ටික කාලයක් යනකම් ජීවත්වෙන්නට ඉඩදෙන්න ඕන ඒකීය පුද්ගලයන්ට, එතකොට ඔවුන්ගේ අමානුෂික ක්‍රියා වලින් පමණක් ජනතාවගේ කැරැල්ලක් නිසැකයෙන්ම වේගවත් ලෙසින් ඇතිවෙන නිසා.”⁴

නෙවීව් අනුකරණය කරන ලද්දන් කිහිපයක් සිටියහ. 1887 මාර්තු 1 වැනිදා තෙවැනි ටිසාර් ඇලෙක්සැන්ඩර් (Tsar Aleksandr III) ගේ ජීවිතය නැතිකරන වෑයමක් සිදුවිය; එය අසාර්ථක වුවත් අපරාධකරුවන් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. හවුල්කාරයන් තවත් හතර දෙනෙකු සමඟ ඔවුන් අතර ලෙනින්ගේ වැඩිමහල් සහෝදරයා වූ ඇලෙක්සැන්ඩර් ඉලිච් උලියනොව් (Aleksandr Ilich Ulyanov) ද සිටිය අතර ඔවුන්ව එල්ලා මරා දමන ලදී. එයාකාරයෙන් රෙජිමය ගැන ලෙනින් තුළ වූ ද්වේෂය ගැඹුරු වූයේය, ඒ නිසා පොලිටිබියුරෝවේ සෙසු අයට නොදන්නාම 1918 දී රාජකීය රොමනොව් පවුල සමූල ඝාතනය කිරීම ඔහු පෞද්ගලිකවම තීරණය කර සංවිධානය කළේය.

විද්වත් ප්‍රභූන්ගේ එක් පාර්ශවයක් විසින් කරන ලද මේ ප්‍රවණ්ඩත්ව ක්‍රියාව, මාටින් මාලියා (Martin Malia) ට අනුව, “නූතන ලෝකයේ ක්‍රමවත් උපාය මාර්ගයක් ලෙසින් දේශපාලන ත්‍රස්තවාදය (හුදකලා ඝාතන ක්‍රියා වෙනුවට) යොදා ගැනීමේ ආරම්භය මේ ප්‍රංශ විප්ලවයේ [එයාකාර වූ] සිතින් මවා ගත්තක් යළි දැක්වීම, නියෝජනය වෙයි. ඒ අනුව පහතින් එන මහා කැරැල්ලක ජනප්‍රියවාදී උපාය මාර්ගය, ඒ හා සමඟ ඉහළින් එන එලීට් භීෂණය සමඟින් රුසියාවේ දී මිශ්‍ර වීම නිසා, 1789 සිට 1871 දක්වා පැවති බටහිර විප්ලවීය සම්ප්‍රදායෙන් සපයන ලද මූලික නීත්‍යානුකූල බවට වඩා පරතෙරකට ගිය දේශපාලන ප්‍රවණ්ඩත්වයක් සඳහා තව දුරටත් නීත්‍යානුකූල බවක් සපයනු ලැබිණ.”⁵

සමාජයේ පැත්තක සිටින ලද අය වෙත එල්ල වූ දේශපාලන ප්‍රවණ්ඩත්වය ඇවිළී ගියේ රුසියානු ජීවිතයේ සියවස් ගණනාවක් තිස්සේ සාමාන්‍ය ලක්ෂණයක්ව පැවති ප්‍රවණ්ඩත්වයෙනි. ‘රුසියානු සින්ඩ්‍රෝමය’ (*The Russian Syndrome*) යන ඇයගේ අධ්‍යයනයෙන් හෙලේන් කැරියේර් ඩ’අන්කොස (Hélène Carrière d’Encausse) අවධාරණය කළ පරිදි, “එහි අද්විතීය වූ අභාග්‍යවත්තකම සමඟින්, මේ රට එහි ඉතිහාසය හදාරන සිසුන් සඳහා අබරහසක් වෙයි. මේ විරාගන ශෝකාන්තයේ යටත් දුවන හේතු පහදන්නට වෑයම් කිරීමේ දී, බලය බලාත්කාරයෙන් අල්ලා ගැනීම හෝ නැත්නම් බලය පවත්වා ගැනීම සහ දේශපාලන මිනීමැරුම් ප්‍රතිපත්තිය අතර විශේෂ වූ—හැම විටම හානිකර වූ—එය ඒකීය පුද්ගල වූවා හෝ පොදු වූවා හෝ නැත්නම් සංකේතමය වූවා හෝ සම්බන්ධයක් ඉස්මතු වෙයි... මේ මිනීමරණ දීර්ඝ සම්ප්‍රදාය නිසැකවම සාමූහික විඥානයක් නිර්මාණය කර ඇති නිසා සාමාකාමී දේශපාලනික ලෝකයක් ගැන ඇත්තේ අල්ප අපේක්ෂාවකි.”⁶

ඔහුගේ අගමැති වුයිස්කි කුමරා (Prince Chinsky) සුනඛයන් විසින් ගිල දැමූ අවස්ථාවේ දී, එනම් 1543 දී, හතරවැනි ටිසාර් අයිවන් (Tsar Ivan IV), මතු පරම්පරාව විසින් ‘බිහිසුණු අයිවන්’ (Ivan the Terrible) යැයි හැඳින්ගන්නා ලද්දාට වයස අවුරුදු දහතුනක් පමණක් විය. 1560 දී ඔහුගේ භාර්යාවගේ මරණය ඔහුව සාහසික කෝපයකට ඇද දමන ලදී. ප්‍රේමියෙක් විය හැකි යැයි කියා සියල්ලන් සැක කරන්නටත් සහ එන්න එන්නම පුළුල් වෙත ලෙසින් තමන් වටේ සිටින ඔහුගේ සැබෑ සහ සිතින් මවාගත් හතුරන් තුරන් කරන්නට හේ පටන් ගත්තේය. ඔප්‍රිච්නිනා (Oprichnina) නමින් වූ මහත් බලතල සතු වූ අලුත් ආරක්ෂක හට හමුදාවක් ඔහු නිර්මාණය කර ජනතාව අතර භීෂණය ව්‍යුහගතව ඔහු පටන් ගත්තේය. 1572 දී ඔහු ඔප්‍රිච්නිනා සාමාජිකයන්ව තුරන් කර දමා අනතුරුව තමන්ගේම පුතා සහ උරුමකරුයාව ඝාතනය කළේය. රුසියාවේ හතුරන්, වංශවතුන්, නැත්නම් සාමාන්‍ය ජනතාව ගැන ඊට වඩා වැඩි ලෙසකින් අනුකම්පාවක් නොදැක්වූ ‘මහා පීටර්’ (Peter the Great) ද ඔහුගේ පුත්‍රයා මරා දැමුවේ ඔහුගේම දෑත් වලිනි.

⁴ Ibid., p. 102.

⁵ Martin Malia, *The Soviet Tragedy* (New York: Free Press, 1994), pp. 63-64.

⁶ Hélène Carrière d’Encausse, *The Russian Syndrome: One Thousand Years of Political Murder* (New York: Holmes and Meier, 1992), pp. xvii, 6.

අයිවන් සිට පීටර් දක්වා, පරම බලයක් යටතේ ආඥාදායක සහ නුස්තවාදී දේශයකට ජනතාව සහ එලිට් අයව වහලුන් කරන ප්‍රගතියක් ඇඳ ඇති ශක්තිමත් සම්ප්‍රදායක් හට ගැනිණ. 1861 දී ප්‍රවේණි දාස භාවයේ නිමාව සම්බන්ධයෙන් වැසිලි ග්‍රොස්මන් සඳහන් කළ පරිදි: “මේ පනත, ඊට පසුව එන සියවසෙන් පෙන්නවන ලද පරිදි, ඔක්තෝබර් විප්ලවයට වැඩියෙන් අවශ්‍ය ලෙසින් විප්ලවීය වූයේය. පීටර් හෝ ලෙනින් හෝ යන දෙදෙනාටම හොලවන්නට බැරි වූ ලෙසකින්, වහල් බවෙන් නිදහස් කිරීම තුළින් රුසියානු ජීවිතයේ සහසුක පදනම දෙදරවන ලද්දේය. වහල් භාවයට ප්‍රගතිය යටත් වී පැවතීම.”⁷ ඉතින් සෑම විටෙකම සිද්ධ වූ ලෙසින්, සියවස් ගණනාවක් පුරා ඉහළ මට්ටමකින් යුතු වූ ස්ථිර කාලීන ප්‍රවණ්ඩත්වයකින් වහල් භාවය පවත්වාගෙන යෑම සිද්ධ වූයේය.

1918 දී වෙකොස්ලෝවැකියාවේ නිර්මාතෘ වූ සහ ශ්‍රේෂ්ඨ රාජ්‍ය කටයුතුවල ප්‍රවීණයෙක් වූ, විප්ලවය කාලයේ දී රුසියාවට නිතර යන ලද සහ ඒ නිසා රට ගැන හොඳින් දැන සිටි තෝමාස් මසරික් (Tomáš Masaryk) විසින් විසාර්වාදය සහ බොල්ෂෙවික් ප්‍රවණ්ඩත්වය අතර සබඳතාවයක් දක්වන්නට ඉක්මණින් සමත් විය. 1924 දී ඔහු මෙසේ ලිවීය:

රුසියානුවන්, බොල්ෂෙවික්වාදීන් ද ඇතුළුව, සියල්ලන්ම විසාර්වාදයේ පුතුන් වූහ: සියවස් ගණනාවක් පුරා එය ඔවුන්ගේ සංස්කෘතිය සහ අධ්‍යාපනය හැටියට පවතින ලද්දයි. ඔවුන් විසාර් ඉවත් කර දමන්නට සමත් වුවත්, ඔවුනට එක රැයකින් විසාර්වාදයෙන් ගැලවෙන්නට නොහැකියි. ඔවුන් තවමත් විසාර්වාදයේ නිල ඇඳුම හැඳගෙන සිටිති, එහි පිටුපස්ස පැත්ත ඉදිරියට හරවාගෙන තිබුණත්... බොල්ෂෙවික්වාදීන් ධනාත්මක, පරිපාලනමය විප්ලවයක් සඳහා සුදානම්ව නොසිටියහ. සානාත්මක විප්ලවයක් සඳහා අන්තවාදී ධර්මයක්, නපුරු ගතියෙන් යුතු ජවයක්, සහ විනාශකාරී කටයුතු ඕනෑ තරම් සංඛ්‍යාවක නියැළීම සඳහා යොදාගත හැකි පොදු සංස්කෘතික හිස් බවකින් යුතු බොරුවක් ඔවුනට උවමනා විය. ඔවුනට පෙර සිටි විසාර්වරුන් මෙන්ම, සියල්ලටම ඉහළින් මම ඔවුනට එරෙහිව දක්වන එකම දැය නම්, ඔවුන් මිනීමැරුම් වලින් ලබාගත් ආශ්වාදයයි.⁸

ප්‍රවණ්ඩත්වයේ සංස්කෘතිය සුවිශේෂී ලෙසකින් බලවතුන්ගේ ක්ෂේම භූමියක් නොවීය. ගම්බද පොදු ජනතාව කැරලි පටන් ගත් විට ඔවුන් ඔවුන්ගේම අයවළුන් සැබෑ සාහසික ලෙසින් භීෂණයට පත් කරමින් සහ වංශවතුන් සමූල ඝාතනයේ ද යෙදුනහ. රුසියානු සවිඥානයේ බලවත් සටහනක් තබන ලද එවැනි කැරලි දෙකක් වෙති, එනම් 1667-1670 දක්වා පැවති ස්ටෙන්කා රසින් (Stenka Razin) කැරැල්ල සහ 1773-1775 දක්වා පැවති පුගචෙව් (Pugachev) කැරැල්ලයි. වොල්ගා භූමි ප්‍රදේශයේ හැම අත දීර්ඝ කාලීන සහ ලේ වැගිරුණ කැළැල් ඉතිරි කරමින්, ‘මහා කැතරීන්’ පාලන සමයට දැඩි තර්ජනයක් ඇති කරමින් ඒවා ඉක්මණින් පැතිර ගියහ. ඔහුට අල්ලා ගැනුණු පසුව එමෙලියන් පුගචෙව් (Emelyan Pugachev) මරණයට පමුණුවන ලද්දේ සෝර ආකාරයකින්—හතරකට කපා, කැලි කැලි වලට වෙන් කර, සුනඛයන්ට කන්න දීමෙනි.

මක්සිම් ගෝර්කි, 1917 ට පෙර පැවති රුසියානු සංස්කෘතිය මනා ලෙසින් පරිවර්තනය කරන ලද්දාය, ඉතින් ඔහු විශ්වාස කරන හැකි නම්, ප්‍රවණ්ඩත්වය හටගන්නා ලද්දේ සමාජයෙන්මයි. බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ ක්‍රම ඔහු අනුමත නොකරන ලදී, එසේම 1922 දී ඔහු දීර්ඝ, දුර දර්ශී තරම් වූ සටහනක් ලියුවේය:

මගේ මුළු ජීවිත කාලය තුළ දීම කෘෂිකර්මය යන්න මාව විස්මයට සහ මානසික වේදනාවට පත් කළේය. මිනිස් කෘෂිකර්මයේ ප්‍රභවයන් මොනවා ද? මම මේ ගැන බෙහෙවින් කල්පනා කර ඇත්තෙමි සහ ඒ ගැන යාන්තමින් හෝ තවමත් මම නොදනිමි... ඒත් දැන්, යුරෝපියානු යුද්ධ වල සාහසික වියරුවෙන් සහ විප්ලවයේ ලේ වැගිරුණ සිද්ධීන් වලින් පසුව... රුසියානු කෘෂිකර්මය කිසිදු ලෙසකින් පරිණාමය වී ඇති බවක් පෙනෙන්නේ නැතැයි කියන්නට මට සිද්ධ වේ; එහි ආකාරයන් එසේම පවතියි. දාහත්වැනි සියවසේ වංශකපාකරුවෙක් ඔහුගේ කාලයේ මෙයාකාර වධහිංසාවන් යොදා ගත්තා යැයි වාර්තා කර ඇත: “වෙඩි බෙහෙත් වලින් මුව පුරවන ලදී, සහ අනතුරුව එයට ගිනි තියන ලදී; අනෙකුත් අයගේ රහස් අවයවයන් වෙඩි බෙහෙත් වලින් පුරවන ලදී. කාන්තාවන්ගේ පියයුරු තුළ හිල් හදා ඒවායෙන් ලණු යවන ලදී, සහ කාන්තාවන්ව ඒ ලණු වලින් එල්ලා තැබෙන ලදී.” 1918 සහ 1919 දී එයාකාර පිළිවෙත්ම බොන් සහ ඌරාල් හි භාවිතා වූහ; පිරිමින්ගේ පශ්චාත් භාගයේ ඩයිනමයිට් දමා පුපුරුවා හරින ලදහ. ඉංග්‍රීසීන්ට සුවිශේෂී වූ හාසය විඳීමේ හැකියාවක් ඇති ලෙසකින් රුසියානුවන්ට සුවිශේෂී වූ කෘෂිකර්මය ගැන අද්විතීය

⁷ Vasily Grossman, *Forever Flowing* (New York: Harper & Row, 1972), p. 214.
⁸ Tomáš G. Masaryk, *The Making of a State: Memories and Observations, 1914-1918* (New York: Frederick A. Stokes, 1927), p. 201.

හැඟීමක් ඇතැයි මම සිතමි: දුක් විඳීම ගැන ඇති මිනිස් ප්‍රතිරෝධයන් වල සීමා සොයා බලන්නට සොයන සහ ජීවිතයේ දෘඪෝත්සාහය සහ ස්ථාවරත්වය අධ්‍යයනය සඳහා දරදඬු ආකාරයෙන් වූ කාරකත්වයක්. රුසියානු කාරකත්වයේ සැහැසි වූ වැඩි දියුණු කිරීමක් ගැන අයෙකුට හැඟීමක් ඇතිවේ; ඒ සම්බන්ධයෙන් ඉතාමත් සියුම් සහ සුසලිත බවක් පවතී. සාරාර්ථයෙන් කිසිවක් පැහැදිලි නොකරන වචන වූ “සයිකෝසියාව” නැත්නම් “පරපීඩාකාමය” වැනි වචන වලින් මෙම ගුණාංගය සම්පූර්ණයෙන් පැහැදිලි කරන නොහැකියි... කාරකත්වයේ එවැනි ක්‍රියාවන් යනු ඒකීය පුද්ගලයන් අල්ප දෙනෙකුගේ විකෘත මනෝවිද්‍යාවේ විභාවනයක් නම්, අපිට මෙතැන දී ඔවුන් ගැන ප්‍රශ්නයක් නැත; ආචාර ධාර්මිකයාට වඩා ඔවුන් මානසික විකිත්සකවරයාට බඳුන් විය යුතු අයයි. නමුත් මම මෙහි දී සැලකිලිමත් වෙන්නේ සාමූහික විනෝදයක් වශයෙන් පවතින මානුෂීය දුක් විඳීම සමඟයි... කවුද වැඩියෙන් කාරක, ‘සුදු’ අය ද නැත්නම් ‘රතු’ අය ද? ඔවුන් දෙගොල්ලන්ම රුසියානුවන් වන නිසා, ඔවුන් දෙගොල්ලන්ම එක හා සමාන විය හැකියි. ඒ කෙසේ වුවත්, ඉතිහාසය ඉතා පැහැදිලිව පිළිතුරු දෙයි—වඩාත්ම ක්‍රියාශීලී වූවා වඩාත්ම කාරක වෙයි.⁹

මෙම ප්‍රවණ්ඩත්ව සම්ප්‍රදාය තිබිය දු, දහනවවැනි සියවස මැද වෙද්දී රුසියාව තරමක් මධ්‍යස්ථ, බටහිර, සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී මාවතක් තෝරාගෙන තිබෙන බවක් පෙනිණ. 1861 දී තුන්වැනි ටීසාර් ඇලෙක්සැන්ඩර් ප්‍රවේණි දාස ක්‍රමය මූලෝත්පාටනය කරමින් පරිස්ථානීය මධ්‍යස්ථාන බලය සතුව සිටින සෙමස්ට්වොස් (*zemstvos*) පිහිටුවන ලද්දේය. 1864 දී, නීතියේ රීතිය වෙත යන පළමු පියවරක් හැටියට ඔහු අධිකරණ ස්වාධීනත්වය අනුමත කරන ලදී. විශ්වවිද්‍යාල, කලා සහ පුවත්පත් මාධ්‍යය යන සියල්ලම දියුණු වූහ. සමාජය පුරා ශිෂ්ටාචාර ප්‍රවාහයක් පැතිර ගිය අතර හැම තැනම ප්‍රවණ්ඩත්වයේ අඩු වීමක් දකින්නට ලැබිණ. 1905 දී අසාර්ථක වූ විප්ලවය පවා සමාජය තුළ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී උණුසුමක් කළතන්තට සමත් වූ එලවිපාකයක් වූයේය. විරුද්ධාභාස ලෙසකින්, ප්‍රතිසංස්කරණ විසින් ප්‍රවණ්ඩත්වය, ප්‍රබුද්ධත්වයට විරෝධය, සහ පරණ තාලේ ක්‍රම ජයගෙන ඇතැයි පෙනී යන ලද මොහොතේ දී ම, 1914 අගෝස්තු 1 වැනිදා, යුරෝපයේ එතෙක් කිසිදා නොවූ විරූ දුෂ්ටතම මහා ප්‍රවණ්ඩත්වය පැතිර යාමෙන් එම ක්‍රියාවලියට බාධා පමුණුවන ලද්දේය.

මාටින් මලියා ලියන ලද පරිදි, “ඊස්කිලස් (*Aeschylus*) ගේ ඔරෙස්ටියා (*Oresteia*) හි මුඛ්‍ය විෂයය නම්, දාමයේ පළමු අපරාධය එනම් කාණ්ඩයේ ජන්ම පාපය සඳහා එක්රැස් කරගත් දුකෙන් වන්දි ගෙවීම සිදු වෙන තෙක් අපරාධ වලින් අපරාධ, ප්‍රවණ්ඩත්වයෙන් ප්‍රවණ්ඩත්වය ජාතක කරන බවයි. එයාකාරම වූ විලාසයෙන්, නූතන යුරෝපය නැමති නිවාසය වෙත පාත්වෙන ඇට්‍රයිඩ් (*Atreidae*) ගේ යම්කිසි සාපයක් මෙන් කටයුතු කරමින්, නූතන යුගයේ කැපී පෙනෙන ජාත්‍යන්තර සහ සමාජ ප්‍රවණ්ඩත්වයේ දම්වැල උත්පාදනය කරන ලද්දේ 1914 අගෝස්තුවේ වගුරුවන ලේ විසිනි. යුද්ධයේ ප්‍රවණ්ඩත්වය සහ මිනිස් ඝාතනය එයින් ලැබුණ කිසිදු වාසියක් සහ කිසිදු පක්ෂයක් සඳහා නොසැහෙන්නා වූවකි. රුසියානු විප්ලවය සහ බොල්ෂෙවික්වාදීන් බලය අල්ලා ගැනීම යුද්ධය විසින්ම ගෙනෙන ලදී.”¹⁰ මේ විශ්ලේෂණය ලෙහින් විසින් වුවත් ප්‍රතික්ෂේප නොකරනු ඇත. 1914 දී සිට ඔහු නිරතුරුවම ධනවාදී යුද්ධයකින් සමාජවාදී විප්ලවයක් මතුවෙන්නේ යැයි අනාවැකි කියමින් “අධිරාජ්‍යවාදී යුද්ධය සිවිල් යුද්ධයක් බවට” හරවන්න යැයි කැඳවීය.

ලෝක යුද්ධයේ ප්‍රවණ්ඩත්වය අතිමහත් වූ අතර වසර හතරක් තිස්සේ ඇදී ගියේය, කිසිසේත්ම විසඳිය නොහැකි ලෙසකින් පෙනී ගිය නිරන්තර සමූල ඝාතනයෙන් මිලියන 8.5 ක සොල්දාදුවන්ගේ මරණය කැඳවන ලදී. ජනරාල් ලුඩන්ඩෝර්ෆ් (*Ludendorff*) විසින් “සමස්ත යුද්ධයක්” යැයි ලේබල් කරන ලද එය සොල්දාදුවන්ට පමණක් නොව සිවිල් වැසියන්ට ද මරණය කැඳවන නව පන්තියේ යුද්ධයක් වූයේය. එක් ලෝක ඉතිහාසයේ එතෙක් කිසිදා දැක නොතිබුණ පරිද්දෙන් වූ මට්ටමකට ප්‍රවණ්ඩත්වය ඉහළ ගොස්, නීති සහ ජාත්‍යන්තර සම්මුති මහත් ගණනාවකින් තදින් සීමා කරගෙන පැවතියේය.

දිනපතා කරන ලද ඝාතන, බොහෝ විට සෝර තත්වයන් යටතේ—ගෑස්, පිපුරුම් වලින් හැරුණු පස්වල මිනිසුන් පණ පිටින් වළ දමමින්, පෙරමුණු අතර දීර්ඝ කාලීන වේදනාවෙන්—ඒ හා සම්බන්ධ සියළු දෙනාගේ සවිඥානයට මහත් සේ බරක් දමමින් සහ මරණයට දිනපතා මුහුණ දුන් පිරිමින්ගේ මනෝවිද්‍යාත්මක ආරක්ෂාවන් දුර්වල කරන ලදී. මේ සිද්ධීන් නිසා බොහෝ ජනතාවක් සම්පූර්ණයෙන්ම සංවේදිතාවයෙන් තොර වූහ. ජර්මන් සමාජවාදයේ ප්‍රධාන නායකයා සහ න්‍යායචාර්ය වූ කාල් කවුට්ස්කි (*Karl Kautsky*) මේ තේමාවට 1920 දී පිවිසියේය:

⁹ Maksim Gorky, *O Russian Krestyanstve* (On the Russian peasantry) (Berlin: Izdatelstvo Ladyschnikova, 1992), pp. 16-19.

¹⁰ Malia, *Soviet Tragedy*, p. 3.

වෙනසේ සැබෑ හේතුව... කෘෂිකර්මය සඳහා වර්ධනය වීම ලෝක යුද්ධයට පැවරිය හැකියි... එවිට, ඒ නිසා, යුද්ධය පටන් ගෙන එහි දුම්රියෙන් වසර හතරක් පුරා ඇදගෙන ගියේ ප්‍රායෝගිකව සම්පූර්ණ නිරෝගී පිරිමි ජනගහනයයි, අශ්ශීල කරවන හමුදාමය ප්‍රවණතා කෘෂිකර්මයේ අන්තිම පතුලටම කිඳා බැස්සේය, එසේම මානුෂීය හැඟීම් සහ භාවානුගති ඉවත් කරන ලදී. නිර්ධන පංතියට පවා එහි බලපෑමෙන් තව දුරටත් ගැලවෙන්නට නොහැකි විය. ඔවුන්ට ඉතාමත් ඉහළ තරමකින් හමුදාවාදය බෝවී තිබිණ, සහ ඔවුන් නැවත ගෙදර ගිය විට, හැම ආකාරයකින්ම කුරිරු ලෙසින් සැලකිලි ලැබූහ. යුද්ධයට හැඩ ගැසුණ ලද පෙරමුණෙන් ආපසු පැමිණෙන ලද මිනිසා නිරතුරුවම සිටියේ සාමකාමී කාලයේ වුවද ඔහුගේ ජනතාව අතර ඔහුගේ අයිතීන් සහ කැමැත්තන් ප්‍රවණ්ඩත්ව ක්‍රියා වලින් සහ ලේ වැගිරීමෙන් ස්ථාපිත කරගැනීමට සුදානම් කරවන ලද මානසිකත්වයෙන් සහ හැඟීම් වලිනි. එයාකාරයෙන් පැවතීම නිසා එය සිවිල් යුද්ධයේ කාරකයක් වූයේය.¹¹

කිසිදු බොල්ෂෙවික්වාදියෙක් සත්‍යයෙන්ම යුද්ධයේ නියැළී නැත, සමහර විට ඒ ලෙනින්, ට්‍රොට්ස්කි, සහ සිනොවිවි ලෙසින් එක්කෝ ඔවුන් විවාසියන්ව සිටි නිසා හෝ නැත්නම් ස්ටාලින් සහ කැමෙනෙවි ලෙසින්, ඔවුන්ට සයිබීරියාවට යවා තිබුණ නිසා විය හැකියි. ඔවුන් බොහොමයක් වැඩියෙන් කැමති වූයේ රාජ්‍ය පරිපාලනය තුළ සේවය කිරීමට සහ මහා ජනතා රැළි වල දී කතා පැවැත්වීමටයි. ඔවුන් බහුතරයට හමුදා අත්දැකීමක් නොවීය, එසේම ඔවුන් කිසි විටෙක සැබෑවින් සටන් හෝ ඊට අඩංගු වෙන මරණ දැක නොතිබුණහ. බලය අල්ලා ගන්නා තෙක් ඔවුන් දැන සිටියේ වචන වලින් සිදුවෙන අයිඩියලොජිය සහ දේශපාලන යුද්ධය පමණකි. ඔවුන්ට තිබුණේ මරණය, සමූල ඝාතනය, සහ මානුෂීය ව්‍යසනය ගැන හුදෙක්ම න්‍යායාත්මක ලෙසින් බලන දැක්මක් පමණකි.

යුද්ධයේ සේර අපරාධ ගැන පැවති මේ පෞද්ගලික මුඛ්‍යධර්මය සමහර විට එයින් තවත් මාගත්වයක් ඇති කරලීමේ සාධකයක් වූවා විය හැකියි. බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් වර්ධනය කරගත්තේ පංති පිළිබඳ විශාල වශයෙන් න්‍යායවාදී වූ විශ්ලේෂණයකි, එයින් විවක්ෂණ ලෙසින් ජාතික වූ, ජාතිකවාදී ලෙසකින්ම වූවා යැයි කියනවා නොවේ, අර්බුදයේ පැතිකඩ නොසලකා හරින ලදී. ඔවුන් ධනවාදය පිට වරද පටවන ලද අතර කල් තියාම එයට එරෙහි විප්ලවීය ප්‍රවණ්ඩත්වයට සම්බාධක පනවන ලදී. ධනවාදීන් නායකයන් යම් සංඛ්‍යාවක් ඉවත්කර දැමීම එයින් සිද්ධ වූවත්, ධනවාදයේ නිමාව ඉක්මන් කරවීමෙන්, විප්ලවය විසින් සමූල ඝාතන වලට නිමාවක් තබනු ඇතැයි සැලකිණ. දුෂ්චර්තවය හා සටන් වැදිය යුත්තේ දුෂ්චර්තවයෙන් යන න්‍යාය මත පදනම් කරගත් මෙය මරණීය වූ සුදුවක් කෙළීමකි. නමුත් 1920 ගණන් වල දී, යුද්ධය වෙත ඇති වූ පිළිකුළ තුළින් යම් තරමකට හටගත් සාමකාමී තත්වය, කොමියුනිස්ට්වාදයට ජනතාව හැරවීම පිණිස දැඩි සේ බලපාන ලද්දේය.

කෙසේ වුවද, ෆ්‍රැන්සුවා ෆුරේ විසින් 'මායාවක් පසුකර යාම' (*The Passing of an Illusion*) හි අවධාරණය කරන පරිදි තත්වය තවමත් එසේමය,

යුද්ධයේ නිරත වූයේ රෙජිමේන්තු කරන ලද සිවිල් ජනතාවයි, ඔවුන් පුරවැසිභාවයේ ස්වායත්ත තත්වයෙන් දින නියමයක් නැති කාලයක් තිස්සේ හමුදාමය කීකරු බවකට පිවිස සිටියහ. ප්‍රධාන අරමුණ බුද්ධිමත් වීම හෝ නිර්භීත වීම වෙනුවට දිවි ගලවාගෙන සිටීම සඳහා ඇවිළෙන නරකාදියකට ඇද දමන ලද්දවුන්ය. එහි දී ජයග්‍රහණය යන්න පවා දුරස්තර ලෙසින් පැවති විසුක්තියකි. සිවිල් ජීවිතයෙන් උදුරා යුද්ධයේ අගල් අතරේ සිරගතව සිටි මිලියන ගණනක පිරිමින්ට වඩා හමුදා සේවය අඩු උදාර බවකින් පෙනුණේ කලාතුරකිනි... එදිනෙදා සිවිල් ජීවිතයෙන් ඉතාමත් ඇතකින් පැවති දේශපාලන රාජ්‍යය යුද්ධය වූයේය... වෙනත් කැමැත්තන් සහ විද්වත් ලුහුබැඳ යාම් වලින් මුළුමනින් ඇත් වූ එය පිවිතුරු ලෙසින්ම සහජ ආශයෙන් යුතු තත්වයකි... යුද්ධයක නිරත වී සිටින හමුදාවක් යනු ඒකීය පුද්ගලයන් තව දුරටත් නොපවතින සමාජ ක්‍රමයකි, එසේම එහි අමානුෂිකත්වය විසින් කඩා දැමිය නොහැකි ලෙසකින් වූ කුසිත බවක් නිර්මාණය කරයි.¹²

යුද්ධය විසින් ප්‍රවණ්ඩත්වය නව නීත්‍යානුකූල බවක් පවරන ලද අතර මිනිස් ජීවිතයේ අගය බාල කරන ලදී; ඊට කලින් සීඝ්‍ර ලෙසින් වර්ධනය වෙමින් පැවති ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සංස්කෘතිය එය විසින් දුර්වල කරමින් දාස භාවයේ සංස්කෘතියට නව ප්‍රාණයක් ලබා දුනි.

¹¹ Karl Kautsky, *Terrorism and Communism: A Contribution to the Natural History of Revolution*, trans. W. H. Kerridge (London: Allen and Unwin, 1920), pp. 149, 152.
¹² François Furet, *The Passing of an Illusion: The Idea of Communism in the Twentieth Century* (Chicago: University of Chicago Press, 1999), pp. 67-68.

විසිවැනි සියවසේ මුල් අවුරුදු වල දී රුසියානු ආර්ථිකය ප්‍රබල වර්ධනයකට පා තබන කාලයට පිවිස සිටියේය. එසේම සමාජය ක්‍රම ක්‍රමයෙන් වැඩි ස්වයන්ත බවකට පත්ව සිටියහ. එනමුත් ජනතාව වෙත සහ නිෂ්පාදන ක්‍රම සඳහා යුද්ධය විසින් පනවා තිබූ සුවිශේෂී තද සීමාවන් ඉස්මතු කර දක්වන ලද්දේ තත්වය බේරා ගැනීම සඳහා අවශ්‍ය වූ ජවය සහ දුර දැක්ම පැහැදිලිවම නොමැති වූ දේශපාලන රෙජිමයේ සීමාවන් වූහ. 1917 පෙබරවාරි විප්ලවය යනු ව්‍යසනකාරී තත්වයකට ප්‍රතිචාරයක් වූ අතර එයින් සමාජය සම්භව්‍ය වූ මාවතක් වෙත හරවන ලදී: ව්‍යවස්ථාදායක සම්මේලනයක් තෝරා පත් කර ගැනීමෙන් “බුර්ජුවාසී” ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී විප්ලවයක්, සමඟ මිශ්‍ර වෙත කම්කරුවන් සහ ගම්බද වැසියන් අතර සමාජමය විප්ලවයක්. 1917 නොවැම්බර් 7 වැනිදා සිද්ධ වූ බොල්ෂෙවික් කුමන්ත්‍රණයෙන් සියල්ල වෙනස් විය. එයින් පසුව එන ලද්දේ සැලකිය යුතු තරමකින් ප්‍රවණ්ඩ වූ අදියරකි. ඉතිරි වී ඇති ප්‍රශ්නය, ඇයි යන්නයි, යුරෝපයේ සියළු රටවල් අතරින්, ප්‍රවණ්ඩ දේශපාලනය රුසියාවේ දී සිද්ධ වූයේ ඇයි?

ලෝක යුද්ධය සහ රුසියාවේ පැවති ප්‍රවණ්ඩත්ව සම්ප්‍රදාය කිසිදු සැකයක් නැතිව බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් බලය අල්ලා ගත් ආකාරය වටහා ගැනීමට යම් ඉඩක් ලබාදෙන සාධක වෙති; ඒත් අන්තවාදී ප්‍රවණ්ඩත්වය සඳහා බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ නැඹුරුවක් පැවතීම ඒවායෙන් පැහැදිලි නොකරයි. මෙම ප්‍රවණ්ඩත්වය කල් තියාම දකින්නට හැකි වුවකි, විශාල වශයෙන් සාමකාමී වූ සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී වූ පෙබරවාරි විප්ලවය හා සසඳන විට තවත් වැඩියෙන් එය පෙනී යයි. බලය අල්ලා ගත් වහාම මේ ප්‍රවණ්ඩත්වය ලෙහින් විසින් පක්ෂය වෙත ආරෝපණය කරන ලද්දේය.

ස්වභාවයෙන්ම ලේ වගුරුවන සහ ත්‍රස්තවාදී වූ ලක්ෂණ දෙකම එයට ඇතැයි හනිකට හෙළි කරන ආඥාදායකත්වයක් ලෙහින් විසින් පිහිටුවන ලදී. මාස ගණනාවකට පෙර අතුරුදහන් ව ගියා වූ විසාර්වාදී හමුදා වලට එරෙහිව කරන ප්‍රතිචාරමය ආරක්ෂා යාන්ත්‍රණයක් ලෙසින් තව දුරටත් විප්ලවීය ප්‍රවණ්ඩත්වය පෙනී ගියේ නැත. ඒ වෙනුවට එය මාගත්වයේ සහ කෘෂිකර්මයේ පරණ රුසියානු සංස්කෘතිය යළි අවදි කරවන, සමාජ විප්ලවයේ නිලීන ප්‍රවණ්ඩත්වය අවුළුවන ක්‍රියාශීලී ක්‍රියාවලියක් වූයේය. ‘රතු භීෂණය’ යන්න 1918 සැප්තැම්බර් 2 වැනිදා තෙක් නිල වශයෙන් උත්සවාකාරයෙන් ආරම්භ කරන ලද්දේ නැති වුවත් එය ප්‍රතිපත්තියක් හැටියට 1917 නොවැම්බර් මාසයේ සිට පැවතුණකි. අනෙකුත් පක්ෂ සහ සමාජ ව්‍යාපාරය වලින් විවෘත විරුද්ධත්වයක් සැබෑ ලෙසින් විද්‍යමාන වීමක් සිදු නොවුණත් ලෙහින් විසින් එය යොදා ගත්තේය. උදාහරණයක් වශයෙන් 1918 ජනවාරි 4 වැනිදා ඔහු පළමු ‘ව්‍යවස්ථාදායක සම්මේලනය’ කඩා දැමීය, එය තෝරා පත් කර තිබුණේ සර්ව ජන ඡන්දයෙනි, එසේම විදිවල උද්ඝෝෂණය කරන ලද ඕනෑම කෙනෙක් වෙත වෙඩි තැබීම සිදු විය.

මෙන්ශෙවික්වාදීන්ගේ ප්‍රධානියා වූ ද, ප්‍රධාන රුසියානු සමාජවාදියෙක් වූ යුරි මාර්ටොව් (Yuri Martov) විසින් භීෂණයේ පළමු අදියර හනිකට සහ දැඩි ලෙසින් හෙළා දකින ලදී, 1918 අගෝස්තු මාසයේ දී ඔහු මෙසේ ලිවීය:

ඔවුන් බලයට පත් වූ පළමු දිනයේ පටන්ම, මරණ දණ්ඩනය මුලෝත්පාටනය කළා යැයි කියා සිටි බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් මිනිසුන් මරන්නට පටන් ගත්හ. ඔවුන් සිවිල් යුද්ධයේ සටන් වල දී අල්ලා ගැනුණු සිරකරුවන් මරා දැමූහ. ඔවුන්ගේ ජීවිත බේරනවා යන කොන්දේසිය මත යටත් වූ හතුරන් ඔවුන් මරා දැමූහ... බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ මුලිකත්වයෙන් සංවිධානය කරනු ලැබූ මේ තොග පිටින් කරන ලද මිනීමැරුම් වලට පසුව ආවේ බොල්ෂෙවික් ආණ්ඩුවේ සෘජු නියෝගයෙන් සිද්ධ වෙත මිනීමැරුම්... නඩු නොමැතිව දස දහස් ගණනක් ජනතාව ඝාතනය කරනු ලද පසුව, බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් ඔවුන්ගේ මරණයට පමුණුවීම් උසාවියේ තීන්දු අනුව කරන්නට පටන් ගත්හ. සෝවියට් රෙජිමයට හතුරු වූවන් දෝෂිතයන් කිරීම සඳහා ඔවුන් විසින් සුප්‍රීම් විප්ලවීය යුද අධිකරණයක් පිහිටුවා ගත්හ.¹³

මාර්ටොව් හට අඳුරු අශුභ පෙරනිමිත්තක් පහළ විය:

මාගයා විසින් උණුසුම් මිනිස් ලේ ලෙවකා ඇත. මිනිසා-මරණ යන්ත්‍රණය ක්‍රියාකාරී කරවන ලදී. මෙඩිවෙඩෙව්, බෲනෝ, පීටර්සන්, වෙසෙලොවිස්කි, සහ කරෙලින් [සුප්‍රීම් විප්ලවීය යුධ අධිකරණයේ විනිසුරුවන්] යන මහතන් ඔවුන්ගේ කම්ප අත් උඩට නවාගෙන මස් කපන්නාගේ වැඩට බැස ඇත... ඒත් ලේ වලින් ලේ උපදවයි. 1917 ඔක්තෝබර් සිට බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් පිහිටුවන ලද භීෂණයේ පාලනය රුසියානු වතුයායන් හි වායුව පුරවා ඇත්තේ මිනිස් ලේ වලින් පිටවන වාෂ්ප වලිනි. සිවිල් යුද්ධයේ මහත්

¹³ Yuli Martov, *Down with Executions*, pamphlet from 1918 reprinted in *The Opposition: At Home and Abroad*, vol. 1 (Nendeln: Kraus Reprint, 1975), p. 5.

දොමනස, සහ එහි නියැලෙන ලද පිරිමින්ගේ තිරිසන්කම, වර්ධනය වෙන ආකාරය අපි දුටුවෙමු. සමාජවාදී ඉගැන්වීම් වලට පදනම් වෙන සැබෑ මානුෂීයත්වයේ ශ්‍රේෂ්ඨ මූලධර්ම මතකයෙන් ගිලී යන පරිද්දෙන් අතුරුදහන් වී ඇත.

මාර්ටොව් එතැන දී කාල් රඩෙක් (Karl Radek) සහ ක්‍රිස්ට්‍යාන් රකොවිස්කි (Christian Rakovsky) යන බොල්ෂෙවික්වාදීන් සමඟ එකතු වූ සමාජවාදීන් දෙදෙනාට දොස් පවරන ලදී, එක් අයෙක් පෝලන්ත සම්භවයෙන් යුතු යුදෙව්වෙක් වූ අතර අනෙකා රුමේනියානු සහ බල්ගේරියානු මිශ්‍රණයකින් වූවෙකි: “ඔබ අප වෙත ආවේ ටිසාර්වරුන් විසින් දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ පේෂණය කරන ලද, අපේ පුරාතන මිලේවිඡවාදය වගා කරන්නටයි, එසේම රුසියානු පුරාණ අල්තාරය මත මිනීමැරුම් සඳහා පිදවිලි තබන්නටයි, කිසිදු නොදැක ඇති ලෙසකින් අනුන්ගේ ජීවිත ගැන ගර්භාව ඉහළ යවන්නටයි; රට පුරාම මරණයට පමුණුවීමේ රීතිය ගෙනෙන්නට ඔබ පැමිණ ඇත... අලුගෝසුවා නැවතත් රුසියාවේ ප්‍රධාන වර්තය වී ඇත!”

වෙන්වී හි ජනගහනයේ කුඩා කොටසකට පමණක් බලපාන ලද වූ ව්‍යතිරේකය වූ, ප්‍රංශ විප්ලවයේ පැවති භීෂණය මෙන් නොව, ලෙනින් යටතේ භීෂණය සියළු දේශපාලන පක්ෂ වලට සහ සියළු සමාජ තල වෙත එල්ල කරන ලද්දේය: වංශවතුන්, බුර්ජුවාසීන්, සොල්දාදුවන්, පොලිස් නිලධාරීන්, ව්‍යවස්ථාදායක ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන්, මෙන්ෂ්ට්වාදීන්, සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන්, සහ කම්කරුවන් සහ ගම්බද වැසියන් ඇතුළු සමස්ත මුළු ජනගහනය ඊට හසු වූහ. විද්වතුන්ට විශේෂයෙන් අයහපත් ලෙසින් සලකන ලදී. 1919 සැප්තැම්බර් 6 වැනිදා, බුද්ධිමය ප්‍රජාවේ සාමාජිකයන් දසිමි කිහිපයක් අත් අඩංගුවට ගැනීමෙන් පසුව, ගෝර්කි විසින් ලෙනින් වෙත කෝපාවිෂ්ට වූ ලිපියක් යවන ලදී: “මට දැනෙන ලෙසින්, රටක සරුසාර බව, ජනතාවගේ බලය මැනීමට හැකියාව ඇත්තේ එහි බුද්ධිමය සංවර්ධනයේ ප්‍රමාණය සහ ගුණය අනුවයි. විප්ලවය ප්‍රයෝජනවත් වැඩක් වනුයේ එවැනි සංවර්ධනයකට එය පාක්ෂික වෙනවා නම් පමණකි. විද්‍යාර්ථීන්ට කරුණාවෙන් සහ ගෞරවයෙන් සැලකිය යුතුයි. නමුත් අපේ ජාමය බේරා ගන්නට අපි ජනතාවගේ හිස් ගසා දමන්නෙමු, එයින් අපේම වූ මොළය ද විනාශ වෙයි.”¹⁴

ගෝර්කිගේ ලියුමේ පැවති පැහැදිලි බවට ලෙනින්ගේ ප්‍රතිචාරයේ මෘග බව ගැලපුණි: “බුර්ජුවාසී බුද්ධිමත් ප්‍රජාවගේ ශක්තිය සමඟ ‘ජනතාවගේ බුද්ධිමය ශක්තිය’ එක හා සමාන කිරීම අපි කරන වරදකි...බුර්ජුවාසී සහ ඔවුන්ගේ අනුගාමිකයන්, එනම් බාල මට්ටමේ විද්වතුන් සහ ජාතියේ මොළය ඔවුන් යැයි කියා හිතන ධනවාදයේ ලැකියන්, පෙරළා දමන අරගලයේ දී කම්කරුවන්ගේ සහ ගම්බද වැසියන්ගේ විද්වත් ශක්තිය සහ වර්ධනය වෙයි. ඔවුන් ජාතියේ මොළය නොවෙති. ඔවුන් අසුවී වෙති.” විද්වතුන් ගැන විෂයේ දී මේ ප්‍රතිචාරය ලෙනින් විසින් ඔහුගේ සමකාලීනයන් ගැන, ඔවුන් අතර වූ වඩාත්ම සම්භාවනීය වූවා ගැන පවා, දක්වන ලද තියුණු පිළිකුල පෙන්නවන මුල් දර්ශක අතරින් පළමුවැන්නයි.

ලෙනින්ගේ මූලික අරමුණ වූයේ හැකි තාක් කාලයක් පුරා බලය ඔහු අත පවත්වා ගැනීමයි. සති දහයකට පසුව ඔහු විසින් ‘පැරිස් කොමියුනියට්’ වැඩි කාලයක් පාලනයේ යෙදී සිටින ලදී, ඉතින් ඔහු පාලනයේ තෝන් ලනුව කිසිදු අත් නොහැරීම ගැන සිහින මවන්නට පටන් ගත්තේය. ඉතිහාසයේ ගමන් මග වෙනස් වීම ඇරඹුණා, බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ අධ්‍යක්ෂණය යටතේ වූ රුසියානු විප්ලවය ඊට කලින් ගමන් නොකරන ලද මාර්ගයක මිනිස්කම ගෙන යෑම පටන් ගැනිණ.

වඩාත්ම ප්‍රාථමික වූ සදාචාර මූලධර්ම අත්හැර දැමීම වෙත පිවිසීමත් සහ ඒ ක්‍රමවේද සියල්ල යුක්ති සහගත වීමත් සිදුවේ නම් එවැනි බලයක් පවත්වාගෙන යෑම එතරම් වැදගත් වෙන්නේ ඇයි? ඔහුගේ අදහස් ප්‍රායෝගික බවට හැරවීම සහ “සමාජවාදය ගොඩනැගීම” සඳහා පැවති එකම ක්‍රමය එය පමණක්ය යන්න එවිට ඊට පිළිතුර විය යුතුයි. භීෂණය සඳහා පැවති සැබෑ අභිප්‍රේරණය මෙහි දී පැහැදිලි වෙයි: යථාර්ථයෙන් මුළුමනින්ම ඉවත් වූ ධර්මයක් සමාජය වෙත ආලේප කරන ලෙනින්ගේ අයිඩියලොජිය සහ උතෝපියානු කැමැත්ත නිසා හටගත් ප්‍රතිඵලයයි.

ඒ අනුව සලකද්දී 1914 පෙර පැවති, නැත්නම් 1917 න් පසුව පැවති ලෙනින්වාදය තුළ 1914 පෙර පැවති මාක්ස්වාදයේ කොතරම් ප්‍රමාණයක් නිශ්චිතවම ඇත්දැයි අයෙකුට අසන්නට පුළුවනි. ඔහුගේ න්‍යායයන් සඳහා ලෙනින් විසින් පංති අරගලය, ඉතිහාසය තුළ ප්‍රවණ්ඩත්වයේ අවශ්‍යතාවය, සහ ඉතිහාසය අර්ථවත් කරවන ලද පංතිය හැටියට නිර්ධන පංතියේ වැදගත්කම යනාදිය ඇතුළු මාක්ස්වාදී ස්වසිද්ධීන් ගණනාවක් භාවිතා කළේය. නමුත් 1902 වෙද්දී ඔහුගේ සුප්‍රසිද්ධ කථාව, ‘කළ යුත්තේ කුමක් ද?’ (*What is to Be Done?*) හි ඔහු යෝජනා කළේ

¹⁴ Quoted in Arkadi Vaksberg, *Le mystère Gorki* (Paris: Albin Michel, 1997), p. 111.

බෙහෙවින් හමුදාමය වූ ලෙසකින් යුතු විනයකින් හැදෙන පාතල ව්‍යුහයක් සමඟ සම්බන්ධව පවතින වෘත්තීයයන් යුතු වූ විප්ලවීය පක්ෂයක් ගැන නව සංකල්පයකි. මේ අරමුණ වෙනුවෙන් ඔහු නෙවීව්ගේ අකෘතිය තෝරාගෙන එය තව දුරටත් වර්ධනය කළේය. එය ජර්මනියේ, එංගලන්තයේ, සහ ප්‍රංශයේ මහා සමාජවාදී සංවිධාන වලින් පැහැදිලිවම වෙනස් විය.

1914 දී ලෙනින් නිශ්චිත ලෙසින් 'දෙවැනි ජාත්‍යන්තරයෙන්' කැඩී ගියේය. සියළුම සමාජවාදී පක්ෂ පාහේ ජාතිකවාදයේ හැඟීම් වල බලයට මුහුණ දෙන අවස්ථාවේ, ඔවුන්ගේ ඒ ඒ ආණ්ඩු වටේ එක්සත් වෙන ලද මොහොතක දී, "අධිරාජ්‍යවාදී යුද්ධය සිවිල් යුද්ධයක් බවට හරවන" අනාවැකි කියමින්, ලෙනින් පටන් ගත්තේ පරිපූර්ණ ලෙසින් න්‍යායවාදී වූ මාර්ගයක යන්නටයි. ජාතිකවාදයට පිළිතුරක් දෙන්නට සමාජවාදී ව්‍යාපාරය තවමත් බලවත් නැතැයි, සහ නිසැකවම සිද්ධ වෙන යුද්ධයෙන් පසුව තව දුරටත් යුද්ධ වලට පිවිසීම වැළැක්වීම සඳහා ඔහුගේ හමුදාවන් යළි එක්කාසු කරන්නට ඔහුව කැඳවනු ඇතැයි කියාත්, ආවේග රහිත වූ විචාරය තුළින් ඔහු නිගමනය කරන ලදී. මෙය සිද්ධ විය හැකි යැයි සිතන ලද්දේ ගැන තබාගන්නා ලද විශ්වාසයකි, සියල්ල හෝ කිසිවක් නොලැබී යන දෙකෙන් එකක් සඳහා පරදුවට තබන ලද සුදු කෙළියකි. වසර දෙකක් යනතුරු ඔහුගේ අනාවැකිය එල රහිත සහ හිස් ලෙසින් පෙනී ගියේ ඒත් හදිසියේ එය සැබෑ වී රුසියාව විප්ලවීය අදියරක් වෙත ඇතුළු වෙන තෙක් ය. මේ කාලයේ වූ සිද්ධීන් ඔහුගේ සියළු විශ්වාසයන් තහවුරු කරන ලදැයි ලෙනින්ට සහතික විය. මාක්ස්වාදයේ තීරණාත්මකවාදයට ඉහළින් නෙවීව්ගේ ස්වේච්ඡාවදය පැවතෙන්නට සමත් වූ ලෙසකින් පෙනී ගියේය.

බලය පැවතියේ අල්ලා ගත හැකි ලෙසකින් යන අනාවැකිය නිවැරදි වෙන්නේ නම්, එවිට ප්‍රගතිය විදුලි වේගයකින් කරන්නට, රුසියාව සමාජවාදයට පතින්නට සූදානමින් සිටියා යන්න රැඩිකල් ලෙසින් දෝෂ සහගත වූවකි. වෙනත් කිසිවකට වැඩියෙන් නිදහස් වෙන්නට උවමනා වූ රුසියාව සහ අත්හදා බලන ධර්මයක් යොදා ගැනීමට පරම බලයක ආශාවෙන් යුතු වූ ලෙනින් අතර පරතරය යන්න භීෂණයේ වඩාත්ම බරපතල හේතුව විය.

1920 දී ට්‍රොට්ස්කි අනාවැකි පළ කළේ ඇති විය හැකි සිද්ධීන් ගැනයි: "අපේ ගැටළුව නිෂ්පාදන ක්‍රමයේ ඇති පෞද්ගලික දේපල මුලෝත්පාටනය කිරීම නම්, ඒ විසඳුම සඳහා යන එකම මාර්ගය ඇත්තේ රාජ්‍ය බලය මුළුමනින්ම නිර්ධන පංතියේ අත පැවතීම හරහාය, සහ අතිරේක රෙජිමයක් තුළින් තාවකාලික යුගයක් පිහිටුවීම මඟිනි...මෙය බුර්ජුවාසියේ පැවැත්ම ඇති තත්වයක් මිසෙක වෙනස්කම් වලට කැමැති නොවන අවස්ථාවක් නිසා ඒකාධිපතිවාදයක් අවශ්‍යයයි. මේ පදනම මත කිසිදු එකඟතාවයකට එළඹීමට නොහැකියි. තීරණාත්මක සාධකය වනුයේ බලාත්මක බව පමණි... අවසානය ඉලක්ක කරගන්නා ඕනෑම අයෙකුට ක්‍රමය ප්‍රතික්ෂේප කළ නොහැකියි."¹⁵

ඔහුගේ ධර්මය යොදා ගැනීමත් සහ බලය අල්ලාගෙන සිටීමත් යන දෙක අතර හිර වී සිටි ලෙනින් විසින් ලෝක ව්‍යාප්ත බොල්ෂෙවික් විප්ලවයේ මිථ්‍යාව නිර්මාණය කළේය. 1917 නොවැම්බර් මාසයේ දී, යුද්ධයට සම්බන්ධ වූ සියළු රටවල්, අනෙක් සියල්ලන්ටම වඩා විශේෂයෙන්ම ජර්මනිය, විප්ලවයේ ගින්නෙන් යට කර ගැනෙනු ඇතැයි කියා විශ්වාස කරන්නට ඔහුට අවශ්‍ය වූයේය. ඒත් ලෝක ව්‍යාප්ත විප්ලවයක් හට ගැනුනේ නැත. 1918 ජර්මනියේ පරාජයත් සමඟ, නව යුරෝපීය අනුපිළිවෙලක් මතු විය, එය හංගේරියාවේ, බැවේරියාවේ, සහ බර්ලින්යේ වූ ඇණ හිටින ලද විප්ලවයන් සුළු කොට සැලකුවේය. චෝසෝව් හි දී 'රතු හමුදාව' පරාජයට පත් කිරීමේ දී මෙය ඒ වන විටත් පැහැදිලිව පෙනෙන්නක් වූයේය, ඒත් එය, 'ජර්මන් ඔක්තෝබර්' පරාජයෙන් පසුව, එනම් 1923 තෙක් පිළිනොගැනිණ. යුරෝපීය සහ ලෝක ව්‍යාප්ත විප්ලවයක් ගැන වූ ලෙනින්ගේ න්‍යායේ අසාර්ථකත්වයෙන් බොල්ෂෙවික්වාදීන් ඉතාමත් හුදකලා කරන ලද අතර එයින් ඔවුන්ව ආරාජික රුසියාව සමඟ සෘජු අර්බුදයකට ගෙන යන ලදී. තමන්ගේ ක්‍රියා වලින් නැත්නම් තමන්ගේ සමාජමය, ආර්ථික, නැත්නම් විද්වත් පැවැත්මෙන්, බොල්ෂෙවික් න්‍යායයේ පැහැදිලි ලෙසින් පෙනෙන වැරදි පෙන්වන අයව නිහඬ කරන්නට සහ බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ න්‍යායයේ පිළිබිඹුව අනුව සමාජය නැවත ව්‍යුහගත කිරීමටත් සොයමින් බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් බලය අල්ලාගෙන සිටීමට ගත් දැඩි වෑයමේ දී ඔවුන්ගේ එදිනෙදා ප්‍රතිපත්ති අංශ වලට භීෂණය ගෙනෙන ලදී. බලයට පත් වූපසුව, බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් උතෝපියාව ඉතාමත් ලේ වගුරුවන සුළු ව්‍යාපාරයක් බවට පත් කළහ.

මේ ද්විත්ව පරතරය—මාක්ස්වාදය සහ ලෙනින්වාදය අතර ඇති පරතරය සහ ලෙනින්වාදී න්‍යාය සහ යථාර්ථය අතර ඇති පරතරය—ගෙන යන ලද්දේ රුසියන් සහ බොල්ෂෙවික් විප්ලවයේ අර්ථයේ මූලික ප්‍රතිපත්ති ගැන පළමු විවාදයක් වෙතටයි. 1918 අගෝස්තු මාසයේ දී කවුට්ස්කි (Kautsky) ඒ ගැන ඉතාමත් පැහැදිලි බවකින්

¹⁵ Leon Trotsky, *The Defence of Terrorism*, trans. H .N. Brailsford (London: Allen and Unwin, 1921), pp. 21-22.

දක්වන ලදී: “බටහිර යුරෝපයේ දී මහා ‘ප්‍රංශ විප්ලවය’ නැවත වතාවක් ඇති වේයැයි කියා කිසිදු අවස්ථාවක දී අපි බලාපොරොත්තු විය යුතු නැත. අද රුසියාව විසින් 1793 ප්‍රංශය සමඟ බොහෝ සමානාත්මතා පෙන්වන්නේ නම්, එයින් දැක්වෙන්නේ මැද පංතියේ විප්ලවයේ පැවැත්වෙන්නට කොතරම් ළඟින් සිටිනවා ද කියා පමණයි.”¹⁶

කවුට්ස්කි 1917 දැක්කේ පළමු සමාජවාදී විප්ලවය හැටියට නොව, අවසාන බුර්ජුවාසී විප්ලවය හැටියටයි.

බොල්ෂෙවික්වාදීන් බලය අල්ලා ගැනීමෙන් පසුව, සමාජවාදී ව්‍යාපාරයේ ඇතුළත දී අයිඩියලොජියට ලැබුණ වැදගත්කම ඉතාමත් රැඩිකල් ලෙසින් වෙනස් විය. සමාජවාදයේ ධර්මය සත්‍යයෙන් වටහාගෙන ඇති එකම පුද්ගලයා තමන් යැයි සහ “ඉතිහාසයේ සැබෑ අර්ථය” විකේත කරන්නට හැකියාව ඇත්තා තමන් යැයි යන අනම්‍ය විශ්වාසය, 1917 ට පෙර ලෙහින් විසින් පෙන්වා තිබුණි. රුසියානු විප්ලවය දිග හැරීම සහ බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් බලය අල්ලා ගැනීම ලෙහින්ට පෙනුණේ ඔහුගේ අයිඩියලොජිය සහ ඔහුගේ විශ්ලේෂණය වැරදිය නොහැකි ලෙසකින් නිවරද යැයි කාටවත් විමසිය නොහැකි ලෙසින් ඉහළින් ලැබෙන ආශ්චර්යයක් ලෙසකිනි.¹⁷ 1917 ට පසුව ඔහුගේ ප්‍රතිපත්ති සහ ඒවා සමඟ එන ලද න්‍යායවාදී විස්තර කිරීම් පරම සත්‍යය බවට පත්විය. අයිඩියලොජිය ආධානග්‍රාහයක් සහ පරම, විශ්ව සත්‍යයක් බවට හරවන ලදී. මෙසේ අයිඩියලොජිය පූජනීය ලියැවිල්ලක් බවට හැරවීම නිසා ක්ෂණික ඵලවිපාක ඇති වූහ, ඒවා කෝර්නේලියස් කැස්ටෝරියාඩිස් (Cornelius Castoriadis) විසින් සටහන් කරයි: “ඉතිහාසය ගැන සත්‍යය වූ එක න්‍යායයක් ඇත්තේ නම්, දේවල් සිද්ධ වෙන ආකාරයේ තර්කාන්විත බවක් ඇත්තේ නම්, එවිට එහි සංවර්ධනය ඒ විශේෂ න්‍යායේ විශේෂඥයන් සහ තාක්ෂණවේදීන් වෙත බාර දිය යුතු යැයි පැහැදිලියි. පක්ෂයේ පරම බලය... දාර්ශනික වැදගත්කමකින් යුතුයි; ඉතිහාසය ගැන වූ භෞතිකවාදී සංකල්පයේ ක්‍රියාකාරීත්වය එහි පදනමයි... එම සංකල්පය සත්‍යය නම්, බලය පරම විය යුතුයි, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය යනු නායකයන්ගේ මිනිස් වරදිනසුලු ගතියට දෙන පැවරුමකි, නැත්නම් ඔවුන්ට පමණක් නිවැරදි ප්‍රමාණ වලින් බෙදා දිය හැකි ගුරුවර ක්‍රියාවලියකි.”¹⁸

අයිඩියලොජිය සහ දේශපාලනය මෙයාකාරයෙන් පරම වූ ද, “විද්‍යාත්මක” වූ ද සත්‍යයක් බවට හැරවීම කොමියුනිස්ට්වාදයේ ඒකාධිපතිවාදීය පිරිවිතරයේ පදනම වෙයි. පක්ෂය පිළිතුරු දෙන්නේ විද්‍යාවට පමණි. සමාජමය පැතිකඩ සියල්ල සහ ඒකීය පුද්ගලයාගේ ජීවිතය වෙනස් අතකට හැරවීම අනිවාර්ය කරමින් විද්‍යාව විසින් භීෂණය ද යුක්ති සහගත කරයි.

සංඛ්‍යා වලින් සලකද්දී දුර්වල වූ රුසියානු නිර්ධන පංතියේ තමන් ද නියෝජිතයෙක් වෙනවා යැයි කියා ගනිද්දී ලෙහින් ඔහුගේ අයිඩියලොජියේ සත්‍යතාවය තහවුරු කරන ලදී, ඒත් ඔවුන් විප්ලව කරන ලද සෑම විටෙකම සමාජ කණ්ඩායමක් හැටියට ඔවුන්ව මුළුමනින් පරාජය කිරීමෙන් ඔහු වැළකුණේ නැත. මේ නිර්ධන පංතියේ සංකේතය තමන්ට ගලපා ගැනීම ලෙහින්වාදයේ ඇති අතිශයයෙන්ම විශාල රැවටිල්ල වෙයි. 1922 දී, නිර්ධන පංතියේ සම්භවයෙන් යුතු වූ බොල්ෂෙවික්වාදී නායකයන් අල්පයෙන් එක් අයෙක් වූ අලෙක්සැන්ඩර් ශ්ලියාප්නිකොව් (Aleksandr Shlyapnikov) වෙතින් එන මේ බැණ වැදීම ඒ නිසා උත්පාදනය විය. එකළොස්වැනි පක්ෂ කොංග්‍රසයේ දී ඔහු සෘජුවම ලෙහින් ඇමතීය: “මාක්ස්වාදී අර්ථයෙන් වූ නිර්ධන පංතියක් රුසියාවේ නැතැයි කියා ඊයේ විලැඩ්මර් ඉලියිව් තහවුරු කර සිටියා. සැබැවින්ම පවතින්නේ නැති පංතියක් වෙනුවෙන් ඒකාධිපතිවාදයක් භාවිතා කරන්නට සමත් වීම ගැන ඔබට සුබ පතන්නට මට ඉඩදෙන්න!” මේ නිර්ධන පංතියේ සංකේතය තමන්ට කැමති ආකාරයෙන් යොදා ගැනීම යුරෝපයේ, තෙවැනි ලෝකයේ, එසේම චීනයේ සහ කියුබාවේ ද, පොදුවේ දකින්නට ලැබෙන්නකි.

උවමනාව පරිදි භාෂාව හසුරුවා ගැනීම ලෙහින්වාදයේ වඩාත්ම කැපී පෙනෙන ලක්ෂණ අතරින් එකක් වෙයි, විශේෂයෙන්ම යථාර්ථයෙන් නියෝජනය විය යුතු වචන වලින් ඒවා විසංසටනය කිරීම. ඒවා සමාජයේ වියුක්ත දැක්මක කොටසක් ලෙසින් දක්වද්දී ජනතාවට ඒවායේ සැබෑ වැදගත්කම සහ පැවතීම නැති වූහ. එවිට සමාජය සහ ඉතිහාසය කඩා හදන සෙල්ලමක කැලි පමණකට වඩා වැඩි වැදගත්කමක් ඒවාට නොලැබුණි. අයිඩියලොජිය සමඟ සමීප ලෙසින් ඇඳී තිබුණ මේ වියුක්ත බවේ ක්‍රියාවලිය, භීෂණය උපත ලැබීමේ දී තවත් ප්‍රධාන සාධකයක් විය. මරා දමන ලද්දේ මිනිස් වර්ගයා නොවේ, නමුත් “ධනවාදීන්,” “බුර්ජුවාසීන්,” නැත්නම් “ජනතාවගේ හතුරන්,” වූහ. මරා දමන ලද්දේ දෙවැනි නිකලස් සහ ඔහුගේ පවුලේ අයව නොව, “වැඩවසම්වාදයේ නියෝජිතයන්,” “ලේ උරා බොන්නන්,” “පරපෝෂිතයන්,” නැත්නම් “උකුණන්” වූහ.

¹⁶ Karl Kautsky, *The Dictatorship of the Proletariat*, trans. H. J. Stenning (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1964), p. 55.

¹⁷ See the portrait by Nicolas Valentinov in *Mes recontres avec Lénine* (Paris: Plon, 1964).

¹⁸ Cornelius Castoriadis, *The Imaginary Institution of Society* (Cambridge, Mass.: MIT Press, 1998).

බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් හනිකට බලය අල්ලා ගැනීමත්, එයින් ක්ෂණයෙන් හිමි වූ නීත්‍යානුකූල බව සහ ගෞරවය නිසා ක්‍රියා කටයුතු සඳහා අවශ්‍ය ක්‍රමවේද ලැබීමටත්, ස්තූති වෙන්න අයිඩියලොජිය වෙනස් වීමට සැලකිය යුතු වැදගත්කමක් ලබාගන්නා ලදී. මාක්ස්වාදී අයිඩියලොජියේ නාමයෙන්, බොල්ෂෙවික්වාදීන් සංකේතමය ප්‍රවණත්වයෙන් සැබෑ ප්‍රවණත්වයට මාරු වූයේ තව දුරටත් ඔවුන් “නිර්ධන පංතියේ ආඥාදායකත්වය,” යැයි හඳුන්වන ලද පරම සහ හිතූමතය අනුව යොදා ගන්නා බල පද්ධතියක් පිහිටුවා ගනිමිනි. “නිර්ධන පංතියේ ආඥාදායකත්වය,” යන පද වහර මාක්ස් විසින් ඔහුගේ ලියුම් හුවමාරු වල දී වැඩි සැලකිල්ලකින් තොරව වරක් භාවිතා කරන ලද්දකි. යටපත් කර දැමීමට අසීරු ලෙසකින් බලවත් වූ දේශපාලනය වෙනස් අතට හැරවීමේ ක්‍රියාවලියක් ද ඔවුන් පටන් ගත්හ. එයින් ඔවුන්ගේ විප්ලවීය පණිවිඩය පිවිතුරු කරන්නට නව බලාපොරොත්තුවක් ගෙනෙන ලද බවක් පෙනී ගියේය. යුද්ධය අවසානයේ පළිගැනීම් සඳහා ආශාවන් වලින් මෙහෙයවන ලද අය අතර, සහ විප්ලවීය මිථ්‍යාව යළි ක්‍රියාවට නැංවීම ගැන සිහින මවන ලද අය අතර, මේ බලාපොරොත්තුවේ පණිවිඩය අනුනාදය වූහ. ඉතා ඉක්මණින් බොල්ෂෙවික්වාදයට විශ්ව වැදගත්කමක් ලබාගන්නට හැකි වූ අතර ලෝකය පුරා එය අනුකරණය කරන අයව ආකර්ශණය කරගන්නට ද හැකියාව පෑදිණ. සමාජවාදය දෙමංසලකට පැමිණ සිටියේය: ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය නැත්නම් ආඥාදායකත්වය.

1918 ගිම්හානයේ දී ලියන ලද ඔහුගේ ‘නිර්ධන පංතියේ ආඥාදායකත්වය’ (*The Dictatorship of the Proletariat*) නමැති පොතෙන් කවුටිස්කි, දුක් විඳිමින් සිටින අයගේ දුක තවත් වැඩි කළේය. මාස හයක් පමණක් බොල්ෂෙවික්වාදීන් බලයේ සිටිය ලද්දා වුවත් පසුව එන බියකුරු සමූල ඝාතන ගැන දකින්නට ඇති සංඥා අල්පයක් පමණක් ඒ දක්වා තිබෙන ලදී. සිද්ධ වෙන්න යන්නේ කුමක්දැයි කියා කවුටිස්කි ඒ වන විටත් දැක සිටියේය:

සමාජවාදී ව්‍යාපාර දෙක අතර ඇති එදිරිවාදිය... ප්‍රධාන වශයෙන් එකිනෙකට වෙනස් ක්‍රම දෙකක් අතර ගැටුමයි: එනම් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සහ ආඥාදායකත්වයයි. ව්‍යාපාර දෙකටම එකම අන්තයක් පිළිබඳ දැක්මක් ඇත: නිර්ධන පංතිය නිදහස් කිරීම, සහ ඒ සමඟ සමාජවාදය තුළින් මිනිස් වර්ගයා නිදහස් කිරීම. නමුත් එකකින් අනෙක දෝෂ සහගත බවකින් යුතු යැයි ද ඒ නිසා විනාශයට ගෙන යනවා යැයි ද පෙන්වන ආකාරයකින් වූ දැක්මක් අයෙකුට පෙන්වා දිය හැකියි... අපි හැකි තරම් පුළුල් ලෙසින් සංවාදයක් ඉල්ලා සිටීමට සැබැවින් පෙනී සිටීමු, තරයේම ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පැත්තේ සිටිමින්. ආඥාදායකත්වය විසින් පටහැනි දැක්ම අසත්‍ය යැයි ඔප්පු කළ යුතු යැයි කියා ඉල්ලන්නේ නැත, නමුත් ඒවා කියා පෑම බලාත්කාරයෙන් යටපත් කළ යුතු යැයි ඉල්ලා සිටිති. ඒ නිසා, සංවාදය පටන් ගැනීමටත් පෙරම, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ සහ ආඥාදායකත්වයේ ක්‍රම දෙක දැනටමත් නොපැහැය හැකි ලෙසින් එරෙහිව සිටිති. එකක් උද්ඝෝෂය කරන්න අනෙක විසින් තහනම් කරයි.¹⁹

ඔහුගේ තර්කයේ මැදදේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය තබමින්, කවුටිස්කි තව දුරටත් කියා සිටියි:

සුලුතරයකගේ ආඥාදායකත්වය විසින් හැම විටම එයට අවශ්‍ය වඩාත්ම බලවත් සහයෝගය කීකරු හමුදාවක් තුළින් සොයා ගනියි, නමුත් බහුතරයගේ සහයෝගය වෙනුවෙන් මෙය යොදා ගැනීම වැඩි වැඩියෙන් එය කරද්දී, ඔවුන්ට ඉඩ නොදෙන ලද ඡන්දය අයද සිටිනවා වෙනුවට, විරුද්ධ පක්ෂය විසින් තවත් වැඩියෙන් වෙහෙසෙන්නේ විසඳුමක් බයිනේත්තුවකින් සොයා ගැනීම සඳහාය. දේශපාලන සහ සමාජමය එදිරිවාදිකම් පිරිමසා ගන්නා ක්‍රමයක් හැටියට සිවිල් යුද්ධය පත්වෙයි. පරිපූර්ණ ලෙසකින් වූ දේශපාලන සහ සමාජමය උදාසීන බවක් හෝ ප්‍රතික්ෂේපයක් නොපැවතෙන විට, අවිගත් ප්‍රහාරයකින් හෝ නිරතුරු ගරිල්ලා යුද වැදීම තුළින් සුලුතරයගේ ආඥාදායකත්වයට හැම විටම තර්ජනයක් එල්ල වෙයි... ආඥාදායකත්වය එවිට සිවිල් යුද්ධයක නියැළී සිටියි, එසේම එය පෙරළා දැමේවි යන නිරන්තර අනතුරුදායක බැවින් පසුවේ. අභ්‍යන්තර යුද්ධය හැරුණු කොට සමාජවාදී සමාජයක් ගොඩ නැගීමට ඇති වෙනත් මහා බාධකයක් නැත... සිවිල් යුද්ධයක දී, සෑම පැත්තක්ම සටන් වදින්නේ එහි පැවැත්ම වෙනුවෙනි, පරාජිතයන්ට ඇති තර්ජනය සම්පූර්ණ විනාශය අත්වීමයි. සිවිල් යුද්ධ බියකුරු වෙන්නේ මේ පරිසිද්ධිය දැන සිටීම නිසයි.²⁰

¹⁹ Kautsky, *Dictatorship of the Proletariat*, pp. 1-3.
²⁰ Ibid, pp. 51-53.

මේ අනාවැකියක් පළකරන ලෙසින් සිද්ධ වූ විශ්ලේෂණය විසින් පිළිතුරක් උද්යාවනය කරන ලදී. කෝපාවිෂ්ට වූ ලෙනින් විසින් ලියන ලද ප්‍රතිපිළිතුර, 'නිර්ධන පංතියේ විප්ලවය සහ ද්‍රෝහී කවුට්ස්කි' (*The Proletarian Revolution and the Renegade Kautsky*), එහි අඩංගු වූ දෑ නිසාම ජනප්‍රිය වූයේය. සිරස්තලය, එහි අඩංගු වූ සංවාදයේ විලාසය හොඳින් පැහැදිලි කරන්නකි. නැතහොත් කවුට්ස්කි තර්ක කළ ලෙසින්, සංවාදයක් පැවැත්වීම ප්‍රතික්ෂේප කිරීමකි. ඔහුගේ චින්තනයේ සහ ඔහුගේ ක්‍රියාවන් සඳහා කේන්ද්‍ර වනුයේ කුමක්දැයි කියා ඒගල්ස්ට් ගෙනහැර පාමින්, ලෙනින් පැහැදිලි කළේය: "යථාර්ථයෙන් ගත් විට, රජය යනු එක පංතියක් තවත් පංතියක් පීඩනය කරගෙන ඉන්න යාන්ත්‍රණයක් මිසෙක වෙත කිසිවක් නොවෙයි." රජයේ ක්‍රියාකාරීත්වය යන සංකල්පය එසේ ලඝු කර දැක්වීම සමඟ අත්වැල් බැඳ ඇත්තේ ආඥාදායකත්වයේ සාරය පිළිබඳ විශ්ලේෂණයයි: "ආඥාදායකත්වය යනු සෘජුවම බලාත්මක බව මත පදනම් කරගත් රීතිය සහ කිසිදු නීති වලින් සීමා නොවී තිබීමයි. නිර්ධන පංතියේ විප්ලවීය ආඥාදායකත්වය යන රීතිය දිනාගෙන සහ පවත්වාගෙන යන්නේ බුර්ජුවාසියට එරෙහි නිර්ධන පංතියේ ප්‍රවණ්ඩත්වය භාවිතා කිරීමෙනි, එය කිසිදු නීති වලින් බාධා පැනවිය නොහැකි රීතියකි."²¹

ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ ප්‍රධාන ගැටළුවට මුහුණ දෙන ලද ලෙනින්, එය විද්වත් කැරකැවීමකින් මගහැර දැමුවේය: "නිර්ධන පංතියේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය, එහි එක ආකාරයක් තමයි සෝවියට් ආණ්ඩුව, එය ලෝකයේ මෙතෙක් නොවූ විරූ ලෙසකින් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ වර්ධනය සහ පුළුල් කිරීම ගෙනැවිත් ඇත, ජනගහනයේ මහා විශාල බහුතරය වෙනුවෙන්ම, සුරාකෑමට හසු වූ අය වෙනුවෙන් සහ වැඩ කරන ජනතාව වෙනුවෙන්."²² මේ "නිර්ධන පංතියේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය," යන පද වහර, ඊට පසු දශක ගණනාවක් යන තුරු බියකුරු අපරාධ විශාල සංඛ්‍යාවක් වසා ගැනීම සඳහා යොදා ගන්නා ලද බව සිහියේ තබාගත යුතුයි.

කවුට්ස්කි සහ ලෙනින් අතර වූ දඹරය බොල්ෂේවි විප්ලවයේ දී පරදුවට නැබුණේ කුමක්ද යන්න නියමාකාර ලෙසින් අවධාරණය කරයි. "ඉතිහාසයේ නිසැකයෙන්ම සිද්ධ වෙන නීති" වලින් සංහිතාකරණය වූවා යැයි සලකන මාක්ස්වාදය, සහ විප්ලවීය ක්‍රියා පුවර්ධනය කිරීම සඳහා ඕනෑම දෙයක් භාවිතා කරන්නට ඉදිරිපත් වන විෂයමූලික සටන්කාමීත්වය අතර දඹරය පැවතියේය. 1848 'කොමියුනිස්ට් මැනිෆෙස්ටෝ' (*Communist Manifesto*) හි අනාවැකි පළ කරන ලෙසින් ඇති වාග් ව්‍යවහාරයත් 'ප්‍රාග්ධනය' (*Das Kapital*) හි සමාජ ව්‍යාපාර පිළිබඳ හැඟීම් විරහිත විශ්ලේෂණයත් අතර යටින් දුවන නොසන්සුන්තාවය ලෝක යුද්ධයේ තෙගුණයකින් සිද්ධ වූ බලපෑමෙන් වෙනසකට භාජනය වී, ඔක්තෝබර් විප්ලවයෙන් දරුණු සහ නැවත පැහැය නොහැකි ලෙසකින් කොමියුනිස්ට්වාදීන් සහ සමාජවාදීන් අතර විරසක විසිවැනි සියවස පුරා ඇති කරන ලදී. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ද නැත්නම් ආඥාදායකත්වය ද, මානුෂීයත්වය ද නැත්නම් භීෂණය ද යන දඹරයේ යටින් දුවන ලද තෝරා ගැනීම් ද කිසිසේත්ම වැදගත්කමකින් අඩු ඒවා නොවූහ.

විප්ලවීය උණුසුමේ ග්‍රහණයට හසු වී සහ එක දිගට ඇතිවෙන ලද සිද්ධීන් වලට මුහුණ පා සිටින ලද බොල්ෂේවික් විප්ලවයේ පළමු අදියරයේ ප්‍රධාන ක්‍රියාකාරීන් දෙදෙනා වූ ලෙනින් සහ ට්‍රොට්ස්කි ඔවුන්ගේ ක්‍රියාවන් ගැන පුළුල් ලෙසින් න්‍යායකරණය කරන ලදී. නැතහොත්, වැඩි පැහැදිලි ලෙසකින් කිව්වොත්, ඔවුන් එල්බ් සිටි අනුමානයන් අයිඩියලොජිමය නිගමන බවට හරවන ලදී. ඔවුන් රුසියාවේ තත්වය මත පදනම් කරගෙන, "ස්ථීරකාලීන විප්ලවයක්," යන අදහස නවෝත්පාදනය කළහ, එහි දී බුර්ජුවාසි පෙබරවාරි විප්ලවය කෙළින්ම නිර්ධන පංතියේ ඔක්තෝබර් විප්ලවයට ගියා යැයි සිතන ලදී. ඔවුන් ඒ තත්වය අයිඩියලොජිමය පද වහර තුළින් හැඩගස්වන ලද්දේ "ස්ථීරකාලීන විප්ලවයක්" "ස්ථීරකාලීන සිවිල් යුද්ධයක්" කරා යන ලදැයි කියයි.

විප්ලවීයවාදීන් වෙත එය බලපාන ලද්දේ කෙසේදැයි කියා සොයා බැලීමෙන් යුද්ධයේ වැදගත්කම මැනීමට හැකියි. ට්‍රොට්ස්කි ලියූ පරිදි, "යුද්ධය තුළ දී විප්ලවයේ ඉතාමත් ලේ වැගිරුණ හැදියාව සහ එයින් ආචාරශීලීත්වය කොතරම් දැඩි කරන්නට සමත් වූවාදැයි යන්න එහි හේතූන් අතරින් එකක් හැටියට කවුට්ස්කි දකියි." නමුත්, ට්‍රොට්ස්කි සහ කවුට්ස්කි දෙදෙනා එකම නිගමනයකට නොපැමිණියහ: ජර්මන් සමාජවාදියා, හමුදාවාදයේ බරින් මිරිකී ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සහ ඒකීය පුද්ගල අයිතීන්ගේ ආරක්ෂාව ගැන ප්‍රශ්නයට වැඩියෙන් අවධානය යොමු කර සිටියේය. ට්‍රොට්ස්කිට, "සමකාලීන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය වර්ධනය වෙන ලද්දා වූ බුර්ජුවාසි සමාජය සංවර්ධනය කිරීම යනු, යුද්ධයට පෙර ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ගැන පැවති මහා සමාජවාදී මායාකරුවාගේ—ජෝන් ජෝරේස් (Jean Jaurès)—

²¹ V. I. Lenin, *The Proletarian Revolution and the Renegade Kautsky* (Moscow: Foreign Languages Publishing House, 1952), pp. 32-33, 20.

²² *Ibid.*, p. 37.

සිහින වලින් දැක්වෙන ලද, දැන් ඒ සිහින ඇත්තේ වඩාත්ම උගත් පණ්ඩිතයා වූ කාල් කවුට්ස්කිට්ටි, ක්‍රම ක්‍රමයෙන් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීකරණය කිරීමේ ක්‍රියාවලිය කිසිදු ලෙසකින් නියෝජනය කරන්නේ නැත.”²³

එයින් සාමාන්‍යකරණය කරමින්, ට්‍රොට්ස්කි “ලෝකය පුරා දිග හැරෙන අනුකම්පා විරහිත සිවිල් යුද්ධය” ගැන කතා කරන්නට පටන් ගත්තේය. කොමියුනිස්ට්වාදීන් යටතේ වූ විප්ලවීය නිර්ධන පංතිය, සහ ජනරාල්වරුන්ගේ සහ අද්මිරාල්වරුන්ගේ නායකත්වය යටතේ එන ප්‍රතිවිප්ලවීය ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය අතර බලයන් දෙකක් සහිත “දේශපාලන අරගලය වේගයෙන් සිවිල් යුද්ධයක් කරා හැරෙන,” යුගයකට ලෝකය පිවිසෙමින් සිටින්නේ යැයි ඔහු විශ්වාස කළේය. මෙහි දී සාපේක්ෂ වැදගත්කම පිළිබඳ ද්විත්ව දෝෂයක් පවතී. එක අතකින්, නියෝජිත ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සඳහා වූ ආශාව ලෝක ව්‍යාප්ත ප්‍රභවයක් යැයි ඊ ළඟට දිග හැරෙන සිද්ධීන් වලින් පැහැදිලි කරන ලදී. එය 1991 දී පවා U.S.S.R. වෙත පිවිසෙන ලද්දයි. අනෙක් අතට, ලෙනින් ලෙසින්ම ට්‍රොට්ස්කි ද රුසියානු අත්දැකීම මත පදනම් කරගෙන පොදු නිගමන හඳුන්වන දැඩි ලෙසකින් නැඹුරු වී සිටියහ. කෙසේ වුවත් ඔහුගේ අර්ථ කථනයන් තුළ දී එය බොහෝ විට අකතාලංකාරයෙන් දැක්වෙන ලදී. රුසියාවේ සිවිල් යුද්ධය පටන් ගත් පසුව —විශාල වශයෙන් ඔවුන්ගේම වැයම් නිසා —එය යුරෝපයට සහ සෙසු ලෝකය පුරා පැතිර යා වි කියා බොල්ෂෙවික්වාදීන් විශ්වාස කළහ. මේ ප්‍රධාන දෝෂ දෙක පසු දශකයන් තුළ දී එන්නට නියමිත සෝවියට් භීෂණය සාධාරණීය කරන්නට යොදා ගැනිණ.

ට්‍රොට්ස්කි නිශ්චිත නිගමන තනන ලද්දේ මේ උපන්‍යාස වලිනි:

ඔවුනට කම්කරුවන්ව විනාශ කරන්නට ඉඩ නොදීම පිණිස සිවිල් යුද්ධයේ දී අපි ‘සුදු හමුදා’ (White Guards) විනාශ කර දැමීම පැහැදිලි කරලීම එසේ විය හැකියි, එසේ විය යුතුයි. එහි ඵලවිපාකයක් ලෙසින්, අපේ ගැටළුව මිනිස් ජීවිතය විනාශ කරලීම නොවේ, ඒත් එය ආරක්ෂා කර ගැනීමයි... හතුරු පාවු සිදු නොකරන්නෙක් බවට පත්කළ යුතුයි, ඉතින් ඒ නිසා යුද්ධ කාලයේ දී මෙයින් අදහස් වෙන්නේ ඔහු විනාශ කළ යුතු බවයි. යුද්ධයේ මෙන්ම, විප්ලවයේ ගැටළුව ද වනුයේ හතුරුගේ කැමැත්ත විනාශකර දැමීමයි, එයින් ඔහුට පරාජය පිළිගන්නටත් සහ යටත් කරගන්නා ලද්දාගේ කොන්දේසි බාරගැනීමත් බලාත්මක වෙයි... රට පාලනය කරන්නේ කවුදැයි යන ගැටළුව—එනම්, බුර්ජුවාසියේ ජීවිතය හෝ මරණය —යන්න දෙපැත්තේම අය විසින් තීරණය කරනු ඇත්තේ ව්‍යවස්ථාවේ ඇති වගන්ති ආශ්‍රිතව නොව, ප්‍රවණ්ඩත්වයේ සියළු ආකාරයන් යොදා ගැනීමෙනි.²⁴

ට්‍රොට්ස්කි භාවිතා කළ බොහෝ වාග් ව්‍යවහාරයන් සමස්ත යුද්ධය යන සංකල්පය පිළිබඳව ලුඩ්විග් ඩොර්ෆ්ගේ පැහැදිලි කිරීම් වලින් ද එයාකාර ලෙසින්ම දැකිය හැකියි. තමන් ශ්‍රේෂ්ඨ නවෝත්පාදකයන් යැයි විශ්වාස කළ බොල්ෂෙවික්වාදීන් සැබැවින්ම ඔවුන්ගේ කාලයේ සහ ඔවුන් වටා අතිශය දැඩි ලෙසකින් තිබුණු හමුදාමය වාතාවරණයේ නිෂ්පාදිතයක් වූහ.

නිදහස ගැන ට්‍රොට්ස්කිගේ ප්‍රකාශයන් යුධ මානසිකත්වය ව්‍යාපී ලෙසින් පැවති බව පෙන්වයි:

යුද්ධය තුළ දී රජයේ සියළු ආයතන සහ අංශයන් සේ ම මහජන මතය ද සෘජුවම හෝ වක්‍ර ලෙසින් යුද්ධයේ අවි බවට පත්වෙති. මෙය පුවත්පත් සම්බන්ධයෙන් විශේෂයෙන්ම සත්‍යය වූවකි. සත්‍යය යුද්ධයක නියැලෙන කිසිදු ආණ්ඩුවක් එහි භූමි ප්‍රදේශයේ, විවෘතව හෝ වක්‍රකාර ලෙසින් හතුරුට ආධාර වෙන ප්‍රකාශනයට ඉඩ තබන්නේ නැත. සිවිල් යුද්ධයක දී එය තවත් බරපතළ වූවකි. සිවිල් යුද්ධයක ස්වභාවය නම් අරගලයේ යෙදෙන දෙපැත්තේම පිටුපස, හතුරුට සහාය දක්වන සැලකිය යුතු ජනගහණ කොට්ඨාශ වලින් යුතු හමුදා සිටිති. යුද්ධයේ දී, ජයග්‍රහණය සහ පරාජය යන දෙකම නැවත ගෙවීම සිද්ධ වන්නේ මරණයෙනි, පිටුපසට රිංගා ගන්නට සමත් වන හතුරු ඒජන්තවරුන් මරණයට පමුණුවීම සිද්ධ වේ. මෙය අමානුෂිකය, ඒත් කිසිවෙක් යුද්ධය—නැත්නම්, ඊටත් වැඩියෙන්, සිවිල් යුද්ධය,—මානුෂීයත්වයේ පාසැලක් යැයි කිසිවිටෙක සැලකුවේ නැත.²⁵

²³ Trotsky, *Defence of Terrorism*, p. 83, 86.

²⁴ *Ibid.*, pp. 51-52.

²⁵ *Ibid.*, p. 56.

1918 වසන්තයේ සහ ගිම්හනයේ පටන් ගත්, සියළු පාර්ශවයන් විසින් ජනතාව කුරුස වලට තියා ඇණ ගසමින්, උල තියමින්, කැලි කැලි වලට කපමින්, සහ පණපිටින් පුළුස්සමින් වසර හතරක් තිස්සේ සාතන විසරුවක යෙදෙන සිවිල් යුද්ධය ගෙනෙන ලද එකම කණ්ඩායම බොල්ෂෙවික්වාදීන් පමණක් වුවා යැයි කියා සැලකෙන්නේ නැත. ඒත් සිවිල් යුද්ධය විවෘතවම සොයන ලද සහ එය න්‍යායකරණය කරන ලද එකම කණ්ඩායම ඔවුන් වූහ. ලෝක යුද්ධයෙන් නිර්මාණය කරන ලද අලුත් හැදියාවන් අනුව සහ ඔවුන්ගේ ධර්මයේ බලපෑම යටතේ, **සිවිල් යුද්ධය යන්න ඔවුනට ස්ථීරකාලීන දේශපාලන අරගල ක්‍රමයක් බවට පත් විය.** 'සුදු' සහ 'රතු' අතර පැවති සිවිල් යුද්ධය විසින් ඊට වඩා මහත් වැදගත්කමකින් යුතු වූ වෙනස් යුද්ධයක් සඟවන ලදී: බහුතර වශයෙන් වැඩකරන ජනතාවට සහ විශාල වශයෙන් ගම්බද වැසියන්ට එරෙහිව සිද්ධ වූ 'රතු' පාර්ශවයේ යුද්ධයේ නියැලෙන ලද්දේ 1918 ගිම්හනයෙන් පසුව බොල්ෂෙවික් ගැතිවාදයට එරෙහිව කැරලි කරන අයයි. මෙය එකිනෙකට විරුද්ධ දේශපාලන කණ්ඩායම් දෙකක් අතර සිද්ධ වෙන සාම්ප්‍රදායික යුද්ධයක් නොවීය. එය බහුතර ජනගහනය සහ ආණ්ඩුව අතර සිද්ධ වූ ගැටුමකි. සමස්ත සමාජයට එරෙහිව පක්ෂ-රාජ්‍යය ගෙන යන යුද්ධයක් ඇතිවෙන්නේ ස්ටාලින් යටතේය. එය නව ප්‍රභවයක් වූයේය. එයට පැවතීමට හැකියාව ලැබුණේ, සමාජයේ සියළු ක්ෂේත්‍රයන්හි ක්‍රියාකාරීත්වය පාලනය කරන මහා භීෂණය විසින් සහයෝගය දෙන ලද ආඥාදායක ක්‍රමයක හැකියාව යටතේ පමණක් විය.

සෝවියට් රෙජිමයේ නිර්මාතෘ මොහොත, එනම් විප්ලවය වර්ධනය කරන සහ දිගටම පවත්වාගෙන යන ජනතාව එකතු කරන ලද කෝව වූයේ 1918-1921 "අධම යුද්ධය" (නිකලස් වර්න් වෙතින් ලබාගැනෙන විභාවනය) යැයි අලුතින් විවෘත වූ පුරාලේඛනාගාර මත පදනම් වූ මෑත කාලීන අධ්‍යයන වලින් පෙනී යයි. පරමාදර්ශී උද්ඝාමයෙන් යුතු එහි අද්විතීය සරණායක්, නරථවාදය, සහ අමානුෂීය කූෂ්‍රත්වය සමඟින් යුතු ලෙහිත්වාදයේ සහ ස්ටාලින්වාදයේ සුවිශේෂී මානසිකත්වයේ ප්‍රභවය සිදුවෙන එය අපාගත කල්දේරමක් විය. පෘතුගීස ජයගන්නට සමාජවාදයට හැකියාව ලැබෙන කාලය පුරා ලෝකයේ හැම අත සහ සෑම රටකම හැම අතකම සිවිල් යුද්ධය පැතිර යනු ඇතැයි බොල්ෂෙවික්වාදීන් අපේක්ෂා කළහ. ජනතාව අතර එක් අයෙක් තවත් අයෙක් හා සබඳතා පවත්වන සාමාන්‍ය ක්‍රමවේදය බවට කෘෂ්‍රත්වය පිහිටුවීම යුද්ධය විසින් ඉටුකරන ලදී. සංයමයේ සාම්ප්‍රදායික බාධක එයින් කඩා දැමිණ, ඒවා වෙනුවට පරම, මූලික ප්‍රවණ්ඩත්වය ස්ථාපනය කරන ලදී.

බොල්ෂෙවික් විප්ලවයේ මුල් දිනවල පටන්ම, කවුට්ස්කි විසින් ගෙනෙන ලද ගැටළු විප්ලවීයවාදීන්ගේ පැත්තේ ඇනෙන කටු වූහ. 1917 දෙසැම්බර් සිට 1918 මැයි දක්වා අධිකරණ කටයුතු සඳහා ජනතා කොමිස්සාර් වූ, බොල්ෂෙවික්වාදීන් සමඟ මිත්‍ර පාක්ෂික වූ වාම සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීයෙක් වූ ද, අයිසැක් ස්ටැන්බර්ග් 1923 දී බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් භාවිතා කළ "රාජ්‍ය ත්‍රස්තවාදයේ විධිමත් පද්ධතිය" ගැන කතා කළේය. විප්ලවය තුළ ප්‍රවණ්ඩත්වයේ සීමාවන් ගැන ඇති ප්‍රධාන ගැටළුව ඔහු ඉදිරිපත් කළේය:

පරණ ලෝකය අතින් පැත්ත පෙරළන්න, ඒ පැරණි දුෂ්ටත්වයන්ම තවදුරටත් තබාගැනෙන නව ජීවිතයක් ඒ වෙනුවට ගෙනෙද්දී, පැරණි මූලධර්ම වලින්ම නරක් වෙවිව ජීවිතයක් කියන්නේ ඒ තීරණාත්මක අරගලය කාලයේ දී ටිසාර්වරුන්ගේ සහ බුර්ජුවාසියේ පරණ තාලේ ප්‍රවණ්ඩත්වය භාවිතා කරනවා ද, නැත්නම් විප්ලවීය ප්‍රවණ්ඩත්වයට පිවිසෙනවාද යන තීරණාත්මක තෝරා ගැනීම කරන්න සමාජවාදයට සිද්ධ වෙනවා...පරණ තාලේ ප්‍රවණ්ඩත්වය හුදු වහල් බවෙන් ආරක්ෂාවක් ලබාගැනීමටයි, ඒත් නව ප්‍රවණ්ඩත්වය යනු විමුක්තිය කරා වේදනාත්මක මාර්ගයයි... අපේ තෝරා ගැනීමේ දී අපි තීරණාත්මක විය යුත්තේ ඒ ගැනයි: ප්‍රවණ්ඩත්වයට නිමාවක් ගෙනෙනු පිණිස අපි ප්‍රවණ්ඩත්වය අපේ දෑත් වලට පවරා ගත යුතුයි. ඒ එයට එරෙහිව සටන් කරන වෙනත් ක්‍රමවේදයක් නැති නිසා. එය තමයි විප්ලවයේ පැහැදිලිවම පෙනෙන ආචාර ධාර්මික තුවාලය. මහත් ගැටුම් සහ දුක් විඳීම් වල නිසැක ප්‍රභවය වෙන පරස්පරය, ඒ ඇතුළත තමයි ප්‍රධාන උභතෝකෝටිකය පවතින්නේ.

ඔහු එකතු කළේය: "භීෂණය වගේ, ප්‍රවණ්ඩත්වය ද (මෙල්ල කරගැනීමේ මෙන්ම නොමඟ යැවීම සඳහා ද භාවිතා කළ හැකි ක්‍රමවේද හැටියට දෙකම සැලකෙන ලදී) හැම විටම පරාජිතයාගේ ජීවය මුලින්ම අපවිත්‍ර කරනවා, එය සෙසු සමාජය සහ ජයග්‍රාහිකයාට බලපාන්නට පෙර."²⁶

මෙම අත්හදා බැලීම "විශ්ව සදාචාරයන්" සහ "ස්වභාවික නීතිය" වෙත දැවැන්ත අවදානමක් ඉදිරිපත් කරන බව ස්ටැන්බර්ග් හොඳින් දැන සිටියේය. 1923 අප්‍රේල් 21 වැනිදා ප්‍රංශ නවකතාකරු රොමෝන් රෝලන්ඩ් (Romain

²⁶ Issac Steinberg, *L'aspect éthique de la révolution* (Berlin: Skify, 1923), quoted in Baynac, *La terreur*, p. 370.

Rolland) ට ලියද්දී ගෝර්කිට ද එලෙසින්ම දැනුණ: “රුසියාවට ආපහු යන්නට මට යාන්තමකින් හෝ ආශාවක් නැත. යළි යළිත් “ඔබ මිනීමැරීම කළ නොයුතුයි,” යන තේමාවට ආපහු යමින් සම්පූර්ණ කාලය ගෙවන්නට මට සිද්ධ වෙනවා නම් මට කිසිවක් ලියන්නට ඉඩක් ලැබෙන්නේ නැත.”²⁷ සදාචාරාත්මක බව ගැන තැකීමක් කරන ලද බොල්ෂෙවික් නොවූ විප්ලවීයවාදීන්ගේ සහ බොල්ෂෙවික්වාදීන් තුළ වූ සිත් කනස්සල්ලට හේතු වූ අවසාන දේවල් ද ලෙහින්නගේ සහ ස්ටාලින්ගේ උදෙසාගයෙන් පිසදා හරින්නට සමත් විය. 1930 නොවැම්බර් 2 වැනිදා “දිනියස් නායකයා” සමඟ එකතු වෙන ස්ථාවරයට එන ගෝර්කි විසින් නැවතත් රොමෙන් රෝලන්ඩ්ට මෙසේ ලිවීය:

එක සරල පරිසිද්ධියක් ඔබ පිළිගන්නවා නම් සෝවියට් යුනියනය ඇතුළත සිද්ධීන් ඔබ අපක්ෂාපතී ලෙසින් විනිශ්චය කරනු ඇත: එනම්, පුරෝගාමී කම්කරුවන් සමඟ සෝවියට් රෙජිමය පංති අරගලයක ආකාරයක් ගන්නා සිවිල් යුද්ධයක හිර වී සිටින බවයි. ඔවුන් සටන් වදින හතුරන් —සටන් වැදිය යුතුයි— බුර්ජුවාසි රෙජිමය නැවත ගෙනෙන්නට දැඩි සේ වැයමී කරන බුද්ධිමය ප්‍රජාව වෙති, සහ සාම්ප්‍රදායික ධනවාදී හැදියාවෙන් යුතුව තමන්ගේ ලාභ ප්‍රයෝජනයන් බලා කියා ගන්නට දැඩි සේ වෙහෙසන සමූහකරණයේ දියුණුව වැළැක්වීමට කටයුතු කරන ධනවත් ගම්බද වැසියන් වෙති. සාමූහිකවාදීන් මරා දමමින්, සාමූහික භාණ්ඩ පුළුස්සා දමමින්, යනාදී ආකාර වලින් ඔවුන් ද භීෂණය භාවිතා කරති. යුද්ධය යනු සම්පූර්ණයෙන්ම ඝාතනය කිරීම ගැන වූවකි.²⁸

රුසියාව එවිට තෙවැනි විප්ලවීය අදියරක් වෙත පිවිසෙන ලදී, එය 1953 දක්වා ස්ටාලින් ප්‍රතිමුර්ත කරන ලද්දේය. පුළුල් ලෙසින් පැතිර පවතින භීෂණය එහි ලක්ෂණය වූයේය, එහි දැඩි ශක්තිමත්ම විභාවනය දකින්නට ලැබෙන්නේ 1937 සහ 1938 දී පැවති ‘මහා ශුද්ධකරණයෙනි.’ ඉන්පසුව සමාජය සමස්තයක් හැටියට ඉලක්ක කර ගනිමින් පමණක් නොව ආණ්ඩුව සහ පක්ෂ යාන්ත්‍රණය ද ඉලක්ක කරගනිමින් ස්ටාලින් විසින් තුරන් කර දමන්නට තව තවත් කණ්ඩායම් සොයා ගන්නා ලද්දේය. මේ භීෂණයට හැම අත පැතිර යෑම සඳහා සුවිශේෂී යුධ තත්වයක අවශ්‍යතාවයක් නොවීය; එය පැමිණියේ සාමකාමී කාලයක දී ය.

මර්දනයේ පෞද්ගලික භූමිකාවක් හිටිලර් විසින් රඟන ලද්දේ කලාතුරකිනි, එවැනි නීච කර්තව්‍යයන් ඔහු යටතේ සේවය කළ හිමිලර් වැනි විශ්වාසවන්තයන්ට පවරන ලදී. එයට පටහැනි ලෙසකින් ස්ටාලින් හැම විටම එයාකාර දේවල් ගැන දැඩි පෞද්ගලික උනන්දුවක් දැක්වූයේය. එසේම එම ක්‍රියාවලියේ ප්‍රධාන භූමිකාවක් රඟන ලද්දේය. වෙඩි තබා මරා දැමිය යුතු ජනතාවගේ නම් දහස් ගණනකින් යුතු ලැයිස්තු වලට ඔහු පෞද්ගලිකවම අත්සන් තැබූ අතර පොලිටබියුරෝවේ සිටි අනෙකුත් සාමාජිකයන්ට ද එසේ කරන්න යෑයි බලාත්මක කළේය. 1937 සහ 1938 වසරවල මාස දාහතරක් තුළ පැවති ‘මහා භීෂණය’ කාලයේ දී දැවැන්ත සහ ඉතාමත් සැලකිලිමත් ලෙසකින් සුදානම් කරන ලද මෙහෙයුම් හතළිස්දෙකක දී මිලියන 1.8 ක ජනතාවක් අත් අඩංගුවට ගැනිණ. ඔවුන් අතරින් 690,000 කට ආසන්න සංඛ්‍යාවක් ඝාතනය කරන ලදී. සිවිල් යුද්ධයේ වාතාවරණය සැලකිය යුතු අන්දමකින් වෙනස්කම් වලට භාජනය වූවත්, එය එදිනෙදා ජීවිතයේ අංගයක් ලෙසින් පැවතිණ. “පංති අරගලය,” වෙනුවට භාවිතා වෙන “පංති යුද්ධය” යන විභාවනයේ කිසිදු රූපකාත්මක බවක් නැත. දේශපාලන හතුරු නමකින් හඳුන්වන විරුද්ධවාදියෙක් නොවූවා පමණක් නොව ඔහු හතුරු පංතියක සිටින ලද්දෙක් පවා නොවීය: එය සමස්ත සමාජය වූයේය.

සමාජයේ විනාශය ඉලක්ක කරගත් භීෂණය, එක් අයෙකුගෙන් තවත් අයෙකුට පැතිර යන ක්‍රියාවලියෙන් පසුව, නිසැකයෙන්ම, අවසාන වශයෙන් පක්ෂය තුළින්ම හැදෙන ලද ප්‍රතිසමාජය වෙත ළඟා විය. 1921 දී පක්ෂ මතවාදයෙන් වෙනතක යන ඕනෑම කෙනෙකුට ලෙහින්න යටතේ දඬුවම් අත්විඳින්නට සිද්ධ වූවා යන්න සත්‍යයක් වූවත්, ප්‍රධාන හතුරන් හැටියට සැම විටම සැලකෙන ලද්දේ සැබැවින්ම පක්ෂ සාමාජිකයන් නොවූ අයවයි. ස්ටාලින් යටතේ, පක්ෂ සාමාජිකයන් ද සතුරන් විය හැකි අය බවට පත් වූහ. පක්ෂය ඇතුළත මරණ දණ්ඩනය යොදා ගැනීම ඇරඹීම සඳහා ඔහුට අවශ්‍ය වී තිබුණ හේතුව ස්ටාලින්ට ලබාදෙන ලද්දේ කිරෝව් ඝාතනයෙනි. එය කිරීම නිසා ඔහු නිවෙව් වෙත සමීප වූයේය. බකුනින් විසින් තමන් සහ නිවෙව් අතර විරසකය ගැන ඒ කාලයේ දී මෙසේ කියා සිටින ලදී: “සත්‍යය, අවංක බව, සහ විප්ලවීය සහෝදරයන් අතර ඇති විශ්වාසය වැනි සරල පරමාදර්ශ අපේ ක්‍රියාකාරකම් වල පදනම විය යුතුයි. බොරු කීම, වංචාව, අහිරහස්කරණය, සහ—අවශ්‍යතාවය නිසා—ප්‍රචණ්ඩත්වය යොදා ගැනීම හතුරන්ට එරෙහිව පමණක් පාවිච්චි කළ යුතුයි...ඒත් ඒ වෙනුවට ඔබ, මගේ මිත්‍රයා—මෙන්න මෙතැන දී තමයි ඔබට බැරැරැම් ලෙසින් වැරදී තියෙන්නෙ—ඔබ ලොයෝලාගේ (Loyola) සහ මැකියාවෙලිගේ ක්‍රම

²⁷ Quoted in Vaksberg, *Le mystère Gorki*, p. 183.

²⁸ *Ibid.*, p. 264.

වල ඇස්බැන්දුමට පත්වෙලා... පොලීසියේ උපායයන් සහ ජෙසුයිට්වාදී ක්‍රම වලට ඔබ සිත් බැඳගෙන, ඉතින් ඔබ එවැනි අදහස් ඔබේ සංවිධානය මෙහෙවරින් භාවිතා කරනවා... එහි දී ඔබ නිමා වෙන්නේ ඔබේ මිතුරන්ට ඔබේ හතුරන්ට වගේ සලකන්නට පටන් ගෙනයි.”²⁹

ස්ථාලීන් යටතේ අලුගෝසුවන් අවසානයේ දී වින්දිතයන් බවට පත් වූහ. ඔහුගේ පැරණි පක්ෂ සහෝදරයන් වූ සිනෝවීව් සහ කැමෙනෙව් මරුමුවට පමුණුවන ලද බුබරින් ප්‍රසිද්ධියේ මෙසේ කියා සිටියේය: “ඔවුන්ට බල්ලන්ට වගේ වෙඩි තබා දැමීම ගැන මට ගොඩක් සතුටුයි.”³⁰ වසර දෙකක් ගෙවී යන්නට පෙර, බුබරින්ට ද බල්ලන්ට මෙන්ම වෙඩි තබා දැමුණි. ස්ථාලීන්වාදයේ මේ ලක්ෂණය ලෝකය පුරා කොමියුනිස්ට් දේශයන් හි පුළුල් ලෙසින් පැතිර යන්නක් බවට පත් විය.

සිය හතුරන්ව තුරන් කර දමන්නට පෙර, ස්ථාලීන් විසින් ප්‍රසිද්ධියේ පවත්වන බොරු නඩු වල දී ඔවුන්ව ප්‍රදර්ශනය කරන ලදී. මේ ක්‍රමෝපායය, සමාජවාදී විප්ලවීයවාදීන්ගේ බොරු නඩු වලින්, 1922 දී ලෙනින් විසින් හඳුන්වා දෙන ලද්දකි. ස්ථාලීන් සමීකරණය වැඩි දියුණු කළා පමණකි, එසේම 1948 න් පසුව නැගෙනහිර යුරෝපයේ දී පුළුල් ලෙසින් භාවිතා කරමින් එය ඔහුගේ මර්දන යාන්ත්‍රණයේ ස්ථිරකාලීන ලක්ෂණයක් කරන ලද්දේය.

අදේවවාදී දේශයක, ආගම විසින් සාම්ප්‍රදායිකව පොරොන්දු වෙන ලද නරකාදිය වෙනුවට පත්වෙමින් මේ නඩු සමාජ ශුද්ධකිරීම් සඳහා බියකුරු යාන්ත්‍රණයක් හැටියට කටයුතු කරන බව ඇනී ක්‍රිගල් (Annie Kriegel) විසින් පෙන්වා දී ඇත.³¹ පංති ද්වේෂය යළි තහවුරු කිරීමත් සහ ප්‍රසිද්ධියේම සතුරු අපකීර්තියට පත් කිරීමත් ඒවායෙන් සිද්ධ වූහ. “ද්වේෂ කරන දින,” සංවිධානය කරන තරම් දුරදිගකට යමින්, ආසියානු කොමියුනිස්ට්වාදය මේ ක්‍රියාවලිය එහි තාර්කික අන්තයටම ගෙන ගියහ.

ද්වේෂය ගැන වූ අධ්‍යාපනයට ස්ථාලීන් විසින් ගුප්ත බවක් එකතු කරන ලද්දේය: අත් අඩංගුවට ගැනීම, නඩු තීන්දු, සහ වින්දිතයන්ට අත් වූ ඉරණම සම්පූර්ණ රහසිගත බවකින් ආවරණය කිරීම. භීෂණයට සමීප ලෙසකින් සම්බන්ධ වූ ගුප්ත බව සහ රහසිගත බව විසින් මුළු මහත් ජනතාව වෙත බියකුරු සන්නාපයක් ගෙනෙන ලදී.

තමන් යුද්ධයේ නියැළී සිටිනවා යැයි සලකන ලද බොල්ෂෙවික්වාදීන් විසින් “හතුරු ඒජන්තවරු” සහ “හතුරන්ට සහාය දෙන ජනගහනයන්,” යනාදී වශයෙන් “හතුරන්” ගැන වාක්කෝෂයක් ස්ථාපනය කළහ. යුද ආකෘතිය අනුව යමින්, දේශපාලනය සරල පද වහරට ආපසු යන ලදී. යුධ ආකෘතිය අනුව යමින් දේශපාලන නැවතත් සරල බස් වහරට හරවන ලදී. “අපිට එරෙහි ඔවුන්” මානසිකත්වයේ³² කොටසක් හැටියට පුළුල් ලෙසකින් “මිතුරු/හතුරු” යන ද්විමය විරෝධය අඛණ්ඩව යොදා ගැනුණු අතර එසේම “කඳවුර” යන හමුදාමය පද වහර ද නැවත නැවතත් දකින්නට ලැබිණ: ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදී කඳවුරට එරෙහි විප්ලවීය කඳවුර. මරුමුවට පමුණුවන තර්ජනයෙන් සියල්ලන්ටම තම තමන්ගේ කඳවුර තෝරා ගැනීම බලාත්මක විය. එයාකාරයෙන් වසර පහහක ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සහ බුර්ජුවාසී ඒකීය පුද්ගලවාදය විනාශ කරමින්, බොල්ෂෙවික්වාදීන් දේශපාලනයේ යල් පිනු ආකාරයන්ට පිවිසුනහ.

හතුරු නිර්වචනය වූයේ කෙසේද? ගැටුමක සිටින, නිර්ධන පංතිය සහ බුර්ජුවාසී පංතිය යැයි කියැවෙන නිර්ධන පංතිය විසින් හැකි ඕනෑම ක්‍රමවේදයක් යොදාගෙන බුර්ජුවාසී පංතිය විනාශ කර දැමිය යුතු වූ යනුවෙන් එකිනෙකට විරුද්ධ බලයන් දෙකකට සිවිල් යුද්ධය විසින් දේශපාලනය සරල තත්වයකට පත් කරන ලදී. හතුරු තව දුරටත් පැරණි රෙජිමය (*ancien régime*), වංශවතුන්, බුර්ජු වාසිය, සහ හමුදා නිලධාරීන් නොවූහ, ඒත් බොල්ෂෙවික් ප්‍රතිපත්තියට එරෙහි ඕනෑම කෙනෙක් වූයේය. විරෝධය පළ කරන ඕනෑම අයෙකු වහාම “බුර්ජුවාසී” යැයි නිර්දේශ කර ඒ අනුව ඔවුන්ට සලකන ලදී. බොල්ෂෙවික් මනසට “හතුරු” යනු ඕනෑම කෙනෙක් විය හැකි වූයේය, සමාජ වර්ගීකරණයකින් තොර, බොල්ෂෙවික්වාදීන්ගේ පරම බලයට බාධාවක් ඉදිරිපත් කරන ඕනෑම අයෙක්. මේ ප්‍රපංචය සෝවියට්වාදීන්ගේ මැතිවරණ සභාවල දී වහාම දකින්නට ලැබුණකි, එය භීෂණයටත් කලින්

²⁹ Confino, *Violence*, p. 137.

³⁰ Quoted in Alain Brossat, *Un Communisme insupportable* (Paris: L'Harmattan, 1997), p. 266.

³¹ Annie Kriegel, *Les grands procès dans les systèmes communistes* (Paris: Gallimard, 1972).

³² Carl Schmitt, *The Concept of the Political* (Chicago: University of Chicago Press, 1996).

ඇති වුවකි. මේ වර්ධනය කවුට්ස්කි කල් තියාම දුටුවේය, 1918 දී සෝවියට්වාදීන් හැටියට නියෝජනයන් තෝරා පත් කිරීම සඳහා අවසර ලැබෙන පුද්ගලයන් කවුරුන් පමණක් විය යුතු යැයි කියා ඔහු මෙසේ ලියන ලද්දේය.

“ප්‍රයෝජනවත් සහ ඵලදායී ශ්‍රමයෙන් ඔවුන්ගේ නඩත්තුව සිද්ධ කරගන්නා අය.” “ප්‍රයෝජනවත් සහ ඵලදායී ශ්‍රමය” කියන්නේ කුමක් ද? මේක ඉතාමත් නම්‍යශීලී පද වහරක්. සාමාජිකත්වයෙන් බැහැර කරන ලද අය ගැන නිර්වචනය ඊට වඩා නම්‍ය වුවක් නොවේ. එයට ඇතුලත් වෙන්නේ වේතන ලබන කම්කරුවන් ලාබය ඉපැයීම සඳහා යොදා ගන්නා ඕනෑම කෙනෙක්ව... සෝවියට් ජනරජයේ ව්‍යවස්ථාවට අනුව, ධනවාදියෙක් යැයි ලේබල් වෙන්නට, සහ වන්දය අහිමි වෙන්නට, කොතරම් ලෙහෙසි දැයි අයෙකුට දකින්න පුළුවන්. නිර්වචනයේ නම්‍යතාවය තමයි සාමාජිකත්වය, එය අතිමහත් වූ හිතූමතයකට දොර විවෘත කරනවා, ඒ එය හැදූ අය අනුව නොව, මේ නිර්වචනයට පාත්‍ර වීම අනුවයි. නිර්ධන පංතිය ගැන නෛතික නිර්වචනයක් පැහැදිලි සහ නිශ්චිත ලෙසින් නිර්මාණය කිරීම කිසිසේත් කළ නොහැකියි.³³

රොබෙස්පියර් විසින් “දේශප්‍රේමියා” යන පදයෙන් ලබාගන්නා ලද භූමිකාව මෙහි දී “නිර්ධන පංතිය” යන්නෙන් ලබා ගැනිණ. මොහොතේ දේශපාලන අවශ්‍යතා සපුරා ගැනීම සඳහා පුළුල් හෝ අවම ලෙසින් යොදා ගැනෙන “හතුරු” යන්න මුළුමනින්ම නම්‍ය වූ වර්ගීකරණයක් වූ අතර එය කොමියුනිස්ට් චින්තනයේ සහ පිළිවෙත් තුළ ප්‍රධාන කාරකයක් බවට පත්විය. ටිස්ටොන් ටොඩොරොව් දක්වන පරිදි,

හතුරු යන්න භීෂණය සඳහා බලවත්ම යුක්තිමත් කිරීම විය, සහ අඥාදායකත්වාදී දේශයක පැවැත්ම සඳහා හතුරන් අවශ්‍යයයි. ඔවුන් නැත්නම් ඔවුන් මවාගත යුතුයි. ඔවුන් හඳුනාගත් පසුව, ඔවුන් ගැන අනුකම්පාවකින් තොරව ක්‍රියා කළ යුතුයි... හතුරෙක් වීම යන්න ඉවත් කළ නොහැකි පාරම්පරික පැල්ලමකි...බොහෝ විට පෙන්වා දී ඇති පරිදි, යුදෙව්වන්ට හිංසා කරන්නේ ඔවුන් කරන ලද යමක් නිසා නොව ඔවුන් ඔවුන් නිසාවන බැවිනි, කොමියුනිස්ට්වාදය ඊට වෙනස් නොවේ. එයින් මර්දනය ඉල්ලා සිටිය නැතහොත් නැතහොත් අර්බුදකාරී මොහොතක දී පංතියක් හැටියට බුර්ජුවාසිය තුරන් කර දැමීම. පංතියට අයිතිවීම පමණක් ප්‍රමාණවත්ය: කිසිවක් කළ යුතු උවමනාවක් ඇත්තේම නැත.”³⁴

එක ප්‍රධාන ගැටළුවක් තවමත් පවතී: හතුරන් තුරන් කර දැමිය යුත්තේ ඇයි? ෆුකෝල්ට් (Foucault) ගේ පද වහර අනුව මර්දනයේ සාම්ප්‍රදායික භූමිකාව වූයේ “විනය සහ දඬුවම්” කිරීම පමණි. විනය සහ දඬුවම් කිරීමේ කාලය නිමා වී ද? පංති හතුරන් “ගලවා ගැනීමට නොහැකි වූවන්,” බවට පත් වෙලාද? දේශපාලන සිරකරුවන්ට වඩා ක්‍රමවත් ලෙසකින් සාමාන්‍ය අපරාධකරුවන්ට ගුලාග් වල දී සලකන ලදැයි කියා සොල්හිනීට්සන් විසින් එක ප්‍රතිචාරයක් සපයයි. මෙය ප්‍රායෝගික හේතු පමණක් සඳහා වූ තත්වයක් නොවේ—ඔවුන් කඳවුරු පවත්වාගෙන යන්නට උදව් කළහ—නමුත් ඒ න්‍යායික හේතු වෙනුවෙනි. නව මිනිසුන් තැනීම සෝවියට් රෙජිමයේ එක අරමුණක් විය, එය ඉටු කිරීම යන්නට වඩාත්ම මුරණ්ඩු අපරාධකරුවන් සඳහා ප්‍රතිඅධ්‍යාපනය ලබාදීම යැයි ගම්‍ය විය. ස්ටාලින් යටතේ සෝවියට් යුනියනයේ දී සහ මාම් යටතේ චීනයේ දී මෙන්ම කැස්ත්‍රෝ යටතේ කියුබාවේ ද එය ප්‍රධාන ප්‍රොපගැන්ඩා කාරණාවක් ද විය.

ඒත් හතුරන් ඝාතනය කළ යුත්තේ ඇයි? හතුරන් හඳුන්වාලීම දේශපාලනයේ වැදගත් භූමිකාවක් හැම විටම රඟපාන ලද්දකි. “මා සමඟ නැති ඔහු මට එරෙහිව සිටින්නෙකි,” යැයි ශුද්ධ වචනය පවා කියයි. ඔහු සමඟ නැති අයට ඔහුට එරෙහි යැයි කියා සිටිය දී එහි වූ නව්‍ය බව නම් ඔහුට එරෙහි සියල්ලන්ම මිය යා යුතු බවත් ලෙහිත් තරයේ කියා සිටීමයි. තව දුරටත්, මේ මූලධර්මය ඔහු දේශපාලනයේ බලපාලනයෙන් පිටතට ගෙන යමින් සමාජයේ පුළුල් ක්ෂේත්‍රයකට සමස්ත ලෙසින් පැතිර යැවීය.

භීෂණය ද්විත්ව විපර්යාසයකින් යුතුයි. හතුරු හැටියට ප්‍රථමයෙන් ලේබල් වෙන ප්‍රතිවාදියාව අනතුරුව අපරාධකරුවෙක් යැයි ප්‍රකාශ කෙරෙයි, එයින් ඔහුව සමාජයෙන් ඉවත් කිරීමට මාර්ගය පෑදේ. ඉවත් කිරීම ඉතාමත් ඉක්මණින් තුරන් කිරීමට හැරේ. මිතුරු/සතුරු යන දයලෙක්තිකය ආඥාදායකත්වවාදයේ මූලික ගැටළු විසඳීම සඳහා තව දුරටත් ප්‍රමාණවත් නොවේ: පිවිතුරු කරන ලද සහ තව දුරටත් එදිරිවාදී නොවන ලෙසින් නිර්ධන පංතිය තුළින් මානුෂීයත්වයක් එක්සත් කිරීම මාක්ස්වාදී ව්‍යාපෘතියේ ශුද්ධ පණිවිඩ පිරිවිතරයක් හරහා සිද්ධ වෙයි. පක්ෂය තුළ, සමාජය තුළ සහ සමස්ත අධිරාජ්‍යය තුළ බලාත්කාරයෙන් කරන එක්සත් කරවීම කෙළින් කර තබා

³³ Kautsky, *Dictatorship of the Proletariat*, pp. 81-82.
³⁴ Tzvetan Todorov, *L'homme dépaycé* (Paris: Le Seuil, 1995), p. 33.

ගැනීම පිණිස සහ ඒ නව ලෝකයට ගැලපෙන්නට අසමත් වෙන ඕනෑම අයෙකුට උදුරා දැමීම පිණිස ඒ පරමාදර්ශය භාවිතා කර ගනියි. සාපේක්ෂ ලෙසින් වූ කෙටි කාලයකට පසුව, දේශපාලන අරගලයේ තර්කයෙන් වෙන්කරලීමේ ක්‍රියාවලියට මාරු වී, එතැනින් තුරන්කර දැමීමේ අයිතියලොඡ්ඡයට පිවිසේ, එතැනින් අවසානයේ දී යන්නේ අපවිත්‍ර කාරකයන් තුරන් කර දැමීමටයි. මේ පෝලිමේ අග ඇත්තේ මානුෂීයත්වයට එරෙහි අපරාධ වෙති.

කොමියුනිස්ට් ආසියාවේ —චීනයේ සහ වියෙට්නාමයේ— හැදියාව මඳ ලෙසකින් වෙනස් විය. කොන්ට්‍රිබියුසියානු සම්ප්‍රදාය නිසා, ප්‍රතිඅධ්‍යාපන හැකියාව සඳහා වැඩියෙන් ඉඩකඩක් හදන ලදී. චීන ලෝගායි මෙහෙයවන ලද්දේ සිරකරුවන් විසිනි —“සිසුන්” හෝ “ගෝලයන්” යැයි විස්තර කරන අය— ඔවුන්ගේ මුරකරු-ගුරුවරුන්ගේ ඉගැන්වීම් යටතේ ඔවුන්ගේ චින්තනය ප්‍රතිසංස්කරණය කරගනීවි යන බලාපොරොත්තුවෙනි. ඒත් අවසාන විශ්ලේෂණයේ දී එවැනි චින්තනය සෘජුව කරන ඝාතනයටත් වඩා කුහක විය. තම හතුරන්ගේ හැදියාවන් වෙනස් කරන්නට බලාත්මක කර ඔවුන්ගේ අලුගෝසුවන්ගේ ධර්මයට යටත් කරගැනීම යනු සරල ලෙසින් ඔවුන්ව මරා දැමීමට වඩා නරක විය හැකියි. අනෙක් අතට, බමර් රූප් විසින් කල් තියාම රැඳීගත් ප්‍රතිපත්තියක් අනුමත කරගෙන තිබිණ. ජනගහනයේ සමස්ත කොට්ඨාශයක් ප්‍රතිඅධ්‍යාපනය කිරීම කිසිසේත් කළ නොහැකි කර්තව්‍යයක් යැයි විශ්වාස කරමින් (හතුරන් ඒ වන විටත් මහත් සේ දූෂිතව සිටින බැවින්), ඔවුන් සෙවිවේ ජනතාව වෙනස් කරන්නටයි. මේ අවසන් ප්‍රතිඵලය වෙනුවෙන් ඔවුන් විද්වතුන්ගේ සහ නගරබද ජනගහනයේ දැවැන්ත තුරන් කිරීම් සිදු කළහ. මනෝවිද්‍යාත්මකව හතුරන් විනාශ කිරීම සඳහා ඔවුන්ගේ පෞරුෂ කඩා දමමින් ස්වයං-විවේචන ක්‍රියාවලිය ඔවුන් වෙත නිතර පනවමින්, එයින් උත්තරීතර දඬුවමට පත්විය හැකියාවෙන් සිටිය දී, තියුණු අගෞරවයට ඔවුන්ව බලාත්කාරයෙන් භාජනය කළහ.

ආඥාදායකත්ව රෙජිම වල නායකයන් තමන්ව දුටුවේ සමාජයේ ආචාර ධාර්මික මුරකරුවන් හැටියටයි. එයින් ඔවුන් තෝරා ගන්නා ඕනෑම පුද්ගලයෙක්ව මරණයට පමුණුවීම සඳහා ඔවුන් සතු අයිතිය ගැන ආඩම්බර වූහ. මූලික සාධාරණීයකරණය හැම විටම එක හා සමාන විය: විද්‍යාත්මක පදනමකින් යුතු අවශ්‍යතාවය. ටිස්ට්ටන් ටොඩොරෝව්, ආඥාදායකත්වවාදයේ ප්‍රභවයන් පිළිබඳ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂණයෙන් මෙසේ ලියයි: “ආඥාදායකත්වවාදයේ අයිතියලොඡ්ඡමය පදනම පිහිටුවන්නට ආධාර වූයේ විද්‍යාත්මකවාදය මිසෙක මානුෂීයත්වවාදයක් නොවේ...විද්‍යාත්මකවාදය සහ ආඥාදායකත්වවාදය අතර සම්බන්ධය ඊනියා විද්‍යාත්මක අවශ්‍යතාවය (ජීවවිද්‍යාත්මක හෝ ඉතිහාසමය) තුළින් සාධාරණීයකරණ ක්‍රියා වලට සීමා වී නැත: පරිපූරණ ලෙසින් විනිවිදතාවයෙන් යුතු සමාජයක් ගැන සහ ඒ නිසා විප්ලවීය ක්‍රමයෙන් පරමාදර්ශය සමඟ අනුගත විය හැකි ලෙසින් සමාජයක් වෙනස් කරන හැකියාව ගැන විශ්වාස කරන්නට අයෙක් ඒ වෙද්දී ද විද්‍යාත්මකවාදය, එය ‘නොතික්මුණු’ විද්‍යාත්මකවාදයක් වුවත් පවා, පිළිපදින්නෙක් විය යුතු වේ.”³⁵

1919 දී මේ “විද්‍යාත්මක” ප්‍රවේශය ගැන පැහැදිලි විස්තරයක් ට්‍රොට්ස්කි ඉදිරිපත් කළේය. ඔහුගේ “ත්‍රස්තවාදය වෙනුවෙන්” (*Defense of Terrorism*) හි ඔහු මෙසේ කීය: “ඉතිහාසය විසින් අනිවාර්යෙන්ම කරන නිර්දේශ වලට පාර්ලිමේන්තු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ යාන්ත්‍රණය හරහා මාර්ගයක් සොයා ගැනීම කළ නොහැකි නිසාම, ප්‍රචණ්ඩ විප්ලවයක් අත්‍යවශ්‍ය වෙයි.” මේ ප්‍රකාශය වෙනුවෙන් ඔහු “සාක්ෂි” ඉදිරිපත් කරන ලදී:

නිර්ධන පංතිය යන්න ඉතිහාසමය වශයෙන් නැඟී එන පංතියයි... [එයට පටහැනිව] බුර්ජුවාසිය යන්න ඇද වැටෙමින් පවතින පංතියයි. නිෂ්පාදනයේ අත්‍යවශ්‍ය කොටසක් ඔවුන් විසින් තව දුරටත් කරන්නේ නැත සහ ඔවුන්ගේ අයිතිකර ගැනීමේ අධිරාජ්‍යවාදී ක්‍රම වලින් ලෝකයේ ආර්ථික ව්‍යුහය සහ පොදුවේ මිනිස් සංස්කෘතිය විනාශ කර දමයි. කෙසේ නමුදු, ඉතිහාසය තුළ බුර්ජුවාසියේ තදින් අල්ලාගෙන සිටින හැකියාව යෝධ වූවකි. ඔවුන් බලය අල්ලා ගෙන සිටිති, එය අත්හැර දමන අභිප්‍රායක් නැත. ඒ නිසා සමාජය මුළුමනින්ම අගාධයට එය සමඟ ඇදගෙන යාමේ තර්ජනය ඇති කරයි. මේ පංතිය කඩා එය කපා කොටා දමන්නට අපිට සිද්ධ වී ඇත. විනාශයට නියම වූවත් ඔවුන් වැනසෙන්නට අකැමති පංතියකට එරෙහිව අවියක් හැටියට ‘රතු භීෂණය’ භාවිතා වෙයි.³⁶

එයාකාරයෙන් ට්‍රොට්ස්කි විසින් සියල්ල බිලි දිය යුතු දිව්‍යමය බලයක් බවට ඉතිහාසය දක්වන ලදී. එසේම, යොදා ගන්නා ක්‍රමවේද වල අපරාධමය ස්වභාවය හමුවේ වුවද, දයලෙක්තිකමය ක්‍රියාවලියෙන් වඩා යුක්ති ගරුක සහ මානුෂීය සමාජයක් මතුවේවි යැයි පරිකල්පනය කරන විප්ලවීයවාදියෙකුගේ සුව කළ නොහැකි බොළඳකම

³⁵ Idem, *On Human Diversity* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1993), p. 170.

³⁶ Trotsky, *Defence of terrorism*, pp. 35, 60.

ඔහු ප්‍රදර්ශනය කළේය. වසර දොළහකට පසුව, ඊට වඩා මෘග බවක් ගෝර්කි විසින් දක්වන ලදී: “එහි කාලය අවසන් කරන ලද යල් පිහු සමස්ත සමාජයක් අප ඉදිරියේ ඇත. හතරන් යටත් නොවන්නේ නම්, ඔවුන් තුරන් කර දැමීම ඇත්තේ අප අත යැයි ඒ නිසා අපිට ඉතා ස්වභාවිකවම නිගමනය කළ හැකියි.”³⁷ ඒ වසරේ දී ම අරගොන් විසින් “විප්ලවයේ නිල් ඇස් කෘෂිකර්මයේ අවශ්‍යතාවයෙන් දිළිසෙයි,” වැනි කාව්‍ය පද ලියන ලද්දේය.

මේ ලේඛකයන් මෙන් නොව, 1918 දී කවුට්ස්කි විසින් නිර්භීතවම සහ අවංකවම ප්‍රශ්නයට කෙළින්ම මුහුණ දුන්නේය. විප්ලවීය වාග් පද වහරට යටත්වීම ප්‍රතික්ෂේප කරමින් ඔහු මෙසේ ලිවීය: “නිශ්චිතව කියන්නේ නම්, කෙසේ වුවද, එය පංතියකට එරෙහිව එල්ල වූ හෝ පක්ෂයකට, ස්ත්‍රීපුරුෂ භාවය අනුව, හෝ ජනවර්ගය අනුව යනාදී වශයෙන් අපේ ඉලක්කය සෑම ආකාරයකම පීඩනයක් සහ සුරාකෑමක් මුලෝත්පාටනය කර දමන්නා වූ එයාකාර සමාජවාදය නොවේ... එය එසේ යැයි අපට ඔප්පු කරන්නේ නම්... යම් ආකාරයකින් නිර්ධන පංතියේ විමුක්තිය සහ මානුෂීයත්වය සාක්ෂාත් කරගත හැක්කේ පෞද්ගලික දේපල පදනම මත පමණක්ම නම්, එවිට අපි අපගේ අරමුණ කිසිසේත්ම අත්හැර දමන්නේ නැතිව සමාජවාදය අත්හැර දැමිය යුතුයි. අනෙක් පැත්තෙන්, අපේ අරමුණ කරා යන්නට මෙය යෝග්‍ය විය හැකියි.”³⁸ මාක්ස්වාදය වෙනුවෙන් පෙනී සිටි වඩා තම කීර්තිමත් පුද්ගලයෙක් වුවත් කවුට්ස්කි ඔහුගේ මාක්ස්වාදී විද්‍යාවේ විශ්වාස වලට පෙර ඔහුගේ මානුෂීයත්වය ඉදිරියට දැමීය.

මිනිසුන් මරණයට පත්කිරීම සඳහා යම් තරමක අධ්‍යයනයක් අවශ්‍ය වේ. තමන්ගේ සෙසු මිනිස් සත්වයන්ට මරණයට පමුණුවීමට ඇත්තෙන්ම ආශා කරන්නේ සාපේක්ෂව ඉතාමත් සුළු පිරිසක් පමණි, ඒ නිසා එය ක්‍රියාත්මක කිරීමට මාර්ගයක් සොයා ගැනීමට සිද්ධ වේ. අමානුෂීයකරණය ක්‍රියාවලියක් හරහා වින්දිතයාගේ මානුෂීයත්වය ප්‍රතික්ෂේප කිරීම වඩාත්ම කාර්යක්ෂම ක්‍රමවේදය වූයේය. ඇලේන් බ්‍රොසාට් (Alain Brossat) සඳහන් කරන අන්දමට: “ශුද්ධකරණයේ මිලේෂ් වාරික්‍රය සහ ක්‍රමවත් තුරන් කරන යාන්ත්‍රණයක අදහස සම්ප ලෙසින් සම්බන්ධව පවතින්නේ ‘අනෙකා’ සත්වයෙක් කරවන වධහිංසාමය ධර්මයට සහ පිළිවෙතටයි, එයින් සැබෑ හෝ පරිකල්පනීය හතරන්ව සත්තුන්ගේ තත්වයට ඇද දමයි.”³⁹

මේ ක්‍රියාවලියේ උදාහරණය බොහොමයක් තිබිණ. මොස්කව් හි පැවති මහා නඩු කාලයේ දී, සාම්ප්‍රදායික සම්භව්‍ය පුහුණුවකින් යුතු වූ විද්වතෙක් ප්‍රොකියුරෝර් අන්ද්‍රේ විෂින්ස්කි (Andrei Vyshinsky) සත්වයන් තත්වයට ඇද දැමීම පිළිබඳව වචනයේ පරිසමාප්ත අර්ථයෙන්ම තමන්ව උමතුවකට පත් කරගන්නා ලදී:

මේ පිස්සු බලු රෝගයෙන් පෙළෙන බල්ලන්ට වෙඩි තියා දමන්න! ජනතාව වෙතින් ඔවුන්ගේ රෝද දත්, රාජාලි නියපොතු, සඟවා ගෙන සිටින මේ කල්ලියට මරණය! විෂ ලේ කටෙන් රූරා වැටෙන, මාක්ස්වාදයේ ශ්‍රේෂ්ඨ පරමාදර්ශ කුණු කරන ඒ ට්‍රොට්ස්කි ගිජු ලිහිණියා හංග වේවා! මේ බොරුකාරයන්ව විනාශයෙන් එහාට දමමු, මේ කුණු වෙමින් පවතින මළකුණු වටේ නටමින් සිටින කාලකණ්ණි පිග්ම! මේ නීව සත්තු හංග වේවා! නරියන් සහ උරන් යුතු වූ මේ කාලකණ්ණි මිශ්‍රණයට, මේ කුණු ගඳ ගහන මළකුණු වලට, මුල්ම සහ අවසන් වතාවට නිමාවක් තබමු! ඔවුන්ගේ සෝර කෙදිරිලි අවසානයේ නිමාවකට පැමිණේවා! අපේ නව සෝවියට් දේශයේ කුසුම කැලි කැලි වලට කඩන්නට උවමනා ඒ ධනවාදයේ වියරු බල්ලන්ව අපි තුරන් කර දමමු! අපේ නායකයන් වෙත දක්වන නිරිසන් ද්වේෂය අපි යළිත් ඔවුන්ගේ උගුරු ඇතුළටම තල්ලු කර දමමු!

1952 දී ශේන්-පෝල් සාත්‍ර විසින් ද, “සෑම කොමියුනිස්ට්-විරෝධියෙක්ම බල්ලෙක් වේ!” යැයි අශිෂ්ට ලෙසින් සඳහන් කරන ලද්දේය. කලින් සැලසුම් කර පවත්වන ලද බොරු නඩු වලින් මහජනතාවට උපදෙස් දීම පිළිබඳ ඇති ක්‍රෝධයෙන් මේ සත්වයන්ගේ තත්වයට පහත් කරන වාග් ව්‍යවහාරයන් වලින් තහවුරු කෙරෙයි. මධ්‍යතන කාලයේ ගුප්ත නාට්‍යයන් වලින් දකින්නට ලැබුණු ලෙසින්, සියල්ල කලින්ම සුදානම් කර තිබුණේ නරක ට්‍රොට්ස්කිවාදී විරුද්ධ මතධාරීන්ගේ නැත්නම් “සර්වභෞමික සියෝනිස්ට්වාදීන්ගේ” සැබෑ අනන්‍යතාවන් ගැන හොඳ ජනතාවට කිසිදු සැකයක් ඇති නොවන ලෙසකිනි: අපායේ රකුසා නැවත ඉපද සිටීම ඔවුන් නියෝජනය කළහ.

ජනප්‍රිය නොවන පුද්ගලයෙකු භාස්‍යයට ලක් කිරීම සඳහා යුරෝපීයයන් පවත්වන ලද ශිවාරි (shivaree) සහ අනෙකා සත්ව ආකාරයෙන් පෙන්වන දීර්ඝ කාලීන සම්ප්‍රදායයන් වූ කානිවල් දහඅටවැනි සියවසේ දී දේශපාලන

³⁷ Vaksberg, *Le mystère Gorki*.
³⁸ Kautsky, *Dictatorship of the Proletariat*, pp. 4-5.
³⁹ Brossat, *Un Communisme insupportable*, p. 265.

විසුළු විනු ලෙසින් යළි මතුවීම ඇලෙන් බ්‍රොස්ට් සිහි කරයි. යටින් දිව ගිය ගැටුම් සහ සියළු ආකාර වලින් සැඟවී තිබූ අර්බුද විභාවනය සඳහා මේ රූපලංකාර පිළිවෙත ඉඩ දෙන ලදී. 1930 ගණන්වල මොස්කව් හි දී කිසිදු රූපකයක් දැක්වීමට නොතිබුණි. සත්වකරණයෙන් දක්වන ලද හතුරුට සලකන ලද්දේ හිසට වෙඩි තබන්නට පෙර දඩයම් කළ යුතු ගොදුරක් ලෙසකිනි. ස්ටාලින් විසින් මේ ක්‍රමවේද ක්‍රමවත් කරන ලද අතර ඒවා මහා පරිමාණයෙන් යොදා ගන්නා ලද ප්‍රථමයා වෙයි. ඉන්පසුව කාමිබෝජයේ, විනයයේ සහ වෙනත් පැතිවල සිටි ඔහුගේ උරුමකරුවන් විසින් ඒවා යොදා ගන්නා ලදී. ඒත් මේ ක්‍රමවේද සොයා ගන්නා ලද්දේ ස්ටාලින් නොවේ. ඒ දෝෂාරෝපණය සමහර විට ලෙහිත්ගේ උරහිස් මත පැටවිය යුත්තකි. ඔහු බලය අල්ලා ගත් පසුව, ඔහු බොහෝ විට තම හතුරන්ව විස්තර කරන ලද්දේ “හානිකර කුරුමිණියන්,” “උකුණන්,” “ගෝනුස්සන්,” සහ “ලේ උරා බොන්නන්,” කියාය.

“කාර්මික පක්ෂයේ නඩුව” යැයි හැඳින්වෙන ලද කලින් විනිශ්චය තීන්දු කරන ලද ප්‍රදර්ශනය කාලයේ දී, ‘මිනිසාගේ අයිතීන් සඳහා වූ ලීගය’ විසින් ඇල්බට් අයන්ස්ටයින් සහ තෝමස් මාන් ඇතුළු තවත් අය අත්සන් කරන ලද විරෝධතාවය දක්වන පෙත්සමක් යවන ලදී. ගෝර්කි විසින් එයට විවෘත ලිපියකින් ප්‍රතිචාර දැක්වීය: “මගේ මතය අනුව මරණයට පමුණුවීම මුළුමනින්ම නීත්‍යානුකූල ලෙසින් සිද්ධ විය. කම්කරු සහ ගම්වැසි රෙජිමයක් විසින් එහි හතුරන් උකුණන් මෙන් පාගා දැමීම ඉතාමත් ස්වභාවික වූවකි.”⁴⁰

සත්වයන් මෙන් දක්වන ක්‍රියාවලිය පිළිබඳව බ්‍රොසට් විසින් පහත නිගමනය කරා එළඹෙයි:

අතින් හැම අවස්ථාවක දී ම මෙන්, ආඥාදායකවාදයේ කවියන් සහ මස් මරන්නන් ඔවුන් කවුදැයි හෙළිකරන ලද්දේ මුලින්ම ඔවුන් භාවිතා කළ වචන සමුදායෙනි. මොස්කව් අලුගෝසුවන් විසින් යොදා ගන්නා ලද “තුරන් කිරීම” හා සමීප ඥාතියෙක් වූ නාටිසි ඝාතකයන් විසින් ගෙන ගිය “පිළියම” යනු සෝවියට් වේදිකාවේ සියල්ලන්ටම දැක්වීමට හැකි වන ලෙසින් දක්වන ලද යළි පිළිසකර කළ නොහැකි වූ මානසික සහ සංස්කෘතික ව්‍යසනයක භාෂාමය නිරූපණයක් වූයේය. මිනිස් ජීවිතයේ අගය කඩා වැටිණ, ආචාර ධාර්මීය වින්තනය වෙනුවට වර්ගීකරණ (“ජනතාවගේ හතුරන්,” “දෝහීන්,” “විශ්වාස කළ නොහැකි කාරකයන්,” යනාදී වශයෙන්) වලින් සිතීම පටන් ගැනිණ... නාටිසි අලුගෝසුවන්ගේ සංවාදයේ සහ ප්‍රතිපත්ති වල ‘අනෙකා’ සත්වයන් මෙන් දැක්වීම පිරිසිදුව සහ බෝවීම යන බියෙන් ඇළී සිටීමෙන් වෙන් කරගත නොහැකි වූවකි, එය ජනවාර්ගික අයිඩියලොජිය හා සමීප ලෙසින් බැඳී තිබුණි. එය “මිනිසන් බවින් අඩු මිනිස්සු,” සහ “සුපිරි මිනිස්සු” යන අතෘප්තිකර ජනවාර්ගික ධුරාවලිමය පද වලින් බිහිවෙන ලද්දකි... නමුත් 1937 මොස්කව් හි දී, ජනවාර්ගික සහ ඒ සමඟ වූ අඥාදායක මෙහෙයුම් ගැන සාකච්ඡාව බෙහෙවින් වෙනස් වූවකි. එහි දී වැඩියෙන් වැදගත් වූයේ ‘අනෙකා’ යන්න සමස්ත ලෙසින්ම සත්වකරණයට ලක් කිරීමයි, එහි දී හැකි ඕනෑම දෙයක් යොදා ගැනීමට ලැබෙන ප්‍රතිපත්තියක් හදා ගැනීමටයි.”⁴¹

කෙසේ නමුදු, අයිඩියලොජිමය බාධකය හරහා ගොස් සමාජමය තුළින් ජනවාර්ගික ප්‍රශ්න වෙතට මාරු වීමට සමහර පසුබට නොවූහ. 1932 ලිපියකින්, ගෝර්කි (ඔහු, ඔහුගේ පුත්‍රයා ද සේවය කරන ලද සංවිධානයක් වූ GPU හි ප්‍රධානියා වූ ගෙන්රිබ් යගෝඩාගේ පෞද්ගලික මිතුරෙක් වූවා යැයි මෙහිදී මතක තබා ගත යුතුයි) මෙසේ ලිවීය: “හතුරා සමිත්තයෙන් ගනිද්දී, පංති ද්වේෂය ස්වභාවිකව හටගන්නා පිළිකුළක් තුළින් වර්ධනය කරන යුත්තකි. හතුරන් පහත් අය හැටියට පෙනී යා යුතුයි. හතුරා අපට වඩා පහත් යැයි මම ඉතා ගැඹුරු ලෙසින් විශ්වාස කරනවා, ශාරීරික තලයකින් පමණක් නොව ආචාර ධාර්මික අර්ථයෙන් ද පරිහානියට පත් වූවෙකි.”⁴²

මේ අදහස් එහි තාර්කික අන්තයට ගෙන යමින්, U.S.S.R. හි පර්යේෂණාත්මක වෛද්‍ය විද්‍යා ආයතනයක් (Institute of Experimental Medicine) නිර්මාණයට ඔහු පාක්ෂික විය. 1933 මුල් කාලයේ දී ඔහු මෙසේ ලිවීය:

විද්‍යාව විසින් අනුල්ලංඝනීය ලෙසින් සාමාන්‍ය ජනතාව අමතා, සියළු රෝග, දුර්වලතා, අසම්පූර්ණ තත්වයන්, ජරාපත් වීම, සහ ජීවියාගේ අකල් මරණය ගැන සියුම් සහ යථාතර්‍ය ලෙසින් හැදෑරීමට හැකි යැයි කියන කාලය ළඟා වෙමින් ඇත. එවැනි අධ්‍යයනයක් බල්ලන්, භාවන්, සහ ගිනි පිග් (guinea pig) යොදාගෙන කරන පර්යේෂණ වලින් පමණක් කරන නොහැකියි. මිනිස් සත්වයන් යොදාගෙන කරන

⁴⁰ Vaksberg, *Le mystère Gorki*, p. 262.

⁴¹ Brossat, *Un Communisme insupportable*, p. 268.

⁴² Vaksberg, *Le mystère Gorki*, pp. 286-287.

පර්යේෂණ අනිවාර්යෙන්ම අවශ්‍යයයි, මන්ද ජීවියාගේ ක්‍රියාකාරීත්වයේ මානුෂීය යාන්ත්‍රණය, අන්තර් සෛල ක්‍රියාවලිය, රුධිරය පිළිබඳව, ස්නායු රසායනය, සහ ජීවියාගේ ඇතුළත සිදුවෙන අනිකුත් සෑම ක්‍රියාවලියක්ම අධ්‍යයන කරන්නට අවශ්‍යයයි. ඒ සඳහා මිනිස් ගිනි පිග් සිය ගණනින් අවශ්‍ය වේ. මෙය මිනිස් වර්ගයා සඳහා වූ සැබෑ සේවයකි, කාලකණ්ණි, ශාරීරිකව, මනෝවිද්‍යාත්මකව, සහ ආචාර ධාර්මිකව පිරිහුණ පංතියක විලෝපියන් සහ පරපෝෂිතයන්ගේ සුව පහසුව වෙනුවෙන් නිරෝගී සත්වයන් මිලියන ගණනින් තුරන් කර දමනවාට වඩා එය වැඩියෙන් වැදගත් සහ ප්‍රයෝජනවත් වෙයි.⁴³

සමාජඉතිහාසමය විද්‍යාවාදයක නරකම පැතිකඩ මෙයාකාරයෙන් ජීවවිද්‍යාමය විද්‍යාවාදයක් සමඟ නැවත එකතු විය.

කොමියුනිස්ට්වාදයේ අපරාධ බොහොමයක් මානුෂීයත්වයට එරෙහි අපරාධ වූයේ මන්දැයි කියා වඩා හොඳින් අබෝධය කරගැනීමට, මේ ජීවවිද්‍යා සහ සත්වවිද්‍යා ආකාරයෙන් සිදුවෙන වින්තනය තුළින් අපිට ඉඩ පෑදේ. එසේම, මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදී අයිඩියලොජිය විසින් ඔවුන්ගේ අනුගාමිකයන් සඳහා මේ අපරාධ යුක්ති සහගත කරන්නට හැකියාව ලබාගත් ආකාරය ද අවබෝධ කරගැනීමට ඉඩ පෑදේ. ජීවවිද්‍යාවේ මෑත කාලීන සොයා ගැනීම් ගැන ඇති නීතිමය තීරණ සලකමින්, බ්‍රූනෝ ග්‍රැවියේර් (Bruno Gravier) මෙසේ ලියයි: “ජීව ආචාර ධර්ම ගැන ඇති නීතිමය සටහන්... කටයුතු කරන්නේ විද්‍යාවේ ප්‍රගතියට බැඳී ඇති වංචනික තර්ජනයක් දක්වන සංඥා පුවරු මෙනි. භීෂණය හා බැඳී ඇති අයිඩියලොජියන්ගේ උපත ගැන වූ භූමිකාව (ජේ. ඇශර් (J. Asher) ගේ ‘ප්‍රයාණයේ නීතිය’) පරිපූර්ණ ලෙසින් තවමත් හඳුනාගෙන නැත. චාල්ස් රිචට්ට් (Charles Richet) සහ ඇලෙක්සිස් කැරල් (Alexis Carrel) වැනි වූ සුප්‍රකල වෛද්‍යවරුන් විසින් කරන ලද, මූලික වශයෙන් සුප්‍රජනක විද්‍යා තල්ලුවකින් යුතු වූ කටයුතු වලින් පැහැදිලිවම නාටිසි තුරන්කරුවන් සහ නාටිසි වෛද්‍යවරුන්ගේ ක්‍රියා වලට මඟ පෑදෙන ලදී.”⁴⁴

කොමියුනිස්ට්වාදයේ සමාජ දේශපාලනමය වූ සුප්‍රජනක විද්‍යාවක් පවතියි, එය ධාවිත්වාදයේ සමාජමය ආකාරයකි. ඩොමිනික් කෝලාස් (Dominic Colas) ගේ වදන් වලින් කිව්වොත්, “සමාජ සත්වයන්ගේ පරිණාමය පිළිබඳ දැනුමේ ප්‍රවීණතා හැටියට, ඉතිහාසයේ කුණාබක්කියට තීන්දු වීම නිසා අතුරුදහන් විය යුත්තේ කවුදැයි කියා ලෙනින් තීරණය කළේය.”⁴⁵ “විද්‍යාත්මක” පදනමක් මත (එනම්, දේශපාලන සහ ඉතිහාසමය අයිඩියලොජිය මත පදනම්ව මෙන්ම මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදය මත පදනම්ව ද) තීරණයක් ගැනෙන ලද මොහොතේ පටන් අනුන වූ අදියරක් බුර්ජුවාසිය නියෝජනය කළහ. එයට සැබැවින්ම අයිති වෙන හෝ අයිති වෙනවා යැයි කියාගන්නා අයව පංතියක් හැටියට තුරන් කිරීම සහ ඒකීය පුද්ගලයන් හැටියට තුරන් කිරීම යුක්ති සහගත කළ හැකියි.

නාටිසිවාදය ගැන කතා කරමින් මාසෙල් කොලින් (Marcel Colin) මෙසේ සඳහන් කරයි: “වර්ගීකරණ, වෙන්කර තැබීම, තහනම් කිරීම, සහ ජීවවිද්‍යාත්මක පිළිවෙතක් අනුව පමණක් මේ අපරාධමය අයිඩියලොජිය ගෙනෙන ලදී. අපි හිතන්නේ විද්‍යාත්මක අදහස් ගැන (පරම්පරාගත ලෙසින්, ජාතීන් මිශ්‍රණයෙන්, වාර්ගික පිවිතුරු බව) සහ අගේ ඇති, මිලනේරියානුවාදී, නැතහොත් ලෝක විනාශය ගෙනෙන පැතිකඩ පිළිබඳව ඇති පැහැදිලිවම සුවිශේෂ ඉතිහාසමය මොහොතක නිෂ්පාදන.”⁴⁶ ඉතිහාසයට සහ සමාජයට විද්‍යාත්මක පූර්ව අභ්‍යුපගමනයන් යෙදූ ගැනීම—ඉතිහාසයේ අර්ථය දරන්නා යනු නිර්ධන පංතියයි යන අදහස වැනි—පහසුවෙන්ම මිලනේරියානුවාදී විශ්වවේදීය මනාකල්පිත රූප සමූහයක් වෙත පහසුවෙන් සොයා යා හැකි අතර කොමියුනිස්ට් අන්දැකීමේ සාර්වත්‍රික ලෙසින් පවතියි. අපරාධමය අයිඩියලොජියන් පිටුපස ඇත්තේ මේ අභ්‍යුපගමනයන් වෙති. මිනිසන්ට බව බුර්ජුවාසී සහ නිර්ධන පංතිය යැයි බෙදන ලෙසින්, සහ පහළ මධ්‍යම පංතිය සහ ඉහළ මධ්‍යම පංතිය කියාත් නැත්නම් ධනවත් හෝ දුප්පත් ගම්බද වැසියන් කියාත්, එහි දී පිවිතුරු අයිඩියලොජියමය වර්ගීකරණ විසින් හිතූමතය අනුව කරන වෙන් කිරීම් තීරණය කරයි. ඒවා දීර්ඝ කාලයක් තිස්සේ පැවතෙන ලද සේ, මේ වර්ගීකරණ සැබැවින්ම පවතින දැයක් ලෙස සැලකීමෙන්, සහ කිසිසේත්ම වෙනස් නොවන ලෙසින් සැලකීමෙන්, මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදය විසින් ක්‍රමය දේවත්වයට පත් කරන ලද්දේ එහි දී වර්ගීකරණ සහ වියුක්තයන් කිසිදු මිනිස් යථාර්ථයකට වැඩියෙන් වැදගත් කරවීමටයි. ඒකීය පුද්ගලයන් සහ කණ්ඩායම් දකින ලද්දේ යම් ආකාරයක

⁴³ Ibid., p. 312.

⁴⁴ Bruno Gravier, “Une actualité toujours plus cruciale,” in *La crime contre l’humanité*, ed. Marcel Colin (Ramon-Ville Saint-Agen: Eres, 1996), p. 10.

⁴⁵ Dominique Colas, *Lénine et le léninisme* (Paris: Presses Universitaires Françaises, 1987), p. 101. See also his doctoral dissertation, *Le léninisme* (Paris: Presses Universitaires Françaises, 1982).

⁴⁶ Colin, *La crime contre l’humanité*, p. 14.

ප්‍රාථමික, හඳුනාගත නොහැකි සමාජ ශාස්ත්‍රයක මූලා-කෘතීන් හැටියටයි. එයින් අපරාධය පහසු කරවන ලදී: තොරතුරු සපයන්නා, වධකයා, සහ NKVD අලුගෝස්ට්‍රා විසින් හෙළා දැක්කේ නැත, දුක් ඇති කළේ නැත, නැතහොත් ජනතාව මැරුවේ නැත; ඔවුන් කළේ පොදු යහපතට වාසිදායක නොවන හුදු විසුකිත ආකාරයක් තුරන් කර දැමීම පමණයි.

දහම අපරාධමය අයිඩියලොජියක් බවට පත්වෙන්නේ මූලික පරිසිද්ධියක් ප්‍රතික්ෂේප කරන සරල ක්‍රියාවෙනි: රොබට් ඇන්ටෙල්මෙ (Robert Antelme) විසින් “මිනිස් වර්ගයා” (human species) යැයි හඳුන්වන ඒකාග්‍රතාවයේ, නැතහොත් 1948 ‘මානුෂීය අයිතීන්ගේ විශ්ව ප්‍රකාශනයේ’ පූර්විකාව තුළින් විස්තර කෙරෙන “මානුෂීය පවුල” (the human family) යන්නෙන්. මාක්ස්වාදී-ලෙනින්වාදයේ ප්‍රභවයන් සමහර විට සොයා ගත හැකියාව ලැබෙන්නේ කිසිසේත්ම මාක්ස් වෙතින් නොවේ, ඒ වෙනුවට සමාජ ගැටළු ගැන යොදා ගනිද්දී ඇතිවෙන, ජනවාර්ගික ගැටළු සඳහා එවැනි අදහස් යොදා ගනිද්දී එයාකාරම වූ ව්‍යසනකාරී ප්‍රතිඵල අත්කර දෙන, ධාවන්වාදයේ අපගාමී අනුවර්තනයකිනි. එක දැයක් නිශ්චිතයි: මානුෂීයත්වයට එරෙහි අපරාධ යනු විශ්ව බවකට නොව ඒත් යම් සුවිශේෂ තත්වයකට, එය ජීවවිද්‍යාත්මක, ජනවාර්ගික, නැත්නම් සමාජ ඉතිහාසමය වේවා, ජනතාව ඇද දැමීම නිසා නිෂ්පාදනය වෙන අයිඩියලොජියේ ප්‍රතිඵලයයි. ඔවුන්ගේ හැදියාව සඳහා විශ්ව අනුමිතියක් ඇතැයි කියා, සමස්ත මිනිස් සංහතියට අදාළ යැයි කියා ජනතාව තුළ විශ්වාසයක් ගොඩනගන්නට ප්‍රොපගැන්ඩා මාර්ගයෙන්, කොමියුනිස්ට්වාදීන් සාර්ථක වූහ. ජාතිකවාදී වූ සහ අන්ත ලෙසින් වර්ගවාදී වූ නාටිසි ව්‍යාපෘතියේ සුවිශේෂී ඉලක්කයක් තිබුණා යැයි ද අනෙක් අතට ලෙනින්ගේ ව්‍යාපෘතිය සාර්ව වූයේ යැයි ද තර්ක කරමින්, නාටිසිවාදය සහ කොමියුනිස්ට්වාදය අතර වෙනසක් දක්වන්නට විවේචකයන් බොහෝ විට උත්සාහ කළහ. මෙය මුළුමනින්ම වැරදියි. න්‍යායික සහ ප්‍රායෝගික යන දෙකින්ම, ලෙනින් සහ ඔහුගේ අනුප්‍රාප්තිකයන් විසින් මිනිස් සංහතියෙන් සියළු ධනවාදීන්, බුර්ජුවාසිය, සහ ප්‍රතිවිප්ලවීයවාදීන්, සහ අනෙකුත් අයවළුන්ව ඉවත් කරන ලදී, ඔවුන්ගේ සමාජමය සහ දේශපාලනමය සංවාදයේ දී මේ අයව පරම හතුරන් බවට පත් කරන ලදී. 1918 තරම් ඈත කාලයක දී කවුට්ස්කි දක්වන ලද්දේ මේ පද වහර මුළුමනින්ම නමුත් ලෙසින් පවතින බවයි, එයින් බලයේ සිටින අයට ඔවුන් කැමති ඕනෑම අයෙක්ව මිනිස් සංහතියෙන් ඔවුන් කැමති අවස්ථාවක දී අයිත් කරන හැකියාව ලැබිණ. මානුෂික අපරාධ වලට සෘජුවම ගිය පද වහර ඒවා වූහ.

“මානුෂීයත්වය ගැන මතිය හඳුනාගන්නා, එය ජීවවිද්‍යාත්මක ප්‍රවේශයකට ඔබ්බෙන් ඉදිරිපත් කරන, සහ ජීවවිද්‍යාවට ‘මිනිස් පුද්ගලයෙක් ගැන කියන්නට ඩිංගක් පමණක් ඇතැයි’,” කියන හෙන්රි ඇට්ලන් (Henri Atlan) වැනි ජීවවිද්‍යාඥයන් ගැන සාකච්ඡා කරද්දී මිරියෙල් ඩෙල්මාස්-මාටි (Mireille Delmas-Marty) මෙසේ පරාජය බාර ගනියි: “අනෙක් සත්ව වර්ගයක් ලෙසින්ම මිනිස් වර්ගයා ද සැලකිල්ලට ගැනීම හොඳින් කළ හැකි වූවකි යන්න සත්‍යයකි, ඔහු අනෙක් සත්වයන් සහ එළවළු වර්ග දැනටමත් හදුනා ලෙසින් මිනිසා විසින් තනන්නට ඉගෙන ගන්නා වර්ගයක්.”⁴⁷ ඒත් කොමියුනිස්ට්වාදය විසින් සැබැවින්ම වැයම් කළේ මෙය ඉටු කරන්නට නොවේද? “නව මිනිසා” යන අදහස ඇත්තේ කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපෘතියේ මැද්දේ නොවේද? අලුත් තක්කාලි හෝ ඉරිඟු වර්ගයක් නිර්මාණය කිරීමට නොව අලුත් මිනිස් වර්ගයක් නිර්මාණය කිරීමට වැයම් කළ ප්‍රොෆිම් ලිසෙන්කෝ වැනි බලකාමීන් ගණනාවක් කොමියුනිස්ට්වාදයේ සිටියේ නැද්ද?

දහනවවැනි සියවස අග දී පැවති විද්‍යාත්මක මානසිකත්වය මතු වූයේ වෛද්‍ය විද්‍යාවේ ජයග්‍රහණය කාලයේ දී ය, එයින් ප්‍රබෝධමත් වූ වැසිලි ග්‍රොස්මන් බොල්ෂෙවික් නායකයන් ගැන මෙම ප්‍රකාශය කරන ලද්දේය: “මෙයාකාර පුද්ගලයෙක් අනෙකුත් පුද්ගලයන් අතර දී හැසිරෙන්නේ රෝහල් වාට්ටුවක ශල්‍ය වෛද්‍යවරයෙක් හැසිරෙන ලෙසකි...ඔහුගේ ආත්මය සැබැවින්ම ඔහුගේ පිහිය වෙයි. මේ ජනතාවගේ සාරය රඳන්තේ ශල්‍ය වෛද්‍යවරයාගේ පිහිය ගැන ඇති ඔවුන්ගේ අන්තවාදී හක්තිය මතයි—එයා තමයි විශිෂ්ට න්‍යායවාදියා, විසිවැනි සියවසේ ප්‍රධාන දාර්ශනිකයා.”⁴⁸ අදහස එහි දුරස්තරම වූ අන්තයට ගෙන යන ලද්දේ පොල් පොටි විසිනි. ඔහු පිහියේ සේර පහරකින් සමාජ සිරුරේ ඔවු දුවන ලද තුවාල කොටස් කපා දමමින්—“නව ජනතාව”—ගම්බද “නිරෝගී” කොටස් තියා ගත්තේය. එය කොතරම් වියරු අදහසක් වුවත්, එය අලුත් අදහසක් නොවීය. ඒ වන විටත්, 1870 ගණන් වල දී, රුසියානු විප්ලවීයවාදී සහ නෙව්විගේ වටිනා උරුමක්කාරයෙක් වූ පියතෝර් ටිකචෙව් (Pyotr Tkachev) විසින් වයස විසිපහකට වැඩි සියළු රුසියානුවන් තුරන් කර දමන්නට යෝජනා කළේය, ඔහුගේ විප්ලවීය පරමාදර්ශය ගෙන යා නොහැකි අය හැටියට ඔහු විසින් සලකන ලද අයව. මේ වියරු අදහසට නෙව්වි

⁴⁷ Mireille Delmas-Marty, “L’interdit et le respect: Comment définir le crime contre l’humanité?” in Colin, *La crime contre l’humanité*, p. 26.

⁴⁸ Grossman, *Forever Flowing*, p. 200.

වෙන ලියන ලියුමකින් බකුනින් විසින් විරෝධය දක්වන ලදී: “අපේ ජනතාව යනු ඕනෑම රහසිගත සමාජයකට ඔවුන් කැමති ඕනෑම දෙයක් ලියන හැකි හිස් කඩදාසි නෙමෙයි, උදාහරණයක් හැටියට ඔබේ කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපෘතිය වගේ.”⁴⁹ අතීතය මුළුමනින්ම මකා දමන්න යැයි ජාත්‍යන්තරය විසින් උද්යාවනය කරන ලදී, මාමි තමන්ට හිස් කඩදාසියක ලියන දිනියස් කිවියෙක් හැටියට සමාන කර ගත්තේ හරියට වසර දහස් ගණනක ඉතිහාසයක් සරලව නොසලකා හැරීමට පුළුවන් යැයි ඔහු සැබැවින්ම විශ්වාස කළ ලෙසින්ය.

ඉහතින් සාකච්ඡා කරන භීෂණයේ බොහෝ යාන්ත්‍රණයන් හටගත්තේ ලෙනින් සහ ස්ටාලින් යටතේ පැවති U.S.S.R. හි වුවත්, විවිධ තීව්‍රතාවයන් වලින් යම් යම් ප්‍රමාණයන්ට වෙනස් වුවත් ඒ සමහර ලක්ෂණ සොයා ගැනෙන්නේ මාක්ස්වාදී ප්‍රභවයෙන් යුතු යැයි කියාගත් සියළු රෙජිමයන් තුළ දී ය. සෑම කොමියුනිස්ට් රටක්ම නැත්නම් පක්ෂයක්ම එයට විශේෂ වූ ඉතිහාසයකින් යුතු වන අතර එහිම වූ ප්‍රාදේශීය සහ පරිස්ථානීය විවිධත්වයන් වලින් ද යුතු වේ. නමුත් 1917 නොවැම්බර් මාසයේ මොස්කව් හි දිගහැරුණු විලාසයට සම්බන්ධයක් සෑම විටම සොයා ගත හැකියි. මේ සම්බන්ධය කොමියුනිස්ට්වාදයේ ජනක කේතය ආකාරයක් කරා යන්නකි.

ඒ බියකුරු ක්‍රමයේ කොටස්කරුවන් වූ ජනතාව අපිට කෙසේ අවබෝධ කරගන්නට හැකිවේවිද? ඔවුන්ට සුවිශේෂී මනෝවිද්‍යාත්මක ලක්ෂණ තිබුණා ද? සෑම ආඥාදායක රෙජිමයක් තුළ දී ම එවැනි හැදියාවන් සඳහා විශේෂ දස්කම් දක්වන ජනගහනයේ කොට්ඨාශයක් සිටිනවා යැයි පෙනී යයි. එය විසින් ඔවුන්ට ක්‍රියාශීලී ලෙසින් සොයා ගෙන ඔවුන්ගේ තනතුරු අතර ඉහළට පත් කරයි. ස්ටාලින්ගේ සිද්ධිය එය නියෝජනය කරන්නකි. උපායමාර්ග අනුව බලදේශී ඔහු ලෙනින්ගේ වටිනා උරුමක්කාරයෙකි. පරිස්ථානීය ලෙසින් පැවතියා ද නැත්නම් ගෝලීය පරිමාණයෙන් පැවතියා ද පහසුවෙන් ඔහුට වැඩ ඉක්මණින් ඉටුකරලීමට හැකියාව තිබිණ. 1922 දී දුර්වල සෝවියට් යුනියනය ලෝකයේ සුපර් බලවතුන් දෙදෙනාගෙන් එක් අයෙක් බවට පත් කරන ලද, සහ දශක ගණනාවක් තිස්සේ ධනවාදයට ඇති සැබෑ විකල්පය ලෙසින් කොමියුනිස්ට්වාදය දක්වන ඉතිහාසයේ ඇස් වලට ඔහු සියවසේ මහා මිනිසෙක් ලෙසින් පෙනෙනු ඇත.

එනමුත් ඔහු, විශිෂ්ට අපරාධකරුවන් ඉතාමත් පහසුවෙන් සොයා ගත හැකි වූ සියවසක දී, එහි විශිෂ්ටතම අපරාධකරුවන් අතරින් එක් අයෙක් ද විය. 1953 තරම් ඈත කාලයක දී බොරිස් සුචාරින් සහ බොරිස් නිකොලෙවිස්කි දෙදෙනා ස්ටාලින්ට සම කළේ සියවසේ කලිගුලා හැටියටයි. එසේම ඔහු හින්තෝන්මාදයේ වියරුවෙන් පෙළෙන ලද්දෙක් හැටියට ට්‍රොට්ස්කි විශ්වාස කළේය. ඒත් ඊටත් වඩා, ස්ටාලින් යනු දේශපාලනයට විශේෂ දක්ෂතාවයක් දක්වන ලද, අපූර්ව අන්තවාදියෙක් වූ අතර ප්‍රජාතන්ත්‍රවාය ගැන කිසිසේත්ම විශ්වාස නොකළ මිනිසෙකි. නෙව්වි විසින් සිහින මැවූ, ලෙනින් විසින් පටන් ගත්, ව්‍යාපාරයක තාර්කික ප්‍රතිඵලය ස්ටාලින් වූයේය, හේ අන්තවාදී ක්‍රම යොදාගෙන අන්තවාදී ප්‍රතිපත්ති දියත් කරන මිනිසෙක් වූයේය.

ආණ්ඩු කිරීම සඳහා මානුෂීය අපරාධ වල ස්ටාලින් විසින් උවමනාවෙන්ම නියැලෙන ලද්දේය යන පරිසිද්ධිය අපට නැවතත් ගෙන යන්නේ සුවිශේෂී ලෙසින් රුසියානු වූ ඔහුගේ පෞරුෂයේ පැතිකඩ වෙනයි. කෝකසස් හි උපන්නෙක් හැටියට, ඔහුගේ ළමා කාලය සහ ගැටවර විය පිරී තිබුණේ රන් හඳවත් ඇති සොර කල්ලි, සහ ඔවුන්ගේ ගෝත්‍රයන් වලින් තෙරපා දමන ලද කඳුකර වැසියන් (*abreks*) නැත්නම් ලේ වලින් පළිගන්නට ගම්හීර දිවුරුම් දුන් අය ගැන—කෙටියෙන් කිව්වොත් දොමිතස් නිර්භීත බැවින් පිරුණු මිනිසුන් ගැන කතා වලින්. ඔහු විසින් කොබා (Koba) යන අන්වර්ථ නාමය භාවිතා කළේය, එය එක් මිත්‍යා සොර මුලක කුමාරයෙක්ගේ නමයි, වැන්දඹුවන් සහ අනාථ දරුවන්ගේ සහායට එන ලද රොබින් හුඩ් වැනි පරිස්ථානීය චරිතයකි. නෙව්විව ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද ලිපියක බකුනින් මෙසේ ලිවීය:

ඔබට මතකද මම අබ්රෙක් (*abrek*) කියලා ඔයාට කතා කළාම, ඔයාට කොතරම් තරහා ගියාද කියලා, එතකොට ඔයා විස්තර කළා ඔයාගේ විශ්වාස හරියට කඳුකර වැසියන්ගේ ධර්ම සාරයන් හැටියට? සියළු පිරිමි ඒ විදියට හදන්න ඕන කියලා ඔබ කිව්ව, තමන්ට අත් හැරීම සහ පෞද්ගලික අවශ්‍යතා සහ ආශාවන්, සියළු හැඟීම්, බැඳීම්, අත් හැරීම සාමාන්‍යය තත්වයක් කියලා, ඒක මුළු මිනිස් සංහතියේ එදිනෙදා තත්වයක් කියලා. ඒ කෲර අත් හැරීමෙන් සහ දැඩි අන්තවාදයෙන් ඔබට දැන් උවමනා සමස්ත ප්‍රජාවට යොදා ගැනෙන පරිදි පොදු මූලධර්මයක් හදන්න. ඔබට ඕනා වියරු දේවල්, කළ නොහැකි දේවල්, ස්වභාව ධර්මය, මිනිසා, සහ සමාජය සමස්ත ලෙසින් නිෂේධනය කරන දේවල්!⁵⁰

⁴⁹ Confino, *Violence*, p. 120.

⁵⁰ Quoted in *ibid.*, p. 112.

පරමාදර්ශයට ඔහු මුළුමනින්ම කැපවී සිටිය ද, සෑම විස්ලවීය ක්‍රියාවක්ම මූලික ආචාර ධාර්මීය බැමි සංඛ්‍යාවකට යටත් විය යුතු යැයි කියා 1870 තරම් ඈත කාලයක දී බකුනින් අවබෝධ කරගෙන සිටියේය.

කොමියුනිස්ට් භීෂණය බොහෝ විට මහා කතෝලික පර්යේෂණ සභාවට සමාන කෙරෙයි. මෙහි දී ඉතිහාසඥයන්ට වඩා නවකතාකරුවන් වැඩි ප්‍රයෝජනවත් බවකින් වෙති. ඔහුගේ අනගි නවකතාව වූ ‘දුෂ්ටත්වයේ වස්ත්‍රය’ (*La unique d’infamie*) හි මිෂෙල් ඩෙල් කැස්ටිලෝ (Michel del Castillo) මෙසේ සඳහන් කරයි: “අරමුණ වින්දිතයාට වධහිංසා කිරීම හෝ පුළුස්සා දැමීම නොවේ: ඉලක්කය නිවැරදි ප්‍රශ්නය ඇසීමයි. සත්‍යය නොමැතිව භීෂණයක් නැත, එහි පදනම එයයි. සත්‍යය නැතිව කොහොමද වරද හඳුනාගත හැක්කේ?...තමන් සතුව සත්‍යය ඇතැයි කියා අයෙකුට විශ්වාස නම්, එහෙනම් අයෙකු ඔහුගේ අසල්වැසියා වරදේ තියන්නේ කෙසේද?”⁵¹

මූල පාපයෙන් ගැලවිය හැකි යැයි පල්ලිය පොරොන්දු විය, ගැලවීම හෝ වෙනත් ලෝකයක සදාකාලින නිරයට පැමිණවීම. මිනිස් වර්ගයාගේ ප්‍රොමිතියානු දෛවය ගැන මුදාගැනීමේ විශ්වාසයක් මාක්ස් හට තිබුණි. මෙය ‘මහා සන්ධ්‍යාව’ (*Great Evening*) පිළිබඳ අනාවැකි ලෙසින් වූ සිහිනයයි. ඒත් ලෙසෙක් කොලාකොවිස්කි (Leszek Kolakowski) සිතුවේ මෙසේය: “අපි දකින ලෝකය සමස්ත ලෙසින් දුෂිතයි සහ එය දියුණු කරගත නොහැකියි යන අදහස, සහ ඒ වෙනුවට එන ලෝකය තුළින් සශ්‍රීකත්වය, පරිපූර්ණත්වය, සහ මිනිස් ස්පීකුවේ වඩාත්ම මාග විප්ලවයන් අවසානයේ නිදහස් කරගැනීම...සැබැවින්ම මේ විප්ලවය අපේ කාලයේ සොයා ගන්නා ලද්දක් නොවේ, ඒත් ආගමික වින්තනය අපි හඳුනාගත යුතුයි, එයින් සියළු ලෞකික අගැයුම් අද්භූත බලයන්ගේ කරුණාවට විරුද්ධ වෙනව, අගාධයේ අගිස්සේ සිට දිව්‍යලෝකයේ ප්‍රභාමත් ඉහළකට පැනීමෙන් අපේ විමුක්තය තහවුරු කරන බව අපිට කියන දහමකට වඩා පිළිකුල් බවකින් ගොඩක් අඩුයි.”⁵²

ඔහුගේ දාර්ශනික සංවාද (*Philosophical Dialogues*) වල දී අයෙකුට පරම බලය සහතික කරගත හැකි විශ්වාසවන්තම ක්‍රමය නම් මිථ්‍යා අපායක් ගැන ජනතාවට තර්ජනය කිරීම නොව, ඒත් —කැරළිකරුවන්ට දඬුවම් කරන සහ අනෙක් අයට බියගන්වන, හෘදය සාක්ෂියක් නොමැති අයගෙන් සහ ආණ්ඩුවේ බලයට මුළුමනින්ම කැපවී සිටින අයගෙන් හැඳෙන විශේෂ පොලිස් බලකායක් සමඟ වූ රැඳවුම් කඳවුරක්— “කීකරු යන්න, අචාර ධර්ම ගැන සැලකිල්ලක් නොදක්වන හැදියාවෙන් යුතු සහ ඕනෑම ආකාරයක කුෂර කටයුත්තකට සූදානම් කිරීම,” සැබෑ අපායක් පිහිටුවීමෙනි.⁵³

1953 දී ගුලාග් හි සිටි සිරකරුවන් බහුතරය නිදහස් කර ගැනීමෙන් පසුව, සහ සෝවියට් කොමියුනිස්ට් පක්ෂයේ විසිවැනි කොංග්‍රසයෙන් පසුව පවා, භීෂණයේ සමහර ආකාරයන් අතුරුදහන් වී ගිය පසුව, භීෂණයේ මූල ධර්මය එහි කාර්යය තව දුරටත් තබාගෙන තව දුරටත් ඉතාමත් ඵලදායක විය. භීෂණයේ මතකය දිගටම පැවතිණ, එයින් ජනතාවගේ කැමැත්ත අධිපණ කරන ලදී. අයිනෝ කුසින් (Aino Kuusinen) සිහිකරන පරිදි: “භීෂණයේ මතකය ජනතාවගේ මනසේ බරක් ලෙසින් පැවතිණ; ස්ථාවරත්වය යන්න මගියා කියා කිසිවෙකුට හෝ විශ්වාස කළ නොහැකි විය. වධහිංසාවෙන් යම් ආකාරයකින් හෝ දුක් නොවිඳි පවුලක් මොස්කව් වල හිටියේ නැති තරම්, ඒත් කිසිවෙකු හෝ ඒ ගැන කිසිදු කතා කළේ නැහැ. උදාහරණයක් හැටියට, මම, කඳවුරු ඇතුළත දී මා ලද අත්දැකීම් ගැන මගේ මිතුරන් ඉදිරියේ කිසිදු කතා කරන්නේ නැහැ. ඔවුන් ඒ ගැන කිසිදු විමසා ඇත්තේ ද නැහැ. හැම කෙනෙකුගේම මනසේ බිය ඉතා ගැඹුරු ලෙසින් මුල් ඇදල තිබුණේ.”⁵⁴ භීෂණය ගැන ඔවුන්ගේ මතකයන් වින්දිතයන් විසින් ඔවුන් යන යන තැන රැගෙන යන ලද්දේ නම්, ඔවුන්ගේ අලුගෝසුවන් ද ඒ මතකයන් වල එයාකාර ලෙසින්ම රැඳී සිටියහ. බ්‍රෙෂ්නෙව් යුගයේ මැද දී, සෝවියට් යුනියනය විසින් වෙකාගේ පනස්වැනි සංවත්සරය අනුස්මරණය කිරීම සඳහා එහි මතකයට වන්දනා කරනු පිණිස පොතක් ප්‍රකාශනය කර තැපැල් මුද්දරයක් නිකුත් කරන ලදී.⁵⁵

අවසාන වශයෙන් අන්තිම වචනය ලැබිය යුත්තේ ගෝර්කිට සහ 1924 දී කරන ඔහුගේ ලෙහින් වන්දනාවටයි:

⁵¹ Michel del Castillo, *La tunique d’infamie* (Paris: Fayard, 1997), p. 25.
⁵² Leszek Kolakowski, *L’esprit révolutionnaire* (Paris: Editions Complexe, 1978), p. 22.
⁵³ Todorov, *On Human Diversity*, p. 165.
⁵⁴ Aino Kuusinen, *The Rings of Destiny: Inside Soviet Russia from Lenin to Brezhnev* (New York: William Morrow, 1974), p. 227.
⁵⁵ The text has been analyzed by Michel Heller in “Lénine et la Vetcheka,” *Libre*, no. 2 (1971), 19.

මගේ පැරණි මිත්‍රයෙක්, සොරමොව් (Sormov) වෙතින් එන කමිකරුවෙක්, කරුණාවන්ත හදවතක් ඇති මිනිසෙක්, පැමිණිලි කළා වෙකාට වැඩ කිරීම ඉතාමත් දුෂ්කර බව. මම එයාට පිළිතුරු දුන්න: “මට ජේන්නෙ ඒක ඔයාට හොඳ දෙයක් නොවේ කියා. ඒක ඔයාගෙ හැදියාවේ නැහැ.” ඔහු කණගාටුවෙන් එකඟ වුණා. “නැහැ, කිසිසේත්ම නැහැ.” නමුත් මොහොතක් කල්පනා කළාට පසුව, ඔහු මෙසේ එකතු කළා, “නමුත් මම ඒ ගැන හිතද්දී, මට හොඳටම විශ්වාසයි ඉලිවිටත් ඔහුගේ ආත්මය එහි තටු වලින් ආපස්සට ඇදලා අල්ලා ගෙන ඉන්න බොහෝ විට සිද්ධ වෙනවා කියල ඒ නිසා මට මගේ දුර්වලතාවය ගැන ලැජ්ජා හිතෙනව”... ලෙනින්ට ඔහුගේ “ආත්මය තටු වලින් ආපස්සට ඇදලා තියාගන්න” සැබැවින්ම සිද්ධ වුවාද? ඔහු තමන්ට කොතරම් අල්ප අවධානයක් දැක්වුවාද කියතොත් ඔහු කිසිවිටෙක තමන් ගැන අතින් අය සමඟ කතා කළේ නැහැ; ඔහුගේ මනසේ රැවිදෙන කුණාටු ගැන කිසිවක් හෙළි නොකරන්න අනෙක් කිසි කෙනෙකුට වඩා හොඳින් ඔහු සමත් වුවා. නමුත් වරක් ඔහු දැරුවන් අතගාන ගමන් මට මෙහෙම කිව්වා, “අපේ ජීවිත වලට වඩා ඔවුන්ගේ ජීවිත යහපත් වේවි: අපිට ජීවත්වෙන්නට සිද්ධ වෙලා තියන දේවල් වලින් ඔවුන් ගැලවිලා සිටිවි. ඔවුන්ගේ ජීවිත අපේ ජීවිත වලට වඩා කුරිරු බැවින් අඩුවේවි.” ඔහු ඇතක් දිහා බලාගෙන සිටියේය, සිහිනයක ගිලී සිටින ලෙසින් මෙසේ එකතු කළේය: “වැරදියට වටහා ගන්න එපා, මට ඔවුන් ගැන ඊර්ෂ්‍යාවක් නැහැ. අපේ පරම්පරාව අතිශයෙන් ඉතිහාසමය වැදගත්කමකින් යුතු කර්තව්‍යයක් ඉටු කරලා තියෙනව. අපේ ජීවිතවල කෘෂ්ණත්වය, හටගත් තත්වයන් නිසා ආරෝපණය වුව, ඒක වටහා ගැනේවි, ඒකට සමාව ලැබේවි. සියල්ල වටහා ගැනේවි, සියල්ලම!”⁵⁶

අපි වටහා ගන්නට පටන්ගෙන ඇත්තෙමු, ඒත් ඒ ලෙනින් සිතූ පරිද්දෙන් නොවේ. මෙම “අතිශයෙන් ඉතිහාසමය වැදගත්කමින් යුතු කර්තව්‍යයේ” අද ඉතිරි වී ඇත්තේ කුමක්ද? “සමාජවාදය ගොඩනැඟීමේ” මායාව නොවේ, ඒත් මිලියන සිය ගණනක් ජනතාවගේ ජීවිතවල තවමත් බරක් වූ දැවැන්ත බේදවාචකයකි. එය තෙවැනි සහශ්‍රයට ඇතුල්වීම සලකුණු කරනු ඇත. ස්ටාලින්ග්‍රෑඩ් හි යුද වාර්තාකරුවා වූ වැසිලි ග්‍රොස්මන්, ඔහුගේ විශිෂ්ට සාහිත්‍ය නිර්මාණය KGB විසින් රජයට පවරා ගත් ආකාරය දුටු ලේඛකයා, එහි ප්‍රතිඵලයක් හැටියට බිඳුණු මිනිසෙක් හැටියට මිය ගිය ලද්දා, ඔහුගේ අත්දැකීම් වලින් නැවත කියන්නට වටිනා සුබවාදී පාඩමක් නිගමනය කරන ලදී:

ආණ්ඩුව විසින් මිනිස් සත්වයන්ට එරෙහිව කිසිදා හෝ වූ විශාලතම ප්‍රචණ්ඩත්වය සිදු කළ සියවස අපේ සියවසයි. ඒත් මනුෂ්‍යත්වයේ ශක්තිය සහ බලාපොරොත්තුව පවතින්නේ හරියටම මෙතැනයි. “සැබෑ සියල්ල යථාර්ථවාදී” වෙන ඉතිහාසමය ක්‍රියාවලිය ගැන වූ හෙගලියානු සංකල්පය අන්තිමට හොලවන ලද්දේ විසිවැනි සියවස විසින්. දශක ගණනාවක් තිස්සේ ප්‍රචණ්ඩ ලෙසින් වාදයට ලක් වූයේ මේ සංකල්පයයි, එය රුසියානු චින්තකයන් විසින් අවසානයේ දී පසුගිය සියවසේ දී පිළිගන්නා ලදී. ඒත් දැන්, ඒකීය පුද්ගල නිදහසට උඩින් රජය ජයග්‍රහණය ලබා මුදුන් ස්ථානයේ සිටිය දී, උණුසුම් කබා හැඳගත් රුසියානු චින්තකයන් විසින් පැරණි හෙගලියානු නීතිය බලයෙන් පහකර පැත්තකට විසිකර ඔවුන්ගේ නව, සුපිරි, ලෝක ඉතිහාසයේ මාර්ගෝපදේශකය සපයන මූලධර්මය ප්‍රකාශ කර ඇත: “නොමිනිස් වූ සියල්ල තේරුමක් නැති වටිනාකමක් නැති දේවල් වෙති”... ප්‍රචණ්ඩත්වයේ බලපෑමට ලක් වූ සියල්ලේ තේරුමක් නැත සහ වටිනාකමක් නැත යැයි සහ එයට අනාගතයක් නැතැයි සහ එය කිසිදු සඳහනක් ඉතිරි නොකර අතුරුදහන් වී යා වි යැයි කියා නොමිනිස් බවේ සමස්ත ජයග්‍රහණය මධ්‍යයේ දී ස්වයං ප්‍රත්‍යක්ෂ විය.⁵⁷

⁵⁶ Maksim Gorky, *Lenin: A Biographical Essay* (London: Morrison & Gibb, 1967), pp. 29-32.

⁵⁷ Grossman, *Forever Flowing*, pp. 239-240.

ලේඛකයන් ගැන

About the Authors

ස්ටෙෆානි කුර්ටුවා STÉPHANE COURTOIS Centre National de la Recherche Scientifique - CNRS හි පර්යේෂණ අධ්‍යක්ෂකවරයා සහ *Communisme* සඟරාවේ කර්තව්‍යවරයා වෙයි. ඔහුගේ කර්තව්‍යවලින් යුතු කෘති මෙසේය *Le PCF dans la guerre* (1980); *Qui savant quoi? L'extremisation des Juifs, 1941-1945* (1987); *Le Communisme* (1987, with M. Lazar); *Le sand de l'étranger. Les immigrés de la MOI dans la Résistance* (1989); *Cinquante ans d'une passion française, De Gaulle et les communistes* (1991, with M. Lazar); *Rigueur et passion. Hommage à Annie Kriegel* (1994, with A. Wieworka); *Histoire du Parti communiste français* (1995, with M. Lazar); and *Eugen Fried. Le grand secret du PCF* (1997, with A. Kriegel).

නිකලස් වර්ත් NICOLAS WERTH Institut d'Histoire du Temps Présent, හි සෝවියට් යුනියනයේ ඉතිහාසය ගැන විශේෂයෙන් හදාරන පර්යේෂකවරයෙක් වෙයි. ඔහුගේ කර්තව්‍යවලින් යුතු කෘති මෙසේය *Etre communiste en URSS sous Staline* (1981); *La vie quotidienne des paysans russes de la Révolution à la collectivization, 1917-1939* (1984); *Histoire de l'Union soviétique, de l'Empire russe à la CEI* (1992); *Rapports secrets soviétiques. La société russe dans ses rapports confidentiels, 1921-1991* (1995, with Gaël Moulec).

ජෝන්-ලුවී පන්නේ JEAN-LOUIS PANNÉ ජාත්‍යන්තර කොමියුනිස්ට් ව්‍යාපාරය ගැන විශේෂඥයෙකි. ඔහුගේ කර්තව්‍යවලින් යුතු කෘති මෙසේය *L'Entreprise sociale, le pari autogestionnaire de Solidarnosc* (1987) and *Boris Souvarine, le premier désenchanté du communisme* (1993). He also collaborated on the *Dictionnaire biographique du mouvement ouvrier français* (1914-1939).

අන්ද්‍රේ පැවිකොවිස්කි ANDRZEJ PACZKOWSKI පෝලන්තයේ Institute for Political Studies of the Polish Academy of Sciences හි උප අධ්‍යක්ෂකවරයෙක් සහ පෝලන්ත අභ්‍යන්තර කටයුතු අමාත්‍යාංශයේ පුරාලේඛන කොමිසමේ සාමාජිකයෙක් වෙයි. ඔහුගේ කර්තව්‍යවලින් යුතු කෘති මෙසේය *Stanislaw Mikolajczyk (czyli klęska realisty: Zarys biografii politycznej)* (1991); *Aparat bezpieczeństwa w latach, 1944-1956* (1994, 1996); and *Pół wieku dziejów Polski, 1939-1989* (1995), මෙයට 1996 දී හොඳම ඉතිහාස පොත හැටියට ක්ලියෝ තෑග්ග (Clio prize) ප්‍රදානය විය.

කැරල් බාවොසෙක් KAREL BARTOŠEK වෙක් ජනරජයේ ඉතිහාසඥයෙක් වන අතර *La nouvelle alternative* හි කර්තෘ වෙයි. ඔහුගේ කර්තෘත්වයෙන් යුතු කෘති මෙසේය *The Prague Uprising* (1965) and *Les aveux des archives, Prague-Paris-Prague, 1948-1968* (1996).

ජොන්-ලුවී මාර්ගොලින් JEAN-LOUIS MARGOLIN University of Provence හි විශ්වවිද්‍යාල කථිකාචාර්යවරයෙක් සහ Research Institute on Southeast Asia -CNRS හි පර්යේෂකයෙකි. ඔහුගේ කර්තෘත්වයෙන් යුතු කෘති මෙසේය *Singapour, 1959-1987. Genèse d'un nouveau pays industriel* (1989).

සිල්වේන් බුලුක් SYLVAIN BOULOUQUE is a research associate at GEODE, Université Paris X.

පැස්කල් ෆොන්ටේන් PASCAL FONTAINE ලතින් ඇමෙරිකාව ගැන විශේෂ දැනුමක් ඇති පුවත්පත්කලාවේදියෙකි.

රෙමි කවුෆර් RÉMI KAUFFER බුද්ධිමය තොරතුරු, ත්‍රස්තවාදය, සහ රහසිගත මෙහෙයුම් යනාදී විෂයයන් පිළිබඳ ඉතිහාසයේ විශේෂඥයෙකි. Roger Faligot සමඟ ඔහුගේ සම-කර්තෘත්වයෙන් යුතු කෘති මෙසේය *Service B* (1985), *KGB objectif Pretoria* (1986), and *The Chinese Secret Service (1927-1987)* (1987); English edition 1989.

පියෙර් රිගුලොට් PIERRE RIGOLET is a researcher at the Institut d'Histoire Sociale and editor-in-chief of *Cahiers d'histoire sociale*. ඔහුගේ කර්තෘත්වයෙන් යුතු කෘති මෙසේය *Des Français au Goulag* (1984), *La tragédie des Malgre-nous* (1990), and *Les paupières lourdes, Les Français face au Goulag* (1991).

යීවීස් සන්ටාමාරියා YVES SANTAMARIA ඉතිහාසඥයෙක් සහ (Brigitte Waché) සමඟ *Du printemps des peuples à la société des nations* (1996) පොතේ සම-කර්තෘ වෙයි.